Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

22 VI

Pertenece a Agustín de Iribarren
de Madrid
Corrasales

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATI

THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS THEOLOGI VETVSTISSIMI OPERVM, QVAE AD HVNC DIEM LATINE VERSA SPARSIM EXTITERVNT,

TOMVS SECVNDVS.

CVM INDICE VERBORVM RERVMQVE MEMORABILIVM LOCVPLETISSIMO.

Quid hoc tomo secundo & vltimo contineatur pagina post indicem significabit.

COLONIAE AGRIPPINAE
APVD IOANNEM BIRCKMANNVM,
ANNO SALVTIS M.D.LXVII.
Cum Gratia & Priuilegio Cæs. Maiestatis.

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto
138-499

Universidad de Deusto
Biblioteca

THEODORETVS CYRI
EPISCOPVS

SYrus natione Theodoretus, in rebus sacris inter primos locum obtinet. In rerum explicatione & tradenda doctrina breuis & dilucidus, in dicendo iucundus, in argumẽtando subtilis, in monendo acris. Rationibus cùm opus fuit nemo validius hostes oppugnauit, vt non crebrò etiam suo ipsos gladio iugulet. Authoritatibus si certet vix vllus vel omni exemplorum genere, vel summa non cœlestis tantum doctinæ, sed totius antiquitatis cognitione acrius instat. Multa se scripsisse ipsemet in epistola ad Leonem Episcopum Rom. eius nominis primum narrat. Marciano Imperatori gratus fuit, circiter annum Domini quingentesimum & quinquagesimum.

INDEX NOMINVM ET RERVM MEMORABILIVM, QVAE IN HOC TOMO SECVNDO REPERIVNTVR.

Obseruandum hîc priorem numerum paginam; secundum, lineam; tertium columnam significare.

Aaron Sacerdotum parens pontificatus munus primus suscepit 195.4.2.
Abbacur sit adiectum à Paulo 28.43.1.
Abel cùm caritatem firmam & stabilem Deo conseruasset, & ventris voluptates contempsisset, Deum autẽ colere, & ei ex animo seruire instituisset perpetuis coronis est ornatus 540.38.1.
Abel, Enoch, Noe, Melchisedech & Patriarchæ à maioribus peccatis alieni fuerunt 20.26.1.
Abimelech quamuis seruus & Aethiops salutem propter pietatem consecutus est 34.29.1.
Abdimelech famulus quidem Aethiops Eunuchus in iustam regis Sedechiæ sententiam reprehendit, iniquissimum verò in prophetam patratum facinus accusat 701.23.2.
Abdimelech pro pietatis præmio, cùm alij aulici in vrbe caderentur, hic iuxta Dei promissionem salute fruitur 701.40.2.
Abraames 412.12.2.
Abraames ab aqua omnino abstinuit 513.2.2.
Abrahæ caritas erga Deum 540.9.2.
Abrahæ filij sunt fides alumni 122.15.2.
Abrahæ filij magna fides 17.57.
Abrahæ sacrificium typus ac figura est sacrificij, quod pro mundo oblatum est 3.2.
Abrahã duos habuit filios, vnum de ancilla, & vnum de libera &c. per quæ in historia quid præfiguratum fuerit docetur 126.11.1.
Abraham eis qui vocauit credens iustitiæ fructum collegit 16.15.1.
Abraham ex fide iustificatus 122.14.2.
Abraham omnium credentium pater, non tantùm eorum, qui sunt ex circuncisione, sed etiam eorum, qui sectantur fidei vestigia, quæ est in præputio patris nostri Abraham 16.33.2. & 17.32.1.
absorberi tristitia quid 97.46.2.
de Abstinentia 471.42.1.
abstinentia & eius participatio sunt in mentis potestate 471.53.1.
abundantiam seu implementum benedictionis euangelij, pericula pro euangelio, quæ Hierosolymis sustinuit, Paulus vocauit 50.20.2.
Acacius Berrœensem ecclesiam sapientissimè rexit 309.8.1. & 313.15.1.
omnibus in terra mariuque locis celeberrimus 324.44.1.
Achabi malitia & Iezabelis impietas 701.25.1.
Adam Christi typus 19.15.2.
Adam cùm caritatem contempsisset, & ingratus fuisset in benefactorem ingrati sui animi accepit mercedem spinas, labores & ærumnas 540.35.1.
Adam post transgressionem & sententiam diuinam sub mortis potestatem subiunctus cognouit vxorem, & pater est appellatus 390.8.2.
Adam primus in animam viuentem factus, Adam secundus in animam viuificantem 91.35.2.
adiutoris appellationem, qui cum Arrio & Eunomio, sentiunt, filio non tribuunt, sed ὑπερογὴν nominant 59.8.2.
ad leges Dei mores nostri instituendi 648.39.2.
Aegyptij & Chaldæi ab Hebræis multa didicerunt 549 29.2.
Aegyptij solis suibus vescebantur 609.41.2.
Aegyptiorum Deos Deus voluit sibi immolari 609.17.2.
Aegyptiorum Dij 576.1.1.
de Aeonibus 449.51.1.
æqualitas patris & filij 70.19.2.
æqualitate rerum omnia aboleri 602.45.2.
aere omnia animantia tanquam vitæ suæ opitulatore vtuntur 664.51.1.
aeris beneficia 664.51.1.
aeris commoda & labes 568.57.2.
Aethiopum conuiuia Dij frequentant 609.38.1.
Aetius in exilium deportatus 279.41.2.
Aetius suis inuentis Arrianam locupletauit maledicentiam 277.15.2.
Agar testamenti veteris imago 392.33.2.
Agrippa, cui etiam nomen est Castor, & Irenæus & Clemens Siromateus & Origenes pro veritate pugnantes contra Basilidem & eius filium Isidorum decertant 418.44.2.
Alexander ærarius aduersus Paulum ex sola sua insania notus extitit 331.12.
Alexander ærarius multa mala Paulo ostendit 229.35.1.
Alexander Antiochiæ præsul 328.11.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cui succeßit Theodorus vnio castitatis, mansuetudine excellens, vitæ perfectione ornatus 329.42.1.
Alexander præclarus Euangelicæ doctrinæ propugnator succeßit Archillæ 238.22.1.
Alexandria vrbs maxima, & multitudine hominum abundans 238.15.1.
Alexandri Episcopi Alexandrinæ eccleſiæ epistola ad Alexandrum Constantinopolitanum Episcopum 238.30.2.
Alexandro, qui Arrij blaſphemiam deuicerat, vita post menses quinque à conuentu Nicæno defuncto, præſulatum eccleſiæ Alexandrinæ Athanasius cepit 259.11.2.
Ambroſij libertas & feruoris flamma 321.14.1.
Ambroſius ingreſſum Mediolanum Imperatorem, ac volentem ingredi templum ante veſtibulum occurrens oratione prohibuit 319.28.2.
Ambroſius Mediolani præſul etiam remotos sagittis immiſſis conſigebat 310.2.1. & 345.47.1.
Ambroſius tum prator nondum sacris initiatus Episcopus creatur 296.3.1.
Ambroſius Valentiniano in memoriam reuocat paternam pietatem, exponitque ei dogmatum diuersitatem 318.4.2.
Ambroſius vinculis exoluit Imperatorem 310.41.2.
amicitiæ definitio eadem amare, & eadem odiße 542.1.2.
amorem diuinum qui accepit, omnia terrena deſpicit 539.39.2.
Amphilochius episcopus Iconij 351.39.1.
Amphilochius laudatiſsimus Lycaonum metropolim regendam habuit 298.12.2. in Lycaonia ſtrenuè verſabatur in acie, deque fide paterna hoſtium repellebat impetum 309.55.2. & 314.16.2.
Amphilochius qua ratione mouerit Imperatorem, vt hæreticorum cœtus prohiberet 319.18.1.
Ananias, Azarias & Mizael extinxerunt impetum ignis 204.51.2.
Ananias, Azarias, Mizael legis alumni, Abrahamicæ fidei hæredes &c. palam ſe adoraturos imaginem negant 702.46.1.
Anaſtaſij ſucceßor in Romana eccleſia Innocentius prudentia, ſapientia clarus 324.52.1.
anathema duplicem habet intelligentiam 32.27.2.
Anaxagoræ inſania 581.44.1.
Ancyra Galatarum metropolis 278.36.1.
angeli creatam habent naturam 182.13.2.
de Angelis 449.55.2.
angelorum miniſterium quod 450.19.20.
angelos laudantes Deum audiuerunt Eſaias & Ezechiel, loquentes inter ſe audiunt Daniel, Zacharias, Michæas 82.12.2.
angelum Satanæ vocat Paulus iniurias, cõtumelias, populorum inſurrectiones 114.22.2.
anima cuius ſit ſubſtantiæ 591.41.2.
de Animæ diuiſione Philoſophorum diſceptationes 589 20.1.
animæ humanæ ex ijs quæ nõ ſunt creantur 586.39.1.
animæ principatus 353.31.1.
animæ propria 363.43.2.
animæ ... quæ honorantur, quam quæ puniuntur, vna cum corporibus retributionem accipiunt 103.4.2.
anima immortalis 592.4.1.
anima immortalis ſui domina 595 52.1.
animalia poſt peccati quoque ingreſſum cum hominum imperia reiecißent, denuo ſubiecta ſunt, ſeruitutem ſubierunt 682.50.2.
animalis homo quis ſit 58.21.2.
anima mundi 364.32.2.
animantium ſenſibilium diuiſio 584.30.2.
de Anima Philoſophorum ſententiæ 588.52.2.
de Animarum ... igratione 643.51.1.
animas Carpocrates & Epiphanes, & Prodicus, & Caieni ſuillam planè vitam conſtituentes dicebant in corpora tranſmitti, vt per libidinem & omnem intemperantiam vnumquenque angelorum mundi conditorum colerent 463.14.1.
anima ſimplex & ratione prædita, & immortalis 453.1.1.
animi perturbationum motus & vexatio ineſt nobis natura, eorum autem, quæ prohibita ſunt actio à noſtra mente dependet 21.30.2.
anni circulum non ex menſibus modo, ſed ex dierum quoque numero didicimus 662.57.1.
annſtationes 585.5.1.
de Antichriſto 464.55.1.
de Antichriſto Daniel prædixit 175.26.2.
Antichriſtus defectio, homo peccati, filius perditionis vocatur 175.5.2.
Antichriſtus ſe Deum Maozim appellabit, hoc eſt, Deum fortem 175.28.2.
Antinous puer inter Deos numeratus 616.49.1.
Antiochena ſeditio 321.9.2.
Antiocheni inſtructi à Petro & Paulo diuinis dogmatis perſeuerantiſsimè ſemper flagrarunt odio Iuliani 293.9.1.
Antiochenorum cognita Iuliani cade publica lætitia 292.47.2.
Antiochia primaria vrbs Orientis 311.47.2.
Antiochus cùm clarus propinquitate magni Euſebij, cuius erat fratris filius, tum virtute ſua admodum illuſtris, & ſacerdotali dignitate præditus in extremam Armeniam relegatur 300.50.1.
de Antitactis ſeu aduerſarijs hæreticis 423.49.1.
de Antonio ſancto 309.27.1.
Antonius ille celeberrimus optimus ludimagiſter Philoſophantis in religione turbæ 303.12.2.
apes ſtudioſæ politicæ & ſociæ vitæ leges ſectantur 678.48.1. & ibi de illarum induſtria & quaſi politia
de Aphraate monacho 308.3.2.
Aphraates 497.20.1.
de Apollinari 438.26.2.
Apollinaris animatum quidem fatetur ſuſceptum corpus, ſed compotem rationis animam & honore & ſalute in ſuis ſcriptis priuat 355.3.2. & quid illi deſit ad curationem 356.34.1.
Apollinaris dicit animarũ eße differẽtiam 353.43.1. dicit duas animas 353.22.2. & ibi de illius nugis
Apollinaris dicit etiam inconfuſam fuiße vnionem 381.23.2.
Apollinaris etiam ſcripta diuinam naturam impatibilem prædicant, & corporis eße paßionem fatentur 400.39.2.
Apollinaris exauctoratus, & illius diſcipulus Timotheus 316.36.2. & 317.20.1.
Apollinaris Laodicenſis manifeſtum ſe hoſtem Apoſtolicorum dogmatum oſtendit 312.12.1. & 312.42.2.
Apollinaris quæ nugæ 331.36.
de Apollinariſtis alijs 439.13.2.
de Apolline Daphnæo 287.6.1.
apoſtolatus nomen ijs relictum, qui verè ſunt Apoſtoli 214.44.2.
apoſtoli cur humilia de Chriſto dixerint 352.2.1.
apoſtoli olim nominati fuerunt, qui nunc vocantur Epiſcopi 214.42.2.
apoſtoli Pauli leges, leges ſunt Domini 67.23.1.
apoſtoli, prophetæ, doctores qui 81.47.2.
apoſtolis etiam, non ſolùm alijs Iudæis Chriſtus ante crucẽ & paßionẽ non videbatur eße Deus 5.18.2.
apoſtolorum ſcripta nitoris expertia 674.6.1.
apoſtolus cùm dicit, propter quod remißas manus, & ſoluta genua erigite &c. animæ imiditatẽ & ignauiam aufert, & ad virtutem atque animi magnitudinem incitat diſcipulos 387.9.2.
apoſtolus oſtendit ſe nõ noße differentiam præpoſitionis Ex quo, & Per quem 41.7.2.
aqua benedicta 508.54.1. & 509.14.1. & 518.15.2.
aqua benedicta expelluntur locuſtæ 500.24.1.
aranea 679.55.2.
arbitrij noſtri eſt tam virtutis, quàm malitiæ poßeſſio 697.27.2.
Arcadius Imperator clarum lumen orbis terrarum Ioannem Chryſoſtomum curauit paſtorem vrbis maximæ declarari 325.27.2.
arcæ ex lignis, quæ putreſcere non poterat, erat ipſe Seruator 347.56.2.
Archillas poſt Petrum rexit Alexandrinam Eccleſiam 238.22.1.
Ariſtoteles in quibus à Platone diſſenſerit 592.34.1.
Ariſtoteles Platoni viuo aduerſus 592.24.1.
Ariſtoteles quem beatum putavit 640.52.2.
Ariſtotelis auaritia & ſordes 653.23.1.
Ariſtotelis prouidentia reprehenditur 454.16.1.
arma iuſtitiæ quæ 105.15.1.
arma lucis vocat bonorum operationem 45.53.1.
arma tenebrarum vocat improbas & iniuſtas actiones 45.50.1.
Arriana blaſphemia in Aegyptiacis & Orientalibus Eccleſijs vbique diſperſa diſcordiæ & pugnæ in vicis, oppidis oriebantur 245.4.1.
Arrianæ factionis index ex epiſtolis Euſtathij & Athanaſij 246.26.1.
Arrianæ factionis nobiles principes qui fuerint 314.13.1.
Arrianæ ſectæ exordium 238.26.1.
Arriani cur negent epiſtolam ad Hebræos eße Pauli 178.39.
Arriani & Eunomiani filium creaturam conantur oſtendere ex loco Pauli, Omnis viri caput Chriſtus eſt &c. ſed refelluntur 76.15.2.
Arriani & Eunomiani refelluntur 56.38.2. & 70.39.2. & 89.12.1. & 89.45.1.
Arriani exacerbato Conſtantij animo deducunt plerosque Epiſcopos in Thraciæ vrbem nomine Nicæam, & alijs ſimplicibus circumuentis, alijs meterritis perſuadent, vt Eßentiam ac Coeßentialitatem eruerent, proque his imponerent ſimilitudinem 275.31.1.
Arriani ſpiritum ſanctũ creaturam volunt 100.55.1.
de Arrianis plenè explicatur 437.39.1.
Arrianorum aliquot nomina 256.18.2.
Arrianus error quomodo ad Gothos peruenerit 311.11.1.
Arrij blaſphemia conuincitur 169.30.2. & 182.40.2.
contra Arrij blaſphemiam 60.39.2. & 221.49.1.
de Arrij blaſphemijs epiſtola Alexandri Epiſcopi Alexandrinæ eccleſiæ 238.38.2.
Arrij epiſtola ad Euſebium Nicomedenſem Epiſcopum 242 35.2.
Arrij & Eunomij impietas conuincitur 176.52.2. & 213.6.2.
Arrij & Eunomij quæ blaſphemia 332.1.
de Arrij interitu ex epiſtola Athanaſij 252.13.2.
de Arrio tota hiſtoria 435.1.1.
Arrius diuidit ſubſtantias, Sabellius hypoſtaſes ſeu perſonas confundit 354.52.2.
Arrius & Eunomius carnem tantum intelligunt corpus 353.35.1.
Arrius tres ſubſtantias inducit, Sabellius verò pro tribus vnam hypoſtaſim eße dicit 355.1.1. & vterque morbus quomodo curandus 355.10.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ars nautica 675.30.2.
ars textoria 676.54.1.
de Arrianis hæresi 429.24.2.
Artemius dux Aegyptiacorum militum truncatus 290.20.1.
artium cognatio 676.20.1.
Ascalon & Gaza vrbes Palæstinæ 285.46.2.
Asclepius 525.21.2.
de Ascrodytis vel Ascrodupetis 421.48.1.
aspectus nudorum corporum libidinis fomes 626.9.1.
aspersionem & aquam mundam diuinum baptisma appellauit 200.21.2.
astronomiæ, geometriæ, arithmeticæ, musicæ curiositas modum excedit 678.29.1.
Athanasii epistola ad Afros de Synodo Ariminensi 276.16.2.
Athanasii epistola Synodica ad Imperatorem Iouianum de seruanda fide Nicææ expositæ, tanquam consentaneæ apostolicis dogmatis 294.20.1.
Athanasii exilium ac fuga 286.40.2.
Athanasii mors 303.16.1.
Athanasii, qui præfuit Alexandro successit, ile Arrianæ impietate epistola 246.11.2.
Athanasio admirabili successerat in ecclesiam Alexandrinam Petrus, Petro Timotheus, Timotheo Theophilus 323.31.1.
Athanasio conspecto pastore suo reuerso Alexandriam populus publica conuiuia festaque instituebat 260.19.2.
Athanasio nullus locus satis tutus vbi defenderetur, cùm à Rege esset imperatum, vt vel viuus sibi adduceretur, vel caput mortui afferetur propositæ mercede 270.57.2.
in Athanasium Meletiana societas homicidia crimina congerunt, & mulierem subornant, quæ diceret sibi virginitatem professæ vitium per vim abillo oblatum 261.7.1. veneficum ac præstigiatorem appellat, & discerpere ac iugulare eum conatur 261.13.2.
aduersus Athanasium variæ insidiæ & calumniæ 260.11.1.
Athanasius ad Constantem profectus coram eo Arrianæ manus insidias deplorat 264.1.1.
Athanasius ab imperatore Constantio non solum exterminari, sed iugulari quoque iussus 269.30.2.
Athanasius Alexandro vita post menses quinque à concilio Nicæno defuncto præsulatum ecclesiæ Alexandrinæ cepit 259.11.2.
Athanasius apologiam exilij sui scripsit 264.39.1.
Athanasius clarissimum ecclesiæ Alexandrinæ lumen 345.5.1.
Athanasius iugulari iussus quomodo euaserit 269.36.2.
Athanasius mendaciter exactionum in Ægypto, quas ipse instituat, insimulatus apud imperatorem 259.38.2.
Athanasius præuisis insidijs in Italiam se confert 263.39.2.
Athanasius relegatur Treuerim 262.6.1.
Athanasius rursus post annos duos, & quatuor menses Treuerensis exilij Alexandriã redit 262.36.1.
Athanasius suscipitur benignè ab imperatore Constantio, & recipere iubetur Alexandrinã Ecclesiam 269.50.1.
Atticus Episcopus Constantinopolitanus 380.35.2.
auaritia radix omnium malorum, & quæ mala inde pullulent 221.1.1.
auaritia vocatur cultus idolorum, quoniam Seruator Mammonam Dominum appellauit 262.25.1.
aucupia 680.12.1.
Audas Episcopus multiformibus præditus virtutibus 329.53 1. Pyreum subuertit 329.1.2.
Audæus Syrus quidam gente & lingua nouorum dogmatum repertor 298.4.1. & ibi de illius hæresi
de Audianis 439.22.1.
aues vocales 555.8.2.
aures sunt minus fideles oculis 472.15.
per Aurum, argentum, lapides pretiosos, signa, fœnum, stipulam, quid intelligendum 59.44.2.
aurum inuidiosum 574.55.2.
Auxentius Arriana labe infectus 295.22.2.
azymum quid Paulus vocauerit 63.1.2.

B

Bacchi & Cereris sacra 560.2.1.
Bacchi exilia 572.53.2.
Balthasar filius Nabuchodonosor ex sacris vasis potat 716.4.2.
impietatis pœnas luit 716.10.2.
baptismata pluraliter posuit Paulus non quòd multa sint baptismata, sed quod multi baptismi gratiam æquentur 190.12 2.
de Baptismate 461.16.1.
baptismatis mysterium docet peccatum fugere 20.50.2.
baptismatis typus erat in veteri testamento aqua 198.51.1.
baptismi effecta 461.18.1.
per Baptismum renouati peccati senium exuimus 104.9.1.
per Baptismum vulnera quomodo medicabilia sint 471.39.1.
baptismus est veluti quadam imago futurorum 129.39.1
baptismus puerorum 461.29.1.
baptismus typum habet mortis Domini 20.51.2. & 88.
Barach Sisaræ duæ stauit 204.35.2.
Baradatus 531.38.2.
Barbaris mos est penuria medicorum ex sese mutuo de medicamentis quærere 257.42.2.
de Barbeliotis seu Borborianis 421.50.2.
de Bardisane 424.99.1.
Barnabæ magna laus 108.10.2.
Barnabam fratrem Paulus appellat 108.10.2.
Barsen apostolica gratia plenum primum in Arado insula manere Valens imperat, deinde Oxyrichum, & pòst in vltimum quoddam & vicinum hostibus castellum senem cœtum habitatione dignum mittit 300.23.2.
Barsæ lectulus in Arado relictus multis sanitatem cõfert 300.38 2.
de Basilide & eius hæresi 418.37.1.
de Basilio Episcopo Cæsariensi, & molitione ergà ipsum Valentis & præfecti Modesti 302.20.1.
beatorum insulæ vt 642.39.1.
Belial, diabolus 105.8.2.
bellum aduersus dæmones 473.24.
Beniaminis diaconi fortitudo 330.41.1. & in perpetienda morte pro Christo varijs affecti supplicijs constantia 330.7.2
Berrœensis Reipub. principis cuiusdam libertas, animique feruor 291.4.2
bona optima quæ vulgo dicantur 600.37.2.
bona quæ expectantur non videntur oculis corporeis 30.22.1.
bona quæ vocantur iniustis, sunt mala 600.51.2.
bonis à turpitudine tantùm discrimen imminet 619.46.1.
de Bono & fine hominis diuersa sententia 640.37.1.
bonum aliud vere bonum est, aliud dicitur bonum 601.13.1.
bonorum modestia 646.5.2.
bonorum præmia 605.3.2.
bonus à malo nullum accipere potest detrimentum 619.11.2.
brachium Dei quidm scriptura significet 536.11.2.
Britannio varia virtute clarus atque omnium Scythicarum Ecclesiarũ gubernator & corruptionem dogmatis, inque sanctos scelera Valentis coarguit 310.37.2.
brutæ animantes homini subditæ 584.34.2.

C

cedere in faciem pro execrari, contumelia afficere 1.2.14.1.
Cain genus erat execrandum & maledictum 450.41.1.
de Cainis hæreticis 423.27.1.
de Calisto hæretico 433.9.1.
cancer est morbus serpens & quod in corpore fanum est inficiens 225.45.2.
cancro Paulus eos, qui veritati contraria docere conantur, assimilauit 225.46.2.
canum nomen olim erat gentium 150.41.2.
canum vsus 682.1.1.
caritas est ieiunio præstantior 487.40.1.
caritas fide & prophetia, maximis etiam virtutibus superior 82.23.2.
caritas fraterna græcè φιλαδελφία 207.55.2.
caritas in Deum in quo maximè consistat 489.19.2.
caritas in Deum Pauli quanta 31.41 2.
caritas in Deum quanta efficiat 537.34 2.
caritas non ficta, id est, sincera, germana, quæ non in figura cernitur, sed reipsa confirmatur 105. 54. 2.
de Caritate apposita similitudo doctrinæ 42.24.2.
per Caritatem lex impletur 126.52.2. & 127.1.2.
caritatem veritatis appellat ipsum Dominum 176.4.2.
de Caritate oratio 535.15.2.
caritatis in Deum euidens signum diuinarum eius legum obseruatio 542.13.2.
caritatis virtutes 83.13.1.
carnalem hominem quem Paulus vocet 25.28.2.
carnalem sapientiam non eloquentiam, sed malitiam & calliditatem Paulus dicit 96.16.1.
carnales quos Paulus vocet 58.43.2.
carnem Domini propheta vestem & indumentum appellauit 338.13.2.
carnem & sanguinem humanam naturam appellat 92.6.1.
carnem ligno affixam esse conuenit dicere, sed diuinam naturam ab ea inseparabilem confiteri & in cruce, & in sepulchro, passionẽ illinc non suscipientem 398.35.2. & 414.1.1.
carnem Paulus dicit mentis inclinationem ad deteriora, spiritum gratiam, quæ inhabitat & deducit ad præstantiora 127.21.2. & 128 3.1.
carnem suam Paulus Iudæos vocat 39.4.2.
carnis esus & vini potus quouis foco melius corpus cælesfaciunt 536.9.1.
carnis inquinamentum actionis iniquitas 105.30.2.
carnis opera enumerantur 127.39.2.
carnis sapientia pro perturbationum potentia 27.40.2.
de Carpocrate Alexandrino genere, & eius hæresi 418.49.2.
causæ deificationis apud Ethnicos 570.9.1.
causæ diuinæ gubernationis non sunt scrutandæ 585.57.1.
per Cauteriatam mentem extremum stuporem hæreticorum docet 217.53.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cenchreæ erat maximus pagus Corinthi 51.19.1.
Cerberus symbolum siue tesſera infernorum 573.19.2.
de Cerdone & illius hæresi 424.25.2.
Cereris errores 572.51.2.
de Cerintho & eius hæresi 429.36.1.
præter Chaleb, Iephone, & Iesu Naue sexcenta millia perierunt 186.18.2.
Cerinthum cùm Ioannes Euangelista adhuc viueret seminasse suæ hæresis zizania dicunt 428.8.
chirographum quod Paulus appellet 160.3.2.
chorus Apostolorum & populi Martyrum igne caritatis acceptò contemserunt omnia, quæ videbantur, cuius autem vitæ iucundissimæ mortis innumerabilia genera prætulerunt 541.35.1.
Christiani lacerati ictique flagris ac torti Phennesia ac Proconnesia in metalla missi fuere 306.6.2.
Christiani nomine, non re 651.53.1.
Christianismum multi sanguine suo confirmarunt 628.54.2.
Christianismus sic persecutione redditur vehementior, quemadmodum flamma oleo 624.31.1.
Christianorum credulitas defenditur 550.10.2.
Christi carnis passio non est diuinitatis, quæ est ab omni passione & affectione aliena 17.53.2.
Christi corporis natura post resurrectionem mansit, & non est mutata in aliam substantiam 368.4.1.
Christi diuinitas non natura minor fuit angelis, sed perpessione humanitatis 184.21.1.
Christi diuinitatis impatibilis typus erat lignum cedimum, passionis humanitatis cinis vitulæ 198.55.1.
Christi duæ naturæ imperuestigabiles 136.1.2.
Christi duæ naturæ aperte docentur 216.56.2.
Christi duæ naturæ sunt, & si scriptura eum Deum vocet, non negat humanitatem, si hominem, diuinitatem quoque simul consitetur 89.7.2.
Christi humana natura infirmitates perpessa est 606.17.2.
Christi humanitas & diuinitas apertissimè ostenditur 780.48.1.
Christi miracula 606.19.2.
Christi mors non pro iustis fuit, sed pro peccatoribus 18.25.2.
Christi mors superuacanea, si lex ad acquirendam iustitiam sufficit 122.7.1.
Christi mortis officia 606.35.1.
Christi mysterium ab æterno sic institutum est 715. 51.1.
Christi naturas post vnionem patres sancti, vt Ignatius, Irenæus & alij, qui olim in Ecclesia fulserunt, suis verbis diuidunt 370.3.1. & paginis sequentibus
Christi nomen vtranque naturam significat 413.43.1.
Christi saluatoris incarnatio 711.33.1.
de Christi secundo aduentu seu apparitione 463.30.2.
Christi suscitatio communis patri & filio 401.35.1.
Christi testimonium appellat Paulus Christi praedicationem 54.41.2.
Christi vt pateretur humanitas concessit diuinitas 189.49.1.
Christo nato fugerunt dæmonia 633.37.2.
Christum blasphemare, & de eius dignitate detrahere Deo vniuersorum displicet 47.7.2.
Christum cur Paulus vocet primitias dormientium & hominem 89.55.1.
Christum mortuum esse valde sapienter dixit Apostolus propter eos, qui negant carnis assumptionem 270.42.2.
Christum post resurrectionẽ & ascensionem, & Spiritus sancti dationem omnes credẽtes sciuerunt esse Deum & vnigenitum Dei filium 5.35.2.
Christus ad humanitatem quod attinet Sacerdos appellatus est, non autem aliam hostiam, quam corpus suum obtulit 340.37.1.
Christus angularis lapis 135.29.2.
Christus caput, corpus cœtus Ecclesiæ 161.47.1.
Christus caput nostrum, quod attinet ad humanitatem, angelis & archangelis imperat, quod attinet ad diuinam naturam 160.4.1.
Christus commune ecclesiæ corpus, quoniam huius corporis caput est Christus 80.47.2.
Christus cur antea incarnatus non sit 607.18.1.
Christus cur post passionem portis clausis steterit in medio discipulorum, & cur Thomæ resurrectioni diffidenti fissuras clauorum ostenderit 376.54.2.
Christus Deus sermo quo modo in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est 337.29.1.
Christus Dominus medicus animarum 212.4.1.
Christus & filius Dauid, & filius Abrahæ, & filius hominis, & homo, & Adam & Iacob & Israel nominatus 459.27.1.
Christus etiam homo appellatur 19.39 2. & 213.53.1. & 356.28.2. & 357.18.1.
Christus excitatus est quod ad humanitatem attinet, nos autem vt Deus excitabit 65.4.1.
Christus ex Iudæis secundum carnem 33.33.1. & 50.1.2.
Christus ex semine Dauid secundum humanitatem 340.50.2. & pag. sequentibus
Christus extremam paupertatẽ salutis nostræ causa suscepit, quæ ex paupertate oriuntur diuitias procurans 108.1.1.

Christus fratres & filios eos appellat, pro quibus passionem sustinuit 184.29.2.
Christus fuit & sacerdos & hostia 195.35.1.
Christus homo visibilis, simul & Deus adorabilis 606.8.2.
Christus imago Dei inuisibilis 156.51.2.
Christus intercessor ac mediator noster factus pacem nobis procurauit 19.8.1. & 213.51.1.
Christus in tophaceo specu editus 614.20.1.
Christus Iudæis se Dominum Deum non hominem ostendit, quare 360.55.1. & 361.35.1.
Christus nobis vnitus est per naturam, patri per diuinam substantiam 59.34.2.
Christus non solum sapiens, sed etiam sapientia nominatur 48.46.1.
Christus pontifex & apostolus confessionis nostræ 185.49.1.
Christus primitiæ eorum qui dormierunt 412.19.2.
Christus primogenitus ex mortuis est vt homo 412.29.2.
Christus primogenitus omnis creaturæ, quomodo intelligendum 157.8.1.
Christus primogenitus vt homo, vnigenitus vt Deus 182.56.1.
Christus quòd idem sit & bonus & iustus contra Marcionem 439.26.2.
Christus quòd perfectam susceperit humanam naturam 458.33.1.
Christus quòd quam suscepit naturam suscitauerit 459.33.1.
Christus quòd susceperit etiam animam cum corpore 457.37.1.
Christus quòd susceperit supplicia 457.30.1.
Christus quomodo interpellet pro nobis 31.1.2.
Christus quomodo pontifex in æternum 192.27.1.
Christus, via regia 637.19.1.
de Cibis vniuscuiusque sententia potestatem dedit Apostolus 46.50.1.
cibo qui vescitur cum aliqua discretione ac distinctione fert aduersus seipsum sententiam 48.6.1.
cibo qui vescitur, quem existimat esse immundum, est immundus, non propter eius naturam, sed propter eius qui vescitur existimationem 47.26.1.
circuncisio est superuacanea, si non adsit animæ circuncisio 12.39.1.
circuncisionem vocat Paulus Iudæos, præputium gentes 15.35.2.
circuncisionis præceptum Deus dat Abrahæ, vt populus qui ex illo enascendus erat superfluorum ablationem, religionis signum habeat 715.30.2.
circuncisio non est iustitia, sed testimonium iustitiæ & fidei 16.20.2.
circuncisio prosigno data 12.19.2.
Cleomedes Astypalensis cur Dijs annumeratus sit 616.13.1.
cœlibatus vtilitas 68.19.2.
cœlos duos esse diuina scriptura docet 196.38.2.
cœlum cùm & passibili & corruptibili substantia constet, integrum tamen & saluum hactenus verbo creatoris sui conseruatum 660.40.1.
cœlum inuisibile ac spirituale 584.3.1.
coessentialitatis appellatio non excogitata à Nicæni conuentus patribus, sed à maioribus ad posteritatem deuoluta 252.6.1.
cognitio diuinæ naturæ bonorum summa, & verum fundamentum 41.30.2.
collatio Platonis legũ cũ legibus Christianis 687.3.2.
de Colobarsis hæreticis 421.37.2.
Coloßæ sunt Phrygiæ, eius autem metropolis & vicinia in Laodicea 155.16.
Coloßensibus quidam putant scripsisse Paulum, antequam eos vidisset, sed refelluntur 155.4. & 158.44.1. & 159.7.1. & 164.46.1.
cõparatio ad Iouis ostendendã turpitudinẽ 577.16.1.
concordia elementorum 585.32.2.
concupiscendi vis homini percommoda 595.54.1.
confessio catholicæ fidei, quam Papa Damasus misit Paulino Episcopo Thessalonicæ in Macedonia 317.33.1.
de Confessoribus quibusdam 289.40.2.
conscientiæ stimulus 608.39.1.
conscientiam bonam, temperantiam ac moderationem, ac iustitia ornatam vitam dicit 212.17.2. & 216.49.1.
Constans duos Sardicensis concilij delectos episcopos cum literis ad fratrem mittit 268.38.1.
Constans scribit ad fratrem, monetque vt paternæ pietatis inuiolatam conseruet hæreditatem 264.10.1.
Constantia nupta cum Licinnio soror fuit Constantini 363.37.1.
Constantii epistola ad Athanasium 269.39.1.
Constantii imperatoris de recta fide peruersio 263.37.1.
Constantini epistola ad absentes Episcopos de actis concilij 248.24.2.
Constantini epistola ad Alexandrinos 259.51.2.
Constantini epistola aduersus Athanasium episcopum 260.36 1.
Constantini epistola ad Macarium Episcopum Hierosolymitanum de ædificatione diuini templi 254. 31.2. quam ipsa Imperatoris mater pertulit 254.45.2.
Constantini epistola ad Saporem regem Persarum, vt & ipse se ad pietatem conuerteret 258.5.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Constantini epistola ad Synodum Tyri 260.46.1.
Constantini epistola contra Eusebium & Theogenium ad Nicomedenses 255.25.2.
Constantini epistola de ædificijs ecclesiarum 253.1.2.
Constantini epistola de parandis sacræ scripturæ libris 253.34.2.
Constantini erga congregatos Nicææ numero decem & octo supra trecentos liberalitas & humanitas 249.6.2.
Constantini Imperatoris Constantini F. ad Alexandrinos 262.41.2.
Constantini imperatoris defensio 262.23.1.
Constantini mater Helena clauorum alios galeæ regiæ inseruit, alios frenis equestribus coniunxit, particulam autem Crucis Saluatoris in regia collocandam sepositi, reliquum in capsulam ex argento factam inclusit 255.17.1.
Constantini mater mortua nata annos octoginta 254.51.2.
Constantini matris in extruendo templo studium 254.51.2.
Constantini matris humilitatis exemplum 255.36.1.
Constantini studium in extinguenda Arriana blasphemia, quomodo Niceæ synodum coegerit 245.18.1.
Constantinopolis prius Byzantium dicta 255.3.2.
Constantinus ardentissimus amator pietatis 258.53.1.
Constantinus celebrauit festiuitatem Vicennalium, id est, vigesimi anni imperij sui 252.53.1.
Constantinus decreto suo restituit Alexandriæ Athanasium 262.19.1.
Constantius Græcæ linguæ imperitus non fuit, erat miti & suaui ingenio 252.29.1.
Constantinus in aurea arcula repositus Constantinopolim transfertur, & magnus corpori honos habetur 262.14.2.
Constantinus in synodo Nicæna orationem habuit de concordia & consensione 245.25.2.
Constantinus laudatissimus rex in honorem Hierosolymitanæ Ecclesiæ dedit Macario Episcopo in vrbe illa vestem sacram, qua indutus ministerio sacri baptismatis fungeretur 279.28.1.
Constantinus pacem Ecclesiæ restituit & legibus latis simulachrorum cultum sustulit, Ecclesias instauravit, sacerdotum insectatoribus interitum minatus est 237.34.1.
Constantinus morbo correptus Nicomediæ donum sacri baptismatis suscepit 262.10.
Constantinus reliquit tres filios hæredes regni Constantium, Constantinum & Constantem minimum natu 262.16.1.
ad Constantium de actis epistola synodica 273.37.2.
ad Constantium epistola alia 275.2.1.
Constantius Athanasium reuersum benignè suscepit, & recipere iussit Alexandrinam Ecclesiam 269.50.1.
Constantius cum gemitu & querimonia ob mutatam paternam fidem excessit è vita 284.6.1.
Constantius inducit conuentum Sardicæ 264.5.1.
Constantius in itinere ex Syria vita sua defungitur in Cilicia, acerbè conquestus quòd paternam fidem immutauisset 283.42.2.
Constantius seductus iugulari diuum Athanasium imperat 269.31.2.
Constantius tempte Magnentio Occidentem post perfectum Constantem in Europam contendit aduersus tyrannum 271 6.1.
cordis cæcitas, extremus stupor 139.31.1.
cor naturalis caloris fons 668.48.1.
corpora nostra quomodo corpori Domini erunt conformia 369.14.1.
corporis est affectio seu passio, & mors & resurrectio 394.5.1.
corporis humani fabrica 668.5.1. & pag. sequentibus
cor præstantissima humani corporis pars 669.19.1.
corpus Christi, panis vitæ 369.49.2.
corpus Domini vtrũque mundo prebuit, sanguinem sacrum, & aquam sanctam 400.1.2.
corpus & sanguis Christi sunt post consecrationem panis & vinum 369.15.2.
corpus non accusandum sed mens, quæ id male ducit 22.20.2.
corpus non malum, sed boni Dei opificium 22.2.1.
corpus templum Dei, membra Christi, templum sanctissimi spiritus 65.53.1.
de Creatione 447.15.2.
creatio rerum, & quæ fiunt in creatione docent Deum esse omnium effectorem 8.13.2.
creatura liberabitur à seruitute corruptionis 29.56.1.
creaturam ipse creator regit, nec nauem, quam ipse construxit, regimine & gubernatore destitui patitur 660.24.2.
creatura noua propriè ea, quæ post mortuorum resurrectionem est futura, mutatio 129.32.1.
credendum prius, deinde inuocandum 37.46.1.
Cretenses mendaces appellati propter Iouis sepulchrum 231.44.1.
crucis figura digito expressa quid fecerit 485.33.2.
crucis signo curata mater Theodoreti, quæ laborabat dolore oculorum 501.53.2.
crucis signo curatur dæmoniaca 509.15.1.
crucis signo curatur morbus ingluuiei 508.54.1.
crucis signo curatus morbus cholicus 523.8.1.
crucis signo curatus morsus viperæ 523.24.1.
crucis signum aqua impositum, qua curatus fuit equus 499.21.2.
crucis signum fulgidum in cœlo conspectum fuit 290.7.1.
crux Christi inuenta 255.1.1.
Cucusum oppidum paruum quondam in Cappadocia censu, nunc verò annumeratum Armeniæ posteriori 264.32.1.
cultus diuini & seruitutis varia sunt genera 6.26.2.
cultus idolorum, veneficium, & his similia, non sunt carnis, sed animæ propria 127.44.2.
cupere quem in visceribus Iesu Christi 1411.1.
Cyrillo cum Acacio fuit contentio de principatu 278.43.2.
in Cyrillum calumniæ compositæ de vendita veste aurea, quam Constantinus Hierosolymitanæ ecclesiæ dederat 279.27.1.
Cyrillus Alexandriæ Episcopus Theophili fratris filius, qui in præsulatu successerat patruo 328.6.1.
Cyrillus episcopus matris omnium ecclesiarum Hierosolymitanæ 316.4.2.
Cyrillus episcopus promptissimus defensor apostolicorum dogmatum 278.41.2.
Cyrillus expulsus Hierosolymis 278.45.2.
Cyrillus Heliopoli Diaconus interfectus ab impijs, & ventre dissecto iecur illius gustatum est 286.3.1.

D

Dadanasta, vicus situs in finibus Bithyniæ & Galatarum 295.37.1.
dæmonia cur Paulus κοσμοκράτορας appellet 143.37.1.
dæmonas vocat etiam angelos 64.7.1.
dæmones astrologi 630.45.2.
dæmones erant ex bonis ordinibus, sed propter improbitatem ab illo ordine exciderunt 143.32.1.
dæmones mali à Porphyrio dij nuncupantur 573.55.1.
dæmones, Marcion, Cerdo, & Manichæi ingenitos esse fabulati sunt 451.25.1.
dæmones se cogi fingunt, vt homines in stulta credulitate confirment 631.15.2.
dæmonum ignorantia 630.35.2.
dæmonum multitudo per totum orbem dispersa 521.23.1.
Dagon idolum erat mutum & omnis sensus expers 716.38.1.
Damasi episcopi Romani liber Synodicus contra Apollinarem & Timotheum 37.33.1.
Damasi episcopi Romani successor Siricius, & huius Anastasius 323.53.2.
à Damaso Romano & occidentalibus Episcopis tomus synodicus missus ad Episcopos Illyricos de Ariminensi synodo 273.51.2.
Damasus episcopus Romanus 306.16.1. *longè etiam remotos sagittis immissis configebat* 310.2.1.
Damasus post Liberium curam Romanæ ecclesiæ sortitus 311.37.2.
Daniel captus licet, & inter Barbaros vitam agere coactus, patriam tamen legem diligenter custodiuit 702.39.2.
Danielis obturauit ora leonum 204.49.2
Dauid Ammonitas, Amelicitas & vtrosque Syros deuastauit 204.36.2.
Dauid deceptus à seruo vernaculo & mastigia 262.29.1.
Dauidica melodia Anthiochiæ alternis decantari cœpta, peruagata vsquequaque est, & ad fines orbis terræ peruenit 277.40.2.
dedecus est in otio viuere, non quæ sunt necessaria quærere, sed mendici vitam eligere, & expectare aliorum munificentiam 270.17.2.
Dei lenitas 606.53.2.
Dei proprium est vocare, obedire autem eorum qui audiunt 127.8.1. & 277.12.1.
Dei veritatem vocat Paulus nomen Dei 9.40.1.
per Delibationem, radicem, ramos, oliuæ pinguedinem, ramos fractos quid intelligendum 30.29.2.
Demetrius argentarius totam Ephesum in Paulum concitauit 229.45.1.
pro Deo iustum est, vt qui à Deo conditi & saluati sunt, non modo verbis pugnent, sed etiam mortem extremam eligant 658.37.1.
de omni verbo otioso reddenda ratio 628.23.1.
deprecatio est bonorum petitio 213.2.1.
Deum apertè Spiritum sanctum Paulus vocat 85.34.2.
Deum qui vidisse dicuntur, ea viderunt, quæ ab ipsis videri poterant 337.50.2.
Deum quomodo viderunt prophetæ & quomodo angeli videant 338.24.1.
Deus æternus est & cognatum æternæ suæ essentiæ imperium obtinet 658.11.2.
Deus bonus 591.42.1.
Deus carnem triticum appellauit 339.23.1.
Deus corpus suum panem appellauit 337.20.1.
Deus creaturam suam curat 665.57.2.
Deus cur eloquia sua simplicia esse voluit 613.8.2.
Deus epistolæ seriæ symbolum 560.46.2.
Deus excæcauit quomodo intelligendum 101.40.1.
Deus hominem ratione honorauit & iudicium bonorum contrariorumque dijudicationem indidit 8.15.1.
Deus hominum facultate doctrinæ suæ institutiones metitur 715.5.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus in futura vita erit omnia in omnibus 133. 55. 2.
Deus inuisibilis ex visibilibus cognoscitur 569.34.1.
Deus maiora largitur perfectioribus 475.24.
Deus malis ad bonum aliquod vtitur 604.51.2.
Deus malorum non est causa 465.8.1.& 591.21.1.
Deus neque sacrificijs, neque musicis instrumentis indiget 610.17.1.
Deus non est architectus improbitatis Pharaonis, sed ipse, vt solet patientia vsus est: ille autem patientiã existimauit imbecillitatem, & propter illam auxit suam contumaciam 35.24.1.
Deus non ex necessitate vim affert, sed voluntarium animum desiderat 177.17.1.
Deus non Iudæorum modo, sed omnium quoque hominum curam gessit 709.29.2.
Deus non naturæ, sed virtutis quærit cognationem 33.7.2. fidei societatem quærit 36.14.1.
Deus nullius rei indigus 584.27.1.& 612.42.2.
Deus quæ condidit eadem & gubernat 586.18.2.
Deus quomodo angelis visus 337.56.1.
Deus quomodo solus immortalis 395.30.2.
Deus verbum immutabile 409.30.1.
& pag. sequentib.
Deus verbum immutabile & erat, & est, & erit 354.18.1.
Deus verbum perfectam serui suscepit formam 353.30.2.
Deus vbique præsens est, & omnibus adstat 712.56.1.
Deus vniuersorum solus scit, qui salute digni sunt 35.10.2.
Deus vniuersorum vt deus omnia proculvidet, non tamen huic affert necessitatem vt virtutem exerceat, illi autem vt vitam ex vitio instituat 31.15.1.
diaboli astutia in turbanda Ecclesiæ pace & tranquillitate 237.32.2.
de Diaboli improba machinatione 427.45.
diaboli ministri sunt conciliatores iniquitatis & tenebrarum 105.6.2.
diaboli tela ignita 143.32.2.
de Diabolo & dæmonibus 451.24.1.
diabolo est mos diuina imitari, & aduersus prophetas pseudoprophetas producere 112.25.2.
diabolo olim fuit credita aeris potestas 134.11.1.
diabolus bonus creatus sua sponte ad vitium declinauit 452.14.1.
diabolus etiam tempore Apostolorum pseudoprophetas excitauit contra prophetas 172.48.2.
diabolus vitij magister, & illius discipuli primi homines 385.44.1.
dialogi Theodoreti quid contineant 332.21.
Didymus Alexandriæ excelluit editis libris aduersus hostes veritatis dogmatum 309.54.2.
diaconi quales esse debeant 216.31.1.
dicere secundum hominem, quid 123.20.1.
diem cognitionem Paulus vocat 172.4.1.
dies Domini dies iudicij 60.6.1.
dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet 171.28.2.
differentia inter substantiam & hypostasin 333.45.1.
dij popularibus similes 609.50.1.
dilectio est cognitione perfectior 70.8.1.
dilectio in Deum accenditur diuinarum rerum contemplatione 537.25.1.
dilectio legis perfectio 45.22.1.
Diocletianus una cum impietate interijt 330.28.2.
Diodorus pastor præficitur Tarsensibus commissa curæ ipsius gente Cilicum 312.50.2. Pisidarum Cilicumque antistes 314.17.2.
de Dispensatione dominica non oportet nimis curiose inquirere, sed fide fructum salutis colligere 37.5.1.
dissidentia Philosophorum dogmata 551.26.1.
diuina natura sub aspectum non cadit 336.51.2.
nec ab Angelis videri potest 337.1.1.
caro autem cadit 337.42.1.
diuinandi species 629.54.1.
diuini consilij & administrationis ratio mentis humanæ captum superat, & nec inuisibiles potestates Dei prouidentiam possunt assequi 41.38.1.
diuinis nihil adyciendum: quæ autem scripta sunt explicare, & quæ latet sententiam aperire & pium & sanctum est 397.42.2.
diuinitas Christi non est separata ab humanitate, nec in cruce, nec in sepulchro: sed cùm esset immortalis & immutabilis nec mortem nec passionem sustinuit 459.10.2.
diuinitatem Christi negant Artemon, Theodorus, Sabellius, Paulus Samosatensis, Marcellus, Photinus 355.51.1. & quomodo curari possint 356.22.1.
diuinitatem Vnigeniti vocant creatam, solum autem corpus Christum suscepisse dicunt Arrius & Eunomius 355.1.2. & quomodo curari possint 356.28.1.
diuinitatis natura impatibilis 388.8.1.
diuinitatis natura vna 28.35.1.
de diuis quid sentiendum sit 618.37.2.
diuites cur non omnes iusti sint 689.16.1.
diuites minimè beati 601.42.1
diuitiæ cur non omnibus datæ sint 686.24.1.
diuitiæ & paupertas omnibus communes sunt 688.52.1.
diuitiæ & paupertas sunt tanquam instrumenta 685.39.2.

Index authoritatum sacræ scripturæ, quæ ab Authore in hoc opere declaratæ sunt.

Genesis.

1. Benedixit illis ac dixit. Crescite & multiplicamini. Libro.11.folio.307.a.
1. Crescite & multiplicamini, libro.14.folio.426.b.
1. Inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ, libro.2.folio.55.d.& fol.57.c.
2. In quacunque die comederis, morte morieris, lib.2.fol.50.d.
2. Adhærebit homo vxori suæ, lib.11.fol.309.a.
3. Aperti sunt oculi eorum, libro.2.fol.51.b.
3. Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius, libro.2.fol.63.c.
4. Sub te erit appetitus tuus, lib.9.fol.261.d.
16. Manus eius contra omnes, lib.1.fol.18.d.
19. Pluit dominus super Sodomam & Gomorram sulphur & ignẽ à Domino de cælo.libro.5.folio.143.b.
21. Eijce ancillam & filium eius lib.1.fol.7.b.
22. Benedicentur in semine tuo omnes fines terræ, lib.11.fol.322.c.
32. Vidi dominum facie ad faciem. lib.3.fol.89.a.

Exodus.

4. Ego indurabo cor Pharaonis, lib.10.fol.268.c.
7. Deuorauit virga Aaron virgas eorum. lib.6.fol.174.a.
14. Quid clamas ad me? lib.11.fol.334.b.
20. Non occides, lib.11.fol.322.a.
24. Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum, lib.10.fol.296.b.
28. Legitimum sempiternum erit Aaron & semini eius post eum, lib.9.fol.259.c.
30. Missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas & pedes, quãdo ingressuri sunt tabernaculum, lib.6.fol.180.d.
33. Non videbit me homo & viuet, lib.3.fol.88.d.

Leiticus.

18. Sororem vxoris tuæ in pellicatum eius non accipies illa viuente, lib.9.fol.259.c.
19. Non morabitur apud te opus mercenarij, libro.3.fol.96.b.

Deuteronomium.

15. Omnino egens & mendicus non erit inter vos, libro.10.fol.276.c.
17. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, &c. li.1.fol.15.d.& 20.d.
21. Si habuerit homo vxores duas, vnã dilectam & alteram odiosam, &c. lib.11.f.310.d.
25. Non alligabis os boui trituranti, libro.1.fol.7.c.
32. Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, lib.1.fol.18.d.

Primus Regum.

17. Dauid lapides ex torrente sumpsit, quibus superbum Goliath prostrauit, lib.1.f.2.d.
17 Dauid interfecit Goliath, gladio illius, libro.1.fol.32.a.

3. Regum.

8. Cõuertit rex Salomon faciem suã, & benedixit omni Ecclesiæ Israel. lib.1.folio.14.a. & fol.14.d.
8. Non est homo qui non peccet, lib.12.fol.345.c.
18. Clamate voce maiori, &c. lib.4.fol.104.c.
19. Helias operuit vultum suum pallio, lib.5.fol.139.c.

1. Paralipomenon.

29. Tua sunt Domine omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi, l.10.f.297.a.

Tobias.

12. Ego cibo inuisibili, qui ab hominibus videri non potest, vtor, lib.3.fol.90.d.

Iob.

3. Qui radebant in solitudine, lib.1.fol.29.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

7. Militia est vita hominis super terram, & sicut mercenarij dies eius, libro.13.fol.412.d.
8. Interroga generationem priſtinam, libro.1.fol.18.d.
14. Regnare facit hypocritam propter peccata populi, lib.12.fol.364.b.
27. Nec lingua mea meditabitur mendacium.lib.10.fol.274.d.
28. Abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium, lib.3.fol.88.d.
30. In deſertis habitabant torrentium, libro.1.fol.36.c.
30. Derident me iuniores tempore, lib.1.fol.10.d.
30. Radix iuniperorum erat cibus eorum, lib.1.fol.29.c.

Pſalterium.

5. Introibo in domum tuam, & adorabo ad templum ſanctum tuum, lib.2.f.42.a.b.
5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium.lib.10.fol.274.d.
17. Cum ſancto ſanctus eris, lib.1.fol.31.a.
17. Saluum me fecit, quoniam voluit me, lib.11.fol.330.b.
18. In cuſtodiendis illis retributio multa, libro.11.f.330.b.
18. Timor Domini ſanctus permanet in ſæculum ſæculi, libro.14.fol.421.a.
21. Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ, libro.2.fol.42.b.
26. Adiutor meus eſto, ne derelinquas me, libro.9.folio.262.b.
31. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus, libro.12.folio.351.a.
32. Qui finxit ſigillatim corda eorum, libro 2.folio.58.b.
32. Quia rectum eſt verbum Domini, & omnia opera eius in fide, libro.7.fo.198.d.
32. Cantate ei canticum nouum, libro.4.folio.103.d.
33. Benedicam Dominum in omni tempore, libro.11.fol.334.c.
35. Homines & iumenta ſaluabis Domine, lib.12.folio.378.b.
36. Non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem, lib.10.fol.276.d.
43. Nec enim in arcu meo ſperabo, lib.11.folio.333.d.
50 Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, lib.12.f.345.c.
54. Qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum conſenſu, libro.6.folio.153.a.
66. Benedicat nos Deus, Deus noſter, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ, libro.5.folio.143.d.
68. Aſcendiſti in altum cæpiſti captiuitatem, libro.3.fol.95.b.
68. Deleantur de libro viuentium, & cum impijs non ſcribantur, libro.3.fol.74.c.
73. Gloriati ſunt qui oderunt te, in medio ſolennitatis tuæ, lib.10.folio.280.d.
74. Nolite extollere in altum cornu veſtrum, libro.11.folio.313.c.
84. Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt, libro.3.folio.100.c.
86. Diligit Dominus portas Syon ſuper omnia tabernacula Iacob, libro.3.folio.74.c.
69. Adorate eum omnes angeli eius, libro ſecundo.folio.41.c.& folio 43.a.& libro.5.folio.146.b.
98. Adorate ſcabellum pedum eius, libro.2.folio.39.c.
101 Velut amictum mutabis eos, lib.10.folio.302.a.
102. Qui replet in bonis deſiderium tuum, lib.3.fol.93.c.
103. Qui facit angelos ſuos ſpiritus, libro.2.folio.55.a.
104. Verbi quod mandauit in mille generationes, lib.3.f.91.c.
109. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, lib.10.fol.282.a.
115. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi, lib.10.fol.297.b.
118. Anima mea in manibus meis ſemper, lib.9.fol.262.a.
131. Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius.lib.2.folio.39.c.
132. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, libro.1.folio.13.a.
138. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, libro.2.fo.55.b.
140. Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum, lib.10.folio.285.d.

Non

142. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.libro.11.folio.324.a.
144. Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum.libro.11.folio.400.b. & libro 14.folio.427.c.d.
149. Gladij ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus, libro.13 folio.413.d.

Prouerbia.

1. Vocaui & renuiſtis, libro.9.fo.265.d.
3. Ne innitaris prudentiæ tuæ, libro.1.fo.18.d.
6. Conſerua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, libro.6.fol.155.a.
9. Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, libro.1.fo.25.a.& fol.36.c.
22. Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui, libro.6.folio.155.a.
23. Ne intuearis vinum quando flaueſcit, libro.1.folio.31.c.
27. Ne glorieris in craſtinum, ignorans quid ſuper uentura dies pariat, libro.12.fo.377.d.
28. Qui ſperat in Domino ſaluabitur, & qui confidit in corde ſuo, ſtultus eſt, libro.11.folio.333.d.
31. Confidit in ea cor viri ſui, libro.1.fol.9.b.

Eccleſiaſtes.

6. Quodcunque poteſt manus tua ſtatim operare, &c.libro.12.fol.383.d.
7. Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum & non peccet, libro.11.fol.323.d.
11. Ad quancunque partem lignum ceciderit, ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem, ibi manebit.lib.3.fol.70.a.& lib.12.fol.377.a.& fol.383.d.

Cantica canticorum.

4. Turris Dauid cum propugnaculis munita, libro.1.fol.2.d.
4. Dentes tui ſicut greges tonſarum, lib.1.fol.8.b.
5. Ego dormio & cor meum vigilat, lib.11.fol.334.b.
6. Quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi aurora, lib.1.fol.3.c.
6. Vna eſt columba mea, lib.1.fol.11.d.
8. Vinea mea coram me eſt, lib.4.fol.126.a.

Sapientia.

1. Os quod mentitur occidit animam, lib.10.fol.272.b.
3. Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, l.3.fol.92.b.
3. Tentauit eos Deus, & inuenit eos dignos ſe, lib.11.fol.330.c.
4. Cani ſunt ſenſus hominis, lib.6.161.b.
5. Iuſti in perpetuum viuent, & apud Dominum eſt merces eorum, lib.3.fol.92.b.
11. Qui amat animas conſeruans, lib.2.fol.60.a.
11. Deus creauit hominem inexterminabilem, lib.2.fol.51.a.
16. Homo per malitiam occidit animam ſuam, lib.12.fol.350.c.

Eccleſiaſticus.

12. Spiritus reuertetur ad Dominum ſuum, qui dedit illum, lib.2.fol.58.b.
36. Da mercedem ſuſtinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur, lib.12.fol.385.b.
40. Graue iugum ſuper filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, lib.12.f.345.d

Eſaias.

4. Abluit Dominus ſordes filiarum Syon in ſpiritu iudicij, lib.3.fol.79.d.
6. Excæcauit oculos eorum, libro.1.folio.28.b.
6. Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas, lib.9.fol.262.b.
7. Quaſi pannus menſtruatæ, vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, lib.11.fol.324.a.
11. Egredietur virga de radice Ieſſe, lib.4.fol.123.c.
14. Quomodo condiſti Lucifer, libro quinto, folio.151.c.
28. Conquirens quære, & apud me habita, libro.1.fol.26.b.
28. Quem intelligere faciet auditum, lib.1.folio.29.d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

29. Cor eorum longè est à me, lib.3.fol.82.b.
30. Luna fulgebit vt Sol, lib.10.fol.302.a.b.
34. Dies vltionis in corde meo, libro 5.fol.147.b.
42. Legem eius insulæ expectabunt, libro 6.folio.163.b.
45. Ego Dominus & non est alter, formans lucem & creans tenebras faciens pacem, & creans malum, lib.12.fol.380.d.
56. Dabo eis in domo mea & in muris meis locum & nomen melius à filijs & filiabus, l.3. fol.99.a.
56. Ecce ego creo cœlos nouos & terram nouam, libro.10.fol.302.c.
58. Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt quasi gens quæ iustitiã fecerit, libro.1.fol.28.d.
65. Antequam clamant, ego exaudiam, libro.10.fol.271.b.

Hieremias

11. Pastores multi demolliti sunt vineam meam, lib.1.fo.33.c.
31. Dabo legem meam in visceribus eorum, libro.6.fol.163.b.
51. Calix aureus Babylon, lib.1.fol.31.b.

Treni.

4. Paruuli petierunt panem, libro.1.fol.34.a.

Ezechiel.

2. Patres eorum præuaricati sunt pactum meum, & filij dura ceruice & indomabili corde sunt, libro.1.fol.24.b.
14. Ego Dominus respondebo ei in multitudine immundiciarum suarum, li.1.fol.28.c.
14. Ego decipiam prophetam illum, libro.10.fol.268.c.
28 Tu signaculum similitudinis Dei. lib.5.fol.152.c.
33 Inter sanctum & prophanum non habuerunt distantiam. libro.1.fol.17.c.
36. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, libro.3.fol.85.c.

Daniel.

4. Peccata tua eleemosynis redime, libro.10.fol.356.d.
12. A tempore quum ablatum fuerit iuge sacrificium, dies mille ducenti, lib.10.fol.286.b. c.d. & ibidem declaratur totum caput 12. Danielis.

Amos.

4. Venite ad Bethel & impiè agite, & sacrificate de fermento laudem, lib. 10.folio.285.c.

Ionas.

3. Vidit Dominus opera eorum, quoniam conuersi sunt de via sua mala, & miseratus est Deus super maliciam, quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit, lib.12. fol.380.d.

Micheas.

7. Deponet iniquitates vestras, & proijciet in profundum maris omnia peccata, libro.3. fol.85.b.

Aggæus.

2. Magna erit gloria domus istius nouissimæ, plusquam primæ, libro.1.fo.15.d. & f.32.d.

Zacharias.

4. Æquabit gratiam gratiæ, libro.11.fol.332.d.

Malachias.

1. Non est mihi voluntas in vobis dicit Dominus, lib.10.fol.287.d.

1. Machabæorum.

2. Phinees pater noster zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotij æterni, lib.10. fol.296.d.

Matthæus.

1. Non cognouit eam Ioseph, donec peperit filium suum primogenitum, l.10.fol.270.d.

Progenies

3. Progenies viperarum quis monstrauit vos fugere à ventura ira? lib.1.fol.59.d
3. Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igne, lib.3 fol.67.c.
5. Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est in corde suo, lib.3.fo lio.63.c.
5. Non occides, libro.11.fol.322.a.
5. Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. lib.12.fol.354.a.
5. Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. lib.12.folio 3 9.b. & folio 351.b.d.
5. Non veni soluere legem, sed adimplere, lib.12.folio 36 d. & 365.a.
6. Nolite solliciti esse in crastinum, libro.2.fol.6.a. & lib.9.fo.256.a.
6. Clauso ostio ora patrem tuum in abscondito lib.4.fol.104.c.
6. Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, libro 11. folio.334.d.
7. A fructibus eorum cognoscetis eos, libro 1.folio.2.a.
7. Nolite sanctum dare canibus, lib.1.fol.34.d.
6. Non potest arbor bona fructus malos facere, libro 7.folio 222.a.
9. Non est opus bene valentibus medico, libro, 12.folio.361.a.
10. Nolite portare aurum neque argentum, lib.2.fol.6 2.c. & lib. 2.folio 344.a.
10. Non portabitis peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, li.4.fo.102.b
10. Dignus est enim mercenarius cibo suo, libro nono, fol.257.b. & lib.13.folio.411.d.
11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, libro 3.foli. 72.c. & libro 13.fol.400.a.
11. Qui minor est in regno cœlorum, maior est illo, libro,3.fol.98.d.
11. Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, lib.5.fo.148.a.
12. Quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei in hoc sæculo neque in futurum. li.12. fo.247.d. & fo.352.a. & fo.382.d.
13. Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, li.23.c. & lib.6.folio 151.c.d.
13. Dum dormirent homines, inimicus homo superseminauit zizania in medio tritici, libro 1.folio 33.c.
14. Modicæ fidei quare dubitasti, lib.1.fol.25.d.
15. Cor eorum longè est à me, libro 3.fol.72.b.
15. Quod intrat in os non coinquinat hominem, lib.4.fol.110.a.
16. Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, libro 12.folio 229.a.
16. Portæ inferi no præualebunt aduersus eam, lib.4.fol.126.a.
17. Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle, libro . 12. folio 340.b.
19. Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos, li.2.fo.49.d.
19. Simite paruulos venire ad me, libro 2.fol.72.c.
19. In regeneratione, quum sederit filius hominis in sede maiestatis, &cæte, libro tertio, folio 85.c.
20. Pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus, lib.3.fol.99.b.
20. Voca operarios & redde illis mercedem, li.10.folio 277.b. & libro.11.folio 329.a.
20. Tolle quod tuum est, & vade, libro 11.fol.329.b. & lib.13.fo.412.d.
22. Ex abundantia cordis os loquitur, lib.1.fol.29.a.
22. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: lib.3.f.100.a.
22. In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erũt sicut angeli Dei, l.3.f.90.d.
23. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos sub alis & noluisti, lib.9.fo.262.d.
24. Tunc apparebit signum filij hominis in cælo, lib.2.fo.40.d.
24. Cum audieritis abominationem desolationis, lib.10.fol.287.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

24. Cœlum & terra transibunt, libro 10. fol. 302. a.
24. De die autem illo vel hora nemo scit, libro 5. folio. 147. b.
25. Simile est regnum cœlorum decem virginibus. lib. 1. folio. 23. c.
26. Hoc est corpus meum. libro 6. folio 173. c.
27. Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi, libro 1. folio. 9. & folio. 11. a.

Marcus.

13. De die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque filius, nisi pater, libro. 5. fol. 147. b.
14. Hoc est corpus meum, libro 6. folio. 173. c.
16. Qui verò non crediderit, condemnabitur, libro 3. folio. 75. a.
16. Ite, dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam, lib. 12. fol. 341. a.
16. Profecti prædicauerũt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. lib. 1. folio. 37. b.

Lucas.

1. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco, lib. 1. fol. 26. a.
1. Spiritus sanctus superueniet in te, &c. lib. 4. fol. 116. c.
1. Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me. lib. 4. fol. 111. b. & fol. 116. d.
2. Pastores erant in regione eadem vigilantes: lib. 1. fol. 33. a.
9. Sine mortuos sepelire mortuos suos, lib. 2. fol. 91. b.
10. Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. lib. 9. fol. 256. a.
10. Videbam Sathanam sicut fulgur de cœlo cadentem. lib. 5. fol. 151. b.
11. Cùm fortis armatus custodit atrium suum, lib. 2. folio. 47. c.
11. In quamcunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis, lib. 4. fol. 111. d.
11. Quod superest date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, libro duodecimo. folio. 356. d.
13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis, libro 3. folio 80. b.
16. Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. l. 11. fol. 312. a.
16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, lib. 11. fol. 325. b.
17. Cùm feceritis quæ præcepta sunt vobis, dicite: serui inutiles sumus, lib. 11. fo. 332. d
18. Fides tua te saluum fecit, lib. 11. folio. 330. d.
18. Oportet semper orare, & non deficere, libro 11. fol. 334. c.
22. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, lib. 3. folio 91. a.
22. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: Hoc facite in meam commemorationem, libro 10. folio 289. b.
22. Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, libro 12. fol. 340. a.

Ioannes.

1. Hic est qui baptizat in Spiritu sancto, libro 3. folio 76. b. & lib. 10. folio. 292. c.
1. Verbum caro factum est, lib. 4. folio 115. a.
1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, lib. 9 folio. 263. a. & fol. 266. b.
1. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, lib. 5. fol. 145. b. & fol. 147. b.
3. Qui credit in me, habet vitam æternam, lib. 3. folio 93. b.
3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnũ Dei, libro tertio, folio. 71. b. & folio. 72. a. & fol. 79. b. & fol. 82. a. & fol. 85. c. & lib. 12. folio. 365. c.
3. Nemo ascendit in cœlũ nisi qui descendit de cœlo filius hominis qui est in cœlis. libro 4. folio. 116. d.
5. Scrutamini scripturas, quia illæ testimoniũ perhibent de me, l. 1. f. 20. d. & l. 4. f. 124. c.

Operamini

5. Operamini non cibum qui perit, lib. 9. fo. 255. c. & fo. 256. a.
6. Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum, lib. 9. fo. 265. c.
6. Ego sum panis vitæ, lib. 6. fo. 173. d.
6. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me & ipse viuet propter me, lib. 6. fo. 178. b.
8. Vos ex patre diabolo estis. lib. 2. fo. 59. d.
8. In veritate non stetit, quia non est veritas in eo. lib. 5. fo. 151. b.
8. Ille homicida est ab initio. lib. 5. fo. 151. d.
9. Venit nox quando nemo potest operari. lib. 3. fo. 70. b. & lib. 12. fo. 384. a.
10. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, lib. 11. fo. 325. d.
10. Ego & pater vnum sumus. lib. 5, fo. 143. c. & fo. 145. c.
13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci ita & vos faciatis. lib. 10. fo. 291. d
13. Vos mundi estis, sed non omnes. lib. 12. fo. 377. c.
14. Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, lib. 1. fo. 17. c. & lib. 2. fo. 64. a.
14. Alium paracletum dabo vobis qui suggeret vobis omnem veritatem, lib. 1. fo. 9. a.
14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. lib. 3. fo. 98. b.
14. Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, lib. 10. folio. 278. a.
14. Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam, lib. 4. fo. 122. d.
15. Sine me nihil potestis facere, lib. 9. fo. 265. a. & lib. 11. fo. 329. a. & fo. 333. a.
16. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, lib. 5. fo. 149. d.
20. Noli esse incredulus, sed fidelis, libro 1. fo. 25. c.
20. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, libro 2. fo. 46. c. & lib. 4. fo. 129. d. & l. 10. fo. 300. d. et lib. 12. fo. 347. d.
21. Pasce agnos, & pasce oues meas, libro 12 fo. 340. a.

Actus Apostolorum.

2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum, libro 3. fo. 71. b.
5. Non es mentitus hominibus, sed Deo, libro 5. fo. 149. a.
8. Baptizati erant in nomine Iesu, lib. 3. fo. 68. c.
20. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam suam, libro 1. fo. 14. a. b.

Ad Romanos.

1. Qui factus est ei ex semine Dauid, libro 4. fo. 114. a. & fo. 116. d.
2. Si præputium legis iustitias custodiat, nonne præputium illius in circuncisionem reputabitur, lib. 3. fo. 83. b.
2. Secundum duritiam tuam, & impenitens cor thesaurizas tibi iram, lib. 12. fo. 365. d.
3. Omnes peccauerunt, & egent gratia Dei, lib. 12. fo. 345. d.
3. Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? lib. 7. fo. 199. a.
4. In repromissione etiam Dei non hæsitauit diffidentia, lib. 1. fo. 25. d.
5. In quo omnes peccauerunt, lib. 12. fo. 345. b. c. d.
5. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia, lib. 3. fo. 85. d.
5. Gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, lib. 13. fo. 413. a.
6. Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortem, lib. 3. fo. 71. b. c. & fo. 77. b. & fo. 85. d. & lib. 12. fo. 362. a.
6. Vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati. lib. 3. fo. 80. a.
6. Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, lib. 6. fo. 185. d.
7. Lex peccatum est? Absit, libro 9 fo. 259. d.

7. Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

7. *Non quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum, lib.3.fo.87.b.*
7. *Video aliam legem in membris meis, &c. Ibidem, c.*
7. *Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi, li.10.fo.316.c.*
7. *Si autem quod nolo malum, hoc facio, iam non ego operor illud: sed quod habitat in me peccatum, lib.12 fo.374.a.*
8. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt, lib.2.fo.63.b.*
8. *Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Ibidem.*
8. *Nihil damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, libro.3.fo.86.b.*
8. *Prudentia carnis inimica est Deo, lib.3.fo.87.c.*
8. *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, libro.11.fo.328.b.*
8. *Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis, libro.3. fo.86.b. & lib.6.fo.163.d.*
8. *Certus sum quia neque mors, neque vita poterit nos separare à charitate Dei, libro.7. fo.224.b.*
9. *Non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis, lib.9.fo.265.d.*
9. *An non habet potestate figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud verò in contumeliam? lib.10.fo.268.c.*
10. *Aemulationem Dei habent sed non secundum scientiam, lib.1.fo.32.b.*
10. *Corde creditur ad iusticiam, ore autem confessio fit ad salutem, lib.3.fo.83.b.*
10. *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? lib.12.fo.379.a.*
12. *In vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, libro.1.fo.13.b.*
12. *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos, lib.1.fo.18.d.*
14. *Omne quod non est ex fide, peccatum est, lib.7.fo.199.b.*

Prima ad Corinthios.

3. *Sermo meus & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, li.1. folio.1.b. & fo.21.d.*
3. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, lib.3. fo.76.b.*
3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est Christus Deus noster, lib.12.fo.340.d.*
4. *Nihil mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum. lib.2.fo.44.d.*
6. *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea, lib.2.fo.50.c.*
6. *Glorificate & portate Deum in corpore vestro, libro.5.fo.148.d.*
7. *Præterit figura huius mundi, libro.10.fo.302.a.*
7. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit, li.11.fo.304.c. & fo.316.c.*
7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, lib.11.fo.308.b.*
7. *Vnusquisque suam vxorem habeat, lib.11.fo.309.d. & lib.12.fo.401.b.*
7. *Præcipio, non ego, sed Dominus, vxorẽ à viro non discedere, lib.11.fo.316.b. & f.317.b.*
7. *De virginibus præceptum Domini non habeo, consiliũ autẽ do, lib.12.fo.369.b.*
7. *Si nupserit virgo, non peccat, lib.14.fo.436.b. & fo.439.b.*
7. *Empti estis precio magno, nolite fieri serui hominum, lib. 6.fo.155.b.*
8. *Esca non commendat nos Deo, lib.4.fo.110.a.*
9. *Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat, lib.9.257.d.*
9. *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris, lib.10.fo.286.a.*
10. *Omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, lib.3.fo.74.a. & fo.85.b.*
10. *Petra autem erat Christus, lib.6.fo.167.d.*
11. *Oportet hæreses esse, lib.1.fo.8.c.*
11. *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, lib.6.fo.180.b.*
12. *Si totum corpus oculus, vbi auditus? lib.1.fo.15.a.*

13. *Charitas nunquam excidit, lib.7.fo.222.a.*
15. *Stimulus mortis peccatum est, lib.2.fo.47.b.*
15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt? lib.3.fo.69.c.*
15. *In Christo omnes viuificabuntur, vnusquisque in suo ordine, lib.3.fo.98.c.*
15. *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis, lib.4.fo.115.d.*

Secunda ad Corinthios.

3. *Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus domum non manu factam, sed æternam in cælis, lib.3. folio.95.c.*
3. *Epistola nostra vos estis, libro.4.fo.112.a.*
3. *Vbi spiritus Domini, ibi libertas, lib.9.fo.261.c. & lib.12.fo.367.a.*
3. *Idoneos nos fecit ministros noui testamenti, lib.13.fo.396.b.*
4. *Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum æternum pondus gloriæ operatur in nobis, lib.11.fo.330.d. & 331.a.*
5. *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, lib.12.fo.374.a.*
8. *Si enim voluntas prompta est secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet, libro.3.fo.83.c.*
9. *Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate, libro.9. folio.263.b.*
11. *Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo, libro.1.fo.11.d.*

Ad Galatas.

2. *Si quæ destruxi, iterum hæc ædifico, prævaricatorem meipsum constituo, lib.1.fo.27.a.*
2. *Per legem enim legi mortuus sum, lib.6.fo.163.d.*
3. *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis, lib.3.fo.71.c. & fo.86.c.*
3. *Lex pedagogus noster fuit, lib.9.fo.260.d. & lib.7.fo.199.c.*
3. *Christus nos redemit de maledicto legis, libro.12.fo.366.c.*
4. *Misit Deus filium suum factum ex muliere, lib.4.fo.114.c.*
4. *Estote sicut ego: quia ego sicut vos, lib.11.fo.313.d.*
4. *Dies obseruatis, & menses, & tempora, lib.12.fo.343.c.*
4. *In similitudinem hominum factus, libro.4.fo.116.a.*
5. *In libertatem vocati estis fratres, lib.12.fo.366.d.*
5. *Si spiritu ducimini, non estis sub lege, lib.6.fo.155.b.*

Ad Ephesios.

2. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, lib.1.fo.13.c.*
4. *Vna fides vnum baptisma, libro.1.fo.19.d. et lib.3.fo.77.b.*
4. *Ascendisti in altum cœpisti captiuitatem, lib.3.fo.95.b.*
4. *Nolite contristare spiritum Dei, in quo signati estis, lib.4.fo.105.b.*
4. *Donec occurramus omnes in vnitatem fidei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, lib.13.fo.391.b.*
4. *Nolite locum dare diabolo, lib.14.fo.441.c.*
5. *Tradidit semetipsum, vt exhiberet se gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam, lib.6.fo.154.a. & lib.12.fo.382.b.c.*
6. *Gladium spiritus, quod est verbum Dei, lib.13.fo.413.d.*

Philippenses.

1. *Cupio dissolui, & esse cum Christo, lib.3.fo.95.d.*

Colossenses.

1. *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, libro.1.fo.30.d.*
2. *Nemo vos decipiat in sublimitate sermonis, lib.1.fo.31.a.*
2. *In quo & circuncisi estis circuncisione non manu facta, lib.3.fo.74.b.*
2. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ, lib.5.fo.147.b.*
3. *Induite nouum hominem, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginẽ eius qui creauit*

Universidad de Deusto
Biblioteca

creauit illum, libro.2.fo.49.a.

Prima ad Tessalonicenses.

4. Ne quis super grediatur, neque circumueniat in negocio fratrem, lib.11 fo.308.c.
5. Sine intermissione orate, lib.11.fo.334.c.

Secunda ad Tessalonicenses.

3. Si quis non vult operari, nec manducet, lib.9.fo.258.b.

Prima ad Timotheum.

1. Iusto non est lex posita, libro.12.fo.367.a.
1. Fidelis est sermo, & omni acceptione dignus. libro.7.fo.198.d.
2. Radix omnium malorum cupiditas, lib.1.fo.29.c.
2. Mulierem docere non permitto, lib.2.fo.46.b.et.lib.13.fo.396.a.
2. Adam primus formatus est, deinde Eua, libro.2.fo.52.a.
3. Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum, lib.8.fo.152.b.
4. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyteri, lib.11.fo.336.b.
5. Manus cito nemini imposueris, lib.11.fo.336.c.d.
5. Adolescentiores viduas deuita. &cæ. habentes damnationem quia primam fidem irritam fecerunt. lib.7.fo.199.a.&. lib.14.fo.435.c.et.fo.436.a.
6. O Timothee depositum custodi deuitans prophanas vocum nouitates, lib.1.fo.37.a.
6. Qui habitat lucem inaccessibilem, libro.3.fo.89.a.

2.ad Timotheum.

1. Admoneo te vt resuscites gratiam Dei, quæ in te est per impositionẽ manuum mearum, lib.11.fo.336.c.
2. Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus accipere, libro.9.fo.257.d.
2. Labora sicut bonus miles Christi Iesu, libro.9.fo.256.d.
2. In magna domo non solum sunt vasa aurea, & argentea, libro.6.fo.157.c.
3. In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, libro.1. folio.26.c.d.
3. Mali homines & seductores proficient in peius, libro.1.fo.38.b.
4. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, &cæ. libro.13.fo.413.b.

Ad Titum.

1. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, lib.13.fo.392.c.

Ad Philemonem.

1. Sine consilio tuo nihil volui facere, vti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium, libro.9.fo.263.b.

Ad Hæbreos.

1. Adorent eum omnes angeli Dei, libro.2.fo.41.c.& fo.43.a.
5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, lib.10.fo.298.a.
6. Rursus sibimet ipsis crucifigentes filium Dei, libro.3.fo.77.c.
7. Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat, libro.10.fo.281.a.
7. Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi, libro.10.fo.293.c.
9. Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. lib.10.fo.293.c.
10. Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Ibidem.
10. Dabo legem meam in visceribus eorum, lib.6.fo.163.c.
11. Sine fide impossibile est placere Deo, libro.9.fo.261.a.
11. Fides est sperandarum rerum substantia, libro.7.fo.197.b.
13. Obedite præpositis vestris, lib.1.fo.33.b.

Iacobi.

1. Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, libro.1.fo.25.a.

1. Postulet

1. Postulet in fide nihil hæsitans, libro.1.fol.25.b.
1. Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum, libro.11.fol.332.b.
1. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, lib.12.fo.352.c.
2. Fides sine operibus mortua est, libro.7.folio.200.d.
3. Dæmones credunt, & contremiscunt, libro.2.folio.43.d.
3. In multis offendimus omnes, lib.12.fo.352.d.
5. Infirmatur quis in vobis inducant presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini, libro.14.folio.431.a.

Prima Petri.

2. In quem desiderant angeli prospicere, lib.3.fo.89.b.
2. Christus pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum, lib.12.fo.359.c.
2. Vos estis genus electum, regale Sacerdotium lib.12.fo.395.b.
2. Vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vocauit vos in admirabile lumen suum, libro.13.fo.396.c.
3. In arca Noe octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, &c. libro.2.fo.73.c.
5. Pascite qui in vobis est gregam, libro.1.fo..4.a.&.fo.34.a.

2. Petri.

1. Sat agite vt per bona opera certam vocationem & electionem vestram faciatis, lib.7. folio. 226. a.

Prima Ioannis.

1. Nunc filij Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus, scimus autem quoniam cũ apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est, li.3.fo.97.a.
2. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, lib.11.fo.323.d.
3. Hic est qui venit per aquam & sanguinem, libro.3.fo.79.d.
3. Tres sunt qui testimonium dant in terra, libro.2.fo.80.a.
3. Omnis qui in Deo manet, non peccat, lib.11.fo.312.d.
3. Omnis qui natus est ex Deo, non peccat, libro.7.fo.211.d.
3. Omnis qui odit fratrem suum homicida est, libro.3.fo.83.c.
4. Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, libro.4.fo.118.a.
4. Deum nemo vidit vnquam, libro.3.fo.88.d.
4. Perfecta Charitas foras mittit timorem, libro.4.fo.123.c.d.
5. Mandata eius grauia non sunt. libro.12.fo.372.c.

Apocalypsis.

5. Vicit Leo de tribu Iuda, lib.1.fo.1.A.
6. Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, libro 3.fo.95.d.
13. Agnus qui occisus est ab origine mundi, lib.6.fo.164.b.
20. Vixerunt, & regnauerunt cum Christo mille annis, lib.3.fo.91.b.
21. Vidi cælum nouum & terram nouam, libro.10.fo.302.c.
12. Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, lib.11.fo.340.d.
21. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem nouam descendentem de cælo.l.13.fo.394.c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX RERVM AC SENTENTIARVM IN HOC OPERE CONTENTARVM COPIOSISSIMVS, SVMMAQVE CVM DILIGENTIA ELABORATVS, AC ORDINE ALPHABETICO digestus.

¶ De litera A.

Abraham dicendo vxorem esse sororem suam non est mentitus, sed verum occultauit. Lib.10. f.274.c.

Abraham & reliqui patres quare plures habuerunt vxores.l.11.f.310.c.

Abbatem errasse cõuincitur manifestè. l. 1. fo.22.a.

Absolutionem non habere efficaciam, nisi quia creditur, hæresis est Lutheri. l.2.fo.43.b.

Absoluendi & remittendi peccata potestas à Deo collata est Sacerdoti.li.2. fo.43.d.44.a. &.fo.47.a.

Absolutum esse quempiam, quid est dictũ. l.2.f.44.d.

Absolutio Sacramentalis actus est iudicialis.l.2.f.45.c.

Absoluere posse puerum ac mulierem, sicut Papa, hæresis est Lutheri, & impugnatur lib.2. fo.45.c.d.

Abstinere à carnibus debet homo propter scandalum vitandũ in proximo.l.4.fo.107.d.

Abstinere à suffocato & sanguine quare ab Apostolis fuit prohibitum.l.4. fo.18.a.

Abstinentes ab esu carnium in veteri lege meritoriè abstinebant.l.4.f.109.b.

Abstinentia aliquorum ciborum laudatur in veteri testamento, ibidem.

Abstinere à pluribus cibis à primordijs nascentis Ecclesiæ consuetudo fuit, ibidem.

Abstracta nec inconcreta nomina diuersarum naturarum dicuntur de se inuicem, nisi illę duæ naturę insint eidem suppositо. lib. 4. fo.117.c.

Abdicationem veram Christus monuit verbis illis adolescenti dictis, si vis perfectus esse.&...l.12.fo.368.c.d.

Ablutionem pedum propter quid Christus commendauit.l.6.f.187.d.

Ablutione pedum non vtitur Ecclesia sicut olim in vsu habuit,& quare,187.d.

Actus baptizandi per verbum indicatiui vel alterius modi insinuandus est.lib.3. folio. 68.d.

Actus baptismi cuiusmodi verbo sit insinuandus nondum Ecclesia definiuit,ibi.a.

Acceptiones plures notantur de hoc nomine beatitudo, l.3. fo.92.d.&.93. per totum.

Adam & Euam damnatos fuisse propter eorum primum inobedientiæ peccatum hæresis fuit Tatiani.l.2.f.46.c.

Adam & Euam nõ fuisse damnatos ostenditur.l.2.fo.47.a.b.c.

Adam & Eua,puniuntur à Deo,non tamen maledicuntur vt serpens, & quare.libro.2.folio.47.c.d.

Adæ & Euę signa pœnitentiæ notãtur,ibidem.d.

Adam post peccatum perdidisse imaginem Dei,hæresis est dicere, quæ Origeni tribuitur, 48.a.

Adã & Eua quomodo vna caro dicuntur, l.2.f.50.a.

Adam & Eua si permansissent in statu innocentię, non coituros vnquam, hæresis est Armenorum,quæ conuincitur. l.2. f.49.c.d.50. a.b.

Adam moriturum fore etiam si non peccasset, & quod mortuus est non ex culpæ demerito, sed ex conditione naturę hæresis est Pelagij monachi,l.2.f.50.c.d.

Adam si non peccasset minimè moriturus ostenditur, ibidem,2.&.51.a.

Adam peccati pœna mortem incurrit corporalem.51.a.

Adami & Euæ oculos post peccatum apertos fuisse,quomodo intelligitur,ibidem.b.

Adam fuit de limo terræ formatus & Eua de eius costa.l.2. f.51.c.

Adamus nomẽ imposuit mulieri.l.2.f.52.c.

Adæ verò non inueniebatur adiutor similis eius,exponitur.l.2.f.52.d.

Adam si in iustitia permansisset quomodo immortalis diceretur.l.2.f.60.b.

Adulterium comittit aduersus Christum virgo quæ post omissum virginitatis votum nubit.l.14.f.436.b.c.

Adulterium.l.2. f.54.c.

Adorationis traditio notatur.l.1.f.12.b.

Adoratio.l.2.f.39.a.

Adorandam non esse dominicam Crucem hæresis fuit Claudij episcopi Taurinensis,quæ conuincitur,ibidem.a.b.

Adorandam esse crucem Dominicam in qua pependit Christus probatur manifestè. ibidem.c.

Adoratio exterior, vt quęque alia exterior operatio talem fortitur bonitatem vel malitiam,qualem habet actus interior à quo derivatur.l.2.f.40.b.

Adorandam non esse Eucharistiam hæresis fuit Ioannis Oecolampadij quæ impugnatur & conuincitur apertissimè.libro.2. fo .41. a.b.c.

Adoratio latria quę soli Deo debetur non est exhibenda Christi humanitati absque diuinitate considerata.libro.2.folio.42.b.c.

Adoratio latria quomodo exhibenda est Christi humanitati ostenditur,ibi.c.d.

Adorandi Christum præceptum notatur. l.2.fo.41.c.d.

Adulti & paruuli differenter ad Christum veniunt.l.3. fo.72.d.

Adulti quia propria fide ad Christum veniunt maiorem quàm paruuli,in baptismo gratiam consequuntur.l.3.f.73.a.

Adultis prædicandum fore euangeliũ præcepit Christus.l.3.f.75.b.c.

Adultum non posse saluari absque baptismo in actu quantocunque in voto habeat, hæresis est dicere.l.3.f.82.d.83.a.

Adultum saluari posse absque baptismo, cum ipsius integra fide & voto quando facultas non adest baptizandi sanctorum testimonijs & conciliorum definitionibus ostenditur ibidem.fo.84.b.c.d.etc.

Aër in

diuitiæ humanæ vitæ vtiles 683.19.2.
diuitiæ non summum bonum 684.31.1.
diuitiæ virtutis hostes 684.41.2.
diuitiarum affluentia auaritiæ faci materiam submistrat 684.18.1.
diuitiarum posßesio incerta 222.10.1.
diuitias cur Deus hominibus conceßerit 704.7.2.
diuitum & pauperum par conditio 687.6.2.
Docitæ hæretici, qui non verè, sed sola visione & apparitione dicunt fuisse mysterium incarnationis 457.6.2.
doctrinæ dæmoniorum quæ 217.47.1.
doctrina optima naturæ persimilis 578.40.1.
doliæ bonorum & malorum in Iouis domo 591.8.1.
dominicam cœnam Paulus appellat sacramentum dominicum 77.45.2.
dominicum sepulchrum subrutum, atque illo in loco impuræ Diuæ ædes ad virginalis partus contumeliam extructa 254.141. sed póst illa ædes diruí à Constantini matre iußa 254.53.2.
domini morte mors est disoluta 105.55.2.
dominum gloriæ Paulus appellat crucifixum 58.3.1.
dominus omnium idem dies in omnes 37.28.1.
dominus quanuis ante paßionem corpus patibile habuit, tamen id post paßionem à corruptione, interitu & morte alienum fecit 104.2.1.
dominus saluti feram paßionem æneo serpenti assimilauit 392.44.1.
Domnina 534.35.1.
domum dei vocat Apost. eos qui credunt 186.10.1. & 216.40.2.
per Domum magnam, vasa aurea, & argentea, lignea, fictilia, quid intelligendum 226.34.1.
domum terrestrem huius vitæ traductionem, tabernaculum corpus appellat Paulus 102.30.2.
dona, gratias, ministrationes, operationes Spiritus, eadem appellauit 79.34.2.
de Donatistis 438.7.1.
donec particula in scirpturis quid 89.6.1.
donum quod offertur ante inuocationem sacerdotis sunt panis & vinum, post sanctificationem corpus & sanguis Domini 369.2.2.
de Dulianis 437.24.2.

E

Ebio, Artemas & emulatio Pauli Samosatensis consilio & iudicio omnium Episcoporum ab ecclesia remoti fuerunt 241.13.2.
de Ebionis hæresi 429.1.1.
de Ebionitis alijs 429.14.1.
ebrietas mater petulantiæ litisque & contentionis magistra 45.13.2.
ebrietas spiritalis 141.43.1.
ecclesia ædificata in illa petra, sub qua Moses Deum vidit 482.22.1.
ecclesia cœtus fidelium 137.37.2.
ecclesia etsi partibus in multa & diuersa loca distributa est, vno tamen spiritu, id est diuino consilio fouetur 249.41.1.
ecclesiam coniungit Paulus dum vbique ponit Vnus & Vnum 137.46.2.
ecclesiam Dei plenitudinem, templum & habitaculum Paulus vocat 135.38.2.& 157.41.2.
in Ecclesiam quæ Theonæ vocatur copiarum impietas & crudelitas 304.24.1.
ab Ecclesiastico corpore qui separantur eos iuuadit Diabolus gratia destitutos inueniens 63.36.1.
de Edeßana persequutione 301.4.1.
de Elcesæis 430.38.1.
Eldad & Medab humanum suffragium non sunt assecuti 1.16.
Eleazarus, septem Macchabæi, & eorum mater distenti sunt 205.14.1.
electi vocantur Patriarchæ 340.31.2.
elementa delectant simul & affligunt 664.38.2.
elementa mundi legales observationes vocat Paulus 124.30.2.
dierum observationem 159.21.2.
elementa suos fines tuentur 584.49.2.
elementis cur defectus adiunxerit Deus 568.27.2.
elementorum labes & incommoda 568.57.2.
elephantis beneficia 681.11.2.
Elpidius Laodiciæ præsul 325.37.2.
Elymam, qui erat ex infidelibus & contradicebat, Paulus tenebris multauit 116.24.1.
Encratistæ cur sic vocentur 424.17.1.
de Encratistis 424.6.1.
Encratitarum seu Abstinentium errores diuinà decreta pulchrè conuincunt 471.37.2.
Enoch Dei cultus retulit mercedem, translationem, & vitam tunc immortalem, gloriosamque & illustrem per omnem vitam memoriam 540.46.1.
de Enthusiastis 440.22.1
Epaphræ laus 156.38.1.
Epaphras Colosßensis 236.10.1.
Ephraim Syrus vir planè benedictus 324.10.2
Ephrem admirabilis Edeßæ excelluit 309.13.2.
Ephesiis quidam dixerunt Iohannem Euangelistam primum tradidisse salutarem prædicationem 29.47 *sed refelluntur* 130.36.
Ephesiis quidam comecerunt Apostolũ scripsisse, cùm eos nondum vicißet, sed conuincuntur 132.47.2.
Epicurus in quo felicitatem constituat 641.25.1.
Epiphanes filius Carpocratis in Platonica institutus doctrina patris fabulas vberiores & ampliores effecit 419.50.1

(episcopi

Universidad de Deusto
Biblioteca

episcopi iam sunt, qui olim nominabantur Apostoli 214.44.2.
episcopi multi in exilium àguntur, eò quòd ab Arriana secta essent alieni 271.32.1.
episcopi quales esse debeant solicitudines 477.9.2.
episcopi vocati fuerunt etiam presbyteri 146.25.1. & 214.41.2.& 214.46.2.& 231.1.1.
episcoporum Illyricorum epistola ad ecclesias Dei & episcopos diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ 297.4.1.
epistola ad Hebræos est Pauli 178.22. *scripta hebraicè* 179.37.
episcopus qualis esse debeat 215.3.1.
episcopus vnius vxoris vir esse debet, quomodo intelligendum 215.18.1.
Eraniστes seu Polimorphos, hoc est emendicator, seu forma multiplex Theodoreti libri nomen, & quare 331.28.
Esaias plus mille annis ante Constantini tempora 635.28.1.
Esaiæ propheta non vidit ipsam Dei substantiam, sed quandam visionem suæ facultati conuenientem 368.29.2.
Esaiæ sectus est 205.22.1.
Euagrius contra legem ecclesiasticam ad præsulatus dignitatem prouectus 323.37.2.
euangelicæ gratiæ excellentia ostenditur 14.17.1.
euangelicæ vitæ institutio obtinet locum corporis, lex verò vmbræ 160.56.2.
euangelij confirmatio sunt signorum admirabilium effecta 54.48.2.
euangelij & legis comparatio 459.42.2.
euangelij fructus est eorum qui audiunt fides, & laudabilis vitæ institutum; incrementum, credentium multitudo 156.30.1.
euangelij inter gentes prædicatio 717 28.1.
euangelij scopus & institutum est salus hominum 73.22.2.
euangelij spem Paulus vocat resurrectionem & vitam immortalem, & regnum cœlorum 158.28.1.
euangelium annuntiantes ex euangelio viuere permittit Dominus 72.21.1.
euangelium cur Paulus vocet prædicationem 5.16.1.
eucharistiæ adoratio 369.31.2.
eucharistia 379.38.1.& 399.55.2.& 411.4.1.
Εὐδοκία, *id est, beneplacitum, solet scriptura ponere pro beneficio afficiendi voluntate* 131.32.2. & 149.1.2.
Eudoxius vt aper in præsulatum Antiochenum inuasit 278.28.1.
de Eudoxio 436.81.1.
Eugenij tyrannis 724.2.2.
de Euphrata & Vincētio episcopis, & illis Antiochiæ paratis insidijs 268.38.2.
Eulogius cum octo alijs in profide in Thraciam relegatur 301.51.1. *sed pòst per paria dißipantur iubente Imperatore, & Eulogius accum eo Protogenes Antimonem in Thebaida deducūtur* 301.5.2.
Eulogius vita defuncto Barsæ ad gubernacula illius ecclesiæ, quam is rexerat, vocatur 302.7.1.
Eunomiani qua de causa receßerint ab Arrianis 281.24.2.
Eunomij impudens os obstruitur 136.6.2.
de Eunomianis seu Aetianis 437.39.1.
de Eunomio 281.23.1.
de Eunomio & Aetio 436.26.1.
Euoclius diaconus in oppidum Oasin relegatur 300.49.1.
de Eusebianæ factionis fraudulētis aduersus sanctum Eustathium Antiochenum episcopum consilijs 256.27.2.
Eusebianorum fraudē, quam illi Eustathio pararant, detegit mulier 257.20.1.
Eusebij Cæsariensis epistola de fide exposita Niceæ 250.51.1.
Eusebij episcopi Nicomediæ epistola ad Paulinum episcopum Tyri 244.43.1.
Eusebij Samosatensis constantia & fortitudo admirabilis 283.29.2.
Eusebius aduocatus impietatis Nicomedia deserta Constantinopolitanum arripuit solum 255.5.2. & ibi, *de illius impietate & scelere epistola Constantini*
Eusebius familaris factus Imperatori aduersus propugnatores veritatis pduxit machinas suas 256.1.2.
Eusebius episcopus Samosatensis strenuus veritatis pugil 282.46.2.
Eusebius legem imperatoris exigentē ipsum in Thraciam fortiter suscepit 299.42.2.
Eusebius magnus reuertitur ab exilio 313.14.1. & *quos quibusque præfecerit episcopos, ibidem. Dolichæ volens Marem virum laudatißimum in sacerdotali collocare solio ingreßus in oppidum à muliere Arriana tegula deiciente in caput est sublatus* 313.31.1.
Eusebius Palæstinus historiā à sanctis Apostolis exorsus composuit earum rerum narrationem, quæ accidißent ab illo tempore vsque ad religiosum regnum Constantini 237.18.
Eustathiani dicti, quòd pòst Eustathij exilium talis coetio extitißet 257.19.1.
Eustathij Antiocheni episcopi epistola de gestis in synodo Nicena 246.26.1.
Eustathij exilium 257.5.1.
de Eustathy hæreticis successorib. Antiochiæ 257.7.1.
Eustathius magnus regis Constantini studium erga diuinum negotium oratione in Nicæna synodo laudauit 245.22.2.

Eutro-

Eutropius amantißimus Christi 272.15.2.
Euzoius manifestus patronus Arriani dogmatis 283.28.1.
Ezechielis locus explicatur 68.44.2.

F

felicitas est, pro nomine Christi pati 619.7.1.
fermentum quid Paulus vocet 63.1.2.
festorum nomina cuilibet Deo, Deaque sacrorum 608.51.2
fidei Christianæ persecutores 623.50.2.
fidei definitiones variæ 553.10.1.
fidei fructus 555.34.1.
fideles sunt filij Dei 124.3.2.
fidelis ne det occasionem diuortio 67.3.2.
fidem, bonum appellat Apostolus 47.45.1.
per Eidem datur gratia, & pro mensura fidei donagratiæ Deus suppeditat 42.7.2.
fidem nostram in Christum appellauit matrimonium Apostolus 23.12.2.
per Eidem propheta salutem futuram prædicarunt 8.6.1
fides animæ & rerum diuinarum cognitio est hoc, quod oculus in corpore, habet illa tamen opus actiua virtute 41.34.2.
fides dux ad Deum 585.49.2.
fides & lege & circuncistone antiquior 16.11.2.
fides fuit gentibus causa bonorum 36.26.1.
fides in Christum non est legi contraria 36.27.2.
fides lux mentis 552.32.1.
fides manifestam facit & eius qui in deum credit affectionem & Dei benignitatem 16.6.1.
fides non sufficit ad salutem, sed conuenit benefactorem in omnibus colere & obseruare 103.42.
fides oculus mentis 552.30.1.
fides perfectione inclaresci 624.39.1.
fide sola allata peccatorum remißionem accepimus 14.54.2.
fides quid 201.49.2.
figuras vocat Paulus ea quæ sunt præsentis sæculi, res, ea quæ futura sunt 42.20.1.
filij dei qui sunt 57.25.1.
filij & patris æqualitas 140.45.1.
filij inobedientiæ sunt, qui diuinas prædicationes non admittunt 34.17.1.
filij iræ qui sunt 134.34.
de Filio 444.1.1.
de Filio sacerdotis, qui in impietate educatus piorum cœtui se adiunxit 288.26.1
filios carnis Apost. vocauit qui per naturæ seriem & consequentiam gentis sunt 33.17.2.
filium, Deum multis in locis Paulus vocat 70.27.2.
filium patris imaginē appellauit Apostolus 358.54.2.
filius Dauid cur Christus appellatus 5.44.1.
filius dilectionis Dei Christus 156.31.2.
filius non minor patre 168.26.2.
filius patri coæternus 475.7.2.
filius hominis Christus sæpe appellatus 646.48.2.
Flauiani libertas 324.4.1.
Flauianus ac Diodorus quasi quædam turres fluctus illatos frangebant 308.2.1.
Flauianus celeberrimus pontifex 298.37.2. & 316.53.1.& 345.25.2.
Flauianus & Diodorus in duas partes diuisis cœtibus psalmos accinentium instituerunt alternis Dauidicam melodiam decantare 257.23.2.
Flauianus magno Meletio Antiochiæ in præsulatu succeßit 323.20.2.& 325.36.2.
de Florino & Blasto qui in presbiterorum ordinem Romæ cooptati in perniciosam Valentini sectā declinarunt 424.14.2.
forma boni viri apud Platonem 650.57.1.
de Fornicatione 468.50.2.
fortitudo quid sit 684.24.2.
fraternam charitatem vocat Paulus liberalem pecuniæ erogationem 170.47.1.
fratres Christus vt homo appellat eos, qui credunt 50.50.2.
fratris delicta sunt ferenda 116.15.1.
fratrum infirmitatem ferre debemus, & omnia pro illorum salute procurare 48.55.2.
fucari cur non debeant mulieres 501.15.2.
futura ex præteritis considerauda 607.41.2.

G

Gaina coacto exercitu in Thracia multa loca vastabat ac deprædabatur 327.12.1.
Gaina gentis Schythicæ vir tyrānico animo, Arriana labe infectus 326.13.2. *vt sibi vnum è diuinis templis concederetur à Regepetit. ibid. sed diuus Ioannes illi os obturauit* 327.8.2.
Gaina occurrit Ioanni longo itinere, & manum ipsius applicuit oculis suis, & liberos suos sanctis illius pedibus admouit 327.26.1.
Galatia Galliæ antiquitus appellabantur 229.11.1
Gallus Cæsar in Oriente declaratur à Constantio, qui pietatis cultor & fuit & permansit 284.34.1.
Gedeon Madiæ terram deuastauit 204.34.2.
Gelasius episcopus Cæsariensis Palæstinus eruditione ac vita clarus 314.21.2.
gentes ad Christum conuertendas esse 637.51.1.
gentium Dei cognitio fuit prædicta, & scelus Iudæorum 38.9.1.
gentium Dij 570.5.1.
gentium, noui populi typus Iacob patriarcha 207.6.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Geometræ credendum 553.55.1.
Georgius lupus potentiam in oues nactus crudelius quam vllus lupus vrsusve aut pardus in oues grassatus fuit 270.21.1. de crudelitate illius in virgines, episcopos ibid.
Germanicia peste Eudoxij corrupta 313.8.1.
Germanicia vrbs sita in finibus Ciliciæ, Syrorum & Cappadocum, censeturque cũ Euphratensi provincia 278.5.1.
gladium spiritus vocat Paulus operationem spiritus 143.47.2.
gloriã patris Paulus vocat diuinitatẽ Christi 21.2.1.
Gnosticorum hæresis 463.12.1.
Gororanes filius Isdigerdis defuncto patre vna cum regno bellum aduersus pietatẽ suscepit 329.30.2.
de Gothorum ecclesia 326.29.1.
Græci & Iudæi olim consueuerant cum duabus, tribus, & pluribus etiam vxoribus lege matrimonij iungi 215.28.1.
Græci non exercebant virginitatem, nec admittebant Iudæi 215.20.1.
Græcorum duces fortitudine clari 519.36.2.
Græcorum fabulæ & Manichæorum nugæ sunt, dicere, manifiße diuinitatem, humanitatẽ autem ab ipsa eße absorptam & deuoratam 366.4.1.
Græcorum fabulæ in deorum multitudine 70.7.2.
grammatica 677.53.1. & illius beneficia 677.1.2.
gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, est consueta benedictio, quam Paulus veluti quoddam signaculum literis imponit 129.27.2. & 178.3.2.
Gratianus circumuentus insidijs mortem oppetit nullis relictis liberis imperij, sed fratre superstite adhuc adolescentulo, patri cognomine 318.37.1.
Gratianus relicta Italia, in Pannoniam proficiscitur 313.52.1.
Gratianus toto imperio Romano potitus est 42.1. legem tulit qua expulsi pastores suis quisque gregibus restituerentur 311.32.2.
gratia tecũ cõsueta benedictio 222.7.2. et 229.40.2.
gratia omnes egemus 14.50.2.
Gregorij duo Nazianzenus & Nissæus Episcopi, quorum hic frater ille contubernalis ac socius fuit magni Basilij 309.45.2.
Gregorius olim quidem regiam vrbem, quæ in ostio Bosphori sita est, gubernauit, postea autem Nazianzum habitauit 345.22.1.

H

Habitauit in nobis, quomodo intelligendum 378.6 2.
hæreses in Christum 373.57.2.
hæreses in Christum 435.49.1.
hæreses Paulus etiam appellat contentiones, nõ differentias dogmatum 77.53.2.
hæreses quædam solam diuinitatem, quædam solam humanitatem confitentur 355 39.1.
hæresim omnẽ expugnauit Apostolus per pauca hæc verba, Qui cùm in forma Dei esset &c. 148.43.2.
hæretici execrandi, & scelerati etiã mysticam communionẽ nominarunt intemperantiã 469.18.2.
hæretici recensentur qui tempore Apostolorũ exorti sunt 428.6.
hæreticorum nomina, qui in synodo Nicæna Apostolicis dogmatis refragabantur suscepto patrocinio Arrij 245.50.2.
hæreticorum, si carnẽ accusant, ora obturat Paulus 45.19.2.
Helias homo Dei appellatus 221.13.1.
Helias viduæ filium excitauit 205.10.1.
Helisæus Sumanitidis filium excitauit 205.10.1.
Hierosolymitani templi dedicatio 261.38.2.
Helladius post magnum Basilium præsulatum iniit 314.13.2.
de Hermogene hæretico 423.45.2.
Herodes alienigena ex patre quidem erat Ascalonites, ex matre autem Idumæus 341.50.1.
Hieropolis, Laodicea, ciuitates Phrygiæ 164.75.2.
Hieremias à Sedechia in cisternam grauolenti cœno fœtidam demittitur 701.19.2.
Hieremias è carcere liberatur beneficio Abimelech 701.37.2.
Hierusalem euersa 647.19.1.
Hippolytus & Methodius pontifices & martyres 346.11.2.
hominem veterem nõ appellat Paulus naturam, sed malam mentem 21.22.1.
homines Dei verè vocantur, qui veteres creationis characteres seruarunt 221.17.1.
homines filij Dei appellabantur 450.1.2.
homines simplices & omni malitia carentes laudatorum animantiũ nominibus prophetæ ornant 679.9.2.
hominum corruptis animis ac moribus ferarum nomina imponunt prophetæ 679.1.2.
homo est imago Dei, quomodo 77.3.1.
honorandi sunt Christi ministri vt ministri, sufficiendi vt dispensatores 59.54.2.
Honorius Europæ regno suscepto antiquum morem Romæ dimicandi sustulit 325.10.2.
Hormisdæ Persæ, cuius pater præcipuas præturas gesserat, in confitendo Christo constantia 330.1.1.
Hosius venerabilis senectæ confessor, exul 271.37.1. episcopus Cordubæ, celebris in magna Nicæna synodo & princeps Sardicensis 271.30.2.
humanitatẽ Christi apertè negauerunt Simon, Menander, Marcion, Valentinus, Basilides, Cerdo, Manes 355.48.1.
humanitatis Christi argumẽta 371.50.1. et 457.35.1.

Hymenæus & Philetus à veritate exciderũt docentes resurrectionem iam esse factam 225.51.2. 428.11.
de Hyproparastatis seu Encratistis & cur ita vocentur 424.5.1. 424.17.1.

I

Iacobus Cleophæ filius, Domini autem consobrinus: habuit enim matrem matris domini sororem 120.33.1.
Iacobus in historia sanctorum patrum 516.19.1.
Iacobus in vrbe Nisibi Episcopi simul & Principis memorabilia signa 281.48.2.
Iacobus Nisibita 548.6.
Iacobus non solum ex cognatione appellabatur frater Domini, sed etiam ex propria virtute 87.3.2.
Iannes & Mambres restiterunt Mosi 227.18.1.
Iberibus mulier captiua viam veritatis demonstrauit 257.35.2.
idiotam appellat Paulus qui in ordine laicorum constitutus est 95.27.1. etiam illos idiotas nominat, qui mysterijs non sunt initiati 85.23.1.
idolorum cultum appellat Paulus auaritiam, conuenienter voci Domini 14.19.2.
Iez.abelis impietas 701.26.1.
ieiunium admirabile 484.45.2. & 487.19.1. & 488.14.2. & 490.12.1. & 501.13.1. & 507.27.1. & 515.5.1. & 526.25.2.
ieiunium est postponendum caritati 487.40.1.
Ignatius & Irenæus contemporanei Apostolorum 352.28.1.
Ignatius per magni Petri dexterã pontificatus gratiam suscepit, & cùm Antiochenam Ecclesiam rexisset martyrij corona redimitus est 346.5.2.
ignorantia parit audaciam 547 44.1.
imagines Symeonis Romæ erant positæ ante fores cuiuslibet 528.44.1.
immutabile est nomen commune trinitatis 331.32.1.
immutabilis dialogus immutabilem vnigeniti filij diuinitatem docet 332.21.
impatibilis dialogus impatibilem & ab omnibus perturbationibus passionibusque remotam Seruatoris nostri diuinitatem decertat 332.23.
Imperatores suarum dignitatum nomina suis scriptis præponunt 4.17.1.
Imperatorum Valentiniani, Valentis & Gratiani epistola ad Episcopos diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ 296.45.1.
impietas illorum, qui corporum suorum imagines Deum appellauerunt 9.1.1.
impietas magna, creaturæ diuinum honorem tribuere 9.43.1.
impietas naturæ bonum debile reddit 555.19.2.
impietatis fundamentũ sæpe est prana vita 212.25.2.
incarnatio Christi 606.27.1.
incarnatio Dei & Seruatoris nostri inenarrabilium bonorum conciliatrix 32.33.1.
de Incarnatione Seruatoris 455.43.1.
incarnationis diuinæ mysterium non solus filius dispensauit, sed etiam pater eius prouidentiæ fuit particeps 118.31.7.
inconfusus dialogus inconfusam Domini Christi diuinitatis & humanitatis vnionem ostendit 332.22.
incrementa Nili vnde fiant 585.47.1.
Indis illuxit diuinæ cognitionis iubar, & qua occasione 257.31.1.
infortunia malis prosunt 604.39.2.
in imagine Dei factus homo 563.23.1.
iniurias nos ferre docet Paulus 43.56.2.
Innocentius prudentia sapientiaque clarus in Romana Ecclesia Anastasij successor 324.52.1.
insipientes nos Paulus appellauit, insipientiã nostrã, quæ erat ante fidem, ostendens 37.51.2.
insipientes quos Paulus vocet 7.29.1.
intemperantiæ & iniquitatis magistri Basilides, Carpocrates, Epiphanes, Prodicus 469.30.1.
intemperantiæ qui studeant & ebrietati intabescũt, lætitiæ genitorem desipientiæ patrem faciunt 686.3.1.
intercedunt sancti pro nobis 519.20.2.
interpellatio est accusatio eorum, qui nos iniuria afficiunt 213.4.1.
inuidia grauis perturbatio animi & quæ felicitatem proximis ferre nequit 9.46.2.
Ioannes clarum lumen orbis terrarum accersitus ab Arcadio vrbis maximæ pastor declaratur 325.30.2. de illius cura in regenda Ecclesia 326.1.1. quæ fana in Phœnicia destruxerit 326.16.1. quomodo Scythis prospexerit & Marcionistas fuerit infectatus 326.44.1. de illius contradictione ad postulata Gainæ 326.42.2. de illius legatione ad Gainam 327. 21.1. vrbe pellitur 327. 48.1. reuocatur 327.4.2. iterum ejicitur, & in deserto oppidulo Armeniæ, cui Cucuso nomen, includitur, ac deinde Pityunta traducitur 327 23 2. cũ venisset Comanam mortuus est 327.31.2. corpus eius iuxta monumentum Basilici martyris deponitur 327.34.2. nomen illius ad reliquos Episcopos ascriptum 327 56.2. illius reliquiæ Constantinopolim transferuntur 328.45.1.
Ioseph Abrahæ pronepos, Isaaci nepos, Iacobi filius 699.42.2.
Ioseph Aegyptiorum non modò fit nutritor, sed & fratrum 700.42.2.
Iosephi caritas erga Deum 541.17.1.
Iosephi castitas 678.33.2.
Ioseph interpretatur captiuis somnium 700.38.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioſephi patientia in aduerſis 699.19.2.
Ioſeph throni maieſtate non effertur, ſed principatum manſuetudine temperat, & imperium nō niſi curam eſſe docet 700.29.2.
Ioſeph venditus Iſmaelitis mercatoribus 698.5.1.
ad Iouianum Athanaſij ac reliquorum Epiſcoporum epiſtola de ſeruanda fide Nicæa expoſita tanquam conſentanea apoſtolicis dogmatis 294.20.1.
Iouianus Cæſar creatur 293.45.1.
Iouianus legem tulit, qua & Epiſcopi de exilio reuocabantur, & reddebantur eccleſiæ ſeruatoribus fidelibus fidei Nicænæ 294.7.1.
Iouianus reſtituit conſtitutum Magni Conſtantini de largiendo frumento Eccleſijs 295.27.1.
Iouianus Dadanaſtæ finit vitam 295.37.1.
Iouis flagitia 571.1.1.
Iouis inceſtus atque libidines 577.34.1.
ira eſt motus naturæ, non noſtri arbitrij 491.26.2.
ira Dei pro ſupplicio 8.52.1.& 17.22.1. & 44.39.2.
ira nunquam motus Dauides ſpacio quadraginta quinque annorum 491.9.1.
iraſcendi vis homini vtilis 595.11.2.
Irenæus, cui vt Polycarpi doctrina frueretur contigit, occidentalium Gallorū lumen fuit 346.9.2.
epiſcopus Lugdunenſis 347.21.1.
Iſaac erga Deum caritas 541.9.1.
Iſaac figura nouæ populi 392.36.2.
Iſaac pater nondum erat, quando Patriarcha accepit benedictionem Melchiſedech 193.7.2.
Iſaaces qui ibi haberet ſolitariam caſulam Valenti in expeditionem exercitum ducenti infelicem pugnam & interitum prædixit 310.15.2.
Iſdigerdes Perſarum rex bellum Eccleſiaſticum mouet 229.51.1.
Iſidorus filius Baſilidis cum aliquo additamento patris fabuloſa commenta confirmauit 418.42.2.
Iſmael Abrahæ erat filius, & etiam primogenitus 33.24.2.
Iſmael figura populi Iſrael 392.35.2.
Iſmaelitica manus prædas agebant in vicinia Romani imperij duce Mabia obliti ſexus ſui & induta animum virilem 307.47.1. ſed poſt non paucos conflictus fœdere facto lumen diuinæ cognitionis accepit ibid.
Iſraelitarum gentem delegit deus, vt omnibus ad notitiam Dei magiſtra eſſet 716.10.1.
Iſrael omnis qui credit 40.19.2.
Iudæi Abraham & quæ illi facta erant promiſſiones in medium aſſerentes, oſtendere conabantur Apoſtolorum prædicationem iis eſſe contrariam 32.51.1.
Iudæi filij appellati 33.10.1.
Iudæi gulones 609.51.2.
Iudæi in præſentem diem ſcripturas in membranis habent 229.33.1.
Iudæi nomen olim commune & venerabile erat 11.27.2.
Iudæi præcipuè delicati & lauti apparatus curam gerunt, & finem iuſtitiæ exiſtimant profuſum in ſabbato luxum 152.45.1.
Iudæi prælati fuerunt omnibus gentibus 11.35.2.
Iudæi promiſiones de ſemine Dauid accommodant Salomoni & Zorobabeli 341.32.1.
Iudæis cur ſacrificia inſtituta 609.15.2.
Iudæis nihil tam dolorem affert quàm gentium in Deum religio, earumque claritas 38.2.1.
Iudeis non ſolùm, ſed etiam Apoſtolis ante crucem Chriſti non videbatur Deus 5.16.2.
Iudæorum diſperſio prædicitur 637.45.1.
Iudæorum reſiſtentia gentium fidem plurimùm adiuuit 718.44.1.
Iudæorum ſexcenta millia propter infidelitatem in deſerto conſumpta ſunt 204.2.2.
Iudæorum veſtes crucibus replebantur, non tamen ijs fulgidis, ſed coloris atri 291.9.1.
Iudæos cur Paulus Græcis præpoſuit 7.8.2.
de Iudicio 462.30.2.
Iuliani aduerſus pietatem in diſtribuendo auro decipula 289.13.2.
Iuliani præſtigiæ incantationum etiam patuere poſt cædem ipſius 292.21.2.
Iuliani tyranni cædes 292.33.1.
Iulianum Europa Cæſarem declarat 283.39.2.
Iulianum ferunt accepto vulnere impleſſe manum ſanguine, & ſparſo illo in aera, dixiſſe, Vicisti Galilæe 292.16.2.
Iulianus ædem martyrum extruit, ſed fundamenta inſtabilitatem animi ipſius imitata antequam conſecrarentur collapſa ſunt 284.26.1.
Iulianus Chriſtianos Galilæos appellabat 291.44.1.
Iulianus Delphos & in Delum ac Dodonam miſit qui ſciſcitarentur de vatibus, num in expeditionem proficiſci deberet 291.22.1.
Iulianus Epiſcopos ab exilio reuocat 285.2.1.
Iulianus expeditionem agitans in Perſas ad omnia oracula, quæ in Imperio Romano eſſent fideliſſimos ſuorum miſit 287.4.1.
Iulianus Galilæorum liberis interdixit vſu Poetices Rhetoricesque ac philoſophicarum artium 286.15.2. legem tulit, qua exigebantur militia Galilæi 286.22.2.
Iulianus Iudæos ſubuerſum templum inſtaurare iubet 290.27.2.
Iulianus iuuenili ætate adhuc impubes cum fratre Gallo ſuxit lac piæ doctrinæ 284.18.1.
nec in annis pubertatis atque adoleſcentiæ eam amiſit, ibid.
Iulianus prodit impietatem ſuam, vnde horrenda perſecutio orta eſt 285.12.2.
Iulianus quidem auunculus imperatoris ad ſacram menſam miſit lotium 287.46.2. ſed mox pœnas cum ſocio ſuo Feſto Deo dedit 288.2.1.
Iulianus Saba 479.24.1.
Iulianus Saba Syrorum lingua cognomento precatur aduerſus Iulianum Imperatorem, & inter preces reſciuit eum cecidiſſe 292.6.1.
Iulianus transgreſſus in Aſiam ex Europa cognita Conſtantij morte confidenter occupauit imperium 284.11.1.
Iuſtina magni Valentiniani coniunx mater adoleſcētis accepta femina Arriana doctrinæ filio ſuo derexit 318.44.1.
Iuſtinus qui in habitu philoſophi fuit defenſor veritatis, & qui martyrij corona vedimitus fuit, aduerſus Menandrum ſcripſit 417.38.2.
iuſtificatur homo per fidem ſine operibus legis 15.18.2.
iuſtitia Dei ex fide eſt donum Dei 16.21.1.
iuſtitiæ ſtudium infrugiferum non eſt, licet fructus eius in hac præſenti vita nullus appareat 703.17.2. & pag. ſequentib.
Iuſtitia quid ſit 684.27.2.
iuſtitia reuelatur iis qui fidei oculos habent 7.18.2.
iuſtitia reuelatur per Euangelium 7.29.2.
iuſtorum diuerſitas in claritate 91.4.2.
iuſtus ex fide viuit 122.45.2.
iuſtus index non opus, ſed laborem reſpicit 59.5.2.
Iuuentius & Maximianus interfecti pro Chriſto annuis feſtis ab Antiochena ciuitate honorantur 289.39.1.

L

laborem patriarcha Abraham non refugit 694.50.1.
non Rebecca 694.2.1. non Iacob, non illius filij 694.16.2. non Moſes 694.24.2.
labores neceſſarij ſunt 694.16.1.
laborum vtilitas 694.19.1.
Laodicea Phrygiæ metropolis 161.25.1.
laus hominum multis ſæpenumero nocet 704.27.2.
laus ſacræ ſcripturæ 595.45.1.
legem peccati peccatum Paul. appellauit 26.32.2.
quaratione poſt legem ſpiritus vitæ viuificum ſpiritum vocauit 27.21.1.
ex Lege qui vitam inſtituit gratiam contemnit 222.3.1.
legis & gratiæ differentia 36.35.2.
legis & gratiæ inter ſe comparatio 122.30.1.
legis miniſtratio cur miniſtratio mortis vocetur 49.6.2.
legis neceſſaria etiam cum Euangelio conſonant 211.47.1.
legis neceſſaria etiam natura docuit 121.51.1.
legis propria quæ ſunt 121.7.2.
legum neceſſitas peccato introducta eſt 691.48.2.
lema incredulitatis 101.23.1.
Leontius Galatarum gentem paſcebat multiformibus virtutibus renidens 325.49.2.
de Leontij Epiſcopi Antiocheni fraudulentia 277.32.1.
Leontius ſua ipſe ſibi manu genitalia excidit 277.32.1.
Leonis gubernator eccleſiæ Melitianæ vir diuino ſeruore præditus 298.6.2.
lex ceſſat non vt mala, vt eſt inſana hæreticorum ſententia, ſed vt imbecilla, & quæ non poteſt perfectam aſſerre vtilitatem 164.45.1.
lex Chriſti aduentu ceſſauit 99.30.2.
lex cultum & adorationem circunſcripſit Hieroſolymis 213.49.2.
lex data eſt, vt ad bonorum actionem deducat 11.33.1.
lex eos qui tranſgrediuntur ſubijcit maledictis 122.39.2.
lex & prophetæ ſunt teſtes gratiæ 14.34.2.
lex factum & opus exigit 12.51.1.
lex lata eſt adminiſtrantibus Angelis, & adeam ſeruandam Moſe deſeruiente 123.25.2.
lex non mala, quæ peccatum odiſſe docet, ſed peccatum malum, quod mortem conciliat 25.57.1.
lex non quærit fidem, ſed actionem exigit 122.50.2.
lex pædagogus noſter in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur 124.24.1.
lex peccati accuſatrix 24.40.1.
lex ſolùm docebat quid eſſet agendum, quibus autem imponebatur nullum afferebat auxilium: gratia autem præter legis impoſitionem præbet etiam auxilium 22.29.1.
Libanius apud Sophiſtas nobilis, impius 291.44.2.
libationē Paulus vocat ſuam occiſionem, vt pote pro pietate fuſo ſanguine 228.16.2.
libera animi poteſtas oſtenditur 42.47.1.
Liberij laudatiſſimi Romani Epiſcopi colloquiū cum Imperatore Conſtantio 271.34.2.
pro Liberio matronæ laudabiles ſupplicant Conſtantio vt reſtituatur 273.25.1.
Liberius ſucceſſit Iulio, qui poſt Sylueſtrum Romanā eccleſiam rexerat 271.39.2.
libero arbitrio homines præditi 13.31.1.
liberum arbitrium 465.14.1.
liberum arbitrium Paulus non eripit 107.47.1. & 447.43.2.
liberum arbitrium ſtatuitur 587.34.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Libertas vitæ institutio quæ sit extra legem 126.17.2.
Lidda nunc vocatur Diospolis 243.29.1.
lingua, hominis illud vnicum membrum, Creatoris non modo sapientiam, sed immensam quoque & inexhaustam eius ergo nos bonitatem sufficienti demonstratione testari potest 668.5.1.
linguarum donum datum in festo Pentecostes 82.2.2
Linus Petro successit, & Romanam post illum sedem tenuit 229.34.2.
litera occidit spiritus viuificat 99.54.1.
lucem appellat Paulus cognitionem 45.52.1.
Luciferiani exorti 285.8.2.
Luciferi lapsus 584.20.2
Lucij Arriani gestorũ Alexandriæ expositio 303.54.1.
per Lumbos succingere quid significetur 143.4.2.
de Lunæ magnitudine 580.47.2.

M

de Mabia duce Sarracenica 306.49.1.
Macarius & Isidorus relegati 303.22.2.
Macarius post Hermounam Hierosolymorum ecclesiam rexit 238.15.2.
de Macedonianis 437.37.2.
Macedonij laudatissimi vitæ solitariæ cultoris constantia & libertas 321.38.2.
Macedonius in historia sanctorum patrum 506.43.2.
Macedonius nouæ sectæ auctor extitit 264.4.2.
Mæsymas 510.23.1.
magistratui pio parendum 44.38.1.
magistratus à Dei prouidentia dependet 44.43.1.
magistratus dat Deus, si sit propitius, qui iustum colunt & obseruant, cùm vult eos qui peccant castigare, à malis magistratibus regi permittit 44.1.2.
magistratus & heri iniqui 695.45.1.
Magnus in omni impietate semper nobilis 305.2.1. & ibi de illius facinoribus, & crudelitate, multa
magistratus institutio 691.9.2.
Magos Persæ vocant, qui ex elementis Deos faciunt 329.25.2.
maiores soliti sunt benedicere minoribus 193.46.1.
maledictio sanctorum virorum tam in res inanimatas quam animatas quantam vim habeat 476.45.2.
malum boni priuatio 604.56.2.
malorum pœnæ 605.5.2.
malum saculum non vocauit Paulus elementa, vt stupidus sensit Manichæus, sed præsentem vitam 118.8.2.
mandatum Deus cur Adæ dederit 25.4.1.
de Manente & eius hæresi 425.48.2.
mansuetudo quid efficiat 505.13.1.
manuum vsus 666.31.2.
Marana & Cyra 533.52.1.
Manichærorum hæresis quis inuentor 331.19.
Maranata vocabulũ Syriacum, non Hebraicum quid significet 94.4.1.
Marci Arethusii pro pietate miserabilis interitus 286.25.1.
de Marcello hæretico 431 33.1.
Marcellus primus pontificum vsus armis legis sibi commissæ vrbis fana subuertit 322,2.2. & ibi de illius facto memoria digno
Marcianus 484.56.1.
Marcion alium dicit esse iustum, quem etiam Creatorem appellat, alium autem esse bonum, quem dicit esse Christum 459.27.2.
de Marcione hæretico 425.4.1.
Marcionis secta in quot & quænam dogmata diuisa sit 425.25.2.
de Marco & eius hæresi 421.22.1.
Marcus & Lucas qui audierunt sunt fide digni, sicut Matthæus & Lucas qui viderunt 475.37.
Maris in historia sanctorum patrum 515.13.2.
maris vsus 666.31.2.
martyrum constantia 614.45.1.
de Materia 448.7.2
matrimonij fructus liberorum susceptio 143.1.1.
de Matrimonio 467.10.1.
matrimonium dei donum 66.15.2.
Matthæus nomine Publicani innuitur 544.35.
matutinorum & vespertinorum hymnorum cantatio 493.49.1.
Maxentius, Maximinus & Licinius scelere & impietate referti 237.25.1.
Maximus exercitum Mediolanum versus duxit vbi degebat Valentinianus 318.36.2.
Maximiani martyrium 289.16.1.
Maximus præsul Hierosolymitanus post Macarium, vir in propugnanda pietate excellens 278.38.2.
Maximus quidam Valentiniani spreta adolescentia occidentalem principatum inuasit 310.42.1.
Maximus Valentinianum hortatus est, vt bellum aduersus pietatem omitteret, & nisi pareret belli minas addidit 318.29.2.
medici doctissimi bonam corporis temperaturam animam appellant 453.19.1.
medicina 677.1.1
mediocritatis exuperatio peccatum generat 19.33.1.
Melchisedech gentium fuit pontifex: Christus pro omnibus hominibus salutiferum sacrificium obtulit 359.31.1.
de Melchisedechianis 430.39.1.
Melchisedech Hebræorum & Syrorum lingua significat idem quod rex iustitiæ 192.5.2.
Melchisedech magnus ille pontifex, cùm eorum qui simulachra colere instituissent, abhorruit amentiam, vniuersorum creatori suum dedicauit sacerdotium 340.1.2.
Melchisedech nominatur & persona, & res ipsa nempe sacerdotium 193.8.1.
Melchisedech sine patre, sine matre, quomodo intelligendum 358.19.1. neque initium dierum, neq; vitæ finem habens, quomodo intelligendum 359.15.1.
Melchisedech si verè sine patre & sine matre esset, nõ esset imago sed veritas 358.19.2.
Melchisedech typus Christi Domini 192.9.2.
Melchisedech verè non fuit sine genealogia, sed in figura 193.41.1.
Meletij philosophia & diuinum studium 312.55.1.
de Meletio Aegyptio & Synodica epistola de eodem 247.49.1.
Meletius ad vitam expertem doloris transit, omniumque eruditorũ funebrium laudationem consequitur 341.1.2.
de Meletianis hæreticis, qui sunt in Aegypto 458.47.1.
Melitius & sanitate sententiæ & claritate vitæ, & virtutis copia præditus 282.41.2.
membranas appellat Paulus volumina, Romani enim ita membranas appellabant 229.30.1.
membra nostra iustitiæ arma reddamus 42.1.1.
membra nostra sunt tela diaboli 474.4.
membrorum humani corporis societas 81.29.2.
de Menandro & eius hæresi 417.25.2.
mendacium multiplex & varium, sed veritatis gratia simplex 658.43.2.
mendacium vocat Paulus imaginem manu factam 9.41.1.
mensis spacium ex luna colligimus 662.47.1.
mens non natura consequitur victoriam aduersus dæmones 473.36.
mente nihil in tota visibilium natura, interque voca latilia cuncta velocius 670.46.2.
mentis & animi perturbationum pugna 26.23.2.
meretrici adhærens membra sua facit membra meretricis 65.24.1.
de Messalianis seu Euchitis 439.26.2.
Messaliani Syriæ exacti in Pamphyliam concessere, eamque pestem hac impleuere 299.2.1.
Messalianorum secta, quam Precatores vocant, qui græcè nomen illud interpretantur quando pullularit 294.41.1. qui & ab ipsa re Correpti numine dicuntur ibid. & quos principes habuerit ibid.
misit Deus filium suum natum ex muliere, quomodo intelligendum 124.50.2.
modestiam seu moderationem græcè Σωφροσύνην mentis sanitatem Paulus appellauit 42.2.2.
Monachi operabantur suis manibus 503.40.2. & 535.19.1.
de Monachis quibusdam illustribus 309.38.1.
monastica vita non est ex necessitate, sed libera animi voluntate suscepta 471.54.1.
de Monoimo hæretico 423.41.2.
Montanistæ etiam vocantur Cataphryges à gente, Pepuziani à vico, quem Montanus dux sectæ nominauit Hierusalem 433.25.2.
de Montanistis hæreticis 432.47.1.
mors eorum qui peccarunt pœna est 27.35.2. & 384.24.1.
mors nõ timenda, sed discessio hinc facile & toleranter ferenda 107.37.1.
mortem vocat Paul. inferiores partes terræ 138.31.1.
mortis corpus dicitur, vt quod sit mortis obnoxium 26.53.2.
mortui in Christo sunt fideles 171.41.1.
Moses antiquior gentium scriptoribus 561.30.1.
Moses erat typus & figura veritatis 357.39.1.
Moses legislator quantum homini licuit diuina contemplatione dignatus 536.57.2.
Moses pro lege 19.55.1. & 100.36.1.
Moses sacrique doctores omnes sibi cõcordes 592.51.1.
Moses, Samuel, Helias ad summam virtutem peruenerunt 123.45.1.
Moses splendore gratiæ accepto scripsit res gestas sanctorum 476.7.1.
Mosis erga Deum caritas 451.27.1.
de Mosis monachi ordinatione 307.55.1.
mulieres in ecclesijs tacere debent 86.57.1.
mulieris cuiusdã in fide seruor memorabilis 300.53.2.
Mulierum perpetuam virginitatem professarũ alui diffectæ, & ordeo completæ, atque porcis escæ obiectæ sunt 285.48.2.
mundans lauacro aquæ in verbo, quid 141.41.2.
mundi destructio 583.51.1.
mundi tristitia quæ sit, & quæ secundũ Deũ 106.7.2.
musica instrumenta 668.363.2.
musices officium 678.31.1.
mysterium dicitur quod non omnibus declaratur, sed solis amicis creditur 91.15.1.
misterium iniquitatis quidam intellexerunt Neronem, sed significat hæreses, quæ exortæ erãt 176.12.

N

Nabuchodonosor vasa sacra in templum enrũ, quos ipse prodijs habebat, intulit 716.1.2.
natura artis exemplar est, simulachrum verò naturæ ars 668.16.1.
natura lex cordibus inscripta est, idque duobus exemplis ostenditur 11.49.1.
natura nos docet Deum esse omniũ opificem, et fugere quidem iniustitiã, iustitiã verò amplecti 8.43.1.
Nauati amentia arguitur, qui portam pœnitentiæ claudit 125.43.2. & 206.34.1.
Nauatiani suis telis confodiuntur 206.42.2.
Nauati arrogãtiã q. susceperũt, dicũtnõ oportere post bapti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

baptismum ijs qui peccant prabere medicinam 470.73.1.
de Nauato & eius hæresi 433.30.1.
Nauatus diuino Paulo dicente, Volo iuniores virgines nubere, dicit, Nolo 219.1.2.
de Nazoræis hæreticis 429.27.1.
Nectarius patricius generis nobilitate & omnium virtutum genere illustris Episcopus fit Constantinopolitanæ ecclesiæ, spoliato pontificali dignitate Maximo, vtpote Apollinaris dementiæ participe 314.44.2.& 316.49.1.
de Nepote, qui in diuinis promissionibus errabat, vt qui eas in terra futuras esse crederet 433.49.2.
Neocæsaria castellum in ripa Euphratæ 245.45.1.
Neronias alterius Ciliciæ vrbs quæ nunc vocatur Irenopolis 245.53.2.
Neronem appellat Paulus leonem, vt qui fuerit Imperator crudelissimus 229.7.2.
Neo Petrum & Paulum interfecit 623.16.2.
de Nestorio 440.40.1.
Nicænam synodum coegit Constantinus, in quo fuit numerus episcoporum congregatorum decem & octo supra trecentos 245.22.1.& 315.55.2.
Nicæni concilij epistola ad Alexandrinam Ecclesiam 247.6.2.
de Nicolaitarum hæresi 432.17.1.
Nicopolis est oppidum Thraciæ, finitimum Macedoniæ 233.22.2.
Nisibis, quæ ab aliquibus Antiochia Mygdoniæ appellatur, sita est in finibus Persarum ac Romanorum imperij 245.39.1.281.45.2.
Nisibis vrbs à Persicis copijs obsessa, & liberata ab obsidione per Iacobum diuinum virum 282.1.1.
noctis beneficia 961.41.2.
Noe pietas & amor in Deum 540.51.1.
de Noetio hæretico 432.44.2.
nonæ peragere officium 487.14.1.
nox, tempus ignorantiæ 45.44.1.

O

obliuionis remedium sunt scripta 472.29.
Occidens ab Arriana peste semper liber fuit 314.5.1. & quare, ibid.
odor cognitionis præsens cognitio dicitur 98.11.2.
offendiculum non finit currere euangelium, prohibet cursum, reprimit & retardat salutem, quæ proficiscitur à prædicatione 72.5.2.
oleum benedictum 499.24.2.
oleum sanctificatum 530.47.1.
omnes ab vno spiritu in baptismo renouati similiter remissionem peccatorum accepimus 81.8.1.
omnia per ipsum facta sunt, &, Qui omnia viuificat, quomodo accipienda 221.49.1.
Onesimus erat famulus Philemonis 164.14.1. & 234.5.
operum bonorum implementum eos quidem qui operantur coronat, sed Dei benignitatem non ostendit 16.3.1.
de Ophianis seu Ophitis 422.53.1.
Optimus in Pisidia strenuè pro fide certabat 309.54.2
opus Dei dixit dominus in ipsum credere 47.16.2.
oracula vetera, dæmonum fuerunt 629.30.2.
oracula, mala apportare varijs ostendit exemplis 631.55.2.
oraculis Deorum varia loca clara 629.19.2.
oraculis vera prædicere non scientiæ, sed fortunæ opus fuit 631.7.2.
oraculo Croesus Lydiæ rex deceptus 632.17.1.
oraculorum cessatio 629.34.2.
oratio incantationis abolet operationem 500.1.1.
orationis commendatio 610.1.2.
oratio non debet interrumpi, sed debet esse perpetua 322.1.1.
oratio sanctorum est commune omnium morborum remedium 312.33.1.
oratoria ædificata, vt in ea sanctorum trãsferrentur reliquiæ 488.8.1.
ordo presbyteri impositione manuum conferebatur ab episcopo 511.18.2.
ordo sacerdotalis conferebatur ab episcopis impositione manuum 486.47.2.
Oriens solus erat Arriana peste refertus 314.4.12. & quare, ibid.
ouis sacrificata in Aegypto, iuuenca rufa, quæ longe à castris vrebatur apertissimè archetypi imaginem ostendit 392.19.1.
ouis quæ perierat, & drcachma quæ exciderat docet nos curam gerere eorum qui peccarunt 470.51.2.
Ozias qui sacerdotij munus temere inuasit lepram arrogantiæ suæ pœnam suscepit 194.8.1.

P

Palæstini alienigenæ arcæ præsentiam timuerunt 716.29.1.
Palladius 496.58.1.
panis superstantialis, in oratione dominica 154.18.1.
paschatis dies vnanimi sententia decretum vt vbique gentium vno die celebraretur 248.46.2.
passionem & crucem qui audiunt oportet agnoscere naturam, quæ suscepit passionem, & non tribuere impatibili, sed illi, quæ illa de causa assumpta est 399.1.2.
pastor magnus ouium Christus 209.5.2.
pater dictus est agricola, ipse enim per verbum vitem effecit, quæ est corpus Domini 349.28.1.
patrem cum Christo cur Paulus coniungat 118.44.2.
patres sancti vt Ignatius, Irenæus, Hippolytus, qui olim in ecclesia fulserunt post vnionem suis verbis naturas diuidunt 370.10.1.& pag sequentib.
patrem spirituũ vocat Paulus patrem spiritalem, vt qui sit fons donorum spiritalium 106.19.1.
patriarchæ Iudæorum ex Herode alienigena sunt 341.50.1.
Patriarchæ plurium mulierum consuetudinem ferebant nõ libidini ac voluptati seruientes 467.48.1.
patris & filij æqualitas 169.39.1.& 174.19.1.
patris & filij vna voluntas 31.19.2.
Pauli caritas 537.51.1.
Pauli epistola ad Romanos cur præposita sit 2.54.
Pauli epistolæ ad Romanos vniuersus scopus 3.8.
Pauli epistolarum ordo is, qui iam est in libris, non est à Paulo factus 1.33.
Pauli est epistola ad Hæbræos 2.50.
Palinus ecclesiæ Antiochenæ præsulatum inuadere volebat, sed refragatus fuit sacerdotum cœtus 323.23.2.
Pauli singulæ epistolæ quando scriptæ sint 1.37.
Pauli vestimentorum color morbos exigebat 80.54.1.
de Paulo Samosateno 430.14.2.
Paulum pater, filius & spiritus sanctus segregauit 4.29.2.
Paulum quidam falsò putarunt etiam scripsisse ad Laodicenses 164.34.2.
Paulum quidam stultè existimarunt habuisse vxorem 152.40.2.
Paulus ad Ephesios & Colossenses eodem tempore scripsit 154.32.
Paulus appellatione vsus Romam à Fausto missus defensione audita absolutus fuit, & in Hispaniam profectus est 229.55.1.
Paulus cælebs & inter eos, qui vxores non duxerunt 66.30.2.
Paulus cùm esset adolescens adeptus est vocationem 216.10.1.
Paulus de ijs, qui nondum virginitatem elegerunt, dicit hoc, Quod vult faciat, non peccat si nubat 69.47.1.
Paulus de quibus dicat hoc, Si acceperis vxorem & c. 68.16.2.
Paulus doctor omnium gentium 7.19.1.
Paulus episcopus Constantinopolitanus ab Arriana labe contactis accusatus paulò pòst vrbe exactus est, traductusque Cucusum, ibi eum strangulandum curarunt 264.22.1.
Paulus de laboribus sibi necessarium alimẽtum comparabat 72.8.1.
Paulus hoc nomine dignatus post vocationem 4.37.1.
Paulus liberationem à malis petijt 30.52.1.
Paulus magnum periculũ in Asia sustinuit 95.26.2.
Paulus Orientales & Pontificas regiones & Asiam, præterea & Thraciã doctrina repleuit 49.45.2.
Paulus per Christum prædicator constitutus 5.47.2.
Paulus primus Corinthijs prædicationem attulit, & plurimo tempore apud eos versatus est 53.13.
Paulus raptus ad tertium cœlum, diuersæ sententiæ 114.38.1.
Paulus recenset suas calamitates 113.49.1.
Paulus reuersus ex Hispania capite truncatus fuit 147.10.2.
Paulus Romæ in carcere erat cùm scriberet ad Philemonem 234.7.
Paulus scripsit quatuordecim epistolas 1.33.
Paulus se abortiuum nominat, & Apostolatu indignum 4.25.1.& 87.14.2.
Paulus se seruum Iesu Christi, vocatum, Apostolum vocat 4.41.1.
Paulus se non solùm Christi seruum, sed etiam fidelium nominat 101.3.2.
paupertas homini vtilis 683.19.2.
paupertas philosophorum 685.9.2.
paupertas virtutis coadiutrix 685.25.1.& ibi, & sequentib. pag. de paupertatis laude, multa
pauperum & diuitum valetudo 689.53.1.
peccati necessitas in herilem & seruilem conditionem genus humanum diuisit 694.3.1.
peccatum appellat Paulus mentis seruitutem, & animi perturbationum dominationem 26.46.1.
peccatum corporibus imperabat, eorum autem mortè regno cessabat 20.16.2.
peccatum mortis mater est, eius autem pater est diabolus 390.25.1.
peccatum non est naturæ, sed malæ electionis malique instituti 335.1.2.
peccatum originale per Adam 390.54.1.
pedes euangelizantium pacẽ cur speciosi dicti 37.11.2.
de Peratis hæreticis 423.12.2.
peregrinationis Hierosolymitanæ quænam fuerit causa 500.29.2.
Perinthus Heraclia hoc tempore nominatur 260.19.1.
Persæ arguti sermonis homines 594.38.2.
Persarum lasciuia & incestus 571.30.1.
personarum acceptio non est apud Deum 11.20.1.
Petri caritas erga Christum 538.16.2.
Petrus Ananiam & coniugem illius verbo mortis tradidit 116.22.1.
Petrus à Nerone ad crucem damnatus rogauit carnifices, ne similiter atque Dominus trabi affigeretur, sed contrario modo 539.20.2.
Petrus apostolorum summus 80.25.1.& 120.22.1.
Petrus Apostolus habuit vxorem 467.8.2.
Petrus Galata, in historia sanctorum patrum 500.50.1.
Petrus vir optimus Athanasio Alexandriæ victori successit 303.15.1.
oppugnatione cognita prætoris gentis illius ciuitatis exuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

exiuit, & naui conscensa Romam est profectus 303.43.1.
Philemon erat ex ciuitate Colossis 234.4.
Philogonius præsul Antiochenæ ecclesiæ 242.23.2.
philosophiæ præcipua materia 648.29.2.
philosophi humani corporis aptam compositionem suscipiunt, & admirantur vsum vniuscuiusque particulæ 452.30.2.
philosophi verè qui sint 548.33.2.
philosophorum digladiationes de hominis constitutione & primordijs 588.19.1.
philosophorum error in fingendis dijs 659.1.2.
philosophus quisnam verè sit 540.27.1.
Phœbe in ministerio Ecclesiæ 51.12.1.
de Photino hæretico 431.7.2.
è Phrygia in Iudæam iter est plus quam quinquaginta dierum 160.50.2.
pictoriam, sculptoriam, culinariam ambitionis & voluptatis studium inuenit 678.25.1.
piorum hominum varia sunt vitæ instituta 531.42.2.
piorum merces quæ 704.8.2.
piscatio 680.43.1.
de Placilla Augusta 321.13.2.
planetæ stadia quadringenties dena millia à terra distant 581.5.1.
Plato de angelis malis quid senserit 577.52.2.
Plato de homicidis quid sentiat 627.36.1.
Plato fabulam Pythagoræ de transmigratione animarum secutus 463.10.1.
Plato Homerum è Repub. sua eiecit 557.18.1.
Plato impijs supplicia post hanc vitam constituit 641.41.1.
Plato inconstans 551.12.1.
Plato meticulosus 575.5.11.
Platonis leges de coniugijs 635.30.1.
Platonis lenitas 559 8.2.
Platonis verba scripturæ diuinæ consona 652.41.1.
Platonis vitia 654.55.1.
Plato nuptias laudat 654.21.2.
Plato olei venditor 654.47.2.
Plato pijs quæ præmia constituat 642.6.1.
Plato taxatur 583.39.2.
Plato veritatem orationi præfert 550.3.2.
Plotinus quo tempore vixerit 603.16.2.
pœnæ impiorum 587.21.2.
de Pœnitentia 469.21.2.
poetæ, philosophi & malorum pœnas, & honores iustorum post exitum ex hac vita forè crediderunt 706.45.2.
poetarum error 559.7.2.
poetarum mendacia 658.45.2.
de Polemianis 439.7.1.
Polychronius pascebat summa cum vtilitate Ecclesiam Apamensium 330.47.2.
pontifex Christus vocatur, vt qui sacrificium pro nobis obtulerit, & mundi peccatum sustulerit, vnde & agnus vocatus est 188.13.1.
populum concitare est proprium eorum, qui sibi manibus victum quærunt 229.43.1.
postulatio est supplicatio vt à malis aliquibus & molestijs liberemur 213.1.1.
potestas iniquorum hominum à Dei electione non procedit, sed ipsa principatus dispensatio 44.52.1.
potestas rerum agendarum in bellis, quæ penes multos est, malum omnium nocentissimum est 693.42.1.
potestas tenebrarum est dominatus Diaboli 156.30.2
de Potito, Proclione & alijs hæreticis 423.33.2.
prædicandi munus præstantius quàm baptizandi, & quare 55.45.2.
prædicare pro pecunijs aut re facienda, auaritiam vocat Apostolus 167.38.1.
Praylio ecclesiæ Hierosolymitanæ post admirabilem Ioannem cura commissa fuit 329.39.1.
prædicationem salutarem Apostolus Dei potentiam appellauit & quare 7.4.2.
prædicatio salutaris ijs qui credunt salutem affert, ijs verò qui non credunt exitium 98.32.2.
prædicationis verba Christi sunt, ministri verò literarum sunt concionatores 99.25.1.
præmia piorum 587.15.2.
presbyteris pijs nauis referta ab Arrianis igne immisso in profundum demergitur 307.28.2.
presbyter qualis esse debeat 230.38.2.
presbyteros Paulus vocat eos, qui Apostolicam gratiam acceperunt 218.48.1.
Priapus Veneris & Bacchi filius 534.30.2.
prima veritas est Deus 545.3.2.
primogeniti duplicem partem in hæreditate ex lege capiebant 207.4.2.
primogenitus Deus vt homo nominatur, vt deus vnigenitus 30.48.2.
principes huius mundi quos Paulus vocet 57.25.2.
principes huius sæculi quos vocet 57.43.2.
de Principio, quod est Deus vniuersorum, & pater Domini nostri Iesu Christi 443.5.
de Principio rerum variæ sententiæ 557.43.1.
principium scientiæ nihil scire opinari 552.27.2.
Priscillam Priscam etiam apostolus nominat 96.48.2
Prodici sectatores Gnosticos se falso nomine appellãt 419.29.2.
Prodicus eorum, qui Adamitæ dicuntur, hæresim constituit 419.1.2. & ibi de eius hæresi
de Promissionibus 463.25.1.
prophetæ non videbant Dei naturam, ad quam nemo accedere, nec quam vllus assequi potest, sed quasdam figuras, quas ad vsum ostendebat deus qui sub aspectum non cadit 180.32.1.
prophetæ

prophetæ sermonum Dei sunt ministri 606.58.1.
prophetæ via Domini 637.18.1.
prophetiæ de gentibus factæ 49.25.1.
prophetiæ prædicentes idolorũ euersionem 634.38.1.
propitiatorium erat lamina aurea, quæ super arcam ponebatur, & habebat vtrinque effigies Cherubin 15.3.1.
propitiatorium vetus typus nostri propitiatorij Iesu Christi 15.9.1.
Protogenes admirandus relegatus ludum aperit, & magister iuuentutis efficitur 301.26.2. & ibi de illius miraculis
Protogeni Carrense solum exercendum delegatur 302. 10. 1.
de Prouidentia 453.55.2.
prouidentiæ demonstratio ab humani corporis fabrica 667.73.10.2.
prouidentiæ demonstratio ab imperio, quod homini in bruta & belluas commissum est 677.53.2.
prouidentiæ demonstratio ex aere 664.40.1. ex terra 665.26.1. ex fontib. 665.1.2. ex thermis 665.26.2 ex mari 666.9.2. ex insulis 666.57.2.
prouidentiæ demonstratio ex manibus humanis & inuentis artibus 673.13.1.
prouidentiæ demonstratio ex cœlo 660. 30.1. ex sole 660.42.2. ex sole & luna & reliquis stellis 661. 28.1. ex die & nocte 661. 37.1. anno & anni partibus 662.37.1. stellis 663.43.1.
prudentia quid sit 684.7.2.
prurientes auribus, quid 228.50.1.
Psalmi Dauidis ordinem temporis non habent, sed alij vt voluerunt, inter se concinnarunt 1.34.
de Psaltyrianis, qui ipsi quoque ab Arrij hæresi deriuati sunt 437.6.2.
Publia nobilissima fœmina & celeberrima propter virtutem suam 290.32.1.
Publius in historia sanctorum patrum 492.56.1.
pudicitia quarundam Græcarum mulierum 654.27.2.
puerorum innocentiam, non ignorantiam imitari debemus 85.48.
Pythagoras animarum in corpora transitus fabulatus est, dicens eas non solum in corpora brutorum, sed etiam in arbores transire 463.7.1.
Pythagoras dicebat animas quæ peccarant mitti in corpora, & vt pœnas darent, & vt expiarentur 419.20.1.
Pythagoræ, Platoni, Plotinus dixerunt, & qui eius secti sunt, animas ante corpora præexistere 453.3.1. & ibi de fabulis transitus animarum.
Pythij Apollinis de Hebræis iudicium 549.18.2.
Pythij oraculum mendacij plenum 291.27.1.
Pythij simulachrum fulmine consumptum, & in minutissimos pulueres redactum 287.15.2.

Q

Quadraginta plagas vna minus solent inferre Iudæi 113.55.1.
quadraginta totos dies ieiunus permanebat Symeones 527.44.1. & 527.26.2.
pro Qualitate & quantitate iustitiæ remunerationes bonorum præbebuntur 457.26.1.
quare sacrificia Iudæis indulta 609.15.2.
quasi proignem, quomodo intelligendum 60.11.1.
quietes tres sunt vocatæ in diuina scriptura, & prima quidem dies septimus, in quo Deus implenit creationem: secunda, terra promissionis: tertia, regnum cœlorum 187.4.1.

R

Raab Alienigena & meretrix existens domesticos quidem destituit, alienos autem amplexa est 716.20 1.
radicẽ amaritudinis mala dogmata, vitamque corruptam ac deprauatã vocauit Apostolus 206.27.2.
ratio imitandi Deum 650.30.1.
ratio lingua quasi dextræ manus officio fungitur 668.28.1.
rationi credendum 552.10.2.
religiosa vita, angelica 576.34.2.
reliquiæ Abramis 514.14.1.
reliquiæ Ioannis Baptistæ 519.30.2.
reliquiæ Symeonis 531.26.2.
reliquiæ Theodosij 504.33.2.
reliquiarum sanctorum causa extructa oratoria 488.8.1. & 488.32.1.
remunerationes bonorum præbebuntur pro qualitate & quantitate iustitiæ 57.26.1.
renuntiare mundo quid sit 492.23.2.
reprehensio non solum cadit in carnem, verum etiam in animam 134.30.1.
de Rerum principijs diuersæ philosophorum sententiæ 579.16 2.
rerum saturitas iniurijs gaudet, & turbarum parens est 666.39.2.
resurrectio animæ immortalis non est, sed est ad corpus reuersio 461.7.2.
resurrectio Christi fideiussor resurrectionis nostræ 412.46.2. & 714.29.2.
resurrectio corporum docetur 86.38.2.
resurrectio corporum quàm breui temporis spatio futura sit 91.25.1.
de Resurrectione 461.51.1.
de resurrectione doctrina 170.26.2.
resurrectionem corporum tanquam quæ omnino fieri non posset reiecerunt Marcion, Cerdo, Manes 461 8.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

resurrectio rationibus è natura desumptis probatur 706.53.2. & pag. sequentib.
resurrectionis fidem appellat Paulus fundamenti signaculum 226.15.1.
resurrectionis modus & qualitas corporum docetur 91.31.1.
reus & corporis & sanguinis Domini, quomodo intelligendum 78.3.2.
Rhadamanthus iudex inferorum incorruptus 642.23.2.
Rhoslus pastoralium Scytharum dux Istrum transgressus cũ ingenti exercitu fulmine exustus est, & copiæ illius vniuersæ perditæ 328.42.2.
rogamus, Paulus semper ponit pro hortamur 175.33.1.
Romana sedes habet patrum & veritatis doctorum Petri & Pauli sepulchra 719.21.
Romana sedes primaria 719.9.
Romani fabularum allegoriam nunquam admiserunt 572.2.1.
Romani imperatores, qui in Christianos seuierunt 623.14.2.
Romani imperatores suos, deos fecerunt 570.16.2.
Romani prudentiores Græcis 595.16.1.
Romanorum imperium per quartam belluam Daniel significauit 175.46.2.
Romanus ad supplicium eductus, nudato iam ense per nuntium qui e longinquo interfectionem prohibebat indignatus fuit sibi non fuisse concessum mortem sustinere 290.7.1.
Romanus, in historia patrum 504.53.2.
Ruben eadem fratris detractabat, & tantæ infamiæ notam effugere hortabatur 698.2.1.

S

Sabbatismũ appellat Paulus liberationẽ à corporalibus operibus 187.53.1.
Sabellij errorem secuti eundem patrem & filium esse dicunt 317.42.1.
Sabellij & Valentiniani hæresis 242.53.1.
Sabellij peste substantiæ confunduntur 316.9.1.
de Sabellio & eius hæresi 431.20.1.
Sabellius, Photinus, Marcellus, Paulus hæretici conuincuntur 181.10.1.
sacerdotes coniugati cur primis temporibus ordinati sint 215.22.1.
sacerdotes noui testamenti mysticam lyturgiam seu sacrificium peragunt, & vnius ac salutaris illius sacrificij memoriam celebrant 195.41.2.
sacerdotes pro ijs sacrificia offerre consueuerunt, qui seminis profluuio laborant, pro leprosis, pro ijs quos ossa mortuorum tangunt 194.36.1.
sacerdotium veteris testamenti erat proprium manus extollere, & orare 213.37.2.
sacrificia cur Iudæis indulta 609.15.2.
sacrificia Iudæis permissa non imperata 610.44.2.
sacrificia Iudæorum 609.26.2.
sacrificium animalium ratione carentium per omnes prophetas reprehendit Deus 42.12.1.
sacrificium diuinum & mysticum offertur à Theodoreto 316.5.1.
sacrificium laudis Deo placet 209.11.1.
sacrificium purum 638.26.1.
saeculum appellatur interuallum seu dimensio ac distantia, quæ est à constitutione mundi vsque ad consummationem 280.17.2.
saeculum etiã appellatur vniuscuiusque vitæ nostræ tempus 180.23.2. appellatur etiam futuræ vitæ status 180.26.2.
Salamanus 515.20.1.
salem exponitur pax 192.7.2.
salutare osculo sancto 117.14.1.
salutaris passionis typus per vaccam rufam quæ extra castra comburebatur & cinerem significatur 208.42.2.
Salomon qui pacem per diuinam benignitatem assecutus est, post transgressionem gratia priuatus est 40.40.2.
de Samosatensium pissimo feruore 299.49.2. & pag. sequentibus
Sampson Alienigenas cõsumpsit ac deuastauit 204.35.2.
Samuel alienigenas deuastauit 204.37.2.
Samueli adolescentulo adhuc nè postremum quidem ministerium à sacerdotibus permissum est 1.18.
sancta imitabantur vitam, quæ in terra agitur: sancta sanctorum formam ac rationem vitæ, quæ in cœlis agitur: ipsum velum firmamenti vsum implebat 196.34.2.
sancti pro nobis intercedunt 519.20.2.
sanctorum animæ secundum Platonem curant res humanas 619.29.1.
sanctorum benedictionem & intercessionem implorat Theodoretus in fine vniuscuiusque vitæ in historia sanctorum patrum 576
sanctorum patrũ de diuina humanitatis susceptione testimonia 346.19.2. & paginis sequentibus.
sanctorum preces inuocandæ 476.33.1.
sanguinem vuæ Seruatoris sanguinem Patriarcha appellauit 338.57.2.
sanguinis salutaris typus erat rationis expertium animalium sanguis 198.52.1.
sanguis domini pro nobis exolutus 65.4.2.
sapientes quos vocet Paulus 7.27.1.
sapientiã huius mundi Paulus appellat, quæ à Spiritus gratia deserta est 60 3.2.
sapientias Dei duas vel tres potius Paulus dicit 56.42.
Sara-

Sarapis dæmonibus præfectus 573.8.2.
Sapores rex in Persia exercitum habebat aduersus Romanos 281.39.2.
Sapores rex Nisibin obsidet 282.1.1. sed reduxit exercitum non victoriam, sed pudorẽ referens 282.9.2.
Sardicæ coacta synodi literæ 264.29.2.
Sardicæ cõuenerunt pontifices ducenti quinquaginta 264.12.2.
Sardica Illyriæ vrbs metropolis, Dacicæ gentis 264.16.1.
Sarram cœlesti Hierusalem comparauit Apostolus 392.34.2.
satisfactio per Christum 390.21.2.
de Saturnilo & eius hæresi 417.53.2.
Saturni scelera 570.6.2.
Saul qui gratiam spiritualem percepit, ab ea postea desertus est 40.38.2.
scientiam opus habere practica virtute ex philosophia 649.53.2.
scripta sunt medicamẽta aduersus oblitionẽ 472.29.
scripturæ auctoritates de mundi fabrica 584.11.1.
scripturæ sacræ barbaries defenditur 546.8.2.
scriptura diuina ex patribus, non ex matribus solet genealogiam computare 33.30.2.
scriptura ea sola, quæ à Deo inspirata est, vtilitatem continet 5.36.1. vtilitas explicatur 227.51.2.
scripturam diuinitus inspiratam nominat Paulus spiritalem 227.44.2.
scripturas diuinas olim habebant in voluminibus 229.31.1.
de Secundo, qui Valentino hæretico successit, & eius hæresi 421.13.1.
secundum carnẽ appellat Paulus externa, diuitias, nobilitatem, eloquentiam 113.1.1.
secundum Christum Iesum, additio quid ostendat 48.36.2.
Sedechias, qui fuit vltimus rex Iudæorũ, Hieremiam prophetam in cisternam graueolenti cœno fœtidam demisit, eò quòd tristia valdeet molesta prædiceret 701.15.2.
Seleucia vrbs Isauriæ maritima 278.23.2.
Semei homo obscurus & illiberalis ex sua aduersus Dauid insolentia celeberrimus euasit 331.18.
semen Dauid, quis 340.37.2.
seminatur corpus, cur vbique à Paulo ponatur 91.27.2.
Serapidis templum fuisse in orbe terrarum maximũ ac ornatissimũ à quibusdam perhibetur 323.50.1.
sermonem sapientiæ vocat Apostolus veram doctrinam 80.22.1.
sermonem veritatis vocat Paulus prædicationẽ pietatis 105.1.1.
Seruatoris diuinitas est impatibilis 412.40.1. & pagi. sequentib.
Seruatoris duarum naturarum imago præfigurata per duos hircos qui offerebantur 392.28.1.
Seruatoris gaudium est salus hominum 205.23.2.
Seruatoris iustitia vitam omnibus hominibus procurat 20.14.1.
Serui multi olim virtutis pietatisque studiosi fuerunt, vt Abrahami famulus 696.23.1.
seruitus & herilis potestas ad humanam vitam vtiliter constitutæ sunt 690.36.1.
seruitus herili potestate iucundior est 693.58.1.
seruitus ijs, qui bonæ & sanæ mentis sunt, nihil nocet, quod prauis dominis seruiant 695.40.2. & pag. sequentib.
seruitus vtilis & necessaria est 692.48.2.
seruitutis origo & causa 692.29.2.
Seth genus pietatis & religionis curam gerebat 446.42.1.
de Sethianis seu Ophianis vel Ophitis 422.52.1.
Seuerianus pastor Gabalorum 346.21.1.
de Seuero hæretico, à quo Seuerani 424.40.1.
signaculũ pro probatione & confirmatione 71.45.2.
silentium Pythagoricum 550.22.2.
à Simone qui processerunt γνωστικοὶ, quasi dicas cognitione aut scientia præditi, appellati sunt 222.21.1.
de Simone Samaritano magno & eius hæresi 416.35.1.
Simon & omnes qui ex eo descenderunt negarunt carnis assumptionem, & dicebãt visione factam esse humanæ naturæ susceptionem 225.25.1.
Simonis, Cerdonis, Marcionis hæresis quæ 331.31.
Simon, Menander, Cerdon, Marcion, Valentinus, Ba silides, Bardisanes, Manes, suos docuerunt asseclas Christum nihil habuisse humanæ naturæ 89.54.1.
simplex veritatis decor melior lepido verborum concentu 613.22.1.
sitis, fames, somnus corporis non animæ 363.24.2.
Socrates bibax 653.28.2.
Socrates homo libidinosus 653.53.2.
Socrates illiteratus 548.39.1.
Socrates puerorum amator 653.17.2.
Sodoma fulmimibus consumitur 563.49.1.
sol humida comminuit 585.38.1.
de Sole disceptatio 553.20.2.
de Sole & luna philosophorum sententiæ 580.38.2.
solis & lunæ officium 568.58.1. 606.21.1.
de Solis magnitudine ac figura 580.35.2.
solitariæ vitæ radios qui emiserunt aliquot enumerantur 309.38.1.
sororem mulierem circumducendi, quomodo quidam interpretentur 72.10.1.
spes gloriæ gloria quæ speratur 158.46.2.
spirituales, qui spiritũ inhabitantem habent 86.15.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Spiritum Iesu vocat Apostolus Spiritus gratiam 147.4.1.
Spiritum compunctionis appellauit Apostolus mentem immutabilem 39.11.1.
Spiritum seruitutis non appellat Apostolus Spiritum sanctum, sed legis impositionem 28.26.2.
de Spiritu sancto 446.41.1.
Spiritum vocat Apostolus gratiam Spiritus 27.27.2.
sobrietas virtus summo ornamento adolescentiæ 23. 17.1.
Spiritus diuini gratiæ typus erat hyssopi caliditas 198.53.1.
Spiritus dona 54.34.2.& 475.4.
Spiritus fructus 127.53.2.
Spiritus inquinamentum vocat Apostolus communionem idolorum 105.28.2.
Spiritus ministrationem eos Paulus vocat, qui spiritui seruiunt 99.14.2.
Spiritus prophetarum prophetis subiecti, quomodo 86.40.1.
Spiritus sanctus maiora dona largitur perfectioribus 475.24.
Spiritus sanctus non est rerum creatarum pars, sed suam habet à Deo substantiam 58.52.1.
Spiritus sanctus per Dauidem scripsit psalmum de Machabæis 31.31.2.
Spiritus vnus est, sed diuersa sunt spiritus dona 28.27.2.
Status rerum sub Esaia 634.17.2.
Stellarum officium 568.9.2.
de Stellis variæ opiniones 580.47.1.
Stephani episcopi Antiocheni tyrannica aduersus orthodoxos audacia 268.9.2.*de illius, malitia iam detecta, exauctoratione* 269.24.1.
Stephanus vsus spiritali doctrina Germanicia peste Eudoxij corruptæ lupos in oues conuertit 313.13.1.
Stoici deum corporeum faciunt 567.16.1.
Stoici in quo felicitatem constituant 641.11.1.
Studia hominum præposteta 608.5.1.
Substantia patris & filij & spiritus sancti vna, & ea immutabilis 409.31.1.
Subtrahere se ab omni fratre inordinatè ambulante, pro separare 177.51.1.
Suenis, cui centum serui essent, quòd rerum omnium factorem abnegare nollet, fortuna quidem miserabilis, sed fortitudo singularis 330.31.1.
Superædificare oportet non fundamentum destruere 59.30.2.
Superbia diabolo causa fuit vt caderet 451.25.2.
Superbia est motus mentis 42.3.2.
Superindui habitationem quæ de cœlo est cupientes, quid 102.43.2.
Supplicia pro peccatorum differentia erunt 457.28.1.
Syluanum Silam Paulus vocat 96.41.2.& 165.39.1.
Syluester qui Miltiadæ successerat, Romanam ecclesiam rexit 238.5.2.
Symeones Priscus 494.35.1.
Symeones Stelites 526.4.1.
Synodi Constantinopolitanæ epistola missa Georgio contra Aetium diaconum ipsius nefariæ blasphemiæ gratia 280.53.1.
Synodi episcoporum congregatorum in vrbe Constantinopoli literæ ad episcopos in magna vrbe Roma coactos 315.5.1.
Synodi Sardicenæ literæ ad alios orbis terrarum episcopos 264.29.2.
Synodicus libellus de fide consilij Illyrici 297.34.1.
Synodicus tomus à Damaso Romano & Occidentalibus episcopis missus ad episcopos Illyricos de Ariminensi synodo 275.51.2.
Synodus Ariminensis 273.4.2.
Synodus Constantinopolitana 314.27.1.
Synodus Mediolanensis 271.13.1.
Synodus illa ingens Nicæa 245.23.1.
Synodus Nicææ celebrata in Thracia, & expositio fidei illius 275.33.1.
Synodus Nicææ altera 278.53.1.
Synodus Seleuciæ in Isauria coacta 278.22.2.
Synodus Tyria 261.36.2.
Synodus Sardicena 264.12.2.
Syracusanæ delicia 640 3.1.

T

Tartari descriptio ex Platone 641.57.1.
de Tatiano & Hydroparastatis seu Encratistis 424.5.1.
technæ diaboli 608.46.7.
de Telemacho monacho 325.13.2.
temperantia quid sit 684.14.2.
templa Dei sunt sancti 110.23.2.
tenebras ignorantiam Apostolus vocat 45. 50. 1. 171.3.1.
tentatio vtilis 577.41.2.
Terentij Comitis pietas 310.29.1.
terræ munera & labes 569.11.1.
de Tessarescædecatitarum hæresi 433.13.1.
testamenti vtriusque differentia, illud insculptum est in tabulis lapideis, hoc in cordibus rationis participibus 99.31.1.
testamentum & vetus & nouum quòd idem dedevit 460.51.1.
testamentum nouum semper manet, vt quod sit coniunctum sæculis, quæ nunquam senescunt 196.4.2.
Tha-

Thalassius aut Limnæus 522.50.1.
Thalæus 532.10.1.
Theodoreti historia tempus exequitur annorum C.V. exordio sumpto ab Arriana rabie, atque hoc exitu laudatissimorũ virorum Theodori ac Theodoti mortis 330.53.2.
Theodoreto vt in octingẽtis ecclesijs pastor esset sortito obtigit 720.33.
Theodoretus absens calamo iugulatus, cùm nec in ius vocatus esset, nec præsens iudicatus 720.17.
condemnatus 720.22.
anathemate notatus 720 25.
Theodoretus à nefandis hæreticis lapidibus impetitus fuit, & multa in Orientis ciuitatibus certamina suscepit 720.36.
Theodoretus contra hæreticos scripsit 445.25.1.
Theodoretus cùm ad Leonem Romanum episcopum scriberet viginti sex annos ecclesiam rexerat 720.27.
Theodoretus cur sic appellatus 509.9.2.
Theodoretus de virginitate orationes scripsit 69.26.1.
Theodoretus duodecim mysticos libros conscripsit 461.48.1.
Theodoretus existimat prædictum esse in cap. V. ad Timoth. 11. id tempus, in quod ipse inciderat 226.47.2.
Theodoretus Ensebianæ historiæ finem suæ principiũ fecit 237.21.
Theodoretus libros tres de spiritu sancto conscripsit 447.46.1.
Theodoretus plusquam mille animas liberauit à morbo Marcionis, multosque alios à secta Arrij & Eunomy adduxit CHRISTO *Domino* 720.32.
Theodoretus quantum laborauit aduersus Marcionistas 518.51.2.& 519.16.2.
Theodoretus quid scripserit 721.1.
Theodoretus Romanæ sedis de sua doctrina expectat sententiam 720.40.
de Theodoro confessore 286.51.1.
de Theodoro Perinthio 263.242.2.
Theodorus episcopus Mopsuestias cùm omnium ecclesiarum doctor, tum hæreticæ cohortis profligator, eo tempore, quo Diuus Theodorus Antiochenam regebat ecclesiam, moritur 330.37.2.
Theodorus vnio castitatis mansuetudine excellens, vitæ perfectione ornatus post Diuum Alexandrum Antiochiæ præsul est factus 329.42.1.
thermarum vsus 665.29.2.
Theodosij posterioris fides 328.21.2.
Theodosij visum 313.39.2.
aliud 324.32.2.
Theodosij vxor ante Imperatorem mortua 331.1.2.
Theodosij vxoris pietas 321.29.1.
Theodosij vxoris Placillæ nomine statua deijcitur, & per vrbem trahitur 321.13.2.
Theodosium Gratianus Imperatorem designat, tradit que illi sceptra Valentis regni 313.52.2.
Theodosium vinculis Ambrosius exoluit 320.41.2.
Theodosius accersitus ex Hispania dux creatur à Gratiano, & ad bellum mittitur 313.10.2.
Theodosius acie instructa cum hostibus confligit, & multis barbaricis copijs amissis magnum hostium numerum confixit 324.13.2.
Theodosius ante alia imperio suscepto, curam concordiæ ecclesiarum complexus est 314.1.1.
Theodosius cùm maiorum suorum nobilitate, tum virtute sua summa erat nominis claritate, eamque ob rem cùm impeteretur inuidia ordinis sui in Hispanias se confert 314.1.2.
Theodosius exercitum nuntiata morte Valentiniani, & tyrannide Eugenij exercitum in Europam traduxit 324.1.2.
Theodosius in historia sanctorum patrum 503.58.1.
Theodosius iratus Antiochenis adimit principatum, & Laodicenis tribuit 321.16.2.
Theodosius leges scripsit, quibus mandabatur destructio lucorum simulachralium 322.31.1.
Theodosius Meletium osculatur 314.37.1.
Theodosius mittit in Aegyptum ad virum Ioannem nomine, qui gratiæ spiritalis particeps multa prædicebat, qui de bello aduersus tyrannos suscipiendo percontarentur 324.3.2.
Theodosius Valentinianum ad paternam pietatem reduxit, adolescentique, interfecto tyranno, incruentum imperium restituit 319 1.1.
Theodosius victoriam adeptus, ægrotare cœpit, & filijs regno distributo, additisque monitis, vt pietatem paternã perfectam seruarent, moritur 325.54.1.
Theodosius vincit, et ad se tyrannum vinctum adduci iubet 325.30.1.
de Theodoto episcopo Antiocheno 329.42.1.
de Theodoto hæretico, quem Victor Romanorum episcopus abdicauit & excommunicauit, vt qui decreta ecclesiæ conatus esset adulterare 429.36.2.
Theogonius Nicænus socius improborum consiliorum Eusebij 256.11.2.
Theonas & Secundus abdicati 247.43.1.
Theophilus vrbem Alexandrinorum fraude simulachrorum liberauit, ingressus in templum Serapidis, signum ingens demolitus est 323.35.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Thera fluuium Tigrim Pythius vocauit, qui feræ esset cognominis 291.37.1.
Thesaurizare cur positum 10.24.2.
Thessalonica in Macedonia primas tenet, & prædicationem libenter suscepit 165.12.
de Thessalonicensi cæde 319.8.2.
Threßa ancilla Thaletis lepidè illusit Thaletem 549.21.1.
Timothei auia Lois, mater Eunices 223.26.1.
Timothei laus 93.21.1.& 4[illegible].12.1.
Timotheo Paulus curam Asiæ commisit 210.6.1.
Timotheum Paulus Lystris circuncidit 52.28.2.
Timotheus cùm esset adolescens leges suscepit 216.7.1.
Timotheus erat ex Lycaonia 210 3.& 227.8.2.
Titus Græcus fuit 120.40.2.
tradere in desiderijs apud Paulum, propermittere 9.24.1. vt & pòst, dare, pro tradere, id est permittere 39.1.1.
traditi in reprobum sensum omne genus vitij in se suscipiunt 9.25.2.
transfigurabit corpus humilitatis nostræ, quomodo intelligendum 152.10.2.
Trinitas ostenditur 212.28.1.
Trinitatis æqualitas ostenditur 5.7.1.& 64.15.2.
Trinitatis dogma in veteri testamento continetur 563.18.2.
per Trnitatis inuocationem aquarum natura sanctificatur, & exhibetur peccatorum remißio 64.17.2.
Trinitatis solius nomen verè est Deus 612.47.1.
turpitudo festorũ dijs consecratorum apud Ethnicos 609.11.1.
Tychicus & Trophimus Asiani 144.4.2.
Typhonis pugnæ 372.51.2.

V

Valens inter baptismatis sacra per Eudoxiũ inreiurando ad custodiam impij dogmatis deuincitur 299.31.1.
Valens Episcopos in exilia ejcit 399.52.1.
Valens in vico capto à Barbaris igne immißo concrematus 311.1.1.
Valens primùm Apostolicis dogmatis ornatus erat 299.9.1.
Valens Traianum ducem cũ exercitu aduersus Barbaros mittit 310.49.1.
Valens transgreßis Gothis Istrum constituit eos exercitu coacto bello reprimere 299.11.1.
Valentinianorum, Marcionistarum, Manichæorum opinio 334.55.1.
Valentinianus fratri Asiæ et Aegypti sceptrum committit, & sibi Europam desumit 295.18.2.
Valentinianus imperator designatur 295.52.1.
Valentinianus filius cognito aduentu Maximi in Illyricum se fugæ confert 318.37.2.
de Valentino & eius hæresi, quã is tempore Antonini primi constituit 419.33.2.
Valentis & Bardisanis hæreses quæ 331.34.
Valentis permißione post Iulianum sub Iouiano extincta seductio reflorescebat 307.42.2.
vanitatem Paulus appellat corruptionem & interitum 29.54.1.
vasa iræ ad interitum comparata appellat eos, qui suaſponte tales facti sunt 35.44.1.
vas suũ vnusquisq; sciat poßidere in sanctificatione, nõ pro coniuge accipiendũ est, vt quidã interpretati sunt. sed sic vniuscuiusque corpus Apostolus vocauit 169 51.2.
velamen Diuus Paulus incredulitatem appellat 100.36.1.
velum diuinitatis caro 338.54.1.
venatio 680.35.1.
Venus mulierum corruptrix 572.18.2.
verbum caro factum est, quomodo intelligendũ 334.43.1.& 344.25.1.& quomodo antiqui ecclesiæ Doctores illud intellexerint 345.5.1.
veritas eloquentiæ præponenda 549 5.1.
vespertinorum hymnorum cantatio 480.46.1.& 439.49.1.
vetus homo & nouus homo quis sit 139.9.2.& 162.50.1.
vetus omne est noui figura 392.14.1.
victimæ legales inutiles 611.23.1.
viduæ defuncto viro ex lege & non contra legem facit, quæ alij viro nupserit 23.39 1.
virgam appellat Apostolus operationem, quæ corrigit, qua & Elymam luce priuauit 62.38.2.
de Virginitate 466.5.1.
virginitatem Cerdo & Marcion lege constituerunt, aduersus Creatorem bellum gerentes, ne per matrimonium illius augerent opificium 466.6.1.
virginem ecclesiam nominat Apostolus, sinceritatem fidei ita vocans 111.40.2.
virginitas bonum est, & bonorum optimum ac præstantißimum 68.2.2.
virginitatis honor 534.54.2.
virginitatis scopus & institutum 69.9.1.
virtutem exercere fortiter & recte oportet, atque eius ita coronas expectare 10.37.2.
virtutis poßessio bona est, & plurimos sibi labores coniunctos habet 706.29.1.
virtutis species 684.1.2.
virtutis via ardua 652.30.2.
virtus

virtus est bonum constans & stabile 540.10.1.
vita Dei via quæ est ex virtute 139.24.1.
vita vnaquæque habet eos qui seruantur, & eos qui puniuntur 171.14.2.
vmbræ conuenit typus, veritas autem corpori 198.49.1.
vna omnium origo 691.57.1.
vnio est inconfusa 410.18.2.
vnigeniti diuinitas sicubi dicitur corpus excitaße, aliquando autem ipse Pater, nullam habet differentiam ex sacræ scripturæ consuetudine 116.40.1.
vnigeniti diuinitatis altitudinem do[illegible] propheticum testimonium 46.38.2.
pòst Vnionem tam quæ sunt sublimia quàm quæ humilia diuinæ scriptura vni personæ attribuit 399.13.1.
vnio non diuidenda, sed quæ naturarum propria sunt consideranda 388.26.1.
vocatione qui dignati sunt imaginis filij conformes Apostolus nominauit 30.40.2.
volucres ex aqua procreantur 586.10.2.
voluntas gratia destituta nihil potest rectè & ex virtute facere: sed opus est & nostra animi promptitudine, & diuino auxilio 147.50.2.
votum continentiæ si factum fuerit, non est in voluntatis potestate secundum matrimonium 215.45.1.
vt, particulã quomodo Paulus ex suo proprio loquendi modo vsurpet 20.37.1.& 41.6.1.
vultures vnguenti fugiunt fragrantiam 98.29.2.
vxores communes esse præcipit Plato 629.22.1.

Z

Zacharias sacerdos Iudæ filius lapidatus 205.20.1.
Zebinas & Polychronius 523.37.2.
Zeno Eleates tortus linguam in tyranni faciem conspuit 619.39.2.

FINIS INDICIS.

Sciendum in Yy folio 540. ad finem secundæ columnæ incuria operarum omißa esse hæc verba, obiecißet, legi naturæ &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CATALOGVS BEATI THEODORETI OPERVM,

QVAE IN HOC TOMO SECVNDO CONTInentur.

In Epistolas Pauli Ad
- Romanos 3.
- Corinthios priorem 53.
- Corinthios posteriorem 94.
- Galatas 117.
- Ephesios 129.
- Philippenses 144.
- Colossenses 154.
- Thessalonicenses, priorem 165.
- Thessalonicenses, posteriorem 173.
- Hebræos 178.
- Timotheum, priorem 210.
- Timotheum, posteriorem 222.
- Titum 230.
- Philemonem 234.

Ecclesiasticæ Historiæ libri quinque 237.

Eranistes seu Polymorphus 331.

Hæreticarum Fabularum libri quatuor 414.

Diuinorum decretorum Epitome 442.

Θεοφιλὴς id est, religiosa Historia 472.

De Euangelicæ veritatis ex Græcorum aque gentium Philosophia cognitione, siue de Græcarum affectionum curatione libri duodecim 543.

De prouidentia sermones decem 658.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS QVATVORDECIM SANCTI PAVLI EPISTOLARVM INTERPRETATIO,

A Gentiano Herueto Aurelio latinè versa.

TOMVS SECVNDVS.

SCIO quidem fore, vt dum diuini Pauli doctrinam interpretari conor, maledicorum ac detractorum linguas non possim effugere, quinetiam me forte arrogantiæ ac temeritatis ab eis accusatum iri, quòd post hunc & illum, qui sunt totius orbis lumina, audeã Apostolicam interpretationem aggredi. Aggrediar tamen, non meis quidem viribus fretus, sed diuinam orans gratiam vt Apostolicæ sapientiæ profunditatem ostendat, & ablatis literæ velamentis, aperiat, vt ijs, qui illius participes esse volunt, paratum lucrum offeram. Eos autem, qui vt alienos labores reprehendant sibi possunt in animũ inducere, adhortor, vt diuinam scripturam perfectè ediscant. Multa enim eiusmodi exemplà inuenient. Etenim Eldad & Modab suffragium quidem humanum non sunt assecuti, nec in septuaginta Iudicum numerum relati. Quinetiam magnus ille Moses ipsos cum reliqua populi multitudine reliquit. Diuina tamen gratia donati, & donum Propheticum assecuti sunt. Samueli quoque Prophetæ, cùm esset adhuc adolescentulus, ne postremum quidem ministerium à sacerdotibus obire permissum est. Immatura enim ætas eum à munere obeundo arcebat: tamen vt ei Deus appareret assecutus est; diuinæque visionis fructum percepit; & Domini Dei vocem auribus accepit, cùm quid Deus esset nondum didicisset. Quinetiam Helias, qui se solum esse relictum Propheram existimabat, audiuit tamen relicta esse septem millia à cultus idolorum errore aliena, & quæ Deo quem par est cultum exhibebant. Innumerabilia autem eiusmodi, quæ in scripturis narrantur, possunt inueniri. Non est ergo alienum, vt nos quoque, tanquam quidam culices, vnà cum illis apibus per prata Apostolica bombum edentes circumuolemus. Dominus enim & diuites & pauperes efficit: humiliat, & exaltat, è terra pauperem excitat, & è stercore mendicum erigit. Vt sedere eum faciat cum Principibus populi & throno gloriæ. Et Dominus cæcos illuminat, & sapientes retrorsum conuertit, & eorum consilium stultum efficit. Quamobrem vt intelligent is lucis radium assequar precatus, interpretationem aggredi audebo: & ex puris ac diuinis patribus ea quæ ad id conferent colligam. Brevitatis autem quàm maximam potero curam geram. Scio enim breuitatem eos etiam, qui se otio totos dedunt, ad legendum adhortari. Ac primum quidem Apostolicarum Epistolarum temporis ordinem conabor ostendere. Quatuordecim quidem epistolas scripsit beatus Paulus. Quem autem habent in libris ordinem, eum minimè ab eo factum esse existimo. Sed quãdamodum sacros quidem Psalmos diuinus Dauid suscepta sancti spiritus operatione conscripsit: eos autem quidam alij postea vt voluerunt inter se conuinxerunt: & spiritalem quidem bonum odorem emittunt, sed temporis ordinẽ non habent: ita etiam has epistolas Apostolicas fuisse compositas inueniri potest. Quæ enim à diuinissimo Paulo ad Romanos scripta est epistola, primum quidẽ locum fortita est. Vltima autem omnium, quæ ex Asia, & Macedonia, & Achaia missæ sunt, scripta est. Primam enim scriptam esse existimo priorem ad Thessalonicenses. Eam enim misit Athenis diuinus Apostolus, vt ad eos scribens docuit. In medio enim epistolæ sic dicit. Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis solis, & misimus Timotheum fratrem nostrum, & fidelem ministrum Dei & cooperatorem nostrum in Euangelio Christi, ad confirmandos vos & exhortandos pro fide vestra. Rursus autem cùm non multum temporis præterisset, ijsdem scripsit secundam. Ab Actuum autem historia docemur, quòd diuinus Paulus relictis Athenis Corinthum venit, illic autem plurimo tempore versatus est. Post eas autẽ scriptam esse existimo priorem ad Corinthios. Eam autem scripsit cùm Epheſi tunc temporis ageret. Et hoc ipse declarauit. Dicit enim circa finem epistolæ. Permaneo autem Epheſi vsque ad Pentecosten. Ostium enim mihi apertum est magnum & efficax, & aduersary multi. Venit autem Ephesum postquam prædicasset

Num. 11.

1. Reg. 1. Cap. 3.

3. Reg. 19.

Psal. 113. & Reg. 1. cap. 2.

Prima.

1. Thes. 3.

Secunda.

Tertia.

Cor. cap. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quarta. set Macedonibus, & Athenienſibus, & Corinthijs: vt docet hiſtoria Actuum Apoſtolorum. Secundam quoque ad Corinthios poſt eam ſcriptam eſſe exiſtimo. Cùm enim, vt erat pollicitus, ad eos veniret, & aliquantùm temporis in Macedonia ageret, illinc miſit. Et hoc rurſus in eadem epiſtola declarauit. Cùm enim quas 2. Cor. cap. 7. in Aſia & in Troade ſubijſſet, afflictiones narraſſet, dicit in medio, Etenim cùm nos venijſſemus in Macedoniam, nullam quietem habuit caro noſtra. Sed omnem tribulationem paſſi ſumus. Foris pugnæ, intus timores. Sed qui conſolatur humiles, conſolatus eſt nos in aduentu Titi. non ſolum autem in præſentia ipſius, ſed etiam in conſolatione qua conſolatus eſt in vobis. Et rurſus, Notam autem vobis facimus fratres gratiam Dei datam eccleſijs Macedoniæ. Et rurſus, Ne cum venerint mecum Macedones. Quintam ſcriptam eſſe exiſtimo Quinta. priorem ad Timotheum. Poſt proœmium enim dicit. Sicut rogaui te vt remaneres Epheſi, eúntem in Ma- Cap. 3. cedoniam. Docet autem nos etiam Actuum hiſtoria, quod quando primum venit in Macedoniam, nondum Cap. 9. quidem Epheſum venerat. Prohibiti enim, inquit, fuerant a ſpiritu loqui verbum in Aſia. Erat autem etiam 1. Timoth. 1. vnà cum eo Timotheus. Nam hoc quoque apertè docet Actuum hiſtoria. Nam cùm Iudæi ex Theſſalonica Act. 16. Berrhœam venijſſent, & multitudinem ad ſeditionem concitaſſent, d' inus quidem Apoſtolus Athenas na- Act. 17. uigauit. Manſerunt autem, inquit, Silas & Timotheus illic. Et rurſus cùm quæ Corinthi acta ſunt ſcriptor Ibidem. narraret, & doceret quomodo diuinus Apoſtolus in Synagoga in omni ſabbato docuerit, & quòd Iudæis & Græcis perſuaſerit, ſubiunxit, Poſtquam autem venerunt ex Macedonia Silas & Timotheus, inſtabat verbo Paulus teſtificans Iudæis Chriſtum Ieſum. Clarum eſt ergo, quòd quando ſecundo ex Epheſo venit beatus Paulus in Macedoniam, tunc illic optimum Timotheum reliquit, vt eorum curam gereret, qui ſalutarem Sexta. prædicationem ſuſceperant. Poſt hanc, eam eſſe ſcriptam exiſtimo quæ ad Titum miſſa eſt. Cùm enim in ijs Ad Tit. 3. adhuc locis Paulus ageret, iuſſit Tito, vt ad ſe veniret. Sic autem dicit, Cùm miſero ad te Artemam, vel Tychicum, feſtina ad me venire Nicopolim. Ibi enim ſtatui hyemare. Dicunt autem Nicopolim eſſe vrbem Thra- Septima. ciæ, & eſſe Macedoniæ propinquam. Septimam miſit ad Romanos. Poſt eas enim omnes ſe hanc ſcripſiſſe do- Ad Rom. 15. cet. Sic autem dicit, Nunc igitur proficiſcor in Hieruſalem miniſtrare ſanctis. Probauerunt enim Mace- Cap. 15. donia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes ſanctos qui ſunt in Hieruſalem. De his autem pecu- 1. ad Cor. 16. nijs dicit etiam in prima ad Corinthios epiſtola, Ne quando venero, tunc collectæ fiant. Quando autem venero, quos per epiſtolas probaueritis, eos mittam ad deferendam gratiam veſtram in Hieruſalem. Quòd ſi dignum fuerit vt ego quoque proficiſcar, mecum proficiſcentur cum ijs pecunijs in Hieruſalem. Soluens Mi- Act. 20. leto dicit Epheſiorum ſenioribus, Non amplius videbitis faciem meam vos omnes, per quos tranſij prædicans Act. 21. & 25. regnum Dei. Quod ita euenit. Mox enim Hieroſolymis accuſatus quòd contra leges faceret, & illud maximũ periculum perpeſſus, per Tribunum quidem milituũ à Iudaicis manibus liberatus eſt: appellatione autem vſus, Ad Rom. 16. ſub Feſto Romam venit. Quòd autem Corinthi ſcripſerit epiſtolam ad Romanos, ipſe nos finis docet. Primum enim Phœben commendat, dicens eam eſſe miniſtram eccleſiæ, quæ eſt Cenchreis. Cenchreæ autem ſunt regionis Corinthiorum. Præterea autem hæc quoque dicit, Salutat vos Caius hoſpes meus, & totius eccleſiæ. Hoſpitem autem eum appellat qui hoſpitio excipit. Quòd autem Corinthius erat Caius, ex priore ad Corinthios 1. ad Cor. 1. epiſtola facilè licet intelligere. Ipſis enim ſic ſcribit. Gratias ago Deo meo, quod neminem veſtrum baptizauerim niſi Criſpum & Caium. Vltima ergo omnium quæ ex Aſia, & Macedonia, & Achaia miſſa ſunt ſcripta eſt ad Octaua. Romanos epiſtola: & locum habent ſeptimum, vt ex ſcriptis Apoſtolicis docuimus. altas enim Roma miſit. Et primam quidem ſcriptam eſſe exiſtimo ad Galatas. Antequam enim in Macedonia peregrinaretur, pernaſit Phrygiam, & Galatiæ regionem, prædicans Euangelium. Deinde cùm aliquantum temporis in Macedonia, Nona. & Achaia, & etiam in Aſia eſſet verſatus, profectus eſt quidem in Iudæam. Illinc autẽ poſt Epheſum Romam Decima. venit. & cùm intellexiſſet, quòd quidam pietatis decreta confunderent, illis ex ſcripturis petitam medici- Vndecima. nam adhibuit. Et Philippenſibus poſt eos Roma ſcripſit. & id finis declarat epiſtolæ. Salutant enim, inquit vos qui ſunt de domo Cæſaris. Iam verò etiam Epheſijs & Coloſſenſibus eodem ſcripſit tempore, vtriuſque epiſtolæ vno vſus tabellario. Dicit enim in fine vtriuſque, Vt autem & vos ſciatis quæ circa me ſunt quid agã, omnia vobis nota faciet Tychicus charißimus frater & fidelis miniſter in Domino, quem miſi ad vos in hoc ipſum, vt cognoſcatis quæ circa nos ſunt, & conſoletur corda veſtra. In epiſtola autem ad Coloſſenſes Oneſimi Ad Coloſ. 4. quoque meminit. Cum Oneſimo enim, inquit, fideli & dilecto fratre, qui eſt ex vobis, omnia quæ hic aguntur Duodecima. nota facient vobis. Ante has itaque duas collocetur ea quæ ſcripta eſt ad Philemonem. In illa enim hortatur vt recipiatur Oneſimus vt qui in carcere ortum ſpiritalem ceperit. Hic autem eum etiam inter miniſtros Tredecima. collocat. Poſt has autem ad Hebræos quoque ſcripſit, vt finis docet. Salutant, inquit, vos qui ſunt ex Italia. Quatuordecima. Omnium autem vltimam ſcripſit ſecundam ad Timotheum. & hoc rurſus ex eius ſcriptis facile ſciri poteſt. Ego enim, inquit, iam delibor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Hinc quoque ſciri poteſt, quòd ad Epheſi- 2. Tim. cap. 4. os & Coloſſenſes epiſtolas Roma miſit. Tychicum enim, inquit, miſi Epheſum. Hic eſt ergo ordo epiſto- Cap. eodem. larum, quod ad tempus quo ſcriptæ ſunt attinet. Epiſtolam autem ad Romanos præpoſuerunt, vt quæ in ſe omnis generis doctrinam & accuratam copioſamque dogmatum pertractationem contineat. Quidam autem

tem dicunt, vt Vrbem, quæ vniuerſo orbi præerat, & imperij ſceptra tenebat, honoraret, eam, quæ ad illos ſcripta eſt, epiſtolam, primam collocaſſe. Mihi autem, quod prius dictum eſt, videtur eſſe verius. Sed aliarum quidem epiſtolarum argumenta, conuenienti, ſi Deo viſum fuerit, tempore ſcribemus: & vnicuique præponemus. In præſentia autem epiſtolæ ad Romanos inſtitutum ac ſcopum ſummatim dicemus.

ARGVMENTVM EPISTOLAE AD ROMANOS.

VAriam quidem & omnis generis doctrinam per hæc ſcripta exhibet Apoſtolus. Hic eſt autem vniuerſus epiſtolæ ſcopus. Diuinæ incarnationis myſterium, ijs quidem, qui purè ac ſincerè crediderunt, eſt venerabile valdeque adorandũ. Dei enim benignitatem & in homines amorem nos euidenter docet. Qui autem ſunt infidelitatis caligine circumfuſi, & lucis intelligentis nondum ſplendorem ſuſcepere, ea rident quæ ne Angelorum quidem populi poſſunt pro dignitate laudare. Et hoc diuinus Apoſtolus ad Corinthios ſcribens apertè docuit, Verbum enim crucis, ijs quidem, qui pereunt, ſtultitia eſt, ijs autem qui ſalui fiunt, Dei virtus eſt. Ad Romanos itaq; ſcribens, hanc ſalutarem prædicationẽ oſtendit eſſe neceſſariam, & omnibus hominibus tam Græcis quàm Iudæis vtilem ac conducibilem. Quamobrem ante alios omnes, Græcos redarguit, vt qui bonorum ac malorum dijudicationẽ, quæ ab eo qui nos creauit, natura inſita eſt, corruperint, & naturæ leges tranſilierint: deinde Iudæos, qui diuinarum quidem legum doctrinam ſcriptis mandatam acceperunt, nihil tamen ex ea vtilitatis accipere voluerunt, ſed eò maioribus ſupplicijs fuere obnoxij. Poſtea autem dicit Deum & ſeruatorem noſtrum, non ad eorum, qui contra legem fecerunt ac peccauerunt, condemnationem iudicium ſui apparuiſſe, ſed ad donandam peccatorum remiſſionem, mortisque promiſſam diſſolutionem, & ad æternam vitam quæ fuit annunciata. Quia autem ſciebat quidem Iudæos legem nimis amplecti, eos autem qui Marcionis & Valentini hæreſi laborant, & etiam Manichæos, eam nimis accuſare: ſicut præſtantiſſimus aliquis Imperator ab hoſtibus vndique circumſeßus, & hos, & illos inuadit, eisque victis trophæum erigit: ita diuinus Apoſtolus hæreticorum cateruas, & Iudæorum phalanges diuina gratia frangit ac fundit. Quid enim facit? Neque legem nimis extollit propter Iudæorum impudentiam: neque impijs hæreticis eius accuſandæ præbet occaſionem. Sed eam quidem oſtendit id quod opus eſt docuiſſe, & iuſtitiæ doctrinam attuliſſe. Sed eam rectè ſe gerere non potuiſſe, propter eorum quibus data fuerat imbecillitatem. Deinde docet, quòd fides, legis ſcopum in opus deduxit. Quæ enim illa voluit quidem efficere, ſed non potuit, hæc perfecit per ſancti ſpiritus gratiam. Per hæc autem omnia intelligimus, quòd hominum quidem perpetuò curam geſſit Deus qui nos fabricatus eſt. Primum enim in natura poſuit bonorum & contrariorum dijudicationem. Deinde per opificium ac creationem eos 1. Cor. cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui voluerunt deduxit ad pietatem. Etsi enim non omnes voluerunt videre veritatem, qui tamen eam desiderarunt, ea quæ voluerunt assecuti sunt. Ad hæc autem hoc quoque nos docet, quòd non pœnitentia quadam adductus creator omnium, venit ad hanc salutis rationem, sed eam multis retro sæculis per diuinos Prophetas prædixit. Docet etiam Iudæorum reiectionis causam, & eos qui ex gentibus crediderunt hortatur ne aduersus eos efferantur, admonens illos in prædicatione præcessisse. Porro actiuæ quoque virtutis doctrinam orationi dogmaticæ admiscuit, simul & veritatem docens, & mores componens. Hoc est itaque argumentum Epistolæ. Interpretatio autem nos omnia sigillatim docebit melius ac perfectius.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS EPISTOLAE AD ROMANOS INTERPRETATIO.

PAVLVS *seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus:*

Imperatores quidem, & Principes, suarum dignitatum nomina suis scriptis præponũt, supercilia attollentes, & propter authoritatem magnos spiritus excitantes et de se magnifice ac præclarè sentientes. Diuinus autem Apostolus se abortiuum nominat; & primum peccatorem appellat: & se apostolatu indignum esse dicit. Epistolas tamen scribens, quæ illi à gratia impositæ sunt, appellationes, ad eorum, qui illas accipiunt literas, vtilitatem, præponit. Cùm enim scirent qua esset dignitate & authoritate præditus is qui scribebat, maiore studio promptiusq; & alacrius eas accipiebant. Ac primum quidem seipsum Paulum vocat, non vt qui eam appellationẽ ab initio à parentibus accepisset, sed post vocationem ea dignat⁹ esset, vt Simon, Petrus, & filij tonitrui, filij Zebedæi, & Iacob, Israel, & Abraam. Deinde seruum Iesu Christi, quem omnes increduli mortuum & crucifixum & fabri filium appellabant: sed tamen eius seruitutem plus quàm quoduis regnum amplectebatur, & pluris faciebat. Deinde seipsum vocatum appellat, quæ è superis facta fuerat vocationem innuens. Porro autem Apostoli quoque nomen adijcit, se hoc etiam à Deo assecutum esse docens. Postquam enim Dominus duodecim illis hanc appellationem imposuit, hanc quoque ponit diuinus Apostolus, quam non ipse arripuerat, sed ab ipso Domino acceperat. *Vade* enim, inquit, ad ipsum, quia ad gentes procul mittam te. Et hoc declarat per ea quæ sequuntur. Act.22.

Segregatus in Euangelium Dei.

Non à me ipso quidem, inquit, sed ab ipso Deo electus prædicationis ministerium suscepi. Segregauit autem ipsum & Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Et quòd Pater quidem ipsum segregauerit, ipse docet in Epistola ad Galatas, *Cùm* autem placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret filium suum in me, vt euangelizarem ipsum in gentibus. Ad Gal.1.

Quòd autem etiam vnigenitus filius hoc ipsum fecit, rursus dicit Apostolus in Actibus, quòd sibi quidem visus est Dominus in templo: iussit autem vt festinaret, & exiret vtpote quòd Iudæi prædicationem non admitterent, & adiecit, *Vade* quia ad gentes procul mittam te. Hoc ipsum autem dixit etiam Ananiæ recusanti. *Vade* quoniam vas electionis est mihi iste: Act. 22.

Act.9. iste: vt portet nomen meum coram gentibus, & Regibus & filijs Israel. Porro autem beatus Lucas nos docet, quòd cùm Prophetæ, Antiochiæ Domino ministrarent, & ieiunarent, dixit Spiritus sanctus, *Segregate* mihi Barnabam & Saulum ad opus ad quod adsumpsi. Hinc itaque etiam manifesta est trinitatis æqualitas. Ac Dei quidem Euangelium hic appellauit. Paulo pòst autem dicit hoc esse filij. Sic enim dicit. Testis est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo, in Euãgeliũ filij eius. Hęc autẽ non temere adnotaui, sed vt ostenderem quòd citra vllũ discrimẽ eadem aliquando quidem Patris aliquando autem Filio adscribunt veritati Doctores, Prædicationem autem Euangelium appellauit, vt quòd multorum bonorum suppeditationem promitteret. Feliciter enim annunciat Dei reconciliationem, Diaboli dissolutionem, peccatorum remissionem, mortis cessationem, à mortuis resurrectionem, vitam æternam, & regnum cœlorum. Cùm autem dixisset diuinus Apostolus se fuisse segregatum in Euangelium Dei, eius statim ante omnia antiquitatem ostendit, ne stultus fortè quispiam id recentius reputans reijceret. & dicit.

Quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis.

Plenum est enim vetus testamentum ijs quæ à Deo prædicta sunt. Illud autem, *Sanctis*, non temere posuit. Sed primum quidem vt doceret se etiam veterem agnoscere scripturam: Deinde etiam vt omnem alienam scripturam secerneret ac separaret. Ea enim sola scriptura, quæ à Deo est inspirata, vtilitatem in se continet. Iam verò dicit etiam promissi speciem.

De filio suo qui factus est ex semine Dauid secundum carnem.

Per omnes, inquit, Prophetas Deus pater prædixit quę de filio futura erant, qui quanuis ab eo, natura erat genitus ante sæcula, filius tamen Dauid appellatus est, vt qui ex semine Dauid humanam naturam acceperit. Cùm autem Dauid meminisset, necessario addidit illud, *Secundum carnem*, ne natura quidem filius Dauid existimaretur Dei autem gratia. Illa enim adiectio, *Secundum carnem*, innuit quod Dei & Patris verè est filius secundum diuinitatem. Neq; enim in ijs, qui id sunt solum quod videntur, est inuenire adiectum illud, *Secundum carnem*. Matth.1. Testis est beatus Matthæus Euangelista. Cùm enim dixisset, Abraam genuit Isaac, Isaac autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Iudam, & cùm omnem deinceps genealogiam esset persecutus, nusquam addidit illud, *Secundum carnem*. Neque enim ijs, qui erant ipsi homines, eiusmodi conueniebat appellatio. Hic autem, quoniam non solum homo est, sed & Deus ante sæcula qui homo factus est verbum Dei, cùm feminis Dauid meminisset diuinus Apostolus, illud *Secundum carnem*, necessario addidit, nos aperte docens quomodo est Dei quidem filius, quomodo autem filius Dauid dictus sit.

Qui prædestinatus fuit filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri.

Ante crucem quidem & passionem Dominus Christus non solum alijs Iudæis, sed ipsis etiam Apostolis non videbatur esse Deus. Offendebantur enim rebus humanis, cùm eum comedentem, & bibentem, & dormientem, laborantemque viderent. & ne eius quidem miracula eos ad hanc opinionem adducebant. Iam enim cùm primum illud quod in mari factum est miraculum vidissent, dicebant: *Quis* est hic homo? Nã & mare & venti ei obediunt. Et propterea Christus eis etiam dicebat: *Habeo* multa vobis dicere, sed non potestis portare modo. Quando autem venerit ille Spiritus veritatis, ille vos deducet in omnem veritatem. Et rursus. *Sedete* hic in hac ciuitate donec induti fueritis potentiam ex alto, cùm venerit Spiritus sanctus in vos. Ante passionem ergo, habebant eiusmodi de eo opiniones. Postquam autem resurrexisset, & ad cœlos ascendisset, & sanctus Spiritus venisset, & omnis generis miracula venerabili eius nomine inuocato efficeret, sciuerunt omnes qui crediderant eum esse Deum, & vnigenitũ Dei filium. Hoc ergo hic quoque docuit diuinus Apostolus, quòd qui filius Dauid secundum carnem dictus est, definitus & demonstratus est Dei filius per potentiam, quæ à sancto Spiritu exercebatur, postquam Dominus noster Iesus à mortuis resurrexisset. Luc.8. Ioan.16. Luc.24.

Per quem accepimus gratiam & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.

Ipse enim nos prædicatores constituit, omnium gentium nobis mandata salute, & donata ab ipso gratia quæ prædicationi responderet ac conueniret.

In quibus estis & vos vocati Iesu Christi.

Ex ijs, inquit, vos quoque gentibus estis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quarum cultura nobis commissa est. Ne enim existimetis me aliena vsurpare, & agros, qui ab alijs possidentur, inuadere. Dominus enim me omnium gentium prædicatorem elegit.

Omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei, vocatis sanctis.

Et diuinis eos appellationibus honorauit: & arrogantiam repressit. Primum enim eos, non, vt qui totius orbis terrarum dominium obtinerent, ab alijs gentibus secreuit, sed alijs commiscuit. Deinde autem omnibus simul scribit, seruos miscens & mendicos, & eos, qui sibi manibus victum parant, eosque qui propter opes nimias sibi placent, & eos qui magna sunt potestate præditi. Quòd enim ex his quoque aliqui credidissent, docet ipse ex Epistola ad Philippenses. Salutant enim inquit, vos, qui sunt ex domo Cæsaris. Iam verò eos quoque docuit, quòd non scribit infidelibus, sed ijs qui iam crediderunt. Vnde eos etiam vocatos & sanctos appellat, spiritalibus eos laudibus extollens, & eorum in eum qui ipsos illo beneficio affecerat desiderium inflammans.

Ad Phil. cap. 4.

Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & Domino Iesu Christo.

Hic epistolæ inscriptionem perfecit. Paulus enim inquit, seruus Iesu Christi, omnibus qui sunt Romæ dilectis, Dei vocatis sanctis, Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & Domino Iesu Christo. Alia autem omnia interiecit, docens à quonam prædicator sit constitutus, & quænam prædicare iussus sit, & quibusnam hæc offerre ei præscriptum sit. Eis autem precatur primum quidem Dei gratiam. Per hanc enim, quicunque crediderunt, sunt salutem consecuti. Deinde pacem: per quam omnem rectam & ex virtute actionem significat. Cum Deo enim pacem habet, qui Euangelicam vitæ institutionem amplectitur, quique prompto & alacri animo eum in omnibus colit & obseruat. Hæc autem dona non solum Patrem, sed etiam filium suppeditare ostendit.

A Deo enim inquit, Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

Per quæ nos apertè docuit patris & filij æqualitatem.

Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro vobis omnibus, quòd fides vestra annunciatur in vniuerso mundo.

Hoc autem non eis blandiens, sed vera dicens posuit Apostolus. Neque enim fieri poterat, vt quæ Romæ eueniebant, ea illos qui in toto erant terrarum orbe, laterent. In illa enim olim Romanorum Imperatores regiam suam habebant, & illinc emittebantur & qui gentibus præessent, & qui à ciuitatibus vectigal exigerent. Iam verò in illam quoque concurrebant omnes qui regalia profitebantur beneficia. & per hos omnes vbique significabatur, quòd ciuitas Romanorum Christi doctrinam perceperat. Hoc autem ijs qui audiebant maximam vtilitatem afferebat. Vnde & diuinus Apostolus propter hæc Dominum laudabat. Quoniam autem, item dixit se quidem fuisse constitutum omnium gentium Apostolum, multum autem temporis præterierat, ex quo nec ipse ad eos venerat, nec ipsos literis ad veritatem deduxerat, necessario affert excusationem, & Dominum Deum ad suæ in eos affectionis testimonium vocat.

Testis enim mihi est Deus, cui seruio in spiritu meo, in Euangelio filij eius, quòd sine intermissione memoriam vestri facio in orationibus meis, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

Multa sunt genera diuini cultus & seruitutis. Nam & is Deum colit, eique seruit qui Deum precatur, & qui ieiunio vtitur, & qui vacat diuinis eloquijs. & is etiam qui curandorum hospitum curam gerit. Diuinus autem Apostolus se dicit Deo seruire, dum filij eius gentibus præbet Euangelium. & seruire in spiritu, hoc est in data gratia. Ita scit vnigeniti honorem Deo placere. Accurate autem loquens, non dixit se simpliciter iter ad eos petiuisse, sed in voluntate Dei. Si hoc, inquit, placet rerum omnium gubernatori. Si autem vbi de tot hominum myriadum salute agitur, nihil indistinctè petijt diuinus Apostolus, sed petitioni diuinam voluntatem coniunxit, quanam venia digni sumus, qui de rebus sensilibus & disserimus, & eas optamus, nec nostra omnia diuinæ voluntati permittimus, ab eaque pendemus?

Cupio enim videre vos vt impertiar aliquid gratiæ spiritualis.

Sunt hæc quæ dicta sunt plena humilitatis. Non enim dixit, vt dem, sed vt impertiar. Communico enim ex ijs quæ accepi. Et quia primus eis magnus Petrus doctrinam Euangelicam præbuit, necessario intulit,

Ad confirmandos vos.

Non aliam, inquit, doctrinam affero, sed eam quæ iam oblata est confirmare, & arbores iam plantatas irrigare volo. Deinde rursus

sus orationem multa replet moderatione.

Hoc autem est simul consolari in vobis per eam quæ inuicem est fidem vestram & meam.

Non solum enim volo vobis dare, sed etiam accipere. Præceptorem autem etiam excitat discipulorum alacritas.

Nolo autem vos ignorare fratres, quod sæpe proposui ad vos venire, & prohibitus sum vsque adhuc.

Et propositum ostendit, & consilium declarauit. Diuina enim, inquit, gratia me vt vult regit. Cùm autem in medio posuisset illud, *Prohibitus sum hucusque*, docet apertius quam obrem ad ipsos venire voluerit.

Vt aliquem fructum in vobis habeam, sicut & in cæteris gentibus, Græcis & barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum. ita quod in me promptum est vobis euangelizare.

Doctor omnium gentium electus sum. Quamobrem debeo omnibus doctrinæ debitum, non solum Græcis, sed etiam barbaris. Propterea enim etiam diuersas nobis dedit linguas Spiritus sancti gratia. & conuenit quidem tum ijs quibus doctrina magnos spiritus facit, tum ijs qui non sunt eloquentiæ mysterijs initiati, debitum exoluere. *Sapientes* enim eos appellat, qui propter dicendi facultatem linguæque volubilitatem efferuntur. *Insipienter* autem eos, qui ab ijs qui dicuntur sapientes, propter imperitiam ita vocantur. Et quoniam non omnes Euangelij prædicationem suscipiebant, merito adiecit, *Quod in me promptum est*. Meum est enim prædicare. Est autem audientium, credere. Quoniam autem prædicationem sæpe Euangelium appellauit, hoc autem in se habebat memoriam & crucis & mortis, ijs, autem qui nondum crediderunt hæc videbantur esse plena probri & ignominiæ, opportunè subiunxit.

Non enim erubesco Euangelium Christi. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum & Græco.

Non respicio, inquit, quæ esse videtur, ignominiam, sed, quod ex ea proficiscitur, beneficium. Qui enim crediderunt, ex ea salutem colligunt. Ita etiam multa ex sensilibus habent suam quandam occultam operationem. Etenim piper extrinsecus quidem frigidum esse videtur, & ijs qui nesciunt nihil penitus caloris præ se fert: at qui ipsum dentibus comminuit, igni non dissimilis caloris sensum in se suscipit. Et ideo medici hoc calidum potentia nominant, vtpote quòd non videtur quidem tale, sed tale potest reddi. Ita & frumentum potest quidem esse & radix, & culmus, & spica, non tamen videtur esse tale, priusquam in terræ sulcis fuerit seminatum. Iure ergo diuinus Apostolus salutarem prædicationem Dei potentiam appellauit, vt quæ solis credentibus potentiam aperiat, & salutem largiatur. Dicit autem hoc esse omnibus propositum & Iudæis & Græcis. Græcis autem Iudæos præposuit, quoniam Dominus Christus ad eos primos misit sacros Apostolos prædicatores. Ita etiam dicit Deus per Prophetam. Posui te in testamentum generis: in lucem gentium. Genus appellans Iudæos, quoniam secundum carnem ex eis germinauit.

Esa. 42. ubi ita habetur Posuam te in fœdus populi, atque in lucem gentium.

Iustitia enim Dei in ipso reuelatur ex fide in fidem.

Non reuelatur omnibus, sed ijs, qui habent oculos fidei. Docet autem nos diuinus Apostolus, quòd Deus ab initio nobis ita prouidit, eaq; per prophetas prædixit, & ante prophetas habuit in se abscosum de ijs consilium. Hoc etiam enim alibi dicit. Mysterium absconsum in Deo qui omnia creauit. Et rursus. Loquimur sapientiam in Deo absconditam, quam præfinit Deus ante sæcula in gloriam nostram. Et hic itaque non dixit, *Datur* iustitia, sed *Reuelatur*. Quæ enim prius absconsa fuerat, manifestatur credentibus. *Ex fide in fidem*, inquit. Oportet enim credere prophetis, & per illos deduci ad fidem Euangelij. Habet autem hoc quoque aliam intelligentiam. Qui enim Domino Christo credit, & sanctissimi baptismatis gratiam suscipit, & refert gratiam adoptionis filiorum, per ea deducitur vt futuris bonis credat, Mortuorum, inquam, resurrectioni, & vitæ æternæ, & regno cœlorum. Dicit autem Dei iustitiam reuelari per Euangelium, non solum quæ nobis suppeditatur, sed & quæ in ipso dispensationis mysterio apertè ostenditur. Non enim potestate nostram salutem procurauit, nec imperio ac verbo mortis potentiam fregit ac euertit: sed cum iustitia misericordiam commiscuit. Et ipsum vnigenitum Dei verbum Adæ naturam indutum, cùm se ab omni peccato immunem seruasset, eam pro nobis obtulit, & naturæ debito persoluto, commune omnium hominum debitum dissoluit. Sed diuinus Apostolus hæc nos docet apertius in ijs quæ sequuntur. Nos autem interpretationem sigillatim persequamur. Cùm itaque dixisset quòd & Iudæis & Græcis volentibus adest salus, dictum suum scripturæ testimonio confirmauit, & dicit.

1. Cor. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sicut scriptum est, Iustus autem ex fide viuit.

Hoc autem posuit, Iudæorum gratia, docens eos non legalem quidem amplecti debere institutionem, sed sequi suos Prophetas. Hi enim multis retro sæculis futuram per fidem salutem prædicarunt. Hinc itaque desistens Iudæos primum accusare, omnes alios homines accusat, vt qui legem in natura ab opifice positam absque vllo metu transilierint. Eorum autem accusatio habet etiam defensionem Creatoris. Cùm enim eos fabricatus est, non permisit vt instar ratione carentium animalium viuerent, sed eos ratione honorauit, & iudicium, bonorumque ac contrariorum dijudicationem indidit. Et hoc dictum suo testimonio confirmant, qui ante legem Mosaicam in virtute & pietate excelluerunt, & qui rursus iter contrarium ingressi sunt. Et
Gen. 3. enim Adam cùm statim præceptum transgressus esset, & de fructu quem prohibuerat, gustasset, latere quidem conatus est eum vbi sciente conscientia. Deinde in iudicium vocatus, nec factum inficiatus est, nec ad sui defensionem ignorantiam prætendit: sed eius de quo accusabatur culpam in mulierem transtulit. Aperte itaque hoc docet, quòd natura habuit rerum discernendarum potestatem. Ita etiam Cain fratrem quidem clanculum interfecit. interrogatus autem vbi esset frater eius, negauit, & factum
Gen. 4. celare conatus est. Conuictus verò, iustum esse supplicium confessus, & Iudicis sententiæ assensus est, & magis etiam quàm vt venia dignus esset se peccauisse dixit. Innumerabilia autem eiusmodi licet in sacra scriptura inuenire. Et ideo dixit diuinus Apostolus.

Reuelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem in iniustitia detinent.

Natura enim eos vtrunque docuit, & Deum esse omnium Opificem, & fugere quidem iniustitiam, iustitiam verò amplecti. Sed datis sibi præceptoribus, non vt par fuit vsi sunt. Vnde etiam eis futurum supplicium minatus est. Conuenienter autem hic quoque posuit *Reuelatur*, nempe quòd intentatas suppliciorum minas non credant, sed eas sunt postea veras re ipsa experturi. Iram autem Dei supplicium appellat, non quòd Deus vlla animi ratione concitatus puniat, sed vt eos, qui contradicunt ipso nomine terreat. Dicit autem eam de cœlo reuelari, vtpote cùm Deus & Seruator noster illinc sit appariturus. Hoc enim dicit etiam ipse Dominus, Tunc videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli cum potestate magna, & maiestate. Mat. 19.

Quia quod de Deo cognosci potest, manifestum est in illis.

Sed quis hanc eis dedit cognitionem?

Deus enim illis manifestauit.

Qua ratione, & quonam modo?

Inuisibilia enim ipsius, à creatione mundi, per ea quæ facta intellecta conspiciuntur, & sempiterna eius potentia & diuinitas.

Creatio enim, &, quæ fiunt in creatione, horarum mutationes, & temporum vicissitudines, noctisque & diei successiones, nubium quædam veluti parturitiones, auræ ventorum, fructuumque & seminum productiones, & quæcunque eiusmodi, nos apertè docent & Deum esse omnium effectorem, & creationis clauum scite ac sapienter tenere. Qui enim sola sua benignitate & humanitate adductus, fabricatus est, nunquam eorum quæ fecit curam omnem abiecerit, & absque administratione reliquerit. Et ideo non dixit diuinus Apostolus, *Inuisibile* ipsius, sed *Inuisibilia* ipsius. hoc est, eius creatio, & prouidentia, & iusta in vnoquoque sententia, rerumque administrandarum multiplices ac variæ rationes. Quamobrem veniam non merentur, qui cum eiusmodi præceptores habuerint, ex tot disciplinis nullam vtilitatem percepere. Hoc enim subiunxit.

Ita vt sint ipsi inexcusabiles.

Res enim ipsæ propemodum clamant, non posse vllo modo eos deprecari, vt à malis quorum minæ illis intentatæ sunt, liberentur.

Quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, vel gratias egerunt.

Quòd enim Deum esse cognouerunt, ipsi quoque testificantur. Venerabile enim hoc nomen circunferunt, bonas autem, & quas par est, opiniones de ipso habere nolunt.

Sed euanuerunt in cogitationibus suis: & obscuratum est insipiens cor ipsorum.

Stultas enim cogitationes secuti sunt: & infidelitatis tenebras sua sponte susceperunt.

Dicentes esse sapientes, stulti facti sunt.

Appellatione auxit reprehensionem. Seipsos enim nominantes sapientes, seipsos insipientes esse factis ostenderunt.

Et

Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudine imaginis corruptibilis hominis.

Cùm enim noluissent intelligere omniũ quæ sunt opificem esse immortalem, & ab omni interitu liberum, & ijs quæ videntur superiorem, suorum corporum imagines Deum appellauerunt. Neque enim pictores, sculptores, & statuarij, animarum quæ sub aspectum non cadunt imagines imitantur, sed corporum, quæ corrumpuntur & intereunt. Nec hoc eis ad impietatem fuit satis, sed etiam volucrum, quadrupedum, serpentium imagines adorauerunt. Oportebat autem eos videre, quòd eorum alia quidem comedunt, vt quæ sint escule: alia autem abhorrent vt immunda: alia autem fugiunt, vt quæ sint noxia, & eis insidientur. Adeo autem extrema fuit eorum stultitia & stupor, vt eorum quæ comedebant, & quæ abhorrebant, & quæ fugiebant & interimebant, imagines in Deos referrent.

Propter quod tradidit illos Deus in desideriis cordis eorum in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora sua in seipsis.

Illud, *Tradidit*, posuit pro *Permisit*. Dicit autem quòd cùm vidisset eos nec velle per opificium ad effectorem deduci, neque vi rationis indita meliora in rebus agendis eligere, deteriora autem fugere, illos sua prouidentia priuauit: & tanquam cimbam absque rectore ferri permisit, non sinens vt ij gubernarent qui ad extremam vsque impietatem prolapsi fuerant, quæ etiam iniustã & legibus contrariam vitam peperit.

Qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Impietas, inquit, fuit iniquitatis & iniustitiæ fundamentum. Propter vtrunque autem diuina gratia priuati sunt. *Dei* autem *veritatem* vocat nomen Dei: *Mendacium* autẽ, manu factam imaginem. Cùm enim oporteret eos verum Deum adorare, creaturæ diuinum honorem tribuerunt. In eadem enim reprehensiones incidunt ij, qui vnigenitum Dei filium creaturam quidem vocãt, tanquam Deum autem adorant. Oportet enim, vel si Deum existimant, eum cum creatura non coniungere, sed cum Deo qui genuit, Vel si creaturam appellant, ei diuinum honorem non exhibere: Sed eorum quæ sequuntur interpretationem aggrediamur.

Propterea tradidit eos Deus in passiones ignominiæ. Nam & fœminæ eorum mutauerunt naturalem vsum, in eum, qui est contra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt in desiderio sui in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes.

Conuenientiam quandam & proportionem inter se habent impietas & iniquitas. Sicut enim mutauerunt Dei veritatem in mendacium, ita etiam legitimum cupiditatis vsum in Iniustum & nefarium.

Et mercedem, quam oportuit, erroris sui in se recipientes.

Huius enim animi perturbationis extremum est supplicium ignominia. Quæ enim nullus vnquam hostis in eos perpetrauerit, ea lubentissimè & promptissimè amplectũtur: & quod nullus vnquam iudex in eos supplicium statuerit, ij illud in seipsos attrahunt. Et quænam malorum causa est?

Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt.

Si eum enim voluissent cognoscere, diuinas leges secuti essent. Quia autem creatorem negauerunt, illius prouidentia omnino priuati sunt. Quamobrem omne vitij genus in se audacter suscipiunt.

Repletos omni iniquitate.

Iniquitatem, seu iniustitiam, vocat, quæ ex diametro iustitiæ est opposita. Ex ea enim quodlibet vitium ac reprehendendum genus germinat: Ipsa quoque germina prosequitur.

Fornicatione, malitia, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, arrogantes, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos sine affectione, absque fœdere, sine misericordia.

Et fornicationem quidem vocat congressionem, quæ fit non in matrimonio. *Malitiam* autem, mentem belluinam. *Auaritiam* autem, plura habendi cupiditatem, & eorum quæ ad se non pertinent rapidam. *Nequitiam*, animæ ad deteriora inclinationem, & quæ ad proximi detrimentum suscipitur cogitationem. *Plenos inuidia*. Grauis animi perturbatio, & quæ felicitatem proximi ferre nequit. Ea autem & cædem gignit, & dolum concipit. Cain enim inuidia sauciatus, & doli ope vsus, fratrem in campum seduxit, cædem autem perpetrauit: *Maligno*s verò vocat, qui rationis facultate ad insidias comparãdas vtuntur, & proximo pernicie architectantur. *Susurrones* autẽ, qui in aurem loquuntur, & de præsentibus aliquibus male dicũt. *Detractores* verò, qui absen-

tes

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes audacter calumniantur. *Dei osores*, qui infesto sunt in Deum animo. *Contumeliosos*, qui ad contumelias & probra ingerenda proni sunt. *Superbos*, qui ob ea, quibus sunt cæteris superiores, commoda, efferuntur. *Arrogantes*, qui cùm nullâ occasionem habeant vt de se præclarè ac magnificè sentiant, sinè causâ tamen intumescunt. *Malorum inuentores*, qui non solum mala, quæ in communi vsu versantur, sed etiam alia excogitant. *Parentibus* non obedientes. Hoc quoque est maximum & alienissimum vitium, & quod ab ipsâ natura accusatur. *Insipientes*, qui enim in vitam improbam & iniustam impegerunt, ij rationis characteres amiserunt. *Incompositos*, qui vitam improbam & ab omni societate & communicatione alienam amplectuntur. *Amicitiæ expertes*, qui amicitiæ leges nolunt discere. *Sine fœdere*, eos qui, quæ conuenerunt impudèter transgrediuntur. *Immisericordes*, qui se rarum crudelitatem imitantur.

Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, quòd, qui talia agunt digni sunt morte, non solum ea faciunt, sed etiam ijs qui ea faciunt assentiuntur & ea comprobant.

Ostendimus quomodo natura docet & bonorum electionem, & fugam contrariorum. Sed tamen ij, inquit, non satis ducunt hæc facere, sed etiam ijs qui similia faciunt laudes contexunt. Oportebat enim non solum aliorum iniquitatem odisse, sed etiam suam abhorrere. Deinde rursus aliter ostendit nos habere bona & mala discernendi facultatem.

CAP. II.

PROpter quod inexcusabilis es ò homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas, eadem enim agis qui iudicas.

Sed quanuis ita affecti sitis, si iudicandi potestatem ab aliquo acceperitis, eos qui leges transgrediuntur tanquam reos punitis. tantum habetis de rebus bonis & contrarijs iudicium. Sciendum est autem, quòd per quæ alios qui peccant iudicatis, vos quoq; ipsos eisdem sententijs subijcitis. eandem enim in vos iniquitatem suscipere audetis.

Scimus enim, quòd iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.

Est autem manifestum ijs qui sapiunt, quòd qui se iniquè gerunt, diuina sententia puniuntur.

Existimas autem hoc O homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quòd tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis?

Nos quidem scimus, quòd vnicuique se iniquè gerenti iustus iudex tempestiuè supplicium imponet. Vos autem, inquit, qui alios punitis, vestram autem iniquitatem videre non vultis, existimatis fore vt diuinum iudicium effugiatis? Sed hæc non ita habent: Sustinet enim, & diuturna lenitate vtitur, tuam expectans pœnitentiam. Hoc enim intulit.

Ignoras quòd benignitas Dei te ad pœnitentiam adducit? secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis, & iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius.

Quoniam enim dura es & indomita mente, & in improbitate perseueras, feres aduersus teipsum sententiam supplicij, quam nunc quidem Deus differt propter suam misericordiam: Sed eam reuelabit in die cõsummationis, operibusque conuenientes mercedes reddet. Illud autem *Thesaurizas tibi*, rectè posuit, ostendens quòd nullum nostrum dictum vel factum est obliuioni mandatum. Sed & virtutis amatores bonorum Thesaurum sibi congerunt: et qui iniquitatem operantur, similiter malorum thesaurum accumulant.

Iis quidem qui per patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam.

Et virtutis labores docuit, & coronas ostendit. Illud enim, *Per patientiam boni operis*, labores significat. Oportet enim sustinere, & rectè ac fortiter virtutem exercere, & ita eius coronas expectare. Sed labor quidem ad tempus suscipitur, lucrum verò est æternum. Illud autem *Æternum*, non solum vitæ adiungitur, sed & gloriæ, & honori, & incorruptioni. Voluit enim pluribus ostendere bonorum remunerationem.

Iis verò qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniustitiæ, ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci.

Quemadmodum in altera parte, non simpliciter quibuslibet illa bona promisit, nec ijs, qui virtutem otiosè & segniter persequuntur, sed iis, qui possunt eius labores sustinere, ita & in vitio graues minas intentat, non iis, qui casu aliquo in id prolabuntur, sed iis qui illud magno studio aggrediuntur. Hoc enim significat illud

Ex

Ex contentione, & *Qui* non parent veritati, & *Operantis malum*. Similiter autem, inquit, & Iudæos & Græcos & iniquè se gerentes puniet, & pietatis ac iustitiæ curam gerentes coronis dignabitur. Græcos autem nunc vocat, non eos, qui ad diuinam prædicationem accesserunt, sed eos, qui antequam Christus homo factus esset, fuerunt. Non tamen ijs vitam æternam pollicitus est qui idola adorarunt, sed ijs, qui extra legem quidem Mosaicam vitam egerunt, pietatem autem Deique cultum amplexi sunt, & iustitiæ curam gesserunt.

Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco.

Hoc autem non frustra posuit, sed vt his id quod deinceps dicitur connecteret. Est enim Iudæorum accusationem abhinc introducturus.

Non est ergo personarum acceptio apud Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt, & quicunque in lege peccauerunt per legem iudicabuntur.

Omnium enim, inquit, creator Deus est, erit ergo omnium iudex. Et à Iudæis quidé ex lege Mosaica rationem exiget, eos autem qui eam non susceperunt, eos enim vocat sine lege, & deinde peccauerunt, ex natura insita discernendi facultate iustè puniet.

Non enim auditores legis iusti apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

Non enim lex ideo nobis data est vt nostras aures demulceat, sed vt ad bonorum actionem deducat.

Cùm enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex.

Quòd lex enim diuina actionem exigit, testatur qui ante legem Mosaicam pijs quidem vsi sunt rationibus, bonis autem actionibus vitam exornauere, & sibiipsis legem tulere.

Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia, & inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum secundùm Euangelium meum per Iesum Christum.

Ostendit legem naturæ cordibus inscriptam, & conscientiæ & accusationem & defensionem veritate ornatam. Ego autem me operæpretium facturum existimo, si quod dicitur aliquo exemplo manifestum effecero. Quando enim illum in Beniamin actum exordiebatur admirabilis Ioseph, & tan-

Gen. 43. & 44.

quam qui calicem à seruo suffuratus esset eum apprehendere conabatur, fratrum veluti in igne mentem probans; aperte ostensa est conscientiæ testimonij potestas. Tunc enim, tunc ei quidem tragediæ mentem nequaquam adhibere volebant, sed eius, quod ante duos & viginti annos admissum erat, sceleris recordabantur, & illi quidem dicebant fratris sui iunioris sanguinem ex manibus eorum requiri. Ruben autem sibi factarum admonitionum reminiscebatur. Conuenienter huic similitudini describamus futurum iudicium, & conscientiam eorum qui extra legem vixerunt, quæ nunc quidem se defendit & ignorantiam adducit, nunc autem culpam agnoscit, & latæ sententiæ veritatem prædicat. Ita & Abimelech cùm haberet conscientiæ testimonium, Deo dicebat, *Domine* gentem innocentem & iustam interficies? Nonne ipse mihi dixit, Soror mea est, & ipsa mihi dixit, Frater meus est? In corde puro cogitaui verbum hoc. Cùm autem hæc docuisset diuinus Apostolus, conuertit sermonem ad Iudæum, & dicit. Gen. 20.

Ecce tu Iudæus cognominaris.

Hoc enim erat olim nomen commune & venerabile, & ideo non dixit Nominaris, sed Cognominaris.

Et requiescis in lege.

Non enim laboras, vt qui extra legem versatur, quærens quid sit agendum, sed habes legem quæ te omnia apertè docet.

Et gloriaris in Deo.

Vt qui te prætulerit omnibus gentibus, quæ erant in toto orbe terrarum, vt qui magnam tui curam gerere dignatus sit, & legem dederit, & vt qui te per Prophetas instituerit.

Et nosti voluntatem eius.

Dei scilicet.

Et probas vtiliora.

Pro eo quod est, dignoscis quæ inter se sunt contraria, iustitiam, & iniustitiam, temperantiam & intemperantiam, pietatem & impietatem.

Instructus per legem.

Illa enim hæc te docuit.

Et confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium.

Hic ostendit quidnam eos elatos & arrogantes faceret, & aperuit quodnam esset eorum aduersus proselytos supercilium.

Habentem formam scientiæ, & veritatis in lege.

Eorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eorum enim omnium characteres tibi diuina lex attulit.

Qui ergo alium doces, teipsum non doces. Qui prædicas non furandum, furaris. Qui dicis non mœchandum, mœcharis. Qui abominaris idola, sacrilegium committis. Qui in lege gloriaris, per legis præuaricationem Deum inhonoras?

Ostendit eum nullã ex data sibi lege vtilitatem accepisse, sed tantum propter scripta exultare & sibi valde placere: & alios quidé conari docere, factis autem, verbis suis contradicere: & frustra in lege gloriari. Affert autem etiam testimonium ad suæ accusationis confirmationem.

Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est.

Non solum enim causam non dedisti vt Deus glorificaretur, sed multorum etiam linguas ad maledicta commouisti. Cùm tuã enim sceleratam & iniquam vitam viderent, eum qui te elegit blasphemijs & maledictis apertè incessebant. Cùm autem eos ita ostendisset nihil ex lege Mosaica vtilitatis cepisse, transfert orationem ad circuncisionem, & ostendit eam quoq; esse inutilem, quando fuerit aliorum operum expers.

Circuncisio enim prodest si legem serues: Sin autem sis præuaricator legis, circuncisio tua præputium facta est.

Diuinus Apostolus dicta prophetica secutus est. Vniuersorum enim Deus dicit
Hier.9. per Hieremiam prophetam. Omnes gentes incircuncisæ carne: Domus autem Israel in-
Hier.4. circuncisi cordibus suis. Et rursus, *Circuncidamini* Deo, & ostendens quamnam dicat circuncisionem Deo placere, subiunxit. *Et circuncidamini* præputium cordis vestri durum. Ex hoc loco impulsus diuinus Apostolus ostendit circuncisionem esse superuacaneam, si non adsit animæ circuncisio. Ea enim propter ipsam data est. Si ipsa enim nõ adsit, nulla est alterius vtilitas. Solius enim signaculi locum obtinet. Sicubi autem habemus aurum vel argentum, vel lapides pretiosos, vel vestem sumptuosam, illic solemus signacula imponere. Sed quando nihil horum est intus repositum, tunc est superuacaneum imponere sigillum.

Si ergo præputium iustitias legis custodiat, nonne præputium illius in circuncisionem reputabitur?

Lex, inquit, factum & opus exigit. Cùm tu ergo, qui es circuncisus hoc non habeas, qui habet autem præputium hoc habeat, tu iure quidem legis transgressor voceris, ille verò tuam honorabilem appellationem iure acceperit: & non amplius quidem vir habens præputium, vt tu ei conuiciari soles, no minetur, sed potius circuncisus, vt qui animæ vitium amputauerit.

Et iudicabit, quod est ex natura præputium, legem consummans, te, qui per literam & circuncisionem es præuaricator legis.

Merito admirari debemus insignem Apostoli sapientiam. Non enim legem naturalem scriptæ oppositum, sed nomen probri ac ignominiæ plenum honesto ac venerabili, circuncisioni scilicet præputium. Hoc autem, inquit, est ab accusatione liberum. non enim quis sua sponte ita nascitur, sed opifex ita fingit naturam. Quamobrem nec vllum hinc damnum ad virtutis amatores processerit. Tu autem accepisti quidem à maioribus signum circuncisionis, habes autem legem quæ indicat quid sit agendum, sed factis scopo legis resistis. Cùm autẽ ostẽdisset circuncisionem pro signo quidé datam, sed effectam postea superuacaneam, ostendit deinceps Iudæi quoque appellationem nihil habere vtilitatis.

Non enim qui in manifesto, Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne, est circuncisio, sed qui in occulto est Iudæus, & circuncisio cordis in spiritu non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Confugit hic apertè ad testimonia Prophetica quæ posuimus superius. *Circuncidamini* enim, inquit, præputium cordis vestri durum.

CAP. III.

CVm sic Iudeorũ superciliũ cõtraxisset, & ostendisset eos frustra circuncisione, & lege, & Iudæi appellatione gloriari, ne quis existimaret eos propter odium & maleuouolentiam hoc facere, subiungit.

Quid ergo amplius Iudæo est, aut quæ est vtilitas circuncisionis?

Si alienigenarum, inquit, gentium aliqui, pietate ac virtute ornati, ijs, quæ à Deo dicta sunt, fruuntur: cur nam Deus Israelem à gentibus separauit, eisque dedit circuncisionem? Iudæum autem amplius habere dicit, quòd is gentibus honore præferatur.

Multum per omnem modum.

Elegit enim eorum maiores: ab Aegyptiorum potentia liberauit: vt clara esset eorũ fama, & in ore omnium versaretur, per omnis generis miracula effecit, legem ad auxilium dedit: Prophetas eis constituit.. Hoc enim dicit, *Multa per omnem mundum.* His autem omnibus silentio prætermissis, solam legislationem posuit.

Primum quidem quia illis credita sunt eloquia Dei.

Maximus hic honor est, cùm aliæ gentes solam discernendi facultatem ex natura haberent,

berent, eos legem quoque accepisse.

Quid enim si aliqui ex his non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuabit? Absit.

Sciebat, inquit, Deus iam ab initio quinam legem essent seruaturi, & qui eam trãsgressuri. Qui itaque non crediderunt, nequaquam diuinis beneficijs exitium attulerunt. Etsi enim omnes homines in eum ingrati fuerint, non diminuet ingratus eorum animus Dei gloriam. Hoc enim declarauit per ea quæ subiunguntur.

Est autẽ Deus verus, omnis autem homo mendax.

Concedamus, inquit, nullam omnium hominum Deo quam par est gloriam reddere, sed omnes ingrati animi crimine laborare. hoc enim dicit, Omnis autem homo mendax, quidnam ex eo Dei gloriæ decesserit? Hoc etiam alibi posuit beatus Paulus. *Si non* credimus, inquit, ille tamen fidelis manet. Se enim ipsum negare nõ potest. Hic autem etiam scripturæ testimonio vtitur.

Sicut scriptum est, Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudiceris.

Psal.50. Illud autem *vt*, non reddit hic rationem, sed euentum significat. Neque enim ideo peccamus, vt Dei humanitatem, & clementiam ostendamus, sed ipsi quidem beneficiorum fontes suppeditat salutem procurans omnibus. Homines autem, cùm sint libero arbitrio præditi, hi quidem Dei cultum præferunt, illi verò contraria via ingrediuntur, & finem vitæ suæ conuenientem assequuntur. Porrò autem Deus eos etiam beneficio afficiens, iustam habet in eis iudicandis defensionem, quod omni ratione
Mich.6. eorum curam gerit. Sic etiam dicebat ad Israelem. Populemi, quid feci tibi, vel qua te
Hier.2. tristitia aut molestia affeci, respondemihi. Deinde sigillatim beneficia commemorat. Ita & per Hiere. clamat: *Quod* nam delictum in me inuenerunt Patres vestri, quòd longe à me recesserunt, & post vana ambulauerunt, & vani facti sunt? & rursus adducit beneficiorum catalogum. Diuinus autem Apostolus, tanquam ex aduersariorum persona syllogismum inducit,

Sin autem nostra iniquitas Dei iustitiam commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus Deus qui infert iram? Secundum hominem dico, absit.

Necessario posuit oppositionem, quæ ab alijs affertur, & negatione quàm sit absurda ostendit. Non enim, inquit, hæc dico sed aliorum rationes adduxi. Id enim est, *Secundum hominem.*

Alioqui quomodo iudicabit Deus mundum? Si enim veritas Dei abundauit in meo mendacio in gloriam ipsius, quid adhuc ego tanquam peccator iudicor?

Est, inquit, absurdissimum hæc dicere. Iusta est enim Dei sententia nec mea iniquitas Deo clementiæ gloriam conciliat. Esset enim summa iniuria, si, qui illi gloriam conciliauerunt ab eo punirentur, & æterno supplicio afficerentur. Hoc enim nec iniustissimorum hominum quisquam fecerit, nedum is ex quo scatent fontes iustitiæ.

Et non sicut blasphemamur, & sicut dicunt aliqui nos dicere, Faciamus mala vt veniant bona, quorum iudicium iustum est.

Nihil, inquit, horum dicimus: sed alij nos calumniantur, qui quidem calumniæ pœnas luent. Scire autem oportet, quod cùm sancti dicant Apostoli, *Vbi abundauit* peccatum, illic abundauit & gratia, quidam, qui Dei cultui pietatique seruiebant, falsa in eos conferentes, illos dicere dicebant, faciamus mala, vt veniant bona, sed non hic erat doctrinæ Apostolicæ scopus. Contrà enim decreuerunt vt ab omni iniquitate abstineretur. Sed eos, qui ad sanctam prædicationem accedebant, bono animo esse iubebant, vtpote priorum peccatorum remissione eis à Deo data. Nos autem interpretationem hic sistentes, & mentem interiecta quiete recreantes, eum, qui dedit os homini, eumq; qui surdus & qui surdaster est, fecit, laudemus, & vt nos Apostolicæ doctrinæ intelligentiam doceat oremus. Dabit enim omnino qui dixit, Petite & dabitur vobis; quærite Matth.7. & inuenietis: pulsate & aperietur vobis. Luc.11. Cum quo patri cum sanctissimo Spiritu gloria conuenit, & magnificentia, nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

TOMVS SECVNDVS.

IAM diximus, diuinum Apostolum velle ostendere Deum & seruatorem nostrum Iesum Christũ necessario hominem factum esse, & ea de causa & de ijs qui extra legem, & etiam de ijs, qui sub ea vixerunt, locutus est, & probauit & illos legem naturalem, & hos legem Mosaicam esse transgressos, & vltimo esse supplicio dignos, & optimũ medicum imitatus est, qui docet prius grauitate morbi eius qui laborat; deinde medicamentorum auxilium adhibet: Ita enim & ipse cùm horum & illorũ iniquitatem coarguisset, ipsosque & reos & supplicio dignos ostendisset, offert deinceps fidei medicamentum, & diuinæ dispensa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

spensationis benignitatem docet, & dicit.

Quid ergo præcellimus eos? Prius enim causati sumus Iudæos & Græcos omnes esse sub peccato, sicut scriptum est, Non est iustus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinauerunt, omnes inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum non est vsque ad vnum: sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant. Venenum aspidum sub labijs eorum. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio & infelicitas in vijs ipsorum, & viam pacis non cognouerunt. Non est timor Dei ante oculos eorum. Psal. 5.

In ijs quoque quæ superius interpretata sunt, cùm circumcisionem cum præputio contulisset, subiunxit, *Quid ergo* amplius Iudæo est? Hic quoque volens gratiæ Euangelicæ excellentiam ostendere, ait, *Quid ergo* præcellimus eos? ostendimus enim & eos qui extra legem, & eos qui sub lege fuerũt, peccasse. Adiecit autem etiam Dauidicum testimonium, vt quòd valde proposito argumento conueniat. Breuitatis autem maximam curam gerens, hoc facit, alioqui omnes Prophetas ad Iudæorum accusationem vocasset, qui hæc de ijs, & his adhuc absurdiora dicunt, vnde subiunxit.

Scimus quòd quæcunque lex loquitur ijs qui sunt in lege loquitur. Post scimus, deest autem.

Hoc autẽ etiam valde accuratè & exactè posuit. Non dixit enim *De ijs* qui sunt in lege, sed *ijs* qui sunt in lege. Multa enim dicit & de Babylonijs, & de Persis, & Medis, & Aegyptijs, & alijs pluribꝰ gentibus. Sed tamẽ, quæ de ijs prædicta sunt, Iudæis quoq; obtulit.

Vt omne obstruatur, & subditus fit omnis mundus Deo.

Illud *Vt*, rursus quodam sibi proprio loquendi modo adiecit. Non enim ideo fert legem vniuersorum Deus, & præcepta dat hominibus, vt eos reddat peccatis obnoxios, sed ipse id facit, eorum salutis curam gerens. Qui autem contrarium iter ingrediuntur, ad se supplicium attrahunt. Deinde dona fidei ostensurus, ostendit prius omnes ea indigere, & ante alios eos maximè qui lege gloriantur & propter illam sibi valde placent.

Quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo.

Legis Mosaicæ alia quidem naturæ cognitioni conueniebant, vt, *Non* Adulteraberis, *non* occides, *non* furaberis, *non* dices falsum testimonium aduersus proximum tuum, Honora patrem, & matrem, & quæcunque eiusmodi. Sciebant enim ij etiam qui eam legem non susceperant, vnumquodque eorum non solum esse accusationi, sed etiam supplicio obnoxium. Alia autem tulit legislator, quæ Iudeis eo solo tempore conferebant, quemadmodum circuncisionem, & sabbatum, & sacrificia, & aquiminaria ac lauacra, & quæ de leproso, & eo qui seminis fluxione laborat, cõstituta sunt & alia his similia, quæ aliorum quidem signa sunt, ipsa autem per se adimpleta, non sufficiunt ad eum iustum reddendum, qui ea exequitur. Quamobrem diuinus quoq; Apostolus dixit, *Quia ex* operibus legis non iustificabitur omnis caro corã ipso. Et ne quis eum legẽ vituperare existimaret, subiunxit,

Per legem enim cognitio peccati.

Lex, inquit, perfectiorem peccati cognitionem hominibus indidit, & vt ipsum vehementius accusaretur effecit: ad rectè autem exercendam virtutem hominibus sufficere non potuit. Cùm sic ostendisset legem esse solum bonorum honestorumque magistram, ostendit gratiæ potentiam.

Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege & Prophetis.

Quis Apostolicæ sapientię potentiam satis pro dignitate admiretur? Simul enim ostendit & legem cessauisse, eamque suo patrocinio gratiam defendere. Aptè autem etiã posuit illud, *Manifestata* est. Quod enim erat occultatum dispensationis mysterium omnibus manifestum reddidit. In gratiæ autem & legis collatione victoriæ excellentiam ostendit, demonstrans legem & Prophetas esse testes gratiæ.

Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes eos qui credunt.

Repetijt quod prædictum fuerat, vt adijceretur quod restabat. Quia enim dixit *Iustitia* Dei manifestata est, deinde quædam interposuit, hoc dicto necessario repetito, ostendit per fidem in Dominum Christum eos illa frui, siue sint Iudæi, siue Græci, qui eam assequi desiderant. Illud enim *In* omnes, dicit Iudæos: super omnes autem, eos qui sunt ex alijs gentibus. Et pergit hoc docere apertius.

Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei.

Paucis omnes reos esse ostendit & gratia egere.

Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu.

Sola enim fide allata, peccatorum remissionem accepimus: quoniam veluti quoddam redemptionis pretium dominus Christus suum corpus obtulit:

Quem

Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in suo sanguine.

Propitiatorium erat lamina aurea, quæ super arcam ponebatur. Habebat autem vtrinque effigies Cherubin. Illinc autem sciebat, sacra obiens Pontifex, Deum esse propitium. Docet ergo diuinus Apostolus verum propitiatorium esse Dominum Christum. Illud enim vetus huius typum expressit. Conuenit autem ei hoc nomen tanquam homini, non tanquam Deo. Tanquam Deus enim ipse responsum reddit per propitiatorium. Vt homo autem, hanc etiam appellationem recipit, sicut & alias, vt ouis, & agnus, & peccatum, & multa dictum, & quæcunque eiusmodi. Et antiquum quidem propitiatorium erat sanguinis expers, quoniam erat etiam inanimatum: sanguinis autem hostiarum guttas recipiebat. Dominus autem Christus & Deus est & propitiatorium, & Pontifex, & agnus, & in suo sanguine nostram salutem procurauit, solam à nobis fidem exigens. Exod. 25. 26. 36. Ad Heb. 9.

Ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore.

Et suam bonitatem ostendit Deus, qui diu lenis patiensq; fuerit hominibus qui seinique gerebant, & legem non seruabant: & iustitiam suam omnibus manifestam reddidit. Quòd autem non sine causa eos qui delinquebant perpessus est, sed hoc eis salutis medicamentum præparans, dicit,

Vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.

Vtrunque enim sciendum est, & quòd iustè & humanè ac clementer vniuersorum Deus nostra administrauit, & benigne nobiscum egit: & quòd quisquis Domino Christo credit, fruitur iustitia quæ est ex fide. Cùm dona gratiæ sic breuiter ostendisset, rursus ad dicendum de lege reuertitur, & ostendit eam cedere gratiæ.

Vbi est ergo gloriatio? Post gloriatio, deest tua.

Legendum est per interrogationem. deinde responsio.

Exclusa est.

Non dixit, Dissoluta est, sed Exclusa est, pro eo quod est, Non habet amplius locum. Gloriationem autem vocat altos Iudeorum spiritus & nimiam arrogantiam. Sibi enim placebant, & se magnificè efferebant, tanquàm soli diuina prouidentia fruerentur. Sed cùm diuina gratia apparuisset, & in omnes gentes diffusa esset, cessauit Iudæorum gloriatio. Compendiosam enim sibi parandę salutis rationem Deus dedit hominibus, nempe fidem. Hoc enim etiam per ea quæ deinceps sequuntur docuit Apostolus.

Per quam legem? factorum? Non, sed per legem fidei.

Non sine causa autem fidem legem appellauit, sed Hieremiæ Prophetiam in memoriam reuocans. *In diebus* enim, inquit, illis, & in illo tempore, disponam domui Israel & domui Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum, quod disposui Patribus ipsorum. Si autem lex Mosaica appellata est testamentum, & nouum rursus similiter testamentum nominatum est, hoc autem decernit vt Christo credatur, prophetice diuinus Apostolus appellationem legis fidei coniunxit. Deinde quod de fide dicit adtexit. Hier. 31.

Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

Legem hic dixit Mosaicam. Sed tamen non dicit, *Arbitramur* fide iustificari Iudæum, sed hominem, quod quidem est commune naturæ nomen. Vnde syllogisticè subiunxit.

An Iudæorum Deus tantum? Nonne autem & gentium? Imo & gentium.

Deinde tanquam certum, & cui contradici non potest, sententia confirmat.

Quoniam quidem vnus est Deus, qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem.

Vnus est, inquit, omnium Deus, vnus omnium opifex, & fieri non potest vt eorum quidem curam gerat, illorum verò nõ gerat. Omnibus ergo qui credunt salutem præbet. Circuncisionem autem vocat Iudæos, Preputium verò gentes. Soluit autem etiam eam quæ incidit obiectionem.

Legem ergo destruimus per fidem? Absit. Sed legem statuimus.

Multis enim iam retro sæculis & lex & Prophetæ fide prædixerunt. Fidem ergo suscipientes, legem confirmamus. Deinde affert horum probationes, & cùm posset plurima Prophetarum testimonia adducere, pergit ad ipsam Iudæorum radicem, & ostendit Patriarcham Abraam iustitiam per fidem acquisisse, & dicit.

CAP. IIII.

QVid ergo dicemus Patrem nostrum Abraam inuenisse secundum carnem? Secundũ carnem, non cũ patrem nostrum, Abrahã, sed eum quod inuenisse, coniungit.

Quam, inquit, antequam Abraam Deo crederet, iustitiam eius per opera fuisse auduimus? Secundum carnem enim dicit, eam, quæ est in operibus. quoniam per corpus opera peragimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si enim Abraam ex operibus iustificatus est, habet gloriationem: sed non apud Deum.

Bonorum operum implementum, eos quidem qui operantur coronat, sed Dei benignitatem & humanitatem non ostendit. Sed fides facit vtrunque manifestum, & eius qui credit in Deum affectionem & Dei benignitatem, quoniam approbans, & amplectens fidem, eum qui illa præditus est, victorem declarat, & corona donat. Et hoc confirmat per scripturæ testimonium.

Quid enim dicit scriptura? credidit Abraam Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

Non enim ex lege vitam instituens beatissimus Abraam diuinum testimonium assecutus est, sed ei qui vocauit credens, iustitiæ fructum collegit.

Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

Qui est enim iustitiæ operator, mercedem postulat. Iustitia autem ex fide est donum Dei vniuersorum. Hoc enim docent etiam quæ sequuntur.

Ei vero qui non operatur, credenti autem in illum, qui iustificat impium; reputatur fides eius ad iustitiam.

Cùm sic per Patriarcham Abraam ostendisset fidem esse lege antiquiorem, alium rursus eius fide dignum testem citat, Dauid Prophetam & Regem: cui vniuersorum Deus factas Abrahæ promissiones renouauit: sicut enim Patriarchæ Abraam pollicitus est se in eius semine omnes gentes benedicturum, ita etiam dixit diuinissimo Dauid, *Semel* iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar. Semen eius manet in sæculum, & thronus eius tanquam sol coram me, & tanquam luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis. Et rursus, *Ponam* in mari manum ipsius, & in fluuijs dextram eius. Et rursus. Et adorabunt eum omnes Reges terræ. Omnes gentes seruient ei, & cætera eiusmodi. Et quoniam ostendit beatum Abraam per fidem iustitiam acquisiuisse, antequam autè data lex esset, natus fuerat Abraam, ostendit necessario Dauid, qui sub lege vixit, fidei testimonium dedisse, & dicit.

Psal.88.

Ibidem.

Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputauerit Dominus peccatum.

Psal.31.

Lex, inquit, ijs qui peccant supplicium intulit. Propheta autè eos beatos existimat, qui peccatorum remissionem acceperunt. Manifestum est ergo, quod nos beatos prædicat, & gratiæ dona laudat. Ostendit autè hanc esse omnibus propositam, & dicit per interrogationem.

Beatitudo ergo hæc in circuncisione, an etiam in præputio?

Deinde rursus ex Patriarcha Abraam confirmat id quod est propositum.

Dicimus enim quòd reputata est Abrahæ fides ad iustitiam. Quomodo ergo reputata est? Ei qui est in circuncisione, an ei qui est in præputio? Non in circuncisione, sed in præputio.

Ostendit non solum lege, sed ipsa etiam circuncisione, fidem esse antiquiorem, & quòd antè circuncisionem patriarcha iustitiæ secundum fidem testimonium accepit. Vbi nam ergo circuncisione opus habuerit qui ex fide iustitiam acquisiuit, hoc apertè docet.

Et accedit signum circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præputio.

Non est, inquit, circuncisio iustitia, sed testimonium iustitiæ, & signaculum, & signum fidei quam ante circuncisionem acceperat.

Vt sit pater omnium credentium per præputium, vt imputetur eis iustitia & pater circuncisionis.

Sic oportet distinguere. Ostendit enim Patriarcham Abraam primum quidem patrem eorum qui ex præputio crediderunt, quoniam & ipse cùm adhuc haberet præputium, Deo fidei donum obtulit, præterea autè & Iudæorum, vt qui fuerint cum illo circuncisionis participes. Et hoc ipsum docet apertius per ea quæ inferuntur.

Non ijs tantum qui sunt ex circuncisione, sed & ijs qui sectantur vestigia fidei quæ est in præputio patris nostri Abraam.

Si quis enim ex gentibus excitus, circuncisione non accepta, illam patriarchæ fidem secutus fuerit, quam ante circuncisionem ostenderat, illius cognatione non frustrabitur. Cùm enim vniuersorum Deus, præuidisset se vnum populum ex Iudæis & gentibus congregaturum, & eis per fidem salutē præbiturum, vtrunque in patriarcha Abraam prius descripsit. Cùm enim ostendisset ipsum etiam ante circuncisionem iustitiam ex fide acquisijsse, & post circūcisionem nō ex lege Mosaica vitam instituisse, sed in fidei vestigijs hęsisse, eum patrem gentium appellauit, vt ad illum & Iudæi & Græci respicientes, neque hi circuncisionem, neque illi præputium, sed vtrique eius fidem imitentur. Neque enim circuncisionem, nec præputium, sed fidem iustitiam appellauit diuina scriptura. Cùm sic ostendisset fidem esse lege & antiquiorem & præstabiliorem, ostendit rursus legem esse promissione facta

cta Abrahæ recentiorem, ostendens gratiam esse lege antiquiorem. De ea enim factę sunt promissiones Abrahæ. Pollicitus est autem se in semine eius esse omnes gentes benedicturum. Per dominum autem Christum promissum fidem accepit.

Non enim per legem promissio Abrahæ aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei.

Cùm enim Deo credidisset, non autem cùm ex lege Mosaica vitam instituisset, accepit promissionem benedictionis gentium.

Si enim qui ex lege, hæredes sunt, exinanita est fides & abolita est promissio.

Si enim qui ex lege vitam instituerunt, bona promissa assequuntur, Abraam quidem frustra Deo credidit: Falsa autem sunt, & non vera, quæ illi à Deo promissa facta sunt.

Lex enim iram operatur.

Lex enim consueuit eos punire, qui eam transgrediuntur. Iram enim supplicium appellauit.

Vbi enim non est lex, nec præuaricatio.

Lex enim punit eos qui transgrediuntur: legi enim coniuncta est obseruatio & trangressio, cùm hi quidem propter virtutis studium eam lubenter seruent, illi verò propter socordiam eam securè transgredi sibi in animum inducant.

Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei solum qui est ex lege, sed & ei qui est ex fide Abrahæ, qui est pater omnium nostrum.

Iudeorum supercilium contraxit, vocans semen Abrahæ, eos qui fidem Abrahæ sunt imitati, etiamsi sint alieniginæ. Si autem lex punit eos qui transgrediuntur, gratia autem donat peccatorum remissionem, hæc confirmat Dei promissionem, donans gētibus benedictionem. Quia autem & gentium & Iudæorum patrem vocauit Abraam, confirmat id quod dicit scripturæ testimonio.

Gen.17.

Sicut scriptum est, Quia patrem multarum gentium posui te.

Deinde exemplo confirmat testimonium.

Ante Deum cui credidisti, qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt.

Sicut enim, inquit, Deus est creator omnium, & omnium Deus & curator, ita etiam Abraam omnium patrem elegit, non solum Iudæorum, sed omnium qui credunt. Docet autem etiam quàm insignis fuerit fides Abrahæ.

Qui præter spem in spem credidit, vt fieret pater multarum gentium secundum quod dictum est. Sic erit semen tuum. Nec infirmatus est fide, nec postquam considerauit corpus suum emortuum, cùm esset centum annorum, & emortuam vuluam Sarræ.

Post dictum est, deest, ei. Gene.33. Deest, Sicut stellæ cœli & arena maris.

Videns enim sterilem quidem coniugem, vtrunque autem imbecillā senectute opprimi, nullamque susciendorum liberorum, si rationem humanam spectes, esse spem relictam, nec vllum esse antiquius exemplum, quod eū posset consolari, diuinum promissum fideliter, hoc est firmam fidem adhibendo, suscepit. *Præter* spem enim dicit, eam quæ est secundum naturam. *In spe* autem promissio Dei.

In repromissione etiam Dei non hæsitabat diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, & plenissimè sciens, quòd id, quod promisit, potens est & facere.

Non enim respexit ad naturæ imbecillitatem, sed absque vlla hæsitatione eius creatori credidit.

Ideo & reputata est illi ad iustitiam.

Supple fides. Ita cùm & in ijs qui sub lege, & in ijs qui ante legem fuerunt, fidem viguisse ostendisset, ad id quod est propositum orationem conuertit.

Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quòd reputata est ei fides ad iustitiam, sed & propter nos quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitauit Dominum nostrum Iesum ex mortuis.

Et patriarcha, qui videbat mortuam suæ coniugis vuluam, credidit quòd facile esset Deo promissum implere, & nos audientes Iudæos vocantes Dominum nostrum mortuum, eum resurrexisse credimus. Et nos itaque fructus fidei colligamus, & iustitiam, quę ex ea nascitur, carpamus. Non enim frustra scripta sunt quæ Dominus Deus fecit patriarchæ Abrahæ, sed vt nos illa videntes fidem similem ostendamus. Illud autem *Qui suscitauit* Dominum nostrum Christum, dixit secundum humanitatem. Qua enim passus est, ea & resurrexit. Carnis autem passio, non est diuinitatis, quæ est ab omni passione & affectione aliena.

Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.

Pro nostris enim peccatis passionem subijt, vt nostrum debitum exsolueret, & vt eius resurrectio communem omnium resurrectionem procuraret. per illam enim & iustificationis commoda accipimus; & in baptismo consepulti, peccatorum remissionem suscipimus. Cùm fidei vires sic ostendisset, & gratiæ dona aperuisset, confert suam orationem ad exhortandum, vt actiuæ virtutis cura agatur, adhortans. Quia enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

exorta fidei dixit legem esse otiosam, & ostendit patriarchã iustitiam ex fide acquisijsse, ne ij, qui se otio totos dedunt, hinc occasionem acciperent actiuæ negligendæ virtutis, vtpote quòd sufficeret fides ad iustificandum, moralia dicta necessario admiscet, & dicit.

CAP. V.

Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc accessum habuimus per fidem in hanc gratiam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ Dei.

Fides quidem dedit vobis remissionem peccatorum, vosque ab omni reprehensione alienos, iustosque, per lauacri regenerationem, effecit. Conuenit autem vos eam seruare pacem, quam cum Deo inijstis. Cùm enim ei hostes essemus, reconciliauit nos vnigenitus carne susceptа Dei filius. Simultatem autem illam peccatum peperit. Initam ergo pacem iustitia conseruabit. Ad eam autem persequendam nos non parum incitari conuenit, spem, quæ nobis data est, reputantes, & quam nobis dandam esse gloriam Deus est pollicitus. Susceptorum enim laborum remunerationem, non mercedem, sed gloriam appellauit, ostendens quanta futura sit remuneratio. Quia autem eo tempore multas molestias sustinebant, iniurijs, contumelijs ac tormentis innumerabilibus mortis generibus affecti, iure quoque de ijs affert consolationem.

Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus.

Apertè suam insuperabilem animi magnitudinem ostẽdit. Non dixit enim, Afflictiones sustinemus, sed *Gloriamur in afflictionibus*. Gloriamur, inquit, & de nobis magnificè ac præclarè sentimus, vt qui simus Domini passionum participes. Et hoc quidem non dixit apertè. Ita enim sentire, est eorum, qui vt est eius sententia, perfecti sunt. Alios autem ex futuris consolatur.

Scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit.

Quando aliqua molesta & difficilia quempiam circumsederint, si fortiter ferat eorum impetus, probatus efficitur, & futurorum spe nititur. Illa est autem non falsa, & quæ quod verum est habet. Hoc enim dixit illud, *Non confundit*, vtpote cùm qui sperant quidem, sed spe falluntur, erubescant, & pudore afficiantur.

Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Sancti enim spiritus gratia, quam per baptismum accepimus, nostrum in Deum desiderium accendit. Deinde etiam docet causam amoris.

Christus enim, cùm adhuc essemus secundum tempus infirmi, pro impijs mortuus est. Vix enim pro iusto quis moritur. Nam pro bono forsitan quis audeat mori. Vet. trad. habet vt quid. enim & c. & legit interrogatiuè.

Cogitamus enim, quòd cùm adhuc delinqueremus, & iniquè nos gereremus, morboque impietatis adhuc essemus implicati, Dominus Christus mortem pro nobis susceperit, & hinc benignitatis & clementiæ abyssum intelligimus. pro iusto enim vix quisquam mortem subierit. Ipse verò propter insignem charitatem pro peccatoribus mortem subijt. Hoc enim subiungit.

Commẽdat autem charitatem suam Deus nobis, quod cùm nos adhuc peccatores essemus, secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est.

Deus autem insignem suam in nos charitatem ostendit, quòd Christi mors non pro iustis fuerit, sed pro peccatoribus. Nunc enim ostendit, quòd per fidem in ipsum iustificati sumus, quando autem pro nobis mortem subijt, omni adhuc peccatorum generi eramus obnoxij. Illud autem *Secundum* tempus, pro eo quod est in tempore, opportunè, ac tempore conuenienti. Idem autem dicit etiam in epistola ad Galatas, Quando autem venit plenitudo temporis, misit filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Gal. cap. 4.

Multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum.

Qui enim pro impijs & iniquis execrabilem illam mortem subijt, clarum est, quòd eos etiam, qui in illum crediderunt, à supplicio liberabit. Iram enim futurum supplicium appellat.

Si enim, cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij ipsius, multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

Si cùm inimici infestique essemus, tanta nos cura dignos existimauit vt filium suum pro nobis morti traderet: quomodo fieri potest, vt facta reconciliatione, nos æternæ vitæ non simus participes? Ac rursus quidem certè vocat filium Dominum Christum, qui est idem Deus & homo. Clarum est autem, vt existimo, vel maximè hæreticis,

cis, in qua nam natura passio facta sit.

Non solum autem hoc, sed etiam gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum per quem nunc reconciliationem accepimus.

Non solum enim vitam immortalem expectamus, sed etiam in vita præsenti vt Deo familiares effecti gloriamur, de Christo Domino cogitantes, qui intercessor ac mediator noster factus pacem procurauit. Ab hoc deinceps loco diuinæ dispensationis reuelat mysterium, & incarnationis causam docet.

Propterea sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

Cùm Dominus Deus Adam fabricatus esset, & ratione ornasset, dedit vnum præceptum ad rationem exercendam. Neque enim fieri poterat, vt qui esset rationis particeps, & bona ac mala discernendi facultatem haberet, absque vlla lege viueret. Is deceptus mandatum transgressus est. Supplicij autem comminationem legislator mandato coniunxit ab initio. Is itaque, cùm mortis decreto factus fuisset obnoxius, ita Cain & Seth & alios genuit. Hi verò omnes, vtpote ex eo geniti, habebant mortalem naturam, eiusmodi autem natura multis indiger, & cibo, & potu, & indumentis, & habitatione, & diuersis artibus. Eorum autem vsus sæpe ad mediocritatis exuperationem incitat. Mediocritatis autem exuperatio peccatum generat. Dicit itaque diuinus Apostolus, quòd cùm Adam peccauisset, & mortalis propter peccatum factus esset, vtrunque ad genus peruenit. Ad omnes enim homines mors peruasit, quatenus omnes peccauerunt. Non enim propter primi parentis peccatum, sed propter suum, vnusquisque mortis decretum suscipit.

Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo. Peccatum autem non imputabatur cùm lex non esset.

Non, vt nonnulli existimabant, eos accusat qui legem præcesserunt, sed omnes simul. Illud enim *Vsque* ad legem, non dicit vsque ad legis principium, sed vsque ad finem legis, pro eo quod est donec lex dominata est, habuit peccatum vires suas. Si enim non sit lex, non potest esse transgressio.

Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Mosen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adam qui est forma futuri.

Mosen legem appellat. Hoc autem licet etiam inuenire in Euangelijs, Habent Mo- Luc. 16.

sen & prophetas. Ita etiam diuinus Apostolus in secunda ad Corinthios dicit. Sed vsque in hodiernum diem cùm legitur Mosès, velamen positum est super cor eorum, pro eo quod est, lex. Regnauit itaque, inquit, mors ab Adam vsque ad apparitionem Seruatoris nostri, tunc enim susceptа est. Lex enim, inquit, & prophetæ vsque ad Ioannem prophetauerunt. A tempore autem Ioannis regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Regnauit autem mors etiam in eos qui non peccauerunt in similitudine transgressionis Adæ. Etsi enim illud mandatum non transgressi sunt, alia tamen delicta commiserunt. Adam autem appellauit Christi typum. Ipsum enim vocat futurum hac de causa, quòd sicut ille, qui primus peccauit, mortis decreto subiectus est, & totum genus primum parentem secutum est: ita etiam Dominus Christus, cùm summam iustitiam adimplesset, mortis potentiam dissoluit, & qui primus ex mortuis resurrexit, omnem naturam hominum ad vitam reducet, & quia Adam typum Christi vocauit, ostendit eius excellentiam. 1. Cor. 3. Matth. 11.

Sed non sicut delictum, ita & donum.

Sed quomodo?

Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit.

In pœna, inquit, Dominus Deus iustitiæ decretum seruauit, & cùm Adam peccasset, & morti esset traditus, vniuersum genus est consecutum: multo vtique iustius in Dei benignitate & clementia iustitiam seruari, & Domini Christi resurrectionis omnes homines esse participes. Dominum autem Christum hominem hic appellauit, vt Adæ typum perfectè ostenderet, quia sicut illic per vnum hominem mors, ita per vnum hominem hic est mortis dissolutio.

Et non sicut per vnum hominem donum. Nam iudicium ex vno in condemnationem, Gratiam autem ex multis delictis in iustificationem.

Superat, inquit, gratiæ munificentia iustitiæ decretum. Tunc enim cùm homo peccasset, totum genus pœnas luit. Nunc autem cùm omnes homines se impiè & iniquè gerant, non supplicium irrogauit, sed vitam donauit.

Si enim vnius delicto mors regnauit, per vnum multo magis gratiæ abundantiam & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per Iesum Christum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si per vnum hominem trangressio, mortis potentiâ confirmauit: clarum est, quòd, qui copiosa Dei dona acceperũt, erunt morte potentiores, & cum Christo regni ab omni exitio ac interitu alieni, & vitæ æternæ erunt participes.

Igitur sicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationem, ita & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ.

Ne dubitate, inquit, de ijs quæ à me dicuntur ad Adam respicientes. Si enim illa vera sunt, vt sunt, & cùm ille trangressus esset, vniuersum genus mortis decretum susceptit, clarum est quòd seruatoris iustitia vitam omnibus hominibus procurat. Et rursus hoc ipsum, aliter dicit, orationem varians & continuè reuoluens ac circumagens, vt œconomiæ mysterium nos apertius doceat.

Sicut enim per inobiedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obedientiam iusti constituentur multi.

Exactè hic & in Adam & in gratia posuit illud, *Multi*. Nam & in illis inuenimus aliquos, qui à maioribus peccatis alieni fuerunt, vt Abel, & Enoch, & Noe, & Melchisedech, & Patriarchas, & eos etiam, qui in lege clari insignesq; fuere, & post gratiam, multi vitam iniustam & sceleratam amplectuntur. Ita cùm nos ab Adam diuinæ incarnationis causas docuisset, quæ incurrit dubitationem opponit, & eius solutionem inducit. Ea autem in legem incurrit, quæ inter Adã & Seruatoris nostri aduentum data est. Et ideo dixit diuinus Apostolus.

Lex autem sub intrauit, vt abundaret delictum.

Illud autem *Vt*, non pro causa posuit, sed ex suo proprio modo loquendi. Vult autem dicere, quòd nec priori quidem tempore reliquit Deus homines sua curatione & prouidentia destitutos. Sed Iudæis quidem legem dedit, per illorum autem studium ac diligentiam pietatis quoque lumen alijs gentibus ostendit. Propriè autem posuit illud *Subintrauit*, quoniam promissi quod datum erat patriarchæ Christus erat finis. In semine enim tuo, inquit, benedicẽtur omnes gentes terræ. Inter Abraam autem & Christum lex media ingressa est. Ita autem exactius quidem docuit quòd peccatum malum est, ipsum autem compescere ac profligare non potuit, sed etiam magis auxit. Quo enim plura præcepta data sunt, eo plures transgressiones fuerunt. Sed diuinus Apostolus breuem solutionem intulit.

Vbi autem abundauit peccatum, superabundauit gratia:

Dei, inquit, beneficentiæ detrimentum non attulit: sed insignem eius bonitatem magis ostendit.

Vt sicut regnauit peccatum in morte, ita et gratia regnet per iustitiam in vitam æternam per Iesum Christum Dominum nostrum.

Hic compleuit caput. docet autem, quòd sicut peccatum, quod mortem peperit, regnauit in mortalibus corporibus, animi motus ad mediocritatis exuperationem incitans: ita gratia iustitiam per fidem credentibus largita, non habet regnum tempore peccato æquale, sed æternum, & sine fine. Peccatum enim corporibus imperabat, eorum autem morte à regno cessabat. Qui enim mortuus est, vt vult diuinus Apostolus, à peccato iustificatus est. Sed post resurrectionem, cùm à corruptione interituque aliena & immortalia corpora facta fuerint, regnabit in eis gratia, peccato nullum deinceps locum habente, vbi enim perturbationes animi cessauerint, non erit locus peccato. Deinde rursus aliam emergentem dubitationem proponit, & nullo negotio dissoluit.

CAP. VI.

QVid ergo dicemus? manebimus in peccato vt gratia abundet? Absit.

Negatione quàm id sit absurdum ostendit. Hoc autem posuit propter id quod iam ante dictum est: Vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia. Non illi autem sufficit enuntiatiua negatio, sed hoc etiam alia ratione ac methodo aggreditur.

Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo?

Et quomodo mortui sumus?

An ignoratis, quòd quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus?

Negasti, inquit, peccatum, & mortuus illi factus es, & Christo consepultus es, quomodo ergo fieri potest, vt tu illud peccatum suscipias?

Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quemadmodum Christus ex mortuis suscitatus est per gloriam patris, ita & nos in vitæ nouitate ambulemus.

Ipsum baptismatis mysterium docuit te peccatum fugere. Baptismus enim habet typum mortis Domini. In illo autem tu & mortis & resurrectionis fuisti vnà cum CHRISTO particeps. Oportet ergo te nouam qandam vitam viuere, & ei conuenientem

nientem, cuius tu resurrectionis fuisti particeps. *Gloriam* autem patris vocat diuinitatem Christi. Etenim in alia dicit epistola. *Vt deus* Domini nostri Iesu Christi pater gloriæ. Et Dominus in Euangelijs. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quòd si Hæretici hanc interpretationem non admiserint, ne sic quidem vnigeniti gloriæ quidquam detrahent. Etsi enim pater eum suscitauit, suscitauit vt hominem: Vt homo enim etiam passionem suscepit. Iohan. 2.

Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

Quoniam salutiferum baptismum vocauit mortis typum, nominis immutatione resurrectionem apertè innuit. Quod rectè enim plantatur, enascitur.

Hoc scientes, quod vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt non vltra seruiamus peccato.

Veterem hominem non appellauit naturam, sed malam mentem. Eam autem dicit esse baptismo mortificatam, vt sit corpus otiosum peccato. Hoc enim significat illud, vt otiosum sit corpus peccati, vt peccato nõ amplius seruiat. Deinde hoc etiam apertius ex alia docet similitudine.

Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

Quis enim vnquam vidit mortuum vel alienum cubile constuprantem, vel homicidio manus suas cruentantem, vel aliquid aliud turpe & flagitiosum agentem?

Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quòd etiam simul cum illo viuemus.

Oportet itaque & nos Christo consepultos peccato quidem esse mortuos, expectare autem resurrectionem. Deinde rursus ponit exemplum.

Scientes quod Christus resurgens à mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Quòd autem viuit, viuit Deo.

Per hæc verba satis docuit, eos qui crediderunt volens à peccato abducere. Semel inquit, mortuus est Christus, nec vt bis moriatur fieri potest, habet enim corpus immortale, & ideo vnũ etiam baptismũ percipimus. Ne aliam ergo per baptismum remissionem expectes. Pulchrè autem dixit eum mortuum esse peccato. Non erat enim morti obnoxius, peccatum enim non fecerat, sed propter nostrum peccatum mortem subierat.

Ita & vos existimate, vos esse quidem peccato mortuos, viuentes autem Deo in Christo Iesu.

Et vos itaque in peccati quidem operatione vestra esse membra mortua ostendite: vitam autem secundum Christum amplectimini, per quam, vitam immortalem assequemini. Oportet itaque vos huic doctrimæ mentem adhibere, & peccati quidem insidias fugere, Christum autem, qui nos seruauit, ad auxilium vocare. Inuocatus enim præsto aderit, & suam nobis opem præbebit. Cum quo patri cum sancto Spiritu gloria conuenit & magnificentia nunc & semper & in sæculà sæculorum. AMEN.

TOMVS TERTIVS.

NE ergo regnet peccatum in mortali vestro corpore, vt obediatis concupiscentijs eius.

Regnum in hoc differt à tyrannide, quòd existat quidem Tyrannis, inuitis subiectis, Regnum autem, ijs volentibus quibus imperatur. Suadet ergo, ne peccati potestati amplius assentiamur, Dominus enim humana carne susceptа eius regnum euertit, & vt qui mortalibus, & adhuc patibile corpus habentibus leges ferret, ea statuit, quæ illorum imbecillitati respondeant, & non dicit, Ne tyrannidem exerceat peccatum, sed ne regnet. Illud enim est illius proprium, hoc verò, nostræ mentis. Animi enim perturbationum motus, & vexatio, inest nobis natura: eorum autem quæ sunt prohibita actio à nostra mente dependet. Ostendit autem etiam bellum nõ diuturnum futurum, corpus mortale appellans. Cùm id enim mortis terminũ acceperit, cessat etiam animi perturbationum insultus. Iubet ergo nos non deponere quidem peccati tyrannidem, sed ei non cedere immodicè accendenti appetitiones corporis.

Neque exhibete membra vestra arma iniquitatis peccato.

Cùm regni mentionem feciſſet, eius quoque necessario armaturam ostendit: nosque victoriæ parandæ rationem docuit. Peccatum enim nostris aduersus nos membris armis vtitur.

Sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viuentes.

Et hoc iam dixit: Sic & vos existimate esse mortuos quidem peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu, pro eo quod est. Cùm Christo consepulti estis, & consurrexistis. Peccato itaque mortui estis, & aliam vitam quæritis,

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et membra vestra arma iustitiæ Deo.

Ostendit non malum esse corpus, sed boni Dei opificium. Potest enim si rectè honestèq; ab anima gubernetur, Deo seruire, & suum munus obire. Electionis itaque ad id quod est deterius inclinatio, præbet membra veluti quædam arma peccato: & rursus, cognitionis in ea quæ bona & honesta sunt affectio, efficit vt membra diuinis legibus inseruiant. Sobrij enim & temperantis musici lingua offert conuenientem musicam vniuersorum Deo: Ebrij verò & dissipientis, insuauem blasphemiæ vocem furiosè emittit. Ita etiam ea veris sermonibus ornatur, & falsis inquinatur. Ita etiam oculus pudicè & impudicè, torueque & humanè intuetur. Ita etiam manus & occidit, & miseretur, &, vt semel dicam omnes corporis partes & arma iusticiæ fiunt, si mens velit: & rursus peccati, quando illa peccati potestatè amplexa fuerit. Diuinus autem Apostolus aliunde quoq; ostédit victoriæ facilitatem.

Peccatum enim, inquit, non amplius vobis dominabitur.

Non amplius, inquit, natura sola luctatur, sed opem ferentem habet gratiam spiritus. Hoc enim subiunxit.

Non enim sub lege estis, sed sub gratia.

Docet enim, quòd ante gratiam lex solum docebat quid esset agendum: iis autem, quibus ipsa imponebatur, nullum penitus auxilium afferebat. Gratia autem, præter legis impositionem, præbet etiam auxilium, & propterea lege est perfectior, quæ fit à gratia legis latio, vtpote cùm auxilium soluet difficultatem. Deinde rursus soluit occurrentem dubitationem.

Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia?

Propter eos qui sunt contentiosiores & reprehendendi cupidiores, hanc obiectionem posuit, & primum quidem negauit, rei absurditatem ostendens, & dixit,

Absit.

Deinde docet pluribus contrarium.

An nescitis, quòd cui vos exhibetis seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam?

Cui seruire volueris oportet ei te iubenti parere, non enim fieri potest vt duobus dominis simul seruias. Repugnat autem ex diametro iusticia & peccatum. Hoc etiam dixit Dominus in sacris Euangelijs. Nemo potest duobus dominis seruire. Matth. 3.

Gratias autem Deo, quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in quem traditi estis typum doctrinæ.

Et eorum mutationem ostendit, & quàm hoc sit ei gratum aperuit, Deo hymnum offerens. Eratis enim, inquit, serui peccati: vestra autem sponte liberaque animi voluntate illius dominium excussistis, & spiritalem doctrinam amplexi estis.

Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.

Peccati seruitutem excussistis, iustitiæ autem iugum subijstis. Fieri ergo non potest vt cùm hoc habeatis, illius præceptis cedatis.

Humanũ dico propter infirmitatem carnis vestræ.

Naturæ exhortationem metior. Scio enim quæ in mortali corpore mouentur animi perturbationes.

Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ ad sanctificationem.

Per hæc quoque ostendit non esse corpus accusandum, sed, quæ eum malè ducit, mentem. Nihil autem à nobis quod non præstari possit exigit, sed vt quæ peccato exhibuimus, ea sola iustitiæ præbeamus. Atqui illi quidem iniusta iubenti paruimus, huic autem si pareamus, id nobis conciliabit sanctificationem.

Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

Illius enim solius iussa implebatis, non admittebatis autem leges iustitiæ. Deinde etiam aliunde ostendit differentiam.

Quem ergo fructum habuistis tunc?

Vos, inquit, dicite emolumenta peccati, imò verò est potius superuacaneum id interrogare. Etenim vos tacentes acceptum damnum confitemini, nanque pudore suffundimini. Hoc enim subiunxit.

In quibus nunc erubescitis.

Etsi enim sit quispiam longè impudentissimus, postquam à voluptate cessauit, pudore afficitur. Adijcit autem præterea maiorem & acerbiorem fructum peccati.

Nam finis illorum mors est.

Mortem autem dicit, non hanc temporalem, sed æternam.

Nunc vero liberati quidem à peccato, serui autem facti Deò, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem autem, vitam æternam.

In his opposuit quidem peccato Deum, pudori autem sanctificationem, æternæ autem morti vitam æternam.

Stipendium enim peccati mors est.

Quia olim quidem regnauit, nunc autem tyrannidem exercet, & arma eius membra quæ malè reguntur appellauit, meritò etiam mercedem græcè ὀψώνιον appellauit, ita enim solent appellare tesseram frumentariam militarem. Etenim dicit in epistola ad Corinthios, *Quis vnquam* militat suis stipendijs? 1. Cor. 9.

Gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro amen.

Hic non dicit mercedem, sed gratiam. Est enim Dei donum vita æterna. Etsi quis enim summam & absolutam iustitiam præstiterit, temporalibus laboribus æterna in æquilibrio non respondent. Hæc cùm dixisset de eo quòd eos peccare non oporteat qui vitam ex gratia instituunt, rursus conuertit orationem ad conferendum legem cum gratia: & huius quidem ostendit potentiam, illius verò imbecillitatẽ, & docuit quòd hac quidem exorta illa cessauit. Sic autem incipit.

CAP. VII.

An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quòd lex in homine dominatur quãto tempore viuit?

Vos, inquit, rectè scitis qui in lege educti estis, quòd lex iis dominatur qui adhuc supersunt. Affert autem etiam exemplum rei propositæ conueniens, & dicit.

Nam quæ sub lege est mulier, viuente viro alligata est legi. Sin autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Post lege, desest viri.

Deinde hoc docet apertus.

Igitur viuente viro vocabitur adultera si fuerit cum alio viro. Sin autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro.

Adulteram, inquit, vocat lex, non eam, quæ post mortem coniugis alij coniungitur, sed eam quæ coniuge superstite cum alio copulatur, eam enim, vt quæ legem matrimonij iniuria afficiat, puniri iubet. Clarum est ergo, quòd postquam vir vitam finierit, ex lege, & non contra legem facit vidua, quæ alij nupserit, Et sciebat quidem diuinus Apostolus, quòd lex viuentibus quoque separandi matrimonij facultatem dederit, quando id non gratum esset, sed dominicum præceptum exaudijt, quod dicit Moses hanc legem dedisse ad cordis Iudæorum duritiam: sed lege naturæ hæc non ita habuisse. Vnum, inquit, virum & vnam fœminam creauit Deus, in ipsa creatione matrimonij legem statuens. Et propterea illo relicto, ad legem, quæ de mortuis lata est, accessit, & subiunxit.

Itaque fratres mei et vos mortificati estis legi per corpus Christi, vt sitis vos alterius qui ex mortuis resurrexit.

Atqui exemplo conuenienter consequens erat dicere, Lex mortificata est, hoc est cessauit. Sed Iudæorum imbecillitatis rationem habens, legem enim valde amplectebantur: nec hæreticis, qui veteri testamento sunt infesti, eius accusandę occasionem dare volens, non dixit legem cessauisse: sed dixit nos legi mortificatos esse per baptismum salutarem, deinde cùm resurrexissemus, alteri coniunctos esse, qui ex mortuis resurrexit, hoc est Domino Christo. Et quoniam coniũctionem & matrimonium nostram in Christum fidem appellauit, meritò matrimonij quoque fructum ostendit.

Vt fructificetis, inquit, Deo.

Quis est autem fructus? Vt membra nostra sint arma iustitiæ. Valde autem sapienter ostendit ipsam legem iubere vt Christo coniungamur. Non prohibitum enim, inquit, erat quominus posset mulier alij viro nubere post prioris mariti mortem. Deinde rursus ostendit differentiam.

Cùm enim essemus in carne.

Hoc est dum in legis statu ageremus. Carnem enim vocauit eas leges quæ carni datæ sũt, de cibo, & potu, & lepra, & ijs similibus.

Passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris.

Non dixit sub lege, sed per legem. Ipsa enim non operabatur peccatum, sed ipsa peccatum accusabat. Peccatum autem bono malè vsum est. Neque verò membra nostra, operabantur peccatum, sed per membra nostra, animæ ad id quod est deterius inclinatio, perfecit eius operationem. Quid autem ex eo eueniebat?

Vt fructificarent morti.

Per hæc autem nos docuit, quòd ante gratiam, dum sub legis statu ageremus, peccati vehementiores impetus sustinebamus, cùm lex quid esset quidem agendum ostenderet, auxilium autem non ferret.

Nunc autem soluti sumus à lege.

Rursus parcè loquens in cautione perstitit: & non dixit, *Soluta est lex*, sed *nos soluti sumus* à lege, (Est autem græce κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, id est, Ociosi facti sumus à lege) lex scilicet nobis ociosa facta est, neque enim ex illa amplius vitam instituimus.

Et quomodo soluti sumus? mortui in qua detinebamur.

Cùm enim legi obnoxij essemus, accessimus ad baptismum. Simul autem cũ Christo mortui, ac cum ipso resurgentes, legislatori coniuncti sumus, nec legitima viuendi ratione amplius opus habemus. Ipsam enim

spiritus

Universidad de Deusto
Biblioteca

spiritus gratiam accepimus, Hoc enim etiam sequentia declarant.

Ita vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ.

Et literæ quidem opposuit spiritum, veteri autem nouum, vt litera quidem legem ostenderet, veteri autem, eius cessationem. Hier. 31. Nam & Deus dicit per Hieremiam *Disponam* domui Israel & domui Iudæ testamentum nouum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum, in die quo apprehensa ego manu ipsorum eduxi eos è terra Aegypti. Quare etiam per Prophetam ostensa est differentia, & cum nouum testamentum apparuerit, oportet vetus cedere. Hæc cùm dixisset diuinus Apostolus, & prouideret, vtpote qui diuina esset gratia dignus habitus, quòd quidam ex hæreticis hæc ad veteris testamenti accusationem accepturi essent, & existimaturi veterem legem esse alicuius alius Dei, necessario quoque ponit obiectiones, earumque affert solutiones.

Quid ergo dicemus? Lex peccatum est?

Multa posuit in ijs quæ prius dicta sunt, quæ ijs, qui legem vellent maledictis impetere, præberent occasionem ad eam accusandam, nisi afferret propositam quæstionum solutionem. *Lex enim* subintrauit, vt abundaret peccatum, & *Lex iram* operatur, & *Ex operibus* legis non iustificabitur coram eo omnis caro, & quæ sunt his similia. Vnde ad solutionem posuit horum ipsorum obiectionem. Ac primum quidem blasphemam & improbam esse ostendit interrogationem, et negatiuam posuit orationem.

Absit.

Deinde docet legis vtilitatem.

Sed peccatum non cognoui nisi per legem.

Non solum inquit, non est lex peccati magistra, Absit, sed contrà etiam peccati accusatrix. Neque enim cognouissem quid malum, nisi illa me docuisset.

Nam et concupiscentiam nesciebam nisi lex dixisset, Non concupisces.

Illud *Non* cognoui, et *Nesciebam*, non hic ignorationem omnino significant, sed hoc dicit, Naturalis discretionis exactiorem cepi cognitionem per legem.

Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiã.

Ostendit eam esse omnio ab accusatione liberam. Quia enim dixit aucta esse peccata per legis impositionem, ne quis existimaret legem illius fuisse causam, necessario illius modum ostendit. cùm enim peccatum ex lege lata pugnæ ac contentionis occasionẽ cepisset, imbecilliorẽ rationẽ expugnauit.

Sine lege enim peccatum mortuum erat.

Nisi sit enim lex, quæ quid sit agendum ostendat, et quod non agendum prohibeat, non est locus peccato. Deinde exemplo hoc manifestum efficit.

Ego autem viuebam sine lege aliquando.

Adam enim ante transgressionem non habebat metum mortis.

Sed cùm venisset mandatum, reuixit peccatum, ego autem mortuus sum.

Cùm enim Deus de arboribus statuisset præceptum, statim Diabolus per serpentem accessit ad mulierem, et fallacibus illis sermonibus vsus est. Illa autem inescata, cùm fructus pulchritudinem aspexisset, à voluptate quidẽ superata est, præceptum autem transilijt. Vnà autem cum Adam mortis decretum accepit. Fuerat enim ille etiam esus particeps.

Et inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

Legem quidem et mandatum omnino defendit, peccati autem improbitatem refellit. Mandatum enim, inquit, vitam suppeditat: ad id autem quod est deterius conuersio, mortem peperit. Propter ea propriè posuit illud, Inuentum est, vt ostendat aliud quidem esse legis institutum, aliud verò quod propter peccatum accidit.

Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit.

Idem diuerse dixit.

Quare lex quidem sancta, & mandatum sanctũ, & iustum, & bonum.

Legem appellat eam quę Mosaica dicitur. mandatum vero, quod Adę datum est. Quamobrem ipsum quoque pluribus laudibus ornauit, vt quod à pluribus accusaretur, Qui enim otio se totos dedunt, & virtutis labores suscipere recusant, Dominum quoque Deum accusant quòd mandatum dederit. Si enim, inquit, quod erat futurum ignorabat: quomodo Deus, qui futura non præscit? Sin autem cum præuideret transgressionem, dedit mandatum: ipse est causa transgressionis. Oportebat autem eos intelligere, quòd rerum honestarum malarumque discernendarum facultas est propria eorum qui sunt rãtione prediti. Eorum enim, quæ ratione carent, natura non habet hæc discernendi facultatem. Est enim rapax lupus, leo crudiuorus, & vrsi et pardi his similia faciunt, nec habent sensum peccati, nec conscientiam, quæ ab ijs quæ facta sunt pungatur. Homines autem, etiam si nullus interfit ijs quæ fiunt, erubescunt, et quæ

quæ à se suscipi ausa sunt pertimescunt. Cõscientia enim accusationẽ comparat. Quomodo ergo fieri poterat, vt qui tali essent natura prediti, sine lege viuerent? Deus ergo eam ob causam mandatum statuit, vt & propriam naturam agnosceret, & legislatorem timeret. Licet autem etiam videre legislatoris humanitatem. Non enim difficilem aliquam legem tulit, sed quæ vel facillime seruari posset. Concesserat vt liceret frui omnibus fructibus, vnius autem solius esse participem vetuerat, non illi vnẽ inuidens: quomodo enim, qui illi omnium potestatem dederat, sed eum docens seruitutis terminos, & vt in creatorẽ beneuolo esset animo instituens, & rationis facultate prædito sui exercendi occasionem præbens. Si autẽ non seruato præcepto, mortis decreto subiectus est, non est hoc culpa eius qui dedit, sed eius qui transgressus est. Neq; enim medicus, qui iubet egroto vt à frigidę potu abstineat, hoc facit ei inuidens, sed eius sanitatem procurans. Quòd si ille nõ seruato præcepto, frigidam aquã biberit, ipse ad se damnum attrahit: medicus autẽ nulli est culpæ affinis. Ac Dominus quidem certè Deus & Adam & totũ illius genus omni cura & studio dignatus est, & vt alijs omissis, veniã ad id quod est maximum, & omnium principalissimum: Propter illum, & illius genus, vnigenitum Dei verbum homo factum est, & mortis potentiam fregit, quæ ab illo initium ceperat: & resurrectionem pollicitus est, & cœlorum regnum parauit. Quare & illius transgressionẽ sciebat, & futuram medicinam parauit. Propterea ergo diuinus Apostolus & sanctum & iustum & bonum præceptum appellauit. Sanctum quidem, vt quod id quod oportet docuerit. Iustum autem, vt quod in transgressores recte sententiam tulerit. Bonum vero, vt quod ijs qui illud seruant vitam præparet. Deinde rursus ponit dubitationem quæ incurrit.

Quod ergo bonum est, mihi factum est mors?

Et rursus vt solet negat,

Absit.

Et ostendit malorum causam.

Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem.

Est obscurum propter nimiam breuitatem. Hoc autem dicit. Per bonum, hoc est per legem & mandatum, ostenditur mihi peccatum, scilicet malum & improbum. Et quomodo ostenditur operans mortem? Ex fructu enim cognosco arborem, & dum video mortem, illius matrem odi. Lex autem est horum mihi magistra. Non est ergo lex mala, quæ hæc docet, sed peccatum malum est, quod mortẽ conciliat. Ad id autẽ quod est deterius inclinatio, facit vt peccatum sit in nostra electione.

Vt fiat supra modum peccans peccatum per præceptum.

Etsi enim natura ipsum ostendit, lex tamen nos perfectius docuit quàm sit eius insignis improbitas. Ei autem quod est Fiat, aliquid deest. Subauditur enim, apertum. Sic enim antea diximus. Sed peccatũ vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem, vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatũ. Hoc est, vt per mandatum manifestetur peccatum supra modũ peccare, hoc est, esse malum. Deinde tanquam præstantissimus pictor quispiam, nostræ naturæ & peccati bellum describit.

Scimus autem quod lex est spiritualis.

Legem rursus ornat laudibus. Quid enim hac appellatione esse potest honorabilius? Diuino enim, inquit, spiritu scripta est. Huius gratiæ cùm esset particeps beatus Moses legem conscripsit.

Ego autem carnalis sum venundatus sub peccato.

Introducit hominem ante gratiã ab animi motibus & perturbationibus obsessum. Carnalem enim vocat eum, qui nondũ spiritalem gratiam est assecutus. Illud autem venditus sub peccato, per id quod à Propheta vsurpatur intelligamus. Ecce, inquit, Esa. 50. peccatis vestris venundati estis. Hoc etiam hic dicit, Transfugi ad peccatum, & me illi venundedi.

Quod enim operor non intelligo.

Qui enim à voluptate vel etiam ab ira vincitur, illa animi perturbatione ebrius, non habet apertam peccati cognitionẽ. Sed postquam ab illa perturbatione quieuerit, mali tunc sensum accipit. Non enim quod volo hoc ago, sed quod odi illud ago. Hoc à lege pulchrè efficitur, nempe vt doceat quid sit malum, & eius odium animæ inserat. Illa autem, *non volo*, & *odi*, non necessitatem, sed imbecillitatem significant. Non enim necessitate aut vi aliqua impulsi peccamus, sed à voluptate deliniti, ea facimus, quę vt scelerata & flagitiosa ab horremus. Vetus habet: Non quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malũ, illud ago.

Sin autem quod nolo illud facio: consentio legi quòd bona sit.

Illud enim odium quo in peccatum afficior, à lege accepi. Legem itaque defendo, & eam recte habere fateor.

Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

Hæc declaratione & pluribus verbis indigent. Corpus mortale effectum, post præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cepti transgreſsionem, affectiones & animi perturbationes ſuſcepit. Per eas enim ea cõſiſtunt quæ ad præſentem vitam pertinent. Egent enim appetitione, non ſolum nutrimenti, ſed & liberorũ procreationis, & agriculturæ, & aliarum artium gratia. Si ea enim non eſſet, nihil horum cõſiſteret. Ea nobis etiam ad vitã ex virtute inſtituendam conducit. Qui enim eam non deſiderat, qui pro ea ſunt ſuſcipiendi labores non tolerat. Ipſa quoq; nobis diuinum deſiderium inſerit. Cupiditatis itaq; commoderatio, & ad res bonas & honeſtas adiutrix, modum autem excedens exuperatio, intemperantiam inducit. Ea enim, vt & alijs cubilibus inſidiæ parentur, & quæ non par eſt deſiderentur, latrociniaque ſuſcipiantur, ſepulchra effodiantur, cædesq; perpetrentur, & eiuſmodi alia fiant, efficit. Et ideo vniuerſorum Deus illi iram adiunxit, vt illius immodicam exuperationem reprimeret. Habet tamen ipſa quoq; opus aliquo, qui eius inſatiabilitatẽ prohibeat. Sicut ergo ei quod eſt nimium frigidum calidum admiſcemus, & rurſus nimium calidum frigido temperamus ac caſtigamus: ita creator Deus his duabus animi perturbationibus, quæ ſunt inter ſe ex diametro contrariæ, nobis inſitis, docuit alterius per alterum nimium exceſſum corrigere. Eis enim mentem, tanquam equis aurigam, præfecit, & ſeruitutis illis iugum impoſuit, vt æqualiter ferrent eis lege impoſita. Si autem quandoq; eueniret vt cupiditas vltra modum procederet, iuſsit iram pungere, vt ea ſic concitata currum rurſus æqualẽ ſtatueret. Quòd ſi ea rurſus nimiũ progrederetur, iubet rurſus cupiditatem moueri, & nimiam iræ exuperationẽ caſtigare. Mens itaq; ſobria, ſeq; moderate & ſapienter gerens, hoc modo regit. Quòd ſi ipſa negligens euaſerit, & habenas reliquerit, vt equi quidem exiliant efficiũt, ipſa autem trahitur, & vnà cũ ipſis in lacunas & voragines incidit. Hoc diuinus Apoſtolus hic dixit, *Nunc autem* iam non ego operor illud, ſed quod inhabitat in me malum „Peccatũ appellans mentis ſeruitutem, & animi perturbationũ dominationem. Et ipſe quidem non operatur, quoniã odio habet id quod agitur, animi autem perturbationum poteſtas hanc in ſe habet actionem.

Scio enim, quòd non habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum.

Dicit animi perturbationum dominationem, quas introduxit quidem corpus mortale effectum, auxit autem mentis ſocordia.

Nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.

Ad ea enim, quæ bona & honeſta ſunt, propenſionem ac promptitudinẽ, à mentis doctrina accepi: ſed in actione tamen non ſatis habeo virium, cùm aliud auxilium non habeam.

Non enim quod volo bonũ hoc facio, ſed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo illud facio, iam non operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.

Apertius hoc dixit.

Inuenio ergo legem volenti mihi facere bonum.

Hic pertenda eſt diſtinctio.

Quoniam mihi malum adiacet.

Rurſus eadem propter breuitatem obſcurè poſuit. Dicit autem, Et lex mihi bona eſſe videtur. Laudo enim quæ ab ea conſtituta ſunt vt ſe rectè habentia, & ſimiliter ac ipſa, & quę ſunt honeſta diligo, & quę ſunt contraria odio habeo. Sed mihi tamen malum adiacet, hoc eſt peccatũ, quòd habeam corpus mortale & patibile, animæq; ſocordiam & imbecillitatem. Deinde mentis & animi perturbationum pugnam apertius oſtendit.

Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem.

Interiorem hominem dicit mentem.

Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.

Legem peccati peccatum appellat. Id autem operationem exercet, quando corporales quidẽ animi perturbationes exiliunt: animã autem, propter eam, quam ab initio induit, ſocordiam, eas cohibere non poteſt: ſed propriam quidem libertatẽ abiecit, eis autem vt ſeruiat ſuſtinet. Sed tamẽ quamuis ſeruiat, habet odio ſeruitutẽ, & laudat eum qui ſeruitutẽ accuſat. Hæc omnia cùm diſſeruiſſet Apoſtolus, vt oſtẽderet quales eramus ante gratiam, & quales poſt gratiam, & veluti ſuſcepta perſona eorum qui ante gratiam à peccato obſeſsi ſunt, tanquam à medijs hoſtibus circumdatus, & in ſeruitutem abductus, & ſeruire coactus, & nullũ aliunde videns auxilium, grauiter quidem gemit ac lamentatur. Oſtendit autem legem opem ferre non poſſe, & dicit.

Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Mortis autem corpus vocat, vt quòd ſit morti obnoxium, hoc eſt mortale, anima enim immortalis. Solus enim, inquit, Dominus noſter Ieſus Chriſtus nos à graui poteſtate liberauit, morte quidem ſuſa ac profligata,

fligata, nobis autẽ immortalitate promiſſa, & vita laborum ac moleſtiarũ belliq; & peccati experte. Atq; horum quidem in vita futura fructum percipiemus, in præſentia autem ſancti Spiritus gratiam percipiemus, nõ ſoli aduerſus animi perturbationes in acie ſtamus: ſed eam opitulatricem habentes, eas vincere poſſumus. Deinde eorum quæ dicta ſunt infert ſolutionem.

Igitur ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati.

CAP. VIII.

Nihil ergo nunc damnationis eſt ijs qui ſunt in Chriſto Ieſu ijs qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum.

Neque enim nos nunc inuitos vincunt animi perturbationes, quoniam diuini ſpiritus gratiam accepimus.

Lex enim ſpiritus vitæ me in Chriſto Ieſu liberauit à lege peccati & mortis.

Sicut legem peccati peccatum, ita legem ſpiritus vitæ viuificum ſpiritum appellauit. Eius, inquit, gratia, per fidem in Chriſtum Ieſum, duas tibi libertates donauit. Non ſolum enim peccati potentiã fregit, ſed etiam mortis tyrannidem deſtruxit. Porrò autem oſtendit etiam qua nam eam ratione deſtruxerit.

Nam quod impoſsibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem.

Non eſt ergo mala lex, ſed bona quidem, verum impotens. Imbecilla autẽ erat, vt quæ ijs qui mortali erant induti natura iura daret. In præſentia enim per ſanctũ Baptiſmũ arram immortalitatis accepimus.

Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne.

Non dixit, In ſimilitudine carnis, ſed in ſimilitudine carnis peccati, naturam enim humanam acceperat, ſed peccatum humanum non acceperat, & ideo quod acceptum eſt, non ſimilitudinem carnis, ſed ſimilitudinem carnis peccati appellauit. Cùm enim eandem quam nos haberet naturam, nõ habuit eandem quam nos ſententiam & mentem. Dicit autẽ, quòd cùm lex non potuiſſet ſuum inſtitutũ implere, propter eorum quibus lex dabatur imbecillitatẽ: habebant enim mortalem & patibilem naturam: vnigenitum Dei verbũ homo factum, per humanam carnem peccatum fregit ac profligauit, cùm omnem quidem iuſtitiam impleſſet, peccati autem labem nõ admiſiſſet, & cùm peccatorũ, tanquam peccator, mortem ſuſtinuiſſet, peccati iniuſtitiã coarguit, quòd corpus morti nequaquã obnoxium morti tradiderit. Verum enimuerò idem & peccatum & mortem diſſoluit. Sicut enim morti non ſubiectus, neq; enim peccatum commiſerat, ea tamen per iniuſtam peccati ſententiam ſuſcepta, fuit merces redemptionis: ita etiam in mortuis liber fuit ab ijs quæ iuſtè morte detinebantur. Hoc enim etiam docuit per ea quæ conſequuntur.

Vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnẽ ambulamus, ſed ſecundum ſpiritũ.

Noſtrum enim, inquit, debitum exoluit, & legis ſcopum perfecit. Quis autem erat is? Vt eos iuſtos oſtenderet qui legem ſuſceperant. Si itaq; Domini Chriſti diſpenſatio legis ſcopum ad opus deduxit, lex non accuſari ſed laudari meretur. Cùm autem de iuſtitia loqui eſſet aggreſſus, ad eam quoq; adhortationẽ inducit. Et cùm dixiſſet, Ijs qui nõ ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum ſpiritum, ſubiunxit.

Qui enim ſecundum carnem ſunt, quæ ſunt carnis ſapiunt: qui vero ſecundum ſpiritum ſunt, quæ ſunt ſpiritus ſentiunt.

Ita etiam alibi, Si ſpiritu ergo viuimus, ſpiritu & ambulemus. Spiritum autẽ hic vocat gratiã ſpiritus, & docet, quòd, qui ſequitur, ea & facit & cogitat quę illi placent. Qui autem carni ſeruit, hoc eſt corporis affectionibus, priuatus eſt libertate.

Nam prudentia carnis mors eſt.

Non dixit, Caro, ſed prudentia carnis, hoc eſt, perturbationum inſultus. Eorum enim qui peccauerunt mors pœna eſt.

Prudentia autem ſpiritus vita & pax.

Qui autem viuit ſpiritaliter, is eſt pacis erga Deum particeps.

Quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo.

Rurſus carnis ſapientiam accuſauit, hoc eſt perturbationum potentiam, & eam dicit Deo eſſe infeſtam.

Legi enim Dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt.

Quomodo enim fieri poteſt, vt qui animi perturbationẽ ſuſceperit, Dei cultum ſuſcipiat, cùm peccato adhuc ſeruire eligat?

Qui autẽ in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.

Non iubet nos eſſe extra carnem, ſed liberari à prudentia carnis. Hoc enim docent etiam quæ ſequuntur.

Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi tamen Dei ſpiritus habitat in vobis.

Manifeſtum eſt eos nõ fuiſſe incorporeos, qui hanc doctrinam ſuſcipiebant, ſed dicit eos carnalibus perturbationibus eſſe ſuperiores, & habere inhabitantẽ ſancti ſpiritus gratiam. Ita etiã dixit Dominus Apoſtolos

Universidad de Deusto
Biblioteca

non esse ex mundo: non quòd aliunde essent, sed quòd essent mortui mundo.

Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.

Quoniam posuit illud *Si tamen*, est autem hoc dubitationis, meritò subiunxit, quòd qui est huius gratię expers, nullâ habet cum Christo societatem. Et quoniâ hoc satis erat ad eos qui suscipiebant perterrendos, per ea quæ sequuntur affert remedium.

Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus vero viuit propter iustificationem.

Ea quæ dubia erant manifesta reddidit, & ostendit se carnem non accusare, sed peccatum. Iubet enim corpus esse mortuum peccato, pro eo quod est, Non facere peccatum. Spiritum autem hic animam appellauit, vt quæ sit iam facta spiritalis. Iubet autem vt ea iustitiâ persequatur, cuius fructus est, amanda & expetenda vita.

Quòd si spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis habitat in vobis: qui suscitauit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis.

Spe futurorum consolatus est, & eis satis animi dedit ad præsentia certamina. Propediem enim, inquit, erunt vestra corpora immortalia, & superiora illis, quæ ea molestia afficiunt, perturbationibus. Hoc autem faciet ipse Deus vniuersorum, qui nunc spiritus arram liberaliter præbuit. Dedit autem etiâ ipsis pignus resurrectionis, resurrectionem Christi à mortuis. Per hæc autê, quę dicta sunt, etiam docuit vnam diuinitatis naturam. Sanctũ enim spiritum & Dei & Christi appellauit, non quoniam, vt volunt execrandi hæretici, ex Deo per filium fabricatus est: sed quia est eiusdê cum patre & filio substantiæ, & ex patre quidem procedit, vt vult Euangelij doctrina: eius autem gratia ijs qui digni sunnt per Christum suppeditatur. Pergit autem docere quomodo nos oportet vincere carnis perturbationes.

Ergo debitores *fumus, non carni, vt secundum carnem viuamus.*

*deest fratres.

Nam cùm à Domino Christo salutem assecuti sumus, & spiritus gratiam accepimus, seruitutem illi debemus.

Si enim secundum carnem viuitis, secundum carnem moriemini.

Hoc est, si carnis affectiones sequamini. Dicit autem mortem æternam.

Sin autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

Gratia hoc habet supra legem, quòd hæc quidem docuit id quod fieri aut non fieri oportet: illa autê habet etiam spiritus adiuuantem gratiam. Et hoc quidem in loco diuinus Apostolus Marcionis & Valentini & Manentis cernens blasphemiam, accuratè admodom doctrinâ attulit. Nõ enim dixit, Corpus mortificate, sed facta corporis, hoc est prudẽtiam carnis, affectionum insultus. Habetis enim vobis opem ferentẽ Spiritus gratiam. Fructus enim victoriæ est vita.

Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei.

Qui enim vitam spiritaliter instituunt, ij filiorum adoptionis dignitatem assequuntur. Hic autem Iudæos etiam pungit, docens non debere eos sibi valde placere seq; iactare, quoniam ipsi quoq; filij sunt appellati. Carent enim honore spiritus, cùm gratiam non habeant.

Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.

Cùm lege rursus gratiam comparat, & appellat seruitutem vitam quæ sub ea agitur. Docet tamen, quòd eam quoque scripserit sancti Spiritus gratia. Spiritum itaq; seruitutis nõ vocat sanctum Spiritũ, sed legis impositionẽ, quæ ipsâ etiam facta est per Spiritum sanctum. Sin autê sanctum Spiritũ vocat spiritum seruitutis, est alius scilicet adoptionis filiorũ spiritus. Sed hæc non ita habent, est enim vnus spiritus, sed sunt diuersa ac varia eius dona & gratiæ. Alij enim per eundem spiritum datur sermo sapientiæ, alij autê sermo cognitionis secundum eundem spiritum, alij autem fides in eodẽ spiritu, & quæ deinceps cõsequuntur. Ostendens autem, quòd reuera filiorũ adoptionis authoritatem sumus assecuti, subiunxit,

In quo clamamus Abba pater.

Etenim in mystica oratione offerendâ iussi sumus Patrem vocare, & dicimus, *Pater* noster qui es in cœlis. Illud autê *Abba*, adiecit, eorũ qui ipsum inuocant dicendi libertatem ostendens. Pueri enim maiori apud patres dicendi libertate vtentes, neq; enim adhuc habent perfectam discernẽdi facultatem, frequẽtius ad eos eadem voce vtuntur: ita & nos propter inenarrabilẽ eius benignitatem & infinitam bonitatem, patrem quidẽ vocamus, vt iussi sumus, vniuersorũ creatorem, nescimus autem quanta sit inter nos & ipsum differentia, nec nos ipsos perfectè scientes, & eius naturã omnino ignorantes.

Ipse enim spiritus reddit testimonium spiritui nostro quòd simus filij Dei.

Appel-

Appellat spiritum, naturam spiritus. Spiritum aũt nostrum, datam gratiam, ea enim æquiuocè appellantur. Dicit autem, quòd spiritali doctrinę obedientes orationẽ offerimus. Hoc autem agentes nõ reprehendimur, quia legi diuinę cõuenienter facimus.

Si autem filij, & hæredes.

Non satis nobis fuit à seruitute liberari, & libertatis gratiâ assequi: sed etiâ filiorũ adoptionis dignitate ornati sumus, & nõ solum appellati sumus filij, sed etiâ Dei hæredes, & cohæredes Christi. Hoc enim subiunxit,

Hæredes quidem Dei, cohæredes vero Christi.

Quoniam non omnis filius est hæres eius qui eum procreauit, merito dicimus Apostolus cum filiorum adoptione hæreditatẽ coniunxit. Et quoniam sæpe etiam famulus accipit aliquam à Domino hæreditatem, nõ tamẽ relinquitur socius filij, necessario adiecit, Cohæres autê Christi, vt eius insignẽ, & quæ dici non potest, humanitatem ac benignitatem aperiret.

Si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

Non enim omnes, qui salutari baptismate dignati sunt, ijs bonis fruuntur, sed qui præterea Dominicarum quoq; passionum societatem suscipiunt. Hoc autem non temere apposuit, sed ad eorum qui martyrio afficiuntur consolationem. Subibant enim omnis generis tentationum insultus, iniurijs affecti, tormenta perpessi, & in carceres conjecti, & innumerabilia mortis genera sufferentes. Quamobrem verba etiam consolatoria adiungit, ex futuris consolans, & ad præsentia forti animo ferẽda adhortans.

Existimo enim, quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in vobis.

Superant certamina coronę, non comparantur cum laboribus remunerationes. labor enim paruus est, sed magnum lucrum speratur. Et propterea nõ mercedẽ sed gloriam vocauit ea quæ expectantur.

Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat.

Non videtis, inquit, cœlum, terram, mare, aerem, solem, & omnem quæ videtur creaturam, & quæ præterea sub visum non cadunt, Angelos, Archangelos, potestates, principatus, dominationes? Hęc omnia vestram perfectionem expectant.

Vanitati enim creatura subiecta est, non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe.

Vanitatem appellat corruptionem & interitum. Hoc enim paulo pòst docet, quòd etiam ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis. Docet autẽ, quòd omnis, quæ videtur, creatura, mortalem naturam sortita est. Quoniam vniuersorum creator præuidebat Adæ transgressionẽ: & in eum esse ferendam mortis sententiam. Neque enim erat consentaneum, nec iustum, vt quę propter ipsum quidem facta erãt, incorruptionem acciperent, ipse vero, cuius causâ ea facta erant, esset mortalis & patibilis: cùm ipse autem per resurrectionem immortalitatem acciperet, illa quoq; similiter incorruptionem assequi. Dicit ergo quòd eam rerũ mutationẽ expectat creatura quæ videtur. Mutabilis enim facta est, non sua sponte, sed Creatoris decretum secuta. Cùm autem videt eum nostri curâ gerere, capit spem mutationis, quòd ipsa etiam creatura liberabitur à seruitute corruptionis. Creaturæ autê mutationem diuinus quoque Dauid testatur: cœli enim & terræ mentione facta, subiunxit, *Ipsi* peribunt, tu autem permanebis. Psal.101.

Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitutẽ corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

Cùm ij enim esse ostendentur id quod vocantur, & per immortalitatem esse Dei filij declarati fuerint, illa quoq; ab incorruptione liberationem omnino accipient. Hęc autem dicit, nõ volens significare ratione esse præditam, quæ videtur, creaturam, sed vtens prosopopœia. Hoc enim est etiam Prophetarum proprium. & hic quidem dicit pinus gemere, ille vero ligna exultare, & montes exilire, & fluuios plaudere.

Scimus enim, quòd omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc.

Hic etiam eam quæ sub visum non cadit creaturam comprehendit. Dixit enim omnis creatura. Ad perfectiorẽ autem loci intelligentiam vocem Euãgelicam in memoriam redigam. Dominus enim dixit etiam Angelos, qui in cœlis sunt, gaudere super vno peccatore pœnitentiam agente. Si autê gaudent propter peccatores, qui agunt pœnitentiam, scilicet etiam tristitia afficiuntur, dum vident nostra delicta. Luc.15.

Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus.

Et quid mirũ si creatura propter nos sic afficitur? nâ & nos ipsi, qui futurorũ multa pignora accepimus, & ante omnia gratiâ sancti spiritus, gemimus liberationem desiderantes. hoc enim declarant ea quæ consequuntur.

Adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.

Atqui dixit quòd filiorũ adoptionis spi-

 ritum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritũ accepimus, docet tamen apertius, quòd nomen nunc quidem accepimus, rei autem tunc erimus participes, quando noſtra corpora à corruptione liberata fuerint, & immortalitatẽ induerint. Per primitias autem ſignificauit, quòd in futuro ſæculo multiplicem ſpiritus gratiam recipiemus. Si enim quod nunc datũ eſt, primitiæ & arrabo appellatur, clarum eſt illud futurũ multis partibus maius.

Spe enim ſalui facti ſumus.

Reſurrectionem enim nondum conſecuti ſumus, ſed ſuſcepto promiſſo ſpes nos conſolatur.

Spes autem quæ videtur non eſt ſpes: Nam quod videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus.

Ne ægrè, inquit, ac difficiliter feratis ea quæ ſunt moleſta & grauia videntes. neque enim falſa vobis promiſſa attulimus. Diximus enim vt bonorum quibus frueremini perceptionem expectaretis. Quæ autem expectantur bona, nõ videntur oculis corporeis. Si enim viderentur, non amplius expectarentur. Si autem expectantur: dum ea veniant opperiri oportet, & non ſpei ancoram amittere. Oſtendit ad hæc etiam aliud quod datum eſt auxilium.

Similiter autem & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram.

Habemus ſufficiens auxilium, gratiam ſpiritus.

Nam quid oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Ne poſtulate, inquit, vt ab ijs quę moleſta ſunt liberemini. Neſcitis enim quid ſit vobis vtile, vt Deus qui gubernat. Date vos ipſos ei qui tenet clauum vniuerſi. Is enim, etſi nihil petatis, ſed tantum gematis, ꝓ gratia quę inhabitat operantes, veſtra ſapienter adminiſtrat: & id quod vobis vtile futurum eſt præbebit. Hoc enim ſubiunxit,

Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret ſpiritus: quia ſecundum Deum poſtulet pro ſanctis.

Spiritum autẽ hic non dicit ſubſtantiam ſpiritus, ſed gratiam quæ data eſt ijs qui crediderunt. Ab ea enim excitati, cõpungimur, ab ea inflammati, alacrius precamur, & gemitibus inenarrabilibus Deum compellamus. Hoc autem diuinus Apoſtolus, etiam ab ijs quæ paſſus eſt cõmotus, ſcripſit. Petijt enim ipſe etiam liberationem à malis, & nõ ſemel, nec bis, ſed etiam ter, nec tamen quod petijt impetrauit. Audiuit enim *ſufficit tibi* gratia mea. Virtus enim in infirmitate perficitur. Sed cùm hoc didiciſſet, illa ipſa lubẽter amplexus eſt, à quibus vt liberaretur orabat, & dicit.

2. Cor. 12.

Lubentiſſime ergo potius gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti. Scimus autẽ quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonũ ijs qui ſecundum propoſitũ vocati ſunt ſancti.

Deeſt vocati ſunt ſancti deeſt in Theod.

Non cooperatur omnibus, ſed ijs qui diligunt, & nõ ſimpliciter cooperatur: ſed cooperatur in bonũ. Si quis enim petierit ea quę non conferunt, quod petit nõ aſſequitur, neq; enim ei vtile eſt id aſſequi. Admodum autem accurate vocationi propoſitum adiunxit. Non enim vocat ſimpliciter, ſed eos qui habent propoſitum. Et ideo Corinthi quidem dicit Apoſtolo, Loquere & ne taceas, populus enim eſt mihi multus in hac ciuitate. In Myſia autem loqui verbum prohibuit. In Aſia vero primum quidem prohibuit, poſtea autem iuſsit hoc facere. Et ideo Hieroſolymis quoq; dixit ipſi, Feſtina, & exi hinc velociter, non enim recipient tuũ teſtimoniũ. Et ideo hic quoq; dicit, Ijs qui ſunt vocati ſecundũ propoſitum. Conueniunt autem & quæ ſubiunguntur.

Act. 22.

Quos præſciuit eos & prædeſtinauit cõformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.

poſt conformes deeſt in Græco fiert.

Non enim dixit ſimpliciter Prædeſtinauit, ſed quos præſciuit prædeſtinauit: Perfectè autem & accurate loquens, non dixit, Conformes filij ſui, ſed conformes imaginis filij ſui. Hoc autẽ apertius poſuit in epiſtola ad Philippenſes. Cùm enim diciſſet *Noſtra autẽ* conuerſatio eſt in cœlis, vnde etiã ſaluatorem expectamus Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, ſubiunxit, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratũ corpori claritatis ſuæ. Neq; enim noſtrum corpus erit eius diuinitati conforme, ſed corpori gloriæ eius. Ita hic quoq;, eos, qui vocatione dignati ſunt, imaginis filij cõformes nominauit, hoc eſt, corporis filij. Quia enim diuina natura ſub viſum non cadit, eſt autẽ corpus aſpectabile, tanquam in aliqua imagine per corpus adoratur.

Ad Phil. 3.

Vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.

Hoc etiam teſtatur veritas doctrinæ. Etenim primogenitus vt homo nominatur. Vt Deus enim eſt vnigenitus. Neq; enim fratres habet, vt Deus: ſed vt homo, appellat fratres eos qui crediderunt. Eorum eſt primogenitus, nec tamẽ alius eſt quàm primogenitus: ſed idem eſt vnigenitus & primogenitus.

Quos autẽ prædeſtinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iuſtificauit, quos autem iuſtificauit, hos & glorificauit.

Quorum propoſitũ præſciuit, eos ab initio

tio prædeſtinauit: prædeſtinatos autem ac præſinitos etiã vocauit: deinde vocatos per baptiſmũ iuſtificauit: iuſtificatos vero glorificauit, vt quos filios nominauerit, & ſancti Spiritus eis gratiam dederit. Cęterum nemo præſcientiam horum cauſam eſſe dicat, non enim præſcientia eos tales effecit: ſed Deus, vt Deus, quę futura erant procul proſpexit. Neq; enim ſi ferocem equum videns frenum mordentẽ, & ſeſſorem minimè tolerantẽ, dixerim eum præcipitio appropinquantẽ caſurum, deinde id quod dixi, euenerit, nõ ego equum inieci in præcipitium, ſed quod futurum erat prædixi, ex equi ferocia cõiecturam faciens. Deus autem vniuerſorum omnia procul videt, vt Deus, nõ tamen huic quidẽ affert neceſsitatem vt virtutem exerceat, illi autẽ vt vitam ex vitio inſtituat. Si ipſe enim ad vtrumuis eorum vim affert, non iure hunc quidẽ laudat & coronat: in illum vero ſuppliciũ decernit. Si autem iuſtus quidem eſt Deus, vt iuſtus certè eſt, adhortatur quidẽ ad ea quæ bona & honeſta ſunt; & prohibet contraria: laudat autem eos qui quę bona ſunt faciunt, & punit eos qui ſua ſponte vitium amplectuntur.

Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Cùm Deum habeamus adiutorem, homines formidamus? Per illud autẽ *Quis*, omnia ſimul comprehendit, & Reges, & Imperatores, & populos populiq; rectores, & oratores, & totum deniq; orbem terrarum. Deinde beneficiorum colophonem in medium adducit.

Qui etiam proprio ſuo filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus eum tradidit, quomodo nõ etiam cum illo omnia nobis donauit?

Quod maius eſt dedit, & quod minus eſt non dabit? filium largitus eſt, & poſſeſsionibus priuabit? Scire tamen oportet, quòd vna eſt perſona filij. Humana tamen natura pro nobis à diuinitate data eſt. *Panis* enim, inquit, *quem ego* dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita, & habeo poteſtatem ponendi animam meam, & rurſus habeo poteſtatem accipiendi illam.

Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet?

Cùm diciſſet, Deo auxilium ferente, quis nobis exitiũ afferet? adiecit, Cùm Deus nos iuſtos declarauerit, quis poterit cõdemnare?

Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, imo qui & reſurrexit, qui & eſt ad dexteram Dei, qui etiã interpellat pro nobis.

Quid his maius quæris? Dominus Chriſtus pro nobis eſt mortuus, & è mortuis ſuſcitatus Patri aſsidet, & ne ſic quidem noſtri curã gerere deſijt. Sed quas à nobis accepit primitias patri oſtendens, & eas eſſe ab omni reprehenſione alienas patri demonſtrans, per illas nobis ſalutem petit. Et hoc quidem quantum ad humanitatem poſuit. Vt Deus enim, non petit, ſed ſuppeditat. Quòd ſi etiã quantum ad diuinitatem, hoc filium facere dixerint hæretici, ne ſic quidẽ eius gloriam minorem eſſe oſtendẽr. Demus enim duos Reges eſſe honore æquales, & eadẽ poteſtate præditos, eſſe autem vtriſq; aliquem præfectum ſeu legatum, & alterum eorum, precibus ab eo qui offendit prius auditis, petere à regni cõſorte vt ei reconcilientur, hoc ne de eius qui petit dignitate detrahit? Nequaquam. Sed ne id quidẽ hic licet dicere. Quæ enim patri placẽt, etiam placent filio, & vna eſt vtriuſque voluntas. Figurata eſt ergo ab Apoſtolo oratio volente oſtendere inſignẽ quam noſtri gerit curam.

Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut ſcriptum eſt. Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Pſal. 34.

Eſt ijs quæ ſunt propoſita conueniens teſtimoniũ. Dictum eſt enim ex perſona eorum, quibus fuit idem ſcopus & inſtitutũ. Sanctus enim ſpiritus per diuinum Dauid ſcripſit pſalmum de Machabæis.

Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos.

Dei vniuerſorum in nos amorẽ his omnibus opponẽtes, quæ ſunt moleſta vincimus. Abſurdiſsimum enim exiſtimamus Dominum quidem Chriſtum mortem pro peccatoribus ſuſcepiſſe, nos autem pro eo occidi non valde lubenter perpeti.

Certus enim ſum, quòd neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, nec altitudo, nec profundum, neque aliqua alia creatura poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Cùm omnem ſimul creaturam cum amore in Deum veluti in trutina poſitam contuliſſet, & ijs quæ videntur ea quę ſola intelligentia percipiuntur cõiunxiſſet, Angelos, & principatus, & poteſtates, & cũ præſentibus bona quæ expectantur, & etiã ſupplicia, quorũminę intentantur (Gehennam enim, vt puto, profundum nominat: altitudinem regnum) & præterea æternã vitam & mortẽ: & videret adhuc aliquid deeſſe, quærit quidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem aliquid aliud adijcere. Cùm autem non inueniret, tantam & tam multiplicem creaturam oratione affingit, & hæc ne sic quidem videt omnino exæquari charitati in Deum. Nõ est enim, inquit, amandus propter promissa, sed illa propter ipsum expetenda. Neq; enim qui verè ac germanè in aliquem diuitem affectus est, eum propter opes & facultates diligit: sed propter suam in eum affectionem, res etiam, quæ ad eum pertinent, diligit. Ita etiam diuinus Apostolus, Nollem, inquit, habere regnum cœlorum, & quæcunq; videntur, & quæ intelligentia percipiuntur, & tot tantaq; alia bis & ter, sine dilectione in Deũ. Si quis autem mihi tam præsentia quàm futura molesta & aspera proposuerit, & temporalem & æternam mortem, & longissimum in gehenna supplicium cũ dilectione in ipsum, lubentius & alacrius ea susciperem, quàm illa magna ac præclara, & quæ rationem superant, Dei dilectione frustratus. Hanc itaq; vt habeamus & supplices à Deo contendamus, & omnem diligentiã & studium adhibeamus, vt Apostoli vestigia sequentes, digni Apostolicis tabernaculis habeamur. Gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cũ quo patri vnà cum sancto Spiritu conuenit gloria & magnificentia, nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

TOMVS QVARTVS.

CAPVT IX.

QVOD sit quidem necessaria, & inenarrabiliũ bonorũ ijs qui credunt conciliatrix, Dei & seruatoris nostri incarnatio, apertè diuinus Apostolus demõstrauit. Probauit enim Iudæos ex lege lata fuisse maioribus criminibus obnoxios, aliosq; omnes naturæ legem transgredi, & cùm supplicij minas aperuisset, Euangelicæ quoq; gratiæ dona adiecit, & quæ ex fide proficiscitur salutẽ indicauit. Vt autem nec Iudæi ægre ferrent, legem accusari existimãtes, nec hæretici, qui in vetus Testamentum infesto sunt animo, legis calumniandæ occasionẽ acciperent, ex ea collatione quæ antea facta est, ostendit necessario legis vtilitatem, & multis eam laudibus ornauit. Quia autem rursus Iudæi Patriarcham Abraham in mediũ afferentes, & quæ illi à Deo factę sunt promissiones, conabantur ostendere Apostolorum prędicationem ijs esse contrariam, vt quæ præter diuinam promissionem gentibus offerretur: necessario eas etiam rationes in medium adducit, & doctè admodum sapienterq; refellit, scripturæ testimonijs & exemplis opportunè vsus, diuinorumq; promissorum veritatem apertè ostendens. Iudæorum autem infidelitatẽ accusaturus, suum primũ in eos amorem aperit, & dicit.

Veritatem dico in Christo, nõ mentior, testimoniũ mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto.

Et à mendacio liberũ, & veritate ornatum, quod dicendum est, ostendit. Diuini enim spiritus gratiam vnà cum sua conscientia in testimoniũ vocauit, suadens vt suæ orationi fidem citra vllum adhiberent.

Quod tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.

Imperfecta quidẽ est orationis cõpositio. Adijci enim oportebat, Propter Iudæorum reiectionẽ vel infidelitatẽ esse illi perpetuũ doloré. Sed parcè & cautè loquẽs hæc quidẽ verba nõ posuit, sed per ea quæ deinceps sequuntur hæc se sensisse docet. Sic autẽ dicit.

Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo, pro fratribus meis qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ.

Anathema habet duplicem intelligentiam. Nam & quod Deo consecratũ est anathema nominatur: & quod ab eo est alienũ, habet eandem appellationem. Et secundum quidẽ docuit nos diuinus Apostolus in prima ad Cor. Si quis enim non amat Dominũ nostrum Iesum Christũ, sit anathema. Prius autẽ vel communis docet cõsuetudo. Anathemata enim appellamus quæ Deo offeruntur, & ipse vniuersorum Deus, qui vrbẽ Hierico anathema esse iussit. Hic quidẽ certè diuinus Paulus secundam posuit significationem, ostendens qua esset affectione in suos contribules & cognatos. Et non dixit vellem, sed optarem esse alienus à Christo, vt cognati mei secundum carnem, cum illo familiaritate & cõsuetudine inita, fructum salutis assequerentur. Aptè autẽ admodum apposuit quoque illud *Ego* ipse ea, quæ de charitate in Christũ antea dicta sunt in memoriam reuocans, & propemodum dicens, Ego, quem nec vita, nec mors, nec præsentia, nec futura, nec vlla alia creatura separare poterit à charitate Dei quæ est in Christo Iesu, pro Iudæorũ salute lubẽtissime ab ipso separarer. Clarũ est autẽ, quòd nõ eos seruatori præferens, sed suum in eos amorẽ & desiderium declarans, hæc dicit, omnes se submittentes, & saluarẽ prædicationem auide lubenterq; susciptes videre desiderans. Vt autẽ quod dicit cõfirmet, & probabile esficiat, 1.Cor.16.

ciat, & eorum priorem nobilitatem, & donorum diuinitus in eos collatorum diuitias ostendit, & dicit.

Qui sunt Israelitæ.

Erat enim celebre hoc nomen, à Deo quidem antiquo illius generis parẽti à Deo impositum, & tanquam hæreditarium ad nepotes posterosq; transmissum.

Quorum adoptio est filiorum.

Hoc quoque nomen sortiti sunt. Filius enim, inquit, primogenitus meus Israel. Exod. 4.

Et gloria.

Ex miraculis enim clari & insignes euasere.

Et testamentum.

Non solum enim vetus, sed etiam nouum se daturum est pollicitus. Ponam enim, inquit, domui Israel testamentum nouum, nõ secundum testamentum quod disposui patribus ipsorum: sed ipsi illud accipere noluerunt. Hier. 31.

Et legislatio.

Mosaicam enim ipsis legem dederat.

Et obsequium.

Eos enim alijs gentibus præferens, legitimum sacrificandi ritum docuit.

Et promissa.

Et quæ patribus de Deo facta sunt, & quæ per prophetas oblata fuerunt.

Quorum patres.

Qui clari celebresq; fuere: quorum Deus Deus est appellatus. Deinde postremũ quod est omnium bonorum maximum, posuit.

Et ex quibus Christus secundum carnem qui est super omnia benedictus Deus in sæcula. Amen.

Et hoc quidem additamentum, *Secundum carnem*, satis erat ad declarandam Domini Christi deitatem. Sed quemadmodum in procœmio, cùm dixisset, Facti ex semine Dauid secundum carnem, subiunxit, qui definitus est filius Dei in potentia: ita cùm hic dixisset *Secundũ* carnẽ, adiecit, *Qui est* super omnia benedictus Deus in sæcula. Et naturarum differentiã ostendens, & quàm iusta de causa lugeret docens, quod ex ipsis quidem secundum carnẽ, qui est Deus in omnibus, ipsi autem à nobilitate exciderunt, & ab illa cognatione alieni facti sunt. Et mulieres quę lugent imitatus est, quę mortuorum, eorumq; qui lugẽtur, & corporis pulchritudinẽ, & ætatis florem, maiorumq; nobilitatem, opes, ac potentiam suis lamentationibus adtexunt. Cùm sic itaque suum in Iudæos amorem patefecisset, propositã sententiam incipit.

Non autem quòd exciderit verbum Dei.

Ego quidem, inquit, nõ solum vellem, sed etiam optarem esse à Christo alienus, si fieri posset vt Iudæi per meam alienationẽ promissa bona assequerentur, sed tamen licet & ij contradicant, nec velint salutem percipere, veræ tamen sunt, quę patribus factę sunt, promissiones. Quomodo?

Nõ enim omnes qui ex Israel sunt, ij sunt Israelitæ.

Non enim naturę, sed virtutis quærit Deus cognationem. Deinde hoc docet apertius.

Neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filij.

Dei scilicet. Hoc enim docet paulo pòst.

Sed in Isaac vocabitur tibi semen. Gen. 21.

Et cùm posuisset Dei promissionem, eam explicat, & interpretatione clarã efficit orationem.

Id est, nõ qui filij carnis, ij filij Dei: sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine.

Vocat autẽ carnis quidẽ filios, qui per naturæ seriem & consequentiam geniti sunt. Promissionis autem, qui ex gratia dati sunt.

Promissionis enim verbum hoc est, secundum hoc tempus veniam: & erit Saræ filius. Gen. 18.

Cùm enim desessa effœtaq; esset natura, diuina munificentia pater effectus est. Hoc autẽ dicit, quòd etiã Ismael Abrahę erat filius, & etiam primogenitus. Cur ergo te effers, ô Iudæe, & magnos spiritus cõcipis, tanquam solus Abrahę semen dicaris? Si autem existimas illũ tanquam semiseruum cognatione fuisse iectũ, non rectè existimas. Solet enim diuina scriptura ex patribus non ex matribus genealogiam cõputare. Et poterat quidẽ diuinus Apostolus etiam eos qui ex Chetura nati sunt in mediũ adducere, eosq; ex libera quidem fuisse natos ostendere, sed semen Abrahę nõ vocari. Facile erat etiam ei ostẽdere duodecim Iacob filios ex diuersis matribus natos, & quatuor semiseruos vniuersos quoq; dici Israel, & ex matrũ seruitute nihil fuisse læsos. Sed parcè probationes afferens, hoc quidẽ prętermisit, ex multa autẽ quę adhuc restabat copia victoriã est assecutus. Cùm enim posuisset id quod Abrahę à Deo dictũ est, In Isaac vocabitur tibi semẽ, ostendit ne vniuersum quidẽ eius genus benedictionem accepisse. Eius enim filiorum hic quidem accepit benedictionem, ille verò ab ea excidit. Hoc enim subiunxit.

Non solum autem illa, sed & Rebecca ex vno concubitu habens Isaac Patris nostri. Cùm enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, Maior seruiet minori. deest illa in Græco. Gen. 25.

Si existimas, inquit, propter Sarã prælatũ fuisse Isaac Ismaeli, & filijs Abrahę, qui ex Chetura nati sunt, quid de Rebecca dixeris? Hic enim & vna est mater, & vnus pater, & vna con- Gen. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

conceptio. Erant enim gemini pueri. Hoc enim dixit illud, Ex vno concubitu habens, pro eo quod est, vno tempore ambos cõcepit. Sed tamen hic quidem Deõ charus, ille vero fuit indignus cuius Deus curam gereret. & non expectauit Deus rerum experientiam, sed dum adhuc vtero gererentur, eorũ differentiam prædixit. Prædixit autem, cùm eorum propositũ præsciuisset. Non est enim iniusta electio, sed quæ hominum proposito conuenit. Deinde etiam propheticum testimonium adducit.

Malach. 1. Gen. 25.

Sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

Non ergo naturam ostendit, sed solam virtutem quærit. Hoc enim pluribus confirmat.

Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? Absit.

Nihil habet iniusti diuina sententia, sed iustitia ornatur, & cùm hoc posset ostendere & apertè docere, quòd vniuersorũ Deus non solet naturam attendere, sed optimam mentem quærere, & eis in memoriã reuocare, quòd læpe multis hostibus traditi sunt, nec propter maiores vlla eis venia data est, quoniam non sunt eorum virtutem imitati: & quòd ipsi quidem fuerunt omnes Babylonijs traditi: Abimelech autẽ, quamuis seruus & Aethiops, salutẽ propter pietatem assecutus est: hoc quidem non facit nolens eos percellere: sed ostendit diuina consilia humanam rationẽ longè superare: & multos quidem scelera perpetrare, non omnes tamen pœnas luere. Etenim plurimi in deserto vituli imaginẽ tanquam Deum adorarunt: non omnes tamen pœnas dederunt, sed hi quidem supplicio affecti sunt: illi vero eorum supplicio correcti sapiẽtiores extitere. Ita puniens Pharaonem, multis per hoc vtilitatem attulit. Et hæc diuinus posuit Apostolus. Sic autem dicit.

Exod. 9.

Mosi enim dicit, Miserebor cuius misereor, & misericordiam præstabo cuius miserebor.

Hęc autem dixit Deus in fabricatione vituli, necessario autẽ Mosis quoq; meminit, vt per eum qui dixit, & eum qui audiuit, id quod dictum est fide dignum esse ostenderet. Deinde ratiocinatur.

Exod. 33.

Igitur non volentis, nec currentis, sed miserentis est Dei.

Et solutionem non inducit: sed eorũ quę inferuntur additamẽto quæstionem magis auget.

Dicit enim scriptura Pharaoni: In hoc ipsum excitaui te vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuersa terra.

Deinde rursus infert syllogisticè.

Ergo cui vult miseretur, quem vult autẽ indurat. Exod. 9.

Hæc scripta aperta sunt, nõ enim aliunde collecta ea affero. Audiuisti ipsum Dominũ qui dixit, *Miserebor* cuius misereor, & misericordiam præstabo cuius misereor. Rursus autẽ eius sunt quæ de Pharaone dicta sunt. Ipse relicto Ismaele, ijsq;, qui ex Chetura nati fuerant, elegit Isaac. Ipse quoq; Iacob præposuit Esau, licet in eodem vtero, eodẽ tempore, ipsi efficti formatiq; fuerint. Quid ergo miraris, si nunc hoc quoq; ipsum fecit, & eos qui de nobis crediderunt, susceptt, eos autem, qui hunc radium non susceperunt, repulit? Sed hæc quidem interim non dicit, sed augẽt quęstionũ dubitationẽ, & dicit,

Dices ergo mihi, quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit? Esa. 45.

Si enim cuius vult miseretur, & quem vult indurat, ab eius voluntate dependet mens hominũ. Quòd si ita est, iniuria ijs qui peccant supplicia statuit. Neque enim fieri potest, vt quis eis quæ ipsi videntur resistat. Cùm itaq; quæstionum multitudine dubitationem auxisset, & oppositiones omnes propulsuisset, subiunxit.

O homo, tu quis es qui respondeas Deo?

Quoniam dixisti, inquit, Voluntati eius quis resistit? Dic mihi, tu quis es? nõ homo? Quomodo ergo respondes, & de diuino consilio tam curiosè scrutaris? Si enim tui iuris non esses, & non liberum arbitriũ haberes, sed diuinæ voluntatis necessitati seruires, nõ secus ac inanimata, tacuisses, ijs quę administrantur & dispensantur contentus. Sed quoniam ratione præditus es, ea etiam quæ tibi videntur & dicis & facis, nec ijs quę fiunt contentus es, sed diuinorum cõsiliorum & administrationum causas inquiris.

Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidẽ vas in honorem, aliud in contumeliam? Hier. 18.

Respice ad lutum figuli, quod cùm nõ sit rationis iudicio prędituũ, non contradicit ei qui fingit: sed etiamsi ad vilis probrosiq́ue vasis officium deputatum ac institutum fuerit, id quod sit silentio excipit. Tu autem resistis, & contradicis. Non es ergo naturali necessitate alligatus: nec præter tuam sententiam ac voluntatem peccas & iniustè te geris, sed iniquitatem tua sponte complecteris, & tuo arbitratu virtutis labores susc ipis. Recta est ergo & iusta Dei vniuersorum sententia. Iure ergo punit peccatores, vt qui hoc sua sponte facere audeant. Iure etiam lenitate, & benigni-

gnitate vtitur, à nobis enim accepta occasione præbet misericordiam. Nonnulli autẽ illud quidem, *ô homo* tu quis es qui respondes Deo, aiunt dictũ esse per increpationẽ. Cùm enim, inquiunt, prius reprehendisset eos qui diuina curiosè scrutantur, & quàm viles abiectiq; essent ostẽdisset, à luto enim nihil differt hominum natura, ita solutionẽ intulit, hæc est autem solutio.

Quòd si,

Hic subdistinctio ponẽda est. Dicit enim. Si hoc scire desideras, quamobrẽ, cùm plures peccent, hos quidẽ punit, illos vero per eos beneficio afficit, & cùm multi virtutem persequantur, hos quidem claros reddit, illis vero per eos futurorum spem indicat, audi quæ deinceps sequuntur.

Deus volens ostendere iram, & notã facere potentiam suã, sustinuit in multa patientia vasa iræ aptа in interitum, & vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Quos & vocauit nos, non solum ex Iudæis, sed & ex gentibus.

Non est, inquit, Deus architectus improbi Pharaonis: sed ipse, vt solet, patientia vsus est: Ille autẽ patientiam exissimauit imbecillitatẽ, & propter eam suã auxit contumaciam. Sed tamẽ sapiens vniuersorum gubernator & ei iustũ supplicium intulit, & ex eius improbitate ad mala ꝓfligãda salutare medicamentũ composuit, & quemadmodum medici, nõ ipsi fabricantur viperas, sed ex eis vtile hominibus medicamentũ conficiunt: ita etiã Deus voluit quidẽ Pharaonem subire supplicia: quoniam aũt ille in nimiã feritatẽ impegerat, illi quidẽ omnis generis pœnas inflixit: suam aũt potentiam omnibus hominibus ostẽdit. Et ideo dicit, *In hoc* Exod. 9. ipsum excitaui te, vt ostendã in te virtutem meã: & vt annuntietur nomen meũ in vniuersa terra. Illud aũt *excitaui te*, pro eo quod est, permisi tibi regnum assequi: & cùm possem, phibere, non prohibui, quę ad alios reditura ex eo esset vtilitas, præuidẽs. *Vasa* aũt iræ ad interitũ comparata appellat eos qui sua sponte tales facti sunt. Hoc enim scripsit 2. Tim. 2. etiã ad Timotheum. *In magna* autem domo nõ solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorẽ, quædam vero ad contumeliam, & docens quòd quis sua spõte & arbitratu fit hoc vel illud, subiunxit, *Si quis* ergo emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & vtile Domino, ad omne bonũ opus 1. Cor. 3. paratum. Et Corinthijs sic scribit. *Si quis* autem superædificat super fundamentũ hoc, aurum, argentum, lapides pręciosos, ligna, fœnum, stipulam, apertè docens liberũ hominum arbitrium, ita etiam vasa misericordiæ appellauit eos, qui Dei benignitate digni sunt. Illud autẽ, *Quæ* præparauit in gloriam, diuinam præscientiam declarat. Illud enim etiã in ijs quæ prius dicta sunt docuit, cùm dixit, *Quos* præscinit, & prædestinauit cõformes imaginis filij eius. Apostolo enim scopus est & institutũ ostendere quòd eos qui digni sunt salute solus nouit vniuersorum Deus, nullus aũt ex hominibus. Cùm autem dixisset quòd vocauit nos, nõ solum ex Iudæis, sed & ex gentibus, hoc confirmat scripturæ testimonio, & dicit.

Sicut in Osee dicit. Vocabo non plebẽ meam plebem meã, & non dilectam dilectam. Et erit in loco vbi dictum est eis, Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei viui. Osee 2. Habetur in vet. trad. & nõ misericordiam cõsecutã, quod in græco Theod. non habetur.

Hæc autem Deus nõ de gentibus, sed de ipsis dixit Iudæis. Cùm enim iussisset Osee vxorẽ meretricem accipere, atq; adeò etiam adulteram, sic natos filios iussit appellari, hunc quidẽ non populum, illam vero non dilectam, quæ Iudæis euentura erant prædicens. Sed rursus tamen eis benignè pollicetur. *Et non* populus vocabitur populus, & nõ dilecta dilecta. Considerate ergo, inquit, quòd vos quoq; non semper eadem habuistis: sed aliquando quidẽ populus, aliquando autẽ non populus, & rursus populus vocati estis: & aliquando quidem dilecta, deinde non dilecta & rursus dilecta. Nihil ergo in præsentia absurdum aut alienum factum est: Pro more enim electi estis: Sed & si rursus volueritis, populus & dilecta vocabimini. Nam etiam gentes, quæ non erant populus, nunc populus dicuntur. Ei autem quod dixit aliud quoque testimonium adiecit.

Esaias autem clamat pro Israele. Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquiæ saluæ fient. Quia verbum abbreuiatum faciet Dominus super terram. Esa. 10. deest vero bum autẽ cõsummans & abbreuiatus in æquitate.

Opportunè admodum hoc testimonium posuit, docens, quòd ab initio prouidit vniuersorũ Deus & eos qui ad fidem accesserãt, & eos qui infidelitatis morbo laborabant. quia enim dicebant Iudæi paucos ex ipsis susc episse prædicationẽ, alios autem omnes eam tanquam impostu ram fugere: ostendit multis iam retro sæculis hęc quoq; prędicta fuisse, & quòd etiam si sint innumerabiles, & maris arenæ æquentur, nõ omnes salutem assequentur, sed ij demum qui fide ornati fuerint. Abbreuiatum enim verbum fidem appellauit. Nam quod lex multis præceptis docuit, & perfectã prębere salutẽ nõ potuit,

id Chri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

id Christi confessio præstitit, & fidem conciliauit. Est autē compendiosa, & quæ multis circuitionibus non eget, vt quæ & animę affectione iudicetur, & lingua prędicetur.

Esa.1. *Et sicut prædixit Esaias, nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & vt Gomorra similes fuissemus.*

Quos superius reliquias appellauit, eos semen vocauit, propter quos, dicit Propheta non idem euenire Iudæis, quod Sodomæ & Gomorræ accidit. Illi enim funditus interijssent. Cùm sic docuisset, vniuersorū Deum, non eam, quæ est ex natura, cognationem respicere, sed fidei societatem quæreret docet apertius quamobrem Iudæi à maiorū nobilitate exciderint, gentes vero salutem assecutæ sint: & dicit.

Quid ergo dicemus?

Per interrogationem legendum, subdistinctione vtendo. Deinde per responsionem, ea quæ deinceps sequuntur.

Quod gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ est ex fide. Israel vero sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit.

Scias, inquit, quòd fides fuit gentibus causa bonorum. Ipsa enim, eos qui olim errabant, & iustitiam nec habebant, nec quærere volebant, iustitia quæ est per gratiā dignata est. Israel autem, qui & legem habebat, & iustitiam, quę est ex lege, persequebatur, à scopo excidit, & iustitiam non est assecutus. Deinde rursus per interrogationem,

Quare?

Vis, inquit, huius rei scire causam?

Quia non ex fide, sed quasi ex operibus legis.

Existimauerunt ad consequendam iustitiam sufficere vitæ suæ ex lege institutionē: & fidem cōtempsere. Quamobrem nec donorū fidei fuerunt participes, nec eam quæ est ex illa vitæ institutione iustitiam habuere. Deinde docet quam nam ob causam bonorum fidei fructum non percepere.

Esa.8. 28. 1.Pet.2. *Offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est. Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali, & omnis qui credit in eum non confundetur.*

Solent autem offendere, qui mentem aliò cōuertunt, & viam nolunt prospicere. Idem Iudæis accidit. Ijs enim quæ sunt in lege superuacanea inhiantes, lapidē qui à Prophetis prædictus est videre noluerunt: licet illi apertè responderint, quòd, qui ei credit, sit maxima bona assecuturus. Hoc enim sibi voluit illud, *non confundetur*, vtpote cùm ij qui sperant quidem, à spe autem excidunt, pudore afficiantur. Postquam eos sic moderatè reprehendisset, rursus ostendit qua sit in eos affectione ne propter reprehensiones maleuolentiæ opinionem conciperent, maiores enim accusationes reseruauit vltimas.

CAP. X.

Fratres, voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum fit pro Israel in salutem.

Voluntas græcè est εὐδοκία, quam hic desiderium appellauit. Cupio enim, inquit, & opto vt ij salutem assequantur.

Testimonium enim prohibeo illis, quòd habent quidem Dei æmulationem, sed non secundum scientiam.

Laudi vituperationem coniunxit, veluti quadam esca hamum cælans: vt posset orationis lucrum ab eis accipi.

Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

Suam, iustitiam intempestiuam legis obseruationem appellauit. Student enim eam seruare, quę iam cessauit. Dei autē iustitiam, eam, quæ secundum gratiam per fidē facta est, nominauit. Hoc enim subiunxit.

Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti.

Non est enim legi cōtraria fides in Christum, sed etiam valde conueniens, lex enim nos ad Dominum Christum deduxit. Qui itaque credit Domino Christo, is scopum legis adimplet. Rursus autē pulchrè posuit, *omni credenti*. Omnem enim hominum naturam cōprehendit. Siue enim fuerit Græcus, siue barbarus, & crediderit, salutē consequitur. Deinde docet rursus legis & gratiæ differentiam. Et introducit Mosen legislatorem vtrunque docentem, & dicit.

Moses enim scripsit iustitiā quæ ex lege est, quòd qui ea fecerit homo, viuet in eis.

Qui omnia quæ sunt lege edicta compleuit, is suæ obseruationis fructum vitam habet: quæuis vero transgressio inducit supplicium.

Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit.

Pro eo quod est, de iustitia autem ex fide hæc dicit, nō Moses, sed per Mosen vniuersorum Deus.

Deut.30. Hier.3. *Ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in cælum? Id est Christum deducere, aut, quis descēdet in abyssum, hoc est Christum à mortuis reuocare? Sed quid dicit scriptura? Prope est verbū in ore tuo & in corde tuo.*

Hæc quidem de lege dixit Deus vniuersorum, docēs Iudæos, quòd sine laboribus, eorum quæ agenda erant doctrinam susceperunt, & neq; ascensu in cœlos, nec descensu ad

su ad inferos indigent. *Prope* te enim verbum est. Data est enim tibi cognitio eorum quæ sunt agenda. Diuinus autem Apostolus ea assumpsit ad id quod de fide tractat, dicēs non oportere de dominica dispensatione nimis curiosè inquirere, vel dubitare quin vnigenitus Dei filius homo factus sit, & passione suscepta resurrectione procurauerit: sed fide fructum salutis colligere. *Prope te* enim verbum est in ore tuo & in corde tuo. Deinde subiungit.

Hoc est verbum fidei quod prædicamus.

Quod dixit Moses de præceptis legitimis, hoc nos de fide dicimus.

Quod si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris quòd Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam: ore autem fit confessio ad salutem.

Vtrisque enim opus est, & fide vera ac firma, & confessione libera, & vt coronetur fidei certitudine, & lingua clara insigniśque reddatur, audacter veritatem prędicans. Deinde rursus scripturæ testimonij meminit.

Esa. 22. Ioel.2. *Dicit enim scriptura, Omnis qui credit in illum non confundetur.*

Interpretatur etiam illud *Omnis*.

Act. 2. *Non est enim distinctio, Iudæi aut Græci. Nam idem Dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, saluabitur.*

Per diuitias appellauit salutem hominū. Nouit enim Domini benignitatem. Appositè autem cordi & linguæ testimonia adaptauit. Cordi quidem hoc, *Omnis* qui credit in ipsum non confundetur: Linguæ autem, *Omnis* qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Deinde docet, quòd Iudæi sua sponte salute priuati sunt, oblatam prędicationē nolentes admittere. Sed huius rei probationem apertè non adducit, sed alia orationis methodo id prosequitur.

Quomodo ergo inuocabunt eum in quem non crediderunt? Quomodo autem credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo verò prædicabunt nisi mittantur?

Oportet, inquit, prius credere, deinde inuocare. Fieri autem non potest vt credat, qui doctrinam non perceperit, ea autem haberi non potest, si desint qui prædicent, eos autem rursus constituit electio manuumue impositio. Cùm hæc sic tanquam ad Iudæorum defensionem posuisset, per ipsa aduersus illos accusationem adauget, &, quod est vltimum, primum posuit de prædicatorum missione, ostendens hæc multis retro sæculis fuisse prædicta. Consequens enim erat hæc ante alia ostendere. Oportet enim primum prædicatores eligi: deinde prædicare, deinde quæ prędicantur audire, & tunc credere. Affert itaque Esaiæ prophetiam, & dicit.

Esa.25. *Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.*

Nam etiam Apostolis domum ingredientibus iussit Dominus dicere. Pax huic domui. Luc.10. Significabant enim diuinam reconciliationem, & bonorum perceptionem. Eorum pedes speciosos appellat, vt qui pulchrum cursum peragant, vt qui à dominicis sint abluti manibus. Ita adducto de prædicatoribus testimonio, dicit per interrogationem. Aliter legit Thę. quàm aut ver. interp. aut Exod.

Sed non omnes obedierunt Euangelio?

Deinde per responsionem.

Esaias dicit, Domine quis credidit auditui nostro?

Ne hoc quidem inquit, tacuit diuina scriptura, sed Deus hoc longe antea prædixit per Esaiam. Deinde syllogisticè Esa.53. Ioel.3.

Fides ergo ex auditu, auditus autem per verbum Dei.

Ergo qui non credit, diuinis oraculis nō credit, & qui credit verba diuina suscipiens, refert fructum auditionis, fidem.

Sed dico, Nunquid non audierunt?

Et hoc rursus interrogatiuè legendum est. Deinde per responsionem.

Psal.18. *Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Quomodo enim fieri posset vt Iudei non audirent, cùm gentes, quæ sunt in toto orbe terrarum, audiuerint? Veritatis enim prędicones ipsis primis prædicationem attulerunt. Nam ipse quoque Dominus dixit, Ite potius ad oues quæ perierunt domus Israel. Et in Actibus Apostolorum, Vobis primum necesse erat loqui verbum Dei. Diuinus autem Apostolus in figura perstitit, per interrogationem & responsionem efficiens orationem clariorem. Rursus enim legendum est per interrogationem. Matth.10. Act. 13.

Sed dico, nunquid Israel non cognouit?

Quæ autem deinceps sequuntur per responsionem.

Deut.32. Ad Tit.3. *Primus Moses dicit, Ego ad æmulationem vos adducam in non gente, in gente insipienti in iram vos adducam.*

Nos autem insipientes appellauit, nostrā, quæ erat ante fidem, insipientiam ostendens. Hoc enim diuinus quoq; dixit Apostolus, Eramus enim & nos aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sic Deus Iudæos insigni molestia affecit. Neque enim tantum eis dolorem affert nec seruitus, nec dispersio, nec templi desolatio, quantum gentium in Deum religio, earumque claritas.

Esaias autem audet, & dicit, Inuentus sum à non quærentibus me, palam apparui iis, qui me non interrogabant.

Simul ostendit & futuram gentium Dei cognitionem fuisse prædictam, & scelus Iudæorum. Illud enim *Audet*, hoc significat. Non timuit, inquit, inuidentes Iudæos, & furore percitos, sed futuram gentium salutem eis liberè prænunciauit: prædixit autem & Iudæorum incredulitatem. Hoc enim declarant ea quæ consequuntur,

Esa. 65. *Ad Israel autem dicit, tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem.*

Illud autem, *Tota die*, perpetuò significat. Aquila enim & Symmachus illud *Tota die*, ita interpretati sunt. Cùm sic ostendisset admirandos prophetas & Iudæos accusare, & gentium fidem prænunciare, videtur quidè per ea quæ sequuntur ipsis consolationem adhibere: sed auget accusationem infidelium.

CAP. XI.

Dico ergo, numquid Deus repulit populum suum?

Deinde cùm posset ex multis hoc probare, & tria millia, quæ Hierosolymis crediderunt, adducere, & multas myriadas, de quibus dicit sanctus Iacobus, & eos, qui in toto terrarum orbe ex Iudeis prædicationem fuscepere: Pro his omnibus seipsum ostendit, & dicit,

Nam & ego Israelita sum, ex semine Abraam, de tribu Beniamin. Non repulit Deus plebem suam quam præscivit.

Si enim repulisset, essem & ego vnus eorú qui accusarentur. Ego enim ex illa radice germinaui: & de parente Abraam, & de Beniamin tribus meæ authore ac parente me ortum esse lubenter prædico: & Israelitæ appellatione glorior. Rectè autem adiecit & illud *Quem præscivit*, hoc est, eos qui sunt digni Dei cognitione, qui splendorem fidei susceperunt. Hoc enim docet posteà.

An nescitis in Helia quid dicit scriptura, quemadmodum interpellat Deum aduersum Israelì Domine
3. Reg. 19. *Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus: & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi diuinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal.*

Illo etiam, inquit, tempore erant multæ myriades Israel; & omnes nominabantur Israel: sed vniuersorum Deus se septem millium Deum appellauit: alios autem omnes reprobauit. *Reliqui* enim, inquit, mihi septé millia virorum, qui non incuruaueruut genu ante Baal. Ipse autem propheta hoc ignorabat, & in se solo saluas esse pietatis reliquias existimabat. Non est ergo nouum, vel incredibile, si vos quoque ignoratis eos qui ex vobis Seruatori crediderunt, quos Deus vniuersorum appellat populum. Opportunè autem magnum etiam Heliam in medium adduxit, qui eos accusauit, quòd non solum prophetas interemerint, sed etiam altaria ex ipsis fundamentis diruerint. Demus enim & eos fuisse prophetis infensos, vt qui illis tristia prædicerent: quid culpæ poterant in diuina altaria conferre? sed ijs quæ ausi sunt, declarauerunt se hunc Deum odisse. Porro autem diuinus Apostolus à scripturæ testimonio transit ad suum institutum, & dicit.

Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioqui gratia iam non est gratia. Si autem ex operibus, non est vtique gratia, quandoquidem nec opus iam est opus.

Quemadmodum tunc, inquit, ex myriadibus innumerabilibus septem sola millia relicta sunt ab impietate libera: ita & nunc sunt plures quidem, qui fidem non habuerunt, pauciores verò, qui crediderunt, & diuinam gratiam perceperunt, neque enim eos vitæ suæ ex lege institutio iustificauit (hoc enim sibi vult illud *Ex operibus*) sed Dei gratia seruauit, & ideo etiam salus gratia appellatur, quoniam ex diuina liberalitate ac munificentia profecta est. Hoc ipsum etiam dixit, vbi egit de Patriarcha Abraam. Operanti autem merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.

Quid ergo?

Hic subdistinguendum est. Ponitur enim interrogatiuè pro eo quod est. Quid ergo sibi vult? Deinde cætera, respondendo.

Quod quærebat Israel hoc non est consecutus. electio autem consecuta est, reliqui autè excæcati sunt.

Electionem eos vocat qui ex ipsis crediderunt. Hoc autem dicit. Israel legi affixus à scopo aberrauit. Præter legem enim nunc legem seruat, & nullam iustitiam percipit: Qui autem ex eis crediderunt, eam assecuti sunt. *Reliqui autem excæcati fuere*, pro eo quod est, Infidelitas cor eorum durius reddidit. Ostendit autem hoc quoque eis fuisse prædictum.

Sicut scriptum est, Dedit eis Deus spiritum compunctionis: oculos, vt non videant: & aures vt non audiant vsque in hodiernum diem.

Illud

Illud *Dedit*, pro eo quod est, Tradidit, id est, permisit. Neque enim Deus perfecit vt ipsi non crederent. Quomodo enim fieri posset vt & ipse eis infidelitatem immitteret, & pro ea pœnas de eis sumeret? Hoc autem ipse quoque propheta apertius docuit. Incrassatum est cor populi huius, & auribus grauiter audierunt: & oculos suos compressérunt. Non ergo alius eos excæcauit. Sed ipsi oculos suos clauserunt: & lucem intueri noluerunt. *Spiritum* autem *compunctionis* appellauit mentem immutabilem. Sicut enim qui laudabilem habet compunctionem, eam, quæ est ad deterius, conuersionè non suscipit: ita, qui seipsum vitio tradidit, mutationem in melius non egit.

Esa. 6.

Psal. 68. *Et Dauid dicit, Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.*

Mensam autem delicias appellauit, quas in contrarium mutandas prædixit.

Dico ergo, Numquid offenderunt, vt caderét? Absit. Sed illorum delicto, salus gentibus, vt illos æmulentur.

Qui enim ex eis crediderunt, eis primis salutarem prædicationem attulerunt. Cùm autem contradixissent, nec salutem admisissent, diuinum gentibus Euangelium attulerunt. Qui autem crediderunt, salutem assecuti sunt. Hoc autem satis est ad contradicentes Iudæos incitandos, & ad æmulationem prouocandos, & salutis participationem sibi conciliandam. Vident enim eos euasisse primos, qui erant vltimi.

Quod si delictum illorum diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ gentium: quanto magis plenitudo eorum?

Si enim, cùm plures non crediderint, qui ex eis crediderunt, diuinæ cognitionis diuitias gentibus attulerunt, clarum est, quòd si omnes credidissent, maiora hominibus bona conciliassent. Omnes enim facilius crederent, si ij nō contradicerent, sed veritatem nobiscum prædicarent. Hinc eis adhortationem adhibet qui ex gētibus crediderunt, consulens ne de se nimium magnificè sentiant. Duo simul moliens, vt & eis fastum ac supercilium detrahat, & vt timeant efficiat: & Iudæos ad paternæ hæreditatis societatem conuertat, sic autem incipit.

Vobis enim dico gentibus. Quamdiu quidem ego sum gentium Apostolus, ministerium meum honorifico, si quomodo ad æmulandum prouocem carnem meam, & saluos faciam aliquos ex illis.

Quandoquidem Deus me gentium prædicatorem constituit, gentium salutem necessario procuro & pro eis verba facio, & diuinos prophetas multis retro sæculis eadem prædixisse ostendo: Vt hac vtiq; ratione Iudæos ad æmulationē prouocem, & aliquos ex his esse salutis participes efficiam. Suam enim carnem dicit Iudæos, vt qui, quod ad sententiam quidem attinet, ab eo sunt alieni, solam autem cognationem habent cum illo communem.

Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis?

Si enim, cùm ij, inquit, non crediderint, gentes assumptæ, & à priore ignorantia liberatæ sunt: clarum est, quòd si ij omnes credere voluerint, nihil aliud restabit quàm vt fiat resurrectio mortuorū. Hoc autem dicit dominus, Prædicabitur Euangelium hoc regni in Matth. 24.
omnes gētes in testimonium ipsis: & tunc veniet finis. Scire autem oportet, quòd diuinus hęc dicit Apostolus, certo cōsilio orationem componens, & eos qui crediderunt non nimis arroganter de se sentire docens, & Iudeis non credentibus manum præbens. Ea autem quæ cōsequuntur hoc docent apertius.

Quod si delibatio sancta & massa: & si radix sancta & rami. Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cùm oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduersus ramos.

Delibationem aut primitias vocat Dominum Christum, quod ad humanam naturam attinet: *Radicem* autem Patriarcham Abraam, *Ramos* verò oliuæ Iudæorum populum, vt qui illinc germinauerit. *Oliuæ* verò *pinguedinem*, pietatis doctrinam. Eos itaque adhortatur, qui ex gentibus crediderunt, ne aduersus non credentes Iudæos efferantur, eos enim nominat *Ramos fractos*. Considerate autem, inquit, quòd vos ex alia cognatione profecti, in hanc estis insiti, & piæ radicis pinguedinem accepistis.

Quod si tu gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. Dices ergo, fracti sunt rami, vt ego inserar. Bene. Propter incredulitatem fracti sunt: tu autem fide stas. Noli altum sapere, sed time.

Et illos incredulitas à radice alienos reddidit, & te fides radici coniunxit: & vt eius pinguedinis esses particeps effecit. Oportet ergo te non nimis elatè de te sentire, sed timere, & contremiscere. Quare?

Si enim Deus ramis naturalibus non pepercit, ne forte nec tibi parcat.

Si eos enim nihil iuuit naturæ necessitudo, quandoquidem habebant idem vitæ institutum: multo magis tu non seruata gratia, eris à radice alienus.

Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei, in eos quidem, qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioqui & tu excideris.

Video quomodo nunc Deus illos excidit, qui suorum maiorum fidem non sunt imitati: quomodo autem te sua benignitate dignatus est, & alienæ radicis participem reddidit, à quo omnino alienus fueris, si datum donum non seruaueris.

Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur.

Conuenit enim Dei iustitiæ, & te, qui præter spem illorum radice dignatus es, & deinde datam gratiam non seruaueris, rursus à radice separare: & eos ab incredulitate liberatos, illi rursus coniungere. Pulchrè autem in his quoq; posuit illud *Inserentur.* nempe cùm incredulitas eos omnino separauerit: & fides, similiter ac gentes eos radici coniungat.

Potens enim est Deus illos rursus inserere.

Rei facilitatem per Dei potentiam ostendit, & affert exemplum nec alienum nec antiquum, sed domesticum, & recens. Eos enim ipsos ad huius rei testimonium vocat, & dicit.

Nam si & tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam: quanto magis ij qui sunt secundum naturam, inserentur suæ oliuæ?

Si tu, cùm esses oleaster, neque enim habebas legem quæ te coleret, nec prophetas qui te irrigarent, & purgarent, & quod conuenit tui studium gererent, ab impijs quidem parentibus & cognatis separatus es, fidei autem Abrahæ effectus es particeps: & eum gloriaris te habere radicem, & patrem, ac parentē, non lege quidem naturæ, sed ex diuina liberalitate: multo vtique iustius & naturalius, ijs qui crediderunt, propriæ radici coniungentur. Hæc autem, vt paulò ante dicebam, dicit, & eos, qui ex gentibus crediderunt, modestos esse docens, & qui ex Iudæis non crediderunt, ad salutem adhortans. His autē conueniunt ea quoque quæ sequuntur.

Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, vt non sitis vobisipsis sapientes.

Mysterium est, quod non est notum omnibus, sed ijs solis qui contemplantur. Dicit ergo, volo vos intelligere, quod scimus mysterium de ijs quæ sunt proposita; ne vos esse valde prudentes rati, ideo efferamini, & vobis aliquid insolenter arrogetis. Quod est autem mysterium?

Quod cæcitas ex parte contingit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel salvus fieret.

Illud *Ex parte*, posuit, docens non omnes fuisse incredulos, multi enim etiam ex illis crediderunt. Adhortatur autem vt nec aliorum salutem desperent. Postquam enim gentes prædicationem susceperint, illi etiam credent, cùm insignis ille Helias accesserit, & illis fidei doctrinam attulerit. Hoc enim Dominus quoq; dicit in sacris Euangelijs, Helias venturus est, & restituet omnia. Posuit autem etiam prophetæ testimonium. *Matth. 17.*

Sicut scriptum est. Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem à Iacob. Et hoc illis à me testamentum, cùm abstulero peccata eorum. *Esa. 59.*

Si ex lege administratio dat peccatorum remissionem: eam prædixit sermo propheticus. Sin autem lex quidem punit eos qui delinquunt, Iudæis autem semper crimini datum est quòd legem trangressi sunt: clarum est, quòd ea remissio significatur quæ datur per baptismum. Vocat autem Israelem omnes qui credūt, siue sint ex Iudæis habentes naturalem cognationē cum Israele, siue ex gentibus, ei fidei cognatione coniuncti.

Secundum Euangelium quidem inimici propter vos: secundum electionem autem charissimi propter patres.

Quando ad vos respexero, qui mihi docendi traditi estis, illos inimicos & infestos existimo, qui omnia ad vestrum damnum & incommodum faciunt. Sed postquam ad maiores respexero, & cogitauero quòd Deus illos ex toto terrarum orbe elegit, hos etiam diligo propter illos.

Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei.

Hæc omnia dicit ad Iudæorum exhortationem. Quòd enim quæ dat bona Deus rursum accipit, cùm viderit eos qui acceperint ingrati animi vitio laborare, testis est Saul, qui gratiam spiritalem percepit, & ab ea postea desertus est. Quinetiam similiter Solomon, qui pacem per diuinam benignitatem assecutus est, post transgressionem gratia priuatus est. Porro autem etiam Iudæi qui prophetas eorum curam gerentes perpetuò habuerunt, ea cura in præsentia priuati sunt. Hoc etiam ijs qui ex gentibus crediderunt paulò antè minatus est. Si permanseris inquit, in bonitate: alioqui & tu excideris.

Sicut enim & vos aliquando non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum, ita & illi nunc non crediderunt vestræ misericordiæ: vt & ipsi misericordiam consequantur.

Recordemini autem, quomodo omnes longissimo tempore impij fueritis, & ad longam illam & longè grauissimam impietatem benignus & misericors Dominus non respexerit, sed inenarrabili benignitate eos qui

qui voluerunt dignatus sit: & cùm ij non credidissent, vos pro illis vocauerit. Non est itaque alienum, vt qui nunc contradicunt, à Deo susc ipiantur, si voluerint credere: & eandem benignitatem consequantur. Illud autem *Vt*, rursus sibi familiari proprietati conuenienter posuit. Neque enim ideo non crediderunt, vt misericordiam assequerentur: sed non crediderunt quidem propter mentis contumaciam, misericordiam autem consequuntur acta pœnitentia.

Conclusit enim omnia Deus in incredulitate, vt omnium misereatur.

Illud *Conclusit*, posuit pro eo quod est, conuicit. Conuicit enim & gentes, quæ naturalem discernēdi facultatem acceperant, & creationem habuerant diuinæ cognitionis magistram, cùm tamen nec hinc nec illinc vtilitatis aliquid acceperint. Conuicit autem etiam Iudæos, qui plus quidem doctrinæ erant adepti. nam præter naturam & creaturam legem quoque acceperant, & prophetas, qui eos id quod fieri oportebat docebant, & erant etiam maioribus supplicijs obnoxij: sed tamen & hos & illos, qui funditus perire meruerant, salute dignatus est, si solùm credere voluerint. Hæc prosecutus, & diuinæ benignitatis abyssum, eiusque, quæ comprehendi non potest sapientiam contemplatus, exclamauit.

O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

A principio enim hæc præsciuit: & cùm præsciuisset, sapienter dispensauit: & dispensans, suæ benignitatis diuitias ostendit.

Quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, quàm inuestigabiles viæ eius.

Diuini consilij & administrationis ratio mentis humanæ captum superat: & nec inuisibiles potestates Dei vniuersorum prouidentiam possunt assequi.

Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? vel quis prior illi dedit, & retribuetur ei?

Hæc tria tribus opposuit, diuitijs, sapientiæ, & scientiæ. Illud quidem, *Quis nouit sensum Domini*, scientiæ. Hoc autem. *Quis consiliarius eius fuit*, sapientiæ: *Quis autem prior dedit, & retribuetur ei*, diuitijs, neq; enim mensura comprehendi possunt eius bonitatis diuitiæ, quia etiam ijs quæ non sunt esse dedit, & ijs quę facta sunt, vt bene sint largitur, & non reddit, sed dat bona. Sed cùm sit humanus ac benignus, dationem retributionem appellat.

Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Ipse enim omnia fecit. Ipse omnia quæ facta sunt perpetuò regit. Omnes ad ipsum respicere oportet, pro ijs quæ sunt ac subsistunt gratias agentes, eius autem deinceps prouidentiam postulantes: conueniens porro glorificatio ad eum est emittenda. Per hæc autem ostendit diuinus Apostolus se non nosse differentiam præpositionis *Ex quo*, & *Per quem*: & illam quidem, vt quæ aliquid maius significet, patri conuenire, hanc verò, vt quæ aliquid minus doceat, filio. Ambas enim in vtraque persona posuit. Quam siue patris esse dixerint, qui cum Ario & Eunomio sentiunt, inuenient præpositioni Ex quo; præpositionem Per quem, esse coniunctam; siue filio adaptauerint, videbunt præpositioni Per quem, præpositionem quoque Ex quo esse coniunctam. Si autem præpositio quidem Ex quo aliquid maius significat, Per quem autem minus, ambæ autem in vna persona sitæ sunt, ipse quidem seipso maior propter præpositionem Ex quo, & rursus minor propter Per quem, iure existimari poterit. Nos autem, ijs in præsentia missis, nostrum creatorem & Seruatorem glorificemus. Cui conuenit gloria in sæcula sæculorum. AMEN.

TOMVS QVINTVS.

CAP. XII.

BONORVM quidē summa, & verum fundamentum, est diuinæ naturæ cognitio, in eamque fides & affectio. Quod enim est oculus in corpore, hoc est animæ fides, & rerum diuinarum cognitio. Habet tamen ea quoque opus actiua virtute: quemadmodum oculus manibus, & pedibus, & alijs partibus corporis. Ea de causa diuinus quoque Apostolus dogmaticis sermonibus moralem etiam doctrinam adiecit, perfectissimam in nobis doctrinam constituens. Per Romanos enim omnibus hominibus vtilitatem attulit. Sic autem incipit.

Obsecro itaque vos fratres per misericordias Dei.

Leges statuit, & potestatem celat, & vnà cum supplicatione doctrinam exhibet, & diuinam benignitatem in memoriam reuocat, de qua antè fusè locutus est. Quid autē nos obsecras?

Vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iam adhortatus est vt membra nostra iustitiæ arma reddamus, & nos Deo exhibeamus tanquam ex mortuis viuentes. Hic autem adhortatur vt ea quoque fiant hostia, & appellat hostiam viuentem. Non enim iubet vt mactentur corpora, sed vt sint peccato mortua, & nullam illius operationem suscipiant. Sanctam autem, & rationalem, & Deo placentem hanc hostiam nominauit, eam cum eorum quæ ratione carent sacrificijs comparans & eam Domino Deo gratam esse ostendens. Per omnes enim, vt semel dicam, prophetas, ratione carentium animalium sacrificium reprehendit: hoc autem lege decernit. Sacrifica, inquit, Deo sacrificium
psal. 49. laudis. &, Sacrificium laudis honorificabit te. Et eiusmodi alia innumerabilia inueniri possunt in diuina scriptura.

Et nolite conformari huic seculo.

Figuras vocat ea quæ sunt præsentis sæculi, vt opes, & potentiam, nobilitatemque & generis claritatem. Res autem ea quæ futura sunt, vt quæ sint stabilia, & sufficientia. Ita etiam alibi, Præterit enim figura mundi huius. Multi enim ex summa rerum omnium copia in extremam inopiam ceciderunt. Alijs autem, qui ex pauperibus nati sunt, magni magistratus & summa imperia credita sunt. Alij autem, qui supercilium contrahunt, & buccas inflant, & se esse omnibus præstantiores existimant, protinus correpti puluis fœtidus facti sunt. Vult itaque diuinus Apostolus non ijs nos inhiare, nec huius vitæ figuram diligere, sed ea persequi quæ vitam æternam conciliant.

Sed reformemini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & bene placens, & perfecta.

Hic quoque suadet, vt, qui ad id quod est deterius propendent, reuertantur ad meliora. Illud enim significat hoc, *Reformemini*. Docuit autem & quæ sit virtutis cum præsentibus collatæ differentia. Ea enim figuram appellauit: virtutem autem formam. Forma autem res veras significat. Figura verò res est, quæ facilè dissolui potest. Porro autem liberam animi potestatem ostendit, cùm eam & rationem iussit renouare, & à deterioribus meliora discernere. Hæc enim appellat, Deum colere. Docet autem etiam quænam ea sint: & ante alia omnia fastum exterminat, & humilitatem statuit.

Dico enim per gratiam, quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, Non sapere plus quàm sapere oportet, sed sapere ad sobrietatem.

Et nec ipse quidem se hæc dicit statuere, sed per ipsum gratiam spiritus. Illius enim inquit, sum instrumentum. Modestiam autem seu moderationem Grecæ σωφροσύνην, mentis sanitatem appellauit, docens superbiam esse morbum mentis. Suum autem Dominum est imitatus. Dominus enim in sacris Euangelijs eos qui humilitatem possederint primos esse beatos pronunciauit. Beati, inquit, pauperes spiritu: ipsorum e- Matth. 5.
nim est regnum cœlorum. Hanc autem omnibus legem statuit, & diuitibus, & pauperibus, & seruis, & dominis, & viris & mulieribus. Hoc enim significat illud, *Omnibus inter vos*. Docet etiam mensuram, ad quam vsque de se sentire oportet.

Vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei.

Gratiam hoc in loco vocauit fidem. Per fidem enim datur gratia, & pro mensura fidei dona gratiæ suppeditat. Iubet autem donatâ gratia metiri animæ de se sententiam.

Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita etiam multi sumus vnum corpus in Christo. Singuli autem alter alterius membra.

Apposita similitudo doctrinæ de charitate. Vnaquæque enim pars corporis, non est sibi solum vtilis, sed communi affert vtilitatem: ita etiam conuenit eum qui aliquâ gratiam accepit, apertè scire se hoc donum cõmunis vtilitatis gratia accepisse. Corpus enim vnum sunt ij qui crediderunt, membrum autem, vsum nostrum, & id quod nobis opus est, suppler.

Habentes donationes secundum gratiam quæ data est nobis differentes.

Ita est intelligendum. Alter alterius membra sumus, habentes donationes, secundum gratiam quæ data est nobis, differentes. Licet enim sint hæ differentes, ad communem tamen vtilitatem à diuina gratia fuerunt suppeditatæ.

Siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, siue qui exhortatur in adhortando.

Pro vniuscuiusque fide gratiam dimetitur qui est bonorum suppeditator. Appellat prophetiam non solum eorum quæ futura sunt præscientiam, sed eorum etiam quæ sint occulta cognitionem. Ministerium autem prædicandi munus. Doctrinam, diuinorum dogmatum disciplinam. Adhortationem, suasionem ad virtutem.

Qui tribuit in simplicitate.

Non aliorum captans gloriam, sed eius, qui indiget inopiæ subueniens, nec apud se ratiocinans, an quæ habet sibi sufficiant, an non

non, sed in Deo spem ponens, eoque fretus liberalitatem suppeditans.

Qui præest in sollicitudine: qui miseretur in hilaritate. Dilectio sine simulatione.

Cum quadam vehementia & amplificatione omnia statuit & curationem quidem appellat diligentem, ne sit nomen absque re. Beneficentiæ autem lætitiam adiungit, erogationis bonorumque communicationis lucrum ostendens. Solent enim gaudere qui lucrantur. Hoc etiam dicit scribens ad Corinthios, Non ex tristitia, aut ex necessi- 2. Cor. 9.
tate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Porro esse quoque dilectionem sinceram & germanam præcipit, & simulationis personam eijcit.

Odientes malum, adhærentes bono.

Rursus non dixit simpliciter, hoc quidem fugere, illud verò persequi. Sed vitium quidem vehementer odisse, bonorum autem operationi valde coninngi præcepit, affectione tanquam colla aliqua vtentes.

Fraternam charitatem inuicem diligentes, honore inuicem præuenientes.

Habete ardentem & fratribus conuenientem inter vos affectionem, cedat autem vnusquisque proximo primas partes, hoc est enim veræ amicitiæ indicium.

Sollicitudine non pigri.

Puram & sinceram animi promptitudinem ad ea quæ sunt honesta ostendentes, & socordiam omnino eijcientes.

Spiritu feruentes.

Spiritum gratiam appellauit, ei autem materiam, tanquam igni ligna, præbere, promptitudinem vocauit. Hoc autem etiam ali- 1. Tim. 5.
bi dicit. Spiritum ne extinguite. Extinguitur autem Spiritus ab ijs qui sunt indigni gratia. Cùm enim purum mentis oculum non habeant, illum splendorem non suscipiunt. Ita ijs etiam qui corpore cæcutiunt lux quoque sunt tenebræ, & in ipso meridie sunt caligini obnoxij, & ideo iubet nos spiritu feruere, & habere ardens rerum diuinarum desiderium. Hoc enim subiunxit.

Domino feruentes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes.

Qui enim feruet spiritu, Domino promptè & alacriter seruit, & expectat fructum bonorum quæ sperantur, & quæ inuadunt tentationes superat, eorum insultibus tolerantiam obijciens, & diuinæ gratiæ auxilium assiduè implorans. Hoc enim dixit, Orationi instantes, id est assiduè hoc facientes.

Necessitatibus sanctorum communicantes.

Mentione facta communicationis, hortatur ad liberalitatem. Quis enim non lubenter pecuniam communicauerit, vt sit rei bene gestæ & emolumenti particeps? Hoc enim etiam scribit ad Corinthios. Vestra a- 2. Cor. 8.
bundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum.

Hospitalitatem sectantes.

Hospites non solos sanctos appellat, sed eos etiam qui aliunde venerunt, curatione egentes, quorum iubet curam agere.

Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere.

Hæc est lex Domini. Dominus enim eam Luc. 16.
diuinis Apostolis præbuit.

Gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, id ipsum inuicem sentientes.

Et iucunda & molesta inuicem communicate, hoc enim signum est misericordiæ: illud verò amicitiæ quæ ab inuidiæ vitio aliena est.

Non alta sapientes, sed humilibus consentientes.

Rursus expellit superbiæ tumorem, & vnà cum humilibus descendere oportere decernit.

Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.

Pro eo quod est, Ne vestra vobis consilia sufficiant: sed aliorum consilia accipite.

Nulli malum pro malo reddentes.

Hoc quoque est perfectæ virtutis, & ab omni animi perturbatione alienationis officium.

Prouidentes bona coram omnibus.

Ita etiam alibi, Sine offensione este & Iu- 1. Cor. 10.
dæis, & Græcis, & ecclesiæ Dei.

Si fieri potest, quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.

Diligenter & accuratè additum est illud, Si fieri potest, & hoc, Quod ex vobis est. Nihil, inquit, à vobis fiat, sed omnem pro pace machinam adhibete. Hoc autem ijs etiam quæ prius dicta sunt est consequens. Qui enim benedicit eum qui persequitur, & non vlciscitur eum qui facit iniuriam, quodnam in se odium aut simultatem suscipit?

Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim, Mihi vindictam, ego Ezech. 9. Deut. 32.
retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.

Postquam iudicem ostendit, & iustum eius iudicium aperuit, hoc enim significat, Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus: iubet nos fortiter ferre iniurias qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus afficimur,& ijs, qui nobis iniuriam faciunt, contrarium reddere, & inimicis ea quæ sunt necessaria præbere. Hæc enim ijs quidem qui in ea philosophia exercentur coronas contexunt,eorum autem,qui iniuriam faciunt, pœnas augent. Sciendum autem est non oportere nos ideo inimicos obseruare,eorumque curam gerere, vt illi maiores dent pœnas.Diuinus enim Apostolus hæc addidit,volens eius iram extinguere qui iniuria afficitur,non autem bono malum augere conans. Quid enim nos philosophari iubet,docent quæ sequuntur.

Noli vinci à malo,sed vince in bono malum.

Vlciſci enim,eum inferiorem fuisse significat, est autem euidens victoria, pro malis bona reddere. Cùm mores sic per hæc instituisset,iubet etiam honorem Magistratibus conuenientem tribui. Præuiderat enim, vtpote qui diuini Spiritus gratiam affatim acceperat,fore vt nonnulli fastu potius quàm zelo vtentes, Magistratus, qui rerum ad vitam pertinentium curam gerunt, contemnerent,se propter cognitionem maiores esse existimantes, & alioqui sparsam & disseminatam, eorum opinionem amoliri volens,hoc facit. Malè enim audiebant, tanquam qui leges communes euerterent. Et hi quidem dicebãt, Qui vniuersum terrarũ orbem euerterunt, hic quoque adsunt. Illi verò,quòd alia introducunt. Vtile itaq; existimabat de eo aliquid decernere.

CAP. XIII.

Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.

Si quis est Sacerdos aliquis,sine Antistes, siue monasticam vitam professus, ijs cedat quibus sunt mandati magistratus. Clarum est autem,si cum pietate. Non enim si Dei præceptis repugnent, Magistratibus parere permittitur.

Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt potestates,à Deo ordinatæ sunt.

Et eæ à Dei prouidentia dependent. Ipse enim communis ordinis curam gerens, effecit vt hi quidem imperarent, illi verò parerent, veluti quoddam frenum, ijs qui se iniustè gerunt, Magistratuum timorem incutiens.Porro autem sciendum est, quòd & Magistratum gerere, eique parere, à diuina prouidentia pendere statuit diuinus Apostolus, non autem vt hic vel ille sit Magistratus.Neq; enim iniquorum hominũ potestas à Dei electione procedit,sed ipsa principatus dispensatio.Si sit quidem certè propitius,dat magistratus qui iustum colunt & obseruant. Dabo enim eis, inquit, pastores secundum cor meum: & pascent eos pascentes cum scientia.& rursus, Dabo iudices sicut prius, & consiliarios sicut ab initio. Cũ autem vult eos qui peccant castigare,eos etiam à malis magistratibus regi permittit. Dabo enim, inquit, adolescentulos principes eorum, & illusores dominabuntur eis. Sed iam tempus est vt ad proxima interpretanda reuertamur. Hier. 3. Esa. 1. Esa. 3.

Itaque qui resistit potestati,Dei ordinationi resistit.

Satis ostenderat:

Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.

Hoc est, erunt supplicijs obnoxij. Deinde docet quænam sit principatus vtilitas:

Nam principes non sunt timor boni operis sed mali.

Qui enim vitam improbè instituunt, eos puniunt.

Vis autem non timere potestatem, fac bonum, & habebis laudem ab ipsa. Dei enim minister est tibi in bonum.

Eum esse dignum reuerentia ostendit, cùm Dei ministrum appellauit. Adhortatus est autem etiam ad res bonas gerendas, cùm dixit principes esse laudatores bonorum.

Sin autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit.

Si amas bona, honora potestatem, vt quæ ea lege decernat.Sin autem contraria persequeris, time eius sententiam. Ad malorum enim supplicium est diuinitus ordinata.

Et ideo necessitati subditi estote, non solum propter iram,sed etiam propter conscientiam.

Iram supplicium appellat. Iubet enim propter vtrunque subditos esse, & propter pœnæ metum,& vt ea impleant quæ oportet fieri.Id enim appellauit conscientiam.

Ideo enim & tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt ad hoc ipsum seruientes.

Tu enim dormis: ille communem ruram sustinet.& tu domi quidem sedes: ille autem pro pace bellum suscipit.

Reddite ergo omnibus debita; cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

Tributum appellat,quod pro agris penditur.*Vectigal* autem quod pro mercatura cõfertur. Debita autem non hæc solum, sed & metum, & honorem nominat. Ea enim ijs qui præsunt debentur à subditis.

Nemini

Nemini quicquam debeatis nisi vt inuicem diligatis.

Non vt dilectionis debitum non exoluamus: Oportet enim id ante omnia alia exoluere: sed vt in ipsa solutione id augeamus. Redditio enim debitum multiplicat.Ardentiorem etenim dilectionem efficit.

Qui enim diligit proximum,legem impleuit.

Quomodo, & quanam ratione?

Nam non adulterabis, non occides, non furaberis,non falsum testimonium dices,& si quod est aliud mandatum,in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Qui enim in aliquem bene affectus est, non interficit quem diligit: non adulterat eius vxorem,non furripit aliquid ex bonis eius cui bene vult: neq; aliquid facit quod ei vllam molestiam afferat. Hoc enim subiunxit.

Dilectio proximi malum non operatur.

Deinde syllogisticè.

Plenitudo ergo legis est dilectio.

Ita etiam Christus interrogatus quodnam sit primum præceptum,& primum dixit,& secundum coniunxit. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota fortitudine tua & ex tota mente tua: & proximum sicut teipsum. Et in prima quidem virtutem contemplatiuam perfici ostendit: in secunda autem actiuam. Ita enim diuinus Apostolus Plenitudo ergo legis est dilectio. Deinde subiungit. Matth. 22. Luc. 10. Mar. 12.

Et hoc scientes tempus quia hora est iam nos de somno surgere.

Pro eo quod est, Et maximè quòd non est tempus dormiendi, sed expergiscendi.

Nunc enim propior est nostra salus quàm cùm credidimus.

Indies enim ad Domini præsentiam accedimus.

Nox præcessit, dies autem appropinquauit.

Noctem vocat tempus ignorantiæ. *Diem* autem,tempus post aduentum Domini. Exortus enim sol iustitiæ, diuinæ cognitionis radijs orbem terrarum illuminauit.

Abijciamus ergo opera tenebrarum,& induamur arma lucis.

Tenebras vocat ignorantiam: *Opera* autem *tenebrarum*, improbas & iniustas actiones. Et *Lucem* quidem appellat cognitionem, *Arma* autem *lucis*, bonorum operationem.

Sicut in die honestè ambulemus.

Ex corporalibus ostendit spiritalia. Qui enim vitam sceleratam & flagitiosam amplectuntur, illa noctu perpetrantes, interdiu moderationis & honestatis habitum suscipiunt. Vult itaque, cùm nox præterierit,& ignorantia cessauerit,vt à malis liberemur. Docet etiam quænam ea sint.

Non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus,& impudicitijs,non in contentione, & æmulatione.

Solebant nonnulli in conuiuijs lasciuire,& linguam turpibus canticis polluere, eorum autem causa est ebrietas. Porro autem ea est etiam mater petulantiæ,litisque & contentionis magistra.

Sed induimini Dominum Iesum Christum.

Non vt alium baptismum suscipiant, sed vt vestem qua induti sunt videant.

Et carnis curam ne feceritis in desiderijs.

Hic & hæreticorum, qui carnem accusant, ora obturat. Neque enim prohibuit quominus carnis cura geratur: sed delicias & intemperantiam expulit.Non dixit enim, Ne carnis curam geratis, sed ne ad concupiscentias gesseritis,pro eo quod est, Ne facite vt ea per delitias exultet. Hæc cùm de virtute actiua esset prosecutus,ad dogmatica rursùs tractanda accedit. Oportet autem prius dicere doctrinæ Apostolicæ scopum, vt facilius perspici possit eorum quæ dicenda sunt interpretatio. Qui ex gentibus crediderant,Euangelicam vitæ institutionem amplectebantur. Multi autem ex Iudæis, qui ad Euangelicam prædicationem accesserant, legalibus cõstitutionibus seruiebant, dierum obseruationes amplectentes, & cibum quem lex iussit sumentes. Hinc lis oriebatur,atque adeo etiam pugna, cùm hi eos qui ex gentibus crediderant, quoniam quibuslibet escuientis indiscriminatim vescerentur, condemnarent, & illi eos abhorrerent propter summam & superuacaneam legis obseruationem. His medicinam adhibens Apostolus, affert vtrique conuenientem adhortationem. Primum autem eos qui ex gentibus fidem susceperant ad fraternam dilectionem exhortatur.

CAP. XIIII.

Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.

Infirmum autem appellat eum qui legalibus seruit obseruationibus.

Alius enim credit se manducare omnia.

Is scilicet qui ex gentibus credidit.

Qui autem infirmus est,olus manducat.

Nonnulli

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nonnulli dicunt, quòd qui ex Iudæis crediderant, tanquam eorum qui ex gentibus fideles erant illos puderet, non solum à suillæ, sed etiam ab alius esu carnis abstinebant, exercitationis & temperantiæ prextextu vtentes. Vnde diuinus dixit Apostolus, Qui autem infirmus olus manducat. Cùm enim perfectam fidem non haberet, se earũ rerum esu pollui credebat.

Is qui manducat, non manducantem non spernat.

Qui enim ex gentibus crediderant, Iudæos qui fidem susceperant auersabantur, tanquam qui puram ac sinceram fidem non haberent, & ideo nollent eiusmodi cibum capere.

Et qui non manducat, manducantem non iudicet.

Porro autem qui ex Iudæis crediderant, fideles ex gentibus condemnabant, quibuslibet esculentis vesci indiscriminatim illicitum & nefarium esse existimantes.

Deus enim illum assumpsit.

Gentilem scilicet. Et pergit aduersus Iudæum contendere.

Tu quis es qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit.

Quiuis seruus, & viuus est lucrum Domini: & moriens illi rursus damnum affert. Eũ ergo emit vniuersorum Dominus proprio dato sanguine. Et quia dixit *Suo Domino stat aut cadit*, necessario subiunxit,

Stabit autem.

Et dictum suum Dei potentia confirmat ac stabilit.

Potens est enim Deus statuere illum.

Hæc cùm de cibis dixisset, ad dies orationesũ conuertit.

Nam alius iudicat diem inter diem: Alius autem iudicat omnem diem.

Alij enim perpetuò abstinebant à cibis lege prohibitis. Alij verò nonnullis diebus.

Vnusquisque in suo sensu abundet.

Non hoc posuit generaliter, neque enim iubet de diuinis decretis hoc sentire, eos enim anathematizat, qui veritati contraria docere in animum inducunt. Si quis enim, inquit, euangelizet vobis aliud Euangelium quàm quod accepistis, sit anathema. De solis itaque cibis vniuscuiusque sententiæ potestatem dedit. Hæc enim consuetudo in hodiernum vsque diem mansit in ecclesiis, & hic quidem abstinentiam amplectitur: Ille verò omnibus esculentis absque vllo scrupulo vescitur, & nec hic illum iudicat, nec ille alterum reprehendit, sed eos claros & insignes reddit lex concordiæ.

Qui sapit diem, Domino sapit, & qui non sapit diem, Domino non sapit, & qui manducat, Domino manducat, & gratias agit Deo: & qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo.

Se accommodando & submittendo hæc dicit, Dei ecclesiæ concordiam procurans. Nouit, inquit, vniuersorum Deus eorum qui comedunt & non comedunt institutũ, nec solum factum attendit, sed etiam eius quod fit mentem examinat.

Nemo enim nostrum sibi viuit, & nemo nostrum sibi moritur. Siue enim viuimus, Domino viuimus, siue morimur, Domino morimur. Siue ergo viuimus, siue morimur, Domini sumus.

Non iuris nostra potestate, pretio empti sumus. Et viuentes ergo Domini sumus: & morientes sumus Domini. Pro eo quod est, nec tu es illius Dominus: nec ille tui. Habemus enim omnes vnum Dominum.

In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, & reuixit, vt & viuorum, & mortuorum dominetur. Deest in nostri traditi. Et reuixit.

Ille est omnium Dominus, qui se pro nobis morti tradidit, qui mortis potentiam dissoluit, & nobis omnibus resurrectionem est pollicitus. Illi ergo subiecti sumus, vt qui vitam ab eo acceperimus.

Tu autem quid iudicas fratrem tuum?

Iudæo hæc dicit.

Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.

Deinde etiam id quod dicit confirmat scripturæ testimonio.

Scriptum est enim. Viuo ego dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.

Ille est noster iudex, ille de nobis sententiam feret, nos ante illud tribunal statui necesse est. Propheticum quidem certe testimonium docet Vnigeniti diuinitatis altitudinem. Cùm enim dixisset per prophetam, Ego Deus ante sæcula, & ego Deus primus, & ego post ea, & in futurum sum, & ante me non fuit alius Deus: & post me non erit, & præter me non est: & iustus & Seruator non est præter me, tunc subiunxit, Et per me iurauit, dicit Dominus, quòd mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Sed ad ea quæ proximè sequuntur interpretanda accedamus.

Itaque vnusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

Quoniam Dominicum iudicium ostendit, necessario suasit ne alter alterum iudicent, sed illam sententiam expectent. Hoc enim rursus subiunxit.

Non ergo amplius inuicem iudicemus, sed hoc iudicate

magis ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum.

Hic se conuertit ad fideles ex gentibus, qui eorum qui ex Iudæis crediderant infirmitatem non satis toleranter ferebant, sed summam esse virtutem seruentemq; zelum existimabant, si esculentis indiscriminatim vescerentur, & primum quidem docet nihil eorum esse impurum & immundum. Sic autem dicit.

Scio, & confido, in Domino Iesu quia nihil commune per ipsum.

Necessario addidit illud In Domino Iesu propter Iudæorum infirmitatem. Ne enim dicant, Tu quis es qui Mosi cõtraria statuis? Mosis Dominum in medium adduxit, dicens eum legalibus obseruationibus finem imposuisse, nec permisisse vt vllus cibus immundus existimaretur. Illud enim *Per ipsum*, hoc est per Euangelicam eius constitutionem. Ipse enim dixit etiam beato Petro. Quæ Deus mundauit, tu nec dic communia. Act. 11.

Nisi ei qui existimat aliquid commune esse, ei commune est.

Si quis autẽ existimans hũc cibum esse immundum, eo vescitur, est immundus, non propter eius naturam, sed propter eius qui vescitur existimationem. Cùm hæc sic decreuisset, rursus fideles ex gentibus reprehendit, qui Iudæorũ infirmitatem non ferunt.

Si autem frater propter cibum contristatur, iam non secundum charitatem ambulas.

Charitatis crimen amplificauit, eum qui illa persequitur aperiens. Deinde magis ostendit quanta sit rei absurditas.

Noli cibo tuo illum perdere pro quo Christus mortuus est.

Pro illo Christus mortem subijt: tu autem non vis per abstinentiam à cibo illi vitam procurare, sed dum ipsum sumis, illi mortem fabricaris.

Ne blasphemetur ergo bonum nostrum.

Mitis rursus ac benigna reprehensio. Bonum enim fidem appellat. Laudo, inquit, fidem tuam, sed nolo eam ipsam damni ac maledicti causam esse.

Non est enim regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto.

Non enim existimate esse hoc aliquid pulchrum & præclarum factum, & quod regnũ cœlorum conciliet. Id enim vera iustitia conciliat, & quæ est secundum pacem & dilectionem concordia ac studium, ex quibus oritur quæ est secundum Deum lætitia.

Qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

Hæc enim Deus vniuersorum à nobis exigit. Hæc etiam hominibus vtilitatem afferunt. Porro autem notãdum est, quòd Christo seruire, Deo vniuersorum gratum esse dixit. Si autem seruire Christo, Deo gratum est, Christum quoque honorare, est Deo gratum. Christum ergo blasphemare, & de eius dignitate conari detrahere, Deo vniuersorum displicet.

Itaque quæ pacis sunt sectemur, & quæ sunt ædificationis alter in alium. Vet. trad. habet. potẽ. in alium, confitemur quod Græce non habetur.

Oportet nos itaque vtilem concordiam omnibus præponere, & nostræ mutuæ vtilitatis gratia omnia facere.

Noli propter escam destruere opus Dei.

Opus Dei dixit Dominus in ipsum credere. Hoc est enim, inquit, opus Dei vt credatis in eum quem misit ille. Quoniam ergo erat verisimile fore vt nonnulli Iudæi non ferentes probra eorum qui ex gentibus crediderant à fide desciscerent, inerito dixit, *Nolite propter escam destruere opus Dei.* Ne autem, qui ex Iudæis crediderant, hinc legis obseruationis confirmandæ occasionem acciperent, eius quoque rei curam gerit, & dicit. Ioan. 6.

Omnia quidem sunt munda.

Nullum, inquit, esculentum est natura immundum.

Sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.

Sed esus tibi damnum affert, quoniam vtilitatis vicini nullam curam geris, & contemnis, eum offendi aspiciens.

Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, scandalizatur, aut infirmatur.

Ego autem non solum carnes, sed ne vinum quidem sumere iubeo, si hoc proximo vllum detrimentum afferat.

Tu fidem habes penes temetipsum habe coram Deo.

Tu fide vtens seruas legem, magna & præclara quædam possessio, & factum laude dignum, sed ne propinquum damno afficiat.

Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat.

Innuit quod hic dicitur, eos, qui ex gentibus crediderant, vim afferre Iudæis vt ea sumerent quæ nolebant. Docet ergo quod qui credit quidem, nullum ex esu damnum accipit. Qui autem cum aliqua distinctione comedit, sumit tanquam immundũ, & ideo, eum beatum existimat qui seipsum non iudicat, hoc est, non discernit. Et hoc interpretans subiunxit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui autem discernit, si manducauerit, condemnatus est.

Et docet causam.

Quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.

Qui enim credit, sine damno vescitur. Qui autem cum aliqua discretione, ac distinctione vescitur, fert aduersus seipsum sententiam. Et docens quòd ea quæ Deo grata sunt decernit, bonam pro ipsis offert orationem.

Ei autē qui potest. &c. Hæc omnia desunt in vetere interpretatione & etiam in græco Eraſm. vſque ad caput 18.

Ei autem qui potest vos confirmare.

Et quis est modus confirmandi?

Secundum Euangelium meum.

Quid autem euangelizat?

Et prædicationem Iesu Christi.

Et docens antiquitatem prædicationis, subiungit.

Secundum reuelationem mysterij.

Non nunc enim factum est, sed nunc reuelatum est quod celatum fuerat mysterium. Hoc enim dicit in ijs quæ sequuntur.

Temporibus æternis celati.

Deinde subiungit etiam testes prædicationis.

Nunc autem manifestati per scripturas propheticas secundum ordinationem Dei.

Quæ enim per prophetas adumbratè prædixit, ea nunc manifestauit sæculorum opifex. Et quisnam est fructus prædicationis? Ad obediendum fidei. Oportet enim eos, qui audiunt, ijs quæ dicuntur credere. Et qui sunt ij?

Omnibus gentibus significati.

Ita est intelligendum, Secundum Euangelium meum, & prædicationem Iesu Christi omnibus gentibus significati.

Soli sapienti Deo per Iesum Christum, cui gloria in sæcula. Amen.

Cùm ostendisset mysterium ab initio quidem ante dispensatum, deinde per prophetas prædictum, postea autē per res ipsas manifestatum, Dei sapiētiam admiratus est, & quam par est gloriæ reddit ionem emisit. Si autem dixerint hęretici quod solus Deus sapiens nominatur, sciant quòd Dominus Christus non solum sapiens, sed etiam sapientia vocatur. Sin autem se hac sapientis appellatione filium priuare existimant, nec ipsum quidem immortalem appellent. Idem enim Apostolus de Deo dicit, Qui solus habet immortalitatem. Sed nos illos nugari sinentes, sequentia persequamur. Cùm itaq; diuinus Apostolus hæc pro illis precatus esset, affert exhortationem, eos qui ex gentibus crediderant laude prosequens, & potentes nominans propter fidem.

CAP. XV.

Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrum proximo suo studeat in bonum, ad ædificationem.

Scio quòd fortis firmusque euaseris, & tefides potentem reddidit. Sed hortor te vt ei qui est infirmus ac imbecillis manum præbeas, & non tua solum quæras, sed etiam proximi vtilitatem procures. Non dixit autem simpliciter, *Proximo placere*, sed in bonum, & ad ædificationem. Placere enim potest ad malum & proximi exitium. Deinde exemplum.

Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est, improperia improperantium tibi ceciderunt super me. Psal. 68.

Ipse enim Dominus non quæsiuit quod suum erat, sed seipsum pro nostra salute mortitradidit. Audimus enim eum prope passionem orantem & dicentem, Pater si possibile est transeat à me calix iste. Verum non sicut ego volo, sed sicut tu. Iudæorum quoque maledicta sustinuit, & quæ olim in patrem eius congerebant iniquè viuentes, eis aduersus ipsum vsi sunt. Quamobrem etiā prophetic um testimonium adiecit. Matth. 26.

Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.

Deus nostræ vtilitatis curam gerens, & doctrinam nobis scriptam præbuit, & quæ à sanctis narrata sunt in scriptis conseruauit.

Deus autem patientiæ & solatij det vobis idem sapere in alterutrum secundum Iesum Christum.

Rursus per additionem *Secundum Christum Iesum* ostendit, quod non indefinitè ac absolutè illis concordiam precatur, sed piam consensionem postulat. Vnà autem cum patientiæ & consolationis mentione etiam de charitate orationem coniunxit, vt ea ornati ea quę in proximo desiderantur ferant, & per consilium & consolationem ad perfectionem deducantur.

Vt vnanimes vno ore honorificetis Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

Deum nostrum appellauit Deum, Domini autem Christi patrem. Omnium enim nostrum Deus, ipsius est pater.

Propter quod suscipite inuicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.

Dominus quoque Christus, cùm non iusti essemus, nos amauit, sed peccatores acceptos iustificauit. Oportet itaque nos quoq; ferre fratrum infirmitatem, & omnia pro illorum

lorum salute procurare. Qui autem, qui ex Iudæis crediderant, Domini quoque circuncisionē afferebant, dicentes ipsum quoque legalem vitæ institutionem amplexum esse, se operæpretium facturum existimauit diuinus Apostolus, si de eo quæ par est scriberet, & dicit.

Dico enim Christum Iesum suisse ministrum circuncisionis pro veritate Dei ad confirmandas promissiones patrum: Gentes autem super misericordia honorare Deum.

Pollicitus est vniuersorum Deus Abraham, se in semine eius benedicturum omnes gentes. Accepit autem etiam ipse Patriarcha & totum illius genus circuncisionis signum. Oportebat ergo & illius semen, quod secundum carnem dicitur, gentibusque benedictionem subministrat, habere signum cognationis, vt diuinæ promissionis veritas apertè ostendatur, & gentes, quæ gratiam susceperant, eum celebrare, qui illis benignitatem & humanitatem suppeditat. Deinde vtitur scripturæ testimonij, docens fuisse ab initio prædictam gentium salutem.

Psal. 17. 2. Reg. 22. Psal. 116. Esa. 11. *Sicut scriptum est, propterea confitebor tibi in gentibus Domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit. Lætamini gentes cum plebe eius. Et iterum. Laudate omnes gentes Dominum, & magnificate eum omnes populi. Et rursus Esaias ait. Et erit radix Iesse: & qui exurget regere gentes, in eo gentes sperabunt.*

Hæc quidem testimonia adduxit, eos qui ex Iudæis crediderant docens ne salutem gentium ægrè ferrent, sed de eis factis prophetijs crederent. Eis autem rursus precatur, paternam affectionem ostendens.

Deus autem spei repleat vos omni gaudio, & pace in credendo: vt abundetis in spe in virtute Spiritus sancti.

Dixit etiam in ijs quæ superius exposita sunt, quòd spes quæ videtur non est spes. Et ideo etiam Deum spei nominat, vt qui ab initio gentibus benedictionis spem dederit, re autem ipsa promissum confirmauerit. Hoc autem est pignus bonorum quæ sperantur. Qui enim illa est pollicitus, & præstitit, illa etiam omnino implebit quæ nunc est pollicitus. Iubet autem nos non solum sperare, sed etiam abundare in spe, hoc est sincerè sperare, & existimare se videre ea bona quæ sperantur. Dicit autem hoc præbere spiritus gratiam. Hæc cùm suasisset, & sic precatus esset, laudem adducit, ea ratione ad ea quæ sunt meliora adhortans.

Certus sum autem fratres mei & ego ipse de vobis, quòd & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita vt possitis alterutrum monere.

Scio, inquit, vos non egere doctrina. Habetis enim etiam sufficientem cognitionē, & pleni estis bonis omnis generis, vt etiam alijs conuenientem adhortationem exhibeatis.

Audacius autem scripsi vobis fratres ex parte, tanquam vobis in memoriam redigens propter gratiam quæ data est mihi à Deo.

Et modestiam ostendit, se ausum fuisse docere dicens: & datam gratiam declarauit, scribens se ei consequentia docere. Quæ autem ea, ubi gratia data est?

Vt sim minister Christi in gentibus, sanctificans Euangelium Dei.

Electus sum doctor gentium hoc ministerium affero Domino Christo. Et quod fucrum inde oritur?

Vt sit oblatio gentium accepta sanctificata in Spiritu sancto.

Omnem laborem patienter & alacriter sero, vt gentes in fide confirmentur, & spiritus gratiam assequantur. Et prædicationem quidem sacrum ministerium vocauit veram ac sinceram fidem, acceptam oblationē. Nihil ergo, inquit, feci superuacaneum, si audacius scripsi, & eos qui peccant redargui.

Habeo igitur gloriationem in Christo Iesu ad Deum.

Deinde docet gloriationis speciem.

Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non effecit Christus in obedientiam gentium verbo & facto, in virtute signorum & prodigiorum, in virtute Spiritus sancti.

Non me propter labores meos iacto, sed propter Domini Christi donum glorior. Dedit enim mihi sancti Spiritus gratiam ad signa & miracula efficienda vt per ea caperentur gentes, & Dei cognitionis radium susciperent. Docet etiam quot gentibus prædicauit.

Ita vt ab Hierusalem per circuitum vsque ad Illyricum impleuerim Euangelium Christi.

Non solum enim eas quæ in recta via sitæ erant gentes colui, sed etiam in orbem circumiens Orientales & Ponticas regiones, & Asiam præterea & Thraciam doctrina repleui. Hoc enim significat illud *Per circuitum.*

Sic autem prædicaui Euangelium, non vbi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: Sed sicut scriptum est: Quibus non est annunciatum de eo videbunt, & qui non audierunt de eo intelligent. Esa. 52.

Laborem suum ac diligentiam significat. Inaratas enim terras accipiens noualia faciebat, & seminabat, & vberes segetes ostendebat: Et eius quod prius dixit exitum adiecit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Propter quod & impediebar plurimum venire ad vos.

Mea enim apud alias gentes occupatio impedimento fuit quominus ad vos accederē.

Nunc verò vlterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis, cùm in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quòd prætereas videam vos, & à vobis deducar illac, ſi vobis primum ex parte fruitus fuero.

Duas cauſas ſui ad eos aduentus attulit, quòd & alij prædicationem ſuſceperint, & nulla gens ſuperſit quæ Euangelij doctrinam non audierit, & ſuum eorum deſiderium, cùm enim priora impedimenta ceſſauerint, deſiderium ad peregrinandum incitauit. Dicit autem ſuum deſiderium fuiſſe ſuo aduentu multo antiquius. A multis enim, inquit, annis cupiebam vos videre. Prædicit autem ſe non ſolum ipſos viſurum, ſed etiā in Hiſpaniam iturum. Et ne exiſtimarent eum obiter tantum ad eos accedere, ſubiunxit, Et à vobis illuc deducar, ſi vobis primū ex parte fruitus fuero. Vos enim primos videre cupio, & poſt vos, illos.

Nunc igitur proficiſcor Hieruſalem miniſtrare ſanctis.

Miniſterium vocat pecuniarum diſtributionem: Dicit autem etiam eos qui miſerunt.

Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes ſanctos qui ſunt in Hieruſalem.

Hæc cum beatis Apoſtolis Petro, inquam, & Iacobo, & Ioanne diuini Barnabas & Paulus, & qui in ſe gentium doctrinam ſuſceperant, pacta conuenta facientes, polliciti ſunt adhortari eos qui credebant ex gentibus, vt adiuuarent eorum inopiam, qui erant fideles in Iudæa. Et hoc apertè docet in epiſtola ad Galatas, Petrus enim, inquit, & Iacobus, & Ioannes, qui videbantur eſſe columnæ, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt nos in gentes, ipſi autem in circunciſionem, tantum vt pauperum memores eſſemus. Hoc etiam hic dicit, Macedoniæ & Achaię mirans promptitudinem propenſamque voluntatem. Hanc autem beneficentiam etiam debitum vocat. Gal. 2.

Placuit enim eis, & debitores ſunt eorum.

Et vnde nam conflatum eſt hoc æs alienum?

Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentiles, debent & in carnalibus miniſtrare illis.

Illorum, inquit, Patriarchæ patres ſunt. Illis promiſſiones factæ ſunt. Illorum prophetæ bona communia prædixerunt. Exilis, quantum ad humanam naturam attinet, Chriſtus eſt. Ex illis Apoſtoli orbis terrarū prædicatores. Per illos diſtributa ſunt dona ſpiritus. Aequum eſt ergo vt qui maiora impertierunt, ſint etiam minorum participes. Et ideo pecuniarum diſtributionem ſuperius quidem ſocietatem, inferius autem miniſterium appellauit, ſocietati quidem redditionē, miniſterio autem tributum quod debetur adtexens.

Hoc igitur cùm conſummauero, & aſſignauero eis fructum hunc, per vos proficiſcar in Hiſpaniam.

Cùm obſignauero eis fructum hunc, dicit Macedonibus, & Achæis. Per manus enim ſanctorum dextræ Dei quæ miſſa ſunt offero. Illa autē ea intacta & ſacroſancta ſeruabit.

Scio autem quòd veniens ad vos in abundantia benedictionis Euangelij Chriſti veniam.

Abundantiam ſeu implementum benedictionis Euangelij, pericula pro Euangelio appellauit, quæ Hieroſolymis ſuſtinuit. Hoc enim declarant quæ ſequuntur.

Obſecro ergo vos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſancti Spiritus, vt adiuuetis in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus qui ſunt in Iudæa, & vt obſequij mei oblatio accepta ſit in Hieruſalem ſanctis.

Quibus nam laudibus hoc terque quaterque beatum caput quis ornauerit? Primū enim & quæ ventura erant ſciebat, & ea prædicit. Etenim Mileti dixit Epheſiorum ſenioribus, In ciuitate teſtificatur mihi ſpiritus, quòd vincula & tribulationes me manent, & cùm Agabus hęc prædixiſſet, & omnes fle rent, & eum retinere conarentur, diuinus vir dixit: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego autem non ſolum alligari, ſed & mori paratus ſum, pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hic quoque prędixit quòd & Romanos videbit & Hiſpanos. Adiecit autem, quòd etiam in abundantia ſeu implemento benedictionis Euangelij Chriſti veniet. Deinde Iudæorum inſaniam perfectè conſiderans, ipſorum quoque preces poſtulauit, non ſolum propter fideles, ſed etiam propter eos qui credunt. Nam neque illi in eum bene affecti erant, cum eſſe legis tranſgreſſorem exiſtimantes. Quamobrem etiam adiecit, *Et vt obſequij mei oblatio accepta ſit in Hieruſalem ſanctis.* Hæc cum innumerabilibus laboribus collegit, diſcipulis omnis generis ſuaſiones adhibens, & eos qui recipiebant ſollicitans, ne odium neceſſitatem vinceret. Act. 20. Act. 21.

Vt veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, vt refrigerer in vobis.

Nec a

Ne ea quidem quæ ſunt honeſta vult facere ſine diuina voluntate.

Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis, Amen.

Non appellauit hic Deum ſimpliciter, ſed Deum pacis, tanquam ipſe ea indigens propter eos qui apertè bellum gerebant, & qui aliqua in eum ſuſpicione laborabant. Illis quoque eam precans, propter eam, quam inter ſe habebant, controuerſiam de legalibus obſeruationibus.

CAP. XVI.

Commendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio eccleſiæ, quæ eſt Cenchreis, vt eam ſuſcipiatis in Domino digne ſanctis, & aſſiſtatis ei in quocunque negotio veſtri indiguerit, etenim ipſa quoque adſtitit multis, & mihi ipſi. Salutate Priſcam & Aquilam adiutores meos in Chriſto Ieſu.

Cenchreæ erat maximus pagus Corinthi. AEquum eſt ergo admirari vim prædicationis. Breui enim tempore non ſolum vrbes, ſed & pagos pietate repleuit, & tanta erat Cenchreis congregatio, vt etiam haberet mulierem miniſtram, eamque inclytam & celebrem. Tantas enim habebat rectè factorum opes, vt ex lingua Apoſtolica laudes eiuſmodi colligeret. Etenim ipſa quoque adſtitit multis, & mihi ipſi. Adſtitiſſe autem, vt puto, dixit, quòd in eum hoſpitalis fuerit, eiuſque curam geſſerit. Multiplicibus autem eam laudibus remuneratur. Ipſa enim, vt eſt veriſimile, cum in vnam domum ſuſceperat, & ad exiguum tempus, id ſcilicet quo Corinthi verſatus eſt. Ipſe autem ei vniuerſarum terrarum orbem aperuit, mulierque in vniuerſa terra ac mari celebris facta eſt, nec eam ſoli Romani & Græci cognouerunt, ſed etiam omnes barbari. Ea autem, cuius poſt ipſam meminit, illam valde ſuperauit. Priſcillam enim, ſeu Priſcam, poſſunt enim vtraque in libris inueniri, & Aquilam adiutores appellat, & adijcit, In Chriſto Ieſu, ne quis eum exiſtimet fortunæ ſocietatem ſignificare, erant enim etiam ij tabernaculorum conſtructores. Dicit autem aliud quoq; maximum pro ſe ſuſceptum certamē.

Qui pro anima mea ſuas ceruices ſuppoſuerunt.

Adijcit autem priuato quoq; commune.

Quibus non ſolus ego gratias ago, ſed & omnes eccleſiæ gentium.

Dicit autem quoque virtutem laude dignam.

Salutate enim & domeſticam eccleſiam eorum.

Declarat autem oratio eius inſignem pietatem. Omnes enim, vt eſt veriſimile, ſuos domeſticos ſummam & abſolutam virtutē docuerant, & diuina myſteria intus promptè & alacriter peragebant. Eorum diuinus quoque Lucas meminit, & docet, quomodo Apollo ad veritatem deduxerunt.

Salutate Epænetum dilectum mihi, qui eſt primitiæ Achaiæ in Chriſto.

Primus autem, vt eſt veriſimile, ex toto populo credidit. Quam ob cauſam & primitiarum appellationem ſuſcepit.

Salutate Mariam, quæ multum laborauit in vobis.

Alia rurſus mulier, quæ propter ſuos labores coronatur.

Salutate Andronicum & Iuniam cognatos & concaptiuos meos, qui ſunt nobiles in Apoſtolis, qui & ante me fuerunt in Chriſto.

Multa ſimul encomia, & primum quidem quòd fuerunt ſocij periculorum Pauli. Concaptiuos enim, vt qui fuerunt paſſionum cum illo participes, appellauit. Deinde nobiles inſigneſque eſſe dicit non in diſcipulis, ſed in magiſtris & doctoribus. Laudat autem eos & à tempore fidei. Ante me enim, inquit, fuerunt in Chriſto. Poſt eos enim vocatus ſum ego. Ego verò vndiquaque diuini capitis modeſtiam admiror.

Salutate Ampliatum dilectum mihi in Domino.

Ne hoc quidem parua eſt laus. Eum enim dilectum in Domino appellauit. Id autem eum ſe rectè & honeſtè geſſiſſe declarat.

Salutate Vrbanum adiutorem noſtrum in Chriſto, & Stachyn dilectum meum.

Vrbanum maioribus laudibus coronauit. Chriſti enim prædicationum & certaminum eum adiutorem vocauit.

Salutate Apellem probum in Chriſto.

Summæ virtutis teſtimonium. Nihil enim habere adulterinum, eſt bonorum colophon.

Salutate eos qui ſunt ex Ariſtobuli domo, & Herodianum cognatum meum, & eos qui ſunt in domo Narciſſi.

Clarum eſt eas fuiſſe familias quæ crediderant. De ijs autem qui erant Narciſſi dicit.

Qui ſunt in Domino.

Vtpote quòd eſſent vtique alij qui hoc non fuerint.

Salutate Tryphenam & Tryphoſam, quæ laborant in Domino.

Rurſus corona ex laboribus. Laborem autem vel hoſpitalitatis, vel ieiunij, vel alicuius alius virtutis declarat oratio.

Salutate Perſidem charißimam, quæ multum laborauit in Domino.

Maior eius laus, maior enim fuerat labor & diligentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Salutate Rufum electum in Domino, & matrem eius & meam.

Hæc quoque est laus magni facienda. Multi enim vocati, pauci verò electi. Eius quoque matrem multis ex virtute rectè factis decorauit, neque enim alias digna esset habita quæ mater Pauli diceretur. Natura enim eam Rufi matrem effecit: Diuini autem Pauli, eius virtutis reuerentia.

Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermen, Patrobam, & qui cum eis sunt fratres.

Hæc erat alia fidelium familia Pauli salutatione digna.

Salutate Philologum & Iuliam, Nereum & sororem eius, & Olympiadem, & omnes qui cum eis sunt sanctos.

Hi quoque simul degentes, propter eam quam habebant virtutem, Apostolicam salutationem assecuti sunt. Cùm eos sic nominatim esset allocutus, omnibus deinceps præcepit vt se inuicem salutarent.

Salutate, inquit, vos inuicem in osculo sancto.

Quoniam enim ipse absens eos amplecti non poterat, per ipsos facit, iubens vt se inuicem amplectantur & salutent in osculo sancto, honesto, modesto, & sincero, & germano, & ab omni dolo alieno.

Salutant vos omnes ecclesiæ Christi.

Totius, vt semel dicam, terrarum orbis nomine eam ciuitatem salutauit, quæ vniuerso terrarum orbi præsidet.

Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt.

Malos legis defensores per hæc significat, quorum iubet doctrinam fugere, laudans principis Apostolorum prædicationẽ. Dicere enim, Qui præter doctrinam quam vos didicistis faciunt, est eius qui valde miratur doctrinam quam acceperunt.

Huiusmodi enim Domino Christo non seruiunt, sed suo ventri.

Et ex hoc manifestum est quòd ea dicit de Iudæis, eorum enim semper ingluuiem accusat. Et alibi etiam dicit, Quorum Deus venter est.

Et per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

Benedictionem laudem vocauit. Innuit autem etiam aliquos fuisse ab eis seductos. Seducunt enim, inquit, corda simplicium. Non tamen malitiam, sed simplicitatem accusauit. Deinde eos laudibus rursus excitat.

Vestra enim obedientia in omni loco diuulgata est.

Quòd doctrinam Apostolicam prompto & alacri animo suscepistis.

Gaudeo igitur, inquit, in vobis.

Pergit & laudare, & docere.

Sed volo sapientes esse in bono, & simplices in malo.

Hanc quoque legem Dominus Apostolis præbuit, dicens. Estote prudentes sicut serpentes, simplices sicut columbæ. Vult autem dictum quoque dominicum, nos insidias quidem quæ ab inimicis parantur repellere, eos autem qui iniuriam faciunt minimè vlcisci.

Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter.

Quoniam præcepit vt ab inimicis caueremus, opportunè Deum rogauit vt insidiatorum magistrum contereret, & eorum qui crediderunt pedibus submitteret.

Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.

Postquam ostendit hostem, indicauit auxiliatorem. Qui enim Dei gratiam consecuti sunt, sunt inexpugnabiles.

Salutant vos Timotheus adiutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei.

Ille quidem habet insignem operis societatem, hi verò cognationem. Coadiutor autem est cognato multo honoratior. Hic autem est Timotheus, quem Lystris circuncidit: ad quem duas scripsit epistolas. Porro autem Iasonis quoque meminit Actuum historia.

Saluto vos ego Tertius qui scripsi epistolam in Domino.

Erat is quoque vnus eorum qui Apostolica doctrina digni habiti fuerant. Quamobrem sanctæ animæ fœtus per linguam suscipiens, eos chartæ mandare iussus est.

Salutat vos Caius hospes meus, & vniuersa ecclesia.

Hoc quoquè est maximum laudis testimonium, domum fidei alumnis aperire, & cum alijs omnibus ipsum quoque orbis terrarum doctorem fouere & obseruare. Hospitem enim eum qui hospitio excipit appellat. Is autem erat Corinthius, & hoc nos docuit diuinus Apostolus in epistola ad Corinthios. Gratias, inquit, ago Deo meo quòd nullum vestrum baptizaui nisi Crispum & Caium. 1. Cor. 1.

Salutat vos Erastus arcarius ciuitatis, & Quartus frater.

Non appellat eum ecclesiæ Oeconomum, sed ciuitatis, vt cui curatio omnino credita fuerat. Meminit autem eius etiam in epistola ad Timotheum. Sic autem dicit. Erastus mansit Corinthi. Reliqui autem Trophimum Miletiægrotantem. 2. Tim. 4.

Gratia

Gratia Domini nostri cum omnibus vobis. Amen.

Spiritalem eis rursus benedictionem impertijt, vt Dei gratia, tanquam adamantino aliquo muro, circumdedit. Hoc & epistolæ proœmium constituit, & finem imposuit. Huius simus nos quoque participes, vt insidijs superiores euadamus: vt ab ea illuminati recta via absq; vllo errore incedamus, & Apostolica sequentes vestigia digni habeamur qui doctorem videamus, & per illius intercessionem Dominicam beneuolentiam & promissa bona consequamur. Gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi. Cum quo patri simul cum sancto Spiritu conuenit gloria & magnificentia nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

Sciendum est autem quòd Epistola ad Romanos scripta est Corinthi.

ARGVMENTVM PRIMAE EPISTOLAE AD CORINTHIOS.

SALVTAREM prædicationem diuinus Paulus primus Corinthijs attulit, & plurimo tempore apud eos versatus est, cùm Dominus hoc ei apertè præcepisset, loquere, Act. 18. *inquiens, & ne tacueris, est enim mihi multus populus in hac ciuitate. Cùm ergo annus & sex menses præteriissent, ipse quidem prædicationis gratia in alias ciuitates profectus est. Illi autem fallacem sapientiæ imitatricem, dicendi scilicet contentionem & laudem, tanquam rem præclaram, studiosè secuti sunt. Cùm viros enim eloquentia præditos sibi magistros adsciuissent, in multas partes diuisi sunt. Singuli enim suum perpetuò admirabantur, & de eis inter se inuicem contendebant. Vnus autem ex eis qui se propter suam dicendi facultatem iactabat, vel maximum scelus admittere ausus est. Cum nouerca enim concubuit. Qui autem eius partes sequebantur, hoc quidem pro nihilo ducebant, solam autem eloquentiam laudibus prosequebantur. Quapropter diuinus Paulus in principio epistolæ, eam quæ existimatur sapientiam reprehendit, & ostendit prædicationem ea quidem esse nudatam, sed maximam habere potestatem. Iam verò eos etiam reprehendit qui de alijs quidem rebus inter se contendebant, de ijs autem quæ ad victum pertinebant Magistratibus vtebantur iudicibus. Prohibet etiam ne eorum quæ idolis immolata fuerant essent participes, inuens hoc etiam ausos esse nonnullos. Interim autem & de virginitate & de viduitate quæ sunt vtilia consulit. Quinetiam de spiritalibus donis fusè & prolixè disserit, docens eorum differentiam, & præcipiens vt dono linguarum, non ad laudem captandam, sed ad vtilitatem vterentur. Porro autem eis etiam adducit doctrinam de resurrectione, cùm aliqui, vt est verisimile, eis persuadere conarentur, ne quod de resurrectione corporum dicebatur admitterent. Aliqua etiam alia, ne de singulis dicendo sim prolixior, scriptis suis inseruit, quæ & illis erant conducibilia, & omnibus hominibus vtilitatem procurant. De Christiano autem dogmate seu decreto ideo parcius locutus est, quòd cùm non paruo tempore apud eos versatus esset, quid sentire oporteret eos accuratè & perfectè docuerat, & admirabilis post eum veniens Apollo Apostolicam doctrinam confirmauerat. Optimum ergo medicum imitatus est, & affectionibus morbisque conuenientia medicamenta præbuit. Ferendis autem literis ministerium exhibuerunt Stephanas, & Fortunatus, & Achaicus,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

icus, ad ipsum missi à Corinthijs, vt ipse docet in fine. Beatum enim Timotheum ad ipsos quidem misit, sed non cum epistola, & hoc ipse ostendit. Ait enim. Si venerit Timotheus, videte vt sine metu sit apud vos.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO PRIMAE EPISTOLAE AD CORINTHIOS.

PAVLVS *vocatus Apostolus Iesu Christi.*

Vel ipsum prooemium, quod nã sit reprehensionis institutum ac scopus, indicat. Docet enim eos ne sibiipsis cõfidant, sed propter Deum, qui ipsos seruauit, magna ac præclara cogitent, & se in eo iactitent. Propterea & Apostolatus & vocationis meminit, propemodum dicens. Vos quidẽ vosipsos nominatis ex hominibus: Ego verò meipsum ex eo qui me vocauit, & misit, Iesũ Christo.

Per voluntatem Dei.

Hoc etiam eorum dissensionem similiter accusat. Patris enim ac filij consensionem ostendit. Simul etiam nos docet, quòd propositionibus citra vllum discrimen vtitur. Hic enim præpositionem Per quem, quam, qui cum Arrio & Eunomio sentiunt, filio attribuunt, in patre posuit. Hoc autem non faciebat, si præpositionem Per quem, minus significare existimasset quàm significet præpositio Ex quo.

Et Sosthenes frater.

Act.18. Existimo hunc esse Corinthium. Eius autem Actuum quoque historia meminit, & nos docet beatus Lucas, quòd arripuerunt eum Græci, sub Gallione, & malè multarũt.

Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu sanctis, cum omnibus qui inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi in omni loco, ipsorum & nostro.

Omnia quæ dicta sunt, sunt morbi remedia. Quæ enim malè facta est, diuisionem coniungunt, & primum quidem ipsos vocat vnam ecclesiam, & Dei ecclesiã, & adijcit, *In Christo Iesu*, non in hoc vel in illo. Vocat autẽ ipsos & vocatos & sanctos, & ijs coniungit qui in orbe terrarum crediderunt, docẽs quòd nõ oportet ipsos solum concordes esse & consentire, sed omnes etiam qui salutari prædicationi crediderunt, vnum sentire, vt qui in vno Domini Christi corpore consistunt. Illud autem, Sui & Nostri, cum Domino coniunctum est, pro eo quod est. Et nos qui scribimus, & vos qui acceptis literis fruimini, vnum Dominum habemus Christum.

Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & Domino Iesu Christo.

Opportunè eis gratiam amplificauit, & pacem, vt qui diuisi essent, & seditiones inter se agitarent. Eam autem ostendit non solum à patre suppeditari, sed etiam à filio, patris & filij æqualitatem indicans.

Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei quæ data est vobis in Christo Iesu.

Accusaturus, aures prius medicatur, vt medicina lubenter ab eis suscipiatur, veritatem verò etiam continens quæ dicta sunt propter data enim eis dona egit gratias. Hæc ipsa autem dicit etiam apertius.

Quod in omni diuites facti estis in illo, in omni verbo & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis.

Hæ sunt species donorum spiritus. Alij enim, inquit, per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo cognitionis, secundum eundem spiritum. Perpetuò autem Christi, & Iesu, & Domini nomen inserit, docens quòd non ex alio nominari oportet, quàm ex eo qui salutem præbuit. Testimonium autem appellat Christi prædicationem. Qui enim prædicant, quodammodo testantur. Ita etiam ad Timotheum scribens dicebat. Testor ego coram Deo qui 1.Tim.5.
mortuos viuificat. Ita etiam dixit Dominus in sacris Euangelijs. Prædicabitur Euangelium hoc regni in omnibus gentibus Matth.24.
in testimonium ipsis. Euangelij autem confirmationem admirabilia signorum effecta appellat. Per illa enim ostendebatur prædicationis veritas.

Ita

Ita vt nihil vobis desit in vlla gratia.

Nam & propheticam gratiam adepti erant & diuersis linguis loquebantur, vt in ijs quæ sequuntur docet apertius.

Expectantibus reuelationem Domini nostri Iesu Christi.

Hæc autem assecuti estis, vt secundum Seruatoris aduentum expectetis.

Qui enim confirmabit vos vsque in finem sine crimine in die Domini nostri Iesu Christi.

Firmitatem & à crimine alienationem eis precatus est. Quod autem dixit, *Sine crimine*, ostendit eos tunc fuisse criminibus obnoxios.

Fidelis Deus per quem vocati estis in societatem filij eius Iesu Christi Domini nostri.

Hoc autem faciet, qui in filios adoptionis donum vobis largitus est. Societatem enim filij vocauit adoptionem in filios. Illud autem *Fidelis*, est pro eo quod est, verus, & à mendacio alienus. Quin etiam hic hoc Per quem, in patre posuit, impudentia hæreticorum ora obstruens, & docens quòd non paruitatem significat. Postquam bonis ac benignis verbis aures eorum præparauit, docilesque reddidit, accusationem incipit, non eam nudam introducens, sed admonitionem prius afferens.

Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt idem dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.

Adhortationi nomen Domini rectè coniunxit. Id enim erat quod ab eis prò nihilo habitum abolebatur. Cùm enim oporteret eos ab ipsa appellari, ab ijs qui illis præerant denominationes assumebant.

Sitis autem perfecti in eodem sensu & eadem sententia.

Non eos reprehendit quòd diuersa sentirent, sed quòd de ijs qui illis præerant litigarent & contenderent. Prædicationis quidem, inquit, vnus est sensus. Hæc enim dicit illud, *In eodem sensu*: sed nõ est vna vtique affectio. Id enim significat illud, *Et in eadem sententia*. Hortatur ergo vt eadem cogitantes & sentientes non dissideant, & de ijs qui præsunt non temere contendant.

Significatum est enim mihi fratres ab ijs qui sunt Chloes quòd sint inter vos lites.

Docet autem etiam genus contentionis.

Hoc autem dico quòd vnusquisque vestrum dicit: Ego sum Pauli, Ego verò Apollo. Ego autem Cephæ, ego verò Christi.

Illi quidem seipsos ab alijs magistris denominabant. Ipse verò suum & Apollo nomen posuit, adiecit autem etiam nomen principis Apostolorum, docens quòd neutrorum nominibus adhoc vti æquum est, & hoc in ijs quæ sequuntur apertius intelligemus. Admodum scitè autem & prudenter Christi nomen cum alijs connumerauit, ostendens absurdum quod ex eo sequitur, quòd scilicet Dominum & seruum in eodem ordine & loco habent.

Diuisus est Christus?

Hoc nonnulli legerunt enuntiatiuè, dicentes Christum hic nominatam esse ecclesiam, & hic sunt interpretati, Christi corpus malè estis interpretati. ego verò puto hæc esse posita per interrogationem. Hoc enim docent ea quæ subiunguntur.

Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? vel in nomine Pauli baptizati estis?

Quod autem dicit, tale est. Nunquid Domini & potestatis habet Christus socios ac collegas, nec in suo nomine mortem sustinuit, & propterea diuisus est, & alij quidem ex vobis ab ipso, alij verò ab hoc & illo denominamini? Non solus pro vobis mortem subijt, non in nomine eius baptismi gratiam accepistis? an hominum inuocatio vobis peccatorum remissionem largita est?

Gratias ago Deo meo quòd neminem vestrum baptizaui, nisi Crispum & Caium, ne quis dicat, quòd in nomine meo baptizati estis. Baptizaui autem domum Stephanæ, cæterum nescio si quem alium vestrum baptizauerim.

Auget quidem accusationem per vnumquodq; eorum quæ dicuntur: sed eos quos accusat non ferit nimis acriter, dum propriam personam pro illis adducit. Tacitè autẽ innuit, quòd non solum à magistris, sed etiam ab ijs qui eos baptizarant, quidem seipsos appellabant. Dicit etiam causam cur multos non baptizauerit.

Non enim misit me Christus ad baptizare, sed euangelizare.

Atqui vtrunque præcepit. Ite, inquit, & Matth. 28
docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Sed prædicare est præstantius & excellentius quàm baptizare. Baptizare enim facile est omnibus qui Sacerdotij honore digni sunt habiti. Prædicare autem erat paucorum, qui hoc donum à Deo diuinitus acceperant. Ab hoc deinceps loco eorum qui se de eloquentia iactabant deprimit supercilium, & dicit.

Non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi.

Si enim eloquentia & dicendi facultate vsi essemus, non ostensa esset potentia eius qui crucifixus est, omnes enim existimassent eos qui crediderant facundia & dicen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dinarte captos fuisse: eorum autem qui prædicant imperitia,eos vincens qui se de eloquentia iactitant & magnificè circunspiciunt,virtutem crucis apertè indicat.

Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est,ijs autem qui saluifiunt,id est nobis Dei virtus est. Scriptum est enim. Perdam sapientiam sapientum,& prudentum prudentiam reprobabo. Esa.32.

Sermonem crucis dicit, prædicationem de cruce. Qui pereunt autem eos appellat qui non credunt. Qui seruantur autem,eos qui credunt,à fine appellationes imponens. Scripturæ autem ponit testimonium, docés quòd vniuersorum Deus è superis hæc appellauit. Deinde ostendit quàm vera & à mendacio aliena sit prædictio.

Vbi sapiens,vbi scriba,vbi inquisitor huius sæculi?

Hos omnes vicit crucis prædicatio. *Sapiens* autem vocat, id quod Græca facundia ornatum est.*Scribam* autem,Iudæorum magistrum, qui de legis cognitione gloriabatur.*Conquisitorem* eum, qui ex his & illis disserendi artem exercuerat. Deinde subiungit.

Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi?

Sapientiam mundi huius non vocat eloquentiam.Illam enim Deus quoque suppeditat. Nam ipse & linguas diuisit,& vnicuique proprios characteres tribuit. Itaque linguæ quoque Græcæ elegantiam & splendorem donauit.Sed qui ea non vt oportet vsi sunt,eam fraudis escam effecerũt, & probabiles erroris fabulas constituerunt. Accusat ergo non eloquentiam,sed falsum quod in ea celatur.Eam conuictam,& stultam esse etiam esse dicit.

Nã quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes.

Dicit duas vel potius tres Dei sapientias. Etenim eam quæ stultitia existimatur,sapientiam esse ostendit, & aliarum præstantissimam. Dicit autem vnam quidem sapiẽtiam, quæ hominibus data est,per quam & ratione præditi sumus, & ea quæ sunt agenda discernimus,& artes scientiasque inuenimus, & Deum cognoscere possumus. Secundam autem,quæ in rerum creatarum contemplatione versatur. Videmus enim cœli magnitudinẽ, Solis pulchritudinem, astrorum choream, terræ & maris latitudinem,plantarum &animalium differentiam, & cætera, ne singula afferã. Tertiam autem, eam quæ per Seruatorem nostrum ostenditur, quam qui non credunt, appellant stultitiam. Hoc autem dicit, quòd oportebat quidem homines,naturali accepta à Deo cognitione, per creaturas, tanquam per pedũ vestigia,deduci,& earum opificem adorare: sed quoniam nullam ex his vtilitatem accipere voluerunt, benignus ac clemens Deus, eis alia ratione salutem procurauit,& per eam quæ à stultis stultitia vocatur, eos ab errore liberauit.

Quoniam & Iudæi signa petunt,& Græci sapientiam quærunt: nos autem prædicamus Christum crucifixum,Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

Iudæi à Domino petebant miracula, nos autem hoc docent Euangelistæ.Quinetiam Apostolis, vt est verisimile, hoc enim diuinus dixit Apostolus, signa ostendere iubebant.Græci autẽ imperitiam ridebant, quẽadmodum videlicet etiam Athenis dicebãt, Quid vult seminiuerbius hic? Sed nos inquit,illorum stultitiam despicientes,Dominicam passionem prædicamus, quanuis hos & illos,apertè sciamus manifestè contradicere. Et quænam est vtilitas prædicationis? Act.17.

Ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.

Idem est & sapientia & stultitia, potentia & imbecillitas,stultitia quidem & imbecillitas ijs qui non credunt. Sapientia autẽ & potẽtia ijs qui credunt. Etenim Sol quidem lux est ijs qui vident,tenebræ verò ijs qui cæcutiũt,ipse tamen nõ affert tenebras,sed morbus radij splẽdorem non admittit, ita etiam lema infidelitatis ,phibet quominus anima posit à lumine Dei cognitionis illustrari.Sciendum est autẽ quòd sapientiam & potentiam, non vnigeniti diuinitatem appellauit diuinus Apostolus,sed de cruce prædicationem, & reselli Arrianos & Eunomianos, qui malè ex hoc loco conantur ostendere Sapientiam Deum verbum nominari. Ex hoc enim loco construunt blasphemiam, quam ex Prouerbiorum dicto sumunt.

Quia quod stultum est Dei,sapientius est hominibus,& quod infirmum est Dei,fortius est hominibus.

Stultum & infirmum vocat crucis mysterium ex stultorum sententia. Ostendit autem hoc & sapientes & fortes superasse.

Videte enim vocationem vestram fratres, quòd non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes,non multi nobiles.

Non dixit,nullus sapiens, nullus potens, nullus nobilis. Nam ex ijs etiam erant qui crediderant,sed non multi,erant enim plures ex pauperioribus.

Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus,vt confundat sapientes:& infirma mundi elegit Deus,vt confundat fortia:& ignobilia mundi, & contemptibilia

lia elegit Deus, & ea quæ non sunt,vt quæ sunt destrueret.

Stulta & imbecilla & ignobilia vocauit ex hominum opinione.Vera enim est stultitia,non dicendi imperitia, sed fide carere, & imbecillitas atque ignobilitas, non paupertas, sed impietas, & morum improbitas. Vniuersorum autem Deus doctos per indoctos,& per pauperes diuites vicit,& per piscatores orbem terrarum piscatus est.

Vt non glorietur omnis caro in conspectu eius.

Si enim statim ab initio,eos,qui se de diuitiis iactabant,& propter eloquentiam gloriabantur, electos,affecisset prædicatores, non solum ij qui contradicebant,sed ij etiam qui prædicabant,damno affecti essent,vt qui se suis viribus errorem superasse crederent.

Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, iustitia, sanctificatio, & redemptio,vt quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in Domino glorietur. Hier.23. Hier. 9.

Illud, *Ex ipso*, non dixit ex ratione creationis, sed ex ratione datæ salutis.Quicunque enim, inquit, eum receperunt,dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus,neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.Quia enim dixit, quòd quæ sunt stulta mundi, & imbecilla , & ignobilia Deus elegit, necessario subiunxit , Ex ipso autem vos estis, datam docens nobilitatem. Generationis autem modum etiam ostendit, dicens, In Christo Iesu. Non enim in hoc vel in illo denominati estis, sed regeneratione in Christo, digni estis habiti. Ipse vobis veram dedit sapientiam, ipse vobis dedit remissionem peccatorum,& iustitia dignatus est, & sanctos effecit à Diaboli tyrannide liberatos. Conuenit ergo vos gloriari non propter homines,sed propter Deum qui seruauit. Ioan.2.

CAP. II.

Ego cùm venissem ad vos fratres,veni non in sublimitate sermonis,aut sapientia, annuncians vobis testimonium Dei.

Thed. legit Euangelium non autem testimoniũ.

Sermonem appellat eloquentiam: Sapientiam verò,dicendi artem.Neutro eorum,inquit,vsus sum,cùm ad vos venissem.

Non enim iudicaui me aliquid scire inter vos nisi Iesum Christum,& hunc crucifixum.

Præclarè posuit illud, Iudicaui, docens quòd potuisset de Theologia seu diuinitate apud eos verba facere,eis tamen solam incarnati Christi dispensationis doctrinam attulit, vt qui se de Dominica passione iactaret,& in ea gloriaretur.

Et ego in timore,& tremore multo fui apud vos.

Fui apud vos perpetuo iniurijs, tormentisque affectus, & in carcere inclusus.

Et sermo meus, & prædicatio mea,non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis.

Prædicationi enim testimonium ferebat spiritus mirabilis effectus. Passionum autem imbecillitati potentiam spiritus conuenienter coniunxit.

Vt fides vestra non sit in sapientia hominum,sed in virtute Dei.

Ea enim de causa non permisit Deus nos vti eloquentia,vt vestra fides esset ab omni suspicione remota, vt quæ non dicendi vehementia inducta, sed spiritus virtute adducta sit.

Sapientiam autem loquimur inter perfectos,sapientiam verò non huius sæculi,neque principum huius sæculi qui destruuntur.

Quoniam prædicationem prius stultitiam appellauit,ea vtens appellatione, quam afferebant infideles,necessario ostendit eam esse & dici sapientiam ab ijs qui sinceram & perfectam fidem susceperunt. Principes autem huius mundi appellat Sophistas, Poetas, Philosophos, & Oratores, vt qui ex eloquentia in hac vita sint clari & illustres.

Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio,quæ abscondita est,quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriam nostram.

Non hoc dicit quòd in mysterio loquimur,sed sapientiam, quæ est in mysterio absconsa, hominibus afferimus, quam non Deus nunc ex aliqua pœnitentia dispensauit,sed ab alto &à principio præfinijt, quæ ex ea acquiritur nobis gloriam procurans. Non solum enim salutem sed etiam gloriã suppeditat ijs qui credunt.

Quam nemo principum huius sæculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam gloriæ Dominum crucifixissent.

Principes huius sæculi appellauit,Pilatum, Herodem,Annam,Caiapham,& alios Iudæorum principes. Eos autem dicit ignorasse diuinum mysterium,& propterea Dominum crucifixisse. Qua de causa etiam Dominus cruci affixus dicebat. Pater ignosce eis,nescium enim quid faciunt. Si enim cognouissent quòd salutaris passio ipsos quidem per vniuersum terrarum orbem dispersura,gentibus verò salutem esset impertitura,passione eum afficere nunquam ausi fuissent,& propterea Dominus eos dignos cẽsuit quibus daretur venia. Sed cùm postquã à mortuis surrexit, & in cœlos ascendit,& venit sanctissimus Spiritus,& Apostoli fecerunt Luc. 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt miracula omnis generis, in infidelitate permansissent, eos obsidioni tradidit. Dominum autem gloriæ crucifixum appellauit, nequaquam diuinitati passionem tribuens, sed insigne eorum qui peccarunt scelus ostendens.

Esa. 64. *Sed sicut scriptum est. Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus ijs qui diligunt illum.*

Quoniam Iudæorum ignorationis meminit, & Oeconomię mysterium reuelatum esse dixit, necessario adiecit, quòd & que vlus audiuit, neque vnquam vidit, neq; mens insatiabilis cogitauit, ea vniuersorum Deus ijs præparauit qui eum ardenter diligunt. Porro autem de testimonio minimè dubitandum est. Sufficit enim beata lingua quæ dixit, Sicut scriptum est. Docet autem nos etiam liber Paralipomenon, hoc est derelictorum, multas etiam alias scriptas fuisse prophetias.

Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suum.

Sufficit hoc etiam ad ostendendum testimonium veritatis. Qui enim accepit diuini Spiritus reuelationem, ab eo quoque accepit illius cognitionem.

Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei.

Illud *Scrutatur* non pro ignoratione, sed pro perfecta cognitione posuit. Hoc enim etiam de Deo paulò pòst dixit, Qui autem scrutatur corda. Sin autem illud est ignorationis, hoc etiam similiter: sin autem illud cognitionis; & hoc itidem. Cognitio quidé ostendit æqualitatem: inæqualitatem verò ignoratio. Inuenietur enim Deus quidem ignorare corda hominum: Spiritus autè Dei profunda. Rursus si scrutari ignorationem significat, scrutatur autem omnia, omnia, vt est verisimile, non ignorat. Sed hęc pluribus alibi ostendimus. Interpretationem ergo persequamur.

Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt nemo cognouit nisi spiritus Dei.

Ostendit scrutationem minimè esse ignorationis. Subiunxit enim quòd ita nouit ea quæ Dei sunt, sicut nos nostras scimus cogitationes.

Theodo. non habet, Hesius. *Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est. Vt sciamus quæ nobis à Deo donata sunt.*

Ostendit sanctum Spiritum non esse rerum creatarum partem, sed suam habere à Deo substantiam. Hoc enim dicit, Nos autè non spiritum mundi accepimus, pro eo quod est, Creatum spiritum nõ accepimus, nec per Angelum rerum diuinarum reuelationem accepimus. Sed ipse qui à patre procedit Spiritus, nos docuit quæ erant occulta mysteria.

Quæ etiam loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus.

Propterea non egemus humana sapientia. Sufficit enim nobis doctrina spiritus.

Spiritualibus spiritualia conferentes.

Habemus enim & veteris testamenti testimonium, & nouum per illud confirmamus. Nam illud est etiam spiritale. Nostrorum enim sacramentorum volentes figuras ostendere, agnum in medium adducimus, & sanguinem illitum postibus, & maris transitum, & petrę fluenta, & mannæ suppeditationem, & innumerabilia eiusmodi, & per figuras veritatem ostendimus.

Dei Græce non habetur. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.*

Animalem hominem appellat, qui est cõtentus proprijs cogitationibus, & spiritus doctrinam non admittit, sed neque potest intelligere.

Spiritalis autem iudicat omnia, & ipse à nemine dijudicatur.

Qui enim gratia spiritus dignus est habitus, ipse quidem ad alios docendos sufficit, aliorum verò doctrina non indiget.

Esa. 40. Sap. 9. Rom. 11. *Sicut scriptum est. Quis enim nouit sensum Domini, aut quis instruxit eum? Nos autem sensum Christi habemus.*

Satis ostendit diuinam doctrinam nullius egere. Si enim non solum nullius rei indiget vniuersorum Deus, sed etiam quam nemo assequi potest habet sapientiam, ea autè nos quoque impertijt: nec nos quidem eorum qui sapientes vocantur doctrina egemus.

CAP. III.

ET ego fratres non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus.

Carnales autem appellauit, vt qui ijs quæ ad hanc vitam pertinent curis angerentur, & ad ea quæ præclara videbantur hiarent, & aspirarent, & ad diuitias, & eloquentiam suorum magistrorum attenderent. Et quoniam quod dictum est ad eos feriendos satis erat, per quandam similitudinem facto vulneri medetur.

Tanquam paruulis in Christo.

Pro eo quo est, Propterea quòd recenter nati & adhuc imperfecti essetis. Deinde perstat in metaphora, & dicit.

Lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis.

Doctrinam, inquit, vestrarum aurium imbecilli-

becillitate mensus sum, & patrem imitatus sum, qui recenter natis infantibus præbet conueniens nutrimentum.

Sed ne nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis.

Deinde apertius affert accusationem.

Cùm enim sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

Vnumquodque eorum, inquit, ostendit vos nihil spiritale animo agitare, sed rebus terrenis esse affixos & deditos.

Cùm enim quis dicat, Ego quidem sum Pauli: alius autem, Ego Apollo, nonne homines estis?

Ponit rursus suum nomen, & nomini Apollo coniungit, ostendens quàm sit absurdum quod faciunt. Si enim, inquit, in me, qui Apostolica gratia dignus sum habitus, & vester fui plantator, & in Apollo, qui virtutem & fortitudinem vobis præbuit, hoc fieri est absurdissimum; multo magis si hoc fiat in alijs, est impium & nefarium.

Quid igitur est Apollo? Quid verò Paulus? Ministri enim cui credidistis.

Alius est Dominus, nos illius serui, & vestræ salutis ministri.

Et vnicuique sicut Dominus dedit.

Est enim in nobis differentia, etsi enim inuicem ministramus, mensura tamen quadam gratiam accepimus.

Ego plantaui.

Primus enim vobis prædicaui.

Apollo rigauit.

Post me enim docendi munus obtinuit.

Sed Deus incrementum dedit.

Est enim eius gratiæ quod rectè succedit.

Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus.

Nisi enim Deus adiuuet & cooperetur, noster labor est inanis.

Qui plantat autem, & qui rigat, vnum sunt.

Quatenus alteri subseruiunt, ambo enim seruiunt diuinæ altitudini: sed non quod ad opus attinet, vel animi promptitudinem. In his enim magna est differentia eorum qui ministrant. Hoc enim ipse quoq; dicit.

Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

Non simpliciter & absolutè secundum opus, sed secundum laborem operis. Hic enim sæpe offert ducentos seruatori cum magna facilitate. Ille autem, cùm plurimum laboris susceperit, vnum vel duos ab errore liberat. Hoc autem & in ieiunio, & in temperantia videre licet. Hic enim à natura adiutus, absque vllo labore exercet continentiã: ille verò, vt cum quo natura belligeretur, cum multis laboribus id quod desiderat assequitur. & hic quidem qui est calidioris tẽperaturę, cum maxima molestia expectat vesperam: ille autem etiam duorum & trium dierum inediam absque vllo magno labore patitur. Quamobrem iustus iudex non opus, sed laborem respicit.

Dei enim sumus adiutores.

Qui cum Arrio & Eunomio sentiunt, ne filio quidem hãc appellationem tribuunt, sed ipsum ὑπουργὸν hoc est subseruientem seu subteroperantem nominant. Diuinus autè Apostolus etiam veritatis prædicatores Dei coadiutores & cooperatores appellat. Verũenimuero magna est differentia. Ille enim cooperatur tanquam filius: Hi verò tanquam serui amantissimi, implent Dei voluntatem.

Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Estis in Græco est semel tantum.

Non huius aut illius, sed Dei vniuersorum.

Secundum gratiam Dei quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamentum posui.

Cùm diuinam prius gratiam ostendisset, ita seipsum sapientem architectum appellauit. Ego primus, inquit, in vobis ieci fundamenta pietatis.

Alius autem superædificat. Vnusquisque autem videat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est quod est Christus Iesus.

Oportet superædificare, non fundaméta destruere. Neque enim aliud potest iacere fundamentum, qui vult sapienter ædificare. Hoc fundamentum iecit beatus Petrus, vel potius ipse Dominus. Cùm enim dixisset Petrus, Tu es Christus filius Dei viui, dixit Dominus, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Ne vos ergo denominate ab hominibus. Christus enim est fundamentũ.

Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vnius cuiusque opus manifestum erit.

Nonnulli existimant hæc ab Apostolo dicta esse de dogmatibus, ego autem existimo eum hæc dicere de actiua virtute & vitio, & parare accusationem in eum qui fornicatus est. Porro autem aurum & argentum & lapides pretiosos appellat species virtutis, ligna autem & fœnũ & stipulam, ea quæ sunt virtuti contraria, quibus paratus est ignis gehennæ. Hæc autem non à Doctorum vitio, sed à discipulorum instituto dependent. Illi enim diuinas quidem doctrinas exhibent, ex ijs autem qui audiunt, hi quidem seipsos aurum, illi verò argentum, alij verò lapides pretiosos seipsos reddunt, studiosè ea quæ dicuntur attendentes. Alij autem rursus in socordia & ignauia vitam agentes, lignorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnorum & fœni & ſtipulę quod facilè exuri poteſt, imitantur, vitium eligentes. Materiæ autem differentiam non vita præſens, ſed futura coarguet. Hoc enim dixit illud.

Græcum non habet, Domini.

Dies Domini reuelabit.

Pro eo quod eſt, Dies iudicij.

Quia in igne reuelabitur, & vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit. Si cuius opus manſerit quod ſuperædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur. Ipſe autem ſaluabitur, ſic tamen quaſi per ignem.

Doctores quidem diuina docent. Qui autem audiunt, pro ſuæ ſententiæ arbitrio id quod agendum eſt eligunt. Sed in die aduẽtus Domini, erit acris & vehemens examinatio, & eos quidem qui rectè vixerunt, tanquam aurum & argentum, reddet ignis ſplendidiores, eos autem qui iniquitatem fecerint, inſtar ligni & fœni & ſtipulæ comburet. Doctor autem, qui quæ oportet docuerit, non luet pœnas, ſed ſalute dignus habebitur. Hoc enim dicit, Ipſe autem ſaluus erit, nempe Doctor. Opus autem comburetur, pro eo quod eſt, Ii qui ſeipſos malum opus effecerunt. Si ita autem legamus, perfectè inueniemus eorum quæ ſcribuntur ſententiam. *Si cuius* opus arſerit, detrimentum patietur. Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamẽ quaſi per ignem. Pro eo quod eſt, Eius opus ab igne comburetur. Ipſe autem ſaluus erit, nempe Doctor. Neque enim ipſe eis cauſa vt ad id quod eſt deterius ſe conuerterent, eis enim quam oportuit doctrinam præbuit. Si quis autem non vult illud, tanquam per ignem operi attribuere, ſed Doctori, ita intelligat, quòd ipſe quidem pro eis non luet pœnas. Seruabitur autem ipſe quoque per ignem examinatus, ſi habet vitam doctrinę conuenientẽ. Quòd autem nõ de dogmatibus, ſed de operibus hęc dicta ſunt, ea etiã teſtantur quæ inducuntur. Dicit enim.

Neſcitis quòd templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit: diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

Si enim templo quod ex lignis extructum eſt honorem quem par eſt tribuimus, multo eſt vtiq; iuſtius Deo conſecrare templa ratione prædita. Notandum eſt autem quòd templa Dei appellauit eos qui inhabitantem ſpiritus habent gratiam. Teſtatur enim ſcriptura, quòd ſanctiſsimus Spiritus Deus eſt.

Nemo ſe ſeducat.

Videlicet de eloquentia aut generis nobilitate ſe iactans. Hoc enim ſubiungit.

Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fiat vt ſit ſapiens. Sapientia enim huius mundi ſtultitia eſt apud Deum.

Sapientiam huius mundi appellat, quæ à Spiritus gratia deſerta eſt, quæ ſolis humanis rationibus & cogitationibus vtitur. Ei ne fidamus præcipit, ſed in ea quæ vocatur prædicationis ſtultitia nos iactemus & gloriemur. Eiuſmodi autem ſapientiæ accuſationi cõiungit etiam ſcripturę teſtimonia.

Scriptum eſt enim, Comprehendam ſapientes in aſtutia ipſorum. Et iterum, Dominus nouit cogitationes ſapientium quoniam vanæ ſunt. Pſal 93.

Poſtquam inanem Doctorum gloriationem ita reſellit, ad eos qui eo nomine ſibi placebant conuertit ſermonem.

Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim veſtra ſunt.

Quænam ea ſunt?

Siue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura. Omnia enim veſtra ſunt, vos autẽ Chriſti, Chriſtus verò Dei.

Oſtendit veras diuitias, & quisnam ſit is qui eas ſuppeditat, & ea quæ nihil ſunt contẽnere docuit. Etenim nos, inquit, Apoſtoli ppter vos Apoſtolicã gratiam accepimus, vt verbũ vobis prędicaremus. Vobis data eſt vita præſens, & quę expectatur. Quinetiã mors ipſa veſtræ vtilitatis gratia in naturam inuecta eſt, & quæcunque videntur, omnia ad veſtrum vſum fabricata ſunt, & quæ expectantur, veſtra cauſa parata ſunt. Oportet ergo vos Domino Chriſto coniungi, qui eſt horum bonorum ſuppeditator, & per ipſum, Deo vniuerſorum. Nobis enim vnitus eſt per naturam, quam à nobis accepit: Patri autem, per diuinam ſubſtantiam. Ex ipſo enim eſt natura genitus. Chriſtus enim eſt Dei, non vt Dei creatura, ſed vt filius Dei. Sin autem contradicunt qui cum Arrio ſentiunt, & nolunt concedere habitudinis, & relationis differentiam, vocent & quæ ſunt præſentia, & quæ futura, & Apoſtolos & vitam, & mortem, noſtra effecta & opera, quoniam diuinus Apoſtolus dicit hæc omnia noſtra eſſe. Sed id non dixerint. Sunt ergo hæc noſtra per diuinam munificentiam. Nos autem ſumus Chriſti, vt hominis quidem, membra, vt Dei verò, effecta & opera. Chriſtus autem Dei, vt proprius eius filius ex eo natus ſecundum diuinitatem.

CAP. IIII.

SIC nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.

Qui vult nos honorare, honoret vt Chriſti miniſtros, reuereatur vt diſpenſatores,

munus

munus natura metiatur. Neque verò ſolum hoc ſcripſit diuinus Apoſtolus, ſed etiam fecit. Lycaones enim ſacrificare volentes prohibuit, veſtem vna cum Barnaba lacerans, & clamans, AEque ac vos patibiles homines ſumus. Ita beatus etiam Petrus dixit Cornelio. Et ipſe ego homo ſum. Hic iam quæritur inter diſpenſatores vt fidelis quis inueniatur. Non vt Domini dignitatem arripiat, ſed vt Domino beneuolentiam cõſeruet. Act. 14. Act. 10.

Mihi autem pro minimo eſt vt à vobis iudicer.

Duabus eos de cauſis accuſat, & quòd honori modũ non adhibeant, ſed ſupra modum honorant, & quod cum iudicandi poteſtatem non habeant, iudicent, neque verò quoſlibet, ſed Doctores. Neq; enim hi quidem hunc, hi verò illum præferrent, niſi ſibi ipſis iudicandi authoritatem arrogarent. Ea de cauſã eos iudicandi facultate priuauit, diceus vilipendi Doctores, ſi diſcipulorum iudicium in ijs quæ ad ipſos ſpectant ſubirent. Deinde eis medicinam afferens, id quod dicit commune efficit.

Aut ab humano die.

Humanum autem diem vocauit, humanæ vitæ breuitatem.

Sed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Qui autem iudicat me, Dominus eſt.

Quid enim, inquit, loquor de alijs? Ego qui quæ ad me pertinent rectè ſcio, & ſi nullius mihi ſim ſceleris iniquitatiſque conſcius, non potero in animum inducere, vt meipſum iudicem, nec vt me à peccato immunem pronunciem, expectabo autem Dei ſententiam. Nemo autem exiſtimet hoc, Non in hoc iuſtificatus ſum, eſſe illi contrarium, Nihil mihi conſcius ſum. Non eſt enim contrarium, ſed conſequens. Sæpe enim euenit vt etiam ignorantes peccent, æquum eſſe & iuſtum exiſtimantes. Sed hoc aliter videt vniuerſorum Deus. Hoc enim ſignificant ea quæ ſequuntur.

Itaque nolite ante tempus iudicare, quoad vſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo.

Vos, inquit, videtis ea quæ apparent: Deo autem manifeſta ſunt etiam ea quę celantur, ſed in preſenti vita non omnia aperit, in illa autem erunt omnia manifeſta. Iuſtũ ergo iudicium expectate, tunc enim iuſtas proferri ſententias videbitis. Et quoniam ſeipſum & Apollo prius & Cepham in medium adduxit, quàm eſſet abſurdum quod ab eis fiebat ex maioribus oſtendens, neceſſario deinceps accuſationem aperit.

Hæc autem fratres transfiguraui in meipſum & Apollo propter vos, vt in nobis diſcatis, non ſupra quàm ſcriptum eſt, de vobis ſentire.

Si nos qui Doctorum Doctores ſumus, qui prædicationem à Deo accepimus, noſtras appellationes non adiecimus, ſed ex Chriſto vocari iuſſimus, conſiderate quãta impietate plenum eſt quod fit ab illis. Hoc enim dicit illud, Vt in nobis diſcatis, non ſupra quàm ſcriptum eſt de vobis ſentire. Scriptum eſt autem, Qui vult in vobis eſſe primus, ſit omnium vltimus. Marc. 10.

Et vnuſquiſque in quo vocatus eſt in eo maneat, Ne vnus aduerſus alterum infletur pro alio.

Qui enim ſeipſos diuiſerant, & hi quidem ex hoc, illi verò ex illo appellari volebant, inter ſe decertabant, ſinguli ſuos præceptores alios ſuperare contendentes. Deinde ad ipſos Doctores,

Quis enim te diſcernit?

Quænam te pars elegit? cur non omnium æque doctor voceris?

Quid autem habes quod non accepiſti?

De quanam re te iactitas & gloriaris? De eloquentia? Sed Deus hanc tibi largitus eſt: At de ſcientia ac cognitione? Et hoc quoque donum Dei eſt. At de miraculis? Et hæc eſt operatio Spiritus.

Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?

Nemo de alienis depoſitis ſe venditat, aut propterea pluris æſtimat, ſed vigilat vt ea ſalua cuſtodiat ei qui tradidit.

Iam ſaturati eſtis, iam diuites facti eſtis.

Nulla re indigetis; omnia bona vobis affatim ſuppetunt.

Sine nobis regnatis.

Dum nos adhuc laboramus, & pro prædicatione perpeſsiones ſuſtinemus & affligimur, vos regni fructum percepiſtis. Et quoniam hæc pacifice poſuit, quam habet affectionem aperit.

Et vtinam regnetis.

Non ſolum enim vobis non inuideo, ſed etiam opto vt his bonis fruamini. Deinde inſignem oſtendit humilitatem.

Vt & vobiſcum regnemus.

Atqui hoc ſemper de Chriſto ſtatuit. Si ſuſtinemus, & conregnabimus, tanquam ille quidem verè regnet, veri autem eius ſerui regni ſint participes. Sed tamen per ſummam modeſtiam loquens hoc poſuit, illorum ſupercilium deprimens.

Puto enim quòd Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit, tanquam morti deſtinatos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si enim verum est vos nullius egere, & frui regno, nos, vt videtur, in vitam deducti sumus tantum vt occideremur. Hoc enim sibi vult illud, Morti destinatus.

Quia spectaculum facti sumus mundo & Angelis & hominibus.

Nostra sunt omnibus ad spectandum proposita. Angeli enim nostram animi magnitudinem & virtutem mirantur, ex hominibus autem alij quidem nostris afflictionibus lętantur, alij verò misericordia quidem mouentur, sed non possunt ferre auxilum.

Nos stulti propter Christum.

Quæ enim apud infideles reputatur, stultitiam prædicamus.

Vos autem prudentes.

Et ne nimium pungeret, subiunxit.

In Christo.

Pro eo quod est, vtinam detur vobis, vt veram prudentiam habeatis.

Nos infirmi, vos autem fortes, vos nobiles, nos autem ignobiles.

Deinde perpessiones sigillatim enumerat.

Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus, operantes manibus nostris.

Per hæc autem omnia tolerantiam aperuit. Per ea autem quæ sequuntur, perfectiorem philosophiam.

Maledicimur & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus.

Deinde vltimum contemptum ostendit.

Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus.

Huius deest in Greco.

Nihil inquit, differimus ab ijs quæ in domibus tanquam superflua abijciuntur, vel oleribus, vel testis, aut putaminibus, vel alijs eiusmodi, ita nos viles & abiectos plurimi existimarunt.

Omnium peripsema vsque adhuc.

Pro eo quod est, magnas ago gratias. Hæc dixit non de ijs qui persequebantur, sed de ijs qui prædicationem susceperant. Quocirca subiunxit.

Non vt confundam vos hæc scribo, sed vt filios meos charissimos moneo.

Iam verò se eos quoq; genuisse ostendit.

Nam et si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui.

Pædagogos alios Doctores appellauit, seipsum autem Patrem vt qui doctrinam Euangelicam eis primum attulerat.

Non videtur The. legere, sicut & ego Christi.

Rogo ergo vos fratres, imitatores mei estote.

Hoc est, sicut ego sum modestus, vos modesti este, quę perpetior patimini, de perpessionibus, nō de gratijs aut donis gloriemini.

Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus & fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias meas quæ sunt in Christo, sicut vbique in omni ecclesia doceo.

Suam in eos affectionem ostendit, vt qui miserit Timotheum; & suam in Timotheū beneuolentiam & charitatem, vt qui filium dilectum nominauerit; & aliam eius virtutem significauit, cùm fidelem in Domino appellauit. Is, inquit, actiones meas narrabit, vias enim actiones seu facta vocauit. Nō dixit illum eas esse docturum, sed in memoriam reuocaturum: id autem quod dixit, eos accusat obliuionis. Ipsi enim Apostolicā virtutem aspexerant. Adiecit autem quod etiam ecclesijs omnibus eandem doctrinā præbere consueuerit. Cùm omnes horum cōmuniter accusasset, deinceps aduersus eum qui fornicatus est suā profert sententiā.

Tanquam non venturus autem sim, sic inflati sunt quidam.

Sic, non est in Greco.

Cùm diuinus Paulus præuidisset futurū vt eum pœniteret, non adijcit appellationem, ne fieret manifestus omnibus hominibus, sed indefinitè dixit, Quidam.

Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit, & cognoscam non sermonem eorū qui inflati sunt, sed virtutem.

Non quæro enim eloquentiam, sed actionem: Deinde hoc confirmat.

Non enim in sermone est regnū Dei, sed in virtute.

Non sufficit enim ad salutem regnum Dei prædicare, sed etiam ea conuenit facere quæ regno digna sunt.

Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis?

Dat eis vtriusq; optionem, veniam enim, inquit, vt vos volueritis, siue spiritualiter, siue more iudicis. Virgam autem appelllat operationem qua corrigit. per eam enim Elymam luce priuauit. Act. 13.

CAP. V.

Omnino auditur inter vos fornicatio.

Satis ostendit quàm sit insignis absurditas, nam ne hoc quidem audiri oportebat. Monstrat autē etiam magnitudinem criminis.

Et talis fornicatio, qualis nec inter gentes.

Quę enim non audent ij qui vacāt doctrinæ dęmoniorum, ea apud vos admissa sunt.

Item vt vxorem patris aliquis habeat.

Operæpretium est autē hic etiam Apostolicam admirari sapientiam. Non enim dixit nouercam, quoniam nomen aliquid odij & maleuolentiæ prę se fert, sed patris vxorem, hoc est, eam quæ est loco matris, eam quæ pro matre patri coniuncta est, quæ id est genitori

nitori, quod ea quæ peperit. Deinde eo relicto eius affectas accusat.

Et vos inflati estis.

De se enim præclarè ac magnificè sentiebant, vt qui Doctorem eruditum haberent.

Et non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.

Non fert legem contrariam. Non enim dixit, Cur non eiecistis? Superius enim prohibuit iudicare Doctores: sed cur non luxistis, Deum orantes vt ab eius pernicie liberaremini?

Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens.

Nemo vestrum vult aliquid aliud. Iam enim fero sententiam.

Eum qui sic operatus est.

Rursus ostendit insigne flagitium.

In nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu Christi tradere huiusmodi hominem Satanæ, in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi.

Horrore plenum iudicium constituit. Primum enim omnes in nomine Domini coegit. Deinde etiam spiritum introduxit per gratiam spiritus: & ipsum etiam Dominum præsidere, & sententiam proferre ostendit, & lictori tradere, & fines præscribere, vt corpus solum castiget, animæ enim ex disciplina salutare medicamentum conficit. Spiritum autem hic vocat, non animam sed donum seu gratiam. Hæc enim omnia, inquit, facio, vt id in eo seruetur vsque ad aduentū Seruatoris nostri. Ex hoc autem loco docemur, quòd eos qui segregantur, & ab ecclesiastico corpore separātur, inuadit Diabolus, eos gratia destitutos inueniens. Postquam eum sic excidit, docet causam cur hoc fecerit:

Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quod modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate ergo vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi.

Vetus fermentum vocat quod fuit ante baptismum, à quo iubet separari, & esse non fermentatos, nullas illius reliquias habentes. Et quoniam azymorum meminit, Iudæi autem in pascha comedebant azymos, consequenter subiunxit.

Etenim pascha nostrum immolatus est Christus.

Habemus nos etiam agnum qui pro nobis sacrificari sustinuit.

Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis.

Permansit in metaphora, & ostendit quid nam fermentum, quid azymum vocauerit.

Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicarijs.

Non in alia, sed in hac. Dixit enim paulò antè, Nescitis quod modicum fermentum totam massam corrumpit? Deinde docet de quibusnam scripserit.

Non vtique fornicarijs huius mundi, aut auaris rapacibus, aut idolis seruientibus, alioqui debueratis ex hoc mundo exisse.

Nihil difficile statuo, neque enim iubeo vt omnio separemini ab ijs quià fide sunt alieni, hoc enim nihil est aliud quàm ad aliquem alium vos mundum mittere.

Nunc autem scripsi vobis non commisceri.

Pro eo quod est, Scripsi in hanc sententiam.

Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Græcū The. non habet, inter vos.

Quòd si non oportet eos communis esse cibi participes, nec mystici quidem certè & diuini.

Quid enim mihi de ijs qui foris sunt iudicare?

Non habeo in eo potestatem.

Nonne de ijs qui intus sunt vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt Deus iudicabit.

Illos Dei iudicio relinquimus, hos autem nos etiam iudicare iussi sumus.

Auferte malum ex vobis ipsis.

Mosaicum adduxit testimonium, id quod dicit diuina lege confirmans. Quoniam autem cum fornicatoribus auarum, & eum qui plura habendi cupiditate tenetur, coniunxit, de eo quoque doctrinam necessario adijcit.

CAP. VI.

Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos?

Qui diuina sapientia digni habiti estis, inter vos controuersiam habentes, vtimini iudicibus qui nullam habent pietatis cognitionem.

An nescitis quod sancti de hoc mundo iudicabunt?

Iudicabunt posuit pro condemnabunt, hoc enim significant ea quæ sequuntur.

Et si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis qui de minimis iudicetis.

Sic viri Niniuitę, & regina Austri condēnabit illam generationem. Sic duodecim Apostoli iudicabunt duodecim tribus Israel, hoc est condemnabunt. Condemnabunt autem, vt qui sint ex ipsis, & Domino credunt, & innumerabilia mortis genera subierint, & fidem in eum non negauerint. Ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

rursus qui ex gentibus crediderit, eos condemnabunt qui non crediderunt in salutarem prædicationem.

Nescitis quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis secularia?

Rursus iudicabimus posuit pro condemnabimus. Angelos autem dicit Dæmonas, olim enim hoc fuerunt. Eos autem sancti condemnabunt, quòd cùm corpore tecti essent, diuini cultus curam gesserunt. illi autem in natura incorporea improbitatem amplexi sunt.

Secularia ergo iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum.

Qui est, inquit, omnium abiectissimus, & ecclesiæ minimus, est præstantior ijs qui apud illos intelligẽtes & docti existimantur. Neque enim iubet eos iudicare qui sunt in ecclesia abiectissimi. Et hoc significant ea quæ consequuntur.

Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum? Sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles.

Ostendit multa absurda, primum quidem quod qui est fidelis, iudicio contendit. Hoc enim frater significat. Deinde quòd cum eo qui est eiusdem fidei. Quod autem est omnium grauissimum, quòd in fideli etiam iudice vtatur. Sciendum est autem hęc non repugnare ijs quæ ad Romanos scripta sunt. Neque enim iubet resistere Magistratibus, sed præcipit vt qui iniuria affecti sunt, non vtantur Magistratibus. Eligere enim aut iniuria affici, aut de ea re ab ijs cognosci qui sunt eiusdem fidei, pendet ab eadem sententia. Deinde affert legem perfectiorem.

Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos.

Etenim vel ipsum litigare est odiosum.

Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?

Hæc sunt perfectionis. Ostendit autem eos non solum hæc facere, sed ea etiam agere quæ pugnant ex diametro.

Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis.

Deinde postremo loco, quod est crimen maximum.

Et hoc fratribus.

Graue enim est etiam alieno iniuriam facere, multo autem magis necessario.

An nescitis quòd iniqui regnũ dei non possidebunt?

Deinde alia etiam scelera ac maleficia per genera persequitur.

Nolite errare.

Quosdam innuit qui dicebant, quòd Deus cùm sit clemens & misericors, non punit. Propterea subiungit.

Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

Minora autem peccata cum maioribus coniunxit, quoniam non de supplicio, sed de regno loquitur. Ne autem recordantes peccatorum, quæ ante baptismum admiserunt, salutẽ desperent, necessario subiunxit.

Et hæc quidem fuistis, sed ablati estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

Apertè ostendit æqualitatem filij & spiritus, coniunxit etiam Dei & patris mentionem. Per sanctæ enim trinitatis inuocationem, aquarum natura sanctificatur, & exhibetur peccatorum remissio. Deinde reuertitur ad institutum de fornicatione sermonem, & dicit.

Omnia mihi licent?

Legendum est interrogatiuè. Deinde respondendo.

Sed non omnia expediunt.

Ita autem etiã id quod deinceps sequitur.

Omnia mihi licent? sed ego sub nullius redigar potestate.

Hoc dicis te non viuere sub lege, & te esse tui iuris & in tua potestate, & habere liberũ eligendi arbitrium. Sed non semper tibi conducit tua vti potestate. Quando enim turpe aliquid & inhonestum perpetraueris, libertate priuaberis, & peccati seruus efficieris.

Esca ventri, & venter escis; Deus autem & hunc & has destruet.

Si vis in his vti libertate, vtere. Propter ventrem enim cibos creauit. Sciendum est autem eos quoque finem accepturos. Post sepulchrum enim cibi sunt hominibus superflui: porrò autem vita quoque futura eorum nihil habet. Quemadmodum enim nec vxores ducunt, nec nubunt, vt est vox Domini, ita etiam nec comedunt, nec bibunt. Illud autem, Destruet, posuit, per prædictionem.

Corpus autem non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.

Caput nostrum sæpe Dominum apellauit, ei ergo tanquam capiti corpus coniunxit. Non enim sicut venter est cibi receptaculum, ita corpus propter fornicationem creatum est.

Deus verò & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suam.

Ne Dominum tanquam mortuum contempseris:

tempseris: Suscitatus est enim, & nos etiam suscitabit qui illum suscitauit Deus, eius qui suscitatus est virtute. Apertè ergo ostendit quod excitatus quidem est, quod ad humanitatem attinet: nos autem vt Deus excitabit.

Nescitis quod corpora vestra mẽbra sunt Christi?

Non tanquam sponsa sponso Christo coniuncti estis?

Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.

Scelus autem valde auxit, membra nostra membra Christi appellans, non amplius, inquit, tua sunt, sed Christi. Quomodo ergo ea facis membra meretricis? Deinde docet quomodo.

Gen. 2. *An nescitis quod qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est.*

Quod de matrimonij coniunctione dictum est aptè posuit in fornicatione. Nam & hoc & illud rei natura idem est, per legitimum autem & illegitimum ostenditur differentia. Dicit ergo: Meretrici adhærens, membra tua facis membra meretricis: Domino autem per spiritum coniunctus, membra Christi membra facis. Si ergo Domino coniunctus fueris, & ad eam rursus recesseris, ad ipsum Dominum pertinet iniuria. Membra enim eius meretrici adducis, & Domini mẽbra meretricis membra efficis.

Fugite fornicationem.

Non dicit, Odio habete & auersamini, sed fugite, sciens quàm sit acre & vehemens hoc peccatum, & eum quem ipsum insequitur erigit, & præcipit vt insequẽs fugiat. Quin etiam docet quàm sit res execranda.

Omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in suum corpus peccat.

Qui enim vel innumerabilia alia peacata committit, & iurisiurandi fidem frangit, & maledicto ac blasphemia linguam polluit, & in ea quæ ad se non pertinent inuadit, nõ vsqueadeo peccati sensum accipit: Qui autẽ libidinis seruus fuerit, statim post peccatũ malum sentit, & ipsum corpus abhorret & auersatur, & ideo lauacris etiam vtentes corpus purgant, ea ratione se probrum eijcere existimantes.

An nescitis quod membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo?

Qui in vobis est nõ est in Graco The. Dixit superius corpus templum Dei, deinde idem membra Christi: nunc rursus vocat templum sanctissimi spiritus. Spiritũ autem donũ seu gratiam appellat & per hæc omnia cognoscimus æqualitatẽ trinitatis.

Et non estis vestri.

Quamobrem?

Empti enim estis pretio magno.

Sanguis dominicus est pro vobis exolutus, alij dominio subestis. Et hoc quidem oppositum ei quod antè dictum est, Omnia mihi licent, docens nos habere Dominum, & nos oportere ex illius legibus vitam instituere. Hoc enim subiunxit. Magno non habetur in Graco The.

Glorificate, et portate Deum in corpore vestro et spiritu, quæ quidem Dei sunt. Et portate non habetur in The. Graco.

Et animarum & corporum opifex & creator Deus est, qui non solum ea fecit, sed etiam à Diaboli potestate liberauit. Oportet ergo vos & per corpus & per animam ipsum glorificare, illa & facientes & dicentes, quæ omnes linguas ad laudandum bonisq; verbis prosequendum moueant. Hic Apostolus primum caput impleuit. Nos autem eius admonitionis memores, & corpora nostra exhibeamus hostiam viuam, sanctam, Deo bene placentem: & animam omnis generis beneficiorum recordatione sanctificemus, vt & in præsenti vita uerè Dei templa vocemur, & promissis bonis fruamur, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi. Cũ quo Patri vnà cum sanctissimo Spiritu conuenit gloria & magnificentia nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

TOMVS SECVNDVS.

CAP. VII.

DE quibus autem scripsistis mihi, Bonum est homini mulierem non tangere.

Aperrè ostendit ... respondere de ijs de quibus interrogarant. Rogarant autem Corinthij, an oportet eos qui legitimo matrimonio vxoribus coniuncti sunt, deinde salutarem baptismum acceperunt, vti coniugali consuetudine. Scribit ergo, continentiam quidem laudans, fornicationem verò vituperans, coniugalem autem coniunctionem concedens. Cùm enim dixisset, Bonum est homini mulierem non tangere, subiunxit.

Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat.

Eadem autem & in viros & in mulieres tatuit, quandoquidem vna est natura. Opportunè autem illud adiecit, Propter fornicationem, quoniam eam iam accusauerat.

Vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro.

Hæc de continentia decernit, iubens maritum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritum & vxorem ex æquo trahere iugum matrimonij, & non aliò respicere, & violare societatem, sed eam quam par est sibi inuicē tribuere beneuolentiam. Merito autem priori hoc ius statuit, quoniam maritus est caput vxoris. Humanę enim leges, mulieribus quidem castas esse præcipiunt, & si contra legem faciant, in eas animaduertunt, sed à viris non eandem castitatem exigunt. Cùm enim viri essent qui leges tulerunt, æqualitatem non curarunt, sed sibi veniam dederunt. Diuinus autem Apostolus diuina gratia inspiratus, primum quidem viris legem statuit, vt casti sint. Quoniam verò contingebat vt viri vel mulieres continentiam desiderantes, vel inuitis coniugibus à coniugali coniunctione separarentur, iure de hoc etiam præcipit.

Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

Quoniam enim eos vnam esse carnem pronunciauit, iure etiam vxoris corpus mariti esse pronunciauit; & rursus mariti corpus vxoris potestati subiecit. Atque hic quidem mulieribus, prioribus legem tulit: quoniam eæ maximè ante viros solent continentiam complecti.

Orationi, Græce etiam habetur.

Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & rursus reuertimini in idipsum.

Existimat quispiam se fraudari ijs quæ dat inuitus. Hoc ergo perquàm apte posuit de ijs qui continentiam non ex vtriusque consensu eligunt. Si sola enim mulier eam amplectatur, ægrè fert vtique maritus, vtpote quòd præter eius sententiam illa contineat. Id etiam mulieri accidit, si maritus ea quæ sunt præstantiora eligit. Meritò ergo dicit, Nolite fraudare vos inuicem, & adiecit, Nisi forte ex consensu, & naturæ sciens imbecillitatem, subiunxit, ad tempus. Tempus quoque docuit, dicens, vt vacetis ieiunio & orationi. Oportet enim ieiunij sanctitate honorare. Post ieiunium autem permittit consuetudinem. Hoc enim dicit, Et rursus reuertimini in idipsum, & docens quòd quia alium suspectum haberet, hæc statuit, subiunxit.

Ne tentet vos Satanas.

Et ostendens quòd nos eius in nos potentiam augemus, adiecit.

Propter incontinentiam vestram.

Dum vos enim in socordia vitam transigitis, & vestra sponte voluptatibus seruitis, Diabolus accipit occasionem aduersus vos instruendi & dirigendi aciem. Quòd autem leges hominum imbecillitate mensus est, docuit per ea quæ sequuntur.

Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Volo autem vos omnes esse sicut & meipsum.

In continentia & perfectionem indicauit, & quę minora sunt concessit, & inbecillitati quidem opem ferentia medicamenta oratio protulit, ad ea autem quę sunt optima & prę stātissima eligenda, archetypū exemplar excitat, seipsum autem exemplar, ppposuit, suæ castitatis thesaurum nobis reuelare coactus.

Sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic.

Consolatus est eos etiam qui sunt iuncti matrimonio, Dei donum appellans matrimoniū. A Deo illo enim dono & gratia quis adiutus, & iam coniugalem recte exercet continentiam. Fert autem gratiæ auxilium ijs, qui bonū & alacre animi propositum afferunt. Petite, enim inquit, & dabitur vobis, quærite & inuenietis. Cùm hæc ad Corinthiorum rogata respondisset, & quæ ijs qui matrimonio iuncti essent conducibilia statuisset, scribit ad eos etiam qui matrimonij iugum nondum acceperant, & ijs qui acceperant quidem, sed morte postea disiuncti fuerant & viduitatem deflebant. Matth. 7. Luc. 11.

Dico autem non nuptis & viduis. Bonum est illis, si sic permanserint sicut ego.

Ostendit rursus se esse ex ordine cœlibum & eorum qui vxores non duxerunt. Neq. enim quis eum iure inter viduos collocet, cùm adhuc esset adolescens, quando vocatione dignus est habitus. Nemo autem existimet eum viris quidem cœlibatum, post matrimonium autem continentiam solis mulieribus statuere. Vtraque enim docet vtrunque sexum.

Quod si se non continent, nubant. Melius est enim nubere quàm vri.

Vstionem non vocat cupiditatis molestiam, sed animæ mancipationē, & ad id quod est deterius inclinationem. Quod autem dicit, est eiusmodi. Melius quidem est & vos cui coniugalis consuetudo nondum obtigit, & vos qui coniuncti quidem fuistis, sed morte estis disiuncti, eligere continentiam. Si autem cupiditatis impetum ferre non potestis, sed ad hoc sustinendum cetamen imbecillo animo estis, quoniam ad ea quæ honesta & pulchra sunt, non habetis alacre & ardens animi propositum, nulla lex prohibet quominus matrimonium contrahatis. Deinceps ad aliam transit legem.

Iis autem qui matrimonio iuncti sunt præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Quòd si discesserit, manere innuptam, vel viro reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

Euan-

Euangelicam legem in memoriam reuocauit. Dominus enim dixit in sacris Euangelijs, Quicunque dimittit vxorem præterquā causa fornicationis, facit eam mœchari. Propterea adiecit, Non ego sed Dominus. Illud autem: Maneat innupta, vel viro reconcilietur, non est contrarium ei quod est, Nolite fraudare vos inuicem, nisi forte ex consensu. Illa enim dicta sunt ijs, qui nō propter aliam causam, sed propter solam continentiam separantur. Hic autem ijs legem statuit qui de alijs rebus contendunt, & conatur quidem firmum & infractum seruare matrimonij vinculum, se autem ad eorum qui separantur imbecillitatem demittens, & ea ratione prohibet de matrimonium disiungatur. Cùm enim alteri cōiungi prohibeat, vtranque patrem ad prius matrimonium redire compellit.

Nam cæteris ego dico, non Dominus.

Hoc, Ego dico, pro eo quod est, non inueni hanc legem scriptam in sacris Euangelijs, sed nunc eam fero. Quod autem Apostoli leges, leges sunt Domini, clarum est ijs qui in rebus diuinis sunt eruditi. Eius enim vox est, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christi? &, Non ego, sed gratia quæ in me est, &, Dico per gratiam mihi datam. Ita etiam hic fert legem, sanctissimo per eum loquente spiritu. 2. Cor. 13.

Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, & si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum: Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis, per virum fidelem alioqui filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

Græcè, & γυναῖκα in masculino. Heb. deest, autem fidelem, & rursus in ἄνδρι, in viro, eadem Heb. deest autem fidelem apud Theod.

Non statuit vt mulier infidelem accipiat: nec iubet vt mulier fidelis viro infideli iungatur, totum enim contrarium præcipit. Paulo pòst enim viduis legem ferens subiunxit, Tantum in Domino, hoc est, fideli, pio, modestè, honestè. Hic autem dixit de ijs qui ante prædicationem matrimonio iūcti sunt. Accidebat enim vt maritus quidem crederet, vxor vero in infidelitate permaneret, & contrà, vt vxor quidē esset fidelis, maritus verò infidelitatis exitiali vitio teneretur. Præcipit autem sanis vt ferant imbecillitatem coniugum, & eorum salutem procurent. Hoc enim dicit, Sanctificatus est enim vir infidelis in vxore & sanctificata vxor infidelis in marito, hoc est, habet spem salutis. Siti autem aut ipse, aut ipsa in morbo permaneat, semen illius erit salutis particeps. Hæc autem posuit paulò magis hyperbolicè, suadens ne coniunctionē relinquerent.

num, hoc
ui nu-
ui-
bolun-
69

Quod
uxorem fubia

Pars, inq
diuortio. S
diuertere, es
hensioni.

In pace autem

Atqui dixit L
pacem in terram
dum proximum
hoc illi contrariu
Apostolus doctrina
nim, inquit, prædic
tam confusionem, sed & Deo
gratam pacem conciliat rocurat. Malū
tamen prius consensum diuidit, & dissensione laudabilem concordiam & consensionem comparat. Qui enim diuinam acceperant prædicationem, infidelium effecti Doctores, admirabilem & supra omnem fidem & opinionem mutationem efficiebant, & quæ pulchrè diuitiæ erant, domos, ad iucundissimam & in primis amabilem concordiam deducebant. Hoc etiam hic dicit.

Vnde enim scis mulier si virum saluum facies? aut vnde scis vir, si mulierem saluam facies? nisi vnicuique sicut diuisit Dominus.

Bona, inquit, spe proposita laborem suscipe, habes Deum qui tuo prompto & alacri tuo studio opem ferat.

Vnumquenque sicut vocauit Deus, ita ambulet, & sic vt in omnibus ecclesijs doceo.

Hic apertè docuit, quòd non cum infidelibus mulieribus vel viris coniungi præcepit, sed ijs qui sic vocati sunt illa constituit. Deinde vt solet à proposito trāsit ad alia, decernens omnibus ea quæ sunt conuenientia.

Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei.

Nec qui præputium habens vocatus est, suscipiat circumcisionem; nec qui est circūcisus, conetur seipsum ostendere incircuncisum. Præputium enim est naturæ, & circuncisio lege veteri facta est. Non res autem laudatur, sed obseruatio mandatorum Dei.

Vnusquisque in qua vocatus est vocatione in ea permaneat.

Deinde transit etiam ad alia.

Seruus vocatus es? non sit tibi cura. Sed & si potes fieri liber, magis vtere.

Gratia non nouit differentiam seruitutis & dominij. Ne fugias ergo seruitutem, tanquam fide indignam. Quòd si fieri possit vt libertatem assequaris, perge seruire, & expecta remunerationem. Hanc autem hyper-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritum non temere & sine causa posuit, sed madens ne fugeretur seruitus prætextu pietatis & religionis. Adducit autem aliam quoque consolationem.

Qui enim in Domino vocatus est seruus, libertus est Domini. Similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi.

Libertum appellare consueuimus, qui ex seruis natus est. Hoc nomine appellauit seruum qui fide dignus est habitus, & liberum quidem, dixit esse seruum Christi, seruum autem, libertum, & liberos docens, quòd Christum habent Dominum, & seruos similiter, quòd veram libertatẽ assecuti sunt. Quis enim æquè est liber ac qui à peccatis liberatus est? Quis autem seruit indignius & acerbius, quàm qui est vitiorum seruituti mancipatus?

Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum.

Non statuit ijs quæ dicta sunt contraria. Iubet enim vt nihil seruile cogitet nec qui seruus vocatur, nec qui appellatur liber. Plecarè autem admodum & seruos & Dominos conseruos pronunciauit. Pretio empti estis, de his & illis dicens. Dominus enim proprio sanguine dato vos emit.

Vnusquisque in quo vocatus est fratres, maneat apud Deum.

Hoc posuit suasionis & procemium & epilogum. Ad aliam autem ferendam legem transit.

De virginibus autem præceptũ Domini non habeo.

Dominus enim, cùm dixissent Apostoli, Matth. 19. Si ita est lex vxoris, expedit vxorem non ducere, respondit, Non omnes capiunt verbũ hoc. & rursus, Qui potest capere, capiat. Propterea diuinus quoque dixit Apostolus, Præceptum Domini non habeo. Si ergo legem nõ accepisti, quid sibi vult quod dicis?

Consilium autem do.

Non legem fero, sed consilium affero. Etenim Deus cùm quæ sunt secundum naturam præcepisset, adhortatur ad ea quæ sunt supra naturam. Quoniam autem verisimile erat futurũ vt quidam huic rei tanquã rei nouæ contradicerent, consilio adiecit.

Tanquam misericordiam consecutus à Domino vt sim fidelis.

Cum solita modestia Apostolicam authoritatem ostendit. Sum consiliarius fide dignus, inquit, per multam Domini misericordiam vocatus, & cui credita est prædicatio. Quid autem consulis?

Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem. quoniam bonum est sic esse: Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem.

Illud Existimo, adiecit, non dubitans virginitatem esse bonum & bonorum optimũ ac præstantissimum, sed ne adhortatio lex fieret, adiecit dubitationem. Legem enim consequitur obseruatio & transgressio, & eorum qui transgrediuntur punitio, & ideo quæ magna sunt non præcipit, sed ad ea hortatur, & cùm dixisset, Noli quærere vxorem, subiunxit.

Si autem acceperis vxorem, non peccasti, et si nupserit virgo, non peccauit.

Et quanam de causa consulis non contrahere matrimonium, si est matrimonium à peccato liberum?

Tribulationem tamẽ carnis habebunt huiusmodi.

Et quid est tibi curæ?

Ego autem vobis parco.

Et paternam beneuolentiam aperuit, & cœlibatus vtilitatem ostendit. Sciendum est autem quod non dixit de ijs qui vitæ semel renunciarunt illud, Si acceperis vxorem, nõ peccasti, & si nupserit virgo, non peccauit, sed de ijs qui nondum neque hoc neque illud elegerunt, sed stant in confinio matrimonij & cœlibatus. Deinde id quod dicit aliunde confirmat.

Hoc itaque dico fratres, tempus breue est.

Hoc est, vita tendit ad finem: propè est præsentis sæculi consummatio.

Reliquum est vt & qui habent vxores, tanquam non habentes sint, et qui flent, tanquam non flentes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquam non possidentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtentes.

Quæ, inquit, sunt præsentia, sunt à nobis aliena, hinc enim quàm fieri potest citissimè transimus. Nemo ergo nec paupertatem defleat, nec propter diuitias insolescat & sibi magnopere placeat. Sed nec qui plurima possident, ea in luxu & delitijs consumant, sed solum vsum ex eis accipiant. Hoc enim sibi vult illud, Et qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes. Hoc ipsum etiam per Ezechielis arietes Deus reprehendit, quòd Ezechi. 34. pulchra pascua depascebant, & reliqua pedibus conculcabant: & puram aquam bibebant, & reliquam pedibus conturbabant. His consentit illud, Et qui vtuntur hoc mũdo, tanquam non vtentes. Deinde ostendẽs quàm sint fluxa & momentanea quæ sunt præsentia, subiunxit.

Præterit enim figura mundi huius.

Non amplius enim agricultura & nauigatio, nõ regna & imperia, non amplius seruitus & dominium. Non amplius artes & scientiæ, non amplius paupertas & diuitiæ. Ex his enim, & quæ sunt eiusmodi, constat vita præsens. Hoc etiam dicit beatus Esaias futura predicens. Et erit seruus tanquam Dominus eius; & ancilla tanquam Domina; & qui emit tanquam qui vendit, & qui debet, tanquam qui non debet, futura enim vita habet aliam rerum differentiam. Porrò autem cùm ostendisset diuinus Apostolus quàm sit vita breuis & momentanea, subiunxit.

Volo autem vos sine sollicitudine esse.

Apertè ostendit quis sit scopus & institutũ virginitatis. Qui enim virgo est, à superuacaneis & inutilibus cogitationibus liberam habet animam, & vitam futuram, quantum licet, imitatur. Hoc enim dicit in ijs quæ sequuntur.

Qui sine vxore est, sollicitus est quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, et diuisus est. Et mulier innupta et virgo cogitat quæ sunt Domini, vt sit sancta corpore & spiritu.

Ostendit breuiter differentiam solicitudinis eius qui eligit iugum matrimonij, & eius qui cœlibatum amplectitur. Facile autem scire potest qui vult, eorum qui in vita versantur labores & solicitudines. Eas autem nos quoque fusius ostendimus dum de viginitate orationes scriberemus, & ad eius opes bonorum amatores adhortaremur. permanens autem in consilio diuinus Apostolus hæc quoque adiecit.

Porro hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis iniciam, sed ad id quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.

Non ex necessitate, inquit, traho vos ad has diuitias, tanquam laqueo aliquo vtens, & vi venans: sed indico lucrum quod ex eo prouenit. Neq; enim alia ratione fieri potest vt cultui diuino perpetuo assideamus, nisi victus solicitudinis vincula effugerimus.

Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua quod sit superadulta, & ita debet fieri, quod vult faciat, non peccat, si nubat.

Si quis autem cœlibatum rem non esse decentem existimat, & ea de causa vult filiã marito iungere, faciat quod sibi videtur, est enim matrimonium à peccato liberum. Hic rursus præcepit de ijs qui nondum virginitatem elegerunt.

Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit.

Hoc, Non habens necessitatem, pro eo quod est, qui est sui iuris, nec est in Domini potestate.

Non habet Græcũ The. virginẽ suo am.

Igitur et qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.

Ostendit illud quidem esse bonum, hoc verò optimum: & Hæreticorum qui nuptias vituperant linguas alligauit, porrò autem necessarium quoque existimauit etiam viduis ea quæ sunt vtilia consulere.

Mulier alligata est legi quanto tempore viuit vir eius. Quòd si dormierit vir eius, liberata est cui velit nubat, modo in Domino.

Hoc est, ei qui sit eiusdem fidei, pio ac religioso Dei cultori, honestè & legitimè.

Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium.

Rursus nõ legẽ tulit, sed consilium attulit. Vt id autẽ fide dignius faceret, subiunxit.

Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

Non sunt, inquit, mea verba, sed gratiæ sancti spiritus, ego enim sum illius instrumentum. Notandum est autem non esse absolute & simpliciter beatam vocandam eam quæ continet, sed eam beatiorem appellauit, dicens nec eam quidem esse miseram quæ secundo matrimonio iungitur, sed beata est, quę ex Apostolica lege matrimonium contrahit. Comparatio enim illam etiam beatam ostendit. Hoc autem sufficit ad refellendos Nouatianos, qui digamiam, tanquam fornicationem accusant, Apostolicis legibus aperte contradicentes. Hæc cùm post priorem scripsisset accusationem, & matrimonij ac cœlibatus, viduitatisque & virginitatis consilium attulisset, aliam rursus accusationem attingit, cuius argumentum summatim dicere necesse est. Nonnulli ex ijs qui Corinthi crediderant, cùm aliquorum consuetudine & familiaritate vterentur qui errore tenebantur, vnà cum eis vescebantur in templis idolorum, non tanquam idolis immolata quæ apponebantur sumentes, sed vt qui persuasum haberent omnia à Deo esse creata. Cæterum quod ab eis fiebat, magnum ijs qui hanc nondum habebãt cognitionem incommodum afferebat. Cùm enim viderent eos qui interipsos agebant absque vllo metu, immolata sumere, incitabantur vt hoc ipsum facerent, erat autem maius eorum delictum. Neque enim ex illorum instituto ij quoque cibum sumebant, sed tanquam idolis immolata comedebant, illorum cognitionem non habentes. Hoc cùm resciuisset diuinus Apostolus, factum reprehendit, & morbo adhibet omnis generis medicamenta.

CAP. VIII.

De ijs autem quæ idolis immolantur, scimus quòd omnes scientiam habemus.

Cum quadam ironia eis suo testimonio cognitionem attribuit. Quòd enim eos illam

Universidad de Deusto
Biblioteca

lam non verè habere dixerit, docet posteà. Dicit enim, Si quis autem putat se aliquid scire, nondum cognouit quemadmodum oportet eum scire. Hoc ergo ironice posuit, Scimus quòd omnes scientiam habemus. Deinde subiungit,

Scientia inflat: charitas verò ædificat.

Dilectio est cognitione melior ac præstantior. Hæc enim multos qui ea nõ recte vtuntur elatos effecit: Illa verò vt proximo benefaciat curam gerit. Hoc enim sibi vult illud, Aedificat. Eos autem reprehendit hæc oratio, vt qui sint priuati charitate. Si enim haberent, imbecilliorum vtilitatis curam gererent.

Si quis autem putat se aliquid scire, nondum cognouit quemadmodum oportet eum scire.

Ostendit eos non esse solum dilectione nudatos, verum etiam cognitione priuatos, de qua sibi placebant. Indefinitè autem accusat, volens potius curare quàm sauciare.

Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.

Multa nobis cognitione opus est, & vt eam in præsenti vita perfectam accipiamus nequit fieri. Deum ergo diligamus, vt ab eo consequamur vt nostri curam gerat, nobisque prouideat. Etenim hoc valde accuratè posuit. Non enim dixit, Qui diligit Deum, cognouit ipsum, sed, cognitus est ab ipso, id est, assequitur vt eius curam gerat. Ita etiam dixit beatus Moses ipsi Deo vniuersorum. Tu mihi dixisti, Inuenisti gratiam apud me, & noui te præter omnes. Ab eo ergo cognitus est, significat maiorem Dei curam & prouidentiam. Gen. 33.

De escis autẽ quæ idolis immolãtur, scimus quòd nihil est idolum in mũdo, & quòd nullus Deus nisi vnus.

Noui, inquit, ea quę vos dicere soliti estis, siquidem hæc dicere didicistis. Scio idola esse inanima, & nullo sensu prædita, & vnũ esse Deum vniuersorum effectorem & Dominum.

Nam & si sunt qui dicantur Dij siue in cælo, siue in terra, siquidem sunt Dij multi, & Domini multi.

Vult diuinus Apostolus aliud confirmare. Quia enim dicebat nullum esse alium Deum nisi vnum, Christum autem Deum quoque prædicabat, & sanctissimum similiter spiritum cum Patre & filio connumerabat, ab eis autem qui accuratam Theologiam & perfectã diuinitatis rationem nondum didicerant, dubitabatur, quomodo vnus Deus, cùm & filius Deus, sanctissimus etiam spiritus vnà connumeretur; ex ijs quę ab aduersarijs dicuntur sua confirmat, & docet quòd Græci quidẽ seu gentes dicunt multos esse Deos, eosdem autem Dominos quoque nominant: ij autem nullo modo sunt, sed solis agnoscuntur nominib⁹. Hoc enim dixit illud, Nam etsi sunt qui dicantur Dij, siue in cœlo, siue in terra, sicut sunt Dij multi & Domini multi, eosdem enim & Deos Dominos appellabant. Hoc autem, siue in cœlo, siue in terra, dixit ex more græcarum fabularum. Alios enim Deos cœlestes appellabant, vt Iouem & Apollinem, Iunonem & Mineruam: alios autem terrenos, vt fontes & fluuios, & quę dicuntur, nymphas, & Herculẽ, & Dionysium, & Aesculapium, & alios innumerabiles.

Nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illum, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.

Illi ergo ignorationis caligine circundati, in multis, ijsque qui non sunt errant, nos autem vnum scimus Deum patrem, & vnum Iesum Christum. Iure autem hic quoque admiremur sapientiam Apostolicam. Cùm enim prius ostendisset appellationem Domini æqualem habere vim & potestatem cum appellatione Dei, eas diuisit, & hanc quidem patri tribuit, illam verò filio, Corinthiorum imbecillitati remedium afferens. Quòd enim multis in locis filium Deum nominat, facile potest qui vult ex eius scriptis intelligere. Expectantes enim inquit, aduentum gloriæ magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi. &, Ex quibus Christus secundum carnem, qui est in omnibus Deus, & in regno Christi Dei, & alia eiusmodi innumerabilia. Hic quidem certè hunc Deum appellauit, illum verò Dominum, ne ijs qui haud ita pridem à Græcorum seu gentium errore liberati fuerant, & veritatem didicerant, præberet occasionem redeundi ad multorum Deorum errorem. Quòd si Ariani & Eunomiani dicant illud, vnus Deus, eijcere filium à diuinitate patris, audiant quod consequitur, Et vnus Dominus. Si enim quoniam vnus Deus pater, non est Deus filius: nec pater ergo Dominus, quia est vnus Dominus Iesus Christus, verum enimuero in illorum caput retorquebitur blasphemia. Diuinus enim Apostolus ostendit æqualitatem, vt qui Dei vocem similiter & in patre & in filio posuerit, & vocem Domini æqualem cum Dei voce vim ac potestatẽ habere ostenderit. porrò autem vetus quoque scriptura has esse coniunctas appellationes ostendit. Ego enim inquit, sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, &, Audi Israel Dominus Deus tuus vnus est, &, Domine Deus meus magnificatus es valde &, innumerabilia eiusmodi. Qui est ergo vere Deus, omnino est etiã Dominus, Exod. 20. Deut. 6. Psal. 103.

& qui

& qui est verè Dominus, est omnino etiam Deus. Alioqui, nec est alias Deus pater. Vnus enim Deus pater, nec aliter Dominus Iesus Christus. Vnus enim Dominus Iesus Christus. Illud autem, Nos in illum, pro eo quod est, ad ipsum conuerti, ad ipsum respicere, ipsum debemus perpetuò laudare. Hoc verò, Et nos per ipsum, non opificium ac creationem sed salutem significat. Per ipsum enim omnia, nos autem qui credidimus, sumus per ipsum salutem consecuti.

Sed non in omnibus est scientia.

Hæc, inquit, non omnes sciunt, hinc manifestum est enim prius dixisse ironicè, scimus quòd omnes habemus scientiam.

Quidam autem cum conscientia vsque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: & conscientia ipsorum, cùm sit infirma, polluitur.

Non esus polluit, sed polluitur conscientia, quæ perfectam cognitionem non suscepit, sed idolorum errore adhuc tenetur.

Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducauerimus, abundabimus, neq; si non manducauerimus, deficiemus.

Eos qui se de cognitione iactabant docet, non eam Dei cultum definire, eo quòd idolis quidem per contemptum attenderent, citra vllum autem discrimen essent immolatorum participes, & eorum qui lædebantur imbecillitatem negligerent. Hoc enim significant ea quæ consequuntur.

Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.

Docet autem etiam quomodo lædantur.

Si quis enim viderit eum qui habet scientiam in idolio recumbentem, nonne conscientia eius, cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?

Ostendit autem magnitudinem.

Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est.

Amplificauit accusationem, vt damnum prohiberet. Pro eo enim inquit, fratre quẽ despicis, Christus mortem subijt. Tu autem qui à Christo accepisti cognitionem, eum qui ab ipso seruatus est dono interimis. Rursus verò per ironiam posuit illud, In tua scientia, seu propter tuam cognitionem, neq; enim testatur eos habere scientiam, sed fratres odio habere, & gulæ deditos esse, & quæ sunt huiusmodi.

Sic autem peccantes in fratres, & percutientes cõscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

Hæc est enim vox Domini. Videte ne cõtemnatis vnum ex paruis his minimis qui credunt in me. Hoc autem aliud quoque significat, videlicet quòd etiam frater imbecillus est de corpore Domini: est enim corporis Dominici particeps. Caput autem membro factam iniuriam sibi adscribit. Deinde proponit seipsum vtilitatis exemplar archetypum, & docet quot & quanta non fecerit propter aliorum vtilitatem, cùm ea posset facere. Matth. 25.

Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne scandalizem fratrem meum.

Non solum enim à carne idolis immolata, sed etiam ab alijs omnibus carnibus, non nunc solum, sed etiam perpetuò abstinere sustinuerim fratrum salutis gratia.

CAP. IX.

Non sum Apostolus?

Non sum Apostolus? Hoc est, à Deo ordinatus?

Non sum liber?

Pro eo quod est, In aliena potestate minimè constitutus, & qui non discipuli locum teneo, sed cuius fidei creditus est orbis terræ, & quoniam post Christi assumptionem vocatus est, habebant autem Apostoli gloriam apud omnes maximam, vt qui digni sint habiti qui viderent Dominum, hoc quoque necessario adiecit.

Nonne Iesum Christum Dominum nostrum vidi?

Deinde ipsos etiam vocat in testimonii.

Nonne opus meum vos estis in Domino?

Et hoc ipsum dicit latius.

Et si alijs non sum Apostolus, sed tamen vobis sum.

Hoc breuiter quidem posuit, sed multa simul dixit, & quos in doctrina labores susceperit, & quæ certamina & pericula adierit, & quæ quantaque perpessus sit, & gratiæ miracula, quorum fuerunt veri testes Corinthij, vt qui ipsi ea vidissent. Qua de causa dixit, Si alijs non sum Apostolus, at vobis quidem certè sum, etsi enim nullum habeo testem, mihi tamen vestrum sufficit testimonium.

Nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino.

Vt enim probem me rectè in Apostolatu gessisse, possum proferre vestram mutationem. Signaculum enim appellat probationem & confirmationem. Ita etiam dixit diuinus Ioannes, Qui accepto suo testimonio signauit quòd Deus verus est, hoc est confirmauit. Ioan. 3.

Mea defensio apud eos qui me interogant hæc est.

Si quis meos vult labores examinare, appello vos in testimonium, mihi vestrum opus sufficit, ad meos labores testificandos.

Nunquid non habemus potestatem manducandi

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

& bibendi? Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circunducendi, sicut, & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?

Potestatem manducandi & bibendi dicit ex Euangelio. Vult autem ostendere, quòd cùm posset ex lege Domini à Discipulis necessarium alimentum accipere, perpetuò laborabat, & ex laboribus sibi necessarium alimentum comparabat, propter vtilitatem discipulorum. Illud autem, Sororem mulierem circunducendi, quidam ita sunt interpretati, quòd quemadmodum Dominũ sequebantur fideles mulieres, necessarium alimentum Discipulis suppeditantes: ita etiam aliquos ex Apostolis sequebantur aliquæ ardentiorem fidem ostendentes, & ab eorum doctrina pendentes, & diuinam prædicationem adiuuantes.

Aut solus ego & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi?

Pro eo quod est, Omnibus qui Euangelium annunciant, permisit Dominus ex Euãgelo viuere, & nos soli ea potestate priuamur? Deinde hoc etiam ex vitæ studijs & exercitijs iustum & necessariũ esse ostendit.

Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?

Postquam ita ostendit & militem ex militia ali, & eum qui plantat esse fructus participem, & pastorem ex grege pecudum sibi victum parare, subiunxit.

Nunquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi.

Si cui autem, hæc esse videntur humana ratiocinatio, audiat legem apertè dicentem,

Deut.25. *non alligabis os boui triturãti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtique hoc dicit. Nam propter nos scripta sunt: quoniam in spe debet qui arat arare, & qui triturat, in spe fructus percipiendi.*

Non hoc dicit, boues non esse Deo curæ, curæ enim sunt, sed propter nos curæ sunt, nam illos etiam propter nos fabricatus est. Quamobrem dicit etiam beatus Dauid, Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum.

Psal.146. *Si nos vobis spiritu alia seminauimus magnum est si nos carnalia vestra metamus?*

Qui multo maiora dedimus, peccamus si multo minora acceperimus?

Si alij potestatis vestræ participes sunt: quare non potius nos?

Eos qui malè eis præerant per hęc innuit.

Sed non vsi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus.

Hoc est, ferimus, patimur, toleramus. Quare?

Ne quod offendiculum demus Euangelio Christi.

Appositè admodum damnum vocauit offendiculum. Non finit enim, inquit, currere Euangelium, prohibet cursum, reprimit & retardat salutem quæ proficiscitur à prædicatione. Deinde quia boum meminerat, & legem erat interpretatus, verisimile autem erat contradicere aliquos, non fuisse ritè factam interpretationem: Ostendit legem id quod dictum est apertius testari.

Nescitis quòd qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt, & qui altari deseruiunt, cum altari participant?

Videte eos qui ex lege sacrificant, illa quidem altari offerentes, his verò ipsos fruentes. Hoc enim dixit, De altari participant. Offerebant enim altari quidem renes, & reticulum iecoris, & qui est in ipsis adipem. Ipsi autem accipiebant & dextrum brachium, & pectusculum. Ostendit autem Dominum ea quoque iussisse quæ legi conueniunt.

Ita & Dominus ordinauit ijs qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.

Eius enim vox est. Dignus est operarius Luc.10. mercede sua. Et non dixit, Ditari ex Euangelio, sed viuere.

Ego autem nullo horum vsus sum.

Hoc est apud vos prædicans, hoc enim docet etiam in secunda epistola. Quid enim est in quo inferiores fuistis reliquis ecclesijs, nisi quòd ego vos non grauaui? Quòd enim ab alijs accipiebat, quos accipiendo iuuare existimabat, docet per ea quæ deinceps sequuntur, Alias ecclesias expoliaui accipiens stipendium ad ministerium ve- 2.Cor.11. strum. Ita etiam sæpe laudat Philippenses, qui eum magno studio & diligentia obseruauerant. Propterea etiam Onesiphoro bona precatur. Cùm autem Corinthiorum sciret imbecillitatem, apud eos perpetuo laborabat, nihil ab eis accipiens. Ne quis autem illorum existimaret ipsum hæc dixisse, vt qui desideraret accipere, merito adiecit.

Non autem scripsi hæc vt ita fiat in me. Bonum est enim mihi magis mori quàm vt gloriam meam quis euacuet.

Gloriationem autem appellat, gratis prædicare, & positos terminos transilire.

Nam etsi Euangelizauero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit.

Hoc enim exequor vt seruus qui ministro Domino, nullus autem famulus se iactitat, si ea implet quæ imperantur à Domino.

Væ autem mihi est, si non Euangelizauero.

Domino enim resistere, pœnam meretur.

Si enim volens hoc ago, mercedem habeo. Si autem inuitus, dispensatio mihi credita est.

Illud, Volens & Inuitus, non de sua animi sententia posuit, sed docens se legem Dominicam impleuisse.

Quæ est ergo merces mea? Vt Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium, vt non abutar potestate mea in Euangelio.

Dedit mihi, inquit, Dominus potestatem accipiendi necessarium alimentum à discipulis, ego autem ea potestate non vtor, sed laborem operationis affero, vt laboris fructum colligam. Hæc omnia perfectus est, eos qui scientia malè vtebantur, & immolatorum participes absque vllo metu erant, & offensionis occasionem imbecillioribus præbebant, ab improba potestate conans abducere. Quocirca ostendit quòd cùm & à lege & à Deo vniuersorum potestatem accepisset, & Apostolos ea vti videret, & ipsam rerum naturam attenderet, eorum nihil admisit, ad vnum respiciens, nempe ad cursum prædicationis, & eorum qui audiebant, vtilitatem. Iis autem ea etiam quæ sequuntur conueniunt.

Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem.

Dicit libertatem quæ à gratia data est. Docet autem apertius quid vocauerit seruitutem.

Et factus sum Iudæus tanquam Iudæis, vt Iudæos lucrarer: ijs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cũ ipse non essem sub lege) vt eos qui sub lege erant lucrifacerem.

Hæc parenthesis non habetur in Græco.

Iudæos, puto, eos appellat, qui nondum crediderant. Sub lege autem, eos qui Euangelium quidem acceperant, sed legis custodiendæ vinculo adhuc erant alligati. Propter hos itaque & illos & purificationem ex Act.21. lege Hierosolymis suscepit: & in Lycaonia Act.16. Timotheum circuncidit: & alia innumerabilia his similia prudenti dispensationis cõsilio vsus fecit.

Iis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem, cùm sine Dei lege non essem, sed in lege essem Christi, vt lucrifacerem eos qui sine lege erant.

Sine lege eos vocat, qui extra legem vitam agunt. Licet autem videre eius multiplicia atque adeo omnis generis in dispensando consilia, non solum in scriptis suis, sed etiam in Actis Apostolorum. Aliter enim in Iudæorum synagogis disserebat, & aliter in Ariopago doctrinam exhibebat, vnicuique affectioni conuenientia medicamenta adhibens.

Factus sum infirmis infirmus: vt infirmos lucrifacerem.

Ita etiam ad Romanos scribens dicebat, Rom.5. Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere. Oportet autem eos ea quæ dicta sunt rectè intelligere. Neq; enim, vt dixerunt nonnulli diuinum Apostolum calumniantes, pro temporum varietate mutabatur: sed pro aliorum procuranda vtilitate nihil non faciebat. Hoc enim dicit illud, *Vt Iudæos* lucrarer, &, vt eos qui sub lege erant lucrifacerem, vt lucrifacerem eos qui sine lege erant, vt infirmos lucrifacerem. Deinde breuiter.

Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.

Sciebat enim non futuros omnes salutis participes, & tamen vel vnius gratia nullum non laborem suscipiebat.

Omnia autem facio propter Euangelium, vt particeps eius efficiar.

Euangelij enim scopus & institutum est salus hominum. Hac itaque de causa Dominus quoque vnà cum publicanis vescebatur: & peccatricem mulierem ad pedes dolentem sustinebat, docens se venisse propter salutem hominum. Deinde dicit quòd labor quidem eorum qui prædicant Euangelium, est similis ijs qui corpus exercent, corona autem non similis, sed absque vlla comparatione præstantior.

Nescitis quòd qui in stadio currunt, omnes quidẽ currunt: sed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis.

Illic cùm multi certant, vnus solus à præcone renunciatur, hic autem eorum qui rectè certant, vnusquisque renunciationem affequitur.

Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.

Respicite ergo ad eorum labores, neque enim omnia cõsequuntur vt concupierint, sed illud alimentum accipiunt quod eis offert pædotriba, is scilicet qui exercitij artem docet. Postquam itaque laborem ostendit, monstrat etiam quænam sit coronarum differentia.

Et illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

Seipsum quoque proponit pro exemplo.

Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans.

Video bona quæ sperantur, non est enim obscura aut incerta corona, nec inanẽ laborem suscipio aerem feriens, sed qui sub aspectum non cadunt aduersarijs vulnus infero. Hoc autem posuit mathaphora sum-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pta à pancratiastis seu pugilibus ac gladiatoribus. Solent enim illi, dum se exercent, manus in aere mouere. Et quonam modo seris?

Sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

Sicut alimentum robustum athletam efficit, ita labor, studium, & continentia mequidem cõfirmat, & fortem ac validum reddit, aduersarium autem deijcit. His autem vtor, pertimescens ne cùm alios id quod oportet docuero, ipse à certaminum fine omnino excidam. Deinde eos magis volens perterrefacere, Israelitarum meminit, docés quænam bona adepti fuerant, & in quasnam pœnas inciderint, & illa horum typos & figuras appellat, dicens eos illis similia passuros, si infidelitatem similem habuerint.

CAP. X.

Num. 9 Exod. 13. & 14. 16. & 17. Num. 20.

NOlo enim vos ignorare fratres, quod patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt.

Illa, inquit, erant nostrorum typus. Mare enim imitabatur piscinam seu lauacrum, nubes autem gratiam spiritus. Moses verò sacerdotem: virga autem crucem: Israel verò significabat eos qui baptizabantur. Persequentes verò AEgyptij implebant figuram dæmonum. Ipse autem Pharao erat imago diaboli. Post trãsitum enim Israelitæ ab AEgyptiorum potestate liberati sunt. Porro autem, quamquam in figura aliqua, manna quoque cœlitus acceperunt: Imitata est etiam petra latus Domini. Fluenta enim præter spem eis scaturierunt. Et hoc docet apertius.

Biberant autem de spirituali eos consequente petra. Petra autem erat Christus.

Vult autem dicere non fuisse hoc illis petram quæ consequebatur, sed diuinam gratiam, quæ effecit vt petra illa præter spem omnem aquarum fluenta emitteret. Si enim petra eos consecuta esset, vel aquæ ex petra, quomodo aquis rursus eguissent?

Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo. Nam prostrati sunt in deserto.

Nam præter Chaleb, & Iesum Naue omnes qui enumerati erant consumpti sunt. Cùm autem sic ostendisset omnes beneficia accepisse, plurimis autem diuina dona nihil profuisse, propter infidelitatem pœnas luisse, subiunxit.

Hæc autem in figura facta sunt nostri, vt non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt, neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, quemadmodum scriptum est. Sedit populus mã ducare & bibere, & surrexerunt ludere, neque fornicemur sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt in vno die viginti & tria millia, neque tentemus Christum sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt, neque murmuraueritis sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Exod. 32. Num. 25. & 21. & 14.

Vnumquodque eorum quæ dicta sunt posuit, tanquam quod Corinthiorum peccatis conueniret, & primum quidem malam cupiditatem, per quam plurima mala enascuntur. Inde idolorum cultum, & inglu uiem, propter quam ille exortus est. Ii enim dum gulæ seruirent, comedebant in templis idolorum, porro autem meminit etiam fornicationis, & eorum qui propter illam interempti fuerunt, dixit numerum, ei qui fornicatus fuerat, supplicij timorem incutiens. Murmurabant etiam & qui minora dona assecuti fuerant, quoniam non omnia habuerant. Tentabant autem & qui diuersis vtebantur linguis ad gloriam potius quàm vtilitatem eas in ecclesia proferentes.

Hæc autem omnia in figura contingebant illis.

Pro eo quod est, tanquam figuræ. In illis enim nostra conscribebantur.

Scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt.

Neq; enim propter illorum vtilitatem effecit Deus vt hæc scriberentur. Quamnam enim caperent vtilitatem mortui ex scriptis? Sed lucrum, quod ex ijs erat prouenturum, nobis procurabatur. Præclarè autem sæculi quoque finem adiecit, eos vrgens & incitans ad studium & actionem virtutis.

Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.

Tu, inquit, quite cognitionem habere existimas. Quoniam autem ipsi quoq; multa probra, conuitia, & contumelias ab ijs qui non credebant sustinebant, & verisimile erat eos quoque hoc nomine sibi valde placere, subiunxit.

Tentatio vos non apprehendat, nisi humana.

Pro eo quod est, parua, hac enim appellatione vti consueuit diuinus Apostolus, pro paruo. Quemadmodum quando dicit, Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ, pro eo quod est, vestræ naturæ conueniens.

Fidelis autem Deus est qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

Docuit autem sibi non esse fidendum, sed

sed diuinum petendum esse auxilium. Cùm esset autem hæc omnia persecutus, redijt ad caput propositum.

Propter quod charissimi mei fugite ab idolorum cultura.

Accusationem sigillatim amplificat, & ostendit eorum quæ idolis immolantur participationem, si fiat citra vllum discrimen, ab idolorum cultu nihil differre.

Vt prudentibus loquor.

Vnà cum laude affert reprehensionem, bonis verbis vt ea bene accipiatur procurans.

Vos ipsi iudicate quod dico.

Vobis vtor iudicibus, noui enim prudentiam vestram.

Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis vnum corpus multi sumus. Omnes quidem de vno pane, & de vno calice participamus.

Et de vno calice non habetur in Græco.

Qui sacra mysteria percipimus, nonne ipsi Domino communicamus, cuius & corpus & sanguinem esse dicimus? quandoquidem omnes vnius panis sumus participes. Deinde hoc etiam alia ratione confirmat.

Videte Israel secundum carnem. Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?

Respicite autem etiam ad Israelem, & discite quòd qui sunt hostiarum participes, ipsi altari communicant, quandoquidem ex vna hostia hæc quidem illic offerunt, illa verò ipsi comedunt. Secundum carnem autem Israel vocauit, eum qui in infidelitate permansit, vtpote quòd qui crediderunt, spiritalis Israel appelletur.

Quid ergo, Dico quòd idolis immolatum sit aliquid? aut quòd idolum sit aliquid? Sed quòd quæ gentes immolant, Dæmonijs immolant, & non Deo.

Sed nemo existimet me dicere quòd vim aliquam habeant immolata, & natura possint polluere eum qui eorum sit particeps: non enim hoc dico, sed quòd qui superstitioni seruiunt, Dæmonibus sacrificia offerunt.

Nolo autem vos socios fieri Dæmoniorum.

Deinde maiorem metum incutit.

Non potestis calicem Domini bibere, & calicem Dæmoniorum.

Etenim enim illi libamina gustabant.

Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorum.

Quomodo fieri potest vt Domino communicemus per pretiosum eius corpus & sanguinem, & rursus Dæmonibus, per eius quod idolo immolatum est nutrimentum?

An æmulamur Dominum nunquid fortiores illo sumus?

Illud, Ad æmulationem prouocamus, pro eo quod est, irritamus, posuit. Diuinam autem etiam vocem illis in memoriam reuocauit, Ipsi prouocauerunt me in non Deo, ad indignationem me concitarunt in idolis suis.

Omnia mihi licent?

Legendum est per interrogationem. Deinde per responsionem.

Sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent.

Et hoc similiter.

Sed non omnia ædificant.

Licet tibi propter eam quam te dicis habere cognitionem, omnia facere, sed nec tibi conducit alios offendere, nec illos ædificat id quod tu facis. At perfectus es. Atqui conuenit etiam imbecillitorum curam gerere. Hoc enim subinnuxit.

Nemo quod suum est quærat: sed quod alterius. Græcũ habet ἕκαστος &. Vnusquisque quod non est in Lat. vers.

Sed quia eorum quæ idolis immolata sunt omnino prohibet participationem, plenæ autem erant illo tempore vrbes huiusmodi carnibus: & verisimile erat eos quidem qui legem Apostolicam seruare contendebant, nullo modo emere, alios verò propter gulam legem contemnere, necessario etiam de eo statuit ea quæ par est.

Omne quod in macello venit comedite, nihil interrogantes propter conscientiam, Domini est terra & plenitudo eius.

Omnes creaturæ Dei sunt, ipse omnia ad hoc vt essent deduxit. Securè ergo emite, nõ interrogantes, an sit idolis immolatum, an non, hoc enim sibi vult illud, Interrogantes.

Si quis vocat vos infidelium ad cœnam, & vultis ite: omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Ad cœnam Græce.

Non iussit eum qui vocatur recedere, sed neque prohibuit: eorum autem qui vocantur potestati quid agendum permittit. Neque enim infideles venari potuissent, si fuisset ablata cum eis congressio.

Si quis autem dixerit, Hoc immolatum est idolis nolite manducare propter illum qui indicauit, & propter conscientiam.

Domini enim est terra, & plenitudo eius, & hoc posuit & de comedendo, & de non comedendo, docens quòd oportet eos etiã scire qui sunt participes, & hoc ipsum etiam oportet persuasum habere eos qui non comedunt quòd omnia sunt Domini effecta & creaturæ.

Conscientiam dico non tuam, sed alterius.

Tu enim nosti quòd Domini est terra, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

plenitudo eius,& idolorum imbecillitatem contemnis, ille autem errori mancipatus, hinc damnum accipit, existimans te eorum quæ idolis immolantur esse participem, hoc enim docent ea quæ consequuntur.

Vt quid enim libertas mea iudicatur ab alia conscientia?

Appellat libertatem, gratiam fidei, hoc enim docet in ijs etiam quæ consequuntur.

Si ego cum gratia participo, quod blasphemor pro eo quid gratias ago?

Non est, inquit, fas & sanctum, vt alius propter meam perfectionem damno afficiatur.

Siue ergo manducatis, siue bibitis, vel quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.

Pulchrè omnia comprehendit, & sedere, & ambulare, & disserere, & misereri, & docere, vt vnus omnium sit scopus, Dei gloria. Ita etiam præcepit Dominus, luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui est in cœlis. Ita etiam hic.

Sine offensione estote Iudæis & gentibus, & ecclesiæ Dei.

A vobis nulla oriatur causa scandali, nec ijs qui non credunt, nec ijs qui iam crediderunt.

Sicut & ego per omnia omnibus placeo.

Atqui hoc est proprium adulatorum, sed quod deinceps sequitur non est eorum.

Non quærens quod mihi est vtile, sed quod multis, vt salui fiant.

Adulatores autem non alienam vtilitatem quærunt, sed propriam, imo nec propriam quidem, sibi enim ante alios exitium afferunt. Diuinus autem Apostolus suum quidem non quærebat, sed aliorum vtilitatem procurabat, diuitias in quas non cadit interitus per illa amplificans.

CAP. XI.

IMitatores mei estote, sicut & ego Christi.

Hæc mea dispensationis consilia imitemini. Etenim ego Dominum imitatus sum, qui alio modo loquebatur cum Iudæis, alio modo cum Apostolis, & alia quidem perfectis, alia verò imperfectis afferebat. Postquam de ijs quæ idolis immolabantur perfecit accusationem, alia rursus peccata corrigit. Etenim consueuerant Corinthiorum mulieres, ne in orationis quidem tempore caput tegere, nonnullæ autem sibi propter eloquentiam placentes. etiam in ecclesia docere aggrediebantur. Hoc ergo hic corrigit.

Laudo autem vos fratres quòd per omnia mei memores estis & sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis.

Nec hæc laus vera est, eos enim potius reprehendit, quòd positos terminos non seruauerint.

Volo autem vos scire, quòd omnis viri caput Christus est; caput autem mulieris, vir; caput verò Christi, Deus.

Volens viris mulieres subijcere, & docens non oportere eam audere docere, quam Deus ab initio iussit esse in viri potestate, his verbis vsus est. Neque enim diuina decreta tradens, neque Theologia vtens, aut de diuinitate loquens, hunc ordinem composuit. Arriani autem & Eunomiani filium esse creaturam & effectum hinc etiam conantur ostendere. Caput enim, inquit, Christi Deus, ergo & mulier est viri creatura, & ab eo effecta est, quando quidem vir est caput vxoris. Mulier autem non est viri creatura, nec ab eo effecta est, sed ex viri substantia, nec filius ergo est Dei creatura sed est ex Dei substantia. Hoc autem dicit diuinus Apostolus quòd cuiuslibet viri Christus caput est, scilicet credentium: vestrum autem caput est, non quatenus Deus, sed quatenus homo est. Corpus enim eius dicimur. Oportet autem caput esse eiusdem generis cum corpore. Quod ad humanitatem ergo attinet, nostrum est caput, ergo & in ea eius caput Deus est. Sin autem volunt hoc etiam dictum esse in diuinitate; sciant quòd quemadmodum nostrum, qui naturam humanam habemus, in ipsum autem credimus, quod ad humanitatem attinet, caput dicitur: quod enim ad eam spectat, est eiusdem nobiscum substantiæ, ita pater, qui eius caput appellatur, eandem cum eo substantiam indicat, & est, quod ad diuinitatem quidem attinet, eiusdem cum patre substantiæ: eiusdem autem nobiscum, quod ad humanitatem attinet, eius autem caput vt pater & causa nominatur.

Omnis vir orans aut prophetans velato capite deturpat caput suum.

Nam hoc etiam fiebat apud illos citra vllum discrimen. Græco enim more & comas habebant, & operta capita habentes, Deum orabant. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum.

Vnum enim est ac si decaluetur. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si verò turpe est mulieri tonderi, aut decaluari: velet caput suum.

Ex coma satis ostendit conuenire mulieri vt tegatur.

Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.

Homo est Dei imago, neque quo ad corpus, neq; quo ad animam, sed tantum quod attinet ad principatum & imperium, vt cui ergo omnium quæ sunt in terra imperium est creditum, Dei imago appellatur. mulier autem, vt quæ sit in potestate viri, est viri gloria, & veluti imago imaginis, nam ipsa etiam alijs imperat, sed viro subiecta esse & ei parere iussa est. Deinde alia etiam ratione.

Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

Ergo etiam ratione creationis viri primas partes obtinent.

Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum.

Hoc etiam sufficit ad ostendendum virum iure principatum tenere, non enim hic propter illius vsum, sed ipsa propter eius vsum producta est.

Velamen, Theod. ἐξουσίαν, hoc est, potestatem.

Ideo debet mulier habere velamen super caput suum, propter Angelos.

Tegumentum potestatem vocauit, pro eo quod est, ostendat subiectionem, seipsum contrahens, & maxime propter Angelos, qui præsunt hominibus, vtpote quibus sit eorum cura credita. Ita etiam in Actibus, Non est ipse, sed Angelus ipsius. & Dominus, Videte ne contemnatis vnum ex pusillis ijs qui in me credunt. Amen enim dico vobis, quòd Angeli eorum semper vident faciem Patris qui est in cœlis. Sed quoniam per ea quæ dicta sunt viros nimium extulerat, necessario subiunxit.

Act. 13. Matth. 18.

In Domino, Græce ἐν τῷ κύριῳ, in mundo.

Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino.

Per coniunctionem enim & consuetudinem genus auctum est.

Nam sicut mulier de viro: ita & vir per mulierem.

Nec his fuit contentus, sed horum etiam causam ostendit.

Omnia autem ex Deo.

Ipsis autem rursus vtitur iudicibus.

Vos ipsi iudicate. Decet mulierem non velatam orare Deum? nec ipsa natura docet vos, quòd vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi, mulier verò si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

Si ea ergo comam gloriam existimat, & ignominiam esse ducit si ea auferatur, consideret quòd ignominia afficit eum qui dedit, si non cum ea qua par est verecundia & honore accedat.

Græce ἐκκλησίαι, ecclesiæ, deest autem, Dei.

Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei.

Sufficit hoc quod dicit ad refellendos vel maximè contentiosos. Ostendit enim ea non ei soli ita videri, sed omnibus Dei ecclesiis. Cùm itaque huic delicto conuenientem medicinam adhibuisset, more optimorum medicorum, alij morbo medetur. Consueuerant enim in ecclesiis post mysticam diuini muneris celebrationem communiter comedere diuites & pauperes: & hinc ad egenos magnum redibat solatium, cùm diuites quidem domo obsonia afferrent, qui autem pauperes erant, propter fidei participationem erant etiam conuiuij participes, sed procedente tempore hoc non ritè fiebat, sed diuites pauperes cõtemnebant. Hoc cùm resciuisset diuinus Apostolus, de eo scribit quæ accommodata & vtilia futura sunt.

Hoc autem præcipio, non laudans quòd non in melius, sed in deterius conueniatis.

Iure vos reprehendo, cùm enim oporteret vos virtutem tempore augere, vos eam minuitis, & ei detrahitis, propter diuitias.

Primum quidem conuenientibus vobis in ecclesiam, audio schismata esse inter vos, & ex parte credo.

Schismata dicit, non de dogmatibus, sed quæ pro imperij & principatus cupiditate oriebantur, quæ etiam in principio epistolæ reprehendit. Sapienter autem admodum accusationis vehementiam moderatus est. Nõ enim dixit simpliciter & absolutè, Credo, sed, Et ex parte aliqua credo.

Nam oportet & hæreses esse, vt & qui probati sint manifesti fiant in vobis.

Hæreses appellat contentiones, non differentias dogmatum. Illud autem, Oportet, non affert necessitatem. Tale est & quod à Domino dictum est, Scandala venire necesse est. Tanquam enim perfectè quæ futura erant præuidens, quod præuidit prædixit, non autem ipse vt fieret coegit. Sed hoc inquit diuinus Apostolus, nihil affert detrimenti. nam dum mali redarguuntur, optimorum virorum probatio efficitur. Matth. 18.

Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non est Dominicam cœnam manducare.

Dominicam cœnam vocat sacramentum Dominicum. Illius enim omnes sunt æque participes, & qui in paupertate degunt, & quibus diuitiæ spiritus faciunt, & domini & serui, & principes, & qui eorum parent imperio. Oportebat ergo, inquit, & mensas communes esse communes, & imitari Dominicam, quæ est omnibus ex æquo proposita, nunc autem non ita facitis.

Vnusquisq; enim suam cœnam præsumit ad manducandum, & alius quidem esurit, alius verò ebrius est.

Ostendit communes cœnas cum cœna dominica pugnare ex diametro. Illius enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes sunt ex æquo participes. Hic autem alius quidem esurit: alius verò ebrius est. Et non dixit, Bibit, vel satiatur, sed Ebrius est, duobus nominibus accusans, & quòd solus bibit, & quòd est ebrius. Deinde increpando.

Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Dei ecclesiam contemnitis, & confunditis eos qui non habent?

Si acceditis vt lautè & opiparè epulemini, hoc facite in domibus, hoc enim est in ecclesiam contumelia & aperta insolentia. Quomodo enim non est absurdum intus in templo Dei presente Domino, qui communem nobis mensam apposuit, vos quidem lautè viuere, eos autem qui sunt pauperes esurire, & propter paupertatem erubescere?

Quid dicam vobis? Laudo vos? In hoc non laudo.

Solita lenitate vsus est. Spiritaliter, non iudicialiter increpat. Deinde sacra mysteria apertius eis in mentem reuocat.

Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quòd Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit, Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens, Hic calix nouum testamentū est in meo sanguine. Hoc facite, quotiescunq; bibetis, in meam commemorationē.

Sacram illam & omni ex parte sanctam noctem in memoriam reuocauit, in qua & typico Paschati finem imposuit, & verum typi archetypum ostendit, & salutaris sacramenti portas aperuit, & non solum vndecim Apostolis, sed etiam Iudæ proditori pretiosum corpus & sanguinem impertiit. Docet autem quòd illius noctis bonis semper frui possumus.

Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

Etenim post eius aduentum, non amplius erit opus symbolis seu signis corporis, cùm ipsum corpus apparebit. Et propterea dixit, Donec venerit. Hoc ergo diuinus Apostolus pro exemplo posuit, docens quàm esset turpe & absurdum quod fiebat abipsis. Cùm autem incepisset loqui de sacramentis, de eo illa quæ par est admonet.

Itaque quicunque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.

Hic eos quidem pungit qui laborabant ambitione, pungit autem eum quoque qui fuerat fornicatus, & cum eis illos qui eorum quæ idolis immolata erant, fuerant absq; vllo discrimine participes, præterea autem & nos, qui cum mala conscientia audemus diuina sacramenta percipere. Illud autem, Erit reus corporis, & sanguinis, hoc significat, quòd quemadmodum tradidit ipsum Iudas, ipsi autem insultarunt, & eum probris & conuitijs affecerunt Iudæi, ita eum ignominia & dedecore afficiunt, qui sanctissimum eius corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum & incestum os immittunt. Postquam eos ita terruit, ea quæ par est admonet.

Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

Sic tui ipsius iudex, vitam tuam exactè iudica, conscientiam scrutare & examina, & tunc donum suscipe.

Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, non diiudicans, corpus Domini.

Non solum enim illinc salutem nō assequeris, si iniquè acceperis, sed tuæ etiam in eum petulantiæ & iniuriæ pœnas dabis. Porro autem futura quoque confirmat ex ijs quæ facta sunt.

Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

Hæc autem posuit, vt quæ facta fuerant. Neque enim in animum induxisset ea scribere quæ facta non erant, cùm sciret id esse falsum apertè cognosci.

Quod si nos ipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur: dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

Si vellemus vitæ nostræ rationes inire, & iustam in nos ferremus sententiam, non ferret in nos Deus qua nos puniret sententiam, & tamen quanuis vel maxima delicta admittamus, Dominus nos moderatè castigat, ne impiorum exitio tradamur. Quòd autem quæ dixit de sacramentis pro exemplo posuit, docens eos facere communes mensas in ecclesiis, ad sacram illam mensam respicientes, docent ea quæ sequuntur.

Itaque fratres mei, cùm conuenitis ad manducandum, mutuò expectate. Si quis esurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis. Cætera autem, cùm venero, disponam.

Neque enim de omnibus poterat. Sed cùm scripsisset de magis necessarijs, reliqua præsentiæ reseruauit. Nos autem ex hoc vtilitate accepta, fugiamus quæcunque fidei incommodant: pauperum autem curam geramus: & conscientiam præpurgantes, ita simus diuinorum sacramentorum participes, vt cum in nobis habitātem recipiamus. Cum quo patri vnà cum sanctissimo Spiritu gloria & magnificentia, nunc, & in sæcula sæculorum Amen.

Tomus

TOMVS TERTIVS.

CAP. XII.

De spiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres.

Olim ijs qui diu jam prædicationem susceperant, & salutari baptismate digni erant habiti, apertè & euidenter dabatur spiritalis gratiæ operatio. Et alij quidem varijs linguis loquebantur, quas neque secundum naturam norant, nec ab alijs didicerant, alij verò faciebant miracula, & morbis medebantur, alij verò propheticum donum percipiebant, & futura prædicebant: Et nonnunquam ea etiam quæ occultò fiebant manifestabant, inhabitantis gratiæ operationem reuelantes. Neque enim fieri poterat vt qui Dæmonū fraudi diutissimo tempore seruierant, & communi morbo laborauerant, indoctis hominibus, & inopibus, tam facilè crederent, & ab eis veritatem discerent, nisi diuina gratia euidenter appareret, & fidei veluti pignora miracula præberet. Ea cum alijs qui in vniuerso terrarum orbe crediderant, accederant etiam Corinthij: sed ijs quæ data erant non vsi erant vt oportuit. Ad gloriam enim & ostentationem potius quàm ad vsum ostendebant operationem gratiæ. Eos autem ad superbiam vel maximè inflabat donum linguarum, & neque eius qui audiebat, neque eius qui interpretabatur, sed diuersis linguis vtebantur, & neque hoc rite & ordine faciebant, sed duo simul & tres, & quatuor. Diuinis autem Apostolis gratia spiritus linguarum cognitionem dederat, quoniam cùm essent omnium gentium doctores declarati, oportebat eos scire omnium voces, vt vnicuiq; per propriam vocem Euangelicam prædicationem afferrent. Ergo de his etiam beatissimus scripsit Paulus, eos docens rectum ordinem quo vti conuenit.

Scitis autem, quòd cùm gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes.

Obscurè dictum est propter multam breuitatem. Vult autem & Græcarum fabularū differentiam conuincere, & pietatis veritatem ostendere. Dæmones enim cùm Dei appellationem arripuissent, & eam sibi imposuissent, plurimum erroris inter homines effecerunt. Etenim cùm ij à recta via declinassent, & eū qui verè Deus est reliquissent, multis cultum diuinum exhibuerunt. Neque enim vnumquemque omnia posse existimabant. Sed hunc quidem sapientiæ, illum verò militaris artis seu experientiæ, alium autem nauticæ scientiæ suppeditatorem existimabant. Hoc ergo diuinus Apostolus per ea quæ dicta sunt significauit. Priusquā scilicet pietatis lucem susciperetis, falsitati adhuc seruientes, instar brutorum animalium huc & illuc circumagebamini, insensilium simulachrorum deceptioni mancipati.

Ideo notum facio vobis quòd nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesum. Et nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto.

Apud nos autem maxima est concordia & consensio. non enim alia quidem docet filius vnigenitus, alia verò sanctus Spiritus, sed quemadmodum in diuinis Euangelijs sanctissimi Spiritus dignitatem docuit Christus Dominus: ita eius dominatum diuinus prædicauit Spiritus, nec fieri potest vt qui à diuino Spiritu agitur, Christum à diuina natura alienum pronunciet: nec rursus vt ipsum Deum purè & sincerè confiteatur, nisi ab illa gratia illuminetur.

Diuisiones verò gratiarum sunt, idem autem spiritus, & diuisiones administrationum sunt, & idem Dominus, & diuisiones operationum sunt, eidem autem Deus qui operatur omnia in omnibus.

Aperte per hæc eorum quæ dicta sunt scopum nobis reuelauit. Ostendit enim multa & varia esse quæ donantur dona, sed vnum eorum esse fontem. Eadem enim dicit suppeditari & à sanctissimo Spiritu, & à Domino, & à Deo & patre. Eadem enim & dona seu gratias, & ministrationes, & operationes appellauit. Dona autem seu gratiæ vocantur quòd à diuina dentur magnificentia. Ministrationes autem, quia per homines ad hoc ministerium ordinatos dabantur. Ita etiam dixit in epistola ad Romanos. Quatenus ego quidem sum gentium Apostolus, ministerium meum glorifico. Et scribens ad Timotheum, aliquando quidem, Imple ministerium tuum, aliquando verò, Admoneo te vt resuscites gratiam Dei. Operationes autem rursus dona vocauit, vtpote quæ diuina natura operetur. Neque enim, vt quidam stulti existimabant hæretici, hæc quidem dixit spiritum operari, illa verò Deum vniuersorum: sed eorundem donorum esse suppeditatricem trinitatem ostendit. Et hoc docet manifestius in ijs quæ consequuntur. Cùm hic enim Deum dixisset operari, dicit paulò pòst, Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Hæc quidem posuit in presentia diuinus Apostolus aduersus Græ-

Rom. 11.
2. ad Tim. 4.
2. ad Tim. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cas opiniones, illorum ostendens dissensionem. præterea autem etiam eos qui quæ minora videbantur esse dona acceperant, consolans, & docens quòd hæc & illa ab eodem patre data sunt. Hoc enim etiam innuunt ea quæ consequuntur.

Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem.

Non dixit, gratia, sed manifestatio. Gratia enim datur etiam nunc ijs qui sanctissimo baptismo digni habentur, sed non euidenter, tunc autem protinus & varijs linguis loquebantur, & miracula faciebant, per hæc confirmantes, & doctrinæ veritatem docentes. Necessario autem dixit spiritus manifestationem dari ad vtilitatem, eos ipsos animi cruciatos consolans, & docens quòd quia pertè scit omnia, & nouit quid vnicuique conferat, omnia sapienter dirigit.

Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autē sermo scientiæ secundum eundem spiritum.

Sermonem sapientiæ vocat, non eloquentiam, sed veram doctrinam, cuius ipse etiam Apostolus gratiam acceperat, & diuinus Ioannes Euangelista, & diuinissimus Petrus Apostolorum summus, & Martyrum primus beatus Stephanus. Neque enim potuissent homines piscatores, & manu sibi victū parantes, & literarum planè ignari, & conciones habere, & scribere, & quæ dicebant, & scriptis mandabant vi maxima implere, nisi à diuino spiritu veram sapientiam accepissent. Alij autem ex ijs qui crediderant, habebant quidem diuinorum decretorum & dogmatum cognitionem, sed non similiter ac ij concionari poterant, & tamen hoc quoque erat donum gratiæ spiritus.

Alteri fides in eodem spiritu.

Fidem hic non hanc dicit communem, sed illam de qua paulò pòst dicit, Etsi habuero omnem fidem ita vt montes transferam. Propter eam enim quæ tunc erat infidelitatem, multa eiusmodi miracula faciebant ad admirationem, illos per ea deducentes ad veritatem.

Alij gratia sanitatum in eodem spiritu.

Dicit infirmorum curationem, & redditum claudis ingressum, & ijs qui visu priuati erant, redditam lucis vsuram. Hæc enim fiebant illo tempore, vt testis est Actuum historia. De diuino enim Petro dicit, quòd multos ægrotantes in plateis in lectis ponebant, vt Petro accedente vel vmbra eius aliquem adumbraret. De diuinissimo autem Paulo, quòd color vestimentorum eius morbos exigebat.

Alij autem operatio virtutum.

Hoc donum sæpe etiam supplicium iutulit, quēadmodum, Elymæ lucis priuationē, & Ananiæ & Saphiræ mortem præmaturam. Act. 13. & 5.

Alij autem prophetia.

Huius etiam doni multi erant participes, non solum viri, sed etiam mulieres, vt apertè docet Actuum historia.

Alij discretio spirituum.

Quoniam enim illo etiam tempore erant vates, qui omnes decipiebant, data erat aliquibus hæc à diuino spiritu gratia, vt eos discernerent qui ab aduersario spiritu agebantur.

Alij genera linguarum.

De hoc autem dono quæ oportuit prius diximus, ipsum autem posuit vltimum: donum autem doctrinæ primum, quandoquidem propter illud & hoc & alia data sunt, vt crederetur prædicatio.

Alij interpretatio sermonum.

Sermonum Græcorum eūs, linguarum.

Erat autem hoc quoque spiritale donum. Homo enim qui linguam Græcam sæpe solum nouerat, alio lingua Scythica & Thraica differente, afferebat auditoribus interpretationem. Vbique autem adiecit, secundum eundem spiritum, & in eodem spiritu, docens esse quidem varios riuos, sed vnum fontem, & ne hoc quidem existimauit sufficere, sed subiunxit.

Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult.

Per hæc autem omnia eos qui minora dona acceperunt consolatur, docens ea quoq; esse dona diuini Spiritus. Dat autem diuinus Spiritus vt vult, vult autem ea quæ sunt vtilia, hoc enim prius dixit. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Propterea non dixit, spiritus, sed, vnus & idem spiritus, docens quòd non hæc quidem alius, illa verò alius, sed vnius & eiusdem spiritus sunt hæc & illa dona. Deinde vtitur similitudine, ostendens ex ijs quæ videntur, ea quæ non videntur.

Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum tamen corpus sunt, ita & Christus.

Christum hic commune ecclesiæ corpus appellauit, quoniā huius corporis caput est Christus Dominus. Præcipit ergo ne corpus tristitia afficiatur, & sciat quod ex diuersis quidem membris est compositum: vnum autem corpus & est & dicitur, & hinc intelligat quòd etiam ecclesia vocatur quidem corpus Domini CHRISTI, habet autem multa membra, & differentia, & hæc quidem maiora, illa verò minora, & hæc quidem

dem præstantiora, illa verò inferiora, sed omnia tamen necessaria & vtilia. Docet autem etiam quo modo omnes qui credimus corpus vnum appellemur.

Et enim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue gentiles, siue serui, siue liberi: & omnes in vno spiritu potati sumus.

Omnes ab vno spiritu renouati sumus, idem donum omnes in baptismo accepimus, remissionem peccatorum similiter accepimus, diuinorum sacramentorum sumus ex æquo participes. Vnum ergo corpus sumus, etsi diuersa membra habemus. Hoc enim dixit, In vnum corpus baptizati sumus, pro eo quod est, ideo vt vnum corpus essemus.

Nam & corpus non est vnum membrum sed multa.

Neque enim corpus est simplex, sed ex multis partibus compositum.

Si dixerit pes quoniam non sum manus, non sum de corpore, non ideo num est de corpore? Et si dixerit auris, Non sum de corpore, num ideo non est de corpore?

Eos rursus qui minora dona acceperunt, per hæc docet non ægre ferre, sed contentos esse ijs quæ data sunt. Etsi enim non manus sed pedis operationem exerceas, neque oculi sed auris officio fungaris, oportet te scire quòd hæc etiam sunt corpori necessaria.

Si totum corpus oculus: vbi auditus? Si totum auditus: vbi odoratus?

Si enim totum corpus habiturum esset vnum membrum præstantissimum; esset penitus inutile, vt quod esset priuatum reliquis membris.

Nunc autem posuit Deus membra, vnum quodque eorum in corpore sicut voluit.

Hæc quoque sufficerent ad persuadendum ei qui ægre fert, vt contentus esset ijs quæ data sunt. Si enim Deus corporis partibus officia & actiones tribuit; qui non stat ijs quæ definita sunt, apertè repugnat ei qui definijt. Et per hæc quidem, Patris & spiritus honoris æqualitatem ostendit. Etenim de spiritu dixit, quòd hæc omnia operatur sicut vult, & de Deo, quòd posuit membra vt voluit.

Quod si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra, vnum autem corpus.

Esset enim corpus inutile, si membrorum non haberet differentiam. Ab hoc deinceps loco docet eos qui maiora dona acceperunt, ne alios despiciant, sed tanquam membra necessaria honorent.

Non potest autem dicere oculus manui, opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus, non estis mihi necessarij. Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt, & quæ putamus ignobiliora esse membra corporis, his abundantiorem honorem circundamus.

Ex partibus imbecilliora & magis necessaria sunt iecur & cerebrum. Ossa enim sunt ijs firmiora, & validiora, maiorem tamen securitatem ab effectore consecuta sunt. Ex partibus rursus corporis, ignobiliores videntur esse pedes. Sed tamen eorum quoq; multam curam gerimus, calceis eos tegentes.

Et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. Honesta autem nostra, nullius indigent.

Facies enim non eget tegumento, genitales autem partes & nos veste tegimus, & natura eis pilos tanquam aliquod indumentum addidit. Hoc enim subiunxit.

Sed Deus temperauit corpus, ei cui deerat abundantiorem honorem tribuendo.

Ita clunibus contexit partem qua egeritur. Inhonesta autem & indecora vocauit ea quæ est de ijs opinione.

Vt non sit schisma in corpore, sed in idipsum pro inuicem sollicita sint membra. Et si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra, siue glorietur vnum membrum, congaudent omnia membra.

Hæc summa societas inuenitur locū habere in partibus corporis. Si pes enim offendatur, totum corpus molestia afficitur, etsi vnguis plus quàm opus sit secetur, per totū corpus peruadit sensus doloris, & si lingua maledicat, vel mentiatur, flent oculi, & rursus si oratoriè loquatur, rident, gaudium significantes. Cùm ita similitudinem pluribus ostendisset, ad propositum reuertitur.

Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

Non enim vos soli, sed omnes qui in vniuerso orbe terrarum crediderunt. Propterea enim adiecit illud, Ex parte. Deinde docet ordines ecclesiæ.

Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primum Apostolos.

Non dicit solos duodecim, sed etiam septuaginta, & eos qui postea eandem gratiam assecuti sunt. Nam & ipse postea vocatus eundem ordinem consecutus est, & beatus Barnabas, & alij præterea innumerabiles. Iam verò Epaphroditum quoque vocat Apostolum Philippensium. Vestrum, inquit, Apostolum, & adiutorem necessitatis meæ. Ad Phil. 2.

Secundo Prophetas.

Non eos dicit qui erant ante gratiam, sed qui in gratia, ex quibus erat Agabus,

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

& qui Antiochiæ prophetarunt, & ipse diuinus Apostolus.

Tertio doctores.

Nam ij quoque à diuina gratia inspirati, & de diuinis dogmatibus doctrinam asserebant, & moralem adhortationem adducebant.

Deinde virtutes, exinde gratias curationum.

Ex his doctrinam addidit, non frustra, sed docens illa esse propter ipsam, non autem ipsam propter illa. Doctrina enim salutem procurauit. Sed quoniam absque signis illam non recipiebant, necessario miracula, veluti quædam pignora, dabantur eis qui accedebant.

Opitulationes, gubernationes.

Ecclesiarum administrationes per hæc significauit.

Genera linguarum.

Interpretationes sermonum non est in Theod.

Vltimum hoc donum posuit, non temere, sed quia de eo sibi valde placebant, & eo ad ostentationem, non ad necessitatem vtebantur. Ea enim de causa posuit etiam ordinem donorum, & dixit quodnam sit primum, quod secundum, & quod tertium: vt eorum quæ sunt magis necessaria curam gerant.

Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? Nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes gratiam habent curationum? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur?

Per hæc rursus consolatus est eos qui sibi videbantur minora dona accepisse, & apertè docuit fieri non posse vt omnes eadem habeant, & quod sui inuicem indigent, sicut membra alterum alterius auxilio indiget.

Æmulamini autem charismata meliora.

Legerunt hoc quidam per interrogationem, pro eo quod est, Charismata seu dona meliora omnino desideratis? Si reuera desideratis, ego vos ad ea lubenter deducam, hoc enim subiunxit.

Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

Hoc est, donorum longè maiorum viam ostendo, & eos docet quòd his omnibus est melior ac præstatior dilectio in proximum.

CAP. XIII.

SI linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens.

Donum linguarum primum omnium posuit cum alio conferens, quoniam hoc apud eos videbatur esse alijs maius ac præstantius, maius autem ipsum existimabant, quoniam ante alia omnia Apostolis datum est in festo Pentecostes, quando venit sanctissimus Spiritus. Dicit ergo. Etiamsi omnium hominum vocem loquar, & præterea voces potestatum quæ sub aspectum non cadunt, in proximum autem charitatem non habeam, ab inanimis instrumentis nihil differo. Angelorum autem linguas dicit, non quę sensu sed quæ intelligentia percipiuntur, per quas & vniuersorum Deum laudant, & inter se differunt. Eos enim laudantes audierunt Esaias & Ezechiel. Quinetiam Daniel eos inter se loquentes audijt, & Zacharias, & Michæas. Diuinus autem Apostolus hoc posuit hyperbolicè, charitatis lucrum volens ostendere.

Etsi habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, etsi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum.

Rursus ea quæ sunt reuera dona maxima, prophetiam & fidem, cum charitate comparans, ostendit charitatem esse superiorem. Hæc autem rursus posuit, non simpliciter, sed cum amplificatione. De prophetia enim dixit, Si nouero mysteria omnia, & omnem scientiam: de fide autem, Vt montes transferam, & ea ratione ostendit esse præstantissimam charitatis possessionem.

Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, etsi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

Hic cum maximis virtutum formis, pecuniarum scilicet contemptu, & cum voluntaria, & quæ sponte suscipitur paupertate, & cum certaminibus quæ pro pietate subeuntur, conferens, illam ostendit hæc etiam vincere. Porro autem hæc rursus posuit cum amplificatione. Etenim de facultatibus dixit, Si distribuero in cibos pauperum facultates meas, hoc est, Si ipse meis manibus res meas distribuam, & pauperum curam geram. Et in martyrio non posuit simpliciter mortem, sed corporis exustionem, hic enim dolor videtur esse alijs supplicijs grauior & vehementior. Quæsiuerit autem fortasse quispiam, quomodo fieri possit, vt qui hæc fecerit, charitatem non habeat? sciendum ergo quòd iustus iudex non solum iustum factum videt, sed etiam facti scopum & institutū. sunt enim multi homines, qui propter humanā gloriam multa faciunt, & est satis probabile eum qui possessionibus renuntiat hoc agere vt gloriam venetur ab hominibus, & rursus propter legem diuinā, & regni

gni cœlorum desiderium, & non vt curam gerat pauperum. Sciendum est autem quod diuinus Apostolus multis hyperbolicè positis confirmat prædictam doctrinam. Ita etiam ad Galatas scribens, dicit. Etsi ego aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præter id quod accepistis anathema sit. Atque sciebat quidem fieri non posse vt Angelus quispiam doceret quæ essent contraria diuinæ prædicationi, hoc tamen posuit docens nulli alij aliam doctrinam afferenti esse credendum, etiamsi sit fide valde dignus. Gal. 1.

Charitas patiens est.

Quæ propinquo desunt, magno & generoso fert animo.

Benigna est.

Mansuetudine & probitate vtitur.

Charitas non æmulatur.

Inuidiæ vitium non admittit.

Non agit perperam.

Non curiosè scrutatur ea quæ non attinet, hoc enim est, Perperam agere. Non attingit mensuram diuinæ substantiæ, nec ea, in quibus eius dispensatio versatur, examinat, quod nonnulli facere consueuere. Qui habet charitatem, nihil temere facere in animum inducit. Charitas enim, pro eo quod est, Qui habet charitatem.

Non inflatur.

Aduersus fratres non erigitur.

Non est ambitiosa.

Nihil vile & abiectum pro vtilitate fratrum facere recusat, eiusmodi actionem turpem aut indecoram esse ducens.

Non quærit quæ sua sunt.

Hoc sæpe dixit diuinus Apostolus, non quæro meam vtilitatem, sed multorum, vt seruentur.

Non irritatur.

Si aliqua molestia ab aliquo affectus fuerit, fert toleranter propter eam quam habet ad diligendum propensionem.

Non cogitat malum.

Ignoscit ijs qui errarunt, existimans ea non esse facta malo animi proposito.

Non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.

Quæ iniusta sunt habet odio: ijs autem quæ bona & honesta sunt delectatur.

Omnia sustinet.

Quæ molesta sunt propter dilectionem sustinet.

Omnia credit.

A mendacio alienum credit quem diligit.

Omnia sperat.

Etsi omnia viderit inclinare ad id quod est deterius, expectat eius mutationem in melius.

Omnia sustinet.

Nihil eorum quæ in ipsum fiunt, potest eum à dilectione deijcere. Hęc cùm diuinus Apostolus esset figillatim persecutus, & vidisset ad laudandam charitatem linguam non sufficere, subiungit breuiter,

Charitas nunquam excidit.

Hoc est, non mouetur aut labitur, sed semper manet, vt quæ firma, stabilis, & immobilis perpetuò maneat. Hoc enim docuit per ea quæ sequuntur.

Siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur.

Futura enim vita eorum minimè indiget. Rebus enim præsentibus superuacanea est prophetia, inutiles autem linguæ sublata earum differentia, cessat autem quæ minor est cognitio, maiore suppeditata. Hoc enim subiunxit.

Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod perfectum est, quod ex parte est euacuabitur.

Iis enim qui sunt perfecti superuacanea est adolescentum cognitio. Hac enim similitudine vsus est etiam diuinus Apostolus.

Cùm essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus. Quando autem factus sum vir, euacuaui ea quæ erant paruuli.

Qui enim post perfectam ætatem ingenij subtilitate & prudentia exornantur, puerili cognitione non indigent. Assimilauit ergo cognitionem quæ nobis in præsenti vita data est, puerorum cognitioni, eam autem quæ expectatur, virorum perfectorum, rursus per hæc docens, ne se de cognitione iactarent, corpus ecclesiæ scindentes.

Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc facie ad faciem.

Præsentia, inquit, vmbræ sunt futurorum. In sanctissimo enim baptismo videmus figuram resurrectionis, tunc autem ipsam videbimus resurrectionem. Hic videmus symbola dominici corporis, illic autem ipsum Dominum vocabimus. Id enim significat, Facie ad faciem. Videbimus autem eius non quæ sub aspectum non cadit naturam, quæ à nullo cerni potest, sed eam quæ de nobis sumpta est.

Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.

Non hoc dicit, sicut cognitus sim cognoscam ipsum, sed, perfectius ipsum videbo, vt qui ei familiaris effectus sim. Illud enim. Cognitus sum, posuit, pro eo quod est, familiaris factus sum. Ita etiam dixit Mosi. Noui te præter Exod. 33.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.Tim.1. præter omnes. & Apostolus. Nouit Dominus qui sunt sui, hoc est, eos ampliori prouidentia dignatur.

Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.

Ostendit cessare dona, solam autem manere charitatem. Ostendit præterea eam præclara illa quæ in mente versantur antecellere. Superuacanea est enim fides in futura vita cùm res euidenter apparent. Si enim fides est eorum quæ sperantur substantia; rebus iam apparentibus fide non amplius opus est. Ita etiam spes est illic supervacua. Spes enim quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Charitas autem illic maiores habet vires, cùm cessauerint perturbationes, & corpora quidem ab interitu aliena facta fuerint, & animi non hoc quidē nunc, nunc verò illud voluerint.

CAP. XIIII.

SECTAMINI charitatem, æmulamini spiritualia, magis autem vt prophetetis.

Quoniam ergo res est adeo magna charitas, eius possessionem magni facite, neque dona spiritalia contemnentes præ cæteris autem prophetiam amplectimini. rursus enim supercilium propter donum linguarum se efferens deprimit.

Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo, nemo enim audit, spiritu autem loquitur mysteria.

Vtrumque simul facit, & illorum gloriæ cupiditatem reprehendit, & dein vsum docet. Id enim datum erat prædicatoribus propter diuersas hominum voces, vt qui ad Ingos veniebant, illorum lingua vtentes diuinam afferrent prædicationem, & cum Persis rursus differentes, & cum Scythis, Romanis, & AEgyptijs, singulorum vocibus vtentes, Euangelicam doctrinam prædicarent. Superuacaneum erat ergo ijs qui Corinthi differebant, vti voce Schytarum, vel Persarum, vel AEgyptiorum, qui illos audire nequibant. Quamobrem diuinus etiam dixit Apostolus, eum etiam qui linguis loquitur, non loqui hominibus, sed Deo, hoc enim subiunxit, Nemo enim audit, & ne inutile donum existimaretur, subiunxit, spiritu autem loquitur mysteria.

Græce non est, ad ædificationem, sed tantum ædificationem.

Nam qui prophetat hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem.

Omnes enim audiunt ea quæ dicuntur.

Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat.

Qui enim aderant, non intelligebant ea quæ dicebantur.

Dei, non est in Græco.

Qui autem prophetat, ecclesiam Dei ædificat.

Videntes enim cogitationum reuelationem, & eorum quę occultò fiunt manifestationem, maximam vtilitatem accipiebant. Et ne quis existimaret eum inuidia adductum hæc dicere, necessario subiunxit.

Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare. Nam maior est qui prophetat quàm qui loquitur linguis, nisi interpretetur vt ecclesia ædificationem accipiat.

Apertè autem docuit cur id, magis autem, posuerit. Non detraho, inquit, dono, sed eius donum quæro, nisi enim adsit interpres, melior est prophetia, maius enim habet cōmodum.

Nunc autem fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in reuelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

Suam rursus personam subdidit, eos qui accusantur hac ratione consolans. Ego enim, inquit, ad vos veniens, & linguarum differentia vtens, quod nam vobis lucrum attulerim, nisi vtique doctrina vtar, reuelans vobis occulta mysteria, & ad diuina deducens, & suadens ea quæ conuenit? Affert autem etiam similitudinem rei propositæ conuenientem.

Tamen quæ sunt in anima vocem dantia, siue tibia, siue cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur? Etenim si incertam vocem dederit tuba, quis parabit se ad bellum?

Scitis autem vos etiam quod & tibia, & cithara numero aliquo & arte indigent. Ea itaque si habeant, etsi sint inanima, numerosum & concinnum aliquem sonum emittunt. Sin autem quis eis præter hæc vsus fuerit; id quod ex eis efficitur nihil significat. Ita etiam tuba nisi bellicum cecinerit, non vocat ad arma milites.

Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietis quod dicitur? Eritis enim in aera loquentes. Tam multa vt puta genera linguarum sunt in hoc mundo: & nihil sine voce est.

Quod in cithara est numerosus sonus, & in tuba signum bellicum, hoc in linguis est interpretatio. Præsentibus enim non intelligentibus, verba in aerem inaniter diffunduntur.

Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquar barbarus: & qui loquitur mihi barbarus.

Idem variè dixit.

Sic & vos quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem ecclesiæ quærite vt abundetis.

Per ironiam eos vocauit æmulatores spirituum. Præcipit autem eis, vt omnia faciant pro vtilitate ecclesiæ.

Et

Et ideo qui loquitur lingua, oret vt interpretetur.

Pete, inquit, ab eo qui dedit tibi donum linguarum, vt etiam adijciat donum interpretationis, vti ecclesiæ vtilitatem asseras.

Nam si orem lingua: spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.

Fructus eius qui dicit, est auditorum vtilitas. Hoc etiam dixit in epistola ad Roma- Rom. 1.
nos, Vt aliquem fructum habeam in vobis, sicut & in cæteris gentibus. Alia ergo lingua differens, & ijs qui audiunt interpretationem non afferens, nullum habeo fructum, illis vtilitatem non accipientibus.

Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente. Psallam spiritu, psallam & mente.

Spiritum donum appellat: Mentem autem manifestationem eorum quæ dicuntur. Dicit ergo oportere eum qui aliena loquitur, siue in psalmodia, siue in oratione, siue in doctrina, vel ipsum interpretari ad vtilitatē eorum qui audiunt, vel assumere alium doctrinæ adiutorem, qui hoc possit facere.

Cæterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quo modo dicet Amen super tuam benedictionem? quoniam quid dicas nescit.

Idiotam appellat eum qui in laicorum ordine constitutus est, quandoquidem eos etiam qui sunt à militia remoti, consueuerunt idiotas appellare.

Nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non ædificatur.

Scio, inquit, te diuina actum gratia Deum laudare, sed ea quæ dicuntur non intelligit qui nescit linguam. Deinde admonendo.

Gratias ago Deo meo quòd omnium vestrum lingua loquor, sed in ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam, quàm decem millia verborum in lingua.

Ego ante vos hoc dono sum dignus habitus, per me vos quoque hanc gratiam accepistis, sed tamen ego multorum vtilitatis curam gerens, apertam & claram doctrinam obscurę præfero. Deinde increpando.

Fratres nolite effici pueri sensibus, sed malitia paruuli estote: sensibus autem perfecti estote.

Ne ordinem inuertite: nec puerorum ignorantiam sed innocentiam imitemini. Perfectorum autem non improbitatem, sed solertiam & ingenii acumen retinete.

Esa. 28. *In lege enim scriptum est. In aliis linguis & labijs aliis loquar populo huic, & nec sic exaudiet me dicit Dominus.*

Est quidem vox prophetica, legem autem veterem scripturam appellauit. Postquam autem adduxit testimonium, subiungit interpretationem.

Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus.

Infidelem enim admiratione afficit linguarum diuersitas. Hoc in die Pentecostes vsu venit ijs qui illic erant congregati. Protinus enim dixerunt, An non omnes sunt Act. 2.
Galilæi qui loquuntur, & quo modo audimus eos vnusquisque propria lingua in qua nati sumus? Parthi, & Medi, & quæ sequuntur.

Prophetia autem non infidelibus, sed fidelibus.

Vnus est Apostolo scopus & institutum multorum vtilitas. Quamobrem etiam Corinthijs præcipit vt prophetiam eligant, vt quæ communi vtilitatem afferat. Ostendit autem in ijs quæ sequuntur Prophetiæ vtilitatem.

Si ergo conueniat vniuersa ecclesia in vnum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ aut infideles: nonne dicent quòd insanitis?

Idiotas hic appellat eos qui mysterijs non sunt initiati, & docet quòd qui ea quæ docentur non intelligunt, eos insanire putabunt.

Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, conuincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus, occulta enim cordis eius manifesta fiunt: & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quòd verè Deus in vobis sit.

Ita timor omnes inuasit, cùm Anania & Saphira conuicti fuerunt. Notandum est autem quòd sanctissimum Spiritum hic Deum apertè vocauit. Diuini enim Spiritus erat prophetiæ operatio. Hæc enim omnia operatur vnus & idem spiritus, diuidens singulis vnicuique prout vult, sed tamen hic posuit quòd cadens in faciem adorabit Deum pronuntians quòd Deus verè est in vobis, Deum dicens sanctissimum Spiritum. Ita etiam beatus Petrus ait, Quare decepit satanas Act. 5.
cor tuum vt mentireris Spiritui sancto? Non mentitus es hominibus, sed Deo. Cùm sic ostendisset donorum differentiam, docet eos etiam ordinem qui eis conuenit.

Quid ergo est fratres? Cùm conuenitis, vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationem fiant.

Rursus ostendit corpus & membra corporis. Per hoc enim quod dicit, Conuenitis vnum corpus ostendit. Per illud autem, vnusquisque habet hoc & illud, membrorum differentiam. Deinde rursus quæ ab vnoquoque affertur communi vtilitatem, Omnia ad vtilitatem fiant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Siue lingua quis loquitur, secundum duos, aut vt multum tres, & per partes.

Non communiter simulque differere oportere docet, hoc enim est immoderatæ perturbationis & confusionis, nec rursus multos, etenim duo sufficiunt, & tamen ad tres vsque sit definitus eorum qui sic disserunt numerus.

Et vnus interpretetur.

Oportet enim præsentes ea quæ dicuntur intelligere.

Si autem non fuerit interpres: taceat in ecclesia, sibi autem loquatur & Deo.

Est enim alieniſsimum, ad gloriæ cupiditatem, & non propter vtilitatem, dono vti.

Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent.

Iam diuinus Apostolus inter dona spiritalia spirituum discretionem annumerauit, hoc ergo hic etiam dicit, vt qui hoc donum acceperunt, ea quæ dicuntur discernant, an ex diuini spiritus dicantur operatione. Sicut enim prophetis falsos prophetas Diabolus opposuit: ita etiam Apostolis falsos Apo-
2. Cor. 11. stolos. Et hoc docet in secunda epistola ad Corinthios. Tales, enim inquit, pseudapostoli, dolosi operarij.

Quod si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat.

Si alium, inquit, mouerit gratia spiritus, cedat qui cœpit dicere.

Potestis enim omnes per singulos prophetare: vt omnes discant, & omnes exhortentur.

Nihil fiat inordinatè, nihil confusè: etenim fieri potest vt vos omnes prophetiam ijs qui congregantur exhibeatis, & eis quæ ex ea capitur vtilitatem procuretis. Hic ordo mansit in ecclesiis in præsens vsque tempus, & ex doctoribus alij quidem in hac concione, alij verò in alia cum populo disserunt.

Et spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt.

Spiritus dona vocantur. Ita Iesus subijciebatur Mosi: ita Helysæus Heliæ: ita ipsi Helisæo multitudo prophetarum, ita ipsi Apostolo Timotheus, & Titus, & reliqui.

Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus ecclesijs sanctorum doceo.

Docco, non est in græco.

Nihil noui statuimus, sed vos ecclesiarum leges docemus, quas ipse statuit pacis magister & Dominus. Sed quia non solum viri, sed etiam mulieres spiritalem gratiam acceperant, hoc enim etiam per Ioelem prophetam prædixit Dominus, Effundam de
Ioel. 2. spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ, necessario etiam de his legem tulit.

Mulieres in ecclesijs taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit.

Euæ enim dixit Dominus, Ad virum tu- Gen. 3.
um conuersio tua, & ipse dominabitur tibi.

Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in ecclesia.

Deinde rursus increpando.

An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit?

Nec primi nec soli Euangelicam accepistis prædicationem, ne proprijs ergo contenti esse, sed leges ecclesiarum sequimini.

Si quis videtur propheta esse aut spiritualis: cognoscat que scribo vobis quòd Domini sunt mandata.

Eos qui diuinum Spiritum habent inhabitantem, appellauit spiritales. Qui hac autem gratia priuatus est, conuenire non potest. Vnde subiunxit.

Si quis ignorat, ignorabitur.

Deinde admonitoriè.

Itaque fratres æmulamini prophetare, & loqui linguis nolite prohibere.

Rursus illud quidem ostendit esse præstantius, hoc verò etiam esse vtile, hoc enim significat illud, Non prohibete.

Omnia autem honestè & secundum ordinem fiant in vobis. In vobis, non est in græco.

Ordinem autem prius docuit. Hunc nos etiam ordinem seruemus, & Apostolica præcepta sequamur, vt simus legislatoris societatis participes, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cum quo patri vnà cum sanctissimo Spiritu conuenit gloria & magnificentia nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

TOMVS QVARTVS.

CAP. XV.

POSTQVAM diuinus Apostolus de spiritalibus donis doctrinam persecit, conducibile existimauit etiam de resurrectione verba facere. Quidam enim impostores eos seducebant, dicentes non futuram corporum resurrectionem. Cùm autem esset spirituali sapientia plenus, non hoc solummodo ac simpliciter facit, sed primũ docet scopum ac institutum humanæ naturæ à Domino susceptæ, & ostendit & crucẽ, & passionem, & Seruatoris resurrectionem fuisse propter resurrectionem communem. Id autem apertius sciemus ex verbis eius.

Notum autem vobis facio fratres Euangelium, quod prædicaui vobis, quod & accepistis, in quo & statis,

statis, per quod & saluamini, qua ratione prædicauerim vobis.

Doctrinæ laudem rursus admiscuit, eos ad audiendum præparans. Propterea dixit, In quo statis, & stationem confirmans adiecit, Per quod & saluamini. Hoc autem dicit. Volo vobis in mentem reuocare Euangelium, quod à me inter vos prædicatum est, quod prompto quidem & alacri animo suscepistis, quæ autem ex eo oritur salutem expectatis. Id autem vobis in memoriam reuoco, volens enim scopum & institutum ostendere. Hoc enim dixit illud, Quanam ratione prædicauerim vobis. Deinde subiungit.

Si tenetis, nisi frustra credidistis.

Si enim non creditur resurrectio corporum, superuacanea est prædicatio Euangelij.

Tradidi enim vobis in primis quod & accepi.

Neque enim ipse inueni prædicationem: nec humanas sum rationes secutus: sed à Domino Christo accepi doctrinam. Quid autem accepisti?

Quod Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas.

Hoc enim & prophetæ prædixerunt, &
Esa. 53. clamat Esaias. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus est propter peccata nostra, disciplina pacis nostræ super eum.

Et quod sepultus est.

Esa. 56. Hoc etiam prædixerunt prophetæ. Erit enim inquit, in pace sepultura eius.

Et quòd resurrexit tertio die secundum scripturas.

Tertio die secundum scripturas non est in græco Theod.

Dicit quidem diuinus Dauid, Non relinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem: Dominus autem Ionam in medium adducit. Psal. 15. Matth. 12. Habet enim figura ac typus trium dierum numerum.

Et quòd visus est Cephæ.

Fide quidem digna est persona ad testimonium, sed vna. Quocirca subiunxit.

Post hoc vndecim.

Et ne quis eos etiam suspectos haberet, quòd propter eorum amorem in magistrũ prædicarent resurrectionem quæ non fuerat, subiunxit necessario.

Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul.

Non sigillatim, sed simul omnibus. Est à suspicione alienum tot hominum testimonium, & ne quis existimaret eum dicere quę vera non sunt, subiunxit.

Ex quibus multi manent vsque adhuc: quidam autem dormierunt.

Posse inquit eum qui velit ex illis scire.

Deinde visus est Iacobo.

Hæc quoque est insignis persona, non solum ex cognatione: appellabatur enim frater Domini: sed etiam ex propria virtute. Vocabatur enim iustus.

Deinde Apostolis omnibus.

Rursus Apostolos non duodecim solos vocauit: eorum enim iam meminerat: sed omnes qui eum ordinem acceperant. Ne autem videretur hæc ex solo auditu dicere, seipsum quoque inter testes recenset, quavti consueuit moderationem ac modestiam dictis suis adijciens.

Nouissimè autem omnium tanquam abortiuo visus est & mihi.

Cùm vellet se omnium hominum vilissimum & abiectissimum appellare, omnibus ijs relictis qui in vtero perfecti fuerunt, deinde lege naturæ nati sunt, abortiuo fœtui seipsum cõparat, qui in hominum catalogo non recensetur. Deinde eius causas recenset.

Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiam Dei.

Et ne eorum quæ prius fecerat expositione suum testimonium reprobum & infirmum efficeret, subiunxit.

Gratia autem Dei sum id quod sum.

Diuitias & occultare conatur, & aperire cogitur. Neque enim dixit apertè quid est, sed, sum quod sum.

Et gratia eius in me vacua non fuit.

Non frustra mei misertus est. Præsciuerat enim quod fecit.

Sed abundantius illis omnibus laborani.

Et ne sua quidem aperire coactus, sui ostentatione aut gloriatione refertus est, & alium laborem ostendit, eum quoque esse dicit diuinæ gratiæ. Hoc enim subiunxit.

Non ego autem, sed gratia Dei mecum.

Deinde transit ad id quod est propositum.

Siue enim ego, siue illi, sic prædicamus, & sic credidistis.

Si & à me & ab alijs Apostolis prædicata est Dei & Seruatoris nostri resurrectio, hoc etiam vos prompto & alacri animo suscepistis, postquam hoc veluti fundamentum posuit, de communi resurrectione orationem ædificat, admodum validis vtens syllogismis.

Si autem Christus prædicatur quòd resurrexit à mortuis: quomodo quidam dicunt in vobis quòd resurrectio mortuorum non est?

Christum inquit, prædicauimus, non solum Deum, sed etiam hominem. Cùm enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Dei forma esset, serui formam accepit, eum & esse mortuum, & resurrexisse diximus. Sed manifestum est impatibilem esse diuinitatem, corpus autem patibile, hoc enim & cruci tradidit, & è sepulchro excitauit. Quo modo ergo, inquit, dubitatur à nonnullis de resurrectione corporis, cùm Domini Christi credatur resurrectio?

Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit.

Si hoc enim fieri non potest, neq; illud factum est, nam Dominus etiã corpus habuit.

Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.

Si autem Christus non verè surrexit, nos quidem frustra cum plurimis periculis prædicamus, & vos frustra ijs quæ prædicantur creditis.

Inuenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium dedimus aduersus Deum, quòd suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt.

Si mortui nõ resurgunt, non est in Theod.

Vt calumniatores meritò accusabimur, quòd ausi sumus dicere Deum Christum suscitasse, quem non suscitauit. Deinde easdẽ rursus rationes repetit & in orbem versat, volens pluribus syllogismis de resurrectione fidem confirmare, & dicit.

Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris.

Dominicæ enim mortis typus est baptismus, est autem typus superuacaneus, si non habeat remissionem peccatorum. Adhuc itaque fertur onus peccatorum, hoc quidem certè illi adiecit, quòd Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas.

Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt.

Frustra ergo, vt videtur, pro Christi confessione interfecti sunt, præclaram victoriam assecuti Martyres: & labores quidem ac certamina prompto & alacri animo subierunt, coronam autem minimè adepti sunt. Sublata enim resurrectione, præmij quoque proclamatio sublata est.

Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus.

Cùm omnis enim generis periculis in hac vita ingredimur, fame oppressi, iniurijs & tormentis assiduè affecti, orbis terræ carceres commutantes, domibus carentes, incertis sedibus migrantes & errantes, & cum perpetuis tempestatibus colluctantes. Sed hæc non ita habent. Bona enim spe vehimur, & Seruatoris nostri resurrectionem habemus resurrectionis nostræ vadem & obsidem. Hoc enim subiunxit.

Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium.

Primus enim soluit mortis potentiam, primitias autem massa omnino consequetur. Quod dicit autem veteri exemplo cõfirmat.

Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

Deinde à natura transit ad personas, ea ratione orationem faciens clariorem.

Et sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes viuificabuntur.

Respicite ad basim & fundamentum generis: & videte primum parentem secutos esse posteros, eosque omnes mortales esse effectos, quoniam ille mortalitatem susceperat, ita omnis nominũ natura Dominum Christum sequetur, & erit resurrectionis particeps. Nam is quoq; est mortuorum primogenitus, sicut ille protoplastus, Adam scilicet qui primus à Deo fictus est. Ipsum autẽ iure nunc hominem appellauit, cùm eum etiam Deum esse sciret, vt cùm eum esse eiusdem naturæ ostendisset, id quod de resurrectione dicitur, confirmaret. Sed quid dixit fore vt omnes viuificarentur; post resurrectionem autem, discernentur ij qui castè & moderatè vixerunt ab ijs qui in impudicitia & voluptate vitam transegerunt, & ij qui incredulitatis vitio laborarunt, ab ijs qui fide clari sunt & illustres, & ij, vt semel dicam, qui quæ laude digna sunt fecerunt, ab ijs qui quæ vitio dantur & in reprehensionem cadunt persequuntur, necessario subiunxit.

Vnusquisque autem in suo ordine.

Ita etiam Dominus docet in sacris Euangelijs, quòd agnos quidem statuet à dextris, hœdos autem à sinistris. Matth. 25.

Primitiæ Christus.

Hoc est, primus resurrexit.

Deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt.

In tempore consummationis. Christi autem non solum eos appellat, qui post humanam ab eo susceptam naturam in ipsum crediderunt, sed eos etiam qui in lege & ante legem pij fuerunt & virtute insignes.

Deinde finis.

Pro eo quod est, Commnuis omnium resurrectio. Quando enim ea facta fuerit, omnia finem accipient, & res præsentes, & prophetarum prædictiones.

Cùm tradiderit regnum Deo & patri, cùm euacuauerit omnem principatum, potestatem & virtutem.

Tradit regnum Deo & patri, non ipse regno nudatus, sed tyrannum Diabolum & omnes

omnes eius adiutores subiungens, & vt omnes se submittant, & vniuersorum Deum agnoscant, efficiens.

Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius.

Illud Donec, nõ significat tempus, sed docet eum esse omnes inimicos subiugaturũ. Huic simile est id quod à Dauid dictum est. Psal. 109. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Si autem dicunt ij qui cum Arrio & Eunomio sentiunt, hanc vocem de solo filio esse positam, audiant ipsum quoque Deum dicentem. Ego sum, ego sum, & donec consenueritis ego sum. A quo autem ita intelligetur, ab eo inuenietur Deus vniuersorum habere suam essentiam senectuti hominum commoderatam. Sed hæc nugari insanorum est hominum. AEternus enim & vniuersorum Deus, ei autem est etiam coæternus vnigenitus suus filius. Habet autem etiam regnum æternum, & hoc nos apertè docuit diuinissimus Daniel. Dan. 7. Eius enim inquit, regnum est regnum æternum, quod non dissoluetur in æternũ.

Nouissimè autem inimica destruetur mors.

Postquam enim Diabolum & eius adiutores in exteriores tenebras immiserit, mortem cessare efficiet, & eos qui iacent eriget.

Eius gratia dicuntur, sunt.

Omnia enim subiecit sub pedibus eius.

Hic dixit Patrem omnia sibi subiecisse. In epistola autem ad Philippenses dicit ipsum hoc fecisse. Philipp. 3. Cùm enim dixisset, Quis transfigurabit corpus humilitatis nostræ, vt fit ipsum conforme corpori gloriæ suæ, subiunxit. Secundum operationem virtutis suæ, qua etiam possit subijcere sibi omnia. Qui enim, inquit, potest omnia sibi subijcere, is etiam corpus nostrum corruptioni & interitui obnoxium, incorruptione ornabit.

Cùm autem dicat, Omnia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum qui subiecit ei omnia. Cùm autem subiecta fuerint ei omnia, tunc ipse filius subiectus erit ei qui subiecit sibi omnia.

Hunc locum ij qui cum Arrio & Eunomio sentiunt, in lingua assiduè habere consueuerunt, ea ratione existimantes se de vnigeniti dignitate detrahere. Oportebat autem eos animaduertere, quòd diuinus Apostolus in hoc loco nihil scripsit de diuinitate vnigeniti. Iubens enim credere carnis resurrectionem, à Domini resurrectione eius resurrectionem conatur ostendere. Clarum est autem quòd simile simili confirmatur. Propterea enim eum etiam vocauit primitias dormientium, & hominem appellauit, & per collationem cum Adam & ijs qui ex Adam descenderant, per ipsum ostendit futuram communem resurrectionem, vt cùm ostendisset resurrectionem eius quod est eiusdem naturæ, persuaderet ijs qui contradicunt, vt crederent omnes homines futuros eiusdem resurrectionis participes. Sciendum est ergo esse duas Domini Christi naturas, & quod aliquando quidem scriptura eum ab humana natura, aliquando à diuina appellat. Etsi enim Deum dixerit, non negat humanitatem, etsi hominem nominauerit, vnà quoque confitetur diuinitatem. Vt alta autem & excelsa omnia de eo dicamus fieri non potest, propter eam quam à nobis accepit naturam. Si enim cùm quę sunt humilia & abiecta de eo dicta sunt, negant tamen nonnulli carnis assumptionem, clarum est plures illo morbo fuisse laboraturos, si nihil humile & abiectum dictum esset. Quidnam autem etiam tunc sub ijcitur? Hoc enim ijs qui in præsentia tyrannidem exercẽt conuenit. Si enim tunc subijcitur, ne nunc quidem subiectus est. Improbè ergo & iniquè se gerunt qui blasphemant, & eum qui constitutus subiectionis terminos nondum accepit, subijcere conantur. Oportet enim expectare, & subiectionis modum intelligere. Verumenimuero de his copiosè disseruimus in nostris aduersus eos concertationibus. Oportet ergo breuiter dicere Apostoli institutum, scribebat Corinthijs qui à Græcis fabulis nuper erant liberati. Illæ autem fabulæ sunt omni intemperantia & iniquitate refertæ, & vt alia taceam, & ne linguam polluam, Deos parricidas adorant, & dicunt filios contra parentes insurrexisse, & eos regno expulisse, ipsos autẽ dominatum arripuisse. Quia ergo de Domino Christo magna dixit, nempe quòd omnem principatum, omnem potestatem, & virtutem destruet, & ipsam etiam mortem cessare faciet, & omnia subiecit sub pedibus: ne ab alijs fabulis adducti existimarent eum quoq; eadem fecisse Patri qui genuit, quæ fecerunt qui ab alijs colebantur Dæmones, necessario cùm dixisset, quòd omnia subiecta sunt, subiunxit, Præter eum scilicet qui ei subiecit omnia, & adiecit quòd ipse etiam filius subijcietur ei, qui ipsi subiecit omnia. Non solum enim Patrem sibi non subijciet, sed ipse etiam subibit subiectionem quæ filio conuenit. Diuinus itaque Apostolus, suspicans ne damnum ex Græcis oriretur fabulis, hæc adiecit, humilioribus verbis vtens propter illorum vtilitatem. Dicant autem qui contradicunt, cuiusmodi nam sit illa subiectio? Atqui si verum volunt considerare, nunc ostendit obedientiam, dum

Videtur aliquid deesse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

humanam susceperit naturam, & nostram salutem procurauit. Quomodo ergo tunc subijcietur? Quomodo autem tunc ei tradet regnum Deo & patri? Si hoc enim ita intelligatur, inuenietur Deus & pater nunc regnum non habere. Tanta absurditate plena sunt quæ ab eis dicuntur. Verumenimuero ea quæ sunt nostra, sibi applicat, & sua facit, quandoquidem eius corpus appellamur, ipse autem nostrum caput nominatur. Hic peccata nostra accepit, & mortis nostros portauit. Ita etiam in Psal. dicit. Deus

Psal. 21. Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Longè à salute mea verba delictorũ meorum. Atqui peccatum non fecit, nec est inuentus dolus in ore eius, sed os nostræ naturæ efficitur, sicut fuit naturæ primitiæ, ita & nostram quæ nunc est inobedientiam, & quæ tunc erit obedientiam attribuit, & nobis, postquam à corruptione ac interitu liberati fuerimus, subiectis, ipse dicitur subijci. Ad hunc enim sensum ea quæ sequuntur nos deducunt. Cùm enim dixisset diuinus Apostolus, Tunc ipse filius subiicietur ei qui omnia subiecit, subiunxit.

Vt sit Deus omnia in omnibus.

Nunc enim vbique quidem est per essentiam, habet enim naturam quæ non potest circumscribi: & in ipso viuimus, & mouemur, & sumus vrait diuinus Apostolus, sed

Act. 17. per gratam comprobationem & complacentiam non est in omnibus. Complacet enim

Psal 146. in eis qui ipsum timent, & in eis qui sperant in eius misericordia. Quanquam nec in eis

Iob. 15. quidem est omnia. Nemo enim à sorde mundus est, &, non iustificabitur in conspectu

Psal. 142. & 142. tuo omnis viuens, &, si peccata obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Ergo in iis quidem complacet quæ rectè gerunt; non complacet autem in iis quæ peccant. Sed in futura vita cessante corruptione & interitu, suppeditata autem immortalitate, animi perturbationes locum non habent. Eis autem omnino electis, nullum deinceps peccati genus exercebitur. Ita erit deinceps Deus omnia in omnibus, cùm omnes à peccato liberati fuerint, & ad ipsum conuersi, ad deteriora inclinationem non admiserint. Quòd autem hic de Deo dixit diuinus Apostolus, alibi de Christo posuit. Ita autem

Col. 3. dicit, Vbi non est Iudæus, nec Græcus, circuncisio nec præputium, barbarus, Scytha, sed omnia & in omnibus Christus. Non autem quæ patri conueniebant filio attribuisset, nisi eum illi esse honorem æqualem à diuina gratia didicisset. Sed redeamus ad ea quæ proximè interpretanda sequuntur.

Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Vt quid & baptizantur pro illu?

Qui, inquit, baptizatur, Domino consepelitur: vt cùm mortis fuerit particeps, sit etiam particeps resurrectionis. Sin autem corpus est mortuum, & non resurgit, cur etiam baptizatur?

Vt quid & nos periclitamur omni hora?

Hoc cùm de communi posuisset, per se dicit.

Quotidie morior propter vestram gloriam fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro.

Et maxima pericula significauit, & prouidentiam aperuit. Me, inquit, assiduè in præuisas mortes trado. Gloriationem autem suam eorum fidem vocauit, & ea ratione ad credendum adhortans.

Si secundum hominem ad bestias pugnaui Epheſi: quid mihi prodest si mortui non resurgunt?

Si humana quidem spectetur consideratio, à bestijs deuoratus sum, sed admirabiliter, & præter opinionem sum seruatus. Huius ergo periculi quem fructum capiam si non est mortuorum resurrectio?

Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. *Esa 22. Sap. 2.*

Sunt hæc quidem verba prophetica: sed ea opportunè posuit, propemodum dicens, Superuacaneum est ieiunium, superflua continentia, præsentis vitæ fruamur voluptatibus, cùm nulla sit retributio proposita virtutis amatoribus. Deinde admonitoriè.

Nolite seduci. Corrumpunt mores bonos colloquia prauа. *Menandr.*

Bonos hic leues vocauit, qui facilè decipiuntur.

Euigilate iusti, & nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent. Ad reuerentiam vobis loquor.

Tanquam à grege aberrantibus, & infidelitate ebrijs dixit illud, Euigilate. Valde autem sapienter Dei ignorationem, resurrectionis incredulitatem appellauit. Qui enim se Deum esse scire confitetur, eum etiam iustum esse credit. iusto autem conuenit retributio: iustam autem retributionem in hac præsenti vita non videmus. Oportet ergo eum qui Deo credere confitetur, expectare resurrectionem. Deinde ponit interrogationem quæ ab infidelibus affertur, & dicit.

Sed dicet aliquis. Quomodo resurgunt mortui, quali autem corpore venient?

Duplex est interrogatio, & de modo resurrectionis, & de futura qualitate corporum. Deinde vtrunque ex rebus humanis ostendit, & eum stultum appellat qui hæc nescit perspicere.

Insipiens

Prius non est in Græco. *Insipiens tu quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur, & quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius ceterorum.*

Respice semina, & vide sulcos sepulchra imitantes, & semina quæ non secus ac corpora sepeliuntur, deinde nascuntur & germinant. Non enim corpus, quod futurum est seminas, hoc est, non spicam, sed nudum granum, vel frumenti vel alicuius ex alijs. Nomina autem admodum aptè commutauit. Non enim dixit, Non nascitur nisi moriatur, nostra autem nomina seminibus imposuit, nostram ex illis resurrectionem ostendens. Ita etiam dixit Dominus, Nisi gra-

Ioan. 12. num frumenti in terram cadens mortuum fuerit, solum manet. Sin autem mortuum fuerit, multum affert fructum, ita postquam ostendit modum resurrectionis, ostendit etiam qualitatem corporum.

Deus autem dat illi corpus sicut vult & vnicuique seminum proprium corpus.

Quemadmodum enim nascitur ex frumento frumentũ, & lens ex lente, & ex vnoquoque genere ipsum genus: ita etiam nostra corpora, ipsa quidem resurgunt, sed cũ maiore gloria, & incorruptione, & immortalitate. Hoc etiam licet videre in seminibus. Quæ enim nuda seminantur, cum pulchris indumentis germinant. Vtrunque ergo, & modum resurrectionis docet, & qualitatem corporum. Deinde dicit etiam eorum qui resurgunt diuisionem.

Non omnis caro eadem caro, sed alia hominum, alia pecorum: alia autem volucrum, alia piscium.

Vna, inquit, est natura carnis, constat enim ex quatuor elementis. Differentia autem est in specie, ita vna quidem est resurrectio corporum, & corporum in incorruptionem mutatio. Modorum autem differentia etiam retributionum confirmat differentiam.

Et corpora cœlestia, & corpora terrena, sed alia quidem cœlestium gloria: alia autem terrestrium.

Qui enim cœlis digni sunt, gloria quæ cœlestibus conuenit amicientur. Qui autem in terrenis cogitationibus hæserunt, suo instituto conuenientem indumentum acceperunt. Postquam hanc ita fecit diuisionem, & terrenos esse separatos ostendit, cœlestium quoque monstrat differentiam. Neq; enim omnes iusti erunt eorundem participes, sed recte factis conuenientem habebunt remu-

Ioan. 14. nerationem. Hoc etiam prædixit Dominus in sacris Euangelijs. Multæ enim inquit, sunt mansiones apud Patrem meum. ita hic etiam.

Alia claritas Solis, alia claritas Luna, & alia claritas stellarũ. Stella enim à stella differt, in claritate.

Ita etiam ex iustis, alij quidem resplendet sicut Sol: alij verò sicut Luna: alij autem clarissimarum stellarum splendorem imitabuntur: alij autem obscurioribus assimilabuntur. Et postquam hanc etiam hoc modo ostendit differentiam, transit ad loquendum de communi resurrectione.

Sic & resurrectio mortuorum.

Pro eo quod est, sicut est comparatio seminum.

Seminatur in corruptione: surget in incorruptione.

In duobus enim vel tribus diebus sustinet fœtidam corruptionem, sed liberatur à corruptione, & à corruptione & interitu alienum resurgit.

Seminatur in ignobilitate: surget in gloria.

Quid enim vilius & abiectius quàm corpus mortuum?

Seminatur in infirmitate, surget in virtute.

Quid enim illa sanie, aut puluere imbecillius? Sed tamen potestatem ac virtutem accipiet ab interitu alienam.

Seminatur corpus animale: surget corpus spirituale. Si corpus animale, est & corpus spirituale.

Vbiq; posuit illud Seminatur, iubens nos bono animo esse, vtpote quod nascatur id quod seminatur. Animale autè vocat, quod ab anima gubernatur, spiritale autem, quod à spiritu regitur. Hanc autem gratiam ij qui digni sunt multiplicem accipient. Propterea enim id etiã quod nunc datum est, arra dicitur, vtpote multiplici illic danda gratia.

Sicut scriptum est. Factus est primus homo Adam in animam viuentem: nouissimus Adam in spiritum viuificantem.

Prius in scriptis legimus: Secundum in factis cognouimus. Non vocauit autem secundum Adam spiritum viuentem, sed viuificantem. Omnibus enim vitam æternam suppeditat.

Sed non prius quod spirituale est, sed quod animale. Deinde quod spirituale.

Propter animalis enim spiritus imbecillitatem, spiritale medicamentum comparatum est.

Primus homo de terra, terrenus, secundus homo de cœlo, cœlestis.

Secundum eius aduentum significauit. Illinc enim nobis apparebit.

Qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Igitur sicut portauimus imaginem terreni: portemus & imaginem cœlestis.

Quemadmodum terreni primi parentis execrationis & mortis fuimus participes, ita etiam erimus participes gloriæ Domini

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœlestis. Græce enim φορέσομεν. i. portabimur per prædicationem, non φορέσωμεν hoc est portemus, admonitoriè ab eo dictum est.

Hoc autem dico fratres, quòd caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt.

Carnem & sanguinem humanam naturam appellat, fieri autem non potest, vt ea cùm sit adhuc mortalis, regnum cœleste assequatur. Hoc enim subiunxit.

Neque corruptio incorruptelam possidebit.

Sed clarum est quòd cùm à corruptione & interitu aliena effecta fuerit, promissis bonis fruetur.

Ecce mysterium vobis dico.

Mysterium dicitur, quod non omnibus declaratur, sed solis amicis creditur. Eos ergo consolatur, quæ sunt occulta declarãs.

Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.

Non solum enim qui mortui sunt, resurgentà corruptione & interitu alieni, sed ij etiam qui adhuc supersunt, induentur incorruptione.

In momento, in ictu oculi.

Ostendit quàm breui temporis spatio facienda sit resurrectio. In momento autem græce est ἐν ἀτόμῳ id est, in atomo. Atomũ autem vocat corpus subtilissimum ac tenuissimum, quod in sole apparet, quod sectionem non suscipit propter nimiam breuitatem. Ictum autem oculi vocat motum pupillæ. Per hæc autem ostendit Dei potentiam, nam ne momentum quidem temporis intercedit inter Dei iussum, & resurrectionem mortuorum.

In nouissima tuba.

Hoc autem erit, inquit, quando vltima tuba cecinerit.

Canet enim tuba, & mortui surgent incorrupti: & nos immutabimur.

Nos, de seipso non dixit, sed de hominibus qui illo tempore adhuc supererunt.

Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

Apertè docuit non aliud resurgere, sed id ipsum quod corrumpitur. Tanquam enim quodam digito, hoc dicto id ostendit, dicens, Corruptibile hoc, & mortale hoc.

Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus?

Tanquam res ipsas contemplatus diuinus Apostolus, & videns Domini victoriam & mortuorum resurrectionem, tanquam pæana aduersus hostes canens, propheticum dixit canticum.

Stimulus autem mortis peccatum est.

Id enim naturam morti tradidit.

Virtus verò peccati, lex.

Peccatum enim non imputaretur, si lex non esset.

Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.

Necessario hymno conclusit quòd dixit de resurrectione.

Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles.

Tanquam ijs qui labarent hæc præcipit.

Abundantes in opere Domini semper.

Diligenter pietatis diuitias colligite.

Scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

Iustus enim iudex & athletis coronas contexit, & operarijs reddet mercedem. Cùm hæc ita admonuisset, hortatur ad curam pro sanctis agendam.

CAP. XVI.

De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite.

Λογίαν, id est collationem seu collectam pecuniarum appellat. Galatarum autem nõ temere ac simpliciter meminit, sed significans quòd illis etiam præcepit hoc facere.

Per vnam sabbati vnusquisque vestrum apud se seponat, recondens ei quod bene placuerit.

Eorum arbitrio quantitatem permittit, docens, quòd animas, quæ ea quæ sunt optima eligunt. Deus adiuuat. Hoc enim dixit illud, ὅτι ἂν εὐοδῶται, Quidquid recta via successerit. Est autem facto conueniens dies quoque Dominicus, qui est resurrectione honoratus.

Vt non cùm venero tunc collecta fiant. Cùm autem præsens fuero, quos probaueritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Hierusalem. Quòd si dignum fuerit vt ego eam, mecum ibũt.

Non est enim decorum me præsente fieri pecuniarum collectionem, me enim conuenit eas ad sanctos mittere, per eos quos vos probaueritis. Quòd si liberalem & splendidam viderim fuisse suppeditationem, ipse quoque ero ministerij particeps. Non dixit enim. Eas feram, sed, Mecum ibunt. Quod enim alijs præcipit, primus facit, & stabilis; vlla offensione & Iudæis, & Græcis, & ecclesiæ Dei. Significat autem eis etiam tempus aduentus.

Veniam autem ad vos cùm Macedoniam pertransiero.

Et ne ægre ferrent quòd præferrentur Macedones, subiunxit.

Nam Macedoniam transibo. Apud vos autẽ forsitan manebo,

θανὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀφθαρσίαν, cum incorruptibile hoc induerit incorruptionẽ deest in latino. Mors, græce ᾅδη infernus.

manebo, vel etiam hyemabo, vt vos me deducatis quocunque iero. Nolo enim vos modo in transitu videre. Spero enim aliquantulum temporis manere apud vos si Dominus permiserit.

Absque diuino nutu nihil vult facere, sed vult ab illa dextra gubernari. Satis autem eos per ea quæ dicta sunt consolatus est, se aliquo tempore apud eos versaturum pollicitus. Porro autem docet etiam quanam de causa non statim ad eos accedit.

Permanebo autem Ephesi vsque ad Pentecosten. Ostium enim mihi apertum est magnum & euidens, & aduersarij multi.

Multi enim sunt qui ad prædicationem accedunt: multi autem etiam qui resistunt, & eorum salutem conantur impedire.

Si autem venerit Timotheus, videte vt sine timore sit apud vos.

Pro eo quod est, suscipite, obseruate, fouete, nullam sentiat apud vos molestiam.

Opus enim Domini operatur sicut & ego.

Sufficiens testimonium vel ad ignauum quemlibet excitandum ad obseruandum discipulum.

Ne quis ergo illum spernat.

Ne iuuenilem ætatem respicite, sed Apostolicos quos suscipit labores considerate.

Deducite autem illum in pace, vt veniat ad me. Expecto enim illum cum fratribus.

Et hæc quoque rursus adiecit, eos ad studium & obseruantiam in discipulum incitans. Pro eo quod est, Ad me veniet, & mihi omnia de vobis significabit.

De Apollo autem fratre vobis notum facio, quòd multum rogauì eum vt veniret ad vos cum fratribus, & vtique non fuit voluntas eius vt nunc veniret.

Et doctus ac prudens erat Apollo, & eis familiaris. Eos ergo consolatur, docens se eum hortatum esse vt veniret, non adiecit autem eum recusasse, sed Dei prouidentiæ totum permisit.

Veniet autem cùm ei vacuum fuerit.

Spe eos consolatus est.

Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortemini. Omnia vestra in charitate fiant.

Vigilate posuit propter deceptores. State autem, & viriliter agite, & este fortes, propter apertos hostes. Impij enim persequebantur pios. Illud autem, Omnia vestra in charitate fiant, propter eos qui corpus ecclesiæ diuiserant, & ambitionis morbo laborabant, & eos qui immolatorum erant participes, eosque qui offendebantur negligebant.

Achaici non est in Græco Theod. Post Achaiæ legit Theod. sit χριστὸν in Christo.

Obsecro autem vos fratres. Nostis domũ Stephanæ, & Fortunati, & Achaici, quòd sunt primitiæ Achaiæ, & in ministerium sanctorum ordinauerunt seipsos, vt & vos subditi sitis eiusmodi, & cooperanti & laboranti.

Duas laudes eis tribuit, & quòd primum salutarem prædicationẽ acceperint, & quòd sanctis domum aperientes, nihil non eis officij & adiumenti afferant. Quamobrem & ipsos, & eos, quorum est eiusmodi studium & institutum, omni apud ipsos honore frui præcipit.

Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici, quoniam id quod vobis deerat ipsi suppleuerunt, refecerunt enim & meum spiritum & vestrum. Cognoscite ergo qui sunt eiusmodi.

Per hos scripserunt Corinthij, & Apostolum interrogarunt de ijs qui matrimonium contraxerunt. Per eos hanc quoque misit epistolam. Non enim, vt quidam existimarunt, beatus Timotheus literas ad eos tulit: sed ad eos quidem missus est, est autem verisimile, quòd cùm aliquo officio in alia ciuitate functus esset, ita ad ipsos accesisit. Hoc enim significant ea quæ de eo scripta sunt, Si autem venerit Timotheus, videte vt sine timore sit apud vos. Hos autem ideo diligentius commendauit, ne conijcientes eos fuisse eorum accusatores, molestia aliqua afficerent.

Salutant vos omnes ecclesiæ Asiæ.

Omnes, non est in Græco.

Hoc etiam adduxit vtilitatis gratia, ostendens cursum prædicationis.

Salutant vos in Domino multum Aquila & Priscilla, cum domestica sua ecclesia: apud quos & hospitor.

Apud quos & hospitor non est in Græco.

Vnà cum ijs habitauit diuinus Paulus, nã ipsi etiam erant tabernaculorum opifices. Ii autem propter maximam virtutem, etiam domum suam effecerunt ecclesiam, ea sola quæ ecclesiam decebant facere contendentes, sibique proponentes.

Salutant vos omnes fratres. Salutate inuicem in osculo sancto.

Dissensionem expulit, & per osculum sanctum eos inuicem colligauit.

Salutatio manu mea Pauli.

Ego, inquit, dictaui epistolam, salutationem autem manu mea adieci, per eas literas ostendens omnia mea esse quæ scripta sunt.

Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema.

Sit alienus à communi corpore ecclesiæ, qui non Dominum Christum ardenti amore prosequitur, per hoc autem ijs qui accusati fuerant metum incutit, & qui corpora quidem amant, nullum volunt habere amoris socium. Diuinus autem Apostolus

Universidad de Deusto
Biblioteca

lus omnes in amore riuales habere desiderat,& qui tales non sunt ab ecclesia resecat.

Maranatha.

Hoc non est vocabulum Hebræum, vt quidam putauerunt,sed Syriacum.Exponitur autem,venit Dominus.Id autem posuit, Corinthiorum se de eloquentia iactantium supercilium deprimens, & docens non esse opus doctrina,sed fide.

Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Iesu. Amen.

Domini quidem Iesu gratiam eis vt consueuit precatus est. Suam autem dilectionem non abs re adiecit: sed docens quòd ab amore in ipsos incitatus, verbis paulò acerbioribus vsus est,patris beneuolentiam imitans,& eorum salutem desiderans. Nos autem vtilitatem hinc colligamus, & eum qui Dominum amauit amemus, ne simus Apostolicæ execrationis participes, sed digni Apostolicis habeamur tabernaculis. In Christo Iesu Domino nostro cum quo Patri vnà cum sanctissimo Spiritu honor & gloria nunc & semper & in sæcula sæcul. AMEN.

ARGVMENTVM SECVNDAE EPISTOLAE AD CORINTHIOS.

MAGNVM quidem emolumentum ceperunt Corinthij ex priore epistola, eorum vtilitatem auxerunt etiam omni ex parte optimi & in primis admirabiles, primus quidem Timotheus, post eum autem Titus. Ambo enim ad eos missi sunt. Sed rursus quidam ex Iudæis qui crediderant,dum legalem vitæ institutionem amplecterentur, vndique circuncursantes, Apostolicam doctrinam criminabantur ,apostatam ac defectorem & legis violatorem diuinum Paulum appellantes,& legem seruare omnibus præcipientes.Idipsum autem etiam Corinthi fecerant. Scribit ergo diuinus Apostolus,qui iam Macedoniam venerat,vt erat pollicitus,& primum quidem se excusat quòd nondum venerit:non quòd non promissum fecisset, promiserat enim se prius visurum Macedonas,deinde ad eos venturum.Ita autem dixit in priori.Veniam autem ad vos,cùm Macedoniam pertransiero. Nam Macedoniam pertransibo. Apud vos autem forsitan manebo,vel etiam hyemabo,vt vos me deducatis quocunque iero. Non hoc ergo fecit præter promissum. Sed cùm Ephesi diutius esset moratus,eos moræ suæ causas docet. Ei quoque parcendum esse censet qui flagitium illud admiserat. Deinde veterem scripturam cum noua comparat,non illam vili pendens,sed hanc esse præstantiorem ostendens. Post hæc suos labores enumerat,non honoris quidem cupiditati deseruiens, sed eos qui illos decipiebant mendacij coarguens. Adhortatur etiam vt sanctis succurrendi curam gerant,eis Macedonas in memoriam reuocando,incitans ad liberalem & splendidam suppeditationem.Recensetetiam suarum perpessionum catalogum, docens eum esse typum & characterem eorum qui veritatem prædicant. Hoc est ergo argumentum epistolæ.Eorum autem quæ scripta sunt sententiam accuratius docebit singulorum interpretatio.

BEATI

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO SECVNDAE EPISTOLAE AD CORINTHIOS.

PAVLVS Apostolus Iesu Christi, per voluntatem Dei, & Timotheus frater ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, cũ omnibus sanctis qui sunt in vniuersa Achaia, Gratia vobis, & pax, Deo patre nostro & Domino Iesu Christo.

Ambo quidem ad ipsos missi sunt,& Timotheus & Titus,sed beatum Titum simul in literis non adscripsit, quia ad eas ferendas eius ministerio vti constituerat,per eum enim misit hanc epistolam. Eos autem Dei ecclesiam nominat, rursus ad concordiam redigens, & Dominum & benefactorem ostendens. Eis autem omnes eos etiam coniunxit qui in gente crediderant,vnum corpus esse pronuncians omnes qui salute digni habiti fuerant.

Benedictus Deus.

Hic ponendum est incisum.

Et pater Domini nostri Iesu Christi.

Est enim Deus noster. Domini autem nostri Iesu pater. Hanc distinctionem docuit nos etiam ipse Dominus, & in sacris Euan-
Luc.10. gelijs dixit. Confiteor tibi pater, Domine cœli & terræ,apertè docens eum quidem esse ipsius patrem,creaturarum autem opificij effectorem & Dominum.

Pater misericordiarũ,& Deus totius consolationis.

Pro eo quod est. A quo miserationes tanquam à fonte profluunt,manatque & scatet misericordia, & paterna in nos commiseratione vtitur.

Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: vt possimus & ipsi consolari eos qui sunt in pressura,per exhortationem qua exhortamur & ipsi à Deo.

Narrans tentationes quæ ei euenerant, ad propulsandas tentationes prius medicamenta posuit; & ostẽdit Deum vniuersorum exhibere consolationes quæ tentationibus respondeant,ac sint eis commoderatæ. Ita etiã
Psal.93. beatus Dauid, Secundum multitudinẽ dolorum meorum in corde meo consolationes lætitia affecerunt animã meam.More autem suo modestia vtens, non propter se, sed propter populũ dixit se consolationẽ assequi.

Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis ita & per Christum abundat consolatio nostra.

Et in passionibus, & in consolatione posuit illud, Abundat, & Abundant, ostendens & illarum, & huius magnitudinem.

Siue autem tribulamur pro vestra exhortatione & salute quæ consolamur pro vestra consolatione & salute quæ operatur tolerantiam earundem passionũ quas & nos patimur,& spes nostra firma est pro vobis, scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

Vestra causa in omnis generis tentationes incidimus. Si enim salutarem prædicationẽ vobis afferre noluissemus,nemo eas quibus afficimur perpessiones intulisset.Sed quoniam vestræ salutis curam gerimus, ab aduersarijs quidẽ quæ sunt molesta & toleratu difficilia susc ipimus,à Domino autem Deo cõsolationem accipimus. Quare & ea & illa ad nos propter vos redeunt. Vos autem estis vtrorunque nobiscum participes, vt qui nostra vobis tribuatis, ac vestra esse ducatis.

Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra,quæ facta est in Asia, quoniam supra modum grauati sumus supra virtutem,ita vt taderet nos etiam viuere.

Multis ostendit periculi magnitudinem. Nam &,Grauati sumus,&, supra vires, & supra modum hoc significat, & ad hæc illud etiam,De vita nostra dubitantes desperaremus.Hoc autem dicit,tantum fuisse periculum,vt dubitantes & exitum non inuenientes etiam de vita desperaremus. Exisfiet autem eum significare seditionem à Demetrio argentario excitatam.

Sed ipsi in nobis ipsis mortis responsum habuimus,vt non simus fidentes in nobis,sed in Deo qui suscitauit mortuos.

Sed non permisit Dominus, vt desperationis sententia effectum sortiretur, sed effecit,vt minæ mortis non vltra nostram suspicionem procederent, sed in ea sisterent ne nobis ipsis fidamus, sed eius auxilium imploremus. Responsum autem mortis,mortis sententiam vocauit.Valde autem appositè meminit resurrectionis mortuorum,docens perinde esse eum à maximis illis periculis liberasse,& à mortuis suscitasse.

Qui ex tantis periculis nos eripuit & eruit.

Deinde tanquam qui haberet pignus eorum quæ futura sunt,subiunxit.

In quem speramus quòd & adhuc eripiet.

Et vt solet modestos esse docens, infert.

Adiuuan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adiuuantibus & vobis in oratione pro nobis. Vt ex multarum personis facierum, eius quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.

Dum enim hoc fit, multi propter nos Deum laudabunt, dum vident nos pericula adire, & ex eis diuino auxilio euadere.

Nam gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ.

Nobis autem dicendi libertatem præbet testimonium conscientiæ. Et cuiusmodi est hæc tua conscientia?

Quod in simplicitate cordis, & in sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo, abundantius autem ad vos.

Dei, non est in Græco Theod.

Hoc, non est in Græco.

Quæ à diuina gratia inquit docti sumus, ea nuda omnibus exhibemus, nihil eis proprium admiscentes. Carnalem autem sapientiam hic dicit, non eloquentiam, sed malitiam & calliditatem. Tacitè autem taxat impostores illos, vt qui prædicationem corrumperent, & quæ sibi videbantur prædicarent.

Non enim alia scribimus vobis quàm quæ legistis & cognouistis. Spero autem quòd vsque in finem cognoscetis, sicut & cognouistis nos ex parte.

Non enim sicut aliqui conantur nos calumniari, alia quidem sentimus, alia verò prædicamus. Id autem testatur rerum experientia. Quæ enim vos præsens docui, ea & absens mitto, & in omne quod deinceps secuturum est tempus me prædicaturum spero. Illud autem, Cognouistis ex parte, non temere posuit, sed eos pungens, vt qui allatas aduersus eum calumnias non omnino repulissent.

Quod gloria vestra sumus, sicut & vos nostra in die Domini nostri Iesu Christi.

Christi, non est in græco.

Vbique suam de se modestè loquendi regulam obseruat. Quinetiam suos hic discipulos in eodem secum ordine collocat. Aequeenim & eos dicit de ipso, & se de ipsis gloriari, in die aduentus Domini.

Et hac confidentia volui prius venire ad vos, vt secundam gratiam haberetis, & per vos transire in Macedoniam, & iterum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam.

Theod. legit χαρὰν, hoc est, gaudiũ, non autem χάριν id est gratiam.

Quidam existimarunt Apostolum dixisse sibi ipsi repugnantia, quoniam in priore promiserat prius videre Macedonas, deinde ad eos venire, non attendentes quòd illa quidem erat pollicitus: hic autem suum animum aperuit. Dixit enim, Volui prius venire ad vos, deinde per vos, transire in Macedoniam, & rursus illinc ad vos venire, vt secundum gaudium haberetis, hoc est duplicem lætitiam, vt me bis acciperetis. Sed hoc quidem volui, sed me causæ aliquæ prohibuerunt, eas autem paucis exponit, se pluribus excusans.

Cùm ergo hoc voluissem, nunquid leuitate vsus sum, aut quæ cogito, secundum carnem cogito, vt sit apud me, est, & non?

Posuit duo contraria, quorum prius quidem hoc est. Non sum leuis, nec meus animus leui momento mutatur, vt nunc quidé hoc, nunc verò illud eligat. Secundum autem hoc est. Sed neque animi perturbationi seruio, vt omni modo cupiditatem expleam. Hoc enim dicit, vel quæ consulto, secundum carnem consulto, vt sit apud me, Næ, ne, &, non, non. Qui enim carnis cupiditates sequitur, à propriis cogitationibus trahitur, & si sint in primis absurdæ & alienæ: Qui autem prudenter ac moderatè consultat, etsi boni alicuius id in animo habeat, si hoc animaduerterit, non esse alijs conducibile, consilium non exequitur. Quòd autem quæ vobis esse vtilia animaduertimus, ea prompto & alacri animo offerimus nihil dubitantes, testis est prædicatio. Cùm eam enim sæpe vobis exhibuerimus, verba nostra non commutauimus. Hoc enim subiunxit.

Fidelis autem Deus, quòd sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo, Est, &, non, sed est in illo, Est.

Hoc retulit ad illud, Nũquid leuitate vsus sum? ipsos vocans in testimonium, quòd minimè dubiam ac ambiguam eius prædicationem præbuerit, vt qui eadem semper docuerit, & nihil mutare sustinuerit.

Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Syluanum, & Timotheum, non fuit in illo, Est, & Non, sed Est in illo fuit.

Pro prædicatione posuit eum qui prædicatur. Dicit autem sermonem de Dei filio, quem prædicauimus ego, Syluanus, & Timotheus, nullam habuit dissensionem aut dissimilitudinem: nec hæc quidem aliquando, aliquando verò alia prædicauimus, sed vobis semper eandem doctrinam præbuimus. Syluanum autem puto Silam vocari. Ipse enim fuit cum eo Philippis vinculorum particeps. Ipso etiam relicto Berræ Macedoniæ, Athenas venit. Is cùm vnà cum Timotheo venissent Corinthum, ei in prædicatione opem tulit. Porro autem inuenimus etiam aliorum nominum mutationes. Etenim Priscillam appellauit Priscam in Epistola ad Romanos. Act. 16. 17.

Quotquot enim promissiones Dei sunt in illo Est, ideo & per ipsum amen Deo ad gloriam nostram.

Multæ sunt Dei promissiones, mortuorum resurrectio, corporis à corruptione & interitu remotio, vita nunquam finem acceptura, regnum cœlorum. Sed hæc quidem vniuersorum Deus per vnigenitum filium largitus est. Quamobrem etiam per ipsum gratiarum actionis ei hymnum offerimus.

Illud

Illud autem Amen, non sine causa hic adiecit, sed docens quòd non solus sacerdos orans offert hymnum, sed etiam qui amen adiungit, est glorificationis quæ offertur particeps.

Qui autem confirmat nos vobiscum in Christum, & qui vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.

Deus autem horum bonorum causa est. Ipse enim nobis firmam in Christum fidem donauit: ipse nos vnxit, & sanctissimi spiritus signaculo dignos duxit, veluti quandam futurorum bonorum arram hanc nobis gratiam largiens. Per arram quidem certè eorum quæ danda sunt nobis magnitudinem innuit. Arra enim est quædam parua pars totius. Deinde docet apertius cur eos quidem priores videre voluerit, post Macedonas autem ad eos venire pollicitus est.

Ego autem testem Deum inuoco in animam meam, quòd parcens vobis non veni vltra Corinthum.

Persuadere volens diuinus Apostolus vera esse quæ dicuntur, eum qui est cogitationum inspector in testimonium vocauit. Deinde lenit asperitatem eorum quæ dicta sunt. Erat enim asperum, & minarum plenum, quòd eis parcens ad eos venire differebat, & dicit.

Non quòd dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri.

Hoc autem posuit tanquam tacitæ obiectioni respondens. Quia enim verisimile erat dicere aliquos, Quid igitur? ea ne de causa credidimus, vt seruitutem sustineamus: & à te instar Domini castigemur? necessario subiunxit, Hæc dixi, non tanquam in vos dominatum exercens, sed vt qui sim spiritalis vestri gaudij adiutor.

Nam fide statis.

CAP. II.

STatui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos.

In constructione deest, Quidem, vt sit. Nam fide quidem statis. Hoc autem dicit. De fide quidem minimè vobiscum expostulo, eius enim sanitatem amplexi estis, sed quædam alia peccata à vobis admittuntur, quæ aliqua correctione indigent. Non consultius autem existimaui, vt ad vos veniens eos qui peccant tristitia afficiam. Illud autem, iterum, cum præsentia, non cum tristitia, coniunctum est.

Si enim ego contristo vos: & quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?

Quid me æque exhilarat, ac sensus eorum qui accusantur? ex eo enim facio coniecturam vtilitatis quæ ineest in reprehensione.

Et hoc quidem scripsi vobis: vt non cùm venero tristitiam super tristitiam habeam de quibus oportuerat me gaudere, confidens in omnibus vobis quod meum gaudium omnium vestrum est.

Super tristitiã, non est in Græco Theod.

Ideo meæ literæ meum aduentum anticiparunt, vt cùm per illas fuerit adhibitum remedium, id mihi lætitiam conciliet. Huius autem vos quoque estis participes, vt qui nostra vestra esse ducatis.

Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi ad vos per multas lachrymas, non vt contristemini, sed vt sciatis quam charitatem habeo abundantius in vobis.

In prioribus literis eos vehementius tetigerat. Docet ergo se non ea ideo solummodo scripsisse, quòd eos vellet dolore afficere, sed vt eorum qui peccauerant medelam procuraret, propter quos etiam maximum dolorem accepit, & audacter ad eos scripsit, quam in eos animi affectionem & tristitiæ causam indicans:

Si quis autem contristauit me, non me contristauit, sed ex parte, vt non onerem omnes vos.

Voluit quid maius dicere, & ostendere totum corpus ecclesiæ esse doloris participeps. Sed alijs relictis, eorum tantum meminit. Id enim significat illud, Ex parte, & hoc, Ne grauem. Deinde paternam beneuolentiam aperit.

Sufficit illi qui eiusmodi est, obiurgatio hæc, quæ fit à pluribus, ita vt econtrario magis donetis, & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui est eiusmodi.

Ostendit quidem vehementem fuisse pœnitentiam, dicens abundantiorem tristitiam; remissionem tamen vocat hoc est gratiam, ostendens peccatum fuisse maius pœnitentia. Ostendit autem etiam Corinthiorum studium. Sufficit enim inquit, illi qui est eiusmodi, obiurgatio ipsa quæ fit à plurib⁹. Omnes enim ipsum auersabantur, vt iusserat. Tantum vel scribendo valebat tabernaculorum opifex, propter eã quæ in ipso habitabat virtutem. Absorberi autem, appellauit Desperare, & à fide omnino deficere.

Propter quod obsecro vos, vt confirmetis in illum charitatem.

Vnite membrum corpori, adiungite ouẽ gregi, vehementem eius animi affectionem susципite.

Ideo enim & scripsi vobis, vt cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis.

Oportet enim vos non solum secanti sed etiam coniungenti opem ferre.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cui autem aliquid donastis, & ego.

Quando pœnam quidem imponentem in eum tulit sententiam, non dedit eis facultatem vt ei vllo modo parcerent, quoniam videbat eos non ex æquo tenere iustitiæ trutinam. Sed postquam resciuit eos vtilitatem cepisse ex ijs quę ad eum scripserat, dat is potestatem ostendendæ munificentię, & dicit, Cui autem aliquid donatis, & ego.

Nam & ego quod donaui, si quid donaui propter vos.

Innuit autem id quod dicit, eos per beatos viros Timotheum & Titum pro eo qui peccarat rogasse. Et ne quis existimaret eum propter gratiam hominum iustitiæ curam gerere, subiunxit.

In persona Christi.

Hoc, inquit, facio, tanquam intuente Christo, & quod sit gratum habente. Dicit autem etiam causam.

Vt non circunuentamur à Satana, non enim ignoramus cogitationes eius.

Scit enim capitalis hominum hostis ei etiam desperationis cogitationes sæpe numero immittere, & ratione exitium moliri. Cùm hæc sic interposuisset, ad propositæ narrationis seriem reuertitur. Cùm enim quæ sibi in Asia accidissent narrasset, coactus est dicere quàm sincerè eis diuinum prædicarit Euangelium. Porrò autem suam quoque in illos dilectionem hinc aperuit, dicens se voluisse eos videre ante Macedones. Deinde cùm dilationis causas exposuisset, & tristitiam in memoriam reuocasset, & eum qui ab ecclesia separatus fuerat rursus in numerum retulisset, ad narrationis seriē reuersus est.

Cùm venissem autem Troadem propter Euangelium Christi, et ostium mihi esset apertum in Domino, non habui requiem spiritui meo, eo quòd non inuenerim Titum fratrem meum: sed valefaciens eis profectus sum in Macedoniam.

Cùm venissem, inquit, Troadem non alia de causa quàm vt Euangelium prædicarem, valde sum cruciatus animi, cùm viderem multos prædicationis gratia accedere, nec haberem ad illorum curam gerentem adiutorem, nondum enim Titus ad nos venerat, quem vestræ vtilitati prouidens, ad vos miseram. Quamobrem vt qui laborum socium non haberem, eis relictis abij. Beatissimi autem Titi non frustra in præsentia meminit. Sed quoniam is literas erat laturus, voluit viri virtutem ostendere. Hoc autem satis docuit, cùm dixit, quòd illo absente, licet multi ad prædicationem accederent, eorū quæ erant necessaria nihil facere potuit. Ea de causa & fratrem eum nominauit, & pronomen adiecit, germanum esse docens.

Deo autem gratias, qui semper triumphat, nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco.

Sed per omnia Deum laudamus, qui nostra sapienter dispensans, nos huc & illuc circumagit, nos omnibus manifestos efficiens, & per nos pietatis cognitionem exhibens. Odorem autem cognitionis appellauit præsentem cognitionem, nos duo simul docens, & quòd ea sit perfectæ cognitionis parua pars, & quòd illa quidem nunc latet, in tempore autem apparebit, instar incensi aut suffitus, qui sæpe in aliquo thalamo igni admotus, etiam foras suauem odorem emittit. Qui autem sunt eius participes, illum quidem non vident, odore tamen fruuntur.

Quia Christi bonus odor sumus Deo: in ijs qui salui fiunt, & in ijs qui pereunt, alijs quidem odor mortis in mortem, alijs autem odor vitæ in vitam.

Nos autem Christi bonum odorem omnibus præbemus, sed non omnes qui sunt eius participes, salutem assequuntur. Malè enim affectis oculis lux est incommoda & infesta. Sol tamen nō affert incommodum. Ferunt etiam vultures fugere vnguenti fragrantiam. Vnguentum tamen est vnguentum, etiamsi id vultures defugiant. Ita etiā salutaris prædicatio ijs quidem qui credunt salutem procurat, ijs verò qui non credunt affert exitium.

Et ad hæc quis tam idoneus? *Tam in Græco non habetur.*

Hæc autem non nos rectè facimus, sed per nos gratia spiritus. Nos enim ne hoc quidem ministerio nos dignos existimamus.

Non enim sumus, sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur.

Hic deinceps contra aduersarios contendere aggreditur, & docet, quòd ipse quidē tradit doctrinam, quæ à diuina gratia proficiscitur. Illi autem diuinum sermonem cauponantur, eum fabulam efficientes, & sua cogitata gratiæ admiscentes, quemadmodum qui vinum purum aqua miscent, sicut est in prophetia, quæ dicit, Caupones tui vinum aqua miscent. *Esa.1.* Deinde quoniam illos quidem tetigit, de se verò vera prædicauit, necessario subiunxit.

CAP. III.

Incipimus iterum nosmet ipsos commendare?

Non enim nostrum erat hæc dicere, sed vestrum, qui & nostra, & quæ ad illos pertinent, recte scitis. Et rursus pergit sua oratione pungere.

Aut numquid egemus, sicut quidam, commendatitijs epistolis ad vos, aut ex vobis?

Per hæc significat, quod quidam ex illis impostoribus & per alios se ipsis commendarunt, & rursus ab ipsis commendatitijs ad alios epistolis instructi, iter ingressi sunt. Et quoniam ea quę dicta sunt ad eos laxandos sufficiunt, per ea quæ consequuntur medicinam exhibet, dicens.

Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus.

Nostra, Græce ὑμῶν vestra.

Nos non opus habemus literis, res enim ipsæ ferunt nobis testimonium, & animatam habemus epistolam, quæ vobis nostra commendet, fidem nostram, quæ ubique in terra & in mari decantatur. Nos enim vos ab errore liberantes, ad lucem Dei cognitionis adduximus. Id enim significant ea quę consequuntur.

Manifestati quod epistola estis Christi, ministrata à nobis.

Et quid dico nostra? Ipsius enim Seruatoris nostri estis epistola. Ipsius enim sunt verba prædicationis, nos autem ministri literarum.

Et scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

Iis relictis qui contraria docebant, ad res transit, & docet differentiam vtriusque testamenti. Illud enim in tabulis lapideis insculptum est: hoc verò in cordibus rationis participibus.

Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum: non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis.

In tempore, Dei vniuersorum meminit, quoniam qui contraria prædicabant, dicebant Deum exigere legis obseruationem. Dicit ergo. Nos in Deo vniuersorum fiduciam habemus, cùm Christus nobis hanc fiduciam dederit. Non nobis de nobis ipsis placemus, nec ex proprijs cogitationibus contexentes, prædicationem afferimus.

Sed sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti: non literæ, sed spiritus.

Ipse enim vniuersorum Deus sufficientem suppeditauit potestatem, vt gratiæ spiritus inseruiremus. Non enim veteris legis literas afferimus, sed nouum donū spiritus.

Litera enim occidit, spiritus autem viuificat.

Vtraque à fine posuit, eos enim qui transgrediebantur lex puniebat: gratia autē eos qui credunt viuificat. Deinde ea inter se apertius comparat.

Quòd si ministratio mortis in literis, deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus eius quæ euacuatur: quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria?

Ministrationem legis vocauit ministrationem mortis, quoniam lex puniebat eos qui transgrediebantur. Si ergo, inquit, vbi supplicium, & mors, & literæ lapidibus insculptæ, qui ea afferebat, tantam in vultu gloriam acceperat, vt qui videbant non ferrent splendorem qui ex eo emicabat: multo magis qui diuino spiritui seruiunt, fruentur maiori gloria. Ministrationē enim spiritus vocauit eos qui spiritui seruiunt: sicut rursus ministrationem mortis, eos qui legi seruierunt, hoc est, Mosen. Confert enim Mosen & prædicatores gratiæ, & ostendit illum quidem attulisse scriptas tabulas: hos autem præbere gratiam sanctissimi spiritus: & legem quidem punire, spiritum autem viuificare: & quæ illli quidem adfuit, gloriam breui tempore durasse: horum autem gloriam manere in æternum, & illic quidem solum Mosen fuisse gloriæ participem, hic autem non solos Apostolos, sed eos etiam qui per eos crediderunt. Deinde ea fusius confert, vt gratiā longè superare ostendat.

Nam si ministratio damnationis in gloria est: multo magis abundat ministerium iustitiæ in gloria. *In gloria, in nō est in Græco. abundat non est in Græco.*

Lex eos qui peccabant condemnabat, gratia autem eos suscipiens, per fidem iustificat, ad diuinum enim baptismum adducit, & donat remissionem. Si ergo qui illi seruijt fuit gloriæ particeps, multo magis qui huic, nempe gratiæ, seruierunt, maiorē assequentur.

Nam nec glorificatum est quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.

Tanta est enim ea gloria, quæ est eis adseruata, vt ne gloriam quidem fuisse dixerit quispiam eam quæ Mosi adfuit, si ad hos respiciat. Noctu enim lumen lucernæ videtur splendidissimum: meridie autem absconditur, & ne lumen quidem esse putatur. Deinde etiam aliter.

Si enim quod euacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, est in gloria.

Legem vocauit id quod est otiosum & inane, vt quæ Christi Domini aduentu cessauerit: Quod manet autem, donum gratiæ, vtpote quod non sit finem accepturum. Si ergo illud, inquit, gloriam consecutum est; videlicet hoc etiam multiplicem assequetur.

Habentes igitur talem spem, multa fiducia vtimur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scimus gloriæ magnitudinem, & nihil dubitamus, aut vlla suspicione mouemur: sed liberè ostendimus quanta sit gratiæ excellentia.

Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam: vt non intenderent filij Israel in faciem eius quod euacuatur.

Non opus habemus velamine, sicut ille, cum fidelibus enim loquimur. Omnes enim qui credunt, intelligentis lucis splendore fruuntur. Significat autem id quod dicitur, quòd Iudæorum incredulitatem diuinans diuinissimus Moyses, eo faciem obtegebat, docens quòd legis finem minimè videre poterunt. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Hoc est enim, inquit, adhoc ne filij Israel intendant oculos ad finem eius quod otiosum & inane redditur. Otiosam enim & inanem legẽ esse dicit, hoc est, cessare, finem autem eius quæ otiosa & inanis efficitur, eam esse qui sub lege prædicatur, hoc est Christum. Deinde ostendit veritatem libertatis.

Sed obcæcati sunt sensus eorum.

Non quòd aliquis alius eos obcæcauerit, sed ipsi sua sponte & libera voluntate eam affectionem susceperunt.

Vsque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatum, quoniam in Christo enacuatur.

Lex in hodiernum vsque diem Mosis habitum induit: & imponitur velamen ijs qui absque fide eam legere aggrediuntur.

Sed vsque in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.

Legem Mosem appellauit, velamen autem incredulitatem. Porrò autem docet etiam quomodo auferri possit velamen.

Cùm autem conuersi fuerint ad Dominum, auferetur velamen.

Quando cum populo quidem loquebatur, velum habebat impositum: quando autẽ ad Deum accedebat, auferebat velamen. Ita ergo tu quoque si ad Dominum respicere volueris, ab incredulitatis velamine liberaberis. Quis est autem is ad quem oportet respicere?

Dominus autem spiritus est.

Ostendit Deum & Spiritum esse honore æquales. Moyses enim visum ad Deum conuertit: nos autem ad spiritum. Neque vero cùm vellet ostendere noua esse veteribus præstantiora, spiriritus mentionem fecisset, si spiritum sanctum creaturam esse sciuisset. Si est enim creatura, vt volunt Arriani & Eunomiani, nos autem ad eum accedimus, Moses autem ad Deum & patrem; nostra ergo longè sunt minora veteribus, Sin autem sunt non minora, sed etiam maiora, atque adeò multo maiora, non est ergo, spiritus sanctus creatura, sed æqualem habens honorem & potestatem. Sed enim impudenter dicunt Dominum hoc in loco spiritum appellari, non ipsum spiritum Dominum. Hoc autem inscitia & impudentia plenũ est. Diuinus enim Apostolus fecit omnino comparationem spiritus & literæ. Et scripta enim inquit, non atramento, sed spiritu Dei viui. Et rursus. Non literæ, sed spiritus. & iterum. Litera enim occidit: spiritus autem viuificat. Et denuo. Quomodo non ministratio spiritus erit in gloria? Clarum est ergo quòd sanctissimum spiritum non vocauit Dominum sanctissimus Apostolus. Tenentur autem etiam quæ sequuntur. Dicit enim.

Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas.

Si autem Dominum spiritum appellasset dixisset, Vbi autem Dominus: Sed non ita dixit, sed ipsum Domini spiritum appellauit, quoniam per ipsum eius suppeditata est gratia. Et ne quis ipsum administrum esse putaret, necessario adiecit spiritum esse Dominum.

Nos verò omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem, tanquã à Domini spiritu.

κατοπτριζόμενοι] πὸ κυριον πνεῦμα tanquam à domino spiritu. Ita legit Theod. κυριε. sanctum diuisit.

Moses solus fruebatur gloria, hic autem, omnes qui credunt. Ille habet tegumentũ, propter Iudæorum imbecillitatem. Nos autem qui fidelibus doctrinam exhibemus, non opus habemus tegumento, sed nuda facie gloriam Domini tanquam in speculo cernimus, etenim incredulitatis lema minime sumus impediti. Illinc autem non paruum gloriæ splendorem trahimus. Id autẽ est propter eorum qui mundum cor possident. Quemadmodum enim aqua perspicua, eorum qui inspiciunt aspectum, & ipsius Solis circulum, & cœlorum conuexa effingit: ita etiam cor purum fit diuinę gloriæ veluti quoddam speculum, quod eam refert & exprimit. Ita etiam dixit Dominus. Matth.5. Beati qui sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. A gloria autem dicit diuini spiritus, in gloriã nostram, Pro eo quod est, illinc accipimus. Hoc enim subiunxit, tanquam à Domini spiritu. Et hinc etiam manifestum est quòd antea quoque spiritum Dominum appellauit.

CAP. IIII.

IDeo habentes hanc ministrationem, iuxtà quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus.

Apertè docuit se ministrationem spiritus appellasse prædicatores. Dicit autem se per solam Dei benignitatem eam esse consecutum. Quamobrem, inquit, molesta & aduersa, quæ nobis accidunt, forti & generoso animo ferimus.

Sed abdicamus occulta dedecoris.

Dicit circuncisionem, quam qui ex gentibus crediderant, prædicabant. Hoc etiam alibi dicit. Sed quæ erant mihi lucra, ea existimaui propter Christum detrimentum. Et rursus. Verumetiam omnia reiectamenta existimo, vt Christum lucrifaciam. Philip.3.

Non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos, ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

Illos rursus arguit quòd legis admixtione diuinam prædicationem corrumpant, & vtantur calliditate, & doctrinam non simpliciter tradant. Nos autem, inquit, veritatis testes habemus, & homines, qui sapiunt recteque sentiunt, & eum ipsum qui inspicit conscientiam. Deinde quoniam dixerat, Nos vero omnes reuelata facie gloriam Domini tanquam in speculo repræsentamus: erant autem multi quos impediebat lema incredulitatis, & qui diuina intueri non poterant: necessario subiunxit.

Quod si etiam opertum est Euangelium nostrum: in ijs qui pereunt est opertum.

Et superius dixerat. Alijs odor mortis in mortem: alijs odor vitæ in vitam.

In quibus Deus.

Hic ponendum est incisum.

Huius sæculi excæcauit mentes infidelium vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Christi qui est imago Dei.

Ostendit incredulitatem esse hoc sæculo circumscriptam. In alia enim vita nuda omnibus veritas ostenditur. Deus autem eos excæcauit, non quòd ipse eis incredulitatem immiserit, sed cùm vidisset eorum incredulitatem, non permisit vt viderent occulta mysteria. Ne dederitis, inquit, sancta canibus: nec ieceritis margaritas ante porcos. Matth.7. Et rursus: Propterea in parabolis loquor eis, quòd videntes non vident, & audientes non intelligunt. Matth.13. Agnitione enim & fide opus est, vt sint lucis participes. Imbecillis enim oculis Sol est inimicus. Christum autem Dei imaginẽ, vtpote Deum de Deo, appellauit. In seipso enim Patrem ostendit. Quãobrem dicit. Qui me vidit, vidit Patrẽ. Ioan.14.

Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros per Iesum. Nostrum tum est in Græco Theod.

Hoc etiam dixit in priore. Ita nos existimet homo, sicut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hic autem multo humilius de se locutus est, non solum enim se Christi seruum, sed etiam fidelium appellauit, propter suũ in ipsum amorem. Hoc enim dixit illud, per Iesum. 1.Cor.4.

Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Iesu.

Qui olim, inquit, verbo lucis naturam produxit, & dixit, fiat lux, is nunc non illa, sed sua mentes nostras, illustrauit, vt ipsius gloriam per ipsum Christum aspiceremus. Illud autem, In facie Iesu Christi, hũc habet sensum. Quoniam diuina natura sub aspectum non cadit, per sumptam humanitatem diuina luce resplendentem, & fulgura emittentem, aspicitur, vt licet. Hinc autem etiam manifestum est, quòd Deus incredulis incredulitatem non immisit, qui intelligentis lucis splendorem omnibus abundè præbuit: sed ipsi quidem dilexerunt incredulitatem, ipse autem eis, cùm nollent aspicere, radium non præbuit.

Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus, vt sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis.

Quandoquidem magna erant quæ de noui testamenti prædicatoribus dicta sunt, grauissima autem ac difficillima sustinere videbantur, necessario docuit quòd ea etiam Dei potentiam prædicant, & thesauro quidem comparat spiritus gratiam quæ data est: rectæ autem, naturam corporis. Hoc autem signum est maximum Dei potentiæ, quòd cùm ipse innumerabiles plagas acceperit, thesaurum tamen non perdiderit. Deinde tentationum recensет catalogum, & quòd eis respondet Dei ostendit auxilium.

In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur, aporiamur, sed non destituimur, persecutionem patimur, sed non derelinquimur, humiliamur, sed nõ confundimur, deijcimur, sed nõ perimus. Non confundimur, nõ est in Græco Theod.

Si enim nihil horum nos inuaderet, non esset ostensa diuinæ potentiæ magnitudo, sed quia videmur esse similes arboribus, quæ in igne germinant per hoc quod patientes illæsi seruamur, nos protegentis Dei potentiam prædicamus. Illud autem; Aporiamur, sed non destituimur, pro eo quod est, In rebus difficilibus, & quæ nullum videntur habere exitum, nos viam salutis inuenimus.

Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris.

Ita etiam dicit alibi. Si compatimur, vt & conglorificemur.

Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur

Universidad de Deusto
Biblioteca

mur propter Iesum, vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.

Ea autem de causa mortifera pro Domino pericula lubenter adimus, vt & vitæ eius simus participes & eam quæ est ad tempus vitam dantes, incorruptionem carnis adipiscamur. Illud autem, semper, est ad perfectam compositionem. Voluit enim dicere, Nos enim qui viuimus.

Rom. 8.

Ergo mors in nobis operatur: vita autem in vobis.

Pro vestra enim salute pericula adimus. Cum periculis enim vobis doctrinam tradimus. Nobis autem periclitantibus: vos vita fruimini. Quoniam autem immortalis vitæ meminit: ea autem in spe versatur: quod autem speratur non videtur; Propheticam vocem in memoriam reuocat, docens etiam sanctos, qui olim fuerunt, fuisse fide illustratos.

Psal. 115.

Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est, Credidi propter quod locutus sum, & nos credimus propter quod loquimur.

Psal. 115.

Admodum autem apposite adduxit testimonium. Cum enim beatus Dauid in præcedente Psalmo dixisset, Qui eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Placebo Domino in regione viuentium: non videbatur autem ipsa regio; incipiens versiculum qui sequitur, dixit. Credidi, propter quod locutus sum. Idem autem, inquit, spiritus & per illos locutus est, & per nos loquitur.

Psal. 114.

Scientes quòd qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit, & constituet vobiscum.

Dominus omnium gratia mortem subijt, vt omnes cum eo simus resurrectionis participes. Credimus ergo quòd nos etiam per ipsum efficiet morte potentiores, & nos vos simul adducet ad tribunal pertimescendum.

Omnia enim propter vos.

Credentes scilicet. Non dixit enim solummodo de Corinthijs: sed dixit de omnibus qui dogma susceperunt.

Vt gratia abundans per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.

Communis enim salutis curam gerens, dispensationem Christi Domini procurauit. Oportet ergo ei assiduè hymnis gratias agere.

Propter quod non deficimus.

Non sumus remissi, nec pusillo & abiecto animo, sed omnia fortiter ferimus.

Sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur: tamen is qui intus est renouatur de die in diem.

Maximum enim lucrum facit anima quę animi magnitudine vtitur. Deinde cum bonis quæ expectantur confert vitæ præsentis molestias.

Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Et per hoc quidem, in momento ostendit quàm sit breue & ad tempus exiguum. Conferendo autem opponit ei quod est, in momento, hoc, nempe æternum. Leui autem & molli, graue, hoc est, id quod est maximi pretij, ei autè quod est supra modum, ad exuperationem, afflictioni autem, non remissionem, sed gloriam, quę quidem sunt multo maiora. Et quoniam hæc quidem videbantur, illa autem non apparebant, merito adiecit.

Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna.

Ad tempus autem sunt non solæ afflictiones, sed etiam remissiones vitæ præsentis. Non oportet ergo in ijs quę sunt caduca hærere, & mentem in eis defigere, sed æternorum bonorum & fruitionem expectare.

CAP. V.

SCimus enim quòd si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluitur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cœlis.

Terrestrem domum appellat, huius præsentis vitæ traductionem: Tabernaculum autem corpus. Si ergo, inquit, finem acceperint præsentia, habemus domum non manu factam, æternam, cœlestem. Etenim terrestri quidem cœlestem opposuit: ei autem quæ dissoluitur, æternam, ei autem quæ ab hominibus constructa est, nō manu factam.

Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ de cœlo est superindui cupientes.

Habitaculum hoc in loco vocauit incorruptionem. Ipsum autē de cœlo dixit, quoniam donum illinc ad nos demittitur. Non dixit autem, Indui, sed, superindui, quandoquidem non alio corpore induimur: sed hoc quod est corruptioni & interitui obnoxium, incorruptionem induit.

Si tamen vestiti, & non nudi inueniamur.

Omnes enim homines incorruptionis indumento amicientur: sed non omnes erunt diuinę glorię participes. Nudos autem eos appellat, qui sunt nudati gloria, inter quos seipsum quoq; collocauit Apostolus, docens & Corinthios, & omnes homines vti moderatione.

Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus

scimus grauati, eo quòd nolumus expoliari, sed superuestiri.

Ingemiscimus autem, non à corpore liberari cupientes, sed ab eius affectionibus & perturbationibus liberi esse desiderantes. Non enim corpus exuere, sed incorruptionem induere concupiscimus. Sciemus autem quomodo hoc erit.

Vt absorbeatur quod mortale est à vita.

Quemadmodum lux exoriens facit tenebras euanescere: ita etiam vita, in quam non cadit exitium & interitus, omnino tollit ac delet corruptionem & interitum.

Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus.

Nostra è superis effector sic dispensauit, & cùm videret Adæ transgressionem, medicamentum vulneri cōueniens parauit. Ipse etiam nobis arram spiritus largitus est. Hoc autem posuit, ex miraculis quæ fiebant per spiritum, veras esse de futuris promissiones ostendens.

Audentes igitur semper, & scientes quòd dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

Non dicit quòd longè sumus à Domino, dum sumus huic mortali corpori coniuncti: sed quòd non videmus nunc ipsum corporeis oculis, tunc autem & videbimus, & simul cum eo versabimur. Nunc enim, inquit, non videmus eas res quæ expectantur: sed eas per solam fidem cernimus, & propterea etiam desideramus ab hoc corpore excedere, & cum Domino versari. Docet autem per hæc, non timere mortem, sed hinc discessionem facile & toleranter ferre.

Et ideo contendimus, siue absentes, siue præsentes, placere illi.

Non sufficit enim fides ad salutem, sed conuenit benefactorem in omnibus colere & obseruare. Hoc autem Contendimus, posuit pro eo quod est, studium & animi alacritatem adhibemus. Ostendit autem etiam alia ratione esse necessariam virtutis possessionem.

Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi.

Non dixit, sisti, sed manifestari. Sufficit autem hoc & ad eos qui mala sua non sentiunt admonendos, vt suorum peccatorum vulneribus medeantur, vt non ea fiant manifesta omnibus. Et rursus alia ratione auget metum.

Vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

Cùm sit enim iustus iudex, pro ijs quæ in vita gesta sunt, dabit vnicuique conuenientem remunerationem. Simul autem ostendit tam quæ honorantur, quàm quæ puniuntur, animas vna cum corporibus retributionem accipere.

Scientes ergo timorem Domini, hominibus suademus. Deo autem manifesti sumus.

Hunc timorem impendentem habentes, eos qui de nobis falsas habent opiniones, corrigere conamur, & nostra quomodo se habent docere, licet rectè sciamus vniuersorum Deum omnia inspicere.

Spero autem & in conscientijs vestris manifestos nos esse.

Existimo autem vos nostra non egere oratione, vt qui institutum & scopum nostrum rectè sciatis.

Non iterum commendamus nos vobis: sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis, vt habeatis ad eos qui in facie gloriantur, & non corde.

Eos rursus sibi conciliauit, eis de sua in ipsum affectione ferens testimonium, non, inquit, nostra causa hæc dico, sed vt sciatis quomodo vos oportet vestrum Doctorem defendere, & aduersarios mendacij conuincere, qui veste duplici induti sunt, & alia quidem sentiunt: alia verò loquuntur.

Siue enim mente excedimus, Deo: sine sobrij sumus, vobis.

Σωφρονῶμεν, hoc est temperantiam, seu moderationem, appellauit humilitatem ἔκστασιν, hoc est mentis excessum, narrationē eorum quæ rectè gesserat. Vtraque autem, inquit, facio, recta ductus ratione.

Charitas enim Christi vrget nos: æstimantes hoc, quòd si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.

Hæc rursus priori consequentiæ coniunxit. Cùm enim dixisset, Et ideo contendimus siue præsentes, siue absentes, placere illi, necessario ostendit causam dilectionis. Incendimur, inquit, dilectione in Christū, reputantes quòd cùm nos omnes morti essemus obnoxij, solus pro nobis mortem subijt, vt spiritus vitam nobis procuraret. Qua de causa iustum existimauimus ei viuere, & nostram vitæ rationem ex eius legibus instituere, etenim nos ei hoc debemus.

Itaque nos ex hoc neminem nouimus secundum carnem. Etsi cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus.

Cùm enim mortem Domini mortem dissolutam esse didicerimus, nullum deinceps

Universidad de Deusto
Biblioteca

hominem mortalem esse scimus. Etsi enim ipse quoque Dominus habuit corpus patibile, tamen post passionem, id à corruptione, interitu, & morte alienum effecit.

ὥστε εἴ τις ἐν χριστῷ καινὴ κτίσις, quare si quis in Christo noua creatura, aut vt exposuit Theod. creatio. κτίσις enim vtrunque significat.

Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua.

Oportet ergo eos qui Christo credidérunt, tanquam in noua aliqua creatione vitam instituere, per sanctissimum enim baptismum renouati, peccati senió exuimus.

Omnia autem ex Deo qui nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis.

Dei ineffabilem benignitatem ostendit. Non enim inquit ipse nobis reconciliatus est, quamuis ipse esset qui per transgressionem iniuria erat affectus, sed nos sibi reconciliauit, non hominem intercessorem adhibens, sed vnigenitum filium pacis intercessorem constituens. Nobis etiam tradidit faustum reconciliationis nuntium.

Quoniam quidem Deus erat.

Hic est ponendum incisum.

In christo mundum reconcilians sibi.

Ipse enim vniuersorum Deus, per Christum cum hominibus reconciliatus est. Et quomodo?

Non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.

Dedit peccatorum remissionem, & nos elegit, ministros pacis.

Pro Christo ergo legatione fungimur.

Quoniam dixit eum fuisse præfectum pacis ministerio, necessario adducit legationem. Et ostendens esse fide dignam legationem, subiunxit.

Tanquam Deo exhortante per nos.

Quanam autem legatione fungitur?

Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo.

Sufficiunt quæ dicta sunt, etiam ad eos qui sunt valde peruicaces pudore afficiendos. Primum enim dixit, quòd illo interfecto non modo non succensuit, sed nos etiam legatos misit, vt omnibus hominibus persuaderet & eius clementiam reuereri, & Christi cædes admoneri, & creatori reconciliari, & Deo & Domino. Adijcit autem etiam ijs quæ prædicta sunt, passionis ignominiam.

Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

Cùm enim à peccato liber esset, mortem peccatorum subijt, vt hominum peccatum solueret, & id vocatus quod nos eramus, nos fecit id quod erat: Iustitiæ enim nobis opes donauit.

CAP. VI.

Adiuuantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.

Quoniam enim dixerat, pro Christo legatione fungimur, necessario docet, quòd qui legatione funguntur, eis opem ferunt quos exhortantur, vt diuinæ gratiæ lucrum accipiant, & non vacuam & inanem dispensationem ostendant, ei vitam contrariam præ se ferentes.

Dicit enim, tempore accepto exaudiui te, & in tempore salutis adiuui te. Esa.49.

Cùm ita fuit vsus prophetico testimonio, adhortationem amplificat.

Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.

Vita enim tendit ad finem, & nisi nunc fuerimus salutis participes; postquam hinc excesserimus, ea destituemur. Deinde persequitur labores quos pro illorum vtilitate suscepit.

Nemini dantes vllam offensionem: vt non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nos, sicut Dei ministros.

Adhibetur enim à nobis opera, vt ne minimam quidem vlli offensionem præbeamus, sed nos ipsos omnino Dei ministerio dignos ostendamus. Quænam sunt autem species huius ministerij?

In multa patientia in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis & carceribus, in seditionibus.

Varie dixit ea quæ extrinsecus inuadunt. Adijcit autem laboribus inuoluntarijs eos quoque quos sua sponte suscepit.

In laboribus, in vigilijs & ieiunijs, in castitate, & scientia, in longanimitate, & suauitate, in spiritu sancto, & charitate non ficta, in verbo veritatis, & virtute Dei.

Neque enim erat contentus ijs quæ ei extrinsecus afferebantur molestijs, sed ipse etiam excogitabat quomodo suum corpus castigaret, vt qui non solum ieiunaret, sed etiam vigilaret, & manibus laboraret. Hoc enim dicit, In laboribus. ἀγνότητα autem, hoc est puritatem, vocat pecuniæ contemptum. Neque enim vsum necessarium accepit à Corinthijs. Cognitionem verò seu scientiam, vt puto, vocat doctrinam, nam & ipsa quoque est laboriosa. Deinde longanimitatem seu lenitatem in alienos, benignitatem in suos, Sanctissimi spiritus obseruantiam, eius enim nutum sequebatur. Non fictam autem charitatem vocat sinceram & germanam, quæ non in figura cernitur, sed reipsa

reipsa confirmatur: Sermonem autem veritatis, prædicationem pietatis. Omnia autem diuinæ potentiæ attribuit, ea enim adiuuante se in his omnibus rectè gessit.

Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt seductores, & veraces: sicut qui ignoti, & cogniti, quasi morientes, & ecce viuimus, vt castigati: & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.

Omnia pugnant ex diametro, gloria & ignominia, maledictum & laus, mors & vita, gaudium & tristitia. Sed tamé & hæc & illa esse arma iustitiæ pronunciauit, & per ea quę sunt contraria vnam virtutem contemperauit. Nam neque gloria eum extulit: neque ignominia deiecit, nec eum laus inflauit: nec maledictum excruciauit. Sed per contraria ingrediens, mansit immutabilis. Dextra autem vocat ea quæ animo grata esse videntur: sinistra autem quę sunt contraria ab ea quæ est de rebus opinione imponens nomina. Iure autem admiranda sunt ea quæ sunt in fine. Cùm enim dixisset, vt mendici, non subiunxit, Necessarijs autem abundantes: sed, Multos autem locupletantes. Ab omnibus enim pecunias colligens, mittebat ad pauperes: & qui nihil habebat, cuiusuis piæ domus erat dominus.

Os nostrum patet ad vos Corinthy: cor nostrum dilatatum est.

Vestri amor hæc me cogit dicere, omnes enim vos in meipso circunfero, talis est enim natura charitatis, eorum qui illam possident corda lata efficit. Hoc autem significant ea quæ consequuntur.

Non angustiamini in nobis.

Qui enim est hostili in aliquem animo, vel ipsam eius memoriam è cogitatione sua ejicit.

Sed angustiamini in visceribus vestris.

Eos maximi criminis accusauit, vt qui eos in sui cordis latifundia se recepisse ostenderit, illos autem coarguerit, quòd nolint simili vti remuneratione, sed in vno homine sint anguſti. Vnde subiunxit.

Eandem autem habentes remunerationem, tanquam filijs dico.

Quoniam accusatione eos pupugit, eos filiorum appellatione mitigat.

Dilatamini & vos, nolite iugum ducere cum infidelibus.

Reddite mihi æqualem dilectionem. Ne imitemini boues qui alio deflectunt & iugum trahunt, incredulorum fraudem vestræ doctrinæ præferentes.

Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem consensus templo Dei cum idolis?

Per hæc autem omnia ostendit contrarios magistros esse iniquitatis & tenebrarum conciliatores, & ministros Diaboli. Belial enim appellauit Diabolum.

Vos enim estis templum Dei viui.

Deinde prophetico testimonio ostendit verum esse quod dicit.

Sicut dicit Deus. Quoniam inhabitabo in illis: et inambulabo inter eos, & ero illorum Deus & ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum: & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis: & ego recipiam vos, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, et filias, dicit Dominus omnipotens. Leuit.26. Hier.31. Esa.52.

Cùm per propheticam doctrinam eos cum aduersarijs congressionem sic fugere docuisset, & diuinis promissionibus eos esse consolatus, affert etiam ipse suâ admonitionem.

Has ergo habentes promissiones Charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei.

Spiritum hic vocat animam. Spiritus autem inquinamentum, communionem idolorum. Inquinamentum verò carnis, actionum iniquitatem.

Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus.

Non dicit contraria, eos quidem aliquando laudans, aliquando verò reprehendens, nam & in nonnullis se rectè gerebāt: & peccabant vt homines, & propter illa quidam laudat: propter hæc verò reprehendit. Eius autem scopus est & institutum, per laudes & vituperationes ipsos ad summam ac perfectam exercere philosophiam. Hic autem innuit fuisse aliquos ab illis impostoribus inductos, qui quas aduersus ipsum attulerant calumnias admiserant. Vnde se defendens, dicit, Neminem corrupimus. Non rem nostram propter plura habendi cupiditatem auximus. Pro eo quod est. Nec verbis fraudulentis vsi sumus, mendacium veritati admiscentes. nec propter pecuniam prædicauimus. Illud autem, Capite, dicit ijs qui sunt anguſti, & charitatem non possident. Hoc enim superius quoque dixit. Dilatamini & vos. Quoniam autem dixit. Non cum vllius iniuria rem nostram per plura habendi cupiditatem auximus, necessario subiunxit.

Non ad condemnationem vestram dico.

Pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pro eo quod est, non hæc dixi, vobis sordes exprobans.

Prædiximus enim quòd in cordibus nostris estis ad commoriendum & ad conuiuendum. Multa mihi fiducia est apud vos.

Vt patri apud filios: præceptori apud discipulos.

Multa mihi gloriatio pro vobis.

De vobis enim glorior: & fidem vestram vbique prædico.

Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.

Vestra enim recordatio omnis consolationis mihi causa est. Deinde rursus tentationes exponit.

Nam & cùm venissemus in Macedoniam, nullã requiem habuit caro nostra: sed omnem tribulationem passi sumus, foris pugnæ, intus timores.

Non solum enim me exercuit & retinuit ea quæ cum aduersarijs susceptæ est contentio: sed eorum etiam qui imbecilliores erãt me cura anxit. Verebatur enim ne se ad deteriora conuerterent.

Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in aduentu Titi.

Hic est eius scopus, & beati Titi virtutem ostendere, & eorum in ipsum dilectionem inflammare. Is enim has ferendi literas ministerio functus est, & ideo dixi, quod cùm apparuisset, sufficit ad malorum impetum discutiendum.

Non solum autem in aduentu eius, sed etiam in consolatione qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me.

Mihi etiam auxit lætitiam ijs quæ de vobis narrauit, renuntiauit enim quomodo videraretis me videre: & quomodo admissa delicta ægrè ferretis, & quantam pro me cum aduersarijs meis æmulationem ac contentionem suscepistis.

Ita vt magis gauderem, quoniam etsi vos contristaui in epistola, non me pœnitet, etsi pœniteret.

Hæc enim cùm resciuissem, maximam accepi lætitiam, etsi valde dolerem quod vos molestia afficere coactus sim per illas literas.

Videns quòd epistola illa, etsi ad horam vos contristauit: nunc gaudeo non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

Etsi enim illæ literæ vos ad tempus tristitia affecerunt, sed vobis maximam vtilitatẽ attulerunt, ego autem gaudeo, vt qui non nudam tristitiam, sed tristitiæ fructum videam. Illa enim tristitia germinauit laudabilem pœnitentiam.

Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Sæculi autem tristitia mortem operatur.

De peccatis enim dolere, veram salutem comparat. Mundi autem tristitiam vocauit, quæ pro pecuniæ iactura, pro filiorum vel vxorum morte suscipitur, cuius immoderatio scit mortem afferre. Quocirca sæpe etiam pœnitentia ducuntur, qui supra modum luxerint. Qui autem peccatum deflent, etiamsi immoderatè lrxerint, lætitia fruuntur, pœnitentiã minimè admittentes.

Ecce enim hoc ipsum secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam.

Cùm enim literarum reprehensionem suscepissetis, omne quidem studium ad excusationem contulistis, aduersus eos autem qui peccarant indignationem armauistis: diuinum verò metum suscepistis, quinetiam nos ardentius quàm antea desideraſtis, iusta autem susceptæ æmulatione, pro legibus quas transgressi estis luxistis.

In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse in negotio.

Apertè ostendistis vos non esse lætatos ijs quæ ab illis malè facta sunt. Hoc enim dicit illud, vt puri essetis.

Igitur etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit iniuriam, nec propter eum qui passus est, sed ad manifestandam solicitudinem vestram pro vobis coram Deo.

Vt ostendit rerum exitus, illam vestra causa epistolam scripsimus, vt vestra in nos aperiretur affectio. Eum autem qui fecit iniuriam dixit eum qui est fornicatus. Eum autem qui passus est, patrem. Nam vel mortuus iniuria affectus est, cùm violatum esset eius cubile.

Ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra abundantius magis gauisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus eius ab omnibus vobis. Etsi quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus.

Valde autem lætatus sum quòd Titus vestri memoriam in animo gestaret, omnium vestrum charitatem prædicans, & experientia didicit vera esse quæ à me sæpe de vobis dicta sunt.

Sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est.

Nihil enim vnquam falsi dicere in animum

mum induximus: sed vobis etiam veram doctrinam tradidimus: & vestras laudes veritate exornauimus.

Et viscera eius abundantius in vobis sunt, reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum.

Admodum bene autem in vos affectus est, & vestri nunquam obliuione delendam memoriam circunfert, narrans quidem quo modo eius suasionibus cesseritis, & quantum ei præmium obtuleritis, qui eum vt patrem honoretis, & tanquam spiritalem præsidem vereamini.

Gaudeo, quòd in omnibus confido in vobis.

Ego autem lætitia plenus sum, quòd vos fidenter arguo & increpo: & rursus de vobis laudo, à veritate non excido. Oportet ergo nos etiam, tam qui docemur, quàm qui docemus, hinc vtilitatis characterem seu exemplum sumere, & doctorem quidem imitari doctorem orbis terrarum, & in tempore arguere, & increpare opportunè, & admonere, & hortari, & excitare laudibus: eos autem qui doctrina fruuntur, parere ijs qui docent, & cum desiderio & timore doctrinæ fluenta susçipere, & per eiusmodi irrigationem, ferre Seruatori Christo fructum. Cum quo sanctissimo Spiritui gloria, honor, potentia, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. AMEN.

TOMVS SECVNDVS.

CAP. VIII.

Fratres, non est in Græco Theod.

NOtam autem facimus vobis fratres gratiam Dei, quæ data est in ecclesiis Macedoniæ.

Postquam superiora de beato Tito exposuit, & laudibus eos satis præparauit, subiunxit, Gaudeo quòd in omnibus confido vobis. Rebus autem ipsis suam fiduciam ostendit: & vt sanctis prouidet aut adhortatur. Ac primum quidem Macedonum sinceram fidem exponit, & quæ pro ea certamina susceperint, & quàm magno & excelso animo fuerint in paupertate. Dei autem gratiam vocauit bonorum possessionem, non liberum arbitrium eijciens, sed docens quòd per diuinum auxilium cogi possunt opes virtutis.

Quòd in magno experimento tribulationis abundantia gaudij ipsorum fuit, & altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum.

Maximum eis texuit encomium. In animi enim ægritudine eos tranquillo animo ostendit, & in extrema paupertate esse magnificentia diuites. Cùm enim fluctib' vndiquaque obruerentur, vt qui secundis fluctibus feruntur gaudent & cùm eorum quę sunt necessaria inopia laborent, ostendunt animi magnitudinem, tanquam qui diuitijs affluant.

Quia secundum virtutem, testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarij fuerunt, cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam & communicationem ministerij in sanctos.

Fero enim eis testimonium quòd animi promptitudine vires vicerunt, & nostram adhortationem anticiparunt, ipsi nos rogantes vt sanctorum, subuentionis curam gereremus. Gratiam autem & communicationem vocauit eiusmodi subuentionem. per vtraque docens esse lucrum eius qui impertit. Qui enim subsidium ferunt, erunt subsidij socij & participes.

Et non sicut sperauimus, sed seipsos dederunt, primum Domino, deinde nobis, per voluntatem Dei, ita vt rogaremus Titum, vt quemadmodum cœpit, ita et perficiat in vobis etiam gratiam istam.

Illud, Non sicut sperauimus, non dicit de sententia, sed de pecuniæ multitudine, respicientes expectauimus nos parum pecuniæ collecturos, sed paupertatem vicit magnificentia. eorum autem causa erat amor in Deum, se enim Deo dedicauerant, & nobis itidem, vt Dei ministris. Cùm ergo hoc eorum studium vidissemus adhortati sumus Titum vt ad vos curreret, & quæ præcesserat doctrinæ finem imponeret. Cùm eos Macedonum laudibus sic excitasset, institutionem deinceps incipit.

Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni solicitudine, insuper & charitate vestra in nos, vt & in hac gratia abundetis.

Spiritales gratias eis in mentem reuocauit. Alij enim per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ, secundũ eundem spiritum, alij autem fides in eodem spititu. De mutua etiam dilectione eis tulit testimonium, per laudationem eis magnificentiam procurans.

Non quasi imperans dico, sed per aliorum solicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenuum bonum comprobans.

Hæc autem dixi, non iubens, sed consulens, & probatos volens ac spectatos efficere, ea enim de causa etiam ostendi Macedonum animi promptitudinem. Deinde adducit maximum exemplum.

Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quòd propter vos egenus factus est, cùm esset dives: vt illius inopia vos diuites essetis.

Respicite

Universidad de Deusto
Biblioteca

Respicite enim ad vniuersorum effectorem & Dominum vnigenitum Dei filium, qui causâ nostræ salutis extremam paupertatem suscepit, quæ ex paupertate oriuntur nobis diuitias procurans.

Et consilium in hoc do. Hoc enim vobis vtile est, qui non solum facere sed & velle cœpistis ab anno priore. nunc autem & facto perficite, vt quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit etiam perficiendi ex eo quod habetis.

Hæc autem dico vestræ vtilitatis curam gerens, & vestri animi promptitudinem cognoscens, eam enim iam olim nobis aperuistis. Oportet ergo animi promptitudini rerum quoque accedere testimonium. Per id enim quod est velle, animi promptitudinem significauit. Ita enim interpretatur in ijs quæ sequuntur.

Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet.

Oportet enim esse perfectam animi promptitudinem, ea autem quæ offeruntur solet viribus metiri vniuersorum Deus, non enim quantitatem sed mentis qualitatem respicit.

Non enim vt alijs sit remissio, vobis autem afflictio: sed ex æqualitate, in præsenti tempore, vestra abundantia, illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat

Exod.16. *æqualitas, sicut scriptum est, Cui multum non abundauit: & qui modicum, non minorauit.*

Perfectionem quidem definit Dominus omni ex parte perfecto pecuniæ contemptu, & voluntaria paupertate. Docuit tamen, quòd etiam absq; perfectione potest quispiam æternam vitam consequi. Ab adolescente enim interrogatus, Quid faciens

Matth. 16. Luc.10. vitam æternam possidebo, perfectionis doctrinam non ei statim tradidit: sed alia præcepta in memoriam reuocat. Cùm autem ille dixisset, se omnia implesse, tunc vt à curis remotam & possessionibus carentem vitam sequereretur, hortatus est. Hæc cùm didicisset diuinus Apostolus, non quæ magna sunt statuit, sed imbecillitate animi leges metitur. Quocirca dixit, Non vt alijs remissio: vobis autem afflictio, & iussit vt impertirent ex ijs quæ superabant: & lucrũ quod ex eo prouenit ostendit. Vt etiam illorum superabundantia sit ad id quod vobis deest. Retributio, inquit, erit maxima: & dantes quæ sunt minora, quæ sunt maiora accipietis. Laude enim dignæ tolerantiæ cum eis eritis participes. Valde autem opportunè adiecit etiam testimoniũ, etenim in collectione mannæ eandem æqualitatem ostendit Dominus, nihil enim profuit ei qui plus collegerat. Munificus enim Deus dono mẽsuram coniunxit.

Gratias autem ago Deo, qui dedit eandem solicitudinem pro vobis in corde Titi, quòd exhortationem quidem suscepit: sed cùm solicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.

Rursus Titi amorem in ipsos significauit, hoc agens vt illius suasionibus eos obedientiores efficiat.

Misimus etiam cum illo fratrem nostrum, cuius laus est in Euangelio per omnes ecclesias, non solum autem, sed & ordinatus est ab ecclesijs comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ administratur à nobis ad Domini gloriam & destinatam voluntatem nostram.

Hæc quæ dicta sunt, beatissimum Barnabam describunt. Ipse enim etiam Antiochiæ cum beato Paulo ordinatus est, cùm dixisset diuinus spiritus, Segregate mihi Barnabam & Saulum ad opus ad quod vocaui ipsos, & Hierosolymis postea vnà cum ipso cum cæteris Apostolis fœdus iniit. Petrus enim, inquit, & Iacobus, & Ioannes, qui videbantur esse columnæ dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis: vt nos quidẽ ad gentes: illi autem ad circumcisionẽ. Vt solorum autem pauperum meminissemus, eos in præsentia in memoriam reuocauit. Dixit enim. Comes peregrinationis nostræ ordinatus est cum hac gratia quæ administrata est à vobis, hoc est, sanctorum subsidio. Deinde subiunxit, Ad ipsius Domini gloriam, & nostram animi promptitudinem. Ipse enim propterea laudatur, nos autem nostrã animi promptitudinem ostendimus. Dicit etiam quanam de causa tantum virum miserit.

Act.13. Act.15.

Vitantes hoc ne quis nos vituperet in hac plenitudine quæ ministratur à nobis.

Venit enim nobis in mentem vt suspicemur, ne quis collectæ pecuniæ videns multitudinem, aliquid aliud existimet, ea de causa multos, eosque admirabiles viros, ad huius ministerij societatem adsumo.

Prouidemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.

Non contenti enim solo Domini testimonio, volumus etiam homines ea quæ in nobis bona sunt cognoscere, & ex ea re fructum percipere.

Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probauimus in multis sæpe solicitum esse, nunc autem multo solicitiorem confidentia multa in vos.

Hunc quidem etiam laudauit: non declarauit autem quisnam sit. Quidam dicunt eum esse Apollo, quandoquidem eum etiam missurũ est pollicitus in priore epistola.

Sive

Sive pro Tito, qui est socius meus, & in vobis adiutor, sive fratres nostri Apostoli ecclesiarum, gloria Christi.

De Tito ergo hoc dico, quòd fuit mihi etiam prædicationum socius, & est ad vestram vtilitatem adiutor. De alijs autem, quòd sunt fratres vestri, & ecclesiarum Apostoli, & gloria Domini Christi: Qui enim vident eorum virtutis splendorem, laudant Deum qui ab eis prædicatur.

Quæ, non est in græco, sed tantum articulus ϯ.

Ostensionem ergo quæ est charitatis vestræ, & nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in facie ecclesiarum.

Charitatis ergo vestræ omnes opes aperite: & meas vestri laudes confirmate. Omnes enim ecclesias per hæc honorauerit is.

CAP. IX.

NAm de ministerio quod sit in sanctos, ex abundanti est mihi ad vos scribere. Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno præterito.

Cùm illa de ijs quæ ad necessitatem subministrabantur esset persecutus, superuacaneam vocauit ad munificentiam exhortationem: non superuacaneam reuera existimans, sed hac compendiaria dicendi ratione ad maiorem munificentiam excitans. Qua de causa & de eorum animi promptitudine tulit testimonium, & eam dicit olim Macedonibus significasse, ita vt illi ex eo fierent promptiores. Hoc enim subiungit.

Et vestra æmulatio prouocauit multos.

AEquum est autem vti diuinum Apostolum admiremur, eius spiritalem contemplantes sapientiam. Per Corinthios enim Macedonas: per Macedones verò, Corinthios ad bonum opus adhortatus est.

Misimus autem fratres: vt ne quod gloriamur de vobis euacuetur in hac parte. vt, quemadmodum dixi, parati sitis: ne cùm venerint Macedones mecum, & inuenerint vos imparatos, erubescamus nos, vt non dicamus vos, in hac substantia.

Post substantia, deest gloriationis.

Ostendit se laborare, & ne falsi arguantur laudes, timere: vt & suæ, & magistri gloriæ curam gerentes, efficiantur munifici ad pecuniam impertiendam.

Necessarium ergo existimaui rogare fratres, vt præueniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tanquam auaritiam.

Impertitionem nequaquam vocauit humanitatem, sed gratiam, & communicationem, & benedictionem. Iubet autem eam fieri cum lætitia. Hoc enim dixit, Quasi benedictionem, & non tanquam auaritiam. Qui enim est auarus, excruciatur. Qui autẽ est magnificus, lætatur. Quoniam autem mentis liberati communicationis mensuram credidit, de eo necessario suadet ea quæ sunt consentanea.

Hoc autem dico, qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.

Translatione admodum aptè vsus est: & talem munificentiam nominauit semen, beneficentiæ fructum multiplicem significans. Ostendit etiam eos, qui vtuntur parsimonia, cùm dicit messem seminis quantitatem consequi. Deinde rursus arbitrio reliquit.

Vnusquisque prout destinauit in corde suo: non ex tristitia, aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus.

Hoc etiam scribens ad Romanos, dixit, Qui miseretur in hilaritate. Oportet enim animi alacritatem suppeditationem pecuniæ præcedere. Deinde eis bene precatur, paternam beneuolentiam ostendens.

Rom.12.

Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est, Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi.

Psal.111. Seculi, non est in græco.

Et diuinorum donorum diuitias, & bonorum & ex virtute factorum copias eis petijt. Omnem enim gratiam dicit dona, seu charismata. Opus autem bonum species virtutis. Opportunè autem adduxit etiam propheticum testimonium, apertè docens quòd pecuniæ contemptus parit vitam æternam.

Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: vt in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.

Non temere cum suasione coniunxit precationem, sed docens opes diuinæ potentiæ & quòd ipse quidem potest omnibus bona suppeditare, ipse enim & sementem dedit ab initio hominibus: Ipse quoque id in terram deiectum nutrit: & ex eo præbet hominibus nutrimentum. Vestræ tamen vtilitatis curam gerens, vult eos qui indigent, à vobis accipere necessaria. Sementem autem rursus vocauit beneficentiam. Iustitiæ autem fructus, seu prouentus, aut, vt Græcum melius exprimamus, germina, vtilitatem quæ ex ea germinat: Simplicitatem autem munificentiam. Qui enim superfluis reputationibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

vtitur,is parcitatis,& illiberalitatis vitium facilè admittit.

Quoniam ministerium huius officij non solum supplet ea quæ desunt sanctis,sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino per probationem ministerij huius glorificantes Deum.

Ne existimetis, inquit, rem vnam hac ex re rectè geri,& solum sanctorum inopiæ succurri,nam alios quoque fructus multo maiores producit.Efficit enim vt per omnia vniuersorum Deus laudetur. Dicit autem etiam propter quæ laudetur.

In obedientia confessionis vestræ in Euangelio Christi, & simplicitate communicationis vestræ in illos,& in omnes, & in ipsorum obsecratione pro vobis,desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

Videntes enim quomodo diuinam quidem prædicationem susceperitis,quomodo autem vos ipsos Domino subieceritis: aspicientes etiam in sanctos munificentiam, non illos solos qui agunt Hierosolymis,sed qui sunt vbique terrarum, Deum qui horum causa est gloria afficiunt. Vos quoque quæ ab illis pro vobis offeruntur, precum fructus percipitis. Vos enim valde desiderant,dum Dei in vos munificentiam intelligunt.

Gratias ago Deo super inenarrabili eius dono.

Mos est Apostolo Deum laudare,quando diuinam aliquam dispensationem persequitur.Cuius autem donum est inenarrabile, quomodo potest eius substantia comprehendi? Cùm hæc de sanctorum subuentione esset persecutus, incipit deinceps aduersus illos impostores accusationem texere. Ipsos quoque tangit Corinthios,innuens, quòd ab alicuius ex illis mendacijs seducti essent.

CAP. X.

Ipse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos,absens autem confido in vobis. Rogo autem vos ne præsens audeam per eam confidentiam qua existimor audere in quosdam,qui arbitrantur nos tanquam secundum carnem ambulemus.

Qui ex Iudæis crediderant, & legalem vitę institutionę rationem persequi iubebant, diuinum Apostolum maledictis impetebant,vilem quidem appellantes,& idiotam, dicentes autem ipsum clam quidem legem seruare,apertè autem hoc non facere, propter eorum imbecillitatem qui ex gentibus crediderant.Secundum carnem enim ambulare, posuit pro eo quod est, Secundum legem viuere.Illud autem,Ipse ego Paulus,magnam habet emphasim authoritatis Apostolicæ. Eis enim in memoriam reuocauit miracula quæ apud eos facta sunt, & donorum quæ eis per ipsum donata sunt. Christi quoque mansuetudinis & benignitatis meminit, docens quòd cùm esset eius æmulator,moderatione vtitur,& Apostolicam nõ ostendit potestatem.

In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus.

Carne enim tecti, carnis affectiones non sequimur.

Nam arma militiæ nostræ, non carnalia,sed potentia Deo ad destructionem munitionum.

Habemus enim arma, dona spiritus,per quæ victores euadimus,& eos qui resistunt Domino subijcimus. Deinde munitiones apertius ostendit.

Consilia destruentes,& omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

Quemadmodum sanctos vocauit templa Dei,ita eos qui se impietati manciparunt; munitiones Diaboli.Eos,inquit,veluti bello captos ducentes ex acie,ad vniuersorum Regem adducimus, & vt eius legibus viuãt efficimus.

Et in promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam,cùm impleta fuerit vestra obedientia.

Patientiæ causam expositi. Expectamus, inquit, vt sermone & adhortatione plurimis persuadeamus: deinde ita puniamus eos qui plurimum conantur resistere.

Quæ secundum faciem sunt videte?

Legendum est per interrogationem. Vultis,inquit, vnumquenque nostrum probare,& nostra examinare? Hoc ergo exactè facite.

Si quis confidit sibi Christi se esse,hoc cogitet iterum apud se,quòd sicut Christi ipse est, ita & nos.

Quod ad ipsam, inquit, cognominationem attinet, non sumus inferiores. Christi enim appellatione nos quoque illustramur. Valde autem sapienter, factorum comparationem extremo loco posuit: primam autẽ posuit æqualitarem quæ est ex appellatione. Deinde subiungit.

Nam etsi amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non ad destructionem vestram: non erubescam.

Ostendit se lubenter prętermittere donorum diuitias,potestatem autem se accepisse dixit ad ædificationem,& non ad destructionem, ostendens illos facere contrarium, & nolle quidem ædificationem, alienos autem

rem labores conari destruere.

Autem non est in græco.

Vt autem non existimer tanquam terrere vos per epistolas.Quoniam quidem epistolæ, inquiunt, graues sunt,& fortes,præsentia autem corporis infirma & sermo contemptibilis.

Hæc de ipso dicere consueuerant,qui calumnijs aduersus ipsum vtebantur. Absens quidem verba loquitur magnifica,præsens autem,vilis est,& abiectus, & admodum indoctus.

Hoc cogitet qui eiusmodi est,quòd quales sumus verbo per epistolas absentes,tales & præsentes in facto.

Possumus Apostolicæ dignitatis aperire magnitudinem, & res ostendere re literis consentire.

Non enim audemus inferere aut conferre nos quibusdam, qui seipsos commendant,sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes,& comparantes nosmetipsos nobis.

Obscurè scripsit hunc locum,authores nolens apertè redarguere. Hoc autem dicit,illi in seipsos respicientes, se solos maximos existimant. Absit autem vt nos nostra,sicut illi,æstimemus. Hoc autem docet apertius per ea quæ sequuntur.

Nos autem non in immensum gloriabimur: sed secundum mensuram regulæ, quæ mensus est nobis Deus mensuram pertingendi vsque ad vos.

Mensuram regulę vocauit gratiam à Deo datam.Hanc enim munificus Deus impertijt ijs qui credunt.Hoc etiam dixit scribens ad Romanos. Vnicuique vt Deus partitus est mensuram fidei.Dicit autem. Magnificè de nobis ipsis sentiendi immoderationem amputamus:ad datam autem gratiam respicimus. & scimus quòd noster cursus ad vos vsq; peruenit. Id enim docent quæ sequuntur.

Rom.12.

Non enim quasi non pertingentes ad vos,extendimus nos. Vsque ad vos enim peruenimus in Euangelio Christi,non in immensum gloriantes in alienis laboribus:spem autem habentes crescentu fidei vestræ in nobis magnificari secundum regulam nostram in abundantia: etiam in illa quæ vltra vos sunt euangelizare.

Nos data mensura vsi sumus: & nostra ad illam vsque metimur. Scimus autem quòd etiam ad vos vsque venimus,& ad vos diuinum Euangelium attulimus.Speramus autem etiam vlterius progredi, vobis scilicet fide confirmatis,& de nostris laboribus testimonium ferentibus. Absit enim vt propter alienos labores nos iactemus.Hoc enim dixit.

Non in aliena regula in ijs quæ præparata sunt gloriari.

Eos autem significat qui & ijs qui nondum crediderunt nolunt prædicare,eos autem qui prædicationem acceperunt conantur corrumpere. Quia autem sæpe vsurpauerat hoc verbum, Gloriemur,ne quis eum verè gloriari,& de se magnificè sentire existimaret,necessario subiunxit.

Qui autem gloriatur,in Domino glorietur.

Non enim in nobis ipsis gloriamur, nobisque placemus,sed in donis diuinis exultamus.

Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est,sed quem Deus commendat.

Non enim oportet nobis ipsis de virtute ferre testimonium, sed diuinam expectare sententiam. Deinde cùm esset suas laudes persecuturus,aures eorum præmunit, eam rem appellans stultitiam.

CAP. XI.

Vtinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ.

Noui,inquit, quòd non oportet eos qui prudentia & ingenij solertia ornati sunt, proprias laudes recensere:sed hoc cogor facere. Sustinete ergo paruam insipientiam. Deinde etiam moderatius ac lenius.

Sed & supportate me.

Porro autem ostendit etiam qui sit scopus & institutum eorum quæ dicta sunt.

AEmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua: ita corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo.

Fui vester pronubus, & nuptiarum coniciliator & intercessor. Per me sponsi dona accepistis. Qua de causa de vobis zelotypiam concipio,metuens ne vestram simplicitatem horum superet astutia. Totam ergo ecclesiam nominauit virginem, sinceritatem fidei ita vocans. Neque enim omnes qui credunt, profitentur virginitatem: sed oportet omnes ornari sincera & vera fide. Valde autem appositè non Diaboli sed serpentis meminit, ostendens eos quoq; sicut & serpentem effectos esse membra Diaboli. Quinetiam ipsum damnum vocauit corruptionem,quandoquidem ipsos quoque nominauit virginem.

Nam si is qui venit, alium Christum prædicat quem non prædicauimus,aut alium spiritum accipitis,quem non accepistis,aut aliud Euangelium quod non recepistis, rectè pateremini.

In eos qui decepti sunt accusationem tran

 stulit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

stulit: & apertè ostendit quænam absurditas sequatur ex deceptione. Cur enim, inquit, seducti estis? Alium vobis Iesum prædicarunt: alia autem Spiritus dona præbuerant: aliud tradiderunt Euangelium.

Existimo enim nihil me minus fecisse à magnis Apostolis.

Sed est, inquit, superuacaneum nostra cũ ijs conferre. Existimo enim nos non distare à magnis veritatis prædicatoribus. Porro autem hoc etiam temperauit moderatione. Non enim dixit, AEqualis sum magnis Apostolis. Sed Existimo, hoc est, puto me nihil ab eis distare.

Nam et si sum imperitus sermone, sed non scientia.

Poterat quidem dicere Apostolorum principes esse idiotas, sed de illis nihil dixit: De seipso autem dixit, Linguam quidem habeo ineruditam: sed mentem Dei cognitione exornatam.

In omnibus autem manifestus sum vobis.

Horum autem vos quoque estis testes, nostra enim vobis manifesta fuerunt.

Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, vt vos exaltemini? Quoniam gratis Euangelium Dei euangelizaui vobis.

Huius, inquit, vt est verisimile, accusor, quòd magna apud vos moderatione vsus sum, & dum Euangelium prædicarem, ne necessarium quidem à vobis alimentum accepi.

Alias ecclesias expoliaui, accipiens stipendia ad ministerium vestrum.

Necessarium alimentum. Rectè autem posuit, Stipendium, quoniam militiæ antea meminerat. Dixit autem se expoliasse alias ecclesias, quoniam dum prædicaret Corinthijs, alebatur ab alijs.

Et cùm essem apud vos, & egerem, nulli onerosus fui. Nam quod mihi deerat suppleuerunt fratres qui venerunt ex Macedonia.

Per omnia, & illorum sordes ac parcitatem, & suam munificentiam ostendit. Apud vos, inquit, fui, diuinam prædicationem afferens, & indigentia laboraui, nec vos grauare sustinui. Macedones enim suppleuerunt quod mihi deerat. Hæc autem est maxima Corinthiorum accusatio. Cùm enim apud eos versaretur Apostolus, nutriebatur ab alijs. Ne autem existimarent eum hæc dicere vt aliquid acciperet, necessario subiunxit.

Et in omnibus sine onere me vobis seruaui & seruabo.

Et ne quis existimaret eum eiusmodi tantum verbis esse vsum, adiecit etiam iusiurandum.

Est veritas Christi in me, quoniam gloriatio hæc non infringetur in me in regionibus Achaiæ. Lo mu, non est in gran Theod.

Nemo, inquit, os meum obstruet, nec huius meæ magnificentiæ priuabit gloriatione. Deinde cùm sciret grauia esse quæ dicebantur, adducit eorum moderationem.

Quare? quia non diligo vos? Deus scit.

Testatione omnem malam suspicionem expulit. Cur ergo non capis?

Quod autem facio, & faciam, vt amputem occasionem eorum qui volunt occasionem: vt in quo gloriantur inueniantur sicut & nos.

Aduersariorum gratia hoc facio, eis de nobis maledicendi occasiones amputans. Ostendit autem eo se verbo iactare, sed claram rei augustiæ studere. Hoc enim dicit paulò post. Sustinetis enim si quis vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis accipit.

Nam eiusmodi pseudapostoli sunt operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Et non mirum. ipse enim Satanas transfigurat se in Angelũ lucis. Non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ, quorum finis erit secundum opera ipsorum.

Mos est Diabolo diuina imitari, & aduersus prophetas quidem pseudoprophetas producere. Angelorum autem figuram imitari, & homines decipere. Non est ergo mirum, si isti etiam Apostolicæ appellationis personas induerint, & doli auxilio ad homines decipiendos vsi sint. Habebunt autem propediem suorum studiorum fructus.

Iterum dico ne quis me putet insipientem esse: alioqui velut insipientem accipite me, vt & ego modicum quid glorier.

Cùm sæpe aggressus esset propter discipulorum vtilitatem suos labores persequi, à sua rursus modestia refrenatus est. Et hic ergo etiam adhortatur, ne videatur apud eos se insipienter gerere. Sin autem non creditis, inquit, sustinete vt insipientem.

Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ.

Lex est Domini, quæ docet, quando hæc omnia feceritis, dicite, Luc. 17. Serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Ea de causa dixit diuinus Apostolus, Quod loquor non loquor secundum Dominum, pro eo quod est, Præter eius legem hæc loquor. Ne quis autem existimaret omnem eius doctrinam vocari insipientiam, necessario adiecit, In hac substantia gloriationis. Insipientem, inquit, meipsum nomino in eiusmodi verbis.

Quoniam multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor.

Secun-

Secundum carnem appellauit hic externa, diuitias, nobilitatem, eloquentiam. Etenim aduersarij, vtpote Hebræi, se iactabant, & Abraham patriarcham in medium adducebant.

Libenter enim sufferetis insipientes, cùm sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit. Secundum ignobilitatem dico.

Ostendit illos se temere de pecuniæ contemptu iactare. Ea enim de causa addidit illud, si quis exedit, et si quis accipit. Illud autẽ, Si quis vos in faciem cædit, pro eo quod est, Execratur, contumelia afficit. Hoc enim subiunxit. Secundum ignominiam dico, pro eo quod est, Propter eam quæ vobis ab illis affertur ignominiam hoc dixi.

Quasi nos infirmi fuerimus in hac parte.

Vos nos existimatis nihil tale facere propter imbecillitatem.

In quo quis audet, in insipientia dico, audeo & ego.

Quod autem dictum est mitigauit, appellans stultitiam. Docet autem quòd nec contumelia afficere, nec exedere, nec accipere audet, sed suos labores ostendere. Ac primum quidem ponit illa quæ ab eis vt magnifica afferebantur, docens quòd nec in illis quidem eum superant.

Hebræi sunt, & ego. Israelitæ sunt, & ego. Semen Abrahæ sunt, & ego.

Hæc posuit vt quæ ab illis dicerentur, & in eis quidem ostendit æqualitatem: in rectè factis autem quæ ab animi sententia proficiscuntur, ostendit se esse superiorem.

Ministri Christi sunt, vt minus sapiens dico, plus ego.

Rursus adiecit illud, Desipiens, vt ostendat se cogi hæc dicere præter sententiam. Dicit autem etiam quanam eos ratione antecellat, non adducens in medium miracula, nec & mortuos qui surrexerunt, nec claudos qui cucurrerunt, nec Dæmones qui fugati sunt, nec quæ vniuerso terrarum orbi allata est, salutem: sed ea quæ pro Euangelio perpessus est.

In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui.

Hoc est, scapha dissoluta, perpetuo noctu & diu huc & illuc à fluctibus ferebar. Quadraginta autem plagas vna minus solent inferre Iudæi.

In itineribus sæpe.

Prædicationis enim gratia viæ labores suscepi.

Periculis fluminum.

Ea enim in itinere cogebar traijcere.

Periculis latronum.

Qui in via aggrediuntur.

Periculis ex genere.

Iudæos intellexit.

Periculis ex gentibus.

Clarum est quod dicitur.

Periculis in ciuitate.

Significauit insurrectiones quæ aduersus ipsum factæ sunt.

Periculis in solitudine.

Loca enim deserta sæpe solus traijcere coactus est.

Periculis in mari.

Nauigatione enim vsus est, dum & insulas & continentem pietate implere satageret.

Periculis in falsis fratribus.

Ex sublimi enim Diabolus iniecit zizania.

In labore & ærumna.

Illo quidem docendi, hoc verò operandi.

In vigilijs multis.

Nam ne in vinculis quidem se somno dedebat, vt testantur quæ ab eo Philippis facta sunt.

In fame & siti.

Hæc sunt inuoluntaria.

In ieunijs sæpe.

Hoc est voluntarium.

In frigore & nuditate.

Hoc est inopiæ & extremæ paupertatis.

Præter illa quæ extrinsecus sunt.

Pauca, inquit, ex multis coactus sum referre.

Instantia mea quotidiana.

Agor, inquit, feror, & circumagor quotidie in concilia, in carceres, in iudicia.

Solicitudo omnium ecclesiarum.

Quòd si etiam cessauerint qui me persequuntur, ipsa me ecclesiarum cura consumit ac liquefacit. Vniuersi enim orbis terrarum curam sustineo.

Quis infirmatur, & ego non infirmor?

Non dixit, Compatior, aut misereor, sed infirmor. Tanquam enim ipsa infirmitate circundatus, ita excrucior & angor.

Quis scandalizatur, & ego non vror?

Dum alij scandalizantur, ego vror & incendor.

Si gloriari oportet: quæ infirmitatis meæ sunt gloriabor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ostendit se potuisse quidem gratiam ostendere, existimauit autem sibi magis conuenire tolerantiam.

Deus & pater Domini nostri Iesu Christi qui est benedictus in sæcula, scit quòd non mentior.

Illud, Deus, rursus diuidamus à Patre. Noster enim Deus est, sed pater Christi.

Damasci præpositus gentis Aretæ regis, custodiebat ciuitatem Damascenorum, vt me comprehenderet: & per fenestram in sporta demissus sum per murum, & sic effugi manus eius.

Periculi magnitudinem per mendacium fugæ ostendit.

CAP. XII.

SI gloriari oportet (non expedit quidem) veniam autem ad visiones & reuelationes Domini.

Mihi quidem non est vtilis eorum narratio, sed vobis. Vestræ ergo vtilitatis curam gerens, ea cogor dicere, quæ mihi ipsi non puto conducere.

Scio hominem in Christo, ante annos quatuordecim (siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit) raptum huiusmodi vsque ad tertium cœlum. Et scio huiusmodi hominem (siue in corpore, siue extra corpus nescio, Deus scit) quòd raptus est in paradisum, & audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor, pro me autem nihil, nisi in infirmitatibus meis.

Multas quidem vidimus reuelationes, vt ipse etiam dixit. Veniam enim, inquit, ad visiones & reuelationes Domini. Vnam autem dixit coactus, & eam alij personæ attribuit. Noui enim, inquit, hominem, non me ipsum. Dicit autem etiam tempus, docens quòd propter illos hæc dicere coactus est. Cùm enim quatuordecim anni præterijssent, non est elocutus ea quæ vt videret dignus est habitus. Illud autem, vsque ad tertium cœlum, nonnulli quidem dixerunt eũ dixisse per tertiam partem distantiæ à cœlo ad terram se fuisse quidem subuectum, & arcana verba audiuisse, quæ quidem non dixit non licere homini audire, sed loqui. Si enim non licuisset homini audire, quomodo ipse audijt? Sed audijt quidem, ea autem effari non ausus est. Nonnulli autem dicunt verba esse res, vidisse enim ipsum paradisi pulchritudinem, & sanctorum quæ in illo sunt choreas, & numerosam ac modulatam hymnorum vocem. Sed quid horum verum ac certum sit, is nouit qui ea contemplatus est. Nos autem ad ea quę sunt proxima interpretanda aggrediamur.

Nam et si voluero gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicam.

Quoniam sæpe seipsum appellauit insipientem: ne quis ideo existimaret falsa esse quæ dicuntur, necessario ostendit eorum veritatem.

Parco autem ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

Propterea vereor omnia dicere, ne de me maiorem quàm de homine quis opinionẽ concipiat. Hoc enim etiam in Lycaonia factum est. Cùm enim eum esse Deum putassent, tauros sacrificare conati sunt: sed disrupta veste ostendit quam habuit naturam. Act. 14.

Et ne magnitudo reuelationum extollat me: datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ, vt me colaphizet.

Per hæc rursus ostendit se multis dignatum esse reuelationibus. Ideo enim dicit, Vtilitatis meæ Dominus curam gerens, mihi omnis generis tentationes attribuit, ea ratione ingentes spiritus refrenans, & non permittens vt nimis elatum aut gloriosum aliquid cogitarem. Angelum enim Satanæ iniurias, contumelias, & populorum insurrectiones appellauit. Idque in ijs quæ consequuntur interpretatur apertius.

Propter quod ter dominum rogaui vt discederet à me, & dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur.

Ostendit naturæ imbecillitatem. Orauit, enim inquit, vt liberarer à tentationibus. Ostendit etiam Domini consolationem. Gratiæ enim donum dixit sufficere ad consolandum: eorum autem qui prædicant imbecillitatem & tolerantiam apertè ostendere eius qui prædicatur potentiam.

Libenter ergo gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.

Docuit quem nam appellauerit Angelũ Satanæ. Nequis autem existimet infirmitatem esse affectionem corporis, de ea apertius eloquitur.

Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs pro Christo. Cùm enim infirmor, tunc potens sum.

Et non dixit, sustineo, sed, placeo mihi, hoc est, gaudeo, delector, læto & tranquillo animo sustineo ea quæ accidunt. Quæ enim videtur imbecillitas, ea mihi veram potentiam conciliat. Postquam hęc persecutus est, subiunxit.

Factus sum insipiens.

Glorians scilicet, & eius causam docet.

Vos me coegistis.

Hoc est, dum allatis aduersus me calumnijs credidistis. Hoc enim significant quæ sequuntur.

Ego

Ego enim à vobis debui commendari.

Vos enim debebatis me defendere, & de mea vita ferre testimonium.

Nihil enim minus feci ab ijs qui sunt supra modum Apostoli.

Laudem rursus moderatus est, & cùm plures labores suscepisset, ne se quidem simpliciter Apostolis exæquare in animum induxit. sed nihil quidem ab eis se distare dixit: & rursus ad suam reuertitur modestiam.

Tamet si nihil sum. Signa tamen Apostoli facta sunt super vos in omni patientia, in signis, & prodigijs, & virtutibus.

Ne ad me respiciatis, sed examinate gratiam. Vos enim Apostolicæ dignitatis fuistis testes: & spiritalis testimonij estis spectatores. Recte autem signis tolerantiam præposuit, mentis enim recte facta sunt multo præstantiora.

Quid est enim quod minus habuistis præ ceteris ecclesijs, nisi quod ego ipse non grauaui vos?

Quod vos spiritale donum non accepistis? nisi me forte eo solum nomine reprehendatis, quòd corporale adminiculum à vobis non aceperim. Deinde ironice.

Donate mihi hanc iniuriam.

Fateor, in hac re peccaui, & peto veniam. Ne autem rursus existimarent aliqui, quòd hæc tanquam exprobrans dicit, & vt ab eis accipiat hoc agit, hoc institutum se quoq; deinceps seruaturum pollicetur.

Hoc, non est in Græco.

Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos: & non ero vobis grauis.

Deinde eius quod dixit asperitatem lenit.

Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos.

Vsus etiam quadam naturali sententia.

Nec enim debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filijs.

Pecuniam non concupisco, sed vestras animas desidero. Scio enim etiam patres filijs diuitias congerere, ego autem ijs etiam qui sunt patres me plus facturum profiteor.

Ego autem lubentissime impendam et superimpendar ipse pro animabus vestris.

Pro eo quod est, Etiam me ipsum dono pro vobis.

Licet plus vos diligens, minus diligar.

Hæc est cum moderatione reprehensio, molestus enim eis fuit dum eos parui amoris insimulat: lætitia autem affecit, dum vehementissimum suum in eos ostendit.

Sed esto ego vos non grauaui, sed cùm essem astutus, dolo vos cepi. Nunquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumuenti vos? Rogaui Titum, & misi cum illo fratrem. Nunquid Titus vos circumuenit? Nonne eodem spiritu ambulauimus? Nonne ijsdem vestigijs?

Sed dixerit fortasse quispiam, quòd calliditate vsus præsens quidem nihil acceperim: sed acceperim per eos quos ad vos misi. Dicite per veritatem ipsam, an quis eorum qui ad vos à nobis missi sunt, siue Titus, siue aliquis alius, vsus est potestate quæ data est prædicatoribus. Donationem autem appellat ἀλογησίαν, hoc est auaritiam seu plura habendi cupiditatem, quoniam hoc natura insitum est ei qui dat præter animi sententiam, vt etiamsi debitum exoluat, à se tamen per auaritiam eripi existimet. Postquam hæc ad Pseudapostolos confutandos disseruit, eis Doctoris authoritatem ostendit.

Olim putatis quòd excusemus nos apud vos.

Fortasse, inquit, etiam excusationem humilitatis, & abiectionis argumentum esse ducitis.

Coram Deo in Christo loquimur.

Sed nos hęc sub Deo teste dicimus, à mandatis Domini Christi illuminati. Illud enim, in Christo, pro eo quod est, secundum Christum, qui ita dicit, Si munus tuum offeras ad altare, & illic recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque munus tuum ante altare, & abi primũ, & reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum. Et rursus. Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrũ qui in cœlis est. Hoc ipse etiam hic dicit. Matth. 5.

Omnia enim charissimi propter ædificationem vestram.

Siue enim nos abijcimus humilesque redimus, siue alta & sublimia loquimur: siue reprehendimus, siue laudamus omnia vestræ salutis causa facimus.

Timeo enim ne forte cùm venero, non quales volo inueniam vos, & ego inueniar à vobis, qualem non vultis.

Dicit autem & quænam apud eos abhorret, & deprecatur.

Ne forte contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos.

Eos etiam horum in priori epistola arguit.

Ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs qui ante peccarunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Humilitatem suam vocauit illorum iniquitatem, confirmans ea quæ iam dixerat. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Dixit autem non simpliciter se lugere eos qui peccauerunt, sed eos qui post peccatum nó vsi sunt pœnitentiæ remedijs. Apertè autem reprehendit doctrina Apostolica Nauati arrogantiam.

CAP. XIII.

Deut. 9. *Ecce tertio hoc venio ad vos. In ore duorum vel trium stabit omne verbum.*

Pro personis res posuit, in eos qui pœnitentiam negligunt testimonium ferens, & eos terrefaciens.

Prædixi enim & prædico, vt præsens vobis, & nunc absens, ijs qui ante peccauerunt, & ceteris omnibus, quòd si venero iterum, non parcam.

Apostolicam potestatem aperuit, vim peccati metu coercere tentans, erat enim eis facile & suos docere, & alienos punire. Diuinissimus enim Petrus Ananiam & illius coniugem, qui fuerant ex numero eius discipulorum, verbo morti tradidit. Elymam autem qui erat ex infidelibus, & contradicebat, ipse beatus Paulus tenebris multauit, eius videndi sensum extinguens.

Act. 15

Act. 13.

An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis?

Experientiam, vt videtur, vultis accipere Christi qui in me loquitur, licet eius potentiam aperte didiceritis.

Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei.

Etsi enim crucis passionem sustinuit propter mortalem naturam corporis, viuit tamen, & vita est, vt Deus & Dei filius. Huic simile est illud. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipsum. Si autem alicubi quidem vnigeniti diuinitas dicitur corpus suscitasse, aliquando autem ipse Pater, hoc nullam habet differentiam. Quæ enim fiunt à filio sæpe patri diuina scriptura attribuit. Ita omnium quidem opifex vnigenitus, rursus autem etiam opifex vocatur eius pater. Sed nos ad interpretationem reuertamur.

Ioan. 2.

Nam & nos infirmi sumus in illo: sed viuimus cum eo ex virtute Dei in vobis.

Et nos etiam similiter & passionum cum eo sumus participes, propter ipsum enim eas sustinemus, participes quoque vitæ vna cum eo erimus. Pollicetur enim resurrectionem Dei potentia.

Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate.

Non nostra, sed vos ipsos examinate ac disquirite, & considerate an verè estis in fide fundati.

An non cognoscitis vosmetipsos, quòd Iesus Christus in vobis est, nisi forte reprobi estis?

Oportet enim vos scire quòd ipsum Christum Dominum habetis inhabitantem. Qui enim non habet hanc fidei cognitionem, desertus est, hoc enim dixit illud, Reprobi. Quia enim paulò antè dixerat Christum in ipso loqui, eos docuit quòd in ipsis habitet, & ambulet, vt est Propheticum oraculum.

Spero autem quòd cognoscetis quòd non sumus reprobi.

Minaciter hoc dixit, tanquam spiritalem eis potentiam ostensurus, sed suam rursus ostendit beneuolentiam.

Oramus autem Deum, vt nihil mali faciatis: nõ vt nos probati appareamus: sed vt vos quod bonum est faciatis, nos autem vt reprobi simus.

Deprecor, inquit, à vobis aliquam occasionem accipere, vt Apostolicæ gratiæ ostendam operationem. Oro potius & opto, vt vos in omnibus bonis resplendeatis, nos autem nostram potentiam occultemus.

Non enim possumus aliquid aduersus veritatem sed pro veritate.

Quomodo enim fieri potest, vt vobis ea quæ decet persequentibus, nos punientem operationem ostendamus?

Gaudemus enim quoniam nos infirmi sumus: vos autem potentes estis. Hoc & oramus, vestram consummationem.

Eadem diuerso modo dixit, quem in eos habet amorem ostendens.

Ideo hæc absens scribo, vt non præsens durius agã secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

Ostendit etiam pœnam esse ædificationem. Vno enim, vel duobus punitis, vniuersus cœtus vtilitatem accipit. Ita etiam mortuo Anania & Saphira factus est timor magnus super omnes qui audierunt. Hic ab acerbiori cessans oratione, vtilem admonitionem attulit.

De cætero fratres gaudete.

Eorum enim qui se rectè & ex virtute gerunt proprium est, lætitia.

Perfecti estote.

Pro eo quod est, Ea quæ desunt supplete.

Exhortamini.

In

In tentationibus vos mutuo consolemini.

Idipsum sapite.

Concordia colligemini, eadem sit vestra sententia.

Pacem habete.

Et erga vos, & apud vos inuicem & ante omnia apud Deum qui seruauit.

Et Deus pacis, & dilectionis erit vobiscum.

Si vos enim in his rectè gerere viderit, vestri omni ex parte curam geret, quandoquidem ipse has leges tulit.

Salutate inuicem in osculo sancto.

Pro eo quod est, Citra dolum ac simulationem, modestè ac pudicè, vt qui sitis alterum alterius membra, & corpus Christi.

Salutant vos sancti omnes.

Coniunxit eis illos etiam qui in vniuerso terrarum orbe crediderunt.

Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

Non hæc posuit per diuisionem: nec hæc quidem Christo tribuit: illa verò Patri, alia autem Spiritui. Sæpe enim charitatem in Spiritu statuit, & communicationem in filio, & gratiam in Deo & patre. Ita etiam in priore Epistola cùm operationem in Patre posuisset, eam paulò post dixit de Spiritu. Aliter autem etiam posuit ordinem personarum, non eum subuertens qui fuit positus à Domino, sed docens quòd ordo nominum non significat diuersitatem naturæ vel potentiæ, vel authoritatis aut dignitatis differentia. Nos quoque oremus vt Apostolica benedictione digni habeamur, & bona promissa consequamur, gratia & benignitate Dei & seruatoris nostri Iesu Christi, cum pro Patri cum sanctissimo Spiritu, gloria & magnificentia nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

Secunda ad Corinthios Epistola scripta est Philippis per Titum & Lucam.

ARGVMENTVM EPISTOLAE AD GALATAS.

AGRESTE & incultum genus Galatarum beatissimus Paulus excoluit, & in eo semina pietatis deiecit. Cùm ij autẽ crescerent, & densam segetem ostenderent, accedentes quidam ex Iudæis qui crediderant, ea quæ sunt legis superflua ijs præterea adseminare magno studio contendebant, diuinissimos Apostolos, Petrum & Iacobum, & Ioannem, & alios omnes se habere magistros ac doctores gloriantes, & se quæ eis videbantur facere iuueniliter iactantes. Diuinum autem Paulum calumniantes, nec ipsum Domini doctrinam accepisse dicentes, & cùm fuisset Apostolorum discipulus, se eius doctrinæ regulam corrumpere, & præter illorum decretum legem transilire. Cùm hæc & his similia dicerent, multis Galatis persuaserunt legalem institutionem amplecti, & circuncisionem suscipere. Cùm hæc ergo resciuisset diuinus Apostolus, scripsit hanc epistolam, & calumniarum quæ in ipsum illatæ fuerant falsitatem arguens, & vitæ ex lege institutionem post gratiam superuacaneam ostendens. Primum autem sua exposuit, docens se quoque esse supernam vocationem assecutum, non hominum doctrina, sed à voce Domini persuasum. Hæc autem dicit, non Apostolis detrahens, sed morbum qui ingruerat aptis curans medicamentis. Quòd enim seipsum vocet abortiuum, & se Apostolorum vltimum, & peccatorum primum, & blasphemum nominet, & persecutorem & iniurium, ij sciunt qui eius scripta legunt: sed hic dum damnum quod acceperant

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceperant amolitur, sua aperire coactus est, & eos qui Euangelium corrumpebant falsi conuincens, & eorum qui ab illis inducti erant morbum curans.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE AD GALATAS.

PAVLVS *Apostolus non ab hominibus, neque per hominem.*

Procœmium statim in eum illatam calumniam arguit. Apostolicam enim gratiam se accepisse dicit, nõ hominibus ei hoc donum dantibus: nullus enim ex diuinis eum cepit Apostolis: sed ipse Dominus vocauit eũ cœlitus, homine nõ vsus administro. Hoc enim dixit, Nõ per hominem. Deinde eum qui vocauit ostẽdit.

Sed per Iesum Christum.

Christum, non est in Græco Thc.

Et ne quis existimaret filium esse patris administrum, inueniens adiectum illud, Per, subiunxit.

Et Deum Patrem qui suscitauit eum à mortuis.

In vtraque enim persona posuit illud, Per, docens ab hac præpositione nullam significari naturæ differentiam. Hoc quoque, Qui suscitauit eum à mortuis, non diuinitatis vnigeniti, sed prædicationis concordiam ostendit, quòd diuinæ incarnationis mysterium non solus filius dispensauit, sed ipse etiam pater eius fuit prouidentiæ particeps. Quoniam enim qui legem defendebant, se Deum per legis obseruationem colere existimabant, ostendit diuinus Apostolus, non solum filium, sed etiam Patrem nouum testamentum suppeditasse.

Et qui mecum sunt omnes fratres.

Ostendit se habere multos adiutores prędicationis.

Ecclesiis Galatiæ.

Non enim vni ciuitati, sed toti genti scribit, vbique enim morbus serpserat.

Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & Domino Iesu Christo: qui dedit semetipsum pro peccatis nostris.

Ostendit eam quæ est ex lege vitæ institutionem non potuisse à peccatis liberare, sed Dominum CHRISTVM qui pro nobis mortem subijt, & genus à peccati debitis liberauit.

Vt eriperet nos de præsenti sæculo nequam.

Malum sæculum non vocauit elementa, vt sensit stupidus Manichæus, sed præsentem vitæn, hoc est, quæ hic fit ad tempus hominum vitæ transactionem: in qua locus habet peccatum. Qui enim mortali natura adhuc sumus circundati, hi quidem maiora, illi verò minora peccata admittimus. Sed postquam ad immortalem illam vitam traducti, & à præsenti corruptione ac interitu liberati, & incorruptione induti fuerimus, erimus peccato potentiores. Hanc autem spem nobis dedit Christus Dominus, qui pro nobis mortem subiit: & primus quidem surrexit à mortuis: nobis autem omnibus est resurrectionem pollicitus, eripuit autem nos à præsenti sæculo malo, hoc est, ab ea quæ fit in præsenti vita traductione, in qua locum habet improbitas. Quòd autem vita non est omnibus damnosa, nec affert omnibus detrimentum, ipse docuit Apostolus. Ita autem dicit. Sin autem viuere in carne hoc etiam est mihi fructus operis, & quid eligam non noui, & præfert viuere quàm cum CHRISTO esse, propter lucrum quod hinc oritur. Dicit etiam de Epaphrodito. Misertus est eius Dominus vitam ei largiens. Præsens ergo sæculum non est natura malum: sed in ipso nonnulli improbè versantur. Ostendit etiam quàm sit momentaneum. Præsens enim seu instans id vocauit. Porro autem non solum Christus Dominus nostram salutem dispensauit, sed etiam consentiente & comprobante Patre id fecit. Hoc enim subiungit. Philip. 1. Philip. 1.

Secundum voluntatem Dei & Patris nostri, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Vbique Patrem cum CHRISTO coniungit, docens ei quoque videri, vt nos non ex lege, sed ex Euangelio vitam instituamus. Hic ergo præfationem impleuit, quam pulchrè & vt decuit fecit, & quis sit prædicationis scopus summatim docuit, eos autem accusare incipit.

Miror quòd sic cito transferimini ab eo qui vos vocauit

vocauit in gratia Dei, in aliud Euangelium quod non est aliud: nisi sunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi.

Accusationem summa impleuit sapientia. Ostendit enim legis obseruationem esse legislatoris inficiationem. Non enim dixit, Transferimini ab illa doctrina in hanc: sed ab eo qui vos vocauit. Quisnam sit autem qui vocauit, docent quæ consequuntur. In gratia Dei. Ipse, inquit, pater qui legem dedit, vos vocauit ad hoc Euangelium. Cùm hoc ergo reliquistis, & ad legem reuersi estis, ab eo qui vocauit defecistis. Hoc autem relicto Euangelio, aliud non inuenietis. Non enim alia per nos, alia verò per alios Apostolos prædicat Dominus: sed idem prædicamus omnes, qui sumus amatores veritatis. Qui autem contraria sentiunt, nihil vobis diuinum tradunt: sed diuina conantur corrumpere. Deinde contrariorum recordatione incensus, & iusta indignatione percitus, à pietate alienum appellat qui conatur alia prædicare, & clamat.

Sed licet nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.

Quoniam illi dicebant diuinos Apostolos legem seruare, illos quidem diuinus reliquit Apostolus, ne inuidia quadam & maleuolentia videretur hoc facere: ad id autem quod maius est processit. Omnia per id quod maius est comprehendens, & seipsum ante alios subiecit execrationi. Angelorum autem meminit, non quòd suspicaretur ne quis sanctorum Angelorum doceret contraria diuinæ prædicationi: sciebat enim hoc fieri non posse, sed vt per id omnem hominum nouitatem expelleret.

Sicut prædiximus, & nunc iterum dico. Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.

Nemo enim existimet nos priora dixisse per iram, ideo enim eadem iterum diximus. Porro autem prætermissis hic Angelis, indefinitè dixit. Si quis vobis euangelizat: & docens quòd Dei cultum omnibus simul præferens, hæc dicere coactus est, subiunxit.

Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.

Si vellem homines obseruare & colere, non inter eos annumerarer qui patiuntur persecutionem, sed in eorum numerum referrer, qui cum veritate bellum gerunt. Nemo ergo me existimet venari gloriam ab hominibus, & ea de causa hæc quæ dico contexere. Ab hoc loco deinceps narrat quomodo à diuina gratia vocatus sit, & quo modo cum Apostolorum coryphæis de prædicatione pactum conuentum fecerit.

Notum enim vobis facio fratres Euangelium, quod euangelizatum est à me, quod non est secundum hominem.

Non est, inquit, ab humanis rationibus compositum. Quid ita?

Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici.

Sed quem nam habuisti doctorem?

Sed per reuelationem Iesu Christi.

Sapienter admodum posuit illud, Reuelationem. Assumptus enim erat Dominus CHRISTVS, & non amplius similiter ab omnibus videbatur, ei autem in via reuelatus est, & eum prædicationis ministerio dignatus. Hæc autem rursus posuit aduersus illorum calumnias, docens se ne in hoc quidem esse alijs Apostolis inferiorem. Sicut enim illi ab ipso doctrinam acceperunt, ita etiam ipse ipsum doctorem habuit.

Audistis enim conuersationem meam aliquando in Iudaismo, quod supra modum persequebar ecclesiam Dei, & expugnabam illam: & proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum.

Nihil vos latet eorum quæ ad me pertinent. Etsi enim magnis locorum interuallis à Iudæis distatis, fama tamen vbique peruasit, & mea omnibus manifesta reddidit, quòd olim eram ecclesiæ infestus, & hostis apertus: meumque erat institutum eius fundamenta funditus euertere: & meis æqualibus ardentius incitabar aduersus prædicatores, & hæc faciebam legem defendens, & dum eam defenderem, erat mihi aduersaria Euangelij prædicatio.

Cum autem placuit ei qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret filium suum in me, vt euangelizarem illum in gentibus.

Rursus hic patrem filio coniunxit, & eum dixit cognosse quæ ad ipsum pertinebant etiam ante sæcula, & postea eum vocasse quando sibi visum est. Hanc autem mihi, inquit, gratiam impertijt, non vt legem prædicem, sed vt reuelem filium gentibus.

Continuo non acquieui carni & sanguini: neque veni Hierosolymam ad antecessores meos Apostolos.

Hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæc omnia dicit aduersus illorum calumnias. Illi enim dicebant eum accepisse doctrinam ab Apostolis: sed eum quæ conuenerant transgredi. Cogitur ergo ea quæ ad se pertinent narrare, quod in nulla fecit epistola. Dicit enim. Cùm illa vocatione dignus essem habitus, non statim cucurri Hierosolymam: sed mihi suffecit ab illo data gratia, fuisset enim valde absurdum vt qui doctrinam à Deo acceperat, de ea communicaret cum hominibus.

Sed abij in Arabiam, & iterum reuersus sum Damascum.

Statim prædicationem aggressus sum, ijs qui Dei cognitionem nondum acceperant Euangelium afferens.

Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum.

Et hoc rursus ostendit eius animæ virtutem, etenim cùm humana doctrina non indigeret, vt qui ab vniuersorum Deo eam accepisset, Apostolorum principi quem par est honorem tribuit. Ea enim de causa ad eum venerat, non vt ab eo aliquid disceret, sed vt solum videret. Porro autem ostendit etiam beneuolentiam.

Et mansi apud eum diebus quindecim. Alium autem Apostolorum vidi neminem: nisi Iacobum fratrem Domini.

Vocatur quidem frater Domini, sed non erat natura, sed nec fuit Iosephi filius, vt quidam existimarunt, ex priori matrimonio natus, sed erat quidem Cleophæ filius: Domini autem consobrinus. Habuit enim matrem matris Domini sororem.

Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quòd non mentior. Deinde veni in partes Syriæ, & Ciliciæ. Eram autem ignotus facie ecclesijs Iudææ: quæ erant in Christo, tantum autem auditum habebant, quòd qui persequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem quam aliquando expugnabat, & in me clarificabant Deum.

Cùm intelligerent repentinam mutationem, & quòd lupus facit ea quæ sunt pastorum, ex me capiebant occasionem Dei laudandi.

CAP. II.

Deinde post annos quatuordecim iterũ ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundum reuelationem.

Ambo longo tempore Antiochiæ versati, & plurimos ex gentibus piscati sunt, ex lege gratiæ eis viuere præcipientes. Cùm autem venissent ex Iudæa quidam legis defensores, conabantur persuadere gentibus, vt legalem vitæ institutionem amplecterentur. Act.15.

Sed magni veritatis præcones Barnabas & Paulus, quæ ab eis afferebatur doctrinam repulerunt. Cùm autem vellent fidelium cœtui persuadere, id quoque magnis videri Apostolis, cursu quidem in Iudæam contenderunt, quæ ab illis autem facta fuerant Apostolos docuerunt, & literas attulerunt quæ apertè præciperent legis iugum non imponere gentibus, nisi vt abstinerent ab immolatis, & fornicatione, & suffocato, & sanguine. Existimo diuinum Apostolum hæc narrare. Act.21.

Et contuli cum illis Euangelium, quod prædico in gentibus: seorsum autem ijs qui videbantur aliquid esse ne forte in vanum currerem aut cucurrissem.

Iis qui videbantur aliquid esse, pro eo quod est, Insignibus, eis autem priuatim exposuit, quoniam multi erant qui pro lege æmulationem habebant, sicut ait beatus Iacobus. Illud autem, Ne forte in vanum currerem, aut cucurrissem, non posuit de seipso, sed de alijs, hoc est, vt omnes intelligant concordiam & consensionem prædicationis: & quòd alijs etiam placeant quæ à me prædicantur.

Sed neque Titus, qui mecum erat, cùm esset gentilis, compulsus est circuncidi.

Hoc est maximum argumentum, quòd non placebat Apostolis vt qui erant ex gentibus legem seruarent. Titum enim qui erat incircuncisus, & vocatus ex gentibus, minimè iusserunt circuncidi, licet plurimi vellent contrarium. Hoc enim dicit.

Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutẽ redigerent.

Coniunctio Autem est superuacanea ad orationis constructionem. Hæc enim est eorum quæ dicuntur sententia. Sed nec Titus, quanuis esset Græcus, coactus est circuncidi propter introductos falsos fratres, & quæ sequuntur. Libertatem autem vocat viuendi rationem extra legem.

Quibus neque ad horam cessimus subiectioni: vt veritas Euangelij permaneat apud vos.

Contentiosam enim eorum mentem ne tantillum quidem sustinuimus: sed veritatem Euangelij omnibus prætulimus. Hæc quidem dixit de ijs qui mente legi seruiebant. Sed quoniam verisimile erat etiam Galatas dicere, quòd ipsi etiam primi ex Apostolis legem seruant: sciebat autem diuinus Apostolus, eos ad Iudæorum qui crediderant, infirmi autem adhuc erant, imbecillitatem se demittentes hoc cogi facere; in medio interceptus, & eos quidem accusare absurdissimum arbitratus, eorum autem scopum

pum & institutum nolens aperire, ne eorum consilio aliquid damni afferret, media quadam via ingreditur: & ea quidem quæ fiunt ægrè ferre præ se fert, de eis autem aliquid dicere grauatus, Dei sententiæ totum relinquit.

Ab ijs qui videbantur esse aliquid, quales aliquando fuerint nihil mea interest. Deus enim personam hominis non accipit.

Deest interpretatio mediæ partis capituli.

DEe alijs ergo, inquit, qui lege malè vsi sunt hæc dixi, vt qui ægrè ferrem meos discipulos hinc lædi. Hoc enim etiã dixit.

Quomodo gentes cogis Iudaizare?

Tuum est decretum ne ij ex lege viuant, res autem repugnat & contradicit ijs quę iam scripta sunt. Magnus autem Petrus ea quę dicuntur silentio confirmat, propemodum dicens ijs qui ex Iudæis crediderant, & præsentes erant. Nos iustè reprehendit, nec ijs quæ dicuntur licet contradiceret. Quòd enim ijs quæ dicebantur acquieuerit, eorum qui audiebant vtilitatis curam gerens, cuiuis est manifestum. Quoniam ergo hic quidem reprehendit, ille verò silentio reprehensionem excepit: & ijs qui ex Iudæis crediderant, & ijs qui ex gentibus, medicamentum vtile compositum est. Hæc autem scripsit ad Galatas diuinus Apostolus, docens quòd etiã magni & primi Apostoli, Iudæorum imbecillitatis gratia, legem seruare nonnunquam sustinuerunt: sed nõ hoc semper fecerunt. Porro autem dicit etiam alia, quæ dixit beato Petro, præsentium Iudæorum vtilitatis curam gerens.

Autem non est in Græco. *Nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores. Scientes autem quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, et nos in Christo Iesu credidimus, vt iustificemur ex fide Christi, non ex operibus legis.*

Natura Iudæi, pro eo quod est, Qui hoc fumus à maioribus, qui genus ab Abraham ducimus, & hoc genus iactitamus. Quoniam vidimus fieri non posse vt vera iustitia ex vitę ex lege institutione percipiatur, Domino Christo credidimus, iustitiam quæ est ex fide colligentes, & bona promissa expectantes.

Propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

Quæ sunt legis necessaria, ipsa etiam natura docuit, videlicet, Non adulteraberis, Non occides, Non furaberis, Non feres falsum testimonium aduersus proximum, Honora patrem & matrem, & quę sunt eiusmodi: quæ autem constituta fuerant de sabbatismo, de circuncisione, leproso, & eo qui seminis profluuio laborat, de sacrificijs, & aspersionibus, ea erant legis propria. Natura enim nihil de ijs docuit. Hæc ergo dicit legis opera. Eorum transgressio quidem erat peccatum, obseruatio autem, non erat rectus ac perfectæ perfectæ iustitiæ effectus. Per ea enim alia significabantur, sed Iudæis tamen illo tempore conueniebant. De his dixit diuinus Apost. quòd non iustificabitur ex operibus legis omnis caro. Deinde quæ dicta sunt syllogismo colligit.

Quod si quærentes iustificari in Christo, inuenti sumus & ipsi peccatores: nunquid Christus peccati minister est? Absit.

Si autem quòd lege relicta ad Christum accessimus, per fidem in ipsum iustitiam assequi expectantes, hoc reputatum est transgressio, in ipsum Christum Dominum culpa conferetur. Ipse enim nobis nouum ostendit testamentũ. Sed absit vt hanc committamus blasphemiam.

Si enim quæ destruxi iterum ædifico, præuaricatorem me constituo.

Hæc non de se solum dixit, sed etiam de Apostolis, nam illis etiam visum est, vt qui ex gentibus crediderant, nequaquam legem seruarent. Aperte autem, inquit, transgredimur ea quæ sunt conuenta, ea quæ ædificauimus diruentes, gentes autem ædificauimus, non super legis, sed super Christi fundamentum. Admodum autem sapienter retorsit reprehensionem. Nam cùm illi legem non seruare, vocarent transgressionem, ipse transgressionem vocauit legis obseruationẽ. Deinde hoc docet apertius.

Ego enim per legem legi mortuus sum, vt Deo viuam.

Ego, inquit, ipsi legi credens, me legi mortuum reddidi. Lex enim mihi Christum prædixit, & præsignificauit. Illi credens, ad eum accessi, & illi quidem sum mortuus, ex illa enim vitam non amplius instituo, sed eius decreta sequor.

Christo confixus sum cruci.

Consepultus enim sum cum eo per baptismum.

Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus.

Priorem vitam deposui, in aliam vitam transij, à Christo sumitur mea vitæ institutio, aliam vitam non habeo.

Quòd autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

Quinetiam in hac mortali vita vitam immortalem mihi præfinio ac describo, & per fidem illam aspicio. Ea de causa Christus Dominus pro me mortem subijt, vt mihi

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitam immortalem procuraret.

Non abijcio gratiam Dei.

Qui enim vitam ex lege instituit, gratiam contemnit, vt quæ non sufficiat ad salutem.

Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

Est enim mors Christi superuacanea, si lex ad acquirendam iustitiam sufficit. Cùm hæc ergo disseruisset ex ea quæ fuit illi cum beatissimo Petro collocutione, ad ipsos deinceps sermonem dirigit, & grauiter indignans eos increpat.

CAP. III.

O Insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati?

Coniunctum est cum laude conuitium. Inuidet enim quispiam diuiti non pauperi: ijs quorum sunt res secundæ non aduersæ: significat ergo oratio priorem eorum animi promptitudinem & alacritatem ad pietatem. Ostendit autem etiam paternã Apostoli beneuolentiam. Eos enim deflet, vt qui collectas diuitias perdiderint. Quisnam, inquit, inuidus & fascinator Dæmon admirabiles vobis opes eripuit?

Ante quorum oculos Iesus Christus proscriptus est & in vobis crucifixus?

Ita enim credidistis, tanquam qui ipsam Christi crucem contemplati essetis. Deinde legem & gratiam inter se comparat, & adducit probationes quibus contradici nequit.

Hoc solum à vobis volo discere. Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei?

In illo tempore, qui spiritalem gratiam acceperant; & varijs linguis loquebantur, & prophetabant, & varia miracula faciebant, confirmationem prædicationis ex miraculis accipientes. Hoc ergo hic dicit. Lex ne vobis dedit diuini spiritus operationem, an sola fides in Dominum?

Sic stulti estis vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummamini?

Spiritum vocauit gratiam: Carnem autem, vitæ ex lege institutionem, quoniam quæ legis sunt superflua, ea sunt corporea. In corpore enim versatur circuncisio, & sabbati obseruatio, & lepra, & aspersiones, & alia eiusmodi. Deinde contexit accusationem ex eorum perpessionibus.

Tanta passi estis sine causa.

Non enim pro lege sed pro Christo passi estis. Qui autem Christum reliquistis, & vitæ ex lege institutionem amplexi estis, nihil ex passionibus deinceps lucri facitis. Sed bonam eis spem ostendens, subiunxit.

Si tamen sine causa.

Si enim vultis manere in gratia, pro vestris perpessionibus mercedem accipietis. Deinde de donis differit apertius.

Qui ergo tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?

Cùm fructum sic ostendisset, ex eis quæ olim facta sunt eis sertum rursus contexit.

Sicut scriptum est. Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Scriptũ est, non est in Græco. Gen. 15.

Hæc fusius scripsit in epistola ad Romanos. Porrò autem in hoc quoque capite docet, Abraham fuisse ex fide iustificatum, & alumnos fidei, qui dicuntur filij Abrahæ. Hoc enim subiunxit.

Cognoscite ergo quòd qui ex fide sunt, ij sunt filij Abrahæ.

Dicit etiam modum.

Prouidens autem scriptura quòd ex fide iustificat gentes Deus: præmuntiauit Abrahæ, quòd Benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham. Gen. 12.

Deus hæc ab alto præfinijt & prædixit. Abrahæ enim promisit benedictionem gentium. Si quis ergo illius cognatione dignus haberi desiderat, fidem illius imitetur. Cùm fidem ita laudasset, & eius fructus ex donis spiritus, & ipsam etiam lege antiquiorem ex ipsius legis testimonio ostendisset: vetus enim testamentum Abrahæ narrat historiam, deinceps legem cum ea confert, ostendens quæ sit differentia.

Qui enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt.

Vndenam hoc constabit?

Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis vt faciat ea. Deut. 27.

Lex iubet vt omnia impleantur quæ in ea dicta sunt, eos autem qui forte transgrediuntur maledictis subijcit.

Quòd autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est.

Vndenam manifestum?

Quia iustus ex fide viuit. Abac. 2.

Prophetico testimonio confirmauit quod dixit.

Lex autem non est ex fide, sed qui fecerit ea homo viuet in illis.

Lex non quærit fidem, sed actionem exigit: & ijs qui eam seruant, vitam promittit.

Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Ostendit legem execrari omnes qui non seruant ea, quæ in ipsa dicta fuerint, rursus autem ostendit neminem posse ex lege iustificari.

stificari. Cùm omnes ergo essent sub maledicto legis, ostendit Christum nos ab eo maledicto liberasse. Dicit etiam modum.

Quia scriptum est. Maledictus omnis qui pendet in ligno.

Cùm enim legis execrationibus essent omnes obnoxij, eam quę est ex lege execrandamortem subijt: vt omnes homines liberaret ab execratione, & promissam omnibus daret benedictionem, hoc enim subiungit.

Vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu: vt pollicitationem spiritus accipiamus per fidem.

Gentibus enim promissam per Abraham benedictionem donat ijs qui credunt gratia spiritus. Cùm ita ostendisset fidem esse lege antiquiorem, docet rursus legem non posse esse impedimento diuinis promissis.

Fratres, secundum hominem dico.

Pro eo quod est. Vtor rebus humanis.

Tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat.

Testamentum quod ritè & ordine ab aliquo factum est, ab aliquo euerti non potest: sed nec fieri potest vt ei aliquid addatur. Deinde transit à figura ad id quod est propositum.

Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Non dixit. *Et seminibus quasi in multis, sed quasi in vno, Et semini tuo qui est Christus.* Hoc autem dico testamentum confirmatum à Deo, quæ post quadringentos & triginta annos facta est, non irritum facit ad euacuandam promissionem.

Posũ Deo Græce est, ἀπὸ θεοῦ, in Christum.

Vetus quoque scriptura vocat Dei testamentum, promissionem, quæ Abrahæ facta est. nihil ergo ei potest addi vel diminui: sed nec solui aut infirmari potest per legẽ quæ plurimo post tempore facta est. Pollicitus est autem vniuersorum Deus se per semen Abrahæ gentes benedicturum. Hoc autem semen ipse est Christus dominus. Per ipsum enim promissio finem accepit, & gentes benedictionem cõsecutę sunt. Alij autem omnes, etsi ad summam virtutem peruenerint, siue Moyses, siue Samuel, siue Helias, &, vt semel dicã, omnes qui ab Israele genus deducunt, eius quidem semen dicuntur secundum naturam, sed non sunt illud semen quod attulit benedictionem gẽtibus. Hoc enim dicit diuinus Apostolus. Non dicit, Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, Et semini tuo qui est Christus. Non ergo quoniam illi quoque ab Abraham descendunt, Abrahæ semen nominantur: sed hic propriè hanc habet appellationem, vt qui solus ex pollicitatione dederit benedictionem gentibus. In semine enim tuo, inquit, benedicentur omnes gentes terræ: per nullum autem alium gentes hanc benedictionem assecutæ sunt. Quamobrem diuinus Apostolus ostendit pollicitationem esse lege validiorem, & dicit.

Nam si ex lege hæreditas, iam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionẽ donauit Deus.

Lex enim execrationem attulit ijs qui ei subserant, minis terrens, & ad id quod oportet volens ea ratione adducere. Promissio autem affert benedictionem gentibus. Deinde offert obiectionem quæ occurrit, hæc autem occurrit obiectio. Superfluè lex data est, si promissio habeat benedictionem. Docet ergo quisnam sit vsus legis.

Quid igitur lex?

Per interrogationem legendum est. Hoc, inquit, vis scire qua de causa lex lata est? ego te docebo.

Propter transgressionem posita est, donec veniret semen, cui promiserat: ordinata per Angelos in manu mediatoris.

Lata est ad exercitationem generis, ex quo semen erat secundum carnem germinaturum, lata est autem administrantibus Angelis, & ad eam ferendam Mose deseruiente. Ipsum enim mediatorem seu intercessorem appellauit. Angelorum autem meminit etiam in epistola ad Hebræos. Ita autem dixit. Si enim qui per Angelos dictus est sermo. Et enim Michaelem eis præfecit vniuersorum Deus, & hoc nos docuit beatus Daniel. Porro autem magno quoq; Mosi pollicitus est se Angelum ynà cum populo missurum. Ad Heb. 2. Dan. 19.

Intercessor autem non est vnius.

Intercessit enim inter populũ & Deum.

Deus autem vnus est.

Qui dedit eam promissionem, & legem statuit, & promissi nunc finem ostẽdit. Non enim alius quidem Deus illa dispensauit: hæc verò alius.

Lex ergo aduersus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset viuificare: verè ex lege esset iustitia.

Hoc etiam dixit per Ezechielem vniuersorum Deus. Et dedi eis præcepta non bona, & iustificationes in quibus non viuent in ipsis. Ea, inquiens, quæ lex habebat super abundantia, nequaquam dixit natura, de sacrificijs, de lepra, de profluuio seminis, & quæ sunt his similia. Quòd ea enim quæ sunt legis necessaria, viuificent, rursus dixit per eundem Prophetam. Et dedi ipsis mandata & iustificationes, quæ faciet homo, & viuet in ipsis, sed quoniam ea, inquit, transgressi sunt, dedi eis mandata non bona & Ezech. 20. Ezech. 30.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustificationes, in quibus non viuent in ipsis. Et nec ea quidem mala, sed non bona, perfectis omnino non conuenientia: Ita lac mamillę perfectis quidem est iniucundum: infantibus autem aptum est. Hoc etiá dixit hic diuinus Apostol⁹. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, verè esset ex lege iustitia. Quę sunt enim legis superuacanea, adolescentem ad Deũ admirandũ præparabãt.

Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.

Arguit enim diuina scriptura tam eos qui ante legem, quàm eos qui in lege fuerunt, illos quidem legem naturæ, hos verò Mosaicam legem esse transgressos. Et his autem & illis remedium attulit, salutem promissam per fidem. Rursus enim illud, Conclusit, posuit pro eo quod est, arguit.

Prius autem quàm veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat.

Oportebat enim veluti quodam muro custodiri genus Israeliticum, donec germinaret expectatio gentium.

Itaque lex, pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur.

Necessario ergo lex etiam data est, nobis enim pædagogi officio functa est: & nos quidem à priori impietate liberauit. Cùm autem Dei cognitionem docuisset, veluti ad quendam doctum doctorem ac magistrum docuit nos Christum Dominum: vt perfectas disciplinas ab eo discamus, & iustitiam quæ est per fidem acquiramus.

At vbi venit fides, iam non sumus sub Pædagogo.

Qui enim iam sunt habitum consecuti, Pædagogi cura non amplius indigent.

Omnes enim filij Dei estis per fidem quæ est in Christo Iesu.

Ostendit perfectionem eorum qui crediderunt. Quid est enim ijs perfectius, qui vocantur filij Dei? Iam verò ostendit etiam modum generationis.

Quicunque enim in Christo baptizati estis Christum induistis.

Postquam enim dixit, Omnes filij Dei estis, docet etiam quo modo hoc assecuti sunt, & dicit Induistis enim Christum, qui est verè filius Dei. illo autem induti, iure filij Dei vocamini.

Non est Iudæus, neque Græcus, non est seruus, neque liber, non est masculus, nec femina. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu.

Illud, vnus, pro eo quod est, vnum corpus. Ipse enim est caput nostrum. Quamobrem nec scire quidem oportet differentiam serui & domini, masculi & fœminæ, Iudæi & Græci.

Si autem vos Christi: ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes.

Dixit fideles esse filios Dei. Deinde ostendit etiam modum adoptionis. Christo enim induti qui est vere filius Dei, iure etiam appellamini filij Dei. Ita rursus nos coniungit Abrahæ. Si nos enim corpus Christi, ipse autem est nostrum caput: appellatur autem semen Abrahę, per ipsum ergo etiam Abrahæ per fidem coniuncti sumus: & promissi benę lictionem collegimus: fieri autem non potest vt caput quidem illius censeatur: corpus verò, alterius.

CAP. IIII.

Dico autem quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cùm sit dominus omnium, sed sub tutoribus & actoribus est vsque ad præfinitum tempus à patre. Ita & nos cùm essemus paruuli, sub elementis mundi huius eramus seruientes.

Morientes patres pupillos curatoribus & tutoribus committunt, iubentes illos eorum curam gerere, donec ad virilem ætatem peruenerint. Hoc enim dicit, vsque ad præfinitionem patris, hoc est ad terminum à patre præfinitum. Id autem est ætas perfecta. Eodem modo nos etiam, inquit, quando pueri quidem eramus & imperfecti, habuimus veluti quendam tutorem & curatorem legem. Elementa enim mundi legales obseruationes appellauit, quandoquidem à Sole & Luna nox & dies perficitur; à diebus autem septimanæ & menses & anni conficiuntur. lex autem & Sabbata, & nouilunia, & festa anniuersaria, & annorum hebdomadas seruare iussit. Ideo dixit, Sub elementis huius mundi eramus in seruitutem redacti, quoniam per hæc tempus consistit.

At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege vt eos qui sub lege erant redimeret: vt adoptionem filiorum reciperemus.

Conuenienti autem tempore, quod Deus præfinijt, misit filium suum, vt humanæ naturæ susceptionis impleret mysterium. Nostra itaq; susceptа natura, ex virgine natus, & ex lege vitam instituens, eos qui supplicijs legis obnoxij erant, effecit liberos: & dedit nobis promissam in filios adoptionẽ. Notandum est autem quòd illud, Misit, coniunxit humanæ naturæ susceptioni. Non enim dixit, Misit ipsum vt nasceretur de muliere, vt diuinitatis missionem suspicemur, sed, Natum ex muliere, hoc autem est œconomiæ seu dispensationis propriũ.

Quoniam

Quoniam autem estis filij Dei: misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem, Abba Pater.

Non ausi essemus orantes Deum vocare Patrem, si non in filios adoptionis gratiam assecuti essemus. Est autem demonstratio, cui contra dici non potest. Videbant enim miracula quæ fiebant per diuinum spiritum.

Itaque iam non est seruus, sed filius. Quòd si filius: & hæres per Christum.

Non enim quicunque filius, iam est hæres. Tu autem es & filius & hæres. Hæc autem es consecutus per Christum, non per legem.

Sed tunc quidem ignorantes Deum, ijs qui natura non sunt Dij seruiebatis. Nunc autem cùm cognouerit is Deum, imo cogniti sitis à Deo quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo seruire vultis?

Et cuiusmodi est ea seruitus?

Dies obseruatis & menses, & tempora, & annos.

Idolorum esse cultum conatur ostendere obseruationem dierum quæ fit à lege. Priusquam enim, inquit, vocatione digni essetis habiti, colebatis Deos qui non sunt natura Dij, elementa in Deos referentes. Sed vos ab hoc errore Dominus Christus liberauit. Nunc autẽ nescio quo modo ad eundem errorem reuertimini. Dum enim Sabbata, & nouilunia, & alios dies obseruatis, & eorum transgressionem timetis, similes estis eis qui elementa in Deos referunt.

Timeo vobis, ne sine causa laborauerim in vobis.

Hæc est vox paterna, laborum quidem recordantis, fructum autem non videntis.

Estote sicut ego, quia & ego sicut vos.

Habui olim hoc desiderium. Valde legem cupiebam, sed videtis quomodo sum mutatus. Hanc ergo vos etiam imitemini mutationem.

Fratres obsecro vos nihil me læsistis.

Doloris affectio cum frequenter cogit mutare formam orationis, & nunc quidem increpare, nunc verò adhortari, & aliquando quidem accusare, aliquando verò lamentari. Hic autem docet quòd quæcunq; scribit. Nihil enim, inquit, à vobis læsus sum: sed vestra etiam fuit maxima in me obseruantia.

Scitis autem quòd per infirmitatem carnis Euangelizaui vobis iamprudem, & tentationem vestram in carne mea non sprenistis, neque respuistis, sed sicut Angelum Dei recepistis me.

Non oblitus sum honoris mihi à vobis habiti, licet magnam ignominiam ferrem in corpore, vt qui iniurijs afficerer, torquerer, & mala innumerabilia sustinerem, vos tamen non respiciebatis ignominiam, sed tanquam Dei angelum honorabatis. Et quid dico, tanquam angelum?

Sicut Christum Iesum.

Etenim existimabatis ipsum Christum per me obseruare.

Vbi est ergo beatitudo vestra?

Vbi sunt præclara & laudibus prosequenda fide facinora? Quæ enim posuit pro, vbi.

Testimonium enim perhibeo vobis, quòd si fieri posset oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.

Nullum ergo in vos proprium habeo animi dolorem qui me cruciet, sed contrà vobis etiam me gratias habere confiteor, sed vestra causa doleo.

Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis?

Propter veritatem verbis asperioribus vsus sum.

Æmulantur vos non bene, sed excludere vos volunt, vt illos æmulemini.

Hæc dixit de illis improbis doctoribus, videntes autem, inquit, vos fide resplendentes, cruciantur animi, & omnia moliuntur vt vos illis bonis priuent, & vos in suam potestatem redigant. Hoc enim dixit illud, Vt illos æmulemini.

Bonum autem æmulamini in bono semper.

Ego autem volo vos in omnibus bonis resplendere; vt alij à vobis vtilitatem accipiant.

Et non tantum, cùm præsens sum apud vos.

Vt & cùm ego sum præsens, & cùm sum absens, vos similiter laudem assequamini. Postquam hæc dixit, rursus matrem acerbè deflentem & lamentantem imitatur & clamat.

Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus.

Adhuc secundos in partu dolores sentio, quando in primis non rectè cesserit, cùm vos arbortiui fueritis. Hæc etiam Nauarũ amentiæ arguunt, qui portam claudit pœnitentiæ.

Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis.

Ab affectione incensus, inquit, vellem esse alatus, & ad vos aduolare, & videre quæ fiunt: & horum quidem deflere auersionem, illorum verò admirari constantiam. Nunc enim, inquit, absens, nescio quid dicam, quid loquar, quid defleam. Hæc cùm apud eos differuisset, conuertit sermonem ad malos legis defensores, & dicit.

Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gen.16. Gen.21. legisti? Scriptum est enim, quòd Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera, sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem, quæ sunt per allegoriam dicta.

Per allegoriam dicta dixit diuinus Apostolus, pro eo quod est, Et aliter intellecta. Non enim sustulit historiam: sed docet quę fuerint præfigurata in historia. Subiungit enim.

Hæc enim sunt duo testamenta, vnum quidem in monte Sina in seruitute generans, quæ est Agar. Sina enim mons est in Arabia: qui coniunctus est ei quæ nunc est Hierusalem, et seruit cum filijs suis. Illa autem quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra.

Posit Agar Græce est, τὸ γὰρ ἄγαρ σινᾶ ὄρος ἐστὶν.

Cur, inquit, vos qui legi seruire vultis, legi doctrinæ non creditis? Illa enim nos docet, quòd Abraham duas habuit vxores, duorum autem filiorum pater effectus est, sed hic quidem ex ancilla, ille verò ex libera ortus est. Hæc nostris consentiunt. Quemadmodum enim illic quidem vnus est pater, duæ verò matres, & duo filij: ita hic etiam vnus quidem Deus, duo autem testamenta, & duo populi, sed primi quidem testamenti figura est Agar: Secundi verò, Sara. Etenim ex monte Sina vetus lex data est, iuxta illum autem montem habitauit genus Agar: Ille autem mons consentit huic terrestri Hierusalem. Sarra autè est figura cœlestis ciuitatis, cuius nos nominamur filij. Hæc autem est libera, quæ nõ habet iugum legis, illa autem serua, tales autem erant, & qui legi seruiebant. Porrò autem ostendit etiam Prophetiam conuenire figuræ.

Esa.54. *Scriptum est enim. Lætare sterilis quæ non paris: erumpe & clama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum.*

Quemadmodum enim Sarra in senectute peperit præter omnem spem humanam; ita gentes in ipso fine vitæ Dei cognitionem assecutæ sunt, & vicit sterilis filiorum quos peperit multitudine eam quæ olim multos filios pepererat.

Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filij sumus.

Non enim secundum naturam, sed secundum gratiam nati sumus. Quemadmodum enim Isaac non lex naturæ, sed promissionis finxit ratio: ita etiam nos data Abrahæ genuit promissio.

Sed quemadmodum tunc is qui secundum carnẽ natus fuerat, persequebatur eum qui secundum spiritum: ita & nunc.

Nec hoc vos cruciet quòd qui credidederunt, expellantur ab incredulis. Hoc enim etiam in typo inuenimus.

Gen.21. *Sed quid dicit scriptura? Eijce ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

Sarræ verba dixit verba scripturæ, scripturæ scopum ostendens: quòd scilicet hæc ideo scripta sunt, vt etiam post veritatem figura ostendatur.

CAP. V.

ITaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ. Quid ergo iubes? Qua libertate Christus nos liberauit. State, & nolite iterum iugo seruitutis contineri.

Libertatem appellauit vitæ institutionem, quæ est extra legem. Iugum autem seruitutis, vitam quæ est ex lege. Ita enim diuinus etiam dixit Petrus in Actibus. Quid tentatis deum imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos neque Patres nostri portare potuimus? Act.15.

Ecce ego Paulus dico vobis quòd si circuncidamini, Christus vobis nihil proderit.

Clarè & apertè dico vobis, & meum nomen propono, quòd nullam vtilitatem capietis ex fide in Christum, si circũcisionem patiamini.

Rursus autem testificor omni homini circuncidenti se, quòd debitor est vniuersæ legis faciendæ.

Et iure optimo, lex enim execratur eos qui non implent omnia quæ dicta sunt. Iam verò qui libertatem sua sponte reliquit, & seruire maluit, omnibus Domini iussis est obnoxius.

Euacuati estis Christo.

Quomodo hoc dicis?

Qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.

Qui legem dedit, se gratiam daturum est pollicitus. Ea ergo data, effecta est illa otiosa & superuacanea. Qui ergo ex lege volunt viuere, donis gratiæ priuati sunt.

Nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus.

Suscepta enim arra spiritus, promissis credentes vitam futuram expectamus, quæ immortalitate ornata, non habet peccati obstaculum.

Nam in Christo Iesu, neque circuncisio aliquid valet, neque præputium sed fides quæ per charitatem operatur.

Es amator legis? serua quæ sunt legis necessaria: habe charitatem in proximum. Per eam enim vniuersa lex impletur, circuncisionis autem & præputij discrimen fides sustulit, neque enim in militibus albedinem aut

aut nigredinem, sed rei militaris peritiam duces postulant.

Currebatis bene, quis vos impediuit veritati non obedire?

Laudat cursum: & à cursu deflet cessationem.

Hæc, non est in Græco. *Persuasio hæc non est ex eo qui vocat vos.*

Est Dei proprium vocare: obedire autem eorum qui audiunt.

Modicum fermentum totam massam corrumpit.

Vos quidem defleo, metuo autem ne morbus alijs impertiatur.

Ego confido in vobis in Domino, quòd nihil aliud sapietis.

Non dixit, Non sentietis, sed, non sentitis, ea enim quæ facta sunt reprehendit. Optat autem videre mutationem in melius.

Qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicunque est ille.

Rursus indefinitè posuit illud, Quicunque sit: vt & si magnas de ipsis opiniones habeant, eos Deo esse pœnas luituros intelligant. Quoniam autem improbi hi legis defensores dicebant ipsum Apostolum seruare legem, & non eadem vbique prædicare, de eo etiam necessario respondet.

Ego autem fratres, si circuncisionem adhuc prædico: quid adhuc persecutionem patior? Ergo euacuatum est scandalum crucis?

Cur enim me odio habent Iudæi, & mecum apertè belligerantur, si circuncisionem prædico, & legem seruare præcipio? Si enim hoc facio, superuacanea est crucis prædicatio: sublatum est etiam Iudæorum offendiculum. Hoc etiam dixit ad Corinthios. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus verò stultitiam. 1.Cor.1.

Vtinam & abscindantur qui vos conturbant.

Vtinam seipsos etiam omnino excinderent, qui circuncisionis vobis fraudem prædicant.

Vos enim in libertatem vocati estis fratres.

Estis liberati à legis seruitute.

Detis, nõ est in Græco. *Tantum ne libertatem in occasionem detis carni.*

Deinceps ad moralem transit adhortationem: & præcipit vt actiuæ etiam virtutis curam gerant. Non enim, inquit, ideo à seruitute legis liberati sumus, vt securè peccemus. Et ex hoc etiam loco manifestum est, quòd cùm quę sunt legis superuacanea eiecerit, præcipit seruare quæ sunt necessaria, & primum quidem charitatem. Hoc enim dicit.

Spiritus, non est in Græco. *Sed per charitatem spiritus seruite inuicem.*

Qui enim vere amat, nec ei quidem quẽ amat seruire recusat.

Omnis enim lex in vno sermone impletur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Leu.19.

Potestis totam legem per hoc vnum præceptum implere.

Quòd si inuicem mordetis, & comeditis, videte ne ab inuicem consumamini.

Hic innuit, quòd alij quidem inducti circuncisi fuerant: alij verò firmi in fide permanserant, inter se tamen depugnabant, illi quidem vitæ ex lege institutionem laudantes: hi verò dona gratiæ admirantes. Quocirca eos etiam primum adhortatur ad charitatem.

Dico autem in Christo spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. In Christo non est in Græco.

Si vultis vincere carnis affectiones, sequimini admonitiones spiritus.

Caro enim concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem repugnant.

Carnem dicit, mentis inclinationem ad ea quæ sunt deteriora: spiritum autem, gratiam quæ inhabitat, ea enim deducit animam ad ea quæ sunt præstantiora. Sed quomodo vinci possunt carnis affectiones?

Vt non quæcunque vultis illa faciatis.

Ne sequamini malas cogitationes, pro eo quod est, Eas vincite, adiuti à gratia spiritus.

Quòd si spiritu ducimini: non estis sub lege.

Lex enim eum non præbebat, etsi enim nonnulli qui sub lege viuebant, spiritalem gratiam assequebantur, valde tamen pauci Prophetiam habebant, hic autem omnes eam habent, qui salutarem baptismum consecuti sunt.

Manifesta sunt autem opera carnis.

Rursus appellat carnẽ, ea quæ caro sentit.

Quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ homicidia, ebrietates, comessationes & his similia.

Manifestum est quòd idolorum cultus, veneficiũ, & quæ sunt his similia, non sunt carnis, sed animæ propria. Non ergo accusat carnem, sed improbam & ignauam cogitationem.

Quæ prædico vobis sicut prædixi: quòd qui talia agunt regnum Dei non consequentur.

Hæc etiam dixit diuinus Apostolus in epistola ad Corinthios.

Fructus autem spiritus est, charitas, gaudium, patientia, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Patientia, nõ est in Græco. Castitas, nõ est in Græco.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si illa essent solius corporis, oporteret etiam ostendere opera animæ, sed ea non posuit. Clarum est ergo, quòd carnem quidé appellauit carnalem cogitationem, hoc est, animæ ad ea quæ sunt deteriora inclinationem. Spiritum autem vocat datam gratiam, & ideo fructum etiam spiritus appellauit charitatem, & gaudium, & cætera, illo enim opem ferente, vnumquodque eorum rectè se gerit.

Aduersus huiusmodi non est lex.

Lex enim est superuacanea ijs, qui ex virtute viuunt. Iusto enim lex non est posita.

Cum carnibus suis & concupiscentijs. (suam nō est in Græco.)

Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.

Hoc est, Qui vnà cum Christo consepulti sunt, corpus peccato mortuũ reddiderunt.

Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus.

Non ex lege vitam instituentes, sed gratiam sequentes.

Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

Inanem gloriam & inuidiam illa dissensio peperit. Forte enim qui in fide firmi mãserant, eos qui labefactati fuerant assiduè condemnantes, ad litem incitabant. Quos etiam hortatur Apostolus vt manum præbeant ijs qui ad legem declinarunt.

CAP. VI.

FRatres etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto: vos qui spirituales estis huiusmodi instruite.

Pro eo quod est, Corrigite, quod deficit confirmate, supplete. Docet autem etiam quomodo sit eorum cura gerenda.

In spiritu lenitatis.

Deinde ei qui medetur metum injicit.

Considerans teipsum, ne & tu tenteris.

Homo es, habens naturam mutabilem, dole eius vicem qui malè affectus est.

Alter alterius onera portate: & sic implebitis legem Christi.

Tu habes hoc delictum, illud verò non habes, ille contra quod tu habes non habet, sed aliud, tu feras illius delictum, & ille tuũ. Ita enim impletur lex charitatis, legem enim Christi vocauit charitatem. Nam vox est eius, Præceptum nouum do vobis vt diligatis inuicem. (Ioan. 13.)

Nam si quis existimat se aliquid esse cùm nihil sit, seipsum decipit.

Eorum qui propter exigua aliqua rectè facta intumescunt supercilium deprimit.

Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tantùm gloriam habebit, et non in altero.

Quòd si te etiam vis iactare ac gloriari, tuam ipsius vitam considera, & tunc in te ipso gloriare, si quidem hoc oportet facere.

Vnusquisque enim onus suum portabit.

Ne sis de alienis nimium curiosus, vnusquisque enim nostrum reddet rationem de suis peccatis.

Communicet autem is qui catechizatur verbo ei qui se catechizat in omnibus bonis.

Hic præcipit vt discipuli præceptorum ac doctorum eam quam per est curam gerant. Eam rem autem vocat communicationem, & iubet ijs qui fruuntur spiritalibus impertiri carnalia.

Nolite errare, Deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet.

Vnde eorum Deus omnia intuetur, ne putetis eum ignorare illa quæ fiunt. Scitote autem messem futuram sementi conuenientem, & te quod seminaueris hoc messurum.

Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem.

Qui enim carni voluptatem & delicias largitur, hinc corruptionẽ assequetur. Corpus enim interit, & in corruptionẽ dissoluitur.

Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.

Qui autem spiritus institutum & eius leges sequitur, vitam æternam colligit.

Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

Nihil eorum quæ sunt molesta ac difficilia, ad ea quæ bona, & honesta sunt animi promptitudinem & alacritatem abrumpat. Absque labore enim seminata metemus. Hoc enim dixit, illud, Non resoluti. In sensilibus enim seminibus & sementis habet laborem, & messis itidem, metentes autem sæpe resoluit æstus. Sed illa messis non est eiusmodi, est enim à labore & sudore libera.

Ergo dum tempus habemus, operemur bonum, ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

Ita etiam Dominus in sacris Euangelijs dixit. Estote misericordes sicut & pater noster qui in cœlis est misericors, qui facit Solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Præcipuè autem cura gerenda est eorum qui sunt eiusdem fidei. (Matth.)

Videte qualibus literis scripsi ad vos mea manu.

Totam, vt videtur, hanc scripsit epistolam, docens non esse respectum personarũ quando veritas proponitur. Illud autem, Qualibus, nonnulli quidem magnis, aliqui verò, malis, interpretati sunt. Ego enim inquit, scripsi hanc epistolam, etsi non pulchre scribens.

Quicunque

Quicunque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circuncidi, tantum vt crucis Christi persecutionem non patiantur.

Gloriam ab hominibus aucupantes, & suæ securitatis curam gerentes, tradunt doctrinam qua cogamini circuncidi, ne iniurijs & supplicijs afficiantur, & in vincula conijciantur, sicut nos qui Christum prædicamus.

Neque enim qui circuncidumtur legem custodiunt, sed volunt vos circuncidi, vt in carne vestra glorientur.

Quomodo enim fieri potest vt ipsi legem seruent, qui degunt procul ab Hierosolymis? Quomodo dies festos peragunt? Quomodo sacrificia offerunt? Quomodo dum immunda tangunt abluuntur? Clarũ est ergo quòd gloriari volentes le id vobis persuasisse hocagũt vt circuncidamini.

Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: Per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.

Ego autem propter solam salutarem crucem me iacto, & mihi placeo. Propter eam enim & tota vita est mihi superuacanea, & mortuæ similis. Non solum autem ipsa mihi, sed ego quoque ipsi, immortalem enim vitam expecto. Hoc enim subiunxit.

In Christo enim Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed noua creatura. (2. Cor. 5.)

Hoc etiam dixit scribens ad Corinthios. Quare si qua in Christo noua creatura. Nouam autem creaturam appellat quidem priè eam, quæ post mortuorum resurrectionem futura est, rerum mutationem. Tunc enim & creatura liberatur ab interitu ac corruptione quæ ei imminet, & hominum natura immortalitatem induit. Salutarem autem baptismũ ostendit esse veluti quandam imaginem futurorum. In eo enim veterem hominem exuimus: nouum autem induimus: & onus peccatorum deponẽtes, gratiam spiritus suscipimus. Nec ergo sanctissimum baptisma, nec futura vita, nouit circuncisionis & præputij differentiam. Mundum autem vocauit, res quæ ad vitam pertinent, honorem, gloriam, diuitias, eis se dixit esse mortuum.

Et quicunque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei.

Regulam vocauit propositam doctrinam, vt quæ rectitudine exornetur, & nihil habeat quod vel sit mancum, vel superfluũ. Iis autem qui eam amplectuntur precatus est misericordiam & pacem. Israel autem Dei appellauit fideles, vt qui Deum per fidẽ videant. Hoc enim nomen interpretatur.

De cætero nemo mihi molestus sit. Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.

In memoria reuocans labores quos susceperit, dum eis diuinum prædicaret Euangelium, in hanc vocem veluti quoddam testimonium erupit. Non amplius, inquit, ad vos scribere in animum inducam, sed pro literis vibices ostẽdam, & plagarum signa, ea veritatis prædicationi ferant testimonium. Pro illa enim omnia perpeti in animum induco.

Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro fratres. Amen.

Consuetam benedictionem, veluti quoddam signaculum, literis imposuit, donum datum eis in memoriam reuocans, quod non per legem, sed per fidem acceperunt. Hanc nos etiam gratiam custodiamus, & ne spiritui sancto molestiam exhibeamus, In quo signati sumus in diem redemptionis: sed bonam actionem, veluti quoddam oleum, intelligenti huic luci adhibeamus, vt illuminati rectà incedamus, & ad mirabilem & expetendum viæ finem perueniamus. In Christo Iesu Domino nostro, Cui gloria, & potentia, nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

Epistola ad Galatas scripta est Romæ, cùm diuinus Apostolus eos iam vidisset, & docuisset.

ARGVMENTVM EPISTOLAE AD EPHESIOS.

QVIDAM ex ijs qui duorum Apostolum antea interpretati sunt, dixerunt diuinum Ioannem Euangelistam salutarem prædicationem primum tradidisse Ephesijs, aliqui verò aliquos alios hoc fecisse dixerunt: diuinissimum autem Paulum, cùm nondum vidisset Ephesios, hanc ad eos scripsisse epistolam. Sed Apostolicorum actuum historia nos neutrum eorum docet. Veritatem

Autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem melius sciemus, si illam narrationem in memoriam reuocauerimus. Cùm enim Antiochiæ fuisset de lege quæstio, ad sanctos Apostolos missi sunt diuinissimi Barnabas & Paulus. & cùm dubitationis solutionem accepissent, & de ea literas attulissent, redierunt rursus Antiochiam. Clarum est autem eos illo etiam tempore cum summis Apostolis pactum conuentum fecisse, de quo dixit diuinus

Gal.2. *Apostolus in epistola ad Galatas. Et cognoscentes gratiam Dei quæ mihi data erat, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur esse columnæ, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt ipsi quidem ad circuncisionem, nos verò ad gentes. Ex quibus facile sciri potest diuinum Apostolum Ioannem nondum reliquisse Iudæam. Atque post eorum quidem Hierosolymis reditum, cùm inter sanctos Apostolos Barnabam & Paulum de Marco exorta esset contentio, ille quidem accepto Marco nauigauit in Cyprum, diuinissimus autem Paulus cùm vnà cum Sila Syriam & Ciliciam obijsset, venit in Lycaoniam. Cùm illic autem virum omni ex parte optimum Timotheum circuncidisset, in Phrygiam & Galatiam profectus est, pietatis semina deijciens. Prohibuit enim eos, inquit, Spiritus*

Act.16. *sanctus loqui sermonem in Asia. Deinde cùm Mysiam traiecissent, conati sunt etiam Bithynis salutarem prædicationem tradere, & à diuino spiritu sunt rursus prohibiti. Cùm venissent autem Troadem, in Macedoniam à gratia euocati sunt. Deinde post Macedoniam cum Athenienſibus & Corinthijs Diuinæ cognitionis radium attulissent, venerunt Ephesum. Erat autem vnà cùm Apostolo Aquila & Priscilla. Docet itaque beatus Lucas, quòd ingressus in synagogam, cum Iudæis locutus est, qui cùm eum rogassent vt illic vnà cum eis ageret, non cessit, sed in Iudæam enauigauit. Clarum est ergo quòd Ephesiorum ciuitas salutarem prædicationem nondum eo tempore acceperat. Neque enim relictis fidelibus diuinus*

Act.18.19. *Apostolus venisset in synagogam Iudæorum. Quinetiam ea quæ in historia consequuntur hoc docent apertius. Cùm enim è Iudæa rediisset, reperit Ephesi aliquos numero duodecim, qui Catechismum quidem audierant, sed diuini spiritus gratiam non acceperant, sed Ioannis baptismum solum sciebant. Cùm eos ego baptizasset, duobus simul annis ibi versatus est, docens Ephesios decreta salutaria, & primum quidem disseruit in synagogis. Sed quandoquidem Iudæi pro more contradicebant, in schola Tyranni doctrinam exercebat. In hac ciuitate etiam vestimentorum eius color ac superficies morbos expulit: & Dæmon in Scenæ filios insiliens exclamauit, Iesum cognosco, et Paulum scio, vos autem qui estis? In hac etiam combusta sunt scripta maleficarum artium & præstigiarum, quorum pretium computarunt, & inuenerunt argenti quinquaginta millia. Quòd ergo non diuinus Ioannes, sed admirabilis Paulus salutarem prædicationem eis primus tradiderit, nos apertè docuit Actuum historia. Quòd autem etiam epistolam postea scripserit, ipsæ nos docent literæ. Dicit enim in fine. Vt autem & vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus, dilectus frater & fidelis minister in Domino, quem misi ad vos in hoc ipsum vt cognoscatis quæ circa nos sunt, & consolétur corda vestra. Beatum autem Tychicum Roma misit, idque docet*

2.Tim.4. *in secunda ad Timotheum. Cùm enim dixisset, Festina venire ad me. Demas enim me reliquit, diligens hoc sæculum, & abijt Thessalonicam. Crescens in Galatiam:*

Titus

Titus in Dalmatiam. Lucas est mecum solus: accipe Marcum, & duc tecum: est enim vtilis ad ministerium, subiunxit. Tychicum autem misi Ephesum. Quòd autem hanc vltimam scripserit epistolam, in ea aperte docet. Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Qui ergo Ephesijs prædicauerat, secundo in Macedoniam & Achaiam profectus est, & illinc in Iudæam. Deinde cùm Ephesi versatus esset, venit Romam. Ostensum est autem Tychicum fuisse tabellarium literarum ad Ephesios. Clarum est ergo eum, cùm eis Euangelium antea prædicasset, hanc scripsisse epistolam. Epistolæ autem prima quidem pars continet doctrinam diuinæ prædicationis, postrema autem partem moralem adhortationem.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE AD EPHESIOS.

PAVLVS *Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei sanctis, qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Iesu. Gratia vobis, & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.*

Posuit rursus præpositionem, Per, in Deo & Patre, eorum qui cum diuinitate vnigeniti bellum gerunt ora obstruens, & docens eam non significare paruitatem. In salutatione autem laude & bonis verbis eos prosecutus est, eos enim sanctos & fideles appellauit.

Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi.

Manifestum est eum quidem esse nostrũ Deum, Domini autem nostri patrem. Hoc autem annotauimus etiam interpretantes secundam epistolam ad Corinthios.

Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo.

Dedit enim nobis dona diuini spiritus, dedit spem resurrectionis, immortalitatis promissiones; pollicitationem regni cœlorum, & dignitatem adoptionis in filios. Ea vocauit spiritales benedictiones. Et adiecit, In cœlestibus, sunt enim dona cœlestia. Quia autem nonnulli existimabant esse recentem prædicationem, eamque contemnebant, vt quæ esset legis institutione recentior: de eo quoque docet necessario.

Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionẽ.

Ab initio enim ante constitutionem mundi ea, quæ ad nos pertinebant præscijt & præfinijt. Docet autem etiam quanam de causa elegerit.

Vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius.

Et quomodo elegit eos qui nondum nati erant?

In charitate, qui prædestinauit in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum.

Et præscijt nos, & dilexit, & nostram vocationem præconstituit, vt nos filiorum adoptionis donum perciperemus, per seruatoris nostri dispensationem. Illud autem, In ipsum, dicit patrem, pro eo quod est, vt eius filij appellamur. Deinde honoris & liberalitatis magnitudinem admirans, subiunxit.

Secundum propositum voluntatis suæ.

Hoc enim, inquit, voluit, hoc ei placuit. εὐδοκία enim hoc est beneplacitum, solet ponere scriptura pro beneficio afficiendi voluntate. Bene complacitum est, inquit, Domine in terra tua, &, Complacet Dominus in timentibus eum, &, Si subtraxerit se non complacet anima mea in ipso.

Psalmus. 85. & 146.

In laudem gloriæ gratiæ suæ.

Insignis enim beneficij magnitudo vel ingratorum linguas ad gratiarum actionem incitat.

In qua gratificauit nos in dilecto filio suo. in quo habemus redemptionem per sanguinem eius remissionem peccatorum.

Abac. 2. filio suo non est in Græco.

Dignos qui amaremur nos fecit mors Domini. Per illam enim peccatorum depositis maculis, à Tyranni seruitute liberati, diuinæ imaginis characterem recepimus.

Docet

Universidad de Deusto
Biblioteca

Docet autem etiam quomodo ea assecuti sumus.

Secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis.

Misericordiæ enim fontes effundit, & ijs nos fluentis irrigat.

In omni sapientia & prudentia, vt notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ.

Mysterium voluntatis suæ occultam voluntatẽ vocauit. Cùm hæc enim, inquit, ab initio præconstituisset, postea reuelauit. Hoc enim subiungit,

Secundum beneplacitum eius quod proposuit in ipso, in dispensatione plenitudinis temporum.

Illud, In ipso, dicit in Christo. Plenitudinem autem temporum vocat tempus à Deo definitum. Ita etiam in epistola ad Galatas. Quando autem venit plenitudo temporis. Gal.4.

Instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt in ipso.

Rom.8. Hæc docet apertius in epistola ad Romanos. Scimus enim quòd omnis creatura inquit ingemiscit, & parturit vsque adhuc. Et rursus. Expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Hoc etiam dicit in epistola ad Hæbreos. Vt sine Deo pro omni mortem gustaret. Hebr.2. Sola autem diuina natura est ab egestate aliena. Omnis verò creatura opus habebat susceptæ carnis dispensationis medicamento. Elementa enim quę propter vsum hominum facta fuerant, vt essent corruptioni & interitui obnoxia effecit, quandoquidem eum etiam mortalem sactura erat transgressio. Quę sub aspectum autem non cadunt, potestates, ægrè ferebant, vt est verisimile, dum viderent improbitatem, quæ versatur in hominib⁹. Si enim lætantur propter vnum peccatorem qui agit pœnitentiam, vt dixit Dominus: clarũ est eas ægrè ferre, dum vident contraria, sed humanę naturę ab vnigenito susceptio, morte soluta, & resurrectione ostensa, & communis resurrectionis dato pignore, tristem illam nubem discussit. Itaq; ἀνακεφαλαίωσιν, hoc est, In summam collectionem, appellat breuem rerum mutationem. Per dispensationem enim quę est in Christo Domino, & hominum natura resurgit, & incorruptionem induit: & creatura quę videtur, ab interitu & corruptione liberata incorruptionem assequetur: & eorum qui sub aspectum non cadunt populi perpetuo in lætitia degent, quoniam effugit dolor, tristitia, & gemitus. Hoc per hæc verba docuit diuinus Apostolus. Non enim simpliciter dixit, Cœlum & terram, sed, quę in cœlis & quę in terra sunt, & ostendens dispensationis mysterium, subiunxit, In ipso, hoc est, In Christo. Luc.15.

In quo etiam & nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum eius qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

Cùm nos enim ab initio prędestinasset, ad hanc vitam sorte elegit, qui quęcunque vult facit. Porrò autem apertius quoque docet ad quam sortem prędestinati simus.

Vt simus in laudem gloriæ eius nos, qui ante speranimus in Christo.

Omnes enim ad nos respicientes, qui in Dominum Christum credidimus, laudant eorum bonorum authorem.

In quo & vos, cùm audissetis verbum veritatis, Euangelium salutis vestræ, in quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto.

Non solum enim audiuistis, sed etiam credidistis qua de causa sanctissimi etiam spiritus gratiam adepti estis. Illud aũt, signati estis, simile est dicto prophetico. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Pro eo quod est, veluti quoddam signaculum spiritus donum accepistis. Ipsam autem vocat promissionem, nempe quòd promittat Dominus se missurum gratiam spiritus. Psal.4.

Qui est pignus hæreditatis nostræ.

Ostendit magnitudinem eorum quę expectantur. Si enim data gratia, per quam fiebant miracula, & mortui excitabantur, & leprosi mundabantur, & Dæmones expellebantur, & alia his fiebant similia, arræ locũ obtinet: clarum est fore vt qui credunt, maiorem gloriam assequantur.

In redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

Hæc, inquit, arra nobis in præsentia data est, vt nos quidem à tyrannide inimici liberaret, Deo autem familiares redderet, vt ipsum perpetuò laudaremus, gratiæ & accepti beneficij memores.

Propterea & ego audiens fidem vestram quæ est in Christo Iesu, & dilectionẽ in omnes sanctos, non cesso gratias agere pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis.

Hinc nonnulli coniecerunt diuinum Apostolum scripsisse hanc epistolam, cùm eos nondum vidisset. Oportebat autem eos animaduertere, quòd etiam scribens ad Corinthios, cùm quę grauia ac molesta erãt audiuisset, eam milit. Renunciatum est enim mihi, inquit, Fratres ab ijs qui sunt Chloes, quòd contentiones sunt inter vos. Quemadmodum ergo illic cùm quę molesta erant, audiuisset, dolens scribit, ita etiam cùm de his quę grata erant audiuisset, texit laudationem. 1.Cor.1.

laudationem. Laudat autem eos non solum propter studium pietatis, sed etiam propter liberalitatem in sanctos, & propter hæc laudat Deum omnium bonorum authorem, & dicit.

Vt Deus Domini nostri Iesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ et reuelationis, in agnitione eius, illuminatos oculos cordis vestri.

Orans autem peto vt vos impleamini spiritali sapientia; vt cognoscatis fruitionem bonorum quæ sperantur. Hoc appellauit reuelationem. Illud autem, Deus Domini nostri Iesu Christi, posuit per diuisionem. Eundem enim eiusdem Deum & patrem appellauit. Deum quidem, vt hominis: Patrem verò vt Dei. Gloriam enim diuinam naturam nominauit. Ita etiam in epistola ad Hebræos. Qui est splendor gloriæ, hoc est, diuinæ naturæ. Ita etiam diuinus Ezechiel, Hæc est inquit, similitudo gloriæ Domini. Quoniam enim omnino fieri non potest vt diuina natura dignoscatur eam gloriam nominant, ab adoratione & glorificatione appellationem imponentes. Hebr.1. Ezech.2.

Vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credidimus.

Supplico autem vt intelligenti luce vestræ mentis visus illustretur, vt dignoscatis propter quænam vocati sumus, & promissorum bonorum magnitudinem prænoscatis. Carnea autem lingua differens diuinus Apostolus, cùm non possit vt vult laudare Dominum, & donorum ostendere magnitudinem, multa nomina simul congerit ea pro viribus ostendere contendens. Propterea spem vocationis, & diuitias gloriæ hæreditatis, & exuperantem potentiæ magnitudinem, & beneplacitum voluntatis, & alia quęcunque sunt ciusmodi colligit. Exuperantem autem potentię magnitudinem posuit, cùm crucis ignominiam animo versasset, & quanta per eam rectè gessisset cogitasset, hoc enim subiunxit.

Secundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis, et constituens ad dexteram suam in cœlestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius. Psal.8.

Clarum est eum hæc omnia posuisse, tanquam de homine, ea enim de causa etiam admiratione ductus est. Quòd enim qui Deus est vnà cum Deo sedeat, & qui est filius vnà cum patre regnet, non est admirabile. Cùm enim eadem sit natura, ei quoque potestatis coniuncta est societas. Quòd autem sumpta ex nobis natura eiusdem honoris cum eo qui sumpsit sit particeps, vt nulla videatur adorationis esse differentia, sed per naturam quæ cernitur, quæ non cernitur adoretur diuinitas, hoc verò omne miraculum superat. Et ideo diuinus etiam Apostolus supra modum admirans, primum quidem laudat insignem potentiæ magnitudinem: Deinde operationem potentiæ virtutis, & quærit vocabula quæ possint significare rem admirabilem, & quæ superat omnem opinionem. Primum enim, inquit, eũ suscitauit à mortuis. Clarum est, quòd hominem. Deinde sedere fecit, & ostendens honoris magnitudinem, adiecit, ad dexterã eius. Quinetiam ostendit regiam. In cœlestibus. Deinde & subiectos. Super omnem principatum, & potestatem. Et cùm persecutus esset omnia nomina eorum quæ sub aspectum non cadunt, quæ didicimus, adiecit quòd etsi aliquos eorum nescimus, postea tamen cognoscemus in vita futura. Et hi omnes subiecti sunt. Et adduxit Propheticum testimonium. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Iam verò hoc quoque posuit propheta, tanquam de homine. Quid est enim, inquit, homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quòd visitas eũ? Psal.8.

Et ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius.

Christus Dominus obtinet locum capitis. Qui autem in ipsum credunt, capitis.

Et plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur.

Ecclesiam vocat cœtum fidelium. Eam appellauit quidem corpus Christi: patris autem plenitudinem. Eam enim impleuit donis omnis generis, & in ea habitat & obambulat, vt est vox prophetica. Hoc autem in futura vita fiet perfectius. Nam hoc etiam docuit scribens ad Corinthios. Cùm enim dixisset, vltimus inimicus destruitur mors, &, Omnia subiecit sub pedibus eius, postremo posuit, Vt sit Deus omnia in omnibus. Et illa quidem pluribus exposuimus. Dicemus autem etiam hic breuiter. In præsenti quidem vita Deus est in omnibus. Habet enim naturam quæ non potest circunscribi: sed non est omnia in omnibus, quandoquidem alij quidem impiè, alij verò iniustè se gerunt, habitat autem in ijs qui ipsum timent, & in ijs qui sperant in eius misericordia. In futura autem vita cessante mortalitate, & peccato non amplius locum habente, erit omnia in omnibus. 1.Cor.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. II.

ET vos cùm essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis.

Nos enim morte affecit peccati operatio, ea enim mortem peperit.

Secundum sæculum mundi huius.

Mundum vocat creaturas. Sæculum autem, vitam præsentem.

Secundum principem potestatis aeris huius, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ.

Apertè nos docuit Diabolo quidem olim fuisse creditam aeris potestatem, cùm ab ea autem excidisset, propter improbitatem, impietatis & improbitatis magister effectus est. Non tamen in omnes imperium obtinet, sed in eos solos qui diuinas prædicationes non admittunt. Eos enim appellauit filios inobedientiæ, diuina beneficia Ephesijs in memoriam reuocans, quòd cũ iam essent mortui per peccatum, & essent in potestate Diaboli, eos salute dignatus est. Ne se autẽ reprehendi existimarent, quòd eis illorum vitam in memoriam reuocaret, seipsum quoque coniungit, communem morbum indicans.

In quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum. Et eramus naturâ filij iræ, sicut & cæteri.

Ostendit non solum in carnem cadere reprehensionem, sed etiam in ipsam animam. Mens enim prior recipit inclinationem ad ea quę sunt deteriora: deinde ita per carnem exequitur ea quæ consultauit. Filios autem iræ dixit, pro eo quod est ira dignos & vltimo supplicio. Ita Antichristum appellauit filium perditionis, hoc est dignum perditione, seu dignum qui periret.

Deus autem qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis saluati.

Et tamen cum ita affecti essemus, Dominus Deus qui habet abyssum bonitatis, effecit nos participes immortalis vitæ Domini nostri. Hoc enim dicit, Conuiuificauit Christo. Cùm enim ille resurrexerit, nos quoque speramus fore vt resurgamus. In illo enim ea quæ ad nos pertinent rectè se habuerint. Deinde docet apertius doni magnitudinem, Cuius gratia estis seruati. Non enim propter optimam nostram vitam vocati sumus, sed propter eius qui nos seruauit charitatem.

Cuius, nõ est in Græco.

Et conresuscitauit, & considere fecit in cœlestibus in Christo Iesu.

Cùm is enim surrexisset, nos quoque spe resurreximus, & cum is vnà cum patre sedeat, nos quoque sumus honoris participes. Est enim caput nostrum, qui cum eo sedet, nostrę est primitię qui cum eo regnat, nostram enim naturam induit.

Vt ostenderet superuenientibus sæculis abundantes diuitias gratiæ suæ, in bonitate super nos in Christo Iesu.

Nunc enim bonorum quæ speratur magnitudo est quidem omnino ignota fidelibus, fideles autem vident tanquam in speculo & in ænigmate. Per fidem enim ambulant, non per speciem, tunc autem videbunt faciem ad faciem, tunc fideles & infideles videbunt naturam ex nobis sumptam ab omni creatura adoratam, & sanctos vnà regnantes. Si enim commortui sumus, inquit, & conniuemus: Si sustinemus, & conregnabimus. 1. Tim. 2.

Gratia enim estis saluati per fidem.

Dei gratia nos his bonis dignata est. Nos enim solam fidem attulimus. Quin eius etiam diuina fuit gratia adiutrix. Hoc enim subiunxit.

Et hoc non ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus. Vt ne quis glorietur.

Enim, nõ est in Græco.

Non enim nostra sponte credidimus, sed vocati accessimus, & cùm accessissemus, nõ exegit vitæ puritatem & innocentiam, sed sola fide susceptа condonauit peccata.

Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

Illud, Creati, hic posuit pro regeneratione. Vocauit nos, inquit, per suam bonitatem ineffabilem. obediuimus: & cùm credidissemus, sumus salutem consecuti Sed ante baptismum quidem actiuam à nobis virtutem non exegit, post baptismum verò ei etiam iubet hærere, & eam tenere. Hoc enim dicit, in operibus bonis, vt in illis ambulemus. Priora autem rursus eis in memoriam reuocat; vt diuini beneficij ostendat magnitudinem.

Propter quod memores estote quòd aliquando vos eratis gentes.

Hic est ponendum incisum.

In carne, qui dicebamini præputium ab ea quæ dicitur circuncisio in carne manu facta.

Est circuncisio carnis, & præputium carnis. Hoc autem dicit. Vos qui dicebamini præputium in carne (Hoc autem vos appellabant qui circuncisionem carnis manu factam habebant) nullam habebatis communionem cum benedictionibus Israel. Hoc enim docent ea quæ sequuntur.

Quod

Quod eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo.

Vult ostendere Christum Dominum eis omnia bona conciliasse. Priusquam enim, inquit, ei crederetis, eratis Dei cognitione destituti, nec bona Israeli promissa percipiebatis.

Nunc autem in Christo Iesu, vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.

Vos enim qui procul degebatis, & ab Israele separati eratis, familiares effecit Christus. Hoc dixit. Propè facti estis.

Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnũ: & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua: legem mandatorum decretis euacuans.

Ipse enim fuit pacis arbiter & conciliator. Ipse effecit vt qui ex illis & ex nobis credebant, in vnum corpus redigerentur: & fecit vt lex cessaret, quæ instar cuiusdam muri nos à nobis inuicem arcebat, prius autem inimicitias quæ nobis cum Deo intercedebant sustulit, cùm suam carnem pro nobis dedisset pretium redemptionis. Hoc vbi fecit, curauit vt omnia illa cessarent, quæ nos & illos seiungebant. Hoc enim dixit, legem mandatorum. Non enim sustulit illud, Nõ adulteraberis. Non occides. Non furaberis. Non dices falsum testimonium aduersus proximum tuum. Nec illud, Honora patrẽ & matrem tuam. Nec hoc, Non concupisces vxorem proximi tui, & quæcunque sunt eiusmodi. Ea enim ostendit Christus Dominus ei qui voluit discere viam vitæ æternæ. Decreta autem seu placita appellauit doctrinam Euangelicam: quoniã in animi electione sita est perfectionis recta executio.

Matt. 19. Qui enim potest, inquit, capere, capiat. &, Si

Matt. 5. vis perfectus esse, vende quę habes. &c. Quãdo ieiunas. Hæc fiunt non ex lege, sed ex libera animi voluntate. Illa autem lege statuit, quæ ab initio quando est naturam fabricatus, in ea inscripsit.

Vt duos condat in seipso, in vnum nouum hominem faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso.

Interfecit inimicitias in cruce, ab omni reprehensione aliena oblata hostia. Reconciliauit autem vtrosque, nempe eos qui erãt ex gentibus, & eos qui ex Iudæis in vno corpore, quod pro omnibus oblatum est, vt ipsi essent vnum corpus. Omnes autem credentes vocauit vnum hominem, quoniam omnium quidem vnum est caput Christus Dominus: corporis autem locum obtinent qui salute digni sunt habiti.

Et veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis: & pacem ijs qui prope.

Longe dicit gentes: prope autem Iudæos.

Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad patrem.

Hoc est simile ijs quæ dicta sunt à Domino. Nemo venit ad patrem, nisi per me. Ipse nos, inquit, adduxit ad Patrem. Adduxit autem, spiritali gratia dignatus.

Ergo iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei.

Sanctos hic dicit non eos solum qui sunt gratiæ, sed eos qui fuerunt in lege, & ante legem. Nam etiam de Abraham dixit idem Apostolus quòd susceperit ciuitatem quæ habet fundamenta, cuius est Deus opifex & creator. Maximam, inquit, dignitatem assecuti estis, Deo quidem familiaritate coniuncti, sanctorum autem conciues effecti.

Superædificati super fundamentum Apostolorum & prophetarum.

Prophetas hic dicit non prophetas noui testamenti, sed prophetas veteris. Præposuit autem Apostolos, quoniam prædicationem per illos accepimus.

Ipso summo angulari lapide Iesu Christo.

Quemadmodum dixit ipsum esse caput corporis, ita eum vocat ædificij summum angularem lapidem. Duos enim muros coniungit, & eos qui ex Iudæis, & gentibus crediderant vnit instar anguli.

In quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, in quo et vos coædificamini in habitaculo Dei in spiritu sancto.

Sancto nõ est in Græco.

In ijs quæ antè interpretati sumus Dei plenitudinem appellauit ecclesiam: & hic etiam templum & habitaculum. Illorum autem & horum coniunctionem facit angulus, ędificationem autem gratia spiritus, diuinas doctrinas afferens per prædicatores veritatis.

CAP. III.

HIVS rei gratia ego Paulus vinctus Christi Iesu, pro vobis gentibus. Si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis, quoniam secundum reuelationem notum mihi factũ est sacramentum, sicut suprà scripsi in breui: prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vult quidem dicere, quòd cùm scirem hanc vestram vocationem, & exacte cognoscerem & quinam, & quomodo vocati, & propter quænam vocati estis, oro Deum vniuersorum vt vos fide confirmet, & quæ ex ea oritur vobis salutem præbeat. Plurima autem interiecit, significans beneficij magnitudinem. Narrat autem etiam quomodo fuit vocatus, & quomodo diuinam accepit gratiam, & quòd gentium prædicationi præfectus est, docens quòd sibi vel maximè conuenit prædicare, & quòd non inuadit in aliena, sed ea quæ sibi ipsa sunt exequitur. Illud autem, Antè scripsi paucis, nō vt nonnulli existimarunt, alteram scripsit epistolam. Neq; enim de ijs quæ ad seipsum pertinent dixit, illud, Antè scripsi, sed de mysterio. Hoc enim dixit. Per reuelationē notum factum est mihi mysterium, sicut prius scripsi paulo antè, hoc est, de quo nūc scripsi. De eo enim scripsit ab exordio vsque ad hunc locum. De eo autem dicit etiam in his quæ sequuntur.

Quod alijs generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & prophetis in spiritu.

Antiquis quidem prophetis notum fuit, sed non sicut nunc. Non enim res videbant, sed de rebus antè scribebant. Ita etiam
Luc.10. dixit Dominus in sacris Euangelijs. Multi prophetę, & Reges, & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt. Nunc autem primis reuelauit Apostolis. Deinde prophetis. Multi enim tempore Apostolorum propheticam gratiam acceperunt. Quid autem reuelauit?

Gentes esse cohæredes, & concorporales, & comparticipes promissionis eius in Christo Iesu per Euangelium. Cuius factus sum ego minister secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi secundum operationem virtutis eius.

Quoniam fideles vnum corpus esse dixit, dicit fore vt gentes sint eiusdem simul corporis, & quoniam hæreditas existimata fuerat Iudæorum, gentes rursus nominauit cohæredes, & cùm Iudæi arbitrarentur suas esse solum promissiones, hoc enim dixit etiam in epistola ad Romanos, Quorum sunt
Rom.9. promissiones; rursus vocauit gentes promissionis comparticipes. Hæc autem, inquit, acceperunt per Euangelium, cuius ego prædicator & minister per ineffabilem eius qui me vocauit beneficientiam, & inenarrabilem eius potentiam. Dicit autem etiam quanam de causa meminit potentiæ.

Mihi enim sanctorum omnium minimo data est gratia hæc, in gentibus Euangelizare inuestigabiles diuitias Christi.

In me vim suæ potentiæ ostendit, qui cùm essem indignus me vocauerit, & mihi gentes docendas crediderit. Porrò autem Eunomij os impudens apertè obstruxit, dum Christi imperuestigabiles diuitias appellauit. Ille enim dicens patrem creatorem filij, dixit patris substantiam eius sustantiam comprehendisse. Diuinus autem Apostolus nō solum diuinam Christi naturam, sed etiam diuitias dicit imperuestigabiles. Et quomodo prædicas, si sunt diuitiæ imperuestigabiles? Hoc enim ipsum, inquit, prædico, quòd sunt imperuestigabiles. Hoc enim subiungit.

Et illuminare omnes quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo qui omnia creauit.

Non inuestigo ea quæ inuestigari non possunt, sed quod nunc reuelatum est mysterium doceo eos qui nesciunt. Olim enim erat id occultum, & soli Deo cognitum, qui omnia fecit vnà secum operante vsus filio.

Vt innotescat principibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei, secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Iesu Domino nostro.

Nam nec potestates quidem quæ sub aspectum non cadunt, sciebant mysterium, sed per dispensationem quæ est in ecclesia, ineffabilem Dei sapientiam didicerunt. Secundum præfinitionem autem sæculorum dicit, pro eo quod est, Hæc ante sæcula proposuerat, fecit autem per dispensationem quæ fuit in Christo Domino.

In quo habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem eius.

Ipsi enim credentes, per ipsum ad Deum & patrem adducti sumus.

Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra.

Rogo ergo vt diuinum auxilium assequar, vt fortiter feram quæ molesta & difficilia accidunt propter vestram salutem. Mea enim in his fortitudo & tolerantia vestra est gloria. Cùm hæc omnia in medio interiecisset, reuertitur ad precationem, & dicit.

Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur.

Proprie pater, & vere pater Deus. Non enim fuit primus filius, deinde pater, sed semper pater est, & natura pater, alij autem patres

Patres, siue sint corporales, siue spiritales, è superis traxerunt appellationem. Dicit autem in terra patres eos qui sunt patres natura, cœlestes autem patres, vocat spiritales. Talis erat ipse diuinus Apostolus. Idque
1.Cor.4. nos docuit, scribens ad Corinthios. Etsi enim decim millia pædagogorum habetis in Christo, sed non multos patres: In Christo enim Iesu per Euangelium ego vos genui. Dicit ergo. Rogans & obsecrans flecto genua mea, & supplico patri Domini nostri Iesu Christi, qui vere est pater, qui non ab alio hoc accepit, sed ipse alijs impertijt. Quid autem postulas?

Vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine Christum inhabitare.

Habet diuitias ineffabiles & immensam potentiam. Peto ergo vt vos hoc consequamini, vt per gratiam spiritus vestræ animæ sint habitaculum Christi qui vos seruauit: Deinde eos etiam docet quærnam conferre oporteat ad huius templi constructionem.

Per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati & fundati.

Fide enim & charitate opus est, vt vos in his germinetis, firmitatem & constantiam veluti quandam basim, & radicem habentes.

Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profunditas, scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei.

Fieri potest vt per fidem & charitatem spiritalem gratiam assequamur, & per eam edisca mus dispensationis quæ fuit magnitudinem. Per longitudinem enim & latitudinem profunditatem & altitudinem declarauit magnitudinem: quandoquidem ex eis significatur magnitudo. Illud autem, Vt impleamini in omnem plenitudinem Dei, pro eo quod est, Vt ipsum perfectò inhabitantem suscipiatis. Deinde eam orationis partem, in qua de dogmatibus seu decretis agitur absoluit Deum glorificando.

Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus, aut intelligimus, secundum virtutem quæ operatur in nobis: ipsi gloria in ecclesia, & in Christo Iesu in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.

Laudo autem eum quod & vult & potest, & dat plura quàm petimus. Ipsum autem etiam ab omnibus laudari conuenit tam in præsenti vita quàm in futura. Postquam diuini beneficij diuitias sic ostendit, hortatur ad species virtutis.

CAP. IIII.

Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino.

Vinculorum mentio sufficit ad incitandum ad virtutem vel eos qui sunt planè stupidi, & nullo sensu præditi. Propter vos, inquit, his sum constrictus. Si nollem enim prædicare, ab his essem omnino liberatus. Aequum est autem diuinum Apostolum etiam in his admirari, quod de vinculis quę pro Christo susceperat magis se iactat & gloriatur quam Rex de diademate. Quid autem obsecras?

Vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis.

Vitæ institutionem vestræ vocationi conuenientem suscipiatis: Nec diuino beneficio scelerata ac nefaria vita iniuriam faciatis. Et quoniam gratias spiritales habentes, & miracula faciebant, & linguis diuersis loquebantur, & operatione prophetica fruebantur, ea autem satis erant ad hoc vt intumescerent, & de se nimis elatè sentirent, de eo primum affert adhortationem.

Cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

Vnam estis consecuti gratiam, fons vnus diuersos emittit riuulos. Humilitate ergo & mansuetudine vtentes, vos inuicem tolerate, & ex lege dilectionis seruate pacis vinculum.

Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ.

Vnum spiritum accepistis, vnum corpus effecti estis. Vna spes vobis data est resurrectionis & regni cœlorum.

Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes & per omnia, & in omnibus nobis.

Posuit vbique vnum, & vnus, coniungens ecclesiam. vnum, inquit, Dominum habemus, vnum baptismum accepimus, vnam fidem attulimus, vnus omnium nostrum Deus est & pater; conuenit ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt inter vos,tanquam inter fratres,habeatis, concordiam.Atque, ſuper omnes quidem, ſignificat dominium. Per omnes autem prouidentiam. In omnibus verò inhabitationem.

Vnicuique autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti.

Hic eos conſolatur, qui quæ videbantur eſſe minora dona acceperant: & oſtendit Dominum Chriſtum ea diſpertiſſe,propemodum dicens,Ne ægrè feratis. Ipſe enim ita vt nouit, vnicuique gratiam dimenſus eſt. Prophetico quoque teſtimonio id quod dicit confirmat.

Pſalm. 67. *Propter quod dicit. Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem,dedit dona hominibus.*

Pſalmus quidem dicit, accepit dona in hominibus.Ipſe autem poſuit illud, Dedit. Vtraque autem facta ſunt. Accipiens enim fidem,reddit gratiam.Pulchrè autem & admodum accurate poſuit propheta illud, Captiuam duxit captiuitatem.Neque enim nos,cùm liberi eſſemus,abduxit in captiuitatem,ſed cùm ipſe nos contrà in captiuitatem redegiſſet,libertate donauit. Deinde interpretatur aſcenſum.

Quod autem aſcendit, quid eſt, niſi quod & deſcendit primum in inferiores partes terræ?

Aſcenſus ſignificat deſcenſum. Cùm enim prius deſcendiſſet, & noſtram ſalutem procuraſſet, deinde rurſus aſcendit.Inferiores enim terræ partes mortem vocauit. Et
Pſalm.67.& 138. enim ita etiam dicit propheta. Poſuerunt me in lacu inferiori.Et rurſus.Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

Qui deſcendit ipſe eſt & qui aſcendit ſupra omnes cœlos,vt impleret omnia.

Non enim alius deſcendit, & alius aſcendit,ſed vt paucis dicam, aliter deſcendit, & aliter aſcendit. Cùm enim deſcendiſſet incorporeus, aſcendit cum corpore. Deſcenſus autem non ſignificat aliquam à loco ad locum tranſitionem, ſed docet diſpenſationis magnitudinem, quod cùm eſſet altiſſimus, ſe adeo abiecerit, & tantam humilitatem ſuſtinuerit.

Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem prophetas,alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti.

Erant illo tempore,vt ſæpe dixi, qui propheticam gratiam acceperant. Quinetiam meminit Actuum hiſtoria Agabi prophetę, & aliorum qui prophetabant Antiochiæ, in quibus erat etiam ipſe diuinus Apoſtolus, erant & Euangeliſtæ. Ex his erat etiam beatus Philippus vnus ex ſeptem. Paſtores autem & doctores eos dicit qui in ciuitate & in pago erant deputati & ſegregati.Qua de cauſa poſuit eos poſt Euangeliſtas, quoniam illi obeuntes prædicabant. Hæc autem dona dedit ad ædificationem & vtilitatem credentium, eos enim appellauit corpus Chriſti.

Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis fili Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

Perfectionem autem in vita futura conſequemur.In præſenti ergo Apoſtolorum, & prophetarum, & doctorum auxilio opus habemus.

Vt iam non ſimus amplius paruuli, fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia, ad circumuentionem erroris.

Puerorum propria eſt leuitas & animi ſubita mutatio.Tales, inquit, eramus ante vocationem, vt qui huc & illuc inſtar fluctuum impelleremur, & ijs qui nos decipiebant crederemus. κυβεία autem appellauit verſutiam ſeu calliditatem.A verbo autē κυβεύειν quod ſignificat ludere teſſeris, hoc nomen finxit.Proprium eſt autem eorum qui ludunt teſſeris, vt huc & illuc calculos transferant, & callidè hoc faciant. Inſidias autem erroris vocauit machinationem.Neque enim Diabolus iubet apertè adulterari: ſed vel per oculos ineſcat, vel per aures demulcet, nec iubet apertè Deum negare, ſed efficit vt augurijs,aut ſortibus,aut amuletis vtamur.

Veritatem autem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia qui eſt caput Chriſtus. Veritatem autem facientes, in Græca Theod. 2. Cor. 6. Ioann. 8.

Hoc etiam dixit in epiſtola ad Corinthios. In charitate non ficta, ita etiam hic iubet veram habere charitatem, & per eam augere diuitias virtutis in ipſo Domino. Omnis enim inquit, palmes in me non ferens fructum,tollitur, & in ignem mittitur: & quoniam eum rurſus caput nominauit, oſtendit quot bona à capite ſuppeditentur.

Ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſuram vnius cuiuſque membri augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate.

Quemadmodum, inquit, caput omnibus membris corporis ſuppeditat operationem ſenſus:ſentiendi enim facultatis fons eſt cerebrum, ita etiam Chriſtus Dominus obtinens locum capitis,diſpertit dona ſpiritus, in vnam iuncturam ac compagem coniungens membra corporis. Factum autem ſenſum appellauit, quandoquidem ipſe quoque vnus eſt ex quinque ſenſibus, & totum ex parte denominauit.

Hoc igitur dico, & teſtificor in Domino.

Rurſus redit ad exordium ſuaſionis, & Domini memoriam vocat in teſtimonium. Teſte, inquit, Domino hæc dico. Quid ergo teſtificatur?

Vt iam non ambuletis, ſicut & gentes ambulant.

Reliquas gentes dicit eas quæ nondum crediderunt. Quomodo autem illæ ambulant?

In vanitate ſenſus ſui.

Impijs vtentes cogitationibus, ea quæ non ſunt in Deos referentes.

Tenebris obſcuratum habentes intellectum.

Dei ignorationem appellauit tenebras. Deinde etiam arguit vitæ iniquitatem.

Alienati à vita Dei.

Vitam Dei appellauit vitam, quæ eſt ex virtute.Dicit etiam cauſam iniquitatis.

Per ignorantiam quæ eſt in illis propter cæcitatem cordis ipſorum.

Pſal.13. Ita etiam dicit Dauid propheta. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis. Cordis autem cæcitatem vocauit extremum ſtuporem.Nam quæ inſunt in corpore cæcitates nullum habent ſenſum, quoniam corpus eſt omnino mortuum. Hoc etiam dixit diuinus Apoſtolus. Subiungit enim.

Qui deſperantes.

Hic eſt ponendum inciſum.

Semetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis in auaritia.

Primum iniquitate, deinde ſatietate laborarunt. Cùm in vitam enim improbam & ſceleratam impegiſſent, paulatim ſtuporis & doloris ſenſus priuationis morbo laborauerunt. Deinde ſecure quoduis peccatum perpetrant, flagitioſa vita vel pluſquam ad ſatietatem vtentes. πλεονεξίαν enim hoc eſt,plura habendi auiditatem, poſuit pro immoderatione. Ex hoc loco intellexerimus & quod dictum eſt in epiſtola
Rom.1. ad Romanos. Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum.Ita enim appellauit permiſſionem. Hic enim apertè docuit quòd ſeipſos libidini tradiderant.

Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis,& in ipſo edocti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu.

Talis eſt diſciplina impietatis. Chriſti verò diſciplina eſt omnino contraria. Docet etiam quænam ſit.

Deponere vos ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundū deſideria erroris.Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis.

Veterem hominem non appellauit naturam,ſed peccati operationem. Neque enim qui baptizatur deponit corpus,ſed ſordidum peccati indumentum. Nouum autem hominem vocauit eum qui ex lege Euangelica vitam inſtituit. Hominem autem & virtutem & vitium appellauit, quoniam vtrunque fit ab hominibus.Spiritum autem mentis, dixit ſpiritalem mentis incitationem & motionem.Porrò autem dicit etiam quænam ſint propria noui hominis.

Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo; quoniam ſumus inuicem membra.

Eſt enim longè abſurdiſsimum vt qui alterum alterius membra ſumus, ea quæ non ſunt inter nos inuicem dicamus, hoc enim non eſt membrorum proprium. Oculi enim videntes præcipitia foſſaſque & voragines,ea pedibus ſignificant vt declinent,& non totum corpus detrimento afficiant,& aures ſonorum ſenſum excipientes, eos oculis ſignificant, nec mentiuntur alij ſeuſus inter ſe inuicem,eſt enim mendacij damnū commune.

Iraſcimini.

Hic ponendum eſt inciſum.

Et nolite peccare.

Ea ſtatuit,quæ ſunt naturæ commoderata.Sciebat enim non ſemper rationem forti & generoſo animo ferre motuum & perturbationum impetum. Iubet ergo vt iram ſoluant quàm citiſſimè. Hoc enim ſubiungit.

Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.

Iræ menſuram dedit menſuram diei.Veretur enim ne noctu quieſcens cogitatio morbum augeat. Porrò autem nouit etiam Diaboli machinas.Vnde ſubiunxit.

Nolite locum dare Diabolo.

Poſtquam huic morbo conueniens medicamentum præbuit,tranſit ad alterum.

Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus ſuis quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti.

Quoniam enim otium hoc vitiū præcipuè generat, ei merito oppoſuit bonam operationem. Eſt enim etiam mala operatio, eius ſpecies eſt furtum. Iubet autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt non solius ventris gratia operari aggrediantur, sed etiam vt ijs qui opus habent succurrant. Postquam affectiones manuum ita medicatus est, linguæ etiam morbo medetur.

Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat.

Sermo putridus seu spurcus, turpis sermo, maledictum, calumnia, blasphemia, mendacium, & quæ sunt his similia.

Sed siquis bonus.

Atqui eum etiam opportune iubet proferre. Hoc enim subiunxit.

Ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.

Gratiam autem vocauit iucunditatem, hoc est, vt sit acceptus ijs qui audiunt.

Et nolite contristare spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

Contristant autem spiritum sanctum contraria eorum quæ dicta sunt, & vita scelerata. Per sanctissimum autem diuinum spiritum Domini grex effecti sumus.

Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

Vniuersum huius affectionis examen radicitus euellere conuenit.

Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit nobis.

Quæ desunt vobis, & quæ in vobis desiderantur, inuicem toleranter ferte: & vniuersorum Deum imitamini, qui per Christum Dominum dedit nobis remissionem omnium delictorum.

CAP. V.

Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi.

Adoptionem accepistis, Deum patrem nominatis, imitamini ergo cognationem.

Et ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit vos, & tradidit semetipsum pro vobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.

Hic quoque ostendit Patris & Filij æqualitatem. Cùm enim Deum imitari iussisset, idem etiam præcepit de filio, & quemadmodum de patre dixit, eum nobis donasse: ita etiam de Christo, eum nos dilexisse, & seipsum pro nobis tradidisse. Non enim necessitate adductus obedijt vt seruus aliquis, sed seipsum sua sponte pro nobis tradidit. Illud autem, Oblationem & hostiam in odorem suauitatis, clarum est eum dicere de corpore. Id enim cruci affixum est.

Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos.

Quàm sint execranda quæ dicta sunt satis ostendit, cùm ipsas eorum appellationes è memoria amandare iusserit.

Aut turpitudo, aut stultiloquium: aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio.

A piorum cœtu immoderatum etiam risum expellit, eum enim parit stultiloquium & dicacitas.

Hoc autem scitote, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.

Hoc ipsum dixit in epistola ad Corinthios. Idolorum autem cultum appellauit auaritiam conuenienter voci Domini. Nemo enim, inquit, potest duobus Dominis seruire. &, Non potestis Deo seruire & mammonæ. Matt. 6

Nemo vos seducat inanibus verbis propter hæc enim venit ira Dei super filios dissidentiæ.

Quoniam enim qui Græca dogmata sequebantur, faciebant vnumquodque eorum, præcipit ne illis animum adhibeant, nempe quòd Dei iustitia improbitatis operariis immineat.

Nolite ergo effici participes eorum.

Nempe eorum qui in impietatis seruitutem redacti sunt.

Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.

Estis enim luce diuina illuminati.

Vt filij lucis ambulate.

Quoniam eos lucem appellauit, vera autem lux vocatus est Dominus, appellauit eos filios lucis.

Fructus enim lucis est in omni bonitate & iustitia, & veritate.

Qui est sancti Spiritus particeps, ferat fructus spiritus.

Probantes quid sit beneplacitum Deo.

Et rationis estis participes, & sanctissimi Spiritus gratiam accepistis, facile ergo poteritis diiudicare ac discernere quænam Domino placeant.

Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Quæ enim occulto fiunt ab ipsis turpe est & dicere. Omnia autem quæ arguuntur, à lumine manifestantur. Omne enim quod manifestatur lumen est.

Voca-

Vocauit eos lucem, & filios lucis, lux autem ea arguit quæ celantur in tenebris. Eis itaque præcipit vt non solum fugiant eorum congressionem, sed eorum etiam improbitatem arguant.

Propter quod dicit. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.

Nonnulla autem exemplaria habent ἐπιφαύσει σοι ὁ χριστός, id est, Illucescet tibi Christus, id autem eorum quæ dicta sunt consequentiæ maxime conuenit. Qui enim socordiam, tanquam somnium deponit, Domini lucis radium suscipit. Sciendum est autem hoc non esse scripturæ testimonium, in diuina enim scriptura nusquam situm inuenimus. Nonnulli autem interpretes dixerunt eos qui spiritalem gratiam acceperant, aliquos psalmos composuisse: & diuinum Apostolum id innuere in epistola ad Corinthios. Vnusquisque vestrum habet psalmum. 2. Cor. 4.

Videte itaque fratres quomodo cautè ambuletis, non quasi insipientes, sed vt sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

Malos dies non vocat ipsum tempus: Cuiusmodi enim improbitatem habuerit tempus? sed scelera & flagitia quæ in ipso perpetrantur. Et ideo dixit, redimentes tempus. Hoc est, Tempus non est vestrum. Inquilini enim estis, & viatores transeuntes. Quæ ergo vobis aduersa accidunt, ferte forti & generoso animo: & præsenti tempore rectè & vt oportet vtimini.

Propterea nolite fieri imprudentes: sed intelligentes quæ sit voluntas Dei.

Est enim extremæ dementiæ non obseruare & colere Dominum qui te seruauit.

Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto loquentes vobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino.

Damnosi ebrietate ejecta, in eius locum spiritalem reposuit. Hoc enim dixit, Implemini spiritu, pro eo quod est, Deum perpetuo laudantes, & apud seipsos versantes, & cogitationem semper excitantes. Corde enim canit, non solum qui mouet linguam, sed etiam qui mentem excitat ad eorum quæ dicuntur intelligentiam.

Gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo & patri.

Non enim oportet pro se tantum laudare Deum benefactorem, sed etiam pro omnibus qui beneficium acceperunt. Oportet autem hoc facere semper recordantes Christi qui nos seruauit.

Subiecti inuicem in timore Christi.

Non oportet enim eis subijci, qui vt improbè & scelerate aliquid faciamus præcipiunt: sed ijs qui in pietate vitam agunt. Et quoniam de subiectione legem tulit communem, per species deinceps suadet quæ sunt conuenientia.

Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ. Ipse est saluator corporis eius.

Admodum sapienter posuit exemplum diuinus Apostolus. Sufficit enim ad efficiendum vt vxores maritos reuereantur, & ad maritis inducendam in vxores benuolentiam.

Sed sicut ecclesia subiecta est Christo: ita & mulieres viris suis in omnibus.

Adiecit illud, In omnibus, vt qui pijs legem ferret. Quòd enim pijs legem ferat, exemplo indicat. Nullus autem pietatis alumnus ea quæ sunt sibi familiaria & necessitudine coniuncta Deo præfert.

Viri diligite vxores vestras: sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Vitæ non est in Græco.

Curam Domini imitamini, & quam ipse ostendit in ecclesiam, eandem vos coniugum gerite. Christus enim Dominus pro sua sponsa ne mori quidem recusauit, vt eam emundaret, & ei senium abraderet, & splendidam ab omnique labe & macula liberam efficeret. Oportet ergo vos quoque in eas eandem habere beneuolentiam: & tanquam propriorum corporum curam gerere. Illud autem, Mundans lauacro aquæ in verbo, pro eo quod est, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam.

Etsi aliquod membrum in aliquem morbum inciderit, non resecamus, sed ei medicinam adhibemus: ita, inquit, vos etiam oportet vxorum vestrarum curam gerere.

Sicut Christus ecclesiam.

Nutriens ipsam, & fouens, & ei suum dans corpus & sanguinem.

Quia membra sumus corporis eius: de carne eius, & de ossibus eius.

Sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sicut enim Eua ex Adam ficta est, ita nos ex Christo Domino. Cum eo enim in baptismo consepelimur, & vna cum eo resurgimus, & corpus eius comedimus, & sanguinem bibimus. Porrò autem nobis etiam in memoriam reuocat ea quæ de vxore dicta sunt.

Gen.2. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna.*

Reuerere primam legem, quæ post mulieris creationem lata est, & in hominum natura est coalita. Qui enim matrimonium contrahit, ijs qui ipsum genuerunt relictis, vxori coniungitur, & tanta coniunctio efficitur vt duo vna caro existimentur. Huius autem rei testis est fructus matrimonij. Vnus enim puellus ex ambobus nascitur. Iam verò diuinus Apostolus cùm legisset legem matrimonij, ostendit eam quoque resplendere in spiritalibus nuptijs, & vociferatur.

Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & ecclesia.

Ipse enim superno patre relicto, coniunctus est ecclesiæ, relinquere autem visus est ratione susceptæ humanitatis, cùm vt Deus à Deo separari non posset, vt qui ipse etiam haberet naturam quæ non posset circumscribi.

Verumtamen & vos singuli vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat. Vxor autem timeat virum suum.

Non omnino, inquit, in Christum & ecclesiam nuptialem legem transtuli. Vos etenim legi subiecti estis, & oportet maritum quidem vxorem tanquam proprium amare, vxorem autem & amare & timere maritum. Hoc enim etiam lex diuina præcepit, Ad virum tuum conuersio tua, & ipse dominabitur tui. Gen.3.

CAP. VI.

Filij obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim iustum est.

Hoc est ex lege Dei. Hoc enim subiunxit.

Honora patrem tuum, & matrem tuam quod est mandatum primum in promissione.

Sunt alia ante hoc præcepta, sed legislator non adiecit illis promissionem. Hic enim subiunxit.

Vt tibi bene sit, & sis longæuus super terram.

Ostendit diuinus Apostolus ea quidem cessasse quæ erant legis superuacanea, postquam adfuit legislator, sed quæ naturaliter præcepta fuerant, etiam post nouum testamentum vim suam obtinere.

Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

Filijs præcepit vt obediant: Patribus vt educent, & molestia non afficiant, & præterea vt piè alant, & diuina edoceant.

Serui obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo.

Seruis etiam leges necessario constituit. Omnia enim habet corpus ecclesiæ & maritos & vxores, & patres, & filios, & seruos, & dominos, & diuites & pauperes, & principes & subditos. Seruis ergo præcipit, vt cum eo quo par est timore dominis seruiant, & improbitatem animique malignitatem relinquant. Hoc enim dixit, in simplicitate cordis vestri. Adiecit autem, sicut Christo, eos consolans, & docens propositam esse mercedem ijs qui liberaliter & ingenuè seruiunt.

Non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes sicut Domino, & non hominibus.

Rursus dominis seruire cum beneuolentia, Domini seruitutem appellauit, eos consolari moliens. Ad oculum autem seruitutem appellat, quæ non ex sincero corde adhibetur, sed in speciem tantum, cùm sit ficta & simulata. Ostendit etiam mercedem quæ eis proponitur.

Scientes quòd vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

Ostendit dominium & seruitutem esse vita præsenti circunscriptam: sed postquam ab hac peregrinatione excesserimus, non futuram amplius seruitutis & dominij differentiam, sed virtutis & vitij.

Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas.

Iubet vt benignitate & mansuetudine in eos vtantur, & terrefacit.

Scientes quòd & illorum & vester Dominus est in cœlis, et personarum acceptio non est apud Deum.

Qualem vis in te esse Dominum, talem te exhibe in seruum. Dominus enim nescit domini & serui differentiam. Omnes enim ex æquo formauit. Iure autem est admirandus ordo suasionis. Primis enim maritis & vxoribus leges statuit. Liberorum enim procreationem præcedit matrimonium. Deinde filijs & parentibus. Liberorum enim

enim susceptio est fructus matrimonij. Post partum enim ille quidem pater, hic verò filius nominatur. Vltimam autem seruorum & dominorum posuit coniugationem, ea enim ex euentu facta est: Illę autem sunt naturæ priuilegijs honoratæ. Cùm illa ergo sic statuisset, ex diuisione rursus communem affert suasionem.

De cætero fratres confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius.

Omnem timorem expellite. Dei potentiæ præsidio muniti.

Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias Diaboli.

Qui in bellis sensilibus sunt ductores exercitus, nec mulieres, nec pueros, nec eos qui sunt senio confecti armant. Domini autem Christi Imperator omnibus similiter regalem armaturam distribuit, & hostiles artes & machinationes ostendit. μεθοδίας enim, hoc est insidias, artes vocat seu machinationes. Sæpe enim etiam per virtutis speciem vitium construit: & nonnunquam & ieiunio, & orationi, & egenorum subuentioni inanem gloriam admiscet. Quinetiam continentiæ arrogantiæ labem aspergit. Porrò autem ostendit etiam hostium multitudinem.

Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum

Erant ex bonis ordinibus mali Dæmones: sed propter improbitatem ab illo odine exciderunt. Habent autem nunc quoque appellationes ad conuincendam eorũ execrandam malitiam. Nominauit autem eos κοσμοκράτορας, hoc est mundi principes, non quòd hunc à Deo principatum acceperint, sed quòd qui viuunt in socordia, sua sponte seruitutem amplectantur. Optimum autem Imperatorem imitatus est diuinus Apostolus, qui volens ab exercitu segnitiem & torporem exigere, exponit virtutem hostium. Iam verò ostendit etiam victoriæ emolumentum, vt alacriores milites efficiat. Dicit enim.

In cœlestibus.

Hoc est, De cœlestibus ordinibus contenditur. Prælij nobis præmium proponitur regnum cœlorum.

Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

Diem malum vocat diem pugnæ, nomen ei imponens à Diabolo, qui in ea suam exercet operationem. Illo autem tempore apertè oppugnabantur, dum persecutionem paterentur, & torquerentur, & innumerabilia mortis genera subirent.

State ergo succincti lumbos vestros in veritate.

Castigat primum cupiditatis insatiabilitatem. In lumbis enim siti sunt renes: In illis autem est cupiditatis operatio. Ita etiam dixit beatus Dauid deflens peccatum adulterij. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, pro eo quod est, non rectè vsus sum cupiditate naturæ. Ita etiam de Leui dixit diuinus Apostolus. Erat enim adhuc in lumbis patris quãdo ei occurrit Melchisedech. Iubet ergo lumbos veritate succingere, vt res veras & stabiles expetamus. Psal.37. Heb.7.

Et induti lorica iustitiæ.

Rationis facultas quæ est in corde, iustitiam conseruat & illustrat, vt nihil præter iustum cogitet.

Et calceati pedes in præparationem Euangelij pacis.

Ne ad sceleratas actiones pedes mouete: sed Euangelij cursum implete, vt laudem etiam propheticam suscipiatis, Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Posuit autem pacem, quoniam belli etiam meminit, vt inter nos quidem inuicem & cum communi Domino pacem habeamus, cum solo autem Diabolo, & cum illius phalange in acie confligamus. Psal.18.

In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela Nequissimi ignita extinguere.

Sit vobis fides loco clypei. Illa enim vobis efficit Deum auxiliatorem. Illa vobis belli præmia aperit, eorum qui vincunt renuntiationes, & coronas eorum qui se fortissimè gesserunt. Hæc autem omnia extinguunt tela Maligni. Ea autem ignita appellauit, milites excitans, & iubens vt se rectè muniant.

Et galeam salutis assumite.

Ipse, inquit, Dominus Christus reget vestra capita, & salute veluti quadã galea muniet, vt quos infligunt hostes ictus non suscipiatis.

Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.

Gladium spiritus vocauit operationem spiritus. Operationem autem spiritus appellauit verbũ Dei. Hoc autem dicit, quòd tanquam verbo diuinus spiritus nostram salutem procurat. Increpat enim homo spiritalis Diabolum, & aufugit. Hoc enim significant ea quæ consequuntur.

Per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ii quibus bellum assidue imminet, non possunt dormire. Propterea diuinus etiam Apostolus iubet vigilare,& assiduè orare,& corporis laborem non remittere, sed hoc cum magna tolerantia facere. Præcipit autem vt non orent pro se solis, sed etiam pro omnibus qui sunt eiusdem fidei. Hoc enim subiunxit.

Pro omnibus sanctis.

Iam verò ostendit etiam suam humilitatem simul & insatiabilitatem. Simul enim & humilitatè ostendit,& auarè rapit, & dicit.

Et pro me.

Sed vbinam tibi opus est precatione?

Vt detur mihi sermo in apertione oris mei.

Vt quid dicas?

Cum fiducia notum facere mysterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catena, ita vt in ipso audeam prout oportet me loqui.

Petite mihi audaciam, dicendi libertatem, & sermonis suppeditationem, vt ex lege diuina cursum impleam. Ostendit autem rursus catenam, eis animum addens,& docens, non esse dolendum vel erubescendum in perpessionibus quæ susciptuntur pro Domino, sed exultandum & gloriandum.

Vt autem & vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater & fidelis minister in Domino: quem misi ad vos in hoc ipsum vt cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra.

Tychicus erat Asianus:& hoc nos docuit beatus Lucas in Actis. Cùm enim dixisset eos qui ex Thessalonica & Berrhœa secuti fuerant, subiunxit, Asiani autem Tychicus & Trophimus. Act.20.

Pax fratribus & charitas cum fide à Deo Patre nostro & Domino Iesu Christo.

Primam posuit pacem, adiecit autem charitatem, ostendens quòd ipsa illam efficit. Fidem autem coniunxit cum charitate, ex lege Euangelica præcipiens diligere. Ostendit autem eorum suppeditatorem, non solum Deum & Patrem, sed etiam Dominum Iesum Christum,& præter eos etiam sanctissimum Spiritum, subiunxit enim.

Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione. Amen.

Non enim simpliciter omnibus suppeditatur gratia, sed ijs qui Dominum diligunt, & nec ijs quidem simpliciter, sed ijs qui præter id quod amant, eius viuificas leges seruant: Eas nos quoque seruemus, & charitatem quæ est in ipsum inflammemus, vt simus Apostolicæ benedictionis participes, Gratia eius qui nos seruauit, Christi. Cum quo Patri gloria cum sanctissimo Spiritu, nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

Epistola ad Ephesios scripta est Romæ per Tychicum.

ARGVMENTVM EPISTOLAE AD PHILIPPENSES.

DIVINVS Apostolus qui à diuina gratia regebatur, à Troade quidem venit in Macedoniam: ad primos autem Philippenses diuinum attulit Euangelium: porrò autem prædicationem quoque confirmauit miraculis. Illic enim Dæmonem falsa vaticinantem à quadam puella exegit. Illic cùm in carcere esset, & manibus & pedibus esset vinctus, tota nocte Deum assidue laudauit. Ille verò laudatus, carcerem quidem concussit, omnes autem vinctos vinculis exuit. Per quandam autem lucem splendidissimam suum aduentum significauit. Hæc carceris custodem incitarunt vt ad salutem accurreret. Tota quoque eius domus vnà cum eo accepit lumen diuinæ cognitionis. Ante eos autem Porphyropolis in eius se fagenam induit. Euaserunt ergo Philippenses ardentes pietatis amatores. Magnæ autem eorum adres diuinas alacritatis fuit argumentum, quòd non solum diuinum Apostolum præsentem obseruarent, sed etiam Thessalonicam & Corinthum pecuniam Act.16.

cuniam miserint, vt eius corpori prospicerent. Hoc ipsum autem etiam fecerunt quando Romam peruenit. Beatum enim Epaphroditum, cui eorum animarum erat cura credita, in maximam illam vrbem miserunt, Neronis feritatem minimè pertimescentes. Per eum hanc scripsit epistolam, & eorum charitatis alacritatem animique promptitudinem gratè excipiens, & ea quæ conuenit suadens. Maximè autem eis præcipit fugere deceptionem eorum, qui ex Iudæis quidem crediderant, legem autem conabantur defendere, & prædicationem salutarem corrumpere.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE AD PHILIPPENSES.

Archebant. diaconus.

PAVLVS & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippi cum Episcopis & Diaconibus, gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & domino Iesu Christo.

Mittit simul ad omnes, tam eos qui Sacerdotium acceperant, quàm eos qui ab ipsis pascebantur. Sanctos enim eos vocat qui baptismo dignati fuerant, Episcopos verò appellat presbyteros. Vtrunque enim nomen habebant illo tempore. Et id nos etiam docet historia Actuum. Cùm enim dixisset beatus Lucas diuinum Apostolum Ephesiorum presbyteros accersiuisse Miletum, ea etiam dicit quæ ijs dicta fuerunt. Attendite enim, inquit, vobis ipsis,& vniuerso gregi, in quo vos posuit spiritus sanctus Episcopos pascere ecclesiam Christi. & eosdem nominauit presbyteros & Episcopos. Act.20.

Ita etiam in epistola ad beatum Titum. Ideo reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates presbyteros, vt ego tibi dispositi. Et cùm dixisset quales esse oportet eos qui ordinantur, subiunxit. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem. Quinetiam hic quoque hoc ostendit. Episcopis enim coniunxit Diaconos, cùm de presbytetis nullam fecisset mentionem. Alioqui nec fieri quidem poterat vt multi Episcopi essent vnius ciuitatis pastores. Quo fit vt essent scilicet presbyteri, quos nominauit Episcopos. Beatum autem Epaphroditum in hac epistola nominauit eorum Apostolum. Vestrum enim inquit, Apostolum, & necessitatis meæ adiutorem. Apertè ergo docuit Episcopalem dispensationé ei fuisse creditam, cùm haberet appellationem Apostoli. Tit.1.

Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens super communicatione vestra in Euangelio Christi, à primo die vsque nunc.

Assiduè vestri recordans, omni lætitia repleor, vniuersorum autem Deum laudo, quòd & Euangelij prædicationem promptè acceperitis,& in hodiernum vsque diem firmi & illabefactati permanseritis: Euangelij autem communionem fidem vocauit.

Confidens hoc ipsum quòd qui cepit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu.

Credo autem eum qui hanc vobis dedit bonam animi promptitudinem, eam integram conseruaturum vsque ad aduentum nostri Seruatoris.

Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis: eo quod habeam vos corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Euangelij, cùm socij gaudij mei omnes vos sitis.

Hoc autem vobis debeo, quia fui vester plantator, ea de causa vestri memoriam quę extingui non potest circunfero, etiam in carcerem coniectus, & vinctus, & pro prædicatione defensionem suscipiens. Euangelij autem cõfirmationem appellauit persessiones. Qui enim aggrediuntur decipere, pro temporibus mutantur: nec falsum defendere ad mortem vsque sustinent. Qui autem pro prædicatione vel innumerabilia

Universidad de Deusto
Biblioteca

pericula suscipit, & in eisdē perasilit, apertè ostendit se vera afferre & doctrinam confirmat perpessionibus. Eos autem valde laudauit, vt qui gratiæ socios & participes appellarit. Gratiam autem vocauit perpessiones. Hoc enim docet etiam in ijs quæ consequuntur. Quod vobis largitus est non solum vt in eum credatis, sed etiam vt pro eo patiamini.

Testis enim mihi est Deus quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi.

Non est humanus amor, sed spē italis. Iesu Christi enim viscera, spiritalem appellauit benevolentiam.

Et hoc oro vt charitas vestra magis ac magis abundet in omni scientia & in omni sensu, vt probetis potiora.

Precor vt vestra charitas semper incrementum suscipiat, & impleamini cognitione, & discretione, & cognoscatis quæ nam sint quidem honesta, quæ nam verò præstantiora, & quæ nam sint quæ inter se inuicem omnino differant. Et hic illos deceptores innuit, & per precationem eos docet quid sit agendum, vt cognoscant quæ sit vera quidem doctrina, & quænam autem sit veritate priuata.

Vt sitis sincere, & sine offensa in diem Christo, repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum, in gloriam & laudem Dei.

His enim donis fruentes, sinceram quidem fidem seruastis, Deo fructum iustitiæ offerentes, & efficientes vt ipse laudaretur ab omnibus. Hoc enim dixit, In gloriam & laudem Dei. Docet autem etiam ad eorum vtilitatem ea quæ Romæ facta sunt.

Scire autem volo vos fratres, quod quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Euangelij: ita vt vincula mea manifesta fierent in Christo, in omni prætorio, & cæteris omnibus.

Quoniam beatum Epaphroditum admodum anxij & soliciti miserant, eos consolatur, docens quòd sibi iniecta vincula multis salutem conciliarunt. Profectum enim Euangelij vocauit multitudinem credentium. Manifestata est autem, inquit, eorum causa omnibus qui erant in regia. Regiam enim appellauit prætorium. Verisimile est autem illam eo tempore sic fuisse appellatam, erat enim imperium penes Romanos.

Et plures è fratribus in Domino confidentes in vinculis meis abundantes auderent sine timore verbum Dei loqui.

Multis etiam ex fratribus addita est ex meis vinculis audacia. Cùm enim viderent me etiam cum lætitia ferre ea quæ sunt molesta & difficilia, intrepidè diuinum prædicant Euangelium.

Quidam quidem & propter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant.

Sed non est omnium vnus scopus & institutum. Alij enim hoc faciunt, vt qui pietati vehementer studeant. Alij autem propter suam in me maleuolentiam, ea ratione conantur mihi maiora creare pericula. Hoc enim docet in ijs quæ consequuntur.

Quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincerè: existimantes pressuram se suscitare vinculis meis.

Quia enim videbant eos qui impietati seruiunt, Euangelij cursum valde ægrè ferre, & dictum Paulum esse eorum causam existimare, nonnulli vt eos ad iram incitarent, forum impudenter obeuntes Christum prædicabant, non eorum qui audiebant salutis curam gerentes, sed Apostolo pericula creantes.

Quidam ex charitate, scientes quòd in defensionem Euangelij positus sum.

Alij autem, inquit, sincere prædicant, meis fidentes vinculis, apertè scientes quòd Dominus Deus me Euangelij prædicatorem elegerit.

Quid enim, dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuntiatur.

Vel inuiti, inquit, veritatis hostes veritatem adiuuant. Quidam stulti existimarunt hæc esse dicta de hæresibus. Atqui oportebat eos animaduertere Paulum non præcipiendo sed narrando hoc posuisse. Non enim dixit, Annuntientur, sed annuntiatur, & illos quidem accusauit, non quòd mala docerent, sed quòd bona quidem, sed non bene: nec scopum pietatis sed extremæ maleuolentiæ sibi proposuerint. Quòd autem 2. Tim. 2.
apertè hæreticos accuset, facile, est ei qui velit scire: Aliquando enim in Phygelum & Hermogenem inuehitur, aliquando autem 2. Tim. 2. Tit. 3.
in Hymenæum & Philætum, & hæreticum hominem post primam & secundam admonitionem vitari iubet. Sed nos reuertamur ad interpretationem.

Et in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Scio enim quòd hoc mihi proueniet ad salutem, per vestram orationem & submministrationem spiritus Iesu Christi, secundum expectationem & spem meam quòd in nullo confundar.

Ego autem, inquit, lector, dum video veritatem vel aduersariorum testimonio confirmari. Et enim quæ ex ijs oriuntur pericula, ea mihi salutem conciliant, vestris scilicet orationibus adiuuantibus, & diuino spi-

spiritu mihi gratiam suppeditante. Ea enim fretus, scio me ea quæ sunt molesta & difficilia superaturum. Hoc enim dicit. Pudore non afficiar. Spiritum autem Iesu appellauit gratiam spiritus, quoniam ipse eam illis suppeditauit. Nam vt dixit diuinus Ioan- Ioan. 1.
nes, De plenitudine eius nos omnes accepimus.

Sed in omni fiducia, sicut semper et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem.

Illud enim, Magnificabitur, dixit, pro eo quod est, Ostendetur quisnam sit, aperta euader eius potentiæ magnitudo. Dicit autem, Etsi mortis euasero periculum, & si mortem subiero, Domini Christi potentia similiter ostendetur. Si enim pericula superauero, omnes admirabuntur eum qui me ex talibus, & tantis laqueis eripuerit. Sin autem etiam fuerim interemptus, omnes admirabuntur virtutem prædicationis, quæ efficit vt prædicatores vel mortem ipsam contemnant.

Mihi enim viuere Christus, & mori lucrum.

Sunt, inquit, vtraque mihi conducibilia, & vita, & mors. Nam & vitam Christi legibus exorno, & mortem propter ipsum lubenter suscipio.

Quòd si viuere in carne hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coartor autem è duobus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo magis melius, permanere autem in carne necessarium propter vos.

Vitæ me tenet desiderium, vt vobis prosim: & mortis, vt vnà cum Christo versem. Difficilis ergo est optio, quandoquidem & vitæ noui lucrum, & ex hoc loco discessus ineffabilem voluptatem. Est autem iure admirandus diuinus Apostolus, quòd vitam cum multis laboribus & periculis, hominum salutis causa prætulerit.

Et hoc confidens, scio quòd manebo & permanebo cum omnibus vobis ad profectum vestrum et gaudium fidei, vt gratulatio vestra abunder in Christo Iesu in me, per meum aduentum iterum ad vos.

Scio fore vt propositum periculum euadam, ita vt vos & vtilitate & gaudio impleamini, vt quibus id quod desiderabatis obtigerit, & id quod prædixit euentum sortitum est. Primo enim iram Neronis euasit. Act. 28.
Et id significauit in literis quas scripsit ad
2. Tim. 4. beatum Timotheum. Ita autem dicit. In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me reliquerunt. Ne ijs imputetur. Dominus autem mihi adstitit, & me confirmauit, & liberatus sum ab ore leonis. Actuum etiam nos docuit historia, quòd duobus annis primum Romæ per se degit per se habitans in suo conducto. Cùm autem illinc profectus esset in Hispaniam, & illis etiam diuinum Euangelium tradidisset, reuersus est, & tunc fuit truncatus capite. Cùm hæc de se ita narrasset, conuertit orationem ad exhortandum.

Tantum dignè Euangelio Christi conuersamini: vt siue dum veniero, & videro vos, siue absens, audiam de vobis quod statis in vno spiritu, vnanimes collaborantes fidei Euangelij, & in nullo terreamini ab aduersarijs, quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis.

Hortor ergo vos vt Euangelio conuenientem vitam amplectamini, vt siue ad vos accessero, siue alibi egero, vestris læter laudibus. Me autem lætitia afficit vestra concordia, & in diuinis rebus consensio, & communis vestra pro veritate decertatio, & quod ab aduersarijs nullo modo terreamini. Id enim illis quidem exitium, vobis autem salutem conciliat. Sciendum est autem eum hæc non scriptisse temere, sed cùm resciuisset virtutis magnitudinem nonnullis magnos spiritus facere. Qua de causa eis suasit concordiam & consensionem. Præterea autem illud est etiam animaduertendum quòd non indefinitè eis suum est aduentum pollicitus, sed definitionem quandam seu distinctionem adiecit promissioni. Ita enim dixit, vt siue dum venero & videro vos, siue absens, audiam de vobis.

Et hoc à Deo. Quia vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.

Dona Dei vocauit, & credidisse, & splendidè decertasse, non liberum & spontaneum tollens animi arbitrium, sed docens quòd ipsa per se mens aut voluntas gratia destituta nihil potest rectè & ex virtute facere. Vtrisque enim opus est, nempe & nostra animi prōptitudine, & diuino auxilio. Neque enim ijs qui non sunt prompto & alacri animo sufficit gratia spiritus, nec rursus animi prompta voluntas, si sit gratia destituta, potest virtutis diuitias colligere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. II.

SI qua ergo consolatio in Christo: si quod solatium charitatis: si qua societas spiritus: si qua viscera miserationis, implete gaudium meum.

Sunt verba paternæ beneuolentiæ. Si vultis, inquit, mihi afferre aliquam consolationem, si aliquod dilectionis solatium, vos per hoc id præbete. Dicit autem etiam ea quæ petit.

Vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes. nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate, superiores sibi inuicem existimantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed & ea quæ aliorum.

Per hæc omnia docuit vt sint modesti, nec de se immodicè sentiant. Qui hoc enim habuerit, vanæ gloriæ laqueis non irretitur, non existimat se alio esse superiorem: contentionis vitium non admittit. Quoniam ergo, vt dixi, nonnulli propter ea quæ rectè & ex virtute fecerant, ingentes animos sustulerant, & de se nimis elatè sentiebant: eis conducibilem exhibet medicinam. Deinde ostendit etiam maximum exemplum humilitatis.

Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu.

Imitamini eum qui est omnium Dominus.

Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinaniuit formam serui accipiens.

Cùm enim esset Deus, & natura Deus, & Patri æqualis, non hoc magnum existimauit: hoc enim est proprium eorum qui præter dignitatem honorem aliquem sunt consecuti: sed celata dignitate summam accepit humilitatem, & humanam formam suscepit.

In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.

De Deo verbo hæc dicit quòd cùm Deus esset, Deus non videbatur, vt qui humanam naturam induisset. Ei ergo conuenit illud, vt homo. Suscepta enim natura verè hoc erat: Ipse autem hoc non erat, sed hoc induerat.

Humiliauit semet ipsum factus obediens vsque ad mortem: mortem autem crucis.

Non enim tanquam seruus impleuit iussum Domini: sed salutem pro nobis sponte suscepit: & obedijt vt filius, non vt seruus.

Propter quod & Deus exaltauit illum: & donauit illi nomen quod est supra omne nomen.

Vt studiosissimis clarum est diuinam naturam nullius egere. Atqui cùm humanam naturam suscepisset, qui erat humilis, exaltatus est: & qui erat altissimus, seipsum humiliauit. Non ergo ea accepit quæ non prius habebat, sed accepit vt homo, quæ habebat vt Deus. Nomen autem quidam interpretati sunt gloriam. Ego autem ex epistola ad Hebræos inuenio aliam Apostolici dicti intelligentiam. Cùm enim dixisset, Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit; interpretatur nominis differentiam, & dicit: Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et rursum: Ego ero illi in Patrem, & ille erit mihi in filium. Hic ergo hoc etiam dicit, quòd cùm seipsum humiliauit, non solum non perdidit quod habebat vt Deus: sed hoc etiam accepit vt homo. Hebr. 1.

Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.

Cœlestes appellat potestates quę sub aspectum non cadunt. Terrestres autem, homines qui adhuc viuunt, καταχθονίους autem, hoc est eos qui sunt sub terris, illos qui sunt mortui.

Et omnis lingua confiteatur, quòd Dominus Iesus Christus in gloriam est Dei Patris.

Omnis lingua, pro eo quod est, Omnes gentes. Si autem confiteri Christum Dominum, Patrem gloria afficit: clarum est quòd qui eum creaturam & seruum appellant, ei qui illum genuit inurunt ignominiam. Omnem quidem certe hæresim per pauca hæc verba expugnauit diuinus Apostolus. Nam & eos qui vnigeniti diuinitatem blasphemant, & qui eius humanitatem negant, & eos præterea qui hypostases seu personas confundunt, & Sabellium & Photinum, & Marcellum & Paulum Samosatenum, impios esse conuincit, ostendens duas personas. Dixit enim, Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Nemo autem dicitur esse sibi ipsi

ipsi æqualis. Iam verò Arrium quoque & Eunomium per hæc verba blasphemare ostendit. Non enim dixit, Qui cùm in forma Dei factus esset, sed qui cùm in forma Dei esset. Et subiunxit. Non enim rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Est enim proprium eorum qui aliena rapiunt, se propter ea quæ habent iactare, & de se magnificè sentire. Deus autem verbum, cùm esset natura Deus; in Dei enim forma erat, & non rapinam arbitratus est quòd esset Deo æqualis: natura enim habuit eandem æqualitatem. Sin autem DEI formam non dicunt esse DEI substantiam: interrogentur quid intelligant per serui formam. Neque enim vt Marcion, Valentinus, & Manes, negant carnis assumptionem. Si ergo serui forma, est serui substantia: DEI ergo substantia, DEI quoque forma est. Ita ergo etiam eos interrogemus qui visionem seu apparitionem introducunt. Forma DEI est DEI substantia? Omnino fatebuntur. Non enim negant DEVM esse CHRISTVM DOMINVM. Ergo ratiocinemur. Si ergo forma DEI est DEI substantia: Serui ergo substantia est forma serui, & inuenientur ij qui contraria sentiunt, per ea quæ confitebuntur, ea confirmare quæ nolunt confiteri. Præter hæc autem, hoc quoque animaduertimus, quòd docens humilitatem diuinus Apostolus, attulit CHRISTI exemplum. In humilitate enim, inquit, sibi inuicem superiores existimantes. Si autem non erat æqualis, sed minor patre filius, non per humilitatem obedijt: sed suo officio functus est. Sed de his alibi copiosè disseruimus. Ad ea ergo quæ proximè sequuntur interpretanda veniamus.

Itaque charissimi mei, sicut semper obedistis: non vt in præsentia mea tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

Hoc inquit, vobis exemplar proponentes, in mea absentia maius studium pro vestra salute adhibuistis. Hoc enim bonum vestrum scopum & institutum ostendit, quòd non propter Doctoris gratiam, sed propter vestram ad ea quę honesta sunt animi alacritatem laude dignos labores suscepistis.

Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

Non quòd vel inuitos cogat, sed quòd animi promptitudinem & alacritatem inueniens, eam auget gratia. εὐδοκίας autem, hoc est, beneplacitum, appellauit bonam Dei voluntatem. Vult autem omnes homines seruari, & ad veritatis venire cognitionem.

Omnia autem facite sine murmurationibus & hæsitationibus.

Prompto & alacri animo ferte labores qui pro virtute suscipiuntur, quæ pro Euangelio adeuntur pericula, & molestias ac difficultates quæ tolerantur, æquo animo ferentes, nec diuersis quidem cogitationibus & rationibus vtentes. Vobis enim diuitias congregatis. Nemo enim maxima lucra colligens ægrè fert, & murmurat. Iam verò ostendit etiam lucrum quod ex labore prouenit.

Vt sitis sine querela & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ & peruersæ.

Ita etiam iussit Dominus eos esse simplices sicut columbas.

Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes, ad gloriam meam in diem Christi.

Non vobis, inquit, exitium afferent qui vobiscum bellum gerunt. Instar enim luminarium in mundo lucebitis: & efficietis vt de vobis possim gloriari in aduentu seruatoris. Illud autem, Verbum vitæ continentes, Græcè est ἐπέχοντες, pro eo quod est, Attendentes verbo vitæ. Ita enim dixit etiam scribens ad Timotheum. Attende tibi ipsi & doctrinæ, vbi idem etiam græcum est verbum ἔπεχε. Verbum autem, seu sermonem vitæ, vocauit prędicationem, quandoquidem vitam æternam conciliat. 2. Timoth. 4.

Quia non in vanum cucurri, neque in vacuum laboraui.

Glorior autem & hoc nomine mihi placeo, quòd non frustra pro vobis laborem & studium susceperim.

Sed etsi immolor supra sacrificium & obsequium fidei vestræ gaudeo, & congratulor omnibus vobis, idipsum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi.

Illud Vestræ, posuit pro Omniũ, qui per ipsum crediderant. Pro vestra enim fide, tanquam hostia Deo oblata, lætor & delector. Conuenit autem vos quoque esse læ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

titiæ participes. Hæc autem dicit, eos consolans, & docens magnitudinem martyrij, quòd immolationis & sacrificij cuiusdam locum obtinet.

Spero autem in Domino Iesu Timotheum cito mittere ad vos: vt & ego bono animo sim cognitis quæ circa vos sunt. Neminem ego habeo tam vnanimem, qui sincera affectione pro vobis sit sollicitus. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Experimentum autem eius cognoscitis, quia sicut patri filius mecum seruiuit in Euangelio.

Sunt quidem veræ laudes beati Timothei. Diuinus autem Apostolus nunc eis vsus est, & suam in eum ostendens affectionem, & eos adhortans, vt veritatis prædicatorem cum omni obseruantia suscipiant.

Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox vt videro quæ circa me sunt. Confido autem in Domino quòd & ipse veniam ad ad vos cito.

Ne hic quidem suum aduentum est affirmatiue pollicitus; sed eum diuinæ reliquit prouidentiæ. Satis autem ostendit se nondum prius periculum euasisse. Hoc innuit, cùm dicit, Mox vbi videro quæ circa me sunt. Ex ipsa, Hoc est, si difficultates rectè fuerint expeditæ.

Necessarium autem existimaui, Epaphroditum fratrem & cooperatorem & commilitonem meum, vestrum autem Apostolum & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos.

Multa de eo præclara dixit, vt qui non solum fratrem, sed etiam cooperatorem, & commilitonem eum appellauerit. Eum autem vocauit Apostolum, vtpote cui esset eorum cura credita; vt clarum sit sub eo fuisse eos qui in principio dicti sunt Episcopi, vtpote qui presbyterorum locum tenerent. Subministratorem verò dixit eorum quibus illi erat opus, vt qui pecunias ab ijs missas attulerit: λειτουργὸν vero græcè appellauit, hoc est publici muneris executorem, innuere eos illam ei debere subuentionem, non secus ac qui munera publica obeunt, debent collationes.

Quoniam quidem omnes vos desiderabat, et mœstus erat, propterea quòd audieratis illum infirmatum. Nam & infirmatus est vsque ad mortem: sed Deus misertus est eius, non solum autem eius, verum etiam mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.

Excusat moram quæ fuerat paulo longior, & morbi qui eum inuaserat magnitudinem indicat, & suam in Epaphroditum affectionem significat, dicens ipsum & propter moram fuisse anxium, & propter eorum solicitudinem quam morbus eis attulerat. Illud autem, Misertus est eius, significat vehemens eius studium in certaminibus: neque enim volebat ab hac tristi & calamitosa vita discedere, propter lucrũ quod ex ea sciebat prouenire. Mei autem, inquit, misertus est, qui me cooperatore non destituerit.

Festinantius ergo misi illum: vt viso eo iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & eiusmodi, cum honore habete ote. quoniam propter opus Christi vsque ad mortem accessit, tradens animam suam vt impleret id quod vobis deerat erga meum obsequium.

Maximum significauit periculum, cùm dixit, Nullam vitæ rationem ducens. Et si enim resciuisset me esse in vinculis, & seruari à pluribus, ingressus tamen me vidit, contempto periculo. Pro vobis autem omnibus debitum exoluit. Quod omnes enim debetis solus fecit. Deinceps se confert ad eos accusandos qui præcipiunt seruare ea quæ sunt legis superuacanea.

CAP. III.

De cætero fratres mei gaudete in Domino. Omni spiritali lætitia impleamini.

Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum: vobis autem necessarium.

Non scripsit aliam ad eos epistolam, sed in ea multas eis dedit institutiones.

Videte canes.

Canum propria est impudentia. Quoniam ergo ij sæpe conuicti quòd prædicationem adulterarent & corrumperent, in sua improbitate perseuerabant, eos merito canes vocauit. Sed hoc erat olim nomen gentium. Non est enim, inquit, Dominus, bonum accipere panem filiorum, & dare canibus, sed cum rebus translata sunt nomina: & gentes quidem, filij: Iudæi autem vocantur canes.

Videte malos operarios.

Non enim ædificant, sed ædificium diruere conantur.

Videte concisionem.

Circuncisionem prædicantes, corpus etiam ecclesiæ excindere conantur.

Nos enim sumus circuncisio, qui spiritu seruimus Deo: & gloriamur in Christo Iesu, & non in carne fiduciam habentes.

Hoc ipsum dixit etiam in epistola ad Romanos. Et circuncisio cordis in spiritu, non litera. Hoc ipsum Deus etiam præcepit Iudæis per Prophetam. Circuncidamini præputio cordis vestri duro.

Roman. 2.

Hier. 4.

Quanquam & ego habeam confidentiam in carne.

Nemo autem me hæc dicere existimet, vt qui sim incircuncisus, & qui de circuncisione gloriari non possim.

Si quis alius videtur confidere in carne: ego magis.

Recte adiecit illud, Videtur. Nam enim carni merito confidisset. Deinde sigillatim persequitur ea quæ sunt inter Iudæos gloriosa & veneranda.

Circuncisus octauo die.

Non enim tanquam proselytus & aduena accepi circuncisionem.

Ex genere Israel.

Nec verò natus sum ex aduenis, sed me ab Israele parente genus ducere glorior.

De tribu Beniamin.

Neque verò sum ex semiseruis; sed de libertate procreatus sum ex dilecta Rachele, pro qua Patriarcha seruijt.

Hebræus ex Hebræis.

Ad ipsam radicem redijt. Deinde quod sequitur est voluntatis & instituti.

Secundum legem Pharisæus.

Hæc enim erat melior secta.

Secundum æmulationem persequens ecclesiam Dei.

Non enim propter aliquam ambitionem, neq; propter inanem gloriam: neque inuidia motus, vt Iudæorum principes, sed pro lege æmulatione percitus ecclesiam diripiebam.

Secundum iustitiam quæ in lege est conuersatus sine querela.

Ostendit iustitiam legalem non esse perfectam. Qua de causa non dixit indefinitè, secundum iustitiam factus nulli reprehensioni affinis: sed adiecit, quæ est in lege. Cũ hæc sic esset persecutus, nequaquam propterea se iactat aut sibi placet, & dicit.

Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta.

Damnum vocauit ea quæ sunt deteriora si conferantur cum potioribus. Superuacaneus enim est lychnus, si Sol apparuerit. Superuacaneus est Pædagogus ijs qui perfectam acceperunt sapientiam. Inutile autem est lac nutricis ijs qui solido cibo vescuntur. Dicit autem hoc apertius.

Verùntamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam.

Propter maiorem cognitionem, minorem, damnum voco, & minora contemno propter ea quæ sunt præstantiora, Non enim fugio tanquam mala: sed maiora præfero, & accepto frumento paleam superuacaneam existimo. Græce enim σκύβαλον crassior & durior palea, seu arista nominatur, ea autem fert frumentum, sed postquam collectum est frumentum, ea ejicitur. Ita lex Christum ostendit: postquam autem is apparuit, ea est deinceps superuacanea.

Vt & inueniar in illo non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est Christi, quæ ex Deo est iustitia.

Quænam autem ea est?

In fide ad cognoscendum illum & virtutem resurrectionis eius.

Vt cognoscam per fidem esse vniuersorum Deum & effectorem, & nostram suscepisse naturam, vt nostram salutem procuraret, & corpus quod accepit resurrexisse, dum hoc agit vt sit communis omnium hominum resurrectio. Virtutem enim seu potentiam resurrectionis, scopum ac institutum resurrectionis appellauit.

Et societatem passionum illius configuratus morti eius, si quomodo occurram ad resurrectionem quæ est ex mortuis.

Studium autem adhibeo vt sim eius perpessionum socius, & salutarem eius mortem imiter: vt sim etiam resurrectionis particeps.

Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem, si quomodo comprehendam: in quo & comprehensus sum à Christo Iesu.

Ipse me prior apprehensum irretijt, eum enim fugiebam, & valde auersabar. Ipse autem apprehendit fugientem. Itaq; ego quoque eum persequor, eum cupiens apprehendere, ne à salute excidam.

Fratres ego me non arbitror comprehendisse.

Hæc dicit eis qui de suis rectè factis gloriabantur & de se magnificè sentiebant, eorum fastum & arrogantiam deprimens.

Vnum autem quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum: ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.

Nonnulli illud, quę sunt retro obliuiscęs, dixerunt dictum esse de vitæ ex lege institutione: Ego autem existimo eum hæc dixisse de laboribus prædicationis. Solet enim in digressiones excurrere, & suasorijs dogmatica admiscere. Dicit ergo: Priorũ quidem laborum obliuiscor, ad ea autem quæ sunt interiora contendo. Vnus autem mihi scopus est & institutum præmia proposita consequi, ea autem sunt regnum cœlorum. Brauium autem appellauit præmium.

Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, & si quid aliter sapitis, hoc quoque Deus vobis reuelabit.

Hæc de propositis præmijs nos sentire oportet. Quòd si non perfectè scimus cuiusmodi ea sint, scire tamen conuenit Deum Agonothetam ea nobis esse ostensurum.

Veruntamen ad quod peruenimus, vt idem sapiamus, in eadem permaneamus regula.

Rursus cum eis agit de concordia. Regulam autem appellauit prędicationem Euangelicam. Regula autem rectitudinis terminus nullo indigens. Eis ergo præcipit ne eos tolerent qui legalia Euangelio admiscent. Deinde seipsum tanquam quoddam exemplar proponit.

Imitatores mei estote fratres.

Et ostendens se habere multos huius instituti socios, subiunxit.

Et obseruate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nos.

Eos sequimini, si eandem quam nos tradunt doctrinam.

Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est: & gloria in confusione ipsorum.

Eos crucis inimicos vocauit, vt qui docerent quòd sine legali vitæ institutione non posset quisquam salutem consequi. Ventrem autem Deum ipsorum vocauit, eorum taxans ingluuiem. Iudæi enim præcipuè delicati & lauti apparatus curam gerunt: & finem iustitiæ existimant profusum in Sabbato luxum: Qui ea gloriam existimant, propter quæ magis oporteret pudore affici.

Qui terrena sapiunt, nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ secundum operationem virtutis suæ, qua etiam possit subijcere sibi omnia.

Illi ergo terræ quidem affixi sunt, nos autem cœlum animo versamus, & illinc aduentum Domini expectamus. Ipse enim corpus nostrum à corruptione & interitu liberatum, immortalitate exornabit. Dedit autem nobis huius spei pignus, proprio corpore susćitato, eoque gloria repleto. Illud autem, Transfigurabit, posuit non pro mutatione figuræ, sed pro liberatione ab interitu & corruptione. Conforme autem corpori gloriæ eius nostrum corpus effectum esse dicit, non quo ad gloriæ quantitatem, sed quo ad qualitatem. Erit enim ipsum quòque luminosum. Hæc autem faciet, vt potentiam habeat ineffabilem, & mortem & interitum facile de medio tollat, & nostra corpora ad immortalitatem transmutet, & efficiat vt omnes ad ipsum respiciant.

CAP. IIII.

Itaque fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea, sic state in Domino charissimi.

Cum magna laude coniuncta est adhortatio. Propter vos enim, inquit, mihi placeo, propter vos clarus & illustris euado.

Euodiam rogo & Syntychem deprecor, idipsum sapere in Domino.

Mulieres quidem admiratur, sed innuit esse aliquid inter eos exortum contentionis.

Etiam rogo & te germane compar, adiuua illas quæ mecum laborauerunt in Euangelio cum Clemente, & cæteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.

Maxima laus mulierum. Vocat enim eas socias laborum, quos pro Euangelio susceperat. Comparem autem seu coniugem nonnulli stultè existimarunt esse vxorem Apostoli, non attendentes ea quæ scripta erant in epistola ad Corinthios, quod scilicet se retulerit in in numerum cœlibum. Dico enim ijs qui matrimonio iuncti non sunt, & viduis. Bonum est eis si maneant sicut ego. Et clarum quidem est quòd siue esset cœlebs, hoc est qui nunquam duxisset vxorem, siue viduus, vxorem non habebat, vxorem autem nunquam eum duxisse est verius. Adolescens enim vocatus est. Comparem ergo seu coniugem ipsum vocat, vt qui iugum pietatis secum trahat, & hortatur vt optimarum sit mulierum adiutor, & vt concordiam inter se ineant procuret. 1.Cor.7.

Gaudete in Domino semper: iterum dico gaudete.

Apertè ostendit se vehementi esse in eos affectione. Qua de causa eis frequenter animum addit, & laudat.

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.

Forti & generoso animo ferte insultus aduersariorum. Malum pro malo non reddite.

Dominus prope est, nihil solliciti sitis.

Iudex appropinquat, qui deinceps vos pro susceptis laboribus remunerabitur.

Sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Dominum.

Oportet enim prius quidem benefactorem Deum laudare pro omnibus tam secundis quàm aduersis, deinde ita ei offerre supplicationes.

Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu.

Quoniam seipsos inuicem persequebantur, necessario pacem eis precatus est. Cuius autem pax omnem mentem superat, quomodo potest comprehendi substantia?

De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite & Deus pacis erit vobiscum.

In summa autem vos omnes rogo, vt verba quidem vestra veritate: honestate autem & iustitia vitam vestram ornetis, illa faciatis quæ Deo grata sunt: & hinc vobis laudem paretis. Hæc enim vos oratione docui: & factis ostendi. Hæc autem si faciatis, adiutorem habebitis vniuersorum Deum. Deinde scribit etiam de pecunijs ab eis missis.

Gauisus sum autem in Domino vehementer, quòd tandem aliquando refloruistis pro me sentire, sicut & sentiebatis. Occupati autem eratis.

Noui vestrum scopum ac institutum, & valde lætor cùm ipsum in vobis aspicio. Iam diu enim ab hinc volebatis meæ subuentionis curam gerere, sed non habuistis opportunitatem.

Non quasi propter penuriam dico, ego enim didici in quibus sum sufficiens esse. Scio & humiliari; scio & abundare, vbique & in omnibus institutus sum, & satiari & esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat.

Hæc autem dico non quòd egeam. Ego enim per diuinam gratiam semper per aduersa ingrediens, amborum satis magnum feci periculum, & satietatis & famis, egestatis & abundantiæ. Ne hæc autem scribens eos molestia afficeret, quasi res fuisset superflua, subiunxit.

Veruntamen bene feciſtis, communicantes tribulationi meæ.

Hoc enim est lucrum vestrum, fuistis enim socij mearum perpessionum. Deinde sequitur etiam laus alia.

Scitis autem & vos Philippenses, quòd in principio Euangelij, quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi ecclesia communicauit in ratione dati & accepti, nisi vos soli, quod & Thessalonicam semel & bis in vsum mihi misistis.

Digna viris laus, quoniam non solum præsentem reuerebantur, sed etiam absentis curam gerebant: & cùm & in Metropoli ageret, & ad aliam gentem proficisceretur, quæ ei opus erant liberaliter mittebant. Et ne quis existimaret eum illos laudare propter corporalem illorum subuentionem, subiunxit.

Non quòd quæro datum: sed requiro fructum abundantem in rationem vestram.

Non enim his egeo, sed vestrum lucrum magnifacio. Deinde amplificans eorum subuentionem, dicit.

Habeo autem omnia, & abundo. Repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis in odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

Vos enim Epaphrodito quidem dedistis: Epaphroditus autem mihi. Deus autem per me susćepit sacrificium. Auget autem eorum laudẽ & qua laborabant inopia, nõ enim quod rerum eis copia suppeteret mittebant, sed vel extrema paupertate oppressi. Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

2. Cor. 8. si. Hæc id docuit in secunda epistola ad Corinthios. Ita autem dicit. Et quæ est in profundo eorum paupertas abundauit ad diuitias simplicitatis eorum.

Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum, secundum diuitias suas in gloria in Christo Iesu.

Eos cœlestibus opibus remuneratus est. Valde autem appositè & conuenienter subiunxit benedictionem. Cùm enim quę missa erant dixisset odorem fragrantiæ, hostiam acceptam Deo placentem, petit eis ab eo qui illa dedit ea etiam quibus est opus in præsenti vita. Implebit autem, inquit, id omne quod vobis opus est. Nihil autem fecit alienum qui hanc eis benedictionem petierit. Etenim Dominus quoque iusit in sacris Euangelijs dicere. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Porrò autem eis quoque petiuit futuram gloriam quæ est in Christo Iesu. Et hæc autem & illa potest præbere. Habet enim immensas diuitias.

Deo autem & patri nostro gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Rom. 9. Hic quidem laudauit solum patrem, alibi autem laudat solum filium. Ex quibus enim, inquit, Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula sæculorum Amen. Sed nec illic patrem separat à filio: nec hic filium à patre, sed diuinæ naturæ communem præbet laudem.

Salutate omnem sanctum in Christo Iesu.

Non quicunque se sanctum nominat, sanctus est, sed qui credit Domino Iesu: & qui vitam ex eius legibus instituit.

Salutant vos qui mecum sunt fratres. Salutant vos omnes sancti, maximè autem qui de Cæsaris domo sunt.

Satis magnam eis consolationem attulit, cùm docuit quòd etiam in regia dominatum obtinet diuinum Euangelium, & impij Imperatoris domesticos viuos cepit ad vitam.

Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

Consuetam benedictionem fini adiecit. Eam nos quoque consequamur, intercessione quidem eius qui hæc scripsit, auxilio autem CHRISTI DOMINI. Cum quo patri gloria cum sanctissimo Spiritu, nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

Epistola ad Ephesios per Tychicum, ad Philippenses Romæ scripta est per Epaphroditum.

ARGVMENTVM EPISTOLAE AD COLOSSENSES.

EODEM tempore ad Ephesios & Colossenses scripsit diuinus Apostolus, admirabili Tychico vsus tabellario. Romæ autem scripsit, cùm iam prius euasisset periculum. Idque ostendit epistolæ proœmium. Beatissimum enim Timotheum earum sibi adiunxit socium. Quando autem tempore Neronis in primum vocatus est periculum, nullus ex notis cum eo versatus est. Id autem ipse declarauit in
2. Tim. 4. literis ad Timotheum. In prima mea defensione nemo mihi adfuit. Porrò autem quando erat deinceps in ipso fine vitæ, non agebat Romæ diuinus Timotheus, sed potius in Asia. Et id docet apertius secunda ad eum scripta epistola.

epistola. Cùm enim dixisset. Ego enim iam libor, & tempus meæ resolutionis instat: paulopost dicit. Festina ad me venire cito. Deinde subiungit. Penulam, quam reliqui apud Carpum, affer tecum, & libros, maximè autem membranas. Atqui nonnulli quidem dicunt diuinum Apostolum, cùm nondum vidisset Colossenses, scripsisse ad eos epistolam, idq; conantur confirmare ex illis verbis, Volo enim vos scire qualem solicitudinem habeam pro vobis, & pro ijs qui sunt Laodiceæ, & qui cumque non viderunt faciem meam in carne. Oportebat autem eos considerare verborum sententiam. Vult enim dicere. Non solum vestrum, sed eorum etiam qui me non viderunt maximam curam gero. Si enim de ijs solum qui eum non viderant curam gerebat, eorum qui illum viderant, & ab eo doctrinam acceperant, nullam omnino curam gerit. In illo enim sensu hoc est intelligendum. Qualem, inquit, habeo solicitudinem pro vobis & pro ijs qui sunt in Laodicea, & quicunque non viderunt faciem meam in carne. Clarum est ergo eum non hæc dixisse de ipsis, sed ab eos volente confirmare hoc adiectum esse. Non solum vestrum, sed eorum etiam qui mè nondum viderunt, curam gero maximam. Iam verò nos etiam docuit beatissi-
Act. 18. *mus Lucas in Actis, quòd eodem tempore peruasit Phrygiam, et Galatiam. Colossæ autem sunt Phrygiæ, eius autem metropolis & vicinia est Laodicea. Quomodo ergo fieri potuit, vt qui in Phrygiam venerit, non eis diuinum tradiderit Euangelium? Nec verò dixerit quispiam eum fuisse à diuina prohibitum gratia hoc facere.*
Act. 16. *De Asia enim & Bithynia dixit beatus Lucas, eos prohibuisse sanctum spiritum. De Phrygia autem nihil dixit tale. Sed de hac re quidem sentiat quis quod velit. Neque enim vllam dogmatum inducit differentiam, an hoc vel illo modo dicatur. Argumentum autem epistolæ est hoc. Nonnulli ex Iudæis qui crediderant eos deceperant, & effecerant vt ea seruarent quæ sunt in lege superuacanea. Scripsit ergo diuinus Apostolus, docens Christum Dominum fuisse suppeditatorem salutis. Docet etiam humanæ susceptæ naturæ dispensationis mysterium omnem rationem humanam superare: nosque futuros regni Christi participes: & legales obseruationes non esse perfectis conducibiles.*

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE AD COLOSSENSES.

PAVLVS Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, ijs qui sunt Colossis sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Iesu. Gratia vobis & pax à Deo patre nostro.

Iesu, nō est in Græco Theo.

Quoniam ab iis qui eos deceperant inducti, vitæ ex lege institutionem amplexi fuerant: hoc autem fuisse ad salutem imperfectum Seruatoris aduentus ostendit: necessario seipsos Christi appellauit Apostolos. Adiecit autem, per voluntatem, docens hoc quoque placere Deo & patri. Rursus autem præpositionem, Per, posuit loquens de patre.

Gratias agimus Deo & patri Domini nostri Iesu

Universidad de Deusto
Biblioteca

su Christi, semper pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes.

Eis perfectionem suo testimonio tribuit, cùm eos dixit fide esse claros & charitate. Charitas enim vniuersum mandatum quod in actione consistit complectitur. Solet autem Apostolus laudibus primum aures præparare, & faciles reddere: deinde ita doctrinam conuenientem tradere. Hic itaque dicit etiam se Deum in suis orationibus laudare, proprer fidē ipsorum in Christum Dominum, & charitatem, quam in omnes qui cum eis eandem fidem habebant, perpetuo ostendebant.

Propter spem quæ reposita est vobis in cœlis.

Hæc autem, inquit, prompto & alacri animo facitis, paratum vobis regnum cœlorū per fidei oculos contemplantes.

Quam audistis in verbo veritatis Euangelij præsentis, quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est.

Eam autem vobis diuinum pollicetur Euangelium, non vobis autem solis, sed etiam omnibus hominibus. Deinde ostendit etiam vim prædicationis.

Et fructificat, & crescit, sicut & in vobis ex ea die qua audistis, & cognouistis gratiam Dei in veritate.

Euangelij fructum vocauit, eorum qui audierunt fidem & laudabilem vitæ institutionem. Incrementum autem, credentium multitudtnem.

Sicut didicistis ab Epaphra charissimo conseruo, Iesu, non est in Græco. *qui est fidelis pro vobis minister Christi Iesu. Qui etiam manifestauit nobis vestram dilectionem in spiritu.*

Ciuis eorum erat hic vir in primis laude dignus, Epaphras inquam. Qui cùm Romam venisset, docuit diuinum Apostolum & ardentem eorum fidem in Dominum, & fraudem quæ ab aliquo eis facta fuerat. Multis autem eum laudibus extulit, dilectum, & conseruum, & fidelem Christi ministrum vocans, vt maiorem in eum reuerentiam haberent. Dixit autem se ab eo audiuisse cursum Euangelij, quod vbique diffunditur, & multitudinem eorum qui in singulis gentibus credidissunt.

Ideo & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulantes vt impleamini agnitione voluntatis eius.

Hæc autem ex quo à vestro doctore de vobis audijmus, Deum assiduè suppliciter oramus, vt suæ voluntatis vobis perfectam præbeat cognitionem. Hic autem innuit eos habere imperfectam, vt qui obseruationes legales sequerentur.

In omni sapientia & intellectu spirituali, vt ambuletis digne Deo per omnia placentes.

Petimus autem vt vos spiritali gratia impleamini, vt faciatis omnia quæ Deo placent.

In omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate, cum gaudio.

Vt Deo fructus bonorum operum offeratis, & eius cognitionis incrementum ostendatis, & diuino auxilio confirmati, firmi ac stabiles maneatis, vehementes aduersariorum fluctus forti & alacri animo ferentes. Patientiam enim posuit contra aduersarios, sed enim opus habemus, dum bello ab impijs appetimur.

Gratias agentes Deo patri, qui dignos fecit in partem sortis sanctorum in lumine.

Benignum autem Deum laudamus, qui nos, cùm indigni essemus, effecit lucis sanctorum participes. Rursus autem sub specie gratiarum actionis, benignitatis arcanum, & diuinæ in nos dispensationis magnitudinem ostendit.

Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Filij dilectionis suæ, id est, filij dilecti Hebr.

Potestatem tenebrarum appellauit dominatum Diaboli. Filium autem dilectionis Christum Dominum vocauit, docens eum amari, non vt creaturam & seruum, sed vt filium. Non est enim filius dilectionis, sed dilectus filius, hoc est, verus & proprius. Ita etiam Isaac nominatus est. Accipe enim, inquit, filium tuum dilectum, pro eo quod est, verum ac proprium, & qui est tibi alijs pretiosior. Nos ergo, inquit, à tenebris liberatos, filij regno dignatus est. Hoc etiam dixit in epistola ad Timotheum. Si sustinemus, & conregnabimus. Gen. 22. 2. Tim. 2.

In quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.

Non enim lex, sed Dominus Christus, qui legem tulit, eam nobis dedit per salutarem baptismum. Hæc vbi dixit, attingit etiam theologiam, seu eius diuinitatis rationem, & ostendit eum esse vniuersorum opificem & effectorem.

Qui est imago Dei inuisibilis.

Fert enim expressos & euidentes eius qui genuit characteres. Id autem est quòd Philippo à Domino dictum est. Qui vidit me, vidit patrem. Porrò autem Adam quoque genuit ad suam similitudinem, hoc est, ad omnia quæ erant ei similia. Est ergo imago quæ Ioan. 14.

quæ significat vnam & eandem substantiam. Inanimatæ enim imagines non habent substantiam eorum quorum sunt imagines. Si autem est viua imago, & quæ nullam habet differentiam, eandem habet cum exemplari naturam.

Primogenitus omnis creaturæ.

Si vnigenitus, quomodo primogenitus? Si primogenitus, quomodo vnigenitus? Atqui in diuinis Euangelijs nominatus est vnigenitus. Est ergo primogenitus creaturæ: non quòd sororem habeat creaturam, sed quòd ante omnem creaturam sit genitus. Quomodo enim fieri posset, vt idem esset frater creaturæ & opifex? Si enim vt dicunt Hæretici, est creatura, habet creaturam sororem. Fieri autem non potest, vt idem simul eiusdem sit frater & opifex. Eum autem opificē vocat sacra scriptura. Quòd si opifex, non ergo frater. Quòd si non frater: non creatum, maximè cùm nec ipsum diuinus appellarit Apostolus, πρωτόκτισον hoc est, primo creatura, sed πρωτότοκον hoc est, primogenitum, hoc est, primum. Ita etiam dictus est primogenitus ex mortuis, primus enim resurrexit. Ita etiam ecclesiam primogenitorum, sanctorum cœtum appellauit diuinus Apostolus, non quòd omnes primi natura soluerint matrum vteros: sed quia maior honor primogenitis lege tribuebatur: eorum præstantiam & honorem significauit per hanc appellationem. Quòd autem vnigenitus non est frater creaturæ, sed creaturæ effector & opifex, docent etiam ea quæ consequuntur.

Quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia.

Et quoniam sunt etiam in cœlis ea quæ sunt visibilia, vt Sol, & Luna, & astra: docet apertius quænam vocet cœlestia, seu visibilia, seu inuisibilia. Deinde quandoquidem visibilia sunt omnibus manifesta, & à diuinissimo Mose omnes ea didicerunt: ijs relictis enumerat ea quæ sunt inuisibilibia.

Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt.

Existimo eum dicere thonos Cherubim. Diuinum enim thronum super eos vidit positum propheta Ezechiel. Dominationes autem, principatus, & potestates, eos quibus fuerat credita cura gentium. Michaël enim præerat Iudæis, & beatus Daniel dicit principem Persarum, & principem Græcorum. Illud autem, Omnia per ipsum creata sunt, significat priorem creationem. Hoc vero, in ipso, operationem quæ facta est per ipsius humanæ naturæ susceptionē. Si qua enim, inquit, in Christo noua creatura. Et rursus. Instaurare omnia in Christo. Et propheta. Erit cœlum nouum, & terra noua. Et. Vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia. In spe autem habemus horum mutationem. Etenim ipsa creatura liberabitur à seruitute interitus & corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Quòd autem hoc nomen primogenitus, hic primum significet, nos docent ea quæ consequuntur. Ezechiel. 10. Dan. 10. 1. Cor. 15. Eph. 1. Esa. 65. & 66. Rom. 8. 2. Cor. 8.

Et ipse est ante omnes.

Non dixit, Ipse factus est ante omnes: sed ipse est ante omnes.

Et omnia in eo constant.

Non solum enim est omnium opifex, sed etiam curam gerit eorum quæ fecit: & gubernat creaturam, quæ stat per eius sapientiam & potentiam.

Et ipse est caput corporis ecclesiæ.

A sermone de diuinitate transijt ad dispensationem. Est enim caput nostrum, quod attinet ad humanitatem. Caput autem est eiusdem substantiæ cum corpore, ita etiam ipse, quatenus homo est, est eiusdem nobiscum substantiæ.

Qui est principium.

Pro eo quod est. Qui primus surrexit à mortuis. Hoc enim subiungit.

Primogenitus ex mortuis.

Primus enim soluit dolores mortis. Omnium autem nostrum resurrectio per id quod dicitur tacitè significatur.

Vt sit in omnibus ipse primatum tenens.

Etenim vt Deus est ante omnes, & est cum patre, & vt homo, primogenitus ex mortuis, & caput corporis.

Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare.

Plenitudinem appellauit ecclesiam in epistola ad Ephesios, vtpote diuinis donis impletis. Visum est inquit Deo, eā in Christo inhabitare, hoc est, ei coniunctam esse, esse sub eius tegmine, eius leges sequi.

Et per eum reconciliare omnia in ipsum.

Porrò autem dicit etiam modum reconciliationis.

Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt.

Ipse nostram procurauit reconciliationem, cùm passionem sustinuit, & sanguinē effudit, & pro nobis sacrificium obtulit, & terrenis cœlestia coniunxit. Nos enim auersabantur etiam populi angelorum propter summam improbitatem. Ea de causa etiam cùm natus esset, chorum ducentes, Deo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Act. 2.

hymnum obtulerunt, dicentes. Gloria in excelsis,& in terra pax,& in hominibus bona voluntas.Cùm ita recensuisset bona omnibus communiter præbita, ad ipsos conuertit orationem,& dicit.

Et vos cùm esset is aliquando alienati, & inimici sensu,in operibus malis, nunc autem reconciliauit in corpore carnis suæ per mortem, vt exhiberet vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso.

Ex ijs quæ ad vos attinent considerate ea quæ sunt communia. Vos enim qui sceleratam & impiam vitam agebatis, & luce cognitionis eratis omnino priuati, Deo effecti estis familiares, non hoc vobis dono à lege donato, sed vestro debito à Christo exoluto, & corpore morti tradito: vt vos vocatione digni habiti,sancti, & reprehensioni non obnoxij,& omnino liberi redderemini. Deinde eos etiam fuisse auersos innuit,& eos terret.

Si tamen permanetis in fide fundati & stabiles, & immobiles à spe Euangelij quod audistis.

Eritis autem sancti, & reprehensioni minimè obnoxij,& crimini non affines, si in ijs permaneatis quæ ab initio didicistis,& traditam vobis doctrinam firmam & stabilem conseruetis.Spem autem Euangelij appellat resurrectionem, & vitam immortalẽ, & regnum cœlorum. Deinde eos docet nõ sibi solis sed omnibus hominibus traditam fuisse prædicationem.

Quod prædicatum est in vniuersa creatura quæ sub cœlo est, cuius factus sum ego Paulus minister.

Ei enim creditæ sunt gentes vt excolerentur.Hoc autem non dixisset, si eos reuera nunquam vidisset. Si enim,dicerent,gentium prædicator electus es, quanam de causa nos contempsisti, & non tradidisti nobis doctrinam Euangelicam ? Quinetiam ea quæ consequuntur eandem habent sententiam.

Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis.

Quomodo enim esset rationi consentaneum, eum qui illos non vidisset, nec eis salutarem præbuisset prædicationem, apertè dicere se pro eis varia sustinere pericula?

Et adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius quod est ecclesia.

Et Christus Dominus subijt mortem pro ecclesia,& crucis ignominiam,& incussas in faciem alapas, & inflicta tergo verbera, & quæcunque etiam alia sustinuit. Diuinus quoque Apostolus varias perpessiones pro ipsa tolerauit,& lubenter sustinuit.Gaudeo enim inquit,in passionibus pro vobis. Sciebat enim vitam ex ijs procurari. Dixit autem se adimplere ea quæ desunt afflictionum Christi,vt qui quod restat impleat,& pro ijs perpessiones sustineat. Restabat autem vt prædicaret gentibus, & munificum salutis suppeditatorem ostenderet.

Cuius factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, datam mihi in vobis, vt impleam verbum Dei.

Credita mihi fuit salus ecclesiæ: & mihi commissum est munus prædicationis,vt diuina vos omnes doctrina impleam.Illud enim,vos, non ipsos solos dicit, sed fideles qui sunt in orbe terrarum.Hinc itaque etiam manifestum est, quòd eos viderat quando hanc scripsit epistolam.Si ei enim fuerũt commissi, non eos præterijsset, cùm venit in Phrygiam, & postea ad Laodicenses gentis principes. Docet etiam quisnam sit modus dispensationis.

Mysterium quod fuit absconditum à seculis & generationibus: nunc autem manifestatum est sanctis eius, quibus Deus voluit notum facere.

Appellauit mysterium prædicationem dispensationis, vt quæ olim omnibus esset ignota:à solo autem Deo cognosceretur. Id,inquit, fuit absconsum prioribus generationibus.Nunc manifestauit quibus voluit sanctis, hoc est Apostolis, & ijs qui per ipsos crediderunt. Per hæc autem ostendit antiquitatem Euangelij, & quod ante legem, & ante mundi constitutionem, Deus vniuersorum hãc dispensationem præfinijt. Notum autem fecit,inquit,sanctis.

Quænam sint diuitiæ gloriæ sacramenti huius in gentibus.

Quòd gentes quæ sedebant in tenebris, acceperunt lucem diuinæ cognitionis, & erunt Christi gloriæ participes.Diuitias enim gloriæ vocauit honoris magnificentiam.Id autem significant etiam ea quæ subiunguntur.

Quod est Christus in vobis, spes gloriæ, quem nos annuntiamus.

Non enim dierum & ciborum obseruationes,sed Christus Dominus vos illa gloria dignabitur. Spem enim gloriæ vocat gloriam quæ speratur.

Corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni sapientia: vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu. In quo & laboro certando secundum operationem eius quæ operatur in me in virtute.

Omnem autem laborem lubenter suscipio,adiutus à diuina gratia,vt omnes homines perfectos reddam per doctrinam prædicationis. Perfectionem autem non lex, sed prædicationis doctrina largitur.Deinde

de suam quoque in eos beneuolentiam aperit.

CAP. II.

Volo enim scire qualem solicitudinem habeam pro vobis, & ijs qui sunt Laodiceæ, & quicunque non viderunt faciem meam in carne.

Volo enim vobis esse persuasum me maximam curam gerere & vestrum, & Laodicenorum, sed etiam omnium qui me nondum viderunt.Quòd autem hæc in eo sensu ab eo dicta sunt, significant etiam quæ subiunguntur.

Vt consolentur corda ipsorum.

Non dixit, vestra, sed, ipsorum, hoc est, eorum qui me nondum viderunt. Sed quisnam est modus consolationis?

Instructi in charitate.

Vt seruent concordiam quæ est in Christo.

Et in omnes diuitias plenitudinis intellectus.

Et cum omni certitudine prædicationis diuitias suscipiant.

In agnitionem mysterij Dei, & patris, & Christi Iesu: in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.

Ostendit dispensationis mysterium esse Patris & Filij commune. In Christo autem dixit esse absconsos omnes sapientiæ & scientiæ thesauros: quoniam per ipsum reuelatur in futura vita omnibus hominibus dispensationis scopus. Dixit autem hæc omnia, curans morbum qui eos inuaserat,& docens,non legis traditiones, sed fidem in Dominum conciliare salutem. Hoc enim subiunxit.

Hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonum.

His autem verbis vsus sum, vos adhortans ne fallacibus verbis seduceremini.

Nam etsi corpore absens sum: sed spiritu vobiscum sum, gaudens & videns ordinem vestrum, & firmamentum eius quæ in Christo est fidei vestræ.

Doctrinæ rursus laudes admiscet, aures demulcens,& ad suasionem viam muniens. Porrò autem rursus quoque per hæc ostendit,eos fuisse à se visos,quando hanc scripsit epistolam.Quemadmodum enim hic dixit, Nam etsi carne absens sum: sed spiritu vobiscum sum: ita etiam scripsit ad Corinthios, Vt absens corpore, præsens autem spiritu. 1. Cor. 5.

Sicut ergo accepistis Christum Iesum Dominum: in ipso ambulate radicati, & superædificati in ipso, & confirmati in fide sicut & didicistis, abundantes in ipso, in gratiarum actione.

Seruate integram & incoruptam doctrinam quam accepistis,& sequimini leges Euangelicas, firmam fidem ostendentes, hoc enim dicit, Radicati. Et possessionem virtutis adijcientes. Hoc enim significant illud,Superædificati.Hoc verò,Redundantes in fide,pro eo quod est,Habete eam perfectam, nihil ei desit:sed etiam redundet & superfluat in vobis:vt vos per omnia laudetis benefactorem.Hoc enim dicit,in gratiarum actione.

Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominũ, secundum elementa mundi, & non secundum Christum.

Quam superius dixit probabilem & ad persuadendum aptam orationem, hic appellauit philosophiam.Inanem autem deceptionem, superuacaneam & noxiam hominum traditionem:non ipsam legem, sed intempestiuam eius obseruationem. Elementa autem mundi, obseruationem dierum. Ex Sole enim & Luna procedunt dies & noctes.Præcipit ergo eis vt vigilent,& sint sobrij, circunspecti: & eos qui ab eis fidem conantur eripere omnino auersentur, vt qui à Christo quidem omnino separent, inutilibus autem legis obseruationibus alligent.

Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

Nonnulli doctores dixerunt ecclesiam esse hic Christum nominatam: & in ea inhabitare omnem plenitudinem diuinitatis. Nescio autem, an etiam corporaliter, eiusmodi sententiæ contemplationi conueniat. Existimo ergo, quoniam Christum nominauit caput ecclesiæ, clarum est autẽ quòd quatenus homo est, est nostrum caput, hæc quoque tanquam de homine dicta esse,qui omnem in se continet diuinitatem. Etenim diuinus Apostolus volens significare differentiam legis & gratiæ, elementorum egestati Christum opposuit: & per amborum inuicem collationem volens ostendere quàm sit longe superior,adiecit, quòd in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, hoc est, tanquam in proprio corpore.Non enim singularem, inquit, aliquam gratiam accepit, quemadmodum Moses: Deus enim est, & homo, & id quod videtur, habet vnitam vnigeniti diuinitatem.Huic intelligentiæ conueniunt etiam quæ sequuntur.

Estis in illo repleti.

Ab eo enim gratiam accepistis, & radios qui ab illa producuntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui est caput omnis principatus & potestatis.

Hinc etiam manifestum est, eum illa non dixisse de ecclesia, sed de ipso Christo domino, qui est nostrũ quidẽ caput, quod attinet ad humanitatẽ: Angelis aũt & Archangelis præest ac imperat, quod attinet ad diuinam naturã. Hic enim posuit caput pro eo quod est, Imperium, aut magistratus. Etiã quæ deinceps sequuntur, ostendunt, eum superius ecclesiam non appellasse Christum.

In quo & circuncisi estis circuncisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisione Christi:

Quoniam enim seducti vitæ ex lege institutionem erant amplexi, docet rursus differentiam circũcisionis. Non est enim inquit, carnalis, sed spiritalis, neq; manu facta, sed diuina, nec exiguæ corporis particulæ ablatio, sed ab omni corruptione & interitu liberatio. Horum autem author est & causa, non lex, sed Christus Dominus, qui fuit legis ipsius legislator. Hoc enim dixit, in quo & circuncisi estis. & rursus, in circuncisione Christi. Exuuias autem corporis peccatorum carnis, salutarem baptismum appellauit. In illo enim exuimus sordidã peccati tunicam. Futurorum aũt typus est sanctissimus baptism⁹. In futura aũt vita, à corruptione & interitu alienum ac immortale corpus effectum, non potest amplius sordes peccati suscipere. Quod aũt illa dixit de baptismo, testantur etiã ea quæ cõsequuntur.

Consepulti ei in baptismo.

Quoniam autem vocauit mortis typum salutarẽ baptismum, hoc enim dixit, Consepulti, resurrectionem etiam annunciat.

In quo & resurrexistis.

Et quoniam mortalem adhuc habemus naturam, subiunxit.

Per fidem operationis Dei: qui suscitauit illum à mortuis.

Credentes enim Dei potentiæ, expectamus resurrectionem, pignus habentes Domini Christi resurrectionem.

Et vos cùm mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, conuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta.

Peccatum nos omnes interemit. Ipsum enim mortis in nos tulit sententiam. Sed vniuersorum Deus reddidit nos participes vitæ Christi Domini: & nobis peccatorum dedit remissionem. Carnis autem præputium appellauit vitium, docens corporis quidem præputium nihil damni afferre ijs qui id habent: sed animæ præputium afferre exitium, & animæ & corpori. Ex eo autẽ ostendit, circuncisionẽ corporis nihil iuuare eos qui circunciduntur, vitij aũt & improbitatis ablationem verã salutem procurare.

Delens quod aduersum nos erat chirographũ decreti: & ipsum tulit de medio affigẽs illud cruci.

Chirographum quidam dixerunt esse legem. Post eius enim execrationem, dixit, inquit, populus. Quæcunque dixit Dominus Deus noster, faciemus, & audiemus. Sed id erat Iudæorum chirographum, non omnium hominum. Existimo ergo etiam corpus nostrum appellari chirographum. Per id enim omnes sceleratas & nefarias actiones suscipimus per oculos quidem, lasciuè & impudicè aspicientes: per linguam autem, ea quæ non decet loquentes: per aures, perniciosam doctrinam suscipientes: manibus auferẽdo, furtum, vim & in aliena inuasionem, & cædem admittentes. Deus ergo sermo, nostra susceptа natura, eam ab omni peccato liberam custodijt: & deleuit quæ malè à nobis facta sunt scripta debitorum. Cùm autem concessisset vt ea cruci affigeretur, exoluit omnium nostrum debitum, & cùm legem quidem implesset, effecit vt ea cessaret, vt quæ olim solis Iudæis fuisset vtilis, nobis autem nullo modo conueniret: dedit autem decreta Euangelica, in eorum obseruatione nobis salutem pollicitus. Exo.24.

Et expolians principatus & potestates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in semetipso.

Quia enim per affectiones & pertubationes corporis habebant in nos potestatem Dæmones: ipse autem corpore circundatus fuit peccato potentior: aduersariorum potentiam euertit: & effecit vt omnibus hominibus nota esset eorum imbecillitas, per suum corpus nobis omnibus aduersus eos victoriam largitus.

Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum.

Cùm ergo legem cessasse didiceritis, nequaquam seducamini ab ijs qui legales traditiones conantur in vobis seminare. Rectè quoque adiecit illud, In parte festi. Neque enim poterant ea implere. Quomodo enim fieri poterat, vt ter in anno in Iudæam è Phrygia excurrerẽt, vt Hierosolymis festa ex more peragerent, & maximè cùm Pentecoste sit vicina Paschati? Est enim iter plus quàm quinquaginta dierum. Vmbram autem futurorum vocauit legem, docens ab illa esse præfiguratam noui testamenti gratiam. Hoc autem etiam subiunxit.

Corpus autem Christi.

Hoc est, Euangelica vitæ institutio, obtinet locum corporis. Lex verò vmbræ. Vmbra autem præcedit corpus oriente luce, vt sit vmbra quidem lex: corpus verò gratia: lux autem Christus Dominus.

Nemo vos seducat.

Græce est καταβραβευέτω, Græci autem appellant βραβευτὰς, iudices eorum qui decertant in certaminibus. Ii enim ijs qui vincunt suadent sententia victoriam. καταβραβεύῃ autem est βραβευτὴς, hoc est iudicis certatorum malè fungi officio, & quæ victoribus debentur præmia iniustè tribuere. Quoniam ergo qui legis obseruationes admiscebant Euangelio, ab ijs quæ sunt præstantiora eos traducebant ad deteriora, iure dixit, Nemo vos fraudet præmio. Deinde docet apertius damnum quod illatum est.

Volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans frustra inflatus sensu carnis suæ.

Qui legem defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes fuisse legem per eos datam. Manst autem diu hoc vitium in Phrygia & Pisidia. Quocirca synodus quoque quæ conuenit Laodiceæ, quę est Phrygiæ metropolis, lege prohibuit ne precarentur Angelos. Et in hodiernum vsque diem, licet videre apud illos & eorum finitimos oratoria sancti Michaelis. Illi ergo hoc consulebant vtique humilitate vtentes, dicentes vniuersorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum posse peruenirі: & oportere per Angelos diuinam sibi beneuolentiam conciliare. Hoc autem dixit, in humilitate & cultu Angelorum. Illud autem, Inflatus, non est contrarium humilitati. Eam enim præ se ferebant: sed reuera insolentiæ vitio laborabant. Hoc autem, In ijs quæ non vidit incedens, pro eo quod est, proprijs rationibus & cogitatis vtens. Hoc enim subiunxit. Temere inflatus à mente carnis suæ.

Et non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei.

Rursus caput Christum Dominum nominauit: Corpus autem cœtum ecclesiæ. Posuit autem totum hunc locum metaphoricè. Quemadmodum enim in corpore cerebrum est radix neruorum: per neruos autem sensus habet corpus: ita etiam à Christo Domino, & doctrinæ fontes, & salutis materiam accipit corpus ecclesiæ. Quod autem sunt in corpore ligamenta; hoc sunt Apostoli, Prophetę, & Doctores in conuentu ecclesiæ: Porrò autem alia etiam probat ratione obseruationem legis eis non conuenire.

Si mortui estis Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam viuentes in mundo decernitis? Ne tetigeris: neque gustaueris: neque contrectaueris, quæ sunt omnia in interitu ipso vsu, secundum præcepta & traditiones hominum. Adhuc, nõ est in Græco.

In baptismo Christo consepulti estis: Legi mortui effecti estis. Quomodo ergo eos toleratis qui hæc docent, & existimatis hos quidem ejbos esse legitimos: illos verò lege prohiberi? & non consideratis nihil eorum esse firmum ac stabile. Omnia enim mutantur in simum. Præcepta autem & doctrinas hominum vocat non legem, sed eorum doctrinam intempestiuam.

Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ, in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

Eos ostendit in se continere speciem non veritatem, hoc enim innuit ἐθελοθρησκείαν id est voluntarius cultus ac superstitio. Pro eo quod est, proprium decretum introducunt, non legis scopum ac institutum sequuntur, & verbis speciosis decipiunt, dum humilitatẽ vocant legis obseruationem, dicentes nõ oportere transgredi quod à Deo datum est, & non parci corpori dicunt, quòd non audacter & liberè vtantur omnibus. Hoc autem est apertа seruitus, & dati honoris ablatio. Oportet enim sua sponte abstinere, non tanquam ab abominandis, sed tanquam à suauissimis.

CAP. III.

Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite: vbi Christus est in dextera Dei sedens. Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

Fuistis resurrectionis cum Christo participes. Is est autem omnium supremus in cœlestibus sedens cum Patre. Supernam ergo vitæ institutionem ac formam imitamini.

Mortui enim estis: & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. Cùm autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.

Præsenti vitæ mortui effecti estis. Cùm Christo enim consepulti estis in baptismate, accepistis autem spẽ resurrectionis. Hoc enim dicit, vita vestra abscõsa est cum Christo Deo. Cùm enim ille resurrexerit, omnes resurreximus: sed nondum videmus rerum euentum. In ipso autem absconsum est no-

 strę

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtræ reſurrectionis myſterium. Quando ergo ille ſecundo apparuerit, tunc aſſequemur reſurrectionem, & vita immortali fruemur. Admodum autem appoſitè dictum eſt de Chriſto illud, Manifeſtatus fuerit. Neque enim à vobis cernitur: & ab infidelibus omnino ignoratur. Hoc etiam in nobis poſuit, Manifeſtabimini, inquit, in gloria. In ſpe enim habemus bonorum promiſsiones, tũc autem manifeſta erunt ea quæ nunc ignorantur. Quoniam autem legis obſeruationes eiecit, ne exiſtimarent ſibi datam eſſe liberam peccandi poteſtatem, de eo etiam neceſſario ſapienter ea quæ par eſt præcipit.

Mortificate ergo membra veſtra quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus.

Appellauit ea membra corporis, quoniam ea per id fiunt, & ideo diſtinctione vſus, & non dixit ſolum membra veſtra, ſed adiecit, Quæ ſunt ſuper terram, hoc eſt, mentis inclinationem ad ea quę ſunt deteriora. Pro eo quod eſt, corpus amplius peccatum non exerceat. Auaritiam autem vocauit cultum ſimulacrorum, quoniam ſeruator Mammonam Dominum appellauit, docens quod qui ſeruit vitio auaritiæ, tanquam Deum colit diuitias.

Propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis.

Supplicij quoque minas adiecit neceſſario.

In quibus ambulaſtis aliquando, cùm viueretis in illis.

2. Cor. 6. Ita etiam dixit ſcribens ad Corinthios. Et hæc quidem eratis, ſed abluti eſtis: ſed ſanctificati eſtis: ſed iuſtificati eſtis, & quæ ſequuntur.

Nunc autem deponite & vos omnia.

Deinde oſtendit quænam ea ſint.

Iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro, nolite mentiri inuicem.

Cùm ſic docuit quænam vocauerit membra corporis, ipſum quoque corpus oſtendit, non ipſa membra.

Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis.

Veterem hominem appellauit priorem vitæ inſtitutionem. In quibus, inquit, & vos ambulaſtis aliquando, cùm viueretis in ipſis. Eum autem in baptiſmo exuiſtis.

Et induentes nouum hominem qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius qui creauit illum.

Nos enim ab initio fabricatus eſt vniuerſorum Deus, & diuinæ imaginis characteres, quos corrupit peccatum, in nobis perfectius expreſsit. Hoc etiam dixit in epiſtola ad Romanos. Quos præſciuit, inquit, & præfinijt eſſe conformes imagini filij ſui. Et in epiſtola ad Philippenſes. Qui tranſfigurauit corpus humilitatis noſtræ, vt ſit ipſum conforme corpori gloriæ ſuæ. Roman. 8. Phil. 3.

Vbi non eſt gentilis & Iudæus, circunciſio & præputium, barbarus & Scytha, ſeruus & liber: ſed omnia & in omnibus Chriſtus.

A typo ad archetypum, id eſt à figura ad exemplar conuertit ſermonem. De ſanctiſſimo enim baptiſmo differens, nos vitæ futuræ docet formam. Illa enim nullam habet talem differentiam, ſed cùm ceſſarit peccatum, voluntas diuina in omnibus perficitur. Hoc enim dixit, omnia & in omnibus Chriſtus. Ita etiam dixit ad Corinthios. Vt ſit Deus omnia in omnibus. In illa ergo vita nouum hominem perfecte induimus. In illa enim ab interitu & corruptione liberamur, incorruptionem autem induimus. In baptiſmo autem illius vitæ figuram implemus. 1. Cor. 15.

Induite vos ergo, ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, ſupportantes vos inuicem, & donantes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem habet querelam.

Deinde exemplo confirmat ſuaſionem.

Sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.

Reſpicite ad Domini benignitatem, quot vobis peccata condonarit. Imitemini ergo Dominum, & condonet vnuſquiſque quæ frater in ipſum peccauit.

Super hæc omnia autem habete charitatem, quod eſt vinculum perfectionis. Habete, non eſt in Græco.

Ea enim aliorum mandatorum eſt & cuſtos & adiutrix, & quemadmodum trabes ædificia continent: ita ea perfectionem conciliat, & coniungit ac committit membra corporis.

Et pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in quam & vocati eſtis in vno corpore.

Deus qui vos vocauit, ex vobis omnibus vnum corpus conſtituit, ne id ergo diuidatis. Sed & ſi quis ab aliquo moleſtiam aliquam acceperit, habeat in corde pacem, Agonothetę officio fungentem, & regentem, & Deo gratam concordiam procurantem.

Et grati eſtote.

Rebus ipſis Domino gratias agite.

Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter, in omni ſapientia docentes, & commonentes voſmetipſos, pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia

gratia cantantes in cordibus veſtris Deo.

Deut. 6. Aſsiduam diuinorum eloquiorum meditationem præcipit quoque lex vetus. Meditaberis, enim inquit, in ipſis, ſedens, & ſurgens, & cubans, & in via ingrediens. Hoc etiam præcipit diuinus Apoſtolus, vt nos Domini doctrinam in anima ſemper circunferamus, & ipſum laudemus, & canticis ſpiritualibus linguam ſanctificemus. Illud autem, in cordibus, pro eo quod eſt, Non ore tantum.

Chriſti, non eſt in Græco. *Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti facite: gratias agentes Deo & Patri per ipſum.*

Quoniam enim illi Angelos iubebant adorare, ipſe contrarium præcipit, vt & dicta & facta exornent recordatione Chriſti Domini: & Deo, inquit, & Patri gratiarum actionem emittite per ipſum, non per Angelos. Hanc etiam legem ſequens, Laodicena ſynodus, & volens veteri illi morbo mederi, lege cauit ne precarentur Angelos, & ne relinquerẽt Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ab hoc deinceps loco per ſpecies adhortationes adhibet.

Mulieres ſubditæ eſtote viris, ſicut oportet in Domino.

Quoniam vſueniebat vt piæ mulieres viris impijs matrimonio iunctæ eſſent, neceſſario diſtinctionem adhibuit. In Domino enim dixit. Pro eo quod eſt. Vt præcipit lex Domini.

Viri diligite vxores: & nolite amari eſſe ad illas.

Mulieribus ſubmiſsionem, viris charitatem conſtituit, vt ſe in eas tanquam in propria membra placidè & manſuetè gerant præcipiens.

Filij obedite parentibus per omnia, hoc enim beneplacitum eſt in Domino.

Hoc enim etiam legem ferens præcepit Dominus.

Patres nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiant.

Vos etiam conuenit filios nequaquam triſtitia afficere, ſed in eos id quod par eſt officium præſtare.

Serui obedite per omnia dominis carnalibus.

Oſtendit animam eſſe liberam: ſolum autem corpus ſeruire.

Non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes.

Cum ea qua par eſt beneuolentia dominos obſeruate, ab omni improbitate & malignitate liberi. Et interpretans illud, Non ad oculum ſeruientes, ſubiunxit.

Quodcunque facitis ex animo operamini.

Et volens eos promptiores & alacriores reddere, adiecit.

Sicut Domino, & non hominibus.

Pro eo enim merces eſt vobis repoſita. Idque declarant ea quæ conſequuntur.

Scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis veſtræ, Domino Chriſto ſeruite.

Magna eſt conſolatio, quòd qui ſeruiunt, ſciunt ſe non hominibus ſeruire ſed Domino. Et quoniam accidit iniuſtos eſſe dominos, neceſſario adiecit.

Qui enim iniuriam facit, recipiet id quod iniquè geſſit, & non eſt perſonarum acceptio apud Deum.

Quocirca, inquit, etiamſi à dominis non aſſequamini iuſtas retributiones: eſt iuſtus Iudex, qui non nouit differentiam ſerui & Domini, ſed iuſtam fert ſententiam.

CAP. IIII.

Domini quod iuſtum eſt et æquum ſeruis præſtate, ſcientes quòd & vos Dominum habetis in cœlo.

Aequalitatem, non appellauit honoris æqualitatẽ, ſed curam conuenientem, quam oportet dominos gerere ſeruorum.

Orationi inſtate, vigilantes in ea gratiarum actione.

Oportet enim pro ijs quæ data ſunt prius gratias agere, & tunc ſupplicationẽ offerre.

Orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti.

Oſtendit ſolitam humilitatem. Nos etiam docet, ne nobis ipſis fidamus: ſed à nobis inuicem auxilium petamus.

Propter quod etiam vinctus ſum: vt manifeſtem illud, it a vt oportet me loqui.

Oſtendit cauſam ſuorum vinculorum. Hæc enim, inquit, faciunt prædicationem manifeſtiorem. Ita etiam dicit ad Philippenſes. Vt vincula mea fierent manifeſta etiam in prætorio, & reliquis omnibus. Philip. 1.

In ſapientia ambulate ad eos qui foris ſunt. In ſapientia ambulate. Pro eo quod eſt. Sapitèr vos gerite. Hebr.

Hoc eſt, eos qui nondum crediderunt. nullam, inquit, damni occaſionem eis date. Pro ipſorum ſalute omnia molimini.

Tempus redimentes.

Non eſt veſtrum præſens ſæculum, eo ergo vtimini vt oportet, & ipſum veſtrum facite, per bonas actiones id ementes.

Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus.

Ornemini ſpiritali prudentia. Ita etiam Dominus Apoſtolos iuſsit habere ſales: & ipſos vocauit ſalẽ. Docet etiam quomodo. Matth. 9. Marc. 9. Luca 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vt sciatis quomodo oporteat vos vnicuique respondere.

Aliter enim infideli, aliter fideli: & aliter perfecto, & aliter imperfecto: & aliter infirmo, aliter sano ac valenti doctrina tradenda est.

Quæ circa me sunt omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister, & conseruus in Domino: quem misi ad vos ad hoc ipsum, vt cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra cum Onesimo charissimo & fideli fratre qui ex vobis est, qui omnia quæ hic aguntur nota facient vobis.

Onesimus erat famulus Philemonis. Eum cùm in carcere instituisset diuinus Apostolus, misit ad Dominum. Scribens enim ad eum dixit, se voluisse quidem eum retinere: sed præter illius sententiam hoc noluisse facere. Eum misit Philemon, vt est verisimile: sed diuinus Apostolus eum remisit cum Tychico, vt qui deinceps fuerit administer prædicationis. Hinc etiam potest eius cognosci sapientia. Eos enim de rebus quæ ad ipsum pertinebant certiores facere, fecit vtriusque commune. Omnia, inquit, vobis nota facient quæ hic aguntur. Consolari autem tribuit soli Tychico. Vt cognoscat, inquit, quæ de nobis sunt, & consoletur corda vestra. Quia enim sciebant seruum fuisse Onesimum, & verisimile erat esse ægrè laturos aliquos, quòd qui nuper fuerat seruus, repente factus esset idoneus ad consolandam & docendam ecclesiam, dixit se solum Tychicum ad hoc misisse. De rebus autem suis eos certiores facere, vtrisque simul coniunxit, ea ratione & hunc honorans, & illis molestiam non afferens.

Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus.

Actor. 19. Erat Thessalonicensis, vt docet beatus Lucas, vnà autem cum eo profectus est in Iudæam. Illinc autem eum Romam secutus est. Concaptiuum autem vocauit, vt qui fuerit perpessionum socius.

Et Marcus consobrinus Barnabæ. De quo accepistis mandata. Si venerit ad vos, suscipite illum.

Hoc quoque arguit eum scripsisse epistolam, postquam illos vidisset. Postquam enim sibi cum beato Barnaba de Marco fuisset contentio, Phrygiæ & Galatiæ doctrinam tradidit. Est ergo verisimile tunc de eis data fuisse mandata. Iubet ergo vt si accesserit, ei eum honorem habeant qui Doctori debetur.

Et Iesus qui dicitur iustus, qui sunt ex circumcisione. Hi soli sunt adiutores mei in regno Dei: qui mihi fuerunt solatio.

Maximum encomium, Apostolo id quod ei fuit gratum conciliasse.

Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, seruus Iesu Christi.

Ciuis eorum erat Epaphras, vt iam antè diximus.

Semper solicitus pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei.

Necessario ostendit eius in ipsos beneuolentiam: vt eius doctrinæ mentem lubentius adhibeant.

Testimonium enim illi perhibeo, quòd habet multum laborem pro vobis, & pro ijs qui sunt Laodiceæ, & qui Hierapoli.

Hæ ciuitates sunt sibi inuicem propinquæ, & sunt omnes Phrygiæ.

Salutat vos Lucas medicus charissimus, & Demas.

Hic etiam diuinum scripsit Euangelium, & historiam Actuum. Et hinc manifestum est quod omnium epistolarum vltima scripta est quæ est ad Timotheum secunda. Dicit enim de Dema. Demas me reliquit diligens hoc sæculum. 2. Tim. 4.

Salutate fratres qui sunt Laodiceæ, & Nympham, & quæ in domo est eius ecclesiam.

Is, vt est verisimile, fuit ex fidelibus qui erant Laodiceæ, qui etiam domum suam fecit ecclesiam, eam pietate ac religione exornans.

Et cùm lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite vt & in Laodicensium ecclesia legatur, & ea quæ Laodicensium est, vt vobis legatur.

Quidam existimarunt ipsum etiam scripsisse ad Laodicenses. Itaque fictam etiam epistolam proferunt. Diuinus autem Apostolus non dixit eam quæ est ad Laodicenses: sed eam quæ est ex Laodicea. Illi enim de aliquibus rebus ad eum scripserant. Verisimile est autem eos vel ea accusasse quæ fiebant Colossis, vel eodem morbo cum eis laborasse. Et ideo dixit hanc quoque epistolam eis esse legendam.

Et dicite Archippo. Vide ministerium quod accepisti in Domino, vt illud impleas.

Nonnulli dicunt eum fuisse doctorem Laodiceæ. Sed epistola ad Philemonem docet eum habitasse Colossis: eum enim contungit cum Philemone.

Salutatio mea manu Pauli.

Eam adiecit, docens se liberè & audacter iubere ne legem seruent.

Memores estote vinculorum meorum.

Pro eo quod est, me imitemini, & quæ molesta euenerint ferte fortiter.

Gratia

Domini nostri Iesu Christi, non est in Græco Theod.

Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Amen.

Eorum quoque vinculorum nos semper meminisse oportet, & quæ ex memoria prouenit vtilitatem percipere: & orare vt non intremus in tentationem. Sin autem hoc acciderit; amare diuinam œconomiam, & suam animi magnitudinem ostendere, & diuinæ gratiæ auxilium inuocare. Ita enim fieri poterit vt & concertemus, & vincamus, & quæ à Christo promissa & renuntiata sunt assequamur. Cum quo patri cum sanctissimo spiritu conuenit gloria & magnificentia, nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

Epistola ad Colossenses Romæ scripta est per Tychicum & Onesimum.

ARGVMENTVM EPISTOLAE PRIMAE AD THESSALONICENSES.

THESSALONICA in Macedonia quidem primas obtinet: salutarem autem prædicationem lubenter & alacriter suscepit. Diuinus autem Apostolus hic quoque iecit fundamenta pietatis, Iudæis quidem contradicentibus & apertè repugnantibus, sed frustrà laborantibus, fluctus enim ac tempestates superabat Euangelium. Cùm eorum insidias declinasset beatus Paulus, à Thessalonica venit Berrhœam, à Berrhœa nauigauit Athenas. Cùm autem eorum qui crediderant perpetuo curam gereret, beatissimum Timotheum Athenis misit Thessalonicam, vt eos fulciret & confirmaret, & omnibus aduersariorum machinationibus eos potentiores efficeret. Is reuersus laudauit quidem eorum fidem inexpugnabilem: dixit autem eos opus habere aliqua exhortationis doctrina de quibusdam quæstionibus quæ apud eos mouebantur. Scripsit ergo epistolam, primum quidem laudans eorum fidei firmitatem: deinde adhortans vt mortuorum resurrectionem expectarent: de Domini autem aduentu ne nimis curiosè inquirerent. Porrò autem eis quoque exhibuit moralis doctrinæ adhortationem. Accuratius autem & perfectius hæc docebit singulorum interpretatio.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE PRIMAE AD THESSALONICENSES.

PAVLVS & Siluanus & Timotheus ecclesiæ Thessalonicensium in Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo, gratia vobis & pax.

Existimo Siluanum vocari Silam. Is enim & Philippis & Thessalonicæ & Berrhœæ cum eo erat versatus, eoque relicto cum beatissimo Timotheo, profectus erat Athenas. Eos, dum Athenis ageret, expectabat. Ii quoque vna cum eo erant cùm prædicaret Corinthijs.

Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris.

Docemur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Docemur prius gratias agere pro bonis quæ nobis obtigerunt: deinde ita petere ea quæ desunt. Inueniri enim potest diuinus Apostolus hæc semper facere. Porrò autem docet etiam quibusnam de rebus laudat Deum vniuersorum.

Sine intermissione memores operis fidei vestræ & laboris & charitatis & sustinentiæ spei Domini nostri Iesu Christi, ante Deum & patrem nostrum.

Opus fidei firmitas & constantia in periculis. Non solum enim in pace & tranquillitate pacem oportet ostendere, sed ea etiam retinenda est in fluctu & tempestate. Ita etiam charitas non solum habet in fruendo voluptatem; sed etiam maximum laborem. Sunt enim ferenda fratris delicta, siue inuideat, siue irascatur, siue insolescat & efferatur, & ingrati animi vitio laboret. ea de causa coniunxit labori charitatem. Spei autem coniunxit tolerantiam. Spem autem nobis dedit Christus Dominus resurrectionis mortuorum, vitæ immortalis, regni cœlorum. Toleranter autem sustinere conuenit eum qui hanc pacem accepit, & forti ac generoso animo ferre molestias & difficultates quæ accidunt. Horum autem est inspector Deus vniuersorum. Hoc enim significat illud: Ante Deum & patrem nostrum.

Scientes fratres dilecti, à Deo electionem vestram quod Euangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed etiam in virtute, & in spiritu sancto, & in plenitudine multa, sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos.

Vos estis testes potentiæ Euangelij. Non solum enim orationem ad docendum aptã ad vos attulimus, sed eorum etiam quæ diximus veritatem per miracula ostendimus. Vos etiam impertiimus gratia cuius eramus participes. Hoc enim dixit, in spiritu sancto, vobis autem persuasit etiam periculorum magnitudo: quibus non cessimus, vtpote quod diuina essent quæ à nobis afferebantur. Illud enim, quales fuerimus in vobis propter vos, significat pericula quæ pro eis adierunt, dum eis prædicationem salutarem afferrent.

Et vos imitatores nostri facti estis & Domini excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio spiritus sancti.

Magnum quidem encomium Thessalonicensium, & quod imitati sint Apostolos: longe autem omnium maximum quod ipsius etiam Domini sint perpessiones imitati, & in periculis, nec mœrore conficiantu, nec animum abijciant, sed spiritali voluptate impleantur.

Ita vt facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia & Achaia.

Eorum laudem amplificauit, dicens eos fuisse exemplaria pietatis, gentibus maximis & quæ propter sapientiam habentur in admiratione.

A vobis enim diffamatus est sermo, non solum in Macedonia & in Achaia, sed & in omni loco fides vestra quæ est ad Deum, profecta est.

Et quid, inquit, dico Macedoniam & Achaiam: Vbique enim decantatur feruor vestræ fidei. Illud autem, A vobis resonuit sermo Domini, dixit, non quod prædicatio illinc cœperit, sed quod eorum ad res diuinas quæ vulgo iactabatur alacritas, multos ad pietatem magno studio sequendam commouerit.

Ita vt non sit nobis necesse quidquam loqui. Ipsi enim de nobis annuntiant, qualem introitum habuerimus ad vos.

Præyenit nos fama, & ab alijs audimus quæ volumus dicere, omnibus enim euasit manifestus, nostræ doctrinæ qui in vobis fuit fructus.

Et quomodo conuersi estis ad Deum à simulacris seruire Deo viuo & vero.

Nos aperte docuit diuinus Apostolus, quomodo sit intelligendum illud, Vt cognoscant te solum verum Deum. Non enim cum filio comparans, sed cum ijs qui Dij non sunt, eum qui est, viuum & verum appellauit. Et eum quidem nominauit viuentem, vtpote quòd illi non viuant. Verum autem, vtpote quod illi Dij falso vocentur.

Et expectare filium eius de cœlis, quem suscitauit ex mortuis, Iesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

Nos, inquit, ab idolorum errore liberatos, & ad suum dominium traductos, iussit expectare aduentum Vnigeniti, qui nos intentatis supplicij minis efficiet superiores. Sciendum autem est nec diuinam vnigeniti naturam esse à mortuis excitatam. Est enim impatibilis, neque & alius filius Iesus ab vnigenito, sed idem quidem est. passus est autem vt homo, resurrexit vt homo.

CAP. II.

NAm & ipsi scitis fratres introitum nostrum ad vos, quòd non manis fuit: sed ante passi multa, & contumelijs affecti, sicut scitis in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro libere loqui ad vos Euangelium Dei in multa solicitudine.

Sufficit vel perpessionum testimonium ad ostendendam veritatem prædicationis.

Qui

Qui enim conantur decipere, ad pericula vsque personam sustinent, sed vbi ea viderint, seipsos aperiunt, & mendacium arguunt. Ea de causa diuinus Apostolus vincula & verbera quæ susceptit Philippis, & dicendi libertatem qua postea vsus est in memoriam reuocauit, docens se post ea quæ sibi molesta euenerant, fuisse maiori alacritate & promptitudine repletum, quoniam labo rum præuidebat emolumentum.

Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo.

Exhortationem appellauit doctrinam. Quæ, inquit, afferimus, non sunt similia poetarum fabulis, quæ plurimis quidem mendacijs, plurima autem lasciuia & impudicitia plenæ sunt, sed neque do[illegible]xilio adiuti, vos captamus in perniciem.

Sed sicut probati sumus à Deo, vt crederetur nobis Euangelium, ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo qui probat corda nostra.

Non ipsi à nobis electi doctores sumus constituti: sed à Deo creditum est nobis Euangelium. Quamobrem tanquam Deo teste omnia dicimus & facimus. Scimus enim nullum nostri animi motum eum latere. Illud autem, sicut probati sumus à Deo, pro eo quod est, Quoniam ei visum est & probauit vt nobis crederet.

Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritiæ Deus testis est.

De adulatione quidem vocauit ipsos in testimonium. Verba enim adulatorum aperta sunt ijs qui audiunt: auaritiæ autem, non ipsos vtique, sed eum qui est inspector vniuersorum. Sæpe enim latet homines eius quod sit scopus & institutum. Auaritiam autem vocauit, prædicare pro pecunijs parandis, aut re facienda.

Neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs, cùm posemus vobis oneri esse vt Christi Apostoli.

Neque verò sumus gloriæ humanæ amantes. Id interiecit, quæ autem subiunguntur, referuntur ad id quod ante dictum est. Neque sub prætextu auaritiæ. hoc enim conuenit. Cùm possemus vobis oneri esse vt Christi Apostoli. Præceptũ quidem, inquit, nobis fuerat vt de Euangelio viueremus, sed potestate vsi non sumus. Illud autem, oneri esse, dixit, referens ad eos qui non lubenter præbent.

Sed facti sumus paruuli in medio vestri, tanquam si nutrix foueat filios suos ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.

Per similitudinem ostendit & mansuetudinem, & curam quam eorum gerebat. Assimilat enim seipsum matri quæ suorum filiorum curam gerit. Eandem enim vocat & nutricem & matrem. Quemadmodum, inquit, nutrix fouet suos filios, ei consimiliter nos quoque desideramus vestras animas tradere doctrinæ spiritali, adeo nobis fuistis desiderabiles.

Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis.

Docet enim quænam ea sit.

Nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus, prædicauimus in vobis Euangelium Dei.

Ostendit ingentem fuisse laborem, cùm non solum dixerit laborem, & fatigationem: sed etiam diebus tempus nocturnum coniunxerit.

Vos testes estis & Deus, quàm sanctè & iuste & sine querela, vobis qui credidistis assuimus.

Distinctio addita nobis ostendit quàm accuratus fuerit in scribenda epistola. Non enim dixit, A reprehensione alieni sumus omnibus, sed vobis credentibus. Dei autem adiecit testimonium, quoniam ea sola quæ videntur sunt manifesta hominibus. Deo autem ea etiam quæ latent homines.

Sicut scitis qualiter vnumquemque vestrum, sicut pater filios suos, deprecantes vos & consolantes testificati sumus vt ambularetis dignè Deo, qui vocauit vos in regnum suum & gloriam.

Rursus aliam proposuit similitudinem & patri seipsum comparauit, pluribus ostẽdens quam in eos habet benevolentiam. Valde autem appositè tria posuit, deprecantes, consolantes, & testificantes. Non solum enim adhibenda est consolatio ijs qui sunt animo tristi & anxio: sed sunt etiam terrendi socordes, admonendo eos malorum quorum minæ intentantur. Hæc autem, inquit, faciebam, vos adhortans vt vitam instituerետis pro dignitate Dei qui vos vocauit, & cœlorum regnum est pollicitus.

Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione, quòd cùm accepisset is à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non vt verbum hominum, sed sicut est, vere verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis.

Quoniam testificatione metum incussit, laudibus consolatus est. Non enim vt sermones, inquit, humanos, sed vt diuinos, eos qui à nobis traditi fuut, fuscepistis. Tales autem eos esse docuit ipsa quoqu e rerũ experientia. Ipsi enim propheticam quoq;

gratiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

gratiam assecuti, & prophetabant, & linguis loquebantur, & admirabilia miracula faciebant. Non hæc autem solum significauit id quod ab eo dictum est, sed etiam pericula quæ illis ab aduersarijs creata sunt. Hoc enim significant ea quæ consequuntur.

Vos enim imitatores facti estis fratres ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa in Christo Iesu, quia eadem passi estis à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Iudæis, qui & Dominum occiderunt Iesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, et omnibus hominibus aduersantur.

Deinde ostendit quomodo aduersantur.

Prohibentes nos gentibus loqui vt salui fiant, vt impleant peccata sua semper. Peruenit enim ira Dei super illos vsque in finem.

Sufficit exemplum ad consolationem. Affert enim sufficiens solatium, perpessionis similitudo. Docet autem nos quod hic dicitur, quod in eorũ facultates qui Thessalonicæ crediderunt, inuaserunt infideles, eosque spoliarunt. Id ipsum etiam vsuenit ijs qui salutarem prædicationem in Iudæa acceperunt. Prædixit etiam futurum Iudæorum exitium. Peruenit enim ira Dei in illos vsque in finem. Reuocationem enim non amplius consequentur. Ita etiam, inquit, beatus Dauid. Vt quid Deus repulisti in finem? Illud autem: Omnibus hominibus aduersantur, ita est intelligendum. Orbi quidem, inquit, terrarum iussus sum afferre salutarem prædicationem. Hi autem nobis repugnant, sunt ergo hostes omniũ hominum. *Psal.73.*

Nos autem fratres desolati à vobis ad tempus horæ aspectu, non corde, abundantius festinauimus faciem vestram videre cum multo desiderio.

Assimilauit seipsum matri nutrienti & fouenti infantes, deinde patri, qui suis filijs ex animo bene vult: nunc autem dicit se eos desiderare non secus ac pupillus qui deflet immaturam orbitatem, & parentes requirit. Se autem dicit eos desiderare licet paruo tempore fuerit ab eis separatus. Pulchra est autem abiectio, Facie, & non corde. Pro eo quod est, sum sensili priuatus aspectu: sed eo qui cadit in intelligentiam fruor assidue.

Quoniam voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus semel & iterum: sed impediuit nos Satanas.

Nostram animi promptitudinem retardarunt mutuæ tentationes, eas autem solet mouere communis hostis. Qua de causa dixit cum prohibuisse, ne veniret ad eos.

Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum estis in aduentu eius? Vos enim estis gloria nostra & gaudium.

Quoniam seipsum matri assimilauit quæ nutrit suos filios, eius quoque verba imitatur. Eæ enim infantulos & spem & gaudiũ, & quæ sunt eiusmodi, appellare consueuerunt.

CAP. III.

Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis solis, & misimus Timotheum fratrem nostrum, et ministrum Dei in Euangelio Christi, ad confirmandos vos & exhortandos pro fide vestra, vt nemo moueatur in tribulationibus istis.

Quoniam prohibiti sumus ad vos venire, misimus Timotheum, qui est noster frater, diuinum autem ei creditum est Euangelium. Misimus autem ipsum, non vt aliã vobis afferret doctrinam, sed vt vos in priori confirmaret, & hortaretur ad forti animo ferendas aduersariorum insidias, & ne labefactaremini, nec à priore sententia dimoueremini. Notandum est autem eum ministrum Dei illum vocasse, cui creditum est Christi Euangelium, docens se non cognoscere Filium minorem patre.

Ipsi enim scitis quòd in hoc positi sumus.

Nobis hæc Dominus prædixit ab initio, nihil ergo noui patimur, sed ea quæ ipse prædixit. Ecce mitto vos, tanquam oues, in medio luporum. &, beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, & plurima his similia. *Matth.10. Matth.5.*

Nam & cùm apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & vos scitis.

Iis quæ prædicta sunt ea quæ nobis euenerunt tulere testimonium.

Propterea & ego amplius non sustinens misi ad cognoscendam fidem vestram, ne forte tentauerit vos is qui tentat, & inanis fuerit labor vester.

Ea de causa cùm maximam solicitudinem amplius ferre non possem, misi scire desiderans, num ex tentationibus aliquid damni vobis accesserit, & frustrati sumus labore quem pro vobis suscepimus. Postquam priorem curam sic ostendit, dicit etiam lætitiam quam cepit ex ijs quæ à beato Timotheo illi nunciata sunt.

Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annunciante nobis fidem et charitatem vestram, & quòd memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes

desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos, ideo consolati sumus fratres in vobis in omni necessitate & tribulatione nostra per fidem vestram.

Tria quæ sunt amore prosequenda & magnifacienda posuit, fidem, & charitatem, & doctoris memoriam. Significat autem fides quidem, pietatis & religionis constantiam. Charitas verò, quæ in actione consistit virtutem. Doctoris autem recordatio, & eius desiderium, sert testimonium de amore doctrinæ. Hæc, inquit, effecerunt, vt bono animo essemus: & quæ nobis afferuntur afflictionum obliti simus: quas quidem propter fidem vestrã sustinuimus, pro eo quod est. Quoniam vobis prædicamus.

Quoniam nunc viuimus, si vos statis in Domino.

Vestram enim cõfirmationem vita nostram ducimus.

Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum, nocte & die abundantius orantes, vt videamus faciem vestram, & cõpleamus ea quæ desunt fidei vestræ?

Vincit laudem quæ à lingua decantatur lætitiæ magnitudo, non possumus enim laudem afferre, quæ lætitię nobis à vobis allatæ respondeat. Deum diu noctuque oramus, vt Dominus nobis præstet vt vos rursus videamus, & confirmemus, & quæ vobis conuenit doctrinã afferamus. Hoc enim dicit, Et compleamus ea quæ desunt fidei vestræ, id est, vt impleamus ea quæ deficiunt. Hanc ipsam autem vtilitatem affert eis etiam per literas. Incipit autem à precatione.

Ipse autem Deus & pater noster & Dominus Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos.

Pro eo quod est, impleat nostrum desiderium, & tollat difficultates quę in medio sitæ sunt. Iam verò hæc docent æqualitatem Patris & Filij. Nõ enim posuit præpositionẽ Per, sed coniunctionem Et. docens Patrem & Filium eadem administrare, quemadmodum etiam eadem fabricantur. Quòd autem vna sit administratio, testantur etiam ea quæ subiunguntur. Dei enim & Patris relicta persona, meminit solius filij, & dicit.

Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem vestram in inuicem & in omnes, quemadmodum & nos in vobis ad confirmanda corda vestra sine querela, in sanctitate ante Deum & Patrem nostrum, in aduentu Domini nostri Iesu Christi, cum omnibus sanctis eius.

Rectam charitatis operationem, legis totius implementum appellauit diuinus Apostolus. Eos ergo orat vt & numero crescant, & charitate augeantur, hoc est, vt eam perfectam possideant, vt nihil ei desit: & non solum ea inter se inuicem vtantur, sed etiam in omnes fideles, qui sunt vbiq; terrarum. Ita enim, inquit, nos quoq; qui procul absumus, de vobis affecti sumus, volentes confirmare corda vestra, vt vos & ab omni reprehensione liberi & nunc videamini ab vniuersorum Deo, & cum sanctis omnibus obuiam eamus Domino.

CAP. IIII.

De cætero ergo fratres, rogamus vos, & obsecramus in Domino Iesu.

Hoc scopo & instituto vtentes, afferimus vobis exhortationem. Illud autem, De cætero, pro eo quod est, reliquum est, vt vobis nostram adhortationem afferamus. Quænam autem ea est?

Vt quemadmodum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare & Deo placere, vt magis abundetis.

Ostendimus vobis quænam vita vniuersorum Deo grata sit, studium adhibete vt quæ sunt vobis decreta custodiatis.

Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Iesum.

Et superius dixit, In Domino Iesu: & hic dicit, Per Dominum Iesum, hoc agẽs vt per recordationem Domini, fide dignam reddat adhortationem. Hæc autem sufficiunt ad conuincendã Arrij & Eunomij blasphemiam. Si enim præpositio, Per, significat administrum, est ergo administer Pauli Dominus Iesus. Per Dominum enim Iesum præcepta tradidit: & in Domino Iesu adhibuit exhortationem. Sin autem ipsi quoque fugiunt hanc blasphemiam, & fatentur Paulum esse seruum: Dominum autem esse Dominum, clarum est ergo diuinum Apostolum absque discrimine esse vsum præpositionibus. Sed pergamus in ijs exponendis quæ sequuntur.

Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra.

Deinde docet quam virtutem appellarit sanctificationem.

Vt abstineatis vos à fornicatione.

Multæ sunt species libidinis & intemperantiæ. Quamobrem non dixit, A fornicatione, sed, ab omni fornicatione.

Vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore,

Nonnulli interpretati sunt vas suum pro coniuge. Ego aũt existimo eum sic vocasse suũ vniuscuiusq; corpus. Nõ fert enim tantum legem ijs qui matrimonio iuncti sunt. *non est in Græco vbique.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non in passione desiderij, sicut gentes quæ ignorant Deum.

Liberamini, inquit, ab errore, agnoscite Deum qui est, ne ergo imitemini eos qui deguntin tenebris insciti æ, nec seruite vitio cupiditatis. Deinde legē reddit apertiorem.

Et ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum.

Quod est hic, Circumueniat, Græce est, πλεονεκτεῖν, id est, per auaritiam in aliena inuadere. Auaritiam autem & plura habendi cupiditatē hic vocauit adulteriū. Quod enim ad se non pertinet attingit, qui alienum violat matrimoniū, & quod ad alium pertinet cubili vim affert. Auxit autem criminationem, ostendens esse fratrem qui iniuria afficitur. Suppliciū autem ostendit, ad uersus iniquitatem terrorem in aciem producens.

Quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus.

Etenim iam docuimus iustum esse iudicem Dominum vniuersorum, & de ijs qui iniustè se gerunt sumere supplicium. Porrò autem ostendit etiam iustum esse vt pœnas luant.

Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

Diabolus eorum, qui non sunt Dij decreta ac dogmata impleuit impudicitia, ac intemperantia, hortans homines vt ea via ingrederentur. Qui est autem verè Deus, illam quidem nos iubet declinare, temperantiæ autem viam persequi.

Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit spiritum sanctum suum in nobis.

Ad ipsum itaque vniuersorū Dominum redit improbitas. Ipse enim dedit nobis gratiam sanctissimi Spiritus. Postquam de continentia & moderatione doctrinam sic perfecit, transit ad aliud genus exhortationis.

De charitate autem fraterna non habemus necesse scribere vobis. Ipsi enim vos à Deo didicistis, vt diligatis inuicem, etenim illud facitis in omnes fratres in Macedonia.

Fraternam chariratem hic vocauit liberalem pecuniæ erogationem, de qua dicit eos non habere opus exhortatione, à diuina etiam gratia eis concessum esse, vt in ea se recte gererent.

Rogamus autem vos fratres vt abundetis magis, & detis operam vt quieti sitis, & vt vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris sicut præcipimus vobis & vt honeste ambuleris ad eos qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis.

Non est prædictis legibus contraria exhortatio. Etenim accidebat vt alij quidem liberaliter suppeditarent egentibus: alij verò propter eorum munificentiam, operari negligerent. Iure ergo & illos laudauit, & his dedit vtile consilium. Appositè autem appellauit operationem munificētiam seu liberalitatem. Qui enim poterant ali, licet non laborarent, propter eorum qui erant eiusdem fidei fraternam charitatem, nec tamen sine labore viuere in animū inducant, sed manibus sibi victum parantes, industriam ac diligentiam tanquam liberalitatem quandam ac munificentiam afferebāt. Illud autem, vt honestè ambuletis ad eos qui foris sunt, ipse exposuit, subiungens, Vt nullo opus habeatis. Dedecus est enim, inquit, in otio viuere, non quæ sunt necessaria ex labore quærere, sed vitā mendici eligere, & expectare aliorū munificentiam. Deinceps affert doctrinā de resurrectione, eos qui pro mortuis animi angebātur cōsolans.

Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut reliqui qui spem non habent.

Non prohibet omnino dolorem, sed expellit immoderationem, eōsq; resurrectionis spe consolatur. Qui enim eam non habent, possunt suum immoderatū dolorē defendere. Ea de causa non dixit, de mortuis, sed de ijs qui dormierunt, vel per ipsum nomē consolationē procurans. Deinde à Christi doctrina quam susceperant, probat resurrectionem.

Si enim credimus quòd Iesus Christus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum eo.

Si Christi resurrectio nobis fide digna esse videtur: credamus fore vt nos quoque resurrectionem assequamur. Carnis enim susceptæ mysterium propter nos est dispensatum. Valde autem sapienter dixit diuinus Apostolus Dominum quidem Iesum esse mortuum, propter eos qui negant carnis assumptionem, visione autem seu apparatione, eum & visum & passum esse existimant: eos autem qui moriuntur appellauit dormientes, vel ipso nomine consolans eos qui afflictantur & animo cruciantur. Somnum enim consequitur excitatio.

Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini.

Non enim proprijs vtimur cogitatis: sed à diuina reuelatione doctrinam accepimus. Quænam autem ea est?

Quòd nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum Domini, non præuenietnus eos qui dormierunt.

Adeò

Adeò, inquit, citò & celeriter, & in momento temporis, omnes qui mortui sunt resurgent, vt eos qui illo tempore adhuc erūt superstites præueniant, & eant obuiam seruatori vniuersorum. Illud enim. Nos qui viuimus, non posuit de sua ipsius persona, sed de ijs qui erunt illo tempore superstites. Confirmatur autem id quod dictum est, cùm mirum & supra fidem videatur, ex potentia eius qui operatur.

Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo.

Ipse enim primus vniuersorum Dominus apparebit de cœlo descendens, quę sub aspectum non cadunt potestatibus eum præcedentibus, & iubebit quidem Archangelum clamare, & mortuos resurgere. Tubæ autem magno & admirabili clangore vndique personabunt. Hoc autem dicit etiam in epistola ad Corinthios. Omnes qui
1. Cor. 15. dem non dormiemus, sed omnes immutabimur, in momento, in ictu oculi, in vltima tuba. Tuba enim canet, & mortui surgent à corruptione alieni: & nos immutabimur. Si autem in monte Sina, cùm editus esset sonus ijs qui aderant commoderatus, non tulit populus ingentem terrorem, sed dixit
Exod. 20. magno Mosi. Loquere tu nobis, & non loquatur Deus nobiscum, vt non moriamur: quis feret vocem quæ tunc resonabit? Hoc autem, in iussu, in voce Archangeli, hoc significat, quòd iussus aliquis ex Archangelis iubebit mortuos resurgere: Illi autem statim resurgent, & cum tanta celeritate, vt eos qui sunt superstites præueniant. Tale quid etiam dictum est in sanctis Euangelijs in parabola virginum. Media autem no-
Matth. 25. cte clamor factus est. Ecce venit sponsus, egredimini in occursum eius.

Et mortui qui in Christo sunt, resurgent primi.

Mortuos fideles dicit, non eos solummodo qui crediderunt Euangelio, sed eos etiā qui ante legem & in lege claruerunt. Hoc
Heb. 11. enim dicit etiam in epistola ad Hebræos. Ii omnes testimonio fidei comprobati, non tulerunt promissionem, cùm Deus aliquid melius de nobis præuidisset, vt non absque nobis perficerentur. Omnes ergo qui sunt pietate & vera religione illustrati, consequē
1. Cor. 15. tur primi resurrectionem. Hoc enim docuit etiam in epistola ad Corinthios. Primitiæ enim est Christus: deinde ij qui sunt Christi in eius aduentu: deinde finis.

Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur: simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Domino, in aere, & sic, semper cùm Domino erimus.

Ostendit magnitudinem honoris. Quē-
admodum enim ipse Dominus in nube lucida assumptus est: ita etiam qui in ipsum crediderunt, & qui ex mortuis resurgunt, & qui adhuc supersunt, vecti nubibus ibūt obuiam Iudici vniuersorum, & cum ipso peragent per infinita sæcula. Hoc etiam nos Matth. 24. docuit Dominus in sacris Euangelijs. Duo Luc. 17. inuenientur in lecto, vnus adsumitur, & vnus relinquitur. Duæ in mola, vna adsumitur. Duo in agro, vnus adsumitur, & vnus dimittitur. Et per lectum quidem, opes significauit: per molā verò, seruitutē, & vitā mercenariam: per agrum autem, vitā rusticam, & docuit vnamquanque vitam habere eos qui seruantur, & eos qui puniuntur. Ita etiam cùm Rex in aliquam ciuitatem ingreditur, Magistratus quidem & qui sunt in maxima auctoritate procul obuiam procedunt: Qui sunt autem criminibus obnoxij, intus expectant aduentum Iudicis.

Itaque consolamini inuicem in verbis istis.

Cùm hæc itaque sciatis, ferte forti animo molestias & difficultates quæ in hoc sæculo eueniunt.

CAP. V.

De temporibus autem & momentis fratres, non indigetis vt scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte ita veniet.

Hæc eis scribit, vt qui iam prædocti fuissent. Repentinum autem Domini aduentum furi comparauit. Is enim conatur latere, sed qui custodit domum, sentit furis aduentum: qui autem negligit & dormit, ei domus diripitur. Ita qui est sobrius, nouit signa aduentus Domini.

Cùm enim dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient.

Exemplum admodum appositum. Quæ est enim grauida, scit se habere fœtum in vtero, nescit autem tempus pariendi: Ita nos etiam esse quidem venturum vniuersorum Dominum scimus: ipsum autem tempus nequaquam didicimus. Qua de causa illa dies semper est expectanda. Sic etiam dixit Dominus in diuinis Euangelijs. Sicut in Luc. 17. diebus Noë comedebant, bibebant, vxores ducebant, & nuptum dabant, donec venit diluuium, & perdidit omnes: ita erit aduentus filij hominis. Per omnia autem significauit quàm esset futurus repentinus.

Vos autem fratres, non estis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur comprehendat, omnes enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

vos filij lucis estis, & filij diei. Non sumus noctis, neque tenebrarum.

Perstitit in figura parabolica, & tenebras quidem vocat ignorationem: diem autem cognitionem. Dicit ergo, Vos qui Dei cognitionis radium suscepistis, fugite studium tenebrarum, ne in vos repente inferatur sententia supplicij. Et permanens in exhortatione, subiunxit.

Igitur non dormiamus sicut & cæteri.

Hoc est, sicut ij qui impietati seruiunt.

Sed vigilemus, & sobrij simus.

Deinde ex ijs quæ fiunt in vita vtilitatem comparat.

Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Nos autem qui diei sumus, sobrij simus.

Hoc etiam dixit alibi. Nox præcessit: dies autem appropinquauit, abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Eadem etiam hic arma profert.

Induti loricam fidei & charitatis, & galeam, spem salutis.

Nos, inquit pro thorace muniat fides in Deum, & charitas in proximum. Sit autem nobis infracta galea, spes salutis, quæ est nobis promissa.

Quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis, per Dominum nostrum Iesum Christum qui mortuus est pro nobis.

Non enim nos ideo vocauit vt infligat supplicium, sed vt salute donetur, & vt familiares ac domesticos efficiat, adiutore ac cooperatore vsus Christo Domino, qui pro nobis mortem subijt.

Vt siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viuamus.

Vt & qui sunt mortui, & qui adhuc sumus superstites, eius simus vitæ participes. Vigilantes enim appellauit eos qui erunt illo tempore superstites: Dormientes autem eos qui excesserint.

Propter quod consolamini inuicem: & ædificate alterutrum, sicut & facitis.

Consolemini ergo, & in hac fide confirmate: Postquam hanc partē orationis perfecit, eis de Doctoribus affert exhortationē.

Rogamus autem vos fratres, vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos: vt habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum, pacem habete cum eis.

AEquum est vt Doctores omnem apud vos honorem consequantur, & quod par est præmium eis à vobis detur: nec ijs quæ ab eijs dicuntur contradicatis. Hoc enim dicit illud. Pacē cum eis habete, Hoc verò, Qui vobis præsunt in Domino, p eo quod est, Qui orant pro vobis, & Deo pro vobis intercessionem offerunt. Illud vero, Plurimi eos facite, pro eo quod est, Habete in maximo honore, qui cum vera & sincera affectione eis exhibeatur.

Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos.

Eos qui viuunt in otio ita vocauit, vt qui ordinem statutū nō seruarent, eos nō odio habere, sed admonere & corripere præcepit.

Consolamini pusillanimes.

Appellauit pusillanimes eos qui pro mortuis capiunt immoderatum dolorem, similiter eos etiam qui non fortiter ferunt insultus aduersariorum.

Suscipite infirmos.

Fulcite ac stabilite eos qui nō habent firmam fidem.

Patientes estote ad omnes.

Tam eos qui sunt familiares ac domestici, quàm eos qui sunt alieni. Hoc.n. subiūxit.

Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semp quod bonū est sectamini in inuicē, & in omnes.

Hoc ipsum scripsit etiā in epistola ad Romanos. Ne vincere à malo, sed vince in malo bonum. Rom. 12

Semper gaudete.

Et in paupertate, & in infirmitate, & dum estis in vinculis, & dum iniurijs & tormentis afficimini.

Sine intermissione orate.

Nec hoc quidem est ex ijs quæ fieri non possunt, facile est enim etiam comedenti Deum laudare, & ei qui iter ingreditur diuinum auxilium postulare.

In omnibus gratias agite.

Non solum in secundis, sed etiam in rebus aduersis. Nouit enim quod est vtile liberalis ac munificus Deus.

Hæc enim est voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

Erat eis facile sedare tempestatem, sed vult per fluctus maximos nostram procurare salutem.

Spiritum nolite extinguere.

Et quidnam est quod hoc facit?

Prophetias nolite spernere.

Nonnulli dicunt Diabolum etiam tempore Apostolorum excitasse Pseudoprophetas contra Prophetas: & quod propter falsas Prophetias eos etiam qui vera prædicebant prophetare vetabant. Eis ergo præcipit ne gratiam propheticam prohibeāt, vtpote quòd qui hæc faciunt, propemodū extinguant splendorē qui ex ea procedit. Hoc ostendunt etiam ea quæ consequuntur.

Omnia

Omnia autem probate: quod bonum est tenete.

Vobis facile est discernere quænā sunt quidem diuini spiritus: quænam verò contrarij. Iis ergo quæ sunt fallaciæ, secretis, quæ sunt veritatis tenete. Deinde generaliter dehortatur.

Ab omni specie mala abstinete vos.

Simul comprehēdit ea quæ ad dogmata, & quæ ad mores pertinent.

Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia.

Hoc est, perfectè.

Vt integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in aduentu Domini nostri Iesu Christi conseruetur.

Spiritum appellauit gratiam. Orauit autem vt ea conseruaretur vsque ad aduentum Domini. Consequitur autem eius conseruatio puritatem animæ & corporis.

Fidelis est qui vocauit vos, qui etiam faciet.

Fidelis, pro eo quod est, verus. Qui nos enim ad salutem vocauit, bonum nostrum institutum adiuuabit. Rursus deinde suam ostendit modestiam.

Fratres orate pro nobis.

Hoc autem posuit, non solum vt orationis assequeretur auxilium: sed vt eos etiam se modestè gerere doceret.

Salutate fratres omnes in osculo sancto. Adiuro vos per Dominum, vt legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus.

Adiecit iusiurandum, quæ ex lectione oritur omnibus salutem procurās, erat enim verisimile eos qui primi epistolam accepissent, eam non omnibus fuisse daturos.

Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum, Amen.

Eam nos quoque consequamur, consequemur autem, si voluerimus. Est enim omnium nostrum Apostolus & Doctor, qui hanc tradidit benedictionem. Si ergo latas leges seruemus, & legislatoris etiam benedictionem metemus. In Christo Iesu Domino nostro. Cum quo Patrem cum sanctissimo Spiritu decet & gloria & magnificentia nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

Prima ad Thessalonicenses scripta est Athenis.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SECVNDAE AD THESSALONICENSES.

CVm resciuisset diuinus Apostolus vtilitatem quam ceperant Thessalonicenses ex prioribus literis, & quòd graviter pro fide oppugnati, forti & generoso animo ferrent aduersariorum impetus, ad eos quoque scripsit secundam epistolam, ad virtutem & animi magnitudinem excitans, & spe futurorum consolans. Quoniam autem nonnulli etiam tentauerant eis persuadere instare tempus consummationis, dicentes hæc dixisse Apostolum: de ijs quoque scribit, docens ea quæ conuenit, quòd oportet prius visum esse inimicum veritatis, dicens Antichristum: Deinde apparere Christum Deum & seruatorem nostrum. Suasit etiam ea quæ sunt conducibilia ijs qui in otio vitam agere volebant. Vniuscuiusque autem horum intelligentiam assequemur ex verborum contextus interpretatione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE SECVNDAE AD THESSALONICENSES.

Paulus & Siluanus et Timotheus Ecclesiæ Thessalonicẽsium in Deo Patre nostro & Domino Iesu Christo, gratia vobis & pax à Deo Patre nostro & Domino Iesu Christo.

Eosdem rursus accepit literarum socios, vt qui fuissent adiutores prædicationis. Illud autem, In Deo Patre, simile est ei quod à nobis scribitur in epistolis. Solemus enim scribere. Talis tali in Domino salutem. Etiã autem hic Patris & filij nos docuit potentię æqualitatem. Cùm enim dixisset, In Deo Patre nostro, subiunxit, & in Domino Iesu Christo, & rursus cùm dixisset, à Deo Patre nostro, adiecit, Et Domino Iesu Christo, nempe quòd eadem bona nobis & à Patre & à filio suppeditentur.

Gratias agere debemus semper Deo pro vobis fratres, quòd supercrescit fides vestra, & abundat charitas vnius cuiusque vestrum in inuicem.

Gratiarum actione rursus laudem effingit, & admiratur quidem fidem ipsorum in Deum: admiratur autem charitatem in proximum. Per vtrumque autem testatur perfectissimam eis inesse virtutem. Dominus enim in his duobus præceptis dixit totam legem & Prophetas impleri.

Ita vt & nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesijs Dei pro patientia vestra & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimur.

Et earum quæ in vos inuadunt molestiarum ac calamitatum magnitudinem scientes, & vestram fortitudinem ac constantiam per quam eas propulsatis, de vobis gloriantes nobisque ipsis placentes, & vestram virtutem animique magnitudinem admiramur in alijs ecclesijs. Scimus autem vos & apertè scire periculorum præmia, & expectare regnum cœlorum, vt qui non ignoretis iustam Agonotheræ sententiam. Hoc enim dixit. Argumentum seu indicium iusti iudicij Dei. Facit autem hoc apertius per ea quæ sequuntur.

Si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem ijs qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini requiem nobiscum in reuelatione Domini Iesu de cœlo cum Angelis virtutis eius in flamma ignis, dantis vindictam ijs qui non nouerunt Deum & qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi.

Illud siquidem, non posuit in dubitatione, sed in asseueratione. Etenim nos solemus dicere affirmantes, Siquidem hoc verum est quidem verum est. Dicit ergo esse iustum, & iustitiæ legislatori conueniens, vt nos remuneretur pro perpessionibus fidei, & de aduersariorum impietate pœnas sumat. Hoc autem erit in tempore cõsummationis. Tunc enim Deus quidem de cœlo aduenit: præcedunt autem populi Angelorum: & tradentur igni inextinguibili qui fuerint impietatis tenebris circundati. Hæc autem scripsit diuinus Apostolus, eos qui grauia & difficilia sustinent, spe futurorum consolans. Propterea ergo & timore plenum ostendit iudicium, primum quidem de cœlo ostendens aduenientem iudicem: Deinde eorum qui illi ministrant potestatem. Hi enim sunt Angeli: Deinde genus supplicij, flammæ enim ignis traduntur. Quòd si ij qui Euangelio non credunt hæc patientur, clarum est eos grauiora passuros, qui aduersus eos qui crediderunt bellum gerunt.

Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius, cùm venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.

Ostendit exactius supplicij magnitudinem, quando ipsum appellauit æternum. Ostendit etiam charitatem & gloriam eorum qui crediderunt, cùm dixit ipsum Deum esse in ijs glorificandum & habendum in admiratione. Quoniam enim in vita præsenti alij quidem versantur in laboribus & afflictionibus: aliqui verò qui improbam & sceleratam vitam agunt, omnibus bonis affluunt: & in die quidem iudicij renuntiabuntur quidam iusti, & coronis donabuntur, qui autem flagitiosè vixerunt, punientur, iure dixit, Cùm venerit vt glorificetur in sanctis suis, & sit admirabilis in ijs qui non crediderunt. Iustã enim iudicis sententiam tunc omnes mirabũtur.

Quia

Super vos, nõ habet Theod.

Quia creditum est testimonium nostrum in die illa super vos.

Illud in die illa, reddendum est illi quod est superius. In admiratione enim habebitur inter omnes qui nõ crediderunt in die illa. Testimonium autem appellauit prædicationem. Hoc autem ipsos etiam dicit credidisse.

In quo etiam oramus semper pro vobis, vt dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem bonitatis suæ, & opus fidei in virtute, vt clarificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in vobis, & vos in illo, secundum gratiam Dei nostri & Domini Iesu Christi.

Ea de causa precamur vniuersorum Deum, vt vos digni habiti vocatione, impleamini omnibus bonis: vt & vos etiam fructus fidei producatis. Fidei autem opus hic appellauit, tolerantiam in perpessionibus. Ita enim, inquit, ipse etiam in vobis glorificabitur, & vos cum eo eritis futuræ gloriæ participes. Cùm sic futurorum spe eos esset consolatus, conuertit se ad dicendum de consummatione.

Expositio valde bona de Antichristo.

CAP. II.

Rogamus autem vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ cõgregationis in ipsum, vt non cito moueamini à vestro sensu, neque terreamini neque per Spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini.

Illud Rogamus, semper ponit, p eo quod est, hortamur. Hoc vero, Nostræ congregationis in ipsum, significauit apertius in priori epistola. Dixit enim fore vt rapiamur in aërem in nubibus cœli in occursum Domini: & ita semper cum Domino erimus. Hoc autem dixit etiam Dominus in sacris Euan-
Mat. 24. gelijs. Et mittet Angelos suos, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cœlorum vsque ad terminos eorum. Præcipit ergo diuinus Apostolus non credere ijs qui dicunt instare tempus consummationis, & Dominum statim esse appariturum: nec si præ se ferant se vaticinari & prophetare. Hoc enim dicit, Neque per spiritum: nec si confectam, taquam ab ipso scriptam, epistolam proferãt: nec si sine scriptis eum dixisse asserant. Deinde hoc ipsum rursus breuiter.

Ne quis vos seducat vllo modo.

Omnia deceptionis genera simul expulit. Docet autem ipsos, & per ipsos nos omnes, vel maximum Domini aduẽtus signũ.

Quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus.

Defectionem ipsum vocauit Antichristum, à re ipsa ei nomine imposito, conatur enim à veritate abducere, & efficere vt deficiant. Ipsum autem hominem peccati appellauit, quandoquidem natura homo est, qui omnem operationem Diaboli in se suscipit. Filium autem perditionis, vt & qui ipse pereat, & alijs interitum procuret. Imitatur enim ille capitalis hominum hostis Dei & Seruatoris nostri humanæ naturæ susceptionem, & sicut ipse humana susceptа natura, nostram procurauit salutem: ita ille cùm eligit hominem qui posit eius omnem suscipere operationem, per eum omnes homines decipere conabitur, se ipsum Christum & Deum nominãs, & Deos qui vocantur falsos esse arguens, quorum ipse falsitatem temporibus præteritis confirmabat. Dei autem templum appellauit ecclesias in quibus primam sedem arripiet, seipsum Deum conans ostendere. Hæc diuinus etiam prædixit Daniel. Dixit enim, Dan. 11. Super Deos Patrum suorum non intelliget, & Deum Maozim in loco suo glorificabit. Pro eo quod est, Deum fortem seipsum nominabit. Deinde docẽs se non nouam eis afferre doctrinam, subiunxit.

Num retinetis, quod cùm adhuc essem apud vos hæc dicebam vobis?

Dicit autem etiam quanam de causa differt, & non statim apparet.

Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore.

Quidam id quod detinet, intellexerunt imperium Romanum: quidam autem gratiam spiritus. Detinente enim, inquit, gratia spiritus, ille non accedit. Sed fieri non potest, vt omnino cesset gratia spiritus. Quomodo enim fieri potest vt illius machinationes superent qui sunt spiritali gratia priuati? Sed nec imperium Romanum aliud excipiet imperium. Per quartam enim beluam diuinissimus etiam Daniel Romanum significauit imperium. In eo autẽ paruum cornu productum est quod gerebat bellum cum sanctis. Hic autem ipse est de quo diuinus Apostolus dixit quæ prædicta sunt. Neutrum eorum puto dixisse diuinum Apostolum, sed existimo verum esse quod ab alijs dictum est. Statuit enim vniuersorum Deus vt appareret in ipso tempore consumationis. Dei ergo decretũ nũc phibet quo minus appareat. Existimo au-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem etiam aliam habere intelligentiam id quod dicitur. Cùm enim didicisset diuinus Apostolus dixisse Dominum, oportere Euangelium prædicari in omnibus gentibus, & tunc finem futurum: videret autē adhuc vigere cultū idolorum: dixit sequēs doctrinam Domini, fore vt prius euertatur superstitio, & impius Dæmonum cultus, & vbique fulgeat diuina prædicatio, & tunc appareat veritatis aduersarius.

Nam mysterium iam operatur iniquitatis.

Nonnulli dixerunt Neronem esse vocarum iniquitatis mysterium, vt qui fuerit impietatis artifex. Ego autem existimo Apostolum significare hæreses quæ exortę sunt. Per illas enim multis à veritate abductis, prę parat Diabolus exitium deceptionis. Eos autem appellauit mysterium iniquitatis, vt qui haberēt cælatum iniquitatis laqueum. Ipse enim apertè à Deo abducit homines. Quamobrem etiam reuelationem eius aduentum vocauit Apostolus. Quod enim clanculum semper confirmabat, id palam & apertè prædicabit.

Tantum vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat.

Oportet autem cessare errorem superstitionis, & impij cultus idolorum, & prædicari Euangelium.

Et tunc reuelabitur ille impius, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.

Ostendit quo ad licuit aduentus Domini magnitudinem. Cùm enim, inquit, è cœlo apparuerit, loquetur tantum, & scelerato isti omnino asseret interitum. Hoc enim diuinus etiam prædixit Esaias. Cùm enim dixisset, Egredietur virga de radice Iesse, & de eo aliquantisper disseruisset; subiunxit, Et spiritu per labia de medio tollet impium. Docet autem diuinus Apostolus, à quo nā actus, hæc omnia sit facturus. Esa. 11.

Eum cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigijs mēdacibus, et in omni seductione iniquitatis ijs qui pereūt

Non enim dominatum in omnes exercebit, sed in eos qui digni sunt perditione: qui, licet ipse non venisset, seipsos salute priuauerunt. Hoc etiam dicit in ijs quæ consequuntur. Porrò autem docet etiam ea quæ futura sunt, non fore vera miracula. Talia autem faciunt, & præstigiatores qui ἀπὸ τῶν ψήφων hoc est à calculis ψηφοπαίκται dicuntur. Ostendunt enim aurū quòd verè aurum non est, & quædam alia, quæ paulò pòst arguuntur.

Eo quòd charitatem veritatis nō receperūt, vt salui fierent.

Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

Charitatem veritatis appellauit Dominum, vt qui nos verè & sincerè dilexerit. Id ipsum autem dixit Dominus Iudeis. Ego veni in nomine Patris mei, & nō recipitis me. Venit alius in proprio nomine, & illum recipietis. Nullus ergo veniæ prætextus relinquetur Iudæis. Cùm enim Domino credere noluerint, tanquam qui esset Deo contrarius, ei credent. Atqui ipse quidem non apertè Deum vocabat: sed se à Patre missum esse, & præceptum accepisse, & quę grata erant Deo & Patri, se facere dicebat. Iste autem contrà se Deum vniuersorum vocabit, sed tamen Iudæi eum expectant, & ei cùm venerit credent. Illud autem, Mittet illis Deus operationem erroris, posuit pro eo quod est, concedet vt error appareat, vt ostendantur amatores improbitatis. Ipse enim non eam mittet, sed ipse eam sermone oris sui consumet. Ioan. 5.

Nos autem debemus gratias Deo agere semper pro vobis, fratres dilecti à Deo, quòd elegerit vos Deus primitias ad salutem, in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis. Ad quod & vocauit vos per Euāgelium nostrum in acquisitionem gloriæ Domini nostri Iesu Christi.

Hæc ergo erunt quidem conuenienti tēpore, nos autem laudemus suppeditatorem bonorum, quod salute vos dignatus fuerit, & spiritu sancto impertierit. Quo fit vt ipse propter vos ab omnibus laudetur.

Itaque fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

Habetis doctrinæ regulā, sermones quos vobis tradimus, quos & præsentes vobis prędicauimus, & absentes scripsimus. Deinde rursus doctrinam confirmat precatione.

Ipse autem Dominus noster Iesu Christus, et Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia, exhortetur corda vestra, & confirmet vos in omni opere & sermone bono.

Qui eos qui odio habebant dilexit, & eos qui inimici erant vocauit, & futurorum bonorum spem dedit, vos in fide confirmet, vt & bonis sermonibus & factis similibus fulgeatis. Porrò autem hæc etiam conuincunt impietatem Arrij & Eunomij, & apertè docent, nominum ordinem non significare dignitatum differentiam. Filium enim hic patri præposuit, non Patre esse maiorem docens filium, sed ordinis mutatione esse honoris æqualitatem ostendens.

CAP.

CAP. III.

De cætero fratres orate pro nobis, vt sermo Domini currat & glorificetur, sicut & apud vos: & vt liberemur ab importunis & malis hominibus.

Videtur quidem esse duplex petitio: sed tamen vna est. Superatis enim improbis hominibus, absque vllo etiam impedimento currit sermo prædicationis.

Non enim omnium est fides.

Hoc etiam dicit alibi. Persuasio non ex vocante. Est enim Dei proprium, vocare: nostrum autem, parere. Ita etiam dixit dominus in sacris Euangelijs. Si quis sitit, veniat ad me, & bibat, &: Si quis vult post me venire, abneget seipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Non enim ex necessitate vim affert, sed voluntarium animum desiderat. Iohan 7. Luc. 9.

Fidelis autem Dominus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.

Quam petijt precationem reddidit.

Confidimus autem de vobis fratres in Domino quòd quæcunque præcipimus & facitis & facietis.

Hoc etiam posuit ad eorum exhortationem, vt cùm intellexerint quam de eis habet opinionem, eam factis confirment.

Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi.

Vtroque nobis opus est, & bono proposito, & superno auxilio. Orauit etiam Propheta vt hæc assequeretur. Dirige gressus meos in vijs tuis, vt non labefactentur gressus mei. Diuinus autem Apostolus nobis charitatem ostendit. Posuit enim Dominum, & Deum, & Christum. Clarum est autem eum Dominum vocasse Spiritum sanctum. Ita etiam scripsit ad Corinthios. Dominus autem spiritus est. Deinceps verba facit de ijs qui Apostolica decreta transgrediuntur. Psalm. 118.

Denuntiamus autem vobis fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi.

Orationem effecit fide dignam recordatione Domini. Ipse est enim, inquit, qui hęc per nos decernit. Et cuiusmodi est præceptum?

Vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis.

Se subtrahere autem posuit pro se separare. Traditionem autem dicit, non quę per verba, sed quæ per opera facta est. Porrò autem docet etiam quænam ea sit.

Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos quoniam non inquieti fuimus inter vos.

Cuiusmodi autem est ea inordinatio?

Neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & in fatigatione nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus.

Planè scitis, quòd dum vobis diuinum traderemus Euangelium, nihil à quoquam accepimus: sed noctu & diu assiduè laborauimus, vt hinc nobis necessarium alimentum suppeteret. Deinde docēs hæc esse supra legem diuinam, subiunxit.

Non quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis, ad imitandum nos.

Ita etiam scribit ad Corinthios. An non habemus potestatem comedendi & bibendi, & quòd Dominus statuit ijs qui Euangelium annunciant, vt de Euangelio viuant?

Nam & cùm essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis. Quòd si quis non vult operari nec manducet.

Nihil noui ad vos scribimus, sed quæ vos ab initio docuimus. Hoc autem, Non manducet, non dixit, respiciens eos qui præbent, sed eos qui viuunt in otio. Ijs autem qui suppeditant paulò pòst suadet, ne respiciant ad illorum improbitatem, sed suā vtantur liberalitate.

Audiuimus enim inter vos quosdam ambulantes in quiete, nihil operantes, sed curiosè agentes.

Otiosorum enim propriæ sunt nugæ, futilisque loquacitas, & inutilis curiositas.

Iis autem qui sunt eiusmodi, denuntiamus & obsecramus in Domino Iesu, vt cum silentio operantes panem suum manducent.

Postquam eis sic legem tulit, vt laborent & quiescant, suadet alijs vt fraterna charitate vtantur.

Vos autem fratres, nolite deficere benefacientes.

Ne vincat vestram munificentiam illorum improbitas.

Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

Eos quibus sunt ecclesiarū credita guber nacu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nacula, hanc regulam oportet attendere. Corporalem enim eorum qui peccant subuentionem non prohibuit diuinus Apostolus: eos autem spiritali libertate priuauit. Sed vult vtriusque ab eis curam geri. Ne, inquit, tanquam inimicum existimate, sed admonete vt fratrem. Ii enim laborantium, membrorum locum obtinent. Ijs enim qui sunt eiusmodi solemus conuenientem medelam adhibere.

Ipse autem Deus pacis, det vobis pacem sempiternam in omni loco.

Vt & cum vobis ipsis, & inter vos inuicem pacem agatis, & ab aduersariorum impetu liberemini. Hoc enim significat illud, In omni modo.

Dominus sit cum omnibus vobis. Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola. Ita scribo.

Salutationem appellauit benedictionem quæ in fine sita est.

Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Hoc autem adiecit propter eos qui fictas epistolas circunferre audebant docens eos vt quærerent subscriptionem. Hoc enim, inquit, est signum mearum epistolarum. In omni enim epistola ego scribo salutationẽ. Hinc ergo discimus, quod hoc, Gratia Domini nostri Iesu Christi cũ omnibus, Amẽ, pro eo quod est vale, scribere consueuerit. nos autem Apostolicam benedictionem decerpentes, laudemus Christum, qui per eum locutus est. Cum quo Deo Patri cum sanctissimo Spiritu gloria & magnificentia nunc & semper & in secula seculorũ. Amen.

Secunda epistola ad Thessalonicenses scripta est Athenis.

ARGVMENTVM EPISTOLAE AD HEBRÆOS.

Nihil faciunt admirandum qui morbo Arrianico laborant, si aduersum literas Apostolicas furiant, & epistolam ad Hebræos à reliquis separẽt, & eam adulterinam appellent. Qui enim aduersus Deum & seruatorem nostrum linguas mouẽt, quid nõ ausi fuerint aduersus eius beneuolos & grandiloquos veritatis præcones? Ipsius enim Domini vox est. Si
Ioan. 15. *me persecuti sunt & vos persequentur. Oportebat autem ipsos, & si nihil aliud, temporis quidem certe diuturnitatem reuereri, quo hanc epistolam in ecclesijs per petuò legerunt alumni veritatis. Ex quo enim literarum Apostolicarum fuerunt ecclesiæ participes, ex illo etiam epistolæ ad Hebræos vtilitatem percipiunt. Quòd si nec hoc quidem ad eis persuadendum satis est, Eusebio quidem certe oportebat eos Palæstino credere, quem Patronum suorum decretorum appellant. Nam is etiam diuinissimi Pauli hanc esse epistolam confessus est: & veteres omnes hanc de ea sententia habuisse asseruit. Sed ij, omnibus iussis valere, aduersus veritatem impudenter decertant, Apostolicæ Theologiæ, qua proœmium exornauit, splendorem non ferentes. Cùm enim non possent resistere ijs quæ de vnigeniti diuinitate apertè dicta fuerant, ausi sunt totam epistolam eijcere, cùm tamen & decreta, & aliæ sententiæ magnam habeant cognationem cum alijs epistolis. Suæ autem accusationi hunc prætextum afferunt, quod Apostolica appellatio non sit similiter posita in proœmio. Oportebat autem eos considerare, eum eorum qui ex gentibus, non eorum qui ex Iudæis crediderant, fuisse constitutum Apostolum. Ete-*
Act. 22. *nim dixit ei Dominus. Festina, & hinc cito egredere, non enim suscipient testimonium tuum de me. Vade, quoniam ad gentes procul mittam te. Eiusmodi etiam pa-*
Gal. 2. *ctum conuentum cum alijs inyt. Iacobus enim, inquit, & Cephas, & Ioannes, qui videban-*

videbantur esse columnæ, dederunt mihi & Barnabæ dextras societatis, vt ipsi quidem ad circuncisionem, nos verò ad gentes. Ita etiam scribens ad Romanos di-
Rom. 11. *xit. Quatenus ego sum gentium Apostolus, glorifico ministerium meum. Ea de causa cùm scriberet ad eos qui crediderunt ex gentibus, appellationem adiecit, & Apostolicam dignitatem addidit, vt Doctor & Magister scribens ad discipulos. Ad Hebræos autem scribens, quorum non erat sibi cura credita, meritò nudam dignitate doctrinam eis tradidit. Aliorum enim Apostolorum curationi suberant. Quòd autem spiritali gratia plena sit epistola, & nullam omnino præbeat calumniæ occasionem, singulorum interpretatio docebit apertius. Hoc autem est argumentum epistolæ. Eos qui ex Iudæis crediderant, qui incredulitatis vitio laborabant, multis molestijs afficiebant. Earum autem afflictionum, scribens etiam ad*
1. Timoth. 2. *Thessalonicenses diuinus Apostolus meminit. Imitatores enim, inquit, fuistis ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa. Eadem enim vos quoque passi estis à proprijs contribulibus, sicut & illi à Iudæis. Quinetiam ad eos quoque scribens hoc adiecit. Et direptionem bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Porrò autem beatus quoque Lucas non docet, quòd ante vocationem diuinus Apostolus vexabat Dei ecclesiam, domos ingrediens, & viros & mulieres trahens tradebat in custodiam. Nec verò hæc solum faciebant increduli aduersus eos qui crediderant: sed eos etiam ludificabantur, qui in animum inducerent vt homini mortuo crederent, & legem à Deo datam reliquissent. Ea de causa diuinus Apostolus statim in proœmio ostendit eam esse maiorem Prophetis. Deinde de diuinitate loqui incipiens, pronunciat eum æternum, & Patri coæternum, & vniuersorum creatorem ac opificem. Deinde cum Angelis comparans, diuinam scripturam in medium adducit, apertè docens illum quidem esse filium & Deum, illos verò ministros, & creaturas ac effecta. Deinde ostendit ijs quæ à Mose data sunt, maiora esse quæ à Christo Domino sunt tradita. Ille enim dedit vetus testamentum. Hic verò nouum, quod per veteres Prophetas promiserat, & ille quidem pollicitus est se daturum Palæstinam; hic verò regnum cœlorum. Iam verò confert etiam cum Leuitico Sacerdotio Sacerdotium, quod est secundum ordinem Melchisedech, & ostendit quàm sit longè excellentius. Adhæc autem ostendit etiam maiores, & qui in lege fuerunt veræ pietatis & religionis alumni, per fidem claros & insignes fuisse. Dicit etiam eorum in sustinendis afflictionibus animi magnitudinem, eos ad pericula adeunda inungens. Deinde cùm eorum certamina ipsis in memoriam reuocasset, & ad finem vsque forti animo stare hortatus esset, & cum ijs quæ ad dogmata seu decreta pertinent moralem adhortationem coniunxisset, impleuit epistolam. Scripsit autem eam voce Hebraica. Dicunt autem eam fuisse à Clemente interpretatam. Nos autem deinceps aggrediamur interpretationem.*

BEATI

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE AD HEBRAEOS.

MVLTIFARIAM multisq; modis olim Deus loquēs Patribus, in Prophetis, nouissimis diebus istis locutus est nobis in filio.

Apertè ostendit differentiam Domini Christi & Prophetarum. Ipsum enim solum appellauit filium. Est autem procœmium simile parabolæ Domini. Etenim cùm dixisset Dominus Iudæis parabolam de vinea, ostēdit primos quidem seruos missos esse ad malos agricolas, deinde post illorum occisionem, filium aduenisse. Iam verò illud Multifariam, omnis generis dispensationes & œconomias seu diuinas rationes & consilia significat: Hoc verò, Multis modis, diuinarū visionū & apparitionum differentiam. Aliter enim visus est Abrahæ: & aliter Moysi: & aliter Heliæ: & aliter Micheæ. Quinetiá Esaias, & Daniel, & Ezechiel diuersas aspexere figuras. Hoc docens dixit vniuersorū Deus. Ego visiones multiplicaui, & in manibus Prophetarū assimilatus sum. Nō est enim diuina natura multiformis, sed expers formæ ac figuræ, & simplex, & incomposita. Non ergo videbāt naturam, ad quam nemo accedere, nec vllus eam assequi potest: sed quasdam figuras, quas ad vsum ostendebat Deus, qui sub aspectum non cadit. Porrò autem illud Multifariā, aliud quoq; signicat; nempe quòd vnicuique Prophetarum singularis quædam dispensatio seu administratio cōmissa & credita fuerat: Eorum autem Deus, Christus, inquam, Dominus, non vno aliquo munere & administratiōe functus est, sed humana susceptа natura omne quod est correxit, & humanam salutem procurauit. Atque etiam ostensum est vnum esse legislatorem & veterum & nouorum.

Matth. 21.

Osea. 12.

Quem constituit hæredem vniuersorum.

Ab humanis cœpit diuinus Apostolus: & primo dicens quæ sunt humiliora, deinde maiora attingit. Hæres enim omnium Christus Dominus, non vt Deus, sed vt homo. Vt Deus enim est omniū effector. Qui autem est omnium opifex, natura est omnium Dominus. Hæres autem, eorum esse dicitur Dominus, quorum olim non habebat dominium. Ita etiam qui credunt, sunt hæredes Dei, & cohæredes Christi. Per gratiam enim capiunt, quod prius non habebant. Quod autem ipse sit vniuersorum Dominus, testantur ea quæ subiunguntur.

Rom. 8.

Per quem fecit & sæcula.

Hoc significat diuinitatem. Non solum enim eum ostendit opificem ac creatorem, sed etiam æternum: sæculum enim non est aliqua substantia, sed res est quæ minime subsistit, comes & assecla eorum quæ genitam habent naturā. Appellatur enim sæculum, interuallum seu dimensio ac distantia quæ est à constitutione mundi vsq; ad consummationem. Ita enim dixit etiam Dominus. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationē sæculi. Vniuscuiusque etiam nostrum vitæ tempus appellauit sæculum diuinus Dauid. Sæculum enim nostrum, inquit, ad illuminationem vultus tui. Futuræ quoque vitæ statum sæculum appellauit diuinus Apostolus. Non solum enim, inquit, in hoc sęculo, sed etiam in futuro. & rursus. Vt ostenderet in sęculis venientibus exuperantes diuitias gratiæ suæ in benignitate in nos. Sæculum ergo est dimensio quæ creatæ naturæ adiuncta est. Dixit autem filium effectorum sæculorum, docens eum esse æternum, & nos erudiens eum quacunq; temporali dimensione esse superiorem. Ita etiam de Deo & Patre vetus dicit scriptura, Qui est ante sæcula, pro eo quod est, Qui est semper. Deinde quandoquidem cùm filium dixit, ipsum appellauit æternum, non videbatur autem vllo modo probabile ijs qui non sunt rerum diuinarū mysterijs initiati, vt qui sit filius, non sit tempore secundus ei, qui illum genuit, à quadam quæ videtur similitudine, diuinitatis, veteritatem ostendit, & dicit.

Matth. 28.

Psal. 43. & 89.

Ephe. 1. & 2.

Qui cùm sit splendor gloriæ.

Splendor enim & ex igne est, & est cum igne: & causam quidem habet ignem, non potest autem ab igne separari. Ex quo enim est ignis, ex eo est etiam splendor. Si ergo in sensilibus potest esse aliquid quod ex aliquo sit, & vnà cum eo sit ex quo est: ne dubites, inquit, Deum verbum vnigeniti Dei filium & genitum esse vt filium, & vnà esse cum

cum eo qui genuit, vt rationem seu verbū. Qui est splendor gloriæ. Ex quo enim gloria, ex eo etiam est splendor. Semper autem gloria. Semper ergo & splendor. Eiusdem etiam naturæ est splendor cum igne. Ergo etiam filius cum patre. Et quoniam splendoris similitudo & coæternitatem & eiusdem simul substantiæ æqualitatem abunde declarauit, sed blasphemiæ ac maledicti occasionem præbuit ijs qui Sabellij & Photini morbo laborant. Splendor enim minime per se subsistit: per aliam similitudinem hanc quoque blasphemiam exterminat. Subiungit enim.

Et figura substantiæ eius.

Per se enim, inquit, subsistit, totum in se patrem ostendens. In se enim patrios characteres continet. Huic simile est quod Philippo à Domino dictum est. Qui vidit me, vidit patrem meum. Ita per plura nomina nos docuit diuinus Apostolus & veram ac germanam generationem, & eandem simul cum patre substantiam, & coæternitatem. Quoniam enim diuina superant omnem intelligentiam, & nec fieri poterat vt per vnam similitudinem doceretur diuinitatis mysterium: hoc per plura facere coguntur veritatis præcones. Ita diuinus Ioannes λόγον, hoc est rationem aut sermonem ac verbum, appellauit filium. Quoniam enim cum humana generatione coniuncta est & affectio & tempus, eum necessario vocauit λόγον, seu rationem, aut verbum: vt ostenderet generationem esse & impatibilem & temporis expertem. Ne quis autem rursus existimaret eum non subsistere, quod Marcello, Photino, & Paulo vsu venit, necessario adiecit. Et Deus erat verbum, & propriam eius significans hypostasim, seu personam ac subsistentiam, & vnam apertè ostendens naturam, & docens generationem esse & impatibilem, & temporis expertem. Ita beatus Paulus ipsum quidem filium appellauit, alium esse ostendens à patre quod attinet ad rationem proprietatis: Sæculorum autem ipsum dixit effectorem, per hæc docens eius æternitatem. Eum autem nominauit etiam gloriæ splendorem, per hoc & coæternitatem & eandem substantiam significans. Ex ignis enim natura est splendor. Porrò autem adiecit etiam eū esse characterem substantiæ, vtrunq; simul docens, nempe quod & per se subsistit, & in se paternos ostendit characteres. Iam vero aliud quoque adiecit.

Ioan. 14.

Portánsque omnia verbo virtutis suæ.

Non solum enim fecit omnia, sed ea etiam dirigit & gubernat. Insignem autem eius ostendit potentiam, cùm dixit verbum ei sufficere ad omnium fabricationem, & eorum curam & prouidentiam. Dixit enim, Fiat lux: & facta est lux. Et dixit, Fiat firmamentum: & sic factum est, & alia omnia similiter. Ita etiam dixit beatus Dauid. Iple dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Cùm huius Theologiæ, seu de diuinitate tractationis nullam esse viderent dubitationem qui cum Arrio sentiunt ex Apostolicis thesauris hanc epistolam eijcere conati sunt. Quamobrem nos eam ostendimus consentire doctrinæ Euangelicæ. Atque diuinus quidem Apostolus, postquam sic de natura diuina disseruit, transit ad humana docens dispensationis mysterium.

Gen. 1.

Psal. 32.

Purgationem peccatorum faciens. Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

Per seipsum, græcè est δι' ἑαυτοῦ. Est autem illud δι' ἑαυτοῦ, aspirate legendum, pro δι' ἑαυτοῦ, hoc est per seipsum. Hic enim patris filius, qui est vnà cum suo genitore, qui omnia fabricatur, regit & administrat, qui patrem in seipso ostendit, homo factus nostram procurauit salutem. Illud autem, sedit ad dexteram maiestatis in excelsis, humane dictum est. Cùm enim esset altissimus, seipsum humiliauit, & cùm Deus esset, homo factus est. Non cùm esset humilis, in altum euectus est: neque cùm esset homo, Deus factus est. Sed vt Deus quidem, erat vniuersorum Dominus. Vt homo autem, accepit gloriam quam habuit vt Deus. Hoc etiam dixit ipse in sacris Euangelijs. Pater glorifica me gloria, quam habui antequam mundus esset, apud te. & petijt, non vt acciperet quæ non habebat, sed vt ea ostenderentur quæ habebat.

Ioan. 17.

Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit.

Hoc etiam dixit, quo ad humanitatem. Vt Deus enim, est effector & Dominus Angelorum. Vt homo autem, postquam resurrexit, & in cœlos ascendit, Angelis præstantior euasit, erat enim minor Angelis; propter mortis perpessionem. Eum enim qui paulo minus ab Angelis est diminutus videmus Iesum, propter perpessionem mortis. Quemadmodum ergo erat minor Angelis, vt homo: quoniam illi quidem habēt naturam immortalem, ipse verò sustinuit passionem: ita postquam ascendit in cœlos, Angelis præstantior effectus est. Sedit enim super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc

Ephe. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

seculo, sed etiam in futuro. Facit autē comparationem etiam ex nominibus diuinus Apostolus. Ita etiam eum contulit cum Prophetis, filium ostendens Christum Dominum. Ita etiam in Angelis, quòd sit filius meminit, & ea ratione differentiam ostendit. Tanto enim, inquit, præstantior Angelis effectus, quanto excellentius illis nomen sortitus est. Quòd autem Filij nomen dicit, docent quæ subiunguntur.

Psal. 2. 1. Reg. 2. *Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu: ego hodie genui te? Et rursus. Ego ero illi in Patrem: & ipse erit mihi in Filium.*

Hæc autem rursus dixit, quod attinet ad humanitatem. Hoc enim ostendit illud, Ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in Filium. Sunt hæc enim futuri temporis. Quinetiam hoc quod dicit, Ego hodie genuite, non æternam significat generationem, sed eam quæ Christo coniuncta est. Tale est illud, Psal. 94. Hodie si vocem eius audieritis, & etiā quod antè dictum est, Nomen hæreditauit, his consentit. Qui enim est natura filius, non hoc accipit per gratiam: hoc enim habet per naturam; sed, vt dixi, postquam diuina docuit, hic de Oeconomia seu de dispensatione disserit, & docet ipsum esse omnium effectorem, vt Deum: & omnium hæredem, vt hominem: & esse Angelorum opificem, vt Deum: & eis effectum esse præstantiorem, vt hominem & natura filium, & id rursus accipit vt homo quod habuit vt Deus. Ea autem quæ subiunguntur, ijs quæ dicta sunt consentiunt.

Psal. 96. *Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit. Et adorent eum omnes Angeli Dei.*

Vtrunque, & introducit primogenitum, & præterea illud, Adorent, innuunt dispensationem. Qui enim fert omnia verbo virtutis suæ, & est sæculorum effector & opifex, vndenam venit in orbem terrarum? Quomodo autem primogenitus qui est vnigenitus? Siquidem post humanam susceptam naturam eum Angeli adorauerunt: ante hanc autem humanam susceptam naturam, hunc ei honorem non exhibebant, sed & vbique erat vt Deus, & in orbem terrarum vt homo ingressus est. Ita etiam dixit diuinus Ioannes, In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit: In propria venit, & sui eum non receperunt. Hæc autē videntur esse quodammodo contraria. Si enim erat in mundo, quomodo venit? Si autem venit, quomodo erat in mundo? Sed & in mundo erat, vt Deus: & venit vt homo. Ita etiam vnigenitus est, vt Deus: & primogenitus, vt homo in multis fratribus. Ioan. 1.

Ita semper accepit ab Angelis cultum & adorationem: erat enim semper Deus, adorarunt autem ipsum etiam vt hominem. Cùm hanc eius fecisset comparationem, quod spectat ad humanitatem, ad diuina rursus transit, & dicit.

Psal. 103. Psal. 44. *Et ad Angelos quidem dicit. Qui facit Angelos suos spiritus: et ministros suos flammam ignis. Ad Filium autem. Thronus tuus Deus in seculum seculi, virga æquitatis virga regni tui. Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem. Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.*

Per hæc autem apertè ostendit Angelos quidem creatam habere naturam: Vnigenitum autem, increatam & æternam. Thronus enim tuus Deus, inquit, in sæculum sæculi. Porrò aūt per hæc quoq; nos docuit, quòd illud, Sedit ad dextrā maiestatis in excelsis, humanè dixit. Vt Deus enim æternam habet sedem, & regnum quod est expers principij & finis. Quinetiam hic coniuncta sunt humana. Illud enim, Dilexisti iustitiā, & odisti iniquitatem: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus, dictum est quo ad humanitatem. Etenim Propheta Esaias de Emanuele vaticinatus, hæc quoq; adiecit: Priusquam cognosceret puellus bonum vel malum, non obedit improbitati, vt eligeret bonum. Quinetiam vnctio non est diuinitatis, sed humanitatis. Hoc autem docet etiam differentia. Oleum enim, inquit, exultationis præ participibus tuis. Nos autē sumus consortes & participes non diuinitatis, sed humanitatis. Esa. 7.

Philip. 3. Hoc etiam docuit diuinus Apostolus in epistola ad Philippenses. Transfigurabit enim, inquit, corpus humilitatis nostræ, vt sit ipsum conforme corpori gloriæ suæ. Neque enim erit corpus sanctorum conforme diuinitati, sed corpori gloriæ. Atq; hoc quidem certè testimonium Arrij blasphemiam conuicit. Ostendit enim æternum verbi thronum, & personarum dyadem, exegit Sabellij confusionem. Hoc ipsum autem etiā obstruit os impudens Iudæorum. Diuinus autem Apostolus adiecit etiam aliud testimonium, quod diuinam eius naturā prædicat.

Psal. 101. *Et tu in principio Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes vt vestimentum vetera scent. Et velut amictum mutabis eos, & mutabuntur. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.*

Ostendit ipsum esse vniuersorum creatorem & opificem. Per cœlum enim & terram, comprehendit omnia quę sunt in ipsis. Docuit eum à conuersione & mutatione alienū. Hoc enim significat illud, Ipsi peribunt, tu autem permanes. Signiicauit etiam ab eo

eo faciendam creaturæ mutationem in id quod est præstantius, ipsum autem esse principij & exitus expertem. Tu enim, inquit, idem ipse es, & anni tui non deficient. Non enim factus es, sed es, nec aliquam susicipis mutationem. Porrò autem significant hæc etiam diuinitatem impatibilem. Si ea enim passa est, quomodo est eadem? mutata est enim, etsi tres dies in morte egit, eius anni defecerunt. Sed nos & propheta docet & Apostolus, ille quidem scribens testimonium, hic verò eo vtens, quod idem ipse est semper, & anni eius non deficient. Cùm de diuinis ita differuisset, rursus transit ad humana.

Psal. 109. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?*

Non enim tanquam Deo dicit, Sede à dextris meis. Quomodo enim? Thronus enim eius est in sæculum sæculi. Vt homo ergo, huius est honoris particeps. Vt Deus enim habet æternam sedem.

Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi: propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?

Satis etiam ostendit differentiam, quod ad humanitatem attinet. Ille enim inquit, sedet à dextris. Ii verò mittuntur vt ministri, pro hominum salute. Deinde orationē conuertit ad suasionem, & dicit.

CAP. II.

Propterea abundantius oportet obseruare nos ea quæ audiuimus: ne forte pereffluamus.

Hanc ergo scientes differentiam, oportet nos diligentius doctrinam attendere, ne aliquem lapsum sustineamus.

Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iustam mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? Quæ cùm initium accepisset enarrari per Dominum: ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis, & varijs virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem.

Rursus comparationem adiunxit adhortationi, & ostendit quantum legis constitutiones superent doctrinam Euāgelicam. Ferendæ enim legi Angeli inseruierunt. Hic autem ipse Angelorum Dominus primus doctrinam salutarem attulit, eam autē susceperunt qui Apostolicam gratiam acceperunt. Etlex quidem, erat oratio quæ ostendebat quid agendum. Domini autem doctrina æternam salutem procurabat. Quoniam autem Moses etiam miraculis vsus est, necessario ostendit gratiam quoq; hac in re esse superiorem. Hic enim non solus Dominus fecit miracula, sed & diuini eius discipuli, & illorum successores. Porro autem ostendit etiam in donis spiritalibus nouum fulgere testamentum. Olim enim soli prophetæ erant doni spiritalis participes, nunc autem omnes qui credunt, hanc gratiam adsequuntur. Hoc enim subiunxit, Et Spiritus sancti distributionibus secundum voluntatem suam. Hæc autem dixit quidem, eos adhortans, vt diuinæ doctrinæ studiosius operam darent: sub specie autem adhortationis, docuit horum & illorum differentiam. Valde autem sapienter dixit Deum per miracula ferre prædicationi testimonium, si quidē est euidens probatio, & de testis veritate dubitari non potest. His autem interiectis, reuertitur ad comparationem Angelorum.

Psal. 8. *Non enim angelis subiecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur. Testatus est autem in quodam loco quis dicens. Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab Angelis: gloria & honore coronasti eum: & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius.*

Orbem terræ vitam futuram appellauit. Rursus autem confert Angelos cum Christo Domino, non vt Deo, sed vt homine, & ostendit non Angelos, sed ipsum accepisse dominium vniuersorum. Illud autē, Quid est homo, dictum est quidem de communi natura: conuenit autem primitijs ex nobis, nempe Christo qui ea quæ sunt totius naturæ sibi attribuit & accommodat. Ita etiam ex omnium nostrum persona dixit. Longè à Psal. 21. salute mea verba delictorum meorum. Ipse enim etiam quod attinet ad humanitatem, nulli erat peccato affinis. Peccatum enim 1. Pet. 2. nō fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Ipse autem nostra sibi delicta attribuens, naturæ factus est. Ipse enim peccata nostra accepit, & morbos portauit. Quod autem hoc etiam testimonium tanquam Domini doctrinæ conueniens diuinus adduxerit Apostolus, audiamus Dominum dicentem Iudæis. Non legistis. Ex ore infantium & lactantium perfecisti laudem? Hic ergo qui ex ore infantium & lactantium perfecit laudem, visitauit naturam hominum. Diuinus autem Apostolus prophetico testimonio adiunxit interpretationem. Matth. 21.

In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et quoniam verisimile erat fore vt dicerent aliqui, Atqui videmus plurimos qui contradicunt, & nolunt eum adorare, necessario subiunxit.

Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei.

Hoc enim iam etiam dixit. Non enim Angelis subiecit orbem terræ futurum de quo loquimur. Pro eo quod est. In illa vita in omnes obtinebit imperium, tunc enim subijcientur etiam ij qui nunc contradicunt. Quoniam autem eum dixit Angelorum effectorem & Dominum, videbatur autem hoc tunc non esse probabile ijs qui immortalem esse Angelorum naturam didicerant, Domini autem Christi passionem sciebant, necessario quoque de ea re præbet doctrinã

Eum autem qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.

Non natura diuinitas fuit minor Angelis, sed perpessione humanitatis. Quinetiam ipsa post resurrectionem diuinam gloriam est consecuta. Passionem autem sustinuit pro omnibus. Quæcunque enim creatam habent naturam, eo remedio egebant. Hoc enim dixit vt absque Deo pro omnibus gustaret mortem. Sola, inquit, diuina natura nullius indigebat, reliqua autem omnia opus habebant humanæ susceptæ naturæ medicamento. Deus enim sermo homo factus mortis potentiam dissoluit & persregit, ea autem fracta & dissoluta, resurrectionem nobis pollicitus est, resurrectioni autem adiuncta est à corruptione ac interitu remotio & immortalitas: incorruptionem autem assequentur etiam ea quæ videntur. Hoc enim dixit etiam in epistola ad Romanos, quod scilicet ipsa etiam creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Iam verò Angeli quoque perpetua lætitia afficientur, hominum salutem aspicientes. Si enim gaudent propter vnum peccatorem pœnitentiam agentem: multo magis videntes tot millia salutem consecuta, implebuntur lætitia. Pro omnibus ergo salutarem passionem sustinuit. Sola enim diuina natura non indiget remedio quod ab ea porrectum est.

Rom. 8.

Luc. 15.

Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis eorum per passionem consummari.

Ostendit Deum vebum quam acceperat naturam effecisse perfectam. Princeps & author nostræ salutis est sumpta natura. Cùm enim illa resurrexisset à mortuis, resurrectionem omnibus procurauit.

Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex vno omnes.

Hoc etiam posuit quo ad humanitatem. Creata est enim natura quæ sumpta est. Vnus autem est & noster & eius creator ac opifex. Sed per illam sanctificamur. Quod si etiam de natura humana hoc intelligere voluerint hæretici, ne hoc quidem de vnigeniti gloria quidquam detrahet. Vnum enim inquit, habemus patrem, & nos, & ipsi, sed clarum est eum quidem esse filium natura, nos autem gratia. Hanc enim nos docet differentiam, quod ille quidem nos sanctificet, nos verò sanctificemur.

Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens. Nuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Et iterum. Ego ero fidens in eum. & iterum. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Deus.

Psal. 21. & 17.

Esa. 8

Ad ostendendam filij excellentiam sufficit illud, Non pudet eum. De seruis enim & dominis loquentes, & dominorum humilitatem docentes, solemus dicere. Non pudet eum cum famulis comedere & bibere, & vna sedere, & eos qui ex eis ægrotant per se medicari. Hoc ipsum hic etiam innuit, quod qui pro nobis passionem suscepit, non erubescit vocare fratres eos pro quibus sustinuit passionem. Non solum autem fratres, sed eos etiam filios appellauit. Ita etiam Dominus in sacris Euangelijs dixit diuinis Apostolis. Filioli, adhuc paruo tempore sum vobiscum. & rursus. Filij, nunquid habetis obsonium? Porrò autem ostendit etiam quæ dicuntur humiliter, dici per œconomiã, seu carnis susceptę dispensationem. Ei enim quod est, Non pudet eum, coniunxit illud, Ego ero fidens in eum. Non erubescit enim propter hominum salutem vel humilibus vti verbis præter suam dignitatem. Deinde arrepto de pueris testimonio, de salutari passione contexit orationem.

Ioan. 13. & 21.

Quia ergo pueri communicarunt carni & sanguini: & ipse similiter participauit eisdem, vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est Diabolum: & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.

Quomodo, inquit, fieri posset, vt vel ipse se fratrem nostrum vocaret, vel filios nos verè appellaret, nisi eandem naturam accepisset? Qua de causa, ea susceptа, mortis fregit potentiam, & de medio sustulit timorem qui nobis imminebat. Hæc autem omnia persecutus est, docens eos qui filium esse minorem Angelis propter passionem

nem existimant, quod hanc passionem necessario subijt. Hoc autem docet etiam apertius per ea quæ consequuntur.

Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.

Si enim Angelorum naturam assumpsisset, fuisset morte potentior. Sed quia humanum erat quod adsumpsit, per passionem quidem hominum debitum exoluit: per passi autem corporis resurrectionem suam virtutem ostendit. Valde autem sapienter diuinus Apostolus, pro generali nomine proprium posuit. Non dixit enim, semen hominis apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit, eis etiam in memoriam reuocans promissum factum Abrahæ.

Vnde debuit per omnia fratribus similari,

Nam & nutrimenti, sicut nos, fuit particeps, & laborem sustinuit, & anxio animo fuit, & fleuit, & mortem subijt.

Vt misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi. In eo enim in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari.

Ostendit salutarem eius mortem fuisse oblationem. Pro vniuersa enim creatura, quod sumpsit corpus obtulit. Aliud quoque adiecit ad eorum consolationem. Cùm enim, inquit, experientia didicerit humanæ naturæ imbecillitatem, vt qui & ex lege & ex gratia vitam egerit, ijs qui oppugnantur dat auxilium. Porrò autem hæc dicta sunt quo ad humanitatem. Neque enim noster pontifex est, vt Deus, sed vt homo. Nec vt Deus passus est, sed vt homo. Nec vt Deus nostra didicit per experientiam: sed vt Deus & opifex, omnia aperte cognoscit. Postquã comparationem cum Angelis sic perfecit, omnibus prophetis maiorem magnum Mosen cum eo confert, vt cùm esse infinitam differentiam ostenderit, simul etiam ostendat quid interfit inter testamenta, promissa, & etiam sacerdotes. Comparationi autem rursus admiscet exhortationem, ne hoc videatur tanquam de industria facere, sed veluti aliqua necessitate impulsus.

CAP. III.

VNde fratres sancti vocationis cœlestis participes, considerate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ Iesum, qui fidelis est ei qui præfecit illum, sicut & Moyses in omni domo eius.

Rursum pontificem & Apostolum eum vocauit, vt hominem. Si est enim pontifex, vt Deus, id fuisset etiam antequam humanam naturam suscepisset. Quod autem nostræ etiam confessionis Apostolus factus est postquam humanam sumpsit naturam, docuit in epistola ad Galatas. Quando enim, inquit, venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere. Et non dixit, Misit ipsum vt fieret ex muliere, sed factum ex muliere, vt clarum esset humanæ naturæ esse conducibile Apostolatus, hoc est legationis seu missionis, nomen. Confessionem autem nostram vocauit fidem. Facturam autem vocauit, non creationem, sed ordinationem, seu electionem. Qui fidelis est ei qui fecit ipsum, nempe Apostolum & pontificem. Deinde cùm ea quæ de Mose à Deo dicta sunt in memoriam reuocasset, Dei enim vox est, In omni domo mea fidelis: in ijs quæ sequuntur ostendit differentiam.

Gal. 4.

Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus: quando ampliorem honorem habet domo qui fabricauit illam.

Quantum, inquit, differt ab opere opifex, tanta est inter Mosem & Christum differentia. Hoc enim etiam ea quæ consequuntur docent manifestius.

Omnis nanque domus fabricatur ab aliquo. Qui autem omnia creauit, Deus est.

Sciendum autem est quod eius quidem excellentiam ex diuina natura ostendit: maiori autem honore dignum esse habitum dixit, quo ad humanitatem. Quia enim & Deus & homo est Christus Dominus: vtrũque autem in vna persona consideratur: necessario & quæ sunt excelsa, & quæ humilia, de eo cogitur dicere ad vtramq; naturam ostendendam.

Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant. Christus verò tanquam filius in domo sua. Quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei vsque ad finem firmam retineamus.

Nomina posuit ex vetere scriptura. Deus enim vocauit seruum Moysen. Moyses enim, inquit, seruus meus mortuus est. & rursus. Non sic vt seruus meus Moses. Iam verò ipsum quoque Dominum Christum, filium vocat vetus scriptura. Quod nomen ipsi, vel quod nomen filio eius. Et, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et, Ex vtero ante Luciferum genui te. Cognoscitur ergo, inquit, quid inter eum & illum interfit. Ille enim seruus: hic verò filius. Et ille quidem vocatus est fidelis, vt ostenderetur esse legislator fide dignus. Hoc enim dixit illud, In testimonium eorum quæ dicenda-

Deut. 34.

Prou. 30. Psal. 2. & 109.

Universidad de Deusto
Biblioteca

erant. Christus autem vt filius vocatur fidelis. Quod si Hæretici existimant hanc appellationem significare vtilitatem & abiectionem, audiant Apostolum de Deo & patre dicentem. Fidelis Deus per quem vocati estis in societatem filij eius. & Dauid prophetam. Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Et rursus. Testis in cœlo fidelis. Quinetiam Moses diuinus sic dicit, Deus fidelis, & non est in ipso iniquitas. Domum autem Dei vocauit eos qui credunt, conuenienter prophetiæ quæ dicit, Inhabitabo in ipsis, & ambulabo. Hoc autem, inquit, honore fruemur, si libertatem quam assecuti sumus, & maxme expetendam spem per præclara virtutis facinora conseruauerimus. Quoniam aut spei meminit: spes autem quę videtur non est spes: Quod enim videt quis, quid sperat? pollicitus est autem nobis Dominus regnum cœlorum, ea rursus confert quæ Iudæis data sunt cum ijs quæ sunt nobis promissa.

1. Cor. 1.
Psal. 44.
Psal. 77.
Deut. 32.
Leuit. 26.
Rom. 8.
Psal. 94.

Quapropter sicut dicit spiritus sanctus, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbationem secundum diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri, probauerunt, & viderunt opera mea quadraginta annis. Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi, semper errant corde: Ipsi autem non cognouerunt vias meas: Quibus iurauí in ira mea. Si introibunt in requiem meam.

Adduxit quidem testimonium, eos vtique terrefaciens, vt spem datam studiosè seruarent, sed rursus tacite & citra suspicionem aliud molitur, ad id orationem comparans. Persistit autem in exhortatione.

Videte fratres, ne quando sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi à Deo viuo.

Multa nobis cura & studio opus est vt fidem seruemus, & non infidelitatis exitiale malum suscipiamus. Ea enim separat à Deo viuo.

Sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.

Quotidie oportet eos qui viuunt sui curam gerere, ne peccatum loco occupato in nostro corde faciat impressionem. Hodie autem vocauit vitam præsentem.

Participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.

Cum Christo enim mortis fuimus participes per baptismum, & cum eo consepulti fuimus in figura resurrectionis, si quidem firmam fidem conseruauerimus. Eam enim appellauit initium substantiæ. Per illam enim renouati, & Domino Christo coniuncti sumus, & sanctissimi spiritus gratiam accepimus. Deinde rursus propheticam assumit orationem.

Dum dicitur, hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione.

Iam verò eorum etiam meminit qui eo morbo laborarunt.

Quidam enim audientes exacerbauerunt: sed non vniuersi qui profecti sunt ab Aegypto per Mosem.

Primum legendum est per interrogationem: Secundum autem, non enuntiatiue, sed per responsionem. Quæ enim sequuntur, ea sunt vt ita intelligamus. Nam præter Chaleb Iephone & Iesum Naue sexcenta millia perierunt. Eos enim dicit, qui profecti fuerant ex Aegypto.

Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne his qui peccauerunt, quorum cadauera prostrata sunt in deserto? Quibus autem iurauit eos non introituros in requiem ipsius, nisi illis qui incredduli fuerunt? Et videmus quòd non potuerunt introire in requiem ipsius, propter incredulitatem.

Cùm enim Deus præcepisset vt in promissam terram proficiscerentur, illi contradicebant, timorem prætexentes, & inimicorum potentiam, & magnitudinem. Qua de causa Deus vniuersorum cunctis in deserto figillatim consumptis, illorum filios pro illis introduxit. His interiectis vt per ea terreret, & vt datam spem expectarent efficeret, deinceps de quiete verba facit, dicens prophetam Dauid multis retro antè actis sæculis eam nobis esse vaticinatum.

CAP. IIII.

Timeamus ergo, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiē eius existimetur aliquis ex nobis deesse.

Renuntiauit nobis Dauid esse aliam quietem. Studeamus ergo illam assequi, ne similia quæ illis acciderunt nobis accidant.

Etenim & nobis nuntiatum est quemadmodum & illis, sed non profuit illis sermo auditus, non admixtus fidei ex ijs quæ audierunt.

Non sufficit ad salutem verborum auditio, id enim conuenit cum fide suscipere, & firmiter seruare. Quid enim iuuerit Dei promissio illos qui eam susceperint, si non fideliter susceperint, & in Dei potentia fiduciam suam collocauerint, & in Dei verbis veluti commixti & contemperati fuerint?

Ingrediemur

Ingrediemur enim in requiem qui credidimus, quemadmodum dixit. Sicut iurauí in ira mea. Si introibunt in requiem meam.

Vult ostendere tres quietes esse vocatas in diuina scriptura, & primā quidem diem septimum, in quo Deus impleuit creationem: secundam autem, terram promissionis: tertiam verò, regnum cœlorum. Eam autem Prophetico testimonio confirmat. Si enim non est, inquit, reuera alia quies: quamobrem ijs qui secundam acceperunt præcipit, ne corda obdurent, & minatur supplicium, & reuocat in memoriam eos qui secundam contemnere quietem? Et eas quidem ponit per ordinem, & primam ponit eam quæ est diei septimi.

Et quidem operibus ab constitutione mundi perfectis. Dixit enim in quodam loco de die septimo sic, Et requieuit Deus in die septima ab omnibus operibus suis.

Quod de illa, inquit, non dixerit beatus Dauid, cuius est vtique manifestum. Illa enim fuit multis sæculis ante Dauid. In septimo enim die compleuit creationem vniuersorum Deus.

Et in isto rursum, si introibunt in requiem meam.

Et tamen quamuis hæc rectè sciret Propheta, aliam nihilo secius quietem pollicetur.

Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ij quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem: iterum terminat diem quendam, hodie, in Dauid dicendo post tantum temporis, sicut supra dictum est, Hodie si vocem eius audieritis: nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione. Psal. 94.

Deinde docens Prophetam non hæc dicere de Palæstina, ratiocinatur.

Nam si eis Iesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur posthac die.

Non de alia, inquit, terra esset locutus. Eos enim ad illam introduxit Iesus Naue filius. In ea autem erat ipse quoque diuinus Dauid, quando illam quietem annuntiabat. Deinde syllogisticè.

Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei.

Non interrogatiuè sed enuntiatiuè legendum est. Sabbatismum autem appellauit quietem, quoniā septimo die quieuit Deus ab omnibus quæ fecit operibus. In futura autem vita, curæ & tristitiæ expers, & à laboribus ac solicitudinibus vita agetur libera. Appellauit ergo sabbatismum, liberationem à corporalibus operibus, hoc enim deinceps significat.

Qui enim ingressus est in requiem eius, etiam ipse requieuit ab operibus suis, sicut & à suis Deus.

Sicut enim vniuersorum Deus, cùm sexto die vniuersim creaturam complesset, septimo die cessauit fabricari: ita etiam qui ab hac vita excesserunt, & ad eum transeunt, à præsentibus liberabuntur laboribus. Quinetiam lex iussit Iudæis in Sabbato à corporalibus abstinere operibus, animarum autem solummodo curam gerere. Deinde consulendo.

Festinemus ergo ingredi in illam requiem: vt ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

Qui enim in socordia vitam transigit, & promissis bonis non frui desiderat, ijsdem quibus illi qui non paruerunt obnoxius erit reprehensionibus. Deinde horrore plenum iudicium ostendit.

Viuus est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum & intentionum cordis, & nō est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius, omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius ad quem nobis sermo.

Nihil potest latere illum incorruptum iudicem, rectè autem ac perfectè scit omnia, vel ipsarum cogitationum motus. Nouit quæ fiunt in tenebris, nouit quę clanculum committuntur. Non latent eum improba animi consilia, ei etiam ea quæ sunt occulta nuda sunt. Illud autem Aperta, græce τετραχηλισμένα, id est resupinata, posuit ex metaphora animalium quæ sacrificantur, quæ omnino muta iacent, vtpote cùm occisio eis vitam ademerit, & vnà cum vita vocem. ita inquit, nos etiam dum iudicamur, videmus quidem omnia quæ à nobis impiè vel iniquè facta sunt, sed supplicij sententiam silentio accipimus, vt qui eam iustam esse sciamus. Hęc autem non illis solis, sed etiam nobis omnibus scripsit diuinus Apostolus. Oportet ergo nos diuinum illud iudicium assidue considerare, horrere, & pertimescere, & diuina præcepta diligenter seruare, & promissam quietem expectare. Quam cum Christo consequamur. Cum quo Patri simul & cum sanctissimo Spiritu gloria & magnificentia nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

TOMVS SECVNDVS.

Habentes ergo pontificem magnum, qui pene trauit cœlos Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem. Spei nostræ, non est in Græco.

In ijs quidem quæ fuerunt prius inter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pretata, fecit comparationem quietum: & ostendit eam quæ fuit nobis promissa esse maiorem illa quæ Iudæis promissa est. Illis enim terram promisionis: nobis autem cœlum est pollicitus. Ab hoc autem deinceps loco confert Pontificatum: & ostendit esse multo maiorem ac præstantiorem Leuitico, eum qui est secundum ordinem Melchisedech. Exhortationis autem figura rursus vtens, facit comparationem, ne videatur cum ijs qui vitæ ex lege institutionē amplectuntur lege bellum gerere, & non veritatem defendere. Pontificem autem vocauit Dominum Iesum, vt qui sacrificiū pro nobis obtulerit, & mundi peccatum sustulerit. Ea enim de causa agnus etiam vocatus est: Ecce enim, inquit, agnus Dei qui tollit peccata mundi. Clarum est autē vel admodum contentiosis esse humana nomina. Quòd si nōnulli existimant ea esse diuinitatis, ipsum & execrationem appellent, & serui formam, & quæcunque sunt eiusmodi. Sin autem nihil horum est diuinæ naturæ proprium, restat vt intelligantur hæc esse œconomiæ seu dispensationis nomina. Quemadmodum enim homo factus esse dicitur, cùm humanam naturam susceperit: ita etiam Pontifex noster vt homo vocatus est. Hoc autem nos etiam docent dicta Apostolica. Ostendit enim eum cœlos peruasisse. Domini autem Christi diuinitas habet naturā quæ nequit circumscribi, vbiq; præsens est, & adest omnibus. Hoc etiam ipse quoque nos Dominus docuit. Nemo enim inquit, ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis, qui est in cœlo. Cùm enim esset inferius, & cum hominibus differeret, dicebat se esse etiam superius. Oportet ergo nos scire quæ nam sunt nomina Theologiæ seu diuinitatis, & quæ œconomiæ, hoc est humanæ naturæ susceptionis. Cùm diuinus itaque Apostolus magnum nobis Pontificē ostendisset primum in veram quietem introisse, & cœlos superasse, iubet retinere confessionem. Confessionem autem nostram, vocauit fidem. Confitemur enim credere non solum in Patrem & filium & spiritum sanctum, sed etiam in resurrectionem mortuorum, & in vitam æternam, & in regnum cœlorum.

Ioan. 3.

Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

Qui illo tempore crediderant, multas tentationum tempestates subierant. Eos ergo consolatur, docens nostrum Pontificem nō solum vt Deum nosse nostræ naturæ imbecillitatem, sed etiam, vt qui sit homo, nostrarum perpessionum feciſſe periculum, vt qui peccato tantummodo non fuerit affinis. Cùm autem hanc nostram sciat imbecillitatem, & nobis fert quod conuenit auxilium, & nos iudicans, habita ratione imbecillitatis feret in nos sententiam.

Accedamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius: vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

Vt Deus, Christus Dominus habet regnū naturale, thronum æternum. Thronus enim tuus, inquit, Deus in sæculum sæculi. Vt homo autem, & Pontifex, & Apostolus confessionis nostræ audit, Sede à dextris meis. Eum vocauit thronum gratiæ diuinus Apostolus. Existimo autem eum etiam significare humanitatem & clementiam quā vtens iudicabit. Hoc enim adiecit, vt gratiā inueniamus in auxilio opportuno. In præsenti enim vita accedentes, & puram ac sinceram fidem ostendentes, in die iudicij clemētiam assequemur. Deinde docet causam Sacerdotij, & quanam de causa ipsum aliqui consequuntur, & quid deceat Pontificem.

Psal. 44.

Psal. 109.

CAP. V.

OMnis nanque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: Qui condolere possit ijs qui ignorant & errant: quoniam & ipse circundatus est infirmitate: et propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.

Dixerat, Non habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato: necessariò ergo hæc quoque adiecit: docens quòd etiam in lege non Angelus vt pro hominibus Sacerdotio fungatur electus est, sed homo pro hominibus eandem habens naturam, ijsdem affectionibus obnoxius: sciens naturæ imbecillitatem: ijs qui labuntur dans veniam: ijs qui peccant manum præbens: ex suis ea etiam quæ sunt proximorum considerans. Qua de causa etiam lege constitutum est vt hostias non solum pro populo sed etiam pro se offerat.

Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo quemadmodum & Aaron.

Est enim legitimus Sacerdos, qui à Deo ordinationē accipit. Ita enim etiam Aaron primus Sacerdos accepit hanc dignitatem. Hæc autem dixit diuinus Apostolus, non nobis Pontificatus volens regulas ostendere, sed ad dicendum de Pontificatu Domini viam

viam muniens. Sapienter ergo statim subiunxit.

Sic & Christus non semetipsum glorificauit vt Pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum. Filius meus es tu ego hodie genui te. Psal. 2. *Quemadmodum & in alio loco dixit.* Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

Quia enim erat ex alia tribu: ex Dauidico enim genere ortus est, quod attinet ad humanitatem: sciens Apostolus non credentiū Iudæorum mentis duritiem; ad Prophetica confugit testimonia, & per ea quidem præclarè quod dixit cōfirmauit: preclarè autem ac sapienter ostendit eum non appellari solum Pontificem, sed etiam filium, & nouum quendam & in primis admirabiler Pontificatum suscepisse. Quoniam autem dixerat hominem ea de causa pro hominibus Pontificē creari, vt compateretur ijs qui ignorāt & errant, quandoquidem ipse quoque est circundatus imbecillitate: ostendit etiam Christum Dominum suscepisse omnes humanæ naturæ affectiones præter peccatum.

Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque ad eum qui posit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia, & quidem cum esset filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obedientibus sibi causa vitæ æternæ, appellatus à Deo Pontifex iuxta ordinem Melchisedech.

Quis nisi valde emotę mentis dixerit hæc dicta esse de diuina natura? Si enim beatus Paulus mortem non metuebat, sed cupiebat dissolui & esse cum Christo & ijs qui ea quæ illi Hierosolymis euentura erant prædixerunt, & retinere tentarunt, dixit, Quid fletis, & affligitis cor meum? Ego enim non solum ligari, sed etiam mori paratus sum pro nomine Domini nostri Iesu Christi: quomodo Deus sermo sæculorum opifex, qui nec conuerti nec mutari potest, & est ab omni affectione liber, mortē timuit? Verum enimuero de his prolixiore vti oratione extremæ fortasse fuerit amentię. Insignis enim eorum quæ dicta sunt humilitas, vel eos cogit qui diuinitati detrahunt, & eam blasphemant, diuinitati nihil horum tribuere. etenim vt hæc pateretur humanitas, concesit diuinitas, vt discamus eum verè fuisse hominem, & humanam naturam suscepisse, & nō visione & apparitione fuisse dispensationis peractum mysterium. Si enim quamuis hæc ita facta sint, & Simon, & Menander, & Cerdon, & Marcion, & Valentinus, & Basilides, & Bardisanes, & Manes, suos docuerunt asseclas eum nihil humanę habuisse naturę: clarum est plures hunc errorem fuisse suscepturos, si non humanas præter peccatum suscepisset affectiones. Diem autem carnis appellauit tempus mortalitatis, hoc est, quando habuit corpus mortale. Dicit autem precationem quam fecit in passione, dicēs. Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Illud autem, Didicit ex ijs quæ passus est obedientiam, posuit Apostolus hyperbolicè. Obedientiam enim non post passionem, sed ante passionem ostendit. Consummationem autem seu perfectionem, appellauit resurrectionem & immortalitatem. Hic est enim finis dispensationis. Hyperbolicè autem posuit omnes affectiones seu perpessiones, nō solum volens ostendere veritatem humanæ naturæ susceptionis, sed etiam confirmans illud quod antè dixit, Non enim habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine sine peccato. Vt ea ratione hortaretur eos ad quos scripsit, in fide persistere, & Pontificis imsericordiæ & clementiæ fidere. Facta autem rursus Melchisedech mentione, vult quidem ostendere eius sacerdotium esse maius Leuitico, videtur autem aliquantisper differre propter eorum qui docebantur imbecillitatem. Hoc enim dixit.

Matth. 26.

De quo nobis grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.

Deinde etiam moderatam affert eorum reprehensionem, & eam laude miscet, vt vtilitatem per eam suscipiant.

Etenim cùm deberetis magistri esse propter tempus, rursus indigetis vt vos doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

Elementa exordij sermonum Dei, vocauit humiliores de Christo sermones. Iis enim qui nondum fidem perfectam habebant, ea sola quæ ad humanitatem pertinebant afferebāt veritatis præcones. Ita beatus Petrus concionem habens inter Iudæos, ex auditorum imbecillitate doctrinam dimensus est. Iesum enim inquit, Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis virtutibus & prodigijs & signis, & reliqua quę sunt deinceps huic dicto conuenientia. Diuinus quoq; Paulus Athenienſibus prædicationē afferens, non Deum, sed virum Dominum Christum appellauit. Ita etiam scribens ad Corinthios, dixit. Lac vobis potum dedi, non cibum, nondum enim poteratis. In ijs autē quæ antè scripta sunt declarauit, quid nam lac vocauerit. Non enim iudicaui, inquit,

Act. 2.

Act. 17.

1. Cor. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quit, aliquid scire inter vos, nisi Iesum Christum, eumq; crucifixum. Hoc etiam hic dicit. Et facti estis quibus lacte opus sit, nõ solido cibo. Quæ sunt, inquit, humiliora cogimur de Christo dicere. Iis qui de eo ne hæc quidem admittunt, quomodo fieri potest vt quæ sunt maiora tradantur? Deinde ostendit differentiam perfecti & imperfecti.

Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ. Parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro ipsa consuetudine exercitatos habent sensus, ad discretionem boni & mali.

Ex ætatibus ostendit differentiam. Sicut enim recenter natis infantibus lac præbere solemus, ijs autem qui firmiores habẽt dentes, omni deinceps nutrimento vesci permittimus: ita ijs qui infirmam habent fidem imbecillitati commoderatam doctrinam exhibemus. eos autem qui perfectam susceperunt, vt perfectiorum dogmatum ac decretorum sint participes curamus. Et apertius docens quidnam lac appellauerit, subiunxit.

CAP. VI.

Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur.

Quisnam est autem sermo inchoationis Christi?

Non rursus iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Et hoc faciemus si quidem permiserit Deus.

Postquam dubitationis in fide eos insimulauit, hoc enim lac vocauit, vt perfectionem persequantur, eiq; hæreant præcipit, & vt super iam iacta fundamenta reliqua ædificent, non aliud de integro fundamentum iaciant. Fundamentum autem vocauit fidẽ: opera autem mortua improbitatem. Qui enim crediderunt, eorum tetrum odorem abhorrentes, & pœnitentia vtentes, accedunt ad diuinũ baptismum, & per manum sacerdotalem spiritus gratiam accipiunt, & in diuino baptismo resurrectionis figuram suscipientes, expectant communem omniũ resurrectionem, & futurum iudicium. Eavocauit elementa sermonum. Sicut enim qui puer edocet literas, primum docet characteres elementorum: ita pietatis veræque religionis doctores, hæc primum docent eos qui ad fidem accedunt. Dicit ergo diuinus Apostolus esse expetẽda perfectiora & non rursus de integro discenda pietatis elementa. Hoc autem, Et hoc faciamus, siquidem Deus permittat, coniunxit ei quod est superius, Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur. Et hoc faciamus si Deus voluerit, pro eo quod est, studium adhibeamus, concupiscamus, omnem pro perfectione laborem suscipiamus. Solet autem diuinus Apostolus diuinæ prouidentiæ omnia tribuere. Propterea diecit, si Deus permittat. Ita etiam scribens ad Corinthios, dicit. Veniam autem ad vos, si Dominus voluerit. Posuit aũt baptismata pluraliter, nõ docens multa esse baptismata, sed quia multi baptismi gratiam assequuntur. Quòd enim vnũ prædicauit baptismum, docent quę consequuntur.

Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque seculi venturi, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, et ostentui habentes.

Omnino, inquit, fieri non potest, vt qui ad sanctissimum baptismum accesserunt, & gratiæ diuini spiritus fuerunt participes, & æternorum bonorum figuram acceperunt, rursus accedant, & alium baptismum assequantur. Hoc enim nihil est aliud, quàm filium Dei rursus crucifigere, & eadem qua prius affectus est rursus ignominia afficere. Sicut enim ipse semel passionẽ sustinuit, ita nos etiã semel oportet eius esse cum eo participes. Vnà autem cum eo per baptismũ consepelimur, & vnà cum eo resurgimus. Fieri ergo nõ potest, vt dono baptismi rursus fruamur. Christus enim qui surrexit à mortuis, non amplius moritur. mors eius non amplius dominatur. Quod enim mortuus est, peccato semel mortuus est. Quod autem viuit, viuit Deo. Vetus quoq; noster homo vnà crucifixus est, mortis figura in baptismo suscepta. Bonum autem Dei verbum vocauit promissionem bonorum. Virtutes autẽ futuri sęculi vocauit baptismum, & gratiam spiritus, per ea enim possumus bona promissa consequi. Hæc autem dixit diuinus Apostolus, docens Iudæos qui crediderunt, ne existimarent sanctissimum baptismum esse similem baptismis Iudaicis. Illi enim nõ soluebant peccata, sed corporis sordes quæ videbantur purgabant. Qua de causa & multa & frequẽter adhibebantur. Hic aũt vnus est, vt qui salutaris passionis & resurrectionis typum habeat, & futuram resurrectionem nobis ante describat. Nouatiani hæc verba in aciem producunt aduersus veritatem, non intelligentes diuinum Apostolum nõ prohibuisse

Rom. 6.

hibuisse medicamenta pœnitentiæ, sed diuini baptismi definitionem docuisse. Vnde subiunxit, Rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & traducentes ac ignominia afficientes. Diuinum enim mysterium ignominia afficere, est eiusdem bis esse participem. Quòd enim vbique prædicat pœnitentiam, testantur quæ ab ipso scripta sunt ad Corinthios, testantur etiam quæ ad Galatas. Quinetiam eiusmodi dicta vbique disseminat. Nos autem veniamus ad ea quæ sequuntur proximè interpretanda.

Terra enim super se venientem sæpe libens imbrem, & germinans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo: proferens autem spinas ac tribulos, reproba est ac maledicto proxima, cuius consummatio est in combustionem.

Ex similitudine ostendit quænam bona percipiant, qui pietatis maturos fructus producunt: quid autem sunt passuri qui spinas germinant? Imbrem autem metaphoricè appellauit doctrinam. Ita enim dixit Propheta Esaias, vel Deus potius per Prophetam. Et præcipiam nubibus vt non pluant super ipsum imbrem. Et etiam in diuinis Euangelijs. Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Quia autem verbis vsus est acerbioribus, spinarum & ignis faciens mentionem, ex laude consolationem adhibet.

Esa. 5.

Ioan. 7.

Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora, & viciniora saluti, tametsi ita loquimur.

Et ne videretur potius adulatione vti quàm veritate, ea quæ ab eis rectè facta fuerant in memoriam reuocat, eos ad res diuinas alacriores ea ratione efficiens.

Non enim iniustus Deus vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.

Si hæc ergo de eis cognouisti, cur eos vocas segnes, pigros, paruulos ac viles?

Cupimus autem vnumquemque vestrum eandem ostendere solicitudinem ad expletionem spei vsque in finem: vt non segnes efficiamini, verum imitatores eorum qui fide ac patientia hæreditabunt promissiones.

Per hæc quæ dicit, innuit eos ab initio quidem magnam ostendisse patientiam animique constantiam: sed eam obtudisse frequentes & se inuicem excipientes aduersariorum tempestates. Quinetiam suam in eos ostendit beneuolentiam. Cupio enim, inquit, & valde desidero vos semper videre cum illa alacritate animi & promptitudine. Hoc autem ita erit, si absque omni dubitatione, quæ vobis probatæ sunt futurorum bonorum spes retinueritis, ad eos qui per fidem illustres euaserunt sanctos respicientes: qui per multam tolerantiam & animi fortitudinem bona promissa cõsecuti sunt. Et post collationem quidem, facit plurium mentionem: interim autem Abraham Patriarcham in medium adducit, & ostendit eum quidem diuina promissa accepisse, sed longissimo pòst tempore eorum finem vidisse.

Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum dicens, Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem.

Gen. 12.

Ostendit veritatem eius qui est pollicitus. Deus enim, inquit, erat, qui se nihil habebat superius, & testimonium est iusiurandum, iurauit enim per semetipsum, sed tamen licet & sit pollicitus, & hoc fecerit cum iureiurando, non tamen statim impleuit promissa: sed magna opus habuit tolerantia Patriarcha, & plurimo tempore quod præterijt. Ita dixit veritatem promissi. Docet etiam quanam de causa iurauerit, & cur id per seipsum fecerit.

Homines enim per maiorem se iurant: & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem, est iuramentum.

Mos est hominibus ea quæ dicunt confirmare iureiurando, eis etiam mos est iurare per maiores.

In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum.

Ea de causa Deus dicto suo iusiurandum adiecit, volens ostendere promissi veritatem, & quod fieri non posset vt post iusiurandum aliud statueret.

Vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem.

Duas res dixit, sermonem & iusiurãdum. Etenim solo sermone vtens Deus, implet promissionem, multo autem magis sermoni iusiurandum coniungens. Hoc autem, inquit, fecit nobis addens animum, & vt diuina promissa expectaremus efficiens, & nõ dissideremus, quoniam non videmus promissa. Spes enim quæ videtur, non est spes.

Quam sicut ancoram habemus animæ (nempe spem) tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis.

Velamen cœlum vocauit. Regnum enim cœlorum se Dominus daturũ est pollicitus ijs qui in ipsum crediderint. Illa, inquit, bona speramus, hãc spẽ tenemus veluti sacram ancoram.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ancoram. Ancora enim in profundo abscõsa, non sinit vt nostræ animæ conquassentur. Aliunde etiam ostendit certam & cui contradici non posit spem bonorum.

Vbi præcursor pro nobis introijt Iesus.

Propter nos, inquit, homo factus est, propter nos corpus morti tradidit, morteque fracta ac profligata, in cœlos ascendit, eorum qui dormierunt effectus primitiæ. Maiorem autem nobis dedit fiduciam appellatione præcursoris. Si est enim noster præcursor, & pro nobis ascendit vt nos quoque sequamur necesse est, & ascensum consequamur. Hoc etiam dixit Dominus Apostolis, Ioan.14. Multæ mansiones apud Patrem meum. Si autem non dixissem vobis quòd vadam, & parabo vobis locum. Et si iuero, & parauero vobis locum, rursus, veniam ad vos, & assumam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Ita etiam hic. Vbi Præcursor pro nobis Iesus. Et redit etiam ad institutum sermonem de Pontificatu.

Secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.

Hoc ex prophetico cepit testimonio. Tu Psal.109. es enim, inquit, Pontifex in æternum secundum ordinem Melchisedech. Est autẽ Pontifex in æternum, non quòd hostias & sacrificia offerat. Suum enim corpus semel obtulit sed vt intercessor, qui eos qui credunt ad Patrem adducit. Per eum enim, inquit, habuimus accessum ambo ad Patrem. Iam verò ipse quoque Dominus dixit in Euange- Ioan.14. lijs. Nemo venit ad Patrem nisi per me. Sciendum autem est diuinum Apostolum meminisse iurisiurandi facti Abraham: vt ostenderetur immutabilitas diuini consilij. Etenim ad probandam Pontificatus secundum ordinem Melchisedech stabilitatem viam munit. Namque hic etiam ei quod dictum adiunctum est iusiurandum. Quam autem comparationem sæpe facere parturijt, incipit facere in præsentia, & primum historiam Melchisedech in memoriam reuocat.

CAP. VII.

Gen.14. *Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde Regum, & benedixit ei, cui et decimas omnium diuisit Abraham.*

Videtur quidem narrando verba facere: sed iam incipit confirmare id quod est propositum. Ea enim de causa ostendit etiam Abraham benedici, & spoliorum offerre decimas: vt ostendat vel Patriarcham ipsi figuræ credere. Deinde etiam ex nominibus ostendit eius magnitudinem.

Primum quidem qui interpretatur Rex iustitiæ: deinde autem & Rex Salem, quod est Rex pacis.

Hoc nomen Melchisedech Hebræorum & Syrorũ lingua significat idem quod Rex iustitiæ. Is autem Rex erat Salem. Salem autem expònitur Pax. Per hæc ergo vult ostendere eum esse typum Christi Domini. Ipse enim est, vt dicit Apostolus, pax nostra. Ipse appellatus est, vt inquit Propheta, iustitia nostra.

Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem filio Dei, manet Sacerdos in perpetuum.

Auorũ & multorum aliorum genealogiam diuina recensuit scriptura, tam eorum qui illum præcesserunt, quàm eorum qui postea secuti sunt, & illius patrem, & auum, & abauum, & illius maiores. Porrò autem adiecit etiam quòd tot annos natus genuit: & rursus cùm tot annos natus esset, mortuus est. Melchisedech autem nec Patrem nec genus docuit diuina scriptura: & neque quanto tempore vixerit: neq; quando vnquam vitæ finem ceperit. Ea ergo ratione est sine patre, & sine matre, & sine genealogia, neque initium dierum, nec vitę finem habens. Diuina enim scriptura nihil horum nos docuit. Dominus autem Christus natura & verè habet vnumquodque horum. Est enim sine matre, vt Deus, ex solo est enim Patre genitus. Sine Patre autem, vt homo, ex sola enim matre virgine per partum editus est. Sine genealogia est, vt Deus. Non enim habet opus genealogia, qui est ex ingenito patre genitus. Non habuit initium dierum, est enim æterna generatio. Neque vitæ habet finem. Immortalem enim habet naturam. Ea de causa non Dominum Christum, sed Melchisedech Christo assimilauit. Ille enim est huius typus. Hic verò typi veritas. In sacerdotio autem non Melchisedech Christum Dominum imitatus est: sed dominus Christus Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Est enim hominis fungi sacerdotio. Dei verò ea quæ offeruntur suscipere. Sed tamen homo factus vnigenitus Dei filius Sacerdos etiam noster factus est secundum ordinẽ Melchisedech, non cum aliqua dignitatis accessione, sed diuina celata dignitate, & pro salute nostra susceptа humilitate. Ita agnus vocatus est, & peccatum & maledictum, & via, & porta, & eiusmodi plurima. Porrò autem dixit de Melchisedech, quòd manet Sacerdos in æternum, quoniam ad filios non transmisit

misit Sacerdotium, quemadmodum Aaron, Eleazar & Phinees. Qui hanc enim hæreditatem ad alium transmittit, videtur quodammodo priuari dignitate, cùm eam alius exerceat. Aliam quoque habet intelligentiam. Quemadmodum enim Mosem non solum appellamus legislatorem, sed etiam ipsam legem: ita etiam Melchisedech nominamus & personam, & rem ipsam, nẽpe Sacerdotium. Ipsum autem habet Christus Dominus, qui vitam habet quæ nunquam desinet.

Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha.

Dignitatis Abrahæ non sine causa meminit, sed volens ostendere ipsam Sacerdotum radicem esse bonorum fundamẽtum. Quapropter gentes benedictionem acceperunt, & prædæ decimam Melchisedech obtulerunt.

Et quidem de Filijs Leui Sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere à populo secundum legem, id est, à fratribus suis, quamquam & ipsi exierint de lumbis Abrahæ.

Tanta est autem, inquit, Sacerdotij dignitas, vt qui sunt ex lege Sacerdotes, etiam ab ijs qui sunt eiusdem generis, tribusque ac cognationis decimas accipiant, etsi ab eodẽ parente se originem duxisse gloriantur.

Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, & hunc qui habebat repromissiones benedixit.

Qui ergo sunt ex lege Sacerdotes, decimas à contribulibus exigunt. Hic autem qui erat alius generis, decimas accepit ab ipso Patriarcha: & ei qui diuinas accepit promissiones, benedictionem reddidit. Interpretatus est etiam illud, sine genealogia. Dixit enim generationem Melchisedech non fuisse ab eis numeratam. Clarum est ergo illum non fuisse verè sine genealogia, sed in figura.

Sine vlla autem contradictione, quod minus est à meliore benedicitur.

Hoc autem est citra vllam dubitationem, & absque omni controuersia, quòd maiores soliti sunt benedicere minoribus.

Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt, ibi autem contestatus quòd viuit.

Hoc ex Prophetico posuit testimonio. Tu enim, inquit, es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Quia autem consentaneum erat dicere Iudæos Abraham non fuisse Sacerdotem, & iure decimas obtulisse, & benedictionem accepisse. Aaron autem Sacerdotij dignitatem accepit, & illius genus post ipsum diuinæ fuit gratiæ particeps, ingeniose & subtiliter ostendit illos etiam per Patriarcham obtulisse decimas.

Et, vt ita dictum sit, per Abraham & Leui qui decimas accepit, decimatus est. Adhuc enim in lumbis Patris erat, quando obuiauit ei Melchisedech.

Nondum fuerat pater Isaac, quando Patriarcha accepit benedictionem Melchisedech. Adhuc ergo in se habebat sementem & materiam liberorum procreationis. Ex Isaac autem procreatus est Iacob, ex illo autem Leui. In illo ergo, inquit, erat Leui, quando & decimas obtulit, & accepit benedictionem. Necesse est ergo ipsum & fuisse decimatum, & benedictionis fuisse participem. Deinde rursus alia ratione id quod dicit probare aggreditur, & fretus ijs quæ affert, quæ sunt eiusmodi vt ijs contradici non possit, ostendit cessare quidem Leuiticum sacerdotium: id autem quod est secundum ordinem Melchisedech, eius loco inducì, & simul incipit seminare doctrinam noui testamenti.

Si ergo consummatio per sacerdotium Leuiticum erat, populus enim sub ipso legem accepit, quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici?

Si perfectionem, inquit, habuit Sacerdotium quod est ex lege, per ipsum enim implebantur omnia legitima, quid sibi vult datio alterius? Cur autem non secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech id se daturum est pollicitus? Atqui per illud implebantur legitima. Illud enim offerebat sacrificia. Illud id quod erat pollutum expurgabat. Per illud, festorum præcepta implebantur. Hoc enim dixit illud, Populus sub ipso legem acceperat. Postquam sic ostendit mutationem Sacerdotij, ostendit etiam legis cessationem.

Translato enim Sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat.

Lex coniuncta est Sacerdotio. Necesse enim est vt cessante Sacerdotio, idipsum legi quoque accidat.

In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu fuit, de qua nullus altario præsto fuit.

Dicit etiam nomen tribus.

Manifestum enim est quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moses locutus est.

Illud Manifestum, posuit pro eo cui contradici non posit. Etenim cùm magi venissent, & Herodes interrogasset Iudęos vbi nam Christus nascitur, dixerunt in Bethle-

Universidad de Deusto
Biblioteca

em Iudææ, deinde etiam dictum suum confirmarunt scripturæ testimonio. Scriptum est enim. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam es minima in principibus Iuda. Ex te enim egredietur mihi dux qui regat populum meum Israël. Ex ea autem, inquit, nullus est renunciatus Sacerdos. Quinetiã Ozias qui Sacerdotij munus temere inuasit, lepram arrogantiæ suæ pœnam suscepit. Est autem iure admirandum œconomiæ mysterium. Quemadmodum enim Christus Dominus, qui est Rex æternus, Pontifex noster appellatus est: ita etiam tribus Iuda, quæ prius erat regia, Sacerdotium per Dominum adepta est.

Mich. 5.

4. Reg. 14.

Et amplius adhuc manifestum est: si secundum similitudinem Melchisedech exurgat alius Sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis. Contestatur enim, Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Ex alio etiam, inquit, ostendi potest huius & illius similitudo. Quemadmodum enim ille non habuit successores Sacerdotij: ita nec hic ipsum ad alios transmittet. Carnale enim mandatum hoc vocauit, vtpote leges, propterea quòd sunt homines mortales, præcipientes, vt post mortem Pontificis, illius filius excipiat sacerdotium. Existimo autem per id quod dictum est etiam aliud significari. Corpus enim omnino Sacerdotes purgabant, id aspergentes & lauantes, pro eo sacrificia offerebant. Neque enim pro homicidis, neque pro ijs qui matrimonia aliena violant, sacrificia offerre consueuerunt, sed pro ijs qui seminis profluuio laborant, & leprosis, & ijs qui tangũt ossa mortuorum. Deinde reuertitur ad ceptam de lege orationem.

Reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. introductio verò melioris spei, per quam proximamus ad Deum, & quantum est non sine iureiurando.

Cessat inquit, lex, introducitur autem spes meliorum. Illa autem cessat, non vt mala, vt est insana Hæreticorum sententia, sed vt imbecilla, & quæ non potest perfectam afferre vtilitatem. Notandum autem est quòd quæ sunt legis superuacanea, ea vocat imbecilla & inutilia, circuncisionem, sabbatum, & quæ sunt his similia. Quę sunt autem legis necessaria, nouum quoque testamentum etiam cum incremento ea seruare præcipit. Pro illis ergo accepimus spem futurorum bonorum. Ea nos Deo familiares efficit. Iusiurandum autem nobis confirmat Dei promissionem.

Alij quidem, sine iureiurando Sacerdotes facti sunt. Hic verò cum iureiurando per eum qui dixit ad illum, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Tu es Sacerdos in æternum.

Quoniam enim idem etiam eos qui in lege erant Sacerdotes ordinauit, illis autem cessare iussis, pro illis alium renuntiauit: necessario dixit eum quidem illos constituisse absque iureiurando: in hoc autem etiam iusiurandum adiecit. Ne ergo existimetis fore vt hoc sacerdotium sicut illud desinat, & rursus aliud eius loco surrogetur. Eiusmodi enim suspicionem excludit iusiurandum quod datum est.

In tantum melioris testamenti sponsor factus est Iesus.

Postquam ostendit Sacerdotium legi esse coniunctum: deinde cessare quidem Leuiticum, exortum autem esse id quod est secundum ordinem Melchisedech, audacter deinceps nouum testamentum aperit: & pronuntiat id tanto esse veteri præstantius, quanto priori sacerdotio secundum melius apparuit. Quoniam autem nouum testamentum regnum cœlorum pollicebatur, & mortuorum resurrectionem, & vitam æternam: eorum autem nihil adhuc visum fuerat, iure eius sponsorem seu fideiussorem Dominum Iesum nominauit, qui per suam quidem resurrectionem, resurrectionis nostræ spem confirmauit: suam autem resurrectionem per miracula quæ fiebant ab Apostolis tradidit. Deinde rursus etiam ex alio ostendit superius esse hoc sacerdotium.

Et alij quidem plures facti sunt Sacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentur permanere: Hic autem eo quòd maneat in æternum, perpetuum habet sacerdotium.

Qui ex lege, inquit, sunt Sacerdotes, habent mortalem naturam. Qua de causa non possunt perpetuo fungi Sacerdotio sed habent filios Sacerdotij successores. Hic autẽ cùm sit immortalis, non transmittit ad aliũ munus Sacerdotij.

Vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum: semper viuens ad interpellandum pro nobis.

Vel ipsa verborum humilitas exclamat nihil horum pertinere ad Christi diuinitatem. Non enim propterea viuit vt interpellet pro nobis. Illius enim vita est expers & principij & finis. Hæc ergo sunt intelligenda quo ad humanitatem. Quemadmodum enim passionem pro nobis sustinuit, ita etiam

etiam interpellat pro nobis. Et tamen humilitati coniunxit etiam altitudinem diuinus Apostolus. Dixit enim ipsum nos seruare, & salutem perfectam præbere.

Talis enim decebat vt nobis esset Pontifex: sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus.

Existimo vel eos qui veritati contraria sentiunt, confessuros hæc esse humanitatis propria, non diuinitatis. Vt enim alia prætermittam, illud Excelsior cœlis factus, quo modo Deo verbo conuenerit, qui est omnia fabricatus? Significat autem id quod dicitur eum qui passionem supra cœlos peruasit. Deus autem sermo habet naturã quæ nequit circumscribi. Ergo hæc etiam Domino Christo attribuemus vt homini, non eum aliquem alium à Deo verbo intelligentes, sed scientes quid sit diuinitatis, quid humanitatis proprium.

Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum Sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi, hoc enim fecit semel se offerẽdo.

Duo posuit quæ non habebant qui erãt Sacerdotium consecuti. Illi enim & assiduè hostias offerebant, & pro seipsis sacrificabant, vt qui etiam ipsi delinquerent, vt homines. Qui sunt autem peccatis obnoxij, non tanta vtuntur libertate dicendi. Hic autẽ neutrum eorũ facit, hoc quidem, quoniam nulli est peccato affinis: illud verò, vtpote quòd vnum sacrificium ad salutem sufficerit. Et illi quidem alias offerebant hostias. Hic verò suum ipsius corpus obtulit, vt qui fuerit & sacerdos, & hostia, & vt Deus, cum Patre & spiritu donum suscipiat.

Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes.

Talis est enim natura hominum.

Sermo autem iurisiurandi qui post legem est, filium in æternum perfectum.

Vnigenitus filius habet perfectionem, quæ concurrit cum generatione. Ipsum enim perfectum genuit pater. Et hoc itaque etiam intelligendum est quo ad humanitatem. Perfectum enim hic dicit immortalem. Nec tamen est alius filius intelligendus ab eo qui est natura filius, sed idem qui est & natura filius, vt Deus, & qui eandem rursus accipit appellationem, vt homo.

CAP. VIII.

CApitulum autem super ea quæ dicuntur: Talem habemus Pontificẽ, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis, sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod fixit Deus, & non homo.

Maximum honorem postremum reliquit, & ostendit eum sedere in dextra maiestatis. Sacerdotum enim parens Aaron, qui Pontificatus munus primus suscepit, cum timore & horrore diuinum introibat tabernaculum. Hic autem sedet à dextris. Adiecit autem illud Λειτουργὸς, hoc est Sacerdotalis muneris minister, quoniam de Pontifice loquitur. Quonam enim munere sacerdotali fungitur, qui seipsum semel obtulit, & non offert amplius sacrificium? Quomodo autem fieri potest, vt idem simul & sedeat, & sacerdotali officio fungatur? Nisi forte dixerit quispiam esse munus sacerdotale, salutem quam vt Dominus procurat. Tabernaculum autem vocauit cœlum, cuius est ipse opifex, quem vt hominem dixit Apostolus fungi sacerdotio.

Omnis enim Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur. Vnde necesse est & hunc habere aliquid quod offerat.

Proprium est Pontificis offerre dona Deo vniuersorum. Ea da causa homo factus vnigenitus, cùm nostram naturam suscepisset, eam pro nobis obtulit.

Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos: cùm essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari & vmbræ deseruiunt cœlestium.

Hæc posuit vt responderet ac se defenderet, docens se non legem reprehendere, sed illam etiam venerandam ducere, vt quæ habeat figuram cœlestium. Ea de causã dixit, quòd superuacaneum esset eum in terra agentem vocare Sacerdotem, si ij qui sunt ex lege sacerdotes legalem cultum impleant. Si ergo & sacerdotium quod est ex lege, finem accepit, & sacerdos qui est secundum ordinem Melchisedech, obtulit sacrificium, & effecit vt alia sacrificia non essent necessaria, cur noui testamenti sacerdotes mysticam liturgiam seu sacrificium peragunt? Sed clarum est ijs qui sunt in rebus diuinis eruditi, nos non aliud sacrificium offerre, sed illius vnius & salutaris memoriam peragere. Hoc enim nobis præcepit ipse Dominus. Hoc facite in meam recordationem, vt per figurarum contemplationem, earum quæ pro nobis susceptæ sunt perpessionum recordemur, & in benefactorem beneuolentiam conseruemus & futurorum bonorum perceptionem expectemus. Postquam autem diuinus Apostolus vocauit cœlestium vmbram cultum legalem, scripturæ testimonio confirmat id quod dixit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exo. 25. *Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum. Vide, inquit, omnia facias secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte.*

Cùm enim illi quasdam figuras in monte ostendisset, iussit vt eis similia construeret. Sunt ergo vetera figurę cœlestium. Hoc enim subiungit.

Nunc autem melius sortitus est ministeriũ quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.

Breuiter ostendit excellentiam. Vetus enim testamentum habebat corporales promissiones adiunctas, terram fluentem lacte & melle, & oliuetorum & vinetorum terram, & filiorum multitudinem, & quæ sunt his similia. Nouum autem, vitam æternam, & regnum cœlorum. Cùm Leuitico sacerdotio excellentius esse ostendisset id quod est secundum ordinem Melchisedech, apertè deinceps certamen suscipit pro nouo testamento.

Nam si illud prius culpa vacasset, non vtique secundi locus inquireretur.

Illud autem, A reprehensione alienum, posuit pro eo quod est, Perfectum, id est, sufficiens ad perfectionem efficiens vt nulli sint reprehensioni affines qui eo vtuntur. Quoniam autem hoc sufficiebat ad eos percellendos, qui legitimam vitæ institutionem amplectebantur, Hieremiam prophetam vocat ad eius quod dictum est testimonium & dicit.

Hier. 13. *Vituperans enim eos dicit. Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo super domum Israël, & super domum Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quod fecit Patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem illos de terra Aegypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, neglexi eos dicit Dominus. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israël, post dies illos, dicit Dominus. Dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas, & ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum, & non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens. Cognosce dominum. Quoniam omnes scient me à minore vsque ad maiorem eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorũ eorum iã nõ memorabor.*

Hoc postquam adduxit testimonium, valde admirabiliter & breuiter legem eijcit, & dicit.

Dicendo autem nouum, veterauit prius. Quod autem antiquatur & senescit, prope interitum est.

Mortalibus enim hominibus lex conuenit, nouum autem testamentum æternam nobis vitam pollicetur. Iure ergo illud quidem consenuit: Hoc autem manet perpetuò nouum, vt quod sit coniunctum sæculis quæ non senescunt. Hoc etiam apertè docuit Prophetia, dicens. Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicés. Cognosce dominum. Hier. 13. Quoniam omnes scient me à paruo vsque ad magnum eorum. Hoc autem nequaquam factum est in vita præsenti: sed fiet in illa. Qui enim infidelitatis tenebris sunt adhuc circundati, videbunt illic veritatem, & excindentur, vt est vox diuina. Quia autem vmbram cœlestium appellauit cultum qui est secundum legem in ijs quæ antè explicata sunt, eam contexit orationem.

CAPVT IX.

Habuit quidem & prius iustificationes culturæ.

Ita appellauit mandata, quatenus faciebant ad cultum diuinum. Ita etiam dicit beatus Dauid. Iustificationes tuas doce me. psal. 118. Quinetiam ipse legislator. Hæc sunt iudicia & iustificationes, quas locutus est Dominus filijs Israel. Sed antè alia omnia loquitur de tabernaculo.

Et Sanctum seculare.

Tabernaculum ita appellauit, vt quod totius mundi figuram teneat. Velo enim intermedio diuidebatur in duas partes, & hæc quidem appellabatur sancta, illa verò sancta sanctorum. Et sancta quidem imitabantur vitam quæ in terra agitur. Sancta autem sanctorum, formam ac rationem vitæ quæ agitur in cœlis. Ipsum autem velum vsum firmamenti implebat. Duos enim esse cœlos diuina nos scriptura docuit, quorum primum quidem cum terra Deus fabricatus est. Secundum autem secundo die fecit, cùm dixit, Fiat firmamentum in Gen. 1. medio aquæ. Deinde subiunxit. Et vocauit Deus firmamentum cœlum. Ita etiam psal. 113. dicit beatus Dauid, Cœlum cœli Domino. Hoc enim cœlum est quidem nostrum tectum. Potestatibus autem, quæ sub aspectum non cadunt, est loco soli seu pauimẽti. Quemadmodum ergo hoc cœlum ea quæ sunt inferne seiungit à supernis: ita velum in medio tabernaculi extensum, separabat à sanctis sancta sanctorum.

Taber-

Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra & mensa, & propositio panum, quæ dicitur sancta.

Sancta Græcè est ἁγια, quod legendum est cum accentu acuto in antepenultima. Ita enim nos docet intelligendum esse, alterum nomen.

Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum, aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circunteclam ex omni parte auro, in qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ testamenti. Supérque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium. De quibus non est modo dicendum per singula.

Per propitiatorium & Cherubim id ostendit habere typum cœlestium: Per candelabrum autem & mensam præsentem vitam significauit.

His vero ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes, in secundum autem semel in anno solus Pontifex, non sine sanguine quem offerret pro sua & populi ignorantia.

Intincto enim in sanguine digito propitiatorium aspergere iussus est.

Hoc significante Spiritu sancto nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum.

Ea de causa, inquit, non licebat multis ingredi sancta sanctorum, quòd cultus ex lege adhuc vigeret. Sciẽdum est autem quòd cùm Deus hæc ita fieri iussisset, diuinus Apostolus dixit spiritum sanctum hæc ita significasse, ostendens dignitatem spiritus.

Quæ parabola est temporis instantis, iuxta quam munera & hostiæ offeruntur, quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem solummodo in cibis & in potibus, & in variis baptismatibus, & iustitijs carnis vsque ad tempus correctionis impositis.

Per similitudinem, inquit, docemur per tabernaculum, legem esse huic vitæ vtilem, & conuenientem ijs qui mortalem adhuc habent naturam. Ea de causa Sacerdotes quidem in primum ingrediebantur tabernaculum, & cultum eis lege constitutum & adorandi ritum peragebant. In sancta autem sanctorum, minime, sed solus ingrediens Pontifex, implebat figuram Christi Domini qui primus ascendit in cœlum, & effecit vt ad ipsum nobis pateret aditus. In his quoque nos apertè docuit se non totam legem eijcere, sed ea solum quæ constituta sunt de cibo & potu, de eo qui seminis profluuio laborat, de leproso, de puerpera, & de fluxu sanguinis, & similibus. Ij enim abluebantur, & aspersionibus mundabantur. Nihil autem eorum poterat mundam efficere conscientiam. Vnumquodque autem eorum non sine causa datum est, sed ad aliquem vsum, quem dicere non est præsentis temporis. Erant tamen hæc omnia ad tempus, & tempus perfectionis expectabat. Hoc .n. dicit illud, vsque ad tempus correctionis imposita. Postquam eorum sic ostendit imbecillitatem, ea quæ sunt noui testamenti cum eis comparat.

Christus autem adsistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id est, non huius creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta.

Tabernaculum non manu factum, hic humanam appellauit naturam, quam suscepit Christus Dominus. Neque enim lege matrimonij facta est, sed spiritus sanctus tabernaculum construxit. Illud autem, Non huius creaturæ, pro eo quod est, Non ex lege naturæ, quæ in creatura versatur. Obtulit autem pro nobis non sanguinem taurorum & hircorum, sed proprium sanguinem, & per eum sanguinem in cœlum ascendit. Non vt Pontifices semel in anno, sed æterna semel salute inuenta. Redemptionis enim nostræ pretium factus, liberauit nos omnes à mortis potestate. Deinde exemplo eius quod dictum est veritatem ostendit.

Si enim sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti?

Si enim animalium ratione carentium sanguis & cinis aspersi purgant maculam quæ videtur inesse corpori: multo magis sanguis Christi nostras conscientias liberat à malis operibus. Mortua enim opera appellauit male olentia & improba. Hoc etiam dixit quo ad humanitatem. Nulli enim reprehensioni obnoxium effecit illud corpus sanctus spiritus. Habebat enim omnia dona spiritus. Et de plenitudine eius, vt dixit Diuus Ioannes, omnes accepimus. Ioan. 1. Notandum est autem quod spiritum sanctum appellauit æternum. Quod autem est æternum, non est creatum. Quod enim est æternum, non habet temporale essentiæ principium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et ideo noui testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum praeuaricationum quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hæreditatis.

Ea de causa mortem pro omnibus subijt, vt eos etiam qui fuerunt obnoxij execrationi propter transgressionem, dignos salute faceret, & æternorum bonorum redderet participes.

Vbi enim testamentum, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioqui nondum valet dum viuit qui testatus est.

Hoc posuit, eos qui propter mortem Domini angebantur consolans, quòd dato nouo testamento, oportebat etiam esse mortem. Post eorum enim qui testantur mortem, vires testamenta accipiunt. Et hoc etiam probat ex veteri.

Exod. 14. *Vnde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mandato legis à Mose vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum cum aqua & lana coccinea & hyssopo, ipsum quoque librum & omnem populum aspersit, dicens. Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus. Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerij sanguine similiter aspersit, & omnia pene in sanguine secundum legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio.*

Vetera fuisse nouorum typos ac figuras apertè & absque vlla dubitatione ostendit. Si ergo etiam in typo legislator accepto sanguine, eoque aqua commixto, & testamentum ipsum, & populum, & tabernaculum aspergebat: quinetiam qui erant polluti aspersione mundabantur, quid mirum si etiam in veritate hoc factum esse inuenimus? Necessariò autem Mosaicum quoque adduxit testimonium, quod id apertè significaret. Hic sanguis testamenti quod mandauit ad vos Deus. Quia enim diuina natura est immortalis, per hostiarum sanguinem impleuit mortis figuram, & sanguinem confirmauit. Postquam autem homo factus est Deus sermo, & mortale corpus habuit, rationis expertibus hostijs non amplius fuit opus, sed proprio sanguine nouum confirmauit testamentum. Vmbræ enim conuenit typus, veritas autem corpori. Baptismatis autem typus erat aqua. Salutaris autem sanguinis, rationis expertium animantium sanguis. Diuini autem spiritus gratiæ hyssopi caliditas. Noui autem indumenti, lana coccinea. Impatibilis autem diuinitatis signum cedrinum, est enim lignum quod non putrefit, passionis autem humanitatis, cinis vitulæ.

Necesse est ergo exemplaria quidem cœlestium his mundari.

Pro eo quod est, His quæ sunt expertia rationis.

Ipsa autem cœlestia melioribus hostijs quàm istis.

Nempe rationis compote, & nulli reprehensioni aut vitio obnoxia & sancta hostia. Cœlestia autem appellauit spiritalia, quibus mundatur ecclesia,

Non enim in manu facta sancta Iesus introiuit, exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.

Ostendit etiam ex loco differentiam. Sacerdotes enim introibant in tabernaculum manu factum: vel in nouum recenter excisum. Ipse autem in cœlum. Illud autem, vt appareat nunc, vt homo scilicet. Nunc enim primum humana natura ascendit in cœlum.

Neque vt sæpe offerat seipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno, alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.

Qui sunt legis sacerdotes, singulis annis in sancta sanctorũ introeunt. Christus autem semel hoc fecit in consummatione sæculorum. Et illi quidem in sanguine alieno. Ipse autem in proprio.

Nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit.

Omnino enim peccati vires profligauit, nobis immortalitatem pollicitus: Id enim corporibus immortalibus non potest exhibere molestiam.

Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: Secundo sine peccato apparebit omnibus expectantibus se in salutem.

Quemadmodum enim definitum est vt vnusquisque homo semel moriatur: qui autem mortis præscriptum susceptit, non peccat quidem amplius, expectat autem vt de ijs quæ in vita gesit examinetur: ita Christus Dominus pro nobis semel oblatus, nostris susceptis peccatis: rursus nobis apparebit, peccato non amplius dominante, pro eo quod est, non amplius locum habente peccato in hominibus. Ipse enim licet mortale corpus haberet, peccatum nõ fecit, nec est inuentus dolus in ore eius.

Notan-

Notandum est autem quod dixit eum multorum peccata sustulisse, non omnium. Non omnes enim crediderunt. Eorum ergo qui crediderunt solum peccata sustulit.

CAP. X.

VMbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum per singulos annos, eisdem ipsis hostijs quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere.

Res vocat vitam futuram. Rerum autem imaginem institutione Euangelicam: Vmbram autem rerum imaginis, veteris testamentum. Imago enim ostendit euidentius exemplaria: Imaginis autem adumbratio ea ostendit obscurius. Ei veteris testamenti imbecillitatem assimilauit. Multas enim, inquit, hostias easque quotannis offerentes, eos qui ex lege vitam instituunt non possunt perfectos efficere.

Alioqui cessassent offerri: ideo quòd nullam haberent vltra conscientiam peccati cultores, semel mundati.

Propterea illa finem accipiunt, vt quæ non possint puram reddere conscientiam,

Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit.

Ostendit imbecillitatem legis & vtilitatem. Peccata enim non potest adimere: sed ea accusat, & timorem incutit, & cogit vt ad gratiam accedant.

Impossibile enim est, sanguine taurorum & hircorum auferri peccata.

Quem enim homicidam aut parricidam innoxium dimisit sanguis animantium rationis carentium? Propterea etiam clamabat beatus Dauid. Si voluisses, sacrificium dedisses, holocaustis non delectaberis. Diuinus autem Apostolus aliud etiam adducit testimonium.

Psalm. 50

Ideo ingrediens mundum dicit, Hostiam & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi. Holocaustomata, & pro peccato, non tibi placuerunt, Tunc dixi. Ecce venio, in capite libri scriptum est de me, vt faciam Deus voluntatem tuam,

Psalm. 39.

Deinde exponit testimonium.

Superius dicens, quia hostias & oblationes & holocaustomata & pro peccatis noluisti, nec placitæ sunt tibi quæ secundum legem offeruntur, tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me vt faciam Deus voluntatem tuam.

Cùm enim ostendisset, inquit, Deo non placere animantium rationis expertium sacrificia, tunc seipsum ostendit, & quæ de eius apparitione & aduentu factæ erant prædictiones. Hoc enim dixit, In capite libri scriptum est de me. Et idipsum rursus aliter ostendit.

Aufert primum, vt sequens statuat.

Primum dixit brutorum sacrificium, secundo autem rationale, quod ab ipso oblatum est.

In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel.

Apertè ostendit Dei voluntatem esse hominum salutem. Hoc etiam dixit Dominus. Hæc est enim voluntas mea, vt omnis qui credit in me non pereat, sed habeat vitam æternam. Ioan. 3.

Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ non possunt auferre peccata.

Eadem enim sacrificia iussi erant sacerdotes assiduè offerre, peccatorum tamen solutio per illa non fiebat.

Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet ad dexteram Dei, de cætero expectans donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos.

Illic & sacerdotum & hostiarum multitudo, nulla verò vtilitas: Hic autem vnus & idem sacerdos & hostia, & peccatorum solutionem effecit, & alio non eget sacrificio: sed sedet vnà cum Patre, præsentis vitæ finem expectans. Tunc enim omnes eius hostes eum adorabunt vt Deum & Dominum. Eius autem inimici, primus quidem Diabolus, & Dæmonum caterua: Deinde ex Iudæis & gentibus qui fidei radium non susceperunt. Cum his autem etiam Hæreticorum turba, quæ eum blasphemijs & maledictis impetere ausa est. Deinde collationi finem impositurus, Hieremiæ prophetiam rursus in memoriam reuocat. Et prophetæ quidem nomen non dicit, spiritum autem qui per eum locutus est ostendit, & dicit.

Contestatur autem nos & spiritus sanctus. Postquam enim dixit. Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos, post dies illos dicit Dominus. Dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum inscribam eas, & peccatorum, & iniquitatũ eorum non recordabor amplius.

Deinde mirabiliter subiungit.

Vbi autem horum remissio, iam non est oblatio pro peccato.

Est enim superuacanea, data remissione. Peccatorum autem remissionem est pol-

 licitus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

licitus. Ipsorum enim peccatorum, inquit, & iniquitatum non recordabor amplius. Hoc autem factum est per nouum testamentum. Accipimus enim etiam in sanctissimo baptismo remissionem peccatorum: in futura aût vita suppeditata nobis immortalitate, sine omnibus viuemus, vtpote cùm peccatũ non possit amplius molestiam exhibere ijs qui immortales facti sunt. Hanc autem vitam vtinam detur consequi. Consequemur autem, si in vita præsenti virtutis labores & pro ea contentiones prompto & alacri animo suscipiamus. Nobis quoq; ferét auxilium ipse Dominus, qui est futurorum bonorum conciliator. Cui & cum quo Patri cum sanctissimo Spiritu conuenit gloria & magnificentia nunc & semper & in secula sæculorum. Amen.

TOMVS TERTIVS.

Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam & viuentem per velamen, id est, carnem suam, & sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cum vero corde in certitudine fidei.

Postquam fecit cõparationem, & ostendit & hanc quietem ea quæ est ex lege multo meliorem, sacerdotium quoque & testamentum simul conferens, quantum hæc illis antecellerent monstrauit, suasione deinceps vtitur, exhortans vt meliora sectentur. Sancta autem cœlum vocauit. Ita enim dixit in prioribus. Neque enim in manu facta sancta Christus ingressus est, sed in ipsum cœlum. Eorum autem viam, optimum vitæ institutum, & resurrectionem ex mortuis. Viæ autem initiationem seu dedicationem, per ea primum esse ingressum. Primus autem Dominus, cùm ex mortuis resurrexisset, cœlos ascendit. Propterea & recentem & viuétem viam appellauit. Recentem quidem, vt quæ tunc primum apparuerit, viuentem autem, vt pote quòd mors cessauerit. Qui resurrectionem enim cõsecuti sunt, fieri non potest vt in mortem rursus incidant. Velamẽ autem Christi carnem vocauit. Per eam enim aditum in sancta sanctorum consequimur. Quemadmodum enim legis sacerdos per velamen in sancta sanctorum introibat, nec vt aliter ingrederetur fieri poterat: ita qui in Dominum crediderunt, per sanctissimi corporis participationem ciuitatem cœlestem adipiscuntur. Domum autem Dei appellauit fideles. Necessario autem adiecit illud, In certitudine fidei. Videri enim non possunt nec tabernaculi adyta, nec hostia, nec Pontifex: sed per solam fidem cernuntur. Hic ergo sensus eorum quæ dicta sunt. quoniam ostẽsum est gratiam esse lege multo maiorem, & cœlum quidem nobis apertum est, via autẽ est pulchra, & primus Christus Dominus per eam ingressus est, accedamus cum sincera affectione, hæc ita habere credentes, & omnem dubitationem ex anima expellentes. Hoc enim appellauit certitudinem.

Asperси corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem.

Hæc quoq; posuit per comparationem. In lege enim vtebantur aspersionibus: & corpus frequenter lauabant. Qui autem ex nouo testamento vitam instituunt, per sanctissimum baptismum animam expurgant, & à prioribus maculis liberam reddunt conscientiam. Aspersionẽ ergo & aquam mundam diuinum baptismum appellauit. Spei autem confessionem, credere in bona futura. Hoc enim subiunxit.

Fidelis enim est qui repromisit.

Verax enim est qui est pollicitus. Ex qualitate autem personæ promissi firmitatem ostendit.

Et consideremus inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operum.

Ad nos, inquit, inuicem respiciamus, & vnusquisque proximi sui bona & ex virtute facta imitetur. Ferrum enim ferrum acuit, & lapis cum lapide collisus flammam parit.

Non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam.

Effectus enim charitatis est, non diuisio, sed perfecta vnio. Aggregationem enim appellat consensionem & concordiam. Innuit autem fuisse nonnullos qui eam ausi sunt dirimere.

Sed consolantes, & tanto magis quanto videritis appropinquantem diem.

Quotidie enim aduentui Domini propinquiores reddimur. Ita etiam scribens ad Romanos, dixit. Nunc propius est nostra salus, quàm quando credimus. Deinde terret eos recordatione iudicij. Rom. 13.

Voluntariè enim peccãtibus nobis post acceptam notitiam veritatis: iam non relinquitur pro peccatis hostia: terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ cõsumptura est aduersarios.

Per hæc autẽ nequaquam prohibuit pœnitentiam, sed dixit non esse secundam hostiam. Semel enim pro nobis immolatus est Christus. Illud autem Voluntarie posuit, docens

cens ea quæ præter animi sententiam fiunt, aliquam veniam mereri. Aduersarios autem vocauit, non solum hostes veritatis, sed eos etiam qui diuinis legibus sequuntur contraria. Quam hoc autem sit absurdum, ostendit ex comparatione eorum quę in lege habentur.

Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit.

Si is qui conuincitur quòd legem Moysis sit transgressus, de medio tollitur: considerate quãto est morte dignior, qui ipsum Mosis Deum habet despicatui, & tanquam communem sanguinem pretiosum contemnit, & ipsam spiritus gratiam contumelia afficit? Sub specie enim adhortationis ostendit rursus differentiam, quòd scilicet hic quidem filius: ille vero seruus, & quòd illa quidem sunt brutorum sacrificia, hoc verò est & rationale & sanctissimum. Iam verò legi non opposuit legem, sed sanguinem & spiritum. Per hæc enim salus nobis obtingit. Minas autem confirmat scripturæ testimonijs.

Deut. 32. *Scimus enim qui dixit, Mihi vindictam, & ego retribuam. Et iterum. Iudicabit Dominus populum suum.*

Postquam autem id quod dixit munijt testimonijs, minatur definitiue.

Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.

Quoniam autem hæc satis erant vt eos molestia afficerent, vt quæ negligentiam significarent, & Dei contemptũ: eorum quæ dixit acerbitatem, illorum quæ rectè & ex virtute ab illis gesta sunt recordatione temperauit. Nihil enim promptiores & alacriores reddit quàm rerum à se præclarè gestarum memoria.

Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum, & in altero quidem opprobrijs & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socij taliter conuersantium effecti. Nam & vinctis compassi estis & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos meliorem & manentem habere substantiam.

Volo vt vobis in memoriam redeant præclara illa certamina. Statim enim accepta Dei cognitione, multa & præclara certamina vicistis, aliquando quidem ipsi conuitijs & maledictis affecti, & vestris facultatibus cum gaudio priuati, aliquando verò ijs qui ea patiebantur impertientes, & nullum nõ genus auxilij præbentes. Vnumquodque autem horum lubenter & alacriter faciebatis, quoniam promissorum in cœlis bonorum spem habebatis. Deinde exhortatoriè.

Nolite itaque amittere confidentiam vestram.

Ex victoria enim vobis magnam parastis libertatem. Porrò autem ostendit etiam præmia certaminum.

Quæ magnam habet remunerationem.

Iam verò docet etiam quomodo quis ea possit consequi.

Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

Est enim merces commoderata labori, & prout est opus datur retributio. Et vt valde negligentes consolans, & animum addens, erant enim vehementes aduersariorum impetus, ostendit appropinquare Agonothetam, & propediem coronas præbiturum.

Adhuc enim modicum aliquantulumque, què venturus est veniet, & non tardabit.

Propè est, inquit, Dominus veniet quàm citissime: & bonis cœlestibus labores remunerabitur. Et quoniam verisimile erat nonnullos de eo dubitare, iure subiungit.

Iustus autem meus ex fide viuit.

Deus, inquit, hæc dixit per Prophetas. Qua de causa etiam quando lex dominabatur, fidei medicamentum salutem procurabat.

Quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ.

Subtractionem appellauit dubitationem.

Nos autem non sumus subtractionis filij in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.

Per fidem enim Deo coniuncti & familiares efficimur. Deinde ostendit eos, qui & ante legem & in lege per fidem Deo dilecti & insignes extiterunt. Duo autem per hæc simul efficit. Fidei enim vim ostendit. Quæ enim lex non efficit, à fide perfecta sunt, & ijs qui propter aduersariorum insultus angebantur & se afflictabant, consolationem adhibet, ostendens eos omnes immortalem gloriã habuisse, qui ea via ingressi fuerint. Et primum quidem omnium docet nos definitionem fidei.

CAP. XI.

Est autem fides sperandarum substãtia rerum, argumentum non apparentium.

Ea enim quæ non videntur per eam videmus: & ad eorum quæ sperantur contemplationem ea nobis oculus efficitur, & ostendit tanquam subsistentia ea quæ nondum facta sunt. Mortuis adhuc omnibus in se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

in sepulchris iacentibus, fides nobis ante d scribit futuram eorum resurrectionem, & vt pulueris corporum visione apprehendatur immortalitas efficit. Deinde eorum qui olim fuere sanctorum catalogum ea clarum fuisse ostendit.

In hac enim testimonium consecuti sunt senes.

Hoc est, qui olim fuerunt, qui ante legem, & in lege insignes fuere sancti. Primo autem ponit quod scriptis nobis primum traditum est. Prima autem nobis in scriptis
Gen.1. tradita est doctrina. In principio Deus fecit cœlum & terram, & alia quæ de creatione dicta sunt.

Fide intelligemus aptata esse sæcula verbo Dei: vt ex inuisibilibus visibilia fierent.

Neq; enim corporis oculus vidit Deum vniuersorum fabricantem: sed fides nos edocuit, quòd qui semper est Deus ea quæ non erant fecit. Huius enim nullum est exemplum apud homines, & tamen cùm natura nos nihil tale doceat, habemus fidem, rerum admirabiliũ, & quæ sunt supra fidem magistram. Ex ijs enim quæ sunt fabricantur homines. Vniuersorum autem Deus ex ijs quæ non erant ea quæ sunt deduxit.

Gen.4. *Fide plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse iustus: testimonium perhibente muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur.*

Maiorem hostiam appellauit pretiosiorem. Idque manifestum est ex accusatione Cain. Illi enim dixit. Non rectè obtulisti, rectè autem non diuisisti. Abel ergo & rectè diuisit, & pie obtulit. Vtrunque autem fecit, fidem habens magistram. Illud autem, Adhuc loquitur, pro eo quod est, In præsens vsque tempus canitur ac celebratur, & ab omnibus pijs laudatur ac prædicatur.

Gen.5. *Fide Enoch translatus est ne videret mortem, & non inueniebatur, quia transtulit illum Deus. Ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo.*

Deus enim qui illi placuerat transtulit. Placuit autem, vt qui crediderat Deum esse pietatis agonothetam. Deinde enuntiatiuè.

Sine fide autem impossibile est placere Deo.

Attulit etiam probationem suę enuntiationis, eam iam per sententiam effingens.

Credere enim oportet accedẽtem ad Deum quòd est, & inquirentibus se remunerator sit.

Qui enim non hæc ita habere crediderit, virtutis labores non sustinet. Neque enim agricola in agro colendo sudores toleraret, nisi se laborum fructus relaturum speraret. Ita etiam gubernator ad portus respiciens, multos labores perpetitur.

Fide, Noë responso accepto de ijs quæ adhuc non vi Gen.6. *debantur, metuens aptauit arcam in salutem domus suæ, per quam damnauit mundum, & iustitiæ quæ per fidem est, hæres est institutus.*

Fides enim effecit vt arcam construeret. Si enim non valde credidisset ei qui hoc iussit facere, similiter ac alij homines amasset improbitatem. Condemnauit autem mundum, vt qui solus ex illis omnibus recta via ingressus sit. Fuit autem hæres iustitiæ, quæ est per fidem. Pro eo quod est. Ex se recte & ex virtute gessit. Non enim vitæ ex lege institutionem secutus est, sed cùm fuisset fide alumnus, vt renunciaretur assecutus est.

Et is, qui vocatur Abraham, obediuit in locum Gen.12. *exire, quem acceptarus erat in hæreditatem: & exijt, nescions quò iret.*

Illud qui vocatur Abraham, dixit propter mutationem nominis. Abram enim qui dicebatur, appellatus est Abraham. Cùm autẽ credidisset ei qui illum vocauit paternam domum reliquit, & secutus est, nesciés quãnam terram ei se daturum pollicetur. Veni enim inquit ei, in terram quam tibi ostendero.

Fide demoratus est in terra repromissionis, tan- Gen.23. *quam in aliena, in casulis habitando cum Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem.*

Sed nec cùm in terram promissam accessisset, dominatum in ea obtinuit, sed & ipse, & filius, & nepos, inquilinorum ritu vixerunt, tanquam in terra peregrina habitantes in ea quæ erat ex promisso eorum propria. Qua de causa nec domos extruxerunt, sed in tabernaculis perpetuò habitarunt. Verumtamen esse crediderunt eum qui erat pollicitus, licet non viderent rerum testimonium fidei consentire.

Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex & conditor Deus.

Præsentia enim non concupiscebat: sed futura desiderabat. Illa enim sunt verè firma ac stabilia. Per fundamenta enim significauit sufficientiam. Non manu factam autem ciuitatem, vocauit vitam quæ in cœlis agitur. Hoc etiam dixit in ijs quæ præcedunt. Non enim in sancta manufacta ingressus est Christus, sed in ipsum cœlum.

Fide & ipsa Sarra sterilis virtutem in concep- Gen.18. *tione seminis accepit, etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit esse eum qui repromiserat.*

Primum enim risit, vt quæ nesciret natu-

ram eius qui pollicebatur, & fines humanæ naturæ cognosceret. Ne pareret enim obstabat non solum senectus, sed etiam matricis debilitatio. Sed postquam resciuit quis polliceretur, & credidit, & peperit, vt credidit.

Propter quod & ab vno orti sunt & hoc emortuo, tanquam sidera cœli in multitudinem, & sicut arena quæ est ad oram maris innumerabilis.

Ab vno Abraham. Sin autem etiam vtrunque vnum intellexerimus, minimè aberrabimus. Erunt enim, inquit, duo in carne vna. Deinde ostendit syllogisticè eos quidem omnes vidisse per fidem bonorum, laborum remunerationes, in præsenti autem vita eas non esse consecutos. Hoc enim sic ostenso, cùm etiam in confesso fuerit iustum esse iudicem, simul etiam vita futura probata est. Qui enim per omnes virtutes ingressi sunt, laborum autem præmia in vita præsenti non acceperunt, clarum est eos illa omnino accepturos, quoniam est iustus iudex. Erit ergo aliqua alia vita, in qua qui vicerunt victores renuntiabuntur. Hæc autem docet etiam Apostolus in ijs quæ consequuntur.

Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes & salutantes, & confitentes quod peregrini & hospites sunt super terram.

Ita dixit Patriarcha Abraham Filijs Chet. Gen.23. Peregrinus & aduena ego sum vobiscum: Date mihi ius sepulchri vobiscum, & sepeliam mortuum meum à me, & qui totius terræ promissionem acceperat, ne trium quidem cubitorum locum possidebat. Hoc Act.7. etiam dixit insignis victor Stephanus. Et nec fuit quidem illi passus pedis. Ita etiam beatus Dauid, quamuis & Rex esset, & in illa terra dominatum obtineret, assiduè clamabat. Aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei. Psal.38.

Qui enim hæc dicunt, significant se Patriam inquirere.

Qui, inquit, seipsos nominant peregrinos, significant se nihil ex præsentibus proprium iudicare, sed res alias cupere. Hoc etiam dixit Dominus. Si in alieno fideles Luc.16. non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis?

Etsi quidem ipsius meminissent de qua exierunt: habebant vtique tempus reuertendi.

Si enim Charram vel Chaldæorum regionem patriam existimasset Patriarcha, & ea de causa seipsum nominabat aduenam, cùm habitaret Palestinam, facillime potuisset reuerti si voluisset.

Nunc autem meliorem appetũt, id est cœlestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum, parauit enim illis ciuitatem.

Non dicit aliquod ædificium, sed vitam quæ in cœlis agitur. Hoc enim dicit etiam paulo pòst. Sed accessistis ad Sion montem & ciuitatem Dei viuentis cœlestis Hierusalem. Opportunè etiam posuit illud, Non erubescit. Virtutum enim Deus, & Angelorum Dominus, & cœli & terrę opifex, interrogatus, Quod est tibi nomen, alijs relictis dixit. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Exod.3. & Deus Iacob. Hoc nomen mihi æternum, & monimentum generationibus generationum.

Fide obtulit Abraham Isaac, cùm tentaretur: & Gen.22. vnigenitum offerebat, in quo susceperat promissiones. Ad quem dictum est. In Isaac vocabitur tibi semen.

Et eorum qui ex Isaac originem ducturi erant, pollicitus est Dominus se effecturum multitudinem arenæ maris similem: & ipse iussit Isaac fieri hostiam. A duobus ergo contrarijs cogitationibus obsessus Patriarcha, & habens præterea naturam, quæ quouis lictore sæuius eum excruciabat, facile omnia superauit, & hostiã obtulit. Porrò autem ostendit etiam cogitationem, qua fretus alias fudit ac profligauit.

Arbitrans quod & à mortuis suscitare potest Deus.

De eorum enim qui descensuri erãt multitudine cogitationem expugnauit, credens quòd vel occisus filius posit reuiuiscere, si Deus voluerit.

Vnde eum & in parabolam accepit.

Hoc est, tanquam in symbolo & typo resurrectionis. Prompto enim & alacri Patris animo interemptus, voce eius qui occisionem prohibuit reuixit. Porrò autem in ipso etiam fuit antè descriptus passionis salutiferæ typus. Qua de causa etiam Dominus Ioan.8. Iudæis. Abraham Pater vester exultauit vt videret diem meum, & vidit, & gauisus est.

Fide & de futuris benedixit Isaac, Iacob & Esau. Gen.27.

Neque enim quæ non videbantur dedissent benedictiones, nisi credidisset fore vt res verba sequerentur.

Fide Iacob moriens, singulos filiorum Ioseph be- Gen.48. *nedixit: & adorauit fastigium virgæ eius.*

Præsignificauit enim regnum Ephraim, & decem tribuum subiectionem. Quocirca ipse præfigurat eorum adorationem.

Per fidem Ioseph moriens, de profectione filiorum Gen.47. *Israel memoratus est; & de ossibus suis mandauit.*

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deosibus enim suis non madatum dedisset, nisi credidisset diuinis promissionibus.

Exod.2. & 1. *Fide, Moyses natus occultatus est tribus mensibus à parentibus suis: eo quòd vidissent elegantem infantem, & non timuerunt Regis edictum.*

Cùm enim ad infantis speciem respexissent, sperarunt fore vt Deus eius curam gereret.

Exod.2. *Fide, Moyses grandis factus, negauit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo Dei quàm temporalis peccati habere iucunditatem.*

Qui enim in regia educabatur, & omni deliciarum genere fruebatur, & Reginæ vocabatur filius, non statuisset esse satius cum ijs qui erant sui generis affligi, nisi fidei vtés oculis, ad Agonothetam respexisset. Peccati autem iucunditatem appellauit vitam quæ cum impijs transigitur.

Maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum, improperium Christi, respiciebat enim ad remunerationem.

Pro eo quod est. Quod in typo Christi simile est Christi probris, quod aduersus pietatem ab aduersarijs intentatur.

Fide, reliquit Aegyptum, non veritus animositatem Regis. Inuisibilem enim tanquam videns sustinuit.

Aegyptum quidem timens reliquit, audacter autem Aegyptium confodit. Fugam ergo posuit pro causa fugæ.

Fide celebrauit pascha, & sanguinis effusionem: ne qui vastabat primitiua, tangeret eos.

Exod.12. Sine fide enim quomodo credidisset mortem ouis sanguine prohiberi, sed per figuram præuidebat veritatem, & mortis Dominicæ somniabat potentiam.

Fide, transierunt mare rubrum, tanquam per aridam terram, quod experti Aegyptij deuorati sunt.

Exod.14. Cum fide enim cùm aquas percussisset, alienam illam viam populo munijt, quæ fuit sepulchrum Aegyptiorum.

Ios.5. *Fide, muri Hiericho corruerunt, circuitu dierum septem.*

Tubarum enim sonitus cum fide editus mœnia instar tubarum diruit.

Ios.6. & 2. *Fide, Raab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.*

Et non prohibuit vitæ improbitas salutem. Contexit enim fides peccati vulnera. Est autem iure admiranda Apostolica sapientia, vel potius est laudanda diuini spiritus operatio, quòd Moyse, Abraham, & Noe, & Enoch, & alijs alienigenam & meretricem coniunxerit: Vt & fidei ostenderet potentiam, & Iudæorum deprimeret supercilium. Sexcenta enim eorum millia propter infidelitatem in deserto consumpta sunt, ex sua ex lege vitæ institutione nulla vtilitate percepta. Hæc autem quæ ab Abrahæ quidem cognatione procul aberat, erat autem à legalibus institutis aliena, & libidinose ac impudice magnam vitæ suæ partem transegerat, per fidem salutem est consecuta: & ecclesiæ figuram adumbrauit. Quemadmodum enim ea exploratores cũ fide susc̃epit, ita etiam ecclesia Apostolos. Et quemadmodum illa signum salutis accepit funem coccineum: ita etiam ecclesia per sanguinem Domini æterna bona est assecuta. Cùm horum mentionem sic fecisset diuinus Apostolus, & eorum quæ dicta sunt vidisset longitudinem, aceruatim cætero iam meminit.

Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrãtem de Gedeon, Barach, Sampson, Hiephtae, Dauid, Samuel.

Horum nomina quidem posuit: quæ autem ab illis rectè & ex virtute gesta sunt prætermisit. In ijs autem quæ consequuntur, minus enim apertè, ea tamen dicit quæ in vnoquoque eorum fuerunt præstantissima. Deinde communiter aliorum quoque facit mentionem, & dicit.

Et Prophetis.

Iam verò dicit etiam quæ ab eis præclarè gesta sunt.

Qui per fidem vicerunt regna.

Gedeon Madiæ terram consumpsit ac deuastauit. Sampson alienigenas. Barach, Sisara. Dauid, & Amenitas & Amalecitas, & vtrosque Syros. Samuel alienigenas.

Operati sunt iustitiam.

Hoc est commune omnium sanctorum.

Adepti sunt repromissiones.

Et Abrahæ pollicitus est Dominus se in semine eius benedicturum omnes gentes, & Isaac & Iacob eandem dedit benedictionem. Quinetiam Dauid dedit promissiones de Christo Domino, & eorum per facta veritatẽ ostendit. Pollicitus est etiam reditum à Babylone: & impleuit promissum.

Obturauerunt ora Leonum.

Daniel.

Extinxerunt impetum ignis.

Ananias, Azarias, & Misaël.

Effugerunt aciem gladij.

Ij qui in bellis vicerunt.

Conualuerunt de infirmitate.

Zorobabel, & qui cum eo reuersi sunt, & à captiuitate quidẽ liberati sunt, finitimos autem

autem qui in eos insurrexerant vicerunt.

Fortes facti sunt in bello.

Et qui prædicti sunt, & Matthathiæ filij, Iudas, Ionathas, & Simon.

Castra verterunt exterorum.

Idem variè dixit.

Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.

Admirabilis Heliæ & Helysæi miracula. Ille enim viduæ: Hic verò Sumanitidis filium excitauit.

Alij autem distenti sunt non susc̃ipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem.

Eleazarus, septem Maccabæi, & eorum mater.

Alij vero ludibria, & verbera experti, insuper & vincula, & carceres.

Ii ipsi, & alij præterea multi.

Lapidati sunt.

Zacharias Sacerdos Iudæ filius.

Secti sunt.

Hoc eueniſſe dicunt Prophetæ Esaiæ.

Tentati sunt.

Abraham & Iacob.

In occisione gladij mortui sunt.

Matth.23. Hoc etiam dixit Dominus. Hierusalem Hierusalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt.

Circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ.

Ita Helias ille magnus. Ita Helysæus illius gratiæ hæres. Ita plurimi Prophetæ, qui ne domos quidem habebant, sed ligna excindentes sibi tuguria cæsim construebant.

Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur.

Eorum ergo fuerunt tot & tanta certamina, sed ij tamen nondum coronas acceperunt. Expectat enim vniuersorũ Deus aliorum certamina, vt soluto stadio, omnes qui victoriam fuerint consecuti simul victores renunciet, & remuneretur.

CAP. XII.

IDeoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & aggrauans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen.

Pietatis, inquit, exempla sunt nobis vndique proposita, & tanta multitudo, vt nubem densitate exæquet, fert fidei potentiæ testimonium. Ad eos ergo respicientes, incursus celeres euadamus, & curarum superuacanearum molem abijciamus. Ita enim facile effugere poterimus peccatum, quod facile contrahitur. Patientia autem præter alia omnia opus habemus, vt vincamus certamen propositum. ὀυπερίσατον autem, hoc est quod facile contrahitur vocauit peccatum, vt quod facile confletur ac giguatur. Etenim oculus inescatur, auditus demulcetur, tactus tirillatur, lingua facile labitur, mensqu. ac cogitatio est ad malum propensa. Proponit autem etiam maximum archetypum.

Aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum.

Vtrunque posuit quoad humanitatem.

Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet.

Potuisset, inquit, non pati, si voluisset. Sed passionem sustinuit, omnes beneficio afficiens. Seruatoris autem gaudium, est salus hominum. Pro ea passionem subijt: & post ea considet cum Patre qui genuit.

Recogitate enim enim qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem: vt ne fatigemini animis vestris deficientes.

ἀναθεωρεῖτε pro eo quod est, ἀναλογίσασθε. Apud vos, inquit, ipsos considerate, quantam à peccatoribus contradictionem sustinuit vniuersorum Dominus. Ex eo enim magnam consolationem accipietis. Deinde etiam acerbiorem eis medicinam adhibet.

Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes, & oblitti estis consolationis, quæ vobis tanquam filijs loquitur, dicens. Prouerb.3. *Fili mi noli negligere disciplinam Domini: neque defatigeris dum ab eo arguaris. Quem enim diligit Dominus castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit.*

Non sunt hæc contraria ijs quæ prius dicta sunt. Illic enim eis tulit testimonium, quòd bonorum suorum direptionem cum gaudio susceperunt, & pro pietate probra ac contumelias forti animo tulerunt. Hic autem carpit vt vacillantes. In tempore autem posuit illud, Nondum vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes, ostendens per comparationem quantum absint ab illis qui fuerunt lapidati, & secti, & in cædẽ gladij sunt mortui. Deinde cùm prouerbialem adhortationem eis in memoriam reuocasset, subiunxit.

In disciplina perseuerate.

Si forti ac generoso animo fertis quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

vobis infliguntur castigationes.

Tanquam filijs vobis offert se Deus. Quis enim filius quem non corripit pater? Quòd si extra disciplinam est ij, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filij estis.

Patres, inquit, solent veros ac legitimos filios instituere, & si eos videant flagellari à magistris, non ægrè ferunt. Vident enim fructum, qui ex disciplina & castigatione nascitur. Nothos autem & illegitimos filios contemnunt, nec tanta eos cura dignos censent. Si ergo vos quoque disciplinam vitatis, estis in numero spuriorum.

Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reuerebamur eos. Num multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & viuemus?

Qui à patribus corporalibus disciplinam susscipimus, spiritalis Patris disciplinam nõ amplectimur? Patrem etiam spirituum patrem spiritalem vocauit, vt qui sit fons donorum spiritalium. Per illos autem dedit nobis dignitatem adoptionis in filios. Deinde docet etiam differentiam disciplinæ.

Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id quod vtile est in recipiendo sanctificationem eius.

Et in illis quidem dixit, Prout eis videbatur. Neque enim docent omnes id quod est vtile. In Deo autem, fructum ostendit disciplinæ. Vult enim nos sanctos efficere, & esse suę sanctitatis participes. Deinde definitiuè.

Omnis autem disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris. Postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ.

Omnis disciplinæ initia sunt tristia, & valde molesta: sed iucundos & admirandos fructus producunt, ex Deo pacem, & quæ laudatur iustitiam. Ita etiam dicit Dominus. Angusta est porta, & arcta est via quæ ducit ad vitam. Matth. 7.

Propter quod remissas manus & soluta genua erigite: & gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

Horum alia quidem ex Prouerbijs: alia verò posuit ex prophetia Esaiæ. Illud enim, Rectos gressus facite pedibus, docet Prouerbialis exhortatio. Hoc autem, Remissas manus & soluta genua confirmate, dixit propheta Esaias. Per hæc autem significat diuinus Apostolus, quòd in multa pericula impingentes, ad veritatis cursum facti erant tardiores. Hæc autem sufficiunt ad deprimendam Nuati insolentiam. Eos enim qui præclare certauerant, deinde molliores & ignauiores euaserant, confirmat, & curat adhibitis pœnitentię pharmacis. Cùm enim dixisset, Id quod est claudum, medicinam est pollicitus. Eis quoque actiuę virtutis dat præcepta. Prouerb. 4. Esa. 35.

Pacem sequimini cum omnibus.

Hoc etiam dixit scribens ad Romanos. Si fieri enim potest, inquit, quantum est in vobis, cum omnibus hominibus pacem habentes. Fac quod tuum. Ostende alacritatem & animi promptitudinem. Roman. 12.

Et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.

Sanctimoniam appellauit continentiam, seu temperantiam. Eam autem rectè exercere possunt ij etiam qui matrimonium contraxerunt: honorabiles enim nuptiæ, & thorus immaculatus: fornicatores autem & adulteros Deus condemnabit.

Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei.

Non solum autem vestrum, sed etiam alter alterius curam gerite, nec eum qui est infirmus despicite, & ei qui vestræ manus auxilio indiget subuenite.

Ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

Hoc etiam scripsit ad Corinthios. Nescitis quòd parum fermenti totam massam fermentat? Radicem autem amaritudinis, & mala dogmata, vitamque corruptam ac deprauatam vocauit. Hoc enim subiunxit. 1. Cor. 5.

Ne quis fornicator, aut prophanus vt Esau: qui propter vnam escam vendidit primogenita sua. Gen. 25.

Esau fornicationem vocauit ingluuiem. Propter eam enim vẽdidit benedictionem primogenitorum. Neq; verò errauerit quispiam, si vocauerit fornicationem nefarium matrimonium, & contra leges contractum. Duxit enim vxores alienigenas.

Scitote enim quòd & postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est, non enim inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquisisset eam.

Hoc etiam Nauatiani sua esse arma existimant, sed suis ipsorum telis confodientur. Esau enim non fleuit agens pœnitentiam, sed fratris felicitati inuidens. Hoc ipsum autem Cain quoque accidit. Concidit enim, inquit, facies eius. Sed non ideo quòd malè obtulerat, sed quia fratrem viderat diuina honoratum sententia. Quinetiam diuinus Apostolus hæc per ea quæ dixit innuit. Pœnitentiæ enim, inquit, locum non inuenit. Pro eo quod est, Non inuenit viam pœnitẽtiæ, nec luxit propter ea quæ improbè erat machinatus, fleuit autem non peccatum, sed prosperum Iacob successum: idque testantur eius verba. Veniant dies, inquit, luctus Patris mei, vt occidam fratrem meum Gen. 4.

Gen. 27. um Iacob. Non frustra autem Esau meminit diuinus Apostolus, sed docens quòd ille etiam, cùm esset primogenitus, per ingluuiem & improbitatem priuatus est benedictione, & Iudæi, cùm primogenituræ iure essent honorati, à salute etiam exciderunt: Gentes autem, nouus populus, cuius est typus Iacob, ius primogenituræ consecuti sunt. Præcipit ergo ijs qui ex Iudæis crediderant, non imitari iniquitatem primogeniti, sed recentioris populi benedictionem consequi. Ab hoc rursus loco ad aliam collationem orationem conuertit, ostendens excellentiam bonorum quæ sunt à Domino suppeditata.

Exod. 19. 20. *Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accessibilem ignem & turbinem & caliginem, & procellam, & tubæ sonum, et vocem verborum quam qui audierunt, excusauerunt se ne eis fieret verbum. Non enim portabant quod dicebatur. Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur. Et ita terribile erat quod videbatur. Moyses dixit. Exterritus sum, & tremebundus.*

Terribilia, inquit, erant illa, quæ in monte Sina facta sunt, ignis qui videbatur, & fumus vndiquaque circumcursans, & caligo, & tenebræ, & procella, & tubæ sonitus terribilis, & ex eo tantus timor incussus est, vt non solus populus dixerit diuino Prophetæ, Loquere tu ad nos: & ne loquatur ad nos Deus: sed ipse etiam legislator timore affectus dixerit. Exterritus sum, & tremebundus. Et quæ erant quidem terribilia ostendit, fructum autem qui ex eis productus erat non aperuit. Dixit autem græce φανταζόμενον id est, quod visione apprehendebatur, quoniam non videbant ipsum vniuersorum Deum, sed diuinæ gratiæ visionem considerabant, & dicit.

Sed accessistis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis, Hierusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & ecclesiam primitiuorum qui conscripti sunt in cœlis, & iudicem omnium Deum, & spiritus iustorum perfectorum, & testamenti noui mediatorem Iesum, & sanguinis aspersionem melius loquentem quàm Abel.

Illic quidem inquit, timor: Hic autem festum, & maxima celebritas, & illa quidem in terra, hæc autem in cœlis. Illic hominum millia, hic Angelorum myriades. Illic infideles & iniqui: Hic ecclesia primogenitorum descriptorum in cœlis, & spiritus iustorum qui perfectionem acceperunt. Illic vetus testamentum: Hic nouum. Illic seruus intercessor: Hic filius. Illic sanguis animantium rationis expertium: Hic sanguis agni rationalis. Hoc autem, Melius loquẽs quàm Abel, pro eo quod est, per res ipsas loquens, & suam ostendens operationem. Sanguis enim Abel canitur. Hic autem etiam hominum salutem operatur. Primogenitos autem vocauit electos, quoniam duplicem partem in hæreditate primogeniti ex lege capiebant. Hæc autem dixit, & horum ostendens excellentiam, & ad ea studiosius accedere præcipiens.

Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur: multo magis nos qui de cœlis loquentem nobis auertimur.

Quoniam illi dixerunt. Loquere ad nos tu: & ne loquatur ad nos Deus, adhortatur eos ne illorum crassam imitẽtur stultitiam, & ne quemadmodum illi, Dominum relinquant, & ad famulum accurrant, & pro Christo Mosen assumãt, & pro nouis in antiquis permaneant. Atqui, inquit, non Deus eis de cœlo, sed in Sina monte legem dedit. Nos autem de cœlis aduentum Domini expectamus. Et docens ipsum & horum & illorum fuisse legislatorem, subiunxit.

Cuius vox mouit terram tunc.

Mons enim concussus est, significans Dei aduentum.

Nunc autem repromittit, dicens. Adhuc semel, & ego mouebo non solum terram, sed & cœlum. Ag. 2.

Ipse, inquit, & tunc terram mouit: Ipse etiam cœlum cum terra se dixit cõcussurum.

Quod autem adhuc semel dicit, declarat mobilium translationem, tanquam factorum vt maneãt quæ sunt immobilia.

Terræmotus, inquit, fiunt frequentes. Illud ergo Semel, significat quandam rerum mutationem, & eorum quæ corrumpuntur ac intereunt ad eã quæ sunt meliora traductionem, quæ quidem stabilem deinceps habebunt naturam.

Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam: per quam seruamus placentes Deo cum metu & cum reuerentia.

Illud autem, quod concuti non potest, posuit, pro eo quod est, Sufficiens. Ostendit etiam quomodo cultus Deo sit exhibendus. Deinde diuina etiam eloquia in memoriam reuocat, eos metu reddens alacriores ac promptiores.

Etenim Deus noster ignis consumens est. Deut. 4.

Rursus autem moralem exhortationem affert.

CAP. XIII.

Charitas fraternitatis maneat in vobis.

Charitas fraterna græcè φιλαδελφία. Com

Universidad de Deusto
Biblioteca

positio autem nominis, intensam charitatem significat. Ex φίλος enim & ἀδελφός, id est, ex amico & fratre nomen compositum.

Et hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim latuerunt quidam, Angelis hospitio receptis.

Abraham enim Patriarcha, cùm tanquam ad homines accessisset, inuenit Angelos, & Dominum Angelorum. Ita etiam beatus Lot, vt homines quidem Angelos suscepit, vt ab Angelis autem suscepit benedictionem.

Mementote vinctorum, tanquam & simul vincti: & laborantium, tanquam & ipsi in corpore manentes.

Iis qui ea patiuntur ferte per commiserationem quod par est auxilium propter pietatem.

Honorabile connubium in omnibus: & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

Gen. 2. Hanc legem tulit Deus ab initio. Faciamus enim, inquit, ei adiutorium. Cùm itaque effinxisset, adduxit, & eos coniunxit, & nuptialem dedit benedictionem. Crescite, dicens, & multiplicamini, & repletε terram. Gen. 1. Adulterium autem & fornicationem intemperans & impudica introduxit cogitatio.

Sint mores sine auaritia.

Non prohibuit possessionem, sed vetuit amare diuitias, hinc enim nascitur plura per iniuriam habendi cupiditas.

Contenti præsentibus.

Nemo studeat ea quæ habet augere. Laudatur enim sufficientia. Dat etiam sufficiens pignus adhortationis.

Ios. 1. *Ipse enim dixit, non te deseram, nec derelinquam.*

Verax est qui est pollicitus, promissum fideliter excipiamus. Hoc enim subiunxit.

Psal. 117. *Ita vt confidenter dicamus. Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.*

Necessario hoc quoq; exhortationi adiecit, vt forti ac fidenti sint animo aduersus persequentes, ad Deum respicientes.

Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem.

Dixit de sanctis qui iam erant defuncti, Stephano primo martyre, Iacobo Ioannis fratre, Iacobo Iusto cognomine. Plurimi etiam alij à Iudæorum rabie perempti fuerant. Ad eos, inquit, respicientes, & eorum laude dignum vitæ institutum scientes, fidem imitemini.

Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula.

Hoc quoque non absre posuit sed ijs qui interempti sunt adiunxit, docens ipsum quoque fuisse à Iudæis crucifixum. Quinetiam docet eius æternam essentiam. Heri enim & hodie humanam naturam appellauit, æternam autem vocauit diuinitatem. Eundem autem dixit & hoc esse & illud, quoniam vnus filius vnigenitus idem & primogenitus.

Doctrinis vagis & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis quæ non profuerunt ambulantibus in eis.

Doctrinas peregrinas appellauit, eas quæ sunt doctrinis Euangelicis contrariæ. Præcipit ergo vt permaneant in doctrina gratiæ, & legales obseruationes relinquant. Nullus enim, inquit, ex ijs cepit vtilitatẽ. Quoniam & tũc diuinum quoque templum stabat illo tempore, & sacra ex lege immolabantur, necessario subiunxit.

Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.

Hoc, inquit, est multo veteri præstantius: Illud enim est huius vmbra. Illud hostias expertem rationis suscipit: Hoc autem rationalem & diuinam. Quamobrem nullus ex illis sacerdotibus eius efficitur particeps, nisi prius fidem in Dominum susceperit.

Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Propter quod & Iesus, vt sanctificaret per sanguinem suum populum, extra portam passus est.

Videte figuram, & cum ea conferte veritatem, & considerate similitudinem. Vaccam rufam iussit lex mactari, & ex eius sanguine sumere Pontificem, & ante propitiatorium septies digito aspergere. Porrò autem ipsam vaccam extra castra comburentes, cinerem accipiebant, & per ipsum eos qui dicebantur immundi expiabant. Hoc autem impleuit typum salutaris passionis. Nam hic etiam corpus quod est ex Adam significat rubrum voce Hebraica, extra portam autem crucifixus est, eius autem sanguis nostras animas expiat. Loco autem cineris est nobis eius corpus viuificum. Numer. 19.

Exeamus ergo ad eum extra castra: improperium eius portantes.

Extra castra, pro eo quod est: Recedamus ab institutis legalibus, ferentes probra pro eo qui seruauit.

Non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.

Præsentia ergo contemnamus: & expectemus illa quæ sunt stabilia ac sufficientia.

Per

Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius.

Nihil enim nos iuuat laudis canticũ quod Deo offertur absque fide in filium. Quia enim scribebat ad Hebræos, qui solum Patrem honorare consueuerunt, necessario adiecit illud, Per ipsum.

Beneficentiæ autem & communicationis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus.

Ostendit sacrificium laudis Deo placere. Ei quoq; coniunxit sacrificium beneficentiæ, quod meritò appellauit communicationem. Dixit enim Dominus. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt quando defeceritis, suscipiant vos in æterna sua tabernacula. Luc. 16. Diuinus quoq; Apostolus. Vestra, inquit, abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia, vestram suppleat inopiam, vt fiat æqualitas. 2. Cor. 8. Communicatio ergo est & remuneratio. Hic enim dat pecunias: Ille verò reddit benedictionem, & eius qui indiget sunt ea quæ sunt potiora.

Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim pernigilant quasi pro animabus vestris rationem reddituri. Vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

Discipulos quidem adhortatur vt doctoribus obediãt. Simul autem doctores etiam ad maiorem animi alacritatem & promptitudinem excitauit. Docet enim ipsos vigilare, & clauum ac gubernacula tenere.

Orate pro nobis, confidimus enim quòd bonam conscientiam habemus, in omnibus bene volentes conuersari.

Malè audiebat apud eos, vt qui legi contraria prædicaret. Eos ergo docet se nulla alia de causa id facere quàm vt pareat verbo diuino. Quapropter etiam cõscientiam vocauit in testimonium.

Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.

Date orationum auxilium, ferte opem meo desiderio. Cupio enim vos videre.

Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni Dominum nostrum Iesum Christum: aptet vos in omni bono vt faciatis eius voluntatem, faciens in vobis quod placeat coram se per Iesum Christum, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

Doctrinæ necessario coniunxit benedictionem: & multis verbis veluti quædam signacula apposuit: Pastorem autẽ magnum ouium Dominum appellauit Christum. Est enim vox eius, Ego sum pastor bonus. Aeternum autem nouum testamentum vocauit, vtpote quod aliud non sit posthac futurum. Ne quis enim existimaret fore vt hoc quoque per aliud testamentum cessaret, merito ostendit id nunquam esse desiturum. Ioan. 10.

Rogo autem vos fratres vt sufferatis verbum solatij: Etenim per paucis scripsi vobis.

Lubenter suscipite consolationem, quæ à me missa est per literas. Ne enim orationis prolixitas alicui afferret molestiam, scripsi summatim epistolam.

Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum, cum quo, si celerius venerit, videbo vos.

Ostendit fuisse missam per ipsum epistolam. Erat autem verisimile eos quoque ipso delectari, quoniam ipse quoque fuerat circuncisus.

Salutate omnes præpositos vestros, & omnes sanctos.

Innuit id quod dicit, eos qui illis præsunt eiusmodi non egere doctrina. Quamobrem non scripsit ad ipsos, sed ad eorum discipulos.

Salutant vos de Italia fratres.

Ostendit vndenam scripserit epistolam, & simul ostendit prædicationem Euangelicam breui tempore omnia peruasisse, & gentes ex promissione facta Abrahæ assecutos esse benedictionem.

Gratia cum omnibus vobis. Amen.

Id posuit quod solet in extremo ponere, participationem gratiæ eis precatus. Nos autem & nouorum & veterum legislatorem laudemus, & vt ab eo inclinationem & auxilium cõsequamur rogemus. Vt cùm eius diuinas leges seruauerimus, bona promissa adipiscamur. In Christo Iesu Domino nostro. Cum quo Patri vnà cum sanctissimo Spiritu nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

Epistola ad Hebræos scripta est ex Italia per Timotheum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARGVMENTVM EPISTOLAE PRIMAE AD TIMOTHEVM.

BEATISSIMVS Timotheus erat ex Lycaonia. Relicta autem patria, domo, & parentibus, secutus est Apostolum, cum eo consuetudinem omnibus simul præferens. Ei curam Asiæ commisit diuinus Paulus. Ad eum ergo scribit, primum quidem vt ora eorum qui contraria conabantur docere obstrueret adhortans: deinde ecclesiastici muneris eum ordinem edocens. Deinde sacerdotalium, & aliorum etiam reipublicæ ordinum characteres ostendens. Prædixit etiam execrandorum Hæreticorum pernicioſa semina. Eum etiam hortatus est, vt ea faceret, quæ conuenit eum facere, cui est animæ cura credita.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE PRIMAE AD TIMOTHEVM.

PAVLVS Apostolus Iesu Christi, secũdum imperium Dei Saluatoris nostri & Christi Iesu spei nostræ.

Docet discipulum se non Apostolicam arripuisse dignitatem, sed à Deo iussum prædicationem salutarem omnibus attulisse. Deo etiam coniunxit Christum Dominum, ostendens honoris æqualitatem. Deum autem salutem & Christum spem vocauit, Non nomina diuidens, nec hoc quidem illi, illud verò huic tribuens; sed vtrunque in vtraque persona intelligens. Etenim beatus Dauid vtrunque posuit in vna persona. Exaudi nos Deus Seruator noster, spes omnium finium terræ. Psal. 64.

Timotheo dilecto filio in fide, gratia & misericordia & pace à Deo patre & Christo Iesu Domino nostro.

Admodum aptè relatiuo nomini fidem coniunxit. Non enim natura sed fides eum effecit filium. Cùm enim credidisset diuinæ prædicationi, diuinum Apostolum patrem vocare dignatus est.

Sicut rogaui te vt remaneres Epheſi, cùm irem in Macedoniam vt denuntiares quibuſdam ne aliter docerent, neque attenderent fabulis, & genealogijs interminatis: quæ quæſtiones præſtant magis quàm ædificationem Dei: quæ eſt in fide.

Qui ex Iudæis crediderant, propter veteris testamenti cognitionem sibi placentes, ijs qui ex gentibus crediderant quasdam quæstiones proponebant, eos quidem vt diuinorum eloquiorum ignaros redarguere conantes, vt autem legalem vitæ institutionem seruarent contendentes eis persuadere. Ita & ex Abraham & ex Dauid recensebant genealogias, perserutantes scilicet, an ex ijs Dominus secundum carnem natus sit. Præcepit ergo diuinus Apostolus admirabili Timotheo, vt os quidem eis obstruat, & eis non permittat, vt doctrinæ corrumpant regulam: alijs autem iubeat vt nugis eorum non attendant. Fabulas autem vocauit, non legis doctrinam, sed Iudaicam interpretationem, quæ ab eis vocatur Δυτερώσεις. & docet superuacaneas quidem quæstiones esse inutiles, fidem autem mentem illuminare, & ostendere diuinam œconomiam seu dispensationem.

Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.

Postquam ostendit esse illorum fabulas inutiles: proposuit suæ doctrinæ vtilitatem. Conuenit enim, inquit, te eos docere, vt benefactorem Deum sincerè diligant, & purâ ac integram fidem habeant confirmatam testimonio conscientię. Deinde redit ad accusationem.

A quibus quidam aberrantes, conuerſi ſunt in vaniloquium, volentes eſſe legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

Significauit se hæc dicere non de ijs qui apertè aduersantur, sed de ijs qui se dicunt quidem credidisse Domino, corrumpunt autem doctrinam Euangelicam, & stultas suas cogitationes diuinis eloquijs sapientiores existimant. Quòd ij autem erant ex Iudæis, apertè docet illud, volentes esse legis doctores. Quoniam autem acerbiori in eos oratione vsus est, ne quis existimaret eum legem accusare, necessario subiunxit.

Scimus autem quòd bona eſt lex, ſi quis ea legitimè vtatur.

Non insector legem, sed malos legis doctores. Scio enim legem esse vtilem ijs qui volunt eius scopum ac institutum seruare. Hoc enim significat illud, Si quis ea legitimè vtatur, id est, Si quis eius scopum sequatur. Legis autem scopus est, vt nos ad Dominum Christum adducat: post illius autem aduentum, non amplius dominatum obtineat. Hoc enim dixit etiam scribens ad Galatas. Ego enim per legem legi sum mortuus, vt Deo viuam. Legi enim, inquit, parens legem non seruo. Aliter quoque ostendit legem esse superuacaneam ijs qui natura ea quæ sunt honesta non persequuntur. Gal. 2.

Sciens hoc quod lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis, & non ſubditis, impijs & peccatoribus, ſceleratis & contaminatis, patricidis & matricidis, homicidis, fornicarijs, maſculorum concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, & periuris.

Hæc omnia, inquit, à lege fieri prohibentur. Qui autem ab ijs abstinet, legis præcepto non indiget. Hæc autem nos etiam noui testamenti prædicatores similiter prohibemus. Hoc enim significant ea quæ consequuntur.

Et ſi quid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur, quæ eſt ſecundum Euangelium gloriæ beati Dei, quod creditum eſt mihi.

Ostendit quòd quæ sunt necessaria legis conueniunt & consonant cum Euangelio. Legis autem necessaria sunt hæc, Non adulteraberis, Non occides, Non furaberis, & quæ sunt eiusmodi. Superuacanea autem sunt quæ ad sacrificia, dies, mortuos, leprosos, & quæ sunt huiusmodi, pertinent, quorum adimpletionem coniunxit cum loco consecrato, vt eo soluto eorum quoque ostenderetur solutio. Euangelium autẽ gloriæ appellauit prædicationem, quoniam futuram gloriã pollicetur credentibus. Cùm autem dixisset diuinus Apostolus sibi creditum fuisse Euangelium, recordatus est eorum quæ olim aduersus ecclesiam facere ausus fuerat: & Deo benefactori hymnis agit gratias, clamans.

Gratias ago ei qui me confortauit in Chriſto Ieſu Domino noſtro, quod fidelem me exiſtimauit, ponens in miniſterio qui prius blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus.

Non enim proprijs vtens viribus hanc hominibus doctrinam exhibeo, sed ab eo qui seruauit confirmatus valensque effectus, qui eum qui aduersus ipsum exagitari rabie erat solitus, effecit fidum ministrum Euangelij. Iam verò ostendit etiam modum mutationis.

Sed miſericordiam Dei conſecutus ſum.

Quæ fuit autem causa misericordiæ?

Quia ignorans feci in incredulitate.

Cæcutiebam enim, non videbam lumen. Neque enim inuidia ductus bellum gerebam, sed pro lege decertans. Sed quid fecisti postea?

Superabundauit autem gratia Domini noſtri, cum fide & dilectione quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Ostendit quæ ad ea quæ acceperat ipse contulerit. Cùm enim esset supernam gratiam assecutus, fidem & charitatem attulit. Cùm enim sincere credidisset, admodum vehementer amauit, & eo amore fuit perpetuo inflammatus. Postquam ea quæ ad se pertinent sic aperuit, ostendit hanc gratiam esse omnibus propositam.

Fidelis ſermo.

Id est, verus, & à mendacio alienus.

Et omni acceptione dignus, quòd Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum, peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum.

Quòd peccatorum quidem gratia vnigenitus homo factus est, ipse etiam docuit in sacris Euangelijs. Non veni, inquit, vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Peccatorum autem omnium se ipsum primum dicere, id ipsos quoque transilit terminos humilitatis. Per ea autem quæ consequuntur aliud quoque maius confirmat. Oportet autem primum ipsa verba ponere, & tunc interpretationem adijcere. Luc. 5.

Sed ideo miſericordiam conſecutus ſum, vt in me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternam.

Quemadmodum, inquit, medicus, cùm in vna domo multi simul ægrotant, & omnes de salute desperant, si vnum pessimè affectum

Universidad de Deusto
Biblioteca

fectum acceperit, & datis ei medicamentis ad perfectiſsimam ſanitatem deduxerit; facit vt alij omnes bono ſint animo ac fiduciam concipiant. Ita Dominus Chriſtus animarum medicus, cùm factus eſſet homo pro ſalute peccatorum, me, qui eram iniquiſsimus & omnium ſceleratiſsimus, non ſolum à prioribus liberauit maculis, ſed maximis etiam donis obruit, omnibus hominibus per me oſtendens ſummam patientiam & clementiam. Vt nemo eorum qui maxima ſcelera perpetrauerint, ad me reſpiciens de ſalute deſperet. Sed diuinus quidem Apoſtolus hæc dixit, de ſe modeſtè loquens, ſciendum eſt autem eum non fuiſſe ſibi vitæ improbæ & flagitioſæ conſcium: Quomodo enim qui ad Philippenſes quidem ſcribens dixit, ſecundum iuſtitiam quæ eſt in lege factus irreprehenſibilis: ſed recordatum fuiſſe eorum quæ molitus erat aduerſus eccleſiam? Ita etiá dixit ſcribens ad Corinthios. Quia nõ ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum eccleſiam Dei. Ita ergo diuini recordatus beneficij, ad Dei laudem linguam rurſus conuertit.

Philip. 3.

1. Cor. 15.

Regi autem ſæculorum immortali, inuiſibili ſoli Deo honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Quoniam oſtendit Chriſtum Dominum illa bona ſuppeditare, volens oſtendere quòd Deo & patre id comprobante, & Spiritu ſancto adiuuante & ſimul operante ea facta ſint, ab vna perſona ad id quod eſt commune naturæ tranſijt: & hymnum trinitati obtulit: & ſilentio præteritis perſonis diuinam naturam laudauit. Quod enim non ſolum Deo & patri, ſed etiam Filio & Spiritui ſancto quæ dicta ſunt conueniunt, facile ſciri poteſt. Rex enim ſæculorum non eſt ſolus pater, ſed etiam vnigenitus filius, eſt enim effector ſæculorum. Aeternus quoque eſt & ipſe & ſanctiſsimus Spiritus, etenim ipſum quoque æternum appellauit diuinus Apoſtolus. Qui per ſpiritum enim inquit, æternum. Illud quoque, immortalis ſeu à corruptione alienus, & inuiſibilis, ſunt propria & Filij & Spiritus. His autem ſic declaratis, Deus quoque nomen eſt verè nomen ſolius trinitatis. Nullus enim præter eã natura Deus eſt. Cùm eorum quæ ad ſe pertinent ſic mentionem interieciſſet & hymnum perfeciſſet, rurſus ad primam orationem reuertitur.

Hoc præceptum commendo tibi fili mi Timothee, ſecundum præcedentes in te prophetias.

Appellatione filij ſuam in eum beneuolentiam aperit. Prophetiæ autem recordatione in benefactorem charitatem accendit. Non enim, inquit, humanam aſſecutus es vocationem: ſed per diuinam reuelationem ſuſcepiſti ordinem. Veriſimile eſt autem non ſolum ex reuelatione fuiſſe eum docendi muneri præfectum, ſed aliqua etiam eiuſmodi ratione vocationẽ ab initio fuiſſe conſecutum. Qua de cauſa non dixit prophetiam ſed prophetias.

Vt milites in illis bonam militiam.

Oportet enim te oſtendere dignum electione, & finem prophetijs imponere, & aduerſus aduerſarios Dæmones pugnam fortiter ſuſcipere. Oportet enim Doctorem eſſe primo ſuum Doctorem, & oportet Imperatorem bonum eſſe militem.

Habens fidem & bonam conſcientiam.

Oportet enim fidei quoque coniunctam eſſe vitam laudabilem. Conſcientiam bonam, temperantiam ac moderationem, & iuſtitia ornatam vitam dicit. Fidei autem, quæ eſt his priuata, imbecillitatem oſtendit per ea quæ conſequuntur.

Quam quidam repellentes.

Bonam ſcilicet conſcientiam.

Circa fidem naufragauerunt.

Fundamentum enim impietatis ſæpe eſt praua vita, & quidam cùm non ferrent accuſantem conſcientiam, & Dei negarunt prouidentiam, & quæ à ſe facta fuerant fatis & Parcis attribuerunt. Dicit etiam quinam fecerint naufragium.

Ex quibus Hymenæus eſt, & Alexander.

Deinde aduerſus eos quoque latam oſtendit ſententiam.

Quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare.

Quænam autem fuerit blaſphemia non aperuit. Scienti enim ſcribebat. Eos autem tradidit Diabolo, non vt bonorum magiſtro, ſed vt ſæuo carnifici, & ideo non dixit, vt eos doceret, ſed vt doceantur non blaſphemare. Ab eccleſiaſtico enim corpore ſeparati, & diuina gratia nudati, ab aduerſario crudeliter flagellabantur, incidentes in morbos & difficiles affectiones, & alias calamitates. Hæc enim conſueuit inferre hominibus, quoniam eſt & inimicus & vltor, vt dicit propheta: conſentaneum autem erat illos caſtigatos mutare ſententiam, dum viderent damnum quod oriebatur ex blaſphemia. Ab hoc deinceps loco ponit decreta de ordine eccleſiaſtico.

Pſal. 8.

CAP. II.

OBſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.

Poſtulatio

Poſtulatio quidem eſt ſupplicatio, vt à malis aliquibus & moleſtijs liberemur. Deprecatio autem eſt bonorum petitio. Interpellatio autem eſt accuſatio eorum qui nos iniuria afficiunt. Eſt autem nobis colluctatio non aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus, aduerſus poteſtates, aduerſus principes huius ſæculi, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus. Aduerſus eos iuſtum iudicem interpellamus, & iuſtũ auxilium petimus. Gratiarum actio Deo offertur pro bonis quæ nobis prius obtigerunt. Hæc autem iubet facere pro omnibus hominibus, quandoquidẽ Chriſtus etiam Ieſus venit in mundum peccatores ſaluos facere.

Eph. 6.

Pro regibus & omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt.

Valde ſapienter hominum communem præpoſuit, ne quis orationem pro Regibus exiſtimaret aſſentationem. Quia autem erant impij qui tunc dominatum obtinebant, & pietatis aperti hoſtes, docet iuſtam eſſe cauſam cur pro eis oretur.

Vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate.

Si illi enim in pace degunt, nos quoque ſumus tràquillitatis participes, & in quiete ac ſilentio leges pietatis adimplemus. Pietati autem coniunxit honeſtatem, docens fidem opus habere factis & operibus. Ita etiá captiui Iudæi qui erant Babylone, ad eos qui in Iudæa relicti erant ſcripſerunt, vt pro Nabuchodonoſor & Baltaſar eius filio Deo preces funderent. Diuinus autem Apoſtolus non ſolum ea de cauſa præcepit pro ijs fieri orationes, ſed etiam vt ab impietate ceſſantes edificant pietatem.

1. Eſd. 4.

Hoc enim bonum eſt & acceptum coram Seruatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

Vult enim omnes ſalutem aſſequi. Deinde etiam aliunde confirmat hoc quod dicit.

Vnus enim Deus.

Non enim alius fidelium, alius eſt effector infidelium, ſed vnus eſt creator ac opifex.

Vnus & mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus.

Vnus eſt conciliator pacis, qui ea quæ erant inter ſe diſiuncta & diſtantia coniunxit. Chriſtum autem hominem nominauit, quoniam vocauit interceſſorem. Homo enim factus fuit interceſſor, & quemadmodum qui duos quoſpiam manus inter ſe conſerentes ac confligentes vult reconciliare, ſe medium interponens, & hunc quidem dextra, illum verò ſiniſtra tenens, ad amicitiam deducit ac coniungit: ita ipſe cùm diuiuum naturam humanæ vniiſſet, inuiolabilem & quæ diſſolui non poteſt pacem conciliauit. Si autem, vt vult Arrius & Eunomius, non eſt patris ſubſtantię particeps, quomodo eſt interceſſor? Nobis enim vnitus eſt, quoniam quod ad humanitatem attinet, eſt eiuſdem nobiſcum ſubſtantiæ, ſed patri non itidem, ſi quidem, vt illi volunt, eſt ab eius ſubſtantia ſeiunctus. Atqui eum vocauit interceſſorem diuinus Apoſtolus. Ergo etiam patri fuit vnitus, quod attinet ad diuinitatem: & nobis ſimiliter quoad humanitatem. Oſtendit autẽ Domini quoque paſſionem fuiſſe pro omnibus ſuſceptam.

Qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. Cuius teſtimonium temporibus ſuis confirmatum eſt. In quo poſitus ſum ego prædicator & Apoſtolus, veritatem dico non mentior, doctor gentium in fide & veritate.

Cùm enim omnes redacti eſſent ſub mortis poteſtatem, ipſe qui nec vt Deus fuit morti obnoxius, habet enim naturam immortalem, ſed nec vt homo: peccatum enim non fecit quod mortẽ aſſert, dedit ſeipſum veluti quoddam redemptionis pretium, & omnes liberauit ab eius ſeruitute. Teſtimonium autem appellauit paſsionem, primum quidem quod fuerit iniuſta occiſio: Deinde etiam quod omnes habeat teſtes prophetas, & cùm Iudæi dicerent, Tu teſtimonium perhibes de te: teſtimonium tuum non eſt verum, reſpondit. Solus non ſum, ſed ego, & qui miſit me pater. Tempora autem propria teſtimonij appellauit conuenientia. Ita etiam in epiſtola ad Galatas. Quando autem venit plenitudo temporis. Huius autem, inquit, myſterij prædicator & Apoſtolus fui electus: & cum ea qua par eſt fide ac veritate id trado omnibus, ea enim quæ dico confirmo miraculis.

Ioan. 8.

Gal. 4.

Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, ſine ira & diſceptatione.

Illud autem, in omni loco, poſuit, habita ratione eius quod in lege præcipitur. Ea enim cultum & adorationem circumſcripſit Hieroſolymis. Sed tamen etiam cùm lex vigeret, Prophetæ gratiam præuidebant, & licet audire diuinum Dauid clamantem. Benedicite Domino omnia opera eius in omni loco dominii eius. & per Malachiam prophetam dicit vniuerſorum Deus. In omni loco incenſum offertur nomini meo, & hoſtia munda. Manus autem extollere & orare,

Pſal. 102.

Malach. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

orare, erat proprium sacerdotum veteris testamenti, sed diuinus Apostolus præcipit hoc facere omnibus hominibus, quoniam omnes facti sunt populus acquisitionis, regale sacerdotium, gens sancta. Sed hoc iubet sanctè facere, pro eo quod est, liberatos 1.Pet.2.
ab omni iniustitia & iniquitate. Illud autem, sine ira, expellit acceptæ iniuriæ recordationem. Ita etiam sanxit Dominus. Si venias vt offeras donum tuum super altare, & illic recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque donum Matth.5.
tuum ante altare, & vade primum, & reconciliare fratri tuo, & tunc veni, & offer munus tuum. Hoc autem, sine disceptatione, pro eo quod est, absque hæsitatione, credens te omnino accepturum quod petis. Tales ergo sint etiam petitiones.

Similiter & mulieres.

Vna est enim natura, & vna gratia. Dicit etiam quæ eas decent.

In habitu ornato.

Ipso etiam amictu indicante honestatem animæ.

Cum verecundia & sobrietate ornantes se.

Is est enim verus ornatus.

Non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa.

Illud, intortis crinibus, commune est & diuitum & pauperum: reliqua autem earũ quæ diuitias possident.

Sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bona opera.

Profiteamini, inquit, pietatem, & virtutem quæ per opera exercetur. Huic itaque scopo ac instituto reliqua quoque coniungantur.

Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.

Quoniam etiam mulieres propheticam gratiam acceperant, de eo quoque legem necessario constituit. Qua de causa in eccle- 1.Cor.7.
sia viris doctrinæ egentibus mulieres non constituit magistras. Eadem apertè etiam docent quæ scripta sunt ad Corinthios. Quid enim, inquit, scis mulier, si virum tuum seruabis? Deinde etiam docet ex natura ordinem.

Adam enim primus formatus est. Deinde Eua.

Postea etiam ex delictis.

Et Adam non est seductus. Mulier autem seducta in præuaricatione fuit.

Illud autem, Non est seductus, dixit, pro eo quod est, Non primus. Scripturam autem secutus est. Cùm enim à muliere peteretur vt rationem redderet, dixit, Serpens de- Gen.3.
cepit me, & comedi. Adam autem, non sic, sed, Mulier quam dedisti mecum, ea dedit mihi de ligno & comedi, & illa quidem veniam nullo modo est assecuta, vt quæ serpenti paruerit. Hic verò paruam habet excusationem, vt qui fuerit inductus à muliere. Quinetiam fructum arboris non ipse, sed illa collegit, & cùm prior accepisset, viro tradidit. Propterea dixit, Et Adam non est seductus. Hoc quoque sciendum est, quòd diuinus Apostolus ad vsum propositum contexit orationem.

Saluabitur autem per filiorum generationem.

Non dixit de Eua, sed de communi naturæ.

Si manserint in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

Pro eo quod est, Non modo nullum damnum ab Eua acceperunt si voluerint, sed maximam etiam vtilitatem capient per fidem & charitatem, seruantes sanctificationem & castitatem. Cùm eis ea quæ conueniunt sic statuit, deinceps de ecclesiasticis ordinibus decernit.

CAP. III.

Fidelis sermo.

Id est, verus & à mendacio alienus.

Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

Non accusat simpliciter cupiditatem, sed ambitionem, & magistratus gerendi desiderium: & docet non honorem sed virtutem appetere: non desiderare dignitatem, sed dignitatis officium inquirere. Hic autem Episcopum appellat presbyterum, vt dum epistolam ad Philippenses interpretaremur, ostendimus. Hoc autem ex hoc etiam loco facile sciri potest. Post leges enim episcopales, eas scribit quæ Diaconis conueniunt, præterquàm sis Presbyteris, sed, vt dixi, eosdem olim vocabant presbyteros & Episcopos, eos autem qui nunc vocantur Episcopi, nominabant Apostolos. Procedente autem tempore nomen quidem Apostolatus reliquerunt ijs qui verè erant Apostoli: Episcopatus autem appellationem imposuerunt ijs qui olim appellabantur Apostoli. Ita Philippensium Apostolus erat Epa- Philip.2.
phoditus. Vestrũ enim, inquit, Apostolum, & adiutorem necessitatis meæ. Ita Cretensium Titus, & Asianorum Timotheus. Ita ab Hierosolymis ijs qui erant Antiochiæ scripserunt Apostoli & presbyteri. Sed tamen etiamsi presbyteris has leges constituit diuinus Apostolus, clarũ est quòd has leges oportet

oportet primos seruare Episcopos, vt qui sint maiorem dignitatem assecuti.

Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse.

Nullam dare occasionem iustæ reprehensionis. Illud enim, irreprehensibilem, non idem dicit quod, calumniæ non obnoxiũ, aut in quem non potest intendi calumnia. Nam ipse etiam Apostolus subiit omnis generis calumnias. Qui orbem terræ, enim inquit, subuerterunt, etiam hic adsunt. Quinetiam iubet Dominus eos contemnere Matth.5.
qui frustra scandalizantur. Cùm enim dixissent Apostoli, Scis quòd Pharisæi audito sermone sunt scandalizati, respondit. Sinite eos, cæci sunt, duces cæcorum. Iubet ergo vt nullam dent occasionem iustæ reprehensionis.

Vnius vxoris virum.

Incipiebat prædicatio. Virginitatem autem nec Græci exercebant: nec admittebant Iudæi. Liberorum enim procreationem benedictionem existimabant. Quoniam ergo illo tempore non facile inueniri poterant qui castitatem exercerent; ex ijs qui vxores duxissent, eos qui temperantiam honorassent, iubet ordinare. Illud autẽ, Vnius vxoris virum, mihi videntur quidam recte dixisse. Olim enim consueuerant & Græci, & Iudæi, cum duabus, & tribus, & pluribus, etiam vxoribus simul iungi legi matrimonij. Quinetiam nunc cum leges Imperatoriæ prohibeant duas simul vxores ducere, rem habent cum concubinis & meretricibus. Dixerunt ergo diuinum dixisse Apostolum, eum qui cum vna sola vxore pudicè cohabitat, dignum esse qui ordinetur Episcopus. Neque enim secundum, inquiunt, reiecit matrimonium, qui illud sæpe 1.Cor.7.
iusserit fieri. Mulier enim, inquit, alligata est lege, quandiu viuit vir eius. Sin autem vir mortuus fuerit, libera est vt cui vult nubat, tantum in Domino. Et rursus. Dico autem innuptis & viduis, & vtroque ordine coniuncto, vnam legem constituit. Reuera enim si factum fuerit votum continentiæ, non est in voluntatis potestate secundum matrimonium. Si enim ipse priore expulsa vxore, fuisset alij coniunctus, dignus esset qui reprehenderetur, & iure esset accusationi obnoxius. Sin autem vis mortis priorem disiunxerit, vrgens autem natura vt secundæ vxori coniungeretur coegerit, non ex voluntate sed ex casu processit secundum matrimonium. Hæc considerans, admitto eorum interpretationem qui sic intellexerunt.

Sobrium.

Vigilantem, & qui possit considerare quid agendum.

Prudentem.

Id est animæ officium.

Ornatum.

Et locutione, & habitu, & aspectu, & incessu. Vt etiam per corpus appareat animæ moderatio & temperantia.

Hospitalem.

Eos qui peregrinantur lubenter excipientem.

Doctorem.

Non dicit eum qui est ornatus eloquentia sed eum qui est eruditus in diuinis, & potest ea suadere quæ conuenit.

Non vinolentum.

Hoc apertè interpretatus est in legibus quas statuit Diaconis. Non multo, enim, inquit vino deditos.

Non percussorem, sed modestum.

Non prohibet in tempore reprehendere ac increpare, sed non vt oportet hoc facere. Quod enim iubet arguere, audiemus ipsum paulo post dicentẽ. Eos qui peccant coram omnibus argue. Et rursus: Argue, increpa, exhortare. Ita etiam ipse scribens ad Galatas dixit. O stulti Galatæ. Et rursus. Gal.3.
Adeo stulti estis.

Sed modestum.

Qui possit ferre ea quæ in ipsum admissa sunt. Non est enim mansuetudinis, cùm alij afficiuntur iniuria, negligere. Qui præest enim, inquit, in solicitudine.

Non litigiosum.

Qui pro pecunijs contendere non inducat in animũ. Hoc enim significat id quod subiungitur.

Non cupidum.

Non dixit, Nihil possidentem, quæ sunt enim commoderata ac eis conuenientia constituit, sed, non amantem pecuniæ. Fieri enim potest vt possideamus quidem, ea autem vt par est administremus ac dispensemus, & eis non seruiamus, sed earum simus Domini.

Sed suæ domui bene præpositum.

Hoc est cum iustitia & æqualitate.

Filios habentem in subiectione cum omni castitate.

Qui filios docet omnem virtutem. Non enim illorum sententiam exigit: sed suum iustitutum inducit.

Si quis autem domui suæ præesse nescit: quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit?

Qui parua nescit administrare, quomodo poterit ei credi cura præstantiorum ac diuinorum?

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non Neophytum: ne in superbiam elatus in iudicium incidat Diaboli.

Neophyton, hoc est recenter plantatum, appellat eum qui statim credidit. Ego enim, inquit, plantaui. Non enim, vt existimarunt nonnulli, adolescentiam excludit. Beatus enim Timotheus ad quem hæc scripsit, cùm esset adhuc adolescens, leges suscepit. Nemo enim, inquit, tuam adolescentiam contemnat. Quinetiam ipse diuinus Apostolus, cùm esset adolescens, adeptus est vocationem. Innuit & quanam de causa sit subuersus Diabolus. In superbiam enim, inquit, elatus cecidit. Si quis ergo non fuerit prius institutus in diuinis, & primum in numerum discipulorum adscriptus in virtute se exercuerit, suscepta arrogantiæ affectione ex eo quòd præsideat, incidet in supplicium Diaboli. Hic enim iudicium appellauit supplicium.

Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab ijs qui foris sunt: vt non in opprobrium incidat & laqueum Diaboli.

Externos dicit infideles. Qui enim etiam apud illos malè audit ante ordinationem, erit & ipse probris obnoxius, & vt commune magno opprobrio ac dedecore afficiatur efficiet, & ad priorem iniquitatẽ quàm primum reuertetur, Diabolo omniavt hoc reddat effectum machinante.

Diaconos similiter.

Hi quoque eisdem regantur legibus.

Pudicos.

Temperantia & moderatione claros.

Non bilingues.

Non huic quidem alia, illi verò alia dicentes: sed linguam veritate ornantes.

Non multo vino deditos.

Eos enim quibus diuinum creditum est ministerium, oportet ab hoc vitio esse vel maximè alienos.

Non turpe lucrum sectantes.

Turpis lucri sectator est, nõ qui, vt nonnulli existimarunt, vel parua lucra appetit: sed qui ex rebus turpibus & valde inhonestis quæstum facere in animum inducit.

Habentes mysterium fidei in conscientia pura.

Pro eo quod est, confirmantes fidem factis, ac operibus. Puram enim conscientiam appellauit bona opera. Qui ea enim facit, non pungitur à conscientia.

Et hi autem probentur primum: et sic ministrent nullum crimen habentes.

Prius autem conuenit eorum vitam examinari, deinde sic gratiam spiritalem consequi.

Mulieres similiter.

Scilicet Diaconissas.

Pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

Quæ hominibus, eadem etiam constituit mulieribus. Quemadmodum enim dixit Diaconos debere esse honestos, ita etiam eas honestas, & quemadmodum iussit illos non esse bilingues, ita eas non esse calumniatrices, & sicut illos statuit non esse multo vino deditos, ita etiam eas iussit esse sobrias.

Diaconi sint vnius vxoris viri.

Hoc etiam eodem modo est intelligendum quo prius.

Qui filijs suis bene præsint, & suis domibus.

Eodem etiam constituit ijs qui vocantur Episcopi.

Qui enim bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Iesu.

Etsi in vita, inquit, habent minus honoris, sciendum tamen est quòd si creditum illis ministerium impleuerint, præstantissimum gradum in vita futura accipient: & libertatem quæ est apud Christum Dominum consequentur.

Hæc tibi scribo fili mi Timothee: sperans me ad te venire citò. Si autem tardauero, vt scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

Nec diuini Prophetæ, nec mirabiles Apostoli, omnia præsciuerunt. Quæcunque enim expediebant, ea illis significauit gratia spiritus. Hoc etiam significat quæ est in ijs quæ hic dicuntur ignoratio. Cùm enim dixisset, spero venire, subiunxit, si autem tardauero. Sæpe enim eum aliqua causa necessaria retinebat. Hæc ergo, inquit, scribo docens, quomodo eos oporteat se gerere quibus credita est cura animarum. Donum enim Dei & ecclesiam appellauit cœtum eorum qui crediderunt. Eos dixit columnam & firmamentum veritatis. Supra petram enim fundati stabiles & immobiles permanent: & rebus ipsis prædicant dogmatum veritatem. Postquam hæc dixit de ecclesia, necessario etiã induxit orationem dogmaticã.

Et manifeste magnum est pietatis sacramentum.

Ipsum autem appellat mysteriũ, vt quod ab initio quidem fuerit præfinitum, postea autem manifestatum.

Quod manifestatum est in carne.

Cùm enim esset Deus, & Dei filius, & haberet naturã quæ sub aspectum non cadit, homo factus euasit manifestus omnibus. Nos autẽ apertè duas naturas docuit. Dicit enim diuinam naturã esse manifestatam in carne.

Iustificatum est in Spiritu.

Humana enim suscepta natura, eam seruauit liberam à peccatis. Habet etiã hoc dictum aliam intelligẽtiam, Iustificatus est in spiritu. Facit miracula per diuinum spiritũ.

Matth. 12. Si enim ego, inquit, in spiritu eijcio Dæmonia. Per miracula ergo ostensum est & demõstratũ eum esse Deum verum & Dei filium. Ita etiam Centurio iuxta crucem cùm vide

Marc. 15. ret terram moueri, & tenebris orbem terræ cõpleri, exclamauit, Verè filius Dei erat hic.

Apparuit Angelis.

Diuinitatis enim naturam quæ sub aspectum non cadit ne ipsi quidem viderunt, in carnatum autem viderunt.

Prædicatum est in gentibus.

Qui à Iudæis crucifixus est.

Creditus est in mundo.

Non solum enim prædicatus est, sed etiã creditus, & vt Deus ab ijs qui crediderunt adoratur.

Assumptum est in gloria.

Hoc quidem factum est ante prædicationem. Postremo autem loco id posuit, docẽs prædicationem fuisse iure creditam. Est enim in cœlis qui hoc iussit fieri, & à dextris considet. Postquam ita dispensationis meminit, & per spiritalem gratiam Hæreticas spinas præuidit, quas Valentinus, & Basilides, & Marcio, & Manes seminarunt, omnes quidẽ similiter negantes carnis assumptionem, & cum veteri testamento pugnantes, in alijs autem multiplices errores sustinentes, ea futura necessario prædicit.

CAP. IIII.

Spiritus autem manifestè dicit.

Quemadmodum autem hęc dicit Dominus, & illa dicit Deus exercituum, ita etiam spiritus diuinè dicit.

Quod in nouissimis diebus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam.

Ostendit quòd ecclesiastico corpori olim coniuncti fuerunt qui fuerunt postea Prophetæ mendacij. Hoc enim significat illud, deficient quidam à fide attendẽtes spiritui erroris. Rectè autem doctrinas dæmoniorum illorum dogmata appellauit. Illorum enim verè fœtus sunt illa verba. Illud autem, in hypocrisi loquentium mendacium, posuit, quoniam sibi Christianorum appellatione imposita, apertè docent contraria. Cauteriatam autem habentes conscientiam eos vocauit, stuporem eorum extrẽmum docens. Locus enim cauterij morte affectus priorem sensum amittit. Postquam eorum dogmatum ostendit perniciem, quã sint etiam execrandę eorum leges prædicit.

Prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerint veritatem.

Execrabiles enim nuptias, & plurimos cibos appellant, vt creatorem iniuria afficiãt. Eos autem fecit ad vsum, vt ij qui sunt eorũ participes, ex eo sumant occasionem agendi gratias, & laudandi eum qui illos suppeditat. Rectę autem posuit illud, Prohibentium contrãhere matrimonium. Neque enim cœlibatũ ac cõtinẽtiam vituperat, sed eos accusat qui lege lata ea sequi compellũt.

Quod omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.

Illud, omnis creatura Dei bona, accepit Gen. 1. ex scriptura Mosaica. Vidit enim, inquit, Deus omnia quæ fecit, & ecce erant valde bona. Illud autem, quod natura bonum est, si cum gratiarum actione sumitur, per Dei memoriam etiam sanctum redditur. Cùm impietatis illos sic arguisset, discipulo rursus quam par est adhortationem exhibet.

Hæc fratribus proponens, bonus eris minister Christi Iesu.

Est enim eius qui ministrat proprium implere ea quæ imperantur, & ad eos qui sunt eiusdẽ fidei Domini præcepta transmittere.

Enutritus verbis fidei bonæ doctrinæ quam assecutus es.

Oportet autem te primum omnium spiritali doctrinæ adhærere, & eam haurire, eius autem regulas perfectè accepisti.

Ineptas autem & aniles fabulas deuita.

Rursus in memoriam reuocat ea quæ dicta sunt in proœmio. Aniles enim fabulas doctrinas Iudaicas vocauit, non legem, sed falsam legis interpretationem, & intempestiuam eius obseruationem.

Exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est. Pietas autẽ ad omnia vtilis est: promissionem habens vitæ quæ nunc est & futuræ.

Qui bonæ, inquit, corporis habitudinis curam gerunt, exiguo tempore ea fruũtur. Pietatis autem certamina & in hac vita insignes ac suspiciendos certatores efficiunt, & vt in illa, coronas quæ nunquam senescent percipiant, causa sunt. Pietatis autem exercitationem vitam vocauit laudabilem. Vitæ enim recta institutio habet cum certaminibus conuenientiam.

Fidelis sermo, & omni acceptione dignus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quoniam futuræ vitæ meminit: id autem erat res quæ non videtur: fidelem sermonẽ necessario vocauit. Est enim fide dignus, vt qui veritate ornetur, quin etiam laudabilis. Oportet enim Agonothetam proponere præmia victoribus. Deinde ponit etiam seipsum pro exemplo.

In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in Deum viuum, qui est saluator omnium hominum, maximè fidelium.

Cur enim tot labores susceptmus, & probra ab omnibus intentata perpetimur, si nõ est aliqua laborum remuneratio. Atqui est remuneratio. Aeternus enim Deus ijs qui decertant præmia proponit, & est omnium hominum seruator: præcipuè autem eorũ qui in ipsum crediderunt.

Præcipe hæc & doce.

Scilicet vt in pietate exerceantur, vt expectent remunerationes, & Agonothetam respiciant.

Nemo adolescentiam tuam contemnat.

Atqui hoc non est meum, cur ergo mihi præcipis quæ alijs conueniunt?

Sed exemplum esto fidelium.

Vis, inquit, non contemni si præcipias? Efficere lex animata. Ostende te legem rectè exequi, habe vitam quæ de sermone ferat testimonium. Hoc enim dicit.

In verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate.

Vniuscuiusque eorum quæ dicta sunt ostende in te ipso imaginem.

Dũ venio, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ.

Ex hoc etiam loco potest intelligi, quòd nos etiam laborem conferre conuenit, & ita gratiam spiritus accipere. Beatissimo enim Timotheo qui erat spiritalis, iussit Doctor vt attenderet lectioni. Exhortatio autem differt à doctrina, quòd doctrina quidem absque vllo impedimento diuersas tradit disciplinas: Exhortatio autem vel eos qui sunt tristes consolatur, vel eos qui irascuntur consilio mitigat.

Noli negligere gratiam quæ in te est: quæ data est tibi per Prophetiam cum impositione manuum Presbyterij.

Gratiam hic appellauit doctrinam: Presbyterium autem hic vocat eos, qui Apostolicam gratiam acceperunt. Ita etiam eos qui erant honorati in Israël, diuina scriptura senes vocauit.

Hæc meditare, in his esto, vt profectus tuus manifestus sit in omnibus.

In spiritalibus enim exerceri, vt in rebus diuinis incrementum accipiamus efficit.

Attende enim tibi & doctrinæ, insta in illis. Hoc enim faciẽs, et teipsum seruabis, et eos qui te audiũt.

Illi enim & quid sit agendum discent: & tu ea quæ præcepta fuerint implebis, & ex eo vtilitatem capies.

CAP. V.

SEniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem.

Non dicit hic sacerdotem, sed eum qui consenuit, hoc enim significant ea etiã quæ subiunguntur.

Iuuenes vt fratres, anus vt matres, iuuenculas vt vt sorores in omni castitate.

Quoniam enim necesse est eum cui sunt creditæ animæ, etiam cum iuuenibus mulieribus loqui, necessario adiecit illud, In omni castitate, vt cum corpore animã quoque habeat continentem, & nec per oculos vel per aures vllum nocumentum suscipiat. Deinde rursus reuertitur ad doctrinam de ordinibus ecclesiasticis.

Viduas honora, quæ verè viduæ sunt.

Quænam autem sunt eæ?

Si qua autem vidua filios aut nepotes habet: discãt primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus, hoc enim acceptum est coram Deo. Quæ autem verè vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte & die.

Ecclesiasticam, inquit, subuentionem oportet eas consequi, quæ nullum habent aliunde subsidium aut solatium, eæ autem eo quòd sint à curis liberatæ, in diuinis precationibus perpetuò versantur. Eas autem quę habent filios vel nepotes, oportet de eis esse solicitas, & quam parentes earum curã gesserunt, eas quoque illorum curam gerere, vt quæ illis debetur rependant remunerationem, & ab eis quoque mutuum auxilium recipiant.

Nam quæ in delicijs est, viuens mortua est.

Immodicæ enim deliciæ rationem obruunt, & efficiunt vt in corpore, tanquam in aliquo sepulchro iaceat.

Et hoc præcipe vt irreprehensibiles sint.

Non hoc dixit de ijs solum quæ dignę habitæ sunt vt ecclesia earum curam gereret: sed etiam de ijs quæ alendorum filiorum vinculo alligatæ sunt.

Si quis autem suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem fidem negauit, & est infideli deterior.

Hoc & de matribus dixit & de filijs, etenim oportet matres filios alere, & eã quã par é pietaté eos docere. Illos quoq; oportet similiter parentibus inseruire, & eis ferre auxilium.

Vidua deligatur non minus sexaginta annorum.

Non dixit, Non sit, sed, nõ deligatur. Nępe quod quæ sunt adhuc florenti ætate, & laborare, & victum sibi possint quærere, quas etiam oportet domare laboribus ætatis petulantiam.

Quæ fuerit vnius viri vxor.

Hinc etiam manifestum est, quòd non reijcit secundas nuptias: sed discernit vt in matrimonio castè viuant. Neque enim qui secundum matrimonium lege superius cõstituit, prohibuit vt quæ secundas sit secuta nuptias, non assequatur corporale subsidium: qui apertè precipit vt bonum faciamus omnibus hominibus.

In operibus bonis testimonium habens.

Deinde ea sigillatim enumerat.

Si filios educauit.

Non exigit solum vt alant, sed etiam vt piè nutriant. Hoc etiam dicit Deus de Abraham, quòd mandauit filijs suis, & domui suæ post se, vt seruarent omnis iudicia Domui Dei.

Si hospitio recepit.

Deinde dixit etiam quosnam.

Si sanctorum pedes lauit.

Act. 16. Hoc enim olim faciebant. Ita etiam Lydia ipsum Apostolum, & eos qui cum eo erant suscepit. Rom. 16. Ita etiam dixit de Phœbe. Adfuit multis & mihi ipsi.

Si tribulationem patientibus subministrauit.

Non quantitatem suppeditationis, sed mentis quærit qualitatem. Talia erant in sacris Euangelijs viduæ duo minuta.

Si omne opus bonum subsecuta est.

Dixit omnes virtutis species.

Adolescentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, volunt nubere, habentes damnationẽ, quia primam fidem irritã fecerunt.

Cùm enim Christo professæ sint in viduitate castè viuere, secunda matrimonia contrahunt.

Simul autem & otiosæ discunt circumire domos, non solum autem otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

Ostendit causas propter quas nõ vult eas referre in numerum viduarum. Illud autẽ, Luxuriatæ fuerint, pro eo quod est, ecclesiasticum subsidium acceperint, & quæ sunt corpori necessaria absque vlla sollicitudine perceperint, aluntur in otio. Otium autem introducit nequitiam.

Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare, aduersario maledicti gratia.

Diuino Paulo dicente, Volo, Nauatus dicit, Nolo. Dicit etiam cur id velit. Vt ipsæ, inquit, & maritis subiectæ, & in cura familię occupatæ, liberentur à nocumento quod parit otium. Deinde etiam causam huius docet manifestius.

Iam enim quædã cõuersæ sunt retro post Satanã.

Ex experientia lex lata est.

Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, vt non grauetur ecclesia, vt ijs quæ verè viduæ sunt sufficiat.

Id est, ijs quæ nusquam vllam habent subuentionem, aut consolationem. Iuberauté hoc facere fidelibus. Earum enim quæ ad infideles quidem pertinent, sunt autem fide ornatæ, vult ab ecclesia curam geri.

Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.

Vsque adeò res est laudabilis doctrina. Duplici autem honore, posuit pro ampliori. Quod autem dixit confirmat scripturæ testimonio.

Dixit enim scriptura. Non alligabis os boui trituranti, &, Dignus est operarius mercede sua. Deut. 25.

Illud quidem ex veteri, hoc verò ex noua adduxit.

Aduersus Presbyterum accusationem noli recipere: nisi sub duobus aut tribus testibus.

Hoc lex præcepit de omnibus. In duobus enim, inquit, aut tribus testibus stabit omne verbum. Vel maximè autem, inquit, oportet hoc facere in Presbytero. Accidit enim vt cùm ecclesiæ ei sit præfectura credita, nonnullos ex ijs qui peccant offendat, illique ex eo in illum infesto sint animo, & calumniam in eum machinentur, est ergo testium numerus exigendus. Deut. 17.

Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.

Nec condemnes ante probationem: nec eis qui apertè cõuincũtur quòd aliqua scelera perpetrarint, peperceris: sed eos qui cõuincũtur condẽna omnibus præsentibus, vt timore pœnæ peccatum fugiant. Deinde ipsum quoq; terrefacit terribili testatione.

Testor coram Deo & Christo Iesu & electis Angelis, vt hæc custodias sine præiudicio nihil faciens, in alteram partem declinando.

Duo simul præcipit, nec ideo cõdemnare quod credantur accusatores fide digni: aut propter odium conceptum hoc facere ante diligentem examinationem, nec si fuerint apertæ probationes, differre condẽnationẽ, propter eius qui accusatus est, gratiam iusperuertendo. Porrò autem Angelos cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo & Christo coniunxit,nõ tanquam honore æquales, sed vt seruos.Ita etiã nos sæpe tum maioribus minores coniũgimus,& seruis simul & Dominis, Sacerdotibus & Laicis præsentibus dicimus. In horum omniũ præsentia te testor. Ita etiam beatus Paulus, Testor te, inquit, coram Deo, & Filio eius, & seruis eius.

Manus cito nemini imposueris: neque communicaueris peccatis alienis.

Oportet enim prius examinare vitam eius qui ordinatur:deinde in ipsum inuocare gratiam spiritus.

Teipsum castum custodi.

Ne te reddas obnoxium criminationi. Deinde etiam affert curationem corpori cõuenientem.

Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachũ tuum,& frequentes infirmitates.

Qui sermone alijs medetur, discipulo vini præbet medicamentũ,credẽs ei qui dixit, Virtus mea in infirmitate perficitur. Deinde redit ad cœptũ sermonẽ de ordinatione. 1. Cor. 4.

Quorundã hominũ peccata manifesta sunt præcedentia ad iudiciũ, quosdam autem & subsequuntur. Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent abscondi non possunt.

Non omnes, inquit, palam peccant:sunt enim etiam qui clanculum delinquunt,sed tamen quod hodie latet, tempore deprehenditur, expecta ergo doctrinam quæ habenda est ex experientia.

CAP. VI.

QVicunque sub iugo sunt serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: ne nomen Domini & doctrina blasphemetur.

Hæc dicit de ijs qui habent dominos infideles. Illi enim videntes seruos suos insolentes, Euangelicam doctrinam maledictis appetebant,vt quæ eorum causa esset.

Qui autem fideles habent dominos, non contemnant quia fratres sunt. Sed magis seruiant quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt.

Sed nec ij qui pios habent Dominos, ex eorum pietate ac religione sumant occasionem contemnendi dominos:sed eis ea de causa diligentius seruiant.

Hæc doce,& exhortare.

Illud quidem vt præceptor, hoc verò vt pater.

Si quis aliter docet,& non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei quæ secundũ pietatem est doctrinæ,superbus,nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum.

Oportet stare ijs quæ sunt decreta à Domino. Qui enim ea quidem audent trãsgredi, proprias autem rationes & cogitationes sequuntur,nihil quidem sciunt eorum quæ scire oportet:soli autem superbiæ & arrogãtiæ seruiunt.

Ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominũ mente corruptorum, & qui veritate priuati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

Qui enim à veritate recedunt,& sequuntur proprias cogitationes, ea quidem docere conantur quæ conueniunt, hinc autem sequitur contentio & inuidia,ex contentione autem, aduersus Deum blasphemia suscipitur, ejecta autem fide, oriuntur malæ suspiciones, hinc autem procreatur quædã lues quæ infecit eos qui appropinquãt.Hoc enim significat illud, Contagio eorum qui sunt mente corrupti. Quemadmodũ enim oues ægrotæ, si cum sanis versantur, eodem eas morbo inficiunt: ita etiam hi eos qui ipsis vtuntur eodem malo replent. Vnde etiam ei prohibendo exclamat.

Recede ab ijs qui sunt eiusmodi.

Quoniam autem illi existimabant damnosam esse pietatem,subiunxit.

Est autem quæstus magnus pietas cum sufficientia.

Vitam enim æternam nobis acquirit. Oportet autem in præsenti vita fugere auaritiam & plura habendi cupiditatem, sua autem sorte esse contentum. Deinde ex ipsa natura confirmat suasionem.

Nihil enim intulimus in hunc mundum:haud dubium quin nec auferre quid possumus.

Hoc etiam dixit beatus Iob. Ipse nudus egressus sum ex vtero matris meæ: nudus etiam illuc reuertar. Iob. 1.

Habentes autem alimenta & quibus tegamur, ijs contenti simus.

Solius enim moderati nutrimenti & conuenientium vestimẽtorum opus habemus. Docet etiam damnum quod sequitur ex insatiabili auaritia.

Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueũ, & tentationem Diaboli,& desideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.

Non dixit simpliciter, qui sunt diuites sed,qui volunt diuites fieri. Si quis enim acceptas à maioribus diuitias ex lege diuina dispensset,liber est ab accusatione. Qui autẽ ex pauperibus quidem natus est, diuitias autem appetit, & ad eas parandas nullam non viam init, eum non capiet quidem satietas desiderij, peccati autem laqueis implicabitur, fluctibusque agitatus & naufragium passus vitam finiet.

Radix

Radix enim omnium malorum est cupiditas.

Cædes enim & præstigiæ, furta & rapinæ, fraudes & mendacia, iurisiurandi violatio, & alia genera iniquitatis, ex hac radice pullulant.

Quam quidam appetentes aberrauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.

Quæ nullam taxat personam inducit accusationem, vt pater benignus ac beneuolus,& curam gerens eorum qui alieni euaserant.

Tu autem ô homo Dei hæc fuge.

Magna laus.Ita appellabatur & Helias ille magnus. Ita etiam multi ex Prophetis nominati sunt. Non quod alij homines non sint Dei, omnes enim sunt Dei creaturæ. Sed qui veteres creationis characteres seruarunt,verè homines Dei vocantur. Ita omnes sunt serui Dei, vt creaturæ, etenim vel Nabuchodonosor impius est Dei seruus. Sed ille quidem natura: Abraham autem & Dauid,& Paulus,& qui sunt ei similes,etiam habitudine ac relatione.Per Abraham enim inquit, seruum tuum,&,per Dauid seruum meum,& Paulus seruus Iesu Christi.

Sectare verò iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei.

Præcepit vt se exerceret: nunc suadet vt decertet. Lucrum quod ex eo prodit ostendit.

Apprehende vitam æternam, in quam vocatus es, & confessus es bonam confessionem coram multis testibus.

Omnes enim qui prædicationem ab eo acceperunt,testes habuit pulchrę confessionis.

Præcipio tibi coram Deo qui viuificat omnia, & Christo Iesu qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem.

Timens diuinus Apostolus talenti reddendam rationem, discipulo abundè adducit testificationes: imo potius etiam illius curam gerit vt ipse etiam cùm maiori animi promptitudine suos instituat & componat discipulos.Bonam autem cõfessionem Domini, vocauit salutem orbis terræ. Pro ea enim passionem sustinuit: Quoniam autem Arriani,malè intelligẽtes illud, Omnia per ipsum facta sunt, etiam spiritum vna cum omnibus comprehẽdi contendunt, audiãt Apostolum dicentem,qui viuificat omnia, & dicant nobis quomodo hic intelligunt, omnia.Vtrum etiam bruta resurgent, & prętereà bruta,an etiam quę sunt inanimata,plãtæ,inquam, & semina, & lapides, & ligna, & quæ sunt his similia. Sed clarum est eos id non esse dicturos. Diuinus ergo Apostolus nobis reliquit pie intelligendum illud,omnia. Ita ergo etiam intelligendum est dictũ Euangelij.Sed veniamus ad reliqua quæ restant interpretanda.Eum enim testatus, dicit etiam cur ea testatus sit. Ioan. 1.

Vt serues mandatum.

Nempe ea quæ scribo.

Sine macula, irreprehensibile, vsque ad aduentum Domini nostri Iesu Christi.

Pro eo quod est, Ad illud respiciens,& illud expectans, nihil diuinæ doctrinæ alienum admiscueris.

Quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus Dominantium. Qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Cui honor, & imperium sempiternum Amen.

Ex ijs quæ Deo adsunt,id quod de resurrectione & iudicio & remuneratione dictũ est confirmauit. Primum enim eum ostendit esse immutabilem,cùm nominauit beatum. Qui est enim natura beatus, nullam mutationem suscipit.Deinde potentem.Solus enim,inquit,potens,Rex Regum,& Dominus Dominantium. Prætereà ab interitu & exitio alienum. Qui solus habet immortalitatem.Accedit ijs quòd cùm ipsam non posset perscrutari naturam, lucem quæ circa eam est ostendit.Lucem enim,inquit, habitat inaccessibilem. Sed nec hoc Deo conuenit,habet enim naturam quæ nequit circumscribi. Si autem habitat lucem,ab ea circumscribitur.Verum enimuero eum laudat vt potest, & quoad potest peruenire respicit. Si autem ad lucẽ quæ est circa ipsum accedi non potest,quomodo potest ipse videri? Vnde subiunxit,Quem nullus hominum vidit vnquam, sed nec videre potest.

Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum.

Incerta enim est possessio diuitiarum. Nunc enim ad hunc veniunt, nunc verò ad illum transeunt. Quæ autem multos habet Dominos,nullius est possessio. Distinctione autem necessario vsus est. Sunt enim futuri etiam sæculi diuites, qui stabiles diuitias & sufficientes possident.

Sed in Deo viuo qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum.

In eo,inquit, collocanda est fiducia, qui semper quidem viuit, bona autem fruenda omnibus suppeditat.Non solum autem præcipit Deo credere,sed etiam facere quęcunque fidei conueniunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bene agere, diuites fieri in bonis operibus: Facile tribuere, communicare.

Illud enim est bonorum suppeditationis: Hoc verò modestiæ morum. κοινωνικοὺς enim, id est, ad communicandum faciles, eos solemus appellare, qui sunt moribus alienis à superbia.

Thesaurizare sibi futurum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam.

Diuitiarum possessionem appellauit incertam, futurorum autem bonorum perceptionem appellauit fundamentum. Illa enim sunt immobilia, & immutabilia.

O Timothee depositum custodi.

Existimo eum appellare depositum, gratiã spiritus quam accepit per ordinationẽ.

Deuitans prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt.

Qui à Simone processerũt, appellati sunt γνωστικοί, quasi dicas, cognitione aut scientia præditi. Quæ enim diuina scriptura tacuit, ea Deum sibi dicit reuelasse, sunt autẽ plena omni impietate & petulantia ac libidine. Iure etgo eam vocauit falsò nominatã scientiam vt quæ ignorationis habeat caliginem, non autem lucem diuinæ cognitionis.

Gratia tecum, Amen.

Benedictionem consuetam addidit. Oportet omnes qui sacerdotium sunt consecuti, hanc doctrinam diligenter seruare, & eam veluti quandam regulam sibi semper proponere, & ad eam dirigere quæ ab ipsis dicuntur & fiunt. Ita enim fieri poterit, vt cum beato Timotheo, quinetiam cum diuinissimo Paulo partem consequamur gratia & benignitate Domini & seruatoris nostri Iesu Christi. Cum quo Patri cum sanctissimo Spiritu conuenit gloria & magnificentia, nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

Prima Epistola ad Timotheum scripta est Laodiceæ, quæ est metropolis Phrygiæ.

ARGVMENTVM EPISTOLAE SECVNDAE AD TIMOTHEVM.

ROmæ scripsit secundam ad beatissimum Timotheum epistolam diuinus Apostolus, cùm iam esset in ipso fine vitæ. Idque ipse significauit, cùm sic scripsit. Ego iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Misit autem ad ipsum, ad subeunda pro pietate certamina incitans: & ad fortiter ferenda pro fide pericula adhortans. Porrò autem ostendit etiam præmia certaminum. Prædixit etiam de nonnullis, qui pietatem quidem præ se ferebant, vitam autẽ à professione alienam ducebant.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE SECVNDAE AD TIMOTHEVM.

PAVLVS *Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei secundũ promissionem vitæ quæ est in Christo Iesu Timotheo charissimo filio, gratia, misericordia, & pax, à Deo Patre et Christo Iesu Domino nostro.*

Non omnis filius dilectus, contingit enim nonnunquam vt naturalem beneuolentiam extinguant mali mores filiorum. Vndiquaque autem optimum Timotheũ & filium & dilectum fecit non natura sed animus. Illud autem, secundum promissionem vitæ ita est intelligendum, Me Apostolum fecit Dominus Deus, consentiente etiam filio vt promissam vitam æternam prædicarem hominibus.

Gratias

Gratias Ago Deo meo, cui seruio à progenitoribus meis in conscientia pura.

Verum est quod dicit, etsi de vitæ splendore non tulit testimonium, bonam tamen in Deum affectionem significauit per puram conscientiam. Etenim quando persequebatur, se ea pro Deo facere existimabat. Philip. 3. Hoc enim dixit etiam in epistola ad Philippenses. Secundum zelum persequens ecclesiam, secundum iustitiam quę est in lege factus irreprehensibilis.

Quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die desiderãs te videre, memor lachrymarum tuarum, vt gaudeo implear.

Obscurum sensum facit cõstructio. Hoc autem dicit. Dum recordor tuarum lachrymarum, magna lætitia repleor, & tui rursus videndi desiderio inflammor, & assiduè oro, propter te Deum laudo. Est autem verisimile eum fudisse lachrymas, cùm ei vale diceret, & à Magistro seiungeretur.

Recordationem accipiens eius fidei quæ est in te non ficta.

Me autem maxima lætitia afficit tuę fidei sinceritas.

Quæ & habitauit primum in auia tua Loide, & matre tua Eunice.

Eius autem matris meminit etiam beatus Lucas in Actis. Erat autem illic, inquit, discipulus nomine Timotheus, filius Iudææ fidelis. Sed illud quidem olim fuerat, hoc verò acceperat. Cùm enim esset Iudæa, credidit seruatori vniuersorum. De parentibus autem mentionem faciendo cum laude ac commendatione, fidem confirmat in Discipulo. Nihil enim æquè iuuat vt exemplum domesticum. Et quoniam accidit vt nonnulli ex pijs nati pietatẽ parentum non imitentur, necessario subiunxit.

Certus sum autem quòd & in te.

Deinde hoc facit fundamentum exhortationis.

Propter quam causam admoneo te vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionẽ manuum mearum.

Hæc cùm mihi de te sint persuasa, hortor te vt animi tui promptitudine & alacritate excites gratiam spiritus quam accepisti per meam ordinationem. Quemadmodum enim oleum lampadis flammam efficit vehementiorem: ita animi promptitudo & alacritas attrahit gratiam spiritus.

Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris: sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.

Sanctissimi Spiritus gratiam dedit nobis Deus, non vt pericula pro pietate timeamus, sed vt diuina virtute roborati, ipsum quidem ardenter amemus, nostri autem animi perturbationum motus insolentes castigemus.

Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum eius.

Crux est enim quæ prædicatur, & contumeliæ, & maledicta, & passio, & mors. Hæc autem ijs qui non credunt videntur esse plena dedecore & ignominia. Sermo enim crucis, inquit, videtur ijs quidem qui pereunt stultitia. 1. Cor. 1. Quamobrem ipse etiam scribens ad Romanos dixit. Nõ enim me pudet Euangelij. Rom. 1. Est enim Dei virtus ad salutem omni credenti. Suadet ergo discipulo, vt hæc liberè prædicet. Propterea ergo etiam meminit suorum vinculorum docens se propter prædicationem esse vinctum in carcere.

Sed collabora Euangelio secundum virtutem Dei qui nos liberauit, & vocauit vocatione sancta.

Prædicatorum passionem Euangelij passionẽ vocauit, quoniam propter illud, omnis generis supplicia sustinuerunt. Illi ergo præcipit vt ea fortiter ferant, & addit animum ex recordatione diuinæ potentiæ. Qui enim vocauit propter salutem, præbet etiam vires, eorum qui suscipiunt fide gratiam metiens.

Non secundum opera nostra: sed secundum propositum suum & gratiam.

Vocauit autẽ nos non ad nostram vitam respiciens, sed propter solam suam humanitatem.

Quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia: manifestata est autem nunc per illuminationem Saluatoris nostri Iesu Christi.

Hæc ab initio quidem & ante sæcula præfinijt vniuersorum Deus, nunc autẽ ijs quæ præfinita ac decreta fuerunt finem imposuit. Hæc autem & cùm vellet consentientem ac suffragantem habuit Christum Dominum: & cùm efficeret, adiutorem ac cooperatorem: Per eius enim aduentum, opus effectum reddidit. Apertè autem etiam per hæc ostendit æternitatem filij. Iam vero dicit etiam quæ facta sunt per humanæ naturæ susceptionem à seruatore.

Qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam & incorruptionem per Euangelium: in quo positus sum ego prædicator & Apostolus, & Magister gentium.

Cùm enim homo factus esset sermo vnigenitus, mortis quidẽ fudit ac profligauit potentiã, æternæ autẽ vitæ nobis dedit promissionem, hoc enim dixit illud, illuminauit, pro eo quod est, indicauit seu significauit. Me autem, inquit, elegit eorum prædi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

catorem, vt omnibus gentibus afferrem bonum nuncium eorum quæ bona sunt.

Ob quam causam hæc etiam patior.

Apertè ostendit & eorum ingrati animi crimen, & suam animi fortitudinem. Cùm illi enim bonum nuncium acciperent, oporteret autem bene cum eo agere & humane excipere, eum supplicio affecerunt, ipse verò cum gaudio supplicia subijt. Hoc enim subiunxit.

Sed non confundor.

Ea de causa etiam Discipulo præcepit, ne pudore afficeretur.

Scio enim cui credidi, & certus sum quod potens est depositum meum seruare in illum diem.

Bono enim sum animo, & confido respiciens ad illius potentiam, quòd quantam mihi præbuit spiritus gratiam, integram seruabit vsque ad suum aduentum. Deinde docet quomodo fieri potest vt quis se rectè gerat ex virtute quæ ex Deo est.

Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti fide & dilectione in Christo Iesu.

Imitare, inquit, pictores: & quemadmodum illi attendentes exemplaria, perfectè illorum imagines describunt: ita etiam tu habe veluti quoddam exemplar archetypum, eam quæ à me tibi tradita est doctrinam de fide & charitate.

Eorum depositum custodi per spiritum sanctum, qui inhabitat in nobis.

Habes gratiam spiritus, quæ sufficit ad illuminationem. Ea ergo conserua alacritatem & promptitudinem animi. Deinde recordatione suarum tentationum, illum etiam hortatur vt ferat talia.

Scis enim hoc quòd auersi sunt à me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Phygellus & Hermogenes.

Erat olim Romæ sedes Imperatoria. Multi ergo illic peregrinabantur, alij quidem mercaturæ gratia: alij verò alijs de causis. Est ergo verisimile nonnullos ex ijs qui in Asia crediderant, illo tempore Romæ fuisse versatos, & Apostoli fugisse congressionem, propter metum Neronis. Eorum autè duorum etiam nomina posuit, vt qui scilicet manifestissimam ostenderint maleuolentiam. Id autem fecit, non eos accusans, sed ei cui erat credita Asiæ prædicatio, eos qui erant hostes fidei aperiens. Sed quemadmodum per hæc hortatus est, vt quę ei molesta acciderent forti animo ferret: ita per ea quæ deinceps sequuntur ei consolationem adhibet.

Det misericordiam Dominus Onesiphori domui, quia sæpe me refrigerauit, & catenam meam non erubuit, sed cùm Romam venisset, solicitè quæsiuit me & inuenit. Det illi Dominus inuenire misericordiam à Deo in die illa: Et quanta Epheſi ministrauit mihi, tu melius nosti.

Laudandus, admirandus, & beatissimus ille est, qui Apostolo tantopere inseruierit, ab illa autem lingua benedictionem decerpserit. Illi enim, quorum prius meminit, vel præsentes auersati sunt Apostolum: Hic autem ex Asia Romam excurrit, nec viæ longitudine deterritus, nec crudelissimum imperatorem veritus, eique inseruijt, & omni officij genere eum est prosecutus. Quamobrem non ei soli, sed toti etiam domui diuinam reddidit misericordiam. Ei autem in memoriam reuocauit, vt qui sciret quenam officia in eum Epheſi contulisset. Quòd autem, & vtilitatem discipuli, quæ sibi molesta fuerant, & quæ iucunda, scripserit, testantur quæ sequuntur.

CAP. II.

Tu ergo fili mi confortare in gratia quæ est in Christo Iesu.

Hæc, inquit, cùm scias, sta fortiter. Te enim sustentat Christi gratia.

Et quæ à me audisti per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.

Quæ me multos audijsti docentem (hoc enim dixit illud, Per multos testes) ea perpetuò prædica & quemadmodum à me Doctor constitutus es, ita etiam tu eos qui fide sunt ornati, doce ea quæ didicisti, vt illi etiam doctrinam rursus ad alios trãsmittant.

Labora sicut bonus miles Iesu Christi.

Respice cuius sis miles, & fer forti animo labores militiæ. Deinde præsistens in metaphora, ex eo parat vtilitatem.

Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, vt ei placeat cui se probauit.

Qui vitam militarem amplectuntur, sunt à mercimoniorum studijs separati: solius autem militaris disciplinæ curam gerunt, vt ineant gratiã apud Principes qui ea sunt natura præditi. Deinde ex alia etiam similitudine eandem exhortationem construit.

Nam & qui decertat in agone, non coronabitur, nisi legitimè certauerit.

Habet etiam ars Athletica leges quasdam, ex quibus oportet Athletas decertare. Qui autem præter eas luctatur coronas non asse quitur. Postquam se ostendit optimum militem, ab alijs curis esse liberum, & generosum Athletam legitimè quidem certare, legitimè

gitimè vero coronari: aliam rursus affert similitudinem, quæ etiam ipsa habet lucrum cum labore.

Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere.

Agricolæ enim ante possessores sunt fructuum participes. Et tu etiam habes, inquit, magnas laborum remunerationes, ex eo quod colas hominum animas tuę fidei creditas. Hoc enim subiunxit.

Intellige quæ dico. Dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.

Quoniam eius quod dictum est erat figura parabolica, excitauit ipsum necessario ad occulti sensus inquirẽdam intelligentiam, & orauit vt intellectum à Deo consequeretur. Agricolæ autem similitudinem quidam aliter intellexerunt. Dixerunt enim Apostolum præcipere discipulo, vt ex prædicatione habeat necessarium alimentum.

Memor esto Dominum Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum Euangelium meum, in quo laboro vsque ad vincula quasi malè operans.

Simon cœpit illo tempore seminare spinas hæreticas. Is autem, & omnes qui ex eo descenderunt, negarunt carnis assumptionem, & dicebant visione factam esse naturæ humanæ susceptionem. Qua de causa diuinus Apostolus, diuina natura in præsentia prætermissa, scripsit ad eum de sola incarnationis œconomia, iubens vt semper meminisset generationis ex semine Dauid secundum carnem, & resurrectionis ex mortuis. vtraq; autem posuit, generationem, passionem, quinetiam genus adiecit, quoniã hæc omnia apertè negabant veritatis inimici. Hoc autem inquit, ego Euangelium prædicans, eadem patior quæ homines qui scelera ac maleficia perpetrarunt. Postquam autem ostendit vim prædicationis, subiunxit.

Sed verbum Dei non fuit alligatum.

Alligatis enim pedibus & manibus, lingua prædicat Euangelium.

Ideo omnia sustineo propter electos. Vt & ipsi salutem consequantur quæ est in Christo Iesu, cum gloria cœlesti.

Omnia, inquit, molesta ac difficilia lubenter fero, vt qui digni sunt salutem consequantur, & sint illius æternæ gloriæ participes. Non solum enim salute eos qui credunt dignatus est, sed etiam æternã eis gloriam est pollicitus: Postquam remunerationes laborum sic ostendit, subiunxit.

Fidelis sermo.

Pro eo quod est, verus, de quo dubitari non potest, liber ab omni mendacio.

Si enim commortui sumus, & conuiuemus. Si sustinemus, & conregnabimus.

Illud, Commortui sumus, non dixit solum de ijs qui interimuntur, sed etiam de ijs qui baptizantur. Etenim qui ei verè & sincerè credunt, & vitam fide conuenientẽ ostendunt, sunt vitæ cum Domino participes.

Si negauerimus, & ille negabit nos.

Hæc enim ipse quoque Dominus dixit in sacris Euangelijs. Qui autem me negauerit coram hominibus, negabo & ego ipsum corã Patre meo qui est in cœlis. Deinde docet quòd qui negat, ipsum quidem non lædet, sed seipsum detrimento afficiet.

Si non credimus: ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.

Neque enim credentes ipsum Deum efficimus, nec si non credamus, à diuina natura eijcimus, sed siue credamus, siue non, ipse Deus est. Nos ergo credentes vtilitatem capimus.

Hæc commone testificans coram Domino. Noli contendere verbis, ad nihil enim vtile est nisi ad subuersionem audientium.

Oportet enim tantum credere, & non dare maledicti occasionẽ, si de ijs disputetur, & ex contentione ijs qui audiunt detrimentum afferre.

Solicite autem cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis.

Laudamus agricolas qui rectos sulcos proscindunt. Ita etiam Magister est laude dignus, qui sequitur regulam diuinorum eloquiorum.

Profana autem & vaniloquia deuita.

Aperte ostendit quomodo vocauerit rectam profectionem doctrinę veritatem. Iussit enim fugere execranda & inania dogmata.

Multum enim proficiunt ad impietatem: & sermo eorum vt cancer serpit.

Cancer est morbus serpens, & quod in corpore sanum est inficiens. Illi eos qui contraria veritati docere conantur assimilauit, sæpe enim eos etiam corrumpunt qui sunt à passione liberi. Ponit etiam nomina eorum quibus affectionem assimilauit.

Ex quibus est Hymenæus & Phyletus, qui ex veritate exciderunt.

Quid autem ij docent?

Docentes resurrectionem esse iam factam, & subuerterunt quorundam fidem.

Successionem quæ sit per liberorum pro

creа-

Universidad de Deusto
Biblioteca

creationem resurrectionem miseri appellarunt:& effecerunt vt nonnulli deficerent à doctrina Apostolica. Quoniam autem dixit,subuertunt quorundam fidem,vim veritatis necessario ostendit.

Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc.

Labefactari, inquit, non potest basis veritatis.Deus enim hoc iecit fundementum. Fundamenti autem signaculum, est spes resurrectionis. Qui enim communem resurrectionem repudiat, negat Christi resurrectionem. Qui autē eam negat,reijcit etiam passionem. Qui autē eam reijcit,vnà etiam tollit ex virgine natiuitatem.Iure ergo fundamenti signaculum appellauit fidem resurrectionis.

Cognouit Dominus qui sunt sui, & discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini.

Sunt hæc verba scripturæ. Vtrunque autem posuit in tempore.iubens & ijs qui crediderunt vt fugiant malorum consuetudinem, & non ægre ferant eorum insultus & insurrectiones. Vniuersorum enim Deus ab initio præuidit & eos qui credunt, & eos qui aduersus veritatem sunt apertè bellum gesturi. Deinde & conuenientem ponens similitudinem, eis ex ea affert consolationem.

In magna autem domo non solum sunt vasa aurea & argentea,sed & lignea & fictilia,& quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.

Magnæ quidem domui assimilauit mundum,vasis autem aureis eos qui resplendent pietate ac virtute. Argenteis autem eos qui cum virtute & iustitia vitam ciuilem ample ctuntur. Ligneis verò & fictilibus, eos qui viuunt in impietate & improbitate. Sed illa quidem natura discreuit ac distinxit. Hæc autem, mens & voluntas & pretiosa & vilia contemptaque effecit. Hocenim docent ea quæ subiunguntur.

Si quis ergo emundauerit se ab istis:erit vas in honorem sanctificatum & vtile Domino ad omne opus bonum paratum.

Postquam sic ostendit eius quod est melius electionem à voluntate & animi sententia pendere, de ijs quæ sunt agenda ei exhortationem adhibet.

Iuuenilia autem desideria fuge.

Hoc est,delicias,risum immoderatum,vanam gloriam,& quæ sunt his similia. Porrò autem dicit etiam quæ sunt agenda.

Sectare verò iustitiam, fidem, spem, & charitatem, & pacem cum ijs qui inuocant Dominum de corde puro.

Fieri enim potest vt omnes diligamus, quoniam hoc etiam iubet lex Euangelica, Diligite inimicos vestros. Non licet autem pacem habere cum omnibus, hoc enim opus habet communi electione ac voluntate. Tales autem sunt omnes qui ex puro cor de Dominum inuocant. *Luc.6.*

Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita,sciens quòd generant lites.

Tales sunt disputationes, quæ ex contentione fiunt, & non propter aliquam vtilitatem.

Seruum autem Domini non oportet litigare.

Oportet enim eum cui diuina doctrina prædicanda est credita, ea prædicare absque contentione. Hoc enim subiungit.

Sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati.

Qui enim cum paterna mansuetudine ijs qui non credūt doctrinam tradit, & eorum contradictiones fert toleranter, etiam valde Hæreticis persuadebit. Ipsum etiam docet vt in doctrina perseueret, & ne de eis desperet qui sermonem prædicationis non facile suscipiunt.

Ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscēdam veritatem,& resipiscant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

Verisimile enim est eos supernum auxilium consecuturos, & è Diaboli laqueis euasuros, & cognituros quanta sit differētia veritatis & mendacij. Deinde prædicit futuram in plurimorum ecclesijs perniciem, docens ne egre ferat aliquorum socordiam, vtpote quòd quæ futura sunt futura sint longè deteriora.

CAP. III.

Hoc autem scito quòd in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa. Et erunt homines seipsos amantes, cupidi,elati, superbi, blasphemi,parentibus non obedientes,ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, proditores, proterui,tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.

Existimo prædictum esse hoc tempus. His enim malis vita nostra plena est, & pietatis speciem præ nobis ferentes, improbitatis simulacrum per opera construimus. Pro Dei enim amatoribus amatores pecuniæ euasimus:& animi perturbationum ac vitiorum seruitutem amplectimur, & reliqua, vt semel dicam,in nobis videre licet quæ prædixit

dixit diuinus Apostolus.Eorum autem cōsuetudinem vitare iusit eos qui Timothei curæ erant crediti per ea quæ sequuntur. Dicit enim.

Et hos deuita.

Pergens autem in accusatione, hæc quoque adijcit.

Ex his enim sunt qui penetrant domos,& captiuas abducunt mulierculas oneratas peccatis,quæ ducuntur variis desideriis, semper discentes,& nunquā ad scientiam veritatis peruenientes.

Huius etiam Prophetiæ finem videmus. Plurimi enim qui prophetiā Apostolicam ne suspicantur quidem,apertè etiam hæc delicta committunt.Deinde ea narrando quæ olim acciderunt, ijs qui propter hæc animi angebantur adhibet consolationem.

Quemadmodum autem Iannes & Iambres restiterunt Moysi: ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente,reprobi circa fidem.

Solet,inquit,cum frumento nasci & crescere lolium, habuerūt semper aduersarios, prædicatores veritatis. Quid Moyse in pietate ac vera religione clarius? & tamen ille quoq; habuit viros præstigiatores, qui veritati apertè repugnabant. Eorum autem nomina didicit diuinus Apostolus non ex diuina scriptura, sed ex non scripta Iudæorum doctrina. Consentaneum est autem ei quoque reuelasse gratiam spiritus.

Sed vltra non proficiēt. Insipientia enim eorum manifesta erit in omnibus,sicut & illorum fuit.

Non est autem hoc contrarium ijs quæ prius dicta sunt. Illic enim eos dixit ad ampliorem impietatem profecturos:hic autem de eorum deceptione dixit illud, Non proficient. Pro eo quod est, Non diu latebunt pietatem præ se ferentes, sed celerrimè detegentur.Postquam hæc ita prædixit,seipsum proponit exemplar discipulo.

Tu autem assecutus es meam doctrinam.

Hoc est, veritatem per prædicationem.

Institutionem.

Vitæ meæ in agendo traductionem.

Propositum.

Rectè didicisti scopū meum ac institutū.

Fidem.

Quamnam habeo in Dominum affectionem.

Longanimitatem.

Quomodo fero fratrum delicta.

Dilectionem.

Quàm omnibus bene velim.

patientiam.

Magno & forti animo feram aduersariorum impetus.

Persecutiones, passiones.

Deinde ei nonnullas in memoriam reuocat.

Qualia mihi facta sunt Antiochiæ,Iconij,Lystris, quales persecutiones passus sum, & ex omnibus eripuit me Dominus.

Alijs relictis ea quæ in Pisidia & in Lycaonia sibi euenerūt in memoriam reuocauit. Erat enim ex Lycaonia is ad quem scripsit, & ea erant ei alijs notiora.Ostendit etiam diuinum auxilium, Discipulo addens animum: Deinde dicit,& veluti definit ea quæ veritatis alumnis eueniunt.

Et omnes qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur.

Communis enim hostis,vel per homines cum hominibus,vel per proprias cogitationes cum eis bellum gerit.

Mali autem homines & seductores proficient in peius errantes,& in errorem mittentes.

Suis enim opem fert exitialis humani generis hostis:& veluti quidam pædotriba, cuius munus est exercere pueros,ad vitij exercitationem eos vngit ac confirmat.

Tu autem permane in ijs quæ didicisti, & credita sunt tibi.

Firmam ac stabilem serua doctrinam,cuius veritatem didicisti experientia. Hoc enim dixit illud,Quæ credita sunt tibi. Etenim & Apostoli miracula viderat,& ipse multa talia fecerat. Deinde ostendit etiam quanta fides sit habenda magistro,ea ratione doctrinam efficiens stabiliorem.

Sciens à quo didiceris.

Ei quoque reuocat in memoriam suam in pietate educationem.

Et quòd ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu.

Et quoniam eum in sacris literis tantum posse testatus est,docet etiam vtilitatem quę ex eis oritur.

Omnis enim scriptura diuinitus inspirata,vtilis est.

Distinctione vtens, separauit scripta humanæ sapientiæ. Scripturam autem diuinitus inspiratam nominauit spiritalem. Gratia enim diuini spiritus locuta est per Prophetas & Apostolos. Deus est ergo sanctus spiritus,siquidem verè,vt vult diuinus Apostolus, à Deo est inspirata scriptura spiritus. Docet etiam species vtilitatis.

Ad docendum.

Quæ enim ignoramus,ex ea discimus.

Ad arguendum.

Sceleratam enim vitam nostram arguit.

Ad corripiendum.

Hortatur enim vt qui aberrarunt in rectam viam redeant.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad erudiendum in iustitia.

Nos enim docet genera virtutis.

Vt perfectus sit homo Dei ad omne bonum opus instructus.

Hęc autem omnia Deo vniuersorum perfectionē ascribunt & attribuunt. Postquam sic ostendit vtilitatem, quæ ex scriptura à Deo inspirata proficiscitur, iubet eam omnibus tradere, & testatione sic terret.

CAP. IIII.

TEstificor coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos, per aduentum ipsius & regnum eius, prædica verbum.

Timens quidem Apostolus reddendam rationem, discipulum suum vrget frequenti obtestatione, sed etiam hoc ipsum facit ex charitate, volens eum reddere clarum & suspiciendum. Et eum incitans vt liberè prædicaret, mortuorum & viuorum iudicem Dominū appellauit, quoniam & mortuos suscitat, & ducit ad iudicium, & ab eis qui in tempore consummationis inueniuntur incorruptione indutis rationē exiget. Omnes enim, inquit, non dormiemus, sed omnes immutabimur. 1. Cor. 3.

Instā oportune, importunè.

Nihil quòd fit importunè, laudatur. Non iubet ergo eum sine delectu & temere prædicare, sed existimare omne tempus ad id esse aptum & opportunum. Hoc enim & ipse quoque semper fecit, & in carcere, & in naui, & mensa apposita: Testantur autem quæ Philippis, quæ in Troade, quæ in mari facta sunt.

Argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina.

Hoc solent etiam facere docti medici. Occultum enim vitium primum secant, & acerbioribus vtuntur medicamentis, deinde lenia applicant. Est itaque redargutio similis sectioni. Increpatio autem medicamentis austerioribus. Lenibus autem exhortatio. Sed quoniam vsu veniebat vt nonnulli curationem oblatam non admitterent, de ijs quoque necessario ea docet quæ conuenit.

Erit enim tempus cùm sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coacernabunt sibi Magistros, prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.

Illud, prurientes auribus, posuit pro eo quod est, Delectati, quoniam voluptatem aliquam parit aurium pruritus ac fricatio. Huiusmodi autem sunt etiam fabulosæ doctrinæ, quæ delectationem habent non vtilitatem.

Tu vero vigila in omnibus.

Vigilantem habeas cogitationem.

Labora.

Virtutis labores amplectere.

Opus fac Euangelistæ.

Ferlubenter pericula quæ subis pro pietate.

Ministerium tuum imple.

Siue credunt, siue non, eis trade doctrinam. Ita facies rem conuenientem tuo ministerio. Deinde docet etiam propter quam causam multis apud eum vtitur exhortationibus.

Ego enim iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat.

Sum iam in fine certaminis. Libationem autem vocat suam occisionem, vtpote pro pietate fuso sanguine.

Bonum certamen certaui.

Aduersus enim vniuersam Diaboli cateruam dimicans, fusis ac profligatis hostibus trophæa erexi.

Cursum consummaui.

Maxima enim parte terræ & maris obita, eos illuminaui qui in ignorationis tenebris detinebantur.

Fidem seruaui.

Nullus enim eam mihi surripuit, non populus, non orator, non Rex, nō Tyrannus, non ipse Diabolus. Iam verò ostendit etiam præmia certaminum.

In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ.

Iustitiæ autem coronam dicit eam quæ iustis est parata, quæ iusta datur sententia.

Quam reddit mihi Dominus.

Quando?

In illa die.

Vndenam potest hoc constare?

Iustus iudex.

Noui ipsum iustum, noui etiā iudicem. In iudicio confido, & expecto sententiam. Deinde etiam omnibus pietatis alumnis affert consolationem.

Non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

Est enim semper tempus dilectionis, amat autem Domini aduentum qui illius leges sequitur, & ex illis vitā suam instituit. Is enim cū spe bona diuinū expectat iudiciū. Hæc autem non dixit glorians, sed discipulum adhortans, vt perpetuo pergat fortiter decertare, vtpote quòd sint propositæ coronæ quę nullo tempore conseneſcunt. Deinde eum ad se vocat.

Festina ad me venire cito.

Illud Cito, innuit fore vt breui excedat.

Dicit

Dicit etiam causam vocationis.

Demas enim me reliquit diligens hoc seculum, & abijt Thessalonicam.

Hic etiam vnus erat ex adiutoribus & ijs qui valde laudabantur. Salutant te enim inquit, Demas & Lucas mei adiutores. Sed Demas relicto in periculis Apostolo, excessit ex vrbe, consulendum ratus suæ saluti per separationem.

Crescens in Galatiam.

Gallias sic appellauit, ita enim appellabantur antiquitus. Ita etiam nunc eas nominant qui sunt externæ doctrinæ participes.

Titus in Dalmatiam.

Hi sunt liberi ab illa reprehensione. Ab eo enim missi fuerant gratia prædicationis.

Lucas est mecum solus.

Qui scripsit Euangelium, & Actus Apostolorum.

Marcum assume, & adduc tecum, est enim mihi vtilis in ministerio.

Maximum est encomium diuini Pauli testimonium.

Tychicum autem misi Ephesum.

Hinc manifestum est beatum Timotheum hoc tempore non Ephesi, sed in aliquo alio loco fuisse.

Penulam quam reliqui Troade veniens affer tecum, & libros, maximè autem membranas.

Membranas appellauit volumina, Romani enim ita membranas appellant. Diuinas autem scripturas olim habebant in voluminibus. Ita etiam in præsentem diem habent Iudæi.

Alexander Aerarius multa mala mihi ostendit, reddet illi Dominus secundum opera eius: quem et tu deuita. Valde enim restitit verbis nostris.

Est prædictio, non imprecatio. Iam verò hoc etiam posuit, consolans beatum Timotheum, & docens ne aduersariorum in ipsos insultus ægre ferret. Non est autem mirum virum ærarium in eum tumultus excitasse & ei pericula creasse, est enim proprium eorum qui sibi manibus victum parant, populum concitare. Ita Demetrius Argentarius vniuersam Ephesum in eum concitauit.

In prima mea defensione nemo mihi adfuit. Sed omnes me dereliquerunt. Non illis imputetur.

Paternam in eos ostendit affectionem. Non enim malignitatis fuit recessus sed timiditatis.

Dominus autem mihi adstitit, & confortauit me, vt per me prædicatio impleatur, & audiant omnes gentes.

Quando appellatione vsus Romam à Fausto missus est, defensione audita fuit absolutus, & in Hispaniam profectus est, & ad alias gentes excurrens, eis doctrinæ lucem attulit. Primam ergo vocauit defensionem qua in illa profectione vsus est.

Et liberatus sum de ore leonis.

Neronem appellauit leonem, vt qui fuerit Imperator & crudelissimus.

Liberauit me Dominus ab omni opere malo: & saluum fecit in regnum suum cœleste. Cui gloria in secula seculorum. Amen.

Non dicit, liberabit me rursus à leone, sed ab omni opere malo. Sciebat enim fore vt vitæ omnino finem caperet.

Salutā Priscillam & Aquilam, & Onesiphori domum.

Viro rursus mulierem antepositi, erat enim omnino virtutis studiosior, & ad ea quæ bona & honesta sunt promptior. Quia autem erat apud eum Onesiphorus, salutauit illius domum, & per salutationem benedictionem attulit.

Erastus remansit Corinthi: Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.

Et hæc adiecit eum incitans vt veniret; & docens omnes suos familiares ab eo diuersis de causis abijsse.

Festina ante hiemem venire.

Mortem per omnia significat.

Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.

Meliorum & virtutis amantiorum nomina inseruit: alios autem communi appellatione vocauit. Dicunt autem Linum magno Petro successisse, & Romanorum ecclesiæ post illum sedem tenuisse.

Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo.

Ei dedit hanc benedictionem, & adiecit consuetam.

Gratia vobiscum. Amen.

Seipsum etiam coniunxit ad gratiæ participationem. Quam nobis quoque detur consequi, intercessionibus eius qui scripsit, & eius qui recepit, & videamus eos in æternis suis tabernaculis, nō procul, vt diues Lazarum, sed iuxtà habitantes, & subiecti illorum principatui. Gratia & benignitate Domini Iesu Christi. Cum quo Patri cum sanctissimo Spiritu gloria conuenit & magnificentia nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

Secunda ad Timotheum scripta est Romæ, quando Paulus secundo ad Neronem adductus est Romanorum Cæsarem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARGVMENTVM EPISTOLAE AD TITVM.

NON SOLVM ijs qui in continenti, sed ijs etiam qui in insulis habitabant, diuinus Apostolus doctrinam salutarem attulit, & præter alia, Cretam, ea est autem maxima insula, diuinæ cognitionis luce illuminauit. Cùm pietatis autem fundamenta iecisset, beatissimo Tito reliquum ædificandum credidit, quem in epistola ad Corinthios multis ornauit laudibus. Ad eum autem scribit, primum quidem docens quales esse oporteat eos, quibus creditum est diuini sacrificy munus. Deinde etiam accusat aliquos qui ex Iudæis crediderant, qui salutarem prædicationem conabantur corrumpere. Meminit etiã diuinæ œconomiæ, eius causam ostendens.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE AD TITVM.

PAVLVS seruus Dei, Apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est in spem vitæ æternæ.

Sine discrimine aliquando quidem Christi, aliquando verò Dei seipsum seruum nominat. Scit enim esse commune dominium. Dixit autem se fuisse creatum Apostolum, vt electione digni crederent, & pietatis ac religionis veritatem agnoscerent, & æternę vitę spem acciperent. Deinde ostendit antiquitatem diuinæ prædicationis.

Quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora secularia, manifestauit autem temporibus suis verbum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum Saluatoris nostri Dei.

Hæc enim ab initio & ante sæcula visa erant Deo vniuersorum, manifestauit autem quando me probauit, & mihi œconomiæ incarnationis prædicationem credidit.

Tito dilecto filio secundum communem fidem gratia & pax, à Deo Patre et Christo Iesu Seruatore nostro.

Generatio naturalis non habet opus assensu eius qui paritur. Partus autem fidei, & eius qui generat consensum requirit. Etsi enim qui prædicat verè & sincere credat, qui autem audit, non ea quæ discit cùm fide excipiat, non potest vocari eius qui prædicat filius. In mente enim ac animi sententia talis versatur cognatio. Illud ergo, Germano filio secundum communem fidem, beati Titi virtutem significat. Cùm enim cum Apostolo coijsset societatem fidei, qui eum Patrem vocaret dignus est habitus.

Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas.

Ostendit se iecisse fundamentum pietatis. Te enim, inquit, reliqui, vt ea quę desunt corrigas, & ostendens quænam ea sunt, subiunxit.

Et constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

Dicit etiam quidnam constituerit, & quales nam esse oporteat eos qui huic rei præficiuntur.

Si quis sine crimine est.

Nullam dans occasionem iustæ reprehensionis.

Vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ: aut non subditos.

Eosdem characteres exigit quos in epistola ad Timotheum.

Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem.

Hinc

Hinc quoque manifestum est quòd Presbyteros nominabant Episcopos. Cùm enim dixisset, vt constituas in ciuitate Presbyteros, subiunxit. Oportet enim Episcopum esse sine crimine. In vnaquaque autem ciuitate, non Episcopos multos, sed Presbyteros esse mos est.

Non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem.

Sobrium, non est in Græco.

αὐθάδη, id est arrogantem, appellat audacem ac nimis temerarium. Iracundum autem eum qui meminit acceptæ iniuriæ. Vinolentum, ebriosum. Percussorem eum qui non vt oportet reprehensione vtitur.

Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere.

Non statuit vt sit disertus, sed diuinorum eloquiorum peritus. Qui ea enim rectè tenet, & ijs qui credunt vtilem tradit doctrinam, & aduersarios conuincit mendacij. Postquam sic formam sacerdotis ostendit, conuertit orationem ad eos accusandos qui quædam adulterina & corrupta dogmata prædicare aggrediebantur.

Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores, maximè qui de circuncisione sunt, quos oportet redargui.

Dicit etiam quomodo sunt vaniloqui.

Qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ quæ non oportet, turpis lucri gratia.

Postquam hæc dixit de ijs qui docẽt contraria, eos qui decepti sunt increpat, erant autem ij gentiles, non Iudæi, & hoc apertè docent ea quæ subiunguntur.

Dixit quidam ex illis proprius ipsorum Propheta. Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est.

Non fuit enim Iudæorum Propheta Callimachus, eius enim est principium huius versus: sed Poeta Græcorum. Sed Poeta quidem propter Iouis sepulchrũ Cretenses appellauit mendaces. Diuinus autem Apostolus eorum verum vocauit testimonium, non fabulas poëticas confirmans, sed Cretensium mentis inconstantiam arguens. Pro eo quod est, Vos rectè appellauit mendaces, tales enim estis. Verisimile est autem eum, qui vocatur Iupiter, alibi esse mortuum, eosque temere sepulchrum extruxisse.

Quam ob causam increpa illos dure, vt sani sint in fide, non attendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum, auertantium se à veritate.

Appellauit Iudaicas fabulas, non legem, sed legis interpretationem, quæ asserebatur à Iudæis. Huius etiam Dominus ipsos insimulauit. Cur vos transgredimini mandata Dei propter traditiones hominum? Illud autem, Increpa illos acriter, non est contrarium eius quod dixit, In lenitate docentem. Iis enim qui nondum crediderunt, placidè ac leniter tradenda est doctrina: eos autem qui credere profitentur, & ea quæ fidei repugnant facere conantur, medicamentis paulo asperioribus medicari conuenit. Deinde legalium obseruationum ostendit scopum & institutum.

Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum mens & conscientia.

Abraham enim nullam legem de cibis suscepit, nec quæante eum fuerunt pietatis lumina. Iudæis autem de eis legem tulit, aliquid aliud moliens; de quo non est nunc dicendi tempus. Interpretandi enim, non Iudæos accusandi laborem in præsentia suscepimus. De ijs autem rursus dixit diuinus Paulus.

Confitentur se nosse Deum, factis autem negant, cùm sint abominati & increduli & ad omne bonum reprobi.

Affirmant enim se colere Deum vniuersorum, ijs autem quæ vult aperte contraria faciunt, legem enim certo tempore circumscripsit. Ii autem illo tempore legem non implebant. Post finem autem temporis, pro lege decertant.

CAP. II.

TV autem loquere quæ sanam decent doctrinam.

Ne te, inquit, turbent ij qui docent contraria: sed trade, vt soles, diuinam disciplinam. Porrò autem dicit etiam quæ nam vni cuique ætati conueniant.

Senes, vt sobrij sint.

Vigilare, & semper sobrium esse, & prudentiam habere, est ætati conueniens.

Pudici.

Et ornato habitu.

Prudentes.

Moderati, & honestæ vitæ studiosi.

Sani in fide, in dilectione, in patientia.

Vt ipsi & sincerè credant, & charitate in proximum resplendeant, & quæ à veritatis hostibus inferuntur molestias forti & excelso animo ferant.

Anus similiter in habitu sancto.

Anus græcè est πρεσβύτιδας. Ita autem appellauit eas quæ consenuerant, non quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquod munus susceperant. Qui sacra autem decet habitum, vocauit honestum ornatum.

Non criminatrices, non vino multo seruientes.

Hæc etiam posuit in epistola ad Timotheum.

Bene docentes.

Deinde etiam docet quosnam, & quid docere oporteat.

Vt prudentiam doceant adolescentulas, vt viros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, vt non blasphemetur verbum Dei.

Sobrias non est in Græco.

Maritos enim pietatis prætextu relinquere, in causa erat vt male audiret prædicatio.

Iuuenes similiter hortare vt sobrij sint.

Ea enim virtus est summo ornamento adolescentiæ, quandoquidem cupiditatis vitium cum ea acrius bellum gerit. Deinde docet quomodo oporteat facere vt fides doctrinæ habeatur.

In omnibus te ipsum præbens exemplum bonum operum in doctrina.

Sit vita tua exemplar archetypum eorum quæ à te dicuntur. Oratio enim cui facta ferunt testimonium, fide digna. Docet etiam ea quæ conuenit facere.

In integritate, grauitate.

Hæ sunt formæ laudabilium operum. Porrò autem dicit etiam qui nam sint fines rectæ doctrinæ.

Verbum sanum, irreprehensibile.

Talis autem est qui ornatur spiritali gratia.

Vt is qui ex aduerso est vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

Quando enim & quæ dicuntur veritate ornantur, & quæ fiunt ijs quæ dicuntur consentiunt ipsorum etiam maledicorum ora obstruuntur.

Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes.

Illud In omnibus, pro eo quod est, In omnibus quæ pertinent ad corporale dominorum ministerium. Neque enim si dominus iubeat impium esse, seruo iubet obedire, & id significant ea quæ subiunguntur.

Non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes.

Beneuolentia & libertate ornentur, inseruiendi domino curam gerant. Clarum est autem quod hæc statuerit de seruis qui iam crediderunt. Hoc enim etiam subiunxit.

Doctrinam saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.

Est enim laus diuinæ prædicationis, quod famuli tantam ceperint animi mutationem. Deinde docet scopum ac institutum diuinæ œconomiæ.

Apparuit enim gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo.

Hac de causa homo factus est vnigenitus Dei filius, vt omnes homines & dominos & seruos dignaretur salute, eo tendens vt præter impietatem vitam quoque sceleratam relinquerent. Iam verò nobis etiam rectam viam reliquit, iubens vt piè ac moderatè vitam ageremus. Porrò autem bonarũ quoque actionum nobis fructum ostendit.

Expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi.

Nobis etiam dedit spem glorioſi sui aduentus, in quo se magnas remunerationes daturum est pollicitus. Magnum autem Deum nominauit Christum, hæreticam blasphemiam redarguens. Domini quoque passionem in memoriam reuocat ex ijs quæ ab eo facta sunt ea quæ sunt futura confirmans.

Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

Ea de causa mortem pro nobis omnibus suscepit, vt mortis profligata & euersa tyrannide, ab acerba seruitute illius nos liberaret, & suum populum redderet factorũ laudabilium amatorem & æmulatorem.

Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Oportet eum qui est in diuinis disciplinis eruditus, non ignaue ac remissè nec cũ vlla timiditate hoc facere, sed cum libertate docere & increpare vbi opus est.

CAP. III.

Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire.

Et quoniam tunc temporis erant impij qui rerum potiebantur, necessario subiunxit distinctionem.

Ad omne opus bonum paratos esse.

Neque enim principibus in omnibus parendum est sed vectigal quidem & tributũ conferendum est, & honor qui eis conuenit tribuendus. Quòd si vt te impie geras iusserint, est aperte contradicendum.

Neminem blasphemare.

Pro eo quod est, De nullo maledicere.

Non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

Non

Non sunt hæc contraria ijs quæ prius dicta sunt. Quemadmodum enim iam dixi, infidelibus quidem iubet nos doctrinam leniter & placide tradere: eos autem qui crediderunt, si peccent, audacter arguere. Dicit etiam causam cur eos lenes ac mansuetos esse oporteat.

Eramus enim aliquando & nos insipientes, incredduli, errantes, seruientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem.

Priorem nostram conuersationem in memoriam reuocemus, consideremus quot malis eramus obnoxij: & quod cùm tales essemus, vniuersorum Deus nos salute dignatus est. Eramus itaque nos etiam eorum qui adhuc errant, improbitatem. Seipsum autem vna cum eis connumerauit Apostolus, non quod fuerit omnibus criminibus obnoxius, sed vt qui fuerit persecutor, nam nec omnes alijs omnibus fuerãt obnoxij, sed hi quidem hoc, illi verò illud fuerant. Omnes tamen sunt salutem consecuti.

Cùm autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Seruatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem, vitæ æternæ.

Benignitate, inquit, & clementia vsus Dominus, per vnigenitum nos à malis prioribus liberauit, per salutarem quidem baptismum nobis concessa peccatorum remissione, & nobis denuo creatis ac renouatis, & spiritus dono dignatis: ostensa autem via iustitiæ. Iis autem qui ea incedunt, cœlorum regnum est pollicitus. Et quoniam id sub visum non cadit, Spes enim quæ videtur, non est spes, necessario subiunxit.

Romans. 8.

Fidelis sermo est.

Pro eo quod est, verus, nemo dubitet.

Et de his volo te confirmare: vt curent bonis operibus præesse qui credunt Deo.

Non sufficit enim fides ad salutem ijs qui sunt bonis operibus nudati.

Hæc sunt bona & vtilia hominibus.

Deo credere, & ex eius legibus vitam instituere.

Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita.

Stude fugere inutiles disputationes, nullam enim afferunt vtilitatem nec ijs qui differunt, nec ijs qui audiunt. Hoc enim subiunxit.

Sunt enim inutiles & vanæ.

Hæc autem rursus dixit de ijs qui ex Iudæis crediderant. De ijs etiam scripsit ad beatum Timotheum.

Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quod subuersus est qui est eiusmodi, et delinquit, cùm sit proprio iudicio condemnatus.

Quando bis vel ter ijs, qui conantur docere contraria, eam quam par est doctrinam tradideris, & in malis decretis ac dogmatibus eos perseuerare videris, amplius cum eis ne disputes, est enim labor inutilis.

Cùm misero ad te Artemam aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim. ibi enim statui hiemare.

Nicopolis est oppidum Thraciæ, est autem finitimum Macedoniæ. Clarum est ergo scriptam fuisse epistolam eo tẽpore quo versabatur in Macedonia & Achaia.

Zenam legisperitum, & Apollo solicitè præmitte, vt nihil eis desit.

Et quoniam beatus Titus eam sequebatur vitam quæ caret possessionibus, necessario subiunxit.

Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad vsus necessarios, vt non sint infructuosi.

Doce eos qui crediderunt eorum curam gerere & necessaria prouidere ijs quibus diuina docendi munus creditum est, conuenit enim eos quoq; ferre fructus eiusmodi.

Salutant te qui mecum sunt omnes. Saluta eos qui nos amant in fide.

Non vult enim aliter amari veritatis magister præterquam ex solo scopo ac instituto pietatis.

Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen. Dei, non est in Græco.

Hæc beato quidem Timotheo scripsit diuinus Apostolus. Nobis autem omnibus quæ ex ijs proficiscitur vtilitatem præbuit. Iis enim tanquam thesauris communibus fruimur. Vtinam possimus & nos conseruare ea quæ collecta sunt. In Christo Iesu Domino nostro. Cum quo Patri, vnà cum sanctissimo Spiritu gloria honor & potentia, nunc & semper & in sæcula sæculorum.

AMEN.

Epistola ad Titum Cretensis ecclesiæ, scripta est Nicopoli oppido Macedoniæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARGVMENTVM EPISTOLAE AD PHILEMONEM.

PHILEMON *erat ex numero eorum qui crediderant, erat autem ex ciuitate Coloſsis. Quinetiam domus eius manſit vſque in hodiernum diem. Huius famulus nomine Oneſimus, aliquid ſuffuratus; aufugiens in Apoſtoli retia inciderat. Agebat autem eo tempore Romæ in carcere diuinus Apoſtolus. Cùm ergo eum illic baptizaſſet, ipſum ad Dominum remiſit, hac ſcripta epiſtola. Qui ergo ſerui fugitiui maſtigiæ & furis curam non abiecit, ſed eum ſpiritali doctrina dignatus eſt, quemnam vnquam neglexit?*

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS INTERPRETATIO EPISTOLAE AD PHILEMONEM.

PAVLVS *vinctus Chriſti Ieſu, & Timotheus frater: Philemoni dilecto, & adiutori noſtro, & Appiæ ſorori charißimæ, & Archippo commilitoni noſtro, et eccleſiæ quæ in domo tua eſt, gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto.*

Sorori, non eſt in Græco.

Vinctum ſeipſum appellauit, per vincula ſuam petitionem fide dignam efficiens. Propter vos enim, inquit, mihi ſunt iniecta vincula. Si enim voluiſſem in otio vitam agere, & non orbem terrarum obire, & omnibus prædicare Euangelium, hæc ego non ſubijſſem. Laudat autem Philemonem, eum adiutorem & cooperarium appellans. Coniugem quoque illi coniungit, vt quæ eſſet fidei particeps, erat autem veriſimile eam, ſi fuiſſet prætermiſſa, fuiſſe etiam repugnaturam ijs quæ ſcribebantur. Archippo autem fuerat eos docendi munus creditum. De eo enim ſcripſit ad Coloſſenſes. Dicite Archippo. Vide miniſterium quod accepiſti in Domino vt ipſum impleas. Ipſum quoque adſumpſit in ſocietatem exhortationis. Adhæc autem, vniuerſam quoque domum nominauit eccleſiam, vt quę eſſet pietate decorata. Vt etiam famuli ab Apoſtolo honore affecti, opem ferrent eius exhortationi. Beatus autem Paulus nominauit dilectam Philemonis coniugem, vt quæ fide eſſet ornata. Nemo autem miretur ſi nunc aliqui hoc verbo offenduntur. Qui enim re male vſi ſunt, effecerunt vt male audiret vocabulum, erat autem olim nomen honeſtum & laude dignum.

Col. 4.

Gratias ago Deo meo, ſemper memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam & fidem, quam habes in Domino Ieſu & in omnes ſanctos, vt communicatio fidei tuæ euidens fiat in agnitione omnis operis boni in vobis in Chriſto Ieſu.

Precans, inquit, ſemper tui memini, & propter ea quæ rectè & ex virtute facis, Deũ vniuerſorum laudo. Scio enim quantam fidem ſuſceperis in Dominum qui nos ſeruauit, & quantam habes charitatem, & quantam opem feras ijs qui diuina magni faciunt, & communem benefactorem oro & obſecro, vt det tibi perfectam bonorum poſſeſsionem.

Gaudium enim magnum habui & conſolationẽ in charitate tua quod viſcera ſanctorum requieuerunt per te frater.

Magna enim impletus ſum lætitia quòd nullum auxilij genus in ſanctos prætermittas.

Propter quod multam fiduciam habens in Chriſto Ieſu imperandi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatem magis obſecro.

Cùm poſsim, inquit, audacter tecum agere vt qui ardenter credideris, & inſtar Magiſtri iubere, hoc quidem non facio: ſed

ſed adhortationem affero. Deinde eius quod dictum eſt humilitati gloriationem adijcit.

Cùm ſis talis vt Paulus ſenex.

Vide quis ſit qui petit. Sufficit autem nominis mentio ad efficiendum vt reuereatur vel maximè aduerſarius. Qui enim Paulum audijt, audit prædicatorem totius orbis terræ mariſque cultorem, & vas electionis, & alia, ad quæ narranda vel decies mille linguis opus eſſet. Adiecit etiam ſemen, oſtendens canos germinaſſe in laboribus, ea etiã ratione fide dignam efficiens orationem. Aliud etiam adiungit.

Nunc autem & vinctus Ieſu Chriſti.

Reuerere Paulum, reuerere ſenectutem, reuerere vincula, quibus vt veritatis prædicator aſtrictus ſum.

Obſecro te pro meo filio.

Quis loquetur potentias Domini? Quis pro dignitate laudabit diuinam benignitatem & clementiam? Maſtigia, fur, & murorum effoſſor, repente Pauli filius factus eſt. Dicit etiam quomodo eum genuerit.

Quem genui in vinculis.

Neque enim vincula prohibuerunt ortum ſpiritalem. Deinde poſt laudes eius nomen adiecit.

Oneſimo qui tibi aliquando inutilis fuit.

Vetera reuocauit in memoriam: ſed ſtatim oſtendit mutationem.

Nunc autem & mihi & tibi vtilis.

Oſtendit diuitias morũ mutationis. Non ſolum, inquit, tibi nunc eſt vtilis ſed & mihi.

Quem miſi tibi.

Neque enim vt mutatum retinerem in animum induxi.

Tu autem illum, id eſt mea viſcera, ſuſcipe.

Meus eſt, inquit, filius, natus ex meis viſceribus.

Quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi miniſtraret in vinculis Euangelij.

Debes mihi miniſterium, vt diſcipulus magiſtro, volui ergo eum pro te retinere, vt tui miniſterij mihi debitum exolueret. Videte potentiam Euangelij, effecit ſeruum æqualem Domino.

Sine conſilio autem tuo nihil volui facere, vt ne velut ex neceſsitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium.

Volo enim te deinceps ex eo quæſtum facere, vt mentis aſſenſu ex ea re vtilitatem capias. Hinc etiam clarum eſt ipſum prædicationem ſalutaré attuliſſe Coloſſenſibus. Ad Philemonem enim ſcribit, tanquam ad diſcipulum. Hic enim rogat pro Oneſimo. Illic autem cùm eum tanquam ex voluntate Philemonis adminiſtrum cepiſſet, miſit ad Tychicum, vt qui fuiſſet adminiſter Euangelij. Omnia, inquit, quæ ad me pertinent vobis ſignificabit Tychicus dilectus frater, & fidelis miniſter & conſeruus in Chriſto, quem miſi ad vos ad hoc ipſum, vt quæ ad me pertinent cognoſcatis, & conſoletur corda veſtra cum Oneſimo fideli & dilecto fratre qui eſt ex vobis, omnia vobis ſignificabunt quæ hic ſunt. Philemon enim acceptis literis miſit Oneſimum ad Apoſtolum. Ille verò eum miſit Coloſſas cum Tychico. *Col. 4.*

Forſitan enim ideo diſceßit ad horam à te, vt æternum illum reciperes, iam non vt ſeruum, ſed pro ſeruo charißimum fratrem, maximè mihi, quanto autem magis tibi, & in carne & in Domino.

Fuga, inquit, illa fuit bonorum cauſa. Pro ſeruo enim inutili verus & germanus frater euaſit. Quòd ſi eſt meus frater, quanto magis tuus, ad quem pertinet, quantum ſpectat ad miniſterium corporale?

Si ergo habes me ſocium, ſuſcipe illum ſicut me.

Quid eſt his verbis ad perſuadendum aptius, & quid vehementius ac magis violentum? Si meæ ſocietatis aliquam rationem habendam eſſe ducis, eum qui ſuſcepit alienam mutationem, tanquam me ſuſcipe.

Si autem aliquid tibi nocuit, aut debet, mihi imputa.

Significat oratio ei aliquid fuiſſe ſuffuratum Oneſimum, & quæ erat ſuffuratus nequiter conſumpſiſſe. Diuinus autem Apoſtolus petit vt Philemon ei imputet delictum. Deinde cum maxima gratia confitetur debitum.

Ego Paulus ſcripſi manu mea. Ego reddam.

Pro ſchedula hanc habe epiſtolam, eam ego totam ſcripſi. Ego & debere & redditurum eſſe debitum promitto. Deinde oſtendit etiam ipſum eſſe maiori debito obnoxium.

Vt non dicam tibi quòd & teipſum mihi debes.

Per me enim, inquit, ſalutem conſecutus es: & hinc conſtat Philemonem accepiſſe doctrinam Apoſtolicam.

Ita frater, ego te fruar in Domino, refice viſcera mea in Chriſto.

Illud Fruar in Domino, pro eo quod eſt, Fruar omnibus tuis bonis in Chriſto actionibus, videam te locupletem in omnibus bonis ſpiritalibus.

Confidens in obedientia tua ſcripſi tibi, ſciens quod & ſuper id quod dico facies.

Noui tuam animi obedientiam. Qua de cauſa etiam ad te ſcribo, confidens quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

sis plura præstaturus quàm petierim.

Simul & para mihi hospitium. Nam spero per orationes vestras donari me vobis.

Hoc quoque non abs re posuit: sed vt expectans eius aduentum, literas quoque reuereatur.

Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Christo Iesu, Marcus, Aristarchus, Damas, & Lucas, adiutores mei.

Epaphram hic adiecit, quoniam ipse quoque fuit Colossensis. Ita enim scripsit etiam ad Colossenses. Salutat vos Epaphras qui est ex vobis seruus Christi. Demas posuit ante Lucam, vt qui esset & insignis & eius adiutor. Postea enim reliquit Apostolum, cùm hoc amasset sæculum.

Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

Has leges sequi conuenit eos quibus obtigit munus tradendæ doctrinæ diuinæ, & ita docere seruos Dominis suis inseruire, vt per omnia laudetur Christus Dominus, Cum quo Patri vna cum sanctissimo Spiritu gloria conuenit & magnificentia nunc & semper & in sæcula sæculorum.

AMEN.

FINIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE
LIBER PRIMVS

PICTORES cùm veteres historias in tabulis & parietibus exprimunt, simul oculis hominum delectationem, simul memoriæ rerum gestarum vigorem diuturnitatemque conciliant. Scriptores autem non in tabulis sed libris, neque coloribus sed floseulis orationis illa complexi, eò firmiorem & perseuerantiorem memoriam rerum gestarum præstant, quò minus ipsorum opera quàm pictorum iniuriæ temporis obnoxia reperiuntur. Hac de causa & ego quæ adhuc deessent historiæ Ecclesiasticæ, persequenda suscepi, cùm indignum ducerem clariss. rerum quæ expositionis singularem vtilitatem haberent, decus obliuione spoliatum esse pati, cumque ob hoc ipsum ad hunc laborem subeundum sæpe multumque me amici hortarentur. Ego vero cùm viribus meis opus hoc æstimo, sanè admodum vereor in manus ipsum sumere, fretus tamen illo ambitioso largitore etiam bonorum, iam non dubito ac credi maiora quam sustinere posse videar. Ac Eusebius quidem Palæstinus, historiam a sanctis Apostolis orsus, composuit earum rerum narrationem quæ accidissent ab illo tempore, vsque ad religiosum regnum Constantini. at ego finem historiæ Eusebianæ nostræ principium sum facturus.

CAPVT PRIMVM

VBLATIS scelere & impietate refertis tyrannis, Maxentio Maximino & Licinio, ecclesiæ perturbatio sedata fuit, excitata ab illis furijs, quasi procellis tempestatum, tum consecuta est tranquillitas stabilis, ventorum represso turbine. Quam quidem cõfecit laudatiss. rex Constantinus, vocatus ad imperium non per homines, sed planè vt Apostolus, diuinitus. Leges enim tulit, quibus simulachrorum cultus tolleretur, instaurationes vero ecclesiarum iuberentur: insuper fide ornatos præsides in prouincias misit, quibus sacerdotum honorem commendans, interitum interminatus est horum insectatoribus. Illis igitur temporibus non solum subuersæ ecclesiæ restituebantur, sed nouæ etiam ampliores excitabantur, nostraque pars inter hæc gaudio & lætitia exultabat, aduersa autem humilitate & tristitia deijciebatur. Nam simulachrorum fanis clausis & silentibus, in ecclesijs omnia festis conuentibus celebria erant. Sed spiritus ille improbitatis vniuersæ & inuidiæ, humani generis furiosus persecutor, visam in hoc secundo cursu ecclesiam ferri pati non potuit, omniaque mouit artium & malitiæ suæ consilia, annitens vt demergere posset ecclesiam, cuius clauum teneret creator & dominus huius vniuersi. Intelligebat autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem Græcos errores detectos & deprehensas esse varias fraudes dæmonum, maximamque hominum partem ab adoratione creaturarum, ad laudem creatoris deuenire, ideoque non magis manifestum aduersus deum saluatorem nostrum suscipiebat bellum, sed peculiari sua fraude adoriri parabat, inuentis administris, Christiani quidē nominis quibusdam, sed ambitionis & vanæ gloriæ seruis. Quorum vsus opera, non paucos in pristinos errores retrahebat, non quidem vt rursus adoratio creaturarum induceretur, sed creator potius cū his vt participaretur: quorum initia, & semina zizaniæ nunc deinceps explicabimus. Alexandria vrbs est maxima, & multitudine hominū abundans, caput nō modo Aegypti, sed etiā Thebaicæ & Libycæ regionis. In hac ecclesiæ habenas, post Petrum illum victoriæ compotem, qui testimonijs corona redimitus fuit sub impijs illis tyrannis, non longo tempore Achillas rexit. Cui successit Alexander, præclarus ille Euangelicæ doctrinæ propugnator.

CAP. II.

His temporibus Arius qui esset in cœtu ordineque presbyterorum, haberetque autoritatem interpretandi diuinas scripturas, cùm videret gubernaculum sacerdotij commissum esse Alexandro, impatiens inuidiæ qua exagitabatur, stimulorū, quærere cœpit discordiæ & pugnarum occasiones. Et quamuis omnium calumniarum telam perrumperet viri dignitas & laudabilis administratio, tamen quiescere eum inuidia non sinebat. Hunc igitur nactus hostis veritatis ecclesiæ vndas per ipsum mouit & concitauit, impulitque vt palam Apostolicæ Alexandri doctrinæ refragari auderet. Ipse quidem Alexander secutus diuinas scripturæ voces, asserebat eiusdem esse dignitatis filium cum patre, habereque eandem cum genitore suo essentiam: at Arius contra veritatem pugnans, creationem & factum opus appellabat, addens illa, Erat aliquando cùm non esset, quæ melius ex ipsius scriptis poterunt cognosci. Hæc non modo in Ecclesijs assiduo docebat, sed etiam in externis cœtibus ac conuentibus & domatim differens, sublegebat quotquot valebat. Alexander autem patronus Apostolicæ doctrinæ, primum eum monendo instruendoque conabatur à proposito abducere, verum vbi vidit furere, & vulgo præconia facere impietatis, ordine eum sacerdotali mouit. Audierat enim diuinam legem clamantem: Si tibi oculus tuus dexter offendiculo fuerit, erue illū & abijce abs te.

CAP. III.

GVbernabat tum ecclesiam Romanam Siluester, qui Miltiadæ successerat. Huic principalis sacerdotij honores post Marcelliur. in persecutione præstantissimum collati fuerant. Antiochiæ autem tyranno defuncto, paceq; parta ecclesiarum, Vitalius surrogatus, extruxit in antiqua vrbe dirutam à tyrannis ecclesiam, quem excipiēns Philogonius, feruore pro pietate suo Licinnij temporibus declarato, quod deerat ædificationi compleuit. Sed Hierosolymo. am ecclesia commissa fuerat post Her onnam Macario, viro digno beatitudine nominis sui, & multiplicibus bonis ornato: quibus ipsis temporibus Alexander Constantinopoli ad sacerdotij functionem p. ouectus Apostolicis donis nitebat. Tunc igitur Alexander episcopus Alexandrinæ ecclesiæ, cernens Arium præsidendi cupiditate furere, & captos maledicentiæ illius impietate, conuocare, priuatimque habere conciones, indicauit præsidibus ecclesiarū huius per literas blasphemias. Ego etiam inseram huic loco epistolam quam misit cognomini suo, qua dilucide omnia quæ ab Ario mouerentur, exposita sunt. Ne quis suspicetur in his narrationibus à me quicquam confictum esse, addam post hanc & Arij epistolam, & deinde aliorum quoque quas historiæ series requiret, cùm vt testimonium dicant veritati expositionis, tum vt planius illæ res explicentur.

CAP. IIII.

Epistola missa ab episcopo Alexandrino ad suum cognominem. Reuerendissimo fratri concordique Alexandro, Alexander in domino salutem.

IMproborum cupida potentiæ & opum voluntas semper insidiari consueuit proprinquis administrationibus, si quæ potiores videntur, neque vnus est aut simplex horum prætextus oppugnandæ Ecclesiasticæ pietatis. Agitati enim furore diabolicæ efficaciæ, inque obuiam voluptatem ruentes, resilientes ab omni pietate, conculcant diuini iudicij metum: de quibus ego malè affectus necesse habui significare pietati vestræ, vt huiusmodi cauere possitis, ne quis audeat vestras quoque administrationes tentare, siue ipse, (est enim hominum venesicum & fraudulentæ simulationis genus) aut

aut per literas speciose compositas: quibus abstrahi à simplici & syncera fide obseruatores illius possint. Arius igitur & Achilles cùm nuper coniurassent Coluthi ambitionem æmulati longe etiam superarunt. Ille enim hos ipsos accusans suæ improbæ voluntati habuit quod prætenderet: hi vero Christiana in eo nundinatione animaduersa, obstinatione summa Ecclesiasticō seiugo subduxerunt, sibique latronum specubus comparatis, continue in ipsis congregantur, noctuque & die ibidem in detrectandi cum Christo tum nobis studio exercentur. Qui totam Apostolicam pietatis assertionem culpantes, Iudaico instituto officinam aperuere Christiani belli, negantes diuinitatem Saluatoris nostri, facientesque illum clamoribus suis similem aliorum vsu go. Et colligentes omnem salutaris illius dispensationis, abiectionis causa nostra, mentionem, hinc constituere conantur præconium impietatis suæ, aduersa oratione ab illius in principio diuinitate & paterna gloria infinita. Itaq; confirmantes impiam Græcorū Iudæorumq; de Christo opinionem, in primis venantur laudem illorū: instruentes ea quę risu in vobis ipsi prosequuntur, & quotidianis seditionib⁹ ac motibus nostrū statum perturbantes. Iidem & lites intēdunt nobis, interpellatione muliercularum inhonestarum quas circunuenere, & Christianismo obtrectant discursionib⁹ suarum inuencularum, quæ omnes regiones vrbis inuoluunt infamibus deceptionib⁹ suis. Insuper & irruptā Christi tunicam, quam scindere non fuit carnificibus consiliū, ausi ipsi sunt discerpere. Quocirca nos pro vitæ & scelerati conatus illorū merito, quamuis seriuscule, quod ignorationi nostræ tribuendum, communibus suffragijs remouimus eos ab ecclesiæ eius quæ Christi adorat diuinitatem consortio. At ipsi hostilibus circumcursationibus studentes declinarunt ad socios sententiæ functionisque nostræ, consilij quidem pacis, & concordiæ specie simulata: re vero ipsa hoc agentes, vt afficiant contagio morbi sui affabili sermone aliquos, & expressis literis blandiusculis illorum eos quos iam seduxere confirment, ne pœnitentia peccatorum suorum, obtriti impietate, ducantur, quasi suffragantes consentientesque habeant episcopos. Minime autem fatentur actionum suarum & doctrinæ peruersitatem, quæ causa fuit cur eos à nobis remoueremus: sed vel silentio illa tegunt, vel etiam fraudulenter figmentis orationum adumbrant: ita fit vt persuasibilibus & à scurrilitate nō alienis sermonibus, inuoluentes pestilentem doctrinam, auferant expositum quenque seductioni, neq; desinant apud omnes calumnias struere pietati nostræ. Vnde fit vt nonnulli subscribentes literis, ipsorum in ecclesiam tamen recipiantur. Quod ipsum, vt opinor, factū, collegarum nostrorum magnopere reprehensioni obnoxium est, cùm enim hoc nō permittit Apostolica regula, tum diabolica efficacia illorum erga Christum hoc ipso facto exardescit. Quapropter nihil cunctatus ego ô amici, erexi me ad indicium infidelitatis istorum, qui dicunt, fuisse cùm non esset filius Dei, factumque posterius, qui prius non fuisset, ita quidem factum, quandocunque factus sit, vt omnibus fieri concessum sit hominibus. Cuncta enim aiunt Deum fecisse ex nihilo, comprehendentes in omnium rationalium creatione etiam filium Dei. His consentaneum est quod addunt, Natura esse mutabili, capacemque virtutis ac vitij. Et illa posita creatione omnium ex nihilo, sacras scripturas euertunt, quibus sempiternitas ipsius declaratur, qui busque comprobatur, immutabilitas Verbi, itemque diuinitas sapientiæ Verbi, quæ ipsa Christus sunt. Conceditur ergo, inquiunt, furiæ istæ, & nobis filios Dei fieri, per indeatq; ille. Scriptum est enim filios progenui & amplitudine extuli. Cùm autem opponitur eis quod mox dicitur: Ipsi vero me reprobauerunt, quod certe naturale nō est, saluatoris natura immutabilis: tum vero omni deserta pietate, respondent, cùm præscientia sua & præuisione cognouisset de ipso Deus, non reprobaturū se, ideo ex omnibus vnum elegisse. Non enim natura filium, neque aliquam eius præ cæteris filijs prærogatiuam fuisse. Nam natura negant illum esse dei filium, aut aliqua cum eo proprietate coniunctum. Hunc autem qui & ipse esset natura mutabilis, cùm vitæ & morum moderatione ac cultu ad deteriora nequaquam conuerteretur, elegisse Deum, vt si eodem contendisset Paulus aut Petrus, nullum futurum inter horum filietatem fuisse discrimen. In scripturas etiam bacchantur, vt vesanam sententiam istam probent, afferentes quod in psalmis de Christo dicitur, ad hunc modum: Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis. QVOD autem filius Dei neq; ex nihilo genitus sit, neq; fuerit vnquam cū ille non esset, satis instruere nos Ioannes Euangelista poterit, ita scribens de illo, Vnigenitus filius qui est in sinu patris. Volens enim prudenter docere diuinus magister,

Universidad de Deusto
Biblioteca

magister, res duas inseparabiles in ter sese: nempe patrem, & filium, sic est eloquutus vt diceret ipsum in sinu esse patris. Præterea non numerari inter creata de nihilo Verbum Dei, ex eo ostenditur, quod idem Ioannes ait, omnia per ipsum facta esse. Nam peculiarem propriamque ipsius substantiam declarauit, cum dixit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, si enim per ipsum facta sunt omnia: quomodo is qui factis, vt essent largitus est, ipse aliquando non fuit? Non enim quod alia fecerit, eiusdem esse cum illis naturæ, vllius ratio definit. Si quidem & ipsum Verbum fuit in principio, & omnia per ipsum facta sunt. Contrarium enim esse, QVOD EST, videtur, ijs quæ ex nihilo facta sint, & valde distare. Illud enim ostendit nullum inter patrem ac filium esse interuallum: neq; quod animus cogitatione sua imaginari possit. Hoc vero de nihilo conditum mundum, iuniorem habet & recentem substantiæ genituram, quam essentietatem omnia acceperint à patre per filium. Defixis igitur oculis in Dei Verbi profundum illud ERAT, & excedens omnem genitorum considerationem, attentione summa Ioannes, noluit eius creationem generationemúe nominare: ne eorundem quidem elementorem complexione in voce facientis & factorum vti ausus: non quòd Verbum ingenitum esset: solus enim ingenitum pater: sed quia longè vltra captum refugeret non Euangelistarum, sed fortasse etiam angelorum, vnigeniti Dei ineffabilis substantia: non ratus, vt existimo, ponendos inter studiosos pietatis eos qui auderent huc vsque interrogando progredi, propter subiectionem huius dicti: Altiora te ne quære, & sublimiora ne expendas. Nam si aliorum multorum quæ sine dubio imperfectiora sunt, cognitio, hominum comprehensioni non patet: quale est apud Paulum: Quę oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendere, quæ præparauit Deus diligentibus se. Sed & sidera negat Deus Abraham posse numerare: itemque arenam maris & guttas imbris, quis, inquit, numerauerit? Hæc igitur cùm ita sint, quæ curiositas fuerit exquirere substantiam Verbi dei, vllius mortalium: nisi alicuius forte atra bile perciti? De qua dicit spiritus propheticus: generationem eius quis enarrabit? Qua & ipse saluator noster omnium bonorum in hoc mundo columnarum animos exonerare studuit. Quibus vniuersis dicitur secundum naturam comprehensionem illius non esse, solique patri reseruatam huius diuinissimi arcani scientiam. Nemo enim nouit, quis sit filius, ait, nisi pater. Et patrem nemo nouit, nisi filius. De quo & patrem arbitror dicere, Arcanum meum mihi & meis. Esse autem insanum de nihilo sentire factum filium, temporali cum processu, ipsum à DE NIHILO demonstrat: etsi ne intelligunt quidem vocis suæ dementes isti vesaniam. Aut enim temporali dominio includi oportet, id quod dicitur, NON ERAT, seu DE NIHILO, aut sæculorum aliquo interuallo. Si igitur verum est hoc OMNIA per ipsum facta sunt, Nimirum omnia sæcula, tempus, interualla & illud aliquando, in quibus reperitur quod aiunt: NON ERAT, per ipsum facta sunt. Quam autem fidei rationem habet dicere aliquando non fuisse factorem temporum, sæculorum, momentorum? Cum quibus certe illud NON ERAT confusum est. Non enim incomprehensibile tantum sed etiam stultissimũ cogitatu, autorem alicuius rei, eius ipsius generationis posteriorem perhibere. Nam secundum ipsos præcedit vniuersitatis huius opificem sapientiam dei illud interuallum, quo nondum genitum fuisse filium à patre asserunt, mentiente secundnm ipsos & scriptura quę pronuntiat illum primogenitum vniuersæ creationis. Congruentia cum his proclamat & vocalissimus Paulus de illo sic, inquiens, Quem fecit hæredem omnium, per quem & sæcula creauerat. Sed & in ipso fundata sunt omnia in cœlis, & super terram, visibilia & inuisibilia, siue principatus, seu potestates, siue dominationes, seu solia. Omnia per ipsum & in ipso fundata sunt, & ipse est ante omnia. Cùm igitur summa cum impietate hoc DE NIHILO constitutum sit, sequitur necessario patrem esse patrem: pater autem est præsente filio, quo ipso & paternum nomen inuenit: semper autem præsente filio semper ille est perfectusque pater, in nullo defectu cuiusquam boni: qui nequaquam temporaliter neque ex interuallo, nec de nihilo genuit vnigenitum filium. Iam nonne est dictu nefarium aliquo tempore non sapientiam Dei? quæ, inquit, ego eram apud illum concinnatrix, ego eram qua delectabatur. Quid hoc? Dicere aliquando potentiam Dei, aut Verbum ipsius mutilatum. Non illa quæ filium iudicant & patrem figurant, non fuisse? Nam qui negat esse respendentiam gloriæ, aufert & primitiuam lucem, cuius est illa resplendentia. Item si Dei imago semper non fuit, ne ille quidem cuius imago est Deus, sempiternus.

Apostolus sensit.

piternus. Quin etiam si nõ sit charecter substantiæ Dei, euertitur & ille qui ab hoc omnino figuratur. Vnde licet intelligere, filietatem saluatoris nostri nullam penitus habere cum aliorum filietate communitatem. Quemadmodum enim ineffabilem substantiam illius incomparabili excellentia præstare omnibus quibus ipse viam concesserit, ostendimus, ita & filietas eius, quæ est secundum naturam paternæ diuinitatis, non dicenda præstantia, antecellit eos qui per ipsum adoptione filiorum nomen consecuti sunt. Ipse enim immutabili natura perfectus & per omnia opulentus, nullius que indigens. Hi vero in vtramque partem mutabiles eius auxilium desiderant. Quo enim progredi vlterius sapientia Dei possit? quidue amplius capere ipsa veritas, aut verbum Deus? Incrementumne fecerit? ita, & vera lux? Quæ si fieri nequeũt, quanto magis naturæ repugnat sapientiam fieri capacem stultitiæ? Aut Dei potentiam infirmitati implicari? Verbumne euanescere & incogitantia? aut veræ luci tenebras obuerti? Cùm ex hoc ipso Apostolus dicat, Quæ cõmunitas est luci ac tenebris? Quæue consonantia Christo cum Belial? At Salomo fieri non posse ait, vt vel cogitatione comprehendatur vestigium serpentis in petra, quæ est iuxta Paulum Christus. Sed creaturæ filius tam homines quam angeli benedictionem accepere, vt progressiones facere possint, in virtutis & legitimorum mandatorum exercitio, ne peccatis irretiantur. Itaque & Dominus noster, cum natura sit filius patris, ab omnibus adoratur. Verum qui spiritu seruitutem excusserint, per virtutem & progressionem adepti spiritum adoptionis beneficio naturalis filij, efficiuntur ipsi filij adoptiui. Ipsius autem germanam peculiaremq; & naturalem & eximiam filietatem, Paulus ita demonstrauit loquens de Deo. Qui quidem proprio filio non pepercit, sed pro vobis, nempe non naturalibus filijs tradidit ipsum, vt enim differentia notaretur inter non proprios filios, ipsum proprium appellauit. In Euangelio vero sic, Hic est filius meus dilectus, in quo est complacentia mea. In Psalmis autem ait Dauid: Dominus dixit ad me filius meus es tu. quo verus filius demonstratur, cùm præterea nullos esse significetur. Quid autem illud? Ex vtero ante lucifernm genui te. An non planè indicat naturalem filietatem paternæ generationis? Quam ille vt naturam peculiarem non honestate cultuque vitæ ac morum sit consecutus: ideoq; & inconcussam retinet eam vnigenitus filius patris. At rationalium filiorum adoptionem, quæ naturæ non sit, sed vitæ honestatis & beneficij diuini scriptura mutabilem esse agnoscit. Videntes enim filij Dei filias hominum, accepere sibi vxores, & quæ sequuntur. Item filios genui & amplitudine extuli, ipsi verò reprobauerunt me, scimus per Esaiam esse à Deo dictum, prætermitto multa quæ asserre liceat, importunum enim videtur pluribus commonere concordes doctores. Et vos diuinitus instructi estis, neque ignoratis, hanc nuper inimicam Ecclesiasticæ pietati doctrinam Ebionis esse & Artemæ, & æmulationem Antiochenam Pauli Samosatensis, qui consilio & iudicio omnium vndique Episcoporum ab Ecclesia remoti fuerunt. Hanc excipiens Lucianus exclusus à cœtu Ecclesiastico longissimo tempore, fuit trium Episcoporum. Quorum impietatis fece exorpta protulere, nunc se illi assertores DE NIHILO Stolones illorum Arius & Achilles, quæq; cum his facit improborum turba. Et tres in Syria haud scio quo modo creati episcopi, approbatione sua ignari illi inspirantes: de quibus referetur iudicium arbitrio vestro. Atque hi salutaris passionis, abiectionisq; & inanitatis, quæque illius dicitur paupertas, horum igitur & quæ alia translata in se propter nos nomina suscepit, ea memorantes proferunt ad expungendam supremam, & illam in principio diuinitatem ipsius, traditis obliuioni ijs locis, quibus naturalis eius gloria & generositas & cum patre manslio declaratur. Quale est hoc: Ego & pater vnum sumus, quod Dominus ait, non sese patrem perhibens, nec: substantiam, duas vnam faciens, sed quod similitudinem paternam soleat exacte referre filius, expressa ex natura ipsius planissime, qui sit inuariabilis imago patris, & expressus e primitiuo charactere. Itaque & Philippo qui tum auerat patrem cernere, benigne demonstrat dominus, cum illi dicenti, Ostende nobis patrem, respondet, qui me vidit, vidit & patrem, tanquam per ipsum velut immaculatum & animale speculum diuinæ imaginis pater conspiceretur, quem in Psalmis similem sanctissimi aiunt: In lumine tuo videbimus lumen. Proinde qui patrem veneratur, idem veneratur & filium. Recte quidem, quicquid enim impie in filium dicitur, illud refertur ad patrem. Illud autem admirandum, quod clementeps scribam, amici erga me & pietatis studiosum populum calumnias eos struxisse? An illi verentur sermonibus suis in nos debacchari, qui stant instructi in acie aduersum filium Dei: qui etiam nullorum veterum compara

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem secum fieri, aut se magistris nostris, quibus à pueris vsi sumus æquari patiuntur. Neq; vlli coniũcto nobis societate functionis modulum sapientiæ concedunt, ipsi soli sapientia non quæsita præditi, quique glorientur inuentione dogmatum, & reuelatione earum rerum quæ res nemini omnium quos sol videt, in mentem venerint. O nefariam superbiam, malitiam immodicam, vesaniæ concinnatam gloriæ inanitatem, denique Satanicum sensum quo ipsorum sceleratæ mentes occalluere. Non affecit illos pudore claritas Deiloqua scripturarum, non collegarum consentiens de Christo studium, eorum procacitatem contra hunc debilitauit, cùm ne demonia quidem tantũ nefas sustinere posse videantur, quippe quæ sibi à maledictis in filium Dei temperauerint. Hactenus igitur disceptare pro viribus nostris visum est cum ijs qui in parum erudita materia aduersus Christum velut in palæstrico puluere sese exercent, & studio sibi habent calumniari pietatem erga illum vestram. Aiunt enim illi ineptarum fabularum inuentores, nos auertantes hãc DE NIHILO in Christum impiam & nusquam perscripram blasphemiam, ingenita duo introducere. Necesse enim horum esse alterum aiunt insipientes isti, vel vt filium de nihilo extitisse sentiamus, vel duo esse ingenita fateamur. Sed ipsi inertes non vident quantum interfit inter ingenitum patrem, & quæ ab illo sunt condita, cum rationales tum irrationales creaturæ, quorum est media vnigenita natura, per quam hanc vniuersitatem de nihilo fecit pater Dei verbi, quæque ex ipso vero patre genita est. Sicut & ipse alicubi testatur dominus, Qui diligit patrem, diligit & filium genitum ex ipso, de quibus ea est fides nostra quam probat ecclesia Apostolica. In solum ingenitum patrem, qui quod sit ad nullum ipse alium autorem referat, immutabilem & inuariabilem, semper ad eundem modum, & similiter se habentem, neque incrementi, neque diminutionis capacem, collatorem legis, prophetarum, Euangelij, dominum patriarcharum, Apostolorum & sanctorum omnium. Et in vnum Dominũ Iesum Christum filium Dei vnigenitum, non genitum de nihilo, sed de patre qui esset. Non secundum corporum similitudines, incisuris aut diuisionis defluxibus, vt Sabellio & Valentiniano placet, sed ineffabili & non dicendo modo iuxta eum qui dixit, vt supra proposuimus, generationem eius quis enarrabit? Cuius substantiam nullius genitæ creaturæ curiositas perscrutari possit: quemadmodum & ipse est inperuestigabilis pater, quia rationalis natura nulla capere potest, diuinæ generationis à patre scientiam. Quæ quidem ex me discere non est æquum, viros qui spiritu veritatis aguntur: quibus & insonat præmemorata de hac re Christi vox, quæ docet, Nemo scit quis sit pater nisi filius, & nemo scit quis sit filius nisi pater. Hunc immutabilem, inuariabilem, vt patrem indigentem nullius, perfectum filium, assimilem patri accepimus. Solum hoc inferiorem patre, quòd ingenitus non sit. Imago enim est exactissime expressa & indeprauabilis patris, & plena eorũ omnium esse in imago debet, quibus maior similitudo repræsentetur: sicut & ipse Dominus docuit, cùm ait, Pater maior me est. Et secundum hoc credimus filium semper quoque exitere e patre. Resplendentia enim est, & character patris næ substantiæ. Non tamen est, quod dicimus, semper sic accipiendum, quasi ingenitum esse dicamus, vt quidam sensimus animi excæcatis faciunt. Neque enim, cùm dicitur: ERAT, neque SEMPER, neque ANTE SAECVLA, idem est cum ingenito. Quemadmodum & vos intelligere confido fretus rectitudine voluntatis omnium vestrum, neque omnino vlla horum est nominum talis significatio, neque quicquam fingere potest humana cogitatio quo denotetur ingenitum. Videntur enim esse hæc nomina quasi temporum quædam extensio, sed quæ nullo modo innuere possint dignitatem diuinitatis, & velut antiquitatem vnigeniti. Iii contentionibus aut nominandi illa dicuntur, quæ paulo ante recensuimus, dum cupiunt sancti viri hoc arcanum demonstrare, & veniam in re maxima petentes, & probabili vtentes excusatione. Quod si illi supra humanum modum, vocem excellentiorem emittam per os audire expetunt, aiuntque ea quæ ex parte cognouerint esse iam destructa, nimirum longe abest ab hac spe, quod dicitur, ERAT ET SEMPER ET ANTE SAECVLA. Quicquid autem fuerit, idem cum ingenito non est: qua de re conseruanda sua dignitas ingenito patri, qui quid sit ad nullum referat autorem, vlli autem debitus honor habendus, ascribendaque principij expers à patre generatio, & cum hoc venerationis prosequio, saltem pia & sanctæ adoremus illud, ERAT ET SEMPER ET ANTE SAECVLA. neutiquam quidem detrectantes diuinitatem ipsius, sed attribuentes exactissime similitudinem imaginis & characteris paterni: illud vero ingenitum

tum soli patri peculiariter adesse decernentes. Quemadmodum & ipse ait saluator, pater meus maior me est. Ad hanc pietatis de patre & filio sententiam, quæ scripturis diuinis perdocetur, Confitemur & vnum sanctum spiritum, qui innouarit & veteris testamenti sanctos homines, & eius quod nouum appellatur diuinos doctores: vnam & solam vniuersalem ecclesiam, quam non totius mundi oppugnatio possit subuertere, perpetuo victricem seditiosæ impietatis alienorum dogmatum. Animosi enim reddimur voce Domini nostri qui clamat: Bono estote animo, ego vici mundum. Post hæc scimus futuram resurrectionem à mortuis, cuius fuit Dominus noster Iesus Christus prouinciæ, qui cum corpore vero, non opinabili, natus ex virgine Maria, in cõsummatione sæculorum peregrinus inter homines ad reprobationem peccati, Affixus cruci & mortuus, non tamen ideo diuinitate sua imminutus, Resurrexit ex mortuis, assumptusque in cœlum, sedet in dextra maiestatis. Hæc carptim exaraui in hac epistola, accurate singula persequi importunum, vt aiebam, arbitratus, quòd vestrum sacrum studium minime fugiant. Hæc docemus, hæc prædicamus, hæc sunt Apostolica ecclesiæ dogmata, pro his & morimur, & volentes cogere, vt abiuremus contemnimus, etiam si tormenta admoueant, non auersantes spem in illis repositam, quibus aduersata Arij & Achillis factio inimica veritatis, ab ecclesia remoti sunt, alieni à pietate doctrinæ nostræ, iuxta beatum Paulum dicentem: Si quis annuntiat aliud vobis, præterquam accepistis, esto anathema, quamuis angelũ è cœlo sese esse simulet. Sed & si quis alienã doctrinam instituit, neque accedit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & doctrinę pietatis, is superbia tumens nihil scit, & quæ sequuntur. Hos igitur anathemate exclusos à fraternitate, nemo vestrum suscipiat, neq; admittat, quæ illi loquuntur, aut scribũt. Mentiuntur enim venefici omnia, neq; veritatem vnquam proferunt: circumenim vrbes cursitant, neq; aliud agunt, quã assentationum literas tradere & auferre, quibus seducant deceptas à se paucas mulierculas cumulatas peccatis, & quę sequũtur. Hos ergo tanta aduersum Christum audacia, qui Christianismo partim occulte detrahunt, partim publice in iudicijs infamiam studet imponere: qui à se tantũ in præsenti pace cõcitarunt nobis turbam, enecuatores ineffabilis arcani generationis Christi, vos auersati dilecti & cõcordes fratres, sustragamini nobis cõtra futuram illorũ audaciam, similiter vt alij collegæ nostræ, qui moti rei indignitate, & literas dedere ad me cõtra illos, & in carta anathematis scripsere nomina sua, quæ & misi ad vos per filium meum Appionem diaconum. Ea sunt Libyæ, Pentapolis, Syriæ, itemq; Lyciæ, Pamphyliæ, Asiæ, Cappadociæ, & finitimorum locorum: quos cõfido cũ hæc acceperitis vos imitaturos esse. Cùm autem multa auxilia comparauimus saluti eorũ qui læsi sunt: tum hoc remedio plebis deceptionem sanatum iri confido, si persuasum illis sit cõsentire totam collegij & functionis nostræ societatem, quo futurum videtur, vt cupidi resipiscant. Salutate vos mutuo, etiam à fraternitate nostra. Valere vos in domino opto ô amici, & fructum aliquem capere animorũ vestrorum amantissimorum Christi. Sunt autem anathemate exclusi hæretici: ex presbyteris Arius, ex diaconis Achilles, Euzoius, Aethales, Lucius Sarmata, Iulius, Menas, Arius alter, Helladius. Eiusdẽ exempli epistolam misit & Philogonio præsuli Antiochenæ ecclesię, & Eustathio cui Berrhæę commissum esset regimen, nec non alijs Apostolicorum dogmatum patronis. Sed ne Arius quidem potuit quiescere, scripsit enim & ipse ijs quos secum facere sibi persuaserat. Nihil auẽ falsi diuinum Alexandrum contra illos scripsisse, ipse Arius testatur literis missis ad Eusebium episcopum Nicomedię: quas & ipsas narrationi inseram, vt complices quoq; huius impietatis innotescant nescientibus.

CAP. V.

DOmino suauissimo, homini Dei, fideli, orthodoxo Eusebio, Arius quem Alexander papa insectatur iniuste ob omnia vicentem veritatem, quam & tu protegis in domino salutem. Cùm pater meus Ammonius proficisceretur Nicomediam, ordine & pro officio vero facturus mihi sum visus, si te per illum compellarem, simulque docerem insitam amoris affectionem tuam qua es erga fratres propter Deum & Christum eius, quantopere nos oppugnet & persequatur, omnia aduersum nos mouens Episcopus, vt ejciat vrbe homines insontes: quia non assentiamur ei publice docenti. Semper Deus, semper filius: vnà pater, vnà filius. Simul est ingenito filius cum Deo, semper genitus, ingenito genitus: neq; cogitatione, nec in diuiduo aliquo prior deus filio. Semper Deus, semper filius ex ipso deo filius. Et quoniam Eusebius frater tuus Cæsariensis, & Theodotus & Paulinus & Athanasius, & Gregorius, Aetius, denique omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

orientales asserunt priorem esse Deum filio absque principio, anathema sunt facti: Excepto Philogonio, Hellanico, & Macario hominibus hæreticisque, & ineruditis, quorum dicunt alij filium esse eructationem, alij promotionem, alij coingenitum. Cuiusmodi impietates non possumus audire, etiam si hæretici infinitas nobis mortes interminentur. Nos vero assertionem sententiamque nostram & professi sumus & profitemur. Non esse ingenitum filium, neque ingeniti partem vllo modo. Extitisse ex nullo subiecto cuiusquisam voluntatis aut consilij, ante tempora & secula: quod que sit plenius Deo, vnigenitus, inuariabilis, & antequam gigneretur, vel conderetur, vel fundaretur, non erat. Persequuntur nos quòd dixerimus, initium habet filius, sed deus initio caret: propter hoc dictum nos persequuntur, & quod asseruimus esse, de nihilo. Hoc autem ita asseruimus, vt negaremus partem esse illum Dei, vel ex subiecto quopiam extitisse: propter hæc igitur persequuntur nos, reliqua tibi sunt nota. Ex ijs verò quorum in epistola nomina extant, Eusebius episcopus erat Cæsariæ, Theodotus Laodiciæ, Paulinus Tyri, Anabarbi Athanasius, Gregorius Berytij, Aetius Lyddæ, ea nunc vocatur Diospolis. Hos igitur gloriabatur Arius secum facere. Aduersarios autem nominabat Philogonium Antiochenum præsulem, & Hellanicum Tripolitanum, & Macarium Hierosolymitanum, quos & calumnijs impetere non cessabat, quòd dicerent esse sempiternum filium, & omnia sæcula antecedere, æqualis cum patre honoris, & essentiæ eiusdem. Sed Eusebius accepta illa epistola cœpit & ipse impietatem suam euomere. Tum tales misit literas ad Paulinum præsulem Tyriorum.

CAP. VI.

Κυρίνε, hoc loco Dominus est, seruulier, vt videtur, vox, quam τῶ κυρίῳ.

DOmino meo Paulino, Eusebius in Domino salutem. Neque studium domini mei Eusebij pro veritate silentio mandatum est, sed peruenit etiam ad nos vsque, nec de illa taciturnitas tua. Nos vt par fuit, magno gaudio, à domino nostro Eusebio, à te dolore affecti sumus. Metuendum enim tanti viri taciturnitate victoriam nobis ereptum iri. Quapropter te, qui non ignoras indignum esse bono & intelligente viro, absurdam sententiam tueri, obtestereue ea quæ esse vera sciat, incitata per spiritum ratione, obsecro vt de his tandem scribere incipias. Hoc & tibi & auditoribus tuis vtile est futurum, præsertim si scriptionem consentaneam scripturæ & insistentem vestigijs cùm sermonum tum sententiarum ipsius, instituere volueris. Neque enim esse duo ingenita audiuimus, domine, neque vnum in duo diuisum, nec corporeum quicquam passum didicimus aut credidimus. Sed vnum quidem ingenitum, vnum verò ex ipso verè, & non ex essentia eius factum, penitus expers naturæ ingeniti, neque ex illius essentia existens, sed quod factum prorsus diuersum natura & potestate, ad perfectam similitudinem affectionis & potentiæ creatoris extiterit. Cuius initium nõ modo oratione inexplicabile, sed etiam cogitatione siue hominum, seu quorumcunque his potioribus, incomprehensibile esse credidimus. Idque non subiectione rationis nostræ, sed edocti ex scriptura asserimus, condituram cadere in hoc & fundationem & generationem, esseq; natura inuariabili & ineffabili cũ similitudine eius qui fecerit, didicimus: quemadmodũ ipse ait, Dominus Deus condidit me initio viarum suarum, & ante secula fundauit me, prius quam vlla vallis esset, gignit me. Quòd si hoc ex ipso est, ab ipso scilicet erat tanquam pars eius, siue ex defluxu essentiæ, iam non conditũ aut fundatũ perhiberetur. Neq; tu profecto ignoras domine. Quod enim sit ex ingenito, condi amplius vel ab alio, vel à seipso, aut fundari nequeat, cùm sit ab initio ingenitum. Si verò quoniam genitus dicatur, subindicare videtur, genitum ipsum ex paterna essentia, indeque habere eandem naturam, meminerimus non de ipso tantum legi in scriptura, hoc quod GENITVM dicimus, sed etiam de alijs per omnia naturæ diuersæ. De hominibus enim dicit, filios genui & amplitudine extuli, sed ipsi me reprobauerũt. Et deum genitorem tuum dereliquisti. Et alibi, quis est qui peperit tessellas roris? non sanè naturam de natura, sed de singulis quæ facta sint, generationem ex sententia ipsius narrans. Nam ex eius essentia nihil, sed ex sententia eius vnumquodque factum est, ita quidem vt est factũ. Ipse enim Deus est. At alia verbo ad similitudinem ipsius referuntur, alia libera sua voluntate illam consequuntur. Cæterum vniuersa per ipsum à deo facta sunt, omnia autem ex Deo. Quæ accipies & perpolies pro tributa tibi diuinitus gratia, operamque dabis vt quamprimum ad dominum Alexãdrum perscribas. Neque mihi dubium, quin tuis eum sis literis in viam reuocaturus. Saluta omnes in Domino: conseruet te, domine, bene valentem & orantem pro nobis gratia diuina. Huiusmodi literarum mutua illi missione ad bellum contra veritatem armabantur. Tum blasphemia hac in Aegyptiacis & Orientalibus vbique ecclesijs dispersa, discordiæ singulis in oppidis & vicis pugnæque de diuinis dogmatis oriebantur. Multitudo autem spectatrix dijudicatrixq; aderat, cuius pars his, pars illis accedebat. Erantque omnia tragico luctu digna. Non enim, vt quondam externi & hostes grassabantur in ecclesias, sed ciues familiares, conuictores, in se mutuo linguas pro hastis exacuebant, vel vt rectius dicam, armabantur eiusdem constitutionis ac corporis membra ipsa mutuo aduersus sese.

αὐτῷ ex Epipha.

CAP. VII.

HIs cognitis sapientissimus rex, primũ omnium conatus est fontem huius mali obstruere. Itaque misit quendam celebri sapientia cum literis Alexandriam extinguendæ discordiæ gratia, & spe reconciliationis partium. Qua fallus, nobilem illam coëgit Nicææ Synodum, concesso episcopis vna cum suis vsu publicorum asinorum, mularum, iumentorum & equorum. Cumque conuenissent quotquot viæ laborem potuerant perferre, contulit & ipse se Nicæam, cupidus & videndi episcoporum cœtum, & conficiendæ inter ipsos concordiæ, iussitq; omnia eis necessaria liberaliter suppeditari. Fuit autem numerus episcoporum cõgregatorum decem & octo supra trecentos. Romanus episcopus senio confectus ipse non affuit, misit tamen presbyteros duos qui compositioni interessent. Multi tum apostolicis donis excellebant, multi ferebant in corpore suo, iuxta diuum Paulum inustas notas domini Iesu. Ex horum numero constabat Iacobum episcopum Antiochiæ in Mygdonia, quam vocant Syri & Assyrij Nisibin, mortuos suscitasse & vitæ restituisse, aliaque feciſse innumerabilia miracula, quibus in historia, quæ Philotheos inscribitur separatim expositis, non putaui hac in narratione locum futurum. At Paulus episcopus Neocæsariæ (Castellum hoc est in ripa Euphratæ) rabiem Licinnij sensérat, debilitaras enim gerebat manus ambas, contactas candente ferro & correptis enectisque articulorum mobilibus neruis. Alijs oculi dextri effossi erant, alijs dextra eneruata brachia, in quibus & Paphnutius Aegyptius conspiciebatur. Et vt breui absoluam cernere illo in cõuentu erat populum quendam Christi testium. Non tamen expers erat diuinus ille & celebris cœtus aduersariorum quoq;, intererant enim nonnulli haud inelegantes sed exulcerati, & quasi breuia pelagi occultantes malitiam suam, clandestini blasphemiæ Arianæ patroni. Cùm autem iam vniuersi conuenissent, præparatus erat à Rege locus amplus in Regia instructus subsellijs & solijs quæ episcoporum numero sufficere possent, atque ita debito ipsis honore habito, iussit introire & consultare de re proposita. Ipse quoq; cum paucis postremum omnium ingressus est, & paruo in solio posito assedit, præfatus veniam prius & petita concessione ab episcopis. Tum vnà cum illo totus ille diuinus cœtus consedit. Et mox Magnus Eustathius, qui Philogonio, cuius supra meminimus, in meliorem vitam digresso, inuitus præsul ac pastor ecclesiæ illius fuerat, omnium episcoporum sacerdotumque & Christi amantis plebis consensu constitutus. Is igitur laudum flosculis coronam texuit Regio capiti, & studio erga diuinum negotium illius gloriæ præconia rependit. Qui cùm dicẽdi finẽ fecisset, laudatissimus rex mentionẽ habuit de cõcordia, & consensione, reuocata omnibus in memoriam superiorum tyrannorum crudelitate, & qua suo beneficio quanq; honorifica pace fruerentur, tum nihil dixit esse indignius quàm hostibus domitis, cùm qui rebellare auderet inueniretur nemo, ipsos se mutuo impetere, & voluptatem ac risum conciliare inimicis: præsertim in disputationibus rerum diuinarum, in quibus haberent sanctissimi spiritus doctrinam perscriptam. Euangelici enim & Apostolici libri, necnon antiquorum prophetarum oracula planè instruunt nos, inquit, sensu numinis. Proinde hostili posita discordia, sumamus ex dictis diuinitus spiritus explicationes quæstionum. Hæc & his similia memorabat ille velut amans paterni nominis filius sacerdotibus, tanquam patribus, cupiens confieri Apostolicorum dogmatum vnitatem. Quibus & assensus maximæ conuentus partis accessit, interque se concordiam & sanitatem dogmatum constituerunt. Pauci tamen quorum & supra meminimus, & præter hos Menophantus Ephesius, Patrophilus Scythopolitanus, & Theogonius Nicææ, itemque Neroniadis Narcissus, est autem Neronias, alterius Ciliciæ vrbs quæ nunc vocatur Irenopolis, & cum his Theonas Marmaritanus, Secundusque Ptolemaidos Aegyptiæ episcopus. hi igitur Apostolicis dogmatis refragabantur suscepto patrocinio Arij. Habebant & dictatã fidei doctri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam,quam in commune proposuere,quam lectam discerpere omnes,clamantes,germanam synceramq; non esse. Cumque per tumultuationem non mediocrem ipsorum perfidia & impietas accusaretur, metu illi correpti exurrexere primi, & Arium abdicatione sua damnarunt, excepto Secundo & Theona: atque ita amoto impietatis impedimento, concorditer vniuersi dictarunt eam fidem quæ ad hoc vsque tempus in ecclesiarũ cura seruatur,quam & subscriptionibus suis confirmarunt,atq; ita consilium dimissum est.Quos autem paulo antè nominauimus,fraudulenter & non simpliciter illi consenserant,testimonio sunt ea quæ postea ipsi mouere contra propugnatores pietatis, & quæ ab his sunt aduersus illos scripta.Eustathius enim ille Antiochiæ episcopus,de quo & ante mentionem feci,de ipsis hæc scripsit, docẽs prius quid actum fuerit, & blasphemijs refutatis, interpretatione etiam exposita prouerbiorum huius dicti, Dominus condidit me initio viarũ suarum ad opera sua.

CAP. VIII.

Epistola Eustathij.

VTinam nunc ad ea quæ gesta sunt.Itaque cùm propter hęc Synodus Nicæę coacta fuisset maxima, congregatis episcopis ducentis numero,vt septuaginta qui superfuerint taceam.Nam propter multitudinis turbam non habeo certum numerum dicere,præsertim cùm ne fuerim quidem inmis in comperiendo diligens, cumq; de fidei ratione quæreretur, euidens iudicium proferebatur libellus Eusebianæ blasphemiæ. Quo lecto, omnes qui audierant,detrimentosæ illius peruersionis, dolore, ipse autem autor ingenti pudore, affectus est. Ac iam quidem officina, Eusebiana patefacta, nefarioque scripto in omni conspectu discerpto : nonnulli tamen ex composito prætendentes pacis nomen , compescuere eos qui optima dicendo prosequerentur. At illi Ariana dementia infatuati, veriti ne in tanti consilij vnanimi consessu damnati exilio multarentur, prosiliunt in medium, & anathemate ipsi exterminant reprobatum dogma , suaque manu concordi huic sententiæ subscribunt. Et præsidentiæ quidem suæ loca plurimos assiduitate summa prehensantes, retinuere,cùm potius deberent pudore confusi retrocedere , sed nunc clandestino, nunc palàm,damnatas opiniones interpretantur, variasque struunt argumentorum insidias. Quærentes autem firmare zizaniæ plantas, intelligentes metuunt, & cognitores fugiunt, itaque expugnant præcones pietatis.Sed nos in ea opinione non sumus, impios homines plusquam numen diuinum valere posse:vt enim iterum vires comparent roburque faciant, iterum mox opprimentur, iuxta graue dictum prophetæ Esaiæ.Hactenus Magnus Eustathius. At certaminum horum socius & propugnaculum veritatis Athanasius, qui laudatissimo præsuli Alexandro successit, epistolæ quam Africanis misit etiam hæc inseruit. Cùm enim qui conuenerant episcopi vellent ab Ariana impietate inuentas dictiones tollere,illud quod aiebant DE NIHILO, & quod appellabant creaturam & facturam filium. Et hoc fuisse aliquando cùm non fuerit, & esse mutabilis naturæ, reponere autem scripturas de quibus constaret : nempe filium esse ex Deo natura vnigenitum, verbum, potentiam, sapientiam solam patris, Deum verum, vt dixerat Ioannes, & Paulus scripserat, Resplendentiam gloriæ & charecterem substantiæ paternæ. Tum factio Eusebiana impulsa ab improbitate sententiæ suæ, ita inter se colloquebantur: Coniungamur & nos, nam & ipsi sumus ex Deo , vnus est enim Deus, ex quo sunt omnia. Et vetera præteriere, ecce innouata sunt omnia, omnia autem ex Deo. Recensebant etiam quod in pastore scriptum est. Primum crede vnum esse Deum qui omnia condidit, fecitque de nihilo vt essent. Vbi creaturæ propterea quod à seipsis absque autore non sint, sed initium habeant, factæ à Deo dicuntur, at filius solus peculiariter ex patris essentia est. Hoc enim proprium vnigeniti & veri verbi Dei. Atque hæc in causa fuere cur ascriberetur EX ESSENTIA. Postea interrogati pauculi illi vt videbantur, ab episcopis, an faterentur, non esse creaturam filium , sed potentiam sapientiamque solam patris , ac imaginem sempiternam & per omnia indepravabilem patris, ac Deum verum:deprehensum fuit, Eusebianos nutu inter se significare, conuenire eadem etiam in nos, qui & ipsi dicamur imago & gloria Dei. Et de nobis dictum esse, semper enim nos qui viuimus, & potestates multæ sunt. Et egressa est omnis potestas Dei ex Aegypto, itemque eruca & locusta vocatur ingens potestas. Et dominus potestatum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob. Iam nos proprios quoque esse Dei non simpliciter planum fieri potest, cùm ille nos etiam fratres appellarit.

pellarit. Quòd si Deum verum esse filium aiunt,se non lædere, factum enim verum esse. Talis fuit Arianorum corrupta sententia. Ibi animaduersa fraudulẽtia allegarunt Episcopi ex scriptura,resplendescentiam,sontem,flumen, charactera ad substãtiam, & hoc in lumine tuo videbimus lumen. Et hoc. Ego & pater vnum sumus,& Iuculentius deinceps ac compendiosius cõscripsere, EIVSDEM CVM PATRE ESSE FILIVM ESSENTIAE: quod superioribus locis omnibus significaretur. Quòd autem obmurmurare solent in scriptura has voces reperiri, stolida est refutatio. Qui enim ex alienis à scriptura verbis struxere impietatẽ (sunt enim certèaliena à scriptura hæc: DE NIHILO, &EVIT aliquando cùm nõ esset) queruntur se de ijs quæ in scriptura non reperiantur, quorum tamen est pia sententia, esse damnatos. Ipsi enim ore suo quæ quasi in fimo repererant planè protulerunt à terra: Episcopi vero, non sibi illas voces confinxere, sed testimonio vsi patrum,ea perscripserunt. Fuere enim Episcopi veteres ab hinc annis circiter trecentos triginta, vnus magnæ Romæ & alter vestræ vrbis,qui redarguerunt asserentes creaturam esse filium,& non coessentialem cum patre: neque hoc latebat Episcopum Cæsariæ Eusebium. Qui initio concursitans cum Arianis, postmodo autem subscribens Nicenæ synodo, in suis etiam libris testatus est & affirmauit reperiri quosdam priscos doctos & spectatos Episcopos ac scriptores,vsos coessentialitatis voce de patre & filij diuinitate.Illi itaque occultato morbo suo, territi enim fuerant multitudine episcoporum , assenserunt ijs quæ tum exposita sunt, accusationem propheticam accersentes. Clamat enim aduersus ipsos huius vniuersitatis Deus, Populus iste labijs me honorat, sed cor ipsorum longè abest à me. Theonas vero & Secundus quum idem facere nollent consensu omnium abdicati sunt, quippe quibus Arij blasphemia potior quàm Euangelica doctrina fuisset. Post hæc reuersi in consilium conscripsere Ecclesiasticæ administrationis leges viginti. Cùm autem Melitius qui non diurante Arianam rabiem, peruenerat ad episcopalem dignitatem , postea conuictus certorum maleficiorum, à diuo Petro Alexandrino Episcopo,qui & corona testimonij redimitus est, ab illa fuisset deiectus,neque æquo animo ferret emendationis sententiam , compleretque Thebaida & vicinam Aegyptum tumultu & motibus, exercens planè contra Alexandri præsidentiam tyrannida quandam:ideoque scripsere ecclesiæ Alexandrinæ, quæ decreuissent aduersus illius rerum nouarum studium. Eorum hoc est exemplum.

CAP. IX.

Epistola Concilij Nicæni.

SAnctæ & ingenti, Dei gratia,ecclesiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus Aegypti,Libyes,Pentapolis,Nicænum consilium & magnus ac sanctus conuentus congregatorum Episcoporum salutem. Posteaquam diuina gratia & opera pijssimi Regis coactus est magnus & sanctus conuentus Nicææ diuersis ex prouincijs ac vrbibus, necessarium esse censuimus ab illo communiter etiam vos literas accipere, vt intelligere possetis quę sint cũ proposita & inquisita, tum decreta & confirmata. Primum coram pijssimo rege nostro inquisitum est in impia Arij dogmata , visumque omnibus illa communibus suffragijs anathemate exterminari oportere, vnà cum verborum ac sententiarum blasphemia, quibus vsus est in maledicendo filio Dei, quem diceret esse DE NIHILO,& non fuisse priusquam nasceretur. Et fuisse aliquando cùm non esset, & libertate voluntatis suæ in bonum ac malum procliuem fuisse Dei filium. Hæc omnia anathemate exterminata sunt à sancta Synodo, quæ ne audire quidem sustinuit tantæ impietatis ac vesaniæ sententias, & illa maledicentiæ vocabula. Qui quidem eum finis exceperit, aut vos iam audiuistis, aut estis paulo pòst audituri. Nobis scribere non placuit, ne insultare videremur homini dignum suorum scelerum manu pretium consecuto. Tantum tamen impietas illius valuit , vt etiam Theonam Marmaricenam, & Secundum Ptolemaidos Episcopum inuoluerit: quibus & ipsis eadem est merces persoluta. Sed cùm diuina gratia liberauerit Aegyptum ab hac sententiæ peruersitate & blasphemijs istis , atque etiam eorum personis qui ausi fuere turbas & discidia excitare in pacato diuinitus populo, restent autem Melitianæ petulantiæ, & eorum quibus ipse ecclesiasticos honores mandauit, opera,significabimus vobis, dilecti fratres, quid de illo quoque synodus decreuerit.Constitutione igitur & humanitate ductæ Synodi, cùm esset reuera nulla venia dignus , iubetur Melitius , remanere in

Universidad de Deusto
Biblioteca

sua vrbe, ita vt neque conciliandi, neque mandandi honores ecclesiasticos potestatem habeat, nec vlla in vrbe aut regione cũ hoc proposito versetur, obtinere que nudũ honoris nomen. Cæterum qui ab illo honores sunt consecuti, eos placuit sacratioribus suffragijs confirmatos, hac lege coniunctionis vsum retinere, vt ipsis quidem & honores sălui sint & functio concessa, secundi tamen habeantur omnibus qui in quacunque ecclesia aut vicina administratione post præmissam inquisitionem à venerabili collega nostro Alexãdro præfecti fuere: ne vel liceat his vllius pro sua cupiditate nomen conciliandi honoris gratia subijcere, neu quicquam moliri extra sententiam episcoporum catholicæ & Apostolicæ ecclesiæ, qui sub Alexandro sunt. Qui vero Dei gratia vestrisque precibus, factionibus non studuerunt, reperti intaminati in vniuersăli & apostolica ecclesia, ijs liberum sit nomina quibuscunque honores conciliare voluerint allegare, qui modo sorte nostra non sint indigni, breuiterque agere omnia præfinita legibus & statutis ecclesiasticis. Quòd si quis forte ecclesiæ præsul obdormierit, ius esto paulo antè receptis succedere in locum demortui, si modo & mereri videbantur, & populus elegerit, sic tamen vt suffragium & quasi consignatio accedat episcopi catholicæ Alexandrinæ ecclesiæ. Hoc cùm vniuersis concessum sit, Melitij tamen ipsius excepimus personam propter superiorem ferociam, & intemperantem petulantiam illius, ne quam autoritatem potestatemque obtineat homo ferox ad similia prioribus designanda. Hæc proprie & peculiariter ad Aegyptum adque sanctissimã Alexandrinam ecclesiam pertinent. Quæ autem præterea statuta decretaque sunt, cùm affuerit dominus & venerabilis collega fraterque Alexander, ipse vobis, quibus & præfuit & interfuit omnibus, explicabit. Annuntianus etiam vobis de concordia sacratissimi pascha nostri, hanc partem quoque vestris precibus obtinuisse perfectionem. Ita vt omneis orientales intrepide, quotquot non fecerunt prius nobiscum & cum Romanis, ijsque qui à primis temporibus obseruarunt, de cætero nobiscum celebrent. Gaudentes igitur tantis perfectionibus, obque publicam pacem & omnium sectarum amputationem, accipite honorificentius & amantius collegam nostrum vestrum episcopum Alexandrum, cuius admodum sumus præsentia delectati, quique hac ætate tantum laborem subijt vestræ cõmunis quietis conficiendæ gratia, vt quæ bona essent dogmata firma retinerentur, per Dominum nostrum Iesum Christum, secundum voluntatem confecta, vt quidẽ credimus, Dei & patris, in spiritu sancto, cui gloria in secula seculorum, amen.

Secũdarios illos innuit.

TRINITAS COESSENTIALIS ET SEMPITERNA. Atque hanc quidem medicinã adhibuit Melitio diuinus ille Pontificum conuentus. Remansere tamen vsque in hoc tempus dementiæ illius reliquiæ, suntque ibi monachorum agmina quædam, qui neque sanis dogmatis fidem habent, & nouos in re ecclesiastica ritus vsurpant, non abhorrentes ab amentia Samaritarum & Iudęorũ. Sed rex literas misit ad eos quoque episcopos qui ad conuentum venire non potuerant, & illos quæ acta essent certiores fecit. Quorum exemplum operæpretium facturum me putaui, si narrationi insererem, cũ ex his amor erga Deum ipsius planè perspici possit.

CAP. X.

COnstantinus Augustus ecclesijs. Re ipsa & de mea felicitate comperi, quanta sit benignitas diuinæ potentiæ, itaque & in hoc ante omnia mihi proposui elaborandum, vt à beatissimis catholicæ ecclesiæ turbis, vna fides & concors dilectio ac erga omnipotentem Deum pietas obseruaretur. Sed quoniam hoc aliter stabili firmoque ordine constitui non potuit, quam in cœtu omnium aut saltem plurimorum episcoporũ coacto, singulatim inter ea quę sacratissimũ ad cultum pertinẽt dijudicaretur. Eam ob rem quamplurimis collectis, me quoque, tanquam vno è numero vestro præsente. Minime enim negauerim, quo maxime gaudeo, esse in societate ministerij vestri, eousque de omnibus conueniente inquisitione tractatum fuit, dum omnia contemplanti Deo placita sententia ad concordiam vnitatis producerentur in lucem, neque quicquam dubium ambiguumque in fide vspiam relinqueretur. Ibi etiam quæstione mota de sacratissimo paschatis die, vnanimi sententia decreuere, rectum esse vbique gentium illud eodem die celebrari. Quid enim à nobis honestius, quid grauius fieri possit, quàm istam festiuitatem, vnde spem habemus immortalitatis, eodem ordine & manifesta ratione obseruare infallibiliter vniuersos? Ac primum quidem indignum visum est, peragere sanctissimam illam festiuitatẽ cõsuetutidinis Iudaicæ imitatione, qui ipsi nefarie

nefarie manibus proprijs excæcant animos suos: possumus enim Iudæorum reiecta gente, veriore ordine, qui à tempore passionis & die est hucusque seruatus, completionem obseruationis huius etiam ad futura sæcula transmittere. Proinde nobis cum inimicissima turba Iudæorum commune esse nihil debet, qui à saluatore in aliam sumus viam inducti: quorumque sacratissimo cultui legitimus cursus ac decens præscriptus est. Hunc igitur vnanimiter tenentes fratres venerabiles, aturpi illa conscientia sese quisque nostrum abstrahat. Est enim profecto perquam absurdum, gloriari illos absque magisterio suo hæc à nobis seruari non posse: quorum quæ potest obsecro esse intelligentia? Qui ab illo tempore quo dominum inuerecunde temerunt, mentibus capti, non ratione, sed quodam effreni impetu sequuntur quo quenque insita rabies sua impulerit. Ex eo hac quoque in parte veritatem vsqueadeo non vident, vt semper multumque erroribus implicati, pro conueniente emendatione, eodem in anno iterum pascha celebrent. Quid est igitur quod illos suadet sequi, quos horribili errore laborare constat? Non enim certe iterum eodem in anno pascha feriari sustineamus. Sed his etiam demptis par erat prudentiam vestram summo studio & ardentissimis votis anniti ne quã similitudinem puritas animi vestri referret rituum hominum pessimorum. Ad hæc etiam hoc cogitandum est, nefarium esse, in re tanta, & tantæ festiuitatis cultu discrepantiam inueniri. Vnam enim tradidit nobis libertatis nostræ diem Saluator noster: nempe illam sacratissimæ passionis, vnam item vniuersălem esse voluit ecclesiam. Quæ & si partibus in multa ac diuersa loca distributa est, vno tamen spiritu, id est diuino consilio fouetur. Hoc quoque consideret sapientia sanctitatis vestræ: quàm sit horrendum & deforme, eisdem diebus alios esse ieiunijs, alios conuiuijs operatos? Postque Paschales ferias, alios festa & quietem sectari, alios seruire ieiunijs? Ipsa igitur diuina vult prouidentia, quod & vos ipsos sentire confido, hæc conueniente emendatione perfici, & ad vnam quandam formam reduci. Eam ob rem cumque perfici hoc æquum sit, ne qua nobis cum parricidis & domini nostri iugulatoribus intercedat communitas: cumque constitutio ipsa sit honesta quam sequuntur vniuersæ occidentalium, meridionalium, Septentrionalium orbis terræ partium ecclesiæ, atque etiam nonnullæ in quibusdam Orientalibus locis, ideo in præsentia iudicarunt omnes conuenire, & ego vestrã sapientiam libenter esse facturam promisi, vt quod quidem in Romana ciuitate, Italiaque & Africa tota, itemque AEgypto, Hispanijs, Gallijs, Britannijs, Libya, vniuersa Græcia, & Præfectura Asiana ac Pontica, & in Cilicia, concordi sententia obseruatur, id vestra quoque intelligentia cupide amplectatur: quam considerare decet, non modo quanto amplior memoratis in locis ecclesiarum sit numerus, sed etiam iustissimum esse vt omnes communiter, id maxime velint, quod rationis exquisitio exigere videatur, neque vllam nobis cum Iudaico periurio communitatem esse oportere. Vtque dicam in summa breuiter quod res est, omnium communi placuit iudicio sacratissimam paschatis festiuitatem, vna eademque die peragi, nam minime debet esse in tanta sanctitate vlla dissonantia, visumque est hanc sententiam honestatem summam comprehẽsuram, in qua nulla prorsus esset alieni erroris & peccati confusio. His ita institutis, suscipite lubentibus animis cœlestem gratiam & planè diuinum mandatum. Quicquid enim in sacris episcoporũ cõciliis constitutum fuerit, id ad diuinam voluntatẽ est referendum. Quare quæ à vobis per scripta sunt omnibus dilectis nostris fratribus exponere, & ipsi superius dicta, ac obseruationem sacratissimæ diei suscipere & constituere debetis. Ita cùm in diu desideratum vestræ affectionis conspectum venero, in vna eademque die sanctas vobiscum ferias celebrare, & vndique gaudio voluptateque affici à vobis potero, vbi videro diabolicam sæuitiam à diuina potentia nostris actis esse sublatam, florente vbique vestra fide pace que ac concordia. Seruabit vos Deus, fratres dilecti.

CAP. XI.

HAEc scripsit ijs qui abfuerant. Sed præsentes numero decem & octo supra trecentos, benevolétia summa complexus, & suauissima oratione allocutus est, & muneribus affecit, omnibus etiam cœnam dedit, vno in loco plurimis sedibus præparatis præcipuos adhibens mensæ suæ: reliquis passim iussis discumbere. Conspicatis autẽ quibusdam dextros effossis oculos, intellecta constãtia pietatis illorum ob quam hoc suppliciũ passi fuissent, admonuit labra sua saucia-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sauciatis locis, credens se inde benedictionem sugere. Sed peracto conuiuio, rursus omnibus dona tribuit, misit & literas præfectis prouinciarum, quibus imperauit, vt frumentum præberetur virginibus ac viduis, & ijs qui diuinis functionibus vacarent, ea quidem mensura, quam magis ipsius benignitatis ambitio, quàm accipientium vsus confecerat: horum trientem etiam num accipiunt. Cùm Iulianus quidem ille impius eripuisset vniuersa, qui vero ei successerat, ea quæ iam dantur imperasset præberi, quòd tunc fame grassante vectigalia essent imminuta. Quod si triplum fuit in Constantina collatione, facile fuerit volenti perspicere illius regis munificentiam. Sed ne hoc quidem mandandum silentio visum est. Rixatores enim quidam accusationes aduersus aliquot episcopos composuerant, illarum libellos obtulerant regi, qui acceptis, antequam concordia perficeretur, mox lino colligauit & obsignauit annulo suo, iussitque asseruari. Postea consensionis opere absoluto, prolatos in medium coram omnibus inflammauit, iureiurando dato, nihil esse quicquam illorum à se lectum. Non enim, inquit, sacerdotum exorbitationes vulgo innotescere oportet: ne illis offensi, ad delinquendum reddantur audaciores. Aiunt & hoc adiecisse. Se si forte oculis conspexisset suis episcopum alienum torum labefactantem, obtecturũ paludamento sceleratum facinus, ne cui forte cernentium illud visum noceret. Hac monitione tantoque honore sacerdotibus habito, hortatus est vt suum quisque ouile capesseret. Ego autem Arianorum execrandæ peruersitatis causa, qui non solum communes patres despiciunt, sed etiam suos negant, inseram narrationi epistolam Eusebij Cæsariensis, quam scripsit de fide, qua manifeste redarguitur furor illorum: hunc enim venerantes vt consentientem, scriptis eius prorsus contradicunt. Scripsit autem hanc epistolam, Arianis quidam, defectionem ipsius, vt apparet, insimulantibus, sed scripta ipsa scriptoris propositum, & quæ de ecclesiastica fide sint acta melius declarabunt.

Iouianus.

CAP. XII.

QVæ sint acta in magna synodo Nicææ coacta, videmini iam aliunde didicisse, solent enim rumores rerum gestarum certam iudicationem præcurrere, sed ne qua de fama, alienum veritatis nuntium accipiatis, necessitate suadente, transmisimus vobis, primum propositam fidei à nobis descriptionem, deinde alteram quam ipsi edidere adiectis quibusdam ad nostras voces. Nostra igitur descriptio coram Dei amantiss. rege perlecta, & bona probataque inuenta, ad hunc sese modum habet.

FIDES à nobis exposita, ita vt accepimus à veteribus episcopis, & in prima institutione, & cùm lauacro tincti sumus, quemadmodum docent diuinæ scripturæ: nosque in presbyteratus ac episcopatus functione credidimus atque docuimus, itaque & nũc credentes proponimus fidem nostram. Ea hæc est. CREDO in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem vniuersorum visibilium ac inuisibilium, & in vnum dominum Iesum Christum, Dei verbum, Deum ex Deo, lumen ex lumine, vitam ex vita, filium vnigenitum, primogenitum totius creationis, genitum, ex patre ante omnia sęcula, per quem & omnia facta sunt. Qui propter nostram salutem carnem indiit, & inter homines est versatus, excruciatus, tertia die resurrexit, & ascendit ad patrem, reuersurusque est in gloria iudicatum, viuentes & mortuos: credimus & in vnum spiritum sanctum, horum quenque esse & subsistere credentes, patrem verè patrem, & filium verè filium, & spiritum sanctum, vere spiritum sanctum: quemadmodum & dominus noster mittens ad prædicationem discipulos suos dixit, profecti docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomen patris & filij & sancti spiritus. Quæ affirmamus ita nos tenere, itaque sentire: tenuisseque & olim ita, & in hac fide conspirasse, etiam si mors sit subeunda, anathemate excludentes omnem impiam sectam. Hæc nos ex corde & anima sensisse, ex quo sapere cœpimus, & nunc in veritate sentire profiterique, Deum testamur omnipotentem, & Dominum nostrum Iesum Christum, possumusque certissimis probationibus demonstrare & vobis planum facere præteritis quoque temporibus, ita nos credidisse atque prædicauisse. HAC fide nostra exposita, nullus fuit contradicendi locus: sed primum est Dei amantissimus rex, rectissime comprehensam fuisse testatus, & se ita sentire confessus: illiique accedere cunctos, & his dogmatis subscribere cohortatus est: sic quidem vt vna tantum obiectio, COESSENTIALITATIS, ascriberetur, quam & ipse est interpretatus, dici Coessentialem, qui nulla corporali affectione, nulla diuisione, nulla recisione, ex patre

Suouerlor.

tre subsisteret, cùm fieri non posset, vt materiæ ac corporis expers intelligibilis natura, corporalem affectionem aliquam sustineret. Hancque esse sententiam dignam diuinis & arcanis dictis. Ita philosophabatur sapientia & pietate summa rex noster, at illi prætextu addendæ dictionis COESSENTIALITATIS, hanc descriptionem confecerunt. FIDES DICTATA IN SYNODO. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem omnium visibilium ac inuisibilium. Et in vnum Dominum Iesum Christum filium Dei, genitum ex patre, vnigenitum, hoc est, ex essentia paterna. Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum non factum, coessentialem patri, per quem facta sunt omnia cœlestia & terrena. Qui propter nos homines & propter nostram salutem, descendit & carnem humanitatemque induit, excruciatus, resurrexit tertia die, ascendit in cœlos, veniet iudicatum viuentes & mortuos. Et in sanctum spiritum. Qui autem dicunt, fuisse aliquando cùm non esset, & non fuisse antequam nasceretur, & factum esse de nihilo, aut asserentes ex alia subsistentia, aut essentia esse mutabilem, aut variabilem filium Dei, eos anathemate exterminat sancta vniuersalis & Apostolica Ecclesia. Hac descriptione ab ipsis subiecta non relinquentibus nobis inexquisitum quod dictum erat, Ex patris essentia, & COESSENTIALEM patri, rursus quæstiones & responsiones mouebantur, examinabaturque ratio significationis dictorum. Ibi illud EX ESSENTIA fatebantur demonstrare, esse ex patre quidem, sed non vt partem patris. Hactenus igitur & nobis rectum esse visum est assentiri sententiæ doctrinæ pietatis, quæ subijceret ex patre esse filium, non tamen vt partem essentiæ illius. Itaque & huic sententiæ ipsi quoque accessimus, & dictionem admisimus, cùm nobis ob oculos verteretur pacis propositum, & in recta sententia perseueratio. Similiter & illud GENITVM, suscepimus. Aiebant enim quod FACTVM dicitur, conuenire reliquis communiter creatis conditis per filium, cum quibus filius conferri non possit, proinde ipsum non facturam esse similem ijs quæ ipse fecisset, sed præstantioris essentiæ quàm vt creaturæ vili apponi deberet, quam genitam ex patre docent diuina oracula, modo ineffabili & incomprehensibili ab omni genita creatura. Ita & in hoc, COES-

ἐκγενήσεως legendum.

ὁμοουσιον est in Epiphanium quo- que est index eius vocis.

SENTIALEM esse patris filium, excussis rationibus, conuenit. Non corporali sanè, neque mortalium animantum modo: quippe neque per diuisionem, nec recisionem essentiæ. Imo ne affectionem quidem aliquam, aut mutationem narrationem ne potẽtiæ paternæ, ab his enim omnibus aliena ingeniti patris natura: sed hoc sibi velle, COESSENTIALEM esse patri, nullã penitus habere cum natis creaturis filium Dei similitudinem, elleque tantum omnibus modis similem patri à quo genitus sit, non exalia vlla substantia essentiaue nihil paterna, cui & ipsi accedere cum tali interpretatione rectum esse censuimus. Nam priscos quosdam doctos & celebres episcopos scriptoresque scimus in disputatione deitatis patris ac filij inter alia etiam hanc dictionem COESSENTIALIS vsurpasse. Hæc de exposita fide dicta sint, in qua concordamus vniuersi: non quidem absque exquisitione, sed iuxta explicationem intellectus, quam coram Dei amantissimo rege expendimus, congruentem cum rationibus prædictis. Etiam anathematismo ab ipsis post fidei expositionem adiecto assentiendum esse duximus, quòd à scriptura alienas voces excluderent, à quibus pene vniuersa confusio & perturbatio ecclesiæ immissa fuit. Cum enim diuini instinctus scriptura nulla, habeat illud DE NIHILO, & illud, fuit aliquando cum non esset, & quæ deinceps adduntur, rationem habere arbitrari huiusmodi, dici ac doceri, assensi sumus decreto bono & honesto, neque enim vnquam ante hac collegimus aliũ verborum vsum. Præterea excludi anathemate hoc ANTEQVAM NASCERETVR NONERAT, absurdum iudicauimus, cum omnes confiteantur eum esse filium Dei prius etiam quàm nasceretur carnaliter. Iam vero Dei amantissimus Rex ratione etiam declarauit esse eum iuxta diuinam generationem fuisse ante omnia sęcula. Nam actu nondum genitum fuisse potentia in patre semper genitabili modo, cùm sit pater semper pater, vt & rex semper & saluator, denique omnia potentia semperque se habeat ad eundem modum & similiter. Hanc necessario vobis transmisimus, clarissimi, explanationem occultioris exquisitionis & consensionis nostræ. Nam optima ratione nunc stetimus vsque ad vltimum tempus, quæ alieniora in descriptione viderentur recidere. Mox vero omni posita contentione fuscepimus ea quibus nihil lędebamur.

Visum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Visum est enim nobis placide expendentibus, dictorum sententiam manifestè conuenire cum ijs quæ paulo ante in nostræ fidei expositione confessi fueramus.

CAP. XIII.

Legi προσωπον τουτεστι et si Epipha. legisse videtur προσωπον τουτ, vt desit ωτ, vel simile quid, ex sententia sit, tam diu perstitisse eos sententia donec superessent qui hos offenderentur.

NOn esse igitur nouam appellationem Coessentialitatis, neque excogitatam ab illius conuentus patribus, sed à majoribus ad posteritatem deuolutam, perspicuum testimonium dixit Eusebius. Idem & hoc illa in epistola docuit, omnes qui tum conuenissent, vnanimiter suscepisse expositam fidem, sed alibi quoque testatur cum honorifica imperij Constantini Magni mẽtione, his verbis: Atque ille quidem hæc locutus Romana lingua per interpretem, fecit illis consultãdi de proposita re copiam. Ibi illi priores horum culpam in vicinos suos conferebant, at hi & defensiones afferebant, & mutuas reprehensiones. Cùm autẽ ab vtraque parte proposita plurima fuissent, disceptatioque esset initio perquam vehemens, audiebat rex patienter omnia, & quieta intentione ea quæ proponebantur assumebat, & vicissim vtriusque partis dicta sustentans, paulatim coniungebat secum contentiosos aduersatores, necnon placide singulos compellans oratione græcissante, cuius linguæ imperitus non fuit, & erat miti ac suauj ingenio, alios oratione conciliabat sibi, alios deterrebat, collaudatis autoribus vtilis sententiæ. Neque destitit illos ad concordiam vrgere, donec vniuersos à disceptationibus in eiusdem sententiæ ac dogmatis societatem abduceret, vt & coniungerentur in fidei professione, & in festiuitatis salutaris tempus idem vniuersi consentirent. Corroborantur autem iam ea quæ omnibus fuerant communiter visa, etiam scripto & vniuscuiusque signatione. Et paulo post rursum hæc similiter apposuit. His ad talem modum constitutis, dimisit consiliũ, facta singulis redeundi domos suas potestate. Quibus cum gaudio reuersis, valuit postea vna illa inter omnes sententia, de qua coram rege conuenerat, coalescẽtibus quasi in vnum corpus ijs qui dudum dissipati fuerant. Ipse rex hac perfectione lætatus, per has literas Synodi fructus vberrimos, cum ijs qui adesse non potuerant, communicauit, populoque vbique cum vrbano tum rustico pecuniarias largitiones liberalissime decernens, celebrauit festiuitatem Vicennalium, id est, vigesimi anni Imperij sui. Sanè fautores Arij, etiam si impium non du cerent contradicere alijs patribus, saltem huic, quem ipsi admirari solent, docenti vnanimem illum consensum fuisse, fidem habere conueniebat. Sed quandoquidem cũ placitis suorum quoque patrum conflictãtur, at illi turpitudinis & horroris plena Arij morte confiderata, fugere debebãt summis viribus impietatem quam peperit. Cùm autem genus mortis illius non omnibus notum esse videatur, placuit & illud narratione nostra exequi.

CAP. XIIII.

CVm non modicum tempus ille Alexandriæ consumpsisset, rursum animum ad debacchandum in ecclesias appulit, nec egit neque cœpit impietatem, & pollicitus confessionem expositam patrum se receptarum esse. Sed cùm neque diuo Alexandro neque successori cùm præsulatus tum pietatis illius Athanasio probaret causam suam, redijt adiutus ab Eusebio Nicomedensi Constantinopolin. Vbi quas ille turbas dederit, & iusti in illum iudicis ferrentur, aptissimè expositum per omnia opt. Athanasius in ijs quæ Appioni scripsit. Quã ipsam quoque partem inseruimus narrationi subiecimus. Ego Constantinopoli non fui tempore mortis illius, sed audiui relationẽ Macarij presbyteri qui rursum affuit. Accersitus fuerat à Constantino Arius annitentibus Eusebianis, qui cum comparuisset, interrogat rex, an teneat fidem catholicæ ecclesiæ: tum ipse iureiurando affirmauit recte se credere, & exemplum scripturæ fidei suæ principi obtulit, celatis omnibus, quorum causa ab Alexandro episcopo eiectus, ecclesiæ erat, & simulatione referens dictiones scripturæ. Itaque absoluit Imperator iuratum non sensisse ea, quorum insimulatus ab Alexandro, fuisset ecclesia eiectus, sic locutus: si recta est fides tua, probe iurasti, sin est impia fides tua, & iurasti, iudicium de te erit Dei de cœlo. Atque ita egressum à rege voluere Eusebiani illum solita vi introducere in ecclesiam, sed beatus Alexãder restitit illis, quod negaret inuentorem hæreseos in ecclesiam recipi oportere. Ibi deinde ad minas peruentum est ab Eusebianis qui dicerent, quemadmodum persecissent vt ipso multo ab Imperatore accersere tur Arius, ita Arium quamuis ei contrarium esset, postero die vnà cum ipsis in eius ecclesiæ communione futurum esse, erat autem cum hæc diceret sabbatum. Eam ob rem, episcopus Alexander perquàm contristatus,

tus, ecclesiam intrat, & manus attollit ad Deum, seque cum lamẽtis in faciem humi prosternit in sacrario, & iacens in pauimento orabat: aderat & Macarius qui & ipse orabat, & audiebat clamantem episcopum. Duplex autem erat postulatio. Si Arius est eras futurus in communitate ecclesiæ, dimitte me seruum tuum, neque perdas iustũ cum impio. Sin parcis ecclesiæ tuæ, cui te scio parcere, flecte oculos tuos ad verba Eusebianorum, neque tradas in vastationem & probrum hæreditatem tuam, auferque Arium è medio, ne ipso introcunte in ecclesiã, ipsa etiam vna cum eo secta recipi videatur, neque sit posthac vllum inter pietatem ac impietatem discrimen. Hæc precatus Episcopus discessit inde cum summa solicitudine, accidit que res admirabilis & inopinata. Eusebianis enim interminantibus, ipse quidem orabat Episcopus: Arius autem Eusebianorum fiducia admodum procax, secessit tanquã ad ventris opus in sellas quasdam, ac mox vt scriptum est, pronus crepuit medius, prolapsusq; statim est exanimatus. Hic finis fuit Arij, quem concordem suum summo pudore cõfusi sepelierunt Eusebiani. At beatus Alexander gaudente ecclesia cœtum celebrauit, in pietate & dogmatum veritate, cum omnibus fratribus, adorans & magnificans Deum valde, non quod illum mortuũ esse lætaretur, quod absit (omnibus enim est hominibus hæc lex posita vt quisque semel moriatur) sed quia non humani iudicij sententia declarata, sed ipse dominus iudex fuerat inter minas Eusebianorum & preces Alexandri, condemnata secta Ariana, quam demonstrasset indignam esse communitate ecclesiastica, fecisset que palam illum quamuis testimonium haberet Imperatoris omniumque mortalium, à veritate tamen esse damnatum. Talibus manipulis scelerati seminis collectis, vestibulum que intuitus futuræ pœnæ suæ Arius, suam ipse impietatem supplicio accusauit. Sed iã ad narrationem Imperatoriæ pietatis nos conuertamus. Omnibus enim subiectis Romano imperio populis literas misit, quib⁹ hortabatur illos, vt à pristino errore reuocati, saluatoris nostri disciplinæ se traderent erudiendos, atque vniuersos ad veritatem deducens. Episcopos insuper ad instaurationes ecclesiarum excitabat, non literarum modo cohortatione, sed suppeditatione etiam ambitiosa pecuniarum & rerum necessariarum ædificationi: quod ipsum & scripta iudicant, hoc exemplo.

CAP. XV.

VIctor Max. Constantinus Augustus Eusebio. Persequente ad hoc vsque tempus tyrannide & nefarijs consilijs famulos Christi saluatoris nostri, credo charissime frater, neque dubium mihi est, quoniã omnium ecclesiarum res, aut negligentia corruptæ, aut metu impendentis iniuriæ diminutæ sint: nunc vero reddita libertate, & dracone illo à publicis administrationibus, Dei quidem prouidentia, nostro autẽ ministerio repulso, in ea sum opinione, nemini esse diuinam potentiam absconditã omnesque qui aut metu, aut infidelitate, aut peccatis fuerint implicati, cognito eo, qui essentialiter est, ad verum & rectum vitæ statũ reuersuros esse. Quibus igitur aut tu præes ecclesijs, aut quo alios Episcopos, presbyteros, diaconosque in loco præesse nosti, cohortare vt studium operamq; suã rebus Ecclesiasticis impendant, vt aut quæ restant perficiantur, aut amplientur, aut si cubi opus fuerit, noua ædificia excitentur: petes autẽ & ipse & reliqui per te necessaria à præsidibus nostris & prouinciali magistratu, quibus & ipsi scripsimus vt summo studio petitionibus sanctitatis tuæ obsequantur. Deus te seruet frater charissime. Huiusmodi epistolas de ecclesiarum ædificationibus ad singularum prouinciarum Episcopos dedit. Quæ autem scripserit Eusebio Palestino de curatione sacrorum librorum, ex ipsis cognosci literis rectissime poterit.

CAP. XVI.

VIctor Constitiãnus Augustus. Eusebio In vrbe quæ nostrũ nomẽ complectitur, auxiliante saluatoris Dei prouidentia, ingens hominum multitudo sese addixit ecclesiæ, ita admodum augescente omnium ibi numero, admodum dignum videtur etiam ecclesias in ea plures construi. Tu igitur suscipe prompto animo placita volũtatis nostræ, quod & prudentiæ tuæ significare æquum censuimus, vt in membranis bonis quinquaginta codicum, cures planè & diligẽter ab artificibus scripturæ elegantis peritis, ex arari eos potissimum sacrarum literarum locos, quorum verba doctrinæ & vsui ecclesiarum maxime censueris conuenire. Dedit & clementia nostra literas, ad generalem dispensatorem nostrum, vt huic operi necessaria omnia subministrari curet. Nunc erit sedulitatis tuæ, vt huiusmodi codices quam celerrime conscripti absoluantur, qui autoritate literarum nostrarum concedentium hoc iuris tibi, duo publica vehicula sumes, quibus illi ad nos deportentur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentur, perficiente negotium vno aliquo ex diaconis tuis. Ita enim potißimum bene scripti in noſtrum facillimum conſpectum videntur eſſe peruenturi. Qui cùm ad nos venerit, humanitatem noſtram experietur. Deus te conſeruet frater chariſsime. SATIS eſſe hæc poſſunt, de quibus coniectura, vel iudicium potius fiat, conuerſum laudatiſsimum Regem fuiſſe totis viribus ad ſtudiũ pietatis: addam tamen & ſupra dictis ſaluatoris ſepulchri ſuſceptam ab illo curam. Cùm enim comperiſſet veſanientes & amentia ſimulachrorum cultus pe.citos ſubruiſſe ſepulchrum dominicum, ſperantes hac contentione ſaluationis noſtræ memoriam obliuioni mandatum iri, illo autem in locò extruxiſſe impuræ diuæ ædem ad Virginalis partus contumeliam, primum dirui abominandas ſubſtructiones, deinde aggerem propter fœditatem funeſtorum ſacrorum, longe ab vrbe diſijci ac diſsipari, mox exædificari templum maximum ac pulcherrimum imperauit. Quæ omnia planius docentur epiſtola miſſa ad eius eccleſiæ præſulem. Is erat tum Macarius, cuius & ante me minimus, quique in magna ſynodo affuerat, armaque ceperat ſocia ad illius blaſphemias proſternendas.

CAP. XVII.

Victor Conſtantinus Max. Macario.

TAnta eſt gratia ſaluatoris noſtri, vt nulla dicendi facultas præſenti miraculo ſufficere poſſe videatur. Nam ſignificationem paſsionis illius ſanctiſsimæ, tandiu obrutam terra, ſic multorum annorum ſpatijs fuiſſe ignoratam, dum communi omnium hoſte ſublato liberatis famulis ſuis appareret, omnem profecto admirationis ſtuporem ſuperat. Si enim omnes quotquot vbique terrarum ſunt ſapientes conuenerint, iuſsique hac re dignam orationem habere tentauerint, ne minimæ quidem parti contentione ſua ſatis eſſe facturi videntur, vſqueadeo omnem humanæ rationis capacẽ naturam iſtius miraculi fides excedit, quo planè cœleſtia humanis plus valere declaratur. Quapropter, hoc ego ſemper in primis atque ſolum ſpecto, vt quemadmodum ſeſe quotidie nouis miraculis profert veritatis fides, ita mentes omniũ noſtrum in ſancta lege, caſtitate ac vnanimi cupiditate ſtudioſiores reddantur. Quod cùm omnibus manifeſtum eſſe confidam, hoc maxime tibi perſuadeas velim, nihil eſſe maiori curæ mihi, quam vt ſacrum illum lo-

cum, quem Dei mandato, de ſpurci ſimulachri impoſitione, tanquam deprimente quodam pondere alleuaui, ædificiorum pulchritudine exornemus, qui ab initio quidem ſanctus Dei iudicio fuit, ſed multo poſtea ſanctior prolata in lucem ſalutaris paſsionis fide effectus. Decet igitur prudentiam tuam, ita omnia inſtituere & præparare neceſſaria, vt non modo omnibus præſtantior Baſilica, ſed etiam alia ad eum modum perficiantur, ne quid vſpiam locorum quod maxime eximium ſit, hanc fabricam poſsit vincere. De murorum autem excitatione & opere, ſcito commiſsionem habere à nobis Dracilianum amicum noſtrum, qui nunc ſplendidiſsima gubernatorum noſtrorum loca adminiſtrat, nec non iſtius prouinciæ præfectum noſtrum. Imperatum enim eſt à pietate noſtra, vt artificis ac operarij cum omnibus quæ requiri ad ædificationem à tua fuerimus certiores facti ſapientia, ſtatim per illius prudentiam tibi curentur. De columnis autem ſeu marmore, quicquid ipſe contemplatione operis pretioſiſsimum ac aptiſsimum futurum ſtatueris, da operam vt quamprimum nobis perſcribas, quo vndecunque conuehi poſsint ea quæ conuenientia operi futura de tuis literis intellexerimus. Aequum enim eſt vt totius orbis terrarum maxime admirabilis locus digno ſplendore exornetur. Ipſius quidem Baſilicæ teſtudinem vtrum laqueatam, aut alio quopiam genere operis concludendam cenſeas, velim mihi ſignifices. Nam laqueata auro quoque illuſtrari poterit. Quod ſuperelt, ſanctitas tua prædictos prætores certiores reddat, quot operarijs artificibusque, & quantis ſumptibus opus ſit futurum, eaque omnia da operam vt ad nos quoque quamprimum referantur. Non ſolum de marmore & columnis, ſed etiam de lacunari, ſi hoc tibi placuerit. Deus te conſeruet frater dilecte.

CAP. XVIII.

HAs literas pertulit ipſa Imperatoris mater, Egregij illa filij genitrix, & ab omnibus celebrata, tantæ lampadis parens & nutrix pietatis. Ea igitur tædium itineris, ſenectæ etiam labore contempto ſuſcepit, non enim diu poſt illud mortua eſt, nata annos octoginta. Mox autem vbi locum conſpexit qui admiſiſſet communis ſalutis tormenta, abominandam illam ædem dirui & aggerem exportari iuſsit: oppreſſo vero ſepulchro iam apparente, viſæ quoq; ſunt iuxta dominicũ monimentum

monimentum tres defoſſæ cruces, quarum nemo erat qui non pro certo haberet, vnam fuiſſe domini ſaluatoris noſtri, duasque reliquas ſimul actorum in crucem latronum. Ignorabatur tamen illa quæ dominicum tetigiſſet corpus, & pretioſi ſanguinis ſtillicidia excepiſſet. Sed beatus Macarius præſul vrbis illius, tali ratione dubitationem hanc explicauit. Fœminæ enim primariæ quę diuturno morbo teneretur, ſingulatim quanque crucem cum ardentibus precibus admouit, atque ita arcana vis cognita eſt. Cùm enim primũ hęc crux muliebre corp⁹ contigiſſet, grauem mox repulit morbum, & illam priſtinæ reſtituit ſanitati. Ea Imperatoris mater comperta re quam deſiderauerat, clauorum alios Galeæ regiæ inſeruit, qui præſidio eſſent capiti filij ſui, & noſtium tela repellerent, alios frenis equeſtribus coniunxit, & regi protectionem parans, & priſcum vaticinium implens: longum enim eſt cũ Zacharias propheta clamat: Et quod in frenis fuerit, ſanctum erit domino omnipotenti. Particulam autem crucis ſaluatoris, in Regia collocandam ſepoſuit, reliquum ex argento fabricata capſula in eam incluſit, epiſcopoque vrbis dedit aſſeruandam, vt monumentum ſalutis extaret ad poſteritatem. Vndique autem omnis generis materiam artificibus ſuppeditans, maxima & clariſsima illa templa extruxit, quorum pulchritudinem & magnitudinẽ hoc loco exponere ſuperuacuum duxi, currentibus illuc, vt ita dicam, vniuerſis Dei amantibus ad tantæ magnificentiæ ſpectaculum. Fecit & aliud dignum memoria laudatiſsima illa & ſuſpicienda Regina. Congregatis enim Virginalis vitæ cultricibus plurimis, ſedilibus præparatis diſcumbere illas iuſsit, & ipſa vt famula circumiens miniſtrauit, cibum apponens, & pocula porrigens, & vinum infundens, & pelui allata de vaſe manali affudit aquam manibus illarum. His & alijs conſimilibus peractis redijt ad filium, & multis præceptis de pietate filio datis, valedicendiq; benedictionibus conſummatis, ex hac vita in meliorem tranſijt. Atque illa quidem mortua eo fuit affecta honore qui deberetur tanta cura tantoque feruore perſecutæ cultum omnium creatoris Dei. At Arij factio ad conſilia improbiſsima reuerſi ſunt.

ὑγιέστατα legi.

CAP. XIX.

EA enim de cauſa manus ſuas non ſubtraxere concordiæ fidei, quo induti omnium pelles, vt lupi graſſari poſſent. Nam diuino Alexandro qui Arium confixerat oratione ſua, illo inquam Byſantio, hoc enim tum nomine Conſtantinopolis appellabatur, in vitã meliorem tranſlato, Euſebius aduocatus impietatis, oblitus earum legum quas paulo ante cum alijs pontificibus conſcripſerat, mox Nicomedia deſerta Conſtantinopolitanum arripuit ſolium, cùm plane Canon interdicat omnibus cùm presbyteris tum Epiſcopis, tranſgreſsione in alias atque alias vrbes. Mirum tamen eſſe non debet fuiſſe audaces illos in prætereundo alias leges, qui ita contra vnigeniti diuinitatem inſaniuerant. Neque primum huic nouitati ille ſtuduit, ſed iam ante idem facere auſus fuerat: commiſſa enim ſibi quondam Beruto, illam relinquens, Nicomediam occupauerat, qua poſtea eſt exactus ſynodi ſententia ob manifeſtam impietatem ſuam, vnaque etiam Nicæa Theogonius, idque Imperator Conſtantinus alteris literis ſuis demonſtrauit, quorum partem inſeram narrationi huiꝰ, miſſarum Nicomedenſibus. QVIS imbuit talibus innocentem multitudinem? Nimirum Euſebius crudelitate tyrannica initiatus. Fuiſſe enim ſemper transfugam ſanctorum multis eſt videre argumentis. Hoc enim partim cædes Epiſcoporum, ſed vere Epiſcoporum, teſtantur, partim grauiſsima Chriſtianorum inſectatio manifeſtè clamat. Nam de illius erga me contumelijs nunc non loquar. Quibus cum ſæuirent maximæ aduerſariorum concurſiones, ipſe oculos ſpeculatores aduerſum me intendebat, & propemodum armato miniſterio præſto erat tyranno. Neque quiſquam arbitratus ſit non me ad hæc plana facienda paratum eſſe. Certiſsimum enim eſt indicium, quòd manifeſto deprehendi à me contigerit presbyteros ac diaconos affeclas Euſebij. Sed hæc omittam, quæ non indignationis meæ, ſed pudoris illorum gratia protulimus. Hoc autem exercet cogitationem animi mei, quod intelligo vos ad ſocietatem criminis vocari. De Euſebij enim inſtitutione & peruerſione, conſcientia veſtra à veritate diſceſsit. Medicina tamen non ſera fuerit, ſi nunc ſaltem delecto Epiſcopo fideli & integro reſpexeritis ad Deum, quod & in præſentia eſt teſtatis veſtræ & iam pridem debuerat iudicio veſtro perfectum eſſe. Ille quem memorauimus Euſebius magnopere à quibuſdam tum adiutus, huc peruenit & impudenter rectitudinem ordinis acquiſiuit. Sed cùm de hoc Euſebio charitati veſtræ pauca ſcribenda ſint, meminit patientia

Universidad de Deusto
Biblioteca

vestra coactam esse Nicææ synodum, cui & ego reuerenter assui ministerio conscientiæ meæ. Nullo alio consilio quam vt omnes in concordiam redigerentur, vtque penitus redargueretur exterminareturq; negotium illud, motum Arij primum Alexandrini dementia, confirmatum autem mox Eusebij absurdo & exitiali studio. Sed eundem illum Eusebium, quo censetis, charissimi honorabilissimique, discursionis labore, nempe conscientia superatum, quoue pudore cum conuicto omni ex parte mendacio conflictatum esse? Subornauit enim diuersos qui pro se apud nos deprecarentur, & ipse petijt auxilium nostrum. Ne tanti delicti condemnatus priuaretur honoribus suis. Deum facio horum testem, qui nobis bonitate sua perpetuo assit. Me enim etiam peruertit, & indecenter seduxit ille quod vos quoque scire debetis. Nam tum omnia quæ volurat obtinuit, cùm malitiam animo suo penitus absconderet. Sed quæ nuper, vt alia prætream facinora prauitatis ipsius, cum Theogonio socio vesaniæ suæ designarit, quæso cognoscite. Imperauerã vt Alexandrini quidam, quod à fide nostra defecissent, huc mitterentur: nam illorum ministerio dissensionum videbatur flamma excitari. At isti honesti bonique episcopi, quos semel Synodi veritas reseruarat pœnitentiæ, eos non receperunt, vt essent tuto apud se loco, sed vitæ suæ malitiam cum eis communicauerunt. Eam ob rem hoc cepimus aduersus ingratos istos consilium, vt iuberemus arreptos ipsos in remotissima loca deportari. Quod restat, vestrum est ea fide Deum spectare, qua vbique hoc fieri soleat, quaque esse transigique omnia deceat. Ita nos si habeamus episcopos castos, orthodoxos, humanos gaudemus. Quod si quis audacter inconsulteque ad memoriam, aut laudem pestium illarum exarserit, illius statim audacia ministri Dei, hoc est mea executione, coercebitur. Deus vos conseruet fratres dilecti. AT QVE ILLI tunc honoribus spoliati vrbibusque electi sunt: commissa Nicomediæ administratione Amphioni, Nicææ Chresto. Sed rursus solitas fraudes vsurpantes, pro commeatu fallaciæ videntes esse humanitatem Regis, renouato certamine pristinam potentiam recuperarunt.

CAP. XXI.

SEd Eusebius, vt dictum est, violenter occupato præsulatu Constantinopolitano, potentiæ incrementa faciebat, & familiaris effectus Imperatori, confidentiaque de frequente consuetudine capta, aduersus propugnatores veritatis rursus produxit machinas suas. Ac primum prætexens cupiditatem visendorum Hierosolymorum, hac fraude circumuento Imperatore, quod diceret se teneri desiderio celebre ædificationis opus conspiciendi, magno cum honore illinc discessit, attribuente ei Imperatore & vehicula & comitatum. Adiunxit huic se & Theogonius Nicænus socius, vt ante diximus, improborum consiliorum ipsius. Cumque venissent Antiochiam amico vultu omnia illis benigne præstabantur, nam veritatis propugnator Magnus Eustathius, omni fraterno amore eos complexus est. Vbi autem ad sacra deuenissent loca, & vidissent concordes suos, Eusebium Cæsarienem, Patrophilum Scythopolitam, Aetium Lyddæ, Theodotum Laodiciæ Episcopum, & alios Ariana labe inquinatos, indicarunt eis turbarum consilia, & vna cum ipsis Antiochiam inuaserunt, & aliorum quidem aduentui deductionis honor pretendebatur, sed quod clanculum conficiebatur, bellum erat aduersus pietatem. Conducta enim muliercula quæ corpus suum prostitueret, & linguę illius obsequium mercati consilium conuocarunt: deinde alijs omnibus exclusis miserrimam introducunt mulierculam, quæ infantem præ se ferens lactentem aiebat cum impudentibus clamoribus susceptum genitumque illum ex Eustathio. At ille qui calumniam manifeste cerneret confictam contra se, postulabat vt si quem testem haberet eius rei eum in medium produceret: quæ cùm habere se negasset iusiurandum ei defertur à iustissimis iudicibus, clamante palam lege probationes duũm trium ve testium confirmatione valere. Et statuente Apostolo postulationem aduersus presbyterum, nisi confirmato crimine duũm trium ve testium non admitti oportere. Sed hi spretis legibus diuinis, accusationem intestatam contra tantum virum admittunt, cumque illa confirmaret iureiurando clamores suos, puerum esse Athanasij, mox veritatis amici iudices contra illum, vt adulterum pronuntiauerunt. Refragantibus autem alijs Pontificibus, qui non pauci aderant, respectu apostolicorum dogmatum, & ignoratione eorum quæ mouerentur, manifeste contradicentibus, prohibentibusque sententiæ iniustæ parere Magnum Eustathium, abiere illius fabulæ compositores quamprimum ad regem, eique persuadent veram accusationem, & iustam fuisse condemnationis

condemnationis sententiam, exiliumque conficiunt, tanquam adultero & tyranno pietatis & castitatis athletæ.

CAP. XXII.

ATque est ille per Thraciam abductus in Illyricam quandam vrbem. Sed hi primum surrogant Eulalium, quo paulo pòst vita functo, voluerant illo transferre Eusebium Palæstinum. Cui cùm & ipsi contraria ea res esset, insuperq; prohibente Imperatore, subiecere Euphronium, quo & ipso mortuo, vixit enim in hoc honore annum tantum vnum & paucos menses, Placentio præsulatum ecclesiæ illius tradidere. His autem cunctis occulte inerat Ariana labes, ideoque plurimi studiosi pietatis cùm sacerdotes tum plebs, desertis ecclesiasticis cœtibus, priuatim conueniebant, ij vocabantur Eustathiani quòd talis coitio post Eustathij exilium extitisset. Illa vero miserrima muliercula morbo grauissimo & diuturno correpta, prodidit insidias & tragœdiam illam detexit, non duobus tribusue, sed compluribus sacerdotibus illis fraudibus indicatis, se enim aiebat pecunia conductam ad illam calumniam, non tamen falsum omnino iuratam fuisse. Eustathij enim fabri cuiusdam puerum esse. Atque hæc Antiochiæ bellissima illa molita est factio.

CAP. XXIII.

HIs temporibus & Indis illuxit diuinæ cognitionis iubar. Cùm enim vbique celebris Imperatoris virtus ac pietas, & vicini barbari docti essent præstare pace frui, quàm bello decertare, commiscebantur vbique commercio libero. Ibi Tyrius quidam externæ philosophiæ deditus, incensus cupiditate perlustrandæ vltimæ Indiæ, profectioni cum duobus adolescẽtibus fratris filijs accingitur: sed postquam desiderio suo satisfecerat, nauigatione in patriam reuertebatur, appulsaque naui in portum aquationis gratia, irruentes barbari, alios in mare demerserunt, alios seruitum abstraxere. Atque ille quidem Tyrius inter mortuos relictus, adolescentes vero ad regem deducti sunt, horum nomina fuere vni Aedesio, alteri Frumentio: quibus tempore terræ illius regi probatis prudentia eorum patefacta, cura Regiæ committitur. Quòd si cui hæc fingi videntur, is recordetur, quid Iosepho vsu venerit, & ad regnum Aegypti respiciat, itemque prophetam Danielem, treſque illos pietatis athletas, nam & hi de captiuitate ad Babylonis præfecturam deuenerũt. Sed rege mortuo maiore in pretio apud filium illius fuere. Educati autem in pietate hortabantur mercatores, si qui, quemadmodum mos fert Romanorum, aduenissent, vt conuenire & sacros ritus celebrare vellent. Interq; hæc elapso longo sanè tempore accedunt ad regem, petuntque pro mercede fidelitatis erga illum suæ, concessionem reditus in patriam suam. Quo impetrato, in Romanum solum reuersi sunt. Mansitque Tyri Aedesius, at Frumentius pòst habito conspectu parentum suorum cura rerum diuinarum Alexandriam perrexit, præsulemque vbis illius edocuit qua essent cupiditate Indi videndę lucis intelligibilis. Tum ecclesiæ illius clauum tenebat Athanasius, qui audita narratione hac, quis autem reperiri possit, inquit, aptior ad caliginẽ istam ignorantiæ discutiendam, & inferendi diuinæ prædicationis luminis quàm tu? Hæc locutus & communicata cum eo gratia Pontificali, misit ad istius gentis culturam. Qui & patria derelicta & contempto tanto pelago, peruenit ad gentem incultam, eamq; summo studio excoluit, cooperante sibi diuina gratia. Apostolicis enim miraculis, si qui forte sibi resistere conarentur, capiebat. Et signorum efficacia dictorum testis, permultos cotidie corripiebat. Ac Indorum quidem ad cognitionem Dei Frumentius dux fuit.

CAP. XXIIII.

AT Iberibus eodem tempore mulier captiua viam veritatis demonstrauit. Illa enim orationi assiduo vacabat, cubile stragulumque habens molliculum extensum humi sacculum, delicatissime autem viuens in continuis ieiunijs. Ex hoc labore Apostolica dona consecuta est. Nam cùm barbaris mos sit, penuria medicorum, ex se se mutuo de medicamentis quærere, quo quopiam aliquis in morbo vsus sanitati fuerit restitutus, deuenit quædam ad laudabilem illam mulierem fœmina cum infirmo puero, cum maximis precibus, vt remedium morbi aliquod se doceret. Quæ accepto puero repositoque in cubile suum, obsecrabat omnium conditorẽ Deum vt annuere precibus suis & infirmum puerum exoluere morbo vellet, qui exaudita supplici oratione sanitatem illi reddidit. Ex hoc mirabilis mulier omnibus in ore fuit, neq; enim coniugem regiam fama huius facti latuit, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ipsa cùm difficili morbo teneretur accersendam eam curauit, sed hoc facere recusauit elationis quadã mediocritate vsa. Tunc regina coacta malo dignitatẽ Regiam non passa obstare sibi, accurrit ad captiuam, quæ & ipsam in vilem lectulum suum illam reponens adhibuit salutarem morbo medicinam orationis. Recuperata igitur pristina valetudine obtulit ei Regina mercedem curationis rerum maxime expetendarum, aurum, argentum, tunicas, pallas, quæque alia largiri Regia munificentia consueuit. His sibi illa opus esse negauit, sed magnam futuram mercedem, si pietatem vellet cognoscere, & exposuit quàm poterat illi accuratissime diuina præcepta, hortabaturque vt diuinum templum excitaret saluatori suo Christo. Ita reuersa regina in Regiam, subita perculit animum coniugis suæ admiratione facilis curationis, cui narrat potentiam Dei quem captiua coleret, illumque aiebat solum pro Deo habendum, extruique templum & totam gentem ad cultum ipsius conuerti oportere. Rex quidem magnis vehebat laudibus miraculũ declaratum in vxore sua, sed ab ædificando templo abhorrebat animus. Modico autem tempore elapso, venatum egressus, ab humanissimo domino, vt quondam diuus Paulus captus est. Nam improuisa implicitus caligine vlterius non poterat progredi. Et comites quidem solita fruebantur luce, solusque ipse relictus tenebrarum vinculis constringebatur. In maxima igitur dubitatione rationem salutis inuenit. Nam recordatus infidelitatis suæ, & inuocato numine eius Dei quem coleret captiua, lucem recepit: tum profectus ad captiuam suspiciendam mulierem, petijt ab ea demonstrationem ædificij. At illi idem qui Peselielum architectonica sapientia compleuerat, hoc quoque donum contulit, vt describere posset diuinum templum. Describebat ergo ipsa, illi fodiebant & ædificabãt. Sed iam opere perfecto & concluso tectis, cùm deessent sacerdotes excogitauit consilium hac quoq; in re mulier, persuasit enim regi vt legatos mitteret ad Imperatorem Romanorum, peteretque pietatis sibi doctore prospici. Rex quidem viam demonstratam legationis mittendæ statim est ingressus. Imperator vero cognita petitione (erat autem Constãtinus ardentissimus amator ille pietatis) benignitate summa complexus legatos, præconem diuinæ cognitionis misit illi genti virum, fide, intelligentia, moribus ornatissimum cum dignitate Pontificali, muneribus plurimis adiectis. Atq; ille ad hunc modum petentibus ijs prospexit, sed in Perside alumnorum pietatis vltro causam suscepit. Certior enim factus ab impijs eos exagitari, & regem seruientem erroribus varijs insidijs circumuenire, literas ad illum dedit, postulans vt & ipse ad pietatem se conuerteret & cultoribus illius honorem habere vellet.

CAP. XXV.

SEd melius fuerit scriptoris studium declarare: obseruans diuinam fidem adipiscor lumen veritatis: sequens lumen veritatis, agnosco diuinam fidem. Atque de his, quod ipsa res docet, sanctissimæ religionis cultum notum facio, qui est magister cognitionis sanctissimi Dei. Hunc me seruire confiteor, huiusque Dei adiutus ope, orsus ab vltimis Oceani finibus, vniuersum orbem terrarum firmæ salutis spe erexi, vt omnia quæ iam cotidianis calamitatibus seruitij tot tyrannorum deficerent & extenuarentur, communiter à nobis vindicata, quasi curatione quadam medica refocillarentur. Hunc ego Deum veneror, cuius signum dicatus eidem Deo exercitus meus portat in humeris suis, & quocunq; per fas & ius contendit, prospero secundoque cursu vtitur. Nobisque ex illorum splendidiss. trophæis nõ sera rependitur gratia. Hunc ego Deum venerari me immortali memoria profiteor, hunc mẽte perfecta & pura in cœlo esse perspicio: hunc flexis genibus inuoco, auersans omnem abominationis sanguinem, & odores fœdos ac fugiendos, incantationum omnium igniculos declinans, quibus cunctis sceleratus & infandus error inquinatus, plurimos totasque adeo gentes conuellens infernis contradidit partibus. Quæ enim omnium cõditor Deus per humanam prudentiam propria benignitate ad vsum hominum protulit, ea ad vniuscuiusque libidinem arripi non sustinet. Mentem autem solummodo puram & intaminatam animam ab hominibus postulat, quibus virtutis & pietatis opera metitur. Aequitatis & mansuetudinis factis oblectatur, amat mites, odit turbulentos, diligit fidem, punit infidelitatem, omnem iactabundam potentiam frangit, contumelias superborum vlciscitur, elatos fastu funditus euertit, humiliatis & patientibus tribuens quæ promerentur: ita & imperium iustum magni illeæstimans, sua opitulatione confirmare, & regiam intelligentiam tranquillitate pacis conseruare solet. Minime decipi mihi videor, mi frater, cùm Deum hunc esse confiteor ducem saluatorem

saluatoremque omnium, quem multi hoc potiti imperio vesanis erroribus seducti, abnegare conati sunt. Sed cuncti tali sunt genere vltionis consumpti, vt vbique homines superstites nullum aliud exemplũ quærant execrandi similium facinorum conatus, quam illorum calamitatum imprecationem. Horum vnum fuisse iudico, qui quasi fulmine diuinæ iræ hinc reiectus, vestraque in loca ablatus fuit Trophæo nobis glorioso pudore suo. Sed optimè cecidisse videtur, vt nostris quoque temporibus supplicia istorum proferrentur. Nam & ego aspexi finem illorum qui paulo antè nefaria dominatione perturbarunt Deo dicatum? populum. Ideoque & Deo magnas gratias ago, quòd singulari prouidẽtia illius, totum genus humanum quod legem colit diuinam, reddita nunc pace in lętitia & gaudio vitam degat. Hinc etiam nobis ipsis persuasum est, Rempub. optimo tutissimoq; in loco versari, cùm ob illorum puram probatamque in concordia de numine, religionem, vniuersa ipse ad sese colligere dignatur. Hunc catalogum hominum, Christianorum inquam de quibus omnis mihi sermo, cùm audio primarijs in Persiæ locis, plurimum, vt semper expetiui, augescere, qua me voluptate affici existimas? Optime igitur cum illis, similiterque tecum optime agitur, quia communiter cum vtrisque. Ita enim omnium rerum dominum clementem, propitium, benignum habiturus es. Istos igitur cùm tantus es, committo tibi, eosdemque tibi in manum trado, cùm es celeberrimus pietatis laude. Quos pro humanitate tua amore ac beneuolentia complectare, immensam tibi nobisque per fidem lætitiam conciliaturus. TANTAE curæ optimo omnium regi erant quicunque pietate ornati essent, vt non modo suorum solicitudinem, sed alienis quoque dominis subiectorum procurationem capesseret, quod illius studiũ diuinus compensauit respectus, cùm habenis commissis Europæ totius, & Africæ, & præterea maximæ Asiæ partis, tum amore conciliato subditorum qui frena cum voluptate etiam paterentur, in Barbarorum insuper imperio illius seruitute aliorum voluntaria, aliorum armis bellicis confecta, excitatisque vbique trophæis & præconijs victoriarum Imperatoris. Sed hæc & ab alijs copiosius celebrata sunt, & nos prosequi institutam narrationem debemus. Laudatissimus igitur rex Apostolicas curas suscipiebat animo suo, at Pontifices non solum non ædificare ecclesiam, sed illius etiam fundamenta labefactare conabantur: nam illius & Apostolicorum dogmatum principes varias texentes calumnias, impulsos in exilium agebant. Non enim expleta ipsorum inuidia famosæ illa contra Eustathium fabulæ compositione, etiam alteram turrim maximæ pietatis conuellere summa variaque molitione tentauerunt: quam & ipsam tragœdiam quàm potero breuissime recensebo.

Valerianum vocat Episphanium.

CAP. XXVI.

ALexandro admirabili illo sene, qui Arij blasphemiã deuicerat, vita post menses quinque à conuentu Nicæno, sua functo, præsulatum ecclesiæ Alexandrinæ Athanasius cepit, vir ab ineunte ætate diuinis præceptis innutritus, omnibus autem in gradibus Ecclesiastici ordinis cum admiratione versatus. Hic in magno illo conuentu, nullũ certamen pro Apostolicis dogmatis cùm fugere videretur, à veritatis quidem propugnatoribus gloriam, ab aduersarijs vero vt oppugnator odium & inimicitias consecutus est. Erat autem cum Magno Alexando admodum iuuenis & diaconi locũ obtinens. Cùm igitur ij qui bellum aduersus vnigenitum Deum gerere decreuerant, re essent præsentiam animi ipsius in defendenda veritate experti, cognouissentq; Alexandrinæ tenere ecclesiæ gubernacula, præsulatum ipsius exitio futurum impietati suę crediderunt: itaq; tale quiddam machinantur. Melitius quem synodus Nicæna abdicauerat, non desinebat motus turbasq; excitare in Thebaide, & vicina Aegypto. Huius factionis illi pecunia cõductis quibusdam, quo suspicio accusationis vitaretur, persuadent, vt ad Imperatorem currant & per calumniam Athanasium insimulent exactionum in Aegypto, quas ipse instituat & de quibus collectam pecuniam suppeditet cuidam studenti nouis rebus. Ita dolose captatis Imperatoris auribus, effecere vt Athanasius Constantinopolim accerseretur, qui cũ aduenisset accusationisque falsitatem coarguisset, diuinitus illi attributam ecclesiam recuperauit. Hoc & rex ipse ostendit in literis ad Alexandrinam ecclesiam missis, quarum & ipsarum clausulam inseram narrationi nostræ.

CAP. XXVII.

NOn potuit improbitas istorum credite mihi fratres, non potuit nocere Episcopo vestro. Nihil aliud studuere quam vt nostris temporibus consumptis nullum

Universidad de Deusto
Biblioteca

haberent in vita pœnitentiæ ſpatium, quare vobis ipſis auxilio ſitis moneo, veſtrum amorificum ſtudium vrgete, omnibus viribus exagitate eos qui cupiunt abolere gratiam concordiæ veſtræ, & reſpicientes ad Deum, mutuo amore vos complectimini. Ego veſtrum Epiſcopum Athanaſium libenter vidi, ſicéque ſum allocutus vt quem virum Dei eſſe crederem.

CAP. XXVIII.

SEd ne ſic quidem iſtorum coercita eſt impietas, quin aliam texerent fabulam cui nemo vnquam veterum Tragicorum, aut Comicorum ſimilem dedit. Nam rurſus conductis accuſatoribus de factione illa deducunt ad regem cum ſummis clamoribus de ſceleratis & nefarijs auſis Athletæ virtutis: his aderat ductor Euſebius & Theogonius, itemque Theodorus Perinthius, Perinthus autem hoc tempore Heraclia nominatur, affirmabant autem facinora eſſe intolerabilia quæque ferre nullius aures poſſent. Ita perſuadent Regi vt ſynodum cogeret Cæſariæ Palæſtinæ, ibi enim erat inimicorum illius plurimum, iuberetque cauſam in ea Athanaſij dijudicari. Habebat fidem illis Imperator vt ſacerdotibus, imperauitque fieri quod petierant. Sed diuus Athanaſius iudicij iniquitatem declinans ad concilium non venit. Tum illi nacti validiores prætextus calumniarum, bello aduerſus veritatem ſuſcepto, hoc adijciunt prioribus ſceleribus, vt deferant apud Imperatorem Athanaſium, de audacia & tyrannide. Neque omnino ſpes eos fruſtrata eſt, tum enim iratus rex clementiſſimus literis Athanaſio, & declarauit indignationem ſuam, & imperauit vt Tyrum ſe conferret: ibi enim ſynodum coactum iri, ſuſpicatus, vt opinor, fugere Cæſariam Athanaſium propter præſulem illius. Miſit autem & ad concilium tales literas quales ab ornato pietate mitti debuere: quarũ exemplum hoceſt.

CAP. XXIX.

COnſtantinus Imperator ſanctæ ſynodo Tyri. Erat, vt arbitror, conſentaneum, decebatque quietem temporis huius, minime ſeditionibus turbari eccleſiam, cunctoſque Chriſti famulos à conuicijs abeſſe. Quoniam vero nonnulli furore non ſanæ contentionis acti, non enim dicam viuentes ad indignum ſe modum, conantur omnia confundere, quo nihil mihi calamitoſius videtur accidere poſſe: ideo currentes vos, vt dicitur, incitatione mea cohortor, vt omni mora poſita, conuenire ſumma celeritate, & conficere ſynodum velitis. Et ſuccurrere deſtitutis ope, medicinam facere laborantibus fratribus, coagmentare diſſipata membra, emendare peccata, pro eo atque tempus poſtulat: quo tot prouinciis rectam concordiam reddatis, quam, quod abſurdiſſimum videatur, paucorum hominum perdidit ſuperbia. Hoc ipſum & Deo cunctorum domino gratiſſimum, & ſupra omnem ſpem meam: & nobis ipſis, ſi quidem pacem reuocaueritis, non vulgari gloriæ futurum eſſe, neminem eſſe omnium mortalium qui non fateatur exiſtimo. Proinde quod ſupereſt, ne cunctemini, ſed intento nunc iam ſtudio, date operam vt quamprimum de propoſitis decidatur, congreſsi cum ſyncerite ſumma, ac fide, quod maxime ſaluator noſter cui ſeruimus, quaſi edita voce vbique exigit. Quod ad nos attinet nihil patiemur deſiderari bonitatis noſtræ: omnia de quibus literis veſtris ſignificatum eſt, ſumus executi. Scripſi Epiſcopis quibus voluiſtis, vt ſuã curam in hoc conſilio ad veſtram adiungerent. Miſi iſtuc Dionyſium virum conſularem, qui quos vobiſcum in conſilium ire oporteret admonendo, & ea quæ gererentur in primiſque ordinem animaduertendo, præeſſet conuentui. Si quis enim, quod vſu venturum non puto, veſtram iuſſioné nunc quoque parui pendens adeſſe noluerit, aderit hinc à nobis, qui Imperatorio mandato illum in exilium agat, doceatque non oportere aduerſari præſcriptioni Regiæ propoſitæ de veritate. Quod reſtat, veſtræ eſt ſanctitatis opus, vnanimi iudicio conuenientem curationem circumſpicere, tam ijs qui voluntate ſua quam qui errore deliquerunt. qua in re neque odio, neque gratia moueri, ſed eccleſiaſticam & apoſtolicam ſequi regulam debebitis, ſimul vt omni maledicentia liberetis eccleſiam, ſimul vt curas noſtras alleuetis, ſimul etiam vt pacis gratia reſtituta diſſidentibus, maximam gloriam vobis ipſis concilietis. Deus vos conſeruet fratres dilecti. Ita igitur Epiſcopis Tyrum ad concilium congregatis, adueniunt cùm alij quidam nouorum dogmatum inſimulati, è quorum vnus numero fuit Aſclepas Gazentis, tum mirabilis Athanaſius. Sed ego primum exponere volo tragœdiam accuſationis, atque ita celebris illius iudicij narrationem ſubtexere.

CAP.

CAP. XXX.

ARſenius erat quidam Epiſcopus ſocietatis Melitianæ, hunc illa factio occultarat, voluerat que longiſsimo tempore eſſe in abſcondito. Tum dextram manum reſectam de cadauere aliquo, & conditam repoſitamque in arcula lignea, vbique circunferebant, prædicantes rectam eſſe de Arſenio, & in Athanaſium homicidæ crimina congerentes. Sed oculus ille qui cuncta videt, diutius latere Arſenium paſſus non eſt, ſed primum quidem in Aegypto ac Thebaide compertum illum viuere, mox & Tyrum delatus ipſe fuit, vbi tragico clamore manus illa oſtentabatur iudicibus. Hunc veſtigati familiares Athanaſij in hoſpitium deductum latebris inuitum includunt: ipſe magnus Athanaſius mane ad concilium affuit. Ibi illi introducunt mulierculam impuræ vitæ, ea clamabat ſibi virginitatem profeſſæ, ab hoſpite Athanaſio per vim vitium oblatum eſſe. Hæc cùm illa diceret ingreditur reus comitatus laudabili presbytero nomine Timotheo. Iubentibus autem iudicibus vt defenſione vteretur Athanaſius, tacuit ille quaſi Athanaſius non eſſet. Timotheus vero conuerſus ad mulierem: egone, inquit, mulier vnquam tecum conſueui, aut introij in domum tuam? At illa impudentiore cum clamore adorta Timotheum, manuque prolata digito eum deſignabat: tu inquiens, virginitatem mihi eripuiſti: tu me caſtitate ſpoliaſti. Quæque alia ſolent effutire magnitudine impuritatis profligati pudoris fœminæ. Atque ita cum ſumma infamia eorum qui fabulam compoſuerant, erubeſcentibus iudicibus quotquot conſcij erant, dimiſſa eſt muliercula. Sed magnus Athanaſius negabat dimitti illam oportere, niſi iudicatis ijs qui ſubornaſſent. Accuſatores vero alia ſe habere grauiora crimina vociferabantur, quæ nulla ratione aut arte diſſolui poſſent: proferre enim velle quibus non auditus ſed aſpectus aduocaretur. Ita locuti memorabilem illam arculam oſtendunt & conditam detegunt manum, qua viſa ad facinoris abominandi mentionem exclamarunt omnes, quique verum credebant, quique ſcirent eſſe falſum, ſed latere Arſenium confiderent. Aegre autem cohibito clamore & ſilentio mediocri confecto, quærit Reus num quis adſit qui Arſenium nouerit, cumque affirmarent multi admodum ſe illum noſſe, iubet produci hominem, rurſumque interrogat, eſſetne ille Arſenius à ſe interemptus, & quæſitus ab aduerſarijs, etiam quem mortuum affeciſſet contumelia ſpoliatæ dextræ: fatentibus autem omnibus eum eſſe, palliolo ipſius direpto, oſtendit ambas manus dextram ac ſiniſtram. Et aliam, inquit, nemo quærat: ſingulis enim hominibus binæ tantum à conditore omnium manus collatæ ſunt. Quibus ad hunc modum demonſtratis, accuſatores quique ex iudicibus conſcij eſſent cùm occulere ſe cupere deberent, optareque vt ſibi tellus dehiſceret, tumultu & ſeditione perturbarunt conſilium. Quod dicerent eſſe Athanaſium venenicum & quibuſdam præſtigijs fallere oculos hominum, irruebant in illum diſcerpere iugulareque conantes, qui paulo antè homicidium accuſauerant. Sed quibus ab Imperatore fuerat negotium datum ne quid paterentur turbulente geri, cædem auerterant victoremque Athanaſium manibus hoſtium ereptum nauigio ſalutem quærere iuſſerunt. Qui profectus ad regem docuit illum qualem tragœdiam aduerſus ſe excitare aduerſarij auſi fuiſſent. Hi vero quoſdam ſuorum ad Mareotem mittunt, nempe Theogonium Nicææ Epiſcopum, Theodorum Perinthium, Maren Chalcedonium, Narciſſum Cilicã, quique alij cum his faciebant. Sed Mareotes regio eſt Alexandriæ, cognomentum ſortita à lacu Mario. Ibi illi mendacia texere, & literas quaſdam confingere, & detectas calumnias tanquam vera crimina deferri rurſum per hos ad regem curauerunt.

CAP. XXXI.

SEd ipſi Aeliam ſe contulerunt, iuſſerat enim rex ſynodum Tyro transferri Aelium. Conuocatis vndiq; alijs ad noui templi dedicationem, miſit & prætores aliquot quorum beneuolentiam erga ſe ſingularem quoſque pietate ac fide claros eſſe perſpexerat, quibus imperarat vt benigne omnibus omnia præberentur, non ſacerdotibus modo eorumq; aſſeclis, ſed alijs quoque qui vndecunque accurriſſent. Ipſa ara diuina, regijs tapetibus doniſque aureis ac gemmatis, conſpiciebatur ornata. Itaque celebrata ſplendidiſſima feſtiuitate, illi quidem domum quiſq; ſuam reuerſi ſunt, rex vero cognita feſtiuitatis lætitia & magnificentia, vehementer gauiſus eſt, egitque gratias omnium bonorum largitori, à quo hanc etiam petitionem obtinuiſſet. Cùm autem aduenisſet Athanaſius cum querimonia iniqui iudicij, imperauit vt poſtulati Epiſcopi coram ſe apparerent. Qui cum

Aelia Hieroſolyma.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm affuissent, metu certissimæ coniunctionis à prioribus calumnijs recessere, subieceruntque Imperatori minatum esse Athanasium frumenti se curationem impeditu-rum esse: quibus fide habita Imperator in vrbem eum Galliarum relegauit, nomine Treuerim, eratque annus ille imperij ipsius tricesimus.

CAP. XXXII.

ELapso autem anno & paucis mensibus cùm esset Nicodemiæ, orbo corripitur. Ibi quòd sciret quàm esset incerta hominum vita, donum susceptit sacri baptismatis. Id enim facere ad illud vsque tempus distulerat, quia in Iordane fluuio se consecuturum sperauerat. Reliquit tres filios hæredes regni, Constantinum, Constantium, & minimum natu Constantem. Restituit autem Alexandriæ decreto suo Athanasium, quamuis adesset Eusebius & summis viribus dissuaderet.

CAP. XXXIII.

NEque mirum vlli videri debet, tantos illum viros per errorem exilio multasse. Credidit enim Pontificibus celantibus quidem improbitatem sibique imponentibus specie & claritate sua. Non autem fugit eos qui diuinos libros versant, planè deceptum prophetam Dauidem, deceptum autem non à Pontifice, sed seruo vernaculo, & mastigia, Siba, inquam, qui de Miphiboseta mendacia Regi dixerat, quibus ereptum agrum illius obtinuit. Quod non ita accipi dictum velim, quasi propheta à me accusetur, sed defensionem parare placuit Regij facti, & ostendere imbecillitatem humanæ naturæ, ac docere, nunquam accusatoribus tantum quamuis fide dignis, credendum, sed alteram reseruandam esse reis aurem. Ipse quidem Imperator ad meliorem vitam concessit.

CAP. XXXIIII.

SEd prætores ac duces & cæteri, in aurea illum arcula repositum Constantinopolim transtulerunt, copijs omnibus præeuntibus ac sequentibus, cum acerbis lamentis ob ereptionem illius. Non enim aliter experti fuerant atque clementissimum parentem. Verum quantus corpori huic honor sit habitus, quantoque tempore in Regia steterit, in expectationem reditus filij exponere superuacuum fuerit, cùm alij scripserint, quibus interesse cognoscereque facile fuit, quàm soleat moderator omnium honoratos esse velle fideles famulos suos, quibus si qui fidem non habent, contemplati monumentum statuamque illius credant, non solum scriptis, sed etiam domino qui dixit, honorantes me honorabo, & spernentes me spernam.

LIBRI PRIMI FINIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE
LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

IVVS quidem Athanasio post annos duos & quatuor menses Treuerensis exilij Alexandriam redijt. Misit & Constantinus Rex maximus, natu filiorũ Constantini Magni, qui imperabat in Gallia occidentali, Alexandrinæ ecclesiæ hoc exemplo literas.

CAP. II.

CONstantinus Cæsar populo Catholicæ ecclesiæ VRBIS Alexandrinæ. Non arbitror fugere COGNITIONEM ANIMI vestri, qua causa quondam adorandæ legis interpres Athanasius in Gallias relegatus fuerit, nempe sæuiente in caput ipsius cruentorum

vel fidelitatem vestram, si mauis.

rum & hostiliũ inimicorũ ferocia, ne qua indignitate afficeretur peruersione improborum. Cuius ad ludibrium ereptus faucibus vrgentium se, iussus est sub me vitam degere in ea omnium rerum necessariarum copia qua fuisset in ista vrbe sua, etiamsi nobilis virtus ipsius diuino freta auxilio, grauioris fortunæ onera pro nihilo ducere consueuisset. Quapropter & si charissime pietati vestræ dominus noster beatæ memoriæ Constantinus Dei amantissimus pater meus, Episcopum illum in locum suum restituere voluit: tamen quoniam humana sorte præuentus, prius fato suo est defunctus quam voti compos esse ret, officium meum esse duxi, diuinæ memoriæ Imperatoris sequi, & explere voluntatem. Vester autem Episcopus cùm in conspectum vestrum venerit qua reuerentia de nobis tractatus sit vobis exponet. Neque sane mirandum si quid illius causa faciendum nobis putauimus, mouit enim incitauitque ad hoc animum meum cùm vestri desiderij imago: tum viri tanti conditio. Diuina prouidentia vos conseruet fratres dilecti. CVM his literis venit diuus ille Alexandriam: & ab omnibus studiose cupideque excipitur, vrbanis, rusticis, primoribus, vulgo: solis læsis Ariani furoris sodalibus reuersione ipsius. Quare ad molitionem suarum machinarum redibant Eusebius ac Theogonius & tota illa factio, rursumque regis adolescentioris aures pertundebat. Narrabo autem & huius à rectitudine dogmatum apostolicorum seductionem.

CAP. III.

CONstantia quæ esset nupta cum Licinnio soror fuit Constantini, huius in familiaritatem presbyter quidam Ariana labe infectus se insinuauerat, malũ quidem callide tegens, sed inter colloquendum sæpe aiebat calumnijs circumuentum fuisse Arium. Hanc laudatissimus rex post impij viri interitum omni studio complexus viduitatis incommoda nulla sentire patiebatur, aderat & morienti illi, curabatque pro eo atque res ferebat. Tunc illa accersitum presbyterum hunc Imperatorem rogauit, vt commendatum sibi esse sineret, qui & precibus ipsius annuit, & quod promiserat præstitit, permissa maxima presbytero vsus sui libertate. Sed quamuis benigne tractaretur, non tamen fuit ausus palam facere malum suum, cùm videret quanta esset regiæ mentis in re diuina firmitas: sed Constantino in immortale regnum discedente distributo hoc fatis obnoxio filijs, neque tum præsente quoquam illorũ, credidit testamentum soli huic presbytero, mandans vt Constantio traderet, nam quod esse in vicinioribus locis citius quam reliqui videbatur esse aduenturus. Ex hoc presbyter hic conciliatus Constantio, nam vt mandatum fuerat testamentum tradiderat, in necessitudinem regis peruenit, vtque se frequentaret iussus est. Animaduersa autem animi Constantij instabilitate, quæ Euripo similis esset ac arundinibus à contrarijs ventis agitatis, ad bellum contra Euangelica dogmata suscipiendum animatur. Itaque frequenter deplorans Ecclesiasticas tempestates, omnem harum causam in eos conferebat qui doctrinę fidei inseruissent nusquam in scriptura repertam vocem COESSENTIALITATIS, ex quo dissensio ista cùm inter sacerdotes tum plebem existeret, atque hinc ad Athanasij & concordium accusationem, ac ponendas insidias procedebat. Huius opera societateque vsi Eusebius & Theogonius ac Theodorus Perinthius (fuit autem in primis eruditione clarus Theodorus, extantque commentarij ab eo in sacra Euangelia conscripti, sed fere Heracleoram nominant) illi igitur continue, quippe vicini & IN REGIS CONSPECTV, plurima affirmabant mala esse de restitutione Athanasij exorta. Neque Aegyptum solum ea procella implicari, sed etiam Palæstinam atque Phœnicem & alias gentes finitimas.

Græca sic vertit, ἀ, ἀν βλαπτὰ φίλοις ὑφῶντο τὰ, sed deesse aliquid videtur.

CAP. IIII.

HIs & similibus sermonibus oppugnato leuissimo animo regis persuaserunt illi, vt exigeret ecclesia Athanasium, qui præuisis insidijs cessit ipse, seque contulit in Italiam: nam Romano Episcopo, pascebat autem eam tum ecclesiam Iulius, perscripserant Eusebiani compositas calumnias in Athanasium. Iulius igitur Ecclesiasticam secutus legem, & ipsos Romæ adesse iussit, & diem dixit diuo Athanasio, qui cupide simul atque citatus fuit accurrit: fabulæ autem autores Romam venire neglexerunt, quod facile mendacia sua deprehensum iri cernerent. Verum ouibus pastore spoliatis lupum pro pastore præficiunt, Grægorium quendam nomine, is annos sex crudelius quam vlla fera bestia in ouile grassatus, pœnam tandem improbitatis dedit, acerbe ab ipsis ouibus interemptus, Athanasius vero profectus ad Constantem (nam maximus natu frater Constantinus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Constantinus in bello perierat) deplorabat coram eo Arianæ manus insidias, & lamentis prosequebatur bellum susceptũ ab illis a Iuersus Apostolicam fidem, reuocans in memoriam regi patris acta & synodum maximam ab ipso coactam, & legitimam confirmationem eorum quę à patribus fuissent conscripta. Inter hæc cum lachrymis obtestans Imperatorem, ad æmulandum patrem suscitauit. Statim enim his auditis scribit fratri monetque illum vt paternæ pietatis inuiolatam conseruare hæreditatem velit, qui pietate & regnũ stabiliesset, & Romanorum tyrannos oppresserit, & vicinos subegerit Barbaros. His literis adductus Constantius, indicit conuentum Sardicæ, ea est Illyriæ vrbs Metropolis, Dacicæ gentis, adesse iubet Episcopos tam orientis quam occidentis: nam & alia multa ecclesiæ mala synodicam curam requirebant.

CAP. V.

PAulum enim Episcopum Constantinopolitanum propugnantem sana dogmata, accusauerant Ariano malo contacti, seditionis, cui se ducẽ ille præberet, congerentes & alia quædam, de illo calumniarum genere quæ infamiam præconibus pietatis imponere solent. Sed populus eum tunc Sardicam abduci metu insidiarum aduersariorum, passus nõ est. Paulo post vero seducto lenissimo Imperatoris animo, vrbe est Regia exactus, traductusque Cucusum. Oppidum illud est paruum, quondam in Cappadociæ censu, nunc vero annumeratum Armeniæ posteriori. Sed non fuere confusores omnium rerum contenti in solitudine Paulum esse, sed missis cruentæ voluntatis suæ ministris morte illum violenta sustulerunt è medio. Hoc ipsum docet diuus Athanasius in Apologia exilij sui, his verbis: nam Episcopum Constantinopolis Paulum persecuti inuentum Cucusi in Cappadocia, manifeste curarunt strangulandum, vsi carnifice Philippo præfecto: erat enim is & sectæ ipsorum princeps, & sceleratorum consiliorum administer. Tales homicidij fructus Arij tulit maledicẽtia, congruentibus ausis illorum aduersus ministros vnigeniti cum rabie contra ipsum.

CAP. VI.

SEd hoc Orco, vel vt verius dicam regno cœlesti transmisso, in locum demortui Macedonium substituunt, rati idem sentire quod se: simili enim blasphemia in sanctissimum spiritum vtebatur. Sed paulo post & hunc repulerunt, quod creaturam appellare nollet quem filium nominat scriptura. Ita huius ab illis secessione, nouæ sectæ autor extitit. Qui neque ipse coessentialem patri filium esse confitetur: docet tamen similem per omnia esse genitori. Creaturæ autem nomen planè imponens spiritui. Sed hæc longe, sane pòst tempore, ita vt diximus gesta sunt.

CAP. VII.

SArdicæ vero põtifices conuenere ducenti q; inquaginta, vt docent antiquæ narrationes. Eodem venit & magnus Athanasius, & Asclepas Gazensis: cuius & supra mẽtionem feci, & Marcellus Episcopus Ancyræ, Metropolis Galatiæ, qui & Episcopus tempore synodi magnæ fuerat: venere & accusatores illorum & hæreticæ manus principes, qui pridem in Athanasij causa iudices fuerant. Cognita autem synodi constantia & sanitate in seruandis diuinis præceptis, ad concilium ne citati quidem venerunt, sed & accusatores & iniusti iudices fuga se subduxere: quæ ipsa literis synodi plana fiunt, earumque exemplum inserui euidentiæ gratia narrationi.

CAP. VIII.

SAncta synodus Sardicæ Dei gratia coacta, à Roma, Hispania, Gallia, Italia, Cãpania, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodopa, Asia, Caria, Bithynia, Hellesponto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Phrygia altera, Cilicia, Pamphylia, Lydia, insulis Cicladibus, Aegypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palæstina, Arabia, omnibus vbique Episcopis & collegis catholicæ & apostolicæ ecclesiæ dilectis fratribus in domino salutem. Multa quidem sæpius Arianus furor aduersus Dei seruos custodes rectæ fidei ausus est: adulterina enim suppositia doctrina, expellere orthodoxos tentauerunt, sed tantam nuper in fidem impressionem fecere, vt aures Dei amantissimorum quoque Regũ ea res peueniret. Quapropter & Dei amantissimi reges adiuuante Dei gratia congregauerunt nos ex diuersis prouincijs ac vrbibus, & hanc sacratissimam synodum in Sardicensium vrbe coegerunt, vt omni dissensione sublata, omnique fidei peruersitate expulsa, sola pietas in Christum ab vniuersis conseruetur.

uetur. Affuere enim orientales Episcopi excitati & ipsi à pijssimis Regib⁹ maxime propter rumores, quos iactabant sæpius de fratribus nostris & collegis dilectis, Athanasio Episcopo Alexandrię, & Marcello Episcopo Ancyrogalatiæ, & Asclepa Gazæ: quorum & calumniæ forte etiam ad vos permanarunt, quodq; etiam vestras aures tentauerint conturbare vt & ea quæ aduersus innocentes dictitant fidẽ inueuirẽt, & prauitas sectæ ipsorum careret suspitione. Sed non diu facere talia permissum illis fuit. Est enim dominus qui ecclesijs præsidet, pro his & omnib⁹ nobis mortẽ passus & per easdem largitus omnibus nobis ascensionem in cœlos. Nam pridem igitur scripserant factio Eusebij, Maræ, Theodori, Theogonij, Vrsacij, Valentis, Menophanti & Stephani, collegæ nostro Iulio Episcopo Romanæ ecclesiæ, accusationes in memoratos collegas nostros, Athanasiũ Episcopũ Alexandriæ & Marcellum Ancyranũ in Galatia, & Asclepam, Gazæũ: scripserãt & aliorum locorũ Episcopi, testimonia de puritate collegæ nostri Athanasij, & significarant, omnia quæ Eusebiani afferrent mẽdacijs & calumnijs referta esse. Etsi autẽ max. ipsorum calumnię proditę iudicateq; sunt, cũ quia citati ab amico & collega nostro Iulio non apparuerunt: tum de ijs quæ ipse Iulius Episcopus scripsit. Profecto enim venissent, si nõ obstitisset, metus facinorũ perpetratorum contra collegas nostros, tamẽ quę in hac sancta & magna synodo fecere, clarius demonstrant insidiationes illorum. Cũ enim in Sardicensium vrbem & ipsi venissent, viderentque adesse & Athanasium, Marcellum, Asclepam, aliosque fratres nostros, iudicium subire formidarunt, neque semel ac iterum, sed sæpenumero citati, non paruerunt citationibus: quamuis vniuersi Episcopi conuentus, inque primis venerabilis senex Osius, qui & ob ætatẽ, & confessionem, & tanti laboris tolerantiam, omni esset honore ac reuerentia dignus, expectarent hortarenturque illos vt iudicio se sisterent, vbi ea quæ iactassent scripsissentque & in absentes collegas nostros, probare præsentibus illis possent. Sed vt diximus citati nõ affuere, hoc etiam ipso facto prodẽtes calumnias suas, tantum non ipsi proclamantes insidias & conspirationem suam, detrectationem iudicij. Qui enim se quæ dixere de aliis probaturos esse confidunt, ne in faciem quidem illos accusare metuunt. Quandoquidem autem nõ apparuere coram nobis, de cętero obscurum nemini fore speramus, quamuis iterum ad maleficia sua redierint, quòd cum nullius criminis conuincere collegas nostros possent, nunc calumnijs impetere absentes voluerint, quos præsentes fugerint. Fugerunt enim, charissimi, non solũ consecij calumniarum aduersus nostros, sed etiam ideo quia viderant adesse qui variorũ criminum postulationes contrà instituere vellent. Proferebantur enim vincula & serrũ: aderant de exilio reuocati, & aderant adhuc exulantium collegæ, aderant cognati & amici per hos interemptorum, quodq; est grauissimum, Episcopi aderant, quorum alij ferrum & carbenas ostendebant quas illi imposuissent, alij mortis erant testes compositæ calumnijs eorum. Eousque enim dementiæ processere, vt Episcopum etiam interimere conarentur, & interemissent, nisi elapsus fuga fuisset è manibus ipsorum. Surrexit igitur collega noster beatus Theodolus, qui fugeret calumnias illorum, quibus mors illi decreta fuerat. Erant qui vulnera ostẽderent, erant qui fame se afflictos quererentur. Neque vulgaria producebantur testimonia, sed totarum ecclesiarum, quarum causa qui venerant earumque legati, docebant facinora illorum in quibus erãt, Eusiferi milites, turba clauata, minæ iudicum, suppositiones falsarum literarum: lectæ enim literæ sunt factionis Theogonij compositæ aduersus collegas nostros, Athanasium & Asclepem, quibus etiam reges erga eos instigabãtur. Hæc arguebantur à quibusdam qui tum diaconi fuissent Theogonij: præterque hæc, nudatæ virgines, inflammatæ ecclesiæ, custodiæ collegarum nostrorum: quorum omnium nulla alia causa reperitur, nisi abominabilis Arianæ sectæ furor. Nam vt quique defugiebant autoritatẽ ordinis illorum, huiusmodi subire necesse habebant. Quæ considerantes in angustias cogitationum suarum coacti sunt: cum enim puderet facinorum, quæ videbat proditum iri, contulere se in Sardicensium vrbem, ne quam præberent suspicionem quasi metu delictorũ abfuissent, cõspicati autẽ eos quos calumnijs suis vexarãt, quosq; affixerant, positis ob oculos accusatoribus & argumentis, citati apparere nõ sustinuerũt. Cum interea collegæ nostri Athanasius ac Marcellus & Asclepas, confidẽtissime & quererẽtur, & postularẽt, vt adesse vellent, non modo se cõfutaturos calumnias illorũ, sed etiam quãta essent in ecclesia ab ipsis perpetrata scelera, demonstraturos esse. At illi ita magno in metu fuere conscientia sua, vt fugam arriperent, suasq; hæc ipsa coarguerẽt calumnias, & confiterẽtur scelera. Quamuis autem potissimum cùm prioribus tum his factis illorum malignitas & calumniæ indi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

centur tamen ne quem hac fuga prętextum noui maleficij inuenire possint: conuertimus animos nostros iuxta veritatis sermonem, ad examen compositarũ ab eis fabularũ. Et hoc proposito, deprehendimus ex ijs quæ gesta essent, sycophãtas, nihilq; nisi insidias collegis nostris molitos esse. Arsenius enim quem, ab Athanasio iugulatum fuisse perhibebant, viuit & censetur inter viuos, quo vno reliqua quæ iactare solẽt facile patet esse confícta. Vbi autẽ ventum est ad rumores de poculo fracto à Macario presbytero Athanasij, testes producti sunt Alexãdrini, & Mareotenses, & alij, qui docerent eorũ nihil esse commissum. Episcopi etiã AEgyptij literis ad Iulium collegam missis confirmant, ne suspicionẽ quidem vllam horũ fuisse. Aiunt etiam sese habere illi monumẽta rerum secreto gestarum, in quibus tamen & ethnici & cathecumeni interrogarentur. Et vnus cathecumemus interrogatus diceret se intus fuisse cùm eum in locum Macarius venisset, & alter Ischyram quẽ in suis istis sermonibus iactitãt in cella ægrotum iacuisse. Vnde palàm fit prorsus nihil arcani tum gestum, quòd intus fuerint catechumeni, & Ischyras morbo decumbés abfuerit. Nam & Ischyras mentitus libros quosdam diuinos exustos ab Athanasio, idem qui hoc mendacium dixisset, confessus est se quo tẽpore affuerit Macarius ægrotum decubuisse, vt vel hoc calumniæ illius deregantur. Denique nec cædem tribuerũt impudentiæ Ischyræ, Episcopum vt nuncuparent, qui presbyter nondum fuisset factus: præsentes enim presbyteri duo, qui cum Melitio affuissent, postea susceptí à beato Alexãdro Episcopo Alexandrino, & nunc coniuncti Athanasio testimonium dixere scire se nunquã illum presbyterum factum, neque in Mareote Melitium habuisse, aut ecclesiam aut quenquã cum munere ecclesiastico. Itaque qui presbyter non esset, eum Episcopi dignitate auxerunt, vt hoc nomine in calumnijs audientium animos percellerent. Lectũ etiam est scriptum collegæ nostri Marcelli, deprehẽsáque est fraudulentia Eusebianorum, quæ enim ille in quæstionibus posuerat, ea illi vt asserta insectati sunt. Perlectũ igitur fuit scriptũ totũ, quæq; ante quæq; post quæstionẽ positiones continebat, & inuenta est viri recta fides, neq; .n. à S. Maria initiũ dabat Deo verbo, neq; finẽ habiturũ regnũ ipsius, sed & carere principio & sempiternũ fore asserebat. Protulit & collega noster Asclepas cõmẽtarios Antiochenos, cũ ibi tum adessent accusatores adessetq; Eusebius Cęsariẽsis docuitq; sententijs iudicantium Episcoporũ se absolutum esse. Merito igitur, dilecti fratres, merito illi citationi crebertimæ non obedierunt, merito aufugerunt, atq; repulsi conscientia sua, confirmarunt fuga sua opinionẽ calumniarum, ipsiq; vera esse cõprobarunt, quę præsentib⁹ crimina accusatores intenderant. Ijdem super omnia hæc accusãtos quondam Arianæ sectæ, & expulsos, nõ solum susurperunt, sed etiã prouexerũt honoribus, ita vt ex Diaconis presbyteros, ex presbyteris Episcopos facerent, nullam aliã ob causam quàm vt cõsita dilatataq; impietate, pietatis fidem opprimerent. Horũ sunt præter Eusebianos capita, Theodorus Heracleota, Narcissus Neromadis Ciliciæ, Stephanus Antiochenus, Georgius Laodiciæ, Acacius Cæsariæ Palestinæ, Menophantus Ephesi in Asia, Vrsacius Singiduni in Mysia, Valens Myrsi in Pannonia: hi enim Episcopos, qui cum ipsis ab Oriente venerant cum sancta synodo congregati, & omnino ecclesiã Dei sequẽtare pasi nõ sunt, Sardicæq; priuatos conuentus & conspirationes cũ interminationibus fecerunt, neq; Sardicæ iudicio prorsus se sistere, neq; cum sancta & magna synodo voluerunt coniungi: sed officij causa, vt quod iussum esset soluisse crederẽtur, huc profecti, statim retro se abripuerũt. Hæc omnia cognoscere nobis facile fuit, ex Macario Palæstino & Asterio Arabe, qui cũ vnà aduenissent deseruerũt in fidelitatẽ illorum. Atq; ij dixere, quicquid in sanctã synodum factum esset, id illorum violentiæ quæ essent affecti ascribi debere. Addebãt & hoc se veris dogmatis patrocinãtes, nobiscũ concedi prohibitos fuisse, vehemẽter .n. minari, edictaq; facere illos in desertores suos. Eã ob rem in vna domo omnes simul manere curarunt, ne minima quidem discedẽdi cui quam permissa licẽtia. Quoniam igitur reticeri tacitumq; relinqui nõ oportuit, quid calumniarũ illi struxissent: decq; vinculis, cædib⁹, vulneribus, falsarum literarũ insidijs, pulsationibus, nudationib⁹ virginum, exilijs, expulsionibus, incendijs ecclesiarum, trãsgressionib⁹ de paruis oppidis in vicinas potiores administrationes, præcipueq; de abominabili secta Ariana, qua nũc opera illorũ oppugnatur vera fides, ideo dilectos fratres ac collegas nostros, Athanasiũ Alexãdrinũ Episcopũ, & Marcellũ Ancyrogalatię Asclepã Gazę, quiq; vnà cũ ipsis funguntur ministerijs domini, eos innocentes & puros esse, pnuntiauimus, missis in singulas illorũ Ecclesias t. administrationes literis, quib⁹ singularũ ecclesiarũ populo, Episcopi sui puritas declararetur, vtq; scirẽt eum sibi Episcopũ habẽdũ ac expectãdũ, eos vero qui instar luporum

Epiphanius plus verbis videtur tribuere.

luporum irruerunt in ecclesias alienas, Gregorium Alexandrinæ, Basilium Ancyræ, Quintianum Gazæ, neque Episcopos appellandos, neque adeo Christianos, fugiendamque ipsorum consuetudinem vniuersis, non accipiendas ab ipsis, non ad ipsos litteras mittendas esse: factionem autem Theodori Heracleotæ Europę, Narcisi Neroniadis in Cilicia, Acacij Cæsarienſis Palestini, Stephani Antiocheni, Vrsacij Singidunensis Mysi, Valentis Myrsensis Pannonij, Menophanti Ephesini, Georgij Laodiceni, quamuis metu perculsi ab Oriente non aduenerint, tamen quòd essent à beato Alexandro Episcopo, quondam Alexandrino abdicati, & quia Arianam fouent insaniam, & propter crimina quæ illis intenduntur, sancta synodus consentientibus suffragijs episcopatu abdicat: eosque decernimus non solum Episcopos non esse, sed nẽque in consuetudinem fidelium admittendos: par est enim vt qui à paterna essentia, ac diuinitate filium separant, & alienant verbum à patre, & ipsi à catholica ecclesia seperentur, alienique sint à nomine Christiano. Proinde & apud nos & omnes alios anathema sunto, quòd cauponati sint verbum veritatis, subiectio enim est Apostolica, qui cunque aliud annuntiauerit vobis extra illud quod accepistis, anathema esto. Cum huiusmodi ne quis conuersetur præcipite. Non est enim commercium luci cum tenebris. Hos longè à vobis repellite. Non est enim consonantia inter Christum ac Belial. Cauete etiam dilecti fratres, ne quid literarum illis mittatis, neu quid accipiatis ab eis. Etiam vos dilecti fratres & collegæ facite vt tanquam præsentes spiritu, approbetis synodi acta, & suffragia vestra subscriptionibus adiungatis, vt consensio ab omnibus vbique gentium collegis nostris custodiatur. Abdicamus autem eijcimusque ecclesia eos qui affirmant, Deum quidem esse Christum sed nõ Deum verũ: filium, sed nõ verum filium: Genitum esse simulq; ingenitum. Ita se intelligere genitum fatẽtur, sicut dixerint, quod sit genitũ, illud esse. Christo etiam qui ante sęcula est tribuunt finem & initium, quod non quidem momento temporis, sed ante omnia tempora habeat. Et paulo quidem antè Aspis Ariana viperas edidit duas, Valentem & Vrsacium. Qui gloriantes absque omni dubio profitentur Christianos sese esse, dicuntque quòd & verbum, & spiritus, & crucem, & cædem, & mortem tulerit, & resurrexerit: & quod cõtendit cœtus hæreticorum, diuersas esse substãtias patris & filij & sancti spiritus, easque esse separatas. Nos vero accepimus doctique sumus & hanc tenemus catholicam traditionem fidemque ac confessionem, vnam esse substantiam quam hæretici essentiam vocant, patris, & filij & sancti spiritus. Et si quærant quæ sit filij substantia, confitebimur eandem, quam & patris esse confiteamur. Neq; vnquam fuisse absq; filio patrẽ, neque filiũ absq; patre, neq; posse fieri vt quod verbũ est spiritus sit. Est enim absurdiss. affirmare, fuisse vnquã patrẽ absq; filio. Neq; posse nominari, neque esse, testatur ipse filius his verbis. Ego in patre & pater in me: & ego ac pater vnum sumus. Nemo negat nostrum esse genitum: sed genitum asserimus ante omnia, quæ visibilia & inuisibilia vocant, factorem & opificem archangelorũ & angelorum, & mundi, & humani generis: quoniam ita dicit, Sapientia omnium docuit me: & omnia per ipsum facta sunt. Si enim initium haberet fieri nõ posset, vt semper esset: iam quod semper est verbum, initium non habet. Deus autem finem nulla ratione admittit. Non dicimus patrem esse filium, neque rursum filium patrem esse. Sed pater est pater, & filius patris filius. Confitemur filium esse potentiam patris: confitemur verbum esse Dei patris præter quod nullum sit. Verbum verum Deum, sapientiam, & potentiam docemus esse filium. Sed non ideo filium dicimus, vt reliqui appellantur filij, cùm illi aut per hunc propter regenerationem Dij sint, aut per adoptionem filij vocentur, non ob vnam substantiam quæ est patris atque filij. Confitemur vnigenitum & primogenitum, sed verbum vnigenitum quod semper sit ac fuerit in patre, primogenitum autem ad hominem referimus. Differt autem à reliqua creatione, quia etiam ex mortuis primogenitus. Confitemur vnam patris & filij diuinitatem. Neque quisquam dicit maiorem esse patrem filio propter diuersitatem substantiæ, aut discrimen: sed quoniam parernum nomen maius est filij nomine. Illa autem istorum maledica & perdita interpretatio dixisse eũ contendit: ego & pater vnum sumus, propter consensum & concordiam inter ipsos. Condemnamus autem omnes nos catholici, stultam & miserabilem sententiam illorum, qui dicant, vt homines mortales mutuis odijs & offensionibus dissideant, & postea reconcilientur, ita dissidium & reditũ in gratiam inter patrem omnipotentem & filium accidere posse. Quod est absurdissimũ dictu ac cogitatu. Nos vero & credimus & asseueramus, & ita sentimus, sacram hanc vocem, Ego & pater vnum sumus, significa

Universidad de Deusto
Biblioteca

re substantiæ,vnitatē,quę sit vna patris,& vna filij.Et hoc credimus, absq; fine & absq; initio regnare hūc cū patre,neq; tēpore definiri,neq; deficere regnū ipsius. Nā quod est semper,neq; esse vnquam cœpit,neq; desinere esse poterit. Credimus autē & assumimus paracletū S. spiritum, promissum collatūq; nobis à domino ipso.Et hunc missum credimus,idem excruciatus nō fuit:sed homo est excruciatus indutus acceptusque de Maria virgine, homo inquā cruciatib⁹ obnoxius. Homo.n.mortalis,deus autē immortalis est. Credimus resurrexisse tertia die, nō Deū in homine,sed hominē in Deo, quem & dono obtulit patri suo,liberatū à peccato & interitu. Credimus opportuno & prefinito tēpore omnes ipsum, et de omnibus iudicaturū. Tanta est autē demētia istorum tanq; crassa caligine animi exęcati sunt,ne lucem aspicere possint veritatis,vt nō intelligāt,quę sentētia sit huius dicti,VT ET IPSI IN NOBIS VNVM SINT. Cū sit manifestum,cur vnū,quia Apostoli spiritum S. acceperant, & tamen ipsi spiritus non erant, neq; quisquam eorū illa sapiētia,illa potētia, illevnigenitus fuit. Sicut ego & tu,inquit,vnū sumus, ita & ipsi in nobis vnum sint: quinetiā clare distinxit vox diuina,in nobis,inquit,vnū sint,nō dixit,sicut nos vnū sumus,ego pater, sed discipuli inter ipsos coniuncti & vniti vnū sunt, fide,cōfessione,gratia,qui & pietate Dei patris,& domini ac saluatoris nostri benignitate ac amore vnū esse possint. EX HIS literis intelligere est, accusatorū calumnias,& priorū iudicū iniquitatē,& ipsorum pręterea dogmatum sanitatem.Nō enim solum de diuina beati patres natura nos docuere, sed etiā rationem illius & ordinem explicarunt.Cōstans cognitis ijs quæ gerebantur,iniquo tulit animo leuitatem fraternā, iratus instigatoribus & abutentibus facilitate illius:quapropter duos Sardicensis concilij delectos Episcopos,cum literis ad fratrem misit,adiunxit ijs & Tribunum Salianum nomine, qui pietate & iustitia præfulgebat. Litere autem non monitionem tantum ac subiectionem,sed minas quoque pio rege dignas cōplectebantur, primum enim mandabatur fratri,vt aures præbere Episcoporum sermonibus, & audacias ac iniurias Stephani cognoscere,atq; Athanasium ipsum ouili suo, patefactis aduersum eum structis calumnijs,& iudicum veterum iniquitate & odio,restituere vellet. Additum erat, nisi pateretur hæc sibi persuaderi, nisiq; quod æquum sit faceret,sese ipsum occupata Alexandria redditurum Athanasium cupiētibus ouibus & electurum aduersariorum manū. His literis acceptis Constans qui tum Antiochiæ esset, pollicetur se facturū omnia,quæ vellet socius dolorifici partus,suus. Quæ res admodū contraria veritatis hostibus,impulit illos vt sceleratissimam & impiam istam fabulā darēt,diuerterant autem in cliuum Pontificū par,sed Tribunus alio in hospitio manebat.

κατωκει δε των, φησιν, πενεστικων.

CAP IX.

STephanus vero, ille enim gubernabat tum Antiochenam ecclesiam, nauigiū demersit.Habebat autē cùm alios tyrannicę audaciæ socios, quorū ministerio ad calamitates infligendas orthodoxis vtebatur, tum vnum ducem iuuenem qui per audaciam & scelera vitam degeret, qui nō modo solebat homines de foro abducere cum cōtumelia & verberibus: sed irruens etiā in domos, viros mulieresq; honestate ornatas impudentissime proripiebat. Et ne nimis sim in memorada huius improbitate verbosus,exponam aduersus opt.viros istos audacissimū facinus illius. Ex cuius nefario scelere facile possis coniectura de reliquis fieri. Adit ille ad scortum quoddam, & ait requiri eam ab hospitibus quibusdam qui modo aduenerint,vt cū ipsis illam noctē sit. Deinde quindecim factiosos abscondit in macerijs propinquis cliuo: mox cū mulierecula adest,& pronuntiata tessera de qua conuenerat, ad esse sentit conscios, ita accedit ad atriensem ianuam diuersorij Episcoporum, eaq; aperta, conduxerant enim ministrum ad hoc factū pecunia,introducit mulierē & conclaue foresq; demonstrat vbi forte alter Episcoporū cubabat,iubetq; intrare, at ipse abit accersitum factionem suam.Forte autē Euphratas, hoc erat senior nomine,in primis ædibus ac cubuerat,sed Vincentius (sic alter nominabatur) manebat interiori in cubiculo, ingresso autē scorto, Euphratas vbi strepitum pedū audit,quærit quis accedat: scorto vero respondente,Euphratas admodū perturbatus,formidabat dæmonis ludibria,qui muliebrē vocem repręsentaret,inuocatq; auxilium Christi saluatoris. Inter hęc & Onager, hoc.n. erat nomine scelerati manipuli dux, qui manib⁹ & armis cōtra pios vteretur, aderat cū sua manu, inclamatq; improbos eos quib⁹ improbitas iudicij subeūda esset: ingētī autē orto clamore concurrūt serui, excitaturq; etiā Vincentius,& occlusa ianua atriēsi,non nisi septem de factione comprehēdi potuere: Onager quidē inter alios euaserat, sed mulierculā quoq; retenta fuit. Mane vero suscitato tribuno comite suo,in Regiam veniunt, & Stephani ausa furoresque non iudicium neq; quæstionem desiderare clamant. At tribunus ingenti clamore petebat vt

vt rex in sceleratum facinus non synodice, sed iure animaduerteret. Et ad tormenta quidem primos offerebat Episcoporum clericos,simulque ministros Stephani postulabat. Illo autē impudenter altercante,quòd negaret verberibus clericos affici oportere, placuit & regi exquiri facinus in Regia. Tū primam mulierculā interrogatur à quo fuisset in diuersorium Episcoporum introducta,quæ respondit venisse ad adolescentem, qui diceret adesse hospites & quid illi requirerent,ab eoque vespere se introductam, postea quæsitam manum suam inuentamque intra ianuam atriensem collocasse, hortatū vt in primas ædes irruerent, addebat & interrogationem Episcopi, & metum suum, illiusque orationem,& irruentium impetū.

CAP. X.

HIs auditis produci de captis natu minimum iudices imperant,qui non expectato tormento verberum, fabulæ compositionem totam exponit, & autorem omnium esse Onagrum confitetur. Qui adductus dicit se illa egisse Stephani iussu. Ita cōperta Stephani malitia, mandant Episcopis qui aderant exautorationem illius, & ecclesia eijciunt. Non tamen hæc penitus Ariana labe carere potuit. Successit enim illi Leōtius,gente Phryx,animo versuto, & tectis instar scopulorum fraudibus. Sed de hoc paulo pòst. Tunc vero Constantius turbulenta aduersus Episcopos cōsilia re ipsa edoctus, literas misit magno Athanasio,semel, iterū, tertio, quibus eum vt ab occidente reuerti vellet hortabatur,ego autem breuiusculam epistolam quam secūdo misit, inseram narrationi.

CAP XI.

COnstantius Victor,Augustus,Athanasio. Etsi superioribus literis significauimus tibi quomodo secure ad nostrum comitatum peruenire posses, quòd cuperemus te in locum tuum restituere: tamen & has literas dedimus ad constantiam tuam, quibus te hortaremur,vt omni dubitatione & formidine posita, conscensis publicis vehiculis,operam dares,vt ad nos venias, quò adipisci quæ cupis posses.

CAP XII.

ITa reuersum Athanasium benigne suscepit,& recipere iussit Alexandrinam ecclesiam. Sed qui tum multum in aula poterant, infecti Ariano malo, saltem vnam aiebant relinquere ecclesiam Athanasium oportere ijs qui cum eo coniungi nollent. Quæ cùm illi Regi subijcerent, & rex cum Athanasio locutus esset,par, inquit ille, est vt Regiæ voluntati mos geratur: se tamen & ipsum petere ac postulare aliquid velle. Tum Rex libenter se facturum quicquid petijsset, ait. At ille, Antiochenis, inquit, qui coniungi cum potientibus ecclesiarum nolunt, opus ædificare ad precationes, æquumque est his quoque templum vnum concedi. Cùm autem ex annuisset, quòd equum petere illum diceret, non placuit ea res principibus sectæ, & neutri parti ecclesiam apud alteram dari oportere asserunt. Ita admirante rege mittitur Alexandriam Athanasius: nam Gregorius iam ab ipsis Alexandrinis cæsus interierat. Conspecto igitur pastore suo, publica conuiuia festaque maxima instituebant, & ad honorem ipsius, & ad Dei laudem: sed non diu pòst Constans est mortuus.

CAP XIII.

COnstantio vero, qui quo volebant ducere consueuerant, in memoriam reuocarunt fraternum dissidium, cuius causa Athanasius fuisset, quanque parum abfuisset, quin illi ruptis naturæ vinculis bellum aduersum se mutuo susciperent. Quibus seductus Constantius, non solum exterminari, sed iugulari quoque diuum Athanasium imperat, misso cum magna militum manu Sebastiano quodam, qui illum vt sceleratum interimeret. Quæ autem fuerit huius expeditio, quoque ipse modo euaserit Athanasius, cui illa euenere, quique mirabili ratione salutem retinuit, melius narrare poterit, qui in Apologia exilij sui ita exequitur. EXQVIRANT tamen & modum discessionis & cognoscant ex suis. Aderant enim & Ariani cum militibus, qui & instigarent eos contra nos, & indicarent ignorantibus me. Quòd si ita sunt animo duro, vt hoc casu nihil afficiantur saltem recognoscentes pudore confusi obticeant. Iam nox erat, & quædam pars populi peruigilabat, quòd postridie futura esset congregatio. Cùm repente affuit dux cum militibus plus quinquies mille, armatis ensibus strictis, arcubus ac sagittis, clauis, ita vt antè quoque diximus, & ecclesiam quidem vndique circumdederat stipatam militibus, ne quis posset de illa elabi. At ego inconueniens ratus in tanta perturbatione deserere populum, ac non potius offerre me

ubique.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsum discrimini, residens in solio, iubeo diaconum Psalmum legere, & auscultare populum, Quoniam in sæculum misericordia eius: atque ita vniuersos discedere & redire domos suas. Cumque irrupisset deinde Tribunus, & cinxisset militibus sacrarium vt nos caperent: qui ibi erant & clerici & è populo, clamabant & nunc tandem iubebant me recedere. At ego negabam prius me abiturum quàm singulos euasisse cernerem. Surgens igitur & orationem imperans, ita omnes rogabam vt abire vellent, satius esse, inquiens, me in periculum venire quàm vllum ex ipsis lædi. Cùm igitur exijssent plurimi, & reliqua pars sequeretur, qui remanserant apud me monachi & clerici, quidam abstrahere me: atque ita, testem facio veritatem, cingentibus sacrarium militibus, cingentibus & ecclesiam, pertransiuimus ducente seruanteque domino. Et non cogniti ab ipsis recessimus, magnificantes Deum, quòd non prodito populo, sed illo prius dimisso salutem quærere, & manus illorum effugere potueramus.

CAP. XIIII.

ITa cùm euasisset Athanasius cruentas hostium manus, Georgius alter lupus potentiam in oues nactus est, qui crudelius quàm vllus lupus vrsusue, aut pardus in oues grassatus, professas perpetuam virginitatem, non solum Athanasij abnegare societatem, sed etiam abiurare patrum fidem coegit. Huius crudelitatem adiuuabat Sebastianus quidam militarium ordinum dux, qui ad ignem in media vrbe excitatum adductas nudas virgines, iubebat fidem abnegare. At illæ horrendum & miserabile fidelibus infidelibusque spectaculum, infamiam illam in magno honore ponebant, & verbera pro fide fortiter sufferebant. Sed & hæc clarius ab illorum pastore exponentur. DEINDE ingressus Alexandriam missus ab ipsis Georgius Cappadox, auxit mala quæ ab ijs didicerat. Post septimanam enim paschatis virgines in carcerem conijciebantur, Episcopi ducebantur vincti à militibus, domus viduarum & pupillorum diripiebantur, rapinæque ac insultus domatim fiebant, noctu deportabantur Christiani, domus consignabantur, & fratres clericorum pro clericis in discrimen veniebant. Quæ cùm essent horrenda, tamen audacia sequente superabantur. Nam populus septimana post sacram pentecosten ieiunio peracto, conuenit in cœmiterio ad orationem, nemo enim cum Georgio coniungi sustinebat. Quo intellecto, instigat pessimus ille Sebastianum Ducem qui Manichæus esset, qui cum militari manu armata, strictis ensibus, & arcubus ac sagittis impetum in populum facit, ipsa dominica die. Repertisque paucis qui orantes remanserunt (plurimi enim illo tempore domos suas redierant) eiusmodi designauit facinora, qualia maxime decerent obedientem illis. Rogo enim instructo & adductis virginibus ad ignem, cogebat profiteri fidem Arianam: quas cùm cerneret victrices esse, nudatarum ita faciem contudit, vt longo tempore pòst vix agnosci possent. Contudit & nouo quodam modo comprehensos viros quadraginta. Virgis enim palmæ non recisis spinis, ita dorsa eorum detexit, vt longa aliquibus curatione: ob infixas sentes opus fuerit: quidam etiam impatientes doloris vt morerentur. Quotquot autem superstites remanserant & totum virginum cœtum exilio mulctauit, deportatis in magnam Oasin. Sed cadauera primum quidem reddi suis vetuerunt, ac vt lubitum fuerat absconsis illis, & insepultis abiectis, sperabant se celare tantam crudelitatem posse. Hoc fit à dementibus maximo animi errore. Nam propinquis cæsorum gaudentibus suorum confessione, corpora autem cum luctu requirentibus, multo vehementius redarguebatur crudelitas illorum. Ex AEgypto & Lybijs mox etiam Episcopos exterminauerunt, Ammonium, Muium, Caium, Philonem, Hermen, Plenium, Pfenoserim, Nilamona, Agapium, Anagamphum, Marcum, Dracontiũ, Adelphiũ, Ammoniũ alterũ, & alterum Marcũ, Athenodorum, tum presbyteros Hieracem & Dioscorũ: fuit autẽ tanta exterminationis acerbitas, vt aliqui illorũ in itinere, nonnulli in exilio morerentur. Truncidarunt insuper amplius triginta Episcopo. Studebant enim secundum Achab, si quo modo possent tollere veritatem. Idem & consolationum libellis missis virginibus qui grauissima illa sustinuerant, hæc quoque addidit. O HOC, inquit, nemo vestrum nimia tristitia afficiatur, si isti impij sepulturam nobis inuident & efferri non patiuntur. Nam hunc etiam vltimum actum Ariani explicant, vt portis occlusis sepulchris quasi lemures assideant, ne quis mortuorum locum habere posset. Hæc & his similia Alexandriæ designauit Georgius. Sed diuo Athanasio, nullus satis munitus vbi defenderetur, locus videbatur: cũ à rege esset imperatũ, vt sibi vel viuus abduceretur, vel afferretur caput mortui, maxima mercede proposita, executoribus voluntatis suæ.

CAP. XV.

ATipse Constantius tenente Magnentio occidentem post interfectũ Constantem in Europam contendit, cum exercitu aduersus tyrannum: sed ne hic quidem grauissimum bellum pacatas esse ecclesias sinit: persuadent enim illi, cui persuadere quiduis esset facile, & qui hæretico malo laboraret, synodũ cogere Mediolani (ea vrbs est Italiæ) ac primum compellere vniuersos, vt exautorationi iniquorum Tyriorum iudicũ subscribere, atq; ita Athanasio electo ecclesia, aliam exponere fidei formulam vellent. Ac conuenere quidem Episcopi parentes regio edicto, sed neutrum illorum facere sustinuerunt: quinetiam palàm præsentem regem coarguebant impij & iniusti imperij. Itaque & ecclesijs exacti & in vltima orbis terrarũ loca relegati fuere. Et hoc ipsum admirabilis Anathasius scripsit in illa Apologia sua. QVIS memorare omnia possit quę illi perpetrarunt? iam enim pace parta ecclesijs & orante in congregationibus populo, Episcopus Romanus Liberius, Paulinus Metropolitanus Galliarum, Dionysius Metropolitanus Italiæ, Lucifer Metropolitanus Sardiniæ insulæ, Eusebius Italus, omnes Episcopi & veritatis præcones arripiuntur & aguntur in exilium, nullo penitus prętextu, nisi quod à secta essent Ariana alieni, neque Arianorum calumnijs erga nos subscribere voluissent. Nam de magno & venerabilis senectæ confessore vere HOSIO, quid ego dicam? neminem enim huius exilij ignarum esse arbitror, cùm non modo non obscurus, sed potius celeberrimus sit senex ille. Cuius enim non fuit ille concilij princeps? At quis illius refragari potuit rectæ sententiæ? Quæ ecclesia non habet pulcherrimam patrocinij illius monumenta? Quis accessit ad hunc tristis & non abijt cum gaudio? Quis aliquid petijt & ab illo discessit falsus spe sua? Contra hunc tamen audacia quoque ipsorum se extendit, quod sciret quales per impietatem calumnias struerent, & subscribere insidijs illorum quibus nos peterent, nollet. His patet quid erga hos sanctos ausi isti fuerint. Quas autem alijs plurimis posuerint insidias Arianæ cohortis ductores, in hoc eodem libro diuinus vir narrauit. QVEM autem sunt omnium persecuti cui prehenso non pro sua libidine illuserint? quem quæsitum inuentum non ita tractarunt, vt aut mortem miserabilẽ, aut omnis generis contumelias sustineret? quicquid enim iudices facere videntur hoc totum ab istis excitatur, ac sunt iudices potius istorum voluntatis ac sceleris administri. Vbi igitur locum est cernere in quo non extent monumenta malitiæ istorum? cui dissentienti à se non aliquo prætextu calumniam struxere exemplo Iesabelæ? Quæ non luget ob insidias istorum ecclesia? Antiochia quidem deplorat Eustathium confessorem & orthodoxum, Balaneæ Euphratium, Pontus & Antaradus Quintianum ac Carterium, Adrianopolis Eutropium amansissimum Christi, cumque illo Lucium, cui sæpenumero cathenis iniectis, mortem tandem intulerunt, Ancyra Marcellum, Beroea Cyrum, Gaza Asclepam. hos enim fraudulenti post multas contumelias in exilium egere. Erga Theodulum autem & Olympium Thracas, nec nó me & presbyteros meos, ita se gessere, vt deprehensis pœna capitis sufferenda fuerit. Et fortasse mortui iam iaceremus, nisi tum quoque præter opinionem eorum interitum vitassemus, eiusmodi misere ad Donatum aduersus Olympium eique coniunctos literas, ad Philagrium vero contra nos. Tales ausus sunt factionis impiæ aduersus sanctos. Hosius autem hic erat Episcopus Cordubæ, celebris in magna Nicæna synodo, & princeps Sardicensis. Lubet narrationi intexere liberrimas voces laudatissimi Liberij & admirabilem sermonem habitum cum Imperatore Constantio: quos illius temporis amantes Dei perscripsere, qui acuere excitareque studium amatorum diuinarũ rerum facile possint. Hic successerat Iulio, qui post Syluestrum Romanam ecclesiam rexerat.

Beatus sanctus

CAP. XVI.

CONSTANTIVS Imperator inquit. Nos quòd Christianus esses, dignum te iudicauimus Episcopatu vrbis nostræ. Et ideo accersiuimus vt hortaremur te nefariæ dementiæ impij Athanasij abnegare societatem. Hoc enim orbis terrarum comprobauit, & decreto synodi alienum ab Ecclesiastica societate pronuntiauit. LIBERIVS Episcopus, inquit. Imperator, Ecclesiastica iudicia cum summa iustitiæ obseruatione fieri debent. Quare si tuæ pietati placet, iudicium cogi impera, vbi, si dãnandus Athanasius videatur, sententia in illũ ordine modoque ecclesiastico feratur. Nã fieri nequit, vt condemnetur à nobis, de quo iudicium da-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum non sit. CONSTANTIVS Imperator inquit, Totus orbis terrarum condemnauit scelera illius, sed ipse à primis temporibus omnes eludit. LIBERIVS Episcopus inquit. Quotquot scripsere, haud ipsi viderant quæ facta essent: sed glorię & metus & à te infamiæ causa. IMPERATOR. Quid est gloria, metus infamia? LIBERIVS. Quicunque gloria Dei non diligentes, præferentesque illi munera tua, quem nunquam oculis aspexerant absque iudicio condemnarunt: quod est Christianis indignum. IMPERATOR. Atqui coràm est condemnatus in Tyria synodo, & condemnatus quidem ab Episcopis omnibus totius orbis terrarum. LIBERIVS. coràm ille nunquam est condemnatus. Quotquot enim tunc conuenerunt, & eum damnauerunt, fecere hoc nulla ratione, cùm ille de iudicio recessisset. EVSEBIVS Eunuchus, inquit. In synodo certe Nicæna declaratum est, illum à catholica fide esse alienũ. LIBERIVS. Quinque tantum modo iudicarunt sociorum nauigationis ipsius in Mareote, quos miserãt, vt aduersus reum scripturas compararent: horum duo mortui sunt Theogonius & Theodorus, reliqui tres adhuc viuunt, nempe Mares, Valens, Vrsacius. Ab his ipsis missis, huius rei causa, Sardicæ suffragia collecta sunt: qui synodo etiam libellos obtulere petentes veniam, quod in Mareota per calumniam scripturas secum confecissent in Athanasium, quos libellos etiamnum in manibus habemus. Vtris igitur vt adiungamur persuaderi nobis conuenit? Iisne qui prius damnarunt & postea petierunt veniam, an his qui illos nunc damnarunt? INQVIT EPICTETVS Episcopus. IMPERATOR, Non facit iste verba tecum quo tantæ sibi curæ sit fides aut ecclesiastica iudicia, sed vt apud Senatores Romanos gloriari possit oratione conclusum à se esse Imperatorem. TVM IMPERATOR Liberio, quota, inquit, pars tu es orbis terrarum, qui solus facis cum homine scelerato, & orbis terrarum ac mundi totius pacem dissoluis? LIB. Non diminuitur solitudine mea verbum fidei. Nam & olim TRES SOLVM inuenti fuere qui edicto resisterent. EVSEBIVS Eunuchus, facis tu, inquit, Imperatorem nostrum Nabuchodonosorem. LIB. Minime equidem: sed sic tu absque ratione condemnas hominem qui in iudicium adductus non fuit. At ego prius generalem orbis subscriptionem proponi volo, qua confirmatur fides exposita Nicææ. Atque ita reuocatis fratribus nostris de exilio & restitutis in suum quoq; locum: si turbas consensu cum Apostolica fide suo, in ecclesijs excitare videantur, tum vniuersos conuenire Alexandriæ, vbi & reus, & accusatores & defensores illorum sunt, & inquisitio in illos disceptatioque instituti poterit. INQVIT Epictetus Episcopus. Sed neque publica vehicula sufficere poterint Episcoporum itineribus. LIB. Neque indigent publicis vehiculis ecclesiastica, suisque Episcopis ad mare mittendis, quæue ecclesia suffecerit. IMPER. Quarum forma est expressa retexi nequeunt, plurium enim Episcoporum calculus valere debet. Tu es vnus qui amicitiam tueris scelerati illius. LIBERIVS, nunquam auditum, inquit, est, absente reo pronuntiasse de scelere iudicem, tanquam priuato irritatum erga illum odio. IMPER. Ille quidem læsit vniuersos, sed neminem æque ac me. Qui non contentus interitu iunioris fratris mei, nunquam cessauit beatum Constantẽ impellere ad inimicitias nostras, sed nos summa mansuetudine & instigantis & instigati impetus tulimus. Nullus mihi tantus successus cordi est, neque aduersus Magnentium, neque aduersus Siluanum, atq; scelesti huius à rebus Ecclesiasticis amotio. LIB. Ne vlciscare inimicitias, Imperator, in Episcopis. Manus enim ecclesiasticorum sanctificationi vacare debent. Proinde si tibi videtur, iube in suum quenque locum restitui Episcopos, & si fuerint congruentes visi cum illo qui tuetur rectæ sententiæ fidem expositam Nicææ, tum conuentu habito tractent de pace mundi: ne innocentem virum oppressisse videaris. IMPERAT. vnum est quod quæritur. Volo enim tibi gratum esse cõsensum cum ecclesijs, & Romam reuerti. Quare consule paci, & cùm subscripseris redito Romam. LIBER. Vale iam dixi fratribus Romanis, potiores enim sunt mihi leges Ecclesiasticæ quàm vita Romæ degenda. IMPERAT. Habes igitur spatium trium dierum quo deliberes velisne post subscriptionẽ Romam reuerti, an aliquem locum quo traducaris eligere. LIB. Trium dierum vel etiam mensium spatium rationem non immutat. Quare mittas me licet quo libet. IMPERATOR post duos dies requisitum Liberium & perseuerãtem in sententia imperauit relegari Beroeam quæ est in Thracia. LIBERIO abeunti misit Imperator solidos quingentos in sumptus. Liberius illi qui attulerat, abi, inquit, redde imperatori, opus enim his est militibus ipsius. Similiter & Regina misit ei totidem, quos & ipsos referri iussit ad Imperatorem, quod esse illi opus diceret ad expeditiones. Si autem opus his Imperatori non fuerit, det, inquit,

quit, Auxentio, & Epicteto, quibus opus est. Cumque ab illis noluisset accipere, detulit alios ei Eusebius Eunuchus, cui Liberius, deuastatis ecclesijs, inquit, orbis terrarum, nunc mihi eleemosynam offers vt condemnato? Quin tu abi & Christianus prius efficere. Ita post hos dies cùm quicquam accipere noluisset in exilium agitur.

CAP. XVII.

ATHleta quidem veritatis victoriæ cõpos, in Thraciam vt imperatum fuerat, venit. Post annos autem duos, cùm Romæ esset Constantius, Magistratuum & primariorum ciuium coniuges obsecrant maritos, vt supplicent Constantio pro pastore qui restituatur ecclesiæ suæ, seque nisi impetrassent, desertis ipsis, ad magnum illum pastorem deuenturas minantur. Qui respondent se formidare iracundiam Imperatoris, sibique non magnam esse spem venię quòd viri essent. Vos autem, inquiunt, si supplices illa, non lædet. Et horum alterum consequemini, vt aut admittat deprecationem vestram, aut certe nullo malo affectas dimittat. Hac via demonstrata, accedunt laudabiles matronæ ad Imperatorem pretiosissimis vestibus ornatæ, quo magis Imperator nobiles ratus precibus voluntatique ipsarum gereret morem. Erat autem deprecatio talis. Misereri vellet tantæ ciuitatis spoliatæ pastore suo, & expositæ luporum insidijs: sed Imperator respondit, non illam pastore alio indigere quæ prudentem bonumque haberet, fuerat autem creatus, post Liberium vnus ex diaconis illius, vir fidelis, Felix nomine qui incorruptam quidem seruabat Nicææ expositam fidem, sed violatoribus illius cõiungi non verebatur: nemo tamen omnium ciuium Romanorum in ædem orationis est ingressus cum ipse intus foret. Quod ipsum & matronæ tum Regi significarunt. Itaque flecti se passus, iussit optime quidẽ Liberium de exilio reuocari, sed amborum esse cõmunem ecclesiæ administrationem. His literis lectis in circo exclamauit multitudo, egregiam esse Imperatoris sententiam, qui spectatoribus in duas partes diuisis & à colore cognominatis, his vnum, itemque alteris vnum præficeret. Ita dicterijs incessentes Imperatoris literas, exclamant vno ore, nam & voces ipsas ponere visum est, Vnus Deus, vnus Christus, vnus episcopus. Post has amantissimas Christi plebis voces reuertitur admirabilis Liberius, cui cedens Felix in aliam vrbem se contulit. Hæc apposui ad Historiam Episcoporum qui Mediolani conuenissent, ut congruum fuit, nũc autem redeo ad ordinẽ gestorum.

CAP. XVIII.

ELectis igitur vndiq; propugnatoribus veritatis, arbitrati ij qui pro arbitrio suo versarent voluntatem regiam, facile se contrariam sibi fidem dissoluturos, & Arianam stabilituros, persuadent Constantio, vt Arimini indicat conuentum tam orientalium, quàm occidentalium Episcoporum, vtque iubeat essentiam & Coessentialitatem eximi de formula fidei, hæc autem erant inuenta à patribus, quibus fraudes Arianæ expugnarentur. Sed de his aiebant extitisse ecclesiarum dissidia: coactis autem omnibus rentabant Ariana labe contaminati, imponere consilio, & in primis occidentalibus simplicis vitæ & morum hominibus. Negabant enim ferendum vt ecclesiæ corpus distrahetur, propter duas voculas, præsertim quæ in scriptura nusquam reperirentur. Sed profitendum filium similem esse genitori per omnia, essentiæ vero nomen, vt à scriptura alienum omittendum. At enim illi fraude animaduersa, eos qui hoc dicerent abdicant, & suam sententiam Imperatori, per literas declarant. Aiebant autem se filios ac hæredes esse in Concilio Nicæno congregatorum patrum: quorum si quid scriptis demere, aut quæ ad optimum modum absoluta essent addere alia vellent, suo se facto spurios esse demonstraturos, qui culparent ea quæ patres gessissent. Sed euidentius fidei eorum exacta regula literis ab ipsis Constantio scriptis indicatur.

CAP. XIX.

DIuina iussione & pietatis tuæ mandato, veterum dogmatis fide nostra accedimus. Arimini enim omneis occidentales Episcopi conuenimus, vt & catholicæ ecclesiæ fides cognosceretur, & manifesti fierent qui aliter sentiunt. Post longam enim & diutinam deliberationem optimũ factu visum, eam fidẽ quæ ab antiquo permanet, quanque & Prophetæ & Euangelia & Apostoli per Christum dominum nostrum prædicauerunt, à quo & tuum imperium custoditur & protegitur robur tuum. Eam igitur fidem placuit tenere ac conseruare, & conseruatam vsque in finem custodire. Absurdũ enim simul atq; impium iudicauimus, mutare quicquam eorum quæ recte iusteque constituta essent, omnium qui Nicææ quondam conuenere coniuncta cũ clarisimpe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Imperatoris Constantini patris tui sententia: quorum doctrina & intellectus in omnium mortalium aures ac animos promulgatione sua influxit, eaque sola aduersata Arianæ sectæ illam perdiderunt: ijs non Ariana modo sed reliquæ etiam sectæ exterminatæ sunt: his neque sine metu erroris addi, neque discriminis demi quicquam potest. Nam alterutro facto, iam aperta fenestra fuerit libidini aduersariorum. Itaq; Vrsacium & Valentem qui participes essent, & consentientes cum Ariano dogmate, pronuntiatum est à nostra societate exclusos esse, cuius fruendi gratia, veniam quondam petiere delictorum quorum sibi conscij essent: quod testatur exempla literarum, quibus illi vt parceretur sibi, veniamque à nobis impetrauerunt. Eo autem hæc tempore acta sunt quo consilium synodi Mediolanensis habebatur, præsentibus & Romanæ ecclesiæ presbyteris. Cùm autem constet & Constantinum memoria post mortem quoque dignum, summa cura & exquisitione, conscriptam fidem exposuisse, vita illo post susceptum baptisma functo, & ad meritam quietem transgresso, absurdum fuerit post hunc quicquam innouare, atque tot sanctos confessores & martyres, qui hoc dogma & conscripserint & inuenerint, despicere: quos nusquam sententia sua à veteribus ecclesiæ legibus discessisse sciremus, quorum etiam fidem Deus ad tempora imperij tui traduxit, per dominum nostrum Iesum Christum, à quo tibi imperium est collatum tantum, vt illo vniuersus orbis terrarum includatur. Rursus igitur miserabiles illi & deplorati animi, nefaria audacia indicarunt impiæ sententiæ suæ præconia, conatum euertendorum omnium veritatis ordinum. Cùm enim tuo mandato consilium synodi haberetur, tum illi fraudulentiæ suę denudarunt cogitationes, tentaruntque per maleficia & turbulentiam nouas deciſiones, reperto ad tale sodalitium conueniente quodã Germano & Auxentio & Caio, autoribus sectarum & seditionis, à quibus defensa doctrina omnem copiam blasphemiæ superat. Postquàm vero intellexere à se voluntate ac sententia sodales suos in improbitate disidere, transiere ad consessum nostrum, vt scripturis adesse viderentur. Tempus autem breue erat, quo & ipsorum consilia arguebantur. Sed ne similia pericula ecclesiæ sæpe subeunda sint, neue omnia perturbatione & tumultu confundantur, optime visum est antiqua decreta, vt legitima & inconcussa seruanda confirmare, supra autem memorata separare à communitate nostra. Eam ob causam misimus legatos qui de his facerent certiorem æquitatem tuam, quibus has literas dedimus indices propositi in concilio nostri. Ante omnia autem in mandatis habẽt à nobis legati, vt ab antiquitate & legitimis rationibus veritatis comprobationem ducant. Qui etiam docebunt pietatem tuam. Non vt Vrsacius & Valens dixerint, pacem futuram esse, euersione legitimorum: poterúntne vere pacem esse pati, pacis dissolutores? Quare ab his contentiones turbæque potius, & in reliquis ciuitatibus & in ecclesia Romana existent. Quapropter supplicamus tuæ æquitati, vt benignis auribus & placidè aspectu legatos nostros admittere, neque pati velis, quicquam innouari ad contumeliam iam vita sua defunctorum, sed retinere nos sinas decreta & leges patrũ, quas vniuersas sapienter prudenterque & in sancto spiritu, conditas affirmare non dubitauerimus. Nam quæ ab his noua quadam ratione iam recedunt, fidelium extinguunt fidẽ, in fidelium excitant crudelitatem. Supplicamus etiam, vt eos qui in externis locis degunt, quosq; cùm ætatis onera tum paupertas inopiaque premit, in suum quenque locum benigne restitui imperes, ne desertæ spoliataq; Episcopis maneant ecclesiæ. Præter hæc omnia obtestamur, ne quid prioribus decisionibus vel detrahatur vel adijciatur, sed in patrum pietate omnia irrupta teneantur, custodita & his & totius posteritatis tẽporibus, neue de cætero affligas nos & administrationibus proprijs moueas: præstesque hoc potius, vt Episcopi cum populo quique suo orationibus vacare, deprecarique pro imperio, salute, pace tua possint, quam diuinitas sempiternam tibi largiatur. Legati nostri afferunt & subscriptiones & nomina Episcoporum, qui etiam erudient pietatem tuam scripturis diuinis. CVM his literis missi legati ad Imperatorem. Sed qui Regia potentia abutebantur principes sectę istius, epistolã regi attulere, ipsos venire in conspectum illius pasi non sunt, quòd dicerent curis Reipub. Imperatorem esse implicatum. Hoc ab ipsis fiebat eo consilio quòd sperarent tædio diutinæ morę & cupiditate reuertendi ad ecclesias, coactum iri Episcopos, vt oppositum sectæ vallum ipsi subruerent & dissiparent. Sed frustra hæc moliebantur. Iterum enim missis ad Imperatorem literis, petiere propugnatores fidei ab illo, vt & legatos admittere, & sibi potestatem discedendi facere dignaretur. Earum literarum exemplum sequitur.

CAP.

CAP. XX.

VIctori Constantio Imperatori Episcoporum Arimini cœtus. Literas Clementiæ tuæ, domine gloriosissime Imperator, accepimus, quibus significas, te propter publicas occupationes hactenus legatos nostros videre non potuisse, iubesque vt reuersionem illorum expectemus, vt fidem nostram & dogmata veterum considerare possis. At nos tibi significauimus nullo modo à proposito nos discessuros. Quod & ipsum iterum his literis docemus tuam clementiam, obtestantes vt clementibus oculis, & has literas paruitatis nostrę, quibus respondimus pierati tuæ, & illas quas attulere tuæ benignitati legati nostri, quæque ipsi à nobis mandata habent libenter suscipias. Quàm autem triste fuerit & inconsentaneum, felicissimis temporibus tuis, tam multas ecclesias videri Episcopis carere, non minus quàm nos tua intelligit clementia. Quare rursum te gloriosissime Imperator obsecramus, vt ante hiemis asperitatem, si placeat humanitati tuæ, iubeas ad ecclesias nostras redire nostras, vt omnipotenti Deo, & Christo filio ipsius domino & seruatori nostro, pro statu potentiæ tuæ, vnà cum populo, quemadmodum fecimus ac facimus, maximo studio supplicare possimus.

CAP. XXI.

HIs literis allatis Imperator, aduersarij animo illius exacerbato, deducunt inuitos plerosque Episcopos in vrbem Thraciæ Nicam nomine: & alijs simplicibus circumuentis, alijs territis persuadent, vt idem facerent quod ipsi molitione sua in pietate: essentiamque ac coessentialitatem euerent è fide, proque his imponerent SIMILITVDINEM. Sed & hanc formulam exposui non quòd vera sit, sed quòd Arianam factionem redarguere videatur, cùm ne ipsam quidem teneant horum temporum complices impietatis illius, sed pro similitudine, dissimilitudinem prædicent. CREDIMVS in vnum & solum, verum Deum patrem omnipotentem, ex quo sunt omnia. Et in filium Dei vnigenitum, ante omnia sæcula, & omne principium genitum ex Deo, per quem omnia sunt facta visibilia & inuisibilia: genitum autem vnigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem genitori suo patri iuxta scripturas, cuius generationem nouit nemo, nisi solus genitor pater. Hunc scimus vnigenitum Deum filium mittente patre aduenisse de cœlis, sicut est scriptum, ad euertendum peccatum & mortem: & natum ex spiritu sancto, ac Maria virgine, vt scriptum est, secundum carnem: versatum cum Apostolis, & perfecto munere suo iuxta patris voluntatem affixum cruci: mortuum & sepultum: descendisse ad inferos, cum ipsius Orci terrore: reuersum à mortuis tertia die, conuersatum cum apostolis dies quadraginta totos: acceptum in cœlos, sedere è dextris patris: venturum vltima resurrectionis die cum gloria paterna, redditurum vnicuique quale ipse fecerit. Et in spiritum sanctum: quem ipse vnigenitus Dei filius Iesus Christus Deus ac dominus promiserat se missurum humano generi, paracletum, vt scriptum est: spiritum veritatis, quem & misit, regressus in cœlos & sedens in dextra patris. Inde est venturus ad iudicium viuentium & mortuorum. Verum essentiæ nomen quòd à patribus simpliciusculè insertum, & vulgo parum intellectum, offendicula pareret, quia in scriptura nusquam memoraretur, placuit eximi, & de cætero nullam penitus fieri mentionem essentiæ maxime: cùm diuinæ literæ nusquam meminerint patris ac filij essentiæ. Neque adeo necessarium esse, de persona patris & filij & sancti spiritus, vnam substantiam nominari. Similem autem perhibemus filium esse patri, quemadmodum & diuinæ scripturæ dicunt & docent. Omnes autem sectæ, quæ aut pridem reiectæ, aut nuper exortæ diuersa statuunt, ab huius scripturæ expositione, anathema sunto. His alij per impostura, alij per terrores subscripsere. Qui autem accedere noluissent in vltima loca terrarum deportati sunt.

CAP. XXII.

QVòd autẽ omnes veritatis athletę, & in primis occidentales accusent, testantur scripta illorum ad Illyricos. Fuit autem scriptionis princeps Damasus, vir varijs virtutum generibus ornatus; qui post Liberium præsulatum Romanæ ecclesiæ sortitus esset. Cum hoc faciebant nonaginta Episcopi Italiæ & Galatiæ, quæ nunc Gallia appellatur, congregati Romæ, quorum & ipsorum nomina exponere nimis longum arbitratus sum. EPISCOPI Romæ in sancto congregati consilio, Damasus & Valerianus ac reliqui, Dilectis fratribus Episcopis in Illyrico salutem in Deo. Persuasum nobis est, sacerdotes Dei sanctam fidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

fidem nostram fundatam in doctrina apostolorum: eam igitur vos tenere, eamque tradere populo, quæ nulla in parte dissentit à patrum definitionibus, à quibus cæteros instrui æquum est. Sed relatione Gallicanorum & Venetorum fratrum cognouimus quosdam sectis studere, quod malũ ne existat non solum prouidere Episcopi, sed ad imperitiam & simplicitatem quorundam vtentium interpretationibus sinistris, deinceps sese opponere debent dissentienti doctrinæ, videreque quotiescunque percusserint aures dissensionis telę, ne rursum labantur, sed patrum potius sententijs inhæreant. Itaque Auxentium Mediolanensem, perscriptum est in primis huius rei condemnatum esse. Par igitur est, vt vniuersi doctores LEGIS in orbe Romano, legitima sententia sint, & ne contaminent fidem diuersitate doctrinarum. Etenim cùm primum hæreticæ improbitatis fructus matureſcere & hos fructus ferre cœpere, qui & nunc de Ariana maledicentia admodum subuehuntur, patres nostri numero trecenti decem & octo in Nicæno certamine, hunc murum aduersus diabolica arma præfinierunt, atque hoc remedio letifera venena repulerunt. Quare credi debet patrem & filium esse vnius essentiæ, vnius diuinitatis, vnius virtutis, vnius potentiæ, vnius characteris: itemque vnius substantiæ, ac essentiæ spiritum sanctũ quoque: quicunque autem aliter sentiunt alieni à nostra societate iudicãdi sunt. Sed hanc salutarem definitionem & adorandam consultationem, nonnulli postea alijs consultationibus corrumpere, ac violare tentauerunt. Quin etiam ab ipso statim initio illi qui Arimini coacti ad nouationes & retractationes fuere, hactenus rectitudinem omnium conseruarunt, vt confiterentur se alio orationis genere subductos, ac non sensisse quod diuersum esset sententiæ patrum concilij Nicæni. Præiudicium certe numeri Ariminensis conuentus nullum esse potest: quando ita est habitus, vt neq; Romani Episcopi, cuius ante omnia sententiam cognoscere debuerant, neq; Vincẽtij, qui tam multis annis præsulatus conseruauit integritatem, neque aliorum consensus illis accesserit, ac maxime cùm, vt diximus, per insidias circumuenti ipsi cedentes, nisi rectiore sententia, sibi illa non placere testati sint. Perspicit igitur vestra synceritas, hanc solam fidem quæ Nicææ autoritate Apostolica fundata sit, assidua firmitate tenendam esse. Et nobiscum & Orientales qui Catholicam ecclesiam agnoscant, & Occidentales gloriari. Persuasum autem nobis est eos, qui diuersitatis malo laborent, ipso conatu suo non ita multo pòst à communitate nostra disiunctum, & Episcopales honores illi ereptum iri, vt populus liberatus à seductionibus eorum respirare possit. Nam cùm ipsi erroribus sint impliciti, spes esse nequit, vt erroribus populus per ipsos exoluatur. Proinde facite ne vestræ reuerentiæ iudicium discrepet ab omnium sacerdotum Dei iudicio, quę firmos fixosque stare vos confidimus. Itaque & nos vnà vobiscum in recta persistere fide demus. Oblectare nos velit dilectio vestra, remissis ad nos literis suis. Valete fratres honorabilissimi.

Locus mendosus vsus.

Portasse Vincentius.

Ὁμοιον.

CAP. XXIII.

MAgnus etiam Athanasius in epistola ad Afros, ita scribit de synodo Ariminensi. HIS demonstratis, quis ferat eos qui Ariminensem aliam tũe quampiam synodum præponant Nicænę? Ac quis non potius oderit eos, qui reijciunt patrum decreta, & proponunt recentiora hęc, nuper Arimini contentione & vi expressa? Quis etiam cum illis hominibus societatem iungere velit, qui ne sua quidem ipsi tuentur? Cum enim in decem pluribusq; synodis suis nunquam eadem perscripserint, nonne planè singillatim perscriptiones suas carpunt? Accidit quidem eis quod proditoribus Iudæis: vt enim illi deserto fonte vitæ effoderunt sibi lacus, qui aquam continere non possent, quod ipsum scriptum est à propheta Hieremia, ita hi belligerantes cum generali orbis terrarum synodo, effoderunt sibi synodos multas, quæ vniuersę inanes & quasi fabulæ euanidæ repertæ sunt. Quare nemo ferat vel Ariminensem, vel aliam quamcunque synodum contra Nicænam nominantes. Nam & illi qui Ariminensem iactant ignorare quæ ibi gesta sunt, videntur. Scitis enim charissimi certiores facti ab ijs qui Arimini in concilio fuere, Vrsacium, Valentem, Eudoxium, Auxentium, quique vna cum illis fuit Demophilum, priuatos esse autoritate sua, quòd diuersas à Nicæni Concilij perscriptionibus instituissent, cùm postulatum fuisset, vt anathemate ferirent Arianam sectam, ipsique facere recusassent, ac potius suscepissent patrocinium illius. At Episcopi vere germani serui domini & recte credentes, fuere autem circiter c c. perscripsere solã in Nicæa fidem traditam sufficere, neque quicquam præter hanc amplius, aut minus quærendum ac sentiendum. Hæc ipsa & Constantio, qui conuenire eos iusserat, indicarunt. Sed quibus autoritas Arimini

esset, profecti ad Constantium effecere, vt & contumelioſe haberentur, & minis ad suas administrationes reuerti prohiberentur, condemnatores sui, vtque Thracia hieme affligerentur, si quo modo adigere possent, vt innouationes suas admitterent. Proinde si qui iactant Concilium Ariminense, præferant horum exautorationem, quæque Episcopi tum perscripserunt, vetantes amplius quicquam præter conuenta inter patres Nicæni Concilij quærere, neque aliam præter illam nominare. Sed hæc illi celant ostentãtes acta per vim in Thracia, quo ipso declarant se esse de secta Arianorum, alienos à sanitate fidei. Ipsam quidem illam magnam synodum si quis velit cum hac comparare, facile perspexerit illorum religionem, & horum incogitantiam. Nam Nicæna synodus non fuit de exautorati 'ro acta, & confessione sua asseruit eiusdem esse filium ac patrem essentiæ: at hi semel, iterum, tertio in Arimino ipso exautorati, ausi tamen fuere perscribere, essentiam aut substantiam Deum habere non esse dicendum. Atque in occidente Ariana sodalitia huiusmodi insidias moliebantur struebantq; dogmatis veritatis.

CAP. XXIIII.

ANtiochiæ vero post Stephanum, qui fuerat præsulatu priuatus cùm successisset Placito, ecclesiæ administrationem suscepit Leontius, arrepta illa contra conscriptas leges Nicææ, quòd sua ipse sibi manu genitalia excidisset. Huius audaciæ caulam beatus Athanasius expositi his verbis. NAM Leontius cùm in suspicione esset non caste cum quadam muliere nomine Eustolia consuescere, excidit ipse sese quò libere degere cum illa posset. Quo facto suspicionem nequaquam aboleuit, nihilo tamen minus cùm esset presbyter exautoratus fuit. De alia autem vita ipsius hæc scribit. EGO vero malignitatem & fraudulentiam ipsius breuiter ostendam. Nam cùm pars esset Arianæ blasphemiæ, summo studio illum morbum celare nitebatur, quodque cerneret bifariam diuisos sacerdotes & plebem, vnamque partem accommodare glorificationi filij coniunctionem ET: alteram præpositionem PER filio, spiritui autem IN, applicare, ipse quidem silentio glorificationem memorabat, & tantum clausulam IN SAECVLA SAECVLORVM sic proferebat, vt ab astantibus exaudiri posset. Quòd si alia quædam non proderent magnam ingenij illius malitiam, videri alicui poterant talia fuisse ab eo facta communis concordiæ respectu, cùm autem varijs fraudibus adortus sit ecclesiæ aduocatos, complexus omni cura participes istius impietatis, nulli dubium fecit quin labem mali occuluerit, cùm metu multitudinis, tum minarum Constantij formidine, qui edixisset seuerissime contra eos qui auderent, dissimilem dicere filium. Sed huius cõsilia ipsa facta declarauerunt. Quotquot enim sequebantur apostolica dogmata, neque curabat ille, neque honoribus prouehebat: Arianæ autem vesaniæ participes, & plurimum apud illum poterant, & sacerdotij dignitatibus augebantur. Illis temporibus Aetius doctor Eunomij, qui suis inuentis locupletauit Arianam maledicentiam, in ordinem diaconorum peruenit. Verum Flauianus & Diodorus qui in philosophica sanctimoniæ vita exercerẽtur, palàm propugnabant apostolica dogmata, & maximopere redarguebant insidias, quæ à Leontio pararentur pietati, quòd ille hominem in summa improbitate enutritum, perque impietatem ad splendorem viam affectantem, diaconatus honore ad manifestam perniciem ecclesiæ dignatus esset. Interminabantur etiam se à communitate discessuros, & collaturos in occidentem vbi palàm facere molitiones illius vellent. His territus Leontius, functionem publicam ademit Aetio, sed colere & tueri non desinebat. Verum admirabile hoc par Flauianus & Diodorus, sacerdotis functionis ius nondum consecuti, cum populo versabantur dieque ac noctu instigabant omnes ad pietatis seruorem. Hi primi in duas partes diuisis cœtibus psalmos accinentium, instituerunt alternis Dauidicam melodiam decantare, quod Antiochiæ fieri cœptum peruagatum vsquequaque est, & ad fines orbis terrarum peruenit. Iidem diuinarum rerum amatoribus ad monumenta martyrum congregatis, cum illis in celebrando Deo perseuerabant. Hæc cernens Leontius prohibere se tuto posse non putauit, quod videret summa beneuolentia populum optimis illis viris adiunctum esse, sed moderatione coloratis verbis hortabatur hoc, vt potius in ecclesijs ipsis, exercere illam functionem vellent: qui morem ei gessere, quamuis minime malitiam ipsius ignorarent, & societatem suam libenter in ecclesias traduxerunt ad celebrationem sancti domini cohortantes. Nulla tamen res adduxit Leontium, vt corrigeret malitiam suam, personaque assumpta moderationis, tegebat scelera Stephani & Placiti. Nam quicunque à ve-

Fide num Ar. ὧν op. vt fuerit tale. gloria patri per filium in spiritu sancto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritate dogmatum dissentiebant, tametsi vitam turpissimam degerent, eos in ordinem presbyterorum ac diaconorum referebat. At omnibus virtutis generibus splendentes, tenacesq; dogmatum apostolicorũ, inhonoratos relinquebat. Eam ob causam in clero plurimi inueniebantur hæretica peste contacti, pars autem maxima populi propugnabat vera dogmata: neque enim illi autores doctrinæ promere blasphemias manifeste audebant. Verum Placiti Stephani ac Leontij impia & nefaria Antiochiæ perpetrata facinora tam multiplicia sunt, vt peculiare narrationis opus desiderare: tanq; grauia vt Dauidicæ querimoniæ carmine prosequenda videantur. Ecce enim insonuerunt inimici tui, & oderes tui extulerũt caput. In populum tuum intenderunt malitiosam sententiam suam, & insidias posuerunt sanctis tuis. Dixerunt, adeste vt internecione deleamus eos de gente, neue in memoria remaneat Israeliticum nomen. Sed nos reliquã narrationi institutæ partem attexamus.

CAP. XXV.

GErmanicia vrbs sita est in finibus Ciliciæ cum, Syrorum & Cappadocum, censetur que cum Euphratensi prouincia. Huius præsul Eudoxius, cognita Leontij morte, Antiochiam se contulit, ibidemque in præsulatum vt aper inuasit, vastans vineam dominicam: neque ille vt Neontius improbitatem insitam occulebat, sed rabie manifesta ferebatur in Apostolica dogmata, & quicũque ausi fuissent contradicere sibi, eos omnis generis calamitatibus obruebat. Eo tempore Ancyræ in Galatarum Metropoli clauũ ecclesiæ tenebat Basilius successor Marcelli, sed Sebastiæ præerat Eustathius in Armenia. Hi perspecto Eudoxij scelere & rabie, fecerunt per literas imperatorem Constantium de illa certiorem. Imperator tum in occidente morabatur & deuictis sublatisque tyrannis Reipub. instaurationi operam dabat. Erãt autem illi familiares Imperatori, & propter laudabilem vitam multum autoritate apud ipsum valebant.

CAP. XXVI.

HIs igitur cognitis misit Antiochenis literas Constantius, quibus significabat, non concessum à se tenere præsulatum ecclesiæ illius Eudoxium, quòd ipse iactitaret, imperauitque exigi eum vrbe, pœnas darum facinorum suorum Nicææ in Bithynia, quo in loco conuentum indixit. Sed ipse Eudoxius per eos qui plurimum apud regem poterant, hoc effecit vt conuentui locus Nicææ præfiniretur. Sed omnium rerum moderator, cui tam planè futura ac præterita explorata sunt, admirabili quodam terræ motu impediuit conuentum, quo terræ motu maxima pars vrbis diiecta, & ciuium plurimi perditi fuere. Quo cognito qui conuenerãt, it maxima cum formidine ad suam quisque ecclesiam reuersi sunt. Hoc mihi quidem diuinæ sapientiæ opus videtur. Cùm enim ea in vrbe à sanctis patribus apostolicæ fidei perscripta doctrina, & postea diuersa conuocati eodem perscripturi fuerint, dissipauit ille ecclesiarum respectu consilium, ne Ariana sodalitas occasionem nanciscĕretur fallaciæ, similitudine nominis, qua circunuenire possent simplices, appellantes, & hanc Nicænam ac proferentes tanquam illam antiquam. Postea instigatus ab Eudoxij accusatoribus Imperator, Seleuciæ conuentum habendum indixit, ea est vrbs Isauriæ maritima, princeps illius gentis. Ibi congregari orientales Episcopos nec non Ponticos, atque Asianos imperauit. Præsidebat tum Cæsariæ in Palestina Acacius, qui Eusebio successisset: cum quondam Sardicena synodus abdicauerat: ille tamen sententiæ à tanta Episcoporum multitudine contra se latæ nequaquam paruit, per summum contemptum omnium. Sed Hierosolymis post Macarium illum, cuius non semel mentionem fecimus, præsulatum gerebat Maximus, vir in propugnanda pietate excellens. Nam & oculum dextrum amiserat, & incisum trahebat dextrum brachium. Hoc & ipso in expertem senectutis vitam transgresso, collata dignitas Episcopalis gratiæ Cyrillo fuerat, promptissimo defensori apostolicorum dogmatum. Inter hos orta de principatu contentione, maxima mala suæ quisque parti conciliauit. Nam Acacius arrepta quadam leui occasione exautorauit Cyrillum & expulit Hierosolymis. Ille vero Antiochiam pulsus præterijt, quod reperisset spoliatam pastore. Tarsum autem profectus cum mirifico Syluano se coniunxit, hic enim tum præsul erat ecclesiæ Tarsensis. Quo cognito, statim literas ad eum dedit Acacius, faciebatque certiorem de exautoratione Cyrilli. Syluanus tamen & reuerentia Cyrilli & multitudinis respectu, quæ iucundissime frueretur doctrina illius, nequaquam à functione ecclesiastica abegit Cyrillum. Cùm autem conuentum iam esset Seleuciæ, coniungebatur in consilio Cyrillus cum Basilio,

Basilio, Eustathio, Syluano & horum socijs. Sed & Acacius aduenerat ad congregationem Episcoporum, qui aderant circiter centum quinquaginta, negabat tamen se prius cum eis sententiam suam communicaturum, quam è conuentu videret exactum Cyrillum, iam ante nudatum Pontificatu. Ibi nonnulli cupidi pacis orare Cyrillum, ut cedere paulisper vellet: & polliceabantur post constitutionẽ dogmatum, ipsius quoque causam se esse diiudicaturos. Quibus cùm Cyrillus morẽ gerere nollet, deseruit Acacius concilium ac discessit. Cumque veniisset ad Eudoxium, vrgentem formidinem illi exemit, confirmauitque solum in accusationibus ac certaminibus se illi futurum. Ac ad conuentum quidem venire vetuit, sed cum illo assumpto Constantinopolim est profectus.

CAP. XXVII.

IBi tum Constantius reuersus ex occidente degebat. Coram quo multis accusant conuocantque improborum hominum conspirationem ad perniciem & vastationem ecclesiarum. Quibus accenditur animus Imperatoris. Sed præcipuam indignationem mouit composita de Cyrillo fabula. Nam cùm laudatissimus rex Constantinus in honorem Hierosolymitanæ ecclesiæ dedisset Macario Episcopo in vrbe illa vestem sacram, qua indutus ministerio sacri baptismatis fungeretur (hæc fuerit pretiosa, contecta auro) vendidisse eam Cyrillum memorabant, mercatumque quendam cantatorem scenicum, qui illa indutus inter saltandum collapsus interierit & mortuus fuerit. Hoc inquiunt, socio de alijs sentẽtias ferre aggrediuntur. Quam nacti occasionem principes in aula, persuadent imperatori vt non quidem acciri totum cõuentum, nam à multitudine metuebant, sed decem præcipuos de illo iubeat, inter quos fuere Eustathius Armenius, Basilius Galata, Syluanus Tarsensis, Eleusius Cyzicenus. Qui cùm aduenissent hortabantur Imperatorem, vt curaret in Eudoxij blasphemias ac iniquitatem inquiri. Sed ipse de subiectione diuersum sentientium respondit, velle se prius fidei causam decidi, atque ita procedi ad inquisitionem in illum. Tum Basilius fretus Imperatoria familiaritate liberè inuehi in imperatorem, & coarguere insidias erga Apostolica dogmata illius, quibus offensus Imperator, silere eum iubet, qui autor esset turbarum in ecclesijs. Obticente igitur Basilio, quando igitur, inquit Eustathius, placet decidi de fide, aspice Imperator ad has blasphemias Eudoxij temerario ausu effusas aduersum vnigenitum. Atq; hæc locutus editum librum obtulit Imperatori, in quo cùm alia pleraq; perscripta impie, tum hoc inerat. Quæ dissimilitudine quapiam proferuntur, ea sunt re ipsa seu iuxta substantiam dissimilia. Vnus est Deus pater ex quo omnia: & vnus est Dominus Iesus Christus, per quem omnia, dissimilitudo aut certe est inter hæc, Ex quo & per quem: dissimilitudo igitur est inter Deum ac patrem & filium. Hæc cùm recitari fecisset, impietate illa supra modum offensus Imperator, quæsiuit de Eudoxio an ipsius hoc scriptum esset qui statim negauit, contulitque illud in autorem Actium. Actius autem is erat quem accusationis à Flauiano & Diodoro metu Leontius diaconatu mouerat, Georgius vero insidiator Alexandrinorum socium habebat impiæ orationis & scelerati conatus sui. Sed illo tempore aderat vnà cum Eunomio apud Eudoxium. Nam Leontio mortuo cùm Eudoxius Antiochenæ ecclesiæ præsulatum arripuisset, reuersus cum Eunomio ex Aegypto, neq; alius vllus aptior locus visus illi fuerat, quòd Eudoxium cerneret nõ solum impietatis eundem sensum tenere, sed etiam Sybaritico luxu dissolutum esse. Itaque parasitica assentatione vnà cum Eunomio adhæsit ad lectulos illius: modoque huic modo illi sese ventris causa ingerebat. Imperator quidé post hoc respõsum introduci Actium iubet, & ingresso librum ostendit, ac rogat num ipse illum peperisset. At ille & actorum, & quamobrem interrogaretur ignarus, gratiamq; sperans si confessione sua illum sibi conciliasset, respondit se parentem esse scriptorum eorum. Itaque Imperator considerata magnitudine impietatis, statim iussit exulatum deportari, quendam in locum Phrygiæ. Sic ille Regia excidit, & hunc fructum tulit blasphemiæ suæ. Sed Eustathius in eadem sententia & Eudoxium esse aiebat, cuius consuetudine & conuictu Actius vsus, quique opinionis ipsius in perscribenda hac blasphemia administer fuisset. Esse autem magnum argumentum conscientiæ, quòd nemo nisi ipse affirmare potuerit, scriptum illud ab Actio compositum. Iudicij tamen, inquit, ô rex, certitudo, non coniecturæ esse debent, proinde probet omnibus nobis Eudoxius non sentire se idé anathemate execrando scriptũ Actij. Admodum placuit hoc imperatori, fierique statim imperat. Eudoxius vero diu tergiuersatus, & varijs artibus eludere tentauit prouocationem. Indignante autem

Basilius Ancyranus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Imperatore, & interminante exulaturum cum Aetio tanquam socium impiæ sententiæ, ibi propriam negauit doctrinam, quam & illo tempore & postea semper celebraret: sed & ipse opposuit Eustathius oportere ipsos quoque notare anathemate appellationem coessentialitatis, quæ scripta nusquam reperiretur. Tum Syluanus cur non & ipsi abdicarent quæsiuit, & eijcerent è diuinis cœtibus illa, DE NIHILO & conditura, & diuersi entialitatem, quæ neque in Propheticicis, neque Apostolicis scriptis inuenirentur. Hoc & Imperator censuit, & iussit anathemate illa inflicto tolli. Quod grauatim & prius contra disserétes multa, sed iram Imperatore suam non dissimulante, abdicarunt & hæc quæ Syluanus protulerat. Tum demum vero vehementius instare, vt anathema etiam Coessentialitatis conficerent. Sed Siluanus ipsis imperatorique tali conclusione veritatem declarauit. Si de nihilo non est, neque conditura, neque de diuersa essentia Deus verbum, coessentialis est igitur genitori Deo, vt Deus ex Deo, & lumen ex lumine, & habet eandem cum genitore naturam. Hoc cùm ipsius dictum & veritatem & vim haberet, nemo tamen illi accedebat, clamoremque Acacij & Sidosij sodalitas tollere, & indignari Imperator, interminari se expulsurũ illos ecclesijs. Tum Eleusius ac Syluanus & alij, penes eum respondent esse quid supplicij, & penes sese quid de pietate atque impietate constituant. Nunquam autem se facturos vt à paterna doctrina deficiant. Ibi Constantius qui admiratione prosequi debuerat & sapientiam & virtutem, atque etiam libertatẽ in defendendis dogmatis apostolicis illorũ, ecclesijs ipsos expulit & imperauit alios surrogari. Tũc Eudoxius tyrãnice inuasit in sedem ecclesiæ Constantinopolitanæ. Cyzicenam autem possedit pulso Eleusio Eunomius. Quibus gestis abdicari scripto Aetium Imperator iubet, illique parentes mandato, abdicant illum sententiæ suæ socium. Mittunt & de eo literas Georgio Alexandrino, quã & ipsam epistolam vt improbitas eorum manifesta fiat inserere placuit. Nam nullo in discrimine posuisse comperiuntur & cõsentientes secum & dissentientes à sese.

τριβώνιον.

CAP. XXVIII.

EXemplum literarum missarum à tota synodo Georgio contra Aetium diaconum ipsius nefariæ blasphemiæ gratia. SANCTA synodus congregata Constantinopoli domino reuerendissimo Episcopo Alexandriæ Georgio salutem. Condemnato à synodo Aetio propter nefaria & offensionum referta scripta ipsius, fecere Episcopi quod ecclesiasticis legibus consentaneum est, vt & honore diaconatus priuaretur, & expelleretur ecclesia. Nosque editis monitionibus legi nefandas epistolas ipsius vetuimus, ac omnes hortati sumus, vt illas tanquam inutiles, & infructuosas abijcere vellent. His addimus nunc etiam anathematis aduersum ipsum & assecias sententiam, si in proposito perseuerauerint. Ac par fuerat quidem vt omnes qui conuenerant in synodo Episcopi auersarentur autorem offensionum, turbarum, dissidiorum, susurrationum in toto orbe, seditionum in ecclesijs, atque ab lata aduersus eum sententia nequaquam discrepare, sed præter vota & expectationem nostram, Serras, Stephanus, Heliodorus ac Theophilus ipsorumque assecla non accessere suffragijs nostris, neque voluere subscribere latæ sententiæ: quamuis Serras etiam alia insolentia & rabie plena promulgata à prædicto Aetio accusaret. Aiebat enim insultum temerariæ audaciæ profiteri, sibi à Deo nunc reuelari quæ hactenus vniuersis occulta esse ille voluisset. Post quæ furiosæ gloriationis verba Aetij, quorum ipse testis esset Serras. Non mouebantur tamen vllis precibus, neque adducebantur illi supra memorati vt suos calculos adiungerent ad iudicium nostrum. Nos tamen patientia summa longo sanè tempore suffragia de ipsis protaximus, nunc indignando, nunc hortando, sæpe obiurgando, interdum obsecrando, vt accederent nobis, & consona decreta perscriberent vniuersæ synodo, pertulimusque eos diu, si forte audire nos, siue intelligere & flecti vellent. Sed cùm longo tempore instantibus nobis admittere preces nostras & decretum de Aetio sequi nollent, leges Ecclesiasticas pluris fecimus quàm amicitiam illorum, pronuntiauimusque aduersus eos & à nobis separauimus, relicto illis spatio totius semestris, intra quod reuersioni & pœnitentiæ locus quoque eis, si cuperent, ad vnitatem & cum synodo in gratiam redire, concessum esset. Decreuimusq; si intra hoc tempus conuersi concordiam fratrum suorum appetierint, & consenserint decretis, in ecclesiã recipiendos, & in conuentibus etiam autoritatem charitatemque apud nos recuperaturos esse: sin obstinati in audacia sua perdurarint propter humanam obseruantiam, & parui fecerint ecclesiasticas leges, tum igitur alienos esse ab Episcopali dignitate,

tate, & si exautorationem expectarint, succedi, vt necessitas postulat, ipsis ab alijs Episcopis volumus, quo legitima inter se ecclesia debito ordine consentiat, custodientibus omnibus vbique Episcopis vinculum charitatis, qui omneis eadem doceant concinnati eodem animo & eadem sentẽtia. Vt igitur constaret tibi de synodi decretis misimus has literas bonitati tuæ, qi jbus parentem optamus te in gratia Christi pacifice & legitime gubernare subiectas tibi ecclesias.

CAP. XXIX.

HVnc Eunomius extollit scriptis suis & hominem Dei nominat ac varijs laudibus celebrat. Sed tum & adeò apud abdicantes eum & ab ipsis Episcopale honorem consequebatur. Sed factio Eudoxij atque Acacij cùm tenerent constituta Nicææ in Thracia, quorum supra meminimus, alios surrogarũt Basilio & Eleusio illorumque socijs. De quibus memorare singulatim superuacaneũ putaui, quare historiam de solo Eunomio persequar. Cùm enim hic ad Cyzicenam peruenisset ecclesiam viuente adhuc Eleusio, sanitate plebis considerata, & quòd videret Imperatorem infensum habere creationem filij vnigeniti Dei, monuit Eunonium vt sentẽtiam suam celaret, neque aperiret accusationem venantibus: nam per occasionem, inquit, poterimus aliquando promulgare quæ nunc tegimus, instituendo ignorantes, aduersantes autem adducendo, cogendo, supplicio. His monitis parẽs Eunomius insidiosè conuolutam proferebat impietatẽ. Verum innutriti scriptis diuinis perspectis latentes dolos, ægre quidem ferebant, sed palàm aduersari audaciæ non sapientiæ esse rebantur. Sub persona igitur hæreticæ prauitatis domum ad illum deueniunt, petuntque explanationem dogmatis, & ne patiatur se à veritate diutius varietate opinionũ auferri. Tũ animosior factus aperuit quę antea celauerat Eunomius. At illi indignũ & impium esse dicebãt, non vniuersis qui sub ipso essent cõmunicari veritatẽ: ità his & similib. Eunomius seductus sermonibus nudare cœpit in cœtibus ecclesiasticis blasphemiam suam. Illi igitur ardenti studio incitati primum Constantinopolim contendunt, & deferunt apud Eudoxium nomen Eunomij, quod cũ ille non reciperet, accessere ad Imperatorem questique sunt de scelere Eunomij, qui maiorem fereret doctrina sua impietatem, quam Arij fuisset. Quibus ad iram prouocatus Imperator, mandat Eudoxio, vt in accersitum ad se Eunomium inquirat, & siquidem fuerit cõuictus impietatis priuet Episcopali munere. Sed cùm interpellatus sæpenumero ab accusatoribus differret rem & moras necteret, reuersi illi ad Imperatorẽ queruntur ac clamitant, nihil eorum quæ mandarit ab Eudoxio obtineri posse, patique illum tantam vrbem addictã Eunomij blasphemijs. Tunc Constantius ipsi interminari Eudoxio exilium nisi iudicium de Eunomio daret, & in conuictũ animaduerteret. Harum ille minarũ timore motus scribit Eunomio, iubetq; fuga Cyzico se subducere, sibiq; ipsi succedere qui consilio salutari non paruerit. Atq; ipse quidem Eunomius metuens cessit Cyzico, non tamen tulit tacite infamiam, sed & se ab Eudoxio proditum, & affectum iniuria Aetium prædicabat. Ex eo tẽpore suos ille separatim cœtus habuit: nam quotquot in doctrina dogmatisq; consentiebant cum Eunomio, ij defecerunt ab Eudoxio tanquam proditore Eunomij, seq; coniungentes cum Eunomio cognomentum illius obtinuere, & nunc quoque Eunominani vocantur. Sic igitur dux sectæ Eunomius extitit, & Arianam blasphemiam accumulauit. Seruientem autem ipsum morbo ambitionis separatim cœtum coegisse, ipsa res clamat. Cùm enim fuisset expulsus quondam Aetius, sequi illum noluit quamuis magistrum suum, & quem hominem Dei nominaret, sed mansit copulatus cum Eudoxio. Postea vero quã damnatus impietatis & pœna affectus fuit, synodi sententia non stetit, Episcoposq; ac presbyteros creauit ipse expers dignitatis Episcopalis. Atque hæc Constantinopoli acta sunt.

CAP. XXX.

SEd in Persia habebat exercitum aduersus Romanos rex Sapores. Venit igitur Antiochiam Constantius vt copias cogeret cõtra hostes. Quos quidem repulit non Romanus exercitus, sed piorum inter Romanos Deus. Quam victoriam nunc deinceps exequar narratione mea. Nisibis, quæ ab aliquib. Antiochia Mygdonię vocatur, sita est in finibus Persarum ac Romanorum imperij. In hac Episcopus simul atq; princeps ciuitatis ac dux erat Iacobus, cuius etiam supra mentio facta est: hic reuidebat radijs apostolicæ gratiæ. Verum admirabilia & memorabilia huius signa cùm exposuerim in Deo dicata historia, quæ Philotheos inscribitur de illo nostra, superuacuũ duxi hoc quoque loco enumerare. Vnum tantum institutæ narrationis causa recensebo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Obsidebãt Persicæ copiæ cõmissam administrationi huius vrbẽ, quæ Romanæ esset ditionis. Ea in obsidione septuaginta diebus consumptis, multis machinis admotis mœnibus & molitionibus omnium generum, itemq; vallo ac fossis perfectis, expugnari vrbs non potuit. Ibi Persæ fluuij, Mygdonius nominatur, transitque per mediam vrbem, alueo obstructo, & vtrinque exaggeratis ad magnam altitudinem ripis, impetum aquæ, vbi immensum in modum auctas & aggerem inundare vident, subito in muros Nisibinos immittunt, quo tanquam machina illato, cùm vim illius murus sustinere non posset, conuulsus disiectusq; est. Idem accidit & aduersæ parti murorum, qua exitus erat fluminis, quæ & ipsa vi illius impulsa ruinam fecit. Quibus animaduersis sperabat Sapores nullum deinceps in capienda vrbe sibi laborem subeundum esse. Etenim quidem diem quieuit, simul vt inundationes abirent, simul vt fluuius decresceret, transiriq; posset. Postera autem die omnibus copijs vrbem aggreditur: dumq; aperta omnia disipatis muris esse considit, cernit refectum murum secq; laborem suum frustratum fuisse. Nam diuinus vir ille, & precibus suis, & confirmatis militibus ac ciuibus, cùm murum instauraverat, tum machinis instruxerat, vt irruentes repellere in proeliui esset. Hæc autem perficiebantur ab illo non ad murum cursitante, sed in adyto diuini templi supplicante Deo: Saporem autem non solũ celeritas extructionis, sed aliud etiã visum perterruit. Vidit enim stantem in muro quendam ornatu Imperatorio, splendoremq; conspexit purpuræ & diadematis. Ac suspicatus adesse Imperatorem Romanorum mortis interminabatur supplicium, ijs qui nuntiarant abesse. Illis verò seuerantibus se verũ nuntiasse, & Constantium Antiochiæ morari visi significationẽ intelligens, Deus, inquit, propugnat Romanos. Et indignatione conciatus, emisit sagittam in aera, non quidẽ spe configendi eum qui corpus non haberet, sed impotentia furiosi animi sui. Tum admirandus Ephræma, qui apud Syros celeberrimus scriptor haberetur, orare diuum Iacobum, vt murum conscendere, suumq; vultum barbaris ostendere, & tela execrationum suarum in illos conijcere vellet. Cui obsecutus diuinus ille homo, turrim quandam conscendit, & conspicatus innumerabilem multitudinem, aliud nihil imprecatus est, quàm vt crabones & culices eis immitterentur, vt per exilia animalcula potentia opitulatoris declararetur. Ibi statim effundi crabronum & culicum nubes, & in proboscidas cauas Elephantorum incubare, complereq; aures equorum ac reliquorum iumentorum: impetus autem tanti bestiolarũ impatientia rumpere elephanti, & equilora & sessores, excutere, denique turbatis ordinibus in fugam irreuocabilem conuerti. Ita ille infelicissimus rex edoctus hac parua & benigna instructione viri protegentis pios Dei, reduxit exercitum ab obsidione, non victoriam sed pudorem referens.

CAP. XXXI.

Hoc tempore morabatur Antiochiæ Constantius: sedata igitur tempestate & Persico bello confecto, rursum cogebat Episcopos, compellebatque cùm coessentialitatem tum diuersi essentialitatem abnegare. Illius vrbis solium occuparat, post Leontium Eudoxius, qui inde expulsus & post multarum synodorum celebrationem Constantinopoli arrepta, vacantem pastore reliquerat ecclesiam Antiochenam. Tum Episcopi qui vndiq; coacti plurimi aderãt, ante omnia aiebant prospiciendum de pastore ecclesiæ, atq; ita demum vnà cum illo cõmuniter de dogmatis cõsultandum esse. Illo tẽpore diuus Melitius cùm gubernaret quandã Armeniacam vrbem, offensus subditorum inobedientia aliò sese contulerat, & priuatus otiosam degebat vitam: eum ratifactio Ariana cõcordem consentientemque habere in dogmatis, à Constantio vt crearet Episcopum Antiochiæ impetrant. Audacissime enim omnes leges violabant, dum stabilirent impietatem suam: fundamentumque erat impietatis cunctarum sanctionum transgressio: multaq; extant multis in partibus orbis terrarum nullo exemplo ab illis facta. Sed studiosi dogmatum apostolicorum, non ignorantes qua esset magnus Melitius & sanitate sententiæ, & claritate vitæ, & virtutis copia, nequaquam refragari, sed anniti vt de illo decretum scriberetur, & ab vniuersis subscriptiones adderentur. Idq; datur quasi commune depositum asseruandum Eusebio Episcopo Samosatensi, strenuo veritatis pugili. Accersito autem ab Imperatore, appropinquantique ad vrbem Melitio, obuiam processere omnes sacris Pontificalibus initiati, processere & alij cœtus ecclesiastici: deniq; vniuersa ciuitas, vnà cum Iudæis ac Græcis, cupidi celeberrimum illum aspiciendi Melitium. Tum rex & illum & alios disertos iubet explicare populo, quod scriptum est, Dominus condidit me principio viarum suarum ad opera sua,

sua, negotio dato notarijs, vt perscriberent quæ à quoque dicerentur, neque vllam exquisitiorem doctrinam esse posse credidit. Ibi primus Georgius Laodicenus euomere fœtorem hæreticum, post quem Acacius Cæsariensis, media quadam via incedens, longissimè quidem se remouit à blasphemia illorum, non tamen apostolicam præscriptionem exactam integramq; e custodiuit. Tertio surrexit Magnus Melitius, & rectitudinem Theologicæ regulę protulit, ad veritatis quasi amussim respiciens, ne quid nimis neue plus diceret quam oporteret. Cuius dicta cùm omnium acclamatione cõprobarentur, cumque peteretur vt compendio quodam totam doctrinam complecti vellet, tribus erectis digitis, & mox ad ductis duobus vnum tenens erectum, dignam laude vocem illam edidit. Tria sunt quæ intelliguntur, vnum autem quod compellamus. Aduersus quam doctrinam ij quorum animos insederat Ariana pestis, exacuere linguas suas, & texere calumnias, quòd Sabellianũ dogma diuum asserere Melitium, dicerent, ac mouere quidem Euripum illum qui facillimo momento huc illucque impelleretur, effeceruntque vt Melitius relegaretur in patriam suam, moxq; Euzoium pro illo subiecere, manifestum patronum Ariani dogmatis: cumque esset diaconus magnus, eum Alexander vnà cum Ario dignitate priuauerat. His gestis statim sana pars populi ab altera Ariano malo infecta, separata, conuentus habere cœpit in apostolica ecclesia, in veteri vrbe, vt vocatur, sita: nam triginta annis post insidias structas laudatiss. Eustathio, pertulerant Arianam prauitatem, sustentati melioris temporis spe, vbi vero apud illos crescere impietatem viderunt, eisque qui defenderent apostolica dogmata cùm palàm bella indici, tum clanculum strui insidias, & esse iectum Diuum Melitium, illiq; in præsulatu surrogatum Euzoium principem sectæ, tum recordati sunt eorum quæ ad Loth dicuntur, Saluans salua animam tuam: & præterea Euangelicarum legum, quæ planè edicunt: si oculus tuus dexter offendiculo tibi sit, excidendum illum & abijciendum: quæ similiter à domino, & de manu ac pede sanciuntur. Et additur: expedit enim tibi vnum potius perire membrum tuum, quàm totum corpus in gehennam conijci. Et ecclesiæ quidem diuisio, ita vt diximus accidit.

Constantiũ mouet.

CAP. XXXII.

Verum admirabilis Eusebius, cuius & supra meminimus, cuique esset creditum commune secretum, cùm cerneret cõuentis non stari, reuertitur in commissam sibi vrbem. Sed illi metuentes à scripturæ testimonio persuasere Imperatori, vt ad Eusebium mitteret illos qui celerrime responsa solent referre, quòd crebro in cursu equos mutent, quorum cùm vnus cum Imperatoris mandatis ad illum venisset, non est integrum mihi, inquit, admirabilis Eusebius reliquere commune depositum, nisi congregatis vniuersis qui mihi commiserũt. Quo renuntiato inflammatus ira Imperator, literas illi misit quibus petebat decretum sibi mitti, cum adiunctis minis ni faceret, amissurum eum dexteram manum. Hæc tamen ad perterrendũ illum tam vehementer scripserat nam tabellario ne faceret fuerat imperatum. Cùm igitur resignatis literis vidisset diuinus homo quid supplicij intermineretur sibi Imperator, prolata vnà cum dextra manu etiam læua, seca, inquit, ambas: nam commune decretum non restituam, tam clarum testimonium Arianę prauitatis. Hanc illius cognitam fortitudinem admodum admiratus Constantius, laudare nunquam destitit. Nam & inimici admirantur aduersariorum excellentias, compulsi magnitudine actionum. His temporibus ex Syria reuertitur Constantius, resciuerat enim Iulianum quem Europæ Cæsarem, declarauerat, maiora moliri: & exercitum contra auctorem honorum suorum cogere. Inque itinere vita sua defungitur in Cilicia: carebat enim opitulatore relicto à patre sibi, cũ non seruasset hæreditatem synceram pietatis paternæ: quapropter & acerbe fuit conquestus quod fidem immutauisset.

LIBRI SECVNDI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

CONSTANTIVS quidem cum genitu & querimonia, ob mutatam fidem paternam, excesit è vita. Iulianus vero transgressus in Asiam ex Europa, & cognita Constantij morte tanquam remoto aduersario confidenter occupauit imperium. Hic in iuuenili ætate adhuc impubes cum fratre Gallo fuxit lac piæ doctrinæ.

CAP. II.

SEd & in annis pubertatis atque adolescentiæ eandem doctrinam non amisit: cùm timeret vero Constantium, qui propinquos suos metu Tyrannidis iugularet, acceptus in cœtum legentium, in conuentibus ecclesiasticis recitabat populo sacros libros,& ædem martyrum cœpit extruere, sed non fuit illa grata martyribus prospicientibus peruersionem in impietate illius. Nam fundamenta imitata instabilitatem animi ipsius, antequam consecrarentur collapsa sunt,atque hic fuit cursus primæ secundæque ætatis Iuliani.

CAP. III.

SEd cùm Constantius mouisset in occidentem,quo traheretur bello Magnentiano,declarat in oriente Cæsarem Gallum, qui pietatis cultor & fuit & permansit. Tũ Iulianus fructuosum metum eiecit animo, summaque confidentia, quod non debuerat, concepit regni cupiditatem. Quam ob rem & in Græcia discurrebat, quærebatque vates & diuinos à quibus de euentu desiderij sui certior fieret. Et incidit in quendam qui se prædicturum ea polliceretur, qui illum in simulachrorum ædis adyta introduxit,& inuocauit fallaces dæmones, quibus qua solent facie apparentibus, cogitur ille metu inscribere fronti signum crucis : at dæmones conspecta figura dominici trophæi & stragis suæ memores, mox euanuerunt. Sed præstigiator animaduersa causa fugæ illorum Iulianum obiurgat,qui & cõfiteri timorem suũ & admirari crucis vim, cuius figura territi fugatique essent dæmones. At præstigiator caue, inquit, optime vir,hanc fuisse causam suspicere fugæ illorum,nõ enim formidine, vt tu ais,sed odio facti crucis eius aufugerunt. Ita circumuentum miserum sacris initiat & nefario scelere imbuit: ac spoliauit quidem infelicis. hominem pietate cupiditas regni. Verum imperium adeptus diu tamen occuluit impietatem,metu potissimum militum,qui instructi essent disciplina pietatis. Primum enim laudatiss. Imperator Constantinus liberatos pristino errore,instituerat præceptis veritatis, posteaque filij illius firmiorem reddiderant paternam doctrinam. Etsi autem Constantius non admittebat vocem coessentialitatis, circumuentus ab ijs qui quouis ducere eum poterant, significationem tamen manifeste confitebatur, quòd diceret filium Germanum ante sęcula ex patre genitum,Deum,verbum: prorsus abdicatis ijs,qui auderent conditurum dicere filium, simulachrorum autem cultum funditus deleuerat. Dicam & aliud laudabile factum illius, vnde facile possit coniectura fieri de studio erga res diuinas illius. In expeditione enim belli Magnentiani coactis copijs, vniuersis suasit vt diuina secum mysteria communicari vellent:semper enim incertũ esse finem vitę,multo autem maxime in bello,vbi tot vndique millia telorum, iaculorum,hastarum immitterentur, tot enses gladijque vibrarentur,alięque machinę instruerentur, de quibus violenta mors inferri soleret: itaque vnumquenque preciosam vestem illam indutum esse oportere, qua maxime illa inuita opus sit futurum. Quòd si quis,inquit, noluerit hoc tempore amiculum illud sibi circundare, is nunc iam dimissus domum reuertatur: nam nisi mecũ initiatis in bello socijs vti non volo.

Baptismã significat.

CAP. IIII.

HAEc nota compertaque erãt Iuliano, itaque celabat impietatem animi sui, studioque

studioque quodam omnium beneuolentiam sibi cõciliandi, Episcopos qui fuerant in exilium à Constantio in vltima terrarum loca missi,ad suam quenq; ecclesiam capessendam reuocauit. Ea lege promulgata,reuertitur Antiochiam diuus Melitius : Alexandriam celeberrimus Athanasius:sed Eusebius ac Hilarius Italici, & Lucifer qui fortitus fuerat administrationem Sardiniæ insulæ, in Thebaide Aegypti quò relegati fuerant à Constantio, degebant. Ii congregati cum alijs concordibus, dicebant oportere ecclesijs pacem & consensionem reparari. Non enim illæ ab aduersarijs modo oppugnabantur, sed ipsæ etiam inter se dissidebant. Nam Antiochiæ in duas partes diuisum erat sanum corpus ecclesiæ, quod iam olim studiosi laudatissimi Eustathij seiuncti ab alijs peculiares conuentus habebant, & alij disiuncti cum admirabili Melitio ab Ariana factione, sacrorum munere fungerentur in veteri vrbe,vt vocatur. Erat autem vtriusque partis vna eademque fidei confessio, quod ambæ propugnarent Nicænam doctrinam,sola autem contentione & præsulum studijs disiungebantur. Neque alterius sane morte dissidium extingui potuit. Mortuo enim ante creationem Melitij Eustathio, separatisque cultoribus pietatis post exilium Melitij & creationem Euzoij à communitate impiorum,& peculiares habentibus cœtus, adduci nõ potuere illi qui Eustathij cognomẽtum acceperant, vt cum eis copularentur. Eusebij tamen ac Luciferi pars rationem inuenire coniunctionis nitebatur, placebatque Eusebio vt Lucifer se Alexandriam conferret, eaq; de re cum magno Athanasio cõmunicaret,se autem concordiæ susceptũ esse laborem aiebat. Sed Lucifer Alexandriam non venit: profectus autem Antiochiam, vtrique parti concordiam copiosa oratione suasit: cùm vero sibi ab Eustathianis contradici videret, quorum dux esset Paulinus presbyter, illum ipsis quod fieri non oportuit, Episcopum præfecit.

CAP. V.

HOc, dissidium istud diuturnũ magis reddidit, durauit enim annis quinq; & octoginta vsque ad præsulatum laudatissimi Alexandri,qui adeptus gubernaculum Antiochenæ ecclesiæ, omni ratione inita,& summo studio ac promptitudine annisus, distractum membrum cum reliquo ecclesię corpore reconcinnauit. Sed dissidium tum augebat Lucifer,mansitque longo sanè tempore Antiochiæ, quò cùm Eusebius venisset cognouissetque immedicabile malum, de non apta medicina effectum esse, in occidentem naui conscensa reuertitur. At Lucifer in Sardiniam reuectus alia quædam adiecit Ecclesiasticis dogmatis, quæ quibus placuerãt de huius appellatione cognomentum etiam sibi imponebant, vt Luciferiani diu quidem vocarentur, quod tamen dogma extinctum ac obliuione obrutum est. Hæc igitur accidere reuocatis Episcopis. Iulianus vero iam detecta impietate sua compleuit seditionibus vrbes. Receptis enim animis simulachrorũ seruitute captis, pateface re ędes simulachrorũ & execrabiles obliuioneq; inuoluendos cultus instaurare. Tum altaria igne resplendere & terra hostiũ sanguine pollui, ipse aer nidore & fumo inquinari: bacchabundi autẽ furore dæmonum quos colebant, circum vias cursitabãt cum rabioso clamore ac strepitu, inque sanctos scurrilitate & dicterijs inuehebantur, neq; vllis in pompis illorum à conuitijs temperabatur. Quæ maledicta cùm ferre pietatis cœtus non posset, conuicia illis rependebat,& redarguebat errorem quem sequerẽtur. Tum operarij iniquitatis offensi, quibus accederet commeatus audaciæ, licentia ab Imperatore, verberibus indignum illos in modum multabant.

CAP. VI.

NAm sceleratissimus rex, quũ æquum esset consulere paci subditorum,mutuis erga se odijs populos instigabat, patiebaturq; audaces insultare moderatis:honoresque domi ac militiæ mandabat crudelissimo cuique, qui manifeste quidem non adigebant ad sacrificia amatores pietatis, sed omni genere contumeliæ illos afficiebant, auferebanturque etiam munera quæ magnus Constantinus largitus fuerat sacerdotibus. Ausa quidem illius temporis eorum, qui nexu simulachrorum erroris tenerentur, ita multa sunt vt peculiare scriptum requirant: nos tamen paucula de plurimis memorabimus. Nam Ascalone & Gazæ(vrbes hæ sunt Palæstinæ) virorum sacerdotali dignitate præditorum, itemque mulierum perpetuam virginitatem professarum aluos dissecuere, & ordeo compleuere, ac porcis escam obiecere. Sebastæ vero, quæ & ipsa cũ illa gente censetur,aperuerunt arcam Ioannis Baptistæ, & ossibus combustis dissiparunt cinerem.

CAP. VII.

Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEd in Phœnicia perpetratum nefarium facinus, quis sine lachrymis, narrauerit? Erat Hebiopoli quæ iuxta Libanum sita est, Diaconus quidam Cyrillus nomine, is imperante Constantino imflammatus ardore diuino, multa simulachra quæ adorarentur illis in locis confregerat, cuius abominabiles isti facti memores, non modo ipsum interemerunt, sed etiam ventre dissecto gustarunt iecur illius. Nec tamen fugit hoc omnia contemplantẽ oculum, dederuntque illi dignas facinore pœnas: nam quotquot illo scelere cõtacti fuerant, primũ dentes qui simul exciderant vniuersi, deinde & linguas amisere, quæ & ipsę putredine ac fluxibus cõsumerentur. Postremo aspectu etiam priuati sunt, suoque malo prædicarunt vim pietatis. Emesæ quæ vicina est vrbs, consecrarunt paulo antè extructam ecclesiam, Dionysio Gynidi, quod mollem sonat, ibique posuere ridiculum simulachrum eius gemini sexus. Dorostoli, vrbs ea celebris in Thracia, Aemilianum in certamine victorem Capitolinus præses totius Thraciæ rogo impositum concremauit. Marci vero Arethusij tragœdia Aeschyli ac Sophoclis magnitudinem eloquentiæ desiderat, qui illius afflictiones digna expositione exornent. Hic enim imperante Constantino simulachrorum quoddam templum & euerterat, & illo in loco ædificarat ecclesiam: tum Arethusij Iuliani animaduersa voluntate in inimicitias erga illum suas degunt, ac ille quidem fugere primum iuxta Euangelicum præceptum conatus, vbi sensit suorum quosdam pro se comprehendi, reuersus sanguinarijs illis sese obtulit. Qui illum cùm cepissent, neque misericordia senectutem, neque pudore studium virtutis prosecuti, hominem vita & doctrina ornatum, primum nudant, & corpus illius pulsant, totumq; verberibus lacerant, mox in fœtidas cloacas abijciunt, & inde retractum proponunt stilis compungendum pueris. Postremo in corbem collocant iusculoque & melle inunctum, suspendunt sub dio in grauissimo æstu, pabulum vespis & apibus. Hæc ab illis fiebant quòd duorũ alterum extorquere cuperent, vel vt subuersum templum instauraret, vel ædificationis impensas restitueret. At ille grauissimos cruciatus perferens, recusabat facturũ quicquam quod peterent. Tum rati quòd pauper esset tantum pecuniæ exoluere eum non posse, dimidium remittere sese aiunt si solueret reliquum. Ipse vero suspensus, saucius puerorum stilis & à vespis ac apibus depastus, non modo non prodebat dolorem, sed etiam impios deridebat, illosque arguebat esse humiles & terrenos, se arduum & sublimem. Tandem postulantibus illis non magnam summam pecuniæ, at ille ad impietatem, inquit, obolum conferre vnum, perinde valet, ac si quis conferat omnia. Ita victi dimiserunt eum, & admiratione fortitudinis ipsius à diuersis ad diuersa transierunt, deque ore illius didicere pietatem. Verum alia innumerabilia ijs temporibus temerario ausu ab impijs in pios perpetrata terraque ac mari fuere: nam & iam dei ille hostis palàm leges contra pietatem figebat.

CAP. VIII.

AC primum Galilæorum liberis (ita enim appellabat cultores saluatoris nostri) interdixit vsu Poeticæ Rhetoricesque, ac philosophicarum artium. Nam proprijs, inquit, vt in prouerbio est, pennis configimur: ex nostris enim liberis arma capiunt, quibus in bello aduersus nos vtantur. Postea aliam tulit legem, qua exigebantur militia Galilæi.

Rabulas noctuas, Graeca Epigramma Galilæos dixit.

CAP. IX.

EOdem tempore Athanasius, quasi quidam veritatis quinquertio, rursum adijt aliud periculum. Impatientes enim dæmones linguæ & deprecationis virium, ministros suos ad illius conuicia submittebãt. Edebantur igitur cũ aliæ multæ voces, quibus postularetur à principe impietatis, vt Athanasium in exilium pelleret: tum hoc vociferabantur, si maneret Athanasius nullum Græcum remansurum, nam suo cœtui conciliaturum vniuersos. Quibus supplicationibus admissis, non solum pelli eum Iulianus, sed penitus tolli imperat. Cùm autẽ illi metuerent, societas ipsius prædixisse fertur, turbas eas mox abituras esse, nubes enim appellasse quæ cito dissoluerẽtur. Cessit tamen cùm aduenire contra se missos comperisset, & nactus in ripa fluminis nauigium, Thebaicam regionem petere constituit. At is qui interficiendi illius mandatum habebat, cognita fuga illius celerrime insequitur: anteuerterat tamen eum quidam ne cessarius Athanasij, qui hortaretur ipsum vt cursum intenderet, ibi qui aderant orabant vt ad desertum declinaret: sed ipse gubernatorem retorquere nauigium Alexandriam versus iubet, ita cùm recta contra insequentem ferrentur, occurrit is qui mortis acceperat mandata, & quam longe abesset Athanasius interrogat: ille vero non longe abesse

esse responso dato, dimisit eum: ipse vero Alexandriam redijt, vbi quam diu vixit Iulianus, deinde latuit. Cùm autem agitaret animo Iulianus expeditionem in Persas, ad omnia oracula quæ in imperio Romano essent fidelissimos suorum misit: ipse vero Pythium Daphnæum orauit, vt futura sibi aperire vellet, sed ille obstare vaticinijs suis vicinos mortuos respondit, quibus in alium locum translatis prædictiones se editurum, quod facturus nisi repurgato luco non sit.

CAP. X.

ERant autem tum illic positæ reliquiæ clarissimi Victoris martyris Babylæ, & qui cum illo vnà decertarant, adolescẽtum quorundam, apparebatq; fallacis vaticinij consueto mendacio obsistere gratiam martyris. Idem & Iulianus intelligens, tenebat enim ex antiqua adhuc pietate martyrum potentiam, ipse enim quidẽ inde corpus mortuum transtulit nullum: reliquias autem victoriæ compotum martyrum tradidit deportanda Christi cultoribus, qui cupide in lucum venere, & arcam plaustro imposuerunt, præeuntibus turbis, & choreis accantibus Dauidicam melodiam insonantibus, & singulis membris accinentibus, Erubescant omnes qui adorant sculptilia, deuectionem enim dæmonis arbitrabantur translationem martyris.

CAP. XI.

HAnc sibi infamiam isto facto impositam non ferens Iulianus, postero die comprehendi choreæ illius duces imperat. Ibi Salustius qui prætor esset, quamuis administer impietatis, persuadere aggreditur tyranno, ne cupidis gloriæ Christianis conficeret ipse quod maxime optarent. Vbi vero vidit Imperatorem moderari iræ suæ non posse, adolescentem quendam ardoris vi prędituin in foro ambulantem arripi iubet, & publice in ligno appendi lorisq; cędi dorsum, vnguibus autẽ perfodi latera. Hoc fiebat mane orto die vsq; ad occasum, tum ferro vinctum in custodiam dedit. Et postridie rem narrat Iuliano fortitudinemq; adolescentis demonstrat, fieriq; ait illa ad laudẽ Christianorum & deuictionem ipsius. Ita fide habita hostis ille dei alios similiter affligi noluit: quin etiam Theodorum liberari è carcere iubet, sic enim nominabatur adolescens ille, strenuus athleta veritatis: eum postea aliqui interrogarunt, num quem sensisset cruciatum, cùm sustineret tam crudelia & acerba tormenta. Quibus ille respondit initio se sensisse non magnum, postea apparuisse quendam qui fasciola molli & frigidula crebro, de facie detergeret effluentem sudorem, seque forti animo vt esset, hortaretur. Quapropter cessantibus carnificibus, non se delectationem, sed tristitiam percepisse. Nam simul & illum refocillatorem suum discessisse. Dæmon quidem ille fallax vates, martyris gloriam auxit, suaque nudauit mendacia: fulmen autem cœlitus demissum torum templum incendio consumpsit, & in minutissimos puluores redegit ipsius Pythij simulachrum: erat autem ligneum desuper auro inducto. Hoc Iulianus auunculus Iuliani prætor orientis cùm nocte resciuisset, celeritate summa Daphnem venit auxilium latum Deo quem adorabat. Sed vbi vidit, qui verbo Deus esset, re ipsa puluerem factum, flagris afficiebat æditiuos, suspicans ab aliquo Christiano inflammatum fuisse templum: illi tamen inter verbera quoq; veritatem dicebãt, quodque non inferne, sed superne incendium extitisset, confirmabaturque hoc sermonibus quorundam vicinorum rusticorum, qui dicerent fuisse fulmẽ cœlitus irruens à se conspectum.

CAP. XII.

SEd hæc ita accidisse cùm impij isti comperissent, insuper aduersus omnipotentem Deum armabantur, vasaq; sacra Regio ærario inferri tyrannus imperabat, & magnam ecclesiam quam Constantinus ædificarat, ianuis obseratis, inuiam reddidit ijs qui illic conuenire soliti fuerant, ea tenebatur illo tempore à factione Ariana: verum in diuinum templum vnà cum Iuliano prætore orientis ingressus fuit Felix quæstor thesauri Imperialis, & Elpidius procurator pecuniæ rerumque priuatarum Imperatoris, hunc vocare solent Romani comitem priuatorum. Aiunt autem Felicem ac Elpidium à Christiana fide in gratiam impij regis desciuisse. Ac Iulianus quidem ad sacram mensam misit lotium: Euzoio vero conato prohibere, alapam inflixit, ferturque dixisse, fabula Christianorum diuinæ curationis esse. Sed Felix conspicatus sacrorum vasorum pretia, nam Constantinus ac Constantius illa parauerant ambitiosè: en, inquit, qualibus vasis ministratur Mariæ filio. Sed impiæ & furiosæ audaciæ huius non diu pòst pœnas persoluerunt.

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XIII.

NAm Iulianus statim graui morbo correptus putrescentibus intestinis interijt: cũ excrementa iam non magis per meatus suos eijcerentur, sed esset sceleratum os via illorum, quod blasphemiæ fuisset instrumentum. Ferunt tum coniugem ipsius præclara fide fœminam, hæc dixisse marito: æquum est mi vir laudare te Christum saluatorem, qui tibi hac instructione suam potentiam ostenderit. Nescire enim aduersus quem pugnasses, si patientiæ suæ indulgẽs, non inflixisset has tibi diuinitus ille plagas. His sermonibus & vrgente malo declaratur infelicis causa morbi, & ipse quidem supplicauit Imperatori vt ecclesiam restitueret quibus adempta esset, sed non impetrauit, atque ita finijt vitam. Felix vero & ipse diuino flagello impetitur, mittensq; die noctuque ex ore sanguinem, cùm illo confluere vndique ex toto corpore, ita sanguine tandem omni effuso extinguitur & traditur morti sempiternæ, atque has dedere illi pœnas impietatis suæ.

CAP. XIIII.

ILlo tempore adolescens sacerdotis filius qui in impietate educatus fuerat cœtui piorum adiungitur. Erat enim mulier venerãtione nobilis & dignata diaconatus honore, familiaris matris illius: ea venientem ad se cum matre admodũ adhuc adolescentulum complexa adque pietatem cohortata fuerat. Mortua autem matre, similiter ad ipsam fruiturus consueta disciplina adolescens veniebat. Firmiter autem adhærescente consilio mulieris, rogat magistram, qua via & effugere paternam superstitionem, & veritatis quam prædicet particeps fieri possit videatur. Illa respondit, deserendum esse patrem, præferendumq; illi vtriusque ipsorum creatorem, & faciendum vt aliam in quampiam vrbem concedat, vbi occultari & vitare manus impij regis possit: de qua re sibi curam fore ait. Tum adolescens veniam igitur, & quod restat, deponam apud te animam meam. Paucis pòst hæc diebus Iulianus Daphnem ad publicum epulum venit, cum hoc erat & adolescentis illius pater qui sacerdos sequi illum soleret, aderat & ipse cum patre adolescens & alter frater eius, qui ædituali hoc fungerentur munere, vt cibum Imperatorium lustrarent: festa autem ea septem dies Daphnæ celebrabantur. Prima igitur die astans adolescens lectulo imperatorio, lustratis epulis, & consueto more impletis abominatione: cursũ fertur Antiochiam, & cùm ad illam mirabilem fœminam venisset, ego quidem assum tibi sicut promiseram, nunc tuum erit vtriusque saluti prouidere & facere promissa. Ibi illa mox consurgens ad Dei hominem Melitium deducit adolescentem, qui iubet eum in sui uiore tum parte domus manere. At pater filium quærens totam Daphnem circuibat, & peruenit in vrbem quoq;, cunctisq; in vijs & angiportis oculis omnes in partes intentis vestigabat illum: tandem cùm ad ædes venisset diui Melitij sursum latis oculis videt illum prospicientem per cancellos, & accurrens correptum abstrahit: domumque reductum, primum verberibus plurimus concidit, mox etiam verua cædentia infligit manibus pedibusque ac dorso, tandem concluso illo in cubiculo foris obserato Daphnẽ reuertitur. Hæc ipsum illum ego iam senem narrantem audiui: qui & hoc addebat, se tum quasi minime correptum & plenum gratia diuina contriuisse omnia paterna simulachra, quàm autem fuissent imbecilla tum quoq; risu prosequebatur. Sed cùm postea in mentem venisset quid esset à se actum, metuentem patris reuersionem deprecatum se fuisse dominum Christum, vt se respicere & perfringere seras & pandere fores vellet. Nam tua, inquit causa hæc passus sum & feci, quæ cùm dixisset aiebat resiluisse seras & apertas fuisse fores, se autem recurrisse ad magistram suam, eam se ornatu muliebri in conclaui sedere iussisse, & postea iterum deduxisse ad diuum Melitium, à quo Cyrillo quirum Hierosolymorum esset Episcopus, traditum, in Palæstinam peruenisse. Idem post Iuliani mortem & patri suo dux fuit ad veritatem, nam & hoc inter alia nobis exposuit, atque hac ratione hi delati ad cognitionem Dei, salutis participes facti sunt.

CAP. XV.

SEd Iulianus licentius ac impudentius iam aduersum pietatem arma sumebat. Vultu quidem ac persona benignitatis laqueos atque decipulas ponens, quibus circumuenti in impietatis perniciem inciderent. Primum enim fontes, qui in vrbe & Daphnæ essent abominandis sacris inquinauit, vt qui limphis vteretur, cum eodem & abominatio comunicaretur: deinde omnia in macello venalia similiter polluit: nam lustrabantur panes, carnes, fructus, olera, & quæ alia victui comparãtur. Hæc cernentes Christianos

tes cognomento saluatoris insignes, gementes quidem & quiritantes auersabantur facinus, vti tamen non dubitabant obsecuti legi apostolicæ: quicquid enim ait, in macello venit, edite, absq; discrimine propter conscientiam. Duo tamen excellentes milites (scutiferi enim erant & satellites Imperatoris) quodam in conuiuio aliquanto vehementius deplorauerant facinus illud nefarium, vsi etiam admirabilium & excellentium Babylone puerorum verbis, dicentes: tradidisti nos regi iniquo, transfugæ super omnes gentes in terra. His à quopiam ex conuiuis proditis, accersit optimos viros Imperator, & quid dixerint scisciatur. At illi arrepta occasione libertatis de Imperatoris interrogatione, & seruorem suum laudabilem exacuentes, Imperator, inquiunt, nos in vera pietate educati, seruientes operibus, legibus à Constantino & filijs illius latis, questi sumus cùm videremus cuncta repleri abominationibus, & funestis sacrorũ cibos potusq; pollui: hæc & domi deplorauimus, & querimur nunc apud te, neq; quicquam aliud in tuo nos offendit imperio. His auditis mansuetissimus ille & sapientissimus, vt quidem perhibent similes ipsius, exuit mox personam benignitatis, & ostendit impietatis faciem, acerbisq; ac intolerabilibus afflictos verberibus, hac vita priuauit, vel potius à misero sæculo isto liberauit, & victrices illis coronas confecit. Supplicij tamen illius causam afferebat, non pietatem pro qua mortem subijssent, sed petulãtiam: animaduersum in eos qui contumelioſi fuissent erga Imperatorem: atq; hos iussit rumores dispergi, quòd inuideret athletis veritatis, martyrum nomen ac honores: fuere autem nomina horum Iuuentius & Maximianus, qui & ab Antiochena ciuitate pretiosa monumenta consecuti sunt, & prò certamine de veritate annuis festis honorantur. Sed & alij proceres ac magistratus pari vsi libertate, æqualibus coronis fuerunt redimiti.

CAP. XVI.

NAm & Valentinianus qui paulo pòst Imperium obtinuit, tunc erat tribunus, ductor satellitum custodum Regiæ, nõ celauit pro pietate seruorem suum: attonitus enim ille chorum ducebat in fanum Fortunæ, vtrimque autem ad ianuas stabant ædituí, lustrationibus purgantes, vt arbitrabantur, ingressuros: vbi cùm videret Valentinianus qui antecederet Imperatorem, gutam asperam chlamydi suæ, fecit quo vtrũque regnum meritus fuit: ædituo enim pugnum inflixit quod pollutum se non purgatum diceret. Quo conspecto sceleratissimus iste imperat in exilium cum deportari, in castellum quoddam situm in deserto, vbi vitam suam degeret. Sed is elapso anno vno & paucis mensibus mercedem tulit confessionis suæ, Romanorum imperium non solum enim in illa vita præmijs afficit iustus iudex eos quibus diuinæ res curæ sunt, sed interdum sanctorum laborum rependit statim præmia, & surgitionis illius benignitate futurarum spem confirmat. Tyrannus autem & aliud aduersum pietatẽ molitus est. Nam cùm aurum distribueret, sicut est mos antiquus militaribus ordinibus, assedit ipse quidem in solio regio, præter morem autem apposuerat aram cum carbonibus, & iuxta in mensula thus: & vt quisque accedebat accepturus aurum iussit prius indere in foculum thus, & ita aurum de manu sua sumere. Hæc decipula à plerisque prorsus non animaduertebatur: quidam tamen qui senserant morbo prætẽso, illos difficiles laqueos vitauerunt. Erant & qui cupidi auri neglige rent salutem suam, erant & qui formidine proderent pietatẽ. Verum post pestilentem hanc diuisionem pecuniæ, in quodam contubernio cum alijs quidam qui illud aurum acceperant cœnabant: horum vnus poculo accepto non antè bibit, quàm salutare signum imposuisset. Tum quidam conuiuarum per reprehensionem contrarium esse hoc factum ijs quæ paulò ante designasset ait: ille vero exquirere quid esset quod contrarium vocaret: ibi igitur alter recordari eum thuris, & abnegationis suæ, iubet: nam aduersari hæc Christianæ confessioni.

CAP. XVII.

QVo audito, magna pars accumbentiũ exclamare & lamentari, & capillis euulsis exilire de conuiuio perque forum currere, seseq; profiteri maxima voce Christianos esse, & fraudulentia Imperatoris circumuentos, ac nunc palinodiam canere, atque per ignorantiam admissum dedecus noua pugna abolere velle. Cum talibus clamoribus in regiam cursu peruenium, accusantes Imperatoris impostura, & postulantes se in ignem conijci, vt igne polluti alio igne repurgentur. Hæc & alia his similia iactantes incenderunt animum fugitiui illius, quitum amputari eis capita imperat. Cumque educerentur extrà vrbem sequebatur multitudo hominum, suspiciens fortitudinem animorum, & admirans libertatem pro pie-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tate illorum: sed postquam ad locum vbi malefici supplicijs affici solerent, peruentum fuit, orabat carnificem vnus inter illos natu maximus, vt feriret primum omnium ceruicem minimi natu, ne ad conspectum cædis aliorum ipse formidine corriperetur. Hic igitur cùm iam fixisset humi genua, & carnifex nudasset ensem, accurrit quispiam nuntius liberationis illorum, & è lõginquo clamans prohibebat interfectionem. Tum iuuenis ille iudignatus nõ concessum sibi fuisse mortem sustinere, scilicet Romanus, inquit, ita enim appellabatur, dignus non fuit qui Christi martyr nominaretur. Ac auertit quidem necem malitiosus ille, hanc gloriam athletis inuidens, in vrbibus tamen remanere passus non est, sed in vltima Romani imperij loca expulit.

CAP. XVIII.

QVin & Artemium, dux erat ille Aegyptiacorum militum, quòd plurima simulachra deiecisset cùm sub Constantino gereret magistratum, non modo omnibus rebus spoliauit, sed tandem etiam truncauit capite. Hæc faciebat & his similia, ille mansuetissimus & minime iracundus, vt prædicant impij: ego vero inseram narrationi huic factum etiam mulierum memorabile, nam & mulieres huius rabiem diuini seruoris instinctu contempsere.

CAP. XIX.

PVblia erat ijs temporibus nobilissima fœmina, & celeberrima propter egregiam virtutem suam. Hæc modico tempore nuptiarum iugo subdita præclarum fructũ obtulit Deo. Ioannes enim qui diutissimus princeps fuit presbyterorum Antiochiæ, ac sæpe electus præsul perpetuus vitator digni tatis illius, de hoc admirabili solo pululauit. Hæc habebat secum cœtum virginum castitatem vitæ professarum, semperque celebrabat Deum creatorem ac saluatorem: prætereunte vero Imperatore altius carmen commune modulabantur, contemptui nimirum & risui habentes furias illius. Accinebant autem potissimum ea quibus simulachrorum infirmitas incessitur, cumque Dauide insonabant: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum humanarum: & narratione quam nihil sentirent absoluta, addebant, similes ijs fiant qui faciunt ea, & vniuersi illis freti. His Iulianus cum summo dolore auditis, imperat illis vt se prætereunte sileant. Quæ parui pendens leges eius, maiore cum cura choros instituit, iussitq; vt prius veniente illo canere: Exurgat Deus & dissipentur inimici eius. At Iulianus grauiter tulit & adduci ad se impetrauit magistram chori, & conspecta anu venerabilis senectæ, neque misericordia canorum motus, neque honore habito virtutianimi ipsius, iubet vnum de satellitibus vtranque ei in genam alapas infligere, & manibus reddere rubentem. Ea vero maximi in honoris loco posita hac contumelia, reuertitur domunculam suam, & vt antè consueuerat impetebat illum spiritalibus carminibus, imitata autorem ipsorum & doctorem, qui spiritum malum illum qui Saulimolestus esset, represserat.

CAP. XX.

NAm & Iulianus conciliatus sibi dæmonum furijs sine fine vesaniebat in pietatem. Itaque & Iudæos contra credentes in Christum armauit. Ac primum illis conuocatis, quærit cur cùm sacrificare lege ipsorum iubeantur, ipsi sacrificia nulla celebrent. Quibus respondentibus circumscriptum esse cultum suum vno loco, statim imperat hostis Dei subuersum instaurari templum. Sperans demens se domini prædictionẽ conuicturum mendacij, cuius multo magis veritatem declarauit. Nam hac oratione magna cum voluptate audita faciunt Iudæi omnes in toto orbe terrarũ ciues suos ea de re certiores, qui vndiq; concurrentes summo studio operas pecuniamq; cõferebant ad ædificationem. Administrauit autem plurima etiã ipse qui illam iusserat, non laudis cupiditate, sed infesto in pietatẽ animo, misitq; vnà negotij impij dignum quẽdam præfectum: fertur autem habuisse illos ligones, falces, corbes argenteæ materiæ præparatos operi. Cùm autem fodere & aggerẽ efferre cœpissent, vrgebatur opus diẽ totũ ab infinita multitudine hominũ, at noctu agger sua sponte de crepidine redundabat: sed & ipsi reliquias omnes ædificij disiecerãt spe nouæ extructionis. Comportatis autem gypsi & calcis multis modiorũ milib⁹, derepente irruẽs venti impetus ac turbo, cũ fragore & procellis dispersit vniuersam materiam: quibus tũc quoque insinuientibus, neque admittentibus instructionem diuinę patiẽtię, primũ ingens cooritur terræmotus, & illos penitus ab arcanis sacris Dei alienos admodũ perculit. Sed ne sic quidẽ formidantibus infertur de fossis fundamentis ignis,

ignis, plurimosque opus vrgentes inflammauit, alios ad fugam compulit: insuper cùm magna turba noctu sub vicina porticu somnum caperet, delapsum repente ædificium vnà cum tecto totum, oppressit qui sub illa dormiebant vniuersos. Ac illa ipsa nocte similiter & postera, conspectum fuit in cœlo signum fulgidum crucis & ipsorũ vestes Iudæorum crucibus replebantur, nõ ijs tamen fulgidis, sed coloris atri. Hæc videntes fieri aduersarij, illi Dei, tuetu diuinorum flagrorum, aufugiunt & redeunt domos suas, cum confessione, esse illum Deũ qui à maioribus ipsorum fuisset ligno affixus. Hæc & ad Iuliani aures peruenere, sed ipse vt Pharao quondam obdurui corde.

CAP. XXI.

VErum animosis factis nuntio mortis Constantij, Persis bello inducto, accessere illi ad terminos Romanorũ. Visum igitur Iuliano exercitum cogere, qui tamẽ careret propugnatore: misit & Delphos, & in Delum ac Dodonam & ad alia oracula, qui sciscitarentur de vatibus, num in expeditionem proficisci deberet. Sed illi & proficisci iubebant & victoriam spondebant. Vnum autẽ inseram narrationi oraculum ad reprehensionem mendacij. Id ita habet, omnes nunc excitati sumus Dij, vt feramus trophæa Theræ iuxta fluuium, sed horum ego ductor sum futurus ferus bellipotens Mars. Horum quod ad numeros attinet versuum ineptias cauillentur, si qui eloquentem Deum, & Musarum principem nominant Pythium: mihi quidem mendacio deprehenso subit miserari illũ qui his deceptus fuit. Thera autem fluuium Tigrim vocauit, qui feræ esset cognominis. Huius fõtes sunt in Armeniacis montibus. Ipse per Assyrios fluit & accipitur sinu Persico. His miser ille oraculis circumuentus, & somniabat victoriam, & confecto bello Persico, oppressionem Galilæorum concipiebat animo. Christianos autem Galilæos appellabat, ratus hoc nomine illis contumeliam imponi: quem in studijs educatum par fuerat intelligere, mutatione nominis exstimationem nullius lædi. Neeque enim si diceretur Socrates Critias, aut Pythagoras Phalaris, vlla labe mutatione nominis aspersi fuissent: neque si Nereus Tersitæ voce nuncuparetur, amisisset à natura sibi tributam formam. Sed horum nihil in mentem illi veniebat, putabatque admodum nos inconueniẽte appellatione dolere: idem & oraculorum mendacijs fide habita, minabatur in ecclesijs dedicaturum se impuræ Deæ simulachrum.

Θήρα, sed et τίγρις fera, & fluuij nomen.

CAP. XXII.

CVm talibus mouens minis ab vno Berrœæ viro deiectus fuit. Is ante quoq; clarus fuit, princeps nimirum Berrœensis Reipub. sed multo eum feruor animi reddidit clariorem. Nam cùm cognouisset delatum filium suum in augescentem illo tempore impietatem, eiecit illum domo sua, & palam abdicauit. Qui in proximo ciuitati statiuo (statiuũ vocãtur idonea diuersioni loca) obuiã factus Imperatori, & qua ipse sententia sit, & patris abdicationem exponit. At ille iubet otioso esse adolescentẽ animo: se enim ipsi patrem reconciliaturum. Cumque veniisset Berrœam inuitat magistratus & primates ad cœnam, inter quos erat & pater adolescentis illius. Eum eodem in lectulo cum filio discumbere iubet, & inter epulandum, ad patrem conuersus, non æquum mihi, inquit, videtur vim facere sententiæ quæ in diuersum feratur, & se alio transferri nolit pati. Proinde neque tu cogas filium tuum nolentem sequi dogmata tua: nam ne ego quidem te cogo mea sequi, cui nihil esset factu facilius. At ille exacuens animum suum diuina fide, de hac furia, inquit, verba facis Imperator? qui odio Dei mendaciũ præposuit veritati. Tum Imperator induta persona mansuetudinis, Heus tu, inquit, à maledictis abstine. Et intuitus adolescentem, mihi inquit, res tuæ curæ erunt, quandoquidem patri vt essent persuaderi non potui. Hoc ego factum non temere narraui, sed vt ostenderem non solum libertatem admirabilem mirifici hominis, verum etiã plurimorum contemptum potentiæ illius.

CAP. XXIII.

NAm & Antiochię vir quidam opt. qui longo tempore puerorum pædagogum ageret, familiaris erat, quippe eruditior quàm vulgus pædagogorũ esse consueuisset, principi doctorum temporis illius. Libanius hic fuit ille apud Sophistas nobilis: qui impius & in expectatione victoriæ Iuliani imaginans minas, quærit de pædagogo illo per derisionem nostrorum, quid faceret fabri filius? At ille repletus diuina gratia quod paulo pòst euenturum esset, prædixit. Respondit enim Sandapilam concinnare fabricatorem huius vniuersitatis, quem tu, inquit, Sophista per risum fabri filium nominasti. Neque multis postea diebus nun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tium de morte furiosi Imperatoris, ipseque in sandapila allatus est, & iactantia minarũ euanuit, cum maxima gloria Dei.

CAP. XXIIII.

SEd & corpore expertium vitã intra corpus referens Iulianus, inquam, Saba Syrorum linguæ cognomento, cuius gesta in Deo dicata, hoc est Philotheo historia, memorantur. Ille igitur studiosius deprecabatur Deũ conditorẽ omnium cũ cognouisset interminationes illius. Eo autẽ ipso die quo cesus fuit Iulianus, rescijt interpreces cecidisse. Quamuis plusquam viginti statuis exercitus abesset ab illo loco, in quo vacabat curis pietatis Saba. Aiunt autem deprecantem ipsum cum lachrymis & supplicantem clementi domino, subito represso fletu, lætitia repletum, & vultu hilari fuisse, quo gaudium mentis facile declararetur. Hac eius familiares mutatione notata orãt, vt exponat sibi occasionem gaudij: tum ille respondet, Suem agrestem vastatorem vineæ domini pœnas exoluisse iniuriarum erga Dominum suarum, & nunc iacere mortuum neque amplius ab eius insidijs metuendum esse. His auditis læti exiliere omnes, & gratiarum actiones cecinere Deo. Cognitum autem fuit ex nuntijs mortis illius, eo illo die ac hora extinctum fugitiuum istum fuisse, quo hoc accidisse senex cognouerat ac prædixerat.

CAP. XXV.

IPsius autem temeritatẽ manifestius mors demonstrat: traiecto enim fluuio qui dirimit Romanorum à Persis imperium, & exercitu traducto, statim naufragia exusit, cogens non cohortans ad bellum gerendum milites. Boni quidẽ Imperatores subditos confidentia replere solent, & si quando tristes viderint recreare & spe erigere: at iste quicquid bonæ spei erat mox præcidit reuersionis, quasi ponte exusto. Iidem illi vndique necessaria ad victum militibus conquirere comparareque consueuere: at hic sapiens Imperator, neque curauerat è pacato solo illa apportari, neque de præda hostilis regionis subministrari poterant. Nam culta loca deserens per deserta faciebat iter, vbi & victus & potus inopia à militibus laborabatur. Deerant & viæ duces, inque deserta terra errabatur, quibus omnibus sapientissimi regis prodebatur stultitia. Inter lamenta autem & querimonias, ex inopinato inueniunt iacentem saucium illum furore aduersum creatorem suum percitum. Neq; ei opitulatum iuxta promissum Martem bellipotentem: sed & mentitum Appollinem oraculis suis, & tonantem fulmina in interfectores nõ iaculatum, gloriationemque minarum in pauimentum prostratam esse. Quis tamen iustissimum illud vulnus inflixerit, nemo ad hunc vsque diem rescire potuit. Alij enim à quopiam effugiente visum humanum illatum: alij à quodam pascua sequente eorum, qui Ismalitæ dicũtur: nonnulli & militem quempiam fame & deserto itinere instigatum: sed siue impactus ensis illi ab angelo seu ab homine fuit, certum est quicunque fecerit, diuinæ illum vo.untatis administrum fuisse. Iulianum quidem vulnere accepto, implesse manum suam ferunt sanguine, & sparso illo in aëra dixisse, vicisti Galilæe, simulque & victo iam confessum & maledictum ausum esse, ita erat ille attonitus. Sed post cædem eius patuere præstigiæ incantationũ ipsius.

CAP. XXVI.

NAm Carræ vrbs etiamnum retinet impietatis illius reliquias. Hac transiẽs stultus ille, Edessam enim ad sinistram ornatam pietate reliquerat, ingressus in templum impiæ religionis, & peractis ibi quibusdam cum socijs abominationis, seras & signum imposuit ianuæ, reliquitque custodes sani milites aliquot, quibus mandatum erat, ne quem introire antequam reuerteretur ipse, sinerent, sed nuntiata morte eius, & succedente pio regno impietati, introgressi admirandam Imperatoris fortitudinem ac sapientiam conspiciunt. Vident enim mulierculam suspensam capillis, amputatis manibus, cuius perfecta aluo fugitiuus ille fortasse de epate Persicam cognouerat victoriam: atque hoc deprehensum abominabile facinus Carris fuit.

CAP. XXVII.

ANtiochiæ vero aiunt multas arcas in Regia refertas humanis capitibus inuentas esse, multisque in puteis cadauera humana: talis est enim impiorum Deorum disciplina. Sed Antiocheni cognita cæde illius publicis epulis & festis indulgebant, neque in ecclesijs solum, atque ad martyrum monumenta choreas agebant: sed in theatris prædicabant crucis victoriam, & vaticinia illius cachinnis prosequebantur. Pœnam etiam dignam admiratione Antiochenorum vocem, vt illius memoria ad posteritatem

steritatem quoque conseruetur. Communiter enim clamabant vniuersi: vbi sunt vaticinia tua, O maxime ô stulte? Vicit Deus & Christus eius.

CAP. XXVIII.

NAm Maximus erat illis temporibus professor quidem philosophiæ, reuera autem magus & qui prædicere se futura posse gloriaretur, Antiochenos autem à præstantissimis Petro & Paulo diuinis instructos dogmatis, & feruide amantes vniuersarum rerum Dominum ac Saluatorem, perseuerantissime semper flagrasse odio Iuliani constat. Neque illum idipsum clam fuit. Itaque & librum aduersum eos composuit, qui Misopogon, id est, Barbæ odium inscribitur. Sed ego huius de tyranno libri finem hunc choreæ faciam: neque enim committendum duxi, vt pietatis regno impiam dominationem copularem. μισοπώγων.

LIBRI TERTII FINIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE
LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

INTERFECTO Iuliano, prætores duceſque in exercitu conueniunt ad deliberationẽ de Imperatore deligendo, qui & copiarũ in hostili regione prospicere saluti, & res Romanas in maximo discrimine, & vt dicitur à Græcis, in acie nouaculi positas, planeque Iuliani perditas temeritate, reparare posset. Quibus consultantibus, exercitus omnis vna voce Imperatorem postulat Iouianum, qui neque dux, neque in illo concilio esset, vir tamen clarus ac nobilis, & multis egregijs facinoribus celeber, corpore ingens, animo excelso, in bello ac grauibus certaminibus semper victor. Neque illi formido tyranni obstiterat quo minus libere in impietatem inueheretur, vt promptitudine voluntatis suæ martyribus Saluatoris nostri annumerandus esse videatur. Duces igitur interpretati consensionem exercitus diuinum quoddam esse suffragium, producunt in medium fortissimũ illum virum, & constructum subito editiorem locum illum ascendere iubent: tum omnibus illum, imperialibus acclamationibus Augustum ac Cæsarem appellantibus, mirificus iste vir solita libertate sua, neque principum, neque incertæ militum voluntatis respectu motus: non possum, inquit, ego qui Christianus sum, talium Imperator, neque Iuliani copiarum rex esse, improba assuetarum disciplina. Nam huiusmodi prouidentiæ diuinæ expertes, expugnationi ac delectationi hostibus esse solent. Hac audita oratione, exclamauere communiter vniuersi: ne dubites Imperator, neue repellas imperium nostrum, vt improbum: Imperator enim es Christianorum futurus, qui in pietatis disciplina educandi sint, cũm grandiores inter nos, doctrinam Constantini perceperint, minores autem illis Constantius instruxerit. Neq; istius proxime mortui diuturnum imperij tempus fuit, vt circumuentis quibusdam ad infigendum malum suffecerit.

CAP. II.

MAgnam attulit hæc oratio voluptatem Imperatori, atque ita curam cogitationemque suam ad communem salutem contulit, vt de hostili regione illæsum reducere exercitum posset. Neque tamen deliberationi locus relictus fuit, sed carpsit ille statim fructus seminum pietatis. Nam Deus omnipotens declarauit mox prouidentiam suam, & præsentem inopiam soluit: postquam enim cognouit hunc Imperatorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratorem creatum rex Persarum, misit legatos de pace: & cibos exercitui curauit, & forum in desertis locis proposuit. Triginta igitur annorum pace facta, integrum de hostium solo abduxit exercitum. Reuersus autem in loca imperij sui, primum omnium legem tulit, qua & Episcopi de exilio reuocabantur, & reddebantur ecclesiæ seruatoribus fidelibus fidei Nicænæ. Misit & Athanasio propugnatori dogmatum illorum literas, petijtque vt exquisitam omnium sibi rationem perscriberet. At ille conuocatis Episcopis præcipuis quibusdam, rescripsit Imperatori seruandam fidem Nicææ expositam, tanquam consentaneam Apostolicis dogmatis, cuius & ipsius eorum qui lecturi sint vtilitatis gratia epistolę exemplum subieci.

CAP. III.

RElegiosissimo & clementissimo Victori Augusto Iouiano, Athanasius ac reliqui Episcopi, qui venerunt ex persona omnium, Aegypti, Thebaidos ac Libyarum Episcoporum. Digna est amante Dei Imperatore cupida voluntas perdiscendi cœlestia. Ita enim est cor tuum vere in manu Dei, & imperium multorum annorum curriculo in pace administrabis. Cùm igitur voluerit pietas tua cognoscere ex nobis fidem catholicæ ecclesiæ, gratijs hanc ob rem actis Domino, visum est ante omnia subijcere, religioni tuæ fidem cõfessione patrum Nicææ confirmatam. Hac enim quidam reprobata: nobis quidem multiplices struxere insidias, quia non accederemus sectæ Arianæ: autores vero in ecclesia catholica fuere hæreseos & dissidiorum. Vera sanè fides & pietati consona in dominum nostrum Iesum Christum, manifesta est, omnibus nota lectaque in diuinis scripturis: nam & hac perfecti sancti testimonium dixere, & nunc mortui fruuntur domino. Manssisset autem fides illa integra semper, nisi quorundam hæreticorum improbitas corrumpere fuisset ausa. Nam Arius & illius factio euertere hãc & pro ipsa impietatem introducere tentauerunt: qui dicerent Dei filium esse de nihilo, & condituram, & creaturam, & mutabilem: quibus non paucis imposuerunt, adeo vt quosdam qui in magna existimatione essent seduxerint maledicentia sua. His occurrentes sancti patres congregati, vt diximus, Nicææ, anathemate exterminauerunt Arianam hæresim, catholicæque ecclesiæ fidem perscripta confessione confirmarunt, vt hac vbique promulgata incendia hæreticorum extinguerentur: quæ & ipsa vbique in omnibus ecclesijs legebatur & prædicabatur. Sed postquam renouare quidam Arianam hæresim cupiunt, alijq; planè audent reprobare confessione patrum Nicææ conformatam fidem, alij fingunt se quidem assentiri, sed reuera negant, falsa interpretatione coessentialitatis, qui & maledicunt sancto spiritui quòd dicant condituram esse & creaturam factam per filium: ideo necessitate compulsi considerata peste, quę de hac blasphemia in populos grassaretur, studuimus transmittere pietati tuæ Nicænæ fidei confessionem, vt intelligeret religio tua quanta illa perscripta fuerit cura, quantoque opere fallantur, qui sua doctrina ab ipsa discedant. Hoc vero scias Auguste Dei amantissime hanc esse à sæculo prædicatam, quam confirmarit patrum Nicæna synodus confessione sua. Quibus assentiuntur omnes vbique ecclesiæ, in Hispania, Britannia, Gallia, Italia tota, Campania, Dalmatia, Mysia, Macedonia, vniuersa Græcia, omnes in Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, Aegypto tota, Libya, Ponto, Cappadocia, ac vicinis in locis: nec non omnes Orientales ecclesiæ, præterquam paucæ facientes cum Ario. Nam cunctarum, quas memorauimus sententias vsu comperimus, & indices habemus literas, scimusque Auguste amantissime Dei non posse paucos, si qui contradicunt, præiudicare toti orbi terrarum. Illi enim longo tempore Ariano in morbo depositi, contentione maiore aduersantur iam pietati. Vt autem hæc cognoscatur, quamuis prius cognita, à pietate tua, studuimus confessionem Nicænæ fidei, patrum trecenûm decem & octo Episcoporũ subiungere. Ea est talis: CREDIMVS in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium ac inuisibilium factorem. Et in vnum Deum Iesum Christum filium Dei genitum ex patre vnigenitum, hoc est, de paterna substantia: Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero: genitum non factum, coessentialem patri, per quem facta sunt cœlestia & terrestria omnia: qui descendit propter nos homines, & propter salutem nostram, carnem, humanitatemque assumpsit: passus, surrexit tertia die, ascendit in cœlos, venturus iudicatum viuos & mortuos. Et in spiritum Sanctum. Qui autem dicunt, fuisse quondam cùm non esset, & priusquam gigneretur non fuisse, & factum de nihilo, aut ex altera substantia essentiaue, aut conditum, mutabilem,

lem, variabilem filium Dei, eos anathemate exterminat sancta catholica, & Apostolica Ecclesia. Hanc fidem amantissime Dei Auguste tenere necesse est, tanquam diuinam & Apostolicam. Neque quisquam conuellere debet probabili contentioso sermone, sicut ab initio Arianus fecit furor, qui assereret de nihilo filium Dei, & fuisse aliquando cùm non esset, & conditum, factum mutabilem esse. Nam ob hæc & Nicæna synodus, vt diximus, anathemate exterminauit hanc hæresim, confessa fidem veritatis. Non enim simpliciter dixere similem esse filium patris, ne simpliciter similis Dei, sed Deus verus ex Deo vero crederetur. Sed & coessentialitatem perscripsere, quod proprium esset germani & veri filij ex vero & naturali patre. Neque separauerunt sanctum spiritum à patre & filio, sed vnà potius cum vtroq; glorificarunt in vna sanctæ trinitatis fide, eo quòd & vna sit in sancta trinitate diuinitas.

CAP. IIII.

HIs literis lectis confirmauit Imperator de rebus diuinis sententiam & affectum suum: tulitque alteram legem, qua restituebatur constitutum Magni Constantini de largiendo frumentum ecclesijs, sublatum à Iuliano, nimirum qui aduersum Deum & saluatorem nostrum bellum fusce pisset. Sed quam ingruens de impietate illius fames nõ patiebatur totam conferri Constantini largitionem: trientem Iouianus, tum præberi iussit, totum pollicitus, cùm fames cessasset. Talibus legibus auspicia regni exornans, Antiochia ad Bosphorum contendit, Dadastanæque, vicus is situs est in finibus Bithynię & Galatarum, finiuit vitam suam. Ipse quidem pulcherrimo instructus viatico ingressus iter, sed magno dolore relicto expertis imperatoriam clementiam illius. Mihi autem omnium moderator in pœnam malorum nostrorum ostenderè tantum nobis bona videtur, & mox ijsdem spoliare. Docereque velle quàm facile sit ei præbere quæ lubeat, simulque & arguere, quàm bonis simus indigni, & ad meliorem vitam capessendam nos cohortari.

CAP. V.

TVne milites subita Imperatoris morte cognita, illum vt mortuum parentem luxerunt, Imperatoremque designarunt Valentinianum illum qui ædituo alapam inflixerat, & in castellum fuerat relegatus, virum excellentem non fortitudine solum, sed prudentia, & moderatione, & iustitia, & corporis magnitudine præstantem. Ita autem imperatorio excelsoque animo fuit, vt cùm exercitus adiungere ei vellet socium imperij, dixerit ille id quod ab omnibus celebratur, Penes vos fuit milites, cõmittere mihi habenas imperij cùm nondũ essem Imperator: sed in possessione imperij cùm sim, quod restat, non vestrum, sed meum fuerit gerere Reipublicæ curam. Hanc orationem admirantes probãtesque milites sequebantur nutus regni illius. Qui accersito de Pæonia fratre suo, quod vtinã non fecisset, communicauit cum ipso imperium, nondum quidem contacto dogmatum corruptione. Huic Asiæ & Aegypti sceptro tradito, ipse Europam sibi desumpsit, & profectus in occidentem omni incolas iustitia instruxit, initio sumpto à prædicatoribus pietatis. Nam Auxentio Ariana labe infecto, cui commissa Mediolanensis ecclesia, quique multis in synodis abdicatus esset, defuncto vita sua, accersitos Episcopos, ita alloquitur Imperator: non potestis vllo modo ignorare, quippe innutriti diuinis literis, qualem esse conueniat eum cui Pontificalis dignitas committenda sit, quodque non doctrina solum, sed etiam moribus ac vita instruerere subditos debeat, atque ita totius honestatis sè proponere exemplum, vt doctrinæ suæ administratio ipsa testimonium dicat. Proinde & hoc tempore eum collocate in Pontificali solio, cui nos quoq; imperij moderatores, nostra subdamus syncere capita, cuiusque reprehensiones (cum enim homines simus & offendere necesse est) tanquam medicinæ curam libenter admittamus.

CAP. VI.

HAec locutum, iubet synodus ipsum deligere aliquem suffragio suo sapientem & pietate ornatum. At ille maior, inquit, quàm vt à me præstari possit res est: multoque fuerit melius vos decernere diuina gratia dignatos & participes splendoris illius. Ita illi egressi secum consultabant; incolæ autem ciuitatis dissidebant: cùm vna pars huic, altera illi studeret. Nam contacti Auxentij morbo subijciebant consentientes secum: sana vero pars & ipsa eos qui suæ essent sententiæ. Hoc dissidio animaduerso Ambrosius, qui gentis illius tum prætor esset, metuens ne quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

nouaretur,celeriter in ecclesiam accurrit,tū illi contentione omni posita, communi voce clamauere Ambrosium sibi præponēdum Episcopum, qui nōdum tamen sacris initiatus erat.

CAP. VII.

ITaque Imperator iubet statim initiari & creari Episcopum laudatissimum virum. Nouerat enim omni amusi rectiorem esse mentem,& exactiores normas sententias eius: suspicabatur etiam diuinum hoc fuisse suffragium, de dissidentium concordia faciens coniecturam: cumque ille sanctissimus baptismatis diuinum donum & Pontificalem suscepit dignitatem, hoc hymno optimus omnium Imperator, qui semper præsens fuerat, Dominum & saluatorem laudauisse fertur: Gratiam tibi domine omnipotens & saluator noster, cùm huic viro qui haberet à me commissa corpora, tu animas tradidisti,& approbasti suffragium meum. Post paucos dies elapsos Ambrosius in colloquio Regio cum summa libertate reprehendit quædam quæ parum recte à prætoribus gererentur. Tum Imperator,non fuit mihi,inquit,vnquam ignota hæc tua libertas, quam cùm haberem exploratam, non modo non obstiti,sed etiam adiuui creationem tuam. proinde affer medicinam delictis animarum nostrarum secundum præscripta diuinarum legum. Hæc Mediolani Imperator & dixit & fecit. Cùm autem intellexisset in Asia ac Phrygia dissensiones esse inter quosdam de dogmatis diuinis,synodum in Illyrico coegit, in qua decreta confirmataque dissidentibus illis misit. Decreuerant autem qui conuenerant, Nicænam fidem valere oportere. Dedit & ad eos coniunctim cum fratre literas, hortans vt decretis istis stare vellent. Recitabo & eam legem qua manifeste prædicatur pietas illius,similiter & Valentis sanitas illius temporis in rebus diuinis declaratur.

CAP. VIII.

IMperatores Maximi diui, Victores, Augusti, Valentinianus,& Valens & Gratianus, Episcopis diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ,Pacatianæ,in domino salutē. Synodo ingenti coacta in Illyrico,post longam quæstionem de salutari verbo demonstrarunt beatissimi Episcopi esse trinitatem coessentialem patrem & filium & sanctum spiritum. Quam prorsus fungentes debitis muneribus colunt,cultu inquam Magni regis. Et nostra potentia eandem prædicari mandauit: sic tamen, ne qui dicant, huius cultus promulgationem esse Imperatoris moderantis terræ huic, non ferentes eius mandata qui salutis nostræ curam gerens illa edixit. Vox enim est Euangelij Dei nostri quæ & huc pertinet, Persoluite Cæsari res Cæsaris,& res Dei Deo. Quid vos dicitis Episcopi & antistites salutaris verbi? Si ad hunc se modum habent argumenta probationum vestrarum, tum vos mutuo amore complectimini,& abuti Imperatoria dignitate nolite.neue persequimini veros ministros Dei, quorum precibus & bella sedantur in terra,& auertuntur incursus transfugarum angelorum. Qui omnes noxios dæmones student abigere precibus suis, publica secundum leges munia subire sciunt, potestatiæ Imperatoris nō obloquuntur,sed syncere & Magni Imperatoris ac Dei mandata custodiunt, & nostris legibus subijciuntur. tvos inobedientes reperti estis. Nos quidem ordine à primo ad vltimum processimus tractatione nostra: ipsi vero vosmet ipsos abalienastis. Volumus tamen à vobis puritatem retinere: vtque Pilatus, in iudicio de Iesu Christo,cuius est administratio nostra,cùm nollet interimere tantū,& qui ad cruciatus sese cōfirmasset, conuersus ad Orientalem plagam,aquam iussit affundi manibus suis: & lotis illis,innocēs sum,inquit, ego sanguinis huius iusti. Ita & nostra potentia vbique edixit, ne quis persequatur, neue exagitet aut irritet operatores in agro Christi,neu repellat procuratores Magni regis, ne hodie quidem sub nostra potentia gloriari videamini,ac cum illo confirmato ad cruciatus pati testamentum ipsius quasi in sanguine Zachariæ. Sed quotquot quidem fecere cum hoc dirupti sunt & traditi mortis condemnationi, vnà cum adiutore ipsorum noxio demone,dum veniat supernus rex noster Iesus Christus. Hæc mandata nostra habent Amigetius, Ciceronius, Damasus, Dailampo,& Brundusinus,qui auribus ipsi suis percepere. Sed & acta ipsa vnà vobis misimus vnde quæ in ornata virtutibus synodo gesta sint cognoscere possitis. CONFITEMVR sequentes Magnum & orthodoxum consilium,coessentialem esse filium patri. Neque ita intelligimus coessentialitatem,vt pridem nonnulli interpretati fuere,qui fallaciter subscripsere, & nunc faciunt quidā qui patres illos nominant,vim huius vocis euertentes,& sequentes eos qui tradidere similitudinem coessentialitate innui:

Locus à multis suspectus.

nui: quatenus nulli reliquarum creaturarū per ipsum factarum similis filius sit,sed solo assimiletur patri. Nam qui sic interpretantur eximiam quādam esse creaturam filium Dei impie decernunt. Nos vero in ea sententia sumus, qua & Romana synodus & Gallica, vnam esse ac eandem essentiam patris & filij & sancti spiritus, in tribus personis, hoc est tribus perfectis subsistentijs. Confitemur & secundum expositionem Nicenam,carnem induisse filium Dei illum coessentialem, è sancta virgine Maria,& inter homines habitauisse,complesse pro nobis omnem ordinē muneris sui, in genitura, passione, resurrectione & ascensione in cœlos: reuersurumque & redditurum nobis pro vita vniuscuiusque in die iudicij conspicuum in carne, & ostendentem diuinam potentiam suam, Deum qui carnem ferat,& non hominem qui Deum ferat. his diuersa sentientes anathemate exterminamus. Similiter & eos qui ipsi non syncere anathema infligunt, ei qui dixerit, non fuisse filium priusquam gigneretur, sed scripserit fuisse in patre potentia antequam re ipsa gigneretur. Hoc enim quadrat in omnes creaturas, quæ cum Deo non semper fuere, cùm filius apud patrem semper sit sempiterna genitus generatione. Hæc summatim tunc Imperator præscripsit, sed ego ipsius etiam synodi literas inseram narrationi.

Transubstantionem negatio admittitur.

CAP. IX.

EPiscopi Illyrici ecclesijs Dei, & Episcopis diœceseos Asianæ, Phrygiæ Carophrygiæ, Pacatianæ, salutem in domino. Congregati vnum in locum post longam quæstionem de salutari verbo, demonstrauimus coessentialem esse trinitatem patris & filij & sancti spiritus. Parque fuit vt literas ad vos mitteremus: non qui argutijs persequeremur cultum Trinitatis, sed ad eos qui humilitate animi meriti essent. Has igitur curamus vobis per dilectum fratrem ac collegam nostrum Elpidium presbyterum. Non sane in scriptis manuum nostrarum, sed in libris saluatoris nostri Iesu Christi legitur: ego quidē sum Pauli: ego vero Apollo, ego vero Cephæ. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut estis baptizati in nomen Pauli? Atque hæc satis fuerant paruitati nostræ, cur omnium nihil literarum ad vos daremus, propter metum quem ist hinc proclamatis toti prouinciæ vestræ, segregantes sanctum spiritum à patre & filio: sed ob hæc ipsa necessarium duximus mittere ad vos dominum ac collegam nostrum Elpidium à regina imperij Romani vrbe Roma cum his literis, qui cognosceret an talis esset prædicatio vestra. Si qui enim non prædicant coessentialitatem trinitatis anathema sunto. Sed & si quis cum illis se coniunxerit anathema esto, prædicantibus autem coessentialem esse trinitatem paratum est regnum cœlorum. Proinde vos obsecramus fratres ne diuersam doctrinā,neu aliud dogma sequamini, sed semper ac assiduo prædicantes coessentialem esse trinitatem, velitis hæreditatem adire regni Dei. His de rebus scribentes & subijcientes exarauimus has ad vos literas. Deque ijs qui Episcopi constituuntur constitutiue fuere collegis nostris, si erunt in hoc ordine, & hac dignitate visi idonei,vt inde, sin non erunt, vt è presbyterorum numero legantur. Similiter & presbyteri & diaconi creabuntur ex ipso sacerdotali ordine, vt sint vndique inculpabiles cùm à iudiciorum, tum militaribus magistratibus. Hæc pluribus persequi non est visum, quòd miserimus vnum ex omnibus dominum & collegam nostrum Elpidium qui cognosceret diligenter prædicationem vestram, esset ne sicut dictum fuerat à domino & collega nostro Eustathio. Quod superest quamuis in errorem incideritis, exuto veteri homine induite nouum. Et idem frater ac collega Elpidius docebit vos prædicationem veræ fidei. Quod sancta trinitas illa coessentialis cum Deo ac patre & sancto spiritu sanctificata sit atque glorificata. Apparuit pater in filio, filius in patre cum sancto spiritu in sæcula. Hoc enim manifestato poterimus manifeste confiteri sanctæ trinitatis coessentialitatem, secundum olim expolitam fidem Nicææ quam & patres confirmauerunt. Atque cum hac prædicatione fidei poterimus fugitiui illius dæmonis vitare insidias. Nam hoc oppresso dissidio licebit mutuo inter nos pacificarum literarum in quiete salutationibus vtamur. Nunc perscripsimus vobis vt sciretis abdicatos à nobis contactos furore Arij, qui non confitentur filium sanctumque spiritum esse ex patris essentia, eorumque nomina subiecimus: Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Ex quibus actis sit gloria patri & filio & sancto spiritui in secula seculorum, Amen. Valere vos optamus in Patre & Filio seruatore nostro Christo cum sancto Spiritu, multis annorum curriculis.

In transfatione est additū Filius, ipse tamen intellectus etiam addit, vt sit sanctam trinitatē quod ad filium attinet coessentialem esse, etc. Nam de hoc primū fuerat quæsitum.

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. X.

LAudatißimus quidem Imperator tanta cura complectebatur apoſtolica dogmata. Illis temporibus fuit Audæus quidam Syrus gente ac lingua, nouorum repertor dogmatum, qui tunc ſcelera quæ diu parturierat in lucem edidit. Primum enim incogitanter intuens quod ſcriptum eſt: Faciamus hominem ad imaginem noſtram ac ſimilitudinem, humanam formam numinis ſuſpicatus eſt, credidit́q; corporeis incluſum illum eſſe membris, non intellecta ſcripturæ ſententia, quæ ſæpenumero diuinis effectionibus humanorum membrorũ nomina imponit: nam ita qui ſubtiliora non capiunt hoc modo de prouidentia Dei edocentur. Huic impietati & alia non diſſimilia quædam adiecit. Nam compilato errore Manentis: neque ignis, neque tenebrarũ opificem eſſe dixit Deum omnipotentem: ſed hæc & huiuſmodi occulit factio illius. Traduntur autem excluſi eſſe à cœtibus eccleſiaſticis, quoniam aliqui eorum execrandum fœnus exercerent, aliqui cum mulieribus non legitimis nuptijs ſociatis improbe viuerent. Verum ſi qui his vitijs non tenẽtur ij cum illis libere coniunguntur. Et aiũt propterea ſeparatam vitam agere, cũ occultent dogmatũ ſuorum blaſphemiam: quin etiam ipſum inſtitutum arrogantiæ plenũ, & quædam Phariſaicæ doctrinæ poſteritas eſt. Nam Phariſæi accuſabant animorum & corporum medicum, dicentes ſanctis Apoſtolis: cur magiſter veſter cibum capit cum publicanis ac peccatoribus? Et per prophetam quoque de talibus, ait Deus, qui dicunt purus ſum, ne me attingas, hic eſt fumus iræ meæ. Sed horum coarguere dementiam præſentis non eſt temporis: quare ad reliquam narrationem tranſeamus.

CAP. XI.

IIſdem temporibus pullulauit & Meſſalianorum ſecta, Precatores vocant, qui Græce nomen illud interpretantur. Habent & aliam appellationem impoſitam ex ipſa re Correpti enim numine dicuntur, de percepta cuiuſdam dæmonis vi, quam ſancti ſpiritus præſentiam eſſe putant: hoc morbo penitus correpti omnia opera manuum auerſantur tanquam improba, ſomnoque indulgentes, viſa ſomniorum prophetias nominant. Huius ſectæ principes fuere Dadoes & Sabas & Adelphinus & Hermas & Symeones atque inſuper etiam alij, qui quidem ab eccleſiaſtica ſe communitate nequaquam ſeparauerunt, quod dicerent neque prodeſſe, neque lædere quẽquam diuinam eſcam, de qua Chriſtus dominus ait, qui comedit carnem meam & bibit meum ſanguinem viuet in ſeculum. Sed morbum illum celare tentant, & inter redargutiones quoq; impudẽter negãt, eosq; qui ſentiũt quod ipſi geſtant in animo ſuo abdicant. Letonis igitur gubernator eccleſiæ Melitinæ, vir feruore diuino præditus, cùm videret hunc morbum hauſiſſe multa monaſteria, vel potius ſpecus latronum, & concremauit illa, & lupos de grege repulit. Ad eundem modum & laudatiſſimus Amphilochius, cui Lycaonum metropolis regenda commiſſa eſſet, totam gentem gubernans: poſtquam ſenſit hãc lucem in illa quoq; loca veniſſe, ſtatim abegit, & ouilia quæ illa depaſceretur, hac labe liberauit. Flauianus quoq; celeberrimus cùm eſſet Pontifex Antiochenus, vbi comperit hos Edeſſæ congregari, & ſuum virus vicinis inſtillare, miſſa monachorũ cohorte, deduxit Antiochiam, & negantibus confeſsionem morbi ita extorſit. Accuſatores aiebat calumnioſos teſtes mendaces eſſe: ſed Adelphium admodum grandem natu blande compellans, iuxta ſe aſsidere iubet. Nos quidem, inquit, ò ſenex poſt maiorem vitæ peractã partem, exactius nouimus & humanam naturam, & molitiones dæmonum aduerſariorum cognouimus, vſu etiam didicimus largitatem gratiæ: iſti vero adoleſcentes cùm ſint, neque exquiſitam harum rerum teneant rationem, ſpirituales audire ſermones non ſuſtinent: quapropter mihi expone, quomodo doceatis, & aduerſanté ſpiritum recedere, & aduenire gratiam ſanctiſs. ſpiritus. His verbis delinitus ſenex, totum venenum occultatum euomuit: nemini prodeſſe quicquam ſanctum baptiſma omnium qui ipſum conſequerẽtur: ſolam autem ſedulam orationem expellere domeſticum dæmonem. Nam vnum quenq; qui naſceretur trahere de primo parente vt naturam ſic dæmonum quoq; ſeruitutem. Sed his ſedula oratione fugatis, tum deinde aduenire ſanctiſs. ſpiritum, cum ſignificatione ſenſibili & inuiſibili præſentiæ ſuæ, quo corpus perturbationũ motibus liberetur, & animæ ad deteriora inclinatio prorſus auertatur, vt deinceps neq; ieiunio reprimente corpus, neque doctrina refrenante & ad decus ac ordinem inſtituente opus ſit. Quę ſi cui contigerint, iam non illum modo petulantia carere corporea, ſed planè etiam præuidere ventura, & diuinam trinitatem oculis contemplari. Tum diuus Flauianus effoſſo puteo fœtido, & elicitis aquis impietatis, infelici ſeni, inueterate, inquit, diebus malis, coarguit te oſtuum haud

haud ego, & labia tua contra te dixere teſtimonium. Itaq; prodito morbo, Syria illi ex acti in Pamphyliam conceſſere, eamq́ue impleuere peſte hac. Sed ego nunc ad proſequendam narrationem veniam, & initium exponam tempeſtatis quæ pleraſque in eccleſiam vndas fluctuſque incuſsit.

CAP. XII.

VAlens ſuſcepto imperio Apoſtolicis primum dogmatis ornatus erat: in Thracia autẽ prædas agẽtibus Gothis tranſgreſsis Iſtrum, conſtituit eos exercitu coacto bello reprimere. Placuit igitur non ſe nudum gratia diuina in aciem producere, ſed munitum vndique ſacri baptiſmatis armatura. Concilium hoc fuit opt. & ſapientiſsimum, ſed quæ ſuere conſecuta, magnã mollitiem animi ipſius, & veritatis deſertionem oſtendunt. Idem enim vſu venit miſero, quod Adamo primo parenti noſtro: nã & hic delinitus oratione cõiugis ſuæ in ſeruitutem incidit, nõ captus ab hoſtibus, ſed ſubiectus fraudi verborum muliebrium. Illius enim vxor prior irretita laqueis Ariani erroris, irretiuit, & ipſum adduxit ad communem ſecum in barathrum caſum. Huius facti dux & autor erat Eudoxius, qui adhuc tenebat Conſtantinopolis clauum non regendo, ſed euertendo nauem.

CAP. XIII.

ISigitur inter baptiſmatis ſacra miſerrimo illum iureiurando ad cuſtodiam impij dogmatis deuincit, & expulſionem vniuerſorum, qui diuerſa in ſentẽtia eſſent. Ita ille deſerta Apoſtolica doctrina, aduerſariæ partis eſt factus: neque longo pòſt tempore compleuit quæ fuerat iuratus, nec adhuc peregerat. Exegit enim Antiochia magnum Melitium, Samoſatis diuum Euſebium, Laodiamq́ue priuauit admirãdo paſtore ſuo Pelagio. Hic in adoleſcentia iugum nuptiarum ſubierat, in ipſo autem lectulo prima die nuptiarum, perſuaſit ſponſæ ſuæ vt caſtitatem pluris faceret quàm concubitum, docuitq́ue charitatem tenere illam fraternam potius quàm copulam maritalem. Huius perfectæ caſtitatis cùm haberet gemellas ac pares alias virtutes quæ cum ipſa choros ducerent, communi ille ſuffragio præſul electus fuit. Sed inimicus veritatis ſplendorem adminiſtrationis nihil reueritus exulatum in Arabiam hũc, in Armeniam Melitium, in Thraciam miſit Euſebium abundantem ſudoribus apoſtolicis: qui cùm videret multas eccleſias carere paſtoribus, militari ornatu & tiara capiti impoſita, Syriam circuibat Phœnicemq; ac Paleſtinam, creãs presbyteros & diaconos, & alijs in rebus cõſtituens eccleſias. Quòd ſicubi concordes inueniſſet Epiſcopos prouehebat illos ad præſulatus requirẽtium eccleſiarũ, ſed qua ille fortitudine ſuſceperit legem imperatoris exigentem ipſum in Thraciam nõ ignorari oportere exiſtimaui.

CAP. XIIII.

VEnerat miniſter illius qui afferebat crepuſculo veſpertino: tum ille & ſilere & diſsimulare cauſãm aduentus ſui eũ iubet: nã ſi cognouerit multitudo à prima inſtitutionne diuino feruore prędita, in mare te, inquit, demerget, & à me poſtea exigetur pœna mortis tuæ. Hæc locutus & de more veſpertino munere ſuo functus, incipientis ſomni tempore, fide habita vni ſeruorum, ſolus egreditur ſenex pedes: ſequebatur & ſeruus cum ceruicali ac libro: cumq; veniſſet ad ripas fluuij, nam muros vrbis Euphrates præterfluit, conſcendit nauigium & remiges Zeugma verſus curſum tenere iubet. Orta autem die Zeugma peruenerat Euſebius: Samoſata vero lamentis & queſtionibus cõplebãtur. Nam cùm ſeruus ille neceſſarijs Euſebij mãdata quædã expoſuiſſet, quos ille ſecũ proficiſci, & quid librorũ afferri ſibi vellet, vniuerſi lachrymis proſecuti ſunt ereptionem paſtoris ſui, plenusq; fuit fluuius nauigantium. Sed vbi in conſpectum deſiderati paſtoris ſui peruenere, lamentis ac gemitibus, atq; adeo fontibus lachrymarum profuſis conabantur illi perſuadere, vt maneret, neq; pecudes proderet lupis. Cũ vero eis non obſequeretur memoraretq́; recitãs Apoſtolicã legem quæ planè iuberet magiſtratib⁹ & potentibus ſubijci, ibi alij aurum, alij argentum, veſtes alij, alij ſeruos offerũt, vt profecturo in externum & longe remotũ ſolum. At ipſe non multis à notioribus quibuſdam acceptis, poſtquam armauit doctrina & precibus vniuerſos, & ad propugnandum Apoſtolica dogmata hortatus fuit, ad Iſtrũ diſceſsit. Tum illi reuerſi in vrbẽ ſuã, & ſe mutuo exacuentes, expectabãt luporũ incurſiones. Exponam autem, & fidei horũ vehementiam ac perfectionem. Iniuriam. n. facere eis videar, ſi non ſempiternã ipſis cõciliauero memoriam narratione mea. Cùm enim Ariana factio, ſpoliato grege optimo omnium paſtore, alium in locum ipſius præſulem ſummiſiſſent, nemo omnium qui vrbem incoleret, non in paupertate vitam degentes, non ſuperbi diuitijs, non ſeruus, opifex, agricola, hortulanus, denique

Universidad de Deusto
Biblioteca

denique neque vir nec mulier, iuuenis aut senex, in cœtum ecclesiasticum conuenit. Itaque ille solus erat cùm nemo eum vel aspiceret vel alloqueretur: etsi tradunt eum magna vsum fuisse moderatione, cuius rei argumentum dicam. Voluerat aliquando lauare, & serui occluserant ostium balnei, neque admittebant quēquam: tum ille multitudine foris astante visa, pandi fores & cōmuni vti balneo audacter iubet. Idem & introgressam illam ante oculos suos cùm videret astantem, inuitabat vt alidis aquis se cum frui vellent: sed illi cum silentio astabant. Quod cùm veneratione sui fieri crederet, surgens statim abijt, ibi hæretica abominatione aquas etiam contactas rati, ipsas quidem in cloacas emisere & recentem parari iubent. Quo cognito, præsul relicta vrbe, discessit, insectam colere vrbem stolidi & admodum dementis esse existimans.

CAP. XV.

EVnomio deserēte Samosata (hoc enim erat ille Episcopus nomine) summiserunt in locum eius Lucium, lupum & insidiatorem gregis. Ipsæ autem oues quamuis pastore spoliatæ, tamen officia pastoris exequebantur: nam Apostolicam doctrinam seruabant incorruptam. De odio autem erga illum vniuersorum altera hæc narratio facile edocebit. Ludebant pila in foro pueri delectationis gratia, per forum autem illo iter faciente accidit vt vni elapsa pila per asini ipsius pedes volueretur: tum exclamauerunt pueri contaminatam esse pilam arbitrantes. At ipse re animaduersa iubet vnum ex sequentum numero resistere & recognoscere quid facerent, ibi pueri igne accenso traiecere per flammas pilam ita credētes illam lustrari. Nec me fugit factum hoc cùm puerile esse, tum de reliquijs rituū priscorum: facile tamen hinc coniectura fieri poterit de odio quo ciuitas illa Arianam factionem prosequuta fuit. Cæterum Lucius mansuetudinem Eunomij non est imitatus, sed adduxit magistratus, vt multos alios in exilium agerēt sacerdotalis ordinis: quosdam etiam præcipue defendentes res diuinas in imperij Romani vltima loca eiecit. Euolcium quidem diaconum in desertum oppidulum Oasin, Antiochum vero cùm clarum propinquitate magni Eusebij, cuius erat fratris filius, tū sua virtute admodum illustrem, atque etiam dignitate sacerdotali præditum, in extremam quopiam Armeniam relegauit. Sed huius quæ fuerint pro rebus diuinis pugnæ, in sequentibus explicabitur. Nam cùm diuus Eusebius post multa certamina, & certaminibus respondentes victorias martyrum quoque morte clausisset diem suum, conuenit de more gentis illius concilium: aduenit & Iouianus, qui tum Pergensis Episcopus erat. Hic modico fuerat tempore coniunctus cum Arianis: cùm autem victi suffragijs suis diuo Eusebio Antiochum sufficerent, adductumque ad mensam diuinam cogerent genua flectere, & ipse conuersus vidisset Iouianum quoque imponentem manū capiti suo, repulit illam, petijtque ne interesset numero consecrantium se quòd sustinere manum adminnistram blasphemiæ sacrorum posse se negaret. Atque hæc non post longum tempus gesta sunt. Tunc autem abductus fuit in Armeniam interiorē: diu autem Eusebius iuxta Istrum manebat, deprædantibus Gothis Thraciam & vrbes obsidētibus sicut ipsius scripta indicāt.

CAP. XVI.

BArsen quoque cuius adhuc celebris memoria est, nō Edessæ solum & huic vicinis regionibus, sed etiam in Phœnicia Aegyptoque & Thebaide: has enim gentes omnes adijt peruectus luce virtutis suæ. Eū igitur primum Valens manere in insula Arado imperat. Vbi vero intellexit infinitam vndique ad eum confluere multitudinem (nam & morbos plenus ille apostolica gratia, oratione pellebat) misit Oxyrichum, quod AEgypti est oppidum: cumque celebritas illius eo quoque conciret omnes, misit in vltimum quoddam & vicinum hostibus castellum senem dignum cœlorum habitatione. Castello autem nomen est Philo. In Arado relictum ipsius lectulum hodie quoque magno in honore esse aiunt. Multi enim ægroti in illum collocati sanitatem per fidem recipiūt. Tum igitur Valens spoliatis ouilibus pastore lupum, pro pastore illis immisit. Verum cùm omnes deserta vrbe ante illam conuenirent, venit ipse Edessam: præfecto autem qui tum erat modestus, mādarat, coactis cum suis militibus, qui vectigalia exigere solerent, tum ijs qui de legionibus adessent, dissijcere cōcurrentem multitudinem, eosque scipionibus ac fustibus, atque adeo bellicis armis vti ferireque si opus esset. Præfectus igitur mane imperatum faciebat, & transiens per forum conspicatur mulierculam ferentem in vlnis puerum admodumque festinantem. Nam contemptis omnibus per primos ruebat ordines. Ardēs enim diuino feruore animus nullo tangitur

Intransitione Pleuræ.

tur humano metu, sed errores tales pro risu ac ioco ducit.

CAP. XVII.

PRAEFECTVS autem illam conspicatus & facto ipsius animaduerso, accersit, rogatque quò eat. Cui illa didiceram diuinis famulis motas insidias, propterea, inquit, ad concordes mecum in fide, vt cum ipsis vnà perpetiar cædem quam inferre vultis. At insantem, inquit, ille quorsum gestas, socius erit hic, inquit, mulierecula, & ipse mihi huius amabilis mortis. His auditis de muliere & intellecta præsentia animorum omnium, renuntiat ad regem, frustraque, inquit, ista cædes patrabitur: nam infamiam solum decerpemus hoc facinore, neque tamen extinguemus promptitudinem illorum. His verbis expectatorum malorum sensum conuertit à multitudine, sed principes, presbyteri, inquam, & diaconi, imperantur adduci, vt horum alterum fieret, vel vt ipsi admitterent lupi societatem, vel exigerentur vrbe, mitterenturque in vltima quædam loca. Coactis igitur vniuersis placida illos oratione adducere nititur, vt legibus Imperatorijs parere vellent. Dementiæ enim aiebat esse simile, tantorum ac tot hominum domino Imperatori obsistere non numerosam sanè turbam.

CAP. XVIII.

ASTantibus autem cum silentio omnibus, ad primarium inter illos, is erat Eulogius vir laude dignus, conuersus præfectus, cur nihil, inquit, respondes ad ea quę sunt à me dicta? Ille vero, non arbitrabar, inquit, meum esse respondere, cùm interrogatus non sim. Atqui, inquit, præfectus longa oratione cohortatus sum vos ad optima. Hæc vniuersis, inquit, Eulogius sunt dicta, absurdumque iudicaui alios depellere responsione mea. Quòd si solùm me forte interrogaris non sum celaturus sententiā meam. Coniungere igitur, inquit, præfectus cum Imperatore. Tum ille placide & festine, Nunquid vnà cum imperio etiam ille Pontificatum est consecutus? At præfectus irrideri se sentiens molestè tulit, adortusque conuitijs senem his quoque in ipsum inuehitur. Neque ego hoc dixi, attonite, sed ne consortium Imperatoriæ societatis respueretis monui. Postquam vero senex, & pastorem, inquit, habemus & nutus illius sequimur, comprehensos cum ipso octoginta misit in Thraciam. Qui cùm deportarentur maximo studio curaq; vbique excipiebantur: nam & ex vrbibus & de vicis occurrebat illis, acclamationeq; omnium victores athletæ pronuntiabantur. Sed inuidia insligatos aduersarios excitauit, vt Imperatori significarent quantum honoris pro sperata ignominia illis habitum esset. Iubet igitur illos per paria disipari, & partim in Thraciam, partim in vltimam Arabiam, partim etiam in Thebaidos dispergi oppidulis. Tradunt autem crudelitate summa distractos, tum eos quos iunxisset natura, & separatos à se fratres fuisse. Eulogius quidem primarius inter illos, & cum eo Protogenes. Antinonem in Thebaida deducuntur, sed ego neque horum virtutem obliuione patior inuolui: cùm enim reperissent consentientem ibi Episcopum, in ecclesiasticis aderant conuentibus, cumque valde exiguum esse cœtum viderent, scisciantur causam & cognoscunt incolas vrbis Græcos, id est, infideles esse. Fuit hoc illis pro eo ac debuit, dolori, deploraueruntque infidelitatem eorum: satis tamen esse lachrymas non arbitrati, omnes vires ad medicandum illos conuerterunt. Ac diuus quidem Eulogius in conclaui occlusus, die noctuque supplicabat omniporenti Deo: admirandus vero Protogenes instructus Eunomij literatura & notariorum scientia, inuento idoneo loco vbi ludum aperire & instituere pueros posset, magister iuuentutis efficitur, imbuitque illam diuinis literis, dictata proponens Dauidica carmina, & tradens ediscendos conuenientes Apostolicæ doctrinæ locos. Vno autem forte puero morbo correpto venit ad eum Protogenes ægrotantem in domo sua, & dextra ipsius apprehensa, oratione repulit morbum: quod cùm aliorum quoque puerorum parentibus innotuisset, deduxere & ipsi eum domos suas, & orabant vt infirmis succurreret. At ille negabat prius se supplicaturum Deo vt morbum fugaret, quàm infirmus donum sacri baptismatis suscepisset. Cupide parebant patres vrgente desiderio sanitatis suorum, atque ita coniunctim corporis ac animi sanitatem percipiebant. Cùm autem persuasisset alicui sano, vt susciperet diuinam gratiam, deducebat eum ad Eulogium & pulsatis foribus hortabatur, vt aperiret, & imponeret adducto dominicum signum, qui cùm indignaretur interrumpi orationem, magis aiebat Protogenes opus esse errātium salute. Erat tum omnibus admirationi Protogenes, qui cùm tanta miracula faceret, diuinæque cognitionis lumen tam multis conferret, tamen cederet primas Eulogio, & si quos nactus fuisset ad illum adduceret: merito igitur multo maiorem præstantioremq; virtutem ipsius esse credebant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bant. Iam autem sedata tempestate & tranquilla serenitate reuersa, reuocantur illi de exilio, deduxere igitur eos vniuersi cum querelis ac lachrymis, inque primis præsul ecclesiæ, cui deinceps illorum agricultura carendum esset. Postquam vero rediere in patriam, diuus Eulogius, trangresso Magno Barse in expertem doloris vitam, ad gubernacula ecclesiæ quam ille rexerat, vocatur: at Protogeni illi admirabili Carrense solum exercendum delegatur. Erant autem Carræ admodum incultæ & Græcis carduis refertæ, quæ præcipuam sedulitatem requirerent. Sed hæc pace ecclesiarum constituta accidere.

CAP. XIX.

AT Valens, omnibus, vt semel dicam, ecclesijs cùm pastores ademisset, Cæsariam contendit quam Cappadoces habent. Ibi tum præsulatum gerebat Basilius lumen orbis terrarum, præmiserat autem præfectum qui aut efficeret aut substineret Basilius communitatem Eudoxij, aut eam si facere nollet in exilium ageret. Nam fama viri illius iampridem ad eum peruenerat: itaque ipse primus illum adoriri nolebat, quòd metueret, ne si forti animo excepisset, atque etiam repulisset incursionem suam, alij de ipso exemplum caperent, sed hæc molitio similis apparuit telæ aranææ. Satis enim vtilitatis alijs Pontificibus veterum exempla afferebant, quasique quædam turres firmum conseruabant murum fidei. Cùm autem præfectus Cæsariam venisset accersitum ad se magnum Basilium honorifice tractauit, placideque allocutus hortabatur, vt tempori cedere, neque tot ecclesias adducere in discrimen vellet tenui exquisitione dogmatis: promittebat & ab Imperatore illi amicitiam, & à se occasione illius multa beneficia. At diuus ille vir adolescentulis congruere tales sermones respondit: nam hos & his similes inhiare huiusmodi rebus, qui vero essent innutriti diuinis literis, eos nullam syllabam illarum in discrimen venire pati posse, solereque, si res poscat, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare. Imperatoris quidem amicitiam magni se pendere cum pietate, qua remota perniciosam esse dicere. Ferebat hoc ægre præfectus iebatque eum desipere. Tum Magnus Basilius, vtinam sempiterna, inquit, hæc mea sit desipientia. Denuntiato igitur exilio iubet eum cogitare quid agat, & postero die sententiam suam explicare, hisque sermonibus crebræ minæ miscebantur. Ibi aiunt Magnum respondisse Basilium, eundem se illi postridie quoq; reuersurum, videret modo ne animum mutare, neue minas exequi nollet. Post hoc colloquium occurrit Imperatori præfectus, exponitque regi quid dixisset Basilius, ea qua esset vir ille virtute fortitudineque ac præsentia animi. Sed Imperator tacuit, & ita venit in vrbem: vbi comperit diuinitus inflictas domui suæ plagas esse: nam & filius in morbo iacebat, neque aberat procul ab Orci ostio, & vxor varijs malis oppugnabatur. Agnouit igitur causam tristium, diuinumque hominem cui supplicium fuerat interminatus obsecrauit, vt ad se domum deueniret. Duces ergo mandatum Imperatoris exequuti adducunt in Regiam Basilium. Ibi ille conspectum filium regis qui vicinus esset morti, pollicetur se vitæ restituturum, si fuisset ei sanctissimi baptismatis donum à pio quopiam collatum, quo dicto abijt. At Imperator iureiurando, vt demens quondam Herodes initiatus, negotium dedit quibusdam qui aderant partium Arianarum baptizandi pueri, qui statim est deinde mortuus. Quare ductus pœnitentia Valens & considerata noxia veritate iurisiurandi, ad diuinum templum venit, & Magni Basilij doctrinam suscepit, & altari quæ solent offerri dona imposuit: quin etiam eũ intra cortinam vbi sedebat aduocauit, & multa ipse de rebus diuinis verba fecit, & illum facientẽ audiuit. Aderat ibidem quispiam culinæ Imperatoriæ magister Demosthenes nomine, qui orbis terrarum magistrum reprehendens barbare loquebatur. Tum diuus Basilius subridens, etiam Demosthenem illiteratum, inquit, vidimus. Cumque ille offensus amplius minaretur: tuum est, inquit, Magnus Basilius, curare iusculorum condimenta: nequis enim cum ita sordidatis auribus exaudire tractationes dogmatum diuinorum. Hæc tum isti Basilius dixit: sed Imperator eam reuerentiam habuit illi, vt opt. agros quos possidebat ijs in locis, donaret pauperibus, qui essent sub cura ipsi⁹, qui toto labefactati corpore multo maxima curatione indigebant. Ad hunc modum primum Imperatoris impetũ Magnus declinauit Basilius: secundo vero reuersus oblitus priorum omnium, obsidebatur enim animus ipsius ab seductoribus, rursus hortari cœpit, vt ad alteram partem se conferret: sed cùm hoc ille persuaderi sibi nequaquam sineret, iubet perscribi legẽ exilij: quam cùm confirmare manu sua conaretur, nullius potuit perficere literæ apiculum, nam calamus contritus fuit. Quod cùm

cùm & altero & tertio calamo accidisset, ipse tamen confirmationem vrgeret impiæ legis, tum dextra concuti ac tremere, ibi demum animo ille exhorrescens arreptam vtraque manu cartam discidit: probauitque moderator omnium, & alijs euenisse talia permissione sua, & Basiliũ meliorem quam qui sustinere deberet repertum. Atque hoc Basiliano facto declarauit potẽtiam suam: illo autem diuerso ordine gubernationis suæ, optimorum virorum fortitudinem promulgauit.

CAP. XX.

HAc igitur in parte frustrata est spes incursionis Valentem. Alexandriæ autem victore Athanasio, post crebra certamina, quibus numerus palmarum responderet, laboribus soluto, & in quietam ac liberam vitã digresso, successit Petrus vir optimus. Hunc beatum Athanasij caput primũ suffragio suo præsulem designarat, quod ratum habuere cùm sacerdotalis ordo, tum magistratus ac primarij, denique vniuersus populus gaudium suum acclamationibus lætis testatus est. Particeps enim Petrus fuerat sudorum Athanasij, domique ac foris nusquam ab illo discesserat, omnisque generis pericula cum illo subierat. Quam ob rem & vicini Episcopi, quique separatim in religiosa Philosophia exercebantur, desertis ludis suis accurrebant, volebantque vt hæ reditatem adiret Petrus Athanasij solij. Cùm vero iam esset in Pontificalem sedem impositus, statim prætor gentis illius coacta quadam Græcorum ac Iudæorum turba, septa ecclesiæ cinxit, iussitque exire Petrum, ni faceret enim se inuitum expulsurũ. Hoc quasi in gratiam Imperatoris ille agebat, vt malis afficeret diuersa sentientes, sed reuera indulgens impiæ iræ. Pendebat enim de cultu simulachrorum, neque festa alia splẽdidiora esse, quam iactationem ecclesiæ credebat. Hac improuisa oppugnatione cognita admirabilis Petrus, clam exiuit & nauigio conscenso Romam est profectus. Elapsis autem paucis diebus, aduenit Antiochia Euzoius cum Lucio eique ecclesias commisit, cuius iam ante Samosata impietatem ac iniquitatem fuerant experta. Verum multitudo doctrina Athanasij pasta, hoc contrario viso cibo, ab conuentibus se ecclesiasticis separauit.

CAP. XXI.

AT Lucius satellitio vsus simulachrorum cultoribus, alios verberibus lacerat, alios ad exilium adigit, quorundam etiam ritu barbarico domos populatur. Sed ipse admiratione dignus Petrus, hæc sua epistola melius narrauerit: quam ego post vnius scelerati facti Lucij expositionem narrationi nostræ inseram. Viri aliquot in Aegypto imitantes angelorum vitam ciuilibus se subduxerant turbis, & illis deserti loci vbi degerent prætulerant, frugiferis redditis arenosis & sterilibus illis fructificantes Deo ad suauissimum & pulcherrimũ modum. In hac cùm alij multi principes, optimus antem lucis magister philosophantis in religione turbę fuerat celeberrimus ille Antonius, per quem effectum est, vt virtutis palęstra religionis exercitio, illa deserta esse loca viderentur. Huius tum sodalitatem (nam ipse cum præstantissimo ac præclarissimo commeatu prouectus iam tenebat nulli vẽto expositos portus) ille miser ac infelicissimus insectatus est, ac diuinorum istorum cœtuum principes, Macarium, inquam, illũ celebrem, & alterum huic cognominem, & Isidorum, acalios protractos de specubus in quandam insulam relegauit, quæ ab impijs incolebatur hominibus quiq; nullum vnquam habuerant magistrum pietatis. Cũque non longe esset nauis ab illius insulæ terra, dæmon qui ibi colebatur, consecratũ deserens sibi simulachrum, quæ antiqua domus illi erat, insania exagitauit filiam sacerdotis, & furibundam deduxit in litus, cui nauis à remigibus appellabatur, vtensque instrumento lingua puellæ clamabat hac, vt Philippis quondam illa quæ Pythonis haberet spiritum, exaudiebaturque vox ista dæmonis ab omnibus tam viris quam mulieribus, O potentiam vestram, famuli Christi, vndiq; à vobis exigimur, de vrbibus ac vicis, de montibus ac vallibus, de carente in colis deserto: spes erat in hac parua insula in quilinatũ nostrum posse vitare tela vestra, sed & hæc nos est frustrata. Huc enim estis ab insectatoribus eiecti, non quo vos molestia afficeremini, sed nos vt per vos expelleremur. Deserimus & hanc insulam, impetimur enim radijs virtutis vestræ. Hæc & huiusmodi alia locuti puellam humi prosternunt, ipsi mox è medio abeunt. Sed diuinus ille cœtus oratione celebrata puellam excitatam sanam ac valentem restituunt patri. Hoc miraculum qui viderant aduoluti pedibus sanctorum supplicabant, vt se salutis viatico instruere vellent. Ac simulachrorũ quidem subruerunt lucum, illustrati vero radijs doctrinæ, sanctissimi baptismatis donum accepere. Hæc fama cùm in vrbem pererebuisset, vndique omnium concursus

Universidad de Deusto
Biblioteca

est factus, conuitia in Lucium iacientium, ac dicentium futurum, vt diuina se ira coriperet, nisi fuisset diuinus ille cœtus liberatus, ita metu tumultuantis ciuitatis, cœlestibus hominibus permisit Lucius, vt redirent in specus suos. Satis hæc quidem fuerint ad demonstrationem Lucij sceleris ac improbitatis: sed melius facinorum illorũ ausa exponent admirabilis Petri literæ quarum vitans prolixitatem de medio excerpta quædam narrationi inseram.

CAP. XXII.

GEntis illius prætor Palladius, qui sectæ esset gentilis quique simulachrorum gratia periclitari, & aduersum Christum bellum exercere nunquam dubitasset. Is igitur coactis memoratis copijs, tali in ecclesiam impetu ferebatur, ac si barbaros subiugandos adoriretur. Tunc quidem deterrima accidere, quę conatus exponere tantum, subijciente maxme mihi dolorem memoria, ingentem lachrymarum vim profudi. Quod sanè fieret diutissime, nisi diuina cogitatione à me repressæ fuissent. Nam in ecclesiam quæ Theonæ vocatur introgressæ copiæ, pro verbis gratuibus simulachrorum laudes personabant, pro lectione sacræ scripturæ turpes plausus manuum & fractas fœde voces edebant, contumelias vero eas erga Christi virgines vsurpabant quas & memorare lingua non sustinet ob turpitudinem, & quicunque audierat, si non desiperet modo, aduersus illas obturabat aures suas, optabatque se surdum potius esse quam audire talem fœditatem. Atque vtinam verbis tantum peccarent ac non re ipsa vincerent orationis obscœnitatẽ: ferri enim conuitia possunt qualiacunque ab ijs in quibus cognitio Christi & doctrina diuina manet. Sed isti qui essent vasa iræ comparata ad interitum, curuato naso obscœnos per nares sonos, clarum & quasi, vt ita dicam, de aquę fistulis eiaculantes, discerpebant vestes sanctarum Christi virginum, quarum religiosa exercitatione sanctitatis imago exprimeretur: atque ita, sicut natura tulerat, nudas per vrbem totam quasi triumphantes agebant, illudebántque cum obscœnitate pro arbitrio suo: erántque omnino crudelia & barbarica omnia. Quòd si quis misericordia motus dehortatione sua obsistere auderet, vulneratus discedebat. Verum, ô rem calamitosam, multis illarum vis vitiumque obtatum, multæ illarum pulsatione fustium cùm capita tunderentur examinatæ sunt: quarum neque sepulturæ corpora mandare concedebatur. Multa itaque etiamnum quiritantibus parentibus corpora non comparent. Sed quid ego parua percurro, neque ingentia potius exequor? Cur immoror his & non festino ad vrgentia? ad quorum narrationem sătis scio admiratione perciti manebitis diu exanimati nobiscum, stupentes cogitatione mansuetudinis domini, qui nõ funditus hau.e vniuersitatem confecerit. Quæ enim, vt scriptum est, neque facta, nec audita sunt in diebus patrum nostrorum, ea super altari ipso perpetrarunt impij. Tanquã enim in proscenio dissolutæ actiones, puerum virilem sexum abnegantem & affectantem mulieb.em, stibio, sicut scriptum est, oculos litum & fuco rubentem os, veluti ipsorum simulachra confusa virili ac muliebri figurã, imposuere super sanctum altare vbi spiritus sancti aduentũ expetimus, qui illic circulari compositóque motu huc & illuc manus torquens saltaret, huic illi & clarum arridebant, & nefarias acclamabant voces. Sed & hoc rati non nimiæ peruersitatis opus, & præterita bella magis quam nefanda esse, ex ipsis vnum notissimæ turpitudinis nudatum vestibus simul ac pudore ita vt in lucem edimur, collocant in solio ecclesiastico, appellantque concionatorem turpem aduersus Christum. Nam pro diuinis verbis fœditatem, pro oratione graui, obscœnitates, pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem memorabat, docens commoda esse vitę, cùm alia, tum adulterium, Venerẽ masculam, furta, crapulam, potationes. Inter hæc, cùm ego ab ecclesia discessissem, (quid enim facerem aliud cùm irruerent milites, cùm esset conducta argento ad seditionem multitudo, vbi pecuniæ cupiditas, vbi gentilium copiæ & maximæ promissiones?) Tum igitur noster successor aduenit, Episcopatum, vt aliquam dignitatem mundanam auro mercatus, Lucius affectans improbitatem & gesta luporum. Non hunc constituerat conuentus orthodoxorum Episcoporum, non verorũm clericorum suffragia, non populi postulatio, quemadmodum ecclesiasticis iubetur sanctionibus. Aderant autem illi (simpliciter enim ingredi vrbem non potuit) non aliqui Episcopi, non presbyteri, non diaconi, non populi multitudo, non deducebatur à cultoribus vitæ solitariæ cum hymnorum diuinæ scripturæ cantu: sed cum illo Euzoius erat, qui pridem cum Ario diaconus in vrbe nostra Alexandria, à synodo sancta & magna Nicæna exautoratus fuerat, & nunc præsularis est pestis Antiochenorum. Hunc comitabatur largitionum comes cum ingenti militum

In translatione est additum angelorum, quod si ex in Græco legatur, vt legi debere puto, sic fuerit sententia: quorum religiosa exercitatio angelicã quandam magis nem repræsentaret.

Videtur in Græco codice μικρὸν omissum esse.

militum manu, in omni semper impietate nobilis, nomine Magnus, qui imperante Iuliano, ecclesiam Berytiorum, quæ illustris est vrbs Phœnicum, incenderat: fueratque coactus eandem de sua pecunia restituere imperante felicis memoriæ Iouiano: neque multum abfuit quin capite truncaretur, nisi multorum intercessione clementiam Imperatoris obtinuisset. Nunc vestrum feruorẽ considerare decet, quẽ & oro vt ad animaduersionem incitare velitis, quanta peccata in ecclesiam Dei commissa fuerint, cùm talis, qualem dixi, tyrannus bellum nobis intulisset: simul enim ille à pietate vestra, & omnium vbique orthodoxorum Episcoporum sæpenumero abdicatus Lucius, occupauit iustissimis sibi de causis inferiam vrbem: non enim hic modo, vt ille maledicus in Psalmis insipiens, dicit: Non est Deus vere Christus, sed & actionibus suis cùm perditus tum exitialis est, cùm gaudeat blasphemijs quæ in seruatorem nostrum immittuntur ab ijs qui neglecto creatore seruiunt creaturæ. Recte enim hoc à me dicitur cùm scelestus prope ita vt Græci, à recentium numinum veneratione non abhorreat. Nam tales laudationes coràm ei accinebant: Faustus aduentus tuus Episcope, qui filium negas. Serapis propitius te adduxit, nominantes simulachrum patriæ suæ. Nullum intercesserat momentum, supra memoratus Magnus impietatis illius inseparabilis socius & acerbus satelles, ac crudelissimus prætor, cogit suæ curæ commissas multitudines, comprehensosque presbyteros & diaconos numero decem & nouem, quorum aliqui excederent annum ætatis suæ octogesimum, quasi reos flagitij alicuius, aut legum Romanarum contrarij facinoris, in publicum iudicium adducit, ibique perpellere adoritur (ignarus legũ virtutis Christianorum) vt paternam ab apostolis ministerio patrum acceptam fidem prodere velint, affirmans hæc grata futura esse humanissimo quoque Augusto Valenti: moueri vos infelices, clara voce clamans, finite vt accedatis dogmati Ariano. Veniam enim vobis numen, etiam si vestra sit vera religio, facile daturum est, qui non vestra sponte, sed vi coacti feceritis: coactioni enim semper relinquitur defensio, voluntatis autem est accusatio. Proinde hac ob oculos consideratione posita, accedite libenter & absque cunctatione ad subscribendum dogmati Ariano, quod nunc iste, nomine eum appellans, Lucius prædicat. Neque enim vos clam est, si pareatis Imperatoribus vos, pecuniam, opes, honores consecuturos, abnuentibus vero vinacula, quæstiones, flagra, carnificinas propositas, nec non pecunijs ac possessionibus ademptis patria carendum, & exilij tristium quorundam locorum condemnationem subeundam esse. Ita ille vir egregius, temperatis affectu charitatis minis, hortatione sua omnes deducere à sententia pietatis nitebatur. At illi nullum maius tormentum esse arbitrati proditione pietatis, sicuti reuerà est, compulsi ad respondendum talibus verbis vsi sunt, quibus virtute & sorti animo minas simul ac fraudes illius postrauerunt. Desine de cætero, desine huiusmodi nos territare oratione, cessa verba inania proferre. Nos enim neque nouitium venerantes, neque recentem Deum, etiam si tu frustra vndabundus spumes, irruasq; vt ventus vehemens, non depellemur tamen de pietatis vita quandiu viuere licebit. Nunquam sensimus Deum esse à potentia, sapientia, veritate remotum, nunquam eum qui modo pater modo non pater foret, secundum istum impium Arianum, cum opinione esse temporalem aut momentaneũ filium. Si enim iuxta vesaniam Arianorum creatura est filius, minime coessentialis patri, ad nihilũ recidet etiam pater, qui absq; filij substantia, iuxta ipsos, pater aliquando non fuerit. Si verò semper est pater, cum substantia nimirum ex ipso progeniti veri non quasi defluentis germinis, pati enim certe Deus nequit. An non demens ac rabiosus, qui asserit fuisse aliquando cùm non esset filius? per quem omnia vt gratiosa essent sunt constituta. Nostri igitur totius orbis patres, (à quibus alienati isti spurij sunt) vt conuenit, congregati Nicææ exterminarunt anathemate prauitatem Arianæ sententiæ, quam nunc iunior iste defendit: neque illi, quo tu adigis diuersentialem à patre filium perhibuere, sed ex eadem essentia, quo recte & pie intellecto de collatis non paucis sacræ scripturæ locis, coessentialem illum confessi sunt. Hæc & huiusmodi alia cùm dicerent in vincula coniectos multis diebus asseruauit, si quòmodo posset à pietatis sententia dimouere. Sed illi potius vt in spatio strenui inprimis athletæ omni formidine pulsa, perungentes sese rebus à patribus diuina mente fortiter gestis, confirmabantur in sensu pietatis, gymnasium quoddã virtutis credentes esse tormenta. Ad hoc igitur certamen illorum cùm essent, vt beatus Apostolus, inquit, spectaculo angelis ac hominibus, accurrit tota ciuitas, visuri athletas Christi, qui fortitudine vincerent tortoris iudicis flagra, & trophæa excitarent de impietate per suam patientiam, & de Arianis triumphos agerent, quos op-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pressos acerbus iste hostis minis simulatque dolis prodere erga Christum impiæ factoni voluisset. Desperans igitur à tormentis infesto animo inflictis, omni populo querente ac multum lamentante, acerbus & ab humanitate prorsus alienus ille, vsitatam turbulentiæ multitudinem rursum ad iudicium, vel potius inanem condemnationem conuocat, in maris litore, vbi redemptæ mercede aduersus hos voces consueto more emittebantur à simulachrorum cultoribus atq; Iudæis: cumque nollent manifestæ impietati Ariani furoris cedere, fertur sententia, omni iudicium circumsistente populo deplorante, Alexandria eos deserta Heliopolin proficisci debere, cuius incolarum ne audire quidem quisquam Christi nomen sustinet: sunt enim simulachratores vniuersi. Post hæc, iussis nauem illis conscendere, ipse stans in litore (prope enim in publicis balneis pronuntiata sententia fuerat) strictum ostentabat ensem, quo se terrorem incussurum speraret, illis qui ancipiti gladio hostes dæmonas sæpe sauciauerant. atq; ita iubet nauigare, nullo neque commeatu, neque omnino fugæ solatio attributo, quod in primis admirabile ac incredibile sit, vndabundo mari atque illo ipso facto, vt opinor, commoto, nolenteque, vt sic dicã, ministerio suo illorum iniusti imperij in parte versari: demonstrabat enim ignorantibus etiam barbaram iudicis illius voluntatem. Vere igitur possumus de his dicere, obstupuit cœlum: nam tota ciuitas cùm hæc fierent lamentabatur, & nunc quoque in planctu est. Quorum alij manibus alternis de pectore plausus excitabant claros: alij manibus oculisque in cœlum sublatis de vi, testificabantur modo non his verbis. Audi cœlum & auribus percipe terra, quam indigna facinora committantur. Denique eiulatu omnia erant plena, & lamentorum carmina vbique celebrabantur, deque lachrymis omnium subito manabat fluuius inundatione sua maris pene vndas obscurans. Sed cùm ille supradictus in litore astans iam vela sustollere nautis imperaret: tum confusi eiulatus, virginum, mulierum, senum, adolescentum, lamentaque vehementibus implicata lachrymis, ac vniuersæ multitudinis clamores, accumulatos vndabundi maris strepentesque impetus abscondebant. Illis autem ita Heliopolim versus iter tenentibus, vbi omnes essent superstitiosi, vbi diabolica voluptaria vigeret vita, vbi horribiles bestiarum sedes, circum vbique montibus cœlum attingentibus, tum reliqua in media vrbe multitudo publice priuatimque luctus ac querimoniæ verba vsurpabat, qui neque flere permittebantur, edicto prætoris vrbis, Palladij, qui & ipse esset superstitiosissimus. Nam multi ex ijs qui lachrymas profudissent, arrepti & coniecti in carcerem, deinde lacerati ictique flagris ac torti, Phennesia postea ac Proconnesia in metalla missi fuere, homines ecclesiæ cum diuino feruore propugnatores: magna enim pars fuit solitariam vitam colentum, & propter exercitia religionis manentium in desertis locis, cum quibus numero trium ac viginti, paulo pòst diaconus etiam qui attulerat nobis communitatis ac consolationis literas ab amico nostro Damaso Episcopo Romano, vinctis post tergum manibus publice à lictoribus trahebatur, tanquam insignis aliquis maleficus, qui magis quam vllus homicida tortus, saxis & plumbi massis ceruice diu quassata ad eundem modum, vt alij nauem conscendit cum signum diuinæ crucis fronti afformasset, & neglectus omnisque curæ expers, in Phennesia metalla, quæ æris sunt, deducitur. Iudice autem insuper etiam tenera puerorum corpora torquente, aliqui inter tormenta iacuere expertes exequiarum, cùm hanc ab illo sibi vnam & extremam consolationem peterent parentes, fratres, cognati, denique vniuersa ciuitas. O vero singularem inhumanitatem iudicis, vel potius damnatoris, veritatis pugiles trahuntur cum homicidis & illorum insepulta manent corpora. strenui athletæ proiecti esca iacent feris ac volucribus: qui patrum misericordia tangerentur propter conscientiam, capitibus tanquam ob scelerata facinora obtruncati fuere. Quæ Romana lex, quæ Barbarorum sententia puniuit ob patres susceptum dolorem? Quando veterum vllus simile facinus designauit? Iussit olim Pharao necari masculi sexus Hebeorum fœtus, hoc expresserat mandatum coniuncta cum metu inuidia: quando autem his illa humaniora? quanto in optione iniuriæ potiora quam in comparatione sceleris minus mala? quamuis sanè inter se scelera inseparabilia sint. Superant fidem quæ memoramus, inhumana, immania, crudelia, barbara, immitia, acerba. Ipsi tamen Ariani furoris ministri inter hæc læta festa agitabant. Tota autem ciuitate in luctum effusa, non enim erat domus, vt in Exodo legitur, in qua non esset mortuus, haud acquieuere in petulantia obdurati quo minus amplius ad scelera exercerentur

Videtur in editione Graeca omissum. Auxiliar.

cerentur. Voluntatem enim incitantes ad deteriora, ad Episcopos vsque prouinciæ virus improbitatis suæ protulere, vsi satellite iniuriarum comite largitionũ, cui nomen Magno, vt supra diximus, ac illorum aliquos ad iudicium adduxeruntalios quibus ipsis lubuit modis circumuenere, vndique omnibus ponentes laqueos, vt impietate possent capere, neque quicquam inausum relinquentes, sed circumeuntes ad exemplum diaboli patris sectæ ipsorum, querentesque quem deglutirent. Sed cùm omnino illos conatus erga cunctos sui frustrarentur: tum vndecim Aegyptiacos Episcopos, viros qui ab ineunte vsque ætate exercendæ religionis gratia in desertis locis consenuissent, quique pietatem fidei inculpabilis prædicarent, & educati lacte piorum dogmatum victoria sæpe potiti in congressu dæmonum, virtute sua venerabiles aduersario, in Arianam sectam sapientissima oratione fuissent inuecti: eos igitur instructi ab istius Magni crudelitate, exules eiecerunt in vrbem nomine Diocæsariam, cuius incolæ Iudæi essent trucidatores domini. Ettamen vt Orcus, non saturati morte fratrum, audent dementes ac furiosi vbique terrarum monimenta crudelitatis suæ relinquere, affectantes famam nobilitatis facinoribus. Ecce enim rursum clericos catholicæ ecclesiæ manentes Antiochiæ, cum quibusdam in solitaria vita spectatis, quod constituissent non relinquere intestata tragica illorum facta, imperatorijs obstreperi auribus effecere, vt Neocæsariam in Pontum mitterentur, qui fortasse quæ est illorum locorum barbaries, vita etiam sunt spoliati. Tales tempora ista tragœdias tulere, dignas quidem obliuione ac silentio, sed narratione comprehensis, ad opprobrium eorum qui linguas suas vibrarunt contra vnigenitum. Qui morbo blasphemiæ implicati, nõ modo configere Dominum huius vniuersitatis conantur, sed etiam aduersum pios famulos illius exitiale bellum susceperunt.

Aut deesse aliquid, aut legendum videtur.

CAP. XXIII.

His temporibus Ismaëliticæ manus prædas agebant in vicinia Romani imperij duce Mabia, oblita sexus sui & induta animum virilem. Hæc post non paucos conflictus fœdere facto, lumen accepit cognitionis diuinæ: itaque petit vt Pontifex mittatur genti suæ Moses quidam, qui in finibus Alexandriæ ac Palestinæ moraretur. Hac Valens petitione delata, ad se iubet adduci diuinum hominem Alexandriam, atque ibi pontificali gratia insigniri, propter eius loci vicinitatem. Quo cùm deductus fuisset, cerneretque Lucium imponere sibi manum velle, absit, inquit, vt tua me manus consecret. Te enim inuocante, spiritus gratia non venit. Tum Lucius vnde hanc coniecturam inquit facis, cùm hoc dicis? Non, inquit ille, coniecturam sequens dico, sed certo scio, pugnas enim cum apostolicis dogmatis, & contraria illis doces, cumque blasphemia verborum scelera coniungis factorum: cui enim impio non fuit per te insultandi ecclesiasticis cœtib⁹ occasio? Quis laude dignus vir non est exactus? Quam feritatem barbaricam non obscurauerunt cotidiana ausa tua? Hæc ille confidentissimè dicebat, audiebaturque à Lucio iugulaturiente. Quem cupidum cædis inferendæ metus coercebat exorituri iterum belli paulo ante sepulti. Itaque iubet ad alios episcopos deduci, quos ipse postulasset. Tum susceptа cum admirabili fide gratia pontificali, proficiscitur ad eos qui accersiuerant, quibus apostolica doctrina ac miraculis ad veritatis viam dux fuit. Alexandriæ quidem hæc ita Lucius ausus, & diuina prouidentia moderata est.

Gerũtur.

CAP. XXIIII.

Constantinopoli vero refertam nauẽ pijs presbyteris absque saburra in altum propulere Ariani. Mox alio nauigio summisere factionis suæ aliquot cum igne, qui presbyterorum nauem incenderent. Quo facto, conflictati illi aliquantisper cum igne ac mari, tandem in profundũ demittuntur & coronam martyrũ obtinent. Valens autem cùm degeret Antiochiæ licentiam omnibus concessit, cùm Græcis, tũ Iudæis, tum etiam sub nomine Christiano abhorrentia à doctrina Euangelica prædicantibus: tum & Græcorum sacrorum initia ab illi errore seruientib⁹ vsurpabantur, & reflorescebat permissione istius post Iulianũ sub Iouiano extincta seductio. Nec iã occulte Dialia, Bacchanaliaq; & Cereris festa velut sub pio imperio peragebãtur, sed per medias regiones cursu bacchabantur: solis erat ille inimicus apostolicæ doctrinæ cultoribus. Primũ enim hos sacris expulit ædibus, contulerat autem laudatissimus Iouianus & recenter extructam ipsis ecclesiã. Qui cùm ad montis radicem congregarentur, ibique hymnis celebrarent dominum, & diuinis eloquiis fruerentur, in patientia quoq; tempestatis aduersæ, impetus, imbrium, niuis, gelu, sæpe etiã vehementissimi æstus: ne hac quidẽ laboriosiss. cõmoditate illos vti pass⁹ fuit, sed cõuentũ immissis militib⁹ dissecit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XXV.

VErum Flauianus ac Diodorus quasi quædam turres illatos fluctus frãgebant. Meletio enim pastore ipsorum in remotis locis degere coacto, gregis illi curam susceperant. Opponebant autem lupis fortitudinem ac sapientiam suam, ouesque cõueniente cura complectebantur. Reiecti igitur ab imo monte, in ripis vicini fluminis pascebant gregem: non enim, vt capti quondam Babylone, sustinebant suspendere organa, sed hymnis celebrabant creatorem & benefactorem in omni loco dominationis ipsius. Non tamen ne hoc quidem in loco conuentum tulit piorum pastorum ille hostis prædicantium diuinitatem Christi domini. Rursum igitur admirandum illorum pastorum par coactis in hostile gymnasium diuinis pecudibus, spiritales demonstrabãt herbas. Ipse Diodorus sapientissimus & fortissimus, quasi fluuius quidam limpidus ac spaciosus alluebat eas fortitudine sua, eademque aduersantium obruebat blasphemias. Non quidem ille generis nobilitatem morabatur, sed anxietates pro fide libenter susciebat. Flauianus vir opt. patricio & ipso natus genere, sed esse nobilitatem solam pietatem credebat: atque vt palæstræ quidã magister quinquertionem athletam magnum perungebat Diodorum. Illo enim tempore in ecclesiasticis cœtibus non concionabatur, concionatoribus autem suppeditabat magnam vim rationum & sententiarum scripturæ. Illi igitur tendebant arcus in blasphemias Arij: hic vero tanquam de pharetra quadam animi sui tela illis suggerebat. Idem cùm domi tum foris disputans facile rumpebat hæreticorum casses, quæq; illi obijcerent videri aranearum tæla faciebat. His addebat sese pugnæ socium Aphraates quoque, cuius vitam in deo dedicata historia Philotheo inscripta exposuimus. pluris enim putans ouium salutem, quam otium deserens exercitij sui solitariã casilã, sudores tulit pastorales. Huius quanta virtutis fuerit opulentia, in præsentia commemorare superuacuum fuerit, cùm alibi explicauerimus, vnum tamen factum illius in primis conueniens narrationi nostræ recensebimus.

CAP. XXVI.

AD Aquilonem regiam præterfluit fluuius Orontes, ad austrum vero ingẽs porticus cum duplici culmine coniungitur cum mœnibus vrbis, inclusa vtraque à parte altissimis turribus. At inter regiam & flumen lata regio est, qua excitus patet vrbanis illam per portam ad agros suburbanos. Illa forte transibat in hostile gymnasium admirabilis Aphraates ad consuetam curationem ouium, quẽ cùm vidisset de Regia porticu despectans Imperator indutum cucullum, & concitato gradu vtentem, cùm esset in vltima senectute, dixissetque forte vnus, hic est Aphraates de quo totius vrbis multitudo pendet, percontatur eum quó iret: cui ille sapienter ac commode respondit: Oratum eo pro imperio tuo. Id Imperator, inquit, domi remanentem secundum solitariæ vitæ leges facere par fuerat. Tum diuinus ille vir, Recte, inquit, loquere Imperator, & facere hoc debebam, & hactenus facere non destiti, donec in pace fuere saluatoris oues: nunc ita illis turbatis & in discrimen ingens adductis, neà feris bestijs diripiantur, ipsa adigit me necessitas omnẽ ad pecudum salutem affectare viam. Nam dic mihi obsecro Imperator, si virgo essem intus in thalamo desidens custos ædium, sique cernerem flammam exortam depopulari paternas ædes: quid me igitur talem virginem facere conueniebat? Intus ne desidentem negligere domus incendium & operiri dum flamma inualesceret? an potius deserto thalamo discurrere sursum ac deorsum aquam afferre, flammam restinguere? Nimirum hoc fieri oportere ais, officium enim virginis prudentis & cordatæ. Atque id ego nunc Imperator ago. Te enim iaculato in domum nostram paternam, discurrimus vndique cupidi extinguendi illius. Hæc Aphaate locuto, cum interminatione Imperator obticuit. Sed vnus cubicularius Regius acrius interminatus diuino homini, talẽ casum subijt: acceperat in mandatis, vt balneum pararet: hoc igitur tum facturus discedit. Balneum autem ingressus subito mente captus in feruentem nihilque temperatam aquam insiluit, ac interijt. Cùm autem sederet Imperator præstolabundus dum ille nuntiaret eundi in balneum tempus, longaque interiecta mora esset, mittit alios qui causam cognoscerent cunctationis: qui ingressi omnibus lustratis locis reperiunt eũ in mera feruente aqua mortuum, & in seruore diffluentem: quo indicato Imperatori cognouere vim orationis Aphraatis: non tamen reliquere dogmatis impietatem, sed obdurauerunt ad exemplum Pharaonis cor suum. Illeque attonitus, miraculo sancti viri cognito, contra pietatem exercere rabiem suam perrexit.

CAP. XXVII.

Eodem

EOdem tempore celebris ille Iulianus, cuius & supra mentio facta est, deserta relinquere loca, & Antiochiam se conferre compellitur. Cùm enim mendaciorum alumni, & calumniarum texendarum miri artifices partes, inquam Arianæ, diuulgarẽt virum illum secum facere: lumina veritatis Flauianus Diodorusque & Aphraates. Acacium athletam virtutis, qui sapientissime postea rexit Berrœensem ecclesiam, misere ad laudatissimum illum virum obsecrantes, vt tot milium hominum eum misereret, & vt aduersariorum mendaciloquentiam refutare, veritatisque præconia confirmare vellet. Huius miracula dum abit ac reuertitur inque etiam maxima vrbe facta in historia nostra Philotheo perscripta sunt, quã adire cuiuis qui illa cognoscere velit, in promptu est. Verum illius opera totam multitudinem ad nostros cœtus transijsse, nemo, qui rerum humanarum naturas tenet, dubitauerit: præter opinionem enim quæ accidunt, sua omnes ad se nouitate trahere solent. Magnitudinis autem miraculorum factorum ab illo testes etiam sunt hostes veritatis. Idem ante hæc tempora regnante Constantio fecerat Alexandriæ Antonius ille egregius: desertis enim solitarijs locis totam obambulabat vrbem illam, docens omnes præconem esse veritatis Athanasium: quodque veritati aduersaretur factio Ariana. Ita nouerant diuini illi homines omnibus temporibus conuenientes accommodare actiones, sciebãtque quando quieti indulgendum, & quando solitariæ vitæ vrbana anteferenda esset.

CAP. XXVIII.

FVere & alij illis temporibus qui emitterent solitariæ vitæ radios. In solis locis Chalcidensium Auitus, Marcianus, Abraames, & alij quos numero comprehendere difficile est, qui cũ his corruptibilibus corporibus incorruptibilem vitam meditabantur: Apauiensium in regione Agapetus, Simeones, Paulus, & ad philosophiæ culmẽ tendentes: apud Cyrestenses vero laudatissimus Acepsemas in conclaui abditus, sexaginta ita annos confecerat: cùm interea neque loqueretur cum vllo, nequeà quoquã conspiceretur. At Zeugmatius admirabilis, quamuis esset luminibus priuatus, tamẽ circumibat confirmans oues & repugnans lupis: atque eam ob rem casulam vbi philosophans in religione delitesceret, illi incenderunt quam dux Traianus restituit, & ipsum omni alia cura complexus est. Antiochiæ fuere Marianus, Eusebius, Ammianus, Palladius, Simeones, Abraames & insuper alij, qui diuinam imaginem syncera coseruarent. Sed nos cùm horum tum illorum vitam descripsimus. Etiam mons appositus maxime vrbi amœnitate quadam patensi renidebat. Ibi enim enituit Petrus Galata, & alter huic cognominis Aegyptius, itemque Romanus, Seuerus, Zeno, Moses, Malchus, atque alij plurimi vulgo quidem ignoti, sed noti Deo.

CAP. XXIX.

TVm & admirabilis Ephrem Edessæ, Alexandriæ vero Didymus excelluit libris editis aduersus hostes veritatis dogmatum. Vtebatur ille quidem lingua Syriaca qua radios gratiæ spirituales explicabat. Cumque Græcas disciplinas non degustasset, tamen & multifidos Græcorum errores reprehendere, & detegere omnium sectarum malitiosam imbecillitatem poterat. Idem cùm Harmonius Bardesanis filius olim carmina quædam composuisset, quibus impietate modorum suauitate temperata, audientes demulcerentur & captarentur ad perniciem, assumpta compositione eadem modorũ inclusit pietatem, & audientibus gratissimum optimumque remediũ obtulit. His carminibus nunc quoque lætiora redduntur festa consecutorum palmas martyrum. Didymus à puero oculorũ sensu priuatus disciplinis Poeticis ac rhetoricis instructus fuerat, perceperatque auribus Arithmetices, Geometriæ, Astronomiæ præcepta, nec non syllogismos Aristotelis & Platonis facundiam: non quasi illis veritas doceretur, sed quòd arma essent hæc quædam veritatis contra mendacium. Sacræ autem scripturæ cognouerat, non solum illæ literas, sed etiam sententias. Inter cultores igitur philosophiæ religiosæ, & studiosos virtutis, illis hi quos memoriæ mandauimus temporibus illustres fuere.

CAP. XXX.

SEd Episcoporum emicuere maxime duo Gregorij, Nazianzenus & Nyssæus: quorum hic frater ille contubernalis ac socius fuit magni Basilij. His in Cappadocia propugnantibus veritatem & præclare rem gerentibus, accessit & Petrus eosdem cum Gregorio ac Basilio sortitus parentes, sed externis disciplinis vt illi, non institutus, pariter tamen vitæ radios emittens. In Pisidia Optimus, in Lycaonia Amphilochius strenue versãbãtur in acie, decq; fide paterna

hostium

Universidad de Deusto
Biblioteca

hostium impetus repellebant. At in occidente Romæ Damasus, Mediolani Ambrosius præsul, longe etiam remotos sagittis immissis configebant: inter quos & relegati in vltima terrarum loca, scriptis suis corroborabant suos, & hostes refellebant. Excitauit enim tum moderator huius vniuersitatis, gubernatores qui sufficere in tanta fluctuatione possent, & incursionis hostilis magnitudini, virtutem ducum opposuit, optimaque difficillimis temporibus pestilentiæ remedia largitus: neq; hac solum prouidentia ecclesias benignus dominator, sed alijs etiam curis complexus est.

CAP. XXXI.

NAm extimulata ad bellum gente Gothica, in Bosphorũ abstraxit illũ qui aduersus pietatem bella tantum gerere didicisset. Tum vecors demum ille animaduersa imbecillitate virium suarum, misit ad fratrem qui exercitum peterent. Cui respondit frater impium videri facinus auxilium ferre bellum gerenti aduersum Deum, meritoque audaciam huiusmodi compescendam esse. Hæc infelicem istum tristitia compleuerunt: sed audere tamen adoririq; pietatémque non destitit.

CAP. XXXII.

REuerso enim Terentio ex Armenia, vbi trophæa fixisset (erat autem dux virtute clarus, & ornatus pietate) dat optionem illi Valens, vt petat donum quodcunque voluerit. Cuius petitio fuit digna pietatis alumno: petijt enim non aurum, non argentum, non agros, non præfecturam, non ædes, sed vnam ecclesiam quæ concederetur pericula pro Apostolica doctrina sufferentibus. Valens autem accepto supplicationis libello, & petitione cognita, indignatus illum discindit, iubétque alia quæuis optare. Sed Terentius collectis particulis, accepi, inquit, habeóque Imperator à te donum neq; aliud petiturus sum: quid vero ego spectarim iudicet huius vniuersitatis iudex. Verum traiecto Bosphoro cùm in Thraciã Valens venisset, Constantinopoli diutissime moratus belli gerendi rationes inibat.

CAP. XXXIII.

INterea Traianum ducem cum exercitu aduersus barbaros mittit. Qui cùm victus reuersus esset conuitia illi Imperator facere & exprobrare mollitiam ac timiditatem. Tum ille libere vt virum fortem decebat, nõ ego sum victus, inquit, sed tu victoriã corrumpis Imperator, qui aduersus Deum aciem instruis & fortunam belli conciliias barbaris. Quia enim tu bello prosequeris eũ, transit ad barbaros, quẽ & victoria sequitur, consequunturque eam Deo duci parentes. An te fugit quos ecclesijs exegeris & quibus clas commiseris? Hæc ita se habere affirmabant & alij duces Arintheus ac Victor, petebantque ab Imperatore ne succenseret reprehensionibus coniunctis cum veritate.

CAP. XXXIIII.

FErunt & Isaacem qui ibi haberet casulam solitariam, cùm vidisset Valentem ipsum in expeditionem exercitum ducere, cum clamore tali oratione vsum: Imperator quo proficiscere, bello suscepto aduersus Deum, illiusq; auxilio destitutus. Ille & barbaros in te extimulauit: nam & tu contra ipsum multorum ad blasphemiam linguas exacuisti, & ex diuinis ædibus iecisti laudatores illius. Proinde tu pugnare desine, & Deus bellum sopiet. Redde gregibus optimos pastores, contingétq; absq; labore tibi victoria, sin omnibus his neglectis perrexeris ad prælium, experire re ipsa quam sit durum contra stimulos calcitrare. Neq; enim reuertere ipse, & insuper exercitum amittes. Tum iratus Imperator, & reuertar, inquit, & occidam te, suppliciumque exigam mendacis vaticinij tui. At ille nequaquam minis territus, clamans, occide, inquit, si deprehenderis in oratione mea mendacium.

CAP. XXXV.

SEd & Britannio varia virtute clarus, cuius curæ commissa esset omnium Scythiæ ecclesiarum gubernatio, feruore accendit animum suum, & corruptionem dogmatis, inque sanctos scelera Valentis coarguit, & cum diuinissimo Dauide clamabat: Loquebar in testimonijs tuis coram regibus & non confundebar. Sed Valens optimis illis consiliarijs spretis, instructas copias aduersus hostes mittit, ipse remanens in quodam vico expectabat victoriã. Milites vero cùm Barbarorum impetum ferre non possent, in fugam vertuntur, quos celeritate summa fugientes, præcipites agebant Barbari ac concidebant.

CAP. XXXVI.

Captum-

CAptumq; vicum in quo, cognita clade suorum, Valens occultare se conabatur, igne immisso atque vnà illum aduersarium pietatis concremant. Hanc pœnam dedit Valens scelerum suorum, hac etiam in vita. Sed ego operæpretium facturus mihi videor si narrauero ignorantibus quomodo Ariani morbi contagium ad barbaros peruenerit.

CAP. XXXVII.

QVo tempore transgressi Istrum, fœdus illi cum Valente fecerunt. Aderat illi tum Eudoxius ille abominabilis, qui Imperatori consuluit vt adduceret Gothos ad communitatem suam: ante enim radijs diuinæ cognitionis illustrati pascebantur dogmatis Apostolicis. Dixit autem Eudoxius coniunctione sententiæ firmiorem pacem futuram esse. Quod cum probasset Imperatori, proposuit ille ducibus Gothorum hãc voluntatem suam consentiendi in dogmate. At illi negarunt se à paterna doctrina discessuros esse. Tum Vlphila erat Episcopus Gothorum, qui fide & autoritate apud illos plurimum poterat, cuiusque dicta pro certissimis habebant legibus, eum Eudoxius cùm orationis blanditijs, tum pecuniæ illecebris adduxit, vt sibi barbaris probandam Imperatoris communitatem sumeret. Adduxit autem ita potissimum, quòd diceret istam contentionem ab ambitione exortam, re autem vera in dogmatis nullam esse differentiam. Eque hodie quoque Gothi maiorem patrem filio asserunt, creaturam autem dicere filium non sustinent, quamuis ab ijs qui dicunt, se non abducant: non tamen penitus à paterna doctrina recessere. Nam & Vlphila qui persuaderet communitatem illis cum Imperatore & Eudoxio ineundam, non dogmatum differentiam, sed inanibus de contentionibus exortum dissidium memorauerat.

LIBRI QVARTI FINIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS ECCLESIASTICAE HISTORIAE
LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

QVAM DIVTVRNO tempore rabiẽ aduersus se ferre dominꝰ Deus, & quo supplicio, afficere soleat eos qui non recte vtuntur patientiã diuina, planè docẽt actiones Valentis, quæque illas tandem consecuta sunt. Benignus enim Dominus, quasi mensura quadam ac trutina misericordiæ & iustitiæ vtens, vbi intellexerit magnitudinem scelerum superare mensuram benignitatis: tum iusta animaduersione vlteriores progressiones coërcet. Ac Gratianus quidem Valentiniani filius cuius pater habuisset Valentem fratrem, toto imperio Romanorum potitus est. Is iam pridem sceptra tenebat Europę patris mortui loco, cuius & viuentis socius imperij fuerat. Tum vero & Asia accessit, & reliquæ Libyæ partes cùm Valens sine liberis interemptus decessisset.

CAP. II.

MOx autem pietatẽ suam manifestiorẽ reddidit, & primitias imperij obtulit Deo. Legem enim tulit qua expulsi pastores suis quique gregibus restituerentur, quáq; traderentur ædes sacræ communicatoribus Damasi. Is erat Episcopus Romæ, vita laudabili conspicuus, quiq; sibi dicenda faciendáque omnia pro Apostolicis dogmatis statueret, ecclesiæ illius curam post Liberium sortitus. huius legis executionẽ celeberrimo temporis istius duci Saporæ commisit, iussitq; præcones Arianę blasphemiæ quasi feras bestias sacris ædibus pelli, & restitui illas optimis pastoribus & diuino gregi. Hoc in toto orbe terrarũ simpliciter peracto, Antiochię quę est primaria vrbs Orientis, huiusmodi quędã contentio extitit;

CAP. III.

Bifariam

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIfariam, vt ante quoque diximus, separati fuerant propugnatores Apostolicorum dogmatum: horum vna pars statim post intentatas magno Eustathio insidias, exosi Arianam improbitatem, & secum ipsi conuentus agentes, præsulem habebant Paulinum. Altera post creationem Euzoij separati cum eximio Meletio ab impijs, & versantes inter ea quæ memorauimus discrimina, Meletij sapientissimi doctrina regebantur: præter hos tertium caput factioni se præbuit Apollonaris Laodicensis, qui induta pietatis persona, cùm in opinione esset, quasi Apostolica dogmata tueretur, non ita diu post manifestum se hostem esse illorum ostendit. Nam & de natura diuina oratione vtebatur peruersa, qui produceret gradus quosdam dignitatum, & dispensationis arcanum imperfectum facere ausus est, & rationalem animam, cui corporis gubernatio cõmittitur, saluationis opere priuauit assertione sua. Nam si illam non accepit Deus verbum, vt hic docet, neque medicinam ei fecit, neque honorem impertijt. Itaque terrenum quidem corpus ab inuisibilibus potentijs adoratur. Anima vero perfecta ad imaginem Dei infra mansit conclusa peccati probro. Ad hæc alia multa congerebat animo errabundo ac cæcutiente. Nunc enim fatebatur, accepisse verbum Deum carnem à sancta virgine: nunc aiebat illam cœlitus fuisse attributam: nunc factum esse ipsum carnem, sed nostri nihil assumpsisse. Sed & alias nugas ac fabulas agglutinabat promissionibus diuinis, quas in præsentia recensere superuacuum putaui. Sed hac ille doctrina, non solum suos corrupit, verum nostrum quoque nonnullos labefecit. Póstea enim cùm cernerent paruitatem suam & splendorem ecclesiæ, cõiuncti sunt omnes, præter admodum paucos, cùm ecclesia & communitatem illius obtinuere: neque tamen pristino morbo liberati, multos sanos quoque contagio isto infecerunt. De hac radice germinauit illa in ecclesijs vnitas naturę carnis ac deitatis: Itémque hoc, annectere Deitati passionem vnigeniti, & alia de quibus populorum sacerdotúmque pugnæ extitere: quæ sequentibus temporibus accidere. Tum vero Antiochiam ingresso Sapore duce, cùm esset proposita lex Imperatoris, asseuerare Paulinus se partium esse Damasi, asseuerare & Apollinaris, qui morbum suum tegeret: diuus autem Meletius tuebatur otium, neque illorum contentionibus implicabatur. Flauianus vero ille sapientissimus adhuc presbyter, primum conuersus ad Paulinum, audiente duce, si inquit, amice, Damasi communitate gaudes, fac nobis probes dogmatum coniunctionem: nam ille in cõfessione vnius essentiæ, tres substantias de trinitate manifeste prædicat. At tu contrà substantiarum tollis trinitatem. Quare doce nos consensionem dogmatum & ecclesias posside, vt lex iubet. Qua confutatione cùm os illi obturasset, Apollinarem mirari se ait, ita impudenter repugnare veritati, cui esset perspectum, asserere admirabilem Damasum integram naturam nostram assumpsisse verbum Deum, quibus ipse semper contraria doceret. Nostram enim mentem salute, inquit, priuas. Quæ si falsa accusatio est, at tu nunc saltem denega partum hunc nouationis tuæ, & amplectere doctrinam Damasi, diuinásq; obtine ædes. Sapientissimus igitur Flauianus veritatis oratione compescuit audaciam illorum. Sed Meletius mitissimus omnium mortalium, blande placidéque appellato Paulino: quoniam me quoq;, inquit, gregis huius dominus custodiæ præfecit ouiũ, & tibi aliæ sunt commissæ, cùm sit inter pecudes pietatis communitas, iungamus amice caulas, & soluamus contentionem Magisterij, communitérq; in pascua agentes eius oues communiter curemus, sin solium ipsum intercedit concordiæ, remouere & hanc contentionem conabor. Nam vbi ego in illo diuinum collocauero Euangelium, vtrimque assideamus vterque. Quod si prior vita ego defunctus fuero, esto solus tu amice, magister ouium. Sin tibi priori hoc acciderit, curam ego tũ pro virili mea gesturus sum gregis. Hæc illius vt blanda placidáq; dicta Paulino non probantur, dux igitur dijudicata causã Magno Meletio ecclesias commendauit: at Paulinus retinuit iam olim seiunctarum ouium magisterium.

CAP. IIII.

VErum Apollinaris reiectus à præsulatu deinceps manifeste nouitatem doctrinæ suæ profiteri, & ducem se eius sectæ constituere. Morabatur autem ferè Laodiciæ, Antiochiæ tamen iam antè consecrarat Vitalem honestate vitę cõspicuum, & alumnum dogmatum Apostolicorum, sed quem hic postea morbus corripuerit. At diuus Meletius Diodorum illum cuius antè facta est mentio qui grauissima in fluctuatione ecclesiæ quondam nauigium indemersum seruauisset, pastorem præfecit Tarsensibus commissa curæ ipsius gente Cilicum: Apamiam vero misit qui pontificali munere fungeretur Ioannem, claro quidem illum ortum genere, sed sua magis quam maiorum virtute illustrem: perinde enim erat eruditione atq; moribus excultus. Is rempestatis superiore tempore rexerat cõuentum concordantium secum in fide, vsus socio operis laudatissimo Stephano: quem ad alios labores misit diuus Meletius. Cùm enim cognouisset Germaniciam peste Eudoxij esse corruptam, hunc illis sanaturum malum dedit medicum. Omnes Græcas artes didicerat, & in diuinis dogmatis fuerat enutritus. Neque spes eum hæc frustrata est, vsus enim Stephanus spiritali doctrina lupos in oues transformauit. At magnus Eusebius reuersus de exilio, celebris famæ Acacium præfecit Berrœæ, Hieropoli Theodotum, cuius philosophiæ religiosæ studium nunc quoque decantatur ab omnibus, Calcidi Eusebium, Cyrensibus nostris Isidorum, vtriq; atque admiratione dignum & diuino fermè conspicuum. Eundẽ ferunt & Eulogium illum propugnatorem Apostolicorum dogmatum, & Antinoem cum Protogene pulsum, Episcopum Edessæ constituisse, Barse iam illo diuino vita defuncto, qui suorum laborum socium Protogenem, Carrensium male affectæ ciuitati medicum depulsorem mali dedit. Vltimum Episcopum Maren creauit diuus Eusebius Dolichæ: oppidum hoc paruum, & tum Ariano morbo contactum fuerat. Volens autem ipse Marem virum laudatissimum & multis generibus virtutum splendentem in sacerdotali collocare solio, Dolicham venit: introeuntis autem oppidũ in caput mulier quædam Ariana peste plena tegulam deiecit, qua illo comminuto paulo, post in meliorem vitam est translatus: cùm autem esset vicinus morti, iureiurando astrictos sibi qui aderãt promittere coegit, non daturam illam mulierem pœnas facti sui, imitatus dominum suum qui de crucifixoribus suis ita dixisset: Pater remitte illis, ignorãt enim quid agant: itemq; cõseruum Stephanum inter largum saxorum imbrem clamantem, Domine ne statuas istis hoc peccatum. Talis finis post varios labores magnum Eusebium excepit, quiq; Thraciæ barbaros effugerat, hæretico rum impias manus effugere non potuit, sed illis nectentibus martyrij corona redimitus est. Atque hæc post Episcoporum reuersionem accidere. Sed Gratianus postquam comperit vastari Thraciam ab inflammatoribus Valentis Barbaris, relicta Italia in Pannoniam proficiscitur.

CAP. V.

ILlis temporibus Theodosius cùm maiorum suorum nobilitate tum virtute sua summa erat nominis claritate, eamq; ob causam cùm impetereturinuidia ordinis sui, in Hispanias se contulerat, vbi & genitus & educatus fuerat. Inops igitur consilij Imperator, cùm Barbari elati victoria & essent & viderentur insuperabiles, tandem ducatu Theodosij mala solutum iri sperauit. Statim ergo illum ex Hispanijs accersitum ducem creat, & ad bellum cum coactis copijs mittit, qui fide mu[illegible]tus magna si ducia proficiscitur, & ingressus Thraciam conspectisque occurrentibus Barbaris suorum aciem ad prælium instruit. Cumque conflixissent Barbari vim horum non tulere, sed loco deserto in fugam versi sunt, quos fugientes præcipites Romani insequuntur, magnaq; strages fit Barbarorum cùm non modo ab hostibus cæderentur, sed mutuis etiam cædibus caderent. Atq; ita maxima parte Barbarorum interfecta, paucisque qui se subducere potuissent, Istrũ transgressis, mox optimus dux dispersos in vicinis vrbibus exercitu, ipse celeri cursu ad Imperatorem Gratianum venit, futurus nuntius trophæorum suorum. Cæterum ne Imperatori quidem perculso rerum magnitudine vera esse quæ narraret videbantur, & qui inuidia præstringebantur, fuga illum elapsum & exercitum amissum esse aiebant. Tum eos ipsos suos ad uersarios petijt Theodosius mitti qui coràm cognoscerent Barbarorum cæsorum multitudinem: eorum enim numerum facile spolia demonstratura esse. Hac probata oratione misit Imperator visuros nuntiatu rosque res gestas.

CAP. VI.

SEd ipse dux optimus cùm apud Imperatorem remãsisset admirabile quoddam visum conspexit, & planè ab omnipotente exhibitum Deo. Videbatur enim videre diuum Meletium præsulem Antiochenorum paludamẽtum sibi Imperatorium induere, & similiter coronã imponere capiti. Quod conspicatus noctu mane narrauit ex familiaribus, qui planum esse dixit somnum, neque habere obscuri ambiguitę quicquam. Ac post paucos quidem dies reuertuntur inspectores rerum gestarum, & nuntiant multa confecta Barbarorum milia: ita his probatis Imperator eum, vt præstantissimum ducem, Imperatorem designauit, tradidítque ei sceptra Valentis regni, ipseque in Italiam reuersurus ad commissum eum principatum ablegat. Imperio igitur susce-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pto ante alia ecclesiarum concordiæ curam complexus est, suæq; ditionis omnibus, vt Constantinopolim venirent denuntiari fecit. Erat autem solus Oriens refertus Ariana peste, cũ Occidens ab hac semper libera fuisset. Nam Constantinus maximus natu filiorum Constantini, & minimus Constans, paternam seruauerant inuiolatam fidem. Rursumque Valentinianus Imperator Occidentis integram pietatem custodit.

CAP. VII.

At plaga orientalis hac multifariam labe contaminata fuit. Nam Arius cùm esset Alexandriæ in Aegypto presbyter, hãc ibi blasphemiam conseuit, quæ sceleratæ tacta semina souere, Eusebius, Patrophilus & Aetius Palæstini, & Paulinus ac Gregorius Phœnices. Et Theodotus Laodicensis, cumque eo Georgius: itemque Anathasius ac Narcissus Cilices, tum longo tempore studiose rigarunt coluerunteq; zizaniorum fatum Eusebius Theogoniusq; Bithyni, Menophantus Ephesius, Theodotius Perinthius, Mares Chalcedonensis, & alij quidam Thraces sola improbitate nobiles: quibus agricolis scelerum accesit & Constantij facilitas, & malitia Valẽtis. Eam igitur ob rem sui tantum regni Episcopos Constantinopoli conuenire iussit. Quibus coactis numero centum quinquaginta, indicari sibi Magnum Meletium vetuit, quod cuperet illum de somnij viso agnoscere: cumque in Regia adesset omnium Episcoporũ concilium, alijs neglectis ad Meletium solum Imperator accurrit, & tanquam amans patris filius, longo pòst tempore fructu paterni aspectus percepto, complexus illum, osculabatur, oculos, labra, pectus, caput, & coronatricem dextram, exposuitque sui somnij visum. Blande autem & cunctis alijs appellatis, vt de propositis rebus veluti patres consulerent in medium hortatus est.

CAP. VIII.

Degebat tum Constãtinopoli ille quitandem pastor fuit Nazianzi, & Arianæ sese opponebat blasphemiæ, diuinumq; populum Euangelica doctrina rigabat, aberrantes à caula oues reducens & annectens à venenato pabulo, itaque gregem illum ex modico fecit copiosum. Hoc viso consideratq; voluntate autorum canonis, qui præcisuri ambitionem honorum, traductiones prohibuerant, Meletius diuinissimi Gregorij præsulatum Constantinopolitanum confirmauit: neq; diu pòst diuus Meletius ad vitam expertẽ doloris transijt, omniumque eruditorum funebrium laudationum ornamenta cõsecutus est. Verũ Timotheus Episcopus Alexandrinus qui Petro Athanasij præsulatus hæredi successerat, in locum admirabilis Gregorij quendam Maximum subsstituit Cynicum subito detonsis Cynicis illius piis. Erat is & Apollinaris vesania refertus, cuius tamẽ facti absurditatem quitum conuenerant non tulere, homines admiratione digni & feruore sapientiaque diuina pleni. Helladius qui post magnum Basilium præsulatum inierat, Gregoriusq; ac Petrus eosdem cum Basilio parentes sortiti, quique Lycaonibus præerat Amphilochius, & optimus Pisidarum Cilicumq; antistes Diodorus. Cũ his erat & Pelagius Laodicensis, & Eulogius Edessanus, & Acacius & noster Isidorus, & Cyrillus Hierosolymitanus, & Gelasius Cæsariensis Palæstinus, eruditione ac vita clarus, alijq; plurimi athletæ virtutis. Hi tũc vniuersi separati ab Aegyptijs cũ magno Gregorio solennes conuentus sacrorum celebrabant. At diuus Gregorius hortabatur conciliũ, vt congregati propter concordiam, mutuũ consensum vnius iniuria potiorem ducerent: nam & ego, inquit, ad gratissimam mihi quietem liberatus multis curis rediero: & vos post longum & durum bellum desideratissimam pacem receperitis. Quid enim absurdius esse possit, quam declinatis hostium telis, cõuerti nos ad mutuas incursiones, illisq; vires nostras absumi, aut quæ maior lætitia aduersarijs contigerit? Proinde quærite aliquem dignum laude virum, intelligentia ea præditum, vt & committi ei multitudo & ab ipso recte institui posse videatur, atque hunc ad præsularẽ dignitatem prouehite. Huic monitioni optimi pastores obsecuti, Nectariũ patricium generis nobilitate clarum, & omni virtutum genere illustrem, Episcopum maximæ vrbi præfecerunt, Maximumq; vt participem dementiæ Apollinaris spoliatum dignitate Pontificali abdicarunt. Tum regulis conscriptis ecclesiasticæ honestatis, & confirmata Nicææ exposita fide, in patriam quisq; suam reuertitur. Sed secuta æstate eodem plurimi retrahentibus ecclesiasticis negotijs rediere, & allatas ab occidentalibus Episcopis synodicas literas acceperе, quibus inuitabantur, vt Romam ad maximam quæ ibi cogeretur synodum, venire vellent. Qui quidem profectionis vt inutilis petita venia, responsione sua tempestates quæ excitarentur in ecclesijs significauerunt: subnotauerunt, & ipsorũ negligentiã, denique

denique Apostolicam mentem illa expresserunt. Sed melius Scribentum virtutem ac sapientiam ipsæ literæ declarabunt.

CAP. IX.

Dominis reuerendissimis & pijssimis fratribus ac collegis Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Acholio, Anemio, Basilio, & cæteris sanctis Episcopis in magna vrbe Roma coactis, synodus sancta Episcoporum orthodoxorum, qui conuenere in magna vrbe Constantinopoli, in domino salutem. Demonstrare pietati vestræ tanquam ignorantibus, & exponere magnitudinem malorum, quæ ab Ariano furore sustinuimus, superuacuum videtur. Neque enim ita parui pietatem vestram pendere arbitramur res nostras, vt quibus misericordia debeatur eorum nunc primum cognitionem requiratis: nec cum ijs temperatibus sumus conflictati, quę propter paruitatem occultæ esse possint. Recẽs est & ipsum persecutionis tẽpus & memoriæ adhuc obstrepentis, non solum ijs qui tulere, sed etiam quos illa propria esse ob charitatẽ ducere oporteat. Nam heri, vt ita loquamur, ac nudiustertius, aliqui vinculis exilij soluti post mille afflictiones rediere ad ecclesias suas, aliquorum in exilio mortuorum relatæ sunt reliquiæ, aliqui etiam decurso spatio exilij adhuc bullientem in furorem hæreticorum incidere, grauioraq; passi domi quã foris, lapidibus obruti, vt beatus quondam Stephanus, oppetiere mortem, aliqui varijs lacerati modis adhuc ferunt stigmata Christi ac vibices in corporibus suis. Pecunię vero damna, & ciuitatum multas: tum singilatim publicationes bonorum, insidias, contumelias, carceres nemo enim omnium enumerauerit. Cunctæ enim certe afflictiones in nos accumulatæ sunt incomprehensibiles numero, fortasse meritos peccatorum nostrorum hanc pœnam, fortasse etiam quos benignus Deus exercitare magnitudine malorum vellet. Deo quidem gratias agimus cùm tantis in afflictionibus eruditi seruos suos, nosque pro magnitudine miserationum suarum, deduxit ad refrigerium. Ad instaurationem sanè ecclesiarum sedulitate multa longoque tempore opus fuit, vt quasi ex diuturno morbo paulatim recrearetur ecclesię corpus cura ac medicatione nostra, atque ita pristinam pietatis sanitatem recuperaret. Quamuis enim vehementia maxime persecutionum liberati esse, & nunc sero tandem receptas ab hæreticis ecclesias reficere videamur: tamẽ per nobis molesti sunt lupi electi quidem caulis, sed in saltibus diripientes gregem: dum contrarios nobis conuentus celebrare audent, concitatoque seditioso vulgo nihil intentatum ad detrimentum ecclesiarum relinquunt. Itaque, vt diximus occupati nos in his longiore tempore necesse habuimus: postquam autem vos Romanam cogentes Dei voluntate synodum, pro fraterna charitate, tanquam vestra membra nos quoque literis summa pietate Imperatoris accersiuistis, ne cùm afflictionum supplicia nos soli perpessi simus, hoc in consensu Imperatorio de pietate, fore nobis regnaretis, sed haberetis nos regni, iuxta Apostolicã vocem, socios, sanè perquàm optauimus vniuersi, si fieri posset, ecclesijs derelictis obsequi, siue desiderio seu vsui præsenti. Quis enim nobis det alas velut columbæ, vt ad vos deuolemus & vobiscum acquiescamus? Verum cùm hac repenitus nudarentur ecclesiæ paulo antè renouari cœptæ, neque omnino illaà quibusdam præstari vllo modo posset: concurreramus enim Constantinopolim ad vestræ reuerentiæ literas post Concilium Aquileiense missas Theodosio, pietate summa Imperatori, ad solam peregrinationem hanc Constantinopolitanam parati, & requisito tantummodo huius synodi consensu ab Episcopis, qui in suis prouincijs remansissent, cum longioris profectionis, neq; suspicaremur futurum, nec denuntiatũ nobis omnino prius esset opus quàm Constantinopolim veniissemus. Cumque etiam præstituti temporis angustia non modo ad longius iter opportunam instructionem excluderet, sed ne facere quidẽ certiores omnes communicantes in prouincijs Episcopos & eorum assensionem obtinere pateretur. Hæc igitur & alia huiusmodi cùm plurium aduentui obstiterint, quod secundum fuit, quo rectius negotium perficeretur & vestræ charitati studium nostrum probaretur, fecimus vt reuerendissimos ac honorabilis. fratres & collegas nostros Episcopos Cyriacum, Eusebium, Priscianum, exoraremus, vt proficiscendi ad vos laborem libẽter subire vellent, per quos & declarari vobis nostra pacifica & spectans vnitatẽ voluntas, & feruor pro sanitate fidei ostendi poterit. Nos enim siue persecutiones seu afflictiones, necnon regias minas & crudelitates prętorias, deniq; quascunq; tentationes ab hæreticis sumus passi, ea omnia pro Euangelica Nicæę in Bithynia à trecentis decem & octo sanctis Deoque plenis patribus confirmata fide sustinuimus. Hæc & vobis & nobis & cunctis nõ peruertentibus verbum veræ fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dei æquum est pariter placere, qua vix tandem stabilita, antiquissima ipsa & consentanea baptismati docemur credere in nomen patris & filij & sancti spiritus: quippe quòd sit Deitas potentiaque & essentia vna patris & filij & sancti spiritus: itemque æqualis dignitas & regnum coæternum in tribus perfectis substantijs seu perfectis personis, vt neque Sabellij pesti locus detur qua substantiæ confundantur, hoc est, proprietates tollantur: neque valere possint blasphemiæ Eunomianorum, Arianorum, & eorum qui spiritum oppugnant, à quibus essentia naturaque & Deitas scinditur, & introducitur in increatam coessentialem ac coæternam trinitatē, quædam posterior siue creata seu diuersientialis natura. Etiam doctrinam humanitatis domini indeprauatam seruamus, neque animæ, neque mentis expertem, nec imperfectam admittētes carnis officium ac curam, cùm sciamus Dei verbum, quod perfectum esset ante sæcula, in his vltimis diebus propter salutem nostram hominem factum esse. Quæ quidem ad fidem attinent, quam nos aperte prædicamus hactenus summatim exposuimus: quæ & ipsa maiore cum gaudio cognoscere poteritis, si inspicere Tomum ab Antiochena synodo editum dignati fueritis: itemque eum quem vniuersalis nuper Constantinopolitana synodus exposuit, vbi copiosius explanauimus confessionem fidei nostræ, & anathematis sententiam in recentes sectarum nouationes scripto comprehensam publicauimus. De cura autem administrationis singularum ecclesiarum scitis veterem sanctionem & definitionem Nicænorum patrum semper valuisse, vt in vnaquaque prouincia, illius prouinciæ cultores assumptis, etiam si videatur finitimis, conferant ecclesiasticos honores ijs quos vtiliter gesturos esse confidant. Secundum hæc igitur & reliquas administrari apud nos scitote ecclesias, & sacerdotes celeberrimarum ecclesiarum susceptos esse. Vnde Constantinopolitanæ recentis, vt sic loquamur, ecclesiæ quam non diu antè quasi ex ore leonis hæreticorum blasphemijs per miserationes Dei eripuimus, reuerendissimum & Dei amantissimum Nectarium Episcopū præposuimus in generali nostro concilio, & præsente amantissimi Dei imperatore Theodosio, cum omnium clericorum ac totius ciuitatis approbatione. Ecclesię antiquis. & planè Apostolicæ Antiochiæ in Syria, vbi primum honorata Christianorum appellatio extitit, canonice præfecerat conuentus prouincialium & Dioeceseos orientalis, Episcopum reuerendissimum & amantissimum Dei Flauianum, assentiente tota ecclesia, & quasi vno ore celebrante illum, quam creationem habuit ratam & communem synodi. Matris autem omnium ecclesiarum Hierosolymitanę reuerēdissimū & Dei amantissimū Cyrillum Episcopum esse vobis significamus creatum iam olim canonicè à prouincialibus & diuersis in locis multum cum Arianis cōflictatum, quibus à nobis legitimè, ac canonice perfectis, vestram quoque pietatem delectari volumus, cohiberique specialis charitatis & timoris domini nici intercessione omnem humanam perturbationem, pluriscque ecclesiarum ædificationem putare quàm erga aliquem priuatam voluntatem aut gratiam. Hoc enim modo confirmata doctrina fidei, & confirmata Christiana charitate inter nos, desinemus illa damnata ab apostolis memorare. Ego quidem sum Pauli, ego vero Apollo, ego vero Cephę: sed cuncti Christi manifesti erimus, qui in nobis non sit diuersarum partium, & Deo volente, corpus ecclesiæ indiscerptum conseruabimus, vt tandem ad tribunal domini cum fiducia sistamur. Hæc aduersus dementiam Arij, Aetij, Eunomij, atque adeo Sabellij, Photini, Marcelli, Paulique Samosatensis & Macedonij perscripsere. Similiter & nouationem Apollinaris planè abdicarunt, hac clausula, Etiam doctrinam humanitatis domini indeprauatam seruamus, neque animæ, neque mentis expertem, nec imperfectam admittentes carnis officium ac curam. Sed & laudatissimus Damasus postquā hanc sectam exortam cognouit: non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum ipsius exautoratos abdicauit. Eaque de re certiores fecit per literas orientis rectores Episcopos, quas vtiliter narrationi inserturus esse mihi sum visus. Quòd debitam reuerentiam apostolicæ sedi vestra habet charitas, vobis filij charissimi præstatis ipsi plurimum. Etsi enim in sancta maxime ecclesia, vbi sanctus Apostolus sedens docuit, nobis claui quem tenendum accepimus officium incumbat, tamen inferiores tanto nos honore esse constitemur: sed ideo quomodocunque possumus damus operam, vt ad gloriam beatitudinis ipsius peruenire valeamus. Scitote igitur profanum illum Timotheum discipulum Apollinaris hæretici, vnà cum impio dogmate, iamdudum à vobis exautoratum, neque nos credere reliquias doctrinæ illius de cætero, vspiam valeturas esse, sin ille serpens antiquus semel atque iterum ictus suo quidem malo reuixerit, qui eiectus ex ecclesia quosdā infideles letiferis venenis suis seducere conari non

ὅτι πάλαι τὸν.

κατηλλάχθαι.

non cessat: vos tamen istam tanquā pestilentiam refugite, memores fidei apostolicæ, illius potissimū quę Nicææ à patribus scripto exposita est, & firmo in gradu fortiter ac immobiles manete, neúe patiamini audiri à clericis aut laicis vestris posthac vaniloquia & exoletas quæstiones. Iam enim semel formā protulimus, vt qui se Christianum profiteatur seruet ea quæ ab Apostolis tradita sunt, cùm dicat sanctus Paulus: Si quis vobis annuntiat aliud quam accepistis anathema esto. Nam Christus filius Dei dominus noster humano generi per suam passionem absolutissimam cōtulit salutem, vt hominē totum à peccato occupatum, à toto peccato liberaret. Hunc si quis aut deitatis, aut humanitatis minus habuisse dixerit, i plenus spiritu diabolico sese gehennæ esse filium prodit: sed quid à me quæri Timothei tam torationem opus est? Cùm hic iudicio solij Apostolici præsente & Petro Episcopo Alexandrinæ vrbis vnà cum magistro Apollinari exautoratus fuerit, subiturus debita in die iudicij supplicia ac tormenta. Quòd si aliquos ille leuiores adducit in sententiam suam, retinetque spem quampiam, vera in Christum spe vna cum confessione mutata, quicunque certe cum eo repugnare voluerit Ecclesiastico canoni, cum eodem quoq; interibit. Deus vos incolumes conseruet filij clarissimi.

CAP. X.

CONfessio catholicæ fidei, quam Papa Damasus misit Paulino Episcopo Thessalonicæ in Macedonia. CVM post concilium Nicænum hic error natus sit, vt prophano aliqui ore dicere audeant, spiritum sanctum natum esse per filium, exterminamus anathemate eos qui non liberrime spiritum sanctum prædicant esse eiusdem essentiæ ac potentiæ, cum patre & filio. SIMILITER & eos qui secuti errorē Sabellij, eundem esse patrem & filium asserunt. ANATHEMA insligimus Ario & Eunomio, qui quamuis differente oratione, simili tamen sententia, filium & spiritum sanctum creaturam esse asseuerant. Itemque Macedonianis qui de Ariana radice propagati, non impietatem, sed nomen aliud habent. Necnon Photino, qui renouās Ebionis hæresin, Dominum nostrum Iesum Christum ex sola virgine Maria confiteretur. Sed & illos anathemate exterminamus, qui asseuerāt duos esse filios, vnum ante sæcula, & alterum post assumptam ex virgine Maria carnem. Et illos, qui asseuerant pro anima rationali verum in carne humana Dei verbum: ipsum enim illud Dei verbum, non loco rationalis ac intellectualis animæ in corpore suo fuit, sed nostram, hoc est rationalem ac intellectualem animam absque peccato assumpsit & conseruauit. Illos quoque qui asserunt verbum Dei productione ac correptione à patre distingui, & substantia illud carere aut mortem obiturum esse blasphemantes. Eos verò qui de ecclesijs ad alias ecclesias transierint, tantisper pro alienis communitati nostræ habebimus, donec in eas vrbes redierint, quarum præsulatus primum accepere. Sin quis in alterius qui sedem mutauerit, locū suffectus fuerit, reuersus ille prior in suam vrbem tantisper dignitate Pontificali priuatus esto, dum successor ipsius obdormiscat in domino. Si quis non dixerit esse semper patrem, & semper filium, & semper spiritum sanctum, anathema esto. Si quis non dixerit genitum esse filium ex patre, hoc est, ex diuina illius essentia, anathema esto. Si quis non dixerit, verum Deum filium Dei, sicut verum Deum patrem ipsius, & posse omnia, ac scire omnia, ac patri esse æqualem, anathema esto. Si quis dixerit in carne degētem filium Dei, cùm in terris esset, in cœlis & cum patre non fuisse, anathema esto. Si quis dixerit in crucis passione sustinuisse dolorem filium Dei deitate & non carne ac anima rationali, quam assumpserit in forma serui, vt sacra ait scriptura, anathema esto. Si quis non dixerit excruciatum carne Dei filium, & carne mortem gustasse, fuisseque primogenitum ex mortuis, quatenus vita est & viuificus Deus, anathema esto. Si quis non dixerit in carne quam assumpsit sedere ad dextram patris, in qua & venturus sit, iudicatum viuentes & mortuos, anathema esto. Si quis non dixerit spiritum sanctum ex patre esse vere ac proprie, sicut & filium ex diuina essentia Deum Dei verbum anathema esto. Si quis non dixerit omnia posse & omnia scire & vbique terrarum adesse sanctum spiritum, sicut & filium & patrem, anathema esto. Si quis dixerit spiritum sanctum facturam, aut per filium genitum, anathema esto. Si quis nō dixerit per filium qui carnē assumpsit, & sanctum spiritum patrē fecisse omnia, hoc est, visibilia & inuisibilia, anathema esto. Si quis nō dixerit patris & filij & sancti spiritus vnā deitatem, potestatem, principatum, vnam gloriam, dominationem, vnum regnum, vnam voluntatem & veritatem, anathema esto. Si quis tres personas veras non dixerit patris & filij & sancti spiritus, semper viuentes, omnia cōtinentes visibilia ac inuisibilia, omnipotentes,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes omniũ iudices, omnia viuificantes, omnia creantes, omnia seruãtes, anathema esto. Si quis non dixerit adorandum spiritum sanctum ab omni creatura, sicuti & patrem & filium anathema esto. Si quis de patre & filio recte sentiat, de spiritu autem sancto rectam sententiam non habeat, is hærericus est. Nam omnes hæretici de filio Dei & de sancto spiritu peruersè sentientes in Iudaica ac gentili defectione esse conuincuntur. Quod si quis Deitatem diuidit, vocans patrem Deum ex patre, & Deũ filium & Deum spiritum sanctum, asseueretque dici Deos non Deum in vna deitate & principatu, quam credimus ac nouimus patris & filij & sancti spiritus, cùm sit Deus vnus in tribus subsistentijs: vel si quis distrahat filium cum sancto spiritu, vt solum patrem Deum dici, neq; vnum credendum Deum arbitretur, anathema esto. Nam nomen Deorum angelis & sanctis omnibus à Deo concessum est: de patre autem & filio & sancto spiritu, quòd sint vna & æquali Deitate, non Deorum nomina, sed Dei nobis ostenditur, vt credamus nos baptizari in patrem & filium & sanctum spiritum, & non in angelorum neque archangelorum nomina: sicut hæretici Iudæiũe, aut gentiles delirantes. Hæc igitur salus est Christianorum, vt credentes trinitati, hoc est patri & filio, sancto spiritui, & baptizati in eandem vnam deitatem & principatum, & diuinitatem, & essentiam, ita in ipsum credamus. Atque hæc superstite adhuc Gratiano gesta sunt.

CAP. XII.

SEd postquam hic bello inuictus moderatusque ac iustus rector ciuitatum, insidijs circumuentus mortem oppetijt, nullis relictis liberis hæredibus imperij, sed fratre superstite admodum adolescentulo, patri cognomine, inuasit Maximus quidam, Valentiniani adolescentia spreta, occidentalem principatum. Eo tempore Iustina Magni Valentiniani coniunx mater adolescentis, accepta iam pridem semina Arianæ doctrinæ, filio suo detexit. Cùm enim ardorẽ fidei nouisset mariti sui, toto illius vitæ tempore occultare studuerat, pueri autem mentem teneram ac flexibilem esse videns consi denter illi fallaciam admouit. Qui ratus subiectionem maternam vtilitatem complecti, inescatus enim naturæ respectu, letiferum non cernebat hamum.

CAP. XIII.

PRimum omnium hac de re cum Ambrosio loquitur, ratus, si illũ in sententiam suam perduxisset, facile alijs superiorem se futurum esse. Sed hic in memoriam reuocabat Valentiniano paternam pietatem, hortabaturq; vt hæreditatem relictam retineret indeminutam: exposuit etiam ei dogmatum diuersitatem, docuitq; hęc cum dominica doctrina & apostolico præconio congruere: illa vero penitus contraria & spirituali sanctioni esse aduersa. Sed adolescens, nempe adolescens, & quem mater ductaret, non modo admittebat hæc dicta, sed etiam irã exarsit, ac centurijs grauis leuisq; armaturæ ecclesiæ septa cinxit: quibus cùm magnus ille triumphator nihil perterreretur, prę laruis enim hæc putabat quæ aliqui adolescentulis obijcerent: tum planè indignatus iubet illum sacris prodire foribus. At Ambrosius equidẽ hoc, inquit, mea sponte facturus non sum, neque prodam lupis stabulum ouium mearum, nec tradam templum blasphematoribus numinis, verum si me occidere decretum tibi est, hic intus ensem hastamúe in me defigito, talis etenim perquam mihi grata mors est futura.

CAP. XIIII.

CVm autem multum abijsset temporis, resciuit Maximus quæ audacissime aduersus vocalis. præconem veritatis mota fuerant, perque literas hortatus est Valentinianum, vt bellum aduersus pietatem omitteret, neúe proderet paternam pietatem, addidit & belli minas nisi pareret: quin etiam orationem re ipsa confirmauit, coactumque exercitum Mediolanum versus duxit, vbi degebat Valentinianus: qui cognito aduentu illius, in Illyricum fuga se contulit, doctus experientia quem sibi fructum materna consilia attulissent.

CAP. XV.

THeodosius vero laudatissimus, vbi didicit, quę Imperator fecisset & quæ scripsisset tyrannus, misit literas fugato adolescenti, quibus illi mirum esse negabat oportere, si cum Imperatore timiditas, vires vero cum tyranno copularentur. Pietati enim legis latorem pietatis fauere, atque tales literas misit cùm longe abesset. Verum iam fugæ Valentiniani nuntio accepto, accinctus ad ferendas illi suppetias: & conspicatus in suo regno eum qui proprium retinere non potuisset, primum quidem mentem ipsius est medicatus, morbumque contractum

tractum impietatis repulit, & eum ad paternam pietatem reduxit. Deinde bono animo illum esse iubens, exercitum in expeditionem contra Tyrannum educit, adolescẽtiq; interfecto Tyranno, imperium incruentum restituit. Nam iniuriam Gratiano facere se, neque fœdere cum illo icto stare rebatur, nisi pœnas cędis exegisset ab interemptoribus ipsius.

CAP. XVI.

AD Theodosium autem reuersum accessit admirabilis Amphiloch. as cuius sæpe meminimus, supplicans Imperatori vt Arianorum cœtus ex vrbibus eijcerentur. Hanc petitionem Imperator quòd nimis duram crederet, non admisit. Tum igitur sapientiss. Amphilochius siluit excogitata memorabili arte. Introgressus enim in Regiam conspicatusque astantem Imperatori filium Arcadium, qui Imperator paulo antè fuerat designatus, ipsum quidem Imperatorem de more salutauit, nullo honore habito filio. Ibi Imperator obliuione Amphilochij hoc factum arbitratus, iubet eum & ad filium suum accedere illumq; osculari. Cui Amphilochius satis respondit esse, quòd ipsi honorem habuisset. quapropter indignatus Imperator neglectionẽ filij sui insectationẽ interpretabatur. Ibi deinceps sapientiss. Amphilochius propositum facti sui declarauit, & cum clamore, Imperator, inquit, ita ne fers grauiter neglectionem filij tui, tanque vehementer succenses contumeliosis erga illum? Persuadeas igitur tibi omnipotentem quoque Deum odisse blasphematores vnigeniti filij sui, esseque eis infensum tanquam ingratis erga saluatorem & benefactorem suum. His intellectis cum admiratione dictorum factorumq; legem statim scribit Imperator, qua hæreticorum cœtus prohiberentur. Sed enim vniuersas communis hominum hostis plagas vitare facile nõ est. Sæpe enim qui impuritatis morbum declinarunt, cupiditatis in laqueũ incidunt. Sique forte & de hoc sese expedierint, prope est inuidiæ fouea. Qua sane & ipsa saltu superata, explicata tum retia irę obuiam habet, atque alias innumerabiles tendiculas hominibus ille disponit pernicioſæ venationis suæ. Ac habet quidem perturbationes corporales administras fraudũ qua animam impetere solet. Solius autem est mentis victoria, qui vigilantia sua & diuino motu facile reprimit impetus istos. Admirabilis igitur Imperator neque ipse humanæ naturæ expers perturbationibus non caruit, iustaq; iræ accedens immoderatio ad crudele & iniquum vitium hũc appulit, quòd & ipsum eorum qui hæc legent vtilitatis gratia narrabo. Non enim tantum reprehensionem admirabilis Imperatoris, sed & memorabilem complectitur.

CAP. XVII.

THessalonice vrbs est maxima & populosa. Ea censetur cum gente Macedonum, sed primaria est in Thessalia, Achaia, aliarumque non paucarum gentium, quæ prætori Illyrico subijciuntur. In ea seditione orta Magistratus aliquot obruti saxis, & contumelioſe tracti fuerant. Hoc accepto nuntio victus magnitudine iræ Imperator, neque ratione illius impetu refrenato, vindicationis arbitrium furenti animo permisit. Quam potestatem hic nactus, quasi sui iuris ac Tyrannus, ruptis habenis iugoque rationis abiecto, iniustos in vniuersos nuda uit enses, innocentum cum reorum cæde confusa. Septem enim milia hominum iugalata perhibentur, non iudicio condemnata sententiaque in sceleris perpetratores promulgata, sed quasi in messe cunctis instar aristarum consectis.

CAP. XVIII.

HAc cognita lamẽtabili calamitate Ambrosius, cuius iam sæpius mẽtionem fecimus, ingressum Mediolanum imperatorem volentemque more solito in diuinum intrare templum ante vestibulum occurrẽs procedere vlterius tali oratione vetuit. Videre nescire imperator quanta magnitudo sit à te patratæ cædis. Neque ira sedata expendit ratio, vt opinor, quid fueris ausus. Ac fortasse principatus Imperij non patitur à te peccatum agnosci, sed potestas rationi sese opponit. Scire tamen debes quæ natura nostra, quodq; mortalis hæc sit ac fluxa, essęq; generis nostri principiũ puluerẽ vnde extiterimus, & in quem simus relapsuri. Neque par est vt deceptus floriditate purpuræ ignores imbecillitatem corporis quod hac tegitur. Subiectos habes Imperator couiunctos tecum genere, sed & seruitio, vnus est enim Dominus ac Imperator huius vniuersitatis fabricator: proinde quibus oculis intueberis communis Domini ædem, aut quibus sacrum pauimentum calcabis pedibus? Istas ne adhuc stillantes iniustæ cædis cruore manus extendes, & ijs sanctissimi Domini corpus prehendes? Vel tum pre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiosum illum sanguinē admouebis ori tuo, qui tantum effuderis sanguinis dictato furentis animi? Quapropter discede, neque velis priorem iniquitatem hac alia iniquitate augere, neque detrectes vinculū quod ipse omnium Dominus desuper approbat, Modicū hoc quidē est, & sanitatē conciliat. His motus verbis Imperator, qui in sacra educatus doctrina sciret quę sacerdotū quęque Imperatorū esset officia, cū gemitu ac lachrymis in regiā reuertitur. Longo autē tēpore post, octo enim mēses abierant, venerat natalitium saluatoris nostri festum. At Imperator in Regia sedebat lamentans, & lachrymarum impendens stillicidia. Quo animaduerso Rufinus, qui tunc Magister, cuique propter familiaritatem liberius cum Imperatore loquendi potestas esset, accedit & requirit lachrimarum causam. Tum Imperator acerbe eiulans & largius lachrimas profundens, Tu quidem Rufine, inquit, ludis. Meorum enim malorum sensu haud tāgeris. Ego vero gemo lamentorque in cōsideratione calamitatis meæ, quod cùm seruis ac mendicis pateat Diuinum templum, illique libere ad deprecandum Dominum suum ingrediantur, mihi cùm illud inaccessum, tum insuper & cœlum occlusum sit. Memoria enim teneo Dominicam vocem quæ manifeste dicit, Quemcunque ligaueritis in terra, is & in cœlo erit ligatus. Ibi Rufinus: Ad pontificem igitur, si placet, currā, precibusque eum adducam, vt soluat vincula tua. Non flectetur, inquit, Imperator. Nota est enim mihi iustitia sententię Ambrosij, neque ille reuerentia Imperatoriæ potestatis diutnam transgressurus est legem. Instāte autem Rufino, & copiosa oratione pollicente Imperatori placationem Ambrosij, iubet eum ire celeriter Imperator, & ipse paulo pòst spe inductus sequitur, promissionibus Ruffini fretus. Sed diuus Ambrosius conspecto mox Ruffino, canū, inquit, Rufsine imitaris impudentiam, tantæ enim cædis consiliarius, frontem perfricuisti, & abiecto pudore neque erubescis, neq; formidas in tanta aduersus imaginem diuinā admissa rabie. Supplicante autem Ruffino, & dicente Imperatorem aduenturum esse, diuino feruore Diuus Ambrosius flagrans, ego quidem tibi prædico, inquit, Ruffine, ad diuina me illum vestibula admissurum non esse, sin mutauerit Imperium in Tyrannidem, cum voluptate & ego cædem sustinebo. His auditis fecit per quendam Ruffinus Imperatorem certiorem de voluntate Pontificis, hortatus vt intra Regiam se cōtineret: sed Imperator nuntio in medio foro accepto, ibo, inquit, & meritas sufferam insectationes. Cùm autem peruenisset ad septa sacra, ipse quidem in templum non est ingressus, sed accedens ad Pontificem, qui in ædicula salutatoria desideret, obsecrat vt vinculis se exoluat. At Ambrosius tyrannicum aiebat esse aduentum ipsius, & insanire aduersus Deum Theodosium, concultantem leges diuinas. Imperator vero: Minime ego, inquit, contra legum sanctiones me effero, neque contendo inique sacra intrare vestibula, sed te oro vt vinculis me exoluas, vtque tibi in mentem veniat clemētia cōmunis domini, neu ianuam mihi occludas, quam omnibus qui pœnitentia ducerentur ipse dominus aperuit. Quam igitur pœnitentiam, inquit, Pontifex, osten disti post tantum scelus, aut qua medicina eū affli grauissima vulnera? Tuum, inquit Imperator, fuerit medicinam temperare, & curare grauissima illa vulnera, meum vero ijs quæ adhibeantur vti. Tum diuus Ambrosius: quoniam tu quidem, inquit, iudicium iracundiæ permittis, neque ratio, sed furens animus sententiam pronuntiat, scribito legem qua iracundiæ suffragia irrita & superuacua reddantur, maneantq; dies triginta perscriptæ sententiæ cædium & publicationum bonorum, operientes iudicationem rationis. Præteritis autem his diebus exhibeant tibi scriptores sententiæ tuæ imperatum sibi opus. Tum sedata ira sola ratio iudicio suo sententiam illam expendere, & iusta ne sit an iniusta intelligere poterit. Quod si iniustam deprehenderit, nimirum perscriptio illa dilacerabitur, sin iustam, corroborabitur, neque nocuerit dierum numerus rectæ senientiæ. Hac admissa probataque institutione legem statim perscribi præcipit, & manus suæ subscriptione confirmat. Ita demum diuus Ambrosius vinculis ipsum exoluit, & templum introire fidelissimum Imperator ausus, non stans neque genibus flexis supplicabat Domino, sed pronus humi stratus, Dauidicam vocem emittebat: Agglutinata est pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum, manibus capillum vellens & frontem percutiens, ac guttis lachrimarum pauimentum rigans dari veniam sibi petebat. Cùm autem iam tempus aduenisset, quo ad sacram mensam munera offerrentur, surrexit similiter plorans, & ad sacrarium accesit, & post oblationem, vt consueuerat, intra cancellos restitit. Nec ibi quidem tacuit Magnus Ambrosius, sed demonstrauit illi discrimina locorum, primumque, nunquid vellet, interrogauit. Cui Imperator cùm respondisset expectare se commu-

Magister seu præpositus pretorij.

cōmunicationem diuinorum mysteriorū, hæc illi per primarium Diaconū suum mādat: Interiora, ò Imperator, solis sacerdotibus patet, reliquis vero omnibus inaccessa & intacta, pinde exi, & cōmuniter cū reliquis assiste: nam purpura Imperatores nō sacerdotes facit. Hanc quoq; institutionē libentibus animis admisit Imperator, renūtiariq; illi iussit non audaciæ proposito intra cancellos se remansisse, sed quòd hunc morē Constātinopoli esse sciret, sed & pro hac illi, inquit, medicatione, gratiā ago. Tali tantaq; virtute & Pontifex & Imperator erant illustres. Nā vtrunq; ego admiror, illius quidē libertatē, huius vero obedientiā, itemq; seruoris stāmas illius, & huius fidei puritatē. Cæterum præscriptionē pietatis acceptam à magno Pōtifice reuersus Constātinopolim quoq; seruauit. Nā inuitatus in ædem sacram à quadam diuina festiuitate, oblatis ad sacrū altare muneribus, statim exijt, cui cū Nectarius illius temporis præsul, mandasset, cur nō interius remāsisset: vix, inquit, cū gemitu perdidici discrimē inter Imperatorē ac sacerdotem, vix inueni doctorē veritatis, solū enim noui Ambrosium dignū Episcopi nomine. Tantopere prodest reprehēsio quā vir splēdens virtute admoneat. Sed alia quoq; occasio vtilitatis Imperatori oblata fuit. Nā matrimonij cum eo copulata iugo, non desinebat diuinas illi suggerere leges, quibus prius ipsa se exquisite instruxerat. Neq; enim Imperij priucipatu extollebatur, sed multo magis diuinum desiderium inflāmabat. maiorem enim reddiderat amorē Domini beneficij sibi collati amplitudo. Mox igitur omni cura cōplexa est corpore mutilatos & labefactos omnibus mēbris, non quidem vsa seruorum neq; satellitum ministerio, sed ipsa executrix huius rei ad diuersoria illorum vadens, & singulis necessaria suppeditans. Eodem modo & ecclesiarum hospitia visens, decumbentes opera sua medicabatur, & ollas ipsa prehendens & iuscula degustans, & patinas deferens, & panem frangēs, & epulas præbens, ac pocula eluens, aliaq; faciens omnia quæ putantur esse opera seruorum atq; ancillarum. Hanc operam suam inhibentibus dicebat, largitionem auri opus esse Imperij, se vero pro ipso Imperio operā suam offerre eiā quo fuisset collatum, frequenter etiam coniugi suo dicebat, Semper tibi marite, cogitandum, quis olim fueris, & quis nunc sis. Nam in horū crebra recordatione erga benefactorē ingratus nō es futurus, sed acceptū imperiū legibus administrabis, & cum hoc coles eum qui contulit. Hæc semper memorādo fata mariti pulcherrimè ac vtilissimè quasi rigabat. Ipsa quidē ante illū mortē oppetijt. Cumq; nonnihil temporis post eius mortem transijsset, quidam accidit, quo Imperatoris erga ipsam amor declaratus fuit.

CAP. XIX.

ASsiduitate bellorū coactus Theodosius, tributum ciuitatibus extraordinarium imperauit. Hoc nouū vectigal, non tulere Antiocheni: cumq; plebs cerneret suspendit eos à quibus tributū exigebatur, cū alia aggreditur quæ facere solet, turba occasionē nacta seditionis, tum laudatiss. Placillæ, hoc enim Reginæ nomē fuerat, æreā statuā demolitur, & per magnā partē vrbis trahit. Quibus cognitis Imperator, pro eo ac æquum erat, valde iratus priuilegia ciuitati illi ademit, & principatum vicinæ attribuit ciuitati, quòd illos ægerrime laturos esse existimabat. Diuturna enim erat cōtētio inter Laodicenos ac Antiochenos: sed incensurū se quoq; vrbem, & dissipaturū, vt vicus redderetur, minabatur. Magistra. etiā quosdā in ipso deprehēsos facinore necauerat, ante quā Tragœdia Imperatori innotesceret.

CAP. XX.

HAec omnia quidem imperabātur, sed peracta non sunt, impediēte lege, quā ferri ab Imperatore curauerat Magnus Ambrosius. Cùm autē aduenissent, decreta minarum afferentes, Elebachus qui tum Dux esset, & Cęsarius præfectus Regię, hūc gerētem honorē Romani Magistrū vocāt, omnes in metu erāt, minas exhorrētes. Sed qui tum admontis radicem degebāt, pugiles virtutis, multi tempore illo ac præstātiss. varias monitiones, hortationesq; admouerunt viris illis. Macedonius autem diuiniss. communis vitæ ignarus, diuinę etiam scripturę prorsus imperitus, cæterū in mōtium vertigibus manēs, dieq; ac noctu sanctas preces offerēs omniū saluatori, nequaquā Imperatoris ira territus, neq; cōsiderata potestate legatorū, in media vrbe prehēsa vnius chlamide ambos de equis iubet descendere. At illi paruulū senē viles panniculos amictū cōspicati, primū despicere: mox ductoribus quibusdam significātibus qua vir ille esset virtute, de equis desiliūt, & cōtactis genib. eius, veniā orāt. Tum ille diuina refertus sapientia, hac est erga eos oratione vsus. Nuntiate ò amici Imperatori, nō Imperatorē esse solū, sed hominē quoq;, pinde nō Imperiū tātū verū etiā naturā illi considerandā esse: cū enim sit homo, communis generis subditos habere. Naturam autem humanam ad imaginem & similitudinem diuinam esse perfectam.

Quare

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quare ne tam crudeliter, ac immaniter imaginem Dei iugulari præcipiat, irritaturum enim fabricatorem illius imaginis supplicio: quin & hoc cogitet, hæc ab eo tam iracunde æreæ imaginis respectu geri. Quantum autem interfit, inter inanimem, ac animalem, viuentemque & rationis compotem, nemini, qui quidem excors non sit, obscurum esse possit: præterea & hoc ei veniat in mentẽ facile nobis esse pro vna erea imagine multas restituere. Ipsum vero facere nõ posse, vt vnum saltem pilum interemptorũ fabricetur. Hæc cùm audissent admirandi viri illi ad Imperatorem statim detulere: restinctaque est flamma iracundiæ ipsius, & loco minarum priorum excusationem scripsit, iraque suæ causas reddidit. Non enim oportebat, inquit, si quid ego deliqui, tanta post mortem affici contumelia mulierem omni laude dignissimam. Sed aduersus me decebat armare offensos indignationem suam. Addidit, & hoc ægre se molesteque ferre, quod cognouerit, nonnullos à magistratibus necatos. Hæc ego percensui, quòd laudatissimi illius solitariæ vitæ cultoris libertatem obliuione inuolui indignum iudicarem, & vt ostenderem legis vtilitatem, quam sua hortatione perscribi, magnus Ambrosius curauerat. Hic transtulit Imperator fidelissimus aduersus errorem Græcorum studium suum, legesque scripsit, quibus mandabatur destructio lucorum simulachralium. Constantinus enim magnus dignissimo omni laude, qui primus exornauit, imperium pietate, cùm adhuc insanire cerneret orbem terrarum, interdicto suo sacra dæmonum prorsus sustulit, sana tamen non subuertit, sed inaccessa esse voluit. Huius filij & ipsi paternis vestigijs insistiterant. Verum Iulianus impietatem renouauit, & antiquæ deceptionis succendit ignem. At Iouinianus Imperium adeptus, rursus simulachrorum cultum prohibuit. Et Valentinianus magnus ijsdem legibus Europam gubernauit: Valens vero cunctis alijs quam delegissent, religionem, eiusque cultũ permisit, cũ solis autem propugnatoribus dogmatum apostolorum bellare nũquam cessauit. Toto igitur tempore ipsius imperij, & in aris ignis ardebat, & simulachra libationibus ac sacrificijs honorabantur, & in foro publica epula dabantur, & initiati orgijs Bachi cũ parmis cursitabant, canes discerpentes, insanientes, bacchantes, peragentesque, & alia quibus illorum magistri festa celebrantur. Hæc omnia cùm fidelissimus Imperator Theodosius cõperisset, funditus euulsa obliuioni dedit.

CAP. XXI.

SEd Pontificum primus opt. Marcellus vsus armis legis commissæ sibi vrbis fana subuertit, magis quidem fiducia erga Deũ, quam copiosa manu vtens. Cuius & ipsum dignum memoria factum narrabo. Mortuo Ioanni Apamenorum Episcopo, cuius & supra memini, surrogatus fuerat, diuus Marcel. feruens spiritu, iuxta apostoli, sanctionem. Venerat autem Apameam prætor Orientis, cum tribunis duobus, & copijs eorum, tum multitudo metu militum quieta fuit. Ipse prætor aggressus Iouis fanum ingens, & multis ornamentis varium, euertere, cùm mirum in modum compactum firmumq; inuenisset, neminem omnium hominum arbitrabatur lapidum dissoluere cõcinnationem posse. Maximi enim erant, & inter se mire coaptati, atque insuper ferro, plumboque reuincti. Hac perfecta prætoris desperatione, ad alias illum vrbes dimisit, ipse vero Deum orabat, vt viam destructionis demonstraret. Mane igitur quidam vltro ad eum venit, neque ædificator, neq; lapidicida aliudue opificium doctus, sed saxorum tantum, ac lignorum baiulus: is igitur pollicetur Marcello facile se fanum euersurum esse, duorum tantum, qui opus facerent, mercede petita. Quam cùm diuus Pontifex daturum se promisisset, tale homo iste molitur. Subiecta templi quatuor lateribus porticus, cumque ea ipsum arduum coeinnatum erat: columnæ vero hanc sustinebant ingentes, & ad templi spatium congruente mensura, singulæ explentes circulum cubitorum sedecim, saxi natura validissima non facile cedebat, vllis fabrorum ferramẽtis: has singulatim circum fossas subiecti oleagini ligni fulciebat, substructione, atque ita ab vna ad aliam transibat, donec tribus columnis foueas circundaret, tum vero subiectis lignis immisit flammam, sed hanc pro natura sua dæmonis cuiusdam atrum spectrum absumere ligna non sinebat, sed resistebat ignis efficaciæ. Cùm igitur multiplicem inflammationis inutilem conatum experirentur, faciunt ea de re certiorem pastorem, qui tum forte in meridie acquiescebat. Qui statim ad diuinum templum decurrens in vasculo aquam iubet afferri, qua supposita sacro altari, ipse in faciem humi prostratus, benigno supplicabat Domino, ne vlterius progredi dæmonis Tyrannidem pateretur, sed vt & infirmitatem illius detegere, & suam potentiam demonstrare vellet, ne qua hinc maioris detrimenti occasio

casio infidelibus existeret. Hæc & alia huiusmodi precatus, figura crucis aquæ indita, Equitium quendam Diaconali honore fide ac feruore munitum aquam sumere iubet, & velociter currere ac delatam ad flammam illi aspergere. Quo facto, contactus aquæ impatiens dæmon ausugit, at ignis contraria sibi aqua quasi oleo excitatus ad ligna statim adhæsit, & temporis momento absumpsit, tum columnæ sublatis è medio fulcimentis, cùm ipsæ collapsæ sunt, tum secum aliarum duodecim ruinam traxere, templique pars quæ cum columnis fuerat coniuncta, vna corruit illorum pondere conuulsum: fragor autem totam vrbem peruagatus, erat enim ingens, cunctos ad rei spectaculum conuocauit, ac comperta fuga aduersarij dæmonis ad laudem omnipotentis Dei linguæ illorum incitantur: atque diuus Pontifex, & alia fana diruit, de quo cum alias multa habeam, & quidem admirabilia narrationes (literas enim ad victores martyres dare, & ab ipsis accipere consuetudo erat, & tandem ipse quoque martyrij corona fuit redimitus) eas nunc persequi supersedebo, ne longitudine expositionis lectoribus fastidium creetur, atque hinc ad alia nunc transibo.

CAP. XXII.

ATHanasio memorabili illi admirandus successerat Petrus, Petro Timotheus, Timotheo Theophilus, vir magna intelligentia, animique fortitudine præditus. Hic vrbem Alexandrinorum fraude simulachrorum liberauit, non enim sana modo funditus euertit, sed fallacium etiam sacerdotum deceptis nudauit, molitiones, illi enim æreæ aut ligneæ materiæ excauatas effigies ad parietes applicauerant, sic vt his dorsa illarum admota essent, per muros vero occultum iter patebat, qua de adytis progressi irrepere intra ipsas effigies possent, atque ita de illis quæcunque volebant, proloquebantur, parebantque omnes dicto, qui audierant talibus impostoris circumuenti. In hac igitur sua populatione sapientissimus Pontifex populo fraudes istas demonstrauit. Ingressus autem templum Serapidis, quod fuisse in toto orbe terrarum maximum ac ornatissimum à quibusdam perhibetur, vidit signũ ingens, cuius omnes magnitudine percellerentur. Ad quam accedebat, falsa persuasio vulgi, terræ si quis propius adijsset, motum exorturum, & omnia occidione interitura esse. Hos ille sermones pro aniculârum ebriolarum fabulis ducebat, spretaque mole signi, vt exanimi, quendam, qui cum securi astabat, infligere vehementem ictum Serapidi imperat, quo feriente clamor omnium de vulgata formidine existere. At Serapis plaga accepta, neque dolere, quod esset ligneus, neque vocem emittere, animæ nimirum expers. Tum capite detruncato gregatim mures prorupere, fuerat enim ille Aegyptiorum Deus musculorũ domus, atque ita frustulatim dissecto signo, alias quidem partes cremarunt, caput vero traxere per totam vrbem, aspectantibus ijs qui quondam adorarant, & infirmitatem ipsius iocis insectantibus ad hunc modum omnia vbique terra, marique fana simulachrorum fuerunt destructa.

CAP. XXIII.

ANtiochiæ autem in præsulatu successit Magno Meletio Flauianus, qui cum Theodoro tot certamina pro salute omniũ subierat. Voluerat quidem Paulinus inuadere ducatum ecclesiæ illius, sed refragatus fuit, facerdotum cœtus, quòd eum qui Meletij consilium respuisset, mortui solium capessere negarent oportere: esseque æquũ, vt pastor crearetur Flauianus, multis conspicuus laboribus quique nullum pro omnibus periculum adire vnquam recusasset. Hoc factum Orienti diuturnissimodium Aegyptiorum Romanorumque excitauit, neque enim inimicitiæ istæ vna cum vita Paulini sunt extinctæ, sed post eum obtinente solium ipsius Euagrio, indignationem erga Flauianum suam retinuerunt, quamuis Euagrius contra legem ecclesiasticam ad illam dignitatem prouectus fuisset. Solus enim cum Paulinus multis canonibus præteritis creauerat. Nam non permittunt hi morituro suffectionem, ac cunctos prouinciæ iubent conuocari Episcopos, creariquevetant vllum, nisi tribus Episcopis præsentibus. Sed horum illi nihil scire volebant, communitatemq; admittebant Euagrij, & aduersus Flauianum exasperabant Imperatoris aures. Interpellatus enim sæpenumero Imperator tandem Constantinopolin venire, indecq; Romam proficisci illum iubet. Euagrius vero quod hiemem esse diceret, pollicitus se primo vere imperatũ facturũ, reuertitur in patriã. Sed cũ Romani Episcopi non admirabilis modo Damasus, verũ etiam successor illius Siricius, & huius Anastasius pium Imperatorem vehementius aggrederentur, quòd dicerent Tyrãnos eum sibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

sibi aduersantes euertere, sed audaces contra Christi leges impunitos esse pati, rursum accersitum illum cogere cœpit, vt Romam proficisceretur. Tunc sapientiss. Flauianus consueta libertate vsus, si qui, Imperator, fidem meam, inquit, culpant, tanquã peruersam, siue aiunt Pontificatu indignã vitam meam, ipsis vtar accusatoribus meis iudicibus, & stabo sententia illorum quancunque tulerint: sin disceptatio est de solio & præsidentia, neque ego iudicium moror, neque cum volentibus vsurpare dimicabo, sed recedam, meque præiudicatu abdicabo. Quare tu Imperator, solium Antiochiæ cõmitte cuicunque libuerit. Tum Imperator admiratus eius fortitudinem ac sapiẽtiam in patriam ipsum reuerti, & commissam pascere ecclesiam iubet. Ac multo sane tempore pòst, eædem rursum ad Imperatorem Romæ accusationes Episcoporum delatæ sunt, quòd Flauianum ferret, neque eius Tyrannidem opprimeret. Ibi Imperator, quòd Tyrannidis genus dicere eos iubet, quasi ipse Flauianus esset, nam patrocinium se Flauiani suscepisse. Cumque illi se cum imperatore disceptare negarent posse, Imperator eos hortari, vt deinceps coniungerent ecclesias, & contentiones ponerent, stultasque litigationes extinguerent. Nam Paulinum dudum mortuum, ac Euagrium non peruenisse vera via ad præsulatum. Tũ cunctas orientales ecclesias Flauiani præsulatum defendere, præterque has habere etiã coniunctas communicantesque omnes Asiaticas & Ponticas, atque etiam Thracicas, quin etiam toti Illyrico persuasum esse vniuerso Orienti præsidere Flauianum. Hac monitione admissa promittunt occidentales Episcopi posituros se inimicitias, & si legationem mitteret Flauianus, audituros. Misit igitur diuus Flauianus Romam laudatos Episcopos quosdam, itemque presbyteros ac diaconos. Horum omniũ erat princeps Acacius pastoralem curam Berroeæ in Syria sortitus, omnibus in terræ, marisque locis celeberrimus. Hic vnà cum alijs profectus Romam, longas istas inimicitias post annos decem & septem sustulit, & pacem confecit ecclesijs. Quo cognito & Aegyptij deleto odio concordiam sunt amplexi. Eo tempore Romanæ ecclesiæ ductor erat Innocentius, Anastasij successor, vir prudentia, sapiẽtiaq; clarus: Alexãdrinæ vero Theophilus, de quo & supra mẽtio habita est.

CAP. XXIIII.

ATque hoc modo fidelissimus Imperator ecclesiarum pacem cõfecit, sed ante hoc tempus nunciata Valentiniani morte, & Eugenij Tyrannide exercitum in Europam traduxit. Tum erat in Aegypto inter eos qui exercentur in philosophia religionis vnus Ioannes nomine, qui particeps gratiæ spiritualis multa rogantibus ventura prædicebat. Ad hunc misit Christi amans Imperator qui percunctarentur, de bello suscipiendo aduersus Tyrannos, fuitque ab eo incruenta prioris belli victoria prædicta, sed & altero superiorem futurum Imperatorem, verum post ingentem cædẽ. Hac ille spe nisus, acie instructa cum hostibus confligit, & multis barbaricis auxilijs amissis, magnum numerum hostium confixit. Ibi cùm duces paucos superesse dicerent ad prælium instaurandum, consulerentque differendum bellum, ac primo vere, exercitu coacto hostes obruendos esse multitudine, nequaquam placuit consilium fidelis. Imperatori: negabat enim tantum timen salutari cruci adhærescere pátiendum, & tantam vim tribuendam confessione sua Herculis simulachro. Nam Imperatoris crux, Herculis autem simulachrũ hostium copijs præferebatur. Quibus hac fide memoratis, cùm reliquiæ exercitus tenues essent, & admodum animis omnes cõsternati, inuenta ædicula deprecatoria in montis vertice vbi castra metabantur, totã noctem, in illa supplicans omnipotenti domino, consumpsit. Mane autem cùm galli cantare solent, somnus præter sententiam eum inuasit, humique stratus videre visus est duos viros candidis vestibus, vectos equis albis, qui bono esse ipsum animo iuberent & formidine pulsa, cùm illuxisset armatum exercitum instructumque educere ad pugnam, se enim missos opitulatores propugnatoresque ipsius, esseque vnum Ioannem Euangelistam, alterum Philippũ apostolum. Hoc viso conspecto à supplicando non destitit Imperator, sed maiore cum cura Deum precabatur. Idem visum & militi cuidam oblatum fuit: qui cùm Centurioni indicasset suo, adducitur ad Tribunum, & mox ad Ducem. Is rei nouitate motus Imperatori nuntiatur. At ille non mea, inquit, causa hoc iste vidit, ego enim promissoribus victoriæ fidẽ habui, sed ne quis putaret hoc visum à me confictum esse qui tantopere cuperem confligere. Itaque & isti demonstrauit opitulator Imperij mei, ne testimonij autoritas deesset narrationi meæ. Mihi enim prius hoc visum communis dominus obtulerat. Quare omni formidine abiecta propugnatores & principes belli sequamur, neque quisquam victoriam pugnantium

gnantium multitudine æstimet, sed ductorum consideret quisque potentiam. Hæc & apud milites locutus, confirmatis omnium animis, copias de monte produxit. Tyrannus quoque de procul cõspecto hoste quẽ pugnaturum cerneret, suos instruit, ipse collem occupat, iubetque Duces viuentem vinctumque Imperatorem sibi addúcere, Moribundus enim & cupidus, inquit, vitę finiendæ, nobiscum ille congreditur. Sed iam ordinibus constitutis, multis partibus vincebant hostes numero, & Imperatoris copię ita constiterant, vt posse numerari viderentur. Cumque iam pugna vtrinque inciperet & tela conijcerẽtur, manifestam promissionis suæ fidem fecerunt propugnatores illi. Coorta enim vis contraria hostibus, venti: auertit sagittas illorum & balistas ac hastas, neque vllius teli vsus erat, neque vel legiones vel sagittarij vel funditores nocere Regis poterant copijs: quin etiam illatus pulvis ingens in ora hostium, oculos aperire non sinebat, cogebatq;, defensionem palpebrarum ad oppugnatos illos adducere. At Regius miles nullo affectus tempestatis tantæ detrimento, confidenter ad cædem hostium grassabantur. Qua re animaduersa & perspecta diuina opitulatione, abiectis armis ad petendam salutem hostes conuertebantur. Quam leni animo Rex concedens celeriter adduceret ad sese Tyrannum imperat. Ibi illi procurrentes ad tumulum quem Tyrannus insederat, ignarus omnium qui iam incitatos ac anhelantes aduenire cernens, speraret properare ad se nuntios victoriæ. Quærit igitur an ne & Theodosium vinctum, vt iussi sint, adducant. At illi, non eum quidem nos, inquiunt, sed ad ipsum te adducimus, hoc enim imperium est vniuersum hoc moderatiss. Ita locuti de solio abrepto vincula injciunt, & abducunt captiuum illum qui modo tam magnifice fuisset locutus. Tum Rex in memoriam illi reuocata, delictorum in Valentinianum & impia Tyrannide, & scelerato bello aduersus legitimum imperium obiecto, etiam Herculis exprobrata imagine, & vana fiducia illius, iustam & legitimam contra eum sententiam pronunciauit. Sic erat Theodosius in pace & in bello, Qui & semper peteret diuinum auxilium & nunquam illo fraudaretur.

CAP. XXV.

HAnc victoriam adeptus ægrotare cœpit: tum filijs Regnum ita distribuit. Maiorem natu sibi in imperio succedere, minorem vero Europę tenere sceptra statuit: vtrumque hortatus vt pietatem perfectã custodirent. Hac enim & pax, inquit, conseruatur & bella consiciuntur, & hostes dãtur in fugam, & trophæa excitantur, & conciliatur victoria. Inter hæc ille monita, animam efflat relicta sempiterna sui memoria superstite. Atque illi patri & in regni & pietatis hæreditate successere.

CAP. XXVI.

NAm & Honorius Europę regno suscepto antiquum morem Romæ digladiandi sustulit. Cuius rei hæc fuit occasio. Proficiscebatur ab oriẽte Telemachus quispiam, qui in religione solitaria vita exerceretur, venitq; ita Romam, vbi forte abominandum spectaculum istud edebatur: descendit tum & ipse in circum, ac dimicare concursum, & infesta arma tentauit. At spectatores cædis, furore perciti sitientis cruorem dæmonis lapidibus obruunt moderatorem pacis. Hac re cognita, Rex mirificus inter hunc quidem victores martyres referri, illud vero nefarium spectaculum intermitti, imperauit.

CAP. XXVII.

COnstantinopoli autem mortuo ecclesiæ illius pastore Nectario, Arcadius cuius eius partis esset imperium, certior factus in numerum acceptum presbyterorũ Antiochensium, clarum orbis terrarum lumen Ioannem, accersitum ipsum curauit à collectis Episcopis gratiæ diuinæ admoneri, & pastorẽ maximæ vrbis declarari. Quod vnum factum satis superque ostendere Regium erga diuinas res studium viderur. Ea tempestate Antiochiæ diuus Flauianus præerat, Laodicię Elpidius contubernalis quõdam Magni Melitij qui certius illius administrationem repræsentaret quàm vlla cera impressi digiti formam. Atque hic successerat Magno Pelagio. Vt diuo Marcello memorabilis Agapetus quem inter solitarios exercitatores excelluisse dictum est, hæreticæ procellæ temporibus. Seleuciæ vicinæ Tauro præsidebat Maximus familiaris eximij Ioannis, Mopsuestię Theodorus, doctores ambo præclari. Splendebat & sapientia atque moribus, Diuus Acacius in Beroeæ administratione, & Leontius Galatarum gentem pascebat, multiformibus virtutibus renidens.

CAP. XXVIII.

Ee Verum

Universidad de Deusto
Biblioteca

VErum Magnus Ioannes clauo ecclesiæ accepto, quorundam delicta libere reprehendebat, & Regi ac Reginæ optima subijciebat. Sacerdotes iubebat secundũ leges viuere. Qui auderent transgredi eos à sacris arcebat: quòd negaret frui sacerdotali honore eos oportere, qui verorum sacerdotum vitam non sequerentur. Atque hac cura non solum suam vrbem complectebatur, sed totam etiam in sex præfecturas diuisam Thraciam, & insuper Asiam, quæ vndecim prætoribus regitur. Nec non Pontum ijsdem legibus ornabat, cuius prætores tot quot Asiæ sunt.

CAP. XXIX.

SEd cùm Phœnicem cognouisset adhuc insanire dæmonum cultu, solitaria vita exercitos & flagrantes ardore diuino collegit, eosque instructos Regijs edictis aduertus lucos simulachrales dimisit. Fabris vero euertentibus templa & illorum mercenarijs, non soluebantur de Regio fisco pecuniæ, sed elatas opibus ac fide claras mulieres eo ille adduxerat, vt ambitiose illas largirentur, proposita laude talis curationis, atque ita relictæ hactenus Dæmonum ædes eximis fundamentis eruuntur.

CAP. XXX.

CVmq; videret Scythicum cœtum Arianis retibus captum, contra & ipse coortus capturæ tale genus excogitat. Productis enim aliquot Scythicæ linguæ presbyteris ac diaconis & sacrorum lectoribus, assignauit vnam ecclesiam, quorum opera multos qui aberrauerãt recepti fuere. Nam & ipse illo sæpe veniebat, & eodem eloquentes alios inuitabat, quibus dicentibus interpres aliquis aderat vtriusque linguæ peritus. Atque hæc ab ipso intra vrbem gerebantur cùm plurimos seruaret deceptos prædicationis Apostolicæ veritate demonstrata.

CAP. XXXI.

In Epist. ad Ephes. cohortem Celticã.

CErtior autem factus quosdam pastorales Scythas accolas Istri, sitire quidem salutem, sed non esse qui ad hanc sedandam latices illis suppeditaret: comparauit viros æmulatores Apostolicorum laborum eosque ad Scythas misit. Ego vero & in literarum lectionem incidi scriptarum Leontio Ancyrano Episcopo, quibus & Scytharum conuersio significaretur, & peterentur idonei ductores qui in Scythiam mitterentur. Sed apud nos postquam intellexit pestem Marcionis infecisse vicos aliquot, literas misit ad eum qui tum pastor erat, hortans vt morbum istũ repelleret, regijs etiam illum edictis confirmans. Quanta quidem in animo illius fuerit ecclesiarum iuxta Diuum Apostolum cura, ex his satis poterit intelligi: sed & alia sunt quæ libertatem ipsius declarant.

CAP. XXXII.

GAina qui gentis Scythicæ esset, quam tamen barbaria vinceret, vir tyrannico animo, Dux erat illis temporibus, præfectus cùm suis popularibus tum Romanis & legionibus & equitatui. Eum non solum alij omnes sed etiam ipse Rex formidabat, quod suspicaretur tyrannidem illum moliri. Erat Gaina labe Ariana fœdatus. Petijt igitur à Rege vt vnum ex diuinis templis sibi concederetur. Cui cùm Rex respondisset cogitationi sibi & curæ eam rem fore, accessit Diuum Ioannem, & petitionem Gainæ illi exponit, monuitque quantum posset, & subinnuit Tyrannidis affectationẽ, placereque sibi hac concessione refrenari barbari. At fortissimus vir ille, minime tu illi Rex, inquit, quicquam huiusmodi polliceare, neque hortere me, vt sancta canibus dem. Non enim possim facere, vt verbum Deum diuina oratione asserentes, atque celebrantes eijciam templo, & hoc tradam blasphematoribus illius. Neque tu metuas barbarũ istum ò Rex. quin vtroque me atque illo accersito, tu modo cum silentio aside, at ego illius linguam frenabo, eoque adducam, ne pergat petere, quod ipsum accipere fas non sit. His auditis Rex lætus postero die ambos adesse iubet. Tum Gaina petitionem suam vrgente, magnus Ioannes reclamans negabat, licitum esse Regi quicquam aduersus diuina audere, qui quidem pietatem profiteretur. Gaina vero asserente, se quoque precum ædem habere debere: patet, inquit, Ioannes tota tibi diuina ædes, neque adorare volenti quisquam impedimento est. Mea vero, inquit Gaina, pars à vobis dissidet, cui simul atque mihi vnum templum peto, neque nullo hoc meo merito peto, vt bellicis certaminibus pro Romanis exhaustis. Tum Ioannes: Multo vero tu maiorem mercedem accepisti, inquit. Nam & dux & consul factus es, teque par fuerit considerare, qui quondam fueris, & qui iam sis: tum

tum vero aspicere ad priorem inopiam & hodiernam opulentiam: comparare etiam veterem ornatum, quo indutus Istrum quondam transisti, cum eo quo iam conspiceris. Vide igitur quàm modicis laboribus, quanta præmia tributa fuerint, & caue ne ingratus erga benefactores inueniare. Hac oratione Doctor orbis terrarum obturauit Gainæ os, & sic antium imposuit. Aliquanto vero pòst diu celatam voluntatem Tyrannidis nudauit Gaina, coactoque in Thracia exercitu multa loca vastabat ac deprædabatur. Quæ res maxima vniuersis incussit terrorem cùm principibus tum subditis, neque inueniebatur quisquam qui vel confligere cum illo, vel legationem ad ipsum obire non vereretur, cùm omnes reformidarent barbari animi eius.

CAP. XXXIII.

TVm ab alijs timidis cunctis ad hunc fortissimum virum deuentum est, qui nihil moratus, neque prioris refragationis, neque natæ ex illa discordiæ memoriam, animo prompto legationem hanc in Thraciam obijt. Qua re indicata Gainæ, recordatus ille qua libertate quondam pietatem defendisset, occurrit Ioanni longo sane itinere, & manum ipsius applicuit oculis suis. Quin etiam liberos suos sanctis illius genibus admouit. Ita solet virtus percellere, & pudore suffundere etiam inimicissimos. Sed liuor splendorem doctrinæ Ioannis sustinere non potuit, atque suis artibus vsus Regiam vrbem ac potius totum orbem terrarum spoliauit, lingua & mente illius.

CAP. XXXIIII.

ATque equidem in hac parte narrationis nescio quid mihi accidere sentio. Expositurus enim factam iniuriam Ioanni, alias virtutes autorum illius reuereri cogor. Qua de causa annitar, vt ipsorum nomina occultem. Hi ergo diuersa prætexentes inimicitiæ suæ, cùm fulgentem hominis virtutem ferre non possent, inuenere infelices quosdam accusatores, & manifestas calumnias futuras intelligentes, consilium longe ab vrbe congregarunt. Tum Rex fide sacerdotibus habita, expelli vrbe Ioannem imperat: qui neque accusatione cognita, neque parata defensione, perinde atque conuictus omnium quorum reus esset, deserere vrbem cogitur, & conferre se in oppidum, maritimum situm in faucibus ponti, Hieron vocant, cumque noctu terræ motus ingens ortus, & tota Regia in metu esset, legati mane ad exulem mittuntur, qui orarent, vt quamprimum ad vrbem recurreret, & non sineret vlterius periculum progredi: post hos alij atque in super alij missi, completusq; legatorum turba Bosphorus. Præterea re patefacta fidelissimus populus obuius profectus cum cereis funalibus texere nauigijs Propontidis fauces: atque ita tum inimicorum turmæ dissectæ fuerunt: sed post nó multos menses, cogunt denuo exiguntque pœnam non prioris falsæ accusationis, sed functionis, post expulsionem illius. Ioannes negare se in iudicium vocatum, negare accusationem audijsse, suamque defensionem opposuisse, dicere se absentem damnatum, & Imperatoris iussu in exilium actum, itemque reuocatum esse. At inimicis synodo coacta, alia cognitione opus non fuit, cùm persuasissent Imperatori legitimam illam & iustam esse sententiam. Itaque non modo vrbe Ioannem eijciunt, sed etiam deserto includunt oppidulo Armeniæ, cui Cucuso nomen, atque inde Pityunta traducunt. Hic est finis simul Romani Imperij atque Ponti in ferocissimorum barbarorum vicinia. Sed benignus Dominus ad illum cœtum perduci victoriæ speciosæ compotem pugilem non est passus, cùm enim ventum esset Comana in senij & doloris expertem eum vitam assumpsit. Eius autẽ post tam præclara certamina corpus iuxta monumẽtũ Basilici martyris deponitur, cũ hoc martyr ipse per somniũ fieri iussisset. Quot quidẽ episcopi ppter Ioannẽ sedib. suis pulsi vltima loca terrarũ incoluerint quorq; religiose philosophiæ exercitores eadẽ passi sint, exponere & ptrahere narrationẽ superuacaneũ esse existimo, præsertim cùm faciendum esse videatur, vt mentionem tristium coerceam, neue prodã facinoris autores fidei socios. Dedere tamẽ plærique pœnas, alijs suis casibus vtili fuere documento. Hoc facinus in primis execrati sunt Episcopi Europæ, & se ab autorum cõmunitate separauerunt, quorum partem auxerunt accessione sua omnes Illyrici. Verũ orientales fugere quidem pleriq;, & ipsi cõmunitatem facinoris, sed corpus tamen ecclesiæ non distraxerunt. Ac defuncto vita doctore orbis terrarum, non prius coniunctionem orientalium, & Aegyptiorum, itẽque Bosphori ac Thraciæ Episcoporũ admisere occidentales, quam admirabilis viri illius nomen ad reliquos defunctos Episcopos ascripsissent. Arsacium quidem qui illi successerat ne cõpellatione quidem digna-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ti. Atticum vero successorem Arsacij post multas legationes, & petitiones pacis tandē receperunt, cùm ille Ioannis nomen reliquis ascripsisset.

CAP. XXXV.

ERat tum Episcopus Alexandriæ Cyrillus Theophili fratris filius qui successerat in præsulatu patruo. Hierosolymis vero præerat Ioannes vir admiratione dignus, cuius antè quoque meminimus: Antiochēsium pastor erat Alexander. Is in functione Pontificali valde adiuuabatur à vitæ suæ gubernatione. Nam in ludo religiosi exercitus illa ante præsulatum transacta probauit, suam in diuturno exercitio fortitudinem, cùm docendo, tum vita confirmando doctrinam. Successerat hic Porphyrio, qui post Flauianum administrationem illam adeptus plurima reliquerat monimenta benignitatis suæ, excellenti sapientia præditus. Hunc tamen diuus Alexander superabat exercitatione & philosophia & tenuitate vitæ, & flumine eloquij, ac innumeris alijs donis. Idem factionem magni Eustathij, quod pridem Paulinus, & postmodo Euagrius fieri non siuerant, cum reliquo corpore coniunxit, ex tempore festiuitate instituta, cuius similem nemo vnquam vidit. Nam consentientibus omnibus in fide assumptis, quiq; in sacerdotali ordine, quiq; extra hunc essent, processit ad congregationem illorum, & illis adiunctis psallentibus, vnoq; concentu celebrationis concinnato, de paruula quæ occasum spectat porta vsq; ad max. templū totum forum hominibus impleuit, quodā rationali, quasi flumine immisso, ad præterfluentis fluminis similitudinem. His conspectis, cùm Iudæi tum Ariana labe fœdati, tum vero ex igne Græcorum reliquiæ ingemiscebant, ac lamentabantur, cùm & alios fluuios, in mare ecclesiæ ferri viderent. Hic magni Ioannis nomen primus in ecclesiasticum codicem retulit.

CAP. XXXVI.

POstea & reliquias ipsas doctoris in Regiam vrbem transtulerunt. Tum rursus fidelis populus in nauigijs pro terra vsus pelago, fauces Bosphori iuxta Propōtidem lāpadib⁹ contexit. Hunc thesaurum vrbi intulit imperator, qui hodie rerum potitur, qui & aui nomen sortitus est, & pietatem incorruptam custodiuit. Qui oculis atq; facie in arcam pcumbens errati parentum suorū veniam precatus est, quā daret ille in se per ignorationem admisso. Iam pridē enim parentes mortui fuerant, valde puero orbo ipso relicto. Sed orbitatē sentire patrū & maiorum eius Deus non est passus. Nam & pie illū educari curauit, & imperiū seditionib⁹ non siuit turbari, & Tyrannicos refrenauit animos. Quorum semper ille beneficiorū memor autorem laudib. celebrat, habetq; socias celebrationis sorores, quæ tota vita sua virginitatem colūt, pro max. delicijs putantes diuinas meditationes, & pro cumulatissimis thesauris egētium vsus. Ipsum sane Regem cùm plurima sint quæ decorent, in primis benignitas exornat, & mansuetudo & animi tānquillitas omnis perturbationis expers, necnon fides pura ac celebris. Cuius & ipsius certiss. afferam argumentum.

CAP. XXXVII.

ERat quispiā religiosi exercitij cultor, vir animo audaci, is accedit ad Imperatorem, & nescio qua de re preces illi admouet. Quod cùm sæpe frustra faceret, ecclesiastica imperatori communitate interdicit, & iniecto vinculo discedit. At fideliss. Rex reuersus in Regiā cùm tempus esset conuiuij præsentibus omnib⁹ conuictorib. negauit se, nisi vinculo solutū capturū cibum. Itaq; ad Potificē vnum ex familiarissimis mittit, qui oraret, vt curaret ab eo laxari vinculum qui imposuisset. Cumq; Episcopus diceret, non esse ab vnoquoque temere admittēdū vinculū, declararetq; iam esse ipsum solutū, non suscepit solutionem, donec ægre repertus autor restituit ecclesiæ cōmunitatē. Ea erat fides erga diuinas leges Imperatoris. Qua etiā inductus simulachrorum reliqua fana funditus dirui imperabat, ne quod posteritati, vel vestigium pristini erroris cōpareret, atq; hanc sententiam ille inseruit, ppositio hac de re edicto. Quorum quidē bonorum seminum perpetuo carpit fructus. Proiudentē enim sibi habet huius vniuersitatis Dominum. Itaque cùm Rhoilus pastoraliū Scytharum dux Istrum cum ingenti exercitu, traiecisset, & vastata ac direpta Thraciam oppugnata, Regiam vrbem, se primo impetu capturū, euersurūq; minaretur, fulmine Deus adactū cùm ipsum exussit, tū copias perdidit vniuersas. Cui nō dissimile quod bello Persico accidit. Cū enim Persæ distineri varijs occupationib⁹ Romanos cernerēt, rupto fœdere expeditionē in vicinos mouerūt, neq; quisquā illis auxilio aderat, quod cōfisus pace facta Imperator & duces & milites ad alia bella misisset. Tū igitur Deus illos largissimo perfusos imbre, & vehemēti grādine immissa perficere, vt cœperant, iter nō siuit: cursum etiam equorum compescuit, vt

vt viginti diebus, totidem vix stadia progredi possent, atque interim & duces accurrerunt, & miles coactus est. Sed & superiore bello hos ipsos obsidentes cognominem Imperatori vrbem risui exposuit. Quam cū oppugnaret Gororanes admotis innumerabilibus machinis, arieteque adacto, & extructis turribus, restitit illi solus diuus Pontifex, Eunomius nomine, & machinarum appulsarum retudit impetum, iamque nostris ducibus prælio sese non committere, neque subuenire oppugnatis audentibus, ille sese hostibus opponens incolumem vrbem conseruauit. Cumque vnus ex Barbaricis Regibus solita blasphemia, & Rabsacis ac Sennacharibi furore concitatus, diuinū se incensurum templum minaretur, non tulit rabiem diuinus ille vir, & fundam in mœnia constitui, vbi illa cognomento Thomæ apostoli nuncupabantur, applicatoque ingenti saxo in nomine eius qui blasphemaretur, emitti iussit, quod directe illatum in impium Regem, abominandum illius os, & totum caput comminuit, & cerebrum humi disperfit. Hoc conspicatus ille qui exercitum coegerat, & vrbem se capturum sperauerat, mox discessit, re ipsa confessus se victum esse, metuque perculsus pacem ac fœdus fecit. Tantæ est omnipotenti Regi noster Rex curæ, namque & illius se seruum fatetur, & conuenientem exhibet cultum domino suo.

CAP. XXXVIII.

ATque hic restituit magni orbis terrarum luminis reliquias cupidissimæ ciuitati. Quod quidem aliquanto pòst factum est. Innocentio vero optimo Romæ Episcopo succesit Bonifacius, & huic Zosimus, itemque huic Celestinus. Hierosolymis autem post admirabilem Ioannem Praylio ecclesiæ cura commissa fuit, viro conuenientis plane nominis. Verum Antiochiæ post diuum Alexandrum præsul est factus Theodorus vnio castitatis, mansuetudine excellens, vitæ perfectione ornatus. Hic Apollonaris curiam alijs ouibus adiunxit, in summo cum ecclesia illas coniungendi labore, etsi complures insigniter illa labe contaminati in proposito permansere.

A mansuetudine facta vocc.

CAP. XXXIX.

EA tēpestate Isdigerdes Persarum Rex ecclesiasticum bellum mouit, hac occasione. Audas erat Episcopus multiformib⁹ præditus virtutibus, Ille intempestiuo ardore instigatus Pyreum subuertit, ita vocant ipsi templum flammæ, Numen enim flammam esse putāt. Qua de re per magnos Rex certior redditus: Accersit Audan, ac primū clementer accusatum instaurare Pyreum iubet. Quod cùm se negaret Audas facturum, minatur rex omnes se ecclesias euersurū esse, vtq; fuerat minatus fecit. Cumq; mādasset diuum illum virum interfici. tum deinde omnes ecclesias dirui iubet. Atq; ego sane non tempestiuam fuisse Pyrei subuersionem existimo. Nam neque diuus apostolus cùm Athenas venisset, & vidisset ciuitatē ob noxiam esse cultib. simulachrorum, vllā arā quam ipsi venerarētur subuertit, sed oratione & ignorantiam illorum reprehendit, & docuit veritatem. Cæterum dirutum instaurare noluisse ac præoptauisse mori, id vero admirabile, & coronis dignum duco, non enim in vllo discrimine ignis adorationē, & sani ædificationē pono. Sed hinc citatus turbo grauissimas vndas, atq; sæuissimas in eusit pietatis alumnis, & elapsis iam annis triginta durant adhuc fluctus à Magis tanquam procellis ventilati. Magos autem vocant Persę eos qui ex elementis Deos faciūt, quorū nos fabulas alio libro exposuimus, vbi & dissoluimus mendacia ipsorum. Ac mortuo quidem Isdigerde post patrem defuncto Gororanes filius vna cum regno, & iam bellum suscepit aduersus pietatem, atque ipse moriens ambo quoque coniuncta filio suo reliquit. Genera autem supplicior-rum, & exquisitiones pœnarum quibus pios excruciauerunt, non facile poterunt oratione exponi. Aliorum enim manibus, aliorum dorsis pelles detraxere, aliorum capita à fronte vsq; ad mentum nudarunt cute, alios dimidiatis arundinibus circumdedere astrictis his arctissimis vinculis, ita quidem vt qua parte dissectæ essent arundines nudo corpori applicarentur. Atque ita inde vi extrāxere singulatim arundines dilacerantes per summum dolorem cutem. Multos lacubus accuratè obturatis inclusere, collecta eodem glirium multitudine, à quibus corpora pugilum pietatis depascerentur, alligatis quidem manibus ac pedibus ne abigere bestias à se possent. At glires fame compulsi paulatim sanctorum carnes, diuturnum & vehementem per cruciatum absumebant. Quin etiā his grauiores pœnas excogitarūt magistro vsi illo naturę peruersore, & veritatis hoste. Non tamen vicere fortitudinem pugilum. Sua enim sponte accurrebant cupidi mortis conciliatricis vitæ. Faciam autē mentionem duorū aut trium, de quibus & aliorum fortitudo intelligi possit. Erat illu-

πυρεῖον.

Epiph. & ipse aliter legit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtris admodum Perſa nomine Hormiſda gẽte Achæmenides, cuius pater præcipuas geſſiſſet præturas, hunc cùm Rex cognouiſſet eſſe Chriſtianum, accerſitú abnegare iubet ſeruatorem Deum. At ille neq; iuſtum eſſe, neq; vtile imperium Regis dicere. Nam ſi quis didicerit, omnium rerum Dominum Deum cõtemnere, & illum abnegare, facile ipſum etiam Regem deſpecturum eſſe, qui certe homo ſit, mortalis conditionis. Quod ſi pœna dignus habetur, ô Rex aduerſarius aliquis regni tui, quanto eſt maiore dignus, qui omnium rerum factorẽ abnegauerit? At Rex quem æquum fuerat admiratione proſequi ſapientiſſima dicta, ſpoliauit illũ, & opibus, & honore, & ducere nudum camelos, qui in exercitu eſſent, renone ſolum modo incinctũ imperat. Poſt multos vero dies deſpiciens de teſtudine Rex, vidit optimum illum virum vſtulatum ſolis æſtu, & puluere reſperſum, tum recordatus paterni ſplendoris, accerſi ad ſe indutũ linea tunica mandat, ratuſq; cũ priore malo, tum illa ſua benignitate mollitum eſſe animum ipſius. Nunc ſaltem, inquit, contẽtionem pone, & abnega fabri filiũ, ſed Hormiſda diuino repletus feruore tunicam dirupit, & abiecit cum his verbis. Si ideo meſperaſti pietatem deſertum, habe tibi donum tuum vnà cũ impietate. Hac illius viſa fortitudine Rex eijcit Regia nudum. Suenem cui cẽtum ſertii eſſent, auſum reclamare ſibi, neq; omniũ rerum factorem volentem abnegare, ſcifcitatus qui nam omnium ſeruorum illius eſſet deterrimus, ei dominationem in alios, atque etiam priorem herum tradidit, eidemque & cõiugem domini matrimonio copulauit, ità de ſententia ſe ſperans deducturũ propugnatorem veritatis. Sed longe ſpe ſua falſus fuit, habebat enim ædificatam Suenes domum in petra. Coniecit & Beniamin diaconum in carcerem, poſt annos autem duos legatus Romanorum qui alijs de cauſis aduenifſet, liberationem impetrauit diaconi: vetuerat tamen Rex communicare Chriſtianam illum doctrinam cum Magis, ſeruaturum hoc eum legato promittente. Cæterum Beniamin fieri poſſe negabat, neque ſe lucem quam eſſet conſecutus, adempturum alijs, docere enim ſacrum Euãgeliũ quanto ſupplicio dignus ſit occultator taléti ſui. Sed hos ſermones celatus Rex ſolui vinculis diaconum iubet. At ille vt ante fuerat ſolitus, & ab interitu cõſeruabat, quoſcunq; poterat, & omnibus impertiebat lumen mentis. Hoc poſt anni ſpatiũ indicato Regi rurſum iubetur, ille abductus negare Deum quem adoraret. Tum ille interrogat, quo dignũ ducat Rex deſertorẽ regni ſui, & electorẽ alieni, cumq; Rex reſpõdiſſet morte & vltimo ſupplicio, ibi igitur vir ſapiẽtiſſ. quam pœnam, inquit, mereri cẽſes deſertorem factoris ac creatoris ſui, atq; deitatẽ, debitumq; illi honorẽ alicui conſeruo ſuo tribuentem? Qua oratione irritatus Rex, iubet viginti acutis calamis digitos manuũ ac pedum illius per vngues transfigi, quos cruciatus cùm illũ pro nugis putare cerneret, aliũ calamum acutum impingi verẽdis illius, & attrahendo, ac infigendo ineffabili dolore illum affici. Tum demũ impius & immanis Rex ſtirpem nodoſam & ramoſam in ſedẽ diaconi digi imperat, tum ille fortiſſimus pugil tandem animam exhalauit. Sed & alia innumera auſi ſunt facere iſti impij. Neque mirandũ ferri ab omnium rerũ moderatore tãtam feritatem atq; impietatem. Nam & antẽ imperiũ magni Conſtãtini omnes Romani principes inſanierũt in ſodalitium veritatis, ac Diocletianus ipſo die ſalutaris paſſionis vniuerſas in Romano orbe eccleſias diruit.

CAP. XL.

SEd nouem præteritis annis rurſum ille multipliciter auctæ, ornataq; floruere, at Diocletianus vnà cum impietate interijt. Sed & huiuſmodi bella & eccleſiæ victoria prædicta fuit à Domino, ipſaq; res docet vtiliorẽ nobis eſſe belli impetũ quàm pacem. Hac enim delicati, & immites ac timidi reddimur: at bella, & mentẽ exacuũt, & præſentia tanquam fluxa, ſpernere docẽt. Quæ qui dem à nobis alibi diſputata ſunt. Eo vero tẽpore quo diuus Theodorus Antiochenã eccleſiã regebat, moritur Theodorus Epiſcopus Mopſueſtias, cũ omnium eccleſiarũ Doctor, tum hæreticæ cohortis, pfligator. Hic Diodorum magnum audierat, cõmilito & ſocius diuiniſſ. Ioannis, qui ſimul ſe rigandos præbuerant illius ſpiritualib⁹ laticib⁹. Sex hic & triginta annis præſul fuit, aduerſus Arianum, & Eunomianũ dogma quaſi in acie dimicans, nec non latrociniũ Apollinaris compeſcens, & ouibus optimã herbã ſubminiſtrans. Huius frater Polychronius paſcebat cum ſumma vtilitate eccleſiã Apamenſium, in maxima cùm doctrinæ ſuauitate, tum vitæ ſplendore. Sed ego ſine hoc loco facto narrationis inſtitutæ lecturos obteſtor, vt rependere preces velint labori meo. Tempus quidem hiſtoria noſtra exequitur annorum c. v. exordio ſumpto ab Ariana rabie, atque hoc exitu laudatiſſ. virorum Theodori ac Theodoti mortis.

FINIS.

BEA-

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS ERANISTES SEV POLYMORPHVS, IN QVO TRIBVS DIALOGIS CONTRA QVOSDAM SVI temporis Hæreticos acerrimè & ſubtiliſsimè diſputat.

Eiuſdem, Hæreticorum improbarum nugarum ac fabularum compendium.

Eiuſdem, Diuinorũ decretorum ſeu dogmatum epitome.

Interprete Gentiano Herueto Aurelio.

SVNT nonnulli, qui cùm nec ex genere, nec ex eruditione, nec ex rebus præclarè geſtis vllam laude dignam claritatem habeant, improbis ſtudijs inſignes euadere contendunt. Talis erat ille Alexander Faber ærarius, qui cùm nihil ſe egregium, & ſuſpiciendum haberet, non generis nobilitatẽm, non dicendi facultatem, non regendi populi artem, non ducendi exercitus ſcientiam, non rerum in bello fortiter geſtarum cõmendationem, & ſolummodo ſordidam, & illiberalem exercere artem, ex ſola ſua aduerſus diuiniſſimum Paulum inſania notus extitit. Porrò autem Semerquoque homo planè obſcurus, & omnino illiberalis, ex ſua aduerſus diuinum Dauid inſolentia celeberrimus euaſit. Iam verò Manichæorum quoq; Hæreſis inuentorem ferunt ſeruum fuiſſe Maſtigiam, & à gloriæ cupiditate impulſum, execrandum illum religionis ritum conſcripſiſſe. Hoc ipſum nonnulli quoque nunc faciunt, qui expetendam virtutis gloriam, propter eos, qui illam præcedũt, labores, fugientes, ignominioſiſsimam, & longè miſerrimam ſibi famam peperere. Cùm enim nouorum decretorum primi eſſe authores deſideraſſent, ex multis ſectis impietatem emendicarunt, & hanc perniciоſam hæreſim conſtituerunt. Ego autem paucis cum eis conabor diſſerere, tum vt eis aliquid remedij afferam, tum vt eis, qui ſani ſunt & integri, prouideam. Libri autem à me ſcripti nomen eſt Eranistes, ſeu Polymorphos, hoc eſt Emendicator, ſeu forma multiplex. Cùm enim à multis ijſque impijs hominibus infauſta ſua decreta emendicarint, varia & multiplicata cogitata proferunt. Quòd enim Deum ſolum Dominum Chriſtum nominant, eſt Simonis, & Cerdonis, & Marcionis, & aliorum, qui huic execrandæ ſententiæ ſunt affines. Quòd autem ex virgine quidem natiuitatem fatentur, ſed eam dicunt fuiſſe traiectitiam, nec Deum verbum quidquam ex virgine accepiſſe, ex Valentini, & Bardiſanis, & eorum, qui non ſunt ab illorum opinione remoti, prodigioſis dictis ſurripuerunt. Quòd autem Domini Chriſti diuinitatem, & humanitatem vnam naturam appellant, ex Apollinaris nugis ſuffurati ſunt. Rur-

1. Tim. 4.

1. Reg. 17. Manich.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sus autem quod Christi diuinitati animi perturbationem tribuunt, ex Arrij, & Eunomij blasphemia cœperunt. Vt reuera videatur eorum principium, mendicorum vestibus, quæ ex diuersis pannis consarcinantur, non dissimile. Quamobrem Eranistem, seu Polymorphum, hoc est Emendicatorem, seu forma multiplicem, hunc librum appello. More autem Dialogi procedit oratio, vt quæ interrogationes, & responsiones, propositiones & solutiones, obiectionesque, & cætera, quæ sunt Dialogorum formæ propria, cõmeat. Eorum autem qui interrogant, & respondent, nomina non inferam orationi, quemadmodum qui olim fuerunt ex Græcis viri docti, sed extra in versuum initijs adscribam. Illi enim, ijs qui omne doctrinæ, & disciplinæ genus peruaserant, quiq; toto vitæ tempore in dicendi arte versati erant, sua scripta offerebant. Ego autem ab ijs etiam qui eloquentiæ mysterijs non sunt initiati, volo & lectionem, & vtilitatis inuentionem facilè posse perspici. Hoc autem ita erit, si personæ eorum, quæ disserunt, & nominibus quæ extra adscripta sunt, manifestæ fuerint. Atque ei quidem, qui pro Decretis Apostolicis decertat, Orthodoxus nomen est. Alius autem Eranistes, id est Emendicator, nominatur. Sicut enim eum qui à multis misericordia motis alitur, πρόσαιτον, id est, mendicum, nominare consueuimus, & χρηματιδήν eum qui scit pecunias colligere: ita etiam huic ex eius studys acceptum cognomen imposuimus. Rogo autem eos, qui in eum inciderint, vt absque vllo anticipatæ opinionis præiudicio veritatem examinet. Nos enim, vt res sit aperta, curam gerentes, Librum in tres Dialogos diuidemus. Et primus quidem esse immutabilem vnigeniti filij diuinitatem contendet. Secundus autem inconfusam, sit ita mihi piè dicere fas est, Domini Christi diuinitatis & humanitatis vnionem fuisse ostendet. Tertius autem fuisse impatibilem, & ab omnibus perturbationibus, passionibusque remotam seruatoris nostri diuinitatem decertabit. His autem peractis certaminibus, quædam alia veluti certaminum additamenta adijciemus, vnicuique capiti ratiocinationem adiungentes, & apertè ostendentes id à vobis seruari quod ab Apostolis prædicatum est.

IMMVTABILIS DIALOGVS PRIMVS.

ORTHODOXVS ET ERANISTES.

ORTHODOXVS.

MELIVS quidem esset nos consentire, & Doctrinam Apostolicam integram, ac sinceram conseruare. Sed quoniam nescio quam ob causam soluta concordia, nobis noua dece ta proponitis, absq; vlla, si videtur, cõtentione, veritatem cõmuniter quæramus.

ERAN. Nos quidem inquisitione non egemus, exacte enim veritatem tenemus.

ORTH. Hoc etiam Hæreticorum vnusquisque existimat. Quinetiam Iudæi, & Græci se veritatis decretorum authores existimant, nec ij soli, qui Platonis & Pythagoræ scita colunt, sed etiam qui sunt partium Epicuri, & qui sunt omnino impij, & ob omni probabili opinione alieni. Non conuenit autem iam anticipatæ opinioni seruire, sed veram cognitionem inquirere.

ERAN.

ERAN. Suasioni tuæ acquiesco, & quod à te instituitur accipio.

ORTH. Quoniam ergo vt priorem admitteres adhortationem facilè persuasus es, velim rursus ne tu humanis rationibus veritatis inquisitionem permittas, sed Apostolorum, & Prophetarum, & qui eos secuti sunt sanctorum vestigia inquiras. Hoc enim solent facere viatores, quando via regia deflexerint, vt semitas considerent, si aliquorum recedentium, aut venientium pedum typos habeãt, aut hominum, aut equorum aut asinorum, aut mulorum, & quando inuenerint, instar canum vestigia persequuntur, nec prius desistunt, quam rectum viam recuperauerint. Viatores.

ER. Ita faciamus. Tu ergo præi, vt qui orationem inceperis.

ORTH. De diuinis ergo nominibus, substantia inquam, & hypostasibus, personisque & proprietatibus, primum certi quid constituamus, cognoscamusque, & definiamus quamnam inter se habeant differentiam. Deinde quæ deinceps sequuntur, attingemus.

ER. Pulcherrimum, & maximè necessarium dedisti nostro sermoni exordium. Si hæc enim rectè diuidicata, & constituta fuerint, nostra facilius procedet disputatio.

ORTH. Quoniam ergo hæc ita fieri oportere nobis visum est, responde sodes. Dei Patris, & vnigeniti filij, & sanctissimi spiritus vnam substantiam dicimus, quemadmodum à diuina scriptura tam veteri, quam noua, & à Patribus, qui Niceæ conuenerunt, docti sumus, an Arij blasphemiam sequentes? Nicæ.

ER. Confitemur esse vnam sanctæ Trinitatis substantiam.

ORTH. Hypostasim autem aliquid ne aliud quàm substantiam significare putamus, an substantiæ esse aliud nomen existimamus?

ER. Est ne aliqua differentia inter substantiam & hypostasim?

ORTH. Si externa quidem spectetur sapientia nulla est. Nam & substantia, seu essentia, id quod est, significat, & id quod subsistit est hypostasis. Sed si Patrum doctrina: quam habet differentiam commune, & proprium, vel genus & species, ac indiuiduum, eandem habet substantia & hypostasis.

ER. Dic paulo clarius de genere, specie, & indiuiduo. Genus.

ORTH. Genus quidem dicimus animal. Multa enim simul in eodem significat. Nam & quod est ratione præditum, & quod est expers rationis significat. Et eorum quæ sunt rationis expertia, rursus sunt multæ species. Alia enim sunt volucria: alia vitam ancipitem degentia: alia pedestria: alia natatilia. Porrò autem vnumquodque eorum rursus in multa diuiditur. Pedestrium enim aliud quidem est Leo, aliud Pardus, aliud autem Taurus, & alia innumerabilia. Ita etiam volucrum, & aliorum sunt multæ species, sed eorum tamen omnium genus est animal: species autem quæ prius dictæ sunt. Ita etiam hoc nomen homo, est huiusce naturæ nomen commune. Significat enim & Romanum, & Athenienſem, & Persam, & Soromatam, & Aegyptium, & vt semel dicam, quotquot sunt huius naturæ participes. Hoc autem nomen, Petrus, vel Paulus, non vtique id quod est naturæ commune significat, sed quempiam hominem. Nemo enim, qui Paulum audiuerit, ad Adam, vel Abraham, vel Iacob suam cogitationem conuertit: Sed is solus ei in mentem venit, cuius appellationem audiuit. Sed si hominem simpliciter & absolutè audiuerit, non in aliquod indiuiduum cogitationem defigit, sed Indum etiam, Scytham, & Massagetam, & vniuersum, vt semel dicam, humanum genus cogitat. Idque nos non natura solum, sed etiam diuina scriptura docet. Dixit enim Deus, inquit, Delebo hominem, quem formaui, à facie terræ. Hoc autem dixit de innumerabilibus hominibus. Cùm enim plus quam bis mille & ducenti anni post Adam præterijssent, per inundationem hominibus exitium attulit. Ita etiam dicit beatus Dauid. Homo cùm in honore esset, non intellexit, non hunc, vel illum, sed omnes homines communiter accusans. Inuenire autẽ licet eiusmodi innumerabilia. Sed non opus est de hac re plura dicere.

ER. Communis, & proprij discrimẽ aperte ostensum est. Sed ad substantiam & hypostasim redeamus.

ORTH. Sicut ergo hoc nomen homo, commune huius naturæ nomen est, ita etiam diuinam substantiam, vt quæ sanctam trinitatem significet: hypostasin autem, vt quæ aliquam vel Patris, vel Filij, vel Spiritus sancti personam declaret, accipimus. Hypostasim enim, personam & proprietatem idem significare dicimus, ea, quæ à sanctis Patribus sunt definita, sequentes.

ER. Hæc ita habere confitemur.

OR. Quæcunque ergo dicuntur de natura

Universidad de Deusto
Biblioteca

tura diuina, ea sunt communia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt Deus, Dominus, Opifex, Omnipotens, & quæ sunt his similia.

ER. Hæc citra vllam controuersiam sunt trinitatis communia.

ORTH. Quæ autem rursus hypostases significant, ea non sunt vtique sanctæ Trinitatis communia, sed sunt illius hypostasis, cuius sunt propria. Quemadmodum hoc nomen Pater, & itemque ingenitus, sunt patris propria. Et rursus hoc nomen Filius, & itidem vnigenitus, & Deus verbum, non Patrem, nec sanctum spiritum, sed filium significant. Sanctus quoque spiritus, & Paracletus, spiritus hypostasim declarant. *Spiritus.*

ERAN. Non vocat ergo sancta scriptura Spiritum, Patrem, & Filium?

ORTH. Spiritum vocauit, & Patrem, & Filium, id quod est diuinæ naturæ incorporeum, & quod circumscribi non potest, per hoc significans, spiritum autem sanctum solam spiritus hypostasim nominat.

ER. Hoc quoque est ab omni dubitatione remotum.

OR. Quoniam ergo aliqua quidem diximus esse sanctæ Trinitatis communia, aliqua verò vniuscuiusque hypostasis propria hoc nomen, Immutabile, dicimus ne esse commune substantiæ, an proprium alicuius hypostasis?

ER. Immutabile, commune est Trinitatis, neque enim fieri potest, vt Trinitatis sit hoc quidem immutabile, illud verò mutabile.

OR. Optimè dixisti. Sicut enim mortale esse, commune est hominum, ita sanctæ Trinitatis commune est, esse immutabile, vertique, & variari non posse. Est ergo immutabilis vnigenitus quoque Filius, sicut & Pater, qui ipsum genuit, & sanctus spiritus.

ER. Immutabilis.

OR. Quomodo ergo, quod in Euangelio dicitur adducentes, verbum caro factum est, mutationem immutabili naturæ tribuitis?

ER. Non permutationem, ac conuersionem ipsum carnem factum esse dicimus, sed quemadmodum ipse scit.

OR. Si non carne accepta, caro factus esse dicitur, duorum alterum dicere necesse est, vel ipsum mutationem in carnem sustinuisse, vel existimatione quidem, & apparatione talem visum fuisse, sed reuera carnis expertem Deum esse.

ER. Hæc est Valentianorum, & Marcionistarum, & Manichæorum opinio. Nos autem edocti sumus confiteri Deum verbum verè incarnatum esse.

OR. Incarnatum autem esse, quomodo intelligitis, carnem ne accepisse, an in carnem conuersum esse?

ER. Quæ nos Euangelistam dicentem audiuimus, verbum caro factum est. *Ioan. 1.*

OR. Illud autem factum est, quomodo intelligitis?

ER. Qui mutationem in carnem sustinuit, caro factus est, & iam dixi, quemadmodum ipse scit. Nos autem scimus nihil esse, quod ipse non possit. Nam & aquam Nili in sanguinem, & diem in noctem mutauit, & mare terram solidam & continentem effecit, & aridam, aquisq; carétem solitudinem aquis repleuit. Audiuimus etiam Prophetam dicentem. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo, & in terra.

OR. Creaturam creator transformat vt voluerit, est enim mutabilis, eiusque qui ipsam fabricatus est nutum sequitur. Ipse autem habet naturam immutabilem, & quæ nec verti, nec variari potest. Et ideo de creatura quidem dicit Propheta, Qui facit omnia, & transformat. De Deo autem verbo dicit magnus Dauid, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Et rursus ipse Deus de seipso, Ego sum, & non mutor. *psal. 101.*

ER. Quæ sunt occultata non oportet quærere.

ORTH. Nec quæ sunt declarata penitus ignorare.

ER. Incarnationis quidem me latet modus, audiui autem quòd verbum caro factum est.

OR. Si mutatus, caro factus est: non mansit, quod prius fuerat. Hoc autem ex multis similitudinibus facilè sciri potest. Nam arena quædam, cum igni consuetudine & coniunctione inita, primum quidem liquida & fluida redditur, deinde in vitrum concrescit, & simul cum mutatione vnà quoq; appellationem commutat, non est enim amplius arena, sed vitrum nominatur.

ER. Ita est.

OR. Et qui vitis fructum vuam nominamus, quando eam expresserimus, nó vuam, sed vinum nominamus.

ER. Maximè.

OR. Ipsum quoque vinum, cùm fugerit, & mutatum fuerit, non amplius vinum, sed acetum nominare solemus.

ER. Verum.

OR. Ita etiam cùm coactum lapidem dissoluimus, non amplius lapidem, sed calcem appellamus. Innumerabilia quoq; alia possunt inueniri, quæ vnà cum mutatione nomen quoque commutant.

ER. In confesso est.

ORTH.

Mal. 2. Mal. 3.

ORTH. Si ergo Deum verbum mutationem in carnem sustinuisse dicitis, cur nam ipsum, Deum, & non carnem appellatis? Naturæ enim mutationi conuenit appellationis mutatio. Si enim, quando ea quæ mutantur, habent aliquam cum ijs, quæ prius erant, cognationem, acetum enim cum vino habet aliquam propinquitatem, & vinum cum fructu vitis, & vitrum cum arena, ea post mutationem aliam sortiuntur appellationem: Vbi infinita est differentia, & tanta, quanta si conferatur culex cum vniuersa creatura, tam quæ sub aspectum cadit, quàm quæ visum effugit (tantum enim est, vel potius maius interstitium inter naturam carnis & diuinitatis) quomodo fieri potest, vt post mutationem prior maneat appellatio?

ER. Sæpè dixi, quod non per mutationem caro factus est, sed manens quod erat, factus est quod non erat.

ORTH. Sed illud, factum est, nisi apertum fiat, conuersionem, & mutationem videtur innuere. Nisi enim carne accepta caro factum est mutatum caro factum est.

Accepit.

ER. Hoc accepit, à vobis inuentum est. Euangelista enim dicit. Verbum caro factum est.

ORTH. Videris vel diuinam scripturam ignorare, vel si scias, te improbè gerere. Ego autem te vel esse ignarum, vel improbum conuincam. Responde, ergo. Diui Pauli doctrinam fateris spiritalem?

ER. Maximè.

OR. Et eundem spiritum per Euangelistas & Apostolos dicis esse operatum?

Cor. 12.

ER. Ita dico. Ita me docuit scriptura Apostolica, Diuisiones enim, inquit, sunt Gratiarum, idem autem spiritus, & rursus. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens seorsum vnicuique sicut vult, & rursus. Habentes autem eundem spiritum fidei.

ORTH. Opportunè Apostolica testimonia adduxisti. Si ergo eiusdem spiritus esse dicimus Euangelistarum & Apostolorum doctrinam, audi Apostolum id quod in Euangelio dicitur interpretantem. Ad Hæbræos enim scribens ita dicit. Non enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Respondeitaque, Quid intelligis semen Abrahæ? An non id quod habuit Abraham secundum naturam, habuit etiam semen Abrahæ?

Hebr. 2.

ER. Non omnia, Christus enim peccatum non fecit.

ORTH. Peccatum non est naturæ, sed malæ electionis, maliq; instituti, & ideo non dixi indefinitè, Quod habuit Abraham, sed quod habuit secundum naturam, hoc est corpus, & animam ratione præditam. Dic ergo apertè, an confiteris semen Abrahæ & corpus esse, & animam ratione præditam? nisi forte in hoc quoque tibi conuenit cum nugis Apollinaris. Sed etiam aliunde te hoc quoque fateri compellam. Dic ergo, Iudæi corpus ne habet, & animam ratione præditam? *Apollin.*

ER. Clarum est eos habere.

ORTH. Quando ergo Prophetam dicentem audierimus, Tu autem Israel fili mi Iacob quem elegi, Semen Abrahæ, quem dilexi, non solum carnes Iudeos existimamus? Non intelligimus homines, qui constant ex corporibus, & animis?

ER. Verum.

ORTH. Et semen Abrahæ, non animæ, & mentis expers, sed quod omnia habet quæcunque Abrahæ naturam effingunt?

ERAN. Qui hæc dicit, duos adornat filios.

ORTH. Qui autem Deum verbum in carnem conuersum esse dicit, nullum dicit filium. Caro enim ipsa per se nó est filius. Nos autem vnum filium confitemur, qui semen Abrahæ apprehendit, vt ait diuinus Apostolus, & hominum salutem procurauit. Si autem tibi non placet doctrina Apostolica, apertè confitere.

ERAN. Dicimus ergo Apostolos dixisse repugnantia. Videtur igitur quodammodo repugnare illud Verbum caro factum est, ei quod est, Semen Abrahæ apprehendit.

ORAN. Tibi non animaduertenti, vel temerè contendenti, videntur repugnare, quæ rectè conueniunt. Iis enim qui sapienter considerant, non videntur. Docet enim diuinus Apostolus, quod non conuersus Deus, verbum caro factum est, sed Abrahæ semine apprehenso. Simul etiam & factum Abrahæ promissionem in memoriam reuocat. An non meministi promissionum, quæ Abrahæ ab vniuersorum Deo datæ sunt?

ERAN. Quarumnam?

ORTH. Quando ex paterna eum domo eduxit, & eum in Palæstinam venire iussit, non dixit ei, Benedicentes te benedicam, & maledicentibus te maledicam, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ? *Gen. 12.*

ERAN.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ER. Recordor harum promissionum.

ORTH. Recordare ergo etiam pactorum cõuentorum, quæ à Deo cum Isaac & Iacob facta sunt. Nam eis quoque easdem dedit promissiones, secundis, & tertijs priora confirmans.

ER. Eorum quoque memini.

OR. Hæc autem pacta conuenta interpretans diuus Paulus in Epistola ad Galatas, dicit. Abrahæ autem dictæ sunt promissiones & semini eius. Non dicit & semini eius, tanquam de multis, sed tanquã de vno qui est Christus, apertissimè ostendens Christi humanitatem, quæ ex semine Abrahæ germinauit, & quæ Abrahæ facta est, promissionem impleuit. Gal.3.

ER. Hæc ab Apostolo dicta sunt.

OR. Hæc quidam satis sunt ad soluẽdam omnem, quę mouetur, controuersiam. Ego tamen aliam quoque prædictionem tibi in memoriam reuocabo. Iacob Patriarcha hãc benedictionem, quæ sibi & patri & auo data erat, Iudæ filio solr dedit. Sic autem dicit, Non deficiet princeps de Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniat cui repositum est, & ipse expectatio gentium. An non admittis hanc prædictionem, vt quæ de Christo seruatore dicta sit? Gen.49.

ER. Iudæi huiusmodi Prophetias interpretantur, ego autem Christianus sum, credens diuinis scripturis, & de seruatore nostro prophetias absque vlla dubitatione recipio.

OR. Quoniam ergo te prophetijs credere confiteris. & quæ prædicta sunt, de seruatore nostro diuinata fuisse dicis, considera deinceps quis sit scopus eorum quæ dicit apostolus. Quæ enim Patriarchis factæ erant, promissiones finem accepisse ostendens, ad mirabilem illam vocem emisit. Non enim angelos vtique apprehendit, propemodum dicens, Vera est promissio, imposuit Deus finem promissionibus, apertus est gentibus fons benedictionis. Deus semen Abrahæ apprehendit, per eum superius promissam salutem procurat: per eum gentium expectationem confirmat.

ER. Prophetica cum Apostolicis optimè coniuncta sunt.

OR. Item rursus diuinus Apostolus, Iudæ beneficium nobis in memoriam reuocans & ipsum quoq; finem accepisse ostendens, clamat. Clarum est enim quòd ex Iuda exortus est Dominus. Idem autem fecit & propheta Michæas, & Matthæus Euangelista. Ille enim prædixit. Hic verò historiæ testimonium adiunxit, & quod est in primis admirabile, eos, qui sunt veritatis hostes manifestissimi, Herodi apertè, dixisse dixit, quod Christus nascitur in Bethleem. Scriptum est enim inquit, Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam es minima in principibus Iudæ. Ex te enim mihi exibit dux, qui reget populum meum Israel. Nos autem id quoque subiungamus, quod à Iudæis malignè prætermissum est, dum imperfectũ testimonium adducunt. Cùm enim dixisset Propheta, ex te egredietur mihi Dux, subiũxit, Et egressus eius à principio sæculi. Heb.7. Matth.2. Mich.5.

ER. Optimè fecisti, quòd totum Prophetæ posuisti testimonium. Ostendit enim esse Deum, qui in Bethleem natus est.

OR. Non solũ Deum, sed etiam hominem. Hominem quidem, vt qui ex Iuda secundũ carnem germinauit, & in Bethleem natus est. Deum autem, vt qui est ante sæcula. Hoc enim, Ex te mihi egredietur Dux, generatio nem secũdum carnem, quę in extremis diebus facta est, ostendit: illud verò, egressus eius à principio à diebus sæculi, eum ante sæcula extitisse apertè pronunciat. Ita etiam diuinus Apostolus in epistola ad Romanos, veterem Iudæorum fœlicitatem in deterius mutatem esse deflens, diuinamque promissionem, & datam eis legem in memoriam reuocans, hoc quoque adiecit. Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est in omnibus super omnes Deus, benedictus in sæcula sæculorum Amen. Atqui eundem esse omnium opificem, dominum, & gubernatorem, vtpote Deum ostendit, & ex Iudæis germinasse, vt qui homo sit. Christũ Deum humanũ. Rom.9.

ER. Ecce autem, qui hoc interpretatus est, ad Hieremiæ prophetiam quid dixeris? Illa enim ipsum solum Deum prædicat.

OR. Quam dicis Prophetiam?

ER. Hic est Deus noster, non reputabitur alius præter ipsum, inuenit omnem viam scientiæ. & dedit eam Iacob filio suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. In his Propheta, nec de carne, nec de humanitate, nec de homine, sed de solo Deo prædixit. Bar.3.

OR. Alicubi ergo ratiocinatione opus est. Diuinamne naturam sub aspectum cadere posse dicimus? An non credimus Apostolo, qui dicit, Immortali, inuisibili, soli Deo?

ER. Citra vllam controuersiam, diuina natura sub aspectum non cadit.

OR. Quomodo ergo videri poterat diuina natura sine corpore? Annon meministi eorum verborum Apostoli, quæ apertè docent diuinam naturam non posse videri? Sic autem dicit, Quem nullus homo vidit, nec videre potest. Si ergo ab hominibus, dico etiam

etiam ab Angelis, videri non potest diuina natura, dic quomodo, qui sub aspectum non cadit, ab hominibus visus est?

ER. propheta dixit, quod in terrra visus est. 1.Tim.1.

OR. Et Apostolus dixit, Immortali, inuisibili, soli Deo, & quem nullus homo vidit, nec videre potest.

ER. Quid ergo? falsum ne dicit propheta?

OR. Absit. Diuini enim spiritus sunt & hæc, & illa verba. Quæramus ergo quomodo inuisibilis visus est.

ER. Ne mihi rationes, & humanas ratiocinationes adduxeris. Ego enim soli diuinę scripturæ fidem habeo.

OR. Nullam rationem admittes, quæ non diuinæ scripturæ testimonio confirmetur?

ER. Si mihi ex diuina scriptura dubitationis solutionem attuleris, admittam, & minimè contradicam.

OR. Scis ne quòd dictum Euangelij per Apostoli testimonium paulò ante explicauimus. & nobis declarauit Apostolus quomodo verbum caro factum sit, apertè dicens. Non enim angelos vtique apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Idem ergo nos quoque docebit apostolus, quomodo Deus sermo in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est.

ER. Ego autem credo ijs, quæ dicuntur ab apostolis & Prophetis. ostende ergo prophetiæ interprætationem, vt iam pollicitus es.

OR. Ad Timotheum scribens diuinus apostolus, hæc quoque adiecit. Manifeste magnum est pietatis mysterium. Deus manifestatus est in carne, iustificatus in spiritu, visus angelis, prædicatus gentibus, creditus est in mundo, assumptus est in gloria. Clarum est ergo quòd sub aspectum quidem non cadit diuina natura, caro autem cadit, & per eam, quæ videri potest, quæ non videri potest, visa est, & per eã fecit miracula, & suam reuelauit potentiam. Manu enim videndi sensum fabricatus est, & eum, qui à natiuitate cæcus erat, curauit, & rursus surdo auditum restituit, & præpeditam alligatamq; linguã soluit, digitis quidem pro instrumento vtens, sputum autem, tanquã salutare aliquod medicamentum, adhibẽs. Ita rursus cùm super mare ingressus est, suæ diuinitatis omnipotentiam ostendit. Aptè ergo dixit diuus apostolus, Deus manifestatus est in carne. Per illam enim apparuit natura quæ videri non poterat. Per illam, ipsam viderunt angelorum quoque aliqui. Visus est enim inquit, angelis. Nobiscum ergo etiam incorporeæ naturæ vt hoc dono fruerentur euenit. 1.Tim.6. 1.Tim.3. Manus crea. fabrefica. Deus quomodo ab angelis visus.

ER. Ergo priusquam seruator apparuisset, Deus non videbatur ab angelis.

OR. Apostolus, dixit, quod manifestatus in carne, angelis visus est.

ER. Atqui Dominus dixit. Videte ne contemnatis vnum horum paruorum, qui sunt minimi. Amen enim dico vobis, quod angeli eorum quotidie vident faciem patris vestri, qui est in cœlis. Matt.18.

OR. Sed Dominus rursus dixit, Patrem non vidit quisquam, nisi qui est à Deo, is vidit Patrem. Et ideo Euangelista quoque aparte clamat. Deum nemo vidit vnquam, & confirmat quod à Domino dictum est. Vnigenitus enim, inquit, filius qui est in sinu patris, ille narrauit. Magnus quoq; Moyses, cùm naturam quę sub aspectum non cadit videre desiderasset, audiuit ipsum Dominum Deum dicentem. Nemo videbit faciem meam, & viuet. Ioan.6. Ioan. Exo.33.

ER. Quomodo ergo intelligemus, quòd Angeli eorum quotidie vident faciem patris vestri?

OR. Scut solemus intelligere ea, quæ dicuntur de hominibus, qui Deum vidisse existimati sunt.

ER. Dic clarius, non enim intellexi.

OR. Nunquid potest Deus videri ab hominibus?

ERAN. Nequaquam.

OR. Et tamen audimus diuinam scripturam dicentem. Visus est Deus Abrahæ ad quercum Mambræ. & Esaiam dicentem. Vidi Dominum sedentem in throno alto & sublimi. Idem quoque dicit Michæas, & Daniel, & Ezechiel. De Mose autem ligislatore dicit historia. Locutus est Dominus Moysi facie ad faciem, perinde ac si quis loquatur amicus ad amicum suum. Quin etiam ipse quoque vniuersorum Deus dicit, Ore ad os ipsi loquar in specie, & non per ænigmata. Quid ergo dicemus, quod diuinam naturam viderunt? Esa.6. Deu.34. Num.12.

ERAN. Minimè. Ipse enim Deus dixit. Nemo videbit faciem meam, & viuet.

ORTH. Mentiuntur ergo, qui se Deum vidisse dixerunt?

ERAN. Absit. ea enim videbant, quæ ab ipsis videri poterant.

ORTH. Ex eorum ergo qui vident viribus Dominus Deus reuelationes metitur.

ERAN. Maximè.

ORAN. Et hoc per Prophetam manifestum reddidit, Ego enim inquit, impleui

Universidad de Deusto
Biblioteca

visiones, & in Prophetarum manibus assimilatus sum. Non dixit, visus sum, sed assimilatus sum. Assimilatio autem, non significat eandem eius, qui videtur, naturam. Neque enim Regis imago offendit ipsius Regis naturam, etiam si expressos, & euidentes Regis characteres referat. *Assimilatio.*

ERAN. Hoc est obscurum, & non satis apertum.

OR. Ergo nec Dei substantiam viderũt, qui reuelationes illas contemplati sunt.

ERAN. Quis autem ita insanierit, vt hoc dicere audeat?

OR. Dictum est tamen, quod viderunt.

ERAN. Dictum est.

OR. Nos autem & pijs rationibus vtentes, & diuinis sententiis credentes, quæ apertè clamant, Deum nemo vidit vnquam, dicimus ipsos non vidisse diuinam naturam, sed quasdam visiones, quæ eorum facultati conuenirent, nec eius modum excederent.

ERAN. Ita dicimus.

OR. Ita ergo de Angelis intelligamus, audientes, Quotidie vident faciem Patris vestri. Non enim vident diuinam substantiam, quæ nec circunscribi, nec comprehendi, nec mente percipi potest, & quæ vniuersa comprehendit, sed quandam gloriam, quæ eorum viribus respondeat sitque eis commoderata.

ERAN. Hæc ita habere in confesso est.

OR. Postquam autem homo factus est, visus est etiam Angelis, vt vult diuus Apostolus, non in similitudine gloriæ, sed vero, & viuo vtens veluti quodam velo, carnis integumento. Manifestatus est enim, inquit in carne, iustificatus in spiritu, visus angelis.

ERAN. Hoc quidem, vt quod scripturæ sit, admisi, nominum autem innouationes non admitto.

ORTH. Quodnam nos nomen innouauimus?

Velum caro Christi.

ERAN. Illud veli nomen. Quæ enim scriptura Domini carnem velum appellauit?

ORTH. Videris non valde diligenter legere sacram scripturam. Non enim certe reprehendisses, quod à nobis tanquam in similitudine dictum est. Primum enim, quod per carnem manifestatam esse naturam quæ sub aspectum non cadit, dixit Apostolus, permittit vt carnem diuinitatis velum intelligamus. Deinde diuinus Apostolus in Epistola ad Hebræos aperte hoc nomine vsus est. Ita autem dicit. Habentes ergo fratres, libertatem in introitu Sanctorum in sanguine Iesu, quam initiauit nobis viam nouam, & viuentem per velamen id est carnem suam, & sacerdotem magnum super domum Dei, accedentem cum veritate, ingredientem cum vero corde in plenitudine fidei &c.

ER. Demonstratio hæc est, cui contradici non potest. Apostoli enim testimonio confirmata est.

ORTH. Ne nos ergo rerum nouarum accuses. Tibi enim præbebimus aliud quoque Prophetæ testimonium, quod carnem Domini vestem & indumentum nominat. *Vestis.*

ER. Si non videatur perplexum & ambiguum, non contradicemus, & tibi gratias habebimus.

ORTH. Efficiam vt de veritate promissi ipse feras testimonium. Scis quod cùm Iacob Patriarcha Iudam benediceret, Iudæ principatum Domini natiuitate circumscribit? Non deficiet, inquit, princeps ex Iuda, nec Dux ex femoribus eius, donec veniat, cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium. Hanc autem prophetiam antea confessus es de Christo fuisse vaticinatam. *Gene. 49.*

ER. Confessus sum.

ORTH. Recordare ergo eorum quæ deinde sequuntur. Ita enim dicit. Cuius præsentiam gentes expectant. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ indumentum suum.

ER. De vestibus dixit Patriarcha, non de corpore.

OR. Ostende ergo, quando, vel vbi in sanguine vuæ lauerit indumentum.

ER. Tu ostende quod his corpus purpureum reddiderit.

OR. Velim te paulo magis mystice respondere. Adsunt enim fortasse nonnulli, qui non sunt initiati mysterijs.

ER. Ita audiam, & ita respondebo.

OR. Scis quod seipsum Vitem Dominus appellauit? *Ioan. 15.*

ER. Scio eum dixisse. Ego sum Vitis vera.

OR. Vitis autem fructus expressus quomodo appellatur?

ERAN. Vinum.

OR. Quando autem seruatoris latus milites lancea sauciauerunt, quid ex eo profusum esse dicunt, qui Euangelia conscripsere? *Ioan 19*

ERAN. Sanguinem & aquam.

OR. Sanguinem ergo vuæ seruatoris sanguinem appellauit. Si enim Dominus vitis

vitis est nominatus, fructus autem vitis, vinum appellauit, sanguinis autem & aquæ ex Domini latere manantis riui per reliquũ corpus inferne descenderunt: Iure ergo & apposite prædixit Patriarcha, Laudabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ indumentum suum. Sicut enim nos mysticum vitis fructum, post sanctificationem, Domini sanguinem nominamus, ita veræ vitis sanguinem vuæ sanguinem nominauit. *Eucharistia.*

ERAN. Mystice simul & dilucide, quod propositum fuerat, ostensum est.

ORTH. Etsi ea quæ dicta sunt, tibi ad fidem faciendam satis sunt, ad veritatem tamen confirmandam aliam probationem adijciam.

ERAN. Rem mihi gratam facies si id feceris, vtilitatem enim auxeris.

ORTH. Scis quod Deus suum corpus panem appellauit?

ERAN. Scio.

ORTH. Porrò etiam alibi carnem triticum nominauit.

Ioan. 12.

ER. Hoc etiam scio. Audiui enim eum dicentem, Venit hora vt glorificetur filius hominis. &, Nisi granũ tritici quod cecidit in terram, mortuum fuerit, solum manet: sin autem mortuum fuerit, fert multum fructum.

OR. In mysteriorum autem traditione, corpus panem appellauit, & sanguinem, id quod in calice infusum & commixtum est.

ER. Ita nominauit.

OR. Atqui, & quod est secundum naturam corpus, corpus iure vocabitur, & itidem sanguis.

ERAN. In confesso est.

OR. Seruator quidem certè noster nomina commutauit, & corpori quidem, id quod erat symboli ac signi nomen, imposuit: symbolo autem, quod erat corporis. Ita cùm se vitem nominauisset, sanguinem, id quod erat symbolum, appellauit.

ERAN. Hoc quidem verè dixisti. Vellem autem scire causam mutationis nominum.

ORTH. Manifestum est institutum ijs, qui sunt diuinis mysterijs initiati. Volebat enim eos, qui sunt diuinorum mysteriorum participes, non attendere naturam eorum, quæ videntur, sed propter nominum permutationem, mutationi, quæ fit ex gratia, credere. Qui enim, quod natura corpus est, triticum & panem appellauit, & vitem rursus seipsum nominauit, is symbola & signa quæ videntur, appellatione corporis & sanguinis honorauit, non naturam quidem mutans, sed naturæ gratiam adijciens. *Mutatio.*

ER. Et mystice mystica dicta sunt, & aperte declarata sunt, quæ non sunt nota omnibus.

OR. Quoniam ergo in confesso est, & Patriarcham corpus Domini vestem & indumentum nominasse, ad dicendum autem de diuinis mysterijs ingressi sumus, dic per veritatem, cuius symbolum & figuram esse existimas alimentum sanctissimum, Diuinitatis ne Domini Christi, an corporis & sanguinis?

ER. Clarum, quod illorum, quorum etiam appellationem susceperunt.

ORTH. Corporis & sanguinis dicis?

ER. Ita dico.

OR. Vt decet amicum veritatis dixisti. Etenim Dominus cùm accepisset symbolũ, seu signum, non dixit, Hoc est deitas mea, sed, Hoc est corpus meum. & rursus, Hic est sanguis meus. & alibi, Panis autem, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. *Ioan. 6.*

ER. Vera sunt hæc, sunt enim diuina eloquia.

ORTH. Si ergo vera, corpus vtique habuit Dominus.

ER. At ego ipsum dico incorporeum.

OR. Sed ipsum corpus habuisse fateris.

ER. Ego dico quòd verbum caro factum est, ita enim doctus sum.

OR. In dolio, vt videtur, perforato, vt est in prouerbio, haurimus. Post omnes enim illas probationes, & eorum, quæ objiciebantur, solutiones, eodem reuoluceris.

ER. Non ego tibi mea dicta, sed Euangelica profero.

OR. Ego autem Euangelicorum interpretationem non ex Propheticis, & Apostolicis dictis attuli?

ER. Illa non sufficiunt ad soluendum, quod quæritur.

OR. Atqui ostendimus, quod cùm esset inuisibilis, manifestatus est per carnem. Quinetiam ipsam carnis cognationem à sanctis viris docti sumus. Semen enim Abrahæ apprehendit. Dominus quoque Deus dixit Patriarchæ, In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Et Apostolus. Clarum enim est quod ex Iuda exortus est Dominus, & multa alia eiusmodi

Universidad de Deusto
Biblioteca

testimonia adduximus. Quoniam autem etiam alia audire desideras, audi Apostolum dicentem, Omnis nanque Pontifex ex hominibus assumptus, ad offerendum dona & sacrificia constituitur. Vnde etiam necesse est eum habere aliquid, quod offerat.

Hebr. 5.

ERAN. Ostende ergo, quòd adsumptum corpus obtulit.

ORTH. Ipse diuinus Apostolus ineodem loco apertè docet. Paulo pòst enim sic dicit. Ideo ingrediens mundum dicit, Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi. Non dixit In corpus conuertisti, sed corpus adaptasti mihi. Significat autem eam, quæ à spiritu facta est, corporis formationem, vt dicit Euangelium. Ne timeas enim, inquit, accipere Mariam vxorem tuam. Quod enim in ea generatum est, ex spiritu sancto est.

Hebr. 10.

Matth. 1.

ERAN. Virgo ergo corpus tantum genuit.

OR. Ne ipsam quidem syllabarum compositionem, sententiam quidem certè, vt videtur, minime assecutus es. Modum enim conceptionis, non generationis docet Ioseph. Non enim dixit. Quod ex ipsa generatum, hoc est factum, vel formatum, ex spiritu sancto est. Quoniam enim Ioseph ignorans mysterium, adulterium suspicatus fuerat, sancti spiritus efformationem apertè edoctus est. Hæc per prophetam significans, dixit, Corpus autem perfecisti mihi. Cùm esset spiritalis diuinus Apostolus, id quod prædictum fuerat interpretatus est. Si est ergo sacerdotum proprium offerre munera, Christus autem, quod ad humanitatem quidem attinet, Sacerdos appellatus est, non aliam autem hostiam quam suum corpus obtulit. Dominus ergo Christus corpus habuit.

Ioseph adulterum suspicatur.

ERAN. Quod sæpe dixi, dico quod neque deus Verbum apparuit incorporeum, nec ipsum tamen corpus accepisse, sed carnem factum esse assero.

ORTH. Quantum video, cum Valentini, & Marcionis, & Manetis sodalibus nobis certamen institutum est, imo, quod magis est, nec illi quidem immutabilem naturam in carnem vnquam fuisse conuersam dicere ausi sunt.

ERAN. Est à Christianis alienum maledicere.

ORTH. Non maledicimus, sed pro veritate pugnamus, & valde ægre ferimus, quod aduersus ea, quæ minimè sunt dubia, tanquam aduersus dubia, consertis, vtaiunt, manibus decertetis. Ego vero illiberalem hanc tuam contendendi cupiditatem conpescere & infirmare conabor. Responde ergo, pollicitacionum, quæ Dauid à Deo factæ sunt, meministi?

ERAN. Quarum?

ORTH. Quas in octuagesimo octauo Psalmo propheta posuit.

ERAN. Scio multas pollicitationes fuisse factas Dauid. Quasnam ergo in præsentia requiris?

OR. Quæ de Domino Christo factæ sunt.

ERAN. Ipse, quæ ab eo dicta sunt, in memoriam reuoca. Ipse enim demonstrationes te allaturum es pollicitus.

ORTH. Audi ergo statim in principio psalmi prophetam Deum collaudantem. Cùm enim propheticis oculis præuidisset futuram populi iniquitatem, & quæ propter eam euentura erat, captiuitatem, Domino suo vera eius promissa in memoriam reuocat. Sic enim dicit, Misericordiæ tuæ Domine, donec præparabitur veritas tua. Per hæc autem omnia, docet propheta & promissionem, quæ per Dei benignitatem facta est, & promissi veritatem. Deinde dicit quænam, & quibusnam sit pollicitus, ipsum Deum loquentem ostendens. Disposui, inquit, testamentum electis meis. Electos autem vocauit Patriarchas. Deinde subiungit. Iurauí Dauid seruo meo. Dicit autem etiam de qua re iurauit. Vsque in æternum præparabo semen tuum, & ædificabo in generatione & generationem sedem tuam. Dic ergo, quem nam existimas appellatum esse semen Dauid?

Electi patriarchæ.

ERAN. De Solomone promissio facta est.

Semen Dauid.

ORTH. Ergo cum Patriarchis de Solomone pacta conuenta fecit. Antè enim quæ de Dauid dicta sunt promissiones, quæ illis factæ sunt, in memoriam reuocauit. Disposui, enm inquit, testamentum electis meis. Pollicitus autem erat Patriarchis se in semine eorum benedicturum omnes gentes. Ostende ergo benedictas gentes per Solomonem.

ERAN. Hanc ergo promissionem, non per Solomonem, sed per seruatorem nostrum impleuit Deus.

ORTH. Promissis ergo, quæ Dauid facta sunt, Dominus Christus finem imposuit.

ERAN.

ER. Ego existimo Deum fecisse has promissiones, vel de Solomone, vel de Zorobabel.

ORTH. Paulò ante Marcionis, & Valentini, & Manentis verbis vsus fueras, nunc autem ad sectam ex diametro contrariam te contulisti. Iudæorum enim impudentiam defendis. Est autem hoc proprium eorum, qui à recta via diuertunt. Huc enim & illuc oberrant, per viam minimè tritam ingredientes.

ER. Eos qui maledicto vtuntur, Apostolus è regno expellit.

OR. Si temere maledicant. Nam diuinus etiam Apostolus oportune nonnunquam insectatione vsus est. & Galatas quidem stultos nominat, de alijs autem dicit Homines corrupti mente, reprobi circa fidem. & rursus de alijs, Quorum Deus venter est, & gloria ignominia ipsorum, & cætera.

ER. Quam nam ego maledicti ibi occasionem præbui?

OR. Quod apertissimos veritatis hostes alacriter & vehementer defendis. An non tibi videtur hæc esse pijs iustissima causa, vt indigneutur?

ER. Et quosnam ego defendi, qui aduersus veritatem decertent?

OR. Nunc Iudæos.

ER Qui & quonam modo?

OR. Iudæi Solomoni & Zorobabel has prophetias accommodant, vt Christianorum quæstionem minime posse consistere ostendant. Sufficiunt autem vel hæc verba ad confutandam eorum iniquitatem. Vsque in æternum enim, inquit, præparabo sedem tuam. Non solum autem Solomon, & Zorobabel, quibus tales prophetias accommodant, cùm præscriptum tempus vixissent, vitæ terminum acceperunt: sed etiam vniuersum Dauid genus extinctum est. Quis enim nouit hodie aliquem, qui ex Dauidica radice descenderit?

Patriarchæ.

ER. Qui ergo dicuntur Iudæorum patriarchæ, non sunt ex cognatione Dauidica?

OR. Minime.

ER. Sed vndenam deriuantur?

Herodes.

ORTH. Ex Herode alienigena, qui ex patre quidem erat Ascalonites, ex matre autem Idumæus. Quanquam ipsi quoque omnino interierunt, & tempus præterijt, ex quo eorum principatus finem cepit. Dominus autem Deus se non solum semen Dauid in æternum conseruaturum, sed eius etiam regnum stabile & integrum custoditurum est pollicitus. Aedificabo, enim inquit, in generatione & generationem sedem tuam. Videmus autem & genus eius perijsse, & regnum finem cepisse. Quinetiam hæc videntes, scimus in vniuersi Deum mendacium non cadere.

ERAN. Clarum est veracem esse Deum.

ORTH. Si ergo Deus verax est, vt re vera verax est: pollicitus est autem Dauid, se & genus in æternum seruaturum, & regnum nulla successione interruptum custoditurum: neque genus autem nec regnum videmus, vtrunque enim cessauit: quomodo ijs, qui contradicunt, Deum veracem esse persuadebimus?

ERAN. Reuera ergo prophetia Dominum Christum prædicat.

ORTH. Quoniam ergo confessus es, ea, quæ sunt psalmi quoque intermedia, communiter consideremus. Prophetiæ enim intelligentiam facilius assequemur.

ER. Præi mihi in indagando. ego enim vestigijs tuis insistens, consequar.

ORTH. Cùm Deus multa de semine sit pollicitus, quòd & in mari & in terra dominabitur, & ijs qui in terra regnant erit superior, & Dei primogenitus vocabitur, Deumque patrem libere, & audacter appellabit, hæc quoque adiecit, In æternum seruabo illi misericordiam meam, & thronum eius sicut dies cœli.

ER. Supra naturam humanam est promissio. Immortalitatem enim & æternitatem vita & honor complectitur, homines autem non admodum magno durant temporis spatio, natura enim exiguis vitæ limitibus circumscribitur: & regnum habet etiam in vita multiplices & varias mutationes. Soli ergo seruatori Christo conuenit promissi magnitudo.

OR. Perge ergo etiam ad reliqua. ita enim firmior, ac stabilior euadet tua de hac re sententia. Dicit enim rursus vniuersorum Deus. Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius vt luna perfecta in æternum, & veritatem promissionis ostendens, subiunxit. Et testis in cœlo fidelis.

ER Oportet ijs, quæ à fideli teste promissa sunt, absque vlla dubitatione credere. Si enim hominibus vera dicere professis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam si quę dicuntur iurciurando nō confirmauerint, fidem adhibere solemus, quis est adeo stupidus, & attonitus, vt vniuersi effectori diffidat, qui suis dictis iusiurandum adijcit? Qui aliis enim iurare prohibet, vt consilij sui immobilitatem ostenderet, quemadmodum dicit Apostolus, iusiurandum interposuit, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, validam consolationem habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem. Heb.6.

ORTH. Si ergo absq; controuersia vera est promissio, apud Iudæos autem Prophetæ Dauid nec genus nec regnum videmus, certo credamus Dominum nostrum Iesum Christum semen Dauid, quod ad humanitatem attinet, nominari. Ipse enim habet & vitam, & regnum æternum.

ERAN. Non dubito, sed sic habere confiteor.

OR. Et hæc quidem sufficiunt ad apertè ostendendam Dei, & seruatoris nostri, quam ex semine Dauid accepit, humanitatem. Vt autem plurium testimonio omnem omnino dubitationem abigamus, audiamus Deum, per vocem Esaiæ prophetæ, quæ Dauid factæ sunt pollicitationum recordantem. Disponam enim, inquit, vobis testamentum æternum. Et ostendens legislatorem subiunxit. sancta Dauid fidelia. Quoniam enim ea Dauid pollicitus est, & per Esaiam est locutus, promissum quoque perficiet. Et reliqua prophetiæ, quæ deinceps sequuntur, his congruunt. dicit enim. Ecce testimonium in gentibus. Dedit ipsum principem & imperantem in gentibus. Ecce gentes, quæ te non nouerunt, te inuocabunt: & populi qui te nesciunt, ad te confugient. Hæc autem nulli eorum, qui ex Dauid descenderunt, conuenit. Quis enim eorum, qui ex Dauid descenderunt, princeps gentium, vt scribit Esaias, cōstitutus est? Quenam autem gentes, aliquem eorum, qui ex Dauid deducti sunt, orantes, tanquam Deum inuocauerunt? Esa.55.

ERAN Deijs, quæ sunt manifesta, non est longiori oratione vtendum. Etenim hæc quoque Domino Christo conueniebant.

ORTH. Ad aliud ergo propheticum testimonium transeamus: & eundem prophetam dicentem audiamus. Egredietur virga, de radice Iesse ascendet. Esa.11.

ERAN. Existimo hanc prophetiam factam esse de Zorobabel.

ORTH. Si quæ deinceps sequuntur, audieris, non manebis in tua opinione, nam nec ipsi Iudæi hanc prædictionem sic intellexere. Subiungit enim propheta. Et requiescet super eum spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, spiritus timoris Dei implebit ipsum. Hæc autem nemo vnquam nudo homini tribuerit. Nam etiam valde sanctis dantur, ex diuisione sancti spiritus gratiæ. Testis est diuus Paulus dicens, Etenim datur per spiritum sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, & cætera. Hic autem propheta, eum, qui de radice Iesse est germinaturus, dicit habere omnes spiritus operationes.

ERAN. Aduersus hæc contendere est aperta insania.

ORTH. Audi ergo ea, quæ sequuntur. Videbis enim nonnulla eorum, quæ vel humanam naturam superant. Ita enim dicit. Non secundum opinionem iudicabit, neque secundum famam arguet, sed iudicium faciet in iustitia humili, & arguet in rectitudine nobiles terræ: & percutiet terram sermone oris sui, & spiritu per labra perimet impium. Horum autem quæ prædicta sunt, alia quidem sunt humana, alia verò diuina. Iustitia enim, & veritas, & rectitudo, & perpetua in iudicando constantia declarant virtutem, quæ humanæ naturæ conuenit.

ERAN. Per hæc aperte didicimus, quod seruatoris nostri præsentiam Propheta per hæc vaticinatus est.

ORTH. Quæ consequuntur, apertius docebunt veritatem interpretationis. Subiungit enim. Tunc pascetur lupus vna cum agno, & quæ sequuntur. Per quæ docet et morum differentiam, et fidei concordiam. Porro autem prædictionis testem habemus rerum experientiam. Nam et eos qui suas diuitias iactitant, et qui in paupertate victitant, seruos et dominos, eosque qui imperio parent, et qui imperant, et milites, et priuatos, et eos qui orbis terrarum sceptra tenent, vna excipit piscina, vna omnibus offertur doctrina, vna omnibus mensa mystica apponitur, et quilibet credentium æquali parte fruitur. Eucharistia.

ERAN. Sed hæc Deum esse, qui prædicitur, ostendunt.

ORTH.

ORTH. Non solum Deum, sed etiam hominem. ea autem de causa statim cum Prophetiam incepisset, dixit virgam ex radice Iesse esse germinaturam. Et cùm prædictionem perfecisset, iterum accepit procœmium. Dixit etenim. Et erit radix Iesse, & exurgens ad imperandum gentibus, in eo gentes sperabunt, & erit requies eius honor. Iesse autem pater Dauid. Dauid autem facta est cum iureiurando promissio. Non appellasset autem vnicam ex Iesse germinaturam, Dominum Christum si Deum tantummodo eum esse sciuisset. Pædixit autem prophetia etiam terrarum orbis mutationem. Impleta est enim, inquit, vniuersa terra, vt cognoscat Dominum, vt aqua multa operiat maria.

ERAN. Audiui quidem Prophetica vaticinia. Vellem autem clare scire an etiam Diuinus Apostolorum chorus dicit dicit Dominum Christum germinasse ex semine Dauid secundum carnem.

OR. Nihil postulasti arduū, sed valde facile & expeditum. Audi ergo primum Apostolorum clamantem. Propheta cùm esset Dauid, & sciret quod iureiurando iurasset illi Deus de fructu lumbi eius excitaturum, vt secundum carnem Christus sederet super sedem eius, prouidens locutus est de resurrectione eius, quod neque derelicta est in inferno anima eius, neque caro eius vidit corruptionem. Ex his facile scire potes, quod etiam ex semine Dauid secundum carnem germinauit Dominus Christus, & non solum carnem, sed etiam animam habuit. Act.2.

ERAN. Quis alius ex Apostolis hæc prædicauit?

ORTH. Suffecisset quidem vel solus magnus Petrus, veritati testimonium ferens. Etenim cùm Dominus ab eo solo pietatis testimonium excepisset, eam insigni beatitudine confirmauit. Quonjam autem alios quoque hoc prædicans audire desideras, audi. In Antiochia Pisidiæ, cùm Paulus & Barnabas concionarentur, ij Dauid mentionem facientes, hæc subiunxerunt. Huius ex semine Deus secundum promissionem excitauit Israeli saluatorem Iesum, & c. Ad Timotheum quoque scribens Diuinus Apostolus, hæc etiam posuit. MEMOR esto Dominum Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum Euangelium meum. Et ad Romanos scribens, statim in principio meminit Dauidicæ cognationis. Sic enim dicit. PAVLVS Apostolus, & cætera. In scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem & c. Matth.16. Act.13. Tim.2. Rom.1.

ERAN. Sunt quidem frequentes, & veræ demonstrationes. Dic mihi autem, cur quod deinceps sequitur ex testimonio prætermisisti?

ORTH. Quia de humanitate non etiam de diuinitate dubitas. Quòd si de diuinitate dubitasses, de ea tibi probationes attulissem. sufficit tamen dicere, SECVNDVM carnem, ad declarandam, quæ silentio prætermissa est, diuinitatem. Si communis enim hominis doceam cognationem, non dico, Hic illius secundum carnem filius, sed dico solum, filius. Ita etiam diuinus Euangelista scripsit genealogiam. Abraam enim inquit, genuit Isaac: & non adijcit, secundum carnem. Isaac enim homo solum extitit. similiter etiam aliorum meminit, erant enim homines, nec quidquam præter naturam habebant. Verum enimuero de Domino Christo differentes veritatis præcones, & ijs, qui ignorabant inferiorem cognationem ostendentes, adiungunt illud, secundum carnem, hac ratione significantes deitatem, & docentes quod non homo solum, sed etiam Deus ante sæcula Christus Dominus. Matth.1.

ERAN. Multa quidem & Apostolica, & prophetica adduxisti testimonia, Ego autem credo Euangelistæ, qui dicit, Verbum caro factum est.

ORTH. Ego quoque credo huic diuinæ doctrinæ, verum eam pie intelligo, quod scilicet carne accepta, & anima ratione prædita, caro factum esse dicitur: sin autem nihil ex nostra natura accepit Deus sermo, non sunt vera quæ cum patriarchis à Deo vniuersorum cum iureiurando facta sunt pacta conuenta: inutilis autem est & Iudæ benedictio: falsa vero est, quæ Dauid facta est, promissio: superuacanea est & virgo, quæ Deo incarnato nihil nostræ naturæ attulit: quæ autem prophetæ prædixerunt, nondum finem cepere, inanis ergo est prædicatio nostra, inanis fides nostra, vana quoque est spes resurrectionis, mentitur etiam vt videtur Apostolus, cùm dicit, Suscitauit, & consi- Eph.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dere nos fecit in cœlestibus in Christo Iesu. Si enim nostræ naturæ nihil habuit Christus Dominus, falso quidem nostræ primitiæ appellatus est, corporis autem natura non excitata est ex mortuis, sed neque in cœlo à dextris sedem assecutus est. Quòd si nihil horum assecutus est, quomodo Dous nos suscitauit, & cum Christo sedere fecit, qui nihil ad eum secundum naturam attinemus? Sed hæc dicere impium est. Diuinus enim Apostolus, licet nondum facta sit resurrectio communis, nec regnum cœlorum ijs qui crediderunt datum sit, clamat tamen, Suscitauit, & considere nos fecit in cœlestibus in Christo Iesu, docens quod cùm primitiæ nostræ resurrectionis & sessio à dextris fuerit, nos quoque resurrectionem omnino consequemur: & vna cum primitijs gloriæ sunt participes, qui habent naturæ communionem, & sunt participes fidei.

Eph.2.

ERAN. Et multa & vera dicta exposuisti, sed vellem scire sententiam dicti Euangelici.

ORTH. Externa interpretatione tibi minime opus est. Ipse enim Euangelista seipsum interpretatur. Cum enim dixisset, Verbum caro factum est, subiunxit, Et Habitauit in nobis, Græce ἐσκήνωσεν Tentoria fixit in nobis, hoc est, fixis in nobis tabernaculis, & veluti quodam templo, carne à nobis accepta vsus, dicitur factum fuisse caro. & docens quòd à mutatione omnino alienum remansit, subiunxit, Et vidimus gloriam eius quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Carne enim amictus, nobilitatem paternam ostendebat, & diuinitatis radios emittebat, & dominicæ potestatis splendorem euibrabat, latentem naturam miraculis aperiens. His sunt similia, quæ scripsit ad Philippenses diuinus Apostolus. Hoc sentire in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cùm in forma Dei. & cetera. vsque ad Mortem crucis. Vide autem quam sint inter se cognata, quæ ab eis prædicata fuerunt. Euangelista dixit. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Apostolus, Serui formam accipiens. Rursus dixit Euangelista. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Apostolus, Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus esse se æqualem Deo. Et, vt paucis dicam, ambo docent, quod cùm esset Deus, & Dei filius, & patris gloria circundatus, & eandem haberet naturam & potentiam cum genitore, & cùm esset in principio, & esset apud Deum, & Deus esset, & creaturas esset fabricatus, serui formam accepit & videbatur quidem hoc solum esse, quod cernebatur, erat autem Deus humana natura indutus, & hominum salutem procurabat. Hoc significat illud, Verbum caro factum est. & illud, In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Hoc enim sic dum videbant Iudæi, & ideo dicebant illi. De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quod cum sis homo, facis teipsum Deum. Et rursus. Hic homo non est ex Deo, quia sabbatum non seruat.

Ioan.1.

Phil.2.

Ioan.10.

ERAN. Iudæi cæcutiebant propter suam infidelitatem, & hanc ob causam vtebantur his verbis.

ORTH. Si autem etiam Apostolos resurrectionem hæc dicere inueneris, admittes interpretationem.

ERAN. Audio eos in nauigio post maximum tranquillitatis miraculum dicentes, Qualis est hic homo, quod & mare & venti ei obediunt? Hoc quidem demonstratum est. Sed dic mihi, diuinus Apostolus eum in similitudine hominis fuisse factum dicit?

Matth.8. Luc.8. Mar.4.

ORTH. Quod acceptum est, non similitudo hominis, sed hominis natura. Serui enim forma, sicut & Dei forma, Dei natura intelligitur. Ipse quidem certe qui eam accepit, insimilitudine hominis factus est, & habitu inuentus vt homo. Cum enim Deus esset, videbatur esse homo, propter eam naturam, quam susceperat. Euangelista autem illud, In similitudine hominis factum esse, dicit carnem factum esse. Vt autem scias, quod sunt contrarii & repugnantis spiritus discipuli qui Seruatoris nostri carnem inficiantur, audi magnum Ioannem dicentem in Catholica. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. &, Omnis spiritus qui non confitetur Iesum in carne venisse, ex Deo non est, & hoc est Antichristi.

Ioan.4.

ERAN. Probabiliter quidem interpretatus es. Ego autem vellem scire, quomodo antiqui Ecclesiæ Doctores illud, Verbum caro factum est, intellexerint.

ORTH. Oportebat te quidem Apostolicis & Propheticis probationibus credere. Quoniam autem sanctorum quoque Patrum requiris interpretationem, ego hanc quoque tibi, si Deus velit, medicinam afferam.

ERAN.

ERAN. Ne mihi viros obscuros, aut ambiguos adduxeris. eiusmodi enim hominum interpretationem non admittam.

ORTH. Videtur ne tibi fide dignus celeberrimus ille Athanasius, qui fuit clarissimum Ecclesiæ Alexandrinæ lumen?

Athanasius.

ERAN. Maxime.

ORTH. Suis enim, quas pro veritate perpessus est, afflictionibus, doctrinam confirmauit. Audi ergo eum scribentem ad Epictetum. Ita autem dicit. Quod apud Ioannem dicitur. Verbum caro factum est, hanc habet intelligentiam, sicut etiam ex eo quod est huic simile potest inueniri. Scriptum est enim apud Paulum. Christus pro nobis factus est maledictum. Quemadmodum non quod ipse maledictum factus sit, sed quod pro nobis maledictum suscepit, maledictum factus est, ita non quod conuersus sit in carnem, sed quod carnem pro nobis susceperit, dicitur factus caro. Hæc quidem diuinissimus Athanasius. Gregorius autem, cuius insignis ad omnes gloria peruasit, qui olim quidem regiam vrbem, quæ in hostio Bosphori sita est, gubernauit, postea autem Nazianzum habitauit, aduersus Apollinaris præstigias sic scripsit ad Cledonium.

Gal.3.

Gregorius.

ERAN. Vir fuit illustris, & eximius propugnator pietatis, & veræ religionis.

ORTH. Audi ergo eum dicentem. Illud ergo, Verbum caro factum est, mihi videtur perinde esse, ac cùm dicitur, illum factum esse peccatum & maledictum etc. Vsque ad, Qui morbos nostros portauit.

ERAN. Congruit vtriusque interpretatio.

ORTH. Quoniam ergo eos, qui & Australium, & Borealium partium pastores fuerũt, tibi inter se cõuenire ostẽdimus, age te quoque ad celeberrimos Occidentis Doctores, tanquam hospitem deducamus, qui alia quidem lingua, sed non alia sententia, interpretationem conscripsere.

ERAN. Audio Ambrosiũ, qui Mediolani Archiepiscopalem sedem administrauit, aduersus omnem quidem hæresim se præclare gessisse, pulcherrima autem scripsisse, & quæ cum Apostolorum doctrina conueniunt.

Ambrosius.

ORTH. Eius tibi interpretationem afferam. Hæc autem dicit in libro de Fide. Sed scriptum est inquit, Verbum caro factum est. Quod scriptum est non nego. Sed vide quod dicitur. Sequitur enim. Et inhabitauit in nobis, hoc est in carne humana habitauit. Miraris scriptum esse, Verbum caro factum est, carne à Deo verbo sumpta, quando etiam de peccato, quod non habuit, dictum est. Factus peccatum, hoc est, non peccati natura & operatio effectus est, sed vt nostrum peccatum carne crucifigeret. Cessent ergo dicere verbi naturam mutatam esse, quod caro assumpta sit. Alius est enim qui adsumpsit, aliud quod adsumptum est. Post hos, conuenit audire Doctores, qui sunt ad Orientem, hæc enim sola pars nobis restat ex vniuerso terrarum orbe. Et oportebat eos quidem primos veritati ferre testimonium. Apostolicæ enim prædicationis primi fuere participes. Sed quoniam aduersus primogenitos pietatis filios, vestras linguas acuistis, easque mendaciorum cote ad secandum præparastis, vltimum eis locum dedimus, vt cùm alios primum audiueritis, deinde quæ ab illis dicta sunt, cum ijs, quæ ab his dicuntur, comparaueritis, eorum quidem concordiam admiremini, & à vestro linguæ morbo cessetis. Audite ergo Flauianum, qui Antiochenæ Ecclesiæ clauum longissimo tempore sapienter tenuit, & Arianicis fluctibus potentiores, quas rexit ecclesias, effecit, Euangelicum dictum interpretantem. Verbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis, non in carnem mutatum est, neque Deus esse destitit: sed illud quidem fuit in æternum, hoc autem factum est ex diuino consilio, & ex quadam dispensatione, cùm ipse suum templum ædificasset, & passione, & generatione in eo habitauit. Si autem etiam veteres Palæstinos vis audire, prebe aures in primis admirabili Gelasio, qui Cæsariensem agrum diligenter colùit. Hæc ergo dicit in concione Apparitionis Dominicæ. Disce veritatem à Ioanne piscatore, qui dicit, Verbum caro factum est, non ipsum mutatum, sed in nobis tanquam in tabernaculo habitans, aliud est tentorium, aliud verbum, aliud templum, & aliud Deus, qui in ipso inhabitat.

2.Cor.5.

Flauianus.

ERAN. Valde miror concordiam.

ORTH. Ioannem autem, magnum orbis terrarum lumen, qui primum quidem Antiochenam Ecclesiam maximo studio irrigauit, deinde regiam vrbem sapienter colùit, non putas Apostolicam fidei seruasse regulam?

ERAN. Valde quidem admiratione dignum eum doctorem existimo.

ORTH. Is omni ex parte optimus, hunc Euangelij locum est interpretatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus. Ita autem dicit, Quare quando audieris, Verbum caro factum est, non perturberis, nec animo deijciaris, non enim substantia in carnem mutata est, hoc est enim extremæ impietatis, sed id quod est, manens, ita serui formam accepit. Quemadmodum enim quando dicit, Christus nos redemit à maledicto legis factus pro nobis maledictum, non dicit, quod eius substantia à propria gloria discedens, maledicti substantia effecta est, hoc enim ipsi Dæmones intellexerint, nec qui valde stulti & vel naturali & communi sensu priuati fuerint, tantam cum impietate continēt amentiam. Non hoc ergo dicit, sed quod nostro suscepto maledicto, non permittit nos esse deinceps maledictos, ita etiam hic carnem dicit ipsum factum esse, non mutata in carnem substantia, sed hac accepta, illa manente integra. Si autem tibi cordi sit etiam Seuerianum Gabalarum audire pastorem, ego tibi eius quoque interpretationem asseram, tu vero aurem præbe. Illud enim, Verbum caro factum est, non ipsum à sua natura excidisse, sed nostram naturam suscepisse significat. Si enim illud, factum est, mutationem existimas, si audieris Paulum dicentem, Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum, ita vt naturam, & in maledictum mutationem significet, dictionem acceperis. Sicut ergo illud, Factus maledictum, nihil aliud significat, quam quod maledictum, quod erat aduersum nos, ipse in se suscepit: Ita etiam illud, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, nihil aliud significat, quam quod carnem suscepit.

Gal. 3.

Seuerian.

Gal. 3.

Diodo. Theodor. Apollinar.

ER. Miror horum virorum concordiam & consensionem. Omnes enim dicta Euangelica sic interpretati sunt, perinde ac si simul conuenissent, & quod eis visum esset communiter conscripsissent.

OR. Maria quidem & montes maximis eos interuallis inter se inuicem distinguūt, sed eorum consensioni locorum distantia nihil damni attulit. Omnes enim ab vna spiritali gratia afflati, & initiati erant. Adduxissem tibi etiam fortissimorum veritatis propugnatorum, Diodori, & Theodori, interpretationes, nisi vos in eos viros infenso animo esse viderem, & Apollinaris in eos odio & maleuolentiæ successisse. Vidisses enim eos etiam aliis conuenientia scripsisse, & ex diuino fonte fluenta hausisse, ipsosque etiam sancti spiritus riuos extitisse. Sed hos quidem prætermittam. Perpetuum enim & implacabile bellum aduersus eos suscepistis. Ostendam autem tibi vere omni ex parte benedictum ecclesiæ Doctorem, & illius de diuina humanitatis susceptione sententiam, vt scias quænam de susceptā natura eius fuerit opinio, De illo enim Ignatio omnino audiuisti, qui per ma- Ignat.
gni Petri dexteram Pontificatus gratiam susceptit, & cùm Antiochenam Ecclesiam rexisset, martyrij corona redimitus est: & Irenæum, cui vt Policarpi doctrina fruerentur contigit, Occidentalium autem Gallorum lumen fuit: & Hippolytum, & Methodium Pontifices, & Martyres, & alios, quorum doctrinis nomina quoque adiungam.

ER. Valde cupienti mihi hæc quoque testimonia afferes.

OR. Audi ergo viros doctrinam apostolicam proferentes.

Sancti Ignatij Episcopi Antiochen & Martyris ex Epistola ad Romanos.

Vere de Domino nostro persuasos, & certiores redditos, qui ex genere Dauid secundum carnem, filius autem Dei secundum diuinitatem & potentiam, vere factus ex virgine, tinctus, à Ioanne, vt omnis Iustitia ab ipso impleretur. Vere sub Pontio, & Herode Tetrarcha cruci pro nobis affixus in carne.

Eiusdem ex eadem Epistola.

Quid enim me iuuat, si quis me laudat, Dominum autem meum blasphemat, dum non confitetur eum carnem gestare? Qui autem hoc non dicit, eum perfecte negauit, tanquam qui cadauer mortuum circumferat.

Eiusdem ex eadem Epistola.

Si autem opinione tantum, & quod ita videretur, hęc à Domino nostro facta sunt, ego quoque opinione vinctus sum, cur autem meipsum morti tradidi, ad ignem, ad gladium, ad belluas? Sed qui sum prope gladium, sum prope Deum, solum in nomine Iesu Christi ad ei compatiendum. Omnia sustineo, ipso me confirmante perfecto homine, quem quidam ignorantes negant.

Eiusdem ex Epistola ad Ephesios.

Deus enim noster Iesus Christus in Mariæ quidem vtero gestatus est, ex semine quidem Dauid, ex sancto autem spiritu, qui natus est, & baptizatus, vt quod nostrum mortale est purgetur.

Eiusdem ex eadem Epistola.

Siquidem

Siquidem viritim omnes communiter in gratia ex nomine conuenitis in vna fide, & in vno Iesu Christo secundum carnem ex genere Dauid, filio hominis, & filio Dei.

Eiusdem ex eadem Epistola.

Vnus est medicus carnalis, & spiritalis, genitus ex ingenito in homine Deus, in morte vera vita, & ex Maria & ex Deo, primum patibilis, & tunc impatibilis Iesus Christus Dominus noster.

Eiusdem ex Epistola ad Trallianos.

Obsurdescite ergo; quando sine Iesu Christo vobis loquitur quispiam: qui est ex genere Dauid, qui ex Maria, qui vere natus est, vere comedit, & bibit, qui sub Pontio quidem Pilato passus est, crucifixus, & mortuus, videntibus cœlestibus, terrestribus, & inferis.

Iren.

Irenæi Episcopi Lugdunensis ex tertio libro in hæreses.

Cur autem adiecerunt illud, In ciuitate Dauid, nisi vt à Deo factum Dauid promissum, quod ex fructu ventris eius erit rex æternus, impletum annunciarent? Quod quidem promissum fecerat huius opifex vniuersi.

Eiusdem ex eodem libro.

Et dum dicit, Audite domus Dauid, erat significantis, quod Deus Dauid erat pollicitus, se de fructo ventris eius æternum regem excitaturum. Is autem est qui ex virgine Dauid natus est.

Eiusdem ex eodem libro.

Si ergo primus Adam & patrem habuisset hominem, & ex semine esset genitus, consentaneum quoque esset dicere secundum Adam ex Ioseph esse genitum, sin autem ille ex terra sumptus est, eius autem effector est Deus, oportebat etiam eum qui instaurabat, & veluti de integro in summam caput que redigebat hominem, qui à Deo fuerat formatus, eandem cum illo generationis habere similitudinem. Cur ergo non rursus accepit limum Deus, sed ex virgine effecit, vt fieret formatio? Ne alia fieret creatura, nec aliud esset, quod seruaretur, sed ille ipse de integro restauraretur, conseruata similitudine. Valde ergo labuntur qui dicunt ex virgine eum nihil accepisse, vt carnis hæreditatem expellant, & similitudinem ejiciant.

Eiusdem ex eodem libro.

Quandoquidem æqualis est eius in Mariam descensus. Cur enim in eam descendisset, si ex ea nihil erat sumpturus? Præterea si ex Maria nihil cœpisset, nec quæ ex terra quidem capiuntur nutrimenta admisisset quibus ex terra sumptum corpus alitur, neque postquam quadraginta dies, vt Moses & Helias, ieiuuauit, esurijsset, corpore sibi proprium requirente nutrimentum: nec Ioannes eus discipulus de ipso scribens dixisset, Iesus autem defessus ex itinere se- Ioan. 4.
debat, nec Dauid de ipso longe prius exclamasset, Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt, nec propter Lazarum fleuisset, nec sudasset guttas sanguinis, nec dixisset, Tristis est anima mea: nec puncto eius latere aqua & sanguis exijsset. Hæc enim omnia carnis è terra acceptæ signa sunt, quam in seipso à capite instaurauit, proprium figmentum conseruans.

Eiusdem ex eodem libro.

Quemadmodum enim per vnius homi- Adam.
nis inobedientiam, qui primo ex terra inculta factus erat, peccatores multi constituti sunt, & vitam amiserunt: ita oportebat etiam per vnius hominis obedientiam, qui primum ex virgine factus est, multos iustificari, & salutem recipere.

Eiusdem ex eodem libro.

Ego dixi, filij altissimi estis omnes, & dij, vos autem vt homines moriemini. Hæc dixit ad eos, qui adoptionis donum non susceperunt, sed puræ Dei verbi natiuitatis incarnationem contemnunt, & ascensu ad Deum hominem priuant, & in Dei verbum, quod pro eis incarnatum est, ingrati sunt. Propterea enim verbum homo factum est, vt homo qui ipsum retinuerit, & adoptionem acceperit, fiat filius Dei.

Eiusdem ex eodem libro.

Cùm spiritus propter præfinitam œconomiam descenderit, & filius Dei vnigetus, qui est etiam verbum patris, cùm venisset plenitudo temporis in homine incarnatus sit, & omnem, quæ est secundum hominem œconomiam & dispensationem impleuerit Dominus noster Iesus Christus, qui est vnus & idem, vt ipse Dominus testatur, & Apostoli confitentur, & Prophetę prædicant: falsæ ostensæ sunt omnes eorum doctrinæ, qui ogdoades, & quaterniones, & visiones, seu falsas appararitiones inuenerunt.

Hippoly.

Sancti Hippolyti Episcopi & martyris ex oratione, quam fecit in illud, Dominus pascit me.

Arca.

Porrò autem arca ex lignis, quæ putrescere non poterant, erat ipse Seruator. Eius enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim tabernaculum nulli putredini obnoxium, & ab interitu alienum ideo prædicabatur, quod nullam peccati putredinem produxisset. Qui enim peccauit, & confitetur, & dicit, Putruerunt &, corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Dominus autem erat à peccato alienus, vt qui ex lignis putrefactioni minimè obnoxijs, quod ad humanitatem attinet, nempe ex virginis, & spiritus Dei verbi, veluti auro purissimo, intra & extra esset contectus. Psal. 37.

Eiusdem ex Sermone in Helcanam & Annam.

Duc autem mihi ò Samuel in Bethleem iuuencam, quæ trahitur, vt ostendas eum regem qui ex Dauid nascitur, qui idem à patre Rex & Sacerdos vngitur.

Eiusdem ex eodem Sermone.

Dic mihi ò beata Maria, quid erat quod in tuo erat vtero conceptum, & quid erat, quod à te in virginali matrice gestabatur? Sermo erat Dei primogenitus de cœlis ad te descendens, & homo primogenitus in vtero formatus, vt primogenitus sermo Dei homini primogenito coniunctus ostenderetur.

Eiusdem ex eodem Sermone.

Secundam autem, quæ per Prophetas facta est, vt per Samuel reuocans, & conuertens populum à seruitute alienigenarum. Tertiam autem, in qua incarnatus aderat, qui ex virgine hominem susceperat, qui etiam cùm vidisset ciuitatem, fleuit super ipsam.

Eiusdem ex sermone, qui est in principio Esaiæ.

Aegypto quidem mundum assimilauit, manufactis autem Idololatriam, terræ motui autem transmutationem, & eius euersionem, Dominum autem, verbum, nubem autem leuem, purissimum eius tabernaculum in quo tanquam in sede collocatus Dominus noster Iesus Christus, ingressus est in vitam ad concutiendum & labefactandum errorem. Sancti Methodij Episcopi & Martyris ex sermone de Martyrib⁹. Adeo enim admirabile, & tanto studio experendum est Martyrium, quod ipse Dominus Iesus Christus Filius Dei se id honorare testatus sit. Nō rapinā arbitratus se esse æqualem Deo, vt etiam eo dono hominem ad quem descendit coronaret. Method. Phil. 2.

Sancti Eustachij Episcopi Antiocheni & confessoris ex interpretatione Psalmi. X V.

Atqui anima Iesu habuit vtriusque experientiam. Nam & fuit in loco humanarum animarum, & cùm intra carnem, viuit & substitit. Ratione ergo prædita, & eiusdem cum animis hominum substantiæ, sicut & caro est eiusdem substantiæ cum carne hominum, vt quæ ex Maria processerit.

Eiusdem ex libro de Anima.

Quid autem dixerunt, qui ad infantis educationem respexerint, vel ætatis incrementum, vel temporum accessionem, vel auctionem corporis? Vt autem prætermittam miracula, quæ in terra facta sunt, videant mortuorum resuscitationes, passionis signa, flagellorum cicatrices, plagarum vibices, perforata latera, clauorum typos, effusionem sanguinis, mortis signa, & vt omnia complectar, ipsam proprij corporis resurrectionem.

Eiusdem ex eodem libro.

Atqui si quis corporis generationem respicit, aperte inuenerit, quod in Bethleem natus fasciis inuolutus est, & in Aegyto aliquandiu nutritus est propter immanissimi Herodis insidias, & in Nazareth ad virilem ætatem peruenit.

Eiusdem ex eodem Libro.

Non est enim idem tabernaculum verbi & Dei, per quod contemplabatur diuinam gloriam beatus Stephanus.

Eiusdem ex sermone in illud, Dominus creauit me initium viarum suarum.

Si ergo generationis principium cœpit verbum, ex quo per maternum vterum trajiciens, corporales tulit compages: constat quod factus est ex muliere. Sin autem verbum, & Deus erat apud patrem superioribus retro sæculis, & vniuersa per eum facta esse dicimus, non est ergo factus ex muliere, qui est & genitis omnibus causa & author est, sed est Deus natura sufficiens, infinitus, & qui nec mente comprehendi potest, ex muliere autem factus homo est, qui in virginali vtero sancto spiritu compactus est.

Eiusdem ex eodem Sermone.

Templum enim proprie purum & impollutum, quod est, quod ad humanitatem attinet, circa verbum tabernaculum, in quo facto tabernaculo Deus manifeste habitauit. Et hæc non probabilibus coniecturis moti dicimus. Huius enim templi solutionem & resuscitationem, qui Dei est natura filius, prædicens, hæc nos aperte docens suggerit, sceleratis dicens Iudæis. Soluite Templum. Ioan. 2.

templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipsum.

Eiusdem ex eodem libro.

Quādo ergo hominem, templum ipsum fabricatus, sermo gestauit, corpore quidem ad homines accedens omnis generis miracula inuisibiliter effecit, Apostolos autem æterni regni prædicatores emisit.

Eiusdem ex interpretatione Psalmi XCII.

Clarum est ergo, quòd si vngens demonstrat Deum cuius sedem æternam dixit, manifestè quidē natura Deus ex Deo genitus est, qui vnxit. Qui autem vnctus est, acquisitam virtutem accepit, egregio templi opificio ornatus ex habitante in eo diuinitate.

Athan. Sancti Athanasij Episcopi Alexandrini, ex defensione facta pro Dionysio Episcopo Alexandriæ. Ego vitis, vos palmites, Pater meus agricola est. Nos enim, Domini, quod ad corpus attinet, cognati sumus & propterea dixit ipse. Annunciabo nomen meum fratribus meis: & quemadmodum palmites eiusdem cum vite substantiæ, & ex ea sunt, ita etiam nos cùm corpore Domini cognata, & eiusdem generis corpora habentes, accipimus ex eius plenitudine, & illud habemus radicem ad resurrectionem, & ad salutem. Pater autem dictus est Agricola, ipse enim per verbum vitem effecit, quæ est corpus Domini. Ioann. 15. Cognati.

Eiusdem ex eodem opere.

Vitis autem appellatus est Dominus, propter corporalem, quæ cum palmitibus, qui sumus nos, intercedit cognationem.

Eiusdem ex matore de fide Oratione.

Quod scriptum est, In principio erat verbum, apertè diuinitatem significat, illud autem, Verbum caro factum est, Domini humanitatem indicat.

Eiusdem ex eadem Oratione.

Et illud. Lauabit in vino stolam suam, hoc est, in proprio sanguine, corpus, quod est indumentum diuinitatis. Gen. 49.

Eiusdem ex eadem Oratione.

Hoc enim, Erat, refertur ad eius diuinitatem, illud verò, Caro factum est, ad corpus. Verbum caro factum est, non in carnem resolutum, sed carnem gestans. Quemadmodum si dixerit quispiam, Hic senex factus est, cùm non talis esset genitus, vel, miles factus est veteranus, cùm non prius esset talis, qualis factus est. Est autem Græce γέγονεν, quod & factum est, & fuit latine dici potest. Ioannes, ἐγενόμην, inquit hoc est factus sum, seu fui in insula Patmo, in die Dominico, non quòd illic factus fuerit, sed dixit, ἐγενόμην ἐν πάτμῳ factus sum in Patmo, pro eo quod est, accessi, vel adfui, ita etiam verbum ad carnem accessit, vt dictum est, Verbum caro factum est. Audi dicentē, Factus sum tāquam vas perditum, & factus sum tanquam homo sine auxilio inter mortuos liber. Ioan. 1. Psal. 87.

Eiusdem ex epistola ad Epictetum.

Quis enim vnquam talia audiuit, quis docuit, quis didicit? Ex Sion enim egredietur lex, & verbum Domini ex Hierusalem. Hæc autem vnde egressa sunt, quis infernus eructauit, quòd dicatur ex Maria acceptum corpus esse eiusdem substantiæ cum verbi diuinitate? vel quòd verbum in carnem, & ossa, & pilos, & totum corpus immutatum est? Quis autem audiuit in Ecclesia, vel omnino apud Christianos, quòd adscitum & non naturale Deus corpus gestauerit? Esa. 2. Corpus diuinitatis humanitatis.

Eiusdem ex eadem Epistola.

Quis autem audiens, quòd non ex Maria, sed ex sua substantia sibi corpus patibile verbum transformauerit, dixerit eum esse Christianum, qui hæc dicit? Quis autem hanc nefariam impietatem excogitauit, vt vel ei in mentem venerit, & dixerit, quòd qui dicit Domini corpus esse ex Maria, non vtique trinitatem, sed quaternionem esse in Deitate sentit? tanquam qui ita affecti sunt, dicant propterea substantiam trinitatis esse carnem, quam Seruator ex Maria induit. Vndenam autem nōnulli æqualem ijs, quæ antedicta sunt, impietatem eructauerunt, vt dicerent corpus non esse recentius verbi diuinitate, sed illi perpetuò coæternum existitisse, quandoquidem ex sapientiæ substantia compositum est? Quaternio. Coæternum.

Eiusdem ex eadem Epistola.

Erat ergo humanū natura corpus, quod ex Maria natum est, vt volunt scripturæ diuinæ, verum autem erat, quoniam idem erat cum nostro. Soror enim nostra Maria, quoniam omnes sumus ex Adam, nemo autem de hoc dubitauerit, qui recordabitur eorum, quæ Lucas scripserit.

Sancti Basilij Episcopi Cæsariensis ex interpretatione Psalmi. L I X. Basil.

Omnes alienigenæ iugo Christi se subiunxere, & ideo vsque ad Idumæam extendit calceamentum suum. Diuinitatis autem calceamentum caro est Deifera, per quam ad homines accesit. Caro deifera.

Eiusdem, ex ijs quæ scripsit ad Amphilochiū Episcopum de sancto spiritu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et rursus hac dictione, Ex quo, pro ea quę est, per quem, vsus est, vt quando dicit Paulus, Factus ex muliere. Hoc enim alibi nobis apertè distinxit, mulieri quidem conuenire dicens hoc, Ex viro factum esse, viro autem illud, Per mulierem, cùm dicit, Sicut mulier ex viro, ita vir per mulierem, simul quidem indifferentem, vt ita dicam, vsum indicans, simul etiam nonnullorum errorem obiter corrigens, qui existimant spiritale esse corpus Domini. Vt autem ostenderet quòd ex humana massa Deifera caro concreta & compacta est, vocem magis significantem, & maiorem emphasim habentem prætulit. Hoc enim, Per mulierem, traiectitiam tantum fuisse generationem videretur ostendere: illud autem, Ex muliere, communionem naturæ eius, quod nascitur, cum ea, quæ genuit satis ostendere.

Gal. 4. 1. Cor. 11.

Sancti Gregorij Episcopi Nazianzi ex priore expositione ad Clydonium.

Si quis dicit carnem de cœlo descendisse, & non hinc & ex nobis esse, anathema sit. Illud enim, Secundus homo è cœlo, & qualis cœlestis, tales & cœlestes, & Nemo ascendit in cœlum, nisi de cœlo descendit, filius hominis. & si quid est aliud huiusmodi, existimandum est dici propter vnionem cum homine, quemadmodum & per Christum omnia facta esse, & habitare Christum in cordibus nostris, non qua Deus apparet, sed qua intelligitur, confusis, vt appellationibus, ita etiam naturis.

1. Cor. 15. Ioham. 3

Eiusdem ex eodem libro.

Quæ est autem eis ratio susceptæ humanitatis seu in carnationis, videamus, vt ipsi dicunt. Siquidem vt contineretur Deus, qui alias contineri non potest, & tanquam sub velamine, carne, cum hominibus versaretur, est elegans eis suscepta persona, & pulcher repræsentationis actus. dicam quòd etiam nobiscum aliter versari poterat, sicut in rubo ignis, & humana forma prius. Sin autem vt peccati condemnationem solueret, simili simile arripuit: sicut carne opus habebat, propter carnem condemnatam, & anima propter animam, ita & mente propter mentem, quæ non solum in Adam lapsa erat, sed etiam prior passa & affecta fuerat, vt dicunt etiam Medici de ægritudinibus. Quod enim mandatum accepit, id etiam mandatum non seruauit Quod autem mandatum non seruauit, id etiam transgressionem perpetrare ausum est. Quod autem transgressum est, hoc etiam salute indigebat, quod autem salute indigebat, hoc etiam adsumptum est. Quòd ergo mens adsumpta sit, ostensum est, velint, nolint, Geometricis necessitatibus & demonstrationibus. Tu autem perinde facis, ac si, cùm alicuius hominis & oculus laboraret & pes ei lapsus esset, pedem quidem curares, oculum autem immendicatum relinqueres: vel cùm pictor aliquid non rectè pinxisset, quod pictum quidem esset mutares: pictorẽ autem, tanquam is se rectè gereret præterires. Quòd si ab his rationibus deturbati eo confugiunt vt dicant, Deum posse etiam sine mente hominem seruare. Potest vtique etiam sine carne, vel sola voluntate, sicut & alia omnia, quæ effecit, & efficit corporaliter. Tolle ergo vna cum mente carnem quoque vt omni ex parte perfecta tua sit amentia.

Caro anima mens.

Simile.

Sancti Gregorij Episcopi Nisseni ex sermone de Abraham. Nisse.

Descendit ergo non nudum verbum, sed cum factum, non Dei forma, sed forma serui. Is est ergo qui dixit se non posse ex se aliquid facere. Nõ posse enim est imbecillitatis. Sicut enim luci tenebræ, & mors vitæ, ita potentiæ vt contraria imbecillitas opponitur. Atqui Christus est Dei potentia. Non est ergo omnino imbecilla, & impotens potentia. Si enim imbecilla est potentia, quid est potens? Quando ergo verbum pronunciat quòd non potest facere, clarum est quòd non vnigeniti diuinitati impotentiam tribuit, sed nostræ imbecillitatis impotentiam suo testimonio comprobat. Est enim caro infirma, sicut scriptum est, Spiritus quidem promptus, caro autem infirma.

Ioan. 5. Matth. 37.

Eiusdem ex libro de perfectione vitæ.

Sed rursus verus legislaaor, cuius figura erat Moses, ex terra nostra sibi naturæ tabulas edolauit, neque enim matrimonium diuinitatis susceptricem ei carnem fabricatum est, sed ipse carnis suæ diuino digito conscriptæ latomus & lapidicida fuit. Spiritus enim sanctus venit ad virginem, & altissimi potentiam obumbrauit. Postquã autẽ hoc factũ est, euasit rursus natura valida & inuiolabilis, immortalis effecta diuini digiti impressionibus.

Luc. 1.

Eiusdem ex libro aduersus Eunomium.

Dicimus ergo, quòd cùm in ijs, quæ prius dicta sunt, dixit sapientiam ædificasse sibi domum, carnis Domini verbo constructionẽ mystice intelligit. Nõ enim in alieno domicilio vera sapiẽtia habitauit, sed ex corpore virginali habitaculum sibi ædificauit.

Prou. 9.

Eiusdem ex eodem opere.

Verbum erat ante sæcula, caro autem extremis temporibus facta est, nec conuertens contra quispiam dixerit vel eam esse ante sæcula, vel in vltimis temporibus factum esse verbum.

Eiusdem ex eodem opere.

Non de diuino & ab omni corruptione & interitu aliena est hæc vox, Creauit me, sed sicut dictum est de eo quod per diuinã dispensationem assumptum est ex creata nostra natura.

1 Ioan. 8.

Eiusdem ex prima Oratione de Beatitudinibus.

Qui cùm in forma Dei esset, non rapinã arbitratus est se esse æqualem Deo, sed seipsum exinaniuit serui formam accipiens. Quid mẽdicius in homine, quàm forma serui? Quid humilius in Rege eorum Omniũ quæ sunt, quàm ad mendicæ nostræ naturæ communionem venire? Rex regum, & Dominus Dominantium, seruitutis formam sua sponte suscipit.

Phil. 2.

Sancti Flauiani Episcopi Antiochẽi, ex sermone de Ioanne Baptista. Flauian.

Ne corporalem ergo coniunctionem intellige, nec coniugalem consuetudinem accipe. Tuus enim creator & opifex, corporeũ suum templum, quod ex te nascitur, fabricatur.

Eiusdem ex Oratione habita super eum locum, Spiritus Domini super me.

Audite dicentem. Spiritus super me, qua de causa vnxit me, nescitis, inquit, quę legitis. Venio enim ad vos vnctus spiritu. Vngitur autem spiritu, non natura, quæ sub aspectum non cadit, sed id quod est eiusdem nobiscum generis.

Ezec. 61. Amphil. Ioan. 14.

Amphilochi Episcopi Iconij, ex oratione in eum locum, Pater meus maior me est.

Discerne mihi deinceps naturas Dei & hominis. Neque enim homo ex Deo factus est, quod à Deitate exciderit: neque ex homine Deus, quod eo prouectus sit. Deum enim me & hominem dico. Quando autem & affectiones carni, & Deo miracula dederis, necesse est, vt etiam si nolis, quæ humiliter quidem dicuntur de homine ex Maria genito: Quæ autem sublimiter, & quæ diuinitati conueniunt, Verbo quod erat in principio. Propterea enim alicubi quidem loquor sublimiter, alicubi verò humiliter, vt per sublimia quidem verba ostendam inhabitantis verbi cognationem, per humilia autem, humilis carnis imbecillitatem significem. Vnde alicubi quidem dico me esse Patri æqualem, alicubi autem Patrem maiorẽ, non mecum quidem pugnans, sed ostendens quod Deus sum & homo: Deus quidem ex sublimibus: homo verò ex humilibus. Si autem vultis scire quomodo Pater meus maior me est, id dixi habita ratione carnis, & non personæ diuinitatis.

Ioan. 5.

Eiusdem ex sermone in eum locum.

Nihil potest filius ex se facere. Quis autẽ fuit Adam in cœlis inobediens? Quis autem ex cœlesti corpore effictus est primum protoplastus? Sed formatus est à principio, qui ex terra factus est, Inobediens fuit, qui è terra factus est, rursus assumptus est qui erat è terra: & qui erat è terra, seruatus est, vt ita simul vera & necessaria videatur diuinæ œconomiæ ratio.

Adam. Chry.

Sancti Ioannis Episcopi Constantinopolitani, ex oratione quam habuit, cùm Gorgius senex ante eum dixisset.

Vide quod facit à principio, nostra natura induitur, quæ infirma & impotens erat, & deuicta fuerat, vt per ipsam depugnaret, & colluctaretur, & statim à principio arrogantiæ naturam radicitus euellit.

Eiusdem ex Genethliaco.

Quomodo enim non est extremi stuporis, ipsos quidem in lapides, & ligna, & viles statuas suos Deos inducentes, & tanquam in aliquo carcere includentes, se nihil turpe existimare facere, nec dicere: nos autem reprehendere qui dicimus, quòd Deus viuo templo ex sancto spiritu constructo, vniuersum terrarum orbem per ipsum iuuit? Si enim turpe est Deum in humano corpore habitare, multo magis in lapide & ligno, quanto lapis & lignum est homine vilius. Nisi forte his etiam materijs nullo sensu prę ditis nostrum genus ab illis vilius existimatur. Ipsi in lapides & canes: multi autem hæretici etiam in alia his multo turpiora Dei substantiam deducunt. Nos autem nihil vnquam horum ne audire quidem sustinuerimus. Illud autem dicimus, quòd puram carnem, & sanctam, & ab omni reprehensione alienam, & ad quam nulli vnquã vitio datus est aditus, ex virginali vtero cepit Christus, & suum vas sibi rectum & probum effecit. Et paulo post. Illud autem dicimus, quòd cùm Deus verbum, sibi sanctum templum construxisset, per illud, ex cœlis deductam agendæ vitæ rationem ad vitam nostram introduxit.

Idolatræ.

Eiusdem ex libro, quòd quæ humiliter dicta & facta sunt à Christo, non propter imbecillitatem potentiæ, sed propter diuersas œconomiæ rationes dicta & facta sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scepisset, Deus, & Dei filius, & vnigenitus, & Dominus, & Deus Verbum, creatorque & opifex nominabatur. In principio enim, inquit, erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbũ, & omnia per ipsum facta sunt, & vita erat, & erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & quæ sunt his similia, & diuinam naturam declarantia. Postquam autem homo factus est, Iesus & Christus nominatus est.

Luc. 2.
Ioan. 1.

ER. Ergo Deus solum Iesus Dominus?

ORTH. Hominem factum esse Deum verbum audis, & Deum seçum vocas?

ER. Quoniam non conuersus homo factus est, sed mansit id quod erat, oportet eũ vocare id quod erat.

OR. Immutabile quidem Deus verbum & erat, & est, & erit. Humana autem susceptа natura, homo factus est. Oportet ergo nos vtramq; naturam confiteri, & quæ accepit, & quæ accepta est.

ER. A meliore oportet nominare.

OR. Homo ille, animal inquam, simplex est, an compositus?

ER. Compositus.

OR. Ex quibus compositus?

ER. Ex corpore & anima.

OR. Harum autem naturarum vtra est præstantior?

ER. Clarum est quòd anima. Est enim & ratione prædita, & immortalis, & ei animalis principatus mandatus est. Corpus autem est mortale, & corruptioni & interitui obnoxium, & si ab anima separetur, ratione caret, & iacet mortuum.

Animæ principatus.

ORTH. Oportet ergo sacram scripturam à præstantiore natura denominare animal.

ER. Ità nominat. Eos enim qui in Aegyptum ingressi sunt, animas appellauit. In Septuaginta, enim, & quinque inquit, animabus descendit Isiaël in Aegyptum.

Exod. 1.

OR. A corpore autem nullam sacra scriptura appellauit?

ER. Eos qui carni seruierunt, carnes vocauit. Itq enim dixit Deus, Non permanebit spiritus meus in his hominibus, quia carnes sunt.

Caro.
Gen. 6.

OR. Sine reprehensione autem nullum carnem vocauit?

ER. Non memini.

ORTH. Ego verò tibi in mentem reuocabo, & docebo, quòd etiam valde sanctos, carnes appellauit. Respondeo ergo, Apostolos quid vocaueris, spiritales an carnales?

ER. Spiritales, & spiritalium Principes & Doctores.

ORTH. Audi ergo diuinum Paulum dicentem, Quando autem placuit ei, qui me ex vtero matris meæ segregauit, & vocauit per gratiam suam, reuelare filium suum in me, vt ipsum annuntiarem in gentibus, statim non acquieui carni & sanguini, nec ascendi ad eos, qui ante me fuerant, Apostolos, an accusans Apostolos eos ita appellauit?

Gal. 1.

ER. Nequaquam.

OR. Sed ab ea quæ videtur natura nominans, & cum cœlesti vocatione, eam quæ fit per homines vocationem conferens.

ERA. Verum.

OR. Audi verò etiam Dauid Psalmistam Deo canentem, & dicentem. Ad te omnis caro veniet: & Prophetam Esaiam vaticinantem, Videbit omnis caro salutare Dei nostri.

Psal. 64.
Esa. 40.

ER. Apertè ostẽsum est, quòd etiam absq; vlla insimulatione humanam naturam sancta scriptura ex carne nominat.

ORTH. Ego autem tibi aliud quoque ostendam.

ERAN. Quodnam aliud?

OR. Quòd diuina scriptura nonnullos accusans ab anima sola eos nominat.

ERAN. Et hoc vbi inuenies in diuina scriptura?

ORTH. Audi Dominum dicentem per prophetam Ezechielem, Anima quę peccat, ipsa morietur. Iam verò etiam per magnum Mosem dicit, Anima quæ peccauerit. & rursus, Et erit, vt omnis anima, quæ non audierit prophetam illum, exterminetur. Et inueniri possunt multa alia eiusmodi.

Ezech. 18.
Leuit. 23.
Deut. 18.

ER. Hæc demonstrata sunt.

ORTH. Si ergo, vbi est naturalis vnio, & eorum quæ creata, & conseruata, & tempore sunt æqualia, coniunctio, non à sola præstantiore natura mos est sacræ scripturæ nominare hoc animal, sed à minore, & à maiore, quomodo nos reprehenditis, qui Dominũ Christum cum eo quòd Deum cõfitemur, hominem quoque nominamus, idq; cùm multa nos hoc facere vehementer cogant?

ERAN. Et quid est, quod vos cogit Seruatorem Christum hominem nominare?

ORTH. Diuersa & omnino contraria Hęretica decreta.

ERAN. Et quæ quibus contraria decreta?

OR. Arrij & Sabellij: Ille quidem diuidit substantias, Hic verò confundit hypostases seu

seu personas. Arrius quidem tres substantias inducit. Sabellius verò pro tribus vnã hypostasim esse dicit. Dic ergo quomodo est vterque morbus curandus, an si ambabus affectionibus adhibeatur idem medicamentum, an verò si vtrique quod aptum & conducibile fuerit?

ERAN. Si quod fuerit vtrique aptum & conducibile.

ORTH. Arrio ergo persuadere conabimur, vt sanctę Trinitatis substantiam confiteatur, eiusque rei probationes adducemus ex sacra scriptura.

ERAN. Ita faciendum.

OR. Cum Sabellio autem dissentes, faciemus contrarium. De substantia enim nihil dicemus, etenim ipse vnam fatetur.

ERAN. Clarum.

ORTH. Quod autem eius opinionis malè affectum est, id curare conabimur.

ERAN. Maximè.

OR. Quonam autem morbo eum diximus laborare?

ER. Circa hypostases seu personas diximus eum claudicare.

OR. Quoniam ergo ille dicit vnam Trinitatis hypostasim, ostendimus ei sanctam scripturam tres hypostases seu personas prædicare.

ER. Hoc quidem est ita faciendum. Sed nos quod erat nobis propositum reliquimus.

OR. Minimè. De eo enim demonstrationes colligimus, & hoc statim cognosces. Dic ergo mihi, omnes Hæreses, quæ à Christo vocantur, confiteri ne existimas diuinitatem & humanitatem?

ERAN. Minimè.

OR. Sed aliquas quidem solam diuinitatem: aliquas verò solam humanitatem.

ERAN. Certè.

ORTH. Alias autem partem humanitatis.

ERAN. Ita opinor. Oportet autem nobis declarare, quemadmodum qui hoc modo, & qui illo sentiunt nominantur, vt fiat apertius, quod quæritur.

Hæreses de Christo.

ORTH. Ego autem dicam. Simon, & Minander, & Marcion, & Valentinus, & Basilides, & Cerdo, & Manes, apertè negauerunt humanitatem Christi. Artemon autem, & Theodorus, & Sabellius, & Paulus Samosatenus, & Marcellus, & Photinus, in blasphemiam ex diametro contrariam inciderunt. Christum enim hominem solum prædicant: quæ est autem ante sæcula, diuinitatem negant. Arrius autem & Eunomius creatam vocant vnigeniti Diuinitatem, solum autem corpus eum susceptisse dicunt. Apollinaris verò animatum quidem fatetur acceptum corpus, sed compotem rationis animam & honore & salute in suis scriptis priuat. Hæc quidem est corruptorum dogmatum differentia. Ipse autem dic verè & ingenuè, cum eis ne aliquantisper differere conuenit, an ex abruptis deorsum præcipitantes, eos despicere, & valere iubere?

ERAN. Est inhumanum eos qui laborãt despicere.

OR. Conuenit ergo eorum & misereri, & pro viribus mederi.

ERAN. Maximè.

OR. Si corporibus ergo mederi scires, multi autem circumsistentes rogarent vt medereris, & diuersas affectiones ostenderent, vt verbi gratia, oculorum suffusiones, & aurium vlcera, & dolorem dentium: & hi quidem neruorum extensionem, illi resolutionem ac paralysim, & hic quidem bilis inundationem & repletionem, ille verò pituitæ. Dic mihi quid faceres, vnum ne omnibus medicamentum componeres, an vnicuique morbo id quod conuenit?

Morbus multiplex.

ERAN. Id scilicet quod vnicuique morbo conuenit, & ad morbum propulsandum est appositum.

OR. Ergo calidas quidem affectiones refrigerans, frigidas autem calefaciens, & intensa quidem remittens, resoluta autem corroborantibus medicamentis confirmans, & humida quidem exiccans, ficca verò humectans, morbos quidem expelleres, ab ijs verò amissam sanitatem reduceres?

ERA. Ità curare præcipit lex artis Medicæ. Contraria enim, inquiunt, contrarijs curantur.

Medicãdi lex.

OR. Sin autem plantandi arbores artem teneres, ijsdem ne arboribus eandem curam & culturam adhiberes, an malo quidem punico eam, quæ ei conuenit, & ficui, quæ est ei accommodata, & piro & malo similiter, & viti, quæ est ei apposita & congrua, & eam, vt semel dicam, arbori quæ conuenit?

Plantandi ars.

ER. Clarum est quòd vnaquæque arbor propria cultura opus habet.

OR. Sin autem fabricandarum nauium artem exerceres, videres autem mali receptaculum tui artificij opera indigere, eamne, quæ clauo cõuenit, curationem adhiberes, an eam, quæ mali receptaculo?

Fabricandæ ars.

ER. Hęc quidẽ sunt extra omnẽ cõtrouersiam. Vnumquodq; enim propriam curam & studium requirit, & arbor, & pars corporis, & instrumenta, & partes nauis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ORTH. Quomodo ergo non est miserum, corporibus quidem & rebus inanimatis conuenientes curationes adhibere, inanimis autem hanc medendi regulam non seruare?

ER. Est longè iniquissimum, & non solum iniuriæ, sed etiam insaniæ plenum. Qui enim aliter faciunt, sunt ipsius medicinæ imperiti.

ORTH. Cùm vnaquaq; ergo Hæresi disputantes, ei conueniens medicamentum adhibebimus.

ERAN. Maximè.

ORTH. Conueniens autem medicina est, id quidem, quod deest, adijcere, quod autem redundat, detrahere.

ERAN. Certè.

ORTH. Photinum ergo, & Marcellum, & eorum affines curare conantes, quanam re à nobis addita, medendi regulam impleuerimus?

ERAN. Diuinitatis Christi confessione, ea enim illis deest.

ORTH. De humanitate autem nihil eis dicemus. Hominem enim Christum Dominum confitentur.

ERAN. Rectè dicis.

ORTH. Si autem cum Arrio & Eunomio de Vnigeniti incarnatione disseramus, quid eos suæ confessioni addere suadebimus?

ER. Animæ adsumptionem. Dicunt enim Deum Verbum corpus solum adsumpsisse.

ORTH. Quid deest autem Apollinari, vt humanæ susceptæ naturæ rationem exactè teneat?

ER. Ne mentem ab anima disiungat, sed fateatur animam ratione præditam vnà cum corpore adsumptam esse.

ORTH. Ergo cum eo quoque de hoc disseremus.

ERAN. Maximè.

ORTH. Marcionem autem, Valentinum, & Manetem, & qui ad eos accedunt, quid diximus quidem in hac parte fateri, quid verò omnino negare?

ER. Quòd dixerunt quidem se credere in Christi diuinitatem, quod autem de humanitate dicitur, non admittunt.

ORTH. Eis itaque persuadere tentabimus, vt quod de humanitate dicitur, amplectantur, & ne visionem, ac imaginationem, diuinam œconomiam appellent.

ER. Ita facere conuenit.

ORTH. Eis ergo dicemus, quòd non oportet solum Deum, sed etiam hominem vocari Christum.

ER. Maximè.

ORTH. Quomodo fieri potest vt nos, qui recusamus hominem Christum vocare, hoc alijs præcipiamus? neque enim nostris concedent suasionibus, sed nosteadem sentire conuincent.

ERAN. Et quomodo nos idem cum illis sentimus, qui fatemur carnem & animam ratione prædita, Deum Verbum sumpsisse?

ORTH. Si ergo res fatemur, cur nomina fugimus?

ERAN. Ab ijs quæ sunt præstantiora Christum appellare conuenit.

OR. Serua ergo regulam, & ne crucifixum appellauerit, neque à mortuis excitatum, & quæ sunt his similia.

ERAN. Sed hæc quidem sunt affectionum & passionum salutarium nomina: Passionũ autem negatio, salutis est peremptio.

OR. Hoc autem nomen, homo, naturæ non est. Huius autem reticentia, est naturæ negatio, naturæ autem negatio, est passionum peremptio, earum autem peremptio, efficit vt intereat & euanescat salus.

ER. Scire quidem adsumptam naturam conducibile esse statuo: orbis autem terrarum seruatorem hominem appellare, est de Domini gloria detrahere.

OR. Te ergo & Petro, & Paulo, & ipso etiam Seruatore sapientiorem existimas? Dominus enim dixit Iudæis. Quid me quæritis interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam erudiui à patre meo? Et multis in locis seipsum hominis filium appellauit. Benedictus autem Petrus cum populo Iudaico differens ait. Viri Israelitæ audite verba hæc. Iesum Nazarenum virum à Deo approbatum in vobis. Et beatus Paulus, in Arco pago, ijs, qui præerant, salutarem prædicationem afferens, inter multa alia hæc quoque dixit. Tempora autem ignorantiæ respiciens Deus, nunc annunciat vbique omnibus vt pœnitentiam agant, eo quod statuit diem in quo iudicaturus est in iustitia orbem, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis. Qui ergo nomen, quod à Domino, & Apostolis impositum est, & prædicatum, recusat, is seipsum vel magnis Doctoribus doctiorem existimat, atque adeo etiam ipso sapientissimorum Doctorum fonte. Ioann. 7.

ER. Illi infidelibus doctrinam attulerunt, nunc autem totius orbis pars maxima credidit. Actor. 2.

OR. Imo sunt adhuc & Iudæi, & Gentiles, & innumerabiles Hæreticorum cateruæ, & oportet vnicuiq; eorum conuenientem doctrinam exhibere. Quòd si etiam omnes eadẽ sentiremus, dic quid obest Christum Deum

Deum & hominem confiteri? An non diuinitatem in eo perfectam, & humanitatem similiter, cui nihil deest, consideramus?

ER. Hæc sæpè confessi sumus.

OR. Cur ergo nunc tollimus, quod sæpè confessi sumus?

OR. Vocare Christum hominem superuacaneum existimo, maximè cùm fidelis quispiam cum fideli loquitur.

ER. Diuinum Apostolum fidelem esse putas?

ERAN. Fidelium quidem omnium magistrum.

OR. Timotheum autem dignum hac appellatione existimas?

ER. Vt illius discipulum, & aliorum magistrum.

OR. Audi ergo magistrum magistrorum ad perfectissimum scribentem discipulum. Vnus Deus vnus etiam intercessor Dei & hominum homo Iesus Christus, qui dedit seipsum redemptionem pro omnibus. Cessa ergo frustra nugari, & leges nobis de diuinis nominibus imponere. Quinetiã ipsum nomen intercessoris hic & diuinitatem & humanitatem significat. Neque enim si Deus solùm esset, appellatus fuisset intercessor. Quomodo enim inter nos & Deum intercessisset, si nihil nostri penitus habuisset? Sed quoniam Patri, vt Deus, coniunctus est, vt qui eandem habeat substantiam, vt homo autem nobis, à nobis enim accepit serui formam, meritò intercessor dictus est, vnione naturarum, diuinitatis, inquam, & humanitatis, ea quæ sunt distantia & disiuncta coniungens. 1. Tim. 2.

ER. An non Moyses dictus est intercessor, cùm esset homo solùm? Moyses.

OR. Ille erat typus & figura veritatis, figura autem non habet quæcunque habet veritas. Quamobrem non erat ille quidem natura Deus, sed tamen Deus nominatus est, vt figuram impleret. Ecce enim inquit, posui te Deum Pharaoni. Protinus ergo illi tàquam Deo etiam prophetam constituit. Aaron, enim inquit, frater tuus erit tibi propheta. Veritas autem, & Deus natura, & natura homo est.

ER. Et quis typum figuramue appellauerit eum, qui non habet euidentes archetypi exemplaris characteres?

OR. Vt videtur, Regis imagines, non vocas imagines Regis. Imagines.

ERAN. Imo voco.

OR. Atqui ea non habent omnia, quæ habet exemplar archetypum. Primum enim sunt inanimes, & rationis expertes, deinde carent intestinis, corde inquam, ventre, & iecore, & alijs quæ his coniuncta sunt. Præterea habent quidem firmam sensuum, sed non habent eorum actionem, neque enim audiunt, nec loquũtur, nec vident, nec scribunt, nec incedunt, nec quidquam eorum quæ fiunt ab hominibus, & tamen Regis imagines vocantur. Ita etiam Moses intercessor, & Christus intercessor. Sed ille quidẽ vt typus & imago, hic verò vt veritas. Vt autem hoc tibi etiam per alia apertius ostendam, fac mihi in memoriam reuoces ea, quę dicta sunt de Melchisedec in Epistola ad Hebræos. Melchisedec.

ERA. Quæna?

OR. Vbi Leuiticum Sacerdotium cum Christi sacerdotio comparans, assimilauit quidem in alijs Melchisedec Christo Domino, sacerdotium autem dixit habere Dominum secundum ordinem Melchisedec. Psal. 109.

ER. Existimo diuinum ita dicere Apostolum. Hic enim Melchisedec Rex Salem, Sacerdos Dei altissimi, qui obuiam factus est Abrahæ reuertenti à cæde Regum, & benedixit ei, cui & decimas omnium diuisit Abraam, qui primum interpretatur Rex iustitię, deinde & Rex Salem, quod est Rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum habens, neque finem vitæ, assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Existimo te de ijs verbis dixisse. Heb. 7.

OR. De his dixi, & laudo quod locum non dissecueris, sed totum posueris. Dic ergo, conuenit ne vnumquodq; eorum Melchisedech natura & veritate?

ER. Et quis fuerit tam audax, & tam temerarius, vt ea seiungat, quæ diuinus Apostolus ei adaptauerit?

OR. Dicis ergo hæc Melchisedec secundum naturam conuenire?

ERAN. Dico.

OR. Hominem eum esse dicis, an aliam assumpsisse naturam?

ERAN. Hominem.

ORTH. Genitum, an ingenitum?

ERAN. Adducis admodum absurdas interrogationes.

OR. Tu quidem in causa es, qui tam apertè veritati repugnas. Responde ergo.

ER. Est vnus solus ingenitus, Deus & Pater.

OR. Genitum verò Melchisedech esse dicimus?

ER. Genitum.

OR. Sed id, quod de eo dicitur, docet contraria. Recordare enim eorum, quæ nuper in memoriam reuocasti. Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierũ, neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

neque vitæ finem habens. Quomodo ergo illi conuenit illud, Sine patre, sine matre? Quomodo autem hæc quoque, neque initium cepisse vt esset, neque finem capturum, non humanam naturam superant?

ER. Hæc reuera superant modum humanæ naturæ.

OR. Quid ergo, falsum ne dixisse dicemus Apostolum?

ER. Absit.

ORTH. Quomodo ergo fieri potest, vt & Apostolus de veritate testimonium ferat, & Melchisedec ea, quæ naturam superant, tribuat?

ER. Valde obscurus locus, & qui longiori in primis explicatione indiget.

ORTH. Qui volunt attendere, ij horum verborum sententiam facilè possunt assequi. Cùm enim dixisset diuinus Apostolus, Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque vitæ finem habens, subiunxit, Assimilatus autem filio Dei, manet in perpetuum sacerdos: & nos apertè docet, quòd Melchisedec eius, quæ humanam naturam superat, archetypum exemplar est Christus Dominus. Melchisedec quidè certe dicit assimulatum filio Dei, sic autem consideremus. Dicisne Dominum habuisse Patrem secundum carnem?

ER. Nullo modo.

ORTH. Quamobrem?

ER. Quoniam ex sola virgine genitus est.

OR. Iure ergo nominatus est sine patre.

ER. Verum.

OR. Dicisne eum, quod ad diuinam naturam attinet, habuisse matrem?

ERAN. Nequaquam.

ORTH. Ex eo ergo solo Patre, qui est ante sæcula, est genitus?

ER. In confesso est.

OR. Itaque & genealogia, vt qui ineffabilem eam, quæ ex patre est, generationem habeat, appellatus est. Generationem enim eius, inquit Propheta, quis enarrabit? *Esa.53.*

ERAN. Rectè dicis.

ORTH. Ita ei hoc conuenit, neque dierum initium, neque vitæ finem habere, neque enim habet principium, nec in eum cadit interitus, & vt semel dicam, est æternus, & Patri coæternus.

ER. Hæc ita mihi quoque videntur. Oportet autem deinceps considerare, quomodo hæc etiam admirabili Melchisedec conueniant.

OR. Vt imagini & figuræ. Imago autem, sicut ante diximus, non habet omnia, quæ habet exemplar archetypum. Seruatori ergo hęc natura, & ipsa rei veritate cõueniunt: Melchisedec autem ea veteris genealogiæ historia attribuit. Cùm enim nos docuisset Patriarchæ Abrahæ patrẽ, Isaac autem patrem & matrem, & Iacob similiter, & eius filiorum, & eorum etiam genealogiam ostendisset, qui diu etiam ante nos fuerant, Melchisedec nec patrem dixit, nec matrẽ, nec eum ex aliquo ex filijs Noë genus ducere docuit, vt esset figura eius, qui vere est sine patre & sine matre. Hoc autem ita intelligere nos diuinus docuit Apostolus. In eodem enim loco hęc quoque adiecit. Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, & hunc, qui habebat repromissiones, benedixit.

ER. Et quoniam eorum, qui ipsum genuerunt, non meminit scriptura, potest sine patre, & sine matre vocari?

ORTH. Si verè esset sine patre & sine matre, non esset imago, sed veritas. Sed quoniam a non hæc habet natura, sed ex diuinæ scripturæ œconomia, ostendit figuram veritatis.

ERAN. Oportet imaginem habere expressos & euidentes exemplaris characteres.

ORTH. An non homo Dei imago appellatur? *Homo Dei imago.*

ERAN. Non est imago Dei, sed ad Dei imaginem factus est.

ORTH. Audi ergo diuinum Apostolum dicentem, Vir quidem non debet velare caput, cùm sit imago & gloria Dei.

ERAN. Sit imago Dei.

ORTH. Oportet ergo, si est ita, vt dicis, eum seruare euidentes archetypi characteres, & nec esse creatum, nec compositum, sed nec esse circumscriptum. Oporteret eum non secus ac ipse, ex ijs, quæ non sunt, fabricari. Oporteret eum verbo & sine labore omnia architectari, præterea autem nec ægrotare, nec animæ ægritudine affici, nec irasci nec peccare, sed esse immortalem, & ab interitu & corruptione remotum, & omnia denique habere, quæ habet exemplar archetypum. *Dei imago.*

ERAN. Non est in omnibus homo imago Dei.

OR. Verum in quibuscunque eum imaginem esse dederis, eum maximo interuallo à veritate abesse inuenies.

ER. In confesso est.

ORTH. Hocque vnum considera. Diuinus Apostolus filium patris imaginem appellauit. Dicit enim, Qui est imago Dei inuisibilis.

ERAN. Quid ergo, non habet filius omnia, quæ pater?

ORTH.

ORTH. Pater non est, nec sine causa, nec ingenitus.

ERAN. Si hæc haberet, non esset filius.

ORTH. Verum est quod dixi, non habere imaginem omnia quæ archetypon?

ER. Verum.

ORTH. Ita ergo etiam dixit diuinus Apostolus assimilatum esse Melchisedec Dei filio. *Cal.1.*

ERAN. Demus illud, Sine patre, & sine matre, & sine genealogia ita esse vt dixisti. Illud autem, Neque initium dierum, nec vitæ finem habens, quomodo intelligimus?

OR. Antiquam genealogiam conscribens diuinus Moses, docuit nos, quòd Adam, cùm tot annos natus esset, genuit Seth, & cùm tot annis vixisset, vitæ finem accepit. Ita etiam dixit de Seth & Enos, & alijs: Melchisedec & generationis initium, & vitæ finem silentio præterijt. Ergo si historia spectetur, nec initium dierum, nec vitæ finem habet, reuera autem Dei filius, nec esse cœpit, nec finem accipiet.

ERAN. In confesso est.

ORTH. In his autem maximis & verè diuinis fuit Melchisedec figura Christi Domini, in Sacerdotio autem, quod hominibus magis, quàm Deo conuenit, Dominus Christus Pontifex fuit secundum ordinem Melchisedec. Melchisedec enim gentium fuit Pontifex. Et Dominus Christus pro omnibus hominibus sanctum & salutiferum sacrificium obtulit.

ERAN. Multa de ea re verba consumpsimus.

OR. Etiam pluribus opus erat, vt scis, dixisti enim locum esse intellectu difficilem.

ERAN. Redeamus ad id, quod erat propositum.

OR. Quid autem à nobis quærebatur?

ERAN. Cùm dicerem non oportere vocare Christum hominem, sed solum Deum, & multa alia testimonia adduxisti, & hoc etiam dictum Apostoli, quod posuit scribens ad Timotheum, Vnus Deus, vnus etiam intercessor Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit seipsum redemptionem pro omnibus.

ORTH. Memini quomodo ad hanc digressionem defleximus. Cùm ego enim dixissem, quòd hoc ipsum intercessoris nomen, Seruatoris nostri duas naturas significat, tu dixisti etiam Mosem vocatum esse intercessorem, is autem homo solum erat, nõ autem Deus & homo, ea de causa necesse habui hæc persequi, vt ostenderem figuram non habere omnia, quæ habet archetypus. Dic ergo, an confiteris seruatorem Christum etiam hominem appellari?

ER. Ego ipsum voco Deum, est enim Dei filius.

ORTH. Si eum Deum vocas, quòd doctus sis eum esse Dei filium, voca etiam hominem. Ipse enim seipsum sæpe filium hominis appellauit.

ER. Non conuenit ei hoc nomen, homo, sicut illud nomen Deus.

ORTH. Vtquod non sit verum, vel propter aliquam aliam causam?

ERAN. Hoc nomen Deus, est nomen naturæ, illud autem homo, est appellatio seu vocabulum œconomiæ. *Oeconomiæ.*

ORTH. Oeconomiam autem veram ne dicimus, an imaginariam, & falsam?

ERAN. Veram.

OR. Si vera est gratia œconomiæ, Dei autem verbi incarnationem vocamus œconomiam: hoc quoque nomen, homo, verum est. Humana enim natura suscepta, homo appellatus est.

ER. Ante passionem vocabatur homo, post passionem autem non vocatus est amplius.

ORTH. Atqui post passionem & resurrectionem scripsit Timotheo epistolam diuinus Apostolus, in qua Christum seruatorem appellauit hominem post passionem & resurrectionem. Scribens enim ad Corinthios, clamat, Quandoquidem enim per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorũ. Et docens apertius de quonam dicat, subiunxit, Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita etiam in Christo omnes viuificabuntur. Post passionem & resurrectionem diuinus Petrus cum Iudæis disserens, ipsum virum appellauit. Post eius in cœlos assumptionem, gloriosius Stephanus lapidibus appetitus, dixit Iudeis, Ecce video cœlos apertos, & filium hominis sedentem à dextris Dei. Ne nos ergo existimemus sapientiores magnis Dei præconibus. *1.Cor 15.* *Act.7.*

ER. Non existimo me esse sapientiorem sanctis doctoribus, sed non inuenio vsum nominis.

OR. Eis ergo, qui negant humanitatem Domini, Marcionistis, inquã, & Manichæis, & alijs, qui hoc morbo laborant, quomodo persuaseris, vt confiteantur prædicationem veritatis, an non, si hæc & alia eiusmodi testimonia afferas, docẽs quod non est Deus solum, sed etiam homo Christus Dominus?

ER. Iis fortasse hæc afferre necesse est. *1.Pet.3.*

OR. Fideles autem cur non doceas veritatem dogmatis? Oblitus ne es legis Apostolicæ, quæ iubet esse paratum ad respondendum?

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum? Ita autem consideremus. Optimus Imperator cùm solus ne hostibus manus conserit, & in eos sagittat, & iaculatur, phalangesque eorum & ordines perrumpit: an suos etiam milites armat, & ordinat, & ad se fortiter gerendum animos & spiritus excitat?

ERAN. Hoc ei potius faciendum est.

ORTH. Non sunt enim partes Imperatoris, vt ipse quidem pericula adeat, ipse stet in acie, sinat autem milites in vtramuis aurem dormire sed oportet eum etiam illis animum addere, vt stent in acie, & ordines rectè seruent.

ER. Verum.

Ephe.6. OR. Hoc etiam dicit diuinus Apostolus. Ad eos enim qui crediderant scribens, dicit, Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere insidijs diaboli. Et rursus. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & cætera. Recordare etiam eorũ, quæ antea diximus, quòd medicus quoque adijcit qualitatem, quæ deest naturæ. Si enim inuenerit redundantem frigidam, adijcit calidam, & similiter alias. Hoc etiam fecit Dominus.

Ioan.10. ERAN. Et vbi ostendes hoc fecisse Dominum?

ORTH. In sanctis Euangelijs.

ERAN. Ostende ergo, & imple promissum.

ORTH. Quid Seruatorem Christum existimabant Iudæi?

ERAN. Hominem.

ORTH. Quòd autem etiam Deus erat, omnino ignorabant.

ER. Verum. Cùm ergo ignorarent, eosne didicisse oportuit?

ER. In confesso est.

ORTH. Audi ergo ipsum eis dicentem. Multa opera ostendi vobis à patre meo, propter quodnam eorum lapidatis me? Cùm autem dixissent, Non è bono opere lapidamus te, sed de blasphemia, quòd cùm homo sis, facis te ipsum Deum, subiunxit. In lege vestra scriptum est. Ego dixi, Dij estis. Si illos dixit Deos, ad quos Deus verba fecit, nec potest scriptura solui, Quem pater sanctificauit, & misit in mundum, is iure Deus vocatur. Vos me blasphemare dicitis, quod me dixi Deum esse. Si non facio opera patris mei, nolite credere. Nã & ego in patre meo, & pater in me est.

ER. In ijs quæ modo legisti, ostendisti dominum se Iudæis Deum, non hominem ostendisse.

OR. Neque enim opus habebant discere, quod nouerant. Quòd enim homo erat, nouerant. Quòd autem Deus etiam esset non nouerant. Hoc autem ipsum etiam scit in Pharisæis. Cùm enim vidisset eos tanquam ad communem hominem accedere, eos sic interrogauit. Quid vobis videtur de *Matth.22.* Christo, Cuius est filius? Cùm illi autem dixissent, Dauid, ipse subiunxit. Quomodo ergo Dauid in spiritu Dominum ipsum vocat? Dixit enim, inquit, Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Deinde ratiocinatur. Si ergo is eius Dominus, quomodo est eius filius?

ERAN. Aduersus teipsum adduxisti testimonium. Dominus enim Pharisæos apertè docuit, ne vocarent ipsum filium Dauid, sed Dominum Dauid. Per hæc autem clarè ostendit se Deum velle vocari, non hominem.

ORTH. Non attendis, vt videtur, sacram doctrinam. Neq; enim sustulit quo minus vocetur filius Dauid, sed adiecit, oportere etiam credi eum esse filium Dauid. Hoc enim aperte docet illud, Si ergo dominus eius est, quomodo est filius eius? Non dixit enim. Si Dominus est, filius non est, sed quomodo filius eius est? pro eo quod est, Qua ratione Dominus & qua ratione filius? Hæc autem Diuinitatem & Humanitatem aperte indicant.

ER. Non opus est syllogismis. Dominus enim manifestè docuit se nolle vocari filiũ Dauid.

ORTH. Oportebat ergo & cæcos, & Chananæam, & etiam turbas docere, ne eum vocarent filium Dauid. Nam & cæci clamabãt, Fili Dauid miserere mei. & Chananæa, Fili Dauid miserere mei, Filia mea malè à Dæmonio vexatur. & multitudo populi, Osanna fili Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. & non modò ægre tulit, sed etiam fidem laudauit. Cęcos enim à nocte longissima liberauit videndique eis actum donauit. Chananææ autẽ filiam instar Corybantis debacchantem, & furore percitam curauit, & longe sceleratissimum Dæmonem ab ea expulit. Cùm autem Pontifices & Pharisæi ijs succensérent qui clamabant, Osanna fili Dauid, non modo non prohibuit ne *Luc.19.* clamarent, sed etiam faustum illam acclamationem confirmauit. Amen, enim inquit, dico vobis, etiam si ij tacuerint, lapides loquentur.

Matth.21.

ER. Ante resurrectionem has appellationes sustinuit, se dimittens ad eorum imbecillitatem qui nondum sincere & germane crediderant: Sed post resurrectionẽ hæc nomina sunt superuacanea.

ORTH. Age Beatum Paulum in quo ordine statuemus, inter perfectos an imperfectos?

ER.

ER. Non est ludendum in rebus serijs.

ORTH. Non est ergo negligenda lectura sacrarum scripturarum.

ERAN. Et quis est adeò miser, vt suam salutem negligat?

ORTH. Responde ad rogatum, & cognosces ignorantiam.

ER. Quod rogatum?

ORTH. Quo in loco ponit diuus diuinum Apostolum?

ERAN. Clarum quòd inter perfectissimos, & perfectorum magistrum.

ORTH. Quando autẽ cœpit prædicare?

ERAN. Postquam Seruator est assumptus, venitq; sanctus Spiritus, & insignis victor Stephanus fuit lapidatus.

2.Tim.4. ORTH. Is, cùm circa finem, vltimam scriberet Epistolam ad discipulũ Timotheum, & ei veluti paternam quandam hæreditatem in testamento traderet, hæc etiam adiecit. Memento Iesum Christum suscitatum à mortuis ex semine Dauid secundum Euangelium meum. Ostendit autem etiam quæ pro Euangelio passus est, ea ratione ostendens veritatem Euangelij. In quo, enim inquit, affligor vt male operans. facile esset multa mihi alia testimonia adducere, sed hoc superuacaneum existimo.

ERAN. Pollicitus te ostensurum Dominum, quæ deerat doctrinam, ijs qui opus habebant, adijcere, quòd is cum Pharisæis quidem & alijs Iudæis de sua diuinitate disserebat, dixisti: Quòd autem etiam de carne doctrinam attulerit, non ostendisti.

ORTH. Fuisset quidem valde superuacaneum differere de carne quæ videbatur, apertè enim cernebatur & comedens, & bibens, & laborans & dormiens. Veruntamen vt multa eaque diuersa omittam quæ fuerunt ante passionem, post resurrectionem diffidentibus Apostolis non diuinitatem ostendit, sed humanitatem. Videte enim, inquit manus maas, & pedes meos, quod ipse ego sum. Palpate me, & videte quòd spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Ecce impleuimus quod polliciti sumus, ostendimus enim ijs, qui ignorabãt Diuinitatem, allatam fuisse de ea doctrinam, ijs autem qui diffidebant resurrectioni carnis, eam fuisse ostensam. Cessa ergo contendere, & confitere duas esse naturas Seruatoris.

Luc. 24.

Naturarũ vnio.

ERAN. Erant duæ ante vnionem, postquam autem conuenerunt, vnam naturam effecere.

ORTH. Quando autem dicis factam fuisse vnionem?

ER. Ego dico statim in ipsa conceptione.

ORTH. Deum autem verbum dicisne non fuisse ante conceptionem?

ER. Imo dico cum esse ante sæcula.

ORTH. Carnem autem vnà cum illo extitisse?

ERAN. Minimè.

ORTH. Sed à Spiritu sancto fuisse formatam, postquam prædictum est ab Angelo?

ERAN. Ita dico.

OR. Non erant ergo duæ naturæ ante vnionem, sed vna tantum. Si enim vnà præexistit quidem diuinitas, non simul autem existit humanitas, formata enim est post salutationem angelicam, formatione autem coniuncta est vnioni. vna ergo natura erat ante vnionem, quæ semper est, & est ante sæcula. Verum enimuero hoc quoque rursus consideremus. Incarnationem, seu humanæ naturæ susceptionem aliquid ne existimas esse aliud, quàm vnionem?

ERAN. Non.

ORTH. Carne enim assumpta incarnatus est. *Incarnatio.*

ERAN. Videtur.

ORTH. Coniuncta est autem adsumptioni vnio. *Assumptio.*

ERAN. Ita dico.

OR. Vna ergo erat natura ante humanę naturæ assumptionem. Si enim idem est vnio, & humanæ naturæ assumptio, homo autẽ factus est humana susceptа natura, accepit autem Dei forma serui formam, erat ergo vna natura diuina ante vnionem.

ERA. Et quomodo idem est vnio, & humanæ naturæ susceptio? *Susceptio.*

ORTH. Confessus es nuper hæc nomina non differre.

ERAN. Tu me tuis decepisti ratiocinationibus.

OR. Idipsum quod diximus, iterum resumamus.

ERAN. Hoc faciendum.

OR. Incarnatio differt ne ab vnione in ipsa rei natura?

ERAN. Vel maximè.

ORTH. Doce paulo fusius eius species.

ERAN. Quin ipsa nominum intelligentia ostendit differentiã. Incarnatio enim carnis assumptionẽ significat, vnio autem eorum, quæ sunt disiuncta, coniunctionem.

OR. Incarnationem autem dicisne vnione antiquiorem?

ER. Minimè.

ORTH. Sed in conceptione factam esse vnionem.

ER. Ita dico.

OR. Ergo si ne momentũ quidem tem-

Universidad de Deusto
Biblioteca

poris intercesſit inter carnis assumptionem & vnionem : assumpta autem natura non fuit ante assumptionem & vnionem, eandem quidem rem significat incarnatio & vnio. Vna erat ergo natura ante vnionem seu incarnationem : sed post vnionē duas dicere conuenit, eam videlicet quæ assumpsit, & eam quæ assumpta est.

ERAN. Ex duabus quidem naturis dico Christum, sed non duas naturas.

ORTH. Explica quomodo dicis illud, Ex duabus naturis, an vt argentum auro illitum, aut electri cōpositionem aut collam, quæ ex plumbo & stagno temperatur.

ER. Dico hanc vnionē esse nulli eorum similem, neq; enim dici, nec explicari potest, & omnem intelligentiæ captum superat.

ORTH. Ego quoque fateor vnionis rationem neminem posse consequi. Quòd autem vtraq; natura etiam post vnionē pura & integra remanſit, sacra me scriptura docuit.

ER Et vbi me docuit hoc sacra scriptura?

ORTH. Ea vbiq; hac doctrina plena est.

ER. Affer eorum quæ dicis probationes.

ORTH. An tu non confiteris, quæ sunt vtriusque naturæ propria?

ERAN. Minime post vnionem.

ORTH. Idipsum nos docuit sacra scriptura.

ERAN. Ego credo sacræ scripturæ.

Ioan.1. ERAN. Cùm ergo audieris diuinum Ioannem clamantem, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & omnia per ipsum facta sunt, & quæcunq; alia huiusmodi, dicis carnem in principio fuisse apud Deum, & naturam Deum esse, & omnia fecisse, an Deum verbum, quod est à Patre ante sæcula genitum?

ERAN. Deo quidem verbo hæc conuenire dico, ipsum autem à carne vnita non separo.

ORTH. Nec carnem à Deo verbo separamus, nec vnione confusionem facimus.

ER. Ego vnā noui naturam post vnionē.

ORTH. Euangelistæ quando scripserunt Euangelia, ante vnionem, an longo tēpore post vnionem?

ERAN. Clarum est quod post vnionem, & Natiuitatem, & miracula, & passionem, & resurrectionem & assumptionem in cœlos, & post aduentum sancti spiritus.

ORTH. Audi ergo Ioannem quidem
Ioan.1. dicentem, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbū. Hic erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est
Matth.1. nihil, & cætera. Mattheum autem, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraam, & quæ sequuntur. Lucas quoque eius genealogiam ab Abraam & Dauid recenset. Hæc ergo & illa vni naturæ accommodà. Sed non poteris. Etenim quod est, In Principio esse, contrarium est, esse ex Abraam, et ei quod est, omnia fecisse, creatū proauum aut atauum habuisse. Luc.3.

ERAN. Hæc cùm dicis, filium vnigenitum in duas personas diuidis.

ORTH. Vnum quidē filium Dei & scio et adoro Dominum Iesum Christum, diuitatis autem & humanitatis didici differentiam. Tu autem qui dicis vnam naturam factam esse post vnionem, ei Euangeliorum præconia accommoda.

ERAN. Tu nimis, vt videtur, validam, et fortasse etiam inexpugnabilem propositionem parras.

ORTH. Sit tibi expedita et facilis, nobis tantum solue, quod quæritur.

ERAN. Vtraque Christo Domino conueniunt, et in principio esse, et ex Abraham et Dauid secundum carnem germinasse.

OR. Statuisti post vnionem non oportere vnam naturā dicere, tuam ergo legem ne transgrediaris, carnis mentionem faciēs.

ER. Etiam absque eo quòd carnis mentionem faciam, propositionem facile est soluere. Vtrumque enim Christo Seruatori attribuo.

OR. Ego quoque et hæc, et illa dico conuenire domino Christo, sed duas in ipso naturas contemplans, et vtrique ea, quę conueniunt, attribuens. Sin autem vna est natura Christus, quomodo fieri potest, vt illi ea, quæ sunt contraria, adaptes? Ei enim quod est, Esse in principio, contrariū est, ex Abraham et Dauid principium cepisse, atq; adeò nescio quot generationibus post Dauid natum esse. Rursus autem ei quod est, omnia fecisse, contrarium est ex ijs, quæ facta sunt germinasse, et ei quod est ex Deo esse, parentes mortales habuisse, æterno quoque contrarium est id, quod est recens. Atque ideo ita cōsideremus, dicimusne Deum verbum esse omnium opificem?

ERAN. Ita credere sacra nos scriptura docuit.

OR. Quoto autem die dicimus formatum esse Adam post cœli et terræ opificium?

ERAN. Sexto.

ORTH. Ab Adam autem vsq; ad Abraham, quot transiere generationes?

ER. Ego eas esse viginti existimo.

OR. Ab Abraham autem vsque ad Seruatorem nostrum Christum, quot generationes enumerat Matthęus Euangelista?

ER. Quadraginta duas.

ORTH.

ORTH. Si ergo vna est natura Dominus Christus, quomodo fieri potest vt idem sit tam eorum quæ sub aspectum cadūt, quam quæ non cadunt, opifex, & post tot generationes à sancto spiritu in virginali vtero formatus sit? Quomodo autem est Adam effector, & eorum qui ab Adam descenderunt filius?

ERAN. Iam ante dixi & hæc & illa ei conuenire vt Deo incarnato, Vnam enim scio verbi incarnatam naturam.

ORTH. Nec nos, ò bone, duas Dei verbi naturas incarnatas esse dicimus. Vnam enim scimus Dei Verbi naturam, sed carnem qua incarnatus est, alius esse naturæ didicimus. Existimo autem te hoc quoque confiteri. Dic ergo per quamnam mutationem dicis incarnationem factam esse?

ER. Nescio quomodo, sed ipsum incarnatum esse credo.

OR. Improbe, & non secus ac Pharisæi, ignorantiam prætexis. Illi enim cum viderent quā valida esset Domini interrogatio, & ne conuincerentur timerent, se nescire dixerunt. Ego autem aperte clamo diuinam incarnationem esse à mutatione liberam. Si enim per mutationem & conuersionem aliquam fuisset incarnatus, nec diuina nomina, nec res post conuersionem ei amplius conuenirent. Incarnatio sine mutatione.

ERAN. Sæpe confessi sumus Deum verbum esse immutabile.

OR. Carne ergo sumpta incarnatus est.

ER. Verum.

OR. Alia quidem est incarnati verbi natura, alia autem carnis, quam cùm accepisset Dei verbi natura, incarnata homo facta est.

ER. In confesso est.

ORTH. Non est ergo versum in carnem.

ER. Nequaquam.

OR. Si ergo non conuersum, sed carne accepta incarnatū est, & hæc & illa tanquam incarnato Deo conueniunt, hoc enim paulo ante dixisti, non confusæ sunt naturæ, sed puræ, & integræ remanserunt. Si enim ita intelligamus, etiam Euangelistarum concordiam videbimus. Vnius enim vnigeniti, Domini, inquam Christi, hic quidem diuinitatem, ille verò humanitatem prædicat. Ita etiam intelligere nos docet ipse Christus Dominus, nunc quidem seipsum filium Dei appellans, nunc autem filium hominis, & aliquando quidem matrem, vt quæ eum genuerit honorat, aliquando autem vt Dominus increpat, & aliquando quidem eos qui ipsum filium Dauid nominant admittit, aliquando autem docet eos, qui nesciunt, se non solum esse filium, sed etiam Dominum Dauid, & vocat quidem Nazareth & Capernaum patriam : Rursus autem clamat, Priusquam Abraam fieret ego sum. Sacram autem scripturam multis eiusmodi refertam inuenies. Hęc autem non vnam naturam sed duas significant. Ioan.8.

ER. Qui duas naturas in Christo considerat, in duos filios diuidit vnigenitum.

ORTH. Ergo etiam qui Paulum ex anima & corpore constitutum esse dicit, duos esse Paulos Paulum qui vnus est ostendit.

ER. Non est exemplum simile. Anthaesi sin militudo dissimilis.

ORTH. Ego quoq; id scio. Hic enim est naturalis eorum, quæ sunt contemporanea, & creata, & conserua, vnio. In Domino autem Christo id totum est bonæ eius ac liberæ voluntatis, humanitatisque & gratiæ. Verum hic etiam naturali vnione manente, pura & integra manserunt ea, quæ sunt naturarum propria.

ER. Si non commixta manserunt, quæ sunt naturarum propria, quomodo anima Sitis, fames, somnus, cæteraq; non ani mæ. ūnà cum corpore nutrimentum appetit?

ORTH. Non anima nutrimentum appetit. Quomodo enim id faceret, quæ est immortalis, & nutrimento melioris præstantior? sed corpus, ab ea vitalem facultatem recipiens, sentit indigentiam, & quod desit accipere desiderat. Ita etiam quietē post laborem appetit, & somnum post vigiliam, & alia similiter. Cùm primum itaque facta est dissolutio, tum vitalem non habet amplius operationē, nec quòd deficit appetit, & dum id non suscipit, corruptionem interitumq; patitur.

ER. Vides esse animæ sitire & esurrire, & quæ sunt his similia?

ORTH. Si hæc essent animæ, etiam postquam à corpore liberata est, & famem, & sitim, & alia similiter sentiret.

ERAN. Quænam ergo dicis animæ propria?

OR. Esse ratione præditam, simplicem, Anime pro immortalem & sub aspectum non cadere. pria.

ER. Quid autem corporis?

OR. Esse cōpositum, aspectabile, mortale.

ER. Ex his autem hominem compositum esse dicimus?

OR. Dicimus.

ER. Definimus ergo hominem animal præditum ratione, mortale.

ORTH. In confessō est.

ER. Eum autē ex his & illis nominamus.

OR. Verum.

ERAN. Sicut ergo hic non diuidimus, sed eundem voaamus & rationis participem & mortalem, ita etiam in Christo faciēdum est, & diuina & humana sunt ei tribuenda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ORTH. Nostrum est quod dicis, etiam si non id perfectè tractaueris. Ita autem considera. Quando humanam animam examinamus, ea solum, quæ eius operationi & naturæ conueniunt, dicimus?

ERAN. Sola.

OR. Quando autem rursus de corpore verba facimus, non ea sola quę sunt eius propria persequimur?

ER. Verum.

OR. Quando autem rursus de toto animali disserimus, audacter deinceps & hæc & illa adducimus. Homini enim conueniunt tam quæ sunt corporis, quàm quæ animæ propria.

ER. Pulcherrimè locutus es.

OR. Ita ergo etiam de Christo verba facere conuenit, & de naturis quidem differentes, vtrique tribuere, quæad eam pertinent, & scire aliqua quidem diuinitatis, aliqua verò humanitatis propria. Quando autem de persona loquemur, oportet ea facere communia, quæ sunt naturarum propria, & hęc & illa Christo Seruatori tribuere, & eundem vocare & Deum & hominem, & filium Dei, & filium hominis, & Dauid filium, & Dauid Dominum, & semen Abrahę & Abrahæ effectorem, & alia omnia similiter.

ERAN. Vnam quidem esse Christi personam eiq́ue diuina & humana conuenire, admodum recte dixisti, & fidei decretum suscipio. Quod autem rursus dicis, oportere de naturis differentes, vnicuique quæ sunt eius propria tribuere, hoc mihi videtur vnioné soluere. Quamobrem ea, & quæ similiter dicuntur non admitto.

OR. Atqui quando quæ de anima & corpore dicebantur examinabamus, magni tibi facienda, & æstimanda visa est illorum rationum diuisio, protinus enim bonis verbis & laude eam es prosecutus. Cur ergo in Christi Domini diuinitate & humanitate eandem regulam non admittis? An ne animæ quidé & corpori Christi diuinitatem & humanitatem exæquas? sed animæ quidem & corpori das inconfusam vnionem, commixtionem autè & confusionem sustinuisse audes dicere Christi diuinitatem & humanitatem?

ER. Ego quidem Christi diuinitatem, atque adeò vel ipsam carnem, anima & corpore multis ijsq́; infinitis partibus esse præstantiorem & pretiosiorem iudico, sed vnam tamé naturam post vnionem esse dico.

ORTH. Et quomodo non est impium & miserum, dicere quidem animam corpori coniunctam, confusionis affectionem minimè subijsse: vniuersorum autem Domini diuinitatem nec potuisse propriam naturam integram conseruare, nec quam accepit humanam in suis finibus retinere, sed quę confundi non possunt, confudisse, & quæ non permisceri, permiscuisse? Vna enim natura vt hæc suspicemur efficit.

ER. Ac mihi quidé fugiendum est nomé confusionis: duas tamé dicere naturas recuso, ne eo deueniãt vt duos filios dicere cęsear.

Confusio naturarum. Diuisio personæ.

ORTH. Ego autem stud o vitate vtrunque præcipitium, tam impiæ confusionis, quàm diuisionis impię. Mihi enim est æquè nefarium, & vnum filium bifariam diuidere, & duas esse naturas inficiari. Dic mihi autem per veritatem, si quis eorum, qui Arij & Eunomij factionem sequuntur, tecum disserens, de filio retrahere conetur, & patre esse minorem & inferiorem ostendere, illa dicens, quæ dicere consueuerunt, & sacra scriptura illud afferens, Pater si possibile est, transeat à me calix iste. & illud, Nunc anima mea turbata est, & alia eiusmodi, quomodo has obiectiones dissolueris? Quomodo autem ostenderis ex ijs non effici minorem esse filium, nec alius substantiæ, sed esse ex patris substantia genitum?

Matth. 26. Ioan. 12.

ER. Dixerim quòd sacra scriptura hæc quidem dicit theologicè, illa verò œconomicè, & quod non oportet ea quæ œconomicè dicta sunt Theologicis attribuere.

ORTH. Atqui ille dixerit quòd etiam in veteri Deus multa dicit œconomicè. Tale est enim illud, Audiuit Adam vocem Domini Dei ambulantis. & illud, Descendam & videbo an secundum clamorem eorum ad me venientem faciãt, sin minus, vt cognoscam. & illud, nũc cognoui quòd tu times Deum, & multa eiusmodi alia.

Gen. 3.

ER. Ad hæc rursus respondeam, quòd multiplex est œconomiarum differentia. In veteri enim est eiusmodi verborum œconomia, hic autem etiam rerum.

ORTH. Sed interrogauerit ille quarumnam rerum?

ER. Sed statim audiet, earum, quæ pertinent ad incarnationem. Homo enim Dei filius, & verbis & factis aliquando diuinitatem ostendit, sicut certe hoc in loco ostendit & animæ, & carnis imbecillitatem, est enim timiditatis affectio.

OR. Sin autem excipiens dixerit, Atqui non animam, sed solum corpus accepit, diuinitas autem corpori pro anima vnita, omnia quæ sunt animæ suscepit, quibusnam rationibus contradictionem solueris?

ER. Ex sacra scriptura rationes afferens, & ostendens quòd non solam carnem, sed etiam animam Deus verbum susceperit.

ORTH.

ER. Carnis.

OR. Cuius autem est augeri, ætateque & sapientia proficere?

ER. Clarum est, nihil eorum conuenire Diuinitati.

ORTH. Ergo nec esurire, & sitire.

ERA. Minime.

ORTH. Sed nec ambulare, nec laborare, nec dormire, nec alia, vt semel dicam, eiusmodi.

ER. Nequaquam.

ORTH. Si facta ergo est in conceptione vnio hæc, omnia autem post conceptionem & natiuitatem facta sunt. non ergo post vnionem suam naturam amisit humanitas.

ERAN. Non recte definij, postquam enim à mortuis resurrexit, accepit caro mutationem in naturam diuinitatis.

ORTH. Nihil ergo in ea mansit, post resurrectionem, eorum quæ naturam declarant?

ER. Si mansit, ne facta quidem est diuina mutatio.

ORTH. Quomodo ergo diffidentibus discipulis & manus ostendit & pedes?

ERAN. Sicut clausis ianuis ingressus est.

ORTH. Sed ingressus est clausis ianuis, quemadmodum egressus est ex vtero, cùm virginis claustra obsisterent, & sicut in mari ingressus est, nondum autem vt tu dicis, facta erat naturæ mutatio.

ERAN. Ostendit Dominus manus Apostolis, sicut cum Iacob luctatus est.

Gen. 32.

ERAN. Sed non sinit Dominus nos sic intelligere. Cùm enim discipuli coniectassent se spiritum videre, hanc Dominus suspicionem remouit, & naturam carnis ostendit. Quid enim, inquit turbati estis, & cur cogitationes ascendunt in cordibus vestris? Videte manus meas, & pedes meos, quòd ipse ego sum. Palpate me, & videte quòd spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et videte quàm accuratè, & exactè locutus est. Non enim dicit, Carnem & ossa esse, sed carnem & ossa habere, vt ostenderet aliud quidem esse quod habet secundum naturam, aliud autem quod habetur. Sicut enim aliud quidem est id quod accepit, aliud quod acceptum est, vnus autem ex ambobus Christus cõsideratur: ita id quod habet, plurimum differt ab eo quod habetur, non tamen diuidit in duas personas id quod intelligitur. Dominus quidem, discipulis adhuc dubitantibus & cibum petijt, & cùm accepisset, comedit, nec visione tantum cibum consumens, nec quod corpori deerat explens.

Luc. 24.

ERAN. Atqui duorum alterum necesse est eligas, vel enim egens sumpsit, vel non egens, visus est quidem comesse, verum cibum non sumpsit.

ORTH. Cibo quidem non egebat corpus, quod factum immortale fuerat. De ijs enim qui resurgunt dicit Dominus. Illic nec vxores ducunt, nec nubunt sed sunt tanquam Angeli. Quod autem cibum sumpsit, testes sunt Apostoli. Beatus enim Lucas dixit in procœmio Actuum, quòd conuescens cum Apostolis Dominus iussit ne Hierosolymis discederent. Diuus autem Petrus dixit apertius. Qui cum eo comedimus, & bibimus, postquam resurrexit à mortuis. Quoniam enim eorum qui sunt in præsenti vita proprium est comedere, necessario Dominus carnis resurrectionem, ostendit per cibum & potum ijs qui ea vera esse non putabant. Hoc ipsum autem fecit & in Lazaro, & in filia Iairi. Cum eam enim suscitasset, iussit ei dari quod comederet, & vnà cum Lazaro conuiuium inijt, ostendens ea ratione veram esse resurrectionem.

Matth. 22. *Act. 2.* *Ioan. 12.*

ERAN. Si dederimus Dominum verè eo medisse, demus etiam omnes homines post resurrectionem cibum sumere.

ORTH. Quæ consilio aliquo, & propter certam œconomiam à Seruatore facta sunt, non sunt regula & decretum naturæ. Etenim nonnulla fecit certo suæ dispensationis consilio, quę ijs qui reuiuiscunt minimè euenient.

ER. Quænam hæc?

ORTH. Eorum qui resurgunt corpora nonne sunt à corruptione aliena, & planè immortalia?

ERAN. Nos diuus Paulus ita docuit. Seminatur, enim inquit, in corruptione: surgitur in incorruptione. Seminatur in ignominia: surgitur in gloria. Seminatur in infirmitate: surgitur in potentia. Seminatur corpus animale: surgit corpus spiritale.

1. Cor. 15.

OR. Sed Dominus, qui minimè mutila & manca, sed integra & perfecta omnium corpora suscitat (neque enim cœcitas, nec claudicatio inuenitur in ijs, qui suscitãtur) in suo corpore quæ à clauis facta erant foramina, & vulnus, quod in latere acceperat, reliquit. Huius autem testes sunt & ipse Dominus, & manus Thomæ.

Luc. 24.

ER. Verum.

OR. Si ergo post resurrectionem cibum sumpsit Dominus, manusque & pedes suis ostendit discipulis cum ijs, quæ erat in ipsis, clauorum foraminibus, & etiam latus cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipso vulnere, quod ex ictu acceperat, eis autem dixit, Palpate me, & videte quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere: mansit ergo etiam post resurrectionem natura corporis, & non mutata est in aliam substantiam.

ER. Est ergo & mortale & patibile post resurrectionem?

OR. Nequaquam, sed à corruptione, & interitu alienũ, & impatibile & immortale.

ERAN. Si est ab interitu alienum, & impatibile, & immortale in aliam naturam mutatum est.

ORTH. Ergo omniũ quoque hominum corpora mutabuntur in aliam substantiam, erunt enim omnia ab interitu aliena, & immortalia. An nõ audiuisti Apostolum dicentem, Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & hoc mortale induere immortalitatem? 1 Cor 15.

ER. Audiui.

OR. Ergo manet quidem natura: mutatur autem quod est eius corruptibile, in incorruptionem, & mortale in immortalitatem. Sic autem consideremus. Quod est infirmũ corpus, & quod sanum, ex æquo corpus appellamus?

ERAN. Ita est.

ORTH. Quamobrem?

ER. Quia vtrunque est eiusdem substantiæ particeps.

OR. Atqui videmus in ijs multam differentiam. Hoc est enim sanum, integrum, & illæsum: illud autẽ vel effossum oculum, vel crus faucium, vel aliquam aliam grauissimam habet affectionem.

ER. Sed circa eandem substantiam versatur vtrunq;, & sanitas, & infirmitas.

OR. Corpus ergo substantia vocandum, morbus autem & substantia accidens.

ER. Vtique. Nam hæc quidem corpori & accidunt, & recedunt.

OR. Corruptionem ergo, interitum & mortem, accidetia, & non substantias nominare conuenit, eueniunt enim, & recedunt.

ERAN. Conuenit.

OR. Ergo etiam hominum corpora, surgentia quidem, à corruptione ac interitu, & mortalitate liberantur, sed tamen propriam naturam non amittunt.

ERAN. Verum.

ORTH. Igitur corpus Dominicum surrexit quidem à corruptione & interitu alienũ, & impatibile, & immortale, & diuina gloria glorificatũ, & à cœlestibus adoratur potestatibus, corpus tamen est, & habet quam prius habuit circumscriptionem.

ERAN. In ijs videris dicere verisimilia & rationi consentanea. Sed postquàm in cœlos assumptus est, nõ existimo te dicturum eum non fuisse conuersum in naturam diuinitatis.

ORTH. Ego quidem non dixerim humanis rationibus persuasus, nec sum vsque adeò audax & temerarius vt dicam aliquid, quod sacra scriptura silentio præterijt. Sed tamen audiui diuum Paulum clamantem, Statuit Deus diẽ in quo iudicaturus est terrarum orbem in iustitia, in viro quem præfinijt, fidem præbens omnibus, suscitans è mortuis seipsum. Didici etiam à sanctis Angelis, quòd veniet eo modo quo viderunt ipsum Discipuli euntem in cœlũ. Viderunt autem naturam circumscriptam, non eam quæ circumscribi nõ potest. Audiui autem etiam Dominum dicẽtem. Videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli. Scio verò esse circumscriptum quod videtur ab hominibus. Videri enim non potest natura, quæ non potest circumscribi. Porrò autẽ & sedere in throno gloriæ, & statuere quidẽ agnos à dextris, hœdos verò à sinistris, id quod circumscriptum est significat. Act.17. Act.2. Matth. 16. Matth.19.

ER. Ergo nec antequã homo factus esset, erat eiusmodi vt circumscribi nõ posset. Vidit enim Propheta eũ à Seraphim circũdatũ. Esa.6.

ORTH. Non vidit Propheta ipsam Dei substantiam, sed quandam visionem suæ facultati cõuenientẽ. Sed post resurrectionẽ, videbũt iudicis eam, quæ videtur, naturam.

ERAN. Pollicitus te dicturum non sine testimonijs, tu nobis tuas rationes adducis.

ORTH. Sacra scriptura hæc me docuit. Audiui enim Zachariam Prophetam dicentem. Videbunt in quem transfixerunt. Quomodo autẽ finem accipiet Prophetia, si qui crucifixerunt, naturam non cognoscent quam crucifixerunt? Audiui autem etiam præclarum victorem Stephanum clamantem. Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei. Vidit autẽ eam quæ videtur naturam, non quæ sub aspectum non cadit. Zach.12. Act.7.

ERAN. Hæc quidem ita scripta sunt. Sed postquam in cœlos assumptus est, existimo te non ostensurum corpus à viris sancto spiritu inspiratis corpus dici.

ORTH. Maximè quidem etiam ea, quæ prædicta sunt, corpus apertè significant, quod enim videtur, corpus est, ostendam tamen etiam post assumptionem corpus Domini corpus vocari. Audi ergo Paulum dicentem. Nostra enim conuersatio in cœlis est, ex quo etiam expectamus Seruatorem Dominum Iesum qui transformabit corpus humilitatis nostrę, vt sit conforme corpori ad Philip.3.

ORTH. Et quasnam eiusmodi probationes inueniemus in scripturis?

ER. Non audiuisti, Dominum dicẽtem Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem rursus habeo accipiendi eam, pono eam à meipso, vt rursus accipiam ipsam. Et rursus, Anima mea nũc turbata est. Et rursus, Tristis est anima mea vsq; ad mortem, & quod à Dauid dictum est, & à Petro interpretatum, Non Derelicta est in inferno anima mea, neque caro eius vidit corruptionem. Hæc, & quæcunque sunt eiusmodi, apertè ostendunt, quòd non solum corpus, sed etiam animam Deus verbum susceperit. Ioan.10.8. Matth.26. Psal.15. Act.2.

ORTH. Aptè admodum & sapienter adduxisti testimonia. Ille autẽ obiecerit quòd etiam ante humanæ naturæ susceptionem, Iudæos Deus alloquens dixit, Neomenias, & sabbata, & festa vestra odit anima mea, deinde ratiocinans dixerit, quòd sicut in præteri, animam non habens, animę meminit ita etiam hic fecit. Psal.1.

ERAN. Sed audiet rursus, quòd etiam corporis partium sacra de Deo differens scriptura meminit. Inclina, enim inquit, aurem tuam, & aperi oculos tuos, & vide. &, Os Domini hoc locutum est. Et manus tuæ fecerunt me, & formauerunt me & alia innumerabilia. Psal.44.

ORTH. Si ergo etiam post incarnationem anima non est intelligenda anima: nec corpus ergo corpus intelligendum est, & inuenietur visio quædam & apparatio magnum œconomię mysterium, & nihil à Marcione & Valentino & Manete differemus. Nam illi etiam quædam eiusmodi fabulantur. Quid si autem nobis differentibus venerit repentè quispiam sectator Apollinaris, & roget, Quam nam, ó vir optime, dicis animam suscepisse, quid responderis?

ER. Primum quidem, quòd vnam noui hominis animam, deinde adiecerim, Quòd si tu duas existimas, & hanc quidem rationis expertem, illam verò ratione præditam arbitraris, eam quæ est ratione prædita susceptam esse dico. Tu enim vt videtur eam habes, quæ est rationis expers, imperfectã nostram salutem existimans.

OR. Quid si eorum quæ dicis probationes postulauerit?

ERAN. Dabo facile, & ei responsa Euangelica in mentem reuocabo. Puer Iesus crescebat, & confirmabatur in spiritu, & Dei gratia erat in ipso. Et rursus. Iesus autem proficiebat ætate, & sapientia, & gratia apud Deum & homines. & dixerim quòd nihil horũ conuenit diuinitati. Aetate enim corpus proficit, sapientia autẽ anima, non quæ caret ratione, sed quæ est composrationis. Ratione ergo præditam animam Deus verbum, qui est etiam ratio, nempè λόγος, suscepit. Luc.2.

ORTH. Valde quidem sortiter tres aduersariorũ perrupisti cuneos, sed vnionem illam, & iam diu iactatam commixtionem, ac confusionem non solum bifariam, sed etiam trifariam tuis verbis dissoluisti, & non solum diuinitatis & humanitatis differentiam ostendisti, sed ipsam etiam humanitatem bipertito diuisisti, aliud quidem esse animam, aliud corpus docens, vt non amplius duæ, vt dicebamus sed tres intelligantur naturæ Seruatoris nostri Iesu Christi.

ER. An tu non aliam dicis esse substantiam animæ, quàm corporis?

ORTH. Næ.

ERAN. Quomodo ergo tibi visum est admirabile quod dictum est?

OR. Quoniam duas dicere recusas, tres naturas confessus es.

ER. Quæ contra aduersarios suscipitur concertatio nos hoc cogit facere. Quomodo enim aliter cũ eis differetur, qui carnis, vel animæ, vel mentis negãt assumptionem, nisi eorum probationes ex sacra scriptura afferantur? Quomodo autem eos qui de vnigeniti diuinitate detrahere contendunt, refellere, eorumque rabiem compescere poterimus, si non ostenderimus sacram scripturam alia quidem dixisse Theologicè, alia œconomicè?

ORTH. Verum est quod dicis, idipsum est enim quod dicimus, atque adeò omnes qui firmam ac stabilem seruant regulam Apostolicam. Ipsę autem nostrorum dogmatum defensor apparuisti.

ERAN. Et quomodo vestra defendo, qui duos non dico filios?

ORTH. Vbi vnquam nos audiuisti duos filios inducentes?

ER. Qui duas dicit naturas, non duos dicit filios?

ORTH. Tu ergo tres dicis filios: tres enim dixisti naturas.

ER. Non poterant aliter solui quæ ab aduersarijs obijciebantur.

ORTH. Hoc ipsum quoque à nobis audias, eosdem enim habemus aduersarios.

ERAN. Sed ego post vnionem non dico duas naturas.

OR. Atqui post multas vnionis generationes ijsdem nuper verbis vsus es. Tu tamẽ doce nos, quomodo dicis vnam naturam post vnionẽ: an quòd vna ex ambabus facta sit, an quòd altera deleta altera remanserit? Luc.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Humanitas absorpta.

ER. Ego dico manſiſſe diuinitatem, humanitatem autem ab ipſa abſorptam eſſe ac deuoratam.

ORTH. Hæc ſunt fabulæ Græcorum, & nugæ Manichæorum. Ego autem, vel eas in medium proferre erubeſco. Illi enim Deorum deuorationes, hi verò filiæ lucis, ſuis ſcriptis commendarunt. Nos autem huiuſmodi dicta, non ſolũ vt impia, ſed etiam vt valde ſtulta refugimus & auerſamur. Quomodo enim ſimplex & incompoſita natura & quæ omnia complectitur, quam nec vllus vnquam aſſequi poteſt, nec vllis finibus circumſcribere, eam deuorauit natura, quam adſumpſit?

ER. Vt mare, quod mellis guttam adſumpſit. Illa enim gutta ſtatim euaneſcit aquæ maris permixta.

ORTH. Maris & guttæ eſt in quantitate differentia, & in vna quidem certè qualitate. Illud enim eſt maximum, hæc verò minima, & hęc quidem dulcis, illud verò ſalſum, in alijs autem quidem certè plurimam cognationem inuenire poſſumus. Habent enim vtraq; liquentem, & humidam, fluxamque naturam. Quinetiam hoc illis commune eſt quòd ſint creata & inanima. Corpus quoque & hæc & illud appellatur.

OR. Eſt ergo ſatis probabile, nec quidquam habet abſurdi, ſi quæ propè accedunt naturæ, permiſceantur ac confundantur, & altera ab altera perimatur. Hic autem eſt infinita diuerſitas, & tanta vt nulla omnino veritatis inueniatur ſimilitudo. Ego autem tibi etiam multa oſtendam, quæ commiſcentur quidem & confunduntur, ſed tamen pura & integra permanent.

ERAN. Et quis vnquam meram ac puram audijt mixtionem?

ORTH. Ego quidem efficiam vt hoc confitearis.

ERAN. Si verum eſſe quod dicetur apparuerit, veritati minimè repugnabimus.

ORTH. Reſponde ergo annuens, vel renuens, prout quod dicetur ſe tibi habere videbitur.

ER. Reſpondebo.

ORTH. Videtur ne tibi lux oriens omnem aerem implere, niſi forte ſi quis in ſpeluncis ſubterraneis incluſus nunquam illuminatus fuerit?

ERAN. Ita mihi videtur.

OR. Et lux tota per totum aerẽ procedere?

ERAN. Hoc quoquẽ ita mihi videtur.

OR. Mixtio autem ac temperatura non per omnia procedit quæ miſcentur?

ER. Verum.

ORTH. Qui illuminatur autem, aerem, non lucem, & videmus, & nominamus?

ERAN. Maximè.

OR. Sed tamen etiam præſente luce, ſiccam qualitatem humidamque ſentimus, ſæpe etiam frigidam & calidam.

ERAN. Ea ſentimus.

OR. Poſtquam autem lux receſſit, manet deinceps aer ipſe per ſe.

ERAN. Et vera ſunt.

OR. Hoc qnoque conſidera. Ferrum, quod cum igne coniungitur, candens igni tumque redditur?

ER. Maxime.

ORTH. Et ignis per totam eius ſubſtantiam procedit?

ERAN. Certe.

ORTH. Quomodo ergo non mutat ferri naturam ſumma vnio, & quæ per totum procedit commixtio?

ERAN. Atqui mutat omnino, neq; enim amplius ferrum, ſed ignis eſſe cenſetur. Iam verò habet etiam ignis operationem.

ERAN. An non ergo faber ferrarius ipſum adhuc ferrum nominat, & in incude ſtatuens ei malleum incutit?

ER. Hæc in confeſſo ſunt.

ORTH. Non corrupit itaque ferri naturã ignis coniunctio. Si poteſt ergo inueniri inconfuſa mixtio, mera eſt & aperta inſania, in natura quæ nec corrumpi, nec immutari poteſt, cogitare cõfuſionem, & naturæ quæ adſumpta ſit deletionem, & interitum idq; cùm adſumpta ſit ad beneficium generis.

ER. Non dicimus eſſe deletam naturam quæ adſumpta eſt, ſed tantam mutatam in ſubſtantiam diuinitatis.

OR. Non habet ergo genus humanum & priorem circumſcriptionem?

ER. Nequaquam.

OR. Quando autem accepit hanc mutationem?

ER. Poſt ſummam vnionem.

ORTH. Quando autem eam dicis fuiſſe factam?

ER. Dixi ſæpe, in conceptione.

OR. Atque poſt conceptionem fuit & fœtus in vtero, & natus infans & fuit & dictus eſt, & à paſtoribus adoratus, & puer ſimiliter euaſit, & ita ab Angelo vocatus eſt, ſcis hæc, an nos fabulas fingere exiſtimas?

Circumciſ. Chriſt.

ER. Hæc nos docet ſanctorum Euangeliorum hiſtoria, eique contradici non poteſt.

OR. Reliqua quoque conſideremus, non confitemur Dominum fuiſſe circunciſum?

ER. Confitemur.

OR. Cuius ergo fuit circunciſio, carnis an diuinitatis?

ER.

pori glorię ipſius. Non eſt ergo mutatum in aliam naturam, ſed manſit quidem corpus verum, diuina gloria impletum, & lucis emittens radios. Illi fient ſanctorum corpora conformia. Sin autem illud in aliam naturam mutatum eſt, eorum quoque corpora ſimiliter mutabuntur, fient enim illi conformia. Sin autem corpora ſanctorum ſeruant ſuæ naturæ characterem, corpus quoque Domini ſimiliter habet ſuam ſubſtantiam immutabilem.

Quomodo noſtra corpora corpori domini cõformia.

ERAN. Erunt ergo corpora ſanctorum corpori Domini æqualia.

ORTH. Ab interitu quidem & corruptione erunt ea quoque aliena, & mortalitatis participia. Habebunt etiam gloriæ partem, & communionem, quemadmodum dicit Apoſtolus. Siquidem compatimur, vt etiam glorificemur, in quantitate autem magna poteſt inueniri differentia, & tanta, quantum differt Sol à ſtellis, vel potius quantum Dominus à ſeruis, & quod illuminatur, ab eo quod illuminat. Suos tamen ſeruos etiam ſuis nominibus impertijt, & qui lux appellatur, ſanctos quoq; lucem vocauit. Vos, enim inquit, eſtis lux mundi, & qui ſol iuſtitiæ nominatur, dicit de ſeruis. Tunc fulgebunt iuſti ſicut ſol. In qualitate ergo, non quantitate, erunt ſanctorum corpora corpori Domini conformia. Ecce tibi apertè oſtendimus quod nobis mandauiſti. Sin autem tibi videtur, hoc quoque aliter conſideremus.

Rom. 8.

Matth. 5. 13.

ERAN. Oportet omnem mouere lapidem, vt eſt in prouerbio, vt verum inueniatur, ſed vel maximè cùm diuina decreta proponuntur.

Euchariſtia.

ORTH. Dic ergo, Myſtica ſymbola, quæ Deo à Dei ſacerdotibus offeruntur, quorumnam dicis eſſe ſymbola?

ERAN. Corporis & ſanguinis Domini.

ORTH. Corporis, quod vere eſt, vel vere non eſt?

ERAN. Quod vere eſt.

OR. Optime, oportet enim imaginis eſſe exemplar archetypum. Etenim pictores imitantur naturam, & eorum quæ videntur depingunt imagines.

ER. Verum.

ORTH. Si ergo diuina myſteria corpus quod vere eſt repræſentant: ergo corpus etiam nunc Domini quoque corpus eſt, non in naturam diuinitatis mutatum, ſed impletum diuina gloria.

ER. Opportunè accidit vt verba faceres de diuinis myſterijs. Nam vel ex eo ipſo tibi oſtendam corpus Domini in aliam mutari naturã. Reſponde ergo ad mea interrogata.

OR. Reſpondebo.

ER. Quid appellas donum quod affertur, ante inuocationem ſacerdotis?

Ante inuocationem, Panis vinũ.

OR. Nõ oportet aperte dicere, eſt enim veri ſimile adeſſe aliquos myſterijs nõ initiatos.

ER. Reſpondeatur ænigmaticè.

OR. Id quod fit ex huiuſmodi ſeminibus nutrimentum.

ER. Aliud autem ſignum quomodo nominamus?

OR. Cõmune etiam hoc nomen, quod potius ſpeciem ſignificat.

ER. Poſt ſanctificationem autem quomodo ea appellas?

Poſt conſecrationem, corpus & Sanguis.

OR. Corpus Chriſti, & ſanguinẽ Chriſti.

ER. Et credis te fieri participem Chriſti corporis & ſanguinis?

OR. Ita credo.

ER. Sicut ergo ſymbola Domini corporis & ſanguinis, alia quidem ſunt ante inuocationem Sacerdotis, ſed poſt inuocationẽ mutantur, & alia fiunt: ita etiam corpus Domini poſt aſſumptionem mutatur in diuinam ſubſtantiam.

OR. Quæ ipſe texuiſti retibus captus es. Neque enim ſigna myſtica poſt ſanctificationem recedunt à ſua natura. Manẽt enim in priore ſubſtantia, & figura, & forma, & videri, & tangi poſſunt, ſicut & prius, intelliguntur autẽ ea eſſe, quę facta ſunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa ſint quæ creduntur. Confer ergo imaginem cum exemplari, & videbis ſimilitudinem. Oportet enim figuram eſſe veritati ſimilẽ. Illud enim corpus habet priorem quidem formam, & figuram, & circumſcriptionem, & vt ſemel dicam, corporis ſubſtantiam. Immortale autem poſt reſurrectionem factum eſt, & potentius quàm vt vlla in ipſum cadat corruptio, & interitus, ſeſioneque à dextra diguatũ eſt, & ab omni creatura adoratur, vt quod appelletur corpus naturæ Domini.

Euch. adoratio.

ER. Atqui ſymbolum myſticum priorem mutat appellationem, neque enim amplius nominatur, quod prius vocabatur, ſed corpus appellatur. Oportet ergo etiam veritatem, Deum, & non corpus vocari.

OR. Ignarus mihi eſſe videris, non enim corpus ſolum, ſed etiam panis vitæ nominatur, ita Dominus ipſe appellauit. Porrò autem ipſum corpus diuinum corpus nominamus, & viuificum, & Dominicum docentes non eſſe commune alicuius hominis, ſed Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt Deus & homo. Ieſus enim Chriſtus heri & hodie idem, & in ſecula.

Panis vitæ.

Heb. 13.

ER. Multa quidem de hac re diſſeruiſti, ego autem ſequor ſanctos, qui olim in eccleſia

Universidad de Deusto
Biblioteca

sia fulserunt. Ostende ergo illos post vnionem suis verbis naturas diuidere.

ORTH. Ego quidem ea, quæ ab illis scripta sunt, tibi legam. Tu autem sat scio admiraberis, eos in suis scriptis toties diuisionis mentionem facere, dum aduersus impias hæreses decertant. Audi ergo eos, quorum iam tibi testimonia citaui, hæc apertè & dilucidè dicentes.

Ignatius. *Sancti Ignatij Antiocheni Episcopi pars Epistolæ ad Smyrnæos.*

Ego etiam post resurrectionem ipsum in carne esse scio, & credo, & quando ad eos qui cum Petro erant, accessit, dixit eis. Accipite, palpate me, & videte quòd non sum dæmonium incorporeum, & protinus ipsum tetigerunt, & crediderunt. Eiusdem ex eadem epistola. Post resurrectionem autem vnà cum ipsis comedit, & bibit, vt qui carnaliter & spiritualiter Patri esset vnitus.

Irenæus. *Irenæi antiqui Episcopi Lugdunensis ex libro secundo de Hæresibus.*

Vniuit ergo, sicut antè diximus, hominem Deo. Nisi enim homo vicisset hominis aduersarium, non iustè victus esset hostis. Et rursus. Nisi Deus dedisset salutem, eam non firmiter ac stabiliter haberemus. Et nisi Deo vnitus esset homo, nō potuisset non esse corruptioni & interitui obnoxius. Oportebat enim incercessorem Dei & hominum, per suam cum vtrisque familiaritatem & necessitudinem, vtrosque in amicitiam & concordiam redigere, & Deo quidem hominem commendare, Deum autem in hominum notitiam deducere.

Eiusdem ex tertio libro eiusdem operis.

1. Ioan. 5. Et ideo rursus dicit in epistola. Quicunque credit quòd Iesus Christus ex Deo genitus est, vnum & eundem scies Iesum Christum, cui sunt apertæ portæ cœli propter suam in carne assumptionem, qui etiam in eadem carne, in qua passus quoque est, veniet, Patris gloriam reuelans.

Eiusdem ex quarto libro de Hæresibus.

Esa. 27. Quemadmodum dicit Esaias, Filij Iacob germinabunt, & efflorescet Israel, & implebitur orbis fructu eius. In vniuerso ergo terrarum orbe fructu eius disseminato, merito relicta, & de medio sublata sunt, quæaliquando quidem pulchè fructum tulerunt, ex ijs enim quod ad carnem attinet, Christus fructus productus est, & Apostoli, nunc autem non sunt amplius apta ad fructum ferendum.

Eiusdem ex eodem libro.

Interrogat autem etiam Ebionitas, quomodo possint seruari, nisi Deus esset, qui eorum salutem in terra operatus est, vel quo modo ad Deum procedit, nisi Deus ad hominem processerit.

Eiusdem ex eodem libro.

Qui ex virgine natum Emanuel prædicabunt, vnitudem Dei verbi cum sua creatura declarabant.

Eiusdem ex eodem opere.

Non enim hæc in visione, sed in veritatis substantia facta essent, si qui non erat homo, homo apparuisset, nec qui erat in veritate, mansisset spiritus Dei, quandoquidem spiritus videri non poterat, nec vlla esset in eo veritas, non enim essent illa, quæ videretur, diximus enim antea, quòd Abraham, & reliqui prophetæ, eum propheticè videbāt, id quod futurum erat per visionem prædicentes. Si ergo nunc etiam talis apparuit, cùm nō esset qui videretur, prophetica quædam visio hominibus apparuit, & oportet eius aliam expectare præsentiam, in qua talis erit, qualis nunc videtur propheticè. Ostendimus autem hoc esse visione apparuisse, & nihil ex Maria cepisse. Neque enim vere carnem & sanguinem habuit, per quę nos redemit, nisi antiquam Adæ creationem in seipso instauraverit. Vani ergò & inepti Valentiniani, qui hæc decernunt, vt carnis vitam abijciant.

Sancti Hippolyti Episcopi pars, ex libro, qui est de distributione talentorum.

Hippolytus. Eos autem, & illos qui aliter sentiunt, dixerit quispiam esse vicinos, vt qui errent similiter. Nam illi etiam vel nudum hominem confitentur apparuisse Christum in vita, diuinitatis eius talentum negantes, vel Deum confitentes, rursus hominem renuunt, docentes visione esse pulsos eorum visus, qui aspiciebant, vt homo non qui vere hominem gestauerit, sed apparenti quadam potius opinione, & existimatione fuerit, quemadmodum Valetinus, & Marcion, & Gnostici, dum carnem à verbo diuellunt, vnum talentum abijciunt, nempe carnis humanæ susceptionem.

Eiusdem ex Epistola ad Reginam quandam.

1. Cor. 15. Col. Apoc. 1. Eum ergo dicit primitias dormientium, vtpote mortuorum primogenitum, qui cùm surrexisset, velletque ostendere id esse excitatum, quod erat etiam mortuum, dubitātibus Discipulis, aduocato Thoma, ait, Palpa hic, & vide quòd spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Ioan. 20.

Eiusdem ex oratione de Helena & Anna.

Et

Et ideo tria anni tempora præfigurabantur in ipso seruatore, vt quæ de ipso prædicta sunt ministeria, peragerent. In Paschate quidem vt ostenderet seipsum tanquam ouem sacrificandum, & verum Pascha ostendendum, vt dicit Apostolus. Pascha autem nostrum pro nobis immolatus est Christus. In Pentecoste autem, vt præsignificaret regnum cœlorum, cùm ipse primus cœlos conscenderit, & hominem donum Dei obtulerit. 1. Cor. 15.

Eiusdem ex Oratione in magnum canticum.

Qui primum ex terra creatum hominem, perditum, & mortis vinculis alligatum, ab infimis inferis extraxit: qui à superis descendit, & eum qui erat inferius, in supernas partes deduxit: qui mortuorum Euangelistes seu felix annuntiator, animarumq; redemptor, eorumque qui sepulti erant, fuit resurrectio: is erat qui fuit deuicti hominis per se auxiliator, ei simile verbum primogenitum protoplastum Adam in virgine vilitatis, spiritalis terrenum in matrice requirens. Qui semper viuens, eum qui per inobedientiam erat mortuus, & cœlestis terrenum ad superna vocabat. Ingenuus, qui seruum per suam obedientiam liberum volebat efficere. Qui cùm hominem in terram solutum, & serpentis cibum effectum in adamantem vertisset, eumque in ligno suspensum Dominum aduersus victorem effecisset, is propterea per lignum victor inuenitur.

Eiusdem ex eadem Oratione.

Qui enim filium Dei incarnatum nunc non agnoscunt, agnoscent ipsum iudicem in gloria venientem, qui nunc in vili, humilique corpore iniurijs afficitur.

Eiusdem ex eodem sermone.

Ioan. 20. Etenim Apostoli cùm venissent ad monumentum die tertio, non inuenerunt corpus Iesu, quomodo filij Israel montem conscendentes Mosis sepulturam quærebant, & non inueniebant. Mosis sepulchrum.

Eiusdem ex interpretatione secundi Psalmi.

Diuinitatis argumenta. Hic qui processit in mundum, Deus & homo est. Et eum quidem hominem facilè est intelligere, quando esurit, & defatigatur, & fatigatus sitit, & timens fugit, & omni tristitia afficitur, et super cruical dormit, et passionis calicem deprecatur, angoreque et ægritudine confectus sudat, et ab Angelis confirmatur, et à Iuda traditur, et à Caipha probris et contumelijs afficitur, et ab Herode contemnitur, et à Pilato flagellatur, et à militibus illuditur, et à Iudæis ligno affigitur, et ad Patrem clamans suum commendat spiritum, et inclinans caput expirat, et latus ei lancea pungitur, et sindone inuolutus in monumento ponitur, et tertio die à Patre suscitatur. Diuinitas autem eius rursus potest apertè videri, quando ab Angelis adoratur, et à pastoribus inuisitur, et à Simeone expectatur, et Annæ ostenditur testimonio, et à Magis quæritur, et per stellam significatur, et in nuptijs ex aqua vinum efficit, et mare ventorum commotum increpat, et super mare ambulat, et eum, qui à natiuitate cæcus erat, videre facit, et mortuum Lazarum quatriduanum excitat, multasque virtutes facit, et peccata remittit, et dat potestatem Discipulis.

Eiusdem ex Oratione in XXIII. Psalmum.

Venit ad portas cœlestes. Angeli vnà cum eo incedunt, sunt autem portæ cœlorum clausæ, nondum enim cœlos ascendit, nunc primum videturà cœlestibus potestatibus caro ascendens. Dicitur ergo potestatibus ab Angelis, qui Seruatorem et Dominum præcurrunt, Attollite portas principes vestras, et eleuamini portæ æternæ, et introibit Rex gloriæ.

Sancti Eustachij Episcopi Antiocheni, & confessoris in inscriptionibus τῶν καθολικῶν φίας. Eustachius.

Illinc ergo eum in throno sancto sedere scripsit, significans quod cùm diuinissimo spiritu confessor effectus est, propter Deum in ipso assidue habitantem.

Eiusdem ex Oratione de Anima.

Ante passionem quidem corporalem suam mortem semper prædicebat, se tradendum Sacerdoribus dicens, et crucis trophæum annuntians. Post passionem autem cùm post triduum à mortuis surrexisset, et dubitarent Apostoli, an suscitatus esset, et eis in ipso corpore apparuisset, se omnem quidem carnem cum ossibus habere confessus est: eorum autem oculis perforata latera, et ipsorum clauorum fissuras subijciens, ostendebat.

Eiusdem ex oratione habita super eo, Dominus creauit me initium viarum suarum.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rom. 8. Non enim dixit Paulus conformes filij Dei, sed cõformes imaginis filij ipsius, aliud quidem ostendens filium esse, aliud verò, imaginem ipsius. Filius enim diuina paternæ virtutis indicia ferens, est imago patris. Nam etiam similes qui ex similibus generantur: & qui nascuntur, veræ apparent genitorum imagines. Homo autem quem gestauit, est imago filij, quoniam & ex dissimilibus fiunt coloribus imagines, & hæ quidem compositione manu fabricatæ, illæ verò natura & similitudine factæ sunt. Hoc autem vel maximè dicit ipsum veritatis oraculum. Non enim incorpẽ Deus sapientiæ spiritus est corporalibus hominibus conformis: sed qui per spiritum corpore prædituni homo factus est character, is omnibus alijs fert membra numero æqualia, & simili vnicuique forma, ac specie indutus est.

Eiusdem ex eadem Oratione.

Philip. 3. Quòd autem dicit corpus esse humanis corporibus conforme, nos docet apertius scribens ad Philippenses. Nostra conuersatio, inquit, in cœlis est, ex quibus etiam Seruatorem expectamus Dominũ Iesum Christum, qui transformabit corpus humilitatis nostræ, vt sit ipsum conforme corpori gloriæ ipsius. Si autem humile transformans corpus hominum, proprio corpori conforme cõstituit, inanis omnino demonstrata est aduersariorum calumnia.

Eiusdem ex eadem Oratione.

Gal. 4. Sed quemadmodum ex virgine natus, ex muliere factus esse dicitur, ita etiam sub lege factus esse scribitur. Quoniam per legalia præcepta quandoque incesit, quandoquidẽ & ipsum, cùm esset infans octo dierum, parentes magno studio circuncidere festinauerunt, sicut tradit Lucas Euangelista. Po

Luc. 2. stea autem etiam in templum deduxerunt, vt sisterent Domino, purificationis oblationem peragentes, vt darent hostiam, prout dictum est in lege Domini, par turturum, vel duos pullos columbarum. Si ergo purificationis munera, vt lux volebat, pro ipso oblata sunt, & octauo die circumcisus est: ideo non sine causa eum sub lege factum esse scribit. Neque verò verbum erat legi subiectum, vt opinantur sycophantæ, cùm ipse esset lex, nec Deus indigebat lustrantibus & expiantibus sacrificijs, cùm ipse denso, ac repentino motu omnia purificet, ac sanctificet, sed etiam si ex virgine humanum instrumẽtum susceptum tulit, & sub lege fuit pro primogenitorum dignitate purgatus & expiatus, non ipse egens horum subministratione, has obseruationes, cultusque sustinuit, sed vt eos à legis seruitute redimeret qui venundati erant condemnationi maledicti.

Sancti Athanasij Episcopi Alexandrini, ex secundo libro aduersus Hæreses.

Et quemadmodum non liberati essemus à peccato & maledicto, nisi natura humana caro esset, quam verbum induit, nihil enim nobis fuisset commune cum alieno: ita nec homo Deus factus esset, nisi natura ex patre, & verum, & proprium esset eius verbum, quod caro factum est. Propterea enim talis facta est coniunctio, vt diuinitati, quæ est secundum naturam, qui est secundum naturam, hominem coniungeret, firmaq; ac stabilis esset eius salus & Deificatio. Qui ergo ex patre natura esse negãt, & proprium eiusdem substantiæ filium: negent etiam eum veram carnem & humanam sumpsisse ex Maria Virgine.

Eiusdem ex epistola ad Epictetum.

Quaternio Si ex eo quòd sit & dicatur in scripturis ex Maria esse, & humanum corpus Seruatoris, existimant pro Trinitate dici quaternionem, tamquam propter corpus facto additamento: valde falluntur, vt qui effectum effectori exæquent, & existiment posse Deitati aliquid accedere, & ignorant quòd verbum non ideo caro factum est, vt Deitati aliqua accessio fieret, sed vt caro resurgeret, nec vt melius haberet, verbum ex Maria processit, sed vt genus humanum redimeret. Quomodo ergo existimant, propter per verbum redemptum & viuificatum corpus, verbo viuificanti ad Deitatem aliquid accessisse?

Eiusdem ex eadem epistola.

Creaturam non potest esse mere. Audiant quòd si verbum esset creatura, non accepisset corpus creatura, vt hoc viuificaret. Quodnam enim creaturis est à creatura auxilium, quæ ipsa quoque salute indiget? Sed quoniam verbum, cùm esset creator, fuit ipse creaturarum opifex: propterea etiam in sæculorum consummatione ipse sibi creatũ constituit, vt rursus ipsum vt creator renouare, & recreare posset.

Ex Oratione de fide maiore.

Psal. 109. Scdere ad dextram. Hier. 23. Quæ autẽ de eo adiecimus, Sede à dextris meis, de corpore Dominico dicta sunt. Si enim cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus, vt inquit Hieremias: omnia continet Deus: à nullo autem continetur: in qua nam sede sedet? Corpus ergo est, cui dicit, Sede à dextris meis.

Eiusdem ex eadem Oratione.

Corpus est ergo cui dicit, Sede à dextris meis, cuius etiam fuit inimicus Diabolus eũ malis

malis potestatibus, & Iudæi, & Græci, per quod corpus, Pontifex, & Apostolus & fuit,
Matth. 26. & dictus est, per id, quod nobis tradidit mysterium, dicẽs. Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, & sanguis noui testamẽti, non veteris, quod pro vobis effunditur. Diuinitas autem neque corpus habet, nec sanguinem sed homo: quem ex Maria portAct. 2. tauit, eorum causa est, de quo dixerunt Apostoli, Iesum Nazarenum virum à Deo ostensum in vobis.

Eiusdem ex tomo aduersus Arrianos.

Philip. 2. Et quando dicit. Quare & Deus ipsum superexaltauit, & dedit ei nomen, quod est super omne nomen, de templo corporis eius dicit, non de diuinitate. Non enim exaltatur altissimus, sed caro altissimi exaltatur: & carni altissimi dedit nomen, quod est super omne nomẽ, nec verbũ Dei ab initio accepit, vt vocaretur: sed caro eius cum ipso deificata est.

Eiusdem ex quadam oratione.

Ioan. 7. Et quando dicit, Nondum erat spiritus sanctus, quoniam Iesus nondum erat glorificatus, dicit carnem eius nõdum fuisse glorificatam. Non enim Dominus gloriæ glorificatur, sed caro domini gloriæ ipsa gloriã accipit, cum ipso in cœlum ascendens. Vnde dicit, Et spiritus adoptionis nondum erat in hominibus, quia primitiæ acceptæ ex hominibus, nondum cœlum conscenderant. Quęcunque ergo dicit scriptura accepisse filium, & esse glorificatum, dicit propter eius humanitatem, non diuinitatem.

Eiusdem ex eadem oratione.

Quare hic est verus Deus, antequam homo fieret, & etiam postquam factus est, intercessor Dei & hominum Iesus Christus, vnitus patri secundum spiritum, nobis autem secundum carnem, qui interceisit inter Deum & homines, qui nõ solum est homo, sed etiam Deus.

Ambrosius. *Sancti Ambrosij Episcopi Mediolanensis in expositione Fidei.*

Confitemur Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei vnigenitum, ante omnia quidem sęcula sine principio à patre genitum secundum diuinitatem, in vltimis autem diebus ex sancta virgine Maria eundem incarnatum esse, & perfectum hominem ex anima rationali & corpore susceptisse, consubstantialem patri, secundum diuinitatem, & nobis consubstantialem secundum humanitatem. Duarum enim perfectarum naturarum vnio ineffabiliter facta est. Quamobrem vnum Christum, vnum filium Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei confitemur, scientes quod Patri suo secundum diuinitatem coæternus existens, secundum quam est etiam hominum opifex, voluit post sanctæ virginis ascensum, quando dixit Angelo, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, sibi ex ipsa templum inenarrabili & arcana ratione ædificare, & id sibi ipsi ex ipsa conceptione vnire, non coæternum ex sua substantia cœlitus allatum corpus, sed id ex nostræ substantiæ massa, hoc est de virgine Maria, sumens, & sibi vniens, non Deus verbum in carnem conuersum, neque visum aut phantasma apparens, sed inconuertibiliter, & immutabiliter suam substantiam conseruans, sumptas nostræ naturæ primitias sibi vnijt, non Deus verbum sumens principium ex virgine, sed patri suo coæternum existens, nostræ naturæ primitias per multam bonitatem sibi vnire dignatũ est, non confusum, sed in vtrisque substantijs vnus & idem apparens, sicut scriptum est, Soluite templum hoc, & triduo excitabo
Ioan. 2. illud. Soluitur enim Christus Deus, secundum meam substantiam, quam susceptt: & solutum excitat templum idem secundum diuinam substantiam, secundum quam etiam est omnium opifex: nunquam post vnionem, quam sibi ex ipsa conceptione vnire dignatus est, vel à suo templo recedẽs: vel propter ineffabilem benignitatem potens recedere. Sed est idem patibilis, & impatibilis, patibilis secundum humanitaMatth. 3. tem, impatibilis secundum diuinitatem. Videte enim, videte me, quòd ego sum, & non mutor. Cùm ergo suum templum Deus verbum excitasset, & naturæ nostræ resurrectionem, & renouationem in eo effeciset, & suis eam discipulis ostendisset, di-
Lu. 24. cebat, Palpate, videte, quod spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis, non esse, sed habere. Vt cùm & qui habet, & id quod habetur cogitaueris, non confusionem, non conuersionem, non mutationẽ, sed vnionem factam intelligas. Propterea & clauorum fissuras, & lanceæ punctura ostendit, & coram discipulis comedit, vt per omnia nostræ naturæ resurrectionem in ipso esse renouatam eis fidem faciat, & quia secundum beatam diuinitatis substantiam est perpetuo inconuertibilis, immutabilis, impatibilis, immortalis, nulla re indigens: omnes affectiones, & passiones ex permissione suo templo inferri finit: & ipsum propria potentia excitauit: & per suum templum perfectam nostræ naturæ renouationem effecit. Eos autem qui dicunt Hæreses in Christum. solum hominem Christum, vel patibile De

Universidad de Deusto
Biblioteca

um verbum vel in carnem conuersum, vel habuisse corpus consubstantiatum, vel id è cœlis detulisse, vel visum ac phantasma esse, vel qui dicũt mortale Deum verbum opus habuisse, vt à Patre suscitaretur, vel inanimatum corpus sumpsisse, vel sine mente hominem, vel duas Christi naturas per commixtionem confusas vnam naturam factas esse, & qui non confitetur in Domino nostro Iesu Christo duas esse naturas inconfusas, vnam autem personam, quatenus vnus Christus, vnus filius: eos anathematizat catholica & Apostolica ecclesia.

Eiusdem.

Ergo si caro omnium in Christo contumelijs subiecta est, quomodo cum diuinitate vnius esse substantiæ existimatur? Si est enim vnius substantiæ verbum, & caro, quæ ex terra habet naturam, vnius ergo substantiæ est verbum & anima, quam perfectam accepit. Est enim vnius substantiæ verbum cum Deo, etiam secundum Patris & ipsius Ioan. 10. filij confessionem, quæ dicit, Ego & Pater vnum sumus, ergo etiam pater debet existimari eiusdem substantiæ cum corpore. Et quid ergo adhuc Arrianis succensetis, qui dicunt filium esse Dei creaturam, cùm ipsi dicatis Patrem esse vnius substantiæ cum creaturis?

Eiusdem ex Epistola ad Gratianum Imperatorẽ.

Conseruemus diuisionem diuinitatis & carnis, siquidem vtrisque respondet filius Dei, quoniam vtræque sunt in eo naturæ. Idem loquitur, sed non semper nobis. Attende autem quomodo nunc quidem gloriam, nunc autem passiones loquitur. Vt Deus, diuina loquitur, quoniam verbum est, vt homo, humilia loquitur, quoniam in ea substantia loquitur.

Eiusdem ex eodem libro.

1. Cor. 2. Vnde illud quod lectum est, quòd Dominus gloriæ crucifixus est: ne in sua gloria crucifixum esse existimemus. Sed quoniam is est Deus & homo, secundum diuinitatem quidem Deus, secundum carnis autem assumptionem homo Iesus Christus Dominus gloriæ crucifixus esse dicitur, est enim vtriusque naturæ particeps, hoc est diuinæ & humanæ. In natura enim hominis passionem sustinuit, vt indiuisibiliter & Dominus gloriæ, & filius hominis esse dicatur, qui passus est, quemadmodũ scriptum est, qui de cœlo descendit.

Similiter eiusdem.

Sileant ergo vanæ de verbis quæstiones. Regnum enim Dei, sicut scriptum est, non est in persuasibilibus verbis, sed in ostensione potentiæ. Seruemus differentiam carnis, & humanitatis. Vnus enim Dei filius, vnus vtraque dicit, quoniam vtraque natura in ipso est. Sed etsi idem loquitur, non vno tamen semper modo loquitur. Vides enim in ipso nunc quidem Dei gloriam, non autem passiones, affectionesque hominum. Vt Deus diuina loquitur, quoniam verbum vt homo, humana loquitur, quoniam in ea natura loquebatur.

Eiusdem ex libro de Incarnatione Domini aduersus Appollinaristas.

Sed interea dum eos coniũgimus, exorti sunt alij, qui dicunt corpus Christi & diuinitatem esse vnius naturæ. Quis infernus tã tam erectauit blasphemiam? Arriani enim iam sunt ijs tolerabiliores, quorum infidelitas per hos confirmatur, vt magis contendant Patrem, Filium, & Spiritum sanctum non esse eiusdem substantiæ, quoniam hi diuinitatem, & carnem Domini vnius esse naturæ ausi sint dicere.

Eiusdem.

Et nec mihi quidem assiduè se tenere Nicenæ Synodi expositionem. Sed in illa ex positione Patres nostri, nõ carnem, sed Dei Verbum ex vna esse in Patre substantia dixerunt: & verbum quidem ex Patris substãtia accessisse, carnem autem ex virgine habuisse confessi sunt. Cur ergo nobis Nicenę Synodi nomen prætendunt, noua autem, & quę nostri maiores nõ cogitarunt, inuehũt?

Eiusdem aduersus Apollinarem.

Ne velis ergo corpus esse æquale diuinitati secundum naturam, etsi enim credideris esse verum corpus Christi, & altari obtuleris ad transmutationem, non distinxeris autẽ naturam corporis & diuinitatis: tibi quoq; dicemus. Si rectè obtuleris, rectè autem nõ diuiseris: peccasti, quiesce. Diuide enim quod nostrũ est, & quod verbi propriũ. Ergo ego quidem non habebam quod erat ipsius, ille autem non habebat quod erat meum: & accepit quod erat meum, mihi impertiturus quę sua erant, & hoc ad implemẽtum, non ad confusionem accepit.

Eiusdem paulo pòst.

Cessent ergo qui dicunt quòd verbi natura in carnis naturam conuersa est, ne videatur ex eadem interpretatione mutata esse verbi natura, & eisdẽ cum corpore affectionibus, & passionibus corrupta esse. Aliud est enim quod assumpsit, & aliud quod assumptum est. Potẽtia accessit ad virginem, vt ei dicit Angelus, Virtus altissimi obũbrabit tibi, sed ex corpore virginis erat quod natum est, & propterea diuinus quidem est descensus, humana autem conceptio. Ipsa ergo

ergo non idem poterat quod corporis spiritus, & natura diuinitatis.

Basil. *Sancti Basilij Episcopi Cæsariensis, ex oratione de Eucharistia.*

Ioan. 11. Quamobrem ipse quidem propter amicum lachrymatus, ostendit humanæ naturæ comunionem, nosque ab ijs quæ sunt vtrinque immoderationibus & exuperationibus liberauit, nec vt in ferenis ijs quæ accidunt, nimis effæminati, mollesque videamur, nec vt eorum, quæ molesta sunt, nullum omnino sensum habeamus, permittẽs.

Luc. Mat. 4. Sic ergo esurijt Dominus, ei solido cibo per flato, & sitijt, consumpta in corpore humiditate, & defessus est, neruis & musculis ambulando extensis, non diuinitate oppressa

Ioan. 19. labore, sed corpore, quæ ex natura consequuntur, accidentia suscipiente.

Eiusdem aduersus Eunomium.

Esse in forma Dei & serui Vbi. 2. Ego enim in forma Dei esse perinde existimo ac esse in Dei substantia. Sicut enim formam serui accepisse, in humanitatis substantia Dominum fuisse significat: ita cùm dicit in forma Dei esse, diuinæ substantiæ proprietatem constituit.

Sancti Gregorij Episcopi Nazianzeni, ex oratione de nona dominica.

Venturum rursus cum sua gloriosa præsentia iudicantem viuos & mortuos, non amplius quidem carnem, non tamen incorporeum, ijs quas ipse nouit rationibus diuiniore corpore, vt & videatur ab ijs qui pupugerunt, & maneat Deus à crassitudine remotus.

Eiusdem ex Epistola ad Cledonium.

Homo interior & exterior. Duæ enim naturæ Deus & homo, quia & anima & corpus, filij autem non duo, neque enim hic sunt duo homines: etiam si sic Paulus vocat id quod est intra hominẽ, & quod extra, & si oportet paucis dicere, aliud quidem, & aliud ea sunt ex quibus Seruator cõstitutus est, neq; enim idem est id quod est aspectabile, cum eo quod non cadit sub aspectum: & id quod est expers temporis, cum eo, quod tempori subicitur. Non est autem alius & alius, absit.

Eiusdem ex priori expositione ad Cledonium.

Si quis dicit carnem nunc esse depositam, & Deitatem esse corpore nudatam: & non cum eo quod accepit, & esse, & venturam esse: præsentiam aduentus non viderit. Vbi enim nunc est corpus, nisi cum eo quod id assumpsit? Neque enim, vt nugantur Manichæi, in sole est depositum, vt honoretur propter ignominiam: vel in aerem effusum est, & dissolutum, vt vocis natura, & odoris fluxus, & fulguris minimè consistentis cursus. Vbi est autem etiam palpatum esse post resurrectionem, in qua aliquando videbitur ab ijs qui pupugerunt? Diuinitas autem per se sub aspectum non cadit.

Eiusdem ex secunda oratione de filio.

Vt enim quatenus Verbum, nec obediens erat, nec inobediens. Hæc enim sunt eorum quæ subiecta sunt, & secũda. Illud quidem melorum: hoc verò eorum qui digni sunt qui condemnentur. Quatenus autem serui formã, se ad conseruos demittit: & eius quod est alienum formam suscipit, totum in seipso me fere cum meis. Vt in seipso consumat id quod est deterius, vt terram ignis: vel vt sol, terræ vaporem.

Eiusdem ex oratione in Teophania.

Quoniam ergo processit ex virgine cum assumptione duorum quæ sunt sibi contraria, carnis, & spiritus. Quorum hæc quidem ex eis, in Deum relata est: ille verò præbuit gratiam diuinitatis. Caro & Spiritus.

Eiusdem paulo pòst.

Missus est quidem, sed vt homo. Duplex enim erat eius natura. Hinc certè & laborauit, & esurijt, & sitijt, & defatigatus est, & fleuit lege humani corporis.

Eiusdem ex secunda oratione de filio.

Et hoc est quod facit errare Hæreticos, nominum coniunctio. Signum autem hoc est, quòd quando naturæ intelligentia seiunguntur, vnà quoque nomina diuiduntur.

Eiusdem in eadem oratione.

Deus Pater. Vt Deus Domini nostri Iesu Christi, pater gloriæ. Deus quidem Christi, pater autẽ gloriæ. Nam etsi vtraque vnum sint, sed non natura, sed coitione & congressu.

Eiusdem in eadem oratione.

Dicetur autem Deus, non verbi, sed eius quod videtur. Quomodo enim fuerit Deus eius quod proprie Deus est? quemadmodũ etiam pater non eius quod videtur, sed verbi. Erat enim duplex. Quare illud quidem propriè in vtrisque, hoc verò non proprie, sed contra quam in nobis habebit, noster enim proprie quidem Deus est: sed non propriè pater. Et hoc est quod in causa est vt errent Hæretici, nominum cõiunctio. Signũ autem hoc est quando naturæ intelligentia seiungantur, diuiduntur etiam nomina. Audite Paulum dicẽtem. Vt Deus Domini nostri Iesu Christi, pater gloriæ, Christi quidẽ Deus, pater autem gloriæ. etsi enim vtrunq; simul vnum, sed non natura. Eorum autem congressu & coniunctione quid potest esse notius? Quin tum dicatur ipsum accipere

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitam, vel iudicium, vel hereditatem gentium, vel poteſtatem accipere dicitur omnis carnis, vel gloriam, vel diſcipulos, vel quæcunque dicuntur. Et hæc ſunt humanitatis.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Vnus enim Deus, vnus etiam interceſſor
1. Tim. 2. Dei, & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Nã nunc etiam vt homo pro mea ſalute intercedit, quia eſt cum corpore quod accepit, donec me Deum fecerit, poteſtate ſuſceptæ humanitatis, etiam ſi non amplius ſecundũ carnem cognoſcatur, carnales dico affectiones, & ſine noſtro peccato.

Eiuſdem ex eadem oratione.

An non omnibus manifeſtum eſt quòd
2. Cor. 2. cognoſcit quidem vt Deus, ignorat autem inquit, vt homo ſi quis id quod apparet ſeparauerit ab eo quod intelligitur? Eſſe enim abſolutam filij appellationem, & abſque relatione, nulla re addita filio, præbet hanc cõiecturam, vt ignorantiam exiſtiment. Sed nos eam magis piè humanitati non diuinitati attribuimus.

Sancti Gregorij Epiſcopi Nyſseni, ex oratione Catechetica.

Et quis hoc dicit, quòd carnis circunſcriptione, tanquam vaſe aliquo, infinitas carnis circunſcripta eſt?

Eiuſdem ex eadem oratione.

Si autem hominis anima ex naturæ neAnima vbique. ceſsitate corpori commixta, per poteſtatem eſt vbique, quid neceſſe eſt dicere in natura carnis diuinitatem includi?

Eiuſdem ex eadem oratione.

Quid prohibet quandam diuinæ naturę vnionem & appropinquationem ad humanam naturam cognoſcere: & diuinitatis tamen intelligentiam etiam in ea appropinquatione conſeruare, extra omnem circumſcriptionem credentes eſſe diuinitatem etiã ſi ſit in hominibus?

Eiuſdem ex oratione aduerſus Eunomium.

Si autem qui ex Maria quidem natus eſt, cum fratribus differit: vnigenitus autem fratres non habet, quomodo enim inter fratres conſeruaretur eſſe vnigenitum. Et qui
Ioan. 4. dixit. Spiritus Deus eſt, idem dicit diſcipulis. Palpate me, vt oſtenderet eſſe palpabilem ſuam naturam humanam, Deum autẽ tangi non poſſe. Et qui dixit, Vado, localem deſignat remotionem. Qui autem omLuc. 24. nia comprehendit, in quo, ſicut dixit Apoſtolus omnia creata ſunt, & in ipſo conſiſtunt omnia nihil in his quæ ſunt extra ſe habet, quod vlla ratione tranſeat, aut moueatur.

Eiuſdem ex eadem oratione.

Dextera Dei exaltatus. Quis ergo eſt exAct. 2. altatus, humilis, an altiſsimus? Quid eſt autem humile niſi humanitas? Altiſsimus autem, quid eſt aliud niſi diuinitas? Atqui Deus non habet opus vt exaltetur, cùm ſit altiſsimus. Apoſtolus ergo dicit humanitatem ſuiſſe exaltatam. Exaltatam autem eſſe, eo quod Dominus & Chriſtus facta ſit. Nõ ergo Domini ſubſtantiam, quæ fuit ante ſęcula, per hoc verbum oſtendit Apoſtolus, ſed humilis in altum euectionẽ, quæ à dexIoan. 12. tris Dei facta eſt. Declaratur autem per hoc verbum pietatis myſterium. Qui enim dixit, Dextra Dei exaltatus, apertè detegit arcanam myſterij œconomiam, quòd dextra Dei quæ eſt eorum omnium quæ ſunt effectrix, quę eſt Dominus, per quẽ omnia facta ſunt, & ſine quo nihil ſubſtitit eorũ quæ facta ſunt, ipſa hominẽ ſibi vnitũ ad propriã deduxit altitudinem per vnionem.

Sancti Amphilochij Epiſcopi Iconij, ex oratione habita ſuper hoc, Pater meus maior me eſt.

Diſcerne deinceps naturas Dei & hominis, neq; enim homo factus eſt quod à Deo exciderit, neq; Deus ex homine, quòd profecerit, prouectusue ſit.

Eiuſdem ex oratione habita ſuper eo, Non poteſt filius quidquam ex ſe facere.

Poſt reſurrectionem Dominus vtrunque
Ioan. 26. oſtendit, & quod corpus eſt eiuſmodi, & quod id eſt quod reſurrexit. Recordare hiſtoriæ, erant diſcipuli congregati poſt paſſionem & reſurrectionem, & portis clauſis ſtetit in medio eorum Dominus. Neq; hoc vnquam fecit ante paſsionem. An non potuit hoc iam olim Chriſtus facere? Deus enim poteſt omnia. Sed non fecit ante paſſionem, ne exiſtimare viſionem aut apparentiam eſſe œconomiam: nec putares eſſe ſpiritalem Chriſti carnem, nec ex cœlis deſcendiſſe, nec alius eſſe ſubſtantiæ quàm ſit noſtra caro. Hæc enim omnia nonnulli viſione, & imaginatione concipientes, & per hæc ſe Dominum magni facere putantes, non aduertunt ſe per ipſam euchariſtiam blaſphemare, & falſi veritatem accuſare, vt omittam quòd eſt mendacium omnino à ratione alienum. Si enim aliud corpus accepit, quid ad meum quod ſalute indiget? Si autem carnem è cœlis deduxit, quid ad meam carnem quæ è terra ſumpta eſt?

Eiuſdem ex eadem oratione.

Propterea ergo non ante ſed poſt paſſionem, portis clauſis ſtetit Dominus in me-

medio diſcipulorum vt ſcias quod etiam tum animale corpus, ſeminatũ, ſurgit corpus ſpiritale. Ne autem rurſus exiſtimes aliud eſſe quod ſurgit: cùm Thomas reſurrectioni diffideret, oſtendit illi fiſſuras clauorũ: oſtẽdit illi vulnerũ veſtigia. An nõ poterat ſibiipſi mederi, maximè poſt reſurrectionẽ, qui omnes etiam ante reſurrectionẽ curauerat? Sed per hoc quidem quod clauorũ fiſſuras oſtendit, tradit eſſe idẽ. Per illud autẽ quod clauſis portis ingreditur, oſtendit quod nõ tale. Hoc quidẽ vt diuinæ œconomiæ & diſpenſationis modum impleret, eo excitato quod morte erat affectum. Non tale autem, ne rurſus in corruptionem & interitum incideret, nec rurſus mortem obiret.

Beati Theophili Epiſcopi Alexandrini, ex iis quæ ſcripſit aduerſus Originem.

Theophi. Nec noſtra ſimilitudine, cuius fuit particeps, in naturam diuinitatis mutata, n& eius diuinitate conuerſa in noſtram ſimilitudinem. Manet enim quod erat ab initio, Deus, manet etiam noſtram in ſeipſo ſubſtantiam præparans.

Eiuſdem ex eodem opere.

Sed enim non quieſcens rurſus blaſphemas, Dei filium calumnians, & ſic dicens his verbis: Quemadmodum filius & pater vnũ ſunt, ita etiam quam accepit filius, anima, & ipſe, vnum ſunt, neſciens quod filius quidẽ & pater vnum ſunt, propter vnam ſubſtantiam & eandem diuinitatem: anima autem, & filius, altera eſt ab altero, ſubſtantia & natura. Si enim quemadmodum pater & filius vnum ſunt, ita etiam anima filij & filius vnũ ſunt: erit etiam vnum pater & anima, & dicet etiam aliquando anima filij, Qui vidit me, vidit & patrem. Sed non ita eſt, abſit. Fi-
Ioan. 14. lius enim & pater vnum, quia non ſunt diuerſæ qualitates. Anima autem & filius eſt & natura & ſubſtantia alterum, quandoquidem ipſa quoque per ipſum facta eſt, eſtque eiuſdem nobiſcum ſubſtantiæ. Si enim quo modo pater, & filius, vnum ſunt, eodem modo & anima, & filius vnum ſunt, vt vult Origenes: erit etiam anima, vt filius, ſplendor gloriæ Dei, & character eius ſubſtantiæ. Atqui hoc fieri non poteſt. Fieri ergo non poteſt vt filius & eius anima vnum ſint, ſicut ipſe & pater vnum ſunt. Et quid faciet rurſus, ſibi ipſi repugnans? Sic enim ſcribit. Nõ enim vtique perturbata triſtique anima erat vnigenitus, & totius creaturæ primogenitus. Deus enim verbum, vt quod ſit anima præſtantius, ipſe, inquam, filius dicit. Po-
Ioan. 10. teſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo accipiendi eam. Si ergo filius eſt ſua anima præſtantior, ſicut eſſe præſtantiorem in cõfeſſo eſt, quomodo eſt eius anima Deo æqualis & in forma ipſius? Si eam enim eſſe dicimus, quæ ſeipſam exinanijt & ſerui formam accepit, quomodo non erit aliorum Hæreticorum propter inſignem impietatẽ, ſicut annotauimus, longe nobiliſsimus? Si enim in Dei forma eſt verbum, & Deo eſt æquale: In forma autem Dei eſſe, & Deo æqualem ſeruatoris animam eſſe, is putat qui ſic ſcribere auſus eſt quemadmodum id quod eſt æquale, eſt præſtantius? Quæ enim natura ſubeunt, eorum quæ ſupra ipſa ſunt præſtantiam teſtantur.

Sancti Ioannis Chryſoſtomi Epiſcopi Conſtantinopolitani, ex oratione quæ habita eſt in magna eccleſia. Chry.

Dominus quidem tuus hominem in cœlum deduxit. Tu autem ne forum quidem ei impertis, & quid dico in cœlum? etiam in throno regali cum collocauit: tu autem etiam ex vrbe expellis.

Eiuſdem in principio XLI. Pſalmi.

Non ceſſat Paulus in hodiernum vſque diem dicere. Pro Chriſto intercedimus, tã- 2. Cor. 5. quam Deo per nos adhortante, pro Chriſto rogamus. Reconciliamini Deo. & non hic quidem conſtitit, ſed de tua natura acceptis primitijs, eam ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & omne nomen quod nominatur collocauit, non ſolum in hoc ſęculo, ſed etiam in futuro. Quis honor huic æqualis eſſe poteſt? Primitiæ generis noſtri, quod in tot rebus offendit, & ignominia ac dedecore affectum eſt, ſedet in tanta altitudine, & tanto honore fruitur.

Eiuſdem de diuiſione linguarum.

Cogita quale ſit videre noſtram naturam vehi ſupra Cherubin, & omnem poteſtatẽ eſſe ei circumfuſam. Conſidera autem etiã Pauli ſapientiam: quot nomina conquirit vt Chriſti oſtendat humanitatem. Non enim dixit per ſe & abſolutè gratiam, nec itidem diuitias ſed excellentes diuitias gratiæ in bonitate.

Eiuſdem, ex oratione dogmatica.

Quia quæ humiliter à Chriſto dicta & facta ſunt, non propter potentiæ imbecillitatem, ſed propter varias & multiplices œconomiæ rationes, & poſt reſurrectionem, cũ videret diffidentem diſcipulum, non recuſauit ipſi & vulnera, & clauorum fixuram oſtendere, & manus contactui cicatrices ſub- Ioan. 20.
ijcere, & dixit. Scrutare, & vide quòd ſpiritus carnem & oſſa non habet. Et ideo nec à Luc. 24. principio, perfectæ ætatis hominẽ ſuſcepit, ſed ſuſtinuit & concipi, & naſci, & lacte nu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

triri, & tanto tempore in terra versari, vt & temporis diuturnitate, & alijs omnibus hoc confirmaret.

Eiusdem aduersus eos qui dicunt quòd Dæmones res hominum administrant.

Nihil erat homine vilius: & nihil homine præstantius, & honestius factum est. Is erat vltima pars creaturæ ratione præditæ. Sed pedes caput euaserunt, & in regalem sedem deducti sunt per primitias. Sicut etiam homo quispiam liberalis ac magnificus, cùm vidisset quendam ex naufragio euasisse, & solum corpus nudum à piscibus conseruare potuisse, supinis eum manibus exceptum splendida veste induit, & ad supremum honorem deducit: Deus quoque hoc ipsum in nostra fecit natura. Homo omnia quæ habebat perdiderat: libertatem, cum Deo consuetudinem, & quam in paradiso acceperat conuersationem, eamque misera, & calamitosa vita commutauerat, & tanquam ex naufragio nudus ita illinc excesserat. Sed Deus eum exceptũ protinus amicije: & paulatim veluti manu deducens, ad cœlum perduxit.

Eiusdem ex eadem oratione.

Sed Deus fecit vt lucrum damno maius esset: & ad regalem sedem nostram naturam
Eph. 1. perduxit. Et Paulus clamat, dicens. Suscitauit & considere fecit in dextra sua in cœlestibus.

Eiusdem, de ijs qui pascha primum ieiunant.

Cœlos aperuit, hostes amicos effecit, in cœlum deduxit, ad dextram throni nostram naturam collocauit, & alijs innumerabilibus nos beneficijs affecit.

Eiusdem ex oratione de assumptione.

Ad hanc ergo distantiam & altitudinem naturam nostram perduxit. Vide vbi erat inferius posita, & quo sursum ascendit. Neque inferius descendi poterat, quàm quo homo descendit, neque superius ascendi, quàm quo eum rursus deduxit.

Eiusdem ex interpretatione epistolæ ad Ephesios.

Secundum bonam voluntatem, quam proposuit in ipso, hoc est, quod desiderabat, hoc peperit. Vt si quis dixerit, Effari mysterium. Quodnam hoc? Quod vult hominem superius collocare, quod etiam factũ est.

Eiusdem ex eadem interpretatione.

De hoc dicit Deus, videlicet Domino nostro Iesu Christo, non de Deo verbo.

Eiusdem ex eadem interpretatione.

Et cùm essemus mortui peccatis, nos Christo conuiuificauit. Et rursus, Christus medius, & res fide digna. Si enim principium viuit, & nos etiã: viuificauit & illum, & nos. Vides quòd omnia dicta sunt de eo quod est secundum carnem.

Eiusdem ex Euangelio secundum Ioannem.

Quid enim inducit? Et habitauit, ἐσκήνωσεν, tentoria fixit, in nobis, propemodũ dicens, nihil absurdi existimaueris ex eo quod dixi, Factum est. non enim conuersionem & mutationem illius naturæ immutabilis, sed significat inhabitationem, & quasi in tabernaculo mansionem. Quod autem in tabernaculo manet aut habitat, non est idem, quod tabernaculum, sed alterum in altero habitat, aliàs non esset in tabernaculo habitatio. Nihil enim in seipso habitat. Aliud autem dixi in substantia. Vnione enim, & conjunctione vnum est Deus verbum, & caro, nõ confusis nec deletis substantijs, sed quadam ineffabili, & inexplicabili vnione.

Eiusdem, ex euangelio secundum Matthæum.

Et quemadmodum stans quispiam in cõfinio duorum à se inuicem distantium, ambabus vtrinque extensis manibus ea cõiunxerit, ita etiam fecit ipse, antiquam nouæ, diuinam naturã humanæ, & quæ sua sua sunt, nostris coniungens.

Eiusdem de assumptione Christi.

Sicut enim cùm duo cominus pugnare incipiunt, quidam alius in medio interiectus, contendentium pugnam & discordiã componit, ita etiam fecit Christus. Nobis succensebat, vt Deus: nos autem illius iram contemnebamus, benignum Dominum auersantes, & medium seipsum injicies Christus, vtranque naturam ad amicitiam reduxit, & quod erat nobis à patre impositum supplicium sustinuit.

Eiusdem ex eadem oratione.

Obtulit ergo patri nostræ naturæ primitias, & munus ipse pater admiratus est, propter maximum eius qui obtulit meritum, & quod id quod oblatum est, esset ab omni vitio & reprehensione alienum ipsum itaque suis manibus excepit, & propriæ sedis particeps esse fecit. Et quod magis est, ipsum in suæ dextræ parte collocauit. Agnoscamus ergo quis ille est qui audijt, Sede à dextris meis. Quæ erat illa natura cui dixit, Terra es, & interram reuerteris. Psal. 109. Gen. 3.

Eiusdem paulo pòst.

Qua vtar oratione, quibus verbis eloquar nescio. Putrida natura, natura vilis, & abiecta, quæ omnibus minor ac inferior euaserat, omnia vicit, omnia superauit, hodie quæ omnibus esset superior digna habita est, hodie accepit quod longo tempore desiderarunt

siderarunt Angeli, hodie Archangeli eorũ quæ valde desiderabantur spectatores esse potuerunt, & naturam nostram in throno Regis immortalitatis gloria refulgentem contemplati sunt.

Flauianus. *Sancti Flauiani episcopi Antiocheni ex Euangelio secundum Lucam.*

In omnibus nobis Dominus describit pietatis characterem, & variæ nostræ naturæ ostendit vias salutis, multasque & euidentes præbet nobis demonstrationes corporalis sui aduentus, & diuinitatis, quæ per corpus operatur. De vtrisque enim suis voluit naturis fidem facere, easq; comprobare.

Eiusdem in Theophania.

Quis verè loquetur potentias domini, auditas faciet omnes laudationes eius? Quis in nos beneficij magnitudinem verbis expresserit? Humana natura diuinitati con-
Cyrillus. iungitur, vtraque in se natura manente.

Cyrilli Episcopi Hierosolymitani, ex catechetica quarta oratione de decem dogmatibus de generatione ex virgine.

Crede autem quòd hic vnigenitus Dei filius, propter peccata nostra ex cœlis in terram descendit, similibus affectionibus obnoxia hac nostra suscepta natura, & generatus ex sancta virgine, & sancto spiritu, incarnatione, non per visionem aut apparitionem, sed re vera facta, neque tanquam per carnalem, aut tubum per virginem transmissus, sed verè ex ipsa incarnatus, qui verè comedit sicut & nos & lacte ab ipsa verè nutritus est. Si enim in visione, aut imaginatione esset humanę naturæ susceptio, visum quoque & phantasma esset Salus. Duplex erat Christus: homo quidem id quod videbatur, Deus autem quod non apparebat: comedens quidem vt homo verè, vt nos: habebat enim carnis nobis similes affectiones: quinq; autem panibus nutriens quinque millia virorum, vt Deus, moriens quidem verè vt homo: quatriduanum autem cadauer suscitãs, vt Deus, dormiens in naui, vt homo, & ambulans super aquas, vt Deus.

Antiochus. *Antiochi Episcopi Ptolemaidis.*

Ne confundas naturas, & circa œconomiam minimè ostupesces.

Hilarius. *Sancti Hilarij Episcopi & Confessoris in nono libro de fide sua.*

Suam vitam non verè nouit, qui Iesum Christum, vt verum Deum, ita etiam verum hominem nescit. Res enim in eodem periculo versatur, si Christum Iesum, & spiritũ Deum, vel carnẽ corporis nostri negemus. Quicuuque ergo me confessus fuerit corã hominibus, & ego quoq; confitebor ipsum coram patre meo qui est in cœlis. Quicunque autem negauerit me coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo qui est in cœlis. Hæc dicebat caro verbum factum, & homo Iesus Christus Dominus gloriæ docebat ad salutem ecclesiæ, ipse intercessor existẽs in ipso mysterio, per quod fuit Deo & hominibus intercessor, vtrũque simul vnus existens ex duabus in eodem vnitis naturis. Vnum & idem existens per vtranque naturam, sed sic vt in vtroque, neutro eorum orbatus aut viduatus esset ne vtique cessaret Deus esse, dum homo nascitur, vel rursus homo non esset, quòd Deus permaneret. Hæc est ergo beatitudo veræ fidei quæ est in hominibus, Deum quidem & hominem prædicare, carnem autem & verbum confiteri, & Deum quidem scire quod etiã homo sit, & carnem non ignorare quòd etiam sit verbum.

Eiusdem in eodem libro.

Ex virgine itaque natus homo Deus vnigenitus, & adimpleto tempore vt homo sibi in Deum proueheretur effecturus, hunc ordinem seruauit in omnibus, quæ dicuntur in Euangelijs, vt se quidem esse Dei filium credi doceret, & filium hominis prædicare admoneret, eo quidem quod homo esset, omnia loquens, & faciens quæ sunt hominis: ita tamen vt eo ipso qui est in altero genere sermone nunquam loquatur, nisi etiam eo ipso significet se esse Deũ, & hominem. Simpliciores ergo, & ignorantes inescandi fuit hæreticis occasio ac prætextus, quod quæ ab illo secundum humanitatem dicta sunt mentientes, dicant quod secundum diuinæ naturæ imbecillitatem dicta sint: & quoniam vnus, & idem est qui omnia loquebatur quæcunque locutus est, ipsi contendant ipsum omnia de se dixisse, neque nos negamus omnia eius verba ac dicta esse propriè eius naturæ: Sed quia vnus Christus homo & Deus, & neq; homo tunc primum, Deus, neque quando homo tunc non erat etiam Deus, & neque post hominem in Domino, non etiam verbum homo & verbũ Deus: necesse est vnum & idem esse mysterium eorũ quæ ab eo dicta sunt, quod etiam fuit natiuitatis, & quando in ipso pro tempore hominem à Deo diuidis, tunc etiã quæ Dei sunt, & quæ hominis verba diuide. & quando Deum & hominem confiteris in tẽpore, Dei quoq: & hominis verba discerne. Quando autẽ Dei & hominis, & rursus hominis omnino, & Dei omnino tempus cogitas, si quid eiusmodi dictum est ad illud tempus significandum, tempori

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ dicta sunt accommoda. Et quoniam aliud est ante hominem Deus, aliud autem rursus homo, & Deus, & aliud post hominé & Deum, totus homo & totus Deus, ne ijs quæ dicuntur & quæ facta sunt confundas diuinæ œconomiæ mysterium. Necesse est enim, pro qualitate generum & naturarũ, alium quidem fuisse ipsorum sermonem, cùm nondum esset mysterium humanæ eius natiuitatis, alium autem, cùm adhuc ad mortem tenderet: alium cùm iam esset æternus. Ostendens ergo omnia, hæc quidem vt Christus Iesus, & natus hominis nostri corporis, pro nostræ naturæ consuetudine locutus est, hæc verò vt Deus, quòd Deus esset. Si enim etiam in natiuitate, & passione, & morte, ea quæ sunt nostræ naturæ peregit, hæc tamen omnia suæ naturæ potentia perfecit.

Eiusdem in eadem oratione.

Vides ita Deum & hominem esse confessum, vt mors quidem homini, Deo autem carnis resurrectio adscribatur. Dei quidem naturam in resurrectionis potentia cogita: humanitatis autem œconomiam, in morte cognosces, & quoniam vtraque proprijs naturis facta sunt, fac vnius Iesu Christi illius recorderis, qui est vtrunque. Hæc autem ideo paucis ostendi, vt vtranq; naturam esse in Domino nostro Iesu Christo meminerimus. Qui enim erat in Dei forma, serui formam accepit.

Eiusdem ex Epistola ad Blusiam, Sanctissimi Episcopi Augustini. Aug.

Nunc autem hic inter Deum & hominẽ intercessor apparuit, vt ipse in personæ vnione vtranque naturam coniungeret, & mores veris auctu rus, & vera moribus temperaturus.

Eiusdem de expositione Euangelij secundum Ioannem.

Quid ergo Hærerice, quando quidẽ Christus Deus est & homo. Sed si quidem vt homo, Deum autem calumniaris, ille in seipso humanam naturam extollit, tu autem audes illius diuinitatem vili pendere.

Eiusdem de expositione fidei.

Nostrum enim est credere, illius autem scire, & ita ipse Deus verbum, cùm quidquid est hominis susceperit, homo sit, & qui adsumptus homo est, cùm id totum susceperit quod Deus est, nõ aliud sit quã quod Deus. Nec quoniam incarnatus & mixtus esse dicitur, diminutam eius substantiam esse existimãdum est. Scit Deus seipsum miscere absque propria corruptione & interitu, & verè quidem miscetur, ita autem nouit in se susci pere, vt nihil ei additaměti cresceret. Vt ipse nouit, seipsum totũ infudit, ita vt nulla ei diminutio eueniret. Ne ergo ex nostra imbecillitate iudicantes, & ex sensibilibus experientię doctrinise ẽiectantes, quemadmodum creaturæ ex æquo inter se miscentur, Deum & hominem commixtũ esse putemus, nec verbum carnem fuisse cõfusum, & tanquam aliquod ex eis corpus factum esse credamus, ne forte instar eorum quæ confunduntur, duas naturas in vnam substantiã deductas esse existimemus. Eiusmodi enim mixtio, est vtriusque partis corruptio & interitus. Christus autem continens, sed non contentus, scrutans non scrutatus, implens non impletus, vbique totus simul existens, & per vniuersum simul procedens vt suam infunderet potentiam, vtpote misericors, humanæ naturæ mixtus est: non tamen hominis natura diuinæ commixta est.

Seueriani Episcopi Gabalarum, De natiuitate Christi.

O verè cœleste & terrestre mysteriũ, quod videtur, & non apparet. Talis enim quoque Christus natus, cœlestis, & terrestris, qui cõtinebat, & non continebatur, qui videbatur, & sub visum non cadebat. Cœlestis, secundum naturam diuinitatis, terrestris, secundum naturam humanitatis. Videbatur secundum carnem, non videbatur secundũ spiritum, & continebatur quo ad corpus, quantum autem ad verbum attinet, contineri non poterat.

Attici Episcopi Constantinopolitani, ex Epistola ad Eupsychium. Attic.

Quid ergo oportuit facere sapiẽtissimũ? Assumptæ carnis intercessione, & Dei verbi ex Maria genito homini vnione, fit vtrũque, vt qui ex vtrisque vnitus erat Christus, diuinitate quidem disponẽs, in sua impatibilis naturæ maneret authoritate, cum carne autem morte conuersans, simul quidem & carni cum qua genetis affinitate iunctus erat, se mortem per mortem despicere ostenderet, & simul etiam noui testamenti iura morte confirmaret.

Cyrilli Episcopi Alexandrini, ex Epistola ad Nestorium. Cyrill.

Et quòd diuersæ quidem naturæ in vnã veram vnionem collocatę sunt, vnus autem ex ambabus Deus & filius, non tanquam naturarum differentia propter vnionem sublata.

Eiusdem ex epistola ad Orientales.

Duarum enim naturarum vnio facta est. Quare vnum Christum, vnum filium Dominum

minum, confitemur per hanc inconfusæ vnionis intelligentiam. Confitemur sanctã virginem Deiparam, quod Dei verbum incarnatum, & homo factum, ex eius conceptione templum ex ipsa factum sibi vnierit.

Eiusdem.

Vnus enim Dominus Iesus Christus, etiamsi naturarum non ignoretur differentia, ex quibus ineffabilem vnionem factam esse dicimus.

Eiusdem.

Laudantes ergo, vt dixi, modum incarnationis, videmus duas naturas inter se inuicẽ conuenisse vnione inseparabili, absque vlla confusione, & diuisione. Caro enim caro est, & non diuinitas, etiamsi Dei caro facta sit. Similiter autem etiam verbum Deus est, & non caro, etiamsi certò suæ œconomiæ consilio propriam carnem fecerit.

Eiusdem ex interpretatione epistolæ ad Hebræos.

Si enim etiam diuersæ, & inter se æquales, eorum quæ ad vnionem concurrerunt, naturæ, carnis, inquam, cogitentur & Dei, vnus tamen est, qui ex vtrisque constat filius.

Eiusdem in interpretatione eiusdem epistolæ.

Etsi enim forte dicatur vnigenitum Dei verbum esse carni in substantia vnitum, nõ dicimus vllam fuisse factam naturarum inter se confusionem, sed vtranque potius id extitisse quod est.

Eiusdem de scholijs.

Homo Deus. Homo nominatus est, licet secundum naturam Deus esset, quod ex virgine natum est verbum vt quod similiter ac nos fuit carnis & sanguinis particeps. Ita enim visus est ijs, qui in terra erant, & non dimisit quidem quod erat, sed nostram humanitatem assumpsit, quæ se perfectè habet, propria ratione.

Eiusdem de incarnatione.

Vnus ergo est etiam ante incarnationem verus deus: & manens in humanitate, quod erat, est, & erit. Non est ergo diuidendus vnus Dominus Iesus Christus seorsum in hominem, & seorsum in Deum. sed vnum & eundem Christum Iesum esse dicimus, scientes naturarum differentiam, & eas inter se inconfusas seruantes.

Eiusdem post alia.

Intellige enim omnino vt alterum, quod in altero habitat, Hoc est, diuina natura in humanitate: & nec vllam commixtionem, nec concretionem, nec translationem passa fuit quod non erat. Quod enim in altero dicitur habitare, non est id quod est, in quo habitat. Intelligitur enim potius alterum in altero. Sed in natura verbi & humanitatis, nobis solum differentiam significat. Vnus enim Christus ex ambob' intelligitur. Hoc ergo puncti in conseruans, quòd nulla sit confusio, dicit verbum in nobis habitasse. Vnum enim filium nouit vnigenitum, qui caro factus est, & naturam humanam susceptit. Audiuisti, O vir egregie, magna orbis lumina, & eorum doctrinæ radios intuitus es, & exactè didicisti quòd non solum post natiuitatem, sed etiam post salutiferam passionem, & resurrectionem, & ascẽsionẽ, incõfusam diuinitatis & humanitatis vnionem ostenderunt.

Eu. Non existimabam eos diuidere naturas post vnionem: sed diuisionem inueni infinitam.

Or. Insani est & nimium temerarij hominis aduersus viros illos insignes fideique principes linguam mouere. Vt autem scias quod etiam Apollinaris dicit inconfusam fuisse vnionem, eius quoque tibi verba afferam. Audi ergo eum dicentem. Apollinaris.

Apollinaris ex libro compendiario.

Vnitur ergo Deus & corpus adorandus opifex sapientia, & qui est æterna potentia. hæc ex diuinitate. filius Mariæ vltimo tempore natus adoro Deum. Sapientia proficiens, virtute confirmatus, hæc ex corpore. Pro peccato quidem passio & maledictum processit. Sed non præteribit, neque in incorporeum mutabitur.

Et rursus paulo pòst.

Homines autem sunt eiusdem substantię cũ animalibus ratione carentibus, quod ad corpus attinet quod careat ratione, alius aut sunt substantiæ, quatenus sunt ratione prediti. Ita etiam Deus cùm sit eiusdem substantiæ cum hominibus, quod ad carnem attinet, est alius substantiæ, quatenus est verbum & homo. Alibi autem sic dicit. Eorum quæ commiscentur, qualitates miscentur, non intereunt. Quo fit vt etiam nonnulla à commixtis separentur, sicut vinum ab aqua, nec comixtionem cum corpore, nec qualis est corporum cum corporibus, sed quæ est etiam absque commixtione, ita vt prout oportuerit, semper diuinitatis operatio, vel sit seorsum, vel admisceatur quemadmodum usu venit in ieiunio Domini, admixta quidem diuinitate, quòd ex nullius egeat, arcebatur fames, cùm autem non opponeret indigentię suam nullius rei indigentiam, exorta est fames ad Diaboli confusionẽ. Si autẽ corporũ mixtio nequaquam mutata est, quãto magis diuinitatis? Ieiunium.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et in alio etiam loco hæc dicit. Si ignis cum ferro commixtio, quæ ferum ita ostendit, vt etiam ea faciat quæ sunt ignis, eius naturam non mutat: nec Dei cum corpore vnio, est mutatio corporis. Atqui corpore diuinas præbente operationes ijs etiã possunt attingere, eis rursus coniungit. Si homo habet animam & corpus, eaque manent in vnione: multo magis Christus habens diuinitatem cum corpore, habet vtraque permanentia, & non confusa.

Et rursus paulo pòst.

Est enim humana diuinæ operationis particeps, quoad licet: est autem alia, vt minima à maxima. Et homo quidem seruus Dei est. Deus autem non est seruus hominis, nec suus, & ille quidem Dei est creatura: hic verò nec hominis, nec sui ipsius est creatura.

Et paulo pòst.

Seruus creatura. Si secundum diuinitatem in Christo accipit quispiam hoc, Qui videt patrem, & ipse fecit: & non secundum carnem, per quã qui est incarnatus, seorsum est ac separatim à patre non incarnato: diuidit duas diuinas operationes, sed nõ diuiditur. Nõd icit ergo diuinitatẽ, Deinde rursus hęc quoq; posuit. Sicut homo nõ est expers rationis, addita ratione rationis vacuitati, ita nec Seruator est creatura, increato Deo creatura addita. Eis autẽ hęc quoq; adiungit. Quod sub aspectũ non cadit, & est compositum, ideoque aspicitur, manet etiam non aspectabile, manet autem etiam incompositum, quatenus non vnà circunscribitur cum corpore, manensque in sua mẽsura corpus assumit cum Deo vnionem eo quod viuificetur, neque viuificatum viuificat.

Anima cum corp.

Et paulo pòst, sic rursus dixit.

Si ne animæ quidem cum corpore commixtio, licet ab initio concreuerit & coaluerit, efficit vt ea per corpus cerni possit, nec eam in alias corporis proprietates commutat & conuertit, vt id scilicet vel fecetur, vel diminuatur: quanto magis Deus qui nõ est cum corpore congenitus & coalitus, vnitur corpori immutabiliter? & si corpus hominis manet in propria natura, idque animatum: neq; in Christo commixtio immutauit corpus, vt non esset corpus.

Et pòst plurima, hæc rursus posuit.

Qui animam & corpus confitetur, tanquam vnum, à scriptura statui, sibiji repugnat, vt qui quam dicit verbi cum corpore vnionem esse mutationem, nec in anima dicat considerari. Audi eum rursus apertè clamantem. Si qui carnem Domini dicunt nõ remanere, sunt impij: multo magis qui nec ab initio quidem incarnatum fuisse confitentur.

Et in libello de incarnatione, rursus hæc scripsit.

Illud ergo, Sede à dextris meis, dicit tanquam ad hominem. Neque enim ei qui semper sedet in throno gloriæ, quatenus Deus verbum dictum est, post ascensionem è terra: sed ei qui nunc in cœlestem gloriam fuit exaltatus, quatenus homo, vt dicunt Apostoli. Non enim Dauid in cœlos ascendit. Ipse autem dicit, Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis. Humanum quidẽ iussum quod dat sessioni principium, sed diuina est authoritãs, & dignitas, cum Deo cõsidere, cui ministrant mille millia, & quem innumerabiles circunsistunt myriades.

Et paulo pòst.

Non enim tanquam Deo subijcit inimicos, sed tanquam homini, vt idem sit & Deus qui videtur & homo. Quod autem tanquam homini dicitur illud, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, docet Paulus, proprium eius factum esse, dicens videlicet quod attinet ad diuinitatem, & actus naturam, quatenus ipse potest etiã sibi omnia subijcere. Vide inseparabilem in vna persona diuinitatem & humanitatem. Act. 2.

Et pòst quædam alia pauca.

Glorifica me tu apud teipsum, gloria quã habebam apud te, antequam mundus esset apud te. Illud enim Glorifica, dicit vt homo, se autem habuisse gloriam ante sæcula, vt Deus, reuelat.

Et rursus paulo pòst.

Sed nos ne humiles abiectique existimantes filij Dei adorationem etiam cum humana similitudine, sed tãquam regem aliquẽ, qui vel in vili veste apparuerit, regia gloria, & honore afficientes, & maxime cùm videamus ipsum quoque indumentum gloria & honore affectum, & vt cõueniebat corpori Dei, & Seruatori mundi, & vitæ æternæ semini, & diuinarum actionum instrumento, qui omne vitium sustulit, & mortem peremit, & resurrectionis author fuit, & princeps. Etenim etsi naturam habuit ex hominibus, sed vitam ex Deo habuit, & potestatem ex cœlo diuinamq; virtutem. Ioan. 17.

Et paulo pòst.

Vnde nos corpus adoramus, vt verbũ, corporis sumus participes, vt spiritus. Ecce tibi eum, qui primus naturarum confusionem inuexit, ipsum quoque diuisione vti apertè ostensum est. Is corpus & vestem, & creaturam, & instrumentum appellauit. Quin etiam seruum quoque & mancipium vo-

vocauit, quod nullus nostrum vnquam dicere ausus est. Hoc etiam dixit dignatum esse sessione à dextris & alia etiã plurima, quæ à vana vestra hæresi eijciuntur.

ER. Et quamobrem, qui primum commixtionem & confusionem induxit, tantã verbis suis diuisionem statuit?

OR. Cogit vis veritatis, eos etiam, qui ei valde repugnant, ijs quæ ab ipso dicũtur assentiri. Sed si tibi videtur, id etiam quod de impatibilitate Domini dicitur agitemus.

ERAN. Scis etiam Musicos solere chordas quieti tradere, easque remittere, paxillos circumagentes. Quòd si ea etiam quæ anima & ratione carent penitus, aliqua quiete indigent, nihil vtique à ratione alienum absurdumúe fecerimus qui sumus animæ & rationis participes, si viribus laborem metiamur. Differamus ergo in crastinum.

OR. Diuinus quidem Dauid iubet nos die & nocte diuina eloquia meditari. fiat tamen vt dixisti, & in crastinum reseruemus eorum quæ restant inquisitionem.

Finis secundi dialogi.

IMPATIBILIS DIALOGVS TERTIVS.

ORTHODOXVS ET ERANISTES.

ORTHODOXVS.

VOD DEVS quidẽ Verbum, sit immutabilis, & homo factus sit, non in carnem cõuersus, sed humana perfectè accepta natura, in ijs quæ antea fuerunt examinata ostendimus. Quòd autem etiam post vnionẽ mãsit qualis erat, ab interitu & corruptione alienus, immutabilis, & qui circumscribi non potest, & quòd quam accepit naturam integram conseruauit, nos docet apertè sacra scriptura. Quinetiã ecclesiarum doctores, & orbis terrarum lumina, nos id docuerunt. Restat ergo nobis vt de passione verba faciamus, quod est nobis propositum. Id autem erit longe vtilissimum, vt quod nobis diuina fluenta obtulerit.

ER. Hanc ego quoq; valde vtilem disputationem existimo, sed à nobis prius institutum ordinem non seruabo, verum ipse interrogabo.

OR. Ego autem respondebo, nec ordinis mutationem formidabo. Veritatis enim patronus, non solum interrogans, sed etiam interrogatus, veritatis robur obtinet. Roga ergo vt volueris.

ER. Quem dicis passionem sustinuisse?

ORTH. Dominum nostrum Iesum Christum.

ER. Homo ergo nobis salutem præbuit.

ORTH. Hominem enim esse Dominum nostrum Iesum Christum confessi sumus solum.

ER. Nunc defini quid Christum esse credis?

OR. Filium Dei viuentis, qui homo factus est.

ERAN. Dei autem filius, Deus?

OR. Deus, eandem habens substantiam cum Deo qui genuit.

ER. Deus ergo passionem sustinuit.

OR. Si incorporeus cruci affixus est, diuinitati passionem tribue. Sin autem carne assumpta homo factus est, cur id quidem, quod est patibile, impatibile esse finis, quod autem est impatibile, passioni subijcis?

ER. Sed ideo carnem assumpsit, vt per patibile, id quod est impatibile, passionem sustineret.

OR. Impatibile dicis, & ipsi passionem tribuis.

ER. Dixi eum accepisse carnem, vt pateretur.

OR. Si ea fuit eius natura, vt posset passionẽ suscipere: & id etiam sine carne pati potuisset: erat ergo caro superuacanea.

ER. Diuina natura est immortalis, carnis autem, mortalis. Itaque immortalis mortali vnita est, vt per illam mortem gustaret.

ORTH. Quod est natura immortale, ne si mortali quidem coniungatur, mortem subit, & hoc est facile cognoscere.

ER. Hoc ostende & solue dubitationem.

OR.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ORTH. Dicis humanam animam immortalem, an mortalem?

ERAN. Immortalem?

ORTH. Corpus autem, mortale? an immortale.

ERAN. Mortale scilicet.

ORTH. Ex his autem iuris dicimus ne constare hominem?

ERAN. Ita dicimus.

ORTH. Immortale ergo mortali coniunctum est.

ERAN. Verum.

OR. Sed coniunctione seu vnione dissoluta, quod mortale quidem est, suscipit mortis terminum: manet autem anima immortalis, quanuis peccatum mortem introduxerit. An non mortem supplicium esse putas?

ER. Hoc diuina docet scriptura. Ab ea enim discimus, quòd cùm Deus Adæ prohibuisset ne cognitionis arboris esset particeps, subiunxit, Qua autem die ex ipso comederitis, morte moriemini.

OR. Mors ergo eorum qui peccarunt pœna est.

ER. In confesso est.

ORTH. Quænam ergo causa est, quòd cùm corpus, & anima simul peccarunt, solũ corpus subit mortis supplicium?

ER. Ipsum enim lignum male aspexit, & manus extendit, & fructum vetitum diripuit, ipsumque rursus os dentibus hoc comminuit, & molaribus læuigauit: porrò autẽ cũ Oesophagus seu gula id succepisset, trãsmisit ad ventriculum, ille autem cõuersum & immutatum iecori tradidit. Iecur autem quod accepit id mutauit in naturam sanguinis, & venæ cauæ tradidit. Illa autem venis quæ proxime cohærent. Illæ verò per alias corpori, & ita ad omne corpus peruasit preda cibi prohibiti. Iure ergo solũ corpus pro peccato supplicium subijt.

OR. Nobis naturaliter de nutrimẽto disseruisti, & per quot partes procedẽs, & quot mutationes suscipiens, conuertitur in naturam corporis. Sed illud quidem certè nõ potuisti perspicere, quòd sine anima nihil eorum quæ dicta sunt corpus efficit. A coniuncta enim anima derelictum, iacet vocis, & respirationis expers, mutumque & immobile, & neque oculus videt, aut benè, aut male, neque aures vocum sonum admittunt, manus non mouentur: pedes non ingrediuntur, & est simile instrumento cui deest musicus. Quomodo ergo dixisti corpus solũ peccasse, quod sine anima ne potest quidem omnino respirare?

ER. Corpus quidem vitam ab anima accipit, sed damnosam peccati possessionem animæ conciliat.

OR. Quonam modo?

ER. Per oculos quidem efficit vt malè videat, per aures autem vt audiat ea quæ non est vtile, & per linguam, vt loquatur quæ dãnum atque adeò exitium afferunt, & per alias partes, ea quæ nefas est facere.

OR. Sur& nobis, vt videtur beati existimandi sunt, quique visu orbati, & alijs partibus priuati sunt. Neque enim eorum animæ vllam ex corporis improbitate omnino iacturam sentiunt. Cur autem, ò sapientissime, vituperandorum quidem corporis ministeriorum meministi, quæ sunt autem vel magna laude digna prætermisisti? Licet enim & amicè, & benignè intueri, & compũctionis lachrymam abstergere, diuinaque audire eloquia, & egenti & roganti aurem præbere, linguaque creatorem celebrare, & proximum docere quæ opus est, manusque porrigere ad misericordiam, & vt semel dicam, ad omnem virtutem assequendam vti partibus corporis.

ERAN. Vera hæc sunt.

ORTH. Est ergo proprium animæ, & corporis, & leges seruare, easdemque transgredi.

ER. Commune.

OR. Mihi videtur vtrique e præesse anima, vt quę ante corpus vtatur ratiocinatione. *Anima præest*

ER. Quomodo hoc dicis?

OR. Mens primũ virtutem vel vitium describit, ac delineat, & ea ita format, vtés quidem instrumentis partibus corporis, coloribus autem & materijs, ijs quæ ad vtrumuis conferunt.

ER. Videtur.

OR. Si ergo peccat vnà cum corpore, vel potius peccato imperat: vt animal enim regeret, & id perinde, ac auriga currum, gubernaret, eius fidei creditum est: cur si peccati est socia, non partem quoque habebit supplicij?

ER. Et quomodo fiere posset, vt quæ est immortalis ei mors obueniret?

OR. Iustum tamen erat, vt quæ peccati fuit particeps, esset quoque particeps supplicij.

ER. Iustum.

OR. Non fuit autem particeps.

ER. Nequaquam.

OR. In futura autem vita simul cum corpore tradetur gehennæ.

ER. Ita dixit, Ne timete eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Sed magis eum timete, qui animam & corpus potest perdere in gehenna. *Matth. 10.*

OR.

ORTH. Ergo in hac quidem vita effugit mortem, vt quæ sit immortalis. In illa autẽ vita dabit pœnas, non mortem quidem subiens, sed in vita punita.

ERAN. Hoc etiam docet sacra scriptura.

ORTH. Fieri ergo non potest, vt mortẽ subeat natura immortalis.

ERAN. Ita visum est.

OR. Quomodo ergo dicitis Deum verbum mortẽ gustasse? Si enim quod immortale creatum est, visum est fieri non posse mortale: quomodo fieri potest, vt qui non creatus, & ab æterno est immortalis, quique mortalium & immortalium naturarum est effector, sit mortis particeps?

ERAN. Scimus nos quoque eius immortalem naturam, carne autem ipsum dicimus mortis fuisse participem.

OR. Sed nos apertè ostendimus nullo modo posse mortis esse particeps, quod est natura immortale. Neque enim anima quæ vna cum corpore creata, eique coniuncta est, & cum eo peccati fuit particeps, potuit cum eo mortis habere societatem, propter solam naturæ immortalitatem. Hoc ipsum autem etiam aliter consideremus.

ER. Nihil vetat quò minus omnem moueamus lapidem: vt verum inueniamus.

OR. Sic ergo quæramus. Virtutis & vitij dicimus ne esse aliquos magistros, aliquos autem eorum ipsorum discipulos?

ERAN. Dicimus.

ORTH. Virtutis autem magistrum, maiori ne mercede ac remuneratione dignum esse dicimus?

ER. Maximè.

OR. Similiter autem vitij magistrum dupla ne ac tripla pœna dignum?

ER. Verum.

OR. Diabolus autem quo in loco ponẽdus est? Magistrum ne esse dicimus, an discipulum?

Diabolus vitij magister.

ERAN. Magistrorum quidem magistrũ. Ipse enim omnis vitij & iniquitatis est & pater & magister.

Discipuli primi homines.

ORTH. Quinam ergo homines fuerunt primi eius Discipuli?

ERAN. Adam & Eua.

OR. In quosnam autem lata est mortis sententia?

ER. In Adam & vniuersum genus illius.

OR. Discipuli ergo pœnas dederunt eo quòd malè docti sunt. Magistrum autem, quem nuper duplo ac triplo supplicio dignum esse dicimus, etiam pœnam effugere consentaneum est.

ER. Videtur.

ORTH. Et tamen quamuis hæc ita facta sint, iustum iudicem & scimus & nominamus.

ER. Maximè.

ORTH. Cur ergo cùm sit iustus, non exegit ab illo ratiocem malæ suæ doctrinæ?

ER. Illi quidem nullo vnquam tempore extinguendam gehennæ flammam construxit. Ite, inquit, maledicti in ignem æternũ, qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Hic autem ea de causa non fuit cum suis discipulis mortis particeps, vt qui naturam haberet immortalem. *Matth. 25.*

ORTH. Nec ergo qui maxima crimina perpetrarũt, existimantur posse esse mortis participes, si naturam habeant immortalem.

ER. In confesso est.

ORTH. Si ergo ne ipse quidem vitij inuẽtor & magister, mortis particeps effectus est, propter immortalitatem naturę, quomodo non horretis, dicentes ipsum immortalitatis & iustitiæ fontem, mortem obijsse?

ERAN. Si quidem eum inuitum mortem subijsse diceremus, aliquem fortasse iustum prætextum haberet vestra nostri accusatio. Si autem passio spontanea, & mors voluntaria à nobis prędicatur: non nos accusandi, sed laudãda est eius insignis humanitas. Lubens enim passus est, & volens mortẽ obijt.

ORTH. Diuinam, vt est verisimile, naturam penitus ignoratis. Dominus Deus nihil vult eorum, quæ non sibi suapte natura insunt, potest autem quęcũq; vult: v ultautẽ quæ sunt suę naturæ apta & cõuenientia.

ERAN. Nos dicimus omnia esse Deo possibilia.

OR. Indefinite enuntians, ea quoque cõprehendis quæ diabolo conueniunt. Qui enim absolutè dixit, omnia, & quæ bona sunt, & quæ his contraria, simul dixit.

ER. Beatus ergo Iob non dixit absolutè, Scio quod omnia potes, & nihil est tibi impossibile. *Iob. 10.*

ORTH. Si legeris quæ à iusto antea dicta sunt, horum quoque scopum & institutum ex illis inuenies. Sic autem dicebat. Memento quòd lutum me formasti, in terram autem me rursus conuertis, an non sicut lac me mulsisti, coagulasti autem tanquam caseum, pelle & carne induisti me, ossibus autem & neruis compegisti me, vitam autem & misericordiam posuisti apud me. Visitatio autem tua seruabat spiritum meum. His subiungit. Hæc habẽs in me ipso, scio quòd omnia potes, & nihil est tibi impossibile. Quæcunque ergo his conueniunt, & à corruptione & interitu alienam decent naturã, posse dicit vniuersorum Deum.

ER. Nihil nõ potest qui omnia potest Deus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

OR. Et peccare ergo potest qui omnia potest Deus, vt tu quidem definis.

ER. Nullo modo.

OR. Quarè?

ER. Quoniam non vult.

ORTH. Qua de causa autem non vult?

ER. Quoniam ab eius natura alienum est peccare.

OR. Multa ergo non potest, multa sunt enim peccatorum genera.

ER. Nihil horum est eiusmodi, vt ea Deus vel velit vel possit.

OR. Sed nec illa quæ sunt diuinæ naturæ contraria.

ER. Quænam hæc?

OR. Quemadmodum, intelligentem & veram lucem Deum esse didicimus.

ER. Verè.

OR. Sed nec ipsum esse tenebras dixerimus aut posse aut velle.

ERAN. Nequaquam.

OR. Rursus inuisibilem eius naturam dicit sacra scriptura.

ERAN. Ita dicit.

OR. Sed vt ea sit visibilis fieri posse nunquam dixerimus.

ERAN. Minimè.

OR. Sed nec vt sit comprehensibilis.

ER. Neutiquam.

OR. Est enim incomprehensibilis, & quē nemo omnino possit assequi.

ER. Vera dicis.

OR. Ergo nec qui est, fieri potest vt nō sit.

ER. Absit.

OR. Sed nec vt pater sit filius.

ER. Est ex numero eorum quæ fieri non possunt.

OR. Neque verò vt qui est ingenitus, sit genitus.

ER. Quomodo enim fieri posset?

OR. Sed neq; filius fuerit vnquam pater.

ER. Nequaquam.

OR. Neque spiritus sanctus fieri vnquam poterit filius vel pater.

ER. Hæc omnia sunt ex numero eorum quæ fieri non possunt.

OR. Multa quoque alia eiusmodi inuenimus quæ fieri non possunt. Neque enim quod est æternum, fuerit subiectum tempori: neque quod est increatum, creatum vel factumneq; finitum, quod est infinitū & quæ sunt his similia.

ER. Nihil horum potest fieri.

OR. Multa ergo inuenimus, quæ qui omnia potest, non potest Deus.

ER. Certè.

OR. Sed horum quidpiam non posse, est infinitæ potentiæ signum, non imbecillitatis, posse autē, vtiq; impotentiæ, nō potētiæ.

ER. Quomodo hoc dicis?

OR. Quoniam vnumquodque eorum, Deum esse immutabilē, vertiq; & diuersum fieri non posse prædicat. Eum enim qui bonus est, nō posse malū fieri, insignem bonitatem significat, & eū qui iustus est nō posse esse iniustum, nec eum qui verus est, mendacem, in veritate ac iustitia firmitatem stabilitatemq; significat. Ita etiam vera lux nūquā fuerit tenebræ, nec qui est, fieri vnquā possit vt non sit. Sufficiens enim & perpetuum habet esse, luxq; est immutabilis, nec diuersa potest fieri. Ita etiam si alia consideraueris, inuenies illud non posse, summā potentiā significare. Ita in Deo talia non posse, diuinus Apostolus & intellexit & posuit. Ad Hebræos enim scribens, sic dicit. Vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, firmam consolationem habeamus, non esse infirmum ac imbecillū illud impossibile, sed ipsum valde potēs, & validum ostendens. Ita enim inquit, verum est, vt fieri nō possit, vt in eo vnquam sit falsum aut mendacium. Veritatis itaq; potētia per id quod fieri nō potest significatur. Ad beatum autem Timotheum scribens, hæc quoq; adiecit. Fidelis sermo, nā si commortui sumus, & conuiuemus, si sustinebimus, & conregnabimus, si negauerimus, & ille negabit nos. Si diffidimus, ille fidelis manet, seipsum negare non potest. Rursus ergo illud, non potest, infinitam potentiam significat. Nam etiāsi omnes homines ipsum negauerint, ipse, inquit, Deus est, & à propria natura nō recedit. Habet enim sutū esse eiusmodi, vt in ipsum non cadat interitus. Hoc enim significat illud, seipsum negare no potest. Redundantem ergo potentiam significat eius in deterius mutationis impotentia.

Heb 6.

2. Tim. 2.

ER. Hæc vera sunt, & sacræ scripturæ dictis conuenientia.

OR. Si ergo multa sūt quæ Deus nō potest, & tot quæ sunt diuinę naturæ contraria: cur alia omnia omittentes quæ sunt ei secundū naturam, bonum, iustum, verum, quod videri non potest, quod nemo eum assequi potest, & quod nequit circūscribi, ęternū, & alia quæ Deo adesse dicimus, solā immortalitatem & impatibilitatem mutabiles esse dicitis, & in eis concedit is vt verti & diuersa fieri possint: Deoq; potentiam datis, quę infirmitatē & imbecillitatē significat?

ER. Hoc nos sacra scriptura docuit. Etenim diuinus Ioannes clamat. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitū daret. Et Diuinus Paulus. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortē filij

filij sui, multo magis reconciliati, seruabimur in vita ipsius.

ORTH. Hæc quidem vera sunt. Sunt enim diuina eloquia sed recordare eorum quæ sæpe confessi sumus.

ERAN. Quænam dicis?

ORTH. Quòd filium Dei Deum verbum non incorporeum apparuisse, sed humanā naturam perfectā susceptisse confessi sumus.

ER. Hæc confessi sumus.

ORTH. Si ergo corpus & animam accepit humanam, ea ratione etiam filius hominis appellatus est.

EPAN. Verum.

ORTH. Ergo Dominus Iesus Christus, etiam Deus noster verè. Earum enim naturarum aliam quidem semper habuit, aliam verò verè accepit.

ER. Hæc sunt sine omni controuersia.

ORTH. Ergo vt homo passionem subijt, vt Deus autem, maior & potentior manst, quàm vt posset pati.

ERAN. Quomodo ergo sacra scriptura Dei filium passum esse dicit?

OR. Quoniam quod passum est corpus, fuit eius corpus. Sic autem consideremus. Quando audimus sacram scripturam dicētem. Factum est postquam consenuisset Isaac, caligauerunt eius oculi ne videret, mens nostra quo fertur, & in quem defigitur, in animam Isaac, an in corpus?

Gen. 27.

ER. Clarum est quod in corpus.

ORTH. Ergo etiam animam conijcimus fuisse cæcitatis affectionis participem?

ER. Neutiquam.

OR. Sed solum corpus sensus visu priuatū esse dicimus?

ER. Ita dicimus.

OR. Et rursus quando audierimus Amasiam dicentem prophetæ Amos, Videns, vade in terram Iuda, atque etiam Saul sciscitantem, Vbi est domus videntis, nihil corporale suspicamur.

ER. Minimè.

OR. Ea tamen omnia significant sanitatem eius partis qua videtur.

ER. Verum.

OR. Scimus tamen quòd purioribus animis suppeditata spiritus operatio gratiam immittit propheticam. Ipsa autem efficit vt vel occulta videat. Quòd ea autem videant, vt ipsi videntes & cernentes appellentur facit.

EP. Vera dicis.

ORTH. Ergo illud quoque considerem us.

ER. Quidnam?

ORTH. Quando audierimus sacrorum Euangeliorum historiā declarantem, quòd obtulerunt Deo paralyticum in lecto iacentem, partiumne animæ dicimus fuisse solutionem, an corporis?

ERAN. Clarum est quòd corporis.

OR. Quando autem epistolam ad Hebræos legentes, inuenerimus illum locum vbi dicit Apostolus. Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, vt nō quod claudicat auertatur, magis autem sanetur, de partibusne corporis dicemus hæc sanctum Apostolum dixisse?

ER. Nullo modo.

ORTH. Sed animæ timiditatem & ignauiam eum auferre dicemus, & ad virtutem & animi magnitudinem incitare discipulos?

ER. Maximè.

ORTH. Sed non inuenerimus hæc sacra scriptura distingui, neque enim cùm Isaac narrasset cæcitatem, corporis meminit, sed Isaac absolutè dixit esse cæcum, nec cùm prophetas nominasset videntes, dixit eorū animas videre, & intueri quæ occulta sunt, sed ipsarum tantum personarum meminit.

ERAN. Hæc ita habent.

ORTH. Neque vero paralytici corpus ostendit esse solutum, sed hominem nominauit paralyticum.

ER. Verum.

OR. Nec diuinus Apostolus animarum nominatim meminit, eas confirmare, & excitare volens.

ER. Non certè.

ORTH. Nos autem sensum verborum perscrutantes, cognoscimus quænam animæ, & quæ nam sunt corporis propria.

ER. Et merito quidem ita facimus. Nos enim rationis facultate præditos fecit Deus.

ORTH. Hac ergo ratione in eo etiam qui nos fecit & seruauit vtamur: & agnoscamus quænam eius diuinitati, & quæ humanitati conueniunt.

ER. Sed si ita fecerimus, summam illam vnionem soluemus.

OR. Atqui cùm in Isaac, & Prophetis, & paralytico, & in alijs hoc fecimus, naturalem animæ & corporis vnionem non soluimus, sed nec à proprijs corporibus animas separauimus: sed sola ratione discreuimus, quid sit proprium animæ, quid corporis. Quomodo ergo non est miserum, nos qui hoc in animis & corporibus facimus, id in Seruatoris nostri corpore facere recusare, & naturas cōfundere quæ habent inter se differentiam, non quantam habet anima ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpus: sed quantum distat quod est recens ab æterno: & quod factum est, ab eo qui fecit.

ER. Sancta scriptura dicit filium Dei passionem sustinuisse.

OR. Nec nos aliquem alium passum esse
Heb. 12. dicimus: scimus tamen, doctì à sacra scriptura, esse impatibilem naturâ diuinitatis. Cùm ergo impatibilitatem & passionem audimus, humanitatisque & diuinitatis vnionem, patibilis corporis passionem esse dicimus. Impatibilem autẽ naturam à passione liberam mansisse confitemur.

ERAN. Corpus ergo nobis salutem procurauit.

OR. Non solius hominis corpus, sed Domini nostri Iesu Christi vnigeniti Dei filij. Sin autem id tibi paruum & vile putatur, quomodo eius typum ac figuram venerabilem & salutarem existimas? Cuius autem typus est adorandus & venerandus, quemadmodum est ipsum exemplar archetypum vile, & aspernandum?

ER. Non existimo vile corpus, sed vt à diuinitate separetur non patior.

OR. Nec nos quidem, ò vir bone, vnionem diuidimus, sed quæ sunt naturarum propria consideramus, atque tu ea vtique statim fateberis.

ER. Hæc tu propheticè dicis.

OR. Non propheticè, sed vt qui sciam veritatis. Sed tu mihi hoc quoque interroganti respondè, quando Dominum dicentem audieris, Ego & pater vnum sumus, & qui vidit me, vidit & patrẽ, dicisne hæc propria carnis, an diuinitatis?

ERAN. Et quomodo fieri potest, vt caro & pater in substantia vnum sint?

OR. Hæc ergo diuinitatem significant.

ERAN. Verum.

OR. Et hoc in principio erat Verbum, & Deus erat verbum, & quæ sunt his similia.

ER. In confesso est.

OR. Quando autem rursus dicit sacra scriptura, Iesus autem defatigatus ex itinere sic sedebat supra fontem, cuius existimanda est lassitudo, diuinitatis an corporis?

ER. Non possum ferre vt quæ vnita sunt diuidantur.

OR. Diuinæ ergo, vt videtur, naturæ lassitudinem tribuis.

ER. Ita mihi videtur.

OR. Sed apertè Prophetæ contradicis, qui clamat, Non esuriet, neque defatigabitur, neque est eius prudentiæ inuentio, qui dat robur esurientibus, & ijs qui non dolore afficiuntur tristitiam. Et paulo pòst. Qui autem me sustinent, vires mutabunt, pennas vt aquila producent, current, & non defatigabuntur, ambulabunt, & non esurient. Quomodo ergo qui alijs largitur vt nec ege ant nec defatigẽtur, ipse lassitudinis famisque & sitis affectionem sustinuit?

ER. Sæpe dixi Deum esse impatibilem, & nullius rei egentem: sed post incarnationẽ affectiones sustinuit.

OR. Diuinitatene affectiones suscipiens, an patibili naturæ cedens, secundum naturam affectiones sustinet, & eo ipso quòd patitur, prædicat & proclamat, quòd non est visione aut imaginatione apparens, sed verè ex humana natura desumptum? Ita autem consideremus, diuinamne naturam non posse circumscribi dicimus?

ERIN. Certè.

OR. Quæ autem circumscribi non potest natura à nullo circumscribitur?

ER. Nequaquam.

OR. Non eget ergo à loco ad locum transitione, est enim vbique.

ER. Verum.

OR. Quod autem transitione non indiget, neque ambulatione?

ERAN. Videtur.

ORTH. Quod autem non vadit aut ambulat, non defatigatur?

ER. Nequaquam.

OR. Non ergo defatigata est diuina natura, cùm circumscribi nequeat, & ambulatione non egeat.

ER. Sed diuina scriptura narrat Iesum fuisse defatigatum. Iesus autem Deus est. Vnus enim Dominus Iesus Christus, per quẽ 1. Cor. 8.
omnia.

ORTH. Quoniam ergo sacra scriptura ipsum dicit defatigatum esse, & non defatigari: considerandum est quomodo hoc & illud potest vni personæ accommodari.

ER. Tu hoc ostende. Tu is enim es qui nobis diuisionem inuehis.

OR. Existimo hoc facile esse vel barbaro discernere, quòd cum dissimilium naturarum vnio in confesso sit, Christi quidem persona, & hæc, & illa propter vnionem suscipit, vtrique autem naturę quæ ei sunt apta tribuuntur, ei quidem quæ circumscribi nequit esse indefatigabilem, ei verò quæ transit & ingreditur, labor & defatigatio. Pedum enim proprium est, ingredi, & neruorum, nimio labore extendi.

ER. Has esse corporales affectiones in confesso est.

ORTH. Est ergo vera illa prædictio, quã ego quidem protuli, tu verò ludificatus es: ecce

ecce enim nobis ostendisti, quænam diuitati, & quæ humanitati conueniunt.

ER. Sed non diuisi vnum in duos filios.

ORTH. Nec nos hoc facimus, amice, sed naturarum diuersitatem intuentes, consideramus quid deceat diuinitatem, & quid corpori conueniat.

ER. Non nos diuidere docuit sacra scriptura, sed Dei filium dixit esse mortuum.
1. Cor. 6. Ita enim dixit apostolus. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij sui. & Dominum dixit suscitatum esse à mortuis. Deus enim, inquit, & dominum suscitauit.

Act. 8. ORTH. Quando ergo dicit sacra scriptura, Extulerunt autem Stephanum viri pij, & fecerunt planctum magnum super ipsum, dices ne animam vna cum corpore esse sepulturæ mandatam?

ERAN. Minimè.

Gen. 49. OR. Et quando audieris Iacob Patriarcham dicentem, Sepelite me cum patribus meis, de corpore an de anima hæc dicta esse conijcis?

ER. Clarum est quòd de corpore.

ORTH. Lege autem etiam ea quæ deinceps sequuntur.

ER. Illic sepelierunt Abraam, & Saram vxorem eius, & illic sepelierunt Isaac, & Rebeccam vxorem eius, & illic sepelierunt Liam.

OR. In his quæ legisti, corporis non meminit sacra scriptura, sed per nomina, animam simul, & corpus significauit. Nos autem rectè diuidimus, & dicimus animas esse immortales, sola autem corpora patriarcharum esse in duplici spelunca deposita.

ER. Verum.

Act. 7. OR. Et quando audiuerimus Actuum historiam narrantem, quod Herodes interemit Iacobum fratrem Domini gladio, neu tiquam animam mortuã esse existimabimus

Matth. 10. ER. Quomodo enim, qui simus Dominicę suasionis memores, quę dicit, Ne timete eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere?

ER. Non tibi valde videtur impium & miserum, eos quidem qui hominum nomina audiunt, non semper animam simul & corpus intelligere: nec cùm scriptura de morte & sepulchro loquatur, intelligere quod vna cum corpore animam comprehendat, sed ea soli corpori conuenire putare, scire autem immortalitatem animæ, Domini doctrinæ credentes: qui autem filij Dei passionem audiunt, ne hoc quidem facere, sed corporis quidem, cui conuenit passio, minime meminisse, diuinam autem naturã, quæ est impatibilis, & immutabilis, verbis suis mortalem & patibilem ostendere, idque cùm sciant quod si pati posset Dei verbi natura, fuisset superuacanea corporis assumptio.

ER. A sacra scriptura id didicimus quod filius Dei passionem sustinuit.

OR. Atqui diuinus apostolus passionem interpretatur, & ostendit naturam quę passa est.

ER. Ostende ergo hoc quam primum, & solue dubitationem.

OR. Non nosti illum locum epistolæ scriptæ ad Hebræos, vbi dicit Diuus Paulus, Heb. 2.
Quare non erubescit ipsos vocare fratres, dicens, Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in media ecclesia laudabo te. Et rursus, Ecce ego, & pueri, quos mihi dedit Deus.

ERAN. Hæc scio, sed nihil est in his eorum quæ te ostensurum es pollicitus.

ORTH. Subindicant quidem hæc quoq; ea quæ me ostensurũ sum pollicitus, nomen enim paternitatis cognationem significat, cognationem vero effecit assumpta natura, assumptio, diuinitatis impatibilitatem aperte proclamat ac prædicat. Vt autem te clarius doceam, lege etiam ea quæ sequuntur.

ER. Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, ipse quoque eorum similiter fuit particeps, vt per mortem eum destrueret, qui habebat mortis imperium, & eos liberaret, qui timore mortis per totam vitam erant obnoxij seruituti.

OR. Existimo hæc declaratione non egere. Aperte enim docent diuinæ œconomiæ mysterium.

ERAN. In his nihil vidi eorum quæ te ostensurum es pollicitus.

ORTH. Atqui aperte diuinus docuit Apostolus, & quod effector hominum naturam miseratus, quæ non solum acerbè à morte rapiebatur, sed in tota vita timoris seruituti addicta fuerat, per corpus, corporibus procurauit resurrectionem, & per mortalem naturam mortis potentiam confregit. Quoniam enim habebat ipse naturam immortalem, volebat mortis imperium iustè delere, ex ijs quæ morti subiecta sunt acceptis primitijs. Quas cùm ab omni reprehensione alienas, & peccato minime initiatas conseruasset, morti quidem cedit: Sed cùm eas mors corripuisset, suam quidem ipsam inexplebilem expleuit ingluuiem, sed propter summam eius in illas iniuriam, vt iniusta quoque in alios ipsius tyrannis cessaret effecit. Cùm enim iniustè deuoratas absor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptaſque primitias Chriſtus ſuſcitauerit, vt eas quoque genus ſequatur efficiet. Confer cũ verbis Apoſtolicis hãc interpretationẽ, & diuinitatis impatibilitatem clare videbis.

ER. In ijs dictis quæ ſelecta ſunt, de diuina impatibilitate nihil ſignificatum eſt.

OR. Cùm itaque dicat Apoſtolus, eum propterea pueris communicaſſe carni & ſanguini, vt per mortem eum deſtrueret qui mortis habebat imperium, an non impatibilem diuinitatem, patibilem autem carnem apertè ſignificat, & quod ea pati non poſſet diuina natura, accepit eam quæ pati poſſet, & per eam Diaboli imperium confregit ac profligauit?

ERAN. Quomodo per carnem & Diaboli imperium confregit, & mortis potentiã?

OR. Quibuſnam armis vſus ab initio Diabolus humanã naturã in ſeruitutẽ redegit?

ERAN. Per peccatum, captiuum abduxit eum qui paradiſi ciuis fuerat conſtitutus.

ORTH. Præcepti autem tranſgreſſioni quamnam pœnam Deus conſtituit?

ERAN. Mortem.

OR. Ergo peccatum quidem mortis mater eſt, eius autem pater eſt Diabolus.

ER. Verum.

ORTH. Ab eo ergo oppugnabatur hominum natura. Ipſum enim eos qui perſuadebantur, in ſeruitutem redigens, & ad ſceleratiſsimum patrem adducebat, & ad acerbiſsimum conceptũ, fœtum tranſmittebat.

ER. Videtur.

ORTH. Iure ergo volens effector vtranque potentiam delere, quæ ab eis oppugnabatur ſuſcepit naturam, quam cùm nulli penitus peccato initiatã, puramque & immaculatam conſeruaſſet, & à Diaboli tyrannide liberauit, & per eam Diaboli imperium fregit ac deleuit. Quoniam enim mors erat pœna eorum qui peccarant, corpus autem Domini, quod peccati labem non habebat, præter legem diuinã mors iniquè arripuit, primum quidem reſtituit ac ſuſcitauit id quod contra leges inuaſum & occupatum fuerat, deinde autem, ijs etiam qui iuſte retenti fuerant, liberationem eſt pollicitus.

ERAN. Et quemadmodum tibi iuſtum eſſe videtur, vt corpora, quæ morti iuſte dedita fuerant, cum eo quod iniuſte inuaſum & occupatum fuerat, reſurrectionem participent?

Peccatum origmale per Adam.

ORTH. Tibi autem quomodo videtur eſſe iuſtum, vt cùm Adã ſit præceptum trãſgreſſus, genus quoque primum parentem conſecutum ſit?

ER. Etiam ſi non illius fuit peccati genus particeps, ſed alia tamẽ peccata perpetrauit, & ea de cauſa fuit mortis quoque particeps.

ORTH. Atqui non ſolum peccatores, ſed etiam iuſti, & Patriarchæ, & prophetæ, & Apoſtoli, & qui in varijs virtutis generibus refulſerunt, mortis laqueis implicati fuere.

ER. Quemadmodum enim fieri poteſt, vt qui ex mortalibus parentibus orti ſint, immortales permaneãt? Adã cùm poſt trãſgreſionem, & diuinam ſententiã ſub mortis eſſet poteſtatem ſubiunctus, cognouit vxorem, & pater eſt appellatus. Cùm ergo ſactus eſſet mortalis, mortalium pater conſtitutus eſt. iure ergo omnes qui mortalem naturã ſuſcæperunt, ſequũtur primũ parẽtem.

OR. Optime nobis oſtendiſti quæ ſit cauſa quod ſimus mortis participes. Hoc ipſum ergo dandũ eſt etiã in reſurrectione. Oportet enim medicamentũ eſſe affectioni accomodatum. Quemadmodum enim principe generis condemnato, vniuerſum quoq; genus ſimul condemnatum eſt, ita cùm Seruator execrationem & maledictionem ſoluiſſet, naturæ quoq; vt libertate frueretur euenit, & quemadmodũ deſcendentem ad inferos Adam ſecuti ſunt qui erant naturæ participes: ita cum Crihſto Domino reſurgẽte reſurrectionis erit particeps vniuerſa hominum nãtura.

Satisfactio per Chriſtũ

ER. Probanda ſunt, & nõ inſtar ſententiæ pronũcianda, eccleſiæ decreta. Oſtende ergo ſcripturam quæ hæc doceat.

Rom. 5.

OR. Audi Apodolũ ad Romanos ſcribentem, & hæc per illam omnes homines docentẽ, Si enim vnius delicto multi mortui ſunt: multo magis gratia Dei & donum, in gratia vni⁹ hominis Ieſu Chriſti in multos abũdauit, & non ſicut per vnũ qui peccauit, donũ. Nam iudicium ex vno in condemnationẽ, gratia autẽ ex multis delictis in iuſtificationẽ. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſticiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtũ. Et rurſus. Igitur ſicut per vnius delictũ in omnes homines in condemnationẽ: ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationẽ vitę. Sicut enim per inobedientiã vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi: ita etiam per obedientiam vnius, iuſti conſtituentur multi. Porrò autem Corinthijs de reſurrectione ſermocinationẽ afferens, diuinæ œconomiæ myſteriũ eis ſummatim aperit, & dicit. Nunc autem Chriſtus ſuſcitatus eſt à mortuis, primitiæ dormientium fuit. Quandoquidẽ enim per hominẽ mors: & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur: Ita etiam in Chriſto omnes viuificabuntur.

Ecce

Ecce tibi etiam ex diuinis eloquijs teſtimonia adduxi. Vide ergo quomodo quæ Chriſti ſunt, cum ijs quæ ſunt Adam, conferãtur cum morbo medicina, cum vulnere medicamentum, cum peccato iuſtitiæ copiæ, cum execratione benedictio, cum condemnatione remiſsio, cum tranſgreſsione obſeruatio, cum morte vita, cum inferis regnum, Chriſtus cum Adam, homo cum homine. Quanquam non homo ſolum, ſed etiam omnibus ſæculis prior Deus eſt Chriſtus Dominus. *1 Cor. 15.* Sed ex aſſumpta eum natura nominauit Diuinus Apoſtolus, quoniam cum ea, illa, quæ Adæ erant, conferebant. Eius enim eſt iuſtificatio, eius lucta, eius victoria, eius affectiones, eius mors, eius reſurrectio, eius ſumus naturæ participes, ij conregnant, qui regno conuenientem vitæ rationem præmeditati fuerint. Ea autem dixi, non diuinitatẽ ſeparãs, ſed dicẽs quę ſunt, ppria humanitatis.

ER. Multa de hac re diſſeruiſti, & ea ſcripturæ teſtimonijs cõfirmaſti. Si ergo verè carnis eſt paſsio, quomodo clamat diuin⁹ Apoſtolus, *Ioan. 3.* Dei humanitatem & benignitatem laudans, Qui proprio filio non pepercit, ſed ꝓ nobis omnibus tradidit ipſum, quem filiũ dixit eſſe traditum?

Vnigenitus.

OR. Bona verba ò homo. Vnus eſt Dei filius, & ea de re vnigenitus appellatus eſt.

ER. Si ergo eſt vnus Dei filius: ipſum diuinus Apoſtolus proprium filium appellauit.

ORTH. Verum.

ER. Ipſum ergo dicit fuiſſe traditum.

ORTH. Ipſum, ſed non incorporeum, vt ſæpe confeſsi ſumus.

ER. Sæpe confeſsi ſumus ipſum corpus & animam ſumpſiſſe.

OR. Apoſtolus ergo dixit de ijs quæ corpori euenerunt.

Genes.

ERAN. Valde aperte clamauit diuinus Apoſtolus, Qui proprio filio non pepercit.

OR. Quando ergo audis Deum dicentem Abrahæ, propterea quod nõ pepercisti filio tuo dilecto propter me, occiſum Iſaac fuiſſe dices?

ERAN. Nequaquam.

OR. Atqui Deus dixit hoc. Non pepercisti, verus eſt autem vniuerſorum Deus.

ER. Abrahæ promptitudini, hoc, non pepercisti, attributũ eſt, ea enim fuit impulſus, vt ſuum filium vellet ſacrificare, ſed Deus prohibuit.

OR. Quemadmodum ergo in ijs quæ dicuntur de Abraham, non adhæſisti literæ, ſed ea explicata, ſententiam declarasti, ita etiam dicti Apoſtolici inſtitutum perſcrutare. Videbis enim diuinæ naturæ minimè parſum eſſe, ſed carni, quæ ligno affixa eſt. facile eſt autem etiam in typo veritatem perſpicere. Videturne Abrahæ ſacrificium, typus eſſe ac figura ſacrificij, quod pro mundo oblatum eſt? *Abrahæ ſacrificium.*

ER. Non omnino, neque enim dogmatũ ac decretorum regulam, ea duco, quæ in eccleſijs panegyricè & declamatoriè dicuntur.

OR. Maxime quidem ſequi oportebat doctores eccleſiæ, ſed quoniam ijs aduerſaris, non recte quidem faciens, ipſum certe Seruatorem audi dicentem Iudæis. Abraam *Ioan. 8.* pater veſter exultauit vt videret diem meũ, & vidit, & gauiſus eſt, & conſidera quòd Dominus diem paſsionem appellat.

ER. Accepi teſtimonium Domini, & credo figuræ.

OR. Confer ergo figuram cum veritate: & videbis etiam in typo diuinitatis impatibilitatẽ. Pater enim eſt & hic, & illic: & filius ſimiliter dilect⁹ & hic, & illic, & ferens vterq; materiam ſacrificij. Hic enim ligna, ille vero crucem portauit humeris. Dicunt autem & montis verticem vtriuſque ſacrificij operatione eſſe dignatum, conuenitque dierum & noctium numerus, & quæ poſt eos facta eſt reſurrectio, etenim Iſaac patris ſui animi promptitudine interfectus, à quo die magnorum donorum largitor, Deus, hoc iuſſit fieri, tertio typice reuixit, eiuſdem beniguiſsimi, & humaniſsimi voce. Viſus eſt autem aries ab arbore pendens, & crucis imaginem oſtendens, qui cædẽ pro puero paſſus eſt. Si autem hæc ſunt figura veritatis, in figura autem cædem non ſuſtinuit vnigenitus, ſed pro eo aries introductus eſt, altariq; oblatus impleuit myſterium ſacrificij, cur hic quoque non carni paſsionem tribuitis, ſed diuinitatem eſſe impatibilẽ prædicatis?

ER. Tu quoque qui hanc exponis figuram, dicebas Iſaac diuina voce reuixiſſe. Nihil ergo abſurdi fecimus, ſi typo veritatem accommodantes, & Deum verbum paſſum eſſe, & reuixiſſe prædicemus.

OR. Sæpe dixi fieri non poſſe vt imago habeat quæcunque habet exemplar archetypum. Hoc quoque hinc etiam facile ſciri poteſt. Iſaac enim, & aries, quod ad naturarum quidem diuerſitatem attinet, ſimilitudine & imagine conueniunt. Quod ad diuiſionem autem attinet, ſeparatis ſubſtantijs non vtique. Nos enim diuinitatis & humanitatis talem vnionem prædicamus, vt vnam quæ diuidi non poteſt perſonam cogitemus, eundemque Deũ & hominẽ ſciamus qui videtur, & videri nõ poteſt, circunſcript⁹ eſt, & nequit circũſcribi, & alia ônia, quę

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuinitatem, & humanitatem significant, vni ex personis tribuentes. Quia ergo fieri non poterat, vt in ariete præfiguraretur resurrectio, cùm sit animal expers rationis, & diuina carens imagine, ita œconomiæ mysterij figuram partiuntur, vt hic quidem mortis, ille vero resurrectionis imaginem ostenderet. Hoc autem ipsum etiam in Mosaicis sacrificijs inueniemus. Nam in illis etiam videri potest âte descripta salutaris passionis figura.

ER. Et quodnam Mosaicum sacrificium adumbrat veritatem?

OR. Omne quidem, vt semel dicam, vetus est noui figura. Et ideo Diuinus quoque Apostolus aperte dicit. Vmbram enim habens lex futurorum bonorum. Et rursus. Hæc autem omnia infiguris eueniebant illis. Apertissime autem archetypi imaginem ostendit ouis in Aegypto sacrificata, iuuenca rufa quæ longe à castris vrebatur. Huius quoque Apostolus in Epistola ad Hebræos mentionem faciens, subiunxit. Quare Iesus vt populum per proprium sanguinem sanctificaret, extra ciuitatem passus est. Sed de ijs quidem in præsentia nihil dicam, sed illius sacrificij mentionẽ faciam, quod duos habet hircos qui offerebantur, & alter quidem sacrificabatur, alter vero dimittebatur. Hi enim duarum naturarum Seruatoris imaginem præfigurant, is quidem qui dimittebatur, diuinitatis impatibilis, qui vero mactabatur, patibilis humanitatis.

Hebr. 10 Cor. 10.

Hebr. 13.

Leu. 16.

ER. Deinde non tibi videtur impium, & blasphemum, Dominũ hircis assimilare?

ORTH. Quid magis fugiendum, magisque odio habendum, & abhorrendum existimas, serpentem an hircum? Serpentem esse odio habendum, & auersandum certũ est. Iis enim qui appropinquant affert exitium. Sæpe autem eos etiam lædit qui nullam iniuriam fecerunt. Hircus autẽ est ex numero eorũ quæ sunt esculẽta & munda ex lege.

OR. Audi ergo Dominum salutiferam passionem æneo serpenti assimilantem. Sicut exaltauit, inquit, Moses serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Si autem serpens æneus cruci affixi corporis typum impleuit: quid absurdi fecimus, cum salutifera passione hircorum sacrificium conferentes?

Num. 21. Ioan. 3.

ER. Quia Ioannes Dominum agnum appellauit, & Esaias similiter agnum & ouem.

1. Cor. 3. Gal. 3.

ER. Beatus autem Paulus vocat ipsum peccatum & maledictum. Itaque vt maledictum quidem, maledicti & execrandi serpentis implet figuram. Vt peccatum autem, hircorum sacrificii ostendit imaginem. Pro peccato enim, ex lege, non agnus, sed capella ex capris offerebatur. Et propterea Dominus quoque in Euangelijs agnis quidem iustos assimilauit, hœdis autem peccatores. Quoniam ergo non pro iustis solum sed etiam pro peccatoribus erat passionem subiturus iure per agnos & hircos suum sacrificium præfigurat.

Matth. 25.

ER. Sed duorum hircorum typus duas personas præbet intelligendas.

ORTH. Non poterant in vno hirco ambo simul præfigurari, & patibilitas humanitatis, & diuinitatis impatibilitas. Is enim intersectus viuentem naturam non ostendisset, & ideo duo assumpti sunt ad duas naturas declarandas. Hoc autem etiam in alio sacrificio intellexeris.

ER. AN. Quonam?

ORTH. Vbi duas aues ex mundis iubet Legislator offerri, & hanc quidem sacrificari, alteram vero in eius quæ est sacrificata sanguine intinctã dimitti. Nam hic quoque videmus figuram diuinitatis & humanitatis, huius quidem quæ sacrificatur, illius vero quæ sibi passionem adaptat & accommodat.

Leuit. 1.

ER. Multas nobis adduxisti figuras: ego autem quæ ænigmatice dicuntur non admitto.

ORTH. Atqui diuinus Apostolus etiam historias figuras esse dicit, & Agar testamenti veteris figuram appellauit, & Sarram cœlesti Hierusalem assimilauit, & Ismael quidem dicit esse figuram populi Israel, Isaac autem noui populi. Accusã ergo etiam magnam spiritus tubam, quod nobis omnibus dicta ænigmatica attulerit.

Gal. 4.

ERAN. Etsi mihi alia huiusmodi innumerabilia attuleris, vt passionem diuidam minimè persuadebis. Audiui enim Angelum dicentem Mariæ, & eius comitibus. Venite, videte vbi positus erat Dominus.

Matth. 28.

ORTH. Nos hoc quoque facere consueuimus. Communibus enim nominibus etiam partem appellamus. In sanctorum enim Apostolorum, vel Prophetarum, vel Martyrum ædes sacras ingredientes, interrogamus, Quis situs est in arca? Qui verum autẽ sciunt, respondentes dicunt, vel Thomam forte Apostolum, vel Ioannem Baptistam, vel Stephanum primum Marryrem, vel aliquem alium ex sanctis nominatim dicentes, licet valde paruę nonnunquam reliquię in eis sitæ sint. Nemo autem communia hæc nomina audiens, quæ & animam simul & corpus significant, in thecis animas quoq; esse

esse inclusas existimabit, sed scit quòd corpora sola in thecis, vel paruæ etiam corporũ particulæ sitæ sunt. Hoc ipsum etiam fecit sanctus ille Angelus, qui personæ nomine corpus appellauit.

ER. Et vndenam ostendes, quòd de corpore Domini dixerit Angelus mulieribus?

OR. Primum quidẽ ad id soluendũ quod quæritur, ipsum sepulchrũ sufficit. Neq; enim anima sepulchro traditur, vel diuinitas quæ suapte natura minimè circũscribitur: corporibus enim sepulchra cõstruũtur. Porrò autẽ hoc quoq; diuina apertè docet scriptura. Diuinus enim Matthæus hoc modo narrat. Vespere facto venit homo diues ab Arimathia nomine Ioseph, qui & ipse fuerat discipulus Iesu. Is accedens ad Pilatũ petiuit corpus Iesu. tunc Pilatus iussit reddi corp⁹, & acceptũ corpus Ioseph inuoluit in sindone munda, & posuit ipsum in nouo sũo monumento, quod exciderat in petra: & cũ aduoluisset saxum magnum ad hostium monumẽti, recessit. Vide quoties corporis meminit, vt eorum qui diuinitatẽ blasphemãt ora obturaret. Hoc etiam fecit beatissimus Marcus. Dicã autẽ etiam ea quæ is narrauit. Cùm iam sero factum esset, inquit, quia erat parasceue, quod est ante sabbatum, venit Ioseph ab Arimathia, nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnũ Dei, & audacter introiuit ad Pilatũ, & petiuit corp⁹ Iesu. Pilat⁹ autẽ mirabatur si iã obijsset, & accersito Cẽturione interrogauit an iã mortuus esset, & cùm cognouisset à Cẽturione donauit corpus Ioseph. Ioseph autẽ mercatus sindonẽ, & deponẽs eum, inuoluit sindone, & deposuit in monumẽto, & quę sequuntur. Admirare ergo videlicẽt concordiã, & quòd concorditer & continẽter feruntur nomen corporis. Benedictus quoque Lucas similiter narrauit, quod Ioseph corpus petijt, & acceptum ijs quæ iusta erãt est prosecutus. Diuinissimus autem Ioannes alia quoq; adiecit. Rogauit enim Pilatum Ioseph Arimathia, qui erat discipulus Iesu, sed occultus propter metũ Iudæorũ, vt tolleret corpus Iesu, & permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Iesu. Venit autẽ & Nicodemus qui venerat ad Iesum nocte primũ ferens mixturam myrrhæ & aloes libras centũ. Acceperũt ergo corpus Iesu, & ligauerũt illud linteis cũ aromatibus, sicut mos est Iudęis sepelire. Erat autẽ in loco, vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumẽtũ nouũ, in quo nõdũ quispiã positus erat. Ibi ergo propter parasceuen Iudæorũ, quia iuxta erat monumentũ, posuerũt Iesum. Vide ergo quòd qui toties corporis meminisset, & id cruci affixũ esse, & id Ioseph à Pilato petijsse, & id de ligno deposuisse, & id linteis cũ myrrha & aloe inuoluisse ostẽdisset, tunc personę nomẽ posuit, & Iesum dixit in monumẽto esse positũ. Ea de causa dixit vtique etiã Angelus. Venite, videte vbi positus erat Dominus, à cõmuni appellatione corpus vocans. Ita n. nos quoq; dicere cõsueuimus. In hoc, vel illo loco, hic, vel ille sepultus est, & nõ dicimus corpus huius, vel illius, sed hic vel ille. Quicũq; autẽ est sanæ mẽtis, scit nos loqui de corpore. Ita autẽ sacra scriptura dicere cõsueuit. Mortuus est. n. inquit, Aaron, & sepelierũt ipsũ in hoc mõte. &, Mortuus est Samuel, & sepelierũt ipsum in Arma them, & eiulmodi alia innumerabilia. Hanc cõsuetudinẽ seruauit diuinus Apostolus, cũ mortis Domini mẽtionẽ faceret. Tradidi enim vobis, inquit, in primis, quod & accepi, quod Christus mortuus est pro peccatis nostris secũ dũ scripturas, & quod sepultus est, & quod resurrexit tertia die secundum scripturas, & quæ sequuntur.

Matth. 27.

Marci. 15.

Luc. 23.

Ioan. 18.

Matth. 28.

1. Reg. 25.

1. Cor. 15.

ER. In ijs quę iã legisti Apostolus nõ meminit corporis, sed nostrũ omniũ Seruatoris Christi. Aduersus te ipsũ ergo testimoniũ produxisti, & tuis te ipsum telis confodisti.

OR. Cito oblitus es, vt videtur, eorum quę fusè disserui ostendẽs quod, sæpe nominibus personarum corpus quoq; appellant. Hoc autem ipsum nũc quoq; fecit diuinus Apostolus. Hoc autẽ hinc quoq; facile cognosci potest. Sic autẽ consideremus. Quare scripsit hæc vir diuinus Corinthijs?

ER. Quidã eos deceperãt, in hãc opinionẽ inducẽtes, quòd nõ sit resurrectio corporũ. Hoc ergo cũ resciuisset orbis terrarũ magister, apud eos de resurrectione verba fecit.

OR. Et quamnã ob causam, cùm vellet corporũ resurrectionem ostẽdere, resurrectionem Domini in medium adduxit?

ER. Vt quæ satis sit ad ostendendam omnium nostrum resurrectionem.

OR. Quam habet similitudinem cum mortuorum, vt ex eius resurrectione de resurrectione omnium coniecturam faciat?

ER. Ea de causa vnigenit⁹ Dei filius, homo factus, & passus, mortemque expertus est, vt mortem deleret ac perfringeret. Cùm ergo resurrexit, per suam resurrectionem omniũ hominum resurrectionem prædicat.

OR. Et quis Dei resurrectionẽ audiẽs, omniũ quoq; hominũ resurrectionẽ ei consimiliter futurã crediderit? Non sinit enim, vt ei, quod de resurrectione dicitur, credam⁹, naturarũ dissimilitudo. Ille enim, Deus, hi verò homines. Inter Deum autẽ & homines plurimum interest. Ii enim sunt mortales, corruptioniq; & interitui obnoxij, fœnoq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

& flori assimilati. Ille autem est omnipotēs.

ER. Sed corpus habebat Deus verbum homo factus, & per id cum hominibus ostendit similitudinem.

ORTH. Corporis ergo omnino est affectio, seu passio, & mors, & resurrectio. Et hoc etiam alibi ostendens diuinus Apostolus, resurrectionem omnibus pollicetur, & ijs quidem qui Seruatoris credunt resurrectioni, communem autem omnium resurrectionem fabulam existimāt, clamauit dicens. Si autem Christus prædicatur quòd à mortuis suscitatus est, quō nodo dicūt nōnulli in vobis quòd non est resurtectio mortuorum? Si autem non est resurrectio mortuorum, nec Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est fides vestra, adhuc estis in peccatis vestris. Et ex eo quidem quod factum est, quod futurum est confirmat. Ex eo autem quod non creditur, repellit quod creditur. Si enim illud inquit, vobis videtur fieri non posse, & hoc vtiq; falsum est: Sin autē hoc verum & credibile esse videtur, illud quoque similiter videatur esse credibile. Corporis enim resurrectio hic quoque prædicatur & hoc quidē illorum primitiæ appellatur. Hoc enim post multas præcedentes ratiocinationes tandē pronuntiat. Nunc autem Christus surrexit à mortuis, primitiæ eorum qui dormierunt factus est. Quoniam enim per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita etiam in Christo omnes viuificabūtur, & non solum quod de resurrectione dicitur confirmauit, sed etiam diuinæ œconomiæ mysterium aperuit. Ea ratione etiam hominem quoque Christum appellauit, vt morbo medicinā conuenientē ostenderet. 1. Cor. 15.

ERAN. Homo ergo solùm est Christus?

ORTH. Absit. Contrarium euim sæpe diximus quòd non solum homo est, sed etiā Deus ante sęcula. Passus est autem vt homo, non vt Deus. Et hoc nos apertè docuit diuinus Apostolus, cùm dixit, Quoniam enim per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Iam verò ad Thessalonicenses scribens, ex Seruatoris nostri resurrectione, quod de communi resurrectione dicitur, cōfirmat. Si enim credimus, inquit, quòd Iesus mortuus est, & resurrexit: ita Deus etiam eos qui dormierunt per Iesum cum ipso habebit. 1. Thess. 4.

ER. Probauit quidem Apostolus cōmunē resurrectionē per resurrectionē Domini, & clarū est, quòd hic quoq; corpus erat quod mortuū est, & resurrexit, nō enim per id conatus esset omnium resurrectionem ostendere, nisi cum illis esset in substantia cognatio, non feram tamen vt soli humanæ naturæ passio attribuatur: sed consequens mihi esse videtur dicere Deum verbum carne esse mortuum.

OR. Sæpe ostendimus, quòd id quod natura est immortale, nullo modo mori potest. Si ergo mortuus est, non est vtique immortalis. Quanta autem insunt verborum blasphemiæ pericula?

ERAN. Est quidem immortalis, homo autem factus passus est.

OR. Mutationem ergo sustinuit. Quomodo enim alioqui, cùm sit immortalis, posset mortem suscipere? Atqui confessi sumus esse immutabilem trinitatis substantiam. Mortem ergo minimè sortitus est, vt qui naturam habeat mutatione superiorē.

ERAN. Diuus Petrus dixit, Christo ergo passi pro nobis carne. 1. Pet. 4.

ORTH. Ei quidem id etiam conuenit quod à nobis dicitur. A sacra enim scriptura didicimus dogmarum & decretorum regulam.

ERAN. Quomodo ergo non dicitis Deum verbum carne esse passum?

ORTH. Quia in sacra scriptura non inuenimus hanc vocem.

ER. Atqui magni Petri nuper talem sententiam adduxi.

OR. Ignoras, vt videtur, nominum differentiam.

ER. Quorum nominum? non videtur tibi Deus esse verbum Dominus Christus?

ORTH. Hoc nomen Christus, in Domino & Seruatore nostro, quod homo factū est verbum significat: Emmanuel autem, Deum qui est nobiscum, Deum & hominē. Illud autem, Deus verbum ita dictum simplicem naturam, quæ est mundo prior, tempore superior, & incorporea, significat. Quā obrem sanctus spiritus, qui per sanctos Apostolos locutus est, nequaquam passionē vel mortem huic vocabulo attribuit.

ER. Si Christo passionem attribuit, Deus autem verbum homo factum, Christus nominatum est: nihil absurdi puto facit, qui Deum verbum carne passum esse dicit.

ORTH. Audacissimus itaque est & valde temerarius conatu. Ita autem quod dicimus examinemus. Deum verbum ex Deo & patre dicit esse sacra scriptura.

ER. Vera dicis.

ORTH. Iam verò spiritum sanctum similiter ex Deo esse docet.

ER. Inconfesso est.

OR. Sed Deum quidem verbum filium nominat vnigenitum.

ER.

ER. Ita nominat.

OR. Spiritum autem sanctum nusquam sic appellauit.

ER. Nequaquam.

ORTH. Atqui is quoque ex patre & Deo suam habet substantiam.

ER. Verum.

OR. Quoniam ergo ex Deo & patre esse & filium & spiritum confitemur, auderes ne vnquam appellare spiritum sanctum filiū?

ER. Nequaquam.

OR. Quamobrem?

ER. Quia non inuenies hoc nomen in sacra scriptura.

OR. Sed factum?

ER. Ne hoc quidem.

ORTH. Qua de causa?

ER. Nec hoc me sacra scriptura docuit.

OR. Quod autem nec genitum est, nec rursus creatum, quamnam est appellationē habiturum?

ER. Id ingenitū & increatū nominamus.

OR. Spiritus autem sanctus nec creatus est, nec eum rursus genitum esse dicimus?

ER. Nullo modo.

Spiritus sanctus non ingenitus.

OR. Auderes ne autem vocare spiritum sanctum ingenitum?

ER. Nequaquam.

OR. Et cur eum non vocas ingenitum, qui natura quidem est increatus, minimè autem genitus?

ER. Quòd hoc à sacra scriptura non didici, & valde vereor ea dicere quæ sunt ab illa silentio præterita.

ORTH. Hanc ergo nobis, ô vir bone, religionem in salutari quoque passione cōserua, & quæcunque diuina nomina dimisit scriptura à passione libera, tu quoque ea libera esse sine, nec eis passionem tribue.

ERAN. Et quæ ea sunt?

ORTH. Huic vocabulo, Deus, nequaquā passionem adiunxit.

ERAN. Nec ego Deum verbum dico passum esse sine corpore, sed dico passum fuisse carne.

ORTH. Dicis modum passionis, non impatibilitatē. Hoc autem ne de humana quidem anima dixerit quispiam. Quis enim dixerit, nisi valde delirus, quod carne mortua est anima Pauli? Hoc enim ne de homine quidem improbissimo & sceleratissimo diceretur. Sunt enim etiam malorum immortales animæ, sed illum quidē, verbi gratia, homicidam, interemptum esse dicimus, eius autem animam nemo dixerit occisam esse carne. Quòd si homicidarum, eorumq; qui sepulchra effodiunt, animas à morte liberas esse dicimus: multo certè iustius est immortalem esse cognoscere Seruatoris nostri animam, quæ ne sub peccato quidem fuit. Si enim, quæ maxima scelera perpetrarunt, mortis experientiam propter naturā euaserunt: quomodo illa quæ & habet immortalem naturā, & cui nec minima peccati labes insedit, mortis hamum ceperit?

ER. Frustra tam longa apud nos oratione vteris: fatemur enim immortalē Seruatoris animam.

OR. Et quo non supplicio digni estis, qui animam quidem, quæ creatam habet naturā, immortalē dicitis, mortalē autem verbo substātiā diuinā adstruitis? Et Seruatoris qui dē animā non dicitis mortē carne gustasse, ipsum autē Deū verbū, qui est omnium opifex, eum mortem esse passum audetis dicere.

ER. Impatibiliter ipsū passum esse dicim⁹.

OR. Et quis compos mentis ridiculas has captiones & tēdiculas tulerit? Impatibilem enim passionē nemo vnquam audiuit, nec mortem immortalem. Quod est enim impatibile, nō passum est, & quod passum est, nō manserit impatibile. Nos autē diuinum Paulū clamantē audiuimus. Qui solus habet immortalitatē, & lucē habitat inaccessibilem. 1. Tim. 2.

ERAN. Cur ergo dicimus & inuisibiles potestates, & hominum animas, & ipsos etiā Dæmones immortales?

Quomodo solus Deus immortalis.

OR. Dicimus. Sed Deus propriè immortalis. est enim immortalis, substantia, nō participatione, neq; enim alij acceptam fert immortalitatem. Angelis autem, & alijs, quorū nuper meministi, ipse immortalitatem largitus. Si ergo ipsū immortalē diuinus Paulus nominat, & solū dicit habere immortalitatem: quomodo ei mortis passionē tribuitis?

ER. Post incarnationem ipsum mortem gustasse dicimus.

OR. Sed ipsam immutabilē sæpe confessi sumus. Sin autē cùm prius esset immortalis, per carnem mortē postea sustinuit: præcedēte mutatione mortē sustinuit: defecit autē eius quoq; vita tribus diebꝰ & totidē noctibꝰ. hęc autē si dicantur, quid dici potest magis impiū? Existimo certè ne ijs quidem qui aduersus impietatē decertant, hęc lingua proferre tutum esse.

ER. Cessa nos impietatis insimulare. Neq; enim nos diuinam naturam passam esse dicimus, sed humanam: diuinam autem vnà cum corpore passam esse.

OR. Illud, Vnà passum esse, quomodo dicis, an tanquā clauis corpori infixis, diuinā naturam sensum doloris accepisse?

ERAN. Ita.

ORTH. Atqui nunc etiam, in ijs quæ prius examinata fuerunt, ostendimus, nec animam

Universidad de Deusto
Biblioteca

mam quidem omnium quæ ad corpus pertinent esse participem: sed corpus vitalem sa cultatem suscipiens, affectionum sensum habere per animam. Quòd si etiam concesserimus animam vnà cum corpore pati per cõ sensum nihilo secius impatibilem diuinam naturam inueniemus. Non enim pro anima corpori coniuncta est. An non confiteris ipsum animam assumpsisse?

Anima cõsensu patitur

ER. Sæpe confessus sum.

ORTH. Et animam ratione præditam?

ERAN. Maximè.

ORTH. Si ergo vna cum corpore suscepit animam: concesimus autem animam pati vnà cum corpore per consensum: anima ergo, non diuinitas, vnà cum corpore passa est, dolores, vt est verisimile, per corpus suscipiens. Sed cum corpore quidem per consensum pati animam dixerit fortasse quispiam, sed non cum ea commori, immortalem enim naturam sortita est. Quapropter hoc quoque dixit Dominus. Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Si ergo nec Seruatoris qui dem animam dicimus fuisse mortis cũ corpore participem: quemadmodũ, quam audetis dicere, blasphemiam admiserit quispiam, quæ diuinam naturam mortis fuisse participem non veretur asserere, idque cũ Dominus nunc quod offertur corpus, nunc autem etiam animam turbatam ostendat.

Matth. 10.

Ioan. 12.

ERAN. Et vbi corpus quod offertur ostendit Dominus? an rursus illud vulgo iactatum testimonium nobis afferetis? soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipsum, & cum graui quodam supercilio dicentem nobis Euangelistam producetis? Ipse autẽ dicebat de templo corporis sui, & quãdo surrexit à mortuis, coguouerũt discipuli ipsius quod hoc dixit Iesus, & crediderũt scripturæ & sermoni, quẽ dixit Dominꝰ.

ORTH. Si diuinas voces tam ægrè fertis, quę magnum diuinę œconomiæ mysteriũ prædicant: cur non similiter ac Marcion, & Valentinus, & Manes, eiusmodi voces deletis? illi enim hoc ipsum fecerunt. Sin autem hoc videtur & audax & impiũ: ne verba Domini ludificemini, sed sequamini Apostolos, qui crediderunt post resurrectionẽ diuinitatẽ excitasse tẽplũ quod Iudęi soluerãt.

ERAN. Si validum habes testimoniũ, cessa maledicere, & imple quod es pollicitus.

ORTH. Meministi omnino eorum dictorum Euangelij, in quibus mannæ & veri nutrimenti Deus fecit comparationem.

ERAN. Memini.

ORTH. In eo loco cùm de pane vitæ prolixè disseruisset, hæc quoque subiunxit. Panis autem, quẽ ego dabo, caro mea est, quã ego dabo pro mundi vita. In his autem verbis videre licet beneficentiam ac liberalitatem diuinitatis, & donationem carnis.

ERAN. Ad soluendam dubitationem nõ sufficit vnum testimonium.

ORTH. Aethiops Eunuchus non multas legit scripturas. Sed cùm vnum Propheticum inuenisset testimonium, per illud ad salutem deductus est, ad vobis autem persuadendum, non sufficiunt omnes Apostoli, & Prophetæ, & qui post illos fuerunt veritatis præcones. Sed tamen tibi quoque alia de corpore Domini testimonia afferã. Scis certè locum illum Euangelicę historię, in quo pascha cũ suis discipulis comedens, ostendit quidem typicæ ouis finem, docuit autem quodnam sit illius vmbrę corpus.

Act. 8.

ER. Noui historiam.

Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

OR. Recordare ergo quid acceptũ quidem fregit Dominus: quid autem acceptũ appellauit & dixit.

ER. Propter eos, qui non sunt initiati mysterijs, dicam aliquanto magis mysticè. Cùm accepisset & fregisset, & discipulis diuisisset, dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, vel frangitur, vt dicit Apostolus. Et rursus, Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur.

ORTH. Non meminit ergo diuinitatis, passionis typum ostendens.

ER. Nequaquam.

OR. Sed corporis & sanguinis.

ERAN. Verum.

OR. Corpus ergo crucifixum est.

ER. Videtur.

ORTH. Age verò hoc etiã examinemus. Quando post resurrectionem, clausis ianuis ad sanctos suos discipulos Dominus ingressus est, & eos timore perculsos aspexit, quonam modo metum soluit, & pro metu fidem immisit?

ER. Dixit eis. Videte manus meas & pedes meos, quòd ego sum, palpate me, & videte quòd spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.

Ioan. 20. Luc. 24.

OR. Corpus ergo ipsis discipulis ostẽdit?

ER. Clarum.

ORTH. Corpus ergo surrexit?

ER. Videtur.

ORTH. Quod autem surrexit, hoc vtiq; etiam mortuum fuerat.

ER. Est verisimile.

OR. Quod autem mortuum fuerat, hoc est cruci affixum.

ERAN. Necesse est.

OR. Corpus ergo passum est, vt ipse dicis.

ER. Hoc dicere cogit verborum series.

OR.

OR. Consideremus autem sic quoq;. Ego autem interrogabo, tu autem ingenuè, & vt veritatis amicum decet, respondè.

ER. Respondebo.

Act. 2

OR. Quando ad Apostolos sanctus venit spiritus, & ad incredibile spectaculum, eaque audienda, quæ inaudita, & inusitata fuerant, multa hominũ millia ad illam domunculam conueniunt quæ nam Apostolorum primus, tunc concionans, dixit de resurrectione Domini?

ER. Diuinum Dauid in medium produxit, dixitque eum ab vniuersorum Deo promissiones accepisse, quod Dominus Christus, de fructu lumborum eius germinabit, eisque credidisse, & propheticè eius resurrectionem præuidisse, & aperte dixisse, quod anima eius non relicta est in inferno, nec caro eius vidit corruptionem.

Psal. 15.

OR. Horum ergo est resurrectio.

ER. Et quemadmodũ quis sanæ mẽtis dixerit resurrectionem esse animæ quæ non est mortua?

OR. Qui immutabilis, & quæ circumscribi non potest, diuinitatis & passionẽ, & mortem, resurrectionẽ esse dicitis, quomodo vobis repente sanę mẽtis visi estis, vt vel animę recusetis resurrectionis nomen attribuere?

ER. Quia ei quod cecidit conuenit nomen resurrectionis.

OR. Sed non sine anima corpus resurrectionem assequitur, sed diuina voluntate renouatum, & coniugi coniunctum, vitam recipit. An non sic Dominus Lazarum suscitauit?

Ioan. 11.

ER. Clarum est quod non solum corpus resurgit.

Ezech. 37.

OR. Apertius docet diuinus Ezechiel. Ostendit enim quemadmodũ iussit Deus ossa concurrere, & quomodo vnumquodq; eorum propriam accepit compagem, & produxit neruos, & venas, & arterias, & carnes, quæ inter ea interiectæ sunt, & pellem, quæ est eorum omnium integumentum, & tunc iussit animas reuerti ad propria corpora.

ER. Hæc vera sunt.

OR. Corpus verò Domini, hanc corruptionẽ & interitum non sustinuit: sed integrum & incorruptum remanens, tertio die suam animam recepit.

ER. In confesso est.

OR. Eorũ itaq; est passio quorũ est mors.

ER. Maximè.

OR. Resurrectionis autem mentionem faciens, magnus Petrus, ac etiam diuinus Dauid, dixerunt quidem animam non esse relictam in inferno, corpus autem non subijsse corruptionem.

ER. Ita dixerunt.

OR. Non ergo diuinitas mortem obijt, sed corpus, separatione animæ.

ER. Absurda hæc ego dicta non feram.

OR. Proprijs ergo dictis repugnas, hæc enim tua sunt, quæ absurda vocasti.

ER. Tu me omnino calumniaris. Nullum enim horum dictorum meum est.

OR. Quando interogante aliquo quodnam est animal simul præditum ratione, & mortale, respondèrit quispiam & dixerit, homo, quemnam eius dicti interpretem, & explicatorem vocaueris, eum qui interrogat, an eum qui respondet?

ER. Eum qui respondet.

OR. Iure ergo dixit, hæc à te dici. Tu enim vtique respondens, & hæc quidem inficians, illa verò confitens, quæ dicta sunt confirmasti.

ER. Ergo nequaquam quidem respondebo, sed tantum interrogabo, tu autem responde.

OR. Respondebo.

ER. Quid dicis ad illud dictum Apostoli. SI ENIM cognouissent, Dominum gloriæ non crucifixissent. Hic enim nec corporis nec animæ meminit.

1. Cor. 2.

OR. Ergo nec illud carne, hic adijciendum est.

ER. Hæc est vestra aduersus verbi diuinitatem excogitata machinatio.

OR. Sed nudæ verbi diuinitati est ne attribuenda passio?

ER. Nequaquam. carne enim passus est. Incorporea autem natura ipse per se pati non poterat.

OR. Sed verbis Apostoli nihil adijciendum est.

ER. Non est absurdum, vt qui nouit scopum & institutum Apostoli, id quod deest adijciat.

OR. Diuinis quidem aliquid adijcere insanum est & temerarium, quæ autem scripta sunt explicare, & quæ latet sententiam aperire, & pium & sanctum est.

Diuinis nihil adijciendum.

ER. Rectè dixisti.

OR. Nihil ergo alienum nec impium secerimus, si nos quoque eorum quæ scripta sunt sententiam perscrutemur.

ERAN. Neutiquam.

OR. Communiter ergo qrod occultum videtur esse quæramus.

ER. Maximè.

OR. Fratrem Domini diuum Iacobum magnus appellauit Paulus.

ER. Verum.

OR. Quomodo ergo ipsum fratrẽ esse in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

telligemus, vtrum propter diuinitatis, an humanitatis necessitudinem?

ER. Non feram, vt vnitæ naturæ diuidantur.

OR. Atqui in ijs quæ antea examinata sunt, eas sæpe diuisisti, hoc ipsum autem nunc quoque facies. Dic enim mihi, vnigenitum Deum verbum dicis filium?

ER. Ita dico.

OR. Vnigenitus autem solum filium significat?

ER. Admodum.

OR. Vnigenitus autem minimè habet fratrem.

ER. Non habet. Si enim fratrem haberet, non diceretur vnigenitus.

OR. Falso ergo vocauerunt Iacobum fratrem Domini. Vnigenitus enim Dominus: vnigenitus autem minimè habet fratrem.

ER. Sed non est Dominus incorporeus, vt ea sola, quæ diuinitati conueniunt, dicant veritatis prædicatores.

OR. Quomodo ergo verum ostenderis quod dicit Apostolus?

ER. Si dicam quod is secundum carnem fuit Dominicæ cognationis particeps.

OR. Ecce rursus nobis induxisti eam, quæ à vobis accusatur, diuisionem.

ER. Non poterat aliter ostendi cognatio.

OR. Ne accusa eos ergo, qui ea, quæ sunt eiusmodi, non possunt aliter dissoluere.

ER. Orationem aliò abducis, volens declinare quæstionem.

OR. Nequaquam, ô vir bone. Per ea enim quæ sunt examinata, illud quoque soluetur, & sic considera. Cùm audisti Iacobum fratrem Domini, non diuinitati, sed carni dixisti conuenire cognationem?

ERAN. Ita dixi.

OR. Itaque hic etiam cùm crucis passionem audieris, eam carni tribue.

1.Cor.2. ER. Apostolus Paulus Dominum gloriæ vocauit crucifixum.

OR. Et idem Apostolus Iacobum fratrem Dominum appellauit. Idem est autem Dominus & hic & illic. Si ergo rectus es, & cognationem carni attribuisti: & passio vtique est ei tribuenda. Est enim longe absurdissimum, cognationem quidem ex diuisione intelligere, passionem autem ei citra diuisionem attribuere.

ER. Ego credo Apostolo, qui Dominum gloriæ crucifixum appellat.

ORTH. Et ego mihi persuadeo, & credo eum esse gloriæ Dominum. Non enim communis alicuius hominis, sed Domini gloriæ corpus fuit ligno affixum. Oportet autem scire quod vnio facit nomina communia. Illa autem considera. Carnem Domini dicis è cœlis descendisse?

ER. Minimè.

OR. Sed in virginis vtero formatam esse.

ER. Ita dico.

OR. Quomodo ergo dicit Dominus, Si videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius. Et rursus, Nemo ascendit in cœlũ, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo. Ioan.6.

ER. Non dicit de carne, sed de diuinitate.

OR. Sed diuinitas est ex Deo & patre. Quomodo ergo eum vocat filiũ hominis?

ER. Communia personæ cuiserunt quæ sunt propria naturarum. Idem enim propter vnionem, & filius hominis, & filius Dei, & æternus, & recens, & filius Dauid, & Domin⁹ Dauid, & alia huiusmodi similiter.

OR. Recte admodum. Illud quoque tamen sciendum est, quod nominum confusio, non fecit naturarum confusionem. Propterea enim etiam discernere quærimus, quemadmodum est quidem filius Dei, quẽadmodum autem rursus idem filius hominis, & quomodo idem heri, hodie, & in sæcula sæculoum, & pia verborum discretio ne, quæ sunt contraria inter se consentire, & conuenire inuenimus. Heb.13.

ERAN. Rectè dixisti.

ORTH. Quemadmodum ergo diuinam quidem naturam dicebas è cœlis descendisse, filium autem hominis propter eam vnionem vocatum esse dixisti, ita ligno quidem carnem esse affixam conuenit dicere, sed diuinam naturam ab ea inseparabilem confiteri, & in cruce, & in sepulchro, passionem illinc non suscipientem, quandoquidem nec ad patiendum nec moriendum sua natura apta est, sed habet immortalem & impatibilem substantiam. Hac vtique ratione Dominum quoque gloriæ crucifixum appellauit, impatibilis naturæ nomen patibili attribuens. Quoniam eius corpus appellatum est. Hoc quoq; præterea examinemus. Diuinus dixit Apostolus, Si enim cognouissent, Dominum gloriæ non crucifixissent. Crucifixerunt ergo naturam quam cognouerunt, non quam penitus ignorarunt. Si autem cognouissent quam ignorarunt, nõ crucifixissent quam cognouerunt. Quia autem diuinam ignorauerunt, humanam crucifixerunt. An non eos audiuisti dicentes? De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quod cùm homo sis, te ipsum facis Deũ. Per hæc autẽ ostẽdũt, quod quam videbant quidem naturã cognoscebant, Ioan.10.

bant, quæ autem sub visum non cadit, eam omnino ignorabant. Sin autem illam quoque nouissent, Dominum gloriæ non crucifixissent.

ERAN. Hæc quidem sunt vtcunque satis probabilia. Sed patrum qui Niceæ conuenerunt de fide doctrina ipsum vnigenitum verũ Deum, & eiusdem cum patre substantiæ, passum & crucifixum esse dicit.

OR. Eorum quæ sæpe in confesso fuerunt, vt videtur, oblitus es.

ERAN. Quorumnam?

ORTH. Quòd post vnionem, tam quæ sunt sublimia, quam quæ humilia, diuina scriptura, vni personæ attribuit. Fortasse autem illud quoq; ignorasti, quod cùm prius dixissent sancti Patres, Incarnatum hominem factũ, tunc subiunxerunt, Passum, crucifixum, & cùm prius passionis susceptricem naturam ostendissent, ita passionem ijs quæ dixerant adiunxerunt.

ERAN. Patres filium Dei, lumen de lumine, & qui est de substantia Patris, dixerũt passum esse & crucifixum.

ORTH. Sæpe dixi, vnam personam, & diuina & humana susципere. Et ideo beatissimi patres, cùm quomodo oportet in patrẽ credere docuissent, & ad filij personã transijssent, non statim dixerunt, Et in filium Dei. Atqui valde erat consequens, vt qui de Deo, & patre dixerant, statim quoque filij appellationem ponerent. Sed voluerunt nobis simul, & de Theologia seu de diuinitate, & de œconomia, hoc est de susцepta humanitate, tradere, vt non alia quidem diuinitatis, alia verò humanitatis persona crederetur. Et ideo ijs quæ de Patre dicta erant subiunxerunt, quòd oportet etiam credere in Dominum nostrum Iesum Christum Dei. Christus autem post incarnationem Deus verbum appellatus est. Hoc ergo nomẽ omnia susцipit, & quæcunque diuinitatis, & quæcunque humanitatis sunt propria, & tamen cognoscimus quæ sunt huius, & quæ illius naturæ. Et hoc etiam ex ipso fidei symbolo facilè potest intelligi. Cui enim dic mihi conuenit illud, Ex substantia patris, diuinitati, an formatæ ex femine Dauid naturæ?

ERAN. Clarum est quòd diuinitati.

ORTH. Deum autem verum, de Deo vero, cuiusnam proprium esse dicis, diuinitatis an humanitatis?

ERAN. Diuinitatis.

ORTH. Eiusdem ergo cum patre substantiæ, non caro, nec anima, sunt enim creatæ, sed diuinitas, quæ omnia fabricata est.

ERAN. Verum.

ORTH. Oportet ergo eos qui passionem & crucem audiũt, agnoscere naturam, quæ susцepit passionem, & non tribuere impatibili, sed illi quæ ea de causa assumpta est. Quòd enim etiam sancti & admiratione digni patres impatibilem diuinam confessi sunt naturam, carni autem passionem attribuerunt, testatur fidei finis. Sic enim habet. Eos autem qui dicunt, Erat aliquando, quando non erat, & priusquam nascereturnon erat, & quod ex ijs quæ non sunt factus est, vel ex aliqua alia hypostasi vel substãtia, & qui dicunt esse mutabilẽ, vel verti posse filium Dei, eos anathematizat sancta catholica, & Apostolica ecclesia. Vide ergo cuiusmodi supplicium ijs comminati sunt, qui diuinæ naturæ passionem tribuunt.

ER. De mutatione, & conuersione ab eis hoc in loco agitur.

ORTH. Passio autẽ quid est aliud quam versio & mutatio? Si enim qui ante incarnationẽ erat impatibilis, post incarnationem passus est: mutationem vtiq; sustinẽs passus est, & si qui antequam homo fieret erat immortalis, postquam homo factus est mortem gustauit, vt vos asseritis, postquam homo factus est, omnino mutatus est, mortalis ex immortali factus. Sed huiusmodi dicta, eorumque parentes & authores, benedicti patres à sacris septis exterminant, & tanquam putrida membra à sano corpore resecant. Quamobrem te adhortamur, vt pœnam timeas, & blasphemiam odio habeas. Ostendam autem tibi sanctos patres ea quæ nos differuimus in suis scriptis sensisse. Quorum nonnulli quidem admirabilis illius conuentus socij fuerunt, nonnulli autem post illos se in ecclesijs pulchetrimè & præclarissimè gesserunt, aliqui autem à multis iam retro sæculis vniuersum terrarum orbem illustrarunt. Sed neque temporum diuersitas, nec linguarum varietas, eorum læsit cõcordiam, sed similes lyræ fuerunt, quæ multas quidem & diuersas habet chordas, vnam autem symphoniam & sonorũ vnum concentum emittit. Excommunicatio.

ER. Valde mihi gratam & expetendam narrationem afferes. Certa est enim eiusmodi doctrina, & valde vtilis.

ORTH. Face ergo aures pateant, vt spiritalium fontium fluenta accipias:

Sancti Ignatij Episcopi Antiocheni & Martyris, ex epistola ad Smirnenses. Ignatius.

Eucharistias & oblationes non admittũt quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Seruatoris nostri Iesu Christi, quæ Eucharistia

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro peccatis nostris passa est, quam pater sua benignitate suscitauit.

Irenæus. *Irenæi Episcopi Lugdunensis, ex tertio libro aduersus Hæreses.*

Clarum est ergo quòd Paulus aliũ Christum non nouit, quam eum qui et passus, et sepultus est, et resurrexit, et natus est, quem etiam hominem dicit. Cùm enim dixisset, Si autem Christus prædicatur surrexisse à mortuis, subiungit reddẽs causam eius incarnationis. Quia enim per hominẽ mors: per hominem resurrectio à mortuis, & vbique in passione Domini nostri, & eius humanitate, & morte, Christi nomine vsus est. Sicut in illo, Ne cibo perde fratrem tuũ, pro quo Christus mortuus est.

1. Cor. 15.

Rom. 14.

Et rursus.

Ephe. 2. Nunc autẽ in Christo, qui aliquando longè fuistis, propè facti estis sanguine Christi.

Et rursus.

Gal. 3. Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Scriptum est enim, Maledictus omnis qui pendet in ligno.

Eiusdem ex eodem libro.

Quemadmodum enim fuit homo vt tentaretur, ita etiam verbum, vt glorificaretur, & quiescebat quidem verbum, dum tentaretur, & crucifigeretur, & mortẽ obiret, homini autem aderat, dum vinceret, sustineret, se benignum humanumque præstaret, resurgeret, in cœlos ascenderet.

Eiusdem ex quinto libro eiusdem operis.

Cùm ergo proprio sanguine nos Christus redemerit, & animam suam pro nostris animis dederit, & carnem suam pro nostris carnibus.

Hippolytus. *Sancti Hippolyti Episcopi & Martyris ex epistola ad Reginam quandam.*

1. Cor. 15. Col. Apoc. 1. Dicit eum primitias eorum qui dormierũt, tanquam mortuorum primogenitum. Qui cùm resurrexisset, & vellet ostendere idipsum fuisse suscitatum quod fuerat mortuum: ambigentibus discipulis accersito Thomæ dixit. Palpa hic, & vide quod spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.

Luc. 24.

Eiusdem ex eadem epistola.

Cùm dixit eum primitias, id suo testimonio confirmauit quod à nobis dictum est, quòd qui ex eadem massa carnem acceperat Seruator, eam excitauit, iustorum carnis primitias constituens, vt omnes in spe eius qui resurrexit, resurrectionem expectemus qui credidimus.

Primitiæ.

Eiusdem ex Oratione de duobus latrombus.

Corpus Domini vtrunq; mũdo prębuit, sanguinem sacrum, & aquam sanctam.

Eiusdem ex eadem Oratione.

Atq; etiam cùm sit corpus mortuum humano more, magnam vitæ in se habet facultatem. Quæ enim ex mortuis corporibus non profluunt, ea ex ipso profluxerunt, sanguis & aqua, vt sciamus quantum ad vitam valeat potestas, quæ in corpore habitauit, vt nec ipsum corpus mortuum alijs simile appareat, nobis autem ea quæ sunt vitæ causæ posit profundere.

Eiusdem ex eadem Oratione.

Non confringitur autem os sanctæ ouis, ostendente figura passionem non attingere virtutem. Ossa enim sunt vires corporis.

Eustachius. *Sancti Eustachij Episcopi Antiocheni, & confessoris ex libro de anima.*

Paucis conuinci potest impia eorũ calumnia, & maximè quidem, si neq; salutis hominum causa ad mortem suum corpus sponte tradidit. Primum quidem ei magnam imbecillitatem & impotentiam tribuunt, quòd non potuerit inimicorum impetum reprimere.

Eiusdem ex eodem libro.

Cur autem magni faciũt ostendere Christum corpus inanimum suscepisse, terrestres fraudes confingentes, vt si potuerint aliquos corrumpere, vt hæc ita habere definiant, tunc affectionum mutationes diuino spiritui tribuentes, eis facilè persuadeant, non esse mutabile quod ex immutabili natura genitum est.

Eiusdem ex oratione habita super illo, Dominus creauit me initium viarum suarum.

Homo enim qui erat mortuus, tertio quidem die resurgit, Mariæ autem quæ propter animi fortitudinem ad sancta membra tangenda magna alacritate ferebatur, eam repelens dixit, Ne me tangas, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic illis. Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. Illud autem, Nondum ascendi ad patrem meum, non dixit verbum, & Deus, qui è cœlo erat profectus, & in sinu patris versabatur, nec quæ omnia genita continet sapientia: sed is qui ex omnibus membris erat compactus, homo hoc protulit, qui cùm esset à mortuis excitatus, nondum post mortem ad Patrem ascenderat, sibi autem profectionis primitias reponebat.

Ioan. 20.

Eiusdem ex eadem oratione.

Dominum autẽ gloriæ, ipsum hominem crucifixum apertè nominat, scribens, quandoquidem & Dominũ & Christum ipsum ostendit, quemadmodum Apostoli cùm sensisti Israele concorditer disserentes, dicunt. Certo ergo sciat omnis domus Israel quod Dominum eundem & Christum Deus fecit, eum Iesum, quem vos crucifixistis, qui passus est. Iesum ergo fecit Dominum, & non sapientiam, nec verbum, quod ab omni antiquitate habet ius Dominij, sed eum qui in sublime erectus est, & qui in cruce manus expandit.

1. Cor. 2.

Act. 2.

Eiusdem ex eodem libro.

Si enim est incorporeus: nec magnum cactui cedit, nec sensilibus oculis apprehenditur, non accipit vulnera, non clauis configitur, non est mortis particeps, non terra conditur, non sepulchro includitur, non surgit ex monumento.

Ioan. 10. *Eiusdem ex eadem oratione.*

Nemo tollit à me animam, potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo rursus accipiendi ipsam. Si autem vtriusque habet potestatem, vtpote deus, eis quidem concessit templum soluere inconsiderate volentibus, resurgens autem ipsum pulchrius & magnificentius reædificauit. Validissimis, & quibus contradici non potest, sententijs ostensum est, quod ipse per se proprium templũ resurgens refecit. Asscribenda sunt autem etiam diuinissimo patri quæ à filio magna & præclara gesta sunt. Neque enim filius absque patre fabricatur, vt sacræ scripturæ constanter & stabiliter pronuntiant. Ea enim de causa, aliquando quidem diuinissimus genitor scribitur Christũ à mortuis suscitasse: aliquando vero pollicetur filius se proprium templum excitaturũ. Si ergo ex ijs quæ ante examinata sunt ostensum est, esse impatibilem diuinum Christi spiritum, decretis Apostolicis frustra nituntur impij. Si enim dixit Paulus Dominum gloriæ esse crucifixum, ad hominẽ aperte respiciens, nõ propterea oportebit diuinitati passionem tribuere. Cur ergo coniungunt cõtexentes ex imbecillitate, dicentes Christum esse crucifixum?

Insitatio Christi communis patri & filio.

Eiusdem ex eodem libro.

Sin autem etiam imbecillitatis formam ei attribuere conueniebat: hæc homini adscribere consentaneum esse dici potest, non autem diuinitatis plenitudini, vel supremæ sapientiæ authoritati, vel ei qui in omnibus à Paulo scriptus Deus est.

Eiusdem ex eodem libro.

2. Cor. 13. Hic est autem modus imbecillitatis, per quem secundum Paulum dicitur ad mortem venisse. Viuit enim ex virtute Dei, qui diuino scilicet spiritu vna versatur homo, quoniam & eum qui in ipso creditur esse, altissimi virtutem ex ijs quæ præcesserunt decretis ostensum est.

Eiusdem ex eodem libro.

Si autem virginis vterum ingressus, non minuit potestatem: nec corpore ligno crucis affixo, spiritus polluitur. Corpus enim sublime cruci affigebatur, diuinus autem sapientiæ spiritus, & intra corpus versabatur, & cœlestibus insidebat, & omnem terrã continebat, & abyssis imperabat, & singulorum animas perscrutans discernebat, & omnia vt consueuerat tanquam Deus faciebat. Non enim intra moles corporeas suprema sapientia inclusa continetur, quemadmodum humidæ & siccæ materiæ intra vasa quidem includuntur, continentur autem potius quam repositoria contineant: Sed quæ est quidem diuina & inexplicabilis potentia, & quæ intra, & quæ extra templum sunt, comprehendens continet, & illine vlterius procedens, omnes simul moles ac magnitudines cõtinens, coercet ac moderatur.

Eiusdem ex eadem oratione.

Si autem sol, cùm sit corpus, quod cadit sub visum, qui sensu potest comprehendi, tot & tantas vbique terrarum iniurias, & probra ferens, non mutat ordinem, nec parum vel magnum ictum sentit: incorpoream sapientiam pollui existimas, & mutare naturam, si eius templum cruci affigitur, vel solutionem suscipit, vel vulnera perpetitur, vel corruptionem aut interitum admittit? Sed templum quidem patitur, substantia autem immaculata, & omni ex parte impolluta remanet.

Eiusdem ex libro, de descriptione graduum.

Acquisitam autem gloriam pater non suscipit, vt qui sit perfectus, infinitus, & nec mente comprehendi potest, & nec pulchritudine indiget, & est ab omni probro & contumelia alienus, sed neque verbum eius, qui Deus est ex ipso genitus, per quẽ facti sunt Angeli, & cœli, & infinitæ terræ magnitudines, & omnes, vt semel dicam rerum generabilium materiæ & compositiones: sed homo in Christo, qui surgit à mortuis, exaltatur, & glorificatur, aduersarijs probrum & ignominiam in se accipientibus.

Eiusdem ex eodem libro.

Qui autem propter inuidiam aduersus eum inimicitias susceperunt, & infesta acie in eum processerunt, funduntur & fugantur, cùm verbum & Deus suum ipsius templum splendide & magnifice restituit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eiusdem ex interpretatione XCII. Psalmi.

Esa.53. Tandem ergo Propheta Esaias ipsa quidem eius passionum vestigia prosequens, ijs hoc quoque maiori & altiori voce subiunxit. Et vidimus ipsum: & non habebat nec speciē, nec pulchritudinē, sed speciem eius sordidam & abiectam præter filios hominum. Deinde aperte ostendens, quod ad hominem, non ad Deum, referuntur indecoræ species, & affectiones, protinus subiungit. Homo in plaga existens, & sciens ferre infirmitatem.

Eiusdem ex eadem interpretatione.

Ipse ergo is est, qui post contumelias indecorus, & deformis visus, deinde rursus mutatione facta decorem induit. Neque enim qui in ipso inhabitabat, Deus, instar agni ad mortem ducebatur, & tanquam ouis mactabatur, qui naturaliter sub visum non cadit.

Athanasius. *Sancti Athanasij Episcopi Alexandrini, & Confessoru, ex epistola ad Epictetum.*

Quis est adeo impius, vt dicat simul & sentiat, quod diuinitas, quæ est eiusdem cum patre substantiæ fuit circumcisa, & imperfectus ex perfecto factꝰ est, & quod id quod ligno affixum est, non erat corpus, sed ipsa opifex substantia?

Eiusdem ex eodem opere.

Quæ enim verbi patiebatur humanitas, ea conueniēter ad seipsum referebat, vt nos diuinitatis verbi participes esse possemus, & erat admirabile, quod idem erat patiens, & non patiens. Patiens quidem, quod eius proprium corpus patiebatur, & erat in ipso patiente, non patiens autem, quod cùm natura sit Deus verbum, est impatibilis: & ipse quidem incorporeus erat in corpore patibili, corpus autem in se habebat verbum impatibile, quod delet ipsius corporis infirmitas.

Patiens & non patiens.

Eiusdem ex eadem epistola.

Cùm enim esset Deus, & Dominus gloriæ, erat in corpore turpiter & ignominiosè cruci affixo. Corpus autem, patiebatur quidem in ligno punctum, & ex eius latere fluebat sanguis & aqua, cùm vero esset verbi templum, erat plenum diuinitate. Propterea ergo sol quidem, cùm videret suum opificem ac creatorem, in corpore probro & contumelia affecto patientem, radios contraxit, & terram obscurauit. Ipsum autem corpus, quod naturam habebat mortalem, præter suam naturam resurrexit propter verbum quod in ipso erat, & cessauit quidem à naturali interitu & corruptione, indutum autem verbo, quo est supra hominem, ab interitu & corruptione alienum euasit.

Eiusdem ex libro maiore de fide.

Quod excitatur à mortuis, homo erat, an Deus? Interpretatur Petrus Apostol⁹ qui melius nobis scit, & dicit. Cùm eum de ligno deposuissent, posuerunt ipsum in monimēto. Deus autem suscitauit à mortuis. Corpus ergo Iesu mortuum, quod de ligno depositum est, & in monimento positum, à Ioseph autem ab Arimathia sepultum, ipsum Deus verbum suscitauit, dicens. Soluite templum hoc, & in trib⁹ diebus excitabo ipsum. Qui cùm etiam omnes mortuos viuificet, etiam ex Maria susceptum hominem Christum Iesum viuificauit, quē assumpsit. Si enim cùm esset in cruce, quæ prius dissoluta erant, sanctorum mortua corpora suscitauit: multo magis suscitare potuit corpus quod gestauit, qui est semper viuens Deus verbum, vt dicit Paulus. Viuens enim Dei verbum, & efficax.

Act. 13.

Ioan. 2.

Matth. 2.

Heb 4.

Eiusdem ex eadem oratione.

Vita ergo non moritur, sed mortuos viuificat. Sicut enim lux in loco tenebricoso non lædituꝛ: ita nec vita pati potest, quæ mortalem naturam inuisit, est enim immutabilis, & nec verti, nec diuersa & altera esse potest verbi diuinitas. Sicut enim in prophetia dicit de seipso Dominus. Videte me, quod ego sum, & non sum immutatus.

Mal. 3.

Eiusdem ex eadem oratione.

Qui viuit, mori non potest, sed mortuos potius viuificat. Est ergo & fons vitæ, diuinitate, quā habet ex patre: & homo qui mortuus est, vel potius à mortuis suscitatus: qui etiam intercedit pro nobis: qui ex virgine Maria natus est: quem verbi diuinitas propter nos suscepit.

Eiusdem ex eadem oratione.

Accidit vt Lazarus morbo affectus, moreꝛetur. Homo autem Domini, non ægrotans, nec inuitus perijt, sed ex se ad mortis œconomiam accessit, confirmatus à Deo verbo, qui in ipso habitabat, qui dixit. Nemo tollit animam à me, ex meipso eam pono. Potestatem habeo ponendi ipsam. Diuinitas ergo est filij, quæ ponit, & accepit animam hominis, quem gestauit. Plenum enim hominem suscepit, vt & plenum ipsum, & cum ipso mortuos viuificet.

Ioan. 10.

Eiusdem ex oratione aduersus Arrianos.

Quando ergo dicit beatus Paulus, Pater suscitauit filium à mortuis, Ioannes nobis narrat,

Ioan. 2. narrat, quod Iesus dixit, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipsum, dicebat autem, inquit, de proprio corpore: clarum est ergo ijs qui attendunt, quod corpore excitato, dicitur filius apud Paulum surrexisse à mortuis. Quæ sunt enim eius corporis, in ipsius persona dicuntur. Ita etiam quando dicit, Vitam dedit pater filio, vitam carni datam, intelligendum est. Si enim ipse vita est, quomodo vita vitam accipit?

Eiusdem ex oratione de incarnatione.

Cùm enim vidisset verbū non aliter esse sōluendum hominum interitum, nisi omnino moreretur, fieri autem non poterat, vt verbum moreretur, quod est immortale, & patris filius: ea de causa, quod mori posset sibi corpus assumit, vt rationis ac verbi quod ad omnes peruenit effectum participans, pro omnibus morti satis faceret, & propter verbum inhabitans, ab interitu & corruptione seiugatum maneret, & deinceps interitus & corruptio cessaret ab omnibus, resurrectionis gratia. Vnde tanquam hostiam ab omni macula liberam, corpus à se acceptum ad mortem offerens conuenienti oblatione, ab omnibus similibus protinus mortem deleuit. Cùm enim super omnes esset Dei verbum, merito suum ipsius templum, & corporale instrumentum, pro omnium animis pretium offerens, id quod morti debebatur impleuit: & ita per id quod erat simile, cum omnibus conuersans, ab interitu & corruptione alienus Dei filius, iure quoque omnes incorruptione induit, in promissione resurrectionis. Ea etenim quæ erat in morte corruptio & interitus, aduersus homines non amplius habet locum, propter verbum quod in eis habitat per vnum corpus.

Eiusdem ex eadem oratione.

Ea de causa post diuinissimas sui ex factis ostensiones, iam etiam pro omnibus sacrificium obtulit, pro omnibus templum suū morti tradens. Vt omnes ab antiqua transgressione immunes & liberos faceret, seipsum autem, vel morte superiorem ostenderet, primitias vniuersorum resurrectionis, proprium corpus ab interitu alienum ostēdens. Corpus etenim ipsum quidem communem habebat substantiam: erat enim humanum corpus, etiam si recentiori miraculo ex sola virgine constitutum. Cùm esset tamen mortale, ex similium consequentia mortuum est, sed propter verbum quod ipsum inuaserat, non amplius secundū propriam naturam corrumpebatur, sed propter inhabitans Dei verbum, fuit ab interitu & corruptione seiunctum.

Eiusdem ex eadem oratione.

Vnde, vt antea dixi, verbum, cùm fieri non posset vt ipsum moreretur, erat enim immortale, accepit sibi corpus quod posset mori vt ipsum, tanquam proprium, pro omnibus offerret, & vt ipse pro omnibus patiens, eo quod in ipsum deuenisset, eum deleret qui mortis habebat imperium.

Eiusdem ex eadem oratione.

Patiens enim corpus secundum corporum naturam, moriebatur, habebat autem fidem incorruptionis ex verbo in eo habitante. Neque enim moriente corpore verbum quoque moriebatur. Sed erat quidem ipsum impatibile, & ab interitu alienum, & immortale, vtpote quod esset Dei verbum, imo potius cum ipso corpore conuersans, arcebat ab ipso eam, quæ est secundum naturam, corporum corruptionem. Vnde etiam dicit ei spiritus. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Psal. 15.

Damasius. *Sancti Damasi Episcopi Romani, ex expositione.*

Siquis dixerit quod in passione crucis dolorem sustinuerit filius Dei, & Deus, & non caro cum anima quam induit forma serui, quam sumpsit, sicut dixit scriptura, anathema sit.

Ambrosius. *Sancti Ambrosij Episcopi Mediolanensis, ex libro de fide catholica.*

Sunt nonnulli qui eo impietatis processerunt, vt existiment Domini diuinitatem fuisse circumcisam, & ex perfecto factum esse imperfectum, & quod in ligno non fuit caro, sed illa diuina substantia, quæ est omnium opifex.

Eiusdem ex eodem libro.

Caro passa est, diuinitas manet à morte immunis. Corpus lege humanæ naturæ cessit vt pateretur. Quomodo enim potest mori Deus, cùm anima mori nequeat? Ne timete enim inquit, eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Si ergo anima occidi non potest, quomodo potest diuinitas subiecta esse mortiꝰ

Matth. 10

Basilius. *Sancti Basilij Episcopi Cæsarienſis.*

Quod cuilibet notum est, qui dictionis Apostolicæ voluntatem parumper attenderit, quod non tradit nobis modum diuinitatis, sed œconomię rationes, declarat illud. Dominum enim ipsum, & Christum Deus fecit hunc Iesum quem vos crucifixistis, voce indicatiua, ad id quod est in eo humanum, & quod ab omnibus videtur, apertè referens.

Nazian. *Gregorij Episcopi Nazianzeni, ex epistola ad beatum Nectarium Constantinopolitanum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod autem in ecclesiasticis difficultatibus est omnium difficilimum, est Apollinaristarum licentia, quos nescio quomodo tua contempsit sanctitas, sibi æque ac nos, communicandi arrogantes potestatem. Et paulo pòst. Et nõdũ est hoc graue, sed quod est omnium grauissimum, ipsum vnigenitum Dei filium, eorum qui sunt iudicem, vitæ principem, mortis euersorem, mortalẽ esse asserit, & sua dininitate passionem suscepisse, & in triduana illa corporis morte, diuinitatem quoque vna cum corpore morte affectam esse, & ita rursus patrem eum à morte suscitasse.

Eiusdem ex priore expositione ad Cledonium.

Arriani. Si est homo quidem inanimus, hoc etiam dicunt Arriani, vt passionem ad diuinitatem referant, tantùm quod mouet corpus, id etiam patiatur.

Eiusdem ex oratione de filio.

Restaret, vt de eo quod est, ei mandatum esse, cumq; mandata seruasse, & omnia quæ ei grata & accepta erant fecisse tractaremus, præterea autem de perfectione. et exaltatione, & quod didicit ex ijs quæ passus est obedientiam, & de sacerdotio, & oblatione, & traditione, & oratione ad eum qui à morte potest seruare, & anxietete, et guttis et precatione, et si quid aliud eiusmodi, nisi omnibus esset manifestum, quod eiusmodi nomina, quæ sunt eius quod afficitur ac patitur, non naturam immutabilem, et quæ est altior quam vt patiatur, significent.

Eiusdem, ex oratione de Pascate.

Esa.63. Quis is est qui venit de Edom, & de terrestribus? Vel quomodo rubræ vestes eius qui caret & sanguine, & corpore, tanquam eius qui torcular ingressus est, & plenum torcular calcauit? Propone tibi pulchritudinem vestis corporis passi, & passione exornati, qua nihil est amabilius, neque formosius.

Sancti Gregorij Episcopi Nisseni, ex oratione Catechetica.

Et hoc quidem est Dei naturale, quod attinet ad œconomiam de morte, & resurrectione à mortuis vt morte quidem solui animam à corpore, ex necessaria naturæ consequentia non prohibeat, sed ea inter se rursus reducat per resurrectionem.

Eiusdem ex eadem oratione.

Quoniam enim non aliunde quam ex nostra massa erat homo qui Deum suscepit, qui per resurrectionem exaltatus est cum diuinitate. Quẽadmodũ in nostro corpore, vnius sensorij operatio, ad omnem consensum secum trahit id quod parti vnitum est. Ita perinde ac si vniuersa natura sit vnum quodpiam animal, quæ sit ex parte resurrectio, peruadit ad vniuersum quod est in natura continuum & vnitum, ex parte toti impartita, & communicata. Quid ergo præter probabile mysterium dicimus, si qui stat, inclinat ad eum qui cecidit: qui iacet, ad id quod resurrexit?

Eiusdem ex eadem oratione.

Consequens autem fuerit etiam in hac parte, non hoc quidem respicere, illud vero negligere: sed in morte quidem id quod est humanum intueri in labore vero, id quod est diuinius curiose inquirere?

Eiusdem, ex opere aduersus Eunomium.

Neque humana natura Lazarum viuificat, nec deflet iacentem impatibilis potentia. Sed lacryma quidem est hominis propria, vitæ autem ea quæ vere vitæ sunt. Non nutrit multa hominum millia humana indicitas, non accurrit ad sicum omnipotens potestas. Quis ex itinere defatigatur, & quis vniuersum mundum citra vllum laborẽ verbo constituit, quid est splendor gloriæ, & quid est quod clauis configitur, quænam forma in passione colaphis cæditur, & quæ ex æterno glorificatur, hæc aperta sunt, licet nemo orationes interpretetur. Ioan.11.

Eiusdem ex eodem opere.

Reprehendit eos qui humanę naturę passionem adscribunt. Vult autem omnino ipsam diuinitatem passioni subijcere, cùm enim sit duplex & ambigua existimatio, diuinitasne an humanitas passa sit, vnius accusatio, est omnino eius quod deest confirmatio. Si ergo eos reprehẽdunt, qui passionem in humanitate fuisse vidẽt, eos omnino laudant, qui dicunt suisse passam filij diuinitatem. Quod autem per hæc confirmatur, est absurdi eorum dogmatis patrocinium. Si enim patitur quidem, vt ij volunt, filij diuinitas, patris autem diuinitas seruatur impatibilis: impatibilis ergo natura ab ea quæ passionem suscipit aliena est.

Sancti Amphilochij Episcopi Iconij, ex oratione in illud, Amen amen dico vobis.

Qui sermonem meum audit, & creditei qui misit me, habet vitam æternam. Cuius ergo sunt carnis affectiones? Ergo si das quidem carni affectiones, ei quoque verba humilia cõcede, & cui miracula adscribis, sublimia quoq; & magnifica verba tribue. Qui enim miraculorum effector Deus est, alta & suis factis digna loquitur. Qui autem patitur, homo rectè humilia & suis affectionibus dicit conuenientia. Ioan.5.

Eiusdem

Eiusdem ex oratione in illud, Pater maior me est.

Quando autem carni affectiones, & Deo miracula dederis, necesse est vt velis nolis, humiles quidem sermones ex Maria nato homini, sublimes autem & Deo conuenientes, verbo quod erat in principio. Propterea enim alicubi quidem magnifica & sublimia, alicubi verò humilia & abiecta verba loquor, vt per sublimia inhabitantis verbi nobilitatẽ ostendam: per humilia autem, humilis carnis imbecillitatẽ significem. Quocirca alicubi quidem dico me esse patri æqualem, alicubi verò maiorem patrem, non mecum pugnans, sed ostendens me esse Deum & hominem: Deum quidem per sublimia, per humilia verò hominem. Si autem vultis scire quomodo pater meus maior me est, id dixi ex carnis, & non ex diuinitatis persona.

Eiusdem ex oratione in illud, Si possibile est, transeat à me calix iste.

Ne ergo carnis passiones verbo impatibili ieceris. Deus enim sum & homo, Hæretice. Deus vt spondent miracula. Homo, vt testantur affectiones, & ea quæ passus sum. Quoniã ergo Deus sum & homo, dic quis passus est? Si Deus passus est: id dixisti quod est blasphemum. Sin autem caro passa est, cur non ei tribuis passionem, cui timorem adiungis? Alio enim patiente, alius non pertimescit, & dum homo crucifigitur, Deus non perturbatur.

Eiusdem ex oratione aduersus Arrianos.

Et ne longiori vtar oratione, paucis rogo te Hæretice, Qui ex Deo est ante sæcula genitus, passus est, an qui ex Dauid postremis temporibus natus est Iesus? Si ergo diuinitas passa est: dixisti quod est blasphemum. Sin autem homo, vt habet veritas: quare homini passionem non adscribis?

Eiusdem ex oratione de filio.

Act.2. Cùm enim dixisset Petrus, quòd & Dominum & Christum ipsum fecit Dominus, subiunxit, Iesum quẽ vos crucifixistis, eum Deus suscitauit à mortuis. Non diuinitas autem morte affecta est, sed homo, & qui eum suscitauit à mortuis, verbum est Dei potentia, qui dixit in Euãgelio. Soluite templum hoc, & triduo excitabo illud. Quare si dicatur, & Dominum ipsum & Christum fecit Deus, qui morte affectus est, & ex mortuis resurrexit, carnem dicit, & non diuinitatem filij.

Eiusdem ex oratione in illud, Non potest filius ex seipso facere quidquam.

Neq; enim habebat naturam, vt vita à corruptione & interitu detineretur. Quandoquidem diuinitas ad passionem non atracta est. Quanam enim id posset ratione? Sed humanitas ad incorruptionẽ renouata est. Oportet enim, inquit, mortale hoc induere immortalitatem, & hoc corruptibile induere incorruptionem. Vides quam exactè & accurate dictum sit, mortale hoc monstrauit, ne putares esse alius carnis resurrectionem. 1.Cor.15. Flauianus.

Sancti Flauiani Episcopi Antiocheni in dominica Paschæ.

Propterea etiam crux nobis liberè prædicatur, & mortem Domini confitemur, nihil præbente diuinitate, est enim diuinitas impatibilis: sed corpore œconomiam implente.

Eiusdem de Iuda proditore.

Quare quando Dominum traditum audieris, ne diuinam authoritatem ad humilitatem & abiectionem detraxeris, neque corporales affectiones diuinæ potestati adscripseris. Quod enim est diuinum, est impatibile, & ab omni mutatione versione que remotum. Etsi enim propter humanitatem, suam tamen naturam nõ mutauit. Sed cùm esset id quod erat, concesit diuinitas vt corpus mortis periculum faceret.

Theophilacti Episcopi Alexandrini, ex festiuo tomo. Theophyla.

Eorum enim quæ carent ratione, non tol luntur & ponuntur rursus animæ, sed vnà cum corporibus intereunt, et in terram resoluuntur. Seruator autem, cùm animam suam passionis tempore è proprio corpore abstulisset, resurgens à mortuis, in eo rursus reposuit. Huius autem rei nobis fidem facies, prædixit per Psalmistam clamans, Non relinques animam meam in inferno neque sanctum tuum adire corruptionem. Animæ irrationales mortuæ tales. Psal.15.

Beati Gelasij Episcopi Cæsareæ Palæstinæ ex oratione in Epiphania. Gelasius.

Vinctus, vulneratus, crucifixus, contrectatus est, vbices tulit, lanceæ cicatricem accepit. Hæc omnia corpus ex Maria natum sustinuit. Id autem quod ante sæcula ex patre genitum est, nemo poterat lædere, neq; enim ea fuit verbi natura. Quomodo enim posset diuinitas retineri, quomodo vulnerari, quomodo incorporea natura cruentari, et quomodo sepulturæ vinculis implicari? Da ergo ea quæ non potes lædere, et honora diuinitatem, et te necessitatis oratio contineat.

Sancti Ioannis Episcopi Constantinopolitani, ex oratione in illud, Pater meus vsque ad huc operatur, & ego operor.

Quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod signum ostendis nobis quòd hæc facias? Quid ipse? Soluite templum hoc, inquit, & ego triduo excitabo illud, dicens de suo corpore. Sed illi hoc non intellexerant.

Templum Iudæorum.

Et paulo pòst.

Quomodo non prætermisit hoc Euangelista, sed subiunxit correctionem, dicens, Ille autē dicebat de templo sui corporis. Non dixit enim, Soluite corpus hoc, sed tēplum, vt Deum inhabitantem ostenderet. Soluite templum hoc Iudaico multo melius. Iudaicum enim habuit legem, hoc vero legislatorem. Illud literam quidem occidentem, hoc verò spiritum viuificantem.

Eiusdem ex oratione, quod quæ humiliter dicta & facta sunt, non propter potentiæ imbecillitatem, sed propter œconomiam facta sunt.

Matth. 26.

Quomodo ergo hic dicit, Si possibile est? Ostendit humanæ naturæ imbecillitatem, quæ à præsenti vita abrumpi nolebat, sed recusabat, & tergiuersabatur, propter præsentis vitæ amorem illi à Deo ab initio inditum. Si enim cùm ipse tot & tanta dixit, ausi sunt quidem dicere, quod carnem non acceperit: Si nihil horum dictum esset, quid non dixissent?

Eiusdem ex eadem oratione.

Vide quomodo etiam priorem eius ætatem exposuerunt. Interroga ergo Hæreticum, Deus vereturne, & recusat, & cunctatur, & dolore afficitur? & si dixerit ita, deinceps recede, & statue eum infra cum Diabolo, vel potius eo inferius. Neq; enim ille audebit hoc dicere. Sin autem dixerit nihil horum esse Deo non indignum, dic ergo nec orat Deus. Nam præter hæc, aliud quoque erit absurdum, si Dei verba sint. Non enim angorem solum & tristitiam hæc verba

Duæ voluntates.

significāt, sed etiam duas voluntates: vnam quidem patris, vnam filij, inter se cōtrarias: dicere enim, Nō vt ego volo, sed sicut tu, est eius qui hoc indicat.

Eiusdem ex eadem oratione.

Si hoc enim in diuinitate dictum sit, exoritur quędam contradictio, & multa ex eo absurda enascuntur. Si autem in carne, sunt rationi consentanea quæ dicta sunt, & nihil erit quod possit reprehendi. Neq; nolle mori carnem, damnari poterit, hoc est enim naturæ. Ipse enim quæcunque sunt naturæ, præter peccatum, copiosissimè ostendit, vt ora hæreticorum obturaret. Quando ergo dicit, Si possibile est, transeat à me calix iste, &, Non vt ego, sed vt tu vis, nihil aliud ostendit, quàm se verè esse circundatum carne, quæ mortē timeret. Timere enim mortem, & recusare, & angore ac mœrore affici, est illius. Quandoq; ergo eam nudā, & à sua operatione destitutam relinquit, vt cùm eius infirmitatem ostenderit, eius quoque naturam probet. Quandoque autem eam cælat, quia non est homo tantum.

Seuerianus.

Seueriani Episcopi Gabalarum, ex eius oratione de signaculis.

Iudæi de ijs pugnant quæ apparent, ignorantes id quod non apparet, & carnem quidem crucifigūt, diuinitatem autem non perimunt. Si enim scripto, quod est verborum indumentum, mea verba non pereunt: quomodo Deus verbum, fons vitæ vnà cum carne interijt? Passio est in corpore, impatibilitas autem in dignitate. Ecce tibi eos qui & orientales, & occidentales, & etiam australes & boreales orbis terræ partes colunt, vanam vestram hęresim reprehendere ostendimus, & diuinam naturam esse impatibilem apertè prædicare, & vtranque linguam, Græcam dico & Romanam cōsentientem de diuinis confessionem proferre.

Scripti vere horum indumenta.

Eran. Ego quoque admiror virorum concordiam, multam quidem certè in eorum scriptis diuisionem aspexi.

Orth. Neægrè tuleris. Vehemens enim aduersus aduersarios cōtentio, in causa fuit vt modum excederent. Hoc ipsum solent etiam facere qui plantant arbores. Quando enim viderint inclinatam arborem, non solum eam erigunt, sed in alteram etiam partem inflectunt, vt per nimiam in cōtrarium inclinationem vt recta sit efficiant. Vt autem scias, quòd, qui hanc multiplicē, & multiformem hæresim immodicis blasphemijs confirmare contendunt, veteres quoq; Hæresiarchas cælare conantur, audi rursus scripta Apollinaris, quæ diuinam naturam impatibilem prædicant, & corporis esse passionem confitentur.

Apollinaris.

Apollinaris ex summa.

Solutum templum, hoc est corpus eius qui excitat, dicit Ioannes. Omnino autem vnum est corpus apud ipsum, & non est aliquod aliud apud ipsos. Si autem apud Dominū vnum fuit corpus Domini quæ sunt propria corporis, fuerunt eius propria per corpus.

Et rursus.

Hoc enim verū est, quòd verbi cum corpore coniunctio non sit ex verbi circunscriptione, vt nihil amplius habeat quām corporis complexus. Quare etiam in morte manet circa ipsum immortalitas. Si est enim hac compositione superior, est etiam dissolutione. Dissolutio autem mors est. Neque enim

enim compositione comprehensus est, exinanitus enim esset mundus, neque in dissolutione, quæ ex dissolutione oritur, indigentiam habuit, vt anima.

Et rursus.

Sicut enim ex monimentis mortuos egredi dicit Seruator, & si animæ illinc non egrederentur: ita seipsum dicit ex mortuis resurrecturum, etiam si sit corpus quod resurgat.

Et in alio etiam simul opere hæc scripsit.

Est hominis surgere à mortuis, Dei autem excitare. Vtraque autem Christus. Deus ergo erat, & homo. Si homo solum Christus, non viuificasset mortuos, & si solum Deus: non seorsum à patre aliquos mortuos viuificasset. Vtraque autem Christus. Deus ergo & homo idem. Si solum homo Christus: mundum non seruasset, & si solum Deus, per passionem non seruasset. Vtraque autem Christus. Deus ergo est & homo. Si solum homo Christus, si solum Deus, non inter homines & Deum intercederet. Sit paulo pòst. Caro est non vitæ instrumentum, quod affectionibus cum diuinis consilijs congruit, nec verba sunt, nec facta carnis propria, & affectionibus subiecta, vt carni conuenit, affectionib⁹ dominatur, eò quod sit caro Dei.

Et rursus paulo pòst.

Filius in mundo peregrinatur, carne à virgine sumpta, quam sancto spiritu impleuit ad omnium nostrum sanctificationem: morti autem morte tradita per resurrectionem, mortem soluit ad omnium nostrum resurrectionem.

In libello autem de fide hæc scripsit.

Et cùm essent circa carnem affectiones, suam impatibilitatem habuit potentia. Impius est ergo, qui affectionem aut passionem ad potentiam deducit.

Et in libello de incarnatione hæc rursus scripsit.

Hic ergo eundem significans, vt hominem quidem, surrexisse à mortuis, vt Deum autem, vniuersæ creaturæ imperare. Vides vnum ex nouæ hęresis Magistris diuinitatem impatibilem aperte prædicare, & templum corpus vocare, & Deum verbum id fuisse asserere.

Er. Audiui, & miratus sum, & me valdè pudet nostra magis visa esse fugienda, quam quæ ab hoc viro noua introducta sunt.

Or. Ego autem tibi quoque ex altero Hæreticorum grege testem producam, qui vnigeniti diuinitatem esse impatibilem apertè prædicat.

Er. Quemnam eum dicis?

Orth. Eusebium fortasse audiuisti Phœnicem, qui Emesæ vrbis ad Libanum fuit Pontifex.

Er. Incidi in aliquot eius scripta, & inueni eū valde cōsentire cum dogmatib⁹ Arrij.

Or. Is erat illius sectæ, & tamen cùm vellet ostendere Patrem maiorem vnigenito, prædicat esse impatibilem eius cui detrahitur diuinitatem, & de ea re magna & admirabilia certamina suscepit.

Er. Valde mihi cupienti eius quoque dicta afferes.

Or. Prolixius ergo tibi testimonium asferam, vt tuum desiderium expleam. Audi ergo virum clarū. Autem. Existima autem eum ad vos his verbis vti.

Eusebij Emeseni.

Qua de causa timet mortem? ne quid à morte patiatur? quid enim erat illi mors: an non secedere virtutem & potentiam à carne? nunquid enim clauum fuscepit virtus ac potentia vt timeret? Si enim anima nostra non patitur quæ sunt corporis, licet cum eo vna sit: sed excæcatur quidem oculus, mens autem confirmatur: pes amputatur, & non claudicat ratio, idque & natura testatur, & Dominus sui sigilli authoritate comprobat, dum dicit, Nolite timere eos qui corpus possunt occidere, animam autem occidere non possunt. Si non possunt, qui non fecerūt, nō quod nolint, sed quod non possint si velint, efficere, vt eadē patiatur quod ei coniunctum corpus: qui creauit animam, & corpus formauit, is eadem patitur quæ corp⁹, & si maximè corporis affectiones in se

Anima non patitur cum corpore.

Matth. 10.

susceperit. Sed passus est Christus pro nobis, & non mentimur. Panis enim quem ego dabo caro mea est, quam dedit pro nobis. Detentum est quod detinetur, crucifixū est quod crucifigitur. Qui autem habet potestatem & habitandi & recedendi, hoc dicit. Pater in manibus tuis deponā spiritum meum, non in manibus eorum qui vim afferūt vt exeat. Non sum contentiosus, sed à contentione abstineo, benigne autem de ijs, quæ sunt in controuersia, volo rogare tanquam fratres. An non verū dico quod virtus non potuit carnis affectiones passionesue suscipere? ego itaque taceo, dicat qui velit, quid passa est, potentia defecit, vide periculum; extincta est, vide blasphemiam; non amplius erat, hoc est enim mors virtutis. Die quid potes obtinere quod ea passa sit, & non contendo. Si autē non potes dicere quid mihi succenses, quod id non possum dicere quod non potes? Non suscepit clauum? Infige in animam, & fatebor in virtutem. Sed per consensum passus est. Explica mihi quid sit pati per consensum. Passus est

Ioan. 6.

Ioan. 19

per

Universidad de Deusto
Biblioteca

per consensum, vtpote in carnem clauus, in potentiam autem peruadit dolor. Hoc dicamus per consensum passa est, dolore affecta est potentia non percussa. Dolor enim passionem omnino consequitur. Si autem etiam corpus, sæpe confirmata & corroborata mente, dolores contemnit propter vires cogitationis: hic exponat aliquis ingenue & non contentiose, vel quid passa est, vel quid per consensum passa est. Quid igitur? Christus non mortuus est pro nobis? Quomodo mortuus est? Pater in manibus tuis depono spiritum meum, recessit spiritus: mansit corpus: non spirans mansit corpus. Non mortuus est ergo? Mortuus est pro nobis. pastor ouem obtulit, sacerdos obtulit hostiam, dedit pro nobis seipsum. &, Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis ómnibus tradidit suum filium. Non infirmo aut abrogo hæc dicta, sed quæro eorum sensum. Dicit Dominus. Panis Dei descendit de cœlo, & interpretans, etiam si non posiũ apertius dicere propter mysteria, tantum vult dicere ac si diceret, caro mea est. Caro filij descendit ne de cœlo? Non descendit de cœlis. Quomodo ergo dicit, Panis Dei viuit & descendit de cœlis. Interpretans autem dicit. Quoniam virtus, suscepto corpore, de cœlis descendit: id quod habet virtus, carni ascribitur. Ergo etiam conuerte. Quæ caro patitur, virtuti ascribuntur. Quomodo passus est Christus pro nobis? Conputus est, in maxilla percussus est, fronti eius coronam imposuerunt, sosi sunt eius manus & pedes. Hæ sunt omnes in corpore passiones: referuntur autem etiam ad eum qui inhabitat. Proiice lapidem in Imperatoris imaginem. Quid dicitur? Feci iniuriam Imperatori. Coscinde vestem Imperatoris. Quid dicitur? Insurrexisti aduersus Imperatorem. Crucifige corp⁹ Christi. Quid dicitur? Christus mortuus est pro nobis. Sed quid te aut me opus est? Accedamus ad Euangelistas. Quomodo accepistis à Domino quemadmodum mortuus est Dominus? Dicunt, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. spiritus sursum & corpus in cruce pro nobis. Obtulit enim ouem, quod, quæ in eius sunt corpore, illi attribuuntur.

Rom. 8.

Ioan. 6.

Eiusdem ex eodem libro.

Venit ad nostram naturam seruandam, non ad suam perdendam. Si voluero dicere camelum volare, vos protinus alienum ac peregrinum ducitis, quia naturæ non conuenit, & recte facitis. Si voluero dicere, homines in mari habitare, non toleratis, & rectè quidem facitis. neque enim id admittit natura. Quemadmodum ergo, si aliena & peregrina dixero de ijs naturis, vos ea peregrina, & aliena ducitis, ita si dixero quod virtus illa, quæ est ante sæcula, quæ est incorporea natura, quæ est dignitate impatibilis, quæ est apud patrem, quæ est à dextris eius, quæ in gloria: si dixero quod illa natura incorporea patitur, non vestras aures obturatis? Si aures vestras non obturatis hæc audientes, ego quidem certè cor meum obstruam. An Angelo possumus aliquid facere, vtpote ense ferire, vel omnino scindere aut findere? Quid dico, Angelo? animæ ne possumus? Non admittit clauum anima, nõ scinditur anima, non vritur. Et si dixeris mihi, Quamobrem? Dico tibi, Ita enim condita est. Opera eius sunt impatibilia, & ipse patibilis? Non vili pendo carnis susceptæ œcõnomiam, sed iubeo valere improbitatem & malitiam. Mortuus est Christus pro nobis, & crucifixus, ita scriptum est. Ita vt admisit natiua, nec verba deleo, nec naturam blasphemo. Sed hæc vera non sunt, dicantur veriora, non grauis est qui benefacit, nec inimicus qui docet, nisi forte ingratus sit qui docetur. Potes aliquid pulchri dicere? aures patent vel lubentissime. Vicendi cupiditate ducitur aliquis, & ita ei studens contendit. Potuerunt Iudæi filium Dei crucifigere, ipsam potentiam morte afficere. Potest ne viuens mori? Eius potentię mors, est eius defectio. Corpus nostrum, postquam fuerimus mortui, manet. Si illam potentiam morte affecerimus, eo illam ducemus, vt non sit amplius. Nescio an non possitis audire. Corpus si mortuum fuerit, anima separatur, & manet. Si autem anima mortua fuerit, quoniam est incorporea, non est amplius. Anima quæ moritur, non est penitus. Mors enim eorum, quæ sunt immortalia, illa eo redigit vt non sint. Aliud considera. Nam nec dicere quidem audeo. Hæc dicimus vt sentimus: legem autem nõ ferimus, si quis contra contendat. Vnũ autem scio, quod vnusquisque ex ijs quæ sentit fructum percipiet, & accedit vnusquisque ad Deum, & proponit quo de eo dixit & sensit. Ne putes enim Deum libros legere, vel in recordando discruciari. Quid dixisti, & quis audijt, omnia manifesta sunt. Sedet Iudex. Producitur Paulus qui hic est. Hominem me dixisti, nõ habes vitam mecum. Quoniam me non cognouisti, nec te cognosco. Accedit alius. Dixisti me vnum eorum quæ sunt, non nosti meam dignitatem, non te noui. Accedit alius. Dicis me non accepisse corpus, gratiam meam pro nihilo duxisti, non eris meæ immortalitatis particeps. Accesit alius. Dixisti me non esse natum de vigine, vt seruarẽ corpus

corpus virginis. non seruaberis. Vnusquisque refert ea quę sensit de fide, vidisti etiam aliam vestrorum magistrorũ sectam, à qua passam esse vnigeniti diuinitatem nos didicisse putastis, hanc blasphemiam execrari, & diuinitatem esse impatibilem prædicare, & eorum, qui illi passionem audent atribuere, cateruam rumpere ac dissoluere.

Er. Vidi, & præclaram eius disputationem admiratus sum, pulchraque viri sensa & cogitata demiror.

Or Imitare ergo apes, ô vir bone, & sacræ scripturæ prata, & sanctorum patrum pulchros flores mente circunuolans, fidei fauos in te contexe. Quòd si cubi verbam inueneris, nec dulcem, nec esculentam, cuiusmodi est hic Apollinaris & Eusebius, habet tamen aliquid vtile ad mel confi[illegible]endũ: non est alienum quod bonum quidem est sumere, quòd verò noxium relinquere. Etenim apes sæpe in venenosis fruticibus insidentes, quod est quidem perniciosum relinquunt, quod est verò sibi accommodatum accipiunt. Hæc tibi quidem, ò amice, iure fraternæ amicitiæ consulo. Tu autem recte quidem feceris, si monitioni parueris. Sin autem non parueris, nos cum Apostolo dicemus, Nos mundi. Diuisimus enim secundum Prophetam, vt iussi sumus.

Quod Deus verbum est immutabile.

Vnam patris, & filij & spiritus sancti substantiam confessi sumus, & eam esse immutabilem communi consensu diximus. Si est ergo vna trinitatis substantia: ipsa autem est immutabilis: est ergo immutabilis vnigenitus Dei filius, qui est vna persona trinitatis. Si est autem immutabilis: non vtique mutatus conuersusque caro factus est, sed carne accepta dicitur caro esse factus.

Aliter.

Si per mutationem & conuersionem in carnem Deum verbum caro factum est: non est ergo immutabile. Quod enim mutatur, & fit diuersum, nemo sanæ mentis immutabile appellauerit. Si autem est mutabilis, nec est eiusdem cum eo qui genuit substantiæ. Quomodo enim fieri potest, vt simplicis substantiæ hoc quidem sit mutabile, illud verò immutabile? Si hoc autem concesserimus, omnino in Arrij & Eunomij blasphemiam incidemus. Illi enim filium dicunt esse alterius substantiæ.

Aliter.

Si filius est eiusdem cum patre substãtiæ: factus est autem caro filius, susceptа in carnem mutatione: est ergo mutabilis substantia, & non immutabilis. Si autem hanc blasphemiam quis dicere ausus fuerit eam omnino augebit blasphemia in patrẽ. Etenim ipsum quoque nominabit mutabilem, vt qui sit eiusdem substantiæ particeps.

Aliter.

Deum verbum, carnem, & etiam animam sumpsisse dicunt sacræ scripturæ. Diuinissimus autem Euangelista dixit. Verbum caro factum est. Necesse est ergo duorũ alterum facere, vt vel verbi mutationem in carnem, vt falsum, vtpote quę doceat omnem sacram scripturam, tam nouam quam veterem auersari, susciamus, vel diuinæ scripturæ credentes, carnis quidem assumptionem consiteamur, ex animo autem mutationem eiciamus, dictum Euangelicum piè intelligentes. Hoc est ergo faciendum, quandoquidem immutabilem Dei verbi naturam confitemur, & assumptæ carnis habemus innumerabilia testimonia.

Aliter.

Quod tentorium inhabitat, aliud est ab eo quod inhabitatur. Euangelista autem carnem tabernaculum appellauit. In eo autem dixit Deum verbũ habitasse. Verbum enim, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis. Si autem conuersum caro factum est: non habitauit in carne. Atqui eum in carne habitasse didicimus. Idem enim Euangelista etiam in alio loco corpus eius templum appellauit. Credendum est ergo Euangelistæ qui hoc dictum explicauit, & quod aliquibus videbatur dubiũ, interpretatus est. Ioan. 1. Ioan. 2.

Aliter.

Si Euangelista, qui scripsit, verbum caro factum est, nihil attulisset quod posset dubitationem soluere: iustam fortasse haberet excusationem de hoc dicto decertatio, scripti scilicet obscuritatẽ. Sed cùm statim subiunxerit, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, hoc est tanquam in tabernaculo in nobis habitauit, frustra ergo consertis manibus dimicantes nugantur. Id enim quod ante scriptum est, id quod sequitur interpretatur.

Aliter.

Deum verbum esse immutabilem sapientissimus Euãgelista apertè prædicauit. Cùm enim dixisset, verbum caro factum est, & habitauit in nobis, statim subiunxit. Et vidimus gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Si autem in carne mutatus esset, vt stulti volunt: non mansisset id quod erat. Sin autem etiam carne tectus, emittit radios paternæ nobilitatis: habet naturam immutabilem, splendet autem etiam in corpore, & ex eo emicat iubar naturæ quæ sub aspectum non cadit. Illam enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

lucem nihil potest obscurare. Lux enim lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt, vt dicit diuinissimus Ioannes.

Aliter.

Cùm benedictus Euangelista vellet explicare gloriam vnigeniti, deinde non posset implere quod conabatur: ex societate quam habet cum patre eam ostendit. Ex illa enim est, inquit, natura, perinde faciens ac si quis ijs qui Ioseph præter dignitatem seruire viderét, & eius generis nobilitatem ignorarent, diceret, Iacob quidé eius esse patrem, proauum autē Abraham. Ita enim hic quoque dixit, quòd in nobis inhabitans, non obscurauit naturæ gloriam. Vidimus enim gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Si autem etiam cùm incarnatus esset, manifestū erat quis esset: manst ergo id quod erat, nec mutationem in carnem sustinuit.

Aliter.

Non solum carnem, sed etiam animam, Deum verbum suscepisse confessi sumus. Cur ergo diuinus Euangelista animam quidem hic prætermisit, solius autem carnis meminit? Nunquid manifestum est quòd naturam quæ videtur ostendit, eam autē quæ ei naturaliter coniuncta est per eam declarauit? Facta enim mentione carnis, animæ quoque mentio vtique consequitur. Quando enim audimus Prophetam dicentem. BENEDICAT omnis caro nomen sanctum eius, non existimamus Prophetam carnibus inanimis præcipere: sed ex parte totum ad Dei laudem hymnosque dicendos vocari credimus.

Aliter.

Illud, verbum caro factum est, non mutationem, sed suam humanitatem declarat. Cùm enim dixisset beatus Euangelista, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & ostendisset eum esse tam eorum quæ videntur, quam quæ non videntur opificē, & vitam & veram lucem nominasset, & quædum alia similia posuisset, & Theologiam tractasset, quantum posset mens humana capere, & lingua eius fluētis inseruire, subiunxit, Et verbum caro factum est, tanquam obstupescens, & admirans insignem eius humanitatem. Qui est, & semper est, & Deus est, & omnia fecit, & vitæ æternæ, & veræ lucis fons est, hominum salutis causa carnis sibi tabernaculum imposuit: existimatus est autem id solum esse quod apparebat, ea de causa nec animæ meminit, sed solius carnis, in quam cadit interitus, & est mortalis: animam autem vtpote immortalem prætermisit, vt ostenderet immensam bonitatem.

Aliter.

Semen Abrahæ diuinus vocat Apostolus Christum Dominum. Si hoc autem verum est, vt certe est, non ergo Deus verbum in carnem mutatum est, sed semen Abrahæ accepit, vt ipse docet Apostolus.

Aliter.

Iurauit Deus Dauid se ex fructu lumbi eius secundum carnem Christum excitaturum, sicut & Propheta dixit, & magnus Petrus interpretatus est. Si autē Deus verbum in carnem conuersum, Christus nominatum est, nequaquam iuramenti veritatem inueniemus. Atqui Deum esse verum, imo ipsam potius veritatem didicimus. Mutationem ergo in carnem Deus verbum non sustinuit: sed ex semine Abrahæ, vt erat pollicitus, cepit primitias. Hebr. 2. Psal. 131. Act. 2.

Quòd est vnio inconfusa.

Qui vnam diuinitatis & humanitatis naturam post vnionem effectam esse credunt, naturarum separatas proprietates ea ratione tollunt: earum autem ablatio, est vtriusque naturæ negatio. Non enim permittit vnitorum confusio, vt carnem intelligamus, nec Deum, Deum. Sin autem etiam post vnionem discerni potest eorum quæ vnita sunt diuersitas: non est ergo facta confusio, sed est inconfusa vnio. Si hoc autem in confesso est, non est ergo vna natura Christus Dominus, sed est vnus filius puram & sinceram vtranque naturam ostendens.

Aliter.

Vnionem & nos dicimus, & ipsi confitentur, factam esse in conceptione. Si ergo vnio naturas commiscuit, & confudit: quomodo caro post partum nihil noui habere visa est, sed etiam humanam effigiem & characterem ostendit, & infantis mensuram seruauit, & fascias sustinuit, & matris mammam suxit: Sin autem hæc non per visum & existimationem, & quòd ita appareret facta sunt, per visum ergo & existimationem, vt aiunt, non admittunt: verè ergo corpus erat quod videbatur. Sin autem hoc in cōfesso est, non ergo confudit naturas vnio, sed vtraque pura et integra remanet.

Aliter.

Qui hanc variam et multiformem hæresim cōposuerunt, aliquādo quidem Deum verbum carnem factum esse dicunt, aliquando autem carnem dicunt suscepisse mutationem in naturam diuinitatis. Vtrunq; autem est et vanum et ineptum, et plenum falsitatis. Si enim Deus verbum, vt hi dicunt, caro factum est: cur ipsum Deum nominant, et hoc solum, nempe hominem, eum nominare recusant, sed nos etiam qui cum eo quòd Deum fatemur, etiam hominem esse dicimus, valde accusant. Sin autem caro mutata est in naturam diuinitatis: cur ijs cō municant quæ corpus repræsentant? est enim figura superuacanea, si ablata sit veritas. Eucharistia.

Aliter.

Incorporea corporaliter natura non circunciditur. Corporaliter autem adiectū est, propter spiritalem cordis circuncisionem. Circuncisio autem est vtique corporis. Circuncisus est autem post vniouem Christus Dominus. Sin autem hoc in confesso est: quod de confusione dicitur cōsutum est. Circuncisio.

Aliter.

Esurrijsse quidem & sitijsse Christum Seruatorem nostrū didicimus, & hæc quidem verè & non apparitione sola facta fuisse credimus. Hæc autem non incorporeæ naturæ sed corporis propria. Habuit ergo corpus Christus Dominus, quod ante resurrectionem naturæ affectiones suscepit. His autem suffragatur diuinus quoq; Apostolus. Non enim habemus, inquit, Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia in similitudine absq; peccato. Peccatum enim non est naturæ, sed malæ electionis & instituti. Hebr. 2. 4.

Aliter.

De diuina natura dixit Propheta Dauid, Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. Euangeliorum autem historia ostendit Christum Dominum in naui dormientem. Ii autem quod est non dormire, dormire est contrarium. Sunt ergo Prophetiæ contrariæ Euangelijs, si vt illi dicunt, solum Deus est Christus Dominus. Atqui non sunt contraria, ab eodem enim spiritu & hæc & illa fluenta promanarunt. Corpus ergo habuit Christus Dominus cognatum alijs corporibus, quod somno itidem opus habuit, & quod de confusione dicitur, fabulam esse ostensum est. Psal. 120. Marci 4.

Aliter.

Esaias Propheta dixit de diuina natura, Non esuriet, neque defatigabitur, & quæ sequuntur. Euangelista autem dicit. Iesus autem defatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem. Non defatigabitur autem contrarium est ei quod est defatigari. Contraria est ergo Prophetia historiæ Euangelicæ. Atqui non est contraria, nam & hæc & illa vnius Dei sunt. Naturæ ergo, quæ circunscribi non potest, est non laborare, implet enim omnia. Corporis autem, quod circunscriptum est, est trāsire proprium. Quod autem transit, si viam ingredi cogatur, ex itinere laborem capit. Corpus ergo erat, quod ambulauit, & defatigatum est. Vnio enim nō confudit naturas. Esa. 40. Ioan. 4.

Aliter.

Dominus Christus dixit diuo Paulo in carcere incluso. Noli timere Paule, & quæ sequuntur. Is autem, qui ab eo timorem expulit, passionem timuit, vt dixit beatus Lucas, vt etiam cruentæ guttæ ex toto corpore promanarent, & terram corpori subiectam irrigarent, ipseque ab Angelico auxilio confirmaretur. Sunt autem hæc contraria. Quemadmodum enim non sint contraria, timere, & timorem expellere? Verumtamen non sunt contraria. Idem enim est & Deus natura & homo, & vt Deus quidem eis animū addit qui opus habent, vt eis animus addatur. vt homo autem, ab Angelo fidenti esse animo monetur, & ab eo audaciam, & confidentiam accipit, licet & diuinitas, & spiritus vnà adesset vt vnctio, sed nec coniuncta diuinitas, nec sanctus spiritus tunc corpus aut animam sustentarunt, sed Angelo hoc ministerium permiserūt: vt & animæ & corporis imbecillitatem ostenderent, & per imbecillitatem ostenderentur naturæ infirmorum. Hæc autem facta sunt, diuina scilicet natura permittente vt eorum qui postea futuri erant, qui animam quidem & corpus susceptum crederent, probationibus & demonstrationibus confirmarentur: qui autem contradicerent, euidentibus testimonijs confutarentur. Si ergo conceptioni coniuncta est vnio: vnio autem, vt illi dicunt, ambas naturas vnam effecit: quemadmodum integra permanserint, quæ sunt naturarum propria? Et tristis quidem fuit anima, sudauit corpus, vt etiā cruentæ guttæ ex nimio timore promanarent. Si autem hoc quidé corpus, illud verò animæ proprium, non ergo vnà natura carnis & diuinitatis ex vnione facta est, sed vnus apparuit filius qui in se diuina & humana ostenderet. Act. 27. Luc. 22.

Aliter.

Sin autem dicāt post resurrectionem corpus in diuinitatem mutatum esse: ita eis resistere oportet. Atqui post resurrectionem visum est circunscriptum, & habēs manus, & pedes, & alias corporis partes & tangi poterat, & sub aspectum cadebat, vulneraque & cicatrices habebat sicut ante resurrectionem. Duorum ergo alterum dicere necesse est, vel diuinæ etiam naturæ has partes esse tributas, siquidem corpus in diuinitatis naturam conuersum has partes habuit, vel fateri corpus mansisse in suæ naturæ finibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Atqui diuina natura simplex est & incompositа. Corpus autem cõpositum, & in multas partes diuisum. Non est ergo mutatum in naturam diuinitatis, sed post resurrectionem quidé est & immortale, & à corruptione, & interitu alienum, & diuina gloria plenum, sed tamen corpus quod habet propriam circunscriptionem.

Aliter.

Luc.24. Apostolis non credentibus ostendit Dominus post resurrectionem & manus, & pedes, & fissuras clauorum. Deinde docés non esse visionem quod videarur. subiunxit. Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Corpus ergo nõ mutatum est in spiritum: erat enim caro, & ossa, & manus & pedes. Ergo etiam post resurrectionem corpus remansit corpus.

Aliter.

Act.7. Diuina natura sub aspectum non cadit. Beatus autem Stephanus, dicit se vidisse Dominum. Corpus ergo Domini etiam post assumptionem corpus est. Id enim vidit insignis victor Stephanus, quandoquidem diuina natura cerni nequit.

Aliter.

Matth.26. Exod.33. Act.1. Si vniuersa hominum natura visura est filium hominis venientem in nubibus cœli, vt ipse Dicit Dominus. Mosi autem rursus dixit ipse, Nemo videbit faciem meam, & viuet. Sunt autẽ ambo vera. Veniet ergo cum corpore, cum quo in cœlos ascendit. illud enim est aspectabile. Hoc autem Angeli quoque dixerunt Apostolis. Hic Iesus à vobis in cœlum assumptus, ita veniet rursus quomodo vidistis eum euntem in cœlum. Si autem hoc verum est, vt certè verum est: non est ergo vna natura carnis & diuinitatis, est enim inconfusa vnio.

Quòd diuinitas Seruatoris est impatibilis.

Filium eiusdem esse substantiæ cum Deo & patre, à sacra scriptura, & sanctis patribus qui Niceæ conuenerunt, confiteri docti sumus. Patrem autem esse impatibilem, & natura docet, & scriptura prædicat. Impatibilem ergo etiam filium confitebimur. Ex eo enim quòd eadem est substantia, hæc docetur definitio. Quando ergo Domini Christi crucem & mortẽ diuina prædicante scriptura audierimus dicamus esse passionem carnis. Diuinitas enim quæ est natura impatibilis, nullo modo pati potest.

Aliter.

Omnia quæcunq; habet pater, mea sunt, inquit, Christus Dominus. Omnium autẽ vtique vnum est, impatibilitas. Si ergo est impatibilis, vt Deus: vt homo ergo passus est. Diuina enim natura affectionem & passionem non admittit.

Aliter.

Ioan.17. Dixit Dominus, Panis autem quem ego dabo, caro mea est, quã ego dabo pro mundi vita.

Et rursus.

Ioan.10. Ego sum pastor bonus, & cognosco mea, & cognoscor à meis, & animam meam pono pro ouibus. Corpus ergo & animam dedit pastor bonus pro ouibus, quæ animam & corpus habebant.

Aliter.

Ex corpore & anima constituta est hominum natura. Ipsa autem peccauit, & opus habuit hostia quæ nulli esset reprehensioni affinis. Cùm ergo corpus & animam accepisset opifex, & ea à peccati maculis pura intactaq; seruasset: pro corporibus quidem dedit corpus, pro animis autem animam. Si autem hæc vera sunt, vt sunt, ab ipsa enim veritate dicta sunt, nugantur simul, et blasphemant, qui diuinæ naturæ passionem affectionemque tribuunt.

Aliter.

Coloss.1. Primogenitum ex mortuis Dominum Christum beatus Paulus appellauit. Primogenitus autem habet vtique eandem naturam cum illis quorum dicitur primogenitus. Vt homo ergo, est primogenitus ex mortuis. Primus enim soluit dolores mortis, & dedit omnibus iucundam spem resurrectionis. Qua ergo ratione surrexit, ea etiam passus est. Vt homo ergo passus est, vt Deus autem admirabilis, manst impatibilis.

Aliter.

1.Cor.15. Primitias eorum qui dormierunt Seruatorem Christum Diuus nominauit Apostolus. Primitiæ autem habent eandem cognationem cum vniuerso eo cuius sunt primitiæ. Non ergo quatenus Deus est, appellatus est primitiæ. Quæ est enim cognatio diuinitatis & humanitatis? Illa enim natura est immortalis: hæc verò mortalis, huiusmodi autem est natura eorum qui dormierunt, quorum primitię Christus appellatus est. Huius ergo naturę est & mors & resurrectio. Huius enim resurrectionem habemus, tanquam fideiussorem communis resurrectionis.

Resurrectio Christi fidem nobis facit resurrectionis nostræ.

Aliter.

Ioan.20. Cùm dubitantibus Apostolis vellet Christus Dominus persuadere se morte profligata resurrexisse, ipsis corporis partes ostẽdit, latus, & manus, & pedes, & quæ in his seruata erant passionis indicia. Hoc ergo resurrexit hoc enim ijs qui non credebant vtiq; ostensum est. Quod autem resurrexit, hoc etiam sepultum est. Quod autem sepultum est, hoc

hoc etiam fuerat mortuũ. Quod autem fuerat mortuum, hoc vtique etiam cruci affixum fuerat. Diuina ergo natura permansit impatibilis, & coniuncta corpori.

Aliter.

Contra vinificas. Qui viuificam Domini carnem appellant ipsam vitam esse mortalem dictis suis confirmant. Oportet autem eos intelligere, quòd propter vnitam ei vitam ipsa est viuifica. Sin autem, vt ipsi dicunt, mortalis vita est: quomodo caro, quæ est natura mortalis, propter vitam autem facta est viuifica, viuifica manserit?

Aliter.

Deus verbum est natura immortalis, caro autem mortalis natura, facta est autem ipsa quoque immortalis post passionem, propter communionem cum verbo. Quemadmodum ergo nõ est miserandum, eum qui immortalitatis dator est, mortem esse sortitum?

Aliter.

Qui carne Deum verbum passum esse affirmant, rogentur quid sentiant, & si dicere quidem ausi fuerint, quòd corpore affixo diuina natura dolorem subijt, discant diuinam naturam animæ vsum non impleſſe, etenim Deus verbum, animam cum corpore susceperat. Sin autem hoc dictũ, vt impium & blasphemum, auersentur, dicant autem carnem quidem natura esse passam, Deum autem verbum passionem vtpote propriæ carnis sibi accommodasse: ne perplexas verborum tendiculas tenebrasque afferant, sed peruersi dicti sententiam apertè pronuntient. Huic enim interpretationi eos suffragantes habebunt, qui sacram scripturam sequi volunt.

Aliter.

1.Pet.4. Diuus Petrus in sua catholica Christum carne passum esse dicit. Qui autẽ Christum audit, non incorporeum Deum verbum intelligit, sed incarnatum. Christi ergo nomẽ vtramque naturam significat. Illud autem carne, adiectum passioni, non vtramque, sed alterutram passam esse designat. Qui enim audit Christum carne esse passum, eum rursus vt Deum impatibilem intelligit, soli autem carni passionem tribuit. Sicut enim cùm ipsum rursus dicẽtem audimus, quod Deus iurauit Dauid, se de fructu ventris sui secundum carnem Christum suscitaturum, non Deum verbum ex semine Dauid initium sumpsisse dicimus, sed carnem quæ est eiusdem generis cum Dauid, quam Deus verbum sumpsit. Ita oportet eum qui audit Christum carne esse passum, scire quidem carnis passionem, sed impatibilem esse diuinitatem confiteri.

Psal.131.

Aliter.

Ioan.19. Matth.27. Marci 15. Crucifixus Christus Dominus dixit. Pater in manus tuas cõmendo spiritum meũ. Hunc autem spiritum, Arriani quidem & Eunomiani dicunt esse diuinitatem vnigeniti. Inanimum enim corpus susceptũ fuisse existimant. Qui veritatem autem prædicant, ita animam vocatam esse dicunt, hoc ex ijs quæ consequuntur intelligentes. Statim enim subiunxit sapientissimus Euangelista, Et cum hoc dixisset expirauit. Hæc quidem sic narrauit Lucas. Beatus quoque Marcus similiter posuit illud, Expirauit. Diuinissimus autem Matthæus, quòd emisit spiritum. Admirabilis verò Ioannes, quòd tradidit spiritum. Omnia quidem ex humano more dixerunt. Nam & expirauit, & emisit, ac tradidit spiritum, de ijs qui moriuntur dicere consueuimus. Nihil ergo horum diuinitatem sed animam apertè significat. Quòd si quis etiam Arrij hac in re sententiam admiserit, nihilo secius sic quoque diuinæ naturæ immortalitatem ostendet. Patri enim eam cõmendauit, non autem morti tradidit. Si ergo ij etiam qui animam adsumptam esse negant, & Deum verbum creaturam esse dicũt, & pro anima ipsum in corpore fuisse asserunt, eum non dicunt fuisse morti traditum: quænam eis venia dari potest, qui vnam quidem esse Trinitatis substantiam confitentur, & animam in sua immortalitate esse sinunt, Deum autem verbum, qui est eiusdem cum patre substantiæ mortem gustasse impudẽter audent dicere?

Aliter.

Si Christus est, & Deus & homo, vt & sacra docet scriptura, & beatissimi Patres perpetuo prædicarunt: vt homo ergo passus est, vt Deus autem mansit impatibilis.

Aliter.

Si carnem assumptam fuisse confitentur, & eam dicũt fuisse patibilem ante resurrectionem, diuinitatis autem naturam prædicant impatibilem: cur patibilem naturam dimittentes, impatibili passionem tribuunt?

Aliter.

Coloss.2. Si chirographum nostrum Seruator & Dominus cruci affixit, vt ait diuinus Apostolus: Corpus ergo affixit. Quilibet enim homo, peccatorum maculas, tamquam aliquas litteras, in corpore imprimit, & ea de causa pro ijs qui peccauerunt, immune ab omni peccato corpus tradidit.

Aliter.

Quando corpus, vel carnem, vel humani-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatem passam esse dicimus, diuinam naturam non separamus. Sicut enim vnita erat & esurienti, & sitiēti, & defatigatæ, quinetiam dormienti, & de passione subeunda tristitia ac mœrore confectæ, nihil horum quidem suscipiens, sed ei permittens vt naturæ affectiones, & passiones susciperet: ita etiam ei coniuncta erat dum crucifigeretur, & concessit vt perageretur passio, vt passione mortem solueret, dolorem quidem ex passione non suscipiens, passionem autem sibi adaptans & accommodans, vtpote templi sui, & carnis coniunctæ: per quam etiam membra Christi appellantur qui crediderunt, & eorum qui crediderunt ipse caput appellatus est.

Finis libri beati Theodoreti, qui inscribitur Eranistes seu Polymorphus.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS HAERETICARVM FABVLARVM COMPENDIVM.

MAGNIFICENTISSIMO ET ILLVSTRISSIMO Domino, & Christi amantissimo filio Spectacio Theodoretus Episcopus Cyri Augustoeuphrateſiæ in Domino Salutem.

LAVDE quidem dignum est vestræ magnificentiæ institutum. Cupitis enim scire, quænam ab vtroque rectæ viæ latere à quibusdam innouatæ sunt semitæ, quorum finis est barathrum perditionis. Hoc autem nos cepit desiderium, non vt pessimè confictas, & quæ tetrum emittunt odorem, fabulas audiatis, sed vt eos qui ignorant doceatis, quæ sit via publica; quæ Apostolicis, & Propheticis vestigijs exornatur, & finem habet regnum cœlorum, & quæ sunt hæreticorum semitæ, quæ summum exitium ijs qui in eis ingrediuntur afferunt. Institutum itaque vt dixi, est optimum, & valde laudandum. Piam autem vestram animam scire decet, quòd plurimæ ex antiquis hæresibus, Dei gratia, extinctæ sunt, & fuerunt, vt
Psal. 128. *cum Propheta dicam, tanquam fœnum domorū, quod priusquam efloresceret exaruit. Et nos fortasse quispiam reprehenderit, quod quæ obliuionis tenebris mandatæ sunt, eas in memoriæ lucem rursus proferamus. His accedit, quòd plurimæ sunt fabularum nugæ, & temere ac impudenter aduersus Deum susceptæ blasphemiæ magnitudo, quam nefarium est effari linguis, quæ ad pie loquēdum institutæ sunt. Quæ autem ab eis lege lata instituta, & re ipsa exercita est impudicitia, vitæque obscœnitas, ne qui in scena quidem educti sunt, vel dicere, vel alios audire sustinuerint, adeò vel insignes libidinum artifices longè à tergo relinquit. Quoniam autem si sceleratissimorum horum dogmatum abominatio aperiatur, magis inuisos reddit tam eos qui genuerunt, quàm eos qui stolidè crediderunt. huuc laborem prompto & alacri animo suscipiam, quod ex eo redit emolumentum respiciens. Conabor autem de fabularum nugis quam breuissimè fieri poterit dicere: ex blasphemijs autem, eas quæ sunt maximæ prætermittere, & libidinosissima & maximè execranda*

cranda orgia transilire. In quinque autem libros, si Deus velit, opus nostrum diuidemus. Et primus quidem, illarum fabularum narrationem continebit, quarum parentes alium quidem opificem & creatorem cōfinxerunt: cùm vnum autem vniuersorum principium negassent, alia quæ non sunt principia posuerunt, visione autem & existimatione Dominum inter homines apparuisse dixerunt. Eorum autem dogmatum, primus quidem inuētor fuit Simon Magus Samaritanus, vltimus autem Manes Præstigiator Persa. Secundus autem, eos ostendet, qui his contrariam religionem obseruarunt. Qui esse quidem vnum vniuersorum principium confessi sunt, hominem autem solummodo Dominum appellarunt. Huius autem hæresis princeps quidem fuit Hebion, vsque ad Marcellum autem, & Photinum varia sensa & diuersas accepit intelligentias. Tertius verò, os ostendet qui inter hos & illos germinarunt, & diuersorum decretorum parentes fuerunt. In quarto autem demonstrabimus recentiores hæreses, Arrij inquam, & Eunomij, quæcunque post illas exorta sunt, vsque ad hanc vltimam, quam Dominus repente euellit radicitus. In his ergo quatuor libris multiplicem hæresum sectarumque errorem aperiemus. Vt autem eorum qui lecturi sunt, linguas, & eorum qui audituri sunt, aures abstergamus, & à tetro ac pestifero odore liberemus: veluti quendam suffitum, & odoriferum vnguentum, afferemus Euangelicorum Decretorum veritatem: & omnem hæresim diuinorum eloquiorum doctrinæ contrariam ostendemus. Porrò autem hæresum antiquarum fabulas ex antiquis ecclesiæ doctoribus collegi Iustino Philosopho & Martyre, & Irenæo, qui Galliæ gentes & coluit & illuminauit, & Clemente, qui cognomine Stromateus appellatus est, & Origene & Eusebio, tam Palæstino, quam Phœnice, & Adamantio, & Rodone, & Tito, & Dioroo, & Georgio, & alijs qui linguas suas aduersus falsum armarunt. Quæ autem ab illis sparsim scripta sunt, in ordinem redigam, & quæ ab illis prolixè dicta sunt paucis dicam. Neque enim eis contradicere in præsentia institui, nam etiam aduersus eas, quæ nunc sunt, libris editis in acie depugnaui, sed ipsarum fabularum differentiam, quod mihi mandatum est, ostendere decreui. Execrabilium autem hæresum collectioni, nomen est, Hæreticarum fabularum compendium: Veritatis autem doctrinæ, Diuinorum decretorum epitome. Horum autem, & illorum commune est, veritatem à falso discernere. Hortor autem eos qui in illos incident, vt vnumquodque dogma Hæreticorum cum veritatis doctrina collatum examinent. Ea enim etiam de causa quintum librum conscripsi. Videbit enim eam sequi spiritus eloquia: illa autem esse praua cogitationis inuenta. Qui autem in alienis laboribus veritatis vires apertè inuenerit, in precationibus suis gratiam reddat tam ei qui conscripsit, quam ei qui vt consciberetur postulauit, quòd cùm sago, & cingulo vtatur, & ei regendus exercitus mandatus sit, & propterea ad regiam assidere cogatur. rerum tamen diuinarum cognitionem, & veritatis doctrinam præfert omnibus, & cum Propheta clamat, Quàm dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea est. — Psal. 118.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NOMINA HAERETICORVM.

Veri, & falsi dijudicatio.
De Dei benignitate, & Diaboli malignitate.
De Simone Mago.
De Septem hæresibus.
De Menandro.
De Sarturnilo.
De Basilide.
De Isidoro.
De Carpocrate.
De Epiphane.
De Prodico.
De Valentino.
De Secundo, & de ijs qui ex Valentino occasionem acceperè.
De Marco præstigiatore.
De Ascodrytis, vel qui vocantur Ascodrupitæ.
De Archonticis.
De Colobarsii, qui ex ijs excisi sunt.
De Barbeliotis seu Borborianis.
De Sethianis, seu Ophianis, vel Ophitis.
De Cainis.
De Antictatis.
De Peratis.
De Monoimo.
De Hermogene.
De Tatiano.
De Severo.
De Berdisane.
De Armonio.
De Ephrem.
De Florino, & Blasto.
De Cerdone, & Marcione.
De Marcione.
De Apelle.
De Potito, & Prapone, & alijs.
De Manente.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS HAERETICARVM FABVLARVM COMPENDIVM.

SAPIENTISSIMVS vniuersorum Deus, paucis viris, iisque piscatoribus & publicanis & vni funium cõtexori, vniuersum terræ habitabilis orbem colendum tradidit. Sceleſtiſſimus autem Dæmon hominum pernicies, cùm videret eos multorum Deorum adorationis errorem ſpinas radicitus euellere, ſeque ijs qui ei obedirent priuari ac deſtitui: cùm ſit machinarum conſarcinator, & improbitatis artifex, alias inſidiandi rationes excogitauit. Cùm enim homines ſua operatione dignos elegiſſet, & veluti perſonam quãdam eis Chriſtianorum appellationem impoſuiſſet, & tanquam melle quodam os poculi illiniſſet, exitiale mendacij venenum hominibus obtulit: & cùm hominum perniciem ſtuiret, non expectauit vt Apoſtolorum prædicatio confirmaretur & inualeſceret, & tunc fraudem offerret: Sed cùm primum illi terram colere cœperunt, & veræ pietatis ac religionis ſemina deiecere, is interea ſeminauit zizania.

DE SIMONE.

SImon autem primus, Samaritanus Magnus, ſcelerati illius artificij adminiſter extitit. Qui ex Gittis profectus, is eſt autem vicus Samariæ, & ad ſummum præſtigiarum gradum prouectus, primum quidem admirabilium & prodigioſarum quas efficiebat rerum operationibus, multis perſuaſit, vt ei aſsiderent, & diuinam quandam eum potentiam nominarent. Deinde cùm vidiſſet Apoſtolos vera & diuina miracula peragere, & ijs qui accedebant ſpiritus gratiam elargiri: & vellet ab eis æqualem poteſtatem accipere: poſtquam magnus Petrus ſceleratum eius animum deprehendit, & immedicabilia mentis eius vulnera iuſsit pœnitentiæ curare remedijs: ille ſtatim ad priorem improbitatem reuerſus eſt, & relicta Samaria, vtpote quæ ſalutifera ſemina ſuſcepe rat, ad eos, quos nondum Apoſtoli coluerant excurrit, vt cùm ſuis præſtigijs ac impoſturis ſimplices, & qui facilè capi poterant, decepiſſet, fabuloſiſque ſuis narrationibus vinctos tenuiſſet, efficeret vt ſanctorum Apoſtolorum decreta dificilius ſuſciperẽtur. Sed diuina gratia magnum Petrum armauit aduerſus eius inſaniam. Is enim conſequens execrandam eius doctrinam, veluti quandam

Act. 8.

dam caliginem & tenebras, diſcuſsit: lucis autem veritatis radios oſtendit. Sed tamen quamuis vel apertè eſſet conuictus homo longè miſerrimus, non ceſsauit aduerſus veritatem dimicare, donec venit Romã Claudio Cæſare imperante. Romanos autem ſuis præſtigijs tanta admiratione affecit, vt etiam ænea columna honoraretur. Sed rurſus veniẽs diuinus Petrus, fraudis cum pennis nudauit. Qui cùm eũ eandem in miraculorum certamen prouocaſſet, & diuinæ gratiæ & præſtigiarum diſcrimen oſtendiſſet, omnibus Romanis videntibus eum ex magna altitudine deturbauit, cùm oraſſet: & qui miraculum viderant, eos cepit ad ſalutem.

SIMONIS HAERESIS.

ISitaque ciuſmodi fabulam peperit. Infinitam quandam poſuit potentiam, eam autem vniuerſorũ radicem appellauit. Eam autem ignem eſſe dicebat, qui duplicem habebat operationem. hanc quidem quæ cernebatur, illam verò quæ latebat: mundum autem eſſe genitum, genitum autem ex operatione ignis, quæ cernebatur, ex ipſa autem primo productas eſſe tres coniugationes, ſeu tria paria, quas etiam radices appellabat. Et primam quidem appellabat mentem, & mentis inuentionem. Secundam, vocem, & mentis comprehenſionem, tertiam autem, rationem, & cogitationem. Seipſum autem nominabat infinitam potẽtiam, & ſe Iudæis quidem tanquam filium apparuiſſe, ad Samaritanos autem tanquam patrem deſcendiſſe: ad alios autem gentes tanquam ſpiritum ſanctum acceſsiſſe & cùm meretricem neſcio quam, quę ſtabat in proſtibulo, vocabatur autẽ Helena, ſecum habitare, feciſſe, eam eſſe primam ſuę mentis comprehenſionem dicebat: & matrẽ omnium nominabat, & ſe per ipſam Angelos & Archãgelos feciſſe: ab Angelis autẽ mundũ eſſe architectatum. Angelos verò ei inuidẽtes ipſam apud ſe detinuiſſe aſſerebat. Dolebant enim, inquit, ſe eiusdici opera aut effecta. Qua de cauſa eam quoq; in multa muliebria corpora introduxerunt, atq; adeò in ipſam etiam Helenam, propter quam Troianũ bellum geſtum eſt. Propter eam quoq; ſeipſum dicebat deſcendiſſe vt ipſam ab ei impoſitis vinculis liberaret, & hominibus per eius agnitionem ſalutem præbere, mutatum autem deſcendiſſe, ne ab Angelis, qui creatoris opificium adminiſtrant, cognoſceretur, & in Iudæa tanquam hominem apparuiſſe, cùm non eſſet homo, & paſſum eſſe, cùm non eſſet paſſus. Prophetas autem fuiſſe Angelorum adminiſtros. Iubebat autem eos, qui in ipſum crederent, illos non attendere, nec legis minas pertimeſcere, ſed eos, tanquam liberos, facere quæ voluerint. Non enim per bonas actiones ſed per gratiam eos eſſe ſalutem conſecuturos. Quocirca, qui eius ſectę erant, ſe audacter omni libidini & intemperantiæ dedebant, & omni incantationum & præſtigiarum genere vtebantur, amatoria quædam & pellicentia machinantes, & quæcunque alia ſunt incantationum & præſtigiarum propria, tanquã diuina myſteria, perſequentes, & cùm eius quidem ſtatuam in Iouis figuram conſtruxiſſent, Helenæ autem in Mineruæ ſpeciem, eis thura adolebant, ac libabant, & tanquam Deos adorabant, Simonianos ſeipſos nominantes. Ex hac etiam amariſsima radice exorti ſunt Doſithiani, Cleobani, Gortheni, Masbothei, Adrianiſtæ, Eutichiſtæ, Caniſtæ. Sed ij omnes, cùm impiæ ſectæ paruas quaſdam mutationes excogitaſſent, non diu durarunt, ſed obliuioni omnino traditi ſunt.

DE MENANDRO.

MEnander autem, qui ipſe quoque fuit Samaritanus, ex Chabrai, qui dicebatur, vico profectus, illius quidem excepit præſtigias. Se autem non primam nominauit potentiam, dicebat enim, eam cognoſci non poſſe: Sed ab illa ſe miſſum eſſe iactitans, ſe ipſum ſeruatorem appellauit. Similiter autem ac Simon dicebat fuiſſe Angelos à mentis comprehenſione productos, & eos mundum eſſe fabricatos, ſeruari autem eos qui in ipſum baptizabantur, & potentiores effici, etiam in hac vita, & poteſtatem accipere vt mundi effectrices poteſtates poſſent facillimè ſuperare. Aduerſus eum ſcripſit Iuſtinus, qui in habitu philoſophi fuit defenſor veritatis, & fuit Martyrij corona redimitus, & Irenæus, cuius etiam antè meminimus, fuit autem hic quoq; vir Apoſtolicus, & Origenes, qui in multis diſciplinis ſtudio ſe verſatus eſt. Eum cùm habuiſſent Magiſtrum Saturnilus & Baſilides, ille quidem Antiochiam, quæ eſt prope Orontem fluuium, patriam eſſe ſuam prædicans, Baſilides verò Alexandriam, & Magiſtro & ſibi inuicem repugnantes fabulas confinxere. Vterque autem fuit tempore Adriani Cæſaris.

DE SATVRNILO.

EGo autẽ Saturnili primũ fabulas oſtendam. Is quemadmodũ Menander, dicebat

Universidad de Deusto
Biblioteca

bat vnum esse patrem, qui omnino cognosci non potest: eum autem fabricatum esse Angelos, & alias potestates. Septem autem ex ijs mundum fecisse, & hominem finxisse, & ipsos, inquit, dixisse Faciamus, hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cùm autem figmentum non posset erigi, sed instar vermis serperet, miserta, inquit, diuina potentia, vitæ scintillam immisit, & imperfectum hominem perfecit, hanc autem vitæ scintillam, post vitæ dissolutionem, reuerti ad potentiam, quæ illam miserat. Seruatorem autem & Dominum non solum dicit ingenitum, sed etiam ingenitum, & incorporeum, & nulla forma præditum. Visione autem, potius quam rei veritate, hominibus apparuisse. Deum autem Iudæorum dixit vnum fuisse ex Angelis. Deinde commenti oblitus, ingenium enim seruatorem appellauerat, dicit patrem Christi volentem cum alijs angelis Iudæorum quoq; Deum euertere, misisse Christum in mundum, ad salutem eorum hominum qui in ipsum crederent. Duas hominum dicit esse differentias, & hos quidem bonos, illos verò malos, & hanc in natura cœpisse differentiam. Dum autem mali Dæmones malis auxilium ferrent, venit, inquit, Seruator, vt bonis subueniret. Hic autem primus, matrimonium, Diaboli doctrinam nominauit. Iubet etiam abstinere ab animatis. Ex prophetijs autem, alias quidem dicebat dictas esse ab Angelis, qui mundum effecerunt: alias verò à Satana. Eum autem esse Angelum, qui Iudæorum Deo valde aduersatur.

DE BASILIDE.

BAsilides autem, has vt viles fabulas contemnens, alias multo magis impias cõfinxit. Dixit enim ingenitum primum mentem genuisse, à mente autem prudentiam productam esse, prudentiam autem à ratione, à prudentia sapientiam & potentiam, ex ijs autem, Angelos & Archangelos, eos autem cœlum esse fabricatos, porrò autem ex eorũ defluxu alios factos Angelos aliud cœlum fecisse primo simile: deinde rursus ex eorum defluxu alios enatos, architectatos autem esse etiam hos aliud cœlum, & qui ex his enati sunt, rursus aliud, & vsq; ad trecentesimum & sexagesimum quintum enatum hunc defluxum, & cœlorum fabricationem durasse. Angelos autem, qui hoc cœlum vltimũ, quod à nobis videtur, habitant, mundũ fabricatos esse, & terræ dominium diuisisse, vnum autem, Iudæorum administrationem sortitum esse, & eum alijs imperare. Volenti autem ei suis gentibus omnes gentes subijcere, alios principes restitisse. Ingenitum autem hęc videntem, primogenitam mẽtem suam misisse, quam etiam Christum appellauit, vt seruaret eos qui vellent credere. Dicit autem eum minimè esse passum, sed Simonem Cyrenęum passionẽ sustinuisse, dum Christus esse putaretur. Christum autem eminus videntem Iudæorum insaniam & stuporem irrisisse, deinde postea ad eum qui miserat recessisse. Dicebat autem oportebat credere nõ in crucifixum, sed in eum qui visus erat crucifigi. Ita enim, inquit, fieri poterit vt à potestate eorum qui mundum fecerunt liberentur. Is autem negauit etiam carnis resurrectionem. Prophetias quoque dixit ab Angelis esse factas: legẽ autem fuisse latam à principe Iudæorum. Iusit autem immolatis securè vesci, & vetitas actiones nullo adhibito discrimine peragere. Porrò aut. m ij quoque, sicut qui Menandri, & Simonis sectam sequuntur, incantationibus, & prestigijs, & omnis generis imposturis vtuntur. Quinetiam Angelorum nomina effingentes, hos quidem dixerũt primum habere cœlum, illos verò secũdum, & ita deinceps vsque ad trecentesimum sexagesimum quintum. Seruatorem autem, & dominum Caulacuam nominant. Hæc autem dicunt esse ineffabilia, & nec ab omnibus capi aut comprehendi posse, præterquam ab vno ex mille. Dicit autem principem ipsorum esse Abraxax. Nominis enim supputatio trecentorum sexaginta quinque numerum significat. Habebat autem etiam Prophetas Basilides Barcabã, & Barcoph, & quosdam alios similiter barbaros. Quinetiam his alias scelleratiores fabulas confinxit, quas non addidi, ne ij qui in eas inciderent, aliquid detrimenti ex ijs acciperent.

DE ISIDORO.

ISidorus quoque filius Basilidis, cum aliquo additamẽto Patris fabulosa cõmenta confirmauit. Aduersus eos autem decertant Agrippa, cui etiam cognomen est Castor, & Irenæus, & Clemens Siromateus, & Origenes pro veritate pugnantes.

DE CARPOCRATE.

CArpocrates autem Alexandrinus genere, ab Angelis quidẽ dicebat ipse quoque creationis factum esse opificium. Dominum autem Iesum ex Ioseph & Maria natum esse, sicut & alij homines. Virtute autem fuisse insignem, vt qui puram habebat animam, & memorem suæ cum ingenito cõsuetudinis. Dicit autem etiam eos qui illi similes fuerint, contemptis mundi effectoribus Angelis, potestatem accipere ad facienda similia. Quòd si etiam puriorem quis habuerit animam, superabit, inquit, vel filij dignitatem. In tantam arrogantiæ insaniam impegerunt hi homines, præstigijs quidem vtentes, & demonas inuocantes, libidinem autem & impudicitiam tegere nõ ferentes, sed incontinentiam & intemperantiam pro lege habentes. Opinione enim, inquit, non veritate, hæc quidem mala, illa verò bona esse videntur. Verum enimuero quoniam nunc in hoc loco versor, nescio quomodo possim transilire legem impudicitiæ. Cùm enim Pythagoricas à corporibus in corpora traiectiones admisissent, quod ei cõnexum à Pythagora dicebatur, non admiserunt. Pythagoras enim dicebat animas quæ peccarant mitti in corpora, vt & pœnas darent, & ritè expiarentur. Hi autem causam afferunt illius in corpora transitus, quæ Pythagoricæ ex diametro repugnat. Dicunt enim animas mitti in corpora, vt omne genus libidinis & petulantiæ peragant. Eas ergo, quæ in vno descensu impleuerint, non egere alia missione. Quæ autem parum peccarunt, & bis mitti, & ter, & sæpius, donec omnia vitiorum genera impleuerint. Ne quis autem existimet me hæc aduersus eos fingere, Irenæi viri Apostolici, qui Occidentem illuminauit, testimonium proferam. Is autẽ scribit in primo libro eorum quod scripsit aduersus hæreses. Et fieri quidem ab eis impia, nefaria & vetita ego non crediderim, sed in libris eorum ita scripta sunt, & ipsi ita exponunt, dicentes, Iesum in mysterio cum discipulis suis & Apostolis seorsum esse locutũ. eumq; ijs qui digni erant, & parebant tradere voluisse. Per fidem enim & dilectionem seruari, reliqua autem, cùm sint indifferentia, pro opinione hominum aliquando quidẽ bona aliquando mala existimari, cùm nihil sit natura malum. Hæc ergo de his dixit admirabilis Irenæus. Quæ autem sequuntur non adijcit. Insignem enim continent insaniam.

DE EPIPHANE.

EPiphanes autem eius filius, in Platonica institutus doctrina, eius fabulas vberiores & ampliores effecit. Hi autem Adriano imperante improbas has hæreses confirmarunt.

DE PRODICO.

EVm verò secutus Prodicus, eorum qui Adamitæ dicuntur hæresim cõstituit. Is apertè & palam scortari adiecit decretis Carpocratis. Mulieres enim esse communes constituit. Quamobrem non solum in cõuiuijs publicis, candelæ lumine paulo longius remoto, in quancunque inciderat, cũ ea vnusquisque coibat, sed etiam mystica initia eiusmodi incontinentiam existimabant. Atque huius quidem etiam testem Stromateum Clementem producam, virũ sanctum, & qui multarum rerum peritia omnes antecellit. Ita autem dicit in tertio Stromatum. Sunt autẽ qui publicam Venerem mysticam communionem nominant, vel ipso nomine se petulanter, & contumeliose gerentes. Deinde cùm nonnulla subiecisset de suilla eorum intemperantia, hæc quoque subiunxit. Homines infelicissimi carnalem concubitus communionem consecrant, & eam existimant illos ad regnum Christi perducere. Eos ergo ad fornices, & lupanaria hæc deducit communio: & cum eis communicauerint & sues & hirci: in maxima autem spe apud eos fuerint meretrices, quæ præsunt prostibulo, vt quæ volentes omnes passim & liberè admittant. Cùm autem etiam alia similia adiecisset, subiunxit. Talia etiam Prodici sectatores, qui se Gnosticos falso nomine appellent, dogmata decernunt.

DE VALENTINO.

VAlentinus, accepta occasione ex his omnibus hæresibus, infinitas fabulas composuit. Constituit autem hæresim tempore Antonini primi. Posuit primum Aeonem, hoc est æuum perfectum, quem & ante principium, & propatrem, & profundum appellat. Quinetiam Ennœam quãdam hoc est mentis conceptionem, esse vna cùm illo, quæ grata & veneranda dicitur. Eum dicit infinitis seculis amplexum esse quietem. Sequente autem postea tempore, ex vtrisque factam esse mentem & veritatem. Vnigenitum autem mentem nominant. Has autem duas coniugationes vocant Pythagoricum quaternionem, & omnium radicem. Ex mente autem & veritate dicit productam esse rationem & vitam, ex ratione autem & vita hominum etiam Ecclesiam. Quatuor autem coniugationes esse generis, principem ogdoadem, & radicem, & substantiam omnium, & primum Aeona esse dicunt, deinde rationem & vitam, post hominis & ecclesiæ productionem, produxisse alios Aeonas decem, profundum, & mi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& mixtionem, senij expertem, & vnionem, per se nascentem, & voluptatem, immobilem, & concretionem vnigenitam, & beatam. Ex homine autem & ecclesia alij producti sunt Aeones duodecim, Paracletus, & fides, Paternus, & spes, maternus, & dilectio, mens, & intelligentia, ecclesiasticus & beatitudo, voluntarius, & sapientia. Hos triginta Aeonas dicunt cæteros quidem omnes latere, sibi verò esse cognitos. Deinde cùm multa fabulosa commenta narrasset, vt ostenderet esse venerandum octonarium, & denarium, & binarium, & tricesimum numerum, dicit profundū esse eiusmodi naturæ, vt ab ijs quæ ab eo orta sunt necapprehendi, nec videri, nec alijs declarari possit, retinuit silentium, & hoc aggredi prohibuit. Postremus autē Aeon, quem vocant sapientiam, cùm idem eum cepisset desiderium, quod autem desiderabat non potuisset assequi, peperit, inquit, informem substantiam. Talem autem fœtum editum ægrè ferens, accesit ad Proparrem, & suam ei affectionem exposuit. Vnà autem cum ipsa reliqui quoq; Aeones supplicarunt, & ei quidem aliqua venia data est: Informem autem fœtum, dicunt esse materiam, quæ ex ignorantia, & tristitia, & metu, & increpatione orta est. Prouidens autem profundum, ne alij quoq; æoni aliqua eiusmodi affectio accideret, producit terminum, non cum fœmina coniuge. Aliorū enim Aeonum vnusquisq; cum fœmina coniunctus est. Hunc autem terminum crucem quoque nominant. Quinetiam alia quoque nomina confingunt. Propterea dicit etiam expiatam purgatamq; sapientiam, ab affectione fuisse liberatam, cogitationem autem illam, quam & affectionem, & fœtum informem, & materiam nominarunt, terminus ab ea procul abiecit. Postea dicit vnigenitum, patris consilio & sententia, ad æonum securitatem & constitutionem, produxisse Christum & sanctum spiritū. Dicunt enim Christum docuisse Aeonas patrē esse incomprehensibilem. spiritus autem sanctus præstantiorem æqualitatē Aeonibus inter se dedit. Hæc autem assecuti Aeones, Propatrem qui dem laudarunt. Cùm autem communiter pulcherrima eorum quæ habebant vnusquisque contulisset, per ea Iesum producunt, quem & seruatorem nominant, & Christum verbum. Cum ipso autem alios quoque Angelos produxerunt, vt essent eius satellites. Hæc autem omnia intra pleroma nominant. Extra pleroma autem hæc sunt ea quæ dicuntur. Cogitationem sapientis illius, quem etiam fœtum informem appellarunt, vocant Achamoth, esse autem extra pleroma, & in vmbra quadam & inani degere, misericordia autem motum, eum qui dicitur Christus, extensum esse per terminum, & crucem quæ dicitur, & formam quæ est ex substantia illi dedisse, cognitione autem destitutam reliquisse, & post et ad seipsum contraxisse potentiam. Illam autem cùm sensisset lucem, quæ eam apprehenderat, ad eum quidem inquirendum cucurrisse, à termino autem prohibitam esse progredi, cùm dixisset, Iao. hinc enim hoc quoq; nomen factum esse dicunt, deinde ægreferentem se progredi prohibitam, tristitiam, & metum, & dubitationem admisisse, postea ad eam accessisse conuersionis desiderium. Ex his autem affectionibus dicunt hunc mundum constitutum. Ex conuersione quidem, Creatorem, & omnium animas: ex alijs autem affectionibus, reliqua. Ex eius quidem lachrymis humidam substantiam, ex risu autem lucem, ex alijs verò alia. Non enim à reprehensione alienum futurum, puto, si dicam omnia quæ illi fabulantur. Dicunt autem eam rogasse Christum, qui eius erat misertus, vt ei lucem impetiret, eum autem preces quidem suscepisse, non autem accessisse, sed Iesum misisse vt in eo crearentur visibilia & inuisibilia & throni, & dominationes, & diuinitates, vt ipsi dicunt. Accesit ergo cum productis Angelis, & ab ijs quæ euenerant affectionibus separauit, eaque separata compegit. Ipsam autem separatam ab affectionibus cepit Angelorum desiderium, & spiritalem fœtum produxit Angelis similem. Is autem sursum recurrit. Ex conuersione autem dicunt animalem factam esse substantiam, Deumque ex ea esse formatum, & Patrem, & Regem eorum, qui eandem, inquit, cum eo habent animam, quæ dextra appellant, & materiæ quæ sinistra nominant. Dicunt enim omnia quæ videntur eum sibi propria effecisse. Vocant autem eum & Matripatrem, & Patrem, & Creatorem seu opificem. Et quid opus est vt eorum fabularum omnes ineptias recenseam? ijs enim quæ dicta sunt est vniuersum figmentum simile. Dicit Christum, cùm apparuisset, ex Achumoth quidem accepisse id quod est spiritale: à Creatore autem id quod est animale Christum indutum esse, ab Oeconomia autem adiectum esse corpus, quod habet animalem substantiam, arcano autem & ineffabili modo factum est, fuisse autem contrectabile, aspectabile, & patibile, materiale autem nihil penitus dicunt eum cepisse.

Nihil

Nihil enim eorum quæ ex materia constat salutem suscipit. Dicunt autem se quidem seruari ex sola cognitione, nos autem ex fide & bona actione. Se autem operibus non egere, cùm ad salutem sufficiat cognitio. Quocirca qui sunt apud eos perfectissimi, quidquid est diuinis legibus prohibitum, securè & absque vllo metu perpetrant. Nam & festa gentilium celebrant, & immolatis vescuntur, & libidini ac voluptati seruiunt, quidquid malum est indiscriminatim audent admittere.

DE SECVNDO.

SEcundus autem, qui Valentino successit, bipertito diuisit ogdoadem, & hoc quidem illius vocat dextrum, illud verò sinistrum, & adiecit lucem & tenebras. Porrò autem hinc quoque innumerabiles exorti sunt hæreseon principes & authores, Cōsianus, Theodotus, Heracleō, Ptolemęus, Marcus, qui diuersa dogmata excogitarunt.

DE MARCO.

MArcus autem in arte quoque Magica versatus est: & cùm præstigijs & incantationibus quędam admirabilia faceret, multos simplices, & qui facile capi poterāt, decepit. Is cùm magnam quandam fabulam confinxisset, hanc sibi dicebat dixisse silentium, nec eum pudet ineptum pronunciare silentium. Is etiam XXIIII. literis æonas assimilauit, & has quidem mutas, illas semiuocales, alias verò vocales appellauit. Hi falsis nominibus inscriptorum & adulterinorū bellorum magna conscripta multitudine, stultos conantur perterrefacere. Tingentes autem eos qui decipiuntur, dicere consueuere. In nomine ignoti patris vniuersorum, in veritatē matrem omnium, in Iesum qui descendit, in vnionem, & redemptionem, & potestatum communionem. Admiscent autem etiam nomina Hebraica terrentes eos qui initiantur, quorum meminisse duxi superuacaneum. Ex his plurimæ, postquam serpens Agrostis germinauit: pullularunt hæreses. Eorum quoq; partem esse dicunt eos: quià nonnullis Ascodrutæ: ab aliquibus autem Ascodrupitę vocantur.

DE IIS QVI DICVNTUR *Ascodryti vel Ascrodupetæ.*

HI autem dicunt non oportere diuina mysteria: quæ sunt inuisibiliū signa: per res quæ videtur peragi: nec incorporea per sensilia, & corporea. Esse autem perfectā redemptionem, veram eius quod est cognitionem. Quæcunq; enim videntur: ex ignorantia & affectione constituta: per cognitionem dissoluuntur. Oportet ergo etiam spiritalem esse redemptionē, quapropter nec eos qui accedunt baptizant, nec ab eis peragitur mysterium baptismatis. Vocant enim redemptionē, vniuersorum cognitionem. Ex his autem nonnulli, qui dicūtur Archōtici, confictis quibusdam libellis, eos vocāt reuelationes prophetarum. Vnum autē appellarunt, ensymphoniā, in quo septem cœlos conscripserunt. Vnumquenque autem ipsorum habere vnum principem, Matrem autem quandam Photinam esse suprematn. Anathematizant autem lauacrum, & mysteriorum cōmunionem, vt quæ fiat in nomine Sabaoth. Dicunt enim eū in septimo cœlo tyrannidem exercere. Principum autem nutrimentū dicūt esse animas, & sine eo nō posse illos viuere. Diabolum verò esse filiū Sabaoth. Esse autem Sabaoth, Deum Iudæorum, filium autem, cùm malus sit, nō honorare ipsum, sed ei in omnibus aduersari. Cain autem & Abel dicunt filios diaboli. Quædam autē alia quoq; fabulosa referunt, quæ sunt omni impietate referta. Aliqui autem alij, post mortem, mortuorū capitibus oleū & aquam injciunt. Ita enim dicunt fore, vt ipsi sint inuisibiles, & potētiores ijs quæ intercedunt dominationibus, & potestatibus. Docent autem eos quoq; dicere quandā fabulam, quam si scriptis inseram, me illarum quoq; ineptiarum socium esse duxerim.

DE COLORBASIIS.

COlorbasij autem, ab eo quem ipsi pro patrem appellant, dicunt primā factā esse ogdoadem. Seruatorem autem hi quidē ex triginta æonibus productum esse dicūt, & ideo vocari etiam, Sydochiteon hoc est complacendum, quia omne pleroma per ipsum complacuit patrem glorificare. Alij autem ex solis decem æonibus, alij verò ex Christo, & spiritu, ad pleromati stabilimentum factum esse, ipsumque Patris appellatione vocari Christum, & multa eiusmodi alia prodigiosa recensent.

DE BARBELIOTIS SEV *Borborianis.*

EX Valētini seminibus, Barbeliotarum, seu Borbonianorū, vel Naasinorū, vel Stratioticorum, vel Phemionitarum, qui vocantur, execranda secta pullulauit. Ponebant

Universidad de Deusto
Biblioteca

bant enim æonem quendam ab interitu alienum degere in spiritu virginali, quem nominant Barheloth. Barheloth autem ab eo petijsse præscientiam. Cùm ea autem processisset, deinde rursus petiuisset, processit incorruptibilitas, deinde vita æterna. Lætatam autem Barheloth concepisse, & lucem peperisse. Eam dicũt inunctam spiritus perfectione, Christum fuisse nominatam. Hic rursus Christus mentem annunciauit, & accepit. Pater autem adiecit etiam rationem. Deinde coniugati fuerunt mẽtis cõceptio, & ratio, incorruptio, & Christus, vita æterna & voluntas, mens & præscientia. Deinde rursus ex mentis conceptione & ratione dicũt vnà cum ea fuisse productam veritatem, & aliam rursus factam esse cõiugationem per se geniti, & veritatis. Et quid opus est dicere alias quoq; productiones ex luce, & incorruptiones? Longa est fabula, & quæ, præterquam quòd est impia, nihil habet delectationis. His quoque Hebraica nomina adiecerunt, simpliciores perterrere conantes. Per se genitum autem, dicũt produxisse hominem perfectum & verum, quem etiam Adamantem appellant. Vnà autem cum eo productam quoque esse coniugem, perfectam cognitionem, hinc rursus ostensam esse matrem, patrem, & filium, ex homine autem & cognitione lignum germinasse, Cognitionem autem hoc quoque nominant: Iam verò ex primo Angelo productum esse dicunt spiritum sanctum, quem etiam sapientiam pronyicon appellarunt. Hanc autẽ dicunt coniugem appetentẽ, peperisse opus in quo erat ignorantia & arrogantia. Hoc autem opus πρωτάρχοντα, hoc est primum principem appellant, & eum esse dicũt creaturarum opificem. Ipsum autem cum arrogantia congressum genuisse vitium, & partes eius. Hæc ergo summatim exposui, figmenti prolixitatem prætermittens. Eorum autem mysteria quis est adeò infelix, vt vel lingua proferat? Omnem enim improbam ratiocinationem, omnem denique execrabilem cogitationem superant, quæ ab illis tanquam diuina peraguntur. Sufficit autem vel cognomen ad sceleratissimam eorum audaciam vt cunque signi ficandam. Borboriani ea de causa cognominati sunt.

DE SETHIANIS, SEV Ophianis, vel Ophitis.

SEthiani autem, quos Ophianos, vel Ophitas quidam nominant, hominem vocant omnium Deum, lucem ipsum rursus cognominantes, & beatum, & ab interitu alienum vocantes, & in profundo habitationem habere affirmantes, eius autem mentis comprehensionem, filium hominis, & secundum hominem appellant. Post eum autem esse spiritum sanctum. Infra eos autem esse quatuor elementa, aquam, tenebras, abyssum, chaos. Fœmininum autem spiritum vocant, & eum super elementa ferri dicunt, amasse autem primum & secundum hominem formam spiritus, & progenuisse lucem, quam Christum vocant, cùm non posset autem mulier ferre nimiam lucis magnitudinem, scaturijsse, & Christum quidem vnà cum matre attractum esse in æonem à corruptione & interitu alienum, quam etiam veram ecclesiam appellant, rorem autem qui è luce scaturijt, deorsum cecidisse dicunt, & appellatum esse sapientiam, & pronyicon & masculo fœminam. In aquis autem natantem corpus quidem ex ipsis accepisse, & ne submergeretur in periculum venisse, sed tamen emersisse, ex corpore autem quo contectus fuit cœlum esse constitutum. Deinde cùm reliquum abiecisset, ad matrem euolasse. Illum autem appellant filium Prunici. Is autem rursus alium filium produxit, & ex illo dicunt alium esse constitutum, & vsque ad septenarium numerum processisse productiones, ab vnoquoque autem eorum vnum cœlum fuisse fabricatum, & vnumquenque proprium habitasse. Prædictis autem filijs nomina imposuerunt, vsi lingua Hebraica, quorum meminisse duxi superuacaneum. Dicunt autem alios cum primo seditionem agitasse, qui horum quidem erat auus, illorum verò abauus, aliorum tritauus, cum verò animi anxium, in materiæ fecem cogitationem defixisse, & genuisse ex ipsa filium Ophiomorphon, seu serpenti formem. Deinde gloriantem Ophiomorphi patrem dixisse. Ego Deus & Pater, & nullus est me superior, matrem autem ægrè tulisse, & acclamasse. Ne mentire, est enim te superior pater omnium, primus homo filius hominis. Hæc autem verba cùm audijsset serpentis pater, inquit, Agite faciamus hominem ad imaginem nostram. Quinetiam multa alia adijciunt, quæ & impietate plena sunt, & nihil habent iucunditatis. Ophiomorphum autem illum vocant Michaelem, & Samana. Prophetas etiam diuidunt, & septem filijs, vt volunt, attribuunt, & Seth diuinam quandam potentiam esse dicunt. Quamobrem etiam Sethiani appellati sunt. Iesum au-

autem dicunt esse alium præter Christum, & eum quidem qui Deus est, ex virgine esse natum. Christum autem è cœlis ad ipsum descendisse. Dicunt autem Apostolos quoque erraſſe ratos Seruatoris carnem resurrexisse. Quidam autem ex ipsis, dicunt Christũ in serpentis speciem transmutatum, virginis vterum subijsse, & ita natum esse inielligũt dictum Apostoli, Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinaniuit, serui formam accipiens. Nonnulli autem dicunt ipsum serpentem cum sapientia consuetudinem habere, & tanquam cum Deo aduersario, cum creatore bellum gerentem, Adã decepisse, & cognitionem dedisse & propterea dictum esse prudentissimum esse omnium serpentem: flexuosam quoque nostrorum intestinorum positionem corpus serpentis imitari, ea ratione ostendentem genitalem serpentis sapiẽtiam. Et ea de causa serpentem adorant, quem cùm quibusdam carminibus demulserint, in tenebris nutriunt, & in execrandis suis mysterijs eum mẽsæ offerunt. Cùm is autem ascenderit, panibus tanquam sanctificatis communicant.

Phil. 2.

Gen. 3.

DE CAINIS.

ALij autem, quos Cainos nominant, dicunt etiam Cain à superna authoritate fuisse liberatum. Esau autem, & Core, & Sodomitas, & omnes alios eiusmodi, suos esse cognatos confitentur, & eos odio quidem esse habitos à creatore, sed nihil ab eo noxiæ accepisse. Sapientia enim ab eis eripuit quod in eis habebat. Quinetiã Iudam proditorem solum ex omnibus Apostolis dicunt hanc cognitionem habuisse, & ideo effecisse proditionis mysterium. Eius autem etiam Euangelium proferunt, quod illi cõposuerunt. Ille enim protinus strangulatus est, quæ fuit merces eius proditionis, & eum faciunt ea quæ sunt vetita, alicuius Angeli nomen inuocant, tanquam illi vtiq; intemperantiam largientes, & in vnaquaque impudicæ actionis specie hoc faciunt. Pro varijs enim impudicitiæ formis totidem quoque numero Angelos eis dicunt respondere, qui earum rerum operatione coluntur.

DE ANTITACTIS, seu aduersarys.

ERant antem etiam quidam alij, quos impij Antitactas vocabant, qui magnũ ignotum Deum, vt ipsi dicunt, Patrem suum nominabant, eum autem esse bonum, & Deum creatorem. Vnum autem quempiã eorum qui ex ipsis erant geniti, seminasse zizania, qui in nos omnes, vt ipsi dicũt, mala iniecit, vt qui optimo nostro patri restiterit. Quamobrem nos quoq; illi resistimus, eius legibus, vt de patre vltione sumamus, aduersantes. Et quoniam is dixit, Non adulteraberis, nos, inquit, adulteremur, vt eius præceptum infirmemus. Eos malorum inuentores iure quispiam nominauerit, qui suis libidinibus & impudicitijs blasphemias adiungunt.

DE PERATIS.

ADemes autem Carystius, & Peraticus Euphrates, à quo Peratę vocati sunt, qui in ea sententia fuerunt: dicunt vnum esse mundum tripertito diuisum, & vnam quidem patrem esse veluti quendam magnum fontem, qui potest in infinita ratione diuidi. Primam autem partem appellant trinitatem, & eam vocant bonum perfectum paternum. Secundum autem, potentiarum infinitarum multitudinem. Tertiã verò vocant specialem, & primum quidem appellant ingenitum, & nominãt tres Deos, tres rationes, tres mentes, tres homines, è superis autem ex Agennesia, & prima mundi diuisione, in ipsa mundi consummatione in temporibus Herodis descendisse quendã triplicis naturæ hominem, & tricorporem, & triplici potestate præditum, qui Christus vocatur, & transiisse mundum ingenitum, & per se genitum, & venisse in hunc mundum in quo sumus. Cùm autem Christus de cœlis descenderit, quæ ex supernis quidem descenderunt, vt reuertãtur perficiet: quæ autem eis insidiata sunt tradet supplicio: & mundum quidem ingenitum, & eum qui est per se genitus, etiam seruandum esse dicunt: hunc autem mundum perire, quem nominant specialem.

DE MONOIMO.

DIcunt Monoimum Arabem, cùm ex scientia Arithmetica accepisset occasionem, suam formasse hæresim.

DE HERMOGENE.

HErmogenes autem ex subiecta materia & congenita dicit deum omnia esse fabricatum. Existimabat enim stolidus fieri nõ posse vt Deus vniuersorum ex ijs quę non sunt fabricaretur. Is dicebat corpus Domini in sole esse repositum. Diabolum autem & Dæmones esse in materiam refundẽ-

Rom. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dos. Theophilus Antiochenus Episcopus scripsit in eum, & similiter Origenes. Aduersus Valētinū autē, & eos, qui ab illo origenē cepere, & Irenęus, & Clemēs, & Origenes.

DE TATIANO ET HYDROPARASTATIS SEV ENCRATISTIS.

TAtianus autem Syrus fuit primum sophista, postea verò etiam diuini Iustini Martyris fuit discipulus. Post Magistri autē mortem, desiderauit esse author, & princeps hæresis, figmenti autem sui materiam emendicauit, à Valentino quidem æonum productiones, à Saturnilo autem & Marcione abhorrere nuptias, & animantium & vini visum. Hunc habent ducem qui dicuntur Hydroparastatæ, & Encratistæ.

Cur dicuntur Hydroparastatæ, & Encratistæ.

NOminantur autem Hydroparastatæ, quod aquam pro vino offerant. Encratistæ autem, quòd neque vinum bibant, nec animatis vescantur. Ab his autem abstinent, ea tanquam rem malam abhorrētes, & cœlibatum persequuntur, matrimonium scortationem appellantes, & legitimam coniunctionem Diabolicam nominantes. Is autem composuit etiam Euangelium, quod dicitur per quatuor, amputatis genealogijs, & alijs, quæcunque ostendunt Dominum natum esse ex Dauid secundum carnem. Eo autem vsi sunt, non ij soli qui sunt illius sectæ, sed ij etiam qui dogmata Apostolica sequuntur, compositionis fraudem non cognoscentes, sed simplicius eo tāquam libro compendioso vtentes. Ego qnoque inueni plusquā ducentos huiusmodi libros, qui in honore habebātur in nostris ecclesijs. Quos cùm omnes simul coegissem, deposui, & loco eorum reposui quatuor Euangelistarū Euangelia.

DE SEVERO.

SEuerus, susceptā eorū doctrina, eos qui ab ipso decepti fuerant, à suo cognomine appellauit. Hinc nonnulli, Encratitas Seuerianos appellāt. Hi diuini Pauli epistolas, & Actuum historiam reijciunt. Aduersus eos scribit Musanus veritatis patronus, & Clemēs Stromateus, & Apollinaris, qui sacræ ciuitatis in Phrygia fuit Episcop⁹, & Origines.

DE BARDISANE.

BArdisanes autē Syrus ex Edesā ortus, floruit tempore Seueri & Marci Cæsaris. Ferunt eum multa resecuisse ex Valentini fabulis. Scripsit autem multa etiā lingua Syriaca, quidam autem ea in linguam græcam transtulerunt. Ego quoque in eius libros incidi, quos & contra fatum scripserat & aduersus hæresim Marcionis, & alios non paucos. Dicunt autem etiam Armonium, qui fuit eius filius, Athenis in Græca lingua fuisse institutum. Is quoque lingua Syriaca multa conscripsit.

DE EPHRAIM SIRO.

VTriusque autem errorem vir planè benedictus Ephraim Syrus confutauit.

DE FLORINO ET BLASTO.

IAm verò Florinus quoque & Blastus, qui in Presbyterorum catalogū Romæ erant cooptati, in Valentini pernicioſam sectam declinarunt. Ferunt beatissimum Irenæum eorum morbum deplorantem scripsisse aduersus Valentinum. Hi ergo omnes à Simone initium ducentes, quædam inter se cognata, & conuenientia decreta pepererunt, æonas quosdā nominantes, & æonū productiones, & alias productiones productionū.

DE CERDONE ET MARCIONE.

MArcion autem, & Cerdo eius Magister, à Simonis ipsi quoque impostu ris blasphemiæ occasionem cœpere. Sed aliam impietatis nouam viam excogitauere. Cerdo enim fuit tempore Antonini primi. Dicebat autē alium esse Deum, patrem Domini nostri Iesu Christi, non cognitum Prophetis: alium autem vniuersi effectorem, & legis Mosaicæ Legislatorem: & hunc quidē esse iustum, illum verò bonum. Hic enim, inquit, iubet in lege oculum pro oculo, & dentem pro dente excindere. Ille verò bonus iubēt in Euangelijs, ei qui maxillam dextram pulsauit aliam quoque obuertere, & ei qui vult accipere tunicam, palliū quoque dare. Et hic quidem in lege iusſit diligere amicum, & odio habere inimicum. Ille verò iusſit etiam iuimicos diligere, & non animaduertit stolidus, quòd etiam in lege iubet errantem inimici bouem reducere, & quod ceciderit iumentum erigere, & inimicum auxilio indigentem non despicere, & quòd, qui ab eo solus bonus vocatur, ei qui fratrem stultum vocat, minatur gehennam, & seipsum iustum ostendens, dixit, Qua mē sura metimini, remetietur vobis. Sed hoc cō futare non est præsentis temporis, maximè cum Matth. 5.

cùm ab ijs qui diuinas scripturas legerunt, facile possit deprehendi maledictum, & euidens blasphemia.

DE MARCIONE.

MArcion autem Ponticus, cùm hæc à Cerdone didicisset, non fuit tradita sibi doctrina contentus, sed etiam auxit impietatem. Quatuor enim ingenitas substantias oratione sua confinxit, & hunc quidē vocauit bonū & ignotum, quem etiam appellauit patrem Domini: illum verò opificē seu creatorem, & iustum, quem etiam malū nominabat, & præter hęc materiam, quæ mala est, & alij mala subesse. Opificem autem, malo deuicto, accepisse materiā, & ex ea vniuersa fabricatum esse. Cœlum quidem, ex eo quod erat purissimum, ex reliquo autē quaruor elementa, ex fece autem quæ subfederat, inferos, & tartara. Rursus autem, cū terræ id quod erat purissimum percolasset, constituit, inquit, Paradisum, ex eō autem, vno accepto cespite formauit Adam, ex sua substantia illi animā largitus. Hinc, inquit, existit inter corpus & animam concertatio, cùm corpus quidem ad materiam illam attrahere contendat, anima autem conetur corpus trahere ad Creatorem. Hi etiam serpentem Creatore meliorem & præstantiorem audent dicere. Hic enim arboris cognitionis participes esse vetuit, ille verò permisit. Nec animaduerterunt impij quòd serpētis cōsilium mortem peperit. Nonnulli itaque eorum serpentem quoq; venerantur, & ego quidem apud eos inueni serpentem æneum in arcula quadā situm cum execrādis eorum mysterijs. Nō solum autem Creatorem blasphemant, sed etiam Patriarchas, & Prophetas iniquos appellant, vt Creatorē malorum amatorem esse ostendant. Is ex Euangelijs quidem id quod est secūdum Lucam solum susceperit, etiam genealogia magna ex parte amputata, Legem autem & prophetas & omne vetus testamētum reiecit, vt quod ab alieno Deo datum esset. Dicit autē Dominum nostrum Iesum Christum descē disse, vt qui in eum crediderint, eos à Creatoris seruitute liberaret. Visum autem esse hominem, cùm nihil humanum in se haberet, & visum esse pati, cùm nequaquam passus esset. Reiecit autem etiam corporum resurrectionem, eam fieri nō posse existimās. Is Cain quidem, & Sodomitas, & omnes alios impios salutem dicebat assecutos, cùm apud inferos ad Christū seruatorem accessissent, & in regnum esse assumptos. Abel autem, & Enoch, & Noe, & patriarchas, & reliquos Prophetas, & iustos, datam illis libertatem non esse adeptos, cùm ad eum accedere noluissent. Qua de causa, inquit vt etiam apud inferos habitarent condemnati sunt. Hæc Marcion aduersus Creatorem furiosè debacchatus est, atque adeò his etiam multo grauiora. Maiores enim blasphemias silentio prętetij. Noui autem quendam eorum senem nonagenarium, qui mane surgens sputi sui execremento faciem suam lauabat, & causam rogatus, dixit se nolle opus habere Creatore, nec aquam, quæ est ex illius operibus, accipere. Cùm autem præsentes dixissent, Quō modo ergo comedis, quo modo bibis, & vestiris, & dormis, & quæ cōstituta sunt mysteria peragis? Dixit se necessitate adductum hoc facere, quòd nec possit aliter viuere, nec mysteria peragere, & cōfessus est insanus vel inuitus nihil habere eum qui ab illis vocatur bonus, sed omnibus bonis frui ex operibus Creatoris. Ego autem plurimis relictis, ad ea quæ deinceps consequuntur transibo. Nam hic rursus cōuentus in multas partes diuisus est.

In quot & quanam dogmata diuisa est Marcionis secta.

APelles enim Marcionis ingenitis aliū quoque πύρινον hoc est Igneum, adiecit. Is quoque alium librum à se compositum Philumenes Prophetiam appellauit. Christo autem corpus attribuit, non humanum, sed è mundi substantia effectum.

DE POTITO, ET Prepone, & alijs.

POtitus autem, & Blastus, & Syneros, & Prepone & Pithon, diuersis doctrinis præfuerunt. Ij autem omnes accepere occasionem ex blasphemia Marcionis. Plurimi aduersus hanc impietatem scripsere. Iustinus enim philosophus & Martyr, & Theophilus Antiochenus Episcopus, & Philippus Gortinæ Episcopus, & Irenæus, cuius ante meminimus, Lugdunensis Episcopus, & Modestus, & Origenes, & Rhodon, & Adamantius, & Hyppolytus, & Emesenus Eusebius, ij omnes optimè, & doctissimè, hanc blasphemiæ rabiem confutarunt.

DE MANENTE.

MAnens autem erat quidem Persa genere, vt aiunt, longo autem tempore seruitutis iugū pertulit. Dū autē seruus esset, appellabatur Scythianus. Qui cū Domi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

næ suæ hæres factus esset, non satis habuit præter spem detexere, quinimo nec bonorum donatorem laudauit, sed ad blasphemiam, impiarumque fabularum narrationem, linguam suam mouit, fuitque perfectissimum instrumentum inimici veritatis. Is dixit duos esse ingenitos & æternos, Deum & materiam, & Deum quidem lucem appellabat, materiam verò tenebras, & lucem quidem bonum, tenebras autem malum. Imposuit autem eis etiam alia nomina. Lucem enim appellauit bonam arborem bonis fructibus plenam: materiam autem, malam arborem fructus radici conuenientes ferentem. Dicebat fuisse Deum longè à materia remotum, ipsumque à materia ignorari, & ab ipso materiam, & tenuisse quidem Deū septentrionales partes, & orientales, & occidentales, materiam verò, meridionales, multis autem postea sæculis materiam cum seipsa seditionem agitasse, fructusque eius, inter se, cùm autem cœptum esset bellum, & hi quidem persequerentur, illi verò fugerent, eos vsque ad lucis fines venisse, deinde lucem contemplatos, simul & lætitia & admiratione affectos esse, & voluisse omnibus simul coniunctis copijs aduersus ipsam bellum gerere, & rapere, & cum suis tenebris lucem miscere. Profecta est ergo, vt dicit stulta, & inepta, & quæ non potest consistere, fabula, cum Dæmonibus, & imaginibus, & aqua, aduersus lucem quæ apparuerat. Deus autem veritus rem vniuersam pugnæ discrimini committere: neque enim habuit, inquit, ignem, vt fulgure & fulmine vti posset, neq; aquam, vt inundationem induceret: neque ferrum, vel aliqua alia arma: tale quid machinatur. Accepta lucis particula, veluti quadam esca, vnaquoque hamum materiæ immisit. Cùm autem iuxta illum sita, & supra ipsum strata esset, ea id quod immissum erat deuorauit, & alligata, ac veluti quadam glacie concreta & confixa est. Hinc dicunt coactum esse Deum mundum fabricari: partes autem mundi dicunt non esse eius effecta, sed materiæ. Fabricatus est autem, dum vult eius dissensionem componere, & quæ pugnabant in pacem redigere, adeò vt etiam paulatim lucem, quæ tenebris confusa est, liberaret. Porrò autem hominem quoque dicunt non esse à Deo formatum, sed à Principe materiæ, eum autem Saclam nominant, & similiter dicunt Euam à Sacla & Nembrod factam esse, & Adam quidem, beluina forma præditum fuisse creatum, Euam autem, inanimam & immobilem. Masculinam autem virginem, quam filiam lucis nominant, & Ioel appellant, vitâ & lucem Euæ impertijsse. Adam verò ab Eua feritate liberatum esse: deinde eam postea luce nudatam esse. Saclam autem cum ea primum coijsse, & beluæ forma præditū filium ex ea suscepisse. Deinde cum ea etiá rursus coniunctum esse dicunt. Sed me fortasse merito quispiam reprehēderit qui hæc vt scribam possim in animum inducere. Quamobrem alijs fabulis nugisque prætermissis, dicam paucis capita impiæ hæresis. Iisolem & Lunam Deos nominãt, Ipsum quidem quandoque Christum vocantes: & eius rei sufficiens argumẽtum afferunt, quòd sol defecerit dum esset crucifixus: aliquando autem dicentes defunctorum animas esse nauigia, quæ à materia in lucem transeunt. Ita enim, inquit, paulatim liberantur à mala temperatura. Lunam autem dimidia sui parte cæsam fieri, quod exinaniatur, & luminosas animas à materia quidem accipere, apud lucem autem deponere, & ita lucem paulatim à mala temperatura liberari. Quando autem vniuersa lucis natura à materia separata fuerit, tunc dicunt Deum eam igni traditurum, & glebam, aut cespitem vnum facturum, cum ea autem illas quoque animas, quæ in Manetem non credidissent. Diabolum autem, aliquando quidem vocat materiam, aliquando vero materiæ principem. Nuptias autem dicit à Diabolo fuisse constitutas. Quæ autem in pauperes exercetur benignitatem, & humanitatem reprehendunt, dicentes eam esse venerationem materiæ. Dicunt autem Dominum nec sumpsisse animam, nec corpus sed tanquam hominem quidem apparuisse, cùm humani nihil haberet. Crucem quoque, & passionem, & mortem, visione tantum fuisse. Porro autem corporum resurrectionem, tanquam fabulam, reijciunt. Nullam enim materiæ particulam dignam salute existimant. Dicunt autem animas quoque transire in corpora, & has quidem in volucrum, illas vero in iumentorum & ferarum & serpentum corpora immitti. Omnia autem esse animata, & ignem, & aquam, & aerem, & plantas etiam & semina existimarunt. Quamobrem qui apud eos perfecti vocantur, nec panem frangunt, nec olus scindunt, sed eos etiam qui hæc agunt, tanquam homicidas, apertè execrantur: ex ijs tamen quæ franguntur & scinduntur comedunt. Præstigijs quoque egregie vtuntur, scelerata sua mysteria peragentes. Ea de causa valde difficiliter elui potest eorum doctrina, & qui execrandis eorum Orgijs interfuerit, eorumque particeps extiterit, valde est difficile transmouere à perniciem animis afferentium Dæmonum

num operatione, qui ipsos initiantium incantationibus eorum animas alligant. Hic autem Manes habuit ab initio tres discipulos, Aldan, & Thomam, & Herman. Et Aldan quidem misit prædicatum in Syriam: ad Indos vero Thomam. Postquam autem ij reuersi sunt, dicentes, se multa grauia, & perpessu difficilia sustinuisse, quod nemo posset in animum inducere, vt Manentem magistrum susciperet, ausus est sceleratissimus se Christum appellare, & sanctum spiritum nominare, & dicebat se esse missum sicut Seruator erat pollicitus. Promiserat enim discipulis se alium paracletum missurum. Is cùm duodecim discipulos ad Domini exemplū fecisset, venit in Mesopotamian, fugiens Regẽ Persarū. Cùm enim se iactasset regnaturū Regis filium, qui in morbum quendam incideret effecit vt in grauiora mala incideret. Postquam illinc quoque vt Dei aduersarius expulsus est, & Persidem repetijt, ac à rege correptus, Persico supplicio luit pœnas. Pelle enim nudatus, canibus deuorandus obiectus est. Is fuit exitus Manentis. Hæc sunt impiæ hæresis capita. Si quis enim vellet persequi omnes fabularum ineptias, multis libris opus esset. Talia impiorum hominum mentibus dogmata immisit Dæmon sceleratissimus, eiusmodi vsus est Tribunis militum & Centurionibus, aduersus veritatem dimicans. Sed araneæ telam, vt Propheticè dicam texuit. Dominus enim facillimè mẽdacium conuicit, & eius defensorum classes & centurias dissecauit. Aduersus autem Manentis impietatem scripserunt præclari veritatis patroni, Titus, & Diodorus, quorum alter quidem fuit pastor Bostrenorum ecclesiæ: alius vero rexit Cilicū Metropolim. Scripsit etiã Georgius Laodicenus, vir qui fuit quidem author hæresis Arianæ, in philosophicis autem disciplinis eruditus, præter eos autem Phœnix quoque Eusebius cuius etiam prius meminimus. Ego autem ad aliam transibo cateruam. Esa. 59.

FINIS LIBRI PRIMI.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS HAERETICARVM FABVLARVM
LIBER SECVNDVS.

NOMINA HAERETICORVM.

De improba Diaboli machinatione.
De Hæreticis, qui fuerunt tempore Apostolorum.
De Hymenæo, & Phileto, & alijs. Quod etiam de alijs Hæreticis prædixit diuinus Apostolus.
De Hebione.
De alia Hebræorum secta.
De Nazoræis.
De Cerintho.
De Artemone.
De Theodoto.
De Melchisedechianis.
De Elcesais.
De Paulo Samosateno.
De Sabellio.
De Marcello.
De Photino.

CIVSMODI ramos ediderit amarissima radix Simonis, & quam exitiales ij fructus produxerint, in primo libro aperte ostendimus, fabularum quidem prolixitatem quam breuissime fieri potuit amputatam narrantes, maximas autem blasphemias dicere formidantes, ex sceleratis autem mysterijs, ea quæ erant nimis impia & execranda, silentio prætermittentes. Nos enim peccaturos existimauimus, si eos doceremus qui illa nesciunt. Neque enim, qui se omnino voluptati, & libidini manciparunt, ea quæ illi improbe, & scelerate audebant, cogitarent, vt tanquam execranda auersarentur. Hæc autem eorum animis immisit Dæmon sceleratissimus, cùm aduersus veritatis præcones bellum suscepisset, & aduer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sus eos, qui deum vitè colunt, malam per hæc famam & existimationem spargere conaretur. Appellationem enim societatem, vt in omnes maledictum caderet, effecturam existimabat. Christiani enim, & execrandorum dogmatum magistri, & ij qui erant Euangelicorum decretorum prædicatores, nominabantur. Quicunque autem ignorabant differentiam, omnes impios & nefarios existimabat, qui erant vnius appellationis participes, & hæc ausus est improbitatis inuentor & artifex, cùm primum veritatis lux exorta est, & instar radiorum diuinos Apostolos in vniuersum terrarum orbem emisit. Cùm enim adhuc essent superstites, & Simon exortus est, & Menander, & aly Simonis discipuli, quorum antea meminimus. Porrò autè dicunt Cerinthum, cùm benedictus Ioannes, qui diuinum Euangelium conscripsit, adhuc viueret, seminasse suæ hæ-

2. Tim. 2. *resis zizania. Diuinus quoque Paulus alios accusauit in suis Epistolis ad Timotheum. Ita autem dicit, Profanas autem vocum nouitates deuita, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum vt cancer serpit, ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt, dicentes resurrectionē esse iam factā, & subuertunt quorundam fidem. Deinde ostendit veritatis firmitatem & stabilitatem. Sed solidum fundamentum fidei stat, habens signaculum hoc. Docet autem etiam quomodo Dominus omnium suorum curam gerit. Cognouit enim, inquit, Dominus qui sunt sui. Deinde hortatur fugere improborum consuetudinem, & discedat ab iniquitate omnis qui vocat nomen Domini. Deinde exemplo medetur eis qui ægrè ferunt, quòd mali vnà cum bonis versentur. In magna enim, inquit, domo non sunt solum aurea vasa & argentea,*

1. Tim. 2. *sed & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Docet autem nostri etiam arbitrij libertatem, mentemque esse imperatricem, & quæ potest suam inclinationem conferre quo voluerit. Ita autem dicit. Si quis emundauerit seipsum ab eiusmodi, erit vas in honorem sanctificatum & vtile, ad omne opus bonum paratum. Scripsit autem et iam similia in priore epistola. Hoc præceptum enim, inquit, commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, vt milites in illis bonam militiam, habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt, ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare. Per hæc autem aperte docuit vitam iniquam esse fundamentum impietatis. Bonam enim conscientiam bonam vitam appellauit.*

1. Tim. 6. *Dicit autem illos ea reiecta naufragasse circa fidem. Et rursus, Prophanas autem & aniles fabulas deuita. Et rursus Si quis aliter docet, & non acquieuerit sanis sermonibus Domini nostri, & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed verbis pugnans, & circa quæstiones ægrotās, & cætera. Et paulò post. Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes, aberrauerunt à fide, & seipsos confixerunt doloribus multis. Porrò autem in ipso fine clamat præcipiens. O Timothee depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa*

1. Tim. 4. *fidem exciderunt. Hæc quidem aperte indicant, quod eis adhuc prædicantibus, exorti sunt multi execrandarum hæreseon auctores. Prædicit autem etiam, quòd post quam excesserint, nonnulli eos qui ipsis crediderint deuiaturi ab habentium suam conscientiam, prohibentium matrimonium contrahere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatem. In secundo etiam, cùm multa eorum qui post se futuri erant probra prædixisset, hæc quoque adiecit. Et hi sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Quemadmodum autem Iannes & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Deinde etiam prædicit fore vt falsum facile deprehendatur. Sed non multum proficient. Insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Ego autem Apostolica adduxi testimonia, vt ostenderem quod dum adhuc seminarent, communis inimicus hæreseon zizania seminauit. Sed sapientissimus Dominus malorum quidem seminum deiectionem non prohibuit: plurima autem zizania in frumentum conuertit. Testantur & vrbes, & vici, qui à Simonis, & Menandri, & Cleobij, & Dosithei, & Gortbei, & Adriani, & Saturnili, & Basilidis, & Isidori, & Carpocratis, & Epiphanis, & alijs, vt semel dicam, eiusmodi zizaniis liberati sunt. Frumenta enim ab illis dispensata Dominus matura nominauit. Pauci autem admodum, yque dispersi per alia quot ciuitates: Valentini, & Marcions, & Manentis pernicie affecti remanserunt, ad eos forte conuincendos, quibus nunc ecclesiarum pascendarum cura commissa est, qui nec paruas quidem impiarum hæresum reliquias mutare possunt. Dei autem aduersarium Dæmonem belli aduersus pietatem gerendi nondum cepit satietas. Sed alij rursus aduersus veritatem bellum mouerunt, qui prædictis Hæreticis aperte contraria sanxerunt.*

DE EBIONE.

HVius autem cateruæ princeps fuit Ebion. Hebræi autem mendicum ita vocant. Is vnum quidem dicebat ingenitum, sicut & nos, & eum ostendebat esse mundi opificem. Dominum autem Iesum Christū dicebat ex Ioseph, & Maria esse natum, qui homo quidem erat, sed virtute vitæq; innocentia & integritate alijs antecellebat, ex lege autem Mosaica vitam instituebat. Solum autem admittunt Euangelium, quod est secundum Hebræos. Apostolum autem vocant Apostatam.

DE ALIIS EBIONITIS.

EX ijs erat Symmachus, qui vetus testamentum ex lingua Hebraica in Græcā linguam transtulit. Erat autem præter eam, alia secta, quæ idem cognomen habebat. Hi enim etiam Ebionitæ vocantur, qui in alijs quidem omnibus cum prioribus conueniunt, nisi quod Seruatorem & Dominum dicunt natum esse de virgine. Vtuntur autem solo Euangelio secundum Matthæum, & honorāt quidem sabbatum, vt vult lex Mosaica, Diem autem Dominicum sanctificāt, sicut & nos.

DE NAZORAEIS.

NAzoræi autem sunt Iudæi, qui Christum tanquam iustum hominem venerantur, & Euangelio quod dicitur secundum Petrum vtuntur. Conflatas esse has hæreses imperante Domitiano dixit Eusebius. Aduersus eos scripsit Iustinus Philosophus & Martyr, & Irenæus successor Apostolorum, & Origenes.

DE CERINTHO.

EOdem autem tempore, Cerinthus quoque aliam cepit hæresim. Is cùm in AEgypto plurimo tempore esset versatus, & in philosophicis scientijs esset eruditus, venit postea in Asiā, & suos discipulos ex suo nomine appellauit. Is autem docuit esse quidē vnum vniuersorum Deum: eum autem nō esse mundi creatorem, sed separatas quasdā potestates, & eum omnino nescientes. Iesum autem similiter ac Hebræi, dicebat natum esse secundum naturam ex viro & muliere, nempe Ioseph & Maria, temperātia autem, iustitia, & alijs bonis excelluisse, Christum autem in specie columbæ è supernis in ipsum descendisse, & tunc Deum qui ignorabatur prædicasse, & quæ scripta sunt miracula fecisse: tempore autem passionis recessisse quidem Christum: Iesum autem passionem subijsse. Confinxit autem etiam quasdam reuelationes, tanquam ipse eas esset contemplatus, & minarum quarundam doctrinas composuit. Domini quoque regnum terrenum futurum esse dicebat, & cibum & potum somniabat: lætitiasque & voluptates visione comprehendebat, nuptiasque & sacrificia, & dies festos, qui Hierosolymis celebrarentur, eaque mille annorum spatio esse complenda: tanto enim tempore putabat duraturum regnum Domini. Aduersus eum autem scripserunt, non solum ij quos antè diximus, sed cum illis etiam Gaius, & Dionysius Alexandrinus Episcopus. Eum cùm lauantem, vt aiunt, vidisset diuinus Ioannes Euangelista, accidit enim vt ipse quoque propter imbecillam valetudinē balneo vteretur, Fugiamus hinc, inquit, ne si balneum propter Cerinthum ruerit, nos quoque simus damni participes.

DE ARTEMONE.

QVidam quoque Artemon, quem nōnulli Arteman nominant, de vniuersorum Deo idem quod nos sentiebat, eum esse dicens effectorem vniuersi: Dominum autem Iesum Christum solum hominē esse dicebat, natum ex virgine, Prophetis autem virtute præstantiorem. Hæc autem dicebat etiam Apostolos prædicasse, sacrarum scripturarū sensum interpretans, qui illos autē consecuti sunt, Christum in Deos retulisse, cùm non esset Deus.

DE THEODOTO.

QVinetiā Theodotus, Byzantinus corarius, idē cum eo sentiens, alij sodalitati præfuit. Eum beatissimus Victor Romanorū Episcopus abdicauit, & excōmunicauit, vt qui decreta ecclesiæ conatus esset adulterare. Aduersus eius hæresim paruus cō scriptus est Labyrinthus, quē nonnulli esse opus Origenis existimāt. Sed eos qui hoc dicūt ipse stylus conuincit. Siue autē ille, siue alius hoc conscripserit, talis in eo refertur narratio. Dicebat quēdā nomine Natalem, qui fuit vnus ex præclaris confessoribꝰ, fuisse deceptū ab Asclepiade & Theodoto alio, qui erant eiusdem sectæ, vt mercede proposita vellet præesse sodalitati, propter insignem eius confessionem. Promittebant autem se ei singulis diebus daturos centum & quinquaginta denarios. Ei animarū sæpe suasit medicus, vt ab errore recederet, di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicens eum non pro his sed pro Euangelicis decretis decertasse. Postquam autem nō acquieuit, pretio seruiens quod se habiturū existimabat, eorum qui decepti erant Præfectus, grauia per Angelos ei verbera inflixit. Cùm autem experientia didicisset, qualia sunt, quæ Deo resistere conciliet, mane quidem velociter accessit ad ecclesiam. Ad Pontificis autem genua deuolutus, rogabat vt intercessio pro se fieret apud benignissimum & clementissimum Dominum. Eius autem deflentis, & se afflictantis ille misertus est, & manum præbuit ad pœnitentiam. Qui hæc autem de eo scripsit, prædictus scriptor hoc quoq; adiecit, quod qui hæresim composuerunt, diuinam etiam scripturam temere innouare ausi sunt, & hæc quidem amputare, illa verò adijcere, se quæ non bene habebant corrigere dicentes, & se sancto spiritu sapientiores pronuntiantes. Et nec in eo quidem faciendo eos inter se conuenisse dicit. Sed aliter quidem Theodotum, aliter verò Asclepiadem, & aliter Hermophilum, aliter verò fecisse Apollonidem. Quin etiam vnumquenque eorum sua propria correxisse, adeò vt exemplaria plurimum inter se dissentirent. De his ergo hæc didicimus.

DE MELCHISEDECHIANIS.

MElchisedechianos autem dicunt eorum esse partem: in vna autem re tantum dissentire, quòd Melchisedech potentiam quandam & diuinam & maximam existimarent, ad eius autem imaginem Christum esse formatum. Incepit autem hanc hæresim Theodotus artificio argentarius.

DE ELCESAEIS.

ELcesæi autē, cùm ex quodam Elcesai, qui hæresim incepit, appellationē accepissent, fabulis ex diuersis hæresibus corrogatis, suum errorem composuerunt, & quod ad vniuersorum quidem principium attinet, nobiscum consentiūt. Vnum enim ingenitum dicunt, & eum vocant omnium opificem. Christum autem non vnum dicunt, sed hunc quidem infernè, illum verò supernè, & eum olim in multis habitasse, postremò autē descendisse. Iesum autē aliquādo quidem ex Deo esse dicit, aliquādo autē vocat spiritum, quandoque autem virginē matrē habuisse, in alijs autē scriptis ne hoc quidem. Rursus autem eum etiam dicit trāsire in alia corpora, & in vnoquoque tempore diuersè ostendi. Incantationibus autē & Dæmonum inuocationibus, & baptismatibus hi quoque vsi sunt in elementorum cōfessione. Astrologiam autē & Magicā, & Mathematicum errorem amplectebantur, & seipsos Prognosticos appellabant. Apostolū autem omnino abnegarunt. Librum quoq; quendam composuerunt, quē dicebant descendisse de cœlis. Qui eum autē audiuisset, peccatorū remissionē consequi, præter eam quā Christus dedit. Aduersus hanc hæresim verè scribit Origenes. Eam autem conflauit Alcibiades, ex Apamæa Syriæ profectus.

DE PAVLO.

PAulus autem Samosatenus fuit quidē Antiochenus Episcopus, cùm autē illo tēpore imperaret Zenobia (Persæ enim, victis Romanis, eā Syriæ, & Phœnicię gubernaculum dederant) in Artemonis impegit hæresim, se ea ratione illā sibi conciliaturā existimans, quæ idē cum Iudæis sentiebat, eisq; fauebat. Hoc cū intellexissent ecclesiæ rectores, tutum esse non putabant tantum morbū negligere, qui serpere contendebat, & maximæ ciuitatis principem habebat adiutricem. Et Dionysius quidem Alexandrinus Episcopus, qui fuit doctrina insignis, peregrinationem quidē distulit, propter senectutis imbecillitatem. Literis autē ei suasit ea quæ conueniebat: & Episcopos qui conuenerant ad zelum pro veritate suscipiendū excitauit. Eorum autē qui conuenerāt, primas partes obtinebant & Gregorius ille magnus, & celeberrimus, qui quæ ab omnibus decantantur miracula per in se inhabitantē spiritus gratiā peregit, & Athenodorus eius frater, & Firmilianus Cęsareæ Cappadociæ Episcopus, vir illustris, & qui vtranq; habebat, & externam, & diuinam scientiā, & præterea Helenus qui Cilicum regebat Metropolim. Ij autē, cùm multi essent qui cōuenerant, præerant, & primum quidem suasionibus & exhortationibus conati sunt Paulum ab improba opinione abducere. Postquam autē ille apertè negauit se tale quid sensisse, sed se Apostolica decreta sequi dixit, laudato pro concordia, & consensione Domino, ad suos greges redierunt. Procedente autē tempore, fama vbiq; peruadens significat Paulum declinasse. Sed ne sic quidem benedicti patres ad eum amputandum processerunt. Sed primum quidē literis eius morbū sanare tentarunt. Sed postquam affectionē viderunt esse immedicabilem, Antiochiam rursus redierunt, & rursus lenia mēdicamēta adhibuerunt admonētes, & exhortantes, &

& pacta eius conuenta in memoriam reuocantes. Deinde videntes eum quidem inficiantem, instantes autem accusatores, & se eum conuicturos pollicentes, conuenerūt in concilium. Cùm autem quidā Malachio, qui prius quidē fuerat Rhetor, postea autē ordinatus erat Presbyter, cum Paulo disseruisset, deprehensus est dicere Christum hominem, qui diuina gratia fuerat insigniter dignatus. Tunc ergo illum à sacris numeris separarunt, concorditer aduersus eum sentētiam ferentes. Quoniam autem resistebat, & ecclesiæ principarum obtinebat, cùm Aurelianū, qui tunc imperabat, Pauli audaciā docuissent, ei persuaserunt illum ab ecclesia abigere. Etenim vel idolorum cultū seruiēs, iustum existimauit, vt qui eorum sententiæ resisteret qui erant eiusdem fidei, ab eorum societate & communione abscinderetur.

DE SABELLIO.

SAbellius autem Afer Pentapolitanus talem inchoauit hæresim. Dicebat patrē & filium & spiritum sanctum vnam esse hypostasim, & vnam personam, quæ tria habet nomina, & eundem aliquando quidem vocat vt patrem, aliquando autem vt filium, aliquando verò vt spiritum sanctum, & in veteri quidem testamento, vt Patrem legem tulisse, in nouo autem vt filium hominem factum esse: vt spiritum autem sanctum, ad Apostolos venisse. Aduersus eū conscripsit Dionysius Alexandrinus Episcopus.

DE MARCELLO.

MArcellus autem Galata: ei quidem consimiliter: negauit trinitatem personarum, quandam autem extensionem diuinitatis patris dicebat ad Christum venisse: & eam vocabat Deū verbum. Vniuersa autem peracta œconomia: eam rursus retractam: & reuersam esse ad Deum: à quo extensa fuerat. Spiritum autem sanctum dixit esse extēsionem extensionis, & eam Apostolis esse exhibitam, & omnino existimabat trinitatem, & extendi, & contrahi pro consiliorum & œconomiarum diuersitate.

DE PHOTINO.

PHotinus autem existimabat vnam esse operationem Patris, & filij, & spiritus S. alijs nominibus dogmatū Sabellij sensum prædicās. Aduersus hos quatuor scripsit diuinus Diodorus, qui texit Cilicū Metropolim, ostendens Christum Deū ante sęcula in vltimis diebus hominē factum esse, & hominum salutem procurasse. Has omnes hereses ad euertendam vnigeniti diuinitatē excogitauit qui hominū pernicię molitur Dæmō. Sed omnes extinxit qui increpat abyssū, & eam exiccat, qui dicit abysso, Fies deserta, & tuos fluuios exiccabo. Neq; enim eorū vel minimæ manserūt reliquiæ, non Cerinthianorum non Ebionitarum, non Elcesæorū, nō Melchisedechianorū, nō Sabellianorū, non Paulianistarū, non Marcellianorū, nō Photinianorū. Sed omnia obliuionis tenebris semel tradita sunt, & nec eorum quidē sunt nomina multis cognita. Verum est enim quod à nostro Seruatore dictū est, Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Diuina autem Euāgeliorū dogmata pullularūt, & ad mare vsque extensi sunt Apostolorum Palmites, & ppagines terrarū orbē implerunr, & impleta est vniuersa terra cognitione Domini. At multa aqua maria tegat, & prædictionis veritatem rerum testimonium ostendat. Quòd de futuris hæresibus Dominus quoque Christus prædixit. *Matth. 15.* *Psal. 79.*

FINIS LIB. II.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS HAERETICARVM FABVLARVM
LIBER TERTIVS.

NOMINA HAERETICORVM.

De Nicoalitis. *De Montanistis.* *De alia eorum hæresi.*
De Noeto Smyrnæo. *De Tessareſcadecatitis.*
De Nauato. *De Nepote.*

QVONIAM hæreses inter se contrarias in prioribus libris explanauimus: age alias quoque quæ inter has & illas pullularunt, eos qui ignorant doceamus. Quemadmodum enim terrestres mures, ex quadam aeris intemperie, & fœtida putrefactionis qualitate e terra enascuntur, & seminibus quidem exitium afferunt, & arbores quoque perdunt, Agricolæ autem venantes eos interimunt: ita ex malitioso diaboli artificio hæreses exortæ sunt, quæ paulo quidem leuiores homines lædebant. Sed optimi veritatis Agricola

Universidad de Deusto
Biblioteca

gricolæ eas ex diuinis segetibus expulerunt, & vt omnino de medio tollerentur effecerunt. Earum autem insidias & perniciosam parabolam prædixit Dominus, & aperte Apostolus docuit, aliquando quidem dicens multos Pseudochristos, & falsos Prophetas, falsosque Apostolos exorituros: aliquando autem præcipiens vt eos cauerent, & subiungens. Multi venient ad vos in vestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces. Matth. 7. *Deinde docet quomodo oportet discernere differentiam ouis, & lupi, qui ouillo vellere indutus est. Ex fructibus, enim inquit, eorum cognoscetis eos. Deinde per quandam similitudinem, quod docet apertius ostendit. Nunquid, inquit, colligunt ex spinis vuas, vel ex tribulis ficus? Ita omnis arbor bona bonos fructus facit: mala autẽ arbor malos fructus facit. Deinde cùm de eo prolixius esset locutus, subiunxit. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. Impia ergo & execrãda dogmata per se sufficiunt ad suum patrẽ ostendendũ. Ex fructu, enim inquit, arbor cognoscitur. Sufficit autem etiam eorũ exitus ad falsitatem cõuincendã. Quod enim falsum est, facile dissoluitur, firmæ autẽ & stabiles sunt veritatis vires. Quocirca euãuerunt quidẽ diabolicæ operationis fabulæ, floruerunt autẽ, & germinarunt Euangeliorũ dogmata & cùm multi ea oppugnarint populi, & populorũ duces, regesque & imperatores, permanserunt supra petram collocata ecclesiæ fundamẽta. Infaustarũ autẽ execrandarumque hæreson predicatores, fugerũt vt dixit sapiens, nullo persequente. Eius enim vox est. Immisi manus meas, & aruerunt, & facti sunt tanquam fœnum siccum supra domos. Salutare autem meũ erit in æternum, & iustitia mea non deficiet. Sed transeamus ad narranda quæ restant dogmata.*

DE NICOALITIS.

NIcolaitarum hæresis, non solum ex ignorantia, sed etiam ex intemperãtia & impudicitia conflata est. de ea autem Clemens apertius docuit. Dixit autem Nicolaũ fuisse vnum ex septem Diaconis quos Apostolorum Chorus elegit ad viduarum ministerium. Tum autem, cùm aspectu pulchrã vxorem haberet, apud Apostolos fuisse accusatum, quòd zelotipiæ morbo laboraret, cùm autem hanc opinionem amouere conaretur, mulierem in medium adduxisse, & permisisse, vt qui vellet, cum ea haberet consuetudinem, non hoc quidem decernẽtem, sed eorum qui accusauerant calumniã conuincentem. Hinc nonnulli, quod ob causam iam antè dictam ab eo factum fuerat pessimè accipientes, communes habere oportere vxores sanxerunt. Clemens autem dicit Nicolaum fuisse ex eorum numero, qui propter temperantiam clari, & insignes fuere, & liberos suos super naturalem castitatem docuisse: & filium quidem suum cœlibem permansisse, filias verò virgines. Ex quibus pulchrè conuincuntur eos falso ex illius appellatione nomen sumpsisse, qui ante dictam intemperantiam exercent. Aduersus eos scripsit, & Clemens quem antè diximus, & Irenæus, & Origenes, & Hippolytus Episcopus & Martyr.

DE MONTANISTIS.

HAeresim autem quæ Cataphryges vocantur, incepit Montanus, ex quo vico, qui illic situs est, nomine Ardaban, exortus. Is ambitione, & primum locum obtinendi cupiditate motus, seipsum Paracletum vocauit: & duas fecit Prophetissas, Priscillam, & Maximillam: & earum scripta libros Propheticos appellauit. Vicum autem Pepuzam nominauit Hierusalẽ. Is vt & matrimonium solueretur constituit, & noua ieiunia præter ecclesiæ consuetudinem introduxit. Quod autem ad veram trinitatis rationem attinet, non offendit, & de mundi creatione eadem nobiscum sensit. Qui autẽ ab eius doctrina pendent, vocantur quidẽ ab eo Montanistæ, vocantur autem etiam Cataphryges, à gente: Pepuziani autem, à vico quem ille nominauit, Hierusalem. Priscillæ autem & Maximillæ prophetiæ in maiori sunt apud eos honore quàm sacrum Euangelium. De mysterijs autem nonnulla quidam iactictant: Sed illi non fatentur, & sui accusationem calumniam appellant. Nonnulli autem eorum, tres personas diuinitatis, sicut & Sabellius negarunt eundem esse dicentes patrem, & filium, & spiritum sanctum, quemadmodum Asianus Noetus. Aduersus eos scripsit Apollinaris, qui fuit sacrę vrbis in Phrygia Episcop⁹, vir laude dignus, & qui prẽter rerum diuinarum cognitionẽ, erat quoque externa disciplina præditus. Similiter autem & Miltiades, & Apollonius, & alij scriptores. Aduersus Patroclum autẽ qui huic hæresi præfuit, scripsit Cainus, cuius etiam paulo antè meminimus.

DE NOETO.

NOetus autem erat genere quidẽ Smyrnæus, renouauit autem hæresim, quã quidam Epigonius nomine primus peperit. Cleomenes autem acceptam confirmauit. Hæc sunt autem capita hæresis. Vnum dicunt esse Deum & patrem omnium opificem, latentem quidem quando voluerit, rursus autem apparentem, quando placuerit, & eundem esse inuisibilem, & videri, & genitum & ingenitum, ingenitum quidem ab initio: genitum autem, quando

quando nasci voluit ex virgine, impatibilẽ & immortalem: rursus patibilem & mortalẽ. Cùm enim esset impatibilis, crucis, inquit, passionem sua sponte sustinuit. Eum & patrem & filium nominant, prout vsus exegerit, vel hoc vel illud appellantes. Noeti autem appellati sunt qui hanc sunt hæresim secuti.

DE CALISTO.

EAm post Noetum defendit Calistus, qui etiam excogitauit quædum additamenta impietati dogmatis.

DE TESSARESCAEDECATITIS.

TEssarescædecatitarum autem, seu Quarti decimariorum hæresis, hoc habet argumentum. Dicunt Ioannem Euangelistã, cùm prædicaret in Asia, docuisse ipsos celebrare festum Paschæ luna quartadecima. Apostolicã autem traditionẽ malè intelligentes, non expectant diem resurrectionis Domini, sed quandoque quidem tertia, quandoque verò quinta, aliquando autem sabbato, vel quomodocunque acciderit, passionis memoriam celebrant. Vtuntur autẽ etiam aberrantibus Apostolorum Actibus, & alijs adulterinis, vel potius à gratia alienis, quæ vocant Apocrypha. Conueniunt autem etiam cum Nauato. Nam ipsi quoque pœnitentiam auersantur.

DE NAVATO.

NAuatus autem erat Romanæ ecclesiæ Presbyter. Cùm autem vehementissima tempestas in ecclesias inuasisset, accidit vt quidam eorum qui in pietate educti fuerant, post multa probra & tormenta renunciarent, & verbis abnegationis abuterentur. Ii cùm exorta esset tranquillitas, rogarunt vt pœnitentiæ medicamenta sibi consequi liceret. Atque optimis quidem Pastoribus visum est timendã esse Domini sententiã, quę dicit, O pastores, quod confractum erat, nõ colligastis, & quod aberrauerat non reduxistis, & quod ceciderat, non erexistis: lapsis que manum esse porrigendam, & eos esse confirmandos, vt vult præceptum Domini. Ad magnum enim Petrum dixit Dominus, Simon, Simon, expetiuit Satanas, vt vos cribraret sicut triticum, & ego rogaui pro te, vt non deficeret fides tua. His consilijs Nauatus non acquieuit, sed aperte contradixit, dicens non oportere eos qui abnegassent, salutem consequi, similiter faciens ac ij qui ægrotis prohibent ne vtantur medicamentis. Qui autem pœnitentiæ remedium postulabant, arguebant eum sæpe fuisse rogatum, & admonitum, vt ad eos veniret, & verbis saltem confirmaret, qui Tyranni machinis pulsãbantur, eum autem se occultantẽ, & latere conantem: se quoque esse presbyterum inficias iuisse. Sed tamen quamuis hæc audiissent qui Romæ conuenerant Episcopi: conati sunt persuadere: vt iis quæ optime constituta fuerant assentiretur. Postquam autem viderunt eum furere: & Deo inuisam crudelitatem statuere: eum ab ecclesiæ corpore separarunt: cùm Cornelius Romæ ecclesiam regeret. Hic autem Nauatus, cùm ad modum paucos, & qui facile numerari possent, suæ esse hæresis socios persuasisset, abijt in Italiam, & tres oppidulorum Episcopos decipiens, deduxit, tanquam apud Romanum Episcopum pro eo intercessuros. Cùm autem in quendam vicum vna cum ipsis venisset, coegit vt eum manibus impositis Episcopum ordinarent. Atque ipsi quidem, cùm Romam venissent, hanc vim sibi factam conquesti sunt, & quę facta fuerant docuerunt. Miser autem ordinem suffuratus, hæresis princeps effectus est. Qui suæ autem sectæ asseclæ erant, eos non solum Nauatianos, sed etiam Catharos, hoc est mundos, appellauit, & nec Domini Dei accusationem veritus est, quam fecit aduersus nonnullos, dicens. Qui dicunt, mundus sum, ne me tangas, & subiunxit. Ipse fumus iræ meę, ignis ardet in ipso omnibus diebus. Dominus enim superbis resistit. Eius autem successores etiam alia ipsius dogmati adiecerunt. Eos enim qui secundum matrimoniũ coijssent, à sacris mysterijs arcebant. Pœnitentiam autem à suo conuentu arcent penitus, ijsq; qui ab ipsis tinguntur sacrũ chrisma non præbent. Quocirca eos etiam qui ex hac hæresi corpori ecclesiæ coniunguntur, benedicti patres vngi iusserunt. Aduersus hanc hæresim, multas quidem epistolas scripsit Cornelius, multas autem Dionysius Episcopus Alexandrinus, & multi alij qui fuere tunc temporis Episcopi, per quos, omnibus statim aperta euasit Nauati crudelitas.

DE NEPOTE.

NEpos autem Episcopus vrbis Aegyptiacæ, in alijs quidem omnibus conueniebat cum dogmatibus ecclesiæ: in diuinis autem promissionibus errabat, vt qui eas in terra futuras crederet, & cibum & potum, & festa Iudaica, & mille annorum ambitus, qui in his insumuntur. Aduersus eũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

rursus scripsit Dionysius Alexandrinus Episcopus, in alijs quidem laudans: in his autē errorem conuincens. Hęc quidem inter eos, qui Dei & Seruatoris nostri negant humanitatem, & eos, qui hominem solum vocant, qui est Deus ante sæcula, exorta sunt dogmata. Et plurima quidem ex his, cùm primum germinassent, emarcuerunt, & arida manserunt. Quis enim nunc vllum nouit, qui à Nepote, vel Nicolao, vel Noeto, vel Proclo cognominetur? A Montanistis autē & Nauatianis & Tessarescædecatitis liberatus quidem est omnino Oriens, liberata est autem etiam Aegyptus, & Lybia. Ab his autem etiam immunis est Occidens, paruæ verò Asianæ & Ponticæ particulæ adhuc habent eorum zizania. Neque enim Pontus Polemoniacus, nec Helenopontus, nec Armenię, nec Cappadociæ, non Lycaonia, non Pisidia, non Pamphilia, non Lycia, non Caria has hæreses susceperunt. Iis autem, qui colunt veritatem, plena quidem est terra: pleni quoque sunt ipsi orbis terræ fines. Vera est enim Dei vniuersorum prædictio quam fecit per linguam Prophetæ dicens Seruatori. Ecce dedi te in testamentum generis, in lucem gentium, vt sis salus vsque ad extremū terræ. Esaiæ quoque conuenienter dicit beatus Dauid. Dominatur enim inquit, à mari vsque ad mare, & à fluuijs vsque ad fines orbis terræ, coram eo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent. Reges Tarsis & insulæ dona offerent. Reges Arabum, & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes Reges terrę. Omnes gentes seruient ipsi. Hæ autem prædictiones per ecclesiam finem accepere. Hæreticorum autem doctrina, partim quidem radicitus euulsa est, partim autem à semiaridis arboribus nihil differt, in paucis vrbibus & vicis manens, & eorum qui illi compositorem imbecillitatem & falsitatem ostendens. Dominus enim dispergit ac dissipat signa ventriloquorum, & diuinationes à corde, & statuit verba Isaiæ sui, & consilium Angelorum suorum verum esse ostendit, & dissipat consilia gentiū, & infirmat cogitationes populorum. Consilium autem Domini manet in æternum. Cogitationes cordis eius in generationem & generationem. Beatus ergo populus, cuius est Dominus Deus eius, populus quem elegit in hæreditatem suam.

Psal. 71.

Esa. 42.

FINIS LIB. TERTII.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS HAERETICARVM FABVLARVM
LIBER QVARTVS.

NOMINA HAERETICORVM.

DE Ario.
De Eudoxio.
De Eunomio & Aetio.
De Pfatyrianis.
De Cyrrianis.
De Dulianis.
De Macedonianis.
De Donatistis.
De Meletianis.
De Apollinaristis.
De Polemianis.
De alijs Apollinaristis.
De Audianis.
De Meßalianis, & Euchitis.
De Nestorianis.
De Eutychianis.

QVOD plurima infaustæ & execrandæ hæreses, antiquis Valentini Deis profundo & silentio traditæ sunt, in libris iam scriptis ostensum est. Verum autem esse quod diximus, testantur vrbes & vici ab eis liberati. Sed pater mendacij, quem Dominus merito homicidam appellauit, hominum enim animis semper insidiatur, alias insidiarum machinas fabricatus est. Cùm enim animaduertisset omnibus execranda videri, quæ de Deo vniuersorum ab illius discipulis dicta sunt, & quæ de diuina œconomia ab eis dicuntur, non esse probabilia: Illis enim solam apparuisse diuinitatem, hi vero humanitatem destituam, œconomiam peregisse dixerunt: temperauit impietatem ab vtraque exuperatione remotam. Ioan. 8.

D E

DE ARIO.

ET cùm inuenisset Arium humanæ glorię cupidū: & in eo arrogantiæ affectionem inflammauit, & Hæresis errorem ei indidit. Cùm enim is esset relatus in numerū presbyterorum Alexandrinæ ecclesiæ, & magnum Alexandrum in pontificali sedentem videret inuidiæ stimulo percitus est, & cùm pugnę cum eo committendę materiam quęreret, occasionem iuuenit dogmatum impietatem. Cùm ille enim herbam Apostolicam gregi offerret, & oues ad fontes Euangelicos duceret: is contradixit ijs quæ dicebantur, & cùm sapientissimus doctor doceret filium esse eiusdem cum patre substantiæ, is repugnauit, creaturam vocans, quem filium germanum appellabat, & cùm ille diceret Deum verbum Deo patri esse coæternum, vt qui esset in principio, & Deus verbum, & splendor gloriæ: is eum qui est, ex ijs quæ non sunt factum esse dicebat, & ipsum mutabilem habere naturam asserebat. Porrò autem ipsam quoque incarnationē mutilam & truncam efficiebat. Ipsum enim corpus inanimum accepisse affirmabat. Diuinitatem autem ea quæ ad animam pertinebāt exercuisse, vt ei etiam attribueret qui ex corpore procedit consensum. Is etiam gloriæ diuinæ decantandæ legibus prætermissis, quas qui ab initio viderunt, & verbo inseruierunt, tradiderant, aliam formā introduxit, docens eos quos deceperat, glorificare Patrem per filium in spiritu sancto, & quæ iu diuino quidem fit baptismate inuocationem, propter nimis apertam transgressionem mutare non ausus est: sed ex Domini quidem præcepto tradidit baptizandum esse in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: ex lege autem baptismi glorificare prohibuit, licet Deus, & Seruator noster, non absolute baptizare, sed prius docere iusserit. Euntes, enim, inquit, docete omnes gentes, baptizantes ipsos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ex hac lege autem, & diuini Apostoli, & qui illos secuti sunt, ecclesiæ doctores, docent eos qui accedunt, credere in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & eos quos docuerunt baptizant in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Quocirca ij qui donum acceperunt, vt docti erant, ita etiam baptizati sunt. Patrem enim, & filium, & spiritum sanctum glorificant. Est enim miserabile eos qui à trinitate baptismi donum receperint, soli patri gloriam dare, & filium, & spiritum sanctum nullo honore affectum relinquere. Sed hæc quidem in ijs quę aduersus illos scripsimus prolixè dximus. Præsentis autem operis est institutum vniuscuiusque hæresis formam ac figuram ostendere. Hunc ergo Arium, qui hæc sentiebat, qui Niceæ conuenerunt, sancti Patres aperte abdicarunt, vt qui omnino à diuinis scripturis aliena planeque externa dogmata introduceret. Paulo pòst autem pœnitentiam prætexens, eis qui apud magnum Constantinum authoritate valebant, persuasit, vt sibi daretur locus pœnitentiæ. Imperator autem, suscepta supplicatione, iussit Regiæ vrbis Episcopum ei salutem desideranti manum porrigere. Diuinus autem Alexander, is enim illius ciuitatis clauum tenebat, primum quidem conatus est persuadere Imperatori, ne fictis Arij verbis seduceretur. Postquam autem vidit eum ęgrè ferre, tacitus exijt: constitutum autem erat vt mane admitteretur Arius. Sabbatum enim erat quando hæc dicta sunt. Alexander ergo, qui Dei vere homo erat, cum duobus ex ijs qui cum eo versabantur, diuinum templū ingressus, rogauit ecclesiarum Dominum, ante sancta altaria humi prostratus, & lachrymas effundens ne permitteret vt lupus misceretur cum ouibus, siquidem quæ sunt luporum vere volens agere, se ouis pelle contegit. Ferunt autem eum hoc quoque verbum suis precibus adiecisse. Sin autem permittis, vt quanuis hæc moliatur, tamen ingrediatur, per tuum ineffabile consilium, neque enim inuestigari possunt tua iudicia, me famulum tuum à præsenti vita libera. Ita facta oratione, in domunculam lachrymans reuersus est. Arius autem existimans esse confirmanda Imperatoris promissa, diluculo processit. Deinde cùm venter ad egerendum vrgeret, publicas latrinas ingressus est, qui eum sequebatur famulo foris relicto. Repente autem dissolutis & excretis intestinis, intus sedens mortuus est. Cùm ij autem qui vna sedebant, quod acciderat vidissent, & exclamassent, accurrens famulus & videns mortuum, id quod euenerat domesticis renunciauit. Cùm autem plaga diuinitus immissa vniuersę populosissimæ ciuitati significata esset, in templum omnes simul accurrerunt. Postquam autem & Imperatoris promissum, & Pontificis preces cognouerunt, ecclesiarum præsidem collaudarunt, & impietatis hæresim abominati sunt. Sed quanuis hæc ita facta sunt, & diuina sententia apertè ostensa fuit, perstiterunt tamen qui morbum susceperant, aduersus vnigenitum & sanctum spiritum suas linguas acuentes. Sed cùm hæc in ecclesiastica historia fusè scripserim, eadem dicere super-

Matth. 28.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uacaneum existimo. Relicto itaque Eusebio, & Theogonio Perinthio, & Menophanto Ephesio, & Patrophilo Scythopolitano, &alijs, Eudoxij tantum meminero. Quæ enim de Aetio, & Eunomio narranda sunt, postulant vt eius fiat mentio.

DE EVDOXIO.

HIc Eudoxius Episcopus Germaniciæ, quæ est ciuitas propè Taurum. Sed contempto oppidulo Antiochiam profectus est, cùm Leontij mortè intellexisset. Deinde arripit sedem præter leges ecclesiasticas. Imperatoris autem literis illinc expulsus, & venire ad Synodum, quæ in Seleucia Isauriæ cogebatur, iussus, accessit quidem, vt ei imperatum fuerat. Sed tamen consessum ingredi non ausus est, sed maxima celeritate contendit Constantinopolim, & Imperatoris blanditus cubicularijs, persuasit vt illic cogeretur Synodus, & ne in illis dicendis sim prolixior, eorum enim omnium in illis scriptis memini, potuit & illius ciuitatis sedem inuadere, & ecclesias prædicatoribus veritatis priuare.

DE EVNOMIO ET AETIO.

TVnc cùm benedictum Eleusium Cyzico amouisset, Eusebium pro illo ordinauit. Eunomius autem Syrum Magistrũ iactabat, & magnificè efferebat, cuius miserimam vitam & quæ persequebatur studia, & Gregorius Nyssenus, & Theodorus homo Psychus, in ijs quæ aduersus Eunomium scripsit, persecte docuerunt. Is Arij blasphemias aperte auxit. Qua de causa ipsum Constantius in quandam Phrygiæ solitudinem relegauit, idque cùm nondum à recta via deflexisset, nec in aliam declinasset. Post patris enim mortem, seductus à quibusdam, quibus cura illius corporis fuerat credita, legem tulit, quæ prohibebat, vt neque ὁμόσιον, neque ἑτερόσιον auderet aliquis dicere filium Dei, non enim fas esse dicebat Dei substantiam scrutari, in omnibus autem eum Patri similem iussit dicere, & ideo Aetiũ, qui primus ausus fuerat dicere filium esse in omnibus dissimilem patri qui genuerat, misit in ante dictam solitudinem. Hæc cùm sciret Eudoxius, persuasit Eunomio ne quid sentirent aperirent, sed occultum tenerent, & tanquam furtiuum fœtum in tenebris alerent, donec loquendi opportunitatem & potestatem accipierent. His acquiescens Eunomius, adumbratam multis in Cyzico doctrinam afferebat. Impietatem autem parturiens, eam inter differendum præ se ferebat, & eorum qui audiebant animas sauciabat. Tunc diuino quidam zelo inflammati, zelum quidem prædicant: hæresis autem personam susci piunt, & domum Eunomij venientes, rogarunt vt aperte doceret veritatem dogmatis. Ille autem inductus, & eos eiusdem secum esse sententiæ ratus, euomuit venenum quod celabat. Illi autem rursus vehementius orarunt vt eam doctrinam toti populo exhiberet, & Imperatoris obseruantiæ gregem suum præferret, qui veritatem scire desiderabat. Ita rursus deceptus Eunomius blasphemiam publicat. Ille autem, statim multis acceptis ex ijs qui erant eiusdem fidei, in aulam contenderunt, & Eudoxium, quam ausus erat, dicere, blasphemiam docuerunt. Eudoxius autem ægrè quidem tulit, cùm audijsset Eunomium pacta conuenta transiliisse, accusatoribus autem pollicitus est rem sibi curæ fore. Sed eam omnino negligebat, negotiorum quibus detinebatur multitudinem prætexens. Eunomij vero accusatores, cùm Eudoxij institutum animaduertissent, Eunomij blasphemias Imperatori significarunt. Imperator autem primum quidem iussit Eunomium ad Eudoxium deducere, & propositam accusationem exanimare. Postquam autem cognouit eum differre, assidue enim veniebant accusatores, minatus est se vtrunque missurum in solitudinem in qua agebat. Aetius. Timens itaque Eudoxius, duxit Eunomium, & primum quidem pacta conuenta ei in memoriam reuocauit, postea autem manifesto conuictum deposuit, etiam si ipse eodem morbo laboraret, Imperatoris enim minas formidabat. Eunomius autem se protinus hæresis authorem & principem constituit, idque cùm in quadam Pamphyliæ solitudine esset habitare coact⁹. Hinc exorta est secta Eunomianorum. Is Theologiã τεχνολογίαν, id est ex Theologia artem effecit, aduersus vnigenitum & sanctum spiritum palam blasphemias eructauit, & filium quidem primam & eximiam Patris creaturam esse dicebat: spiritum autem sanctum ante alias creaturas esse à filio fabricatum. Ipse quoque subuertit sancti baptismi ritum à Domino & Apostolis ab initio traditum: & contrariam legem apertè tulit, dicens non oportere ter immergere eum qui baptizatur, nec trinitatem inuocare, sed semel baptizare in mortem Christi. Porrò autem baptizantes, ad pectus vsque aqua madefaciunt,

madefaciunt, reliquis autem partibus corporis, tanquam abominandis, aquam adhibere prohibent. Qua de causa, quando in solio quidem baptizabant, cùm hominem extra id statuissent, eius caput vsque ad pectus semel in aquam deprimebant. Postquam autem contigit sauciari quempiam, cùm caput ad solium impegisset, excogitarunt aliud genus baptismatis. In aliquo enim subsellio pronum hominem, extra id autem, caput sublime erigentes, effundunt aquam, quæ nullam aliam partem attingit. Alij vero ex ijs alium quoque modum baptismatis inuenerunt. Maximam enim vrnam componunt, eamque consecrant, & eo hominem ad vngues vsque inuoluunt, à pectore incipientes, deinde sic aquam infundunt. Hæc autem significarunt, qui illorum impietatem effugerunt, & se Seruatoris & Dei nostri ouibus coniunxerũt Porrò autem eos quoque aliud audere dicunt, quod non ausim scriptis committere. Sufficit enim vel sola rei nefariæ & execrandæ auditio ad mentem polluendam. Sed an hæc quidem ab illis perpetrentur, an non, ego quidem non ausim affirmare, audiui tamen à viris qui res eorum perfectè tenebant. Cùm aduersus veritatem ita debacchatus esset Eunomius, studebat in dies morbum amplificare. Ausus est enim dicere se nihil ex rebus diuinis ignorare, sed ipsam etiam Dei substantiam exactè scire, eandemque habere de Deo cognitionem, quam ipse de seipso habet Deus. Hoc eius furore perciti qui sunt execrandæ illius sectæ participes, audent aperte dicere se ita Deum nosse, vt ipse seipsum. Alia quoque excogitauit. vt videretur nouorũ esse dogmatum inuentor.

DE ARIANIS. EVnomianis seu Aetianis.

HInc Ariana secta bipertito diuisa est, & hi quidem appellati sut Ariani, illi verò Eunomiani. Ariani autem Eudoxiani quoque appellati sunt tempore Eudoxij. Vanæ enim gloriæ seruiens, suam appellationem ijs qui idem sentiebant imponere cupiebat. Illi ipsi autem etiam Exaconitæ vocantur, susceptà à loco appellatione, in quo solebant conuenire. Eunomiani autem, etiam Aetani appellabantur, nempe quod Eunominus Aetium, suum magistrum & doctorem appellasset. Iidem autem etiam Troglytæ seu Trogloditæ vocantur, vt qui clanculum in domibus conuentus suos celebrent, sunt enim admodum pauci, cùm omnes eos abhorreant & auersentur, propter blasphemiæ impudentiam, & maxima quidem pars orbis terrarum ab eorum pernicie liberata est, paucæ autem admodum ciuitates habent eorum aliquos, qui ipsi quoque conantur latere.

DE PSATYRIANIS, QVI ipsi quoque ab Arij hæresi derivati sunt.

EX Arij autem blasphemia alia rursus secta erupit. Hi autem dicunt, Pater Deus, semper autem etiam filius à Deo creatus est. Idem est hominem in Deo, & creare, & gignere. Eos Antiocheni vocant Tapsyrianos. Eum enim qui fuit illius sectæ princeps, dicunt eiusmodi placentarum fuisse effectorem.

DE CYRTIANIS seu Pythecianis.

PORrò autem alij quoque ab ipsis separati, à nonnullis quidẽ Cyrtianiab alijs verò Pytheciani appellati sunt, cùm quidam homunculus, & qui scapulas altas habebat, cum eis esset egressus, & vt hoc cognomen eis imponeretur effecisset.

DE DVLIANIS.

POstea autem alius quoque conflatus est cœtus, ab Arianis separatus. Appellationem autem ab impietate sortiti sunt. Duliani enim appellati sunt, quod vnigenitum Dei filium δοῦλον, hoc est seruum Patris vocare ausi sunt. Eiusmodi autem syllogismo vtentes, suam blasphemiam confirmant. Omnis, inquiunt, creatura seruit ei qui illam creauit. Filius autem patris est creatura. Quot autem ceperunt ex Arrij furore blasphemiarum ansas, in tot etiam sectas Arrij hæresis diuisa est.

DE MACEDONIANIS.

IAm vero alia quoque præter prædictas ex his germinauit hæresis, quæ minus esse impia existimata est. Cùm enim Paulus regiæ vrbis pastor, ab ijs qui morbo Arij laborabant, esset expulsus: Macedonius in illius Ecclesiæ administratione in eius locum suffectus est. Hic autem Macedonius filium quidem esse eiusdem cùm patre substantiæ omnino repudiauit. Vt similis autem in omnibus diceretur constituit, & vt ὁμοιούσιον pro ὁμόσιος hoc est similis substantiæ, pro eiusdem substantiæ, diceretur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

excogitauit. Spiritum autem sanctum similiter ac Arius & Eunomius blasphemare perrexit. Vnde qui ab eius secta appellabantur, πνευμαβόμαχοι hoc est, spiritus aduersarij, nominati sunt. Hinc etiam Macedonianorum seminata est zizania.

DE DONATISTIS.

IN ea quoque regione, quæ olim Lybia, nunc autem Africa appellatur, eorum qui Donatistæ vocantur amentiam excitauit communis humani generis hostis. Ii autem in hæresi quidem cum Arrianis conueniunt: sed nouum insaniæ genus excogitarunt, violentam enim mortem martyrium nominant, & qui hanc quidem appellationé assequi volunt, id longo antè tempore ijs quidem secum sentiunt significant. Illi autem eos omni genere officij obseruant, eisque inseruiunt, & omne ciborum genus afferunt, veluti quædam sacrificio destinata animalia præpascentes, & pinguefacientes. Cùm diuturno autem tempore in his delicijs laute & opipare vixerint, cogunt eos quos in viis inuenerint, lethalia eis vulnera ense afferre, & nonnulli quidem institutum assequuntur, alij verò ab eo excidunt. Quis enim sanæ mentis in se cædis manifestæ crimen susceperit? Instar Corybantum itaque furentes, & debacchantes, se ex alto è præcipitijs deorsum præcipitant. Ego autem interim dum de Arianis loquor, volo aliquid lepidum quod in his euenit narrare. Cùm enim permulti ex iis, instar Phasianorum adipati in generosum quendam iuuenem incidissent, deinde nudum ensem ei porrexissent, iusserunt vt eis afferret vulnera: & se eum interfecturum minati sunt, nisi imperatum faceret. Is autem dixit se vereri, ne aliquibus occisis, qui superessent, pœnitentia ducti pœnam cædis ab eo exigerent. Oportere itaque prius vnicuique eorum vinculum imponere, deinde sic ensem adigere. Cùm illi autem acquieuissent, & vincula accepissent, cùm virgis omnes cecidisset, eos vinctos relinquens, abijt. Eis vere hanc phrenesim immisit malus Dæmon.

DE MELETIANIS QVI SVNT *in Aegypto.*

IN Alexandria autem Aegypti, quo tempore Arrius aduersus vnigenitum blasphemiam inchoauit, Meletius quidem Episcopus aduersus Alexandri magni principatū seditionem agitans, in multis ciuitatibus ordinauit Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos, non nouæ hæresis principatum gerens, sed eadem quidem cum ecclesia sentiens, sed ambitionis & imperandi cupiditatis morbo laborans. Eum qui Niceæ conuenerunt, sanctissimi patres, ab ecclesiæ administratione remouerunt. Qui autem ab eo ordinati fuerant, ijs quæ præter leges donata erant priuarunt. Hinc Meletianorum schisma in Aegypto constatum est. Sed ille quidem pietatis dogmatum nihil innouauit, hi autem, cùm Arianorum hæresim ab ijs qui tunc imperabant confirmari viderent, ad illam declinarunt. Nunc autem dicunt quidem eos esse ab hoc morbo liberatos, sed sine vllo metu degere, nec velle ab vllis regi, & cum ecclesijs coniungi recusare. Ea ratione, tanquam liberi & sui iuris, illa quoque ridicula excogitarunt. interdiu quidem corpus aqua mundare, cum plausu autem manuum, & quadam saltatione hymnos concinere, & multa tintinnabula funi appensa mouere, & alia his similia. Qua de causa magnus ille Athanasius perpetuo cum eis bellum gesit.

DE APOLLINARI.

APollinaris autem Laodicenus, nonnullis quidem scriptis, quod de Trinitate pronunciatum est non violauit, sed quemadmodum & nos, vnam quoque diuinitatis substantiam, & tres hypostases, seu personas, prædicauit: in nonnullis autem gradus dignitatum definijt, se diuinæ distributionis diuisorem constituens. Eius enim inuentum est illud, magnum, maius, maximum, tanquā magnus quidem sit spiritus, maior autem filius, maximus autem pater. Quid autem hoc magis ridiculum esse potest? Si enim vnam reuera esse dicit trinitatis substantiam, quomodo eandem & paruam & magnam existimauit? In corporibus enim quantitas & qualitas eiusmodi mensuras efficiunt. Natura autem ab his libera, ne horum quidem mensuras admittit. Sed nunc non contradicere, sed diuersas opiniones ostendere proposuimus. Hic ergo rursus in nonnullis scriptis hypostaseon seu personarum proprietates confundebat, & idem faciebat in trinitate, quod in œconomia ausus est. Vnde etiam insimulatus est quod esset Sabellianus. Dixit autem incarnatum esse Deum verbum, corpore & anima susceptā, non ea quæ est ratione prædita, sed quæ est expers rationis, quam naturalē, seu vitalem, nonnulli nominant. Cùm autem diceret mentem aliud esse quā animā, non dicebat eam esse assumptam, sed diuinā

sufficisse naturam ad vsum mentis implendum, nec animaduertit sapientissimus, quod ne corpore quidem opus habuisset si voluisset, sed vel sine corpore visus esset, sicut olim Patriarchis. Sed de œconomia sermonem differemus in librum sequentem.

DE POLEMIANIS.

POlemius autem quispiam, ex eius scriptis ansa sumpta, dicit fuisse factam consubstantiationem & commixtionem diuinitatis & corporis. Hinc germinauit Polemianorum hæresis.

DE ALIIS APOLLINARISTIS.

POrrò autem quidam alij ex conuentu Apollinaris, dicebant corpus Domini descendisse de cœlis. Cùm autem diuersa dogmata in illius scriptis inuenissent, hęc quidem his, illa verò his placuerunt. Quomodo autem hic ab ecclesiæ corpore resecatus, diuersas peperit dogmatum nugas, duxi superuacaneum dicere.

DE AVDIANIS.

QVidam autem Audæus, ex Syria trans Euphratem ortus, dixit Deum esse similem hominis, & corporis illi partes tribuit, quæ à sacra scriptura ad captum hominum se submittente dicta sunt, stultè intelligens. Etenim sacra scriptura loquens hominibus, qui ne eorum quidem quę videntur naturam exacte intelligunt, prout eis audire licuit, doctrinam adhibuit, & ideo qua deus vidit facultatem, oculos appellauit, aures verò, qua audit, potestatem autem agendi, manus, & similiter alias operationes. Horum stultus nihil intelligens, humanam formam Deo attribuit. Ita enim hoc quoque intellexit, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Ac rationis quidem inopia laborans, non perspexit animā immortalem, & quæ sub aspectum non cadit, in solum autem corpus suam cogitationem defixit. Sed etiam de eo, in ijs quæ de hominis formatione, dicenda sunt, si Deus velit, dicetur. Dicunt ergo hunc Audæum, & tenebras, & aquam, & ignem dicere ingenita. Qui sunt autem huius appellationis participes, hæc cælant. Prætextunt autem se fugere ecclesiæ communionem, propter fœneratores, & eos qui cum mulieribus cohabitant, quamuis multa etiam his grauiora ab eis perpetrentur, & non animaduertunt, quod ne diligentibus quidem, & suo officio exactè fungentibus Episcopis abscindere facile est, sed opus est quidem accusatoribus, opus autem est etiam testibus, vt vult lex Apostolica. Accusationem, enim inquit, aduersus Presbyterum non admittes sine duabus vel tribus personis. Quòd autem eos qui deprehenduntur aut conuincuntur puniunt leges ecclesiasticæ, vbique & in terra, & mari testatur ea quę fiunt. Nā & Episcopi, Diaconi, & Presbyteri ab ecclesiasticis numeris separantur. Hi autem se iactant peccata remittere. Postquam enim sacros libros vna cum adulteriniso bipertito diuiserint, eos enim mirandum in modum arcanos & mysticos existimant, & hinc & illinc per versus posuerint, iubent vnumquenque inter eos transire, & quæ à se peccata sunt confiteri. Deinde confessi donant remissionem, non tempus ad pœnitentiam, vt iubent leges ecclesiæ, præscribentes, sed sua potestate condonantes. Scientes autem, qui transeunt, id quod agitur ludum esse, vera quidem peccata cælant, quędam autem parua, & ridicula dicunt, quę etiam dicere vereretur aliquis, nisi eadem qua ipsi amentia laboraret. 1.Tim.5.

DE MESSALIANIS, *seu Euchitis.*

MEssaliani autem, (hoc autem nomen in græcam linguam traductum, Euchitas, latinè vero precatores significat) dicunt quidem baptismum nihil iuuare eos qui ad eum accedunt. Instar enim nouaculæ aufert priora peccata, peccati autem radicem non excindit. Perpetuā autem oratio, & peccati radicem radicitus euellit, & malum Dæmonem, qui ab initio sorte datus est, ab anima expellit. Dicunt enim vnumquemque hominem, cùm nascitur, protinus sequi dæmonem, eumque ad improbas & sceleratas actiones incitare, eum autem nec baptismum nec aliquid aliud posse ab anima exigere, præterquam solam orationem, egredi autem dicunt inhabitantem, per mucum, & sputorum excrementa. Ita decepti homines longe miserrimi, nullum opus aggrediuntur, vocāt enim seipsos spirituales. Sed orationi vtique vacantes, maximam diei partem dormiunt. Deinde à Dæmone qui eos in furias adigit decepti, dicunt se vidisse reuelationes, & quæ futura sunt, prædicare conantur. Rebus autem ipsis mentiri conuincuntur. Iactant autem se videre patrem, & filium, & spiritum sanctum corporeis oculis, & spiritus sancti aduentum sensu percipere. Sunt autem ad negandū parati, & si vrgeātur, protinus anathematizant

Universidad de Deusto
Biblioteca

matizant eos qui horum aliquid dicunt. Iam enim cùm apud benedictum Flauianum Antiochenum Episcopum essent in ius vocati, quæ aduersus eos intendebantur criminationes, calumnias vocabant. Sed vir ille sapientissimus latentem deprehendit hæresim. Cùm enim visus esset succensere accusatoribus, & ægrè ferre, quod quæ dicebant confinxissent, iussit sibi assidere Adelphium, is enim eis præerat qui accersebantur hæresis, capularis senex, & portis mortis proximus. Et dixit beatissimus Flauianus, accusatores, vtpote crassiores, ignorare spiritalem viuendi formã. Vos autem, inquit, qui consenuimus, eã tempore cognitionẽ accepimus, sed dic mihi verè & ingenue, quænam sunt ea quæ dicuntur. Ita delinitus senex, & se suorum dogmatum socium inuenisse ratus, confessione accusationem confirmauit. Hæc cùm intellexisset vir diuinus, eos à finibus Orientis expulit.

DE ENTHVSIASTIS.

POrrò autem multa quoq; alia faciunt, quę phrenesim eorum arguunt. Nam & repente saltant, & super Dæmones se saltasse iactitant: & digitis sagitantium speciem præ se ferunt, se in Dæmones iaculari affirmantes: & quædam alia faciunt simili furore plena, & ideo Enthusiastarum, hoc est diuino furore correptorum, nomen sortiti sunt. Huic hæresi præfuit Sabbas, & Adephius, & Daodes, & Symeones, & Hermas, & quidam alij. Scripsit autem auersus eos epistolas is qui deprehendit hæresim benedictus Latoius Melitines Episcopus, omnium autem optimus Amphilochius, qui Iconij rexit ecclesiam, hæresim exactius confodit, eorũ voces suis monimentis inserens quæ eorum dogmatis differentiam aperte declarant.

DE NESTORIO.

POstquam autem mundo paulatim labente, & ad huius vniuersi dissolutionem festinante, vnusquisque existimabat se esse idoneum pietatis & religionis magistrum, cùm propter ignorantiæ arrogantiam nemo discere sustineret, homicida Dæmon, mendacij pater, zizaniorum seminator, non amplius per externos & manifestos hostes aduersus ecclesiam arma mouit. Sed cùm inuenisset instrumentũ, quod omnem eius, vt semel dicam, artem suscipere: vt orthodoxiæ speciem, simul & diuinitatis & humanitatis vnigeniti negationem in ducit, nostræ fidei simplicitateme à dicendi artificio alienam, philosophicis conturbans argutijs. De Nestorio omnino audiuistis, fuit enim vir insignis ex Germanicęorum oppidulo ortus. Qui nescio cuiusmodi ab initio studijs eductus, alia aliam regionem cõmutans, vt mastix Aegyptiaca, in magnam Antiochiæ ciuitatem irrupit. In ea cùm in liberalibus disciplinis mediocriter esset eruditus, vocemque quàm pulcherrimam & maximam exercuisset, in ecclesiam Dei procedente tempore adoptatus, & in numerum Presbyterorum relatus est, cui cùm docendi populum munus esset commissum statim in exordio ostendit qualis tota vita sua esset futurus. Neque enim generosum, & genitalem, & qui hominum posset animas excõlere, dicendi characterem secutus est. Sed cùm ad populi dilectionem suam orationẽ conferret, & inanes plausus, vt si quis alius, aucuparetur, inconsideratum & iudicio defectum vulgus in sui desiderium excitauit, fusca veste indutus, tristis incedens, strepitus forenses declinans, corporis pallorem vt continens videretur aucupans, libris domi vt plurimum animum intendens, & in otio & quiete secum versans, & habitans. Hoc habitu, & hac simulatione multos inescans, magnam ætatis suæ partem peregit, vt Christianus videretur, magis quam vt esset, persequens, & Christi gloriæ suam præferens. Quoniam autem, vt à Domino dictum est, Nihil est tam occultum quod non cognoscatur, neque tam secretum, quod non manifestetur, & bona opera manifesta sunt, & quæ aliter habẽt, celari non possunt, per inuestigabilem Dei iudiciorum abyssum, & eorum qui in regia sedibusque regalibus versabantur, eiusque qui vniuersi terrarum orbis sceptra tunc tenebat, suffragio, Nestorius Constantinopolitanæ orthodoxorum ecclesiæ, Præsul eligitur, illusque administratio eius fidei committitur. Hinc mihi deinceps ea acta protulit quorum & terra & mare plena sunt. Postquam enim maximam illam sedem accepit, cùm Pontificatus principatum, suũmamque dignitatem, veluti quandam tyrannidem, arripuisset: non potuit quam diu parturiebat impietatem amplius continere, sed ex ea, quam habebat, potestate, stolida accepta dicendi libertate, profert in medium, & omnibus exponit blasphemiam, quam iam olim aduersus vnigenitum conceperat, & aduersus decreta Apostolica aperte bellum gerit, & sanctorum Patrum, qui ex quo annunciatum est Euangeliũ, orthodoxorũ fidei præfuerãt dicta reijcere cõtendit, regię vrbis turbãs ecclesiam, *Matth.10.* *1.Tim.5.*

clesiam, atque adeo vniuersum terrarum orbem diuini Pauli nullam curam gerens, qui clamat, Qui autem turbat vos, portabit iudicium, quicunque is sit, sed super candelabrum diuini Pontificatus suggestus, non lampadem veritatis, sed obscuritatis & incertitudinis tenebras imponit. Primum autem quod innouare aggressus est, fuit, non oportere sanctam virginem, quæ Dei verbum peperit, quod ex ipsa carnem susceperit, Deiparam confiteri, sed tantum Christiparam cùm tamen antiquissimi orthodoxę fidei prædicatores, ex Apostolica traditione, Deiparam docuerint nominare, & credere matrem Domini. Age mihi deinceps obserua non prius cognitum impium & blasphemum dicendi artificium. Christi, inquit, appellatio duas naturas significat, diuinitatem vnigeniti, & humanitatem. Vox autem Dei, si absolute dicatur, simplicem & incorpoream Dei verbi substantiam ostendit. Hæc autem vox, homo, solam humanam naturam indicat, & ideo dicit esse necessarium non Deiparam, sed Christiparam virginem confiteri, ne forte imprudentes dicamus Deum verbum initium ex sancta virgine sumpsisse, & ideo antiquiorem esse matrem eo, quod ex ipsa genitum est, ex consequentia confitéri cogamur. Ne videar autem vana solùm maledicta in eum torquere, illum ipsum suis verbis suæ impietatis testem producam. Apostolicorum enim documentorum, & cuiusuis sancti memoria ex sua cogitatione exterminata, in orthodoxorum ecclesia huiusmodi non paucas voces edidit. Non peperit ò optime, Maria Deum, sed peperit hominem diuinitatis instrumentum. Et in alijs rursus nugis. Nulli est reprehensioni affinis gentilis, qui Dijs matrem inducit. Hæc mihi quidem pauca ex multis illius verbis dicta sint, dum ad ea quæ sequuntur festinat oratio. Vnde quoniam turpissima & maximè ignominiosa morte perituri sunt iniqui, Pontificatu per sanctos, qui Ephesi congregati fuerant, diuino suffragio electus est, & iussu Imperatoris Oasim habitare damnatus, futuri impiorũ supplicij illinc cœpit exordiũ, vt qui à sua amentia consumptus sit, & in se dictum Apostoli compleuerit, Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad judiciũ. Sed hęc quidem, vt quę à multis alijs sunt examinata, necesse est prætercurrere, ad id autẽ quod in historia sequitur veniam.

DE EVTICHE.

VLtimam autem omnium infaustam Eutychianorum hęresim inuidus Dę mon introduxit, per quam quæ sunt in vniuerso terrarum orbe ecclesias afflixit, cùm suæ improbitatis capax instrumentum misserum Eutychem inuenisset: & quæ iam olim exaruerat, Valentini hæresim rursus fecit pullulare. Arrius enim solum corpus, Apollinaris solam animam assumptam confitebatur. Hic autem etiam corpus assumptum esse negabat. Dicebat enim Deum verbum nihil humanum ex virgine sumpsisse: Sed ipsum immutabiliter conuersum, & carnem factum, (ridiculis enim eius vtor verbis) solum per virginem traiecisse, cruciquę affixam & appensam esse, quæ circunscribi & comprehendi ac contineri non potest, vnigeniti diuinitatem, eamque sepulchro mandatam resurrexisse. Vt autem insignem illius insaniam relinquamus, illud consideremus, quod nulla ad nos ex humanę naturæ susceptione redit vtilitas, nostræque resurrectionis nullum pignus habemus. Neque enim si Deus resurrexit ex mortuis, omnino quoque homo resurget, est enim maxima naturarum diuersitas. Cur ergo diuinus Paulus ex Christi resurrectione nostrã futuram confirmat, & ad Corinthios scribens, clamat, Si autem Christus prædicatur quod à mortuis resurrexit, quomodo dicunt quidam inter vos quod non est resurrectio mortuorum? Si autem non est resurrectio mortuorum, nec Christus resurrexit. Per id enim quod credebatur, id quod non credebatur ostendit, cum eo autem quod non credebatur, etiam id quod credebatur contulit. Si enim, inquit, verum est Christum resurrexisse: verum est ergo nos quoque resurrecturos. Si autem hoc falsum est: & Christum ergo resurrexisse falsum est. Namillud etiam corpus, & cùm hæc ita pluribus syllogismis confirmasset, affirmatiue deinceps subiunxit. Nunc autem Christus à mortuis resurrexit, primitiæ eorum qui dormierunt. Per primitias autem, aperte quoque massam ostendit. Primitiæ enim eandem habent naturã cum illo cuius sunt primitiæ. Docet autem etiam causam œconomiæ. Quoniã enim per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Deinde à naturis ad personas transit. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita etiam in Christo omnes viuificabuntur. Sed cùm de eo iam multa sæpe scripserim, de eo fusius dicere duxi superuacaneum, maxime, cùm in quinto libro sim de ijs, si Deus velit, dicturus. Huic ergo quarto libro finem imponens, Euangelicæ doctrinæ veritatem & ingenuitatem ostendere conabor. *1.Cor.15.*

FINIS LIB. IIII.

BEATI

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS DIVINORVM DECRETORVM EPITOME.

LIBER QVINTVS.

CAPITA.

Proœmium.
De Principio.
De Patre.
De Filio.
De Sancto ſpiritu & diuinis nominibus.
De opificio ſeu creatione.
De materia.
De Æonibus, ſeu ſæculis.
De Angelis.
De Dæmonibus.
De Homine.
De prouidentia, & de Seruatoris œconomia.
Quòd Dominus corpus ſuſceperit.
Quòd & iam animam cum corpore aſſumpſerit.
Quòd perfectam naturam humanam ſuſceperit.
Quòd quam ſuſcepit naturam reſtituerit.
Quòd idem bonus eſt iuſtus.
Quòd idem nouum & vetus dederit teſtamentum.
De baptiſmate.
De reſurrectione.
De iudicio.
De promiſſionibus.
De ſecundo Chriſti aduentu.
De Antichriſto.
De virginitate.
De nuptijs.
De ſecundis nuptijs.
De fornicatione.
De pœnitentia.
De abſtinentia.

MEL quidem omnibus hominibus dulce eſſe videtur, etiamſi cum nullo conferatur. Sed dulcius eſſe apparet, ſi amara aliqua qualitas iuxta ipſum ſtatuatur, et ſanitatem quidem valde eſſe diligendam omnes exiſtimant, ſed poſt morbum multo magis complectendam ſtatuunt. Iam verò tranquillitas quoque eſt poſt tempeſtatem gratior. Ita etiam veritatem, quicunque ſapiunt, rem & ſedulo comparandam, & diligenter retinendam intelligunt, eam tamen ſplendidiorem, & diuiniorem reddit, ſi cum ea conferatur & examinetur quod falſum eſt. Quoniam ergo falſi turpitudinem & ignominiam oſtendimus, & hæreticas fabulas aperuimus, & planum factum eſt quam ſint impiæ, iniucundæ, & minimè probabiles: age cum his doctrinam Euangelicam conferentes, oſtendamus quid inter ſe differant lux & tenebræ, & perfecta ſanitas & morbus moleſtiſſimus & difficillimus. Verumenimuero non poteſt inueniri ſimilitudo, quæ nobis propoſitæ comparationi conueniat. Nam & tenebræ, etſi luce careant, neceſſarium tamen vſum hominibus afferunt. Iis enim qui interdiu laborant, quietem nox conciliat. Morbus quoque multis fuit vtilis. Per eum enim, Seruatorem & Creatorem agnoſcentes, & vt à malis liberarentur vota fecerunt, & quæ petierunt adepti, virtutis curam geſſerunt. Ex ſceleratiſſimis autem illis fabulis, & ineffabilibus blaſphemijs, nihil non detrimenti & exitij redit ad eos, qui illis fidem adhibent. Non poteſt ergo inueniri aliqua ſimilitudo, quæ contrariorum horum dogmatum differentiæ reſpondeat? Imo verò inueni vnam, eamque longe euidentiſſimam. Quantum enim inter Deum & Diabolum

Diabolum intereſt, tanta eſt Dei & Diaboli doctrinæ differentia. Hoc autem apertius oſtendet cum illis fabulis collata diuinorum eloquiorum pulchritudo, intelligentiæ lucis ſplendorem emittens. Oportet autem ante omnia alia, dicere quid de vniuerſorum principio didicimus.

DE PRINCIPIO.

VNum eſſe vniuerſorum principium, & vetus & noua docet ſcriptura, Deum vniuerſorum, & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ingenitum, ab interitu alienum, æternum, infinitum, qui nec definiri, nec circumſcribi poteſt, incompoſitum, incorporeum, ſub aſpectum non cadentem, ſimplicem, bonum, iuſtum, lucem intelligentem, potentiam quæ nulla menſura cognoſcitur, eam autem ſola diuina voluntas dimetitur. Quæcunque enim vult, poteſt. Et hoc nos propheta apertè docuit. Omnia, enim, inquit, quæcunque voluit Dominus fecit. Ea autem quæ dicta ſunt docet ſacra ſcriptura. Audimus enim Deum dicentem in principio legis. Ego Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti, noo erunt tibi alij Dij præter me. Et rurſus, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus eſt. His quoq; cõuenientia docet per Eſaiam Prophetã. Ego, enim inquit, Deus, ante me non eſt alius Deus & poſt me non erit, & præter me non eſt. Et rurſus, Ego Deus, & poſt me non erit. Et rurſus. Ego ſum Deus, & non eſt alius præter me, iuſtus Seruator non eſt præter me. Apertè autem per hæc, & Valentini, & Marci, & Baſilidis, & Marcionis nugas refellit. Neque enim ante ipſum, neque poſt ipſum, alium Deum eſſe dicit, ſed eundem eſſe, & primũ & vltimum. His quoque conuenit doctrina ſanctorum Euangeliorum. Ipſe enim Seruator & Dominus noſter, qui omnem pro nobis implet iuſtitiam: ipſe enim dicit Ioanni, Sine modo, ita enim oportet omnem impleri iuſtitiam: vt qui homo eſſet, accepit vtilitatem ex oratione, & vt pater Apoſtolos doceret petiit. ſub orationis autem ſpecie Apoſtolos diuinitatis doctrinam docuit. Hæc eſt, inquit, æterna vitã, vt cognoſcant te ſolum verum Deum. Et rurſus, Confiteor tibi pater Domine cœli & terræ, quod abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Porrò autem diuinus etiam Apoſtolus ſic dicit, Regi autem ſæculorum, immortali, inuiſibili, ſoli Deo, gloria & honor in ſæcula ſæculorũ. Amẽ. Et rurſus. Vnus Deus, vnus interceſſor Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Et rurſus. Vnus deus pater, ex quo omnia. Permultæ quoque aliæ poſſunt inueniri ſententiæ, quæ veteris & noui teſtamenti concordiam oſtendunt, & vnum Deum prædicant. Iam verò eum eſſe inuiſibilem, & vetus & nouum docet teſtamentum. In veteri enim dicit Moyſi. Nemo videbit faciem meam, & viuet. In ſacris autem Euangelijs dicit Dominus. Non videt aliquis patrem, niſi qui ex Deo eſt, is vidit Patrem. Hoc idem etiam clamat diuinus Euangeliſta. Deum nemo vidit vnquam. Oſtendit autem etiam vnde didicerit. Subiungit enim, Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris ille enarrauit. Clamat autem etiam Apoſtolus. Immortali, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo honor & gloria, in ſæcula ſæculorum, Amen. Et rurſus. Quem nullus homo vidit, nec videre poteſt. Eum rurſus eſſe infinitum, nec circumſcribi poſſe, & ex veteri & ex nouo teſtamento didicimus. Et in veteri quidem, dicit Deus, Nunquid ego cœlum & terram impleo, dicit dominus? Et rurſus. Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus: vel quis eſt locus quietis meæ? Diuiniſſimus autem Dauid clamat. In manu eius ſunt omnes fines terræ. Et manum quidem appellauit operationem poteſtatis œconomiæ. Oſtendit autem non eſſe ipſum in omnibus circumſcriptum, ſed omnia pendere ab eius prouidentia. In alio autem hymno ei dicit, Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es, & ſi deſcendero in infernum, ades. Si accepero pennas meas manè, & habitauero in finibus maris, etenim illic manus tua deducet me, & retinebit me dextera tua. Hæc autem circumſcribi non poſſe nec ſubſtantiam nec potentiam indicant. Quinetiam Eſaias propheta clamat. Qui continet ambitum terræ, & habitantes in ea, tanquam locuſtas. Et rurſus idolorum imbecillitatem & infirmitatem conuincens, hanc nobis de vniuerſorum Deo doctrinam præbuit. Quis enim, inquit, menſus eſt manu ſua aquam, & cœlum pugillo? Quis ſtatuit montes trutina, & ſyluas lance? Quis nouit mentem Domini, vel quis conſiliarius eius fuit? Quis conciliabit ipſum, vel quis oſtendit ipſi iudicium, vel viam prudentiæ quis oſtẽdit ipſi? Deinde quo ad eius fieri poteſt, cogitatione humana, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

lingua ex luto facta, ostendit infinitam potentiam. Si omnes, enim inquit, gentes, tanquam gutta ex cado, & tanquam momentum trutinæ, & tanquam saliua existimati sunt & reputabuntur: cui assimilabitis Dominum, vel cui similitudini ipsum assimilabitis? Si autem cœlum, & terra, & aquarum natura, omnem naturam creatam comprehendunt: eorum autem omnium mensura, est mensura manus Domini: considerent, qui Deum lingua metiri conantur, illius naturæ infinitatem, manum intelligentes, nõ corporis particulam, sed quæ omnia fabricata est & gubernat operationem. Hæc itaque de vniuersorum Deo vetus docet scriptura, inueniri autem possent etiam alia ijs quæ dicta sunt similia, quæ & substantiam, & sapientiam, & diuinam potentiam docẽt comprehendi non posse. In sanctis autem Euangelijs Dominus quoque Samaritanã his similia sentire docuit. Cùm illa enim Deum loco circumscriptum conijceret, & ea de causa dixisset, Patres nostri in hoc monte adorauerunt. Vos autẽ dicitis quòd Hierosolymis oportet adorare: Dominus eã contrariam sententiam docuit, & diuinam naturam circumscribi non posse indicauit. Dicit enim ei, Amen dico tibi mulier, veniet hora, & nũc est, quando nec Hierosolymis, nec in loco hoc adorabunt patrem. Cùm sic docuisset, non aliquibus locis circumscriptam esse adorationem, subiunxit, Spiritus Deus, & qui eum adorant, in spiritu & veritate adorare oportet. Simul autem & esse incorpoream, & circumscribi non posse diuinitatem ostendit. Quod autem etiam est æternus vniuersorum Deus, docet beatus Dauid, nunc quidem dicens. A sæculo & in sæculum sæculi tu es, nunc autem, Audiet Deus, & humiliabit ipsos, qui est ante sæcula. Docet autem etiam propheta Esaias, clamãs. Deus æternus qui constituit fines terræ nõ esuriet, neque defatigabitur, neque est inuentio prudentiæ eius. Diuinus autem Apostolus scit eum esse etiam sæculorum effectorem. Dominus autem dicit non solum diuinam naturam esse ante creationem sed etiam regnum fuisse sanctis paratum ante mundi constitutionem. Hæc & à noua scriptura de vniuersorum principio didicimus, non prout volunt Valentini & Basilidis fabulæ, qui masculorum & fœminarum æonum coniunctiones, & congressiones, & productiones inducunt, nec quemadmodum Cerdo, & Marcion, & Manes, diuersa & contraria principia, sed vnum principiũ attulimus, idque iustum, vt postea ostendemus.

DE FILIO.

QVemadmodum autem in vnum Deum credere didicimus: ita etiam in vnum filium, qui est ante sæcula generatus, & nec vt volunt Valentini fabulæ, alium esse dicimus vnigenitum, & alium verbum & alium Christum, & rursus Iesum. Neque, vt vult Arrij & Eunomij blasphemia, Christũ Dominum nostrum creaturam nominamus. Vnigenitum enim esse dicit sacra scriptura. Sin autem est creatus, non est vnigenitus. Habet enim creaturam fororé, & quecunque sunt creaturæ partes. Sin autem est, vt certè est, vnigenitus: nulla est ergo ei societas cum creatis. Quod autem sit vnigenitus, docuit ipse vnigenitus, dicens. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum dederit, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et paulo post. Qui credit in ipsum, non iudicatur. Qui autem non credit, iam iudicatus est. Quoniam non credit in nomen vnigeniti Dei filij. Euangelista autem sic dixit. Et verbum caro factum est: & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, tanquam vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Neq; enim carnis natura de diuinitatis dignitate quidquam detraxit. Sed etiam carnea amictus paternam nobilitatem ostendit. Et rursus. Vnigenitus Dei filius, qui est in sinu patris, ille enarrauit. Iam verò Baptista quoque clamat, Qui credit in filium, habet vitam æternam. Qui autem non credit in filiũ, non videbit vitam sed ira Dei manet super ipsum. Quinetiam omnes Apostoli, cum filium Dei & germanum, & verum nominãt. Porrò autem ipse quoque pater bis de cœlo loquutus, eum esse suam veram, & germanam prolem ostendit. Dixit enim. Hic est filius meus dilectus in quo complacui. Et quid dico Baptistam, & Euangelistam, & alios Apostolos, & vniuersorum Deum? Neque enim ipse Diabolus pater mendacij aliter eum nominare ausus est. Sed antequam decertasset quidem, dubitans dicebat, Si Filius Dei es. Post victoriam autem cùm apertè quisnam esset didicisset, clamat, Quid nobis & tibi fili Dei? Venisti ante tempus torquere nos. Philippis autem ipsum & altissimum, & Deum appellauit. Hi, enim inquit, homines, serui altissimi Dei sunt, quia nunciant vobis viam salutis. Seruos autem Apostolos Christi appellabat, vt qui hoc ab eis didicisset. Diuum enim PAVLVM hoc & dicentem & scribentem audiebat

Ioan. 3.

Matth. 17.

audiebat. Paulus, enim inquit, seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus. & Paulus & Timotheus serui Iesu Christi. Si autẽ ipse quoque mendacij magister, & filium nominat, & altissimum, & filium dei, cedens veritatis fulguribus: Patris ergo appellationem superare contendunt, qui audent filium appellare creaturam. Quòd autem etiam diuini Patres cum altissimum nominant, licet audire Zachariam suo filio dicentem. Et tu, puer, Propheta altissimi vocaberis. Præibis enim ante faciem Domini parare vias eius. Præiuit autem magnus Ioannes non Deum & patrem, sed vnigenitum filium. Ipse autem eius quoq; fuit testis. Interrogatus enim an ipse sit Christus, hoc quidem negauit, dixit autem, Missus sum ante illum. Iam verò diuinus quoque Dauid ei dicit, Cognoscant, quòd nomen tibi Dominus, tu solus altissimus super omnem terram. Si enim Dominus filius: vnus enim Dominus Iesus Christus, Per quem omnia, secundum diuinum Apostolum, & vnus Dominus, vna fides: Altissimus ergo filius, quandoquidem & Dominus. Sed de ijs quidem aduersus Arrium & Eunomium in ijs quæ aduersus illos scripsimus, copiosè disseruimus. Ad propositã ergo doctrinam transeamus, & ostendamus quòd eundem & Dominum, & vnigenitũ, & Deum esse verbum, & Seruatorem, & Iesum didicimus. Petrum autem primum in medium adducamus, qui has appellationes vno & concordi ore confessus est. Primus enim Apostolorum à Seruatore rogatus, Vos autem quem me esse dicitis, respondit, Tu es Christus filius Dei viuentis. Diuinus autem Ioannes Euangelista, eundem appellat & verbum ante sæcula, & vnigenitũ filium, & omnium opificem, & Christum Iesum. In principio, enim inquit, erat verbum, id autem cum esse æternum significat. Qui enim erat in principio, scilicet semper erat. Non dixit enim, In principio factus est, vel in principio creatus est, sed erat in principio. Docet autem etiam quid erat. Subiunxit enim, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Deinde proximum rursus assumit, & dicit, Hic erat in principio apud Deum. & per nominis quidem communionem eum esse eiusdem substantiæ ostendit, eo autem quòd dixit Deum apud deum, personarum differentiam declarauit. Eum & filium vnigenitum, & Iesum Christum sæpè vocauit. Porrò autẽ sapientissimus quoq; Paulus sic dixit. Quando autẽ venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt filiorum adoptionem reciperemus. Et rursus, Quando autem placuit ei qui me segreganit ex vtero matris meæ, & vocauit me per gratiam suam ad reuelandum filium suum in me. Huiusmodi autem innumerabiles possunt inueniri sententiæ, per quas ipsum & Christum nominant, & æternum filium. Et qui Patri eum docet coæternum, idem Doctor primum quidem ipsum sæculorũ effectorem ostendit. In vltimis, enim inquit, his diebus locutus est nobis in filio, quem posuit hæredem omnium, per quem etiam sæcula fecit. Quoniam autem qui diuina diuine nolunt intelligere, existimant fieri non posse vt sit Deo coæternus, qui ex Deo est: Hominum enim naturæ legi diuinam quoque naturam esse subiectam stultè existimantes, Patrem esse filio antiquiorem existimarunt: satis insistens Diuinus Apostolus, per quandam similitudinem apertè ostendit, quòd & ex Deo, & cum Deo est vnigenitus filius. Splendorem enim ipsum appellauit gloriæ. Splendor enim & suam habet ex igne substantiam, & est simul cum igne. Splendor enim suapte natura est simul cum igne, & radius cum sole. Ex quo enim sol, ex illo etiam radij. Sed sol quidem radiorũ author, & causa est, & ignis, splendoris. Non enim sol ex radijs, sed radij ex sole gignuntur, & splendor ex igne producitur. Ita vnigenitus filius ex patre quidem est genitus: est autem vnà cum mente, vt verbum cum eo qui genuit, & splendor cum igne, & radius cum sole. Sed vnumquodq; eorum, non ipsum per se subsistit, sed in illo, ex quo productũ est, habet substantiam. Deus autem verbum splendor gloriæ, non est aliqua Patris operatio non subsistens, sed substantia viuens, & per seipsam subsistens. Non enim absolutè verbum nominatus est, sed Deus verbum, nec solum splendor gloriæ, sed etiam character substantiæ. Quoniam enim fieri non poterat vt vna similitudine diuina apertè doceret, per plures similitudines ea sic vt-cunque discimus. Et splendor quidem gloriæ, eum docet coæternũ. Character autem substantiæ, & perfectam similitudinẽ ostendit, & personarum docet differentiam. Verbum autem, impatibilem fuisse generationem significat. Ne enim filium audientes, in humanas intelligentias, & coniecturas incidamus, & vniuersorũ opificem ita vt nos genitum esse putemus, eum verbum appellauit, ea ratione docens, illius generationem fuisse ab omni affectione liberam. Neque enim mens nostra sermonem parturiens, opus habet cõiunctione fœminæ: aut sectionem fluxionemue sustinet, sed vt quæ per-

Hebr. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fecta ipsa est: perfectum sermonem efficit. Per hæc ergo, & generationis impatibilitatem, & vnigeniti æternitatem didicimus. Quòd autem & ei qui genuit æquales habet vires, & in omnibus æqualis est, & similis, ex Domini doctrina facilè sciri potest. Pater, enim meus inquit, vsque modo operatur, & ego operor. &, sicut Pater excitat mortuos, & viuificat, ita etiam filius quos vult viuificat. &, omnia quæcunq; habet pater, mea sunt, & ego in patre, & pater in me. &, qui vidit me, vidit & Patrē. In his aūt apertè immutabilē similitudinē ostēdit. Cùm enim Philippus rogasset vt patrem ostenderet, Dominus seipsum ostēdit, ea ratione docēs sē esse viuam eius qui genuit imaginē, apertè ostēdens eius qui genuit characteres. Dixit enim Philippo, Tanto tempore vobiscū sum, & non cognouisti me Philippe? Patrem, inquit, desideras videre, cùm me vides ergo, non me nouisti. Si enim me nouisses, non illum videre desiderasses. In me enim Pater cernitur. Propterea enim subiunxit, Qui vidit me, vidit patrem. Visionem autem, hic fidei contemplationem appellauit. Tanto, enim inquit, tempore vobiscum sum, & non cognouisti me, Philippe? Non dixit, Non vidisti, sed non cognouisti. Videbat enim Philippus quod videbatur. Sed quæ sub visum nō cadebat, diuinitatem non contemplabatur. Qua de causa etiam reprehensus est, vt qui filium perfectè non cognouisset, & ideo etiam Patrē videre dilideraſſet. Verum enimuero si aduersus omnem hæresim probationibus vteremur, non solum decem, nec viginti libros accusatione impleremus. Aduersus eos autem nuper iam duodecim libros cōscripsimus, & præter eos nunc etiam alius moralis Theologiæ, & doctrinæ scopum ostendimus.

Ioan. 5.

DE SANCTO. SPIRITV.

SPiritum ergo sanctum ex Deo & Patre substantiam habere didicimus. Substantiæ autem modus nec creaturæ est similis, increatus est enim spiritus sanctus, nec vnigenito filio. Nullus enim sancti sancti spiritus substantiam appellauit generationē. Ipsum autem ex Deo esse, & diuinum esse, docent sacræ scripturæ. Dominus enim Christus hæc de ipso dicit. Expedit vobis vt ego recedam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Et rursus, Cùm autem venerit Paracletus spiritus veritatis, qui à Patre procedit deducet vos in omnem veritatem. In eo autem quòd dixit, Ex Patre procedit, ostendit Patrem esse fontem spiritus, & non dixit, Procedet, sed Procedit, ostendens eandem esse naturam, & insectilem, & minimè differentem substantiam, & personarum vnionem. Quod enim procedit, non potest ab eo separari à quo procedit. Diuinus autem Apostolus hæc dixit de spiritu. Spiritus autem omnia scrutatur, etiā profunda Dei. Et ne quis ignorationem scrutationē existimaret, subiunxit, Nullus homo nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Ita etiam quæ Dei sunt nemo nouit, nisi spiritus Dei. Ita etiam cùm de eius cognitione testimonium tulisset, ostendit etiam vndenam habeat substantiam. Nos, enim inquit, non accepimus spiritum mundi, sed spiritum qui ex Deo est. Ea itaque ratione eum Patri & filio perpetuo coniunxit. Non enim eum nouit partem creaturę, nec primam facturam nominat, vt vult Arrij, & Eunomij, & Macedonij blasphemia. Sed diuinæ gratiæ dona ostendens, sic dicit, Diuisiones autem gratiarum sunt, idem autem spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idem verò spiritus, & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus. Deinde cùm ostendisset gratiarū donationem subiunxit. Omnia autem hæc operatur vnus & idem spiritus, diuidens seorsum vnicuique prout vult. Non enim seruilis iuquit ministerij, sed dominicæ auctoritatis est sanctissimus spiritus: nec ad opus exequendū subseruit, sed cooperatur, & vt Dominus operatur. Ita etiā in fine secundæ ad eos epistolæ, benedictionem contexuit. Gratia Domini nostri Iesu Christi, & dilectio Dei, & communicatio sancti spiritus sit cum omnibus vobis, Amen. Et in priore quidem Epistola primum statuit spiritum, hic autē vltimum docens ordinem nominum non facere dignitatum differentiam. Hac ratione etiam hic patri filium præposuit, non euertens ordinem quem posuit Dominus, sed trinitatis in honore æqualitatem ostendens. Ita etiam ad Apostolos diuinè accesit. Primum enim domum concussit, Deum apparere ostendens. De vniuersorum enim Deo dicit Propheta. Qui respicit super terram, & facit eam tremere. Deinde autem linguis in specie ignis insedit, sicut olim dixit Moses Deum in rubo apparuisse, & sicut ille, dum vrebatur, non consumebatur: ita etiam linguæ Apostolorum vrentis operationis periculum non sensere. Hęc cùm non verbis sed factis diuus Petrus didicisset, Deum ipsum vocauit, Ananiæ furtum conuincens. Cùm enim dixisset. Cur seduxit Satanas cor tuum vt tu mentireris in spiritū sanctum, subiunxit, Non es mentitus hominibus, sed Deo.

Act. 2.

Conue-

Conueniunt autē etiam quæ à Diuino Paulo de spiritu dicta sunt. Eos enim qui crediderunt, Dei templa appellauit, vt qui inhabitantem spiritus gratiam habuerint. Nescitis enim inquit, quòd templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Et rursus, Nescitis quòd corpora vestra sunt templum sancti spiritus, qui est in vobis, quem habetis à Deo? Hæc autem apertè docent sanctissimum spiritum esse diuinæ naturæ. Si enim qui crediderunt, Dei templum appellantur, quia spiritus gratiam fuisceperūt: ex Deo est ergo sanctus spiritus. Eius enim gratiam habentes inhabitantem, Dei templum nominati sunt. Euidentius autem nobis ostendit Dominus dignitatem spiritus. Docēs enim baptismatis mysterium, ita dixit discipulis, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti. Si autem creatam haberet naturam Ius vel spiritus sanctus, non cum Deo qui creauit connumerati essent. Eos enim accusant sacræ scripturæ, qui creaturam adorarunt præter eum qui illam creauit. Quamobrem etiam vnigenitus homo factus est, vt ab hoc errore homines liberaret, & Dei & creaturæ differentiam ostenderet. Cùm autem creaturæ adorationem sustulerit, non iussit rursus creatam naturam adorare. Est enim longè absurdissimum, homines quidem à Dijs qui non sunt abducere, eos autem ad creaturis rursus seruiendum adducere. Clarum est ergo quòd non creatam habet naturam filius & spiritus sanctus. Propterea enim docemur credere in patrem, & filium, & spiritum sanctum, & baptizamur in nomine patris, et filij, et spiritus sancti. Quoniam enim primum hominem non solus formauit Pater, sed et filius, et spiritus sanctus: dixit enim, Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram: iure ergo eius quæ fit reformationis, et nouæ quæ peragitur creationis, particeps est cum Patre filius, et spiritus sanctus: et trinitatis inuocatio vnúquenque eorum qui baptizantur renouat. Verū enimuero de sancto spiritu, aduersus eius gratia destitutos hæreticos, tres libros conscripsi: et superuacaneum existimo hic pluribus agere, cùm capita quæ restant nostram ad se orationem reuocent. Cùm itaq; diuinorum nominum interpretationē adiecero, ad illa me conferam. Quoniam enim stolidi, Hebraicorum nominum ignorantes significationem, diuersos esse Deos existimarunt, Adonai, Eloi, et Sabaoth, operæpretium me facturū existimo, si quid vnum quodque eorum græca lingua significet, ijs qui nesciunt ostendero. Nomen ergo Eloth Deus interpretatur. Eloi autē est Deus meus. El aūt, si tenuetur quidem, ipsum quoq; Deum significat: si verò aspiretur, fortem. Adonai autem Dominum. Dominus autem Sabaoth, Dominus copiarum interpretatur vel Dominus exercituum. Militares enim ordines copiæ latinè appellantur. Saddai autē sufficientem et potentem significat. Alia vo rò eum qui est. Id autem erat etiam apud Hebræos ineffabile. Samaritani autem id dicūt Iauæ, ignorantes verbi virtutem. Hæc cùm stulti non intellexissent, Deos diuersos appellarūt. Nos autem ad reliqua quæ restant scribenda nos conferemus.

1. Cor. 6.

Matth. 28.

DE CREATIONE.

OPortet autem omnia ostēdere, quòd creationis est opifex, non qui, vt vult Valentini fabula, ex passione Achamoth formatus est, et post trigintaquinq; Aeonum productiones ex conuersione et passione factus est: neque Angeli quidem, vt vult Basilides, et Cerinthus, et alij, quorum principatum dicunt obtinere Iadabaoth, nec, vt execrandus Marcion, aliquem alium præter bonum opificem esse dicimus. Sed vniuersorum Deum cum verbo vnigenito et sanctissimo spiritu omnia esse fabricatum, et didicimus, et docemus. Verbo enim Domini Cœli firmati sunt, et spiritu oris eius omnes virtutes eorum. Et alibi cùm tam quæ videtur creaturæ, quàm quæ sub aspectum non cadit, mentionem fecisset, et effectorem laudare præcepisset, subiunxit, Ipse dixit, et facta sunt, ipse mādauit, et creata sunt. Et rursus. Qui extendit cœlum, tanquam pellem, qui tegit aquis superiora eius. Et paulò post. Qui fundas terram super stabilitatem suam. Et qui fecit cœlos in sapientia, qui firmauit terram super aquas. Ante eum autem, magnus Moses nos docet certius, quòd ipse fecit cœlū et terram cum alijs elemētis: quòd ipse lucis naturam fabricatus est, et cœlum quidem exornauit luminaribus, terram autem syluis, pratis, et segetibus: et ipse animalium produxit genera: et volucribus quidem dedit habitandum aerem, natatilibus autem humidam substantiam: pecoribus autem, et feris terram distribuit: et quomodo post omnia humanam naturam formauit. His conuenienter nos quoque docent omnes Prophetæ, et clamat quidem Esaias, Qui fecit cœlum, et compegit ipsum qui firmauit terram, et quæ in ipsa sunt. Qui dat flatum populo, qui est in ea, & spiritū ijs, qui eam conculcant. Et rursus. Qui statuit cœlum tanquam fornicem, et extendit ipsum

Psal. 103.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanquam tabernaculum. Quinetiam ipse Deus dicit per ipsum. Extendi cœlum solus. Beatus autem Hieremias sic dixit. Hic est Deus qui ostendit terram, impleuit eam pecoribus, quadrupedibus, qui emittit lucem, & ambulat, vocauit ipsam, & obedijt ei in tremore. Verum enimuero mihi Propheticis vocibus nō opus est. Ante legem enim, & Prophetas, natura hæc homines docuit. Et antiquus ille Melchisedech benedicens Abrahæ sic dixit. Ipse quoque Patriarcha Sodomitis hæc dicit, Extēdi manum meam ad Deum altissimum, qui creauit cœlum & terrā. Benedictus Abraham à Deo altissimo qui creauit cœlum & terram. Et rursus emittens Abraham famulum ad nurum petendam. Pone, inquit, manum tuam super femur meum, & adiurabo dominum Deum cœli & terræ. Generosus autem Iob, qui antequam lex ferretur, fuit virtute insignis, verum Deum nouit creatorem. Qui extendit, inquit, cœlum solus, qui ambulat super mare, tanquam super solum. Quinetiam ipse Agonotheta fortem & præclarum decertatorem multa docet de creatione. Sed ne demus occasionem ijs, qui vetus testamentum non admittunt, contradicendi ijs quæ dicta sunt: transeamus ad nouum, & ostendamus ipsum his conuenientia dicere. Ita enim & hæc & illa fluenta ex eodem fonte manare vi debuntur. Audiamus ergo diuinum Ioannem omnia per verbum facta esse dicentem, & creaturarū quæ vel cernuntur, vel intelligentia apprehendūtur, nihil sine eo factum esse. Sine eo, enim inquit, factū est nihil. Audiamus autem diuinum quoq; Paulum clamantē. In ipso creata sunt omnia siue visibilia siue inuisibilia. Et rursus. Per ipsum fæcu fecit Pater. Porrò autem in Areopago concionans, sic dixit. Deus fecit mundum, omnia quæ in ipso sunt. Is cœli & terræ existens Dominus, non in manufactis templis habitat: neque ab humanis manibus colitur, tanquam qui ipse aliquo indigeat, dans omnibus vitam, & spiritum, & omnia: fecitque ex vno sanguine omne genus hominum habitare super vniuersam faciem terræ. Et Lystris ijs qui sacrificare volebant hæc dixit. Nos quoque similiter vt vos patibiles homines sumus, annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & quæ deinceps sequuntur eandem habet sententiam. Sed superuacaneum est de his amplius dicere, & plura ex sacra scriptura testimonia afferre, cùm qui etiam apud Græcos fuerunt insignes Philosophi, ij Deum esse opificem & creatorem dixerint. Nam & Socrates Sophronisci, & Plato Aristonis filius, & eorum successores, & alij etiam plurimi in hac opinione fuere, & ex subiecta materia creationis causam accepisse dixere. Age ergo in hoc quoq; capite, quæ sint vera & germana ecclesiasticā dogmata, ostendamus.

DE MATERIA.

ILli ergo, vt dicebam, ex subiecta materia omnia dicunt esse fabricata, & eam Deo esse coæternam dicentes, Deum eius auctorem nominant, non tamen ipsam malam definiunt, vt est Marcionis, & Manentis impietas, blasphemiam enim maximā existimant, dicere Deum esse effectorem malorum. Atque illi quidem fortasse aliqua venia dari potest, cùm nec quid dicant Prophetæ audierint, nec diuinos Apostolos doctores habuerint, solis autem rationibus eorum quæ sunt cognitionem permiserint. Ij autē quasnam pro sua impietate pœnas dederint, qui cùm diuina Euangelia acceperint, eorum lucem euitarunt, & non secus ac vespertiliones tenebras amplexi sunt? Oportebat autem eos horum saltem Philosophorum tenere sententiam: quoniam aures obturauerunt, & diuini spiritus eloquia audire noluerunt: & materiam quidem introducere, non tamen eam malam vocare. Est autem hoc quoque humanarum rationum imbecillitatis argumentum. Quoniam enim omnis ars, apud homines subiecta materia indiget: & figendi quidem ars, luto; ædificandi verò, lapidibus, & lateribus; lignis autem, fabrilis, & nauium ædificatrix; texendi ars, lanis; & coriariorum quidem ars, pellibus; pingendi autem & incrustandi coloribus: & vt semel dicam, vnaquæque ars materia cōuenienti: existimarunt stolidi etiam Deum non posse sine materia fabricari, nec intellexerunt quanta sit Dei & hominū differentia, & quòd fieri non potest vt imago omnia habeat quę exemplar, & quòd homo quidem, vt imago, ex ijs quę sunt fabricatur: Deus autē, & ex ijs quæ non sunt, & hoc nos apertè docuit sacra scriptura. Apostolus enim dicit. Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Et rursus. Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam quæ sunt. Qui autem mundi ortum conscripsit, apertè docuit, quænam quidem ex ijs quæ non erant, & quænam ex ijs quæ erant fabricatus est opifex, & quod cœlum quidem & terram & alia elementa ex ijs quæ non erant fecit. In principio enim, inquit, fecit Deus cœlum & terram. Similiter autem & lucem ex ijs quæ non erant fabrica

Rom. 4.

Gen. 1.

tus

tus est. Dixit, enim inquit, Deus, fiat lux, & facta est lux. Firmamentum autem produxit ex ijs quę iam facta fuerant. Fiat enim inquit, firmamentum in medio aquæ, & sit diuidens inter medium aquæ & aquæ. Semina quoque & arbores à terra germinare iussit. Germinet, inquit, terra herbam fœni seminans semen secundum genus, & secundum similitudinem, & lignum fructiferum faciens fructum, cuius semen ipsius in ipso secundum similitudinem, secundum genus in terra. Ità etiam ratione carentium animalium genera produxit. Ex aquis quidem, quæ per aerem ingrediuntur, & quæ in aquis degunt, & quæ amphibia, quòd nunc in aquis, nunc in terris viuant, appellantur. Producant, enim inquit, aquæ reptilia animarum viuentium, & volucres volantes in firmamento cœli. Ex terra autem, quadrupedes & serpentes. Producat, enim inquit, terra animam viuentem, quadrupedes, & pecora. Hominum autem, ex ijsque erāt, & ex ijs quæ non erant fecit. Corpus enim formauit, limo de terra accepto, animam autem ex ijs quæ non erant fabricatus est. Neque enim vt impius dicit Marcio, anima est eiusdem substantiæ cum Deo qui illam fecit: sed ex ijs quæ non erant creata est, facillimè enim quæcunq; vult fabricatur. Non enim oportet ijs quæ facta sunt creatoris potentiam metiri. Longè plura enim his est ei facilè producere. Diuinus autem Dauid id ostendit, cùm dixit. Omnia, enim inquit, quę cunque voluit Dominus fecit. Non dixit, Quæcunque potuit, sed quæcunq; voluit. Habet enim potentiam voluntati æqualem. Vnde non solum ex ijs quæ sunt, sed etiam ex ijs quæ non sunt, fabricatur. Iure ergo à veritatis decretis expulsum est quod de materia dicitur. Qui autem creationem maledictis persequuntur, & omni ex parte rectum & aptum opificium calumniari conantur, & ideo id quod de materia dicitur introducunt; audiant diuina oracula clamantia. Vidit Deus omnia quæcunque fecit, & ecce valde bona. Nihil enim ex ijs, quæ à Domino facta sunt, est natura malum. Sed quæ de eo dicuntur postea explicabimus. Interea de Aeonum fabulis pauca dicamus.

Gen. 1.

DE AEONIBVS.

VAlentinus, & Secundinus, & Marcus & illorum successores, dicunt permultos Aeonas essererum opifice antiquiores, cùm id non ex diuinis eloquijs didicerint, sed ipsi fabulas confinxerint, nec animaduerterunt stolidi quòd Αἰὼν, quod est latinè Aeuum, aut sæculum, non est aliqua subsistens substantia, sed aliqua distantia, quæ tempus significat, aliquando quidem infinitum, quando de Deo dicitur, aliquando verò creationi, aliquando autem humanæ vitæ commoderatum. De se enim diuinus Dauid, Acuum nostrum in illuminationem vultus tui. De oratione autem dicit Dominus. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. De Deo autem vniuersorum rursus dicit beatus Dauid. A sæculo & vsque in sæculum tu es, pro eo quod est, nec principium nec finem nabes. Et quoniam æuum, aut sæculum, distantiam aut spatium significat: ne quis stultè existimaret non esse ante sæcula Deum vniuersorum, in alio psalmo dicit idem Propheta. Audiet Deus, & humiliabit ipsos qui est ante sæcula. Vniuersorum ergo Deus, qui est omnium creator & opifex, non post trigintaquinq; Aeonas natus est ex affectione Acchamoth post ogdoadē & decadē, & dodecadem, & Acchamoth, & terminū & filium, & spiritū: sed est ante omnia sæcula: non hæc turpia, qnæ per coniugationem cōficta sunt, sed quæ quantācunq; distantiam & spatium significant. Propterea etiam sæculorum esse creatorem patrem & filium beatus dixit Paulus. Locutus est enim nobis in filio, inquit, quem fecit hæredem omnium, per quem & sæcula fecit. Illud autem, Fecit, non significat sæculorum substātiam: sed quòd nullus est Deo vniuersorum antiquior. Porrò autem in alio etiam loco dicit, Regi sæculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum, non docens quidem aliqua sæcula subsistere, sed Dei æternum regnum prędicans. Et rursus idem Apostolus. Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam autem non sæculi huius, neque principum sæculi huius qui euacuantur. Sed loquimur sapientiam Dei in mysterio absconditam, quam præfinijt Deus ante sæcula. Si autem Domini dispensationis & incarnationis consilij mysterium est, vt definit Apostolus, sæculis antiquius: est extremæ impietatis, Deum vniuersorum, sæculis iuniorem ac recentiorem dicere. Propheta quoq; clamat Esaias, Deus æternus qui constituit fines terræ. Et rursus. A sæculo non audiuimus, neque oculi nostri viderunt Deum præter te: Ante sæcula ergo Deus est vniuersorum opifex.

Heb. 1.

DE ANGELIS.

ANgelos autem, nec vt Græcorum Poetæ & Philosophi, in Deos referimus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec in masculinum & fœminum sexum incorpoream naturam distinguimus: nec intemperantis coitus quæ sub aspectum non cadunt potestates accusamus, neque vt statuunt Hæreticorum fabulæ, esse creationis effectores definimus, neque cœternos esse dicimus Deo vniuersorum. Fœmina enim est hominibus vtilis ad incrementum generis. Hoc enim præuidens Deus vniuersorum, hanc naturam ita formauit. Quamobrem hanc quoque generi benedictionem præbuit, dicens, Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Quoniam enim mors hominum naturam deprædatur, & tanquam messor quidam, non solum senes, sed etiam iuuenes amputat: natura necessario opus habuit ijs qui terram colerent, & seminarent, & pro ijs quæ excinduntur alias spicas introduceret, & per agriculturam vincerent manus messoris. Immortali autem naturæ superuacanea est generis diuisio, neque enim incremento opus habent, cùm non diminuantur, neque coitu, cùm sint à corporibus liberi. Et hæc docet sacra scriptura. Angelos enim non duos ab initio solos, quemadmodum homines, fabricatus est, sed quotquot voluit produxit myriadas. Quæ enim ab interitu aliena est natura, non eget incremento. Homines autem qui mortale corpus sortiti sunt, mortique sunt obnoxij, necessario egẽt fœmina. Nemo autem eorum qui libidini & voluptati sunt ẽditi, propter ignorantiam Angelos accuset, ad maledicendũ occasione sumpta ex eo quòd apud sapientissimũ Mosem narratum est, quòd videntes filij Dei filias hominum quòd pulchræ sunt, acceperunt ex ipsis in vxores. Est enim extremæ amentiæ, hominum incontinẽtiam Angelis tribuere. Erant enim tunc duo genera, genus Cain, & genus Seth. Et genus quidem Cain erat execrandum & maledictum: genus autem Seth, pietatis & religionis curam gerebat. Enos enim filius eius sperauit inuocare nomẽ Domini Dei. Hinc qui ex eo nati sunt, qui filij Dei appellabantur, cauebant ne cum genere Cain permiscerentur, & vllam cum eis haberent consuetudinem. Cùm multi autẽ anni præterijssent, illorum filias elegantes & nuptas contempleti piorum nepotes, à pulchritudine victi, & legem paternã transgressi sunt, & cum eis affinitatem lubenter contraxerunt. Deinde quæ fuit eis cum illis coniunctio, vitium & improbitatem inuexit. Quando ergo audierimus sacram scripturam, dicẽtem, Ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, ne incorporeos Angelos accusemus. Homines enim iniquitatem perpetrare ausi sunt, qui filij Dei appellabantur. Et quòd hæc ita se habeant, testis est ipse Deus vniuersorum, qui ita dicit. Non manebit spiritus meus in his hominib. quia carnes sunt. Et rursus historiographus. Et vidit Dominus terram, & erat corrupta, quia omnis caro corrupit viam suam in terra. Noe quoq; dixit vniuersorũ Deus. Eece ego perdo omnem carnem: & cùm iussisset eum construere arcam, subiunxit, Quia te inueni iustũ in generatione hac. Neque verò si Angeli peccassent, homines punijsset iusticiæ legislator, & homines, non decem, & viginti, & centum, sed innumerabiles. Neque ergo incrementi, neque coniunctionis gratia, opus habet fœmina Angelorum natura. Esse autem multas Angelorũ myriades docet sacra scriptura. Mille, inquit, millia ministrabant ei, Dan.7. & decies mille myriades adsistebãt ei. Angelorum autem ministerium, est Dei laudatio, & hymnorum decantatio. De Seraphim enim dicit Beatus Esaias, quòd clamabant, & Esa.6. dicebant, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, plenum cœlum & terra gloria eius. De Cherubim autem dixit diuinus Ezechiel, quòd audiuit dicentes, Beata est gloria domini ex loco eius. Non solũ autem hymnos decantant, sed diuinæ etiam œconomiæ ministrant. Et hoc nos sapientissimus docuit Paulus, cùm dixit, Non omnes sunt ministratorij spiritus, in ministeriũ Heb.1. missi propter eos qui sunt hæreditaturi salutem? Ipse quoq; Dominus dixit in sacris Euangelijs. Videte ne contemnatis vnum ex Matth.18. paruis vel minimis eorum qui credunt in me. Amen enim dico vobis, quotidie Angeli eorum vident faciem patris mei, qui est in cœlis. Diuinus autẽ Daniel Propheta, etiam Dan.10. gentium principes esse dicit aliquos. Imò verò non ipse: sed Angelus, qui cum illo loquebatur. Restitit enim mihi, inquit, Princeps Persarum. Meminit autem etiam Principis Græcorũ, & adiecit, quòd nullus alius ei opem ferebat pro Iudæorum libertate ad Deum intercedenti, nisi Michael princeps eorum. Magnus quoq; Moyses dixit in cantico. Quando diuidebat altissimus gentes, quos disseminabat filios Adam, statuit terminos gentium secũdum numerum Angelorum Dei. Ex his autẽ, & ijs quæ à Daniele, & quæ à domino dicta sunt, cõijci potest, nõ nullos quidem ex Angelis præesse gentibus, aliquibus autem vniuscuiusq; hominis creditam esse curam, ne eos læderent, & perniciem eis afferrent scelerati & execrandi Dæmones. Ab vniuersorum autem deo Angelos factos esse credimus. Ita enim docti sumus. Psalmista enim Dauid præcipiens Angelis, Psal.103.

gelis, & cœlestibus potestatibus deum laudare, subiunxit. Quia ipse dixit, & facti sunt, ipse mandauit, & creati sunt. Et rursus. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Tres autem pueri deo in fornace benedicentes, omnem quidem creaturam ad laudum societatem vocarũt, primam autem Angelos. Ita autem habet laudationis principium. Benedicite omnia opera domini domino, laudate, & superexaltare eum in sæcula. Deinde protinus subiungunt, Benedicite Angeli domini domino, docẽtes eos quoq; esse partẽ diuinorum operũ. Diuinus aũt Apostol⁹ nos hoc apertius docuit. Cùm enim domini nostri Iesu Christi mentionẽ fecisset, subiunxit, quòd in ipso creata sunt omnia quæ in cœlo, & in terra, siue visibilia, siue inuisibilia, & ijs quæ videntur relictis tanquam manifestis, dicit ordines inuisibilium, Siue Throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in se creata sunt. Hæc de Angelis sentire didicimus.

Dan.3.

DE DIABOLO, ET DAEMONIBVS.

Diabolum autem, & qui illi subsunt, Dæmones, non vt Marcion, & Cerdo, & Manichæi fabulantur, ingenitos esse dicimus. Si enim ingeniti, æqualem eum vniuersorum deo honorem sortiti sunt. Quòd si æqualem sunt honorem sortiti, clarum est eos quoque æqualem habere potestatem. Si autem æqualem habent potestatem, quomodo eos à deo vniuersorum fabricatos esse dicimus? Quomodo enim iustè punirentur, qui talem ab initio naturam essent sortiti? Quòd autem puniendi sint, apertè dixit dominus ijs qui sunt à sinistris. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius. Hoc autem ipsi quoque apertè sciunt dæmones. Vnde clamabant, Quid nobis & tibi fili dei altissimi? Venisti ante tempus torquere nos. Et rursus, Adiuro te ne me torqueas. Fore itaq; vt puniãtur apertè didicimus. Deinceps autem consideremus, an hoc iustè patiantur, cùm talem naturam ab eo qui illos fecit acceperint. Quomodo autem bonus vocari posset creator vitij? Quomodo autem iustus, qui punit naturam quæ nihil potest boni facere, sed vitij vinculis constricta est & alligata? Atqui iustum esse scimus deũ vniuersorum, & fontem iustitiæ. Non ergo iniustè puniet dæmones: & illorum ducem & bonorum opificem esse scimus deum, qui ab omnibus rectè sentientibus bonus vocatur. Non ergo fabricatus est naturam, quæ nihil quidem posset boni facere, solum autem vitium præter suam sententiam inuita pariat. Si autem nec malam naturã deus est fabricatus, bonorum enim est sicut & bonus est, effector: neque iniustè punire in animum inducit, iustus enim est, & iusticiæ legislator. Puniet autem diabolum, & qui illi subsunt. Suapte ergo sententia & sponte malus est dæmon, & qui sunt eius partium. Sicut enim hominem bonum ab initio deus fabricatus est: libero autem mentis arbitrio, hi quidem seruarunt incorruptam & integram quam acceperũt naturam, illi verò in peius declinarunt, & diuinos characteres corruperunt, & qui erant deo similes, se ferinos reddiderunt: ita & diabolus, & dæmonum caterua, qui erant cum alijs incorporeis, illorum quidem in dominum deum beneuolentiam non sunt imitati, insolentiæ autem & arrogantiæ morbo suscepto, ad id quod est deterius conuersi sunt, & à priori sorte exciderunt. Hoc autem declarauit diuinus Apostolus, de Episcopali ordina- 1. Tim.3. tione legem ferens. Non neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Per hæc enim verba innuit, quòd superbia causa fuit diabolo vt caderet. Ad Ephesios antẽ scribens, declarauit, quod ante Ephe.6. quam ad id quod est deterius esset conuersus, erat ei credita aeris administratio. Secundum principem, inquit, potestatis aeris huius spiritus, qui nũc operatur in filios diffidentiæ. Apriori autem ordine lapsus, habet eos ministros qui deo contradicunt. Dominus quoque dixit in sacris Euangelijs. Vidi Ioan.8. satanam tanquam fulgur de cœlo cadentem. Et in alio loco. Ille, inquit, homicida erat ab initio, & in veritate non stetit. Hoc autem ostendit, quòd à veritate auersus, veritati contraria elegit. Beati quoque Prophetæ Esaias & Ezechiel similibus ænigmatibus Esa.14. vsi sunt. Id enim significat illud, Super astra ponam thronum meum, & ero similis altissimo, & comprehendam orbem terræ tanquam nidum, & tanquam derelicta ova tollam. Ezechiel quoque per principem Ty- Ezech.28. ri, apostatam, & qui defecit Principem innuit, qui illi operatus est. Sic autem dicit, Hæc autem dicit dominus Adonai. Tu signaculum similitudinis, plenus, sapientia, & corona pulchitudinis, & in delitijs paradisi dei genitus es, omnem lapidem indutus es. Deinde cùm lapidum species enumerasset, subiunxit. Aquo die constructus es cum Cherubim inunctus in habitãte, & posui te in monte sancto dei, genitus es in medio lapidum igneorum, ambulasti irreprehensibilis tu in diebus tuis à qua die creatus es, donec inuentæ sunt iniquitates in te. A

Matth.25.

Universidad de Deusto
Biblioteca

multitudine enim circumcursationis tuæ impleuisti promptuaria tua iniquitate, & peccasti, & vulneratus es à monte Dei, deduxit te Cherubim ad vmbram ex medio lapidum ignitorum, exaltatum est cor tuum ob pulchritudinẽ tuam, corrupta est scientia tua cum pulchritudine tua, propter multitudinem peccatorum tuorum in terram proieci te, aduersariũ regibus dedi te, vt traducereris propter multitudinem iniquitatum tuarum, & iniusticiarum negotiationis tuæ, profanaui sanctificationem tuam, educo ignem in medio tui, hic te deuorat. Hæc dicta Prophetæ ostendunt Diabolum quidem ab initio fuisse bonum, sua sponte autem ad id quod est deterius inclinationem suscepisse, impulsu bis autẽ machinationibus improbitatem assumsisse. circumcursationem enim & negotiationem improbitatis cogitata vocauit. Eũ traduxit, eius imbecillitatem coarguens, & iussit conculcari ab ijs qui eum olim adorabant. Eius enim vox est. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem potestatem inimici. Porrò autem alia quoq; multa licet inuenire, per quæ facile sciri potest, quòd bonus creatus Diabolus sua sponte ad vitium declinauit. Satis est autẽ etiam quod ei minatus est Christus supplicium, ad ostendendum eum sua sponte improbitatem elegisse. Non est enim iusti Dei propriũ eum punire qui necessitate malus fuit.

Luc. 10.

DE HOMINE.

HOminem autem formatum esse dicimus, non à quibusdam Angelis, vt volunt Basilidis & Cerinthi fabulæ, neque ab Ialdabaoth, vt vult Sethianorum stupiditas, nec à Sacla, vt asseruit Manetis amantia: sed à diuina & Sanctissima trinitate, quę omnia fabricata est. Audiuimus enim sacram scripturam dicentem, vt dixit vniuersorũ Deus Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. His quoque conuenientia dixit beatus Dauid. Manus enim, inquit, tuæ fecerunt me, & formauerunt me, doce me, & discam mandata tua. Manus autem Dei intelligimus, non aliquas partes corporales, sed creatricem eius potestatem. Nõ est enim composita, quę est incorporea, nec potest circunscribi natura, vt vult Audeæ delirium, sed simplex, formæq; & figurę expers, & quæ omnia comprehendit. Dum itaque audimus Mosaicam historiam narrantem quod accepit Deus limum è terra, & formauit hominem, scripti sensum inquirimus, & intelligimus quàm habet insignem in humanum genus affectionem, vniuersorum Deus. Hoc enim magnus Propheta significans, alia quidem dicit verbo fecisse Deum vniuersorum, hominem autem suis formasse manibus. Neque verò verbum in illis iussum intelligimus, sed solam voluntatem, neque hic operationem manuum, corporis formationem, sed ampliorem in id quod ab eo factum est affectionem. Sicut enim nunc ipso volente fœtus in vtero creatur & terminos qui in initio ab ipso positi sunt natura consequitur: ita etiam humanum corpus è terra ipso volente concreuit & compactum est, & caro factũ est, & sanguis, & cutis, & adeps, & nerui, & venæ, & arteriæ, & cerebrũ & medulla, ossium sustentacula, & oculorum tunicæ, & pupillæ puritas, & auriũ flexuosi meatus, & odorũ apprehensio, & oris ad loquendum instrumẽtum, in quo dentes quidem implent vsum chordarum, lingua verò imitatur plectrum, mens autem dexteram Musici. Cæterũ quis pro dignitate satis possit mirari huius vita præditi animalis formationem? Quam & multi alij conantur calumniari, & in primis Manetis successores. Quãobrem non Deum sed Saclam id formasse dicunt, qui est princeps materiæ. Græcorum autem sapientes, Socrates, & Hippocrates, & Plato, & Xenophon, & Aristoteles, & Galenus & innumerabiles alij, humani corporis aptam compositionem suscipiunt, & admirantur vsum vniuscuiusque particulæ: fateturq; laudes suas superari à præclari vniuersorum artificis sapientia, quæ in hoc animali cernitur, adeò sunt ij execrandis hæreticis meliores, cùm neq; Propheticam agriculturam susceperint, nec Apostolis ducibus eis frui contigerit. Sed soli rationi diuinarum rerum cognitionem permiserint. Atq; hæc quidem dico, non vt de errore, quo multos Deos adorant, illos qui vocantur Philosophos defendam: sed vt ostendam eos qui se de Christi appellatione iactitant, non solum Philosophis, sed ipsis etiam Dæmonibus esse magis impios. Quid est enim his magis impium, qui ex re qualibet capiunt occasionem blasphemiæ & maledicti aduersus creatorem? Nos autem eum in omnibus laudare didicimus non solum in ijs quæ videntur iucũda, sed etiam in ijs quæ molesta & acerba putantur. Sed nondum de ijs tractandum est. Oportet enim nostram orationem seruare compositionis conuenientiam. Dicimus ergo ex quatuor elementis formatum esse corpus. Habet enim ab igne quidem caliditatem, ab aere verò frigiditatem, à terra autem siccitatem, & ex aqua humiditatem. Animam autem

Genes.

Psal. 118.

Gen. 2.

tem simplicem esse dicimus, & ratione præditam, & immortalem, non tamen ante corpus præexistere. Pythagoras enim, & Plato, & Plotinus, & quæ eius sectæ sunt immortales animas esse confessi, dixerũt eas ante corpora præexistere, & esse quendã innumerabilium animarum populum, & quæ peccãt quidem, demittit incorpora, vt tali purgatæ disciplina in locum proprium reuertantur: quæ autem etiam in corporibus vitam iniquam & sceleratam amplexæ fuerint, in rationis expertia demitti animalia. Eos quidem qui amaræ bilis sunt & iracundiæ veneno referti, in serpẽtes, rapaces verò in lupos, audaces autẽ in leones, fraudulentos in vulpes, & eiusmodi quasdam ineptas confinxere fabulas. Aiunt autẽ Peripateticos animæ quoq; immortalitatem suis scriptis asserre. Doctissimi autem medici bonam corporis temperaturam animam appellarunt, ex affectionibus autem quæ corpori eueniunt, ex morbo comitiali, in quã, apoplexia, & phreneſi hanc opinionẽ acceperunt. Quia enim vnaquæque harum affectionum affert rationi exitium, & vt ea euanescat & intereat efficit: existimarunt bonã corporis temperaturam esse animam. Oportebat autem ipsos considerare, quòd etiam qui lyra scit, si non rectè aptata & instructa lyra fuerit, suam nõ ostendit scientiam. Nam si vel nimis intensæ vel remissæ chordæ fuerint, harmoniam, & concentum corrumpunt. Quòd si etiam aliquæ exectæ fuerint, omnino otiosum musicum efficiunt. Hoc itidẽ videri potest in tibiis & alijs instrumẽtis. Ita etiam cymba male facta, vel præter artis rationem constructa artem gubernatoris deperdit, & equi claudicantes, vel natura tardi, atq; etiam quæ curribus eueniũt affectiones, aurigis perniciem afferunt. Ita etiam animam nonnullæ corporum affectiones, non sinunt ostendere operationem rationis. Sed si in lingua quidẽ fuerit affectio, sermo sistitur. Sin autem in oculis, videndi operationis facultas nõ amplius procedit per particulã. Quòd si in membranam, quę meninx dicitur, morbus incubuerit: vaporũ & succorum malignitas cerebrũ offendit, ab ijs autem inundatum & obrutũ, non recipit operationem animæ, sed est simile alicui aquæ obruto, qui pedes, & manus & reliqua membra corporis mouet temere. Bona ergo corporis temperatura nõ est substantia animæ. Sed in bona corporis temperatura animę substantia suam sapientiam ostendit. Hi ergo in hanc à ratione alienam opinionẽm inciderunt impij hæretici, Carpocrates, & Epiphanes, & Prodicus, & Caiani, & Antitactæ. Euchitæ autem multo his magis impias nugas sibi comparauere. Dicebant enim animas in corpora demitti, vt dum omnem in his intemperantiam & iniquitatem facerent, impietatis studijs mundi creatores Angelos colerent. Ecclesia autem diuinis verbis credens, quæ ab his dicuntur valde execratur, auersatur autẽ etiam aliorum fabulas. Diuinæ aũt scripturæ credens, dicit animã vna cum corpore fuisse creatam non ex materia quidem seminis habentem creationis causam, sed ex effectoris voluntate post cõsistentem corporis formationẽ. Etenim diuinissimus Moyses dixit quidem prius Adæ formatum esse corpus, deinde sic in ipsum animam inspirasse. Accepit enim Deus limum terram, & formauit hominem, & insufflauit in faciem eius spiritum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Illam autem insufflationem non dicimus esse aliquam diuinæ substantiæ partem, vt censet Cerdonis, et Marcionis rabies: sed animę naturam per id significari dicimus, quod scilicet anima est spiritus ratione præditus et intelligens. Rursus autẽ etiam in legibus idem Propheta nos apertè docuit, quòd corpus prius formatur, deinde ita procreatur et inseritur anima. De eo enim qui prægnantem percussit, dixit. Si egressus fuerit formatus fœtus, reddet oculum pro oculo, dentẽ pro dente, et quæ deinceps sequuntur. Si autem non egressus fuerit formatus, multabitur, hac ratione docẽs id quidẽ quod est formatum, esse animatum, quod aũt nõ est formatũ esse inanimatum. Benedictus quoq; Iob ita dixit Domino. Memento quòd lutũ me formasti, in terram aũt me rursus conuertis. An non sicut lac mulsisti me, & tanquam caseum coagulasti, pelle & carne induisti me, ossibus autem & neruis compegisti me? Et cùm per hæc ostendisset prioré corporis formationem, ita animationis canticum laudatorium adiecit. Vitam, enim inquit, etmiseri cordiam apud me posuisti. Meminit autem etiá curæ quæ ab eo post hæc geritur. Speculatio autem tua seruabat spiritum meum. Deinde prædicat Dei omnipotentiam. Hæc habens in te ipso, scio quòd omnia potes, & nihil est tibi impossibile. Prioris aũt temporis priuilegijs Deus corpus honorauit, æqualitatem procurans. Quoniam enim animam effecit immortalẽ, corpus autem mortale: attribuit corpori priuilegia tẽporis, ne anima aduersùs ipsum gloriaretur, seq; iactaret, si & natura & tempore esset superior.

Gen. 2.

Iob. 10.

DE PROVIDENTIA.

HAnc de anima, et corpore sententiã à diuinis eloquijs didicit ecclesia. Nõ solum

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum autem nouit opificem Deum vniuersorum, sed etiam curatorem, administratorẽ, & vniuersorum gubernatorem. Est enim longè absurdissimum, dicere quidẽ ipsum omnia fecisse, non quòd ipse vllum eis opus haberet, sed sola sua benignitate & humanitate adductum: eorum autem quæ fecit nullam curam gerere, & creaturam, veluti cymbam aliquam & clauo & gubernatore destitutam, à contrarijs ventis huc & illuc impelli, scopulisque & rupibus allisam confringi. Execramur enim Diagoram impium, auersamur autem etiam Epicurum, qui Deum quidem esse concedit, sed eum ad se conuersum esse dicit & nihil eorum quæ fiunt in creatione sentire. Aristotelis quoque prouidentiam reprehendimus. Ei enim lunam limitem constituit, duorum alterum, vel eius impotentiam, vel socordiam accusans. Vel enim non habet potentiam quæ ad vniuersorum curam gerendam sufficiat. Vel si habet, propter socordiam nostrã sine regimine & gubernatione reliquit. Sed vtrunque est plenum blasphemiæ. Qui enim vel minimas creationis partes fabricari voluit, quomodo poterit impotens vocari? Quomodo autem propter socordiam, eorum curam abijciet quæ fecit propter bonitatis abyssum? Sed illorum stultitiam satis conuincit Platonis prouidentia. Ille enim, & qui sunt eiusdem cum illo sententiæ, dicunt vniuersorum Deum omnium curam gerere. Deo autem prouidente, & curam gerente, de fato, & Parcis nentibus, fabula explosa est. Est enim extremæ amentiæ, Deo gubernante, in terrarum orbis nauem alium gubernatorem introducere. Oportet autem oratione diuidi ac distingui, quænam à prouidentiæ clauis & gubernaculis pendeant, & quæ ratiocinandi animæ facultati attributa sint, & quænam quidẽ naturalia, quænam verò æquiuocè appellantur, vt quæ non sint, sed mala esse existimentur. Rerum itaque humanarum, natura quidem bona sunt, prudentia & temperantia, & iustitia, & animi magnitudo, & aliæ partes virtutis: Mala autem, imprudentia, & intemperantia. & iniustitia, & timiditas, & alia quæ sunt his similia. Diuitiæ autem, & paupertas, & seruitus, & dominium, & sanitas, & morbus, & aliæ vitæ humanæ prosperitates, & aduersitates, sunt cuiusdam mediæ sortis & conditionis. Sunt enim veluti quædam instrumẽta hominibus proposita. Et qui sunt quidẽ ex hominibus optimi & præstantissimi, per vnumquodque eorum quæ dicta sunt, sibi virtutem comparant. Tam enim eos qui se propter diuitias efferunt, quàm qui in paupertate degunt, videre licet virtutis curam gerentes, & benefactorem in sanitate laudantes, & in morbo se toleranter, & fortiter gerentes: & seruos qui propter temperantiam & iustitiam clari euadunt, & rursus alios, qui in paupertate quidem vitiũ amplectuntur, & non solum furantur, sed etiam mortuorum monimenta diripiunt, & sacrilegia committere non verentur, alios verò qui diuitias iniustitiæ instrumentum efficiunt, & in sanitate quidem superbi sunt & insolentes, in morbis autem maledicta & blasphema verba eructant. Per quæ facile sciri potest, quòd eorum quidem qui vtũtur, diuitiæ & paupertas, & seruitus, & dominium, & quæ sunt his similia, nunc quidem laudanda, nunc verò vituperanda sunt: quẽ admodum & ferrum nunc quidem hominum vitæ opem ferre dicimus, vt quod per aratrum, bipalium, & ligonem terram colat, per falcem autẽ putet arbores, per dolabram verò & serram, & domorum & variorum instrumentorum & multiplicis supellectilis constitutionem præbeat: nunc autem nonnulli id illi insidiari dicunt, dum vident enses, & cædes quæ per eos fiunt. Sed neque ensis cædium causa est, sed is qui ense malè vsus est. neque diuitiæ & paupertas, aliæque vitæ prosperitates & aduersitates reprehendi & accusari merentur, sed qui vnoquoque eorum præter leges vtuntur. Si enim vnumquodque eorum esset malum natura, non vllis vnquam bona conciliaret. Inuenimus autem multos per hæc sè rectè & ex virtute gessisse. Neque ergo malum est quod boni instrumentum efficitur, neque rursus bonum, quod alij fit instrumentum ad vitium. Est ergo in ordine medium, sicut etiam medicamenta. Opium enim, & cicuta, si à medicis cum optimo iudicio adhibita fuerint, sunt ad propulsandos morbos optima remedia. Sin autem præter artis rationem sumpta fuerit, venena sunt & exitialia. Panis autem & vinum nonnunquam etiam morbus ijs qui vtuntur afferunt. Exuperatio enim detrimentum procreat. Ita etiam prosperitatem & aduersitatem, qui ea quidem rectè & sapienter gubernant, salutaria medicamenta constituunt: qui autem stultè & insipienter, exitij occasionem per ea suscipiunt. Hæc ergo, & quæcunque sunt his similia, terræ fertilitas & sterilitas, secunda nauigatio, & naufragium, dependent à diuina prouidentia. Quocirca oportet omnes ijs qui ab ipso fiunt acquiescere, & de causis non esse sollicitos. Diuinæ enim administrationis rationem nemo potest assequi: eorum autem quæ sunt in nostra potestate

state curam gerere: & vitium quidem omnino expellere, virtutem autem admittere, & eius partibus oblectari, & quemadmodum mulieres, quæ se ornandi sunt studiosæ, exornandi arte corpus elegans & splendidũ efficiunt: ita etiam animæ ornari decorem temperantiæ, & iusticiæ, & fortitudinis, & prudentiæ floribus. In nostra enim est potestate eorum acquisitio. Est autem extremæ stultitiæ, eorum quidem quæ non sunt in nostra potestate possessionem, eamque facillimis mutationibus obnoxiam, tam anxiè quærere: quæ autem in nostra sunt potestate, quæ sunt & illustria & sufficientia, firmaque & stabilia, tanquam vilia quædam, & vili facienda negligere. Si hanc rerum humanarum diuisionem cognouerimus: Diuinæ gubernationis motibus acquiescemus, & de prouidentia quæ omnia gubernat non dubitabimus. videmus enim ordine mutari anni tempora, in tempore autẽ omnia produci, & vnumquodque fieri in tempore. Neque enim, vt volunt petulantissimæ Manentis fabulæ, Materiæ principes lucis filiam concupiscentes, & eam persequentes, sudant, & pluuiam suppeditant. Sed vniuersorum opifex innuit, & condensantur nubes. Id autem docet apertè sacra scriptura Psal.134. 147.103. Sustollẽs, enim inquit, nubes ex finibus terræ, fulgura in pluuiam fecit. Qui educit ventos ex thesauris suis. Et rursus. Qui euocat aquam maris, & effundit ipsam in faciem terræ. Et rursus. Flabit spiritus eius, & fluent aquæ. Et alibi. Qui irrigat montes è tabulatis suis, de fructu operum tuorum cibabitur terra, qui producit fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum, vt producat panem è terra. Innumerabilia quoque alia possunt inueniri in sacra scriptura, quæ Dei prouidentiam ostendant. Sed cùm iam decem libros de prouidentia scripserim, existimo nũc superuacaneũ fusius de ea dicere.

DE SERVATORIS DISPENSATIONE, seu incarnatione.

DE diuina autem incarnatione quid sentiamus operæ pretium est ostendere. Quod enim de ea dicetur, id vniuersorũ Dei prouidentiam apertius prædicat. Valentinus ergo in fabulis quas finxit, alium quidem dixit esse vnigenitum, alium verò verbum, & alium Christum qui est intra pleroma & alium Iesum, alium rursus Christum qui extra est: Incarnatum autem dixit esse Iesum. Christo qui extra est indutum & accepisse corpus ex animæ substantia, per virginem autem traiecisse, nec ex humana natura quidquam cepisse. Basilides quoque similiter alium vnigenitum, & aliud verbum, & aliam dixit sapientiam. Cerdo autem, & Marcion, & Manes tanquã hominem apparuisse Christũ dicebant, cum nihil humani haberet. Cerinthus autem Iesum quidem ex Ioseph & Maria esse genitum ex communi lege hominum: Christum autem è superis ad Iesum descendisse. Ebionæi autem, & Theodotiani, & Artemoniani & Photiniani, dixerunt solum hominem Christum ex virgine natum esse. Arrius autem, & Eunomius, eum quidem corpus dicebant accepisse, sed diuinitatem vsum animæ exercuisse. Apollinaris autem dicebat quidem Seruatoris corpus esse animatum, sed ratione præditam non habuisse animam. Mens enim est, inquit, superuacanea, vbi Deus adest. Multarũ autem hæresum posui opiniones, volens ostendere veritatem ecclesiæ. Ecclesia enim eundem & filium, & vnigenitum, & Deum verbum, & Seruatorem Dominum, & Iesum Christum nominat. Sed filius quidem vnigenitus, & Deus verbum, & Dominus nominabatur, etiam ante incarnationem & post incarnationem similiter vocatur. Iesus autẽ Christus post incarnationem idem nominatus est, ex rebus ipsis acceptis appellationibus. Iesus enim interpretatur Seruator. Huius autem testis est Gabriel, dum dixit virgini, Luc.1. Matth.1. Vocabis nomen eius Iesum, quia ipse seruabit populum suum à peccatis eius. Christus autem, hoc est vnctus, appellatus est, propter vnctionẽ spiritus. Dicit enim Psalmista Dauid. Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortib⁹ tuis. Per linguam autem Esaiæ Prophetæ dixit ipse Dominus Spiritus Domini super me, qua de causa vnxit me. Ita autem intelligere Prophetiam ipse nos Dominus docuit. Synagogã enim ingressus, cùm librum Propheticum accepisset, antè dictum quidem locum legit. Dixit autem præsentibus. Hodie impleta est scriptura hæc in auribus vestris. Prophetis quoq; conuenientia prædicauit magnus Apostolus Petrus. Cornelio enim, & eius familiæ ostendens mysterium sic dixit. Vos scitis verbum quod factum est per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa post baptismum, quẽ prædicauit Ioannes, Iesum à Nazaret, vnxit eum Deus spiritu sancto & virtute. Ex his ergo manifestum est quòd propter vnctionem spiritus nominatus est Christus. Vnctus est autem, non vt Deus, sed vt homo. Etsi autem quatenus homo, vnctus est, & post incarnationem Christus nominatus est, non est tamen alius Deus verbum, & alius Christus. Deus enim verbum

Universidad de Deusto
Biblioteca

bũ homo factus, nominatus est Iesus Christus. Homo autẽ factus est, vt à peccato corruptam naturam renouaret, propterea totam quę peccauit accepit, vt toti mederetur. Neque enim diuinitatis integumẽto vtens, susceptit naturam corporis, vt voluit Arrij & Eunomij delirium. Erat ei enim facile vel sine corpore videri, vt olim Abrahę & Iacob, & alijs sanctis Prophetis visus est. Sed voluit ipsam deiectam naturam superare aduersarium, & referre victoriam. Ea de causa & corpus accepit, & animam ratione præditam. Hominem enim sacra scriptura non diuidit tripertito: Sed ex anima & corpore dicit hoc animal constare. Deus enim cùm ex limo corpus finxisset, inspirauit animam, & duas naturas ostendit, non tres. Ipse autem
Matth. 10. Dominus dixit in Euangelijs. Ne timete eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Multa autem eiusmodi possunt inueniri in sacra scriptura. Quòd autem non diuinitati integumentum construens, vt volunt Hæreticorum fabulæ, sed per primitias toti generi victoriam procurans, perfectam humanam accepit naturam, testis verus & doctor absolutus est diuinus
Rom. 5. Apostolus. In Epistola enim ad Romanos, œconomiæ aperiens mysterium sic inquit. Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors peruasit, in quo omnes peccauerunt. Cùm autem per hæc, peccati initium, & fructum qui ex eo germinauit, & eum qui à principio illud susceptit, ostendisset, eius quoque finem offendit. Vsque ad legem enim, inquit, peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputatur, cùm lex non sit. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem etiam in eos qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adam, qui est forma futuri. Mosem autem vocat legem. Vsq; ad Seruatoris autem aduentum, vigebat legis institutio & administratio. Transgredientibus autem et ijs qui sub illius erant regimine, & ijs qui legi naturæ suberant, iure mors regnauit, eius potentiam peccato confirmante. Mors enim erat peccati condemnatio. Cùm ita docuisset, & vndenam peccatum accepit initium, et quousq; mors regnauit, ostendit quomodo dissoluta est & confracta eorum potẽtia, & immensam Dei laudat benignitatem, dicens, Sed non sicut delictum, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi in multos abũdauit. Superat, inquit, benignitas & humanitas iustitiam. Iustitiæ enim decretum cùm vnus peccasset, vniuersum genus morti tradidit. Diuina autem misericordia, cùm omnes homines essent sub maledicto, & peccati laqueis essent implicati, per vnius iustitiam dedit omnibus salutem. Seruatorem autem appellauit hominem, non negans eius diuinitatem: sciebat enim eum esse Deum, & honore patri æqualem: sed docens quod simile simili curatum est, & primitijs totũ fuit sanctificatum. Quantum enim ad humanitatẽ attinet, cùm legi subiectus legem impleuisset, eos qui legem transgressi erant liberauit à maledicto. Deinde idem rursus dictum aliter versat. Et non sicut per vnum qui peccauit, donum. Nam iudicium ex vno in cõdemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Quando, inquit, vnus peccauit, omnes condemnati sunt: nunc autem cùm omnes peccauerint, omnibus volentibus salus proposita est per fidem. Cùm sic ostendisset vnius iustitiam fuisse cõmunis peccati salutare medicamentũ, ostẽdit per ipsum quoq; fuisse peractam mortis dissolutionem. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum: multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Peccatum, inquit, mortem conciliauit, vitam autem in regno, vnius hominis iustitia. Seruamur, nõ lege, sed diuina misericordia iustitiam assequentes. Lex enim enim eius quod iustum est, omnes ad supplicium adduxit. Omnes enim fuimus peccati perpetratores. Si enim cùm vnus peccasset, genus condemnatum est, erat vtique omnino iustius eos qui sub peccato fuerunt subire supplicium. Sed diuina misericordia eius quod iustum est limites transilijt, & benignitas vicit æqualitatem, & cùm vnus legem impleuerit, licet omnibus ei credere volẽtibus frui salute. Cùm autem in his ostẽdisset humanitatis inæqualitatem, rursus ad reddendam sui dicti rationem se confert. Igitur sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Deinde transit à rebus ad personas. Sicut enim per vnius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi: ita & per obediẽtiam vnius, iusti constituentur multi. Valde autem necessario illud Multi, in vtroque posuit. Etenim cùm Adam peccasset, & plurimi diuinas leges transgressi essent, permanserunt nonnulli in decretis naturæ, & virtutis curam gessere, sicut Abel, Enoch, & Noe, & Patriarchæ, & Prophetæ, & alij plurimi, non solum apud Iudæos, sed etiam apud alias gentes

Rom. 2. tes, de quibus dixit diuinus Apostolus: Quãdo enim gentes, quæ legem non habẽt, quæ legis sunt natura faciunt, ij legem non habentes sibi ipsis sunt lex, & post Seruatoris aduentum, non omnes salutem assequuntur, sed qui credunt, & vitam ex diuinis eius legibus instituunt. Ea de causa, & in exemplari, & in imagine, illud Multi, posuit. Sed videamus quanam de causa homo factus est vnigenitus Dei filius, & humana susceptra natura, homo appellatus est. Hãc autem do-
1. Cor. 15. ctrinam nobis obtulit, etiam in epistola ad Corinthios. Sic autem dicit, Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ eorum qui dormierunt. Quia enim per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Deinde à natura transit ad personas, & dicit, Sicut enim omnes in Adam moriuntur, sic etiam in Christo omnes viuificabuntur. Et non dixit, Seruabuntur, sed viuificabuntur. Communis enim est resurrectio, post resurrectionem autem fiet distinctio. Et hoc declarauit subiungens, Vnusquisque autem in proprio ordine. Multi enim sunt, & eorum qui puniuntur, & eorũ qui seruantur, ordines. Pro qualitate enim & quantitate iustitiæ præbebuntur donorũ remunerationes. Similiter autem & pro peccatorum differentia erunt supplicia.

Quod Dominus susceperit supplicia.

QVoniam ergo diuinæ incarnationis causam didicimus, age ostendamus diuinorum eloquiorum afferentes testimonia, quòd homo factus Deus verbũ humanum corpus susceperit. Primum enim, falsę erant corporis, non diuinitatis. Deinde bu-
Esa. 7. tyrum, & mel, quòd propheta longè antè prædicit, & lac maternum, & alius cibus, & potus ostendit naturam eorum susceptricẽ. Si quis autem per stultitiam obijciat nutri-
Gen. 18. mẽtum, quòd fuit in Abrahę tabernaculo, is se stultè loqui intelligat. Illa enim fieri videbantur: alio autem sunt consumpta modo, quem is demum nouit qui consumpsit. Quòd si quis etiam stolidè concesserit incorpoream illorum fuisse participem, illic tamen nec famẽ, nec sitim inuenies. Hic autem indigentia tales excitauit affectiones, non quòd non posset efficere vnita diuinitas, vt corpus ab indigentia alienum esset. Qui enim paulo pòst omnibus corporibus immortalitatẽ largitus est facilius suum corpus ab egestate inuictum reddidisset. Sed ei concessit suam naturam ostendere, vt hæreses quę illius assumptionẽ negarent, falsum dicere apertè conuincerentur. Quemadmodum enim cùm id morte potentius posset reddere (nam hoc etiam fecit post tres dies) pati tamen, & mori permisit, vt incarnationis œconomiæ mysterium impleretur. Ita etiã cõcessit esurire, & sitire, & defatigari, & dormire, ne vllam caperẽt occasionem Docitæ, id est qui non verè, sed sola visione & apparitione credebant fuisse mysterium incarnationis, confirmandi falsam suam hæresim. Fames ergo, & sitis, & præterea defatigatio, & labor, & somnus, humanum esse corpus testantur corpus Domini. Hoc autem confirmans diuinus Apostolus, clamat dicens. Quia ergo pueri communicarunt carni & Hebr. 2. sanguini, similiter & ipse eorum fuit particeps, vt per mortẽ destrueret eum qui mortis habebat imperium, & liberaret eos qui cunque timore mortis per totam vitam erant morti obnoxij. Per hæc autem apertè declarauit, quòd eandem quam nos naturã induit. Si quis autem ægrè fert indumentũ, audiat Patriarcham Iacob prædicentem. Lauabit in vino vestem suam, & in sanguine vuæ indumentum suum. Audiat autem diui- Gen. 49.
num quoque Paulum clamantem, Habentes itaque fratres libertatem ab introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam & viuentem per velamẽ, id est carnẽ suam, & Sacerdotem magnum super domũ Dei, accedimus cum vero corde in plenitudine fidei, & quæ deinceps sequuntur. Velamen enim carnem eius appellauit, sicut Patriarcha Iacob vestem & indumentum. Cæterum superuacaneum est de his dicere prolixius, cùm & nouũ, & vetus testamentũ apertè ostendãt corpus Domini. Hebr. 10.

Quod susceperit etiam animam cum corpore.

QVòd autem etiam animam ratione præditam susceperit vnigenitus Dei filius, homo factus, docet Lucas Euangelista, dicens. Iesus autem proficiebat ætate, & gratia apud Deum & homines. Proficit autẽ ætate quidem corpus, sapientia autem anima. Diuinitas enim neutrum incrementum susci- Luc. 2.
pit. Est enim omni ex parte perfectum Dei verbum. Iure autem, ætatis augumento coniunxit incrementum sapientiæ. Pro mẽsura enim ætatis corporis, reuelabat diuina natura suam sapientiam. Apertius autem assumptam esse animam docet Dominus. Ijs enim, qui conijciebant passionem esse inuoluntariam, dicebat ante passionem. Potestatem habeo ponendi animam meam, & Ioan. 10.
potestatem habeo rursus accipiendi ipsam. Nemo tollit ipsam à me, ego pono ipsam à meipso vt rursus accipiam ipsam. Per hęc autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem apertè declarauit, quòd alia quidem est quæ ponitur & sumitur anima, alia autem, quæ ponit & sumit, diuitas. Aliam autè dixi, non in duas personas diuidens, sed naturarum ostendens differentiam. Sic etiam alibi dixit. Propterea pater me diligit, quia ego pono animam meam pro ouibus. In alio autem loco etiam turbationem quam sustinuit anima tempore passionis apertè ostendit. Dixit enim. Nũc anima mea turbata est. Et, quid dico? Pater serua me ab hac hora. Sed propterea veni ad horam hanc. Per has autem cogitationes, nunc eidem passionẽ reformidantis, nunc autem metum abijcientis, tristitiam & angorem ostendit. hunc autem eius timorem docuit Lucas apertius. In tanta enim eum agonia fuisse scribit, vt cruentus esset sudor eius corporis. Fuit, enim inquit, sudor eius tanquam guttæ sanguinis. Hoc autem etiam adiecit, quòd Angelus veniens confirmauit ipsum. Considera autem mihi per omnia humanæ naturæ imbecillitatem. Cur enim etiam vnita vnigeniti diuinitate, & spiritu tanquam vnctione præsente, Angelus sustentat animæ & corporis imbecillitatem? an clarum est, quòd diuina permittẽte natura hæc omnia facta sunt, vt eorum qui postea futuri erant, ij quidem qui animæ & corporis assumptioni crederent, confirmarentur demonstrationibus: qui autem contradicerent, euidentibus testimonijs conuincerentur?

Ioan. 11.

Luc. 22.

Quòd perfectam humanam susceperit naturam.

PRopterea autem seipsum & hominem, & filiũ hominis appellat. Sæpe enim dixit Apostolis. Tradetur filius hominis in manus hominum, & occident ipsum, & tertia die resurget. Ei autem qui sequi volebat, Vulpes, inquit, foueas habẽt, & volucres cœli nidos, filius autẽ hominis non habet vbi caput reclinet. Iudæis autem apertè dixit. Quid me quæritis interficere, hominẽ qui veritatẽ dixi vobis, quã audiui à patre meo? Diuinus autem Apostolus clamat. Vnus Deus, vnus etiam intercessor Dei & hominum. Et rursus. Quoniam per hominem mors, & per hominẽ resurrectio mortuorum. Ea de causa semen Abrahæ, & filius Dauid nominat' est. Quia enim pollicitus est Abrahę vniuersorũ Deus se in semine eius benedicturum omnes gentes, & promissionem dedit & Isaac, & Iacob: iure diuinus Apostolus scribens ad Galatas dixit. Abrahæ autem dictæ sunt promissiones & semini eius, & docens quem nam dicit semen, subiunxit. Non dicit ei, Seminibus, vt in multis, sed in vno. Et semini tuo, qui est Christus. Et ad Hebræos scribens, sic dixit. Non enim Angelos vtiq; apprehendit, sed semen Abrahę apprehẽdit. Vnde debuit in omnib' fratribus, asimilari, vt misericors esset & fidelis Sacerdos, in ijs quæ ad Deũ pertinẽt. Præterea autẽ etiã Iudæ, quam ab vniuersorũ Deo accepit, Iacob Patriarcha benedictionẽ tribuit, dicens. Nõ deficiet princeps ex Iuda, & dux ex fœmoribus tuis, donec venerit cui repositum est, & ipse erit expectatio gentiũ. Iam verò Michæas quoq; Propheta renouocat prædictionem, dicẽs. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquã es minima in principibus Iuda. Ex te enim egredietur mihi dux, & egressus eius ab initio à diebus sæculi. Et rursus diuinus Apostolus ostendit finem prædictionum, & subiunxit. Manifestum est enim quòd ex Iuda exortus est Dominus noster. Has autẽ promissiones Dauid quoq; Rex & Propheta ab vniuersorũ Deo accepit. Dixit enim ei, vsq; in sęculum parabo semen eius: & ædificabo in generationem thronum tuum. Et rursus. Et ponam in sæculum sæculi semen ipsius, & sedẽ eius, vt dies cœli. Et paulò pòst. Semel iurauí in sancto meo, si Dauid mẽtiar, semẽ eius in sæculum manet, & sedes eius tanquã sol coram me, & tanquam luna perfecta in sæculum, & testis in cœlo fidelis. Has autem promissiones, per Esaiam prophetam, verax rursus Dominus renouauit. Egredietur enim, inquit, virga de radice Iesse, & flos è radice ascendet, & requiescet super ipsum spiritus Dei, spiritus sapiẽtię, & prudentiæ, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus cognitionis, & pietatis, spiritus timoris Dei implebit ipsum, & quæ deinceps sequuntur in eadem sententia. Et rursus. Erit radix Iesse, & exurgens ad imperandũ gentibus, in ipsum gentes sperabũt, & erit requies eius honor. Et in alio loco. Et disponam, inquit, testamentum nouum, sancta Dauid fidelia. Quæ enim promisit illi implebo, & per semen illius seruabo orbem terræ, est enim mihi fidelis & vera promissio. Harum promissionum veritatem ostendẽs Matthæus Euangelista in ipso procœmio libri sui annunciat orbi terrarum quòd floruit expectatio. Liber enim inquit, generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abrahæ. Vtrisq; enim factæ erãt de semine promissiones. Quinetiã diuinus Apostolus scribens ad Romanos, in principio epistolæ ostendit finem promissionis factæ Dauid. Paulus, enim inquit seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei, quod promisit per Prophetas suos in scripturis sanctis, de filio suo, nato ex semine Dauid secundum carnem. Cum autem adiecit illud Secundum carnẽ, ostendit quòd Dominus noster Iesus Christus

Heb. 2.

Gen. 49.

Mich. 5.

Hebr. 7.

Psal. 88.

Esa. 11.

Esa. 53.

stus erat etiã Deus ante sæcula. Filius autem Dauid secundũ humanam naturam appellatus est, & hoc docens, apertius subiunxit, Filij Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione à mortuis Domini nostri Iesu Christi. Cùm enim à mortuis, inquit, resurrexisset, & spiritus gratia Apostolos implesset, per miracula quę ab illis facta sunt Deus ostẽsus est. In nomine enim eius maxima miracula fecerũt. In medio autem epistolæ, cùm bonorũ olim Iudæis datorum mentionem feciſſet, subiunxit. Quorum patres, & ex quib' Christus secudũ carnem, qui est in omnibus Deus, & in vna persona duarum naturarũ differentiam ostendit, ex Iudæis quidem natum secundum carnem, in omnibus autem Deum, vt Deum, & in sęcula benedictũ. Beato autem Timotheo præcipit, dicens. Memẽto Iesum Christũ resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundũ Euangelium meũ, in quo laboro vsq; ad vincula quasi maleficus. Multa quoq; alia possunt inueniri testimonia in vtroq; testamento, quæ prædicant Domini nostri cognationem secundũ carnem. Hæc autẽ sufficiunt ad docẽdum, quòd perfectam humanam accepit naturã, & ideo & filius Dauid, & filius Abrahæ, & filius hominis, & homo, & Adam, & Iacob, & Israel nominatus est. Quemadmodũ enim erat perfectus Deus: ita etiam homo perfectus, perfectam salutẽ præbuit hominibus.

Rom. 9.

2. Tim. 2.

Quòd quam susceperit naturam suscit auerit.

QVòd autem etiã quam susceperit naturam suscitauerit, testatur quidẽ ipse, Apostolis & manus, & pedes ostendẽs, testãtur & Thomæ digiti, qui vulnera tetigerũt, Hoc autem reliqui quoq; fecerũt Apostoli, iubente Domino. Palpate, enim inquit, & videte, quoniam spiritus carnem & ossa nõ habet, sicut me videtis habere. Clamat autẽ etiam D. Ioannes Apostolus in principio Epistolę. Quod vidimus, & manus nostræ cõtrectauerunt. Magnus autẽ Petrus apud Iudæos concionans, cùm mẽtionem feciſſet prędictionis Dauid, quam predixit de resurrectione Domini, hæc quoq; dicit. Viri fratres, cùm liceat liberè ad vos dicere de Patriarcha Dauid, quòd & mortuus est & sepultus, & sepulchrum eius est apud nos vsq; in hodiernũ diem. Propheta igitur cùm esset, & sciret quòd iureiurãdo iurasset illi Deus de fructu lumbi eius secundum carnem suscitaturum Christum, vt sederet super sedẽ suam: prius significauit dicẽs de resurrectione eius, quòd nõ derelicta est in inferno anima eius, nec caro eius vidit corruptionẽ.

Luc. 24.

1. Ioan. 1.

Act. 2.

Duo ergo nos simul testes docẽt, hic quidẽ Apostolus, ille verò Propheta, alter quidem prædicens, alter verò post finem interpretãs prædictionem, quòd nõ diuinitatis sed corporis & animæ est resurrectio, quorum autẽ resurrectio, eorum vtiq; erat passio, anima non vnà cum corpore perempta, sunt enim immortales etiam animę hominum, sed corpore per sęparationem animæ finem accipiẽte. Diuinitas autem nõ est quidem separata ab humanitate, nec in cruce, nec in sepulchro. Sed cũ esset immortalis & immutabilis, nec mortem, nec passionẽ sustinuit. Si enim anima, propter immortalitatẽ ei insitã, non fuit particeps mortis corporis quomodo fieri potuit, vt natura quę circũscribi nõ poterat, vel crucifigeretur, vel sepulchro mãdaretur? Hoc significantes quatuor Euãgelistæ, Ioseph ab Arimathia mentionẽ fecere, dicentes eum accesisse ad Pilatũ, & petijsse corpus Iesu, & cùm Pilatus dedisset, corpus de ligno depositum esse, & sindone inuoluisse, & sepulchro tradidisse. Sæpe autem corporis nomẽ posuerũt, impudẽs os blasphemãtiũ apertis & euidẽtib. testimonijs obstruẽtes.

Quod idem sit & bonus & iustus.

QVia autem execrandus Marcion aliũ dicit iustum, quem etiam Creatorem appellat, alium autẽ bonum, quẽ dicit esse Iesum Christum: age de eo quoq; pauca disseramus, & ostendamus Dominum nostrũ Iesum & seruatorem & creatorem, eundẽq; & bonũ & iustum. Quia enim audiuit sceleratissimus legẽ dicentem, Oculum pro oculo, & dentem pro dente, aduſtionem pro aduſtione, liuorem pro liuore: Dominus autem iubet percutienti dextrã maxillam, obuertere etiã aliam, & volenti iudicio contendere, & tunicam capere, dare etiã pallium: existimauit stolidus illum quidẽ esse iustum, hũc verò bonum, nec animaduertit quòd legũ Euangelicarũ perfectio est legib. Mosaicis terribilior. Lex enim Mosaica vetat homicidium. Lex verò Euangelica ei etiam qui fratrem stultum appellat minatur gehennam. Quicunq; enim, inquit, dicit fratri suo, stulte, reus est in gehennam ignis. Ita rursus. Lex antiqua accusat adulterium. Euãgelica verò etiam turpem cupiditatem per lasciuũ aspectum ingredientem vocat adulteriũ. Et antiqua quidẽ, prohibet periurium, noua autẽ, etiam iusiurandum, & antiqua quidem, eũ qui mulierem odio habet, iusit illam dimittere, recens autem vocat adulterium, dimissionem quę fit absq; fornicatione. Quicũq; enim inquit, dimittit vxorem suam, præterquam fornicationis causã, facit eam adulte-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rari,& qui dimissam ducit,adulteratur. Preterea autem etiam pro otioso sermone se rationem exacturum minatus est,& suppliciũ æternum,& tenebras exteriores,& gehennã ignis,& multa eiusmodi alia. Ex his autẽ inuenietur is qui ab ipso quidẽ appellatur iustus,bonus, qui autẽ bonus nominatur,iustus. Leges enim seueriores constituit,& grauiora supplicia minatus est. Verum hæc etiã dicere aperta est insania. Qui enim in Euangelijs præcipit inimicos diligere, iussit etiã in veteri non despicere iumentum inimici, quod oneri succubuerit,sed opẽ ferre,& nõ meminisse inimicitiarum, in tẽpore necessitatis. Ita etiã rursus inimici bouem errãtem iubet reducere,& reddere Domino. Non solum autem in homines docet Lex vetus humanitatem & beneficentiã,sed etiã brutorũ animaliũ præcipit misereri. Nõ alligabis,inquit,os boui trituranti,& non coques agnũ in lacte matris suæ. Quinetiã ijs qui quarundam auium pullos inueniũt, prohibet vnà etiam illarũ venari parentes. Septimo quoq; die iussit feriari, vt nõ solum seruus & ancilla quiescant, sed etiã bos & iumentũ,tãtam vel brutorum animalium curã gerit. Inueniri quoq; possunt leges scriptę de Proselytis, plenę omni humanitate. Nõ affligetis,enim inquit,aduenam,quia fuistis aduenę in Aegypto. Eos quoq; qui metunt,iussit eas quę excidũt spicas relinquere aduenæ, & orphano,& viduæ. Ita etiam eos qui vindemiant, vuas quæ excidunt, & botros qui latent,bis colligere. Hoc ipsum iubet fieri etiã in alijs fructibus. Nõ reuindemiabis, inquit, vineã tuam, nec rursus decerpes oleam,sed erit aduenę & orphano,& viduę,& volucrib⁹ cœli, & bestijs terræ. Iam verò captiuæ quoq; magnam curam gerit. Neq; enim libidinosis eã abutendam permittit. Sed primum iubet vt ei concedatur suos lugere, deinde tonderi, & tunc cõiũgi. Quòd si dominus fuerit voluptate satiatus: nec concedit vt vendatur, nec permittit vt seruiat,sed liberam iubet dimittere, quã cum illa habuit consuetudinẽ pro pretio reputantem. Quasnam ergo luẽt pœnas quæ blasphemiæ magnitudini respondeant,qui eum,qui verè bonus est, Legislatorem,non solum non iustum, sed etiam malum vocare ausi sunt?

Quòd idem & vetus & nouum dederit testamentũ.

NOs autem vnũ scimus & veteris,& noui testamenti datorẽ. Idq; per Hieremiam Prophetã apertè docet. Disponam enim,inquit,domui Israel,& domui Iudæ testamentum nouum,non secũdum testamẽtum quod disposui patribus vestris, in die quo apprehendi manum ipsorum ad educẽdos eos de terra Aegypti, sed disponã eis testamentum nouum,dans leges meas in mẽtem ipsorum,& in corde ipsorum scribã eas. Apertè autẽ per hæc quæ dicta sunt docuit, quòd qui vetus dedit,etiam nouum prębebit. Disponam.n.inquit,non secundum testamentum quod disposui. Et per Esaiã Prophetam dixit. Et disponam eis testamentũ nouũ sancta Dauid fidelia. Et Dauid similiter Propheta clamat. Exurge Domine,ne roboretur homo,iudicentur gentes coram te, cõstitue Domine Legislatorem super ipsos. Si autem fidem non habent Prophetis: audiant Legislatorẽ leges veteres non subuertere,sed adstringere. Subuertentis enim esset, dicere, dictum est antiquis, non adulterabis,ego verò dico vobis, Adulterare. Et dictũ est antiquis,Non occides,ego verò dico vobis, Odio habe. Hoc enim faciunt Antitactæ cognati Marcionis. Dominus autem, per leges quas fert,apertè docet, quòd non veteres leges rescindit, sed perfectiorem administrãdæ reip. formam inducit, & quemadmodũ Grammaticus, eos quidem qui discere incipiunt, docet literarum characteres, ijs autẽ qui illas didicerunt, præbet syllabarum connexiones,alios autẽ docens, quomodo sint coniungẽda nomina, & alios quomodo sit in legendo seruandus accentus, non affert leges doctrinæ repugnãtes,sed præbet ætati conuenientem disciplinam. Ita etiam Dominus Christus dedit vnicuiq; generationi leges conueniẽtes. Necessarias enim & primas conscripsit in natura hominũ. Habet enim vnusquisq; boni & mali discernendi facultatem,& dum facimus quę pati nolumus,eo ipso prædicam⁹ nos scire id esse malũ quòd fit à nobis. Qui enim occidit,vel adulteratur,scit id esse malum quod facit. Nõ modo enim non vult occidi,sed nihil etiã nõ facit, ne id ei pati contingat, & stuprata vxore, cũ qui violauit cubile,accusat adulterij,& si cõtumeliam acceperit, agit iniuriarum,& si cætera hoc modo examinauerimus, inueniemus omnes homines scire quòd malum est malũ. Eas ergo in natura inseruit Deus, qui nos fabricatus est,alias autem variè dedit,in vnaquaq; generatione. Adę enim dedit legẽ de arbore. Noe autem legem de esu carniũ, circumcisionẽ verò Abrahę Patriarchę constituit,alias autem per Mosen magnum Prophetam conscripsit. In diuinis autem Euangelijs,de paruis rebus latas leges,veluti quorundam elementorum meditationẽ, cessare faciẽs,leges dedit perfectissimas, & sicut matres recenter natis infantibus mammã præbent, paulo post autem cibum dentibus comminutum, deinde cùm pueri & adolescentes euã-

Hier. 31.

Esa. 35.

Psal. 9.

euaserint, solidum. Sic vniuersorũ Deus ijs qui illa didicerant, præbet perfectiorẽ disciplinã. Vetus tamen etiã testamentum, vt mãmam maternã amplectimur,& honoramus: sed lactis non sumus participes. Perfectis.n. est superuacaneũ lac eius quæ nutrijt: nutricem tamen honorãt, vt qui ab illa sint nutriti: ita nos etiã, circũcisionem quidem,& sabbatum,& sacrificia,& aspersiones seruare nõ ferimus: alia autẽ veteris testamenti vtilitate fruimur: pietatem enim,& fidẽ in Deum,& dilectionem in proximum, & temperantiã, & iustitiam,& animi magnitudinem,perfectè docet: & veterum sanctorũ exemplaria imitanda proponit.

DE BAPTISMATE.

PRo illis autẽ aspersionib. sufficit ijs qui credũt donũ sanctiss. baptismatis. Nõ solum.n. donat remissionẽ veterũ peccatorum, sed etiã spem inserit promissorũ bonorũ,& mortis Dominicę resurrectionis; efficit participes,& doni spiritus largitur participationẽ, & filios Dei reddit,& nõ solum filios, sed etiam hæredes Dei, & cohæredes Christi. Non.n.vt dicunt amętes Messaliani, baptismus nouaculã imitatur, quæ præcesserunt peccata auferens, hoc enim ex superabundãti largitur. Si enim hic solus esset baptismi effectus,cur pueros baptizamus, qui peccatum nondũ gustarũt? Non enim hoc solum pollicetur sacramentũ, sed his etiam maiora & perfectiora, est enim arra futurorũ bonorũ, & futuræ resurrectionis typ⁹, & passionis Domini cõmunicatio, & Domini cæ resurrectionis participatio, & palliũ salutaris, & tunica lætitiæ,& stola luminosa,vel potius lux ipsa. Quotquot.n.in Christũ baptizati estis,Christũ induistis, & quicũq; in Christũ baptizati sumus, in mortẽ eius baptizati sumus, vt sicut suscitatus est Christ⁹ per gloriã patris,ita etiã nos in vitę nouitate ambulemus. Si enim complãtati fãcti sumus similitudini mortis eius,etiã resurrectionis erimus. Hęc nos de sanctiss. baptismo sentire docuit D. Apost. quòd Christo consepulti,erimus resurrectionis participes. Verum enimuero hic magis mystico sermone opus est, & cũ alioqui duodecim mysticos libros cõscripserim⁹, studiosos ad eos remittemus. Nos autẽ quę restant capita examinabimus.

Gal. 3.

Rom. 6.

DE RESVRRECTIONE.

ITa baptismatis sacramentũ peragẽtes,resurrectionis spem accipimus,corporũ autem resurrectionẽ expectam⁹. Hoc enim declarat ipsum resurrectionis vocabulũ apud Græcos,nempe ἀνάστασις. ἀνάστασις enim dicitur quasi ἄνωθεν στάσις, quasi dicas,quæ sit è superis restitutio, est autem corpus,quòd interit & dissoluitur, & in terram mutatur. Exibit.n.inquit, spiritus eius, & reuertetur in terram suam. Et rursus. Tolles spiritũ ipsorum,& deficient,& in terrã suã reuertentur. Porrò autem ipse quoq; Creator dicit Adæ, Terra es,& in terram reuerteris. Huius ergo quę sit è superis restitutio,iure vocatur ἀνάστασις. Immortalis enim animæ non est resurrectio,sed est ad corpus reuersio. Marciõ autẽ,& Cerdo,& Manes, & quicunq; corporũ resurrectionẽ nõ admiserunt, hunc in vitã regressum, tãquã qui omnino fieri nõ posset,reiecerunt. Quemadmodũ enim existimarunt Deum non posse fabricari absq; materia; ita putarunt eum nõ posse id quod semel est dissolutum, & in exiguum puluerẽ conuersum,& tempore consumptũ,in priorẽ rursus formã reducere. Atqui ipsi quoq; dicũt,deum accepto è terra cespite,hominẽ fabricatum esse, & cõsiderare eos oportuit, quòd quẽadmodũ tunc eum cespitẽ in corpus facile mutauit vuiuersorũ Deus, & multas & diuersas fecit partes: ita est ei facile ex paruis his reliquijs corporis substãtiã cõstituere,etenim hoc quoq; modo,veteri fabricationi nõ absimili,nũc videmus in matrice fieri,ex parua enim materia seminis,producuntur & ossa & membranę & nerui,& venę & arteriæ, & adeps, & caro, & alia omnia,ex quib.corpus cõstitutũ est. Ex diuino enim præscripto natura procedit & veluti quidã statuarius,statuam animatã effingit,& neq; materiæ paruitas,nec loci angustiæ,nec quę circunsistũt tenebræ fabricationẽ continẽt. Est ergo extremæ amentiæ, ijs quæ videtur fidẽ non habere,& maximè cũ id Deus polliceatur. Ipse enim Christus dixit, Qui sunt in monimẽtis audient vocẽ filij Dei, & egredientur qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui autẽ mala fecerunt, in resurrectionẽ iudicij. In monimentis autẽ animas agere nemo dixerit rectè sentiens, corpora enim in ijs sita sunt. Iã verò Saduceos quoq; id quod de resurrectione dicitur, nõ admittentes,increpans Dominus dixit, de resurrectione autẽ mortuorum nõ legistis quod à Deo dictũ est, dicente, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob,& subiũxit. Nõ est Deus. Deus mortuorũ,sed viuentiũ. Quinetiã Marthæ dixit, Resurget frater tuus. Illa autem quæ ex veteri hoc scriptura didicerat,respõdit, Scio quod resurrget frater meus in resurrectione in nouiss. die. Deinde excipiens Dominus dicit, Ego sum resurrectio & vita. Qui credit in me, etiã si mortuus fuerit viuet. Quemadmodũ ergo qui tũc dixit,resurget frater tuus,non solam animã Lazari suscitauit, sed eam quidem reduxit, corpus autem fœtidum & dissolutũ suscitauit: ita etiã cùm sit communẽ resurrectionẽ

Gen. 3.

Ioan. 5.

Matth. 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pollicitus, dissoluta corpora, rursus compo sita & cõstituta reddet animis, ea à morte & interitu libera efficiés. Et hoc aperte docuit D. Apost. oportet enim corruptibile hoc in duere incorruptionem. & rursus, in quo no lum⁹ expoliari, sed superuestiri, vt absorbea tur mortale à vita. Et rursus. Seminatur in corruptione, resurgitur in incorruptione. Seminatur in infirmitate, resurgitur in virtute. Seminatur in ignominia, resurgitur in gloria. Seminatur corpus animale, resurgit corp⁹ spiritale. & rursus. Canet enim tuba, & mortui resurgẽt incorrupti. Posuit autẽ etiam ea quę ab ijs qui non credunt obijciuntur. Sed dicet quispiã. Quomodo resurgunt mortui? Quo autem corpore veniunt? Et primum quidẽ eos stultos appellauit, vt qui viderent in seminib. typũ resurrectionis, & ex eo non inducerentur ad credendã corporũ resurrectionẽ, insipiens. n. inquit, tu. Quod seminas, nõ viuificatur, nisi mortuũ fuerit, & quod seminas, non corpus quod futurũ est seminas, sed nudũ granũ, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum. Respice, inquit, ea quæ fiunt quotidie. Sulci. n. nihil differũt à sepulchris. In ijs enim, tanquã in sepulchris, semina effodiuntur. Omniũ autẽ Dominus imbrẽ suppeditans, efficit vt ea radices ꝓducãt, & folia, & culmos, & stipulas, & aristas, & agricolis nihil aliud facientib. nisi quòd sepeliunt eius, qui omnia fabricat⁹ est, præscri ptum reliqua efficit. Hoc enim dixit etiã D. Apost. Deus autẽ dedit ei corp⁹ sicut voluit, & ne quis existimaret aliud corpus fingi, ne cessarioadiecit etiã vnicuiq; semini propriũ
Phil. 3. corpus. Et ad Philip. etiam scribens, clamat. Cõuersatio enim nostra in cœlis est, ex quo etiã Seruatorem expectam⁹ Dominũ Iesum, qui transformabit corp⁹ humilitatis nostrę, vt sit ipsum conforme corpori gloriæ eius. Transformationẽ autem appellauit, nõ mutationem in aliam formã, sed mutationẽ ex
1. Thes. 5. corruptione in incorruptionem. Et Thess. qui ꝓpter morientes nimiũ dolorem capiebãt, consolans, eis resurrectionem adduxit. Nolo. n. inquit, vos ignorare fratres de dormientib. ne contristemini, vt & reliqui qui spem nõ habent. Si enim credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit: ita Deus etiam eos qui dormierũt, per Iesum ducet cũ ipso. Et ne quis existimaret eum hæc dicere suis ꝓprijs vtentem rationib. subiunxit. Hoc. n. vobis dicimus in verbo Domini, quòd nos qui viuimus qui residui sumus in aduentu domini, nõ prꝫueniem⁹ eos qui dormierũt. Alia quoq; innumerabilia apud eũ testimonia possunt inueniri, quę apertè resurrectionẽ prædicãt. Iam verò Hierosolymis quoq;, cùm accusaretur quòd legẽ trãsgrederetur, clamat. De resurrectione mortuorũ ego ho die iudicor. Et quid dico Apostolos manifestiorem hanc de resurrectione doctrinã à Domino accepisse? Etenim diuini quoque Prophętę hanc de resurrectione spem perpe Psal. 103. tuo habuere. Audim⁹ enim diuinis. Dauid Deo dicẽtem. Auferes spiritum ipsorum, & deficient, & in terram suã reuertentur. Emittes spiritum tuũ, & creabũtur, & renouabis faciem terræ. Audimus diuinũ quoq; Esaiã Esa. 26. clamantẽ, resurgẽt mortui, & resurgent qui sunt in monimentis. Ter B. autem Ezechiel Ezech. 37. dixit etiam se vidisse ipsum modum resurrectionis. Cùm. n. vidisset multa ossa, iussus est ipse eis præcipere, vt carnẽ, ꝓducerent, & neruos, & pellem. Et factum est, inquit, cùm ꝓphetarem, & ecce terrꝫmotus, & coniunxe runt se ossa, os ad os, vnũquoq; ad compagẽ suam, & vidi, & ecce super ea erãt nerui, & ca ro ascendit, & excreuerũt eis carnes, & ascen derũt super ipsa, & pellis super ea extensa est. Deinde docet quomodo iussi vndiq; sunt reuerti spiritus, & quòd illis his coniunctis resurrectionis futuræ typ⁹ præfiguratus est. Si autẽ etiam ante aduentũ Seruatoris, hæc prædixerunt Prophetæ: quo nõ ergo suppli cio digni fuerint, qui post Seruatoris resurrectionem, & Apostolorũ prædicationẽ, ei quod de resurrectione dicitur non credũt?

DE IVDICIO.

QVomodo autem iustè fiet iudiciũ, si corpora, vt dicunt infideles, minimè resurgãt, à solis autẽ animis peccatorũ ratio exigatur? Neq; enim æquũ est vt anima quæ cum corpore peccauit, & per oculos & inuidiã, & improba desideria suscepit, per aures autem impijs verbis delinita est, & per vnan quamq; corporis particulam nõ bona irrita mẽta admisit, sola peccatorum pœnas luat, & hoc sustineat, non paruo aliquo tẽpore, sed in infinitis sæculis, hæc. n. à diuina scriptura didicim⁹. Hi. n. inquit, ibunt in vitã ę- Ioan. 5. ternã, & hi in supplicium & ignominiã sem Matth. 25. piternã. Quomodo autẽ rursus fas & sanctũ est, vt sanctorũ animæ solæ promissis bonis fruantur, quæ coniũctę corporib. ex virtute rectè gesserunt? Oculi. n. ꝓfundunt lachrimas cõpunctionis, aures diuina eloquia ad animam transmittunt, lingua autẽ & laudat benefactoré, & assiduè offert orationẽ, manus autem subseruiunt ad subministrãdum egenis, & pedes nunc quidẽ currunt ad domos orationis, núc stant in orationib. & plurimum laborẽ sufferunt. Quomodo ergo iu stũ est, vt corp⁹, quòd vnà cum anima virtutis opes comparauit, puluis sit & abijciatur: sola autem anima vt victrix pronuncietur? Sin autẽ hoc graue est & miserum: iustũ est ergo vt corpora prius resurgãt, deinde eorũ quæ

2. Cor. 5. quæ gesserunt ab eis cõmuniter ratio exigatur. Hoc. n. diuin⁹ quoq; dixit Apost: oẽs. n. inquit, sistemur ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; ea quę gesit per corp⁹, siue bonum, siue malum. His autẽ conuenientia dicit etiã B. Dauid. Tu reddes vnicuiq; secũ dũ opera sua. Itaq; Pythagoras animarũ in corpora transitus fabulat⁹ est, dicens eas nõ solũ in corpora brutorũ, sed etiã in arbores transire. Itidẽ etiã Plato hãc fabulam nescio quomodo secut⁹ est. Hinc Manes, & quę eũ præcesit, impiorũ Gnosticorum hæresis, ac cepta occasione, dixerũt hoc esse suppliciũ. Scelerati autẽ Carpocrates, & Epiphanes, & Prodicus, & Caieni, fuillam planè vitã cõstituẽtes, dicebãt animas in corpora trãsmitti, vt per libidinẽ & omnẽ intemperantiã vnũquemq; Angelorũ mũdi cõditorũ colerẽt. Piorũ autẽ ecclesia, eos & huiusmodi fabulas execratur: diuinos autẽ sermones sequens, credit corpora resurgere, & vnà cum eis animas iudicari, & eos quidẽ qui vitio vixerũt, puniri, qui verò virtutis curam gesserunt, quæ eis promissa sunt consequi.

DE PROMISSIONIBVS.

POllicitus est autẽ magnificus & liberalis Deus nihil fragile, caducũ, aut momẽta neũ, sed æternũ bonorũ fructum. Non, n. vt vult Cerinthus, & qui sunt illi similes, terrenũ erit Dei & Seruatoris nostri regnum, nec præfinito tempore circunscriptũ. Apprehẽdãt illi visione & phantasia mille voluentiũ annorũ curriculum, & quæ intereunt deliti as, & alias voluptates, & prꝫterea sacrificia, & Iudaicorũ festorum celebritates, nos. n. vitã senij expertem expectam⁹. Hi. n. inquit Do
Iam. 5. minus, resurgent in vitã æternã, illi verò in supplicium & ignominiam sempiternã. Et
Matth. 25. rursus. Venite benedicti patris mei, hæredes
Matth. 5. estote parati vobis regni ante cõstitutionẽ mundi. Et beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et beati qui
Ioan. 16. persecutionem passi fuerint propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, & prædicantibus Apostolis iussit dicere, Appropinquauit regnum cœlorum, & alibi eis dixit, Quando exaltatus fuero à terra, omnia mecum traham. & rursus, Apud patrem meum mansiones multę sunt, & Sin antem non dixissem vobis quòd ibo, & parabo vobis locũ, & rursus, Veniã, & accipiã vos ad me, vt vbi ego sum, sitis & vos. Et rursus. Qui comedit carnem meã, & bibit meũ sanguinẽ, habet vitam æternã. Quinetiã patri loquẽs, sic dixit, Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi quoq; sint mecũ, vt videant gloriã meam quam dedisti mihi. Quoniã dilexisti mę ante cõstitutionẽ mũdi. Hæc cùm dixisset D. Apost. dixit. Rapie- 1. Thes. 4. mur in nubib. in occursum Domini, & ita
2. Tim. 1. semper cum Domino erimus. Et rursus. Fidelis sermo. Si. n. commortui sumus, & con
Rom. 5. uiuemus, si sustinemus, & cõregnabim⁹. Ad Romanos autẽ scribens, dixit. Si vnius pecca to mors regnauit per vnũ, multo magis abũ dantiã gratię, & doni, & iustitię accipientes, in vita regnabunt per vnũ Iesum Christum. 2. Cor. 4. Et rursus. Id. n. quod in præsenti est momẽtaneum & leue tribulationis nostræ, supra modũ in sublimate æternũ gloriæ pondus operatur in nobis, non contẽplantib. nobis quæ videntur, sed quæ nõ videntur. Quę. n. videntur, temporalia sunt. Quæ autẽ non videntur, æterna sunt. Bonorum autẽ summa est, & colophõ, promissam vitã à peccato esse immunem. Cùm enim resurgant corpora ab interitu aliena, & animæ immutabilitatẽ suscipiant, nullum deinceps locum habebit peccatum. Sublato autẽ peccato, & procul exturbato, ac Diabolo cum Dæmonib. gehennæ tradito, cessabũt etiã labores certaminũ, & metus ne vincamur, & de victoria solicitudo. Vita autem iucũda, & molestias expertis qui digni fuerint dabitur, & luce fruentur diuina, & intelligentes, vel ipsi potius fient Matth. 13. luminosi. Tũc enim, inquit Dominus, Fulgebunt iusti sicut sol.

DE SECVNDO DEI ET SERVATORIS nostri aduentu seu apparitione.

ERuntautem hęc post secundum Seruatoris nostri aduentum. Sic enim etiam Apostolis promisit. Reuertor & venio ad vos. Et rursus. Veniã ad vos, & assumam vos ad meipsum. Et in alio loco. Tunc videbitis filium hominis venientẽ in nubib. cœli in Matth. 25. gloria sua, & omnes S. Angeli cum ipso, tũc sedebit in throno gloriæ suæ, & congregabuntur ante ipsum oẽs gentes, & separabit ipsos à se inuicem, sicut pastor separat oues ab hœdis, & statuet quidem oues à dextris suis, hœdos autẽ à sinistris. Hunc autẽ eius aduentum diuinus quoq; vidit Daniel. Vidi, Dániel. 7. inquit, donec throni positi sũt & antiquus dierum sedit, indumẽtum eius album sicut nix, & pilus capitis eius, sicut lana pura, thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis ardẽs, fluuius ignis ambulans protrahebatur ante ipsum, mille millia ministrabant ipsi, & decies mille millia assistebant ipsi, iudicium sedit, & libri aperti sunt, et ecce in nubibus cœli venit tanquam filius hominis, et vsque ad antiquum dierum peruenit, et illi data est potestas, et regnum, potestas eius, potestas æterna, et regnum eius erit in æternum, et translatum est imperium bestiarum, et datum regnum filijs altissimi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tanta est concordia prædicationis Euãgeli cę, & Propheticarũ prędictionũ. vnius enim Dei hæc sunt & illa oracula. De hoc igne dicit etiam Esaias Propheta, Quis annũciabit vobis locum æternum? Et in fine prophetię dicit, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum nõ extinguetur. Esa. 66. Hunc etiã aduentũ D. Dauid prædicens, dixit, Deus deorum locutus est, & vocauit terram. Ab ortu solis vsque ad occasum, ex Sion decor pulchritudinis eius. Deus manifestè veniet, Deus noster & non tacebit. Ignis corã ipso ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. In alio quoq; psalmo. Nubes & caligo in circuitu eius, iustitia & iudicium correctio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos suos. Et rursus. Quãdo venit iudicare terram, iudicare orbẽ terræ, in iustitia, & populos in rectitudine. Et per Malachiam Prophetam idem vniuersorũ Deus. ecce ego mitto vobis Heliam Thesbitem, vt non veniens percutiam terrã funditus. D. quoq; Apostolus scribens ad Beatum Titũ, priori nostri seruatoris aduẽtus etiam secũdũ coniunxit, Apparuit enim inquit, gratia Dei salutaris omnibus hominib. docẽs nos, vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, modestè, & iustè, & piè viuam⁹ in hoc sæculo, expectãtes beatam spem & aduentũ gloriæ magni Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi. Per hæc autẽ ostendit priorẽ quoq; aduentum fuisse propter secũdum. Ideo .n. inquit, apparuit, vt cum nos ab impietate, & iniquitate liberasset, & omnẽ virtutem docuisset, bono & alacri animo secundũ aduẽtum expectaremus efficeret. Et admiratur & suspicit Thess. quòd ab Idolorum seruitute liberati, elegerint seruire Deo viuẽti & vero & expectare filium eius è cœlis quẽ suscitauit à mortuis, Iesum qui liberat nos ab ira veniẽte. Et ad Heb. scribens, hunc aduentũ significauit Prophetico vsus testimonio. Ad huc, enim inquit, modicũ, veniens veniet, & non tardabit. Hęc autem docuit etiã Philip. Nostra enim, inquit, cõuersatio est in cœlis, ex quo etiã saluatorem expectamus Dominum Iesum. Similiter etiam ad Thessa. Ipse enim, inquit, Dominus in iussu, in voce Archangeli, & in tuba Dei, de cœlo descendet, & mortui in Christo resurgẽt primi, & quæ sequuntur. facile est autem etiam alia adducere testimonia, quæ secundum Seruatoris nostri aduentum prædicent. Sed sufficiunt hæc ad persuadẽdos vel maximè cõtẽtiosos.

Ps. 49.
Mal. 4.
Tit. 2.
1. Thes. 2.
Heb. 2.
Phil. 3.
2. Thes. 1.

DE ANTICHRISTO.

ILlud quidẽ necesse est addere ijs quæ dicta sunt, quòd ante aduẽtum Domini veniet humanam naturam subiens hominib⁹ pernicios⁹, Deiq; aduersarius Dæmon, diuini nominis prædo, & sicut olim hoc nomẽ, nẽpe Deus, suffuratus, id sibi imposuit, sueq; improbitatis & nequitiæ administris, & auxiliatoribus: & persuasit hominib. per manibus hominum fabricatas statuas, & diuinũ honorẽ exhibere: Ita Christi Domini appellatione vsurpata, omnes quidem, vt sẽmel dicam, decipiet, multis quoq; imponet ex ijs qui sanctũ, & venerabile nomen accepere, dicẽs se esse Christum, quem diuini vaticinantes Prophetæ apparituru⁹ prædicebant. Inescabit autem etiã simplices, & ad capiendum faciles, fraudulentis quibusdã miraculis vtens. Et hoc quidẽ multi ex Prophetis in veteri ænigmaticè prędixerunt. Latius autẽ & apertius de eo vaticinatus est D. Daniel. Quòd si etiam aliqua ex ijs declaranda sunt, ea antea explicauimus, vt qui omnem eius Prophetiã verbatim interpretati sum⁹, & quæ Thessa. à D. Apostolo scripta sunt, vna cum alijs epistolis interpretati, prolixiori quã pro nostra cõsuetudine oratione vsi sumus, cũ locũ qui est de Antichristo scrutãtes. Nonnullos .n. qui existimabant aduẽtus Domini tẽpus appropinquare, necessario docuit Apost. quòd oportet prius diuinæ cognitionis radijs illuminari orbẽ terrę, & manifestos fieri alũnos fidei, & ab ijs qui crediderũt separari eos qui contradicũt, deinde sic prius aduenire, seq; ostendere artificem mendacij, ad eos conuincendos qui veritatis prædicationem nõ admiserunt. Hoc enim etiã Dominus dixit Iudæis. Ego veni in nomine patris mei, & nõ accipitis me, venit alius in proprio nomine, & illũ accipietis. Hoc ipsum dixit etiã D. Apost. Eo quòd veritatis dilectionem nõ susperceũt, vt ipsi seruarentur, & propterea mittet eis Deus operationẽ erroris, vt ipsi credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed assensi sunt iniustitiæ ad reprobationem. Eorũ ergo, qui veritatis prędicationi non crediderunt, veniet improbitatis pater & magister. Quia .n. Iudęi, ꝑ Deo vtiq; pugnantes, Dominum tanquã Dei aduersarium cruci affixerũt, maxima impietatis eorum confutatio, erit Antichristi præsentia. Dominus .n. Christus, cũ esset verus Deus, et veri Dei fili⁹, se filium hominis, & hominẽ appellauit, à natura quæ videtur appellationes imponens: raro autem seipsum Dei filium nominauit. Sceleratissimus autem Dæmon Deum max. seipsum nominabit. Hoc enim S. Angelus docuit Danielẽ ꝓphetam. Super Deos, enim inquit, patrum suorum non intelliget, & Deũ Mazurim in loco suo glorificabit, hoc est, fortem & potẽtem seipsum Deum appellabit. Sed tamẽ ij qui Dominum crucifixerunt, quòd se Dei filiũ nominasset,

1. Thes. 2.
Ioan. 5.
Dan. 11.

minasset, ei credent cùm apparuerit, ea ratione ostendentes, quòd sunt veritati infestissimi, mendacij autẽ operarij, ea de causa permittit sapientissim⁹ vt adueniat & se ostẽdat ille scelestus & perdit⁹. Clarũ est enim quòd si Deus nollet, non appareret, non tamen actionem aut operationẽ eius voluntatẽ vocamus. Deus enim nõ est causa malorum, vt volunt etiam externi philosophi. Nec enim ipse Cain effecit homicidam, quia cũ vellet fratrem occidere, non prohibuit. Neq; vt si Iij Iacob fratrem venderent persecit, quia eorũ conatũ nõ represit. Inuenire enim possumus illos quoq; malè esse vsos libero suæ mentis arbitrio: sapientiss. autem Dominũ per illorum improbitatem omnia ꝓ verita tem ostẽdisse. Permittit ergo vt is appareat, & illius improbitatem aperiens, & Iudæorũ scelus arguens. Affert autem & quidem quã primum exitiũ, Iudæis verò remedium. Mittit enim Thesbitem, qui & illius fraudẽ conuincat, & salutarem eius aduentum p⁹nunciet. Hic autẽ veritatis aduersarius Domini aduentum omnino imitabitur, & efecto humano instrumẽto sua operatione digno, ita abutetur hominib. falsis vtens miraculis, & hoc apertè docuit D. Apostolus, per ea quæ scribit ad Thessa. Sic autem dicit, Rogamus autẽ vos fratres, pro aduẽtu Domini nostri Iesu Christi, & nostra cõgregatione in ipsũ vt nõ citomoueamini à vestro sensu, neq; terreamini, neq; per spiritũ, neq; per sermones, neq; per epist: tanquã per nos missam, quasi instet dies Domini. Per hæc autem ostendit, quòd quidam eos deceperant, dicentes dixisse Apostolum appropinquare diem Domini. Vnde nõ solũ per verba & scripta prohibuit deceptionem, sed etiam per eam quę existimabatur propheticam prædictionem. Hoc enim dixit, Neq; per spiritum. Deinde subiungit, Ne quis vos seducat vllo modo, quoniã nisi venerit defectio primum, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostendẽs se tanquã sit Deus. Defectionẽ appellat, Antichristi præsentiam. Multi .n. à futuris miraculis decepti à veritate deficient, & mendacium amplectẽtur. Ipsum autem hominem peccati, & filiũ perditionis vocauit, & naturam quę videtur ostendẽs, & omnis generis peccati operationem reuelans. Ostẽdit autẽ eius tyrannidẽ, fastum, arrogãtiam, & superbiã, aduersariũ, & qui super extollitur, appellãs, & ostendẽs quòd non solum ijs qui Dij falso nominantur seipsum superiorem nominabit, sed etiã in tẽplo Dei vt Deus sedebit. Dei autem tẽplum, vocat ecclesias. Deinde eis in memoriam redigens ea quæ sæpe docuerat, Non ne ministis, inquit, quòd cùm adhuc essem apud vos hæc dicebã vobis, & nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore. Iã, inquit, apparuisset, nisi ipsum diuina gratia prohibuisset, & eius aduentũ conuenienti tẽpore prefinijsset. Iam enim mysterium iniquitatis exercetur. Per hæc autem significat eas quæ tunc exortæ sunt hæreses. Tantũ vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat. Diuinum, inquit, præscriptũ prohibet quominus ipse appareat. Oportet enim ex diuina prædictione in omnes gentes prædicari Euangelium, deinde sic illum videri. Et tũc reuelabitur ille inimicus, quem Domin⁹ Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Apertè ostẽdit quod cùm primum apparuerit Dominus, faciet vt sceleratus ille euanescat, & tradet eũ æternis supplicijs, cuius est prędentia secũdum operationem Satanæ, in omni virtute signis, & prodigijs falsitatis, & in omni seductione iniquitatis ijs qui pereunt. Nõ enim omnes venabitur ad exitium, sed eos qui mobilem, & ad persuadendum facilem mentem habent. Docuit autem quòd etiã Satan Diaboli operationẽ susciepiet. Sicut enim vnigenitus Dei filius, sanctis quidẽ Prophetis, & sacris Apostolis, & alijs etiã sanctis diuisit dona sancti spiritus: homo autem factus nõ particulare aliquam sumptę naturę dedit gratiã, sed omnem diuinitatis plenitudinem, vt vult Apostolus, visum est ei in ipso habitare: ita Diabolus alijs quidem hominib⁹, quosc̃ũq; persuasit esse operarios iniquitatis, non omnes immisit species iniquitatis: huic autẽ ipse totus coniunctus, omnis generis vitiorũ & scelerum machinas per ipsum ostẽdet. Deinde dicit etiam causam permissionis. Eo quòd charitatem veritatis nõ receperũt, vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationẽ erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed cõsenserunt iniquitati. Hęc de Antichristo à sacra scriptura didicimus, summatim autem quæ de eo dicta sunt scripsimus, quoniam & Prophetã Daniel & Apostolũ interpretantes, de eius aduetu prolixius diximus, facile est autẽ ei qui voluerit, illa scripta adire, & si quid in his prætermissũ est, in illis inuenire. Hæc à viris diuinitus inspiratis, Prophetis, inquã & Apostolis, & qui eis successerunt, accepit ecclesia dogmata, nõ impias confingẽs fabulas, nec humanas rationes secuta, sed diuinis credẽs sermonib. Quoniã autẽ moralem etiam doctrinam scelerati corrupere, & vias sibi inuicem contrarias excogitauere: Alij enim

Col. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim matrimoniũ fornicationẽ nominauere: alij verò omnem illicitam, & nefariam, libidinem amplexi sunt: age etiam ostendamus quidnã in moralibus senserit ecclesia.

DE VIRGINITATE.

CErdo itaq; & Marcion virginitatem legẽ constituerunt, aduersus Creatorẽ bellum gerentes, ne per matrimoniũ, illius augerent opificium. Manes aute dixit nuptias esse materię adiutrices, & ea de causa iussit virginitatem exerceri. Saturnilus autẽ & Tatianus apertè matrimoniũ Diaboli nominarunt. Dominus autem Deus nõ tulit quidẽ leges de virginitate: intellexit enim esse rem supra naturam: eam autẽ laudibꝰ prosequẽdo, eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Cùm enim dixissent Apost. Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit vxorem ducere: respondens Dominus dixit. Nõ omnes capiunt verbum hoc, sed quibꝰ datũ est. Sunt enim eunuchi, qui quidẽ castrati sunt ab hominibꝰ, & sunt eunuchi, qui castrauerunt seipsos propter regnum Dei. Hoc autẽ non de testium sed de prauarũ cogitationũ dixit amputatione. Deinde subiunxit. Qui potest capere capiat. Qua de causã, diuinus etiam Apostolus, de virginitate loquens, dixit. Præceptum autem Domini non habeo. 1. Cor. 9. De virginitate enim legem non tulit Dominus. Consilium autem do, vt misericordiã à Deo assecutus vt sim fidelis. Consulo autẽ, inquit, nõ legem fero, idq; non vtens audacia, sed vt qui à diuino calculo prædicationis subministationem accepisset. Existimo enim hoc bonũ esse propter instantẽ necessitatẽ, quod bonũ est homini sic esse. Huic nẽpe, sic esse, addidit illud, existimo, nõ dubitans de ijsquę cõsulebat, sed orationẽ moderãs, vt non esset lex. Lex. n. habet etiã trãsgressionem, transgressio autem inducit etiã suppliciũ. Ea autem de causa adiecit illud: puto, vt ostenderet id quod dicitur, nõ esse legem, sed consiliũ. Deinde ostendit quid bonum appellauerit. Alligatus es vxori, ne quęre solutionẽ. Solutus es ab vxore, ne quære vxorem. Prouidẽs enim lethalia Hæreticorũ venena, pręseruatiuã medicinam cõstituit. Qua de causa prius confirmauit legẽ matrimonij, deinde de virginitate admonitiones & consilia sic intulit. Ne quis enim existimaret cum legẽ accusantem, de castitate ac cœlibatu legẽ ferre, matrimonij legem necessario confirmauit, dicẽs, Ne quære solutionẽ. Hoc ipsum autem cùm posuisset etiã in cœlibatu, & dixisset, Ne quære vxorem: nõ perstitit in decreto, sed subiunxit. Sin autem etiam duxeris vxorem, nõ peccasti, & si nupserit virgo, non peccauit. Non enim tanquam iniquitatẽ suadeo fugere matrimoniũ, sed tanquam ad vitam meliorem adhortans. Ostẽdit autem etiã lucrum virginitatis. De ijs enim qui matrimonio coniungũtur dicit. Tribulationem autem carnis habebũt eiusmodi. Qui enim vxorẽ duxit, in multas sollicitudines distrahitur, nõ solum vxoris, sed filiorum, & famulorum, & ancillarum curã gerens. & hoc significans dixit, Tribulationem autem carnis habebunt eiusmodi. Qui enim vxorem duxit, in multas curas distrahitur. Suam etiam amicitiam & affectionem aperit. Dicit enim, Ego autẽ vobis parco. Et paulo pòst. Volo autẽ vos esse sine solicitudine. Dẽinde facit comparationem eius qui vxorem duxit, & eius qui cœlibatum amplectitur. Qui cœlebs est, curat quæ sunt Domini, quomodo placebit Domino. Qui autem vxorem duxit, curat quæ sunt mundi, quomodo placebit vxori, diuisa est etiã mulier. & virgo innupta cogitat quæ Domini sunt, quomodo placebit Domino, & sit sancta corpore & spiritu. Quæ aute nupsit, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. In his autè apertè docuit vsum virginitatis: neque enim iubet tanquã illicitum fugere matrimonium, sed vtà curis liberã persequi virginitatem, eorũ enim, qui matrimonio iuncti sunt, in multa diuisa cogitatio, exactã & perfectam rectè gerere vitam prohibet. Qui autem solitariam vitam delegerũt, omnem in res diuinas curã conferunt. Pergit autem & vtilitatem ostendere, & legis necessitatem ab oratione remouere. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, nõ vt laqueum vobis iniiciam. Non enim propter necessitatem eum qui non vult traho: Sed quæ oritur vtilitatẽ indico. Propterea enim subiungit, sed ad id quod honestum est, & vt Domino sine vllo impedimento indiuulse assideatur. Qui enim à matrimonij iugo liber est, facile trahit eius iugum, cùm nihil aliud eum abducat, quominus ei rectè posit assidere, pergit autem execrandorum Hęreticorũ, quãs de nõ contrahendo matrimonio ferũt, leges refellere. Dicit enim, Si quis autem se turpiter gerere existimat in virginẽ suam, si sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat, non peccat, nubant. Hoc autem dicit de ijs quę virginitatis pacta conuenta seu vota nõdum fecerãt. Qui aute statuit firmus in corde, nõ habens necessitatem, potestatem autẽ habens suę volũtatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare suã virginem, rectè facit. Hoc autem, Non habẽs necessitatẽ, posuit pro eo quod est, qui nõ est in potestate alterius. Seruos. n. quo minus faciãt quę velint Domini prohibent. Ita cùm & ei qui vult despondere, & ei qui filiam castam seruare cupit & constituit, potestatem dedisset, subiunxit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit, & qui non coniungit, melius facit. Talia de virginitate præscripta ac decreta à viris rerũ diuinarũ cognitione prędictis accepimus, non quæ matrimoniũ accusent, sed ad vitam curę expertẽ adhortẽtur.

DE MATRIMONIO.

OPerę prętium aurẽ existimo matrimonij quoq; leges persequi, & eorũ qui illud accusant audaciã refellere. Sufficit autẽ vel sexus differentia ad ostendendam causam opificij. Eius enim gratia formauit mulierẽ vniuersorũ effector. Quamobrem eam etiã adiutricem vocauit. Faciamus enim inquit, Adæ adiutoriũ secundum ipsum. Non solum autẽ formauit, sed etiam viro cõiunxit, vt vult lex quę nũc in vsu ciuili versatur, & ad virum deduxit, & ipse fuit & paranymphus & pronubus, ipse veluti quoddã donũ matrimonio hãc benedictionẽ obtulit. Crescite, dicẽs, & multiplicemini, & replete terram, & dominemini ipsi. Hanc primã hominum genus à Deo vniuersorũ benedictionem accepit. Iam verò multis postea annis, cùm inundationis quę omnia perderet exitium induxit, nõ viros solos, sed etiã mulieres viris numero pares in arcã ingredi iussit, & postquam pœna cessasset, prioré benedictionem renouauit. Nam hic etiã dixit. Crescite & multiplicamini, & replete terrã. Porrò autem cùm Abraham Patriarcham è terra paterna duxisset, iussit eum intueri stellas cœli, & pollicitus est se eis numero æquales homines effecturũ. Faciam, enim inquit, semen tuum vt stellas cœli, multitudine, & vt arenam, quæ est in litore maris. Si autẽ malum esset matrimoniũ non id Dominus Deus à principio constituisset: non liberorũ susceptionẽ, benedictionẽ vocasset. Propterea enim etiam veteres plures habere vxores nõ vetuit, vt genus humanum augeretur. Ea de causa etiã viri boni & religiosi Dei cultores, & duabus, & tribus, & pluribus etiam mulieribus matrimonio iungebantur, plurimũ filiorũ patres esse cupientes. Quòd enim non libidini ac voluptati seruiẽtes, plurium mulierum consuetudinẽ ferebãt, testatur quid Patriarcha Abraham, qui post multas Sarræ adhortationes cũ Agar rem habuit, deinde postquam peperisset, cum ea nunquam postea coijt. Testatur autem etiam sapientissimus Iacob, qui pręter sententiam quidẽ Liã accepit, propter coniugũ autem zelotypiã, cum ancillulis consuetudinem habere fugit. Illæ quoq; nõ voluptati seruientes, sed plurium liberorum matres esse desiderãtes, litem inter se inuicem habuerũt. Fidei ergo alumnos vetus etiam scriptura docet scopũ matrimonij. Qui autẽ veteres leges non admittũt, discant ex nouo similia. Nam in hoc quoq; laudatur omnino matrimonium. Primus enim Apostolorum, ex eorum qui vxores duxerant classe vocatus est, & illius testes sunt Euangelistæ, qui docẽt apertè quòd eius socrum febricitatẽ curauerit Dominus. Ipse autem Dominus nõ solum non prohibuit matrimoniũ, sed etiã in nuptijs conuiuatus est: & vinũ absq; vlla agricultura productum, donũ nuptias obtulit. Adeò autẽ legẽ matrimonij confirmauit, vt etiã eũ qui vellet soluere matrimoniũ, prætерquam propter fornicationẽ, alia lege vetuerit. Quicunque enim inquit, vxorẽ dimittit prætерquã fornicationis causa, facit eam adulterari. Deinde cùm Pharisæi dixissent veterem legẽ iussisse dare libellum repudij, interpretatus est eis institutum legis. Dixit enim, ad duritiã cordis vestri, scripsit vobis hoc mãdatum. A principio autẽ creationis, masculum & fœminã fecit ipsos Deus. Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori suæ, & erũt duo in carne vna. Ita cùm primã legisset legem quam ipse dederat, subiũxit, Quare nõ sunt amplius duo. Quod ergo deus coniunxit, homo non separet. Hæc autẽ omnia ostendunt licitum & legitimum esse matrimoniũ. Porrò autem magnus quoq; Petrus, Ananiã, & Saphiram coniunctos quidem non separauit, furatos autem vehemẽter reprehẽdit. Illud enim erat licitum: hoc verò valde iniquum, & legi contrarium. Diuinus autẽ Apostolus Paulus Philemoni & Appiæ matrimonij lege coniunctis integrã scripsit epistolam. Corinthijs autẽ, qui scire voluerãt an oportet eos qui Domino crediderunt cœlibatũ matrimonio præferre, hęc declarauit. De quibus autẽ scripsistis mihi, Bonum est homini mulierem non tangere: Sed propter fornications vnusquisq; suam vxorem habeat: & vnaquęq; proprium virũ habeat. Hæc cùm decreuisset, perfectam eos inter se habere iubet benuolẽtiam. Mulieri vir debitam benuolentiã reddat. Similiter autem & vxor viro. Quia autem verisimiliter fieri poterat, vt vel maritus, vel vxor cõtinentiam coniunctioni præferent: id autẽ si non ex consensu fieret, eueniret vt qui continere & firmus esse non posset, in fornicationem incideret: prohibet eam, quæ fit absque consensu, continentiam, & dicit. Mulier non habet potestatem proprij corporis, sed vir, & vir nõ habet potestatem pro-

Gen. 1. Matth. 19. Gen. 9. Gen. 15. Ioan. 2. Act. 5. 1. Cor. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

proprij corporis, sed mulier. Estis, inquit, alter in alterius potestate, non potes facere quod vis absque eo qui iugum tecum vnà
1. Cor. 7. trahit. Et confirmans legem subiunxit. Ne fraudetis vos inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Et rursus. Ad idem conuenite, fraudationem autè vocauit, cessationem à coniunctione quæ fit præter animi sententiam. Nam si altera pars contineat, altera pars existimat se esse coniunctione fraudatam. Docet autem etiam quamnam ob causam post orationem & ieiunium, rursus iusserit conuenire. Subiunxit enim, Ne rursus vos tentet satanas, & ostendens quòd ille bellum gerendi ansam à nobis accipit, necessario adiecit, Propter intemperantiam vestram. Vobis, enim inquit, certantibus, ille nunquam erit superior. Deinde adhortans ad præstatiora, inquit. Hoc autem dico secundum veniam, non secundum mandatum. Volo enim omnes homines esse sicut & me ipsum in continetia. Sed vnusquisque proprium habet donum ex Deo, hic quidem sic, ille verò sic. Si autem beatissimus Paulus donum Dei vocauit matrimonium quod est cum temperantia: clarum est esse iniquas miserorum Hæreticorum leges, latas aduersus matrimonium. Et quæ deinceps sequuntur, sunt eiusdem sententiæ: Iis autè qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: Quòd si discesserit, manere inuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat. Tantum abest vt prohibeat matrimonium, vt etiam eum qui illud soluit, legibus Domini teneri dicat. Non enim inquit ego hãc legem scribo, sed Dominus Deus, qui hoc in diuinis adiecit Euangelijs, & eam quæ est separata, innuptã manere iussit, ea ratione cogens reuerti ad maritum. Quinetiam ijs quæ maritos habẽt infideles, & ijs qui infidelibus mulieribus sunt matrimonio coniuncti, præcipit non soluere matrimoniũ. Si quis enim, inquit, frater habet vxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, nõ dimittat illam. Et siqua mulier habet virum infidelem & hic consentit habitare cum illa, non dimittat ipsum. Si autem non soluit coniugium, in quo non est fidei concordia: clarum est quòd licitum ac legitimum esse matrimonium, non autem legibus contrarium esse nouit.

DE SECVNDIS NVPTIIS.

ET quid dico primum matrimonium? etiam secundam decreuit coniunctionem. Dico enim, inquit ijs qui non sunt cõiuncti matrimonio, & viduis, bonum est ipsis, si sic permanserint sicut ego. Quòd si sic non continent: iungantur matrimonio. Melius est enim matrimonio iungi quã vri. Vocat autem vstionem, non cupiditatis vexationem, sed eius victoriam. Paulò pòst autem legem quoque confirmat. Sic autem dicit. Mulier alligata est legi quam diu vivit vir eius. Quòd si dormierit vir eius libera est vt nubat cui vult, tantum in Domino, hoc est, modestè, & legitimè pio viro & fideli. Consulit autem etiam continentiam: Beatior autem erit, si sic permanserit, secundũ meam sententiam. Et inductione ostendit esse legem fide dignam. Puto enim, inquit, quod & ego spiritum Dei habeam. Non rationibus humanis vtens, hæc decerno, sed diuini spiritus existens instrumentum. Notandũm est autem quòd nõ beatam, sed beatiorem dixit eam quæ se contineat, ea ratione docens, quòd etiam quæ secundum matrimonium amplectitur, non est omnino beatitudine destituta, si quidem, vt vult lex hic posita coniugium susceperit. Porrò autem ad Romanos scribens, & legis & gratiæ docens differentiam, posuit exemplum secundi matrimonij. An ignoratis fratres, inquit, facientibus enim legẽ loquor, quòd lex in homine dominatur quanto tempore viuit? Deinde exemplum. Namque sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi. Si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Sin autem mortuus fuerit vir eius, libera est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Et hic ergo comprobauit secundas non esse reijciendas nuptias. Scribens quoque ad beatum Timotheum, & de ecclesiasticis ordinibus decernẽs, cùm de viduarum ordine multum disseruisset, subiunxit. Adolescentiores autem viduas deuita. Et cùm dixisset causas, subiungit. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionẽ dare aduersario maledicti gratia. Sed Paulo dicente, Volo, Nauatus audet dicere, Nolo. Sed nos leges Pauli sequamur. Nauati autem arrogantiam valere iubeamus.

Rom. 7.

DE FORNICATIONE.

FOrnicationem autem, & omnem intẽperantiam, tanquam iniquas actiones legique contrarias, prohibemus. Audimus enim diuinissimum Paulum clamantem. Fornicatio autem & immunditia ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctos. Et

Eph. 5.

Eph. 5. Heb. 12. Et rursus. Nequis fornicator vel profanus vt Esau. &, Honorabile coniugium in omnibus et cubile immaculatum: fornicatores
1. Cor. 9. autem et adulteros iudicabit Deus. Et in epistola ad Corinthios. Si quis qui frater nominatur, sit fornicator, vel auarus, vel idololatra, vel cõuitiator, vel ebriosus, vel raptor: cum eo ne comedatis quidem. Propter hanc intemperantiam & libidinem, eum etiam qui fornicatus est tradidit satanæ, & clamat apertè, Si quis templum Dei perdit, perdet & ipsum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Hoc modo certè iubet omnino vitare omnem intemperãtiam. Nescitis enim inquit, quòd qui adhæret meretrici, est vnum corpus? Erũt enim, inquit, duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, est vnus spiritus. Fugite fornicationem. Omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in proprium corpus peccat. Scribens etiam ad
Gal. 5. Galatas, eandem doctrinam attulit. Manifesta enim sunt opera carnis quæ sunt adulterium, fornicatio, immunditia, intemperantia, idololatria, veneficium, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, seditiones, dissensiones, hæreses, cædes, ebrietates, cõmessationes, & quæ sunt his similia. Quæ prædico vobis, sicut & jam prædixi, quòd qui hæc agunt, regnum Dei non possidebunt. Hæc autem Basilides, & Carpocrates, & Epiphanes, & Prodicus, & reliqui intemperantiæ & iniquitatis magistri, legerunt quidem, sed eis contrariam legem introduxerunt, legibus spiritus apertè repugnantes. His quoq; conuenientia scripsit ad Ephesios. Dico enim inquit, & testificor in Domino, vt iam non ambuletis, sicut & reliquæ gentes ambulant, in vanitate mentis suæ, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei propter ignorantiam quæ est in ipsis, propter cæcitatem cordis ipsorum qui desperantes tradiderunt semetipsos impudicitiæ, in operationem immunditiæ in auaritia. Vos autem nõ ita didicistis Christum, siquidem ipsum audijstis, & in ipso docti estis, quatenus est veritas in Iesu: vt deponatis vos secundum priorem conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, & quæ sequũtur. Et paulo pòst. Hoc enim intelligite quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Hæc etiam scripsit ad Phi
Phil. 4. lippenses. De cætero fratres, quæcunq; sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque bona quæcunque iusta, quæcunque casta, quæcunque amabilia, quæcunq; bonæ famæ, si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis in me, hæc agite. Similiter autem scribit etiam ad Colossenses. Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt supra terram, fornicationem, immunditiam, passionem, cupiditatem malam, & auaritiam, quę est idolorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios dissidentiæ. Vetus quoque testamentum ea statuit quæ sunt nouo conuenientia. Etenim dicit ipse Deus. Sancti estote sicut & ego sanctus sum, & ne mentẽ adhibe mulieri malæ. Mel enim distillat à labijs mulieris meretricis: quod ad tempus quidem delinit guttur tuum: postea autem inuenies felle amarius. Possunt etiam alia innumerabilia inueniri, quæ hanc accusant libidinem & intemperantiam. Scelerati autem & execrandi Hæretici etiam mysticam communionem nominarunt intemperantiam.

Col. 3.

DE POENITENTIA.

DIuina autem scriptura non solum iniquitates & peccata prohibet, sed etiã ijs medetur qui eorum vulnera acceperunt. Nauari enim feritatem & beluinam crudelitatem abhorret: & accusat pastores qui non suarum ouium curam gesserũt. Et dicit ipse Deus. O Pastores, quod infirmum fuit non confirmastis: & quod ægrum non curastis: & quod malè habebat nõ refecistis: & quod aberrabat non reduxistis: & quod perierat non requisistis. Qui autem eos accusat quia curam non gesserunt, clarum est quod vult infirmas oues curari. Propterea dixit eidem Prophetę. Speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo verbum: & cum ex me præmunies. Cùm dixero impio, morte morieris, & non annunciaueris peccatori vt caueat, impio vt se auertat à via sua mala, vt ipse viuat: ipse quidẽ impius morietur in iniquitate sua, sanguinem autem eius ex manu tua requiram. Et paulo pòst. Viuo ego dicit Adonai dominus, quòd nolo mortem peccatoris, sed vt se conuertat à via sua mala & viuat. Deinde suasoriè. Conuersione conuertimini à vestra mala, & cur morimini domus Israel? Deinde iubet Prophetam hoc quoque verbum ad eos transmittere. Et tu fili hominis dic filijs populi tui. Iustitia iusti nõ eximet ipsum in die quo errauerit, & iniustitia iniusti non interficiet ipsum, in quo die conuersus fuerit à sua iniquitate, & fecerit iudicium & iustitiam, & pignus debitori reddiderit, & quod raptum fuerat restituerit, si iustus in præceptis vitæ ambulauerit, vt non faciat id quod iniustum est, vita viuet, & non morietur, & omnia peccata eius

Ezech. 34.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta eius quæ peccauit, obliuioni mandabuntur, quia iudicium & iustitiam fecit, in eis viuet. Et Nabuchodonosor beatus Daniel pœnitentiæ medicamenta præbuit. Et nunc inquit enim, ô Rex consilium meum tibi placeat: & in eleemosyna elue iniquitates tuas, & iniustitias tuas in miserationibus pauperum. Diuini autem Hieremiæ prophetia hac doctrina plena est. Nunc enim dicit quidem. Conuertimini filij qui defecistis, & conuertar ad vos, dicit Dominus Deus: nunc autem, ablue à vitio cor tuum Israel vt serueris, ne forte inueniantur in te disputationes laborum eiorum. Et rursus, Num qui cadit, non resurgit, vel qui auertitur non conuertitur? Plurimas quoque licet alias eiusmodi inuenire admonitiones. Sapientissimus autem Esaias clamat. Quando auersus lugebis, tunc seruaberis, & cognosces vbi eras quando cõfidebas in vanis. Quinetiam in procemio cùm multas populi iniquitates esset persecutus, & morbum esse curatu difficilem ostendisset, Non est enim, inquit, imponere malagma, nec oleũ, nec ligamenta: paulo pòst eis pœnitẽtiæ medelam adhibuit, cùm dixit. Lauamini, mundi estote, auferte iniquitates vestras ab animabus vestris corã oculis meis, cessate à malis vestris, discite bonum facere, quærite iudicium, liberate eum qui iniuria afficitur à manu eius qui eum iniuria afficit. Deinde pollicetur se eos lanę albę & niui similes redditurũ, etiam si coccineum & pupureum colorem habuerint, hoc aũt potest solus Deus facere. Insectores enim in alios quidẽ colores album mutant: aliquem autẽ alium colorem in album mutare non possunt. Creatori autem sunt omnia facilia. Verum enimuero orationem vltra modum extendemus, si omnes Prophetarum adhortationes collegerimus. His enim plena sunt & cantica Prophetica, & aliorum Prophetarum oracula. Sed ij qui Nuati arrogantiam susceperunt, dicunt non oportere post baptismum ijs qui peccant præbere medicinam. Oportebat autem eos considerare, quòd etiam veteres sacrorum mysteriorum typum & figuram habebant, aspersiones, & diuina sacrificia. Vt autem fusissimè & copiosissimè eam ignorantiam conuincamus, Aaron in mediũ producamus. Is enim cùm vnctus, & primus Pontifex creatus, diuini spiritus gratiam accepisset, impijs iniqui populi cessit petitionibus. Construxit autem vituli effigiem, & cum alijs Leuitis sacrificia obtulit. Veniam tamen consecutus est, & in Pontificatu ad mortẽ vsq; permansit. Magnus quoq; Dauid, cùm esset Prophe ta, & diuini spiritus gratiam haberet inhabitantem, fecit duo grauia peccata: sed vulnera curauit per pœnitentiam, nec est spiritus gratia priuatus: Sed etiam post peccatũ multa futura vaticinatus est. De eo verò qui Corinthi fornicatus erat quid dixerint, qui nõ solum diuinis sacramentis dignus est habitus, sed etiam docendi gratiam assecutus est. Quamobrem cùm qui illi suberant, de eo tanquam de viro docto & sapiente se iactarent, sibique placerent, eos reprehendit, dicẽs. Et vos inflati estis, & non potius luxistis, vt tollatur de medio vestri qui opus hoc fecit. Sed tamen cùm eum qui & Doctor erat, & maximum flagitium perpetrare ausus fuerat, Satanæ tradidisset, ab illius manibus eũ rursus eripuit, & corpori ecclesiæ reddidit. Ita autem scribit in secunda epistola. Cui autẽ aliqui donatis, & ego. Nam & ego si quid donaui, propter vos. Et ne quis existimaret eum id fecisse in gratiam hominum, adiecit, In persona Christi. Hoc est, tanquam vidente vniuersorum Domino, vtpote sciens id quod fiebat illi quoque esse gratum. Vnde etiam causam subiungit, Ne a Satana propter eius plura habendi cupiditatem inuadamur. Non enim eius cogitata ignoramus. Vt vos potius ei condonetis, & consolemini, ne is forte nimia tristitia absorbeatur. Eiusmodi habebant commiserationem ecclesię Doctores, erãt enim medici spirituales, sanorum quidem valetudinem conseruantes, eorum autẽ qui malè affecti erant, morbos propulsantes. Hoc procurãs hæc quoq; adiecit in ijs quæ ad eos scripsit, Ne rursus cùm venero me humiliet Deus meus apud vos, & lugeam multos eorum qui prius peccauerunt, & pœnitentiam non egerunt de immunditia, & fornicatione, & intemperantia quam egerunt. Ita etiam Galatas, qui post gratiæ vocationem, & diuinorum sacramentorum perceptionem, à fide declinauerant, & circuncisionem susceperant, & legalium obseruationem amplexi erant, reducit ad salutem, & eis ipsorum pœnitentiæ medicamenta adhibet, piæque matris vocem emittit. Filioli mei, quos ego rursus parturio, donec formetur in vobis Christus. Porrò autem eandẽ nobis doctrinam Dominus quoque Christus per suas parabolas præbuit. Nam ouis quæ perierat, & drachma quæ exciderat, docẽt nos curam gerere eorum qui peccarunt. Prodigus autem filius transgressionem quæ post baptismum facta est apertè significat. Paternarũ enim facultatũ, quæ ad eum redibat parte accepta, eaq; prodigè & per luxum exesa, reuersus est, & tamen prima stola dignus est habitus, & per annulum

Dan. 4.

1. Cor. 5.

2. Cor. 2.

Exod. 11.

2. Cor. 12.

Gal. 4.

Luc. 15.

lum Dei imaginem recepit, & de saginato vitulo comedit, & vt maximum festum celebraret Pater, causa fuit. Iam verò omnis Domini doctrina & actio docens peccatorum curationem. Vocati quoq; Publicani, & quæ accesit meretrix, & latro qui credidit, & verba hæc humanitatis & clementiæ,

Matth. 9. Nõ veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Non enim opus habent medico, sed qui malè habent. Quòd si hæc dicunt facta esse ante baptismum, discant primum ecclesiæ fundamentum fuisse labefactatum & à diuina gratia confirmatum. Cùm ter enim magnus negasset Petrus, mansit primus, suis lachrimis curatus. Hanc alijs etiam fratribus

Luc. 22. adhibere medicinã iussit Dominus. Et tu, inquit enim, conuersus, confirma fratres tuos, & cùm discipulis orandi formam dedit, iussit eis dicere, dimitte nobis debita

Matth. 6. nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hanc autem orationem gnon eos, qui non sunt sacramentis initiati, sed qui sunt initiati, docemus. Nullus enim eorum qui sunt initiati audet dicere, Pater noster qui es in cœlis, cùm nondũ adoptionis filiorum vnctionem susceperit. Qui autem baptismatis donum est assecutus, Patrẽ vocat Deum, vt qui in gratiæ filiorum ordinem sit allectus. Si ergo iusti sunt dicere, Dimitte nobis debita nostra. Sunt ergo medicabilia etiam quę post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunũ, & orationem, & laborem facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non sic affecti

Matth. 7. sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis manu impertienda. Nolite, inquit dare sanctum canibus, nec margaritas porcis. Has habet ecclesia leges de Pœnitentia.

DE ABSTINENTIA.

A Vino autem, & ab esu carnium, & ab alijs eiusdem abstinentiam, non similiter ac Heretici amplectitur. Illi enim ab ijs, tanquam abominandis, abstinendum esse censent. Ecclesia autem nihil horum decernit, neque enim eorum prohibet participationem, & ideo alij quidem permissis à lege bonis & voluptatibus securi fruũtur, alij verò ab eis abstinent, nullus autem qui sapit, & rectè sentit, cõdemnat eum qui comedit. Nam & abstinentia, & esus participatio, sunt in mentis potestate. Porrò autem vita monastica non est ex necessitate sed libera animi voluntate suscepta. Et hoc ex Apostolicis legibus didicimus. Qui comedit, inquit, non Rom. 14. comedentem non spernat, & qui non comedit, comedentẽ non iudicet. Et rursus. Omnia munda, sed malũ est homini, qui per offendiculum comedit. Itaq; ipsos impios in

1. Tim. 15. epistola ad Timotheum reprehendens, hæc scripsit. Spiritus autẽ manifestè dicit quod in nouissimis temporibus aberrabunt quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis Dæmonum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibẽtium matrimoniũ contrahere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs, qui cognouerunt veritatem, Quòd omnis creatura Dei bona est & nihil est reijciendũ quòd cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per

1. Cor. 10. verbum Dei & orationẽ. Et Corinthijs etiam iussit quidquid in macello venditur comedere, nihil interrogantes propter conscientiam, & cum qui ab aliquo infideli vocatur ad conuiuium, eorum quæ apponuntur secure participem esse iussit, nisi forte aliquis significauerit aliqua ex obsonijs fuisse immolata. Tantũ abfuit vt diuinus ille vir carnibus vesci prohiberet. Iam verò ipse quoq;

Matth. 11. Dominus de seipso dixit. Venit filius hominis comedens & bibens, & dicunt, Ecce homo vorax, & vini potor, publicanorum amicus & peccatorum, & cùm pascha perageret, agnũ comedit, scilicet cum discipulis, et ad

Luc. 2. nuptias vocatus, non solùm non prohibuit bibere, sed etiam conuiuantibus vinũ admirabiliter fabricatus est. Encratitarũ ergo seu Abstinẽtium errorem diuina etiam decreta pulchrè conuincunt. Dei autem ecclesia aduersatur quidẽ fabulis Hereticorum: diuina verò decreta sequitur. Rogo ergo eos qui in hęc scripta inciderint, vt cum vnoquoq; malo dogmate diuina conferant, & ex collatione intelligant quantum sit discrimen inter verum & falsum. Quæ est enim societas lucis 2. Cor. 6. cum tenebris? Quæ autem conuentio Christo cum Belial? Re vera enim illa quidẽ sunt Diabolicæ improbitatis & calliditatis inuẽta: hæc autem diuini spiritus decreta, quę assiduè sequi cõuenit, ea immobilem eorum seruare regulam, & per ea sua animã corrigere. In Christo Iesu Domino nostro, cũ quo Patri cum sancto spiritu conuenit gloria, honor, et magnificentia, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. AMEN.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS ΘΕΟ-ΦΙΛΗΣ, ID EST RELIGIOSA HISTORIA.

GENTIANO HERVETO AVRE-lio interprete.

OPTIMORVM Virorum, & qui in virtute præclarè se exercuere, pulchrum quidem est videre certamina, & oculis haurire vtilitatem. Quæ enim laudantur, dum cernuntur, & digna videntur quæ possideantur, & amplectenda amoreque prosequenda existunt, & ad ea comparanda spectatores inducunt: afferunt autem nihilo secius non mediocrem quoque vtilitatem, eiusmodi rerum rectè & ex virtute gestarum narrationes, quæ ab ijs qui sciunt, eorum qui nesciunt auribus offeruntur. Visum enim esse fideliorem auditu dicunt aliqui. auditui tamen fit quoq; fides, dum ex eorum qui dicunt veritate ea quæ dicuntur iudicat. Quomodo enim linguæ & palato, de dulcedine, & amarore, & alijs huiusmodi qualitatibus, creditum est iudicium, deq; ijs ferunt illam sententiam: ita orationum discernendarum ratio commissa est auditui, qui scit secernere à noxijs eas quæ aliquam afferunt vtilitatem. Atque si vtilium quidem narrationum integra & incorrupta maneret memoria, & non obliuionis, veluti caligo quædam, aspersa labes, efficeret vt ea euanesceret, de ijs vtiq; scribere esset superuacaneũ, cùm quæ hinc percipitur vtilitas, ad posteros admodum facilè perueniret. Quoniam aũt corporibus quidem tempus affert interitum, inducens senectutem & mortem: rebus autẽ rectè & ex virtute gestis, obliuionẽ, vt mihi quidem videtur, inferens, & obscurans memoriam: nemo nos iure reprehenderit, quòd piorum virorum, Deiq; amantium vitæ instituta aggrediamur scribere. Quemadmodum enim ij quorum fidei est credita corporũ curatio, medicamenta comparant, cum morbo bellum gerentes, & ijs qui laborant ferẽtes auxilium: ita quæ in his conscribẽdis ponitur industria, efficitur veluti quoddam salutare medicamentum, quod obliuioni quidem insidiatur, opem autẽ fert memoriæ. Quomodo enim non est absurdum, vt poetæ quidẽ & scriptores ea conscribant quæ in bello fortiter & præclarè gesta sunt: Tragici autẽ, eas quæ rectè celabantur calamitates, tragœdijs in publicũ proferant, & earum scriptis mãdatam relinquant memoriam: aliqui autẽ alij in comœdijs & rebus ridiculis consumant orationes: nos autem sinamus eos viros tradi obliuioni, qui in corpore mortali & patibili ostenderunt impatibilitatem, & incorpoream æmulati sunt naturam? Quasnam autem pœnas nõ meritò dederimus, si horum quæ admiratione digna sunt certaminum nihili faciamus

faciamus negligi memoriam? Si enim ipsi eorum qui olim fuere sanctorum summam æmulati philosophiam, non ære & literis illorum insculpsere memoriam: sed omnem eorum virtutem exprimentes, quasdam eorum animatas imagines & statuas, seipsos effecere: quænam nobis meritò daretur venia, si nec literis quidem eorum insignem vitam honoraremus? idq; cùm athletæ & pancratiastæ qui decertant in Olympicis, honorentur statuis, atque etiam in equorum curriculis, qui victores esse videntur aurigæ, idem præmium accipiant. Nec hoc solum, sed etiam muliebres viros & effœminatos, & de quibus dubites sintne viri an mulieres, ij qui horum delectantur spectaculis, inscribunt tabulis, eorum memoriam longissimo tempore conseruare contendentes: licet memoria animis detrimentũ afferat, non commodum, sed tamen hi quidem hos amantes his, illi verò illos, illis, idq; cùm damnum afferant, picturis honorant. & quoniam mortalem naturam mors deprædatur, colores temperantes, & illorum effigies tabulis imponentes, excogitant rationem qua eorum memoria sit vita longè diuturnior. Nos autem scribimus quidem vitam philosophiæ magistram, & quæ imitata est vitæ institutionem quæ agitur in cœlis. Describimus autem non figuras characteresue corporum, neque ea expressa ijs qui nesciunt ostendimus, sed formas animarum quæ sub aspectum non cadũt adumbramus, & bella quæ cerni non possunt, conflictusque qui non apparent, ostendimus. Tali enim armatura eorum phalangis imperator & in pugna princeps eos Paulus induit. Accipite enim, inquit, armaturã Dei, Eph. 6.
vt possitis resistere in die malo, & omnibus confectis stare. Et rursus. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparatione euangelij pacis, in omnibus assumentes clypeum fidei, in quo poteritis omnia tela Maligni ignita extinguere. Et galeam salutaris accipite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Hac cùm hos mduisset armatura, produxit ad certamina. Talis enim est hostium quoque natura, incorporea, minimè aspectabilis, obscurè inuadens, clanculum insidians, repenteque & præter expectationem irruens. Hoc ipsum idem quoque docens imperator, dicebat. Non est nobis col- Ephe. 6.
luctatio aduersus carnem et sanguinem, sed aduersus principes et potestates, aduersus mundi rectores, tenebrarum huius sæculi, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Sed tamen cùm tales hostes haberet horum sanctorum classis, imo verò vnusquisque eorum à tot et tantis circunsideretur hostibus: neque enim omnes simul inuaserunt, sed modo quidem hos, modo verò illos adoriebantur: tam præclaram retulere victoriam, vt fugerint quidem aduersarij, hi verò ijs fugatis ac profligatis trophæum erexerint, cùm nihil eis afferret impedimentum. Eis autem præbuit victoriam, non natura, ea enim est mortalis, & innumerabilibus plena affectionibus, sed mens quæ diuinã attrahebat gratiam. Nam cùm diuinæ pulchritudinis essent ardentes amatores, & pro eo quem amabant omnia lubenter & agere & pati statuissent, forti quidem & generoso animo tulerunt affectionũ perturbationumque impetus: Diaboli autem telo procellas strenuè repulerunt. & vt dicam Apostolicè, cùm corpus castigassent & in seruitutem redigessent, iræ quidem ardorem sedauerunt, cupiditatum autem rabiem quiescere coegerunt: ieiunando autem & domi cubando sopitis animi motibus, repressisque eorum exul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tationibus, coegerunt corpus fœdus inire cum anima: & soluerunt bellum quod est eis à natura insitum. Pace autem sic inter ea inita, omnem aduersariorum cateruam expulere. Nam cùm eis deessent cogitationes quæ interna proderent, & membrorum humanorum auxilio priuati essent, bellare non poterant. Telis enim in nos diabolus nostris membris vtitur. Nam si neque inescantur oculi, neq; aures demulcentur, neque tactus suaui quodam sensu titillatur, neque mens improba admittit consilia, frustra laborant qui parant insidias. Quomodo enim vrbem in alto ædificatam, & validis propugnaculis munitam, & profundis fossis vndique circundatam, nullus hostis ceperit, si ex ijs qui sunt intus nemo prodat, & portas aliquas aperiat: ita fieri non potest vt dæmones qui bellum gerunt extrinsecus, superent animam circundatam à diuina gratia, nisi cogitationis alicuius socordia, nostrorum sensuum aliquam fenestram aperuerint, & per eam inimicum intrinsecus admiserint. Hæc cùm à diuina scriptura aperte didicissent ij quorum laudes à nobis celebrantur, & Deum audijssent dicentem per prophetam, Ascendit mors per Hier. 9.
fenestras, cùm diuinis legibus tanquam quibusdã repagulis & vectibus sensus clausissent, menti claues eorum tradiderunt, & neque labra linguam aperiebant, nisi mens imperasset, nec pupillæ permittebatur vt se extra cilia porrigeret, auditus autem noxys sonis aditum obstruens, stultas & inutiles repellebat orationes: illasque solas admittebat quibus mens delectabatur. Sic odoratum docuere ea non desiderare quæ suauem emittunt odorem, vt quibus natura sit insitum vt molliant & relaxent. Sic ventris expulere satietatem, eumque ea sumere docuere, quæ non voluptatem afferrent, sed vsum implerent, nec amplius quàm quod satis esset ad prohibendum ne fame morerentur. Sic sommi dulcem dissoluere tyrannidem: & cùm cilia ab eius seruitute liberassent, ea pro seruitute dominatum docuerunt, vt eius vsum admitterent, non cùm ipse inuaderet, sed cùm ipsi accerserent, ad breue naturæ auxilium. Cùm ergo murorum & portarum custodiæ eam curam gessissent, & internis cogitationibus concordiam conciliassent, aduersarios extrinsecus inuadentes irridebant, qui vi quidem intrare, propter diuinæ gratiæ præsidium, non poterant: nullum autem inueniebant proditorem qui vellet inimicos admittere, & cùm hostes ea essent natura quæ non cadit sub aspectum, corpus quod videtur & subijcitur naturæ necessitatibus, vincere minimè potuere. Eius enim auriga & musicus & gubernator, optimè quidem tenens habenas, equis persuasit vt rectè & ordine procederent: numerose autem pulsans chordas sensuum, effecit vt sonum omni ex parte concinnum & consonum redderent. Scienter autem mouens clauum, & fluctuum insultus, & ventorum fregit impetus. Hos ergo qui per innumerabiles quidem labores vitæ iter ingressi sunt: sudoribus autem & afflictionibus corpus edomuerunt: & risus quidem affectionem ignorauerunt, in luctu autem & lachrymis omnẽ vitam consumpserunt: & delicias quidem Sybariticas ieiunium existimarunt, somnum autẽ suauissimum, laboriosas vigilias: molle stragulum, durum solum, immensam autem & inexplebilem voluptatem, in orationibus et cantandis psalmis conuersationẽ: Hos, inquam, qui omne genus virtutis complexi sunt, quis non iure fuerit admiratus vel potius quis pro dignitate eorum laudes celebrauerit? Atque ego quidem satis intelligo nullam posse orationem eorum virtutem assequi

sequi, est tamen aggrediendum. Non enim rectè habuerit, si quoniam veram philosophiam perfectè adamarũt, ideo ne minores quidem laudes consequantur. Scribam autem laudem non vnam communiter omnibus. Diuersa enim dona eis data sunt diuinitus. Hoc autem docens dicebat beatus Paulus. Alij enim per spiritum datur sermo sapientiæ. Alij autem sermo cognitionis, secundum eundem spiritum. 1. Cor. 12.
Alij autem fides, in eodem spiritu. Alij autem dona curationum, in eodem spiritu. Alij autem operationes virtutum. Alij autem prophetia. Alij genera linguarum. Alij autem interpretatio linguarum. Horum verò omnium ostendens fontem, subiunxit, Omnia autem hæc operatur vnus & idem spiritus, diuidens separatim vnicuique sicut vult. Quoniam ergo diuersa sunt dona consecuti, meritò vniuscuiusque narrationem faciemus separatam, non quæcunque ab eis gesta sunt persequentes, ad ea enim scribenda ne tota quidem vita sufficerit: sed cùm pauca de vniuscuiusque eorum viuendi ratione, & de ijs quæ fecit, narrauerimus, & paucis totius vitæ characterem & formam ostenderimus, ad alium transibimus. Neque verò omnium sanctorum, qui vbique insignes extitere, vitæ historiarũ literis mandare conabimur, neque enim eos qui vbique clari fuere cognoscimus, neque fieri potest vt vnus conscribat de omnibus. Eorum ergo solum vitam describam, qui tanquam lumina fulsere in Oriente, & fines orbis terrarum suis complexi sunt radijs. Narrando autem procedit oratio, non vtens legibus encomiorum, sed pauca quædam verè referens. Rogo autem eos qui in hanc religiosam inciderint historiam, seu formam monasticæ exercitationis, vocet enim quis hoc opus vt voluerit, ne ijs quæ dicuntur minus credant, si quid audiant quod eorum vires superet: nec ex se illorum virtutem metiantur, sed apertè sciant, quòd piorum annuis Deus desuper metitur dona sanctissimi spiritus, & maiora largitur perfectioribus. Hæc autem à me dicta sunt ad eos, qui in rerum diuinarum mysterijs, non sunt admodum accuratè initiati. Mystæ enim adytorum spiritus, sciunt gloriam spiritus, & quænam per homines in hominibus faciat miracula, attrahẽs incredulos ad Dei cognitionem. Qui autem non est crediturus ijs quæ à me dicenda sunt clarum est eum ne ijs quidem credere tanquam veris quæ per Mosem, & Iesum, & Eliam & Elisæum facta sunt, habere autem etiam pro fabulis miracula quæ facta sunt à sanctis Apostolis. Sin autem illa esse vera testatur, hæc quoque credat esse à falso aliena. Quæ enim in illis operata est gratia, ea per illos quoque fecit ea quæ fecit. Perennis enim gratia, & eos qui digni sunt eligens, veluti per quosdam salientes, per hos effundit fluenta suæ operationis. Ex ijs autem quæ sunt dicenda, ipse quidem vidi nonnulla, quæ autem non vidi, audiui ab illis qui viderunt, viris virtutis amantibus, & qui digni sunt habiti vt & eos viderent, & eorum doctrina fruerentur. Euangelicæ autem doctrinæ scriptores fide digni, non solum sunt Matthæus & Ioannes, magni & primi ex Euangelistis, qui Domini videre miracula: sed etiam Lucas & Marcus, quos qui ab initio viderunt, & fuerunt verbi ministri, non solum quæ passus est & quæ fecit Dominus, sed ea etiam quæ perpetuò docuit, accuratè edocuerunt. Etenim cùm non vidisset ipse beatus Lucas, in principio operis dicit se ea narrare de quibus certior factus est. Nos autem etsi audiamus eum non vidisse ea quæ narrat, sed hanc doctrinam accepisse ab alijs, non minus ei & Marco credimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm Matthæo & Ioanni. Verque enim est in narrando fide dignus, vt qui didicerit ab eis qui viderunt. Non itaque alta quidem narrabimus vt quæ à nobis visa sint: alia autem vt qui crediderimus eis qui viderant narrantibus, viris qui illorum vitam sunt æmulati. Prolixiori autem de ijs vsus sum oratione, dum volo persuadere me vera narraturum. Hinc autem deinceps narrare incipiam.

IACOBVS.

Eluit Iacobi Nisibitæ memininit Gennadius in opere, De scriptoribus ecclesiasticis, in quo multa recenset prætermissa à Theodoreto: & enumerat opera quæ ab eo scripta sunt. Eius quoque meminit hic ipse Theodoretus in historia ecclesiastica libro secundo, & idē in primo eiusdē historiæ eum dicit fuscitasse mortuos.

MOSES ille diuinus legislator, qui imũ maris fundum aperuit, & inundatione aquarũ aridam obruit solitudinẽ, & alia omnia fecit miracula, scripsit res gestas eorũ sanctorum qui fuere antiquitus. non ea vsus sapientia quam acceperat ab Aegyptijs, sed splendore gratiæ accepto à superis. Vndenam enim alioqui Abelis didicisset virtutẽ, & Enoch virtutis studium, & Noe iustitiam, & Melchisedec pium sacerdotium, Abrahæ vocationem, fidem, fortitudinem, & quæ ei magnæ erat curæ hospitalitatem, vulgo iactatum filij sacrificium, & aliorum quæ ab eo præclarè gesta sunt catalogũ: & vt in summa dicam diuinorum virorum certamina, victorias, præconia, nisi intelligentis diuinique spiritus radios accepisset? Hoc mihi quoque in præsentia opus est auxilio, qui conor eorum vitam scribere sanctorũ, qui parum ante nos & nostris temporibus claruere, & veluti quasdam leges ijs qui imitari volent velim proponere. Horum ergo sunt preces inuocandæ, & incipiendum est narrare. Nisibis est ciuitas in cõfinio regni Romanorum & Persarum, quæ olim quidem erat Romanis vectigalis, & eorum parebat imperio. Ex ea ortus magnus ille Iacobus, solitariam vitam & quietam est amplexus, & altissimorum montium occupatis verticibus, in eis vitam egit, vere quidem & æstate & autumno vtens syluis, & pro tecto habens cœlum, tempore autem hyemis, antrum ipsum excipiebat, quod ei paruum præbebat tegumentum. Habebat autem alimentum, non quod cum labore nascitur & seritur: sed quod sua sponte producitur. Nam ex syluestribus colligẽs arboribus fructus qui sponte nascuntur, & ex herbis eas quæ sunt esculentæ, & habẽt instar olerum, ex ijs dabat corpori ea quæ sãtis erant ad viuendum, ignis vsum recusans. Vsus quoque lanæ erat ei superuecaneus. Asperrimi enim caprarum villi eius vsum implebant. Ex eis ipsi fiebat & tunica & simplex amiculum. Ita corpus affligens, spiritale alimentum assiduè exhibebat corpori, & cogitationis facultatem expurgans contemplantem, & diuini spiritus perspicuum efficiens speculum, reuelata facie, ex diuini Apostoli sententia, gloriam Domini speculans, eandem transformabatur imaginem à gloria in gloriam, tanquam à spiritu Domini. Hinc quæ ei erat in Deum fiducia augebatur in dies, & à Deo petens quæ oportebat petere, ea statim accipiebat. Porrò autem hinc quoque futura præuidebat propheticè, & virtutem ad facienda miracula à sanctissimi spiritus accipiebat gratia. Ex his pauca narrabo, & apostolici eius splendoris radium ijs qui nesciunt aperiam. Vigebat illo tẽpore in simulachra hominum insania, & inanimæ quidem statuæ diuinum cultum sibi vendicabant. Dei autem cultus negligebatur à plurimis, contemptui autem habebantur qui eorum ebrietatis nolebant esse participes, quique perfecta virtute præditi, ea quæ sunt discernebant, & simulachrorum quidem ridebant imbecillitatem, vniuersorum autem adorabant opificem. Illo tempore venerat in Persidem, visurus plantas veræ religionis, & ei quam par erat curam adhibiturus. Cùm is autem fontem transmitteret, puellæ quædam quæ pannos lauabãt, & vestes pedibus emundabant, ne nouum quidem, & qui decentem præ sese ferebat grauitatem, sunt reueritæ habitum, sed exuto pudore, & perfricta facie, & impudentibus oculis diuinum hominem aspiciebant, neq; capita operientes, neque vestes quas succinxerant demittentes. Hoc cùm ægrè tulisset homo Dei, & vellet Dei virtutem in tempore ostendere, vt facto miraculo liberaret ab impietate, fontem quidem est execratus, & fluentum confestim euanuit. Puellas quoque est execratus, & impudentem earum iuuentutem castiganit canis ante tempus inductis, & sermonem factum est consecutum. mutatusq; est nigror

nigror pilorum: & similes euaserunt nuper plantatis arboribus, quæ vere circumtectæ sunt foliis autumnalibus. Eæ autem cùm sic sensissent supplicium (nam & fontis fluenta effugerant, & sua inuicem capita intuentes, videbant repentinam illam mutationẽ) cursu ad vrbem contenderunt, renunciaturæ illud quod acciderat. Illi autem cùm accurrissent, & magnum Iacobum offendissent, rogauerunt vt iram compesceret, & supplicium remitteret. Ille autem non diu cunctatus, Domino quidem preces obtulit: fluenta autem rursus scatere iussit. Illa verò mox rursus è suis emanarunt penetralibus, iussi deriuata nutibus. Illi autem cùm hoc impetrassent, petebant vt filiarum quoque suarum crinibus color suus redderetur. Aiunt autem eum hoc quoque concessisse, requisisse autem puellas quæ illam acceperant disciplinam, & quoniam non venerunt, reliquisse supplicium, documentum temperantiæ, & argumentum moderationis, & diuinæ virtutis perpetuum & euidens monimentum. Tale est noui huius Mosis miraculum, quod quidem non factum est virgæ percussione, sed operationem accepit signo crucis. Ego autem præter miraculum valde quoque miror mansuetudinem. Neq; enim vt magnus Elisæus, impudentes illas puellas vrsis tradidit immanibus: sed quadam innoxia disciplina, & quæ dedecoris parum habebat vsus, pietatem simul docuit & moderationem. Hæc autem dixi, nõ vt prophetam sęuitię accusem, absit vt adeò insaniam: sed vt ostendam quòd cùm eandem haberet virtutem, ea effecit quæ congruebant Christi mansuetudini & nouo testamento. Is cùm aliquando vidisset iudicem Persam iniquam tulisse sententiam, quendam maximum lapidem, qui propè situs erat, execratus, iussit eum cõteri & dispergi, & illius iniquam arguere sententiam. Lapide autem statim comminuto in particulas innumerabiles, conterriti fuere qui aderant, horrore autem plenus iudex, reuocauit quidẽ priorem, alteram autem iustam tulit sententiam. Et hic quoque suum Dominum est imitatus: qui cùm vellet ostendere se sua sponte subire passionem, & facile si voluisset punijsset sceleratos, nõ eis intulit supplicium, sed ficum inanimam verbo arefaciens, suam ostendit virtutẽ. Hanc ipse quoque imitans clementiam, non punijt iniustum iudicem: sed ictu lapidis illum docuit iustitiã. Cùm his rebus esset insignis, & omnibus amabilis, & in ore omnium versaretur, trahitur ad munus Pontificatus, & suæ patriæ præficitur. Cùm illam autem montanam viuendi mutasset rationem, & ciuilem vitæ consuetudinem non ex sui animi cepisset sententia, neque cibum mutauit nec vestitum, sed loca quidem erant mutata, vitæ autem institutio nullam accipiebat mutationem. Crescebant verò labores, & erant longè maiores prioribus. Ieiunio enim, & cubili humi strato, & sacco quo inducbatur, accesserant etiam omnino curæ eorum qui indegebant, vt de viduis, inquam, esset sollicitus, & prouideret orphanis, & eos qui iniuriam faciebãt argueret, & ijs quibus fiebat iniuria iustum afferret auxilium, & quid opus est omnia recensere, apud eos qui norunt quæ nam illis competant qui hanc susceperе curationem? Insigniter autem ille tales amplectebatur labores, vt qui ouium dominũ insigniter & cuperet & timeret. Quò autem virtutis opes colligebat maiores, eo maiore sanctissimi spiritus fruebatur gratia, & cùm aliquando ei in vicum quendam aut oppidum iter esset, neque enim locum satis teneo, ad eum accedunt quidam pauperes, vnumquempiam ex eis qui cum eis versabantur, tanquam mortuum proponẽtes, & quæ ad illum sepeliendum erant necessaria supplices ab eo postulantes. Ille autem concessit quidem rogantibus: Deo autem preces obtulit tanquam pro mortuo, rogans vt ei remitteret quæ in vita peccauerat, & eum in chorum iustorum dignaretur admittere. Hæc autem cùm dicerentur, eius qui tunc mortẽ simulabat euolauit anima, suppedita sunt autem corpori tegumẽta. Postquam autem parum processisset homo admirabilis, iubebant eum qui iacebat surgere, ij qui actum composuerant. Postquam autem viderunt eum non exaudire, & quod simulabatur id verum euasisse, & in veram faciem mutatam esse personam, ad magnum quidem adeunt Iacobum, suppliciter autem obsecrantes, & ad pedes eius prouoluti, & actus quem temere agendum susceperant, dicentes causam fuisse paupertatem, rogabant vt eis suum mitteret delictum, & ei qui iacebat ablatam restitueret animam. Domini itaque imitans clementiam, & preces exaudijt, & ostendit miraculum: vt qui vitam precibus ablatam, per preces iacenti restituerit. Hoc autem mihi quidem videtur esse simile magni Petri miraculo, qui Ananiam & Saphiram suffuratos mentitosque morti tradidit. Etenim hic quoque similiter, eius qui veritatem erat furatus, & mendacio erat vsus, abstulit animam. Sed ille quidem cùm furtum cognouisset, reuelauerat enim gratia spiritus, intulit supplicium. Hic autem actus argumentum nesciens, obtulit quidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

quidem preces, stitit autem vitæ cursum ei qui simulauerat. Et diuinus quidem Apostolus mortuos à calamitate minimè eripuit Salutaris enim prædicationis initia metu opus habebant. Hic autem cum esset refertus gratia apostolica, & punijt ad tempus, & pœnam mox remisit. Hoc enim opus habebat eo qui esset lucri facturus eos qui offenderant. Sed enim & est eundum ad alia, & sunt illa breuiter exponenda. Postquam enim Arius, in vnigenitum & sanctissimum spiritum maledicti blasphemiæque pater & opifex, in eum qui ipsum fecerat linguam mouens, impleuit Aegyptum tumultu & perturbatione. Constantinus autem imperator maximus, gregis nostri Zorobabel: illius enim instar vniuersam piorum captiuitatem reduxit ab exilio, & diuina templa humi disiecta in altum erexit & excitauit. Postquam ergo is omnes ecclesiarum præsides illo tempore congregauit Niceæ, venit cum alijs magnus quoq; Iacobus, pro veris decertaturus decretis, vt vir fortis & princeps totius phalangis. Romanorũ enim imperio tunc patebat Nisibis. Postquam autem fuit dimissus facer ille conuentus, & vnusquisq; in suam est reuersus, rediit hic quoque tanquam vir fortis victoria potitus, exultans propter trophæa pietatis. Cùm autem aliquantum processisset temporis, imperator quidem magnus & admirabilis, excessit è vita cum coronis pietatis. Illius autem filij fuere hæredes imperij orbis terræ. Tunc rex Persarum, cui nomen erat Sapores, cõtemptis filijs vt quorum potentia non esset patri æqualis, bellũ mouit aduersus Nisibim magnis & equitum & peditum copijs. Duxit autẽ elephantos quoque quàm plurimos, & ad vrbem obsidendam diuiso exercitu, eam circunsedit, & machinas extruxit, & turres ædificauit, vallosque figens, & quod inter eos intercedit, ramis tanquam cratibus contextis, obstruens, iussit militibus vt aggerem extruerent, & turres contra turres excitarent. Deinde illic sagittarios collocans, & in eos qui erant super muros tela iubens mittere, alios iussit inferius fodere murosque subruere. Postquam autem omnia illi erant irrita & inania, vt quæ viri diuini dissoluerentur precibus: postremò cùm fluuij præterfluentis, multitudo hominum fretus, fluxum prohibuisset, extructisque muris, & ad retinendum comparatis impedimentis, fluuij plurimum collegisset, id totum simul immisit in mœnia, eo vsus tanquam aliqua vehementissima machina. Ea verò aquæ insultũ non tulerunt, sed impetu concussa in illa parte funditus corruerunt. Illi verò magnum clamorem sustulerunt, vtpote quod vrbs iam esset captu facilis, habitãtium enim ciuium magnum murum ignorabant. Distulere tamen irrumpere, cùm viderent non posse vrbem adiri propter aquas. Cùm ergo procul recessissent, vtpote quòd labor eis esset cessaturus, quiescebant ipsi & equos curabant. Qui autẽ vrbem habitabant, ex animo conuersi erant ad supplicationes, magnum Iacobum habentes intercessorem. Qui autem ætate adhuc vigebant omnes quam maxima poterant cõtentione rursus ædificabant, nec pulchritudinis nec concinnæ compagis vllam curam gerentes, sed omnia temere componentes, & lapides & lateres, & quidquid portabat quilibet, vnaque nocte opus tantum processit, & in tantam creuit altitudinem, vt & satis esset ad arcendum cursum equorum, & hominum ascensum absque scalis. Tunc omnes ab homine Dei petunt supplices, vt & in muris se ostẽdat, & tela exerationum iaculetur in hostes. Is verò exoratus ascendit, & eorum plurima millia contemplatus, à Deo supplex petijt vt in eos immitteret nubem cyniphum & culicum. Et is quidem dixit, Deus verò emisit, ab eo tanquam à Mose exoratus, & viri quidem diuinis telis vulnerabantur, equi autem ac elephanti ruptis vinculis fugiebãt, huc & illuc dispersi, vt qui non possent illos ferrè aculeos. Cùm itaque vidisset rex impius & machinas nulli sibi fuisse vsui, & aquæ irruptionem fuisse inutilem: murus enim qui corruerat, rursus fuerat ædificatus: & omnem exercitum & affligi laboribus, & malè se habere sub dio, & vexari à plaga immissa diuinitus: vidisset autem diuinum quoque hominem super muros ambulantem, & coniecisset ipsum imperatorem ei præesse operi: sibi enim visus erat & purpura indutus, & redimitus diademate, indignatus quidem est in eos qui eum decepissent, & vt bellum moueret persuasissent, & dixissent non adesse imperatorem, & cùm eos damnasset capitis, dimisit exercitum, & in suam regiam redijt quam citissimè. Hæc in hoc quoq; Ezechia Deus fecit miracula, non illis minora, sed etiam maiora, vt mihi quidem videtur. Quòd enim cùm corruisset murus, vrbs non capta fuerit, quodnam potest esse eo maius miraculum? Ego autem præter hoc illud quoq; valde admiror, quòd cùm vteretur execrationibus, non petijt vt fulgura & fulmina è cœlo mitterẽtur, vt fecit magnus Elias, quãdo ad ipsum vterque quinquagenarius venisset cum suis quinquaginta. Audiuerat enim Dominum aperte dixisse Iacobo & Ioanni qui hoc ipsum conabantur facere, Nescitis 4. Reg. 1. Luc. 9.

scitis cuius spiritus sitis, & ideo non petijt vt terra eis dehisceret, nec rogauit vt phalãx igne consumeretur, sed vt animalculis illis sauciaretur, & cùm Dei cognouisset virtutem, tandem mutata edisceret pietatem & verum Dei cultum. Tantam habuit hic homo diuinus apud Deum fiduciam, tantam à superis gratiam est cõsecutus. Cæn in his perpetuò versaretur, & in rebus diuinis quotidie crescerer, cum maxima gloria hãc vitam deposuit, & ex his locis migrauit. Cùm autem præterijsset aliquãtum temporis, & hoc oppidum, ab eo qui tunc imperabat, regno Persarum esset traditum, exierunt quidem omnes qui in eo habitabant, sui autem defensoris ac principis corpus ferebant ægrè quidem ferentes & dolentes quòd transmigrarent, canentes autem celebrantesq; virtutem fortissimi victoris. Si ille enim vixisset, ij minimè venissent in potestatem Barbarorum. Hæc cùm de viro diuino recensuerim, ad aliam transibo narrationem, rogans vt consequar eius benedictionem.

IVLIANVS.

11. Hieron. Iulianum meminit idem Theodoretus in quarto historiæ ecclesiasticæ.

IVlianus, quem cognomine Sabam honorantes nominabant incolæ Θρεσβυτην autem, id est senem, græca voce hoc nomen significat, in regione quæ olim quidem Parthorum, nunc autem nominatur Osroenorum, fixit ad exercitationem monasticam tugurium. Ea autem patet ad occidentem quidem vsque ad ripam fluuij, est autem ei nomen Euphrates. Ad orientem autem solem, habet limitem Romani imperij. Assyria enim excipit Persas, cùm Persici regni sit finis occidentalis, quam qui postea sunt secuti, nominarunt Adiabenem. In hac gente, multæ quidem sunt vrbes magnæ & populosæ. Regionis autem plurimum quidem habitatur, plurimum autem est & inhabitabile & desertum. Ad extrema huius solitudinis cùm hic vir diuinus peruenisset, & antrum non manu factum, neque bene ac pulchrè effossum, inuenisset, sed quod posset exiguum aliquod tegumentum prebere ijs qui ad ipsum confugiebãt, locum lubenter habitauit, auro & argento fulgentibus regijs id existimans esse magnificentius. In eo autem degebat, in hebdomada semel cibum capiens. Cibus autem erat panis ordeaceus, isque furfuraceus. Obsonium autem, sales. Potus autem suauissimus, per se natiuum aquæ fluentum, idque non satietate dimensum, sed vsu demissi prius cibi definitum. Erant autem ei deliciæ, opiparumq; & lautissimum epulum, Dauidicorum hymnorum decantatio, & assidua cum Deo conuersatio, & cùm eis frueretur insatiabiliter, eorum nunquam voluit capere satietatem, sed semper quidem implebatur: semper autem clamabat, Quàm dulcia gutturi meo eloquia tua! super mel & fauum ori meo. Rursus enim audiuit beatum Dauid dicentem. Iudicia Domini vera iustificata in idipsum. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & fauum. Rursus audiuit eum dicentem, Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Et rursus. Lætetur cor quærentiũ Dominum. &, Lætissima cor meum, vt timeat nomen tuum. &, Gustate & videte quàm benignus est Dominus. &, Sitiuit anima mea ad Deum fortem, viuum. &, Adhæsit anima mea post te, & eius qui hæc dixit, amorem in se transtulit. Hac enim de causa, magnus quoque Dauid hæc canens docuit, vt multos socios & in Deo amando riuales constitueret. Neque verò spe falsus est, sed & hunc virum diuinum, & alios innumerabiles diuino amore sauciauit. Hic enim tanto amoris igne fuit incensus, vt inebriaretur desiderio, & nihil videret ex terrenis: solum autem dilectum & noctu somniaret, & interdiu visione apprehenderet. Hanc summam eius philosophiam cùm multi didicissent, alij quidem qui propius habitabant, alij verò qui remotius, alata enim fama percurrebat in omnes partes, accurrebant supplicantes vt essent palæstræ participes, & ei tanquam exercitationis magistro & pædotribæ parentes, viuerent in posterum. Non solum enim aues aues venantur, canentes, & ad se eas euocantes quæ sunt eiusdem generis, & subiectis laqueis implicantes: sed etiam homines venantur eos qui sunt eiusdem naturæ, alij quidem ad exitium, alij verò ad salutem. Sic congregati quidem circiter fuere decem. Deinde duplo & triplo plures. Eos autẽ cùm tot essent, accipiebat illud antrum. A sene enim didicerant negligere curam corporis. Vescebantur autem ipsi quoque similiter atque Pædotriba, ordeacco pane sale condito. Aliquo autem post tempore, & olera sponte nascentia colligentes, deinde dolia implentes, & muriæ quantum satis erat miscentes, id habebant obsonium qui opus habebant curatione. His autem oleribus humida habitacula sunt maximè infesta. Solent enim sua natura eis ingenerare situm & putrefactionem. Cùm huic ergo obsonio id accidisset, erat enim antrum vndiquaque valde humidum, supplicarunt seni sodales, vt sibi paruam aliquam domunculam liceret extruere, quæ sufficeret obsonij

Ps. 118. 103. Ps. 18. Ps. 36. Ps. 103. Ps. 33. Ps. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nij vasis accipiendis. Illo autem primò quidem postulatum minimè admittebat, tandem autem persuasus, à magno enim Paulo didicerat non quærere quæ sua sunt, sed aliquid concedere & se accommodare humilibus, dedit quidem domunculæ breuē quandam & exiguam mensuram, abijt autem procul ab antro, solitas oblaturus Deo supplicationes. Solitus enim erat sæpe quidem quinquaginta stadia, nonnūquam autem etiam bis totidem in desertum proficiscens, & se ab omni humana consuetudine separans, & ad seipsum rediens, per se cum Deo congredi ac conuersari, & diuinam illam & ineffabilem speculari pulchritudinem. Hoc ocium cùm sumpsissent, qui vt ab illo cura eorum gereretur digni erāt habiti, vsui quidem iusta symmetria respondētem, sed maiorē quàm iusi fuerant, extruxere domunculam. Decimo autē die, veluti quidam Moses, reuersus à monte, & ab ea quæ verbis explicari nequit cōtemplatione, cùm vidisset maius factum quàm volebat ædificium, Vereor, inquit, ò viri, ne dū terrena dilatamus habitacula, minuamus cœlestia. Atqui hæc quidē sunt ad tempus, & quæ nobis parumper conuenient, cœlestia autem sunt æterna & quæ nullum possunt finem capere. Et hęc quidem dixit, chorum docens ea quæ sunt perfectiora, tolerauit tamen cùm vocem audisset apostolicam, Non quæro quod mihi est vtile, sed quod multis, vt seruentur. Illos quoque docuit, intus quidem communem Deo offerre hymnodiam: post auroram autem duos simul exire in solitudinē: & vnum quidem flexis genibus offerre eam quæ Domino debetur adorationem: alterum verò stantem Dauidicos psalmos canere quindecim. Deinde operis facta commutatione, alterū quidem surgentem canere, alterum verò humi procumbentem adorare, & id à mane vsque ad crepusculum assiduè faciebant. Ante occasum autem solis, in antro paululum quiescentes, hi quidem hinc, illi verò illinc, omnes verò vndiquaq; in antrum conueniebāt, & hymnos vespertinos simul Domino offerebant. Solebat autem ipse quoq; senex vnum aliquem ex insignioribus assumere socium officij. Sequebatur autem eum frequentius vir quidam genere quidam Persa, forma autem corporis magnus & admirabilis, forma verò corporis magis admirabilem possidebat animam. Erat autem ei nomen Iacobus, qui etiam post illius mortem in omni quidem virtute resplenduit: fuit autem insignis & illustris, non ijs solis quæ illic erant, sed etiam ijs quæ erant in Syria philosophiæ gymnasijs seu monasterijs, in quibus etiam vitam finijt, cùm vixisset, vt fertur, centum & quatuor annos. Is cum esset magno seni ad solitudinem viæ comes, sequebatur eminus. Non sinebat enim Magister eum propius accedere, ne occasio differendi ex eo sumeretur: sermo autem abstraheret mentē à Dei contemplatione. Sequens autem, in via vidit draconem maximum. Deinde eum contemplatus, non est quidem ausus progredi, cùm sæpe autem eum præ metu voluisset declinare, rursus confirmauit animum. Deinde cùm inclinatus accepisset lapidem & eum proiecisset, vidit draconem in eodem statu manentem non posse se omnino mouere. Cùm autem eum intellexisset esse mortuū, existimauit esse opus senis mortem beluæ. Confecto autem itinere, & hymnorum completo officio, postquam venit tempus quietis, & sedēs senex, ei quoq; iussit vt corpus quieti parumper traderet, primum quidem sedebat tacitus. Cùm autem senex sermonem quendam leniter subridēs aggressus est, rogauit Iacobus vt ei aperiret id quod ignorabat. Cùm is autem permisisset rogare, Vidi, inquit, in via maximum draconem iacentem, & primum quidem timui, illum viuere existimans. Postquam autem eum aspexi mortuum, securus iter sum ingressus. Die mihi, inquit, ò pater, quis eum interfecit? Tu enim præcedebas, nullus autem alius hac præterijt. Senex autē, Cessa, inquit, de ijs curiosè percontari quæ ijs qui scitantur non possunt vllam afferre vtilitatem. Verum nihilo secius instabat Iacobus admirabilis, verum scire desiderans. Senex autem diu quidem tentans celare nō ferens autem amicum diutius angere, Ego inquit, tibi dicam, si id scire desideras. Præcipio autem vt me viuo nullus alius hoc à te resciscat quòd dicendum est. Hæc enim sunt celanda, quæ ad arrogantiam & fastum sæpe excitant. Sed si ego hinc excessero, & ab eiusmodi animi perturbationibus fuero liberatus, non veto quo minus dicas & narres vim diuinæ gratiæ. Scias ergo, inquit magnus Iulianus, quòd me iter ingredientem illa inuasit bellua, oscque aperuit me cupiens deuorare. Ego autem Iesum appellans, & digito trophæum crucis ostendens, omnem quidem excussi timorem. Extemplo autem vidi humi cecidisse beluam: & communi laudato Seruatore perrexi vlterius. Sic finita narratione, ad antrum est profectus. Aliquando autem adolescens, nobili quidem loco natus, sed molliter educatus, maiorem autem ostendens promptitudinem & animi alacritatem quàm vires ferre possent, supplex petijt à sene vt esset illi viæ comes eunti

eunti in solitudinem, non eius quidem quā omnes obibant quotidie, sed longissimæ, & qua sæpe erat octo & decem diebus peregrinandum. Is autem erat celeberrimus ille Asterius. Cùm autem diuinus senex prohiberet iuuenem, & aridam, aquaque carentē diceret esse solitudinē, instabat adolescēs obsecrans vt hoc ei donum concederet. Victus autem precibus cessit senex: ille verò sequebatur, primo quidem alacriter. Cùm autem primus & secundus & tertius dies præterijsset, & à radijs solis exureretur, erat enim æstas, vigente aūt ęstate est vtique flamma solis ardentior, siti perpetuo laborabat. Et primum quidem eum morbum aperire pudebat, memoria reputans ea quæ sibi prędicta fuerant à Magistro. Tandem autem victus & plane omnino deficiens orauit senem vt sui misereretur. Is autem cùm quæ ei prædixerat reuocasset in memoriam, iussit eum reuerti. Cùm autem diceret adolescens nec se scire viam quæ ducit ad antrum, nec si sciret, ire posse, cùm sint vires siti consumptæ: misertus homo diuinus casus adolescentis, & ignoscens imbecillitati corporis, genibus flexis orauit Dominum, & calidis lachrymis solum irrigauit, & viam salutis petijt adolescenti. Qui autem facit voluntatem eorum qui ipsum timent, & eorum exaudit orationem, stillas lachrymarum quæ puluerem attigerant effecit fontem aquarum. & sic fluento repletum adolescentem, iussit abire protinus. Fons autem mansit vsque in hodiernum diem, Mosaicæ diuini senis orationi ferens testimonium. Quomodo enim ille olim cùm sterilem illam petrā virga percussisset effecit vt produceret exundantes aquas fluuiatiles, vt satiaret multa illa hominum millia siti confecta: ita hic cū arenam illam aridissimam irrigasset lachrymis, fecit vt fontana emanarent fluenta: non vt multarum myriadum, sed vt vnius adolescentis afferret siti remedium. A diuina enim gratia anima illuminatus, apertè prævidit futuram adolescentis perfectionem. Is enim multis pòst temporibus à diuina prouocatus gratia, vt alios quoque multos ad eandem exerceret gratiam, in locis quę sunt circa Gendarum (est autem is vicus maximus sub Antiochia) palæstram fixit monasticam. & multos quidem etiam alios ad se traxit athletas philosophiæ, traxit autem magnum quoque Acacium, insignem inquā illum & fama clarum, qui fuit quidem egregius in vita monastica, emisit autem splendidos virtutis radios, vt qui sit dignus habitus qui fieret pontifex, & Berrhœam pascendam est sortitus. Cùm quinquaginta autem & octo annis ei fuisset cura gregis credita, non reliquit quidem formam vitæ monasticę, monasticam autem & ciuilem simul temperauit virtutem, & illius quidem sumens exactam perfectionem, huius autem œconomiam ac dispensationem, in vnum coegit ea quæ erant inter se disiuncta. Sed huius virtutis & venator & exercitator fuit ille Asterius, qui magni illius senis tanto semper tenebatur amore, vt sæpe quidem bis in anno, sæpe etiam ter ad eum proficisceretur. Veniens autem solebat caricas afferre sodalibus, operans tria vel quatuor iumenta. Duos autem medimnos colligens, vt qui seni toto anno sufficerent, id onus suis imponebat humeris, se Magistri iumentum & vocans & præstans. Portabat autem id onus, non decem vel viginti stadijs, sed septem dierum iter conficiens. Cùm eum autem aliquando vidisset senex ferentem humeris sarcinam caricarum, ægre ferens dixit hæc non sibi esse exhibenda alimenta, non esse enim iustum, vt ille quidem tantū subiret laborem, ipse verò delicate eius frueretur sudoribus. Cùm is autem iurasset se non esse onus à suis humeris depositurum, nisi assensus esset senex se allati cibi futurū participem, Faciam, inquit senex, quod iubetur, modo tu quam primum deponas canistrum. Nam in hoc quoque imitabatur primum Apostolorum, qui cùm voluisset Dominus lauare eius pedes, prius quidem negauit, aperte affirmans id non esse futurum. Postquam autē audiuit fore vt abrumperetur à Domini communione nisi hoc concederet, orauit vt præter pedes, manus quoque & caput lauaret. Ita etiam egregius Ioannes iussus tingere Seruatorem, prius quidem & suam confessus est seruitutem, & ostendit Dominum. Postea autem iussum est executus, non se aspere gerens, sed parens Domino. Ita etiam hic quoque vir diuinus, grauabatur quidem alio laborāte, ipse frui alimento: sed postquam vidit ardentissimam cluentis animi alacritatem, præposuit suæ voluntati illius ministerium. Forte autem aliquis ex ijs qui ex aliorum reprehensione magnam capiunt voluptatem, & ea quæ sunt honesta solum didicerunt irridere, dixerit hanc narrationem non esse dignam quæ commemoretur. Ego autem alijs huius viri miraculis hoc quoque adieci, non solum magnorum virorum volens in eum pietatem ostendere, sed etiam morum eius suauitatem & moderationem declarare, existimans conducibile. Nam cùm tanta esset & tali virtute, ne leuissimo quidem honore seipsum dignum esse censebat,

Dno medimni sunt 14 modij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed eum repellebat vt qui ad se nequaquam pertineret: rursus autem cùm sustinebat, vt qui eos qui faciebant afficeret beneficio. Aufugiens autem, nam vt qui omnibus euasisset manifestus, ad se trahebat per famam, eorum, quæ sunt bona & honesta, amatores, venit in montem Sinæum cum paucis ex paulo familiaribus: non oppidum ingrediens, non vicum: sed iter per inuiam iniens solitudinem. Ferebat autem humeris alimétum quoque necessarium, panem, inquam, & salem, lagenam & cyathum ligneum, & spongiam fune alligatam: & si quando aquam inuenissent profundiorem, exhaurirent quidem spongia, expressam autem in cyathum ebiberent. Cùm itaque iter multorum dierum confecissent, ad montem optatum perueniunt: & cùm suum dominum adorassent, illic longum tempus perpetuò transegerunt, loci sollicitudinem & animæ quietem maximam existimantes voluptatem. Cùm autem in illa petra sub qua latens Moses prophetarum princeps, dignus est habitus qui Deum videret sicut videri poterat, ecclesiam extruxisset, & diuinam aram consecrasset, quæ etiam mansit vsque in hodiernum diem, in suam reuersus est palæstram. Cùm autem eius cui erat quidem idem quod ipsi nomen, sed impij imperatoris, minas intellexisset, pios enim se funditus perditurum minatus, profectus erat in Persas, & qui eadem quæ ipse sentiebant, abominandum illum reditum inhiantes expectabant, tunc Deo orationem magno studio & vehementi desiderio offerens, & eam ad decimum vsque diem extendens, audiuit vocem dicentem, execrandum illum & fœditum porcum, de medio esse sublatum. Sed neque accepto fine orationis, confestim finiit orationem, sed mutauit petitionem in hymni decantationem, gratias agens seruatori suorum, clementique & potenti hosti alienorum. Logissimo enim tempore fuit clemens & lenis in impium: sed cũ eius lenitas & patientia sceleratum ad maiorem exercuisset rabiem, opportunè intulit supplicium. Cùm autem implesset orationem, & ad suos esset conuersus, planum fuit eum esse læto et tranquillo animo. Animi enim alacritas vultum ostendebat hilarem. Cùm autem qui cum eo versabantur nouũ admirati essent spectaculum, nam cùm semper tristi aspectu videretur, tunc visus est subridere, & cùm causam rogassent lætitiæ, præsens tempus, inquit, ò fratres, est gaudij. Cessauit enim impius, vt est vox Esaiæ, et audacium inceptorum meritas dedit pœnas. et qui tyrannidem exercuit in Deum qui fecit & seruauit, ab eius qui illius parebat imperio, dextera, iure est cæsus. Ideo lætor cùm videam ecclesias quæ ab eo sunt oppugnatæ exultantes, & cernam sceleratum, ab iis quos colebat, Dæmonibus, nihil auxilij consecutum. Huius ergo impij cædis talem habuit præscientiam. Cùm autem Valens qui post illũ accepit habenas Romani imperij, relicta veritate euangelicorũ dogmatũ, erroris Arij accepisset imposituram, tunc exorta est maior procella aduersus ecclesiam, cùm gubernatores quidem vndique expellerentur, prædones autem quidam & hostes in eorum locum sufficerentur. Ne autẽ totã illam in præsentia recensẽam tragœdiam, alia nũc prætermittam, vnius autem solũmodo faciam mentionem, quod apertè ostendit diuini spiritus gratiam in hoc sene florentẽ. Ab Antiochena quidem ecclesia ejectus erat magnus Meletius, quæ à Deo vniuersorũ pascenda ei credita fuerat. A diuinis autẽ templis ejecti fuerant cum populo qui erat eiusdem cum eis sententiæ, quicunq; in clerum cooptati, trinitatis diuinam vnã colebant essentiam. & nunc quidem in aliquem specum montis venientes, sacros illic cœtus celebrabant. nunc autem ripã fluminis faciebant oratorium. aliquando autem bellicum gymnasium, quod situm est ante portam septentrionalem. Non permittebãt enim qui bellũ gerebant, in vno loco pios consistere. Iactarant autem alumni mendacij, & rumorẽ in illa ciuitate sparserãt, quod magnus, hic inquam senex, eorum quæ ipsi tenebant religionis dogmatum amplecteretur communionem. Hoc pios maximè angebat, ne fama rudiores & simpliciores decipiens, eos hæreticorum implicaret laqueis. Sed diuini et beati viri, Flauianus et Diodorus qui digni erant habiti vt essent sacrifici, et præessent piorum populo, et Aphraates, cuius per se vitam vobis, si Deus concesserit, adijciam, persuadent magno illi Acacio, cuius fecimus mentionem, vt viæ acciperet comitem suũ quidẽ Magistrum, sancti autẽ senis discipulum, insignem illum Asterium, curreret autem ad communem pietatis splendorem, et euangelicæ doctrinæ sustentaculum, et persuaderet vt relinqueret quidem illam in solitudine versandi rationem, veniret autem vt ferret auxilium tot millibus quæ fraude interibant, et rore sui aduentus flammam extingueret Arianam. Cucurrit diuinus Acacius, et sumpto, vt iussus erat, magno Acacio, accessit ad maximũ lumen ecclesiæ, et cùm eum salutasset, Dic mihi, inquit, ò pater, quanam de causa totũ hunc laborem tam lubenter toleras? Cùm is autem

autem respondisset, Et corpore, & anima vitaque, & omnibus quæ ad vitam pertinent, est mihi Dei cultus preciosior. Conor autẽ, quo ad eius à me fieri pòterit, illi à sorde mũdum offerre ministerium, & ei perpetuò placere. Ostendã tibi, inquit Acacius, rationẽ, per quam ei plus quam nunc seruies. Idque dicam, non sola vtens ratiocinatione, sed vt qui id ab eius doctrina didicerim. Cùm enim Petrum aliquando rogasset, an eũ plus quam alij amaret, & didicisset id quod sciebat vel ante Petri vocem, Tu enim, inquit, nosti Domine quod amo te. Ostendit ei quid nam agens eum magis coleret. Si enim, inquit, amas me, pasce oues meas, & pasce agnos meos. Hoc quoque tibi, ò pater, est faciendum. Periculum enim est ne oues à lupis intereant: eas autem valde amat, qui à te valde amatur. Est autem proprium amantiũ illa facere, quæ cùm fiunt, eis qui amantur grata sunt. Etalioqui non paruum est periculum, multorumque & magnorum illorũ fudorum detrimentum, si pati potueris negligere, & tacitus præterire, veritatem quidẽ grauiter oppugnari, eos autem qui ei adherent, captari: ad eos autẽ venandos esse escã tui nominis appellationem. Te enim habere sociũ suæ impietatis, gloriantur & iactant præsides Arij abominationis. Hoc cùm primum audiisset senex, quietem quidem iubens valere ad tempus, neque ciuitatis strepitus, quod eis non esset assuetus, refugiens, accurrit Antiochiam. Cùm autem duorum vel trium dierum iter confecisset in solitudine, noctu venit in quoddã prædium. Quę dam autem diues muliercula, cùm sacrum illum chorum audiisset venire, cucurrit vt perciperet eorum benedictionẽ: & ad eorũ pedes prouoluta, rogabat vt sua domus esset eorum diuersorium. Concessit senex, idque cùm plusquã quadraginta annis à tali fuisset spectaculo separatus. Cùm autem admirabilis illa mulier, esset in sacris illis viris ministrando occupata, puer septem annos natus, cuius solius erat mater, quæ hospitalitatem Sarrę est æmulata, esset autem vesperum & tenebræ, cecidit in puteum. Cùm autem ex eo, vt est consentaneum, exortus esset tumultus, mater autem sensisset, iubet quidẽ omnes quiscere: puteo autem operculo imposito, instabat ministerio. Mensã autem veris diuinis appositã, diuinus senex iussit vocari puerum mulieris, & accipere benedictionem. Cùm autem admirabilis mulier diceret eum male habere, perstitit iubere vt is duceretur. Postquam autẽ ei quod accidisset significauit mulier, mensam quidem reliquit senex, accurrens autem ad puteum, cùm auferri quidem operculum, afferri autem lucem iussisset, videt puerum sedentẽ super aquæ superficiem, & aquã manu pueriliter pulsantem, & qui reputatus fuerat interitus, eum ludum putantem: & cùm quosdam funes alligassent & eos demisissent, puerum extraxerunt: & statim accurrit puer ad pedes senis, dicens se eum vidisse in aquis ipsum ferentem, & ne mergeretur prohibentem. Hanc hospitalitatis mercedem recepit mulier à beato sene. Et vt alia prætermittam quæ facta sunt in itinere, venerunt quidem Antiochiam: omnes autem vndique concurrebant, Dei hominem videre cupientes, & morbi sui medicinam vnusquisque accipere desiderans. Habitabat autem in speluncis quæ erant in latere montis: vbi diuinũ quoque apostolum Paulum & habitasse dicunt & latuisse. Sed statim vt scirent omnes eum esse hominem, eum iuuadit febris vehementissima. Cùm autem videret magnus Acacius multitudinem eorum qui simul erant congregati, & eam quæ acciderat ægrè ferret ægritudinem: existimabat enim fore vt ij qui conuenerant perturbarentur, si viri morbum resciscerent, à cuius manu se inuenturos sperabant medicinam: Noli angi animo, inquit senex. Si est enim necessaria sanitas, eam statim dabit Dominus. Statim ergo post hæc verba ad preces conuersus, & vt solebat, & genua & frontem solo admouens, rogauit vt assequeretur sanitatem, si ex ea reditura sit aliqua vtilitas ad eos qui conuenerant. Nondum finierat preces, & repente multus sudor profluens extinxit flãmam frebris. Cùm illic autem liberasset multos à morbis omnis generis, profectus est ad conuentum piorum. Transeunte autem eo per portas regiæ, mendicus quidam qui elumbis vtebatur pro pedibus, & per terram trahebatur, cùm manum extendisset, & eius pallium tetigisset, fide quidem morbum egit, exiliens autem ostendit se æquè currere atque ante morbum: idem faciens quod claudus quẽ Petrus & Ioannes suscitarunt. Hoc cùm factum esset, confluxit totus populus ciuitatis: eratque bellicum gymnasium plenum ijs qui concurrebant. Pudore autem afficiebantur calumniatores & mendacij artifices: læto autem & tranquillo animo erant alumni veritatis. Ex hinc in domos suas trahebant lumen veritatis, ij qui opus habebant vt curarentur. Vir autem quidam cui fuerat maximus mandatus magistratus, cuiusque fidei commissus erat clauus Orientis, ad eũ misit rogans vt ad se veniret, & à morbo vrgente liberaret. Ille verò accessit nihil cũctatus, & cõmuni Domino

Universidad de Deusto
Biblioteca

fusis precibus, verbo soluit ægritudinem & iussit vt Deo ageret gratias. Cùm hæc & talia fecisset, statuit deinceps reuerti ad suæ exercitationis monasticæ tugurium. Cùm per Cyrum autem iter faceret, distat autem hæc ciuitas duorum dierum itinere ab Antiochia, diuertit quidem in ædem præclari martyris Dionysij. Qui illic autem vero Dei cultui & rectæ religioni præerant, conuenientes supplicarunt vt sibi opem ferret exitium præuisum expectantibus. Dicebant enim Asterium qui in sophistica & falsa disserendi arte fuerat educatus, & se in hæreticorum ecclesiam iniecerat, & episcopale munus erat assecutus, falsum acriter defendere, & improbo vti artificio aduersus veritatem: & veremur, inquiebant, ne facundia veluti quadam esca falsum contegens, & nexus syllogismorum tanquam quædam retia extendens, capiat multos ex simplicioribus: ea enim de causa fuit ab aduersarijs accersitus. Senex autem, Estote, inquit, bono animo, & Deo nobiscum supplicate, orationem & corporis afflictionem precibus adiungentes. His Deū sic rogantibus, vno die ante diem festum ac celebrem, quo verba erat facturus falsi defensor & hostis veritatis, is diuinitus immissam accepit plagam, & cùm vno tantū die ægrotasset, excessit è viuis illam, vt est probabile, vocem audiens, Stulte, hac nocte repetunt à te animam tuam: quæ autem parasti retia & laqueos, ijs tu implicaberis, & non alij. Hæc Balaam quoque acciderunt, qui ipse quoque aduersus Dei populum accersitus, cùm impia quædam Balaac aduersus ipsum consuluisset, eius dedit pœnas, vt qui ab Israelitica dextra fuerit cæsus. Igitur hic quoque, cùm in Dei populum quasdam callidas excogitasset sententias, per Deum populi vita fuit priuatus. Hanc autem saluté Cyrus est consecuta per huius orationem. Hæc autem quæ narraui, mihi diuinum caput, ille magnus tradidit Acacius: qui pulchre sciebat omnia quæ ab ipso facta fuerāt. Cùm ergo illinc esset profectus, & ad suos sodales reuersus, & vnà cum eis non paruo tempore esset versatus, ad vitam senij & molestiæ expertem valde prompte & alacriter transiit, vt qui in mortali natura meditatus esset impatibilitatem, expectaret autem corporis immortalitatem. Ego autem hic de eo sistens orationem, transibo ad alium: rogās sanctos qui in hanc ingrediuntur narrationem, per suam intercessionem mihi supernam conciliare benuolentiam.

MARCIANVS.

111. Huius meminit Ide Theodoretus in quarto libro historiæ ecclesiasticæ.

ILlum autem tantopere celebratum Marcianum, quomodo pro rei dignitate admirabimur? Num videlicet eum simul coniungentes cum Elia & Ioanne & similibus, qui circumibant in ouinis & caprinis pellibus, egentes, afflicti, vexati, quibus dignus non erat mundus: errantes in solitudinibus & montibus et speluncis & foraminibus terræ? Is enim olim patriam quidem habuit Cyrum, cuius prius quoque meminimus: post hæc autem solitudinem: hac autem & illa relicta nunc habet cœlum. Et illa quidem eū genuit: hæc verò aluit, & victorem effecit: cœlum autem accepit vt coronatum: contepta enim claritate generis. Ducebat enim genus à patritijs, et à splendore regio. In illis enim florebat, corporis specie et magnitudine accepta ab opifice naturæ, & animo in genij solertia ornato. In Deum autem, et ea quæ ad eum pertinent, totum amorem transtulit: et omnibus valere iussis, solitudinis occupat vmbilicum, et parua extructa domuncula quæ ne eius quidem corpori iusta respondebat proportione, cùm eam quodā alio paruo septo circundedisset, inclusus erat assiduè, separatus quidem ab omni humana consuetudine, disserens autem cum Domino vniuersorum, et dulcem illam vocē exaudiens. Diuina enim versans eloquia, se diuina voce frui putabat. Orans autem et supplicationes offerens, ipse loquebatur cū Domino: et cùm semper tantis frueretur delitijs, eum nunquam capiebat satietas. Audiuit enim diuinum spiritum per magnum Dauid psallentem. Qui meditatur in lege *Psal.* Domini die ac nocte, erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarū, quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non defluet. Hos fructus desiderans, iucundissimum hunc laborem amplectebatur: et orationem quidem psalmodia: psalmodiam autem excipiebat oratio: et vtraque rursus diuinorum eloquiorum lectio. Cibus autem ei erat solus panis, isque certa præbebatur mensura. Ea autem erat mensura, vt nec puero quidem nuper ablactato satis esset. Aiunt enim panis libram in quatuor partes diuisam, quatuor diebus fuisse distributam: et vnicuique diei attributam fuisse partem vnam. Statuerat enim vespere comedere quotidie, nunquam autem satiari: sed semper quidem esurire, semper verò sitire: corpori autem ea exhibere quæ ad viuendum sufficiunt. Dicebat enim, quòd qui post multorum dierum inediam capit cibum, in diebus quidem inediæ, officia dominica exequitur imbecillius. Quo autem die rursus capit cibum, plura, vt est consentaneum

consentaneum, exhibens, ventrem onerat: is autem grauatus tardiorem reddit animā ad vigilandum. Dicebat igitur esse melius vesci quidem quotidie, nunquam autem expectare satietatem. Verum enim ieiunium est perpetua indigentia. Hanc legem perpetuo terebat vir ille diuinus, & cùm corpus haberet maximum, & omnium sui temporis hominum esset & maximus & pulcherrimus, hoc paruo cibo alebat. Cùm autem preterijsset aliquantum temporis, duos admisit contubernales, Eusebium qui sacri illius tugurij fuit hæres: & Agapetum, quis has leges angelicas transtulit Apameam. Est enim qui dam vicus maximus & populosissimus: est autem ei nomen Nicerte. In eo ergo construxit duo maxima philosophiæ gymnasia, quorum vnum quidem est ab eius nomine denominatum: alterum verò ab admirabili Symeone, qui quinquaginta annorum spacio refulsit in hac philosophia. In his in hodiernum vsque diem degunt plus quam quadringenti viri, virtutis athletæ & amatores religionis veriique Dei cultus, & qui suis cœlum coemunt laboribus. Huius autem reipublicæ legislatores fuere Agapetus & Symeones, qui leges accepere à magno Marciano. Ab his autem plurima quæ plantata sunt exercitatorum virtutis habitacula, quæ quidem ijsdem legibus reguntur & institutis, difficile est enumerare. Cæterum horum omniū plantator fuit vir ille diuinus. Qui enim pulcherrimum semen præbuit, is iure vocari possit auctor bonorum quæ nascuntur. Primum ergo, vt dixi, solus voluntariū illum tenebat carcerē. Deinde cùm hos quos admisisset, non habitabant illi in eadem domo. Neque enim ei soli sufficiebat domuncula, vt quæ esset valde parua, & quæ ipsi & stanti & recumbenti multum afferret laboris. Neque enim stans, rectus stare poterat, cùm tectum caput & collum tangeret: neque recubans poterat pedes extendere, cùm domus non haberet longitudinem æqualem longitudini corporis. Cùm ergo eis permisisset aliam extruere, iussit in ea degere: per se autem hymnos dicere & orare, & diuina legere eloquia. Cùm autem oporteret esse plures huius vtilitatis participes, alio habitaculo eius iussu procul extructo, iussit eos qui vellent in illo degere. Eorū autē dux erat Eusebius, qui magni Marciani transmittebat doctrinam. Diuinus autem ille Agapetus, vt oportuit institutus & exercitatus, & in hac arte athletica optime eruditus, reuersus est, vt dixi, & seminauit semina quę à diuina illa anima acceperat. Euasit autem adeo clarus & illustris, vt pontificali sede dignus sit habitus, & ei mandata sit pastoralis curatio, & eius fidei credita fuerit cura patriæ. Eusebius autem ille admirabilis, congregati gregis præfectus, & curam Magistri susceperat, & solus dignus habebatur qui ad eum in tempore ventitaret, & eum rogaret nunquid vellet. Cùm autem vellet noctu videre quid ageret, ausus est ad fenestram, erat autem ea breuis admodum, accedere, & cùm se inclinans respexisset, videt lumen, non ex lucerna, neque quod esset manu factum, sed à Deo datum, et quod superna gratia præceptoris sui caput circunfulgebat, & diuinorum eloquiorum scripturę ostendebat intelligentiam: tenebat enim librum, & diuinæ voluntatis sacrosanctum inquirebat thesaurum. Hoc cùm esset contemplatus admirabilis Eusebius, ingenti timore horroreque est affectus, & Dei ministri diffusam edoctus est gratiam, et Dei in suos seruos didicit beneuolentiam. Aliquando autem cùm in vestibulo magnus oraret Marcianus, draco quidam qui reptauerat supra parietem versum ad orientem, desuper è muro despexit, simul et hians, et horribiliter intuens, et se inuasurum significans. Procul autem stans Eusebius, et illud horrendum spectaculum pertimescens, et id Magistrum ignorare suspicans, illi ostendit clamans et vt fugeret rogans. Ille autem cùm eum reprehendisset, et timorem expellere iussisset, nam eum quoque esse exitiale vitium, digito quidem crucis prius expressit figuram, ore autem insufflauit, et veteres ostendit inimicitias. Ille autem spiritu oris, tanquam igne aliquo, exiccatus, et veluti exectus, instar exustæ stipulæ in multas partes est dissolutus. Vide ergo num imitatus est Dominum vt seruus beneuolus? Dominus enim cùm aliquando sureret mare in cymbam discipulorum, eos autem vidisset anxios et perturbatos, non prius maris sedauit tempestatem, quam increpando discipulos, compescuit eorum incredulitatem. Hinc doctus hic vir admirabilis, primum expulit timorem discipuli, deinde sic belluam affecit supplicio. Talis magni Marciani fuit et sapientia, et miraculorum effectio, et in Deum fiducia. Sed tamen cùm tanta gratia dignus esset habitus, et magna posset facere miracula, studebat tamen celare virtutem, prædonis virtutis suspectas habens machinas. Arrogantiæ enim vitium subter seminans, labore collectos fructus conatur eripere. Et cùm sibi datam vellet celare gratiam, inuitus ad facienda veniebat miracula, cùm eius rectè factorum iubar resplendesceret, et quæ occultabatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tabatur virtutem aperire. Quinetiam aliquando contigit vt tale quid fieret. Vir quidam honesto loco natus, & cui militares magistratus sæpe fuerant mandati, ex Berrhœa Syriæ vrbe proficiscens, cùm eius filia diu debaccharetur, & à malo dæmone vexata insaniret, venit in solitudinem, cùm esset quidem magni Marciani familiaris, speraret autem propter priorem consuetudinem eum conuenire & rogare. Spe autem falsus, cùm non liceret ei Dei videre seruum, rogat quédam senem, cui illo tempore diuini illius viri commissum fuerat ministerium, vt paruum lecythum oleo plenum acciperet, & ad ostium domunculæ poneret. Senex autem sæpe quidem se id facturum inficiatus, sæpe autem rursus rogatus, victus est à precibus. Cùm autem strepitum magnus ille sensisset Marcianus, rogauit & quisnam esset, & quonam opus habens veniret. Is autem veram quidem celabat causam, simulabat autem se venisse vt sciret num iuberet aliquid: & hoc dicens dimissus est. Cùm autem sub auroram rursus pater puellæ rogasset vt sibi rederetur lecythus, ille timens quidem, iuit tamen cum quàm maximo potuit silentio, & porrecta manu, & accepto lecytho, cupiebat latere. Is autem rursus rogauit quidnam volens veniret. Postquam autem eandem dixit causam quam etiam vespere præ se tulerat, ægre ferens homo Dei vtpote quod præter consuetudinem fuisset eius aduentus, iussit vera dicere. Ille autem timens & contremiscens, cùm non posset eum latere qui plenus erat Dei gratia, dixit & quis esset qui supplicabat, & eum morbi docuit tragœdiam, & ostendit lecythum. Is autem succensuit quidem, vt est consentaneum, quod nollet virtutem ostendere. Minatus tamen quod si hæc rursus auderet, & ab illa priuabitur consuetudine, & ei auferetur ministerium, erat autem maxima iactura ijs qui quæstum sciebant, remisit, iubens reddere ei qui dederat. Et Marcianus quidem hæc iubebat: Dæmon autem qui aberat iter quatuor dierum, eius qui exigebat voci ferabatur virtutem: & Marcianus Berrhœæ functus est officio iudicis, quibusdam lictoribus vsus aduersus dæmonem, & illum sceleratum expellens, & puellam mundam reddens ab illa vexatione. Hoc autem exactè sciuit pater puellæ. Ei enim reuertenti, cùm pauca stadia abesset ab vrbe, occurit quidam seruus à domina in agrum missus. Is cùm vidisset dominum, miraculi facti attulit nuncium, quatuor antè diebus dicens factum esse miraculum. Diebus ergo supputatis, & tempore rectè examinato, didicit illud fuisse in quo senex attulit lecythum. Mihi autem venit in mentè cogitare, quid non fecisset ille vir magnus si voluisset facere miracula. Si enim etiá cùm studeret celare quã acceperat virtutem, tantum ostendit splendorem: quod non miraculum fecisset si voluisset? Sic autem spiritalem quoque suam sapientiam non ostendebat omnibus. Itaq; cùm postremo post diem festum salutaris paßionis & dominicæ resurrectionis, permisisset iis qui volebãt ad se ingredi: illo certè tempore omnes studebant eum videre. Atq; ad eum aliquando congregati primi veniebant pontifices: Flauianus ille magnus, cuius fidei erat credita pascenda Antiochia: & diuinus Acacius, cuius prius quoque meminimus: & Eusebius Chalcidẽsis episcopus: & Isidorus cui tunc erat commissa Cyrus gubernanda, qui erant virtute insignes. Vna autem cum illis erat etiam Theodotus qui tenebat habenas Hierapolitanorũ ecclesiæ, clarus monastica exercitatione & mansuetudine. Erant autem nonnulli quoq; ex magistratibus, incẽsi ardore fidei. Omnibus ergo cum silentio sedentibus, & sacram illã vocem expectantibus, ipse quoq; diu tacens sedebat, lingua quidem otiosus, auribus autem promptus. Tunc aliquis ex iis qui sedebant, qui erat ei familiaris propter curam animę, & alioqui auctoritate & dignitate clarus, Omnes, inquit, ò pater, diuini hi patres, sitientes expectant suauissima tuæ doctrinę fluenta. Omnes ergo præsentes impertias vtilitate, nec claudas riuos tuę beneficentię. Ille autem cùm valde ingemuisset, Deus, inquit, vniuersorũ quotidie loquitur per creaturas, & per diuinas scripturas differit & monet ea quæ oportet, & inducit ea quæ sunt vtilia: terretq; minis & adhortatur promissis: & ex his nullam capimus vtilitatem. Quẽ admodum ergo loquens profuerit Marcianus, qui tantam vtilitatem amittit cum alijs, & commodum non vult ex eis capere? Hinc factum est vt multi quidem sermones mouerentur à patribus, quos inserere narrationi duxi superuacaneũ. Cùm autẽ surrexissent & orassent, & ad conserendũ sacerdotij ordinem vellent ei manus imponere, rursus ei man* admouere sunt veriti: & hic quidem illi, ille verò huic iubebat. Cùm omnes autem id simul recusassent, redierunt. Sed enim volo his quoque aliam addere narrationẽ, qua cognosci poterit diuina eius prudentia. Auitus quidã, primus in solitudine, gratia monasticæ exercitationis, fixerat tugurium. Id autem magis quam hoc vergit ad septentrionem, & aliquantum situm ad orientem, spectat ventum Aparctiam qui est proximus

proximus subsolano. Is magno Marciano erat & tempore & labore antiquior, vir autem philosophus, & in vita dura & aspera educatus. Is cùm de viri virtute quæ vbique celebrabatur audiisset, ratus tale spectaculum esse silentio & quiete vtilius, accurrit studẽs videre eum quem desiderabat. Cùm autem eius aduentum magnus sciuisset Marcianus, ostio aperto eũ ad se admisit. Admirabili autem præcepit Eusebio vt & legumen coqueret & olus, si haberet. Postquã verò mutuum inter se colloquendi expleßent desiderium, & alter alterius virtutem didicisset, nonæ simul peregerunt officium. Venit autem Eusebius mensam ferens, & panem afferens. Magnus autẽ Marcianus diuino dixit Auito. Adesdum omnium mihi amicißime, & huius mensæ simus simul participes. Ille verò, Nescio, inquit, me vnquã cibum sumpsisse ante vesperam: sæpe autem duos & tres dies simul maneo ieiunus. Magnus autem Marcianus, Mea ergo, inquit, causa hodie mutetur consuetudo. Nam cùm sim corpore imbecillo, non possum expectare vesperam. Postquam autem hæc dicens non persuasit admirabili Auito, ingemuisse dicitur & dixisse. At ego, inquit, animo angor & valde crucior, quod tantum laborem ceperis vt virum aliquem laboriosum videres & philosophum, spe autem falsus, cauponem videris aliquẽ profuse & delicate viuentem. Cùm ex his autem molestia esset affectus Auitus, & dixisset se malle vesci carnibus quam hæc audire, dixit, magnus Marcianus. Nos quoque ò amice, eandem quam tu vitã persequimur, & amplectimur eandem viuẽdi rationem: & quieti labores præferimus: & ieiunium magis expetimus quam cibum, eumque nocte aduentante capimus: sed scimus charitatem esse ieiunio præstantiorẽ. Charitatis enim opus à lege diuina præciptur. Ieiunium autem est potestatis nostræ & arbitrij. Oportet autem existimare diuinas leges esse nostris longe præstantiores. Hæc cùm inter se inuicem differuissent, & parum cibi sumpsissent, & Deum laudauissent, & tres dies simul versati essent, rursus sunt separati, videntes se inuicem spiritu. Quis ergo non admiretur huius viri sapientiam, à qua gubernatus, sciebat quidem tempus ieiunij, sciebat autem etiam fraternæ charitatis: sciebat virtutis quoque partium differentiam, et quamnam cuinam cedere oporteat, & cuinã in tempore danda sit victoria. Possum autem aliud quoque narrare quo eius cognoscatur in diuinis perfectio. Ad eum enim ex patria venit soror cum filio, qui & vir erat & vrbis Cyri facile princeps, ea quæ ei vsui erant abunde afferens. Is autem sororem quidem videre non est passus, sororis autem admisit filium: erat enim id tempus definitum quo eum licebat conuenire. Cùm autem eum rogarent vt acciperet quæ allata fuerant, Per quot, inquit, monasteria transiistis, & quænam ex his, eis ipsis impertiistis? Cùm is autem dixisset se nulli dedisse, Abite, inquit, cum ijs quæ attulistis. Nos, inquit, nullo horum egemus, nec si egeremus acciperemus. Naturalis enim cognationis, non autem diuinæ pietatis et seruitij curam gerentes, hanc exercetis in nos beneficentiam. Si enim non honoraretis solam generis necessitudinem, non ea quæ attulistis nobis solis impertiissetis. Hæc dicens, filium sororis dimisit cum sorore, iubens vt nihil acciperetur ex iis quæ attulerant. Ita erat extra naturam, & in cœlestem migrarat viuendi rationem. Quodnam enim aliud afferri potest exemplum apertius, quod Deo esset dignus, conuenienter ipsius Dei voci? Qui non relinquit enim, inquit, patrem & matrem et fratres et sorores, & vxorem & filios, non est me dignus. Si autem qui non relinquit est indignus: qui relinquit, & tam accurata exactaque vtitur perfectione, clarum est eum fuisse dignissimum. Ego præter hæc admiror quo que eius in diuinis decretis summam perfectionem. Abhorrebat enim Arij insaniam, quæ à potestate imperatoris accendebatur illo tempore. Abominabatur etiam amentiam Apollinaris. Fortiter autem & strenue decertabat aduersus eos qui cum Sabellio sentiebant, trescque hypostases seu personas in vnam cogebant. Valde quoque auersabatur eos qui nominantur Euchitæ, qui in habitu monastico laborabant morbo Manichæorum. Erat autem adeo feruens eius zelus pro decretis ecclesiasticis, vt etiam aduersus virum admirandum & diuinum, iustam pugnam susceperit. Erat Abraames quidam senex in illa solitudine, vir canis quidem pilis, sed magis cana prudentia, omni virtute clarus, & vberes semper profundens lachrymas compunctionis. Is in principio à quadam inductus simplicitate, primum pascha peragere sustinuerat: ignorans quidem, vt est verisimile, quæ de eo Niceæ à patribus constituta fuerant, antiquæ autem seruire malens consuetudini. Multi autẽ alij laborabant eo tempore eadẽ quoque ignoratione. Sed magnus Marcianus, multis quidem sæpe verbis vsus, conatus est senem Abraamen (ita enim eum appellabant qui in ea habitabant regione) vt cum ecclesia consentiret, traducere.

Matth. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cùm autem vidisset non patere, aperte desti tit cum ipso communicare. Sed procedente tempore, ille quoque vir diuinus abiecta macula, in festo celebrando amplexus consensum ecclesiæ, vere psallens cecinit. Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini. Hoc autem effectum est à magni Marciani doctrina. Ei multi quidem vbique ædificabant oratoria. In Cyro quidem, eius sororis filius Alypius. Zenobia autem quædam in Chalcide, quæ & genere erat clara, & insignis virtute, & magnas habebat diuitias. Alij quoque non pauci hoc faciebant, victoria parta illustrè illum athletam rapere contendentes. Hoc cùm nosset homo Dei, rogat admirabilem illum Eusebium, omni terrore plenum illi offerens iusiurandum, vt corpus in illo loco deponeret, & nemo sepulchrum dignosceret præter duos qui simul habitabant familiariores, donec præter ijsset magnus annorum numerus. Hoc autè iusiurandum impleuit homo ille admirabilis. Postquam enim insignis illius victoris venit finis, & chorus angelorum sacram illam & diuinam animam ad cœlestes transtulit mansiones, non prius eius significauit obitum, donec cum duobus ex familiarioribus facta fossa, & corpore depositò, complanauit terræ superficiem: & quinquaginta annis vel pluribus elapsis, cùm innumerabiles concurrissent & corpus scrutati essent, ignotum mansit sepulchrum. Postquam autem vnumquodque ex prædictis oratorijs, vnum quidem apostolorum, alterum verò martyrum accepit reliquias, securè deinceps illius tabernaculi & doctrinæ hæredes, cùm duobus ante annis arcam constrauissent lapideam, in ea posuerunt preciosi corporis reliquias, cùm vnus ostendisset sepulchrũ. Is enim solus supererat ex illis tribus. Cùm illius autem fuisset virtutis æmulator Eusebius admirabilis, longo tempore corpus perpetuo affligebat. Nam cùm centum & viginti ferri libras corpori haberet impositas, sibi quoque imposuit alias diuini Agapeti quinquaginta. Adiecit autem magni quoque Marciani alias octoginta. Habebat autem oratorium, lacum quendam in quo nulla aqua remanserat. Tribus autem annis perpetuis hoc modo vitã transegit. Ad hæc autem dicenda sum digressus, cùm vellem ostendere quot & quantarum rerum recte & ex virtute gestarum auctor & procurator fuerit Marcianus. Huius autem philosophię fructum quoque percepit admirandus ille Basilius, qui multis postea temporibus, apud Seleucobelum, est autem vrbs Syriæ, monasticum extruxit habitaculum, & clarus quidem fuit in multis generibus virtutum, insigniter autem fuit clarus in ea quæ Deo longe est gratissima possessione charitatis, & in diuino opere hospitalitatis. Quã multos autem hic quoque Deo exhibuerit operarios, citra pudorem, vt apostolice dicam, verbum tractantes veritatis, quis facile enumerauerit? Nam vt alios in præsentia prætermittam, qui sunt quidem laude digni, nimis autem prolixam redderent narrationẽ, huius vnius & solius meminero. Fuit quidã qui ad eum ventitabat, eum autem appellabant Sabinum, qui corpus consumpsit laboribus innumerabilibus. Neque enim panis, neque obsonij fuit alicuius particeps: cibus autem erat ei farina aqua madefacta. Consueuerat autem is totum vnius mensis miscere nutrimentum, vt situm contraheret, & tetrum odorem emitteret. Volebat autem hoc genere alimenti hebetare sui corporis appetitiones, & efficere vt fœtore nutrimẽti flaccescẽret voluptas. Cùm autem per se sic degeret, si quis ex familiaribus ad eum accederet, simpliciter & citra discrimen vescebatur ijs quæ apponebantur. Tantam autem diuinitus gratiam acceperat, vt mulier quædam Antiochena nobilis, cuique & genus & opes ingentes faciebant spiritus, ad eum accurrerit, & ei supplicarit vt opem ferret filiæ quæ vexabatur à dæmone. In somnis enim, inquiebat, vidi quendam iubentem vt huc accurrerem, et precibus præsidis monasterij salutem filiæ procurarem. Dicebat ergo is qui responsa dabat, non solere præsidem loqui cum mulieribus. Cùm autem in staret mulier, lachrymans, et eiulans, et grauiter vociferans, egressus quidem est præfectus monasterij. Dicebat autem mulier non esse ipsum: fuisse autem aliũ sibi ostensum subrubicundum, qui pustulas quasdam habebat in genis. Vbi autem cognouerunt eũ qui quærebatur, erat autem is tertius monasterij, non primus, eum persuasum adduxerunt ad mulierem. Protinus autem illa quidem agnouit faciem: malus autem dæmon vociferans reliquit puellam. Hæc præclara fecerunt facinora magni Marciani discipuli. Tales vbique plantas plantauit plantator optimus. Ego autem huic narrationi rursus finem imponens, rogo & quæso vt per horum omnium intercessionẽ diuinum consequar auxilium.

Psal. 118.

Sabinus

EVSEBIVS.

1111. Huius Eusebij meminit idem Theodoretus in quarto libro historiæ Ecclesiasticæ.

QVales quidem Deo obtulerit fructus desertum sterile, nempe pulchros, &

& maturos, & ei qui plantauit gratos, & ijs qui sapiunt hominibus charos & maximè expetendos, ostendimus in ijs quæ iam scriptæ sunt narrationibus. Ne quis autem existimet virtutem esse loco circumscriptam, & solam solitudinem esse aptam ad tales ferendos redditus, age transeamus deinceps oratione ad terram quæ habitatur: & ostendamus ad parandam philosophiam eam minime esse impedimento. Est mons altus, qui Antiochiæ quidem situs est ad orientem: Berrhœæ autem ad occidentem, omnes autem montes propè sitos superat: in summo autem cacumine imitatur figuram conoidem, ab altitudine autem accepit denominationem. Κορυφὴν enim, id est verticem, cũ solent appellare accolæ. Olim in eius summo vertice erat templum dæmonum, quod apud vicinos in magno erat honore. Subtus autem ad meridiem patet campus sinus præ se ferens figuram, qui vtrinque coercetur vlnis non admodum altis. Pertinent autem eæ vsque ad viam qua equitatur, quæ vtrinque à meridie ad septentrionem sectæ sunt, semitas excipientes. In eo autem sunt constructæ villæ & magnæ & paruæ, continentes ijs qui sunt vtrinque montibus. Propter ipsas autem excelsi montis oras, est quidam vicus maximus & populo frequentissimus: vocabulo autem regionis eum vocant Teledam. Iis superiori autem parte lateris montis, est quidam saltus non admodum accliuis, sed qui modicè inclinatur, spectans ad illum campum & ventum austrum. In eo, philosophiæ gymnasium extruxit quidam Ammianus, vir qui cùm multis quidem alijs virtutibus esset clarus, tum summa modestia superabat alios. Hoc autem satis est argumenti. Etenim cùm ad doctrinam non solũ suis sodalibus, sed vel bis totidem alijs posset sufficere, sæpe ad magnum accurrebat Eusebium, rogans & supplicans vt is esse vellet adiutor, pædotriba, & magister eius palæstræ quam fundauerat. Aberat autem viginti quinque stadiis, in quodam valde paruo habitaculo, & quod nec fenestras quidem habebat, inclusus. Eum autem ad hanc virtutem deduxerat Martianus, eius quidem patruus, fidelis autem Dei seruus. Sufficit enim hoc dicere, cùm etam magnũ Mosem hoc cognomine honorarit Dominus. Hic Martianus cùm diuinum gustasset amoré, noluit solus frui bonis: sed multos etiam fecit alios in amore socios. Venatus est autem & magnum Eusebium, & eius fratrem qui in vita verè quoque erat frater. Non existimauit enim rationi esse consentaneum, vt eos quidem qui ad eum nihil attinebant venaretur ad virtutem, fratres autem non itidem. Hos ergo ambos cùm in parua inclusisset domuncula, eos euangelicam vitæ docebat rationem. Sed fratrem quidem morbus inuadens, illum cursum interrupit: morbum mors autem est consecuta. Nam cùm paucis diebus vixisset postquam illinc est egressus, vitæ finem accepit. Permansit autè magnus Eusebius toto tempore vitæ patrui, neque cum vllo loquens, neque lucem intuens, sed perpetuo inclusus: & post illius mortem hanc vitam est amplexus, donec ad mirabilis ille Ammianus, ei multis delinito precibus persuasit. Dic enim mihi, ad illum dicebat, ò optime, Cuinam placere existimans, laboriosam hanc sordidamq; & squalidam vitam es persecutus? Cùm autem, vt par est, is vtique dixisset, Deo qui est virtutis legislator & magister. Quoniam ergo eum amas, inquit Ammianus, ego tibi modum ostendam, per quem & amorem magis accendes, & ei quem amas seruies. Nam quod omnis tua cura & industria in teipsum conuertatur, non effugiet, vt sentio, crimen nimij in teipsum amoris. Lex enim diuina iubet proximum amare vt teipsum. Multos autem opum sumere participes, hoc est proprium veri muneris charitatis. Hanc autem diuinus Paulus appellauit legis plenitudinem. Rursus quoque clamat. Tota lex & prophetæ in hoc sermone in summam rediguntur, nempe, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Porrò autem Dominus quoque in sacris euangelijs, Petro qui confessus est eum amare plus alijs, præcepit pascere oues suas. Eos autem qui hoc non fecerunt reprehendens, clamat per prophetam: ò pastores, Non seipsos pastores pascunt, non oues? Et ideo magnum quoque Eliã qui hanc vitam persequebatur, iussit versari in medio impiorum: & secundum Eliam, tantopere celebratum Ioannem, qui amplectebatur solitudinem, transmisit ad ripas Iordanis, illic baptizare iubens et prædicare. Quoniam ergo tu quoque es Dei qui te fecit ardens amator, multos quoque tecum alios effice amatores. Hoc enim est valde gratum communi Domino. propterea Ezechielem quoque appellauit speculatorem, et peccatoribus iussit testificari: et Ionam iussit currere Niniuen: et nolentem transmisit in vinculis. Cùm hęc diceret et similia, diuinum virũ mansuefecit, et voluntario illo effosso carcere, eduxit et abduxit, et suorum sodalium ei curam tradidit. Ego autem nescio vtrum plus admirer, huiusne moderationem, an alius obedientiam, et quod ab eo sit persuasus. Is enim fugiebat principatum,

Rom. 13.
Galat. 5.
Ioan. 21.
Ezech. 34.

Universidad de Deusto
Biblioteca

patum, & magis volebat esse ex iis qui parebant, vt qui præfecturæ formidaret periculum: & magnus Eusebius auersabatur quidem cum pluribus conuersationem, cessit tamen, & captus retibus charitatis, suscepit curam gregis, & duxit chorum: non multis verbis opus habens ad docendum. Sufficiebat enim vel solus aspectus, vt vel longe tardissimum celerem efficeret ad cursum virtutis. Dicunt autem qui viderunt, eum semper habuisse grauem vultum, & qui poterat timorem afferre spectantibus. Cibum autē ipse quidē capiebat tertio & quarto quoq; die. Iis autem qui secum habitabant iubebat vesci alternis diebus. Præcipiebat autem cum Deo assiduè colloqui, & nullum tempus reliquere vacuum ab hac operatione: sed communiter quidem præfinita exequi officia: partes autem diei quæ inter hæc intercedunt, vnumquenque per se, vel sub aliqua vmbra arboris, vel propter petram aliquam, vel vbicunque quiesceret aliquis, vel stantem, vel humi iacentem, rogare Dominum, & petere salutem. Ita autem vnāquāque ex partibus corporis edocuit virtutem, vt illa faceret quæ sola permittit ratio. Vt autem hoc reddam manifestum omnibus, mē tionem faciam vnius eius narrationis. Sedebat super quandam petram ipse & Ammianus ille admirabilis: & diuinorum euangeliorum historiam, alter quidem legebat: alter verò eorum quæ erant obscuriora explicabat sententiam. Cùm autem quidam agricolæ in subiecto campo terram colerent, ad hanc contemplacionem magnus tractus est Eusebius. Cùm autem diuinus Ammianus legisset locum euangelicum, sciscitaretur autem interpretationem, iussit magnus Eusebius vt repeteret lectionem. Cùm is autem dixisset, lis qui arant forte delectatus, minimè exaudiisti, vt est verisimile: suis deinceps oculis legem tulit, vt neque campum illum vnquam contemplarentur, neque cœlesti pulchritudine, & chori astrorum aspectu fruerentur: sed angustissima vtens semita, cuius mensuram aiunt fuisse vnius palmi, ferente ad oratorium, extra eam deinceps egredi non est passus. Dicunt autem eum plusquam quadraginta annis vixisse post hanc legem. Vt autem cum animi sui sententia, ad hæc quoque eum traheret aliqua necessitas, cùm lumbos zona ferrea alligasset, & grauissimū collare collo imposuisset, aliquo alio ferro coniunxit zonam collari qui erat collo impositus: vt hoc modo inclinatus, conaretur assiduè in terram despicere. Has ipse de se exegit pœnas: quod illos esset contemplatus agricolas. Hoc autem & multi quidē alij me docuerunt ex ijs qui illum nouerūt, & res eius optime sciuerunt, narrauit autē se nex quoq; magnus Acacius, cuius prius quoque meminimus in alijs narrationibus. Dixit autem se eum quoq; aliquando interrogasse cùm eum sic vidisset incuruatū. Quam nam capiens vtilitatem, neque cœlum patiatur aspicere, neque campum illum subiectū contemplari: neque ex angusta illa via egredi: eum autem dixisse se hęc moliri aduersus maligni dæmonis machinationes. Nam ne, inquit, de magnis bellum gerat, conans auferre temperantiam & iustitiam, & iram armans, & cupiditatem accendens, & vt fastu efferar & superbia intumescam efficiens, & quæcunque aduersus eam machinatur animam, conor hostem ad hęc parua traducere: in quibus etiam si vicerit, non magnū affert detrimentum: etsi victus fuerit, euadit magis ridiculus, vt qui ne in paruis quidem possit euadere superior. Quoniam ergo noui hoc bellū minus periculosum, non valde enim feritur qui in his damni aliquid accipit. Quod enim damnū est vel videre campum, vel in cœlum oculos attollere, ad hoc me genus pugnæ transtuli. In hac enim me nec ferire potest nec perimere. Non sunt enim hęc iacula lethifera, vt quæ illis ferreis careāt aculeis. Hæc se audiuisse dixit magnus Acacius, eiusque se admiratum esse sapientiam, virtutemque bellicam et experientiam. Quamobrem hoc quoque narrabat eis qui talia discere cupiebant, vt et admirabile et dignum quod mandetur memoriæ. Hæc eius gloria cùm in partes omnes vndique peruaderet, ad se attraxit omnes virtutis amatores. Venerunt autem diuinissimi quoque Iuliani, senis, cuius prius persecuti sumus narrationē qui optimi gregis erant perfecti. Postquam enim vir ille diuinus, fine vitæ accepto, migrauit ad vitam supernam, ad magnum accurrerunt Eusebium, melius esse rati rectè regi quam regere & præesse. Iacobi autem, cuius prius quoque iam memini, cùm summatim eius ostendi virtutem, nunc quoque euidens argumentum ostendam summæ eius philosophiæ. Postquā ille diuinus hinc excedens Eusebius, iussit eum præesse gregi, & recusans curationem, non persuasit cupientibus eum hanc curam suscipere, abijt ad alium gregem, malens pasci quam pascere, & cùm plurimo tempore superuixisset, hanc vitam sic finiit. Suscipit itaque illam præfecturam Agrippa, vir qui et multis alijs ornatus erat bonis, præcipuè autē puritate animę: per quā et diuinæ pulchritudinis visionē assidue apprehēdēs, et illius amoris igne accēsus, irrigabat genas perpetuis lachrymis.

Cùm is autem longo tempore electum illum & diuinum gregem rectè pauisset, deinde è vita excessisset, Dauides ille diuinus cuius aspectu mihi quoque frui contigit, suscepit præfecturam: vir qui re vera, ex diuini apostoli sententia, mortificauerat membra quæ sunt super terram. Tantum enim fructum ceperat ex doctrina magni Eusebij, vt quadriginta quinque annos egerit in illo monasterio, absque ira autem & excandescentia toto hoc tempore vixerit. Neque enim pòst susceptam præfecturam vidit eum aliquis superatum ab hac animi perturbatione, idque cùm, vt est verisimile, essent innumerabilia quæ cogerent. Centum enim & quinquaginta viri pascebantur ab illius dextera: aliqui quidem summa & excellenti virtute, & eam quæ est in cœlo viuendi rationem imitantes: alij verò qui pennas tunc primum producebant, & terram transilire & superuorale docebantur. Et tamen cùm tot essent qui diuina docebantur, & aliquid, vt est verisimile, delinquerent, neque enim facile fieri potest, vt qui modo ventitat, rectè se gerat in omnibus, mansit immobilis vir ille diuinus tanquam incorporeus, nulla eum occasione ad iram excitante. Hoc enim non solum accepi ex auditione, sed etiam ex experientia. Nam cùm aliquando desiderassem videre illum gregem, accessi habens etiam alios socios peregrinationis, qui eandem quam ego vitam amplectebantur. Toto ergo tempore hebdomadæ apud illum virum diuinum degentes, vidimus eius vultum nullam accipere mutationem, neque nunc quidem hilaritate diffundi, nunc verò tristitia contrahi. Oculos quoque similiter, non aliquando quidem truces ac toruos, nunc verò lætos: sed in eodem semper honesti decoreque tenore permanere. Hi autem sufficiunt ad arguendum animi tranquillitatem. Sed verisimile est existimaturum quempiā eum talem esse visum, quod nulla eum moueret causa. Quamobrem necesse habeo eiusmodi quid narrare quod accidit, cùm nos illic essemus. Sederat apud nos vir ille diuinus de philosophia agitans rationes, & quærens id quod est summum euangelicæ vitæ institutionis. Cùm autem intercessissent eiusmodi sermones, Publius quidam, genere quidem Romanus, moribus autem ipse quoque admirandus, & sacerdotij honore præditus, & illius præfecturæ secundas partes obtinens, ad nos venit aduersus diuinum Dauidem vociferans, & commune damnum illam nominans lenitatem: & omnibus perniciem afferre dicens eius mansuetudinem, & amentiam, non modestiam, summam illam vocans philosophiam. Ille autem habens animam veluti adamantinam, accipiebat quidem rationes, non pungebatur autem ab ijs quæ sua natura solent pungere: vultum itaque non mutauit, neq; sermonem institutum dimisit, sed cum leni voce & verbis serenitatem animæ significantibus, illum senem dimisit: rogans eum vt eorum quæ vellet curam gereret. Ego autem cum his qui ad nos venerunt loquor, vt vides, existimans necessarium esse hoc officium. Quomodo ostenderit quis melius animi lenitatem? Eum enim cui illa credita erat præfectura, talem accepisse contumeliam ab eo qui tenebat secundas partes, præsentibus maximè hospitibus, & maledictū audientibus, & nullam iræ subijsse tempestatem & perturbationem, quam non magni & excelsi animi virtutem superat & fortitudinem? Ac diuinus quidem Apostolus considerans humanæ naturæ imbecillitatem, eam quam fert legem, natura metiens. Irascimini, inquit, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Nam cùm iræ quidem motus nosset esse naturæ, non nostri arbitrij, noluit lege ea decernere quę essent laboriosa, & forte etiam eiusmodi vt fieri non possent: sed motui naturæ & iræ tempestati mensuram præfinit, diem: iubens rationi vt eam compescat, & tanquam freno reprimat, & non concedat progredi vltra terminos. Vir autem hic diuinus vltra leges quæ latæ sunt decertauit, & septa transilijt: non vsque ad vesperam iræ vt moueretur concedens, sed nec vt moueatur quidem omnino permittens. Talem fructum accepit is ex magni Eusebij consuetudine. Vidi multos quoque alios in illo tugurio qui huius philosophiæ amatores fuere & æmulatores: alios quidē in flore corporis: alios verò etiā in profunda senectute. Nā cùm plus quam nonaginta annis vixissent homines, laboriosam vitam noluerunt relinquere, sed insignes fuere obeuntes labores iuuentutis, noctu quidem & interdiu Deum laudantes, & sacra illa officia peragētes: post duos autem dies vilibus illis cibis vescentes. Vt alios autem prætermittam, qui non sunt quidem digni qui fileantur, sed vel maximè laudentur & celebrentur: sed ne sit prolixior quam par sit narratio, in diuino illo loco fuit quidam, eum autem Abbatem nominant, qui ex Ismaelitide quidem radice germinauit, non fuit autem electus à domo Abrahæ, vt is à quo genus duxerat, sed paternæ hæreditatis fuit cum Isaac particeps, vel potius ipsum rapuit

puit regnum cœlorum. Is Monasticæ huius exercitationis protinus attigit institutionem apud quendam qui tunc habitabat solitudinem, qui eos optimè exercebat: erat autem ei nomen Marosas. Post hæc autem ille quoque alijs præsse desistens, ad hunc cum Abbate venit gregem: nec paruo vixit tempore, sed cùm præclare decertasset, & insignis euasisset, excessit ex hac vita. Hic autem illic quidem fuit continuos triginta & octo annos: ita autem desiderabat laborare, vt qui modo laborare cœpisset. Nam in hodiernum vsque diem pedes nunquam texit calceis. Cùm est autem frigus, in vmbra sedens, in æstu solem suscipit, & tanquam auram zephyri, quæ ex eo procedit flammam excipit. Toto autem hoc tempore, aquam potare non passus est: non illa comedens quæ ijs exhibentur, qui ad non bibendum se exercent: solent enim ij vti cibis humidioribus: sed ijs vtens cibis quibus alij. Verum pauca comedens & quæ modicas ei vires afferunt, existimat vsum aquæ superuacaneũ. Graui autem ferro lumbos succinctus, raro quidem sedet, noctu autem, & maiori parte diei vel stans vel flectens genua, offert Domino officium precationis: vsu autem accubitus se omnino priuauit. Nemo enim in hodiernum vsque diem eum vidit cubantem. Quinetiam cùm est chori renuntiatus Coryphæus, & ei contingit vt præsit, totum hunc laborem fert prompto & alacri animo, se ijs qui eius parent imperio præbens exemplar philosophiæ. Tales victoria insignes decertatores, diuinus Eusebius, horum certaminum pædotriba & exercitator, exhibuit Domino: & cùm alios quoque plurimos tales fecisset, eos transmisit doctores ad alias palæstras, qui totum illum sacrum montem diuinis his pratis & suauem emittentibus odorem impleuere. Nam cùm ad Orientem ab initio fuisset illius exercitationis monasticæ tugurium, licet videre eius philosophiæ fœtus ad Occidentẽ & Meridiem, veluti quasdam stellas circa lunam choros ducentes: & alios quidem græca, alios verò eius in qua habitant regionis voce, laudantes creatorem. Sed enim id aggredior quod fieri non potest, cupiens omnia persequi quæ à diuina illa anima recte gesta fuere. Huic ergo narrationi finis est imponendus, & ad aliam conuertenda est oratio, & rursus est addenda quæ illinc capitur vtilitas, cùm horum magnorum virorum bene dictionis rogauerimus vt simus participes.

PVBLIVS.

EOdem tempore fuit quidam Publius, & propter formã spectatu dignus, & anima præditus quæ formę conueniebat, vel potius eam ostendens corpore magis admirabilem. Is ex senatorio quidem ordine ducens originem, natus autem ex ciuitate apud quam Xerxes ille, cuius vbique est fama tam celebris, in Græciam bellum gerens, & volens exercitu fluuium Euphratẽ transmittere, nauium congregata multitudine, ijsdem inter se coniunctis, & hoc modo super fluuium ponte constructo locum zeugma, id est coniunctarum appellauit, & ciuitatem ex re denominauit. Ex ea ortus et ex tali genere procreatus, altum locum occupat, qui distabat ab vrbe non plus quam triginta stadijs. In eo cùm quandam partã extruxisset domunculam, omnia quidem vendidit quæ à patre acceperat, domum, inquam, et possessiones, et greges, et vestes, vasaque argentea et ænea, et si quid erat cum his aliud. Et cùm ex lege diuina ea diuisisset iis quibus oportebat, et se ab omni cura terrena liberasset, illam vnam curam suscepit pro omnibus, nempe vt ei seruiret qui eum vocauerat: eamque animo perpetuo versabat: noctu diuque considerans et perserutans quemadmodum eam augeret. Ea de causa ei labor crescebat quotidie, ampliorque et intensior euadebat in dies, eratque dulcis et voluptate plenus, et procul expellens satietatem. Nemo enim eum vnquam vidit quiescentem vel minima parte diei, sed psalmodiam quidem oratio; orationem verò psalmodia; vtrunque autem excipiebat diuinorum eloquiorum lectio. Deinde cura hospitum venientum. Deinde fiebat aliquid ex operibus necessarijs. In his vitæ iter ingrediens, et ijs qui imitari volebant exemplar virtutis propositus, veluti quædam auis canora, multos sui generis in hæc retia coegit salutaria. Cæterum ab initio quidem nullum habere passus est qui secum habitaret: sed paruas domunculas foribus vicinas ædificans, vnumquenque ex ijs qui conueniebant, iubebat per se degere: domuncula, sæpe inuisens, et perscrutans, nunquid præter vsum habeant repositum. Aiunt autem eum quoque accedentem ad trutinam, panis mensuram diligenter perpendisse, et si quando inuenisset plus quam esset definitum, ægre tulisse, et eos qui hoc faciebant, Helluones appellasse. Iubebat enim neque comedentes, neque bibentes expectare satietatem: sed tantum capere quantum satis esset ad tuendam vitam corporis: siquando autem vidisset etiam farinam opertã fursure, eos qui hoc fecissent impetebat maledi-

dictis,

ctis, vt qui Sybariticis fruerentur delitijs. Porrò autem noctu quoque ex improuiso veniens ad ostium vniuscuiusque, si aliquẽ quidem inuenisset vigilantem & Deum laudantem, recedebat tacitus. Si quem autem sensisset dormientem, manu quidem pulsabat ostium, lingua autem in eum qui iacebat inuehebatur, vt qui corpus plusquam oporteret curaret. Hunc eius laborem cùm considerassent aliqui qui erant eiusdem animi & sententiæ, ad eum retulerunt vt omnibus vnum ædificaret habitaculum. Eos enim qui nunc sunt dispersi exactius & accuratius dixerunt esse victuros, eumque fore liberum à magna parte solicitudinis. Probauit consilium vir sapientissimus, & cùm omnes simul coëgisset, & paruas illas diruisset domunculas, ijs autem qui erant congregati vnam ædificasset, rogauit vt simul viuerent & se inuicem incitarent: & hic quidem illius imitaretur mansuetudinem, ille verò mansuetudinem huius zelo æmularet. & alius communicans vigilijs, acciperet ieiunij disciplinam. Sic enim, inquit, à nobis inuicem id quod deest sumentes, perfectissimam efficiemus virtutem. Quomodo enim in foris ciuitatum, alius quidem vendit panes, alius verò olera: alius habet vestes vænales, alius est opifex calceorum: à se autem inuicem id quo opus habent comparantes, vitam agunt iucundiorem. Qui dat enim vestem, pro ea accipit calceos. Qui autem emit olus, vendit panem. Ita nos oportet inuicem permutare virtutis partes pretiosissimas. Cùm qui erant eiusdem linguæ sic exercerentur & decertarent, & Græca voce Deum laudarent, huius vitæ instituti eos quoque cepit amor qui lingua vtebãtur illius regionis: & cõcurrentes aliqui supplicarunt vt ipsi quoque in eorum gregem admitterentur, & essent eius sacræ doctrinę participes. Concessit autem quod postulabant, legis memor Dominicæ quam sanctis tulit Apostols, dicens, Euntes docete omnes gentes: & cùm iuxta illud habitaculum ædificasset alterum, eos iussit illic degere, diuino quodam templo cõstructo, in quod iussit & hos & illos conuenire, incipiente die & desinente: vt vespertinos & matutinos hymnos Deo simul offerrent: in duas quidem diuisi partes, & singuli sua voce vtentes, ex successione autem canticum emittentes. Permansit autem in hodiernum vsque diem forma eius instituti: & neque tẽpus, quod hæc & talia mutare vehementer contendit: nec ij qui illius succedere curationi, vt ex limitibus ab eo positis aliquid euerterent, in animum induxere: idque cùm non duo vel tres, sed plures hanc susceperint præfecturam. Cùm primum enim ille certamen implesset, & ex hac vita excessisset, & in illam omni molestia vacuam cõmigrasset, Theotecnus quidem Græcæ linguæ: Aphtonius verò Syriæ præfecturam accepere, qui vtrique illius virtutis fuerunt quædã animatæ statuæ & imagines. Neque enim ijs qui simul conueniebant, neque ijs qui extrinsecus adueniebant, concesserunt mortis illius vllum habere sensum, vt qui illius vitæ instituti seipsos expressa ostenderent simulachra. Sed diuinus quidem Theotecnus cum nõ diu vixisset, tradidit Theodoto præfecturam, Aphtonius autem gregis curam gerens, & iam latis legibus regens permansit diutissime. Hic autem Theodotus ex Armenia oriundus, cùm exercitationis monasticæ illum vidisset ordinem, primum quidem erat in numero eorum qui magno parebant gubernanti Theotecno. Postquam autem, vt dixi, ille quidem excessit, ipse verò accepit præfecturam, eam tot bonis exornauit, vt fama sua priores propemodum obscuraret. Sic enim eum diuinum affecit desiderium, eumque tot & talibus consauciauit iaculis, vt noctu & interdiu effunderet lachrymas compunctionis. Erat autem spiritali tanta plenus gratia, vt eo quidem precante, silerent quidem omnes qui aderant, solum autem illa sacra verba audirent, illam auditionem planè ducẽtes bonam precationem. Quis enim fuisset adeò adamantinus, vt illis verbis tam sincere & germane prolatis, non demulceretur anima, illiusque duritiem emolliret & inobedientiam, & ad Deo seruiendum traduceret? Cùm sic opes augeret quotidie, & sacros ostenderet thesauros talibus bonis plenos, postquam viginti quinque annis gregem pauisset, adiectus est ad patres suos, vt diuina dicit scriptura, in bona eductus senectute, traditis habenis Theotecno, qui erat qui dem genere fratris filius, frater autem moribus. Iam verò diuinus quoque Aphtonius, cùm plus quam quadraginta annis choro præfuisset, sedem accepit pontificalem: nec cilicium mutans monasticum, nec tunicam contextam ex pellibus caprarum. Ijsdẽ quoque cibis vescebatur quibus antequam haberet Antistes. Quinetiam quamuis hanc accepisset curationem, nihilo secius curam gerebat illius gregis, illic multos dies versans: & nunc quidem componens eorum lites qui inter se depugnabant: nũc verò eis consulens qui erant aliqua affecti iniuria: aliquando autem sodalibus diuinam porrigens admonitionem. Faciebat autem vnum

Tt quod-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quodque horum, vel contubernalium interim pannos consuens, vel lentem expurgãs, vel frumentum abluens, vel aliquid tractãs, ex ijs quæ sunt eiusmodi. Cùm sic autem & Pontificatum ornasset, & virtutem auxisset, ad diuinũ portum peruenit cum suis oneribus. Et quid opus est dicere de Theotecno, & qui illũ secutus est Gregorio, quorum ille quidẽ à iuuentute omne genus virtutis collegit, & cum maiorum suorũ excesit gloriat: hic verò adhuc in hodiernũ diem laborat in profunda senectute, perinde ac si esset in florenti ætate. Perstitit enim vitis fructũ perpetuò recusans, & nec acetẽ quidẽ vel vuis passis vescens: non lacte, neq; recenti, nec cõcreto. Sic enim viuere magnus constituit Publius. Olei autem vsum agnoscẽtes in tẽpore Pentecostes, rursus recusant eius esse participes. Hæc didici de magno Publio, quæ partim quidem audita accepi, partim verò ab ipsis eius quos vidi discipulis, in quibus agnoui præceptorẽ, & per Athletas didici Pædotribam. Iniquũ igitur esse arbitratus, & hominis mundi, tantam vtilitatem mandare silentio, ijs qui ignorabãt proposui narrationem, vt & ipsi vtilitatem hinc accipiant procurans, & memoriæ hinc mihi quæstum parans. Audiui enim Dominum dicẽtem, Quicunque me cõfitebitur coram hominibus, ego quoque eum confitebor coram patre meo qui est in cœlis: & planè scio quòd si eorum memoriam fecero in hominibus, futurum sit vt ij quoque mei meminerint apud Deum vniuersorum.

SYMEONES PRISCVS.

V. *Huius meminit Theodoretus lib. 4. historiæ eccle siasticæ.*

SYmeonem autem senem si quis de industria prætermiserit, & illius philosophiæ memoriam mandarit obliuioni, iniuriæ & inuidiæ meritò accusari poterit, vt qui neque velit laudare ea quæ sunt laude digna, nec ijs qui volunt iuuari ea proponat quæ sunt maximè expetenda. Ego autem non ne accuser metuens, sed laudibus eum prosequi cupiens, narrabo eius vitæ institutum. Is enim longissimo tempore perpetuo vitã amplexus est solitariam: & in parua quadam spelunca vitam agens, nulla humana fruebatur anima, solus enim viuere statuerat: sed cum Deo vniuersorum loquebatur assiduè. Herbas autem esculentas sibi parabat cibum. Eas in re eius labor consumebatur. A superis autem tam copiosã donatus erat gratia, vt vel fortissimis & audacissimis imperaret bestijs. Idque non solis pijs sed etiam incredulis Iudæis euasit manifestum. Nam cùm propter aliquod eorum negotium, peregrè proficisceretur ad aliquod castellum quod situm erat extra eam quæ à nostri imperij hominibus habiatur regionẽ, ortus autem esset imber vehemens & ingruisset tempestas, à via quidem aberrarunt, vt qui anteriora videre non possent, errabant autem per solitudinem, nec vicum, nec antrum, nec viatorem aliquem inuenientes. Cùm autem in medio continente nõ secus vndis iactarentur, quàm ij qui nauigant in medijs fluctibus, diuini Symeonis antrum, veluti quendam portum, animaduertere: sordidumque & squallidum hominem aspexere, & quendam exiguum ex pelle capri na contextum pannum habẽtem super humeros. Ille autem simulac vidit, eos salutauit, erat enim affabilis, & eos rogauit causam aduentus. Postquam autem narrarunt quod euenerat, & rogarunt vt eos doceret viam quæ ducit ad castellũ. Manete, inquit, statim vobis dabo duces qui ostendent viam quam desideratis. Atque ij quidem tunc parebant & quiescebant. Ipsis autem sedentibus, venere duo leones, non torue & ferociter intuentes, sed veluti cuidam Domino blandientes, & seruitutem significantes. His annuens, iussit vt hospites ducerent, & ad viam à qua aberrarant, reducerent. Nemo autem existimet fabulosam esse narrationem, cùm communes veritatis hostes habeat ferentes veritati testimonium. Ipsi enim consecuti beneficium, hoc perpetuò cecinerunt: hocque mihi hic magnus narrauit Iacobus, dicens se affuisse, cùm hoc beato Maroni narrarent miraculum. Qui ergo non credit Iudæis de Christianorum miraculis ferentibus testimonium, quomodo non meritò vocabitur Iudæis infidelior? siquidem illi, etiamsi in nos sint infesto animo, vincuntur tamen, & cedunt radijs veritatis: hi autem cùm existimentur beneuoli, & fidei socij, ne inimicis quidem credunt virtutem gratiæ testantibus. Cùm autem vir ille diuinus talibus miraculis euasisset insignis, & multos attraxisset ex vicinis barbaris, illam autem habitãt solitudinem qui de Ismaele generis auctore gloriantur, quietis amans, necesse habuit speluncam relinquere. Et cùm multum viæ confecisset, peruenit ad montem qui Amanus dicitur: idq; quod olim erat refertum insania multorum deorum cultus, multis ijsque omnis generis excoluit miraculis, pieratemq; ac veram religionem quæ nunc in eo exercetur plantauit. Sed omnia quidem narrare valde esset laboriosum, & fortasse id à me præstari minimè posset. Cùm itaque vnius mentionem

nem fecero, & veluti quandam formam characteremque Apostolici & Prophetici miraculi adiecero, relinquam deinceps cogitandum lectoribus cuiusnam gratiæ virtutem acceperit. Aestas erat, & messis, & ferebantur manipuli in areas. Vir autem quidam qui non erat suis in ijs contentus laboribus, sed aliena concupiscebat, proximi quidem aliquot sustulerat manipulos, per hæc autem conabatur suum augere cumulum: sed statim in eius furtum diuina lata est sententia: cecidit fulmen, & exusta est area. Miser autem ille ad Dei hominem accessit, qui non procul à vico fixerat tabernaculum: & quæ sibi quidem acciderat, narrabat calamitatem, furtum autem celare conabatur. Postquam autem vera dicere iussus, est furtum confessus: coegit enim casus vel seipsum accusare, iussit vir ille diuinus, vt corrigendo iniuriam, faceret vt liberaretur à pœna. Nam si tu, inquit, illos solueris manipulos, extinguetur ille ignis immissus diuinitus: licebat ergo videre illum quidem currentem, & spicas furto surreptas ei cui facta fuerat iniuria offerentem, pyram autem absque igne extinctam, diuini senis oratione & intercessione. Hoc non incolas solùm impleuit terrore, sed etiam totam ciuitatem, Antiochiam inquam: erat enim in eius ditione hoc prædium, coegit illuc currere: & vnum quidem petere vt liberaretur à rabie Dæmoniaca, alium verò, vt quiesceret febris: alium autem vt alicuius ex ijs quæ eum cruciabant consequeretur remedium. Ille verò, ijs qui inhabitabant, gratiæ fluenta abundè suppeditabat. Sed rursus amans quietis, ad montem Sinæum voluit peruenire. Cùm autem id sciuissent multi viri optimi, & qui eandem persequebantur philosophiam, simul accurrerunt cupientes esse socij eius peregrinationis. Cùm autem iter multorum dierum confecissent, postquam in Sodomiticam venerunt solitudinem, vident eminus viri manus quæ ex profundo in altum expandebantur. Et primum quidem existimabant esse fraudem Dæmonis. Cùm autem maiore animi studio precati essent, & eadem vidissent, profecti sunt ad illum locum: & vident quidem paruam fossam, qualem solent vulpes facere, cùm quæ subeant lustra machinantur: nullum autem illi videbant illic apparere. Nam cùm sensisset pedum strepitus qui manus habebat extensas, se intra cauernam occultauerat. Diu autem moratus senex, valde rogauit vt se illi ostenderet si humanam habeat naturam, & non sit impostor aliquis Dæmon, qui se in has formas verteret. Etenim nos quoque, inquit, persequentes vitam monasticæ exercitationis, & quietem amantes, erramus per hanc solitudinem, in monte Sina cupientes adorare Deum vniuersorum, in quo cùm Mosi seruo suo apparuisset, dedit legũ tabulas: non quòd existimemus Deum esse loco circumscriptum: audimus enim eum dicentem, Cœlum & terram ego impleo, inquit Dominus: & quòd contineat terræ ambitũ, & eos qui in ea habitant tanquam locustas: sed quoniam ij qui ardenter amant, non solum eos qui amantur desiderant, sed etiam illis loca grata sunt & iucunda in quibus ij fuere præsentes, & in quib. versãti sunt. Hæc & similia cùm diceret senex, ex cauerna se ostendit homo qui in ea delitescebat. Erat autem aspectu quidem agrestis, coma squalida, facie corrugata, exsiccatis & planè exanguibus omnibus membris corporis. Erat autem sordidis quibusdam pannis indutus, ex cõsutis palmarum germinibus. Cùm autem salutasset, & pacis verbum dedisset, rogauit quinam essent, & vnde venirent, & quò abirent. Ille autem & ad rogatum respondit, & vicissim rogauit vndenam venisset, & cur hanc vitam delegisset. Idem, inquit, me quoq; ceperat desiderium eò eundi quò vos nunc itis. Huius autem vitæ socium assumpseram quendam meum familiarem, & qui erat eiusdem animi & sententiæ, & cui erat idem qui mihi scopus & institutum. Adegeramus autem nos inuicem iureiurando, ne morte quidem nostram seiungere consuetudinem. Accidit ergo vt is quidem in peregrinatione vitæ finem hic acciperet. Ego autem iureiurando astrictus, & fossam feci vt potui, & corpus tradidi sepulturæ: propter hoc verò monimentum effosso mihi altero sepulchro, vitæ finẽ hic expecto, & Domino consuetum offero officium. Vescor autem dactylis, quos ad me afferre ab eo qui curam gerit iussus est quidam frater. Hæc cùm sic dicerentur, leo procul apparuit. Cùm autem ij qui erant cum sene, animi angore & metu cecidissent, sentiẽs is qui iacebat in cauerua, surrexit, & leoni annuit, vt transiret ad aliam partem. Is autem statim paruit & venit, botrum afferens dactylorum. Deinde rursus abijt cùm sibi fuisset permissum, & procul à viris decumbens obdormijt. Cùm ergo dactylos diuisisset omnibus, & eorum precibus & psalmodiæ communicasset, & post finem matutini officij salutasset, eos dimisit nouitate spectaculi stupefactos. Si quis autem non habet fidem ijs quæ dicta sunt, recordetur vitæ insignis Eliæ, & coruorum ministerij,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisterij, qui manè quidem panem, vespere autem et carnem perpetuò afferebant: vniuersorum enim effectori est facile, vt suis prouideatur, omnem viam inuenire. Sic Ionam in ventre ceti triũm dierum & noctium spatio conseruauit: & effecit vt leones in lacu Danielem obstupuerint, & vt ignis inanimus operaretur tanquam ratione præditus, & eos quidem qui erant intus illuminaret, eos autem qui erant foris vreret. Sed enim rem facio superuacaneam, qui ad probandam Dei potentiam argumenta affero. Postquam ergo peruenit in montem quem desiderabat, aiunt senem illum admirabilem, in illo loco in quo Moses dignus est habitus qui Deum videret (vidit autem vt videri potuit ab humana natura) genua flexisse, & non prius surrexisse quàm vocem diuinam audiuerit, quæ illi significabat Domini beneuolentiam. Quoniam autem tota vertente hebdomada ita perpetuò fuerat inclinatus, & ne minimũ quidem cibi sumpserat, iussit vox quæ ad eum facta est, vt ea sumeret quæ erant apposita, & prompto & alacri animo comederet. Cùm autem manum extendisset, & tria mala inuenisset, & ea comedisset, vt iusserat qui dederat: & ei plenæ restitutæ sunt vires, & alacri, vt par erat, animo eos qui cum eo versabantur salutauit. Lætus ergo & hilaris reuersus est, vt qui & vocem diuinam exaudierat, & rursus comederat cibum à Deo datum. Reuersus autem, duo philosophiæ extruxit gymnasia: vnum quidem in vertice montis de quo prius diximus: alterum autem infra, propter ipsas oras lateris montis. Cùm in vtroque autem athletas virtutis congregasset, horum & illorum exercitator fuit & pædotriba. Et aduersarij docens insultus, & Agonothetæ promittés beneuolentiam, & bono animo, non autem degeneri & pusillò esse iubens, & in suos quidem moderatione, in hostem autem animi magnitudine vti præcipiens, hæc docens, sic viuens, hæc miracula faciens, & splendorem omnis generis emittens, laboriosæ huius vitæ finem cepit, & migrauit in eam quæ est senij & molestiæ expers, relicta gloria quæ extingui non potest, & memoria quæ manet in perpetuum. Huius benedictionem, cùm is adhuc esset superstes, beata, atque adeò ter beata, mater mea est consecuta, & sæpe mihi multa de eo narrauit. Ego autem nũc oro, vt quam dare potest, eius consequar intercessionem: & scio me cõsecuturum. Omnino enim dabit petitionem, imitans Domini benignitatem.

PALLADIVS.

VII. *Huius meminit Theodoretus lib. 4. historiæ ecclesiasticæ.*

QVi autem multorum sermone celebratus est Palladius, & tempore ei fuit æqualis, & moribus similis, notusque & familiaris. Ad se enim, vt aiunt, inuicem ventitantes ex se inuicem capiebant vtilitatem, se mutuò prouocantes, & ad zelum Dei incitantes. Inclusus autem erat in quadam domuncula quæ erat propinqua vico maximo & populo longè frequentissimo: est autem ei nomen Iemme. Ac de maxima quidem viri à cibo abstinentia seu ieiunio & inedia, vigiliaque, & oratione perpetua, dicere existimo esse superuacaneum. In his enim idem traxit iugum quod beatus Symeon. Miraculum autem quod in hodiernum vsque diem decantatur, ab illius autem voce & manu factum est, existimauit si narrarem facturum me operæpretium. In prædicto vico sit celeberrimus conuentus, qui vndique attrahit mercatores, & maiorem multitudinem quàm quæ possit numerari. In eo quidam mercator, ijs quæ attulerat venditis, & auro coacto, noctu volebat recedere. Quidam autem homicida, qui aurum illic collectum aspexerat, œstro quodam & furore percitus, somnum quidem à cilijs depulit: obseruabat autem quando vir ille esset profecturus. Post galli autem cantum, ille quidem abibat securus: hic autem præueniens, cùm quendam locum aptum insidijs occupasset, repentè adortus, eum & percussit & cædem fecit. Execrando autem facinori impium quoque aliud factum adijcit. Nam cùm aurum cepisset, mortuum illud corpus proiecit ad ostium Palladij. Cùm autem dies venisset, & fama peruasisset, & totus hominum conuentus de eo quod factum erat passim loqueretur, concurrerunt omnes, & effracto ostio, cædis factæ pœnam exigere volebant à diuino Palladio: vnus autem ex ijs qui hoc faciebãt, erat is qui sua manu cædem fecerat. Cùm ergo vir diuinus circũsideretur à tanta multitudine, cœlum intuens & mẽte cœlũ superãs, supplicauit Domino vt calumnię mendaciũ refelleret, & veritatem quæ latebat ostenderet. Cùm sic orasset, & iacentis manum prehendisset, Dic, inquit, ô adolescens, quis hanc tibi plagam intulit? Ostende quis hoc execrandum facinus admiserit: & libera innocentem ab hac improba calumnia. Sermonem autem sermo quidem est consecutus. Dextera autem homo etiam sedens, circumspiciebat quidem eos qui accedebant, digito autem ostendebat homicidã. Clamor sublatus est ab omnibus, & miraculũ stupentibus, & calumniam quæ fuerat intentata deflentibus. Cùm

Cùm autem illum sceleratum exuissent, & gladium inuenerunt adhuc cruentum sanguine, & aurum illud quod cædis causam dederat. Diuinus autem Palladius cùm prius fuisset admirabilis, hinc meritò euasit longè admirabilior. Sufficiebat enim miraculum ad viri ostendendam apud Deum fiduciam. Ex eodem autem ordine fuit etiam Abrahames admirabilis, qui ædificauit quidem id quod vocatur Paratomon, virtutis autem splẽdores in omnem partem emisit. Quàm clara autem fuerit eius vita, testantur quæ post eius mortem fiunt miracula. Ex eius sepulchro in hodiernum vsq; diẽ scaturiunt omnis generis morborũ curationes. Huius autem sunt locupletes testes, qui eas abundè illinc per fidem hauriunt. Mihi autem quoque detur consequi auxilium, qui eorum memoria linguam sanctificaui.

VIII. *Huius meminit Theodoretus lib. 4. historiæ ecclesiasticæ.*

APHRATES.

QVòd vna sit omnium hominum natura, & philosophari sit facile volentibus, siue sint Græci, siue barbari, ex multis quoque alijs scire est in promptu: ad hoc autem apertè ostendendum sufficit vel solus Aphrates. Is enim in Persis qui sunt iniustissimi, & natus & educatus, & ortus ex talibus parentibus, & in eorum legibus institutus, ad tantam peruenit virtutem, vt eos qui ex pijs nati fuerant, & piam doctrinam ab ineunte ætate acceperant, obscurauerit. Primum enim contempto genere, erat autem id clarum & illustre, accurrit ad Dominum adorandum, maiores suos imitatus Magos. Deinde sui generis hominum impietatem abominatus, suæ prætulit alienam regionem. Et cùm venisset Edessam, est autem ciuitas maxima & populo frequentissima, & quæ pietate insigniter exornatur, cùm extra eius ambitus inuenisset domunculam, & se in ea inclusisset, suæ curam gerebat animæ, veluti quidam optimus agricola, vitiorum spinas excindens radicitus, & diuinam expurgans segetem, & maturos Euangelij fructus offerens domino. Illinc venit Antiochiã, quæ ab hæretica procella grauiter circumsidebatur, vbi cùm ante ciuitatem, in quoddã philosophiæ gymnasium diuertisset, & Græcæ linguæ pauca verba didicisset, ad diuinos quidem sermones audiendos traxit plurimos: vtens autem lingua barbarie commixta, fœtus proferebat ingenij & intelligentiæ, ex gratia diuini spiritus accipiens hæc fluenta. Quis enim ex ijs qui suam iactant eloquentiam, & supercilia contrahentes elatè loquuntur & magnificè, & propter syllogismorum laqueos inuenilitèr exultant, in erudita illa & barbara voce fuit vnquam superior? Ratiocinationibus enim ratiocinationes, & diuinis eloquijs philosophorũ vincebat rationes, cum magno Paulo clamans. Etsi imperitus sermone, nõ tamen scientia. Hoc autem modo perpetuò ex Apostoli sententia, deprimebat rationes, & omnem altitudinem quæ extollitur aduersus Dei cognitionem, & captiuabat omnem intelligentiam ad Christi obedientiam. Licebat autem videre concurrentes qui gerebant magistratus, & qui erant relati in aliquos militiæ numeros, eosque qui manu sibi victum comparabant, & vt semel dicam, & priuatos & milites, & doctos, & literarum rudes, & pauperes, & diuites: & alios quidem silentio accipientes ea quæ offerebantur: alios verò rogantes & scisitantes, & orationi prebentes occasionem. Cùm autem tantum laborem caperet, non passus est vnquam vllum accipere qui secum habitaret. Quinetiam malebat suam ipsius operam quàm officium & ministerij quod sibi offerebatur ab alijs. Cumque eius congressiones & collocutiones fierent ad portam atrij, ipse eam aperiebat ingredientibus, & abeuntes deducebat ac dimittebat. Nihil autem vnquam omnino accepit ab aliquo: non panem, non obsonium, non vestem, sed vnus solus ei notus panem suppeditabat. Cùm autem vsque ad profundum processisset senium, post occasum Solis vescebatur oleribus. Aiunt autem Anthemium, qui postea fuit & Præfectus & Consul, cùm electus legatus profectus est ad Persas, ad eum attulisse tunicam apud Persas contextam, & dixisse, Cùm scirem vnicuique suam dulcem esse patriam, & qui illic nascuntur fructus esse iucundissimos, hanc ex patria ad te attuli tunicam, rogoque vt tu eam accipias: ego verò sim tuæ benedicti onis particeps. Is autem eam quidem primum iussit poni in subsellio. Deinde cùm multi fuissent interiecti sermones, dixit se angi animo, vtpote quòd sit in duas partes diuisa cogitatio. Illo autem rogante causam, Semper, inquit, constitui habere vnum solum qui mecũ habitaret: mihiq; ipsi hanc legem imposui, vt mihi omnino denegetur duorũ simul habitatio. Cùm ergo vnus mecũ iam sedecim annis habitasset & esset mihi cordi, accessit quidam meus contribulis, volens mecũ habitare, & rogãs vt hoc sibi liceat. Hoc mihi mentẽ distrahit. Duos enim simul habere non patiar. Contribulem enim amplector vt contribulem: priorem autem vt qui mihi cordi fuerit expellere, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

graue & iniquum existimo. Ille verò, Meritò, inquit, ô pater. Neque enim fas est vt eum qui tibi plurimo tempore inseruijt, amandes, tanquam non aptum: eum autem cuius morum nondum fecisti periculum, propter solam admittas patriam. Ad hæc diuinus Aphrates, Non accipiam ergo, inquit, ô vir admirande, hanc tunicam: duas enim habere non patiar. Est enim mea quidem sententia iucundior, tua verò melior, ea quæ mihi tanto tempore inseruijt. Cùm callido ergo commento sic elusisset Anthemium, & ingenij solertiæ exhibuisset miraculum, persuasit vt nemo deinceps cum eo ageret de illa tunica. Ego autem hæc retuli, volens duo simul ostendere: & quòd ab vno solo acceperit quod curando corpori satis erat, & quòd tanta eius fuerit sapientia, vt effecerit, vt qui rogabat vt acciperet, sententiam tulerit eum non debere accipere. Sed his & quæ sunt huiusmodi relictis narrabo maiora. Cum Iulianus Deo infestus in barbarorum regione pœnas dedisset impietatis, res quidem fuere parumper tranquilliores alumnis pietatis, cùm Iouinianus accepisset clauum Romani imperij. Postquam autem hic quoque cùm paruo tempore regnasset, accepit finem vitæ, Valens autem accepit principatum, procellæ & tempestates rursus mare nostrum agitabant, grauisque fluctus excitabatur, & vndæ maximæ scapham vndique impetebant. Efficiebat autem grauiorem tempestatem solitudo gubernatorum. Eos enim Imperator, qui in solam veram religionem suam exercebat audaciam, coegit habitare in exilio. Et cùm tanta esset vius iniquitate, impietatis eum nõ capiebat sortietas, sed dispergebat ac dissipabat cœtum piorum omnium, instar fere immanis gregem contendens discerpere. Ea de causa eos non solùm expulit ab omni ecclesia, sed etiam ex latere montis, & ex ripa fluuij, & ex bellico gymnasio. Hæc enim loca perpetuò mutabant, vt in quos obiter sæuiret armata manus. Et Scythæ quidem, & alij barbari, totam Thraciam à Danubio vsque ad Propontidem securè populabantur. Ille autem eorum auditionem, ne arrectis quidem, vt dicitur, auribus, poterat accipere: sed in eos qui erant eiusdem generis, & eius ditionis, pietateque ac religione clari, armis vtebatur. Diuinus autem populus illorum malorum deflebat importunitatem, Dauidicum illud canens canticum. Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, dum nos recordaremur tui Sion. Reliqua autem cantici eis non conueniebant. Aphraates enim, & Flauianus, & Diodorus, non permiserunt vt suspenderentur in salficibus instrumenta doctrinæ: nec passi sunt dicere, Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Sed & in montibus & in campis, & in vrbe, & in suburbanis, & in ædibus, & in foris, canticum Domini assiduè cánebant. Is Dauide enim didicerãt, Domini est terra, & plenitudo eius. Orbis terræ, & omnes qui habitant in eo. Rursus autem audierant eundem prophetam clamantem. Benedicite Domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius. Audiuerunt autem diuinum quoque Paulum præcipiẽtem orare viros in omni loco, tollentes manus sanctas absque ira & disceptationibus. Porrò autem ipse quoque Dominus loquens cum Samaritano, hoc prædixit apertius. Amen enim inquit, dico tibi mulier. Venit hora, & nunc est, quãdo neq; in loco hoc neq; Hierosolimis, sed in omni loco adorabũt patrẽ. Hæc cùm didicissent: & in domo, & in foro, &, vt apostolicè dicã publicè & per domos perpetuò testificabantur: & veluti quidã præstantissimi imperatores, suos quidem armabant, aduersarios aũt confodiebant. Atq; magnum quidé Flauianum, & diuinum Theodorũ, qui tunc sub alio pascebant, & secũda cathedra digni erãt habiti, hæc facere quæ dixi, & admirandum quidem est & laude dignum: sed tamen hęc faciebant cùm essent electi exercitus imperatores, & subiecti legibus imperatorijs. Sapientissimus autem Aphraates, sua sponte ad hæc prosiluit certamina. In quiete enim educatus, & cùm eius institutum esset per se viuere, & extra teli iactum sederet, vt dicitur, cùm vidisset belli vehementiam, non illi placuit quòd esset securus: sed quietem iubens valere ad tempus, piorum phalangis fuit in pugna princeps, feriens quidem &, vita & sermone & miraculis, ipse autem nũquam percussus. Quinetiam cùm imperator omni ex parte stultus cùm aliquando vidisset exeuntem in gymnasium bellicum: contigerat enim vt tunc illic congregarentur qui erant ritè venerandæ trinitatis socij: ostendit autem quis eum ad ripã fluuij ambulantem spectanti imperatori: rogauit eũ quonam tenderet. Cùm is autem dixisset se ire deprecatum pro terrarum orbe & pro imperio, rursus respõdit imperator, Et quanam de causã vitam profitens monasticam, securè per forum ingrederis, silentio & quiete relicta? Ille autem, solebat enim Dominum imitans, parabolicè ratiocinari, Dic mihi, inquit, imperator, Si essem virgo absconsa in thalamo, vidissem autem aliquem in domum patris ignem inijcientem, quid mihi

mihi consuluisses facere, videnti flammam ardentem, & domum quæ comburitur, intusne sedere, & domum quæ crematur despicere? Sed sic ego quoque fuissem consumpta ab incendio. Sin autem dicis oportere properare, aquam ferre, & fusque deq; currere, flammamq; extinguere: ne me reprehendas ô imperator, si id ipsum facio. Quod enim tu consulueris virgini quæ est in thalamo, hoc ego cogor facere qui vitam sum professus monasticam. Quòd si tu me reprehendis qui quietem reliquerim, teipsum reprehende qui hanc flammam in domum diuinam inieceris, & non me qui conor extinguere. Quod enim opus sit opẽ ferre domui paternæ quæ vritur, ipse quoq; confiteberis. Quòd autem Deus sit magis verus & germanus pater quàm ij qui sunt in terra, est cuiuis apertum etiam qui rebus diuinis nõ est omnino initiatus. Nihil ergo absurdũ facimus ô imperator, neq; cœtu nostro & instituto contrarium, si veræ religionis alumnos congregamus & pascimus, & eis herbam diuinam exhibemus. His dictis, Imperator quidem tacitè assentiebatur, considerans iustam defensionem: vnus autem ex ijs qui nec viri censentur nec mulieres, sed posse vnquam patres fieri eis est ademptum, & hac de causa censentur bene velle Imperatori, & ei loqui confidenter, is ex loco superiore diuinum virum conuitio est insectatus, & mortem minitatus: sed non ita diu pòst pœnas luit suæ audaciæ. Nam cùm vellet Imperator corpus lauare in balneo, accessit quidem miser tanquam solium visurus an bene esset temperatum, mente autem captus, insiluit in solium, quod aquam calidam minimè temperatam continebat: & cùm nullus adesset intus, solus enim ingressus fuerat visurus an esset paratũ, remansit coctus & resolutus. Cùm autem tempus interim tereretur, mittit Imperator aliũ qui eum vocaret. Cùm is aũt neminem in nulla domo inuenisset, id renũciat Imperatori. Cùm deinde aũt plures accurrissent omnia perscrutantes solia, & ad illud tandẽ venissent, eum iacentem & vita priuatũ aspiciunt. Excitato autem tumultu, & omnibus deflẽtibus, alij quidem aquam illam calidã exhauserunt: alij verò corpus miserrimũ extulerunt. Hinc factũ est vt metus inuaderet Imperatorẽ, & omnes qui armabãtur aduersus pietatem. Sparsa est autem fama per totã ciuitatẽ, quales infelix ille luerit pœnas cõtumeliæ qua affecit Aphraatem: omnesque Deum Aphraatis perpetuis celebrabant laudibus. Hoc, etsi instarent aduersarij, obstitit quo minus homo Dei mitteretur in exiliũ. Imperator enim perterritus, eos quidem qui hæc suadebant, auersabatur, virum autem reuerebatur. Porrò aũte aliunde quoque eius virtutem didicit. Equus quidam bono genere natus, & portare apprimè doctus, erat imperatori charissimus. Morbus quidam qui ei acciderat, malè habebat imperatorem. retinebatur autem humidorum excrementorum excretio. Ad eum curandum accersebantur, qui in hac arte fuerant exercitati. Cùm ea autem esset etiam morbo inferior, Imperator quidem molestia afficiebatur: lamentabatur autem is cui equorũ cura fuerat credita. Cùm esset autem pius & fide firmus, in meridie venit vnà cum equo ad magni Aphraatis habitaculum: & cùm morbum dixisset, & fidem suam significasset, orauit vt solueret morbum suis precibus. Ille autem nihil cunctatus, sed statim Deum precatus, iussit aquam hauriri ex puteo: & cùm ei salutaris crucis signum imposuisset, iussit eam ad equum afferre. Is autẽ bibit plus quam consueuerat. Deinde cùm oleum diuina inuocatione implesset benedictione, equi ventrem inungit: & manus contrectatione statim morbus est sublatus. Lætus ergo homo equo accepto, euccurrit ad stabulum. Vespere autem, solebat enim eo tempore venire ad stabulum Imperator, venit & interrogauit quomodo equus se haberet. Is autem cùm & sanum esse significasset, & equum valentem, & exultantem, hinnientemque, & collum superbè erigentem eduxisset, rogauit eũ causam sanitatis. Vbi autem diu cunctatus, (verebatur enim ostẽdere medicum, scieus eum qui rogabat esse ei infensum) tandem verum coactus est dicere, & docuit modum curationis. Obstupuit quidé Imperator, & cõfessus est eũ esse virum admirabilẽ: nec tamen à priore destitit insania: sed perrexit furere aduersus Vnigenitu, donec à barbarico fuit igne cõsumptus, ne sepultura quidé, qua famuli vel médici, dignatus. Diuinus autẽ Aphraates & in illa tempestate suã ostendit virtutẽ, & reddita trãquillitate fecit quoq; cõsimiliter. Porrò aũte alia quoq; miracula fecit innumerabilia, quorũ vnius vel duorũ meminero. Mulier quędã genere nobilis, simul cũ viro intẽperante trahens iugũ matrimonij, venit ad beatum illum hominẽ, deflens propriã calamitatẽ. Dicebat enim maritũ concubinę captũ consuetudine, magicis quibusdã prestigijs fuisse incantatũ, & odio habere ipsam legitimo matrimonio cõiunctã. Hęc aũt dicebat mulier stãs ꝓ foribus atrij. Sic enim solebat colloqui cum fœmina: nullã enim vnquã admisit intra fores. Tunc ergo mulieris

Universidad de Deusto
Biblioteca

misertus eiulantis, oratione incantationis abolet operationem: & cùm olei guttum ab ipsa allatum inuocatione diuina sanctificasset, iussit vt eo vngeretur. Hæc præcepta cùm impleſſet mulier, coniugis amorem in se transtulit: & persuasit vt pro illegitimo, legitimum cubile eligeret. Iam verò dicunt etiam quòd cùm locustæ aliquando regionem repente inuasissent, & instar ignis omnia consumerent, segetes, arbores, prata & nemora: venit ad eum quidam vir pius, rogans vt opem ferret vnum quidem agrum habenti, ex eo autem & se & vxorem & filios & familiam alenti, & à quo etiã imperatoria exigeretur collatio. Is ergo rursus dominicam imitans benignitatẽ, iussit ad se afferri congium aquæ. Postquã autem aquæ congium attulit is qui orabat, ei quidem manũ imposuit: Deum autẽ est precatus vt fluentum impleret diuina virtute. Deinde finita oratione, iussit vt in prædij limitibus aqua aspergeretur. Qui eã attulerat, fecit vt iussus fuerat: idq; fuit illis agris pro vallo sacrosancto & inexpugnabili. Nã vsq; ad illos fines, reptantes & circunuolantes locustæ instar exercitus, rursus retrocesserunt; benedictionem impositam extimescẽtes, & veluti quodam freno suffocatæ, & vltra progredi prohibitæ. Et quid opus est dicere omnia quæ facta sunt à beata illa anima? Hæc enim satis sunt ad ostendendum splendorẽ gratiæ quę in eo habitabat. Eũ ego vidi, & sanctæ illius dexteræ percepi benedictionem, cùm essem quidem adhuc adolescens, matri autem me adiũxissem comitem ad illum profectionis. Et cùm pro more quidẽ ianuam aperuisset, illam & suo sermone dignatus est & benedictione: me autem intromissum impertijt opibus deprecationis. Ea nunc quoq; fruar, vt qui credam eum viuere & vnà cum angelis choros ducere, & maiori quàm olim apud Deum vti fiducia. Eam enim tunc metiebatur corpus mortale, ne occasio arrogãtiæ euaderet, si fuisset maior quam par esset fiducia. Nunc autem depositio onere animi perturbationum, vt athleta victoria potius, fiducia & libera loquendi facultate vtitur apud Agonothetam. Qua de causa oro quoque vt eius consequar intercessionem.

PETRVS.

IX. DE Gallis quidem audimus qui sunt in Europa ad occidentem. Scimus autem eos quoque qui sunt in Asia, ab illis oriundi, qui sedes fixerunt propter pontum Euxinum. Ex ijs germinauit beatus Petrus, atque adeò terque quaterque beatus. Septem autem annis, vt aiunt, postquam natus est, à parentibus educatus, consumpsit totam reliquam vitam in philosophiæ certaminibus. Dicitur autem obijsse, cùm vixisset nonaginta & nouem annos. Eum ergo qui nonaginta & duos annos decertauit, & noctu denique semper victor euasit, quis pro dignitate laudauerit? Quænam autem lingua suffecerit ad eius narrandas res præclarè & ex virtute gestas, in pueritia & adolescentia, in virili & in ingrauescente ætate, & in extrema senectute? Quis illum sudorem mensus fuerit? Quis luctas quæ in tanto tempore factæ sunt enumerauerit? Quænam autem oratio consequi potuerit, vel semina ab eo delecta, vel collectos manipulos? Quis est adeò magna & excelsa mente præditus, vt possit perfectè intueri facultates & copias collectas ex præclara mercatura? Scio rerum illius gestarum vastum pelagus: & ideo vereor accedere ad narrandam historiam, ne obruatur oratio. Quamobrem amoulabo propter litus, & quæ in continente gesta sunt ante mare admirabor & enarrabo, profundum autem relinquam ei qui, vt diuina dicit scriptura, scrutatur profunda, & occulta cognoscit. Hic ergo primo tempore certauit in Galatia. Illinc videndi gratia venit in Palæstinam: vt cùm vidisset loca quæ susceperunt salutares passiones, in his Deum qui seruauit adoraret: non vt qui loco circunscribatur: sciebat enim eius naturam non posse circunscribi: sed vt pasceret oculos spectaculo eorum quæ desiderantur: nec sola animæ vis qua contemplatur, absque visu, spiritali alimento perfideni: frueretur. Ijs enim qui amore aliquem prosequuntur est à natura insitum, vt non ex solo eius aspectu capiant voluptatem, sed & domum & vestes & calceos contemplentur cum magna lætitia. Tali in sponsum amore prædita, sponsa quæ desiderabat in cantico canticorum, clamabat dicés, Sicut malum in lignis syluę, ita patruelis meus in medio filiorum. In vmbra eius desideraui & sedi: & fructus eius dulcis in gutture meo. Nihil ergo absurdum & alienum fecit hic homo diuinus, qui in sponsum quidem eundem accepit amorem, ijsdem autem verbis vsus est quibus sponsa, Vulneratus sum ego, clamabat, ab amore. Cùm autem desiderasset contemplari sponsi quandã veluti vmbram, abijt visurus loca ex quibus scaturierunt fontes omnibus hominibus salutares. Cùm ergo quæ desiderabat eis frui licuisset, profectus quidem est Antiochiam: cùm autem vidisset ciuitatis pietatem ac religionem, externam regionem patriæ suæ præ-

prætulit, ciues existimans, non contribules & cognatos, sed eos qui erant eiusdem cum ipso sententiæ, & in fide socij, & trahebant idem iugum pietatis ac religionis. Cùm illic autem morari placuisset, non extendit tabernaculum: non fixit tugurium: non excitauit domunculam: sed totũ tempus trãsegit in alieno sepulchro. In eo autem erat proiectum quoddam superius tabulatum, cui coniunctæ scalæ eos excipiebant qui volebant ascendere. In eo permansit inclusus longissimo tempore, aqua quidem vtens calida: solo autem pane vescens: idq; non quotidie, sed vno quidem manens ieiunus: postridie autem ea sumens. Cùm autem quidam insaniés, & furore percitus, & maligni dæmonis plenus operatione, ad eum venisset, eum quidem mundauit, deprecatus, & ab illo diabolico furore liberauit. Cùm verò nollet abire, sed obsecrasset vt pro illa curatione ei suum impertiret ministerium, eũ admisit vt secum habitaret. Eum ego & noui: & memini miraculi: & vidi mercedem curationis: & audiui sermonem quem de me habuerunt. Dicebat enim Danielus, erat enim hoc illi nomẽ, me quoq; præclari ministerij huius futurũ socium. Vir autem ille diuinus non est assensus vt hoc fieret, parentum meorum in me amorem considerans. Sæpe autem me genibus impositum vua aluit & pane. Nam cùm mater fecisset periculũ spiritalis eius gratiæ, iussit me semel in hebdomada decerpere illius benedictionem. Eius autem habuit notitiam hac de causa. Morbus qui ei in alterum ex oculis incubuerat, visus est medicinæ superare scientiam. Nihil enim erat aut scriptum à veteribus, aut inuentũ ab ijs qui fuere posterius, quod non morbo fuerit adhibitum. Postquam autem omnia probauit, & ostendit nullam afferre vtilitatem, venit quædam ei familiaris quæ diuinum virum ostendebat, & ab eo factum docebat miraculum. Dicebat enim vxorem eius qui eo tempore tenebat clauum orientis administrationis, erat autem is Pergameneus, cùm ea in hũc morbum incidisset, tum ipsam curasse cùm deprecatione esset vsus & crucis signaculo. Audiuit mater, & ad diuinũ statim accurrit hominem. Habebat autem inaures, catenas, & torques, & alia aurea quæ sibi induerat, & vestem variã ex sericis filis contextam. Nõdum enim virtutem gustarat perfectiorem: florebat autẽ tempore, & mundum muliebrem gestabat vt adolescentula. Cùm diuinum ergo caput hæc aspexisset, nimij ornatus amoris primũ morbũ curauit, vsus verbis talibus. Dic mihi, inquit, filia, vtar enim eius voce, & non mutabo veroum sanctę illius linguę. Si quis pictor in arte bene exercitatus, aliquam pinxisset imaginem, vt præcipit lex artis, & eam proposuisset videre volentibus, veniret autem aliquis alius, artem non sciens perfectè & accuratè, temereque & inconsultè, vt sibi videtur, vellet contra pingere: deinde illam artificiosam reprehendens picturam, supercilijs quidem & cilijs lineas adderet longiores, faciem autem efficeret albiorẽ, & genis rubrum adderet colorem: non tibi videtur prior ille pictor iure succẽsurus, quòd & ars eius probro esset & cõtumelia affecta, & eorum quibus opus [illegible] erat additamentum à manu indocta accepissent. Ergo vniuersorũ quoq;, inquit, opificẽ, & nostræ naturæ effictorem & pictorẽ, iure irasci credite, quòd illam quæ verbis explicari nõ potest, naturã & sapientiã accusetis insciti æ. Non enim rubrum & album & nigrum colorem vobis infunderetis, si non existimaretis esse vobis opus hac additione. His autem corpus egere arbitrantes, imbecillitatis damnatis creatorem. Sciendum est autem eum habere potestatem suæ voluntati iusta symmetria respõdentẽ. Omnia enim, vt ait Dauid, quę voluit Dominus fecit. Eius autẽ quod est omnibus vtile futurum curam gerens, non dat ea quæ damnum afferunt. Nolite ergo Dei corrumpere imaginem: neq; tentetis ea addere quæ sapienter nõ dedit: neq; hanc adulteri nã excogitate pulchritudinẽ, quę vel pudicis affert exitiũ, videtibus insidians. Hęc audiuit prestãtissima & omni ex parte optima fœmina, & statim Petri reti fuit implicata. Piscabatur enim hic quoq; similiter atque is qui idem quod ipse nomen habebat: pedesque tangens, & vociferãs, obsecrauit vt curaret oculum. Is autem dicebat sequidẽ esse hominem, & eãdem habere quã ipsa naturam: se autem peccatorũ magnam gestare sarcinã & ideo priuatum esse ea quę ad Deum habetur fiducia. Cùm autẽ mater fleret & oraret, & diceret se non esse eum relicturam, nisi sanitatem assequeretur, dixit Deum esse horũ curatorẽ, petitiones autẽ semper dare ijs qui credunt. Dabit ergo, inquit, nunc quoque, non mihi donans gratiam, sed tuam fidẽ contemplans. Si eam ergo habes sincerã & verã, puramq; & ab omni liberam dubitatione, iubẽs & medicos valere & medicamẽta, à Deo datũ sume hoc medicamentũ. Hęc cùm dixisset, manum imposuit oculo, & salutaris crucis signo facto, morbum expulit. Illinc domum reuersa, cùm & medicamentum abluisset, & omnem extrinsecus inductũ abiecisset ornatũ, ex legibus à Medico latis vitam instituebat: neq; varia veste indu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

induta: neque aureis monilibus exornata: idque cùm esset ætate adhuc admodum iuuenis: nata enim erat vicesimumtertium, necdum mater facta fuerat. Cùm enim septẽ alios annos vixisset, me peperit, qui fui eius primus & solus fœtus. Tantum fructũ cepit ex magni Petri doctrina, & duplicem accepit curationem: & cùm corpori quæreret medicinam, bonam quoque animæ sibi parauit habitudinem. Talia & dicendo ille operabatur, & tam potens erat precando. Cùm ea autem aliquando adduxisset obsonatorem famulum, qui à malo dæmone vexabatur, rogauit vt ei ſcũm non negaret auxilium. Cùm precatus autem esset vir diuinus, iussit dæmoni vt diceret causam cur haberet potestatem in Dei creaturam. Ille autem, tanquam homicida aliquis vel murorum perfossor ac latro stans ante iudicem, & iussus dicere quæ fecit, sic omnia est persecutus, vt qui præter consuetudinem cogeretur vera dicere: & dixit, Heliopoli ægrotasse quidem serui Dominum: Dominam autem coniugi, vtpote ægrotanti, assedisse: ancillis autem Dominæ domus in qua manebant, narrasse vitam monachorum qui philosophabantur Antiochiæ, & quantas vires haberent aduersus dæmones: & has quidem, vtpote puellas, ludo delectatas, dæmoniacas & insanas egisse, illum ipsum autẽ famulum, monastica veste ex caprina pelle confecta in dutum, illas monasticè adiurasse. Cùm hæc inquit, fierent, ego stans pro foribus, superbaque illa & gloriosa quæ de monachis dicebantur non ferens, volui facere periculum de illa quã illos habere iuueniliter iactabãt potestate. Ea de causa relictis ancillis, in hunc me intrusi, volens scire quemadmodum expellerer à monachis. Nunc autem, inquit, didici: nec vlla alia egeo experientia: mox autem te iubente exeo. Hæc dicens, aufuit: fuitque liberatus famulus. Iam verò alium quoque rusticum cùm matris quidẽ meæ mater, mea verò matertera, adduxisset, rogabat aduersarium vtij vt ei opem ferret. Is autem rursus rogauit, & vndenam esset, & à quonam accepisset potestatem in Dei creaturam. Vt autem silens ille nõ dedit responsum, orauit Petrus flexis genibus, Deumq; est precatus, vt execrando illi dæmoni suorum famulorum ostenderet potentiam. Deinde rursus surrexit: ille autem rursus resistens, tacebat: & hæc facta sunt vsque ad horam nonam. Postquam autem maiore studio & magis vehementem Domino obtulit orationem, surgens dixit scelerato dæmoni, Non tibi imperat Petrus, sed Petri Deus. Respondeo ergo, vt qui ab illius cogaris potentia. Reuertus est, etsi sit impudens, pernicioſus dæmon, sancti lenitatem ac moderationem: & magna vsus voce, clamauit, quòd in monte quidem Amano versaretur. Cùm eum autẽ vidissem, inquit, in via, ex aliquo fonte aquam haurientem & bibentem, contendi hoc mihi sumere habitaculum. Sed egredere, inquit homo Dei, eo qui pro orbe terrarum est crucifixus, hoc tibi imperante. Audiuit ille, & fugit: & à furore liber materteræ redditus est Agricola. Cùm alia autem huiusmodi innumerabilia possim de beata illa narrare anima, plurima prætermitto tam, pertimescens vulgi imbecillitatem. Ad seipsos enim respicientes, fidem non habẽt diuinorum virorum miraculis. Cùm vnum autem vel duo narrauero, trãsibo ad alium athletam. Erat quidam vir libidinosus, qui superiõribus temporibus fuerat dux militiæ. Puella autem quædam innupta, sed nubilis, quæ eius subierat dominio, relicta matre & suis, fugit in quoddam gynæceum in quo erat cœtus athletarum. Decertant enim fœminæ quoque similiter atque viri, & descendunt in stadium virtutis. Cùm huius fugam didicisset dux militiæ, matrem flagris cecidit, & vinxit, nec eam prius emisit è vinculis quàm religiosarum mulierum ostendit habitaculum. Sua itaque vsus rabie, illinc rapuit puellam, & domum suam reduxit: & sperauit infelix se suam expleturum libidinem. Sed qui magnis & malis tentationibus de Sara vxore Abrahæ tentauit Pharaonem, & pudicam mulierem conseruauit intactam: & qui Sodomitas percussit cæcitate, qui eos qui erant incorporei, aggressi fuerant, tanquam hospites, insectari consueuerant, & ipsos cæcitate percussit, ita vt ne ostium quidem inuenirent. Is cùm huius videndi virtutem percussisset cæcitate, effecit vt præda euaderet è manibus. Et ipse quidem ingressus fuerat in thalamum: illa autem quæ intus custodiebatur, mox exijt & euanuit ex oculis, & ad maximè expetendum peruenit habitaculũ. Sic cùm didicisset stolidus, se non esse eam superaturum, quæ Deum spõsum elegisset, coactus est quiescere, eam quæ capta fuerat, & diuina potestate euaserat, non amplius requirens. Hæc tempore procedente in grauem morbum inciderat: morbus autem erat cancer: cum mamilla autem inflata dolor quoque crescebat. Sed magnum vocabat Petrum cùm dolor esset vehementissimus: & dicebat sacra illa voce in aures suas immissa, totum illum sopiri dolorem, & nullum ex hinc sensum sentire molestiæ. Ea de causa cum accersens frequentius, accipiebat consolationem. Dicebat enim toto illo tempore illius præsentiæ, dolores omnino

omnino recedere. Sed illam quidem, cùm sic decertasset, laudibus victoriam significantibus ex hac vita excedentem est prosecutus. Rursus autem matrem meam, cùm postquam me peperisset, esset in ipsis mortis foribus, à matertera rogatus, veniens eripuit à mortis manibus. Iacebat enim, vt aiunt, medicis quidem desperantibus, familiaribus autem deplorantibus, & finem expectantibus, clausis oculis, febre vehementi laborans, nullum ex notis agnoscẽs. Postquam autem venit qui Apostolico & sermone dignatus fuerat & gratia, & pax tibi, dixit, filia, hæc enim erat eius salutatio, dicitur protinus & cilia erexisse, & eum fixis oculis aspexisse, & benedictionis fructum renunciasse. Postquam vlulauit autem chorus fœminarum, animi enim angor & letitia simul erant commixta, & causa erant illius vociferationis, præcipit homo diuinus vt cæ omnes sint sociæ eius orationis. Sic enim dicebat etiam Tabitham fuisse salutem consecutam, viduis quidem deflentibus, magno autem Petro offerente Deo illorum lachrymas. Precatæ sunt vt iussit, & acceperunt vt prædixit. Nam cùm finem accepisset oratio, morbus quoque finem cepit: & sudor repente fluxit ex toto corpore: & ignis ille est extinctus: & sanitatis signa apparuerunt. Talia nostris quoque temporibus per suos seruos beneuolos Deus fecit miracula. Huius quoque vestium superficies operata est similiter atque diuinissimi Pauli. Hoc autem posuit, non vtens aliqua hyperbole, sed consentientem habens dicto veritatem. Nã cùm propriam zonam diuisisset in duas partes, erat autem lata & longa, ex crasso lino contexta, huius quidem dimidio suos lumbos, altero verò meos cinxit. Hanc cùm sæpe quidem mihi ægrotanti mater imposuisset, sæpe autem patri quoque, morbum exegit. Quinetiam ipsa quoque hoc medicamento sæpe vsa est ad sanitatem. Multi autem ex notis quoque cùm hoc didicissent, assiduè ad ferendum ægrotis auxilium hãc zonam accipiebant: & vbique illius gratiæ ostendebat operationem. Cùm quidam sic eam accepisset, priuauit eos qui donauerãt, in eos qui ipsum beneficio affecerant se ingratum ostendens. Hoc modo fuimus illo dono nudati. Cùm sic resplenduisset, & radijs Antiochiam illustrasset, abductus fuit à certaminibus, expectans coronam quæ est reposita victoribus. Ego autem cujus, dum adhuc esset superstes, percepi benedictionem, ea vt nunc quoque fruar precatus, finem imponam huic narrationi.

THEODOSIVS.

x.

ROsus est oppidum Ciliciæ, à dextra ei qui nauigat in pontum Ciliciũ. Huius ad Orientem & Meridiem est mons altus, spatiosus, & vmbrosus. Alit autem feras in nemoribus. In eo cùm quendam ad mare vergentem lucum inuenisset magnus & vulgo celebratus Theodosius, quadam modica extructa domuncula, euangelicum viuendi institutum solus amplectebatur, vir oriundus quidem Antiochia, insignis autem claritate generis: sed tamen & domo, & cognatione, & omnibus alijs relictis, pretiosissimam, vt euangelicè dicam, emit margaritam. Ac de eius quidem à cibo abstinentia, & quomodo humi cubaret, & cilicio indueretur, superuacaneum est dicere ijs qui eius vidêt discipulos & sodales, & in eis eandẽ cernunt viuendi formam. Hæc tamen ille insigniter persequebatur, vt qui seipsum certantibus exẽplar proponeret. His autem adijciebat ferreum onus collo & lumbis & ambabus manibus. Porrò autem gestabat quoque comam sordidam, & quæ ad ipsos vsque pedes pertingebat, & vlterius etiam progrediebatur, & ideo erat lumbis eius alligata. Deprecatione autem & hymnodia vtens assiduè, cupiditatẽ, & iram, & arrogantiã, & alias animi belluas sopiebat. Labores autem semper augens laboribus, persequebatur eam quoque quæ manibus fit operationem: nunc quidem sportellas quæ vocãtur, & vimineas crates contexens: nunc autẽ parua prædia in saltu efficiens, & semina dejiciens, & illinc quantũ victui satis esset colligens. Postquam autem procedente tẽpore eius fama peruasit in omnem partem, multi multis ex locis concurrebant, eius & habitationis, & laboris, & instituti esse socij cupiẽtes. Quos quidem excipiẽs, ad eandem vitã deducebat. Et videre licebat alios quidẽ vela, alios verò saga ex pellibus texentes: alios verò crates vimineas vel sportellas cõnectẽtes: alios verò terram colẽtes. Et quoniã locus erat maritimus, ad trãsmittendũ quoq; quadã constructa nauicula, quæ ponto appellatur, ea vtebantur ad ea quæ erant inferenda, & exportans opera eorum qui simul habitabant, & importãs ea quę erant necessaria. Memor enim vocis Apostolicæ quæ dicit, Noctu diuque operantes, ne essemus oneri alicui vestrum. &, Manus hæ mihi & ijs qui erant mecum suppeditarunt: & ipse laborabat, & hortabatur suos contubernales, vt cũ animæ laboribus, corporis quoq; labores coniungerent. Est enim absurdũ, vt ij quidem qui alũtur in vita sęculari, se affligẽtes & laborãtes alãt filios & vxores, & præterea & tributa conferãt, & ab eis exigantur vecti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

vectigalia,& Deo offerant primitias,& mendicorum pro viribus medeãtur inopiæ: nos autem non quæramus ex laboribus ea quæ sunt necessaria, idque cum vili quidem & modico cibo,vili autem veste vtamur:sed sedeamus quidem compressis manibus,alienis autem fruamur laboribus. Hæc & talia dicens, hortabatur ad operandum, in tempore quidem quæ sunt vbique præscripta diuina peragens officia,id autem quod intercedebat temporis,impendens operi. Non leuem autem curam gerebat hospitum, viris lenitate & morum mansuetudine ornatis,& in proximum charitate præditis, vt eis prouiderent committens. Ipse autem visebat & inspiciebat omnia, perscrutans an ex latis legibus vnusquisque suo fungeretur officio. Hinc factum est vt tam insignis & celebris esset eius fama, vt qui nauigabant, & plus quam mille stadijs aberant, Deum Theodosij inuocarent in periculis,& Theodosij appellatione sedarent tempestatem. Eum audaces quoque & immanes hostes sunt reueriti, qui maximã Orientis partem sunt depopulati. Quis enim ex ijs qui in nostro habitabili orbe terrarum habitant, non auditione accepit ea quæ illo tempore facta sunt ab ijs qui olim quidem Solymi,nunc autem nominantur Isauri? Illi tamen qui nec oppido nec vico pepercerunt, & quæcunque capere potuerunt, diripuerunt & igni mandauerunt,sunt illam reueriti philosophiam:& cùm solummodo panẽ petijssent, & vt pro se orarent significassent, illud illæsum reliquere monasterium:idque non semel,sed etiam bis fecere.Veriti tamen præsides ecclesiarum, ne pecuniæ cupiditate illis barbaris à diabolo immissa, captiuum abduceretur magnum illud lumen: erat enim verisimile fore vt magna vis pecuniæ ad eum redimendum transmitteretur ab omnibus qui habent in honore res diuinas,ei persuadent vt se cõferret Antiochiam. Iam enim captiuos ceperant duos præsides ecclesiarum: & eos quidẽ omni officij genere sunt prosecuti: cùm autem quatuordecim millia aureorũ pro vtrisque accepissent, permiserunt vt redirent quò vellent.Postquam autem peruenit Antiochiam,habitauit quidem in habitaculo quod inuenit situm prope fluuium, omnes autem traxit ad seipsum qui sciunt talia colligere.Dum autem me trahit impetus orationis, prætermisi narrare miraculũ quod à diuino illo viro factum est, quod multis quidem fortasse videbitur esse incredibile, & tamen remanet in hodiernum vsque diem,oratione testificans, & ostendens qualem apud Deum gratiam & fiduciam est consecutus hic vir admirabilis.Preceps quędam petra imminet monasterio, quod ipse ædificauit. Erat autem primò sicca & omni humore vacua.In ea fecit aquę ductum,qui à vertice fertur in monasterium, tanquam qui motum aquarum haberet in potestate. Plenus autem fiducia in Deum & firmiter credens,vt est verisimile,se Dominum habere benevolum,& fidem habẽs in quam nulla cadebat dubitatio, ascendit in supremam partem eius qui nunc est aquæ ductus, priusquàm surrexissent sodales ad preces consuetas: & Deum precatus,fretus eo qui facit voluntatem timentium eum, virga cui innixus erat petram percussit. Ea vero rupta,aqua inde fluminis scaturijt: & monasteriũ ingrediens per aquæ ductum, & quantum ad omnem vsum sufficit abundè suppeditans,in mare propinquum influit: & in hodiernum vsque diem ostenditur operans, Mosaica magni Theodosij gratia. Sufficit vel hoc solum ad ostendendam viri huius erga Deum fiduciam. Cùm autẽ Antiochiæ vixisset paruo tempore, migrauit ad choros Angelorum.Per mediam autem vrbem ferebatur sacrum corpus, tanquam aureis quibusdam coronis,ferro illo decoratum, cùm omnes duces concurrissent, & qui magnos suæ fidei creditos gerebant magistratus. Decubili autem erat magna lis & decertatio, cùm id omnes auferre contenderent, & ex eo benedictionem & vtilitatem percipere cuperent. Sic elatus,ponitur in æde sanctorum Martyrum, cùm Iuliani victoria insignis in pietate athletæ fuisset & contubernalis,& eodem tecto vsus. Idem autem locus eum excepit, qui illum quoque diuinũ & beatum Aphraatem.Gregis autem præfecturam accepit Helladius ille admirabilis, qui in illis quidem locis perpetuis fuit sexaginta annis, deinde Cilicum diuinitus electus est Antistes, cùm neque priorem reliquisset philosophiam,& illis laboribus Pontificatus sudores quotidie adderet. Huius cùm beatus quoque Romulus fuisset auditor, dux maximi gregis fuit creatus.Permãsit autem illius chorus in hodiernum vsq; diem, idem seruans vitæ institutum.Est autem prope monasterium vicus qui Syriacè appellatur Maratus. Ego autem fine imposito huic narrationi,rogo vt eius quoq; consequar benedictionem.

Solymi Isauri.

ROMANVS.

XI. *Vnius mentionem fecit Theodoretus libro de historia ecclesiastica.*

MAgnus ergo Theodosius ab Antiochia profectus, cùm in mõtibus Rosicis decertasset, & Antiochiam reuersus esset, si e vitæ finem accepit.Diuinus autẽ Romanus, Rosi & natus, & primum educatus, Antiochiæ ostendit prima virtutis certamina, extra ambitum quidem ciuitatis ad latus montis fixo tabernaculo, in aliena autem domuncula eaque parua viuens toto tempore.Nunquam autem vsq; ad senectutem neque igne vsus est, neq; lumine lucernæ.Cibus autem ei erat panis & sal. Potus autem fontanum fluentum. Erat autem coma magno Theodosio similis:vestis autem ferrum quoque similiter. Abundauit autem hic & morum simplicitate ac mansuetudine & moderatione, & ideo emisit splendorem diuinæ gratiæ.Super quem, inquit, respiciam,nisi super mitem & quietum, & trementem sermones meos? Iam verò rursus quoque dixit suis discipulis. Discite à me: quoniam mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Et rursus,Beati mites,quoniam ipsi hereditabunt terram. Quinetiam Mosis legislatoris erat hoc vel maximè insigne. Erat enim, inquit, Moses mitissimus præter omnes homines qui erant super terram, Hoc de propheta Dauide testatus quoque est sanctissimus spiritus. Memento, enim inquit, Domine Dauid & omnis mansuetudinis eius. Didicimus etiam de patriarcha Iacob, quòd non fictus erat domum habitans. Has virtutes cùm instar apis collegisset ex diuinis illis pratis,mel confecit veræ philosophiæ. Profundebantur autem eius quoque in externos fluẽta iucundissima: & ijs qui ad ipsum veniebant,leni ac dulci voce vtens, de amore in fratres,de concordia & pace,multas offerebat admonitiones. Multos autem vel solo aspectu effecit rerum diuinarum amatores. Quis enim non esset mirandum in modum admiratus, cùm videret eum corpore afflictum, & qui prolixam gestabat comam, & maximum ferri pondus sua sponte ferebat,& veste ex pilis contexta vtebatur,& tantum capiebat alimenti quantum satis erat ad prohibendum ne fame moreretur? Magnitudini autem & multitudini laborum accedebat quę in eo florebat gratia,qua quidem omnes persuadebantur, vt eum admirarentur & honore afficerent.Multorum enim sæpe morbos exegit difficiles: multis autem sterilibus mulieribus filios impetrauit.Et cùm tantam à diuino spiritu accepisset potestatem, seipsum appellabat egenum & mendicum.Quotquot itaq; ad eum ventitabant, eos & aspectu & sermone, toto vitæ suæ tempore,impleuit vtilitate.Porrò autem cùm hinc quoque excessisset,& in angelicum chorum esset translatus, reliquit memoriam quæ non fuit sepulta simul cũ corpore, sed quæ viget, floret,& germinat, & quæ extingui non potest,sed semper permanet, & quæ sufficit ad eos qui volunt adiuuandos. Cùm hinc itaque benedictionem mihi conciliauero,aliorum quoque athletarum res gestas narrabo,vt potero.

coma longa.

Esa.66.

Matth.11.

Matth.5.

Num.12.

Psal.131.

ZENO.

ZEnonem admirabilem nõ multi quidem cognoscunt: qui cognoscunt autem,non possunt admirari pro dignitate. Is enim cum maximas opes reliquisset in patria,erat autem erat Pontus,magni quidem vt dicebat, Basilij haustfluenta, qui erat vicinus,& Cappadocum irrigabat regionem:irrigatione autem dignos fructus reddidit. Cùm primum enim imperator Valens fuisset de medio sublatus, militare deposuit cingulum: erat autem adscriptus in numerum eorum qui literas imperatoris ferebant celeriter. Cùm autem à regia venisset in quoddam sepulchrum,multa autem sunt in monte quod est situm prope Antiochiam, solus illic degebat expurgãs animam: & eius contemplandi facultatem semper emundans: & diuinam contemplationem semper visione apprehendens: & Dei ascensus in corde disponens:& pennas tanquam columbæ accipere desiderans:& in diuinam requiem euolare cupiens. Ea de causa nõ habuit lectum, non lucernam,non focum, non ollam,non guttum,non arculam,non librum,non aliquid aliud: sed erat quidem pannis indutus veteribus: erant quoque calcei eiusmodi vt indigerent vinculis: erat enim diuulsum ac discerptum solearum corium. Ab vno autem ex familiaribus necessarium accipiebat alimentum. Id autem erat vnus panis, qui duobus suppeditabatur diebus: aquam autem procul hauriens,ferebat ipse. Cùm quis autem eum aliquando vidisset onus portantem,rogabat vt eum leuaret labore. Ille autem primum quidem resistebat, docens se non posse in animum inducere vt biberet aquam quæ esset portata ab alio. Postquam autem non persuasit, dedit vrnas: ferebat enim duas ambabus manibus.Postquam autem fuit intra portam atrij, cùm aquam effudisset & dispersisset, rursus cucurrit ad fontem,reipsa confirmans quæ dixerat. Porrò autem ego quoque quando eum primum desiderans videre,ascendi in montem,aspexi eum tenentem vrnas manibus.Deinde rogaui eum vbinam esset admirabilis Zenonis habitaculum. Is autem dixit se nullum nosse monachum qui sic appellaretur. Ego au-

Vu tem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem cùm eum ipsum esse coniecissem, secutus sum, id conijciens ex eius sermonis modestia. Postquam autem ingressus sum ostium, vidi torum ex fœno constructum, & quandam aliam stoream ita super lapides stratam, vt qui super illam sedebant ab ea minimè læderentur. Postquam autem de Philosophia multa verba fecimus: ego enim interrogabam: ipse verò nobis explicabat ea quæ quærebantur: & oportebat deinceps domum reuerti: ego eum precabar vt daret viaticum benedictionis: ille autem repugnabat, dicens æquum esse vt nos preces impleremus: & seipsum quidem priuatum, nos autem milites appellans: tunc enim sacros libros legebam Dei populo. Cùm nos autem iuuentutem & ætatis immaturitatem adduceremus, tunc enim primum paucam quandam producebamus lanuginem, & iurareremus nos non esse rursus venturos, si cogeremur hoc facere, vix tandem quidem multis flexus precibus, Deo obtulit quidem intercessionē: sed quòd id fecisset multis verbis se excusauit, dicens se id fecisse & amoris causa & obedientiæ: appropinquantes enim audiuimus precantem. Quòd autem in tam profunda philosophia, tanta esset modestia ac moderatione vir senex, quadraginta enim annis perpetuis versatus erat in monastica exercitatione, quis satis pro dignitate potuerit admirari, quasnam autem laudes magnitudini pares potuerit afferre? Cùm autem virtutis tales possideret opes, tanquam qui esset in extrema inopia, ad Dei ecclesiam die dominico veniebat cum populo, diuinos audiens sermones, & aures accómodans doctoribus: & postquam mensam participasset mysticam, reuertebatur in nouum illud habitaculum, non habens clauem, non claustrum, non relinquens custodem: erat enim maleficis planè inuium & sacrosanctum, vt quod solam illam haberet stoream. Vnum autem librum accipiens à familiaribus, eum totum legebat: & eo prius reddito, alium accipiebat. Sed licet nec claustra haberet, nec vectibus vteretur, custodiebatur à superna gratia. Idque per ipsam experientiam apertè didicimus. Quando enim Isauri per insidias noctu arcem cepere: deinde manè vsque ad latus montis faciebant incursiones, multos quidem viros, & multas mulieres quæ vitā exercebant monasticam, crudeliter confodere. Tunc ergo vir diuinus, aliorum cædem intuens, effecit oratione vt eorum caligarent oculi: & per ostium ingredientes, non videbant aditum: vt autem dicebat, testem appellans veritatem, apertè quoque tres vidit adolescentes, qui tam illam cateruam expellebant, Deo manifestè suam ostendente gratiam. Qualé ergo vitam egerit hic vir diuinus, & qualem sit diuinitus gratiam assecutus, ad docēdum hæc sufficiunt. Sed enim necesse est hoc quoque his adijcere. Vxor eum angebat & male habebat quòd eius mansissent facultates, & non ex lege euangelica & venundatæ essent & distributæ. Huius autem causa fuit, fratrū ætas immatura. Quoniam enim erant communes & pecuniæ & possessiones, ipse quidem nolebat diuisionis causa redire in patriam: alij autem verebatur vendere partem suarum facultatum, ne emptores moti auaritia fratres circumscribentes, illi inurerent ignominiā. Hæc apud se animo versans, diu distulit venditionē. Postea autem cùm cuidam ex notis suis vendidisset omnia, plurima quidem distribuit: interim autem mala quæ accidit valetudo, coegit eum consultare de reliquis. Accersito itaque antistite ciuitatis, is autē erat magnus Alexander, splendor veræ religionis, & exemplar virtutis, exacta & accurata imago philosophiæ, Adesdum, inquit, ò diuinum caput, harum tu pecuniarum sis mihi optimus œconomus, eas ex diuino instituto distribuēs, tanquam iudici illi rationem redditurus. Alias enim ego manu mea dispensaui, & distribui vt mihi visus sum optimè. Vellem autem reliqua quoque dispensare similiter. Sed quoniam iubeor migrare ex hac vita, te ego earum cōstituo dispensatorem, qui es & pontifex, & pontificatum legibus rectè geris. Pecunias itaque tanquam Dei quæstori tradidit. Ipse autem cùm non plus quàm annum vixisset postea, tanquam quidem Olympicus victor recessit à septis, non ab hominibus solum gloriam assecutus, sed etiam ab angelis. Ego autem cùm eum vt pro me ad Dominum intercedat, orauero, me ad aliam cōuertam narrationem.

MACEDONIVS.

XIII. *Huius meminit Damascenus in libro qui inscribitur aduersus vituperatores imaginum.*

MAcedonium autem cognomine ἡσυχαστήν, id est, vescentem ordeo, is enim cibus hoc ei cognomen imposuit, sciunt quidem omnes Phœnices & Syri & Cilices. Sciunt autem horum quoque vicini & finitimi, qui partim quidem ipsi viri videre miracula, partim autem ea famam celebrantem audiuere. Neque verò sciunt omnes omnia: sed cùm alij quidem hoc, alij verò illud didicerint, quod sciunt meritò solum admirantur. Ego autem cùm de hoc diuino capite alijs sciā perfectius: multa enim me mouerunt vt ad eum irem & frequens apud

pud eum essem, narrabo singula vt potuero. Hunc autem ei ordinem seruaui, & post multos, eius posui narrationem, non quòd is alijs fuerit virtute secundus: erat enim vel summis & primis æqualis: sed quòd cùm vixerit longissimo tempore, post illos quorum memini, vitæ finem accepit. Hic ergo habebat palæstram & stadium, cacumina montium, nō in vno loco positus, sed nunc quidem in hoc agens, nunc verò in illum transiens. Hoc autem faciebat, non loca ægrè ferens, sed eorum qui ad ipsum conueniebant, & vndique concurrebant, effugiēs multitudinem. Quadraginta autem & quinque annis perpetuis vixit hoc modo: non vtens tabernaculo: non tugurio: sed stans in fossa profunda. Vnde etiam quidam eum vocabant Gubbam. Id autem nomen, si ex lingua Syriaca in Græcam transferatur significat λάκκον, id est lacum. Post id autem temporis cùm euasisset senex, cessit rogantibus, & fixit tugurium. Postea autem omnibus familiaribus, domunculis quoque non propijs, sed alienis est vsus. Viginti quinque autem annis perpetuò vitam egit in tugurio & domunculis, vt deinde colligatur certaminum tempus septuaginta anni. Cibo autem vsus est, non pane, nec leguminibus, sed purgato ordeo, & aqua sola madefacto. Hunc autem cibum mater mea quæ ei fuit familiaris, longissimo tempore suppeditauit. Cùm aliquando autem ad eam venisset ægrotantem, & didicisset eam nolle persuaderi vt sumeret cibum morbo conuenientem: nam ipsa quoque, iam exercitationem amplectebatur monasticam, consuluit vt cederet medicis: & illud nutrimentum existimaret esse medicamentum: non enim deliciarum, sed necessitatis gratia adhibetur. Nam ego quoque, inquit, qui quadraginta annis, vt scis, ordeo solo sum vsus, cùm quædam mihi pridie huius diei venisset infirmitas, iussi eum qui mecum habitabat parum mihi panis petere & afferre. Venit enim mihi in mentem quòd si morerer, mortis redderem rationem apud iustum iudicem, vt qui fugissem certamina & detrectassem labores seruitutis. Nam cùm pauco cibo posset mors prohiberi, & in hac vita possem sic manere, laborans & me affligens, & opes quæ ex his percipiuntur colligens, mori fame quam viuere in philosophia duxi magis expetendum. Timore ergo hinc repletus, cùm vellem cogitationis obtundere aculeos, & panem petere iussi, & allatum comedi: & tibi præcipio ne mihi amplius ordeum, sed panem præbeas. Ex illa ergo lingua ab omni mendacio aliena audiuimus, quòd quadraginta annis commederit ordeum. Atque hæc quidem sufficiunt ad conijciendum quàm esset vir in exercitatione monastica strenuus & quàm laboriosus. Integritatem autem & simplicitatem morum per alia declarabimus. Postquam enim magnus fuit ordinatus Flauianus, vt magnum Dei gregem pasceret, viri autem virtutem didicit: prædicabatur enim & erat in ore omnium: eum quidem abducit à vertice montis: tanquam in eum ad se delata fuisset accusatio. Cùm autem mysticum esset propositum sacrificium, adduc[illegible] ad altare, & eum cooptat in numerum sacerdotum. Postquam autem fuit sacrum finitum officium, & hoc ei significauit aliquis, quod enim factum fuerat ignorabat omnino: primum quidem incessebat omnes maledictis & conuitijs: postea autem accepto baculo, solebat eo innitens ingredi propter senium, & ipsum persequebatur pontificem, & alios quotquot aderant. Existimabat enim ordinationem eum esse priuaturam & cacumine montis, & ea quam desiderabat viuendi ratione. Sed tunc quidem vix eum irascentem sedauerunt quidam ex familiaribus. Postquam autem fuit finitus hebdomadæ circulus, & rursus venit dies festi Dominici, rursus eum magnus accersit Flauianus, rogans vt cum eis esset particeps huius celebritatis: ille verò ad eos qui venerant, Non sufficiunt, inquit, vobis ea quæ facta sunt: sed me rursus vultis efficere presbyterum. Cùm ij autem dicerent fieri non posse vt bis eadem fieret ordinatio, non cessit, neque venit, donec tempus & eius familiares eum id docuerunt. Scio quidem fore vt hæc narratio videatur multis non adeò admiranda: eam autem posui, vt qui eam dignam quæ commemoretur existimē, vt ex qua satis possit conijci & eius animi simplicitas & animæ puritas. Iis autem qui sunt huiusmodi, Dominus regnum cœlorum est pollicitus. Amen enim, inquit, dico vobis, nisi conuersi fueritis vt pueli isti, non intrabitis in regnum cœlorum. Quoniam ergo summatim ostendimus eius animi formam ac characterem, age eius quoque ostendamus ex virtute fiduciam. Quidam dux militum qui delectabatur venatione, ascendit in montem venaturus. Eum autem sequebantur & canes & milites, & quæcunque sunt apta ad venationem. Postquam autem procul vidit hominem, & ab ijs qui cum eo erant audijt quisnam esset, statim ex equo desiliens, accessit, & allocutus est, & rogauit quid faciens hic degeretis autem contra vicissim interrogauit, Tu autē quid hic venisti facturus? Cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

dux autem dixisset, Venaturus, Et ego, inquit, meum venor Deum: & eum capere cupio: & contemplari desidero: nec ab hac pulchra cessabo venatione. Hæc cùm dux audijsset, & vt par erat miratus esset, recessit. Cùm autem aliquãdo ciuitas à malo aliquo dæmone incitata baccharetur, & in imperatoris fureret statuas, venerant quidam ex ducibus præstantissimi, qui aduersus ciuitatẽ internecionis ferebant sententiam. Cùm is autem è monte descẽdisset, ambos accedentes duces in foro retinuit. Illi verò cùm quisnam is esset didicissent, ex equis desiluerunt, manusque & genua prehenderunt, & ei salutem significarunt. Ille autem iussit vt dicerent imperatori, quòd homo esset, & eandem haberet naturam quàm ij qui eum affecerant contumelia, & cùm natura iram metiri oporteat, ira sit vsus immoderata: & pro suis imaginibus Dei imagines occidat: & pro ære statuarum, corpora morti tradat. Ac nobis quidem æneas effingere & rursus formare, est in promptu & facile. Tu autem, etsi sis imperator, non potes occisa corpora ad vitam reducere. Et quid dico corpora? Neq; enim pilum vnũ potes effingere. Hæc dixit voce vsus Syriaca. Illi aũt interprete in linguam græcam transferẽte, audientes & exhorruerunt, & ea ad imperatorem transmissuros significarunt. Ego aũt existimo omnes confessuros hæc verba esse gratiæ diuinæ spiritus. Quomodo enim aliter hæc esset locutus vir quidem expers omnis eruditionis, in agris autem educatus vitam aũt agens in cacuminibus montium, omnem autem animo circumferens simplicitatẽ & qui nec diuinis quidẽ vacauerat eloquijs? Cùm itaque eius & spiritalem declarauerim sapientiam & quæ iustis conuenit fiduciam, iustus enim cõfidit vt leo, transibo ad miracula. Vxor quædam cuiusdam loculetis nobilis, inciderat in morbum ingluuiei: & alij quidem eum morbum appellabant operationem seu vexationem dæmonis: alij autem eum existimabant imbecillitatem corporis. Siue autem hoc, siue illud esset, erat huiusmodi. Dicebant eam commedentem in die triginta gallinas, nõ posse appetitionẽ extinguere satietate, sed adhuc alias appetere. Cùm sic ergo in ea consumerentur facultates, eius miserti qui ad eam attinebant, diuinum illum hominem obsecrant. Ille autem venit quidẽ & precatus est: & cùm aquæ dexterã imposuisset, & salutare efformasset signaculum, & iussisset bibere curauit morbum: & adeo retudit immoderatam illam appetitionem, vt deinceps parua aliqua gallinæ particula quotidie eius alendæ vsum impleret. Hic quidem morbus hoc modo est curatus. Cùm autem quædam puella thalamo adhuc contineretur, & repente cœpisset vexari à malo dæmone, accurrit pater ad diuinum hominem, orãs, & vociferans, & postulans vt curaretur filia. Is autem precatus, iussit vt dæmon statim abiret à puella. Is autem dicebat se eam non sua sponte esse ingressum, sed magicis coactum præstigijs. Dicebat autem eius quoque nomen qui coegerat, & amorem esse causam incantationis. Sed cùm hæc audijsset, non tulit pater iræ impetum: nec expectauit vt curaretur puella: sed omnium magistratuum summum adit, præsidem scilicet qui pluribus præerat gentibus: accusat hominem, & rem narrat. Is autem reus in iudicium adductus, rem negabat, & accusationem nominabat calumniam. Hic autem nõ alium citabat testem quàm ipsum dæmonem qui minister fuerat incantationis: & orabat iudicem vt curreret ad illum virum diuinum, & acciperet eius testimonium. Cùm is autem diceret nõ esse fas nec iustum vt in loco monasticæ exercitationis haberetur quæstio dixit pater puellę se in iudicium ducturum Macedonium: & currẽs persuasit, & duxit. Sedens autem extra iudicium iudex, non fuit iudex, sed spectator. Magnus enim Macedonius fungebatur officio iudicis, vtẽs ea quæ intus habitabat potestate. Et cùm iuberet dæmoni vt consuetũ mitteret mendacium, cum tota autẽ veritate rei narraret tragœdiam. Ille à maxima adactus necessitate, & virum ostendit qui ei magicis carminibus vim attulerat, & ancillã per quam illa potio puellæ data fuerat. Cùm autem alia quoque pararet dicere quæ fecerat coactus ab alijs, vnius quidem ædes exurens, alterius verò iumenta interimẽs: alium verò aliquo alio damno afficiens, iussit homo Dei eum silere, & statim procul recedere à puella & ab vrbe. Ille autẽ tanquam Domini legi parens, fecit quod iussus erat, et protinus effugit. Sic cùm hanc vir diuinus liberasset à furore, illum quoque miserum eripuit ab accusatione, et obstitit quo minus iudex in eum ferret sententiam capitis: non esse fas dicens vt propter ea quæ per ipsum sunt cõuicta, supplicium capitis decerneretur, sed potius per pœnitentiam ei daretur salus. Atq; hęc quidem satis sunt ad ostendendam diuinæ potentiæ copiam quæ ei data fuerat: ego tamẽ alia quoque narrabo. Mulier quędam nobili loco nata, et longè ditissima, ea autem vocabatur Assyria, erat quidem emotæ mentis, ex domesticis autem agnoscebat neminem: vt cibum autem et potum sumeret ferre nõ poterat.

poterat. Plurimo autem tempore assiduè delirabat: & hoc alij quidem dicebant esse vexationem & operationem dæmonis: Medici autem dicebant esse morbum cerebri. Cùm omnis ergo ars esset consumpta, & ex ea nullum daretur auxilium, eius maritus, erat autem is Abrodianus, vir qui & erat ex magistratibus, & magna dignitate præditus, ad diuinum illud caput accurrens, narrauit morbum cõiugis, & orauit vt ea assequeretur curationem. Cessit vir diuinus: & domum qui dem venit, & magno ac vehementi studio Deo obtulit orationem. Perfecta autem oratione cùm iussisset aquam afferri, & fecisset figurã salutaris signaculi, iussit illã bibere. Cùm aũt prohiberent medici, vtpote quod potu aquæ frigidæ morbus cresceret, expulsa tota illorum caterua, obtulit mulieri potionem. Illa aũt simulac bibit, ad se redijt, & à morbo omnino liberata, diuinum virum agnouit, & vt dextram acciperet rogauit, oculisq; eam imposuit, & ori admouit, & deinceps semper fuit mentis compos. Cùm autẽ illud vitæ genus amplecteretur in mõtibus, pastor quidam quærens oues errantes, venit ad illum locum vbi erat homo Dei: erat autem nox profunda & multa nix descẽderat: & vidit, vt ipse dixit, pyram circa ipsum accensam: & quosdam duos candida veste indutos, igni præbentes materiã. Animi enim alacritatem afferens, diuino fruebatur auxilio. Quinetiam doni erat prophetici particeps. Et cùm ad eum aliquando venisset qui dã dux, pietate & vera religione clarus, quis autem ignorat virtutem Lupiciani? dixit se esse de quibusdam sollicitum, qui ab vrbe regia per mare ad ipsum ferebant necessaria. Dicebat enim præterijsse quinquaginta dies ex quo ex portu soluerãt, de eis autem nihil audiuerant. Ille autem nihil cunctatus, Vna, inquit, nauis, amice, perijt: altera autem postridie portum occupabit Seleuciæ. Et hoc quidem audiuit diuinam illam vocem locutam: didicit autem experientia eorum quæ dixerat veritatem. Vt autem alia prætermittam, ea narrabo quæ ad nos ipsos pertinent. Cùm mater mea vnà cum patre meo habitasset tredecim annis, ea non fuerat facta mater filiorum: erat enim sterilis, vt quæ fructũ ferre à natura prohiberetur. Et ipsa quidem id non valde ægre ferebat. Quæ enim erat in rebus diuinis erudita, credebat hoc esse vtile: magnam autem molestiam accipiebat pater quòd careret filijs: & circunquaq; cursitans, rogabat Dei seruos à Deo ei peterent filios. Alij ergo pollicebantur se & Deum deprecaturos, & iubebant vt esset Dei voluntate contentus. Hic autem homo diuinus est aperte professus, se vnum petiturum ab vniuersi opifice, & se petitionem acceptarum est pollicitus. Cùm tres itaque anni præterijssent, & promissio finem non accepisset, rursus accesit pater promissum exigens. Ille autem iussit vt ad se mitteretur coniux. Cùm autem venisset mater, dixit ille vir diuinus, se & petiturum, & eam filium accepturam, & quòd oportet eum ei qui dederat dedicari. Cùm autem mater solum rogaret vt animæ salutem acciperet, & vt liberaretur è gehenna: Præter hoc, inquit, liberalis & munificus Deus tibi dabit filium. Iis enim qui purè & sincere petunt, duplices largitur petitiones. Illinc reuersa est mater afferens promissi benedictionem. Et quarto anno à promissione concipit, & gerit vterum, & accedit ad diuinũ hominem, benedictionis ostendens manipulos. Quinto autem mense à conceptione, fuit periculum abortionis. Illa autem rursus misit ad nouum suum Elisæum: vetabat enim morbus ne ad ipsum veniret: & ei reuocauit in memoriam quod nolebat fieri mater filiorum: & eius promissa adduxit in mediũ. Ille autem cùm procul vidisset venientem, & agnouit, & causam significauit. Noctu enim & morbum & salutem ei ostenderat Dominus. Accepto ergo baculo, venit, ei innitens: & cùm fuisset intra ædes, & pacis salutationem dedisset vt consueuerat, Bono, inquit, sis animo: nec timueris. Neque enim donum auferet is qui dedit, nisi tu pacta cõuenta transilieris. Pollicita est autem te ei redditurum eum qui datus fuerit, & ei consecraturum ad diuinum ministerium. Sic autem, inquit mater, ego & opto & volo. Existimo enim vel imperfectissimum fœtum esse magis expetendum quàm à Deo alienam filij educationem. Cùm itaque aquam accepisset & benedixisset, Bibe ergo, inquit, vir diuinus, hanc aquam: & senties diuinum auxilium. Bibit itaque vt iusserat, & abortionis effugit periculum. Hæc sunt nostri Elisæi miracula. Ego eius benedictionem & doctrinam sæpe percepi. Me enim adhortans, sæpe dicebat. Natus es, ò fili, cum multis laboribus. Multas noctes Deum hoc solum perpetuò rogaui, vt tui parentes hoc fierent quod te nato sunt nominati. Vide ergo vt vitam agas dignam laboribus, vt qui antequam nascereris, promissis fueris dedicatus. Quæ sunt autem Deo dedicata, sunt omnibus veneranda, & quæ à vulgo minimè sunt contrectanda. Conuenit ergo vt tu quoque malos animi motus non admittas: illa autem sola & facias & cogites quæ Deum placant virtutis legislatorem. Hæc mihi

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuò suadebat vir diuinus. Ego autem & eorum quæ mihi dixit memini: & donum diuinum sum edoctus. Cùm autem non ostendam factis ea quæ mihi suasit, rogo vt per illius preces diuinum consequar auxilium, & quod est vitæ reliquum, agam ex illius præceptis. Qualis ergo ille fuerit, & quibus vsus laboribus diuinam attraxerit gratiam, hæc quoque ad docendum sufficiunt. Accepit autem etiam in hoc mundo eius obitus dignum honorem laboribus. Omnes enim & ciues & externi, & quibus credita fuerat magnorum magistratuum dispensatio, ferentes illum sacrum lectum super humeros, deportarunt in ædem martyrum victoria insignium: & cùm diuinis viris Aphraate & Theodosio, sanctum illud & Deo gratum corpus deposuerunt: manet autem gloria eiusmodi vt extingui non possit. Nos autem impositio fine narrationi, eum qui percipi potest ex narratione bonum odorem percepimus.

MAESTMAS.

XIIII. SCimus quidem alia quoque plurima in vrbe Antiochena resplenduisse pietatis & veræ religionis lumina, magnum Seuerum, & Petrum Aegyptium, & Eutychen, & Cyrillum, & Mosem, & Machum, & alios quoque plurimos eadem via esse ingressos. Sed si res ab omnibus in vita gestas conaremur scribere, totum tempus nobis non sufficerit: maximè cùm etiam multis permultorum lectio afferat satietatem. Ex ijs ergo qui scripti sunt, de eorum quoque qui sunt prætermissi vita coniecturam facientes, prosequantur laudibus & imitentur, & vtilitatem percipiant. Ego autem transibo ad prata Cyri, & eorum qui in eis fuerunt fragantium specioforumque florum, quam maximè potero ostendam pulchritudinem. Fuit quidam Mæsymas, in ijs quæ nos præcesserunt temporibus: voce quidem Syrus, & ruri educatus, & qui virtutis omne genus ostendit. Cùm autem claruisset in ea quæ est per se vita, ei cuiusdam vici cura fuit credita. Sacrificans autem, & Dei oues pascens, illa & dicebat & faciebat quæ lex iussit diuina. Aiunt autem eum neque tunicam, neque cilicium sæpe mutasse, sed ijs quæ in eis fiebant rupturis aliquot pannos consuendo, senectuti hoc modo remedium attulisse. Hospitum autem & pauperum tam alacri animo curam gerebat, vt patefaceret portas omnibus qui aderant. Dicitur enim habuisse duo dolia: vnum quidem, frumenti: alterum verò, olei. Ex his semper quidem suppeditabat omnibus egentibus: habebat autem ea semper plena benedictione quæ data est viduæ Sarephtanæ, & immissa fuerat in hæc dolia. Ipse enim Dominus omnes opes effundit in omnes eos qui ipsum inuocant: & sicut illius hydriam & guttum iussit saturire, præbens manipulos seminum hospitalitatis: ita etiam huic viro admirabili exhibuit suppeditationem, quæ ex æquo respondebat eius animi alacritati. Iam verò ad facienda quoque miracula à Deo vniuersorum magnam accepit gratiam. Faciam autem mentionem vnius aut duorum miraculorum: reliqua autem prætermittam, vt qui properem venire ad alios. Mulier quædam & genere & fide ornata, filium qui ceciderat in malam valetudinem, erat autem admodum tenera ætate, multis obtulit medicis. Arte autem superata, cùm & medici desperassent, & puerum esse moriturum aperte dixissent: non abiecit mulier spem meliorem: sed illam imitata Sunamitidem, mulis imponit cameram. Cùm in ea autem se & puerum imposuisset, peruenit ad virum illum diuinum. Lamentans autem, & naturæ ostendens affectionem, rogauit vt ferret auxilium. Is autem cùm puerum manibus accepisset, & aræ basi admouisset, iacebat pronus, animarum & corporum rogans medicum: & accepta petitione reddidit valentem matri filium. Ego autem id audiui ab ea quæ hoc vidit miraculum, & pueri accepit salutem. Aiunt autem illius quoque vici dominum cùm venisset (is autem erat Latoius, qui Antiocheni quidem senatus primas partes tenebat, impietatis autem tenebatur caligine) & fructus acrius quam oportebat exigeret ab agricolis, diuinum illum hominem clementiam illi consuluisse, & de misericordia apud eum verba fecisse: mansisse autem illum inexorabilem, experientia autem cognouisse secutum damnum ex eo quòd non paruerit. Cùm enim eum abire oporteret, & currus esset paratus, & sedens aurigæ iussisset vt mulas incitaret: ille quidem trahebant totis viribus, vrgentes, & temonem asportare molientes: visæ sunt autem rotæ ferro & plumbo alligatæ. Cùm autem agrestium quoque multitudo, rotas mouens vectibus nihil proficeret, quidam ex amicis qui Latoio assidebat, ei causam significat, dicens sacerdotē senem eum esse execratum, & quòd oportet eum placare & reddere beneuolum. De curru itaq; exiliens, ei fuit supplex quem prius respuerat: & ad eius pedes prouolutus, & sordidos pannos amplectens, rogabat vt iram compesceret. Is autem cùm preces

preces accepisset, & eas Domino obtulisset, soluit vincula rotarum quæ sub visum non cadebant, & effecit vt sicut solebat veheretur vehiculum. Porrò autem multa quoq; alia huiusmodi narrant de diuino illo capite. Potest autem ex his quoque intelligi, quod iis qui volunt philosophari, nihil detrimenti afferat mora quæ trahitur in oppidis & vicis. Ostendit enim hic, & qui huic similes, Dei culturæ curam gerunt, quod etiam qui versantur in media hominum multitudine, peruenire possint ad ipsum virtutum fastigium. Cuius ego vtinam ad aliquā saltem partem exiguam sustollar, eorum ad iutus precibus.

ACEPSEMAS.

XV. *Huius memini Theodoretus lib. quarto historiæ ecclesiasticæ.*

ACepsemas fuit eodem tempore, cuius fama late sparsa est per orientē. Is cùm in domuncula seipsum inclusisset, septuaginta annos transegit, neque visus videns, neq; loquens: sed in seipsum conuersus, & Deū visione apprehendens, illinc omnem accipiebat consolationem, conuenienter prophetiæ quæ dicit. Delectare in Domino, & ora eum, ipse dabit tibi petitiones cordis tui. Per exiguam autem quandam fossam manum porrigens, accipiebat id quod afferebatur nutrimentum. Fossa autem non ita effossa fuerat vt omnino tenderet in directum, ne esset ex aduerso eorum qui vellent ipsum videre, sed erat obliqua, & ita constructa vt esset instar incuruæ lineæ. Ei autē afferebatur cibus, lens aqua madefacta. Semel autem in hebdomada noctu egrediens, hauriebat ex fonte propinquo quantum satis erat aquæ: & cùm aliquando quidam pastor procul oues pascens, in tenebris vidisset eum moueri, & eum coniecisset esse lupum: ibat enim incuruus, vt qui multo esset ferro grauatus: mouit fundam tanquam iaculaturus lapidem. Cùm autem eius manus longo tempore maneret immobilis, & lapidem nō posset emittere donec vir ille diuinus hausta aqua reuersus est, sensit ignorantiam: & post auroram venit ad virtutis gymnasium: & narrat quod acciderat, & petit veniam, & accipit delicti remissionem: non audita voce loquente, sed per manus motiones intellecta placatione. Quidam autem alius, vsus quodam maligno inuestigandi studio, & scire desiderans quid toto tempore ageret perpetuo, ausus est conscendere platanum, quæ sita erat iuxta fossam: sed percepit illico fructus suæ audaciæ. Media enim parte corporis vsque ad pedes exsiccatus, supplex erat, suum peccatum accusans. Ille verò, secta platano prius significauit futuram sanitatē. Ne enim alius quoque cùm similia fecisset, pœnas lueret similes, arborem iussit excindi. Arboris autem sectionem secuta est etiā ablatio supplicij. Tanta quidem fortitudine & tolerantia vsus est hic vir diuinus: ab Agonotheta autem tantam accepit gratiam. Cùm autem se ad hinc migrandum pararet, prædixit quod post quinquaginta dies vitę finem esset accepturus: excepit autem omnes qui vellent eum videre. Cùm autem ecclesiæ quoque venisset Antistes, eum quidem vrgebat vt iugum acciperet presbyteri, Noui, dicens, ò pater, & tuæ philosophiæ altitudinem, & quanta sit mea paupertas. Sed cùm mihi sit credita pontificatus administratio, ex hac non ex illa ordino manus imponens. Accipe ergo, inquit, donum sacerdotij mea quidem dextera ministrante, sanctissimi autem spiritus gratia suppeditante. Ad hæc fertur dixisse, paucis post diebus hinc migraturus, De his, inquit, minime decertabo. Si enim essem diutius victurus, omnino fugissem hoc graue & terribile onus sacerdotij, pertimescēs reddendam depositi rationem. Quoniam autē non ita diu abhinc recedam ijs quæ hic sunt relictis, iussis non inuitus pareo. Statim ergo nullo ducente, hic quidem flectens genua, expectabat gratiam: ille verò manum imponens, erat administer spiritus. Cùm autem accepto sacerdotio vixisset paucos dies vita vitam mutauit: senioque & curæ expertem, pro hac quæ multis curis est obnoxia, accepit. Cùm vellent autem omnes corpus rapere, & in animo haberent vnusquisque in vicum suum transferre, quidam cùm sancti iusiurandum significasset, sustulit contentionem. Dixit enim sanctum eum iureiurando adegisse, vt cum in hoc loco traderet sepulturæ. Ita etiam post mortem, frugalitatis & simplicitatis curam gerebant ciues cœlorum: & neque cùm viuebant, in animam vnquam induxerunt vt eis res vlla magnos spiritus faceret, & mortui non sunt amplexi honorem hominum: sed totum amorem transtulerunt in sponsum: nō secus ac pudicæ mulieres, quæ à solis coniugibus student & amari & laudari, laudes aliorum contemnentes. Ea de causa sponsus eos etiamsi noluit, reddit claros & insignes, & hominum gloria ex redundanti quadam copia impertit. Cùm enim quis diuina per sequens, petit cœlestia, vna cum illis multa quoque alia adijcit, multiplicatas largiens petitiones. Hoc etiam dixit in ferendis legibus. Petite regnum Dei & iustitiam, & cætera omnia adijcientur vobis. Et rursus, Qui reliquerit patrem *Luc. 12.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.19. tur vobis. Et rursus. Qui reliquerit patrem & matrem & fratres & filios propter meum euangelium, etiam in hoc sæculo centuplũ accipiet, & in futuro erit hæres vitæ æternæ. Hæc & dixit & fecit. Nobis quoque adsit & sermone & opere eruditis, & eorum precibus innixis, tanquam scopum, attingere præmium supernæ vocationis, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

MARO.

XVI. MAronis post hunc mieminero. Nam is quoque diuinum sanctorum chorum exornauit. Eam enim quæ sub dio sit vitam amplexus, occupauit quoddam cacumen quod in honore habebatur ab iis qui erant olim impij. & cùm quod in eo erat templum dæmonum Deo consecrasset, in eo est versatus, paruo quodam in eo fixo tabernaculo, quo tamen raro est vsus. Non solum autem consuetis vsus est laboribus, sed etiam alios excogitauit, accumulans opes philosophiæ. Agonotheta autem mensus est gratiã eius laboribus. Liberalis enim & munificus Deus ei tam copiosè dedit donum curationum, vt in omnes quidem partes eius gloria peruaserit, omnes autem vndique attraxerit, & experientia docuerit eam famam esse veram. Videre enim erat & febres extinguirore benedictionis: et horrorem cessare: & dæmones fugere: et varios omnisque generis morbos vno curari medicamento. Medici enim vnicuique morbo exhibent conueniens medicamentum. Sanctorum autem deprecatio est commune omnium morborum remedium. Non solum autem medebatur ægritudinibus corporis, sed etiam animis conuenientem exhibebat curationem: huius quidem auaritiam, illius verò curans iracundiam: & vni qnidem exhibens doctrinam moderationis: alreri verò disciplinam iustitiæ: & illius quidem castigans intemperantiam, illius verò excitans hebetudinem. Hac vtens agricultura, effecit multas plantas philosophiæ: & ortum qui nunc germinat in regione Cyri, ipse Deo plantauit. Huius plantationis opus est magnus Iacobus, ad quem quispiam vocem illlã traxerit propheticam, Tanquam cedrus quæ est in libano multiplicabitur: & etiam alij omnes, cuius seorsum, si Deus velit, faciam mentionẽ. Sic autem agriculturæ diuinæ curam gerẽs, & animas simul curans & corpora, paruam passus ægritudinem, vt & naturæ imbecillitatem & animi discamus fortitudinem, ipse quidem excesit è vita: Acre autem bellum inter vicinos exortum est de corpore. Ex finitimis autem quidam vicus populo frequentissimus, cùm toto simul coacto populo aduenisset, alios quidem fudit ac fugauit: maxime autem expetendum illum rapuit thesaurum, & maxima ædc extructa, ea quæ ex eo percipitur vtilitate fruuntur in hodiernum diem: publico ac celebri festo illum insignem victorem honorantes. Nos autem etiam absentes fruimur benedictione. Nobis enim pro monimento sufficit memoria.

Psal.91.

ABRAAMES.

NEc admirabilis Abraamis memoriam fas est prætermittere, hoc prætextu, quod post vitam monasticam Pontificiæ sedi fuerit ornamento. Nam hoc quidem certe nomine iure fuerit dignior qui commoretur, quod institutum vitæ mutare coactus, itam non mutauerit: sed cum monasticæ exercitationis transierit afflictione: & simul monasticis laboribus & curis Pontificalibus circumsessus, vitæ cursum peregerit. Porro autem est hic quoque fructus Cyri regionis. Hic enim et natus et educatus, collegit opes virtutis monasticæ. Qui enim simul cum eo versati sunt, dicunt eum et vigilando et stando et ieiunando ita corpus edomuisse, vt longissimo tempore permanserit immobilis minime valens ingredi. Diuina autem prouidentia liberatus ab illa imbecillitate, voluit grauia pati pericula ꝓ diuina gratia. Venit autem in Libanũ, cùm didicisset vicum quendam teneri magna impietatis caligine: et persona mercatoris vultu celato monastico, cum iis qui simul versabantur ferens canistros tanquam nuces empturus: hunc enim fructum præcipue ferebat vicus, cùm domum conduxisset, et ali quantum pecuniæ prærogasset possessoribus, quieuit quidẽ tres & quatuor dies. Deinde paulatim diuinum aggressus est officium, vtens voce moderata. Postquam autem senserunt psalmodias, Præco quidem clamauit, et omnes cõuocauit. Erant autem simul congregati & viri et pueri & muleres: et confractis extrinsecus foribus, desuper ex tecto multum puluerem congerentes deijciebãt. Postquam autem eos viderunt suffocari & obrui, et nec aliquid aliud velle facere nec dicere, sed solum Deo preces offerre, seniorum monitu desliterunt ab insania. Deinde apertis foribus cùm eos euulsissent ab aggere, iusserunt eos statim abire. Sed eodem tẽpore venerunt exactores qui eos vectigalia cogebant exoluere. Et alios quidem ex ijs vinciebant: alios verò per contumeliam afficiebant

XVII. *Hunc quoque memorat Theodoretus libro 4. historiæ eccles.*

verberibus. Sed vir ille diuinus, nullius ex ijs quæ in ipsos facta erant recordatus, Dominum imitans, qui cruci affixus, eorum qui hoc fecerant curam gerebat, orauit illos exactores vt moderatè ac clementer exigerent. Cùm autem fideiussores requisissent, sua sponte susceptit fideiussionem: & paucis post diebus centum aureos se daturum est pollicitus. Qui autem grauia illa eis fecerãt, valde admirati viri benignitatem, de ijs quidem quæ ausi fuerant petunt veniam: rogant autem vt ipse fiat eorum præses, neque enim habebat vicus Dominum: erant autem ipsi & Agricolæ & Domini. Centum autem aureos, cùm venisset in ciuitatem, est autem ei nomen Emesa, & notos aliquos inuenisset, accepit mutuo. Deinde in vicum reuersus, die præstituto implet quod promiserat. Cùm hoc eius vidissent studium vehementius id ab eo contendunt. Cùm is autem se id facturum esset pollicitus, si ꝙ pollicerentur ædificaturos ecclesiam, rogarunt vt statim aggrederentur: & deduxerunt beatum virum, aptiora loca illi indicantes: & vnus quidem hunc, alius verò locum illum laudabat. Cùm autem meliorem elegisset, & fundamenta iecisset, tectum breui tempore imposuit. Cumque finem accepisset ædificium, iussit vt admitterẽt sacerdotem. Cùm autem dicerent se nullum alium electuros, & rogarent vt eum haberent & patrem & pastorem, accipit gratiam sacerdotij. Postquam autem cum eis versatus est tres annos, & eos pulchrè deduxit ad res diuinas, cùm effeciisset vt vnus ex eis qui simul erant, vice sui præficeretur, ad monasticum redijt habitaculum. Et ne, si omnia illius narrem, prolixiori vtar narratione, cùm in his resplenduisset, fit Carrarum pontifex. Erat autem ea quidem ciuitas circunsessa ab ebrietate impietatis, & seipsam dederat debacchationi dæmonum. Sed cùm esset dignata huius agricultura, & accepisset ignem huius doctrinæ, permansit quidem libera à prioribus sentibus: nunc autem vberem profert segetem spiritus, maturarum frugum Deo offerens manipulos. Sed non sine labore vir diuinus hanc exercuit agriculturam: sed laboribus vtens innumerabilibus, & eorum qui corporibus medẽtur artem imitans, partim quidem dulcem adhibens adhortationem, partim verò acribus vtens medicamentis: nonnunquam verò & vrens & secãs, effecit hanc sanitatem. Doctrinæ autem & alij eius diligentiæ vitæ quoquæ lumina suffragabantur. Illis enim illuminati, & audiebant ea quæ dicebantur, & ea quæ fiebant lubenter accipiebant. Toto enim [illegible] tempore

quo fuit Antistes, ei quidem fuit panis superuacaneus: aquã quoque superflua: inutilis autẽ lectus, & superuacaneus vsus ignis. Noctu enim quadraginta hymnos, quos inter se inuicem loquendo & respondendo dicunt, implebat, earum quæ intercedunt precum duplicans numerum: reliquum autem noctis in sede sedebat, concedens palpebris vt aliquantulum quiescerent. Atque quòd non in solo quidem pane viuit homo, dixit quidem contemplator Dei Moses: meminit autem huius quoque vocis Dominus, prouocationẽ diaboli recusans. Quòd autem etiam sine aqua viui possit, à nullo loco diuinæ scripturæ didicimus. Etenim tantus ille Elias primum quidem ex torrente aquam hausit. Deinde etiam cùm ad viduam accessisset Sareptanam, sibi primum iussit aquam afferri, deinde panem. Sed hic vir admirabilis, toto tempore pontificatus, neque panem, neque legumina, neque olera quæ igni appropinquassent comedit: neque aquam bibit, quæ ab ijs qui in his rebus sibi docti sunt visi, propter vsum existimata est prima ex elementis: sed lactucas, intyba, & apia, & similia, cibum ducebat & potum, pistorum & coquorum artes ostendens superuacaneas. Tempore autẽ autumni, fructus ei illum vsum implebant. Hæc autem sumebat post officium vespertinũ. Cùm corpus autem talibus cõsumeret laboribus, in aliorum cura gerẽda erat insatiabilis. Aduenientibus enim hospitibus erat & torus paratus: egregius autem & selectus panis eis offerebatur, & vinũ odoriferum: piscesq; & olera, & quęcunq; sunt eis coniuncta. Quinetiam ipse quoq; meridie assidebat cõuiuantibus, eorum quæ apponebantur partes vnicuiq; offerens, & dans vnicuiq; calices, & iubens bibere, & eum qui erat eiusdem secum nominis imitans, patriarcham inquam: qui ministrabat quidem hospitibus, sed nõ simul conuiuabatur. Interdiu autem versans in iudicijs eorum qui inter se litigabant & decertabant, alijs quidem persuadebat vt inter se inuicem reconciliarentur: alios autem cogebat, qui leni & mansuetæ doctrinæ non parebant. Nullus autem iniustus recesit sua audacia aduersus iustum victoria potitus. Ei enim qui iniuria afficiebatur iusti partẽ semper addens, reddebat eum inexpugnabilem, & eo qui volebat iniuriam facere superiorem. Similisq; erat optimo medico, qui semper prohibet eos humores qui redundant, & procurat vt sit inter materias æqualitas. Hunc quoque desiderauit videre Imperator. Est enim alata fama, quæ facile omnia quæ bona sunt & quæ mala significat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ad se accersiuit, & venientem salutauit & excepit: & agreste illud cilicium sua purpura existimauit præstantius. Iam verò reginarum quoque chorus eius & manus prehendit & genua: virumque rogabant qui nec exaudire quidem poterat linguam Græcam. Adeò & regibus & omnibus hominibus res honore & reuerentia digna videtur philosophia. Quinetiam vbi obierint ij qui eius sunt amatores & sectatores, maiorem assequuntur gloriam. Et potest quidem hoc sciri etiam ex multis alijs, sed vel maximè quidem ex ijs quę diuino huic viro acciderunt. Postquam enim obijt, & hoc resciuit Imperator, voluit quidem eum deponere in aliqua ęde sacra: cùm autem intellexisset pium esse & honestum vt gregibus redderetur corpus pastoris, ipse quidem & id deduxit præcedens, & reginarum chorus consequens, omnesque & magistratus, & qui ab ijs regebatur, populus, militesque & priuati. Tanto studio eum accepit & ciuitas Antiochi, & quæ eam sunt consecutæ, donec peruenit ad magnum illum fluuium. Ad ripam autem Euphratis concurrebant quidem ciues: & concurrebant etiam hospites, concurrebant etiam rustici. Quinetiam finitimi festinabant ad fruendum benedictione. Lectum autem multi sequebantur lictores, eos percutiendo terrentes qui corpus veste nudare conabantur, & cupiebant illinc pannos sumere. Et licebat audire alios quidem psallentes: alios verò lamentantes. Alia enim deflens eum vocabat præsidem: alia verò altorem: alia autem pastorem & magistrum: & alius quidem lachrymans nominabat patrem: alius verò adiutorem & curatorem: & cùm tot laudibus & lamentationibus sanctum illud & sacrum corpus sepulchro mandauere. Ego autem admiratus quòd cùm vitæ mutasset institutum, vitam non vnà commutauerit, neque dum esset Antistes, remissum ac solutum vitæ genus sit amplexus, sed exercitationis monasticæ labores adauxerit, eum recensui in historia monachorum: nec recessi ab eo qui ei placuit ordine, bene dictionem quoque ab eo desiderans.

EVSEBIVS.

XVIII. *Huius meminit Theodoretus lib. quarto historiæ ecclesiasticæ.*

PRius dictis Sanctis magnum quoq; ad dam Eusebium, qui nõ longo quidem ab hinc tempore est mortuus. Cùm multis autem annis vixisset, tempori quidem æqualem sustinuit laborem: labori autem æqualem simul delegit virtutem. Multiplex autẽ lucrum ex eo retulit. Magnitudine enim remunerationũ Agonotheta superat certamina. Hic ergo cùm primò aliorum fidei sui curam credidisset, quo illi ducebant, ducebantur: erant enim ipsi quoque viri diuini, virtutisque athletæ & exercitatores: & cùm aliquo tempore cum eis esset versatus, & bene rectèque philosophiæ accepisset scientiam, vitam monasticam est amplexus: & cùm quoddam dorsum montis occupasset, imminet autem ei vicus maximus, quem nominant Asicham, fossa solummodo facta, & lapidibus ne luto quidem cõiunctis, sub dio reliquam transegit vitam seipsum affligens, veste quidem opertus pellicea, cicere autem & sabis aqua madefactis senutriens. Quinetiam aliquando quoque vescebatur caricis, sic vtcunque conans sustentare imbecillitatem corporis. Cumq; ad summam peruenisset senectutem, vt etiam dentes plurimos amisisset, neque mutauit cibum, neque habitationem. Sed & cùm hyeme congelaretur, & æstate vreretur, fortiter ferebat contrarias qualitates aeris, faciem quidem habẽs corrugatam, arefacta autem omnia membra corporis. Tam multis autem corpus consumpsit laboribus, vt ne zona quidem maneret super lumbos, sed caderet inferius: nihil enim erat quod vetaret: nam & clunes, & coxendices consumpti erant, & zonæ facilem descensum præbebant ad inferiora. Zonam itaque adsuit tunicæ, hac ratione vt staret excogitans. Aegre ferebat autem conuersari cum multis. Nam cùm diuinam contemplationem visione assiduè apprehenderet, mentem ab ea nolebat abstrahere. Sed tamen etsi esset amore tam vehementi præditus, permittebat aliquibus ex notis, vt id quod portam obstruebat auferrent, & intrarent: & cùm eis exhibuisset doctrinam ex diuinis eloquijs, iubebat rursus abeuntes portæ lutum imponere. Verum cùm omnino satius existimasset etiam cum paucis vitare congressionem, aditum omnino obstruxit, illi portæ maximo admoto lapide. Per quandam autem fossam colloquebatur quidem cum paucis ex familiaribus, sed non videbatur. Sic enim prouiderat. Illinc autem illud quoque exiguum accipiebat nutrimentum. Rursus autem cùm omnibus colloqui denegasset, me solum dulci illa & Deo grata voce dignabatur: & abire volentem me sæpe detinebat, de rebus differens cœlestibus. Cùm multi autem ad eum venirent & postularent donum benedictionis & eum ægrè ferret tumultum, nec senectutem considerans, nec vrgentem reputans imbecillitatem, transiliit ipsum quæ nec à robustis quidem & valenti facile transiri poterat: & cùm ad quandam propinquam venisset monachorum classem, parua rursus fossa acta ad muri angulum, cùm consuetis decertabat laboribus. Huius autem gregis præfectus, vir omni virtute plenus, dixit eum cùm comedisset quindecim caricas, transegisse septem hebdomadas sancti ieiunij. Hoc autem subijt certamen, cùm vixisset plus quàm nonaginta annos, imbecillitate autem quæ narrari non potest esset affectus. Sed imbecillitatem superabat animi alacritas: & Dei amor omnia facilia reddebat & expedita. Cùm hic talibus circunfluere fudoribus, peruenit ad metam cursus, & Agonothetam videns, & coronam desiderans. Ego autem rogo vt illam consequar intercessionem, quam huc vsq; percepi dum esset adhuc superstes. Credo enim eum viuere, & habere puriorem ad Deum fiduciam.

SALAMANVS.

XIX. ME virtuti iniuriam facere arbitratus, si admirabilis Salamani vitam posteris non significauero, sed obliuione obrutam neglexero, summatim afferam narrationem. Est quidam vicus ad occidentem fluuij Euphratis, ipsi ripæ imminens, vocatur autem Capersana. Hic ex eo ortus, cùm vitam amplecteretur quietam, & in vico qui est ex aduerso paruam inuenisset domunculam, seipsum in ea incluserit, nec ostio relicto, nec fenestra. Semel autem in anno terram fodiens, accipiebat totius anni nutrimentum: cùm nullo vnquam homine loquens. Idq; facere perseuerauit, non paruo tempore, sed longissimo. Porrò autem pontifex ciuitatis cuius erat is vicus, cùm viri dicisset virtutem, accessit, volens ei dare donum sacerdotij: & domunculæ perfossa aliqua parte est ingressus: & manum imposuit, & peregit precationem: & sæpe quidem ei dixit, & quæ ad eum aduenerat gratiam significauit. Cùm nullam autem vocem audijsset, abijt iubens vt fossa rursus ædificaretur. Aliquãdo autem rursus qui erant illius vici ex quo erat profectus, cùm noctu fluuium traiecissent, & domum perfodissent, eum accipientes nec resistentem nec iubentem, in suum vicum exportarunt: & cùm talem ad orientem construxissent domunculam, eum protinus incluserunt. Ille autem similiter quietem agebat cum nullo loquens. Paucis autem pòst diebus, qui erant illius vici qui est ex aduerso, cùm noctu rursus aggressi essent, & domum persodissent, ad se abduxerunt, neque contradicentem, nec vt maneret vrgentem: neque rursus prompto & alacri animo recedentem. Ita seipsum omnino mundo mortuum constituit, & Apostolicam illam vocem verè loquens, dicebat. Cum Christo sum crucifixus. Viuo autem Gal. 2. iam non ego: viuit verò in me Christus. Quod autem nunc viuo in Christo, in fide viuo filij Dei qui me dilexit, & pro me seipsum dedit. Talis hic quoque fuit. Sufficiunt enim hæc ad ostendendum totum eius vitæ institutum. Ego autem cùm benedictionem ab eo quoque percepero, ad alium transibo.

MARIS.

XX. EST Homeri quidam vicus qui à nobis vocatur Netis. Cùm apud eum paruam quandam domunculam ædificasset diuinus Maris, in ea permansit inclusus triginta & septem annis. Ex monte autem propè sito ea suscipiebat multum humoris. Tempore autem hyemis quædam quoque guttæ aquæ in ea emanabant. Quantum autem hinc damni oriatur corporibus, sciunt & ciues & rustici. Nam ijs quoque qui in agris habitant manifesti sunt morbi qui ex eo nascuntur. Sed tamen ne hæc quidem sacro illi capiti persuaserunt, vt mutaret domunculam: sed fortiter & constanter permansit donec cursum cõfecerit. Quinetiam priorum quoque vitam transegit cum virtutis laboribus: vnde & corpori & animæ conseruauit castitatem: idque ipse mihi apertè significauit, docens sibi mansisse corpus integrum & incorruptum, & quale egressum fuerat ex materno vtero, idque cùm multos quidem dies festos martyrum celebrasset cùm esset adolescens, vocis autem bonitate demulsisset populum. Nam & plurimo tempore perseuerauit psallere, & fuit insigni pulchritudine corporis. Sed tamen nec species corporis, nec vocis claritas, nec quæ ei cum multis intercedebat congressio, animæ pulchritudini aliquid detrimenti attulit: sed viuens similiter atque ij qui sunt inclusi, suæ curam gerebat animæ. Virtutem autem auxit quoque laboribus quos sustinebat inclusus. Ego huius sæpe vsus sum consuetudine. Iussit enim mihi aperire ostium. Quinetiam complectebatur me venientem: & de philosophia fusâ, prolixaque vtebatur oratione. Porrò autem hic quoque fuit simplicitate insignis, & varios mores omnino abhorrebat. Inopiam autem magis dilexit quàm summas copias. Nonaginta autem annos natus, vtebatur vestibus contextis ex villis caprinis. Panis autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem & parum salis nutrimenti eius vsum implebant. Cùm autem longo tempore desiderasset videre offerri spiritale & mysticum sacrificium, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò lubenter parui: & iussi sacra vasa afferri, pagus enim haud longè aberat: & pro altari vsus diaconorum manibus, mysticum, diuinum, & salutare obtuli sacrificium. Ille aũt omni spiritali implebatur voluptate, & existimabat se ipsum cœlum videre: dicebatque se nunquam tantam cepisse lætitiam. Ego autem cùm ab eo valde fuerim dilectus, putaui me & ei iniuriam esse facturum si non etiam mortuum laudauerim, & alijs, si non hanc optimam philosophiam eis proposuerim imitandam. Cùm itaque nunc orauero vt eius consequar auxilium, imponam finem narrationi.

IACOBVS.

XXI. QVoniam eorum qui iam sunt victores declarati, virtutis athletarum, certamina recensuimus, summatim narrantes & quos in meditando susceperè labores, & quos in certaminibus perpessi sunt sudores & longè clarissimas & maximè insignes victorias: age eorum quoque qui adhuc sunt superstites, & magnificè decertant, & contendunt priores vincere sudoribus, vitæ institutum conscribamus, & posteris vtilem relinquamus memoriam. Quomodo enim eorum qui olim resplenduere, sanctorum, vitæ institutum, posteris maximam attulit vtilitatem: ita ijs qui nos consequentur erunt exemplaria eorum narrationes. Initium autem ducam à magno Iacobo. Is enim & tempore & labore est prior alijs: & qui eum sunt æmulati, faciũt admirabilia & quæ sunt præter opinionem. Vsuenit autem nescio quo modo, vt & eorum qui excesserũt, & eorum qui adhuc sunt superstites, hoc sit primum nomen. Etenim quando narraui eorum vitæ institutum, initium sum psi à diuino illo Iacobo, qui Persicum illum exercitum fudit suis precibus: & cùm corruissent vrbis murorum ambitus, neque permisit vrbem capi, & coegit fugere aduersarios, cùm in eos misisset exercitum muscarum & culicum. Qui ergo illi simile nomen est sortitus, & est ei similis moribus, sit primus in ordine athletarum qui adhuc sunt superstites, nõ quoniam eiusdẽ est nominis particeps, sed quoniam est illius virtutẽ æmulatus: & fuit ipse alijs exemplar philosophiæ. Nam cùm simul cum inclyto illo Marone esset versatus, & eius diuinæ fuisset doctrinæ particeps, obscurauit præceptorem maioribus laboribns. Ille enim & murorum tegumentum habuit templum veteris erroris, & ex pellibus contextum fixit tabernaculum: & eo vtens, imbris & niuis effugiebat impetus. Hic autem his omnibus valere iussis, & tabernaculo, & tugurio, & mu orum tegumento, pro tecto habet cœlum, contrarios omnes aeris impetus sustinens: nunc quidem pluuia vehementi obrutus, nunc autem glacie & niue congelatus: aliquando autem radijs solis tostus & exustus: & aduersus omnia se fortiter & constanter gerens, & tanquam in alieno certans corpore: & contendens vincere naturam corporis alacritate animi. Mortali enim hoc & patibili corpore indutus, vitam agit tanquam impatibilis: & vitam incorpoream in corpore meditans, clamat cum beato Paulo. In carne ambulantes, non secundum carnem militamus. Arma enim nostra non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munimentorũ, destruentes cogitatio tes & omnem altitudinem quæ se extollit aduersus Dei cognitionem, & captiuantes omnem intellectum ad Dei obedientiam. 2. Cor. 10. Sed hæc quidem certamina quæ sunt super naturam, in minoribus se exercendo laboribus est meditatus. Nam cùm in parua quadam domuncula se prius inclusisset, & ab externis tumultibus animam liberasset: & recordationi Dei mentem affixisset, sic perfectam & absolutam meditabatur virtutem. Cùm autem se optimè exercuisset, & bonis laboribus animam assuefecisset, maiora aussus est aggredi certamina: & cùm ad hunc montem peruenisset, qui triginta stadijs distat ab hac vrbe, eum reddidit illustrem & venerandum, qui erat olim obscurus & penitus infertilis: nunc autem creditur tantam accepisse benedictionem, vt terra quæ est ei imposita consumatur, omnibus qui vndiq; adueniunt, ad vtilitatem eam exportantibus. In eo vitam agens cernitur ab omnibus accedentibus, non habens, vt dixi, speluncam, non tabernaculum, nõ tugurium, non fossam, non sepem quæ eum circundet ac muniat: sed videtur orans & quiescens: & stans & sedens: & sanus & cum aliqua tenetur ægritudine: adeò vt assiduè præsentibus decenter spectatoribus, & naturę expellat necessitates. Neque enim alijs hominibus qui sunt ingenuè vtcunque educati, externis præsentibus est facile excrementa egerere, nedum viro in summa philosophia exercitato. Et hæc dico, non vt qui ab alijs didicerim, sed qui ipse viderim. Nã cùm quatuordecim ab hinc annis in grauem morbum incidisset, affecit quidẽ, vt par est, eum qui est mortali corpore præditus. Erat autem æstus vehemens

vehemens, & flamma radiorum ardebat vehementius, cùm sopiti quidem essent venti, aer autem maneret immobilis. Erat aũt morbus inundatio flauæ bilis quę deorsum ferebatur, & mordebat ac comprimebat intestinum, & cogebat extra egredi. Tunc magnã vidi tolerantiam. Nam cùm ex multis vicis cõgregati essent homines, vt glorioſum hoc corpus salutarent, sedebat in duas partes distractus. Nam natura quidem vim afferebat vt iret ad excernendum: pudor autem eius quę aderat multitudinis, cogebat eũ manere in eodem statu & habitu. Ego autem hoc sciens, cum eis qui conuenerãt, partim multis egi adhortationibus, partim quiã minis, abire iubens: postremò aũt eos etiam implicaui vinculis sacerdotij: & nõ sine maximo labore vespere tandem amandaui. Ille autẽ vir diuinus, ne cùm ij quidẽ abscessissent, victus est à natura: sed perstitit tolerãs, donec accedẽs nox profunda coegit omnes domũ recedere. Rursus autem die sequẽti cùm ad eum venissem, vt vidi æstũ euasisse vehementiorẽ, & qua laborabat, febrem igne extrinsecus allato nutriri & augeri, prætexẽs dolorem capitis, dixi me ægrè ferre vim solis radiorum: & rogaui vt mihi aliquam modicam apud se vmbram expanderet. Qui postquã iussit, tribus fixis arundinibus, & ijs duob. impositis cilicijs, vmbrã adinuenim⁹. Cùm aũt iuberet me ingredi: Turpe est, inquam, ò pater, vt ego qui sum & iuuenis & valens viribus, hanc assequar consolationem: tu autem qui & vehementi febre teneris, & opus habes tali consolatione, foris sedeas excipiens impetum radij solaris. Si vis ergo, inquã, me vmbra frui, sis mihi socius modici huius tabernaculi: nam tecum quidẽ volo manere: sed prohibet radius. Cessit itaque his verbis auditis: & meum accepit remedium. Et quoniã vmbra fruebamur cõmuniter, cœpi rursus alium sermonem afferre: & dixi, Opus est vt accumbam, cùm coxendix non citra molestiam patiatur sessionem. Sed rursus rogabat quidem vt accumberem: ei aũt contrà respondi, nõ esse tolerandum vt ego decumberẽ videns eum sedẽtem. Si vis ergo inquam, me quoq; frui hac quiete, communiter accumbamus ò pater, non erubescam enim solus decumbens. Cùm talibus verbis decepissem eius tolerãtiam, ei accubitus exhibui solatium. In solo autem iacẽti suaues adhibui sermones, traducens ad animi iucũditatem. Manu autem immissa intra vestem, tentabã eius dorsum moderatè abstergere: tunc vidi magnum ferri pondus, quod & lũbos alligabat & collum. Iam verò alię quoq; catenæ à circulo qui erat circa collum, duæ quidem antè, duæ verò ponè, ad inferiorem circulum oblique pertinentes, & literæ X figuram efficientes, antè & ponè duos circulos colligabant. Iam verò manus quoq; interius circa cubitos talia quoq; alia habebant vincula. Cùm ergo aspexissem onus ponderis multorum talentorum, obsecraui vt opẽ ferret corpori laboranti, quòd non poterat simul ferre & onera voluntaria, & inuoluntariam ęgritudinem. Nunc quidem, inquã, ò pater, febris fungitur officio ferri. Cùm ea autem cessauerit, tunc rursus corpori imponemus laborem ęqui ex ferro capitur. Hoc quoq; concessit multis delinitus eiusmodi carminibus. Sed tunc quidem cùm paucis ægrotasset diebus, facilè conualuit. Postea autẽ cùm in morbum incidisset grauiorem, multi autem vt corpus raperẽt multis ex locis cõuenissent, audientes id ciues, concurrerunt omnes & milites & priuati: illi quidẽ sumptis armis militaribus: hi verò, armis vtentes quibuslibet. Densa autẽ & instructa acie pugnare cœperunt, tela emittentes, & fundis lapides torquentes: non vt percuterent, sed solum vt terrerent: & sic expulsis accolis victorijs insigni Athleta lecto imposito, qui nihil sentiebat eorum quæ fiebant, nã nec cùm coma eius à rusticis velleretur, sensérat, venerunt in vrbem. Cùm in ædem autem venissent Propheticam, in monasterio ei propinquo lectum deposuerunt. Venit autem quidã Berrhœam, illic enim tũc eram, ea quæ facta fuerãt significans, & nuncium mortis afferens. Cùm itaq; statim cucurrissem, & totam noctem in itinere consumpsissem, post auroram offendi hominẽ, neq; loquentem, neq; vllum ex ijs qui aderant potentem agnoscere. Postquam autem eum sum allocutus, & nomine magni Acacij ei dixi salutem, statim & aperuit oculos, & rogauit quomodo se haberet: & quando venissem est percontatus. Cùm autẽ ad hæc respondissem, rursus clausit oculos. Cùm verò tres dies præterijssent, vespere rogauit vbinam esset. Cùm autem rescisset, ægrè tulit, & rogauit vt statim rursus referretur in mõtem. Cùm autem vellem eum perpetuò obseruare & ei inseruire, iussi mox ferri lectũ, & deferri in locũ quẽ cupiebat. Tunc vidi quantopere ab ambitione & gloriæ cupiditate esset alienum caput mihi venerandũ. Postridie enim ei obtuli ius ptisanæ cùm id refrigerassem: nihil enim omnino calidi sumere patiebatur, cùm vsum ignis sibi interdixisset. Cùm autem nollet sumere, Nobis omnibus, inquam, ò pater, hoc concede. Communem enim salutem tuam ducimus sanitatem. Non solùm enim es vtilitatis exé

Universidad de Deusto
Biblioteca

plar propositum, sed etiam orans fers auxilium, & Dei concilias nobis beneuolentiã. Quòd si te hoc malè habet quòd nõ sis assuetus, hoc quoque, inquam, ò pater, constãter tolera: est enim hoc quoq; genus philosophiæ. Quomodo enim cùm esses sanus, cibum appetens, tolerantia vicisti appetitionem: ita etiam nunc minimè appetens in vescendo ostende tolerantiam. Hæc cùm diceremus, aderat homo Dei Polychronius, qui id quod dicebam defendens, dixit se id primũ velle sumere, idq; cùm esset manè, cùm sæpe post interiectum septem dierum spacium corpus aleret. Victus ergò oratione, vnum iuris poculum clausis demisit oculis, quod quidem solemus facere cùm amaras bibimus potiones. Quoniam autẽ pedes quoq; qui propter imbecillitatem ingressum amiserant, ei lauare persuasimus: operæpretium existimo hanc quoque eius animæ aperire philosophiam: propè enim aderat scyphus, voluit autem quidam ex ijs qui ministrabãt eum canistro tegere, vt non videretur ab ijs qui ad ipsum veniebant. Ille autem, Cur, inquit, scyphum tegis? Cùm is autem dixisset, Ne videatur ab ijs qui veniunt ad contemplandum. Absit, inquit, ò fili, ne celes homines ea quæ sunt aperta Deo vniuersorũ. Illi enim soli volens viuere, nullã humanæ gloriæ curam gero. Quid enim me iuuerit, si hi quidem me magis laborasse & maiori exercitatione vsos esse sciuerint, Deus verò minori? Nõ sunt enim hi datores mercedis pro laboribus: sed Deus est suppeditator. Quis ergo non valde admiretur & sermones, & mentem quæ sermones genuit, quæ omni humana gloria adeò fuit superior? Tale quid etiam alias memini accidisse. Erat vesper, & altum vesper, & tempus comedendi. Accepta ergo testa apposita, madefactę lentis cibum sumpsit. Id enim erat ei alimentũ. Venit autem quidam à ciuitate, cui erat cõmissa quædam militaris exactio. Is aũt cùm eum procul vidisset, lentem non deposuit, sed cibum demisit vt consueuerat: & cùm visione apprehendisset eum esse dęmonem, eum verbis infectabatur vt hostem: & ostendens se non vereri, interim ori lętem admouit. Obsecrabat autem is qui incessebatur maledictis, & dicebat se esse hominem: & quòd prius quodam adactus iureiurando se ante vesperam ab vrbe esse profecturum, venisset hoc tempore: Ille, Bono, inquit, animo esto, & ne extimescito: sed cùm precatus fueris recedito. Sis autem mihi conuiua, & mei cibi particeps. Simul autem hæc dicens impleuit dexteram, & lente eum impertijt. Sic vanæ gloriæ morbum cum alijs expulit ex animo. De tolerantia aũt superuacaneum est dicere, cùm visus ipse testetur. Tres enim sæpe dies & totidem noctes niue delapsa, ita fuit obrutus, pronus iacens, & Deum orãs, vt ne parum quidem videretur ex pannis quibus fuerat indutus: sæpe autem marris & ligonibus vicini ei niuem impositam detrahentes, eum iacentem euellunt & excitant. Ex his laboribus collegit dona diuinæ gratiæ, quorum volunt omnes esse participes. Illius enim benedictione multę quidem extinctæ sunt & extinguuntur febres, & multæ ægritudines cessarunt & omnino abierunt, multi autem dæmones coacti sunt fugere: & aqua quæ ab illius dextera benedicitur, fit salutare pharmacum. Quis nescit puerum mortuũ per eius orationem fuisse excitatum? In suburbanis enim ciuitatis erant eius parentes, qui multos quidem filios genuerunt: omnes autem immaturos ad sepulchrum transmiserunt. Quando ergo hic vltimus natus fuit filius, cucurrit pater ad hominem Dei, rogans vt is longam haberet vitam, & pollicens se eum esse Deo dicaturum si viueret. Cùm itaq; vixisset quatuor annis, vitæ finem accepit: pater autem aberat, adueniens autem videt eum repẽte efferri. Cùm eum itaq; è lecto rapuisset, Oportet, inquit, me implere promissum, & Dei homini reddere vel mortuum. Detulitq; vt prius dixit, & ante pedes sanctos illum posuit, dicẽs illa quæ suis quoq; dixerat domesticis. Homo autẽ diuinus cùm ante se posuisset puerũ, flexis genibus orabat pronus, vitæ & mortis rogans Dominum. Vespere autem puer edidit vocem, & patrẽ vocauit. Cùm sic sensisset vir ille diuinus, quòd suas preces suscepisset dominus, & vitam puero suppeditasset, surrexit, & eo adorato qui facit voluntatem timẽtium eum, & audit eorum preces, finijt orationem: & filiũ reddidit patri. Hoc & ego vidi, & patrem audiui narrantem: & multis alijs narrauit miraculum Apostolicũ, cùm sciret multis audituris futurum id conducibile. Porrò autem eius quoq; sum consecutus auxilium: vnius autem aut duorum faciam mentionem: existimans ingrati esse animi ea silentio præterire, & nõ docere genera beneficij. Execrandus Marcio multas spinas impietatis seminauit in regione vrbis Cyri. Eas cùm conarer euellere radicitus, omnem laborem subibam, & omnibus machinis assiduè vtebar. Qui aũt mea fruebatur cultura, cùm me eo nomine deberent diligere, pro eo, vt propheticè dicam, detrahebant mihi: ego autem orabam, & reddebant mala pro bonis, & odium pro dilectione mea: & magicis vtentes præstigijs, & maligno- *Psalm. 118. Psalm. 108.*

lignorum freti ope dæmonum, conabãtur bellum gerere quod sub visum nõ caderet: & noctu venit quidam dæmon exitialis, clamans, & lingua vtens Syriaca. Cur tu bellũ geris cum Marcione? Cur hanc pugnam adversus eum suscipis? Quanam is te vnquam affecit molestia? Desine belligerare: desiste à maleuolentia: aut discès experiẽtia quantũ bonum sit quies. Scias quòd te iampridem confodissem, nisi chorum martyrum te custodientem vidissem cum Iacobo. Hæc ego audiui, & dixi cuidam ex familiaribus qui prope me dormiebat, Audis inquã, quæ dicuntur? Ille verò, Omnia, inquit, audiui: & cùm vellẽ surgere, & respicere, et scire quis loqueretur, tua causa quieui, cùm te putarẽ quiescere. Ambo itaq; surgentes respeximus, neq; vllum qui moueretur vidimus, nec qui loqueretur audiuimus. Illa verba alij quoq; qui nobiscum habitabant, audiuerunt. Intellexi igitur quòd martyrum quidem chorum dicebat Lecythum olei martyrum, qui cum à multis martyribus collectam haberet benedictionem, pendebat à meo lecto: sub meo autem capite erat magni Iacobi vetus amictus, qui quouis claustro adamantino fuit mihi validior. Quinetiam cùm eorum maximum vicum essem ingressurus, deinde multa essent intermedia quæ mihi prohibebant exitum, misi ad meum Esaiam, rogans vt diuinum cõsequerer auxilium. Ille verò, Esto, inquit, bono animo. Soluta sunt omnia illa impedimenta instar telę aranearum: idq; noctu me docuit Dominus, nõ in somnis adumbrans, sed re vera ostendens. Vidi enim, aiebat, cùm incepissem hymnodiam, in illa parte in qua illa loca sita sunt, serpentem quendam, ignis speciem præ se ferentẽ, qui ab occidente reptabat in orientem, & ferebatur per medium aerem. Cùm orationes autem tres peregissem, rursus vidi inflexũ, & orbiculatam ostendentẽ figuram, & eius caudam capiti coniunctam. Cùm rursus aũt octo orationes absoluissem, aspexi eum in duas partes dissectũ & in fumum resolutũ. Hæc ipse quidem sic præuidit: nos autem vidimus exitum qui consensit eius prædictioni. Manè enim mali auctoris dæmonis imperio parentes qui olim quidem erant sectę Marcionis, nunc autem sunt classis apostolicæ, ab occidẽte profecti, nudos nobis enses ostendebant. Hora autem diei tertia simul coacti, curam gerebant suæ solum custodię, sicut serpens qui cauda caput suum contexit. Octaua autem dispersi. dederunt nobis locum ingrediendi in vicum. Statim autem inuenimus serpentem factum ex æris materia, qui ab eis adorabatur. Cùm enim aduersus opificem & vniuersorum creatorem bellum apertè suscipissent, execrandum serpentem, tanquam illius hostem, colere contendebãt. Talia ego beneficia à mihi veneranto capite sum consecutus. Quoniam autem diuinarum reuelationum narrationem ingressa est oratio, age narrabo quæ audiui ab illa lingua ab omni mendacio aliena. Narrauit autem non vlla gloriæ inductus cupiditate: fuit enim diuina anima ab eo vitio remotissima: sed cùm illum quidã vsus ea coegisset dicere quæ volebat celare. Supplex ab eo contendebam vt oraret Deum vniuersorum, vt redderet mihi segetem mundam à zizanijs, & à seminibus hæreticis eam omnino liberaret. Me enim valde angebat abominandi Marcionis error qui plurimum inualuerat. Dixit itaque à me oratus, Nec me, nec vllo alio tibi opus est ad Deũ intercessore. Habes enim Ioannem illum insignem, Verbi vocem, Domini præcursorẽ, has pro te preces assiduè offerentem. Cùm aũt ego dicerem me & eius credere orationibus, & aliorum sanctorum apostolorum & prophetarum, quorum ad nos nuper delatę sunt reliquiæ. Esto, inquit, bono animo. Habes Ioannem Baptistam. Sed nec sic eũ passus sum filere: sed multò magis vrgebã interrogans, & scire desiderans cur eius potius meminisset. Ille autẽ, Vellem, inquit, amplecti & deo sęculari eius amabiles reliquias. Cùm autem dixissem, Non afferam eas, nisi pollicitus fueris te ea dicturũ quæ videris. Atq; ipse quidem est pollicitus: ego verò postridie attuli ea quæ desiderabat: & cùm omnes iussisset abscedere, hæc mihi soli narrauit. Quando hos, inquis, ciuitatis patronos, qui à Phœnicia venerant & Palæstina, cum Dauidica excepisti chorea, venit mihi in mentem cogitare, num hę essent illius insignis Ioannis reliquiæ, & non alterius martyris qui esset eiusdem nominis. Post vnum ergo diem, ego quidem stabam ad hymnos decantandos: video autem quendam candida veste indutum, & dicentem, Frater Iacobe, Cur nobis aduenientibus non venisti obuiam? Cùm ego autem rogarem quinam essent, respondit dicens. Qui à Phœnicia & Palæstina nuper venimus: & cùm prõpto & alacri animo nos omnes excepissent, & pastor & populus, & ciues & rustici, tu solus eorũ honoris nõ fuisti particeps: innuebat autẽ eam quæ fuerat dubitationem. Ad hæc ergo dicit se dixisse. Absentibus & vobis & alijs, & vos honoro, & adoro Deum vniuersorum. Rursus autem die sequenti eodem tempore cùm ille ipse apparuisset, Vides, inquit, frater Iacobe eum illic stãtem: cuius quidem vestis est

Universidad de Deusto
Biblioteca

colore niui similis: est autē prope illum positus ignis clibanus. Cùm autem ego illuc oculos conuertissem, & illum esse Ioannem Baptistam coniecissem: nam & vestitu erat indutus, & manum habebat vt baptizans. Is est, inquit, quem tu coniecisti. Quinetiam, inquit, cùm tu aliquando noctu ad primū vicum ad seditiosos, eos docturus, abires, & vt ego maiori ac vehementiori studio Deo offerrem orationem, mandasses, tota nocte vigilaui rogans Dominum. Deinde audiui vocem dicentem. Ne timeas ò Iacobe. Magnus enim Ioannes Baptista tota nocte orat Deum vniuersorum. Facta enim fuisset magna cædes, nisi illius intercessionib. fuisset extincta diaboli audacia. Hæc cùm mihi narrasset; præcepit vt ego solus scirem, & ne alios assumerem conscios. Ego autem vtilitatis gratia non solùm multis narraui, sed etiam mando scriptis. Iam verò à se quoq; dicebat esse visum Ioseph patriarcham, capite & barba canum, & in senio formę emittentē splendorem, & in virtutis fastigio seipsum sancto rum extremum nominātem. Nam cùm ego inquit, eum primū dicerem ex ijs qui sunt eiusdem cum ipso feretri participes, ipse seipsum nominabat vltimum. Mihi aūt narrauit etiam varios & multiplices dæmonū insultus qui in ipsum facti sunt. Cùm primū enim aiebat, hoc vitæ genus sum ingressus, visus est mihi quidam nudus forma Aethiops ignem ex oculis emittens. Ego aūt cùm eum viderem, & timore sum affectus, & ad preces conuersus, nec in animum inducere potui vt cibum sumerē: illo enim tempore mihi apparebat. Cùm autem septem & octo & decem dies transijssent, & ieiunus permanerem: tandem improbum illum insultum contemnens, sedi & cibum sumpsi. Ille autē cùm hanc meam non tulisset animi magnitudinem, minatus est se virga percussurum. Ego autem, inquit, dixi, Si tibi quidem est permissum à Deo vniuersorum, percute: & plagam lubenter accipiam, vt qui ab illo feriar. Sed si non sit tibi permissum, non percuties licet millies insanias. His auditis tunc effugit. Sed me rursus clanculum perpetua afficiebat molestia. Nā aquam quæ mihi bis in hebdomada infernè afferebatur, ei qui afferebat occurrens, & meam formam imitās accipiebat: & illum iubens recedere, fluentū effundebat. Idq; cùm non solùm bis sed etiam ter fecisset, me sitis perpessione validè opgugnauit. Cùm ergo valde angerer, rogaui eū qui solebat ad me afferre, cur iam quindecim diebus ad me aquam non attulisset: is dixit se iam ter & quater attulisse, & me accepisse. Et vbi, inquam ego, à te eam afferen te accepi? Ille locum ostendit. Etsi millies, inquam ego, me illuc accedentem videris, ne vas dederis donec ad hunc locum veneris. Sic cùm hæ quoq; eius apertæ & irritæ fuissent insidiæ, alias rursus est aggressus. Dixit enim noctu vociferans, te tam tetro implebo odore, & tibi tantam inuram infamiam, vt nemo te vlla ex parte aspiciat. Ego autem inquit, ad hæc respondi. Agam tibi gratias. Inuitus enim tuum inimicum beneficio afficies, vt qui efficias vt magis versēr in Dei recordatione. Nam quò mihi plus est ocij, eò magis occupor in perpetuò contemplanda diuina pulchritudine. Cùm itaq; pauci dies præterijssent, meridie consuetum peragens officium, Video, inquit, duas mulieres de monte descendentes. Ego autem cùm id præter consuetudinem ægrè tulissem, & eas lapidibus petere esset aggressus, memini minarum scelerati dæmonis & conieci hanc esse eam quam dicebat infamiam. Dixi ergo magna voce, quòd etiamsi meis insiderent humeris, non eas impetam lapidibus, nec persequar: sed sola vtar deprecatione. Ego quidem hæc dixi: illæ verò euanuerūt: & sermone finem accepit visio spectaculi. Post hæc rursus, inquit, noctu ego quidem orabam: ferebatur autē vehiculi strepitus, & clamor aurigæ & equorum hinnientium. Me autē conturbauit rei nouitas. Cogitabam enim quòd nec princeps tūc esset in ciuitate: nec ea esset via vehiculorū: nec tempus aptū vehiculis. Hęc aūt cùm apud me reputarē, audiebatur quidā strepitus appropinquantis multitudinis, & clamabant quidā præcedentes lictores, sibilantes, & de medio turbā exigentes, & ei qui præerat viam parantes. Post quam autem mihi visi sunt valde appropinquare, Dixi, aiebat, quisnā es, & vnde venis: & quo opus habens venisti hoc tempore? Quousque ludificaris ò infelix, & diuinam contemnis patientiam? Hoc ego quidem dicebam, conuersus ad orientem, & Deo preces offerens. Ille autē trusit quidem, sed non potuit deijcere: resistebat enim diuina gratia: & extemplo omnia illa euanuerunt. Dicebat autem se etiam tempore pernicioſorū illorum latronum, quando ex Isauria profecti, maximam partem orientis vrentes prędas egerunt, valde extimuisse: non ne occideretur: neq; enim tenebatur tanto amore corporis: sed ne raperetur in seruitutem & captiuus fieret, impietatisq; & iniquitatis videret spectaculum. Hunc metum cùm sensisset diabolus, sæpe enim audiuerat cùm hoc notis suis aperiret: imitatur noctu vlulatum mulierum. Ego autem, inquit, videbar audire quòd venirent hostes, & quòd vicis ignem

ignem inijcerent. Statim ergo cùm capillos in duas partes discriminassem, & partim quidem à dexteris, partim verò à sinistris ad pectus transtulissem, parabam collum vt id ensis amputaret facilius, & breui plaga accepta, ab illo abominando liberarer spectaculo. Cùm sic totam illam noctē transegissem, & assiduè incursionem illorum expectarē, cùm fuisset dies & quidam venissent, rogaui quidnam audijssent de Isauris. Illi autem dixerunt se nihil nosse illis diebus: & sic agnoui, inquit, diabolicam quoq; illam fuisse visionem. Aliquando autem assimilatus viuido & vegeto adolescēti, specie decoro, & flaua coma ornato, ad me accedebat frēdens simul & ludens. Ego autem, inquit, ira armatus, eijciebam insectans maledictis. Ille autē permanebat, aspectu meretricio, risuque & sermone ad voluptatem alliciens. Tunc ergo maiore ira percitus, Quomodo, inquā, potes totam terram obire, & omnibus tales parare insidias? Is autem dicebat se non esse solum, sed dæmonum multitudinem per totum terrarum orbem esse dispersam, qui hoc modo simul & ludunt, & seriò agunt: ludo enim qui videtur, studeni simul totā perdere humanam naturam. At tu, dicebam ego, abi, Christo tibi id iubente, qui totam legionem per porcos transmisit in profundum. Audiuit simul & fugit: nec Domini appellationis vim ferens, nec eius famuli philosophię ferre valens splendorem. Porrò aūt cùm multa alia sciam quæ possim narrare, ea nolo scribere, ne imbecillioribus eorum multitudo causā sit incredulitatis. Nam ijs quidem qui diuinum cernunt hominem, nihil eiusmodi quod dicitur videtur incredibile, cùm ea quę videtur virtus confirmet ea quæ dicuntur. Sed quoniam transmittentur ad posteros scripta harum narrationū, sunt autem multis aures magis incredulæ quàm oculi, imbecillitate auditorum metiemur narrationem. Ei ergo ædificarunt alij quoq; maximam ædem in vico propinquo, quæ nō distat multis stadijs. Constructi ego quoq; loculum in æde victoria insignium apostolorum. Sed cùm hoc resciuisset vir diuinus, sæpe me rogauit vt in illo monte corpus mandaretur sepulturæ. Ego autem sæpe dixi, quòd non oportet eum qui vitam præsentem nō curarit, sepulchri curam gerere. Vbi autē vidi hoc ei esse cordi, annui & sum assensus: & feci vt scinderetur arca & sursum ferretur. Cùm autem viderem lapidem corrumpi à pruina, rogaui vt sineret arcę paruā fieri domunculam: vbi autem iussit, & perfecto ædificio tectum imposuimus. Non patiar, inquit, hoc vocari sepulchrum Iacobi: sed volo hanc fieri ædem martyrum victoria insignium: me autem tanquam aliquem inquilinū poni in altero sepulchro, vt qui dignus sim habitus vt apud eos habitarem. Neq; verò hoc solum dixit, sed etiam fecit: & cùm multos quidem prophetas, multos autem apostolos, maximè autem plurimos martyres vndique collegisset, eos posuit in vna arca, volens simul habitare cum populo sanctorum, & desiderans cum eis resurgere, & dignari Dei contemplatione. Hoc autem sufficit ad faciendam coniecturam quā ta eius esset modestia. Qui enim tantas opes collegerat, perinde ac si esset in extrema paupertate, desiderauit habitare tanquam peregrinus apud diuites mercatores. Quales ergo venerandi mihi capitis sint labores, & quanta certamina, & quantam gratiam acceperit diuinitus, & quàm multis sit victorijs potitus, & quàm multis coronis ornatus, hæc ad ostendendum sufficiūt. Quoniam autem asperos & difficiles eius mores reprehendunt aliqui, & ægrè ferunt quòd solitudine tantopere delectetur & quiete, cùm de eo pauca dixero, imponam finem narrationi. Proponitur, vt iam dixi, aspectādus ab omnibus: neque fossā circundatus: neque tugurio aliquo aut tabernaculo tectus. Vnusquisq; autem ex ijs qui veniunt, à nullo claustro prohibitus, statim accedēs, ea quæ vult loquitur. Alijs autem amatoribus huius philosophiæ, sunt & fossæ & fores: & eis licet frui quiete: & qui est inclusus, aperit cùm voluerit, & quātum vult differt: & quantum vult impletur diuina contemplatione. Hic autem horum nihil est. Quocirca eos fert ægerrimè qui in tempore orationis ei exhibēt molestiam: & si cùm iussit quidem, statim recesserint, rursus prosequitur orationem. Quòd si perrexerint exhibere molestiam, & cùm semel aut bis iusserit non paruerint, tunc ægre ferens & increpās amandat. Ego autem de eo quoque aliquando sum cum illo locutus: & dixi aliquos molestè ferre quòd expulsi fuerint, & non fuerint participes eius benedictionis: & quòd oporteret eos qui hac de causa veniunt, & iter multorum dierum conficiunt, recedere non indignantes, sed animi lætitia repletos, & qui philosophiæ narrationum conuiuio excipere possint eos qui ignorant. Ille autem, Nō alicuius, inquit, alterius, sed mea causa veni in montem: & cùm scateam admodum multis peccatorum vlceribus, plurima opus habeo medicina: & ea de causa oro clementem dominum, vt mihi præbeat medicamenta quæ mea curent vitia. Quomodo ergo non fuerit valde reprehenden-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum & valde ſtultũ, interrumpere quidem ſeriem orationis, interim autem loqui cum hominibus? Si enim hominis qui eſt eiuſdẽ cuius ego naturæ eſſem famulus, eo autem tempore quo eſt miniſtrandum domino, dimittẽs in tempore afferre cibum vel potum, conſabularer cum aliquo ex cõſeruis, quot plagas iure acciperem? Si autem cùm etiam acceſsiſſem ad Præſidẽ, & qua ab aliquo afficior narrans iniuriam, ſermonem quidem in medio interrumperẽ: apud aliquem autẽ ex præſentibus aliqua alia verba facerẽ, non tibi videtur Iudex id egrẽ eſſe laturus, & auxilium quidem eſſe denegaturus, flagris aũt præterea eſſe cæſurus, & à tribunali eiecturus? Quomodo ergo eſt honeſtũ, vt ſeruus quidem in dominum, qui autem ſupplicat in iudicem, ita vt oportet ſe gerat: ego autẽ ad Deum & æternum dominum & Iudicem iuſtiſsimum & omnium Regem accedens, ne ſimiliter quidem atque ij accedam: ſed inter orandum, me conuertam ad conſeruos, & prolixo cum eis vtar ſermone? Hæc & audiui, & ad eos qui ægrè ferunt tranſmiſi: & mihi videtur rectè pulchreque dixiſſe. Nam præter ea quæ dicta ſunt eſt etiam amantiũ proprium, omnes quidem alios deſpicere, illi autem ſoli quem amant & diligunt adhærere, eumq; & noctu ſomniare, & interdiu viſione apprehendere. Ideo mihi videtur ægrè ferre, vt qui in ea quidem quam deſiderat verſetur contemplatione, prohibeatur autem impleri expetenda & digniſsima quę ametur pulchritudine. Hæc vt narrantes, non vt encomii ritu laudantes conſcripſimus: breuitatis magnam curam gerentes, ne prolixitate moleſtia lectores afficerem⁹. Quòd ſi etiam fuerit huic ſuperſtes narrationi, innumerabilia alia præclara facinora adijciet prioribus: & illa quoq; conſcribent alij, nos enim hinc excedere valde cupimus. Pietatis autem certaminum Agonotheta, & ei det finem dignum ſuis certaminibus: præſtetq; vt reliquus curſus priori cõſentiat, vt victor perueniat ad metã: & noſtram imbecillitatem ſuſtentet ac ſuffulciat ſuis orationibus, vt confirmati, multas quas alii in nos conſecuti ſunt victorias eis eripiamus, & victores è vita excedamus.

THALASSIVS, AVT *Limnæus.*

XXII. HElimna eſt apud nos quidã vicus, qui olim quidẽ excepit ſemina impietatis Marcionis, nũc aũt Euangelica fruitur agricultura. Eius ad meridiẽ eſt quidã collis, neque valde aſper, neq; admodũ accliuis. In eo monaſticum ędificauit habitaculũ, Thalaſſius vir admirabilis, qui eſt multis quidẽ aliis quoq; bonis exornatus, ſed morum ſimplicitate manſuetudineq; & moderatione omnes homines ſui ęqualis ſuperauit. Hoc aũt dico, nõ vt qui ſõli credam auditui, ſed qui eius etiam fecerim periculum. Ad virũ enim ſæpe acceſsi, & eius ſum ſæpe vſus ſuaui conſuetudine. Ab eo in hoc loco fuit initiatus, qui nunc ab omnibus decãtatur Limnęus: & cùm admodũ iuuenis ad illam peruenisſet palæſtrã, pulchrè in hac ſumma inſtituebatur philoſophia. Et primũ quidem cùm linguam cõtineret eſſe lubricam, adhuc adoleſcẽs hoc ſibi conſtituit ſilentium: manſitq; longiſsimo tempore cum nemine quidquã loquens. Poſtquam autẽ diuini illius ſenis doctrinæ ſatis fuit particeps, & ſe oſtẽdit expreſſam illius virtutis imaginem, acceſsit ad magnũ illum Maronem cuius prius quoq; meminimus. Acceſsit autem eodẽ tempore quo diuinus quoq; Iacobus. Cùm autẽ ex eo quoq; magnam percepiſſet vtilitatem, & quæ ſub dio agitur vitam eſſet æmulatus, occupauit aliud montis cacumen quod immineat cuidam vico, quem nominant Targallam. In eo degit vſq; in hodiernũ diem, non habens domunculam, non tabernaculum, non tugurĩũ: ſed ſolo cõtinetur ſepto quod eſt ædificatũ ex lapidibus. Habet aũt quoddam paruũ oſtium luto aſsiduè obſtructũ: quod aduenientibus quidem aliis nunquã aperit: mihi autem ſoli accedẽti hoc permittit facere. Ea de cauſa vndiquaq; congregantur plurimi cùm meum aduentũ ſenſerint, deſiderantes eſſe mei ingreſſus participes. Cum iis autem qui aliquando ad ipſum veniunt, loquens per paruam quandam feneſtram, eos impertit benedictione, per eam plurimis ſanitatem largiẽs. Seruatoris enim noſtri vtẽs nomine, & morbos ceſſare facit: & dęmones expellit: & Apoſtolica imitatur miracula. Nõ ſolùm autem iis qui ad ipſum veniunt ſuppeditat curationem: ſed eã quo que ſæpenumero præbuit ſuo corpori. Eũ enim iã pridem inuaſerat morbus colicus. Quàm ſint autem acres qui ex eo oriuntur dolores & cruciatus, optimè quidem ſciunt qui illum ſunt experti: ſciunt autem ii quoque qui eius fuere ſpectatores. Prouoluuntur enim ſimiliter atque ii qui rabie agitantur huc & illuc ſe vertentes: & crebro pedes extendentes & contrahentes: nonnunquam autem & ſedent & ſurgunt & ambulant, aliquam quietis viam quærentes: & ideo aſsident balneis, ſæpe ex eo aliquam accipientes conſolationem. Et quid opus eſt

eſt longiori vti oratione in ijs enumerandis quæ ſunt aperta & manifeſta omnibus? Cũ hoc morbo colluctans, & tot tantiſque cruciatus doloribus, non medicinæ accepit auxilium, non lectum ingredi ſuſtinuit, non à medicamentis aut cibis eſt recreatus: ſed in tabula humi iacente ſedens, oratione & crucis ſignaculo eſt curatus: & carmine diuinæ appellationis ſopijt cruciatus. Porrò autem cùm is quoque noctu aliquando ambularet, calcauit dormientem viperam. Ea verò apprehendens plantã pedis, in eam dentes infixit. Cùm autem pedi conaretur opem ferre, ſe quidem inclinauit, & ei manum admouit: os autem beſtiæ in eam conuertit. Cùm autem rurſus ſiniſtra eſſet vſus vt ei ſuccurreret, in eam quoque traxit iram beſtiæ. Poſtquam autem fuit eius furor exatiatus: illi enim plus quàm decem morſus intulit: tunc quidem receſsit, & ſuam cauernam repetijt. Ille autem vndique maximis cruciabatur doloribus. Sed neque tunc paſſus eſt vti arte medicina: ſed vulneribus adhibuit ſola fidei medicamenta, crucisque ſignaculum, & orationem, & Dei inuocationem. Ideo autem, vt exiſtimo, Deus vniuerſorum permiſit illam beſtiã in illud ſacrũ corpus furere, vt diuinæ illius animæ omnib. apertam oſtẽderet tolerantiam. Nã eius quoque quod generoſi & fortis animi Iob idem videmus fuiſſe conſilium. Siuit enim eum maximis ijſque omnis generis agitari fluctibus, cùm ſapientiam gubernatoris vellet omnibus oſtendere. Vndenam enim aliàs cognouiſſemus vel illius fortitudinem, vel huius tolerantiã, niſi in eos quæuis tela conijciendi, datus eſſet locus inimico pietatis? Atque ad viri quidem tolerantiã docendam hæc ſufficiunt: clementiam autem & benignitatem aliunde oſtendemus. Nam cùm multos viſu priuatos, & qui mendicare cogebantur, congregaſſet, & vtrinq; ad Orientem & Occidentem eis habitacula ædificaſſet, iuſsit in eis degere, & Deum laudare: alimentum eis neceſſarium præcipiens ſuppeditari ab illis qui ad ipſum veniebant. Ipſe autem medius inter eos incluſus, & hos & illos incitat ad hymnodiam: & licet eos audire Deum aſsiduè laudantes. Tanta eſt eius perpetua benignitas in eos qui ſunt eiuſdem generis. Eorum autem quæ ſub dio ſuſcipiuntur certaminum, ipſi & magno Iacobo eſt idẽ tempus. Iam enim complerunt triceſimumoctauum annum.

XXIII. *Huius meminit Theodoretus lib. 5. hiſtoriæ eccleſiaſticæ.*

DE IOANNE.

HOc vitæ inſtitutum æmulatus quoq; eſt Ioannes, vir præter cætera clarus lenitate & manſuetudine. Is cùm rupem quãdam valde aſperam, tempeſtatibuſq; obnoxiam, & ad ſeptentrionem vergentem occupaſſet, in illa iam tranſegit vigintiquinque annos, aeris contrarios excipiens impetus. Alia autem omnia, ne ſingula perſequar, cibus & veſtis & ferri pondera, ſunt ijs qui prius dicti ſunt ſimilia. Eſt autẽ humanis omnibus adeò ſuperior, vt nullo ex eis fruatur ſolatio. Afferam autem huius rei indicium euidens. Nam cùm propter torum eius herbaceum vir quidam bonus plantaſſet amygdalum, & ea deinde procedente tempore arbor euaſiſſet, adeò vt & ei vmbram præberet, & oculos paſceret, iuſsit eam excindi: vt ex ea nullam acciperet recreationem. Hoc vitæ inſtitutum amplexus quoque eſt Moſes, in alto quodam montis vertice, qui impendet vico Ramæ, decertans: & Antiochus vir ſenex, qui in monte maximè deſerto paruum ſeptum extruxit: & Antonius, qui in corpore ſenio confecto æquè decertat atq; iuuenes. Eſt autem eis eadem veſtis, & cibus, & ſtatus, & oratio, nocturnique & diurni labores: & nec longitudo temporis, nec ſenectus, nec naturę imbecillitas, eorum ſuperat tolerantiam: ſed in eis floret ac viget laborãdi ſtudium. Alios quoque plurimos athletas habet in montibus & agris Deus virtutis Agonotheta, quos non eſt enumerare facile, nedum vitam vniuſcuiuſque ſcribere. Cùm ergo ſufficientem ex eis vtilitatem ijs qui lucrari voluerint adiecerim, me conuertam ad aliud genus narrationis, rogans vt ſim eorum quoque benedictionis particeps.

ZEBINAS, AVT POTY- *chronius.*

ZEbinam prædicant vſque in hodiernũ diem, qui vt illum viderẽt digni ſunt habiti. Aiunt aũt eum cùm ad extremã peruenisſet ſenectutem, ijſdem eſſe laboribus vſum vſque ad finem: nec licet grauiſsimo premeretur ſenio, ex certaminibus iuuentutis aliquid immutaſſe. Superabat autem vt dixerunt, omnes ſui temporis homines aſsiduitate orationis. In ea enim diu noctuque verſans, non ſolùm non ſatiabatur, ſed etiam deſiderium efficiebat vehementius. Quinetiam cum ijs qui ad ipſum veniebant paucis diſſerens, non poterat in animum inducere vt cogitationem à cœlis deduceret: ſed ſtatim ab illis liberatus, vt nec tantillũ quidẽ ab iis quę ſunt Dei vniuerſorum ſeparatus, offerebat rurſus de precationem. Poſtquam autem nõ permit- XXIIII.

 tebat

Universidad de Deusto
Biblioteca

tebat senectus vt citra molestiam stare posset assiduè, sustentaculum ei præbebat baculum: cui innixus, Dominum & laudabat & orabat. Cùm autem præter alia bona esset ornatus amore in hospites, iubebat multos ex ijs qui ad ipsum veniebant, expectare vesperam. Illi autem timentes ne tota nocte illic starent, aliqua sua negocia prætexentes, se ab illis subducebant laboribus. Hunc ille quoque magnus admiratus est Maron: & omnes ad se venientes ad illum ire iubebat, & accipere eius benedictionem: eum patrē & magistrum nominans, & totius virtutis exemplar vocans. Rogauit autem vt in eodē quoque sepulchro ponerentur: sed non siuerunt qui corpus illud sacrum diripuerunt, & in eum locum quem diximus detulerūt. Diuinus autem Zebinas cùm ante eum obijsset, in vico ei propinquo, is autem appellatur Cittica, iusta sibi facta accepit. In eius autem sepulchro maximam ædem ædificarunt. Ijs enim qui cum fide accedunt, variā ac multiplicem effundit curationem. Habet autem nunc quoque sub eodem tecto martyres, qui apud Persas quidem decertarunt, annuis autem & celebribus festis à nobis honorantur. Huius doctrinam magnus accepit Polychronius. Quinetiam diuinissimus Iacobus dicebat eum sibi primum dedisse tunicam ex pilis contextam. Ego autem qui illum nunquam vidi, ante meum enim aduentum vitæ finem acceperat, in hoc egregio Polychronio diuini Zebinæ video philosophiam. Non sic enim cera exprimit figuras annulorum, vt hic illius effingit formā & characterem. Hoc autē apertè scio, ea quę de illo narrantur, cum ijs quæ ab hoc fiunt, conferens. Est enim similiter diuino incensus desiderio: & est terrenis omnibus superior: & corpori alligatus mentem habet alatam, & quæ fertur sublime, aeremq; traijcit & ætherem, & cœlis fit sublimior, & perpetuò diuinam visione apprehendit contemplationem: nec potest illinc vnquam mentem detrahere. Quinetiam cum ijs qui aduenium colloquens, superna mente peragrat. Eius autem per totam noctem vigiliam & stationem hinc didici. Cùm eum viderem simul & cum senio conflictantem & cum imbecillitate, & nullam omnino habentem curam corporis, sæpius precatus ei persuasi vt duos assumeret qui simul habitarent, & aliquam cōsolationem ab ijs acciperet. Quoniam autē petijt viros virtute claros qui per se in alio degebant monasterio, illis quoq; viris admirandis persuasi, vt diuini hominis curam omnibus præponerent. Ij cùm paruo tempore cum eo habitassent, conati sunt fugere, per noctem illam non ferentes stationem. Cùm autem virum diuinum obsecrarem vt imbecillitate corporis metiretur laborem, Nō solum, inquit, eos non cogo stare mecum assiduè, sed etiam sæpe præcipio vt decumbant. Illi autem, Et quomodo possemus, aiebant, eō qui in laboribus consenuit, stante, & imbecillitatem corporis despiciente decūbere, cùm simus sani & in media ætate? Sed venerandi quidem mihi capitis nocturnos labores sic didici. Hi autem viri procedente tempore sibi tantam parauere virtutem, vt cum hoc magno viro eandem persequerētur philosophiam: & Moses quidem, hoc est enim ei nomen, permansit vsq; in hodiernum diem, tanquam patri & Domino omne ei seruitium exhibēs: & quæ ex sacra illa anima coruscat virtutem, accuratè perfecteq; exprimēs. Damianus autem, hoc enim erat nomen alteri, cùm peruenisset ad quendam vicum non procul situm, ei autē est nomen Niara, & præter alias paruam quā dam inuenisset domunculam, in illa degit, idem vitæ institutū persequens: adeò vt qui hunc & illum rectè norunt, eum aspiciētes, existiment se videre beati Polychronij animam in alio corpore. Eadem enim & simplicitas & mansuetudo & moderatio: eadem lenitas sermonis: eadem in cōgressu suauitas: eadem animæ vigilantia, & Dei intelligētia: idem status & labor & vigilia & cibus: & quę est ex lege diuina, paupertas & nihil possidere. Nam præter vnam sportulam quę lentem habet madefactam, nihil est in habitaculo. Tantam accepit vtilitatem ex consuetudine magni Polychronij. Ego autem relicto discipulo redibo ad magistrum. A fonte enim riui fluenta procedunt. Hic ergo cum alijs vitijs eiecta quoque ex anima gloriæ cupiditate, & inanis gloriæ conculcata tyrannide, studebat semper labores occultare. Et ferrum quidem vt gestaret non inducebat in animum, timens ne ex eo aliquid damni hauriret, si arrogantię inflammationem anima ex ea accepisset. Cùm autem quercus grauissimam radicem ad se deferri iussisset, vt qui ad alium scilicet vsum ea opus haberet, eam & noctu imponebat humeris, & ea imposita orabat: & interdiu, cùm esset ei ociū. Cùm autem veniret aliquis, & pulsaret ostium, eam in loco aliquo abscondebat. Hanc cùm vidisset quidam mihi indicauit: & cùm vellem scire quantum esset eius pondus, vix eam potui tollere ambabus manibus. Is autem cùm me aspexisset, iussit eam dimittere. Ego autem eum rogabam vt mihi eam permitteret accipere, vt ei eriperem occasionem laboris. Postquam autē eum vidi ægrè ferre,

ferre, ei cessi desiderio victorię. Ex his laboribus efflorescit ei quoq; data gratia diuinitus: & multa fiunt miracula illius orationibus. Etenim cùm grauis illa siccitas quæ homines affligebat, ad preces incitaret, venit ad eum multitudo sacerdotum. Erat autem vna cum eis quidam quoq; cui Antiochenę regionis multi vici pascendi erant crediti. Is ex ijs qui aderant rogabat seniores, vt ei persuaderent vt manum dexterā imponeret lecytho. Cùm ij autem dixissent eum non esse id facturum, dum preces post hæc fierent, & venerandū mihi caput oraret, ille ponè stās porrexit duabus manibus lecythum. Is aūt ita cœpit scatere, vt duo aut tres ex ijs qui aderant manus extenderēt, & eas plenas oleo acciperent. Sed licet & diuinæ gratię fundat radios, & rectis officijs præclarisq; & ex virtute rebus gestis sit plenus, & quotidie colligat opes philosophiæ, est tamen tanta modestia & moderatione præditus, vt vnusquisq; ex ijs qui ad ipsum veniunt amplectatur, & frontem terræ imponat: siue fuerit miles: siue opifex: siue rusticus. Narrabo autem aliquid quod possit docere eius simplicitatem & moderationē. Quidā vir bonus cui huius gentis obtigit prefectura, cùm Cyrum venisset, cupiebat mecū frui aspectu horum magnorum athletarū. Cùm alios ergo obijssemus, ad hunc quoq; accessimus cuius virtutem nunc narramus. Cùm ego itaq; dixissem esse præfectum qui mecum accessisset, & æqui iustiq; amatorē, statim homo diuinus vtrasq; manus tendens, & ambos pedes prehendens, Volo inquit, vt mihi aliquam promittas petitionē. Cùm is autem ægrè ferret, & vt surgeret oraret, & se quod iusserit facturum polliceretur: coniciebat enim eum velle rogare pro aliquo ex ijs qui eius parebant ditioni. Quoniā ergo, inquit, homo diuinus es pollicitus, & iureiurando promissum confirmasti, acri & vehementi studio Deo pro me offer preces. Is autem frontem pulsans, obsecrabat vt eum absolueret à iureiurando, vt qui nō esset dignus pro ipsō preces offerre Domino. Eius ergo qui in tā alta philosophia tanta sit modestia ac moderatione, quænam oratio possit eius laudes pro dignitate cōsequi? Huius in laboribus suscipiendis studium, ne varij quidem ac multiplices morbi qui in eū incubuere, retardarunt. Sed cùm à varijs morbis obsideatur, eosdē labores sustinet. Cùm multis aūt sæpe verbis apud eum egerimus, vix hāc ædificauimus domunculam, corpori planè frigefacto aliquātulum caloris procurantes. Ei multi quidem adhuc superstites aurum sæpe obtulerunt, & qui etiam excessere reliquerunt, sed nihil ab vllo vnquā accepit: sed eorum quæ offerebātur eos iussit esse dispensatores. Porrò autem magnus quoq; Iacobus cilicium ab aliquo ad se delatum ad ipsum misit: sed id quoq; remisit, cùm id esse videret densius & elegātius. Perpetuò enim vsus est vilibus & minimi pretij vestibus. Adeo autem existimauit pauperta tem esse quouis regno magis expetendam, vt nec necessarium quidem semper haberet nutrimentum. Scio enim me sæpe veniſſe, & benedictionem petijsse, neq; aliquid aliud inuenisse quā solas duas caricas. Huius mel, & ijs qui vident est valde expetendum, & ijs qui audiunt suaue & maximè iucundū. Nullum enim vidi hominem, ne ex ijs quidem qui sunt faceti & dicaces, qui vlla vnquā reprehēsionis labe eum aspersérit: sed omnes eum & prædicant & celebrant: & ad ipsum venientes, minimè volunt recedere.

ASCLEPIVS. XXV.

HVius ordinis est admirabilis quoq; Asclepius, qui abest quidem decē stadijs, idem autem vitæ institutum est æmulatus. Est enim ei idem & cibus, & vestis, & morum moderatio, in hospitesq; & in fratres charitas, lenitasq; & mansuetudo: & cū Deo cōuersatio, & summa paupertas, & maximæ virtutis copiæ, & opes philosophiæ, & alia omnia quæ de illo sacro capite recēsuimus. Dicunt autem eum quoq;, cùm esset in numero fratrum qui in vico habitant, monasticam & temperatam vitam fuisse amplexū, nec ex multorum congressu vllam contraxisse maculam. Cùm ergo in vtraque vita, nempe & ciuili & solitaria, se egregiè gesserit, duplicibus quoq; coronis meritò dignabitur. Porrò autem multi quoq; alij sunt horum æmulati virtutem: & plena est non nostra solùm, sed etiam vicinæ ciuitates, & pagi, tali philosophia. Est autem vnus ex his diuinus quoq; Iacobus, in quadam domuncula inclusus iuxta vicum qui dicitur Duzan. Qui cùm sit etiam in ipso vitæ termino, est enim plusquam nonaginta annos natus, inclusus est solus: & per quandam modicam fossam, instar incuruæ lineæ factam, responsa quidem reddit, sed non videtur: & neq; igne vtitur, neq; lumine lucernæ. Me quidē bis persolso ostio iussit admitti, hoc me honore afficiens, & quàm mihi bene velit ostēdens. Atq; ij quidem qui adhuc sunt superstites, scriptis meis non indigent. Possunt enim si velint, ipsi eorum contemplari philosophiam. Posteris autem & qui hoc non videre spectaculum, hæc quoque ad vsum sufficiunt, vt quæ philosophiæ ostendant chara-

Universidad de Deusto
Biblioteca

characterē. Hic ergo & de his absoluta oratione, & benedictionis postulata remuneratione, ad aliam transibo narrationem.

SYMEONES.

XXVI. *Huius meminit Euagrius in primo libro historiæ Eccles. cæ. Metaphrastes in vita Theodosij Cœnobiarchæ. & Ioannes Damascenus in libro quem scripsit aduersus vituperatores imaginum.*

SYmeonem illum insignem, magnum illud orbis terrarum miraculū, sciunt quidem omnes qui parēt imperio Romanorū: norunt autem Persæ quoq; & Indi & Aethiopes. Quinetiam ad Scythas vsq; Nomadas fama peruadens, eius in laboribus subeundis diligentiam docuit & philosophiā. Ego autem etiā cùm omnes, vt semel dicam, homines testes habeam, vereor narrare certamina, quæ omnem superant orationem: ne posteris videatur fabula nuda ab omni veritate. Quæ enim fiunt, humana sunt natura superiora. Solēt autem homines natura metiri ea quæ dicuntur. Si quid autem dicatur quod eius excedat limites, falsa videtur oratio ijs qui nō sunt diuinis initiati mysterijs. Quoniam autem pijs & vera religione præditis terra & mare plena sunt: & qui in rebus diuinis sunt eruditi, & sanctissimi spiritus gratiam accepere, tantum abest vt non credant ijs quæ dicenda sunt, vt ijs etiam magnam fidem sint habituri: prōpto & alacri animo accedam ad narrationem. Illinc autē incipiam vnde etiam superna dignatus est vocatione. Est quidam vicus situs in confinio nostræ regionis & Cilicum: eum autem Sesam nominant. Ex hoc ortus, primò à parentibus docebatur oues pascere: vt in hoc conferri possit cum magnis viris, Iacob patriarcha, Ioseph temperante, & Mose legislatore, & Dauid Rege & Propheta, & Michæa Propheta, & viris diuinis qui illis fuere similes. Cùm aliquando autem plurimum nauigasset, & coactæ essent oues intus manere, facta ei potestate quiescendi, ad templū diuinum venit cum parentibus. Hæc autem narrantem audiui sanctam linguā. Dicebat ergo se vocem audiuisse Euangelicam, quæ eos quidem qui flent & lugent beatos pronunciat: miseros autem vocat eos qui ridēt, & eos nominat felices qui sunt mundo corde præditi, & alia quæ sunt his connexa. Deinde ex ijs qui aderant interrogasse quempiam, quidnam fecerit aliquis vt horum vnumquodq; consequatur? Eum autem illi vitam retulisse solitariam, & summam illam ostēdisse philosophiam. Cùm ergo verbi diuini hæc suscepisset semina, & profundis animæ sulcis ea pulchrè occuluisset dicebat, se iuisse in proximam ædem sanctorū Martyrum. In ea aūt & genua & frontem in solo defixisse, & cum rogasse qui vult omnes homines saluos facere, vt eum deducat ad viā perfectam pietatis & veræ religionis. Cùm autem hoc modo diu esset moratus, dulcem quidem somnum quendam sibi obrepsisse, tale autem vidisse somniū. Mihi, inquit, videbar fodere fundamenta: deinde audire aliquem stantem, quòd me oporteat fossam facere profundiorem. Cùm itaq; adiecissem vt iussit altitudinem, rursus tentabam quiescere: sed me quoq; rursus iubebat fodere, & non cessare à labore. Cùm autē hoc mihi ter & quater præcepisset facere, tandem dixit eam sufficere altitudinem: & iussit ædificare deinceps nullo labore: vtpote quòd cū cessasset labor, futura quoq; esset ædificatio citra laborem. Huic prędictioni res ferūt testimoniū. Ea enim quę fiunt, humanam naturam excedunt. Cùm illinc surrexisset, ad propinquorum quorundā monachorū venit habitaculum. Duobus aūt annis cum illis versatus, & perfectioris virtutis amore captus, venit ad vicum illum Teledam, cuius prius quoq; meminimus: apud quē magni & diuini viri Ammianus & Eusebius palæstram fecere monasticam. Sed non venit in hāc diuinus Symeones, sed in aliam quæ ex hac germinauit. Eusebonas enim & Abiton cùm magni Eusebij doctrinam satis percepissent, hoc philosophiæ ædificauere gymnasium. Cùm itaq; toto vitæ tēpore fuissent & animis concordes & moribus, & veluti vnam animam ostēdissent in duobus corporibus, multos habuerunt qui eiusdē vitę tenebantur amore. Cùm ij aūt ex hac vita gloriosè excessissent, Heliodorus admirandus suorum sodalium accepit præfecturam: qui cùm vixisset sexaginta & duos annos intus inclusus trāsegit. Cū enim tres annos apud suos parentes fuisset educatus, hunc gregē est ingressus, cùm nihil vnquā aspexisset eorum quæ fiunt in mundo. Dicebat autem se ne ipsam quidem nosse formam porcorum vel gallorum vel aliorum huiusmodi. Eum ego sępe vidi, & simplicitatem morum sum admiratus, & eius animi puritatem sum: mirum in modum amplexus. Cùm ad hunc venisset hic præstātissimus pietatis Athleta, decem quidem annos perpetuos decertauit. Cùm autem haberet octoginta eiusdem certaminis socios, omnes longo interuallo superauit. Et cùm alij post duorum dierū spatium vescerentur, ipse totam hebdomadam permanebat ieiunus, ægrè ferentibus præsidibus, & cum eo contendētibus, & ordinis perturbationem eam rem vocantibus, ijs tamen quæ dicebantur non persuadentibus, nec animi alacritatem refrenari valentibus. Audiui autem illum ipsum narrantem qui

qui nunc est huius gregis præfectus, quòd cùm aliquando funem contextū ex palmis, est autem is asperrimus, sumpsisset, & manibus astrinxisset, eo lumbos succinxit, non apponēs extrinsecus, sed ipsi pelli applicās: & tam arctè compressit, vt tota illa pars cui fuerat impositus, circūcirca exulceraretur. Postquam autem plus quā decem dies hoc modo transegisset, & vlcus quod increscebat guttas sanguinis emitteret, rogauit quidam qui hoc viderat quęnam esset causa sanguinis. Cùm is autem diceret nihil esse quod ei afferret molestiam, eius socius per vim & manū immisit, & causam didicit, & eā præfecto renunciauit. Mox ergo increpans, & rogās, & rei crudelitatem reprehēdēs, vix illi solui t vinculum: sed nec sic persuasit vt illi vlceri vllam adhiberet medicinā. Porro autem cùm eum viderent facere alia eiusmodi, iusserunt vt ab illa palæstra recederet: ne ijs qui erāt corpore imbecilliori, ea quæ essent supra vires æmulari conantibus, damni causa fieret. Egressus ergo cùm venisset ad montis loca magis solitaria, & quendam sine aqua lacum non valde profundum inuenisset, in eum seipsum demisit, & in eo Deo offerebat hymnodiam. Pœnitentia autē ducti illius palæstrę præfecti, duos quosdam emiserunt permittentes vt eum quærerent & ducerent. Cùm itaq; ij montem circuissent, rogarunt quosdam qui illic pascebant pecora, an vidissent aliquem tali colore præditū & sic vestitum. Vbi autem lacum pastores ostenderunt, valde quidem statim exclamauerunt, funeque allato, eum cum magno labore extraxerunt. Non est enim æquè facilis ascensus atq; descensus. Cùm itaq; paruo tēpore apud illos esset moratus, venit in vicum Telanessum, subiectum cacumini mōtis in quo nunc degit. In eo cùm paruam inuenisset domunculam, tres annos transegit inclusus. Cùm autem contenderet virtutis augere diuitias, desiderauit similiter ac diuini homines Moses & Elias, ieiunus permanere quadraginta diebus: & admirabili Basso conatur persuadere, qui tunc multos obijt vicos, vt qui præesset ijs qui erant in pagis sacerdotib. vt nihil quidē intus relinquat, luto aūt ostium obstruat. Cùm is autē rei referret difficultatē, & moneret ne violentam mortē existimaret esse virtutē: est enim id crimē & maximum & primū. At tu, inquit, ō pater, repone mihi decem panes, & hydriam aquæ: & si videro corpus egere alimēto, ero eorum particeps. Factum est vt iussit: & illa quidem fuerunt repositā, ostium aūt luto est obductum. Finitis autem diebus, venit quidem ille admirandus & homo Dei Bassus: amoto autem luto, ostium ingressus, inuenit quidem panum numerū: inuenit aūt vrnam quoq; aqua plenam: ipsum autem incentem, nec spirantem, & nec loqui nec mouēri potentem. Spongia ergo petita, cùm os ea humectasset & eluisset, ei obtulit diuinorum sacramentorum symbola: & sic per hęc confirmatus, surrexit, & modicum cibi sumpsit, lactucas & intybum & his similia paulatim mandens, & ad ventriculū transmittēs. Obstupefactus itaq; magnus ille Bassus, venit ad suum gregem, magnum hoc narrans miraculum. Habebat enim plusquā ducentos sodales, cùm nec eis iumentum habere, nec molam permisisset, neq; aurū ab aliquo oblatum accipere, neq; aliquem extra fores egredi aut aliquid ex necessarijs empturū, aut aliquem ex suis notis visurum: sed intus agere, & quod à diuina gratia mittebatur alimentum accipere. Hanc legem in hodiernum vsq; diem seruant sodales: & quamuis creuerit eorum numerus, mandata quæ eis data sunt non transilierunt. Ego aūt ad magnum transibo Symeonē. Ab illo ergo tempore vsq; in hodiernum diem, iam autem præterierunt viginti & octo anni, manet ieiunus quadraginta dies. Tempus autem & assuefactio multum detraxit de labore. Solebat enim primis diebus stare & Deū laudare. Deinde cùm propter inediam non posset amplius corpus pati stationem, deinceps sedere & diuinum peragere officium: postremis aūt diebus etiam accumbere. Nam cùm paulatim consumerentur & extinguerētur vires cogebatur iacere semimortuus. Postquam autem stetit in columna, non inducebat quidem in animum vt descenderet, sed alia ratione excogitauit vt staret. Nam cùm trabem quandam columnæ alligasset, & seipsum rursus funib. trabi adaptasset, sic quadraginta dies perpetuos transegit. Post hæc autē cùm maiorē deinceps à superis gratiā accepisset, ne hoc quidē opus habuit auxilio: sed stetit quadraginta dies, cibum quidem non sumens, sed alacritate animi & diuina gratia confirmatus. Cùm hos ergo tres perpetuos, vt dixi, annos in illa trāsegisset domuncula, ad hoc tantopere sermonibus iactatum & celebratum venit cacumen: & cùm septum circūcirca fieri mandasset, ferream autem catenā viginti cubitorum comparasset, & eius vnum quidem initium cuidam petræ maximæ appendisset, alterum autem dextero pedi adaptasset, vt nec si vellet quidem, abiret extra eos limites, in eo degit cœlum assiduè visione apprehendens, & vt ea quæ sunt supra cœlos contemplaretur sibi vim afferens.

Mentis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mentis enim volatum nō impediebat ferri vinculum. Postquam autē Meletius ille admirabilis cui tunc mandata erat cura episcopatus regionis Antiochenæ ciuitatis, vir cordatus, & prudentia clarus, & ingenij solertia ornatus, superuacaneum dixit esse ferrum, cùm sufficiat mens ad corpori imponenda rationis vincula, cessit quidem, & eius paruit suasioni. Cùm autem æris fabrum accersiri iussisset, præcepit solui vinculū. Cùm autem tibiæ quoq; adaptata esset pellis, ne corpus læderetur à ferro, & oporteret eam, suerat enim consuta, disrupi, dixerunt se vidisse plus quàm viginti maximos cimices, in ea tāquam in cauerna delitescētes: & hoc se dicebat vidisse admirādus Meletius. Ego autem huius memini, hinc quoq; ostendēs magnā viri tolerātiam. Nam cùm posset pellem manu comprimere, & omnes facilè interimere, molestos morsus toleranter passus est, in paruis se lubenter ad maiora exercēs. Cùm ergo peruolaret fama in omnes regiones, cōcurrebant omnes, nō solū vicini, sed qui etiam multorum dierum itinere aberāti: alij quidem paralyticos afferentes: alij verò egris sanitatem petentes: alij autem vt patres fierent rogantes: & quod à natura non acceperant, ab illo volebāt accipere: cūq; acciperent, & quę postulabant impetrarēt, lęti quidem redibant: quæ autē erant consecuti beneficia prædicantes, longè plures eadē petituros emittebant. Sic autē omnibus vndiq; aduenientibus, & per totam viam instar fluminis affluentibus, videre est pelagus hominum in illo loco cōstitutum, quod fluuios vndiquaq; excipit. Non solùm enim confluunt qui nostram habitant regionem, sed & Ismaelitæ, & Persæ, & Armenij qui sunt eis subiecti, & Iberes, & Homeritæ, & qui illis sunt interiores. Venerunt autē multi quoq; qui habitant extrema occidētis, Hispani, inquam, & Britāni & Galli, qui quod est inter mediū occupāt. De Italia. n. superuacaneum est dicere. Aiunt enim Romæ, quæ est longè maxima, eum fuisse adeò omniū sermone celebratum, vt in officinarum omnibus vestibulis & porticibus ei paruas posuerint imagines, hinc sibi præsidium & tutelam parātes. Cùm ergo venirēt innumerabiles, conabantur autem omnes contrectare, & ex pelliceis illis vestibus aliquam percipere benedictionem, primùm quidem absurdū & alienum existimans tam insignē sibi haberi honorem, deinde etiam rem ægrè ferens, vt nimis laboriosam, machinatus est illam in columna stationem: primùm quidem iubens ędificari sex cubitorum: deinde duodecim: postea autem viginti duorum: nunc autem sex & triginta. Cupit enim in cœlū euolare, & ab hac terrena liberari cōuersatione. Ego autem nec absq; diuino consilio existimo hanc factam fuisse stationem. Quamobrem eos hortor qui reprehendendi studio delectantur, vt linguam suam refrenent, & nō temerè eam ferri permittant: sed potius considerent quòd sæpe talia machinatus est Dominus vt eis prodesset qui sunt socordiores. Etenim iussit Esaiam ambulare nudū & nudis pedibus: & Hieremiam lumbis cingulū circumponere, & sic incredulis offerre prophetiam: & aliquando etiam lignea collaria & ferrū collo imponere: quinetiā Osee quoque vxorē accipere fornicariā: & rursus amare mulierem fornicariā & adulteram: & Ezechieli super dexterum latus cubare quadraginta dies: & super sinistrū centum & quinquaginta: & rursus murum perfodere, & fugientem exire, & sibi describere captiuitatē. Quinetiam ensem aliquando acuere, & eo caput radere, & in quatuor partes capillos diuidere: & alios quidē huic: alios verò illi distribuere: ne omnia recēseam. Vnūquodque aūt horū iussit fieri rector vniuersorū, eos qui sermoni non parebant, nec vt, pphetiam audirent in animum inducebāt, admirabilitate spectaculi colligēs, & vt diuina respōsa audirent, efficiens. Quis enim nō obstupuit, cùm videret diuinum hominē nudum ingredientem? Quis autem nō desiderauit scire causam, cur hoc fieret? Quis autē non est percontatus, cur fornicariā prophetā secum habitare pateretur? Quomodo ergo vniuersorum Deus iussit illorum vnumquodq; fieri curam gerens eorum qui ignauè & socorditer viuebant: ita etiam hoc nouum & admirabile procurauit spectaculū, rei nouitate & admirabilitate omnes trahēs ad spectandum, & efficiens vt aduenientibus credibilis exhiberetur admonitio. Nouitas enim spectaculi est pignus sufficiens doctrinæ: & qui venit ad spectaculū, cùm res diuinas doctus fuerit, recedit. Et quemadmodū ij quibus obtigit vt essent reges hominum, post aliquam temporis conuersionem mutant imagines nummorum: aliquando quidem leonum exprimentes imagines: aliquā do autem stellarum: & aliquando angelorū, nouo charactere tentantes aurum reddere pretiosius: ita etiam summus rex vniuersorum, veluti quasdam figuras ac characteres, hæc noua & multiplicia viuendi instituta, pietati veræque religioni adijciens, non solùm fidei alumnorum, sed eorum etiam qui laborant morbo incredulitatis, ad laudandum linguas excitat. Et quòd ita se habeat, non solùm verba testantur, sed etiam

We locus fuit citatus in septima synodo in eadem verbis in actione quarta.

etiam res ipsæ clamant. Ismaelitarum enim millia innumerabilia, quæ impietatis seruiebāt caligini, illa in columna illuminauit statio. Nam veluti super candelabrum aliquod posita hæc lucerna lucidissima, solis instar emisit circumquaq; radios: & est, vt dixi, videre Iberas veniētes, & Persas, & Armenios, & diuinum baptismum accipientes. Ismaelitæ autem turmatim venientes, ducēti simul & trecenti, & nonnunquam etiam mille, errorem quidem patrium negant cum clamore: quę autem illi coluerant simulachra, ante magnum illud lumen conterentes: & Veneris orgijs renunciātes, ab alto enim repetitis temporibus acceperant cultū huius dæmonis, diuina percipiunt sacramenta: leges accipiētes à diuina illa lingua, & patrios ritus valere iubentes, asinorumq; agrestium & camelorum esum abnegantes. Eosq; ego & vidi & audiui, & patriam impietatem abnegantes, & doctrinæ euangelicæ assentientes. Semel autem maximum adij periculum. Ipse enim eis dixit vt ad me accederent, & sacerdotalem acciperent benedictionem: dicens fore vt magnum hinc fructum perciperent. Cùm illi autem paulò magis barbaricè concurrissent, alij quidem ante trahebant, alij verò ponè, alij autem ex obliquo. Qui autem alijs aberāt longius, irruentes, & manus protendentes, alij quidem barbam vellebant: alij verò vestes apprehēdebant: & à vehementiori illorum aditu fuissem suffocatus, nisi ille clamorem edens omnes dispersisset. Talem, quæ à dicacibus irridetur hominibus, columna effudit vtilitatem, & tantum emisit radium Dei cognitionis in mentes barbarorum. Scio etiam aliud ab eo fuisse factum eiusmodi. Obsecrabat vna tribus diuinum hominem, vt deprecatione quadam & benedictionem emitteret fuæ tribus præfecto. Alia autem quæ aderat tribus cōtradicebat, dicens non oportere illi emitti benedictionem, sed ei qui præest suę tribui: illum enim esse iniustissimum: hoc verò alienum ab iustitia. Cùm autem inter eos magna fuisset contentio, & barbarica decertatio, tandem in se inuicem irruerunt. Ego autem prolixa vsus oratione, suadebam vt quiescerent: vtpote quòd vir diuinus sufficeret ad dādam et huic & illi benedictionem. Sed hi quoq; dicebant non oportere illam hanc assequi, & illi ea alterum priuare conabantur. Cùm eis autem desuper esset minatus, & eos canes vocasset, vix sedauit contentionem. Hæc autem dixi, volens ostendere quanta esset eorum animi fides. Non enim sic inter se insanijssent, nisi diuini viri benedictionem credidissent maximam habere virtutem. Vidi autem aliud quoque miraculum quod fuit valde celebratum. Quidam enim ingressus, erat autem is quoq; Saracenorum vnius tribus præfectus, supplex petebat à diuino capite, vt cuidam opem ferret cui in via erant paralysi soluta membra corporis. Dicebat autem eum morbum ei accidisse in Callinico: est autem id castellum maximum. Cùm is itaq; fuisset allatus in mediū, effecit vt negaret impietatem maiorem. Vbi autem lubenter obedijt, & quod iussus fuerat impleuit, rogauit an crederet patri, & vnigenito filio, & sancto spiritui. Cùm is autem se confessus esset credere, His, inquit, credens appellationibus, surge. Postquàm autem surrexit, iussit vt tribus præfectum suis ferret humeris vsque ad ipsum tabernaculum, habuit autē corpus maximum: & ille quidem eo accepto, statim abijt. Qui autem aderant, ad Dei laudes linguas mouerūt. Hoc autem iussit, Dominum imitans, qui iussit paralytico ferre lectum. Sed imitationem nemo vocet tyrannidem. Est enim vox eius, Qui credit in me, opera quæ ego facio ille quoq; faciet: & maiora his faciet. Etenim huius promissi euentum vidimus. Nam cùm vmbra Domini nunquam fecerit miraculū, magni Petri vmbra & mortem fregit, & morbos exegit, & fugauit dæmones. Sed Dominus & hæc per suos seruos fecit miracula: & nunc quoque similiter eius vtens appellatione, diuinus Symeones innumerabilia efficit miracula. Accidit enim vt aliud quoq; fieret miraculū, priore minimè inferius. Ex ijs enim qui in nomen salutare Domini Christi crediderant, quidam Ismaelita non obscuro loco natus, Deo votum fecerat, hoc diuino viro teste. Pollicitus autem erat futurum vt se deinceps perpetuò abstineret ab esu cuiusuis animati. Hoc promissum nescio quomodo quodam tempore transgressus, occisam autem ausus est comedere. Cùm Deus autē per increpationem eum ad conuersionem voluisset deducere, & suum famulum honorare, qui fuerat testis promissi quod is fuerat transgressus, mutata est in lapidis naturā caro auis, adeò vt nec si vellet quidem, deinceps posset eo vesci. Quomodo enim potuisset, cùm lapidi esset quod ad cibum sumptū fuerat corpus? Hoc admirando & incredibili spectaculo obstupefactus barbarus, ad sanctum venit quàm celerrimè, quod erat occultum peccatū in lucem proferens, & suam transgressionem omnibus enuncians, & delicti à Deo petens veniam, & sancti auxilium inuocans: vt omnipotentibus suis precibus ipsum peccati vinculū exolueret. Multi autem id videre miraculum, qui auis partem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex osse & lapide constantem viderunt in eius pectore. Non solùm autem fui spectator miraculorum, sed etiam auditor eorum quę prædicta sunt futura. Etenim eam quæ fuit siccitatem, & magnam illius anni sterilitatem, & eam quæ consecuta est simul famem & pestem, duobus annis antè prædixit: dicens se præuidisse virgam quæ infligitur hominibus & flagella quæ per eam intentantur. Porrò autem aliàs quoque significauit irruptionem eius qui bruchus seu eruca dicitur: & eam non esse magnum detrimentum allaturam, cùm diuina clementia mox sequatur supplicium. Cùm autem triginta dies præterijssent, innumerabilis quidem suprà stetit multitudo, vt etiam radium discearent, & vmbram offunderent: idque omnes planè & perfectè vidimus: solum autem dedit damnum bestiarum pascuis: cibum autem hominum nulla ex parte læsit. Iam verò mihi quoque qui ab aliquo oppugnabar, significauit ante quindecim dies futurum belli finem: & prædictionis veritatem didici experientia. Quinetiam ei aliquando visæ sunt duæ virgæ quæ ferebantur quidem de cœlis, in terram autem orientalem cadebant & occidentalem. Hanc autem Persicæ & Scythicæ gentis in imperium Romanorum insurrectionem, significauit vir diuinus, & ijs quæ aderant effatus est visionem: multisque lachrymis & precibus assiduis represit plagas quarum intentabantur minæ in orbem terræ. Gens quidem certè Persarum iam armata, & parata ad Romanos inuadendos, eis diuina aduersante voluntate, à cœpto est retardata, & intrinsecus in malis proprijs occupata. Cùm autem sciam plurima alia eiusmodi, eà prætermittam, orationis vitans prolixitatem. Sufficiunt hæc quidem certè ad ostendendam spiritalem eius mentis contemplationem. Eius quoque fuit magna fama apud regem Persarum: vt enim narrarunt legati qui ad ipsum venerunt, diligenter sciscitabatur quænam esset eius vita, & quænam miracula. Dicunt autem eius quoque coniugem, & petijsse oleum dignatum eius benedictione, & tanquam donum maximum accepisse. Quinetiam omnes regis assectæ, & à fama commoti, & multas in eum à Magis adornatas accipientes calumnias, diligenter rogabant, & cùm intellexissent, virum diuinum nominabant. Cætera verò turba, & admuliones accedentes & ad famulos & milites, & pecuniam offerebant, & rogabant vt essent participes olei benedictionis. Ismaelitarum autem regina cùm esset sterilis, & cuperet filios, primùm quidem misso aliquo ex ijs qui valebant dignitate & auctoritate, obsecrauit vt mater fieret. Postquam autem assecuta est petitionem, & peperit vt cupijt, accepto rege qui natus fuerat, profecta est ad diuinum senem: & quoniam non licebat mulieribus ad eum accedere, ad eum misso infante, rogauit vt consequeretur eius benedictionem. Tuus enim, inquit, est hic actus. Ego enim obtuli cum lachrymis semen orationis: tu autem semen effecisti manipulum, cùm diuinæ gratiæ imbrem attraxisses per deprecationem. Sed quousque conor metiri altitudinem maris Athlantici? Nam sicut eam non possunt homines dimetiri: ita narrationem exuperant quæ ab illo fiunt quotidie. Ego autem eius ante hæc omnia admiror tolerantiam. Noctu enim & interdiu ita stat vt videatur ab omnibus. Ablatis enim foribus, & non minima parte ambitus dissoluta, proponitur omnibus spectaculum nouum & admirabile: nunc quidem stans longo tempore, nunc autem frequenter se incuruans, & Deo offerens adorationem. Iam verò multi quoque ex adstantibus enumerant has adorationes. Semel autem quidam ex ijs qui mecum erant, cùm enumerasset mille & ducentas & quadraginta quatuor, deinde lapsus esset, destitit numerare. Semper autem se inclinans, prope digitos pedum frontem admouet. Nam cùm venter semel in hebdomada alimentum accipiat, idque exiguum, quantum est diuinorum sacramentorum participatio, dorso concedit vt facilè inflectatur. Aiunt autem ei ex statione in altero pede enatum esse vlcus chironium, & illinc assiduè plurimam excerni saniem. Sed nihil quod ei accidit, reprimit philosophiam: sed fert forti & generoso animo voluntaria & inuoluntaria, alacritate animi & hæc & illa superans. Hoc autem vlcus coactus quoque est aliquando alicui ostendere. Dicam autem causam: Venit ab Arabena quidam vir bonus, & honoratus Christi ministerio, is cùm ad illud peruenisset cacumen, Dic mihi, inquit, per ipsam veritatem, quæ hominum genus ad se conuertit, esne homo, an natura incorporea? Cùm autem qui aderant ægrè ferrent interrogationem, omnes quidem iussit tacere: ad illum autem dixit, Cur hanc mihi proposuisti interrogationem? Cùm autem dixisset, Quoniam omnes vulgo iactare audio, te neque comedere nec dormire: vtrunque autem est hominum proprium, nemo enim qui hac sit natura præditus, vixerit absque alimento & somno. Ille autem iussit quidem scalas admoueri columnæ,

lumnæ, illum autem ascendere: & primum quidem manus aspicere: deinde intra pelliceum illum amictum manum mittere: & videre non solum pedes, sed etiam vlcus illud grauissimum. Cùm autem homo vidisset, & admiratus esset vlcetis magnitudinem, & ex eo didicisset quomodo sumat nutrimentũ, illinc quidem descendit, ad me autem veniens narrauit omnia. In festis autem publicis aliam quoque ostendit tolerantiam. Nã post occasum solis, donec is rursus venerit ad horizontẽ occidentalem, manibus in cœlum extensis stat tota nocte, nec à somno delinitus, nec à labore superatus. In tantis autem laboribus, tantaque rerum gestarum magnitudine, & miraculorum multitudine, est tãta morum modestia ac moderatione præditus acsi sit dignitate postremus omnium hominum. Præter modestiam autem, & facilis ad eum patet aditus, & est affabilis & suauis: & respondet vnicuiq; eorũ qui loquuntur, siue sit opifex, siue mendicus, siue rusticus. A munifico autem & liberali domino accepit etiam donum doctrinæ: & bis quotidie faciens admonitiones, irrigat aures eorum qui audiunt, pulchre admodum lõquens, & diuini spiritus exhibens disciplinam: & iubens in cœlum suspicere & euolare, & à terra discedere, & regnum quod expectatur visione apprehendere, & gehennę minas timere, & terrena contemnere, & futura expectare. Licet autem eum quoque videre iudicantem & rectas ac iustas ferentem sententias. Hæc autem & quæ fuut huiusmodi, fiunt post horam nonam. Totam enim noctem & diem vsque ad nonam orat perpetuo. Post nonam autem, primum quidem diuinam doctrinam exhibet præsentibus. Deinde audita vniuscuiusque petitione, cùm aliquas fecerit curationes, componit lites eorum inter quos est controuersia. Circa occasum autem solis deinceps incipit conuenire dominum. Sed quanuis in his versetur, & hæc omnia faciat, nec sanctarum ecclesiarum curam abijcit et prouidentiam, aliquando quidem pugnans cum impietate gentium: aliquando autem frãgens Iudæorum audaciam: aliquando autem fundens ac profligans turmas hæreticorum: & aliquando quidem de his scribens ad Imperatorem, aliquando autem præsides ac magistratus ad diuinum zelum excitans: aliquando autem ipsis quoque ecclesiarum pastoribus maiorem gregis curam gerere præcipiens. Hæc autem sum persecutus, ex gutta conatus ostendere pluuiam, & iis qui hæc scripta legerint, tanquam indice gustandam præbere mellis dulcedinem. Quæ autem decantantur ac celebrantur ab omnibus, ea sunt iis longè plura. Sed non sum omnia scribere pollicitus, sed paucis eius vitæ instituti ostendere formam & characterem. Conscribent autem, vt est consentaneum, alij quoque his longe plura. † Cùm post hæc autem diu vixisset, & multis miraculis & laboribus, ardoreque solis, & hiberna glacie, et vehementibus ventorum insultibus et humanæ naturę imbecillitate, solus ex omnibus qui vnquam fuerunt mansisset inexpugnabilis, postquam eum deinceps oportuit esse cum Christo, et immensorum certaminum coronas accipere, quod homo quidem esset mortę confirmauit iis qui non credebant: mansit autem etiam post mortem immobilis: & in cœlum quidem anima peruenerat: corpus autem ne sic quidem cadere sustinuit: sed rectum stetit in loco certaminum, tanquam inuictus Athleta nulla parte membrorum volens terram tangere. Sic Christi Athletis manet etiam post mortem cum eis simul versans victoria. Variorum certè morborum curationes, et miracula, et diuinarum virtus operationum, sicut quando erat superstes, ita nunc quoque fiunt, non solum apud loculos sanctarum reliquiarum, sed etiam apud summæ eius virtutis et diuturnæ decertationis monimentum: magnam, inquam, illam et celebratam columnam huius iusti et laudibus celebrandi Symeonis. Cuius sanctis intercessionibus cupio vt ego adiutus, in his sanctis perseuerem laboribus: Deumque precor qui est communis ornatus, est splendor pietatis et verę religionis, vt et mea vita corrigatur, et ad Euangelicam vitæ formam dirigatur.

† *Hæc nõ sunt Theodoreti, sed ab aliquo addita post mortem Symeonis. Cum enim vitam scriberet Theodoretus, adhuc vi uebat Symeon.*

BARADATVS.

ET communis hominum hostis inuenit multas vias vitij, vniuersam humanam naturam studens penitus perdere: et pietatis veræque religionis alumni, multas et diuersas excogitauere scalas quibus in cœlum ascenderetur. Alij quidem per classes decertantes, sunt autem hi cœtus innumerabiles, incorruptis fruuntur coronis, et desideratũ ascensum consequuntur. Alij autem vitam amplectentes monasticam, et cum Deo solũ loqui meditantes, et nullam consolationem humanam participantes, sic victores publicè renuntiantur. Alij autem in tabernaculis, et alij in tugurijs degentes, Deum laudibus celebrant. Alij verò amplectuntur vitã in antris et speluncis. Multi autem, ex quibus aliquorum meminimus, non antrum, non tabernaculum, non speluncam, non

XXVII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tugurium habere decreuerunt: sed nudo aeri sua corpora mandantes, contrarias qualitates tolerant: aliquando quidem summo gelu concreti: aliquando autem igne radiorum exusti. Iam verò eorum quoque rursus est vita diuersa. Nam alij quidem stant assiduè. Alij verò in sessionem & stationem diem diuidunt: & alij quidem septis quibusdam inclusi, fugiunt multorum congressionem. Alij verò nullo huiusmodi vtentes tegumento, propositi sunt omnibus qui eos volunt contemplari. Vnumquodque autem horum in præsentia necesse habui persequi, cùm admirabilis Baradati vellem vitam conscribere. Is enim excogitauit nouas rationes exercendæ tolerantiæ. Nam cùm primum quidem longo tempore se inclusisset in domuncula, sola diuina fruebatur contemplatione. Illinc cùm rupem occupasset imminentem, & paruam quandam arcam, nec iusta quidem symmetria corpori congruentem, ex liquis construxisset, in ea vitam degebat, deorsum assidue incuruari coactus. Non habebat enim altitudinem eius longitudini iusta proportione conuenientem. Non erat autem ea compacta asseribus: sed erat aperta similiter atque cancelli: & erat similis fenestris quæ latiores habent ingressus luminis. Quo circa nec à pluuiæ erat impetu libera, nec erat tecta à flamma solis: sed vtraque non minus admittebat quam alia quæ sunt sub diuo: in hoc autem solo ea superabat, quod accederet labor inclusionis. Cùm autem longum tempus hoc modo transegisset, postea egressus est, cedens precibus diuini Theodoti, cui obtigerat pontificalis sedes Antiochena. Stat autem assidue manus in cœlum extendens, & vniuersorum Deum laudans: totum corpus tunica pellicea contegens: circa nasum autem solum & eos, reliquit modicum ingressum spiritui, vt respiret, communem aerem excipiens: quoniam humana natura non posset aliter viuere. Omnem autem eum laborem sustinet, cùm non sit corpore valde robusto, sed valetudinario & multis morbis obnoxio. Feruens autem animi alacritas, & diuino amore incensa, cogit vt laboret qui non potest laborare. Iam verò sapientia quoque & intelligentia ornatus, optime & interrogat & respondet, & ratiocinatur nonnunquam melius & potentius iis qui Aristotelicos legere labyrinthos. Cùm sit autem in ipso summo virtutis fastigio, non finit vt arrogantia simul efferatur spiritus, sed iubet eum deorsum repere circa ipsum latus montis. Scit enim quantum sibi damnum mens conciliat quæ tumet & ardet insolentia. Hæc est in summa eius philosophia. Cui concedatur vt crescendo possit metam cursus attingere. Est enim communis piorum lætitia, horum qui victoria potiti sunt gloria. Mihi autem detur, vt eorum suffultus precibus non sim procul ab hoc monte: sed paulatim conscendam, & me eorum contemplationis voluptate expleam.

THALELAEVS.

XXVIII. NEque Thalelæi silebo narrationem, est enim plenum miraculo spectaculum. Non solum autem alios audiui narrantes, sed etiam ipse vidi admirabile & præter opinionem spectaculum. Nam cùm viginti stadijs procul à Gabalis, ea est antem vrbs parua & elegans, tumulum quendam occupasset, in quo erat templum dedicatũ dæmonjbus, & quod ab iis, qui iam erant antiquitus impij, multis honorabatur sacrificijs, paruum quoddam fixit tugurium. Sceleratos autem illos & execrandos perpetuò colebant, vt dicebant, magnam eorum crudelitatem cultu placare adnitentes. Multis enim perniciem asserebant, & iis qui accedebant, & iis qui erant vicini: nec solum hominibus, sed & asinis, & mulis, & bobus, & ouibus: non cum bestijs bellum gerentes, sed per eas quoque, hominibus tendentes insidias. Tunc ergo cùm eum vidissent aduenisse, perterrere quidem conabantur, sed non poterant, cùm & eum muniret fides, & pro eo pugnaret gratia. Rabie itaque & furore repleti, in eas quæ tunc illic plantatæ erant arbores fecerunt impetum. In illo autem tumulo multæ erant ficus & oleæ quæ florebant. Ex iis dicunt plus quam quingentas repentè fuisse euulsas: audiuique plures vicinos agrestes id narrantes, qui olim quidem detinebantur caligine impietatis: per eius autem doctrinam & miracula, acceperunt lucem Dei cognitionis. Quoniam autem cùm hoc fecissent pernicioſi & scelerati dæmones, non exterruerunt athletam philosophię, rursus in eũ alias parauere machinas. Noctu enim vlulantes, & lampades ostentantes, conabantur perterrefacere, & eius rationem perturbare. Vbi autem risit omnes eorum insultus, eo postea relicto effugere. Is autem cùm duas rotas construxisset, quæ duorum cubitorum habebant diametrum, asseribus, non inter se compactis, sed disiunctis ac separatis, ambas rotas coniunxit. Deinde cùm intus sedisset, & cuneis & clauis disiunctas illas confixisset tabulas, sub dio rotam appendit, tribus alijs altis

altis lignis in terram defixis, & superioribus eorum initijs aliis lignis commissis, & in eorum medio duplici illa rota alligata, & sublime elata. Huius autem, spacium quidem quod est interius, habet quidem cubitorum duorum altitudinem: cubiti vero latitudinem. In eo sedens vel potius suspensus, annis iam fuit decem perpetuis. Cùm autem corpus habeat maximum, neque sedens quidem potest collum erigere, sed semper sedet incuruatus, genibus habens affixam faciem. Ad eum cùm venissem, inueni quidem eum ex euangeliis colligentem vtilitatem: eum autem interrogaui, cupiens scire causam illius noui vitæ instituti. Ille autẽ græca lingua vsus, erat enim Cilix genere, Ego, inquit, multis peccatis obnoxius, & credens supplicijs quorum minę sunt intentatæ, hoc vitæ genus excogitaui, hoc agens vt castigetur corpus pœnis mediocribus: vt eripiar à magnitudine earum quæ expectantur. Sunt enim illæ grauiores, non solum quantitate, sed etiam ipsa qualitate. Sunt enim inuoluntariæ. Quod autem ab inuitio fit, id est valde molestum. Quod autem est voluntarium, etiamsi sit laboriosum, minorem affert dolorem: sponte enim suscipitur. Sed non labor violentus: si his ergo, inquit, paruis molestiis minuero ea quæ expectantur, hinc magnum lucrum referam. His auditis, eius ingenij solertiam valde sum admiratus, quod non solum iam facta septa transiliebat, sed etiam ex se alia excogitabat certamina: & quod non solum decertabat, sed eorum etiam causas sciebat, & alios docebat. Iam vero multa quoque miracula per eius preces fieri dixerunt accolæ: non solum hominibus, sed etiam camelis, & asinis, & mulis, cum ratione per eum adipiscentibus. Hinc vniuersa illa gens quæ impietate detinebatur, paternum quidem abnegauit errorem, diuinæ autẽ lucis accepit splendorem. His vtens administris, & templum dæmonum diruit, & maximam ædem excitauit victoria insignibus martyribus: iis qui Dij falso nominabãtur, diuinos opponẽs mortuos. Horum concedatur interceſionibus vt & hic cum eadem victoria, certaminum terminũ occupet: & nos ab his & illo adiuti, simus vehementes amatores certaminum philosophiæ.

MARANA ET CYRA.

XXIX. POstquam optimorum & præstantissimorum virorum vitæ conscripsi institutum, operæ pretium existimo mulierũ quoque meminisse, quæ non minus, si non etiam amplius certauerunt. Eæ enim sunt digniores quæ laudentur, vt quibus quidem obtigerit natura imbecillior, eandem autem quam viri ostendant animi alacritatem, & à prima parente accepto dedecore genus liberare. Maranæ autem & Cyræ meminero in præsentia, quæ tolerantiæ certaminibus omnes alias vicere. His patria quidé est Berrhœa: patriæ autem genus insigne: educatio autem generi conueniens. Sed his omnibus contemptis, cùm exiguum quendam locũ ante vrbem comprehendissent, & intra eum fuissent, luto & lapidibus ostium obstruxere. Famulas autem quæ eiusdem vitæ volebant esse participes, extructo extra ambitũ habitaculo, iusserunt in illo habitare. Ipsæ autem per quandam paruam fenestram respiciunt ea quæ ab illis fiunt, & eas frequenter excitant ad orationem, & accendunt ad diuinum amorem. Ipsæ vero cùm neque domum habeant, nec tugurium, sub dio sua sponte vitam agunt. Pro ianua autem eis quædam parua extructa est fenestra, per quam necessarium alimentum accipiunt: & cum iis quæ ad ipsas veniunt colloquuntur mulieribus. Ad eam autem congressionem definitum est tempus pentecostes: alio autẽ tempore vitam amplectuntur quietam: sola autẽ Marana loquitur cum aduenientibus: alteram autem nemo audiuit vnquam loquentém. Ferrum autem gestant, & tantum onus ferunt, vt Cyra, cui corpus obtigit imbecillius, ad terram vsque incuruetur, & corpus minimè possit erigere. Habent autem vela maxima, vt retro quidem trahantur, & pedes omnino contegant, anterius autem vsque ad ipsam zonam demittantur, vultũ simul & collum & pectus & manus occultantia penitus. Eas ego sæpe vidi, intra ianuã intromissus: iusserunt enim mihi aperiri, sacerdotij dignitatem honorantes. Vidi ergo illud ferri pondus quod nec à viro quidem forti & robusto ferri posset: & cùm vehemẽter rogassem, tunc quidé auferre potui: postquam autem recessimus, id rursus suis membris imposuere: collo quidem, collare: lumbis autẽ zonam: manibus autem & pedibus ea quæ eis sunt attributa. Hoc modo autem viuunt, non quinque solum vel decem solis trãsactis annis, sed quadraginta duobus. Et cùm tanto tempore decertauerint, tanquam quę nuper certamina attigerint, delectantur sudoribus. Visione enim apprehendentes sponsi pulchritudinem, facile ferunt cursus laborem, & properant peruenire ad finem certaminis: videntes in illo stare

Universidad de Deusto
Biblioteca

dilectum, & ostendentem coronam victoriæ. Ea de causa & imbris & niuis & solis excipientes impetum, non cruciatum nec dolorem senitunt: sed ex iis quæ videntur molesta, animi gaudium percipiunt. Et diuini Mosis æmulatæ ieiunium, ter tanto tempore mediam sustinuere. Quadraginta enim diebus exigui cibi fuere participes. Ter quoque diuini Danielis à cibo abstinentiam sunt æmulatæ, tres dierum hebdomadas conficientes, & cibum corpori suppeditantes. Cùm autem aliquando desiderassent salutarium Christi passionum sancta loca contemplari, venerunt Aeliam, cùm in via nihil cibi sumpsissent. Sed postquam in illam vrbem venerunt, & adorationem impleuerunt, cibum sumpserunt, & reuersæ sunt, rursus à ieiunis confecto itinere: est autem iter non pauciorum quam viginti dierum. Quinetiam cùm victoria insignis Theclæ cupiissent videre ædem quæ est in Isauria, vt dilectionis in Deum flammam vndiquaque accenderent, sic profectæ sunt & reuersæ sunt iciunæ. Tantum eas diuinum amatorium fecit diuino quodam furore debacchari. Tantum diuinus amor, earum in sponsum concitauit insaniam. Atque eæ quidem quæ tali vitæ instituto fœmininum genus exornauere, vt quæ aliis fuerint exemplaria, coronabuntur à domino coronis victricibus. Ego autem proposita quæ hinc percipitur vtilitate, cùm decerpsero benedictionem, ad aliam transibo narrationem.

DOMNINA.

xxx. DIuini Maronis cuius prius meminimus, vitam æmulata Domnina admirabilis, in horto maternæ domus paruum quoddam fixit tugurium. Ei autem tugurium efficit pannici stipula. Continuis autem lachrymis non solum rigat genas, sed etiam vestimenta ex pilis, talibus enim indumentis tegit corpus. Circa gallorum autem cantum, ad diuinum templū quod non est procul, vadens cum aliis & fœminis & viris, vniuersorum domino offert laudes. Hoc autem facit, non solum die incipiente, sed etiam desinente: quouis alio loco, locum Deo consecratum magis esse venerandum censens, & docens alios. Ea de causa & eius magnam curam gessit, matri persuadens, & fratribus vt facultates suas in id consumerent. Habet autem nutrimentum lentem aqua madefactam. Omnem autem hunc laborem sustinet, cùm sit planè exiccato corpore & semimortuo. Pellis enim subtilissima, & quæ est instar membranæ, est ossibus tenuibus circunjecta, adipe & carne consumpta à laboribus. Proponitur autem omnibus eam videre volentibus, & viris & mulieribus, neque vultum aspiciens, neque alij vultum spectandum exhibens, sed amictu quidem penitus contecta, ad genua autem vsque incuruata, valde gracili autem voce & non satis expressa loquēs, & eam quoque semper cum lachrymis proferens. Sæpe enim cùm meam dexterā sumpsisset, & oculis imposuisset, eam dimisit adeo madefactam, vt ex ipsa manu distillarēt lachrymæ. Eam ergo cuius sunt tantæ opes philosophiæ, flentem lamentantem & ingemiscentem similiter atque eæ quæ sunt in extrema paupertate, quænam pro dignitate laudauerit oratio? Vehemens enim amor in Deum illas parit lachrymas, ad diuinam inflammans contemplationem, & pungens aculeis, & vrgens ad eum qui est hinc futurus excessum. Porro autem quanuis in his diu noctuque versetur, ne aliorum quidem generum virtutis curam abijcit. Sed pro viribus quidem curat optimos Athletas, quorum meminimus, & quos præstantissimos: curat autem eos quoque qui ad ipsum veniunt: iubens quidem habitare apud vici pastorem, ipsa verò mittens omnia quę sunt necessaria. Matris enim & fratrum facultates ei sunt propositæ ad sumptum faciendū, quæ per ipsum accipiunt benedictionem. Quinetiam mihi quoque venienti ad illam partē, est autem nostræ regioni ad austrum, mittit & panem & fructus & lentem madefactam. Sed quousque profixa vtor oratione, studens omnem eius narrare virtutem, cùm oporteat aliorum quoq; proferre vitam, quæ imitatæ sunt & hanc & illas quarum prius meminimus? Multæ enim aliæ partim quidē vitam amplexæ sunt solitariam: partim autē viuere amarunt cum pluribus: adeo vt ducentæ & quinquaginta & plures, & pauciores simul viuant, vno cibo vescentes, super solas floreas ex instituto dormientes, & manus quidem lanæ attribuentes, hymnis vero linguam consecrantes. Sunt autem eiusmodi innumerabilia sapientiæ gymnasia non solum in nostra regione, sed etiam per totū Orientem. Iis autem plena est & Palæstina & Aegyptus, & Asia & Pontus, & tota Europa. Ex quo enim Christus Dominus honorauit virginitatem, vt qui natus sit ex virginitate, prata virginitatis natura germinauit, & hos suaueolentes, & qui non marcescunt, flores offert Creatori: non virtutem in

in masculo & fœmina discernens: nec in duas differentias diuidens philosophiam: est enim differentia corporum, sed nō animorum. In Christo enim Iesu, vt ait diuinus Apostolus, non est masculus & fœmina. Vna autem mulieribus & viris est fides suppeditata. Vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptisma: vnus Deus & pater omnium, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus nobis. Quinetiam vnum regnum cœlorum Agonotheta proposuit victoribus, hoc commune præmium definiens certaminibus. Sunt ergo, vt dixi, multæ & virorum & mulierum pietatis palæstræ, non apud nos solum, sed etiam in vniuersa Syria & Palæstina & Cilicia, & in ea quæ est media inter duos fluuios. In Aegypto autem dicunt etiam plus quam quinque millia virorum habere monasteria, qui operantur, & interim Dominum laudant hymnisque celebrant: nec solum ex operibus necessarium alimentum comparant: sed etiam aduenientibus hospitibus & egentibus opem ferunt. Sed omnia narrare non solum ego, sed nec omnes scriptores potuerint: & vt maximè fieri posset, superuacaneum id esse existimo, & honoris cupiditatem quæ nihil habeat commodi. Iis enim qui volunt aliquam percipere vtilitatem, sufficiunt ea quæ dicta sunt ad præbendum id quod desideratur. Ideo enim & vitæ diuersorum fecimus mentionem, & mulierum narrationes narrationibus virorum adiecimus, vt & senes & iuuenes & mulieres philosophiæ habeant exemplaria: & vnusquisque eam quæ sibi cordi est vitam exprimens, habeat suæ vitæ quandam regulam & gnomonem, qui est situs in narratione: & quomodo pictores ad exemplar respicientes, & oculos imitantur, & nasum, & os, & genas, & aures, & frontem, & ipsos capitis & barbæ pilos, & ad hæc & sessionē & stationē: quinetiā ipsos oculorū intuitus, siue sint læti & alacres, siue seueri & truces: ita etiam oportet vnunquemque ex ijs qui hæc scripta legunt, volentem vitam aliquam imitari, suam ad illam quam eligit componere: & quomodo fabri asseres rubrica dirigentes, eousque id quod est superfluum auferunt, donec apposita regula, viderint asserem esse æqualem: ita etiam eum qui velit vitam aliquam imitari, oportet eum seipsum ponere pro regula, & vitij resecare superflua, & virtutis replere ea quæ desunt. Ea enim de causa scriptionis laborem suscepimus, vtilitatis occasionem proponentes volentibus. Rogo autem eos qui sunt lecturi, vt cùm ex aliorum laboribus absque labore voluptatem capiunt, labores suis compensent precibus. Eos quoque obsecro quorum vitam conscripsi, ne me despiciant procul degentem ab illorum spiritali chorea: sed trahant infra iacentem, & ad virtutis tollant altitudinem, & suo choro coniungant: vt non solum laudem alienas diuitias, sed ipse etiam habeam aliquam laudis occasionem, & facto & verbo & cogitatione glorificans seruatorem vniuersorum. Cum quo patri gloria, cum sancto spiritu, nunc & semper & in sæcula sæculorum. AMEN.

Gal. 4. Eph. 3.

EIVSDEM ORATIO DE CHARITATE.

QVanti quidem sint virtutis athletæ, quam multisque & qualibus coronis decorentur, aperte docent quæ à nobis de eis scriptæ sunt narrationes. Nam etsi non continent omnia eorum certamina: sufficiunt tamen vel pauca ad ostendendam totius vitæ formam. Etenim non totum aurum quod affertur consumens lapis, sed eius paululo affricatus, ostendit esse vel probum vel improbum: similiter quoque sagittarium, ex paucis quæ emittuntur telis, recte didicerit quispiam, an recte sagitter & ad scopum dirigat, an ab eo aberret, in arte minimè exercitatus. Ita etiam alij artifices, ne dicam de singulis, possunt dignosci, & athletæ, & cursores, & tragœdiæ histriones, & gubernatores, & nauium ædificatores, & medici, & agricolæ, & alij, vt semel dicam, qui artem tractant aliquam. Sufficit enim pauca experientia & ad ostendendam artem eorum qui sunt præditi scientia, & ad conuincendam eorum inscitiam qui solo vtuntur nomine. Sufficiunt ergo, vt dixi, vel pauca quæ scripta sunt ex iis quę recte & ex virtute ab vnoquoque gesta sunt, ad vitæ vniuersum docendum institutum. Conuenit autem nos in præsentia scrutari & inquirere & perfecte discere, vndenam incitati hoc vitæ institutum amplexi sunt, & quibusnam moti rationibus, ad hoc philosophiæ fastigium peruenere. Quod enim non freti viribus corporis, ea quæ humanam naturam superant amauerint, & ei positos trangressi terminos, & pietatis Athletis fixa septa transilierint, aperte docet experientia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nemo enim ex iis qui sunt expertes huius philosophiæ, ostendit vnquam eorum tolerantiam. Nam etiamsi niuem patiantur pastores: at non semper: nam & vtuntur antris, & in domos redeunt, & calceis pedes tegunt, & vestibus calidioribus alias partes corporis amiciunt: & bis & ter in die & fortasse etiam quater cibum capiunt: quinetiam carniũ esus & vini potus quouis foco meliùs corpora calefaciunt. Quando enim tale nutrimentum fuerit alteratum, & veluti quodam colo discretum, & ad iecur perueniens fuerit mutatum in sanguinem, ad cor quidem procedit per venam concauam: illinc autem excelsactum peruadit in omnes partes corporis. Quocunque autem venerit, non irrigat, sed etiam ignis instar calefacit, & melius quam molles vestes fouet corpus. Non enim, vt quidam arbitrantur, tunicæ indumenta & vestes calorem præbent corpori: lapides enim & ligna calefacerent, quibus ea admota essent. Sed nemo vnquam vidit lignum vel lapidem vestibus euasisse calidiorem. Ergo nec corpori præbent ea calorem, sed seruant calorem corporis: & frigidi quidem aeris arcent incursionem: susci-pientes autem vapores qui exeunt ex corpore, & ijs calesiunt, & calorem exhibent corpori. Huius autem rei testis est experientia. Sæpe enim frigidum lectum ingredientes, corporis applicatione stragulum quod prius erat frigidũ calidum efficimus. Cibꝰ ergo corpus magis calefacit quam vestis. Qui eũ autem sumunt ad satietatem, habent sufficiens propugnaculum aduersus impetus frigoris. Eo enim armant corpus, & parant ac instruunt vt possit resistere tali anni tempestati. Qui autem nec cibum nec potum quotidie sumunt, & quando sumunt, non expectant satietatem, sed adhuc acrem ac vehementem refrenant appetitionem, & ea sumunt non quæ possunt corpus calefacere, sed vel vescuntur herbis non secus ac bruta animantia, vel solis madefactis vtuntur leguminibus: ex tali nutrimento quemnam calorem hauserint? Quanta hinc autem fuerit fluxio sanguinis? In nullo ergo sunt alij eorum studijs similes. Neque enim est eadem vestis & horum & illorum. Hæc est enim asperrima, & quæ minimè potest calefacere, neque similis cibus sed qui repugnat ex diametro. Pastoribus enim & huiusmodi aliis comedendi tempus est omne tempus: metiuntur enim tempus appetitione, & si mane eos fames inuaserit, statim cibum adhibent: & adhibent quidquid contigerit, non est enim eis definitum, vt hoc quidem vescantur, illo verò minimè: sed secure comedunt quæcunque voluerint. Hic autem & dies, & tempora, & cibi genera, & mensuræ: & est eius excluſa satietas. Nullus ergo ex iis qui delectantur aliorum reprehensione, agricolas & pastores & nautas adducens in medium, conetur horum maximorum Athletarum minuere certamina. Nam & agricola laborans interdiu, domi noctu curatur, eum omni officio prosequente coniuge. Quinetiam pastor est similiter particeps omnium quæ prius diximus. Nauta autem corpore quidem solis radiũ excipit: sed aquis adhibitis curat corpus. Nata enim quantum lubet, & flammę radij adhibet remedium, aquæ frigiditatem. Hos autem nemo est qui curet. Non enim simul habitant mulieres, quæ viros varijs modis recreant & consolantur. Neque cùm radius inuadit vehementius, aquarum adhibent solatium: nec hiberno tempore cibum opponunt frigori, neque noctis quietem, tanquam aliquod medicamentum, diurnis exhibent laboribus. Huius enim sunt plures & maiores sudores quam ij qui fiunt interdiu. In hac enim & luctantur contra somnum: nec patiuntur vinci ab illius dulcedine, sed dulcissimam superant tyrannidem, & tota nocte dominum hymnis perpetuo celebrant. Nullus ergo ex iis qui sunt extra horum philosophiam, horum ostendit tolerantiam. Si autem nullus ex alijs hominibus, potest talibus resistere laboribus, clarum est quod amor in Deum, effecit vt naturæ terminos transilirent: & superna flamma accensi, lubenter ferunt impetum frigoris, & quià superis descendit rore, flammam radiorum mitigant. Is eos & alit & rigat & amicit: & dat pennas, & edocet volare: & efficit vt cœlum transcendant: & eum qui amatur quoad eius fieri potest ostendit: & visione contemplationis incendit desiderium, & excitat amatorium, & flammam accendit ardentionem. Quomodo enim ij qui amant corpora, & aspectu eorum qui amantur præbent amori materiam, & illud œstrum reddunt vehementius: ita ij qui accipiunt stimulos diuinæ dilectionis, diuinam illam, & quæ nunquam interit, visione apprehendentes pulchritudinem, efficiunt acutiores aculeos dilectionis: & quo magis frui desiderant, eo magis expellunt satietatem. Voluptatem enim corporum consequitur repletio. Diuinus autem amor non accipit leges satietatis. Tales erat Moses magnus ille legislator, qui sæpe, quãtũ homini licuit diuina

diuina contemplatione dignatus, cùm beatam sæpe vocem excepisset, & fuisset intra caliginem quadraginta diebus, & accepisset leges diuinas, non solùm eum vlla cepit satietas, sed etiam vehementius & ardentius fuit eius desiderium. Quadam enim veluti crapula accepta ab illius amoris temulentia, & amatorio furore supra modum percitus, propriam quidem ignorauit naturam, quæ autem non licet videre, ea videre concupijt. Nam veluti dominij oblitus, & solum amorem considerans, dixit Deo vniuersorum, Ecce tu dicis mihi, inuenisti gratiam apud me: & noui te præter omnes. Si ergo inueni gratiam coram te, ostende mihi teipsum: vt te videam vt cognoscam. Tantam ex diuina dilectione accepit ebrietatem: nec ebrietas sedauit sitim, sed eam effecit vehementiorem, & additamentum cognitionis, effectum est incrementum desiderij: & in fruendo aucta est appetitio: & quomodo ignis quò plus accipit nutrimenti, eo maiorem accipit operationem: ea enim accessione materiæ augetur, non obtunditur: ita in Deum dilectio accenditur diuinarum rerum contemplatione, & operationem hinc suscipit maiorem & vehementiorem: & quo magis in rebus diuinis versatus quis fuerit, eo magis accendit flammam dilectionis. Nec nos hoc docuit solum magnus Moses, sed etiam sancta sponsa, de qua dicit beatus Paulus. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Ea enim in cantico canticorum cantat ad sponsum. Ostende mihi vultum tuum: & fac vt audiã vocem tuam: vox enim tua est suauis: & vultus tuus formosus. Nam cùm ex ijs quæ de eo dicuntur amore capta fuerit, non est contenta orationibus, sed vult etiam ipsam vocem audire: & cùm alas accepisset, & sublime elata esset, ijs quæ de eius specie feruntur narrationibus, desiderat ipsam quoque contemplationem: ijs quæ dictæ sunt laudibus suum amorem significans. Ostende, inquit, mihi vultum tuum: & fac vt ego audiam vocem tuam. Quoniã vox tua est suauis, & vultus tuus est formosus. Eius quoque pulchritudinis amore captus pronubus & sponsæ deductor, Paulus, inquam, ille diuinus, amatoriam illam emisit vocem. Quis nos separabit à charitate Christi? afflictio an angustia an fames, an persecutio, an nuditas, an periculum, an gladius? sicut scriptum est. Propter te mortificamur tota die. Reputati sumus tanquam oues occisionis. Deinde ostendit etiam causam tolerantiæ. In his, enim inquit, omnibus superamus propter Deum qui dilexit nos. Considerantes enim quinam cùm simus, quænam bona accepimus: & quod non nos primi dilexi-mus, sed amati vicissim amauimus: & cùm haberemus odio, amati sumus: & cùm inimici essemus, fuimus reconciliati: cùm non ipsi supplices petijssemus vt fieret reconciliatio, sed ad nos, legatus venisset vnigenitus: & qui iniuriã feceramus, inuitati sumꝰ ab eo quisuerat affectus iniuria: & præter hæc reputantes susceptam pro nobis crucem: salutares passiones: mortis cessationem: datam nobis spem resurrectionis. Hæc & quæ sunt huiusmodi consolantes, superamus eas quæ in nos incurrunt difficultates: & beneficiorum memoriam conferentes cum ea quæ est ad breue tempus afflictione corporis, lubenter ferimus rerum molestarum impetus. Omnes enim vitæ molestias, cum amore in Dominum, tanquam in trutina conferentes, eas valde leues inuenimus. Etsi omnia quæ videntur iucunda & delectabilia, simul collegerimus, si contrà diuinum expendatur desiderium, eã vmbra magis euanida, & quæ vernis floribus facilius intereant, ostendit. Id autem & per ea quæ dicta sunt, & quæ dicenda, aperte significat. Persuasum, enim inquit, habeo quod neq; mors, neque vita, neque angeli, neq; principatus, neque potestates, neque virtutes, neque præsentia, neque futura, neq; altitudo, neque profunditas, neque aliqua alia creatura, proterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Quoniam enim cùm superius ea sola quæ sunt molesta posuisset, ad examen adduxit afflictionem, & angustias, & famem, & persecutionem, & nuditatem, & periculum, & gladium, hoc est, cædem violentam: meritò hic quoque tristibus adiicit ea quæ sunt iucunda: morti, vitam: sensilibus ea quæ percipiuntur intelligentia: iis quæ videtur, eas quæ sub aspectum mininime cadunt virtutes: præsentibus & prætereuntibus, ea quæ futura sunt & manent: & præterea gehennæ profundati, regni altitudinem. Hæc autem omnia cùm examinasset & cõparasset, & amori omnia cedere inuenisset, tam quę sunt molesta quam quæ iucunda, & charitatis priuationem, eo quod est in gehenna supplicio acerbiorem: & ostendisset quòd si fieri posset, mallet cum diuina dilectione suppliciũ cuius minæ intentantur, quam absque ea, regnum quod est promissum: ebrius desiderio, ea quærit quæ non constant: & ea contendit conferre cum diuino amore. Neque altitudo, enim inquit, neque profunditas, neque aliqua alia creatura, poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo

Exod. 33.

1. Cor. 11. Cant. 2.

Rom. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sto Iesu Domino nostro. Non solum enim inquit, omnibus quæ simul videntur, & quæ sub aspectum non cadunt, præfero amorem in Seruatorem & Creatorem, sed etiamsi aliqua alia creatura, hac maior & pulchrior apparuerit, non persuadebit vt mutem charitatem. Sed etsi quis ea quę sunt iucunda præbuerit, absq; ea non accipiam: etsi propter eam ea quæ sunt molesta intulerit, mihi amabilia videbuntur & valde expetenda: & quæ propter eam sustinetur, fames, est mihi quibusuis delicijs gratior: & pace persecutio, iucundior: & nuditas, purpura & ex auro laboratis vestibus delectabilior: & periculum quauis securitate iucundius: & violenta cædes quauis vita magis expetenda. Causa enim eorum quæ mihi eueniunt, efficitur mihi consolatio. Nam propter amatorem simul & cum qui amatur, has excipio procellas.
1. Cor. 5. Eum enim qui non nouit peccatum, propter nos fecit peccatum, vt nos efficiamur Dei iustitia in ipso. Qui cùm esset diues, propter nos pauper factus est, vt nos paupertate illius ditescamus: & nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum: & humiliauit seipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: et cùm nos adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis est mortuus. Hæc et quæ sunt eiusmodi reputans, non acceperim regnum cœlorum, absque in ipsum charitate: non fugerim supplicium in gehenna, si consentaneum esset vt qui eam habet pateretur supplicium. Hoc autem alibi quoque docet apertè, dicens. Dei enim charitas non continet, cùm hoc iudicauerimus quòd vnus mortuus est pro omnibus: vt qui viuunt, non amplius sibi viuant, sed ei qui pro ipsis est mortuus et resurrexit. Qui ergo non amplius sibi viuunt, sed ei qui pro ipsis est mortuus, et resurrexit, omnia pro ipso & agere et pati lubenter sustinent. Porrò autem ea quoque quæ sunt natura magna et perpessu difficilia, cum amore comparans, parua dicit et ad ferendum facilia. Id enim quod in præsenti est momentaneum et leue tribulationis nostræ supra modum, supra modum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Deinde etiam docet quomodo conferre oporteat. Non considerantibus nobis ea quæ videntur, sed ea quæ non videntur. Quæ enim videntur, momentanea. Quæ autem non videntur, æterna. Oportet enim, inquit, conferre futura cum præsentibus: æterna autem cum momentaneis, cum afflictione autem, gloriam. Illa enim habet id quod est momentaneum: hæc verò id quod est æternum. Ea de causa ipsa quidem est leuis, & ad ferendum facilis. Illa autem est magnifica & præclara et maximi pretij. Et ideo illud quoque, supra modum, adiecit vtrisque: nempe et lenitati afflictionis, & ponderi gloriæ. Nam & hæc, inquit, sunt insigniter parua et leuia & momentanea, et illa similiter insigniter & supra modum glorioſa, præclara et magnifica, et maximi pretij, et æterna. Quinetiam alij quoque clamat similiter, Placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in anxietatibus pro Christo. Quando enim infirmor, tunc potens sum. Hoc magnus quoque Petrus sauciatus desiderio, nec cùm prius quidem futuram didicisset negationem, latere voluit: sed satius duxit sequens negare, quàm fugiens confiteri. Quòd enim ab amore et non à temeritate proficisceretur hæc consectatio, res ipsa testatur. Neque enim post negationem in animum induxit vt magistrum relinqueret: sed fleuit quidem amarè, vt docet historia, et quòd victus esset suam defleuit imbecillitatem: assedit autem vinculis amoris irretitus. Quinetiam cùm accepisset nuncium resurrectionis, primus venit ad sepulchrum. Iam verò cùm in Galilæa quoque piscans, intellexisset ipsum esse dominum qui stabat et loquebatur in litore, non sustinuit quidem, cùm cymba tardius proscinderet terga maris: desiderauit autem sumptis pennis, per aerem occupare litus quàm celerrimè. Quoniam autem pennis priuata est natura, aquis quidem vritur pro aere: pro pennis autem manibus. Natans autem peruenit ad eum quem amabat: et accipit cursum præmij, quòd in honore præponatur in alijs. Vbi enim eum sedere iussit, et cibos inuentos distribuit, protinus eum cœpit alloqui: percunctans quidem et interrogans quanta esset eius dilectio, alijs autem aperiens magni Petri amorem, Simon enim Petre, in- Ioan. 21.
quit, amas me plus his. Is autem ipsum citauit ad suum in eum amorem testificandum. Domine, enim inquit, tu scis quia amo te. In animis enim hominum insides, et apertè scis motus cogitationis: nec te aliquid latet ex rebus humanis. Nosti enim omnia et antiqua et extrema. His subiunxit dominus, Pasce oues meas. Ego enim, inquit, nullius rei egeo. Maximum autem duco beneficium, mearum ouium curam: et quæ in illas confertur diligentiam ac solicitudinem, ego in me recipio. Oportet ergo

ergo te eam qua frueris prouidentiam impertiri conseruis, & eos pascere vt pasceris, & quas mihi debes gratias, per illos exoluere. Hæc rursus iterum interrogauit dominus: & bis respondit magnus Petrus: & bis accepit factam pastoris electionem. Postquam autem tertia quoque fuit proposita interrogatio, non amplius æquè audacter & securè respondit Petrus: sed & timore impletur, & animo angitur & conturbatur: & timuit suspicans ne alteram præuidens negationem dominus verba amoris irrideret. Priora enim reuocabat in memoriam, & ei veniebat in mentem, quòd iam prius quoque sæpe quidem vsque ad mortem non se esse relicturum magistrum affirmasset: audijsset autem quòd prius quàm gallus cantaret ter esset negaturus: & inuenisset suam promissionem non accepisse finem: sed fuisse confirmatam domini prædictionem. Horum hæc ipsum terrebat memoria: & non sinebat eam quan. conueniebat afferre responsionem: sed acutos quidem & molestos accepit aculeos, in cognitione tamen concessit domino: non resistens quidem, vt prius: nec dicens, Etiamsi me oporteat tecum mori, non te relinquam: sed dicens se quidem habere dominum conscium suæ dilectionis: perfectam autem vniuersorum cognitionem esse apud ipsum solum vniuersorum creatorem confitens. Domine, enim inquit, tu nosti omnia: tu scis quòd amo te. Quòd enim amo te, & nosti, & testaris. An autem sim in amore perseueraturus, ipse nosti apertius: ego enim nihil dico de futuris: neque de ijs decertabo quæ nescio. Didici experientia non contradicere domino. Tu es fons veritatis. Tu es abyssus cognitionis: didici ergo stare tuis decretis. Hunc eius timorem cùm vidisset dominus, & rectè sciret eius amorem, prædictione mortis eius soluit timorem: & dat testimonium dilectioni: & Petri confirmat confessionem: & vlceri negationis confessionis adhibet medicamentum. Propterea enim, vt existimo, hanc quoque exegit triplicem: vt tot numero vlceribus totidem exhiberet medicamenta: & præsentibus discipulis flammam aperiret charitatis. Mortis itaque prædictio & Petrum est consolata: & alios docuit diuini consilij & dispensationis fuisse negationem, non autem eius animi. Hoc quoque ipse innuit Luc. 22.
Seruator & dominus noster quando dixit ad eum, Simon Simon, expetiuit te Satanas, vt te cribraret sicut triticum. Et ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: sed & tu quoque aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Sicut enim, inquit, ego te non despexi cùm fluctuares & labares: ita sis tu quoque sustentaculum fratribus qui circumaguntur: & id quod es assecutus, imperti auxilium: & ne eos pellas qui labuntur: sed erige eos qui periclitantur. Ea enim de causa concedo vt tu quoque labaris, sed te non sino cadere, procurans vt qui labant per te stent & erigantur. Ita orbem terrarum qui lababat & agitabatur, magna hæc columna fulcijt, & vt omnino caderet non permisit, sed erexit stabilemque reddidit, Dei oues pascere iussus: & cùm pro eo probris afficeretur, sustinebat: & cùm per ignominiam cæderetur, gaudebat: & ex improbo exiens concilio, lætabatur cum socio, quòd dignus esset habitus pro nomine domini pati contumeliam. Quinetiam cùm conijciebatur in carcerem, gestiebat & exultabat, & cùm à Nerone propter crucem est ad mortem crucis damnatus, rogauit carnifices, ne similiter atque Dominus trabi affigeretur, sed contrario modo: veritus, vt est verisimile, ne eadem passio, eundem sibi ab insipientibus honorem conciliaret. Et ideo rogauit vt manus superius, inferius autem pedes affigerentur. Extremum enim eligere, non in honore solùm, sed etiam in ignominia, didicimus. Quòd si etiam fieri potuisset vt hanc mortem decies vel etiam quinquagesies subiret, eam cum voluptate maxima sustinuisset, vt qui esset diuino incensus desiderio. Hoc ipsum 1. Cor. 15.
clamat quoque diuinus Paulus, nunc quidem dicens, Quotidie morior, per nostram gloriationem quam habeo in Christo Ie- Gal. 2.
su: nunc autem, Cum Christo sum crucifixus. Viuo autem non amplius ego: viuit autem in me Christus. Qui ergo diuinum accepit amorem, terrena quidem simul omnia contemnit: conculcat autem omnes voluptates corporis: despicit opes & gloriam, & hominum honorem: à telis aranearum nihil differre existimat purpuram Imperatoriam: pretiosas gemmas assimilat calculis qui sunt in litoribus: non rem beatam ducit existimandam sanitatem corporis: neque morbum appellat calamitatem: neque infelicitatem vocat paupertatem, nec res suas malè gerere dicit pauperem: nec diuitijs & delitijs metitur felicitatem: sed aquis fluuiorum, quæ in ripis plantatas arbores præterfluunt, & apud nullam ex ijs consistunt, vnumquodque eorum semper esse simile rectè existimat. Similiter enim & paupertas, & diuitiæ, & sanitas, & morbus, honor & infamia, & quæcunque alia: naturam hominum

præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

prætercurrunt, non cernuntur semper apud eosdem manentia, sed eos qui possident mutantia, & ab alijs ad alios assiduè transeuntia: multi enim à magnis opibus cadunt in extremam inopiam: multi autem ex pauperibus conscendunt in diuitum catalogum. Iam verò morbus quoque & sanitas, ingreditur per omnia, vt vno verbo dicam, corpora & esurientia, & lautitijs ac delicijs fruentia. Virtus autem & philosophia est bonum constans ac stabile. Vincit enim & manus latrocinis, & linguas sycophantarum, & hostilium telorum, hastarumq; procellas. A febre non consumitur: non perit obiter in fluctibus: nec patitur iacturam in naufragio. Eius vires non aufert tempus, sed auget. Eius autem materia est in Deum dilectio. Fieri enim non potest vt se rectè quis gerat in philosophia, qui nō fuerit Dei amator vehemens: imo verò hoc ipsum vocatur philosophia. Sapientia enim Deus & est & vocatur. De Deo enim vniuersorum dicit beatus Paulus. Immortali, inuisibili, soli sapienti Deo. De vnigenito autem dicit. Christi Dei virtus, & Dei sapientia, Et rursus, Data est nobis sapientia à Deo iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Qui est ergo re vera philosophus, iure etiam vocari poterit pius & Dei amans. Qui Deum autē amat, alia omnia despiciens, & eum solum qui amatur respiciens, illius curam & suam in eum seruitutem cæteris præfert omnibus: illa solum & dicens & faciens & cogitans, quæ ei quem amat placent & grata sunt: & abhorret omnia quæcunq; ille prohibet. Hanc charitatem cùm Adam contempsisset, & ingratus fuisset in benefactorem, ingrati sui animi mercedē accepit spinas, labores, & ærumnas. Eam cùm ei qui bona suppeditat Abel firmam conseruasset & stabilem, & ventris quidē voluptates cōtempsisset, Deum autem colere & ei ex animo seruire instituisset, perpetuis, & in quas non cadit interitus, coronis est ornatus: & per omnem procedit generationem, laudis fructum colligens per memoriam. Eam cùm veram & germanam Enoch acquisisset, & bene plantauit, & messuit melius: & Dei cultus retulit mercedem, translationem, & vitam tunc immortalē, gloriosamq; & illustrem per omnem vitam memoriam. Quid dixerit quispiam de Noe pietate & in Deum amore, quam nec retardauit quidem iniquorum & sceleratorum impetus: sed cū omnes declinassent, & via contraria ingredi constituissent, solus via recta est ingressus, omnibus simul præponens creatorem. Quo circa solus quoq; cum filijs salutem est consecutus, & semen relictum est naturæ, & scintilla conseruata est generi. Sic Melchisedech magnus ille pontifex, cùm eorum qui simulachra colere instituissent, abhorreret amentiam, vniuersorum creatori suum dedicauit sacerdotium. Quamobrem magnam illam accepit mercedem, vt qui fuerit figura & vmbra eius qui re vera est sine patre & matre & absque genealogia, & neque habet principum dierum, nec vitæ finem. Sed enim recta via procedens oratio, venit ad eum qui Dei dictus fuit amicus, qui amicitiæ leges diligēter & accuratè seruauit & docuit. Quis enim nescit ex ijs qui in rebus diuinis sunt vt cunque eruditi quomodo magnus patriarcha Deo, qui eum vocauit obedierit? quemadmodum domum paternam reliquerit, & patriæ regionem externam prætulerit, quoniam eum omnino amabat qui ipsum vocauerat, & visum est illi omnia posthabere illius amicitiæ? Qui cùm in multas incidisset difficultates, non reliquit eum quem amabat, et promissis finem nō imponeret. Sed licet & loci premeretur, & bibere aquā ex ijs quos cupiebat puteis prohiberetur, neq; ei qui vocauit succensuit, neque eos qui iniuriam faciebāt est vltus. Famis quoq; impetū sustinuit, & charitatis flammam minimè extinxit. Ei quoque fuit ablata coniunx, quæ & insigni erat pulchritudine, & ornata pudicitia, & ei per omnia vitam præbebat delectabilem: & non vnà cum muliere simul etiam fuit priuatus charitate in Deum. Sed & Deo ei opem ferente, & diuturna tolerantia exercente, & permittente eum accipere insultus iniustitiæ, perseuerauit similiter in amore. Senex euaserat, & pater non erat factus: & in eum qui ipsum patrem facturum promiserat, nondum autem fecerat, erat similiter affectus. Postquàm autem tandem & promissum est assecutus, & Sarræ vicit naturam, & fines transiliuit senectutis, & effectus est pater Isaac, exiguo quidem tempore percepit fructum illius consolationis: puerum autem cùm ad adolescentiæ ætatem peruenisset, iussus est Deo qui dederat offerre in sacrificium: & reddere ei donum qui id fuerat largitus: & effici sacrificus fructus promissionis: & offerre in sacrificium magnum fontem gentium: & manus cruentare sanguine vnigeniti filij. Sed tamē cùm hæc omnia & his adhuc longè plura haberet sacrificium, non contradixit patriarcha, neque produxit iura naturæ: neque promissa adduxit in medium: neque quòd is in senectute ipsum erat alturus et deinde sepulturus, reuocauit in memoriam: sed omni humana subiecta ratiocinatione, cùm desiderium desiderio opposuisset, et legi legem obie-

1.Tim.1.

1.Cor.1.

naturæ, diuinam, profectus est ad sacrificiū, plagam illaturus citra hæsitationem, nisi citò munificus ac liberalis Deus, accepta eius animi alacritate, cædem prohibuisset. Sed nescio an vlla suffecerit oratio ad narrandam eius amoris magnitudinem. Qui enim ne filio quidem pepercit vnigenito, quoniam hoc iussit is quem amabat, quem non propter eum despexisset? Quinetiam ipse quoque magnus Isaac eandem charitatem habuit in Dominum: & eius quoque filius Iacob patriarcha. Vtriusq; autem in Deum amorem diuinæ scripturæ celebrant. Porrò autem ipse quoq; Deus vniuersorum, nusquam ramos separat à radice: se ipsum Deum nominat Abrahæ, Isaac & Iacob. Horum pius fructus quoque est Ioseph: qui & inter iuuenes erat senex: & inter senes fortis & generosus: cuius amorem in Deum neq; consumpsit inuidia: neq; extinxit seruitus, neque dominæ dissoluerunt blanditiæ, neque minę ac terrores vt marcescere, effecere: non calumnia & carcer & temporis longitudo prostrauit, non potestas, copiæ, opes & delitiæ ex animo expulere: sed similiter perseuerauit & eum qui amabatur aspicere, & eius leges implere. Hanc charitatem cùm possedisset Moses, in regia viuere contemnens, maluit affligi cum populo Dei, quàm ad tempus frui peccato. Et quid opus est vltra modum extendere orationem? Diuina enim charitate vniuersus ordo prophetarū vtens & exornatus, & perfectissimè se gesserit ex virtute, & reliquit gloriam semper memorabilem. Iam verò chorus quoque apostolorum, & populi martyrum, hoc igne accepto, contempserunt quidem omnia quæ videbātur: cuiuis autem vitę iucundissimæ mortis innumerabilia genera prætulerunt. Capti enim amore Dei pulchritudinis, cùm Dei amorem in nos considerassent, & innumerabilia cum animis cogitassent beneficia, turpe duxerunt, neque illam quæ verbis explicari non potest desiderare pulchritudinem, & ingrati esse in benefactorem. Ea de causa ad mortem vsq; ea quæ fuerāt cum eo pacta cōuēta obseruauere. Huius quoq; pulchritudinis amore capti noui Athletæ, quorum vitam breuiter conscripsimus, ad magna illa, & quę humanā vincūt naturam, prosiliere certamina. Hoc autem eos apertè diuinæ docuere scripturæ. Canunt enim cū magno Dauid. Domine Deus meus magnificatus es vehementer. Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento. Extendens cœlū sicut pellem: & alia quæcunq; docent vim eius sapientiæ. Et rursus, Dominus regnauit, decorē est indutus, indutus est dominus virtutem, & præcinxit se. Etenim direxit orbem terræ qui non cōmouebitur. Et hic quoque similiter fuit prędicata & sapientia & pulchritudo & potentia: & alibi. Speciosus forma præ filijs hominum. Hic autem humanam quoq; Dei verbi laudibus celebrauit pulchritudinē. Laudat autē etiam sapientiam. Diffusa est enim, inquit, gratia in labijs tuis. Ostendit etiam potentiam, cùm dicit, Accingere gladio super femur tuum ô potens. Specie & pulchritudine tua intende, prospere procede, & regna. Propter veritatem, mansuetudinem & iustitiā. Hęc enim sunt eius opes & pulchritudo & potentia. Porrò autem Esaias quoq; clamat. Quis est hic qui venit ex Edom? Rubor vestimentorum eius ex Bosor. Hic est speciosus in veste sua, nempe vi cum fortitudine. Neque enim humana vestis diuinam operuit pulchritudinem. Sed ea quoque indutus, splendores emittit ex specie, adeò vt vim afferat videntibus, & illiciat ad amorem. Hoc etiam ad eum dicit sancta sponsa, loquens in cantico canticorum. Vnguētum effusum nomen tuum. Ideo te dilexerunt adolescentulæ, traxerunt te retro. Ad odoré vnguentorum tuorum cucurrerunt. Iuueniles enim animæ bonū tuum odorem participantes, currunt te desiderantes comprehendere: & odore, tanquam quadam catena, irretitæ non inducunt in animum vt perfringant vinculum: est enim dulce, & quod voluntariè est eis illigatum. His cōsentiunt etiam verba diuini Pauli. Christi bonus odor sumus, in ijs qui salui fiunt, & in ijs qui pereunt: alijs quidem odor mortis ad mortem: alijs verò odor vitæ ad vitam. Cùm ergo & cum esse pulchrum doceantur à diuina scriptura, & habere diuitias quę verbis explicari nequeunt, & esse fontem sapientiæ, & posse omnia quæ vult, esseque clementia & benignitate infinita, & ex eo scatere fontes mansuetudinis, & in omnibus velle homines solūm beneficio afficere, & innumerabilia genera beneficiorum à viris diuinis doceātur, suauibus telis charitatis fuere vulnerati: & cùm sint membra sponsæ, cum illa clamant. Vulnerati nos à charitate. Clamat enim magnus Ioannes. Ecce agnus Dei, qui tollis peccatum mundi. Propheta aūt Esaias tanquam facta quæ erant futura prædixit, dicens. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter peccata nostra. Disciplina pacis nostræ super ipsum. Vibice eius sanati sumus, & alia quæ de salutaribus persequitur passionibus. Porrò autem Paulus quoque prædicat clamans. Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omni-

Esa.3.

Cant.1.

Psal.103.

Esa.52.

Ioan.1.

Ad Rom.8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnibus tradidit ipsum, quomodo non vnà quoque cum ipso nobis omnia largietur? Et rursus, Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo rogante per nos. Rogamus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum enim qui non cognouit peccatum, pro nobis peccatum fecit: vt nos efficiamur iustitia Dei in ipso. Hæc & quæ sunt huiusmodi inuenientes apud eos qui fuerunt diuini verbi ministri, diuinæ charitatis stimulos vndique arripiunt, & omnia despicientes, eum cuius amore tenentur visione apprehendunt: & ante eam quæ speratur incorruptionem, corpus spirituale reddiderunt. Hunc nos quoque amorem accipiamus, & à sponsi illecti pulchritudine, & bona quæ sunt promissa desiderantes, & beneficiorum multitudinem cogitantes, & ingrati animi crimen reformidantes, amantes autem, eius leges custodiamus. Hæc est enim definitio amicitiæ eadem amare & eadem odisse. Propterea dicebat etiam Abrahæ, Benedicam benedicentibus te, & tè execrantes execrabor. Et Dauid ait ad ipsum, Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus. Et rursus, Nunquid eos qui oderunt te Domine, odio habui, & propter inimicos tuos liquescebam? Perfecto odio oderam illos, in inimicos mihi facti sunt. Et alibi, Iniquos odio habui, legem autem tuam dilexi. Et alibi, Quam dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea est. Est ergo signum euidens in Deum charitatis, diuinarum eius legum obseruatio. Qui enim me diligit, mandata mea seruabit, dixit Dominus Christus, cum quo Patri gloria, cum sancto Spiritu, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. AMEN.

2. Cor. 5.

Gen. 12.

Psal. 138.

Psal. 138.

Psal. 118. Psal. 97.

Ioan. 14.

FINIS.

BEATI

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS DE EVANGELICAE VERITATIS EX GRAECORVM ATQVE GENTIVM PHILOSOPHIA cognitione, siue de Græcarum affectionum curatione, Libri duodecim, Zenobio Acciaolo interprete.

PROLOGVS.

SAEPENVMERO accidit, vt nonnulli eorum qui suspensi Gentium ac Græcorum fabulas admirantur, mecum familiarius diuersati, tum Christianam fidem comice obtrectarint, asserentes, nihil nos aliud quàm meram credulitatem illis insinuare, quos diuinis rebus imbuendos accipimus: tum vero & Apostolos tarditatis atque insciticæ accusarint, barbaros propterea nuncupantes, quòd omni careant eloquutionis ornatu: quin & pro ridiculo habere se dixerint, quod honore vllo martyres prosequamur. Insignis enim stultitiæ genus esse, si qui viuentes homines, ab ijs qui iam vita defuncti sint, vllum sibi commodum comparare contendant. Aggesserunt vero & alia quædam huius generis maledictis valde affinia, quæ sanè ipsa suis locis liber hic quem cudimus, edocebit. Ego vero & explicui quidem illis, quæ tunc afferri oportuit, maledictis obiectionibusque soluendis. Et nefarium scelus remque impiam esse duxi, si conniuens dissimulansque perpetiar, simplicioris notæ homines ab illorum falli versutijs, neque literarum monumentis aliquid tradam, quod illarum accusationum vanitatem stultitiamque redarguat. Itaq; rem aggressus, omnem quidem tractatum distribui in sermones duodecim. Remissiorem vero stylum illis adhibui quod eum valde illi conuenire arbitratus sum, qui docētes officium partesque suscipiat. Sed & cum Platonis aliorumque Philosophorum oportuerit adduci locos, componenda fuit oratio, quæ haud ita prorsus absona discors q; esset, sed quæ cum ijs authoribus qui testes citantur, aliquam videretur habere similitudinem.

Prima itaque disputatio, Christianorum fidem, Apostolorumq; vt illorum veris vtar ruditatem defendit, argumentis subnixa quæ de Græcis Philosophis depromantur. I. Pro fide.

Secunda vero clarissimorum Græcorum, necnon & eorum qui post eos Philosophi appellati sunt, de principijs rerum opiniones sententias q; percenset, ac subinde Moseos ipsius qui multo eos antè præcesserit, veram Theologiam ex aduerso cōstituens, illorum quidem mendacia falsitatem q; refellit, Mosaicæ vero doctrinæ clarissimam veritatem ostendit. II. De principiis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

III. De Dijs ac dæmonibus malis.

Tertia porro disputatio, nobis indicat cuiusmodi ea sint quæ Græci de suis illis fabulantur dijs quos secundarios vocant, qualia item quæ de incorporeis quidem, sed creatis tamen naturis sacrarum literarum monumenta nos docent, vt hic quoque proposita comparatione appareat, quantopere laudanda sint quæ nos pio cultu veneramur numina & prosequimur, quanque sint abominabiles Græcorum fabulæ, quàm obscœnæ, quam putidæ.

IIII. De materia.

Quarta autem disputatio, circa rerum materiam mundumq; versatur, ostenditq; nostram illam mundi genituram, magis rationi consentaneam esse, quàm quæ statuuntur à Platone cæteris q; Philosophis.

V. De natura hominis.

Quinta vero disputatio, de natura hominis certamen suscepit, ostensisq; super hac re tum Græcorum, tum Christianorum sententijs, probe nos docet, quanta sit sit lucem inter ac tenebras differentia.

VI. De prouidentia.

Sextum vero disputationis locum, sermo de prouidentia sibi vendicat, par enim fuit, vt cæteros sermones qui de Deo præcesserant, noster hic sermo de prouidentia sequeretur qui Diagoræ quidem indeitatem refelleret, Epicuriq; maledicta, ipsiusq; adeo Aristotelis exilem illum de prouidentia parcumq; sermonem, comprobaret autem Platonis ac Plotini doctrinam cæterorumq; Philosophorum, qui cum illis de prouidentia bene sentiunt. Tum & rationibus ostenderet à natura rerum petitis, prouidentiam in mundi constitutione spectari, singulisq; in rebus quæ à Deo factæ sunt, maxime esse conspicuam.

VII. De sacrificijs.

Quia vero & ostendendum fuit, superflua esse tot numero sacrificia, septima disputatio sibi huius rei demonstrandæ sumpsit officium. Nam Philosophicis quidem rationibus damnat Græcorum ac Gentium sacrificia, Propheticis autem argumentis authoritatibusq; nos docet, quam puerilis fuerit legis Iudaicæ literalis ille cultus & obseruatio.

VIII. Pro martyribus.

Octaua autem, illorum adducit obiectationes, qui nos idcirco accusant, quod honore martyres prosequamur. Sed & nostram quoque defensionem complectitur authoritatum præsidio, quas sibi de Philosophis, deq; historiarum scriptoribus, ac Poetis desumit, planè indicans Græcos atq; Gentium populos non libamina solum, sed etiam sacrificia, honorandis mortuis impendisse, quorum alios quidem deos, alios vero semideos, heroas alios nuncuparent, eorumq; plerosque magnis, dum vixerunt, flagitijs inquinatos fuisse.

IX. De legibus. Sutoris nomine Paulum inuit, Publicani Matthæum.

Magnum vero me operæ precium facturum existimaui, si celeberrimis apud Græcos legum latoribus, Christianæ religionis duces conferrem, nostros inquam piscatores, nostrum sutorem, nostrum publicanũ, vt comparatione proposita, quid inter se differant, innotescat: cum eorum quidẽ leges vnà cum defunctis latoribus, obliuioni ac tenebris datæ sint, at vero nostrorum leges, non solum apud ipsos Græcos, sed apud Scythas, Sauromatas, Persas, Barbarasque alias nationes polleant & efflorescant. Hanc vero comparationem, nona complectitur disputatio.

X. De oraculis.

Decima vero ostendit cuiusmodi illa fuerint quæ per Dei veri oracula prædicta sunt, quam videlicet authorem Deum decentia, quamque etiam viris prudentibus cõsentanea. Contra verò, qualia illa fuerint, quæ Pythius Apollo, Dodonæusq; Iupiter, aliiq; falsi vates gentium prædixerunt. In quibus sanè ipsis, & mendaces & fu-

& futurorum ignari deprehensi sunt, cùm ea vaticinati fuerint, quæ nullus quidem, qui probus homo censeatur, effari velit.

XI. De iudicio.

Cùm vero & ignaros docendos esse existimarim, quæ ab ipsis Græcis, quæque item à nostris, de ipso mundi fine supremoque iudicio afferantur, harum rerum doctrinam vndecima disputatio lecturis offert & pollicetur.

XII. De actiua virtute.

Sed enim quid in actuosa quoque ac morali virtute nostri Græcis hominibus ac Gentibus præstent ostendendum putaui. Nam cùm & Græcorum veterum Philosophorum sodalitates atque collegia, communemq; viuendi societatem iactari ab illis audiam, qui efferre illorum vitam laudibus student, duodec[illegible] disputatione ostendam, esse indignam eorum hominum vitam, quæ laudatis mancipys, nedum probis Philosophis ascribatur. Cùm contrà, Apostolorum via eorumq; qui Apostolorum vestigia consectati sunt, inueniatur humana conditione longe superior, magisq; illis esse persimilis, qui corporeis vinculis exoluti, cœlestes incolunt sedes.

θεραπευτικὴ τῶν ἑλλήνων παθημάτων.

Est autem libri titulus, Curatio Græcarum affectionum, vel Euangelicæ veritatis ex Græcorum ac Gentium Philosophia cognitio.

Ego itaque, tum vt ægrotos laborantesq; curarem, tum vt bene valentium vtilitati consulerem, operam hanc suscepi. Oratos autem velim, quicunque in aliorum lucubrationes inciderint, vt siquidem bene habent omnia quæ scripta sunt, Deum laudent, qui bene scribendi facultatem dedit, ipsisq; adeo scriptoribus bene precentur, sin verò aliqua deesse desideriáq; videantur, ne paucorum causa, cuncta ea quæ scripta sunt, continuo detestentur, sed ex ijs potius quæ haud perperam scripta esse cognouerint, emolumentum sibi commoditatemq; comparent.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS DE CVRATIONE GRAECARVM AFFECTIONVM SERMO PRIMVS, IN QVO fides defenditur.

MEDENDI rationem, tum corpori, tum & animæ congruere satis constat quando & corpus & animam, frequentibus morbis ac perturbationibus laborare contingit. Cæterum corporeæ quidem pestes, inuitis admodum nobis aduenium, animæ verò labes, à delectu voluntatis pleræque proficiscuntur. Huius itaque rei apprime cõscius Deus, vtpote qui sapientissimus est, quique auctor animarum & corporum cæterarumq; rerum omnium, suos vtriq; naturæ congruentesq; curandi modos, ac propria fomenta distribuit, Medicosq; insuper vtrique rei præfecit, qui & hanc & illam medendi rationem perdocti essent, iussitque eos quodam quasi imperio ac dominatu moderari morbos, illisque præsse. Verum longe diuersa ægrotantium ratio esse cernitur. Nam qui sunt corpore male affecto, morbos ægrè ferunt, sanitatemq; appetunt, atq; idcirco medicis obedientes se præbent, non iucunda solum ministrantibus pharmaca, verum etiam si ferro ignique vtantur, si inediam imperent, si plenos amaroris calices porrigant. Cumque hoc tam tristi genere curationis cupitam valetudinẽ assequantur, mercedem illis rependunt à quibus sic acer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

be vexati fuerant. Salutem enim consequi desiderant, modum tamẽ ac rationem quasi eam consequuturi, non curant. Contrà autem qui impietatis labem infidelitatisq; contraxerunt, non solum morbi grauitatem miseri non persentiunt, veram etiam sic ægrotantes opinantur optimo se in statu ac conditione versari. Quòd si quis medicæ facultatis peritus, salubre remedium velit afferre, statim resiliunt, non secus atque ij facere consuerunt, qui phrenetico morbo corripiuntur, oblatã enim sibi curationem procul arcentes, quasi nouam ægritudinem auersantur ac fugiunt. Ceterum ijs qui artis medicæ professores censeri volunt, quantumuis morosi ægrotantes sient, æquo animo ferendi sunt, patienterque tolerandi, vel si conuicijs eos aspergant, vel si pugnis aut calce petulãtes se præbeant, solét enim quandoq; hoc iniuriæ genere delirantes peccare. Neque tamen cùm hæc fiunt, animo perturbantur qui vere sunt Medici, sed vincula potius colligandis intendunt, caputq; vnguento aspergunt, quanquam reluctãtibus & inuitis. Nullum denique non remedij genus excogitant, quo ægritudinem procul summoueant, pristinamq; partium æqualitatem corpori vniuerso restituant. Quamuis autẽ haud ita multi numero esset, qui huius morbi seruitio premerentur, essentque pinguissimæ cuidam feci persimiles, quæ crassitudine impeditur, quo minus per coli foramina transigatur, at ne sic quidem posthabendi essent, neq; dissimulanter ferendum eos ab eiusmodi peste corrumpi, sed omnis potius excogitanda ratio esset, qua insidens eis nebula tolleretur, splendorq; intellectualis luminis appareret. Neque enim qui industrius sit nauusque colonus, multis quidem excindendis spinis occupatur, paucas verò intactas esse permittit, sed si vel vnam duasue incurrerit, radicitus eruit & euellit, atque ita, segetem purgatissimam reddit. Multo igitur magis hoc nobis faciẽdum est, haud enim spinas excindere, sed eas colendo immutare diuina lex iubet. Agedum itaq; ceu spinis quibusdam coloni rastrum admouea mus, sulcosque aurium qui incultiores effecti sunt, aratro ratiõis altius inscrutemur, ne quid forte inter occurrat, quod irrigationis fluxum remoretur, atq; illabi non sinat. Aspergamus, inquam, infirmos, salutariaq; illis ac Pæonia pharmaca deferamus. Primũ vero omnium curare studeamus opinionis morbum, etenim nonnulli eorũ qui Poetarum participes atq; Oratorũ facti iam sunt, Platonisq; adeo elegantiam degustarunt, sacrarum literarum monumẽta contemnunt, vt quæ calamistris eloquentiæ compta non sint, indignosque idcirco piscatores existimant, à quibus veritatem primã doceantur. Atq; alibi quidem videre est, eos qui singularum artium quærũt fructus percipere, minus esse solicitos, qua eloquutione, quoue idiomate sint illarũ artifices. Neque enim Atticos esse sutores curant, neque fabros ferrarios, neq; architectos, neq; pictores, non ipsos denique factores nauium, non gubernatores. Verum siue Scythæ, siue Sauromatæ, siue Hispani sint, siue Aegyptij, summa cum voluptate vtuntur illorum artibus, solam ab his fidem diligentiamq; poscẽtes, minus autem ægrè ferunt gentium locorumq; differentiã. Item qui cytharœdi fidibus oblectantur, solam audire vocum consonantiam quærunt, neque sitne is Græcus an Barbarus scisciscitari contendunt. Et tamen in solo perdiscendæ veritatis studio non curiosi ac non soliciti esse non possunt, sed ignominiam fieri sibi probrumque existimant, si quis homo sermone Barbaro eos ad veritatem erudiat. Intumescunt autem hoc genere superbiæ homunciones quidam, non ex ijs qui ad summum Græcæ sapientiæ peruenerunt, sed qui pauca quædam, quod dicitur, primis labijs delibarunt, sibique hinc atque illinc pusilla quæpiam collegerunt. Illustrissimos autem Græcorum Philosophorum, quorum memoria hodieque apud eloquentes doctosq; homines celeberrima est, Pherecyden, inquam Syrum, Samiumq; Pythagoram, Thaletem Milesium, ac Solonem Atheniensem, Platonem denique ipsum, filium quidem Aristonis, Socratis verò auditorem, illum inquam Platonem, qui cæteros omnes Philosophos obruit eloquẽtiæ copia, nequaquam piguit inueniendæ veritatis causã Aegyptum, Thebasque Aegyptias perlustrare, Italiam præterea & Siciliam, non vno quidem imperio ac dominatu gentes illas & prouincias gubernante, sed singulas ciuitates singulis moderantibus viuendi modis ac legibus. Aliæ siquidem illarum, populo habenas rerum tradiderant, aliæ paucorum potestate gaudebãt, aliæ sub tyrannis erant, aliæ legibus regebantur. Neque tamen priscis illis Philosophis hæc regendi varietas quicquam impedimenti attulit, quo minus barbaras aduecti nationes, ab ijs ea perciperent, quæ melius ab eiusmodi gentibus quam à seipsis teneri arbitrabantur. Aiunt verò illos in Aegypto, non ab ipsis solum Aegyptijs, sed ab Hebræis quoque præceptoribus, Dei veri doctrinam cognitionemq; percepisse. Atque hæc quidẽ Plutarchus narrat Bœotus, nec

nec minus & Porphyrius ille narrat, qui contra veritatem fidei Christianæ, rabida debachatur insania. Narrant præterea & Pythagoræus Numenius & alij sanè complures. Fertur autem Pythagoras circuncisionem subisse acceptam ab Aegyptijs, quam tamẽ Aegyptij ab Hebræis patribus accepissent. Nã cùm Abraham Patriarcha ab authore rerum omnium Deo circuncidi iussus fuisset, ritum hunc posteritas cultu perpetuo asseruauit, cuius per ætatum multa curricula in Aegypti finibus diuersatæ imitatores Aegyptij facti sunt. Quod enim apud Aegyptios, infantes circuncidi lex vetusta non fuerit, Pharaonis filia satis idonea testis est, quæ cùm infantem Mosen in ripa fluminis expositum reperisset, illico circumcisum intuita, & pueri genus agnouit, & Hebræis parentibus natum esse asseruit. Atq; ij quidem quos superius nominaui, nulla non adita disciplina, tanto discendi studio inarserunt, vt per infestas Mysis regiones, marisq; etiam tempestatibus spretis barbaras nationes adierint, ac ea quæ sibi fore vsui videbantur, vndecunq; collegerint. Socrates autem Sophronisci filius, multo Philosophorum optimus, neab ipsis quidem mulieribus doceri quod ad rem foret, indignum Philosopho esse duxit, neq; idcirco erubuit, Diotimam appellare magistram, quin & Aspasiam perdiu frequentauit. Horum autem pleriq; hominum, à quibus nunc Christiani maledictis aspergimur, ne nouerunt quidem quid sit Pelidæ Achillis indignatio, à qua sibi studiosi adolescentes auspicantur literarum initia. Nam cùm pauca omnino & à Poetis, & ab Oratoribus ipsis acceperint, ac ne Philosophorum quidem duobus tribusue illustrioribus exceptis, nomina vnquam audierint, tamen audent diuinam scripturam barbaram nuncupare, ac turpe sibi esse ignominiosumq; deputant, si hac magistra veritatem perdiscãt, ex ipsa enim ignorantia, pestem superbiæ contraxerunt. Nam si Græcorum historijs oculos admouissent, scirent vtique Græcos homines illustrẽ illam suam scientiam, plurimasque artes à barbaris præceptoribus accepisse. Aiunt enim Aegyptios, Geometriæ ac Astronomiæ inuentores primos fuisse. Dierum autem natalium obseruatio, Chaldæorum esse fertur inuentum, cùm Arabes ac Phryges, auium obseruationes primi inuenerint. Tubas verò esse Tyrrhenorum opus, ac tibias Phrygiorum, tum tragœdiæ, tum verò & historiæ planè nos docent. Ac literarum quidem Phœnicas inuentores fuisse, Græcorum monumenta testantur. narrant enim Cadmum è Phœnicia primum literas in Græciam detulisse. Medicinæ verò authorẽ volunt Apin Aegyptium, quam subinde artẽ auxerit Aesculapius. Scapham in Lybia primum compactam fuisse affirmant. Quod autem Orpheus homo Thracius, ab Odrysia Dionysia & Panathenæa, Thesmophoriaque, & Eleusinia festa mysteriaque Athenas detulerit, quodque idem in Aegyptũ quondã profectus, Isidis & Ostridis sacra in Cereris orgia Liberiq; Patris conuerterit, testis est Plut[illegible] Chæronæe Bœotiæ, testes item sunt & Siculus Diodorus, & orator Demosthenes. Aiunt enim, Orpheum sanctissimos illis ritus ac ceremonias tradidisse. Ipsius autem Rheæ, seu malis Cybeles, seu Brimonis, aut quamcunque demum nuncupari velitis, multa enim vobis nominum copia, sed mira subsistẽtium rerum paucitas, eius inquam deæ festas solennitates, è terra Phrygia sibi Græcos aduexisse, ijdem illi quos superius citaui testes, planè nos docent. Cùm itaque & artes, & disciplinas, & colendorum dæmonum ceremonias, & literarum elementa, Græci à barbaris docti fuerint, neque non barbaris præceptoribus glorientur, quid ita vos, quæso, cùm ne positis quidem percipere, quæ ab illis conscripta sunt, renuitis ab illis hominibus veritatem perdiscere, qui sapientiam à Deo sibi traditã acceperũt? Quod si propterea illis aures accommodare non vultis, quòd ij nequaquam è terra Græcia orti fuerint, reliquum est continuo vt nec Thaletem dicere sapientem, nec Pythagoran dicere Philosophum debeatis, neque ipsum etiam Pherecyden, qui Pythagoræ fuit præceptor, hic enim Syrus natione fuit, non Athenienſis, non Spartiates, neque Corinthius. Ipsum porro Pythagoram, & Aristoxenus & Aristarchus & Theopompus, Tyrrhenum tradunt fuisse, at Neanthes Tyrium eum vocat. Thaletem verò alij quidem fuisse dicunt Milesium, cùm tamen & Leander, & Herodotus, Phœnicem appellent. Ac Aristoteles quidem Stagirites fuit, Sinopensis verò Diogenes, Alcman Pyrinthi filius Crotoniates, primusque hic fertur de natura rerum scripsisse. Fuit Empedocles, Agrigentinus, Acragas verò, ciuitas est Siciliæ. Si ergo extra fines Græciæ natos fuisse hos Philosophos enutritosque dicitis, nihiloque secius linguam Græcanicam coluisse, primum quidem apud alias quoque gentes ac nationes fuisse viros sapiẽtes dicetis, nam & Thracem Zamolxin, & Anacharsin Scytham sapientiæ causa demiramini, magnaque apud vos in gloria sunt Brachmanes:

Exod. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui tamen Indici sunt, non Græci. Tum verò & alijs quoque argumentis ostenditur, grauiter vos errare, qui veritati præferendum existimetis cõpositæ orationis ornatũ. Socratem siquidem Sophronisci filium, ipsi affirmatis multo optimum Græcorum Philosophorum fuisse. Verum hic marmorario patre est genitus, ac plurimũ sanè temporis, eam quam pater, artem exercuit, huiusque rei tum alij permulti sunt testes, tum & ipse Porphyrius, qui in tertio libro Phi[illegible] ita scriptum reliquit, λέγωμεν περὶ τοῦ σωκράτους, et c. hoc est, Dicamus de Socrate quæ & alijs scriptoribus digna memoratu visa sunt, nonnihil expensuri quæ in eius laudem ac vituperationem, multis variisque modis à viris eloquentibus referuntur. Illud autem indiscussum relictu ri, vtrum is videlicet, vnà cum patre, marmorariam exercuerit, an sine Socrate filio, solus pater. Neque enim si per exiguum modo tempus, operis aliquid effecisset, hoc sibi ad sapientiam consequendam impedimento fuisset. Quòd si sculptor etiã fuisset, multo magis hinc quoque impedimenti nihil habuisset, honesta enim hæc ars, non probrosa cẽsetur. Quæ verò apud Porphyrium insequuntur, sunt eiusdem ferme sententiæ, adducit enim qui dicant Socratem marmorariæ operam impendisse. At dicent fortasse aliqui. Socratem primos quidem ætatis suæ annos cædendis lapidibus impendisse, postea verò Poetarum ac Oratorum peramãtem effectum totum se literarum studijs tradidisse. Hoc autem verè nequaquam dicitur, longè aliter siquidem narrat ipse Porphyrius, ait enim fuisse Socratẽ ingenio ne quaquã hebeti nec inepto, sed egregia quadam indole prædituin, ineruditum tamen hominem planeque indoctum fuisse, nihil enim ferme sciuisse literarum, risumque excitare solitum: sicubi eum vel scribere vel legere oporteret, puerorum more balbutientem hæsitantemque. Plato etiam sic in apologia Socratem inducit de se loquentem: νὴ Δία ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, et c. hoc est, Iouem testor viri Athenienses, minime vos hodie audituros, comptos verbis nominibusq; sermones, quales sunt horum ciuium, sed audituros, quæ sic temerè effundantur, quibuscunque de medio sumptis verbis. Paulòque mox idẽ Socrates hęc ita adiunxit: καὶ δὴ καὶ ὑμῶν τοῦτον δέομαι, et c. hoc est. Nunc itaque vos maxime oratos velim viri Athenienses, nec iniustis precibus quantum equidem sentio, vt eloquutionis nostræ ratione post habita (fortasse enim insulsam, fortasse verò & bonam esse illam continget) in id duntaxat animum intendatis, si videlicet iusta sint ea quæ dico. Hic itaque homo tam indocto ineruditoque sermone, non modo supra alios Philosophos, sed vel supra ipsum Platonem qui compositę orationis ornatu, Græcos omnes facile superauit, honore dignissimus habebo[illegible]tur. Quod ne ipse quidẽ Aristonis filius negaturus est Plato. Qua enim fronte negare hoc ausit, qui quoscunque sermones pareret, vni semper Socrati referebat acceptos, crediqueab omnibus passim studebat, nõ aliunde illos quàm à mente Socratis prodijsse? Vt autem sciatis quod Plato ipse, qui omneis homines, nec solum cæteros Græcos, sed ipsos quoque Athenienses, facundia verborumque ornatu facile obruit, non comptæ quidem orationi, sed harmoniæ sententiarum censet adhiberi animum oportere, audite, quæso, suo in Politico manifestè sic admonentem: καὶμ διαφυλάξῃς τὸ μὴ ἀπεδάζειν, hoc est, Si cueris studiosus esse verborum, tua subindeà senectute, locupletior prudentiæ apparebis. Audite rursus, & quæ in quinto Reipublicæ libro item scripta reliquerit. Sic enim inquit, τούτῳ ἆρ' ἅπαντας καὶ τοὺς ἄλλους, et c. hoc est. Hosne igitur omnes qui eiusmodi quędam didicerunt, articulasque eas perceperunt, in Philosophorum numerum reponemus? Minimè inquam, sed Philosophastros potius appellabimus. Tum inquit ille, quos ais esse veros philosophos? Eos, inquam ego, qui dispiciendæ veritatis studio teneantur. Neque enim in Geometriæ quæstionibus, neque in argumentosa Philosophia, neque in coniecturali Musica neque in Astronomia, quæ Physicis rationibus fluxisque ac verisimilibus clauditur, sed in ipsius boni verique scientia Philosophus versari habet. Audistisne igitur viri Græci maximum Philosophorum, Musicæ consćios ac Geometriæ, cæterarumque hujusmodi facultatum, appellantem Philosophastros, at eos qui tradendæ veritatis sunt professores, Philosophos nuncupantem? Quin & in tertio Legũ libro, idẽ sic inquit: τοῦτο μὲν τοίνυν ὅτῳ κεῖσθω δεδογμένον, et c. hoc est: Itaque semel hoc ita sanctum constitutumque habeatur, vt nulli scilicet magistratus, ijs ciuibus deferantur qui hæc ignorent, sed veluti rerum omnium inscij, probris & ignominijs incessantur, tametsi ratiocinando sint acres, in omnibusque ijs elaborarint quæ censentur elegantia & argutia, quæq; ad augendos animos minime facta. Sapientes verò appellentur ij ciues, qui longe aliter quã quos modo attuli, sese habent, quanquã quod dici solet, nec scribere quicquam

quam possint nec intelligere, his inquam, magistratus & imperia, vt viris prudentibus, deferantur. Qui potuit igitur quisquam verius planiusque refellere inscitiam illam, falsamque opinionem quæ nunc omnia occupauit, quam ille nunc fecerit qui summus Philosophorum censetur? Neq; enim sapientiam literaria disciplina, sed veritatis cognitione metitur, eosque homines qui veritati studeant, tametsi ne prima quidem elementa cognoscant, sapientes appellat. Eos autem qui vel omnes adierint disciplinas, modo sint veritatis iustitiæq; ignari, summouet longius ac repellit, neq; ijs vllos magistratus deferendos putat. In ipso etiam Theæteto, altiloquos nugatores his fermẽ verbis accusat: ὥσπερ δὴ ὁ Θαλῆν ὦ Θεόδωρε, & c. id est: Quemadmodum & Thaleten ô Theodore, dum erecto vultu stellarum cursus obseruaret, in puteum fœde collapsum, perarguta elegansque Tressa fertur ancilla dicterijs aspersisse, quod videlicet ea nosse quæ in cœlo fierent affectaret, qui ne prospicere quidem potuisset quæ ad pedes sibi posita versarentur. Iterumq; alibi in eodem dialogo ita inquit: ἀγροικον δ' καὶ ἀπαίδευτον [illegible]ὸ ἀφολίας, et c. id est: Talem vero hominem indoctum ineruditumq; præ occupatione suarum rerum fieri necesse est, non minus atq; ipsos videamus esse pastores, quasi montanum stabulum incolat pariete circunseptum. Cùm vero audiat dena millia iugerum, vel si quid etiam ampliusdici possit, quempiam possidere, quantũuis admirabilem rerum copiam ille possideat, omnia tamen vt exigua & pusilla sibi audire videbitur, qui consuerit vniuersum terræ ambitum contueri. Superioribus autem hæc quoque sic addidit: ἡ μὲν γὰρ τούτου γνῶσις, καὶ ἀρετὴ ἀληθινὴ, ἡ δὲ ἄγνοια, καὶ κακία ἐνεργὴς, et c. hoc est: Huius quidem rei cognitio, verissima virtus est, ignoratio autem atque inscitia, vitium est efficacissimum, & aliæ quidem facultates quæ videntur sapientiæ locũ sibi vendicare, cùm versantur publicis in rebus potestatibusq; gerendis, onerosæ grauesq; fiunt, cùm vero cęteris in artib⁹, viles ac sordidæ. Hoc igitur pacto exactissime norunt, qui apud vos omnem eloquentiæ studiorumq; rationẽ perdocti sunt, quanto verbis ac nominibus pluris facienda sit veritas, vtq; nullum ea detrimentũ accipiat, ab ornatę orationis inscitia. Quid ita ergo amici homines, Apostolicæ quidem doctrinę sententias discere asperna mini, solam verò in ipsis dicendi barbariem accusatis, cùm vestri vobis philosophi testes sint, Græcos quidem ab ipsa veritate procul errasse, potiusq; hanc à Barbaris inuentoribus prodijsse? Ille siquidem Porphyrius, qui contra nos acerrimũ ex animo bellum fuscepit, vbi agit de electorum hominum Philosophia, sic fermẽ inquit: χαλκόδετος γὰρ ἡ πρὸς θεὸς ὁδός, et c. hoc est, via quę ad deos ducit, ære munita est, arduaq; eadem & aspera prima. Cuius quidem calles quàm plurimos Barbari inuenerunt, at verò Græci, ab ea longius aberrarũt. Qui vero eam tenebant, eandem corruperunt demolitiq; sunt. Eius porrò inuẽtores fuisse Deus testatur Aegyptios, Phœnicas, Chaldæos, Lydios, ac Hebræos. Quod si homo nobis quàm maxime infensus, Græcos suos accusat, vt errori fœdissime seruientes, Hebræis autẽ, Phœnicibus, Aegyptijs & Chaldæis veritatẽ ascribit, testatúrq; hoc ipsum responso Apollinis confirmari, quid ita Græci homines vestro non auscultatis Philosopho, neque admittitis oraculum Delphici Tripodis? Cur nec Hebraicis prophetis, nec Apostolis aures inclinatis? hi sunt enim, quos Apollo Pythius inuentores veritatis appellat. Quod si & illis Aegyptios, Phœnicas, Chaldæosque adiunxit, scire vos velim Phœnicas proximos Hebræis atque conterminos, siquid veritatis didicerunt, ab Hebræis præceptoribus didicisse. Ipsi quoque Aegyptij, vberrimos fructus ex Hebræorum consuetudine perceperunt, diutissime enim Hebræi homines in Aegypto versati sunt. Quin & ipsi Chaldæi, magnum sibi commodum ab eisdem sumpserunt. Hebræos enim Chaldæi reges in Babyloniam captiuos dixerunt, tum ex ijs miraculis quę apud eos in camino ignis ardentis, quæque in leonum cauea facta sunt, dignos existimarunt quos sibi magistros perdiscendæ veritatis asciscerent. Cyrus quoque Cambysæ filius, cùm Daniele familiariter vteretur, ab eodem mysteriã Theologiæ perdoctus est. Idémque cum Lydos bello euersos in ditionem accepisset, subditis proculdubio tradidit, quæ ipse prius à Daniele perceperat. Quod itaque veritatem Pythius Apollo Hebræis inuentoribus tribuit, quódque Porphyrius eius oraculi mentionem facit, satis hæc opinor, ostendunt vera esse quę superius modo attuli. Quod vero idem Porphyrius Græcos Philosophos ingentis cuiusdam dementię accuset, ipsi nunc quęso percipite. Quo enim loco ad Boethum de anima scribit, præter complura alia, & hęc inquit: τίς γὰρ λόγος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ, οὐκ ἀμφισβητήσιμος, hoc est: Etenim quis eorum qui in Philosophia versantur, non ambiguus ac non disceptabilis sermo est? Idẽ quoque Porphyrius, hæc ad Anebonem Aegyptium

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptiũ scribit: ἄρξομαι δ' ἀπ' ἀρχῆς πρὸς σὲ φιλίας ἀπὸ θεῶν & δαιμόνων ἀγαθῶν τῶν τε, et c. hoc est: Auspicabor autem meam erga te amicitiam ab ipsis dijs, bonisque dæmonibus, & ab ijs philosophicis rebus quæ sunt dijs dæmonibusq; cognatæ. Quibus sane de rebus, quã plurima dicta sunt & à Græcis Philosophis. Sed enim ex coniectura potius dicta sunt, quæq; haberent fidei solius principia. Rursumque paulo mox idem Porphyrius: παρὰ μὲν γὰρ ἡμῖν λογομαχία τις ἐστί, et c. hoc est: Apud nos quidem magna quædam verborũ est disceptatio, vtpote qui in boni coniecturam ex humanis rationibus ducamur. Quibus vero machinis quod melius est asse quamur, semper nobis indagandum dimittitur. Cùm itaque sint Græcorum philosophorum dogmata semper dubitabilia, semper inuestiganda (sunt enim humanæ rationis inuenta) cùmq; apud eos multa semper contẽtio, magnaq; & implacabilis sit pugna verborum, alijs vero externisq; hominibus Porphyrius tribuat, Dei consuetudinem & colloquia, quid ita vos, quæso, ab humanis quidem sermonibus dubijsque pendetis, hominum verò qui Deo sunt amicissimi doctrinam respuitis? Nam si quidem eos vt Barbaros non admittitis, ea facitis quæ vobis sunt pugnantia & contraria. Pythagoræ siquidem creditis, homini quibusdam Tyrrheno, alijs autem Tyrio, nec minus & *Stagirita præceptore vtimini, *Sinopẽsem præterea demirantes, cæterosq; nonnullos qui nequaquam in terra Græcia, sed Barbaris in ciuitatibus nati sunt. Atqui nos dudum vobis ostẽdimus, & Solonem Athenien sem, & ipsum quoq; Platonẽ quàm plurima de Barbaris hominibus accepisse. Nunc vero etiam audiamus, quib. verbis Aegyptius sacerdos Solonem compellet. Sunt autem verba hæc apud Platonẽ in Timæo sic scripta: ὦ Σόλων Σόλων, Ἕλληνες ὑμεῖς, ἀεὶ παῖδες ἐστέ, et c. hoc est: O Solon Solon, vos quidem Græci, pueri semper estis, senex autem Græcorum nemo, nulla est enim apud vos disciplina, quæ senio incanuerit. Quod si disciplinæ quidem Græcorum nouæ recentioresq; sunt, vetustissimæ autem ac antiquissimæ sunt Hebræorum patrum, habentéq; veritatem longinquitate temporis florescentem, dignæ sunt hæ procul dubio, quæ potius coopten tur, quæque dubijs ac recentibus, imo autem & fallis & artificio non satis ad persuadendum confictis Græcanicis præferantur. Ac ne ipsa quidem linguæ ineptia, quam in nostris præceptoribus detestamini, satis apud vos habere virium debet, cur nostratia tantopere contemnatis, cùm & summum Philosophorum Socratem ostenderimus fuisse illius Græcæ facundiæ atque eruditionis prorsus expertem, ipsumque adeo Platonem omni & scientiæ & compositæ orationi veritatẽ præferre. Quod si fortè nostrum illum credulitatis ac fidei titulum accusatis (audio enim vos hoc identidem vsurpare, quod videlicet nõstris sententijs tradendis nullam quidem prætendamus demonstrationem, solam verò fidem ac credulitatem insinuare illis conemur, quos diuinis rebus imbuendos suscipimus) hoc sane ipsum est quod impudentem cõtra nos iniquitatem vestram calumniamq; coarguat. Nos enim verisimis rebus sermones nostros, tãquam testibus certissimis, comprobamus. Vos autẽ rursus, hic quoq; vestris, quod dici solet, iaculis ac sagittis vosmetipsos confoditis. Nam & celebratissimus ille Pythagoras, filius quidem Mnesarchi, Pherecydæ autem discipulus, ille inquam Pythagoras, qui Italicæ sectæ dux fuit, legẽ hanc discipulis suis sanxit, vt perpetuum quinquennium conticerent, solumq; audiendo præceptori aures accommodarent, ita vt quæ dicerentur sine vlla prorsus disceptatione ac reclamatione admitterent, credentes ingenue se rem habere vt dici audirent, nec præterea quicquam soliciti quærerent, ceu in alterutram partem dubij traherentur. Ex quo factum est, vt qui semel eius disciplinæ se addixissent, si forte rerum quas dicerent, demonstrationem poscerentur, αὐτὸς ἔφα, hoc est, ipse inquit, respondere soliti fuerint, omni demonstratione validiorem esse censentes Pythagoricam vocem, idque ipsum alijs etiam persuadere conantes. Quod si satis esse illi opinabantur ad faciendam fidem, tum qui dicebant, tum & qui audiebant, quod ea videlicet essent Pythagoræ dogmata & instituta, quis erit adeò stolidus, imò dicam verius sic attonitus, vt dubitet Deo docente, nec fidem dictis habeat, neque illi tantum reuerentiæ tribuat, quantum Pythagoræ tribuebant qui eius disciplinæ sese addixerant? Quonam autem pacto amici hominis, non miserum ac sceleste sit, hortari quidem Platonem vt Poetis sine vlla disceptatione fides habeatur, vos autem nobis infestos esse, propterea quod docenti Deo credere homines adhortemur? An non enim quæ nunc afferam Platonis sunt verba? περὶ δὲ τὴν ἄλλων δαιμόνων ἐπιθεωρίαν, καὶ γενέσεως τὴν γένεσιν, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς et c. hoc est, De alijs vero dæmonibus loqui, aut illorum nosse generationem, maioris est opis quàm nostræ. Cæterum hisce de rebus, ijs credendum est qui nos tempore præcesserunt, vt ipsimet

* Aristotele.
* Diogenem.

ipsimet testantur à dijs oriundi, maiorumq; suorũ haudquaquam ignari. Fieri ergo nequit, vt deorum filijs non credamus, quanquam nec signis vtãtur, nec vllis necessarijs demonstrationibus. Credendum itaque est illis, veluti lege addictissimus ea credere, quę ipsi tanquam sibi propria & domestica, se nuntiare testãtur. Hęc de Poetis à Platone in Timæo dicuntur. Idem vero etiam præcepit, vt Homero, vtq; Hesiodo, alijsq; Poetis quanquam fabulatoribus, crederetur. Neq; veritus est asserere, poetis credendũ esse, quãquam nec signis, nec demonstrationibus vllis vtantur, cùm tamen idẽ dam nẽt ac persequatur, quæ à poetis dicuntur, vt planè à nobis alio demõstrabitur loco. Quòd si nugacibus poetis, plenasq; obscœnitatũ fabulas effingentibus, iubet Plato haberi fidem, nullamq; ab eis exigi probationem, multo sanctius est ac iustius, diuinis Apostolis ac Prophetis credere, qui nihil turpe, nihil fabulosum, nihil incredibile asserunt, sed quę sunt Deo conuenientia, quæ sanctissima, quæ salutaria, nobis tradunt. Cæterum eos quoq; qui Philosophorum sectantur opiniones, si de vsos duce, aliòs aliorum sententijs adhæsisse, facile is cognoscet, qui dogmatum differentias diligenter inquiret. Alij siquidem immortalem animam esse dixerunt, alij vero mortalem, alij mixtum nescio quid illam finierunt, asserentes parte quidẽ altera mortalem esse animã, parte vero altera immortalem. Illa etiam quæ oculis contuemur, alij dixerunt esse *ingenita, alij subdiderunt generationis principio, alijsq; horũ dixerunt ea è terra, alij ex materia, alij ex atomis cõfecta esse. Orbem deniq; vniuersum, alij præditũ anima faciunt, inanimatũ alij. Qui omnes, tametsi contraria sibi ac dissidentia planè dixerint, tamen inuenerunt qui fidem suis dictis sententijsq; haberent. Neq; verò se alij alijs credendis summisissent, nisi eis interna quædam fides persuasisset, quæ dicerentur, accipere. Idcirco & Platonicus ille Socrates in Gorgia, multa iam eloquutus de ijs qui apud inferos puniuntur, itemq; de ijs quorũ pietas notissima haberetur, ita postremo inquit: ταῦτα ἔγωγε καλλικλῆς, ἅπερ ἐγὼ ἀκηκοὼς πιστεύω ἀληθῆ εἶναι. hoc est: Hæc sunt illa Callicles, quæ mihi auditu solo accepta, credo equidem esse verissima. Atqui nec manifesta sibi hæc erant, neq; vnquã illa conspexerat, sed potius quam plurimos hominum ea latebant, atq; à pauciss imis admodũ affirmabãtur, & tamẽ ait Socrates se credere, vera hæc esse, neq; fidei suę probationẽ vel ipse attulit, vel ab eo quisquam poposcit. In primo etiam legum libro fidem Plato sic confirmauit, inquit enim: ὑμῖν δ' ἐγὼ καὶ μετρίως κατασκευάσματα τὴν νόμων, et c. hoc est: Vobis quidem, tametsi quæ ad leges pertinent, satis cõfecta iam sint, hęc tamen vna legum optima lex instituatur, vt nulli qui paulò sit iunior, quærere liceat, quæ in legibus à me scriptis vel bene vel perperam sese habeant, sed vna voce, vnoq;, quod dicitur, ore omnes bene se habere omnia fateãtur. Plato igitur ne de suis quidem legibus cuiquam permittit sibi negotium insumere, sed [illegible] pi iubet quęcunq; sanctiones ferãtur, neq; curiosius eas perpedi, siue bene habeãt, siue perperam. Nec minus & Theognis poeta Siculus, hominem qui fidei sit alumnus, suæ laudis præconio sic commendat:

Πιστὸς ἀνὴρ χρυσῶ καὶ ἀργύρου ἀντάρσασθαι
Ἄξιος, ἐν χαλεπῇ κύρσε διχοστασίῃ, hoc est.
Cyrne, fidelis homo, argẽto & pretiosiori auro est, Diſsidio quotiẽs *cernitur ambiguo.
Quod si Theognis eum qui seditioso tẽpore fidus sit, auro & argẽto pluris esse ostẽdit, quanti eum quis esse censebit, qui se diuinis credẽdis rebus sine ambiguitate substernat? Verum enim vero cunctis qui æque ac vos, nobis aduersantur, illud, puto, dici maxime conuenit, quo Heraclerus olim dixit Ephesius ἀκούσαντες οὐκ ἐμοὶ ἔοικασιν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ μαρτυροῦσι, παρεόντας ἀπεῖναι, hoc est: Cùm stulti quid audiunt surdis videtur esse persimiles, celebre dictũ vel tunc abesse eos testatur, cũ prope adsunt. Consonus autem Ephesio est Agrigentinus Empedocles. sic enim inquit: Ἀλλὰ κακοῖς μὲν κάρτα, et c. ἄδε χαῖρ, et c. hoc est: Infidos vitare malos, nec credere quicquã, Certa iubẽt nostrę cunctis oracula musę. Inter malos itaq; homines, reponẽdos esse infideles, Agrigentinus cẽset, ijdem vero sunt imprudentes, surdisq; persimiles, Heracleti sententia. Sed & Parmenides Eleates, qui socius fuit Xenophanis Colophonij, reb. ijs quæ intellectu solo percipiũtur, fide occurrendũ nobis hortatur, inquit enim: Ἀτὼρ δ' ὅμως ἀπέοντα, νόῳ παρέοντα βεβαίως, hoc est: Nã quæ aberant, animo tanquã præsentia, vidit. Nẽpe quia nobis ad ea quæ capiũtur intellectu, sola mẽte licet appropin quare. Neq; sine ipsa fide, potest intellectu ea videre quæ intelligẽda sunt. Hoc & Solon ipse ita subinnuit: Γνωσόμενος δ' ἀφανές, et c. hoc est: Difficile est animo abstrusũ cognoscere mẽtis Cõsiliũ, fines quod solũ tẽdit in oẽs. Quod si cogitatu id est difficile, fit cõtinuo vt idẽ eloqui nullo modo possim⁹. Nec min⁹ & Empedocles ita inquit de ijs quæ videre oculis nequeũt: Οὐκ ἔστιν πέλοσάσθ' etc. hoc est: Nã neq; ad hoc oculi valeãt accedere

* Id est, decernitur & pugnatur.

nostri,

Universidad de Deusto
Biblioteca

noſtri. Non illud prenſare manus, certiſsima nobis, Quæ via res omnes animi ad penetralia mittit. Ille etiam Antiſthenes, qui auditor quidem Socratis, Cynicę vero ſectæ dux fuit, ita de vniuerſorũ Deo manifeſte teſtatur: Ab imagine & ſimulachro nõ cognoſcitur, oculis non videtur, nulli eſt deniq; rei perſimilis, eoq; fit, vt ex effigie nemo eũ poſſit cognoſcere. Sola itaq; fide niti eum oportet, qui velit intueri, quę intellectu percipiũtur, hominũ enim rebus nõ eſt inuenire conueniens ſimulachrum. Athenienſis quoq; Xenophon, ille inquam Socraticus, Grylli filius, cõſona rebus hiſce perſcripſit, quo videlicet loco ſic ait: ὁ γοῦν πάντα σκοπῶν καὶ ἀπτόμενος ἰσχύων, et c. hoc eſt: Qui ergo cuncta cõcuſſat, ipſe intrepidus, inconcuſſus, magnus nimirum potensq; eſſe cognoſcitur, quali aũt ſit facie, ignoratur. Fide igitur opus eſt ijs, qui occultum noſſe deſiderant. Audire verò eſt et Bacchyliden in Pæanibus hæc dicentem: οὐδὲ τὸν ἐξαύτου ἀφράτων ἐπέων πύλας ἔξευρεῖν hoc eſt: Haud enim facile, occultorũ verborum portas eſt inuenire. Opus itaq; nobis eſt oculis intellectus ad ea cognoſcẽda, quæ vim habent vt intellectu percipiantur. Sicut enim oculis corporeis indigemus ad ea conſpicienda quæ cerni poſſunt, ita indigemus & fide ad rerum diuinarum aſpectum. Nã quod eſt oculus ipſo in corpore, hoc eſt fides in diſcurſu animi & ratione. Aut potius, ſicut luce oculus indiget per quam ſibi viſibilia oſtendantur, pari modo & intellectus indiget fide quæ diuina ſibi oſtendat, quæq; ſtabilem de ijs rebus conceptum perpetuumq; conſeruet. Audite verò & quo pacto Plato eos accuſet, qui noluntanimo cõtemplari quæ ſunt intellectu ſolo perceptibilia. Inquit enim: ἆρ' οὐκ ἀθρεῖ περισκοπῶν μὴ τὴν ἀμυήτου ἀκοήν, et c. hoc eſt: Vide circunſpiciens, ne quis haud initiatus homo hęc audiat. Cuiuſmodi ſunt, quicunq; nihil aliud eſſe vſquam opinantur, quã quod ipſi queant tenaciter manibus apprehendere, actiones vero, ipſaſq; generationes, ac demũ quicquid videri nõ poteſt, tanquam in partem ſubſtantiæ nõ admittunt. Huius autem collegij ſocietatisq; homines, & vos merito appellarim. Ne tamen, quęſo, in iquo animo ferte, quod vos ita coarguam. Solis enim viſibilibus toto pectore cõtabeſcitis, manuq; confecta ſimulachra venerantes, doctrinam quæ de inuiſibili traditur, nõ admittitis, fortaſſe autem cuiuſmodi vos eſtis hominibus, Epicharmus ille comicus iambicũ illud coaptauit: φύσις ἀνθρώπων ἀσκοὶ πεφυσημένοι, hoc eſt: Homines ventoſis vtribus perquam ſimiles. Eſt autem prudentium virorum, ne rebus primo ſemel acceptis ſeruiliter inhęreſcant, neue patrijs moribus illigentur, ſed vt ipſam veritatem perquirant, optimamq; frugem ſibi vndecunq; concilient. At non quæſo, talia Critoni Socrates dictitabat? ὡς ἔγωὐ μόνον νῦν, et c. hoc eſt: Ego autem non modo nunc, ſed ſemper talis eſſe percupio, qui nulli quidem meorum magis parẽdum eſſe quam rationi exiſtimem, quæ conſultanti mihi optima videatur. Quibus ſanè verbis oſtẽdit ſe rationis ope, veritatis inuenicndæ percupidum, neq; ſe in eam legem iuratum eſſe, vt præſumptis rebus ſeruiret. Idem etiam Socrates, ita Alcibiaden ad diſcendum hortatur, vt prius ab illius animo ſcientiæ opinionem ſummoueat. Ante omnia enim, oſtendit Alcibiaden nihil ſcire. Tum eo ſic reſpondente: ἀλλ' οὐκ ἔγωγε εὑρεῖν μέ κηὖ: hoc eſt: At non inueniſſe quicquã me putas? Reſpondit Socrates: κἀμάλα γε, εἰ ζητήσειας. hoc eſt: Et valde quidem, modo quæriſſes. Rurſusq; cum diceret Alcibiades: εἶτα, ζητῶ σαί με δὴ καὶ οἴει; hoc eſt: Quid? an non quæriſſe me putas? Suſcipiens inquit Socrates: ἔγωγε, εἰ οἰκθείης μὲ εὖ εἰδέναι. hoc eſt: Puto equidẽ, ſi exiſtimaueris te nihil ſcire. Principium itaque eſt ſcientiæ, cùm neſcire te ſcias. Præterea vero & malas diſciplinas anima exturbare oportet, ac tunc denique ſacras diuinasq; inſerere. Quod faciendũ eſſe, his verbis Plato nos docet: ὁ καθαρῶ χαὶ ἀκαθάρτῳ, et c. hoc eſt: Nefas ab eo purum contrectari, qui purus ipſe non ſit. Idem etiam canit Orpheus: φθέγξομαι, οἷς θέμις ἐστί, et c. hoc eſt: Iis fabor quos ſancta decent, procul eſſe prophani. Euripides quoque conſona ſic teſtatur, inquit enim: ἄῤῥητα βακχευτοῖσιν εἰδέναι βροτῶν, hoc eſt: Arcana Bacchico furore actis ſciant. Quis enim velit hominibus qui initiati non ſint, diuinas inſtitutiones afferre? Quis vero etiam rite initietur, niſi qui fideli animo apud ſe ea conſeruet, quæ à præceptoribus dogmata allata ſint? Quo autẽ pacto fidem habeat nouis ac recẽtibus rebus, qui prius ex animo non depulerit quæ male prius inſita ſibi fuerant? Vera igitur ea ſententia eſſe deprehenditur, quæ eſt apud Euripidem in Phœniſsis: ὃ δ' ἄδικος λόγος, νοσοῦντι μὲν ἀνδρὶ φαρμάκων δ' ἔτ' αἰσοφῶν, hoc eſt, Aegrota ratio, pharmacis eget ſanis. Idẽ quoq; *Tragœdus aſſerit, deũ illis ſuppetias ferre qui curari deſiderent, inquit enim: τῷ δ' αὖ πονοῦντι ῥᾳδίως συλλαμβάνει. hoc eſt: Deus laboranti manum facile porgit. Magnum itaque operæpretium eſt in fide. Vt enim inquit Pythagoricus Epicharmus: νοῦς

*Tragicus.

νοῦς ὁράει κἠ, νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα κωφὰ κἠ τυφλά. hoc eſt: Mẽs videt atque audit, ſunt cætera ſurdaque cæcaque. Ipſe etiam Heracletus nos adhortatur vt ad fidei hoſpitium diuertamus, inquit enim: ἐὰν μὴ ἐλπίζητε ἢ ἀνέλπιστον, &c. hoc eſt: Ni ſperetis quod ſperare non eſt, nequaquam inuenietis quod inſcrutabile, dubium, inacceſſumque eſt. Et ſanè qui aurum rimantur, altis apertionibus terram effodiunt, parumque perſæpe auri inueniunt. Quòd ſi propter pauca ramenta auri quam maximum ij laborem diſcrimenque ſubeunt quis erit adeò diuinis reb. infenſus, qui malit otioſus ceſſare, quã doctrinam Dei percipere, quæ immenſam quandam vtilitatem lucrumque adducit? Nemo itaque veſtrum amici homines, fidẽ accuſet. Quando & Ariſtoteles fidem eſſe ait ſcientiæ iudicatorium, & Epicurus præſumptionem rationis ac diſcurſus eam appellat, inquit enim præſumptionẽ, accepta cognitione euadere in ipſam rerum apprehẽſionem. Cæterum prout ipſi deſinimus, fides eſt voluntaria quædam animi compoſitio & conuentio, vel latentis ac remotæ rei viſio quædam & contemplatio, vel circa id quod vere eſt animi adhæſio & conſtantia, rumque inuiſibilium apprehenſio quædam naturæ compar & congruens. Aut ita: Fides eſt, inſita credentium animis citra ambiguitatem aliquam, diſpoſitio. Indiget autem fides cognitione, ſicut & cognitio fide indiget. Neque enim eſſe poteſt fides ſine cognitione, neq; cognitio ſine fide, ſed hãc tamen ſeriem inter ſe habent, vt cognitionẽ fides præcedat, ſubſequatur autem fidem cognitio, hanc verò ſubeat appetitus, ac poſtremo appetitum rei functio & actio ſubſequatur. Par eſt enim, vt prius credat qui velit addiſcere, partaque cognitione, appetitu eum aliquo commoueri, motum deniq; ac impulſum, aggredi aliquid ac peragere. Nunquam enim prima elementa perdiſcet, qui literatori fidem non habeat, ita eſſe primam, ita ſecundam literam appellandam, parique ratione de cæteris intelligendũ. Nam ſi fortè is *intercedat, negetque primam literam dici alpha oportere, alio autem quodam nomine vocandam eſſe, nunquam profecto bene perdiſcet quod in re eſt, ſed errabundus circunagetur, falſumque pro vero ſibi aſſumet. At ſi præceptori fidem habeat, eiuſque legibus obſequendo, quæ ſunt diſcẽda percipiat, ipſam ilico fidem cognitio & ſcientia ſubſequetur. Ita & Geometræ fides habenda eſt, dicenti punctum eſſe cuius pars vlla non ſit, darique etiam longitudinẽ quæ omni careat latitudine, hoc autem nullus vnquam ſermone aliquo demonſtrabit ſic eſſe. Nam ſi latitudine priuaueris longitudinem, vtique cum latitudine, ſimul tolletur ex oculis longitudo, ſed tamen ita iubet intelligi Geometra, cui perquam facile credit fidemque habet, qui lineares illas figuras auet perdiſcere. Ita & aſtronomis credunt qui ad eorum ſcholas accedunt, cùm videlicet vel aſtrorum numerum colligũt, vel intercapedines metiuntur quibus à ſe inuicem diſtant, quotque inſuper ſtadiorum millia, cœlũ, quod oculis, intuemur à terra ſubductum ſit. Cùmque in ea tractanda dimenſione, magnaũt inter Aſtronomos differentia, alij ſiquidẽ quadringenties ſeptuagies dena ſtadiorum millia intereſſe aiunt, alij pauciora, nõnulli vero etiam multo plura, ſuis tamen diſcipuli præceptoribus ſe accommodant, creduntque ita rem eſſe ſicut ab illis dici audierũt. De ipſo etiam ſole magna rurſus inter illos eſt diſceptatio. Anaximander enim atque Anaximenes, vicies ſepties maiorem quam terra ſit, eſſe illum affirmat. Anaxagoras aũt, Peloponneſo maiorem. At Heracletus Epheſius, * pedali magnitudine protenſum affirmat. Quis igitur ſatis proque dignitate diſsidium hoc irrideat? Neque enim eſt inter eos de parua quadã dimenſione diſſenſio, ſed de immenſa potius quaſique infinita, quantumq; vix vllus oratione poſsit exprimere. Quis enim terrã omnem metiendo comprehendat? Tum ſepties ac vicies repetita terræ menſura, rationem ſubducat, eamque conferat ad humani pedis menſuram? Et tamen ſunt qui alijs, quique alijs Philoſophis magis adhæreant, atq; ex fide quam habent alij quidem hæc, alij vero illa affirment. Quid itaque illorum fidem quanquam longiſsime ab ratione errantem, laudando extollitis, ſolam vero noſtram accuſatis, eiuſmodi quidem fabularũ expertem, quæ vero diuina ſunt, ſoloque intellectu percipi poſſunt, intellectu percipientem? Ad hæc aũt quæ ſuperius dicta ſunt, illud quoque animo reputemus, omneis videlicet homines qui artẽ quampiam perdiſcere cupiant, ad eos ſe conferre, qui docendi facultatem habent, eaſque colere diſciplinas quæ ſibi à præceptoribus illis traduntur. Nam ſutor quidem diſcipulo ſuo oſtendit quonam pacto culter habẽdus ſit, coriumque incidendum, tum & ſuere illum docet, ligneoque pedi calceos accommodare. Is autem credit faciendum eſſe, quod ſibi traditur, nec docenti quicquã repugnat. Atque horum quidem alter habet ſcientiã, eorum quæ ibi fiunt, alter verò fidei duntaxat innittitur. Ex quo fit, vt exiguo admo-

*aduerſus ſit.

*πεδιαῖον

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum tempore, per fidem, artis illius notitiam assequatur. Ita & nauium faber erudit eum qui discendi desiderio teneatur, quo pacto amussis protendenda sit, quoque serram duci oporteat, nec minus & quomodo ascia & terebra sit vtendum. Discit aũt omnia hæc discipulus, quicquid iubeatur facile exequens, dicta enim magistri leges sibi esse existimat, creditque eius ductu ea in arte consummatum sese euasurum. Ita & Medici non solum dãt præcepta institutionesque medendi, sed ægrotorum quoq; curati diligentiã recipiunt, atq; ipsi quidem callent Medicinæ rationem, qui verò ægritudine afflictatur, artem quidem Medicinæ non tenet, credit tamen per eam artem sese ægritudine illa quam patitur, liberandum...Ita & nauim regere soli sciunt, qui nauigandi artem profitentur, at qui tantummodo vehentes sunt, credunt per illorum gubernationẽ se ad optatos portus facile appulsuros. Fides itaq; ò amici homines cunctis hominibus planè conuenit, & qui videlicet artem quãpiam perdiscere cupiant, & qui nauigent, & qui agriculturæ inseruiant, Medicisve adhæreant. Earum verò rerum peritia, nõ est omnium, sed eorum duntaxat qui illarum artium scientiam teneant. Itaq; si exempli causã, probatum aurum dignoscere à crudo velimus, minime nos quidem id probationi subijcimus, sed explorari ab eo curam* qui sit huiusmodi probationis peritus. Is verò aut indici admotum, aut igni excoctum, vel legitimum esse aurum vel adulterinum decernit. Ita & cùm pretiosos lapillos emimus, nequaquam nobis in eorum discretione ac delectu credendum putamus, sed ijs potius institoribus, quibus temporis diuturnitas experientiaque huius rei iudicium inuexit. Si quis præterea sericam sibi vestem pictura tamque aut intertextam auro comparare insumit, à peritis textoribus æstimari eam iubet. Ille etiam qui scire auet quot pondo cẽsenda sunt vel aurea vasa, vel argẽtea, vel nomismata quæpiam, pendenda ea libratoribus defert, ab ijsque pondus illorum grauitatemque perdocetur, creditque illorum dictis, nec diffitetur. Haud itaq; cunctis mortalibus docere alio conuenit, sed eis duntaxat, qui & diuturnitate temporis & experientia, doctrinam sunt assequuti. At verò ipsa fides, omniũ pariter est hominum qui discere quidquam percupiunt. Est itaque fides, ceu primaria quædam basis & crepido scientiæ. Hanc vero & vestri quoque Philosophi esse voluerũt, voluntariam quandam animi summissionem, scientiam verò habitum indeciduum cum ratione. Insulsum est igitur planè facinus nec ferendum, si velis cæterarum quidem cunctarum artium magistris conuenire scientiam, fidemque discentibus, ac in sola rerum diuinarum doctrina factum hoc inuerti commutarique oportere, ita vt hic, fidei scientia præponatur. In ijs enim rebus quæ videri non possunt, fidei oculis maxime indigemus. hinc & Apostolus Paulus, manifeste exclamat. Heb. 2. πιστεύσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον, etc. hoc est. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quod est, & quod ijs qui eum inquirunt, remunerator sit. Idcirco & nos accedentibus ad Christianam religionem, diuinarumque rerum mysteria discere cupientibus, præ cæteris cunctis rebus doctrinam fidei proponimus, tum vero vt imbuti fide initiatique fuerint, aperimus, quarum rerum signa ænigmataque præcesserint. Eadem vero serie apud vos quoque fieri solet. Altiorem enim sacrorum doctrinam, secretamque mysteriorum rationem cuncti nequaquam tenẽt, sed numerosa populi multitudo videt ea duntaxat, quæ præ oculis fiunt. Qui vero sacerdotes vocantur, ceremonias atque orgia ritu legitimo exequuntur. Vnus autem magister sacrorum atque interpres, rationem tenet rerum omnium quæ ibi fiunt ac celebrantur, solisque edisserit quos idoneos approbarit. Itaque Priapum, Veneris & Bacchi filium esse sciunt nonnulli ex ijs qui huiusmodi rebus initiati sunt, quare autem filius eorum parentum dicatur, quorsumque pertineat quod exiguæ staturæ iuueni exporrectum illud mẽbrum maximumque apponunt, solus nouit magister obscœnorum mysteriorum, ac si quis est alius qui in flagitiosos illos libros inciderit. Voluptatem enim Venerem, ebrietatem vero Bacchum appellantes, quòd ex vtroque perficitur, Priapum esse dixerunt, eo scilicet, quòd voluptas adiuncta ebrietati, obscœnas corporis partes intendat. Hinc & Dionysij Phallum (sic enim virile membrum, ridiculi homines nuncuparunt: Nec minus & Phallagogia vestri vocant, quæ Priapo festa concelebrant) adorabant quidem permiseri, basiabanturque cuncti qui eiusmodi orgia celebrabant. Neque tamen eorum quę ibi fierent, rationem vllam tenebant. Solus item is quem vocabant Hierophanten, magistrum videlicet interpretemque sacrorum, sciebat quid sibi Osiris vellet, quid Typhon, quidue Osiridis membra, quæ à Typhone olim cæsa fuerunt lateque dispersa, quid præterea Isis esset solus idem cognorat, illa videlicet Osiridis soror quæ magno studio membra fratris

fratris collegit, excitatumque in illius honorem simulachrum, à cunctis passim Aegyptijs adorari præcepit. Hæc autem orgia cùm in Aegypto Odrysius vester Orpheus didicisset, inde ad vos in Græciam transportauit, Dionysiaque festa vobis instituit. Quod si ne obscœna quidem ista orgia planeque abominanda, cunctis erant mortalibus cognita, soli autem ea tenebant qui dicebantur Hierophantæ, manifestaria est demẽtia, castissimorum diuinorumque mysteriorum sine præuia fide cognitionem scientiamque perquirere. An non, quæso, ipsi Pindaro Poetæ Lyrico auscultandum putatis, manifeste prohibenti, μὴ πρὸς ἅπαντας ἀναῤῥῖψαι ἀρχαῖον λόγον. hoc est, Antiquam rationem cunctis aperire? Hoc & Plato faciendum hortatur. ἐκλαβῦ γάρ φησί μήποτε ἐκπέσωσι ταῦτα etc. hoc est, Caue enim inquit, nequando hæc excidant ad homines ineruditos. Nihil enim fermè est, quod maiore cum risu quàm nostra hæc, à multis audiri possint, sicuti & rursus nihil est, quod apud ingeniosos admirabilius hisce rebus ac diuinius censendum sit, sæpe autem reperita sæpiusque etiam audita, semper multosque per annos ægrè velut aurum, multo studio atque opera expurgantur. Audistis verò superius & quæ Orpheus dixerit, Φθέγξομαι οἷς θέμις ἔστι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοις. hoc est. Dignis sancta loquar, procul hinc arcete prophanos. Dux itaque vestra sit fides, nimirum & scientia subsequetur. Pure siquidem ingenueque credentibus, ille in quem creditur Deus, cognitionem scientiamque concedit, fideique adiuncta cognitio perficit scientiam veritatis. Quam qui assequatur, nimirum felicissimus est habendus. Hoc et suis in legibus Plato ostendit. ὁμμέλλοντα γὰρ φησὶ μακάριον καὶ εὐδαίμονα εἶναι etc. hoc est. Oportere eum qui sit beatus felixque futurus, ab initio statim veritatis esse participem, vt quàm plurimum vitæ tempus cum veritatis vsu traducat. Illis enim qui fuerint veritatis participes, quique dignam accepta veritate vitam peregerint, cœlum maxime conuenit angelorumque conuersatio. Qui autem careat veritate, neque illius quasi sacris initiatus sit, expersque vixerit diuinorum purissimorumque mysteriorũ, tum & his tantis ac talib. carebit bonis, tum verò & supplicijs addicetur æternis. Hoc idẽ rursus Plato asserit in Phędone. Ait enim hæc illos dixisse qui initiorum ritus tradiderunt. ὅτι ὃς ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ἅιδου ἀφίκηται. etc. hoc est. Quod quicunque ad inferos mysteriorum expers ac minime initiatus descenderit, obrutus desidebit in cœno, at qui purgatus initiatusque fuerit, cum dijs habitabit, ad illorum sedes profectus. Credite igitur vestris saltem Philosophis, ò amici, qui vos præuia quadam traditione disponunt, atque ad nostra percipienda erudiunt. videntur enim auibus illis esse persimiles, quas vocales oscinesque appellant, hæ namque imitantur quidem humanam vocem, dictionum tamen quas proferunt sensus ignorant. Pari quoque modo & ij cùm de diuinis rebus differerent, ignorabant eorum veritatem quæ loquebantur. Digni sunt autem, vt mihi quidem videtur, aliqua venia, cùm neque Prophetarum neque Apostolorum prę uio lumine ducti fuerint, sed vna tantum natura duce vsi sint, cuius impressa nobis olim diuinitus monumenta, inuectus error impietatis deleuit. Reparauit tamen eorum nonnulla ipse idem qui ea condiderat ab initio, neque penitus abolita esse permisit, suam hominibus prouidentiam per mundi creaturam manifeste significans. Id vero ipsum & Paulus Apostolus ostendit, cùm apud Lystros concionaretur, etenim præter cõplura alia, et hæc inquit. ὃς ἐν ταῖς παρωχημέναις γενεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη. hoc est. Qui in præteritis generationibus permisit omnes gentes ambulare in vijs suis, neque tamen sine testimonio sese ipsum *dimisit bene faciens. Nam & pluuias vobis de cœlo dedit & tempora fructifera, implens * nutrimento & lætitia corda vestra. Nam genus quidem quod originem duxit ex Abraham, tum ex lege diuinitus lata, tum ex prophetiæ gratia fructus maximos cepit. Alias vero gentes ac nationes, per naturæ legem, perque mundanæ creaturæ inspectionem gubernator Deus ducebat ad pietatem. Ac veluti pluuiam præcipue quidem cultis subactisque agris, vt humano generi consulat munificus ac liberalis Deus infundit, ex vbertate autem & copia liberalitatis, ipsas quoque solitudines montesque irrigat, & arata quidem regio mitiores fructus nobisque congruentes, inarata vero syluestres immitioresque producit, videmusque persæpe sepulchris & parietibus caprificos innasci, ita & scientiæ donum præcipue quidem pijs hominibus datum est, illis autem qui huius notæ non sunt, datur quidem scientia, sicut pluuia dari solet desertis ac syluestribus locis. Hinc & sæpenumero quædam producunt, quæ pro esculentis habenda sunt, quæque cultorum agrorum fructibus sunt similia, cùm tamen manifeste appareat, ea propheticæ a-

*Al. reliquit.

*Al. cibo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

griculturæ esse expertia, asperitatem enim nescio quam, atque amaritiem immixtam habent. Igitur qui iudicio ac discernendi facultate præditi sunt quæ sibi vsui fore cognoscunt inde sumentes, reliqua missa faciunt. Vt qui rosaria demetunt, spinas quidem intactas dimittunt, rosarum vero *calyces legunt. Ipsis quoque apibus hanc natura legem instituit, vt non solum floribus qui sunt dulces insidant, sed qui etiam amarulenti, cùm tamen solam dulcedinem inuectant, amaritiem autem auersentur, ac ex diuersis qualitatibus amaris videlicet, acerbis, austeris, acutisque, mel quod hominibus dulcissimum est, conficiant. Harum itaque & nos exempla sectati, è vestris illis amarulentis pratis, dulce nobis ac per quam vtile mel componimus. Ac veluti corporum curatores, è venenatis feris atque serpentibus, salutares medicinas conficiunt, deque ipsis viperis alia quidem reijcientes, alia vero elixantes, multos harum rerum præsidio morbos propellunt, ita & nos vestrorum Poetarum, Historicorum, Philosophorumque monumenta versantes, alia ex ijs vt noxia & pestifera declinamus, alia vero sparsim nostræ inferentes doctrinæ, auxiliarem vobis ac salubrem curationem afferimus. Quosque ipsi aduersarios nobis esse existimatis, eos nostrarum rationum quàm maximos fautores, fideique doctores esse ostendimus. Sic & diuino freti auxilio, aliam vobis protinus institutionem trademus. Vos autem cùm dixeritis, quantopere fides necessaria sit, illud, queso, Pythagoricũ silentiũ adamate, vestrasque aures cum attentione verbis nostris accommodate, fideliter atque ingenue quæ dicantur excipientes, ita enim breui poteritis veritatem perdiscere.

*Al. follicu-las.

FINIS PRIMI SERMONIS.

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS SERMO SECVNDVS, DE PRINCIPIIS.

LVMEN hoc sensibile quod oculis vsurpamus, siue id superne ad nos deferatur, siue hic in terris humano artificio comparetur, intuentibus planè indicat, quid sit aurum, quid argentum, quid æs item, quid ferrum, aliarumque rerum materiam pari modo ostendit. Quin & colorum figurarumque, nec non plantarũ atque animalium differentias idem docet. Sed enim qui sunt acri oculorum obtutu, soli rerum hanc discretionem percipiunt, ipsi nanque cæcutientes, nihil prorsus ad solis radios assequuntur, cùm ne ipsam quidẽ videant luminis claritatem. His itaque persimiles esse noscuntur, qui intellectuale veritatis lumen intueri nolentes, amant in tenebris ignorantiæ diuersari, veluti aues illæ quæ noctu tantummodo volitantes, meritissima noctis nomenclatura signantur. Noctuæ siquidem ac nycticoraces vt inimicam sibi lucem suffugiunt, amant verò tenebras tanquam maxime salutares. Atque his quidem nemo sanæ mentis indigne tur atque succenseat, natura enim ab initio genus hoc vitæ illis addixit. Qui vero vltrò sese ipsos tenebris adiunxerunt, quidnam, quæso, veniæ consequantur, præsertim cùm diuinæ lux veritatis, omnem continentem, cunctasque iam insulas suis radiis late complerit, orbisque totius fines ac terminos occuparit? Nam qui ante CHRISTVM exortum, hoc erroris laqueo tenebantur, aliquam vtcunque ac mediocrem saltem excusationem afferre poterãt, quod videlicet sol iustitiæ nondum ortus fuisset, ac propterea quasi in nocturnis tenebris vitam traducerent, solisque naturæ facibus ducerentur. Cùm vero nunc sol iustitiæ non modo exortus iam sit, sed vt poetice dicam, Μέσον οὐρανοῦ ἀμφιβέβηκεν, hoc est, Medium conscenderit axem, Quis iam, quæso

quæso, relictus est excusationi locus, ijs qui meridiano tempore hallucinantur, quique ne luce iucundissima perfruantur, oculos vltro concludunt? Nimirum pessima opinionis affectio, nebulam propellere ac dissipare illos non sinit. Putant enim se optime cunctorum mortalium intueri veritatem, propterea quod eloquentium virorum disciplinis innutriti fuerint. Neque animaduertunt marinis piscibus, quanquam plurimæ salsedini innutritis, tamen ad condituram non minus & sale adhibito opus esse. Neque item illud intelligunt, veritatis cognitionem, ab idoneo linguæ concentu petendam non esse. Quid enim Homerica poesi queat esse iucundius? quid inquam eius dulciloquio sit suauius? Et tamen hunc Homerum, ille qui apud vos habetur optimus Philosophorum (puto autem vos nosse quem dico) Aristonis, videlicet Plato, filius, vnguento prius perunctum sicut hirundines à mulieribus solent, procul eiecit ab ea quam ipse constituit ciuitate, omnis licentiæ atque impietatis magistrum esse testatus enim, inquit, Poeta hic blasphemare adolescẽtes docet, illisque flagitiosas de immortalibus dijs opiniones insinuat, teneriscque adhuc animis inserit pernicioſas & corruptissimas disciplinas. Alijs præterea multis in rebus, accusat eximium Poetarum. Haud itaque omnis qui in dulci eloquio sit exercitus, idoneus est habendus qui veritatem perdoceat. Quòd si vestros nobis philosophos obiectatis, illud pro comperto scitote, hos quoque multis erroribus fuisse implicitos. Neque enim omnes eadem militari via incesserunt, neque præcedentium maiorum vestigia cõsectati sunt, sed tum proprias sibi quisque vias fecerunt, tum verò & innumeras excogitarunt. Multifidæ sunt enim mendacij falsitatisque semitæ. Id quod protinus valde manifestum ostendam. Thales enim antiquissimus eorum qui septem sapientes vocantur arbitratus est rerum principium aquam esse, Homericam, vt puto, sequutus sententiã, quo loco inquit. ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τηθύν. hoc est. Oceanumque Deum patrem, Tethynque parentem. Anaximander verò, qui Thaleti successit, ab infinito res auspicatur. At huius successor Anaximenes, nec minus & Diogenes Apolloniates, concordi sententia dixerunt, principium esse aerem. Hippasus verò Metapontinus, & Heracletus Ephesius, igni rerum attribuere principium. At Agrigentinus Empedocles, quatuor elementis. Xenophanes autem Colophonius, perpetuum esse omne hoc quod videmus, asseruit, cuncta verò è terra inquit constare. Huius autem sodalis Parmenides Eleates, eandem fermè sententiam confirmauit, falsumque esse sensuum iudicium dixit, negans vtique nos hoc duce veritatem rerum consequi posse. Democritus autem Abderites, infinitum omne asseruit & ingenitum. Epicurus Neoclis filius Athenienſis, ex atomis compositum omne hoc, inquit, carere tamen initio temporis ac perpetuum esse. Quin & Chius Mel[illegible] Eleates, & Smyrnæus Diogenes, diuersa rerum principia statuerunt. Ex quo factum est, vt Socrates Sophronisci filius, comicis maledictis eos semper incesseret, propterea quod peruicaciter contendentes ea se scire ad quæ hominis ingenium peruenire non potest, mutuis inter se dissidijs concertabant, principes se nouorum ac pugnãtium dogmatum facientes. Id quod Xenophon, in commentarijs suis testatur. Plato etiam in Phædone ita Socratem loquentem inducit. ἐγὼ γάρ ὦ Κέβης νέος ὤν, ὑπερφυῶς ἐπεθύμησα ταυτησὶ τῆς σοφίας, ἣν δὴ καλοῦσι περὶ φύσεως ἱστορίαν. hoc est. Ego enim, inquit, ô Cebes, olim iunior, fui sapientiæ huius impendio appetentior, quam de rebus naturæ vocant historiam, egregium enim atque illustre mihi quiddam videbatur, rei cuiusque causam tenere posse, quare videlicet vnumquodque fiat, intereat, atque sit. Tum multa huiusmodi persequutus, hæc addidit: πεκμήριον δ' ἔσομαι ἐρῶν καὶ ων &c. hoc est. Signum tibi ego idoneum afferam, ego enim in ijs quæ & meo & aliorum iudicio planè ac manifeste sciebam, ex hac naturæ inspectione, ita cæcus effectus sum, vt & ea mihi exciderint quæ prius scire me opinabar. Rursusque Philosophorum disceptationem Plato idem in Theæteto accusans, hæc ait: ἀλλ' ἄρτιά γε ὡσπερ ἐκ φαρέτρης ῥήματίσκια αἰνιγμάτων ἀναπτύσσοντες ποιοῦσι etc. hoc est: Sed si quid ab eis scisciteris, non secus fatigantur, quàm si è pharetra dictiunculas ænigmatum educant. Quod si & huius dictionis quæras ab eis rationem percipere, alio fericris verbo noua transmutatione efficto. Nihil denique inde transiges, nihil concludes. Sed neque ipsi inter se quicquam decernunt. Id enim maxime cauebunt, nequid firmum certumque relinquant. Putant enim quantum equidem sentio, neque in oratione, neque in mente quicquam stabile ac per se constans esse. Hac vna re prorsus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsi bella inter se gerunt. Pugnantesque totis viribus ac vndecunque, fortasse Theodore illos vidisti, pacem vero agentibus Theodore nunquam interfuisti. Neque enim tibi sunt familiares. Sed hæc, puto, per ocium in gymnasio cum discipulis illis loquuntur quos volunt fieri sui persimiles. Quibus autem discipulis hæc loquantur? Neque enim apud huiusmodi genus hominum, alter alterius est discipulus, sed sponte sua & casu quodam proueniunt, vndecunque contingat, furore afflari. Ne- scire quicquam existimat. Pauloque mox idem rursus hæc ait. ὀλίγομδ' ἐπελαθόμην ὦ Θεόδωρε. etc hoc est: Pene, inquit, ô Theodore oblitus sum tibi dicere, quod alij contraria his affirmarunt, videlicet immutabile, vniuerso nomen inditum esse, quæcunque Parmenidæ ac Melissi omnibus hisce aduersi contendunt. Idem Plato & in libro cui titulus est Sophistes, hisce fermè verbis qualia superius attuli, eos accusat. Non Apostolus, non Propheta, sed Philosophorum primus, siue Platonem quis eum velit Aristonis filium esse, siue Socratem Sophronisci. Sunt enim Socratis quidem res & sententiæ: Platonis autem scripta & monumenta, vter autem sit ipsorum, ita certe scriptum reliquit. μυθόρτινα ἕκας☉ φαινεταί μοι διπο γάζ. παισὶμῶς οὐσιν ἡμῖν, etc. hoc est. Fabulam mihi videtur vnusquisque illorum, nobis tanquam pueri simus, narrare. Nam alter quidem ipsorum, quasi tria nobis facit rerum principia, quorum quædam quo dammodo inter se nonunquã depugnent, interdum vero in amicitiam redeant, quasi nuptias celebrent, filiosque propagent, ac alimenta nepotibus erogent. Alter vero duo principia rerum asserens, humidum videlicet ac siccum, vel calidum & frigidum, copulat ea in vnum, eademque educit. Gens vero Philosophorum qui apud nos Eleatici nominantur, à Xenophane atque altius initium ducens, fabulas nescio quas nobis explicuit, tanquam vnum sint ea quæ dicuntur omnia. Iam vero & Siculæ quædam Musæ nobis commentæ sunt, tutius esse vtraque rerum principia compli care, ac subinde asserere id quod est, vnum esse ac multa, contineri autem simul lite & amicitia. Cumque talia quædam dixerit, ita demum prosequitur: ἡμῖν ἐοίκετ ἐν αὐτοῖς εἶναι γιγαντομαχία τίς εἶναι. hoc est: Verum ea videtur inter eos esse contentio, qua gigantes olim cum Deis pugnasse perhibentur, tanta est inter eos de rerum substantia disceptatio. Quo enim pacto eorum nonnulli è cœlo atque ab inuisibili, cuncta deorsum ad terram trahunt, saxa im mania quercusque complexi. Talia enim apprehendentes & contrectantes, summa contentione affirmant id solum esse quod aptum natum est, vt incursum tactumque patiatur, idemque prorsus & corpus & substantiam esse definiunt. Horũ autem deliriorum, neque Petrus ille noster, neque Paulus vestros accusat Philosophos, sed eloquentissimus Plato, ac Socrates multo sapientissimus hominis Pythij Apollinis sententia iudicatus. Aiunt enim vestros Philosophos affirmare id solum esse quod incursum tactumque patiatur, idemque corpus & substantiam definire. Quo autem pacto quis vtatur his ducibus ad veritatem, qui talibus ipsi tantisque erroribus sint obnoxij, quique pugnantes adeo sententias opinionesq; proferant, bellum inter se maximum perpetuo suscitantes? Ipse etiam Timon Phliasius, suis sãlibus ac dicterijs vestros Philosophos tragice insectatus est, è quorũ magna copia ego sanè pauca quæquædam commemorabo. ᾧ ἄθλιοι ἄνθρωποι κατ' ἔλεγχεα γαστέρες οἷον, Ποίαν ἐκτ' ἐρίδων ἠὲ λεσχομάχων πεπλάμεθ'; Ἀνθρωποι κενεκς οἰκησι☉ ἔμπλεοι ἀσκοί. hoc est. Mortales miseri, probrosi, ventris ad instar, Quę nam vos lites nugis pugnantibus vrgent? O vtres animi sensus quos implet inanis. Non igitur soli nos neque primi, vobis stultæ opinionis labem obijcimus, prius enim multoque ante, ipse Timon huius vitij vestros accusat. Aliud vero est scire te aliquid, aliud opinari te scire, cùm tamen vere nil scias. Valde enim veritas & coniectura veritatis ò amici homines, inter se differunt, ipsa siquidem coniectura, plurimis peccat in rebus atque decipitur, ipsa autem veritas, ita nos docet, vt contrarij nihil admittat. Aliter itaque quis loquitur cùm in coniecturam ducitur veritatis, aliter autem veritas sese ipsam interpretatur atque enũtiat. Quã doquidem & Anaxagoras Hegesibuli filius Clazomenius, primus, inquit, mentem mũdo insedisse, vnamque hanc elementa de confusione in ordinem disposuisse, cùm superiores Philosophi nihil vltra materiam, præterque ea quæ oculis videntur, excogitassent. Pythagoras autem Mnesarchi filius, principium rerum omnium Monada, hoc est, vnitatem, esse dixit. Eodem verò tempore fuerunt Anaxagoras & Pythagoras. Sed enim Pythagoræ quidem scholas, eo defuncto vxor Theano cum Telauge ac Mnesar-

Mnesarcho filijs, regendas suscepit, ac Telaugæ quidem Empedocles Agrigentinus, Anaxagoræ verò Archelaus fuit auditor. Huius verò Socrates Athenien sis fuit discipulus. Anaxagoras autem & Pythagoras in Aegyptum profecti cum Aegyptiorum Hebræorumque sapientibus ibi sunt conuersati, à quibus & Dei cognitionem adepti sunt. Postea verò & Plato in eandem Aegyptum peregre adnauigauit. Cuius rei testis est Plutarchus, in comparatione vitarum. Testis & Xenophon Grylli filius, in ijs quæ ad Socraticũ scripsit Aeschinem, sic enim inquit. αἰγύπτου γαρ ἠράσθη καὶ π' πυθαγόρου τε ἐρατοῦ σοφίας, ὧν δ' περ ἠρᾶτο, κ μὴ μόνιμον ἐπὶ σωκράτει, ἐπλεγχεμ ἔρως τυραννίδ☉, etc. hoc est: Adamarunt hi duo Philosophi Aegyptum, monstrosam que Pythagoræ sapientiam, quos luxuriosos fuisse, nec satis stabiles sub Socratis disciplina, amor ille tyrannidis indicauit, proque frugali ac tenui vita petitę Sicule dapes, ventri voracissimo congruentes. Hæc sunt quæ de Platone Xenophon scripsit, eum videlicet posthabita Socratis disciplina, monstrosam Pythagoræ sapientiam appetisse, apudque Dionysium Siciliæ tyrannum, Syracusanis se oblectasse delitijs, eundem quoque testatur Aegyptiorum sapientiam adamasse. Anaxagoras itaque, Pythagoras, Plato, ænigmata quædam de Deo ab Aegyptiis Hebræisque collegerunt. Quid itaque viri Græci, ijs habendam fidem esse censetis, qui leuiter admodum diuina mysteria didicerunt, ab illis autem ea perdiscere recusatis, à quibus vestri Philosophi præceptoribus didicerunt? Peruetustos enim philosophos ac Poetas, Platoneque ipso antiquiores, nihil esse aliud opinatos fuisse præter id quod oculis contuemur, Plato in Cratylo nos docet, inquit enim. φαίνονται γαρ μοι, φησὶν, οἱ πρῶτοι τὴν ἀνθρώπων περὶ τὴν ἑλλάδα, etc. hoc est. Mihi quidem videntur primi illi homines in Græcia, solos eos esse Deos putasse, quos nunc barbarorum plurimi opinantur, Solem videlicet, Lunam, Terram, Stellas, Cœlumque ipsum. Videntes itaq; hæc, velut euntia motu quodam atque currentia, de natura cursus illius quę videbant, ab eoque quod θέειν, hoc est, currere, θεοὺς id est Deos, nominarunt. Sed enim Homerus quoque atque Hesiodus mundi totius opificem penitus ignorarunt. Ac Hesiodus quidem, Chaos inquit Oceanum Tethynque genuisse, ab his autem, Cœlum ac Terram esse progenitam, è quibus Saturnus & Rhea cum cæteris fratribus nati sint, è Saturno autem & Rhea natos esse ait, Iouem, Iunonem, Neptunum ac Ditem patrem. Homerus autem Oceanum genitorem Deorum vocat, & matrem Tethyn. Iouem autem, quem Deorum patrem hominumque appellat, eundem velut à Saturno genitum vocat Saturnium. Magnis igitur hi quoque Poetæ erroribus seruierunt, quod cùm Plato ipse optime sciret, hortatur tamen vt eis fides habeatur, quam uis talia fabulantibus, nullisque signis, nullis denique veris demonstrationibus ad faciendam doctrinæ suæ fidem vtentibus. Alibi quoque idem Plato testatur, Poetam κοῦφόν τι πρᾶγμα ἐναιωρκὶ ἱερὸν, etc. hoc est, Rem esse quandã leuem, agilem, expeditã, & sacrã, nec posse quicquam poeticum facere, priusquam spiritu diuino afflatur. Orpheus autem Odrysius, & ipse profectus in Aegyptum, hæc de Deo vero perdoctus est, quæ vocalissime ita testatur.

Εἷς ἐς' αὐτοτελὴς, αὐτὸ δ' ὑπὸ πάντα τελεῖτη
Ἐμ δ' αὐτοῖς αὐτὸς περινείσετη, οὐδέτις αὐτόμ
Εἰσο ραᾷ θνητῶμ, αὐτὸς δέγε πάντας ὁρᾶτη.

Hoc est.

Perfectus DEVS est, qui perficit omnia solus.

Ipse eadem lustrans, oculis nec cernere cuiquam

Hunc hominum liceat, tamen idem cuncta tuetur.

Conspectus nulli, quoniam caliginis atræ

Obsistunt nebulæ, & mortalia lumina nobis

Et pupæ tenues, caro circum atque ossa resistunt.

Et iterum.

Αὐτὸς δ' αὖ μέγα αὐτις ἐπ' οὐρανὸμ ἐσήρικται. etc.

hoc est.

Ipse autem magnum super est innixus Olympum.

Aurato residens solio, pedibusque sub ipsis

Pressatur tellus, dextram vsque ad littora tendit

Oceani, montes imis radicibus acti

Contrepidant, nec ferre queunt ea numina dorso.

In cœlo residens, imis tamen omnia terris

Perficit, hic caput, hic medium, finesque tuetur.

Cæterũ Orpheus quanquam hæc ab Aegyptijs didicisset, qui nõnullas prius ab Hebrę

Universidad de Deusto
Biblioteca

is disciplinas acceperant, aliquos tamen errores suæ illi Theologiæ admiscuit, ac Dionysiorum Thesmophoriorumque impurissima orgia Græcis tradidit, quasi melle ad oras calicis circunducto lethale poculum deceptis porrexerit. Neque autem & Plato non eodem modo se gessit, sunt enim laude prorsus & admiratione dignissima quæ de ente Deo is in Timæo conscripsit. Quis enim non magnopere amet, quis non admiretur, cùm dicentem audiat, τί τὸ ὂν ἀεὶ καὶ γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, etc: hoc est: Quid sit illud quod semper est, nec habet generationem? Quid contrà & illud quod semper sit, neque tamen est vnquam? Nempe illud quidem intellectu cum ratione percipitur, eodem modo semper existens, hoc autem irrationali sensu est opinabile, cùm fiat & dispereat, vere autem sit nunquam. Addit vero & hæc amplius ad ea quæ superius dicta sunt: ταῦτα γὰρ πάντα μέρη χρόνου, θ' ἥκει ἐσαί, etc. hoc est. Hæc autem omnia quæ loquentes vsurpamus, videlicet erat & erit, minutiæ temporis & particulæ quædam sunt, quæ imprudentes non recte, diuinæ ac æternæ substantiæ accommodamus. Dicimus enim, & fuisse & esse & fore, æternæ autem substantiæ, ipsum Est duntaxat verissima congruit ratione. Erant autem atque Erit, dici conuenit de ea generarione quæ est in tempore. Quod vero semper & eodem modo immutabiliter sese habet, nec consenescere nec repubescere vnquam par est. Quis itaque sit adeò contentiosus, adeò querulus accusator, vt indignationem concipiat ex ijs quæ tam bene à Platone dicta sunt, neque illis potius omne perhibeat testimonium veritatis? Quod enim est semper, omni est vtique generatione superius. Quod autem gignitur, id continuo & efficitur, cumque plurimas immutationes accipiat, merito inquit Plato id nunquam vere esse. Embryon enim, hoc est fœtus antequam pariatur, vbi editum est in lucem non est amplius embryon, sed est infans. Rursusque infans cùm in puerum euaserit, infans amplius non vocatur. Puer quoque iam ætate adolescentis assumpta, id vocatur quod factus est. Cumque mox ad perfectum virum peruenerit, esse vir dicitur, non amplius adolescens. Idem senex effectus, vocatur senex. Iure igitur Plato, ea quæ sic per gradus quodammodo fierent mutarenturque, nequaquam entia nuncupauit. In ea quoque dissentatione quam Socrates cum Critone habuisse dicitur, vnum esse ait rerum omnium inspectorem, ita vero inquit: οὐ δὴ οὐ περὶ τὴν δικαίων τε οὐ ἀδίκων, οὐ αἰσχρῶν οὐ καλῶν, etc. hoc est. Iam vero de iustis rebus atque iniustis, deque honestis ac turpibus, malisque item ac bonis, de quibus nunc consultatio nobis est, vtrum tandem multorum hominum sententia nobis est consectanda eademque timenda, an vnius potius qui audit omnia, quemque vnum præ cunctis alijs timere ac reuereri oportet, quem inquam nisi consectabimur, corrumpemus illud ac vitiabimus, quod iusto quidem accedente melius factu est, iniusto autem deterius? Rursusque paulo post: οὐκ ἄρα ὦ βέλτιστε πάνυ μῖν οὕτω φροντιστέον ἐροῦσιν οἱ πολλοὶ ἡμᾶς, &c. hoc est. Haud itaque prorsus est ò vir optime curandum, quid multi de nobis autument ac loquantur, sed quid ille qui & iustos audit & iniustos, qui est vnus & ipsa veritas. Videtisne igitur viri Græci, quo pacto in ij, quæ superius adducta sunt, Plato ac Socrates expulso Deorum agmine qui veri non sunt, hortatur vt eum solum qui est princeps ac moderator rerum omnium, & colatis Deum & timeatis? Quasi manifeste significet, si quando multorum Deorum mentionem fecerit, coactum se id fecisse ad Athenienses populi gratiam, qui iam mendacijs ac falsitate circumuentus esset, etenim si ne sic quidem, cicutæ poculum effugit, quidnam, quæso, passurus mali non fuit, si manifeste abnegasset numero sum Deorum examen? Hoc & Plato testatur in ijs quæ ad Dionysium scribit. Cõpluribus enim aliis et hæc addidit: περὶ δὲ δὴ τοῦ ξυμβόλου τοῦ περὶ τὰς ἐπιστολάς, ὅσας τε ἐπιστέλλω ὅσουδὴ οὐ ὅσας μή, etc. hoc est. Notæ autem meminisse te puto, quam vindelicet epistolis illis appono quas alicuius ponderis scribo, & quas nullius. Tu tamen ea quæ nunc dicam intellige, ac diligenter aduerte. Multi enim me rogant, vt ad te aliquid scribam, quos haud facile est vacuos à me prorsus repellere. Symbolum itaque tibi hoc esto, vt illius epistolæ, quam vt serio à me scriptam velim accipias, dictio hæc Deus singulari numero sit principium, leuioris autem epistolæ, dij numero multitudinis. Quo autem pacto quis melius possit mentis suæ consilium explicare? Plane siquidem nobis ostendit, quid in ea nominum differentia ipse intelligi vellet. Quasi manifeste diceret, vt populari sententiæ me accommodem. Deum quandoque

que numero mulitudinis appello, dũ videlicet ad falsas meorum ciuium opiniones respicio. At quotiescunq; serio atq; ingenue scribo, neque de illius fide dubito qui literas perferat, eiusue qui illas accipiat, Deum singulariter dico, à quo & initium scribendi facio. Alibi quoque de Deo sic idem Plato sapientissime loquitur: τὸν μὲν πατέρα καὶ ποιητὴν τόδε τὸ παντὸς, εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἐκφέρειν ἀδύνατον, &c. hoc est: Patrem quidem factoremque totius mundi huius, & inuenire laboriosum est opus, & cùm inueneris, cunctis mortalibus eum prodere, opis vllius non est. Neque enim sicut cætera quæ condiscimus, ita & hoc potest dicendo exprimi. Cæterum qui hoc loco pie ac prudenter de Deo loquutus est, alibi tamen vel quod sibi à populo pertimuerit, vel quod tunc veritatem penitus ignorarit, multorum Deorum mentionem fecit, magnamque ita pernicicm illis attulit qui in suã monumenta incurrunt. Cur itaque amici homines turbidam, limosamque haurimus aquam, neque pellucidum fontem ac perspicuum quæritamus? Plato enim cùm ex hoc fonte occasionem Theologicè scribendi nactus fuisset, aquis purissimis terraceam ac limosam aquam commiscuit. An non, quæso, tenetis, Mosen illum qui Iudaico populo leges tulit, esse vestris omnibus Historicis, Poetis, Philosophis antiquiorem? Quod si fortè nunc quoque ita esse dubitatis, suspicaminique nos vobis commentitias nugas afferre, vnus saltem vobis idoneus Porphyrius testis esto, ille inquam Porphyrius, qui propugnator factus impietatis, licentiosam effrenemque linguam contra Deum vniuersorum commouit. Audite igitur quæ is scribit, vbi contra nos stylum intentat: ἱστορῶ δὲ τὰ περὶ Ἰουδαίων ἀληθέστατα, ὅτι μὴ τοῖς τόποις μὴ τοῖς ὀνόμασιν αὐτῶν τὰ ξυμφωνότατα, συγχωνιάθων ὁ Σαμόθειος, &c. hoc est: Sanchoniathon autem Berytius narrat de Iudaicis rebus quæ sunt verissima quando quidem ea quæ scribit, & locis & nominibus Iudæorum sunt maxime consentanea. Is enim cùm monumenta quædam breuesque commentarios ab Hierombalo Dei maximi sacerdote accepisset, confectamque mox historiam Abelbalo regi Berytio dedicasset, ab rege ipso cæterisque disquisitoribus veritatis tanquã certus historiæ scriptor acceptus est. horum vero tempora, priora sunt Troianis tẽporib. proximeq; accedũt ad ipsius Moseos tẽpora, quantum Phœniciæ regũ successiones ostendunt. Sanchoniathon vero, qui Phœnicum lingua Philalethes, hoc est studiosus veritatis interpretatur, omnem Iudaicæ vetustatis historiam de singularum ciuitatum commentarijs, templorumque monumentis collectam complexus est, ac literis commendauit, quo tempore Semiramis dominabatur Assyrijs. Hinc igitur sciri potest, quanto fuerit Moses temporibus Troianis antiquior. Nam si tempore Semiramidis floruit Sanchoniathon, qui Iudaicam scripsit historiam, siue ea literis commendauit quæ multis annorum spatijs ante contigerant, Moses vero leges Iudæis tulit, fit continuo vt multis annis antiquior Sanchoniathone fuerit Moses. Fuisse autem Semiramin ante Troiana tempora plus quam mille annis manifeste illi ostendunt, qui subducta ratione tempora temporibus contulerunt. Sed enim Porphyrium redarguere vt annorum temporumque ignarum, huius loci ac temporis esse non arbitror. Satis autem mihi fuerit ostendisse, quanto fuerit Moses temporibus Troianis antiquior. Homerus certè atque Hesiodus, multo post Troiana tempora floruerunt. Ipse vero Orpheus poetarum primus, generatione vna præcessit Troiana tempora. Comes enim Iasoni Peleo, Telamoni, Herculi, Castori ac Polluci in Colchiden enauigauit. At Iasonis Euneus filius perhibetur, qui vinum misit Achæis Troiam obsidentibus. Fuit & Tlepolemus Herculis filius, quem lancea Sarpedon Lyciorum Dux in Troiano bello transfixit. Aiax vero Telamone patre est genitus, Peleoque Achilles. Castorem autem ac Pollucen, qui Dioscuri hoc est Iouis pueri nuncupantur, cùm è pinnis murorum vtpote suos fratres videre Helena concupiscerent, neque eos vsquam in Græcorum castris esse conspiceret, amaris fletibus angebatur, verita eos iam vitæ diem vltimum obijsse. Vobis autem hæc explicui, non tanquam nugax homo verbosusque fabulator, sed qui vobis ostenderem fuisse Orpheum generatione vna bellis Troianis antiquiorem. Linus porrò ac Musæus, circa Troiana tempora viguerunt, Thamiris item ac Philammon, fuerunt illis contemporanei. Cùm ergo vt Porphyrius inquit, Moses hisce poetis sit mille annis antiquior, hi vero poetarum sint antiquissimi, post eos enim & Homerus & Hesiodus nati sunt, qui & Thaletem & alios philosophos multis annorũ spatijs præcesserũt, cumq; sit Thales auditoresq; Thaletis vetustior insequutis philosophis, cur non, quæso, his omnib. relictis, ad Mosen oceanũ

Theo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Theologię transimus, à quo, vt poetice dicã fluuij omnes & maria omnia deriuantur? Illinc enim & Anaxagoras & Pythagoras Platoque post eos, parua quædam veritatis lumina quædamque initia, desumpserunt. Socrates quoque, qui Archelao Anaxagoræque conuixit, ab eis didicit quæcunque de Deo alijs ipse tradidit. Moses verò nequaquam sequutus hominum rationes sicut illi fecerunt, sed clarissima Dei voce perdoctus, Theologiam nobis conscripsit. [illegible] conditor rerum omnium, initio legis quam Mosi dixtauit, vnum coli Deum præcepit. inquit enim: ἐγώ γάρ εἰμι κύριος ὁ θεός σου, etc. hoc est: Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Cũmque Mosen recentis beneficij admonuisset, hortatus est vt in Dei seruitio permaneret, neque debito Deo cultu quenquam præterea impertiret, sed vni Deo tribueret. οὐκ ἔσονταί γάρ σοι, φησί, θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ, hoc est. Non enim erunt, inquit, tibi alij dij præter me. Tum & manifeste Mosen docuit nihil eorum quæ videntur esse Deo persimile, prorsusque inhibet vllam ab eo fieri imaginem visibilium rerum, eamque opinari simulachrum Dei esse, cùm videri Deus non possit. inExod. 20. quit enim. οὐ ποιήσεις γάρ, ἔφη, σαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, etc. hoc est: Nõ enim facies tibi idolum, vlliusque rei similitudinem, quæcunque in cœlo sursum, quæque in terra deorsum, & quæcunque in aquis sub terra sunt, vobis non facietis neque ea adorabitis. Quoniam ego Dominus Deus tuus. Vocem, inquit, audisti, faciem autem non vidisti. Nullam itaque figuram efficies, cuius exemplum ignoras. Quin & alibi falsos ac mendaces Deos coarguens, eliminansque Aegyptiorum errores, ita Iudæos alloquitur. ἄκουε Ἰσραήλ, κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστί. hoc est: Audi Israel: Dominus Deus tuus, Dominus vnus est. Deut. 6. Hæc pollet doctrina, Moseos monumenta, talemque Theologiam, & historijs & legibus & prophetijs inseruit, scriptisque à se quinque libris, multos quidem qui & haberentur & vocarentur, nec tamen essent dij, coli prohibuit. vni autem ac soli Deo rerum omnium conditori, cultum exhiberi præcepit. Iesus item qui potestatem ductandi populi imperium que à Deo patre accepit, omnis denique Prophetarum thorus, eadem hæc & hortari & præcipere non destiterunt. Sed fortasse illud dicturos vos puto, ne nos quidem hanc vnius Dei colendi legem, integram prorsus illibatamque seruasse, qui Trinitatem, non vnitatem colamus, cùm tamẽ Iudæi qui Moseos ac Prophetarum libris innutriti sunt, vnum duntaxat venerentur Deum, Trinitatem vero detestentur quam Christiani maxime colimus. Ego vero amici hominesvenia vos quidem haud prorsus indignos censeo, vtnote qui sacrarum literarum ignari sitis, Iudæorum vero extremam illam crassamque tarditatem lachrymis & commiseratione prosequendam puto, qui vt Esaias propheta inquit, Exaltari ab vtero matris suæ diuinisque in mysterijs à pueritia vsque ad senectutem eruditi, adhuc tamen Theologiæ veritatem ignorent, etenim cùm in Aegypto longinquum sanè tempus permansissent, multorumque ibi deorum cultum ritu Aegyptiaco didicissent, sapientissimus Deus nequaquam illis manifeste, apertaque prorsus oratione, Trinitatis mysteria tradidit, ne ita propositam sibi esse deorum multitudinem arbitrantes, occasionem hanc haberent ad impietatem Aegyptiam reclinandi. Trinitatis tamen dogmata ne tunc quidem venturis in posterum penitus occultauit. In antiquis enim scripturis, perfectioris, Theologiæ materiam quasi semina quædam, dispersit. Ideoque vnius Dei nomine leges tulit, cùm tamen sic quoque per ænigma Trinitatem subinnuat. Qui enim dicit. ἄκουε Ἰσραήλ κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστί, hoc est, Audi Israel, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est, & vnitatem docet, & Trinitatem significat. Semel enim Deo proposito, bisque domino repetito, Trinitatem subostendit. Cumque adderet, vnus est, & congruentem Iudæis doctrinam attulit, & vnam in tribus eandemque diuinitatem, & substantiam esse docuit. Vna siquidem sanctæ Trinitatis & substantia & potestas est & voluntas. Eamque ob rem inuisibilium potestatum chori, hymnum Deo concinentes, ter quidem Sanctus, semel autem Deus proferunt, ibi quidem numerum proprietatum significantes, hic autem parem ditionis communitatem. Atque hic quidem, per ænigmata ea quæ sunt Trinitatis ostensa sunt, alijs autem locis aliquanto manifestius eadem sancti patres docuerunt. Moses enim mundi genituram conscribens, narrãsque hominis plasmationẽ, ait orbis totius opificẽ sic loquutum fuisse ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καθ' ὁμοίωσιν. hoc est. Faciamus hominẽ secũdum imaginem nostrã & similitudinẽ. Tũ paulò mox ita subiunxit. ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. hoc est, Fecit Deus hominẽ, secundum imaginem Dei fecit ipsum. Ergo & Deum appellauit opificem hominis, nec minus

Esa. 1.

Gen. 1.

minus & DEVM cuius ad imaginem fecit hominem quem effinxit non quod alia huius, alia illius sit species. vna siquidem natura est Trinitatis. Ideoque ait DEVM dixisse. ποιήσωμεν ἄνθρωπον καθ' εἰκόνα ἡμετέραν καθ' ὁμοίωσιν, hoc est. Faciamus hominem secundum imaginem nostram & secundũ similitudinẽ, additque, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν hoc est. Secundum imaginem Dei fecit ipsum, vt ostenderet differentiam personarum. Cumque & ipsi Noe de comedendis carnibus legem ferret, sanguinisque esum inhiberet, ita vniuersorum DEVS loquutus inducitur. ἔδεσθε πάντα ὡς λάχανα χόρτα. etc. hoc est. Omnia tanquam olera fœni comedite, carnem vero in sanguine animæ ne comedite. sanguinem enim vestrũ requiram, ex omnibus bestijs requiram illum, & de manu hominis fratris eius requiram illum. Qui effuderit sanguinem hominis pro sanguine sanguis ipsius effundetur. Quoniã in imagine DEI feci hominẽ. Nõ inquit, in imagine mea ipsius feci, sed in imagine DEI, hoc etiã loco differentiã personarũ ostendens. Cumq; in vnũ congregati sunt, qui cõtra factorẽ iuũ rabida insania debachãtes, maximã illã turrim extruxerũt, quæ nomen ab linguarum confusione sortita est, ita Deum loquentẽ legislator Moses inGen. 11. ducit. δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέομεν αὐτῶν τὰς γλώττας. hoc est. Venite et descendentes cõfundamus ipsorum linguas. Quo sanè loco vbi ait, venite & descendentes cõfundamus, parẽ dignitatis gradum ostendit. Neque enim descende, air, aut descẽdat, quod subiectis personis, maiorum capessentibus iussa congruit, sed descendentes, inquit, confundamus, quod æqualitatem manifestè significat. In illo autem Venite, & Filium significat & Spiritum sanctum, qui in mundi fabrica socij comparesque fuerunt. Quando igitur hominem fingens Faciamus inquit, hominem secundum imaginem nostram & secundum similitudinem, decenter vtique tunc quoque cùm linguam vocemque vnam in multas partitus est, socios sibi & Filium assumit & Sanctum spiritum. Subsequutis autem annorum temporumque curriculis, Sodoma fulminibus consumpturus, confinesque Sodomis ciuitates, quæ impietatis ac flagitij participes fuerunt dualitatem dominorum nobis ostendit. inquit enim Moses, qui cladem illarum ciuitatum nobis descripsit. Et Gen. 19. pluit Dominus à Domino super Sodoma & Gomorra ignem & sulphur de cœlo. Ne quis autem existimet hunc solum Prophetam ea quæ sunt Trinitatis loquutum fuisse, audite charissimi & diuinum Dauid ita clamantem: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Rursusque. Dixit Dominus Domino meo, sedè à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Pauloque mox Domini pater, eundem Dominum sic allocutus inducitur. Ex vtero ante luciferum genui te. Et in alio item Psalmo. Sedes tua DEVS in sæculum sæculi, virga directionis virga regni tui. Dilexisti institiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te DEVS [illegible] lætitiæ præ participibus tuis. Eandem vero doctrinam nobis tradunt Esaias Propheta, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Zacharias, Micheas, vniuersusque prophetarum chorus. Sed enim ab re ac superuacaneum me puto facturum, si horum dicta & sententias vobis nunc afferam, qui nullam adhuc fidei Christianæ confessionem ad ecclesiam attulistis. Aliam itaque doctrinæ rationem aggrediar, ostendamque tum Platonem tum & qui Platonem sunt insequuti philosophos ab ijs quos superius nominaui, diuinis patribus, sacræ Theologiæ quæpiam compilasse, suisque illa libris inseruisse. Plato enim in ijs quæ scripsit ad Corisicum, verba hæc posuit, ἐπομνύντας ἀποδῶσε ἅμα μὲ ἀμούσῳ καὶ τῇ τοῦ ἀσεβοῦς ἀδελφῇ παιδίᾳ, etc. hoc est. Iurantes studio non inepto, ac eruditione studij sorore, perq; deorum omnium præsentium ac futurorũ ducem, perq; eius qui dux est & causa patrẽ domino minumq; iurantes, quem proculdubio scietis, si modo recte philosophemini. Hæc sunt charissimi Platonis verba, quorũ alia quidẽ sunt laude dignissima, vt quæ ab apostolica propheticaq; doctrina minus discedãt, alia vero, sunt Græcanicæ fabulationis fœtus ac germina. Quod enim aliũ esse ait ducẽ mundi totius & causam, aliũ vero eius patrẽ qui causa sit ingenue veritatẽ ostendit, de cuius hausturus suos ipse sermones excoluit. Quod aũt eundem appellat ducẽ præsentiũ deorũ & futurorum, alterum è duobus nobis subinnuit, aut videlicet in ignorantiæ labem Philosophum incidisse, aut veritati mendacium scienter admiscuisse, falsæ ignorantiæ simulatione. Præterea vero & ostendit eos qui vulgo dij nũcupentur, natura deos non esse. Quis enim modo non penitus desipiscat Deum vocet, qui semper Deus non fuerit? At Plato, deos in tempore genitos ait fuisse atq; gignẽdos. inquit enim. τῶν τε ὄντων θεῶν καὶ τῶν μελλόντων. hoc est. Præsentiumque Deorum & qui futuri sunt. Quo autem pacto esse poterit Deus, qui nondum

Psal. 32.

Psal. 109.

Psal. 44.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nondum sit? Quo inquam pacto augustissimo nomine vocitetur, qui esse ipsum nondum sit consequutus? At sacræ literæ nihil eorum quæ vt noua gignuntur atque proueniunt, natura Deum appellant. Simplici enim Deum nomine illos dignatę sunt, quibus iudicandi potestas est credita, quique quo ad eorum fieri potuit impollutam DEI imaginem conseruarunt. Natura autem Deum solitæ sunt eum solum vocare, qui semper sit DEVS, quique eodem modo & secundum eadem semper se habet. Cæterum hæc [illegible] commodius dicenda seruabimus. Nunc autem satis fuerit ostendisse, mundi totius causam ac ducem patremque eius, haud quaquam Platoni prorsus ignotum fuisse. Licet vero eundem Platonem sic in Epinomidis libro loquentem audire. κἀ, τιμὰς ἀποδίδωμεν, μὴ τῷ μὲν ἐνιαυτὸν, τῷ δὲ μῆνα, τῷ δὲ μηνός τινος μοῖραν τάττωμεν, &c. hoc est, Et honores reddamus, neque tamen huic quidem annum, huic vero mensem, huic autem partem mensis aliquam tribuamus, vllumve aliquod tempus quo suum permeat polum, mundum perficiens quę digessit verbum omnium maxime diuinum. Quod beatus quidem primum est admiratus, tum vero etiam discendi desiderium habuit quęcunque vim ac naturam vt sciri possent, habebant. Hoc itaque etiam loco verbum ait omnia exornasse, non verbi patrę. Ad Dionysium quoq; idem scribęs, sic inquit, φραστέον δ' ἴσως δι' αἰνιγμάτων etc. hoc est. Loquendum itaque tibi est per ænigmata, vt si quid forte literis hisce nostris vel in mari vel in insidiosis terræ locis infortunij acciderit, qui eas leget minus intelligat. ita enim se res habet. Circa omniũ regę omnia sunt, & illius causa sunt omnia, ipseque est causa bonorum omnium. circa vero secundum secunda sunt, & tertia circa tertium. Videtis ne quam meticulose ac pauenter prisci illi Philosophi veritatis dogmata proferrent? vulgi enim respectantes errorę, nõ manifesta quidem assertione, sed obscurioribus verbis veritatem prodebant. Hunc vero timorem Plato & in Timæo ostendit. sic enim inquit, μύμ δ' ἦν ὁ παρ' ἡμῶν, ὧδε ἐχέτω, hoc est, Nunc itaque animi nostri sententia hęc ferme sit, rerum quidę omniũ siue causam, siue causas, siue quodcunq; de his dicendum videatur, hoc sane tempore loquendum non esse, non ob aliam quidem causam, quàm quia difficile admodum sit hoc ipso sermone quæ mihi videntur exprimere. Pythagoræus quoq; Numenius in ijs quæ de bono conscripsit, manifestius hæc edocuit, ait enim οὗτε δημιουργὸν ἐσι χρεὼν τὸν πρῶτον, μὴ τὸ δημιουργοῦντος θεοῦ χρὴ εἶναι νομίζειν πατέρα, τὸν πρῶτον θεόν hoc est, Neque oportet eum esse opificem, qui primus est, putare autem oportet opificis Dei patrẽ esse, DEVM primum. Ipse etiã Plotinus, qui Platonis æmulatur Philosophiam, de tribus principalibus personis librum conscripsit, in quo et hæc ait. τί δὴν χρὴ περὶ τὸ τελεώτατον λέγειν; etc. hoc est. Quid igitur de perfectissimo est dicendum? Nihil ne ab eo esse, an maxima esse post ipsum? Maxima vero post ipsum, mens, & secundarium quiddam, mens enim illũ intuetur ac videt. Rursusq; ποθεῖ ὑπὸ πάν τὸ γεννῆσαν μὴ τὸ τόδε ἀγαπᾷ &c. hoc est. Omne autem quod gignit, cupit atquę amat id quod est genitum, præsertim si soli fuerint qui gignit & is qui gignitur. Cùm verò etiam sit optimum quod est genitum, necessario assitum illi cohæret, ita vt hac sola re disiungantur, quòd alter hic, alter ille est, imaginem vero eius, dicimus mentem, manifestius enim dicendum est. Plurimã quoq; & huic & Plutarcho, & Numenio & alijs dicta sunt quotcunque eiusdem sectæ Philosophi sodalitatisq; fuerunt, hi namque cùm fuerint post aduentum Redemptoris nostri, multa Christianæ Theologiæ mysteria suis libris inseruerunt. Plotinus itaque ac Numenius explicantes Platonis mentem, tria inquiunt à Platone posita fuisse, quæ sint supertemporalia & æterna, ipsum videlicet bonum, mentemque, & huius vniuersi animam. Vocat enim bonum quem nos dicimus Patrem, mentẽ vero seu intellectum, quem nos filium Verbumque appellamus, potentiã vero quæ animet omnia & viuificet, animam vocat, eam ipsam videlicet quam Spiritum sanctum literæ sacrę appellant. Atq; hæc ipsa vt sæpe iam dixi, ex Hebræorum sapientia & Theologia subducta sunt. Ille enim Dauid qui diuinũ melos cõcinuit, cuiq; diuina insonat gratia, ita cecinit. τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν &c. hoc est. Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Quid sint autem sacra Euangelia, & Plutarchus & Plotinus audierunt. Id quod Amelius ille qui Porphyrij scholis præfuit, manifeste ostendit. Admiratur enim vehementer proœmium illud, à quo Ioannes Euangelista Theologiæ mysteria orsus est, sic enim inquit. ἡ οὗτος ἀρχὴν ὁ λόγος καθ' ὃν ἀεὶ ὄντα, τὰ γινόμενα ἐγένετο etc. hoc est. Et hoc ergo erat verbum secundum quod semper fuerũt quæ facta sunt, sicut Heracletus ipse censeret, ita & per Iouem barbarus homo censet in principij loco ac dignitate verbũ apud Deũ constitutũ, Deumq; esse per quẽ ab-

solute omnia facta sunt. Quod itaque factum est, in eo, inquit, & viuens, & vitam & ens fuisse. in corpus autem illapsum carnem que indutum, apparuisse hominem, in quo tamen & naturæ suæ magnificentiam tunc ostenderit. Cúmque morte obita solueretur, rursus ad diuinitatem rediisse affirmat, DEVMque esse qualis videlicet prius fuerit quam in carneum corpus hominémque descenderet. Vsque adeo igitur barbari hominis Theologiam suspexit, homo Platonis aliorúmque Philosophorum eloquentiæ innutritus, vt verbum confessus fuerit esse in principio, ac DEVM esse, omnia denique effeciſſe, omnibusque vitæ causam dispensatoremq; esse. Publicę vero salutis causa, maiestatem quidem diuinitatis carne occuluisse. At ne sic quidem, non in parua & crassa illa corporis nebula detexisse ingenuam nobilitatem. Nam cùm & Euangelista dixisset. Et verbum caro factum est diuinæque naturæ vim immutabilem ostendisset, tum inquit, & habitauit in nobis, ac denique nos edocuit ita humanam carnem induisse, vt tamen inuiolabilem incorruptumque emiserit diuinitatis splendorẽ. Vidimus enim, inquit, gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre plenum gratiæ & veritatis. Ille siquidem carneus amictus, diuinitatis eius radios nequaquam languidiores effecit, sed vel hoc ipso circumdatus manifestabat quisnam esset, & à quo tanquã radius emicaret. Quod si aduersarij veritatis vsque adeo veritatem admirantur, vt exiguis inde compilatis particulis libros suos cultiores efficiant, neque parua illa ramenta quanquam multæ falsitati admixta sint, splendorem suum decusque hebescunt, sed vniones in fimo ac stercore valde effulgent, ac sicut in Euangelio edocemur, Lux in tenebris lucet, neque à tenebris occultatur, facile hinc licet cognoscere, quã topere adamandæ quámque admirandæ sint omnibus sacrę literę, cum omnis sint erroris ac falsitatis expertes. multum siquidem interest, vtrum vnio statuatur in cœno, an positus in corona resplendeat. Ipsæ profecto digitorum particulæ, si abiungantur à seipsis ac dispescantur, non eandem pulchritudinem commoditatemque præ se ferunt, quam sibi consitas & compactas habere cernimus. Sincera igitur ac impermista, veritatis pulchritudo spectanda est, etenim si aduersis admista coloribus, emicat tamen atque effulget, multo scilicet manifestius effulgebit si ab noxiis abducatur. Hoc autem multo clarius ille cognoscet, qui Græcorum atque infidelium fabulas Apostolicæ ac Propheticæ doctrinę cõferens, proposita com-

Cap. 1.

parationę quid inter se differãt speculetur. Sãchoniathon itaque Berytius, Phœnicum Theologiam conscripsit. Philon vero non Hebræus homo, sed Byblius, eam in Græcũ idioma transtulit. Sanchoniathona autem Porphyrius valde admiratur ac laudat. Manethus præterea, & Isidis & Osiridis & Apidis & Sarapidis aliorúmque deum Aegyptiorum fabulosa gesta conscripsit. Mundi genituram Siculus Diodorus. Quid enim narrem Aſcræi poetæ Theogoniam, cùm ne adulescetulis quidem ea ignota sit? Orpheus homo Thracius ab Ocagro [illegible] dit Aegyptiorum mysteria. Cadmus autem, Phœnicum. Cornutus philosophus, infidelium Græcorum Theologiam composuit. Plutarchus vero atque Aetius, multorum opiniones philosophorum collegerunt, quę sibi laborem Porphyrius quoque desumpsit, ita sane diligenter vt singulis opinionibus singulorum quoque philosophorũ vitam moresque adiungeret. His omnibus, quæso, amici homines, nostratium scriptorum monumenta conferte, atque ita perdiscite non solum quod Homerus ait, quanto cœlum à terra interuallo disiungitur, ea inter se distare, sed quanto locus ille qui dicitur tartarus, à cœlo semotus est. Ego sane fabularum vobis nunc apponere aceruum nolo, ne quis me verbosum hominem nugacemque appellet. Nonnullas tamen, easque perpaucas in ea disputatione commemorabo, quæ post hanc protinus à me, Deo permittente, scribetur, vt eorum quos fabulæ deos vocant, non modo incredibilem falsitatem, sed stultitiam quoque ac obscœnitatem, ostendam: si cui vero cupido insit res huiusmodi ex proposita comparatione discernere, copiosam eam inueniet in Eusebij Palęstini libris, quos ille Præparationis Euãgelicæ titulo insigniuit. Ego nunc tamen paucis hoc dixerim, Aegyptios quidem homines ac Phœnicas, ipsosque præterea Græcos philosophos ac poetas; aut quæ videmus elementa deos esse opinatos, aut humano generi beneficos viros, quique cæteris mortalibus rerum copia, viribus, virtutibúsque præstarent, deorum nomine honestasse, templaque etiam mortuis extruxisse. Nos autem nihil eorum quæ oculis cerni possunt Deum esse asserimus. Illis item hominibus qui virtute aliqua clariores fuerint, debitos optimis viris honores præmiaque deferimus. Solum vero adoramus vniuersorum Deum ac patrem, nec minus & illius Verbũ, ac sanctissimum Spiritum eundem vero, & filium vnigenitum & verbum, & lucem & veritatem, vitamque vocamus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctum insuper spiritum, Dominum dicimus & viuificantem. Tria hęc, vnum esse sub stantia & diuinitate credentes, plurimorum quoque aliorum vsu nominum diuinam laudamus naturam, eamque non ab iis solum rebus quæ illi insunt sed ab iis etiam quibus carere illam par est, nominamus. Nã eo quod à superiore nullo principio deducatur, *imprincipiam dicimus, item incorruptibilem, immortalem, infinitam, impassibilem, inuisibilem, *inspeciem, infigurabilem, incircunscriptam, incomprensibilẽ atque inaccessam vocamus, nomen claturas huiusmodi ab rebus imponẽtes quibus diuina caret natura. Quia enim videri non potest, inuisibilis appellatur ac inspectabilis, vt qui etiam animi phantasiã transcendat. Inaccessus vero aliter Deus atque infinitus, qui neque finem habet neque principium. Idem, quod sit omni corruptione atque interitu longe potior, incorruptibilis vocatur & immortalis. Alia autem hoc genus nomina, ea nobis significant, quibus diuina caret natura. Sed enim cùm bonum, iustum, lucẽ, vitam, opificem, vniuersorum præfectum gubernatoremque vocamus, & quæ sunt generis eiusdem nomina, Deo tribuimus, ea significamus quæ habere deum par est, quibusque mundi machinam creaturasque gubernat, multaque humano generi bona distribuit. Pari modo & filius nuncupatur, vt qui ex Deo patre sit genitus. Vocatur & verbum, vt qui sine tempore ac passione prouenerit, nihilque gignentis violauerit, diuiserit, aut abruperit. Amplius vero & splendor gloriæ nuncupatur, vt qui genitori sit coæternus. Nulla vos autem, queso hinc perturbatio subeat, quod dici auditis, Verbum & ex patre gigni & cum patre esse, quæ sunt enim apud Platonem insulsissima, æquis animis auribusque accipitis. Ille enim & Deum materiæ authorem, & tamen Deo coæternã materiam esse affirmat. Idemque Ideas, ex Deo & cum Deo constituit. Vos autem, Verbum Dei sanctumque spiritum neque ex Deo prodire, neque esse cum Deo creditis. Si enim materiam quæ alterius est naturæ quam Deus, generisque alterius ac, vti ita dixerim, alienigena & extraria, & ex Deo & cum Deo esse vult Plato, multo magis rationi consentaneus, multoque verior sermo noster putandus est. Neque enim filium alterius naturæ, neque sanctum spiritum, esse dicimus, sed vnam trinitatis substantiam prædicamus. Si quis autem vestrum scire desiderat, quo nam substantiæ modo sit filius ac sanctus spiritus, æquum sane est, vt is prior quærenti mihi respondeat, quem essendi modum habere possit quod non est genitũ. Quo pacto inquam est, quod nullam habet vnde sit, caussam? Hæc enim quæstio prorsus est dubia, solaque fidei puritate ac sinceritate capienda. fieri enim ac gigni præcedẽte caussa, quippiam eorum quę gigni ac creari possunt, humana ratio facile admittit: esse vero aliquid quod nõ emanet à caussa, nulla ratio assentitur, nisi forte interuentus fidei ac spõsio intercedat. Quod si esse aliquid credendum est, nec vllo modo genitum nec à caussa profectum, nec ab vllo pendens superiore principio, credendum vtique erit ab hoc ipso quod intellectus sit, genitum esse verbum, sanctumque processisse spiritum. Fuisse autem ex antiquis non nullos, qui Deum esse genitum negent, audiet qui velit ex Timæo Locrensi. ita enim inquit: μία ἀρχὰ πάντων ὄδε μὰ γένητος, & c. hoc est: Vnum omnium est principiũ, quod non est genitum, si id enim genitum sit, non vtique erit principium. Sed principium potius illud erit, vnde aliud sit exortum, quod vocabamus principium. Parmenides vero Eleates mundum quoque carere ait generatione. inquit enim, Μοῦνον μενοεικὲς τε μὴ ἄτρεμὲς ἠδ' ἀγένητον. hoc est: Solum, soligenum, intrepidum manet, ingeneratum. Plutarchus etiam Cheroneus, in eo libro quem scripsit περὶ τοῦ εἰ τῷ ἐρδελφοῖς, hoc est: De es in Delphis scripto, sic ait: Τί δ' ὄντως ἀΐδιον ἀγένητον ἄφθαρτον & c. hoc est: Quid est igitur illud quod est æternum, incorruptum, ingeneratum, cui nullum tempus adfert mutationem? Si itaque esse aliquid affirmamus ingeneratum, nullaque profectum à caussa, idque Parmenidæ quidem sententia mundum esse, Platonis autem Timæique Locrensis ac Plutarchi, nostraq; adeo ipsorum sententia dicimus, Deum esse opificem rerum omnium, iam multo credibilius loquetur quisquis asserat ex eo qui sit ingeneratus emanare verbum, ac sanctum spiritum. Verbum quidem, vt genitum ab intellectu: spiritum vero, vt procedentẽ, ipsi enim verbo spiritus comprogreditur, non tamen vt verbo congenitum, sed qui simul cum verbo sit, consecłaque sit verbi atque procedat. Neque vero spiritum sanctum, spiramen esse aliquod oris dicimus. Deus enim, nec compositionẽ patitur, nec figuram. Neq; verbũ intelligimus, quale nostrum est quod loquentibus nobis per aerem diffunditur, sed verbum quod inest substantialiter, ac spiritum qui ad hypostasin pertinet. Quę duo & in patre considerantur, & seorsum per seipsa sigillatimque creduntur, quæque & coniũcta sunt & discreta. Vnita quidem, eo quod

eiusdem

*ἄναρχον.
*ἀνείδεον.

eiusdem naturæ sint, proprietate vero differentia, singillatim seorsumq; intellecta. Hæc autem ipsa nequaquam exacte quisquã percipiet, nisi in sacrarum literarum studijs versatus fuerit, ac nisi scientiæ huius lumen diuina collatum gratia acceperit. Legenda itaque sunt non ea solum quæ nos sancti Apostoli docuerunt, sed ipsorum quoque Prophetarum oracula, ita enim qui & veteris & nouę Theologiæ concordiam viderit, admirabitur veritatem, fugietque Diagoræ quidem Milesij Cyrenæique Theodori, ac Euemeri Tegeatæ profanam indeitatem. hos enim Plutarchus ait opinatos nullum omnino Deum esse. Stoicorum vero de Deo fugiet indignam Deo opinionem. hi nanque affirmarunt, Deum corpore esse præditum. Stomachabitur etiam Protagoræ dubios illos de Deo infidelesq; sermones. illius enim et huiusmodi verba circunferuntur. περὶ μὲν οὖν τῶν θεῶν οὐκ οἶδα οὔτε εἰ εἰσὶν. & c. hoc est: De diis quidem nescio sanè vtrum sint, aut quo pacto non sint, neq; quali idea sint, prorsus scio. Effugiet insuper & aliorum fabulatorum errorem, ipsius inquam Platonis, Platonicque similium. Quæ enim illi è diuinis surripuerunt scripturis, deprehendet atque admirabitur. quæ vero falsa & mendacia bonis rebus admiscuerunt, abradet ille, ac veluti simum stercusq; reijciet ab animæ suæ sedibus. Furtorum denique latibulis deprehensis, Pythogorici Numenij verbis fidem habebit. sic enim ille inquit: τί γὰρ ἔστι Πλάτων, ἢ μωσῆς ἀττικίζων; hoc est: Quid enim est aliud Plato, quã Atticus quidã Moses? His autem verbis apertissime ostendit Numenius, quæcunque pie dixerit Plato, è Theologia Moseos surrepta esse. Vt iam tempus sit amici homines, veritatis radices altius perscrutari. Sicut enim qui auro commixtam terram, argentaceamue effodiunt, simul atque in minuta quædam ramenta inciderint, eiusmodi vestigia consectãtes, vberiores rimantur venas, neque prius ab effodiendo desistunt, quã multam auri vim copiãq; inuenerint, ex quą ramenta illa sparsim diffusa fuerant, ita & vos decet Anaxagoræ, Pythagoræ Platonis insuper ac Numenij, Plutarchiq; ac Plotini, cæterorũq; philosophorũ auditis sermonibus, fontem perquirere ex quo illi paucis admodum sacris vndis acceptis, libros suos cultiores reddiderunt. Denique illorum posthabita paupertate, sapientiæ abyssum haurire vos decet, vt inde quid sit opifex, quidue opus, exactissime doceamini, quæ demũ sit dignitas creaturarũ quæ oculis videri non possunt, quæque sit earum commoditas quæ videntur: hoc enim perdocti Deum in magnam deorum turbam minime diuidetis, sed Deũ adorabitis qui semper est vereque existit, quique ex sola sibi insita bonitate cunctis rebus quæ sunt, ipsum dedit esse quo sunt. Ex quo fiet, vt qui nunc Dei hostes inimicique estis, in domesticos Dei atque amicissimos transeatis, multaque vtpote familiares freti fiducia, qui nunc ducibus aliis indigetis, ipsi quam plurimos aberrantes in veritatis semitam perducatis.

FINIS SECVNDI SERMONIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS SERMO TERTIVS, DE ANGELIS, DEQVE DIIS AC DAEMONIBVS MALIS.

ITA vsu venit vt ea mirari corpora atq; efferre laudibus soleamus, quæ sint mẽbris integra, nõ cassa, non mutila, quæque naturæ beneficio consonam pulchritudinem semel sortita, eam perpetuo saluam absolutamque tueantur. Quibus autẽ corporibus vel deest aliquid vel superfluit, ea vulgo monstrosa dicere consuenimus. Pari quoque modo & defectum principatus & multitudinẽ, vtrem maximè noxiam, accusamus. Monarchiam vero, hoc est vnius principis potestatem, veluti rem optimam, laudamus. Eo fit, vt Homericã illã sententiã magnis laudibus efferamus, quæ huiusmodi legẽ nobis instituit.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς. hoc est.

Haud bona res multi domini, rex vnicus esto,
Et dominus.

Hæc autem vobis non incassum tanquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

inanes nugas effutio, sed qui ab humanis rebus diuina vobis demonstrare contendã dignumque censeã diuiuis in rebus huiusmodi comporationis terminum à vobis seruari. Ita vt sani quidem vobis atque integri appellentur, qui veram sectantur Theologiam, quam videlicet & ab initio natura hominib⁹ tradidit, & diuina subinde eloquia confirmarunt. Manci vero ac debiles habeantur, non ij solum qui nullos esse opinãtur deos, sed ij quoque qui in multa numi- [illegible] positi sunt, quique rerum omnium conditori parem creaturam statuerunt. Haud itaque soli Athei, hoc est Deum negantes, habendi sunt Diagoras Milesius, Cyrenæus Theodorus, Euemerusque Tegeates, & quicunq; hos consectati sunt, Plutarcho teste Deum esse penitus abnegantes, sed Homerus præterea & Hesiodus, Philosophorumque collegia, nam & hi multos deorum ordines fabulantur. Quosdam autem illorum, ceu pessima quædam mancipia, humanarum perturbationum seruos esse testati sunt. Neque vero etiam defuerunt, qui turpissima flagitia, quæque vel ipsi accusant, & à quibus suos abstinere adolescentes magnopere adhortantur, deos nuncuparent, ac tanquam diis cultum venerationemque exhiberent. Atque vt testis est Siculus Diodorus, omnium mortalium primi Aegyptij Solem Lunamque deorum nomine appellantes, Solem quidem Osirin, Lunam vero Isin esse dixerunt. Phœnices item cùm hæc ab Aegyptijs accepissent illorum exemplo deos sibi plurimos effecerunt. Plato etiam in Cratylo, affirmat Græcos primo hoc errore, de iis videlicet qui falso dij nominentur, imbutos fuisse, ita vero inquit: φαίνονταί μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων &c. hoc est. Videtur mihi Græcorum primi, hos solos esse deos censuisse, quos hodie barbarorum permulti, Solem ipsum videlicet, Lunam, Terram, Stellas, & Cœlum, quæ cùm viderent cursu quodam quasi euntia ab hac ipsa currendi natura θεοὺς quasi θέοντας hoc est, currentes, nominarunt. Ipse quidem sapientissimus omnium rerum opifex, cùm sit vndecunque ditissimus, nec vllis quæ videntur, quæque videri non possunt rebus indigeat, Cœlum tamen ac Terram Solem, Lunam, cæteraque omnia quæ sentiuntur, quæque conspicua sunt, ad vsus hominum commoditatemq; creauit, immo autem liberalitate ac magnificentia, amplius homini quam pro necessarijs rebus contulit. Perq; huiusmodi creaturas, præbet humano generi facultatem bonis omnibus iucundissime perfruendi. Sol enim ab ortu sese attollens, diemq; efficiens, excitare homines videtur ad diuersa munia obeunda. Luna vero vbi iam luminare maius abscesit, nocturnas ipsa tenebras moderatur. Atque ita fit, vt neque eos qui requiescere à laboribus volunt, contristet nimiæ lucis copia, neque illis rursus qui aut facere iter cupiunt, aut aliud quicquam agere, non oportunam facem luna sufficiat. Vbi vero luna iam deficit, idem præstare officium stellæ cernuntur. Ipse igitur mundi opifex, vt dudum dixi, hominibus prouidẽ tia tanta consuluit. Homines autem qui muneribus iis quæ maxima consequuti erant, quasi ducibus quibusdam suis ad Dei contemplationem vti debebant, rerumque illa rum authorem laudando efferre, ipsum qui dem inhonoratũ illaudatumq; reliquerunt, coluerunt autem naturam, vel vt Apostoli Pauli verbis vtar, seruierunt creaturæ magis quam creatori, munerumque illorum tum magnitudo tum pulchritudo, occasionem illis ad ingrati animi vitium præbuit. datorem nanque illoum munerum ignorarunt, ipsis autem muneribus honores Deo debitos, persoluerunt. Atqui hunc hominum errorem sapientissimus Deus multo ante perstringens, nonnullos defectus elementis adiunxit, vt illorum quidem species ac magnitudo intuentes homines, ad opificem demirandũ attolleret, ipsæq; vicissim labes ac *patientiæ homines cohiberẽt, quo minus ea tanquam deos adoranda censerent. In promptu enim videre est lucidissimum Solis ac Lunæ corpus exiguæ prætentu nubis obduci, caligineque ac nebula obtundi illorum radios & hebescere. Nonnunquam vero accidit, vt in meridiani tẽporis articulo, nec abiectis nubibus, nec vlla offusa caligine, Sol luce sua crassus appareat, idemque infortunium tempore nocturno Lunam afficiat. Quæ sanè ipsa non absque sapientissimi dei consilio euenire putanda sunt, etenim cũ moderatus ille tepor quià sole diffunditur, aptus sit alendis corporibus, plantariisque ac seminibus valde commodus, dum illis quidem auctũ nutritumque subministrat, fructus vero ipsos ad maturitatem opportunam perducit, Deus tamen vt ab eodem sole vehementiores radij nonnunquã intenderentur instituit, qui & hominum ipsorum & cæterarum animantium corporibus permolesti essent, fœtusque corrumperent à seminibus arboribusque profectos, nullamq; aliam ob rem ita instituit, nisi ne solem vitæ causam esse authoremque opinemur, sed ministrum esse atque organum diuinæ voluntatis credamus. Aerem porro ipsum, tuendæ nobis vitæ quasi socium quẽ

πάθη.

dam

dam adiutoremque instituit, huius enim reciproca spiratione non solum homines, sed brutæ quoque animantes victitare cernuntur, eiusque illapsu refrigare insitum caloré, lenioremque efficere, nihilo tamen secius & pestilentes morbi ab aere inuehuntur, cõ tractaque pestis intemperie, corpora distabescunt, ne & hunc Deum esse opinemur, sed cùm illum videamus crebris affici qualitatibus immutarique posse, ab eius adoratione abhorreamus. Pari quoq; modo & terram datricem vitæ diuitiarumque omniũ, parentem insuper ac nutricem, communeque animantibus solum Deus decreuit, sed tamen ne harum rerum spectaculo ita decipiamur, vt eam veluti bonorum primam datricem in deorum numerum reponamus, multas huic quoque variasque rerum infirmitates adiunxit. Ex nimio siquidem calore ac frigore, iniuriam patitur, ac longe plus quam fit opus imbre diluta, fatiscit atque dissoluitur, ita vt seminibus ac plantariis vitium afferat. Rursumque si nubes tempestiuam pluuiam nõ effundant, rarescit ea prorsus, & ad strictiorem perducitur. Sæpe etiam accidit, vt pluuia tempore non suo illapsa, corruptionem vitiumq; adducat, vnde pernicios⁹ hominib⁹ animantes progigni necesse est. Hanc itaque terræ infirmitatem cõspicantes, qui sunt sanæ mentis, tanquã Deum colere illam recusant, perque illam potius, perque enascentia germina ad contemplandum terræ germinumque factorem, tãquam per quædã media perducuntur. Sapienter igitur quidam nostrorũ atque argute inquit, è creaturarum magnitudine ac specie, proportione quadam, generationis authorem spectari. Neque enim qualia sunt opera, talis continuo, ipse est opifex, nec quãta hæc sunt, tantus & ille est. Videri enim hæc possunt, contrectari manibus ac sentiri, nonnullosque defectus atque infirmitates adiunctas habent. Ille autem nec tangi, nec videri potest, nec quicquã pati, neque corrumpi neque (quod ab eo facta opera patiũ tur) vllam subit circumscriptionem. Valde igitur apposite, proportione quadam in superioribus verbis illis additum est. Etenim cùm cœli conuexa, terræ latitudinem, marium tractus, splendorem solis, lunæque nitorem, cæteraque huiusmodi contuemur quæ oculis cerni possunt, nequaquam iis rebus factorem vtique parem facimus, sed infinita quadam mole ac pulchritudine potiorem illum suis operibus esse asserimus, vt merito sapiens ille vir dixerit, ex magnitudine ac specie creatarum rerum, generationis authorem spectari. Quam sane sententiam, Paulus Apostolus ità confirmat. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται & c. Inuisibila enim ipsius, à constitutione mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ipsius potentia & diuinitas. Per ea enim quæ videntur, factorem inuisibilem cogitamus. Ita & cùm arcam scamnumque videmus, nequaquam ea fabrum lignarium, sed fabrilia opera esse dicimus. Nauigium quoque affabre compactum cernentes, non illud solũ miramur atque suspicimus, sed illius opificem quamuis absentem quam maxime laudamus. Tum si nõnile aliud ve collare ornamentum videmus egregie factum, aurifici laudem suam deferimus. Ita & in mundi fabricam oculos intendentes, illius quidem magnitudinem pulchritudinemque miramur, quæque vbertim ex ea sese fundit rerũ vtilitatem. Intellectus autem noster, omissis huiusmodi qualitatibus, ad opificem illum procurrit qui hęc omnia sapienter extruxit. Optime igitur inquit Apostolus, Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque illius potentia & diuinitas. Tũ omni prorsus venia indignos esse affirmat, qui mundi quidem creaturam spectarunt, neque tamen illius creatorem sunt admirati, sed ipsi creaturę honorem Deo debitum, tribuerunt. Hinc merito Apostolus idem ita prosequitur. εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους & c. Vt sint, inquit, inexcusabiles, quia cùm cognouissent Deũ, non tanquam Deum glorificauerunt, neque illi gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorũ. Effusus vero in illorum accusationem, etiam opinionem eorum in medium attulit. φάσκοντες γὰρ, φησὶν, εἶν σοφοὶ, ἐμωράνθησαν. hoc est. Dicentes enim se sapientes esse, stulti effecti sunt. Explicat autẽ quo genere amẽtiæ insanierint. inquit enim. ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου. hoc est. Immutarunt gloriam incorruptibilis dei, in similitudine imaginis corruptibilis hominis. Quęque Deum incorruptibilem nominabant, imaginem sibi corruptibilium corporum extruxerũt. Neque vero cùm immortalis animæ ideam scirent, diuinos honores animæ tribuerunt, suam ve ad impietatem satis hæc illis fuit insania, quod humana corpora, non animas, adorabant, sed vt idem, inquit Apostolus, & volucrum & quadrupedum & serpentum simulachra sibi componentes, hæc etiam deos esse dixerunt, quæque vtpote venenata & perniciosa, interitum viuis adferre soleant,

Rom. 1.

Rom. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

horum tamen imagines, seruatores deos nũ cuparunt. Verum enim vero ad ea regredia mur, quæ nobis ad hæc dicenda originem præbuerunt, Aegyptios videlicet, Phœnicas, Græcosque, Solem, Lunam, Tellurem, Stellas præterea ipsaque elementa inter primos suos deos reposuisse. hoc enim & Plato, & Siculus Diodorus & Cheroneus Plutarchus tradiderunt. Subsequutis vero temporibus eos quoque qui humanum genus beneficio aliquo affecissent, aut qui fortiter in bello pugnassent, qui ve terræ colendæ rationem aliquam inuenissent, infirmis ve corporibus salubrem attulissent curationem, hos delubris extructis in deorum numerũ retulerunt. Hinc & ipse Sanchoniaton, Saturnum fuisse hominem, Rheam mulierem Saturni coniugem tradit, qui parentes Iouẽ & Iunonẽ filios procrearint. Subinde vero cùm beneficia quædam priores ipsi homini bus contulissent vita demum perfunctos dignos à Phœnicibus esse habitos qui diuinis honoribus culti, etiam dij vocarentur, quique & aris, & sacrificiis, & annuo epulo colerentur. Græci quoque Herculem sibi Deũ fecerunt, vt generosum fortemque hominẽ. Neque minus & Aesculapium, quod artis Medicæ author saluberrimus extitisset, cassum vita, deum esse dixerunt. Eademcausa & Aegyptij adducti sunt, vt Apin diuina appellatione dignarentur. Et tamen Herculẽ Græci testantur, structis ab vxore Deianira insidiis, ipsum sibi lethale incendium intulisse, eoque pacto vita excessisse. Aesculapium vero aiunt fuisse hominẽ qui Medicæ artis præsidio, multos sanè mortales quam plurimis ægritudinibus liberarit, tũ fulmine ab Ioue incusso extinctum esse. Hæc autem præter multa alia Siculus Diodorus in quarto bibliothecæ libro conscripsit. At nihilo secius quanquam Græci hæc probe sciant, & Herculem & Aesculapium, deos appellant. Cumque his Tyndarei filios Castorẽ & Pollucem, quos vocant Dioscuros, hoc est, Iouis filios, haud ita sane antiquos, sed qui cũ Argonautis Colchos adnauigarint. Hi enim cum Hercule, Orpheoq; cum illo, qui cithara vtebatur, piscesque fidibus suis permulcens soni harmonia pellectos sequi nauem cogebat, Argo nautarum numerum impleuerunt, fuisse autem illos generatione vna Troicis temporibus vetustiores, superiore disputatione ostendimus, Bacchum vero, quod author serendæ vitis extiterit, vuaque cõpressa vini vsum ostenderit, in cæterorum deũm ordinem transcripserunt. At ipsam Venerem, nullius quidem beneficij authorem, sed intemperantiæ magistrã (pro stituti siquidem corporis meretricem fuisse aiunt, ac Cinyram deperisse) deã tamen stultissimi apellarunt. Neque id sane admirandum contingit. Nam qui ne venenata quidẽ reptilia non diuina appellatione dignati sunt, ægre ipsas mulieres hoc cassas honore voluissent. Quin & ipsum Ganymedẽ apud Poetarum fabulas rapuisse dij perhibentur, qui Ioui pocula ministraret. Neque minus & Helenam, postquam plurima eademque vulgatissima adulteria seiungentes ab latere Menelai, in cœlum sicut inquit Euripides, sustulerunt. Itaque non solum qui boni aliquid humano generi attulerunt, sed lasciuissimos etiam tum viros tũ mulieres, Græci deos fecerunt. Hos autem ritus cùm Romani à Græcis perdidicissent, suos imperatores vita perfunctos, diuinitate dignos habuerunt. Neque solum eos imperatores qui legitime regnantes, iustitiam coluerunt sed qui per tyrannidem iniustitiam, præterque fas imperium gubernarunt. Neronem enim, qui ad omnem speciem lasciuiæ iniquitatisque abunde progressus est, Domitianum præterea, & Commodum, sæuissimosq; alios & scelestissimos homines, deorum suorum catalogo adiunxerunt, secundamque hanc speciem deificationis homines ex cogitarunt. Tertiã vero illi commenti sunt, qui fidem Poetarum fabulis habuerunt, quibus tamen & Plato in Timæo credi adhortatur, inquit enim Plato. ὡσπερὶ γὰρ τὴν ἄλλων δαιμόνων, φησὶν, εἰπεῖν μὴ γνῶναι πῶ γένεσιν πλέομεν ἢ καθ' ἡμᾶς, et c. hoc est. De aliis enim dæmonibus vel loqui vel scire ipsorum genus, vires nostras excedit. Credenda vero quæ nobis veteres tradiderunt, à diis, vt ipsi de se inquiunt, oriundi, maiorumq; ac patrum suorum apprime conscij. Non itaque fieri potest, vt fides deorum filiis ac nepotibus non habeatur, tametsi nec signis, nec demonstrationibus necessariis vtantur, ad faciendam fidem. Oportet autem lege quadam adactos, ea credere quæ tanquã sibi propria & domestica se dicere profitentur. Subinde vero & Hesiodũ Plato adducit, Chaos, Oceanum, Tethyn, Cœlum, Terram, Cœlique ac Terræ filios, Saturnum, Rheam, Iapetum, aliosque nonnullos, nec minus & eos qui ex Saturno & Rhea geniti memorantur Iouem, Iunonem, Neptunum, Ditem. Neq; talem ac tantum pudet Philosophum, adhortari nos, vt ijs fidem habeamus qui talia fabulantur, quiq; lasciuissimos deos eosdemque patricidas & filiorum enectores, nobis proponunt. Saturnus enim, Cœli patris pudenda execuit, quotq; ipse filios ex se gigneret, natos protinus deuorabat. Iupiter quo-

qua

que cùm Saturnum regni finibus expulsum Tartaro tradidisset, tyrannum sese, & quidem scelestissimum, præbuit. Neque enim tantum sororem, sed matrem quoque ac filias sibi vxores adiunxit. præterque has ipsas & innumeras prope fœminas deasque stupri commerito vitiauit. quæ sane flagitia cùm Plato minime ignoraret, hortatus est tamen vt solius patriæ legis caussa Poetis fidem habeamus, tametsi neque vllis signis, neque demonstrationibus, ad probationem vtantur. Ex quo plane constat, Athenienses populi metu adductum, populari errore implicitum permansisse. Quod ne quis dubitet verum esse, ipsemet Plato sua in Republica ita testatur. πρῶτον μὲν, ἦν δ' ἐγὼ, τὸ μέγιστον καὶ περὶ τὴν μεγίστην πλάνην ὃ ἐπῶμεν, ἀλαθῶς, et c. hoc est: Primum, inquam ego, qui maximum maximisque de rebus mendaciũ est loquutus, procul à veritate mentitus est, Cœlum videlicet ea perpetrasse quæ poeta canit Hesiodus, eundemq; à Saturno affectum supplicio fuisse. Sed nequaquã maxime vera sint, quæ Saturnus fecisse dicitur, quęq; à filio Ioue perpessus, temere sunt ea stultis hominibus iuuenibusque narranda sed reticenda sunt ea potius, aut si qua insterẽ tiandi necessitas, danda est opera vt occultis atque obscurioribus verbis ea proferri audiãt. Pauloq; mox ita subsequitur: μὴ γὰρ ἄν ὡς, οἵ π λόγοι χαλεποὶ &c. hoc est: Etenim, ait ille, difficiles ò Adimãte sunt hi sermones, neq; in ciuitate nostra dicendi. Neque enim audiente iuuene dicendũ puto, quod qui maxime sit iniustus, nihil noui admirandique admittat, neque qui malum atque iniquũ patrẽ modis omnibus puniat. Quãdoquidem ea faciat, quæ primi ac maximi deorum fecisse narrantur. Inquam vero ego, nequaquam ea mihi videri prorsus idonea, quæ adolescenti, quæue cuiquam alij referantur, quod videlicet dij deos bello insidiisque aduersus consanguineos ac necessarios suos struxerunt. Subinde autem cùm Plato idem lata lege sanxisset, quænam iuuenibus proponendæ essent disciplinæ, ita subiunxit: ἤρας δὲ δεσμοὺς πῶς δεῖ θέσθαι, μὴ φαίνεσθαι φιλέρεσιν ὑπὸ πατρός. et c. hoc est: Iunonem verò à filio colligatam fuisse, Vulcanumque proiectum à patre, vt matri quam Vulcanus verberaue-

rat, auxilium ferret, deorũ præterea pugnas quæ ab Homero finguntur, neque sensu allegorico, neque absque allegoria, in ciuitatem admitti decet. Puto autem ego hæc quę modo attuli, Platonis verba, vel ab iis etiam qui literarum prorsus ignari sunt, manifeste cognosci quã sint penitus illis cõtraria quæ idem Plato in Timæo conscripsit. Ibi enim præcepit sine vlla disceptatione & controuersia poetis credendum esse, quanquã nec signis nec demonstrationibus necessarijs ad faciendam fidem vterentur. Hoc autem loco impudenter eos accusat, vt quæ [illegible] gmenta & probati quædã commenti sint. Hinc & deorum nomina allegoriis honestat, turpitudinemque illorum ita obtegere ac velare conatur. Huiusmodi autem rationum liber qui Cratylus inscribitur, est plenissimus. In eo siquidem Diologo, Cronon, hoc est Saturnum, quasi saturũ mentis atque intellectus Coronon vocat, modo & Chronon, id est tempus, ab eo quod est ῥέω, rheo, quasi rhoonid est fluentem, appellat. Fluxam quoq; naturã Rhean, & aerem ἤερα, hoc est heran, appellat, qui enim rectum huius nominis, perpetuo quodam tractu sæpe ingeminet vt videlicet dicat ἤερα, ἤερα, ἤερα, id est, era era era, manifeste aeris nomen ingeminabit, quasi dicat aer aer aer. Nec minus & humentem naturam Posidonem, hoc est Neptunum, vocat, quasi δέοντα vel δεσμῶντα τοὺς ποδας, hoc est pedes ambulantium colligantẽ, ac ne procedãt vlterius cohibentẽ. Terram vero & Plato & Orpheus & alij nonnulli δήμητραν, id est Dimitran appellarunt, ὡς δὴ μητέρα καὶ τροφὸν ἅπαντα τὴν ἐν αὐτῇ διαπεπαμένην ἀπάντων, hoc est, Matrem altricem quę omnium quæ in ea vitam ducunt. At Aegyptij volunt Isin & Osirin, esse solem & lunam. Δία δὲ, hoc est, Iouem autem spiritũ esse aiũt, qui διὰ πάντων, hoc est, Per omnia feratur & commeet. Ἥφαιστον δὲ, hoc est, Vulcanum autem, esse ignẽ contendunt. Oceanum vero, humidam aqueamque naturam. Quæ rationes rerum, apud Manethum Siculumque Diodorum leguntur. Ac terræ quidem principalem vim ἑστίαν, id est, Vestram, nũcuparunt, Rheã vero, petrosam mõtanãque portionẽ. At Dimitran, eam quæ campestri solo subsidit. Naturalẽ porro vim Dionyson, id est Bacchum, vocarunt. Selenen quoq;, hoc est lunã, à splendore quod Selas appellãt, etiã Artemin nũcuparũt, velut aeroromin, hoc est quæ per aerẽ pergẽs, aerem secet, quasi aerisecam. Huic Apin, bouem ita dictum, Aegyptij nutriunt. Soli vero, hircum, quem vocant Menden. Ita nonnulli Philosophorum pudore fabularum affecti,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Poetarum fabulas in allegoriam verterunt. Rationem vero huiusmodi fabularum, Romani nunquam accipiendam esse censuerunt. Cui rei Dionysius Halicarnasseus idoneus testis est. Ita enim de Romanis loquitur, in libris quos de Romanæ vrbis antiquitate conscripsit. ὅτε γὰρ οὐρανὸς ἐκτεμνόμενος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων πρὰ ἑρμαίοις λέγεται, etc. hoc est: Neque enim perhibetur apud Romanos Cœlius à suis liberis euiratus, neque Saturnus progenitos à se filios de medio tollere metu venturæ seditionis, neque item Iupiter, Saturni patris imperiũ demolitus, eum in carcerem & tartareum conie cisse. Alias denique à Græcis inuentas fabularum rationes, cæteraque generis eiusdem mysteria, testis est Dionysius ab Romanis repelli. Atque hunc tertium esse modum dicimus, quem Græci diis sibi faciendis commenti sunt. Est vero & quarta amplius species, extremæ cuiusdam insaniæ, furorisque plenissima. Quam enim patientem animæ vim appellant expertemque rationis, quamque rationis, imperio subijci adhortantur, hanc stulti gentiles Græci deificant, vimque concupiscendi Venerem Cupidinemque appellant, Martem vero, ipsam irascentiæ vim. Tum ebrietatẽ, Dionysium vocant, id est Liberum Patrem. Rationem vero, Mineruam. Rursusque Vulcanum, pro artibus volunt accipi, quia ignis adminiculo plerę-que vtantur. Dolum præterea furacemque fraudẽ, vocant Hermen, ipsum scilicet Mercuriũ. Neq; illos pudet qui lasciuiã detestãtur flagitiosos; homines pœna afficiũt, flagitiũ tamẽ ipsum pro deo venerari & colere. Cũq; latis legibus ignominia afficiant scortantes simul & scorta, nec minus & iugulandos esse eos decernant qui adulteri alienos thoros insiliunt; homicidasque præter ea palis infigant tympanisque distentent, causas tamen ac stirpes tantorum scelerum, libidinem videlicet, iracundiã, crapulam, ebrietatem, cœlestium deorum apellatione dignari, diuinosque illis honores ritusq; persoluere. Non inquam eos pudet, qui morborum talium caussa, leges omnes instituerint, ipsos subinde morbos latæ legis præcepto venerari, quiq; alibi suis in sermonibus virtutem admirandò collaudent, hic eam tamen vt superfluentem nimiamque exigere. Si enim, vt ipsi aiunt, vis illa animę qua quicquam concupiscimus Deus est, qui obortæ libidini reluctetur, erit prorsus in Deum impius ac profanus. Pari modo, si ebrietas, si iracundia in deorũ numerum reponũtur, qui hos deos auersetur, ab illisque se contineat, manifestum se deorũ statuet inimicũ. Fugienda itaq; erit virtus, tanquam sit deis contraria, adamandaq; erit incontinentia, vtpote quæ Deus nuncupetur. Cæterũ, hæc sunt multo poeticis fabulis leuiora magisq; noxia. Græci ergo gentilesque Philosophi, vt est in veteri prouerbio, dum fumum euitare contendunt, in ipsum vt videtur igné inciderunt. Habet enim hoc periculum mendacij falsitas, vt qui sospes hunc effugerit callem, incidat in alterum multo difficiliorẽ. Ea igitur est apud Græcos quarta species deos instituendi. Antisthenes quidem Socratis familiaris Diogenisq; præceptor, qui temperantiã dicitur fecisse quã maximi, hæc de Venere olim dixit: ἐγὼ δὲ τὴν ἀφροδίτην οὐ κατοξεῖναι μι αὐλὸν ἀλλ' ὅπως ἀπολλὰς ἡμῶν καλὰς καὶ ἀγαθὰς γυναῖκας διέφθειρεν hoc est: ego si Venerẽ capere mihi liceat, iaculis nil morat⁹ trãsfigã, quãdo hęc, nobis honestas probasq; mulieres vna corrupit. Idem Antisthenes Cupidinr, naturæ vitiũ appellabat, cui vitio miseri homines succũbentes, pessimam ingratitudinem, Deum vocant. Eam ob rem insanire potius, quam voluptate affici, peroptabat. Græcos autẽ vel in ipso allegorico sensu discordes inter se fuisse, is plane cognoscet qui in philosophorum libros inciderit. Plato enim, aerem Iunonem nuncupat. Plutarchus vero, eandem esse vult terram. Latonam autem, lethen aut noctem vocat, in qua hominum mens, lethen quãdam hoc est obliuionem rerũ, accipiat. Orpheus autem inquit. Γῆ μήτηρ πάντων δημήτης πλουτοδότειρα. hoc est: Terra parens, ipsa alma Ceres bona cuncta ministrat. Græcos autẽ Philosophos alternis disceptationibus euertisse quæ olim de Deo loquuti fuerint, Plato in Epinomide hisce verbis ostendit: θεολογίαν τοίνυν καὶ ζωογονίαν ἀναγκαιοτάτην ἔοικε. etc. hoc est: Theologiam itaque atque animalium genituram, cùm superiores, quantum mihi videtur, nõ bene effigiarint necesse est vt ipsi resumẽtes posteriore sermone melius effingamus, accedentes ad pias sanctasque rationes. De iis autẽ hominibus qui in deos relati fuerunt, Plutarchus in eo libro cui titulus inscribitur, De oraculorum defectu, ita scriptũ reliquit. τὰ δὲ γιγαντικὰ καὶ τυφωνικὰ πρ' ἑλληνιζόμενα, etc. hoc est: Gigantũ vero gesta & Titanũ, quæ à Græcis canuntur, aliaque complura nefanda facinora, Typhonisq; aduersus Apollinẽ pugnæ, nec minus & Bacchi exilia, Cererisq; errores, nihil differre vidẽtur ab Ostricis rebus atque Typhonicis, quas passim est audire turpiter atque impudenter fabulis inuulgatas. Rursus vero idẽ Plutarchus hæc ait: ἐπὰ μὴ σολύ-

μας πυνθάνομαι τὸν λυκίων προσίκειν, ἐμ τοῖς μάλιστα τιμᾶν τὸν κρόνον, et c. hoc est: Quandoquidẽ & Solymos audio Lyciis propinquos, Saturnum maxime venerari. Postquã vero is eorum principes, Arsalum videlicet, *Ariũ, ac Tosobin, de medio sustulit, abijitque fugiens, quocunque demũ abierit (hoc enim Lycij satis compertũ nõ habent) aiunt eis nullam amplius Saturni curam fuisse, Arsalum vero sociosque Arsali duros ac difficiles deos appellare cœpisse, quorum in honorem *imprecationes diras que susceptas tũ publico tum priuato etiã ritu instituerint. Porphyrius quoque in ea epistola quam scribit ad Anebonen Aegyptium testatur ab Aegyptiis hominem in Anabi villa pro deo coli solitum esse, cui super aram rem diuinã facerent, certoq; ac opportuno tempore prophetam illi epulum conuenientesque offerrẽt. Neq; vero Aegyptijs quartus error suffecit, sed quintum insuper commenti sunt. Pessimos enim dæmonas sibi deos fecerunt, magicasque imposturas ab eisdem perdocti, sacrificiis magistros suos aliisque ritibus coluerunt. Id quod eo in libro Porphyrius plane ostendit, cui titulus est, De electorum philosophia. Ego autem, vel ipsius Porphyrii verba legenda vobis apponã: ὅμῶς μέντοι τὴν ἐναντίαν πᾶσα χρεία ἐπιτελεῖται, et c. hoc est: Per contrarios tamen ac infestos dæmonas, vsus omnis in Magia ipsa perficitur: eiusmodi enim maximæ dæmonibus præsidem potestatẽ ij placant & venerantur, qui per veneficia res noxias exercent. Mali siquidem illi dæmones, magnam copiam habent omne genus apparitionum atque imaginũ, possuntque tum monstris atque præstigiis ludificare mortales, tum philtris & amatoriis potionibus, quas conficere egregie callent. Omnem præterea diuitiarum & glorię spem, in ijs dæmonibus locatam ferunt, præcipue vero, impostura fraudisque artificiũ mentiri enim ac fallere, vt proprium sibi vẽdicant, diuinitatem vero sibi arroganter vsurpant. Præsidens autem illis potestas, videtur maximus quidam deus esse. Hi denique sunt, qui nidore ac libaminibus gaudent, quibus eorum corporea vis, spiritualisq; reficitur ac pingescit. Præberi autem mihi hoc loco occasionẽ video, vt cum Porphyrij verbis conferam deorum sermones, quos Homerus loquentes inducit, quandoquidem & ij libamina nidoremq; victimarum, in propriam sibi sortem cessisse aiunt. Plane igitur constat, malos dæmonas à Porphyrio nũcupari, quos Homerus deos appellat, vterque enim nidore ac libaminibus gaudere illos affirmat. Quærendum vero, quænam il-

*Mal. Brymac Trosobiũ.

*Quales fuerit & in honorem Eumenidum facrebant.

la sit potestas quam Porphyrius inquit malis dæmonibus præsidere, ac sese ipsa mirifica eorum maximam nuncupare. Neque vero mihi diu quæritandũ erit, in eodem enim libro idem sic inquit: τὸς δὲ πονηρὸς δαίμονας ὁκ ἐκεῖ λέγω τὸν σάραπιν καθεύδειν, & c. hoc est: Malos autem dæmonas, haud te mere suspicamur sub Sarapidis esse potestate. Neque ad credendum signis tantummodo quibusdam adducimur, sed multo magis quod quęcunque vel demulcendis illis vel etiam auertendis Magi iactitare, coniuerunt, ea omnia Platoni deferuntur sicut in primo volumine ipsi ostendimus. Idem vero est deus Sarapis, qui & Pluto, eamque ob caussam maxime dæmonibus dominatur. Iterum vero et hæc adiunxit: μήποτε ἔστι τοῖς ὧδε ἐχόντως σάραπις; et c. hoc est: An ne hi sunt quibus Sarapis imperat? Est autem illorum symbolũ siue tessera, triceps canis, hoc est malus dæmon, qui in tribus inuenitur elementis, aere, aqua, & terra, atque hos quidem dæmonas cohibet Deus ac sedat, sub manu habens. Dominatur vero illis etiam Hecate, vtpote quæ illos continet in triplicĩ elemento. Hæc autem quæ modo attuli, nõ Moses Hæbraicus legislator, non Petrus aut Paulus aut Ioannes veritatis præcones, contra malos dæmonas conscripserunt, sed Porphyrius aduersarius veritatis. Plutonem igitur atque Hecaten, malorum dæmonũ principes esse dixit, mentitosque ait fese maximum deum esse. Videtur autem hoc miraculũ illi esse quæstioni persimile, quod fortis ille Sampson proposuisse quondam perhibetur, Ex ore comedentis exiuit cibus, & ex forti dulcedo. Hæc enim quæ sunt ad refellendum mendacium, à fautore mendacij Porphyrio scripta sunt & qui veritatem accusãbat, proditus est præter animi sui sentẽtiam veritatis adiutor. Neque tamen hoc valde admirandum occurrit. Deus enim qui linguam vatis Balaam imprecari paratã, coẽgit bona verba proferre, idem & Porphyrij linguam rabido quodam furore aduersus veritatem exilientem, inuitam, contra mendacium falsitatemque immutauit. Neque vero hæc ipsa Porphyrius hoc solum loco conscripsit, sed in epistola ad Aegyptium Anebonem, persimilia his commemorat, ibi enim sic inquit. θεοὶ δ' θεῶν μὲν καλεμένων, πονηρῶν δ' ὄντων δαιμόνων, et c. hoc est. De iis autem qui Dei quidam nominantur re autem ipsa mali sunt dæmones, illud me non parum sane conturbat quonam videlicet pacto hoc fiat, vt qui tanquam meliores hominib⁹ potentioresq; inuocantur, imperijs tamẽ hominum, ceu peiores inferio-

resque

Universidad de Deusto
Biblioteca

nesque sint, vrgeantur. Cumq; ipsi æquum esse prædicent, vt seruus qui iniqua gesserit puniatur, ipsi tamen ad iniusta facinora sese iussis adigi pariantur. Neque aduocanti illi parendum putent, qui sit admisso stuproim purus, qui tamẽ a d obscœna flagitia quoscunque homines perducere non grauentur. Atque ab animatis quidem corporibus rebusque abstinere, sacrorum interpretes censeant oportere, neà corporum vaporibus nolluantur: cùm tamen ipsi nidore victimarum, sacrificiorumque vaporibus tãquam escis quibusdam quàm maximè oblectentur, nefasque ducant ab eo morticinum contrectari, qui sit rebus diuinis mysteriisque præfectus, & tamen cæsis animantibus per cruorem cædemque dæmones deducantur. Illud autem multo quã hæc omnia magis abest à ratione, cùm videlicet nõ dæmoni quidem aut animæ defuncti hominis, sed ipsi adeo Soli, quem maximum regem imperatoremque Magi habent, sed Lunæ, sed alicui ex cœli sideribus, homo de medio sumptus seruilisque nonnunquam conditionis terribiles minas intonat, mentiturque se diis terrorem incutere, vt interrogati vera respondeant. Etenim cùm quis eorum denuntiat quod cœlũ diffringet, quod occulta Isidis reuelabit, quod ea quę sunt in adyto secreta aperiet, quod Charonis cymbam firmabit, quodque Osiridis membra Typhoni discerpet, si ea comminantem respicias quæ nec facere posit quisquam nec sciat, quem non illa stuporis excessum dementiæque excedant? Si vero dæmonem trepidantem deum ve consideres, nouo quodam fictitiæ rei metu quali scilicet ne fatui quidem pueri terreantur, quam consternationis immensæ magnitudinem metus ille non superet? Ipse etiam Chæremon scriba rerum sacrarum, commemorat esse hæc apud Aegyptios valde nugis inuulgata, aitq; hæc ipsa & quæcunque sunt alia, esse violentissima. Post multa vero alia & hæc addidit. περὶ δὲ εὐδαιμονίας δεῖν ἀσφαλὲς et c. hoc est. De felicitate autem nihil habent, quod tutum quodque dignum fide habendum sit. Verũ enimuero Porphyrius ille qui nobis iure optimo planꝰ quidã seductorq; eorũ dicendus est qui res diuinas veramq; religionẽ perdocti sunt, multo etiã manifestius quã ij fecissent qui dæmonũ fraudẽ abominantur eorũ dolos coarguit ac refellit quos ipsi deos vocatis. Ipse enim veritatis aduersarius, manifeste ostẽdit hos nec deos esse, nec bonos dæmonas, sed mẽdacij magistros, omniumque flagitiorũ patres. Eosdẽ Plato in Timęo ne natura quidẽ immortales ait esse, inducit enim authorẽ ipsorũ Deũ, sic eos alloquentem. Ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ δὲ οὐλυόι γ' ἄμπαυ, et c. hoc est. Immortales quidẽ minime estis, neque penitus insolubiles, quod autẽ soluemini, mea voluntate id vobis continget. At Homerus his contraria sentire videtur. vbiq; enim in sua poesi eos immortales appellat. inquit enim. Οὐκ ἐσθίουσ' οἶνον πίνουσ' αἴθοπα οἶνον, et c. hoc est. Nec Cererẽ absumunt, atri nec procula vini. Sanguine nanq; carẽt, immortalesq; vocantur. Tanta est igitur de iis qui nõ sunt quidẽ, sed tamẽ dij vocãtur, inter Philosophos Poetasque controuersia, & tamen illis & aras & delubra ædificarunt, sacrificijsque eos colẽtes, tum simulachra & imagines è lignis ac lapidibus, aliaque ex materia exsculpentes, deos vocitarunt, idola manu confecta, statuasque Phidiæ, Polycleti, ac Praxitelis arte cõpositа, diuina appellatione dignati sunt. Hãc itaq; impostur. Xenophanes Colophonius accusans, ita inquit. Ἀλλ' οἱ βροτοὶ δοκέουσι γενεὰν θεοὺς θνητὴν, Καὶ ἴσημ' αἰσθάνεσθαι ἑκάμφωνόν τε δέμας τέ. hoc est. At mortales homines, putant deos genitos esse, Sensibus æquales & voce et corpore nobis. Rursusque ita. Ἀλλ' ἔτοι χεῖρας οὐκ ἔχομεν βόες ἢ λέοντες. etc. hoc est, Si manibus possent vti tauri atque e lephantes, Pingere vel manibus, vel que nos facta referre, Iam similes & equis diuos bubusq; videres, Cornipedes finxisse & equos taurosq; bicornes, Haud alio factos quã quo ipsi corpore nunc sunt. Tum verò impostura hãc manifestius carpens, ab ipso quoque simulachrorum colore falsitatem coarguit. Aethiopas enim inquit suos sibi deos essingere atros prorsus ac simos, qua videlicet corporis habitudine Aethiopes ipsi nascũtur: at Thracas, deos effigiare glaucos, ac rubore suffusos. Pari modo Persas Mœdosque sibi perquam similes deos facere. Aegyptios item, formare illos ad imaginis suæ exemplũ. Quę cùm videret Zeno Citieus in eo quem de re publica librũ edidit, iuxtà prohibuit & templa & deorum simulachra confieri. quando quidẽ nullum id genus opus dignũ Deo habendũ esset. Plato autẽ haud penitus hæc cõficiendi vetuit, timens scilicet ne Athenienſium gratia beneuolentiaque excideret, ne ve sibi quod olim & Socrati venenũ porrigeretur, cùm tamen ipse quoque deorum statuas & simulachra, dicterijs plurimũ carpat. inquit enim. μηδεὶς δ' ἕτερος ἱερὰ κτιζέτω θεοῖς & c. hoc est. Nullus itaque alter, sacra diis cõsecrato. Aurum & argentum in alijs ciuitatibus & priuatim habitũ & in sacris locis, inuidiosa res est. Ebur autẽ quod exemptum est exanimato

exanimato corpori, oblatio minime sancta est. Ferrum præterea ipsumque es, bellorum sunt instrumenta. Lignea vero simulachra & lapidea, dicato qui velit, publicisque templis offerto. Quod autem Plato metu Atheniensis populi non penitus prohibuerit fieri simulachra, ex eo ipso, quem modo adduxi locum, facile est percipere. Primo enim vetuit, ne quis priuatim sibi deorum imagines faceret. Tum verò & aurum & argentum ciuitate exegit tanquam inuidiosam materiam, quæque animos mortalium ad sacrilegia perpetranda incitare posset. Ebur autem, profanum ineptumque ad res sacras testatus est. Aes vero ac ferrũ, bellis ait, non statuis faciendis, congruere. Et lignis vero lapidibusque duntaxat sculpi eas voluit. sciebat enim, puto, huiusmodi materiã contemptui obnoxiam esse, suapteque illã vi persuadere spectantibus posse, ne se vt diuinam rem haberent, neve eam materiam colerent, quam ita tenuem paruiq; adeo esse cernerent. Enimuero & pater omnium Deus, per prophetam grauiter eos accusat, qui sibi ligneos saxeosque deos faciunt, & venerãtur. inquit enim. ξύλον ἄσηπτον ἐκλέγε
Esai. 40. τηκτὸν καὶ σοφὸς ζητᾷ πῶς στήσει αὐτῷ εἰκόνα καὶ ἵνα μὴ σαλεύηται. hoc est. Lignum inputribile deligit faber, & sapiẽs quærit quo modo imaginem sibi statuat ne quatiatur. Neque enim solum demit è materia quod superfluum esse cognoscit, humanæque formæ similitudinem exprimit, ac partes singulas affrabre sculpit, verumetiam sedis ipsius ac firmitatis non exiguam rationem habet, fulcrisque ac ferreis clauis statuam firmat. Quodque ita tum ex materia, tum ex arte comparatum est, Deus vocatur, inquit ergo
Esai. 44. Propheta ὃ δ' ἥμισυ αὐτοῦ κατέκαυσεν εἰ πυρὶ &c. hoc est, Cuius dimidium igne combussit tostasque carnes comedit, & dixit iucundissimum mihi est quod calefactus sum, & vidi lumen. Dimidium vero sculpsit, ipsumque adorat, precesque huiusmodi effundit.
Esai. 44. ἐξελοῦ με ὁ θεός μου εἶ σύ, hoc est. Erue me, quoniam deus meus es tu. Cùm itaque tam sapienter eorum insaniam reprehenderit, ita subiunxit. γνῶτε ὅτι ἀποδοὺς ἀποδώσει καρδία αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ πλανῶνται hoc est. Scitote quoniam cinis est cor eorum, & ipsi errant. Ego vero eorum qui ad infidelitatem Gentium inclinant, impudentiam valde admiror. Cõuicti enim ac pudore suffusi, cũ orbẽ terræ ad temperantiam modestiamq; conuersum esse iã videant, atq; ab antiquo errore depulsum, fatentur quidẽ mẽdacissimas esse fabulas ea quę de diis Poetę cecinerunt, neque tamen erubescunt ex iis quæ faciũt, sese accusatos dãnari. Adorant enim manufactas imagines, inter quas & Veneris figuram, prostantibus in fornice meretricibus impudentiorem, quis enim vidit vnquam meretricẽ in foro stantem, nudo corpore sine palla & zona? At Venerem scortorum præsidem & magistram, nudam faciunt statuarij sculptores, neque tunicula saltem illã obducunt. Quin & Europen tauro insidentem pictores pingunt, fabri conflãt, marmorarij cœlo effingunt. Bacchum quoq; iidem artifices, mollibus ac solutis membris, enœminatoq; corpore, nobis faciunt. Nec minus & ipsum Pana & Satyros equorum atque asellorum more coitus appetentes faciunt, atque ad Venerem iã paratos concinnant. Pari quoq; modo & Iouem sub aquilæ forma in Ganymede insanientẽ, Ledæ vero consertum in cygni specie Danaesque in sinũ eliquati auri modo collapsum, aliaque item figmenta sicuti Poetæ cõmemorant, effingunt simulachrorum artifices. Si ergo inanes rerum fabulas à Poetis cõfictas esse asseritis, quid ita, quæso, & marmorarios, & cusores apud vos esse, quid pictores etiã toleratis, cùm hi suo artificio falsitatẽ hanc tueantur? Cur & honore tanto afficitis quæ ipsi simulachra effinxerunt? Par enim fuit, siquidem Poetas iusta accusatione damnatis, ipsorum quidẽ poemata à vobis absumi, lege autem ipsos cohiberi artifices, illisq; obitũ intentari, ne quis in posterũ vllo pacto eiusmodi simulachra vobis cõficeret. Tum & illata nece plecti oportuit, qui legis præcepta transgrederetur. Nec minus oportuit quæcũq; ad contumeliam & opprobrium factæ essent imagines eorũ qui dij vocantur, diffringi prorsus & aboleri, persuaderique omnibus falsa esse mendacia quæ de talibus diis vulgo ferantur. Cæterum nihil dum à vobis harum rerum factum esse conspicimus, immo autẽ permulta quæ hisce rebus penitus sint contraria. Nam & poetas ipsos, eiusmodi figmentorum causa suspicitis, statuarumque opifices ac pictores operum suorũ quam maximè laudatis, quæque verborum tenus simulachra detestamini, adoratis tamen, eaque sacrificiis ac solenni ritu percolitis. Quin & animal illud (Priapum dico) exigua quidẽ ipsum statura, sed exporrecto virili mẽbro ingentẽ, pro deo habetis phallumq; Liberi patris, hoc est distentum veretrum, videre est ab iis qui orgia celebrãt, adorari ea in festiuitate quã à circunferendis phallis Phallagogiã vocãt. Nec minꝰ & mulierbrẽ pectinẽ (sic .n. pudẽda mulieris vocãt) in Cereris festo initiatę mulierculę diuino honore dignũ habẽt. Aegyptij vero sic obscœnis voluptatibus

seruierunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruierunt, vt hircũ deum appellarint, quod salacissimum animal sit ad Venerẽ, Mendesij verò eximiis hunc honoribus venerantur. Aliæ quoque apud Aegyptios ciuitates, animalibus aliis diuinos cultus dicarũt. Nã Memphitæ taurum, & lupum Lycopolitæ, & Leontopolitæ leonem, & canem Cynopolitæ, & piscem latum incolæ vrbis Latonis, alij verò ibin, alij crocodilum propriis festiuitatibus templisque consecrarunt, ac eorum singulis congruentes epulas apponendas curarunt, tum & stata illis sacrificia peregerunt. Defunctos autem, sumptuosa sepulchri mole dignati sunt. Tantus olim error, quicquid terrarum incolitur occupauit. Ab unde vero hunc deleuit errorem prorsusq; de medio sustulit DEVS ille quem Christiani adoramus, ebriósque homines ac dementes effectos, ad frugalem vitã constitutámq; traduxit. Sed enim dicturos vos puto, atque etiam vos Christiani quasdam potestates esse conceditis, quę oculis videri non possint. Has autem Angelos, & Archangelos, principatus præterea, Potestates, Dominationes, ac Thronos vocatis, aliásq; insuper Hebraicis nominibus Cherubin ac Seraphim appellare didicistis. Cur itaque aduersum nos tantopere indignamini, si post DEVM illũ qui semper est, quique eodem modo semper se habet, secundarios quosdam deos, sed eo tamen multo inferiores, & opinamur esse & veneratione prosequimur? Ad hæc autem quæ objcitis, ita paucis respondeo. Puto equidem nos olim sacris fuisse monumẽtis perdoctos, esse quasdam potestates quæ videri oculis nequeant, queque hymnis laudent creatorem, ciúsque diuinæ voluntati deseruiant. Neque vero has esse deos asserimus, neque diuino cultu eas veneramur. Neque adorationẽ quæ Deo soli debetur, Deo & angelis ex æquo partimur, sed hos quidẽ pluris esse hominibus faciendos putamus, at conseruos tamen opinamur. Neque incorpoream naturam, in mares fœminásque distinguimus. Hæc enim sexus discretione indiget eorum natura, qui subiecti mortis legibus viuunt. quia enim mors hominum genus quasi in seruitutem adducit, nuptiæ liberorum propagatione, reponunt quod interitus ipse consumpsit. Mortale itaque animal, instrumentum hoc habet ad immortalitatem tuendam, sibi à creatore DEO tributũ, quod gignere filios ex se potest eámque ob rem morituro quidem homini, fœminæ vsum necessarium esse cognoscimus. Angelis verò quos immortales DEVS creauit, fœmineus ille sexus omnino superfuisset, neque enim augeri propagarique indigent, qui decrescere comminúique non possunt, neque item commisceri opus habent qui corporum sunt exortes. Comprobat autem vera esse quæ dicimus, vtriusque speciei creatio. Neque enim Deus ab initio multos numero homines luto effinxit, sed virum vnum duntaxat, vnámq; mulierem, duorúmque commixtio, totam continentem, marisque omnis insulas genere humano compleuit. Naturam autem eorum spirituum qui videri non possunt, nequaquam ex duobus constituit, sed vniuersam simul semélque creauit. Quot enim milia eorum spirituũ ab initio esse sanxit, tot repente simul produxit, vt superfluus cõtinuo illis futurus fuerit fœminarum vsus, qui vt immortales propagatione non indigent, vtque incorporei commixtionem non patiuntur. Idcircoque hagios eos nuncupamus, tanquam nihil terreni insitum habentes, sed cunctarum infirmitatum exortes quæ circa terram signuntur. Vnum verò duntaxat munus sortitos, vt in cœlesti choro factorẽ suum hymnis concelebrent; tum vt ministeria obeant, in quibus imperio diuinæ voluntatis obediunt, ab vniuersorum Deo ad humani generis salutem gubernationemque summissi. hoc enim de ipsis diuinus testatur Apostolus quo loco inquit: οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν; hoc est: Nonne omnes sunt ministratorij spiritus in ministeriũ missi propter eos qui salutis hæredes futuri sunt? Horum profecto vitam imitati sunt, quicunque hominum Dei seruitium adamarunt, fugerũt enim quantumuis legitimam corporum commixtionem, vtpote quæ animum à diuinis rebus abducit. Patriam insuper ac necessarios relinquerunt, vt omnem curam ad diuina transferrent, nulloque vinculo impedirentur quo minus animo ac mente subuolarent in cœlum. Ita dum inuisibilem ineffabilemque Dei pulchritudinem intueri desiderant, omnia quæ sunt in terris, facile cõtempserunt. Horum iam plenæ ciuitates, plenæ sunt villæ, pleni montium vertices, pleni saltus atque conualles. Atque alij quidem cœnobia incolentes, cudunt in suis pectoribus philosophię pietatisq; simulachra. Alij verò bini terniue ad summum viuentes, alij seorsum occlusi, oculisque prohibentes visibilium rerũ pulchritudine oblectari, præbent animo facultatem fruendi rerum earum speculatione quæ intellectu solo percipiuntur. Quod si tam Cœnobitæ qui etiam solitarij, quanquam adhuc corporeis vinculis sint annexi, multisque aliis affectionibus perturbentur, incorpoream quasi vitam excellẽm illam quidẽ congruentemque cœlitibus amplexantur, quẽnam satis oratio cœlitum vitam qui corporis sunt immunes, conuersationemq; enarrabit ab omni prorsus perturbatione semotam, curisque omnibus expeditam? Hęc nos igitur sacræ literæ docuerunt, quæ de natura illa sentiamus, quæ genita quidem est, sed oculorum obtutu cerni non potest. At vos tantam cœlitum lasciuiam atque incontinentiam prædicatis, tantam omnis generis turpitudinem, tantas contentiones, tot bella, tot tyrannides eis tribuitis, vt ne pessimis quidem hominibus ea conueniant, quæ in vestris fabulis de illis conficta sunt. Neque enim sceleratissimi homines tot numero flagitijs inquinantur, quot vos de maximo deorum patre, deque altissimo prædicatis. Permulti enim pueris adamandis fœdæ libidini seruierunt, alienas tamen nuptias minime attentarunt. Si qui vero in adulteria inciderũt, necessarijs tamen ac cõsanguineis fœminis pepercerunt. Quod si quis inuentus est qui sororij amoribus captus fuerit, at in matrem debacchatus non est, neque in filiam insaniuit, humanæ autem: turæ ac dignitatis eam rationem habuit quam debebat, neque induit brutorum animalium fatuitatem. Persas tamen semper excipio: soli nanque hi vetusta quadam lege spurcissimaque adducti, nullo habito delectu, beluarum modo se gerũt, neque se quicquam delinquere arbitrantur. Iste vero quem Homerus hominum patrem deorumque appellauit, Iunonem quidem germanam sororem sibi vxorem fecit. Ipsi etiam Rheæ, quam & Deonam & Dimitran, id est Cererem vocant, quanquam mater ea sibi esset, actus furore libidinis, admixtus est, Phersephattamque ex eo genitam stupro, vxorem duxit, sactus filiæ suæ vir. Quæ verò de Ganymedis raptu, de Leda, de Danae, deque Semele & Alcmena, multisq; alijs concubinis in Poetarum fabulis lectitantur, explicare me pudet, puto enim rem superfluam me facturũ, si apud fabularum peritissimos hæc percuram, poeticumque fœtorem commouendo excitem. Vos autẽ viri Græci appello, qui pudore fabularum suffusi, eas quidem falsissimas esse dicitis, & tamen vt veram Theologiam solidamque sectamini.

Conferte igitur, quæso, quæ ipsi de incorporea quidem natura, sed tamen creata, fabulose consingitis, quæq; à nobis de supernis potestatibus referuntur, ita enim quid interfit facile cognoscetis. Recta inquam ratione discernite, vestrane, an nostratia, inuisibilibus substantijs magis conueniant. Etenim si recto calculo dignoscere veritatem velitis, istos adorationis vestræ ritus, nõ sanctis quidem Angelis, sed pessimis dæmonibus congruere inuenietis. Quoniam verò in dęmonum mentione incidisse me video, commodum puto quæ de ijs nostrorum hominum sit sententia, hoc maxime nunc loco vobis referre. Hos enim suo cum principe, quem sacræ literæ, modo Hebraico vocabulo Sathanam id est apostatam vocant, modo diabolum, quippe qui Deum patrem, apud homines criminando traducat, interij; ipsos homines alternas lites controuersiasque injiciat, Hos, inquam, ab initio nequaquam malos fuisse à Deo creatos perhibemus, neque qua nunc præditi sunt, sortitos naturam fuisse, sed vitio voluntatis à melioribus ad peiora præcipites corruisse. Cùm enim datis sibi muneribus contenti non essent, sed altiora quoque appeterent, contraxisse labem superbiæ illos dicimus, ita vt ea quoque dignitate casi prorsus exciderint, qua honestati ab initio fuerant. Subinde autem, rabie quadam contra humanum genus incitatos quod ad imaginem Dei factũ videbant, atrox bellum aduersus hominem susceptisse. Deum verò qui hominem procreauit, credimus Angelis præsidentibus custodisse humanum genus, ne qua vel violentia vel tyrannide aduersarius noster hominem super irruens, quem inuidia succensus oderat, nulla habita ratione disperderet. Neque tamen sustulisse cœptũ semel inter homines dæmonasque certamen, vt ea scilicet colluctatio pugiles fortissimos proderet, eaque occasione plurima virtutis ederentur exempla. Huius itaq; rei caussa, tametsi violentos aduersarij contra nos impetus per angelorum custodiam repressisset, ille tamen concessit vt hominis rationes atque discursus, tentationum pugna vexaret, vt videlicet eos corona dignos ostenderet, qui fortiter restitissent. Neque enim diabolum contra humanum genus armauit ipse atque instruxit, sed ad humanam vtilitatem diaboli malitia vsus fuit. Ita & medicos solere aiũt, qui ad morborum curationem viperis non nunquam serpentibusq; vtuntur. Hæc inquam nos sacræ literę docuerunt, quæ de aduersis humano generi potestatibus sentiamus. Quæ autem Plato de eis senserit, pronũ erit illi perdiscere, qui in eorum lectionem inciderit quæ is in decimo legum suarum libro, ita conscripsit: ψυχὴν δὲ διοικοῦσαν μὲν ἐνοικοῦσαν πᾶσι τοῖς πανταχῇ κινουμένοις, etc. hoc est: Cùm animam dicas omnia gubernare, omnibusq; insitam esse quæ vbicunq;

Hagios, quasi ageos, id est sine terra.

Hebr. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mouentur, vtique fatearis oportet cœlum quoque ipsum ac terram anima gubernari. Quid ergo? vnamne, an plures animas statuemus? Ego pro vobis respondebo. Pauciores duabus animis ne statuamus, alteram videlicet, quæ bona conferat, alteram, quæ res aduersas possit efficere. Plato igitur hęc conscripsit. Quantis verò ineptijs ea referta sint, continuo intueri licet. Vocauit enim animam, vim quandam & potestatem, quæ moderetur omnia & gubernet, tam quæ videri possunt quam quę videri non possunt. Hac autem, nõ modo ipsam terram, sed cœlum quoq; gubernari asseruit. Tum interrogatus, vnamne, an plures animas ponẽdum esset, respõdit, pauciores duabus poni non oportere, harumque alteram appellauit bonorum, malorum alteram effectricem, vtrique autem, parem vim æqualemque facultatem tributam ait, sit ergo, vt & cœlum ab ea gubernari statuat anima quæ perniciem rebus inuehat. Quanto nos igitur melius qui à sancto spiritu quem consolatorem literæ sacræ appellant, regi sanctificariq;, non Angelos solum atque Archangelos, aliosq; supercœlestes ordines, affirmamus, sed ex hominibus quoque ipsis quicunque pietatem colere, magniq; res diuinas facere cooptarint. At verò dęmonas dæmonumq; antistitem non modo à cœli vertice deturbatum fuisse credimus, sed nunc quoque conspicimus horrore percitum, formidare ac fugere virtutis Christianæque religionis athletas, Solos autem sibi eos subigere, qui diuinæ transfugæ veritatis, vltro se in illius amicitiam dederint. In solis enim *inobedientiæ filijs, operari illum diuinus ait Apostolus. De hoc rursus Plato sic in Phædro scriptum reliquit: ἔστι μὲν οὖν καὶ ἄλλα κακά, et c. hoc est: Sunt igitur & alia mala, sed dæmon quidam plurimis ipsorum præsentem voluptatem admisscuit. Hac ille tanquam illecebra quadam vtitur, perniciosumq; hamum obducens, alios quidem fallit perditque homínum. Quidam vero valentiore animo præditi, laqueos præuident, eosq; transiliũt. Itaque tum de rebus alijs, tum & de Angelis ac dæmonibus sententias inuicem comparantes, videte, quæso vtri magis conuenientia Deo senserint, ij ne videlicet qui bonum Deum malæ naturæ authorem fuisse aiunt, huicq; non modo terram, sed ipsum etiam cœlum sua pro libidine moderandum tradidisse affirmãt, an qui contraria sentientes nullis aiunt rebus Deum mali cuiusquam fuisse causam, sed voluntario delectu dæmonas ad malitiam declinasse, sicuti & plerique hominum mali fiunt. Puto autem vos quoque iam confessuros, nostra hæc dogmata multo illis esse potiora. Quod si in sacras literas incidatis, sinemque illarum diligentius doceamini, planius iam scietis quid diuinitus inspirati sermones ab humanis rationibus differant, qualiaque sint spiritus sancti dogmata, qualia sint rursus & malorum dæmonum documenta.

*alias dissidentiæ. Ephe. 2.

FINIS TERTII SERMONIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS CONTRA INFIDELES GRAECOS SERMO
QVARTVS, DE MATERIA & Mundo.

DEMOCRITVS Damasippi filius, Abderites, dixisse fertur optimam doctrinã naturæ perquam similem esse. Hac enim transformari animam, atq; in melius dirigi, notasque illas quas ab initio natura nobis inseruit, quasi vetustate abolitas renouari. Cuius viri sententiam, ego quoque verissimam esse arbitror. Etenim Porphyrius, Socratem Sophronisci filium inquit agentem iuuentutis annos, ad lasciuiam propensum incontinentiamq; fuisse, studio tamen ac disciplina typos eiusmodi aboleſſe, melioresq; sibi Philosophiæ notas impressisse. Multa vero in hanc fermè sententiã, sacræ nos literæ docuerunt. Publicanos enim seruator noster, genus

genus hominum auaritiæ iniustitiæque addictum, lasciuissimam præterea meretricem grassatoremque iniquissimum, multosque alios qui in malitia & peccato vitam consumpserant, sanctis concionibus atque hortamentis eruit de malitiæ suæ barathro, perfectissimæque virtutis operarios reddidit. Quid tres autẽ vel quatuor, vel decem, vel quindecim dico homines? quicquid enim terrarum incolitur corruptissimum flagitijs nactus, paucorum sermone quos ipse ad hoc muneris instituerat, protinus immutauit, quique olim homines extra se positis ac dementibus perquam similes erant, frugi ac temperatos effecit. Harum itaque rerum apprimè conscij, salubrimam doctrinam vobis afferimus. Neque à curandis vobis labore vllo abducimur, tametsi pugnantes inuicem disceptantesque videamur, nostramque curationem longius repellentes. Imo autem vestræ impietatis morbum, spongia nostræ orationis aspergimus, iamque huic incepto tertiam nos operam contulisse gaudemus. Quàm sit enim vtilis, quamque necessãria fidei medicina ostendimus. Quid præterea de diuina substantia sentiendum quid de naturis quæ quidem creatæ sunt, sed tamen videri non possunt: tum & poeticæ fabulationis obscœnitatem deteximus, refutatis portentosis Philosophorum allegorijs. Quia verò & de creatura quæ cerni oculis potest, neque vera neque inter se concordia Philosophi opinati sunt, sed veluti per vmbram noctis depugnarint, in multas dissecti partes abierunt, mutuisque dissensionibus sese tanquam acerrimis inimicis vsi sunt, haud abre facturum me puto, si & horum sententias in medium afferam, sanctæque scripturæ dogmata ex aduerso in comparationem adducam, ex quo palam sit omnibus, quam miseri sint hominum discursus, quamque cogitationes illorum vanę sint, quod & quidam nostrorum sapientum pulchrè testatur. Xenophanes igitur Orthomenis, Colophonius, qui Eleaticæ sectæ princeps fuit, omne hoc quod oculis intuemur, vnum esse inquit orbiculari forma, finitum, nequaquam genitum, sed æternum prorsus atq; immobile. Idem verò proloquij huius oblitus, è terra inquit cuncta enata esse. Xenophanis enim versus hic est:

Ἐκ γῆς γὰρ τάδε πάντα, καὶ εἰς γῆμ πᾶντα τελευτᾷ.

Omnia de terra sunt hæc, in eamq; ferũtur.

Sunt autem huiusmodi sententiæ, inter se valde discordes. Si enim mundus hic æternus est, vt idem pauloante affirmarat vtique & principio caret. Si hoc autem ita se habet, fit continuo vt à nulla sit causa. Quod si nulli est causæ obnoxius, terram ergo matrem non habet. At si mundi causa est terra, vt paulo mox Xenophanes cecinit, ergo causa non caret: Si causa non caret, vtique nec principio. Si principium habet, ergo nõ est æternus. Parmenides Pyrrhetus, Eleatus, Xenophanis auditor, consona illis scripsit, quæ prius à Xenophane prodita sunt. Illius enim versum hunc esse aiunt.

Μοῦνον μὲν γενέσπι καὶ ἄτρεμες, ἰδ' ἀγένητον.

hoc est:

Solum, vnigenitum, intrepidum manet, ingenitumque.

Causam autem rerum omnium, nõ terram sicut ille, sed ignem esse affirmat. Melissus autem filius Ithagenis, Milesius, eis quidem familiaris fuit, doctrinam tamen ab eis traditam minime sinceram seruauit. Nam cùm illi mundum esse finitum dicerent, ipse tamen infinitum asseruit. Democritus porrò Damasippi filius, Abderites, vacui ac solidorum primus opinionem inuexit. Hæc autem solida Metrodorus Chius indiuisa & vacuum, appellauit rerum principia. Sicut & Epicurus Neoclis filius, Athenienſis, quinta generatione post Democritum natus, quæ superiores illi solida & indiuisa dixerunt, ipse atoma, hoc est, insectilia, appellauit. Quæ quidem nomina alij quidem indita opinantur, eò quòd ita firma sint ea corpora vt quicquam pati immutarique non possint. Alij verò, quòd ita sint exigua, vt nec sectionem vllam, nec diuisionem admittant. Vocant autem hoc nomine, parua illa tenuissimaque corpuscula, quæ per fenestras ac spiracula iubar solis ingrediens sursum atque deorsum sibi inerrantia passim ostendit. Horum de principiis rerum sententias, Diaphantus quoque Syracosius quidem genere, secta autem Pythagoræus, sequutus est. Plato filius Aristonis, principia rerum omnium quas videmus, & Deum & materiam & ideas esse inquit. Aristoteles Nicomachi filius, Stagirites, materiam, formam priuationem. Idem, non quatuor elementa, sed quinque esse affirmat, quintum siquidem esse ait, æthereum, immutabile. Xenocrates autem Carthaginenſis, iugifluam materiam esse dixit ex qua omnia facta sint. Zeno autem Citieus, Mnasei filius, auditorque Cratetis, ille inquam Zeno, à quo Stoicorum secta initium sumpsit, Deum & materiam principia rerum dixit. Hippasus vero Metapontinus, & Hetacletus Ephesius, Blosonis filius, vnum esse dixerunt mundum immobilem ac finitum, ab igne

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem sumpsisse principium. Diogenes Apolloniates mundum ex aere constitutum asseruit. Materiam porrò ipsam Thales quidem, Pythagorasque, & Anaxagoras, & Heracletus, omnisque Stoicorum ordo, versilem, alterabilem, fluxam denique esse dixerũt. Democritus vero, Metrodorus, & Epicurus, impatibiles atomos vnà cum vacuo principia statuerunt. At Plato corpori assimilem materiam esse inquit, sed informem prorsus nulla specie, nulla figura, nulla denique præditam qualitate. Aristoteles, corporalem [illegible]ici vero, corpus. Democritus & qui partes eius sectati sunt, vacuum esse dixerunt atomorum locum. Alij verò omnes, hanc illorum sententiam damnauerunt. Ne enim longius abeamus, Empedocles ita inquit:

Οὐδέτι τῶ παντὸς κενεὸν πέλει, οὐδὲ περισσόν.

hoc est:

In toto vacui nihil est, nihil inde superfit.

Stoici verò, intra vniuersum quidem mundum, negabant vacuum esse, cùm tamen extra illum, maximum esse dicerent atque infinitum. Contrà autem Straton, extra mundum quidem, vacui nihil esse censebat, intus vero dari posse vacuum affirmabat. Neque vero in his modo sententijs, sed in alijs quoque permultis, maxime inter se discordia disceptarũt. Mundum siquidem ipsum Thales, Pythagoras, Anaxagoras, Parmenides, & Melissus, Heracletus, Plato, Aristoteles, Zeno, vnum esse consentiunt. Anaximander vero & Anaximenes, Aristarchus, Xenophanes, Diogenes, Leusippus, Democritus, Epicurus, multos ac infinitos esse mũdos opinati sunt. Alij, philosophorum, forma sphærica esse mundum dixerunt. Alij, varia & diuersa. Alij, pistrillariæ molæ rotatu in gyrum verti. Alij, rotæ modo circunuolui dixerunt. Alij, animatum spirantemque Alij, voluere prorsus inanimem. Alij, non in tempore quidem genitum esse, sed mentis animique conceptu. Alij, prorsus ingenitum, nullique causæ obnoxium. Et hi quidem, corruptibilem, illi autem corruptionis expertem. Stellas porrò ipsas, Thales quidem, terrestres ignitasque esse dixit. Anaxagoras autem, ex mundi rotatu auulsas inquit petras attolli, easque subinde ignitas & in superna compactas regione, nuncupari stellas. Quam sane opinionem, Democritus quoque confirmat. Diogenes autem, pumiceas inquit esse, meatibusque nonnullis ac respirationibus esse præditas, Anaximander illas esse inquit aeris quasdam compositiones in orbem globumque coactas, tum differtas igne, flammas è quibusdam apertionibus iaculari. Diogenes præterea, nonnullas ipsarum decidere ad terram inquit, quæ cõm subinde extinguantur, manifestè significent igneam esse illarum naturam. Ad cuius sententiæ faciendam fidẽ, teste vtitur globo illo lapideo, qui flammatus in Aegopontanum Hellesponti vrbem è cœlo decidit. Plato autem, quasi prorsus eas ex igni constare inquit, accedere autem & aliorum quoque elementorum participatum. At ipse Aristoteles, quinti corporis cognatas asseruit. Xenophanes verò, ex ignitis nubibus esse compositas, quæ cùm adueniente die extinguantur, rursus ad nocturnas tenebras carbonum ritu exuscitentur. Heraclides alijque nonnulli Pythagoricæ sectæ, singulas stellas singulos esse mundos dixerunt, qui terram aeremque contineant. Et alij quidem eorum, globulentas dixerunt esse. Cleanthes vero Stoicus, in conum protensas. Xenophanes præterea, solem lunamque ignitas esse nubes affirmat: Anaxagoras, Democritus, ac Metrodorus, ignitum ferrum, aut lapidem flamma succensum; Thales terrestri è materia, è pumicea Diogenes; Aristoteles, globum esse è quinto corpore conflatum; Plato autem, in esse illi plurimum ignis, participem tamen esse & aliorum corporum; Philolaus, Pythagoricus, è vitro illum constare inquit, quòd oppositum splendorem ab eo igne qui est in mundo accipiat, ad nos vero lucem teporemque tranfundat, simulachri cuiusdam partes locumque sortitus. Sed & alij, nonnulla quædam alia de sole opinati sunt, quæ superfluum puto in medium afferri, ne & ipse in easdem incidam nugas. Quin & de solis magnitudine ac figura, multa apud eosdem Philosophos est contentio. Alij siquidem, globulentum esse aiunt. Alij vero, peluis modo incauum putant. Alij, rotis curruum esse persimilem. Anaximander quidem, vicies septies terra maiorem autumat. Empedocles verò, æqualem terræ, Anaxagoras, maiorem Peloponesso. Heracletus vero, illum esse ait pedali magnitudine. Ac de luna item ipsa, pari modo deblaterant. Nam Thales quidem, putat eam terrestrem esse. Anaximenes, Parmenides, Heracletus è solo igne conflatam autumant. Anaxagoras autem & Democritus ignitam soliditatem, quæ insitas sibi planicies, montes, vallesque contineat. Pythagoras, esse illam inquit saxeum corpus. Heraclides, terram nebula circunseptam. Ipsorumque alij, terra maiorem esse ostendunt, alij æqualem, minorem alij. Sunt qui dicant, eius diametrum palmo absolui. Quid vero attinet ea nunc percense-

re,

re, quæ illi de figuris, deque defectibus & interuallis, vberrime fabulantur? Neq; enim solum quid inter se distent singuli planetarum affirmant, sed quanto etiam interuallo ab ipsa terra subducti sint. Stadiorum enim quadringenties dena millia, vel plura etiam numerant, quorum alia quidem à terrarum orbe ad lunam vsque intersint, aliæ vero inde ad solem digerantur. Neque eos pudet, passim gloriari aeris ætherisq; mensurã manifeste se scire, qui maris tamen profundita tem ignorent, quam conto funibusq; summissis facile explorare possint. Aeschylum itaque admonentem nequaquam videntur audisse.

Τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ ζήτει μάτην.

hoc est:

Ne quære frustra quæ nihil tibi conferunt.

Ea porrò quæ supra attulimus, tametsi fuerint inuentu facilia, tamen inutilia futura erant. Quando igitur homines illorum inuentionem consequi non possunt, qui ea inuestigare contendunt, perquàm similes eis videntur esse, qui studeant in subiecta aqua depingere, vel qui aquam cribro attollunt. Iuxta enim hi atq; illi inanem operam futilemque insumunt, nullam prorsus ad rem ocium consumentes. Quod cùm Socrates animaduertisset, posthabitis eis Philosophis qui de pensilibus altissimisque corporibus, deque rerum natura proloquuntur, solam ipse morum doctrinam complexus est. Quod & Xenophon suis in commẽtariis ita testatur, σ᾽λως δὲ τὴν οὐρανίαν ἔκα σε ὁ θεὸς μηχανᾶται et c. hoc est. Prorsus autem dehortabatur, cœlestium rerũ quas Deus ipse molitur, quẽquam esse solicitum. Neque enim putabat, eas posse ab hominibus inueniri. Neque gratam dijs rem facturum existimabat qui ea rimaretur quæ ipsi cuiquam prodere noluerunt. Periculum vero insaniæ impendere illi opinabatur, qui eiusmodi res curaret atque inquireret. Neque minus quam Anaxagoram insanitu rum, qui explicandis Deorum concilijs & incœptis, plurimum sibi gloriæ vendicabat. Rursusque idem Xenophon de Socrate hæc quoque commemorat, ὁδὲς δὲ πώποτε Σωκράτης ὠδεμάσιβές. & c. hoc est. Nullus vero vnquam impij sceleste quicquam vel facientem vidit Socraten, vel loqentẽ audiuit. Sed neq; is, quod plerique homines faciunt, de natura procul à nobis recedentium rerum, aut cæterarum eiusmodi differebat, neque contẽplabatur quam bene se habeat hic quẽ sapientes viri mundum appellant, quibusque necessitatibus singulæ cælestium rerum fiant. Verum eos qui talia curarent, insanire ostendebat. Ac primum omnium expendendum putabat, vtrum cùm huiusmodi homines satis recte humanas se res scire arbitrentur, tunc denique ad earum quas dixi, rerum curam atque inspectionem accedant, an dimissis humanis rebus diuinas contuendo opinentur cõgruentia sibi facere. Mirabatur autem, quod nondum planè homines persentirent eiusmodi res ab hominibus inueniri non posse. Quandoquidem videre esset eos, qui plurimum sibi sapere de iis rebus loquentes viderẽtur, eadem inuicem minus sentire, neq; secus atq; amentes solent mutuis inter se dissidijs ac varietatibus male affectos esse. Nam & vecordium alios quidem videre est nequaquam expauescere ad ea quæ iure timenda sunt, vehementer horrere. Alijs autem ipsorum, minus turpe existimari, si vel in medio cœtu hominum, susque deque res omneis & faciant & eloquantur. Alijs autem videri, ne prodeundum quidem in conspectum hominum esse. Rursusque alios, neq; templa, neque aras, neque aliud venerari quod sacrum sit. Alios vero, passim lapides omneis, ac ligna omnia, ferasque ac brutas colere animantes. Pari quoque modo eorum hominum qui natnram rerum solicite indagant, alios quidem opinari videmus vnum tantummodo esse ens, alios vero esse infinitam entium multitudinem. Videriq; rursus eorum alijs omnia semper moueri, alijs immota semper fuisse. Videri alijs fieri omnia & perire, alijs nec genitum quicquam vnquam, ac periturum. Alia verò permulta in hanc sententiam Xenophon adducit, quibus magnas eorum Philosophorum nugas ostendit. His autem criminibus nullus sanè nostrorum hominum vestros illos altiloquos, sed Xenophon, sed Socrates ipse condemnat, qui duo, Græcorum multo optimi esse censentur. Pronum est autem volentibus cunctis in commentaria Xenophontis incidere, ac manifestè perdiscere, illum quæ supra attulimus, de celeberrimis scripsisse Philosophis. Si quis tamen opinatur & me calumniam viris illis afferre, dum illorum dissidia contentionesque coarguo, legat Aetij de Philosophorum placitis collectanea, legat & Plutarchi de rebus eisdem compendium. Ipsa quoq; Philosophorum historia quã Porphyrius scripsit, huius generis multa nos docet. Satis autem poterant ea Xenophontis verba quæ superius modo attuli, rebus à me dictis fidẽ conciliare. Is enim abunde persequutus est, tum magnam illorum insciti am, tum vero & eam quam mutuo

Universidad de Deusto
Biblioteca

semper exercuerunt contentionem. Ego autem cæteros quidem omnes missos faciam. Platonem vero ipsum in nonnullis quidem laudabo, in nonnullis autem manifestè coarguam. Illa enim quæ is in Timæo conscripsit, sunt laudatu dignissima, sic aût inquit. λέγωμεν δὴ δι' ἥντινα αἰτίαν, γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τόδε ξυνίστας ξυνεστήσατο, &c. hoc est. Dicamus itaque quam ob causam, generationem rerum confecit, & hoc omne quod cernimus opifex ipse constituit. Tum optimam ill[illegible]anem attulit responsionem. ἀγαθὸς ἦν. ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς οὐδενὸς ἐγγίγνεται φθόνος. &c. hoc est. Bonus erat. Bonũ vero, nulla rei cuiusquã subit inuidia. Cùm itaque extra inuidiam esset, voluit omnia esse sibiipsi quàm maxime assimilia. Diximus autem similia, non secundum naturam, sed eo duntaxat quod & ipsa sunt. Sicut enim ipse est, ita voluit vt quæ olim non erant, fierent atque essent. Verum ipse sic est, vt ab nullo esse acceperit, omnibus autem quæ sunt, esse ipsum tribuerit. Hæc quoque quæ insequuntur, superius allatis valde affinia sunt, οὐ γὰρ χρείας ἕνεκεν, ὁ θεὸς ἐποίησε τὸν κόσμον, &c. hoc est. Nullius enim propriæ vtilitatis causa, Deus mundum hunc fecit, vt videlicet honores ab hominibus, à Dijs dæmonibusque acciperet, ceu qui prouentum aliquem ob oblatam illis generationem sibi ascisceret, vtà nobis puta fumidum sacrificij vaporem, à Dijs vero ac dæmonibus propria ipsorum ministeria. Hoc itaque etiam loco Deum rei nullius indigum esse testatur, solaque bonitate adductum hæc omnia effecisse. Deos vero ac dæmonas hoc loco eos appellauit, quos ipsi angelos nuncupamus, eosdemque Dei ministros esse asseruit. Digna quoque laudatu in Republica Plato conscripsit, inquit enim: τοῖς γενομένοις μὴ μόνον δι' γενέσθαις ἀλλὰ τὸ ἀγαθὰ παρεῖναι, et c. hoc est: Creatis ac genitis rebus non hoc solum à bono esse quod genitæ ac creatæ sunt, sed ipsum quoque esse, ipsamq; substantiam illis ab eo tributam, cùm ipsum bonum nequaquam sit substantia, sed vltra substantiam dignitate ac potentia longe abeat. Neque enim Deus creatis rebus communem solummodo formam indidit, sicut ærarius quidam faber, aurique conflator, sed ipsam quoque illis *substantiam condidit & contribuit, non eadem ipse qua & creatæ res natura præditus. Supra enim extraque naturam Deus est, non sola æternitate, verum & potentia factis à se rebus longe superior. His itaque verbis manifestè Plato ostendit Deum è subiecta propositaque materia mundum resque omneis quæ ab eo factæ sunt, minime procreasse, sed ea quæ prius non erant, sicut ei libitum protulisse. Sunt eiusdem Platonis hæc quoque admiratione dignissima: πότερον οὖν ἀεί, γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς τινὸς ἀρξάμενος; &c. hoc est: Vtrum semper mundus hic fuit, vt nullum habuerit generationis principium? An verò potius ita est genitus, vt ab aliquo initio cœperit? Tum ita respondet: γέγονεν, hoc est: Genitus sanè est. Cui comprobandæ sententiæ rationẽ adducit: ὁρατὸς γὰρ, φησὶν, ὢν, καὶ ἁπτὸς ἐστιν, & c. hoc est: Videri enim potest, inquit, ac manibus contrectari. Cùm itaque tactui sit obnoxius, vtique habet & corpus. Cuncta autem huiusmodi, sensibilia sunt. Quæ vero sensu percipiuntur, comprehendi quoque possunt opinione, ac genita esse constat. Genitas autem factasque res, oportere censemus à caussa aliqua prodijsse. Hæc igitur Plato de creatis rebus proloquutus, sapientissimè nos edocuit, quid de illarum rerum authore sentiendum sit, inquit enim: τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς, &c. hoc est: Vniuersi autem mundi huius autorem atque opificem, & inuenire arduum opus est, & cùm inueneris, palam omnibus eum prodere vires nostras excedit, neque enim hoc ita effabile est homini sicuti ceteræ disciplinæ. Ostendit igitur Plato Dei verbum omnia effecisse, ex Hebræorum siquidem monumentis, & hæc ipsa perdoctus est. Atque idcirco vocalissimè sic exclamat: ἐξ οὗ λόγου καὶ διανοίας θεῶν, et. hoc est: Ex quo verbo ac Dei mente, sol & luna & cætera quinque sidera quæ planetæ nuncupantur, in discretionem, numerorumq; obseruationem qui ad tempus pertinent, facta sunt. Cùmque horum planetarum corpora Deus opifex effecisset, in cœli orbibus collocauit. His quoque verbis Plato nos docet, Deum non modo per verbum, mundi fabricam effecisse, verum etiam solem, lunam ac stellas genita esse corpora, totumque id quòd sunt à Deo opifice accepisse. Deus itaque res illæ non sunt, quantum verba Platonis indicant, sed humanæ vtilitatis caussa factæ sunt. Id quod Euripides quoque in Phœnissis ostendit, sic enim inquit:

*id est materiam.

Ἦ θνητοῖς μὲν νὺξ πολεύει βροτοῖς, et c.
hoc est.

Cùm sol & atra nox hominibus seruiant,
Tu non feres vt equa sit domus tibi?

Verum enimuero Euripides solem ac lunam seruire ait hominibus, vos autem vestris famulari seruis non ægre fertis, diuinumque illis honorem cultumque exhibetis. Ego verò ad Platonem oratione mea transibo. Vehementer enim hominem laudo, qui in ijs quæ ad mundi finem consummationemq; pertinent proxima nobis sic loquitur: εἰ μὲν δὴ καλὸς ἐς ἰμᾶς ὁ κόσμος θ', ὅπερ δημιουργὸς ἀγαθός. hoc est: Quod si bonus hic mundus est, bonusq; mundi opifex, patet vtique quod ad æternitatem respexit. Quumque idem Plato de cœlo sic prodidisset: ὁ μὲν γὰρ καλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ δὲ ἄριστος τῶν αἰτίων, hoc est: cœlum quidem pulcherrimum est rerum omnium quæ factæ sunt, opifex verò Deus optima caussarum omnium: rursusque subiunxisset: ξυνεστήσατο οὐρανὸν ὁρατὸν καὶ ἁπτόν, hoc est: Constituit Deus cœlum quod videri ac tangi possit; paulo mox ita subintulit: χρόνος θ' ἅμα μετ' οὐρανοῦ γέγονεν, hoc est: Tempus itaque cum cœlo factum est, vt quæ simul facta sunt, simul etiam dissoluantur, si quando vlla ipsorum dissolutio futura sit. Tum & in Politico ita scriptũ reliquit: θ' κατὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχειν ἀεὶ, & c. hoc est: Eodem modo semper se habere, idemque esse, illis solis penitus congruit, quæ diuinissima sunt. Corporis autem natura, in hoc ordine reponenda non est. Cœlum quidem, ab ornatu mundum appellauimus, multarum enim beatissimarumque rerum ab opifice Deo particeps factum est, veruntamen in corporis communionem venit, eamque ob rem, carere prorsus mutatione non potest. Eiusdem vero Platonis hæc quoq; sunt: τότε δὴ τοῦ παντὸς ὁ κυβερνήτης οἷον πηδάλιον ἀπολιπὼν ἁμαξιαῖος ἀφέμενος θ', et c. hoc est: Tunc itaque mundi huius vniuersi gubernator, ceu temonibus gubernaculisque omissis, in suam ipsius circunspectionem abscesit, mundum verò rursus inuertit, & fatum, & congenita cupiditas. Omnes igitur Dij qui secundum locos distributi cum

*id est deo.

*maximò dæmone socium principatum gerunt, quum iam percepissent quod factum fuerat, suas quisque mundi partes curare dimiserunt, mundus autem retro conuersus principio & fine in vnum commisso, actusque in contrariam partem, ac magno sui facto concussu, aliam sibi animantium omnium corruptionem effecit. Hoc autem loco nobis cum Platone optime conuenit. Totius nanque orbis mutationem ipse quoque testatur, Deoque rerum gubernacula dimittente, cessare quidem ait inuisibiles potestates, quæcunque cretis mundi partibus gubernandis diuino iussu additæ sunt, ac omnia quæ oculis intuemur, subire mutationem ac perrpeti. Reliqua autem, pro eo errore qui tunc mentes hominum occuparat, Plato percensuit, materiæ scilicet congenitam atque assitam cupiditatem mundum inuertisse, prout ab initio fati quoque legibus sanctum fuerat. Talia enim sunt, quibus Philosophum iure damnamus, vbi de mundi fabrica loquutus est. Ait enim hic quoque, materiam coæternam Deo esse. Id quod & Pythagoras, & Aristoteles, & quià varia porticu Stoici nuncupantur, dixerunt. Materiam verò, nonnu[illegible] appellat, audire est enim ita de mundo eum loquentem, παρὰ μὲν τοῦ ξυνιστάντος θ' πάντα κάλα κέκτηται, & c. hoc est: Ab opifice quidem Deo mundus cuncta possidet bona. A priore autem habitu, habet quæcunque grauia & iniqua in cœlo fiunt. Hæc verò incommoda, ex eo habitu habet mundus, & animantibus ipse transfundit. Addidit autem Plato hæc quoque: τούτων δὲ αὐτὸν δι' σωματοειδὲς αἴτιον, et c. hoc est: Horum autem caussa, est species corporea, quæ cùm antiqua natura simul innutrita est, multum enim habebat ruditatis atque ineptiæ, priusquam in eum quem nunc cernimus, ornatum mundumque prodiret. Ad hæc autem Platonis verba indignaturum puto quicunque homo sana mente sit præditus. Manifestè enim accusat materiæ naturam, cuius adeò validum atque inuictum esse vitium inquit, vt ne opifex quidem Deus illud in melius commutare potuerit, præstitit enim malo suo perusa habitu, ac licet ab optimo Deo formam acceperit pristinum, tamen illud vitium minime abiecit. Eamque ob rem, non in terra solum, sed etiam in cœlo grauia & iniqua peragit, animantibusque transfinittit. Sunt autem hæc, superius iam dictis prorsus indigna, sunt à sublimi illo sermone ac Theologia penitus aliena, sunt ab incuruis in humumque depressis rationibus consilijsque profecta. Cùm enim & in cœlo affirmet tantam rerum turbam inconcinnitatemque permansisse, vt conijcere ausit ibi quoque grauia atque iniqua contingere, materiam profecto valdissimam quandam rem facit, infirmum verò debilemque opificem. Præterea verò & Deum inquit cœlum construxisse ad intellectibile quoddam exemplum, sic enim scriptum est in Timæo: πότερον οὖν ὀρθῶς ἕνα οὐρανὸν εἰρήκαμεν, ἢ πολλούς. et c. hoc est: Vtrum igitur probè diximus, vnum esse cœlum, an multos esse atque infinitos? Rectius profecto est dicere vnum esse, si ad exemplum confe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctum sit. Exemplũ verò, vt opinor, vel deum intelligit vtpote vnum, vel ideam quam Dei conceptum esse ait, vel spirituale cœlum atque intelligibile, quod eminentius esse hoc visibili cœlo scriptura sancta testatur. Siue hoc autem, siue illud exemplum intelligat, nulli profecto cœlo conueniat graue aliquod iniustumque negotium. Atque eorum quidem qui Philosophi appellantur, tantam habent dogmata disceptationem atque discordiam. Tempus verò iam est, vt di[illegible] ca[illegible]lorem ingenuum ostendamus, eiusq; de mundi fabrica veritatem. Quæcunq; euim fabulæ de ipsa materia peruagantur, eas diuina scriptura in chaos illud quod est apud Hesiodum Poetam contecit. Deum verò omnia procreasse testata est, non tamen sicut cementarij solent ac nauiũ fabri ærisue cusores atque aurifices, non inquam textorum ac sutorum modo, cæterorumque artificum. Hi nanque, quum sibi prius materiam compararint, tunc demum formam illam afficiunt, eamque excudunt, instrumentaque alij ab alijs commodo sibi assumunt. Sed Deum inquit, simul voluisse, simul quæ prius nullo modo fuerant protulisse, abunde enim locuples, reicq; nullius est indigus. At verò humanę artes eo laborãt defectu, vt aliæ aliarũ ope adiuuari indigeant. Necessarius est enim gubernatori, nauium faber. Rursusq; hic, indiget lignatore, indiget præterea & fabro ferrario, & picatore, & stupifero. Indiget lignator consitore plantarum. Hic verò, & terra, & irrigatione, plantarijsque ac seminibus, & ærario fabro indiget qui bidentem sibi rastrumq; conficiat. Nec minus & ærarius indiget fabro lignario, qui ligneam casulã sibi struat, qui incudem super ligneã basin collocet, quiq; malleum capulo conferat & componat. Omnes demum artifices, pari quadam ratione, sutoris ac textoris opera indigent, ijdemq; agricola opus habent, vt corpus alant indumentisq; foueant, hiq; omnes fabro lignario ferarioue vtũtur, qui cõmoda instrumẽta singulis subministret. At verò rerum omnium deus opifex, nec instrumẽtis, nec materia vlla indiget, sed quod alijs artificibus sunt & materia & instrumẽta, tempusq; præterea & conficiendi opera ipsaq; ars & exactissima diligentia, hoc est ipsi Deo sola vnicaq; volũtas. Omnia enim quæcunq; voluit Dominus fecit in cœlo & in terra, in mari quoque ipso & in omnibus abyssis, sicut sacræ nobis scripturæ testantur. Neque tamen quotcunque poterat, totidẽ creare voluit, sed ea duntaxat quæ satis esse sua sapientia comprobauit. Facile enim illi fuerat, decies ac vicies mille orbes producere, quãdoquidẽ ipsum velle, multo omnium operũ est facillimum. Nobis item accidit, vt ipsum velle facillimum multo sit, at non ilico facultas efficiendi quod velis, humanam sequitur voluntatem. At opifex vniuersorum Deus, quæ vult omnia eadem simul potest. Diuinæ siquidem voluntati, & facultas adiuncta est. Neque tamen rerum creationem mundique fabricam immensa illa sua potestate commensus est, sed quæcunque voluit ea cõfecit. Quoniam vero earum rerũ quas ipse protulit, aliæ quidem sensibus sunt obnoxiæ, aliæ autem solo intellectu percipiuntur, suntq; rursus aliæ quidem in terris agentes, aliæ verò supercœlestes, necessario & animalia quidem fecit, alia sensibilia, alia intellectibilia. Ac intellectibilibus quidẽ aerem cœlumque addixit, sensibilibus autẽ mare ac terram ad incolendũ dedit. Cùmq; nonnulli eorum spirituum qui intellectu solo percipiuntur, in malitiam inclinassent, iure optimo è regionibus cœli depulsi sunt, aeremq; ac terram vbi cõmorentur in sortem acceperunt, non vt ibi ea perficiant quæ cõtra homines dolose aggrediũtur (hæc enim prohibentur angelorum custodia) sed vt ex eiusmodi locorum mutatione, condiscant quæ & quanta supplicia suis autoribus prauitas ipsa conciliet. Quia verò animantia illa quæ sensibilia sunt, in species duas distribuit, horumq; alia quidem fecit ratione prædita, alia verò rationis expertia, quæ ratione sunt cassa, rationalibus subdita esse voluit. Nonnulla tamen ipsorum tyrannicè reluctantur, atque in suum principem seditiose consurgunt, dolosq; intendunt. Nec immerito quidem. Quando & ipsi homines, quibus in eas animantes imperium est traditum, idem peccare cernuntur, ac tamet si rationis munere honestati, nihilo tamen secius tanquam sint illius expertes, contra suum authorem rabidè debacchãtur. Idcirco factum est, vt & ipsi rebelli animantium seditione impetantur, ita edocendi ex ijs quæ perferunt, quam malum, quamque miserum sit præterire ordinem, semelque præstitutos fines impudenter transcendere. Ac videre quidem est, inanima elementa egregie, fines suos tueri. Mare siquidem ipsum quanquam turbinibus agitatum inuersumque violenter ad terram propellatur, arenæ tamen obices ac repagula subueretur, neque præfixos terminos trãsilire audet. Sicut enim equus ad cursum incitatus freno reprimitur & coercetur, ita & mare cũ dei legẽ nullis quidẽ in tabulis scriptam sed in ipso litore positam contemplatur, non secus pedem

dem refert acsi habenis quibusdã cohibeatur. Pari quoque modo & flumina, eum sui cursus tenorem seruant, quem tueri ab initio iussa sunt. Ita & fontes scaturiũt, & putei humanis visibus aquas sufficiunt. Quatuor item anni stationes, commoda successione sese excipiunt, ac seruata inter se temporis æqualitate quod nimium sit minime appetunt. Hanc eandem legem dies ac noctes indesinenter obseruant, neque cùm protenduntur superbè se efferũt, neq; cùm contrahuntur iniquo animo ferunt, sed alternis vicibus tempora mutando, rursus cùm ratio ipsa exigit sine vlla disceptatione debitum soluunt, neque inuicem reluctantur, sed quietissimè accipiunt reddunt que. Illud præterea opificis Dei sapientiam planè potentiamque ostendit, quod neque ipsa tellus, quanquam per tot annorum millia aratris terga scindatur, seratur, conseraturque, quanquam & fructibus alimenta sufficiat, conculcetur, effodiatur, radatur, imbribus niuibusque subijcat, atque ardoribus atteratur, vllam sui diminutionem perpessa est, minoresue agricolis fœtus aut pauciores educit. Neque ipsum mare, quanquam inde nubes vim aquarum incessanter exhauriant, hymbresque pariant, terrisque diffundant, imminutum olim exhaustumue esse cernitur, non ab ijs denique litoribus recessisse, quæ olim fluctibus suis obduxit. Sed neque rursus auctum exuberat, tametsi plurimos vndecunque fluuios illabentes accipiat. Neque vero nunc differendum puto, vnde ingis fluuiorum copia deuoluatur. Ineffabilis enim mihi penitusque abstrusa hæc quoque ratio est. Quo aucto solaptus natus sit humidam aquæ vim comminuere, pronum est cunctis volentibus edoceri. Aestuaria enim paludesque exiccat, aquarum præterea collectiones ac stagna consumit. Corpora quoque hominum sicciora efficit. Quinetiam fluuios videmus decrescendo subduci, cùm sol relictis australibus locis ad boreales tractus cõcedit, ærtatemque nobis efficit. Eamque ob rem, Nilum aiunt non eodem tempore quo cæteri solent fluuij extra alueum inundare, sed media æstate aquis exuberantibus Aegyptum perfundere, sole tunc ad Borealem circulum accedente, ac cæteris quidem fluuijs radijs ardentioribus incubãte, ab ipso autem Nilo magnus sane spacijs abscedente. Si vero & alias Niliaci incrementi causas quidam esse contendunt, ego tamen hoc tempore materiã hanc conuenire mihi non arbitror, quippe qui alios cohorter, ne causas diuinæ gubernationis curiosius indagent, sed admirentur potius ea quæ facta sunt, ipsumq; opificem hymnis laudando concelebrent. Ego itaq; vehementer admiror naturam aeris inconsumptam persistere, cùm tamen tot numero homines, totque animalia rationis expertia, illum spirando & attrahant & remittant, solisque adeo feruentes radij permeando traijciant, præterq; solem ac lunam idipsum stellæ quoq; efficiant. Sed enim vndiq; mundum intuenti, miraculum miraculo superadditur. Parum vero abest, ne confidenter dicam miraculum hoc loco pro miraculo habe[illegible] esse. Cùm sit enim mundi opifex Deus omnipotens, quæcunque ab eo fiant, decet admirari quam minime, sed authorem profecto decet laudari quam maxime. Sũt enim quæcunque fieri conueniant, facu illi perquam facilia. Inseruit autem & rebus omnibus quas creauit, sufficientem ad id temporis facultatem quo esse illas ac perdurare decreuit. Et quo factum est, vt tellus hodieque ita permaneat sicut ab initio facta fuit, neque item mare augescat neque decrescat, vtq; aer quem ab initio naturam sortitus est, inuiolatam cõseruet, neq; sol firmissimum illud cœlum, per quod assidue currit, eliquare possit, neque dissoluere, sed neque ipsum firmamentum, tametsi humida sit natura, flagrantem solem extinguat. Singulæ enim res, quod ab initio munus sortite sunt illud perpetuo conseruarunt. Contrarias siquidem sicci atq; humidi qualitates, rursusque calidi & frigidi, in amicitiam fœdusque composuit rerum opifex. Quotiescunque igitur omnia hæc videmus, quoties solem modo ad boreales tractus, modo ad australes, modo ad æquatas cœli partes excurrere, quoties & lunã modo auctam lumine, modo imminutã, nec minus & stellas certis oriẽtes temporibus & occidentes, messis præterea & sementis tempus significantes, tum & nautis ostendentes hyemem ac tranquillitatẽ, ne quæso amici homines hæc ipsa nobis deos faciamus, sed horum potius authorem opificẽ, gubernatoremq; laudemus, ac per ea quæ contuemur oculis, pergamus ad eũ qui videri non potest. Ad hoc autem nobis non est opus peregrinatione, sed fide, per hanc enim solam videre illum nobis licebit. Cùm itaque stationes anni videbimus suis quanque pertransire temporibus, cùm terræ pluuiam dispensari, cùm terram germinare, cùm virentibus herbis obduci, vndare segetes, prata floribus renidere, comare syluas, ramos arborum fructibus prægrauari, linguã moueamus in eius laudẽ qui hæc terræ dona contribuit. Ne vero mõtiũ Nymphas,

Universidad de Deusto
Biblioteca

phas,neue fontium ac fluuiorum, neue filias Nerei referamus in Deos. Ne cantemus Iulum Cereri, neue ipsi Rheæ Lytiersan. Ne Baccho dithyrambum. Ne Peana Pythio Apollini, neue Dianæ concinamus Hypoepum.Sed rerum omnium conditori deo hymnos Dauidicos proferamus, cumque eo pariter exclamemus: Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. Quotiescunque canoras aues audiemus varios cantus emodulari, cicadasque tremulos euibrare concentus, Musis Sirenū[illegible] diuisis[illegible] sapientissimum Deum, eundemque potentissimum adoremus,qui & eiusmodi auiculis tantam tribuit Musicæ harmoniam, & humanum genus vndecunque nutrit, fouet,ac mulcet. Nostra igitur,quæso,amici homines cum Philosophorum opinionibus comparate,rectaque ac diligenti ratione subducta,quæso, inspicite, quænam ex superius allatis opinionibus Deo magis congruere videantur,mundumne hunc videlicet genitum non fuisse, casuue fortuito sic constitutum, ex atomisque & vacuo esse compositum,an à Deo quidem authore, sed præstituta ex materia factum esse.An vero impium est, Deo cuncta hæc tribui?Illud autem recte ac vere dicitur, esse rerum omnium authorem Deum, qui nequaquam, quod cæteri faciunt artifices, ex iam comparata materia omnia hæc effecerit, sed quæ prius non erant in ipsum esse protulerit,voluerítque non antea existentibus rebus præbere vt quandoque essent. Facile est enim Deo, & ex ijs quæ nondum sint, & ex ijs quæ sunt, excudere aliquid ac proferre,hoc enim, & ab initio olim fecit,& singulis, vt ita dicam, diebus facere cernitur. Nam & ex præstitutis comparatisque iam corporibus, animalium corpora effingit,& ex ijs quæ non sunt, ipsas animas creat, non cunctarum quidem animas animantium,sed humanas duntaxat. Gignit autem ex volucribus volucres,nantiaque ex nantibus,singulasque animantium species de homogeneis parit. Ita & terræ fœtus, de iam satis consitisque plantarijs ad humanos vsus depromit. Olim vero nec arata tellus, nec seminibus vllis aspersa,plantarum seminumq; ideam, quasique archetypum quod dam exemplum germinando produxit, reptiliumque & quadrupedum genera procreauit. Ipsa insuper humentium aquarum vis,sicuti iussa fuit,& aquatiles protulit animantes, & quæ natæ sunt volatu aerem permeare. Cæterum, neque terram ipsam, neque cœlum,neque aerem, neque aquarum naturam, neque ignem, item nec lucem, vlla prius comparata materia iussu Dei produxit,sed ea omnia ipse opifex Deus cùm nulla essent antea,procreauit. Idemque qui ceu conseuit compegitque capacissimam mundi huius phaselum, idem eandem quam sapientissime condidit, assidue nunc gubernat & dirigit,Hæc autem non ipsi modo Apostoli & Euangelistæ nos docuerunt, sed ipsi quoque Prophetæ,Prophetarumq; eximius qui mundi genituram Moses conscripsit, prioresque adeo his omnibus docuerunt, & Abraham & Melchisedech & vniuersus Patriarcharum chorus, horum enim quilibet, non multos quidem, sed vnum mundi authorem,Theologicè prodidit. Id quod & vobis perquam facile erit edíscere, si modo in diuinæ scripturæ libros incidatis. Proposita itaque comparatione perdocti, quid humanis Philosophorum discursibus sacrarum literarum præstent documenta,fugite iam,quæso, errorem amici homines,veritatemq; adamate sole ipso splendidiorem,vt huius claritate perducti, & diuinæ scripturæ sensum perspiciatis, & illius magistros doctoresque demirati, vt Apostolicis verbis vtar, in faciem proctidatis, Deumq; adoretis, & fateamini Deum vere in *nobis esse.

*Luc.8. Matth.2. Ioan.9. *s.Christus.*

LIBRI QVARTI FINIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS DE CVRATIONE INFIDELIVM GRÆCORVM SERMO QVINTVS,
De natura hominis.

LAPIDIS quem magnetem vocãt, eam esse vim constat, vt omnem aliam materiã quietam esse immotamque dimittat, ferrum vero duntaxat ad sese trahat, nonnunquam vero alte à se sublatum quasi ostentet,tametsi nullis idipsum rebus ab inferiori loco suffulciatur, nec superne aliquo nexu visibili colligetur, sed eius lapidis incubante virtute,occulta nobis ratione suspensum sit. Tale vero quippiam & in diuinis scripturis & in verbis quæ de Deo fiunt solet contingere, vt facile is cognoscet, qui diligenter aduertet.Plurimi enim,imò vt ita dicam, cuncti ferè mortales aurem illis accõmodant, soli verò capiuntur, qui alumni sunt fidei,cùm tamen ab inferiori loco nullius terrenæ felicitatis solatio teneantur,neque quicquam appareat vnde à superiori loco vincti dependeant, sed ad occultas duntaxat rerum spes,mentem animumq; accommodent.Eam ob rem Paulus quoq; Apostolus, verba quæ de cruce siunt, pereuntibus quidem stultitiam,esse inquit,ijs autem qui salui fiunt,dei virtutẽ,Deiq; sapientiam.Sed enim lapis ille, propria quadã naturæ suæ vi ferrum ad se moueri violẽter cogit.Diuinorum autem sermonum gratia,non ipsa quidẽ est quæ alios admittat mortales, alios verò summoueat,cunctis enim qui saturari appetunt,vbertim riuos effundit.Fit autem voluntate ac delectu eorũ qui auditum se cõferũt,vt alij quidẽ ipsorum tanquam sentientes admoueantur, alij verò procul abscedãt, ij videlicet qui ad eas res optandas animum non inducunt. Est itaq; illius officium qui se animarũ Medicum profiteatur,vt eorum voluntatem nequaquam cogat qui accipere curationum suam detrectant.Quando & ille opifex qui rationale animal potens sui liberumq; creauit, hortamentis ac legibus ab ijs auertit quæ peiora censentur, ad potiora autem conuertit.Nequaquam tamen violẽter impellit, si meliorum particeps esse nolit,ne videlicet naturæ fines semel constitutos immutet. Hinc & per Prophetas idem exclamat: Si velitis & si audiatis me, bona terræ comedetis.Rursusque alibi:Venite filij,audite me,timorem domini docebo vos. Quis est homo qui vult vitam, diligens dies videre bonos? Subinde verò ab ijs auertens quæ mala sunt, quid sit agendum ita ostendit. Siste linguã tuam à malo,& labia tua ne loquantur dolum.Declina à malo & fac bonum,inquire pacem & sequere eam. Manifeste autẽ significat,& quæ proposita sint studijs eiusmodi præmia,inquit enim: Oculi Domini super iustos, & aures eius in deprecationem eorum.Quia verò timorillis maxime congruit, qui tanquã pueri ad virtutem instituuntur,necessario factum est,vt cessantes ac desides sic minando perterreat. Vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorũ. Qui verò per prophetam sic homines adhortatus est, idem in sacris Euangelijs nullo quidem alio vsus nuntio ac ministro,quã corpore,quod pro salute nostra factus homo assumpsit, ipse ore suo sic loquitur: Si quis sitit,veniat ad me, & bibat.Itẽ & alibi:Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, & ego requiem vobis dabo.Alia vero permulta id genus & in Euangelijs & in Apostolorum monumẽtis facile quicunq; velit,inueniet,quibus planè ostenditur absoluta hominis voluntas,liberumq; arbitriũ. Huius rei gratia ipse quoque amici homines quintam vobis adhortationem hanc affero.Neq; vos solum quæso,sed vehementer obsecro & obtestor, ne medicinæ huius curationem temere abijciatis, nec salutem vestram in diem castrinum differatis,quem visuri nec ne simus,penitus ignoramus.Sed ea potius in memoriã reuocate, quæ Ascræus Poeta vos facere adhortatur,quo loco sic inquit:

Μηδ' ἀναβάλλεσθαι ἐσθ' ἄνδρα, ἔστ' ἐννέφι.
Ne differ dum cras veniat,dum tertia lux sit.

Aliam quoq; eiusdem Poetæ sententiam diligenter aduertite,inquit enim hic quoq; quæ superioribus consona sunt.

Αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει.
Tristia dilator patietur damna frequenter.

Quando igitur iam superius edocti sumus quid de mundo, deq; ipsa sit materia sentiendũ, quantumq; inter se distent quæ à diuinis præceptoribus quæq; ab humanis

Philo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Philosophis doctrina proficiscitur, agedum quod supereſt inquiramus, quęnam illa cuiusue modi sint quæ de natura hominis sacræ nos literæ vt tuto tenenda docuerunt, quæque ij sapientiæ professores qui suos libros aspergunt eloquutionis ornatu, specio soque prætextu nominum ac verborum salsitatem nobis adducunt. Quæcunque vero de hac ipsa re Poetæ fabulantur, hoc tempore omittemus, neque illos, vt Plato faciendum putat, aspergemus vnguento, sed potius contra eum sœtorem quem pessime ipsi olent, nares communiemus, illi enim nō modo è terra erupisse hęc mines, sed enatos iacto prius semine, quasi satitios, asserunt è serpentinis dentibus prodijsse. Sola igitur nobis ea sunt cum veritatis doctoribus conferenda, quæ ipsi Philosophi Historicique nugantur. Omissis autem omnibus, illud dicendū est, quanta videlicet contentione ac pugna ij semper digladiati inter se fuerint de humani generis cōstitutiōe atq; primordijs. Alij siquidem ipsorum, humanam naturam æternam asserunt, terramque hac animantium specie differtam semper fuisse. Alij vero, primum in terra Attica natos fuisse homines dixerunt. Alij, in Arcadia. Sunt qui malint in Aegypto. Alijs præterea in prouinciis atque vrbibus incredibilis quædam est de primatu originis iactantia & ambitio. Ad hæc autem, sunt qui beatum hominem esse dixerint, sunt qui infelicissimum ac miserrimum. Et Homerus quidē, imbecillem ærumnosumque appellat. Theognis autem Siculus, ciuisque Megarensis, ita exclamat:

Παντωρ μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιμ ἄρισον,
Μηδ' ἐσορᾶν αὐγὰς ὀξέος ἠελίου.
Φύντα δ' ὅτως ὤκιστα πύλας ἀΐδαο περῆσαι.

Optima non nasci res est mortalibus ægris,
Nec solis radios cernere luminibus.
Aut vbi natus homo est, propere vt descendat ad Orcum.

Cosona verò huic sententiæ, Tragici apud Euripidem senarioli habent, sic enim inquiunt:

Ἐχρῆν γὰρ ἡμᾶς συλλόγον ποιουμένους,
Τὸν φύντα θρηνεῖσθαι σ' ἐρχεται κακά.
Τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένον,
Χαίροντας, εὐφημοῦντας, ἐκπέμπειν δόμων.

Oportuit nos funeris luctu graui
Dolere natum maximaad discrimina.
At mortuum qui cassus est laboribus,
Efferte læto corde, lætis vocibus.

Solonem præterea qui leges Athenienſibus tulit, testis est Herodotus Crœso regi dixisse:

Ὦ Κροῖσε πᾶς ἄνθρωπός ἐσι ξυμφορή. hoc est: O Crœse, homo est quædā grauis calamitas. Pythagoras autem ac Plato, populum nobis animarum sed carentum corpore proponunt, easque animas quæ in peccatum aliquod inciderint, aiunt supplicii causſa incorporea destinari. Ideoque Plato in Cratylo: σῶμα hoc est cὸrpus, σῆμα hoc est sepulchrum vocat, tanquam anima in corpore sepulta sit. Concordia verò huic & Philolaus Pythagoreus commemorat, quo loco sic ait μαρτυρέονται δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ θεόλογοί τε καὶ μάντεις, ὡς διά τινας τιμωρίας ἡ ψυχὴ τοῦ σώματι συνέζευκται, καθάπερ ἐν σήματι τούτῳ τέθαπται, hoc est: Testantur autem veteres Theologi ac vates, ob quædam supplicia corpori animam coniugatam, quasique hoc in tumulo consepultam esse. Verum Plato idem quasi oblitus eorum quæ in Cratylo dixerat, in tertio Reipublicæ suæ libro contraria prorsus ostendit. ait enim: ἐπιμελεῖσθαι γὰρ σώματος δεῖ, ψυχῆς ἕνεκα ἁρμονίας, et c. hoc est: Curandum est enim corpus, ob eam quā habet anima cum corpore harmoniam, per corpus enim viuere nobis licet, ac rectè viuere, si veritatem clara voce testari velimus. At si anima per corpus viuit, ac rectè viuit, sit vtique vt ante corpus ea non fuerit. Quod si tamen fuit etiam ante corpus, vtique & viuebat, immortalem sortita rationalemq; naturam. Quod si tamen erat olim & ante corpus, nec tamen recte viuebat dum seiuncta esset à corpore, at vbi venit in corpus eo ipso bene instituto, tunc denique rectam anima vitam duxit, necessario sequitur vt anima per corpus ea bona cōsequuta fuerit, quorum particeps ea nō erat antequam corpori iungeretur. Quid ita igitur insepultam corpori, veluti monumento cuidam, Plato dixit? Satis igitur puto, ex ijs quæ modo attuli, nobis constabit, veteres gentiles philosophos non solum alios ab alijs dissidere, sed ijsdem quoque de rebus singulos sibiipsis discordes pugnantesque inueniri. Atque vt nobis planius innotescat, quāta sit inter eos contentio, age iterum ostendamus, qualia ea sint quæ de anima celeberrimi Philosophorum opinati sunt, quoque pacto eos inanis gloria, vt Homericis verbis vtar: ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι, hoc est, pugna contendere suasit. Quæcunque autem diuino auxilio fretus dicam, ea de Plutarchi, de Porphyrij, deque Aetij monumentis dicam. Thales igitur, animam esse inquit immobilem naturam. Alcman verò, eam inquit sponte sua motabilem. Pythagoras autem, numerum qui seipsum moueat, cuius opinioni conuenit & Xenocrates. Plato, intellectilem substantiam ex se mobilem. Aristoteles Stagirites, entelechian primam naturalis corporis & organici, quod habile aptumque sit vitā accipere, entelechian verò, actum appellauit. At Clearchus, animam esse ait harmoniam quatuor elementorum. Anaximenes, Anaximander, Anaxagoras & Archelaus, aeriam dixerunt animæ naturam esse. Stoici spiritualem quidem eam asserūt, sed quæ tamen maxima quoque calidi parte consta ret. Parmenides, Hippasus & Heracletus, luculentam & igneam nuncuparunt. Epicurus Neoclis filius, commixtionem quarundam qualitatum, igneæ videlicet, aeriæ, ac spiritualis, quartæque præterea cuiusdam quæ certum nomen non habeat. Empedocles, commixtam inquit ex ætheria aeriaq; substantia. Critias, ex sanguine & humido eam constare inquit. Alij porrò alia, & quidam contraria attulerunt. Quin & de ipsa animæ diuisione, maxima est inter Philosophos disceptatio. Pythagoras enim & Plato, hanc in parteis duas distribuunt, quarum altera sit ratione prædita, ratione altera careat. Rursusque hanc posteriorem bisariā secant, nanque alteram eius partem iracundiæ tribuunt, alteram libidini & cupiditati. Xenocrates verò ille qui tertius à Platone censetur, fuit enim auditor Speusippi Platonis ex sorore nepotis in facultatem sentiendi ac vim rationis, animam partitus est. At Nicomachi filius Aristoteles, quinque illi officia partesque tribuit, appetendi, nutriendi, sentiendi, gradiendi, & cogitandi. Stoici verò, quinarium hunc numerum non admittunt, sed ex octo partibus animam constare dixerunt, ex quinque videlicet sensibus, visu, auditu, olfactu, gustu & tactu, sexta vocali potentia, septima seminali, octaua *principali ac domina, quasi stirpe à qua singulæ illarum partium suum peragendi munus vires sortitæ sunt. Animam præterea dixerūt, Polypi brachijs perquam similem esse. Pythagoræ autem successores, ē quinque elementis constare corpus asserentes (quatuor enim illis notissimis & quintum æthereum adiunxerunt) totidem vires animæ affirmarunt esse, quas hisce nominibus appellarunt, intellectum, prudentiam, scientiam, opinionem, sensum. Quanta item inter eos controuersia sit, in collocāda principaliori animæ vi, perquam facile est videre. Hippocrates enim Democritusque ac Plato, in cerebro sitam esse affirmant. Straton, in medio sincipitio, Erasistratus autem Medicus iuxta membranam cerebri, quam epicranidem hoc est supercipitium, siue supercaluium vocat. Herophilus, in ventre cerebri. Parmenides & Epicurus, in toto hominis thorace. Empedocles & Aristoteles, vniuersaque Stoicorum societas, ipsum cor animæ sedem addicunt. Horumque rursus alij, eam in cordis ventre constituunt. Alij verò, in sanguine. Alij ea in chartilagine quæ cor obsepit. Alij autem, in ipso diaphragmate. Pythagoras, Anaxagoras, Diogenes, Plato, Empedocles & Xenocrates, animam dixerunt incorruptibilem esse. Heracletus verò, animas hominum corporibus liberatas, concedere ait ad mundi totius animam, vtpote quæ sit eiusdem generis ac substantiæ. Stoici verò, seiunctas à corporibus animas sibijpsis ad vitam sufficere affirmarūt. eas tamen quæ sint paulò imbecilliores, exiguo temporis spatio supereſſe, quæ autem validiores, perdurare vsque ad mundi conflagrationem. Democritus, Epicurus & Aristoteles, animam corruptibilem esse impudenter asseruerunt. Plato & Pythagoras rationalem duntaxat animæ vim dixerunt esse incorruptibilem, quæ autem ratione caret corrumpi. Ac Plato quidem, etiā plantas inter animalia reponit, sed quæ tertiam animæ vim solam inditā habeant, quæ concupiscibilis nuncupatur. At Aristoteles, ex horruit plantas animalia appellare. Quod enim sentiendi munere præditum est, id solum animalis nomine dignum censuit. Germinalem tamen animam, cuius munia sunt, augeri, gignere, ac nutriri, inesse plantis opinatus est. Verum hanc illius opinionem, qui à varia porticu Philosophi cognominantur, minime admiserunt. Germinalem siquidem vim, indignam putarunt quę anima diceretur. Zeno tamē Citieus, à quo duce Stoicorū secta desluxit, ea sectatores suos atq; discipulos de anima opinari instituit. Genitale siquidē hominis semē, quod humore ac spiritu prædituū esse cernitur, partē esse animę, quandamq; veluti abscisionē putauit, cōfusanеamq; mixtionem seminis patrum maiorumque nostrorum de cunctis animæ particulis in vnum collectam, eiusque rei causā corruptibilem eam dixit. Numenius autem Pythagoricus, contra hos inuectus, hæc inquit: τὴν δὲ ψυχὴν γεννητὴν καὶ φθαρτὴν λέγουσιν, etc. hoc est: Animam verò illi generabilem corruptibilemque affirmant, non tamen eam inquiunt, simulatque corpore absoluta sit, ilico interire, sed suis opibus innixam perdurare ad quædam temporis spatia. Proborum quidem virorum animas superfore, vsque dum vniuersus orbis incendio absumatur. Stultorum verò hominum, ad nescio quæ tempora esse duraturas. Longinus quoque, sic eos

*ἡγεμονικὸν, vel ἡγεμονικόν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

manifeste accusat: ζήνωνι μὲν γὰρ καὶ κλεάνθῃ μεμέμφεσθαι ἄντις δίκαιος etc: hoc est: Zenoni quidem ac Cleanthæ iure optimo succenſere quis poſsit, qui de anima ita contumelioſe loquuti ſint. Vterque enim, eſſe animã ſolidi corporis euaporatum quendam, exhalationemque dixerunt. His autem prorſus contraria, ipſi Pythagoræ ac Platoni viſa ſunt. Intellectum enim, diuinam eſſe partẽ affirmarunt, cum quibus ſenſit & Nicomachi filius Ariſtoteles, tametſi * corruptibilem animam eſſe dixerit, aliud enim eſſe intellectum ab ipſa anima, opinatus eſt. Platonici verò ac Pythagorici, extrinſecus inſinuari intellectum dicunt. Horumque alij, ſui dominum eſſe, moderariqueaffectus vt velit. Alij verò, & neceſsitatis & fati ſeruũ eſſe dixerunt, agiqueque Parcarum filis protractũ, ac pendere denique omnia quæ is agat, de ſuperno cœli rotatu, ſiderumque congreſſu. Plato autem, contraria prorſus aſſerit, liberam enim eſſe animam ſenſit, dominamque eorum quibus perturbetur affectuum, ſponteque ipſam ſua huc atque illuc agitari, ſuę demum voluntati referre acceptum, quod vincat, quodque ſuccumbat. Hoc verò ipſum Plato ſuis in legibus ita manifeſte oſtendit: κἀνταῦθα ὦ ξένε ἡ νικᾶν αὐτὸν πασῶν νικῶν πρώτη καὶ ἀρίστη, etc: hoc eſt: Hic quoque ò hoſpes, cùm quis ſeipſum vincit, prima hęc victoriarum atque optima eſt victoria. Cùm autem quis à ſeipſo ſuperatur, hoc verò ipſum eſt peſsimũ ac turpiſsimũ, hæc enim ita contingunt, tanquam contra noſipſos bellũ aliquod nobis inſit. Rurſuſque idem Plato paulo poſt: τόδε ἴσμεν ὅτι ταῦτα πάθη, etc. hoc eſt. Scimus hoc autem huiuſmodi affectus tanquam inſitos nobis neruos quoſdamq; funiculos, trahere nos prorſum retrorſumque reuocare, ſicutque ipſi contrarij ſibi ſunt, ita & nos trahere in contrarias functiones, quàm vbi diſcreta iã ſit ſedes vitij ac virtutis. Dictat enim ratio, vnum eſſe tractationum eiuſmodi principatum, quem ſi quis ita conſectetur vt ab eo nunquam deficiat, planè perſentiet modicas omnino eſſe vires affectionum, quæ in contrarias partes ſeſe trahere conentur, hũc verò ductum ac principatum, rationis eſſe aſſerimus. His itaque verbis Plato oſtendit, nequaquam nos ab initio malam naturam ſortitos eſſe, neque vlla neceſsitate aut violentia cogi homines ad peccandum. Non deniq; agi Parcarum filis, neq; aſtrorũ congreſſu, ad ea quæ ſunt agenda compelli. Sed eſſe animæ cũ ſeipſa certamẽ, adeſſeq; illi victoriæ facultatẽ, ſi modo inclinare ad virtutem conſtituat. Trahit itaque libido homi-

* Al. mortalem, θνητὴν enim habere aliqui codices.

nem ad ſeipſam, ab aduerſo autẽ trahit eundem & irascentiæ vis, habet ratio parendi ac repugnandi liberam poteſtatem, ſunt enim illius partes, vt aurigam ſe præbeat, agatque cæteros, non vt agatur ipſa, trahaturque. Cõprobauit autem hanc eandem ſententiam Plato, & in decimo legum ſuarum libro, his verbis: τῆς δὲ γενέσεως τῷ ποιῷ τινός, ἀφῆκε ταῖς βουλήσεσιν ἑκάστου ἡμῶν αὐτὴν τὰς αἰτίας: &c. hoc eſt: Cauſas autẽ qualitatis cuiuſpiam, pendere Deus dimiſit à noſtris ſingulorum voluntatibus, qua enim præditus cupiditate fuerit, qualiterue animum affectus, eo ferè ſemper modo, taliſq; vuuſquiſque noſtrum plerumq; fieri conſueuit. Maior eſt igitur anima & potentior, quàm ſit virtus & vitium, quandoquidem & ſua ipſius voluntate, & valida conſuetudine immutatur. Etenim cùm diuinæ virtuti commiſcetur, egregie tranſit in egregiam illam virtutem, ſanctiq; cuiuſdam loci fit particeps, tota nimirum tralata in locum alium potiorem. Cùm verò cõtraria virtuti elegerit, ad contrarias quoq; ſedes vitam ſuam traducit atque conſtituit. Hoc igitur etiam loco Plato nos docuit, animæ noſtræ creatorem Deum, penes illius poteſtatem tribuiſſe meliorum rerum peiorumque optionem. Optio enim animi, ac delect⁹, afficit nos vt vel huc vel illuc inclinemus. Conuerſatio autem, ipſaque adeo conſuetudo, valide inhærentem habitum parit. Cùm itaque anima virtutis adamantior facta, eius ſibi formam impreſſerit, in alium quendã locum cõmigrat, ſanctum illum quidem ac longe præſentibus potiorem. Contra autem, cũ vitium præoptarit, turpemq; victã ſectata ſit, tunc quoque conuenientem ſibi locũ ſortitur. In ſecũdo etiã Reipublicæ libro, cõſona his Plato conſcripſit, ſic enim inquit: οὐκ οὖν ἀγαθὸς ὁ θεός, ᾗ δ' ὃς ἔοικε, καὶ λεκτέον οὕτως: etc: hoc eſt: Bonus eſt igitur Deus? profecto bonus eſt. Atq; ita aſſerendum eſt? Quid ni ſit? nihil ergo erit noxium quod ſit bonum? Nihil quantũ mihi videtur. Nocebit ne igitur, quod non eſt noxium? Minimẽ. Neq; verò eſſe poterit alicuius mali cauſa. Qui enim poſsit? Quid igitur, vtilene erit quod eſt bonũ? Aio ego. Eritne igitur cauſa rei bene gerendæ? Erit inquam. Quod itaq; bonũ eſt, rerum omniũ cauſa nõ erit, ſed omniũ duntaxat quæ bene ſe habent? Non erit, inquã ego, quoniã bonus eſt Deus. Omniũ inquã rerum cauſa non erit, ſicuti multi aiunt. At paucarum quidem quę hominibus accidũt erit cauſa, multarum verò non erit, quando quidẽ nobis, multo pauciora malis bona cõtingunt, ac bonorũ quidem cauſa, in nullũ alium

alium præterea referenda eſt. Malorum verò, aliæ quædam inquirendæ ſunt cauſæ. At Deus inquirendus non eſt. Veriſsime inquit is, dicere mihi videris. Igitur, inquam ego, nec Homerus nec Heſiodus audiendi ſunt, qui peccatum hoc de Dijs ſtultiſsime peccant. Aiunt enim.

Ος δύο πίθοι κατακεῖνται ἐν διὸς οὐδει, etc.
Hoc eſt,

Dolia bina ſedent ſtellanti ſub Iouis aula,
Fataque diſcretim bona ſunt hoc, triſtia in illo.
Cuique Deus dextra commiſcens, vtraque porgit.
Nunc bona ſortitus gaudet, nunc triſtia mœret.

Sunt igitur & alia huius generis, quæ apud Homerum, queq; apud Heſiodum Aeſchilumq; leguntur. Tũ præterea & hæc infert: κακῶν δὲ αἴτιον φάναι τὸν θεὸν ἀγαθὸν ὄντα, διαμαχητέον παντὶ τρόπῳ, etc. hoc eſt. Modis aũt omnibus pugnandũ eſt, ne Deus qui bonus eſt, dicatur eſſe malorũ cauſa, neve qui iuſtis legib. victurus ſit, verba hæc dicat in ſua ciuitate, neve quis loquentem exaudiat, ſeu iunior ſit ille, ſeu ſenior, qui vel metro vel ſoluta oratione talia mentiatur, fabuloſeq; confingat, vtpote quæ ſi vllo modo dicantur, neq; ſancta ſint, neq; nobis vtilia, neq; ſibi admodũ conſona. Faueo, inquit ille, tibi in lege hac, mihi enim valde eſt cordi. Hæc igitur, inquam ego, vna lex vnaq; demũ formula ſanciatur, in ijs quæ dici ab loquentibus, queq; fieri ab agentibus oportebit, ne videlicet ſit rerũ omniũ Deus cauſa, ſed bonarum duntaxat. Hęc igitur de Deo qui fecit nos, deq; nobis ipſis, & ſentire & opinari Plato nos docuit, iuſsitq; ciuitate extrudi, qui dicerent Deum eſſe malorũ cauſam, inquit enim verba eiuſmodi nefaria, eſſe nobis pernicioſa, ſibiq; ipſis non bene cõſona. Etenim ſi bonus eſt Deus, ſicuti bonus eſt (cõmunis hęc enim ſententia eſt) non vtique erit malorum cauſa, qui bonus eſt. Quod ſi Deus non eſt cauſa malorũ quæ fiunt, mala autem propriè appellamus, nõ ea quæ à multis exiſtimantur mala, paupertatẽ videlicet, ægritudinem, queq; ſunt præterea his ſimilia, quæ nõnullis appellari damnamos eſt, ſed malitiã, libidinem, cæteraſq; iniquitates, nos igitur hæc ipſa facere audem⁹, cauſaq; earum rerum in nos authores referẽda eſt, in Deum verò nequaquã, cùm ipſe etiam latis legibus contraria fieri mandarit. Hęc itaq; nos ſentire & Socrates & Plato docuerunt, hiq; animæ illam vim quæ ratione prædita eſt, diuinã appellarunt. Eſt aũt operæprecium, verba Socratis audire Alcibiadẽ alloquentis, quæ ſic apud Platonẽ ſcripta inueniũtur. ἔχομεν οὖν εἰπεῖν, ὅτι τὸ ψυχῆς ἐστι θειότατον; ἢ τοῦτο περὶ ὃ διάνοιά τε καὶ φρόνησιν δέοι, οὐκ ἔχομεν: etc. hoc eſt, poſſumusne igitur dicere, partẽ animæ diuiniſsimam eſſe? an de hac ipſa re, nec ſcire quæ ſit, nec ſapere quicquam poſſumus? Hæc itaq; animæ vis, Deo eſt ſimilis, atq; hoc aliquis intuens, omneq; diuinũ cognoſcens, Deumq; & prudẽtiam, ita & ſeipſum noſſe maximè poterit. Similia verò his & in Phædone ſcripta ſunt: θῶμεν γάρ, ἔφη, βούλει δύο εἴδη τῶν ὄντων εἶναι, τὸ μὲν ὁρατόν, τὸ δὲ ἀιδές; etc. hoc eſt, Vis enim inquit, ponamus duas rerum ſpecies, quarũ altera videri poſsit, altera vero nõ poſsit? Ponamus, inquit. Quodq; videri non poteſt, ſemper eodẽ modo ſe habeat, quod autẽ poteſt, non itidẽ habeat? Et hoc, inquit, ponamus. Age itaq;, inquit ille, aliudne quicquã noſtri ſtatuemus, an hoc ſolũ, quod videlicet altera noſtri portio eſt corpus, altera verò anima? Nihil aliud, inquit ille. Vtri aũt rerũ ſpeciei ſimilius eſſe corpus dicemus atq; cognatius? Vniuerſo, inquit ille, huic videlicet quod oculis cerni poteſt. Quid verò anima, viderine poterit, an nõ poterit? Ab hominibus ò Socrates, videri non poterit. Nos autem cùm poneremus alia eſſe quæ videri poſſent, alia quæ nõ poſſent, hominibusne putas, an alij cuipiã naturæ videri poſſe dicebamus, ac videri nõ poſſe? Hominib⁹ inquit ille. De anima igitur quid dicemus, viſibilẽne eſſe, an inuiſibilem? Aio ego non eſſe viſibilem. Ergo inuiſibilem eſſe ais? Ita eſt prorſus. Eſt ergo anima, ſimilior inuiſibili quã ſit corpus, at viſibile corpus eſt aſsimilius? Ita eſt neceſſe dici, ò Socrates. Multa verò alia proſequutus, hæc quoque addidit. ποτέρῳ οὖν ἡμῖν ψυχὴ ἔοικε etc: hoc eſt. Vtri tandem anima erit aſsimilis? Plane conſtat ò Socrates, animam diuinæ rei perſimilem eſſe, corpus verò ipſum mortali. Rurſuſque paulo poſt. τί οὖν τούτων οὕτω ἔχόντων, ἆρα οὐχὶ σώματι μὲν ταχὺ διαλυθήσεσθαι προσήκει, &c. hoc eſt. Quid igitur, cùm hæc ita ſe habeant, an non, quæſo, corpori quidem conuenit cito diſſolui, animæ vero prorſus conuenit vt vel ſit inſolubilis, vel ad aliquid quod eiuſmodi ſit, proxime accedat? Qui hoc enim non ſit? Cumq; oſtendiſſet quo pacto corpus diſſoluatur, ita hæc attulit. ἡ δὲ ψυχὴ εἰς τὸ ἀειδές, ἢ εἰς τοιοῦτον ἕτερον τόπον τινὰ ὀιχομένη γενναῖον καὶ ἄριστον φοιτᾷ, etc. hoc eſt. Anima verò ad inuiſibile, aut in alium quendam huiuſmodi locũ ſe conferẽs nobilẽ illum atq; optimũ, proficiſcitur ſine dubio ad bonũ & prudentem Deum, quo, ſi Deus velit, illico & meæ animæ proficiſcẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum erit. Cùm itaq; nostra hæc anima talis sit, eaq; prædita sit natura postquam corp' euasit efflata ne, quod multi aiũt, euanescit ilico, prorsusq; interit? Imo longe aliter fiet ô charissime Cebes & ô Simmia, multoque potius ita se res habet vt dicam. Tum & quæ sequuntur, in eãdem feruntur sententiam, manifesteq; ostendũt animę immortalitatẽ. Tantam igitur & Historici & Philosophi & Poetæ, tum de anima, tum de corpore, tũ de hominis genitura & cõstitutione, inter se li exercent, dum alij quidẽ hæc, alij vero il la præferunt, alij rursus & his & illis contrariam opinionem adducũt, neq; enim veritatis discendæ studio ac desiderio tenebãtur, sed inani gloriolæ ambitioniq; seruientes, optarunt nouorũ dogmatum inuẽtores vocari. Ex quo sanè factũ est, vt in errores multos inciderint, dum ij qui posterius succedebant, maiorum opiniones euertere conarẽtur. Anaximãder enim, Thalete iã mortuo, contraria illi sensisse dicitur. Anaximenes quoq;, post Anaximandri mortem idipsum fecit, idemq; Anaxagoras. Aristoteles autẽ, Platoni adhuc viuenti manifeste aduersum se præbuit, contra Academiam bello susceptо, neque doctrinæ illi honorem vllum rependit, quam liberalissime olim percepit, neque celeberrimi viri gloriam est reueritus, neque Platonicæ eloquentiæ vim pertimuit, sed impudenter illi aduersariumsese gessit, cùm tamen nequaquam meliorum dogmatum, sed multo peiorum quàm Plato ipse, author extiterit. Nam cùm ille animam dissolubilem immortalem esse, hic esse mortalem dixit. Cumque ille dixerit, Deum res omneis prouidentiæ cura complexum esse, hic, quantum possunt eius rationes, terrarum orbem diuinæ prouidentiæ exortem facit. Inquit enim ad lunam vsque Dei gubernationem deferri, quæ verò sunt infra Lunam fato esse subiecta. Plurima vero & alia quæ noua atque insolita sunt, adducit, superuacanea prorsus quæ mihi hoc tempore explicentur. Illi ergo merito ac decenter suas ipsimet demoliti sunt opiniones, falsitas enim, non modo ipsi veritati, sed sibi quoque ipsi contraria est. Veritas autem & sibi est concors, & vnam modo falsitatem infestam habet. Itaque pronum est inuenire, vel de ipsa natura hominis & Mosen legislatorem, & Prophetam Dauid, & fortissimũ virum Iob, & Esaiam quoque, & Hieremiam, vniuersumque Prophetarum chorum, Matthæum quoque, Ioannem, Lucam, & Marcum, Paulumque præterea & Petrum, vniuersumque Apostolorum cœtum, quæ sint vbique consona cunctos homines docuisse. Neque enim est horum audire alium qui hos homines, aliũ qui illos archetypos humani generis ac indigenas fuisse testetur. neq; alios qui mortalem, alios qui immortalem animam dicant, neq; alios qui perturbationum dominam rationem, alios qui mancipium seruam, que asserant. Omnes enim cõcordi oratione nos docent, ex terra & aqua cæterisq; elementis humanum corpus effictum esse, animam vero nequaquã ita in corpus demissam, vt tamẽ antea per se subsisteret, sed corpore iam plasmato creatã esse. Plasmauit enim, inquit, Deus hominẽ, Gen. 1. pulueręq; sumens de terra, & inspirauit in faciem eius spiraculũ vitæ, factusq; est homo in animam viuentem. Neq; vero intelligendum est, inspirationem hanc fuisse quendã anhelitus defluxum qui dẽ ore Dei prodierit, incorporeus enim Deus est, idẽ simplex neq; compositus, sed ipsam animæ naturã, spiritum esse præditũ ratione & intellectu. Hæc itaq; Moses in mundi geniturua conscripsit, q; tribus alsimilia nos docet, & in diuinis legibus. Vbi enim de prægnante mu- Exod. 21. liere mentionem facit quæ plagis affecta pariat ab ortiuum, formari prius in aluo matris infantem ait, ac tunc denique iam perfecto corpore animari, non ita quidem vt anima præexistens alicunde corpori inseratur, neq; vt enascatur è semine, sed diuino instituto sicut ab initio insita naturę lex fuit, creationẽ accipiat. Hoc ipse Iob in suis illis certaminibus cum magistro *Iudorum Deo, * Al. certaminum suorum. suoq; creatore, ita disserens confitetur. μνήσθητι ὅτι πηλόν με ἔπλασας etc. hoc est, Memento quod *ex luto plasmasti me, in terrã verò iterum conuertis me. Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Pelle & carne induisti me, ossibus & neruis implicuisti me, vitam & misericordiam posuisti iuxta me, & inspectio tua custodiebat spiritum meum. His autem verbis ostendit nuptiale commercium, nec minus & occasionem gignendorum liberorum, exiguam que illam humani seminis portionẽ in quã plurimas ideas membrorum speciesq; trãsformari, ac tunc deniq; creari animam corporique adiungi, quæ postquam fœtus in Psal. 118. lucem æditus sit, diuina ope custodiatur ac gubernetur. Clamat insuper deiloquus Dauid. ἀι χῆρές σου ἐποίησάν με, etc. hoc est, Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerũt me, da mihi intellectum, & discam mandata tua. Quib. in verbis, hic etiam creatori suo commemorat opus suæ creationis, petitq; ab eo intellectum & sapiẽtiam consequi. Omnes item Prophetę, quę valde his cõcordia sunt, de humana natura nos docent. Ne quis autem

tem opinetur, alio quidẽ pacto Græcos enatos esse, alio aũt Romanos, aliove Aegyptios, Persasq; ac Massagetas, Scythas, Sauromatasq;, aliam atq; aliã sortitos esse substantã, Moses idem nos docuit, vnũ ab initio hominem de terra plasmatũ fuisse, deq; eius latere mulierem formatã. Qui b. in matrimonij copulam coeuntibus vniuersum orbem terrarum, natis inde filijs ac nepotib. impletũ fuisse, cùm singuli generationes plurimas ppagarẽt. Deo siquidẽ facillimũ fuit Imperij sui iussu vniuersam terrã, mareq; vniuersum semel statimq; habitãtiũ cœtu differtũ reddere. Ne verò quisquã opinari posset diuersam esse hominum naturam, ex vna duorum hominum copula innumeras ppagari gentes præcepit. Ob hanc itaq; causam mulierem ipsam non aliunde quidẽ plasmauit, sed ex viro desumpsit illius effingendæ materiam, ne & ipsa putans se aliam à viro naturã sortitam esse, aduersam sese viro contumacemq; præberet. Hinc & easdem leges viris, quas & mulieribus, tulit, propterea quòd illo tenui corporis discrimine ac figura, nõ aũt anima inter se differũt, est enim mulier ratione prędita, sicut & vir, docilisq; etiã quid agendũ, quid deniq; sit fugiẽdum, quidve capessendum pari modo & ipsa percipit mulier, non nunquã verò & multo melius viro quid magis sit profuturum mulier cõminiscitur, vti lis agẽdis rebus, cõmodaq; consultrix. Itaq; non viris solum, sed ipsis etiam mulierib. patere templorum aditus debent. Neq; viris quidẽ lege permittitur diuinis expiari mysterijs, mulieribus autẽ interdicitur, sed hæ quoq; iubentur initiari, rebusq; mysticis erudiri. Quin & virtutis prędmia, fœminis æque ac viris, ppositа sunt, nec iniuria quidẽ, quãdo & virtutis certamina, sunt vtrisq; cõmunia. Neq; vero linguarum atq; idiomatũ differentia quicquam generi humano vitij affert. Videre enim licet, tum Græcos, tũ barbaros homines, & studere virtuti, & flagitijs dare operã. Id quod & Græci verum esse affirmãt. Anacharsin enim, Scytham hominẽ, demirantur ac laudãt, non Atticum, nõ Argiuum, non Corinthiũ, non Tegeaten, non deniq; Spartiaten. Brachmanas quoq; valde suspiciunt, Indos genere, non Doricos, non Aeolas, non Ionicos. Laudãt præterea Aegyptios, vt maxime sapientes, multas enim ab ijs disciplinas accepimus. Linguarum itaq; differentia & varietas, naturam detrimento non afficit. Hippomolgos enim populos Thraciam incolentes, ita appellatos quòd equarũ lacte nutriantur, iustissimos Homerus vocat. Cyrum præterea Cambysę filiũ, paterno quidem genere Persam hominem, Medum aũt materno, prudentiæ, temperantiæ, iustitiæ, fortitudinisq;, Xenophõ Grylli filius laudauit. Itaq; ipsimet Græci confitentur esse apud barbaras nationes curã aliquã studiumq; virtutis, neq; prohiberi linguarũ differẽtia quò minus in officio consistam'. Omnes siquidẽ veritatis præcones, Prophetæ inquam atq; Apostoli, Greçę quidem eloquẽtiæ fuerunt prorsus expertes, quia tamẽ vera sapientia abundarũt, cunctis & Græcis & barbaris nationibus diuinam attulere doctrinã, vniuersumq; orbem terræ, mariaq; item omnia impleuerunt, virtutis pietatisq; monumentis. Ex quib. factum est, vt cuncti mortales abdicatis Philosophorũ nugis, piscatorum fruãtur publicanorumq; disciplinis, futorisque volumina & amplexentur & colant, ac Italicæ quidem Ionicæq; sectæ, ac Eleaticæ, ne nomina quidem sciant, eorum nanq; memoriam tẽporis longinquitas aboleuit. Prophetarũ vero nomina, quanquã plurib. quàm mille ac quingẽtis annis eiusmodi Philosophis antiquiorum, loquentes huc illucq; circunferunt. Quin eos quoq; patres qui Prophetas tempore præcesserũt, Abraham inquam filiosq; Abrahæ, hisq; etiam ipsis vetustiores Noe, Enoch, & Abel, cæterosq; quotcunq; laudabilis vita illustres fecit, norunt quàm optime. At septem illos sapientes, qui longo pòst Prophetas tẽpore nati sunt, eorumq; prędterea nomen qui sapientibus illis successerunt, ne illi quidẽ qui Græco fauẽt idiomati satis sciunt. Sed quid ego presentes homines viuosq; cõmemoro, cũ & apud priscos ac remotiores magna de illis dubitatio fuerit? Nonnulli enim, septẽ sapientibus anuumerant Periandrũ Corinthium, alij verò, Creticum Epimenedẽ, alij, Acusilaum Argiuũ, alij, Anacharsin Scythã, alij, Syrum Pherecyden, Plato aũt, Mysonẽ Cheneum, Hos itaq; sapientes vel qui circa eorum tẽpora vixerũt homines ignorarũt. Matthęum vero, Bartholomęum, & Iacobũ, Mosen, Dauid, & Esaiã, aliosq; item Apostolos & Prophetas æque nunc homines tenẽt, ac filiorũ nomina. Neq; tamen etiã desunt, qui illorum nomina simulatq; audierint, tã quam barbara sint, comicè irrideãt & persequantur. Nos tamen huiusmodi irrisorũ insaniam quàm maximè miseramur, qui cùm videant homines barbaro sermone vsos, superasse leporem Græce eloquutionis, comptiloquosq; illos suos authores prorsus iam eliminatos fuisse, piscatorumq; solœcismis dissolutos Atticos syllogismos, non erubescunt tamen, neq; in latebras se conijciunt, sed impudenter pro mẽdacio & falsitate depugnant, quanquam ita pauci sint, vt quàm facillime numerari possint, nec Græcæ quidem participes eloquentiæ, sed qui in toti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dē barbarisſmos incurrāt quot & verba pronuntiant, ſummā ſe oſtentare doctrinam ac loquendi nitorem arbitrātes, ſi iurentur interloquendū, per deos, per ſolem, taleſq; iurationes oratione ſua eſſingant. Quod ſi mē tiri me creditis, quæſo, dicite Græci homines, quē Xēophanes Colophonius ſucceſſorem ſectæ ſuæ reliquerit, quem Parmenides Eleates, quem Protagoras, quem Meliſſus, quemue Pythagoras, quem deniq; Anaxagoras, quem Speuſippus atq; Xenocrates, quem Anaximander, quē Anaximenes, quē Arceſilaus vel Phiolaus? Qui nam hodie inueniuntur ſectæ Stoicæ præſidentes, quiue etiā ſunt qui Ariſtotelis Stagiritæ doctrinā corroborent? vbi ſunt, qui ad leges Platonis ciuitates gubernent, quiue vſquā homines, eam vitæ normā quam leges illæ inſtituunt, amplexi ſunt? At nullum profectō eorū dogmatum præceptorē oſtendere nobis poteritis. Nos aūt vobis apoſtolicæ Propheticęq; doctrinæ inexhauſtū robur manifeſte oſtē dimus. Vniuerſa enim facies terræ, quantacunq; ſoli ſubijcitur, eiuſmodi verborū plena iam eſt. Hebraici verò libri, nō modo in Græcum idioma cōuerſi ſunt, ſed in Romanam quoq; linguam, Aegyptiam, Perſicam, Indicā, Armenicāq;, & Scythicam, atq; adeò Sauromaticam, ſemelq; vt dicam in linguas omnes, quib. ad hanc diē nationes vtuntur. Ac Plato quidem, qui complures ſermones de animæ immortalitate diſſeruit, ne Ariſtoteli quidē auditori ſuo perſuaſit eam poſitionem. Noſtri verò piſcatores ac publicani, noſter inquam ſutor, ipſis Græcis, ipſiſq; Romanis, amplius verò & Aegyptijs, cunctiſq; nationib. immortalitatem animæ perſuaſerunt, eamq; ita ratione prędita eſſe vt improbis affectionib. dominari poſsit. Neq; cùm poſitas naturæ leges tranſcendit, vlla vi coactam id facere, ſed contēptu negligentiaq; peccare, rurſuſq; pœnitentia duce ad meliora inflecti poſſe, ac priore malitia expiata, diuinas iterum ſibi notas imprimere. Paſsimq; videas hæc noſtratia dogmata, non ab ijs ſolum teneri, qui ſunt Eccleſiæ magiſtri populorumq; præceptores, ſed ab ipſis quoq; ſutorib. fabriſq; ferrarijs, lanificibus prēterea cunctiſq; artificibus, quin & à fœminis itē omnib. non ijs modo, ſi quæ demū illę ſunt, quæ literas didicerunt, ſed quęſtuarijs ac ſartricibus, ancilliſq; adeò & pediſſequis. Neq; ij ſolum qui vrbes incolunt homines, ſed ipſi quoq; agricolæ, probè eadē ſciunt. Foſſoreſq; adeo ac bubulcos inuenias, plantarumq; conſitores, de diuina Trinitate, rerū que omnium creatione diſcertantes, humanæ item naturæ magis conſcios eſſe, quàm Plato Stagiriteſq; fuerint. Quid enim dicā, quod ab his omnibus declinatur malum, ſutura extimentur ſupplicia, citraque vllam dubitationem diuinum illud iudicium expectatur? Quid, quod ijdem ipſi de immortali ac ſempiterna vita ſapienter philoſophātur, quodque cœleſtis regni gratia labores omneis ac rerum difficultates libenter alacriterque cooptant? Neque tamen ab alijs hæc ipſa præceptoribus didicerunt, quàm ab ijs quos ipſi barbaros imperitoſque nuncupatis. An verò non audiſtis, quæ olim Anacharſis dixerit, ἐμοὶ πάντες Ἕλληνες σκυθίζουσιν, hoc eſt: Mihi Græci omnes Scythizāt. Quod ſanè dictum, proxime omnino ad ſutoris noſtri verba accedit, ea videlicet: ἐὰν μὴ γνῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, κἀγὼ ἐν ἐμοὶ, βάρβαρος, hoc eſt: Niſi enim ſciam vim vocis, ero illi barbarus qui mecum loquitur, & qui *mihi loquitur, erit barbarus. Profecto enim ſicuti Græcis hominibus Illyrici, Pæones, Taulantij, ac Titanes, barbari eſſe cenſentur, ita rurſus & eiſdem illis alijsque fermè omnibus qui audire Græcum idioma nō poſſunt, Attica lingua, Dorica, Aeolica, & Ionica, videntur barbariem quandam ſapere. In vnum quidem ſenſum rerumque intellectum linguas omneis referri, magiſtra experiētia docti ſumus. Eſt enim apud barbaras quoque nationes inuenire florentes artes ac diſciplinas, editaque in bellis gerēdis egregia fortiorum virorum facinora. Quidam verò barbarorum, multo callidiora quàm Græci ſæpenumero machinamenta inueniunt, argutiores dolos, aſtutioreſque inſidias ijdem comminiſcūtur. Neque deſunt, qui Græcæ eloquutionis venuſtatem ſuperēt arguta breuitate ſermonis. Hoc enim de Perſica natione & antiqui ſcriptores teſtātur, ſi quisue prætereа vel exercitus imperator, vel legatus, vel mercimoniæ cauſa in eorum fines profectus, cum eis diuerſatus ſit. Aiunt enim illos argutè nimium deprehendere omnes loquendi ſtrophas, dictiſque breuiſsimis colloquētes reuincere, coſdemque diſputatores eſſe quàm maximos, quæque ab aduerſarijs implicentur argumenta, ſolere ab illis citra moram vllamque difficultatem facile ſolui. Prouerbijs quoque vti eos affirmant ſapientia plenis, altiſsimisque ænigmatis. Non quod Chryſippi labyrinthos Ariſtotelisue cognorint, quodue illos genus hoc eruditionis vel Socrates vel Plato vel Demoſthenes edocuerint. Neque enim Rhetorum ſermonibus Philoſophorumue intenti fuerunt, ſed natura duntaxat magiſtra vſi ſunt. Ipſos autē Indos multo quàm Perſæ ſunt, ſapientiores eſſe

1. Cor. 14.

* Al. in mi.

eſſe teſtantur. Quin etiam Nomades ij qui ſunt nobis finitimi (Nomadas aūt eū dico, Iſmaelitas dico eos videlicet qui in ſolitudinib. vitam degunt) ſingulari quadā mentis ſolertia prædiți ac prudentia eſſe narrantur, acutiſsimoq; ingenio pollere ad cognoſcēdam veritatem, falſitatemque refellendam maxime facto. Nam de Aegyptijs quidem nihil puto à me dici oportere, cùm primi Philoſophorum vel illis potiores eſſe dicāt Aegyptios, qui apud Græcos celeberrimi Philoſophi perhibentur. Apud Romanos profecto & Poetæ, & Oratores, & Hiſtorici viguerunt, vtque illi aiunt qui in vtraque lingua verſati ſunt, multo prudentiora ſunt Romanorum quàm Græcorum authorum inuenta, multoque breuiores ſententiæ. Neque hoc idcirco à me dictum exiſtimari velim, quod Græcorum idioma deterrendo attenuem, cuius & ipſe aliquo modo ſum particeps, neque quo ſecus ac debeo altrici meæ præmia nutritionis perſoluam, ſed quo tumētiores eorum buccas deprimam, ſuperciliaque deijciam, qui nimio plus Greco idiomate gloriantur, doceamque non debere illos irridere linguam ac perſequi quæ traditione veritatis eniteat, neque ijs efferri ſermonibus, qui fuco quidem artis exculti ſunt, omni aūt veritate ſunt caſsi, ſed cōtrà potius admirari veritatis magiſtros in doctos illos quidē comere ac variare ſermones ſuos eloquētię venuſtate, purā tamen veritatis pulchritudinē oſtendētes, minimeq; indigos qui extrinſecus petitis aſcititijsq; floribus excolantur. Itaque amici homines ventoſis Philoſophorum nugis ſimplicem Piſcatorum doctrinam, quæſo, conferte, quantaque inter vtroſque differentia ſit inſpicite, tum verò multis enumeratis librorum veſtrorum millibus, tādem, queſo, per diſcite, quæ ſit in ijs rationum argumentorumque imbecillitas, quandoquidem nullus vnquam paulo prudentior homo fuit, qui vel Poetarum fabulas, vel Philoſophorum ſequi opiniones animum ſuum induxerit. Sacrarum itaque literarum & admiramini compendium, & vim ipſam quæ immenſa eſt laudate, veritatemque tandem eorum dogmatum quæ in illis continentur perdiſcite, corporis videlicet plaſmationē, naturam animæ immortalem, vimque illam quæ rarione prædita eſt perturbationum atque affectuum dominam eſſe, neceſſarios quidem affectus eſſe, humanoque generi perquam vtiles. Concupiſcendi ſiquidem vis, plurimum nobis conſert, quæque huic ab aduerſo loco opponitur irаſcendi facultas, per illam ſiquidem excitamur ad diuinas res appetendas, contemptiſque rebus omnibus quas oculis intuemur, ea quæ ſolo intellectu percipi poſſunt, cogitatione animoque verſamus. Ex quo fit, vt quanquam pedibus adhuc terram prementes, cœleſtem videre Dominum cupiamus. Ab eadem quoquo facultate, virtutis deſiderium nobis aduenit, hac ipſa vitam tuemur, hac excitante cibum nobis potumque deſumimus, hæc demum eſt, quæ liberorum procreatione genus protendit. At ipſa iraſcendi vis data eſt ſocia rationi, quæ immoderatam videlicet cupiditatem libidinemque coerceat. Quandoquidem enim illa, vltra poſitos fines tranſilire contendit coniugam ſibi creator Deus iracundiam vinxit, quaſi ferocientem pullum, qui eam remoretur ac retrahat, ſi quando vltra quàm opus eſt, efferre pedem conetur. Ac veluti calida frigidis maxime ſunt contraria, ſi tamen eadem admixta inuicem tēperentur, optimam commixtionem efficiunt, ita iracundia & cupido inuicem admixtæ, alterno impedimēto faciunt optimam virtutis commixtionem. Eſt autem penes vnam rationem vis ac poteſtas agendarum rerum, vt iracundiam quidem contineat, cupiditatem verò impellat. Etenim cupiendi vis nimiam iracundiam ſiſtit, rurſuſque iracundia caſtigat inexplebilem cupiditatis affectum. Hęc autem ipſa perfectiſsimè trāſiguntur, dum ratio habenas ſcientiſsimè moderatur. Quod ſi ratio vel facilitate libidinis lenitateque delinita, vel exultante iracundia ſimul egreſſa, laxius quàm par ſit habenas remiſerit, illæ quidem affectiones tumultuatim excurrunt, equorum more qui frenum mordicus apprehendunt, domina autem ratio per vim tracta raptatur, in deriſum ſpectantib. opprobriumque adducta. Optimo itaque iure pœnas perſoluit, tanquam ſponte damnum illud clademq; ſubierit, etenim & ab hominibus latæ leges, eos qui delinquunt, irrogatis pœnis coercent. Deus item, peccatoribus inexhauſtum comminatus eſt ignem. Neque igitur Deus cùm ſit optimus ac iuſtiſsimus, ab ijs pœnas exigeret, qui *exlegem vitam viuere adamarūt, ſi adacti neceſsitate aliqua deliquiſſent. Neq; hominum ſapientiſsimi coercendis ſceleribus leges vnquam tuliſſent, niſi compertum illis fuiſſet certa animi ſententia, humana facinora perpetrari. Porrò autem nec qui principatum in cæteros mortales ſortiti ſunt, immanibus tormentis noxios homines ſceleſtoſq; lacerarent, ſi probè ſcirent non à delectu quidem volūtatis, ſed vel fati vel naturæ neceſsitate homines edicta legū tranſcendere. Qui verò peccantib. nequaquā parcendū putant, manifeſte oſtendunt pecca-

* Aliquot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccatũ à certa sententia proficiſci. Hæc ita que de natura hominis ſentiendũ eſſe, à maiorib. noſtris edocti ſumus, ipſiq; mortales cæteros edocemus, valdeq; admodũ demiramur, conſpicuam opificis Dei ſapientiã noſtris in corporib. contuétes, nempe ex vno cerebri ſonte, tam differentes ſenſuum functiones productas. Quoq; pacto alij ſenſus, alios ad eundẽ fontem fructus cõmoditateſq; referant, alium quidem viſus, aliũ verò auditus, alium olfactus, alium guſtus, alium porrò & tactus. Quiq; ſit vſus homini, quæ vtilitas è cunctis partib. corporis, tam conſpicuis palamque extantib. quàm introrſus etiam recedentibus. Vt memoria ſuis in theſauris plurima, eademq; diuerſa excipiat, neque tamẽ ea confundat, ſed diſcretim ſincera conſeruet. tum & repetẽdo recenſeat quę olim multo ante cõceperat, in quib. & multæ ſint rerum cognitiones quæ ſe inuicẽ minus conturbent, ſed ſingulæ ſuis temporib. ſeſe prodant. Quandocunq; igitur hæc animo & cogitatione repetimus, quęque ſunt hiſce reb. ſimilia, cum Propheta vocẽ admirãtes tollamus: Ἔθαμ μασώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ, &c. hoc eſt: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt & nõ poterõ ad eã. Quæ enim ſatis poſſit oratio explicare, vel apparentem noſtri corporis harmoniã, vel ipſi animæ inditam ſapientiã? Cùm itaq; cõ plura de hiſce reb. & Hippocrates & Galen' Platoq; præterea, Xenophõ, Ariſtoteles, Theophraſtus, alijq; prope innumeri, literarum monumentis mandarint, multo plura ſunt dictis reb. ea quæ de diuinæ ſapiẽtiæ operibus omiſerunt, humanę ſiquidẽ mentis ſolertia, conſequi vniuerſa non potuit. Eiuſq; rei gratia & Propheta Dauid in ijs quæ animo complexus eſt, Deũ laudauit, cùm tamẽ aſſequi cuncta non poſſet quæ nobis inſita eſſe contẽplabatur, victum ſe manifeſte confeſſus eſt, ſatiſq; eam eſſe confeſsionẽ exiſtimauit, per quã Deo Opt. Maximo, haud ita prorſus indignas Deo laudes perſolueret. *Pſal. 138.*

FINIS LIBRI QVINTI.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS DE CVRATIONE INFIDELIVM GRAECORVM LIBER SEXTVS, DE Prouidentia Diuina.

QVI maritimis ſeſe ſtudijs addixerũt, alij quidẽ naues remis impellunt, gubernaculisve moderantur, alij vero piſcatores, lẽbis inuecti retia demergũt, quibus innutritos aquis piſces concipiant. Videreq; eſt eorum nonnullos cautibus inſidentes funẽ demittere, vt quos prius eſca piſces illexerint, traiectos hamo vndis extollant. Sunt aũt qui aduerſa nauigatione vtẽtes, fracta naui pelago demergantur, ſiue quod imprudẽter haud ſuo tẽpore in altũ ſubducti ſint, ſiue quod temerario quodã auſu ſeſe tẽpeſtatibus obiectarint. Hæc aũt non incaſſum verboſus nugaciterq; effundo, ſed qui propoſita ſimilitudine demõſtrare contendã, quanta ſit eorum ſtultitia qui in mũdi machina grauiter peccant, quæq; in eo per diuinam prouidẽtiã gubernantur, ſine pudore vllo accuſant. Alij ſiquidem mundi huius conſtitutionẽ ſpectantes, opificem laudibus, iure efferũt. Alij vero, pluſquam oporteat mundũ demirati, fatuo quodã conſilio Deũ faciunt. Rurſuſq; nonnulli mortales ſingula eorũ quæ in mundo fiunt, non ſine admiratione maxima contuentur. Videntes enim mũdi gubernatorẽ omnia quàm optime moderantẽ laudant ſapientiam quæ in gubernaculis tãta conſpicitur. Contrà vero non deſunt qui omnia quæ fieri in mundo contingit, maxime oderint, neq; eorum quicquam ſatis placere ſibi fateantur, iamq; adeo & diuitias dãnent, & paupertatem infament, iuxtaq́ue & de morbis expoſtulent, & bene valentes grauiter ferant, atque, vt ſemel dicam, nihil eos delectet eorum quæ contingunt in vita, ſiue proſpera illa ſint, ſiue aduerſa. Itaque pariter & annonæ fœcunditate turbantur, & agrorum ſterilitate. Triſtantur liberorum copia, & carentia. Dolent pace, dolent & bello. Ex quo ſanè faſtidio factum eſt, vt accuſent prouidentiæ gubernacula, immo vero quantum in ipſis eſt, funditus tollant, inducant autem Parcas, fatum, fortunam, ſinguliſque noſtrum violentam quandam neceſſitatem præficiant, à qua præter animi noſtri ſententiam fieri nos latrones, mœchos, parricidas, affirmant. Agedum itaque gentilium

tilium Græcorum opiniones iterum diſquiramus, eaſque tum Apoſtolicis, tum Prophe ticis dogmatis comparemus. Sed enim Poetas hoc loco, cùm ſuæ impietatis fabulis relinquamus, quando & princeps Poetarum, deorum principem flebiliter conquerentẽ inducit, quòd filium vlciſci non poſſit, eo quòd Clothonæ filis inferior ſit, eaque diſſoluere quidem velit, ab Atropo aũt & Lacheſi prohibeatur. Eamq; ob rem lamentis, fletibus, vlulatuq; permulto verba commiſceat. Idem & Neptunum inquit velle quidẽ vltionem ſumere de Cephaleniorum duce, qui Polyphemo oculum eruit, haud tamen potuiſſe fatum ſuperare, quandoquidem fato iam decretum erat, Vlyſſen Laertæ filium ad Ithacam patriam rediturum eſſe. Poetis igitur prætermiſſis, Philoſophorum potius cœtum afferamus. Diagoran ſectato reſque Diagoræ, Atheos cognomento nuncupatos ferunt, eò quod penitus Deum negarent eſſe, Protagoran vero, ancipiti opinione de Deo ſenſiſſe aiunt, nam dixiſſe illum affirmant, neſcire ſe vtrum dij ſint, an omnino non ſint, Epicurus autem Neoclis filius, quæque ab eo ſecta ſocietaſque deſcẽdit, Deum quidem eſſe dixerunt, verum ad ſeſe ipſum conuerſum eſſe, neque curare ipſum quicquam negocij, neque item ſibi velle ab alijs exhiberi. Nicomachi porro filius Ariſtoteles, luna tenus putauit Dei prouidentiam rebus præeſſe, at ea omnia quæ infra lunam ſubſidunt, minus Deum curare, ſed eorum gubernationẽ tradidiſſe fatorum neceſsitati, cui quidem tantum tribuebat, vt non ſolum diuitias, paupertatẽ, proſperam valetudinem, morbos, ſeruitutem, bellũ, pacemq;, diceret ab hac mortalib. diſpenſari, ſed virtutẽ quoq; vitiũq; contribui. Hanc vero eius opinionẽ, Cynicus Oenomaus apertiſsime accuſauit, vatẽq; Pythium quod ijs ſimilia ſuis in oraculis reſpõderet, eiuſdem accuſationis reum fecit, ac libru quem ea de re cõſcripſit, veneficorũ indaginem appellauit. In eo aũtẽ ſcripta hæc ſunt. ἀπόλωλε γὰρ τὸ γένος ἐπὶ τοῖς σοφοῖς, ἐκ τοῦ ἀνθρωπείου βίου ἀπόλωλε, φησί, διακαὶ αὐτό, &c. hoc eſt. Perijt enim (quantũ in ſapientib. viris eſt) perijt inquam ex humana vita, ſiue id temonem, ſiue ſaburrã, ſiue crepidinem libeat appellare, libertas videlicet humanæ vitæ, quam nos quidem vel rerũ quæ maxime neceſſariæ ſunt, dominã eſſe decernimus. Democritus autẽ, niſi fallor, & Chryſippus, alter planè ſeruam, alter ſemiſeruã eſſe pulcherrimã hominis partem demonſtrare contendunt. Verum tanti eorũ ſermo fieri debet, quãti ab homine faciendus eſt homo. Si vero hac in re Deus quoq; nobis aduerſus ſit, pape qualia patiemur mala? Cumque alia permulta in hanc ſententiam dicat, hæc inſuper adducit. Φέρε ἡμεῖς ἀνταγανακτήσωμεν, τί δέπωτε; &c. hoc eſt. Age & nos contrà indignemur. Quid igitur? Vbi nobis aliquid ita agẽdum eſſe videatur, certiſsimum hoc erit atque antiquiſsimũ? Vbi vero non ita videatur, ibi aduerſa quadã vi latens neſcio quid in nos poteſt, ipſa videlicet Himarmene ipſaq; Pepromene, hoc eſt, ſua cuique fatalis connexio & tranſactio, de qua cuilibet veſtrũ diuerſa ſententia eſt, huic quidem quod ea ex Deo ſit, huic autẽ quod ex minutis illis corpuſculis quæ agente neceſſitate ſurſum deorſumq; impelluntur, implicantur, ſoluuntur, abliſtũt, accedunt, & apponuntur? Rurſumq; paulo mox, τοῦ τῶν δὲ εἱμαρμένα ταῦτα προφήσεται ὁ λόγος. &c. hoc eſt. Horum aũt cauſa, in noſtrũ hæc ipſa ſermonem contuli, quoniam te ô vates Pythie effugerunt ea quorũ domini authoreſq; ipſi ſumus. Ita qui te ſcire omnia profiteris, nequaquam tamen hæc ſciſti, quorum ſtamina ex voluntate noſtra dependent. Hiſce itaq; verbis Oenomaus ille Cynicus, Apollinem Pythium, Democritum, Chryſippumq; accuſauit, iuſtam aduerſus eos indignationem concipiens, quod humanæ mẽtis liberam ingenuamq; naturã redigentes in ſeruiturem, ſuæ illius Himarmenes ac Pepromenes neceſsitati tradiderint. Quod no minum vt rationem aliquam teneamus, eſt operæpreciũ videre, quo etymo Chryſippus eas exponat. Ait enim Pepromenẽ, quaſi Peperaſmenen eſſe, hoc eſt, perfectã tranſactãque rerũ gubernationẽ: Himarmenen vero, quaſi Hiromenẽ, hoc eſt, cõplicitam eandẽ conſeruatamq;, ſiue ex diuina volũtate, ſiue quacunq; alia cauſa, Parcas etiam Mœras appellatas ait, eò quod memeriſmene, hoc eſt, particulatim ſingulis diuiſæ, ac diſtributæ ſint. Ita & tẽpus Chronon dici putat à chreon, quaſi quod neceſsitate quadã ſecundũ fati connexionẽ adijciatur reb. ad eaſq; pertineat. Parcarum aũt numero, tria nobis tẽpora ſignificari, quib. omnia reuoluãtur & conſumantur. Ac Lacheſin quidẽ, dictã eſſe à λαγχάνω verbo, id eſt, ſortior, eò quod ſorte vnuſquiſq; ſibi diſtributum habeat quod ſemel fato decretum trãſactumq; eſt. Atropõ vero, eſſe ſtabilitatẽ ſortis illius quæ inuerti & cõmutari non poſsit. Clotho aũt, nominatam à verbo eiuſdem vocis κλώθω quo ſignificatur modo eorũ quæ nentur, omnia fato circumuolui & complicata connecti, vnamq; eſſe Parcarũ diſpoſitãq; ſentẽtiam. Totãq; hãc ſeriem, prouidentiã nominarunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

narunt, eò quòd singula ad vtilitatem commodumque dispensent. Adrasteam quoque eandem dici voluerunt, à δίδρασκω verbo, id est, fugio, quia nihil scilicet eam effugiat. Verum enim vero non solum Democritus, Chrysippus, & Epicurus, eorumque sectatores omnia fieri necessitate dixerunt, quam Himarmenen aliter appellabãt, sed celeberrimus ille quoque Pythagoras necessitatem mundo circunsitam esse dixit. Parmenides vero, ipsam necessitatem, etiam dæmonem & iustitiam & prouidentiam appellauit. Heracletus quoque, fieri omnia fato asseruit, quod & necessitatem vocauit. Stoicus item Chrysippus, nihil interesse censuit inter fatale ac necessarium, esse autem Himarmenẽ, sempiternam, continuã, ac dispositam motionem. Zeno autem Citieus, Himarmenen inquit esse vim materiæ motricẽ, eandemq; & prouidentiam & naturam appellauit. Huius autẽ successores, Himarmenen dixerunt esse rationem earum rerum quæ in mundo non sine prouidentia gubernãtur. Rursusque in alijs suis libris, hirmon, id est connexionem causarum, Himarmenen vocarunt. Pari quoq; modo & fortunã alij quidẽ opinati sunt deam esse, diuinosq; illi honores tribuerunt. Plato aũt, causam esse dixit quæ ab accidenti aliquo fieret. Rursumq; eandẽ naturæ casum aut electionis vocauit. Aristoteles item, causam, eam dixit esse per accidẽs in ijs quæ voluntario motu fiunt rei alicuius ergò, sed occultam & inconstantem. Anaxagoras & Democritus, quiq; à varia porticu Philosophi cognomentum traxerunt, aiũt eam occultã humanæ rationi, causam esse. Philemon vero Comicus, tametsi homo ad excidendũ risum maxime factus, apertissime illos accusat, qui fortunam deam esse dixerunt, sic enim vocalissime exclamat.

Οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδεμία τύχη θεός,
οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ταυτόματον ὁ γίγνεται
εἰς ἕτυχ' ἑκάστῳ, προσαγορεύω τύχην, hoc est.

Non est Deus fortuna, non inquam Deus,
Sed casus ille quo sit omne vt contigit
Cuicunq;, fortunæ vocatur nomine. Idem Poeta, eos qui augurijs sortibusque vtũtur, ita comicè infamat.

Ὅταν ἴδω παρατηροῦντα τὶς ἔπαρξιν,
ἤτις ἐστὶ πρόσωπον σκοποῦντα, ἀπολῶ
τοῦτον εὐθύς etc. hoc est.

Cùm videro, inquit, obseruantem qui sternuat, aut
Speculantem si quis accedat, perdã hũc ego
Hominem è vestigio, in foro sibi quilibet
Nostrũ & ambulat, & loquitur, & sternutat.
An non enim illis qui sunt in ciuitate,
Ita res fiunt vt natura institutæ sunt?

Menander quoque in Comœdia cui titulus Disidæmõ, id est, superstitiosus, huiusmodi obseruatores ita irridet.

ἀγαθόμοι τι γένοιτ' ὦ πολυτίμητοι θεοί,
ὑποδουμενῷ βριμάνταν τῆς δεξιᾶς
ἐμβάδ' ὃν διέρρηξα. etc. hoc est,

Bene precor hoc vertat ò dij multũ colendi.
Dum calcior, lorum dextræ effregi crepidæ.
At iure discidisti fatue blactero.
Iam enim vetustate illud computruerat.
Tu vero nimium parcus, qui nouas tibi
Crepidas emere nolueris.

Hoc itaque pacto scisse se ostenderunt qui ludicram theatralemque vitam sectantur, eiusmodi signa obseruationesq; rerum valde esse ridiculas. Quin & Antipho, cùm videret quendam grauiter ferre, sibique ominosum fore id suspicari quod sus apud se fœtus quos enixa fuerat, ambedisset, χαῖρε, εἶπεν, ἐπὶ τῷ σημείῳ ὅτι πεινῶσα, τὰ σὰ οὐκατέφαγε τέκνα, hoc est. Gaude inquit, hoc signo, quoniam fame affecta filios tuos minime comedit. Simile vero huic est, quod Bion dixisse fertur. Nam is quoque huiusmodi superstitiones irridens. τί θαυμαστόν, ἔφη, εἰ ναὶ ὁ μῦς τὸν θύλακον διέρραγεν, οὐκ ἔχων ὅτι φάγῃ. etc. hoc est. Quid mirum est, inquit, si mus cùm non haberet quicquam quod esset, panarium saccũ corrosit? Illud sanè mirandum contigisset, si vt Arcesilaus iocans dicere solebat, murem saccus comedisset. Diogenes aũt cũ forte pistillo serpẽs se aduoluisset, factumque id valde quidam admiratus, portentũ esse opinaretur, ne quæso, inquit, mirare, magis enim præter opinionem accideret, si pistillum recto serpenti se aduoluisset. Rursus hic idem cùm reperisset apud quendam ita domestico parieti inscriptum: Iouis puer inuictus Hercules domum hanc inhabitat, huc mali nihil subito, & quomodo, inquit, dominus intrabit domus? Ita sanè vel ij quoque qui tunc in sæculo vixerũt superstitionibus multis addicto scomatis ac dicterijs incessebant & auguria & sortes & quæ hodie quoque à nõnullis prodigia & portenta existimantur. Ergo & sibi sternuere sternutãtes dicebant, nõ qui cuiquam inde quicquam portenderẽt, sed qui solitum sibi id accidens paterentur. Item & mutuo colloquentes nihil significare aliud quã vt de propositis sibi reb. verba inter se facerent. Murem quoque illum fame compulsum vt saccum panarium perforaret, non vt domino sicci, futuri quicquã prædiceret. Pari modo & crepidæ religacula, vt quæ vetustate cõputruissent, facile esse discissa, nõ vt grauia quædã oracula funditarẽt Horũ omniũ probe consci[a] Epicharm[a] ille Pythagoræus, iubet ea prorsus cuncta contemni, hortatur autẽ, illum timeamus qui res omneis prospicit & tuetur, inquit enim.

Οὐδὲμ διαφεύγει τὸ θεῖον τοῦτο γινόσκειν σε δεῖ. αὐτὸς γὰρ ἁμῶν ἐπόπτης. καὶ δυνατὸς δ' οὐδὲμ θεῷ. hoc est.

Nihil effugit Deum, scire te hoc oportet.
Ipse nostri est speculator, nihilq; Deus
Non potest. Diphilus etiam Comœdus, veram philosophiam fabulis suis admiscens, ita scriptum reliquit.

οἴεσθ' τοὺς θανόντας ὦ Νικήρατε. etc, hoc est.

Putasne vita Nicerate perfunctos,
Olim voluptas quos refouit in vita,
Fugisse numen, vt latentes? prospicus
Est cuncta cernens oculus, est sancti iuris.
Geminęque sub terra viæ ad manes agunt.
Vna est piorum, sed malorum est altera.

Paulo q; mox idem sic ait:

μηδὲμ πλανηθῆς ἐσὶν ἐφ' ἁδυκρίσις,
ὅντιπερ ποιήσει θεὸς ὁ πάντων δεσπότης.

Hoc est.

Te nullus error habeat, est ius inseris,
Quod ille dicet omnium Deus dominus.

Et quæ sequuntur. Quando enim non omnes qui delinquunt pœnas apud nos scelerum suorum persoluunt, neq; virtutis pugiles dignissimi qui coronentur, suorum hic certaminũ præmia cuncti pro dignitate accipiũt, iure optimo inquit Diphilus esse oculum rerũ omniũ inspectorem, iure is quoque *diuini iudicij mẽtionem fecit, vt mortales suppliciorũ metu adducti, amanda virtutis certamina vltro cuncti accederẽt, neq; propterea turbarẽtur quod nulla hic suis officiosis laboribus rependi præmia cernerẽt. Thebanus etiã Pindarus, fatum ac fortunã valere iubens, ignaros docet omnipotentis Dei virtutẽ, inquit enim: θεῷ γὰρ δυνατὸν ἐκ μελαίνας νυκτὸς, ἀμίαντον ὁρίσαι φάος, καὶ λαμπρὸν δ' ὀσιότεσι καλύψαι καθαρὸν ἀμέρας σέλας, hoc est: Potis est Deus atræ noctis et tenebris, purũ iubar exerere, potis tetra caligine clarum diei lumẽ obruere. Aristonis aũ filius Plato, manifestius nobis ostẽdit, Deũ reb. omnib. præsidentẽ gubernacula orbis totius manibus continere, inquit enim suis in legibus: ὁμῶς δὴ θεός, ὡς καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, &c. hoc est: Deus itaque, vt antiquus etiam sermo testatur, principium rerum omnium, finem mediumque complexus, recta transigit secundam naturam, omnia circum lustrans, iuxta autem hunc, comes iustitia semper sequitur, vltrix eorum qui à diuina lege procul aberrant. Quisquis itaque beatus futurus est, iustitiæ inhærescens, humilis ac permodestus eam subsequitur. Si quis

*Al. futuri

verò iactantia elatus, aut euectus pecunijs honoribusue ac pulchra valentis corporis habitudine, tum iuuentute ac dementia inflammatur animum, non absque contumelia tanquam nec principe nec iam ductore vllo indigeat, sed qui potis sit ipse alios ducere, desertus adeò relinquitur, relictus verò alijs eiusmodi sibi adiunctis exultat, omnia simul conturbans. Ac multis quidem videtur aliquid esse. Post certum vero tempus non culpabilem iustitiæ pœnam subiens, & seipsum & domum & ciuitatem copiosè subuertit. Hisce autẽ verbis Plato nos docet, Deum totius mundi curam esse complexum, tum & nobis ostendit eius quandoque nõnullis in rebus longanimitatem ac tolerantiam, quodque inde insipientibus damnum proueniat, quæque illis demũ pernicies in posterum afferatur. In ipso autẽ Gorgia, huius quoq; supplicij causas nobis exponit: sic enim inquit: προσήκει δὲ πάντι τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι, etc. hoc est: Congruit autem ei qui in supplicio constitutus est, dum ab alio id supplicium recte patitur, vt vel ipse inde melior fiat emolumentumque capiat, vel saltem sit cæteris exemplo, vt videntes eum pati quæ patiatur, timore adducti, fiant meliores. Sunt vero qui dum pœnas exoluunt, ita & ab ipsis dijs & ab hominibus vtilitatem profectus capiunt, ij videlicet qui sanabile aliquod peccatum expiabileque peccarint, quibus tamen non nisi per dolores & cruciat[os] & in hac vita & apud inferos vtilitas illa cõtingit, neque enim aliter possunt ab iniquitate expiari. Qui vero extrema quædam peccata admiserint, atque ob ea insanabiles facti sint, ex hisce hominibus exempla alijs fiunt. Atque hi quidem ex irrogatis supplicijs vtilitatem nullam accipiunt, vtpote insanabiles, alij tamen inde proficiunt qui eos vident, ob ea quæ maxima admiserunt peccata, horribiles & acerbissimas pati pœnas, sempiternoque tempore ad manifesta omnibus exempla sublatos esse. Videtur autem philosophus Plato, hæc è sacris voluminibus suffu atus. Planè enim puto, audiuit quę deiloquus Moses conscripsit: ait enim Pharaoni Deũ dixisse: εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαί ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου: etc. hoc est: Ad hoc ipsum te excitaui, vt ostẽdam in te *potentiam meam, & vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra. Illi enim sceleſtissimo iam effecto varias Deus ac multiplices pœnas intulit, non vt illum quidem meliorem efficeret (norat enim durissimam eius mentem, labemque insanabilem) sed vt ea quæ olim de ipso prædicanda erant, perutilia cunctis exem-

*Al. virtutẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

exempla fierent. Sicut enim ciuitates, iustitiæ ministros & carnifices alunt, per quos & parricidas, & latrones, & alijs sceleribus delinquentes pœna afficiunt, non laudantes quidem quæ sibi carnifices peragenda munia desumpserunt, sed ad necessarios tamen vsus eorum ministeria tolerantes, ita & mũdi huius præsul ac gubernator, patitur tyrannos esse ceu quosdam carnifices vt per eos ab impijs & iniquis hominibus pœnas exigat, mox tamen & eosdem tyrannos exactissimo traditurus supplicio, quandoquidem non vt Dei ministri, sed suæ ipsi malignitati seruientes, ea damna hominibus intulerunt. Ita Deus peccantem Israel, Assyriorum sæuitiæ tradidit puniendum. Quia verò & Assyrij causam pœnę illius non cognouerunt, illorum denique ditionem dissoluens, alijs seruire eos coegit. Esaias enim & Ezechiel omnesque prophetæ apertissimè hæc nos docent, à quibus vt opinor Plato scribendi occasionem surripiés, ait eos qui iam insanabiles facti sunt, eruditi ad aliorũ vtilitatem. Iterum verò & in Philebo idem Plato rationem prouidentiæ confirmauit: πάντες γάρ, φησὶ, ξυμφώνησαμεν "σοφοὶ ὄντως "ἑαυτοὺς σεμνύοντες, &c. hoc est: Omnes enim, inquit, sapientes, consentiũt verè hac in re sese ipsos honestantes, intellectum esse regem cœli ac terræ, ac fortasse bene aiunt, minutius autem, si vis, ipsum genus inspiciamus. Tum quàm plurimis syllogismis vsus, hæc addidit, βούλει δὲ κοινῇ μᾶς τοῖς πρόσθεν *εἰρημένοις ξυμφωνήσωμεν, etc. hoc est. Vis ne vt & nos ratis iam positionibus & cõprobatis assentiamur, quod videlicet hæc ita se habent. Neque solum putemus, quæ diuersa sint, sine periculo à nobis dici non posse, verum esse nobis commune periculum subeundum, consorteſq; infamiæ nos futuros, quotiescunque acer homo ac vehemens dicat non ita hæc esse, verum potius tumultuarie se habere. Plurimis verò alijs rationibus & hæc addidit: οὐκ οὖν εἰ μὴ τῷ τὸ μετ' ἐκείνων τῷ λόγῳ ἄν ἑπόμενοι βέλτιον λέγοιμεν, &c. hoc est: Itaq; nisi hoc est illam sequétes rationem melius vtique diceremus, esse videlicet, quod sæpe iam diximus, infinitum in vniuerso, multum sanè, & finem maximum, quandamque ipsis incubare nõ contemnendam causam quæ ornat connectitque annos, menses & horas, quæque sapientia & intellectus nuncupatur. Hæc autem sicut pleraque alia, de fluẽtis Hebraicis Plato hausit. Illa siquidem manifeste nos docent, Deum sapiẽtia terram fundasse, ac præparasse cœlos in intellectu. In suis quoque legibus idem Plato diuidit naturam bonorum ostenditque alia quidem esse diuina, alia verò humana. sic enim inquit: δύ' ἐστὶ τἀγαθὰ ἕξι, τὰ μὲν ἀνθρώπινα, τὰ δὲ θεία, &c. hoc est: Duplex est bonorum natura. Sunt enim alia quidem diuina, alia verò humana. Pendẽt autem humana, è diuinis. Si quis igitur ea posideat bona quæ maiora sunt, possidet continuo & minora, sin vero non, priuatur vtrisq;. Sunt autẽ minora bona, quorum primo loco ponenda est sanitas. Secundo, est pulchritudo. Tertio autem, corporis robur atque agilitas ad cursum motusque alios corpori congruentes. Quarto autem loco ponendus est Pluto, non ille quem nõ nulli cæcum depingunt, sed oculatissimus atque acutissimus videns, modo ducem prudentiam subsequatur. Diuinorum autem bonorum iure primum est ac cæteris ducem se exhibens, ipsa prudentia. Secundum verò locum sibi vendicat, vnà cum intellectu, animæ temperatus habitus. Ex hisce autem cum fortitudine admixtis, tertiũ bonum est iustitia. Quartum autem, fortitudo. Hæc autem omnia, natura sunt priora illis, atque legumlatori ita disponendum est. Post hæc autem alia ciuibus præcepta quæ in hæc tendant, præcipienda esse cẽseo. Horum itaque bonorum, quæ humana sunt, spectant in diuina. Quæ verò sunt diuina, in principem ducemque intellectum omnia respiciunt. Tum pluribus verbis Plato nos docet, natura bonum, solam esse virtutem, alia vero bona, æquiuocè bona dici, solo nomine *participia, inquit enim: τὰ γὰρ ὑπὸ τοῦ πολλῶν λεγόμενα ἀγαθὰ, ὀνόματι ὀρθῶς λέγεται, &c. hoc est: Quæ multi bona appellant, nequaquam rectè vocantur bona. Vulgo enim fertur, optimum bonorum esse bonam valetudinem. Secundo loco, pulchritudinem in bonis esse. Tertio autem loco, diuitias. Alia quoque innumera vocantur bona, nam acuto visu acutoque auditu prẽditum esse, alijsque sensibus vti sine impedimento posse, præterea in dominatione exercenda compotem esse quempiam faciendi quæcunque appetat, bona hæc multi appellant. Finem denique omnis beatitudinis esse aiunt, vt qui hæc omnia possidet, finat quàm ocyssimè posit immortalis. Vos autem atque ipse adeò vobiscum, ita fermè sentiendum dico, esse videlicet harum omnium rerum vsum iustis sanctisque homini bus multo optimum, iniustis verò esse quã pessimum, vtà bona valetudine incipientes cætera prosequamur. Nam videre, audire, cæterisque vti sensibus, ac longissimum viuere, maximum quidem malum est ei qui per omne tempus sit immortalis, exceptaq; iustitia,

*ὁμολογουμένοις

*μετέχειν

iustitia, omniq; demum virtute, cuncta ea quæ vocantur bona possideat. Minus autẽ mali ei contingit, si quam minimum tempus in vita fuerit. Pauloque mox idem Plato hæc addit: ἐγὼ μὲν γὰρ λέγω σαφῶς, πάμμεγα κακὰ λεγόμενα, ἀγαθὰ τοῖς δικαίοις εἶναι, etc. hoc est: Ego quidem dico, quæ vocantur mala, iustis quidem hominibus bona esse, iniustis autem mala. Quæ vero bona dicuntur, iustis quidem bona contingere, malis autẽ hominibus mala esse. Ego quoque, vt verũ fatear, hanc bonorum diuisionem valde laudo, plurimumque admiror. Maximum est enim profecto bonum scire quidnam proprie vereque sit bonum. Quid item bonum quidem dicatur, fiat autem alicubi quidem bonum, alicubi vero malum, apud eos qui bene pulchreque vtuntur, vel qui abuten di mentem consiliumque sectantur. Sanitas enim, robur corporis, pulchritudo, diuitiæ, alijs quidem prosuere, quos & dignissimos earum rerum possessione ostendérunt, alijs vero malitiæ instrumenta, incõtinentiæq; fuerunt. Temperantia verò ac iustitia cæteraque his similia, pertinent ad animæ solius possessionem, suntque habentibus cunctis valde vtilia, nihil autem possidentibus damni afferunt. Talibus itaque hominibus etiã illa quæ vulgo appellantur bona, perquam vtilia esse contingit, iusti enim temperatique homines, illis vtuntur. Quæ igitur ex talium virorũ bono vsu fiunt quam optima, videntur esse tunc pessima cùm iniustis malisque possessoribus ea contingunt. Etenim ea visu atque auditu percipiunt, quæ videnda prorsus atq; audienda non sunt, sensusque item cæteros in omni lasciuia incontinentiaq; erudiunt. Ne itaq; amici homines confundamus rerum naturam, sed dispiciamus quid vere quidem bonum, quid autem sit malum, quidque illud sit quod medio inter vtrunque loco positum est, neque beatos vocemus diuites, nec robustos, neq; eos qui potestate aliqua communiti sunt. Infelices enim profecto ac miserrimos appellari eos decet, qui eiusmodi naturæ muneribus præditi, vtuntur eis tanquam materia scelerum. Quotiescunque igitur pessimum hominem videamus vndique affluentem diuitijs, opibusque fuffultum, ne quæso, hunc beatissimum nuncupemus, sed infelicem censeamus, quod ei multæ sint ad inique viuendum occasiones oblatæ. Contrà vero si quem videamus qui probus homo existimetur, sed qui tamen inopia rerumque difficultate circunuentus sit, ne propterea hunc esse miserum opinemur, neque iniustã Dei prouidentiam censeamus. Primo enim non vtique vere iustus est, quicunque iustus existimatur. Aliter enim ac nos hæc etiam videt oculus ille qui omnia contuetur. Ipsumque hoc est, quod Samuelem propheram, vniuersorũ docuit Deus inspector: ὄχ ὡς ἄνθρωπος, φησιν, ὁρᾷ, ὅτως ὁρᾷ ὁ θεὸς, ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς πρόσωπον, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν, hoc est: Non sicut videt homo, ita videt & Deus, homo enim faciem videt, Deus autem cor. Vt autẽ ponamus vere iustum hominem graui aliquo infortunio detineri, illud tamen omnibus plane constabit, nullum ei insigne detrimentum ex *» infortunio aduenturum. Docte enim ac perprudenter aduersas res ferret, tanquam sit virtutis athleta fortissimus. Sicut enim ij qui perdite vitam ducunt, etiã illa quæ vocantur bona instrumenta sibi ad nequitiam esse ostẽdunt, ita & amatores virtutis, ea quæ vulgo putantur mala, instituũt sibi materiam esse ad veram Philosophiam. Hoc itaque pacto singula discernentes, nũquam profecto iniustum esse Deũ dicemus, sed rectè potiꝰ se habere quæ Platoni in Theæteto conscripta sunt, Deum videlicet nullo modo iniustum esse, sed quàm maxime posit esse iustissimum, nihilque illi esse similius quam qui nostrum fiat multo iustissimus. Plato etiam in decimo legum libro *sanare illos aggreditur qui rationem diuinæ prouidentiæ nõ admittunt. sic enim ait: τὸν δὲ ἡγούμενον θεοὺς μὴ εἶναι, μὴ φοντιζέμεν δ' ἀνθρωπίνων πραγμάτων, πᾶν αμυθητέον ὧδε ὦ ἄριστε δοιμοφῶν, et c hoc est: Qui vero deos quidem esse existimet, curam vero humanarum rerum nullam habere, hac consolatione curãdus est ô optime Demophoon. Quod deos esse existimes, diuina te quædã agit cognatio, vt tibi insitum colas, atq; esse opineris. Malorum vero hominum iniustorumque fortunæ, tum priuatæ, tum publicæ, quæ reipsa beatæ non sunt, opinione autem beatę admodũ habentur quanquam indecenter ac fatuè, ducunt te ad impietatem. Tum vero percurrens apparentem existimatamque iniustorum hominum prosperitatem, hæc ita superioribus addidit, ἀλλ' ὅδε γ' ἴσχα ἂν εἰ χαλεπὸν σὺ δίκαιος ὢν τὸν τόνε, ὡς ἐπιμελὴς σμικρῶν εἰσιν οἱ θεοὶ. etc. hoc est: Nequaquam vero fortasse hoc difficile ostensu erit, curare deos videlicet etiam quæ pusilla sunt neque minus hæc curare, imò autem magis, quam quæ egregie magna sunt. huc enim veniunt, atque hic interfunt, nunc mutuo colloquentibus, affirmantibusque quod cùm boni sint omni genere virtutis, rerum omnium curam velut maxime propriam sibi vendicant. Tum &

*alias, contra te.

Universidad de Deusto
Biblioteca

syllogismis hanc rationem confirmans, ita subiungit: μὴ τοίνυν τὸν θεὸν ἀξιῶμεν ποτὲ θνητῶν δημιοργὸν εἶναι φαυλότερον, et c. hoc est: Ne itaque opinemur Deum esse opificē mortalibus* inferiorem, qui conuenientia sibi opera, quanto ipsi sunt meliores, tanto exactius perfectiusque, vna eademque arte, tum magna tum pusilla conficiunt. Deum vero quis putet, cùm sit idem sapiens, velitque ac possit curare omnia, posse quidem facilius ea curare quæ magna sunt, quæ vero sunt exigua, vllo mō.do curare non posse, quasi nobis intertem quendam ac desidem proponamus, qui propter nimiam vim laborum timide subsidat, reticique per otium velit. Tum & hæc amplius ita addidit. μηδαμῶς δόξαν τοιαύτην περὶ θεοῦ ὦ ξένε ἀποδεχώμεθα etc. hoc est: Nullo pacto amice hanc de Deo admittamus opinionem. Neque enim sanctā neque verā, nostro animo sententiam versaremus. Pauloque mox. πᾶς γὰρ ἰατρὸς καὶ πᾶς εὖ τεχνίτης δημιουργός, παντὸς μὲν ἕνεκα πάντα ἐργάσεται πρὸς τὸ κοινῇ ξυντεῖνον. et c. hoc est. Omnis enim Medicus, omnisque peritus artifex, vniuersi gratia, cuncta operatur, ad id respiciens quod commune sit bonum. Partem itaque, totius gratia peragit nequaquam vero totum, partis ergō. Tu vero indignaris, cùm minime scias quonam pacto id quod est circa te optimum, toti conueniat. Rursusque post multa rationum verborumque inuolucra, ita subsequitur. ὁ αὐτὸς δὲ λόγος σοὶ περὶ ἐκείνων αὖ ἔστω etc. hoc est. Eadem vero tibi ratio, & de illis erit quos cùm videas è pusillis auctos nunc esse, amplissimosque effectos quanuis & impietatis & aliorum scelerum sibi conscij sint, tamen eos putasti ex infelicibus ac miseris beatos euasisse, atque in illorum fortunis atque successibus existimasti te veluti quibusdam in seculis deorum securitatem ac negligentiam perspexisse, cùm tamen nescias earum rerum finem, absolutam que perfectionem, hoc est quænam inde vniuerso sit peruentura vtilitas. Hisce autē omnibus suis dictis, & prouidentiæ ius Plato nobis ostendit, & quo nam pacto singula quæ sunt, vniuerso conducant. Neque enim totum est, exiguæ portionis causa, sed partis

*συντελίδα

culæ potius vniuersi complent harmoniam. Neque ob vnius digiti *particulam, corpus vniuersum plasmatum est, sed ipsius corporis causa, digiti suis cum portionibus facti sunt. Quando igitur hominum natura mortalis est, propterea que multarum rerum est indiga, videlicet agriculturæ, consitionis, architecturæ, fabrilis ac nauiculariæ artis, textoriæ insuper ac sutoriæ, cæterarum que omnium quæcunque artes ad necessariam corporis curam pertinent, merito ac decenter orbis totius gubernator & custos, aliis quidem paupertatē, aliis vero diuitias sortito distribuit, vt qui opibus pollent, materiam subministrent, qui vero sunt inopes exercitatas artibus magis admoueāt. Quin & eos qui diuitiis gloriātur, quasi necessitatis fune implicitos, à paupertate suspendit rerum omniū gubernator. Indigent enim non pistoribus solum & cocis propinatori busque, sed architectis, & agricolis & lanificibus, & sutoribus. Ampli vero homines ac magnifici, plastis ac pictoribus indigent, artificibusque aliis, quorum opera, magnatū virorum ædes fiunt ornatiores. Contrà vero, manuales artifices indigēt locupletibus viris, qui, pecunias erogent, emantque opera quæ ipsi suo artificio confecerunt. Qui vero hāc rerum varietatem grauiter ferunt, indignanturque quod non omnes homines in eisdem bonis officiisque versentur, hic, si fas est, pictores quoq; accusent, quod non vno tantum colore vtantur, sed variis imagines suas excolant. Item eos accusent, qui lyras faciunt. Ipsosque adeo fidicines reprehendant, quod non eundem sonū chordæ omnes remittunt, sed alium quæ ima est, alium quæ est summa, hæc enim acutam sonat, illa autem grauem, alia vero mediam vocem. Indignari eosdem par erit & Geometris, quod non eandem figuram omnibus demonstrent, qui ab eis linearum scientiam edocentur, sed triangulas, quadrangulas, lunares, circulares, mensales, aliasque complures. Accusent eos præterea, qui numerariam tradunt, propterea quod numerorum alij quidē pares sunt, alij vero impares, alij paridispares, alij disparipares, alij cubi, alij super cubi. Quod si necesse est varias esse numerorum species, varias imagines, multiplicemque fidium differentiam, multa colorum genera, quid ita, quæso, ægre fertis quod non omnis Crœsi, Midæ, Darij, facti estis? Neque enim aliud vultis qui istam rerum æqualitatem appetitis, quam fame ac egestate earum rerum quæ necessariæ nobis sunt, humanū genus penitus aboleri. Quis enim velit, si omnes homines æquali sint dignitate, pro commodo proximi cuiusquam laborem curamque subire. Quis aratro terram sculcare? Quis semente agros aspergere? Quis messem facere? Quis plantas conferere? Quis vuas legere? Quis vinū oleumq; exprimere? Quod cùm ea dignitatis æqualitas alium alij subseruire non sineret, quinam, quæso, simul omnia esse possent, bubulci, caprarij, pastores ouium, subulci, textores, sutores, fabri ferrarij,

ferrarij, pistores, opsonarij, agricolæ, consitores, nautæ, nauiū fabri, gubernatores, harum siquidem cunctarum artium, multoq; his plurium, mortales singuli indigemus. Quid itaque non laudatis optimam rerum distributionem, sed ipsi hanc maxime ægre fertis, qui ex ancillis, famulis, agricolisque quam plurimis, vsum vobis commodaque percipitis? Agricola enim sorte sua contentus viuit, sua item & famulus. Manualis artifex, artem suam non odit, muniaque libēs exercet quib* sese ipsum semel addixit. Vos autem qui deliciarum copia nauseatis, qui aliis ministrantibus omnium luxu ac voluptate diffluitis, calumnijs ac maledictis authorem tot bonorum incessitis, eiusq; modi verba profunditis, cùm instituerit is incōtinētiæ serui esse. Hanc vero existimatis purgandi vestri occasionem vos inuenisse. Primum quidem, quod nulla Dei prouidentia mundi gubernacula moueantur. Tum vero quod sub vna fati necessitate, nō modo corpus & ea quæ corporis sunt, sed ipsa quoque voluntas atque electio sita sit. Atqui Plato contraria prorsus docet, ait enim virtutem nulli domino esse subiectam quam vt quisque vel coluerit vel cōtempserit, ita plus virtutis minusve, habiturus est. Rursusque idē Plato. αἰτία ἑλομένου, θεὸς ἀναίτιος, κακῶν γὰρ ὁ θεὸς ἄποπ αἴτιος. hoc est. Culpa est eligentis. Deus culpæ immunis. Deus enim malorum causa non est. Socratem præterea ostendit Plato vel in grauissimis periculis constitutum, de prouidentia, deque metu mortis excutiendo philosophantem, hæc enim verba suæ defensioni inseruit. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑμᾶς χρὴ ὦ ἄνδρες δικαστὰς εὐέλπιδας εἶναι πρὸς θάνατον, et c. hoc est. Sed enim viri iudices & vos oportet bonam spem de morte cōcipere, vnumq; hoc cogitare verum esse, bono videlicet viro, seu viuat ille, seu moriatur, nihil posse mali contingere, neque Deū non curare huius negocia. Itaque vere mala non sunt, mors, pauperies, seruitus, ægritudo, sed vocantur quidem à stultis mala, bene autem vtentibus bona fiunt. Augeri autē hominū iniquitatem eo quod non omnia credant prouidentia gubernari, Atticus ille Platonicus plane testatur. Est itaque res ad

*Alias alnea gazio.

iniquitatem paratissima prouidentię* desperatio. Plotinus quoque (est autem & hic clarissimus inter eos qui in Philosophia scripserunt) procemium hoc suis de prouidentia libris * præposuit. τὸ μὲν ζῷον αὐτομάτως τὴν τύχην διδόναι τῷ δὲ παντὶ πλὴν αἰτίαν καὶ ξύσασιν. etc. hoc est. Casui quidem ac fortunæ, huius vniuersi substantiam compositionemque ascribere, quam sit procul à ratione, quamque hominis qui nec intellectu nec sensu præditus sit, manifestum plane est vel si à me verbum non fiat. Multi vero ante hunc ipsum copiosique sermones allati iam sunt, qui hoc ita esse ostenderēt. Tum multis huiusmodi explicatis rationib*, hæc subiunxit. Οὕτω δὲ ἐκ τοῦ ὃ τῷ ἀπ' αὐτοῦ λόγῳ, ἀνέσει τόδε τὸ πᾶν ὃ δέσει. hoc est. Ita igitur ex vna mente atque ex verbo quod ab ea prodiit, omne hoc emersit secretumque est. Hęc vero & Plotinus ex sacrarum literarum adytis compilauit. Nempe enim audiuit docentem nos Euangeliorum sacram doctrinam, quod per verbum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Plotinus enim longo post Apostolos tempore natus est. Illi enim, Tiberio regnante salutarem prædicationē aggressi sunt. Tiberio autem successit Caius Caligula, cui Claudius, cui Nero. Tum hac serie imperatores aliquot numerantur, Vespasianus, Titus, Domitianus, Nerua, Traianus, Hadrianus, Antoninus primus, Verus, Commodus. Hoc autem Romanum imperium moderante, Ammonius cognomento Saccus, relictis saccis in quibus frumēta circunferebat, Philosophicæ vitæ se trādidit, huius auditorem fuisse aiunt nostrum Origenem. Plotinum vero hunc de quo nobis est sermo, fuisse aiunt Origenis auditorem. Plotini autem doctrinam, Porphyrius quoque hausit. Huius vero temporis rationem non temere verbosus numerando subduxi, sed qui ostendam Plotinum non modo Hebræorum patrum (quod Plato fecit) sed piscatorum quoque ac sutoris nostri perdoctum traditiones, inde nimirū scisse quod ex mente verboque, quod verbum ex mente gignitur & emanat, omnia & constituta & discreta sunt, congruentemque harmoniam consecuta. Plotinus vero præterea, nō nullorum refellit insaniam, qui quasdam mundi particulas dare vitio conabantur. in quit enim. ὅλον γὰρ τὸ ἑαυτοῦ πάγκαλον καὶ αὐτάρκες καὶ φίλον αὐτῷ τοῖς μέρεσι τοῖς αὑτοῦ et c. hoc est. Vniuersum hoc fecit perpulchrum sibique sufficiens amicum sibi suisque portionibus, tum principalioribus, tum minoribus ipsi quam maxime congruentibus. Qui ergo à partibus totum accusat, huius suæ accusationis causa, insulsissimus est habendus. Oportet enim inspicere, sint ne partes ipsi toti consonæ ac conformes. Qui vero ad totū respectet, nō ad quasdā minutiores partes respicere oportet. hoc enim nequaquam sit mundum ipsum reprehendentis, sed quædam illius seorsum capientis. Vt si quis ex toto animali crinen in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

spiciens, imosve pedum vngues, nequaquã totum hominem, egregiamve ipsius ac prope diuinam faciẽ curet inspicere, vel si Deo placet, omissis cæteris egregiis animantibus, quod tenuissimum sit vilissimumque accipiat, vel tota specie vt hominum puta posthabita, Therſiten ignauissimũ hominum, turpissimumq; in medium adducat. Quando igitur hoc quod factum est, vniuersus est mundus, quisquis hunc contemplandũ insumat, forte ipsum dicentem huiusmodi verba audiet. Deus me fecit. Ego inde sum factus animantibus cunctis præstantior, meipso potens, mihi sufficiens, rei nullius indigus. Insita enim mihi omnia sunt & plantaria & animantia, inestque mihi natura omnium generabiliũ rerum. Hisce autem suis verbis Plotinus aliud quoque furtum patefecit. Videtur enim mihi audisse Dauid ita concinentem. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annũciat firmamentum. Paulo autem mox item Plotinus ostendit rerum quæ sunt genitæ, differentiam. sic enim ait. τὰ μὲν τῷ εἶναι μετέχειν δοκεῖ μόνον. τὰ δὲ τῷ ζῆν et c. hoc est. Alia qui dẽ hoc tantummodo habere vidẽtur quod sunt. Alia vero etiam hoc quod viuunt. Alia sunt sensibus prædita. Alia ratione vtuntur. Alia perfectissimam vitam habent. Neque enim sunt æqualiter omnia ab inæqualibus exigenda, est enim oculorum videre, non digitorum. Itemque quod ad digitum pertinet, aliud est digito esse, aliud habere per digitum. Quæ Plotini verba, si enarranda sint, participes solius esse lapides ipsos inquit, & ea quæ lapidib⁹ sunt similia. Plantas vero nõ modo in ipsius esse participatum venire, sed etiam vitæ. Brutas vero animantes, & vitæ simul & sensus esse participes. Ratione autem præditum esse genus humanum. Perfectissima autem esse vita eos spiritus qui corporibus casti sunt. Post hæc autem Plotinus hæc ita adiungit. πῦρ δὲ εἰ ἐσβέννυτο ὕδατος σβέννυτο, μὴ ἕτερον ἐστὶ πυρὸς διαφθείρει, μὴ ἀκμάσας &c. hoc est. Nulla te admiratio teneat, si aqua ignem extinguit, aqueusve humor ab igne corrumpitur. In aliam enim aqua naturam, in aliã vero ignis est editus. De virtute quoque ac vitio in eadem disputatione sic Plotinus commemorat. πολλὰ δὲ καὶ ὑπ' ἄλλων πάσχει καὶ ἀκόντων τῶν πρόσθεν καὶ πρὸς ἄλλοις ἐόντων et c. hoc est. Multa vero ab aliis patiuntur, inuitis quidem illis in aliumque finem tendentibus. Liberæ autẽ potestatis animalia quæ mouentur ex sese ipsis, modo in meliorem, modo in deteriorem partem inclinare possunt. Quenquam vero à seipso motum ad peiora exigere, fortasse indignũ est. exiguus enim motus cùm subinde processerit, maius semper ac numerosius peccatum parit. Corpus vero ita constitutum est, vt ei necessariò indita sit concupiscendi vis. Quod si ab initio negligenter habeatur, neque à casu illico reuocetur, continuò fit vt electionem faciat quis, eius rei in quã præceps defertur. Iustitia tamen eum comes subsequitur. Neque iniustũ est, vt qui talis euaserit, ea patiatur supplicia quæ suæ qualitati sint congruentia, neque expetendum est, vt ijs beatitudo contingat qui nihil beatitudine dignum gesserunt. Soli autem boni felices ac beati sunt, ob hoc enim dij quoq; beati esse censentur. Si hoc itaque est, licetque animis in vniuerso hoc orbe esse felicibus, non est vtique vniuersum hoc accusandum si quæ ipsarum minimè felicitatem consequuntur. Sed in illarum imbecillitatem culpa est conferenda, quę nequiuerũt fortiter depugnare, eoq; peruenire vbi virtutis præmia sunt proposita. Illis autẽ qui diuini effecti non sunt, quidnam graue contigisse videri debet, si deorum vita non perfruantur? Subinde autem Plotinus infortunia multa dinumerat, aitque peccantibus necessaria esse. inquit enim. πενίαι καὶ νόσοι, τοῖς μὲν ἀγαθοῖς οὐδέν, τοῖς δὲ κακοῖς σύμφοραι, etc. hoc est. Paupertas atque egritudines, bonis quidem hominibus nihil esse censentur, malis autem prosunt. ac necesse quidem est eos ægrotare qui corpus habent. Neque sunt huiusmodi infortunia, ad ordinem perfectionemque vniuersi prorsus inutilia. Præterea vero docet Plotinus, ab hisce rerum exemplis quam plurimos alios mortales vtilitatẽ percipere. ait igitur. αἱ κακίαι ἐργάζονται τὸν χρήσιμον εἰς τὸ ὅλον παράδειγμα δίκης γενόμεναι, &c. hoc est. Ipsa vero malitia, nõnihil vtilitatis ad vniuersum attulit, in exemplum iustitiæ ac iudicij posita, multaque seorsum ex se ipsa commoda nobis exhibens. Vigiles enim homines reddidit, mentemque ac prudentiam eorum hominum excitauit, qui scelerum progressibus se opponunt. Malorũ præterea comparatione proposita quæ scelesti homines patiuntur, ipsa nos docet malitia quale bonum, quantumque sit virtus. Dictum est autem non propter has causas mala esse producta, sed quandocunque fieri ea contingat, vti Deum illis ad bonum aliquod. Est autem maximæ cuiusdam potentiæ ac virtutis, benè vti posse quæ mala sunt, informiaque effecta posse in vsum vertere aliarum formarum. Denique sic statuendum est, malum nihil esse aliud quam boni defectum. Post multas vero huiusmodi rationes, hortatur nos, ne exactum ac sincerum

Psal. 18.

cerum bonum postulemus in esse animali quod mixtum est, sic autem inquit: πρῶτον τοινύν λεκτέον, ὡς βίος καλὸν ἐν τῷ μικτῷ ζητοῦντα χρὴ μὴ πάντα ἀπαιτεῖν, ἀλλ' ὅσον τὸ καλὸν ἐν τῷ μικτῷ ἔχειν, etc. hoc est: Primum itaque dicendum est non oportere eos qui in commixto bonum quærunt, vndiq; perfectum bonum postulare, sed quantum in esse mixto conueniat. Neque ab iis quæ secundum locum tenent, prima quædam postulanda esse, sed quando corpus habent, esse illis aliquid veniæ concedendum, atque hinc oportere ad vniuersi contemplationẽ transire. Ab ratione autem exigendum est, quantum mixtio & compositum queat admittere, scrutandumq; diligenter nũ quid eiusmodi rerum deficiat. Indignatur vero illis Plotinus, qui nullum pro capessenda virtute subire certamen volunt, & tamen æquũ censent vt adeo seruentur, inquit ergo: νῦν δὲ οἱ μάοπλοι, οἱ δ' ὁπλισθέντες κρατοῦσι, &c. hoc est. Nunc vero, alij quidem hominũ sunt inermes, alij vero qui armati sunt ipsi denique *rerum potiuntur, vbi fas non est pro imbellibus Deum ipsum pugnare. Lege siquidem cautum est, eos è bello saluos fieri oportere, qui fortiter pugnando viros se gerant, non qui precibus se commendent, neque enim illi referunt agrorum fructus qui vota concipiunt, sed qui agriculturę dãt operam neque item bene valenti sunt corpore, qui valetudinis rationem non habent. Haud itaque continuo indignari oportet, si forte infimis ac malis hominibus agrorum fructus largi proueniant, modo ij vel quam optime vel melius quam cæteri agros colãt. Præterea vero perquam ridiculum est, homines ex animi sui sententia cætera quidẽ omnia per vitam exequi, tametsi ea quæ faciunt diis grata non sint, à solis autem diis seruari eos debere, quanquam ea non fecerint per quæ saluos eos fieri dei iubent. Est itaque illis interitus longe melior, quã vt eo sint modo superstites, quo viuere eos nolunt quæ in vniuerso sunt leges. Itaque si contraria euenirent, esset que perpetua quædam pax in stultis malisque hominibus stabilita, perperam atque insulsè se haberet prouidentiæ status, cùm permitteret tantum habere virium quæ peiora sunt. Imperant autem mali ac regnant, subditorum ignauia, ita enim multo est æquius, quam si contrà contingat. Neque vero statuendum est, ita prouidentiã esse solam, quasi nihil nos ipsi simus. Nam si omnia sit prouidentia, solaque ipsa sit, at ea ita tolletur vt ne sit quidem, cuius enim rei prouidentia esse poterit? Solus itaque erit Deus. Paulo vero mox ostendit bonorũ præmia. inquit enim: τοῖς μὲν ἀγαθοῖς γενομένοις ἀγαθὸν βίον ἔσεσθαι, etc. hoc est. Illis qui dem qui viri boni euaserint, bonam fore vitam, in posterumque repositam illis esse. Malis autem contraria fore omnia. Præterea vero inquit: κακοὺς δὲ γενομένους ἀξιοῦν ἄλλως αὑτῶν σωτῆρας εἶναι ἑαυτοὺς προεμένους οὐ δεμιτὸν ἐυχὴν ποιημένων. hoc est: Iniqua esse malorum hominum vota, qui æquum putent sese ab alijs saluos fieri, cùm tamen ipsi, omnem propriæ salutis curam abiecerint. Tum & de cæteris animantibus ita inquit: ἐπεὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα ἐλάττω ζῶα αὐτὸ κόσμον *γε φέροντα, μέμφεται δείς γε ἔχων &c. hoc est: Quãdoquidẽ nullus homo prudens queritur de cæteris animantibus, quæcunque minora homine orbẽ quoquomodo exornant. Ridiculum nanque sit, si quis forte expostulet quod ea homines quando que summordeant, quasi pediculos aut culices oporteat tantummodo dormientes viuere. Necesse est enim & hæc esse animalia, manifestasque afferunt nobis commoditates. Multas vero quæ nos olim latebant, ipsa dies inuenit, ita vt hominibus frustra sit nihil. Ridiculũ vero etiam sit, incusare quod animalium quam plurima sint agrestia & ferocia, cùm & agrestes atque immites homines esse contingat. Post alia vero multa & hęc inquit: ἡμεῖς δὲ ὡς περὶ ἀπείρου γραφικῆς τέχνης αἰτιώμεθα ὡς δὲ καλὰ χρώματα πανταχῇ, etc. hoc est. Nos vero similes illis videmur esse, qui picturæ ignari id accusant quod pictor renidentes colores vbique nõ adhibuerit, cùm tamen ille congruos singulis distribuerit locis. Neq; aliter facimus, ac si quis propterea tragœdiã accuset, quod Heroes cuncti non sint qui in ea loqui inducuntur, sed quod aliquis in ea vel famulitij ordinis, vel agrorum colonus, vel inerudítus infimæque notæ homo loquatur. Atqui tragicum illud drama pulchrum non erit, si quis inde inferioris fortunæ homines tollat, cùm illius pulchritudo per eos quoque amplius cõpleatur. Omnis itaq; Plotini disputatio, seu priorẽ seu secundã assumas, huiusmodi rationib⁹ plena est. Ego autẽ ne sim lõgior, plurimas prætermittã. quam uisque & Xenophonte Socratico, & Stoico Epicteto, aliisq; permultis testibus vti possim, queamque Physicis demonstrationibus refellere insitiam eorum qui sermoni nostro non credunt, tamen ad confirmandam veritatem satis puto hæc esse, quæ à me collecta iam sunt. Solum vero id operæpretium esse duxi, iam dictis rebus adiungi, quod

*Al. victoriã consequuntur.

*Al. πᾶσιν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbi semel hoc constitutum sit, Deum videlicet curare cuncta quæ fecit, pacatissimè citra que omnem controuersiam demonstrata est ratio dispēsationis vindicis nostri. Haud enim decebat rerum omnium possessorem, quique rebus quæ prius nullæ erant ipsum esse contribuit, contemnere destructam generis humani naturam, cuius gratia fecerat omnia quæ videntur. Terra enim est hominum sedes, ijdemque cœlum pro tecto habent. Aer præterea, mare, flumina, & quicquid pariunt nubes, flores quoque ac venti, fœcundæ insuper sterilesque plantæ, quin & terrestres animantes, volucresque, ac natrices, quæque in alterutro viuunt elemento, herbarumque infinitæ species, metallorumque materiæ, non paruam humano generi vtilitatem apportant. Sol quoque ac luna, infinitaque stellarum multitudo quæ bifariā tempus discriminat, æqualiter illud animantibus partiuntur. Ac sol quidem ipsum diē illustrat, animantesque ad sua quanque munia excitat. Luna vero vna cū stellis, nocturnæ facis officium sortita est. Deus itaque dominus rerum omniū non putauit eum contemnendum esse à peccatis obsessum, cuius gratia cuncta hæc facta fuerant. Ideoque humanam ipse induit speciem, spectabilique natura obduxit alteram quæ videri non potest. Tunc & spectabilem hanc immunem peccati conseruauit, occultamque illam in sua puritate continuit. Neque enim hęc passa est vllum corporeæ infirmitatis consortium, sed ne assumpta quidem caro vllas peccati sordes accepit. Erat illi quidem facillimum, vel citra hoc humanæ carnis inuolucrum, humani generis salutem perficere, solaque voluntate mortis potestatem dissolue re, ac penitus abolitam reddere matrē mortis iniquitatem, patremque illius diabolum de terræ facie profligatum ad inferni tenebras relegare, quibus & paulo post exortum peccatum interminatus est se illum traditurum esse. Cæterum ostendere noluit, quid potestati suæ liceret, sed potius quid æquitas prouidentiæ postularet. Sicut enim qui poterat, si modo ei collibuisset, homines de cœlo assari, desidesque ac inertes ita perterrendo ad officium excitare, neque tamen id ipsum fecit quia nimirum nouerat imbecillem hominum naturam suæ vocis sonum capere ac sustinere non posse, sed raro ac parcè illis apparuit commensas comparesque infirmis illorum oculis apparitiones dispensans, cùm tamen hominibus internuntijs modo leges ferendo, modo adhortando ac monendo assidue homines emendaret, vsus Prophetis edictorum sermonumque suorū ministris, ita & insequutis temporibus, cùm vellet vniuerso generi humano salutarem medelam afferre, non angelorum quidem ministerio archangelorumue vsus est, neq; cœlitus vocalissimam vocē effudit, cunctisque semel hominibus auditu perfacilē, sed ipse sibi in vtero virginis tabernaculum fecit, indeq; progressus est homo visibilis Deusque adorabilis, è substantia quidem patris ante sæcula genitus, è virgine autē assumens quod apparebat, idem recens atque ęternus. Neque enim naturas confudit. Neque fecit vt esset sub tempore, per quem tempora facta fuerant. Neque quod in tempore natum est, anteſæcularе ac prætemporeum declarauit, sed vtraque natura syncera permansit. Altera quidem infirmitates quæ ad eam pertinebant, perpessa, famē videlicet, sitim, somnum, fatigationem, crucem, interitum. Altera vero quæ sunt diuinitatis efficiens, sibiq; cōsuetis illustrata miraculis, demū pedes per ābulādo rari habiles fecit, ac panes quinq; satis esse iussit multis hominum millibus ad saturitatem pascendis. Vinum præterea tūc primo factum nuptiis dedit, mutilosque ac defectos artus curauit. Quosque oculos natura opifex nostri corporis in aluo matris non fecerat, è luto mirabiliter finxit. Solo item verbo dissoluta membra coercuit: somnoque iam mortis oppressos reuocauit in vitam, mouerique ad cursum disposuit: cæteraque effecit, quæ sacra Euangelij monumenta nos docent. Quod si hæc miracula ita vt par est admiramini, Deoque congruentia esse dicitis, & tamen dispensationis modum quo salui facti sumus indecentem vocatis, primum quidem insignem esse audaciam atque insaniam dixerim, si ea sapientia quæ est opifex rerum omnium asseratis sapientiores vos esse, neque comprobetis quæ ab ea facta sunt, sed arbitremini vel ea melius quod agendū sit inuenire vos posse. Ego vero non dubito, si ea vel aliam salutis nostræ rationem iniisset, vos nihilominus & ea indignaturos fuisse. fastidiosi enim estis planeque implacabiles, solumque periti cauillis ac dicterijs incessere diuinæ dispensationis mysteria. Quando igitur iuuenili ac temeratio quodam ausu, sapientiæ abyssum vestris consiliis superaturos vos creditis, meliorem nostræ salutis modum, quæso nobis ostendite. At inuenire profecto nullum poteritis. Tanto enim vsus est Deus noster lenitatis excessu, vt incredibile hoc & vobis & vestri similibus factu obiiciatur, vnigenitum videlicet Dei filium qui est ante sæcula Deus verbum, quique opifex est rerum omnium, humanitate nostra assumpta hominē factum

factum esse, nostramque hoc pacto salutem peregisse. Atqui eos medicos maxime laudare soletis, non qui nos quidem suis ministris curandos ægros cōmittunt, sed qui pallium deponunt, interulamq; succincti, suis ipsi manibus ferrum accipiunt, vlcusque si sit opus incidunt, neque fœtorem vlceris auersantur, imo autem profluentem saniem excipiunt, spongiaq; imspergunt, & vnguē ta conpingunt, aliaque remedia multa conficiunt, quæ adhiberi Medicinæ lex iubet. Neque vero illos etiam reges admirari laudibusque ornare soliti estis, qui regalibus in thalamis molliter enutriti, omni genere delitiarum perfrui solent, sed quibus graue nō est, pro subditis hominibus caput periculis obiectare, quique armis obtecti in prima acie cum hoste fortiter pugnant. Quod si forte mirabundi inquiritis, cur non olim multo prius humanitate assumpta opifex mundi nobis consuluit, agedum & Medicos accusate, qui in postremū curationis tempus differunt acriora remedia. Lenioribus siquidem prius vsi, quæ potentiora sunt vltimo loco adhibent. Idem itaque fecisse inuenitur creator ac medicus animarum nostrarū. Nam cum prius olim multa & varia remedia attulisset, cunctis quidem hominibus ad pietatem alliciendis, ea inspectanda proponens, quæ in mundi fabrica & natura rerum ab eo facta cernuntur. Hebræis autem Prophetas mittens, & scriptam legem contribuens, postremo & hoc vndiq; potens pharmacum ac saluberrimum nobis attulit, quo omnis ægritudo funditus tolleretur. Verbis autem nostris fidem conciliant, orbis vniuersus terra marique à priore ignorantia liberatus, idolorum sedata fallacia, impietatis pulsa caligo, radij lumine cognitionis diuinæ mundum complentes, Greci, Romani, Barbari de crucifixo theologicè proloquentes, ipsumque signum crucis prosequentes honore maximo, proque multis ac mendacibus diis Trinitati cultum latriæ exhibentes, abolita idolorum templa, idolorum aræ ad fundamenta subuersæ, illustres vero Ecclesię vbique extructæ, in ciuitatibus, in pagis, in agris, in extremis prouinciarum finibus Martyrum templa pulcherrimę fabrefacta, Monachorum habitacula quibus sancti fiunt montium vertices, vastæque solitudines incoluntur. Hæc igitur & quæ sunt his persimilia, dignam Deo congruentemque dispensationem vindicis nostri ostendunt, Euangelicam præterea veritatem & antiquę Prophetiæ confirmant. Hæ nanque, prædicunt quæ in Euangeliis continentur. Euangelia vero, Propheticæ prædictionis finem ostendunt. Ac Prophetæ quidem prædixerunt Virginis partum, hæc vero nos docent Propheticam veritatē. Illi prædixerunt crucis mysterium, sed Euangelia ostenderunt. Illi prædixerunt Christi tormenta, hæc vero narrant facta miracula. Illi cecinerunt mundi salutem, nos autem videmus oraculorum finem. Illi Iudæorum perfidiam perditionēque prædixerunt, nos permanentē adhuc eorum perfidiam, dispersionem, seruitutemque videmus. Ego autem ni coniicerem nimis longo sermone & vos & eos qui in posterum in nostra hæc monumenta incidetis defatigandos fore, vobis vel ipsas Prophetarum prædictiones apposuissem, vt exactius à rebus ipsis discerētis verborum veritatem. Quoniam vero me hoc facere non sinit copia dictarū rerum, vos quæso viri Græci & Prophetici dictis fidē habetote, & clamantibus rebus aurem accommodate, persuaderique vobis sinite ab Euripide Tragœdiarum scriptore, qui sic in Oenomao suo canit: Τεκμαιρόμεθα τοῖς πρόσθ' ἀφανές. id est *Existimamus quę latent, ab iis quæ sunt. Rursus idem in Phœnissis. τ' ἀφανὲς τεκμήριοισιν οἰκείοισιν ἁλίσκεται, hoc est, quod deliret coniecturis congruentibus deprendi-tur. Quod si forte vobis Euripides indignus fide testis videatur, audite saltem quæ Hyperides Orator dicit. ἀδ' ἔστιν ἀφανῆ ἀναγκαῖον τοὺς διδάσκοντας τεκμηρίοις καὶ τοῖς εἰκόσι ζητεῖν. etc. hoc est. Quæ autem sunt obscura, necesse est eos qui docent indagare per coniecturas & signa. Consona his & Isocrates Orator scripsisse cernitur. inquit enim. δεῖ γὰρ τὰ μέλλοντα τοῖς προγεγενημένοις τεκμήρεσθαι, hoc est. Oportet quæ futura sunt ex præteritis rebus coniicere. Sed enim & Andocides vnus è decem Oratoribus. χρῆ, φησὶ, τεκμηρίοις κεχρῆσθαι τοῖς προγεγενημένοις τοὺς τὸν μέλλοντα. hoc est. Oportet, inquit, vti signis præcedētibus, ad res futuras. Quia enim ab ornatu eloquutionis pendetis, hinc vobis demonstrationes attulimus, vt per eas ad veritatem perducti, rerumque euentis iam manifestam cernentes Dei ac redemptoris nostri apparitionem de illius dispensatione sermonē alacres accipiatis, amabiliq; ac peroptabili salute minime careatis.

*Aliter à præsentibus rebus, ea quæ nos latent coniicimus.

FINIS LIBRI SEXTI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS CONTRA INFIDELES GRAECOS LIBER SEPTIMVS DE SACRIFICIIS.

IOCOSI ferme ac ridiculi sunt plerique omnes mortalium, neque illis est cordi studiosum vitæ genus intuíæque grauitatis, sed fluxum potius ac remissum. Ex quo fit vt perquam facile illis dominetur malignissimus dæmon, neque enim eos hortatur ad rectam illam viam angustamq; capessendam, salebrosam, difficilem & acclivem, sed alteram quæ prona, inclinata, leuis atque expedita est. haud enim illis vnquam temperantiæ iustitiæque vllam habere rationem præcepit, sed considenter atque impune cunctis flagitiis libidinibusque incumbere, omne demum scelus impudenter audere permisit. Hinc haud difficulter quam plurimos in seruitutem adduxit, fugientes enim laboriosam virtutem, legisque diuinæ difficultatem euitantes, ad eum scilicet trãsfugerunt qui factu facilia eademque iucundissima imperauit. Hoc itaque pacto in seruitutem redactis, primum quidem abolendas curauit quas de opifice rerum omnium Deo natura illis ab initio opiniones inscripsit, tum & iniquis mendacissimorum dæmonum dogmatis imbutos, adorare turbã eorum qui dij vere non sunt pro vno & solo Deo, perdocuit, vitęque perditissimæ fulcrũ hoc, basimque subiecit. Etenim cùm delinquẽtes homines latẽs cura summordeat (pũgit enim illos interior conscientię stimulus, nec sinit integram esse voluptatem peccati, sed acerbissimos illi cruciatus admiscet, id quod plane conspici potest euenire sicariis, grassatoribus & adulteris, quique murorũ persossionem, latrocinia, proditionesque obeunt, aliud ve quippiam audent quod lege prohibeatur) callidus iniquitatis magister poculum hoc indolentiæ atque obliui onis commentus est, vt hominib⁹ scilicet, eorum qui falso vocantur dij opiniones insinuaret. Eos itaq; voluptarios, lasciuissimosque fieri curauit pædicones, adulteros, parentibus violentos, incestis, matrum, sororum, filiarum amplexibus impndentissime pollui, mutuas thalamis insidias intentantes, interdumque deprehensos, ab iis quidem quos iniuria affecerant colligari studuit, ab aliis autem vulgo passimque irrideri. Ac eiusmodi flagitiis cœlum & terram inquinasse aiunt, quos ipsi cœlites deos vocãt. Item & marinos, pontum terramque polluisse. Ab ipsis porro nymphis, montes, saltus, syluas, atque conualles inquinatas fuisse. Has vero tam fœdas abominandasque fabulas, non solum Poetis, sed Theologis quoque Philosophisque *insonuit, variis plane modis structa fallacia, multisque doli præceptoribus sibi ascitis. Quia vero maxima pars hominum literas nescit, neque idonei sunt qui Poëtarum ac philosophorum verba sensusque percipiant, alia quædam retia rudioribus his capiendis retinendisque cõparauit. Instituit enim pictores, fabrosque ferrarios, quique faciendis simulachris opifices ligno lapideq; vtuntur, tales eorum figuras qui vocantur dij pingere, cudere, conflare, effingere, quales illi fabulatores suis pridem verbis expresserant, vt haberent hi quoque proposita flagitiorũ exempla, quique participes lectionis sermonumque esse non poterant, ita saltem fœdissimas imagines intuendo execrabili doctrina minus carerent. Atque horum artificum simulachris, non solum tẽpla complerunt, sed sora, sed vicos, sed locupletum virorum domos, quoquo enim te vertas, est videre eos qui falso dij nominantur *amare, præ libidine rabidos ferri, in Venerem concitari: patremq; deorum tauro, aquila, cygno dissimilatum, eoque pacto amicis fœminis commiscere: Mercurium vero, sermonis præsidem, hircũ effectum, Pana filium genuisse caprinis fultum cruribus & cornib⁹ præmunitũ. Quid enim dicam Pythij Apollinis ardores, Daphnesque virginis temperantiam? Quid eũdẽ Apollinẽ lauri truncum præcupidis brachiis amplectẽtẽ? Quid à Plutone raptã Proserpinã? Quid errores Cereris matris? Hæc enim omnia, & Poetæ fabulantur, & Theologi vestri comprobant, Philosophi autem grauissima quidẽ illis mysteria coaptare cõtendunt, quanto vero magis id student, tanto magis ridiculam fabularum allegoriam adducunt. His itaque, diis infestus homini dæmon, festos dies, solennes cerimonias, populariaque conuiuia celebrari instituit, suis quæque nomibus ac titulis insignita, Ioui quidem Pandia & Diasia, Heræa vero Iunoni, ac Mineruæ Panathenæa,*

*insonuit, pro insanam do inseruit.

*a.i. amatorum facta est primum.

nathenæa. Baccho autem Patri Dionysia, Cereri Eleusinia & Thesmophoria, Apollini Delea & Pythia. Cæterisq; præterea omnibus quorum sanè magna est turba, suas cuique solennitates dicauit, è singulorum dęmonũ nomine eas vocans, Hermæa Mercurio, Posidonia Neptuno, Herculi Heraclea, Asclepia & Panacia Aesculapio. Neque vero iis solum, quos deorum nomine dignabantur, sed hominibus etiam ipsis cultum hunc pietatis exhibebant. In eiusmodi autem conuenticulis, omnem flagitiorum genus patrabatur. Initia enim Cereris, & Liberi Patris orgia, eorum scelerum quædã inuolucra prætendebant. Eleusis namquè pectinem ostentabat, veretrum autem Phallagogia Libero dedicata. Sed enim citra ænigmatum hæc involucra, ipsa quoque orgia quæ à celebrantibus fieri cernebantur, ad omne flagitiorum genus spectantes facilè incitabãt. Quis enim vel salacissimæ homo libidinis intra cubiculi penetralia, ea patrare vllaquam est ausus, quæ Satyrorũ chorus publica in põpa flagitiosè exhibuit, cùm Silenum Panaq; in medium acceptos circũferrent, hunc quidem in Bacchas rabida libidine irruentem, illum verò quem effœminati adolescentis esse pædagogum aiunt, ebrietate nimia resolutum? Hisce diis veteres centenis millenisque mactatis bubus rem diuinam *facere, integros illi ouium greges, integra boum armenta iugulare, thus adolere, vinum libare, hæc enim fieri deorũ sacerdotes videbant. Aiunt vero poetæ, valde illos gaudere fusis libaminibus ac nidore, ipsosque testari solitos sibi hoc decus, hoc veluti præmium esse reliquum, eaque potissimnm causa libenter ad Aethiopum sacrificia proficisci, Hectoremque illis omni diligentia omniq; cura dignum censeri, quod illorum aras nunquam vacuas sacrificiis passus est esse. Sed neque Chryses Homeri versibus celebratus, Apollinem cuius ipse erat sacerdos, suæ probitatis modestęique summonuit, sed pinguum coxarum quas cæsis tauris caprisque adolebat, tum & virentium olentiumq; sertorum quibus templum sedulò adornabat, vsque adeo illos hostiarum vapor demulcebat, nidorisque fragrantia, vt verè mihi videantur popinonibus fuisse persimiles. Immo autem non sat recte illos coquinariis comparaui. Illi enim, quæ opiparè curarunt obsonia, olfactu gustuque percipiunt: at dij gentium, de perustis ossibus halantem putorem excipiebant. Ac nos quidem si pauxillum modo temporis in altarium foculos incidamus, iniquè ferentes, nares obstruimus, tetrumque odorem penitùs auersamur. Quia autem nectare atque ambrosia frui dicuntur, à putore perustorum ossium pendere videntur. Hæc autem ipsi retorquere fortasse audebunt in verum ac sempiternum Deum. Audiunt enim & in sacris monumentis leges de sacrificiis latas extare. Verum isti consiliũ mentemq; latoris Dei prorsus ignorant. Israelem enim longinquũ tempus in Aegypto versatum, prauisque moribus illius regionis imbutũ, ab Aegyptiisq; perdoctum idolis ac dæmonibus hostias immolare, ludis præterea choreisque assuetum ac musicis organis oblectari, iamque in harum rerum habitu constitutum, liberare Deus desiderans sacrificare quidem permisit, non tamen omnia, neque falsis Aegyptiorũ diis, sed sibi soli ac vero Deo Aegyptiorum deos sacrificium victimamq; offerre. Olim siquidem Aegyptij, deos, sibi bouem, pecudem, capram, columbam, turturem faciebãt, cumque his & alia quædam animalia, quæ esculenta non sunt, sed vocãtur impura. Ne itaque indignarentur si viderent antiquo illo rei diuinæ ritu sibi penitùs interdictum, prohibuit eos rem diuinam illis facere qui dij vere non essent. Contraque lata lege eis edixit, vt sibi vero Deo in sacrificium victimamque offerrent quæcunque prius impie venerati fuerant, è terrestribus quidem capram, pecudem, bouem: è volatilibus autem turturem & columbam. Sunt enim hæc animalia, mansueti çicurescentisq; ingenij. Itaque sapientissimus ille Medicus hoc remedij genus adhibuit * Aegyptiæ ægritudini, dum sacrificare quidem Iudæis ad eorũ imbecillitatem indulsit. Et tamen ea quæ prius colebant in sacrificium iussit offerre, vt dũ hoc facerent, scirent deos non esse quos tãquam victimas ipsi mactarent. Ideoque abstinere illos etiã suillis carnibus iussit. Quia nimirum hisce solis Aegyptij vescebantur, cæteris autem animantibus, tanquam diis suis parcebant. Ita qui lata lege voluit haberi sues immundos, nempe illud præcepit, vt quæ animantes pro deis habitę prius fuerãt, passim comederentur. vt in contemptum adductæ, quæ sic in aluum deuoratæ descenderant, nequaquam sibi diuinos honores amplius vendicarent. Etenim cùm Hebræos sciret quadam superstitione subtrepidos, patinariosque ac gulones esse quam maximos, morbum morbo curandum existimauit. Superstitioni siquidem, gulam opposuit, qui enim abstinere suillis carnibus vt impuris præcepit, alias vero carnes illorum edacitati lata lege permisit, ita profecto vorandæ carnis cupidine incitatos, vesci eos coegit animantibus illis

*pro facies bant, & sic de aliis.

*a.i. in Aegypto contra ea.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illis, quas olim deos esse opinabãtur. Haud itaque victimarũ indigens Deus, nidorisve appetentior, sacrificia illa instituit, sed vt imbecillitati eorum sapienter hoc pacto leniterque consuleret. Ita & musica instrumenta passus est esse, non qui illorum concentu suas ipse aures oblectaret, sed ita paulatim idolorum prætigia surrepturus. Etenim si vt primum ab Aegyptij conuersatione liberati fuerant, perfectas eis leges obiecisset, absque mora vtique recusilissent, frenumque accipere indignati, ad pristinã labem cupide recurrissent. Si enim rebus hac indulgentia tolerantiaque dispositis, sæpenumero id facere conati sunt, quid non ausi fuissent Deo illis ab initio Euangelicæ Philosophiæ legẽ ferente? Vt vero Deum sciatis nec sacrificijs indigere nec musicis instrumentis, audite, quæso, quæ per Prophetas suos nobis loquatur. οὐ δέξομαι ἐκ τῆς οἰκίας σου μόσχους. &c. hoc est, Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Meæ sunt enim omnes bestæ agri, iumenta in montibus & boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum est. His itaque verbis, æque omnia repulit, quæ lege prius offerre iubebantur. Neque terrestria solum & volatilia, sed ipsius quoque vini libamina, oleúmque quod cum similagine ac placentis inferri tẽplo mos erat, hæc enim agri pulchritudinem appellauit, iuxtaque & hæc & illa sua esse testatus est opera. Ita quodammodo nos erudiens, huiusmõdi rebus Deum non indigere. Tum vero non sine quadam eleganti, sed tamen vtilitatis plenissima, ironia ignorantiam eorum redarguit, suamq; ipse authoritatem potentiamque ostendit. sic enim inquit. ἐὰν πεινάσω, οὐ μή σοι εἴπω. &c. hoc est. Si esuriero, non dicam tibi, meus est enim orbis terræ & plenitudo eius. Per hæc autem verba, & mundi opificio, & suo in eum dominatu manifeste ostensis, quod prius ironicè dixerat moderãdum curauit. inquit enim. μὴ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίομαι; hoc est. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Cumque ostendisset superflua esse penitus sacrificia, esseque Deo prorsus indigna, nouum quendam sacrificij modum proposuit, quod aram quidem cruore effuso minus imbueret, sed quod lingua duntaxat labiisq; confieret, ait ergo, θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδου τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου. hoc est. Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Itemque. ἐπικάλεσόν με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως σου, καὶ ῥύσομαί σε καὶ δοξάσεις με. hoc est. Inuoca me in die tribulationis tuę & eruã te, & glorificabis me. Sufficit enim Deo rationabilis congruaq; oratio, super omnes greges ouium & caprarum, supraq; omnia bonũ armenta, eamque libenter accipiens rependit offerentibus quę conueniant, opem enim suam indigẽtibus porrigit, eosque oportuna vltione defendit, ab eorum manibus vindicatos qui eis detrimẽta inferre conabantur. Idq; ipsum in fine huius melodię sic additum est: θυσία αἰνέσεως δοξάσει με, etc. hoc est, Sacrificium laudis glorificabit me, & illic iter quo ostendam illis salutare Dei. Neq; enim satis est, si deum nobis beneficia conferentem solis laudibus veneremur, sed prẽterea nos decet eam viam incedere, cuius finis vera est salus. Idẽ alio quoq; in Psalmo sic ait: θυσίαν αἰνέσεως προσοίσει μοι, καὶ ἀποδώσει τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου. Psal. 49. Id est: Sacrificium & oblationem noluisti, aures autẽ perfecisti mihi. Holocausta & pro peccato non postulasti. Iterum alibi: αἰνέσω σε ἐν ᾠδῇ, καὶ καυχήσομαι ἐν αἰνέσει. Psal. 68. ἐν αἰνέσει μου, καὶ εὐφρανθήσεται ἐπὶ μόσχῳ νέῳ κέρατα ἐκφέροντι καὶ ὁπλάς. ἀγαλλιάσεται πτωχὸς καὶ εὐφρανθήσονται. ἐκζητήσατε τὸν θεὸν καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus ad suam hanc sententiam comprobandam. Mox autem ostendit quę diis immolari conueniat. inquit enim: καὶ μὴν θύειν δεῖ ἐκεῖνα, ἃ θύοντες οὐδένα πημανοῦμεν, et c. hoc est. Atqui ea decet immolari, quibꝰ immolandis nihil detrimenti cuiquã inferatur. nihil est enim quod æq; cunctis innoxiũ esse debeat, atq; ipsum sacrificiũ. Rursusq;: ἀφεκτέον ἄρα τῶν ζώων ἐν ταῖς θυσίαις, et c. hoc est. Abstinendũ est itaque animalibus, in faciendare diuina. Reuocat præterea in memoriã que factæ fuerint hominum cędes: ἔθυετο γάρ, φησίν, οὐ βοῦς, etc. hoc est: Mactabatur enim XVI. Calendas Nouembris homo apud Rhodios in honorem Saturni, quod cùm perdiu seruatum fuisset, in consuetudinem abijt. Quendam enim ex ijs qui publica sententia damnati essent ad capitale supplicium, adusque Saturnalia viuum asseruabant. Tũ vero ait, & apud Cypriam Salamina hominẽ mactari solitum, Agraulo Cecropis filię. Homines item treis apud Aegyptiam Heliopolin singulis diebus mactari. Quinetiam Lacedæmonios immolarre hominem Marti, huiusmodique victimas in Laodicea Syriæ, Libycaque Carthagine offerri solitas. Ipsos etiam Græcos cùm ad bella progrederentur, ab humana cæde auspicatos fuisse, aliaque permulta in hanc sententiã Porphyrius narrat. Scribit & Philo Historicus, Aristomenẽ Messenium trecentos olim homines Ioui Ithomio immolasse. Plutarchꝰ quoque consona his testatur, alijque complures historici eadem nobis memoriæ prodiderũt. Quin & Tragici Poetæ huiusmodi cædes suis Tragœdijs decantarunt, quas Menœcei quidem apud Thebanos, apud Athenienses autem Codri ac Lei filiæ pertulerunt, Pronũ vero est, hæc omnibus edoceri qui veterum historiarum libros in manus sumant. Ita enim facile cognoscent, eorũ iussu qui falso dijs nũcupantur, has victimarum cædes institutas fuisse. At vero mundi pater ac dominus, hãc iniquitatem per os Dauidicum detestatur, *Psalm. 105.* inquit enim: καὶ ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, et c. hoc est: Et sacrificarunt filios suos & filias suas dæmonijs, & effudreunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum & filiarum suarum, quos sacrificauerunt sculptilibus Cha- *Ezech. 16.* naan. Per Ezechielẽ quoque ita conquerens ait: καὶ ἔλαβες τοὺς υἱούς σου, etc. hoc est: Et accepisti filios tuos ac filias, quos genuisti mihi, & adduxisti eos amatoribus tuis. hoc super omnem fornicationem tuam. Hæc itaque passim Græci, Romani, Aegyptij, Hebræi, gentesque aliæ facinora perpetrabant. Postquam vero Deus noster hominumque seruator Christus apparuit, illa quidẽ prorsus extincta sunt, sacræ vero Euangeliorũ leges, nationes melius ciuitatesque moderantur. Præter alios vero & Sophocles Athenienſis Tragœdiarum scriptor, eas immolationes hominum Tragicè detestatur, pie quidem de Deo loquutus, sapienterque insectatus dæmonum simulachra, sic enim inquit:

Εἷς ταῖς ἀληθείαισιν ἐς ὅδε θεός. et c. hoc est:
Vnus profecto solus est vnus Deus,
Terramque fecit, & polorum vertices,
Pontique fluctus, & sonora flumina:
Sed nos sopore corde mortales vagi,
Statuimus hoc solatium mentis leue,
Simulachra diuum è marmore, aut ex ære,
Elephantino ex ebore, fuluove ex auro.
Queis sacra, cœtusque & coronas affatim
Dantes, putamus sic pium persoluere.

Neque enim soli nos, sed vestri quoque Poetæ, Historici, ac Philosophi, huiusmodi ritus plane irridentes, qui vobis diuini sanctique habentur. Ego autem puto & Socratem Sophroniſci, Mercurio immolari gallum iussisse, vt illarum crimen refelleret, quippe quem Anytus ac Melitus, vt immortales deos abnegantem detulerant. Alibi enim Socrates idem manifeste ostendit, scire se deũ nequaquã victimis indigere. Nã & hęc quoq; Socratis dicta sunt, si modo illius sententias Plato literarũ monumẽtis mandauit: ὑγιὰ χρείας ἕνεκεν ὁ θεὸς ἐποίησε τὸν κόσμον &c. hoc est: Nullius enim necessitatis vsusue sui causa, Deus mundũ hunc fecit, vt honores videlicet ab hominibus, diisque aliis ac dæmonibus referret, quasi prouentum sibi quendam pro rerũ gubernatione deposceret. A nobis quidem viscerationum vapores, à diis autem ac dæmonibus propria cuiusq; ministeria & officia. His itaque verbis Socrates plane ostendit, nullius quidem rei Deũ indigum esse, nihilque habere aliud eiusmodi hostias præter fumum, ac putore quidem multo grauissimum. Quæ vos & à præceptoribus vestris perdocti, & à sacris iam monumẽtis, vnde illi plurima compilarũt, diuinam doctrinã vestris in pectoribus cõfirmantes, quæ cauponibus lanijsque conueniunt sacrificia detestamini: sacrificium vero laudis creatori Deo offerte. vobis enim persuadere hoc debent, non leges à principibus latæ, neq; suppliciorũ metus, sed veritatis potentia, quæ iã maris ac terræ incolis omnibus est notissima.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

BEATI

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS LIBER
OCTAVVS DE MARTYRIBVS.

PYTHAGORAM illum Samium, cuius, apud vos est celeberrimum nomen, dixisse aiunt qui illius vitã memoriæ prodiderunt, esse Musas Sirenibus præferendas. Ego autem, si mos illi fuisset explicito ac manifesto sermone vti, quali videlicet cõplures Philosophi vsi sunt, affirmarem vtiq; illum vt idiotam hominem altioriſque vllius rei minime consciũm, Musarum cantus ac vocem Sirenibus prætulisse. Quia verò sunt illius dicta, griphis ænigmatisque abstrusa, scopulorum modo qui marinis fluctibus occultantur (per symbola enim, sua illi monita proponebat, qualia videlicet ea sunt, Gladio ignem ne fodicato, Neue modio insideto, Neue caudatrum comedito, Stateram ne transilito, & quæ sunt generis eiusdem) idcirco illum puto comptos lepidosque sermones Sirenibus opinatum esse persimiles, Musis verò, qui nihil inducti decoris fucique præferentes, nudam veritatis formam ostendunt. Quanto enim ingenua pulchritudo potior est ea quam fucus artis mangonicæ medicauit, tanto est melior simplex ille veritatis decor, acri oratione lepidoque verborum concentu. Habenda est itaque fides ò viri Græci, si non alijs at celeberrimo sãltem Philosopho, qui hæc ita decreuit. Neque adeò sacræ vobis literæ contemnendę, quoniam superfluo sermonis apparatu minus vtantur, sed nudam pulchritudinem veritatis, & tamen emicantem, nobis proponant. Pronum siquidem fuit & quam facillimum, sapientiæ fonti qui profanis impijsque hominibus eam qua tantopere gloriantur eloquentiam dedit, vel Platone facundiores, vel acriores Demosthene, vel rotundiores Thucydide, vel Aristotele & Chrysippo cudendis insolubilibus syllogismis acutiores, prodere veritatis præcones. Cæterum locuples illa liberalisimaq; diuinitas, noluit quinque solum, decemve aut quindecim, centum aut ducentos homines aquis salutaribus recreari, sed cũctas affatim tum Græcas, tum barbaras nationes, neque solum homines literarum studijs innutritos, sed sutores iuxta textoresque, fabros item ferrarios, cæterosque manuales artifices, præterque hos ipsos, etiam mendicos agricolas, lignatores, fœminas quoq;, tum diuitijs affluentes, tum manuũ suarum studio parce ac duriter victitantes. Eamque ob rem, piscatorum publicarumque, ac suto ris ministerio vsũ, protulit hominibus salutarem diuinamque doctrinam, nequaquam linguis immutatis, quibus verbi sui præcones ab initio vsi fuerant, sed per eas tamen prænitentis sapientiæ riuos effundens, non aliter quam si quis odoris vinum saporisq; suauissimi conuiuis suis apponat, quod tamen phialis poculisque infundat minus eleganter affabreque insculptis. Nihilo enim secius qui sitientes accumbunt, vino se imbuunt, neque poculorum materiam artificiumue inspiciũt, sed vinum laudant, quod cum magna voluptate exhauriunt. Idẽ cunctos hodie mortales facere assidue cernimus. Sacræ enim doctrinæ riuos haurientes, non modo non irrident Apostolorum linguam, sed valde potius admirantur, quod eloquentiæ sacris minus initiati, horumque alij vel à pueris solam piscationem edocti, alij vero publicanorũ trapezis assistere consueti, alij sutoriã exercere, illico prodierint ministri diuinarum rerum, supercœlestium que bonorum dispensatores, præsidia in aduersis rebus, claraque luminaria quæ non vnam modo gentem lumine illustrarunt, sed quotcunque sol hic quem cernimus, iubare suæ lucis illustrat. Admirantur autem cuncti mortales, mortuos iam Apostolos, nunc quoque vertendis ad Christianam religionẽ populis, ea conficere quæ cùm olim viuerent faciebant, immo autẽ maiora multoque clariora, postquam excesserunt è vita per eos facta conspicere. Tunc enim cùm mortale corpus induti, inter homines versabantur, modo ad hos, modo ad illos populos accedebant. Nunc Romanos, nunc vero Hispanos, Celtasue alloquebantur. Postquam vero ad illum se receperunt à quo destinati olim missique fuerant, omnes illis populi cunctæque nationes continuò perfruuntur. Neque solum Romani, quique sub Romanorum iugo lubentes agunt & gubernantur, sed Persæ quoque, Scythæ, Massagetæ, Sauromatæ, Indi, Aetiopes, vtq; semel dicatur, omnes habitabilis terrę fines. Quæ enim illi monumenta scripta nobis re

Universidad de Deusto
Biblioteca

liquerunt, simplicia illa quidem omnisque Græci nitoris expertia, tum perpauca & perquam breuia, sunt hominibus cunctis charissima, vobis exceptis, ac si quis eadem, qua & vos impietatis nebula circunseptus, nolit veritatis iubar inspicere. Quin eadem Apostolica monumenta, non solum carent Atticæ eloquentiæ fastu, verumetiam ea quæ nobis tradunt eius sunt generis, vt nihil inde magnificum nostris oculis ac perspicuum proponatur. Neq; enim regnum ostentant, quod hic videri à futuris possessorib. queat. Non illi purpura exornatum regem, non corona insignem vident, non scutatorum numero ac magnitudine formidandum, non exercitu communitum, non ducibus qui fortitudinem in bello perdocti sint. Nihil denique eorum vident, quibus homines splendore nominis & gloria inclarescunt. Sed tophaceũ specu vident, in quo præsepe, in quo pauperculam Virginẽ, in quo tenui fascia obuolutum infantem ipso in præsepis sinu humiliter reclinatum. Præterea & oppidũ vident vbi hæc accidisse narrantur, ignobile, inglorium, ac pusillum. Proponitur illis etiam spectandus, infans in paupertate eductus. Proponuntur quæ acerba perpessus est, fames, sitis, languorque de via. Post hæc autem omnia, suppliciũ illud passim ab omnibus decantatum, alapæ cum colaphis in maxillam incussæ, terga flagris discissa, gesta ta crux, pedibus ac manibus infixi claui, lancea pectori adacta, acetum sitienti porrectum, mortis genus ignominia cruciatuque perhorrendum. Et tamen cùm hæc & quæ sunt his similia, narrent Apostolorum monumenta, fidem fecerunt cunctis passim hominibus, eum de quo illa dicuntur, Dei filium, Deum verum, ante sæcula genitum, factorem rerum omnium atque opificem, humanam assumpsisse naturam, eoque instrumento salutem humani generis confecisse. Neq; vero tenuem ac superinnatantem fidem fecerunt, sed adeo profundis nixam radicibus, vt magna hominũ multitudo pro his dogmatis retinendis mortem libentissime sustinuerit, eaque inficiari volentibus non linguas ad defensionem obiecerit, sed flagris humeros, sed lampadib. latera ferreisque vngulis, & ceruices gladijs supposuerit, tympanis ac fidiculis extenta fuerit, palis infixa constiterit, ab immanibus se feris laniari cõspexerit. Iure igitur qui certamina hæc proposuit, inextincta illos gloria illustrauit, memoriamque factorum nuntiam tribuit, quæ potens sit vires temporis superare. Nam cùm cętera omnia paulatim marcescere abolerique instituerit, horum tamen gloriam incorruptam seruauit. Ac animæ quidem triumphatorum Martyrum, in cœlesti nũc patria vitam agunt angelorum choros intersitæ. Eorum vero corpora non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed ciuitates, oppida, pagiq; conuentus, hæc inter se sortito partiti sunt, laborantibusq; animis ac ægrotis corporibus salutares eos confiteri non cessant. Nihiloque secius vrbium custodes ac locorũ præsides venerantur, quorum precibus & interuentu apud Deum vtentes, per eos demum diuina munera consequuntur. Sectis itaq; eorum corporibus, integra tamen vis & gratia perseuerat, tenuesq; ac tantillæ reliquiæ toti parem habent, nullasq; in partes Martyrij dissecto, virtutem. Gratia enim quæ pollens vigensque persistit, petentibus dona distribuit, fidei supplicãtium liberalitatem suam cõmensa. Vos autem Græci homines ne hęc quidem adducunt, vt Deum regem Martyrum laudetis, sed cum derisu damnatis eum qui à cunctis latè mortalibus eis honor defertur, abominandum scelus admittere vos putantes si ad eorum busta propius accedatis. Esto autem vt cęteri passim mortales hoc Martyrum facto offenderentur, at Græcos certe ipsos nullo hinc profecto decuit pacto offendi. Ab his enim authoribus prodierunt libamina, expiationes, heroes, semidei, homineſque in deos relati. Herculem enim mortalem hominem, Alcmena & Amphytrione parentibus natum, Deum Græci declararunt, sicut temerè Deum esse opinabantur, cæterorumque Deorum catalogo addiderunt. Quod autem Plato Amphytrionis esse filium, non Iouis, eum credidit, inde puto, constabit, si videlicet audiatis quæ is in Theæteto conscripsit, ἀλλ' ἐγὼ τἀνδρὸς καὶ ἄκοσι κεκαλόγω προγόνων σεμνυνομένων, et c. hoc est. Sed eorum qui sese iactant viginti quinque progenitorum catalogo, fatuum sibi ineptumque videri consilium, ob nimis exactæ rationis minutias. Quòd autem Amphytrion altius repetito principio quintus supra vigesimum fuerit, sicut ei fortè fortuna obtigit, quinquagesimusue ab Lao descenderit, eorum sit in quirere qui possunt generis rationem subducere, inuentoq; principio ita se stulto animi fastu liberare. Rhetor quoque Isocrates ita testatur, ζεὺς γὰρ ἡρακλέα καὶ τάνταλον γεννήσας, et c. hoc est: Iupiter enim cùm Herculem ac Tantalum genuisset, vt est in fabulis, passimq; ab omnib. creditur. Hoc itaque pacto irridebant, qui vere inspicere poterãt qualia ea essent quæ alij mortales fabulis cõmendabant. Et tamen cùm ipse Hercules à mero homine nihil differret, regique Eurystheo seruire seruitutẽ cogeretur, illi tamen aris templisq; excitatis sacrificia obtulerũt, diesq; festiuos dedicabant. Neq; soli Athenienses ac Spartiatæ, sed tota simul Græcia, Europæq; quamplurimæ regiones. Erroris autem huius pestilentia & in Asiam penetrauit. Multa enim Tyrij, ciuitatesq; alię, ingentia templa Herculi excitarunt. Neque ei solum festiuitates annuas celebrabãt, sed quarto quoque anno ludos cidem ac certamina dedicabant. Tametsi mortalem fuisse hominem scirent, nec temperatum, nec sapientiæ amatorem, sed qui vitam in *licentia & libidine transegisset, vt enim cętera illius flagitia taceantur, hoc narrare sit satis, quod nocte vna quinquaginta virginibus stuprũ intulisse dicitur, ac nisi fallor, tertium decimum fertur hoc illius esse certamen. Satis autem hoc potuit Herculis vitium moresque testari. Adde autem, quòd ex ea nequitia finem sibi vitæ maturius aduocauit, ducta enim iam pridem vxore Deianira, amicæ tamen quam deperibat commixtus est. Vxoris itaque imprudentis aliamque rem agitantis dolo captus occubuit. Nam cùm hæc amatorium, sicuti opinabatur, pharma cum parauisset, viriq; interulã eo veneno imbuisset, poscenti viro eam transmisit, sperãs ita eum sibi facile se retenturam esse. Aspe vero plurimum aberrauit, eo siquidem veneno corpus Herculis calefactum, graui ægritudine circumuentum est. Is itaq; dolore correptus, ac cruciatus impatiens, in extructam pyram sese ipsum cõiecit, dignumque hunc anteacta vita finem inuenit. Neque enim ea fuerunt Herculis studia, quib. à vestris Deus fieri mereretur. Quæ licet illi non ignorarent (sunt enim antiquis monumentis memoriæ prodita) nihilo tamen secius Herculem patrem auxiliaremque appellarunt. Cumque in admirationem rei cuiusquam inciderent, Hercules Rex inter loquendum exclamabant, & vos hodieque si Deo placet, hoc loquendi more gaudetis & gloriamini, putantes satis magnum daturos vos esse vestræ eruditionis indicium, si crebro eiusmodi verbula vsurpetis. Atque vt ad alios quoque transeam, testis est Apollodorus Aesculapium ab alijs quidem existimatum esse filium Arsinoes, ab alijs vero Coronidis quæ clandestino violentoque Apollinis congressu prægnans effecta, editum subinde infantem exposuisse dicitur. Hunc vero ait Apollodorus à venatoribus casu repertum, raptumque ab altricis canis vberibus Chironi Centauro delatum fuisse, ibique enutritum Medicæ arti operam impendisse, cuius in Tricca Epidauroque ciuitatibus experimenta prima ediderit. Tanta vero diligentia, tantoq; studio Medicinam perdoctus dicitur, vt non ægrotos solum in pristinam valetudinẽ restituerit, sed (vt fama est) nonnullos à mortuis excitarit, quo facto Iupiter indignatus, fulmine traiectum de medio sustulisse dicitur. Fuit igitur hic quoq; mortalis homo, quanquam more cæterorum hominum educatus non fuerit. Prima enim vitæ alimenta de vbere canis accepit, venatorumque misericordia seruatus, non diuina quidem sapientia edocente, Medicinæ artem adeptus est, sed à Chirone Centauro eruditus. Iam vero Chiron, & Achillis fuit præceptor. Vnde satis constat, ambos eodem penè tempore floruisse, tametsi Aesculapius Achille paulo sit maior, quippe qui cum Argonautis Colchos adnauigarit, cuiusque filius Machaon Troiano bello cum Achille interfuit. Illud vero incussum fulmen, illaque insequuta combustio, haud penitus syncerę vitæ impollutique ingenij signa sunt. Et tamen ita natum hominem, sicuti superius dictum est, ita enutritum, ita ambustum, maiores vestri dijs alijs addiderunt, templisq; ac aris eius numini consecratis, fuso libamine, ac victimarum nidore palam illi quidem coluerunt, vos autem in domesticis penetralibus nihilominus eum colitis, eiusque simulachra honore diuino digna esse censetis. Tum & implicitum illi draconem demirati, signum id esse artis Medicæ affirmatis. Sicut enim serpens vetustatem seniumque deponit, ita & qui ægroti sunt, ope artis Medicæ morbos depellunt. Quod autem Homeri tempestate, nondum relatus in deos Aesculapius fuerit, Homerus ipse testatur, qui Martis vulnerum curatorem, nõ Aesculapium quidem, sed Pęonem inducit, decuit enim eius generis Deos, & accipere vulnera, & Medicis indigere. Machaonem quoq; nec Dei filium, nec semidei, sed homine prognatum Homerus facit, inquit enim. Φῶτ' ἀσκληπιοῦ ἰητῆρα θεοῦ, id ẽ. Huic homini pater est Asclepius, arte medendi Clarus. & c.

Ipsum præterea Dionysum qui & alio nomine Bacchus dicitur, & Homerus & Euripides & alij quam plurimi Poetarum Semele natum affirmant. Semele autem, Cadmi censetur filia. Et tamen hunc quoque diuinitate dignati estis, quãquam mollem, effœminatum, semiuirum. Cur enim talis non haberetur, qui suppetias sibi ferentibus mercedem se daturum pollicebatur, non aurum, non argẽtum, sed corporis

*Lascinia

Universidad de Deusto
Biblioteca

sui stuprum. Cuius quanquam tetri abominabilisq; polliciti adeo certus executor fuit, vt auxiliaribus prius vita perfunctis quàm probrosam illam mercedem accepissent, ipse tamen aliam implendi promissi rationem excogitarit. *Taceo autem siculnumve retrum, quæq; circa illud mysteria, ritusque haberentur. Pudet enim ea me referre, quibus olim Græci solennitates dicarunt. Idem profecto & Tyndarei filios Deos nominabant cognomento Dioscuros Ephestios, Anacas Iouis pueros, domesticos lares, præsides benignosq; curatores. Illos autem sacris ædibus non Spartiatæ solum, sed Athenienses quoque dignati sunt. Horum mentionem sic Demosthenes facit: ἐμ τῷ πανδοκείῳ τῷ πρὸς τῷ διοσκορίῳ, et c. hoc est: In publico hospitio quod est iuxta ædem Dioscorum, Leocorium verum est templum Leiliabus dicatum. Alios item complures infelices ac miseros homunciones in Deos retulerunt, publicoque epulo acceperunt. Pythius enim Apollo, Cleomedi Astypalēsi pugili diuinos honores conferri iussit, responsumque de hoc edidit Pythia his fermè versibus:

Υστατος ἡρώων κλεομήδης ἀστυπαλαιεύς,
Ὃν θυσίαις τιμᾶθ' ὡς οὐκέτι θνητὸν ἐόντα.
hoc est:

Vltimus heroum Cleomedes Astypalensis,
Quem sacris colite, haud etenim mortalis habendus.

Vt autem sciatis & vos cuius rei gratia, & Iouis & dijs alijs Cleomedes pugil annumeratus sit, ipse narrabo. Hic enim cùm perduellem Athletam vno ictu in certamine percussisset, in apertum latus manu iniecta, viscera comprehendit, ludorum autem præfectis ob eximiam crudelitatem grauiter commotis, mulctamq; decernentibus, ille quidem indignabundus sese inde subduxit, perque forum transiens columnam ex ijs quæ tectum porticus fulciebat impulsam proruit, eaq; ruina integrum adolescentium cœtum obtexit, qui suo cum præceptore ibi fortè tunc considebat. Huius itaque tam præclari facinoris caussa, Pythius Apollo eum diuis adiunxit. Hadrianum præterea Romanorum imperatorē ferunt puerum Antinoum in deorum numerum retulisse, temploque illi exstructo edixisse omnibus imperio Romano subiectis, vt diuinis honoribus eum prosequerentur. Ipsi verò Spartiatæ hyacinthia solennitatem maximam legitimamque habebant, quam etiam largissimo epulo celebrabant. Quid igitur viri Græci, qui defunctos tot numero homines appellatis deos, aduersus nos indignationem concipitis, cùm nullos quidem nostrorum hominum referamus in deos, quanquam debitos honores Martyribus persoluamus, vt Dei testibus seruisque amantissimis? Cur & eum inquinari polluique censetis, qui ad loculos defunctorum accedat? Esse hoc extremæ ignorantiæ dixerim, maximæq; dementiæ. Athenis enim sicut *Antiochus in nono Historiæ suæ libro testatur sepulchrum Cecropis in ipsa arce positum est, iuxta Mineruam ciuitatis custodem. Ac in Larissa Thessaliæ vrbe, eiusdemq; Mineruæ templo Acrisium conditum esse aiūt. In Didymo autem sacro Milesiæ vrbis loco, situm esse Cleomachum Leander scribit. Zeno autem, in Dianæ Magnesiæ templo Lycophronem conditum esse. Nec desunt, qui Apollinis aram quæ est in Telmesso, monumentum esse dicant Telmessei cuiusdam vatis. Neque tamen qui eos homines tunc ibi sepelierunt, opinati sunt vllum se inquinamentum aris afferre, nec qui ibidem rem diuinam faciebant, se piaculum committere existimarunt. Soli igitur vos in hac opinione versamini, cùm tamen maiores vestri tale nihil veriti suspicatique fuerint. Homerus nanque in Iliade sua testatur Achillem Pelei filium, Aeacique nepotem, quodq; ipsi iactatis Thetide dea prognatum, genusq; ab Ioue ipso ducentem, Patrocli cadauer vlnis amplexum fuisse. Cùmque illud Myrmidones ad accensam pyram efferrent, capillum sibi detondisse. Tum extincta pyra cineres collegisse, inditosque aureæ phialæ, in tentorium detulisse. Thucydides verò historicus, effusa narratione cōmemorat honores qui defunctis in bello Peloponesiaco persoluti sunt. Ait enim singulos inuenta propinquorum corpora sepulchris cōdidisse. Nec prętermittit quo iustorum ritu honestata fuerint quę inueniri non potuerūt. Cyparissinos enim loculos communi quadam funeris pompa alij præcedebāt, alij sequebātur, alij ab lateribus constipabant. Tum & illis immanem tumulū dedicarunt, quotcunq; auium rostris canumue rictibus aut lyncū discerpta & absumpta fuerant. Ita & eos honestandos curarunt, qui pro patriæ libertate pugnantes in campis Marathonijs ceciderunt. Quod aūt maiores vestri etiā libamina defunctis obtulerint, conscij & vos estis qui nocte intempesta præter legū sanctiones id nunc facere audetis. Sed enim Homerus quoq; testatur. Is enim Vlyssem inducit Laertæ filium Circe ita fieri præcipiente, egesta terra, in foueam libamina effudisse, idque Vlysses Alcinoo Phæacum regi ita factum commemorat.

Αὐτὰρ

* Interpres eius orationis quam priorē S. Gregorius Nazianzenus contra Iulianum scripsit apostatā, ait Bacchū olim quæritantem Semelem matrem, audisse à Polyxpno Samiorum ea esse in Lemnæ paludē, ea enim à Polyxpno transfectam fuisse, Bacchus aut præmiū huic inde dici pollicens corpori sui stupru, impletre promissa no potuit, Polyxpno in exactū laqueū laxe pabulo de mortuo damnato iniecto. Itaque siculneum vetrum sibi super scipsit aq; posuit, vt ita pollicita præstaret memoreque amatoris defuncti videretur.

*alias, Antiochus locus historicus.

Αὐτὰρ ἐγὼ ἄορ ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ,
& c. hoc est:

*alias, Astege.

Hic *ego diripui vagina interritus ensem,
Diffodique solum spatio non amplius vlnę.
Manibus ad circum stygijs libamina sacra,
Mulsa quidem primū, dehinc dulcia vina Lyæi.
Mox & aquæ latices, & adorea munera fudi.
Votaque suppliciter voui imbecillibus vmbris,

*alias, Si teneam portus Ithacæ.

*Sub caris Ithacæ tectis, redolentia propter,
Ligna pyræ, lectæ ac sterilis bouis exa datum.
Tiresiæ soli pecudem nigrantibus atram,
Velleribus, quæ prima gregis fit gloria nostri.
Astvbi iam manes precibus sacrisq; litaui.
Tergora diripui pecudum, iugulosque recusi.
Tum niger in foucam cecidit cruor, iuit & vna
Ex Erebo superas animarū cœtus ad auras.

Narrat præterea quo pacto animarum turba concursu magno festinarit ad ea libamina percipienda. Quid ego autem vobis nunc poetæ versus adduco? Aristocles enim Peripateticus Lyconem Pythagoricum testem citat, Aristotelem Nicomachi filium eo ritu mortuæ vxori rem diuinam facere solitum, quo Athenienses deæ Cereri faciebant. Atqui nos ò Græci homines, nec hostias Martyribus, nec libamina vlla deferimus, sed vt sanctos homines deique amicissimos honoramus, tanto enim amore creatorem Deum, generisque humani vindicem prosequuti sunt, vt amabile illis fuerit pro accepta semel religione, iugulum percussori porrigere. Quod si fortè existimatis eos sine sensu nūc esse, nec ita potius decessisse vt beati finis fructus percipiant, Pindarus hanc à vobis opinionem extrudat, quo loco hæc ait:

Ψυχαὶδ' εὐσεβῶν ἐν οὐρανοῖς ναίουσαι,
Μολπαῖς μάκαρα μέγαν ἀείδουσιν ἔν ὕμνοις.
hoc est:

Animæ piorum cœlos colentes,
Cantu beatum & magnū in hymnis canunt.

Si ergo cœlū, sedes illorum est qui pie vitam duxerunt, hunc profecto finem sui cursus & Martyres consequuti iam sunt, his enim magis piū esse nil potest. Empedocles quoque Agrigentinus, ita quorundam felicitatem commendat:

Εἰς δὲ τέλος μάντεις τε ἠδ' ὑμνοπόλοι ἠδ' ἰητροί:
& c. hoc est:

Hymnidici vates, artis Medicæque periti,
Mortales cūctos primi post terga relinquūt,
Sūt vbi dij superi magnis in honorib. aucti.

Quod si vatibus ac Medicis tantum ille honoris repensum prodidit, quid de illis dicēdum sit, qui pro religione ac pietate, tanta fortitudinis ediderunt exempla, quibusque res actæ in vita non solum fortitudinis, sed iustitiæ, temperantiæ, ac prudentiæ fidem conciliant? Quid enim esse illis temperantius posit, qui noluerunt ab incœptis illis dogmatisque discedere, quæ olim bona esse crediderūt? Quid verò sit illis etiam iustius, qui diuina munera sibi execto iugulo compararunt, suaq; ipsi corpora pro eo tormentis omnibus obiectarunt, qui cruci corpus suum pro nobis tradidit? Quid verò prudētius, quid sapientius dici queat ijs qui hoc consilij captauerunt, vt quæcunque sunt in hoc terrarum orbe contemnerent, velut ea quæ nihil habent stabile ac mansurū, illa autem toto pectore adamarent, quæ sermone vllo exprimi non possunt? Quid deniq; fortius eis sit, qui multa variaq; certamina subeuntes, animi constantia eos vicerunt à quibus acerrimè torquebantur? Hi sunt igitur verè hominum duces, principes, pugnatores, custodes, per quos à nobis infortunia auertuntur, proculque arcentur quæ à Dæmonibus inferuntur mala. Heracletus profecto etiam eos qui in bello occisi essent, nullo non dignos honore existimauit. ἀριφάτους γὰρ φησιν, οἱ θεοὶ τιμῶσι καὶ ἀνθρωποι, hoc est: Quos enim Gradiuus occidit, & honore dij & homines prosequuntur. Rursusq; alibi: μόνοι γὰρ μείζονες μείζονα μοῖραν λαγχάνουσιν, hoc est: Soli maiores sortem habent. Hanc vero illius orationem, haud equidem ipse admitto. Quamplurimi enim qui scelestè vitam peregerunt, violentam mortem perpessi sunt. Si ergo omnes qui in bello cæsi procubuerunt, honorari conueniat, continuo vel Oedipi filijs Eteocli ac Polynici hoc à nobis præmij persolvetur, qui patre per contemptum posthabito, tyrannidem affectantes, mutua in se rabie cōuersi alter alterius sanguine dextras cruētarunt. Honoribus itē & Pisistratidæ honestandi erunt, ab Armodio & Aristogitone iure optimo trucidati. Verum multo aliter fecisse Athenienses inueniuntur. Percussoribus enim statuas æreas posuerunt, eorum posteris immunitate tributorum concessa. Non sunt itaq; omnibus ferro peremptis vt Heracletus ait, honores dandi, sed ijs profecto qui præ sua in Deum pietate necem alacres exceperunt, hi nanque (vt ipsius verbis vtar) soli nimirum aucti maioresque sunt. Ideoque maiori sorte merito perfruuntur, qui nunc & à cunctis latè mortalibus ho-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nores amplissimos ferunt, & æternis insigniti coronis expectant. Verum illud Heracleti dictum valde admiror, ὅτι μένει τοὺς ἀποθνήσκοντας, ὅσα οὐκ ἔλαττονται, οὐδὲ δοκέουσιν hoc est, Manere morientes homines, ea quæ neq; sperant, neq; expectant. Quòd autem sanctorum animæ, beati finis iucundissimos fructus percipiant, Plato quoq; in Phædone ostendit, ait enim, οἱ δὲ δὴ ἄρ δόξωσι διαφερόντως πρὸς τὸ ὅσιον βεβιῶναι προκεκρῖσθαι, et c. hoc est, Qui autem videantur vitæ sanctitate præ cæteris egregij fuisse, hi sunt qui terrenis malis veluti quodam carcere liberantur, ad supernam vero puram illam habitationem perueniunt, Paulo vero mox & hoc addidit, ᾗ ἀσοικίας ἐπὶ τούτῳ καλλίους ἀφικνοῦνται, & c. hoc est. Ad habitacula vero multò his quoque pulchriora perueniunt, quæ neque facile ostendi possunt, neq; mihi ad hęc explicanda nunc tempus datur. Ne quis vero cum hæc dici audiret desiderio illius diuinæ vitæ succensus, æquum sanctumque existimaret, violentas sibi manus inferèdo, sese ipsum de hac vita extrudere, necessario addidit, οὐδὲ δεῖ αὐτὸν ἐκ ταύτης λύειν, et c. hoc est. Nefas est autè sese ipsum quenquam de hoc soluere habitaculo, fugamq; hinc arripere, atque vt paucis dicam, malam esse materiam arbitrari. Ait vero posse animâ cùm seorsum ad sese ipsam receperit veram consequi sapientiam, maioremq; humana virtutem ac facultatem, quandocunque videlicet amor hinc eam subuolare fecerit per Philosophicam vitam ad terminum suę spei profectam, vbi alterius vitæ sempiternum principium capiat. Rursusq; in eodem Dialogo ita inquit: μετὰ ἀγαθῆς μὲν ἐλπίδος τὰς καλὰς ψυχὰς ἐνθένδε ἀπιέναι, et c. hoc est: Optima quidem cum spe bonas hinc animas proficisci, at qui mali sunt homines, pessima inquit cum spe viuunt. Idem Plato Philosophiam, mortis meditationem esse dixit, κινδυνεύουσι γάρ, φησιν, ὅσοι τυγχάνουσιν ὀρθῶς ἁπτόμενοι φιλοσοφίας, λελανθέναι τοὺς ἄλλους, et c. hoc est. Qui recte inquit, Philosophiam attingunt, in eo sunt discrimine, ne videlicet homines alios lateant, quandoquidem nihil aliud curant studentque, nisi vt moriantur, mortuiuè iam sint. Hæc itaque omnia in Phædone Plato conscripsit, in decimo autè reipublicæ suæ libro sic inquit: τὸν δὲ ἀποθανόντων ἐπὶ στρατιᾶς ἆρ' οὐ πρῶτον μὲν τὸ χρυσοῦ γένους εἶναι φήσομεν ὃς ἂν εὐδοκιμήσας τελευτήσῃ, et c. id est: Ex iis autè qui in expeditionibus perierunt, quicunq; laudatus interijt, nonne aurei generis esse primum dicemus? Paulo q; mox, τί δέ, οὐ μέλλομεν τὸν λοιπὸν χρόνον ὡς δαίμονας γεγονότας, ἅτε θεραπεύειν τε καὶ προσκυνεῖν αὐτῶν τὰς θήκας & c. hoc est. Quid autem, an non in posterũ, perinde ac dæmones illi fuerint, eorum colere sepulchra atq; adorare debemus? Idem vero nobis faciendum esse existimabimus, quoties vel senio confectus, vel alio mortis genere obierit, qui dum viueret egregiæ bonitatis homo habitus sit. Sed & in Cratylo sententiam hanc Plato latius explicuit. Laudat enim Hesiodum Poetas q; alios qui dicunt bonum hominem vita perfunctũ, eximiæ sortis gradum, maximos q; honores apud immortales deos accipere, fieriq; dæmonem, hoc est scientem, à prudentia videlicet orto cognomine. Hoc eodem in loco & ipse scientem hominem colloco. Hesiodus vero de aurei generis hominibus ita cecinit.

Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τοῦτο γένος κατὰ μοῖρα ἐκάλυψεν,
& c. hoc est:

At postquam genus hoc terra mors obruit alta.

Dæmones hi sancti terrestres rite vocantur.

Custodes hominum, nostra hæc quibus omnia curæ.

Quod si Poeta Hesiodus auxiliares custodes q; mortalium eos vocat qui sanctè olim beneque vixerunt, eamque Poetæ huius sententiam Philosophorum optimus adeò confirmauit, vt eorum hominum sepulchra colenda esse atque adoranda censuerit, quid ita quæso, boni viri, quæ ipsi facimus, accusatis? Nos enim pari modo eos qui illustri pietate viguerunt, proque ea iugulati ac cæsi sunt, & auxiliares, & medicos nominamus, at non dæmonas tamen, absit à nobis, absit hic furor. Sed amicos Dei fideles que seruos fuisse dicimus, dicendi libertate maxima vsos, dum certissimum bonorum prouentum nobis prænuntiarẽt. Id quod etiam vobis Philosophorum princeps in sua Epinomide ita significat: οὔ φημι εἶναι δυνατὸν ἀνθρώποις μακαρίοις πεῖ εὐδαίμοσι γενέσθαι, & c. hoc est: Haud sanè dixerim posse homines beatos ac felices euadere, paucis exceptis, donec viuimus, ita decerno. Bona est autem spes morienti, omnia consequi. Hæc autem, perquam similia sunt ijs quæ in sacris monumentis leguntur: μὴ μακαρίσῃς ἄνδρα πρὸ τελευτῆς αὐτοῦ, et c. hoc est: Ne beatum quẽquam feceris ante obitus sui diem, et φῶς δικαίοις διὰ παντός, hoc est: Vsque quaque lumen est iustis, & iustorum animæ in manu Dei sunt, & quæ sunt his similia. Solere autem mundi rectorem Deum iustos homines dum sunt in vita, iniurijs, conuitijs, verberibus que subijcere, idem Plato in re-

in republica sua testatur: οὕτω γὰρ φησι διακείμενον ὅ δίκαιος αἰκισθήσεται, et c. hoc est: Iustus enim ita præparatus, cædetur, torquebitur, colligabitur, oculos eruetur, cuncta denique perpessus, postremo etiam suspendetur. Sunt itaq; miserrimi, qui ceteros mortales talibus damnis afficiunt, felicissimi vero, qui ea perpetiuntur. Posse autem sanctorum animas vel cum extra corpus hoc fuerint hominum curare negotia, Plato etiam in vndecimo legum libro hisce verbis affirmat, εἴ τινα γὰρ οὖν μοι καιρὸν φαινόμεθα τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις διεξελθεῖν, et c. hoc est: Opportunè itaque admodum ea quæ superius tractata sunt, loquuti videmur, animas videlicet defunctorum vel postquam ex hac vita excesserint, quæ inter homines fiant, curare posse. Sermones ergo qui de hisce rebus habentur, veri ac beati sunt. Credendum verò est & alijs quoque narrationibus quæ eadem nobis tradunt, ita illæ quidem & antiquæ & multæ sunt. Credendum præterea & ijs qui leges tulerunt, ita hæc se habere. Cùm itaque Philosophus credendum esse rumoribus censeat, vos tamen non solum nobis fidei nil habetis, clamantemq; euentorum vocem audire non vultis. Sed ne vestro quidem Philosopho credendum esse existimatis, cum tamen is planè affirmet sanctorum animas etiam corporibus exolutas, humana rum rerum statum curare. Decet autem profectò quantumcunque est hoc honoris ac præmij eos adipisci qui res diuinas totis prę cordijs adamarunt, quique ad vsque supremum vitæ diem in ijs perstiterunt incœptis, quæ olim ab initio præoptarunt, neque passi sunt eam cui sese addixerant, stationem relinquere. Hunc Plato sermonem & in Apologia confirmat, sic enim ait: ἴστω γὰρ ἔγωγε ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι τῇ ἀληθείᾳ et c. hoc est: Ita enim profecto res habet ò viri Athenienses, quo sẽ loco quispiam collocarit, arbitratus optimum illum esse, aut in quo sit ab ipso principe constitutus, in eo quantum equidem sentio, permanere illum oportet, identidem animo reputantem, nullum sibi maius aliundè discrimen, neà morte quidem ipsa, quàm à turpitudine imminere. Paulo q; post, τὸ γάρ τοι θάνατον δεδιέναι ὦ ἄνδρες, & c. hoc est. Mortem enim timere ò viri Athenienses, aliud nihil est quàm videri quenquam sapientem qui re ipsa non sit. Rursusque paulo pòst, πρὸ γοῦν τῆν κακῶν ὧν οἶδα οὔπω κακὸν ἔδεισι, et c. hoc est. præillis autem malis quæ scio penitus mala esse, non timebo ea nec fugiam quæ haud satis scio an & bona esse contingat. Iterum & hæc amplius, πάνυ γὰρ ἄλλα εὐδαιμονέστεροί εἰσιν οἱ ἐκεῖ τῶν ἐνθάδε, et c. hoc est. Quod ad cætera quidem pertinet, beatiores sunt qui illam, quàm qui hanc incolunt regionem, reliquo enim tempore sunt immortales. Platonis etiam sunt ò amici homines, ea quæ nunc nobis contemplanda proponam, ἐμὲ γὰρ οὐδὲν βλάψαι οὔτε μέλιτος οὔτε ἄνυτος, et c. hoc est. Mihi enim neque Melitus neque Anytus quicquam nocebunt. Neque enim nocere poterunt, fas enim esse non puto, vt qui melior homo est, peiore detrimentum accipiat. Interficere me illi quidem fortasse poterunt, aut ciuitate exigere, aut in contemptum adducere, verum hæc ipsa, alij atque alij fortasse mala esse existimant, ego autem mala non puto, sed multo maius esse malum opinor, ea facere quæ hic nunc facit, qui videlicet hominem præter fas aggrediatur occidere. Hæc itaque Socrates, atque in ipsa maximè capitali causa philosophatus est, sicut & Plato commemorat, neq; tamen est honores consequutus, quos Martyres Christi consequutos videmus. Nam nec illi templum aramuè extruxerũt, nec locum aliquem consecrarunt, nec solennem festiuitatem dixerunt, qui illius interfuere sermonibus, sed in honoratum passi sunt esse, quanquam sapientem scirent fortemq; hominẽ. Iniusta ille quidẽ nece sublatus est, haud tamen vera nec pura pietate præditus fuit. Plurima enim huic quoque ex eo errore commixta erant, qui tunc terrarum orbem occupabat. Vnde factum puto, vt vita perfunctus nullo dignus honore habitus sit. Sed neque Anaxarchus ille qui cum pistillis ferreis tunderetur, tunde inquit, Anaxarchi perà, neq; enim Anaxarchum contundis, hoc honoris est consequutus. Non Zeno etiã Eleates: ille, inquam Zeno, qui cum cogeretur, proferre coniurationis secreta, cõstantissimi tormentis omnib. restitit nihil effatus, vtq; ait Erathosthenes in ijs libris quos de malis bonisq; cõscripsit, timens ne victus excessu tormentorum proderet aliquid ex compositis rebus, conscios q; coniurationis nominatim efferret, linguam dentib. abscissam in tyranni faciem cõspuit. Quod ipsum & Theodotũ Pythagoricũ fecisse aiunt, Paulũq; præterea Lacydę familiarem, vt testis est Pergamenus Timothe⁹ in libro de Philosophorũ fortitudine. Idéq; Achaicus in Ethicis libris affirmat. Nullus tamẽ eorũ, quo Martyres, honore digni sunt habiti. Neq; itẽ illi quib. illustriq & celeberrima excitata fũt virtutis trophę, Miltiades, Cimon, Pericles, Themistocles, Aristides Lysimacho natus patre. Hic vero non

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo fortis patriæ propugnator, sed iustissimus quoque homo est habitus. Verumne que hic, neque Spartanus Brasidas, non denique Agesilaus, non Lysander qui dissoluit Athenienſium potentatum, non Pelopides Bœotorum princeps, non Epaminondas qui Laconicam deuastauit, ausus ad vsq; Spartana mœnia hostilem exercitum admouere, non Romanorum præclarissimi imperatores, non Scipionum maior, non Brutus illum nomine Brutum referens qui Tarquinios Roma exegit, non Cato, nō Sylla, non Marius, non Pompeius, nec ipse Cæsar. Hi enim ductandis exercitibus egregiaque in gerendis bellis fortitudine viguerunt, neque sic tamen, quali Martyres, honore affecti sunt. Quid ego autem bellicos duces cōmemoro, cùm ne ipsi quidem reges habitabilis terræ, ita vnquam honestati cultiq; fuerint? Non Cyrus, non Darius, non Xerxes, nō Philippi filius Alexander, insignes enim duntaxat clarissimosque propono. Non itaque Augustus, non Vespasianus, non Traianus, non Hadrianus, non Antonius. Attamē hi omnes cùm viuerent illustres conspicuique fuerunt, victoresque deuictis barbaris pompas miserunt, solennitatesque celebrarunt. Mortui tamē, nihil à multitudine differunt. Neq; enim conditi sunt insignibus monumentis, neq; publico epulo festiuitatis annuę honestātur. Quis est enim homo, qui sepulchrum Xerxis, Darijue cognorit? Quis Alexandri illius qui exiguo tempore tot barbaras nationes bello perdomuit? Sed quid ego tam antiquos reges commemoro, cùm ne Augusti quidem Cæsaris tumulus aliorumue supersit qui post eum Romanū imperium moderati nescierunt tantæ ditionis datorem Deum, soli vero adhuc extare cernantur imperatorum eorum tumuli, qui pij cultores Dei fuerunt? Quòd si qui tamen & illorum apparent qui profani homines impijque regnarunt, at nullo prorsus in honore habentur, neque solum carent imperiali, sed multo etiam minus quam sepulchra priuatorum hominū honorantur, cùm tamen eorum stultiores quidam deos sese declararint, sibiq; ipsis adhuc viui templa construxerint. Nam & Antiochus Deus vocatus est, & Caius qui Tyberio imperatori successit. Vespasianus quoque & Hadrianus, sibi templa ingentia excitarunt. Verum & vitali simul aura & impio honore priuati sunt. Martyrum verò templa, conspicua cernuntur, magnitudineque præstantia, omni præterea ornatus genere variata, splendorēque quodammodo pulchritudinis suæ latè fundentia. Neq; vero hæc per annum semel, aut bis, aut quinquies aduētamus, sed in eis sæpe numero dies festos peragimus, sępe diebus singulis eorū Martyrum Domino laudes hymnosque cantamus. Quique homines prospera sunt valitudine, cōseruari eam sibi à Martyribus petunt, qui vero ægritudinē aliquam patiuntur, sanitatem exposcunt. Insuper & steriles viri & mulieres, dari sibi filios petunt, qui vero parentes sunt, integra sibi & proprra custodiri quæ consequuti sunt, dona. Itē qui peregre aliquo proficiscuntur, petūt martyres sibi comites esse in via, vel potius itineris duces, qui vero iam sospites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes. Non qui se ad deos accedere arbitrentur, sed qui orent Dei Martyres tanquam diuinos homines, intercesso resque sibi eos apud Deum aduocent ac precentur. Pie vero fideliterque precatos ea maxime consequi quę desiderant, testantur illa quæ votorum rei dona persoluunt, manifesta nimirū? adeptæ sanitatis indicia. Nam alij quidem oculorum, alij vero pedum, alij porrò manuum simulachra suspendunt, ex argento auroue confecta. Gratissime nanq; accipit eorum Dominus qualiacunq; sunt dona, nec exigua nec vilia dedignatur, quippe qui ea proferentis facultate metitur. Hęc itaq; omnium spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsionem, cuius ipsa certissima signa sunt, à sanitate consequutis allata, hæc inquam, sepulchrorum ibi Martyrum quæ sit virtus ostendunt. Martyrum autem virtus quem ipsi coluerunt Deum, verum esse Deum declarat. Age enim, quæso, animo reputemus quinā fuerint, quoue orti loco, quos tanto munere, tantoque honore deus dignatus est. Num fortè illustres quidam, clariq; homines qui se generis nobilitate iactarint, an qui diuitiarū copia circumfluxerint, potentatuue vt aliquo celebres facti sint? Minime quidē gentium. Nihil enim illi horum habuerunt, sed priuati homines gregarijq; fuerunt. Nonnulli vero ipsorum, tenuem seruitutem famuli ancillæq; seruierunt, quæ tamen infirmis admodum corporibus generose certarūt, aliæ summe cum castitate matrimonij iugum trahentes, aliæ verò nuptias nondum expertæ. Audio ego verò nonnullos è scenico genere hominum repente immutatos, in athletarū nostrorum ordinem transijsse, factosq; tormentorū victores, ac iam coronā Martyrij consequutos post celebratā victoriam magno eos dæmonas concussisse terrore, quibus olim subditi ipsi fuerant. Ex quo factum est, vt ex ijs multi sacerdotes ædituique templorum egregia sibi, contra impietatem trophæa sustulerint.

rint. Ex ijs itaque viris ac mulieribus, constituti sunt Martyrum chori. Ac Philosophi quidem præclariq; Oratores obliuioni iam dati sunt, imperatorum vero ac magnorum ducum ne nomina quidem multi hodie norunt, cùm tamen Martyrum nomina, magis quàm familiariū, cuncti mortales sciant. Quin etiam nascentibus filijs ea imponi curant, ita custodiam illis tutelamque certissimam comparantes. Sed quid ego Philosophos, imperatores, ducesq; cōmemoro, cùm eorum quoque qui passim dij ferebantur memoriam è mēte hominum Martyres aboleuerint? Eorum nanque templa, vnà cum suis lucis sic destructa iam sunt, vt ne vlla quidem vestigia superent, nedum qua forma illorum aræ constiterint scire homines possunt. Earum verò rerum materia, templis ariscque Martyrum excitatis expiata est. Suos enim mortuos Dominus Deus noster, in exempla pro dijs vestris induxit. Ac illos quidem cassos gloria vanosque reddidit, suis autem Martyribus honorem illorū dedit, pro Pandijs enim Diasijsque, ac Dionysijs, hoc est, Iouis, Liberiq; patris solennitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, alijsq; sanctis Martyribus solennitates populari epulo peraguntur. Proque illa veteri pompa, pro turpi obscœnitate ac impudentia, fiunt modestæ, castæ ac temperantiæ plenæ festiuitates, non illæ quidem mero delibutæ, non commessationibus leues, non cachinnis solutæ, sed diuinis canticis personantes, sacrisque sermonibus audiendis intentæ. In quibus ad Deum preces non sine sanctis lachrymis ac suspirijs summittuntur. Cùm itaque talem tantamque vtilitatem ex Martyribus honore collato prouenire homines videatis, fugite, quæso, errorem dæmonum, præuioque ductu Martyrum sacibusque vtentes, viam capessite, quæ ad Deum perducit, vt immortali æuo illorum choris & præsentia perfruamini.

OCTAVI LIBRI FINIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS LIBER
SEV SERMO NONVS, DE LEGIBVS.

VOs quidem viri Græci elegantes cōptosque sermones audire percupitis, quærētes his quàm maximè permulceri. Vbi vero tales non inueniatis, risu effuso eos contemnitis ac maledictis incessitis, quin etiam obstructis auribus, quæ dicuntur audire non vultis. Contrà vero animaduertere vos oportuit, ita vsu euenire, vt ea quæ sunt quàm maxime pretiosa, cuncta ferè vili materia integantur. Videre siquidem est pretiosum vnionem, quales ampli ac manifici viri apud se esse desiderant, aspernabili admodum testæ innasci, eademque nutriri, augescere, occultari. Qui vero eum sibi coemunt, auri plurimum persoluentes, missam faciunt testam. Præterea vero pellucentes gemmas, ornandisque regijs capitibus destinatas, aliud genus lapidis extrinsecus circumuestit, despicabilis ille quidem atque inutilis. Qui ergo eas gemmas expoliunt, ad ornatumque concinnant, superfluam illam testam nihilique pendendam circumamputantes abradentesque, nitorem lucentium lapillorum deteguntˆ & expediunt. Aurum quoque quod passim à multitudine peramatur, ipsumque præterea æs, ferrum, argentum, terra atq; arena obtegitur, verum qui auri venas argentiue rimantur, metalla quidem effodiunt, ramenta vero sibi & minutias colligunt, postquam vero impressis notis aurum iam signatum est, incussumq; imperatoris charactere accepit, non illud aurei loculi, sed thecæ vel ex corio vel ex marmore confectæ inditū seruāt. Iure igitur factū est, vt verissimas de diuinis humanisq; rebus traditiones, non illustres eloquentia tumidiq; sermones, sed simplices humilesq; ac omnibus mortalibus noti prædicent, magnumq; adeò ineffabilemq; thesaurū viles admo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

admodum thecæ despicabilesq; circunferant. Quantum autem roboris, quantumq; virtutis insitum habeant, facile is inspiciet qui Græcorum legislatores ac Romanorum in medium proferat, ijsque nostros piscatores ac publicanos in comparationem adducat. Inueniet enim illos ne finitimis quidem persuasisse, vt ad suas leges vitam instituerent. Contra autem *Galilæos, nõ solum Romanos Græcosque verumetiam cunctas barbaras nationes ad tuorem legis Euangelicæ traduxisse. Ac Minos quidem, qui, vt est in fabulis, Ioue genitum sese iactat, eiusque antrum sæpius frequẽtando (sic enim fabulantur) hoc prætextu acceptas à patre leges mentitus est, ipsis Cretensibus leges tulit. Tamen nec Siculos, nec Carthaginẽses, nec Græcos induxit, vt à se latis legibus rempublicam gubernarent. Solam verò Cretam cuius ipse rex erat, ad eas leges accipiendas coegit. Neque tamen hoc ad perenne tempus impetrauit. Ex quo enim Romani rerũ potiti sunt, Cretes quoque Romanis legibus sese regunt. Fertur præterea Charondas quidam, primus Italis Siculisque ciuitatibus leges tulisse. Verum is nec Tyrrhenis, nec Celtis, nec Iberis, nec Celtiberis, quanquã contermini confinesque essent, persuadere potuit latas à se leges accipere. Quid ego autem cõfines dico, cùm ne illi quidem, qui tunc eas leges coluerunt admiratique sunt, eis nunc legibus viuant? Romanorum enim iugum hi quoque iam subierunt. Zaleucus verò Locrensibus leges tulit, docente Minerua iuris scientiam consequutus, vt illi aiunt qui comminisci fabulas consuerunt. Sed neque Acarnanes, neque Phocenses, neque Locrenses *alij, sese ijs legibus subdiderunt, tametsi haud procul remotam regionem incolerent, sed propinqui admodum essent. Lycurgum porrò aiunt, qui authoritatem conciliare suis legibus studeret, sese Delphos ad Apollinem Pythium contulisse, cuius spiritu afflatus leges Lacedæmonijs tulerit. Oraculum præterea huiusmodi adducunt, quod de Lycurgo protulisse Apollo Pythius dicitur:

Ηκεις ὦ λυκόεργε ἐμὸν πότι πιόνα νηὸν,
&c. hoc est.

Qui mea nuper adis hæc pinguia templa Lycurge,
Chare Ioui, & superas cunctis habitantibus arces,
Sis vter inquiro deus an mortalis habendus,
Sed magis esse Deum credo, qui limina nostra
Aduenias, legum cupidus, iustiq; tuendi.
Protinus ipse tibi leges dabo.

Tale itaque de Lycurgo oraculum protulit Pythius. Nec tamen illustris huius latoris gloria, nec Spartanus splendor, nec Pythij responsum, coegit vel Argiuos, vel Tegeatas, vel *Mantineos, vel Corinthios valde illis propinquos, ad Lacedæmonum leges suam quenque rempublicam moderari. Atque vt de alijs taceam, Phliasij quidem oppidum perexiguum habitant, semper autem fuere Lacedæmonum amicissimi, cum quibus in eandem societatem fœdusque coierant. Merebant ergo sub Lacedæmonijs ducibus, semperq; in bellis gerendis sociam operam cõferebant, minus autem Laconum legibus vtebantur. Vtque alios legum latores prætermittam, videlicet Apin Argiuorum, Mnesona Phocensium, Demonacta Cyrensium, Pagondam Achæorum, Cnidiorum Archian, Eudoxum Milesiorum, Philolaum Thebanorum, Pittacum Mytilenensium, Nestorem Pyliorum, cuius melle dulciores Homerus esse sermones dixit. Vt hos, inquam, cæterosque legum latores silentio trãseam, celebratissimus ille Solon, Draco prẽterea & Clisthenes Athenienses quidem leges tulerunt, neque tamen Atticis vti legibus, vel Megarenses, vel Euboicos, vel Thebanos conterminos ac propinquos suos, persuadere Athenienses viri potuerunt. Quin ipsi quoque Athenienses ijsdem legibus omissis, Lacedæmonij præterea & Locrenses, cum Thebanis Græcisque alijs, Romanorum legibus viuunt. Romani quoque, barbarorum legibus Græcorumq; congregatis, habito optimarum delectu, subditas sibi nationes eis seruire legib. coegerunt. Illos tamen qui Romano subesse imperio noluerunt, nec vi, nec suasionibus adegerũt vt Romanis legibus viuerent, imò autem permulti, qui frenum Romani imperij acceperunt, viuere noluerunt illorum legibus. Neque enim Aethiopes qui sunt Aegyptijs Thebis contermini, neque multæ item Ismaeliticæ nationes, non Lazi, non Sanni, non Auasgi, non quamplurimi alij barbari Romanorum dominatu accepto, vllis Romanis legibus in conuentionibus suis vtuntur. At nostri illi piscatores ac publicani, sutorq; ille noster, cunctis nationibus legem Euangelicam detulerunt. Neque solum Romanos, quiq; sub Romano viuunt imperio, sed Scythas quoq; ac Sauromatas, Indos prẽterea, Aethiopas, Persas, Seras, Hyrcanos, Britannos, Cimmerios & Germanos, vtcunq; semel dicatur, omne hominum genus, nationesq; omnes induxerũt Crucifixi leges accipere, non armis vsi, non infinita vi militũ delectorũ, nõ immanitatis Persicæ violentia, sed verborum

*Galilæos, id. Christianos, sic enim eos & Iulianus apostata nominabat.

*Locri Ozolæ in græcia, Locri Epizephyrii in Italia.

*alias, Mantineos.

borum suasu, ostensa legum quas prædicabant vtilitate. Quòd sane ipsum nec sine magno quidem suo periculo faciebant, sed in singulis ciuitatibus frequentes passi iniurias, flagraq; passim à quouis hominum genere subeuntes, dum torquentur, colligantur, omnem deniq; credulitatis speciem patiuntur. Benefactores itaque homines salutaresq; Medicos, tanquam insidiosos & inimicos, alij quidem procul *arcere, alij lapidibus petere, alij manicis ac pedicis colligare, atq; eorum alios tympanis extendere, alios palis infigere, alios bestiarum dentibus obiectare. Itaque latores quidem legis ipsosq; præcones perdere illi & cõfodere potuerũt, legum tamen vim dissoluere atque abolere non potuerũt. Multo enim illæ valentiores vel post necem latorum apparuerunt. Illis nanque iam vita perfunctis, ad Scythas, ad Persas, barbarasque alias nationes ipsæ leges facile penetrarunt. Omnibusq; contra reluctantibus, nõ solum barbaris, sed Romanis rerum dominis, illæ tamẽ in eodem semper robore permanserunt, omnemque sunem (quod dici solet) cõmouentibus Romanis, vt piscatorum memoriam nostriq; sutoris extinguerent, illustriorem illam clarioremque reddiderunt. Ac Lycurgi quidem leges, Solonis, Zaleuci, Charondæ, Minois, aliorumq; latorum, cessare ac posthaberi iusserunt, nullusq; eorum hominũ qui legibus illis viuebãt, reluctari est ausus. Eorum itaq; qui olim celeberrimi legum latores fuerãt, memoria prorsus extincta est. Romanæ autem leges, Græcorum ciuitates moderãtur. Cessat enim apud Athenienses Areopagus & *Heliæa & iudicium quod in Delphinio habebatur, quingentorumq; senatus & vndecim viri, cessant legum ceremoniarumq; magistri, cessat belli præfectus, cessat annuus princeps. Quorum alioqui nomina paucis duntaxat cognita sunt, qui in veterum Historiarum monumentis versantur. Sed neque apud Lacedæmonios est videre patrio ritu hospites è finibus pelli non captiuos ac spurios seruitutem seruire, non eos asseri in libertatem, quos ipsi neodamodes vocabãt, non denique ex Lycurgi legibus licenter pueros adamari, neq; cuiquam fas esse mutuo abusu nuptias violare. Lycurgus enim ille qui Græcorum sapientium iudicio censetur optimus legum lator, suis in legibus scriptum reliquit, vt aiunt qui de republica Lacedæmoniorum scripserũt, licere eis qui nuptiale iugum subierunt, viris quidem ex alienis vxoribus, fœminis autem ex alienis maritis sibi filios comparare, ita sese impunè licenterq; commiscentibus. Has verò Lycurgi leges & Plato admiratus est, quamq; ipse ciuitatem instituendam suscepit, his gubernari iubet. Sed nos philosophum Platonem, quem & Philosophorum & eorum qui tulerunt leges, iactant optimum esse, ad extremum cõfutationis locum reijciamus. Nunc verò Pythiarum legum (nihil enim refert easdem & Lycurgicas appellari) refellamus infirmitatem. Simul enim Romani iusserunt has cessare leges, & suas accipi. Ergo inexpugnabilis illa via Lycurgicarum legum soluta est. At legum quos nostri piscatores ac publicani, quosque sutor tentoriorum tulerunt ac promulgarunt, non Caius, non Claudius, dissoluere potuerunt, nec qui eis Nero successit, hic enim, tametsi duos optimos legislatores sua immanitate prostrauerit, Petrum nanque ac Paulum interfici iussit, at certè quas illi promulgarunt leges, minime sustulit. Non deniq; Vespasianus, non Titus, non Domitianus, quanquã multis ac varijs machinationibus eas oppugnare contenderit, multos enim de medio sustulit qui se legibus illis addixerant, omne tormentorum genus contra eos intendens. Traianus insuper atque Hadrianus, magno se apparatu contra eas leges instruxerunt. Ac Traianus quidem, Persarum potẽtatum dissoluit, Armeniosque Romanorum freno subiecit, Scythicas præterea nationes compulit sceptris suis parere. Piscatorum tamen, nostrique sutoris abolere leges non potuit. Hadrianus verò, vrbem Iudæorum à quibus crucifixus est Christus, totam diruit & euertit. At eos qui in Christum crediderunt, abducere à Christi seruitute non potuit. *Antoninius quoq; qui Hadriano successit, quique ex eo genitus est *Verus, quam plurima trophæa deuictis barbaris excitarũt, libertatemque adamantibus populis iugum Romanæ ditionis imposuerunt. Neque tamen eos qui lubentes Christi iugum ferebant, aut vi, aut suasionibus impulerunt missum facere quem tantopere diligebant, cùm tamen illos & minitando terrerent, & irrogatis supplicijs cruciarent. Atque vt Commodum, *Maximinianumq; silentio transeam, cæterosque item imperatores qui ad Aureliani tempora, Carinique regnarunt, quis ignorat quæ Diocletiani, Maximiani, Maxentij, Maximini, Licinijque fuerit contra Christianam pietatem insania? Neque enim singulos Christianos binosue aut ternos, sed simul plurimos oppugnabant, eorumque nunc mille, nunc dena milia trucidari iubebant. Quibusdam verò in ciuitatibus, differtas viris, pueris, mulieribusque Ecclesias incenderunt. Quodq; magis indi-

*pro arcebãt & sic de aliis

*Curiæ quædam apud Athenienses sic dictæ.

*Hic est Pius.

*Verus hic æquo iure cũ M. Antonino imperium administrauit.

*Maximinus puto legendũ qui apud Aquileiam cũ filio interfectus est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

indignũ est,in ipso salutifere passionis die, quo & passionis & resurrectionis memoriã celebramus, omnes Christianorum Ecclesias in Romani imperij finibus destruxerunt,lapidum illi quidem structuras compagesque demoliti, in Christianorum verò pias animas potestate nulla vsi. Quæ autem aduersum Christianos Apostatæ Iuliani tẽporibus audacissimè gesta sint,norunt omnes etiam tempestate nostra paulo seniores. Audiuimus verò & nos temporum illorum tragœdias, illis narrantibus qui viderunt. Cæterum hi tot numero imperatores, tanta que dominatione orbem gerentes,contusis barbarorum animis, clari bellicis victorijs atq; illustres, manualium tamen artificum, rudiumque hominum & pauperrimorum, mulierumque lana & tela victum sibi quærentium, potentes minime fuerunt, quanquam aduersus eos machinamentis omnib. vsi fuerint.Quid autem grandiores natu viros dico ac mulieres, cùm ne adolescentes quidem prima literarum elementa perdoctos, à Dei cultu nostriq; seruatoris, summouere potuerint.Itaq; Corybantium more capita præ furore iactantes, inciti rabie, technisq; ac veteramentis vsi quamplurimis piscatorum leges nõ dissoluerunt quidem, sed multo validiores oppugnando eas reddiderunt:planeque illis persimiles inuenti sunt,qui flammam quidem restinguere concupiscunt, oleum verò fatui instillantes, ardentiorem illam efficiunt.Etenim hi quoq; cõtra pietatẽ bello suscepto,pię veritatis robur manifestius declararũt.Ac veluti quondam rubus ille quẽ viditMoses,ardore ignis non est absumptus, ita nec Christianos impiorum bellis petitos, tela hostilia consumpserunt.Quin potius sicut lignatoribus syluam cædẽtibus multo plures pullulant propagines ab radicibus,quam sint rami qui inciduntur,ita nunc quoq; pijs compluribus interfectis, multo plures quotidie ad doctrinam Euangelicam accedebant,cruorque ille cæsorum corporum, irrigatio quædam erat nouis in Ecclesia emergentibus plantis. Cuius rei fidem ea nobis faciunt quæ nunc videmus. Infinita enim proportione, qui nunc Christianæ fidei titulo decorãtur, eos excedũt qui priscis olim temporib.in Christum crediderunt.Eorum siquidem filij qui Christianam fidem acerrime oppugnarunt, parentum insaniam rabiemq; pertæsi,ad eorum acies transfugerunt,quos à suis parentibus oppugnari videbãt. Ex quo factum est, vt impios gentiũ ritus euanuisse cernamus, sempiternæq; obliuioni traditos esse: Piscatorum vero doctrinam longe lateque polere,quemq; illi prædicarunt haberi vniuersorum Deum. Plenæ sunt autẽ ciuitates,plenæ sunt villæ hominũ in Christum credentium.Montani quoq; vertices,ab eo quo tenebãtur errore,liberati iam sunt. Vbi enim prius obscœnæ aræ dæmonum præligijs impostorisque seruiebant,ibi nunc insidẽt Monachorum chori,qui Christum crucifixum,patremq; illius Deum,ac spiritum sanctum laudant. Si quis autem existimat piscatorum doctrinam, imperatoribus ad fidem Christianam conuersis, robur atque incrementa sumpsisse,vel hoc maximè argumento ostendit quanta vis eius doctrinæ fuerit neque enim immutata voluntate traditas à maioribus suis leges vetraque rerum monumenta, atque inolitam consuetudinem vnà cum patrijs institutionibus cõtempsissent, nisi veritatem Christianæ legis admirati,aduersus ea omnia indignationem atq;odium concepissent.Cur autem non memoria repetitis illatæ ecclesiæ bella ? Inde enim profecto diluetis omnem istius vestræ opinionis errorem. Si enim tot tantique imperatores omni contentione cõtra pietatem pugnantes, cunctis illatis, machinis, ne minimam quidem vexationem illius mœnibus attulerunt:fit continuo vt stolidus ac planè stupidus homo sit,qui non putat diuinam esse piscatorum virtutem,sed imperatorum potentia opinatur auctam fuisse. Atque vt hoc ipsum vobis clarius illucescat, audite obsecro qualia nuper facinora Persæ sunt ausi. Quod enim illi crudelitatis genus in Christianos commenti non sunt? An non illi tergora diripuerũt?Non pedes manusq; abscinderunt?Non aures naresque obtruncarunt? Nõ ad excessum doloris vincula arctissima inuenerunt? Non foueas,nõ loculos excauarunt, eosq; vbertim prius melle perunctos, muscarum copia,maximisq; et aculeatis crabronibus impleuerũt,qui colligatos figerẽt morsibusq; absumerẽt? Et tamen cũ tot cruciatus,multoq; etiam plures aduersum Christianos cõmenti essent (mos siquidem illis erat,verberib.cędere,mutilationib.obtruncare,perdere modis omnibus & corrũpere) fidei thesaurum furari certè non potuerũt. Atq; alijs quidem suis legibus succumbere adegerunt subditos sibi homines, at eis qui in Christũ credebant,non persuaserũt abdicationem legum, quas à piscatoribus Galilæis acceperant. Persicæ itaq; nationes, quæ iampridem Zaradæ legibus regebantur,matrum,sororum,filiarum connubijs,susq; deque commixtæ,remq; iustissimam arbitrantes id quod erat facinus iniustissimũ,audita piscatorũ lege atq; accepta, Zaradæ leges vt iniquitatem maximam conculcarunt,Euãgelicamq; temperantiam protinus amplexæ sunt. Quique prius, edocente illo, didicerant mortuorum corpora canibus discerpenda volucribusque porrigere, nunc ex quo credere in Christum cœperunt,ab huiusmodi immanitate abhorrent, ac terræ mortuos suos insodiunt, neq; curant principum leges,quibus id fieri prohibetur,neque tortorum sæuitiam perhorrescunt, magis enim timent Christi iudicium. Cumq; præsentia cuncta irrideant,somniare magis gaudent quæ non videntur, eaque demum reuerentur ac timent. Has itaque nouas leges acceperunt à promulgatoribus Galilæis,quique non timuerunt Romanorum potentiam,sese vltro Crucifixi hominis imperio subdiderunt. Atque vtij Romanis legibus viuerent, neque Augustus ipse impetrauit, neque Traianus qui Persarum regna subuertit,& tamen Apostolorum monumẽta Persæ homines tanquam cœlitus allata fuerint,venerantur,indigenęque aduenarum atque externorum hominum subiecti legibus,viuunt.Massagetę vero,miserrimos esse homines arbitrati, qui alio mortis genere quàm violenta nece decumberent, quique idcirco legem de mactandis senibus comedendisque tulerunt, postquam piscatorum leges,sutorumque acceperunt, abominabiles illas dapes ac hostias perterę sunt. Tibareni quoque,soliti olim seniores ab altissimis rupibus dare præcipites,legem iniquissimã consciderunt Euangelica lege accepta. Neque amplius Hyrcani, neque ipsi etiam Caspij canes alunt hominum cadaueribus. Neque Scythæ vnà cum mortuis hominibus viuos infodiunt,quos olim viuentes illi dilexerant. Tantam morum mutationem, piscatorum leges inuehere potuerunt. Atque hi quidem vel barbaras nationes vti legibus à se traditis adduxerunt. Plato autẽ multò Philosophorum optimus, legibus à se iam conscriptis, ne Athenienſibus quidẽ ciuibus suis persuasit, vt illarum institutis rempublicam gubernarent, ac merito quidem,sunt enim leges risu dignissimæ.Ac ne quis me arbitretur tantum Philosophum falsi criminis reũ agere,audite,quæso, Græci homines cuiusmodi illa sint quæ is legibus suis facienda instituit. Cùm enim præcepisset non puellas modo, verum etiam aniculas mulieres nudato corpore contuendas proponi, tum animaduertens in risum se soluisse qui colloquentes intererant, ita inquit orationem suscipiẽs. ὁ δὲ γελῶν ἀνὴρ ἐπὶ γυμναῖς ταῖς γυναιξὶ τὸ βέλτιστον ἕνεκα γυμναζομέναις.etc. hoc est. Qui ridet ob nudas mulieres, quæ tamen optimæ rei causã nudantur, cùm exridicula sapientia fructũ vtilitatemque sit accepturus, nescit,quantum mihi videtur,qua de re rideat. Rursusque alibi. ταῦτα δ' ἂν περὶ θηλειῶν ὁ ἐμὸς λόγος ἦν· ἃ μὲν οὖν πάντα ὅσα, καὶ περὶ τῶν ἀρρένων, &c. hoc est. Hæc aũt omnia & de fœminis nostra oratio disseret, quæ de moribus dici conueniat.Pari enim modo & fœminas exerceri oportet. Nihilque veritus affirmare hoc ausim, neque equitandi artem, neq; gymnasticam facultatem , ita solos decere masculos, vt fœminas quoque non deceãt. Et quisnam quęso,vos,cùm dici hęc audiat, non continuo & irrideat? Natura enim, vtrique sexui distribuit sua munera, fœminis quidem lanam facere,viris autem agrum colere,pugnasque obire. Hoc sanè rerum discrimine & Homerus vtitur, inducit enim Hectorem sic vxorem Andromachen alloquentem.

ΑΛΛ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε,
Ἱστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
Ἔργον ἐποίχεσθαι. πόλεμος δ' ἀνδράσι μέλῃ. hoc est.

Ipsa domum perge,& quæ sunt tua munera cura,
Telas atque colus,ancillis pensa iubeto.
Bella viri curent, merito queis bella geréda.

At vero tantus ille Philosophus, ne Poetarũ quidem videtur diuisionem sciuisse,sed exerceri nudas mulieres atque equos agitare instituit. Quæ vero apud Platonem sequuntur, superius iam dictis planè sunt consentanea,sic enim inquit. τὴν δὲ τῶν γάμων χρόνου ξυμμετρίαν δικαίως σκοπῶν κρινέτω, &c. hoc est. Iudex vero, inspiciens iudicato quænam ętas celebrandis nuptijs apte cõueniat. Eamque ob rem nudos mares, nudasque fœminas, vmbilico tenus inspiciat. Qui vero hæc scripsit, nequaquam visus est meminisse quæ Candaule regis vxor olim dixisse fertur. Illa enim à viro iussa nudum corpus ostendere, valde pudicum verbum locuta est,hoc videlicet. ἀποδυομένην τὸν χιτῶνα συναποδύεσθαι καὶ τὴν αἰδῶ γυνή, hoc est. Mulier cum tunica simul & pudicitiam exuit. Noster itaque hic Philosophus,cùm sponsas nudat, planè impudicitiam docet. In decimo etiam legum suarum libro, consona his conscripsit,inquit ergo: τῆς γὰρ τοιαύτης σπουδῆς ἕνεκα, &c. hoc est. Huius causa oportet disciplinam constitui,vt tam pueri quàm puellæ choreas celebrent,spectentque ac spectentur. Cumq; ratione & ætate quæ habeat opportunas ac probabiles causas, & hos & illas nudari permittimus,vtq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum singulorum pudor modestiaque seruetur. Ego vero ex hac Platonis lege subori ri quidem perniciem magnam video, nullum vero pariter commodum prouenire. Quæ enim mulieres ita se nudas intuentibus præbeant, nudosque ipsæ mares intueantur, non modo ad impudicitiam erudiri, sed magnas ad mutuam libidinem præbere occasiones oportet. Aspectus enim nudorũ corporum, tam mares quàm fœminas irrita re solet ad enormes lasciuiæ appetitus. Sed ne videamur ista tam refellendi studio, quàm vt Philosophorũm hunc maledictis contumelijsque infamem reddamus, in demonstrando legum huiusmodi detrimento tantopere occupari, agedum ad pulcherrimas illas nuptiales leges transeamus, quales nam illæ sint nonnihil etiam ostensuri. Audiamus itaque in Republica sic loquentem ἀνδρῶν τούτων ἁπάντων πάσας εἶναι γυναῖκας κοινάς, etc. hoc est. Horum omnium virorum communes esse vxores, nulli vero propriam sub eodem tecto incolere, filios item omnibus omnes communes esse, ita vt neque pater sciat quem ex se filium progenuerit, neque item filius ex quo natus sit patre. Tum superius dictis hæc quæ sequuntur adiungit, εἰς μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, νομοθέτησε αὐτοῖς ὥς περ τοὺς ἄνδρας, οὕτω καὶ τὰς γυναῖκας ἐκλέξας παραδώσει, etc. hoc est. Vnus igitur inquam ego, legislator tam viros quã etiam fœminas prius eliget, atque in connubium dabit, curans scilicet vt quàm maxime fieri possit, ingenio moribusque conueniãt. Illi autem ita cõiuncti, vt & communes domos habeant, & communi mensã vtantur, nihil earum rerum proprium sibi ac suum aliquo possidente, simul continuè victitabunt. Promiscuè vero ita conserti, tum in gymnasijs, tum vero & alijs in officijs, ex necessitate inditi à natura appetitus, alter ad alterius agentur commixtionem. An nõ tibi, quæso, videor ne necessaria demonstrare? Necessarijs, inquit ille, argumentis ac demonstrationibus vteris, non Geometricis tamen, sed amatorijs. Haud vero tenue periculum est, ne sint istæ Geometricis multo potentiores ad faciendam populo fidem, trahendumque quò velint. Hoc itaque Platonis institutum fuisse, vt vxores omnibus viris promiscuæ haberentur, longi sermonis probatione non eget. Ipse enim ea de re manifestariam legem tulit, necessitatemque ad communem coitum probe commentus est. Communi enim domo, inquit, & communi mensã vtentes, ab eo quem natura nobis indidit appetitum, ad mutuam impellentur commixtionem. Idq; cõmunes omnib. liberos futuros esse ostendit, cũ videlicet vnusquisq; cuicunq; se mulieri impunè commisceat, proque suo habiturus sit quicquid inde nascatur. Hæc itaq; cùm animo reputaret, qui ibi loquens inducitur, interrogasq; eum Socrates, An non quæ necessaria sunt tibi videor loqui? Respõdit his verbis: Nõ Geometricis veteris, sed amatorijs necessitatibus. Neq; tenue periculum est, ne sint istæ Geometricis multò valentiores ad faciẽdam populo fidẽ, trahendumq; quò velint. Ego aũt hoc loco valde admiror eorum improbitatẽ, qui ea Platonis verba quodã alio sensu interpretari contendunt, imo aũt detorquere ac deprauare conãtur. Aiunt enim illum nequaquã communẽ virorum ac fœminarum coitum instituisse, sed quandã potius beneuolentiæ familiarisque conuictus societatem. Neq; stolidi audiũt quæ is dicat, quòd si videlicet domo, mẽsa, gymnasioq; simul in commune omnes vtãtur, necessitate insita appetitus ad mutuam impellentur commixtionem. Sed ij fortasse cùm ad tam ridiculas Platonis leges erubescant, præceptoris sui peccatum nouis interpretamentis occultare aggrediuntur. Atqui magis eos decuit, Platonicæ illius sententiæ meminisse, qua dicitur amicum quidem hominem, sed magis amicam esse veritatem. Sed nos age alias quoque Platonis leges audiamus. inquit enim: γυναικὶ μὲν, ἦν δ' ἐγώ, ἀρξαμένῃ ἀπὸ εἰκοσαετίδος, etc. hoc est, Mulieri congruere, inquam, ago, vt à vigesimo ætatis anno ciuitati incipiat ciues parere, viro autem cùm primum transierit summum illum aspicem procurrentis augmenti, ab eo ætatis articulo ciuitati filios procreare, ad vsq; quintũ supra quinquagesimum annũ. Sed enim hæc instituta nihil afferũt, quod manifeste noxiũ sit, quę vero insequuntur, nõ risũ qui dẽ sed lachrymis igniq; potius sunt dignissima, quo tam pulchræ leges penitus deleantur, sic enim, inquit. ὅταν δὲ αἱ γυναῖκες δόπτε ἄνδρες τοῦ γεννᾶν ἐκβῶσι τὴν ἡλικίαν, etc. hoc est. Vbi autem viri ac mulieres gignendi tẽpus excesserint, liberos eos sinemus conuersari vt velint, hoc solum præmonentes, ne quem amplius conceptum fœtum in lucem edant. Si quis autem institutum hoc ita violarit, vt fœtũ ad partũ perducat, ita eũ denique exponat, vt omni prorsus alimonia careat. Quid vero vnquã tale vel Echetus, vel Phalaris, legibus suis instituit? Quis tale paricidij genus est vnquam ausus? Nã qui prohibet fœtus in lucem edi, abortitijs profecto pharmacis infantes corrũpi iubet. Qui vero etiam mandat eos infantes, qui lethalis poculi vi superarint, in lucẽq; editi sint, ita expo-

exponi vt ne communi quidem alimonia subleuentur, sed fame geluve intereant, aut ferarum dentibus discerpantur, quem excessum crudelitatis non superat? Hæc itaq; noster Plato de nuptijs, deque liberis procreandis, in legibus suis canit. Quę vero etiam de alia specie libidinis narrat, pronum est volentibus cũctis perdiscere. Illos enim qui contra leges naturæ masculam venerẽ consectantur, beatissimos hic esse opinatus est, ac vbi ex hac vita excesserint nihilo seciùs beatos fore asseruit. οὐ μικρὸν γὰρ φησιν, ἀθλοῦσι τῆς ἐρωτικῆς φέροντας, εἰς γὰρ σκότον, &c. hoc est. Haud enim exiguum amatoriæ præmium ferunt, neque vlla lex iubet ad tenebras iterque subterraneum eos pergere qui sub cœlesti via detinentur, sed vt illustrem vitam agentes beati sint, simulque proficiscantur coaligeri & conuolucres sui amatoris causa. Tum vero hæc ita repetendo concludit. ὦ παῖ ἦ οὔτω σοι θεῖος δωρήσεται παρέρασος φιλία, hoc est. O puer ita tibi diuina, munera largietur amatoris beneuolentia. Hæc autem, non de castis amatoribus, sed de impuris obscœnisque à Platone dicta sunt, quod ex ipsius dialogis plane cognosci potest. Hanc vero legem neq; Romanorum spurcissimus imperator Nero, neque Assyrius ille Sardanapalus, qui voluptatibus ac delicijs est notissimus, vel tulit vnquam, vel laudauit. Ego enim puto vel eos qui valde voluptatibus seruiunt, animi morbum quem ita patiuntur nequaquã laudare, sed tempori deseruire, cum ex perdita consuetudine habitum iam contraxerint. Quid autem commemorare oportet, quam nefaria ea sint quæ de cædibus ac paricidijs Plato in legibus suis instituit? Insontem enim innoxiumque haberi iubet, qui proprium seruum occidat. Eum vero qui iracundia succensus, alienum seruũ de medio tollat, tanti mulctandum censet, quanti seruus ille venierit. At eum qui liberum hominem præ iracundia enecet, solum bienniũ exulare iubet. Qui vero per insidias perimat, triennio extorrem agit. Eum porro qui dum exulat, idem patricidium facit, perpetuò exilio puniendum censet. Eadem vero pœnas decreuit & patribus qui filios, & filijs qui parentes, & viris qui coniuges, & vxoribus quæ maritos occidant. Verum enimuero leges hic quidem tulit, nulli tamẽ hominum suis viuere legib. persuasit, non ciuibus, non externis, non vrbanis, non villicis, non Græcis, non barbaris, non seruis, non liberis, non viris, non mulieribus, non iuuenibus, non longæuis, non literarum studio innutritis, non denique rudibus & indoctis. Ego vero quas Galilæi piscatores cunctis nationibus leges dederunt, iam vobis contuendas proponam. Vos autem quę so, & has & illas inuicem comparentes, nostrarum diuinos radios admiramini. Plato igitur eximius Philosophorum sceleratissimum prædicatum commendat, beatissimaque huic flagitio reposita esse præmia ostendit. At verò generis humani seruator, non admissum modo flagitiũ, sed procaces lasciuosque intuitus puniendos decernit. Qui enim, inquit, viderit mulierem ad concupiscendum eam, iã mœchatus est eam in corde suo. Ac Philosophus quidẽ, impunè ac licenter alienis vxoribus admisceri instituit. At humanæ naturę opifex, qui eam ipse effinxit, vnumq; ab initio virum, mulierem que vnam plasmauit, has dissolui nuptias vetuit. Vnam vero copulæ huius dissoluendę occasionem propoluit, qua penitùs nuptialis distraheretur coniunctio. Inquit enim Omnis qui dimittit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eã mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Quibus sanè verbis cætera vxoris vitia æquo animo ferri iubet, seu loquax sit illa, seu temulenta, seu conuitiosa. Sin verò nuptiarũ leges transiliat, in aliumq; virum procax intendat, tunc deniq; copulam solui iubet. Eadẽ verò rursus & per sutoris literas mandauit Corinthiis, Bonũ est, inquit, homin mulerem non tangere, propter fornicationem autẽ, vnusquisq; suam vxorem habeat, & vnaquæq; suum virum habeat. Videtisne igitur, quæ inter sutoris ac Philosophi legẽ sit differentia? Hic enim singulos singulis vxoribus viros addicit, ille autem, mulieres omnes viris omnibus communes esse permittit. Quin & vbi seruandæ continentiæ dat præcepta, neque vxori permittit vt viri sui conuictum conuersationemq; fugiat, nisi hoc ille consentiat: neq; item viro vt ab vxore sua semotus viuat, ea non comprobante. Inquit enim. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicẽ, nisi fortè ex consensu. Putat enim se fraudari sua potestate, qui prę ter animi sui sentẽtiam abstinet à complexu vxoris. Tum verò mox ad ea quæ sunt perfectiora perducens, hæc addidit: Ad tẽpus vt vacetis ieiunio & orationi, & iterum reuertamini in idipsum. Sic itaq; ipsi naturæ leges dimensus, causam præcepti subiunxit. Ne, inquit, tentet vos Sathanas, vicq; doceret, illum tentandi nostri sumere à nobis occasionam, sequutus est ita, videlicet: Propter incõtinentiam vestram. De cœlibatu autẽ non

Matth. 5.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

leges quidem: sed consilium dedit, ostendens quanta sit in eo vitæ statu vtilitas, inquit ergo: Qui sine vxore est, solicitus est eorum quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est eorum, quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori. Hæc sunt quæ de mulieribus ait Apostolus, docens à virginitate & cœlibatu conferri nobis vitam quæ sit curarum immunis. Admiramini, quæso, amici homines sutoris Hebræi linguam, Deumque qui per eã loquutus est, adorate. Quod nisi vobis molestum est, leges quoque de cædibus ac parricidijs, queso, inspicite. Philosophus enim, ne patris quidem interfectorẽ talionis pœnæ subiecit. At liberator vindexque noster, importunam quoque contumeliam, iniustumque iracundiæ motum, censet puniendum esse. Inquit enim: Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit concilio. Qui autem fatue, reus erit gehennæ ignis. Quin & ocioſi sermonis rationem reperiturum comminatus est. Neque amicis solum benefacere, sed inimicis præcepit. Diligite enim, inquit, inimicos vestros, & orate pro persequentibus vos. Subinde verò ostendit & præmium quod obitorum certaminum dignitatem longè excedit. Vt sitis, inquit, filij patris vestri qui in cœlis est, qui oriri facit solem suum super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Quũque de iureiurando mentionem faceret, iurare prorsus inhibuit, satis esse inquiens ad confirmanda ea quæ loquamur, si dixerimus: Est, Non est. Pauperem quoque vitam, perfectissimam esse asserit. Qui enim, inquit, non renunciauerit omnibus bonis suis, non potest meus esse discipulus. Et tamẽ quum adeò exactum vitæ genus suis legibus institueret, nihil delectabile, nihil iucũdum sese nobis in hac vita daturum promisit, sed paupertatem, miseriam, contumelias, flagra, cædes, ac multiplices vexationes, inquit enim: In mundo pressuram habebitis, &. Beati estis cum maledixerint vobis, & persequuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis. Ac labores quidẽ illis periculaq; ostendit, præmia vero & coronas post hanc vitam se daturum promisit. Rursumq; ait: Si me persequuti sunt, & vos persequentur. Si sermonẽ meũ seruauerũt, & vestrum seruabunt. Et rursus: Si dominũ, Beelzebub vocauerunt, quanto magis famulos & domesticos suos? Leges itaq; sunt huiusmodi. Dignum vero præterea est, vt diuinos illos homines, quicq; illis etiam crediderũt, suspiciamus & admiremur. Cũ enim eã prædicari legẽ audissent, neq; tamen aut diuitias, aut potentatum, aut corporis robur à vocante Christo accepissent, sed tantummodò rerũ quæ non videbantur largis promissionibus crederent, nihilo tamẽ secius & labores desumpserunt, & pericula multa perpessi sunt, terramq; habitabilẽ peragrantes, gentibus vniuersis doctrinam saluberrimã detulerunt. Nihilo verò minus & eos laudari par est, qui traditam ab eis doctrinã acceperunt. Quãdoquidem nihil illustre, nihilque cõspicuum magistris prædicatoribusq; illis inesse cernentes, sed piscatorũ sutorũq; idioma, extremamq; rerũ omnium egestatem (Neque enim saltem ad victum necessarijs abundabant. Quo enim pacto ea sibi cõpararent, quibus Euangelica lege prohiberetur cogitare de crastino?) tamen non solum nouæ legi crediderunt, sed quibus ad eam diem, legibus vixerant prorsus omissis, patrijsque relictis moribus, vel maximo cum periculo ipsi quoque vitæ reliquum peregerunt. Etenim magistrorum suorum vestigia consectati, prædicationib. dare operam, parique modo à temulentis illudi, cædi, percuti, conuitijs aspergi, per easdem denique tempestates ad salutis portum proficisci. Tanta autem pietate quo ad mortẽ periclitatos viderãt, prisci homines venerati sunt, hodieq; mortales cuncti venerãtur, vt eorum loculos opinentur esse bonorum omnium fontes vberrimos. Harum itaque legum, quæso, Græci homines robur ac virtutem inspicite. Has enim leges Romani ac Persæ, illorumque extra ditionem positæ nationes abolere conati, suam ita quidem imbecillitatem ostenderunt, earum verò legum multo clariorem potentiam reddiderunt. At verò quas Lycurgus leges Solonque tulerunt, nullis vnquam vexationibus agitatas fuisse legimus, sed abolitas sponte sua dissolutasque videmus. Neque vero Apollo Pythius, nec Dodones columba, quas olim leges tulerant perpetuò conseruarunt. ad primos enim Romanorum iussus extinctæ sunt. Age verò Græci nobis ostendite vnum saltem Spartiatam ciuem, qui pro tuendis Lycurgi legibus, vnum Athenienſem qui pro Solonis Locrensem, qui pro Zaleuci, Cretensem qui pro Minois subire mortẽ pertulerit. Nemo autem vestrum id ostendere nobis poterit. At nos contra vobis ostẽdimus, pro piscatorũ sutorisque nostri legibus, virorũ mulierumq; multa milia mortem fœuissimam subijsse. Testes autẽ nobis sunt, testium ipsorum id est Martyrum, excitata

Matth. 5.

Matth. 6.

Matth. 12.

Luc. 14.

Ioan. 16.

Ioan. 15.

Matth. 20.

citata templa, quibus vrbes quam plurimæ regionesque exornantur ac illustriores reduntur, magnaque inde tum externis, tum indigenis hominibus emolumenta proueniunt. Quando igitur & ipsarum legum & latorum differentia quanta sit ex proposita comparatione iam constat, atque ibi quidẽ humanæ rationis inuenta, hic autem Dei munera maximeque salutaria visa sunt, gratis hæc, quæso, animis accipite Græci homines, neque adeò magnificum liberalemq; datorem parui omnino facite. Scietis autem multo melius diuinorum munerum legumque dignitatem, si pessima è vestris animis opinione depulsa, oculos sacris hisce monumentis admouceatis.

FINIS LIBRI NONI.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS LIBER DECIMVS, DE VERIS ET FALSIS ORACVLIS.

QVI tyrannidis cupiditate aguntur, minus sibi cõgruentem protestatem inuadunt, ac regiã quidem sibi speciem apparatumque circunponũt, purpuram, coronam, sellam, currum triumphalem, spiculatorum globos, mores tamen qui regibus conueniant, imitari non curant. Neque enim mansueti patres audire percupiunt, sed difficiles amarulentique domini, nec populorum beneuoli curatores, sed durissimi ac perhorridi duces. Ex quo sæpe numero euenit, vt ab legitimis regibus deleantur, quos oppressorum ciuium, populorumque acerbius vexatorum, subit misericordia. Sæpe etiam tyranni, suis à militibus, populisque iugum superbiæ non ferentibus, occupata tyrannide exuuntur. Idem verò & fecisse mali dæmones & perpessi videntur. Relicta enim quam sortiti fuerant statione, dum mitissimum creatoris Dei fugiunt dominatum, ipsi tyrannidem rapuerunt, vsurpatoque Dei nomine, sese Deos superbissimi nominarunt. Quin & stolidos homines seduxerunt, qui diuinos sibi honores cultusque persoluerent. Tum vero vt sic arreptam tyrannidem conseruarent, prænoscendis futuris rebus prædicendisque arroganter se ingesserunt. Vnaque hæc demum est ratio, qua simplicioris notæ homines, captuque facillimos, proruunt. Passim itaque per orbis terrarum spatia, suæ fraudis laqueos appararunt, commenti varios diuinandi modos, multipliciaque mangonia. His namque docentibus prodierunt qui ex farina, qui ex perna, qui è mortuis nomen sibi ac diuinandi munus desumpserunt, ijdemque dæmones nobis dederũt Castaliæ fontem, Colophonium fluentum, sacram quercum, Dodonæum tintinabulum, tripodem Cirrhæum, Thesprotium lebetem. Ac in Libya quidem Ammonis oraculum, Iouis autem in Dodona. In Branchidis etiam Delo, Delphis, Colophone, oraculum Clarij, Pythij, Delij, Didymæi Appollinis. Tum in Lebadia quidem Trophonij, in Oropo Amphiarai, in Tyrrhenorum verò finibus & Chaldeorum Necromantiæ antra obscurissima. Et alibi quidem Amphilochi, alibi verò Glauci, alibi autem Mopsi, aliorumque quorundam famosorum hominum diuinationes nobis proposuerunt. Fuisse vero hæc oracula malignorum dæmonum qui Dei sibi nomen vsurparunt, conijcere satis possumus è taciturnitate quam illis nunc impositam esse cernimus. Etenim postquam seruator noster in humana carne apparuit, fugam arripuerunt qui diuinationis dolos nobis inuexerant, neque enim iubar diuini luminis ferre poterant. Testatur autem hoc apertissimè Plutarchus, nõ Hebræus homo sed Cheronæus, natione Græcus & idiomate, vestris ipse quoq; addictus opinionibus, sed idem tamẽ quàm dolosa fuerint dæmonum oracula probè conscius, neque enim procul distãt à Cheronea Delphi, Lebadia, Oropus, sed contermini ac propinqui sunt. Hic itaq; Plutarchus multa sanè cõscripsit. fuit enim doctrinæ atq; experientiæ multæ vir. Inter cætera vero & nonnulla scripsit de oraculis titulumq; libro inscripsit, περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρησηρίων, De oraculis quæ iam defecerunt. Hoc igitur in libro præter alia multa et hoc inquit, Βραδέως ἐφεσάναι

Universidad de Deusto
Biblioteca

τοῖς χρησηρίοις μὴ θεούς, etc. hoc est. Qui autem opinetur præsidere locis vbi dantur responsa, non Deos quidé quos terrenis affectib. decet expeditos esse, sed dæmonas Deorum ministros, haud male mihi opinari videatur. At qui ex Empedoclis versibus collecta sententia eos dęmonas, scelestos, noxios, dolososq; autumet, ac postremo etiá velut homines morti subijciat, húc ego audacius ac *magis barbarè dicturum puto. Hæc aút verba, non Propheta, non Apostolus è nostro ordine protuli, nec quisquam alius eorum qui eis crediderit, eorum ue sentétias cõfirmare studuerit, sed homo ex vestris in omni disciplina versatus, quique antiquo Philosophorum errore tenebatur. Is ergo ait primum quidem, eos qui darent responsa dæmonas fuisse, non Deos. Tum verò sacerdotes qui eorum templa incolerent, dæmonibus ijs arreptos, ac furore afflatos, venalitia oracula proferre solitos. Nihil autem veri prædicere, sed de ijs quoq; dæmonibus quorum insidere sibi spiritum memtemq; insolentissimè gloriantur, multa grauia & dura, pferre, neq; solum damna & dolos, sed etiam interitus quales homines patiuntur. Versus aút quos pronuntient, nullo quidé furore diuino afflatuq; incitatos ex tempore nouos edere, sed ab Empedoclis poematibus compilare. Quæ verò insequúntur eiusdem sunt fermè sententiæ, inquit enim, καὶ περὶ τῶν μυσικῶν ἐν οἷς τὰς μεγίστας ἐμφάσεις λαμβάνων ἐς τὰ περὶ δαιμόνων ἀληθείας εὔσομά μοι κείσθω καθ' ἡρόδωτον, etc. hoc est. De mysticis etiam in quib. est accipere maximas significationes ad dæmonum veritatem, bona verba (vt Herodotus ait) loquamur. Festa verò & sacrificia ceu nefandos & horribiles quosdam dies, in quib. caro cruda comeditur, & distractiones corporum fiunt, cum ieiunijs & fatigationibus, multis aút in locis, & ad sacra ipsa obscœna verba funduntur, aliæq; fiunt insaniæ agétium secum turbatione ceruicisq; iactatu, nulli quidem deorũ consecrari hæc dixerim, sed potius malis dæmonibus auertendis placãdisq;: vt illis hoc ritu solatium aliquod reponatur, pro cæde hominum, qua illis quondam sacrificari mos fuit. In superioribus itaq; verbis à me, pxime discussis, aiebat Plutarchus dæmonum esse illa oracula, non deorũ, hoc autem loco etiam malignos dæmonas appellauit, rebus quæ ab eis patrantur pro manifestissimis signis vsus. Cui enim crudæ carnis comestio, membrorũ distractio, turpes eorum voces, obscœna facinora, furores præterea cum turbatione ferotantium, caputq; in diuersa iactantium præterquã dæmonibus malis cõueniant, qui magnas humano generi calamitates important quisq; olim quidem vt scelestissimi cæde miserorũ hominum gaudebant? Postquã verò senserunt homines eiusmodi cædis homicidijsq; pertæsos, quę sibi ab eis quondam exhiberi appetebant, errorum ac fabularum etiã desiuisse, flagellatus, crudasq; epulas, aliosq; huiusmodi turpes ritus cõmenti sunt. Superioribus aút dictis Plutarchus hæc addit amplius, παυσαμένου δὲ τοῦ ἀμμωνίου μᾶλλον ἔφην ἐγώ, &c. hoc est. Quum aút loqui desiuisset Ammonius, tum maxime, inquam ego, ago Cleombrote dic nobis aliquid de oraculo Ammonis. Magna enim ac percelebris fama diuinitatis ibi quodã percrebruit, nunc verò prorsus videtur emarcuisse. Tacente aút Cleombroto atque in humum despiciente, haud oportet, inquit Demetrius, de Ammonicis rebus interrogare, neq; vllo pacto ambigere, cũ & hoc euanuisse oracului, imò autem vno alteroue exceptis, omnia passim defecisse oracula videam. Hæc autẽ scripsit Plutarchus, postquã generis humani seruator Deusque noster in humanitatem descẽdit. Ipsum itaq; tempus manifeste ostendit, quã in causam referẽda sit oraculorum illa cessatio. Porphyrius autem in eo libro quẽ de electorũ philosophia conscripsit, hæc fer me ait: ἀλλ' ἤδη καὶ τὴν γνῶσιν τῆς φορᾶς, etc. hoc est: Verum & ipsius quoq; motꝰ exactã cognitionẽ, quæq; de his rebus, disserũtur, censemus non posse ab hominibus percipi, neque ab his solum, sed à nonnullis quoq; dæmonũ scire non posse. Ex quo fit, vt multis de rebus interrogati, mẽdaces sæpenumero inueniantur. Quãdo igitur Græci homines vestra nobis oracula differentib. habere fidem nõ vultis, illi saltẽ qui nobis infestissimus est, vobis aút amicissimus, credite. Im placabilis enim nobis hic aduersarius, manifestum contra religionem Christianã bellũ susceptt, at is tamen inquit mendacissimos esse dæmonas, qui diuinationũ locis oraculorumq; pręsideant. Quod verò eos etiã deos vocet, magisq; illis Astrologiam tribuat, quã diuinam vllam præsensionẽ, ipsemet in eodem libro testatur, sic enim inquit: ἃ γὰρ λέγουσιν οἱ θεοί, etc. hoc est. Quæcunq; enim dei loquũtur, si modo ita loquuntur vt quę fato pueniunt ipsi cognoscãt, cuncta illa ni mirũ de astrorũ motu significant, cunctisq; hoc fermè, pdiderunt, qui mendaces dei nõ sunt. Verum quos hoc loco deos appellat, alibi esse deos negauit. Quod ipsum nõ alibi, sed in eodẽ maxime libro factitauit. Etenim cùm Apollinis oraculum exposuisset, quod docet quo ritu terrestribus inferisq; dijs

*Id est, truculentius & asperius.

dijs sacrificandũ sit, quo itẽ marinis superq́ue cœlestib⁹ & ætherijs, hoc idẽ Porphyri⁹ refellit oraculum tanquã planè insulsum, ait enim. μὴ χρῆναι θεοὺς ὑπολαμβάνειν etc. hoc est: Deos non esse existimandos, qui sibi cęsis animalibus fieri sacrã rem gaudeant, esse enim huiusmodi sacrificia ré iniustissimã, impiam, abominabilẽ, noxiam, neq; iccirco dijs gratã contingere. Tum & Theophrastũ affirmantẽ inducit, nõ congruere dijs sacrificia quę per cædem animalium fiant. Cũq; satis edocuit ea iussu malignorũ dæmonum instituta fuisse, ita subiunxit: διὸ συνετὸς ἀνὴρ καὶ σώφρων εὐλαβήσεται τοιαύταις χρῆσθαι θυσίαις, &c. hoc est. Idcirco prudens tépera tusq; vir cauebit vti eiusmodi sacrificijs, quibus eos dæmonas ad se trahat. Studebit aút modis omnib. animam suã purgare, purgatam nanq; animã minus aggrediũtur. Verũ Pythius contraria ijs quæ Porphyrio videntur, legibus suis instituit. Iubet enim, vt qui ab oraculo responsum petit, malo dæmoni dona quædã persoluat, tanquã liberationis mercedẽ libamina videlicet pyrãq;, atrũq; cruorẽ, nigraq; vina simul, aliaq; nonnulla. Preces quoq; nos docuit, quæ à sacrificante proferri debent, ita videlicet.

Δαίμον ἀλιθρονόων ψυχῶν διάδημα λελογχὼς
Ἠερίων ὑπένερθε μοχῶν, χθονίων δ' ἐφύπερθε.

Hoc est.

Dęmon qui nactꝰ peccantũ regna animarũ, Connexum cœli subter, terræ & super orbẽ. Atq; hæc Porphyrius in eo libro cõscripsit, dęmonẽ hunc ostendens deũ non esse suãq; illam sententiam planè cõprobans, qua deos esse non vult qui *sacrificijs gaudeãt. Ne quis aút suspicari possit, eũ simulato animo hæc protulisse, iusiurãdum verbis apposuit, inquit enim: τοὺς θεοὺς διαμαρτύρομαι ὡς οὐ δρῶ οὔτε προστέθεικα, etc. hoc est. Deos testor, neq; addidisse me quicquã, neq; dempsisse de oraculorũ sentẽtia. Nisi forte alicubi mẽdosum verbũ correxi, aut quod nimis obscurum erat immutando clarius feci, aut quod deficiebat metrum suppleui. His autẽ verbis, & ignorantiæ Pythium accusat, neq; enim solũ erroré singularũ dictionum correxit, & quæ obscuriores erant clariores reddidit, sed claudicãtes quoq; versus suffulsit, quos Pythius per suos vates ita male ꝓtulerat. Verũ & Diogenianus, deorum in oraculis responsa fundentiũ falsitatem mendacia q́ue redarguit, sic aút inquit: ὅτι δὲ ἀποτυγχάνουσι πολλὰ τοῖς καλουμένοις μάντεσι, &c. hoc est. Multa aút rerum euenta frustrari eos qui diuinatores vatesq; vocãtur, tessa-

*Id est, vis clamus.

ri poterit omnis hominũ vita, ipsiq́ue testes erunt certissimi qui diuinandi artẽ profitẽtur. Paulocq; mox ita inquit: νῦν δὲ τοσοῦτον τοῖς εἰρημένοις προσθήσω. etc. hoc est, Nunc verò tantũ hoc superius dictis adijciã, quod si quando veri inuẽti sunt in suis prædictionibus ij qui vates appellãtur, nullius quidẽ scitiæ, sed fortunę opus id fuit. Haud enim fortunæ opus appellandũ censemus, si quis nunquã propositũ sibi finẽ assequatur, sed si non semper, nec plurimum, verũ rarenter citraq; scientiã assequatur, distinguẽtes singulis nominib. attributas, manifestasq; animi nostri conceptiones. Quod aút Porphyrius idem affirmet, quæ prędicunt diuinatores dij, coactos ab hominibus ea prædicere, pronũ est volenti ex eo Porphyrij libro perdiscere, quem is de philosophia electorũ inscripsit. Ibi enim vel ipsa deorum verba inseruit. Ait ergo Hecaten ab homine quodam accitam, sic respondisse.

Ἠλυθον εἰσαίουσα τεῆς πολυφράδμονος εὐχῆς,
Ἣν θνητῶν φύσις εὗρε θεῶν ὑποθημοσύνῃσιν.

Hoc est.

Adueni, nostras tua vox scita appulit aures,
Quã mortale genus docuit sapiẽtia diuũm.

Eadem rursus Hecate vocantẽ accusans, ita increpitat. τίνος δὲ χατίζων. al. Σῆσδόμους al. ἐκάλεσσας
Θεσπεσίας ἑκάτην με θεὰν ἐπέδησας ἀνάγκαις;

Hoc est.

Quid tibi opus nostri est, Hecaten fatalibus vt me
Sub tua tecta deã vinclis sit adire necessum?

Apollo etiam sic exclamat:

κλύθι μευ οὐκ ἐθέλοντος, ἐπεὶ μ' ἐπέδησας ἀνάγκῃ. hoc est.

Audi ea quæ inuitus dicam tibi, quæque coactus.

Et rursus.

Λύετε λοιπὸν ἄνακτα, βροτὸς θεὸν οὐκ ἔτι χαρῇ. Hoc est.

Soluite iam diuũ, mortalis non *tenet vllus. His itaq; verbis, tum Porphyri⁹, tum & qui sibi dei nomen dæmones vsurparunt, manifeste ostendunt humanas artes quæ dæmonibus necessitatem imponunt, multo plus posse quam dęmonas. Et superius enim locis eos deducunt, atque in inferioribus cohibent, ita vt priusquam soluantur ab hominibus, abire non possint. Alia verò innumera est apud eundem scriptorem inuenire, quæ dæmonum infirmitatem ostendant. Quanta verò mala eorum diuinationes apportent, ex ijs quæ ipse nunc dicam, facile omnes cognoscent. Fame olim Athe-

*Al. capit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nienses vrgente, Pythius Apollo responsum dedit, eam prius desituram non esse, quàm septem virgines totidemque adolescentes Minoi Athenienses mactarent. Ipsæ itaque oraculorum perplexæ ambages, multis magnam perniciem attulerunt. Aristomachus enim, quum non intelligeret quid sibi vellet Stenygra, qua dictione vsum dicitur oraculum Pythij Apollinis, fretum triremesque reliquit, perque Isthmum hostiliter ingressus clade accepta extinctus est. Decuit autem diuinantem Deum, si modo futuri probè cõscius fuerat, tanto obscuritatis caligine oraculum non inuoluere, sed vafre nimis ancipitem prædictionem dedit, ne falsitas ac mendacium deprehendi posset. Eadem oraculorum perplexitas, Crœsum Lydiæ regem ad calamitatem perduxit, inquit enim Appollo.

Κροῖσος ἅλυν διαβὰς, μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει. Hoc est.

Crœsus Alyn superans, magnam comsumet opum vim.

Vtrum verò regnum perditurus esset, suum ne videlicet, an ingruentium sibi inimicorum, minime prodidit, vt quemcunque euentum, vel victoriæ, vel cladis, Crœsus experiretur, vatem accusare non posset. Hoc itaq; pacto Pythius erga Crœsum se gessit, à quo tamen pretiosissima dona acceperat. In alterum itaque res cadat necesse est, vt vel arrogans Apollo Pythius, vel ingratissimus habeatur. Aut enim ea quæ nescit præsentire se iactat, aut futurorum conscius vltro iniuriam ijs rependit, qui eum omni studio coluerunt. Iisdem quoque ambagibus imperatorem Iulianum inuoluit, quum in Persas Romanum ductaret exercitum. Inquit enim. νῦν γὰρ πάντες ὡρμίσθημεν θεοὶ παρὰ θῆρι ποταμῷ νίκης τρόπαια κομίσασθαι. τούτων ἐγὼ ἡγεμονεύσω δοῦρι πολεμόκλονῳ ἄρης. hoc est: Nunc omnes dij appulimus ad Thera fluuiũ relaturi trophæa victoriæ, horum ego dux ero acer belli turbo Gradiuus. Simile quiddam & Athenienſibus attulit. Etenim quum Xerxes infinita hominũ milia aduersus Græcos duxisset, missi ab Athenienſibus consultores ad oraculum properarunt, Pythius autem Appollo responsum hoc dedit: ὦ μέλεοι τί κάθησθε; hoc est.

Otia quid miseri trahitis segnesque sedetis?

Hoc aũt responsum, manifestã Pythij Apollinis ignorantiã prodit. Si enim verè scisset Athenienses victuros, nõ eos vtiq; miseros, nõ inertes, sed felicissimos appellasset. Superarunt itaq; illi ducẽtas supra ter mille Persarum naues, terq; decies cẽtena hominũ millia. Eoq; pacto fuerunt Atheniẽses parta ingenti victoria quã clarissimi, non aũt segnes neq; miserrimi, quippe qui immortalis gloriæ celeberrimum trophæũ erexerũt. Adde autem, quod eos ad fugam hortatus est, præ dixit enim Mineruam ciuitatis custodem, tutandis illis impotentem fore.

Οὐ δύναται παλλὰς Δῖ' ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι λισσομένη πολλοῖσι λόγοις. hoc est.

Haud potis est Pallas magnũ placare tonãtẽ, Supplicib. quanquã verbis effusa precetur.

Apertissimè aũt contraria sunt quæ sequuntur. Cùm enim dixisset Iouẽ Mineruæ precibus minime inflectendum, quasi mox pœnitentia motus ita subiunxit:

Τεῖχος τριτογενὲς ξύλινον δίδοι εὐρύοπα Ζεύς. Hoc est:

Iuppiter altitonãs dat lignea habere Mineruæ Mœnia. Quum itaque Athenienſium spes, sub acie, quod dicitur, nouaculæ subsistisset, nullũ tamen eis euadendi compendiũ ostẽdit, sed suam ipse ignorantiã dubijs oraculis Pythij occultauit, dũ timeret falsus mẽ daxq; deprehẽdi. Similis verò est superius à me dictis, & oraculi eius finis. Sic aũt inquit.

Ὦ θεία σαλαμὶς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν
Ἢ που σκιδναμένης δημήτερος, ἢ συνιούσης.
Hoc est.

O Salamis & tu mulierum pignora perdes, Aut cùm lecta Ceres coit, aut cùm spargitur agris.

Ignorabat enim, quantũ ostẽdit, vtri casuri essent in acie, Persæne videlicet an magis Athenienses, atq; ici;co mulierũ duntaxat filios nominauit, gentẽ verò ipsorum patriãque subticuit. Illud præterea, Aut cũ lecta Ceres coit, aut cùm spargitur agris, verbum est penitus ignorantis victoriæ tempus. Cęterũ Themistocles sua & prudẽtia & forritudine prorsus effecit, quominus oraculi falsitas apertissime noscceretur, neq; tamen segnes ac miseros Athenienses, sed strenuos felicesq; ostendit. Lacedæmonijs præterea cladem, Cnidijs verò seruitutem, eadem Pythij oracula attulerunt. Idẽq; Pythius sese iactat Lycurgo leges illas crudelissimas, obscœnissimasq; dictasse. Profecto enim Lycurgo ad Delphicum templum, hæc dixisse narratur.

Ἥκεις ὦ λυκόεργε ἐμὸν πότι πίονα νηόν, etc. Hoc est.

Salue nostra subis qui pinguia templa Lycurge

Chare Ioui, & superis qui cœli tecta frequentant.

Subdubito, Deus, an mihi sis mortalis habendus.

Sed magis esse Deum spero, qui sancta Lycurge

Iura petas, tibi iura dabo legesq; libenter.

Quales vero Pythij Lycurgo leges dictarit, in superiore nostro sermone ostendimus, hospites enim finibus pelli iubet, pueros impunè prostituit, fœminas licenter exponit, leges nuptiales euertit. Sapiens ergo vates musicusque Apollo, ipse se harum legũ inuentorem facit, ac modo Deum appellat qui eas promulgauit, modo ignorare se cõfitetur vtrum ne illum Deum, an hominem vocet. Cumque maximum ei honorem collaturus esset, tamen tanquam Deus auctoritatem habens non dedit, sed spero inquit, tanquam si homo quidem esset mortalis. Hic idem & Lacænas mulieres collaudat impunè ac licenter quibuscunque viris se commiscentes, ait enim.

Γαίης μὲν πάσης ἐπελάσιππον ἄργος ἄμεινον
Ἵπποι θρῃΐκιαι, λακεδαίμονι δὲ γυναῖκες. Hoc est.

Vrbibus in cunctis Argi laudantur, equarũ Thracia fert palmam, mulierum terra Laconum,

Laudanturque viri qui potant fontem Arethusæ.

Idem quoque Archilochum, obscœnissimum poetam, celeberrimum vocauit & immortalem, hoc enim patri illius responsum dedit.

Ἀθάνατός σοι παῖς ἡδ' ἀοίδιμος ὃν τελεσθεὶς
Ἔσσετ' ἐν ἀνθρώποις. hoc est.

Immortalis erit tibi filius ò Telesicles
Mortales inter celeberrimus vsque futurus.

Homerum autem sic appellauit, ὄλβιε καὶ δυσδαίμων, hoc est, O idem felix, idemq; infelix, hoc quidẽ propter cæcitatis casum, illud autem propter Poesin ab eo compositam quam exactissimã opinatus est, ob quã tamen eum censuit Plato, hirundinum modo, vnguento prius aspersum è ciuitate quã ipse instituebat, exigendum esse. Hic est Apollo qui pugilem Cleomede dignum diuinis honoribus iudicauit, respõso hoc edito.

Ὑστατος ἡρώων κλεομήδης ἀσυπαλαιεὺς
Ὃν θυσίαις τιμᾶτε· ὡς οὐκ ἔτι θνητὸν ἐόντα. Hoc est.

Vltimus heroum Cleomedes Astypalensis, Sacris quem colite, haud etenim mortalis habendus.

Quantas autem cędes hic Cleomedes facere ausus sit, satis supra ostendimus. Hic est Apollo qui Methymneis ita respondit.

Ἀμάκε μεθύμνης ναΐσαις πολυλαΐου ἔσαι,
Φαλαντου τιμῶσι διονύσοιο κάρηνον. hoc est.

Hoc Methymneis præstabit ciuibus inquã, Vt tua summissi præputia Liber adorent.

Neq; pudet deorum sapientissimum, quéq; Poetæ Phœbum appellant, vtpote castum & impollutum, respõsis suis hortari Methymneos ciues ad Bacchi præputiũ adorãdum. Hic est Apollo, qui cum suã ædem flammis videret absumi, nullas ei suppetias tulit, sed Parcarum decreto sortem hanc illi contigisse testatus, neniã cecinit, qua incendiũ illud defleuit. Egò aũt hoc loco eius carminis finem attulisse contentus ero, qui talis est.

Τέτλαθι μοιρίδιον ἀμετάτροπα δήνεα μυθῶ, Hoc est.

Parcarum consulta fera quæ vertere nõ est.

His etenim certum præmisit Iuppiter auctor.

Quod fusis voluat, inconcussũ fore semper.

Hoc itaq; in fatis erat, vt voluentibus annis Ab Ioue demisso hæc arderẽt fulmine tẽpla.

Alia quoq; propè innumera est inuenire in Apollineis oraculis, quæ sint risu dignissima. Collegit autem eius oracula, non solũ Porphyrius quo libro agit de electorũ Philosophia, sed Oenomaus quoq; Cynicus egregius in redarguendis eiusmodi responsorum mẽdacijs. Quòd aũt hoc loco & Oenomai, & Porphyrij, & Plutarchi & Diogeniani, aliorumq; meminerim, vestra maximè factum est causã, quando ij potissimum apud vos fidem promerentur, qui vestra vobis cõmemorãt. Nobis vero testimoniũ sufficit ab rebus ipsis petitum, quod quidem vocalissimũ est, atq; ad oraculorum falsitatem redarguẽdã maxime factũ. Prius enim quàm vindex hominum Deus, in nostræ mortalitatis substantia appareret, quadã veluti nebula terrã habitabilẽ continẽte, maligni dæmones hominibusq; infesti, ceu ficcarij quidã grassatoresq; insidijs ac laqueis vtebantur, omni retiũ genere speciẽ humanã captãtes. Postquã vero lux diuinæ veritatis orbi terrarũ exorta est, cũcti specubus latibulisq; suis relictis, fugam arripuerunt, Ideoque Christo iam inter homines diuersante, statim exclamare cœperunt. ἔα: τί ἡμῖν καὶ σοι, etc. hoc est. Sine, quid nobis & tibi Iesu filij Dei? venisti huc ante tempus torquere nos. Alij vero rursus obtestabantur eum, ne ipsos in abyssum demitteret. In Philippis autem Pythonis spiritus hæc de Apostolis vociferando testatus est, οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ θεοῦ ὑψίστου εἰσὶ, οἵτινες καταγγέλλουσι ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας, hoc est. Homines serui sunt Dei altissimi, qui annunciant vobis viam salutis. Cũ itaq; videret prœconium veritatis per omnes terrarum locos late diffundi, transfugarum militum modo qui videlicet magnis atq; horrẽdis facinoribus perpetratis instare sibi regis præsentiã cõspicatur, arrepta fuga locos omneis in quib. insidiari hominib. consuerant vacuos reliquerũt. At vniuersorũ conditor & dominator Deus illorum

Act. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorum arces ac ſtationes funditùs aboleuit. Nullæ itaq; diuinationes ad Caſtaliæ aquas fluunt, nullæ ad Colophonium fontem, nihil prædicit lebes ille Theſprotinus, nihil tripus ille Cirrhæus, Dodonæum tintinnabulum nihil nugatur, nihil loquitur vulgatiſsima illa quercus. Sed tacet Iupiter Dodonæus, tacet Colophonius Appollo, Delius, Pythius, Clarius, Didymæus. Silentium eſt in Lebadia, & in Trophonij antro, obmutuit Amphilochus, Amphiaraus obmutuit, & Ammonis oraculũ. Ceſſauit etiam illa Chaldæorum ac Tyrrhenorum per mortuos diuinatio. His enim locis atq; dæmonibus, ille ſilentium imperauit, qui vt Propheta inquit, abyſſum increpat, eamque exiccat qui abyſſo inquit, ἐρημώσω τὴν ποταμούς σου ξηρανῶ, &c. hoc eſt. Relinqueris deſerta, & tuos fluuios exiccabo, Lauriger autem Apollo cũ ſuis ſuaſibus daret operam, vt oſſa Babylæ aliò transferentur, incuſſo cœlitùs fulmine ictus eſt. Neque enim patiebatur vicini Martyris numen ab eo quicquam prædici, hominesque ſolitis præſtigijs irretiri. Verum ſicuti magnus Paulus ſpiritum Pythonis increpuit ita & Martyris huius cineres frenum vati mendaciſsimo iniecerunt. Cuius itaque modi fuerint Dæmonum veſtrorum oracula, è veſtris iam Philoſophis accepiſtis. Qualia vero prędixerit opifex mundi Deus, quamque ſint illa hominum vitæ vtilia, quantaque veritatis luce ſplendentia, licet vnicuique exactiſsimè edoceri qui in ſacris literis diuerſetur. Ego vero ex magno prædictionum aceruo pauca quædam adducam, vt qui inter ſe differant ex comparatione oſtendam, Primo autem loco eas explicabo Prophetias quæ prædicunt idolorũ euerſionem. Audite igitur Eſaiam dicentẽ, ἔσται ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου, &c. hoc eſt. Erit in nouiſsimis diebꝰ manifeſtus mons Domini, & domus Dei in vertice montium, & exaltabitur ſuper colles, & venient ad eum omnes gentes, & ambulabunt populi multi, & dicent: Venite aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & annunciabit nobis viam ſuam, & ambulabimus in ea, ex Sion enim exibit lex Dei, & verbum Domini de Hieruſalem, & iudicabit inter gentes, & redarguet populum multum, & conflabunt gladios ſuos in aratra, & lanceas ſuas in falces, neque aſſumet gens contra gentem gladium, neque diſcent amplius pugnare. Qualia igitur Propheta Eſaias oracula prædixerit, audiſtis. Age vero per veritatẽ vos rogo, num quod ibi ſinuoſe aut ambiguè dictum vobis videatur? Sed negaturos confido. Videtis enim manifeſta rerũ indicia, cum euenta eius prædictionis paſsim impleta conſpiciãtur. An nõ enim videtis Chriſtianæ Eccleſię ſublimitatem? An non cunctos ferè mortales illis ſuppliciter inclinatos, honoréq; deferentes? Ac plurimos quidem ſponte adductos id factitare, alios vero aduerſantes præter animi ſui ſententiã deſeruire? An non videtis excelſos montiũ vertices, dæmonũ veſtrorum abominatione depulſa, monachorum cœnobijs exornatos? Nonne omnes vndique confluentes, verbumq; quod apparuit in Sion Theologicè prædicantes, quodq; inde verbum ſcaturijt amplectentes? An nõ ceſſaſſe videtis hoſtes Eccleſiæ, proq; bellicis armis, agriculturæ inſtrumenta deſumi? An non tenetis quo tempore Eſaias hæc cecinit, ſub alio rege fuiſſe Hieruſalem, ſub alio Samariam, ſub alio Idumæos, ſub alio Moabitas, ſub alio Ammonitas? Quin & Arabes Madianitæ, Amalachitæ, Gazei, Aſcalonitæ, Azotij, Sidoneij, Tyrij, Damaſceni, ſub diuerſis ſinguli principibus regebãtur? Neque enim ſolæ ciuitates, ſed villæ quoq; ac pagani cœtus, ſuis ſubditi prefectis viuebãt. Statim vero ſimul ac Seruator noſter ſecundum carnem natus eſt, Cæſar Auguſtus latè rerum potitus, ſublatis principatibus gentium, particularibuſque imperijs, prouincias omnes Romanis ſubdidit gubernaculis. Hæc itaq; præuidens Eſaias, quæ ſuperiùs attuli, diuino ſpiritu afflatus prædixit. Paulò vero poſt & euerſionẽ idolorũ quæ ſibi homines manu confecerãt, quaſi tragicè decãtauit, inquit enim, πάντα τὰ χειροποίητα κατακρύψουσιν, etc. hoc eſt. Omnia manu facta abſcondẽt, deferentes in ſpelũcas & in ſciſſuras petrarũ & in foramina terræ à facie timoris Domini, & à gloria roboris ipſius, cũ ſurrexerit percutere terram. In die enim illa ejeict homo abominationes ſuas argenteas & aureas, quas fecerunt ſibi vt adorarent res vanas & veſpertiliones. Ita vt ingrediantur in foramina firmæ petrę, & in ſciſſuras petrarum à facie timoris Domini, & à gloria roboris ſui quando ſurrexerit percutere terrã. Hanc vero Prophetiam me vobis interpretari non decet, ſed vos magis illius admirari veritatem, fateriq; ingenuè quæ ſæpius admiſiſtis. Nullus autem vos à confeſsione hac remoretur, neq; enim pudenda eſt peccati confeſsio, ſed ipſa potius perpetratio. Quod ſi forteſſe vos id fateri non vultis, at omnibus planè conſtat qui viderunt, ſæpenumero veſtros Deos terra obrutos fuiſſe, eoſdemq; ab ijs qui pietatem colere didicerunt, rurſus erutos in ſpectaculum prodijſſe. Impij enim dæmonum cultores, illorum

rum ſimulachra occuluerunt, ita tutius præſidium ſuis dijs allaturos ſe arbitrantes. Quidam vero etiam rimantibus indicarunt vbi obruti delitebant. Nec defuerunt, qui erutos inuentoſque in plateis publice ſpectandos proponerent, vt qui Dei quondam vocati fuerant, muliercularum adoleſcentium que ludibrio inpeterentur. Illorum namque imagines, aliæ reptiles, aliæ quadrupedes animantes referebant. Iam enim & veſpertilionum ſimulachra & murum adorauerant homines. Cumque ipſa animalia, ſerpentes inquam, ſcorpiones, mures, veſpertilioneſque interficerent, harũ tamen animantium ſimulachra ſibi Deos erexerant. Verum de his ſatis multa iam diximus. Aliarum itaque prædictionum veritatem inſpiciamus, ſunt enim quæ modo aſſeram eiuſdem Prophetæ verba. τὰδε λέγει κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ ποιθὼς ἔσται ἄνθρωπος, etc. hoc eſt. Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: In die illa confidet homo in eo qui fecit eum, oculi vero eius ad ſanctum Iſrael reſpicient. Neque confident in altaribus, neque in operibus manuum ſuarum, & quæ fecerunt digiti ipſorum. Neque amplius videbunt arbores, neque abominationes ſuas. Hæc autem ipſa plusquam mille annis ante Conſtantini Cæſaris tempora, prædixerat Eſaias. Poſtea enim dæmonum lucicum delubris deſtructi ſunt. Verum multò ante eeu præſentia intueretur homo Deo plenus præuiderat, tuncq; illa prædixit quæ poſt tot annorum ſpatia euentura eſſent. At Iupiter Dodonæus, & Apollo Pythius, ne prędixerũt quidẽ quo pacto gerenda eſſent quæ trimeſtri pòſt tempore futura erãt, ſed ancipiti ſono huc atq; illuc vergentia oracula reddiderũt. Audite vero & quæ ſequũtur, ἐπιστρέψατε οἱ τὴν βαθεῖαν βουλὴν βεβουλευμένοι καὶ ἄνομον τοῦ Ἰσραὴλ, etc. hoc eſt. Conuertimini qui profundũ conſiliũ iniquum que cõſuluiſtis filij Iſrael. Quoniã in die illa auferent homines opera manuum ſuarũ, argẽtea & aurea, quę fecerũt manus ipſorũ. Et rurſus. ἐγὼ θεὸς πρῶτος, καὶ εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐγώ εἰμι. etc. hoc eſt. Ego Deus primus, & in ventura tẽpora ego ſum. Viderũt me gẽtes & timuerũt, & extrema terræ obſtupuerũt, appropinquauerunt & venerũt ſimul, iudicãs vnuſquiſq; proximo & fratri ſuo auxiliari, & dicet: Potuit vir faber & ferrarius verberãs malleo ſimul & impellẽs, aliquandoquidem dicet, cõmiſſura pulchra eſt, corroborarunt eam in clauis, ſtatuent eam & nõ mouebitur. Neque enim ea ſtare poſſunt niſi clauis cõfixa ſint, neq; niſi ab alijs ferãtur ambulare poſſunt. Et iterum. Ἰακὼβ παῖς μου ἀντιλήμψομαι αὐτοῦ, etc. Iacob puer meus, ſuſcipiam eum, Iſrael electus meus, accepit eum anima mea. Dedi ſpiritum meum ſuper ipſum, iudicium gentibus efferet. Nõ clamabit, neque remittet, neque audietur extrà vox ipſius. Calamum fractum non frãget, & linum fumigans non extinguet. Sed in veritatem efferet iudicium, ſplendebit & non quaſſabitur, donec ponat in terra iudicium, & in ipſum gentes ſperabunt. Ita dicit Dominus Deus Iſrael qui fecit cœlum & compegit illud, qui firmauit terram & quæ in ipſa ſunt, qui dedit flatum populo qui eſt ſuper eam & ſpiritum ijs qui calcant eam. Ego Dominus Deus vocaui te in iuſtitia. Tenebo manum tuam, & corroborabo te. Dedi te in teſtamentum generis, in lumen gentium, aperire oculos cæcorum, educere è vinculis colligatos, & è domo cuſtodiæ ſedentes in vmbra. Ego Dominus Deus, hoc mihi eſt nomen. Gloriam meam alteri non dabo, neq; virtutes meas ſculptilibus. His itaque verbis vniuerſorum Deus Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, vt hominem allo quutus eſt, quem videlicet à conſpicua humanitate viſibilique natura, & Iacob & Iſrael appellauit. Ex ea enim proſapia quod ad corpus aſſumptum pertinet, natus eſt. Oſtẽdit præterea Chriſti manſuetudinem & tolerantiam, qua vſus eſt, cùm ſibi ab Iudæis illuderetur. Hunc itaque ait in teſtamentum generis datum fuiſſe. Patriarchis enim cæteriſque Iudæis, per hunc ſalutem ſe daturum promiſit. Ait vero & hunc eundem in lumẽ gentium exortum eſſe, vt cæcorum oculos aperiret, vinculaque captiuorum diffringeret, vtque eos à tenebris liberaret, qui in tenebris ignorantiæ tanquam in carcere deſidebant. Cæcos autem ac vinctos atque in tenebris deſidentes, eos vocauit qui circumuenti caligine ignorantiæ ac peccatorum cathenis vincti tenebantur. Quòd autem hac appellatione eos ſignificarit qui vanis ſuperſtitionibus ſeruiebant, teſtatur ea quæ mox ſequuntur: ἐγὼ γὰρ ἔφη κύριος ὁ θεός, τοῦτό μοί ἐστιν ὄνομα, τὴν δόξαν μου ἑτέρῳ οὐ δώσω, οὐδὲ ἀρετάς μου τοῖς γλυπτοῖς, hoc eſt. Ego enim Dominus Deus, hoc mihi eſt nomen. Gloriam meam alteri non dabo, neque virtutes meas ſculptilibus. Etenim protinus vt in carne apparuit, ea dæmonas nudauit appellatione, quam ſibi raptam circumpoſuerant. Paulò verò mox & hoc inquit. Κύριος ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων ἐξελεύσεται συντρίμμα πόλεμον καὶ ἐπεγερεῖ ζῆλον, etc. hoc eſt. Dominus Deus virtutum egredietur,

Eſa. 42.

Eſa. 17.

Eſa. 31.

Eſa. 42.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur vt conterat bellum & exuscitet zelum, & clamabit aduersus inimicos suos cum robore. Docet autem quare hoc olim non fecerit, ait itaque. εἰσιώπησα ἀπὸ αἰῶνος, etc. hoc est. Tacui à sæculo, nunquid semper tacebo & tolerabo? Sustinui tanquam mulier quæ parturit, manifestabo, & dissipabo, & exiccabo simul. Sunt autem verba illa tolerantiæ ac longanimitatis, hæc vero humanitatis. Patiens enim Deus ab initio non punijt delinquentes, & subinde autem cùm iam satis hominibus peperc̃isset, errantes ad se vocauit, atque in errore perseuerātes dispersit, hoc est enim quod ait, Dissipabo & exicabo simul, et ἐρημώσω ὄρη καὶ βουνούς etc. hoc est. Desertos faciam montes & colles, ponam fluuios in insulas, & stagna arefaciam. Quibus sanè verbis idolorum lucos & templa significauit, quæ in eiusmodi locis erant, hæc enim omnia, postquàm in nostra humanitate apparuit demolitus est. Inquit præterea. καὶ ἄξω τυφλοὺς ἐν ὁδῷ ἣν οὐκ ἤδεισαν καὶ τρίβους ἃς οὐκ ἔγνωσαν, ποιήσω πατῆσαι αὐτούς, hoc est. Et ducā cæcos, in viam quā nescierant, & in semitis quas non cognouerunt ambulare eos faciam. Olim siquidem aberrantes, viam veritatis nesciebant. Nacti igitur Apostolos, hospites, duces, luciscque ministros, erroris siquidem semitas reliquerunt, cognouere autem viam veritatis. Amplius vero ait, ποιήσω αὐτοῖς σκότος ἐς φῶς, καὶ τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν. hoc est. Faciam ipsis tenebras in lucem, & quæ sunt obliqua in rectum. Pro antiquis enim tenebris intellectuale lumen percipient, relictisque obliquis semitis recta incedent. Præterea vero quasi adhuc errātes ita increpitat. αἰχμῦνθητε αἰχμὴν οἱ πεποιθότες ἐπὶ τοῖς γλυπτοῖς &c. hoc est. Confundimini confusione qui confiditis in sculptilibus, qui conflatilibus
Esa. 43. dicitis, vos Dei nostri. Pauloque mox ἰδοὺ ἐγὼ ποιῶ καινὰ, ἃ νῦν ἀνατελεῖ, &c. hoc est. Ecce ego facio noua quæ nunc orientur, & cognoscetis ea, & faciam in deserto viam, & in sicco flumina, vt dem potum generi meo electo, & populo quem acquisiui mihi, vt enarret virtutes meas. Genus autem nūc eos appellauit, qui crediderunt in eum, quorū que ipse ob assumptam humanitatem primogenitus dictus est. Quòd vero hæc de gentibus dicat, ea quæ sequuntur planè ostendunt, ait enim, ἀκούσατε νῆσοι, καὶ πρόσχετε ἔθνη. &c. hoc est. Audite insulæ & attendite gentes, permultum tempus state, dicit Dominus. Quorum nihil Iudæis congruere, tum insularum, tum gentium nomen indicat. Item et illud. ἀκούσατέ μου, ἀκούσατε λαός μου. &c. hoc est. Audi me, audi populus meus, & reges auribus percipite. Quoniam lex à me egredietur, et iudicium in lucem gētium. Apropinquat cito iustitia mea, & egredietur in lucem salutare meum. Me insulæ expectant, & in brachium meum gētes sperabunt. Hisce autem omnibus verbis futuram gentium salutem prædixit, legemque Euangelicam ac diuinæ lumen cognitionis, quod per sanctos Apostolos gentibus cunctis attulit. Brachium itaque non intellexit humani corporis membrum (simplex est enim Dei natura, & compositionis immunis), sed figurate robur diuinum significauit. Quia enim & milites manu pugnant, & agricolæ terram versant, alijq; omnes artifices manibus vtātur necesse est, merito ac decēter nomine brachij robur illud significauit quo freti homines exclamamus: Non timebo, mala quoniam tu mecū
Psal. 22. es. Rursus autem propheta idem exclamat. ἰδοὺ μάρτυρα ἐν ἔθνεσι δέδωκα αὐτὸν, etc, hoc
Esa. 55. est. Ecce testem gentibus dedi eum, principem & præceptorem gentibus. Ecce gentes quæ non nouerunt te, inuocabunt te, populi qui nesciunt te, ad te confugient, propter Dominum Deum tuum & sanctū Israel, quoniam glorificauit te. Cùm itaque videatis Dominum Iesum Christum in orbe terrarum latè regnantem, genteſque omnes eius principatum libentissime confitentes, intelligite iam prophetiam, eiusque veritatē suspicite. Audite vero & quæ sequuntur.
Esa. 59. καὶ φοβηθήσεται οἱ ἀπὸ δυσμῶν ὄνομα κυρίου, &c. hoc est. Et timebunt qui sunt in occidente nomen Domini, & qui in exortu solis, inclytum nomen eius. Et iterum. ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν, etc. hoc
Esa. 65. est. Manifestus apparui ijs qui me non interrogabāt, inuētus sum ab ijs qui me nō quærebant. Dixi ecce sum, gentibus quæ non inuocauerunt nomen meum. Omnis denique Esaiæ Prophetia huiusmodi verborū plena est. Cæterum vt & alios quoque Prophetas videatis cōsona diuinitus prædixisse, audite et Hieremiam clamantem. ἐν ταῖς
Hier. 3. καιρῷ ἐκείνῳ καλέσουσιν τὴν Ἱερουσαλὴμ θρόνον κυρίου, etc. hoc est. In illo tempore vocabunt Hierusalem solium Domini, & congregabūtur in ea omnes gentes, neq; ambulabūt post cogitationes malas cordis sui. Videte igitur quanta sit in Prophetarum verbis cōcordia. Videte mortales omnes ad ciuitatē illam vndique concurrentes, in qua dominicæ mortis mysterium salutare orbi terrarum consummatum est. Videte omnes abominari idolorum impostura, illi autē qui olim cruci affixus pependit, diuinos honores

res persolui. Sunt autem eiusdem Hieremię quæ modo adducam. τάδε λέγει κύριος, στῆτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς καὶ ἴδετε, & c. hoc est. Hęc dicit Dominus State super vias, & videte. Quærite semitas Domini æternas, & videte quam sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis sanctificationem animabus vestris, & dixerunt, non ambulabimus. Constitui super vos speculatores, audite vocem tubæ, et dixerunt, non audiemus. Propter hoc audierūt gentes, & qui pascunt pecudes in eis. Quæ sane verba, seriem gestæ rei ostendunt. Primis enim Iudæis allata sunt, & à Prophetis & ab Apostolis diuina edicta. Postquam vero ij se contumaces præbuerunt diuinæ bonitatis dona cunctis gentibus data sunt. Deus itaque qui per prophetam loquebatur, anti quos prophetas vias appellauit, bonam autē viam, ipsum mundi seruatorem Christumque Dominum. Sicut enim in regiam militaremque viam reliqui calles à pagis agrisq; perueniunt, ita & Prophetæ omnes hunc tāquam viam cunctis credere volentibus indicarunt. Ipse etiam Dominus Deusq; noster
Ioan. 14. in sacris Euangeliis clamat. Ego sum via, veritas, & vita. Hortatur itaque Iudæos ad legēda Prophetarum oracula, quærendumq; quod illi in oraculis prædixerunt. Renuentibus autem ac contumaciter reluctantibus, Euangelicam tubam attulit. Quia vero iterum dixerunt, non audiemus, exclamauerūt in ipsorum faciem diuini Apostoli verbis huiusmodi, quæ Lucas adducit in Apostolicis Actibus. ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαλῆσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, et c. hoc est. Vobis oporAct. 13. tuit primum loqui verbum Dei. Postquam vero, indignos iudicatis vos vita æterna, puri nos, ex nūc ad gentes proficiscemur. Rursus vero idem Propheta, gentiū salutem prædicit, clamatq; ad vniuersorum Deum, κύριε ἰσχύς μου, βοηθός μου, καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν, et c. hoc est: Domine robur meum, & auxiliator meus, & refugium meum in die malorum. Ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicēt. Quàm mendacia possederunt patres nostri idola, & nō erat in eis vtilitas? Si faciet sibi ipsi homo Deos, & ipsi non sunt Dij? Quid autem his verbis manifestius esse posit? Propheta enim tanquam præsens videret habitabilis terræ mutationem, quasique audiret gentes ad pœnitentiam conuersas, deridenteſque idolorum imbecillitatem, ita tunc oracula sua conscripsit.
Amos. 9. Amos autem Propheta, non solum gentium salutem, sed Iudæorum quoque prædicit dispersionem, inquit enim, ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἐγὼ ἐντέλλομαι καὶ λικμήσω ἐν πᾶσιν τοῖς ἔθνεσι, et c. hoc est: Ecce enim, inquit, ego mando, & ventilabo in cunctis gentibus domū Israel, quemadmodum ventilatur triticum in * area. Pauloque mox, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαβὶδ, et c. hoc est. In die illa * Alias ventilabro. suscitabo tabernaculum Dauid quod ceciderat, & reædificabo ruinas eius & defossa eius, & reædificabo illud sicut dies æternitatis, vt quærant me residui hominum, & omnes gentes, in quibus inuocatum est nomen meum super eas, dicit Dominus qui facit hæc omnia. Si quis autem vestrum scire desiderat, quodnam sit hoc tabernaculum, audiat Ioannem sanctissimum sic dicentem.
Ioan. 1. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti, à patre plenum gratiæ & veritatis. Clamat autem et Sophonias. ἐπιφανήσεται κύριος ἐπ' αὐτούς, et c. hoc est. Apparebit Dominus super ipsos, & perdet omnes deos terræ, & adorabunt eum vnusquisq; de loco suo & omnes insulę gentium. Quia enim Iudæis præcepit vt templum quod est Hierosolymis frequentarent, necessario addidit fore vt mendacibus dijs de medio sublatis, vnusquisq; verum Deum adoret, ita vt non cogatur quidem ad illud templum accurrere cùm in suis vrbibus, agris, pagis, cultum Deo exhibiturus sit. Pauloque mox idem inquit Propheta, τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν εἰς γενεὰν αὐτοῦς, et c. hoc est. Tunc conuertam ad populos linguam in generationem ipsis, vt innocetur nomen Domini, vt seruiant ei sub iugum vnum, à finibus fluuiorum Aethiopiæ ferent mihi sacrificia. Vnam enim Apostolorum linguam in cunctarum gentium linguas dimisit, omnibusq; detulit salutarem vocationem. Per
Zach. 2. Zachariam quoque consona his prædicit, τέρπου καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιών, et c. hoc est. Delectare & lætare filia Sion. Ecce ego venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus, & confugient gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt sibi in populum, & habitabo in medio tui, dicit Dominus, & cognosces quia Dominus omnipotens misit me ad te. In hisce autem verbis vnigenitus Dei filius, & suam ipsius & patris ostendit personam. Missus autem esse dicitur, quia nō sicut deus, sed sicut homo apparuit. Conuenit autem sibi in aduentu suo implere iustitiam pro hominibus, ac præstare obedientiam quam tantopere laudauit. Iterum Zacharias idem, χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλήμ. et c. hoc est. Gaude multum filia Sion. Cane tuba filia Hierusalem. Quoniam ecce rex tuus venit

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibi iustus & Saluator, ipse mansuetus, sedés super subiugalem & pullum iuuenem. Et perdet currus Effrem & equum ex Hierusalem, & perdetur arcus bellicus, & multitudo pacis ex gentibus, & dominabitur à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsque *ad exitus terræ. Et rursus post multa alia, καὶ ἔσται κύριος εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, et c. hoc est. Et erit dominus in regem super omnem terram. In die illa erit Dominus vnus & nomen eius vnum, ambiens in circuitu omnem terram & desertum. Quòd autem viri Græci horum verborum est vmbris obscuratum, enarrationisue indigum? Aut quod non potius superius dictorum, habet vocalissimum rerum testimonium? Audite vero & per os Malachiæ Deum vniuersorum Dominum ita Israel compellantem, οὐκ ἔστί μοι θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει κύριος, et c. hoc est. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, neque sacrificium accipiam de manibus vestris, quoniam ab ortu solis & vsque ad occasum, nomen meum glorificatum est in gentibus, dicit Dominus omnipotens, & in omni loco thymiama offertur nomini meo & sacrificium purum, quia magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens. Vos autem profanatis ipsum. Comparate quæso amici homines verba hæc rebus ipsis, ac videte tum Iudæorum contumaciam, tum gentium confessionem, videte inquam vbique terra ac mari spirituale sacrificium Domino Deo offerri, atque hymnis eum concinite, qui hæc tam manifeste prædixit. Quod si vultis & Danielis, & Ezechielis & Iohelis & Micheæ, omniumque Prophetarum oraculis oculos admouete, omnes enim, gentium salutem prædicunt. Deus profecto cum Patriarcha Abraham insigne illud fœdus percutiens, in semine ipsius daturum se gentibus benedictionem promisit: inquit enim, εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, et c. hoc est. Benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus, & benedicã benedicentes te, & maledicentes te maledicã, & benedicétur in semine tuo omnes gentes terræ. Neq; hoc illi semel, verũ sæpissime est pollicitus. Quin & eo defuncto eandé benedictionem dedit filio suo Isaac, postq; illum ipsi Iacob. Quia enim ex illorum semine naturam humanam assumens factus est homo, mysteriumq; dispensationis perficiens missis per orbem terrarum Apostolis præcepit docere omnes gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Illæ autem sic credentes, salutem consequutæ sunt. Iure ac decenter & ipsi Abraham, & ijs qui ex eo sunt geniti, benedictionem hanc dedit, eisdemque futura prænuncians magnitudinem præmij ostendit, ac diuinorum verborum auditores spe salutis consolatus est. Iacob etiam Patriarcha, cùm Iudam benediceret de gentium benedictione non tacuit, inquit ergo: οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, et c. hoc est: Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat ille cui repositum est, & ipse expectatio gentium. Magnus item Moses exclamat, εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, hoc est. Lætamini gentes cum populo eius. Diuini autem Dauid quis Prophetias facile colliget? In secundo enim Psalmo vindicis nostri personam assumens, ita inquit: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. In octauo autem Psalmo hæc scripta sunt. Domine dominus noster quàm gleuata est magnificentia tua super cœlos? Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Videmus autem hæc quotidie euenire. In nono etiam Psalmo ad Deum conuersus: Exurge, inquit, Domine, non confortetur homo, iudicentur gentes in conspectu tuo. Constitue Domine legislatorem super eos, vt sciant gentes quoniam homines sunt. Quia enim ad extremam insaniam genus humanum delapsum erat, necessario petit dari eis legislatorem, vt nobilitatem suæ naturæ cognoscentes, brutum ac ferinum viuendi morem deponerent. In xxj. autem Psalmo, hæc ipsa sunt, Reminiscentur & conuenentur ad dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium, quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium, & quæ sequuntur in eandem sunt sententiam. Prædicit autem è cunctis gentibus nouum populum. Tum & in quadragesimo quarto Psalmo sic inquit: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Item & in quadragesimoquinto: Vacate, & cognoscite quoniam ego sum Deus, exaltabor in gentibus & exaltabor in terra. Qui verò hunc sequitur psalmus, salutem gentium totus prædicit, inquit enim: Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis. Quoniam Dominus * altissimus, terribilis, rex magnus super omnem terram. Quiq; hunc psalmi perpetui tres sequuntur, omnesq; vt ita dicam psalmi Dauidici, habitabilis terræ mutationem prædicunt, gentiumque prædicant

Italias, fines.

Gen. 49.

Deut. 32.

Psal. 2.

Psal. 8.

Psal. 9.

Psal. 21.

Psal. 45.

* alias, excelsus.

Gen. 12.

Gen. 22.

dicant & vocationem & fidem, Dei præterea vindicisq; nostri substantiam illam quæ est ante sæcula, ex Deo patre generationem, partum ex virgine, per eum facta miracula, irrogata illi supplicia, Iudæorum peruicaciam, Christi resurrectionem ex mortuis, in cœlum ascensionem, Spiritus sancti aduentum, in vniuersum orbem terra mariq; Apostolorum discursum. Eadem verò hæc & omnes alij Prophetæ prædixisse inueniuntur. Ego autem superfluum putaui, omnes de Christo prædictiones colligere. Multis enim mihi librorum voluminibus opus esset, vt inde Prophetias omnes describerem, quæque sunt ad rem hanc opportuna decerperem. Sufficit autem, modo ipsi velitis, harum quarum quas nuper allatas vobis audistis, veritatem discernere. Sunt enim manifestæ atque verisimæ, ac veluti expressæ quædam rerum imagines. Sicut itaque optimorum pictorum artem facilius explorare quis poterit, qui veræ atque archetypæ rei pictam imaginem conferat, ita & vos decet quàm prophetiam sapientissimus pictor Deus antè depinxit, velut imaginem quandam rebus ipsis quæ iam euenerunt, conferre, atque ita nihil euariantem similitudinem intueri. Prius enim quam Prophetia ex euentu rerum finem consequeretur, non parum laboris erat persuadere hominibus qui tunc viuebant, euentura esse quæ prædicerentur. Nunc autem cùm impleta iam videamus, quæ tot antè sæculis Prophetæ illi prædixerant, quæque olim verba fuerant esse nunc facta, nullus iam nobis labor relinquitur ad faciendam auribus fidem. Aures enim, oculorum testimonio nunc vtũtur. Neq; indigemus Herodoti autoritate, vt sciamus aures esse oculis infideliores. Oculi enim nostri vident, quę auditu aures accipiũt. Quando igitur & Prophetias à me citatas audistis, & rerũ testimonia oculis inspexistis, age iam nostrorum Prophetarum diuinas voces, dæmonum vestrorum oraculis comparate, vt cum Apostolo exclametis: Quæ societas luci ad tenebras? quæue conuentio Christi ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli? Quis consensus templo Dei cum idolis? Templa enim Dei, sunt Prophetarum chori. Idola verò quę gentes adorarunt, surda & muta sunt. De quibus & Dauid ita loquutus est. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt. Aures habent, & non audient, nares habent & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in gutture suo. Neque enim est spiritus in ore ipsorum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Vobis autem viri Græci potius contingat veritatem perdiscere, quam Propheticæ huius imprecationis pati supplicium.

2. Cor. 6.

Psal. 113.

DECIMI LIBRI FINIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS CONTRA INFIDELES GRAECOS LIBER VNDECIMVS, DE FINE & Iudicio.

ARISTIPPI nomen ò Græci homines ad vestras fortasse aures peruenit, illius inquã Aristippi, qui ex filia nepos fuit eius Aristippi, quo Socrates amicissimo vsus est. Is itaque ex familiaritate matris atque conuictu (nam & hanc philosophatam Græci asserunt) ad magnam Philosophiæ cognitionem peruenit. Cognomẽ verò etiam ab re ipsa contraxit, omnes enim Mitrodidactos, hoc est matris discipulum, appellabant. Atque illi quidem ad participatum Philosophiæ, sola matris documenta satis fuerunt. Vos autem cùm tot iam Prophetas audieritis, nec minus & eos qui post Prophetas celebri doctrina claruerunt, perdiscere veritatem non vultis. Hoc autem vobis inde vitium aduenit, quod existimatis inutilia

Universidad de Deusto
Biblioteca

prorsus hæc esse instituta, quæ de Christiana religione perdiscenda sunt. Non enim Syracusanas delicias, non remissum vitæ genus atque mollissimum, non execrandas diuitias pollicentur, non ex diuitiarum fluxu lubricum Euripum, sed sudores multos laboresque, vitam denique anxiam & durissimam. Sunt enim hæc omnibus ante oculos posita, passimque perspicua. Finis autem cuius gratia hæc feruntur, abstrusus est, nullique conspicabilis. Assueti enim ea sola intueri quæ videntur, scire nō potestis eorum naturā quæ non videntur. Oculis enim illis caretis, quorum fides est opifex. Ego autem hic quoque adhibitis sacrorum sermonum facibus, & hæc ipsa vobis ostendam, quæ mihi ostendendi, quæque vobis capiendi facultas erit. Puto autem nunc quoque operę pretium me facturum, si Philosophorum opiniones, ac diuina Euangeliorum dogmata vobis ex aduerso constituam, vt ex proposita cōparatione scire possitis, quemnam illi finem nobis statuerint, & quem diuini sermones polliceantur. Epicurus itaq;, iucundissima vita finem metitur. Supremum nanque bonum, solam esse voluptatem opinatus est. Democritus autem Abderites horum dogmatum pater, pro voluptate concupiscentiam posuit, non sententiæ quidem sed nominum duntaxat facta mutatione. Heracletus item Ephesius nomen inuertit, sensum seruauit. Nam pro voluptate, beneplacitum dixit. Habet tamen hæc dictio, aliam quandam vim, infinita enim atque incerta ratione beneplacitum posuit, qualitatem tamen huius beneplaciti non expressit. Sunt autem hac in re variæ hominum, differentesque sententiæ. Alijs siquidem placet temperantia. Alijs verò, quod huic maximè contrarium est, vitium. Alijs continentia placet. Alijs, incontinētia. Alijs, per iniquitatem atq; auaritiam viuere. Alijs, per iustitiam & æquitatem. Quod itaque vnicuique libitum est, quod iucundum atq; amabile, id ille videtur finem hominis definisse, tacito quidē voluptatis nomine, proque eo beneplaciti vsus nomenclatura. Pythagoras autem, vltimum hominis bonum in exactissima numerandi scientia opinatus est esse. Hecatæus, in eo statu rerum qui homini satis esset. Antisthenes, in modestia & humilitate. Anaxagoras Clazomenius, in vitæ speculatione, in eaq; animi libertate quæ ab huiusmodi speculatione proficiscitur, conuenientem Philosopho terminum omnino constituens. Maximum enim profecto bonum est, naturam rerum callere, vt ex ea cognitione cōtemnamus quę fluxa sunt, animumq; ab omni seruitute liberum conseruemus. Plato autem Aristonis filius, altitudine ac magnificentia termini, illum nobis occuluit. Bonorum siquidem finem statuit, vt quantum in nobis sit, Deo perquam similes euadamus. Laudabilis sanè adhortatio, quæ nos ad diuinorum imitationem inuitat, illa tamen verborum additio, vt id faciamus quantum in nobis est, admirabile id magis homini quam præstabile ostendit. Neque enim fieri potest, vt vsquequaq; Deo similes euadamus. Quo enim pacto visibilis homo, inuisibilē imitetur? Quomodo qui brevis est ac exiguo loco concluditur, illi queat esse persimilis, qui extra omnem terminum constitutus ipse continet vniuersa? Quæ sit rursus ad æternum rerumque omnium conditorem illius similitudo, qui recens est ac nouitius, quique ne vlnaris quidem quantitatis queat cœlum componere? Nulli est ergo natura illa, nulli potentia, nulli sapientia imitabilis, bonitatis tamen ac mansuetudinis, iustitiæque ac humanitatis diuinæ typos aliquos quoquo modo effingi posse, non inficias iuerim. Quandoquidem & Christus ijs qui perfectionē assequi cupiebāt, genus hoc imitationis proposuit, inquit enim: Estote misericordes, sicut & pater vester cœlestis misericors est, qui oriri facit solem super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Platonis quoque præceptor Socrates filius Sophronisci, non diuitijs affluentem hominem, neque secundo vento semper vrentē, sed iustitia exornatum virum solitus est felicem appellare. Impios enim sceleratosq; vocabat qui vtilitatem à iustitia ipsa seiungerent, opinatus in sola probitate ac iustitia repositā esse vtilitatem. Oratores autem, his dictis aures accommodare noluerunt. Dicebant enim, vtilitatem abrecto seiunctam esse, nō sentientes vtilitatem sine iustitia, omni vtilitate cassam relinqui. Nam si iniustū est quod iustitia caret, quod est iniustum vtiq; erit & noxiū, quod verò noxium est, vtile nunquā vocari poterit. Plato igitur eiusq; præceptor Socrates, consona & laudabilia dixisse inueniūtur. Aristoteles autem, tametsi Platonis auditor fuerit, ex illius tamen doctrina parum profecit, ex triplici enim bonorū genere, id est animæ, corporis, ac externis bonis, plenam felicitatem fieri affirmauit. Aiebat enim, qui verè felix habendus sit, eum non modo virtute excultum esse oportere, sed robusta præditum valetudine, sed egregia forma insignem, sed diuitijs affluentem, qui autē careat aliquo eorum bonorū, felicem appellandum nō esse. Hic autē, vt mihi quidem videtur, Simonidæ poe- Luc. 6.

tæ sententiam sequutus est, is enim sic inquit: ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρί. etc. hoc est. Optimum est homini, vt bene valeat: proximum, vt bona sit forma: tertium, vt sine dolo sit diues. Theognis item poēta, paupertatem vitari quàm maximè adhortatur:

Χρὴ πενίην φεύγειν τε καὶ ἐς μεγακήτεα πόντον
Ῥίπτειν καὶ πέδον κύρτε καθ' ἅλιβάτωμ.
Pauperiē fugitare decet, pelagiq; sub vndas
Vertice vel montis mittere præcipitem.

Stoici vero ipsi, sanxerunt quæ his apertissime sint contraria, finem nanq; hominis ac felicitatem definierunt, vt naturam vitæ ducem sequatur. Animam quoque iidem Stoici dixerunt, neque vtilitatis à commercio corporis, neque detrimenti quicquam accipere. Nam neque ad virtutem capessendam, bona corporis valetudine dum viuit, compellitur, neque rursus ad vitium trahitur, vlla corporis ægritudine. Hæc enim indifferētem habere vim opinabātur. Illūd vero eundem Stoicorum impudens plane verbum, atque audacius dictum est. Eandem nanque & Dei & hominis virtutem esse asserebant. At Epicurus his contrariam viam ingressus, felicitatem hominis eam definiuit, vt nec famem nec sitim patiatur. Proque tuenda saturitate, censebat vel aduersus patrem Iouē esse homini depugnandum. ad tantam ille impietatem voluptarium hominem erudiebat. neque enim solum Iouis nomen aduertendum est, quod ille in derisum ac dicterium vsurpabat, sed Deum totius mundi opificem, quem ille Iouis appellatione intelligens blasphemare est ausus. Hoc autem vitium illi accidit, quod & casui & atomis nimium tribuebat, nulloq; duce gubernari, sed ferri sua sponte ac impune vagari cuncta opinabatur, nullā putans anteactæ vitæ reddendam esse cuiquam rationem, sed statum hominis sepulchrorum tenus protendi. Plato autem, vel defunctis vita hominibus iudicia imminere suppliciaq; testatur. Ita enim in decimo Reipublicæ suę libro scriptū reliquit: ἐντεῦθεν δὴ αὖ ἄνδρες ἄγριοι διάπυροι ἰδεῖν παρεῖσαν τες, etc. hoc est: Hic itaque aderant feroces quidam viri, aspectuque ignei, qui cū prodeuntem ex eo spiraculo mugitum percepissent, alios quidem seorsum correptos perducebant, *Aridæum vero nonnullosq; præterea vinctos manus ac pedes decusso capite ac detracta cute iuxta viam raptabant, deflexo per acutissimas spinas tribulosque itinere. In ipso quoque Phædone proxima his conscripsit, inquit enim: τρίτος ποταμὸς τούτων κατὰ μέσον ἐσβάλλει, etc. hoc est: Tertius autem fluuius, hosce medius interlabitur, ac non longe progressus, loco amplissimo cadēs excipitur, qui multo igni ardere cernitur, ibique nostro hoc mari longe maiorem paludem efficit, aqua cœnoque subbullientem. Inde autem egrediens, serpit in circuitum cœno subturbidus, ambituque magno circumuolutus, tum ad alia peruenit loca, tum ad extremos Acherusiæ paludis fines, cuius tamen aquis minime cōmiscetur, sed multiplici ambitu sub terram volutus, infra Tartarum denique erumpit. hic est autem quem Pyriphlegethontem appellant, cuius etiam riui auulsos aquarum ductus exufflando eructant, vbi terrarum locorumque contingat. Ex aduerso autem huius quartus item fluuius in horribilem atque asperrimum locum influit. fertur autē coloris esse cyanei, Stygnusque nomine appellatur: quam vero influens paludem facit, Stygem appellant. Is itaque in eam cadens, certasque ab illius aqua vires accipiens, ac terræ demum immersus, lapsu erratico reuolutus fertur contra Pyriphlegethontem, sitque illi obuius ex aduerso ad Acherusiam paludem. neque vero illius aquis confunditur, sed hic quoq; flexo volumine in circuitum lapsus influit in Tartarum, aduersus Pyriphlegethonti. Ego vero plura non dicam, ne cuncta quæ possent vobis adducēs, æquo longiorem sermonem protraham. Facile est autem viri Græci hunc Platonis librum in manus sumere, docerique ex illius lectione quodnam iudicij tribunal ipse constituat, vtque leuiter peccantibus pares ac commensas pœnas decernat, grauiter autem crebroque delinquentibus, indelebiles. Ego autē pauca vobis ex eo libro nunc legenda apponam. sic enim inquit: οἱ δ' ἄμ λόξωσιν ἀνιμέσως ἐχειρδιὰ τὰ μέγαθη τῶν ἁμαρτημάτων, etc. hoc est: Qui autem videantur insanabiles esse ob magnitudinem delictorum, vt qui sacrilegia multa et grauia, quique cædes præter æquum ac iustum frequenter admiserint, et quæ sunt alia generis eiusdem, hos omnes æqua & conueniens sors in Tartarum demittit, vnde nunquam sint emersuri. Qui vero expiabiliter quidem sed tamen grauiter videantur peccasse, quale est, si qui iracundia perciti violenter in parentes aliquid fecerint, sed tamen pœnitentia adducti eos in reliquo spatio vitę coluerint, aut si qui hominem occiderint, vel tale quippiam perpetrarint, hos sane ipsos nihilo secius oportet in Tartarum deijci, quumque annum ibi totum peregerint, ab vndis eiectantur: homicidæ quidem ad Cocytum, qui vero in parentes peccarunt, ad Pyriphlegethontem. Nar-

*Vel Ἀρδιαῖον.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tat autem post hęc Plato, quo pacto ij qui sic torquentur, magna voce veniam ab ijs petãt quos iniuria ipsi affecerint, vtq; illis renuentibus iterum in lacum deuoluantur, eadem quæ prius adhuc supplicia subituri. Quum hæc itaque tormentorum loca Plato satis ostenderit, tum & ea commemorat quæ reposita sunt ijs qui pie atque honeste vixerint. Sic enim inquit: ὅι δ' ἂν δόξωσι διαφερόντως πρὸς τὸ ὁσίως διαβιῶναι, προκεκρίσθαι, etc. hoc est: Qui autem viuendi sanctitate excelluisse cæteros videantur, hi sunt qui ab hisce terrenis locis, tanquam à vinculis exoluti prorsusque liberati, ad superiorem illam puram habitationem perueniunt, atque ibi in terra optima collocantur. Qui vero homines per Philosophiam satis purgati fuerint, ij & reliquum omne tempus absque vllis penitus laboribus viuunt, & subinde in pulchriores quam hæ sint, habitationes se conferunt. Quæ cuiusmodi sint, haud facile quisquam dixerit, neque mihi præterea ad narrandum vacat. Sed horum gratia quæ dicta sunt ò Simmia, omni studio est annitendum, vt virtutem ac prudentiam consequamur. pulchrum enim præmium est repositum, nec exigua consequendi spes. In Gorgiæ quoq; libro, narrat ea quæ sunt his valde affinia. sic enim inquit. ἄκουε δὴ μάλα καλοῦ λόγου, ὃν οὐ μῦθον ἐγὼ μᾶλλον, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἐγὼ δὲ λόγον, &c. hoc est: Audi perpulchrum sermonem, quem tu quidem, quantum ipse opinor, esse fabulam existimabis, ego autem constantẽ sermonem puto. Itaque dicantur tibi tanquam vera, quęcunque dicturus sum. Paulo quę mox ita subsequitur: τὸν δὲ δικαίως τὸν βίον διελθόντα ἢ ὁσίως, etc. hoc est. Eum vero qui vitam iuste ac sancte transegerit, morte obita in beatorum insulas deferri asserimus, easque incolentem frui omni felicitate, ac exortem esse malorum omnium. Qui vero iniuste atque impie vixerit, in iudicij ac iustitiæ carcerem detrudi affirmamus, quem Tartarum vocant. Et rursus. ἅπαντα γυμνὸς κριτέον ἀπάντων τούτων, etc. hoc est: Præterea iudicandi sunt nudi rebus hisce cassique omnibus. mortui enim iudicandi sunt. Nudum quoque oportet iudicem esse, ipsumque etiam mortuum, qui anima duntaxat, quam iudicaturus est animam speculetur cuiuslibet vita excedentis. oportet inquam esse iudicem priuatum cunctis consanguineis, qui omnem videlicet *mundũ reliquerit, quo super terra viuens vtebatur, vt hoc pacto iustum sit, legitimumque iudicium. Plato igitur ita hæc narrauit vt qui maxime crederet esse apud inferos iudicij ac suppliciorum loca. In Aegypto enim cum Hebræis diuersatus proculdubio quæ hic dicuntur, à prophetis accepit. Indeque didicit esse ignis fluuium, quem Daniel propheta vidisse se narrat. Dicit autem & quæ leguntur apud Esaiam. Ille enim de ijs qui apud inferos puniuntur, hæc inquit: ὁ σκώληξ αὐτῶν ὁ τελευτήσει, καὶ ὁ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, hoc est. Vermis eorum non morietur, neque ipsorum ignis extinguetur. Et iterum: τίς ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὸν τόπον αἰῶνα; hoc est. Quis renuntiabit nobis locum æternum? Plurima vero in hanc sententiam est apud Prophetas perdiscere. Plato itaque tum sibi quædam inde assumens, tum & illis multa commiscens ex Græcorum fabulis, eos demum quos attuli de hisce rebus sermones scripsit. Quæ vero insequuntur, in eandem feruntur sententiam. Inquit enim: τὸν γὰρ Ῥαδαμανθύν, ὅπερ ἔλεγον, πρῶτον μὲν ὁ Ῥαδαμάνθυς ἐκεῖνος ἂν τοιοῦτον πρὰξαντα λάβῃ, &c. hoc est: Ex iudicibus enim (quod dudum tibi dicebam) primum quidem Rhadamanthus ille, si quem talem iudicandum accipiat, nihil sane aliud illius hominis nouit, neque quis sit ille, neque ex quibus ortus parentibus, sed solum curat malusne ille sit, quod vbi comperit, ad Tartarum eum demittit, signo appositio indicãs sanabilisne an insanabilis videatur. Ille autem eo transmissus, congruentia patitur. Nonnunquam vero idem Rhadamanthus hominis Græci animam conspicatus, quæ sancte vitam peregerit, idiotæque aut alterius qui veritatem coluerit, atque vt equidem sentio ò Callicles, Philosophi præsertim animam nactus, qui soli sibi vacauerit, neque multarum præterea rerum in vita solicitus fuerit, amanter hanc excipit Rhadamanthus, atque ad beatorum insulas mittit: Pauloque mox hæc prædictis adiunxit: ἐγὼ μὲν Καλλίκλεις ἐπείσθην τούτων τῶν λόγων πρᾶξαι, etc. hoc est: Mihi quidem ò Callicles his rationibus persuasum plane iam est, idque vnum maxime aspicio, vt quam sanissimam animam iudici Rhadamantho ostendam. Missas igitur eas faciens quas multi appetunt dignitates, veritatique incumbens, curabo vt quantũ in me sit, quam optimus homo viuam, quúque mihi moriendũ sit, mori homo quam optimus. Hortatos autem & cæteros mortales velim quam maxime possum, teq; ipsum in primis ad hoc tam pulchrum virtutis certamen quod præ cunctis certaminibus quæ adiri possunt in vita optandum esse affirmo. Teque nunc ipsum increpo & accuso. neque enim tibi ipsi vllas poteris afferre suppetias, cùm

*Mundum hoc loco etiã pro ornatu et decore possumus accipere.

cùm tibi causa ibi fuerit, statueturque iudicium quod tibi modo commemorabam. Sed cùm veneris in conspectum iudicis illius Aeginæ filij teque ille correptum eò perducet, hiabis attonitus, tenebrasque & vertiginem non tu ibi minus quam ego hic patieris, ac te fortasse ille percutiet, colaphisque capiti tuo incussis, ignominia te dedecoreque afficiet. Hæc autem tibi fortasse tanquã anicularum fabulæ dici videntur, tibique contemptui habebuntur. Neque sane admirandum sit, hæc à nobis contemni, si quærentes posimus quæ hisce meliora, quæque his veriora sint, inuenire. Nunc autem vides, quod qui tres estis Græcorum sapientissimi, tu inquam Polus & Gorgias, nequaquam probare potestis aliam nobis viuendam esse vitam, præter hanc quæ videtur ad eam felicitatem percipiendam profutura. Hæc igitur Plato, & in eo quẽ nuper adduxi sermone, de rebus illis disseruit, sapienterque ad modum hortatus est, vt hic ea curemus perque à suppliciis illis expediamur. In Critone etiam leges inducit ita Socratẽ alloquentes: ἀλλ' ὦ Σώκρατες πεθόμεθα ὑμῖν τοῖς σοῖς τροφεῦσιν, etc. hoc est: At ò Socrates nobis credere tuis altricibus, neque iusticia liberos, neque vitam, neque quicquam aliud pluris facito, vt quum ad Plutonis domos descendes habeas hæc omnia quæ respondeas inferis illis principibus. In ipsa autem Apologia, mortem etiam bonam esse dixit: ἐννοήσωμεν γὰρ καὶ τῇδε, ὡς πολλὴ ἐλπὶς, ἀγαθὸν *αὐτὸν εἶναι, et cæt. hoc est: Cogitemus enim etiam hic viuentes, valde admodum sperari posse, bonam esse mortem. Duorum enim alterum sit in ea oportet, vt vel nihil amplius sit, nulliusque rei sensum habeat qui defunctus est, vel ex ijs quæ diximus ei mutatio quædam contingat, animæque de hoc ipso habitaculo in locum alium commigratio videatur. Sunt hæc autem Platonis dicta laude dignissima, tametsi admixta quædam habeant ex nothis adulterenisque dogmatis, vt Rhadamanthum, Minoem, insulas beatorum, solasque animas sine corporibus puniẽdas esse. sunt enim hæc à veris pijsque dogmatis aliena. Est autem illi quodammodo ignoscendum, qui particeps Apostolicæ doctrinæ non fuerit. Quæ vero is de animarum in hæc atque illa corpora transmigratione, de Pythagoræ dogmatis compilarit, sunt nobis penitus euitanda. sunt enim ea oppidoquam ridicula. inquit enim in Phædonis libro de animis quæ in corpora transmittuntur, eas vt par est indueire iterum mores illos quos in hac vita exco-

* ἄγαν θάνατον.

luerunt. Inquit ergo: τὰ δὲ ποῖα δὴ ταῦτα λέγεις ὦ Σώκρατες, etc. hoc est. Quales vero mores hos esse dicis ò Socrates, vt si qui videlicet gulæ indulserint, petulantesque se aut temulentos præbuerint, nulla prorsus honestatis habita ratione, hoscè asinorum species ac bestiarum subire vero simile est? An non ita maxime congruum fore affirmas? Qui vero iniurias, tyrannides, rapinasque præoptarint, in lupos, accipitres, miluosque transire? Nam quò alio veniamus sese tales animas recepturas? In hæc profecto animalia, inquit Cebes. Ne vero cuncta quæ sunt apud Platonem percensens, sermonem longius protraham, qui eum legat facile affirmantem inueniet, animas eorum qui virtutem politicam exercuerũt, apicularum corpora vesparumve ac formicarum & hominum subituras. Hæc vero non modo sunt perridicula, verũ ijs quæ Plato superius dixit penitus sunt cõtraria. Ibi enim puniri animas affirmat, alias quidem in Acherontem fluuium paludemque Acherusiam, alias vero in Stygem, Cocytumq; ac Pyriphlegethõtem abiectas. Quæque inexpiabile quid peccarint, fluxu Pyriphlegethontis conuectas in tartarum rapi. Quæ vero ita deliquerint vt expiari possint, nihilo secius deferri per vndas fluminis, sed tamen supplicer ab ijs veniam petere quos à se olim iniuria affectos ibi in ripa fluminis adesse conspiciant. Rursusque ab amnis defluxu in paludẽ fontes illos deferri ait. Hoc autem loco eos qui voluptatibus fœde seruierint, asinos inquit fieri. Qui vero tyrannicam vitam rapacemque adamarint, transire in luporum, accipitrum, miluorumque corpora. Egregia vero ac beatissimorũ præmia illis decreuit, qui politicam vitam virtutemque obierint, quandoquidem euadere illos inquit in vespas, apes atque formicas. Hoc enim honoris genus homo Philosophus illis contribuit, qui virtutem officiumque coluerunt. Atqui & hæc sunt superne dictis contraria. Ibi enim eos ad beatorum insulas destinauit. Philosophorum autem habitacula ne verbis quidem explicari posse asseruit. Hic autem eis attribuit vesparum, apicularum, ac formicarum vitam. Quique olim in vita neminem iniuria affecerint, præmium innocentiæ hoc ait accipere, vt alijs maxime noceant. Apes enim ac vespæ, natæ sunt stimulis aculeisque ictus inferre. Ipsæ item formicæ segetes deprædantur, sibique cum agricolis terræ fructus compartiuntur, tametsi minus in laboribus tolerandis sociæ fuerint. Vespæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem, plantarum cultoribus moleſtiſsimæ ſunt, arboreos enim fœtus terebrant & corrumpunt. Idem quoque & apiculæ ipſæ faciunt, neque tamen horum quicquam incommodorum ſapientiſsimo atq; optimo philoſopho in mentem venit, ſed ad ſolam Pythagoræ illius qui primus haſce animarum commigrationes commentus eſt, authoritatem reſpexit. Quin & alibi Plato noſter huiuſmodi nobis fabulamenta adducit. Inquit enim: εἰς μὲν γὰρ ὄθεν ἥκει ψυχὴ οὐκ ἀφικνεῖται ἐτῶν μυρίων, etc. hoc eſt: In eum quidem locum vnde anima proficiſcitur, non quælibet vtique peruenit infra decies mille annos. neque enim alas ad euolandum aſſumit ante hoc tempus, præterquam illius anima qui philoſophatus ingenue fuerit, puerosque ſecundum Philoſophiæ normã adamarit. hæ nanque tertio vitæ peracto circuitu, milleſimo demum anno *liberantur. Ter, inquam, continue ad hanc vitam pennis ita ſublatæ, poſt annos mille diſcedunt. Aliæ vero animæ quum vitam primam peregerint, iudicium ſubeunt, quo abſoluto aliæ quidem in ſubterranea fora demiſſę, pœnas perſoluunt. Alię vero ab iuſtitia in quandam cœli regionem ſublatæ, agunt pro illius vitæ meritis quam olim inter homines vixitarunt. Horum autem verborum quæ ſit ſtultitia, eſt intueri promptiſsimum. Quis enim Platonem docuit illa dena annorum millia? Vnde hic, inquam, didicit, annorum decem millibus euolutis vnamquanq; animam in ſuum locum reuerti? Quæ autem ſuperioribus verbis interſita ſunt, nea flagitioſis quidẽ hominibus, nedum àPhiloſopho dici conuenit, adiunxit enim puræ Philoſophię cultoribꝰ, laſciuos puerorũ amatores, eademque præmia & his & illis repoſita eſſe oſtendit. Sed enim horum quoque verborum quandoque oblitus (cœlum nanq; huiuſmodi animis in Reipublicę libris ſedẽ conſtituit) Orphei animam cygni corpus induiſſe ait, Agamemnonem vero aquilam euaſiſſe, in leonem tranſiſſe Aiacem, in athletam Atalantam, in ſimiam vero Therſiten. Neque ſane ſcio cuius rei gratia tam inſulſa dogmata ſuis dialogis Plato inſerta voluerit. Mihi profecto magis iocari, quam ſerio agere videtur, vbi animarum in hæc atque illa corpora commigrationes commemorat, multis enim locis eſſe pœnarum ſedes apud inferos narrat. Ego itaque ad eas potius me conuertam, ne tanti Philoſophi orationem in eiuſmodi ridiculis relinquamus. Audite igitur ſic loquentem: ἀλλ' ὑμέν-τοι σοι, ὦ Δ' ἐγὼ Αλκίνουε ἀπάλογον ἐρῶ, &c. hoc eſt. Verum tibi ego non Alcini apologum referam, ſed fortis viri Heris Armenij, genus è Pamphylia ducentis, ſermonem narrabo, qui quum in prælio cecidiſſet, decimoque pòſt die aliorum quidem corpora qui ſimul occubuerant, iam marcentia recepta eſſent, integer adhuc ſublatus eſt, domumque delatus. quumque duodecimo ab interitu die tumulandus eſſet, ante pyram conſtitutus reuixit, reuerſusque ad ſe ſe narrauit quæ apud inferos vidiſſet. Inquit ergo animam è corpore egreſſam, cum multis alijs peruenisse ad admirabilem ac incredibilem quendam locum, in quo duo hiatus terræ paterent ſibi inuicem cohærentes, tum & cœli apertiones duæ quæ illis ſupernè ex oppoſito imminerent. Inter hos hiatus medij iudices deſidebant, qui peracto iudicio, iuſtorum quidem animas iuberent per dexteram apertionem ad ſuperna cœli conſcendere, quibus in pectore iudicij ſui notas iudices, ipſi aſſuerant. Iniuſtorum autem animas iuberent per lęuam ad infernа præcipitari, has quoque nihilo ſecius in tergo anteactæ vitæ ſigna geſtantes. Sibi vero aiebat in conſpectum progreſſo dixiſſe iudices, oportere illum nũtiare hominibus quæ ibi fierent, iuſsiſſeque illum omnia diligenter auditu viſuque percipere. Sunt vero hi philoſophia digni ſermones, neque enim animas in brutorum corpora ſummittunt, ſed in cœleſtem ſubuehunt regionem quæ bene vixerint, quæ vero contrarium virtuti vitium præoptarint, ad inferos detrudunt, vt iam mihi videatur, ibi quidem ioco, hic autem ſerio agere. Plutarchus quoque in ijs quæ de anima conſcripſit, & iudicem ſuboſtendit, & iudicij miniſtros inducit huiuſmodi narrationem ſuis verbis interſerens. Ἀτύλλω, φησὶ, τούτῳ τῷ αὐτοῦ παρῆμεν ἅμα Σωσιτέλει καὶ Ἡρακλεῶνι, διηγουμένου. etc. hoc. Huic inquit Antyllo, et nos narranti interfuimus, cum Soſitele ſimul & Heracleone. Is enim cum Medicis iã exanimis videretur, paulũ ad ſe reuerſus ex quadã non admodũ, pfunda dormitatione, nihil ſane aliud fecit aut dixit, quod emotæ mentis ſignum cenſeri poſſet. narrabat autem ſe vita perfunctum, iterum in vitam rediiſſe, neque tamen prorſus atque irreuocabili morte ex ea tunc ægritudine perijſſe: immo autem miniſtros qui ſe ad inferos deduxerant, ab ipſorum præſide grauiter increpitos fuiſſe aiebat, qui pro Nicanda ad quem deducendum miſsi fuerant, Antyllũ in conſpectu eorum ſtatuiſſent. Erat autem Nicandas ſutor coriarius, qui cùm paulo mox interiſſet, ſtatim ſe Antyllus dicebat in vitam

*Al. dimittuntur.

vitam ac proſperam valetudinem redijſſe. Qualia ſint igitur Philoſophorum dogmata, vtque ipſorum alij quidem menſi ſunt ventre humanam felicitatem, alij vero perfectius quiddam de ea loquuti ſunt, vtque alij humanam vitam ſepulchrorũ tenus eſſe cenſuerunt, alij quantum valuere dicendo conati ſunt oſtẽdere horribilia quædam ſupplciorum loca, neque tamen ea fabulis expedita nobis reliquerunt, ex ijs quæ ſuperius dixi iam percepiſtis. Tempus vero iam eſt, vt quæ Deo congruentia ſunt Euangeliorum ſacra dogmata contemplemini. Noſtrates ergo, initium bonorum à laudabili timore Dei auſpicantur. Initium enim ſapientiæ timor Domini, vt & Salomon & Dauid Salomonis pater teſtatur. Finem vero bonorum faciunt, diuinis & legibus & præceptis excultam vitam. Beati enim immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Hoc idem nos in Euangelijs docuit totius mundi ſeruator. Beatos enim vocat non diuites, non delicijs deditos, non eos qui à torrente voluptatis ablati rapiuntur, ſed pauperes ſpiritu, ſed mites, ſed miſericordes, ſed qui eſuriũt, ſitiuntque iuſtitiam, quique pro tuenda probitate aduerſi aliquid patiuntur. Pollicetur autem ſeſe ijs daturũ cœleſte regnum, qui in eiuſmodi rebus gerendis nauiter ſeſe geſſerint. Non ab re autem facturũ me putem, ſi nunc eas vobis recenſeam leges quæ nobis ſub ſpecie beatitudinis ſcriptæ ſunt, inquit enim, μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, et c. hoc eſt. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipſi hereditabunt terram. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati pacifici, quoniã filij Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiã, quoniam ipſorum eſt regnũ cœlorũ. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiã conſequentur. Beati mundo corde quoniam ipſi deũ videbunt. Alia item Euangelica præcepta, in eandem fermè tendunt ſententiam. Sed hæc ſatis erunt ad oſtendendam legiſlatoris intentionem, quenque nos ille reſpectare finem edocuit. Neque enim nos iuſsit expectare diuitias, non pulchritudinem ſanitatemque corporis, ſed officioſos ſudores multaque pro virtute diſcrimina. Tum & maxima virtutis præmia, nullicq; dictu facilia, quæ enim poſsit oratio immortale illud infinitumque cœleſte regnum ſatis oſtendere? quæ vitam illam ſenectute, curis doloribuſque carentem? De his autem rebus Paulus exclamat, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, &c. hoc eſt. Quæ oculis non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Quòd ſi ne is quidem qui ſpectator interfuit, ea narrare potuit quorum ſpectaculo dignus eſt factus, vix alius effari audebit quæ dicenda non ſint. Audite verò quæ Paulus ad Romanos ſcribit, vt ſciatis & hunc, finem hominis ſtatuiſſe vitam æternam, ὅτε γὰρ ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, et c. hoc eſt. Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis ipſi iuſtitiæ. Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis in quibus nunc erubeſcitis? nam finis illorum mors eſt. Nunc autem liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum inſanctificationem, finem vero, vitam æternam. Stipendia enim peccati, mors, gratia autem Dei, vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Satis eſt, enim inquit, libertatis donum, vt ex ſeipſo fructum vobis pietatis oſtendat, tamen ex ſua liberalitate munificus Dominus ac magnificus æternam vobis ſuperingerit vitam, vt peccati ac iuſtitiæ differentiam cognoſcatis, peccatum enim, finem habuit mortem. Iuſtitia vero, habet vitam æternam. Sub inde autem & maximum donorum oſtendit. ὅσοι γάρ, φησὶ, πνεύματι θεοῦ ἄγονται, &c. hoc eſt. Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei, non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. Ipſe enim ſpiritus, teſtimonium reddit cum ſpiritu noſtro, quod ſumus filij Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen conpatimur vt & conglorificemur. Ad Galatas quoque ſcribens idem, ſic inquit, ὥστε οὐκέτι εἶ δοῦλος &c. hoc eſt. Itaque iam non es ſeruus, ſed filius. Si autem filius, & hæres Dei per Ieſum Chriſtum. In eandem quoque ſententiam & ad Timotheum ſcribit, πιστὸς ὁ λόγος, εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν, etc. hoc eſt. Fidelis ſermo, ſi enim commortui ſumus, & conuiuemus, ſi ſuſtinemus, & conregnabimus. In alio item loco ad eundem Timotheum ſic ſcriptum eſt, ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, et c. hoc eſt. Ego enim iam delibor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Bonũ certamen certaui, curſum conſummaui, fidẽ ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex, non ſolum aũt mihi, ſed & omnibus ijs qui dilexerunt aduentũ eius. Pari modo & de reſurrectione corporum, & Corinthijs, & Theſſalonicenſibus, & Philippenſibus, et multis aliis ſcripſit, καὶ νῦν μὲν, φησὶ,

Pſal. 110. Eccle. 1.

Pſal. 118.

Matth. 5.

1. Cor. 2.

Rom. 6.

Rom. 8.

Galat. 4.

Timoth. 4.

Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

φησὶ, σπείρεται ἐν φθορᾷ, et c. hoc est. Et nunc quidem seminatur in corruptione, resurget
1. Cor. 15. in incorruptione, seminatur in ignobilitate, surget in gloria, seminatur in infirmitate, surget in virtute, seminatur corpus animale, surget spirituale. Et rursus. Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur, oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem. Et iterum ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, etc. hoc est. Nostra autẽ conuersatio in cœlis est, vnde & Saluatorem exspectamus Dominum Iesum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori gloriæ suæ. Ipse quoque Dominus hisce verbis
Ioan. 6. Iudæos alloquutus est, ὅτι ὑὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο, et c. hoc est. Quoniam filius hominis est, nolite mirari hoc, quoniã venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ,
Matth. 24. qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicij. Rursusque cùm de communi fine rerum dissereret, verba hæc addidit, εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, et c. hoc est: Statim vero post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur, & tunc apparebit signum filij hominis in cœlo, & plangent se omnes tribus terræ. Hisce autem verbis ostendit luctum eorum qui Euangelio non credide-
Matth. 25. rint. Tum & adducta virginum parabola, in qua ipsarum aliæ cum lampadibus ingressæ sunt thalamum, aliæ vero extra thalamum remanserunt, quod earum lampa-
Ibidem. des extinctæ sunt. cùmque etiam talentorum parabolam addidisset, seruorumque industriorum meminisset, ac inertis illius qui talento occultato missus est in tenebras exteriores, ita demum subiunxit. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ ὑὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, et c. hoc est. Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes sancti Angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem sicut pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex ijs qui à dextris eius erunt: Venite benedicti, patris mei percipite regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & cooperuistis me. Infirmus, & visitastis me. In carcere eram, & venistis ad me. Ibi iustis dicentibus se nihil vnquam tantis dignum præmijs præstitisse (proprium est enim virtutis athletis, vt modestos se præbeant, suasque opes occultent) eis contrà ita respondit: Amen dico vobis, quod fecistis vni ex his minimis fratribus meis, qui in me crediderunt, mihi fecistis. Hos autem cùm ita vocis suæ præconio collatisque laborum præmijs honestarit, tunc dicet & ijs qui stabunt à sinistris, πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, et c. hoc est. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Explicat autem malis quoque suppliciorum causas, quandoquidem nullus eorum ea præstiterit quæ iustorum præstitit chorus, neque summam illorum modestiam imitati fuerint. Iusti enim etiam se fecisse negabant bona cuncta quæ fecerant, hi vero quæ non fecerunt se fecisse mentiuntur. Iure ergo redarguti, pœnis supplicijsque tradentur. Hæc itaque viri Græci conferte, quæso, cum Platonis sermonibus, qui maxime laudandi sunt. Cæteræ enim Platonis, tum & aliorum Philosophorum nugæ, dignę sunt quę in tenebras exteriores mittantur. Quæ vero nos è Platone decerpta vobis laudauimus, habent aliquam cum Euangelicis dictis affinitatem, malorum enim supplicia, bonisque reposita præmia, & ille confessus est, & sacra nobis tum vetera tum recentiora monumenta ostendunt. Iudices tamen ille multò alios nobis induxit, Aeacum, Minoem, Rhadamantum, homines videlicet non vsquequaque laudandos. Minoem vero sunt, qui criminibus etiam multis accusent. Nos autem iudicem nobis eum expectamus, qui & nos fecit, optimè conscium naturæ illius quam ipse effinxit, neque eius facta solum dictaque callentem, sed ipsos quoque internæ cogitationis motus, iudicabit autè nos, huius nostræ humanitatis vestem indutus, suæ nanque diuinitatis natura, oculis cerni non potest. Hinc & seipsum hominis filium sæpe appellat, quia videlicet ij qui iudicabuntur, nostram hanc naturam in eo videbũt. Eam ob
Act. 17. rem Paulus Apostolus cùm apud Athenien ses concionaretur, sic inquit: τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ θεός, et c. hoc est. Tempora igitur ignorantiæ Deus non curans, nunc annunciat omnibus vbique hominibus, vt pœnitentiam agant, eò quòd statuit diem in quo iudicaturus est orbem in

in æquitate, in viro in quo statuit, fidem prębens omnibus, suscitans eum à mortuis. Si quis autem vestrum minime ijs credit quæ multa vobis adducimus, putatque nugas esse Apostolorum verba, saltem hinc, quæso, illorum veritatem perdiscat. Multa sanè de futuræ vitæ statu, tum Christus ipse, tum ab eo missi discipuli prædixerunt, multa insuper & alia ijdem prænuntiarunt, quæ nihil quidem ad illam futuram vitam, sed ad hanc duntaxat, quam hic traducimus pertinerent. Disquirite igitur diligenter, spectantes ad hanc vitam prædictiones quas si fuisse veras inuenietis, ac in euentus rerum clarissimos abijsse, tum & ea quæ de futuris adhuc rebus prædicta sunt, sine vlla prorsus disceptatione accipite. Hoc vero ipsum hac maxime vobis ratione inspiciendum est. Hierosolymæ vrbis obsidionem Christus euersionemque prædixit, templumque illud celeberrimum funditus proruendum, fore etiam vt Iudæi qui se crucis ligno affixuri erant, patrio solo extorres per vniuersum terræ orbem dispergerentur. Agedum itaque videamus an hæc prædictio ad euentum peruenerit. Ac de Iudæis quidem vos dubitaturos non puto, patria enim vrbe expulsi iam sunt, alioque terrarum commigrarunt. Templi vero solitudinem, immo autem à fundamentis euersionem, qui è vobis eò profecti viderunt, confiteantur, reliqui vero, saltem narrantibus fidem habeant. Ego quidem hisce oculis vidi desertum templi locum, quamque rerum prædictionem audiu prius acceperam, hisce inquam oculis sum intuitus, veritatemque non laudaui solum sed etiam adoraui. Eorum itaque verborum veritatem res ipsæ clamore vocalissimo prædicant. Quæramus verò & alterius Prophetiæ finem. Christus Apostolis suis quæ certamina subituri erant periculaque prędixit, quo videlicet tempore suam
Matth. 10. doctrinam Iudæis & gentibus, inuulgarent, ἰδοὺ γὰρ, ἔφη, πρὸς αὐτοὺς, ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων, et c. hoc est: Ecce enim inquit eis, ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Et iterum. Tradent vos in concilijs, & in synagogis suis flagellabunt vos & ad præsides & ad reges ducemini, propter me in testimonium illis & gentibus. Pauloque mox. Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Item hæc amplius. Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Itemque. Nolite arbitrari, quia venerim mittere pacem in terram. Non veni mittere pacem, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Hæc autem viri charissimi cernimus euenisse, ijs enim circumuenti periculis quæ Christus prædixerat, lucem orbi terrarum Apostoli attulerunt, quique Apostolis successerunt, religionem ab illis acceptam conseruarunt. Cuius rei nobis sunt testes, sepulchra Martyrum quæ per terrarum orbem terra marique resplendent, quasique veritatem prædicant diuinarum prædictionum, neque enim illis sola discrimina, sed
Matth. 16. victoriam quoque prædixit. Super hanc enim inquit, petram ædificabo Ecclesiam meam & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. Est autem videre quod Christus fore prædixit, iam domos familiasque diuisas. Viri enim Christianæ religioni affecti, vxoribus infesti sunt quæ adhuc in sua impietate persistunt. Item quæ vxores eiusdem religionis iugum subierunt, vagos errabundosque viros suos fidei sagena irretire contendunt, necessariaq; ad salutem dissensio, ita laudabilem parit cõiunctionem. Atque vt prædictiones alias missas faciam, mulier quædam ad sanctos Christi pedes vnguentum attulit, cuius ille fidem accipiens, circunstantibus inquit discipulis. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum
Matth. 26. & Marc. 14. fuerit Euangelium hoc regni, prædicabitur & quod fecit hæc in testimonium eius. Hãc vero prędictionem videre est iam finem cõsequutam esse, vbique enim terra ac mari, mulieris huius fides prædicatur. Quando igitur hæc Christus multò antè prędixit, idemque futuræ vitæ statum nobis prænuntiauit, videmusque perspicuam rerum harum veritatem, illa quoque sine controuersia, quæso accipiamus ab ijs quæ facta iam cernimus ad ea perducti, tanquam rebus his vtamur pro rerum illarum signis & argumentis, hac enim caussa & hæc & illa Christus prædixit, vt his ea maxime stabiliret. Ac honores quidem, quos in se credentibus minime est pollicitus, liberaliter tamen dedit, neque viuis solum splendoris multum contribuit, sed optime defunctos plurimo honore affecit, vt ex ijs quæ minime pollicitus tamen dedit, credamus euentura quæ est pollicitus. Nam qui ea donauit quę ex conuentionibus non debebat, quique sua liberalitate, longe promissiones

Universidad de Deusto
Biblioteca

siones excesit, dabit procul dubio reliqua quæ promisit, quæq; decertantibus præmia ostendit. Turpe enim ac miserum sit, vt ludorum quidem gymnasiorumque præfecti, athletis præbeant quę se daturos illis dona promiserint, quiq; item operarios quoscunque conduxerint, opera perfunctis ex conuentu satisfacere studeant, mundi vero totius opifex, à quo ea quæ prius non erant creata sunt, quiq; salutiferæ dispensationis mysterium consummauit, qui tot cæcis hominibus diuinę cognitionis lumẽ insudit, hunc dicamus quæ promisit non effecturum. Quod si vera est, sicuti vera est (Dei enim promissio vera est) nec vana nec inutilis est viri charissimi diuinæ institutionis disciplina, credentibus enim regnum cœlorum, vitamque nullum finem habituram, corporibus etiam resumptis nos cœlitum choris interfore, disciplina nobis ea pollicetur, sicuti contrà & incredulis æterna supplicia comminatur. Hoc enim ipsum & in parabola zizaniorum ostendit, quam cùm ipsemet interpretaretur, hæc addidit. Sic erit in consummatione sæculi huius. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Tum & hæc addidit. Qui habet aures audiendi, audiat. Eadem igitur vobis amici homines adhortantes afferimus, neque enim inuitos cogimus diuina dona percipere, sed adhortantes potius & obsecrantes, eorumque vobis magnitudinem demonstrantes. Itaque superius à nobis allata, hoc Domini Dei nostri dicto concludimus, Qui habet aures audiendi, audiat. Matth.13.

VNDECIMI LIBRI FINIS.

BEATI THEODORETI
EPISCOPI CYRENSIS LIBER DVODECIMVS, DE VIRTVTE ACTIVA.

ITA natura comparatum est, vt arbores suis radicibus innitantur, atque ab eis alimenta percipiant, ab ipsis autem ramis ac frondibus quiq; inde suspensi cernũtur, fructibus exornentur, si quis enim ramos excindat, comamque decerpat, fiunt prorsus inutiles, omniq; sic decore spoliantur, vt superfluum videatur radicum illud ac stirpium fundamentum. Ita & animantium corpus indiget quidem oculis ad obtutum, quibus videlicet sensus alij, tanquam ducibus suis, vtantur. Indiget vero & pedibus quibus ambulet ac feratur. Indiget manibus quæ opus faciant, membrisque alijs ac particulis cibum potumque ac alias res necessarias sumministrent. Iam vero subuculas hybernas, chlænas, & castrensia sagula, nequaquam staminа sola conficiunt, est enim opus subtegmine quod staminibus intexatur & cohæresçat. Quorsum vero hæc dixi? Non ideo viri Græci quia fabulas nugasque consecter, sed qui per has similitudines ostendere vobis contendam, quæ sit exactissima Philosophiæ materia. Maximum nanq; bonum est diuinarum rerum cognitio. Neque vero satis hæc est, quæ consummatum hominem eum reddat qui ea factus sit dignus, oportet enim bonas rerum functiones ad cognitionem scientiamque adiungi. quod enim radix est arbori, quod oculus corpori, quodq; telis contexendis ipsa sunt staminа, hoc perficiendis animis est veritatis cognitio, stabilisque rerum diuinarum fides. Oportet autem nõ solum scire quid de Deo sentiendũ sit, verum etiam ad illius leges vitam moresq; instituere, sicut enim qui picturã, quiue sutoriam vel quamuis aliam artem perdiscunt, non vt solam earum rationem teneãt illis dant operam, verum multo magis vt eas manibus suis exerceant, seq; opere aliquo magistrorum imitatores ostendant, ita decet operarios pietatis, non solum Theologiam rationemque naturæ, sed practicæ quoque virtutis leges ac instituta perdiscere, quæq; dedicerit quantũ queat seruare, ad

re, ad eaque conari animæ speciem componere ac effingere, qui enim sic animam comonit atque informet, non solum diuinarum legum exprimit characteres, sed ipsius quoque legislatoris viua quędam imago rationalisque effingitur. Hoc & veritatis præco docens exclamat. Estote imitatores Dei. Eiusque præterea dominus & magister nos monet. inquit enim, Estote imitatores patris vestri qui in cœlis est. Et iterum. Estote perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est. Imitatur autem Deum quantum imitari licet, qui ea diligit odioque prosequitur, quæ Deus amat ac detestatur. Quæ vero illi iucunda, quæ ve inuia sint, diuinæ leges manifestè nos docent, audimus enim exclamantem Dauid. Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes operãtes iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus. Cumque his verbis ostendat legislatoris dispositionem atque affectum, alio in psalmo personam eius inducit qui has notas diligenter expresse rit, ita Dominum deprecantis, inquit ergo. Perãbulabã in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Non ponebã ante oculos meos rem iniustam, facientes præuaricationes odiui. Non adhæsit mihi cor prauum, declinantem à me malignum non cognoscebam. Detrahentẽ secreto, proximo suo, hũc persequebar. Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad mansuetos terræ, vt sedeant mecum. Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Non habitabat in medio domus meæ faciens superbiam. Qui loquitur iniusta, nõ direxit in conspectu oculorũ meorum. Hisce autem verbis non modo nos docuit, posse nos imitari potentissimum Deum, sed rationem quoque modumque imitandi nobis ostendit, neque enim nos iussit, cœlum, Solem, Lunam, resque alias procreare, neq; vt simplici essemus in circumscriptaque natura, sed eadem quæ Deus & amore & odio prosequi. In hac autem obeunda virtute cũ Propheta egregium se prębuisset, confidenter exclamat, Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Et iterum. Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos & in hostes facti sunt mihi. Et rursus, Viri sanguinum declinate à me & declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. Et amplius. Iniquos odio habui, & mandata tua dilexi. Et: Quomodo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea est. Et. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Multaque sane huiusmodi inuenire quilibet sibi poterit apud Psalmographum regem. plena est enim eius prophetia hoc genere doctrinæ. Moses quoque qui dictatas sibi à Deo leges Hebræis dedit, in eis ipsis plane ostendit quid amet Deus, & quidnam oderit. Omnis præterea Prophetarum chorus in hoc rerum discrimine nos pulchre erudit. Ipse Iesus super Deus in Euangeliis ita inquit: Non omnis qui dixerit mihi Domine Domine intrabit in regnum cœlorum, sed qui fecerit voluntatẽ Patris mei qui in cœlis est. Et: Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Et: Qui diligit me, mandata mea seruabit. In parabola etiam talentorum testatus est se nõ solum totidem repetiturum quot dedit, sed fœnus etiam exacturum, quod qui reddere non habebit, cassum etiam sortis dono, vinctumque, in tenebras demissurum. Quin & virgines illas quæ secum oleum non attulerant, extra thalamum passus est esse. Illum etiam qui indutus erat vestem nuptiis minime congruentem, nuptiis exclusit, conuiuioque abegit. At ille tamẽ non sponte se ingerens, sed vocatus ingressus est, verum quia ex sola sponsi liberalitate accersitus, vestem non immutauit, idcirco ea perpressus est. Hinc & Apostolus inquit, Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccato sacrificium. Terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio quæ cõsumptura est aduersarios. Tum ab exemplo verba hæc magis confirmat. inquit enim. Irritã quis faciens legem Mosẽos, sine misericordia, duobus vel tribus testibus moritur, quãto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Dei filium conculcauerit & qui sanguinem testamenti pollutum duxerit in quo sanctificatus est, & spiritu gratiæ contumeliam fecerit? Scimus enim qui dixit. Mihi vindicta & ego retribuam, dicit Dominus. Et iterum. Quia iudicabit Dominus populum suum. Tum & otiosos cessatores intertesq; homines ita perterret: Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Et rursus. Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Indigere itaq; scientiã practica virtute, satis hinc puto me ostendisse. Age vero nunc videamus quid de his quoque rebus senserint Græci philosophi. Inueniemus enim Platonem, nonnullosque alios, qui Platonis Philosophiam se-

Psal.138. Psal.118. Psal.100. Psal.5. Matth.5. Eph.5. Matth.6. Matth.5. Ioan.14. Matth.25. Matth.22. Heb.10. Ibidem. Deut.32. 2.Cor.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctati sunt, sermoni nostro admodũ consentaneos. Is enim in legum suarum libro sic inquit, τὸν ἁμῶς θεῷ προσφιλῆ γενόμενον, ὡς δυνατὸν μάλιστα etc. hoc est. Deo itaque gratum amicumque hominẽ necesse est quã queat maxime talẽ euadere qualis sit Deus, hacque potissimum ratione. Qui enim frugi homo temperatusque est, Deo est charus, similis enim illi est. Qui vero non est temperatus, absimilis plane est. Nihil hic ergo alienum à nostratibus dixit, imo autem & is fatetur oportere nos quantum vires nostræ patiantur in bonis affectionibus creatorem Deum imitari. Hoc autẽ loco temperatũ intelligit Plato, non eum, qui se potentiore voluptatibus præbeat, sed qui rationalem animæ nostrę vim saluam atq; integram vsquequaque conseruet. Hisce autem similia & in Theæteto conscripsit, sic enim inquit. ἀλλ' ἐκ ἀπόλυσθαι τὰ κακὰ δυνατὸν ὦ Θεόδωρε, &c. hoc est. Sed interire ac tolli ò Theodore mala prorsus non possunt, necesse est enim semper esse quod bono contrarium sit, neq; tamen ea Deo inesse possunt. Mortalem autem naturã circa locum hunc versari necesse est. Quapropter tentandũ est, vt hinc eo quã ocissime fugiamus, est autem fuga, ipsa Dei similitudo quantũ in nobis est, similitudo autem, vt cum prudẽtia sancti ac iusti simus. Sapienter autem ac manifeste his verbis, rationem nobis imitationis ostendit. Primum enim iussit vt mundana hæc & terrestria fugiamus, non tanquã procul ab hac terra subducti, sed animo atq; affectu ab his curis terrestribusque negociis liberati. hoc enim patefecit in iis quæ sequuntur. φυγὴ μὲν γὰρ, φησὶν, ἐκάλεσα τὴν πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσιν. hoc est. Fugã enim vocaui, hominis ad Deum similitudinem. Laudabilis vero est illa verborum additio, neque enim sua nobis lege præcepit, vt ab solute ac simpliciter similes Deo simus, sed quãtum vires hominis patiantur. Tum & similitudinis formam ostendit, inquit enim. Similitudinẽ voco, cùm quis sanctitatem cum prudentia iustitiamque consequitur, quæ accessio, non minus & ipsã laudabilis ac peramanda est. sunt enim nonnulli qui summam quidem iustitiæ rationẽ habent, sed ij tamen stoliditate animi cùm ad actionem peruentum est, pulchritudinem virtutis eius corrumpunt. Multis vero præterea verbis Plato in eodẽ dialogo perfectionem virtutis ostendit. λέγωμεν δι' ἣν αἰτίαν τὴν κορυφαίαν, etc. hoc est: Loquamur itaq; (inquit) de summis eximiisq; Philosophis, quis enim de iis loqui curet, qui aberrant à legibus institutisque Philosophiæ? Hi vero qui summi sunt, neque viam norunt quæ ad forum ducit, neque vbi iudiciũ senatusue sit, aliusue publicus cinitatis consessus. Leges præterea & decreta, seu verbis ferantur, seu scripta sint, neque audiunt hi, neque inspiciunt. Studia vero populi, suffragiaque creãdis magistratibus collata cœtus alios & conuenticula, & conuiuia, lasciuasque cum tibicinis comessationes, ne per somnum quidem sibi obseruari velint. Neque vero etiã *nouit si quis malus est homo in ciuitate, neque si quid olim peccatum est ab antiquis vel viris vel mulieribus. Imo autem magis hæc ignorat, quam quod dici solet, quot aquæ poculis mare constet. Verum & hęc omnia ignorare se nescit, neque enim his abstinet rebus ea gratia vt laudetur, atque vt hominibus placeat. Solum itaque illius corpus in ciuitate versatur, mens autem illius hæc omnia parui faciens, ac veluti sint nulla contemnens, euolat in partes omnes, vt ait Pindarus, tum inferna terræ loca, tũ & summa dimetiens, philoque secius ad astra cœli se tollens, omnemque naturam scrutabunda perlustrans. His autem verbis Plato nostratium Philosophorum, id est Christianorum hominum vitam effinxit, neque enim apud priscos illos Græcos Philosophos talem fere me inuenias virum. Socrates enim ille quem Philosophorum eximiũ iactitant, & in gymnasiis, & in artificum officinis assidue disputabat, modo autem & in ciuitate moram trahebat, modo & ad Pyræum se conferens pompas ipse quoque spectabat. Armatis etiã militibus sese inferens, & in Potidæa, & in Delo insula militauit. Cùm vero etiam conuiuia comessationesque obiret, Aristophanis Comœdi ludibria, & Alcibiadis petulantiã passus est, hæc enim Plato suo in Sympolio commemorat. Theatrales etiã ludos populo insertus spectasse dicitur. Minime igitur Socrati conueniant, quæ Plato superius ab eximio Philosopho requisiuit. Quod si ea Socrati non conueniant, ægrè alium inuenias cui ea conueniant. At quicunq; Euãgelicæ philosophiæ studio inarserunt, procul se ab omni ciuitatis strepitu receperunt. Ergo autem montium fastigiis occupatis, aut alibi solitariis locis ad incolendum delectis, rerum diuinarum contemplationi, ac vitæ quæ contemplationem eam deceret, sese penitus addixerunt, nulla vxorum, nulla filiorum, nulla agrorũ, nulla domesticarum rerũ cura distracti, sed animã duntaxat sub regula diuinarũ legum in virtutis recto conseruãtes. quod. n. suis in tabulis facere optimi pictores solẽt, ad egregia virtutis exẽpla spiritales imagines depinxerũt. Ea vero Plato nis verba nostris maxime hominibꝰ cõueni-

re

*Intellige vir bonus.

re ipse sit testis, qui plurimis interiectis verbis hæc addit: ἄγροικον δὲ καὶ ἀπέδυτον ὑπ' ἀρολίας οὐδὲν ἧττον τῶν νομέων τὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίγνεσθαι, etc. hoc est. Rudem verò & indoctum prę sui negotij attentione, talem, Philosophum fieri necesse est, non secus atque sint ipsi pastores, quasi illorum modo Philosophus hic, montano sit stabulo circunseptus, cùm verò audit esse qui decem milia iugera, vel si quid est aliud maius, admirabili copia multitudineq; possideat, valde exigua sibi audire videtur, qui vniuersum terræ orbem spectare sit solitus. Quod autẽ nullus Græcorum Philosophorum montanum sibi constructum stabulũ habitarit, satis veterum monumenta ostendunt. Idem verò & vos planè testamini, qui Christianos homines in eiusmodi solitudine vitam trahentes odio magno perosi estis, cùm tamen id vitæ genus Plato valde laudãdum esse existimarit. Consentanea verò his & in secundo Reipublicæ libro inquit: τὸν γὰρ, φησὶ, τοιοῦτον θέντες δίκαιον καὶ παρ' αὐτὸν ἴσωμεν, &c. hoc est. Tali homine semel à nobis posito, iuxta hunc rursus statuamus virum simplicem, iustum, ingenuum, generosum: qui, vt ait Aeschylus, esse quidem bonus appetat, minime autẽ videri. Illud enim videri velle, prorsus tollendum censeo. nam si iustus hominibus videatur, honores illũ & munera insequentur. Incertum itaque erit, vtrum is præmiorum ac dignitatum causa, sit talis. Nudandus itaque est rebus omnibus, solaque illi iustitia relinquẽda, vt ita in contrariam partẽ redigatur atque prius affectus erat. Cùm itaq; nihil habeat iniustitiæ, tamen iniustissimus esse credatur, vt hoc examine probetur ad iustitiã, si nec infamia, nec rebus ijs quæ proueniũt ab infamia moueatur, sed immutabilis ad mortem vsq; persistat, tametsi per omnem vitam credatur esse iniustus. Hæc autẽ & Athletis nostris maxime congruunt, neque enim quæ recte faciunt fortiterque depugnant, Antisthenis, Diogenis & Cratetis modo, inanis gloriæ causa faciunt, sed honestatis solius habita ratione. Eamque ob rem semoti à ciuitatibus & pagis vitam agunt, hominibus quidẽ virtutem occultantes, soli autem illi penes quẽ sunt eis reposita præmia, ostendentes. Vos tamen pugiles nostros tam bene decertãtes, nec spectare vultis, nec laudibus exornatis. Si quos autem fortè Christianos videatis nominis quidem huius specie circumamictos, neque penitus consentaneam figuræ vitam retinentes, illico in maledicta linguam commouetis. Ac siquidem solos eiusmodi homines infamia peteretis, posset vestrũ istud factum aliqua ratione ductum videri. Quia verò & vnà cum illis contenditis, eos maledictis aspergere passimque traducere, quos planè constat cõtrariam ac longe diuersam ab illis vitam agere, mentis vestræ iniquitatem, pessimumque consilium ita proditis. Neque enim malis infensi estis, sed officiosam vitam laudabilemque damnatis, non secus facientes ac si quis simiam conspicatus hominis gestus aliquos imitari, ob eam imitationem genus hominum odio persequatur. Hoc verò tam insulsum iniquumque iudicium non ego solus accuso, sed Plato hisce verbis in Theæteto persequitur: σκεψώμεθα δὲ ἐπὶ τῶν τοιῶνδε, φέρε τίς αἰγῶν τροφὴν, καὶ βίον αὐτὸ κτῆμα ὡς καλὸν ἔσχεν ἐπαινεῖ, etc. hoc est: Videamus autem hac fermè ratione. Est qui è capris alimentum percipit, ideoq; hoc animal vt rem perutilem laudat. Alius verò capras nactus sine custode pascentes, cultumque agellum deuastãtes, & has ipsas detestatur, & quodcunque pecus viderit vel rectore cassum vel à malis custodibus rectũ. An verò idcirco æquum putemus, vt tali accusatione, quodcunque aliud vel innoxiũ pecus accuset? Hæc autem Platonis verba, non mea sunt, quibus nos admonet, nó debere pecora omnia in vniuersum damnari, ob ea quæ à malis pastoribus aguntur, vel quæ pastoribus carent. Rursusque alibi manifeste nos docet, non posse multitudinem esse Philosophorũ: πολλοὶ μὲν γὰρ, φησὶ, ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι, hoc est. Multi quidem ferulas gestant, commune Satyrorum insigne, pauci vero sunt Bacchi. Idem quoque, verbis tamen alijs, Christus noster affirmat, inquit enim: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Quibus verbis ea consentanea sunt, quæ Plato inquit in Epinomide. οὔ φημι εἶναι ἀνθρώποις δυνατὸν μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι, etc. hoc est. Nequaquam dixerim posse homines felices ac beatos fieri, præterquam in paucis, dum vitam hanc viuimus, ita decerno. Optima vero est spes morienti omnia consequi. Quid igitur iniquo animo ferris, quid indignamini, quod nonnullos nostrum videatis quã profitentur vitam, moribus mentientes? Quare autẽ contrà non laudatis, nec admiramini, quos videtis supra hominũ conditionẽ vitam sectari, ac in corpore quidẽ contra difficultates rerũ tentationesq; pugnare, incorporeã tamen ac spiritualẽ vitam imitari? Cõtrà enim facitis ac hos facere decuit & oportuit. Laudãdi enim vobis erãt, qui humanæ naturæ foueas expediti leuesq; transiliunt. Illis autẽ nonnihil ignoscendũ fuit, qui ab insitis naturæ malis affectionib. rapiũtur, quã

Matth. 20. & 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint enim hæ ad superandum difficiles, ipsi nõ ignoratis, neq; enim è querno stipite aut duris è cautibus geniti prodijstis. Hoc & Plato manifeste ostendit in primo Reipublicæ suę libro, Cephalũ cum Socrate hisce verbis disertantẽ inducẽs: εὖ ἴσθι ὅτι ἐμοιγε ὅσον μόνον ἄλλα κατὰ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἀπομαραίνονται, hoc est: Tu sic habeto. Quãto mihi aliæ corporeę voluptates emarcescunt in dies magis magisq; debilitantur, tanto magis augescit desideriũ colloquẽdi, sermonisq; voluptas. Tũ Socrate interrogante, an etiã libidinosæ voluptatis affectus contra eũ insurgerent: εὖ φήμει ἄνθρωπε, hoc est: Optima (inquit) loquere, ego enim libentissime has voluptatũ perturbationes effugi, nõ secus ac trunculẽ tum quendã tyrannũ sæuissimũq; effugerim. Hoc aũt loco de turpi atq; obscœna voluptate hæc dixit. In Gorgia vero, de iustitia decq; iniustitia ita loquitur: καλὸν μὴν καὶ ὦ Καλλίκλεις ἡ πολλοῦ ἔπαινου ἄξιον, hoc est. Difficile ò Callicles, ac impẽdio est laudabile, hominẽ iustè viuere qui in potestate magna cõstitutus, impunè queat esse iniustus. Pauci enim tales inueniũtur viri, nã & hic & alibi fuisse non nego, putoq; etiã fore virtute hac honestos bonosq; homines, si ea iustè dispensent quæ sibi cõmissa sint. Et rursus: ἀλλ' ἐμ τοσούτοις λόγοις πολλῶν ἐλεγχομένων, hoc est. Sed enim cũ ex tot sermonibus iã multi redarguti fuerint, solus hic sermo nobis honestissimè cõquiescit, quo decerni mus cauendũ magis esse ne iniurij alijs ipsi simus, quàm ne quid ab alijs iniuriæ patiamur, præque rebus omnibus ei qui verè sit vir hoc curandũ esse, ne videatur quidẽ, sed re ipsa & publicè & priuatim sit bonus. Eosdem verò sermones & Critoni Socrates loquut' est. Post multa enim quę dixit, hæc ita intulit: οὐδαμῶς ἄρα δεῖ ἀδικεῖν. hoc est, Nullo igitur pacto oportet iniuria quenquã afficere, neq; si tibi inferatur eã vicissim referre, sicuti multos sentire video, nullo siquidẽ pacto decet esse iniuriũ. Quid vero Criton, malone quenquã licet afficere, an nõ licet? Nullo modo licet ò Socrates. Malũ verò in eũ referre à quo prior passus fueris, fasne est, an nefas? Nullo quidẽ modo fas est, malo enim quenquã afficias, an fis illi iniurius, nihil differt. Rectè inquis. Neq; igitur iniustitiam referre, neq; malum inferre cuiquã licet, ne si quidem quoduis quisquã prior patiatur. Hanc igitur de iustitia, decq; iniustitia Socrates ac Plato doctrinam nobis tradiderunt, laudabilem illam prorsus rationiq; consentaneam, nec ab humano ingenio abhorrentem. Moralem siquidem disciplinam, mortales omnes natura ipsa erudijt. Creator enim Deus cùm hominem de terra effinxit, humano ingenio indidit bonorũ malorumq; discretionem. Hinc factum est, vt non solum Socrates, Plato, Aristides, Lysimachus, ac nonnulli alij Græcorũ iniustitiã abominati fuerint, verumetiam barbarorũ quàmplurimi. vt enim Hellanicus in Historia sua testatur, Hyperboreę gentes vltra mõtes quidem Riphæos habitant, & tamẽ iustitiam colunt, neq; enim carnibus vescũtur, sed arboreis tantum fructibus viuunt. Alij quoq; narrãt Historici, Brachmanas in syluis agere, corpus frondibus vestientes. Aiũt præterea Scythã fuisse Anacharsin Philosophum. Tanto aũt illum Philosophiæ amore inarsisse affirmant, vt celeberrimus euaserit, apudq; omnes homines latè illustris, neque enim solum aduersus animi perturbationes vigili cura pugnabat, verumetiam dormiens magna dedit suæ continentiæ argumenta. consuerat enim sinistra quidem manu virilia continere, dextra verò labra ipsa cõprimere, vt ita ostenderet maioris esse negotij opus, in coercenda lingua, maioriq; nos auxilio indigere, vt ab eius periculis tuti esse possimus. Hermippus autẽ Berytius, Chironem ait Centaurum præcepta iustitię tradidisse. Homerus quoq;, eundem vocat Centaurorũ multo iustissimũ. Haud itaq; admirãdum est, quod Hesiodus virtutis viã & arduam & asperã & inaccessam proponat, quodq; Simonides habitare virtutẽ dicat petras inuias ac difficiles. quæ enim de Chirone Centauro, decq; Hippomolgis Homerus testatus est, quæq; Anacharsis Scytha re ipsa præstitit, ad ea nos suis carminibus probi illi Poetæ hortati sunt. Antisthenes vero Cynicus qui & Socraticus fuit, præstare inquit insanire quã oblectari. Idcirco & amicos hortatur, vt ne digitum quidẽ voluptatis causa extẽdant. Huius sanè doctrinã consectatus est Diogenes Sinopẽsis, verbo quidẽ tenus Philosophiæ inseruiens, seruus tamẽ factus voluptatis, pessimumq; exemplum spectatoribus præbẽs. Aiunt vero, cùm eius factũ quidã reprehẽdens percontaretur, quidnã agis ò Diogenes, respondisse illũ non absq; solita contumelia: O scelus, hominẽ facio, si forte quod molior eueniat, adeò scilicet impudẽter is Veneré exercebat. Huius vitã Crates ille Thebanus imitatus est, qui multis quidem laudibus virtutẽ coronauit, eius enim est hæc sententia: ἥδονῇ ἀνδραποδώδει ἀλούλωτοι καὶ ἄκαμπτοι, ἀθανάτου βασιλείαν ἐλευθερίαν τ' ἀγαπῶσι. hoc est. Qui ad seruilis imperia voluptatis, liberi atq; inflexi persistũt, immortale regnum libertatẽq; amant. Idẽ dicere consuerat, Veneris appetitum

tum si non fame, at laqueo coerceri. Verum is libidine insurgente Hipparchian Maronitida publico in prospectu duxit vxorem, communesque nuptias in varia porticu celebrauit, magnificis illis suis de virtute sententijs prorsus omissis. Aristippus vero Cyrenaicus, grauiter increpitus, quod amicam Corinthiam frequẽs adiret, Habeo, inquit, Laidem, me vero Lais non habet. Ipsi præterea Peripatetici, verbis quidem virtutem laudabant, re autem ipsa voluptati studebant. Neque hac in re ab alijs accusantur, sed ipsimet turpia de præceptore suo conscribunt. Aristocles enim Peripateticus ait Lyconem Peripateticum testari morem eum fuisse Aristoteli, vt oleum ederet quo se prius calido perunxisset. Quumque is olim in Chalcidem nauigasset, publicanos explorato eius nauigio inueniisse ollas eius olei quatuor ac septuaginta, vel, vt alij referunt, trecentas. Puto autem illos haud ita prorsus mentiri, huiusmodi enim rebus felicitatem Aristoteles siniebat, cuippe qui solitus esset dicere, non alia fermè ratione posse quenquam fieri beatum, quàm prospero ac iucundo corporis statu, externarumque rerum affluenti copia, sine his enim aiebat virtutem nihil vtilitatis afferre. Hæc autem Atticus Platonicus in ijs quæ ad Aristotelem scribit, manifeste ostendit. Quæ itaque contra Aristotelem dicuntur, multorum sermone confirmantur. At Plato contraria prorsus docet, in tertio enim Reipublicæ suæ libro, rationem habere corporis iubet, sed propter animæ harmoniam, per corpus enim viuere est hominibus ac recte etiam viuere, ijs videlicet qui sese in prædicanda veritate exerceant. Hoc autem
Rom. 13. & Apostolus adhortatur, cùm inquit. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione, sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desiderijs. Neque enim sic diligenter curandum est corpus, vt contra rationem animumque exiliat, sed vt ministerium suggerat animæ, sociamque opem ferat, nutibus illius obtemperans. Plato igitur, hoc loco nostris consonus inuenitur. Adhortatur enim nos, vt necessariam curam corporis habeamus. Ostendit autem quibus ab initijs ortum habeat, quoque pacto augescat ipsius appetitus, ac libidinum perturbatio, inquit enim. ἡμεῖς γὰρ λέγομεν ἆρ' ἴσως οὐκ ἀτόπως, etc. hoc est. Nos enim dicere fortasse haud absurde posimus, visum esse amoris principium, spe vero illum augeri, nutriri memoria, vsu & assuetudine conseruari. Hoc vero ipsum & de virtute sic inquit. παντὸς γάρ, ἔφυ, φυτοῦ πρώτη βλάστη. etc. hoc est. Omnis enim plantæ prima germinatio bene ad virtutem directa, naturæ suæ tanquam potentissima domina est, plurimumq; valet ad opportunum finem consequendum. Socrates quoque suadelas omneis atque illecebras cauere nos iubet, vt esurientes non comedamus, neque sitientes bibamus, pulchrorum quoque oscula & obtactus vitare penitus iubet, vtpote quæ peius & scorpionibus & phalangijs venenum infundant. Cæterum mera verba hæc sunt rebus factisque carentia. Socrates enim pulchrorum adolescentiũ causa, frequens gymnasia obibat, flagitiosoq; spectaculo pascebat oculos. Id enim & Philebus & Phędrus & Rituales & Charmides & alij Platonis dialogi testantur. Quæ vero Alcibiades in Symposio de eodem Socrate loquatur, Plato quidem scribit, ego autem vt Socrati parcam potius obticebo, tantã ij dialogi Socratis ineptiam ac petulantiã narrãt, tantumq; incitamentũ præbent lubricis ad peccandum hominib. Aiunt enim Socratẽ à vespera totas noctes inter meri pocula protraxisse, alijsq; iam defessis, somnũq; appetentib. ipsum tamen insomnem ad cyathos perstitisse, garrula inter potandum loquacitate diffusum, nihil tamen effatum quod frugi esset, verum quod Alcibiadi potius & Aristophani, alijsq; procacib. conuiuis atq; potoribus quàm Philosopho homini conueniret. Porphyrius item in ea quam de Philosophis scribit historia, primum fuisse Socratem inquit ad iracundiã excandescentiãque, peliuem, Aristoxeno teste vsus, qui vitã Socratis moresq; conscripsit. Ait enim Aristoxenus, cùm nullo se vnquam homine cõuersatum qui Socrate ad persuadendũ quæ vellet magis esset idoneus, talem illi vocem orisq; habitum, talem deniq; apparentẽ indolẽ narrat ei fuisse, præterq; ea omnia propriam vultus ac formæ vim. Hæc autem in eo tunc viguisse, cùm nulla iracundia tentaretur. Si quando enim ea teneretur perturbatione, magna illũ impudẽtia prosilijsse, vt qui nec verbi vlla nec facti turpitudine abstineret. Taliaq; hoc pacto de Socrate persequutus, ostendit illum voluptatibus obnoxium seruumque fuisse, ait enim fuisse illum ad Venerem vehementissimum, ita tamen vt violentus nulli esset aut iniurius, solis enim vel vxoribus vel vulgo prostantib. vtebatur. Duas autem simul habuisse illum

Universidad de Deusto
Biblioteca

vxores narrat, Xantippen videlicet ciuem communioremq; quodammodo, Myrtonam vero filiam Aristidæ Lysimachiq; neptem ex filia. Et Xantippen quidem assumpsisse, prius sibi implicitam, ex qua Lamprocles filium, Myrtonam vero legitimis nuptijs vxorem duxisse, ex qua Sophroniscum Menexenumq; susceperit. Hæ vero cũ à mutuis inter se contentionibus cessarẽt, in Socraten irruebant, eò quod disceptantes nequaquam cohibere sit solitus, sed eum risu spectaret, & mutuo inter seipsas & aduersum sese ipsum conflictãtes. Ait vero Socraten fuisse in conuersando nonunquam difficilem, petulantem, contumeliosum. Hæc deniq; Porphyrius in Socratis vita conscribit. Vulgaris quoq; fama percrebuit, puerũ Socraten nec officiose, nec modeste vixisse. Primum enim aiunt eum perpetuo contumacem contra patrem fuisse, quoties enim cunque à patre iuberetur instrumenta marmoriariæ artis in manus sumere, aduersari solitum esse, contemptoq; patris iussu licẽter quocunq; libuisset aberrare. Decimum vero ac septimum agenti annum accessisse Archelaum Anaxagoræ discipulum, qui se diceret amore eius correptum, Socraten vero amatoris occursum ac familiaritatem minime auersatum, multos illi annos conuixisse, eoq; pacto ab Archelao ad Philosophiã traductum esse. Paulò vero mox hæc idem Porphyrius de Socrate cõmemorat. ἦν δὲ καὶ τὴν ἐπιτιμωμένων καὶ τὰ δεσμωτήρια, etc. hoc est. Inter cætera autem quibus Socrates accusabatur, hæc erant, quòd in conferta populi turba conflictaretur, quòdq; ad *mensas ipsosq; *Hermas, in triuijs dissertationes moraq; protraheret. Hæc & quędã huiusmodi alia de Socrate Porphyrius narrat, quę sciens volensq; prætereo. Ex ijs autem quæ dixi nosse est, veteres illos Philosophos verbis quidem laudare virtutem, re autem ipsa voluptatem sectari solitos, turpemq; seruitutẽ cupiditatũ perpessos esse. Nam si, vt inquit Porphyrius, Socrates propensius in Venerẽ ferebatur, neq; duarum simul vxorum satietatem capiebat, sed publicè etiam prostantes fœminas impudẽter inibat, atq; vt testis est Plato nudos iuuenes in palæstra cum voluptate spectabat, si erat idem pronior ad iracundiam vixq; poterat exilientem iram continere, si dicacis linguæ homo infrenisque erat, scire sane id velim quodnam is Philosophię genus obierat. Vt autem noueritis Platonem quoq; à nonnullis antiquorum accusari solitũ esse, vt qui multa fecerit quæ Philosophia indigna essent, audite quæ Xenophon in epistola ad Aeschinem Socraticum scribit, inquit enim. ἀνυπέρβλητον καλλιέρειαν, μὴ τῆς τερατώδους Πυθαγόρου φιλοσοφίας, &c. hoc est. Aegyptum enim *adamarunt, monstrosamq; Pythagoræ Philosophiam, quorum luxuriam, inconstantemq; animum apud Socraten perdurandi, ostendit amor ille quo tyrannum prosequebatur, proque frugi ac parco victu Siculam Dionysij mensã gulæ atque edacitatis immodice appetita. Innuit autem his verbis Porphyrius, Platonis cum Dionysio Siciliæ tyranno cõsuetudinem. Athenis enim relictis, apud illum degebat, fruẽs Syracusanis delicijs, neque minus Dionysio vita perfuncto cum eius filio conuersabatur. Tantum vero suis apud tyrannum adhortationibus consilijsq; profecit, vt primo quidem vinctus fuerit, ac marmorum *metallis addictus, subinde vero tanquam barbarum mancipium ad seruitutem venundatus. Ait vero Plutarchus, Platonem venalitium oleum ad Aegyptios detulisse. Cumq; probra hæc de illo ferri audiamus, nihilo tamen secius ea quæ probe dicta sunt ab eo, laudamus atq; suspicimus, neque indigna putamus esse de quibus & vos vtilitatem fructumq; capiatis. Cæterũ mulieres quoq; apud Græcos viguisse laudandas accepimus. Aiunt enim Lysidicen præsigni quadam pudicitia, ne tunc quidem cùm lauaretur solitam esse subuculam exuere, Philoteram autem cùm in labrum balneare descenderet, quantum corporis aquæ immergeret, tantum ab inferiori parte sensim detegere assuetã, subucula paulatim ad superiora subducta, cumq; aquis lota emergeret, eadẽ ratione superiora corporis amictu obtegere. Pythagorica porrò Theano cuidam se intuito cupidiusque effato, *pulchrum brachium, respondisse fertur, at non publicum. Rursusq; interrogata, quoto demum die mulieri liceret à complexu viri sacris Cerealibus interesse, statim licere, ait, ei quę à proprio viro discesserit, quæ aũt ab adultero, licere nunquam. Hæc igitur & quæ sunt generis eiusdem, laudamus vehemẽter, ac Philosophia digna esse censemus, Platonemq; admittimus qui inter hominis bona nuptias collocet, quas etiam immortalitatis tuendæ inuentum, generisq; humani stabilitatem appellet. Democritum vero & Epicurum non parum sanè accusamus, qui & à nuptijs, & à liberorum procreatione homines dehortãtur, qui enim humanam felicitatẽ voluptate sola finiebãt, quicquid vel curarum aliquid, vel fastidij afferre posset, reijciebant atq; damnabant. Philosophi aũt qui variam porticum frequentabant, à qua Stoici dicti sunt, media quadam via incesserunt,

*Ἀγκίσαι, id est, messas, ambigue dictum, potest enim & consuarum & trapezitarũ esse nummorum.

*Hermæ statuæ Mercurij sed in quadratum & cubum lapidem desinentes, quas pro templis & in vestibulis ędiũ statuebant.

*f. Plato & Aristippus.

† Id est, fossis omnibus.

* Admirãtis.

runt, cõiugia enim ac liberorũ susceptionẽ, rebus illis annumerabant quæ susq; deq; in differentesq; habentur. Sacræ autem literæ cœlibatum quidẽ vehementer laudant, quẽ nonnulli ad excolendam Philosophiam cõmenti sunt, vtpote qui vitã homini tribuat curis omnib. expeditam. Neq; minus tamẽ & de legitimis nuptijs legem ferunt, vt quæ & hominũ genus augeant, & impuris libidinibus eos liberent qui castitatem sectari volũt. Stupra vero ac fornicationes omnemq; aliam speciem lasciuiæ accusant & persequũtur, vt immundis suibus congruentem. Honorabile enim connubium in omnibus & thorus immaculatus, inquit sanctus Apostolus. Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Rursusq;. Dico aũt non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego, quòd si se non continent, nubãt. Et alibi. Fornicatio autem & immũditia ne nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Et alibi. Ne quis fornicator aut profanus sicut Esau. Nostri itaq; magistri, doctoresq; nostri, viram suis legibus nobis instituerunt, quæ rationalem hominem maxime deceat. At vero qui è vestris habiti sunt Philosophorũ optimi, non minus & ipsi voluptatibus seruierunt, legesq; conscripsẽ unt flagitiorum libidinumq; magistras. Huiusmodi sunt enim Platonis leges, quas de coniugijs, deq; pueris adamãdis reliquit. Verum & de amicitia Hippodamus Pythagoricus hæc commemorat. ἀμὴν δὴ ἐπισάμας θεῶν, ἀ δὲ ἐκπαροχὰς ἀνθρώπων, ἀ δὲ ἡδονὰς ζώων. hoc est. Alia quidẽ gignitur amicitia, ex deorum scientia, alia vero ex hominum præbitione, alia porrò, ex animalium voluptate. Dominus autẽ Iesus Christus in sacris Euangelijs ita decernit. Maiorem hac charitatem nemo potest ostendere, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quo autem loco ad perfectissimum genus vitæ nos erudit, iubet vt inimicos etiam diligamus. Hippodamus autem Pythagoricus Tetractyn illam Pythagoræ, hoc est quaternarij numeri vim perdoctus, humanam amicitiam proficisci ait à præbitione. Cæterum ratio hæc, non modo est absona & inepta, sed quæ consistere nullo modo possit, multos enim quos olim, puta, quis inimicos perpessus est, inueuimus ei mox beneficia contulisse. Rursusque est videre permultos, qui magnis ornati beneficijs, ingratos tamen aduersus eos se præbent à quibus beneficia illa acceperint. Haud igitur amicitia gignitur ex præbitione, sed fructus amicitiæ est præbitio. Hæc itaq; viri Græci rursus inuicem disquirẽtes, cognitio quid humanis inuentis diuinæ leges interfint, per ea ipsa tanquam per elementa quædã ad diuinarum rerum perfectionem conscendite, neq; vt spiritus sancti melodia inquit, excusationes in peccatis excusate. Quoties enim cunque vobis ostendimus Euangelicas leges esse Græcanica Philosophia multo sublimiores, eas quidem laudatis, nihilo tamen secius earum transgressores impudenter nobis objicitis, ac illorum causa conamini leges etiam accusare. Contrà autem oportuit, eos quidem reprehendere homines, leges autem minime detestari, neque enim propter malas vites, à bonis vitibus abhorremus, neque obaurat as amygdalas, eas continuo quæ dulces sunt, auersamur, neque obaurum quod ære subdito adulterinum censetur, id quod est purum purumque dãnamus, non denique ob mentitam purpuram, carpimus vtique & ingenuam, neque quod nonnulli sint inepti pictores, idcirco accusamus peritos, neq; ob sceleatos homines, odio probos atq; officiosos prosequimur, non quod ignarum, curandi medicũ forte quempiam incurrimus, ideo & omnẽ medendi rationem persequimur. Verum è pictorib. medicis, sutoribus, fabris ærarijs, aurarijsque, eos qui sunt egregij laudamus atq; suspicimus, imperitos vero suæ quemque artis carpere consueuimus. Neq; tamen ipsas artes vllo pacto accusandas putamus, tametsi nullum qui eas teneat inuenire possimus. Sit enim hoc profecto facinus insulsissimum, si quis ob aliquos cæcutientes oculos, ipsum videndi sensum tanquam inutilem damnet, vel ob id quod nõnulli homines blesi balbutientesque sint, vocis organa detestetur tanquam minime necessaria, propterque obstrusas nonnullorum aures, superfluum dicat esse audiendi sensum. Pari quoque modo miserum sanè atq; iniquum sit, ob eos Christianos qui Dei leges transgrediuntur, ipsas accusare leges ac persequi cum ijs vnà Christianis qui parere legibus annituntur. Neque enim si quis forte faber lignarius lineam quidem rectè ac secũdum rationem duxerit, malè aũt prętercq; rationem ascia vtens tollat atramenti signa, vt vel vltra lineã demat quæ interius demenda erant, vel quæ extrà superfluũt intacta relinquat, idcirco linea est accusanda, quę suapte vi rectum ostendit, quicquid enim ibi peccatum est, ignorantia fabri peccatum est. Leges itaque pro linea, pro regula, pro indice nobis positæ sunt. Eorum vero qui legibus vtuntur, alij quidem optime vitam instituunt, alij vero quæ iucunda sunt melioribus præponentes, extra rectam lineam

Ioan. 15.

Matth. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

legum feruntur. Hi sunt igitur accusandi, leges verò laudandæ, neque enim si peritus Medicus ægrotanti præcipiat, alijs quidem vesci, ab alijs autem penitus abstinere, tum ille contemptis Medicinæ præceptis, curatione pluris fecerit voluptatem, ita vt quibus sibi interdictum fuerat epotis esisque morbum sibi grauiorem effecerit, Medicum ecu dolosum insidiatoremque accusamus, cùm non illius consilio ac voluntate, sed laborãtis intemperantia inualuerit ægritudo. Hæc igitur animo ac ratione versantes, quæque sunt hisce rebus similia, salutarium legum latorem hymnis ac laudibus celebrate. Ipsarum autem legum, commodam humanæ vitæ vtilitatem suspicite. Ac veluti spectatores quidam laudabilium certaminum constituti, laudũ præconijs eos qui leges seruant tanquam fortes pugiles declarate. Neque tamen legum transgressores, æquali omnes calculo condemnate, quandoquidem non æquali omnes consilio leges ipsas transgrediuntur, multa enim præter sententiam, prę terque volũtatem mortales peccamus. Hæc autem sunt ea peccata quæ leges appellant *inuoluntaria. Vt si quis in canẽ puta remue aliam saxum intorquens, consilij sui falsus, percussum fortè hominẽ interficiat, huiusmodi enim casus, & ab Herodoto celebrantur. Sæpe autem accidit, vt dum lignator ictum in arboris truncum librat, in trãseuntem quempiam securis ferrum ciaculetur. His auem peccatis vtpote quę præter voluntatem admissa sunt, leges dant veniam. Sed enim & quæ à certa voluntate proficiscuntur, non parum inter se differunt, neque enim par esse peccatum dicas, si quis ira incitatus proximum percusserit aut etiam neci dederit, nihil ante id facinus meditatus, neq; mortem verberibus intendens, ac si quis alter præparatis antè insidijs, certo animo cui necem intulerit. Illud enim fuit præcipitis iracundiæ factum, hoc autem supremæ cuiusdam malitiæ. Idque non totum fuit voluntatis, hoc verò totum penitus fuit. Ita & non omnes homines procũbunt in voluntatis peccata. Nam alij quidem amorum *securi, neque circa venustas facies occupati, statim formæ elegantis aculeis transfiguntur, nonnunquam enim simulac viderint, perturbationi cupidinique succũbunt, ratione statim à dominatu suo decussa. Alij verò in eo vitam consumunt, vt solicitos oculos pascant formarum spectaculo. Sunt autem qui primo nõ sine quodam metu ac pudore poculentis esculentisque manus admoliantur, interno autem desiderio agitati paulatim succumbant, quia scilicet reluctari fortiter neglexerunt. Nonnulli verò intemperantius sese gerunt, aggestis nanque epulis se infarciunt, omnemque luxus speciem comminiscuntur, omni denique artificio appetitus alios voluptatum irritant. Quin etiã si elangueſcere illos ac restingui sentiant, grauiter admodũ perturbantur. Quando igitur tanta est peccantium differentia, non decet parem erga omnes indignationem cõcipi, sed eos quidem abominari qui ex professo porcorum vitã sectantur. Alios vero & consulendo & hortando & manum porrigendo, curare diligẽter oportet, eiusque salutaria pharmaca exhibere. Rursusque illos qui ventri sese addixerunt, si pergant brutarum animantium vitam degere, viuos quidem luctu commisceremus, defunctorum verò sepulchris epigramma Sardanapali inscribamus. Ita enim illius tumulo inscriptum fuit.

Τόσσ' ἔχω ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα καὶ μετ' ἔρωτος
τερπί' ἔπαθον. τὰ δὲ πολλὰ καὶ ὄλβια πάντα λέλειπται.
Καὶ γὰρ ἐγὼ κώμοιο σόδος εἰμὶ Νίνου μεγάλης βασιλεύσας. Hoc est,

Hęc habeo quæ edi, quæq; exaturata libido
Hausit, multa quidem & felicia, cuncta reliqui.
Nam cinis ecce ego sum, magnæ qui celsa tenebam
Regna Nini.

Sed enim egregie mentiti sunt, qui sic inscripserunt, neque enim qui vita defunctus est, habet amplius quæ comedit olim ac bibit, sed ea omnia in putrem corruptionem abierunt. Habet autem solum iniquitatis suæ fœtorem, qui animam scelerum sibi conscia, eaque in memoriæ sinu perpetuo retinentem, continuo dolore discruciat. Atque vti iam finem faciam scribendi, has ego vobis duodecim viri Græci disputationes conscripsi, satisq; ostendisse me puto, quænam de Deo, deque materia & mundi fabrica, quæque item de virtute ac vitio senserint Græci Philosophi: rursum verò, quæ de rebus eisdem sacra nos docuerint monumenta, vtque illorum quidem instituta, omnia extincta iam sint atque obliuionis caligine inuoluta. Nostra verò hæc florescere in dies magis ac pullulare cernãtur, innumerisque per singulas ciuitates atque prouincias, tũ auditoribus, tum magistris etiam frequententur, Platonica quidem carentibus eloquentia, sed tamen veritatis porrigentibus medicinam, testantibusque mendacium deorum & falsitatem depulsam esse. Nostri autem seruatoris dogmata passim promulgata

*ἀκούσια.

*Id est, non cogitanter nẽ amatoriam.

ta diffundi. Hoc enim & Porphyrius confitetur in ijs quę aduersum Christianos conscripsit. Hæc enim inquit: νυνὶ δὲ θαυμάζουσιν εἰ τοσούτων ἐτῶν κατείληφε νόσος τὴν πάλιν, ἀσκληπιοῦ μηθὲ ἐπιδημίας καὶ τὴν ἄλλων θεῶν οὐκέτι οὔσης. Ἰησοῦ γὰρ τιμωμένου οὐδεμιᾶς δημοσίας τιὴς θεῶν ὠφελείας ἥψατο, hoc est: Nunc autem mirantur per tot iam annos ciuitatem morbo correptam teneri, cùm neque Aesculapij, neque aliorum Deũm sit amplius in eam accessus. Ex quo enim Iesus coli cœptus est, nullus sanè mortalium, publicam deorum vtilitatem persensit. Hæc autem Porphyrius scribit homo Christianis maxime inimicus, at manifeste tamen confessus Christum suo aduentu Deos gentium, potestate cassos reddidisse. Itaque post salutiferæ crucis mysteria, Christoque irrogata supplicia, nec Aesculapius generi humano imposturas molitus est, nec eorum quisquam qui falso dei nuncupantur. Omnem siquidem illorum cœtum, non secus ac noctuarum cateruam, iustitiæ sol exoriens in tenebras ire compulit. Huius autem lucis & vos participes fieri Deum precor, idcirco enim scribendi laborem hunc operamque suscepi, quasique salutaribus herbis vndecunque collectis auxiliare vobis pharmacum concinnaui.

FINIS LIBRI DVODECIMI.

BEATI

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS DE PROVIDENTIA SERMONES DECEM.

SERMO PRIMVS.

Demonstratio Prouidentiæ ex Cœlo, Sole, Luna, & reliquis stellis.

NATVRA hanc mortalibus legem posuit, vt filij parentibus illatam iniuriã vindicent, & serui dominorum causam asserãt, & cùm ciuitates ab hostibus oppugnantur, ciues patriæ periculis sese opponant: vt denique quicunque beneficia ab alijs acceperunt, dignas benefactoribus suis gratias pro viribus sua retribuãt. Sed & reges videre licet, qui vbi commissum sibi populum recte iusteque gubernant, & potestatem clementia temperant, in bellis per scutigeros & satellites acriter defenduntur. Nec est quod hic mox quispiam obstrepat, & parricidas, mastigia, proditores atque tyrannos obijciens sermonem mendacij arguat. De iustis enim & legum cultoribus nobis sermo est: alteros vero illos & ingratos & transgressores nominare consueuimus, qui pœnas quoque suis facinoribus dignas persoluunt. Quod si vero pro parentibus liberos, pro dominis seruos, pro ciuitatibus ciues, pro regibus satellites regijque corporis custodes natura pugnare iubet: multo vtique sanctius & iustius est, vt qui à Deo & conditi & saluati sunt, pro Deo non verbis modo pugnent, sed & mortem extremam eligant. Hic enim & parentibus propinquior (huius enim beneficium est quod illi parentes vocantur) & dominis præstãtior (huic enim ipsa natura, nõ seruorum calamitas, illi dominij ius contulit) ac omni muro solidior & tutior (hic enim etsi adamantinus fuerit, hominum tamen manibus factus est, licetque machinarum vim & robur effugiat, temporis tamen manus non vnquam effugere potest: ille autem æternus & perpetuus est, ac ad omnem custodiam & tutelam sufficit) tum regibus tanto regalior est, quanto excellentius & immensius apparet quod æternum est, si cum eo, quod & factum est & corrumpi solet, conferatur. Deus quippe æternus est, & cognatum æternæ suæ essentiæ imperium obtinet: Pax autem tam idipsum quod est, quàm imperium à Deo acceptum habet, & ad breue temporis spatium paucissimis duntaxat, non omnibus qui ciusdẽ naturæ participes sunt, imperat. Quandoquidem ergo Deus & parentib. nobis propinquior est, & dominis præstantior, & omnib. benefactoribus magis prouidens, tum omni muro tutior ac firmior, cunctisque regibus immensum excellẽtior, decet omnino, vt nos, qui & hoc ipsum quod sumus, & quod incolumes ac salui sumus, ab ipso accepimus, impijs qui illum conuitiari audent linguis nostras opponamus, & pijs rationibus impios illorum sermones retundamus: non equidem vt tanquam indigo nostri opem feramus (nullius enim rei indiget qui omnium creator est, & luteæ huius atque terrenæ linguæ patrocinio non habet opus: eandem tamen suas laudes celebrãtem probat, & pro se pugnantem dignis præmijs remunerat, & mendacium confutãtem coronat) sed vt nostram erga hunc testemur beneuolentiam, & conseruorum audaciam, siquidem id fieri potest, dissoluamus: vel si minus, arguamus saltem & ijs quoque spectandam exhibeamus, qui ipsam ignorauerunt hactenus. Atqui multi admodum & varij eorum qui blasphemijs operam dare student, cunei sunt, & diuersa multum blasphemiarum tela & iacula. Mendacium enim multiplex & varium, sed veritatis gratia simplex est. Poetarum siquidem phalanx dum diuinum numen verbis quasi in partes diuidit, & mendacia fabularum voluptate cõdit, ex multis quodammodo & diuersis herbis cõfusam potionem miscens, eo errore, qui Deorum *Poetæ.*

Philosophi. multitudinem docet, hominum mentes inebriauit. Altera autem illa, quę pallio albo & barbæ prolixitate & capitis capillicio philosophiam metitur, poeticæ theologiæ ludicrum & risu dignum figmentum cernens, alias errorum semitas excogitauit, quæ tamẽ in idem poetici erroris barathrum homines deduxere. Quidam enim illorum fastuoso orationis & verborum ornatu atque argumentorum fortissimis copiis turpe illud & fœdum Poetarum de Dijs commentum velauerunt. Alij vero ipsis affectibus & passionibus hominum Dei nomina & appellationes tribuere ausi sunt. Et voluptatem quidẽ Veneris, iram vero Martis, ebrietatẽ Bacchi, furtum Mercurij, prudentiam Mineruæ nominibus appellauerunt. Ac dum huiusmodi quædam superbo admodum supercilio & Attica facundia nõ sine summa auditorũ admiratione effundunt, complures hominum in aliam traduxerunt erroris speciem: adeo, vt qui philosophiã profesi, & eo, qui ab externo habitu prouenit, honore potiti homines affectibus dominari iusserunt, ijsdem vt affectus colerent authores fuerint, mentemque hominis liberam & sui iuris existentem, cui affectuum habenæ commissæ sunt, Concupiscentiæ & iræ, furto & ebrietati alijsque affectibus sacrificare imprudenter & stulte persuaserunt. Alij rursum, cùm nihil præter ea quę oculis cernuntur, mente cõcipere possent, sed sensibilium duntaxat consideratione mentem includerent, res istas externas & visibiles Deos dixerunt. Et augustum illud quod horrore hominũ aures concutit nomen, alij quidem elementis, alij vero eorundem partibus assignare dignati sunt. Et hi quidem mundum per se temere factũ esse, alij pro vno plures mundos esse stulta quadam imaginatione somniauerunt. Alij item Deum omnino nullum esse, alij vero, esse quidem Deum, sed nullam eorum quæ in rerum natura sunt curam gerere: alij rursum, illum quidem res mundi curare dixerũt, sed id perparce admodũ & negligenter facere, & Lunæ finibus Prouidentiam terminare, reliquam vero mundi partẽ fati necessitati seruire coactam fortuito ferri tradiderunt. Sunt præterea alij quidã, qui Christianorum quidẽ nomine gloriantur, veritatis autem dogmata palam oppugnant. Hi enim illud quod increatum vel ingenitũ dicimus in tria secant, & hoc quidem Bonũ, illud vero Malum, tertium autem Iustũ appellant. Alij porro ingenita vel æterna sibiq; inuicem ex diametro pugnãtia mirificis verbis depingunt. Alij rursum, dũ se quidẽ impia dogmata oppugnare pollicentur, aliam tamen impietatis viam excogitant. Nam licet vnigenitum illud Dei verbum, filium scilicet, confiteantur, ipsum tamen quasi factũ creaturis adnumerant, & Creatorem creaturæ parem & æqualem constituunt. Sed & spiritum sanctum impia sua disputatione à vera sua natura excludere vel pellere nituntur. Alij quoque per multos & diuersos errores amissa recta via, dum ducum & præeuntium maiorum vestigijs insistere nolunt, quam longissime à veritate deuiarunt. Et quibus alij quidẽ omne illud, quod circa nos trãsactum est, salutis negotium abnegauerunt: alij vero Deum quidem Verbum suum hominem fecisse fatentur, sed solum corpus ab hoc assumptum esse contendũt. Rursus alij carnem, quæ assumpta est animatam vocant, interim vero rationalem & intellectiuam in eo animam fuisse negant: suam nimirũ propriam insaniam huius opinionis suæ argumentum constituentes. Nos vero hominis animam nullam præter eam, quæ & rationalis & immortalis est, nouimus. Cæterum alios quidem omnes nunc omittamus: nec enim fieri potest vt sermo noster ceu in acie consistens contra omnes hosce simul argumentorum iacula emittat. Quapropter omnes aliæ impiorum turmæ quietem argant: nos vero eorum qui Dei prouidentiã negare audent, acie in medium protracta, eandẽ argumentorum vi perrumpere, perruptam distrahere, & confertis illorum cohortibus dissolutis ipsos captiuos ducere conemur, omnemque intellectum in Christi pertrahamus obedienti am. Reliqua vero impiorum turba spectatrix statitionem agat, & pugnæ certamen spectet. Nam verisimile est, nequaquam opus fore, vt cum singulis priuatim congressi decertemus, sed ipse sua sponte ad veritatis castra confugient, vbi deuictorum stragem viderint, & veritatis vim ac potentiam considerarint. Quin sequens quoque oratio, etiamsi tardior incedat, eos tamẽ fortasse qui nunc audiunt, & qui pòst in ipsius lectionem inciderint, aliquo modo afficiet. Induti ergo armaturam spiritus, thoracem *Eph. 6.* iustitiæ, scutum fidei, galeam salutis, & circuncinctis lumbis baltheo per veritatem, & calceati pedibus impræparatione euangelij pacis, super omnia autem arrepto gladio spiritus, qui est verbum Dei, pugnam capessamus: diuina autem tuba nostram infirmitatem fulciens succinat. Nos vero in ipso statim limine aduersarios interrogabimus, quam ob causam Prouidentiæ Verbo contradicant, cùm idem hoc Creatorem suum esse fateantur. Ad hos enim nobis in præsentia sermo fit. Vnde ad hanc impietatẽ tanto proruistis

Universidad de Deusto
Biblioteca

proruiſtis impetu? Quid ex omnibus, quæ oculis expoſita ſunt, inornatum & indecorum vobis videtur? Quid in toto rerum creatarum numero inordinatũ cernitis? Et quæ nam creaturæ totius pars iuſta proportione caret? Quæ nam vel formæ vel quantitatis defectu laborat? Aut quæ res non rite & concinne mota hanc vobis impietatem peperit? Inſpicite ergo nunc (ſiquidem hactenus noluiſtis) viſibilium omnium naturam, ſitum, ordinem, ſtatum, motum, proportionem, conſonantiam, decorem, pulchritudinem, quantitatem, vſum, delectationem, varietatem, alternationem, & illum qui ſubinde in idem ſit regreſſum, ſed & eam quæ in corruptibilibus eſt perſeuerantiam & durationem. Cernite (inquam) ipſam Dei prouidẽtiam, quæ per ſingulas mundi partes proſpicit, apparet & loquitur, tum etiam per ipſas res tantum non clamitans indomita veſtra obturat labia & effrenes vobis linguas freno coercet. Videte eam in cœlo & in luminibus, quæ in cœlo ſunt, ſole nimirum, luna & ſtellis, in aere & nubibus, in terra & mari, in omnibus item quæin terra ſunt, in plantis & herbis, in ſeminibus, in animalibus tam rationalibus quam brutis, pedeſtribus, volatilibus, aquatilibus, reptilibus & amphibiis, manſuetis & ſylueſtribus, cicuribus & indomitis. Ipſi vobiſcum perpendite, quis nã ille ſit, qui cœleſtes orbes continet, vt in tot annorum millibus cœlum nec conſenuerit, nec aliquam è temporis diuturnitate ſubierit mutationem, idque cùm paſsibili natura conſter, ſicuti beatus ille Dauid docet: Ipſi (inquit) peribunt, tu vero permanes, & omnes ceu veſtimentum veteraſcent, & quaſi pallium inuolues ipſos, & mutabuntur. Tu autem vnus & idem es, & anni tui nõ deficiunt. Veruntamen cùm & paſsibili & corruptibili ſubſtantia conſtet, integrum tamen & ſaluum permanſit hactenus, non alia re, quam Creatoris ſui verbo conſeruatum. Quod enim hoc condidit Verbum, ipſum quoque conſeruat, & firmitatem ſimul ſoliditatemq; illi, quoad voluerit, largitur. Hãc ergo ob cauſam, cùm tantus circa hoc ignis voluatur, Solis nimirum, Lunæ & reliquorum ſyderum, tot tamen annorum euolutionib⁹ nec liquefactum funditur, nec areſcit, nec incenſum ardet. Haſce enim vires ignis natura à Creatore acceptas habet. Aurum quippe & argentum, ferrũ item & æs, plumbum & ſtannum, ceram & picem, & quæcunque alia ſunt huius generis, liquefacta diſſoluit, & in fluxam naturam tranſmutat. Lutũ vero & paluſtria aquisue cœnoſa loca humore conſumpto arere facit. Lapides autem excoquit, & omni duritie exuit, quin ſolidiſſimam horum naturam in puluerem redigit. Lignum item, fœnũ & arundines ocius & facillime incendit. Atqui nihil horum cœli natura patitur. Nec enim quod in illo glaciale apparet, liquefactum funditur, cùm tanta adſit illi ignis copia: nec eadem illius leuitati nocet, nec ſphæricam quæ in eo eſt figuram aſperam vel inæqualem reddit ſed quem primo ſitum accepit, eundem in ſinẽ vſque conſeruat. Qui enim hoc ceu formicẽ conſtituit, & idem quaſi tentorium ad inhabitandum extendit, contrarias ſibi inuicẽ naturas amicitię legibus conſtrinxit. Nec ignis naturam aquarum copia extinguit, nec glaciale illud vel aerium & nubilum cœli corpus nimio illo & ardenti ignis ardore liqueſcit aut perit. Sed licet vicina ſibi cohabitent, celant tamen hoſtiles vires, & Creatoris ſui Verba perſuaſa perpetuam ſanxerunt amicitiam, idque cùm inanimata ſint, & mẽte gubernatrice careant: manent tamen, & eum qui ab initio ipſis conſtitutus eſt, terminum cuſtodiunt. Creaturam enim ipſe Creator regit, nec nauim, quam ipſe conſtruxit, regimine & gubernatore deſtitui patitur. Sed cum idem ipſe nauim fabricarit, & materiam è qua conſtat plantauerit, ſimulq; materiam crearit, nauimque extruxerit, clauum quoque eiuſdem conſtanter tenet & regit. Teſtantur hoc ipſum tot annorum circuli, & longiſſimum temporis ſpatiũ, quod nauim hanc non corrupit, ſed ſaluam & integram non primis modo hominibus, ſed ſeræ quoque poſteritati ſpectandam exhibet. Poſtquam ergo Dei prouidentiam in cœlo apparere vidiſti, ô amice, ad alias nunc Creaturæ partes te deducemus, & vt in pueris fieri conſueuit, qui primos greſſus figere incipiunt, dextera tua apprehenſa, te pedetentim omnem hanc totius creaturæ machinã obambulare & luſtrare docebimus. A cœlis itaque in Solem, ceu in gradum primum deſcendito, nec ardorem vel incendium metuas ſed ipſum conſcende & diligenter vndiquaque inſpice: nec enim aduret te, ſi animus tibi erga Creatorem ſuum candidus & gratus ſit: quin potius opificem illum tibi monſtrabit, qui ipſum naturæ ſuæ viribus in contrarium vti iuſsit. Ignis enim naturali motu in altum ferri conſueuit, quemadmodum aqua fluxu deorſum vergente labitur. Nec poſsibile eſt, aquam, vt à montis radice exorta cacumen verſus ſurſum feratur, dirigere, vel igni vt flammam ſuam deorſum emittat perſuadere. Quin ſiquis lampadem aut facem tenens illam manu deorſum deprimere vel millies cõtendat, flamma tamen

Cœlum.

Pſal. 101.

tamen in altum fertur, manumque qua fax tenetur impetit, & motum quo illam primo donauit rerum opifex non relinquit, ſed intra naturæ fines conſiſtit. Creatori autem facilia factu ſunt omnia. Nam quod tuę dextræ parere recuſat, Creatoris & opificis nutibus facile cedit. Equidem Solem & Lunam, vnà cum toto illo ſtellarum cœtu cœlo terga vertiſſe, & radios ſuos deorſum emittere videmus. Creatori enim ſeruiunt, & natura illis eſt, quem Creator conſtituit, terminus. Tibi equidem minime parebit ignis natura, nec à propria ſua potentia recedet (conſeruus enim tibi eſt) Creatoris autem nutibus ſeſe accommodat, & cuius natura erat ſurſum tendendo in altum ferri, deorſum ferri incipit. Similiter & aquarum natura, cùm fluida & laxa ſit, ſublimem tamen in altum ſubuehit idem opifex, & eximis mundi partibus in altum ſubductam mediam inter cœlum & terram extendens conſtituit, non aliquo ſuffultam præſidio, ſed ſolo verbo in altum ſubuectam ſonul & ſuſpenſam. Cæterum interea nihil de nubibus audire deſiderabis, nec currere voles priuſquam ingredi poſsis, ſed pedetentim circa mundi machinam obambulans pietatis curſum perdiſcito. Veruntamen hic quoq; dei Prouidentiam inſpice, quæ Soli & Lunæ & reliquis ſtellis inſiſtit, & has ceu voce quadam hominibus faces præferre iubet, nec ſimpliciter modo faces præferre, ſed & temporis diuiſiones & ſpatia abſoluere. Exoriẽs enim Sol diei author eſt: occidens vero, & ſe veluti occultans, nocti cedit, cuius caligino ſas tenebras Lunæ & ſtellarum beneficio illererum Conditor temperat. Et ſanè diem & noctem veluti ſorores quaſdã videre eſt, quę temporis ſpatia ad hominum vſus inuicem mutuantur ſimul & beneuole reddũt. Deficiente enim iam hieme, & nouo illucẽſcente vere, quando multi admodum hominibus circa ſua opera labores exoriuntur, vt pote profectiones & peregrinationes, nauiumque è portu deductiones, quando & mare ſtratum & hiberni frigoris rigore liberum eſt, terraque ſegetibus ſuperbiens agricolam ad culturam vocat, & plantæ hortulanum ad putationem, purgationem, rigationem & ſarritionem inuitant: tunc (inquam) dies operationis tempus hominibus augens à nocte horas mutuo ſumit, & paulatim quidem eas recipit, ne nimio augmento ijs noceat, qui eius opera ad res ſues conficiendas vtuntur. Nimius enim & maior ſolito labor, ſi ſubitus incidat, corporibus non mediocriter nocet, quæ nulli aliquandiu labores exercuerunt. Quapropter paulatim ſuum illud incrementum recipit dies. Vbi vero ad medium æſtatis peruentum eſt, deſinit quidem mutuo ſumere, mox vero debiti ſolutionem aggreditur, adeo vt hanc ne vel in vnici diei moram procraſtinando reijciat. Paulatim autem & ſenſim, quemadmodum antè acceperat, ita quod acceptum eſt, reddit. Deinde vbi autumni tempore nocti æqualis factus eſt, ſe hac minorem fieri non pudet, nec ſororem coniugem debito fraudare ſuſtinet, ſed deficiens licet non antè ceſſat, quàm debitum omne perſoluerit, tunc quoque non contemnendam & longam quietis, qua homines curari poſsint, temporis opportunitatem conficiens. Cùm enim frigoris, pluuiarum item, luti & cœni moleſtia domi deſidere cogimur, nox ipſo die nobis multo iucundior eſt. Quin tales quoque eſt inuenire homines, qui ne ſic quidem intantum extenſo noctis ſpatio, quietis & ſomni ſatietatem capiunt, ſed diluculi orientis fulgorem moleſtiſsime ferunt. Porrò vbi debitum omne nox recepit, idem diei mutuo reddere non recuſat. Et ſic quidem omnis vitæ noſtræ curſus his ſpatijs abſoluitur, nec minorẽ, quàm dies, nox vtilitatem hominibus eõfert. Primò etenim tenebrarum luciſque varietas, ipſam lucem nobis iucundiorem magiſque gratam reddit. Vnde aurora meridie multo deſiderabilior eſt. Vbi enim nos lucis ſatietas interdiu cepit, nocturna quiete nobis opus eſt. Hanc autẽ aſſecuti ſatietatis faſtidium ponimus, & denuo lux nobis gratiſsima oritur. Similiter laborum quoq; tædio capti fatigatum diurnis operibus corpus noctu quieti tradimus. & vbi hoc lecto ſimul & ſomno atq; quiete probe curatum eſt, idem ſub auroram ceu nouum ad opera afferimus. Tantæ nobis & talis vtilitatis nox author eſt. Huius beneficio mercenarius requieſcit, & ſeruus laboribus finem & quietem inuenit. Noctis enim tenebræ vel laborioſiſsimos quoſque à laboribus ceſſare cogunt. Hanc ipſam belligerantes quoque & pugnantes ſæpius optauerunt, hi nempe qui & victoria vſi, hoſtes fugientes perſecuti ſunt: & hanc aduentantem conſpicati perſequendi finem fecerunt, fugientibus vero fugam conceſſere ſecurioré & magis tutam. Eadem homines domum congregat, & dulcem ſommum illis conciliat: feras autem ad paſtum educit, & liberum tutumque paſcendi tempus exhibet. Quapropter magnus ille Dauid Deum omnium dominũ & Creatorem celebrans exclamat: Fecit Lunam in tempora: Sol cognouit occaſum ſuum. Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox. In ipſa petranſibunt

Dies & nox.

Pſal. 103.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes feræ syluestres. Catuli Leonum rugientes vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi. Ortus est Sol, & cõgregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsq; ad vesperum. Quare hanc etiam commoditatem nox exhibet, quod & homines quiete fouet, & feris escam suam tuto quærendi occasionem præbet. Sed obijciat fortè aliquis ex eorum, qui Prouidentiam negant, numero. Cur autem feras creauit dominus? & quæ nam ab his ad homines redit vtilitas? Sed obiectionis huius dilationem in eum vsq; sermonem expectet, quem de feris singularem habebimus: interea suum iter & institutum persequatur oratio. Atqui noctis vsum hominibus necessarium & cum primis vtilem esse, sufficienter (meo quidem videre) ea, quæ modo diximus, docere possunt: addemus tamen & alia quædam quæ priora ista suo testimonio confirment. Quoniam enim natura nobis mortalis est, & finitam certisque circumscriptam temporum spatijs vitam viuimus, oportebat vtique nos temporum quoque mensuras edoceri. Nox itaque diebus media intercedens temporis mensuras constituit. Nam si lux quædam perpetua nullo alio intercedente medio permansisset, certe nec annorũ orbes, nec mensium numerum discere vel edocere potuissemus: sed vnica illa dies cõtinua totius præsentis sæculi mensura fuisset, qualem nimirum futuri illius sæculi conditionem fore credimus. Illum quippe diem sine vespero fore & omnia alia successione cariturum esse, edocti sumus. Etenim huiusmodi sæculum ijs, qui immortales futuri sunt, conuenit. Cùm verò in præsenti hoc propter naturam nostram mortalem fatoque obnoxiam multa nobis desint, temporis mensuras & spatia nouisse necessarium est: vt dum tempus hoc elabi cernimus, salutis cura tangamur, nosque ad peregrinationem & abitionem è sæculo præparemus. Nox itaque diei succedés temporis mensura est. Et cùm hæc septies diem excepit, hebdomadis vel septimanæ spatium complet. Mensis verò spatium ex Luna colligimus, vnde nomen etiam illi inditum est. Nam Græci Lunam μήνην nominare consueuerunt. Hæc enim crescens simul & deficiens, vbi falcata & diuidua, deinde vtrinque gibbosa, tandemq; plena pleno lumine fulserit, indeq; in gibbosam figuram denuo transiens, rursum quoque diuidua & falcata apparuerit trigin ta dierum (paucis duntaxat horis demptis) numerum absoluit. Anni vero circulum, nõ ex mensibus modo, sed ex dierum quoque numero didicimus. Ineunte enim vere medium cœlum Sol transiens, æquale diei & noctis spatium constituit. Hinc vero eam, quæ magis ad Septentrionem vergit Orientis partem occupans noctes breuiores diesque longiores reddit: sed & terræ feruentior imminens illius fructus ad maturitatem excoquit. Vbi vero ad solitos vsque terminos peruenerit, à Septentrione in Australes mundi partes reuertitur, rursumque circa autumnale tempus æquinoctium afferens Australior sit, & noctibus quidem horas reddit, quas ab illis acceptas diebus antè tradiderat: aerem vero condensari permittit, vt nubibus obductus vniuersam tellurem irriget. Inde vero ad æquinoctialem circulum reuersus, anni complet circulum. Postquam igitur Solis & Lunæ vsum, simulque noctis & diei æquales successiones vnà cum fructu, qui inde ad iniquos & iniustos redit homines, cognouisti, nunc quoque quatuor anni partium iucundissimam simul vtilissimamque successionem mihi considera. Nec enim bifariam solummodo anni circulum diuisit rerum opifex, nec æstatem duntaxat dedit & hyemem, nec ab extremis immediate ad extrema transimus: sed ver & autumnus, quibus medium quoddam temperamentum inest, inter frigus & æstum media intercedunt. Et hyemem quidem extreme humidum & frigidum non æstas extreme sicca & calida excipit, sed vernũ tempus, quod dum huius quidem calori & illius frigori participat, optimum inter extremas hasce anni qualitates temperamentum constituit, & ab ijs quæ sibi inuicem contrariæ sunt, ceu manibus quibusdam apprehensum, nempe hyemis frigore & æstatis calore in consortium & amicitiam pertrahit, quæ alioqui hostiliter pugnant. Quapropter dũ ab hyeme ad æstatem progredimur, sine omni molestia id facimus. Nam dum pedetentim illius frigora deserimus, & huius calori appropinquamus, non vllum damnum ob subitam & nimiam mutationem subire cogimur. Similiter ab æstate quoque ad hyemem transimus, medio rursum nobis intercedente autumno, qui nos extreme contrarijs non subito appelli patitur, summum calorem summo frigori miscẽs, & aliud quoddam temperamentum constituens, paulatim ad illud quoq; extremum nos deducit. Tantam nostri curam gerit summus ille rerum conditor, qui hoc modo per anni partium successiones non molestia modo nos liberat, sed voluptate quoq; delectat. Sed exurgat fortasse ingratus quispiã, qui ea quoq; quæ bene & pulchrè facta sunt, simulque sapienter

Nox temporis mensura.

Anni partes.

Luna.

Annus.

& commode administrantur, reprehendere vel culpare volens dicat: Cur sodes istæ anni conuersiones fiunt? Et quæ nam ex hisce anni partium successionibus ad nos vtilitas redit? Sed ohe sapientissime fortissimeque Prouidentiæ accusator, tu potius dicito, quæ nam bona non harum beneficio nobis cõtingant. Initium enim sumente hieme, semina terris mandamus: qui vero eam nobis artem tradidit, pluuijs è nubibus demissis illa nutrit ac fouet: & marinas aquas verbo in altum subuehens atq; sublimem ferens, salsas illas & amaras dulcedine conditas transmutat, & in guttas discernit, quas nunc quidem paruulas demittit, nunc vero maiores & torrentis instar fluentes, perinde ac si cribro aliquo hosce nubium fœtus discernat. In hunc ergo vsum hibernum tempus conditum est, vt te hominem ingratissimum alat, vt tibi, inquam, iniquissimo beneficiorum cœlestiũ censori necessarium victum suppeditet. Nouo autem ineunte vere, alij quidem ex agricolis vites putare incipiunt, alij verò nouas conserunt, aerisque calore soluti laxatique palmites gemmare coguntur. Deinde vbi æstas vigerit, & solares radij aerem vehementiori calore incenderint, triticum quidem agricolam ad messem vocat, vuæ nigrescunt, oleæ enutrito iam fructu turgent, & matureſcunt pomorum genera. His superueniens autumnus hæc permatura cultoribus suis exhibet: qui vbi fructus omnes collegerunt, ad sementem faciendam denuo accinguntur. Desine igitur ingratus esse: desine per ipsius Prouidentiæ munera illi calumnias struere: desine, inquam, bona, quæ tibi data sunt, contra datorem & largitorem ceu tela iaculari. Quin potius in omnibus, quæ hactenus dicta sunt, Dei prouidentiam agnoscere disce, quæ omnia regit & gubernat, simulque omnium bonorum copiam tibi liberaliter parat. Sed stellarum quoque naturam, earundem situs, ordinem, figuras varias, iucunditatem, vtilitatem, motum, ortus & occasus inspice. Has enim summus ille rerum opifex non in hunc modo finem condidit, vt noctis tenebras suo fulgore illuminent, & Luna non fulgente lucis vsum hominibus exhibeant: sed vt iter facientes deducant, & nauigantibus viam monstrent. In has enim respicientes naturæ nullis tritas vestigijs aquarum semitas secant, & harum situs attenti obseruantes nauim regunt, & ad quoscunque voluerint portus appellunt. Quandoquidem enim aquarum natura nec equorum nec mulorum nec viatorum pedibus calcari, nec curruum rotis percurri, nec etiam aliquibus indicijs notisque signari potest, in quæ viatores respicere, & iter certum percurrere queant, astrorum situs ceu vestigia quædam marinorum itinerum per alta maria nauigantibus constituere summo illi rerum Domino visum est. O amorem erga homines ineffabilem. O sapientiam inenarrabilem. Quis vtique diuinæ prouidentiæ bonitatem, potentiam, in dubijs copiam, in difficilibus facilitatem, operum magnitudinem, diuitias, pro dignitate admiretur? Reuera mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, non potero ad eam. Idem & ego clamo. Quod si verò mihi paruerís, eandem mecum vocem edes, & benefactorem pro virili laudabis, & infinitis beneficijs affectus gratos sermones illi referes. Porrò ne tibi nunc primum gressus figere incipienti longioris viæ spatio laborem & molestiam pariamus, hic te quieti tradentes, vt Dei prouidentiam, quæ in cœlo & cœlestibus apparet, contempleris, relinquemus. Credo enim fore, vt qui hucusque deductus es, contemplationem hanc ipse augeas, & quæ breuitatis studio in hac oratione nostra omissa sunt, ex ijs quæ diximus, facile colligas, tandemque cum propheta exclames: Quàm magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti: tibi sit gloria in æternum, AMEN.

Psal.138.

Stellæ.

SERMO II.

Demonstratio Prouidentiæ ex aere, terra, mari, fluuiis & fontibus.

QVI Prouidentiæ habenis fidem habere nolunt, & mundum hunc, qui cœlo & terra constat, sine auriga gubernatore tanta cum consonantia & ordine ferri, nimium imprudenter sibi persuaserunt, perinde mihi facere videntur, ac si quis in naui sedens pontumque traijciens, gubernatorem quidem clauum tenere & gubernacula pro vt opus est mouere, & nunc quidem in dextrum, nunc vero in sinistrum latus declinare, nauimque ad quoscunque volet portus appellere videat, interim tamen manifeste mendax veritatem oppugnare studens, gubernatorem puppi insistere neget, tum ipsam nauim nec remis instructam esse, nec claui motu dirigi, sed sua sponte ferri & per se fluctuum procellas superare,

Universidad de Deusto
Biblioteca

perare, cumque ventorum incursionibus decertare dicat, imò nec nautarum auxilio nec nauclero, qui in commune consulens nautis quæ facienda sunt imperet, opus esse contendat. Hi enim cùm palam & luce clarius omnium rerum Dominum mundum, quem condidit, gubernare, & omnia conuenienter & iusto ordine deducere & mouere videant, simulq; in omnibus quæ fiunt conuenientem proportionem, ac tum in tota hac mundi machina pulchritudinem vsumque commodum, tum in singulis hujus partibus vtraque hæc euidenter apparere cernant, volentes tamen cecutiunt, imò videntibus oculis impudentiam suam produnt. Et cùm Prouidentiæ munera quotidie percipiant, illa ipsa tamen quę percipiunt, conuitijs lacerant, & per ea quibus fruuntur, rectorem & gubernatorem suum oppugnant. Possent autem quæ heri de cœlo, Luna, Sole & reliquis stellis dicta sunt gratis & beneuolis auditoribus sufficienter persuadere, vt & sapientius iudicarent, & benefactorem suum dignis celebrarent laudibus. Porrò ne quis ex illorum numero, qui Lunam Prouidentiæ terminum constituentes, officium huius & vires ad illius orbem vsq; extendi dixerunt, eamque nimis parcam & exilem finxerunt, ex sermonis nostri breuitate blasphemiæ ansam arripiat, hinc rursum te, ò Philotes, per aera ad terram vsque deducemus, & vt hesterno die, ita nunc quoque pedetentim gressus tuos formantes, Prouidentiam in minimis quoque mundi partibus sese exerere demonstrabimus ijs, qui animum aduertere voluerint: quin simpliciter omnibus ijs, quæ facta vel genita sunt, tam communiter quam priuatim adesse semper & subsequi ostendemus. Vlterius ergo progressi aeris naturam inquiramus, vt nimirum hæc tenuissima sit & labilis, adeò vt facillime euanescens vel fugiens alijs ipsum cohibentibus medijs opus habeat: quapropter rerum opifex, cùm cœlum & terram perfecisset, aerem inter hæc medium diffundi voluit: adeò vt illi per duo hæc cœli & terrę corpora fortissimum & infractum murum ædificarit, illumque simul cunctis quæ inter cœlum & terram sunt, animatis corporibus vitæ opitulatorem fecerit. Hûc enim respirando tum nos homines viuimus, tum bruta quoque omnia, tam volatilia quàm reptilia & amphibia, hoc ceu vitæ suæ opitulatore vtuntur. Idem commotus nubium irrigationibus terram humectat. Eodem Sol instar vehiculi vsus videntium oculos suo lumine pascit. Idem medius inter Solem terrasque diffusus radio-

Aer.

rum vehementem vim temperat, & naturali suo humore & frigore illius siccam & calidam naturam mitigans, vt eius luce sine molestia & dolore frui possimus, efficit. Et ne aerem tanti boni primarium authorem esse putes, vide vt & Sol huius naturam, quę & immodica est, & temperamento opus habet, suo calore fouens reprimat. Aeris enim naturam, si omni temperamento careat, ob immensum frigus nemo ferret: quod ipsum hibernum tempus abunde testatur. Tunc enim ad Australes poli partes Sol transcurrens, & Boreales mediasque cœli regiones deserens, licentiam quandam & impunitatem aeri præbet, vt suæ naturæ viribus liberius vtatur. Quapropter quia tunc Solis calore non consumitur, sed frigore astrictus constipatur, largissimas quoque pluuias destillat, quas vehementioribus ventorum procellis exasperans in niuem & grandinem constipat: tum rorem quoque sereno cœlo destillantem aura condensans frigore suo in pruinam conuertit. Et hæc quidem omnia cùm Sol longius abest, licet adhuc illius calorem & vires nonnihil sentiat, parere consueuit. Cæterum aliud quoque hic se argumentum profert, vnde Dei Prouidentiam euidenter conspicere licet. Cùm enim magna elementis vtilitas insit, & eorundem eximius vsus existat, ad hæc insigni quoq; pulchritudine & specie ineffabili luceant, deus ea quoque, quæ nobis molestiora & aduersa videntur, ideo condidit, ne ipsa elementa pro Dijs haberemus, sed Dei opera crederemus esse, quæ & regantur & gubernentur, quocunque ille voluerit. Qua propter, hic vitæ nostræ cooperarius aer, cuius respiratione omnes nos viuimus (hic inquam, communis pauperum simul & diuitijs superbientium, seruorum & dominorum, priuatorum regumque thesaurus, cuius respiratione non magis quam pauper aliquis, fruuntur qui purpura ornati sunt, sed qui æqualiter distributus vniuersam hominum naturam, quoad singulis necessarius est, honorat & adiuuat) non modo iucundis auræ respirationibus & pluuiarum generatione nos delectat, verumetiam frigore nobis molestior est: hoc nimirum argumento nos docens, quod solus ad vitæ generationem & viuentium salutem minime sufficiat. Similiter & Solis radij non delectare solummodo & visibilium corporum, quantitatis item & coloris differentiam ostendere solent, sed ijdem illi contristant quoque, & nisi summus ille rerum gubernator aeris motu auras frigidulas nobis cieret, idem ille Sol, quem stulti adorare solent,

Elementa delectant simul & affligunt.

lent, vno omnia incendio simul miscens cultoribus quoque suis vitam eriperet. Nullum itaque ex elementorum numero solum per se vitam largiri potest, imò nec omnia simul temperata sine suprema illa, qua omnia gubernantur, virtute & potentia, alicuius boni caussa esse possunt. Nam videre est, quod cùm aer est temperatissimus, cùm tempestiuis imbribus terras rigat, Sol item radiorum viribus clementer vtitur, cùm ventorum auræ conuenienter spirant, cùm agricolæ etiam terram studiose colunt, & semen tes rite faciunt, tamen nec terra fructus liberaliter grateque persoluit, nec humanum genus à morbis est liberum. Horum autem summus ille rerum administrator author est, hoc nimirum argumento nobis persuadere volens, ne creaturis fidamus, nec hisce, sed harum opifici bona hæc feramus accepta. Quoniam ergo ipsum aerem quoq; diuinæ prouidentiæ gubernatione frui, & eundem illum huius beneficio per tot iam annorum millia suffeciisse vidimus, adeò vt nec animalium respirationibus absumptus sit, nec corporum, quibus continetur, fines eruperit: agedum ad terram quoq; communem omnem nutricem, matrem ac sepulchrum, te ducamus: è qua corpus tibi est luteum, & os illud, quod contra creatorem suum (iuxta Danielis visionem) tam grandia loquitur. Ante omnia autem huius situm considera & multiformem eius speciem. Nec enim omnia vel supina, vel plana aut etiam ardua sunt: sed in montes, syluas & campos tota terra diuisa est. Videas enim in patentissimis campis colles in altum surgere, inter montes autem medios loca prona & plana maris sinus forma sua referre. Sed & ipsos montes in hominum vsus & vtilitatem rerum conditor distribuit: quos dum vallium præcipitijs discreuit, hybernis & niualibus aquis meatus struxit vel alueos, tum hominibus quoque in iniquis & asperis locis faciles viarum semitas extendit. Præterea montes quidem fabrorum arti materiam exhibent, campi vero montium cultoribus frumenti copiam & vsum retribuunt. Sed & situs ille varius non aliter modo, verumetiam intuentium oculos mirifice delectat. Quæ enim vnam & eandem formam habent, mox satietatem sui pariunt. Dic ergo mihi, quis nam sit, qui hæc tam pulchre disposuit? qui tantis facultatibus hæc instruxit, vt tot annorum euolutiones thesaurum hunc non potuerint consumere? quis item ille sit, qui ea quæ in rerum natura sunt, firma & immota conseruat? Quis fluuiorum fluenta vrget? quis fontium venas impellit? Ecce etenim, vt illi hic quidem in summis scateant montium verticibus, alibi vero ne sub imis quidem montium radicibus vlli appareant, sed è profundissimis puteis aquarum vsum hominibus offerant. Ne enim hanc aquarum naturam esse arbitreris, vt sua sponte in altum tendat, diuersum re ipsa docet mundi conditor: adeò vt aqua Dei verbo obediens summos montium vertices facile occupet, quam si arte tua cogere velis, nunquam tamen in camporum planitiem redierit: sed illic effodiendo & te[illegible] profunda rimando puteos construi[illegible], vt aquis è profundo exhaustis frui queas. Elementorum enim conseruus, non creator es. Creatori autem facillimum est factu, aquarum naturam non modo in montium vertices, sed in medium quoque aerem subuehere, & amaram dulcedine condire, liquidam & solutam densare, ligatam geluque astrictam soluere, continuam discernere, fluidam sistere, eamque cuius naturalis motus deorsum fertur, sursum currentem ostendere, sed & frigore torpentem sine ignis adminiculo calefacere. Et hæc quidem propter te, hominem ingratissimum facit, vt illarum quoque beneficio, quæ citra omnem hominum operam calefactæ sunt, frui possis, vt nimirum corporum morbis per has mederi liceat. Sed & eas ipsas varias & diuersas tibi exhibuit, & quæ diuersis quoq; & contrarijs vsibus conueniant. Aliæ enim neruos rigentes laxant & molliunt. Aliæ verò luxatos astringunt & roborant. Rursus hę quidem phlegmata infestant, aliæ autem melancholiæ medentur, & aliæ vlcera exiccant. Tantam in calentibus quoque aquis commoditatem rerum gubernator tibi contulit. Te vero nihil horum mouere potest, quò minus blasphemus sis, sed ingratus esse pergis, conuitia exspuis, & Manichei morbo vel *insania* laboras, qui cum cibo & potu fruatur, eos tam conuitijs lacerat, qui hæc ipsi exhibent, imò messores quoque & pistores impetit, tum & illos qui panem dissecant execratur, ipse quidem panem secare non ausus, sed secatum commedere minime veritus. Simili modo & tu, cùm infinita hæc & innumera bona percipias, quæ rerum conditor tibi offert, quotidie tamen per ipsam creaturam tanto largitori te ingratum præbes, nec à conuitijs & blasphemijs abstines, dum illum ijs prouidere negas, quæ ipse condidit. Vide autem quantæ illum iniquitatis accuses, dum has illi intendis calumnias. Cur enim hæc creauit, si eorundem curam habere noluit? Quam vero ob causam horum curam

Fonter.

Terra.

Therme.

Deus creaturas suas curat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ram detrectat? num quod illam quidem gerere posset, sed id facere nolit? At qui hoc illum posse, omnia hæc quæ facta sunt testantur. Quomodo enim visibilium horum pulchitudinem, magnitudinem & proportionem condidit, si potentiam linguæ aut verbis respondentem non habet? Quomodo item in consortium & habitum vnum redegit quæ inter se diuersa sunt, nempe aquam & ignem, diem & noctem, vnamque ex omnibus istis harmoniam & consonantiam constituit, qui nihil prouidere potest? Multo maius enim est, ea quæ non sunt, vt sint efficere, quàm ijs quæ sunt, prouidere. Veruntamen, quod hæc posit, mundus ipse testis est: quod vero & velit, idem ille locupletissime testatur. Nec enim aliquo cogente mundi opificium aggressus est, nec ceu rerum indigus mundum introduxit, sed quia bonus est, & bonitatem omni mensura maiorem possidet, ijs quæ non erant, ipsum esse dare voluit. Qui ergo tanta erga hæc quæ non erant bonitate vsus est, qua ratione ea quæ iam facta sunt, negligeret? Nec enim dicere possumus, quod operibus suis Dominus inuideat. Natura enim ab inuidia & omni affectu libera præditus est. Porrò vt quàm abundantissimè impietatis imbecillitatem exerceamus, pauca quædam ipsos interrogabimus. Quam ob causam cedo Deum mundo, qui ipsum esse ab ipso accepit, inuidisse dicitis? Num propter magnitudinem? Atqui ipse & increatus & infinitus est, qui nec initium habuit vnquam, nec finem quoque habiturus est, omnia item complectitur, ipse à nullo circumscriptus: nam in manu eius sunt fines terræ, & ipse manu mensuratus est aquas, & cœlum spithama, omnemque terram pugno. Num vero propter pulchritudinem? Atqui ab ipso factus est. Atqui nemo vel inuidissimorum hominum, si domum elegantem & splendidam ædificarit, illi inuidet vnquam, quin potius voluptatem inde capit, delectatur, gaudet, & si qui eam non viderunt antè, ijsdem illam spectandam monstrat. Quæ autem hominis ratio vnquam digne expendet, quanto omnem mundi huius formam & pulchritudinem intelligibilis illius lucis, cuius virtute omnia hæc condita sunt, pulchritudo exuperet? Videte ergo, quorsum tandem euadat impietas. Cùm enim pessimi quique homines domibus à se extructis non modo non inuideant, sed illis vel maximè superbiant, vos tamen in omnis bonitatis fontem, cuius natura est nullo affectu turbari inuidiæ affectum cadere dicetis? Et quis nam impietatis gradus hoc sublimior vobis relictus est? Quoniam ergo mundi huius gubernacula Deus obtinere potest, & eundem bonis omnibus frui vult: manifeste vtique constat, quod eundem curet simul & illi præsit: quin apprehensis habenis eius ceu peritus aliquis auriga omnem naturam abs se creatam regit, nihilque incuratum relinquit. Porrò, vt hæc tibi plenius constent, ad mare rursus descendito, & illius profunditatem, amplitudinem, fretorum interstitia, litora, portus, & in medio eius sitas insulas, piscium item genera, species, formas, varietatem, & amorem, quo terras appetunt, considera. Simul & fluctuum saltus & Prouidentiæ frenum, quod illis iniectum est, inspice: quo nimirum impediti terras inundare nequeunt, sed dum contra arenam impetuose feruntur, positos tamè sibi terminos pertimescunt: & dum legem à Deo sibi latam illic inscriptam vident, instar contumacis equi, qui à sessore freno retractus collum reflectit retroque cedit, refugiunt, quasi & eius facti illos pœniteat, quod arenis appellere ausi sunt. Adhæc per mare terras diuisas videmus, quo etiam ceu sequestro quæ procul interse distant, in amicitiam coierunt. Concordiam enim humano generi inserere volēs dominus, mutuis illos operis & auxiliorum necessitate constrinxit. Per mare longinquas peregrinationes facimus, & ea, quibus indigemus, à nobis inuicem petimus, simulque alijs, quæ ipsis necessaria sunt, rependimus. Nec enim aliquam terræ partem summus ille rerum administrator cultoribus suis omnia simul ad vsum victumque necessaria proferre passus est, ne nullius ope indigens copia mutuæ amicitiæ noceret. Iniurijs enim gaudet rerum saturitas, & turbarum parens est. Vnde in medium telluris mare prominet, quod in plurimos sinus diuisum, ingentis alicuius ciuitatis forum repræsentat, omnem necessariorum copiam liberaliter exhibens, multosque tam venditores quàm emptores capiens, quos hinc inde dimittit simul & adducit. Quia enim profectiones quæ per terram fiunt, plenæ laborum sunt, quin non modo laboriosum, verumetiam impossibile erat, vt per has omnis inopia sarciretur, maris dorsum extendit deus, quod tam magnarum quam paruarum nauium capax est, quæ multam necessariarum rerum copia indigis hominibus aduehunt. Nam vnius nauis onera vix aliquot millibus iumentorum vehi posse videmus. Ne vero qui per mare iter faciunt, nimia afficerentur molestia, insulas veluti stationes

Mare.

Insulæ.

tiones quasdam rerum conditor infixit, in quas delati refectis corporibus & emptis necessarijs rursus eò soluant, quò illis cursus est. Reuerere ergo beneficiorum multitudinem, dixit mare. Magis enim tibi quàm Sidoni, hæc prophetæ verba conueniunt. Hæc quippe, cùm mundi Creatorem ignoraret, ipsum numen in multos Deos distraxit, & vnicum illum cultum dissecans ijs illum, qui Dij non erant, impendit, Prouidentiam interim non negans, sed illis hanc tribuens. Nec enim sacra fecisset ijs, quos Deos esse putabat, nisi plenè sibi persuasisset, quod & vtilitatem conferrent, & damnum auerterent. Tu autem eo errore, qui Deorum multitudinem fingit liberatus, cùm visibilia hæc omnia facta esse fatearis, & horum creatorem adores, eundem tamen ab operibus suis eijcis, & quàm longissime à Creatura collocas, hancque tantam mundi machinam gubernatore carere, & ceu nauim quandam, omni regimine simul & præsidio destitutam, fortuitis casibus ferri contendis. Reuerere ergo ea, quæ ex mari accipis beneficia: tum & illa, quæ ex terra, ex aere, ex Sole tibi proueniunt. Reuerere & cœli, quod tibi incumbit, fastigium. Reuerere tributum, quod ex mundo percipis. Singula enim horum, quæ modo recensuimus, tibi quasi tributaria sunt, & sui vsum ceu reditus quosdam & vectigal tibi offerunt. Et Sol quidem illuminat, calefacit, & è terra prognatos fructus excoquit. Luna noctu prælucet. Stellæ tibi in terris versanti nocturnum tempus indicant, & temporum vicissitudinem signant: per mare autem nauiganti viæ ad terram duces sunt. Aer item abs te haustus eum, qui tibi ingenitus est, calorem recreat. Pluuiæ agriculturæ fructus enutriunt. Et dum frigora ciet naturæ conditor, plantas simul & semina in altum germinare prohibet, & vegetatiuam vim in radices distribuit, eamque in altum eluctantem frigore, ceu flagello quodam ad inferiora compellit. Idem reptilium quoque, quæ & plantis & seminibus nocent, corpora perdit: simulque tibi alumno suo auium genera exhibet. Quid vero hic fructus, qui è terra, è fontibus, è fluuijs, è mari proueniunt, enumerare attinet? His ergo cùm fruaris omnibus, largitoris tamen obliuiscēris? Et cùm creaturæ fructus percipias, aduersus creatorem tamè insanis, furis & desipis? Sed & dona, quæ manibus gestas & circunfers, non sentis, sed contradicendi rabie laboras? Noui enim obiectiones tuas: sed nec illas ipsas huic sermoni adiungere, nec earundem solutiones subtexere instituī. Sed cùm alter mihi sermo, quo iuuari possum, restet, Prouidentiam, quam tu oppugnas, hisce rationibus fulcire volui. Interea tehic dimissum in eorum, quæ dicta sunt, consideratione cum voluptate versari, & vndiquaque salutem tuam venari iubens, ipse omnium gubernatorem laudibus decantabo, cui debetur gloria in æternum. AMEN.

SERMO III.

Demonstratio Prouidentiæ ab humani corporis fabrica.

QVI corporibus valent, ijs medicorum cura minimè opus est: valetudo enim salua & incolumis pharmacorum ope non indiget. Qui autem morbo aliquo infestantur, medicos in auxilium vocare consueuerunt, quorum arte & armis contra morbos auxiliarijs vsi illos quasi hostes quosdam è corporibus propulsare conantur. Medica enim ars corporibus auxilium præbet, & morbis insidias struit. Similiter, qui animabus suis valent, & illas pietate sana & integra exornatas habent, nullis doctrinæ pharmacis indigent: qui autem praua aliqua opinione tenentur, quique profanorum dogmatum morbos contraxere, & temporis diuturnitate ex affectione habitum morbi nacti sunt, multis equidem purgationibus opus habent, quæ inimicam illam materiam repellere animasque puriores reddere queant. Sed & multis alijs pharmacis indigent, quæ genitales peccantis materiæ meatus sua virtute occludant & obstruant, atque noxios dolores sedent. Quoniam itaque periculosus admodum & difficilis illorum morbus est, qui mundo Prouidentiæ curam negare & auferre conantur, duo quidem pharmaca, ex mundi partibus temperata, iam illis obtulimus: vt vero omnem morbum radicitus euellamus, & illos molesta & difficili hac infirmitate omnino liberemus, tertium quoque illis parare & offerre aggrediemur. Huius autem parandi pharmaci materiam, nec è cœlo vel terra vel mari, nec ex Sole vel Luna aut reliquis stellis, nec item ex aere vel nubibus aut ventis, nec etiam ex fluminibus vel fontibus aut puteis, sed ab illis ipsis, qui blasphemias huiusmodi effundere studēt, petemus. Cùm enim illis os à creatore donatum sit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt pro acceptis ab illo bonis largitori laudē offerant, non modo illum laudare recusant, sed blasphemijs quoque linguam polluunt, & nobile illud orationis instrumentum ignominiosissime tractant. Atqui vnicum illud hominis membrum, Creatoris non modo sapientiam, sed immensam quoque & inexhaustam eius erga nos bonitatem sufficienti demonstratione testari potest. Organo enim musico, quod æneis fistulis constat, & follium flatu vel aura inspiratum, artificisque digitis motum, soni concinnam hanc vocem edit, planè simillimum est. Non autem ab arte natura principium duxit, sed ars à natura iucundi illius & suauis concentus organum fabricare didicit. Exemplar enim artis natura est, simulachrum vero naturæ ars. Ecce igitur, ô homo, qui cùm loquendi donum diuinitus acceperis, eum tamen qui te tanto honore dignatus est, merito suo honore spolias, vt pulmo quidem instar follis vel vtris situs sit, quem non hominis alicuius pedes, sed thoraci adiacentes musculi ipsum contrahentes simul & dilatantes exprimunt. Hic vero per arteriam asperam spiritum emittit, qui expulsus gutturis operculum aperit, & per ipsum guttur ad os vsque effertur. Ratio autem lingua quasi dextræ manus officio vtens, ipsam dentibus ceu æneis quibusdam fistulis infert, facitque, vt sursum & deorsum discurrere, & expedite simul & facile elabi queat. Simul autem huic motus facilitati subiacens illa glans opitulatur, quæ fontis instar perpetuo humore scatet. Cùm enim assiduus ille motus linguam exiccet, iusto vtiq; & modico humore opus erat, qui ipsam & humectaret, & leuiorem reddendo motum quoque præberet facilem. Postquam ergo hominis ratio per linguam dentibus illisa est, spiritu simul (vt dixi) emisso, & labijs cõtractis, & aere spiritus emissione consonanter percusso, articularis illa vox perficitur, & sermonis vehiculum fit spiritus, qui ex interioribus effertur, natura nimirum quod in hoc cordis adustione fumosum iam est, tanquam superfluum, expellente. Cùm enim cor naturalis caloris fontem rerum opifex fecerit, & ex hoc totum corpus caloris qualitatem hauriat, tum ipsum quoque cor tanto calore occupatum recreatione vel refrigerio opus haberet, pulmonis respiratione illud recreari curauit naturæ conditor. Hic enim purum, qui extra nos est, aerem per asperam arteriam suscipit, per leuem vero illum ipsum ad sinistrum cordis sinum transmittit: inde enim (quemadmodum tradunt, qui de his diligentius perscripsere) illa principium ducit. Pulmo autem purum illum & recētem aerem cordi transmittens, alterum illum, qui iam cordis calore seruens fumosior est, recipit, & eundem ceu superfluum per asperam arteriam rursus foras expellit, adeo vt qui superfluus & omnino inutilis videbatur, mente hominis sic volente, quæ & linguam concinne & decenter mouet, sermonis vehiculum fiat: & spiritus ille, quem ceu noxium pulmo à corde euexit & expulit, articulatæ vocis author est & operarius. Vere ergo exclamare licet: O profunditatem diuitiarum & sapientiæ & scientiæ Dei. Vere, inquam, & hoc dicemus: Quis enarrabit potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? Vere inquam dicimus: Quàm magnificata sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti. Et quæ nam oratio Creatoris laudibus sufficiet? Quibus verbis corporis nostri fabrica digne enarrari poterit? Quis sermo, vt sermonis organa exponat, erit sufficiens? Quis ad tantam peruenit sapientiam, vt Creatoris sapientiam plene perspexerit? Tu vero cùm hæc non videas modo, verumetiam eorundem vsu fruaris, horum tamen authorem celebrare detrectas, tum negligentiæ illum accusas, qui omnium quæ fecit, curam gerit diligentissimam. Et sanè vnica hæc humani corporis pars Creatoris curam & studium, quo erga viuentem hanc creaturem suam tenetur, plenissime demonstrare potest. Cùm enim sermonis vsu nos donauerit, ea etiam quæ sermoni conueniunt, dedit organa. A quibus imitationis ansam accipiens ars tibias fecit, sed & lyras & citharas composuit. Nam dentium loco chordæ extensæ sunt, labiorum autem vsum æs implet, & linguæ officium ipsis chordis plectrum exhibet: manus autem dum ab acuto sono ad grauem transit, hominis rationem imitatur, quæ linguam sursum & deorsum currentem moderatur. Veruntamen tanta licet arti diligentia insit, numerum quidem & consonantiam carminis homines admirantur, nullam vero articulatam vocem vel sermonem audiunt. Naturæ enim æmulatrix est ars, articulatam vero vocem natura perficit, vtpote quæ à Deo omnium creatore sit condita. Et quem admodum ars animalis figuram imitari consueuit, & vel æneam massam vel lapidem in humanæ formæ speciem effingit, simulque & oculos & nares, os denique, aures, collum, manus, pectus, ventrem, femora & crura pedesque addit, sensum vero ac rationem motusq; voluntarij facultatem largiri non potest: sic lyra quoq; & cithara, & quod

Sermonis vel vocis organa.

Rom. 11.

Psal. 105.

Psal. 103.

Instrumenta Musica.

& quod ex æneis fistulis constat organum, sonum quidem concinnum & suis constan tē numeris per inspirationes vel pulsationes reddunt, vocem vero articulatam solum illud viuum, quod horum exemplar est, organum edit. Hoc enim ipsius Creatoris opus est: illa vero omnia ab eo facta sunt, qui Creatoris imago est: adeo vt homo, qui Creatoris imago est, ipsum Creatorem imitari contendat. Et sane quæcunque sic fiunt, vmbris cũ ipsa rerum veritate pugnantibus, simillima videntur, quæ formam quidem rerum referunt, ipsa autem operãdi virtute carent. Tantam ergo in hisce organis Dei omnium Creatoris prouidentiam cernens, desine quæso illi negligentiæ crimen obijcere. Porrò, vt ex alijs membris quoque Creatoris, quam de nobis gerit, curam cognoscas, agedum ad ipsum cor te reducamus. Hoc ergo, quia præstantissima humani corporis pars est, & totius corporis imperium sibi commissum habet, ceu regem quendam vndique munit, & thoracis fortissimo vallo circumsepsit, ne quid eorum quæ extrinsecus homini incidunt, cor facilius lædere queat. Quoniam vero idem hoc assidue mouetur (nam arteriarum fons est) inferius quidem rarum, spongiosum, porosum & arterijs plenum pulmonis corpus illi substernere placuit: superius vero conum ipsius robustiorem fecit, & tunicam membraneam quidem, sed densam validamque circumposuit. Alimenti autem materiam cordi, non spiritus modo, sed etiam sanguis exhibet, quem à iecinoris partibus per venam cauam, ceu canalem quendã, attrahit. Cæterùm iecur ex ventre eandem illam haurit materiam. Venter vero stomachi opera cibum dentibus conscissum & molarium vi comminutum attrahit, & attractum primo quidem seruat, succum illius elicit, alterat & transmutat, sibique similem efficit: deinde concoctum probe & mutatum rite & æqualiter discernit, & purissimam quidem illius partem iecinori colandam attrahendamq; concedit: quod vero in eodem superfluum est expulsoria virtute intestinis transmissum eijcit. Similiter & iecur, vbi puram illam & syncerio rem alimenti partem susceperit, purgatione & discretione ea, quam modo exposuimus, minime cõtentum est, sed eandem denuò quasi per fauces quasdam & angustiores meatus discernit & purgat: cuius densiorem & lutosam feculentamque partem per meatus quosdam lien ad se trahens, eas sibi alimentum facit: alteram vero eius partem, quæ vltra modũ excocta biliosam qualitatem contraxit, pallidiorque facta est, bilis vesicula recipit. Quod vero in eadem fluxum nimisque tenue est, nec quicquam alere potest, in vesicam, humidis excrementis destinatum receptaculum, secedit. Et sic quidem, vbi alimentum hoc plene purgatum & iecinori cõforme in sanguinis naturam transijt, mox illum caua vena excipiens, cordi quidem, quantum opus est, confert, simulque in superiores corporis partes transmittit, tum in plures venarum ramos dissecta, thoracem quoque nutrit, humeros & manus, quin ad ipsos quoque vngues peruenit, collum amplectitur, caput occupat, in clunes denique, femora, genua, tibias pedesque descendit, imò omnes corporis partes ambit, nec vllum membrorum viuentium hac irrigatione destituitur. Venæ enim canales & aquæ ductus similitudine referunt, quibus corporis irrigandi officium concreditum est. Quapropter tenui quoque & rara tunica constant, vt quæ illis adiacent partes alimentum ex illis facilius haurire possint. Arterijs autem & densiores & duplices tunicæ sunt: non enim sanguinis vasa sunt, sed spiritus, qui & tenuior est, & facilius quàm sanguis effluit. Quamobrem vel hinc quoque Creatoris Prouidentiam agnoscito. Venas etenim, quæ corporis nostri membris sanguinem aduehunt, ex tenuissimis membranis composuit, & illorum poris quasi fungosa quædam palliola circundedit. Corpus enim crassum est, & maioribus ad effluxionem poris indiget. Ne tamen omnis simul efflueret, sed quasi humorem solummodo aliquẽ vicinis membris exhiberet, huiusmodi vasorum naturam constituit. Arterias autem, quibus vitalis ille spiritus per totum corpus vehitur, qui & tenuissimus est, & facillime euacuari potest, vtpote qui per minimos quoque meatus mox effluit, non simili modo contexuit summus ille rerum opifex, nec vnà duntaxat tunica, sed duabus, ijsque densis simul & solidis constare voluit. Venis autem arterias circumposuit, vt sanguis calidi spiritus commotione excitatus vndiquaque discurrat. Hic enim, si immotus consistat, condensari consueuit. Quam ob causam in membris quibusdam has sibi inuicem minutissimis poris vel meatibus inseruit, vt nimirum sanguis spiritum paulisper suscipiat, quo impulsus moueatur: spiritus vero humore aliquo humectetur & madefiat, qui ipsum non patiatur in vniuersum exaresc ere. Et quis fodes eorum, qui & ambitiosissimi & opulentissimi sunt, domum ædificans tanta prouidentia aquæ ductus disponit, scaturigines illorum tam sufficienti aquarum

Cor.

Iecur.

Lien.

Vena caua.

Venæ.

Arteriæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ti aquarum copia instruit, & fontes ac phialas ad tãtam delectationem ædificat, vt summus ille omnium architectus rationalem hanc domum ædificare volens, ipsam tot ac tantis circumsepsit vasculis, quæ illi ad omnem necessitatem inseruiunt? Quis item tam peritus faber, qui zephyri flatibus domum perflari volens, ventorum vias vel fenestras ita dilatet, quemadmodum sapientissimus ille architectus, Deus ista disposuit, vt spiritus, qui cordis calore adustus, fumidus & fuliginosus est, corpore egrediatur, purior autem & salubrior ingressus omnes arterias percurrat? Quis item vel herbas plantans, vel arbores inserens aquas tanto studio deducit, & plantarum radices tam diligenter irrigat, vt qui viuam hanc plantam inseruit, & omnem creaturam condidit, arcano quodã modo humani corporis membra per venas irrigare solet? Nam quod alimentum attinet, nos homines ab inanimatis arboribus nihil differimus. Perinde enim vt his, ita nobis quoque alimento opus est. Arbor quippe nisi nutriatur, arescit: & homo fame pressus, similiter omni exhausta humorum copia morti traditur. Quemadmodum igitur arbores, vbi vel è nubibus demissas pluuias, vel fluuiorum aut fontium latices susceperunt, per radices quidem humorem attrahunt, hocautem & ramos, & corticem & medullam enutriunt, qui simul & folia producit, & flore enato fructus tandem ad maturitatem excoquuntur: sic & animal hoc cibum quidem ore suscipit, qui illi instar fontis est, canalem autem stomachus refert: at venter ceu radix quædam hunc susceptum quasi per scalam quandam ramorum iecinori transmittit: iecur autem non sibi modo necessarium alimentum inde decerpit, sed eiusdem irrigatione omnia corporis membra reficit. Et corpus quidem hoc modo enutritum in pueris crescit, & in longitudinem & latitudinem extenditur, ac breui ad iustæ magnitudinis mensuram peruenit: vbi verò constitutum sibi attigerit limitem, tunc quidem augeri desinit, & nutritur solummodo. Tanta diligentia naturæ nostræ Creator omnium prospicit, & non modo format, verumetiam nutriens conseruat: nec id duntaxat, sed & omnem aliam, qua nobis opus est, curam adhibet. Quare totus hæreo & animi dubius sum, quo pacto summum illum creatorem meritis laudibus celebrare possim. Omnem etenim mentis cogitationem tanta Prouidentiæ, quam circa nos gerit, varietas exuperat. Omnis oratio tantæ creationis sapientiæ cedit, nec vlla tam admirabilem corporum nostrorum fabricam digne enarrare poterit. Sufficiat tamen vel hoc vt Deum conditorem celebres. Non terram versus vt bruta animalia vultum dimittis, nec instar porcorum ventre pronus nutas. Suspice saltem, & Dei Prouidentiam cernito. Solum te ex animalibus erectum condidit, & binis pedibus incedere fecit. Sed & crura singula non ex vno duntaxat, sed ex tribus vel membris vel partibus composuit, & in tres compages vel iuncturas colligauit. Et hanc quidem coxẽdici coaptauit, alteram vero genubus conseruit, tertiam talis commisit. Præterea compages hasce neruorum vinculis validissime constrinxit, & musculis voluntarij motus facultatem indidit. Vincula quoque nec laxa nimis fecit, nec nimium intendit: plus æquo enim intensa omnem mouendi facultatem impedirent & eriperent, illa vero luxatas articulorum compages dilabi paterentur. Eiusdem ergo Prouidentiæ Dei beneficio ingrederis, et risque quò libet, & standi simul sedendique libera tibi potestas est. Simul tamen hic aliud quoque huius curæ specimen considera. Ne enim nudæ illi ossium compagi insidere coactus aliqua afficereris molestia, sed citra omnem dolorem vel nudo solo vel etiam saxo insidere posses, nates vel clunes quasi cognatum tibi puluinar substrauit. Tu tamen ingratus esse pergis, & dona hæc ne sentire quidem vis, quin insanis & furis contra æternam illam, quæ tam benigne tibi prouidit, sapientiam. Atque canis nutritorem suum agnoscit, & præsenti assidet, absentem desiderat, redeunti demissis auribus & cauda hinc inde vibrata gaudium suum testatur, obedientiam promittit, seruitutem fatetur, & beneficentiam euidentissime prodit: hæc autem facit, cùm & ratione careat, & sermonis vsu destitutus non nisi temporis diuturnitate ex consuetudine & assiduis beneficijs inter ignotum & notum, interque amicum & hostem discernere didicerit. Tu vero sermonis vsu instructus, & mente præditus, qua nihil in tota visibilium natura interque volatilia cuncta velocius est (Sol etenim vno quidem die totius orbis stadium percurrit, hæc vero vno nutu totum terrarum orbem obambulat, & phantasiæ cursu in cœlum tendit, & hoc ipsum transcendens deum quoque, quo ad fieri potest, conspicatur, & infinitas angelorũ myriades cernit, & archangelorum millia lustrat, imò quæ sub terra sunt curiose inquirit, dum videlicet hæc quoque superare conatur quidem, sed non potest, vtpote cùm eorum quę didi-

Hominis statura. Crura. Nates.

didicimus notitiam Deus phantasiæ terminum fixerit) hunc, inquam, talem tantumq; ducem, gubernatorem & vectorem habens, diuina tamen beneficia non sentis, nec beneficiorum multitudinem consideras, sed ingratitudinis vitio pertinaciter inhæres. Et cùm tot tibi magistri adsint, prouidentiæ tamen elementa discere non vis. Caue ergo, ne te prorsus neglectum ille deserat, & experimento discas quantum intersit inter hominem, qui prouidentiæ cura regitur, & eum, quem à Prouidentiæ suæ cura reiecit Dominus. Denuò igitur adesto, ò Philotes, ad aliam enim te corporis partem traducemus. Dorsi spinam mihi considera, quæ vbi à sacro osse, quod natibus adiacet, exorta est, ad collum vsque ascendit, & instar fortis ac validæ columnæ ex multis vertebris compositæ, & ventrem, & humeros, & manus, & ceruicem, & caput sustinet. Quoniam enim nihil ossei roboris rerum conditor exteriori ventris parti addidit, vt videlicet cibo sumpto facilius sese extendere posset & dilatare, atque sufficienti tumore ad cibos capiendos extolleretur, eundem in posteriori corporis parte dorsi fulcro sustineri voluit. Huius autem spinam è pluribus ossibus Deus construxit, vt cùm homo incuruare sese vult, & facilius inflecteretur, & inflexio eandem non infringeret. Alimentum vero huic dorsalis medulla exhibet, cuius origo ex cerebro ducitur. Cæterum, quid hic de manibus dicere attinet, quarum vsum & vtilitatem multiuariæ artes prædicant? Sed earum mentio in sequenti oratione fiet, vnde vsum illarum eiusque expositionem in illam vsque reseruabimus. Hinc ergo ad collum ascendito, & illius formationem considera. Et hic mihi aquæ ductuum castella in mentem reuocabis, quæ ab infima parte sursum perforata multis foraminibus patent, vnum tamen (quod medium est) maximum amplissimumque recipiũt, per quod aquarum canales plurimum quidem aquæ attrahunt, eaudem verò per alias & diuersas fistulas distributam emittunt, & hanc quidem in Australem ciuitatis partem, illam vero Orientem versus, in Occasum aliam, & aliam in Septentrionem transuehunt. Eundem vsum humano corpori collum exhibet. Ars enim (vt supra diximus) naturam imitari consueuit, & sua illa figmẽta ad huius operum similitudinem effingit. Collum quippe ad stomachi os vsque porrectum ventri cibum potumque trãsmittit: habet præterea arteriam asperam à pulmone ad larynga vsque ascendentem, & præter hanc venas quoq; & leues arterias continet, per quas sanguis simul & spiritus affertur cerebro, quod illis nutritum & auctum per connexa sibi ossa dorsalem medullam dorso transmittit, qua tota ossium natura alitur, simulque nerui enascuntur firmi, crassi & tenues, lati & rotundi, quorum vinculis articuli ligantur, & musculi motus vim suscipiunt. Postquam vero ad ipsum caput peruentum est, illud arcis instar in summo ciuitatis huius (humani nimirum corporis) fastigio situm conspice, in quo opulentissimus quoque hominis thesaurus, nempe cerebrum, tanquam in muntissimo castro custoditur. Cranium enim instar valli vel galeæ est. Vnde & galeam Græci κράνον à cranio denominant, eo quod ad huius similitudinem fabricari soleat. Et cranium quidem cerebrum ambiens omne extrinsecus illi incidens malum pro virili arcere consueuit. Ne verò cerebrum, quod natura mollius est & laxius, ab ossibus quæ dura & solida sunt, quassatum læderetur, duabus illis inuoluit tunicis rerũ opifex, quas membranas medicorum discipuli nominant. Et eam quidem, quæ tenuissima est, quamque à secundarum seu extimi fœtus inuoluceri forma Græci χοριοειδῆ dicunt, ipsi connatam & propius coniunctam esse voluit, vt hoc firmius quidem continere posset, interim verò summa illa & subtilissima tenuitate non quicquam læderet. Alteram verò densiorem & robustiorem fecit, quæ media inter cerebrum & cranium extenditur, ne ve cerebro duriori sua substantia noceat, vel ipsa ab ossibus cranij aliquid damni accipiat, ipsis mollior existens. Cerebrum ego instar thesauri (vt diximus) in capite tanquam in arce custoditur. Quandoquidem autem arcis præfecto, menti scilicet, speculatoribus quoque opus erat, simul & hos addidit rerum conditor: nec vni solum modo speculam istam cõcredidit, sed binos excubitores constituit aut vigiles, & hunc quidem ea quæ ad sinistram sunt, alterũ verò quæ à dextra consistunt obseruare & speculari iussit. Quia verò ijdẽ illi custodibus simul & pinnis atque propugnaculis ac vallo opus habebant, nec in his constituendis vrbis huius conditor negligentior visus est. Sed oculis, quibus videndis sensus commissus erat, pinnarum & propugnaculi loco superciliorũ castella imposuit, quibus hi protecti ea quoque, quæ longius distant, tuto prospiciunt. Illis ipsis autem vel pinnis vel propugnaculis tecti loco, quod superne de labentes pluuias arceat, tenues quosdam & ad exteriores faciei partes vergentes pilos inseuit, qui à fronte defluentem sudorem excipiant,

Spina dorsi. Collum. Cerebrum. Oculi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

excipiant, & inter se diuisum per tempora distillantes hac quoque molestia vel damno oculos liberent. Porrò, cùm armatura quoque muniendi essent illi custodes, palpebrarum tunicis illos induit, illisque ceu hastilia quædam & tela pilos, quos & cilia vocant, dedit: qui nequaquam vt superciliorum pili inflexi sunt (ne ex propugnatoribus hostes vel insidiatores reddantur) nec etiam secundum rectam lineam extenduntur (ne in palpebrarum connixtione sese inuicem atterant) sed foras nonnihil extenduntur, vt ea quoque quæ exteriorissimis corporibus damna accidunt oculis, arcerent. Cùm enim ventus vehementiori flatu spirans oboritur, non tenuior modo, sed & crassior puluis, tum festucæ etiam, & si quæ sunt alia huiusmodi excitantur, imò culices quoque & quæcunque sunt his similia animalcula in oculos inuolant: vbi vero cilia instar palorum & sudium præfixa, conspexerint, retro fugiunt. Similiter spicas quoque summus ille omnium conditor armauit. Nam tritici vaginis vel folliculis aristas imponēs, minorum auium, quæ seminibus insidiantur, morsum hoc ceu vallo à frugibus prohibet, & his ceu hastarum cuspidibus territas fugat. Sed dices fortasis, ò ingratissime: Quid ergo mihi amplius quam spicas largitus est? Sed & spicas ò stupidissime, propter te condidit. Quid ergo ingratus es, si quæ tua sunt propter te tuis armis muniuit? Tu ingratissime, frugum semina telluri mandas, ipse autem irrigat, calore souet, nutrit, munit, custodit, & maturas iam tibi propinat. Tu vbi messe peracta in arcam fruges intulisti, & artificiose dissectas à paleis repurgauisti, mola contritas, & à furfure discretas manibus tuis subigis, & in clibano vel fornace excoctis panibus cum voluptate frueris, & tamen horum largitorem ignoras? Sed ad oculum reuertamur. Huius ergo naturam omnem inspice: vide quot ille tunicis munitus sit: vide quanta sit huius exterior pulchritudo vel forma: vide insuper pupillæ tenuitatem, huic circunfusam Iridem, quam nos σεφάνην ceu coronam nominare solemus: vide item corneum circulum, vueam tunicam, cristallinam sphæram, quæ huic subiacet, & per medium eius prospicit: præterea qui circa hanc diffusus est, humorem vitreum: sed & alteram illam eiusdem tunicam, quæ à retis piscatorij figura Græcis nomen traxit. Inspice, item glandulosam eius sedem, cui totus innititur, & alimentum, quod ex cerebro per tenuissimum vasculum illi exhibetur, & superflui humoris per hirquos effluxum. Vide præterea in quot colorum species sanguis mutetur. Hic enim primo cibus erat, qui dentium vi contritus ventri transmissus est. Hic sibi concolorem efficiens album reddit. Eundem autem suscipiens iecur in proprium colorem transmutauit. Postquam vero sanguinis natura hoc modo absoluta est, pars huius in cerebrum conscendens denuo albescit, & in ossa condensatur, ac in neruos densos quidem & firmos, sed flexibiles lentosque conuertitur. Sed idem fortasis fecero, quod ij qui arenas numerare conantur, si omnem quæ in corporibus nostris apparet, Dei prouidentiam exponere velim. Ipse igitur priuatim omnes reliquos sensus, gustum nempe, olfactum & auditum, mentis contemplatione percurrito. Vt nimirum olfactus odores percipiat, & *Olfactus.* suaues quidem admittat, fœtidos autem graueisque repellat, simulque capitis excrementa suo ductu eijciat. Cùm enim ipse in superiori corporis parte constitutus, omnes ab imo ascendentes vapores excipiat, horum autem inundatio præstantissimæ corporis parti, cerebro nempe, cum primis noxia sit, nec hic etiam negligentior fuit rerum conditor: sed meatus quosdam fungosos & fistulares fabricauit, per quos humida & crassa illa excrementa ad palatum nareisque deduxit: simulque duo hisce excernendi membra designauit, quo facilius, quod in his noxium est, effluereret. Vaporum vero excremēta & fuliginosa illa sursum per cranij suturas efferri fecit. Sed & auditus potentiam *Auditus.* contemplare. Hunc enim videbis, qui licet infinitas voces excipiat, non tamen saturatur: nec etiam impletur, tum nec simili ratione omnes excipit: sed acutæ & grauis vocis differentiam nouit, vocis conuenientia modulatione delectatur, & dissonātem respuit. Huius beneficio diuina oracula percipimus: per eundem omnem humanam scientiam natura tradit: nempe Grammaticam, Rhetoricam, Sophisticam, Arithmeticam, medicinam, mechanicam, & si quæ alia humano ingenio vnquam inuenta est. Hunc ipsum auditum nostris hisce verbis subijce: per hunc pharmacum, quod animam tuam purget, & eandem ab impia illa blasphemia liberet, suscipe. Huic portas impone, rationem: & ianitorem adde, Timorem Dei. Tum sermones qui afferuntur, iusto iudicio examina: & pijs quidem ianitor fores patefaciat: blasphemos autem, profanos & Deo aduersos amandet, ac clausis portis fidei robur, ceu infractum vectem obijciat. Sic enim fieri potest vt hostibus liberentur, & animarum saluti consulant, qui

Sanguis.

qui amicos & vtiles sermones admittunt, quibus & aures (vt Paulus inquit) non pruriunt, nec eas suauibus quidem, sed rationi noxijs sermonibus præbent: quin potius eorum quædicuntur & fiunt, veros iustosque iudices sese constituant, & non nisi salutares deligunt & vtiles: qui denique noctesq; diesque, siue deambulent siue sedeant, & quodcunque vel faciant vel patiantur, Deū (vt Propheta inquit) semper coràm aspiciūt. Illi sit gloria in æternum. AMEN.

SERMO IIII.

Demonstratio Prouidentiæ ex manibus humanis, & inuentis artibus.

Psal. 8. PRopheticam illam vocem audiui, quæ canit & clamat: Cœli enarrant gloriā Dei, opus vero manuum suarum annunciat firmamentum. Atqui vocem istiusmodi, quam spiritus per arteriā ad os delatus, & lingua rationis motu dentibus illisa, labiorum item corrugatio & aeris percussi repercussio edit, nemo vnquam hominum terrestriū audiuit cœlitus deferri. Sed dum cœlum oculis nostris expositum, magnitudinem simul & pulchritudinem suam spectandam præbet, & hominibus tecti locum & vsum exhibet, tacens quoque factorem suum prædicat, & omnium linguas ad laudis decantationem inuitat. Et veluti cū domum aliquam, quæ summo artificio extructa, & solido stabiliique fundamento innixa, angulis quoque rectissime coaptata latitudine & longitudine altitudineque iustę proportioni per omnia respondet, tum fenestris etiam probe & ordine dispositis illustratur, & omnibus iis quæ ad ædificiorum splendorem faciunt ornata & instructa est, conspicimus, mox ipsum architectum admiramur, & absentis imaginem animo concipimus, omnemque proportionis quæ in ædificio cernitur formam, ad illius artem solemus referre. Sic etiam cùm cœlum intuemur, & vtiles illos commodosque cœlestiū syderum motus, nequaquam hæc adoramus, sed horum opificem encomiis & laudibus pro virili nostra vehimus, & ex operum magnitudine simul & pulchritudine authorem illorum iusta animi contemplatione æstimamus. Vere enim & merito hæc animis nostris voluimus. Quod si tanta est operum magnitudo & præstantia, quantus est vtique ipse operum conditor? Et si tanta ineſt rebus conditis elegantia, quantam sapientissimi illius omniū creatoris pulchritudinem esse conuenit? Sic (inquam) cœli enarrant gloriam Dei, opus vero manuum ipsius annunciat firmamentum. Sic dies diei eructat verbum, & nox nocti annunciat scientiam: nō quidem aliqua vocis emissione vel linguæ loquela, sed mutua illa, qua se inuicem excipiunt, successione & vicissitudine, qua hominum vtilitati inseruiunt, qua tam altum quodammodo exclamant, vt vniuersum hominum genus illorum vocem exaudiat. Nec enim sunt loquelæ neque sermones, quorū non exaudiantur voces. Omnes quippe gentes & linguæ diei & noctis præconia percipiunt. Nam linguæ quidem aliquo inter se discrimine differunt, vna autem omnium natura eadem ex his vtilitate fruitur. Vnde idē ille, qui hæc locutus est, in alio etiam psalmo *Psal. 138.* Creatorē celebrans dixit: Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, non potero ad eam. In meipsum enim (inquit) conuersus, dum penes me omni externorum cura liberatus versor, propriam meipsius naturam contemplari, & rationalem illam animæ potentiam diligentius inspicere volui, scientias nempe quarum ipsa capax est, & artes quibus vitam omnem repleuit, quarum etiam beneficio vitam suauiorem & iucundiorem transigit, tum immensam illam, quā tum ipsa parit, tum simul capit, verborum copiam, vt denique eadem recondat, & distincte singula custodiat & conseruet, quam facile vnumquodque illorum quæ ipsi commissa sunt pro sua arbitrio proferat, vt corpus totum dirigat, vt eadem oculis quidem quantitatis & coloris discernendi iudicium commiserit, linguæ autem humorum discrimina concrediderit, eandemque ceu ministrum aliquem suorum fœtuum (sermonū scilicet) delegerit, nares item odorum examine donarit, & aures, vt sermones qui extrinsecus aduehuntur capiant, patefecerit, per reliquum autem corpus tactum extenderit, & vt his quidem sentiendi vim largiatur, ipsa autem ab iisdem vel doloris vel lætitiæ voluptatisue affectum percipiat: hæc (inquam) & quæcunque talia sunt animo voluens, & horum omnium, quæ alioqui sibi inuicem contraria pugnant, in vnius animalis fabrica concursum videns, vna cum admirabili illa mortalis & immortalis naturæ coniunctione, tanto miraculo vincor, & contemplationis huius mysterium minus assequens, me victum confiteor, & sapientiæ creatoris victoriam prædicans, ipsumque Creatorem celebrans exclamo. Mirabilis fa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctaeſt ſcienta tua ex me, confortata eſt, non potero ad ipſam. Et hæc quidem verba nobis in præſenti negotio conueniunt, qui eã quæ in humani corporis membris apparet, ſapientiam inſpicere quidem conamur, infirmitatem vero noſtram re ipſa experimur. Non parum tamen emolumenti ex alia quoque obſcuriori contemplatione ad nos rediit. Nam in minima corporis particula Dei Prouidentiam clariſsime elucentem ſpectauimus. Quid enim pilis vilius? Quid in cunctis corporis partibus omnis ſenſus perinde expers eſt? Nihilominus tamen horum quoque neceſſarium vſum ſermo noſter oſtendit. Teſtantur hunc ſupercilia & palpebrarum pili. Teſtantur eundem, qui caput ornant teguntque, capilli. Quæ enim horum ſit vtilitas & vſus, calui manifeſte docent. Primo enim quaſi decore ſuo ſpoliati erubeſcunt. Deinde alia quædam velamenta comminiſcuntur, quæ horum vſum illis expleant. Et ſane hanc ob cauſam (vt mihi videtur) rerum Opifex quorundam capita pilorum velamento deſtitui permiſit, vt diſcamus, quod & horum cura habita hominem hoc modo formauerit. Sic eos qui virilem ætatẽ ingrediuntur, & pueriles annos trãſierunt, barba exornat, quæ genas aliqua ex parte cum mento inferiori veſtit. Et primo quidem lanugine florent malæ: deinde modicum pilorum velamen eaſdem tegit, vt augmento hoc ætatis diſcrimen doceat, & ipſa vultus figura homini perſuadeat, vt relictis puerilibus ludis, ad res ſerias accingatur. Quoniam vero pariendi dolores muliebri ſexui ad hanc doctrinam ſufficere poſſunt, non niſi virorum genas hoc modo coronauit. Quod ſi vero quis ex eorum numero qui non aliud quam veritati obſtrepere dixerunt, eos hic nobis pilos obiiciat, qui in alijs quibuſdam corporis partibus enaſcuntur, is ſe circa hos quoque ingratitudinem ſuam immerito teſtari ſciat. Naturalibus enim & ſponte enatis velamentis eas partes natura contexit, quas nos manu factis tegumentis velare ſtudemus. Quapropter ijs, quorum ratio adhuc infirmior inter virtutem & vitium diſcernere nequit, hæc pilorũ velamina natura non appoſuit: eos vero, quibus iam firmior eſſe incipit rerum cognitio, quique ſingulorum membrorum vſum edocti ſunt, bene & honeſte hoc velamento ornauit, quaſi tegere volẽs eas corporis partes, ob quas homines erubeſcere conſueuerunt. Hunc certe pudoris affectũ Adam humani generis conditor in paradiſo minime ſenſit. Erãt enim, inquit, ſcriptura, ambo nudi, tam Adam quam vxor ipſius, & non erubeſcebant. Vbi vero legem tranſgreſſi delictorum ſuorum vim ſenſerunt, & Dei vocẽ auribus percepere, ficus folia conſuerunt, & fecerunt ſibijpſis cinctoria. Quam obrem vel in his quoque corporis partibus creatoris circa te curam aſpice, ô amarulentiſsime, tam ipſius creationis quam Prouidentiæ accuſator. In iis (inquam) mentione tu quidẽ erubeſcis, Deus autem qui & fecit & condidit, in iiſdem gloriatur & exultat. Vidit enim (inquit) Deus omnia quæcunque fecit. & videns valde bona, Faciamus, ait, illi adiutorem, ſimilem ipſi. Sed & hæc prima eſt Dei benedictio: Creſcite, & multiplicamini, & implete terram, & dominamini ſuper illã. Quoniam autem oratio ad ea corporis mẽbra, quæ & Diuo Paulo teſte inhoneſtiora cenſentur, neſcio quo pacto ceu vi quadam delata eſt, denuo in his ineffabilem creatoris erga humanum genus amorem conſidera. Oris enim ſitum (cuius officium eſt ſermoni ſeruire, cibum excipere, & ſuſceptum ventri tranſmittere) oculis vicinum conſtituit: excrementorum autem ſeceſſum, qui viſum lædere, & cibi faſtidium parere, ac nauſeam mouere poſſet, non longo duntaxat ab his interuallo diſtare fecit, ſed ex oculorum cõſpectu omnino remouit, rectum videlicet inteſtinum in poſteriores corporis partes deflectens, & inter nates meatum aperiens, horum quoque egeſtioni naturale quoddam velamentum conſtruxit. Quin ergo coram tanto dei erga nos amore erubeſcis? Ineffabilem eius curam cum tremore ſuſpice, dum hanc ea fabricare vides, quæ te vel nominare pudet, dum, inquam, eandem illam ſua Prouidentia curare cernis, quorum mentio tibi pudorem offundit. Cùm enim omne illud quod in animali cernitur, mortale ſit, & alimento (vtpote mortale exiſtens) opus habeat, neceſſario vtique & os & excrementorum ſeceſſum addidit, ac tortuoſos inteſtinorum orbes ædificauit, qui limoſam & feculentam alimenti partem exciperent, non autem recto ſtatim ductu egererent, ne euacuationem ſemper poſtulante impletione ciborum vſui tempus vacuum nullum daretur, hoc nimirũ per egeſtionem ſemper interturbato. Et quid hic omnia naturæ miracula dicere attinet? Tempus enim nunc eſt ad manus tranſire, quarum mentionem heſterna die prætermittentes earundem vſum nos hodie expoſituros eſſe promiſimus. Has ergo inſpice, vt non longius quam opus eſt extenſæ (ne videlicet corpus reliquũ onere ſuo aggrauent) nec etiam minori quam vſus poſtulat ſpatio contractæ, ſed operibus, quorum executio ipſis deſtinata eſt,

Pili.

Barbæ.

Gen. 2.

Gen. 3.

Gen. 1.

2. Cor. 12.

Anat.

Manus & brachia.

eſt, iuſtam ac conuenientem menſuram ſortitæ ſunt. Quapropter triſariam quoque illas diuiſit rerum conditor. Et primam quidem compagem humeris inſeruit, cubito autem brachium & vlnam coarticulauit, brachiali reliquam vlnæ extremitatem coarticulans, & huic poſtbrachiale ſubiungens quinque hos illi digitos inſeruit. Singulos autem horum ex tribus internodiis vel radiis compoſuit, quorum extremitates alias quidem ſinubus excauatas, alias autem ſphæricas & rotundas fabricans, deinde excauato ſinui rotundam alterius extremitatem inſerens neruis ſimul & validis conſtrinxit, & circumpoſitis muſculis voluntarij motus facultatem largitus eoſdem tenui molliq; cuticula veſtiuit, ne digitorum contractioni impedimento eſſet durities. Præterea, cùm digitorum extremas partes interius molliores fecerit, foris tamen eorum incolumitati & ſecuritati conſuluit. Vngues nempe tenues latosque inſeruit, quorum exterior eminentia rotundior eſt. Et tenues quidem fecit, ne molliorem illam, quæ in ſummis digitis eſt, carnem aggrauent, ſi onus ſit nimium: latos vero vt in laboribus ſubeundis reniti poſſent, dum mollem quæ illis prominet carnem ſuffulciunt: eminentias autem eorundem rotundas fecit, hac nimirum figura, ne facile læderentur, munire volens. Angulos enim in triangulis & quadrangulis tenuium corporum figuris fragiles eſſe conſtat. Leonibus equidem, vrſis, pardis & aliis feris acutos, craſſos, prælongos & validos vngues rerum conditor inſeruit, ac armatura illas inſtruxit naturali, eo quod rationis vſu deſtitutæ nõ aliquo ab arte excogitato auxilio ſibi conſulere poſſunt. Hominem vero, quem rationalem fecit, & mente, quæ plurium ſcientiarum & artium inuentrix eſt, inſtruxit, naturali armatura deſtitutum nudumque creauit, nec ferinos illi vngues tribuit, nec etiam vngulis pedes illius contexit. Quomodo enim, ſi his armatus eſſet, per ſcalas aſcenderet? quomodo item tenuiori murorum ſuperficiei inſiſteret, dum lapides aut lateres contexens domum ædificat? Quomodo etiam vngulis inſtructus in ſummis domuum faſtigijs tuto ſtare poſſet? Nunc autem tenerior illa & in longum extenſa pedum ſubſtantia & digitorum flexibilitas, homini & motus facilitatem & ſtationem magis tutam exhibet. Et ſane, cùm nudis pedibus homo vtitur, expedite ſuper lignum quoque incedit, & ſcalis minimis inſiſtere audet, & infinita huius generis multa cum agilitate peragit. Vngularum vero vſum aliunde aſciſcit homo. Ex pecudum enim, quas illius imperio Deus ſubiecit, genere pelles accipit, & coriaria atque ſutoria artibus ceu cooperarijs vtens, in ijs formandis pedum formam & magnitudinem, longitudinem & latitudinem exprimit, & eoſdem ita veſtit, vt & periculũ, quod à duris corporibus inter eundum imminet, arceant, & frigoris vehementiam retundant. Et hanc quidem ob cauſam rerum conditor ſoli huic animali manus, ceu organa quædam rationi ſeruientia, largitus eſt. Manibus enim homines arant, & ſulcum excindunt, & ſemina telluri mandant, & ſarculum vel ligonem tractantes foſſas egerunt, arbores plantant, & vbi falces exacuerunt, nunc ad gemmationem feſtinantes vites putant, & ſuperfluam palmitum partem auferunt: nunc vero fruges demetunt, & laborum præmia manuum beneficio decerpunt, & manipulos colligunt, & eoſdem in areas deferunt, paleasque à tritico ſecernunt, manibuſque ceu cooperariis vſi illas quidem ad ſuos aceruos tranſmittunt, hoc vero in horrea & granaria recondunt. Simul autem ijſdem manibus & vindemiam peragunt, & óleas legunt, vinum exprimunt, holerum omniuaria genera plantant, & innumeras fructuum ſpecies artis varietate excogitantes, eas & decerpunt, & his frui cupientibus offerunt. Manuum opera humana mens non terram modo floridis pratis, luxuriantibus aruis & immenſis nemoribus exornat, ſed & ipſum mare plurimis vijs inſtruxit, & quod pedeſtribus cunctis inuium erat, tale effecit, vt complures viatores capiat. Cùm enim diuinitus conceſſo ſapientiæ dono naues fabricandi artem inueniſſet, à ferrarijs fabris (quorum artem antè excogitauerat) ſecurim, ſerram, aſciam, & quæcunque alia ſunt huius inſtrumenta accipiens, tum à ſeniori illius ſorore, agricultura nimirum, arbores infrugiferas mutuans, eaſdem inſtrumentis hiſce fabrilibus excidit: & carinam quidem ceu fundamentum quoddam iaciens, ſuper hanc vero aſſeres muri inſtar contexens, clauisque omnia apte compingens, & picis pinguedine inungens (huius nimirum præſidio aquarum influxum arcere ſtudens) marinũ vehiculum vel currum, nauim videlicet, conſtruxit. Quoniam vero equis & mulis ad currum hunc opus erat, eos autem non ferebat fluida aquarum ſubſtantia, hoc quoque incommodum nauis gubernator ſapienter admodum ſarciuit, manuum nimirum miniſterio vſus. Nam temonis loco malum erexit, cui vela inſtar iugi appendit, & immiſsis ventorum flatibus ceu equis aut mulis vſus eſt, quos ſimul tanquam

Digiti.

Vngues.

Pedes.

Manuum vſus.

Ars nautica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Zeugle ingi partes sunt, quæ a iugo propendentes, hinc inde latum colla amplexantur.

equos Zeuglis dirigere consueuit. Porro cùm naui habenis quoque opus esset, claui vel gubernacula has imitantur, quibus arrepris gubernator instar aurigæ alicuius puppi tanquam currus circunferentiæ insidens nauim facili motu hinc inde transfert. Nec secundis modo ventis spirantibus nauim scienter regere, sed & turbulentas ventorũ procellas dissoluere, & ceu equos indomitos & effrenes freno cohibere nouit. Et hæc quidem omnia manuum ministerio vsa hominis mens instituit. Eadem opera nauta remigat, nauclerus nauim gubernat, mercator emptas exponit merces, piscator denique omnis artem suam exercet, & nusquam apparentem prædam ingenioso retium contexu venatur. Sed agedum è mari tandem in terram descendamus. Tempus enim ad diligentiorem & exactam vniuscuiusque artis

Artium cognatio.

expositionem non sufficit. Inspice igitur vt artes mutuum à se inuicem officiũ & quod singulis vtile est postulent. Aedificatoria enim è ferraria instrumentorum vsum petit. Hæc autem vicissim ab illa domum accipit. Vtrisque autem simul agricultura alimentum ministrat. Sed & hæc ab illis domuum ædificia & alia, quæ ad terræ cultum facere possunt, mutuatur. Quin potius ipsa rerum primordia perpendito, vt nimirum omniũ Conditor necessarios rerum vsus homini ostenderit. Vnde enim ferrum & æs, plumbũ & stannum inter terræ viscera scrutari didicit? Quis illi argenti venas monstrauit? Quis auri seracem terram effodere, & minuta auri ramenta colligere docuit? Vnde vitri naturam cognouit? Quis illum in arenæ discrimine cognoscendo instituit? Quis præterea docuit, qualis arena igni committenda sit, quo pacto item & quam diu id fieri debeat? Et tamen eam quæ continua quidem, sed separabilis est, in continuam & inseparabilẽ substantiam transmutat. Quo pacto ex hac ignis & spiritus ministerio vsus varias poculorum formas, nempe phialas, calyces, ampullas, amphoras, supellectilia deniq; plurima, tum & alia vasa ad omnem cibi ac potus vsum idonea, fingere didicit? Constat itaque quod omnium horum cognitionem à conditore suo acceperit, & quod rerum opifex tam considerationis potentiam quam artium inuentiones humanæ naturæ inseuerit. Vnde cum magno illo Iob colloquens dixit: Quis dedit mulieribus texturæ sapientiam, & variegatiuam scientiam? Reuera e-

Textoria.

nim & huius artis decor diuinæ bonitatis munus est. Et temporis quidem diuturnitate contemptum ac vile factum est, operisque vulgaris iam cognitio inuentorum nomen vel famam perdidit. Si quis autem singulas huius partes diligentius inspicere velit, hãc quoque artem plurimum admirabitur. Lanæ enim vbi detonsæ, aquis ablutæ & purgatæ sunt, pectuntur primo & minutim distrahuntur: deinde quod distractum est, denuo in cumulum globumve colligitur. Quem accipiens lanifica, quod in hoc syncerum & purum est, & quasi venis quibusdam & rectum protensis fibris distinguitur, à reliquis secernit. Alteram vero eiusdem partem colligens stamini subtegmen parat. Vbi autem paratas iam lanas mulierum manus acceperunt, tenuissima ex iis fila ducunt: & hæc primo quidem veluti chordas quasdã ordine in telis extendunt, & quod subtegmini destinatum est secernunt, radiis autem intermedijs stamen dirimunt, & funiculos, qui illis innexi sunt, alios quidem laxant, alios vero intendunt, simulque instrumentis quæ in hunc vsum fabrefacta sunt, subtegmen propellunt & constringunt, omnemque hoc modo texturam absoluunt. Quis ergo traditam huic animali sapientiã digne admiretur? Vide enim vt vni & eidem lanarum colori aut ijsdem filis sericis omnis generis animalium formæ intexantur, & cum his hominum quoq; imagines, quorum alij quidem venantium, alij vero adorantium speciem & habitum repræsentant, tum & arborum formæ, & alia huius generis infinita. Reuera igitur, Laudate dominum omnes gentes, quas tanta sapientia dignatus est, & quæ in tantis bonis enutrimini. Quis fodes marinum piscem lanis tinctura præbere decreuit? Quis item eius artis inuentor prodijt, quæ lanarum speciem infinitis colorum generibus vestire solet? Porrò ingratitudinis vitio laborans, vermiculos quoque inueniri dices, qui tenuiora quam homines fila ducere soleant. Sed & hoc ipsum diuinæ erga te curæ & prospectionis opus est. Ne enim ob multiuariam artium scientiam animo extollereris, nec diuitiarũ copia iuuenilius exultares, tui curam gerens rerum Opifex per vermiculos docet, hæc ne quaquam tuæ virtutis opera, sed diuinę quæ erga nos vtitur beneficentiæ dona esse. Licet vero te hoc modo erudiat, simul tamen consolatur, ne dum te ab illis vinci vides grauius æquo doleas: cùm videlicet illorum pensa tibi offert, & horum quoque artifices tuis imperijs subijcit. Tu solus ex omnium animalium numero vrbes cum splendore ædificauisti, turribus & vallis muniuisti, habitaculorum, cœnaculorumque elegantes formas extruxisti, & portubus ipsum mare continenti iunxisti. Quia vero Deus, qui te mortalem

Psal. 116.

Bombyces.

Medicina.

talem in hac vita condidit, sciunt te morbis quoque exercendum fore (quod enim mortale est passionibus quoque subiacet) simul & medicam artem te docuit, cuius scientiam morborum incursionibus opposuit. Hinc morborum, qui non apparent, differentiam nouisse, & pulsuum motu febrium remissiones & intensiones cognoscere, & morbi aduentum, eiusdemque quo maxime feruet vel remittitur tempus dijudicare, & mortis indicia præuidere: præterea turbantis & peccantis materiæ speciem deprehẽdere, & quæ hanc expugnare possunt apponere, humidam exiccare, calidam restinguere, frigidam concito calore fouere, inundantem & superfluam vel vomitorijs vel exsulsorijs pharmacis, aut etiam venarum incisione exhaurire didicisti. Porrò quis sermo vel morborum vel remediorum copiam plene explicet? Multa enim sunt corporum naturæ vel incolumitati contraria, simul autem plurima & varia sunt, quibus illa arceri possunt, pharmaca. Multa quippe ars inuenit, quæ singulis morbis pugnare solent. Quapropter Creator rerũ terram quoq; multas herbarum species nõ ad vescendum modo, sed & eas quæ esui inutiles sunt, germinare iussit. quandoquidem non alimento modo, verumetiam valetudinis cura nobis opus est. Et has quidem nos in cibum paramus, illas vero animalia herbiuora depascuntur, alias item medicorum legunt discipuli, & ex illis morbos arcentia pharmaca componunt: adeo vt quod comesum pernicię afferret vel interitum, pharmacũ fiat, quo corporis morbi depelluntur. Quare non est, vi hæc te ad Prouidentiæ accusationem excitent. Singula enim hæc gratorum hominum linguas ad gratulationem inuitant. Sed perinde mihi facere videor, quod ij qui in mari natant, & vndiq; irruentibus fluctuum procellis terram contingere cupiunt: dum videlicet immensum sapientiæ, quæ circa artes versatur, pelagus aggredi ausus, & vndiq; accedentiũ argumẽtorum copiam ceu fluctuum incursus effugere studens, ad ipsum finem percurrere, & hunc ceu marinum quoddam littus attingere cupio. Quamobrem relictis alijs omnibus ad Grammaticam sermo noster transeat, quæ sermoni ipso propinquiur est reliquis, & homini qui animal sermocinale

Grammatica.

est, cùm primis conuenit. Hæc itaque literarum elementa inuenit, eadem certo numero circumscripsit: tum coniuncta inuicem in syllabas colligauit: deinde duabus tribusue syllabis compositis vocabulorum lectionem docuit: tum eadem illa componens & contexens vnam continuamque orationis consonantiam effecit. Huius igitur beneficio innumeri libri veterum dictis repleti sunt, quorum hi quidem religionis, oraculorum & cœlestium rerum mysteria continent, alij vero reliquas disciplinas explicant. Eadem quoq; metrorum varietate, sententiarum elegantia & compositionis concinna structura fabulosas narrationes velans tum aures demulcet, tum pijs quoq; contra impietatis alumnos arma ministrat. Eiusdẽ beneficio absentibus conuersamur, & qui multorum dierum itinere distamus, atq; in mensis mansionibus. Dijs & interuallis sciungimur, ingeniorum concepta & animorum sententias nobis inuicẽ ceu per manus transmittimus. Et lingua quidẽ, quæ primarium orationis organum est, otiosa cessat, sermoni autem dextra ancillatur, quæ calamo arrepto quod nobis cum amico transigẽdum erat negotiũ papyro aut chartæ inscribit, & sermonis vehiculũ est nõ os nec lingua, sed manus, quæ longi temporis vsu artem exercuit, & elementorum compositionem seu structuram probe edocta est. Hac de causã tales nobis manus fabricauit rerum Opifex, quas in quinq; diuisit digitos, è quibus maiorem reliquis quatuor oppositum habeamus, & stylum & sarculũ & ligonem, ferram deniq;, ascia, malleum, forcipem & quæcunq; alia sunt artis instrumenta firmiter & expedite tenemus. Quoniam ergo vidisti ex sermone hoc, quãtos circa corporis tui fabricam ex Prouidentia fructus perceperis, quot item artes & scientias rerum conditor non ad viuendum modo, sed etiam ad bene viuendum tibi donauerit tanto circa tui curam studio vsus, quantam præterea bonorum copiam gratuito effuderit, vt vitam tibi artiũ vsu & exercitio iucundiorem redderet (quoniam nõ modo necessitatem sarciuit, sed & ea quæ communem vsum excedunt copiose & abundanter vndiq; affudit) ingratitudinis vitiũ lingua eijce, ipsum laudibus instrue, domino te submitte, & illi supplex esse studeto, quinetiam cum propheta exclamare disce: Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, non potero ad eam. Ipsi sit gloria in sæcula, AMEN.

SERMO V.

Demonstratio Prouidentiæ ab imperio quod homini in bruta & belluas commissum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVANTA Creatoris & omnium opificis circa nostram naturam cura sit, vobis vtique probe perspectum est, ò amici & socij, nec vlla verborum doctrina indigetis. Cùm enim beneficiorum fontes illinc assidue percipiatis, largitori horum laudes pro virili offertis. Quoniam vero nonnullos inuenire licet, qui magna indolentia correpti diuina hæc munera non sentiunt, sed cùm in bonis diuinitus concessis delitientur, ingratissimas tamen contra Creatorem suum voces eructant, necessarium omnino fuit, vt oratio nostra mundum hûc omnem celeri cursu percurrens, & humanam naturam in medium statuens, Dei Prouidentiam in singulis tam mundi quam nostræ naturæ partibus euidenter & palam apparere demonstraret. Eadem quoq; simul nonnullarum artium, quæ humanæ mentis industria inuentæ sunt, sapiétiam simul & vsum declarauit. Eas vero quas ambitionis & voluptatis studiu inuenit, nempe pictoriam, sculptoriã, auaritiam, culinariam & innumera placentarũ inuenta, volens prætermisit: simulq; cùm his eas etiam, quarum curiositas modum excedit, astronomicã nimirum, geometricam, arithmeticam & musicam (cuius officium est auditum demulcere & mouere, animę affectiones pro suo arbitrio mutare, & tristem quidem in lætitiam resoluere, dissolutam vero fortiorem & virilem reddere) has, inquam, & quæ harum similes sunt, sponte tacuit, dum & nimiæ verborositatis fugit vitium, & breuitati studet, & auditorum mentibus singularum artium exactiorem contemplationem permittit. Facillimum enim est, occasione ab ijs quæ diximus accepta, in earum quas omisimus, cõsiderationem peruenire. Erunt autem fortasis aliqui ex eorum numero, qui cùm Deum celebrare nesciant, eundem calumnijs proscindere probe nouerunt, qui Deum artium inuentionẽ non soli hominum naturæ & ingenio tradidisse dicẽt. Nam minimum illud (inquiunt) volucrum genus, apes nimirum, videre licet, quæ politicæ & sociæ vitæ leges studiosè sectãtur, propter imbecillitatem autem aculeo armatæ per vices & ordines ex aluearibus auolant, & aere traiecto nemoribus, pratis & campis insident, & quod in his lanugenosum ipsisq; ex vsu est colligunt, & seipsas onerant, anteriorum videlicet pedum ministerio, ceu vlnis, hæc sua onera ceruicib⁹ imponẽtes, deinde sic onustæ in aluearia reuertuntur. Præterea fauos ædificant, nec regula nec gnomone indigentes, & angulos sibi coæquales omni mathematica scientia præstantiores efficiunt. Sed & parietum texturas, & mellis interstitia vel septa, tenuia admodum veluti ex filis & membranulis quibusdam contexunt, humidamq; mellis naturam tenuibus istis, sed crebris tabulatis probe cohibentes, hoc modo dulcissimis mellis liquoribus vasa replere consueuerũt. Et quid vnquam (aiunt) huic simile ab humano genere, quod in discipulos & doctores distributum multo labore & tempore artis cognitionẽ plene correxit, excogitatum esse constat, quale laboriosum illud & honestatis amans apum genus effinxit, quod nec doctorũ & discipulorum ordinibus distinctum est, nec per lora & ferulas artem didicit, sed cognatam sibi & voluntariam habẽs tam difficilis operis construenendi scientiam fauos cõtexit, & nec mensuris, nec centris, nec angulis indigens, vasa sua complet? Vasa, inquam, cõplet, cùm nec botros vuasque exprimat, nec vllis frugibus noceat, sed tenuiorem duntaxat roris partem hauriens, mellis substantiam ingeniosè conficit. Sed agedum ex hac ipsa accusatione defensionis argumenta contexamus: facillime enim per seipsam dissolui poterit. Apes enim copiosum illum ingeniosumque laborem, & optimum atque dulcissimum laboris fructum humano generi fruendum offerunt. Et tanquam vernæ quidam, quos iusti domini lex cogit, domibus suis exeunt, quod illorum operi conducit legunt, oneribus ferendis satagunt, studiosè ædificant, & mellis quod intulerunt liquori tanquam thesauro signacula & sigilla imprimunt, illumque hominibus, ceu regibus suis, instar tributi & vectigalis assiduè persoluũt. Quid ergo, ò miser, calumniaris? & cùm vectigale hoc fruaris, huius exactorem conuitijs laceras? & qui alienis laboribus voluptatem tuam adimples, eorundem largitorem ingratis hisce petis sermonum iaculis? Nec laborũ modo fructus ab hisce percipis, sed aliud quoq; hinc metis commodum. Primo enim quanta bona hominibus concordia conferat, & quam dulces illius fructus sint, discis. Politicam enim vitam apum examina imitantur. Nec quicquam apud illas priuatum est aut proprium, sed communis opum thesaurus, & indiuisa rerum possessio. Non lites habent nec fora: nec enim se mutuis afficiũt iniurijs, nec quod plus aut nimium est appetunt: operi faciendo assiduè incumbunt, vnde & fucos à præsepibus arcẽt, ceu ignauum pecus, qui cùm laborare non possint, otiosi tamen alienos labores deuorant. Confusam inter

Apes.

inter multos potestatem & Democratiam odio habent, vnum ducem obseruant, huic parere illis gratissimum est. Et hæc quidem singula faciunt simul & patiuntur, cùm nec aliorum sermones audiant, nec legum volumnia euoluant, nec doctorum scolas frequentent. Nec enim aliqua illarum alia sapientior est, nec quæ senior est, iuniore plus nouit aut intelligit. Omnes vero simul ea quæ diximus exequuntur, cùm non in rationali scientia, sed in naturæ scrinijs à communi omnium Creatore laboriosum illud & honestissimum operis sui faciundi studium acceperint. Ad te vero omnium horum omnisque commodi materia redit. A brutis enim & irrationabilibus tu, etsi ratione præditus es, discis otiosam vitam ceu noxiam abominari, virtutis labores alacri animo persequi, eiusdem thesaurum vndiquaque conquirere, principatum si absit minime ambire, venientem vero & tuæ fidei concreditum recte & iuste administrare, res tuas vel opes communes æstimare, & earum fruitionẽ indigentibus permittere. Illis enim, qui vera sapientia præditi naturæ suæ characterem integrum conseruant, innata ratio ad eruditionem & doctrinam sufficit: eos vero, qui hunc corruperunt, vitamque sequuntur beluinam, rapacem nimirum & sanguinariam, concinna illa & ordinarie instituta brutorum animalium politia vere arguit. Tuæ ergo vtilitati vel saluti prospiciens rerum opifex naturalibus hisce priuilegijs brutorum genera ornauit, vt ab ijs quoque aliquam vtilitatem percipere posses. Et huius rei Solomon testis est, qui tibi acclamat dicens: Abi ad formicam, ò piger, & æmulare vias eius. Et proficiscere ad apiculam, & cognosce, vt operaria est, & opus suum ceu honestum facit: cuius labores tam reges quam priuati ad valetudinem conseruandam adhibent. Testis est simul communis ille omnium Deus, per prophetam dicens: Turtur & cicada & hirundo ac passeres agri cognouerunt tempora aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicia Domini. Et rursus per Esaiam: Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus meus me non intellexit. Homines ergo, quos ratione donauit dominus, hæc brutorum animantium circa res suas administrandas studia accusant. Quamobrem dolore correptus propheta, & hominum ad irrationalem conditionem relapsum tragice exagitans clamauit: Homo in honore existens non intellexit. Comparatus est iumentis insipientib⁹, & similis factus est illis. Qua propter alios quidem hominũ lupos, alios vero leones insidiantes, alios canes nutritoribus suis oblatrãtes, alios œstro cõcitas vaccas, alios rursum serpentes & viperarum proles, alios aspides quæ auribus suis obturatis incantationes audire nolunt, nominare solent. Et quemadmodum corruptis hominũ animis ac moribus ferarum nomina imposuerunt: ita simplices & malitia omni carentes ánimas laudatorum animalium nominibus ornauerunt. Nã inuenire licet fidei simplicitate ornatam animam, quæ columbæ & turturis nomine appellatur. Quo nomine sponsus quoque in mystico illo Canticorũ libello dignatur ecclesiam. Tum morigeras quoque & pastoris amantes, oues nominare consueuit. Oues meæ (inquit) vocem meam audiunt, & cognosco oues meas, & cognoscor ab eis. Et rursus: Ego sum pastor ille bonus. Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus. Et alibi: Statuet agnos à dextris, hœdos autem à sinistris. Simili modo altiuolantes illos, qui omnibus terrestriũ curis liberati, animæ oculum incorruptum habent, & mysticum corpus contingere desiderant in sacrosanctis euangeliis Aquilarum ornauit nomine. De sanctis enim, qui resurrectionis tempore in cœlos rapiendi sunt, differẽs, tandem infert: Vbicunque cadauer est, ibi congregãtur aquilæ. Constat ergo ex ijs quæ hactenus dicta sunt, quod rerum conditor tum apibus tũ reliquis brutis omnibus, huiusmodi naturalem ingeniorum & operis fãciendi industriã propter nos dedit & distribuit, vt nimirum vndiquaq; quæ ad nostrã vtilitatem faciunt, percipere possemus. Nam præter hæc aliud quoque ad nos lucrum redit ab apibus. Scientiarum enim & artiũ inuentione non inuenilius gloriari, nec altũ sapere, & naturæ nostræ obliuiſci, sed Creatorem nostrũ agnoscere, & in illum causam bonorum referre discimus. Ne vero ob hæc animis consternati toti deijceremur, vt qui bruta animalia artis cõsortia habentes, à brutis nihil differremus, Deus omnem laboriosæ illius mellificationis fructum nobis tradidit, vt simul contumacem nostram ceruicem artis consortio reprimeret, & sociorum seruitio nos consolans dolorem repelleret. Quid ergo doles, ò homo quod apes hæc tanto artificio perficere cernis? Etenim illarum quidem labor, tuus vero laboris fructus est. Et hæ quidem labores sustinent, tu autem laborum voluptate frueris. Quin araneam tenuia & inuisibilia ferè fila ducere docuit idem rerum Opifex, vt te quo pacto volucres capi possent, edoceret. Hæc enim non verbis aut

Prou.6.

Iere.8.

Esa.1.

Psal.48.

Ioan.10.

Matth.25.

Aranea.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut ratione artem edocta, sed natura magistra vtens retia contexit. Tu vero rationem tibi familiarem habens cùm exemplar ob oculos positum cernis, infinitas retium species parauisti. Atqui fastum tuum & insolentiam minimum hoc animalculum (quod cùm ratione destitutum sit, paradigmatis tamen vsum tibi exhibuit) prohibet. Rursum vero ex retium varietate solatium percipis. Ipsum enim exemplar vel archetypum vnicum est, eiusdem vero imitatio infinita & multiplex. Volatilibus enim Nephelotheriam struxisti, quam locis arduis & vtrinque præruptis infigens retium coloris colorem imitantium dolo auibus visum quodammodo suffuraris & eripis. Aucupium autem hoc persecutionis timor adiuuat. Excitatę enim, quas captas, auiculæ & vndiquaque in retia compulsæ, dum insecutores suos metuunt, coràm expansa minus exactè perspicere possunt: deinde continuo ordine extensa retia contingentes, in laqueos incidunt. Et his quidem in aerem suspensis auiculas venari soles. Rursus autem alia his firmiora magisque valida tibi excogitata sunt ad eorundem animantium capturam: quæ super terram quidem expandis, foueam vero in hûc vsum effossam aqua adimples, auesque cicures retibus imponis, vt suo conspectu simul & cantu cognatas suas aut contribules auiculas alliciant. Deinde vbi illæ aquam conspiciunt, altera autem illa cantillans auditur & videtur, illæ quidem aduolant, tu vero arte vsus intra retium plagas pertractas comprehendis. Alia item ad quadrupedes quoque captandas inuenta est machina. Laqueis enim, podagris & pedicis cerui capiuntur. Apris autem, capreis & leporibus extenduntur casses. Barathra item vel foueæ & aliæ huius generis machinæ immanissimis feris strui consueuerunt. Nec tamen volatilium & terrestrium genera tibi ad prædam sufficiunt: sed marina quoque animalia audacter aggrederis, & cyrtos, panagra, verricula, sagenas & si quæ aliæ sunt huius generis instrumenta contexens natatilium genus persequeris, atque eos quos natura sub aquis vitam transigere fecit, tu artis opera in altum aerem subducis, & venaris aquarum alumnos, cùmque ipse terrestris sis, eos tamen ad te pertractos capis, quibus domicilium maris profunditas exhibet. Atqui innumera piscium genera tibi fruenda proponuntur, piscatoria nimirum arte horum vsum tibi offerente. Non igitur est, quod aranea tenuium filorum textricè molestius feras: hinc enim illud lucri percipis, ne animo efferaris, sed communem omnium opifi cem laudibus celebres. Rursus autem solatio hoc tibi est, cùm araneam quidem culices & muscas aliaque huius generis animalcula venari, tua autè industria velocissimas aues vinci, & aquatile illud natantium genus tuis machinis cedere, & pedestria animalia tuis legibus subijci cernis. Non igitur dolendum tibi, quod alis destitutus sis: sapientiæ enim donum nactus es, quæ alatas volucres tibi potest subijcere. Sed & mentem cunctis volatilibus, imò & ipsis ventis velociorem possides. Pro tuo enim nutu quocunque volueris penetrat, & licet corporis carcere clausa detineatur, & terræ alligata sit, cœlum tamen obambulat, & quæcunque in cœlo pulchra sunt, sed & ipsum cœlum transcendit, & quęcunque cœlo sublimiora sunt, animi imaginatione complectitur: tum orbem terrarum vniuersum lustrat, cum plurimis gentibus conuersatur, & cum amicis qui procul absunt, colloquitur. Quid ergo visibilium alarum inopia doles & tristaris, qui tales mentis & intellectus alas possides? quæ volatilia tam facile superant? Corpus quidem alatum tibi deest, aues autem aerias sapientiæ viribus assequeris. Eiusdem sapientiæ auxilio vsus taurum robore & cornibus armatum sub iugum mittis, seruire cogis, & assiduis laboribus subiectum exerces: vt nimirum terram aratro scindat, currum trahat, & quæ alijs iumentis intolerabilia sunt onera transuehat, tum ædificantibus quoque suam afferat materiam. Et tu quidem iubes, ille autem iugum subit, & hoc se astringi patitur, cornuum vsus obliuiscitur, tuamque vocem pertimescit, & quantum inter tuum & ipsius robur discrimen sit, non nouit, sed animali se multum infirmiori seruire sustinet. In tantum humani ingenij ratio corporis viribus præstantior est. Hæc asinum, mulum & camelum onera vehere iubet, & singuli horum cùm iubentur, subsidendo sese submittunt, rursus vero iussi & onerati surgunt: præterea cùm longis itineribus fessi sunt, lædentes se patiuntur, grauantibus se parent, & fame afflicti possessoribus suis nõ occlamant. Qui enim seruitutis limites vel leges sint, natura magistra didicerunt. Hanc itaq; ob causam sola dominorũ vox animaliũ fortissima terret. Tu vero totius naturæ dominum contemnis, & cùm ex brutorum imagine tui cõmodi adeoq; salutis occasionem percipias, tamen nec domino subijci, & illi supplex fieri dignaris, nec virtutis onera decenter sustines (hæc enim Dominus tibi ferenda imposuit) sed calcitras, & tyrannidem spiras, & iugum instar indomiti vituli fugis, nec frenum

Aucupia.

Venatio.

Piscatio.

Iumenta.

frenum pateris, sed hoc etiam confracto fuga emicas, & per præcipitia ruens innatum tibi aurigam & rectorem distrahis & laceras. Quotquot vero honestissimam hanc seruitutem amauerunt & herili hoc amore, ferui do & generoso, vulnerati sunt, plurimum vtilitatis ab ipsis quoque brutis animantibus perceperunt. Quapropter in Psalmis per vnius vocem omnes illi exclamant: Iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Iumento enim, quod ab alio regitur (inquit) similis te sequor, minime curiosus in quam me viam perducas, nec etiam quam illa vel breuis vel longa vel laboriosa sit, curiosius percunctor, nec illius augustias, arduum ascensum & præcipitia iniquius fero. Nã mihi à meipso persuasum est, te cùm bonus sis, viæquoque ducem fore optimum. Idcirco in alijs quidem omnibus inquisitor quispiã & rationalis rerum iudex sum, & quod opus est dijudicare noui, tum quid aduersum mihi nocet, palam effugere scio: cùm vero tu ducis, rationis iudicio longum valere dicens iumenti morigeram & obedientem naturam imitor, & qui alijs rationalis sum, instar iumenti coram te consisto. Quapropter à tua conuersatione non separor, sed semper tecum sum: quoniam tuis vestigijs insisto, freno obsequor, & vtcunque duxeris me, duci patior, siue per planam, siue per asperã, siue per angustam, siue per latam viam me veIis ingredi. Tuæ enim sapientiæ confido, bonitati credo. Quodcunque enim tu volueris, idipsum reuera & honestum & bonum esse noui. Tantam (inquam) ex brutis quoque vtilitatem capiunt, qui illam percipere vel lucrari nouerunt. Tu itaque cùm animalium genera tibi parere videas, illi parere stude, qui hæc tuo imperio subiecta tibi seruire fecit. Idem ille equorum armenta tibi subdidit, & cùm ferocientem equum nactus es, qui sessorem admittere nondũ nouit, mox arte domitum commodiorem reddis, audaciam eximis, fastuum insolentiam reprimis, & sublime illud & arrogans collum instar arcus deflectis, vt facies terram versus despiciat: præterea gressus numerum ac modum pedumque concinnam transpositionem & currendi cùm opus est celeritatem edoces, eum denique qui armentis assuetus fuerat, cicurem reddis, & vt manus tuæ imperium ferat, vocique obtemperet, persuades. Hinc est, quod flagelli ictus patitur, qui & robore & celeritate te multum superat. Minas tuas fert & metuit, & ijs ipsis quæ facit, seruitutẽ fatetur. Idem venante te tecum venatur, pugnantem te adiuuat, & in hostes non sine ruina & procella fertur. Vbi vero fuga tibi consulere volueris, mox & ipse timore perculsus audaces animos ponit, conuersus fugam arripit, teque ingenti cursus celerita te è persequentium manibus liberat. Præterea, si vel contra hostilis aciei frontem ruere iubeatur, immorigerum se nequaquam exhibet, nec etiam si fugam illi iniungas quicquam obloquitur, sed insessoris sui legem vnicum agnoscit salutis terminum. Porrò quid equum, asinum & camelum commemoro? Iam Dim & Elephas, terrestrium animalium longe maximum, qui promuscidis viribus ingentes quoque arbores radicitus euellere potest, tibi parere dignatur, nec robur suum quantum sit expendit, nec vires animo considerat, nec vastam hanc & immanem corporis molem perspicit, qua colles etiam imitari videtur, sed tuum imperium volens sustinet. Et tu quidem (te siquidem naturam voco) insidens agenda præcipis, illa vero quod iussisti exequitur: ac si spectaculi mercedem à spectatoribus acceperit, eandem tibi promuscide forcipis loco vtens porrigit. Idem beligeranti suum auxilium præstat, & humeris ac tergo plurimos sagittarios suscipiens facit, vt hostes quasi è turri aliqua sagittis petere liceat, & eorundem phalanges aggressus eas facile terret ac perrumpit, armatosque dissipat. Non igitur doleat tibi quod corpore paruo præditus es, quin potius quanta huic animalia seruire dignentur considera, eumque qui hæc tuo imperio subiecit alacri & prompto animo celebra, ac per hoc ipsum gratitudinem tuo factori testare. Animæ enim tuæ saluti prospiciens, nequaquam magno vastoque corpore te onerare voluit: ne videlicet vtraque parte præstantior existens in diabolicam insolentiam prolabereris. Cùm enim paruo hoc corpusculo præditus insanire, & contra Creatorem tuum furere soleas, quid non facturus esses, si & hoc vastum & magnum accepisses? Nunc vero paruæ hæc & mediocris statura te sapere & factorem agnoscere docet: ratio autem diuinitus concessa corporis exilitatem solatur. Per hanc enim omnem brutorum animalium naturam ducis & regis, nempe ouium, caprarum & porcorum greges, equorum armenta, camelos pascentes simul & onerarios, & mixtam vel auium vel mulorum naturam. Quorum alia quidem in escam tibi proposita sunt, mensamq; tibi lautiorẽ reddunt, ac omniuariam voluptatem exhibent, dum varijs edulijs materiã suppeditãt: alia vero frumẽtis & lignis vehẽdis destinãtur, & aliorum quæ necessaria sunt vsum explent.

Psal. 72.

Equi.

Elephas.

Inter

Universidad de Deusto
Biblioteca

Canes. Inter canes equidem alij venantibus auxilium ferunt, alij simul pascunt, alijq; domus custodiam seruant, & horum vigilijs confisi pastores somno securo fruuntur, ac iisdē auxiliaribus vsi pauciores multis ouibus pascendis sufficiunt. Nec enim pro dominis modo, verumetiā pro ipsis ouibus periclitari solent, & pro pastoribus pugnant, & cum lupis fortiter dimicāt, imo nec vulnerati etiam ignaua fuga sibi consulere volunt: quin potius latratu pa[illegible] in auxilium vocant. Et hæc canis facit, non ratione aut sermone magistro vtens, sed hoc ceu naturali priuilegio præditus. Idem feram inuestigare à venatore iussus odores percipit, & his ceu vestigiis quibusdam studiose insistens, non antè desistit, quam feram inuenerit. Inuentam vero dentibus & vnguibus constringit, nec captam deuorat, sed integram ei, à quo emissus est, conseruat: atque licet ratione destitutus sit, dominium tamen agnoscit, nec in captæ ferræ participatū se cū domino suo ingerere conatur. Quod si vero maiorem feram inuenerit, quæ illius vires longe superat, vtpote aprum aut vrsum aut aliam huiusmodi, exertorum dentium ictus studiose cauet, pugnat autem fortissime: atque dorso assidue inhians feram tuto comprehendere tentat, & vehementi sua dimicatione fugiendi copiam feræ non permittit. Hanc enim assiduo incursu circunquaque fatigans & in orbē exercens in vno & eodem loco permanere, & venatoris aduētum expectare cogit. Hic tandem superueniens arte fabricatorum armorum auxilio vsus feram celeriter & facile comprehendit. Neque hic mihi aliquis ex imperitorum & simplicium numero rabiosos canes, & calcitrātes asinos, vel mordaces camelos, taurosque cornupetas in medium productos obijciat. Pauciſsimi enim è tanto numero hisce vitijs laborant, & nec id quidem sine magna aliqua necessitate fieri consueuit. Hoc enim argumento intelligere licet, quod horum natura, non voluntaria per se, sed Creatoris sui nutibus obtemperās tibi subiacet. Et quæ tuo imperio repugnant, vtpote camelus mordax, cornupeta taurus, & quæcunque alia his similia sunt, manifestissimum eius rei testimonium exhibent. Similiter enim omnia illa tuum dominium effugerent, nisi diuina lege impedirentur. Vnde illorum rebellio iusti ordinis & legitimæ constitutionis author est, & horum saltus insolentiores tuos illos saltus compescunt, tuque illorum exercitatus ferocia & tyrannide, tyrannidem vitare, & dominum tuum agnoscere discis. Eandem ob causam feras quoque & belluas atque serpentum genera rerum Opifex condidit, vt tuum illum inueniliter insolescentem, & audacem animum ad virtutem erudiret, ac ferarum terrore te diuini auxilij indigum faceret. Horum enim timor ac metus tibi imminens, teque assiduo dolore pungens ac stimulans ad preces excitare solet, & auxiliatoris opem atque auxilium implorare cogit. Cùm vero auxilium petere iubet necessitas, eum quoque colere & obseruare satagis, qui auxilium ferre potest, & eidem assidere cogeris, vt insidiantium damna effugias: tum animo in altum respiciens principem quæris, ab ijs quæ lædunt, liberari cupiens. Vnde timor hic tibi ducis loco est, quo ducente ad Deum peruenis. Ne vero indesinenter & assidue hoc timore perculsus vitam tristitia & doloribus plenam ageres, eadem hæc longiori abs te spatio remouit. Venenata enim antris quibusdam abscondit, & in subterraneis cauernis vitam transigere iussit, nequaquam illis liberum faciens, vt audacter & omni metu posito homines inuadant, sed semper occultari & raro admodum comparere, visaque hominum conspectum (vtpote dominorum suorum) fugere voluit, legemque hanc illis statuit, vt pauciſsimos, & non nisi raro lædant, idque dum non ipsa pugnam primo exordiuntur, sed lacessita contra hostes sese defendunt. Nec enim aliquis horum timor vnquam nos affeciſſet, si illorum vires humana natura nunquam fuisset experta. Quadrupedum vero generi syluas & cautes & antris plena loca, ab hominum consuetudine remotissima, summus ille omnium gubernator ad inhabitandum decreuit. Ad pastum vero certum illis tempus distribuit, noctem videlicet: Posuisti enim (inquit scriptura) tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes feræ syluestres: catuli leonum rugientes vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi. Ortus est Sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam. Deinde hanc Dei dispensationem admiratus propheta exclamauit: Quā magnificata sunt opera tua Domine, omnia fecisti in sapiētia. Quod vero post peccati quoque ingressum, cùm hæc hominum imperium reiecissent, denuo subiecta sint & seruitutem subierint, Adam humani generis conditor abunde testatur, qui omnibus nomina indidit, nec timore illorum perculsus, nec fugam arripiens, nec aliquo ab illis nocumē to lesus est. Testatur idē secūdus ille hominū cōditor, totius humani generis scintilla aut somes,

Fera. Psal.103.

somes, beatus scilicet Noe, qui non mitium modo, verum etiam ferociſsimorum animalium pastor in arca fuit, & per integrum anni spatium tam hæc quam illa vno in loco pascens carniuora herbarū pabulo vesci coegit. Testatur idipsum saluus & integer custoditus mundorum animantium numerus. Testimonium quoque nobis fert magnus ille Daniel, qui leonibus esca aut cœna appositus, ipsos virtutis fulgore perterruit, & diuinæ imaginis charactere perculsit. Post quam enim in imagine archetypi exemplū valde syncerum & integrum conspexere, seruitutis ius confessi sunt, & ferociam omnē deposuerunt, Adamum illum videre putantes, qui ante peccatum nomina ipsis imposuerat. Simile item Paulo apostolo contigit. Cùm enim hic lignorum fasciculum accensæ pyræ alimenti loco inferret, & aeris rigorem ignis auxilio temperaret, in lignis delitescens vipera ignem quidem, vtpote sibi noxium, fugit, apostoli vero manum corripuit tanquam illum vltura, à qua perdenda fuerat: vbi vero leuem mollemque peccati naturam non inuenit, quin potius in fortē & infractam virtutis armaturam impegit, illico resilijt instar iaculi, quod in solidum quippiam emissum ad eiaculantem resilire solet, in pyram autem ardentem abijt, quasi temeritatis pœnam à seipsa exigens, quod vi delicet domini sui manum furore suo impetiisset. Feræ ergo loris, ferulis & pædagogicis disciplinis similes videntur. Hæ enim ab iis qui iam perfecti sunt, & puerilem ætatem transierunt, facile contemnuntur: ijs vero qui mente adhuc paruuli sunt, cumprimis necessariæ & vtiles existunt. Et quemadmodū iusto (iuxta Diui apostoli sententiam) non est lex posita, iniustis vero & immorigeris, impijs & peccatoribus, impuris & profanis, parricidis & horum similibus: ita feræ instar disciplinæ alicuius hominibus impositæ sunt, quæ eos quidem qui ad peccandum proni sunt, timore percellit & territat, à virtutis autem alumnis tanquam ludus quispiam contemnitur. Quapropter cùm hinc quoque Dei erga te curam deprehenderis, & omniariam eius prouidentiam cognoris, desine tandem, ò amice, calumniari, & laudes dignas benefactori persoluito. Quomodo enim non absurdum fuerit, literatorem quidem, qui ad tempus pueros cædit, & ferula ignauiæ torporem excutiens loris firmam literarum memoriam infigit, collaudare, & medico gratias agere, non modo cùm cibum potumque laboranti præbet, verumetiam cùm secat, vrit, & morbo sese hostiliter opponit, ne ille auctus vlterius serpat prohibens: Deum vero, qui longe vberiori sapientia & diligentiori cura animarum saluti prospicit, & bonorum largitione flagrorumque metu virtutis elementa nos edocet, ac malitiæ morbum radicitus euellit, solidamq; animæ salutem operatur, blasphemijs ac conuitijs proscindere? Prohibe ergo linguam tuam à malo, & labia tua ne loquātur blasphemiam. Diuerte à malo, & fac bonum: curam quam de te habet inspice, & eum qui sua prouidentia tibi prospicit, collauda, vt tuam circa gratuita sua beneficia gratitudinem conspicatus, & nunc beneficijs te plene affundat, & promissis bonis dignum iudicet: quæ vtinam & nos consequamur in Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria in æternum, AMEN.

Act.28. 1.Tim.1. Psal.33. Psal.18.

SERMO VI.

Quod diuitiæ & paupertas humanæ vitæ vtiles sint.

PSAE PE quidem iam cùm propheta iniquis dixit: Nolite inique agere: & delinquentibus, Nolite exaltare cornu, nolite extollere in altum cornu vestrum, & nolite loqui aduersus Deum iniquitatem, dum videlicet mundum hunc quem ille condidit, omni gubernatore destitutum ab ipso deseri dicitis. Sed ingratos hosce nec Cœli persuadere possunt, qui Dei gloriam annunciant, nec Sol, qui ceu sponsus è thalamo suo egreditur, & ad terminos suos splendore simul atque calore penetrat: nec Luna quæ alternis suis figuris radiat, & temporis spatia metitur: nec stellarum ortus & occasus, quæ & nauigantibus itineris duces sunt, & agricolas ad messem & sementem faciundam excitant: non (inquam) mouent hos anni partium vicissitudines, non solstitiorum mutationes, non tempestiui & alterni nubium partus, non terræ marisque concordia, non fluuiorum fluxus, non fontium latices, non fructuum vberrimus prouentus, non animalium varietas & commodus vsus, non rationi conueniens corporis huius fabrica, non animæ immortalitas & sapientia corpus totum gubernans, non artes variæ simul & infinitæ, quæ non necessaria modo, sed & ea quæ à communi vsu longius remota & alieniora sunt, suppeditant, nec vlla alia munera quæcunque magnificus illle largitor hominum

Psal.74.

generi

Universidad de Deusto
Biblioteca

generi quotidie confert. Sed cùm omnibus hisce fruantur, furiunt tamen & insaniunt, & sedulam hanc assiduamque Dei curam negligentiæ titulo infamant, & diuitias ac paupertatē nobis obijciendo vitæ inæqualitatē accusant. Agedum ergo summum illum Dominum, nauis huius (mundi videlicet) sapientissimum gubernatorem in sermonis auxilium assumentes obiectionibus & argumentis illorum obuiam ibimus, & oppositas nobis rationes dissoluemus, tum accusationem, quæ ab ipsis contexta est, araneæ telam esse demonstrabimus. Cur (inquiunt) qui hominū pessimi sunt, diuitijs abundāt, & infinitis vndique bonis affluunt, secundis ventis vitæ huius nauigationem absoluunt, & diuitiarum abundantiam iniquitatis viaticum recipiunt? (Diuitiarum quippe affluentia auaritiæ faci materiam ministrat, & malitia, si opes adiutrices nacta fuerit, ingentem flammam incendit, dumque voluntati vires accedunt, malitiam reddunt intolerabilem.) Virtutis autem cultores in paupertate viuunt, ærumnis misere iactantur, necessariorum quoque penuria laborant, squalent, sordent, in terram deprimuntur, aliorum petulantiæ subiacent, conuitiis lacerantur, & infinitas molestias sustinent? Quapropter, hoc primo illos interrogabimus, quem nam felicitatis finem ipsi statuant. Quod si diuitias dixerint, mox mendacium illorum arguemus. Quo pacto enim felicitatis author erit diuitiarum thesaurus, qui, vt ipsi, aiunt, iniquitatis cooperarius est? Si enim propter hunc mali supercilia attollunt, buccas inflant, & equis ac curribus vecti forum superbe ingrediuntur, in tantum alios præ se contemnentes, quantū illos ex alto despicere contigit: si denique propter hunc inique agunt, defraudant, aliena sibi vendicant, ad se non pertinentia cō cupiscunt, in aliorum bonis voluptuantur, ex pauperum ærumnis negotiantur: & hæc omnia diuitiarum ope & auxilio vsi faciūt, quo pacto felicitatis finem & beatitudinis materiam diuitias esse dicemus? Quod si vero Virtutem bonorum pulcherrimum optimumque dixerunt, & huius amatorem flagrantissimum atque cultorem diligentem in summo bonorum fastigio constitutum esse fatentur, cur diuitias admirantur, & diuites beatos nominant? Nam ex diametro inter se pugnant opum abundantia, & virtutis egregiè gestorum supellex. Porrò communem hic quæstionem excutientes, auxiliante nobis veritatis luce, inquiramus quot nā sint virtutis species, & quo pacto illarū possessio alicui facile contingere possit. Quapropter virtutis nomine definimus, Prudentiā, Temperantiam, Fortitudinem, Iustitiā, & quæ ex his natæ sunt, aut in his continentur philosophiæ partes. Inquiramus igitur quid nam singula hæc significent, quis itē illorum sensus, quæ sit interpretatio aut vis. Prudentia sane est rationis qua præditi sumus vigilantia: quemadmodum videlicet desipientia, item imprudentia eiusdem est ebrietas, quæ ex affectibus genita & quasi in nubem quandam condensata rationem obscurat, eamque quod illi opus est videre nō permittit. Vnde eiusdem sanitas prudentia nominari consueuit. Temperantiam vero ab affectibus liberam rationis constitutionem dicimus. Cùm enim huius sensus saluus & integer est, affectus quidem remissi langueſcunt, diffluunt & dissipantur, ac quod in illis feruore tumet dissoluitur, mēs autem hominis gubernatrix conuenienter equis suis inuehitur. Iustam ergo affectuum constitutionem & gubernatricis mentis vel rationis incolumitatem, Temperantiam vocamus. Fortitudinem vero dicimus iustum illum indignationis aut iræ motū: quemadmodum econtra eiusdem motus, si iniustus & inordinatus fuerit, audacia dicitur. Iustitiam autem legitimum rectumque animæ imperium & conuenientem affectuum, qui huic subiecti sunt, constitutionem appellamus. Concupiscentiæ enim & animositatis, vel iræ cum ratione consensus, & mutuum iustumque inter hæc temperamentum, iusticiæ thesaurum vel opes nobis perficiunt. Quoniam igitur, quæ nam virtutis partes sint, quis item singularum sensus sit aut vis, didicimus, agedum nunc illud quoque excutiamus, qua ratione aut via, si quis volet, has recte assequi possit, si vel diuitiis vtatur cooperarijs, vel etiam paupertatem sibi auxiliantem habeat. Atqui diuitiæ quidem, quæ multas turbas & curas habent omniuarias, tum infinitas quoque fluctuum & tempestatum species, virtutis insidiatrices & hostes sunt, non auxiliares socij. Quomodo enim temperantiam consequatur, qui ventri assidue inseruit, & compotationibus intabescit, & conuiuia instruit, lectis item & mēsis occupatus pistores, popinatores, sartores & cupediarios, vina odorata, phialas, calyces, & varia poculorum genera, & opsoniorum varios apparatus animo suo circunfert, merum auide bibit, ventremque plus quam natura ferre possit, onerat? Qui denique rationis vigilantiam extinguit, affectuum vero pyram hac materia magis incendit, atque immodicum & intemperans voluptatis studium quam maxime

Diuitiæ non sunt summū bonum.

Virtutes quæ sint.

Prudentia.

Temperantia.

Fortitudo.

Iustitia.

Diuitiæ virtutis hostes.

xime inflammans iram per ea, quæ illius seruori seruiunt, exacuit, & rationem hominis gubernatricem affectuum seruitio subijcit, eamque quæ domina facta est, ventris famulam reddit: qui diuinitus collatam homini potestatem & imperium ad cupiditatum mancipia detrahit, principem subditis captiuum tradit, aurigam equis distrahēdum propinat: qui item facit, vt gubernator clauum non amplius tenere, nec nauim totam regere possit, sed affectuum procellis, quæ nauim per præceps abripiunt, & fluctibus mergunt, permittat. Qui equidem talis fuerit, non prudentiæ modo expers, verumetiam omniuarijs intemperantiæ vitijs addictus est. De iustitia vero quid hic dicere attinet, cùm & ipsi aduersarij fateantur, eum qui vt multa possideat concupiscit, iniusti & iusti discrimen non velle agnoscere? Qui enim tales sunt, ijs inordinata, infinita & indiscreta sunt omnia. Quod ergo qui diuitiarum auxilio vtuntur, virtutem difficulter consequi possint, vel contentiosissimis quibusuis ex ijs quæ modo dicta sunt, perdiscere licet. Paupertatem vero philosophiæ coadiutricem esse, & non alium, præter hanc, perfectam virtutem feliciter consequi posse, mox discemus. Primo enim necessariorū penuria affectus rationi subijci cogit, & illos nec intumescere, nec menti gubernatrici & dominę recalcitrare permittit, quod delicatis & ventri seruientibus plerumq; contingit. Deinde anima, cùm superfluuis liberata oneribus, & à curis externis expedita quiete & tranquillitate summa fruitur, in se ipsam respiciens propriam suam dignitatē contemplatur, & subditorum sibi affectuū seruitutem agnoscit, tum etiam imperium tenens subditis moderationis & ordinis leges præscribit, & vtriusque (tam iræ quam cupiditatis) rebellionem alternis earundē vicibus punit & reprimit. Et nunc quidem iræ affectu intumescente concupiscentiam excitat, & illius vehementiam huius malitia dissoluit: nunc vero mutato & translato puniendi officio, iræ affectu aduersus hanc vtitur, & iræ flagello concupiscentiæ vehemētiorem motum coercet. Rursus autem labores quoque rationi ad effectuum moderationem subseruiunt. Inopię enim necessitas ad laborum studium excitat, & necessariorum penuria labores exhibet: laborum vero miseria affectus tabefaciens, & materiam illorum consumens, eos intumescere non permittit. Quid ergo ingratus esse pergis, cùm paupertatem iustis coniunctam esse vides, & virtutis organum conuitijs laceras? perinde faciens ac si quis thronos & gradus & lectos, ianuas item & omnem ædificiorū elegantiam collaudet, fabri autem vel architecti instrumenta vituperet, & securi, terebro alijsque, quorum opera omnis illa structura conficitur, conuitia ingerat. Porrò quod virtus per paupertatem facilius quam per diuitias acquiri & comparari possit, ipsi etiam pietatis alumni testantur. Testantur idem quotquot apud Græcos sapientię cultores fuerunt, & naturæ lege magistra vsi sunt. Per paupertatem enim omnes isti moralem virtutem comparuerunt, idque cùm diuina oracula non audierint, quæ palam clamant: Si quis non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Ad doctrinam tamen & eruditionem natura ipsis sufficit. Diuina quippe Lex nō nouas traditiones affert, sed naturæ leges in memoriam reuocat, & naturæ scripturas, quas temporis diuturnitas hominum negligentia corrupit, naturæ conditor per præcones suos rescribit. Cùm ergo Socrates, Diogenes, Anaxarchus, & qui horum fuerunt similes, moralis virtutis desiderio moti opes suas quas possidebant, reiecerint, & paupertate ad præstantissimam virtutis possessionem coadiutrice vsi sint, idque cùm circa veritatem doctrinæ cæci fuerint, & regnū cœlorum non expectarint, nec veri illius & summi boni tenuerint notitiam, cur tu paupertatem accusas, ò Philotes, per quam virtutis cursus facilis, & aspera illa ac ardua via executoribus suis expedita & leuis redditur? Hæc autem dicimus non quod diuitias accusemus, vel malum malo repellere studeamus (si enim diuitiæ per se malæ dicantur, blasphemia hæc in illarum largitorem redundat) sed diuitias simul & paupertatem tanquāmateriam quandam vel instrumēta à rerū opifice nobis proposita & oblata esse dicimus: homines vero ceu fabros quosdam per hæc aut virtutis simulachrum effingere, aut malitiæ statuam exculpere. Cæterū per diuitias vix aliquis paucula quædā virtutis membra eleganter exculpet, multi vero paupertate adiuti omnia simul fabricare possunt. Ne ergo paupertatem proscindamus, quæ virtutis parens est: nec etiam opes conuicijs laceremus, sed eos qui his perperam abutuntur, accusemus. Nam & ferrum hominibus datum est, vt ędificantibus, agricolis & nauium fabricatoribus cooperetur, & alias humanæ vitæ artes adiuuet. Qui vero in se mutuo grassantur, illud necessarijs duntaxat vsibus seruire nō permittunt, sed mutuas etiam cædes per illud perpetrant. Non tamen idcirco ferrum culpamus, sed eorum qui hoc abutuntur, detestamur malitiam,

Paupertas virtutis coadiutrix.

Diuitiæ & paupertas instrumenta sunt.

Luc. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

litiam. Similiter vini vſus hominibus ad lætitiam, non autem deſipientiam vel inſaniam conciliandam datus eſt. Qui vero intemperantiæ ſtudent, & ebrietati intabeſcunt, lætitiæ genitorem deſipientiæ patrem faciunt. Cæterum nos iuſtum in his calculum ferentes, eos quidem qui diuino munere male abutuntur, vinoſos, ebrios & malos nominamus: vinum vero ceu diuinitus collatum munus admiramur. Idem de diuitijs harumque poſſeſſoribus iudicium ferre cõſueuimus, & diuitias quidem omni culpa & crimine liberamus: illos vero, ſiquidem harum diſpenſatores iuſti fuerint, maximis præconijs ornabimus: ſi autem inuerſo ordine ipſi diuitijs ſeruierint, illarum nimirum iuſſa in omnibus exequendo, & omne ſeruitium malum ſubeundo, iniquitatis illos accuſabimus: quod nimirum, cùm domini conſtituti ſint, dominij ius corruperunt, & herilem poteſtatem ſeruitute permutarunt. Sed dicat forſitan aliquis illorũ, qui nihil aliud quàm bene dictis obſtrepere norunt. Quam ob rem non cunctis hominibus diuitias poſſidendas rerum conditor largitus eſt: ſed his quidem diuitias copulauit, illis vero paupertatẽ quaſi ſorte addixit, vitamq; hanc inæqualibus admodum & imparibus conditionibus repleuit? Quẽ & ego lubens interrogauerim, cur non omnibus corporis noſtri membris vnam & eãdem vim rerum opifex indiderit: ſed oculis quidem colorum & figurarum iudicium commiſit, auditum vero vocum & ſonorũ diſcrimina cognoſcere voluit, nares autem vt vapores excipiant, & ſuauem odorem à fœtore diſcernãt, linguam item vt guſtu ſapores dijudicet, dulcis & acerbi, acris & amari & pinguioris diſcrimen deprehendat, inſtituit? Et pedibus quidem inceſſus potentiam conceſſit, manibus vero omniuariam operationem ceu ſorte diſtribuit. Ventrem alimenti receptaculum, iecur vero eiuſdem purgatorium, cerebrum medullarum theſaurum, caloris autem fontem ipſum cor conſtituit. Arterijs item ſpiritum incluſit, venas autem ſanguinis canales fecit, ſingulis item membris diuerſa operationum decreuit officia. Atqui omnia quę modo dicta ſunt, ſed & ea quę ſilentio preteriuimus, ad vnius corporis perfectam fabricam ſeruiunt, interim tamen ſingulis aliquid propriæ functionis commiſſum eſt, & in commune illud ſingula conferunt. Viſus equidem pedes ducit, & viæ planitiem illis monſtrat, & locos aſperiores deuitat: ipſe autem à pedibus fertur. Auditus quoque dum ſonos percipit, viſum ad videndum excitat, idem autem per viſum ſonorum authores cognoſcit. Et vt apoſtolico teſtimonio quę modo dicta ſunt confirmemus, Non poteſt oculus dicere manui. Non eſt mihi opus te: aut rurſum caput pedibus, Non eſt mihi opus vobis: imò multo potius quæ videntur membra corporis imbecilliora eſſe, neceſſaria ſunt: & quæ putamus minus honeſta eſſe, his honorem vberiorem apponimus. Nec vnquã aliquis indignatur diuerſam in mẽbris operationem cernens, niſi valde deſipiat: quin potius Creatorem amat & admiratur, qui tam ſapienter ſingula diſcreuit, & ſingulis commodam & idoneam alicuius officij functionem commiſit, eamque quæ ſingulis propria erat, toti corpori communem fecit. Nec enim viſus ſolus viſibilium ſenſu fruitur, nec ſolus auditus ſonis iuuatur, vt nec ſolum os ſapores, nec ſolus naſus odores, nec ſoli pedes inceſſum, nec ſolę manus operationes, nec ſolus venter alimentũ, nec ſolum cor calorem, nec ſolum cerebrũ ſentiendi affectionem percipit: ſed peculiarem quidem & propriam vim ſingula habent, vſum vero & vtilitatem omnem in commune conferunt. Et cor quidem totum corpus calore fouet, hoc totum nutrit, illud vero alium quæſtum aliquem, quaſi tributum, animato corpori affert. Et operationis varietas in omnia quidem corporis membra diuiſa eſt, ſingula vero mutuum à ſe inuicem fructum percipiunt, & cõmunis omnium vſus eſt. Nec auditus indignatur quod non videt, nec oculus audiendi ſenſu deſtitutus dolet, ſed ſingula hæc naturæ limites ſtudioſe obſeruant, & tributum, quod ab initio ipſis iniunctum eſt, perſoluunt. Tu vero multum indignaris, quod non omnes homines diuitiarum vndis affluunt, & domos ſplendidas inhabitant, & tunicarum palliorumque ſplendore corpus exornant, & equis muliſque vecti magna prærurſorum & aſſeclarum ac famulorum turba miniſterijs addicta gaudent, tum etiam auro intertextas ſpondas, lectumque mollem & fluxum, & miros opſoniorum apparatus, & varia voluptatum inuenta, ac vndique affluentes, atque voluptatem incendentes delitias poſſident. At quo pacto aliquis temperãtiam conſeruet, qui tot contra ſe hoſtes concitat? qui illam omnibus tam animæ quàm corporis partibus expellit? Quomodo prudentiæ habitum conquirat homo, qui tot ſarcinis rationem obruit? Sed quid hic temperantiam, iuſtitiam, fortitudinem & prudentiam dicere attinet, quarum ne nomina quidem iſti audire poſſunt? Quomodo item omnes ſimul diuitiarum

Cur non omnibus diuitiæ datæ ſint.

1. Cor. 12.

poſſeſſione fruantur, ſi omnes eiuſdẽ conditionis & ſortis fuerint? Quo pacto denique, ſi æquales omnes ſint, & omnes opibus ſimiliter abundent, neceſſariorum inopiam & vſum homines ſarcient? Aut quis, ſi eadem cum reliquis omnibus opum abundãtia inſtructus ſit, alteri ſeruire volet? Quis (inquam) foco aſsidere, opſonia parare: quis item panes coquere, aut mola triticum conterere, & farinas cribro diſcernere, abſtergere, coquere, & ignis calorem ferre (niſi inopia & egeſtate cogatur) ſuſtinebit? Quis vero boues aratores ſub iugum miſit, & terram nouis ſulcis ſecuit, ſementem fecit, eandemq; vbi germinauit & excreuit falce demeſſam in aream tranſuexit, & à paleis ſeparauit, quem non paupertas ad labores ſuſtinendos compulerit? Quis porrò lapicidinis aſſedit vnquam, & lapidũ materiam ædificijs ſtruendis exhibuit, domuſque bene & eleganter cõcinnatas extruxit, niſi qui paupertate extimulatus opus facere coactus eſt? Quis nauticam artem? quis marinam negotiationem? quis nauticam in laboribus aſsiduitatem? quis textoriam? quis ſutoriam? quis figulinam & ferrariam exercuit? Si enim æqualis eſſet opum poſſeſsio, nequaquam illa alium alij inſeruire permitteret, ſed inter duo hæc alterutrum contingeret neceſſario: nam aut ſingulis omnes artes tenendæ & obeundæ eſſent, aut omnibus ſimùl neceſſariorum penuria foret periclitandum. Quod vero vnum aliquem omnes hominum artes addiſcere impoſsibile ſit, non vtique multis rationibus demonſtrare opus eſt, nam ipſa nobis experientia locupletiſsimum eius rei fert teſtimonium. Si quis enim vel duas ſaltem ſimul diſcere inſtituat, vtranque perdit, cùm vtraque alteri noceat. Mens enim in diuerſarum partium ſtudia diſtracta, cũ vtranque ſimul apprehendere non poſsit, particulas quidem aliquot ex ambabus elicit, exactam vero & perfectam cognitionem nec vnius quidem aſſequitur. Reliquum ergo eſt, quod ſi omnes æquali opũ abundantia donandi fuiſſent, eadem illa interitus cauſam attuliſſet, idemque nobis contigiſſet quod ijs qui edẽdi voluptatem & appetitum nimia ſaturitate perdunt: nam & illi opſoniorum aſsiduo eſu appetitum hebetant, & hi propter opum amorem & ſtudium neceſſariorum quoque penuriam ſibi aſciſcere concupiſcunt, & diuitijs iunctum interitum paupertati cum vita coniunctæ præferunt. Sed hos quidem delirare ſinamus: nos vero hinc quoq; Dei erga nos curam demonſtrabimus, & quam ipſi inæqualitatem vocant, iucundiſsimam vitę cauſam & optimæ politiæ ſcopum & inſtitutũ eſſe oſtendemus. Demonſtrabitur quippe, quod ſummus ille omnium princeps hic quoque rerum æqualitati quàm maxime conſuluerit. Primo etenim terram commune omnibus ſolum dedit, commune domicilium, & nutricem & matrem & ſepulchrũ, vnum item creationis principium, puluerem nempe omnium progenitorem, ſed & cœlum commune omnibus tectum extendit, Solem quoque & Lunam vnà cum reliquis ſtellis ceu communes faciferos donauit. Aerem medium effudit, hunc quoq; ſimiliter communem omnibus theſaurum proponens. Nec enim ex eo plus pauperioribus diuites attrahunt, ſed æqualem ex hoc quoque partem paupertas ſumit, quin maiorem quoque, vtpote cùm longe plures huius alumni ſint, quibus corporis ſenſus & validiores ſunt, & à ſuperfluis illis oneribus magis liberi. Fluuij rurſum & fontes omnibus communes latices ebulliunt. Quin & corpora tam pauperibus quam opulentis ſimilia condidit, imò in his etiam præſtantiori conditione ſunt pauperes: horum quippe corpora validiora & ſaniora ſunt. Inopia enim bonæ valetudinis mater eſt, vt ſapientiſsimus medicorum dixit: tum labores & exercitia, iuxta eiuſdem doctoris ſententiã, maximum ad valetudinem tuendam momentum conferunt. Præterea animæ etiam, tam horum quam illorum, eandem naturã obtinent. Vna & eadem fœturæ vel conceptionis origo tam his quam illis, vnius & eiuſdem generationis ſcopus in vtrorumq; nuptijs, pares conceptionis mẽſes: nec enim pecuniarum copiam tempus veretur, nec diuitias cum pudore ſuſpicit, vt vel ante præſcriptos limites fœtum emittat, aut eundẽ diutius in vtero detineat, ſed ſimili modo tam diuitis quã pauperis fœtus prodeunt. Dolores & hunc & illum in lucem emittũt, imo (ſi experientiæ fidem habes) pauperculæ partus longe facilior eſt, & dolores pauciores. Laborum enim conſuetudo facilitatẽ parit. Quamobrem delicatioribus fœminis medici priuſquam pariendi tempus aduenerit, laborem neceſſario inferunt. Proinde ſimili modo imprægnantur, nõ aũt ſimiliter pariunt: ſed illic quidem diuitiarum fiducia ſolatium præbet, & maior difficultas cruciat, hic vero neceſſariorũ penuria & natura conſolatrix infirmitati ſuccurrit. Quin potius naturæ conditor diſparẽ hanc vitæ cõditionem tẽperans, partus difficultati, quæ ex delicatioris vitæ ratione oborta eſt, medicorum & pharmacorum ſolatia adhibet: ei

Par diuitum & pauperum conditio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vero quę propter inopiam hac ope destituitur, naturæ auxilium confert. En tibi iustissimi iudicis decretum, & linguam ad laudes cõmoue. Sed & ipsos fœtus inspice, qui similiter omnes nudi in lucem prodeunt. Nec enim diuitis fœtus purpura vestitur, nec pauperis pannis luceris inuolutus est: sed vterq; nudus in lucem editur, ipso creatore æqualitatem prædicante. Simili modo respirans aerem attrahit, simili modo mamillam sugendo trahit, nõ alio lacte pauperis infans nutritur, nec aliud diuitis infanti prębetur: sed tam hic quam ille vnum idemq; alimentum percipiunt. Nec vero ingressum modo in vitam hanc vnum & eundem omnes habemus, sed & exitus omnibus vnus est. Vna & eadem mors omnes excipit. Nec enim diuitias mors metuit, nec lancearios satellites timet, nec purpuram horret, quin & muros, turres regumq; aulas contemnit, ac in ipsos thalamos penetrat, lachrymantis non miseretur, orantis precibus non mouetur, donis non corrumpitur, medicam artem non moratur, pharmacorum vires vanas & ineficaces esse ostendit: sæpius etiã nec vltima mandata dare, nec opum hæredem scribere permittit, sed rapit, ruit, animamq; à corpore separat. Finem ergo vitæ communem habent & hi qui diuitijs superbiunt, & hi qui cum paupertate conflictantur. Tum vbi vitam egressi sunt, eandem etiam è mundo hoc peregrinationem sustinẽt. Simili enim modo putredo sequitur, & sanies defluit, & vermes enascuntur, & terribilis ille visus extinguitur simul & liquescit, tum insatiabile illud os & lingua rabida vermibus arrodẽda & comedenda proponitur. Ad hæc ferocientis & elatæ ceruicis fastus nõ modo inflexus deprimitur, sed & totus dissoluitur: inflata illa & tumida bucca non modo dissoluitur, sed etiã in paruum & tenuem puluerem abit: genarum flos languescit & euanescit prorsus, tum qui malitiam scripserunt digiti tota cõpage dissipata iacent. Hæc itaque omnia diuitibus simul & egenis cõmunia sunt. Restat ergo quod & ipsæ diuitiæ simul & paupertas omnibus communes sint, quas tu quidem peculiares & proprias quorundam hominum esse arbitraris, easdẽ autem similiter communes existere sermo noster, diuino sic fauente numine demonstrabit. Diuitũ quippe opibus pariter & ij qui in paupertate victitant, fruuntur. Communis enim vtrorunq; conditor omniuarijs artibus paupertatem excoluit, propter quas diuites ad pauperum fores veniunt, & propecunijs quæ sibi necessaria sunt, ab illis recipiunt: & dum pluribus propter opes indigent, omnium necessariorum penuria laborant. Ab his enim panes, ab ijsdẽ opsonia emunt. Alij item pedibus calceos conficiũt, alij tunicas, togas & pallia parãt, alij tapetia, vittas & amicula texũt: & hi rursum domos ac thronos ædificant, illi vero olerum & fructuum infinitas species, alij triticum, hordeum & reliquas agriculturæ diuitias proferunt, sine quibus vitã transigere impossibile est, licet vel Crœsi vel Midæ aurũ aliquis possideat. Pauperi vero panis ex milio cõfectus vel etiã furfuraceus sufficit, & vulgari opsonio cõtentus est. Quem ergo (si quidẽ recte & iuste pronunciare voles) indigum vel egenũ vocabis? quem item pauperem esse, & necessarijs carere dices? eũ ne qui paucis quibusdã, vel potius illum qui pluribus indiget? Eumne, inquam, qui ea per quæ vita nostra consistit manibus tenet, vel eũ qui auro infido confidit, quod seras & sigilla atque signacula vincit quod item foribus longum valere renuncians fossorum furumq; manibus ẽptum aufugit? Atqui pauperis artem nullus prædo eripiet: opulentos aũt non prædo duntaxat, sed sycophãta quoq; diuitijs spoliare potest. Et pauper quidem ad forum assidet, vel sutoriam exercens, vel aurum elaborans, vel argentum aut vestem, vel aliud quippiam necessariorum diuidẽs. Qui vero diuitijs superbit, qui corpus vltra capitis quoq; verticem attollit, & manus magna satellitum caterua stipatus circunfert, ad hunc venit. Et hic quidem, vt par est, sedet, vel eorum consuens, vel argentum exculpens, vel aliud quippiam artis, quam profitetur, opus perficiens: hic vero cum illo sermones miscens, & præsentia sua artis illius necessarium vsum indicans astat. Quid ergo indignaris, & paupertatem accusas, cùm diuitias quoq; huius opera cum primis indigere, eosq; qui diuitijs affluunt, sine hac viuere non posse videas? Quin illũ admirare, qui hæc tã sapienter instituit: qui his quidẽ pecunias, illis vero artes largitur, & mutuã concordiam amicitiamq; hac necessitate conciliat. Nã hi quidem pecunias largiuntur, illi vero artis suę opera, pferunt. Paupertas enim de honore contendit, & diuitias suis muneribus superat. Quæ enim diues ceu inutilia possidet, ea paupertas arte transmutãs necessaria & ad omnem vsum idonea exhibet. Quin etiam si quis rẽ omnẽ exacte cognoscat, ipsam quoq; diuitiarũ materiã paupertas colligit. Ipsa enim aurũ, argentum, æs & ferrum, quibus diuitiæ constant, effodit. Et diuitiæ quidem ex omnibus artibus aliquid corrogantes nascũtur, artes vero paupertatis propriæ sunt. Sed & hanc

Diuitiæ & paupertas omnibus cõmunes sunt.

hanc ipsam informem diuitiarum materiam paupertas sumens effingit & format, & ex hac annulos, inaures, monilia, calyces, torques, pocula, & quæcunq; alia diuitum buccas inflare solent, fabricat. Quapropter cùm diuitiarum thesaurus paupertate constet, & paupertas vicissim diuitiarũ auxilio subleuata artes obeat, qui tu æqualitatis tã inæqualitatem accusas? Cur quæ sibi inuicem amicissima sunt, contraria nominas? Cur politiam calumniose carpis, cuius beneficio & pauperibus & diuitibus vita est suauior & iucũdior? Dum enim tam hi quã illi res necessarias à se mutuo recipiunt, vsum rerum implent, omnemq; necessitatem sarciunt. Sed dicas fortasse. Cur aũt plures diuitũ iniuste viuunt? cur non omnes iustitiæ alũni vel cultores sunt? Verum hic denuo liberam homini voluntatem eripis, & præstãtissimum hoc animal honore, quem à Conditore suo accepit, spolias. Præterea apertissimum defensionis campũ haberent malitiæ operarij, si in hac præsenti vita solis iustis diuitiarum thesauros iudex ille distribuisset. Eadem enim, quæ & ipsorũ magister ac doctor contra Iobẽ locutus est, dicerent: Quia tu circumuallauisti interiora & exteriora domus ipsorum: frumẽtum, & vinum multiplicauisti eis. Sed mitte manũ tuam & tange quæcunq; habent, nisi in faciem te bene dixerint. Hæc (inquam) dicerent homines improbissimi, si soli virtutis cultores & alũni diuitiarum munera accepissent. Postquã vero paupertatem & diuitias, quasi materias quasdam, in medium proposuit rerum cõditor, his vero quidam ad virtutem comparandam vtuntur, alij vero easdem malitię suæ materiam habent, iam nec pauperibus nec diuitibus, qui in malitia vitam transigunt, excusationis vel veniæ locus relinquitur. Qui enim diuitias bene & honeste administrant, nec aliorum detrimentis vel ærumnis has augent, & opulentiæ suæ consortes adhibent egenos, ij in illorum accusationem iustam sufficiunt, qui diuitijs male vtuntur, & auaritiæ student. Qui item paupertatem sapientiæ studio temperant, & illius insultus forti & generoso animo sustinent, eorum iusti accusatores erunt, qui malitiam in paupertate imbibẽre. Simul autem aliam quoq; summi illius gubernatoris dispensationem inspice, quo seruentius & alacrius illius gloriam decantes. Postquam enim multam circa diuites curam vidit, corporis valetudinem integram paupertati ceu forti attribuit. Et diues quidem magno cum labore & studio fertur, pauper vero alienis pedibus nequaquam opus habẽs incedit. Et hic quidem pauperis valetudinem optat, ille vero diuitis infirmitatẽ miseratur. Sed in ipsis quoq; morbis videre est, hunc quidem multorũ cura foueri, interim vero acerrimis doloribus excruciari, & morbi vehementiã sustinere non posse. Et hiberno quidem tempore miserabiliter domi desidet, molli lecto affixus iacet, vestibus multis & calidis inuoluitur, focos vndiq; circũstantes habet qui frigoris vim arceant, pharmaca item innumera quæ cum morbis certent, medicorum quoq; pollicitationes, consolationis plenas audit, & amicorũ præsentia fruitur, qui morbi vires suauibus colloquijs quasi auferunt vel fallunt. Quod si vero æstiuum aduenerit tempus, mox aliæ illum domus suscipiunt, patentiores nimirũ, quæ ventorum auras facile admittant, & vbi hæ cessauerint, famuli flabellis motis vẽtulũ studiose faciũt. Rami circunquaq; fixi astant, qui hortũ ex tempore referãt, & domum syluæ aut nemori similem reddant. Fontes quoq; in summis ædiũ fastigijs ingeniose parãtur, quorum scilicet strepitu palpebris ipsius somnum cõciliare studeant. Et tanta licet vndiq; cura adhibeatur, nihilominus tamen ille nudus & hac illac sese circumuolutans cruciatur, & manuum iactatione absconditum & latentẽ morbi calorem indicat. Pauper vero vnicam domunculam, eamq; mercede conductã inhabitat (imò eos etiam inuenire licet, qui cùm mercedem exoluere non possint, foro prodomo vtuntur, quibus lecti loco solum est, & straguli mollioris vsum storea exhibet) illiq; nec medicus adstat, nec coquus medici mãdatis subseruiens, non famula, & nonnũquam nec fœmina coniunx. Ad omnia aũt ipsi Dei prouidentia sufficit, quæ morborum stimulos hebetat, dolores mitigat, caloris ignem & æstum citra omnem pharmaci opem extinguit, simulq; omne quod vel ex frigore vel æstu vel inhærẽte humore detrimẽtum oboritur, arcet. Nemo illũ docet qui nã cibi morbi vires alãt, qui item valetudini & sanitati auxilium ferant. Sed non aliquod horum discrimẽ obseruans indifferẽter quodcunq; forte nactus fuerit, comedit, & quod per se noxium erat, ipsi vtile & proficuum redditur, tum etiam frigida aquæ haustus illi loco pharmaci esse conspicitur, ac aridus siccusq; panis morbi æstum ac flammam extinguit. Non indiget ijs quæ supra per os sumuntur pharmacis, nec qui per anum immittuntur clysteribus. Natura enim inopiam supplet, & medicam opem laborãti offert. Et sanè videre licet eum, qui in solo nudo prostratus iacet, facilius morbum sustinere, quam ij qui omni illa, quam

Cur non soli iusti diuites sint.

Paupertũ & diuitum valetudo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

paulò ante commemorauimus, cura fouentur. Quapropter, cùm in omnibus quæ fiunt, Dei curam & iustam dispensationem videas, ne tu curiosius singula quæ fiunt inquiras. Quod si vero curiosius aliquid inquirere, & ingenij vires exercere libet, eiusdem tuæ curiositatis compendium sit, diuinæ laudis & gloriæ celebratio. Hæc tuum iter deducat, hæc eadem ad eorum quæ fiunt inuestigationem te præcedat & viæ dux sit. Huic item obtemperans omnem occasionem ad Creatoris laudem celebrandam apprehendito. Hoc istos pueros imitare, qui camino inclusi, inanimatam quoque creaturam ad gloriæ diuinæ celebrationem & confessionem inuitauerunt, ac tyrannum, qui illos crudeli sententia camino tradiderat, ad miraculi contemplationem pertraxerunt, & vt illum Deum, quem ipse oppugnabat, adoraret, suo illo miraculo compulere. Illos equidem nec caminus linguas suas ad blasphemiam commouere cogit, sed tanto flammarum ardore & æstu circumsepti hymnis benefactorem venerabantur. Te vero nec caminus, nec leones blasphemare cogunt, sed cùm in donis, quę tibi diuina concesit liberalitas, voluptuari & delitiari consueueris, dona tamen non sentis. Quod si vero mihi obedire voles, linguam pietate exornabis, & creaturam quidem laudibus prosequeris, Creatorem vero hymnis coles, & vbique præsentem illius prouidentiam adorabis. Ipsi sit gloria in æternum, AMEN.

erant, illi par turturum aut pulli columbarum ad oblationem sufficere poterant. Qui autem etiam illis carebat, similia parua & aliquanto thure rem faciebat diuinam. Vnde iustum illum iudicem animi qualitatē, non donorum quantitatem, respicere discimus. Similiter & nos pios hosce sermones nostros offerrimus, non equidem, vt hac ceu minima gutta immensam sapientiæ abyssum augeamus, sed familiaribus animi nostri gratitudinem testari, & conseruorum temeritatem arguere, & eosdem herili iugo subijcere instituimus. Magnus etenim & acerbus nos dolor excruciat, cùm quæ omnia gubernat Dei sapientiam illorum calumnijs proscindi videmus, cuius gratia & præsentem hunc dicendi laborem suscepimus, & blasphemas voces argumentis compescere conamur. Quod vero nimium imprudenter eam, quæ esse videtur, vitæ inæqualitatem accusent, & desipientes id quod opus est non perspiciant, abunde satis proximo sermone docuimus, qui & paupertatis vtilem vsum demonstrauit, & diuitiarum inopiam euidentissime arguit. Quoniam vero non modo paupertatem accusant, verumetiam seruitutem deplorant, & ob regalium tributorum exactionem lamētantur, tum ob alia quoque innumera, quæ vitæ nostræ cumprimis conueniunt: agedum illa quoque paucis percurramus, & peritos medicos imitemur, qui vbi ægrotos cibis abstinere, & oblata sibi edulia fastidire vident, medicis quibusdam artibus illorum morositatem callide admodum eludunt. Quæ enim aridiora & acerbiora sunt, dulcioribus condimentis temperant, & gratissimum efficiunt, quod ægroto nauseam mouere videbatur. Et hi sanè, perinde vt illi, omnia quæ vident, & quæ fiunt reprehendunt. Atqui alteris illis morbus præter animi sententiam contingit, & acerbis cruciati doloribus à cibis abstinent, cūque illis vesci cupiant, morbi tamen vi prohibentur. Hos vero voluntariæ passiones oppugnant, & fastidio laborant, nō cibi aut opsoniorum, sed eorum omnium quæ & sapienter & iustè à diuina Prouidentia dispēsantur. Et dum sementē faciūt, imbres desiderāt: iter vero facientes eosdem accusant. Præterea vt seminum fructus ad maturitatem excoquantur, seruentiori radiorum solarium æstu opus habent: eosdem tamen molestius quoque ferunt, & æstum vituperāt. Omnes labores ventris causa suscipiūt, nempe agrorum culturas, nauigationes, tū etiā profectiones longissimas: & rursum eiusdem amarulentissimi accusatores fiunt, quasi

SERMO VII.

Quod seruitus & herilis potestas ad humanam vitam vtiliter constituta sint.

NOn equidem humana lingua ad laudes suas celebrādas sufficit ille omnium Conditor opus habet: nā nec eam, quæ ab angelis ipsi confertur, gloriæ suæ enarrationem quasi indigus huius recipit: animorum tamen beneuolentiam cernēs gratitudinem probat: & cùm legales victimas olim offerrent, non tanquam Deo necessarias offerebant, sed pro innumeris, quę ab illo percipiebant, beneficijs eam quam poterant, gratiam referre conabantur. Quapropter nec vnam & eandem victimam omnes obtulisse videmus. Hic enim vitulum, ille agnum, alius hœdum sacrificabat. Et alius quidē plures, alius pauciores victimas. Cui vero paupertate presso hæc omnia de-

quasi is non in hoc ordinatus sit, vt animæ nutibus seruiat, sed vt eidem imperet. Fulmina, grandines, & si quæ alia tempestatū damna sunt, culpant: è contra autem Dei longanimitatem reprehendūt, & nec iustitiæ Dei nec longanimitatis æquerentia tanguntur. Sed ipsi quidem, si vel maxima committant flagitia, precantur tamen, vt Dei longanimitate frui possint: in eos vero, à quibus ipsi offensi sunt, stricto prorsus iure & absoluto iustitiæ rigore animaduerti volunt. Viderūt pauperes, & mox linguam contra prouidentiam mouerunt, & paupertatē plurimis obruerunt scommatis. Vt autem econtra diuitem, summis pedum digitis incedere, leoninum tueri, hinc inde humeros circūferre, aut vehiculis inuehi, famulorum item & satellitum multitudine stipari conspexerunt, mox contra opes blasphemiæ suæ rabiē proferunt, vitam quasi inæqualitatis plenā molestissime ferunt: mortem vero, quæ inæqualitatem tollit, & parem omniū corporibus cōditionem affert, odio prosequuntur. Atqui vitam eos amare decebat, qui mortē vituperant: aut mortem laudare eos qui de vita quiritantur. Ex diametro enim mors & vita sibi inuicem contraria sunt. Sed hi cōfuse omnia simul conuitijs proscindunt, & omnia similiter vituperant. Et cùm pueri sunt, viros felices iudicant: virilem vero ætatem ingressi, pueros beatos dicūt. Sed quorsum opus est omnes quas prauus iste morbus gignit, enumerare calumnias? Nihil enim est ex omniū quæ fiūt numero, quod non aliquod ab illorū lingua emissum conuitij telum excipiat. Eia igitur, medicis cōpendijs vsi ea ipsis iucundissima demonstrabimus, quæ ipsos hactenus offenderunt. Atqui de diuitijs & paupertate, de inæqualitate item quæ in illis esse videtur, sufficiēter in priori sermone disseruimus, tā hnius quā illarum vtilem vsum demonstrantes. Quod vero hominum genus ab initio rerum conditor in seruitutem & herilem potestatē distinxerit, mox ostēdemus. Huc ergo ad primā nostri generis creationē accedito, & vide, vt vnus quidem homo è terra conditus, mulier vero ipsi similis non similiter è terra formata sit. Costam enim vnam ex illo rerum conditor accipiens, sic sexum illū creauit, ne illa alterius cuiusdā naturæ propter terrę diuersitatem esse videretur. Vnus itaq; è terra creatus est, & ex viro mulier, & ex duobus hisce vniuersum genus mortalium. Non enim ab initio statim rerū Opifex his quidē seruitutis jugum, illis vero herilem potestatem distribuit, sed vnum omniū nostrum genus creauit. Præterea cū Noam arcā parare iussisset, &

Magistratuum institutio.

Vna omnium origo.

salutem ipsi iustitiæ mercedem tribueret, ipsum & vxorem vnà cum filijs & eorūdem nuptis extructā arcam ingredipręcepit, nec quisquā seruus ingressus est. Nec enim adhuc hominū natura illud institutū susceperat, sed ea solummodo quæ verè serua sunt, brutorum videlicet animalium genera, quę & idcirco vniuersalis rerū Conditor in hāc vitā induxerat. Postquam vero in ijs quæ postea contigerunt, multa inordinate & indecenter ex hominum licētia, nullo magistratuū metu coercita, perpetrata esse vidit, omnēq; iniquitatem citra vllum timorem patrari, in magistratus & subditos humanū genus diuisit, vt nimirum magistratuū metus peccatorū multitudinē imminueret. Timor enim rationi obstrepētium affectuum motus frenare, & animæ ad malū coercere consueuit: sæpe etiā quæ ratio minus efficere potuit, timor rectè & egregie gessit. Postquā enim natura in malum impegit, & mens affectibus circundata atq; submersa ipsum corpus absq; omni ordine (ceu nauē clauo & moderamine carētem) abripiendū destituit, necessario nobis legibus opus fuit, quæ ancoræ instar essent, quę & nauē sisteret, & procliuem, pnumq; eius impetum inhiberet, ac gubernatorem denuo emergere, clauumq; arripere permitteret. Atqui in eadem & pari potestate omnibus cōstitutis & æqualitate regnante, Legum pmulgationē fieri impossibile erat. Nā nec in ijs vrbibus, quæ Democratia regūtur, vbi rerum agēdarum authoritas penes populum est, eadē & æqualis est omnium cōditio: sed alij quidē Thesmothetæ, alij vero Legislatores, alij aūt Imperatores erant, alij subditorum numerū impleuerunt: Demagogus aūt tam subditis quam reliquis primatibus imperat. In ijs vero quæ Oligarchia reguntur, plures quidē ad subditorum catalogum pertinent, pauci vero, qui & prudētia excellunt & virtutibus insignes habentur, Rerumpublicarū administrationē & imperium obtinent. Et hi quidem Ephori, alij vero Nauarchi, alij rursum Harmostæ seu aptatores fuerunt, & populū prout illis vtilissimum esse visum est, gubernauerunt. Proinde peccato Legum necessitas introducta est. Leges vero legislatorum potestate opus habebant, imò nō legislatorum modo, sed illorum quoque, qui transgressores punire possent. Et peccatum quidem inordinatam & indecentem rerum confusionem introduxit: huic vero summus ille rerum omnium gubernator ordinem præscripsit, & peccati impetum legibus, quasi freno quodam cohibuit, atq; freni huius habenas magistratibus, tanquā

Universidad de Deusto
Biblioteca

rigis, commisit. Ab his & ciuitates riteguntur, & castella & militiæ. Quis enim iniustorum manus ferre posset, nisi cupiditatis & auaritiæ illorum flammam ac impetum Legum metus coerceret? Nam perinde vt pisces solent, magni minores deuorarent, nisi gladium acutum, ardentem rogum & quæcunq; alia in malorum supplicium à magistratibus excogitata sunt, Lex ostenderet. Si enim, cùm & Leges minitentur, & scelerum pœnas magistratus exigant, adhuc tamen nonnulli sunt, qui omni fera crudeliores animos contra proximos gerunt, & vt scorpij in illos irruunt, vt serpentes mordent, vt canes rabidi furiunt, & erga eiusdem generis cõsortes ac socios vt aduersus diuersi generis animalia leones rugiunt: quid non facerẽt illi, si nec leges essent, nec vlli magistratus pœnas exigerent? Nunc vero audent quidem nõnulli iniquius agere, ijdem tamen illi latere studẽt, quia leges metuunt & iniustitiam suam verborum virtute velare conantur. Et qui iniuriam passus est, intrepide iudicem adit, & iniuriarũ actionẽ instituit, atq; iniurij in se hominis nec potentiã metuit, nec diuitiarum ipsius splẽdorem horret. Sed in forum, ceu in portum aliquem, festinat, iniuriæ species enumerat, & vt leges in medium adducantur orat, iudicemq; vt secundum has sententiam ferat, precatur. Hic vero calculum suum profert, & ereptam domum aut agrum aut supellectilem ei qui iniuriam passus est, reddi præcipit: sæpe etiam pecuniariam multam ab eo qui alteri iniuriam inferre ausus est, exigit. Hoc timore & murorum perfossores & fures coerciti, non palam, sed occulte, delicta sua patrant, & eo ipso quod latere conantur, timorem suum prædicant: alioqui etenim pugionibus aut gladijs arreptis omnes sibi obuiam factos iugularent, & illorum opes diriperent. Quoniam vero timent, multi quidem omnino abstinent: qui vero malitiam patrare audent, vel viarum deserta insidiose obsident, aut noctu in vrbibus nequitiam suam exercent, tenebrarum nimirum & somni & quietis, qua omnes indulgent, auxilio adiuti. Quod si autem duo aut tres ex illorum numero deprehensi secundum leges puniantur, illi sufficiens admodum ad salutem exemplum fiunt reliquis, qui vbi sociorum supplicia vident, malitiam, vtpote suppliciorum huiusmodi matrẽ, odiunt. Atqui nescio quo pacto in hæc verba digressus sim, qui seruitutis causam exponere instituerã: quare eò vnde digressus redire tẽpus postulat. Quod itaq; summus ille omnium rerum opifex vnam omnium hominum naturam fecerit, & ex vno viro & vna muliere vniuersum orbem habitatum hoc hominũ genere complerit, diuina scriptura testatur. Quicunque enim vel Orientem vel Occidentem, vel Australes vel Boreales mundi partes acceperunt, quicunque item medium terrarum orbem inhabitant, vnam obtinent formationis speciem, eundem sensoriorum numerũ, solis moribus & colorum diuersitate differentes. Mores autem ab ingenio & libera animæ voluntate vel arbitrio effinguntur. Eandem vero apud nosipsos differentiam inuenire licet. Porrò colorum diuersitatem locorum situs inducit. Qui enim à solaribus radijs remotiores habitant, corporis superficiem candidiorem habent. Qui vero in Oriente vel Occidente Australiorem poli plagam incolunt, cùm radijs hisce magis vicini sint, corporibus nigredinem contrahunt, perinde vt ligna quæ assidua ignis inflammatione contacta carbones referre, nigrumque colorem induere consueuerunt. Proinde vna quidem hominum natura est, tam magistratuum quam subditorum, tam regum quam illorum imperio subiectorum hominum, seruorum item & dominorum. Vna autem hæc & eadem natura Opificis iustitiam prædicat. Eadem vero temporis progressu in seruos & Dominos diuisa, interim vero tam his quam illis eundem characterem integrum conseruans, peccatum accusat, quod istiusmodi conditionem vel necessitatem inuexit. Simul autem & hoc loco Creatoris æquitas demonstratur. Nam vnam illam & eandem substantiæ conditionem in finem vsque conseruauit: confusionem vero, quæ per peccatum introducta est, magistratus ordinatione expulit, & illius cupiditatem nimiam legum regula moderatus est, perinde vt faber nauium tabulas amussi dirigit, & quod in illis superfluum est resecat. Quapropter cùm seruitutem vides, nequaquam rerum Opificem accusabis, quin potius peccatum & blasphemiæ crimen fugito, propter quæ humanum genus in seruilem & herilem conditionem diuisum est. Atqui tu, cùm nauim secundis ventorum flatibus ferri, & vectores tutos & quietos sedere, nautas vero vel remos agere, vel rudentes trahere, vel aliud quippiam eorum quæ iubentur exequi, proræ autem rectorem scopulos, syrtes & saxa obseruare & gubernatori ostendere, hunc vero omnibus præesse & clauo nauim dirigere vides, ordinem hunc admiraris, nec iubes vt omnes gubernatores sint, nec omnibus nauis imperium decer-

Seruitutis origo & causa.

Seruitut vtilis & necessaria est.

decernis: & dum hos quidem quietos sedere, illos vero iussa exequi, aliumque quod vidit prædicere, illum vero omnibus simul præesse cernis, nequaquam hoc indignius fers, nec hanc nauis gubernationem ceu inordinatam vituperas, quin potius talem ordinẽ summa admiratione prosequeris. Domos vero nauium instar gubernari non vis, sed inique fers, dum alium quidẽ totam domum regere, alios autẽ omnes ab hoc regi conspicis. Atqui quod administrationem attinet, magna admodum inter nauim domumq; similitudo est. Dominus enim tanquam gubernator aliquis arrepto familiæ clauo omnibus præest. Qui vero inter vernas primatum obtinet, cuiq; aliorum omnium cura commissa est, proræ rectorem imitatus dominũ ea docet, quæ illi è re sua esse videtur. In reliqua vero domesticorũ turba, alij quidem tanquam nautæ curis inter se distributis iussa exequuntur, reliqui vero tanquã vectores in medio horũ cõsident, qui & ab illis diriguntur, & illorũ opera sibi necessaria acquirunt. Quid igitur nauim, quæ hoc modo gubernatur, collaudas: domũ vero, cui eadẽ omnino administrationis ratio contigit, vituperare pergis? Ego sanè te militiæ quoq; rationem probare arbitror, cuius dux summus Imperator est, manipulos aũt manipulares duces seruant, decenter vero à principibus ducuntur ordines. Centuriones autẽ & Tribuni ab imperatore acceptas tesseras ipsis transmittunt. Et nunc quidem in aciem exercitum constituunt, nunc vero transuersum, alias etiam in directum ducũt. Fit etiam vt vtroq; cornu quã latissime extẽso hostes concludant, nec aliquam fugæ copiam permittant, quin simul vndiq; immissis telis omnes conficiant prorsus. Atqui nihil horum fieret, nisi exercitus in duces vel principes & milites, qui horum iussis obediunt, diuisus esset. Nam quę penes multos est rerum agendarum potestas in bellis malum omnium nocẽtissimum est, quæ exercitũ in partes secat, & concordiam distrahit. Nã pluribus quidem consilijs exercitu ducere conantur, quibus tamẽ ille lædi tur magis quã gubernatur. Quomodo igitur nõ absurdũ fuerit, te qui & in naui vnius primatum laudas, & exercitus ordinem, quem Imperatorum leges instruunt, probas, domũ culpare quæ eodem modo regitur? Sed durum & amarũ est (inquiunt) seruire, & assiduis vexari laboribus, atq; pro dominorum arbitrio dimensum suum accipere. Cæterum si cũ veritatis studio singula quę diximus, inspicere velis cõtentiosis illis valedicẽs sermonibus, herilem potestatẽ tristitiæ, seruilem aũt conditionem vtilitatis plenam inuenies. Paterfamilias enim plurimis curis oppugnatur, multũ nimirum cogitãs & circumspiciens, vt domesticis necessaria suppeditet, regibus constitutũ tributum exoluat, vt quæ ex reditibus superflua sunt expendat, ea vero quæ ipsi desunt, coemat. Quod si terra agricolas ingrata fefellerit, hominũ scilicet erga Creatorem suum ingratitudinẽ imitata, ille mœrore conficitur, creditores circumspicit, scribis nomen dat, & voluntariã sibi seruitutẽ cõtrahit. Quod si eadem fructus protulerit, si inquam frugibus tota oneretur & segetibus luxuriet, si denique arborum ramos fructũ copia oneratos deorsum nutare cogat: ille nouis rursum vrgetur stimulis: nã prouentuum emptores solicite quærẽs nullos inuenit, & fertilitatis abundantia ipsi nõnihil fit intolerabilior. Nec interdiu solũmodo curæ illis obuersantur, animumq; circunstipãtes affligunt, sed noctu longe grauius oppugnãt. Anima enim externis negotijs liberata quietem agens domesticarum rerum, siue illę bonę siue malę sint, sensu acrius tãgitur. Seruus aũt corpore seruiens animam liberã & omnium istiusmodi expertem possidet. Nec enim ob terræ sterilitatem dolet, nec venalium vilitatem queritur, nec in creditoris cõspectum cum mœrore incidit, nec exactorum petitionẽ formidat, nec foro assidere cogitur, nec præconis vocem, nec iudicem terribili se vultu ostentantẽ metuit. Dimensum suum iuxta mensuram quidẽ, sed omni cura liberum accipit. In solo prostratus dormit, sed nulla cura somnum excutit, quin potius hic dulcis admodum palpebris ipsius infusus soli duritiem sentire non permittit. Id ipsum sapiens quoq; iuxta naturæ rationes pronunciauit, Dulcis somnus seruienti. Vnica veste corpus tegit, sed corporis viribus herum longe superat. Furfuraceo pane vtens nullo alio ad hoc opsonio vescitur, sed suauius multo quam ipse dominus epulatur. Hic etenim ventri assidue inseruiens & saietatis limites transcendens cibos vrget, ac vi quadam ventri transmittit. Hic vero manu dimensum suum metiens & datum chenicem non modo rite distribuens auide & cum appetitu cibum sumit, verumetiam facilius concoquit, laborem scilicet sibi cooperarium habens. Cæterum tu seruitutem quidem vides, valetudinem autem corporis integram non vides: & ministerium quidẽ cernis, sed quod huic subest solatium, non perspicis: & laborem quidem dãnas, vitam vero securam non laudas: sed & seruitiũ calumniose carpis, somnum vero illum dulcissimum nõ animaduertis.

Ecclesi. 5.

Seruitus herili potestate iucundior est.

Atqui

Universidad de Deusto
Biblioteca

Atqui hinc quoq; Dei Prouidentiã videre, & gubernationis ipsius æqualitatẽ perspicere oportebat. Quandoquidẽ enim peccati necessitas in herilem & seruilẽ conditionẽ humanũ genus diuisit, illis quidẽ cum imperio curas quoq; cõiunxit, & vigiliarũ molestiã tradidit, sed & morbos in illos plures effudit: his vero corporũ valetudinẽ præstantiorem, & suauiorẽ cibi esum, somnum item dulciorẽ longioremq;, qui corpus à laboribus recreet, & illud ipsum ad crastini diei labores robustius reddat, cõcessit. Quapropter, non labores duntaxat, sed etiã laborũ solatia inspice, & cõmunem omnium gubernatorẽ hymnis celebra. Quid vero labores carpis, ò calumniator leuissime? Et quod nã ex omnibus, quæ homini contingũt, bonis citra laborẽ recte peragitur? Quã felicitatẽ hominũ natura citra laborem percipit? Agriculturæ bonis, nẽpe fœcundum fructibus, per labores fruimur. Vrbes ædificamus cum labore eas extruẽtes. Labore duce domus incolimus, veste corpus velamus, calceamenta pedibus inducimus, & cibos omniuarios, perferimus. Et quid attinet omnes rerũ necessarios vsus exponere, quorũ vtilitas nobis per labores constat? Sed fucus quidã otio innutritus esse videris, qui ex alienis laboribus fructus percipis, ipse vero nihil, præter solã linguam, quæ omnia carpere nouit, ad communẽ vitam cõfers. Atqui garrulitatem hãc nimiam otij abundantia peperit. Qui enim laboribus dat operã, pauca quidẽ loquitur, plurima aũt opera peragit. Cùm itaq; per labores singula bona rectè riteq; perficiãtur, nequaquam, ò amice, propter labores seruitutẽ vituperaueris. Quin potius vide, vt plures domini non minus quã serui laborent, imò multo magis, si curas quoq; illorum laboribus adnumeraueris. Et tu quidem eos, qui nunc industrij habẽtur, inspice: ego autem veteres illos, qui plus quam serui laborauerunt, demonstrabo. Noam quippe illũ beatum spectato, qui & ligna secat, & eadẽ ascia dolat, & ad angulos rectos exequat, arcã quemadmodũ iussus erat ex lignis quadratis extruit, clauis cõpages constringit, hoc deniq; modo totã illam ædificat, bitumine simul & pice illinit, & aquarum influxũ hisce arcet. Preterea magnũ illum Abrahamũ, octodecim & trecentorũ vernarum dominum, ipsum opus aggredi, hospitibus ministrare, ad armẽta currere, vitulũm attrahere, vxorem ad panes conficiẽdos vrgere, & eandem illam similiter farinã subigere, subcinericios panes coquere, nec ancillis ministerium hoc iniungere, ipsum vero admirãdum illum senem hospitibus astare, & ad mẽsam quidẽ non accumbere, eius vero ministeriũ omne exequi, contẽplator. Similiter Rebeccam, Bathuelis filiam, Nachoris neptem, nubilem iam & forma præstantẽ vide: quæ nequaquã in thalamis purpurata desidere sustinet, sed aquas gestat, & ad fontem extra vrbem excurrit: nec ignem modo domum defert, sed & hospitibus officium præstat: quæ (inquam) & aquas haurit, & tam ipsis quam camelis affert, & pulchrum illud continẽtiæ donum incolume custodit, & virginitatẽ illibatam conseruat, interim vero laboribus omni alacritate studet, his potius conspicua esse, quã formæ dono splendere desiderans. Inter hos eiusdem filius, eiusdem (inquam) filius, magnus ille Iacob, viginti annos trãsegit, quibus & greges pauit, & cũ feris collactatus est, æstusque molestias sustinuit: qui somno saturari ne noctu quidem potuit. Si mul aũt eiusdem vxores, propter quas labores hosce perpessus est, oues pauisse in historijs legimus. Sed & huis filij pastores ac operarij fuerunt, multiuariũ seruorum laborẽ sustinẽtes. Ad hæc diuinissimus Moses quadraginta vitæ annos hoc modo absoluit. Et huius coniunx, cũ sacerdotis filia esset, oues pauit, & ab improbis pastoribus huius auxilio liberata, ipsi matrimonio iuncta est. Atqui superuacaneum foret sermonẽ longius extendere, omnesq; eos è sacra scriptura producere, qui per labores vitæ huius stadium emensi sunt. Quod si ergo non seruorũ modo, sed & dominorum propriũ est laborare, quam ob causam seruitutem propter labores accusas? Serui enim ipsos heros laborum socios habent, ipsi vero dominorũ curis minime participant. Quod si aũt labor quidẽ seruorũ & dominorum communis est, cura aũt dominorum propria, qua ratione mouebimur, ne beatos iudicemus eos qui à curis liberi sunt, sed eosdẽ miserorum numero ascribimus? Quoniam itaque etiam hinc summi illius omniũ rerũ gubernatoris prouidentia demõstrata est, agedũ singula, quæ dicta sunt, in vnũ collecta summatim repetemus, & clariorẽ faciemus illorũ considerationem. Demonstratũ ergo est, vt vnam ab initio naturam Creator condiderit, & eandẽ ratione libera dignatus sit. Deinde, quod hæc libero mentis arbitrio minime vsa in peius declinarit, & in infinitas delictorũ species impegerit. Legibus ergo peccati impetũ refrenare oportebat, hæ vero legislatores postulabant. Vnde necessario humanũ genus bifariã diuisum est, & hi quidẽ vt imperarẽt, alij vero vt magistratibus obedirẽt ordinati sunt, vt scilicet Legũ metus & magistratuũ timor nimiũ peccati cursum vel progressionem

Labores necessarios sunt.

Gen. 6.

Gen. 14. & 18.

Gen. 28. 29. & 30.

Gen. 42. Act. 7.

onem sisteret. Ciuitatibus ergo principes, vicis vero gubernatores, exercitibus imperatores, vtrisque autem Leges, naui nauclerus, athletis pædotribæ præsunt: pueris etiam literator, suis quoque discipulis coriarius, similiter & faber ferrarius, ijs qui ab ipso artem perdiscere volunt. Quapropter domui quoque paterfamilias præest. Nec enim fieri potest, vt domus aliqua sine patre familias salua sit & incolumis: quod hæ ipsę testantur, quæ cùm his destituuntur, tantũ non prorsus desolatę videntur. Simile imperium vel primatum angelorum quoque populi habent. Nam quod supra caput nostrum est Cœlum, non angelos modo, verumetiam archangelos habere incolas, è sacris scripturis didicimus. Et hi quidem præsunt, illi vero obediunt: atqui illi eum, qui omnis iniquitatis expers est, locum inhabitant. Ad hæc angelorum natura, quæ vt corporum conditione præstat, ita affectibus quoque cunctis superior est, hãc ordinem nequaquam detrectat: sed hi quidem obedienter parent, illi vero rite & decenter imperant vel præsunt. Quid ergo stomacheris ò homo cùm inter homines vbi plũrima est ad malum propensio, & magistratuum potestatem & huic parentes subditos esse vides? Magistratuum enim gubernationem, tanquam pharmacum quoddam depulsorium peccati hulceribus rerum Creator imposuit. Præterea pater liberis imperat, & eosdem petulantius viuentes corrigit, & modestiæ studiosos collaudat. Pueris item præceptor est, & vir coniugi, & seruis paterfamilias, qui reliquis obedientiores magisque industrios probat, & honoribus, imò libertate sæpius dignos iudicat: ignauos vero & improbos castigat, & honestis præceptis instituit. Eundem ordinem inter sacerdotes quoque communis omnium Deus esse voluit: & hos quidem sacerdotio dignos iudicauit, alijs vero horum imperium concredidit, quin alios quoque his inferiores ordines aut classes instituit. Quod si vero dominos aliquos nimium crudeles & insolentes admodum esse, similiter & magistratus aliquot ius muneribus vendere videns offenderis, & ideo mihi contradictorium quiddam parturis, ego prauum illum mentis fœtum præripiens dico, quod istiusmodi hominibus non Deus imperium commiserit, sed subditorum nequitia horum imperium sibijpsi contraxit. Cùm enim non aliquem fructũ ab ijs, qui bene & honeste rempublicam administrauerunt, percipere voluerint, sed improbissimis suis moribus omnẽ illorum disciplinã contumeliose tractarint, diuina cura seipsos spoliauerũt. Deinde huius consilijs & gubernatione destituti, istiusmodi duces & principes receperũt, vt peiores experti meliorũ recordarentur, & illorum honestam bonamq; disciplinam in memoriam reuocarent. Sed & Deũ illum summum propter immẽsam hominum malitiã & improbitatem habenas sępius laxare inuenimus, & vt humanũ genus pro suo feratur arbitrio, permittere. Id ipsum nos per prophetã docens ad Israelem dixit: Et dixi, Non pascã vos: quod moritur moriatur, & quod perit pereat, & qui reliquis deuoret vnusquisq; carnẽ proximi sui. Cùm ergo magistratus improbi rebus præsident, & heri immanes ac diri domus gubernant, summo illi rerum gubernatori supplices nos fieri oportet, & vitæ conuersione morumq; mutatione placidiorem efficere, ac in auxilium nobis excitare feruentibusq; precibus, vt tẽporis difficultatem in melius trãsmutet, insistere. Quod enim ipse, qui bonus est, & misereri naturaliter nouit, imò misericordiæ fons est, eos, qui ex syncera mente profectis precibus ipsi occurrunt, exaudire facilis velit, ipse testis est, qui supplicantibus auxiliũ suum pollicetur hæc dicens: Quoniã tu vocabis, ego vero te exaudiam: adhuc loquente te, dicam: Ecce adsum. Quod vero nec ij quoque, qui iniquissimi sunt, & impietate sua omnes opprimere conantur, eos lædere possint, qui ratione sana vtuntur, & pietatis studiosi cultores sunt, in sequenti sermone, Deo adiuuãte, demonstrabimus. Nunc aũt eum, qui publica & priuata munera hominibus largitus est, & infinitis quodammodo bonis genus nostrum affudit, decantemus. Ipsi sit gloria in æternum, AMEN.

Esa. 65.

Heri & magistratus iniqui.

SERMO VIII.

Quod hi qui sanæ & bonæ mẽtis sunt, nihil ex eo lædantur, quod prauis dominis seruiant.

NON equidem me latet magnis admodũ tam linguæ quam ingenij viribus illi opus esse, qui tantum orationis argumentum suscipere instituit: quoniam ita ferè natura comparatum est, vt in verbis rerum maiestas periclitetur. Iuxta horum etenim infirmitatem vel vim de rebus iudicare consueuerunt, qui non rerũ naturam, sed verborum potius vim obseruãt. Ego vero argumẽti viribus confisus, mentis conceptus, verba nequaquã iuxta hoc metiri

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiri volui, nec huius paruos & exiles partus expendi: sed eò duntaxat respexi, vbi veritatis lux ijs qui ipsam videre cupiunt, manifesta est, quemadmodum & Sol ijs, quorum oculi integri & sani sunt. Et sanè licet nemo defendat, clamat tamen ipsa Creatoris & saluatoris nostri prouidentia. Nihil ergo absurdum vel reprehensione dignum me facturum putaui, si linguæ meæ officium huius quæ vndique personat voci præstarem, ipsamque obturatis ingratorum hominum insonarem auribus. Cui paupertatem & opulentiam vitæ nostræ necessariam & vtilem esse, tum seruitutem & herilem potestatem ceu pharmaca quædam peccati hulceribus animarum medicum imposuisse, abunde satis, diuinæ gratiæ beneficio adiuti, demõstrauimus. Quod autem seruitus ijs, qui huius iugo subiacent, nihil damni afferat, quin potius ijs qui volunt plurimum prosit, mox Deo sic volente demonstrabitur: hoc enim nos dicturos esse, heri promisimus.

Seruimgeomi.

Atqui poterit quis, siquidem velit, etiam omissis veterum exemplis, conseruos examinare, & multos virtutis studiosos cernere, qui seruitutem beneuole & prompte obeunt, nec vlla necessitate compulsi ex animo quod decet faciunt, & dominorum curam sponte capessunt: quos ideo etiam libertate donari, & opum maximarum dominos fieri, ac fideliter peractæ seruitutis præmia percipere videmus. Non tamen ab instituto nostro alienum fuerit, quosdam eorum, qui olim seruierunt, in medium producere, & pietatis thesaurum detegere, quem illi congregauerunt ad eos reprehendendos, qui seruitutem vituperare conantur, & hanc maioris blasphemiæ causam faciunt, dum hinc contra Dei prouidentiam iacula emittere audent. Primus ergo omnium prodeat primarius ille Abrahami patriarchæ famulus. Hic

Gen. 24.

etenim cũ senio iam correptus patriarcha, ac naturæ terminum vitæque finem (senectus enim mortis præludium est) coràm cernens, de filio ipsi mandaret, & veterum promissionum verbis confisus illi è propria aut paterna gente vxorem adducere, & Chananæorum cognationem fugere hortaretur: tunc ille, inquam, admiratione dignus famulus, primo quidem diligẽter singula heri verba examinat, & iuramenti, quo obstrictus erat, religionem metuens, summumq; illum omnium inspectorem oculum reueritus, primo num filium muliere profectionem detrectante ad patrium solum reducere debeat, quærit. Cumque id negaret Abraham, & puerum non abducẽdum, quin potius Deo qui ipsum vocauerat, confidendũ, & illius gubernationi credendum esse diceret: soluit quidem ex herili domo famulus, & multas stationes emensus, tandem sub seram vesperã ad Charras peruenit: vbi camelos quidem recumbere finit, quiete nimirum illorum laboribus mederi volens: ipse vero donis, quæ secum ferebat, & omni diuitiarum splendori longum valere renunciãs, manibus in cœlum extensis Deo supplicat, vt is herili filio pronubus esse, & illi puellã, quæ heri moribus conueniat, despondere dignetur. Dignum vero est, vt hæc supplicis verba audiamus: Domine, inquit, domini mei Abraham, ecce ego sto ad fontem aquæ: filiæ autem habitatorum vrbis egredientur ad hauriendum aquas: & erit virgo, cui dixero, Declina hydriam tuam vt bibam, & dixerit mihi, Bibe, quin & camelis tuis hauriã donec biberint: hãc præparauisti seruo tuo Isaac. Et in hoc cognoscam quod feceris misericordiã domino meo Abraham. Et quis nõ ob pietatem hanc virũ admiretur? Quin potius quis singula, quæ dixit, digne collaudet? Precationem enim videre est, fide simul & sapientia & pietate ornatam. Quod enim omnibus alijs renũciat, & profectionis causam diuinæ prouidentiæ committit, quis non & pietatis & supernæ sapientiæ opus esse dicat? Quod vero domini sui iustitiæ confidit, & eum, qui communis omnium Deus est, huius Deum vocat, & propter hunc preces lætum finem accepturas, & petitionem ratam fore sperat, num aliquem fidei excellẽtissimum gradum sub se relinquit? Quod vero ijs quæ petijt potitus est, Dei amicum fuisse demõstrat. Nec enim tam facile ijs potiri potuisset, nisi in largitorem fuisset gratissimus. Gratitudinẽ vero hanc animæ virtus elaborauit. Atqui hunc statim voti compotem factum esse, docet historia. Priusquã enim finirentur preces, Rebecca aduenit, & hospitalitatis signum exhibuit. Nam cùm pauxillum aquæ ab ipsa peteretur, se omnes camelos adaquaturam esse promittit: quin non sine labore aquam hauriens iumentorum simul & hominũ sitim restinguit: quo facto & fortitudinis & humanitatis specimẽ præbens, eius puellæ, quam precationis verba depinxerant, exemplum plene expressit, & se Abrahamica domo dignam demonstrauit, vtpote quæ mentem hospitali socero optime conuenientem posideat. Hæc enim fidelis ille famulus petierat: non formam, non corporis staturam, non genarum florẽ, non oculorum venustatem, non elegantes superciliorum lineas, non generis splendorem, non diuitiarum abundantiam: sed mẽtem hospitalem, mores placidos, mansuetã &

& modestam facundiam, æquum & humanum animi habitum, & herili domo dignũ, quæ ad omnem hospitum aduentum patebat, varias excipiebat hominum formas, & omnibus, pro vt commodum erat, ministrabat. Hęc petijt, hęc accepit. Nec statim nullo adhibito examine vel iudicio arripuit, sed singula eorum quæ fiebant, expendens, videre volebat, num dominus prosperauisset viam ipsius, seu minus. Postquã vero signa quæ petierat, vidit omnia, ne tunc quidem ante gratiarum actionem desponsationis symbola dedit, nec voluptate victus largitoris oblitus est. Sed donum coram videns, se doni quoq; largitorem videre credidit, & prius pro virili ipsum collaudauit, deinde hoc modo munus oblatum suscepit. Scisciatus enim quæ esset, & quibus progenita parentibus, cũ & Bathuelis filiam esse, & diuersorium pabulumq; camelis sufficiens habere cognouisset, illico adorauit, & dixit: Benedictus Dominus Deus domini mei Abrahã, qui non dereliquit iustitiam & veritatẽ à domino meo, & me prospera via deduxit in domum fratris domini mei. Postquã enim plura quam postulauerat accepit (nec enim potũ solummodo puella dederat, verumetiam hospitium vltrò pollicita erat, cibumq; tam ipsi quam camelis se exhibiturã esse promiserat, sed & cognationem omnẽ, quod non petierat, vnà cum ijs quæ interrogarat, expositam cognouit) quantis potuit laudibus beneficij huius authori gratias retulit, & diuinis promissionibus veritatis testimonium tulit. Benedictus enim, inquit, Dominus Deus domini mei Abrahã. Iustus equidem (ait) existis, qui plurimam & magnam piorum curam geris, & tuum promptissimum seruum, meũ videlicet benignũ dominum, omni cura dignaris. Veritatem vero verborum tuorum res ipsæ prædicant. In liberis enim promissiones confirmas quas domino meo dedisti. Et postquam hoc modo munificentissimum Deum celebrauit, puellæ desponsationis symbola offert. Et aures quidem, vtpote quæ hospitũ petitiones facile excipiebant, auro exornat: similiter & manus, vtpote animæ magnanimitati pulchre subseruientes, eodem vestit. Postquam autem domum ingressus parentes illius vidit, & domini sui mãdata exposuit, dei item auxilium præsens sensit, & seipsum humaniter & studiose (vtpote notum iam) tractari cõspexit, num domini sui oblitus est, & à curis stimulatus dominũ neglexit? Nũ propriam quietem & otium seruitio, quod illi debebatur, prætulit? Nequaquã. Sed cùm & pater & mater virginis, tum ille etiã, qui omnium dolorũ cum his particeps fuerat, illum vt maneret enixe rogarent, vt puella mox peregre abitura paucis duntaxat diebus frui possent, sic dixit: Ne detineatis me: quoniam Dominus prosperam fecit viam meam. Dimitte me, vt abeam ad dominum meum. Et sermones suos vbiq; diuini nominis mentione exornat, & bonorum largitionem inde trahit, atq; ea quæ in se erant, ad illius prouidentiam refert. Quid hũc, dic mihi, lædit seruitus? Et quis nam eorum, qui in libertate enutriti sunt, & liberis parentibus gloriantur, tam præclarum de se virtutis specimen præbuit? Quem (inquam) hic summæ pietatis gradum non attigit? Porrò dicat fortasse aliquis eorum, qui calumnias texere, & optima quæq; reprehendere norunt, quod heri sui philosophia hunc à pueris sic instituerit, & quod in hunc ceu speculum quodam respiciens inde virtutis characteres cõtraxerit. Quibus vero mali sunt domini, inquiunt, ij sui quoque exemplaris formam exprimunt, & malitiæ primordijs inde desumptis, malitiæ & iniquitatis operarij fiũt, dum in seipsis doctores quoq; suos exprimunt. Sed agedum horum mendacium arguemus, & tam virtutis quã malitiæ possessionem nostri arbitrij esse, famulumq;, si in malitia vitam suam transigere nolit, nullis mali domini exemplis aut viribus cogi posse demonstrabimus. In medium vero producatur diuinissimus Ioseph, mulieris istius nepos & Abrahami patriarchæ pronepos, qui in vere, in vigore, in temporis parte vegetissima (nã anni partium vegetissima ver est) qui, inquam, in vere ætatis & in temporis flore, corporis quidem formam splendidiorem habuit. Patri autem charissimus & vnice dilectus fuit, non modo quod in senecta natus esset, sed quod & moribus illius maxime cõueniẽs patriæ virtutis esset effigies. Hic postquam somnia illa vidit, & audientibus fratribus patri narrauit, mox ab inuidia oppugnatur, & conuitiorum telis, quæ illa perpererat, petitur. Nõ multo post autem, vt ad se venientem puerum cõspicati sunt, qui somniorũ felices pollicitationes minus ferre poterant, vt fere in agnum, qui à grege separatus pastoris ope destituitur, irruunt, & nec patris canos reueriti, nec eiusdẽ senectutem puero hoc ceu scipione suffultam miserti, nec naturæ legem, nec cognationis ius, nec eandem illam fraternitatis radicẽ, nec ætatẽ tenerã & omnis malitiæ expertem, nec inuitum (vtpote in somnis oblatum & quauis tũc vmbra incertius) imperium respiciẽtes, tunc quidẽ ipsum perimere, manusq; frater

Ioseph.

Gen. 37.

Universidad de Deusto
Biblioteca

no maculare sanguine conati sunt. At cùm Ruben cædē detrectaret,& tātæ infamiæ no tam effugere hortaretur, ipsum in cisterna quadam paulisper absc̄ditum, paulò post Ismaelitis mercatoribus vendūt,& venditio ne cædē mitigant, cùm in somnis regnantē ne aspectu quidem dignari possent. Tales er go pro somnijs pœnas exoluens Ioseph, in Aegyptum deducitur, vbi secundo vēditus Putiphari(qui regiorū coquorum princeps erat)traditur. Sed in ea quoq; conditione agēs patriā libertatem custodiuit, & maiorū nobilitatē retinuit,nec cū mum tēpore con uertit,nec morū alteratio calamitates hasce secuta est, nec mentis voluntatē vel arbitriū instar coloris mutauit. Sed licet vitę conditionem subijsset aliam,& ex libertate in seruitutē esset prolapsus,pristinæ tamen sentētiæ firmiter inhæsit, & in omnibus tam dictis quàm factis suis pudorem fronti prælucentem habuit. Quapropter mox omni honore dignus iudicatur,& herilis domus administrationem suæ commissam fidei regit. Et heris quidem beneuolentiam,conseruis aūt æquitatem sedulo præstat. Ad hæc erga eos,qui honore illū donauerant, gratus exi stens,eorū quoq; conuenientē curam gerebat,qui ipsius consilio regendi erant. Vnde tam his quā illis charus habebatur. Gratiam enim virtuti suæ respondentē diuinitus acceperat,imò multiuarios potius laborū fructus percipiebat. Quamobrem quæcunq; faciebat, Dominus prosperare reddebat in manibus ipsius. Cæterum mox inde alia illum tempestas excepit, & seruitutis fluctum alia difficilior procella secuta est:& hic quidem illum deseruit fluctus, ille vero apprehēdit. Interim per tantas fluctuū ventorumq; procellas iter faciens nauim ab omni fluctuum inundatione liberam conseruauit. Iuuenis enim,vt modo dictum est,erat ætatis vigore splendens, & ceu flos quispiam è calycibus aut folliculis primum prominens, cuius genas prima lanugo obrepēs, & coronæ instar ambiens vestiebat, & facies formæ splendorem decore mixtum, ac ingenuitate temperatum emittens pudorem fronti, suadelam labijs insidentem gestabat. Hæc quotidie videns hera,cùm inde vtilitatem aliquā haurire deberet, in intemperantiæ foueā incidit. Vbi vero per aspectus materiam concupiscētiæ flamma intrinsecus in altum excitata est, nec ratio scintillam statim extinxit, ignem qui postea in immensum excreuerat nō amplius extinguere potuit. Tunc impudentiā conatus sui sociam assumens, iuuenem verbis irretire tentauit. Vbi autem quouis reti fortior fuit fera hæc, & fixam sibi retium in daginem facile transilijt, ac sermones quos non sine obtestationibus meretricios & voluptatum illecebris coloratos protulerat,irriti & inutiles abierunt, tunc verbis valere nuncians ipsa re negotium experiri studet. Et thalami solitudinem in facti auxilium arripiens,iuuenem, quem affectuum seruum non dominū putabat,corripit. Hic vero hominū absentia nō confisus est, sed Dei vbique præsentem oculum cōtemplabatur. Et nec seruilem conditionē animo suo voluit, nec illius imperium timuit, nec calamitatis quam sustinebat atrocitatem expendens affectibus habenas laxare voluit,quasi videlicet neminē esse putaret, qui res humanas inspiciat,& iniuste agētes puniat. Sed seruituti & herili potestati,vitæ mutationi, concupiscentiæ viribus, ætatis ardori, sermonibus persuasorijs & nugacibus, quos seruo adhibebat domina, accusatorum absentiæ,calūniæ item quæ expectanda erat, alijsq; innumeris,quæ enasci poterant calamitatibus ratione opposuit. Et primo seruitutis legibus longum valere renuncians consiliarij & doctoris officium subit,& temperantiæ patronus ac intemperantiæ accusator sit. Ad hæc iuuenis seniori,heræ seruus,nuptæ itē(quæ concupiscētiæ ardorē legitimo thoro explere poterat)celebs adhuc,sed grauibus iā concupiscētiæ incursionibus exercitatus,admonitionem de temperantia institutā adhibet. Dignum vero est, vt hæc quoq; sanctissima casti illius iuuenis verba audiamus. Si domi nus meus,inquit, nihil scit ꝓpter me in domo sua, & quæcunq; habet in meas manus tradidit,& nihil est in domo hac quod à me excipitur præter te, eo quod vxor illius sis, quo pacto faciam rem istā nefariam? peccabo coram Deo. Nō vides,inquit,quem ipse videō. Nam tu quidem affectibus ebrias es,ego vero ebrietatē illam non admisi, qui totius huius machinæ gubernatorem video, qui singula quæ fiūt perspicit. Nec enim huius oculi aciem ab ijs,quæ inspicere vult,vel tectum, vel murus, vel occlusæ fores prohibent,nec etiam noctis tenebræ illius visum impediunt. Hic mentis quoq; cogitationes probe intelligit,& animo adhuc conceptos sermones priusquam edantur exacte perspicit. Hunc ego vidēs timore & metu tangor, & matrimonium, generis nostri fontem,& viæ ad vitam hanc deducentis ianuam, violare non ausim: cuius beneficium est quod humanum genus non deficit, quod idē naturam hanc morte aboleri non permittit, sed plantatione sua secantis manum vincit, & germinatione metentis falcem superat: quod verni temporis naturam imitatur, quod *Gen.39.*

post eam quæ hieme facta est prædationem apparens, quæ per hiemem spoliata & exuta sunt,denuo vestit. Iugum subijsti,ò hera. Iugum ergo studiosē ama. Lora ne disrumpas, nec ea quæ foris sunt respice, sed coniugi adhærere stude to. Vt cum illo agriculturæ aratrum trahas, destinata es. Connubiales leges & naturæ terminos ne dehonestes,nec thorum à Deo honoratum cōtumelia afficito. Vt in alios dominium obtineas ordinata es, ne ergo voluptatum seruam te facias,nec herilis potestatis ius hac tā nefaria seruitute violes,nec seruiles cōcupiscentias animæ dominas cōstitue: ordinē ne inuertas, rationis imperium ne auferas, nec affectibus habenas tradito. Ego sanè te quoque affectu hoc liberari cupio. Quod si non parueris, nec ab ebrietate hac liberari vis, ego tamē aliquid hic iniquius agere vel peccare nolo. Corpore enim, nō anima, seruus factus sum. Sed aliàs quoq; nefariæ rei iniustitiā abominor. Cūq; multa vobis, ò hera, beneficia debeam, nunquā contē herū contrarijs remunerare sustinebo. Nam cū pecunia emptus sim, domi vestræ natis prælatus sum: & qui heri vel paulò ante domū hanc sum ingressus, nunc omniū administrationē susc̄epi. Me omnium, quæ in domo sunt, curatorem dominus cōstituit,& nuper emptū nouitiumq; seruulum omnibus præesse iussit. Te solā, matrimonij leges reueritus, intra sui iuris limites cōsistere voluit. Quib' ergo oculis tanti honoris authorem aspiciā si hanc illi gratiam retulero? Abominabilis, ò hera,est acceptæ gratiæ obliuio & beneficiorum immemor animus. Grauior autem his,imò longe grauissima est iniustitia,& ea cumprimis, quæ aduersus benefactorem cō mittitur. Heri opes & bona custodire non suffurari iussus sum. Minime igitur prædonē pro fideli custode me effici patiar. Quæ à mei officij iure excepta sunt, non tāgo: nec Adamum progenitorē imitor, qui cùm omnium plantarum & arborum potestatem accepisset,in eam tamen manum extēdit, quæ sui iuris & dominij non erat, & dum vnicā illam appetit,ab omnibus simul excidit. Huiusmodi verbis seruus ille apud malam illā heram perorauit. Nec illi vel seruitus vel heræ malitia aliquid damni attulit: quin potius ipsum tanquam aurum aut gemmam aliquam splendidiorem exhibuit. Postquam vero dicendo non persuasit, & vi petitus aufugit,pallioq; abiecto nudus exilijt,solo tēperantiæ vel castitatis velamento amictus (nec enim vt Adam post transgressionem pudore suffusus est, sed qualiter hic ante delictum circa corporis nuditatem affectus fuit,taliter hic quoq; affectus exiuit)tunc illa quidem calumnias molitur,viro persuadet, & castitatis insidiatorem vocat, qui eius defensor fuerat. Hic vero heri sententiam tacitus suscipit, nec heræ improbitatem prodere cupit:quin potius calumniā silentio confirmare mauult, quā insidiarum tragœdiā omnem exponere, & heræ intemperantiam palam arguere. Consilium enim,quod decebat,adhibuerat. Sed quasi indicta causā damnatus,nec iudici præsēs,nec accusationem audiens, latam contra se sententiam suscepit, carcerem subijt, & cum maleficis vinctus est:omnia tamen aduersa generoso animo sustinuit. Nam assidua illa & alternis se vicibus excipiens variarum calamitatum tempestas, nec animæ institutum abstulit, nec fortitudinem eius in timiditatē conuertit. Tanta autem in aduersis quoq; lætitia & consolatione instructus fuit, vt & alijs vinctis solatio esset, & si quando animo dolentes videbat, consolatione sedula recrearet. Ferè enim animæ affectio vultu proditur, & animi motibus non modo faciei color, sed & oculorum motus & superciliorum contractio remissioq; respondent. Et iræ quidē insolentiam oculorum terribilis visus notat, eiusdem vero gratiosam remissionem palpebrarum rugæ risum simulantes arguunt: curas autem superciliorum in medio coitus prodit, & eorundem in altum reflexus fastum ostendit. Quoniam ergo plerisq; animæ motus in vultu prodi consueuerūt, admirabilis ille athleta vultus mutationibus,tanquā quibusdam animæ nūtijs vsus, tristes consolari satagebat. Et cùm aliquando duos regios famulos mœstos videret, pincernarum nempe & pistorum principes (propter commissa enim facinora illic detinebantur)ambos accedit,interrogat & tristitiæ causam inquirit,ipse tantis calamitatum vndis obrutus, pronepos quidem Abrahæ, Isaaci autem nepos & Iacobi filius,qui illi vnicè dilectus, instar luminis habitus, vnica lætitiæ causa fuerat: nunc aūt seruus factus tantam calamitatem passus erat, nō quidem à feris barbaris bello captus, sed fratrum inuidia in seruitutem venditus, qui illū nullius sceleris conuicerant, sed sola insomnia inimicitiæ suæ causam & occasionē arripuerant: qui deniq; nihil horum expenderant, nec seruitutem consequentia incommoda, nec de temperantia habitos sermones, nec damnationē post victoriam, nec pœnā pro coronis impositam, nec carcerem ꝓ laudis præconio redditum. Ille (inquam)alios animi dolore confectos consolaturus accedit, & cōcaptiuos suos interrogat dicens: Quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod vultus vestri tetrici sunt hodie? Cum-
Gen. 40. que illi se insomnia vidisse, & interpretatio
nis ignorantia animo turbati dicerent: non
in miserabilem luctum diuinus ille vir erupit, vbi somniorum mentio facta est, nec
propriæ calamitatis & infortunij recordatus plorauit, nec ignobiles emisit lachrymas, nec eiulauit, nec affectuum tragœdiã
in medium produxit: sed etiam nec immen
sum risit postquam de somnijs illi dixerũt,
quorum mẽdacium & vanitatem antea manifeste perspexerat, nec sobrijs dixit: Ignoratis, vt videtur, ô amici, quę sit somniorum
vanitas, & horum dolos ante hac (quantum
conijcio) non experti illorum interpretationem desideratis: ego autem experiẽtia magistra edoctus vos hæc ridere iubeo: nihil enim veri illa prædicant, sed omnia veritati
contraria nunciare solent. Olim equidem
somnijs fidem habens, me fratribus imperaturum, & paternæ domus principem futurum sperani, at non modo imperium non
assecutus, verumetiam libertate spoliatus in
miseram seruitutem redactus sum. Et nec
seruus quidem secundis fortunæ flatibus
vectus sum, sed & illic infinitis implicitus
infortunij procellis carcerem inhabitare cogor. Nequaquam ergo vos nocturnæ phãtasiæ obturbent. Insomniorum genus à veritate alienissimum est. Nihil horum dixit
Ioeph, imò ne cogitauit generosus ille vir,
quin sic ait illis: Nonne per Deum horum
manifestatio est? Annunciate ergo mihi. Et
vbiq; Dei nomen circunfert, & hoc animã
simul atq; sermones suos exornat. Ac cùm
interpretationem Dei esse dicit, aliquid in
hac audet, vt qui se diuinum quoddam adytum parauerat: Ipse vero interpretabatur, &
quæ ænigmatis speciem præ se ferebant ac
obscuriora erant, explicabat. Postquam vero interpretationem absoluit, pincernæ dicit: Cæterum memento mei, cùm bene tibi
erit: quoniam furto sublatus sum de terra
Hebræorum: & hic nihil mali commisi, & in
lacum domus huius coniecerunt me. Et nec
ipsa necessitate iubente fratrum malitiam
detegit, sed furti prætextum infert, ac in eos
qui ipsum seruitutis iugo subiecerant, ne
verbo quidem stomachari studet, sed ingenito sibi pudore iniustitiam ipsorum tegit:
nec fratres solummodo accusare non vult,
sed nec heræ suæ nequitiam ignaris huius
manifestauit: & cùm tantam illius petulantiam, lasciuiam, mendacium, calumnias ac
insidias probe perspectas haberet, nihil quidem horum in medium adduxit, sed simplicem duntaxat sui excusationem protulit.
Quoniam furtim (inquit) raptus sum de ter
ra Hebræorum, & hic nihil mali feci, & coniecerunt me in lacũ carceris huius. Inspice
verborum philosophiã: inspice mentis magnanimitatem. Inspice liberam & imperterritam sapientiam. Inspice animam semper sibi similem, quæ nec prosperitate effertur, nec
infortunijs deijcitur: sed omnia simul tam
tristia quam iucunda vitę huius deridet, solam vero virtutem miratur, & hanc exequi
studet. Quid ergo abominabilis illi nocuit
heræ improbitas? Quid illum eiusdẽ nequitia læsit? Minime ergo pronuncies dominorum iniquitatem seruis nocere. Nã fieri potest, vt qui malis heris seruit, malitię imitationẽ pro virili effugiat. Vt vero intelligas nec
herilem potestatem malitiæ magistram, nec
diuitias vitiorũ authores esse, illum ipsum
manu missum iam, & secundũ à rege factum
inspice: qui throni maiestate non effertur,
sed principatum mãsuetudine temperat, & Gen. 42.
imperium non nisi curã esse docet. Qui, inquam, fratres mortem sibi molitos coràm
videt, nõ tantẽ interficit, & somniorũ quidem recordatur, inuidiæ autem inde exortę
obliuiscitur. Fames enim fratres in Aegyptũ
traxit, & necessitas quem ignorabant adorare coegit: tunc illorum conatibus oppugnata insomnia per eosdem insidiatores impleta sunt. Quiq; fratrem propter somnia vendiderant, ne ipsum aliquando, vt somnijs
prædictum erat, adorarent, venditione suæ
adorationem promouerunt. Vẽditus enim
seruiuit. Seruum agens calumniam sustinuit. Calumnijs accusatus carcerẽ inhabitauit.
In carcere detentus aulicis somnia exposuit.
Hinc regi notus fit, quem somnijs turbatũ
omni cura liberat. Cumq; ea euidenter interpretatus esset, & quod faciundum erat
consuluisset, eorum quæ consuluerat administrator electus est. Ibi frugum abundantia futuram terræ sterilitatem tẽperat, & fertilitatem in famis remedium reseruat: & nõ
Aegyptiorũ modo, sed & fratrum nutritor
fit, qui ipsum alijs deuorandum propinauerant. Verè itaq; illum adorant, quos somniorum inuidia exagitauerat, quiq; in somnis
factam adorationem admittere noluerant,
veram adorationem perficiunt. Hic vero adorari quidem se patitur, fratribus aũt non
paria refert, sed alit, curat & frumentum gratis largitur. Postremo vterinum fratrem cõspicatus, & insidiarum fabulam texens, vbi
illos pro puero decertare, & vetuli patris salutem propriæ libertati præferre vidit, depo
sita quã sumpserat persona, omnibusq; præ
torio exire iussis, Ego (inquit) sum Ioseph Gen. 45.
frater vester, quem vẽdidistis in Aegyptum.
Et ne subito timore perculsi apoplexiæ diserimen

serimen subirent, mox infert: Et nunc ne timeatis, nec id vobis durum videatur, in vitã
enim misit me Deus ante vos. Quia enim illos omni excusatione destitutos, & linguã
ipsorum peccati conscientia astrictam nouerat, ipse infinitas hasce aduersitates passus, accusationem quidem omittit, excusationem vero infert. In vitam enim misit me
Deus ante vos, vt aleretur populus multus.
Non vestrum, inquit, sed Dei hoc opus est.
Nec mea vobis doleat seruitus, quæ Dei est
administratio. Timorem deponite: nihil
hinc difficultatis euenit. Per seruitutem totius Aegypti imperium cõsecutus sum. Per
hanc secundum à rege locum teneo, & mihi tantæ gentis habenæ commissæ sunt. Talis hic fuit & seruiens & regnãs. Talis in prospera & aduersa fortuna. Talis cùm affligeretur & prospere ageret. Proinde nec opes, nec
imperium, nec paupertas, nec seruitus malitiam pariunt: sed vbique mentis arbitrium regnat. Quod vero seruorum virtuti
dominorum malitia nihil nocerat, ex alijs
quoq; exemplis facile disci potest. Quis eo-
3. Reg. 17. 18. 19. rum, qui sacris literis instituti sunt, Achabi
malitiam & Iezabelis impietatem, adeoq; cõtra Deum conceptã rabiem ignorat? Nihilominus tamen ijsdem illis Abdias seruiens,
& officium quoddam ab illis commissum
administrans, nõ modo herilia vestigia nõ
secutus est, sed longe aliã ab his viam est ingressus. Nam hi quidem contra Dei prophetas insanientes omnes mactari præceperãt,
& seruorum Dei internecionem voluptatis
loco ducebant, in hoc incumbendo, si fortè
pietatis scintillam omnino extinguere possent. Hic vero profanos dominorum conatus oppugnabat, & in hoc erat vt pietatis
flammam saluam seruare posset, centumq;
prophetas in duabus speluncis absconditos,
alebat, cùm grauissima fames, quam Helias
hominibus induxerat, impietatis pœnas ab
ipsis exigẽs, reliquam terram omnem occupauisset. Atqui illum nec belluina dominorum mens perterruit, nec piorum cædes timore perculsit, nec famis tyrannis & alimentorum penuria eum circa prophetarum curam parciorem reddidit: sed illorum quidem crudelitatem abominabatur, his sufficientem victum afferebat, illorum salutem
propriæ securitati præferens, & vitam, quæ
sine illis transigenda esset, mortis loco ducens. Et in ijs quidem, quibus Deus oppugnabatur, nequaquam debitum officium
heris suis detulit, leges vero contra vniuersalem omnium creatorem promulgatas, ridendas putans, harum quidem authores odio habebat, eorum vero qui iussa exequi
cogebantur, miserabatur: & cùm istud obsequium summam putaret perniciem, quos
perdere iussus erat, salute dignabatur: mortem videlicet pietati iunctam vita impia honestiorem iudicans. Proinde nequaquam
illi abominabilis herorum impietas nocuit,
sed eorundem malitia insignem omnibusque conspicuum reddidit. Nihil enim animo pietatis studio destinato firmius, nihil
anima, quæ vitijs seruire non vult, vehementius ac robustius. Sed nescio quid mihi accidat, dum optimorum virtus sermonem vrgens illum æquo longius extendere cogit:
agedum ergo vltro hũc protrahentes ad 4. Reg. 24. 25.
aliud exemplum transeamus. Sedechias quidam vltimus Iudæorum rex fuit, qui & ipse
graui impietatis morbo laborauit, & diuini
verbi oracula audire non sustinuit. Hic di- Ierem. 34.
uinissimum Ieremiam, qui tunc temporis
prophetam agens Dei oracula hominibus
reddebat, in cisternam graueolenti cœno
fœtidã demisit, eo quod tristia valde & molesta fata prædiceret. Sed Abdimelech quidã Ierem. 38. 39.
famulus Aethiops Eunuchus, nec aulæ regiæ fastum, nec regnantẽ in hac impietatẽ,
nec contra prophetam conceptum furorẽ,
nec seruitutis miserã conditionem animo
voluens & meditans, iniustam regis sententiam reprehẽdit, iniquissimum vero in prophetam patratum facinus accusat, & summum rerum omnium inspectorem monstrat, aulamque iusta pœna perterret. Atq;
regis cõsiliarius fit famulus, viri eunuchus,
inquilini alienigena, Israelitæ Aethiops,
quiq; è Cham oriundus erat eius qui genus
ex Sem deducebat. Sed & regẽ pijs sermonibus persuadet, prophetamq; ex amaro isto,
obscuro & graueolenti carcere liberat, ac toto obsidionis tempore sufficientem illi victum largitur. Tum à Deo benedictionem
pietatis præmium accipit, & cùm capta vrbe aulici cæderentur, hic iuxta Dei promissionem salute fruitur. Constat ergo quod
bonis famulis non modo non nocent mali
domini, sed quod illi magnam quoque ex
ijs vtilitatem percipiunt. Et hoc aliũde quo
que videre licet. Postquã enim vrbs illa propter multam iniquitatem vastata est, mul- Dan. 2. 3. 4.
tisque bello absumptis, reliquos in Babylonem captiuos Chaldæorum rex abduxit:
deinde selectos eos, qui è nobilioribus nati
corporis forma splendebant inter regiam
habitare iussit, regijs nimirum obsequijs exequendis destinatos: prius vero corporum
valetudinem infirmiorem, quam ex obsidione & profectione contraxerant, lautiori
victu, cibis item & opsonijs à regia mensa ablatis, exuere vel curare præcepit illic mihi di

Universidad de Deusto
Biblioteca

uinorum illorum iuuenum generositatẽ in ſpice. Nec enim vrbis excidiũ, nec diuini tẽpli incendium, nec adytorũ & ſanctiſsimorum locorũ vaſtitas, nec ſacra vaſa barbarorum manibus direpta, nec regum cædes, nõ ſacerdotum mactatio, non tam procul à ſanctis remota ſedes, nõ peregrinatio in aliena terra, non doctorum inopia, non dominorum impietas, non ſeruitutis neceſsitas, non graue regis iugum, non ætas tenera, non vitæ deſiderium, non mortis metus, nõ quidquam horum aliud perſuaſit, vt vel paululũ delinquere, & legis mandata tranſgredi vellent. Sed eum, cui illorũ imperiũ commiſſum erat, obſecrant, vt leguminum cibũ illis largiatur, regias epulas abominati, & omnia rias illas cõuiuiorum lautitias exoſi. Has enim idolorum appellatione pollutas videbãt. Tanta aũt animi fortitudine, amore itẽ & fide erga patrium Deũ prẽditi fuerunt, vt ſuo, pcuratori pollicerẽtur, legumina ipſos ſplendidiores factura ijs qui regijs cibis alerẽtur. Nec ſpe ſua fruſtrati ſunt, ſed fidei fructus perceperunt. Omnibus enim alijs qui ſplendide epulati fuerant, integriores, habitiores, forma præſtantiores & corporis viribus validiores apparuerũt, ſicut polliciti fuerant. Poſtquã vero tempus, pcedens ipſos ad virilem ætatem perduxit, vbi virtutis ſuæ ſpecimen dederunt, indigenarũ rectores cõſtituuntur, qui bello capti fuerant: vbi mox aliud rurſus illis aperitur ſtadium Arrogãs enim ille & ſcelerum faſtu patrẽ imitans, maximam illam ſtatuã ex varia materia & auro cõflatam erigit: omnes vero imaginem ceu Deum adorare iubet. Hanc aũt adorare nolentibus ſupplicium decernit caminũ, quẽ alimenti inſatiabilẽ rabie ad ſummum augebat. Tunc ſanè multi quidem regi gratificari volentes iuſſa fecerunt, multi vero quod alias ſolebant facientes cultum hũc ceu alij cuipiam idolo obtulerunt: erant item qui ignis metu animas ꝓiecerunt, & licet conſcientiæ ſtimulis agitarentur, diuinum cultũ tamen ad imaginem transferebant. At generoſi illi & nobiles animi Ananias nẽpe, Azarias & Miſael, illi inquam legis alumni, Abrahamicæ fidei hæredes, pietatis athletæ, gratiæ prẽcurſores, fidei propugnatores, corporibus quidem ſerui, animis aũt liberi, captiui illi, animabus autẽ ipſis regibus excellentiores, non modo volentes non adorarunt imaginẽ, ſed accuſati quoq; nullam prorſus excuſationem afferunt, quin palam ſe adoraturos negant, & alta voce clamant: Eſt Deus in cœlo, quem nos colimus, qui nos poterit liberare ex camino ignis ardentis, & ex manibus tuis, ò Rex, liberabit nos. Quod ſi minus, notũ tibi ſit, ò Rex, quod Deos tuos nõ colimus, & imaginẽ aureã, quã ſtatuiſti, non adoramus. Nec enim pro mercede Creatori ſeruimus: nec ſalutem pietate eminus, nec omni qualicunq; oblata ratione vitam ſeruare cupimus, ſed domini volũtatem amamus: qui ſi ex aduerſis liberet, gratias agimus, & ſi illis nos incidere permittat, adoramus. Nam quod nos quidẽ omnibus ſuppliciis, quę tu minaris, ſuperiores reddere poſſit, nobis minime dubiũ eſt: num vero idẽ velit, neſcimus. Inacceſſa enim eſt diuinæ ꝓuidẽtiæ altitudo. Nihil ergo cunctare, quin præparatis pœnis nos tradito. Nobis enim pietati coniuncta mors, vita impia ſuauior eſt. Et hi quidem hæc dixerunt, ipſe vero ne quaquã annuit, quin camino iuuenes trãſmiſit. Porrò ignis ferrea quidẽ vincula diſſoluit, ipſos vero ſeruauit incolumes, nec ausus eſt datum ſibi alimentum contingerẽ, quin fugit & terga dedit, ac proprios inuaſit cultores: Dei vero ſeruos illæſos cuſtodiuit. Et ſanè nouum & præter omnium expectationem ęneiens ſpectaculum contigit. Qui enim in medio ignis erant, & prunis inambulabant, ignis vires non ſenſerunt aliquas. Qui vero foris ſteterunt, ac camino materiam ſeu alimentum præbuere, ab igne conſumpti ſunt. Et hi quidem incenſi ac ardentes eiulabant, illi vero hymnos canentes tripudiabant, & creaturam omnem in hymnorum communionem vocabant, atque elementa ab inſanis adorata benefactorem laudare iubebant. Tanta autem illius miraculi virtus erat, vt & ipſe arrogans & furibũdus tyrannus accurreret, eoſq; qui imaginis culturam detrectauerant, adoraret, & vt omnes ſubditi horum Deum colerent, mãdaret. Similiter & magnus ille Daniel, qui eã dem cum his calamitatem ſuſtinuit, bello captus licet, & inter barbaros vitam agere coactus, patriam tamen legem diligenter cuſtodiuit, & ſecundum hãc commiſſum ſibi publicum munus adminiſtrans, animam puram ac ſynceram conſeruauit, tantumq; virtutis ſplendorem emiſit, vt & immanem ferumq́ tyrannum illius fulgore percelleret: & primo quidem quæ ignorabãtur ſomnia manifeſtauit, deinde quod opus erat expoſuit, & quod vtile futurũ erat monſtrauit ac monuit. Et quid nã omnia, quę ab hoc egregie geſta ſunt, dicere attinet? Quomodo nimirum rex, ne quis precibus Deo ſupplicaret, prohibuit. Quomodo hic, cùm prius rite orauiſſet, idq; clam, poſtquam impia lex rogata eſt, Deum palam precatus ſit, & legem deridens, & legislatorem contẽnens. Quomodo item leonibus proiectus ſit,

Dan. 3.

ſit. Quomodo hos quoque pietatis radijs terruerit, ac diuinæ imaginis lineamentis ceu frenis quibuſdam rabida illorũ ora conſtrinxerit. Quomodo ad miraculi contemplationem impium regem pertraxerit. Vt ipſum docuerit, quod Hebræorũ Deus omniũ creator ſit & dominus. Quomodo præterea idolorum fraudes arguerit. Singula enim horum ex hiſtorijs cognoſcere licet, & manifeſto intelligere, quod fieri poſsit, vt qui malis dominis ſeruiunt, nullã inde malitiam contrahant, ſed ſummum virtutis faſtigium apprehendant, tum hos quoq; errore liberent, ad veritatis cognitionem perducant, & multis alijs ſalutis exemplar ſint propoſiti. Nemo igitur vel ſeruitutem accuſet, vel malorum poteſtatem ac dominium ſeruorum virtutem vincere exiſtimet, ſed vbique Dei prouidentiã aſpiciat. Sed dicat fortaſſe aliquis: Qua nam de cauſa eos qui iniuſte vixerant ſummus ille omnium Deus Babyloniorum regi ſubiecit, ſimulq́ue iuſtos quoq; captiuos duci paſſus eſt? Et quale nã hoc prouidentiæ opus? Quæ iuſtæ ſententiæ exemplũ? Quę non in his eſt inordinata & cõfuſa rerũ conditio & peruerſio? Cæterũ hæc dicere conãtur, qui diuinæ gubernationis abyſſum ignorant. Initiati aũt & qui diuinorum myſteriorum guſtum aliquẽ perceperunt, horum cauſam ſimul & radicẽ nouerunt. Delinquentium enim curã gerit, & eoſdem caſtigat Deus ille hominum amantiſsimus, nec quenquã mortaliũ neglectum relinquere vult. Quapropter iniquos in captiuitatem mittens, ſimul cum ijs quaſi pædagogos & magiſtros miſit, virtutis ſtudioſos homines, vt ceu lucerna quadã illuminati ac deducti iuxta illorum vitã & ſermones rectam ſemitã aliquo modo ingrederẽtur. Porrò quod horum captiuitas non contribulibus modo ſalutis cauſa fuerit, ſed & alienigenas Dei cognitione illuminauerit, hiſtoria abunde ſatis teſtatur. Si itaque ipſi per certamina claruerunt & inſignes facti ſunt ac conſpicui, poſteriſq́ue ſalutis exemplar reliquerunt, concaptiuis autem ſalutis fuerunt argumentum & cauſa, ſed & barbaros iuuerunt, dum pietatem exacte cuſtodiunt, & per hãc magna miracula edunt, quid prouidentiam, hæc tam ſapienter inſtituentem, accuſas? Cur non potius animarum œconomum, & mundi gubernatorem, qui omnia tam ſapienter & commode dirigit, hymnis celebras? Ego itaque ex diuinis oraculis demonſtraui, quod poſsibile ſit, vt qui malo hero ſeruit, malitiam fugiat, virtutem conſequatur, & heris quoque multas ſalutis occaſiones offerat. Tu vero eos qui nunc conſerui ſunt inſpice, & multos videbis, qui intemperantibus quidem ſeruiunt, intemperantiam autem abominantur, & temperantiam colunt, nec quicquam vitij ex dominis contrahunt, ſed eorum, quos modo receſsimus, vitam imitãtur. Quare cùm tam ex ijs quæ dicta ſunt, quam ex ijs quæ videntur, naturæ noſtræ arbitrium liberum edoctus ſis, & diuinæ prouidentiæ ſapiẽtiam didiceris, palinodiam cane, & quam modo prẽmiſiſti blaſphemiam in hymnum conuerte, ac linguæ tuę ſoni, qui modo contra Deum editi ſunt, in Dei gloriã cedant, & prouidentiam Creatoris, & Chriſti Dei noſtri, decantent. Ipſi gloria in ſęcula, AMEN.

SERMO IX.

Quod iuſtitiæ ſtudium infrugiferum non ſit, etiamſi fructus eius in præſenti vita nullus appareat: tum reſurrectio rationibus è natura deſumptis probatur.

Ecclef. 3.

Iſalubrem illam admonitionem omnes audire dignarentur, quę diſerte clamat, Difficiliora te ne quæras, & altiora te ne ſcruteris, quæ præcepta tibi ſunt hæc cogita: non equidem multis verbis opus eſſet, dum Dei, quæ circa omnia verſatur prouidentiam demonſtrare volumus. Procliue enim & facile erat ijs, qui ſuperuacanea & vana illa curioſitate liberati ſunt, hanc omnium gubernatione occupatam, & ſapienter omnia adminiſtrantem inſpicere. Quoniam vero multi volentes videre nolunt, ſed oculos claudunt, & aures obturãt, vocemq́; vndiq; illatã audire dedignantur, & quæcunque à Deo bene & pulchre fiunt, ſuggillant, blaſphemijs lacerant, conuitijs proſcindũt, & infinita quædam connectũt, dum falſas accuſationes contexere ſtudent, non immerito equidem (meo videre) illorum, quam contra prouidentiam effuderunt orationem excepimus, hanc ſcilicet calumniã, non dignam aliquam aut iuſtã cauſam eſſe demõſtrare inſtituẽtes. Et ſanè prouidẽtia, quam illi oppugnant, in auxiliũ vocata, illaq́; in defenſionis noſtræ aciẽ primã conſtituta, octo iã ſermones emenſi ſumus, dum ingratorum blaſphemiam arguimus. Et ingratitudinis horum accuſatores ſimul & teſtes in medium produximus Cœlum, terram, mare, aerem, & quæcunque his continentur corpora, animata & inanimata, rationalia & irrationalia, volatilia & pede-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtria, aquatilia & amphibia. Ad hæc humani quoq; corporis fabricam: quæq; in ſingulis membris relucet Dei ſapientiam & prouidentiam. Tum diuinum illud rationis donum, cuius beneficio agriculturam, nauticam, medicam & Grammaticam ſcientiam, & omnes alias vel artes vel ſcientias, quæ hominum vitam iucundiorem reddunt, humani ingenij natura reperit. Præterea Dei auxilio animalium tam cicurum quã ſylueſtriũ vſum, diuitiarũ & paupertatis fructũ, ſeruitutis & herilis poteſtatis neceſsitatẽ demonſtrauimus. Ad hæc quod ſerui nullam à malis dominis noxam aũt damnum ſibi contrahant, ſiquidem ipſi melius ſapere velint. Et horum quidem demonſtrationes è ſacræ ſcripturæ adytis produximus. Acerbis aũt illis prouidẽtiæ accuſatoribus, eorũ, qui nunc ſeruiunt, inquiſitionem conſiderationemue reliquimus. Nam & nunc multos videre eſt, qui cùm malis heris ſeruiant, non modo herilem non imitantur malitiã, ſed illam plurimũ abominantur, honeſtatẽ amplectuntur, & diuerſim à dominis viam ingredi ſolent. Sed aliam fortaſsis hic anſam arripient, qua diuinam accuſare poſsint prouidentiam: & virtutis alumnos fruſtra laborare, in petris ſeminare, & (vt prouerbio dici ſolet) cribro aquam haurire, multaq; huiuſmodi facere dicent, cùm nullis inde bonis fruantur fructibus. Alij equidem, inquiunt, cũ paupertate conflictantur, & ærumnis deſtinati maximam vitæ partem peragunt. Alij vero graue ſeruitutis iugum trahũt, & aſsiduis ſubiacent laboribus: quodque his omnibus moleſtius eſt, multi malitiam exoſi malis dominis ſeruire coguntur. Quam ergo iſti mercedem referunt? Quas virtutis retributiones? Quæ laborũ præmia? Quis ſudorum fructus? Qualia certaminũ horũ brauia? Nec enim omnes qui ſerui facti ſunt, libertate tandẽ potitos eſſe videre licet: nec omnes, qui paupertate preſsi, virtuti operam dederunt, in diuitum catalogum tranſiuiſſe cernimus: ſed plures in priori illa miſeria perſeuerauiſſe conſtat. Atq; tu, ô miſer & abiecte homo, vẽtre genis & ſupercilijs felicitatẽ metiri ſoles: & beatitudinis finẽ eſſe arbitraris, alto curru vehi, ſatellites item, veſtem ſplendidam, equos ad pulchritudinem exercitatos, frõtalibus & antilenis pulchris inſignes, præconem clamantẽ, domum alto ſurgentem faſtigio, & ſtatuas Euboicis Theſſalicíſq; lapidibus florẽtes, pictoriaq; arte variegatas, toros deniq;, anulos, ſuppellectilia, pocula, vina odorifera, conuiuium Siculum & Sybariticum, & quæcunq; alia mollem, otioſam & delicatam vitã effici unt. Hæc vero omnia, quicunq; vere ſapiat non modo felicitatem eſſe negat, ſed extremam infelicitatẽ & miſeriam nominare conſueuit. Nec enim diuitias in hũc finem ſummus ille rerum adminiſtrator conceſsit hominibus, vt intemperantia has dilapident, & malitiæ irritamentũ faciant: ſed vt has rite diſpenſando, & ipſi rebus fruantur neceſſarijs, & egenis ex illarum abundantia largientes, eas temperantiæ & iuſtitiæ materiam reddant. Nec Deus ſolum modo hæc ita inſtituit, & ſancti viri dominum ſequẽtes intra poſitas ſibi metas ſe libenter continent, ſed & vos qui extrema laboratis ingratitudine, eos vituperare ſoletis, qui tam male diuitijs vtuntur: quin potius hos venia dignos iudicatis, in ſummum vero rerum omnium gubernatorem blaſphemias expuitis, vt qui malis hominibus diuitiarũ copiam fecerit. Proinde vobis quoq; ea eſt ſententia, quod iſtiuſmodi voluptas nequaquam felicitas vocanda ſit, ſed iuſtam ac temperantem vitam laudari, & ſuprema laude dignam iudicari, & ſiue inter diuitiarum abundantiam, ſiue in paupertate comparuerit, paribus coronis exornari debere cẽſetis. Sed exiſtimo quod vos quoque eos qui in paupertate virtuti operam dant, vtpote maiori patientia claros, duplici corona ornaturi ſitis. Atqui non hæc merces dei cultoribus propoſita eſt, nec ad hanc retributionem reſpiciunt, qui diuinarum legum ſtudio tenentur. Hominum nempe laus multis ſæpenumero nocet. Alacritatem enim remiſsionem facit, & curſui obſtat: & arbitratus aliquis ſe ad curſus metam peruenisſe (hoc enim laus perſuadere ſolet) currere deſinit, & victoria excidit. Idipſum Deus quoq; omniũ dominus per propheram innuens dixit: Populemi, qui vos beatos dicunt, ſeducunt vos, & ſemitã pedum veſtrorũ turbant. Laudibus enim alacritatem vehementem diſſoluunt, & metam apprehendere non ſinunt. Et ſic beatus ille Paulus cucurrit, nec laudantibus ſe, nec conuitiantibus aures præbens, ſed ea quæ à tergo ſunt, inquit, obliuiſcens, ad ea vero quæ à fronte ſunt enitens, iuxta præfixũ ſignũ inſequor ad palmam ſupernæ vocationis. Proinde eã quæ ab hominibus, pficiſcitur laudẽ, nequaquã laborum mercedẽ iudicãt diuinarum legũ cuſtodes, ſed diuinas pmiſsiones expectant, certaminum ſuorũ præſidẽ operiuntur, coronas immarceſcibiles & diuinitus donãda expectant brauia, iuſti, inquam, iudicis ſententiã expectãt, nẽpe corporũ reſurrectionem, aſcenſionẽ in cœlos, gaudiũ cum angelis, & ante omnia hæc aſsiduum & indeſinentem eius quem tanto amore

Eſa. 3.

Phil. 3.

Quæ piorum merces.

amore proſecuti ſunt, conſpectum: propter quem vitæ pelagus traijcientes malitiæ fluctus ſuperauerunt, & per multos labores enatando ſubmergi noluerũt, ſed portus deſiderium laboribus coniugantes, infirmitatem fulcierunt. Porrõ vero habent qui ſummum apprehenderũt virtutis faſtigium, nõ vitam, non reſurrectionem, non aliud quid dam eorum quæ grata ſunt, ſed eum ipſum quem deſiderauerunt, propter quẽ ærumnas delitiarũ loco habuerunt, & laborioſam operationem ſuauiſsimũ ſomnum, vitamque in deſerto vrbium inhabitatione iucũdiorem, vitam in paupertate ea quæ in diuitijs tranſigitur ſplendidiorem, & amarã ſeruitutem omni dulciorem tyrannide iudicarunt. Hanc inquam virtutis operarij mercedem expectant. Hereditas enim eſt colentibus dominum, vt Eſaias propheta clamat. Teſtatur etiã beatus Dauid gratiſsimũ hymnum bonorũ largitori contexens & dicens, Hereditatem dediſti timentibus nomen tuum domine. Qualia nimirũ & Chriſtus dominus in ſanctis euangelijs hoc modo enumerat: Beati (inquiẽs) pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnũ cœlorum. Beati mites, quoniam ipſi hereditabunt terram: & reliqua quæ ſequuntur, facilius, qui volet, ſacros libros euoluẽs, diſcere poterit. Eadem enim in talentorum quoq; diſtributione inueniet, & in decem virginum parabola, & in figurata agnorum & hœdorũ ſegregatione, & in ſeminatore, qui zizania recepit, & in ſagena quam in mare demiſerunt piſcatores, indiſcriminatim vero piſces capientes, poſtea illos apte ſegregauerunt. Cæterũ innumera huiuſmodi in apoſtolica doctrina inuenire licet. Hæc itaq; ſtudioſis inquirenda relinquens, vt quę ſermonẽ æquo longius extenderent, ad continuã orationis materiã tranſeo. Nam & alioqui ſuperfluum & ab inſtituto alieniſsimũ virtutis remunerationẽ è ſacris literis demonſtrare. Fideles enim qui Deum omniũ eſſe credũt, noſtris verbis nequaquã indigent, ſed fidei oculis contenti ſunt, & oraculorum à Deo inſpiratorum doctrina. Infideles vero & incredulitatis tenebris obſeſsi, ac ingratitudinis morbo in Creatorem laborantes, diuinæ ſcripturæ oracula audire dedignantur. Quamobrem omiſsis ijs quæ inde deſumi poſſunt demonſtrationibus, phyſicis rationibus illos confutabimus. Interrogamus itaq; ipſos, num temperantiam & iuſtitiam reliquaſq; virtutis partes, bonas & bonorum cauſas eſſe exiſtiment, vel num has vitijs connumerent? Nec hoc nec ipſe vitiorum pater vnquam [illegible]ere auſus eſt. Quo ore enim, qui harum cultores quotidie oppugnat, & temperantiæ quidem intemperantiam & iuſtitiæ iniuſtitiam opponit ſemper, hoc diceret? Neceſſe ergo eſt, vt & ipſi idem cum ſuo magiſtro confiteantur, nec malitia eius parentẽ vincere conentur. Nec enim eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, iuxta domini vocem. Rurſus ergo illos interrogabimus: Si ergo hæc honeſta ſunt, & honeſtorum honeſtiſsima, & bona bonorum omniũ optima, nec quiſquam niſi valde delirans, & ratione deſtitutus his contradixerit, horum vtiq; cultores honeſtos & bonos dominare conuenit, ſed & fructum habere, non modo laboribus æqualem, ſed multo quoq; vberiorem. Quomodo enim non abſurdum videretur, agricolam qui ſemina telluri mãdat multiplicẽ inde fructuum prouẽtum referre, ſimiliter & hortulanum arbores inſerentem fructus enatos conſolationis loco habere: eos vero, qui virtuti vacãt, & diuinii illius paradiſi cultores ſunt, multumq; ſudorẽ, labores plurimos, & curam diligentẽ in plantas haſce cõferunt, ſolos laborem obire infrugiferum, & ſudorem ſuo carentem præmio ſuſtinere? Et eos quidem, qui vel corpus, vel vocem cantando exercent, coronis frui & brauia accipere, & ſpectatorum applauſu redimiri: virtutem vero athletica & pugilum arte inhonoratiorem videri? nec ſpectatores, nec certaminum præmia ſtatuẽtem præſidem, nec honorem, nec brauium, nec coronam habere certamen hoc longe maximũ? Atqui tragœdiarum & comœdiarum mimi habent, cuius reſpectu artem exercent, & coronarum ſpe labores ſuſtinent: & curruum aurigæ pericula audacter ſubeunt, dum & victoriam ſperant, & ſpectatorum laudes expectant, ſimulq; ab equorum nutritoribus mercedem recipiunt: atq; gubernator portus reſpicies fluctibus congredi audet, & lucri cupiditate refocillatus procellarum impetus ſuſtinet: præterea ſutor & faber omniſq; qui artem exercet aliquam, laborũ finem expectat, & commodi ſpem labori, qui circa artem ſuſtinendus eſt, ex æquo conferens, voluptate ſudoribus permixta afficitur. Solam vero virtutũ, vel artem vel pugnã di certandiq; ſcientiã, vel agricolturã & plãtationẽ (nam hæc illi omnia cõuenire poſſunt nomina) non habere finem aliquẽ bonum putabimus, qui laborum tempore cõſolationem afferre poſsit. Sed fruſtra quidẽ temperantiæ ſtudent temperantes, & multis varijs affectibus reſiſtunt, dum horum ardorem extinguere conantur? Fruſtra vero iuſtitiæ cultores cum iniuſtitia colluctantur, dum alienis abſtinent, & proprias opes

Matth. 25.

Matth. 13.

Virtuti ſua eſt retributio.

Matth. 5. Luc. 6.

pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

profundunt? Inutilis item fortitudinis est possessio suis cultoribus, qui licet aduersa quæ imminent generoso animo sufferant, agonothetã tamen nullum habent? Sed nõ sunt hęc, nõ sunt. Admirabilis enim est, & digna acquisitu virtutis possessio. Et hoc vos quoq; dicetis conscientiæ nimirum necessitate cõpulsi. Naturaliter enim hęc notitia hominibus ingenita est, nec quisquã eorum, qui hac possessione potiti sunt, alijs aliunde aut diuinitus allatis, vel ab hominibus adductis rationibus indigent: ingenita enim nobis ratio ad horum & trinã sufficit. Testantur id ipsum vitiorum operarij, qui & clam illa patrare, & deprehensi apologiam, qua se defendant, moliri consueuerunt. Nam murorum & sepulchrorum effossores, fures, adulteri, homicidæ, & quicunq; alia huius generis facta patrare audent, tenebrarum ope usi, hæc facere conantur. Si quis vero hæc interdiu facere tentet, solitudinem vel hominum absentiam sibi seruientem obseruat. Illo ipso itaq;, quod latere studeant, ostendunt quid ipsi de facinoribus suis iudicent. Nec enim latere vellent, si se bona agere opinarentur. Cùm vero latere conentur, & deprehendi metuant, ea quæ ab ipsis fiunt, mala esse fatentur. Sciẽdum ergo & vobis, ò ingratissimi homines, quod virtutis possessio bona est, & quod plurimos sibi labores coniunctos habet. Conuenit ergo vt quæ ab omnibus tam amicis quam aduersarijs collaudatur, & qua non sine laboribus frui datur, digna se præmia habeat. Atqui in præsenti hac vita multos quidem hanc sectari, & multos pro illa labores sustinere, non omnes vero laudem & honorem propter hanc consequi: sed alios quidem tanquã huius amatores in omnium ore versari & celebres fieri, & morte sublatos indelebilem gloriam post se relinquere: alios vero ignotos prorsus latere, & margaritæ in profundo adhuc delitescenti & ostreo conclusæ, simillimos esse videmus. Quapropter cùm hæc videamus, cõsideremus penes nos ipsos, quam ob causam eorum, qui diuina magni faciunt, nonnulli quidem valde clari, nonnulli vero prorsus ignobiles sint. Deinde cogitemus quod cùm iustus sit vniuersalis ille omnium conditor & iudex, suis athletis iusta haud dubie munera retribuet, nec iustum perire sinet iustitiæ trutina. Deinde cùm & hos & illos vita functos videmus, & hos quidẽ magna cum gloria, illos vero valde ignobiliter ceu vulgares quosdã homines, aliam vitam hunc ordinauisse cogitemus, in qua pro dignitate eos remunerat, qui vitam bene transegerunt. Eo enim quod nonnullos gloria honorauit, virtuti coronas suas esse repositas manifestare voluit. Quod vero non omnes in hac vita claros & insignes reddit, futuram illam vitam detegit. Et honor quidẽ quibusdam exhibitus diuinæ iustitię signum fit. Quod autem nõ omnes eorundem operum studiosi ęqualia hic præmia percipiunt, futuram vitam innuit, & eorum quæ expectantur spem confirmat. Ideo non omnes qui bene & honeste vixerunt in hoc sæculo deprædicat summus ille omnium administrator, nec omnes malos similiter punit: sed alios quidem supplicio tradit, & iudicij iustitiam ostendens, & horum pœnis reliquos terrens, & ad pœnitentiam inuitans. Dum vero non omnes qui mala operantur perdit, rursus futurã vitam nobis demõstrat. Quod si nulla est alia post obitum, quo ex hoc sæculo eximus, vita, iniuriam certe patiuntur quotquot hic pœnas dant, cùm alij pœnas effugiant. Iniuriam quoq; palam patiuntur, quotquot sapientiæ amplectuntur studium, & nullam inde vel vtilitatem vel honorem auferunt, cùm alij similiter bene & recte multa facientes vitam cum gloria transigant. Cæterum iustitiæ fontem iniustum nominare omnẽ blasphemiam superat, nec vllã maioris blasphemiæ causam relinquit. Quod si vero iustus est (vt reuera iustus est) summus ille omnium inspector, & quæ fiunt perspicit & iustẽ iudicat, iudicijq; bilancem rectã tenet, & si quo pacto inclinari velit, gratiæ quidem, non aũt iniustitiæ calculũ imponit: aliud vtiq; iudicium est, in quo & hi qui hic pœnas effugerunt, iustas pœnas persoluunt, & qui nullum in præsenti vita pro virtute honorẽ recepere, laborum præmia referunt. Sed idẽ fortasis & vos fatebimini. Nam & Græci cũ nec prophetam nec apostolum nec euangelistam præconem acceperint, sola tamen natura ducti, hæc sic se habere senserunt, licet multo errore detenti sint, dum fabulas veris suis immiscuerunt sententijs. Quoniam ergo tam poetæ quam philosophi, & malorum pœnas, & iustorum honores post exitũ è vita hac fore crediderunt tradiderũtq;, & doctrinam literis mandatam posteritatis memoriæ reliquerunt, par equidem est, vt & vos naturæ rationibus persuasi & hæc edocti, tum etiam ijs quæ modo diximus moti, in nostram sententiam transeuntes, hæc sic se habere confiteamini. Porrò animarum duntaxat vel liberationem vel punitionem fieri, corpus vero tanquam inutile prorsus & brutum, putredine consumendũ proijci, qua ratione suspicabimur vel dicemus? vtinam mirum anima, quæ vnà cum corpore certa-

Vitam esse æternam probatur.

Corporum resurrectio.

tamina

tamina sustinuit, sola coronetur, aut corpore exuta sola tradatur supplicio? Castigata enim non immerito his verbis cõpellaret iudicem: Non sola, ò domine, leges tuas transgressa sum, sed vnà cum corpore in scelerum scopulos impegi: quin potius, si verum dicere oportet, illud me in peccati foueam pertraxit. Huius oculis inescata aliena cubilia deprædata sum, formam ad alium pertinentem solicite ambiui, opes & pecunias concupiui, illis has me videre cogentibus. Inde in iniustitiæ profundum incidi. Huius enim affectus me seruituti subiecerunt, & libertatem quã dederas, abstulerunt. Seruire enim coacta sum, ceu cognata & conserua, & illius ministrare vsibus. Venter in gulæ vitium me compulit: gulæ studium vero iniustitiæ cogitationes in me peperit. Nonnunquam inuita & ægre ferens carnis necessitati cessi, & anxia ac valde dolens huius concupiscentijs seruire coacta sum. Et sæpe quidem resistebã, & illius impetus repellebam fortiter. At belli assiduitas me sæpius deuexit, & misera soror huius rationibus persuasa capta sum. Corpus si quãdo premebam, ipsi mihi mœrandum erat, & omnis ad me redibat dolor: quod si idem enutriebam, petebar insidijs: illius enim insultus denuo excipiebam, & quid nam faciendum esset ignorabam. Huius enim miseria magnę mihi tristitiæ causa erat, cura autem eius & incolumitas pugnã vehementiorem mihi exhibebat, & dissiciebat aciem. Ne ergo me solam, ò Domine, supplicijs addicito, sed me aut cum hoc malis libera aut illud vnà mecum pœnis adiudica. Sed & corpus, quod animę nutibus rite obedijt, similiter iudici dicat, siquidem vocis vsum habeat aliquem: Vt primum me condidisti domine, animam insufflauisti: quod si vero principij respectu omnem naturæ viam terminare oportet, ego prius creatum sum, deinde demum vitalem mihi indidisti animæ potentiam. Cum eadem & ego vitæ in paradiso transactæ consors fui. Commune & idem tẽpus conceptionis in vtero trãsegimus: simul etiam partus vijs apertis in hanc vitam egressi lucis huius splendorem percepimus, & aeris vsum attraximus: simul vitæ viam percurrimus. Nihil vnquam boni ipsa per se solam effecit, sed meo (carnis nimirum) auxilio vsa virtutis thesaurum comparauit. Ego ieiuniorum, vigiliarum, humique iacentium cubilium omnisque alterius miseriæ curas sustinens thesaurum inde acquisitum ipsi collegi. Ego oranti lachrymas subministraui. Ego suspirare coactæ cor ad spiritus seruitium exhibui. Mea lingua te celebrare consueuit. Meis labijs ceu instrumentis vsa laudes tibi obtulit. Meas manus in cœlum extendens, tui amoris fructus percepit. Meis lata pedibus ad sancta tua adyta cucurrit. Ego ipsi auditum, vt oracula tua percipere posset, exhibui. Meis oculis vsa Solem, Lunam, stellarum chorum, cœlum, terram, mare omnesque creaturas visibiles cernens ad tui cõtemplationem deducebatur: & ex eorum quę videbãtur maiestate & pulchritudine te creatorem animi imaginatione concipiebat. Per meos oculos in scripturis absconsum thesaurum abstulit. Meis digitis instrumentis vsa diuinas tuas institutiones literis exculpsit, & immortalem harum reliquit memoriam. Per meas manus quæ per totum terrarum orbem sunt Oratoria extruxit. Me cooperario vsa charitatis leges impleuit. Meis manibus sanctorum pedes abluit. Meis manibus afflictorum necessitati succurrit, ægra corpora cura fouit. Ne me ergo à compari mea separes, quæ de superne mihi coniuncta fuit: nec soluas coniugium, quod non simpliciter vel temere coaluit, sed quod cœlitus tua operatione decretum est: sed vnam & eãdem coronam ijs qui similia fecerunt retribue. Hoc enim tuæ æquitatis proprium est. Hoc decet iustũ tuũ iudicium. Hæc inquam corpus quoq; diceret, quod animæ vtilẽ in certaminibus operam præbuit, siquidem vocis vsum aliquem reciperet. Sed nec corpus hæc dicet, nec altera illa quæ iniquitati inseruiuit anima. Nec enim tali supplicatione iudex indiget: sed quemadmodum sapienter regit, ita iuste iudicat: & cùm corpora animabus reddat, similiter pro dignitate singulis retribuit. Quomodo enim non absurdũ foret, fortissimum militem qui ex acie victoriam retulit, & cui statuæ honor à suis delatus est, cũ ea armatura qua vsus hostes fugauit, vel pingi vel fingi vel sculpi, siue lapis siue æs siue tabula imaginis materia fuerit: & si arcu vicerit, cũ arcu repræsentari, si vero hasta, galea & clypeo, ijsdẽ rursus armis exculpi: animam vero quæ corpore simul iuuante certamen confecit, & inuisibiles hostes superans victoriã retulit, quęq; pictorẽ habet vniuersalẽ omniũ creatorem, nudã & omni armatura spoliatã prostare? Nec vero imperatorem solummodo sic honorari videmus sed athletam quoq; & pugilẽ & cursorem, tragœdiarũ mimum, & curruum habenas regentem aurigam. Horum enim singuli eo, quo vicerunt, habitu in statuis proponuntur. Et hic quidem cum pulpito prostat & chlamyde imperatoria, Oenomai cuiusdã aut Creontis personam gerens, omnibus tantum non dicens, quod horum personas egerit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

egerit,& cũ his victoriæ præmio potitus sit. Hic vero nudus currit, ipse quoq; certaminis speciem referens. Alius luctari videtur, vel coronam tenet, & ignaros docet quale certamen sustinuerit. Alius item pugnat & aduersarium ferit. Alius habitu & flagello ostendit, quã artem exercens victoriã retulerit. Ne ergo naturam, per quam omnia hęc rite fiunt, his inhonoratiorẽ constituas: nec Deum, qui iustitiæ fons est, hominibus iniustiorem existimes, nec etiã illum suos victores hominũ more honorare suspiceris. Nam si homines quãdoq; penumero non magnam iusti æquiq; rationem habent, quin ea potius omnino negligũt, viliũ huiusmodi & inutilium certaminũ victores sic honorare solent: multo magis insignes istos magnosq; victores pugnæ illius legislator simul & agonotheta honorabit, coronabit, & ipsam iusticiã munerum magnificentia vincet. Scio tamen vnde in hanc blasphemiã impegeris: infirmitate enim diuina metiris, & tuam infirmitatẽ diuinæ potentiæ terminũ constituis: quæque tibi impossibilia sunt, similiter Deo quoq; impossibilia factu existimas. Sed nequaquam hæc ita sunt. Nec enim idẽ, quod figulus, potest lutum, tametsi ex eadem vterq; natura constet. E terra enim tam figulus quam lutum est: idemq; Iobi colloquens homo testatur dicens, Ex eodem luto factus es, tu & ego. Nihilominus tamen cùm ex vna natura tam lutum quam figulus constet, non tamen æqualem in ambobus potentiam inuenire licet. Hic enim mouet, lutum vero mouetur: & hic quidem fingit, illud vero fingitur: hic macerat, illud maceratur: hic format, illud formatur, & in quãcunq; figulus voluerit figuram trã sit. Si vero vbi vna & eadem natura est, non æqua tamen est potentia: multo magis vbi diuersa natura est, diuersa quoque potentia erit. Cęterum ne conferre quidem possibile est, quæ incomparabilia sunt. Quomodo enim quod è nihilo factũ est, cum eo quod semper fuit, conferetur? quod temporis initium habuit, cum eo quod æternum est? quod ex luto factum est, cum cœli & terræ creatore? Ne igitur quę tibi valde impossibilia sunt Deo quoq; impossibilia esse existimes. Omnia enim diuinæ naturæ possibilia & valde facilia sunt. Potest itaq; cùm vult corporis naturam, quæ semel in saniem diffluxit, deinde in puluerem redacta, & vndiquaq; dispersa est in fluminibus, in fretis, in volucribus, in feris, in igne, in aqua (nam omnes quas incredulitas profert rationes, in medium adducere libet) denuo colligere, & in priorem magnitudinem & formam reducere. Nam voluit solummodo, & factum est cœlum, & inflexũ est quantũ voluit. Voluit & substrata est terra, & suspensa est, non aliud quã à Deo præscriptum limitẽ, fundamentum habẽs. Dixit, & facta est lux. Iussit, & congregata est aquarũ natura: præcepit, & à terra separata est. Arruit, & ornata est terra segetibus, syluis & pratis omniuarijs. Dixit, & productæ sunt animalium infinitæ species, terrestria nimirum, aquatilia & aeria. Qui hæc verbo effecit, facilius multo ex his corporis naturam resuscitat. Multo enim facilius est quod vetustate consumptum erat innouare, quam ea quę non sunt sine materia facere. Quod si huic fidẽ negas, Paulus, magnus ille orbis doctor, dicet tibi: Stulte, tu quod seminas, non vinificatur nisi mortuũ fuerit. Et hoc quod seminas, non corpus, quod nascetur, seminas, sed nudum granũ, exempli causa, tritici aut alicuius ex cæteris. Sed Deus illi dat corpus vt voluit. Si vero huius quoq; doctrinam delirium quoddã & fabulam esse putas, en naturam accipe, quæ resurrectionem docet & prædicat. Nam agricola primo quidẽ sulcos excindit, & ceu sepulchra quædam effodit, deinde semina ijs mandat, & quasi corpora sepulturæ tradens operit. Nec quicquam amplius præter hæc ille facere potest: nisi cùm aquarum copia ipsi fuerit, hanc solam fortè præbere poterit. Deus vero cœlitus pluit, vel aquam è fontibus & fluuijs deductam seminibus exhibet, deinde irrigans illa & humectans, & putredine tanquã humana corpora resoluens, illa quidẽ inutilia in posterum ad esum hominibus, vtilissima aũt ijs, quæ ex ipsis nascenda sunt, corporibus efficit. Vbi enim humorem exceperunt, & dilatata sunt, radicum fibras pariunt, quibus illa proximam sibi terram apprehendunt: deinde humorẽ ex hac per radices ceu fistulas quasdam attrahunt, & herbam sursum crescentem germinant: & paulatim quidem eo quem diximus modo nutriuntur, & calamum in altum emittunt. & spicam absconsum in se fructum continẽtem, atq; aristis ceu satellitibus quibusdã stipatum proferunt. Ne ergo resurrectionem negare pergas, cũ quotidie resurrectionis exẽpla videas, & eiusdẽ audias subinde præconia. Porrò vt firmã de resurrectione fidẽ concipias, denuo ad plantarum historiã mihi reuertere, & vitium palmites, vel ex arboribus auulsos surculos, vel ex radicibus enatos stolones inspice. Hi etenim amputatione quasi mortem subeunt. Defossi autem quasi sepulturæ mandãtur. Deinde terra operti & putrefacti Dei volũtate radices deorsum agunt, & sursum germinant, & vigẽt,

Gen. 1.

1. Cor. 15.

& in altum extolluntur, & fructu gemunt, adeo vt quæ enatæ sunt plantæ sepultis palmitibus longe pulchriores sint. Sed quid palmites & arbores ac semina dicere opus est, quin tuæ ipsius naturæ officinam accedito. Tuæ formationis materiam inspice, quam vilis sit, parua & à pituita nõ multum differens. Nihilominus tamen vilis hæc & parua, tum inanimata quoque, spiritu carẽs & insensibilis materia, omnino Deo sic annuente, homo fit & cùm ipsa vnam & eandem formã habeat, in infinitas tamen transformatur, & has quidem solidas & duras, alias vero faciles & molles, alias item longas & perforatas, alias densas & crassas, & alias quidem pingues & leues, alias vero tenues reticulares & membraneas, alias rursum fistulares & tibijs similes, alias solidas & omni concauitate carentes. Et sanè ex parua illa materia enasci videmus sanguinis ductus, & spiritus canales, & solida vincula, & carnium mollitiem, ossium ariditatem, oculorum rigiditatem & splendorem, pupillæ puritatem, genarum leuitatem, pilorum tenuitatem, & alia membra quæcunque habet genus humanum: quorum vsum & operationem multi quidem in his sagaci & solerti ingenio prædĩti enarrare tentarunt, victi autem Creatoris sapientia sermonem in hymnum finiuerunt, idq́ue cùm non ad nostra septa pertinerent, sed ex foris errantium ouium numero essent. Nihilominus tamen læta hæc pascua carpentes, solaque natura moti & edocti, pastorem, gubernatorem & Creatorem omnium pro virili celebrauerunt. Tu vero præter naturam legem quoque habes, & doctorem, & prophetas qui diuina tradunt, tum apostolorum cœtum, qui de præsentibus docet, & futura prędicat. Excipe ergo vndiquaque collatum salutis beneficium. Ad hæc sola fœtuum natura primaque hominum in vtero matris formatio dormientium hominum resurrectionem sufficienti demonstratione docere potest. Finge maternum vterum esse terram, matricem sepulchrum, semen vero naturæ paruulas illas & puluerem referentes corporis reliquias: quod cùm cunctis hominibus omnino inconspicuum sit, Deo tamen facile cernitur, & oculum illum nemo effugit. In manu enim eius sunt termini terrę, & ipse metitus est manu aquas, & cœlum palma, & terram omnẽ pugno, & facile illi est ea quæ in manu sunt perspicere. Nam & tibi idem facillimum factu est: & si miscere simul voles milium & lentes & triticum & hordeum, eadem facile discernis rursus, prout voles. Si itaq; in manu Dei sunt termini terræ, facillimum ei est ea quoque, quæ omnino commixta sunt, exacte discernere. Finge igitur matricem esse sepulchrum, semen vero iacentes illic reliquias, creatorem vero qui vere creator est, partus vero dolores nouissimum vitæ diem & horrẽdam archãgeli vocem. Nam tuba clanget, inquit, & mortui excitabuntur incorrupti. Tunc eorum quæ in vita cõmisimus postulabimur, tunc eorum quę vel bene vel male fecimus, rationem reddemus, tunc absconditæ mentis nostræ cogitationes omnibus manifestæ fient. Tunc omnes sistemur ad tribunal Christi, vt reportet vnusquisque ea quæ fiunt per corpus, iuxta ea quæ fecit, siue bonum siue malum. Hæc ergo timentes, ò homines, infestos aduersus prouidentiam animos deponite, fugite malam hanc inimicitiam, blasphemia omni excusatione destituta abstinete. Amicitiam Creatori spondete, vt nos tanquam amicos gubernet, non quasi inimicos è naui eijciat. Laudibus celebrate prouidentiæ gubernacula, vt ab his gubernati præsentis vitę fluctus effugiatis, & portubus istis trãquillis tutisq; potiamini in Christo Iesu domino nostro, quoniam ipsum decet omnis gloria in sæcula, AMEN.

1. Cor. 15.

SERMO X.

Quod olim Deus non Iudæorum modo, sed omnium quoque hominum curam gesserit, & de Saluatoris incarnatione.

MPENETRABILE quidem esse diuinæ sapientiæ & prouidentiæ pelagus euidẽtissimè noui. Memini etiam sanctissimi prophetæ clamantis, Iudicia tua abyssus multa: memor item sum magni illius veritatis præconis, diuini Pauli, qui in tale vocem erumpit: O profunditatem diuitiarum & sapiẽtiæ & cognitionis Dei: quàm imperscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Non tamen imprudenter prorsus ea ad quæ penetrari nequit aggredimur, sed diuina pro virili admiramur, & quantum ex ijs nostri ingenij viribus percipi potest, laudamus. Nam eos quoque, qui Solem amplius quam oportet intueri conantur, nec ea quæ cupiunt percipere, sed visum quoque hebetare, & non modo lucem inde nullam trahere, sed & tenebras sibi conciliare nouimus. Idem hoc humanam quoque mentem pati facile cernitur. Dum enim amentia seductus homo

Psal. 35.

Rom. 11.

Psal. 64.

Esa. 40.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scrutari studet quid sit quo terra fulcitur, & quod rursum huius fundamentum, & super quo illud ipsum quoque vehatur, vel qualia sint quæ supra cœlos sunt, quæ item extra mundum hunc vniuersum existant: non modo eorum quæ quærit nullum inuenit, sed tenebris simul magnis & dubitatione impletus redit. Talem esse mentis infirmitatem Paulus intelligens hortatur dicés: Quod si quis putat se scire aliquid, adhuc
1.Cor.8.13. nihil nouit quemadmodum nouisse oportet. Et rursum: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Atvbi venerit quod perfectum est, tunc quod ex parte est, abolebitur. Et alibi: Cerno nunc ceu per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc vero cognoscam quemadmodum & cognitus sum. Et rursum: Cùm essem puer, vt puer loquebar, vt puer sentiebam, vt puer cogitabam. Atvbi factus sum vir, aboleui puerilia. Hęc autem omnia dicit diuinus vir, persuadere volens omnibus, vt & mentis incredulitatem, ne impossibilia aggrediatur, refrenent, & futuram in venturo sæculo integram rerum conditionem expectent. Quapropter eam, quæ nunc nobis data est, notitiam puerilem vocat: & legali quidem doctrinæ hanc conferens, ipsam perfectam nominat. Eandem vero impassibili & immortali vitæ conferens, iuuenilem appellat. Et hoc quidem diuinæ prouidentiæ argumentum est. Qui enim sapienter omnia administrat, nostræ arrogantiæ fastum cognitum habés, ne sanctis quidem integram diuinorum cognitionem dedit. Scientia enim, vt beato Paulo &
1.Cor.8. veritati visum est, inflat. Sed ipsam virtutis brauium proposuit, vt postquam in præsenti vita bene decertauimus, & affectus in vniuersum exuimus corpusque induimus à corruptione & affectibus liberum, tunc etiam perfectam percipiamus scientiam: nullum in posterum (vt pote affectibus liberati, & extra pugnæ periculum constituti) damnum accipientes. Ne ergo ea, ad quæ peruenire nequit, penetrare conemur: sed ea quæ accepimus, amplectamur, & pro vt possumus bonum illum dominum nostrum celebremus, ijsque quas habemus, benefactorem laudibus vehamus. Videmus viros virtutis cultores in gloria, honore & cultu viuere, adoremus virtutis legislatorem & agonothetam, qui ipsam rectè iusteque deprædicat. Videmus alios eodem quidem vitæ studio occupatos, qui tamen non eadem ab hominibus præmia auferunt, ne ægre feramus, ò Philotes: sed credamus, ipsos quidem bene certare patientiæ certamen, pro hoc autem in futurum sæculum demum celebrandos esse, quemadmodum in proxima oratione diximus. Nec blasphemos contra prouidentiam sermones eiaculemur. Absurdum enim est & multa amentia, imò extrema insania plenum, illos ipsos quidem qui per fluctus nauigant, & procellis feriuntur, & multis ærumnis vitam transigunt, gubernatorem laudibus vehere: eos vero qui extra teli iactum (vt prouerbio dicitur) constituti & spectatores potius quam certatores sunt, certaminum præsidem blasphemis verbis petere, cùm factis non possint. At pietatis alumni non modo dum secundis ventis feruntur, verumetiam cum fluctibus & tempestate colluctantes summum illum omnium Deum celebrant. Beatum sanè illum Dauidem, virum qui omnem vitam in bellis consumpsit, & infinitis ærumnis colluctatus est, clamantem audimus: Quid retribuam domino pro omnibus quæ tribuit mihi? Similiter & beatum *Psal.115.* Danielem audire licet, tum etiam sanctos illos iuuenes, qui in ipso periculorum assultu Deum laudant, & se pro delictis pœnas *Dan.3.4.* exoluere confitentur, non autem se coronis dignos dicunt, nec iudicij sententiam inique ferunt. Fame pressus magnus ille Abraham patriarcha, qui promissiones illas diuinitus acceperat, famis vires generoso animo pertulit. Bis coniuge spoliatus hanc apud barbaros homines cernens, gratias tamen vocanti se persoluit, & promissionum finem expectans, placida mente fluctus superauit. Et quæ nam oratio illius magnanimitatem equare posset? Quis illius summam philosophiam pro dignitate miretur? Studiosis ergo historiæ lectionem relinquens, vt inde huius fortitudinem, patientiam, temperantiam, laborum tolerantiam, amorem dei, breuiter summum virtutis fastigium plenius cognoscant, ipse ad noui testamenti homines sermone meo contendo. Petrum ergo & Ioannem, pietatis turres, veritatis columnas, ecclesiæ ædificium fulcientes inspice, à Iudæis quidem flagellis cæsos, *Act.5.* lætantes vero & gaudentes, quod digni iudicati essent, qui pro nomine Christi infamia afficerentur. Qui enim hæc conscripsit, cùm dixisset quod virgis cæsi essent, non dixit ipsos patienter & fortiter sustinuisse flagra, sed gauisos & exultantes exiuisse. Atque magna est inter gaudere & sustinere differentia. Nam fert quidem aliquis aduersa cùm ingruunt, sed dolens & tristis. Qui vero gaudet, animæ solatium prædicat. Sic beatus Paulus clamabat, maxima illa prædicatio- *2.Cor.11.* nis tuba: Placeo mihi in infirmitatibus, in con-

in, contumelijs in necessitatibus, in persecutionibus, in anxietatibus pro Christo. Non dixit, Fero aut patiens sum, sed placeo
Col.1. mihi, quod insignem virtutis vim significat. Item alibi: Nũc gaudeo in afflictinibus pro Christo. Et rursus. Non sunt dignæ afflictiones huius sæculi, &c. Et iterum: Quis nos
Rom.8. separabit à dilectione Christi? Num afflictio, num angustia? &c. Sed deficiat me dies, si omnes istiusmodi magni illius institutoris athletarum pietatis sermones colligere velim. Si itaque ij, qui omnes virtutis species simul apprehenderunt, vitæ huius, quæ mare est, tempestatẽ non modo nõ ægre ferunt, verũ etiam feruente æstu & illidentibus ventis ac procellis & turbine pelagus miscente, perinde ac si secũdis ventis veherẽtur lætati sunt, ipsis vtique studio fuit, non curiosius scrutari quæ fiebant, sed gubernatorem dignis celebrare laudibus. Quid itaque vos cùm extra fluctus cõstituti & terrestres potius quã marini sitis, ea quæ fiunt carpitis, & certatores quidem laudatis, certaminis præsidem vero reprehenditis? Atqui decebat, vt qui athletarum virtutem admirantur, illorum quoque amplecterentur iudiciũ. Illi vero maximi beneficij loco receperunt eam, quæ pro verbi prædicatione subeunda erat, miseriã, cædes, lapidationes, combustiones, flagra, conuitia, carceres, pericula in terra, in mari, *Christi saluatoris incarnatio.* in ciuitatibus, in agris, à domesticis. Quoniam vero in hos sermones digressi sumus, agedum de saluatoris quoque nostri incarnatione pauca dicamus, quod sanè summum diuinæ circa homines curæ caput est. Nam, immensam huius bonitatem nec cœlum nec terra, nec mare, nec sol & luna, nec stellę, nec tota illa visibilis & inuisibilis creatura, quæ solo verbo creata, quin potius iuxta huius voluntatẽ verbo producta est, ita demonstrat, vt quod ipse vnigenitus dei filius (qui in forma dei fuit, splendor gloriæ, character substantiæ, qui à principio fuit, & apud deũ fuit, imo ipse deus fuit, per quem omnia facta sunt) serui formam assumpsit, vt in hominis similitudine esset, & in hominis figura inueniretur vt homo, & in terra videretur, hominibus conuersaretur, infirmitates nostras susciperet, & morbos ferret. Et beatus ille Paulus hoc maximum Dei erga homines amoris argumentum agnouit, & clamat dicens: Commendat autem suam charitatem
Rom.5. erga nos Deus, quod cùm adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus fuit. Et rursum: Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum,
Rom.8. qui fieri potest vt non & cum eodem omnia nobis donet? Assentitur his diuus quoque Ioannes: Sic enim (inquit) dilexit Deus mũdum, vt filium suum vnigenitum daret pro *Ioan.3.* eo, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non itaque simpliciter homines curat, sed amans simul horum curam gerit. Tanta autem est amoris huius excellentia, vt filium vnigenitum, cõsubstantialem, ex vtero ante Luciferum genitum, quo cooperatio vsus mundum creauit, medicum & Saluatorem nostrum decerneret, & per hunc adoptionis in filios dei donum nobis donaret. Postquam enim Creator naturam nostram ad acerbum tyrannum sponte transfugere, & in ipsum scelerum barathrum delabi, simulque naturæ leges audacter calcari, ac Creaturam hanc visibilem loqui quidem & creatorem prædicare, eos autẽ minime persuadere posse vidit, qui in extremam indolentiam inciderant, sapienter & iuste nostram salutẽ operatur. Nec enim omnipotentia sola vsus libertatem nobis donare, nec misericordiã solam aduersus humani generis plagiarium armare voluit, ne ille iniustam hanc diceret misericordiam, sed viam molitur amore plenã & iustitia pulchre ornatã. Ipsam enim deuictã naturã sibi vniens eã ad certamẽ deducit & vt acceptã cladẽ vlciscatur, eumq; qui olim male vicerat, deuincat, & illius qui nos amaro seruitio subiecerat tyrãnidẽ dissoluat, ac pristinam libertatem recipiat, instruit. Id circo dominus Christus è muliere quidem perinde vt nos nascitur, habet vero partus hic quiddam amplius & peculiare, nempe virginitatem. Virgo enim erat, quæ dominũ Christum comcepit & peperit. Porro cùm Christum nominari audieris, vnigenitum illum dei filium, verbum ante sæcula ex patre natum, animo concipe, qui humana natura circundatus est, nec existimes forditiem quandã esse hanc, quę prædicatur, Dei ad ministrationem: nihil enim polluere potest naturam illam inuiolabilem. Si enim Solẽ, qui corpus est (visibilis enim & corruptioni obnoxius est) per mortua cadauera & graueolens cœnum, atque per multa alia fœtorem afferentia transeuntem nihil inficere potest: quanto magis Solis factorem & omnium Creatorem, qui incorporeus, inuisibilis, inconuersibilis & semper sibi similis est, nihil horum polluere potest? Et hæc quidẽ se hoc modo habere, sic intellige. Naturam eius infinitam esse & dicimus & credimus. Ipsum enim audiuimus dicentem: Nonne *Iere.23.* cœlum & terram ego impleo, dicit dominus: & cœlum mihi thronus est, terra vero scabellum pedum meorum. Et quis aquas mensus *Esa.66.* est manu, & cœlum palma & omnem terram

Universidad de Deusto
Biblioteca

pugno? & quæcunque huiusmodi sunt testi
Psal.94. monia. Et beatus ille Dauid clamat: In manu
eius sunt termini terræ: & diuinus Paulus,
In ipso enim viuimus & mouemur & sumus.
Si itaque in illo viuimus & mouemur & su-
mus, iuxta Apostoli vocem, nulla vtique
mundi pars deo destituta est. Sed in rebus
creatis alia quidem sancta sunt, alia vero pro
fana: alia item bona fragrantia, alia vero
fœtore redundant. Et hominum quidem
alij pietate ornantur, alios vero profana
Psal.5. inuoluit impietas. Qui vero omnia implet
complacitum habet in timentibus se, odit
autem omnes qui operantur iniquitatem,
& perdit omnes qui loquuntur menda-
cium, & virum sanguinum atque dolosum
abominatur dominus, nec cohabitat illi
qui mala agit. Nihil itaque ei nocet, qui in-
uiolabilis est. Si enim qui medicam artem
exercent, non ipsi quoque vulnera accipi-
unt dum vulnera curant, sed bonam vale-
tudinem infirmis conciliant, nullum autem
inde damnum referunt: multo magis opti-
mus ille artifex Deus, qui impassibili natu-
ra & omni mutatione superiori præditus
est, nec alterationem recipit, nullum omni-
no è nostri curatione, dum nobis mede-
tur, inquinamentum contraxit. Ipsum ita-
que admiremur, qui nostri curationem
non angelis mandauit, sed ipse hominum
medelam in se transtulit. Ad hunc modum
ergo natus Christus dominus, materna qui-
dem perinde vt nos vbera fugit, in præsepe
autem brutorum animalium mensam poni
tur, simul hominum brutam & ratione ca-
rentem naturam accusans, & suum erga ho-
mines amorem manifestans, quod cùm ip-
se nutritor sit Deus, secundum humanita-
tem hominum cibus fit, qui magna & bru-
tali ignoratione laborabat. Nunc vero cùm
brutorum ignorationem humana natura
abiecerit, & rationis vsum receperit, mystica
hunc excipit mensa ipsa præsepij illius ty-
pus facta, & homines erudiens: quod cùm
Psal.48. homo in honore esset, non intellexit, com-
paratus est iumentis irrationabilibus, & si-
milis factus est eis: præsepe diuium illum &
spiritualem cibum suscepit: postquam vero
in seipsam transijt natura, & imaginem diu-
inam circumiacere manifeste cognouit,
tunc postea super rationalem mensam ci-
bus ille transiuit. Sed & circuncisionem ac-
cepit & sacrificia obtulit. Nam homo erat.
Oportebat vero per legis obseruationem
naturæ conferre victoriam. Tum vt homo
Matth.2. in Aegyptum fugit, qui vt Deus vbique præ
sens est, & omnibus astat, vt diuina scriptu-
ra inquit. Venit præterea ad Ioannem Ba-
ptistam, qui peccati sordes non susceperat:
baptizari tamen se patitur, vt omnem imple-
at iustitiam. Et cœlitus à patre prædicatur,
& à spiritu sancto monstratur. Pater enim
cœlitus clamabat. Hic est filius meus dilectus Matth.3.
in quo complacui. Sanctus autem spiritus
in figura columbæ apparens, vocem ad se
pertraxit, & astantes docuit quis nam esset,
qui à patre testimonium acceperat. Hinc ad
certamina contra tyrannum pergit: & stadi-
um quidem certaminum desertum sit, spe-
ctatores vero, angelorum populi: aduersa-
rius autem qui veritatis aduersarius est, qui
primo quidem cùm vocem audiuisset, &
propheticorum oraculorum esset recorda-
tus, pugnam pertimuit: & virtutis ipsius ful-
gorem non quidem potuit sustinere, sed
contra pugnare cogebatur, certamen tamē
timuit vocis illius memor existens. Cæte-
rum naturæ nostræ creator & propugnator,
coronator & agonotheta, hostem non ti-
muit, nec bellam abigit, sed confidenter
expectat & ad pugnam prouocat, vt priorē
illam auferat victoriam. Et corpori, quod
quadraginta dierum spatio ieiunauerat, fa-
mem conciliat: non tamen eorum qui olim
ieiunauerant, limitem transcendere sinit, vt
vera illius crederetur humanitas. Vidit infe-
lix hostis famem, & victoriam sperauit, pu-
gnamque confidenter aggressus est. Atque
Adamum se videre putauit, vbi famis passio
nem cernit. Cæterum tanquam Adamum
accesit, sed Adami creatorem, Adami natu-
ra amictum inuenit, & ait ad eum. Si filius
dei es, dic vt lapides isti panes fiant, & pro- Matth.4.
ducit quidem vocis cœlitus delatæ confir-
mationem, ipsam vero panum miraculosa
effectione confirmari petit. Hinc probe
perdiscere licet, quo pacto à nobisipsis belli
occasionem hostis ille arripiat. Famē enim
conspicatus, ex illa ceu edito loco tela im-
mittit. Sed saluator ille noster esuriente li-
cet corpore & cibi indigo miraculum ede-
re non vult. Verbo autem scripturæ tyran-
num petit, & ait, Non in solo pane viuet ho- Deut. 8.
mo, sed in omni verbo quod exit per os Dei.
Vt homo autem responsum dedit, & diuini
tatem ad tempus abscondens, hominibus
similiter victoriam contulit. Nec enim, in-
quit, solus panis hominibus vitæ auxiliator
est, sed omne verbum à Deo prolatum suf-
ficientem vitam famelicis hominibus præ-
bere credimus: adeo vt Deo volente absque
pane hominum natura vitam conseruare
queat. Cùm hoc modo aduersarij machina-
tiones dissoluisset, simulque secundum ac
tertium eius assultum inanem esse demon-
strauisset, ceu homo demōstrationibus vsus,
vt

vt perditam hominibus recuperaret victo-
riam, ipse quidem noxium illum hostem in
fugam vertit, & communem hominum per
niciem tyrannidem exuit, ab angelis autem
qui victoriæ spectatores fuerant, prædica-
tur. Accedentes enim (inquit scriptura) an-
geli, ministrabant illi. Inde infinita edidit
miracula. Vinum sine vitium palmitibus
& terra ex aqua fecit. Quinque panibus mul
ta millia cibauit. Verbo claudos celeres red-
didit, leprosorum lepram abstersit. Manus
languentes versatiles effecit, oculis visu ca-
ptis sensum integrum donauit. Sepulchro
aperto mortuum, qui & vinculis constri-
ctus & fœtidus iā erat, currere, & mortis qui-
dem manus fugere, ad vocantē autem Crea-
torem, nec mortis foribus nec vinculis im-
peditum, festinare fecit. His inquam & in-
numeris alijs operibus editis, Iudæorum in
uidia petitur, insidias autem voluntarie su-
stinet, salutem nimirum quæ in hominī-
bus euentura erat præuidens: & hæc olim
Esa.50. per prophetam predixit: Ego autem, inquit,
non sum inobediens, nec contradico. Sed
tergum meum dedi ad flagella, genas vero
meas ad alapas, faciem autem non auerti à
pudore sputorum. Hæc vaticinatus, hæc pas-
sus cruci affigitur, non peccatorum pœnas
persoluens (peccatum enim non fecit, nec
inuentus est dolus in ore eius) sed nostræ
naturæ exoluens debitum. Ipsa enim debe-
bat, Creatoris nimirum leges transgressa.
Postquam quæ debito tenebatur soluendo
non fuit, ipse dominus manifeste debiti
persolutionem molitur: & humana quidem
membra ceu pecunias opesve assumens, &
eadem sapienter iusteque administrans, de-
bito satisfecit, & naturam nostram liberat.
Horum testes Esaias & Paulus sunt: ille
quidem ante passionem hæc vaticinatus, hic
vero post euentum oracula interpretatus: i-
dem vero in vtroque locutus est spiritus.
Esa.53. Esaias vero eminus clamat: Homo in plaga
existens, & sciens ferre infirmitatem. Ab eo
enim quod viderat illi nomen tribuit, quan
doquidem quod ille vidit, passus est. Hic
(inquit) infirmitates nostras fert, & pro no-
bis doloribus afficitur: nos vero putauimus
illum in labore esse, & in plaga à Deo, & in
afflictione. Qui enim ligno affixum vide-
bant, ipsum pro plurimis peccatis puniri, &
propriorum scelerum pœnas exoluere puta
bant. Propterea medium quoq; inter duos
facinorosos Iudæi affixerunt, mala nimi-
rum suspicione illum apud populum grau-
are cupientes. Sed spiritus sanctus per pro-
phetam docet, quod ipse vulneratus est pro-
pter peccata nostra, & infirmatus est propter
iniquitates nostras. Idemque euidentius
per ea quæ sequuntur demonstrat. Castiga-
tio enim (inquit) pacis nostræ super ipsum.
Liuore eius nos sanati sumus. Nam cùm ho-
stes Dei essemus, vtpote qui ipsum offende-
ramus, castigationem debebamus & pœnā:
Atqui hanc quidem nos non sumus exper-
ti, ipse autem noster ille saluator illam susti-
nuit, & hanc sustinens nobis pacem cum
deo fecit. Manifestius autem hæc significa-
nt quæ sequuntur. Omnes (inquit) vt o-
ues errauimus, homo via sua seductus est.
Propterea tanquam ouis ad mactationem
ductus est, & vt agnus coram tondente se
mutus. Decebat enim ipsum, vt simili per
simile mederetur, & per ouem ouium erro-
rem reuocaret. Ouis autem fit, non in ouem
transmutatus, nec conuersionem vllam
passus, nec à propria substantia deficiens,
sed ouis naturam euidentissime induit, &
quemadmodum gregis ductor aries dux
gregis factus, vt oues omnes se sequantur
effecit. Vt ouis itaque sacrificium quoque
factus est, & pro toto genere oblatus est vi-
ctima. Nec sine causa mactationis simul &
tonsionis mentionem fecit propheta, sed
quandoquidem Deus erat & agnus, corpo
re vero mactato impassibilis permansit di-
uina natura, necessario vtique diuinus quo-
que Esaias ouis mactationem simul & agni
tonsuram nobis demonstrauit. Nec enim
solummodo, inquit, mactatus, sed etiam
tonsus est. Nam secundum humanitatem
mortem sustinuit. Vt Deus enim viuens &
impassibilis permanens, corporis lanam ton
soribus dedit. Sic beatus quoque Esaias salu
tares illas passiones nobis demonstrauit, &
passionū causas docuit: & diuinissimus Pau- Gal.3.
lus diserte clamat: Christus nos redemit ex
maledictione legis, factus pro nobis male-
dictio. Nam scriptum est, Maledictus omnis
qui pendet in ligno. Dum autem dicit, PRO
NOBIS, ostendit, quod innocens ipse &
omni peccato liber nostrum debitum per-
soluerit, nosque innumeris debitis pressos,
& propterea seruire coactos liberate digna-
tus sit, nos & redimens, & proprium sanguī-
nem pretij loco deponens. Propterea idem 1.Cor.7.
alibi clamat. Pretio empti sumus. Hic de cau
sa & crucis mortem susscepit: quandoqui-
dem maledictum erat secundum legem hoc
mortis genus, simul autem maledicta erat
nostra natura, vt legem transgressa (maledi-
ctus enim, inquit, omnis qui non manserit
in ijs quæ libro legis continentur, vt faciat
ea) ideo communem maledictionem su-
scipit, & iniusta mactatione illam soluit.
Nam cùm maledictioni non subiaceret,

Universidad de Deusto
Biblioteca

(peccatum enim non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius) peccatorum tamen mortem sustinuit, & contra communem naturæ nostræ hostem, dæmonem, litigat propugnator simul & patronus nostræ naturæ factus, & merito ad dirum nostrum tyrannum dicit. Captus es pessime, & tuis proprijs retibus comprehensus es, & tuus gladius in cor tuum penetrauit, arcus tui contriti sunt, foueam fecisti & incidisti in illam. Die enim, quare corpus meum cruci affixisti, & morti tradidisti? quam peccati speciem in me conspicatus es? quam legis transgressionem vidisti? En diligentius nunc nudum in cruce hoc videns scrutare. Inspice linguam omni probro carentem, & auditum omni noxa liberum, oculos item qui nullam extrinsecus corruptionem senserunt, & manus ab iniustitia quidem alienissimas, omni autem iustitia ornatas: pedesque non in malitia (vt prophetícis verbis vtar) currentes, sed virtutis stadium emensos. Scrutare quam diligentissime omnia corporis membra. Inquirito animæ motus. Si itaque vel minimum aliquod delictum inuentum fuerit, bene vtique & iuste me detines: præmium enim peccatorum est mors: quod si vero nihil eorum inuenis quæ diuina lex prohibet, quin potius omnia quæ hæc præcipit, non sino te detinere quod detinere nefas est. Imo alijs quoque mortis carcerem aperiam, te vero solum concludam, vtpote qui legem diuinam transgressus sis. Diuina enim lex peccatores morti tradidit, tu vero etiam peccati expertem mortis vinculis tradidisti, & insatiabilis tua libido extremę tibi crudelitatis causa fuit: cumque vnum iniuste ceperis, omnibus simul subditis iuste spoliaris, & qui cibum vorauisti non edendum, omnem antè deglutitum euomes, & docebis omnes presentibus contentos esse ijsque quæ ad se non pertinent abstinere. Recordare propter quid humani generis progenitor Adam morti traditus sit. Hic cùm ipsi omnim paradisi arborum copia facta esset, ijs quæ data erant non contentus, arborem scientiæ tangere ausus est, cuius fructum Creator vetuerat: vnde insatiabili cupiditate laborans, & vetita concupiscens, toto paradiso priuatus est. Istis te quoque supplicijs subijciam. Iniustum enim foret, cum qui seductus fuit istiusmodi pœnam sustinuisse, seductorem vero non eodem supplicio puniri. Quoniam itaque & tu, qui potestatem in peccatores acceperas, corpus inuasisti nullius peccati reum, potestate tua discedito, tyrannide desistito, omnes à morte liberato. Non simpliciter dominij potestate vtor sed potestate iusta. Debitum enim pro humano genere persolui. Qui mortem non debui, mortem sustinui: quique morti subiectus non eram, mortem suscepi. Insons cùm essem, sontibus ascriptus sum: quique à debitis omnibus liber eram, in debitorum ordinem constitutus sum. Naturæ ergo debitum persolui. Et dum mortem immeritam sustinui, meritam dissoluo: quique iuste detenti fuerant, ipse iniuste correptus è carcere dimitto. Vide naturæ chirographum sublatum, ò amara mors. Vide illud ipsum cruci affixium, & sublatas ex eo peccatorum notas aspice. Vide vt malitiæ subscriptionem non acceperit. Huius ergo corporis oculi oculorum qui male spectauerant, soluerunt debitum: huius aures, p inquinatis satisfecere auribus: similiter & lingua, manus ac membra reliqua pro membris quæ peccata qualiacunque commiserunt. Debito igitur persoluto, conuenit vt qui propter illud carceribus inclusi fuerunt, carceribus liberentur, & pristina libertate fruantur, ac ad patrios locos redeant. Hæc fatus dominus proprium corpus excitauit, & hominum naturæ resurrectionis spem seminauit, sponsorem omnibus dans proprij corporis resurrectionem. Nec aliquis hæc nos nugari existimet: è sacris enim euangelijs & apostolicis traditionibus hæc sic se habere instituti sumus. Nam ipsum dominum audiuimus dicentem: Venit mundi princeps, & in me inueniet nihil. Nullum enim, inquit, habeo peccati indicium. Corpus habeo omni peccato liberum, veruntamen licet nihil inueniat, quasi innumeris obnoxium debitis morti tradet: ego autem id patior, ipsum sua tyrannide iuste eijcere volens. Quapropter alibi idem inquit. Nunc iudicium est mundi huius: nunc princeps mundi huius eijcietur foras. Cùm enim iudicium fuerit, conedmnabitur, & tyrannide eijcietur, vt qui iniustam contra me sententiam tulerit. Edocens deinde, quod non suum modo corpus è mortis potestate liberaturus sit, sed vniuersam simul humani generis naturam, mox infert dicens: Et ego, cùm exaltatus fuero, omnes traham ad meipsum. Nec enim patiar illud quod ipse assumpsi, solummodo corpus resurgere: sed omnibus hominibus resurrectionis copiam faciam: ideo enim veni & serui formá assumpsi: tum ad mactationem ductus sum, & ceu agnus coram tondente se mutus fui. Eadem beatus Paulus quoque inquit Colossensibus,

Ioan.14.

Ioan.12.

Col.2.

Iossensiibus, & per hos cunctis hominibus scribés. Nam & vos (inquit) cùm essetis mortui per delicta & per præputiú carnis vestræ, simul cum illo viuificauit, cõdonans nobis omnia delicta, deleto quod aduersus nos erat chirographo, quod erat contrarium nobis per decreta: & illud sustulit è medio, affixum cruci: expoliatosq; principatus & potestates, id est, omnes aduersas potentias, ostentauit palam, triumphans de illis per semetipsum. Id est, Innocens & peccatis carens corpus suũ & animã illis spectandam exhibens, & iniustam illorum contra sanctam latam sententiam arguens: hæc vbi fecit, simul secum omnem humanã naturam viuificauit. Atq; infinita alia testimonia in scripturis inuenire licet, quæ hæc ita se habere docẽt: sed si singula colligere & conuenienté ipsis expositioné addere velimus, infinitæ verbositatis opus cõficiemus. Studiosis ergo hæc colligẽ di laborẽ relinquens, ad ordinem orationis constitutũ transeo. Hoc itaq; modo dominus vtpote mortis viribꝰ dissolutis & salute nostra parta, in cœlos rediit, & pietatis alũnis eiusdẽ ascensionis spem reliquit. Cùm enim (inquit) exaltatus fuero, omnes trahã ad me ipsum. Tanta Dei illius omniũ domini erga homines cura fuit. Tantã Deus erga ingratũ opus prouidẽtiã exeruit. Tanta primi illius exemplaris circa suã imaginẽ prospicientia est. Ab initio condidit, similitudine sua dignatus est: ipsa vero ingrata erga factorẽ facta est, & diuinã imaginẽ corrumpés, belluarũ characteres assumpsit, & ex diuina in ferinam & belluinã, mutata est. Sed nõ neglexit hanc Opifex, quæ nunc belluinã formã induerat, sed innouauit ipsam, & ad pristinũ decorẽ reduxit, veteremq; venustatẽ reddidit, eosq; in filios suos adoptauit, qui ne seruire quidẽ digni erant. Sed sunt quidã, qui nihil operis faciunt, vt D. Paulus inquit, sed inutilibus rebus dediti curiosẽ inquirunt quæ nõ fas est, & diuinæ sapientiæ abyssum proprijs rationibus metiri studentes dicũt. Quam ob causam nõ ab initio statim hæc instituit dominus, sed post tot demũ annorũ millia? Cæterũ quod talia curiosius scrutari nimiũ audax sit & temerarium facinus, ipsi quoq; dicent, qui talia scrutantur. Porro vt Deũ hæc nõ erroris pœnitentia instituisse & administrauisse, sed olim & ab initio statim sic ordinauisse, demonstremus, agedum sacras scripturas in medium aducamus, & primo ipsum Christum dominum audiamus qui in euangelijs dicit. Venite benedicti patris mei, possidete regnum, paratum vobis ab exordio mundi. Si vero ante mundi creationem apostolis & ijs qui per hos credíderunt, regnum præparauit, constat certe quod olim hæc ita voluerit dominus, & nequaquam nunc quidem hæc, nunc autem alia sentiat. Singulis autem temporibus quæ commoda sunt peragit, & hominum facultate doctrinæ suæ institutiones metitur. Idcirco Adamo, quasi nuper edito infanti præceptum de arbore præscribit. Superuacanea enim illi fuisset tota lex de adulterio, de cæde & reliquis præcipiens. Cum qua enim adulterium committeret, vnica tunc temporis existente fœmina? Quem occideret, cùm non esset à quo irritaretur? Contra quem item vel falsum testimonium singeret, vel iniustitiam operaretur? Quapropter illud solum modo de arbore præceptum accipit, puerile quiddam & modo natis infantibus conueniens. Rursum vero aucto iam post multorum annorum numerum humano genere, ipsi Noe de cibis leges tulit, & omnibus libere carnibus vesci, mundis scilicet, (nam & horum discrimen ipsum edocuit) iubet, solius autem sanguinis esu ipsi interdicit. Inde post longi temporis euolutionem, Abraham quidem vocat, patriam domum relinquere iubet, ducit vero ipsum in regionem, quæ olim quidem Chananæorum, nunc autem Palæstinorum dicitur, & circuncisionis præceptum illi dat, vt qui ex illo enascendus erat populus superfluorum ablationem religionis signum haberet. Famis autem necessitate inducta, pietatis præconem circunducit vndique, tam Aegyptijs quam Palæstinis suum ostendens cultorem. Et permittit quidem rapi à barbaris illius coniugem, raptam vero defendit, & raptores flagellauit, quique mulierem ceu venatores ceperant, eosdem capta fera potiri non siuit, sed ijs quæ intra cassés suos erant frui non potuerunt. Ipsi vero retibus inuisibilibus capti sunt, & experientia magistra hospitem suum Deo amicum gratumque esse didicerunt. Et hospitem, aduenam nimirum ac peregrinum acciersunt, qui gentium illarum reges erant, & hospiti supplices fiunt. Hic vero excusationem accipiens pietatis præcepta ignorantibus attulit. Et in iustitia pietatis viam aperuit, ac iniquam illegitimaque cupiditas Dei cognitionem conciliat. Similiter ea quoque quæ Isaaco & Iacobo contigere, disposuit. Nam ille quidem in Abimelech beneficia contulit: hic autem Labano verum Deum monstrauit, & eorum qui cùm non essent Dij, tamen videbantur, infirmitatẽ arguit. Eadẽ ratione resolsephi administrauit. Et permittens quidem prius

Ioan.12.

Christi mysterium ab æterno fit in statutum est.

Matth.25.

Gen.3.

Gen.4.

Gen.6.7.

Gen.20.

Gen.24.&c.

Gen.36.

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruum fieri, per seruitutem, calumnias & vincula, Aegyptiaci regni habenas illi tradidit. Et hic quidem vnum Deum pincernæ prædicat, deinde ipsi regi eandem illam doctrinam affert. Inde rerum gubernationem susçipiens, totam nauim sapienter regit. Sic
Exo. 1.2.3. 4.&c. Israelem immensum auctum Aegyptiaca seruitute liberare volens, per multa & magna signa liberat, inde gloriam & magnificentiam ipsis concilians. Hanc etenim gentem vt omnibus gentibus ad dei notitiam magistra esset, delegit. Et quemadmodum ad huius gentis curam nunc quidem Mosem, nunc vero Iosuam, Samuelem item, & aliàs alium quempiam prophetarum delegit, & per vnum hominem veræ sapientiæ studiosum, toti genti benefecit: ita per vnã
Iosue 24. Israelitarum gentem omnes gentes eadem natura præditas, ad pietatis consortium vocauit. Et hæc quidem vera esse Raab meretrix testatur, quæ alienigena quidem & meretrix existens, sola tamen fama contenta per hanc pietatem susçepit, & domesticos quidem destituit, alienos autem amplexa est. Audiuimus enim (inquit) qualia fecerit dominus Deus vester Aegyptijs, & cecidit timor vester super nos. Propterea cum speculatoribus conuenit, & conuenta iureiurando confirmat. Testes etiam sunt Palæstini alienigenæ arcæ præsentiam timentes,
1.Reg.4. & sibbi inuicem dicentes: Hic Deus est, qui percussit Aegyptum. Væ nobis allophylis. Ideo Deus allophylis arcam quidem tradit, populi iniquitatem arguens (Nec enim oportebat legem propugnatorem suum facere eos, qui legem palam transgressi fuerant) traditæ autem maiestatem tuetur, allophylos docens, quod non Deum vicissent,
2.Reg.5. sed hominum iniquitatem. Propterea Dagon quoque, quem illi ceu Deum adorabant (idolum vero hic erat mutum, & omnis sensus expers) ante arcam corruere facit, & eundem cultoribus illius spectandum exhibet, vt allophyli discrimen discerent. Illi vero eundem stolide rursus erigunt: denuo autem collapsum vident, & tamen adorant. Deinde magna amentia ducti & discrimen videre non volentes, experientia magistra sapere didicerunt, & castigati resipuerunt, & ignorantiæ ebrietate excussa, arcam vt decebat suis cultoribus remittunt, & anathematis eam honorantes castigationes suas prædicant, eosque qui illam susçipiebant reditus modum docent. Idem erDan.5. ga Balthazarem fecit Deus. Postquam enim in multam impietatem impingentem populum captiuum in Babylonem transmisit, & sacra vasa hostium spolia facta sunt, Nabuchodonozor quidem hæc vtpote diuina & sacra à profanis vsibus longissime remouit, & in templa eorum, quos ipse pro Dijs habebat, intulit. Illius autem filius, Balthazar scilicet, paternis calamitatibus non satis edoctus, nec expendens quantas ille arrogantię pœnas exoluisset, licet hæc, vt illi moris erat, sacra vasa honorasset, in medium qui dem profert, quę semel Deo consecrata erãt, ex ijsdem vero potat homo infelix, simulq; compotoribus offert quę tangere nefas erat. His autem transactis, mox contra infelicem sententia profertur, & cuiusdam inuisibilis manus parieti Dei sententiã inscripsit. Tunc quidem animo hæsitabat, cùm nec legere, nec eorum quæ scripta erant sensum percipere posset, mater vero Danielem, qui patrẽ sæpius istiusmodi dubitatione liberauerat, in medium adducit. At hic legit simul & interpretatus est, & pœnæ causam docuit, dicens: Quemadmodum nos peccatorum pœnas exoluentes captiui facti sumus: & hæc vasa, quæ à nobis consecrata captori Deus tradidit, nos nimirum docens, quod non ceu indigus sacrificantium hæc tulerit, sed quoad pietati studuimus hæc à nobis oblata susçepit, nos curare volens: quando vero ad impietatem impegimus, ipse etiam oblata à nobis reiecit munera: sed hæc quidé pater tuus aliquo modo castigatus, vt mos est, honorauit, ab humano quidem vsu illa longissime remouës, ijs vero quos ipse deos putabat offerens. Tu vero nec eum quidem, qui ab illo his habitus est, honorem considerans, in arrogantiæ barathrũ delapsus es & in sacris vasis voluptatis libidinem explere studes. Propterea horum dominus docet te, qualis arrogantiæ finis sit, non quidem inanimatorum curam habens, sed hominibus sua prouidentia prospiciẽs: & per tua supplicia multis hominibus modestiæ exemplum proponens. Hæc quidem ille dicebat. Hic vero ea nocte pœnas persoluit. Vide ergo, vt omniũ hominum semper curam habuerit sua prouidentia summus ille omnium Creator, non eorum modo, qui genus ex Abraham deducunt, sed omnium qui ex Adam sunt. Et per vnam gentem omnes gentes ad Dei cognitionem perduxit. Nec modo cùm pietatem sectarentur, horum doctrinam omnibus hominibus obtulit, verumetiam cùm iniquitatis pœnas ab ipsis exigeret. Quippe Nabuchodonozorem illum, arrogantem, tyrannum, qui auream Esa.10. statuam erexit, qui dicebat, Super astra ponam thronum meum, vltra nubes ascendam, & ero similis altissimo, & apprehendam manu totam terram quasi nidum,

nidum & ceu oua derelicta tollam: non per angelos summus ille Deus castigauit vt saperet, sed per eos qui ab ipso captiui ducti fuerant. Vt enim ille tres pueros, qui regiuni edictum non implorant, horrendum illum ignem ceu rem ludicram contemnere, & super prunas ardentes quasi super rosas incedere, ac tali flamma circundatos Deum laudibus celebrare vidit, miraculo quidem obstupescit, perculsus autem miraculi authorem pertimescit. Omnibus vero imperat vt horum Deum adorent, ipsumque altissimum nominat, & omnium Deum ac regem vocat. Sic Assyrium illum contra se in-
4.Reg.18.19. sanietatem & insanis illis verbis vsum, Quoniam non liberauit vos dominus Deus ex manu mea, & sunt Dij gentium: vt propriam infirmitatem agnosceret castigauit, & solũ aufugere coegit, multa illa hominum millia, quibus superbiebãt breui temporis momento per vnum angelum moti tradens. Sic Ionam Nineuitis pœnitentiæ præconem transmisit, & iussa exequi nolentem, sed fugam stulte molientem fluctibus quidem constringit ceu carcere quodam, & ceto tradit. Irrationalis autem piscis rationalem hominem eo deduxit, vbi prædicare iussus e-
Euangelij in ter gentes prædicatio. rat. Postquam vero magnum illud suæ administrationis mysterium perfici, & diuinæ incarnationis præconium per totum terrarum orbem dispergi debuit, tunc reliquum illum populum, quem beneficio singulari ab initio ex omnibus populis elegerat, in totum terrarum orbem dispersit, vt omnes audire assuescerent, qui Deorum multitudine decepti erant, quod videlicet vnus Deus est, cœli & terræ conditor, & prædicatio quoque per diuinos apostolos facilius fieret. Sed dicat fortasse aliquis, quod Iudæi doctrinam Christi non modo nõ adiuuerint, verumetiam valde ei obstiterint, ijsque qui ex gentibus credituri erant fuerint obstaculo. Sed si quis diligenter rem excutere velit, Iudæorum resistentiam, gentium fidem plurimum adiuuisse inueniet. Disceptatio enim cum Iudæis & è lege ac prophetis desumpta demonstratio, manifeste illorum insaniam arguebat, gentibus autem demonstrabat Christianam politiam olim prædicatam esse. Et testimonium quod ab hostibus ferebatur eum qui prædicabatur sermonem side dignum reddebat. Huius enim sermonis præcones in medium producebant, & Abraham patriarcham, qui easdem promissiones accepit, & Isaacum promissionis fructum, & Iacobum, qui eandem benedictionem à patre retulit, & Iudam, qui paternam benedictionis sortem susçepit, & Mosem, qui hæc prædixit, & regem Dauidem, qui eadem vaticinatus est, & Esaiam, Ieremiam, qui eadem prædixerunt, Ezechielem & Danielem, qui hæc per spiritum prædicarunt, totum præterea prophetarum chorum, qui nostra hæc euidentissime antè ostendit. Hæc cùm viderent auditores, simul ipsi quoque assentiebantur, Iudæorum nempe hasce voces diuinas esse: miracula autem, quę in Christi nomine perficiebantur, conspicientes, & signa ceu fideiussorem sermonum accipientes, prædicationem quidem facile recipiebant, credebant autem Deo qui prædicabatur, & Iudæorum impias nugas abominabantur. Proinde Iudæorum incredulitas diuinæ prædicationi non modo impedimentum non fuit, sed ijs potius quibus resistere conabantur, sermoni fidei authoritatem conciliauerunt. Contradictio enim domini testimonia producere coegit: illa autem mendacium confutauerunt, & virtutis lucem ostenderunt. Olim itaque vniuersalis ille omnium Deus hominum salutem studiose administrauit, & singulis temporibus commodam curam adhibuit. Et hæc docens beatus Paulus dixit. Quandiu Gal.4. hæres puer est, nihil differt à seruo, cùm sit dominus omnium, sed sub tutoribus & actoribus est, vsque ad tempus quod pater præscripserit. Sic & nos, cùm essemus pueri, sub elementis mundi eramus, in seruitutem adacti. At vbi venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum factum ex muliere, factum legi obnoxium, vt eos qui legi erant obnoxij, redimeret, vt adoptione ius filiorum acciperemus. Quod vero ad hanc dispensationem non pœnitentia prioris instituti peruenerit, sed ab æterno ita instituerit idem testis doceat, Corinthijs præcipiens & scribens. 1.Cor.2. Sapientiam loquimur inter perfectos: sapientiam autem non sæculi huius, neque principum sæculi huius, qui abolentur: sed loquimur sapientiam Dei in mysterio, quæ est recondita, quam præfinierat Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo principum sæculi huius cognouit. Nam si cognouissent, haudquaquam principem gloriæ crucifixissent. Nec enim hominum felicitati inuidentes, summæ beatitudinis occasionem illis præburerunt: sed ignorantes mysterij finem, contra saluatorem animarum nostrarum insaniuerunt, iniusti autem summa bona nobis propinarunt. Proinde absconditum quidem mysterium, ante sæcula autem prædefinitum fuit mysteriũ. His igitur cognitis,

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

& illius per omnia penetrantem prouidentiam edocti, & inscrutabili eius eroa homines amore viso, immensaque eius perspecta misericordia, benefactorem celebrare discite. Gratis sermonibus beneficia rependite. Sacrificate Deo sacrificium laudis: linguam blasphemia ne polluatis, quin laudis organum efficite, quæ in hunc vsum facta est, Diuina opera quæ quidem videntur adorate, abscondita vero non curiosius inquirite, sed cognitionem eorum in futurum tempus expectate, quando exuemus affectus, tunc perfectam cognitionem accipiemus. Ne imitemini Adamum, qui vetitos fructus decerpere ausus est: ne tetigeris abscondita, sed suo tempori illorum cognitionem relinquite. Sapienti obtemperate, qui dicit: Ne dixeris: Quid hoc est? In quem finem hoc est? Omnia enim in vsum suum creata sunt. Vndique ergo hymnorum occasiones corrogantes, & vnam inde hymnodiam conficientes nobiscum offerte Creatori, bonorum datori, & Saluatori Christo, vero Deo nostro. Ipsi gloria & adoratio, & magnificentia in nunquam finienda sæcula sæculorum,

ANEM.

FINIS SERMONVM DE PROVIDENTIA.

THEODO-

THEODORETVS LEONI ROMAE EPISCOPO.

SI Paulus præco veritatis, tuba sanctissimi spiritus, ad magnum Petrum cucurrit, vt ijs qui Antiochiæ de institutis legalibus contendebant ab ipso afferret solutionem; multo magis nos qui abiecti sumus & pusilli, ad Apostolicam vestram sedem currimus, vt ecclesiarum vlceribus medicinam à vobis accipiamus. Vobis enim per omnia primos esse conuenit. Multis enim quibus superiores estis ornatur vestra sedes. Alias enim vrbes ornat vel magnitudo, vel pulchritudo, vel multitudo eorum qui inhabitant: nonnullas autem ijs priuatas dona quædam illustrant spiritalia: vestræ autem redundantem bonorum copiam dedit is qui est bonorum largitor. Ea est enim omnium maxima & præclarissima, & quæ præest orbi terrarum, & eorum qui inhabitant abundat multitudine. Accedit his quod hoc quoque quod rerum potitur peperit imperium, & propria sua appellatione eos quibus imperat impertijt. Præcipue autem & insigniter eam exornat fides, & fide dignus testis diuinus Apostolus qui clamat. Fides vestra annunciatur in vniuerso mundo. Si autem diuinæ prædicationis statim susceptis seminibus, mirabiles hos fructus & tam vberes tulit: quænam ad eam quæ nunc in ea versatur pietatem laudibus celebrandam suffecerit oratio? Habet autem communium quoque patrum & veritatis Doctorum Petri & Pauli sepulchra, quæ fidelium animas illuminant. Horum autem beatissimum par & planè diuinum, exortum quidem est in Oriente, & radios omnem in partem emisit: in Occidente autem prompto & alacri animo vitæ suscepit occasum, & nunc illinc orbem terræ suis radijs illustrat. Ii vestram sedem effecere magis illustrem, ea est vestrorum bonorum colophon. Illorum autem Deus nunc quoque illorum sedem claram insignemque reddidit, cùm vestram sanctitatem in ea collocauerit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit. Atque huius quidem possunt multa quoque alia inueniri indicia: sufficit autem vel vester zelus in nefandos infaustosque Manichæos, quem vestra nuper sanctitas aperuit, ostendens vestræ in Deum pietatis studium. Satis sunt etiam quæ nunc à vobis scripta sunt, ad significandum vestrum characterem Apostolicum. Incidimus enim in ea quæ scripta sunt à vestra sanctitate de susceptа à Deo & Seruatore nostro humanitate, vt quæ accuratè ac perfectè scripta essent admirati sumus. Vtraque enim simul declarabant, & æternam vnigeniti ex æterno patre diuinitatem, & quæ erat ex semine Abrahæ & Dauid humanitatem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitatem: & quod quæ sumpta erat natura erat nobis similis in omnibus, solum autem erat dissimilis quod ab omni peccato permanserit alienus, quandoquidem id non à natura, sed ab animi instituto & libero arbitrio nascitur. Habebant autem hæc quoque scripta, quòd vnus quidem est vnigenitus Dei filius, est autem eius diuinitas impatibilis, immutabilis, & in quam non cadit alteratio, sicut is qui genuit ipsum pater & sanctissimus spiritus: & ideo patibilem suscepit naturam, quandoquidem in diuinam naturam non cadit passio, vt suæ carnis passione largiretur impatibilem ijs qui in ipsum credidissent. Hæc & quæ sunt his similia, scripta continebant. Nos autem spiritalem admirati sapientiam tuam, quæ per vos locuta est sanctissimi spiritus gratiam laudauimus: hortamurque, rogamus, obsecramus, & supplicamus sanctitati tuæ, vt quæ tempestate agitantur Dei ecclesijs opem feras. Nam cùm per ea quæ à vestra sanctitate Ephesum scripta sunt sperassemus fore vt sedarentur fluctus, in grauiorem procellam incidimus. Iustissimo enim Alexandrinorum Præsuli non suffecit iniqua, atque adeò iniustissima depositio sanctissimi, & religiosissimi Constantinopolitanorum Episcopi Domini Flauiani, nec eius expleuit animum similis cædes aliorum Episcoporum: quinetiam me quoque absentem calamo similiter iugulauit, cùm me nec in ius vocasset, nec præsentem iudicasset, nec quid de suscepta à Deo & seruatore nostro humanitate sentirem interrogasset. Atque homicidas quidem, & sepulchrorum effossores, & eos qui aliena cubilia violauerint, non prius condemnant iudices quàm ipsi accusationem confessione sua confirmauerint, vel ab alijs apertè conuicti fuerint. Nos autem, is qui in diuinis legibus est eductus, triginta quinque dierum spatio remotos condemnauit vt voluit. Et nec hoc nunc solum fecit, sed etiam anno superiore, cùm duos viros qui in morbum Apollinaris inciderant, illucq; excurrerant, & calumnias in nos contexuerant, excitasset, nos in ecclesia notauit anathemate, idque cùm ego ad eum scripsissem, & quæ sentio literis significassem. Ego autem ecclesiæ quidem defleo tempestatem, quietem autem amplector. Nam cùm viginti sex annis mihi ab vniuersorum Deo creditam ecclesiam per vestras preces rexerim, non tempore beatissimi Theodoti Orientis Præsulis, non tempore illorum qui ei in sede Antiochena successere, quantumuis leuem subij reprehensionem: sed mihi diuina opem ferente gratia, plusquam mille animas liberaui à morbo Marcionis: multos autē alios à secta Arij & Eunomij adduxi Christo Domino, & vt in octingentis ecclesijs pastor essem mihi sortito obtigit: tot enim paræcias habet Cyrus, in quibus per vestras preces ne vnum quidem remansit zizanium; sed ab omni errore hæretico liberatus fuit grex noster. Nouit qui omnia intuetur, quot à nefandis hæreticis lapides à me immissos sustinuerim, quam multa in multis Orientis ciuitatibus certamina susceperim, aduersus gentes, aduersus Iudæos, aduersus omnem hæreticum errorem. Et post tot sudores & labores ne in ius quidem vocatus sum condemnatus. Ego autem Apostolicæ vestræ sedis expecto sententiam: & supplico & obsecro vestram sanctitatē, vt mihi opem ferat iustum vestrum, & rectum appellanti iudicium, & iubeat ad vos accurrere, & ostendere meam doctrinam vestigia Apostolica sequentem. A me enim scripta sunt

sunt alia quidem ante viginti annos, alia verò ante decem & octo, alia ante quindecim, alia ante duodecim, partim quidem aduersus Arrianos & Eunomianos, partim verò aduersus Iudæos & Gentes, partim verò aduersus Magos qui sunt in Perside: alia rursus de vniuersa ac generali prouidentia, alia rursus per diuinam gratiam à me sunt explicata de Theologia, & diuina humanæ naturæ susceptione: & scripta Apostolica, & Prophetice prædictiones, & ex his facile sciri potest, an seruarerim rectam, atque inflexam fidei regulam, an rectitudinem eius transilierim. Sed supplicationem meam quæso ne respuatis, nec miseram meam canitiem despiciatis, quæ post tot labores affecta est contumelijs. Ante omnia autem rogo vt sciam à vobis, an in iniusta hac depositione me oporteat acquiescere, an non. Vestram enim expecto sententiam, & si iudicatis me stare iusseritis, stabo, nec vlli deinceps homini molestiam exhibebo; sed quod flecti non potest Dei & seruatoris nostri expectabo iudicium. Mihi autem, vt Dominus Deus est testis, nec honor curæ est nec gloria, sed tantum scandalum quod factum est, quòd multi ex simplicioribus, & maxime qui ex diuersis hæresibus à nobis capti sunt, sedem eorum qui nos condemnarunt attendentes, existimabunt nos fortasse hæreticos, vt qui quod sit rectum perfectumque dogma videre nequeant. Quòd autem cùm tot annis fuerim Episcopus, non domum possederim, non agrum, non obolum, non sepulchrum: sed sponte electam amplexus sim paupertatem, & quæ nobis à parentibus obuenerant, post illorum mortem statim distribuerim, norunt omnes qui in Oriente habitant. Ante omnia autem supplico vestro sacro & Deo amico capiti, vt precum mihi præbeat auxilium. Hæc per religiosissimos & Dei amantissimos Presbyteros Hypatium & Abramium Chorepiscopos, & Alypium præsidem eorum qui sunt apud nos Monachorum, vestram docui sanctitatem, quandoquidem ne ad vos venirem me Imperatoris literarum vincula retinuere. Sicut ergo alios, rogo etiam sanctitatem vestram, vt eos paternè aspiciat, & inflexas aures benevolas eis præbeat, & quæ calumnijs appetitur & temere oppugnatur senectutem meam vestra dignetur cura ac prouidentia, & ante omnia fidei cui insidiæ tenduntur, omnibus viribus curam gerat, & ecclesijs paternam suam conseruet integram hæreditatem, vt pro his quoque remunerationes accipiat sanctitas vestra à liberali & munifico Deo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DILECTISSIMO FRATRI THEODORETO EPISCOPO, LEO EPISCOPVS.

REMEANTIBVS ad vos fratribus, & consacerdotibus nostris, quos ad sanctum concilium sedes beati Petri direxit, agnouimus dilectionem tuam supernо adiutorio, nobiscum tam Nestorianæ impietatis, quàm Eutychianæ vesaniæ, extitisse victricem. Vnde gloriamur in Domino, cum Propheta canentes, Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram, qui nullum nos in nostris fratribus detrimentum sustinere permisit, sed quæ nostro prius ministerio definierat, vniuersæ fraternitatis irretractabili firmauit assensu, vt verè à se prodisse ostenderit, quod prius à prima omnium sede formatum, totius Christiani orbis iudicium recepisset, vt in hoc quoque capiti membra concordent, in quo amplior nobis in hac re sit gaudendi materia, dum & tanto magis se perculit inimicus, quanto contra Christi ministros sæuius insurrexit. Nam ne aliarum sedium* ab ea, quam cæteris omnium Dominus statuit præsidere, consensus assentatio videretur, aut alia quælibet subrepere posset aduersa suspicio, inuenti prius sunt qui de iudicijs nostris ambigerēt. Et dum nonnulli* ad dissensiones incitati ab authore contradictionis, ad insana bella prosiliunt, ad maius bonum, malum eius, authore totius bonitatis dispensante, peruentum est. Dulcius siquidem munera gratiæ diuinæ proueniunt, quoties non sine magnis sudoribus acquiruntur. Et minus bonum videri solet, pax continuata per otium, quàm reddita post laborem. Ipsa quoque veritas & clarius reniteſcit, & fortius retinetur, dum, quæ fides prius docuerit, hæc postea examinatio confirmarit. Multum denique sacerdotalis officij meritum splendescit, vbi sic summorum seruatur authoritas, vt in nullo inferiorum putetur imminuta libertas. Et ad maiorem Dei gloriam proficit finis examinis, quando ad hoc se accipit exercendi fiducia, vt vincatur aduersitas, ne quod per se probetur reprobum, silentij præiudicio videatur oppressum. Exulta igitur, charissime frater, & in vnico Dei filio victor exulta. Vicit per nos ille, cuius carnis veritas negabatur: vicit per nos, & pro nobis ille, cui vicimus, per quem secunda est post aduentum Domini hæc orbi festiuitas. Redditum seculo est, prædone prostrato, incarnationis diuinæ mysterium, quod humani generis inimicus, quia rebus ipsis auferre non poterat, calumnijs obscurabat. Quinimo ab incredulorum corde perierat immortale mysterium, quia nihil prodest tanta salus incredulis, ipsa veritate suis dicente discipulis: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui autem non crediderit, condemnabitur. Solis iustitiæ iubar, densis per Orientem Nestorij & Eutychetis nebulis impedi-
tum, purè ab Occidente resplenduit, vbi* commercium in Apostolis & Doctoribus principaliter collocauit, quamuis nec illic vnquam defuisse credendus sit, quo confes-

Psal. 123.

alias, ad eam.

alias, ab diss. constituum contra authorem ad contradictionum bella.

Matt. vlt.

alias, culmē summum.

sores sibi egregios reseruauit, ita vt dum denuo conaretur hostis antiquus, per secundi Pharaonis impœnitens cor, fidei Abrahæ semen, & filios repromissionis extinguere, Deo miserante, languescens, nisi sibi nocere, nihil posset. De quo & illud omnipotens mirabilius egit, quia & quos sibi socios ad Israelitici populi cædes asciuerat non cum tyrannidis authore submersit, sed cùm suo populo congregauit. Et sicut reuera se dignum, & soli sibi possibile fons misericordiæ nouerat, victos à nobis, nobiscum fecit esse victuros. Nam dum solus vere sit humani generis hostis, spiritus falsitatis, omnes de illo iam triumphare non dubium est, quos sibi veritas vendicauit. Nunc prorsus illa Redemptoris nostri dicta, quàm sint diuinæ authoritatis, apparet, dum contra hostes fidei sic aptantur, vt de ipsis dubitare dictum non liceat. Vos, inquit, ex parte diabolo estis: Et desideria patris vestri vultis implere: Ille homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas in eo non est. Quando loquitur mendacium, ex propris loquitur, quia mendax est, & pater eius. Nihil ergo mirandum est, quòd hi, qui in veritate Dei nostræ naturæ mendacium crediderunt, patri suo & circa ista concordant, quicquid visum, quicquid auditum, quicquid denique (teste euangelio) tactum est, atque palpatum, in vnico Dei filio, non eius, cuius probatum est, asserentes, sed coæternæ, & coessentialis patri fuisse substantiæ, quasi aut diuinitatis natura, crucis ligno transfixa sit; aut inconuertibilis, crescere per ætates, & in sapientia proficere, sapientia sempiterna, vel spiritu Deus, qui spiritus est, subinde repleri potuerit. In hoc quoque se acerba vesania, ex quo authore processerit, prodit, quòd quantum in se est, vniuersis nocere molita est. Nam qui nos persequendo afflixit, cæteros ad consensum sceleris impellendo deprauauit. Sed nec nos, licet in singulis fratribus (quia membra nostra sunt) vulnerasset, à speciali dolore fecit exceptos, quibus noua & inaudita prius, atque incredibili audacia inferre cōtra suum caput est molitus iniuriam. Sed vtinam vel post tot pessima resipiscens, non nos etiam de suo æternæ damnationis interitu contristaret. Quam mensuram sceleris prætermisit, cui nec hoc sufficere potuit, quod nec vnius parcendo, nec mortuis etiam in sanguine innocentis & catholici sacerdotis pollutas iampridem abdicata veritate, atque approbata falsitate, manus intinxit? Et quum scriptum sit, Qui odit fratrem suum, homicida est, ille (quod odio iam fecisse, addictus est) impleuit operibus, quasi nec audisset illud quod Dominus ait: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue est. Dignus diabolici prædicator erroris Aegyptius vastator inuentus est, *quia tanquam sæuissimus tyrannus, ecclesiæ nefandas blasphemias per violentam seditiosorum turbam, & per cruentas manus militum venerandis fratribus imponebat. Et cùm voce nostri Redemptoris firmatum sit, vnum eundemque homicidij & falsitatis authorem, ille pariter vtcunque compleuit, quasi non vt caueantur, sed vt perpetrentur, scripta sint, ad perditionis suæ cumulum trahens, quæ Dei filius monuit ad salutem. Illud quoque surda nimis aure præteriens, quod ab eodem Domino dictum est: Ego quod vidi apud patrem meum, loquor, & vos ergo, quod vidistis apud patrem vestrum, facitis. Igitur dum sanctæ memoriæ Flauiano vitam præsentis seculi moli-

Ioan. 3.

Matth. 11.

alias, qui.

Ioan. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

retur auferre, se *serenæ vitæ luce priuauit. Dum vos ab ecclesijs vestris conare- alias, vetur expellere, se à Christianorum collegio segregauit. Dum trahit plurimos, & impellit ad erroris assensum, multiplici animam suam vulnere sauciauit, solus vltra omnes, & per omnes, ac pro omnibus reus, qui causa reatus omnibus fuit. Sed licet his tua fraternitas, solido cibo firmata, indigere minime videatur, tamen vt, quod nostri loci est, impleamus circa vocem dicentis Apostoli, Præter 2. Cor. 11. ea quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? hoc præcipue præsenti occasione credimus admonendum, frater charissime, vt quotiescunque, diuina gratia administrante, illos, qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus, aut purgamus, in nullo ab illis, quos Spiritus sancti diuinitas in Chalcedonensi concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrunque hostem nouellæ perfidiæ sermonem nostrum cum omni cautela libremus, non iam (quod absit) tanquam de dubijs disceptantes, sed authoritate sua, quæ bene definita sunt, astruentes, quum & in apostolicæ sedis epistola vniuersali sanctæ Synodi assensu firmata, tanta diuinæ authoritatis testimonia nouerimus esse congesta, vt nullus queat vltejus dubitare, nisi qui sibimet ipsi errorum tenebras inferre maluerit, quum synodalia gesta, vel quibus primum definitio fidei legitur esse formata, vel quibus præfatæ literæ apostolicæ sedis, etiam tuæ fraternitatis studio defensæ sunt, & maximè ad pijssimos principes totius concilij allocutio, tot sit præcedentium patrum testimonijs roborata, vt quamuis imprudenti ac pertinaci animo, si tamen non iam cum diabolo pro sua impietate damnatus est, valeant suadere. Vnde hoc quoque contra hostes ecclesiæ prouidere condignum est, vt eis nullam calumniandi occasionem (quod ad nos attinet) penitus relinquamus, nec vnquam contra Nestorianos, aut Eutychianos agentes, alteri eorum videamur terga vertisse, sed vtrosque Christi hostes æqua lance vitemus atque damnemus, ita vt nos, quoties audientium quantalibet poscit vtilitas, cum dogmatibus eorum digno anathemate promptissime atque euidentissime feriamus, ne si à nobis hoc, quod obscurius fieri videatur, aut tardius, putetur inuitum. Quod quamuis prudentiam tuam res ipsa admonere sufficiat, nunc tamen & experimenta docuerunt. Sed benedictus Deus noster, cuius inuincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum te, secundum sedis Apostolicæ iudicia demonstrauit. Cui dignam retribues pro tot laboribus gratiam, si talem te, qualem probauimus ac probamus, pro vniuersalis ecclesiæ defensione seruaueris. Nam quod Deus omnium calumniosorum fallacias soluit, maximam beatissimi Petri curam pro nobis cunctis agnoscimus, qui postquam suæ sedis iudicium in fidei definitione firmauit, nec circa cuiusquam vestrum, qui nobiscum pro catholica fide laborastis, personam, quicquam reprobum videri permisit, quia nec poterat, spiritu sancto indicante, quisquam ex eis non victor exire, quorũ iam vicerat fides. Quod superest, exhortamur, vt quia illic nonnullas Eutychiani ac Nestoriani erroris reliquias cognouimus remansisse, nunc etiam sedi Apostolicæ collabores. Victoria enim, quam Christus Dominus Deus noster suæ donauit ecclesiæ, quam diu in hoc mundo versamur, licet fiduciam maiorem tribuat, non tamen in totum solicitudinem perimit,

mit, nec vt dormiamus donata est, sed vt suauius laboremus. Vnde in hoc quoq; tuæ vigilantiæ solicitudine volumus adiuuari, vt tua relatione currente, quòd apud illos religionis doctrina dominica proficiat, Apostolicam sedem festines instruere, quatenus illius religionis sacerdotes, in quocunque vsus necessitas exegerit, adiuuemus. De his vero, quæ in supradicto concilio illicita, contra venerabiles Nicænos canones, præsumptione tentata sunt, ad fratrem & coepiscopum nostrum Antiochenæ sedis præsulem scripsimus, *adjcientes & illud, quod nobis propter adiicimus. improbitatem monachorum quorundam, religionis vestræ verbo mandastis per vicarios nostros, & hoc specialiter statuentes, vt præter Domini sacerdotes nullus audeat prædicare, seu monachus, siue ille sit laicus, qui cuiuslibet scientiæ nomine glorietur. Quas tamen literas pro vtilitate vniuersalis ecclesiæ, per prædictum fratrem & coepiscopum nostrum Maximum, ad omnium volumus peruenire notitiam, & ob hoc, hic nolumus earum exemplar adjcere, quia quæ prædicto fratri iniunximus, non dubitamus implenda. Et alia manu. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data Quarto Idus Iunij, Opilione viro clarissimo consule.

FINIS TOMI SECVNDI
ET VLTIMI BEATI
THEODORETI
operum.

Τῷ θεῷ δόξα.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HODOEPORICI 47

COLONIAE AGRIPPINAE
APVD IOANNEM BIRCK-
MANNVM

ANNO SALVTIS
M. D. LXVII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HODOEPORETI

Universidad de Deusto
Biblioteca

HODOCORETI 4°

